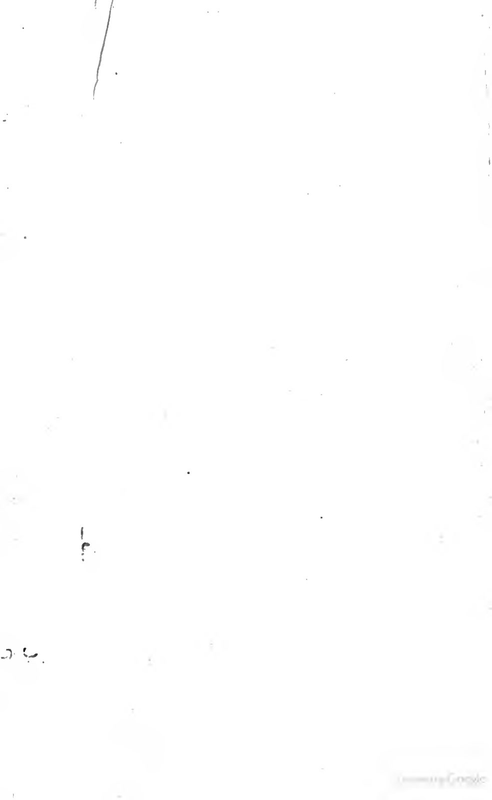

THEOLOGIA
BUSEMBAUM &c.
CUM ANIMADVERSIONIBUS
FRANZOJÆ.

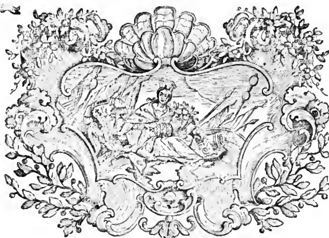
THEOLOGIA
MORUM
AB HERM. BUSEMBAUM
S. J. PRIMUM TRADITA,
TUM
A CLAUDIO LA-CROIX,
ET FRANC. ANT. ZACHARIA
EJUSDEM SOCIIS AUCTA,
NUNC DEMUM
AB ANGELO FRANZOJA

COLLEGII PATAVINI DOCTORE THEOLOGO

juxta saniores, ac præsertim angelicas D. THOMÆ AQUINATIS doctrinas
AD TRUTINAM REVOCATA.

Accedunt in calce propositiones a Summis Pontificibus in rem moralem proscriptæ.

BONONIÆ MDCCLX.

PROCURANTE SIMONE OCCHIO
VENETO BIBLIOPOLA,
SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

Illustriss. et Reverendiss. Domino

JOANNI BRAGADENO

AMPLISSIMO PATRIARCHÆ VENETIARUM

DALMATIÆQUE PRIMATI &c.

Angelus Franzoja.

Uemadmodum theologicum meum opus, PATRIARCHA AMPLISSIME, ſibi vehementer gratulatur, quod tuo nomini inſcriptum in lucem prodire, tuoque patrocinio muniri humaniſſime patiaris; ita illis dotibus

præ-

præditum esse percuperet, quibus tanto honore indignum non videretur.

Et sane rerum, de quibus agitur, gravitas, majestas, utilitas cuicumque sacro Pastori accommodatissima est; at hominis litterario orbi ignoti tenuitas, theologicarum tractationum sublimitatem deprimit, nec ejus ingenii, & laborum fetus digni esse possunt qui sub tanti nominis inscriptione appareant. Nam, ut tui generis præstantiam, & Bragadenæ Familiæ inter Venetas nobilissimæ plurima & præclara ornamenta silentio prætercam, nihil animi dotum, & virtutum est, seu hominem, seu sacrum regimen deceant, & ornent, quæ in te eximie non emicent. Prudentia, & cautio in agendis, justitia in honorum, & onerum distributione, in exhortando vis, & lenitas, in puniendo moderatio, & clementia, ardens ecclesiasticæ disciplinæ studium, doctorum virorum, sanæque doctrinæ amor, & patrocinium, ac demum, ut de ceteris taceam, humilitas, non ea, quam ethnici, & latini scriptores pro vilitate habent, sed christiana humilitas omnium virtutum basis, & origo, te mirifice illustrant, & ornant.

Hæ eximiæ, & reliquæ probi hominis, ac Præsulis omnibus numeris absoluti dotes in Veronensis Episcopatus a te multos annos felicissime administrati regimine, cum ingenti animarum fructu, ac omnium bonorum plausu sese prodidere. Hinc factum est ut sapientissimi Veneti Senatus judicio ab eo sublimi ad longe sublimiorem Patriarchæ Venetiarum gradum maximo totius Civitatis, ac præsertim bonorum gaudio evectus fueris. Neque vero homines spes fefellit. Etenim amplissima dignitas te non extulit, de onere magis, quam de honore cogitantem, eaque ad gregis

tuæ sollicitudini commissi utilitatem unice utentem; ita ut celsissimo gradu non magis te honorari, quam illum honorare, æqui rerum æstimatores judicent, & testentur.

Quæ cum ita sint, non est cur tuum de meis lucubrationibus judicium pertimescam: eo enim natura sua spectant, quo tua consilia, labores, sollicitudines.

Duplici illæ hominum generi exosæ futuræ sunt, hoc est sæculi amatoribus, qui tamen probitatis speciem præferre, & palpari cupiunt, mollibusque opinatoribus, qui vitiis magis blandiuntur, quam necessaria remedia adhibere velint.

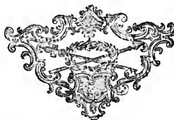
Utrisque meum opus bellum indixit; cum utrisque pro sua virili pugnat; ita tamen ut, si qui se vinci patiantur, magis illi quam ego de victoria triumphare debeant. Quid aliud porro sibi volunt tui conatus, & industriæ, nisi ut laxis, corruptis, periculosis commentis ablegatis, regnet veritas, qua una in cælum conscenditur, & a recta via aberrantes suos agnoscant errores, germanaque, non fucata pœnitentia in rectum salutis tramitem revocentur?

Itaque meos animi, & ingenii in opere difficillimo exantlatos labores nec ingratos, nec improbatos tibi futuros sperare mihi jure quodam meo videor. Quod si alicubi dormire, deficere, cespitare visus merito fuerim, naturæ, & hominis tenuissimi infirmitati id adscribendum pro tua humanissima æquitate putabis.

Verum sicuti non sine maxima nominis tui laude, publicæque felicitatis utilitate, viros sacra eruditione, sanæque doctrinæ assertione præstantes, tuo amore, & familiaritatis honore dignos judicasti;

ita

ita me illos laborioſa ac diligentiſſima veritatis indagine imitari in re graviſſima conantem tua humaniſſima benevolentia , & patrocinio , quod mihi maxime in votis eſt , indignum non judicaturum exiſtimo .

BUSEMBAUM

LECTORI.

Nni sunt complures, amice Lector, quando jussus fui Coloniæ eam scientiam in compendium redactam tradere, quæ novis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo (præsertim quoties in conscientiæ tribunali Judices sederent) præsidio foret. Duo hic facile videbam maxime a me postulari, ut & optima quæque seligerem, & in ordinem usui cujusque aptissimum dispertirer; itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus utilissima colligunt, & in alveari disponunt in ordinem. Inde effecta est hæc *Medulla Casuum Conscientiæ*, (ut ajunt) seu *Theologiæ Moralis* summa Enchiridio huic inclusa. Quæ cum in manus, & oculos plurium pervenisset, visa est non improbari; iis præsertim, qui privato calamo eandem non sine labore, molestia, & temporis jactura descripserunt. Hinc evenit (cujus alias consilii ne cogitatio quidem unquam inciderat) ut plurium me preces identidem urgerent, & viri maximi auctoritas, dignitasque impelleret, ac denique etiam Superiorum juberet voluntas, ut publici juris facerem. Lima hic aliqua opus fuit, a qua perfectior prodierit in lucem, quæque Auctorum nomina, ante desiderata, quotquot in promptu essent, adjungeret (adjuncta sunt autem hac altera editione quam plurima.) Nunc consilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Casus conscientiæ appello, varias species factorum, de quibus in foro conscientiæ judex Sacerdos sententiam dicat oportet, atque vel ut honesta approbet, vel ut turpia condemnet. Medio tutissimus iturus, extrema plus æquo vel laxa, vel angusta declinare sum conatus. Quod si quando declarem, ubi Doctores nonnulli benignius senserint, non ideo probo, vel suadeo, sed illud affero; unde nonnumquam prudente judicio conscientiæ Rector, vel Consultor dispiciat, an ejus usui possit. In sexto quidem præcepto (& in Matrimonii Sacramento) animus fuerat, per viam adeo lutulentam celerius incedere, sed tamen, plurium judicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Ceterum nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptum ex probatissimorum Auctorum libris, scriptisve; eorum in primis, qui hic eximia cum laude versati sunt. Inter quos principes extitere laudatissimi hujus scientiæ Magistri, *P. Hermannus Nunning*, & *P. Fridericus Spe*, uterque e Societate nostra Sacerdos, & in diversis Academiis Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor; uterque enim casuum summam confecit, & mirifice passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum usus, ut & ipsi similiter ante fecerant: *prior* enim ex *P. Maximiliani Buchier*; alter ex utriusque viridario, manu solerti, flores quamplurimos decerpserant. Unde hos omnes æquissimo animo, & jure in fructus laudis, quæcunque est, societatem admitto, ita quidem, ut minimam ejus partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, Auctores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima, ut in quavis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur, quæ responsio, seu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certe circa eam, casus aliquot particulares resolvantur, ut secundum illos, & responsionem dictam alii similes, cum inciderint, resolvi possint.

Quia vero doctrina hæc fere omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, sive moralium, (unde & *Moralis Theologia* dicitur) illa vero cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti recta accedant, vel a qua prave recedant, igitur

LIBRO I.

De actuum moraliam regula tum externa, hoc est conscientia; tum externa, hoc est præceptis in genere.

LIBRO II.

De Præceptis Fidei, Spei, & Caritatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

LIBRO III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

LIBRO IV.

De Præceptis certorum hominum statui propriis.

LIBRO V.

De modo discernendi naturam, & gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

LIBRO VI.

De Sacramentis novæ Legis.

LIBRO VII.

De Censuris ecclesiasticis, & irregularitatibus.

AUCTOR
ANIMADVERSIONUM
AD LECTOREM.

In procem. ad prop. a se proscriptas.

Lex. VII. *audivit non sine magno animi sui mœrore complures opiniones christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire; & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset morum corruptela.*

Hunc opinandi modum, quem Summus Pontifex gravissime perstringit, esse ipsam versatilem probabilitatem, quilibet a partium studio alienus facile intelligit.

Duplex quippe est, seu de rebus in sola cognitione positis, seu de rebus mores spectantibus agatur, differendi ratio: altera, qua verum amas, & quæris, & ubi illud liquido innotescere non potest, per verosimiliora assequi conaris; altera, qua verum negligis, vel quia te illud assecuturum desperas instar Pyrronicorum, vel quia tuis rationibus accommodatum non putas. *Nam obsequium amicos, veritas odium parit.*

Primam de moribus disputandi rationem Summus Pontifex certe non reprehendit, quæ in laude ponenda est: ergo alteram sub ejus gravissimam censuram cadere necessa est; quæ ex luxuriantium ingeniorum licentia in dies magis excrescente, in morum doctrinam irrepsit. Illa enim ab initio Ecclesiæ per quindecim & amplius sæcula usurpata ab omnibus fuit.

Hanc alteram ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina esse maxime alienam, res ipsa loquitur.

Evangelica enim doctrina technas, & artificia, & quidquid veritas non est, maxime horrens, ipsam
Joan. 14. 6. veritatem simplicissimis verbis aperit. *Ego*, inquit Christus, *sum via, veritas, & vita*. Sancti Patres eamdem veritatem simplicissimo animo consectati sunt, & quod verum est, aut verum putarunt, & voce, & scriptis docuere.

Hinc porro fit, ut versatilis opinandi modus, qui veritate neglecta, veritatis umbram consectatur, infinitarum corruptelarum fons sit & origo.

Quod enim ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina maxime alienum est, non potest esse nisi maxime pravum, & corruptum.

Sola veritas a Deo profecta, incorrupta est; quam qui animo, & moribus sequitur, incorrupte vivit. Falsitas contra a patre diabolo derivata, est ipsa corruptio; quam qui scriptis, aut moribus sectantur, corruptissime scribunt, aut perditissime vivunt.

Versatiles opinatores mediam viam ineuntes, nec veritatem, nec falsitatem profitentur, sed probabilitatem, quæ nec veritatis amica est, nec falsitatis inimica, sed utrique promiscue adhæret. Hoc porro nihil aliud est, quam dæmonem cum Deo copulare: hoc nihil aliud est, quam cælo, & Deo nun-
Luc. 11. 23. tium mittere; quia, ut ait Christus, *qui non est mecum, contra me est;* & alibi: *Nemo potest duobus do-*
Matth. 6. 24. *minis servire*. Ergo maxime corruptas esse versatilium opinatorum opinationes, ingentemque in hominum mores corruptelam invehere, & fovere, necesse est; quod declarant illa Alex. VII. verba, *quem novum opinandi modum si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset morum corruptela.*

Qui hoc suis ipsemet oculis cernere velit, Busembaum, ut de aliis taceam, versatilem de moribus disputatorem, cujus theologica Medulla nihil aliud est, nisi versatilium opinionum, & opinatorum epilogus, in manus sumat, meamque in eum censuram simplici, attentoque animo legat. Hinc enim Summum Pontificem Alex. VII. non aerem, quod putare imprudentissimum, ne dicam impium, esset, verberasse, sed scriptos, typisque vulgatos libros severissime reprehendisse, perspicue intelliget. Dixi *animo simplici*. Nec enim homines sophisticis cavillis assueti, ac omnia implicare parati, vel corruptis sæculi moribus addicti, vel ex malis cupiditatibus theologicas doctrinas metientes, aut hominibus placere, aut sua commenta, vel factiones defendere obfirmate volentes, sanam doctrinam ferre, aut de ea recte judicare possunt. Dixi *attento*.

Quamvis enim perspicue loqui conatus sum, rei tamen gravitas, & sæpe difficultas attentionem postulat, oscitantiam respuit; præsertim cum, ne meis lectoribus fastidium prolixitate ingererem, brevitati studuerim, rerumque medullam, & succum compendio complecti in animo habuerim.

Neque tamen, dum ita loquor, tam superbe desipio, ut me hominem exigua præsertim eruditione, nec multo ingenio præditum, sanam, seu, quod idem est, veram in omni re doctrinam exarasse putem.

Sanam doctrinam, & veritatem absque ullo partium studio, & præoccupatione, diligentique indagine, nisi meus me animus fallit, sectatus sum. Theologicam Busembaum Medullam ad trutinam dum revocarem, nec illi, nec aliis adversantem animum gessi; ejusque nonnullas ex iis, quæ in examen venerunt, opiniones, etiamsi adversarios alicubi eos habuerim, quos maximi facio, & sequi soleo, probavi; quia veriores mihi visæ sunt.

Plurimas improbavi, non quod hominem, aut ordinem, quod absit, averser, sed quod Evangelio, Patribus, Summis Pontificibus, Conciliis, Angelico Doctori, qui Patrum compendium est, cujusque dogmata Summorum Pontificum testimonio tutissima, & inconcussa sunt, rectæ demum rationi contrarias existimavi.

In tanta rerum multitudine, & diversitate, in quæstionibus non raro implicatissimis, in iis, ubi neminem præeuntem habui, nec tamen Busembaum pro meo tenui sensu probare potui, vel sacræ eruditionis, vel ingenii, aut æqui judicii, vel etiam accurati examinis, quod diligentissimum ubique adhiberi vix posse, intelligo, vitio me non semel cespitasse facillimum est.

Itaque gratias iis acturus sum, qui meam censuram, veritatis amore ducti examinantes, errata detegent, indicabunt, refutabunt. Par enim est, ut sicuti veritatis studio Busembaum opiniones non paucas refutavi; ita eorum, quæ scripsi, refutationem ejusdem veritatis amore susceptam non solum æquo animo patiar, sed etiam valde optem. Illud enim cujuscumque animo infixum, insculptumque esse debet:
Eccli. 4. *Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere:* quod divinum oraculum

culum cum versatiles homines in mente non habeant, sanam veramque doctrinam, ut sua commenat, seu inerudita mendacia tueantur, impugnare non cessant.

Ab his scilicet, quorum animos mea in Busembaum censura non leviter vulneratura est, multæ mihi impugnationes imminent; quas si non præsentirem, in littararia Republica, & sæculi moribus plane peregrinus essem & hospes.

Sicuti solidissimos, ac integerrimos Theologos mordacissimis dicteriis, atrisque calumniis oneratunt, & Jansenianos appellare non dubitarunt; ita me, si ex præteritis futura conjicere licet, irrisionibus, contumeliis, ignominiis vexabunr, ac demum Jansenii, cujus errores non minus ac pelagianos execror, asseclam esse dictitabunt.

Atrox sane injuria, at simul ridicula, nisi impias Jansenii doctrinas nos probasse, aut saltem aliquid quod cum iis necessarium nexum habear, dixisse ostenderint. Quamquam si hoc ipsum, quod abiit, ostendete possent, & ostenderent, non Jansenianos, sed in Jansenii errores per inscitiam, & ignorantiam lapsos nos fuisse, recte pronuntiarent. Hac animi moderatione solidi Theologi uruntur, qui, cum versatiles opinatores in pelagianam hæresim alicubi incidisse, avicerint, eos tamen Pelagianos non appellitant.

Verum hujuscemodi tetræ, apertæqoe calumniæ, quæ ipsi vulgui horrorem ingerunt, calumniatorum magis, quam calumniam patientium famam imminuunt.

At mea doctrina, inquient, valde rigida est, hominumque indoli minime accommodata. Hominum eerte corruptæ, vitiisque deditæ, laxæque indoli, quæ veritatem pati non potest, accommodata non est. Cetetum respondeo, meam doctrinam non esse meam, sed eorum, unde derivata est.

Auctores meæ doctrinæ sunt Concilia, Patres, Summi Pontifices, sacra Scriptura, Doctor Angelicus, naturalis ratio; a quibus si adversarii me discessisse evicerint, meam doctrinam, meam esse fatebor, eamque revocabo. An meam doctrinam rigidam dictitant, quia Busembao, ac versatilibus opinatoribus contraria est? An Busembau, & versatiles opinatores recta regula sunt, a qua qui recedunt, rigidi appellandi sint? Litteratuli quidam, ac polituli homines, præsertim si pestiferum aliquem librum e regionibus ultra montes in Italiam malo fato delatum legerint, sanam Theologiam rident, solidosque Theologos, quorum tantum nomen audierunt, plenis buccis rigidos appellirant.

Quod si qui Theologi habentur, & apud multos, quia blande loquuntur, oracula sunt, eodem ac illi ore loquantur, gravissimo quidem Theologorum nomine se minime dignos demonstrant, ar ingentem, nec reparabilem hominum generi cladem inferunt. Lex, & veritas ad hominum arbitrium, quod sibi subditum vult, non flectitur. Lex, & veritas nec laxa est, nec rigida, nisi nostris malis affectibus pravisque sensis. Ad hominum voluntatem, & indolem humanæ opinationes flexiles sunt, & laxæ, eædemque rigidæ esse possunt.

At sicuti laxa illa opinio est quæ a veritate recedens, legem emollit, eamque hominum cupiditati accommodat; ita contra rigida est quæ eamdem veritatem delerens, legem exasperat, ejusque jugum durius, quam reipsa est, efficit.

Quid ergo me, aut alios inani voce ad vulgum decipiendum unice accommodata rigidos effutis, cum mea, aut aliorum dicta a veritate aberrara, & lege duriora esse, non eviceris, imo ne quid rigor quidem sit, explicaveris?

Quamquam sicut solidæ Theologiæ, & veritatis amatorem laxum non dixeris, si in magna quæstionum multitudine in molliores, falsasque opiniones semel, aut iterum incideris; ita contra rigidum appellare jure non potes, nisi in duriores, & a veritate aberrantes doctrinas sæpius lapsus fuerit. Sed eorum, qui versatilem, hoc est corruptam doctrinam extollere, sanamque, & veram insectari in deliciis habent, ut laudes pro nihilo, ita vituperationes veræ laudis loco habendas puto, & habeo.

At hic fortasse quæres, cur Busembaum celeberrimi Ordinis Theologum, quem impugnate, selegerim.

Ego vero omnes religiosos Ordines ad Dei gloriam, & animatum salutem institutos veneror. Busembaum impugnandum selegi; quia Bus. mole parvus, opinionum multitudine, & varietate magnus, facileque parabilis, & typis sæpissime evulgatus, a plurimis habetur, & legitur. Ex quo fit, ut medicina Busembao versatilis probabilitatis morbo laboranti adhibita & valde necessaria, & maxime utilis sit. Gum Busembaum, qui versatilium opinatorum epilogus est, impugno, tum ipsum modum opinandi versatilem, tum ejus corruptas opiniones impugno. Ex Busembaum impugnatione, quanta sit versatilium opinatorum lues, facila intelligitur. Nec enim probabiles, qui tem moralem theologicam post damnatas a Summis Pontificibus Alex. VII. & Innoc. XI. propositiones tractarunt, a suo opinandi modo, vel ab antiquioribus opinatoribus descivere, sed eos veluti antesignanos sunt secuti, & defenlare conati. Hinc P. Claudius La-Croix theologicum compendium P. Herm. Busembaum suis in illud additamentis non castigare, sed illustrare, & amplificare in animo habuit.

P. La Croix in præfatione anno 1707. gloriatur, Busembaum fere quinquagies subiisse prælum: nec tamen ut alias Ulsbes, ubi in lucem editum sit, ita Patavium nominat, unde anno 1719. octava editio prodiit.

Busembaum ex Nathanael Sotvello virum *eximiæ prudentiæ* (quæ tamen sine sana doctrina nulla est) *& singularis doctrinæ* appellat, ut omnes ad ejus opus legendum, & sectandas opiniones invitet. Fatetur ille quidem, nonnollas propositiones in Busembaum medolla reperiri a Pontificibus postmodum notatas; nihil tamen in Busembaum corrigendum putavit, sed, ubi ipsi placuit, non ubicumque opus erat, propositiones damnatas afferte satis habuit, ac, ut ipse ait, indicare sensum, qui reprobandus est. Ex his intelligi facile potest, non solum Busembaum, sed La-Croixii quoque opus emendatricibus indigere animadversionibus; quas ego utrique pro mea tenuitate adhibere conatus sum. Quod si omnia, quæ animadversione digna erant, mea scriptione complexus non sum; ex iis tamen, quæ tum in La-Croix, tum maxime in Busembaum animadverti, perspicuum fiet, oon esse cavillatores, ot La-Croix eos nominat, qui non solum Busembaum, de quo uno ille loquitur, sed probabiles opinatores *pluribus vitiis scatere* affirmant.

Hinc porro futurum sperare juvat, ut explosa horum doctrina, ac opinandi methodo, & revocata, quod ingenti Dei beneficio plurimis in locis factum jam fuit, in orthodoxorum scholas saniori Theologia, rerum moralium studiosi, & Sacerdotes a sacris confessionibus, versatiles opinatores aut blattis confici sinant, aut certa non sine magna cautione, multoque examine legant.

Id certe christianæ Reipublicæ non solum maxime utile, sed necessarium est. Corruptos quippe esse hominum mores, valde dolendum; sed eos corruptis doctrinis ab iis foveri, & confirmari, quorum est corruptioni remedium adhibete, sanguineis lacrymis est deplorandum. Sed illud qooque in malorum cumulum accedit, quod si qui horum fallacias detegere, & ob oculos ponere conentur, vel da iis cum laude non loquantur, non solum contumeliis, & calumniis vexentur, verum etiam minis, & terriculis concutiantur. Ita ne vero? hic ne probatorum non dicam Theologorum, sed hominum sensus, & agendi tatio? qoid amplius quærimus, ut, obi sana doctrina sit, innotescat? Mahumeticæ impietatis institutum est, ut vi, & terroribus defendatur, & amplificetur. Scriptores non lædimus; scripta, quia corrupta nobis videntur, impugnamus. Nemini contumeliosi esse volumus; malas doctrinas, quia moribus perniciosæ sunt, insectamur. Si quid a calamo exciderit, qood æquo hominum judicio acrius habeator, quam par fit, illud nos ipsi in antecessum reptehendimus. Nihil dixisse volumus, nisi quod rationum,

 & au-

& auctoritatum momentis nixum, & ostensum fuerit; quæ momenta si desint, veluti non dicta haberi volumus, quæ dicemus. Pacem desideramus, sed eam sperare vix possumus, quia veritas cum fallaciis conciliari nequit. *Non veni pacem mittere, sed gladium*. Matth. 10.

Verum hic silentio prætereundus non est P. Daniel Concina Ord. Præd. Obs. vir integerrimus, & Theologus sanæ doctrinæ, & vastæ eruditionis laude eximius, cujus ego laboribus valde usus sum; cuique hoc meum qualecumque opus plurimum se debere profitetur. Hic solidæ Theologiæ acerrimus assertor, ac imperterritus probabilium opinatorum malleus, multas quidem gravesque a suis adversariis vexationes, contumelias, calumnias passus est; sed ejus gloriosum nomen ab Eusebio Eraniste Theol. doctissimo egregie defensum, & jure illustratum adeo his obscuratum non est, ut apud æquos rerum æstimatores clarius emicet. Sed ille non tam laude, quæ ejus dignitati æqualis reperiri vix potest, quam silentio, & admiratione prosequendus est.

Illud mihi unum reliquum nunc est, ut, cum meam tenuitatem noverim, ac in tanta rerum sæpe difficilium, ac implicatarum quæstionum varietate facile errare potuerim, a meis lectoribus, sicubi peccaverim, veniam precer. Omnia vero, & singula mea dicta, & sensa apostolicæ Petri Cathedræ falli nesciæ demisse subjicio, & quæcumque illa improbaverit, in antecessum revoco, & improbo.

EJUS-

EJUSDEM ANIMADVERSIONES

IN PRODROMUM

P. FRANCISCI ANTONII ZACHARIÆ.

UM P. Franciscus Antonius Zacharia Soc. Jesu Theologus Busembaum & La-Croixium non paucis adnotationibus a se illustratos anno 1755. typis cudendos curaverit, de locis Moralis Theologiæ librum prodromum huic editioni præcurrere voluit eo artificio elaboratum, ut sanos Theologos deprimeret, probabiles vero opinatores extolleret. Quare ne sana, & solida Theologia aliquid detrimenti ex hoc libro apud minus peritos, & doctos patiatur, nonnullæ animadversiones necessariæ mihi visæ sunt, quas suis locis opportune attexere non omitto.

Tract. I, cap. IV. de usu Scripturarum in Morali Theologia ita inquit.

Can. II. *Ne quidquam statuito, quod clarissimis Scripturarum testimoniis adversetur.*

Cur P. Zach. addidit illud *clarissimis*? an in Morali Theologia licet statuere, quod non clarissimis quidem, at testimoniis Scripturarum adversetur? Si clarissimis Scripturarum testimoniis adversari, evidens dementia, & infidelitas est; iisdem licet non clarissimis repugnare, non evidens quidem, attamen dementia erit, & infidelitas.

P. Zach. a morali Theologo consuli tantum vult textus Scripturæ clarissimos, alios vero, qui clarissimi non sunt, per Zachariam negligi ab eo licet, ac rem moralem tractari, perinde ac si supervacanei, ac inutiles essent. Sed nos sacræ Scripturæ textus tum perspicuos, tum obscuros veluti divinam sapientiam continentes veneramur, & a morali Theologo studiose indagari Scripturæ sensum, ubi obscurus est, oportere dicimus, illudque *clarissimis* in II. Zach. canone expressum delendum putamus.

Can. III. *Nihil defendito, quod ex quopiam Scripturæ loco per legitimum, certamque theologicum discursum ducta cum conclusione pugnet.*

Hic Zach. ampla suis opinatoribus dat facultatem docendi, & defendendi quidquid libuerit., etiamsi validis rationibus e sacra Scriptura ductis adversentur, dummodo rationes hujusmodi, non sint certæ, & inconcussæ; e quarum genere nullam ipse in Theologis probabilium adversariis reperiet.

Vult scilicet in morali Theologia hinc inde disputari, & cuique optionem esse, ut pro arbitrio sentiat, & faciat, dum contra evidentem veritatem se non stare profiteatur.

Nos autem ejus canonem ita corrigimus. *Nihil defendito, quod rationi e Scriptura ductæ repugnet.*

Can. VI. *Singularia exempla, quæ in Scripturis leguntur, ad universalem legem confirmandam ne assumito.*

Hinc autem ansam capit ridendi Besombem, qui, cum t. 2. tract. 2. cap. 4. conditiones in eo postulet, qui absolvit a censuris, hoc est ut sit Clericus, ut habeat jurisdictionem contentiosam, ut ex certa scientia absolvat, demum ut sponte, non coacte absolvat, hoc ostendit, quia Paulus, qui absolvit Corinthium incestuosum, quatuor prædictas habebat conditiones.

Cum doctrinam veram esse, Zach. fatearis, cur rationem criminaris? ut scilicet sanos Theologos quomodocumque carpas, & in contemptum, si fieri possit, adducas. Besombes non illa solum ratione utitur, quam Zach. inepte redarguit, sed aliis duabus, ut apud ipsum legitur.

„ Nah! inquit Zach. contra Besombem, bellam ratiocinationem hujus similem: *Paulus, qui incestuosum absolvit, fuit Apostolus: Apostolus igitur sit oportet, qui absolvit a censuris.*

At hanc Zachariæ cavillationem Besombes præoccupavit. Ita enim discurrit. „ Paulus, qui absolvit „ Corinthium incestuosum, quatuor prædictas conditiones habebat. Primo enim erat Clericus, & Cle- „ ricus habens jurisdictionem, cum esset Apostolus. “

Besombes gradum apostolatus ad absolvendum a censuris non postulat, sed ex eo colligit, D. Paulum fuisse Clericum, & jurisdictionem habuisse. At Zach. hæc dissimular, ut in Besombem inepte invehatur; sicuti eumdem in præfatione prodromi perperam insectatur, quod ille in calce sui operis brevem ideam Chronologiæ, & Geographiæ, quatenus ad Conciliorum notitiam conducunt, eorumdemque Conciliorum compendiariam synopsim addiderit. Hæc sacra eruditio & lectori jucunda, nec abs re est. Quia Concilia sunt ex præcipuis fontibus, unde moralis Theologus puras doctrinas haurire debet. At Zacharias non puras amat doctrinas, sed probabiles, hoc est neutras ad puritatem, & impuritatem.

Can. VIII. *Videndum ne Scripturæ verbis, quibus pium aliquod consilium proponitur, præceptionis vim inesse incauti velimus.*

Recte quidem; sed huic canoni alii duo, quos Zach. omisit, adjiciendi sunt.

1. Videndum contra, ne Scripturæ verbis præceptum continentibus consilii tantum rationem, & vim tribuamus.

2. Cavendum, ne in dubio, utrum Scripturæ verba consilium, an præceptum contineant, perinde agamus, ac si consilium continerent; sed in dubio, ubi de animæ salute agitur, tutiora esse sequenda, non consilii, sed certi præcepti loco habeatur. *

Can. IX. *A Scripturis citandis abstinere consultius judicato, quam harumce allegationum vanitate quadam abripi, eosque locos afferre, qui nihil efficiant.*

Sed hic quoque, quod ad rem magnopere facit, Zach. omisit, Scripturæ textus ad propositum pertinentes, & institutum conficientes, vanis interpretamentis non esse eludendos, ut nostra commentitia opinamenta tueamur.

Hoc, quod necessarium erat, Zach. omittit, ut sua contra Besombem inania, & ridicula tela per crassam negligentiam, aut calumniam contorqueat. Si quis consectarium can. IX. in Zacharia legerit, Besombem quoque ut legat, moneo; unde intelliget, Zachariam suum sibi finxisse Besombem, quem redarguat.

Verum hic Besombem tandem relinquit, &, quod sibi maxime cordi erat, suos in P. Concinam aculeos convertit his verbis. *Sed quod mirandum maxime, illud est, christianæ Theologiæ Auctorem, ubi de Scripturis agit, unum id præstare, ut Scripturas sacras Theologo legendas inculcet; ac ne inani labore semet defatigasse videatur, invidiam conflet Probabilistis, quasi a sacrorum librorum lectione se, aliosque avocarent, quo nihil futilius, ineptiusque fingi potest.*

Hic, ne lectori molestus sim, illa tantum postrema verba, *quo nihil futilius* &c. corrigo, eorumque

 loco

* Hic canon traditur a gen. Conventu Cleri Gallicani an. 1700. apud Nat. Theol. t. 2. app. alt. pag. IX.

loco hæc substituo, *quo nihil verius dici potest*. Quamquam probabiles opinatores non solum Scripturas negligentius tractant, sed, quod longe pejus est, effata usurpant, & opiniones evulgant Scripturis omnino dissentaneas, ut ex hoc ipso meo qualicumque opere quisque intelligere potest, & ut P. Concina ostendit App. t. 1. lib. 1. de locis th. diss. a. c. 5. §. 7. p. 103. At hæc probabilibus invidiam conflant; monenda tamen, ne eorum corrupta documenta in animarum perniciem dominentur in scholis, & sacris tribunalibus, neve eorum libri sine magna cautione, & multo examine legantur.

Concinam præterea eo nomine Zach. redarguit, quod *fontem alium Theologis omnibus incompertum hactenus detexerit diss. 2. cap. 7. Christi Domini nempe oraculum:* Multi sunt vocati, pauci vero electi.

Hic certe locus in Theologia novus est, sed novæ opinandi methodo in Theologiam invecto veluti agger exundanti, & turbido torrenti necessario objiciendus. Videlicet si novus opinandi modus recta esset morum regula, non *pauci*, ut Christus ait, sed multi essent contra Christi oraculum electi. En necessitas adhibendi contra novam Theologiam Christi oraculum, quo omnes, ut P. Concina, & amatores veritatis maxime sapiunt, ab ea absterreantur.

Neque vero sola scelera manifesta nullis probabilium tegumentis protegenda, uti Zach. contendere videtur, e. g. fornicationes, adulteria, homicidia, mendacia &c. in æternam homines perniciem detrudunt, sed etiam flagitia probabilitatis fucis tecta, ut mamillares tactus, duella defendendi honoris prætextu suscepta, trini contractus, usuræ moderatæ, perjuria restrictionum vocabulo illita, aliaque innumera, de quibus suo loco sermo erit.

Tract. 11. de SS. Patribus cap. 2. *Casuistas Patrum contemptores non esse*.

Quemadmodum probabiles opinatores a sacris Scripturis, ita a sanctis Patribus, quorum doctrina a purissimo illo divino fonte derivata est, dissentiunt; qua in re P. Zach. eos frustra tueri conatur. Ipsa enim eorum lectio evidenti testimonio est.

Eorum Theologia ab omnibus nova vulgo dicitur, nec sine ratione. Nec enim eo solum nomine nova est, quod novas, sed quod, ut ait Alex. VII. in præfat. ad theses a se proscriptas, alienas ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina opiniones commenta sit. Ergo Zach. incassum clamat, *in his frequentius nihil, quam aut Patrum testimonia describere, aut locos indicare, ubi de hac, illave re loquantur Patres*. Nimirum si loca Patrum citant, aut etiam textus quandoque afferunt, eos sibi, non se illis accommodant. Ex quo fit, ut dum Patres venditant, non Patrum, sed a Patribus longe diversam doctrinam propinent, suosque lectores aut inscire, aut ea industria decipiant.

Contra vero saniores Theologi, ut Genettus, Nat. Alexander, Belombes, Concina, aliique his similes, Patres appellant, eorum sententias proferunt, & verba, iisque, ut necesse est, religiose inhærent.

At inquit Zach., *sexcenta quotidie dubia enascuntur, quorum qui in Patribus quærat explicationem, ridiculus sit*. Post subdit: *At qui ostendet vir eruditus* (Concina) *casuisticas controversias in Patrum libris reperiri?* P. Concina app. t. 3. p. 278. n. 7. Zachariæ objectionem his verbis antevertit. *Quemadmodum hæresum monstra postea invecta contra fidem ab hæreticis, non occurunt in Patribus antiquioribus; sic laxarum opinionum portenta, quæ excogitarunt Moralistarum nonnulli, expresse non profligarunt Patres: quia non eo laxitatis prolapsi tum homines erant, ut talia propugnare paradoxa auderent. Verum sicut in Patribus reperiuntur doctrinæ, quibus prodigiosa hæreticorum deliria adversus catholica dogmata conteruntur; ita S. Ecclesiæ Patres documenta splendidissima, & regulas sanctissimas nobis porrigunt, quibus laxarum opinionum commenta, & novum opinandi modum, omnium malorum fontem labefactiemus*.

His PP. documentis Casuistas a vero aberrare idem P. Concina in sua Theologia sæpenumero demonstrat, ita ut mirum sit, P. Zachariam dicere ausum; *Errare nos, nisi alios ab iis, quos habemus, Patrum libros proferat, non demonstrabit Concina, ne millenos quidem si effundat Theologiæ christianæ tomos*. Dum Zach. hæc thrasonice scriberet, non illud meditabatur, ut recta diceret, sed ut aliquid contra Concinam diceret.

Enim vero qui in Patrum libris necessarias ad mores formandos doctrinas desiderari assereret, eorum Theologiam mancam, & mutilam non sine insigni tam venerabilium magistrorum injuria diceret.

Contra vero qui casuisticas controversias in Patrum scriptis reperiri affirmaret, rem aperte falsam promeret. Ex quo illud consequitur, ut casuisticæ controversiæ ad mores formandos necessariæ non sint. *Quæso*, inquit Zach. *Patrem inveniat* (*uno contentus hoc exemplo, causa cedam, si invenerit*) *unum inveniat Patrem, qui trinum contractum usuræ arguat*. Non invenitur, fatemur; & ratio jam est allata. Non enim eo laxitatis PP. tempore ventum erat, ut trini contractus paradoxum excogitare, nedum propugnare homines auderent. Trinus contractus, novum inventum est, luxuriantibus nostrorum temporum ingeniis reservatum. Trini contractus damnatio in usuræ damnatione apertissime includitur; quia trinus contractus reipsa nihil est, nisi mutuum cum pacto accessionis supra sortem, hoc est usura, trini contractus nomine palliata: ergo, cum PP. usuram damnaverint, trinum quoque contractum damnarunt.

Quid hic P. Zach. dum legitime, & juxta logicorum regulas ratiocinamur, logicorum fidem inepte contra nos inclamat. Fatendum tamen est, non omnia in Patribus inveniri. Quæ ad juris naturalis, & divini intelligentiam pertinent, ea in Patrum libris luculenter evoluta reperies. At quæ ad explicationem juris positivi, censurarum, indulgentiarum spectant, ea a Patribus omnia peti non possunt. Hinc Summus Pontifex Bened. XIV. in calce litteræ encyclicæ anni 1749. 3. Decembris, ubi quæstiones de indulgentiis solvit, inquit: *Nè dovete punto maravigliarvi, se in questa nostra presente lettera ci siamo per lo più prevaluti d'Autori moderni, non avendo imitato il Padre di famiglia, che mette fuora dal suo tesoro nova, & vetera. Imperocchè essendo le controversie state eccitate per lo più da Autori moderni, e da quelli che hanno scritto sopra l'anno santo, è stato preciso per lo più prevalersi d'essi*. Sed versatiles opinatores a Patrum institutis, & doctrina non esse alienos, P. Zach. hac ratione contendit. *S. Cypriani*, qui hæreticos conversos esse rebaptizandos putabat, *opinio non tutior modo erat .... sed etiam contraria probabilior, atque adeo certa videbatur Africanis:* nihilominus S. Cyprianus assentiente S. Augustino nemini interdicebat, quominus contrariam sententiam sequeretur. *Sensit ergo Cyprianus*, ita concludit Zach., *sensit Augustinus* (*siquidem Africanorum sententia probabilior fuerit*) *licere sequi opinionem probabilem, probabiliore relicta*.

Resp. In multis Zach. hic aberrat. Primo quia sententiam S. Cypriani tutiorem appellat: tutior enim sententia est, quæ a peccato magis remota est: at non magis S. Cypriani, quam contraria sententia a peccato remota erat, cum utraque de peccato vitando ageret: æque enim peccatum est, seu baptismum iteres, seu baptismum non conferas indigenti.

Secundo quia S. Cypriani sententiam probabiliorem dicit. Est enim valde absurdum eam opinionem probabiliorem dicere, quam certum est, esse falsam; sicuti certum est, esse falsam opinionem S. Cypriani de rebaptizandis hæreticis. Hæc ergo S. Cypriani opinio non probabilior, non probabilis, sed improbabilis, & falsa est.

Hæc tamen opinio, licet improbabilis, & falsa, S. Cypriano probabilis, imo probabilior opposita visa est, Quoniam vero res comperta non erat, in cujusque arbitrio relinquebat, ut eam sequeretur sen-

sententiam quæ sibi verior videretur. Quid porro inde? Omnes solidi Theologi in controversiis, ubi utrimque agitur de peccato vitando, unumquemque non solum posse, sed debere illud sequi, quod re diligenter examinata verius sibi, aut probabilius videtur, inculcant, & docent.

Quare in eo 3. loco fallitur Zach., quod S. Cyprianum in sua aberratione, versatili probabilitati, a qua se maxime alienum ostendit, favere velit.

Quarto in eo errat, quod in controversia de rebaptizandis hæreticis S. Cyptiano S. Augustinum adjungere videatur, cum tamen S. August. a S. Cypriani sententia longe discesserit. Siquidem epist. 203. ad Maximinum (habetur dist. 4. de consec. cap. 108. *Rebaptizare*) ait: *Rebaptizare hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis signa perceperit, quæ christiana tradit disciplina, omnino peccatum est: rebaptizare autem catholicum, immanissimum crimen*. D. August. absolute ait, *omnino peccatum est*, quia S. Cypriani sententiam non probabiliorem, aut probabilem putabat, quidquid hic rem involvens sentiat Zach. sed improbabilem, & falsam. Huc spectat etiam illud, quod Zach. ad se trahit, lib. 2. de bapt. n. 5. *Nec nos ipsi tale aliquid auderemus asserere, nisi universæ Ecclesiæ auctoritate firmati*.

Quod enim universæ Ecclesiæ auctoritas docet, quantumlibet rationibus in speciem verosimilibus impugnetur, ratum & certum est, contrarium vero improbabile, & falsum.

Prætereo hic nonnulla alia, quæ Zach infarcit, ne prolixior sim, & quia ex mox dictis jam evanescunt; præterire tamen non debeo quod habet in fine cap. his verbis. „ Sed ne longior sim, quam „ par est, Bernardi testimonium sufficiat tract. de bapt. cap. 5. ubi hanc regulam, & canonem sta„ tuit. *Sane ibi unusquisque in suo sensu securus abundat, ubi aut certa rationi, aut non contemnendæ* „ *auctoritati, quod sentit, non obviat*. Argue jam. Atqui ubi solum probabilior opinio contraria est, „ nec certæ rationi, nec non contemnendæ auctoritati, quod sentit Probabilista, obviat. Igitur Pro„ babilista in suo sensu securus abundat, si Bernardo fides, quocum sapere malo, quam desipere cum „ Wendrochin, Paschale, eorumque sectatoribus. “

Resp. Sicut Zach. SS. Cyprianum, & Augustinum, ita S. Bernardum invitum pertrahit in suæ probabilitatis patrocinium, ut se fidum probabilium asseclam ostendat, qui Patres, quos citant, sibi conformant, non se illis. Ego sane ex D. Bernardo contrarium elicio, ac Zach., & ita ratiocinor. Ille ex D. Bernardo securus in suo sensu abundat, qui nec certæ, hoc est nec solidæ rationi, nec gravi, seu non contemnendæ auctoritati obviat: atqui probabilis aut solidæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati, aut utrique obviat: ergo probabilis in suo sensu securus non abundat. Videlicet assumptum Zachariæ est evidenter falsum, quod probabilis minus probabilem opinionem sequens nec certæ rationi obviet, nec auctoritati non contemnendæ. Hoc enim ipso, quod probabili, nedum probabiliori sententiæ repugnat, gravi rationi, aut auctoritati repugnat; quia probabilis opinio gravi auctoritate, aut ratione nititur, ut vel ipse Busembau definit lib. 1. tr. 1. cap. 2. dub. 2. Resp. Porro illud *certa rationi* a D. Bernardo usurpatum, est idem ac solidæ, firmæ, seu gravi rationi. Nam teste S. Antonino p. 1. tr. 3. cap. 10. §. 10. (apud Genet. Theol. tr. 1. p. 26. qu. 13.) *non consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis, & figurabilibus magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus*. Ergo sicuti auctoritas non contemnenda idem sonat, ac gravis auctoritas, ita certa ratio in moralibus, de quibus S. Bernardus loquebatur, idem est, ac ratio gravis. Quare si Zach. ex animo, ut debet, vult sapere cum S. Bernardo, necesse est ut suam versatilem probabilitatem non solum deserat, sed abjiciat, & conterat.

Hinc idem S. Bernardus lib. de præc., & disp. cap. 14. ait: *Ut interior oculus vere sit simplex, duo illi esse arbitror necessaria, caritatem in intentione, & in electione veritatem. Nam si bonum quidem diligat, sed verum non eligat, habet quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam; & nescio, quemadmodum judicio veritatis vera esse possit cum falsitate simplicitas*. Ait *in electione veritatem*, non probabilitatem. *Sed verum non eligat*, non probabile. Cum falsitate, licet probabilis sit, vera simplicitas esse non potest.

Cap. 3. de legibus in usu Patrum a morali Theologo servandis.

Can. v. *Quæ ex Patrum homiliis, asceticis libris, & orationibus, idque genus lucubrationibus, non eam Theologo fidem faciunt, quam quæ in dogmaticis instructionibus, epistolis &c. facere possunt*.

Hic vero Zacharia insignem sanctis Patribus injuriam irrogat, perinde ac si illi minus caute, minusve accurate prioris generis monumenta scripserint, quam posterioris. Ita ne vero? Modus quidem doctrinæ alius, & alius pro personarum, & circumstantiarum varietate esse debet; at doctrina semper eadem; eadem in suggestu, ac pœnitentiæ tribunali; eadem apud ignobile vulgus, & rudes, ac apud nobiles, delicatos, & doctos. An alia via esse potest eundi ad cælum, ac doctrina veritatis, ut eadem omnibus, ubique, & semper tradenda non sit?

Imo vero si ad rudem populum verba facias, major in tradendis morum doctrinis cautio adhibenda est, quam si cultos, & doctos homines alloquaris. Quia hi, si quid erraveris, facilius corrigere possunt, quam imperitum vulgus, quod ab homine religioso multæ auctoritatis, & existimationis deceptum, vix unquam errorem deponit.

At inquit Zach. *Multa in ejusmodi libris exaggeratius proferuntur; neque id mirum, quum oratoribus omnibus id solemne sit: multa quoque consilium potius spectant, quam præceptiones*.

„ Hanc quoque oppositionem (ait Concina App. tr. 1. p. 279. n. 8) inflatis genis obtrudunt prote„ stantes, & Calviniani omnes, quos inter Joannes Dallæus de usu Patrum integro cap. 5. eam am„ plificat. “

Pudeat enimvero Zachariam, hominem non solum catholicum, sed sacrum, & religiosum, ab hæreticis cavillationes desumere, quibus Patrum auctoritatem elevet. Nam aliud est, & longe aliud sanas hæreticorum doctrinas adhibere, sicuti facit P. Concina a Zacharia perperam reprehensus, ut corruptas nonnullorum catholicorum opiniones redarguas. Amplificant quidem Patres, ubi opus est, non instar præstigiatorum, & sophistarum, qui fallacibus pigmentis res supra meritum attollunt, sed instar gravissimorum oratorum, qui copioso dicendi genere, verborum pondere, rationum momentis rei dignitatem, vel indignitatem in auditorum animis fortiter imprimunt. Ergo Patribus sophisticam exaggerationem, qua levia crimina cum gravibus, consilia cum præceptis confundant, adscribere, nihil aliud est, nisi eos e venerando Patrum consessu, & gradu dejicere, ac inter garrulos, leviculos, fallaces, imperitos sciolos detrudere.

Can. VIII. *Dent tamen mihi hanc veniam Casuistarum reprehensores, ut confidenter pronuntiem, quo magis diligentia, & critica* (in Patrum citatione) *antiquioribus Casuistis antecellunt Natalis Alexander, Genettus, aliique ejusmodi, eo magis istis illos præstare testimoniorum delectu, ac ratiocinandi vi*.

Dum P. Zacharia hæc scriptis consignabat, ut credulis, ac imperitis lectoribus fucum faceret, in mente certe non habebat illud Alexandri Papæ VII. quod nos non sine ratione sæpius inculcamus: *Modus opinandi* (hic sermo est de antiquioribus Casuistis) *irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina* &c.

Hic est antiquiorum Casuistarum delectus in Patrum doctrina, & citatione. Quod ad ratiocinandi vim attinet, acutissimi illi certe fuere, sed ingenii soliditate, ac judicii maturitate gloriari non possunt,

sunt,

sunt, utpote qui innumeris cavillationibus libros impleverint. Has tum ab aliis, tum præsertim a P. Concina, qui cum Casuistis propius, quam alii, congressus est, confutatas legere potes.

Ex hoc ipso meo qualicumque opere facile intelligitur, quænam sit *Casuistarum* ratiocinatio, ratiocinandi vis, & Patrum delectus.

Sed hac de re legendus est Eusebius Eranistes, vir non solum ingenii acumine, sed etiam maturitate, nec solum eruditione, sed judicii vi, & soliditate maxime excellens.

Appendix ad tract. 4. §. 3. de usu utriusque juris in morali Theologia cap. *Quicumque* §. *Inhibemus* de hæreticis in 6. legitur: *Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice, vel privatim de fide catholica disputare*. Hic porro quæritur, quid personæ laicæ nomine veniat, utrum scilicet persona profana, prout distinguitur a sacra, seu ecclesiastica, an rudis, & indocta. Nonnulli Theologi hoc altero sensu accipiunt illud *laica persona*, quorum sententiam sua eruditione confirmat celeberrimus Muratorius *Riflesf. sopra il buon gusto p. 2. cap. 7.* quia iis temporibus, quibus citatus canon editus est ab Alex. IV. nomen Clerici pro docto, laici vero pro rudi accipiebatur tum latine apud Ordericum Vitalem lib. 3. apud Cronicon Andrense, & alibi, tum gallice, & italice, ut exemplis ostendit.

Huic sententiæ adhæret quoque P. Zach. loco cit., & P. Concinam vellicat, qui cum magni nominis Theologis contrarium sentit, & laicæ personæ nomine personam non sacram, ut vulgo omnes intelligunt, venire in citato canone existimat. *Quis enim*, ait Conc. Theol. tr. 1. p. 213. *dixerit, Ecclesiam adhibuisse voces* Clericus, *vel* Laicus *juxta significatus peculiares cujusdam nationis, & plebis, juxta acceptiones varias adductas in Glossario Du-Fresne?* Quod citat Muratorius loco mox citato. Quid Zacharias? „ Nihil, inquit ipse, hac ratiuncula imbecillius. Galli, Itali, Angli, (quod ex testimoniis „ constat a Muratorio, & Du-Fresnio citatis) Clerici, & laici nomina quo tempore decretum Alexan„ dri editum est, passim ad eruditum, indoctumque virum significandum usurpabant. Et mirabimur, „ Pontificem hoc laici nomen sensu adhibuisse? “

Ratiuncula P. Concinæ est hujusmodi. Ecclesia, seu Alex. IV. Ecclesiæ supremum caput, omnibus cujuscumque nationis Christianis legem fert, eamque exarat idiomate universo christiano orbi communi, hoc est latino - ecclesiastico - legislativo sermone: ergo non est verisimile, Ecclesiam in hac lege usurpasse vocem *laicæ personæ* juxta significationes peculiares cujusdam nationis, e. g. Gallicæ, Italicæ, Anglicæ. Neque enim Alex. IV. idiomate Gallico, Italico, Anglico usus est, ut vocem laicæ personæ juxta sensum harum nationum adhiberet; neque solis his nationibus legem tulit, sed aliis omnibus universi christiani orbis.

Hæc est ratiuncula P. Concinæ. Ratio vero P. Zachariæ, qui ratiunculam P. Concinæ pro nihilo habet, hæc est. Galli, Itali, Angli tempore decreti Alex. IV. vocem laici pro indocto usurpabant: ergo Alex. IV. illud *laicæ personæ* hoc eodem sensu usurpavit.

Quæro ego nunc, utrum imbecillior sit ratiuncula Concinæ, an ratio Zachariæ. Ut Zach. ratio aliquam vim habeat, necesse est ut hæc propositio, quæ in ejus enthymemate tacite intelligitur, *Alex. IV. nomen laicæ personæ eodem sensu accepit, ac Galli, Itali, Angli illius temporis*: necesse, inquam, est ut hæc propositio ut vera, aut probabilis admittatur. At hæc propositio est ne vera? Quis hoc divinare potest? Est ne probabilis? Mihi sane ne probabilis quidem videtur propter mox expositam Concinæ ratiunculam, quæ contrarium verosimile esse, evincit. Ipse Zach. suæ rationis imbecillitatem, seu inanitatem indicat, dum ex illo antecedente, *Galli, Itali, Angli nomen laici pro indocto usurpabant*, non hanc conclusionem elicit, *ergo etiam Alex. IV.* sed istam, *& mirabimur, Pontificem hoc laici nomen sensu adhibuisse?* Hoc est, ponit, Pontificem laici nomen hoc sensu adhibuisse, & hoc non esse mirum ostendit, quia eodem sensu illud acceperunt Galli, Itali, Angli. Nihil sane mirum est, quod Zachariæ ratio inanis sit; sed illud mirum alicui forte videri potest, quod hic idem P. Zach. eruditissimo, solidissimoque Theologo, & acutissimo logico P. Concinæ frequenter insultare audeat.

Verum ad rem, de qua agimus, illud præterea animadvertendum est, Clericum quidem latine apud nonnullos acceptum fuisse pro litterato, sicuti contra litteratus pro Clerico ab Honorio III. cap. *Ex parte* de Cler. conjug. sumitur; at non afferri exempla, quibus laicus idem sit latine ac illitteratus. Quæstio autem præsens est de significatione laici, seu *laicæ personæ*, non de sensu Clerici. Unde ergo hujus quæstionis solutio peti potest? Illud verosimillimum, ac pene certum haberi potest, Alex. IV. eo sensu accepisse laicum, quo non solum vulgo, sed ab ipsis Summis Pontificibus acceptus fuit: at Summi Pontifices nomen laici pro persona non sacra constanter acceperunt. Sylvester Papa cau. 2. qu. 7. cap. 2. ait: *Nullus laicus audeat Clerico crimen inferre*. Cap. 3. Marcellinus Papa inquit: *Laico non licet quemlibet Clericum accusare*. Cap. 5. Eusebius ad Episcopos Galliæ ita loquitur: *Laicos non accusare Episcopos, hactenus observatum, & constitutum est*; eodemque sensu sumitur cap. 4. 6. 31. 49. qu. 7. Ergo ferme pro certo haberi potest, Alex. quoque IV. laicum accepisse pro persona non sacra, non autem pro persona indocta.

Accedit ratio. Nam finis legis, de qua loquimur, est ne disputator erroris alicujus imbibendi periculo objiciatur: porro periculum erroris ex disputatione imbibendi, ex duplici capite oritur, hoc est ex imperitia defendendi fidem contra infidelium, & hæreticorum sophismata, & ex infirmitate in eadem fide. Clerici autem, seu ecclesiastici præ sæcularibus & ab imperitia, & ab infirmitate in fide longius alieni esse solent, & ponuntur. Ergo periculum erroris in disputando de fide ab ecclesiasticis ut plurimum abest, non item a sæcularibus. Quare cum leges de iis ferantur, quæ ut plurimum contingunt, Alex. IV. prohibuit laicis, hoc est sæcularibus, ne publice, vel privatim de fide catholica disputarent; præsertim cum sæculares etiam docti, aliis rebus, puta philosophicis, mathematicis &c. informati sint, non dogmatibus fidei contra infideles propugnandis, quorum studium Clericorum, qui alios docere hujusmodi res, easque contra fidei inimicos defendere tenentur, proprium est.

Tandem, dum laicæ personæ nomine intelligitur persona sæcularis, lex determinata est, & nutissima; non item talis esset, si laica persona idem esset ac indocta, seu illitterata. Nec enim satis intelligeretur, quos legis prohibitio afficeret. An ipsis subditis judicium permittendum est quinam illi sint, quibus disputatio de fide vetita esset? Nemo illitteratum, & indoctum, atque ad disputandum de fide ineptum se judicaret: arrogantiores vero ad disputationem paratiores essent; ex quo fieret, ut lex intellecta, ut Muratorius, & Zach. volunt, incerta esset, obscura, & inutilis.

Quare tum legis ratio, ejusque finis, tum vox ipsa *laicæ personæ* in ecclesiasticis sanctionibus pro sæculari persona constanter usurpata evincunt, eam vocem hic quoque hoc sensu esse accipiendam.

P. Zach. in tract. 5. & ult. sui prodromi de Casuistis, eorumque lectione, usu, auctoritate agit, eos a laxitatis nota vindicare conatur, eosque esse retinendos, ac legendos contendit.

De his mihi quoque pauca dicenda sunt; & primo quidem illud animadverto, omnes Scriptores licet sanctissimos, & doctissimos originalis culpæ tenebris obsitos in errores aliquando incidisse; qua de re legi potest Canus de locis lib. 7. cap. 3.

Sed aliud est, numquam errare, quod privilegium divinæ Scripturæ proprium, universæ tantum Ecclesiæ sponsæ suæ, ejusque supremo capiti, suo Vicario Christus communicatum voluit; aliud

quan-

quandoque, at rarius errare, quod omnium hominum est; aliud sæpe, ac sæpius errare, quod imperitorum, aut incautorum proprium est. Casuistas imperitos, & rudes si appellaveris, injuriam iis irrogabis; at si eos incautos dices, a vero non aberis; quoniam illud doctrinæ genus sponte elegerunt, & sectantur, quod non minus erroris, quam veritatis amicum est. Hujusmodi enim est versatilis probabilitas, quam illi profitentur, cujusque ope infinitos prope casus morales facile, & prompte resolvunt; unde illis Casuistarum nomen inditum.

Evidentem veritatem obviis ulnis amplectuntur, evidentem falsitatem oderunt, & abjiciunt; at in rebus ambiguis, & obscuris, quæ in morali Theologia infinitæ sunt, non veritatem quærunt, non errorem respuunt, sed quid medium inter veritatem, & errorem, quod æque verum, ac falsum esse potest, inquirunt, & sectantur.

Hinc porro fit ut eorum prolapsiones, sicut accidit iis, qui in lubrico sponte versantur, non fortuitæ sint, ut in sacris Theologis verum ubique quærentibus, sed voluntariæ: voluntariæ, inquam, non in se, sed in causa, ideoque non raræ, sed frequentissimæ, ita ut teste Alex. VII. ingenti corruptela sacram Theologiam fœdaverint, ac seipsos doctissimorum virorum judicio contemptui objecerint.

Quare Casuistarum lectio, Theologiæ tyronibus, & hominibus crassi, aut exigui ingenii non solum inutilis, sed valde noxia esse potest: ideoque iis prohibenda, aut dissuadenda. Cum enim sinceras, & sanas doctrinas ab impuris & corruptis secernere, quod vel ipsis eximiis, & eruditis ingeniis sæpe difficillimum est, non possint; in magno versantur periculo, ne argutissimis, & in speciem pulchris, at captiosis argumentationibus decepti, multa falsa eorum axiomata, plurimasque fallaces, & periculosas opiniones imbibant, quas veluti rectas regulas non sine magno suæ, & aliorum salutis detrimento sequantur.

Verum quoniam in eorum libris cum paleis triticum permixtum est, multaque præclare ac vere scripta, atque a sanctis, doctisque viris, ipsoque Bened. XIV. jure laudata reperiuntur; idcirco ab iis, qui solidis doctrinis muniti sunt, & ingenio plurimum valent, utiliter legi possunt non tamquam magistri, & ductores, sed veluti magni infinitarum mercium omnis generis nundinatores, ex quibus caute, & cum delectu utiles, & bonas sumant, malas, & inutiles rejiciant.

Ex his illud merito colligitur, Casuistarum, ut Tamburini, Vivæ, Busembaum, La-Croixii, aliorumque plurimorum auctoritatem parvo constare momento, nullnque modo cum iis sanis Theologis comparandam, qui omnes ingenii, doctrinæ, eruditionis nervos ad veritatis inquisitionem contulere. Quamvis enim hi quoque a vero aberrare possint, & quandoque aberrent, eorum tamen errata valde pauca sunt, & præ Casuistarum erratis nulla dici queunt.

Hi ergo ab omnibus attente legendi sunt, ac præsertim a tyronibus, & ab iis, qui ingenio ad dignoscendas fallaces a solidis doctrinas non valent. Hujusmodi sunt, ut aliquot nominem, Genettus, Natalis Alexander, Turnely, Belombes, Antoine, Concina, qui duodecim tomis christianam Theologiam fuse, erudite, ac solide tractavit, innumerosque morales casus complexus, saniorem doctrinam contra dominantem laxitatem, & subtiles cavillationes acerrime tutatus est.

Sed quod ad Casuistarum auctoritatem attinet, illud quoque animadvertere operæ pretium est, illos aliquid asserere vel ut licitum, vel ut illicitum. Si primum asserant, rem considera, momenta quæ afferunt, ad trutinam revoca, ne facile credas: si alterum, facilius credere iis potes. Ratio est, quia, cum ad indulgendum valde proni sint, eorumque axiomata huc spectent, facile licere ajunt, quod reipsa non licet; at culpæ nihil vertere solent, nisi res certa sit.

Præterea vel aliquid probabile, aut probabilius esse ajunt, vel affirmate enuntiant. Si primo dicendi modo utantur, fatentur, contrarium quoque probabiliter plus minus negari posse; ideoque eorum dictum ex ipso eorum testimonio pro nihilo habendum est; quia ipsis fatentibus non magis verum est, quam falsum, & æque plus minus falsum esse potest, ac verum. Cum vero affirmate aliquid enuntiant, rem ita reipsa esse existimant; ideoque eorum auctoritas eo momento constat, quo Casuistarum auctoritas ex modo dictis constare potest.

Zach. cap. 5. tract. 5. cit. hunc canonem n. 1. statuit: *Si qua in quæstione universi Casuistæ eadem inter se concinunt, ajentes, aliquid licitum esse; heresi proximum est, ab eorum opinione discedere.*

Sed Zach. toto ostio aberrat, dum universis Casuistis tribuit, quod universis Theologis tribuendum esse, recte docet doctissimus Canus de locis lib. 8. cap. 4. Illud discrimen est inter universos Casuistas, & universos Theologos, quod inter partem minus præcipuam intercedit, & totum. Quod si universi Casuistæ in principali Theologiæ capite, quod est de probabilitate, a probabilioribus, & sanioribus Theologis impugnata, errant, cur errare in aliis non possunt? Unanimis eorum omnium sensus movere nos debet, cogere non debet, præsertim vero si probabiliores etiam pauci numero repugnent; quod idem multo magis intelligendum, si aliqua sententia inter Casuistas communis sit, non eadem apud omnes.

INDEX

INDEX
CAPITUM, ET DUBIORUM.

LIBER PRIMUS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATUS I.

De Regula interna, sive Conscientia.

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

LIBER II.

De Praeceptis Virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Praeceptis Fidei.

TRACTATUS II.

De Praecepto Spei.

TRACTATUS III.

De Praeceptis Caritatis.

LIBER III.

De Praeceptis Decalogi, & Ecclesiae.

TRACTATUS I.

De primo Praecepto Ecclesiae.

TRACTATUS II.

De secundo Praecepto Decalogi.

TRACTATUS III.

De tertio, & quarto Praecepto.

2. Ad

TRACTATUS IV.

De quinto, & sexto Præcepto.

TRACTATUS V.

De VII. Præcepto: *Non furtum facies.*

TRACTATUS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & de Præceptis Ecclesiæ.

LIBER IV.

De Præceptis particularibus, certo hominum statui propriis.

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

2. An

LIBER VI.

De Sacramentis.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

TRACTATUS II.

De Eucharistia.

TRACTATUS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

TRACTATUS V.

De Extrema Unctione, & Ordine.

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

LIBER VII.

De Censuris ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

FINIS.

THEO-

THEOLOGIA MORUM P. HERM. BUSEMBAUM &c.

AD TRUTINAM REVOCATA

LIBER PRIMUS.

DE REGULA ACTUUM HUMANORUM.

TRACTATUS I.

De regula interna, sive Conscientia.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

Espondeo 1. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo judicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilii. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter, quam sit, v. gr. esse bonum, quod est malum: diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur conscientia recta secundum quid, sive in ordine ad nos. Ex D. Th. Lay. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 2. *n.* 1: *& c.* 3.

Respond. 2. Non tantum conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, ut eam sequaris; & si contra *facis*, peccas; & quidem peccato hujus speciei, contra cujus virtutis speciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris est, quia conscientia recta est regula proxima voluntatis, derivata a prima, & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege divina, & æterna. S. Thom. 1. 2. *q.* 19. *art.* 4. Ratio posterioris est, tum quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, jam voluntas vere consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit, tum quia *omne, quod non est ex fide*, hoc est (ut a SS. Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, ut dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid, ut bonum, & præceptum, esto non ita sit, sed malum; voluntas tamen illud libere respuendo, vel omittendo, consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cujus ulterior ratio est, quia objectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur. S. Thom. *l. c. art.* 5.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus, & similes.

1. Putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejunet. S. Th. *l. c.*

Animad. I. 2. *Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit;* & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. Laym. *l.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4.

3. Scrupulosus, licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ. Becan. in 1. 2. *tit.* 1. *cap.* 4. *q.* 7. Laym. *l. c.*

Resp. 1. Si sit conscientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccat; & peccas, si contra eam, & si secundum eam opereris; gravius tamen (ceteris paribus) si contra. Bress. Bard. *d.* 3. *c.* 5. Ratio prioris est, tum quia non agis secundum regulam humanorum actuum, tum quia voluntas, cum per se sit cæca, debet sequi rationis judicium: si enim perseverante illo judicio, appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cum intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum D. Thoma docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat a culpa: cum enim in nostra potestate sit errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea dictante illud esse faciendum, est indirecte voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. S. Th. *l. c.* Bon. *t.* 2. *q.* 4.

Unde resolvuntur casus sequentes.

1. Homo in tali casu constitutus; v. g. qui sibi mentiendum, vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessario peccaturus, necessitate consequente, eo quod, stante conscientia erronea, non possit effugere peccatum: absolute tamen, & simpliciter non peccabit necessario: quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet eandem deponere (cum sit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari. V. Laym. hic *l.* 1. *t.* 2. *cap.* 3. & Bec. in 1. 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 7.

2. *Qui peccavit ex conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo, Feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem gravem.* Card. de Lug. *disp.* 15. *n.* 503. Animad. II.

ANIMADVERSIO I.

Ignorantia invincibilis excusat quidem a peccato, ut omnes fatentur, & patet ex prop. 2. ab Alex. VIII. proscripta, quæ ita habet: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali;* actum tamen natura sua malum, facere bonum non potest. Ignorantia enim, quæcumque sit, rerum naturam mutare non potest: rerum autem naturam mutaret, si actum natura sua malum, bonum faceret: ergo id facere non potest. Hoc docuit ipse ethnicus Aristoteles Eth. 6. cap. 2. inquiens: *Si consilium* (hoc est electionem) *bonum esse volumus, oportet & rationem esse veram, & appetitum rectum.* La-Croix p. 82. n. 5. ex eodem cap. 2. alium Aristotelis textum ita affert: *Activæ mentis veritas est, quæ appetitui recto consentanea sit:* unde colligit, conscientiam rectam esse vel physicè, quæ est conformis objecto, seu quæ enuntiat objectum, sicuti revera est; vel moraliter, quæ appetitui recto consentanea est. At in versione latina ad usum Seminarii Patavini, qua ego utor, ita habetur. *Ejus autem animi partis, quæ ad agendum, & cogitandum valet, opus, est veritas conspirans, & congruens cum appetitu recto:* * qui textus apprime congruit cum alio a me allato, & ad bonitatem operis moralis non solum bonitatem appetitus, sed rationis veritatem postulat. Iraque con-

* Versio, qua usus est D. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. ita habet. *Bonitas intellectus practici est verum conforme appetitui recto.* Textus aristotelicus hic est. τῦ ϗ πρακτικῦ καὶ διανοητικῦ, ἡ ἀλήθεια, ὁμολόγως ἔχουσα τῇ ὀρέξει τῇ ὀρθῇ.

scientia ethice, seu quoad mores recta esse non potest, nisi physice recta sit, hoc est, nisi sit vera, & objecto consentanea. Falsitas enim non est recta, nec mores rite dirigit, sed pervertit. Hinc prudentia, quæ est omnium virtutum regula, ab eodem Aristotele cap. 5. definitur *habitus cum vera ratione conjunctus*. D. vero August. lib. 19. de Civ. Dei ait: *Neque enim sunt mendaces veræ virtutes*: & lib. de utilitate credendi cap. 12. *Omne factum, si recte factum non est, peccatum est; nec recte factum esse ullo modo potest, quod non a recta ratione proficisci potest*. Ignorantia, licet sit invincibilis, non est recta ratio, sed falsa, & errans: ergo factum ab ea profectum, rectum, & bonum esse non potest. Non appetitus, seu voluntas est regula conscientiæ, sed conscientia voluntatis: ergo non conscientia appetitui, seu voluntati conformis esse debet, ut recta sit; sed appetitus conscientiæ; quæ tum demum recta est, si sit vera, & objecto conformis.

Consulamus D. Thomam, qui 1. 2. q. 19. ar. 3. & 4. docet, voluntatis bonitatem non solum a ratione, sed etiam, imo multo magis ex æterna lege pendere; ideoque, si actio æternæ legi contraria sit, etiamsi rationi erranti sit consentanea, bonam esse non posse; & art. 6. ad 1. ait, *quod ex D. Dion. cap. 4. de div. nom. bonum causatur ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu; & ideo ad hoc quod dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum: sed ad hoc, quod sit bonum, requiritur quod utroque modo sit bonum*. Et 2. 2. q. 110. ar. 3. ad 2. loquens de Ægyptiis obstetricibus, quæ mentitæ sunt, ut Hebræorum infantes a cæde liberarent, bene se agere putantes, inquit, *quod obstetrices non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & benevolentia, ex qua processit mendacium. Unde signanter dicitur Ex. 1. & quia timuerunt Deum, ædificavit illis domos. Mendacium vero postea sequens, non fuit meritorium*. Ex qua angelica doctrina illud intelligitur, actibus quidem malis, qui invincibiliter putantur boni, actus reipsa bonos intermisceri posse, & hos ex illorum admistione suam bonitatem, & meritum non amittere; at ipsos actus malos ex invincibili ignorantia bonos fieri non posse. At D. Th. 2. 2. q. 1. ar. 3. ad 1. ita loquitur: *Virtutes autem perficientes partem appetitivam, non excludunt totaliter falsum. Potest enim aliquis secundum justitiam, aut temperantiam agere, habens aliquam falsam opinionem de eo, circa quod agit*. Resp. D. Thomas intelligendus est non de falsitate ad jus, & mores pertinente, sed de aliqua falsa opinione facti, ex. g. abstinet quis die veneris ab hoc pisce, quia carnem esse putat, abstinentiæ actum obit: aureis pecuniis, quas argenteas existimat, debitum solvit, justitiæ munere fungitur. At deceptio, & aberratio quoad jus, licet sit invincibilis, efficere non potest, ut actio ex se mala fiat bona externoque præmio digna. Id docent divina oracula. *Ego*, inquit Christus Joann. 14. *sum via, veritas, & vita. Omnes viæ tuæ veritas*. Ps. 118. v. 151. *Deduc me, Domine, in via tua, & ingrediar in veritate tua*. Ps. 85. v. 11. *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua*. Ps. 24. v. 3. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te*. Eccli. 37. Hæc oracula perspicua institutum plane evincunt; quæ si adversarii pio, humilique animo considerent, manus dabunt. Argumentatio ex hoc loco petita tanta vi pollet, ut vel ipsum P. Zachariam, dum repugnare in animo habet, & hanc rationem a P. Concina evolutam solvere aggreditur, vincat, ac in nostram sententiam verissimam pertrahat. Ita enim inquit p. 73. n. 30. La-Croixii, suis, ut putat, additamentis locupletati, & vindicati. „ Igitur, ubi a„ctio bona de se non sit, & voluntas nonnisi bona „ sit ratione boni finis, quo actionem illam patrat, „ id unum sequitur, hanc solam voluntatem bonam „ proferri posse, ut justum mercedis titulum, non vero actionem ipsam. Hinc quod spectat ad actio„nes de se malas, sed ex conscientia invincibiliter er„ronea habitas ut bonas, & a Deo præscriptas, has „ contra conscientiam omittenti non omissio ipsa in die „ judicii exprobrabitur, sed affectus erga peccatum, ob „ quem illas omisit. Similiter qui conscientiam invinci„biliter erroneam sequens, illas facit, ne peccet, non „ actiones malæ in se consideratæ ei tribuentur laudi, „ sed odium in peccatum, & erga Deum amor, quo il„las patravit. “ Zach. ergo diserte fatetur, actiones malas, quæ ex invincibili ignorantia fiunt, in se consideratas, laudi a supremo Judice non esse tribuendas; & hoc illud unum est, quod P. Concina docet, suaque argumentatione efficere vult, & efficit. Quid ergo Zacharia solidissimo Theologo pueriliter, ac turpiter insultat, eum *virum ex pede bonum, sed pessimum logicum* appellans; dum reipsa fateri cogitur, & fatetur, P. Concinæ argumentationem validam esse, & institutum evincere? nam actus odii in peccatum, & amoris erga Deum, qui malis actibus ex invincibili ignorantia admissis, ideoque culpæ non imputandis admiscentur, bonos esse, nec ex illa permixtione suam bonitatem amittere, P. Concina non inficiatur; idque ego ex D. Thoma mox asserui. Lis ergo quoad rem hanc, si adversarii velint, finita est.

Qui tamen plura cupit, consulat P. Concinam hist. prob. diss. 3. §. 8. & app. ad Theol. t. 2. lib. 2. diss. 1. cap. 5. ubi omnia La-Croixii sophismata dissoluta deprehendet, item diss. 6. cap. 3. lib. 3. & diss. 8. c. 8. & censuram censuræ sect. 4.

La-Croix (p. 73. n. 34.) quærit, „ utrum formaliter „ peccet, qui invincibiliter putat actum internum non „ esse malum, & tamen cognoscit, objectum talis actus „ esse malum; v. g. qui desiderat fornicari, invincibili„ter putans hoc desiderium internum non esse malum, „ quamvis sciat, quod reipsa fornicari sit malum. “

Hæc quæstio est de subjecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Nec enim invincibiliter ignorari potest, malum esse desiderium, cujus objectum malum esse cognoscitur. Hoc confirmat exemplum a La-Croixio allatum. An ignorantia noni præcepti decalogi invincibilis esse potest? Consule non recentes opinatores, sed Evangelium Matth. cap. 5. v. 20. & seq. p. 3. c. 2.

ANIMADVERSIO II.

Certum est, eum qui ex conscientia erronea peccavit, hoc est putans, se fecisse contra præceptum, cum reipsa non fecerit, hunc errorem necessario confiteri debere; alioquin suum peccatum non confiteretur. Ex. g. Cajus putat, esse grave peccatum, otiosa verba proferre, aliquid cibi, aut potus plus justo sumere, & nihilominus ea verba profert, illud cibi, aut potus sumit: ex conscientia erronea graviter, seu letifere peccat. Si ergo conscientiam erroneam in confessione non explicet, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem gravem, suum grave, seu mortale peccatum non confitetur. Quidquid ergo sentiat, aut dicat Bus. vel alii, non est dubitandum, quin conscientia erronea, ex qua graviter peccatum fuit, necessario confitenda sit. Quod si quis ex errore vincibili putet, se aliquid faciendo non peccare cum reipsa peccet, e. g. si furtum sibi in gravi necessitate permissum existimans, furetur; hæc ignorantia peccatum notabiliter minuere non videtur, ideoque in confessione prætermitti poterit.

CAPUT II.

De Conscientia dubia.

DUBIUM I.

Quid sit conscientia practice dubia, & quid in ea agendum?

RESP. 1. Dubium est suspensio assensus circa objectum apprehensum. Idque est duplex. Speculativum, seu universale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus usurarius sit licitus: an in die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. & practicum, seu particulare, cum dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit conscientia practice dubia, scilicet quæ practice dubitat; speculative dubia, quæ speculative. Ita Nav. Laym. Sanch. Becan. *t. 1. c. 4. q. 8.*

Resp. 2. Qui cum conscientia practice dubia operatur, peccat, & quidem peccato ejusdem rationis, ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ita Sanch. Bon. *t. 2. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia *quod non est ex fide, est peccatum*, idest, quod non fit ex determinato judicio conscientiæ, est illicitum. Idque verum est, etiamsi speculative non dubitet, v. g. Certus sum, absolute licitum esse die festo docere, dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de conscientia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Unde, si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. *Si dubites, sitne peccatum (sive mortale, sive veniale)* ANIMAD. I.

ita-

itaut malitia in confuso proponatur, dicit Vasq. 1. 2. *d.* 529. *c.* 3. & alii, *esse mortale*, *quod negant* Nav. Val. &c. V. Bon. Laym. *l.* 2.

ANIMAD. II. Resp. 3. *Qui practice dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere*. Et quidem non per solum affectum, & voluntatem, (hoc enim non sufficere, recte docent Vasq. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 9. & alii commun. contra Cajet.) quia adhuc exponeret se periculo peccandi, sed per motivum rationabile, quale est. 1. *Ratio probabilis*. 2. *Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium* (Sanch. Bec. *l. c.*) 3. *Auctoritas viri alicujus docti, & pii. Quod si tamen dubium sine ratione, & justa causa temere conceptum esset, posset etiam sine nova ratione deponi*. Et ita explicari potest Cajet.

Resp. 4. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrariis, v. ge. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere, omisso sacro, an vero sacrum audire: tenetur se resolvere, & prudentee judicare, hic & nunc alteeum obligare, & alterum sibi licitum esse, alioqui enim exponet se periculo peccandi. Ut vero id eecte fiat, hæc servanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. gr. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res, & tempus feet, utrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. gr. in casu dicto minus malum est omittere sacrum, quam deserere infirmum: quia de sacro audiendo est præceptum affirmativum tantum, & juris humani; at de infiemo est negativum, & juris naturalis. Sanch. Becan. *l. c.* Si utrumque videatur æque grave, uteum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modo de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaeemur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest: ideoque tum cessat obligatio minor: vel, si sint, aut videantur æquales, utralibet. V. Laym. *l. c. c.* 4. & 5. Fill. *t.* 21. *c.* 4. Bon. *l. c. p.* 6. *n.* 27.

DUBIUM II.

Quid agendum cum conscientia speculativa dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculative dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari conscientia practice certa.

ANIMAD. III. Resp. *Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam* (hoc est, *quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quam altera*) *relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusa tamen omni injuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis*. Est communis DD. quos citat, & sequitur Laym. & Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Ratio est, *tum quia qui sequitur sententiam gravi auctoritate, vel non levis momenti ratione nixam* (hæc enim dicitur probabilis) *non agit temere, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium*. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculative: speculativum enim illud judicium, eo ipso, quod forte incertum, & falsum sit, non debet esse regula operationis, cum operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubiis quisque operari possit secundum sententiam, quam viri docti, ut probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque nunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter.

Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.

ANIMAD. IV. 1. *Confessarius, aut alius vir doctus potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si forte ei hæc sit favorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore*. Ita Sanch. Bon. Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, ut monet Sanch. *l. c. c.* 19. Becan. *n.* 16.

2. *Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem a quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eandem speculative falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat*. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum illi indicare non prohibet Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. Bon. *p.* 9. ANIMAD. V.

3. *Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult, potest, imo secundum communem sententiam debet Confessarius, & quidem si proprius sit, sive Parochus, sub mortali, absolvere, licet ipse judicet doctrinam illam esse falsam*: ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia recte disposito non debet negari absolutio. Azor. Vasq. Sanchez, Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 10. Additque Diana *p.* 1. *t.* 13. R. 11. ex Sanch. & Sancio, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio sit, tametsi non sit proprius ejus Confessaeius. ANIMAD. VI.

4. *Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi, dummodo is prudens, ac pius, & non singularis habeatur*. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita Sanch. *l.* 1. *c.* 9. *n.* 24. Bonac. & alii contra Navar. ANIMAD. VII.

5. *Superiori præcipienti secundum opinionem probabilem subditus tenetur obedire etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem*, v. g. si paululum ægrotus, probabilius, & tutius putes te teneri ad jejunium; comedere tamen debes, sequendo Supeeioris sententiam minus tutam, ac probabilem. Ratio est, quia in dubio præsumitur pro Superiore. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 11. & 12. ANIMAD. VIII

6. *Potest Advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem*. Ita Lay. Bon. *q.* 4. *p.* 9. Ratio est, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio. V. *inf. l.* 5. *c.* 3. *d.* 3. ANIMAD. IX.

Dixi 2. in responsione: *seclusa injuria*, quia, si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est*.

Unde resolvuntur hi casus.

1. *In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculative probabiles, maxime circa valorem Sacramenti*, sed quoad ea, quæ a Ministro præstanda sunt, utendum est sententia securiore, & materia, ac forma certa, v. gr. in Baptismo. *Ratio est, quia, licet præciso operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreverentiam*; quia tamen effectus Sacramenti, ut remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet a vera materia, & forma, graviter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit, quia tunc proximus juvari debet, ut potest: & ex duobus malis minus eligendum. Vide Laym. hic, & Suar. *t.* 4. *d.* 26. *f.* 6. Becan. *c.* 4. *q.* 9. ANIMAD. X.

2. Medicus, & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora; nec uti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant. Sanch. Bon. *l. c.* Baldel. *de conscientia dubia*, v. infra *l.* 5. *c.* 3. *d.* 7.

Dixi, *si adhuc sit probabilis*, quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem censuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio.

Unde resolvitur hic casus.

Non licet nunc absolvere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores antehac id senserint: horum

enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit; præcipue accedente decreto Clem. VIII. Bonac. *l. c. n.* 17. & alii communiter.

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

ANIMAD. XI. *Resp. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resolvere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati (etiam minus tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis, juxta illud axioma:* In dubio melior est conditio possidentis. *Ratio est, quia talis non agit temere, cum utatur sua libertate: quod cuivis licet, quamdiu non constat esse ea privatum, cum eam, ut cetera externa bona, possideat.* Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *reg.* 11. *in* 6. Neque huic responsioni obstat axioma contrarium: *In dubio tutior via est eligenda:* quia intelligitur, si ex una parte sit dubium, ex altera certum, tum hanc esse eligendam: quod si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii; ut Nav. Sanch. Bon. t. 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. *n.* xi. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 4. Fill. *n.* 157. & 100.

Porro pro regula cognoscendi quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censebitur possidere. Præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert. Bard. *d.* 5. *c.* 5. Unde cum Sanch. Laym. *l. c.* & aliis

Resolvuntur casus sequentes.

ANIMAD. XII. 1. *Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita,* v. g. *jejunii: item, an votum, vel juramentum sit emissum: non obligatur dubitans.* Ratio est, quia, cum lex, & votum, ut obligent, debeant sufficienter proponi, merito hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. Suar. Fill. Laym. Contra vero si vovisse constet, & dubitetur, an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quià præceptum est in possessione. Ita Sanch. Laym. Bon. *l. c.* Fill. *n.* 163.

2. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto; ut, si sciat se vovisse religionem, dubitet autem, utrum certam, an vero in communi tantum: item vovit abstinere a copula, dubitat vero, an ab omni, an ab illicita tantum*: non tenetur voto quoad partem, de qua dubitat.*

3. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximaris; teneris lege. Ratio est, quia cum constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio, proindeque allegant eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque, dum non probat, lege tenetur. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 3. Sanch. Fill. contra Salas, & Azor. qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, ea te non teneri.

4. *Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas est in possessione.* Contra vero res se habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita; quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. Laym. *l. c. n.* 35. Sanch. *d.* 40. & 41.

5. *Si cras sit jejunium, & post examen dubites, an sit audita duodecima noctis hora, potes cœnare, & carnibus vesci:* quia libertas est in possessione. Contra vero, si hodie sit jejunium, & dubites, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione: cum constet hodiernum diem esse jejunii, & dubium sit, an transactus. Sanch Laym.

ANIMAD. XIII. *l. c. Quæ omnia intellige de dubio stricte sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi,* v. g. *quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cum enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam unum errare.* Laym. & alii communiter.

ANIMAD. XIV. 6. *Si dubites, utrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere,* Sanch. *l.* x. *de matr. d.* 41. *n.* 40. Fagund. *p* 3. *l.* 3. *c.* 5. *n.* 18. tum quia lex jejune sumendi est in possessione: tum quia gravis est irreverentia. *Quamquam contraria sententia* Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 36. *probabilis:* Dia. vero *tom.* 2. *tr.* 4. *de Sacram. R.* 29. *tuta etiam in praxi videatur; eo quod lex ecclesiastica in casu dubio non videatur tam arcte constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat: neque censeatur irreverens, qui juris præsumptionem sequitur.* Vide infra *l.* 6. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 2. & Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 14.

ANIMAD. XV. 7. *Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superveniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantum reddi, sed etiam exigi potest:* quia dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet. Vide Sanch. *l.* 2. *de matr. disp.* 41. *n.* 47. Bon. *l. c.*

ANIMAD. XVI. 8. *Qui certus est de debito, & dubitat an solverit, tenetur solvere.* Suar. Vasq. Lug. Dian. *p.* 2. *t.* 6. *misc. R.* 59. *nisi etiam creditor dubitet: tunc enim.* Tan. in 1. x. *d.* 8. *q.* 6. *d.* 4. *putat non teneri, quod* Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 6. *ita limitat, ut teneatur non ad integram solutionem, sed ad partem ejus, pro qualitate dubii:* quod Dian. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 35. amplectitur, ut probabile.

ANIMADVERSIO I.

De hac quæstione explicatius proposita ita loquitur Concina epp. t. x. pag. 592. ,, Quod in controversiam vocatur, est, peccet ne mortaliter, qui agit contra conscientiam rectam præscribentem aliquid ut peccatum, quin definiat peccati gravitatem. Prima sententia defendit, peccari dumtaxat venialiter: quia actio speciem capit ab objecto: objectum prascindit a malitia gravi, vel levi: non itaque continet malitiam letalem, sed ad summum venialem: ergo venialis quoque erit malitia actus, qui in hoc objectum tendit. Hæc sententia falsa est. Quoniam malitia absolute spectata, æque gravem, ac levem pravitatem continet. Ergo non est, cur dicatur, actum, qui in illam tendit, esse venialem potius, quam mortalem. Ex alia parte temeritas, qua quis sese exponit periculo peccandi mortaliter, letalis est, ut mox dicetur. Altera sententia distinguit. Aut agens contra hanc conscientiam, necessariam adhibet diligentiam, ut deprehendat, sit ne gravis, aut levis malitia; vel secus. Si secundum, dubio procul graviter peccat. Si primum, venialiter. Hæc quoque sententia ut falsa rejicitur. Quoniam si post adhibitam diligentiam, adhuc incertus dubiusque manet super gravitate, aut parvitate malitiæ, periculo graviter peccandi se committit. Quandoquidem si graviter peccaret, quando ante adhibitam diligentiam ageret contra talem conscientiam; potiori jure peccat, si præmissa debita diligentia anxius maneat, dubiusque, sit ne gravis, an levis malitia, & nihilominus cum hac dubitatione agat contra conscientiam. Vera ergo sententia defendit, hunc letaliter peccare. Ita docet Joan. a S. Th. in 1. 2. disp. 12. ar. 2. Vasq. in 1. 2. disp. 59. c. 3. Azor. t. 1. lib. 2. c. 8. Sanch. in summa t. 1. c. 1. Salmant. tract. 20. c. 4. p. x. n. 8. Corrazza disp. x. c. 1. dub. 6. aliique plures. Ratio obvia, & evidens est. Qui exponit se deliberato animo discrimini peccandi mortaliter, peccat mortaliter: qui agit contra conscientiam rectam denuntiantem aliquod malum absolute absque manifestatione gravitatis, vel levitatis malitiæ, sese in periculum letaliter delinquendi conjicit: in illa quippe malitia absolute proposita æque continetur gravis, ac levis, ut dictum est: ergo mortaliter peccat. "

La-Croix p. 81. §. 2. primam sententiam a Concina allatam probabiliorem habet ea ratione, ,, quia, inquit, neque cognoscitur periculum peccati mortalis, neque obligatio magis inquirendi, neque indifferentia, quam objectum habet ad malitiam mortalem, & venialem, neque absolute cognoscitur malitia mortalis, sed tantum malitia abstracta, & communis mortali, & veniali: ergo sic operans non est positive indifferens ad malitiam utramque, sed tantum ad malitiam quæ non excedit venialem. "

Resp.

Resp. Hæc La-Croixii argumentatio ponit, mortaliter non peccari sine cognitione, seu, quod idem est, non peccari per ignorantiam; qui est pelagianus error, de quo infra.

Praeterea qui cognoscit malitiam abstractam, & communem culpæ mortali, & veniali, cognoscit indifferentiam ad malitiam mortalem, & venialem. Nam perceptio malitiæ communis culpæ mortali, & veniali, eadem est, ac perceptio malitiæ indifferentis ad culpam mortalem, & venialem. Qui contra loquitur, pugnantia dicit, nec seipsum intelligit. Porro in perceptione malitiæ indifferentis ad culpam mortalem, & venialem includitur perceptio periculi peccati mortalis: ergo qui aliquid facit, aut omittit, quod percipit indifferens ad culpam mortalem, & venialem, periculo peccati mortalis deliberate se objicit, &, quod inde consequitur, mortaliter peccat. Quod si illud daremus, periculum mortalis peccati non adverti, verum tamen, & certum est, illud adverti posse, & debere, ideoque hujus periculi culpam nulla ratione excusari posse.

ANIMADVERSIO II.

Qui dubius est circa aliquod singulare opus, non tenetur se resolvere; imo, si dubium sit rationabile, & prudens, in eo manere debet, & ab actione abstinere. Qui autem irrationabili dubio pulsatur, illud ponere debet, si id, de quo dubitat, agere, vel omittere sine culpa velit. At, inquis, rationabile dubium ex ratione probabili, exemplo bonorum virorum sine scrupulo sic operantium, auctoritate alicujus viri docti, & pii poni potest.

Resp. Si ratio tenuiter probabilis sit, sicuti non est prudens agendi regula, ut ex prop. 3. ab Innoc. XI. proscripta constat, ita sufficiens fundamentum non præbet ponendi rationabile dubium; multo vero minus, si sit sophistica, cujusmodi sunt ratiunculæ, quas La-Croix p. 86. n. 78. ex possessione propriæ libertatis, vel ex eo, quod lex in dubio sufficienter promulgata, seu applicata non sit, repetit. Si hæ ratiunculæ, quas recentes opinatores in animarum perniciem commenti sunt, & passim obtrudunt, vim haberent, omnes dubitationes, quantumvis rationabiles, & prudentes, quæ circa honestatem agendi suboriuntur, de medio tollendæ essent, quia in quovis dubio locum habent. Primam rationem ex libertatis possessione desumptam, profligatam leges hoc eodem cap. dub. 3. Resp. Altera ratio, sicuti fallax est, cum legi propter verborum obscuritatem dubiæ accommodatur, uti ostendetur dub. 2. huj. c. Resp. 1. ita quoque cavillatoria est, si dubium circa legis existentiam oriatur. Quia quoad conscientiam perinde est, seu de legis sensu, seu de ejus existentia dubites. Ergo sicuti dubitans de legis sensu, ab ejus onere ex mox dicendis non liberatur, ita ne is quoque, qui de ejus existentia dubitat. Lex quævis seu quoad sensum, seu quoad existentiam dubia, est semper quoad vim obligandi sufficienter applicata: quia ex lege naturæ via tutior in dubiis est eligenda, ut Ecclesia Gallicana, & Eugenius Papa infra cit. docent.

Quod si ratio probabilis, gravis, & solida sit, sufficiet quidem ad dubium prudenter ponendum, dummodo tamen æque gravi ac solida ratione non impugnetur. Si enim hoc modo impugnetur, nulla est ratio ponendi dubium, sed multo magis confirmatur.

Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium nullam vim habet, si alii boni viri aliter agant; imo contraria exempla, & contrariæ agentium auctoritates dubium confirmant. Præterquamquod cum viri, qui boni putantur, erroribus, & cupiditatibus obnoxii sint, periculosum est eorum exempla sequi, cum rationabile dubium nos premit. *Sana quippe ratio*, inquit D. Aug. relatus dist. 9. cap. 10. *etiam exemplis anteponenda est, cui quidem & exempla concordant, sed illa, quæ tanto digniora sunt imitatione, quanto excellentiora pietate.* At sana ratio docet, actionem esse suspendendam, cum rationabile dubium nos premit: ergo exemplis anteponenda est: ergo dubium rationabile propter exempla non est deponendum.

Tandem dum Busemb. ait, rationabile dubium alicujus viri docti, & pii auctoritate poni posse, ponit, unius viri docti, & pii auctoritate opinionem fieri probabilem, rectamque agendi regulam; quod proscriptum est ab Alex. VII. prop. 27. Hac tamen de re consuli potest Concina hist. prob. t. 2. diss. 5. sect. 10. & 11.

In his documentis, quæ hic tradit Busemb. versatilis probabilitas prorsus explodenda, de qua infra, serpit, & dominatur.

ANIMADVERSIO III.

Recte quidem Bus. illud addit, *sellasa tamen omni injuria, & periculo proximi*. Nam Innoc. XI. hanc prop. n. 2. proscripsit: *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare secundum opinionem minus probabilem*: & Alex. VII. hanc n. 26. *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

Hæc tamen exceptio satis non est, ut Busembaum a pontificiis proscriptionibus eripiat, ab Innoc. enim XI. hæc quoque propositio n. 1. damnata est. *Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.*

Præterea opinio tenuiter probabilis, infra probabilitatis fines includitur, & probabilis est. At illa prop. n. 3. ab Innoc. XI. damnata est: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

Ex duplici ergo capite Bus. assertio proscripta est, quod scilicet nec Sacramentorum valorem, nec tenuem probabilitatem exceperit.

Adde, quod, cum Bus. ait, *Licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam*, cum Apost. pugnat Rom. 14. dicente: *Quod non est ex fide*, hoc est ex dictamine, & persuasione conscientiæ, *peccatum est*. Quod enim est juxta alienam opinionem contra propriam, non est ex persuasione conscientiæ.

At inquit La-Croix p. 116. n. 377. „ Si quis judicet
„ opinionem alienam esse probabilem, quamvis videatur
„ esse falsa, . . . si tamen de hoc certus non sit, valde
„ probabile est, quod ex principiis reflexis possit sibi for-
„ mare prudens dictamen, & secundum eam opinionem
„ operari, dicendo, *judico quidem opinionem illorum esse*
„ *falsam, quia tamen hoc mihi incertum est, & Auctores*
„ *me sapientiores qui opinionem possunt reddere certo proba-*
„ *bilem, dicunt, illam esse veram, ego quoad hanc opera-*
„ *tionem me accommodabo illis, & interea præscindam a*
„ *directa opinione mea.* Ita absolute tenent Azor. Vasq.
„ Less. Valent. &c. quos nominat. "

Hæc La-Croixii doctrina his fucis oblita, incautos, minusque doctos facile decipit; sed Apostolo Paulo reipsa contraria est. *Judico opinionem illorum esse falsam*: ergo eam sequens, non operor ex fide, sed contra fidem: ergo peccatum est. *At Auctores me sapientiores dicunt, illam esse veram.* Ita sane; verum cum ego aliorum contra sentientium me sapientiorum auctoritate, & ratione eam opinionem falsam putem, eam sequens non operor ex fide, sed contra fidem: ergo peccatum est. *At Auctores me sapientiores opinionem possunt reddere certo probabilem.* Esto: mihi tamen non probatur, sed falsa videtur: ergo eam sequens, non ex fide, sed contra fidem operor: ergo peccatum est. *Quoad hanc operationem me accommodabo illis.* Accommodabis te illis non ex fide, sed contra fidem: ergo peccatum est. *Interea præscindam a directa opinione mea.* Quomodo præscindis a directa opinione tua, quam in animo insculptam habes, & retines? hoc sane dictum sophisticum, & contradictorium est. Quocumque se subtiles opinatores vertant, illud semper verum est, Apostolo Paulo eum repugnare, qui alienam opinionem probabilem, sed minus tutam contra propriam sequitur. Hic scilicet conscientiæ adversatur, quæ est applicatio scientiæ ad actum, seu proxima agendi regula; cui qui repugnat, necesse est ut peccet. Veritatis studiosus consulat D. Th. 1. 2. q. 19. art. 3. & 5. quem ita concludit. *Unde dicendum, quod simpliciter omnis voluntas discordans a ratione sive recta, sive errante, semper est mala.* Hinc Clerus Gallicanus (apud Natal. Alex. Theol. t. 2. app. alt. p. 12. de op. prob. nsn definit, *ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consentaneam duxerit.*

Ratio est, tumquia qui sequitur sententiam gravi auctoritate &c. Hic quæri potest, quid *gravis auctoritatis* nomine Bus. intelligat. Videtur enim intelligere sententiam cujuscumque viri docti, ac pii, & Theologiæ periti, cujus vi juxta ipsum, rationabile dubium de malitia actionis recte deponitur; præsertim cum suas opiniones unius recentis Scriptoris auctoritate non semel in hoc opere fulciat. At illa prop. n. 27. ab Alex. VII. proscripta est: *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede apostolica tamquam improbabilem*; imo vero ne multorum quidem recentium auctoritas gravis est, neque facere opinionem probabilem, ut ultro fatetur, & ostendit ipse La-Croix p. 90. 91. n. 136. & seq. exemplis ex Carden. desumptis multarum opinionum, in quas plures recentes

puta quinque, seu, decem, sexdecim, vigintiquinque, quadraginta conspiratunt, licet sint improbabiles, & certo falsæ. „ Nec obstat (inquit) quod Ecclesia viu possit ignorare, ejusmodi opiniones teneri, & tamen non „ semper eas damnet. Nam *Ecclesia Dei*, inquit S. Aug. „ ep. 119. c. 19. *inter multam paleam, multaque ziza-* „ *nia constituta, multa tolerat; & tamen quæ sunt con-* „ *tra fidem, vel bonam vitam non approbat*. Ratio au- „ tem, cur numerus Auctorum præcise non reddat sem- „ per opinionem probabilem, hæc est, quia quandoque „ primi Auctores ejusmodi sententiarum non satis exa- „ minarunt utrimque fundamenta, reliqui autem tran- „ scripserunt tantum, & similiter cæce secuti sunt; quan- „ doque successu temporis inventæ sunt novæ rationes „ convincentes, aut principium certum in contrarium; „ quandoque emanarunt declarationes, per quas anti- „ quatæ sunt ejusmodi sententiæ, & absa earum proba- „ bilitas. Sapienter dixit Card. Sfondrat. in reg. Sacerd. „ l. 1. §. 20. & lib. 2. §. 14. o. 6. *Sunt opiniones instar* „ *monetæ, cujus valor non ex numero, sed pondere, &* „ *metallo æstimatur; sic opiniones non Doctorum numerus,* „ *sed major ratio, veritas, & prudentia commendat*; alio- „ quin semper vincerent fatui, *quorum numerus, quam* „ *prudentum major est*. Hactenus La-Croix.

Quare ut opinio sit solide, & graviter probabilis, (de hac enim loquimur, quia tenuis probabilitas proscripta est) non Doctorum numerus, sed gravitas, & auctoritas, rationumque pondus spectanda sunt, ac demum videndum, ne contrariis auctoritatibus, & rationibus longe gravioribus e sua probabilitate dejiciatur. Recentes morum scriptores si antiquis Patribus consentanea doceant, sua pollent auctoritate; at si ab iis recedant, eorum auctoritas, contraria veterum Patrum sane maxima auctoritate eliditur, & pro nihilo habenda est. Hinc Clerus Gallicanus loco mox citato illud sibi præscribit, *ut in rebus theologicis ad fidei, & morum dogmata spectantibus, Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas Sanctis Patribus sententias tradant. Deinde, ut si ab iis recedant, harum opinionum inhibeatur cursus, neque earum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas.*

Sed demum hic quæritur, utrum excepto Sacramentorum valore, Judicumque sententiis, gravis probabilitas æque gravi, aut graviori, & tuta probabilitate impugnata, recta agendi regula sit. Resp. Affirmantium sententia, ut ego sentio, & pro certo habeo, periculosissima, & falsa est. Est enim contraria sacrarum Scripturarum oraculis. Si enim explicata probabilitas, recta regula esset, juxta ipsam Christus nos esset judicaturus: at Christus non est judicaturus juxta explicatam probabilitatem: explicata enim probabilitas non est veritas, sed sæpe, aut etiam sæpius est falsitas; Christus vero nos judicabit juxta verbum suum, quod est ipsa veritas. *Sermo*, ait ipse Joan. 12. *quem locutus sum vobis, ipse judicabit vos in novissimo die*. Reg. 1. 24. dicitur: *Timete Dominum, & servite ei in veritate*: & Reg. 3. 3. *Si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint coram me in veritate* &c. Dicitur *in veritate*; ergo non in probabilitate, quæ veritati sæpe contraria est. Ps. 24. *Dirige me in veritate tua, & doce me*. Ps. 50. *Ecce enim veritatem dilexisti*. Ps. 118. *Viam veritatis elegi*. At certum est probabilitatem non esse veritatem; ergo Deus juxta ipsam nos non diligit, nec docet; nec eam diligit; nec bonus Christianus eam eligit. Sap. 6. v. 12. *Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam*. Qui versatilem probabilitatem sectantur, divinæ Sapientiæ sermones non concupiscunt, nec eos diligunt, quia divinæ legis veritatem (*Omnia mandata tua veritas: Lex tua veritas*, Ps. 118.) non quærunt: ergo non habent *disciplinam*, hoc est rectam vivendi regulam. Prov. 14. *Quærit derisor sapientiam, & non invenit*. Nonne derisor est, qui fucatam sapientiæ speciem quærit? Nonne versatilis opinator fucatam sapientiæ speciem quærit? Non enim quærit ipsam sapientiam: an versatilis probabilitas est ipsa sapientia? Probabilior non deridendo, sed eo animo quærit sapientiam, quia toto animi conatu veritatem a Deo profectam quærit; ideoque ut plurimum eam invenit. Quod si quandoque, ac raro erret invitus, excusatione dignus est.

Omnes homines aut æternam vitam consequuntur, aut æternam mortem incurrunt. Hæc est inconcussa fidei veritas. At versatiles opinatores æternam vitam consequi non possunt. Via enim eundi ad cælum teste Christo Joan. 14. una est, hoc est veritas: *Ego sum via, veritas, & vita*: viam veritatis versatiles opinatores non ineunt: ergo ad cælum ire non possunt: ergo æternam mortem incurrunt. Possunt quidem versatiles opinatores, subtili ingenio abutentes, argutas, intortas, ac difficiles cavillationes contexere, ac rem involvere; at numquam illud eo animo usurpare queunt; *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est*. Ps. 118. Quia veritatem meditari nolunt. Prov. 15. *Cor sapientis quærit doctrinam, & os stultorum pascitur imperitia*. Imperitia est, quæ a cælestis doctrinæ fonte non hauritur: cælestis porro doctrina antiqua est, veteribus sanctis Patribus nostris Magistris nota: at versatilis probabilitas veteribus sanctis Patribus fuit ignota, post plurima Ecclesiæ sæcula, hoc est æræ vulgaris anno 1577. inventa, ut ex communi Theologorum sententia docet Concina hist. prob. t. 1. p. 18. n. 4. ergo a cælestis doctrinæ fonte hausta non est: ergo est imperitia. Huc spectant illa oracula: *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in Prophetis vacabit*, Eccli. 39. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*, Prov. 22. Enim vero *qui amat periculum, peribit in illo*, Eccli. 3. At qui versatilem probabilitatem amat, periculum amat. Ut enim honorem, pecuniam, voluptatem, quod ex se periculosum est, consequatur, illud eligit, quod æque probabile, aut probabilius est, esse peccatum, quam non esse, hoc est ipsum evidens periculum peccandi. Versatilis probabilitas, alearum ludus est, vulgo *bassetta*, in quo jactura, & lucrum æque incerta sunt; imo minor probabilitas eo ludo periculosior est; quia in ea probabilior est jactura, hoc est culpa, quam lucrum, hoc est honestas: ergo qui versatilem probabilitatem amat, in ea peribit. At, inquit Bus. qui hanc sequitur, *non agit temere, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium*, hoc est sententiam, quod liceat. Resp. Temeritas, evidens peccati periculum, & quoad animæ salutem fortuitus alearum ludus in eo est, quod prudentum & peritorum sententiam sequatur contra alios æque, aut magis prudentes & peritos ab ea sententia deterrentes. An prudentiæ opus est, fortuito alearum ludo animæ salutem objicere? *Sapiens timet, & declinat a malo; stultus transilit, & confidit*, Prov. 14. Genuina prudentia verax est, & stabilis, non adiaphora ad verum, & falsum, non in contrarias partes versatilis, ut probabilitas. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile*, Eccli. 37. At, inquit Bus. „ esset onus intolera- „ bile, multisque scrupulis expositum, in omni re exa- „ minare, quid sit probabilius, & tutius. "

Resp. Quid sit in controversiis tutius, omnes sine ullo onere, & difficultate intelligunt. Omnes enim perspicue, & sine ullo labore intelligunt, tutius esse, ab actione, seu omissione, quæ in controversiam vocatur, utrum liceat, abstinere. Esse vero onus intolerabile non in omni quidem re, ut perperam ait Bus. (nam multa sunt perspicua, nec indigent examine) sed in controversiis examinare, quid sit probabilius, ut agere liceat, putabunt quidem homines suis cupiditatibus obsequi volentes, ac de animæ salute parum solliciti, non homines pii, vereque prudentes, qui divina oracula consulunt, & norunt, Deum nostris humeris non imponere onera intolerabilia. Ceterum *quam arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam!* Matth. 7. At versatiles opinatores, quantum in ipsis est, hanc viam in animarum perniciem dilatant, seu verius pervertunt, ut ait Alex. VII. in prologo ad prop. a se proscriptas. Itaque versatilis probabilitas *est via, quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad inferos*, Prov. 14.

Nam sicut Dei verbo, ita Ecclesiæ sensui, quæ eodem regitur, adversatur. Cardinalis de Aguirre in prologo ad tom. Concil. Hisp. (apud Gen. Theol. t. 1. p. 76.) inquit: *Nimirum hic fuit semper spiritus Ecclesiæ tam in Pontificibus Romanis, Cardinalibus, Episcopis, quotquot canones Conciliorum ediderunt, quam in iis, qui pietatis, & doctrinæ laude illos usque modo imitati sunt*, ut scilicet *tam in theorica, quam in praxi censeant, sequendam omnino esse sententiam tutiorem, vel saltem longe veriorem, ac probabiliorem*, uti mox antea se explicuit.

Conventus generalis Cleri Gallicani anno 1700. apud Nat. loco supra citato ait: *Quod ergo in praxi eam nobis liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabiliorem eligendam judicemus, hoc novum, hoc inauditum, hoc certe, ac novis Auctoribus postremo demum sæculo proditum, & ab iisdem pro regula morum positum, repugnat huic effato a Patribus celebrato*, Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus; *nec habere potest christianæ regulæ securitatem*. Ecclesia ergo probabilitati semper repugnavit. Alex. VII. in prologo ad prop. a se proscriptas magnopere dolet, *summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irruptura esset christianæ vitæ corruptela*. „ Qua sententia, inquit Clerus Gallicanus

„ cit.

,, cit. p. 1111. apud Nat. non modo errores increvisse ,, queritur, verum etiam, quod caput est, adnotari ,, voluit, ipsam rei tractandæ rationem eam (hoc est ,, versatilem probabilitatem) introductam esse, unde videremus corruptelam morum non modo secuturam, ,, verum etiam facto velut impetu irrupturam, quam ,, vex cohibere possimus. Neque vero satis fuit Sanctissimo Pontifici novam hanc methodum (nota hæc ,, verba) ludificandæ conscientiæ, & involvendæ veritatis, hoc est ipsum mali detexisse fontem; sed ,, &c. "

Alex. VII. illis verbis *modus opinandi irrepsit &c.* aliud indigitare non potuit, nisi versatilem probabilitatem, quæ in Christi Ecclesiam recenter irrepserat, quæ tunc maxime luxuriabatur, cujus propositiones num. 28. eo decreto proscribit, quæ demum, ut ait Clerus Gallicanus, *nova methodus est ludificandæ conscientiæ, & involvendæ veritatis, hoc est ipse mali fons.*

Innoc. XI. ejus successor injunxit *Generali Societatis Jesu, ne ullo modo permittat Patribus Societatis scribere pro opinione minus probabili, & impugnare sententiam asserentium, licitum non esse sequi opinionem minus probabilem in concursu magis probabilis sic cognitæ, & judicatæ; verum &c.* Apud Conc. t. 2. app. p. 382.

Bened. XIII. in Conc. Rom. in app. c. 17. n. 8. p. 149. ita præscribit. ,, In fine della discussione il Prefetto, o qualche altro brevemente determinerà la ,, conclusione del caso proposto con quelle sode dottrine (non versatili) ch' egli stimerà più vere, e più ,, fondate. "

Bened. XIV. in epistola encyclica ad omnes universæ Ecclesiæ Episcopos anni 1749. die 26. Junii italice ab eo exarata, ac postea latine reddita ita habet: *Ci contenteremo di dire, che il buon Confessore nelle materie dubbie non dee fidarsi della sua privata opinione; ma prima di rispondere, si contenti di vedere non un solo libro, ma ne veda molti, veda fra questi i più rispettabili; e poi prenda quel partito, che vedrà più assistito dalla ragione, e dall' autorità.* Apud Conc. app. p. 398. c. 8. num. 2.

Hic est constans supremorum Ecclesiæ Capitum, & Magistrorum sensus, a quo Ecclesia dissentire non potest. Lege hic, si lubet, Conc. app. lib. 3. diss. 3. c. 3. 4. 5. 6. 7. item diss. 4. cap. 7. 8. 9. Porro cap. 8. recenset circiter centum & sexaginta Doctores contra probabilitatem stantes; inter quos eminent S. Th., S. Raym., B. Albertus Magnus, S. Bonav., S. Bernardinus Senensis, S. Antoninus, Cardinales Aguirre, Sfondrati, Noris, Bellarminus, Pallavicinus, Calinus. His adde D. Bernardum, Tertullianum, D. Augustinum apud Nat. Theol. t. 2. p. 173. reg. 15. & S. Joannem Chrysost. apud Genettum t. 1. p. 47. q. 1.

S. quidem Thomam Terillus cum aliis pro se citare ausus est, sed perperam, & falso, ut P. Conc. ostendit c. 3. cit. diss. 4. La-Croix quoque t. 1. p. 104. n. 269. B. Albertum M., & S. Antoninum pro sua minori probabilitate appellat, sed illum refutat idem Concina c. 4. Textus S. Thomæ, & S. Antonini, quos affert etiam Gen. t. 1. tract. 1. c. 5. & 6. adeo perspicui sunt, ut in contrariam partem flecti nulla ratione possint. Porro idem La-Croix pro se citat *Auctores fere omnes e Societate Jesu.* Hic sese intermiscet Zacharia indignabundus, quod Concina in indice hist. prob. t. 1. p. 690. La-Croixii locum indicans, ita referat: *La-Croix P. Claudio falsamente ascrive a tutti quanti i Gesuiti il probabilismo.* Magnum sane facinus P. Concinæ, qui indicis Auctor non fuit, ut ipse testatur app. t. 1. in declarat. n. 3. Ceterum qui velit, legat locum ipsius Concinæ p. 72. unde intelliget & Zachariæ indolem, & Concinæ sinceram fidem, & qui totius Societatis Doctoribus versatilem probabilitatem adscribant. At si P. Zacharia probrolum censet, probabilitatem toti Societati adscribi, cur illam non impugnat, cur eam defendere conatur? Idem P. Zach. magnam lucem P. La-Croixii additamentis afferre se putat, dum p. 92. ait: *Ex hoc tamen tam præclaro Scriptore,* hoc est ex libro inscripto, Artes Jesuiticæ &c. *non puduit religiosum Virum,* (Concinam) *t. 1. hist. prob. plures excerpere propositiones, easque Jesuitis laxitatum omnium, si diis placet, Magistris objicere.* At Concina, dum historiam prob. scriberet, *Artes &c.* nondum se legisse testatur t. 1. p. 9. t. 2. p. 601. Sed hæc minuta sunt. Ecclesiam versatili probabilitati adversari, ostendit præter hactenus dicta Concilium Œcumenicum Viennense, quod circa infusas tam parvulis, quam adultis in baptismo virtutes decrevit his verbis: *Nos banc opinionem tanquam probabiliorem, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis consonam, & concordem duximus eligendam.* ,, Quod Concilii judicium (inquit Clerus Gallicanus supra cit.) eo magis ad regendos mores pertinere con- ,, stat, quo magis ex ipsis Fidelium sanctitas, ac salus ,, pendet. " Itaque cum Scripturæ oracula, cum Ecclesiæ, quæ *est columna, & firmamentum veritatis* Tim. 1. 3. sensa versatilem probabilitatem perspicue improbent, nemo, qui pio, docilique animo sit, probare eam potest. Quid enim adversarios infinitis cavillis rem involvere conantes audiamus, cum sacra Scriptura, & Ecclesia aperte loquitur? Segnerius quidem his involucris deceptus in litt. de op. prob. litt. 3. clamat: Lex dubia non est lex: at cum æqualia hinc inde momenta animo sese offerunt, lex dubia est: ergo non est lex. Resp. Lex quidem dubia, non est lex certa; at quia lex dubia est, si illam negligimus, periculo violandi legem nosmet objicimus, ideoque peccamus. Quid hic pluribus opus est? *Lex,* juxta Isidorum, (lib. 5. etym. c. 21.) ait Segnerius, *erit manifesta.*

Resp. D. Isidorus nec naturali, nec divinæ legi conditiones præscribit, sed legi positivæ humanæ, quæ, ut vim obligandi habeat, imprimis ea D. Isidoro loc. cit. necesse est ut naturali, divinæque legi congruat; qua de re consuli potest D. Th. 1. 2. q. 95. a. 3. Lex porro humana *manifesta* esse debet, ne, inquit S. Isidorus, *aliquid per obscuritatem in captione contineat,* hoc est ne obscuris suis formulis subditos decipiat. Hoc vero S. Doct. postulat *ad cavendum nocumentum, quod ex ipsa lege posset provenire,* ut ait S. Th. 1. 2. q. 95. a. 3. non ut lex vim legis habeat. Si lex, quia obscura est, vim legis non haberet, nocere non posset: quia quod non est, nec prodesse, nec nocere potest. *Non entis nullæ sunt proprietates.* Lex ambigua, & obscura adeo non est nulla, ut interpretatione indigeat vel a consuetudine, quæ idcirco optima legum interpres dicitur, vel a Doctoribus, suisque peritis, vel ab ipso Legislatore, aut Successore, quæ authentica, & certa est, desumenda. Certum ergo est, legem obscuram, & dubiam, valere, vique legis pollere.

Segnerius ergo ex duplici capite errat. Primo, quod D. Isidori dictum omni legi sine exceptione accommodet, cum tamen D. Isidorus de sola humana lege loquatur. Secundo, quod velit, leges obscuras ex D. Isidori auctoritate nullas esse; quod ab ejus mente longe alienum est. Segnerium eloquentia, & pietate celeberrimum attuli, ut lector intelligat, hac in re unumquemque decipi posse argutissimis versatilium opinatorum fallaciis, nisi divina oracula, & Ecclesiæ sensa pia attentione meditetur; aut saltem nisi solido, acutoque ingenio præditus sit, & in scholasticis cavillationibus dignoscendis versatus; cujusmodi non erat Segnerius, ut ea epistola Cardinalis de Aguirre ad Hispaniæ Regem liquet, quam affert Eusebius Eranistes t. 2. observ. in fine, & in calce t. 6. epist.

Ceterum cavillatoria ratio e Segnerio desumpta, & ab eo tractata ex præcipuis est, quas probabilitas versat; ex qua intelligi potest, quid de aliis sentiendum sit. Qui aliarum Terilli, Segnerii, La-Croixii argutationum solutionem cupit, Concinam adeat tum in hist. prob., tum t. 2. app.

Verum quia P. Zach. in nuperrima La-Croixii editione, a qua abstinere sanius consilium fuisset, Concinam immerito carpere conatur, Zachariæ criminationes audire, & perpendere, non erit forte inutile, nec eruditis lectoribus molestum.

P. Concina t. 2. app. p. 640. c. 4. num. 4. inquit. ,, Quod num. 273. reponit (La-Croix,) dominium, & ,, possessionem libertatis a Deo nobis datam, certam esse, atque adeo non impediri, quamdiu prudenter judicamus, actionem talem permitti a Deo, vitiosa petitio principii est. Cur prudenter judicas, hanc actionem (cum incerta lex est) a Deo permissam tibi esse? Quia libertas tua possidet. Eccur libertas possidet contra Deum? Quia prudenter judicas, actionem ,, talem permitti a Deo. Hic est probabilisticus circulus. " Hactenus Concina. Quid Zacharia? Zacharia textum detruncatum extra locum, ut incautis fucum faciat, hoc est n. 272. afferens, ore rotundo inquit. *Nego. Ratio enim, cur libertas sit in possessione, non ea est, quam sibi finget christianus Theologus* (Concina,) *sed hæc, quia lex non est sufficienter promulgata, vel applicata.* Resp. Christianus Theologus, La-Croixii rationem sibi non fingit, cur libertas sit in possessione, sed eam ipsam affert, quam habet La-Croix in verbis ab eo desumptis, & a me mox citatis, quæ Zacharia mutila attulit.

Quamquam etiamsi libertatis dominium in suos actus ex insufficienti legis promulgatione, seu applicatione petatur, perinde est. Nam quia lex, quamdiu incerta est, insufficienter promulgata ponitur, actionem esse a Deo permissam probabiles opinatores colligunt. Itaque proxima ratio dominii libertatis in suos actus, est Dei permissio, ratio remota est insufficiens, ut ponunt, legis promulgatio. Dixi, ut ponunt. Nam quod Deus legem velit, & ferat, & quod eam nolit (nam si velit,

cer-

certe potest) sufficienter promulgare, infinitæ ejus sapientiæ, & bonitati aperte repugnat. Qui ita loquuntur, Deum cavillatorem faciunt, perinde ac si sua lege homines velit, ac nolit obligare, nobisque per obscuras ambages illudat. Ratio, cur divina lex, seu naturalis, seu positiva, incerta nobis quandoque sit, ea non est, quod insufficienter fuerit promulgata, sed quia mens nostra ex nostrarum culparum, ac præsertim primi peccati reatu, densis tenebris, quas corruptæ doctrinæ densiores efficiunt, tradita fuerit. Quare cum lex obscura nobis est, ejus vis non est neganda, aut cavillis eludenda, sed cum regio Psalte orandum: *Deus meus, illumina tenebras meas* Ps. 17. *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte*, Ps. 12. His tenebris generale remedium attulit clementissimus Deus, cum menti nostræ eam legem, quam recentes opinatores audire nolunt, impressit, ut in dubiis tutiora sequamur; quam legem inculcat, cum Eccl. 3. inquit: *Qui amat periculum, peribit in illo*, & cum Prov. 14. ait: *Sapiens timet, & declinat a malo; stultus transilit, & confidit.*

At probabiles opinatores divina oracula aut non consulunt, aut eludunt; legem obligandi vi præditam esse nolunt, nisi nobis evidens sit, & certa. „ Sed hæc certitudo (inquit Concina app. t. 2. p. 641.) difficile haberi potest. Vix reperitur lex, de cujus obligatione Juniores acuti non disputent. Ergo vix est lex, cui plane sis subjectus. Quis Paganorum tam monstrosam Ethicem docuit unquam? "

Hic Zacharia effervescentem animum continere non potest. Itaque his verbis p. 106. n. 281. respondet. *Valeat cum Paganis Concina. Nego antecedens falsissimum, & ad invidiam Catholicis Theologis conflandam ex Paganorum Ethice compositum. Utinam Christiani, utinam Religiosi omnes legibus illis plene subjecti essent, de quarum obligatione Juniores acuti non disputant.*

Utinam enim vero; at hoc certe satis non est, ut in tuto sint; imo certum est eos Christianos, & Religiosos esse perituros, qui nullam ex iis legibus, de quibus apud Juniores controversia est, ad praxim revocant; cujus rei luculentum testimonium vel ex hoc meo qualicumque opere eruitur. Ceterum valeat sane Concina; &, ut valde sperare juvat, & debemus, jam valet ille in cælis; quia recte vixit, recte scripsit, recte obiit. At cum eo Pagani valere non possunt. Porro Concinianum antecedens, quod magis animose, quam caute falsissimum Zach. appellat, evidenter certum est iis omnibus, qui probabiles opinatores legunt; & ex ipso Busembao, & La-Croixio Zach. discere potuit, & reipsa didicit, si apertis oculis eos legit, ut legisse ponendum est.

Si Ethnicorum, ut Aristotelis, & Ciceronis, ethica opera cum casuum arbitris conferantur; dubium non est, quin illi de moribus solidius disputaverint, quam multi ex istis. Quod si Paganorum aliqui Ethicen, de qua hic agitur, unquam docuerunt, Zach. eorum textus pro sua eruditione afferre potuit, ac debuit, non contumeliis, quæ honesto quocumque homine, maxima vero erudito, & religioso indignæ sunt, rem agere.

At recentes opinatores inveniendæ veritatis laborem, quem Ethnici Philosophi alacri animo susceperunt, veluti intolerabilem refugiunt. In eo desudant, ut probabilitatem, hoc est veritatis umbram, instar canis Æsopi consectentur; eoque deteriores, illa contenti sunt. Sed Zach. hic iterum Concinam carpit.

Concina app. cit. p. 643. n. 12. inquit. „ Animadverte, quam festivi sint Probabilistæ. Sermo est nunc, utrum, quando occurrunt duæ opiniones, quarum una sit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior. Quid ergo obtrudunt difficultatem inveniendæ probabilioris sententiæ? " Subdit Zach. p. 107. n. 293. *Ergo inficetus Probabiliorista non intelligit, quod intelligit festivus Probabilista.* Cur non intelligit? quia, inquit Zach., *sermo est quidem, utrum, quando occurrunt duæ opiniones, quarum una sit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior; sed antequam in praxi sequaris probabiliorem, necesse est ut noscas, quænam probabilior sit, quænam minus probabilis.* Zach. aut non intelligit, aut non vult intelligere Concinam. Dum Concina ait, *Quando occurrunt*, hoc est cum notæ sunt &c. non solum notas ponit propositiones inæqualis probabilitatis, sed earum quoque inæqualitatem. Loquitur sensu, ut Logici ajunt, reduplicativo, non specificativo. Hinc statim subdit. „ Concedunt ne nobis sequendam probabiliorem esse, dum hæc menti occurrit? Si ajunt, causa dejecti sunt. Nec enim occurrere menti potest minus, quin occurrat magis probabilis. " At Zacharias mutilum textum affert, & sensum pervertit, ut carpendi ansam arripiat.

Instare pergit Zach. num. cit. & necessitatem sectandi in controversiis probabiliora a sanis Theologis juxta Scripturæ, & Ecclesiæ sensum propugnatam in invidiam adducere conatur.

Quia vero Concinæ, aperti erroris redarguenti Terillum a La-Croixio laudatum, dicere ausum, *Jansenismum esse matrem sententiæ probabilioris* repugnare non potest, ita inquit. *Duo tamen certa sunt, atque explorata: alterum, Jansenianos omnes probabiliorismo adhæsisse; alterum, eosdem Probabilistis bellum acerrimum indixisse, nullumque non movisse lapidem, ut eorum nomen invidiose exterminarent. Quare Terilli, & La-Croixii sententia probe intellecta, eoque sensu, ut Jansenismus Probabilistarum sistema maxime fovisse, cumque illo longe conjunctissimus dicatur, a vero minime abest.*

An hæretici homines in omni sensu, & doctrina hæretici sunt? An nihil unquam recti, & sani dicunt? An Janseniani, quia Janseniani sunt, in aliquas corruptas doctrinas invehi non possunt? Nos Catholici eorum hæreses damnamus, & execramur. An idcirco saniores doctrinas deserere debemus, quia Janseniani eas amplectuntur, & fovent? Sophisma certum illud est, quo a sensu, ut Logici ajunt, specificativo ad reduplicativum transitus fit: dum Zach. colligit *a Jansenismo foveri Probabilismum*, quia Jansenistæ *Probabilismum* foverunt, a sensu specificativo, a *Jansenistis* ad reduplicativum *ad Jansenismum* aperta transit: ergo in apertum sophisma prolabitur. Hic est ille optimus Logicus, qui Concinam pessimum Logicum appellat. Quamquam ipsa versatilis probabilitas Jansenismo affinis merito dici potest, non solum quia ipsa quoque quoad aliquas sui partes a supremo Ecclesiæ capite explicate damnata est, ut ex propositionibus 1. 2. 3. 4 ab Innoc. XI. proscriptis liquet; non solum quia, sicut e Jansenismo, veluti corrupto fonte, plurimi pestiferi rivuli a Clem. XI. const. *Unigenitus* damnati manarunt, ita ex versatili probabilitate multi errores profecti sunt, quos Alex. VII. & Innoc. XI. proscripsere; sed etiam quia eadem probabilitas universe, ac implicite proscripta, ut invicte ostendit Concina hist. prob. t. 2. p. 186. c. 9. & p. 201. c. 10. item t. 2. app. p. 499. c. 7. cujus argumentationes Zacharias attingere non audet.

Præterea solemni explicitæ damnationi proxima fuit sub Alex. VII. ut docet *il Prete Ballerini* solida eruditione, & doctrina celeberrimus, nec sine reverentia nominandus, cujus verba infra citanda ipse Zacharias p. 109. n. 323. ex opera inedito additis manibus minis refert, & rata esse vult. Et sane Alexandrum VII. ad solemnem probabilitatis damnationem fuisse paratum, & proximum, satis ostendit ejus prologus ad prop. a se damnatas non semel recitatus.

Adde, quod præcipua probabilitatis doctrina est, multa Dei præcepta supra hominum captum esse posita; ideoque facta impossibilia; quia quæ cognosci non possunt, fieri nequeunt. Hæc porro doctrina primo Jansenii errori, *Aliqua Dei præcepta justis volentibus, & conantibus secundum præsentes, quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant:* hæc, inquam, doctrina huic errori affinis est, imo eadem cum ipso, ab eo solum discrepans, quod Jansenianus error præceptorum impossibilitatem ex gratiæ defectu explicate, versatilis doctrina ex ejusdem gratiæ deficientia tacita, & implicite desumat. Defectus enim cognitionis, unde præcepta impossibilia fiunt, gratiæ lumine juxta probabiles opinatores non suppletur. Hanc rationem explicate evolvit Concina hist. prob. t. 1. p. 171. quam Zacharias silentio premit, ut multitudini fucum faciat, & apud peritos, qui Concinam legerint, Concinianæ argumentationis pondere se victum fateatur.

Sed ad alia transeamus. P. Concina app. t. 2. p. 643. n. 16. ita loquitur. „ P. La-Croix n. 296. docet, ad nos non spectare tollere leges certas & evidentes, bene vero leges probabiliter dubias. Quapropter, infert Concina, deleatur de sacra Scriptura lex divina præcipiens, consulendos Judices in controversiis: de medio tollantur tribunalia quoque. Tribunalia quippe, & Judices potissimum super legibus in controversias vocatis sententias dicunt. Leges enim certæ, & evidentes non deferuntur ad Tribunalia. " Ratiocinatio legitima est; at P. Zachariæ valde displicet, qui propterea inquit: *Quid hæc ad rem? Agimus ibi bene, de foro conscientiæ, in quo ad id unum obligamur, ad quærendum nempe in dubiis a peritis Viris, animarumque Judicibus quid practice probabile sit. Hoccine est de medio tollere tribunalia?*

At si forum conscientiæ juxta versatiles opinatores, leges probabiliter dubias de medio tollit, fori externi Judices aut forum conscientiæ a versatilibus opinatoribus erectum contemnere, & pro nihilo habere debent, aut de medio tollendi sunt. Argumentatio Concinæ, fundamenti certi, & inconcussi loco ponit, Judices externi fori juxta rectæ conscientiæ forum se gerere debere:

re: ergo si illud conscientiæ forum, quod leges dubias de medio tollit, rectum est, Judices externi fori, qui de legibus dubiis judicant, sunt supervacanei, ideoque de medio tollendi. Hæc est Concinæ argumentatio, in qua utrum ipse bonus sit, an Zacharias in ejus criminatione, lectores judicent.

Concina p. cit. n. 17. inquit. „ Quæ scribit (La-Croix) n. 297. digna sunt tua curiositate. Docet, homines propensiores esse ad aggravandas, augendasque, quam ad diminuendas leges. Repugnat hoc, inquis, & communi sensui, & perpetuæ experientiæ. Sed lege ejus sequentia verba. *Ex adverso* (verba La-Croixii) *præsumendum est, quod Deus permittat, ut ipsa* (natura humana) *invincibiliter sibi imponat plures leges, quam reipsa sint, ut ita ipsa sibi suum onus aggravet*. (En invictum argumentum.) *Et sic legimus, quod ab initio Ecclesiæ plus sunt erratum per adjectionem, quam per subtractionem legum. Nam multi adhuc volebant servare legem Mosaicam*.

Hanc La-Croixii doctrinam aperte falsam, & ridiculam Concina n. 18. insectatur. At quid Zacharia? *Nihil*, inquit, *hac doctrina manifestius. Non enim negat Auctor* (La-Croix) *sauciatam naturam potius ad malum, laxitatemque de se propendere, quam ad bonum, & rigorem. Hoc ait, permittere Deum in pœnam peccati, ut ipsa sibi natura invincibiliter plures leges imponat, quam reipsa sint, ut ita suum onus aggravet; quæ duo maxime diversa sunt*.

Quid agas cum homine, qui doctrinam sensui communi, & perpetuæ experientiæ evidenter repugnantem, manifestissime veram appellare audet? An Zacharia suam quoque vocem ignorat? Quid est, naturam sauciatam potius ad malum, quam ad bonum propendere? potius propendere ad violandam, quam ad servandam legem. Quid est, potius propendere ad laxitatem, quam ad rigorem? Propendere ad laxandas potius leges, & minuendas, quam ad eas augendas, & aggravandas. Zacharia cum suo La-Croix fatetur, quod inficiari non potest, naturam sauciatam potius ad malum, & laxitatem de se propendere, quam ad bonum, & rigorem: ergo fatetur, naturam sauciatam potius propendere ad violandas, laxandas, minuendas leges, quam ad eas servandas, augendas, aggravandas. Laxare legum onus, illudque aggravare, non sunt maxime diversa, ut Zach. falso ait, sed contraria, quæ conciliari mutuo fœdere, ut ipse conciliat, nulla ratione possunt.

Relicto hic tantisper Zacharia, ut sua dicta serius perpendat, in medium veniat La-Croix, qui p. 108. n. 306. ita scribit. „ Una præmissarum, ex quibus deducitur ultimum dictamen conscientiæ, debet habere pro objecto opinionem probabilem, secundum quam aliquis vult operari, non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis; sic enim & ipsa esset tantum probabilis; sed tantum debet affirmare illius existentiam saltem objectivam, idest debet dicere, non quod illa sit vera, sed quod sit probabilis, & existat, aut existere possit in intellectu alicujus viri prudentis, & periti. "

Implexa, & involuta hæc La-Croixii verba, quam sophistica, secumque pugnantia sint, vix dici potest. Juxta La-Croixium *una præmissarum &c. debet habere pro objecto opinionem probabilem &c. non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis*, seu illius probabilitatis: ergo debet oculos claudere, & negare, aut suspendere assensum. Ergo opinio probabilis, secundum quam aliquis vult operari, perinde est, ac si non esset. Ita ne vero? Cur non debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis? Quia, inquit, *& ipsa esset tantum probabilis*. At si reipsa opinio est tantum probabilis, cur vis, La-Croixi, eam non esse tantum probabilem? Vis ergo rerum naturam, rationum, & auctoritatum vim ex arbitrio mutare; vis contradictoria conciliare. *Tantum debet*, inquit, *affirmare &c. hoc est debet dicere, non quod illa sit vera, sed quod sit probabilis*.

Supra dixerat, non esse affirmandam *veritatem illius opinionis probabilis*; nunc vero ait, esse affirmandam, *debet dicere quod sit probabilis*. Habes ne, La-Croixi, his similia, aut pejora, quæ dicas? *Et existat*, inquit, *aut saltem existere possit in intellectu alicujus viri prudentis, & periti*. Quid sibi vult hæc additio? Eo ne spectat, ut ea opinio probabilis habenda sit, quam vir peritus, & prudens talem putat, aut etiam putare possit? Hoc vero ipse La-Croix num. 136. Supra improbavit, ubi ne multorum quidem peritorum auctoritate opinionem fieri probabilem docuit. Hoc damnatum est ab Alex. VII. prop. 27. imo ipsa proscripta propositione damnabilius. Huc demum deveniunt, qui deploratam causam tueri volunt.

At Concina p. 645. n. 20. de his La-Croixianis ambagibus illud unum admirando ait. „ Audisin? Non debes curare, quod opinio sit vera. De veritate nil tibi curandum. Illuc tendant studia tua, ut scias, talem opinionem existere, vel saltem potuisse existere in mente viri prudentis, puta Dianæ, Caramuelis, Tamburini, Moyæ, Escobarii &c. "

Est ne aliquid hic reprehendendum? Maxime, inquit Zach. ita loquens. *Nec ista pudeat Theologum objicere? Ostendit La-Croix n. 305. ultimum dictamen* (conscientiæ) *deduci debere a duabus omnino certis præmissis. Porro cum veritas opinionis probabilis sit tantum probabilis*, ait, *hanc in præmissis non debere affirmari; alias præmissa non esset certa, sed solum probabilis, sicut solum probabilis est ipsa veritas. Ergo curandum non est, quod opinio sit vera? Ergo de veritate nil curandum? Quæ isthæc consecutio? Seu potius quam ob rem?*

Concina in sua animadversione non infert, consecutionem non colligit, sed refert tantum, juxta La-Croixium de veritate non esse curandum; quod dictum ut admiratione dignum lectori considerandum objicit. Et quia ipse Zacharia intelligit, hujusmodi dictum in Theologia præsertim esse admirabile, illud a suo La-Croixio abjudicare ambiguis locutionibus conatur. La-Croix, & Zacharia solliciti quidem sunt de veritate probabilitatis; at hæc veritas non est veri nominis veritas, sed veritas fucata; quia opinio vere probabilis æque falsa, ac vera esse potest; ideoque Concina vere dixit, a La-Croixio veritatem negligi, quia solam probabilitatem quærit; & affirmat, simulque, ut adverti, eam sibi contradicendo negat.

Inter multos Soc. Jesu Theologos versatilis probabilitatis adversarios Concina hist. prob. t. 1. p. 479. n. 4. numerat primo loco tres doctissimos Card. Bellarminum, Toletum, Pallavicinum, tum subdit. „ Dell' altro celebre Card. Pallavicini abbiamo documenti irrefragabili, autenticati da testimonj ad ogni eccezione superiori, quali sono il P. Niccolò Pallavicino Nip. del med. Elizalde, Tirso Gonzalez, e Camargo, che tutti d' accordo attestano, che il gran Card. sugli ultimi anni ritrattò il probabilismo, ed esortò l' Elizalde qual insigne Teologo a confutarlo. Sentiamo la risposta del Pad. La-Croix. " *Quoad Pallavicinum satis est, quod benignam sententiam certo tenuerit, quam an retractaverit, certo non constat*. „ La gran flemma, che ci vuole per tolerare simili risposte. Tirso Gonzalez Gener. della Compagnia, il Nipote del Cardinale con pubblica scrittura, l' Elizalde contemporaneo, il Camargo colle stampe attestano una tale ritrattazione, ed il P. La-Croix scrive, che della medesima non costa? At Zacharia vult (p. 109. n. 323.) nos hic audire verba operis inediti, quæ ad rem nostram, ne longum faciam, hæc sunt. *Io sfido il P. Storico* (suis ictibus ad duellum provocat) *a scrivermi questo argomento. Egli attribuisce la ritrattazione del Cardinale al decreto di Aless. VII. che destò* (son sue parole p. 51. hist. t. 1.) *come da un profondo sonno i più sapienti Probabilisti di quel tempo. Ma se altri furono da questo sonno desti, non lo fu certamente, nè potè esserlo il Card. Pallavicini. Perchè? Ascolti lo storico &c. Dice dunque così il Prete* (Ballerini) &c. „ Egli (Aless. VII.) era in punto di troncarla a fondo (*intende il probabilismo radice infetta di rilassate proposizioni*) con una distinta costituzione; e fatto l' avrebbe, se il Card. Sforza Pallavicini . . . non ne lo avesse distolto con quella ragione, che tal punto esigeva un esame più maturo, e se non l' avesse (*notisi bene*) consigliato a condannare frattanto altre proposizioni rilassative, come si fece. " *Chieggo ora, come mai il decreto di Alessandro potesse muovere il Pallavicino a ritrattarsi, se questi fu Autore del decreto, ed appunto a motivo, che il Papa, come* (*da ciò, che si pretende*) *avrebbe voluto, non condannasse il probabilismo?* Respond. Hæc sane minuta sunt. Sive enim Pallavicinus ex vi decreti Alex. VII. se retractaverit, sive aliis rationibus ductus, perinde quoad rem nostram est. Sed illum ad revocationem ab Alex. VII. decreto inductum fuisse, valde verisimile est; quia licet Alex. versatilem probabilitatem solemni forma non proscripserit, qua in re Pallavicini consilium secutus est; illam tamen ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina omnino alienam, ingentisque corruptelæ fontem appellavit; quod perinde est, si summi Pastoris vocem audire volumus, ac si eam damnaverit. Hoc ne efficax & Pallavicino, & cuicumque illud decretum docili, humilique animo legenti excitamentum non est ad probabilitatem abjurandam?

Lege saltem, Zacharia, decretum Innoc. XI. die 8. Julii 1680. tuasque constitutiones. At, inquit Zacharia p. 110. n. 324. *Qui ex aliorum imperio quamquam tuentur opinionem . . . infirmior est ejusmodi hominum auctoritas*. Quid ergo? ergo ut Scriptoris auctoritas integra, & firmior sit, legitimi imperii jugum excutiendum est. Abs te quæro, Zach., utrum hæc illatio sit legitima.

Enim

Enim vero ſanctæ morum veritates, non contentioſis diſputationibus, ſed animi docilitate, pia meditationa, fuſis ad Deum precibus comparantur. Sunt ne hæ Concinianæ *declamationes?*

La-Croix p. 111. n. 330. cum plures textus, ac præſertim illud Chriſti, *Ego ſum via, veritas, & vita,* præcipientes, ut veritatem inquiramus, ſibi objeciſſet, præter alias ineptas reſponſiones, in quibus refutandis tempus terere non juvat, ita inquit. „ Admittimus, inquirendam eſſe veritatem, &, ſi inveniatur, operandum eſſe ſecundum illam. Ubi autem inveniri non poteſt, & pro utraque parte eſt probabilitas, nulla lex vetat, operari ſecundum alterutram, quia in utraque poteſt eſſe veritas. "

In utraque contradictionis parte poſſe eſſe veritatem, paradoxum eſt, inquit veriſſime Concina app. t. 2. p. 646. n. 21. omnibus inauditum. At hic Zach. *Majus paradoxum videtur mihi, Theologiæ Chriſtianæ* (qui ſane titulus in omnes Theologias vere non cadit) *Auctorem in Logicorum principiis adeo peregrinum ſe oſtendere,* (hoc ne Zachariæ, qui Concinam peſſimum Logicum appellavit p. 73. n. 30. paradoxon maximum eſt?) *ut neſciat, non poſſe quidem veritatem eſſe in utraque contradictionis parte collective, ut ſimul utraque vera ſit; poſſe tamen eſſe disjunctive, quatenus ex duobus contradictoriis alterutram eſſe veram, neceſſum eſt.*

Zacharia perinde loquitur, ac ſi latine non intelligat; nec tamen ipſum ad Grammaticos mitto, ſed pono, eum aut oſcitanter legiſſe La-Croixium, aut intelligere noluiſſe. Nam cum La-Croix dicat *in utraque,* ſenſu collectivo determinata loquitur, non disjunctivo, non indifferenti, ſeu communi, qui tum disjunctive, tum collective accipi poſſit, ac vernacule idem eſt, ac *nell' una, e l' altra parte.* Et hunc ſenſum ipſe La-Croixii contextus poſtulat: colligit enim, nos veritatis inquirendæ lege non impediri, quominus alterutram probabilium opinionum ſequamur, quia in utraque poteſt eſſe veritas. *Poſſe tamen &c.*

Si neceſſum eſt, alterutram contradictoriam eſſe veram, uti revera eſt neceſſe, inepte, & contradictorie Zacharia dicit *poſſe* &c. Sed hic, ut ſuum La-Croixium tueatur, & Concinam carpat, ſuis dictionibus chaos facere non dubitat.

Ceterum omiſſo inaudito paradoxo, quo La-Croix ſuam aſſertionem firmare ſe putat; ipſa aſſertio, qua ait, nullam legem vetare, quominus, cum veritas inveniri non poteſt, & pro utraque parte eſt probabilitas, ſecundum alterutram operemur, aperte falſa eſt. Id ſcilicet vetat lex naturalis, divina, canonica. Lex enim naturalis vetat, ne temere, cæcoque impetu operemur: at cum veritas inventa non eſt, nec inveniri poteſt, temere, cæcoque impetu operatur quicumque operatur, etiamſi probabilitatem ſequatur, contraria æquali, aut majori probabilitate impugnatam; quia probabilitas, quam ſequitur, cum contraria probabilitate elidatur, perinde eſt, ac ſi nihil luminis, & rationis præſto eſſet. Id vetat lex divina, ut ex Scripturæ oraculis hujus quæſtionis initio allatis liquet. Id liquet ex ipſo textu Joann. 14. ubi Chriſtus ait: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Hinc enim ſequitur, eum qui veritatem non invenerit, Chriſtum non inveniſſe. Qui autem Chriſto non invento operatur, neceſſe eſt ut per abrupta gradiatur. Id demum vetat lex canonica; nam Eugenius Papa cap. *Juvenis* de ſponſalibus inquit: *In his, quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debemus.* Ait, *debemus;* lex eſt, non conſilium.

Sed ego tam inſignium cavillationum pertæſus, eam veniam peto, ne P. Zachariæ, meiſque lectoribus prolixiorem moleſtiam quoad rem, de qua in præſenti agimus, afferam. Illud enim certum eſt, nonniſi cavillis defendi poſſe, quod Scripturæ oracula, & Eccleſiæ ſenſus improbat.

ANIMADVERSIO IV.

Buſemb. præſentem ſpeciem, & ſequentes reſolvit juxta verſatilem probabilitatem, cujus ſunt conſectaria. Cum ergo verſatilis probabilitas ex iis, quæ oſtenſa ſunt, recta agendi regula eſſe nequeat, contraria omnia, ac Buſemb. aſſerit, dicenda ſunt.

Enim vero qui Confeſſarium, aut alium virum doctum conſulit, ejus ſententiam exquirit. Dum ergo vir conſulens juxta aliorum ſenſum contra proprium conſulenti reſpondet, eum turpiter fallit. An illud quoque permiſſum eſt, ut eos, qui in nobis ſpem ponunt, turpiter, & per proditionem fallamus? Leges hic, ſi lubet, Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 183. reg. 30.

ANIMADVERSIO V.

In hac ſpecie vir conſultus ſinceritate quidem utitur, ſed cum corrupta verſatili doctrina utatur, rectum conſilium præbere non poteſt. Si ipſe conſultus minorem probabilitatem ſequi non audet, ut Buſemb. ponit, eam periculoſam habet. Ergo dum eam conſulenti veluti totam proponit, contra conſcientiam operatur. An minor probabilitas conſulto periculoſa eſt, conſulenti tuta? Confeſſarius conſulat hic Bened. XIV. cujus verba ſupra deſcripſi.

ANIMADVERSIO VI.

Cum deſcriptus pœnitens in errore, & animæ periculo verſetur, in quo perſeverare in animo habet, eſt abſolutione prorſus indignus. Confeſſarius, qui hujuſmodi pœnitentem abſolvit, peccat, tum quia abſolutione indignum abſolvit, tum quia contra propriam conſcientiam (falſam enim judicat pœnitentis ſententiam) operatur, tum demum quia ipſe, Judex cum ſit, juxta Rei contra ſuam ſententiam judicat.

Quis unquam putaſſet, reperiri Theologos affirmantes, Judicem in ſacro confeſſionis Tribunali non ſolum poſſe, ſed etiam debere judicare contra propriam, quam veram judicat, & juxta Rei ſententiam, quam falſam cenſet? An quod in nullo externi fori Tribunali licet, in ſacro interni fori Tribunali non ſolum licet, ſed etiam faciendum eſt; &, niſi id a Parocho, & proprio pœnitentis Confeſſario fiat, mortalis culpa admittitur? Ex hoc ſolo ſurculo, qualis ſit radix, intelligitur. Hic legi poteſt Nat. Alex. loco mox cit. reg. 29.

ANIMADVERSIO VII.

Hi homines a Buſembao deſcripti, majorem lucri, dignitatis, voluptatis curam habent, quam æternæ ſalutis: hi ſunt, quos Ap. ad Tim. 2. 4. deſcribit: *Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus.*

Hi ſibi legem, non ſe legi accommodare volunt, & periculum amant, & peribunt in illo. Audiamus D. Joannem Chryſoſtomum hom. 44. in cap. 23. Matth. *Si enim,* ait S. Vir, *veſtimenta empturus, gyras unum negotiatorem, & alterum, & ubi meliores veſtes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas; quomodo non oportet, populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi ſincere veritas Chriſti venum datur, & ubi corrupta, & omnium confeſſiones cognoſcere, & veriorem eligere, pluſquam veſtimentum?* Hinc intelligis, quam aliena ſit verſatilis doctrina a Sanctorum documentis, & Scripturæ oraculis. Legatur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 184. reg. 31.

ANIMADVERSIO VIII.

Omnium Theologorum conſenſu, inquit P. Concina Theol. t. 10. p. 648. n. 8. *ſubditus non debet in examen vocare mandatum Prælati, ſed ſuum judicium debet eidem ſubjicere.* Hoc ſane locum habet in rebus obſcuris, & dubiis. At ſi certum ſit ſubdito Theologiæ perito, ac docto, ſuperiorem præcipere ſecundum opinionem minus probabilem, minuſque tutam, nec debet, nec poteſt illi obedire; quia ſuperior in hac hypotheſi peccatum certum præcipit, ut oſtendimus. Hic ergo illud Act. 5. v. 9. uſurpandum eſt: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Præterea ſi ſubditus in propoſita ſpecie ſuperiori obediat, contra fidem, hoc eſt contra ſuam perſuaſionem operatur. At ex Ap. Rom. 14. *omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt:* ergo ſubditus in propoſita ſpecie ſuperiori obediens, peccat.

ANIMADVERSIO IX.

Cum res controverſa eſt, & dubia, utraque litigantium pars ſuas rationes ſeu per ſe, ſeu per cauſarum patronos proferre poteſt, ſi tranſactione, ut fieri debet, controverſia finiri non poteſt.

At ſi cauſæ patronus examinatis omnibus perſpicue videat, adverſarii ſui cauſam eſſe probabiliorem, contra conſcientiam operatur, patrocinium cauſæ minus probabilis ſuſcipiens, & juſtitiæ repugnat; quia jus non ſibi, ſed adverſario determinate favere intelligit. Inducere Judicem ad injuſtam ſententiam, certum peccatum eſt: at patronus cauſam orans pro opinione evidenter minus probabili, Judicem, quantum in ſe eſt, inducit ad injuſtam ſententiam, ut patet ex prop. 2. ab Innoc. XI. proſcripta. Ergo certum peccatum admittit.

ANI-

Animadversio X.

Com Buſemb. ſupra, obi docuit permiſſum uſom opinionis probabilit minut tutæ relicta probabiliore, nec renuem probabilitatem, quæ levi & exili ratione, aut parvi momenti auctoritate nititur, nec ſacramente excepeirt, in primam, & tertiam prop. ab Innoc. XI. proſcriptas, & ſupra relatas bic ſatis aperte incidit.

Nam licet probabilitas *ſpeculative* vox embigua ſit, quæ diverſa ſenſu accipi poteſt, ot habet La-Croix p. 93. n. 115. hic tamen Buſemb. ea dictione *ſententias ſpeculative probabiles* nihil aliud intelligere videtur, niſi ſententias exiliter probabiles; qaas qui aliquando in ſacramenturum adminiſtratione, ut Buſ. ponit, ſequi licere dicit, exilem probabilitatem, niſi quid obſtet, pro recta, & univerſali morum regule habet; quæ eſt tertia prop. ab Innoc. XI. damnete. Præterea *quoad ea, quæ a miniſtro præſtanda ſunt, utendum eſt*, inquit Buſ. *ſententia ſecuriore, & materia, ac forma certa, v. g. in baptiſmo*. Ergo juxta Buſembaum quoad ea, quæ a ſuſcipienta ſacramenta præſtari debent, ut a pœnitenta, attamſi ad valorem ſacrameoti pertineant, ſeqoi licet opinionem minus tutam, mioaſque probabilem, etiamſi *ſpeculative*, ſeu exiliter probabilit ſit. Hoc vero damnatam eſt in prop. 1. ab Innoc. XI. proſcripta. Sacramenti miniſter, contra ac dicit Buſ. ſpectata præciſe ipſius operatione, peccat, & irreverentiam ſacramento irrogat, dom quoad ſacramenti valorem ſequitor opinionem ſpeculative, ſeu exiliter probabilem; quia quantum in ipſo eſt, ſacramentum periculo fruſtrationis objicit; quod ſine grandi ſanctiſſimarum rerum irreverentie fieri non poteſt. Contrarie doctrina ab Innoc. XI. prop. 1. damneta ſoit, ut eam legenti, & conſideraoti patet.

Quamquam qui opinionem minus, aut etiem æque, nedum exiliter probabilem ſeqottur quoad ee, quæ ex parte ſuſcipientis ad ſacramenti valorem neceſſarie ſont, inſigne ſemper damnum ſuſcipienti iofert eo ipſo quod illom exponit, aot cooperatur illi ſeſe exponenti periculo non ſuſcipiendi effectum ſacrameoti.

Animadversio XI.

Buſ. dub. 1. Reſp. 3. inquit: *Qui practice dubius eſt circa aliquod opus, tenetur ſe reſolvere*. Hic vero ait: *Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen nequit ſe reſolvere, non tenetur eligere partem tutiorem, ſed poteſt &c.* Qui in dubio tenetur ſe reſolvere, poteſt ſe reſolvere; alioqain lex impoſſibilie præcepit: ergo quilibet in dubio poteſt ſe reſolvere: cur ergo hic Buſ. contrarium ponit?

Qoi dubium rationabile ſine examine deponit, temere deponit. Qui poſt diligens examen dubium prudenter deponere non poteſt, quia rationum, & auctoritatum momenta hinc inde æqualie ſunt, ex jam dictis contra Buſebaum agere ſine colpa non poteſt. Hinc D. Antoninus p. 1. tit. 10. de reg. juris ait: *Dubium probabile eſt, cum ſcilicet rationes ſunt ad utramque partem quaſi æquales, & peccatum grave eſt ſe exponere tali dubio, ubi eſt mortale*: & D. Th. quodl. 8. art. 13. *Ille qui in quamdam dubitationem inducitur contrarietate opinionum, ſi manente dubitatione plures præbendas habet, periculo ſe committit, & ſic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam ſalutem*. Hæc certe ſunt, *procul dubio* ait D. Thomas. Quare Eugenius Papa cap. *Juvenis* de ſponſal. inquit: *In his, quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debemus*: inquit *debemus*, non conſultior eſt, aut quid ſimile, ot præceptum agnoſcas. Hoc principio nixus mandat, ut conſobrine puellæ nondum ſeptenoit, quam quidam juvene daxeret, quie *ex humana fragilitate forſan tentavit, quod complere non potuit*, ab eo poſtmodum in oxorem docta, ab eodem ſeparetur. Lege, qoæ dicta ſunt ad Reſp. dub. 2. videlicet qui maoente dubio operatur, ipſa ſua conſcientie teſte, peccati periculo ſeſe expooit, ideoqoe ſine dubio peccet. Qui rationibus, & auctoritatibus hinc inde æqualibus, aut ferme æqualibus dubiom deponit, temere deponit; ideoque nullam babet excuſationem periculi, in quod teipſe ſeſe conjicit.

At, inquit Buſ. *talis non agit temere, cum utatur ſua libertate*. Reſp. Cam ſua libertate, contia rationem, quæ voluntatis liberæ ſont eſt, & regule, otatur, temere agit, & ea abutitur. At *cuivis ſua libertate uti licet, quamdiu non conſtat, eſſe ea privatum, cum eam, ut cetera externa bona, poſſideat*. Reſp. Falſum eſt, hominem ſuem libertatem, ut cetere externa bona, poſſidere. Externe bona poſſidemus, quia illorum domini ſumus, aut eſſe poſſumas. At libertatis, quæ nobis ineſt, ſeu rationalie animæ libero arbitrio præditæ domini nec ſomus, nec eſſe poſſumus; quia nemo ſoi ipſius dominus eſſe poteſt: ergo noſtræ libertatie ne poſſeſſores quidem proprie loquendo ſumut. Itaque dominus, & poſſeſſor noſtræ libertatit Deus eſt. Ex quo fit, ot cum noſtre libertate utimur, re alieni, hoc eſt divini juris utamut: et certum eſt, nemioem re alieni joris uti poſſe in dubio, utrum dominus permittat: ergo certom eſt hominem libertate uti non poſſe in dubio, otrom ejus dominus, & poſſeſſor, boc eſt Deus, id permittat. *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*. Deus poſſidet libertatem hominis: ergo melior eſt conditio Dei, quam hominis in dubio, utram homo libertate uti poſſit. Itaque regula juris, quam pro ſua falſa opinione Buſ. affert, ipſi eperte contrarie eſt.

Habet quidem homo dominium in ſuas actiones, et Deo ſabjectum: ergo in dubio, atrum Deos eas prohibeat, illas exercere non poteſt. Si enim ſecus faciat, quoad ſuarum actionum dominium non ſolum parem, ſed ſoperiorem Deo ſe facit. In hoc horribile abſurdum incidunt opinatores, dum homini permittoot, ut in dubio pro ſuo arbitrio operetur.

Animadversio XII.

Caſ. 1. *Dubitans &c. non obligatur dubitant.*

Caſ. 2. *Qui certus eſt de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto &c. non tenetur voto quoad partem de qua dubitat.*

Caſ. 4. *Qui dubitat, an vigeſimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio.*

Caſ. 5. *Si cras ſit jejunium, & poſt examen dubites &c. potes cœnare, & carnibus veſci.*

Hæc omnia eſſe aperte falſa, ex mox dictis conſtat.

Animadversio XIII.

Utrum doctrine hic tradite magis ridicula, quam falſe ſit, & utrom opinatorum auctoritas, an borologiorum ſit major, lector viderit.

Animadversio XIV.

Id recte, & vere a Buſembao dictum eſt; et ſtatim ſubdit, *quamquam contraria ſententia &c.* Cur hæc ſententia probabilis, ac etiam tute in praxi videtur? quia, inquit, *lex eccleſiaſtica in caſu dubio non videtur tam arcte conſtringere conſcientias*. Reſp. Si lex eccleſiaſtica in caſu dobio conſcientias tam arcte conſtringere non videtur, Eugenius Papa cap. *Juvenis* mox cit. perperam mandavit ſeparationem in Reſp. huj. dubii deſcriptam; quia factum dubium erat, & de eccleſiaſtica lege agebatur. *In dubio*, inquit Buſ. *factum præſumi non debet*. Reſp. Præſumi noo debet, cum in damnum, & pœnam redundat; at cum in utilitatem, & conſcientiæ cautionem refunditur, præſumendum eſt; ne operans peccandi periculo ſe exponat, & peccet. Si recte conſideres, magni noſtrorum temporum opinatores non tam ratiocinantur, quam divinant.

Animadversio XV.

Hoc ſane eſt legitimum conſectarium illius axiomatis, *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*, prout a noſtris pyrrhonicis opinatoribus accipitur. At Innoc. III. cap. *Inquiſitioni* de ſent. excomm. de eadem ſpecie a Buſ. hic propoſite loquens, inquit: *Verum cum conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili & diſcreta, quamvis non evidenti & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet; ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conſcientiæ committat offenſam*. Sed hac de re ſermo erit lib. 6. tract. 6. cap. 2. dub. 2. art. 1. cap. 2.

Animadversio XVI.

Certus creditor certum jus habet ut totum creditum ſolvatur; at dubia rationabilis ſolutio jus illud ex parte extinguit. Plus, qoam par eſt, dubiæ ſolutioni tribuitur, ſi totom debitum ea extingui dicatur. Contra vero æquitati repugnat ut dubia ſolutio perinde habeatur, ac nulla ſolutio. Ergo Laym. ſententia æqua eſt, ut debitor in ſpecie a Buſ. propoſita ad integram ſolutionem non teneatur, ſed ad partem pro ratione prudentis dubii. Juſtitia eſt æqualitas tum rei cum re, tum periculi cum periculo: et ſi debitor integre ſolvet poſt dubiam debiti ſolutionem, totum periculum jacturæ eſt penes debitorem, nullum penes creditorem: ergo integra debiti ſolutio poſt dubiam ſolutionem non eſt juſta: ergo ſolutio in bac ſpecie fieri debet pro ratione prudentis, & rationabilis dubii.

CAPUT III.

Quid sit conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

RESp. 1. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita commun. Nav. Azor. & ceteri.

Resp. 2. Licet operari cum conscientia scrupulosa manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulus, & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ot ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quod sit scrupulus: sed sufficit, quod contra eum agatur ex habituali, vel virtuali judicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cum ad bene operandum sufficiat judicium probabile aliquid licere: scrupulus autem, cum ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile. Sanch. *l.* 1. *c.* 10. Reg. Beccan. Fill. *n.* 176.

Resp. 3. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: 1. Pertinacia judicii, qua Doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius judicio stant, nisi suo. 2. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic verbi gratia in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium de lecto, vel non lecto aliquo versiculo. 3. Quod ex priore procedit, perturbate agere, & cæco quodam modo in externis actionibus versari. 4. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. 5. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpe judicium esse inquietum. 6. Si Confessarius judicet te esse scrupulosum. 7. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si alias te expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

ANIMAD. I. Resp. 4. *Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt.* I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Judicio Confessarii, vel alterius viri docti, ac pii acquiescere, *non recurrendo ad eum in singulis actionibus, sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento, sed accipiendo ab eo generalia principia, a quibus nullius scrupuli causa, imo nullo modo recedat.* Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. S. Ant. Sylv. ANIMAD. II. IV. *Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas.* Fill. *c.* 4. ANIMAD. III. *num.* 122. V. *Non judicare quidquam esse mortale, nisi certa sciat*, Azor. *l.* 2. *cap.* 4. Vasq. Sanch. Fill. *tom.* 2. *cap.* 4. VI. Numquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis, VII. Destruere causas scrupulorum; v. gr. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum judicium: superbus prudentiæ ANIMAD. IV. non confidat; rudis instructionem petat: *timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta* ANIMAD. V. *redigentia ad insaniam.* VIII. *Nosse scrupulosorum privilegia, ut* 1. *quod non teneantur in agendo adhi-* ANIMAD. VI. *bere examen, & diligentiam, nisi valde mediocrem, nec tantam, quantam alii, & quod, dum angit scru-* ANIMAD. VII. *pulus, nec suppetit consilium, possint libere agere quod volunt, nisi certum, & evidens sit esse peccatum.* Vide Vasq. *in* 1. 2. *d.* 57. 2. *Quod nihil teneantur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certa sciant, illud esse mortale, & se eise confessos non esse.* Non est autem certus scrupulosus, quamdiu dubitat. Unde suadet Laym. ut numquam *confiteatur dubia*, & scrupulos. Et Sa C. *Dubium.* Sanch. Azor. &c. dicunt non teneri confiteri, *nisi quæ jurare possit esse mortalia, & numquam esse confessum.* Ratio utriusque privilegii est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita ut non possit recte rem examinare. Unde, esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ procurare integritatem confessionis, cum ab ea minores sæpe difficultates excusent, ut notant Konin. Laym. Bonacin. Azor. Bec. IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maxime, si semel ad satietatem audiverit) quia alioquin nunquam fontem scrupulorum exhauriet. Vide apud Laym. *hic c.* 6. Filliuc. Sanch. *hic & l.* 2. *de matr. d.* 4. Azor. *t.* 1. *l.* 2. *c.* 20. Bresterum *l.* 6. *tote.* Bec. *p.* 2. *t.* 1. *c.* 4. Bonac. *d.* 1. *q.* 4. *p.* 9.

ANIMADVERSIO I.

SCrupuli periculosæ tentationes sunt, homines ad peccatum extimulantes. Porro præcipuum contra omnes tentationes remedium sunt ferventes, & constantes ad Deum preces cum humilitate, & fiducia conjunctæ: ergo præcipuum remedium contra scrupulos, quod Bus. omittit, sunt preces.

Si enim, ut dicitur Prov. 2. 37. *sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ, si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam; tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies.*

Alterum remedium contra scrupulos illud est, quod idem Spiritus sanctus suggerit Eccli. 32. 24. *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Porro consilium non est generalis doctrina, aut monitum, sed est documentum de re, aut actione singolari, seu de eo, quod hic & nunc agendum est. Ergo generalia principia seu monita satis non sunt ad medendum scrupulis; sed adhibita prudentia, & cautione pro circumstantiarum diversitate peculiaria quoque documenta sunt utilia, & necessaria. *Memorandum est B. Benedicti* (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 171. reg. 10. ex S. Antonino, & Gerson) *super hac re consilium. Erat ex discipulis ejus quidam tantis inquietatus scrupulis, ut ad celebrandum nullo pacto auderet accedere. Dixit ei devotus, & circumspectus Bernardus, postquam hoc accepit: Vade frater, & in fide mea celebres. Obedivit discipulus, & scrupulus ille omnis perpetuo discessit.* Hoc monitum fuit de re singulari. Item illud, quod idem Nat. reg. cit. p. 172. ex Gersonio refert. *Scrupulosis contra scrupulos agendum est, & fixo pede certandum. Hac arte usus est ille, qui turbato cuidam jugiter super repetitione horarum suarum, si non assidue, & actualiter attenderet ad eas, injunxit pœnitentiam hanc ad tempus, ne quomodolibet horas semel dictas iteraret.*

Scrupulos esse contemnendos, & contra eos agendum, certum est; sed cavendum, ne conscientia recta, delicata, meticulosa, *Verebar omnia opera mea* Job 19. scrupulosa habeatur. Hinc idem Gersonius addit: *Tantummodo sit contemptus iste moderatus, & regulariter non absque alterius, præsertim superioris consilio. Alioquin timor immoderatus facit casum*, (facit enim, ut putetur, aut saltem dubitetur esse malum, quod fit, ideoque ex erronea conscientia culpa admittatur) *aut præcipitat inconsulta præsumptio*; dum re serio non discussa, aut non satis cognita scrupulus existimatur, quod reipsa peccatum est.

ANIMADVERSIO II.

Recte quidem, si versatilis probabilitas esset recta agendi regula; sed cum periculosa sit, & corrupta, animæ venenum est, nec potest esse remedium curandis animæ morbis idoneum. In hanc Busembau doctrinam merito invehitur Concina Theol. t. 9. p. 337. q. 6. Mitiores sententias scrupulis amovendis aptas esse, D. Antoninus apud Nat. reg. 10. cit. docet, at eas intelligi oportet, quæ rigidioribus oppositis rationabiliores sunt. Itaque hæc esto pro omnibus regula, ut veritatem sectentur. *Concupiscite ergo sermones meos, qui sunt ipsa veritas, diligite illos, & habebitis disciplinam*, hoc est rectam vivendi normam, Sap. 6. 12.

ANIMADVERSIO III.

Id per me licet, dum tamen ne contra quidem judicet; sed in dubiis doctum, solidum, probumque Confessarium consulat, nec sine ejus consilio quidquam in re dubia operetur juxta illud Prov. 3. *Ne innitaris prudentiæ tuæ:* & Eccli. 31. *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis*: quæ oracula in iis præsertim locum habent, quorum conscientia anxia, & scrupulis turbata est; alioquin, ut ait Gerson. mox cit. *præcipitat inconsulta præsumptio.*

W.g. tract. 2. ex 2. p. 18. n. 5. citans Medinam, Cajet. Ildefonsum ait, habendum pro certo, quod scrupulosus credit non esse peccatum, v. g. dum credit, se hunc psalmum orasse, hoc peccatum esse confessum, cogitationi venereæ non consensisse &c. Ratio est, inquit, quia

quia quod apud ipsum est credulitas, apud eundem res certa esset, nisi scrupulis ejus mens turbaretur. Sed hic sermo est de credulitate quoad factum; nam quoad jus non juxta scrupulosi credulitatem, sed juxta rationum, & auctoritatum momenta judicandum est.

Animadversio IV.

Quid sibi volunt hæc concisa verba? An Bus. vult eximere scrupulosum a divinis præceptis, si illi omnis difficilia videantur, eo prætextu, quod ea custodiendo ad insaniam redigeretur? quia divinorum præceptorum custodia possibilis cuicumque homini est, & quia hominem non insanum, sed sapientissimum efficit: idcirco scrupulosus caveat, ne se a divinis præceptis, quamvis difficilia sibi videantur, immunem existimet, sed cum regio Psalte Ps. 142. 9. ex animo dicat: *Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi*: & Ps. 9. *Factus est Dominus refugium pauperi, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*: item: *Et sperent in te, qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine*.

Animadversio V.

Si absque examine operantur, præcipitanter, & cæco impetu operantur. Hoc ne est scrupulosorum privilegium? Si examen eorum turbatæ menti profuturum non est, consilium prudentum exquirant juxta mox cit. Vatis oraculum. Si scrupulosi diligentiam in agendo, nisi valde mediocrem, nec tantam, quantam alii adhibere non tenentur; ergo Parentes, & Patresfamilias exiguam curam Filiorum, familiæ, rei familiaris habere tenentur, si sint scrupulosi: ergo Principes, Magistratus, Episcopi, Parochi exiguam in suis officiis diligentiam, nec tantam, quantam alii, adhibere tenentur, si sint scrupulosi. Hoc ne est scrupulosorum privilegium? hæc ne est evangelica pietas, & indulgentia?

Animadversio VI.

Et quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possint libere agere &c.

Hoc vero nihil aliud est, nisi miserum hominem in periculis versantem, præcipitio proximum sibi relinquere, & sine adjutorio deserere. Hoc perinde est, ac hominem scrupulis agitatum a Dei lege immunem facere. Quid ergo? *Deus*, inquit Syn. Trid. sess. 6. cap. 11. *impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis*. Quia Dei lex sine ejus auxilio impleri nequit, nec ejus auxilium sine precibus obtinetur, preces cuilibet necessariæ sunt, ut salvus sit, maxime vero homini scrupulis turbato, *dum scrupulus angit, nec suppetit consilium*. *Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis?* Sap. 9. 17. At Deus sine dubio dat sapientiam cum fiducia petentibus: *Petite, & accipietis*, Joann. 16. 24. Ergo si scrupulosus, *dum angit scrupulus, nec suppetit consilium*, cum fiducia lumen, seu sapientiam a Deo petet, illam indubitanter obtinebit. Hoc ergo ab eo præstandum est, non desperandum, non præcipitanter agendum.

Animadversio VII.

Quod nihil teneantur repetere &c. Quod ad peccatorum confessionem attinet, scrupulosus diligens eorum examen instituere debet, ut Confessionis integritati satisfaciat. Neque enim scrupulos ex legis observantia foveri putandum est, sed potius ex animi remissione, & tepore, ubi etiam culpa timenda est; qua de re lib. 6. tract. 4. c. 1. dub. 3. art. 2.

Dum pœnitens Confessione peracta ad meliorem frugem revertitur, atque in peccati fuga, & virtutis functionibus constans est, hoc certo argumento est, Confessionem fuisse rite peractam. Itaque dubia, utrum examen satis diligens fuerit, contritio sufficiens &c. veluti futilia repellenda sunt. Hæc enim, ut advertit Concina Theol. t. 9. p. 338. n. 43. Dæmonis astu excitantur, ut Christi jugum durum efficiat, & pœnitentem ad priores vitiorum illecebras revocet. Si tamen quædam se oblitum putet, aut non rite confessum, audiendus est. Id fatetur ipse La-Croix p. 329. n. 541. inquiens: *Attamen concedendum, ut ter, aut quater addat, quæ adhuc incident, & de quibus nescit, se rite confessum esse*, ne scilicet exponatur periculo violandi legem præcipientem Confessionem peccatorum ex oblivione omissorum. Qui contraria docent, audiendi non sunt.

Tractatus II.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

Caput I.

De natura, & obligatione Legis in genere.

Dubium I.

Quid sit Lex, sive Præceptum.

Respondeo. Lex, & præceptum, prout hic indistincte accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum a Superiore non Communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed præceptum tantum. Suar. Laym. Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 1.

Unde resolves.

1. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur, non ad Consilium: cum hoc tantum dirigat, illud vero obliget. *ibid.*

2. Cum iniqua lex est, & contra rationem, non obligat: quia deficit a rectitudine. *ibid.*

3. Cum dubium est de justitia, teneris lege: quia legislator possidet jus præcipiendi: idemque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit Suarez, etiam obligare, licet contra justitiam legis sint rationes probabiles; quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere possit. Suar. *l.* 1. *c.* 9. Bon. *p.* 8. *n.* 11.

4. *Leges, & sententiæ latæ a tyrannis obligant, si ii pacifice regna possideant, & a Republica tolerentur.* Nec obstat, quod sententia judicis illegitimi Animad. I.
dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcise a tyranno; non autem prout est a voluntate, saltem interpretativa, & implicita Reipublicæ, quæ, dum tyrannum, & judices ab eo constitutos repellere nequit, tacite confert iis potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. Less. *l.* 2. *cap.* 29. *d.* 9. Sal. *d.* 10. *s.* 3. *num.* 14.

5. *Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, fide denuntiata.* D. Thom. *p.* 2. *qu.* 90. Laym. *l.* 1. Animad. II.
t. 4. *c.* 3. Molinas, Salas, Suarez, & alii communiter.

Dubium II.

Quotuplex est Præceptum?

Respondeo. Præceptum dividitur 1. universaliter in Affirmativum, & Negativum. Illud est, quod bonum præcipit, hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod Affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore, v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat & semper, & ad semper. Vide Bec. *in* 1. 2. *t.* 3. *c.* 1. *q.* 3.

2. In Naturale, & Positivum... Præceptum naturale, seu juris naturæ, est dictamen, seu judicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab auctore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum: malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imo omnia præcepta Decalogi (excepta circumstantia Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum positivum, seu Juris positivi est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. grat. Præceptum de Baptismo, jejunio quadragesimali &c.

Porro, quomodo Præcepta positiva mutari, ac variari possint, ac soleant, naturalia vero semper maneant, vide apud Scholasticos, & Less. *l.* 2. *de Jure & Just.* *c.* 2. *d.* 2.

Resp. 2. Præceptum positivum dividitur in præceptum Juris divini, quod scilicet a Deo traditum est; & in Joris humani, quod ab homine. Positivum divinom dividitut in præcepta veteris, & novæ legis. Lea vetus continebat præcepta moralia, ceremonialia, & judicialia, de quibus vid. D. Th. 1. 2. *qu.* 103. Lex nova continer præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. *Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod auctoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilii statutum est; & Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari.*

ANIMAD. III.

DUBIUM III.

An vis, & substantia Legis positivæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Resp. Etsi ita sentiant Canonistæ; item Navar. Azor. &c. citati a Laym. *lib.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eo quod ponant leges hac tacita conditione ferri, si a populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, seu obligationem non habituras: verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere a populi acceptatione, & consensu; sed mox ut legitime promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit a populo, sed a Christo. Vasq. Suar. Molina, &c. Unde a Laym. *l. c.* resolvuntur hi casus.

1. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias (ut Principibus Imperatorias) promulgare per soas diœceses, atque in usum deducere.

2. Si lex in Provineia promolgata sit, sed a majore parte populi non aeeipiatur, nec observetut, tunc, si legislator id seiat, & raceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si vero id sciat, & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare, quia potius caput suum, quam reliqua membra, sequi debet.

3. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligario, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia; & tunc non amplius obligat. Uti & Lea Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempe quadraginta. Navar. Azor. Suar.

4. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam observes; sed alii plerique e communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

5. Etsi primi Episcopi forte peccarint, non recipiendo legem, nec in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt, esse sublatam per præscriptionem.

6. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa: qoia factum in dubio præsumitur, si de jore faciendum erat. Vide Azor. *l.* 5. *c.* 4. Laym. *hic c.* 3. Sal. *de leg. disp.* 13. *sect.* 3.

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

Respondeo. Cum Deus sit Dominus noster, atque etiam superioribus parere nos jusserit, non solum ipse, sed & illi nobis præeipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœna, rum etiam sub culpa, sive peecato; eoque gravi, aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita Theologi communiter, S. Thom. Suar. Salas, &c.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Graviter peccat, qui deliberata, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecelesiæ.

2. Cum res levis est, non peeccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit: quia id eum posse negaot Suar. Laym. & alii communiter: v. gr. ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parva sub mortali obligat. Vid. Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Salas *d.* 10. *f.* 7.

3. Aliud esset, si materia alias levis fieret gravis ratione circumstantiarum: ut v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis a legislatore intenti. Sic abstinentia a pomo in paradiso, in se quidem parva, gravissima tamen erat ex circumstantia finis. Suar. *l.* 3. *c.* 25.

4. Quando materia est gravis, potest Superior præcipere sub eulpa tantum levi: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita Suar. Less. *l. c.* contra Vasq.

5. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc. I. Si materia sit gravis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde Cajet. *in Sum. verb. Cler.* docet Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta juris positivi, aves, & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut jubemus, interdicimus, in virtute sanctæ obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si pœna magna adjiciatur, ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert usus, & consuetudo inter peritos, & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres, ut patet in lege jejunii ecclesiastici, & abstinentiæ a carnibus; item communionis annuæ, quas graviter obligare probant hic Tolet. Laym. *c.* 14. *n.* 4. Bonac. *p.* 7. §. 4.

ANIMADVERSIO I.

Tyrannus duplici sensu dicitur, hoc est duro regimine, & Regni usurpatione. De Tyranno primo sensu dubium non est, quin ejus justæ leges, & sententiæ obligent; quia licet subditos male habeat, legitimum tamen in eos habet imperium. Hinc 1. Petr. 2. 18. *Servi subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.* De Tyranno usurpatore quæstio est, in qua Busembau sententia a Concina quoque probatur, dummodo leges, & sententiæ justæ sint.

ANIMADVERSIO II.

Id quidem certum esse debet. At quid si dubites, utrum lex fuerit promulgata? *In hoc dubio docet Dicast.* inquit La-Croix p. 163. n. 590. *præsumi debere, quod non: quia promulgatio est aliquid facti, quod non præsumitur.* „ Hæc opinio (ait Concina Theol. t. 6. p. 428. n. 8.) est „ falsa. Promulgatio sequitur legem: ergo certus de le„ ge, nisi habeat evidentes, aut saltem probabiliores ra„ tiones oppositum evineentes, præsumar necessum est „ legis promulgationem. “ Huic rationi ita respondet Zacharia. *Dist. antec. promulgatio consequitur semper, & necessario legem, n. antec. sequitur plerumque, & non necessario conc. antec. & nego consequentiam.* At Zach. perperam in hac responsione ratiocinatur. Quia enim promulgatio plerumque, ac fere semper legem consequitur, idcirco consequentia Concinæ legitima est, & perperam a Zacharia negatur. Nam ex reg. juris 45. in 6. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* Si lex semper, & necessario promulgaretur, dubium de ejus promulgatione suboriri non posset.

ANIMADVERSIO III.

In hac divisione legem episcopalem, aut quasi episcopalem Bus. omittit, quæ aut intelligenda, aut supplenda est.

CA-

CAPUT II.

De subjecto, cui datut Præceptum.

., DUBIUM I.

Quæ personæ præceptis obligentur?

Respondeo. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum transgressione peccent. *Quod* ANIMAD. I. *addo propter ebrios*, & ad tempus amentes, *qui, etsi vere iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, & consensus*. Pars prior est communis, & certa. Fill. *t.21. cap. 11.q.* 10. Bonac. *p. 6. &c.* Laym. *l. 1. tr.4. c.* 10. Posterior est eorundem. Cujus ratio est, tum quia præceptum, cum sit directivum, supponit usum rationis: tum quia obedientia tantum est eorum, qui ratione, & voluntate utuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputari posset.

Unde resolves hos casus.

ANIMAD. II. 1. *Legislator non tenetur suis legibus, ut sic*, quoad vim coactivam, & pœnam, sive directe: indirecte tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita S. Thom. *qu. 96. art. 5. ad 3.* Sylv. Suar. Bonac. Laym. *l. 1. tr. 3. c.9.* contra Azor. Tenetur etiam in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide Fill. *tr. 21. c. 5.*

2. Infideles non baptizati, etiam Catechumeni, non obligantut præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per baptismum Ecclesiæ semel sunt subjecti.

ANIMAD. III. 3. *Etsi pueri ratione utentes legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens*, v.g. confessionis annuæ, secundum Navar. Henriq. & Azor. item abstinentiæ a carnibus, auditionis sacri, secundum Sanch. &c. *obligentur quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno 14. puellæ 12. absoluto*. Ita Sotus, Vasq. *de pœnit. q. 90. art.* 2. Sa *v. Censura*.

4. Infantibus, non baptizatis, & perpetuo amentibus licite dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera servilia festis, non tamen ebriis, cum legi maneant subjecti, uti nec licite irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera uteretur, quasi instrumento, ut Laym. *l. 1. tr. 4. c. 10.* Bonac. *p. 6.* & Sanch. 1. *Mor. c. 12.*

5. Clerici, cum jure divino sint exempti de potestate civili, ut docet Bell. *l. 1. de Cleric.* 28. non tenentur legibus civilibus directe, & quoad vim coactivam. Unde nec a Principe sæculari puniri possunt. Cum tamen sint membra Reipub. & alioqui communis æquitas servari non possit, tenentur indirecte, & quoad vim directivam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales v. g. sunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (nisi hæ sint poenales, tunc enim, quia vim coactivam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant ultra pretium a Principe statutum. Ita Molina, Suar. Sal. Tan. Vid Lay. *l. c.* quia Jus naturæ exigit, ut vendant pretio justo: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt.

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum in loco, urbe v. g. vel parochia obligat: aliud universale, seu juris communis, quod totam fere Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos proprie dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantum subsistendi per aliquot dies, vel ad summum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores, non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

Respondeo, non obligari. Ita Nav. Sanch. Less. *l. 4. cap. 3. dist.* 8. Ratio, quia præcepta localia per se, & directe respiciunt territorium, eique sunt affixa; atque adeo non obligant, nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. g. Festum illud tali loco celebretur; ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit Laym. *c.* 11. præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium.

Ex quibus resolves hos casus.

1. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto a jurisdictione Episcopi. Bonac. *p. 6.* Laym. *c. 11. n. 5.*

2. Si quis die jejunii, aut festo sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est jejunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere servilia. Laym. *loc. cit. cap.* 11. Bonac.

3. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatut privilegium. Quare potest v. gr. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cum id ibi liceat: item in Belgio sabbatis intra Nativitatem, & Purificationem vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, valide (etsi non licite) inire matrimonium clandestinum. Suar. Sanch. *l. 1. c.* 12. Less. *&c.*

4. *Potest quis discedens mane ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium ista die, cum illud jam violaverit, ideoque servare non possit:* tebitur tamen domi ad abstinentiam a carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, eo quod sit dividua. Vid. Sanch. *l. c.* Less. *c. 12. d.* 8. ANIMAD. IV.

5. *Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque certo perventurum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, unde abit* (cum ista abstinentia sit dividua) *potest tamen ibi mane jentare, & meridie prandere*, ut contra quosdam docent Less. & Sanch. supra. ANIMAD. V.

6. *Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet* Sanch. *l. 2. de Matrim. d. 18. & 1. mor. c.* 12. contra Navar. Suar. peregrinos, *antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi deprehendunt*, v. gr. *non teneri eum mane audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit alio, ubi non sit festum:* quia, si mansisset in loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quod prævidens impedimentum teneatur prævenire, quia id tunc tantum verum est, quando manente vi præcepti, quis est impediendus, hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia, tamquam magis pia suaderi potest, nisi quid obstet. Sanchex 1. *moral. c. 12. & lib. 13. de matrim. dist. 8. num. 21.* ANIMAD. VI.

DUBIUM III.

An Peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Respond. *Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum*. Ita Laym. Sanch. Azor. Konin. Less. Reginald. Fill. contra Navarr. Suar. Sa, &c. & quoad vagos, etiam contra Bonac. & Sanch. Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque sint extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri, quia id non est absurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita. ANIMAD. VII.

Dixi 1. *regulariter:* quia tenentur quibusdam legibus, maxime quarum violatio cederet in damnum,

& injuriam illius loci, in quo morantur, ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis.

Unde resolves hos casus.

ANIMAD. VIII. 1. *Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera servilia exercere die istic festo: non tenentur jejunare, nec abstinere a carnibus, quando istic est jejunium, & domi suæ non est.* Intellige utrumque secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. Laym. *l. c. tr. 3. c.* 12. *n.* 4.

2. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. Panorm. Regin. Sanch. *n.* 36.

Dixi 2. *præceptis specialibus:* quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & alio venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. Laym. *c.* 12. *n.* 3.

Unde resolvitur hic casus.

Belga aliqnis veniens Coloniam, v. gr. tenetur istic sabbatis inter Nativitatem Christi, & Purificationem abstinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. Laym. *l. c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sunt in usu in loco, ubi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita Sanch. 1. *mor. cap.* 12. Suar. Laym. &c.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem, si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani vero quatuor primis diebus Quadrages. carnibus vesci. Sanch. Suar. Bon. *p. 6. n.* 61.

2. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. gr. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v. gr. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, ut docet Sanch. *l. c.* Salas *n.* 69. Bon. *n.* 46. Less. *l.* 4. *c.* 2. *d.* 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, ut etiam docet Laym.

Addidi *ex Diœcesi Catholica:* quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 11. *n.* 8.

ANIMADVERSIO I.

HÆc Bus. doctrina absolute sine limitatione enontiata, evidenter falsa est. Hic ergo distinctione opus est. Si ebrietas sit involuntaria, & inculpabilis, *tunc peccatum sequens totaliter excusatur a culpa, sicut forte accidit de Loth;* quia scilicet peccatum sequens nec in se, nec in causa voluntarium est. At si ebrietas fuerit voluntaria, *diminuitur quidem peccatum sequens, sicut & diminuitur ratio voluntarii; sed non totaliter excusatur: quia scilicet redditur voluntarium ex voluntate præcedentis actus, inquantum scilicet aliquis dans operam rei illicitæ incidit in sequens peccatum.*

Hæc est D. Thom. doctrina 2. 2. q. 150. art. 4. cujus verba inverso ordine descripsi, ut quoad rem præsentem clarius incederem.

Qui vult antecedens, vult etiam consequens, & qui vult causam, vult quoque effectum: ergo qui vult ebrietatem, vult quoque peccata ebrietatem consequentia, & ab ea orianda, puta blasphemias, rixas, contumelias, libidines &c. Quæ, quia voluntaria sunt, a culpæ reatu immunia esse nequeunt. Hinc S. Paulus Eph. 5. 18. ait: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Si luxuria ex ebrietate orta, non esset peccatum, nihil causæ esset, cur D. Paulus ab ebrietate nos deterreset propter luxuriam inde profectam. Et D. Ambrosius lib. 1. de Abrah. c. 6. cit. a D. Th. 2. 2. q. 150. art. 2. inquit: *Vitandam discimus ebrietatem, per quam vitia cavere non possumus. Nam quæ sobrii cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus:* & dist. 35. cap. 9. ex Conc. Agathensi c. 41. dicitur: *Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes, & nutrix est.*

Ipse Bus. fatetur, ebrios legibus vere obligari: & certum est, obligatos legibus peccare, si eas violent: ergo ebrii violantes leges, peccant. *Non peccant*, inquit Bus. *defectu advertentiæ rationis, & consensus.* At si defectu advertentiæ, & consensus non peccant, dum contra legem operantur, a legis vinculo soluti sunt. Est enim contradictorium, hominem legis vinculo teneri, nec tamen eam violando peccare. Sed hoc misso, dum Bus. ait, ebrios legum violatione non peccare *defectu advertentiæ rationis, & consensus*, ponit, peccatum sine advertentia rationis non admitti: at si peccatum sine advertentia rationis non admittitur, nulla erunt ignorantiæ peccata; qui est Pelagianorum error. Quod enim ex advertentia fit, ex ignorantia non fit. *Non omnis ignorantia*, inquit D. Th. 1. 2. qu. 76. art. 3. ad 1. *causat involuntarium, unde non omnis ignorantia totaliter excusat a peccato.*

Sola ignorantia antecedens, ex eodem D. Th. 1. 2. q. 6. art. 8. *quæ non est voluntaria, & tamen est causa volendi, quod alias voluntas non vellet, causat involuntarium simpliciter*; ideoque a peccato ex toto excusat. At ignorantia ebrii voluntaria est; ideoque a peccato ex toto non excusat.

At objicit Bus. „ præceptum, cum sit directivum, „ supponit usum rationis, & obedientia tantum est eorum, qui ratione, & voluntate utuntur; neque alias „ transgressio ad culpam imputari posset. “

Resp. Hi scilicet meri cavilli sunt. Præceptum supponit quidem ex rei natura usum rationis, cum non imponatur nisi naturis rationalibus, rationis uso pollentibus; at qui ex natura usu rationis pollet, a præcepti vinculo non solvitur, si sponte sua usum rationis amittat: quia nemo ex culpa sua commodum reportare debet. Id in hac ipsa responsione confessus est Busembaum veritatis vi victus, quod nunc cavillatorie, sibique repugnans inficiatur. Idem dicas de obedientia. Qui enim rationis compotes sumus, vigiles esse debemus, ut ejus usus in promptu sit, quo officio nostro fungi, hoc est legi obedire possimus. Culpæ enim nobis vertitur, si officii, & legis servandæ impotes sponte efficiamur; nec solum culpæ vertitur hoc ipsum, quod sponte efficiamur impotes legis servandæ, sed ipsa legis transgressio, quæ in causa voluntaria est. Hæc sunt certa, nec in controversiam jure vocari possunt. Hinc ipse Ethnicus Arist. Eth. 3. cap. 5. *Nam etiam propterea quod quippiam ignoratum est, castigant latores legum, si quis sibi ipse suæ inscientiæ causa esse videatur: v. g. in ebrios duplex pœna constituta est: principium enim in ipsis est. Nam situm in eis erat, ne ebrii fierent. Ebrietas autem causa inscientiæ est.* Ita Arist. solide more suo. Itaque Confessarii opinionem Bus. pro nihilo habentes, pro certo habeant, peccata, ut blasphemias, libidines, rixas &c. ab ebriis admissa, esse vere peccata, & culpabilia; licet minora sint, quam quæ a sanis fiunt.

Illud solum dubitari hic potest, utrum mala, quæ ex voluntaria, ideoque culpabili ebrietate oriantur, culpæ imputanda sint, si nec prævisa fuerint, nec ex humana providentia prævideri potuerint. Resp. Species hæc rara est, & extra ordinem; quæ tamen si accidat, negandum videtur, ut negat non solum Busembaum, sed Wig. p. 132. Ratio est, quia quæ per accidens, seu præter rerum ordinem accidunt, voluntaria non sunt, ideoque non sunt culpabilia.

Huic sententiæ congruit D. Aug. qui de Loth incestu ex ebrietate præter ordinem profecto loquens, lib. 22. c. 44. contra Faustum ait: *Loth culpandus est, non quantum ille incestus, sed quantum ebrietas meruit.*

ANIMADVERSIO II.

Recte quidem Bus. asserit, legislatorem suis legibus quoad vim directivam, & ex æquitate teneri. At La-Croix in hunc locum p. 141. n. 675. rem laxat, dum contra Anaclesum, & Card. Sfondratum a se citatos, Bonacinam, & alios, quos appellat, sequitur, & probabilius esse ait, Legislatorem graviter non peccare, si suas leges non observet. Ejus ratio hæc est, quia legislator *non peccat contra suam legem, cum lex dirigatur ad solos subditos, sed tantum contra legem naturalem, quæ dictat, eum debere se conformare communitati, &c.* At hæc ratio La-Croixio contraria est. Nam qui contra legem naturalem in re gravi peccat, graviter peccat:

cat: ergo legislator contra suam legem in re gravi, ut ponitur, peccans, graviter peccat. Esse tantum levem deordinationem, ut La-Croix ait, si legislator communitati quandoque non se conformet, merito negatur, loquendo de re gravi.

Præterea illud quoque falsum jure dicitur, Legislatorem suæ legi repugnantem, contra eam non peccare. Contrarium aperte docet S. Th. qui 1. 2. q. 96. art. 5. ad 3. ait, *quod Princeps quidem dicitur esse solutus a lege, quantum ad vim coactivam legis*, hoc est quoad pœnas; *sed quantum ad vim directivam legis, Princeps subditur legi propria voluntate, secundum quod dicitur ext. de constit. cap. Cum omnes*, quod quisque juris in alterum statuit, ipse eodem jure uti debet . . . Unde, concludit Angelicus, *quantum ad Dei judicium Princeps non est solutus a lege quantum ad vim directivam ejus*. Lex Principis, quatenus ex ejus potestate oritur, ipsi non dominatur; quia nemo in seipsum dominatur; at quatenus ex naturæ lege, unde omnis lex manat, proficiscitur, ipsum Principem subditum habet; quia lex naturæ omni Principatui imperat. Ex quo fit, ut Princeps contra suam legem in re gravi peccans, graviter peccet. Ita quoque Concina Theol. t. 6. p. 378. n. 5.

Animadversio III.

Pueros ratione utentes Ecclesiæ legibus eorum ætati convenientibus obligari recte docet Bus. At La-Croix p. cit. n. 676. ex Diana, & aliis ait, eos ante septennium completum non teneri, quamvis plenum rationis usum habeant. Ratio est, inquit La-Croix, „ quia leges ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo, ideoque neminem obligant, nisi habentem usum rationis, quem non præsumunt, nisi post completum septennium: atqui communiter non contingit usus rationis ante septennium completum: ergo. " Hactenus La-Croix. Quid sibi vult illud *ergo?* quænam est legitima præmissarum conclusio? hæc scilicet: ergo leges humanæ ante septennium completum communiter non obligant. Id nemo inficietur; at inde non efficitur, pueros ante septennium completum rationis usu præditos, quod raro accidit, Ecclesiæ legibus non obligari. Utraque sententia, inquit La-Croix, est satis probabilis. Si ita est, non utralibet, ut corrupta probabilitas docet, eligi potest; sed, ut sana Theologia inculcat, tutior ex præcepto eligenda est. At quomodo probabilis esse potest sententia Dianæ, & aliorum, quæ ratione nullius momenti, ut observatum mox est, nititur? Hanc sententiam rejicit quoque Concina Theol. t. 6. p. 379. n. 7. D. Th. 1. 2. q. 96. art. 5. ait: *Dupliciter aliquis homo potest esse legi subjectus. Uno modo sicut regulatum regulæ; & hoc modo omnes illi, qui subduntur potestati, subduntur legi*, quam fert potestas: atqui certum est, pueros baptizatos usu rationis præditos, etiamsi septennium nondum compleverint, Ecclesiæ potestati esse subjectos: ergo certum est, eos Ecclesiæ legibus esse subjectos. Quare non est rationabiliter dubitandum, quin pueri doli capaces ante septennium completum & præcepto annuæ confessionis, ut infra quoque suo loco ostendetur, & festorum dierum lege, quæ gravissimorum Auctorum, & communissima sententia est teste Concina Theol. t. 5. p. 25. cap. 9. & abstinentia a carnibus teneantur.

Non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes &c.

Impuberes doli capaces censuris subjici posse, res certa est. Utrum vero censuris jam latis obnoxii sint, quæri potest. Eos in excommunicationem latam contra ingredientes intra septa monasterii monialium incurrere, verba Trid. Synodi sess. 25. c. 5. de Reg. aperte ostendunt; quia Syn. ait, *cujuscumque ætatis fuerint*. P. Concina Theol. t. 9. p. 563. n. 1. & tr. 10. p. 431. n. 19. universe ait: *Impuberes vero subjacent censuris, quidquid in oppositum aliqui dicant*. Ratio est, quia qui culpæ, & contumaciæ, propter quam censuræ latæ sunt, rei fiunt, censuras quoque incurrunt, nisi legislator eos exceperit: at impuberes culpæ, & contumaciæ, propter quam censuræ latæ sunt, rei fiunt, cum Ecclesiæ leges violant, nec legislatores eos exceperunt: ergo censuras incurrunt. Ubi lex non distinguit, ne nos quidem distinguere debemus: at lex quoad censuras latæ sententiæ non distinguit inter puberes, & impuberes: ergo &c. ipse La-Croix t. 3. p. 101. n. 41. probabilius esse ait, impuberes incurrere in excommunicationem latam contra percussores clericorum. Cur ergo in alias non incurrunt? Nisi ignorantia recte intellecta excuset, discrimen inter eam censuram, & alias assignari non potest.

Decret. lib. 5. tit. 33. c. 1. dicitur: *Pueris grandiusculis peccatum nolunt attribuere quidam, nisi ab annis 14. cum pubescere cœperint; quod merito crederemus, si nulla essent peccata, nisi quæ membris genitalibus admittuntur. Quis vero audeat affirmare furta, mendacia, perjuria non esse peccata? his plena est puerilis ætas; quamvis in ea non ita, ut in majoribus punienda videantur*. Peccata punita pœnis latæ sententiæ, sicuti ab impuberibus committuntur, ita in iis quoque punita esse intelliguntur; peccata vero punienda, uti ea sunt, in quæ minæ, seu pœnæ ferendæ sententiæ intenduntur, his pœnis in impuberibus plectenda non sunt, puta Ecclesiæ ingresse, ecclesiastica sepultura, si annuæ confessionis, & communionis præceptum non impleverint; quæ sententia, ut ait Concina Theol. t. 5. p. 432. qu. 3. communissima est, cui ipse quoque subscribit.

Animadversio IV.

Nec leges laxare, nec rigidiores efficere quam sint, debemus, sed veritatem consectari. Prior pars assertionis Bus. probanda videtur. Quia viator, & peregrinus ex probabiliore, & communiore sententia, quam probat quoque Concina Theol. t. 5. p. 25. n. 3. & tr. 6. p. 382. n. 17. legibus sui domicilii, a quo abest, non tenetur juxta illud Bonif. 8. in sext. c. 2. tit. 2. *cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*. Huc spectant auctoritates D. Ambrosii, & Augustini dub. 3. hujus cap. citandæ. Atqui discessurus ex oppido, ubi non est jejunium, a suo domicilio abest: ergo lege jejunii in suo domicilio vigente non tenetur: ergo carnibus vesci potest. At, inquis, qui carnibus vescitur, impotentem se reddit ad servandam legem patriæ, ubi eo redierit; (nec enim qui mane vescitur carnibus, eo die jejunare amplius potest) ergo peccat. Resp. Impotentem se reddit ad servandam legem patriæ ex toto, concedo; ex parte, nego; at discessurus, lege jejunii in suo domicilio vigente ex toto non tenetur, sed solum ex parte, quam, ubi eo pervenerit, servare potest, & debet. At homines probi, & pii, unde rectum de moribus judicium sumendum est, carnium esum sibi interdictum in proposita specie putarent: ergo interdictus videtur.

Resp. In hac specie, quantum ego quidem assequi possem, gulæ venialis culpa forte inest, mortalem contra jejunii præceptum culpam non agnosco. Nam homines pii re non perspecta forte dubitent, & quod tutius est faciunt.

Altera assertionis pars *nec tunc* &c. penes me falsa omnino est. Ratio Busemb. hæc est. Qui jejunium servare non potest, illud servare non tenetur. Propositio verissima est: at qui carnibus mane usus est, jejunium ea die servare amplius non potest: ergo non tenetur. Resp. Ex toto quidem jejunium servare non potest, at ex parte potest, ideoque debet. An quia solidiore magisque nutritivo cibo prandit, a cœna abstinere non potest? Nonne fatente Busembao a carnibus domi abstinere tenetur? Cur ergo ab altera quoque refectione abstinere non tenetur? Utrumque præstare potest; ergo aut utrumque, aut neutrum præstare tenetur. At inquit Busemb. abstinentia a carnibus servari potest, quia est dividua. An altera refectio dividi non potest a prandio carnium? Mittamus, quæso, in re præsertim morali, & gravissima inanes cavillationes.

Juxta solidissimum D. Thomæ principium cum lex ex toto servari non potest, ea parte, eoque modo, quo fieri potest, servanda est: qui ab hoc principio per fallaces ratiunculas discedere ausi sunt, in prop. 54. ab Innoc. XI. proscriptam inciderunt. Qui mane carnes comedit, jejunium servare potest quoad abstinentiam non solum a carnibus, sed etiam ab altera refectione: ergo illud servare debet non solum abstinendo a carnibus, sed etiam ab altera refectione. Hæc non probabilia, sed certa sunt.

Animadversio V.

Hæc, ut mihi videntur, inania commenta sunt, a sana Theologia ablegANDA. Principii loco habeo, quod infra ostendam ad Resp. dub. 3. peregrinos, & vagos illius loci, ubi sunt, lege teneri: sed in loco, ubi quis reperitur, & unde discessurus est, lex jejunii esse ponitur: ergo ea tenetur: ergo nec carnes edere, nec mane jentare, nec post jentaculum meridie prandere potest; quia hæc omnia jejunii lex vetat. Legantur D. Ambrosius, & August. mox citandi, qui rem conficiunt, nisi per cavillationes eos eludimus. Si discessurus, carnibus vesci non potest, ut Bus. ultro fatetur, cur mane jentare, & meridie prandere potest? An ita distinguunt Ambrosius, & Augustinus? Abstinentia a carnibus, inquit Bus. dividua est. Cur non dividua abstinentia plurium refectionum? hic scilicet nihil est, quod dicant, nisi verborum sonitus, & commentitiæ cavillationes. Lege, si lubet, Concinam Theol. t. 6. p. 384. n. 24.

ANIMADVERSIO VI.

Buf. probabile cum fecuro conciliat; quod tamen probabile, *fi pro recta regula Fideles in praxe fequerentur, ingens irruptura effet chriftianæ vitæ corruptela* tefte Alex. VII. in prol. ad prop. a fe damnatas. Nec enim probabilius dicere Buf. aufus fuit; quia pro Buf. fententia a Pafqualigo undecim Auct. citantur, pro contraria decem & octo, ut teftatur La-Croix p. 142. n. 684. In hoc ergo opinionum conflictu evidens eft peccati periculum; quia æque probabile, aut probabilius eft, peccatum admitti, quam non admitti. Ergo peccatum reipfa admittitur. Hæc eft Bufembaum fecuritas.

Sed miffa recentium auctoritate, quæ in novis opinationibus nihil ponderis habet; cum præceptum viget, implerique poteft, implendum eft: at in loco, unde incola difcefsurus eft, viget præceptum audiendi Miffam, implerique ex hypothefi poteft: ergo Miffa audienda eft. Poterat quidem incola, fi in patria manfiffet, Miffæ auditionem ad meridiem differre; quia ipfo meridie Miffa audienda fuit. At fi difcedat fine Miffæ auditione, nec meridie, nec ante Miffa auditur: ergo peccatum admittitur. „ Cum pervenit, inquit Buf. ad alium locum de-„ finit obligari. " Ita fane; at non definit obligari, priufquam difcederet: ergo priufquam difcederet, Miffa fuit audienda. Ita quoque fenfit Concina Theol. t. 5. p. 29. n. 8. idque colligi poteft ex D. Amb. & Aug. mox citandis.

At quid, fi quo tempore e proprio loco incola difcefsurus eft, Miffa non celebretur? *Si antequam exeat*, inquit La-Croix p. 142. n. 684. aliorum fententiam referens, nec improbans, *nullum fiat facrum, non tenetur expectare, fed poteft exire, & non audire facrum.*

At nonne, fi unum tantum eo loco fiat facrum, illudque ante difceffum, illud incola difceffurus audire tenetur? Affirmat La-Croix, *quia*, inquit, *eo die ifto loco obligatur ad facrum.* At fi eo die obligatur eo loco ad facrum, facrum quoque expectare tenetur, ut fuæ fatisfaciat obligationi.

Si vero non unum tantum fiat facrum ante incolæ difceffum, fed aliud, aut alia etiam poft difceffum, difceffurus illud audire non tenetur tefte La-Croixio. *Hoc fane*, ait Concina Theol. t. 5. p. 29. n. 8. *mihi videtur ineptum commentum.* Nonne fatente La-Croixio difceffurus *eo die in ifto loco obligatur ad facrum?* Cur ergo non obligatur, fi plura facra eo loco fiant? videlicet obligatur, & non obligatur, ut volueris. Hæc eft verfatilis probabilitas. *Quin imo quo plura celebrantur facra*, merito fubdit Concina, *eo major eft implendi præcepti opportunitas.* An quia major eft implendi præcepti opportunitas, præcepti vis, & obbligatio ceffat?

ANIMADVERSIO VII.

Buf. hic abfolute negat, quafi hac de re dubitandum non fit. At Anacletus Theol. p. 67. n. 25. concl. 2. afferit, affirmantem fententiam & communiorem effe, & probabiliorem. Hoc fane fatis eft, ut quid in hac re fieri oporteat, intelligamus. Sed miffis recentibus opinatoribus, qui, cum Sanct. Patrum doctrinæ repugnare audent, pro nihilo habendi funt, audiamus D. Auguftinum, & D. Ambrofium. D. Aug. ep. 118. ad Jan. c. 1. & 2. (refertur dift. 12. cap. 11. *Illa autem*) inquit: *Nec difciplina ulla eft in his* (loquitur de variis, & fpecialibus locorum confuetudinibus & legibus) *melior gravi, prudentique Chriftiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclefiam, ad quamcumque devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter eft habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, focietate fervandum eft. Mater mea Mediolanum me confequuta invenit Ecclefiam fabbato non jejunantem: cœperat fluctuare, quid ageret. Tum ego confului de hac re beatiffimæ memoriæ virum Ambrofium. At ille ait: Cum Romam venio, jejuno fabbato, cum Mediolani fum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclefiam veneris, ejus morem ferva, fi cuiquam non vis effe fcandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiaffem, libenter amplexa eft.* Hactenus S. Aug. & ex S. Aug. teftimonio S. Ambrofius. Quid nunc audias Bufembaum contra tanta nomina inepte ratiocinantem? Peregrini, inquit, *non funt fubditi vel locis, vel fuperioribus, quorum tales leges fuerunt.*

Refp. Quis te, Bufembaum, hoc docuit? Nonne peregrini e locorum, ubi reperiuntur, fuperioribus puniri poffunt non folum propter delicta juri naturæ, & communi contraria, fed etiam propter violationem legum loci fpecialium? Hæc eft tefte Anacleto n. 26. loci mox cit. omnium Doctorum fententia. At, inquit Buf. *vagi* (idem dicas de peregrinis) *ob delicta commiffa puniri poffunt ex recepta confuetudine, ne fcelera maneant impunita.* Hic videlicet fuo fe telo conficit. Si enim vagi, & peregrini ex recepta, hoc eft rationabili confuetudine, ne fcelera fint impunita, puniri poffunt, fuperiores locorum jurifdictionem in eos jure exercent ex vi ipfius communis confuetudinis, hoc eft jure Gentium. Ergo vagi, & peregrini funt illis fubditi.

Peregrinos, & vagos *nullis partialium locorum ftatutis, fed folo jure communi teneri, non eft*, ait, *abfurdum.* Refp. imo id valde abfurdum eft, eos fcilicet nulli humano legislatori, fi fupremam ecclefiafticam excipias poteftatem, quæ ubique Chriftianorum locorum viget, fubeffe. Si abfentia a loco fuo, ab ejufdem loci legibus peregrinos eximit, iifque jus tribuit fruendi privilegiis, & confuetudinibus loci, in quo reperiuntur, ut affirmat ipfe Buf. hic dub. 4. par eft ut ejus quoque legibus fubdantur; quia *qui fentit onus, fentire debet commodum, & contra* ex reg. juris 55. in 6.

ANIMADVERSIO VIII.

Imo ex mox dictis contra Bufembaum fine dubio tenentur. *Intellige utrumque*, ait Buf. *fecluso fcandalo, propter quod Epifcopus loci punire poffet.* Si fcandalum quoque adfit, duplex peccatum peregrinus Miffam non audiendo, fervilia opera exercendo, non jejunando &c. admittit, alterum contra legem loci, alterum contra proximi caritatem; & propter utrumque peccatum ab Epifcopo loci jure puniri poteft. Cur hujufmodi actiones fcandalo funt? quia malæ funt. Si effent permiffæ, fcandalum non crearent. Vide etiam, fi placet, Concinam Theol. t. 5. p. 84. n. 2. & t. 6. p. 380. n. 12.

CAPUT III.

De modo, quo obfervanda funt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex caritate?

RESP. Poffunt impleri fine caritate, nifi hanc in fubftantia includant, v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio eft, quia tantum præcipitur fubftantia actus inclufi in præcepto, v. gr. ut honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ut docet S. Thom. 1. 2. *q.* 100. *a.* 10. Interim certum eft, requiri caritatem in operante, ut impletio præcepti fit meritoria, juxta illud 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar.* S. Thom. Suar. Sanch.

Unde refolvuntur fequentes cafus.

1. *Si quis jejunet, vel interfit facro ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, poteft nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumftantiis peccaminofum:* quia implet fubftantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet Sanchez *mor. c.* 14. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 6. Card. de Lugo *difp.* 22. *f.* 2. *n.* 25. ANIMAD. I.

2. *Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia facramentalis, licet actus ipfe fit peccatum. Ibid. ll. cc.* ANIMAD. II.

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis fatisfaciendi?

Refp. quod non. Ita Sanch. Vafq. 1. 2. *q.* 100. *a.* 9. & alii communiter. Ratio eft, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem facri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto fatisfacere: five, ut alii loquuntur, præcepta non obligare ad obedientiam formalem, hoc eft, ut illud fiat, quia præcipitur, fed tantum ad materialem, five, ut fiat, quod præcipitur. Vid. *inf. l.* 3. *tr.* 3. *c.* 1. *d.* 3.

Unde refolvuntur fequentes cafus.

1. Qui alicujus præcepti immemor illud implevit, v. g. ignorans effe diem feftum, libere tamen interfuit facro, is fatisfecit. Neque, ut quidam volunt, neceffe eft ut poftea intelligens effe diem feftum, velit tunc fatisfacere per Miffam auditam,

quia

quia implevit substantiam actus præcepti. S. Thom. Henr. Fill. *s. 5. c. 7. q. 7.*

2. Is votum, juramentum, & pœnitentiam sacramentalem vere implet, qui opera promissa, vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi: modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratio est, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit, unde taotum obligant ad substantiam actus. Suar. Azor. Less. Laym. *n. 6.*

DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expresse intendit per illud non satisfacere?

ANIMAD. III. *Resp. Satisfacere*. Ita Suar. Val. Vasq. *l. c.* & Less. *l. 2. c. 7. dub.* 10. contra Nav. Azor. &c. *Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis injuncti*. Ergo illa posita, non est in potestate operantis, ut non satisfaciat. Nec refert 1. quod actus non operentur ultra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestare operantis, v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod, qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum Rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio est, quia hæ, & similes obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui, sicut ab initio debitorem se libere constituit, sic in debito libere permanere potest: *obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur ultra ejus intentionem, & voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti*. Kon. u. 309. V. Less. *l. c.* & Laym. *hic*.

Unde resolvuntur sequentes casus.

ANIMAD. IV. 1. *Sacerdos, qui legit Horas non ea devotione, qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto*. Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.

ANIMAD. V. 2. *Audiens sacrum die festo, quod scit esse ultimum* (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud) *licet intenderit non satisfacere, vere tamen satisfecit præcepto de audienda Missa;* etsi peccarit contra aliud præeeptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. Card. de Lugo *l. c.*

ANIMAD. VI. 3. *Is, qui sacrum audivit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem*, ut velit per præcedens opus satisfecisse, quia vere satisfecit. Sanch. Salas, *d. 9.* u. 33. Card. de Lugo de Euchar. *d. 12. s. a. n.* at. contra Suar.

DUBIUM IV.

An ad impletimem præceptorum requiratur intentio, sen voluntas faciendi id, quod præceptum est?

ANIMAD. VII. Resp. quod sic. *Ratio est, quia, cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, sive humani, sive divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, ut velit, sive intendat facere hoc, quod est præceptum, v. g. audire sacrum, jejunare, &c.* Est communiss. Vid. Vasq. 1. 2. *q. 100. a. 9.* Suarez, Sanch.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Qui audivit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocumque, aut nescius, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus audire aliud sacrum. Suar. Sanch. Salas, *d. 9. n. 32.*

2. Is, qui audivit sacrum, jejunavit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarii. Vasq. Suar. Aaor. Fill. *n. 232.*

Dixi, *prorsus violenter:* quia, si famulus, v. gr. metu domini, aut puer metu magistri sacrum audiat (esto non sit auditurus, si magister abesset) is, etsi perversa voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio est, quia metus non tollit libertatem. Sanch. Sal. *l. c.* Laym. *l. c. t. 4. c. 4. n. 12.*

3. Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit, uti nec ille, qui vadit ad sacrum tantum, ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. Card. de Lugo *l. c. n. 23.*

4. Nec satisfacit is. qui tantum ficte confitetur, v. gr. orat, &c. quia non ejus fictio, sed opus præceptum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. 1. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficii, satisfacit una recitatione, Sanch. *l. 1. c. 14.* Sal. Bonac. *p. 10.*

Unde resolvuntur hi casus.

1. Cum Dominica, & festum incidunt in eumdem diem, non teneris audire duo sacra.

2. Votum, & Pœnitentia in confessione injuncta plerumque non implentur per actum alias debitum: quia hæc plerumque non est mens voventis, & Confessoris. Vid. Suarez *t. 4. in 3. p.* Sanch. 1. *mor. c. 14.*

Dixi *plerumque:* quia subinde Confessarii injungunt opus alias præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio, & mens obligantis. Sanch. Sal. *l. c.*

Resp. 2. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. Suar. Azor. *p. 1. l. 7. c. 5.* Sanch. *l. 1. c. 14.*

Unde resolves.

1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes voto, aliave ratione debitas. Bon. *p. 10. n. 8.*

2. *Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imo etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus celebrantur*. Sanch. 1. *mor. c. 14.* 12. Major *in 4. dist.* 18. ANIMAD. VIII.

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita ut, licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & versentur circa materiam eamdem numero cum iisdem circumstantiis, unum tantum peccatum committit. Si vero præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diversam, committet plura peccata, quia sunt obligationes, & malitiæ diversæ. Ita Sanch. *l. 9. de matrim. d. 15.* Vasq. 1. 2. *d. 9.* Sal. Card. de Lugo *d. 16. n. 245.*

Unde resolvuntur.

1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festum incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, & sacro uno, quia in his præceptis unica est ratio formalis, & motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. Laym. Sanch. Card. de Lug. *l. c.*

2. Qui violat votum, & juramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Confessione explicandum est: quia voti observatio præcipitur,

pitur, ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales, uti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex injuncta pœnitentia audiri debet. Card. de Lugo *l. c.*

3. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etium, si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa. Laym. *l.* 1. t. 2. *c.* 10. *n.* 3. Sanch. Card. de Lugo *l. c.*

ANIMADVERSIO I.

OPinio Busembau asserens satisfieri præcepto audiendi sacrum ab eo, qui illud audit ob finem pravum, v. g. furandi, feminas impudice aspiciendi, penes recentes opinatores communis est, ut ait Concina Theol. t. 5. p. 84. n. 2. quam tamen tum ipse ibidem, tum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 549. reg. 8. rejiciunt, & merito. Dum enim Ecclesia Missæ auditionem die festo præcipit, illam divinam legem Ex. 20. *Memento, ut diem sabbati sanctifices*, determinat, hoc est pium opus, quo dies festus sanctificetur, præcipit. Qui contra dicunt, ac per externam tantum devotionem huic præcepto satisfieri putant, necesse est, si sibi constare velint, ut illud quoque affirment, communionis annuæ legem impleri per exteriorem Christi sumptionem sine ulla interiori pietate, & cum sacrilegio conjunctam; quod ab Innoc. XI. prop. 55. proscriptum est. At qui Missæ interest ob pravum finem furandi, feminas impudice aspiciendi &c. non pium, sed impium, & sacrilegum opum exercet: ergo præcepto non satisfacit. *Quæ enim participatio*, inquit Ap. 2. Cor. 6. *justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial?* An Ecclesiæ satisfieri potest, permiscendo iniquitatem cum justitia, tenebras cum luce, Belial cum Christo? An Ecclesiæ obedis, dum Christum ejus sponsum, & Caput offendis? Hinc Clerus Gallicanus anno 1700. apud Nat. Alex. (Theol. t. 2. Append. altera p. 57. n. 16.) de hac propositione: *Præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro satisfit per reverentiam exteriorem tantum, animo licet voluntarie in aliena, imo & prava* (ut illi faciunt, qui sacro intersunt, ut furentur, ut feminas impudica aspiciant &c.) *cogitatione defixo*: de hac, inquam, prop. hanc sententiam tulit: „ Hæc propositio temeraria est, „ scandalosa, erronea, impietati favet, & præcepto Ec- „ clesiæ illudit. " At, inquit Bus. qui sacro interest ob pravum finem, *implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur; ut docet Sanch. Laym. &c.* Resp. hoc falsum ex mox dictis est, & ab Ecclesia Gallicana in suis generalibus comitiis proscriptum. Dum Ecclesia sacrum audiri imperat, non externam tantum præsentiam, sed animi attentionem, & pietatem impetat; at nec attentionem, nec pietatem affert, qui ob pravum finem furandi &c. sacrum audit, sed solam externam corporis præsentiam, & hypocrisim affert. Ergo non implet vim, seu, si ita loqui vis, substantiam præcepti. Hac de re lege, si vis, plura apud Nat. & Conc. locis citatis.

ANIMADVERSIO II.

Simili ratione Busembaum contraria nec votum, nec juramentum, nec pœnitentia sacramentalis actu malo, seu peccato impletur. Votum est promissio rei Deo acceptæ: at res peccato peracta, non est Deo accepta: ergo non est res Deo per votum promissa: ergo votum peccato non impletur. Idem dicas de juramento promissorio. Item sacramentalis pœnitentia est satisfactio a Confessario pro peccatis imposita: at per actum malum peccatis non satisfit, sed peccatum peccatis additur: ergo non impletur sacramentalis pœnitentia. Sed hac de re plura suo loco.

Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ, est prop. 14. ab Alex. VII. damnata. Ergo pari ratione qui facit opus juramento, aut voto promissum, aut a Confessario præceptum, voluntarie nullum, uti accidit, cum opus male, & peccando fit, juramenti, & voti legi, aut Confessarii præcepto non satisfacit. Monstro sane simile est, per peccata, quæ iram Dei sibi concitant, impleri promissiones Deo factas, aut etiam jurasas, & pœnitentiam a Christi Ministro in peccatorum satisfactionem impositam.

„ Distinguenda tamen est (ut advertit P. Concina Theol. „ t. 6. loco cit.) circumstantia, quæ substantiam actus præ- „ cepti inficit, a circumstantia, quæ actum præceptum „ comitatur, & personam operantem, non officium exe- „ cutionis polluit. Audit quis devote, & attente sa- „ crum; circumstat inanis gloriæ fumus, distrahitur ad „ videnda objecta vana; hæc venialia peccata non infi- „ ciunt substantiam actus ex motivo, seu fine religionis „ præstiti. At si quis ad Ecclesiam, auditurus sacrum, „ animo aspiciendi mulierem accedat, finis iste corrum- „ pit substantiam actus, quo implendum præceptum est. „ Finis quippe intrinsecus sacri, est religiosum ob- „ sequium Deo præstandum. Qui animo videndæ ama- „ siæ ad sacrum audiendum pergit, non religionis offi- „ cium, sed libidinis flagitium exercet. Hæc est anti- „ quorum doctrina, opposita modernorum opinationi, „ quæ nulla gaudet probabilitate.

ANIMADVERSIO III.

Ego vero contrarium sentio. E. g. Titius servus valde improbus, heri imperio coactus Missam die festo audit, si præcepto non satisfacere intendat, præcepto non satisfacit. Episcopus pestilentia grassante trium dierum jejunium indicit; Cajus ne publici boni osor videatur, jejunat; at, quia Episcopum pessime odit, ejus præceptum non implere vult, illud non implet. Ratio est, quia, contra ac ait Busembaum, præcepta non obligant tantum ad substantiam operis physici, sed ad moralem bonitatem, ut ex mox dictis ad c. 1. & 2. contra Busembaum liquet. At qui opus præceptum faciunt, expresse intendentes per illud non satisfacere, nihil quoad moralem operis bonitatem agunt; quæ tota perverso illo fine corrumpitur, juxta illud Christi Matth. 6. *Si autem oculus tuus*, hoc est intentio tua, *fuerit nequam, totum corpus tuum tenebricosum erit*: ergo &c. Hi perversi homines, etiamsi verba legis complecti videantur, contra legis tamen voluntatem nituntur: at ex reg. juris 88. in 6. *certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*, ergo &c. Citatam regulam La-Croix p. 143. n. 693. de solo legis contemptore interpretatur, ut Busembaum defendat; cum tamen universe intelligenda sit de quocumque legem juxta legislatoris mentem intellectam non implente. Quamquam qui facit opus præceptum, expresse intendens non satisfacere legi, legem contemnit. Ille enim legem contemnit, qui legi subjici non vult. At velle non satisfacere præcepto, velle non obedire, velle non subjici legi, sunt synonima: ergo qui facit opus præceptum, expresse intendens præcepto non satisfacere, legem contemnit. Hinc idem La-Croix sibi contradicens, ad dub. 4. ait: „ Ut impleatur præceptum, „ etiam non debet adesse voluntas positive contraria „ præcepto, & coacta. Nam præceptum ideo est, ut „ dirigat voluntatem, & opus subditi; adeoque præce- „ ptum postulat, ut voluntas subditi non sit a præcepto „ positive aversa. " Hactenus ille, seipsum, & Busembaum recte emendans.

ANIMADVERSIO IV.

Sacerdos in hac specie satisfacit, dum attente, ac devote horas recitet, licet non ea devotione, qua vult, quia facit id, quod lex præcipit. Propositum repetendi oritur ex scrupulo, seu inani suspicione, aut dubitatione non satisfaciendi; quæ inanis suspicio opus non corrumpit, sicut perversa intentio non satisfaciendi. Ex quo fit, ut repetere horas non cogatur spectata rei natura, hoc est si scrupulum post recitatas horas deponat; quia jam præcepto satisfecit. Si tamen in sua erronea suspicione permaneat, nec horas repetat, contra fidem seu conscientiam agit, ideoque peccat.

ANIMADVERSIO V.

Hic ex mox dictis præcepto non satisfacit.

ANIMADVERSIO VI.

Hic quoque non satisfacit. De prava vero sua intentione dolere ex animo debet; at ejus mutatio, qua post factum velit præcepto satisfecisse, vana est, & ridicula. Nec enim præcepto satisfit sola voluntate, sed opere imperato: cum autem opus jam factum perversa intentione corruptum, nullum quoad vim satisfaciendi legi fuerit, subsequens voluntas efficere non potest ut valeat, & satisfaciat, aut satisfecerit.

ANIMADVERSIO VII.

Recte quidem Busembaum. At La-Croix p. 143. n. 695. hanc maxime communem, & veram doctrinam quibusdam terminis circumscribere conatur. Fatetur ille quidem, eam esse probandam, *si per præceptum solum con-*

comi-

comitanter, aut indirecte imperetur actus liber, & humanus, ut fit per præceptum audiendi missam, legendi horas canonicas &c. Si tamen, subdit, *præceptum non imperet actum humanum, & voluntas non sit positive contraria præcepto, dici posset, impleri per actum etiam non liberum, aut per omissionem puram.*

Quod hic La-Croix ponit, valde absurdum est, ut scilicet sint præcepta non imperantia actus humanos, & liberos. Si hujusmodi præcepta existerent, essent impossibilia, ideoque nulla. Aliqua Dei præcepta esse impossibilia, Jansenii hæresis est. Humanos Legislatores, seu ecclesiasticos, seu profanos, qui dixerit impossibilia præcipere, maximam iis injuriam facit, eorumque leges in nihilum redigit. Omnia ergo præcepta, quæ præcepti vim habent, necesse est ut sint possibilia, hoc est ut actus humanos, & liberos præcipiant.

At, inquit La-Croix, præceptum ex. g. jejunii obligat etiam ebrios, quibus libertas deest; qui illud non implentes, peccant, illudque implentes non peccant, & præceptum observant: ergo præceptum observari potest etiam per actus non liberos.

Resp. Præceptum obligat quidem ebrios voluntarios, quia ex culpa sua a legis jugo immunes non fiunt; ideoque si illud violent, peccant: quia violatio in causa voluntaria fuit; non tamen obligat ebrios involuntarios. Quod si ebrii voluntarii jejunent, (nisi tamen hæc ipsa positio contradictoria sit) a culpa quidem violationis jejunii liberi esse possunt: quia rei non sunt omnium peccatorum, sed eorum, quæ in ebrietate admittunt, aut admittendi periculo sese per ebrietatem objecerunt; jejunii tamen præceptum non implent, quia nihil boni faciunt. Præceptum enim aliquid boni præcipit. Seu, si vis ita loqui, præceptum implent materialiter, sicut materialiter implent præceptum non fornicandi, non blasphemandi, si nec fornicentur, nec blasphement. Hæc attuli, ut intelligas, magnos nostrorum temporum opinatores acutos esse, & subtiles, ut morum doctrinam involvant, non ut illustrent.

Animadversio VIII.

Hæc opinio, inquit P. Concina Theol. t. 7. p. 437. q. 2. *mihi improbabilis est; quia legem circumvenit, imo eam deludit. Confessarius, qui tres audiendas Missas præscribit, majorem se imponere pœnitentiam intendit, quam si unam, aut duas juberet. Porro tres Missas eodem tempore audire non est major pœnitentia, quam unicam audire. Nemini Christianorum lumine naturali judicanti hæc casuistica opinio in mentem veniret*. (Quia a naturali, & evangelica simplicitate aliena est.) *Vix ego consulerem absque peculiari necessitate, ut quis eodem tempore & Missam die festo audiret, & horas canonicas persolveret. Contrariam sententiam utpote communem non improbo.*

Caput IV.

Quæ excusent a transgressione præcepti.

Dubium I.

An ignorantia excuset?

Animad. I. Respond. Si sit invincibilis, excusat: quia nemo peccat, nisi actu voluntario; *hic autem* Animad. II. *cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat*; qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, *& in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere*. S. August. S. Thom. Sanch. 10. *mor. c.* 16. *& cæteri communiter*, contra Palaum.

Unde resolvitur.

Animad. III. 1. *Si quis die jejunii, nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat*: similiter in aliis, ut si occidas hominem, putans esse feram. Bon. *q.* 8. *p.* 3.

Animad. IV. 2. *Si in aliqua re tantum advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis, ut v. g. si quis cognoscat feminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incestum*. Laym. *l.* 1. *t.* 2. *c.* 4. Bon. *l. c.*

Dubium II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpe fit ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis.

Unde resolves.

1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsece malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis.

2. Metus gravis, v. g. mortis &c. sæpe non tantum excusat a præcepto positivo, tam divino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, & sic (ut Sanch. 1. *mor. c.* 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integre confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extreme indigenti. Bec. 1. 2. *l.* 3. *c.* 6. Azor. 1. *p. l.* 1. *c.* 11. Laym. *l.* 1. 1. 4. *c.* 14. Excipe tamen casum, de quo infra *l.* 2. 1. 3. *c.* 2. *d.* 1.

3. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris fit quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. g. si dux mandet militi non discedere ex statione; item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. Laym.

4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi, v. Sanch. 1. *mor. c.* 18. ut si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea in gradu prohibito lege ecclesiastica, posses contrahere (in speciem) non tamen posses consummare; quia, cum matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsece malum est. Sanchez *de matr. l.* 7. *d.* 5. *n.* 4.

5. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis, ut v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium fidei, vel contemptum Religionis. Sanch. *l. c.* Con. *p.* 3. *t.* 2. *d.* 13. *d.* 12.

Dubium III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. 1. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est quod impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas. Quare id præcipue hic dubitatur, an qui non potest implere totum, teneatur ad partem.

Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commode possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem quam potest. *Quod si vero non salvetur ratio præcepti in parte*, Animad. V. *neque id commode possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem*. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris, 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu. Ita Sanch. 1. *mor. c.* 19. Laym. *l.* 1. 1. 4. *cap.* 19.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest; quia dividuæ sunt. Laym. *l. c.* & Bon.

2. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si potest: aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest. Ita Laym. *l. c.* & Bon.

3. *Qui potest notabilem partem sacri* (v. g. usque Animad. VI. post consecrationem) *audire, aut Horarum dicere*, aut

aut commode potest cum alio, & solet, tenetur, alioquin non. Ibid. v. infra de Horis.

ANIMAD. VII. 4. *Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. Ibid.*

5. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eo pervenire non posse, non tenetur ingredi iter: quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur, *ibid.* & Suar. Azor. Bon. *d.* 1. *q.* 8. *p.* 1.

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat a transgressione præcepti. Est communis. Sanch. Azor. 1. *p. l.* 5. *c.* 15. Salas *d.* 20.

ANIMAD. VIII. *Ratio est*, quia, cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi 1. *ex justa causa, quia, si temere, & sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio*, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi justa causa excuset.
ANIMAD. IX. Sanch. *l.* 8. *d.* 18. Suar. Fill. *num.* 438. & *quidem, ut vult Suar. mortaliter; venialiter*, ut Pontius apud Dian. quem *v. p.* 8. *t.* 3. *R.* 8. 9. & 10. *Si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare*, vult
ANIMAD. X. Sanch. *contra Benac. qui dicit peccare*. Etsi autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad avertendum grave damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 27. & 28. contra Suar. Sanch. &c. Dixi 2. *legislatoris* quia dispensatio inferioris in lege superioris sine justa causa invalida est, ac proinde non excusat a transgressione præcepti. Ratio est, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. Suar. *l.* 6. *c.* 19. Sanch. *l.*
ANIMAD. XI. 8. *de matrim. d.* 12. *Valide autem, & licite inferior potestate ordinaria dispensat ex justa causa in* lege Superioris. 1. *Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus.* 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis festis &c. 3. *Circa ea, quæ ita sunt propria uni communitati, ut non conveniant alii.* 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, & periculum in mora. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 12. ex Gran. Sal. Gord. & Pal. qui addit. 5. Si consuetudo præscripserit, ut infe-
ANIMAD. XII. rior dispenset, ut Dian. *l. c. R.* 95. 6. *Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum Palaum, non opus est dispensatione*, cum præsumptio sit pro libertate. Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 46. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 72. & 95.

Unde resolves.

ANIMAD. XIII. 1. *Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ.* Sanch. *d.* 17. *n.* 3. Suar. Vasq.

2. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justa causa, etiam a Papa facta, est invalida, ut Sanchez, Suar. *ll. cc.*

ANIMAD. XIV. 3. *Valida est, si Superior per errorem justam causam arbitretur, aut (etsi non arbitretur, & temere dispenset) reipsa tamen sit.* Sanch. *l. c.* Azor. Sa, Salas *n.* 81. *Similiter si dispenset causa, quæ revera legitima est, non præcognita, probabiliter tamen valere docent* Sanch. & Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 19. 21. &c. contra Azor.

ANIMAD. XV. 4. *In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in favorem actus, ne pereat, probabile putat* Sanch. &c. cum Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 9. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 45. 64. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 62. contra Molin. &c.

ANIMAD. XVI. 5. *Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directe, & immediate.* Sanch. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 16. contra Suar.

ANIMAD. XVII. 6. *Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modo causa sit justa.) Item data sine ullis verbis, sola mente.* Turrian. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 17. 76. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 118.

7. *Qui impetravit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum valide contrahere matrimonium, dicit Pont. de matr. l.* 8. *c.* 16. *C. Cum inter. Sed contrarium tenet Pal. tom.* 1. *t.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 5. ex *C. Sup. litteris*. V. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 69. ANIMAD. XVIII.

8. Subditus bona fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest dispensatione impetrata, esse securus. V. Laym. *l.* 1. *t.* 45. *c.* 12.

9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa. Nav. Sanch. 18. *de matr. n.* 8. Fill. *t.* 10. *n.* 314. Salas *disp.* 20. *f.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

10. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. Sanch. Beja contra Suar. Vid. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur a personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem a Confessario. Marcus Leo *in praxi p.* 1. 34.

Quæres, an, cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

Resp. Pro hoc servient sequentes regulæ.

1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. *Etsi cesset* pars causæ motivæ, seu principalis, *manet dispensatio*. V. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 62. ANIMAD. XIX.

3. Si, commissa facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si, dispensatione redacta ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit; v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis propter paupertatem feminæ, licet, contracto matrimonio, divitias obtineat, non est irritum. Idem est, si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. *Si facta dispensatione, cesset omnino causa finalis, & actus possit facile revocari, v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reviviscat votum; vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi* &c. *propter infirmitatem, & postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare* &c. Affirmat Sanch. Amicus, Portel. Bonac. &c. *quia alias non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet* Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 24. ex Sal. Gran. &c. *siquidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest.* Vid. Suar. *de leg. c.* 22. Laym. Præpos. &c. qui recte id concedunt, quando non est de re dividua, & successiva; alias negant. Unde, supposita probabilitate sententiæ negativæ, Gran. Diana &c. sequentes casus (in quibus tamen alii melius contrarium sentiunt) resolvunt. ANIMAD. XX.

1. *Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licet omnino convalescat.*

2. *Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam convaluit, non tenetur.* Dian. *p.* 6. *t.* 7. *R.* 45.

3. *Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.*

APPENDIX.

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QUia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus, & Confessariis utilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimum circa hanc rem requiri possunt. 1. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formam literarum Pœniten-

tia-

tiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, expiicanda sunt. 3. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex Bonac. Diana *p.* 4. *t.* 4. *R.* 71. *&* *p.* 8. *t.* 1. *R.* 103. *&c. usque ad R.* 111. *& Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Resp. 1. In triplici materia (pro cujus diversitate diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.

Prima est in votis, v. gr. ut votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa liceat differre: ut quis a voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licite petendum: ut a voto religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda in impedimentis occultis matrimonii, sive ea sint impedientia tantum, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publice contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide, Animad. XXI. sive etiam quando contracto superveniunt. *Circa quæ notandum* 1. *Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni, alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta.* 2. Etsi aliqua impedimenta, v. gr. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cum contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. gr. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. ob distantiam loci a loco contractæ cognationis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia in variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Confessarium etiam pro reservatis, transeundum ad aliam religionem, sive ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam a suo.

Resp. 2. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita:* vel *quatenus si ita est*. Quorum sensus est, si preces veritate nitantur, præsertim tempora datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. gr. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfecte, ita ut in id utrinque consenserint) & periculum Animad. XXII. revelationis, ac scandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentalia, v. gr. bona fide actum esse, & similia, quæ tantum sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: *unde, etsi in iis, vel in aliis parvi momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida.* V. M. Leon. *p.* 2. *f.* 226. *&* *p.* 3. *f.* 391.

2. *Si periculum immineat revelationis*. Ad hoc enim ut subsistat dispensatio, requiri ut sit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet Marc. Leo *p.* 2. *f.* 230. Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantum probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur a matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. *V. L. c. f.* 233.

3. Et *Scandalum*. Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ &c. Leo *f.* 2. 30. *&* 317.

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata &c.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus, & novum, validumque libere præstet) ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat. Leo *p.* 251. Dian. *p.* 8. *c.* 3. *R.* 110. Animad. XXIII. *Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se secreto, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. gr. copulam maritali affectu.* Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. Leo *p.* 552.

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. gr. ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quam possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis: neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus injuriam remiserit. Vide Leon. *p.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit, si juratus promittat, se facturum, cum primum poterit.

Resp. 3. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc facienda.

1. Literæ sacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petiit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessarium talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundum commissionem dispenset. Licet vero quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. Salas, Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 103.

2. In Confessario hoc requiritur: 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Greg. XIII. anno 1582. Confessariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, ab eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. Leo. *f.* 22. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamen docent Sanch. & Perez *de matr. d.* 48. *f.* 5. *n.* 7.

3. Confessarius ad id electus, 1. *Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediate post.* Animad. XXIV. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. Leo. *p.* 1. *f.* 54. *&* 28. Animad. XXV. 2. *Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere per diligens examen pœnitentis*, nisi habeat ante perspectam: quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur Potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus, & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. Leo. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 108. Animad. XXVI. 4. *Opera in ipso Brevi præscripta etsi possit moderari, non tamen condonare potest.* 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam a Rituali Romano probatam, & post verba ista (Absolvo te a peccatis tuis) addere: „ Et eadem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & „ debitum conjugale reddere posse, & debere: nec „ non dispenso tecum, ut idem debitum etiam exi„ gere licite valeas. In nomine Patris &c." Si vero sit absolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra l.* 7. *c.* 1. *d.* 6. 6. Absoluta dispensatione, debet lacerare literas, præcipue sigillum, ita ut ad probandum servire non possint, alias incurrit excommunicationem majorem. Leon. *f.* 239. Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantum intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cum pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne via quidem compensationis pro dispensatione etiam pro foro externo facta: ideo enim inscribitur, *gratis ubique*: alias incurrit ipso facto excommunicationem majorem. Gavant. Dian. *l. c. ex declar. Cardin.*

Ex

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. Leo *p.* 1. *f.* 21. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 41.

2. Ex privilegio Societ. JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem a suis Superioribus: alias dispensatio erit nulla. *Ita Aut. cit.* & patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distincte, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipue autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula: *Quatenus si ita est*: vel *si ita esse repereris*. *V. Aut. cit.*

4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. Leo *f.* 28. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 71, Reg. Pont. contra Sanch. Sal. Perez, Palaum, quorum sententiam non amplius esse probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. *l. c.* & *p.* 8. *t.* 3. *R.* 105.

5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 89. ex Suar. Sanch. Grac. &c. contra Navar. Bonac. &c.

ANIMADVERSIO I.

ITA loquitur etiam La-Croix p. 148. n. 748. atque ita loquebatur etiam Pelagius, cujus verba recitat S. Hieron. lib. 1. Dial. adversus Pelag. c. 10. *Quæ est ista justitia, ut in peccato teneas erroris, cujus reatum non habet conscientia? Nescio me peccasse, & ejus rei, quam nescio, pœnas luo? Et quid plus faciam, si sponte peccavero?* Enim vero si non peccamus sine cognitione, nulla sunt ignorantiæ peccata; quæ est ipsissima Pelagianorum hæresis. Nulla quidem actio culpabilis est, nisi sit voluntaria; at id intellige vel directe, & in se, vel indirecte, seu in causa. Si culpæ cognitio absit, quæ haberi potuit, ac debuit; hoc ipsum culpæ vertitur, ipsaque actio, aut omissio ex tali ignorantia profecta, utpote voluntaria in causa. Hæc de re plura, si lubet, lege apud Concinam t. 2. app. p. 123. & seq.

ANIMADVERSIO II.

Busembaum hic quidem semetipsum corrigit. Verum ut ignorantia sit vincibilis, & culpabilis, non solum vult, ut sit ejus, quod scire, aut discere poteras, & tenebaris, sed præterea ut in mentem veniat dubitare, nec studueris intelligere, (idem habet La-Croix loco nunc citato) & pro se citat S. August., & S. Thomam locis non indicatis, quasi vulgo notum sit, hanc esse eorum mentem; cum tamen solidissimi Doctores Ecclesiæ primam tantum conditionem postulent. D. Th. 1. 2. q. 6. a. 8. ait. *Alio modo dicitur ignorantia voluntaria* (idem est vincibilis, & culpabilis) *ejus, quod quis potest scire, & debet. Sic enim non agere, & non velle voluntarium dicitur, ut supra dictum est*; nihilque aliud addit: & q. 19. a. 6. inquit: *Si igitur ratio, vel conscientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis, vel conscientiæ non excusat, quia voluntas concordans rationi, vel conscientiæ sic erranti sit mala*. D. vero Aug. lib. 3. de libero arbit. c. 19. citatus a Nat. Alex. (Theol. t. 2. p. 200. reg. 71.) ita scribit. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignorat, sed quod negligis quærere quod ignoras*. Ipsa omissio, seu negligentia quærendi quod ignoratur, hoc est quod nescitur, & sciri debet; sine alia additione, deputatur ad culpam. Et c. 22. ait: *Non enim quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum; sed quod scire non studuit, & quod dignam facilitati comparandæ ad recte faciendum operam non dedit*. Itaque nec D. Th., nec D. Aug. illud Busembau „ *& in mentem veniebat dubitare* " in mente habuerunt. Proferant adversarii vel unum textum aut D. Thomæ, aut D. Augustini, & manus damus. Quia vero incertum nobis est, utrum dignam facilitati comparandæ ad recte faciendum operam dederimus, idcirco ignorantiæ peccata valde timenda sunt, sicuti ea sancti viri timuerunt, & cum Psalmista Psal. 24. orandum: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*: & Psal. 18. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me*. At delicta intelligerentur, si ignorantia tunc solum esset culpabilis, cum in mentem venit de malitia dubitare. Quod enim nostræ menti occurrit, necesse est ut nobis notum sit.

Apostolorum interfectoribus in mentem certe non venit dubitare de sua ipsorum impia immanitate; quia ipsis persuasum fuit, se obsequium Deo præstare, dum Apostolos interficiebant. *Venit hora*, inquit Christus Jo. 16. *ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo*. An hæc ignorantia eos a peccato excusabat? Quis hoc dicere audeat? *Voluntas occidentium Apostolos erat mala*, ait D. Th. 1. 2. q. 19. a. 6. & Tirinus in hunc textum affirmat, hanc ignorantiam non excusare *a gravissimo peccato; quia est voluntaria, crassa, facile vincibilis, seu affectata*.

D. Paulus 1. ad Tim. 1. de seipso confitetur: *Qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*. An de suis culpis dubitare in mentem ipsi venit, cui incredulitas persuadebat persequi fidei præcones, tamquam vere fidei hostes?

Itaque dum pœnitentes in peccata, quæ scire debuerant esse peccata, per ignorantiam incidunt, eorum rei judicandi sunt, licet nec malitiam adverterint, nec de malitia dubitandi in mentem eis venerit.

At inquit La-Croix loc. cit. si nulla menti occurrat saltem confusa culpæ notitia, aut dubitatio, ignorantia culpæ est invincibilis; quia mens ad veritatem quærendam excitari non potest, nisi prævio aliquo lumine, aut dubitatione peccati.

Resp. Ratio a La-Croix allata falsa est; quia ad veritates sibi necessarias indagandas quilibet excitari potest, & debet ex officio addiscendi Dei legem. Quod si hac in re debitam, seu, ut ait D. Aug. dignam operam collocaverit, non est dubium, quin omni culpabili ignorantia vacet. Si autem illud omiserit, etiamsi nulla ne confusa quidem culpæ notitia, aut dubitatione tangatur, seu illustretur, ejus ignorantia evidenter vincibilis est, quia vinci potuit, ac debuit; ideoque culpabilis.

Subdit La-Croix p. 149. n. 749. „ Si alicui inciderit „ cogitatio prudens, ne forte objectum sit malum, & „ operatio inhonesta, ipse autem sufficientem adhibuerit „ diligentiam, neque tamen potuerit telcire veritatem, „ ignorantia, vel error est ipsi invincibilis; ideoque „ operationes, vel mala ex his secuta non sunt „ imputabilia ad culpam. "

Hic quoque sophistice, & falso loquitur. Si enim post sufficientem diligentiam veritatem deprehendere non potuit, manet prudens cogitatio, ne forte operatio sit mala, hoc est prudens culpæ dubitatio, quæ, ut non semel diximus, & ostendimus, præcepti necessitatem imponit abstinendi ab actione.

Hinc illud quoque n. 750. falso asserit, errore invincibili a culpa eos excusari, qui in rebus controversis classicos Auctores sequuntur, etiamsi errent. Nam error vincitur, si mens classicos Auctores aliis repugnantibus non sequatur, sed in re dubia maneat anceps, & suspensa, ut debet. An mens anceps, & suspensa in re dubia manere non potest?

Hoc est necessarium versatilis probabilitatis consectarium, ut errorem invincibilem appellet, qui evidenter vincibilis est.

ANIMADVERSIO III.

Ita sene; quia ex reg. 13. juris in 6. *ignorantia facti, non juris excusat*; dum tamen ea ex oscitantia, aut culpa non oriatur.

ANIMADVERSIO IV.

Hæc doctrina pro fundamento habet, quod malitia non contrahatur, nisi advertatur; qui ex dictis est error Pelagianus; ideoque absolute accepta falsa est. Exemplum tamen a Busemb. allatum recte se habet; quia ignorantia, de qua in eo sermo est, est ignorantia facti; si tamen, ut mox dixi, ea ignorantia ex culpa

non

non proficiscatur; & qui peccat, paratus non sit cum ea femina peccare, etiamsi foret consanguinea.

Animadversio V.

Ne Busemb. doctrina, laxitatum occasio sit, inculcanda hic est D. Thomæ doctrina, ut scilicet lex, cum ex toto servari non potest, ea parte, eoque modo, quo potest, servanda sit.

Animadversio VI.

Juxta Busembaum qui cum alio horas, aut partem earum notabilem commode dicere non potest, non tenetur. Vult scilicet præcepta, & leges non solum esse possibiles, sed faciles, & commodas; alioquin vi obligandi eas privat.

Quod si horas cum alio quis commode recitare possit, at non soleat, eum ab hujusmodi obligatione liberat. Si ita est, qui solus recitare horas non solet, ab earum onere immunis erit, quando socium habere non possit. Qui, cum solus horas recitare nequeat, socium commode habere, & cum eo eas dicere potest, etsi non soleat, cur socium non adhibet? Quia scilicet non vult. Excusatur ne ab horarum recitatione, qui eas omittit, quia vult omittere? Illa distinctio, quod quis soleat, aut non soleat horas canonicas cum socio dicere, quoad vim obligandi, aut eximendi ab obligatione, *inanis est, & rationis vacua*, ut recte ait Concina Theol. t. 2. p. 493. n. 3.

Mirum sane est, quod subditi a legum onere tam facile liberentur. Corrupta doctrina eos liberare potest, sana doctrina eos nec liberat, nec liberare potest.

Animadversio VII.

Qui carens Breviario, pauca ex horis memoriter tenet, perinde se habet, ac qui nihil memoriter tenens, pauca ex horis in Breviario habet. Quod de hac altera specie dicitur, de prima dicendum est. Videlicet lex, quæ tota impleri non potest, quoad partem, quæ potest, implenda est.

Animadversio VIII.

Huic sententiæ vehementer repugnat Concina Theol. t. 6. p. 485. & seq. quem, si lubet, consule. Hac enim de re ego non disputo, quia id necessarium mihi non videtur. Dum fateamur, dispensationes sine justa causa concessas, quæ impedimenta irritantia, & legales inhabilitates tollunt, esse validas, ita ut actus earum vi facti valeant, cui rei Concina non repugnat; quoad conscientiam perinde est, seu dispensatio injusta sit valida, seu invalida; quia omnium consensu tum injuste dispensans, tum injusta dispensatione utens, peccat.

Animadversio IX.

Bus. contrarias sententias affert, ut lector eam seligar, quæ sibi commodior videtur, juxta suum versatilem opinandi modum, Scripturæ, & Ecclesiæ sensui contrarium.

Ceterum hic sermo est de dispensatione injusta non in re levi, sed gravi; in qua dispensantem mortaliter peccare, non unus Suar. a Bus. citatus, sed Cajet., Armil., Valent., Covar., Sotus, aliique a Suarezio laudati censent; qui, ut ait Concina Theol. t. 6. p. 483. n. 6. pro hac sententia *laudare potuisset antiquos, gravioresque Auctores omnes*. Ratio est, quia qui in gravi materia contra justitiam peccat, mortaliter peccat: sed qui sine causa justa dispensat, contra justitiam peccat: peccat contra justitiam legalem, publici boni curatricem; quia leges dissipat, in quarum cura, & custodia publicum bonum situm est: peccat contra justitiam distributivam, quia bonorum, & onerum communium iniquus dispensator est: peccat demum contra justitiam commutativam, quia, cum honorem, & publica stipendia ea conditione accipiat, ut juris, publicique boni custos sit, juris, publicique boni dissipator est. Ergo mortaliter, & gravissime peccat. Hæc est D. Bernardi lib. 2. de consid. c. 4. sententia, ubi ait: *Nam cum nihil bonum est*, scilicet nec necessitas, nec communis utilitas, *non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est*. Crudelis dissipatio potest ne esse sine letali culpa?

Adde, quod qui in re gravi utitur dispensatione sine justa causa impetrata, mortaliter peccat; hujusmodi enim dispensatio perinde est, ac si nulla sit quoad licitum usum; quia juxta Synodum Tridentinam sess. 25. cap. 18. de reform. *subreptitia* censenda est: ergo mortaliter quoque peccat, dum dispensationem sine justa causa petit: ergo etiam dispensans sine justa causa, mortaliter peccat. Hæc scilicet sunt connexa, nec separari invicem possunt.

Animadversio X.

Busembaum more suo opiniones contrarias consarcinat. At leges, legumque custodia, bonum commune est; dispensatio hic & nunc est bonum privatum: bonum autem commune privato bono præferendum est; ideoque in dubio, utrum sit justa dispensandi causa, legum custodia est præferenda privati hominis commodo dispensationem petentis.

At inquit La-Croix (p. 154. n. 804.) „ Potestas dispensandi est late interpretanda, & dispensaturus non „ obligatur ad tam rigidum examen de plena sufficien„ tia causæ. "

Resp. Ita sane loquuntur, qui *consuunt pulvinos sub omni cubito manus*. La-Croix, dum ita scriberet, in mente certe non habuit Synodum Tridentinam sess. 25. c. 18 ita præcipientem. *Quod si urgens, justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum; aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur*. Dispensationem privatis personis impertitam, esse odiosam, La-Croix n. 178. confessus est; ex quo illud sequitur, dispensationem in causa dubia non esse concedendam. At inquit idem La-Croix eodem n. 178. „ Potestas dispensandi est res favorabilis, hinc la„ te interpretanda est. " Hæc sane pugnantia sunt. Si enim usus potestatis odiosus est, ipsa potestas odiosa est; & si contra potestas est favorabilis, ejus quoque usus favorabilis est. Sed versatiles opinatores in more habent ut pugnantia loquantur.

Animadversio XI.

Hoc additum *etsi facilis sit ad superiorem recursus*, mihi suspectum est; nec enim inferior dispensare potest in lege superioris, nisi ex tacita, & præsumpta ejusdem voluntate: at cum superior facilem ad se in levium dispensatione aditum præbet, eam sibi reservare videtur, nisi forte consuetudo contrarium habeat. Ergo &c.

Animadversio XII.

Hic Bus. ponit dispensatione opus non esse, cum adest dubium positivum, rationibus scilicet æqualiter gravibus hinc inde pugnantibus, utrum casus dispensatione indigeat; quod La-Croix p. 155. n. 818. explicate affirmat; quia, inquit, licite sequeris probabilem. An id verum est manente dubio? At ipso Busembao teste c. 2. dub. 1. Resp. 2. Qui cum conscientia practice dubia operatur peccat; idque confirmat ex Ap. dicente: *Quod non est ex fide, peccatum est*. Dubium, inquies, deponendum est. At cum rationes graves hinc inde æquales sunt, dubium est prudens: prudens autem dubium eo ipso, quia prudens est, temere deponitur. An temeraria dubii depositio conscientiam in tuto ponit? Videlicet qui in positivo dubio, utrum casus dispensatione indigeat, sine dispensatione operatur, manifesto periculo violandi legem se se objicit, ideoque sine dubio peccat.

Si id verum est in dubio positivo, multo magis verum est in dubio negativo. Utrum lex in certo casu dispensatione non obtenta obliget, negative dubitas, hoc est ex levibus rationibus: rationes leves contemnendæ sunt, & lex servanda est, nisi dispensationem obtineas. Nescis, utrum lex vim habeat, si ab ea non dispenseris. Dispensatione non impetrata, legem perficere debes, ne ejus violationis periculo te objicias. An de his rationabiliter dubitari potest? At juxta Palaum, Dianam, & alios, ait Busemb. & cum eo La-Croix loco mox citato, non est opus dispensatione, sed sine ea, prout libuerit, agere poteris. Qua ratione id asserunt? Quia, inquit Busemb. cum La-Croix, præsumptio est pro libertate, hoc est pro libertatis possessione. At certum est, libertatem numquam esse in tui possessione. Hoc apertum sophisma supra convulsum est tract. 1. c. 2. dub. 3.

La-Croix objicit R. 20. §. de R. juris, ubi dicitur: *Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit*: quod, inquit La-Croix, „ tenet Castrop. licet magis inclinares, quod in„ digeres dispensatione, quia non debes censere te ob„ strictum lege, nisi de lege sis certus secundum dicta „ num. 272. " Hæc est versatilis probabilitatis doctrina, quæ legum frena adeo laxat, ut in nihilum magna ex parte redigat; quia infiniti propemodum sunt

peculiares casus, de quibus controvertitur, utrum sub legem cadent, nec certa lege definiuntur. Citata juris civilis regula intelligenda est quoad justitiam vindicativam, in qua pœnæ irrogandæ non sunt, nisi de legis violatione certo constet, & quoad judicium de aliorum actibus, qui in dubio in meliorem partem semper interpretandi sunt; non autem eo sensu, ut libertati liceat facere, quod dubium est, utrum liceat. Id Pomponio regulæ citatæ auctori ne in mentem quidem venit; quod si venisset, non probandus, sed jure divino, naturali, & canonico contrarium dictante, esset corrigendus.

Itaque juxta sanam Theologiam in dubio tum positivo, tum multo magis negativo, utrum casus dispensatione indigeat, inferior in lege superioris dispensare non potest; quia dispensando, usurpandæ auctoritatis, qua caret, periculo se se committit, & dispensatum in discrimen violandæ legis conjicit.

ANIMADVERSIO XIII.

Summus Pontifex ne in suis quidem, & Ecclesiæ legibus sine justa causa dispensare potest sine peccato ex mox dictis.

Dum autem Busemb. ait, Pontificem sine justa causa dispensare non posse in Dei lege, quod est certissimum, ponere videtur, ipsum in lege Dei dispensare posse, aut id in dubium vocare. Huic positioni omnes Theologos adversari, affirmat Anacletus Theol. mor. p. 74. conc. 2. Sanch., & Bon. a Concina citati Summo Pontifici facultatem concedunt dispensandi non in omnibus, sed in aliquibus præceptis juris divini. At, inquit Concina Theol. t. 6. p. 476. num. 3. *contraria sententia vera est, & communiter ab antiquis, & recentioribus Auctoribus propugnatur*; quem, si lubet, consule. Hanc esse mentem D. Thomæ 2. 2. q. 88. a. 10. ad 2. aperte intelligitur. Ibi enim ait: *Et ideo cum Prælatus Ecclesiæ dispensat in voto, non dispensat in præcepto juris naturalis, & divini, sed determinat id, quod cadebat sub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circumspicere*. Concedit scilicet, quod in argumentatione sibi opposite dixerat, hoc est per hominem in lege naturæ, & divina dispensari non posse. Dispensatio enim locum habet, ubi lex deficit, hoc est cum ratio dictat, in aliqua hypothesi esse aut privatam necessitatem, aut publicam utilitatem dispensandi. Hoc porro accidit, quia legislator omnia circumspicere non potuit. At Deus omnia circumspexit; nec unquam necessarium, aut utile esse potest, ut homo ab illius lege eximatur. Ergo necesse non fuit, ut Christus suo Vicario facultatem concederet dispensandi in lege divina. Itaque Summus Pontifex, divinæ legis custos est, & interpres, non dispensator.

ANIMADVERSIO XIV.

La-Croix ita inquit (p. 184. num. 802.) „ Quod si „ dispensatio a superiore data sit sine justa causa, mul„ti cum Ill. d. 2. n. 52. docent, subditum posse illa „ uti; sed Azor., Salas, Sanch., Amicus, aliique cum „ Moya t. 6. d. 1. q. 3. contradicunt, quia jus natu„ræ dictat, partem non debere sine causa difformari „ in toto. " Hactenus ille, rem in medio relinquens. At ratio hic allata, & dicta ad Resp. aperte evincunt, subditum non posse uti dispensatione sine justa causa concessa, hoc est si error Prælati evidens sit. Nam in dubio subditus Superioris judicio stare potest. Audiatur D. Thom. 2. 2. qu. 88. a. 12. inquiens: *Ad Prælatum tamen pertinet dijudicare, quid sit magis virtuosum, & Deo magis acceptum; & ideo in manifestis dispensatio Prælati non excusaret a culpa; puta si Prælatus dispensaret cum aliqua super voto de ingressu Religionis, nulla apparenti causa obstante. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, posset stare judicio Prælati dispensantis, vel commutantis.*

Aut (etsi non arbitretur, & temere dispenset) reipsa tamen sit. Sanch. &c. similiter &c. Hujusmodi dispensationes jure naturæ validæ quidem sunt; at jure positivo invalidæ mihi, ita ut iis uti non liceat, videntur. Synod. enim Trid. sess. 25. c. 18. de reform. ait: *Quod si urgens, justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum; aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur.*

Ut dispensatio valida sit, sacra Synod. tria requirit. Primum, ut sit justa dispensandi causa, *Quod si urgens &c.* alterum, ut causæ cognitio præcedat, *id causa cognita*; tertium, ut summa maturitas, hoc est ut pro gravitate, & difficultate negotii cautio, diligentia, examen adhibeatur. Si horum unum, ut omittam illud *gratis*, quod ad rem præsentem non facit, desit, dispensatio quoad ejus licitum usum nulla est; *aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur*. P. quidem Concina, quem ut versatilium opinatorum malleum, solidæque doctrinæ acerrimum assertorem valde veneror, hic repugnat Theol. t. 6. p. 497. n. 4. Quia, inquit, Concilia in dispensatione causæ cognitionem, & examen requirunt, ut exploretur, utrum legitima causa reipsa existat: ergo si hæc existat, ignorantia, aut temeritas, dispensandi potestatem non adimit. Respondeo, ex ignorantia, aut temeritate universe quidem dispensandi potestatem non adimi, adimi tamen in dispensatione, in qua temeritas intervenit, non naturæ jure, sed positivo Concilii Tridentini, ut ex verbis mox citatis intelligitur. Hoc vero accipiendum est quoad Prælatos Papa inferiores, quorum auctoritas non solum quoad legitimum, sed etiam quoad validum usum a generalis Synodi lege pendet. Nam Summi Pontificis potestas quoad valorem humanæ legi obnoxia non est. Ceterum dispensati ex justa causa, dispensatione uti sine scrupulo possunt, nisi evidenter constet, dispensationem temere fuisse concessam; quia temeritatem a suis Superioribus abesse, ponere omnino debent, nisi contrarium evidens sit.

ANIMADVERSIO XV.

Cum dispensatus simplicitate usus, nec falsa narravit, nec veritatem necessario exprimendam reticuit, nihilominus dubitet de sufficientia causæ, *stare posset* ex D. Thoma mox citato, *judicio Prælati dispensantis, vel commutantis*. At si dubium valoris dispensationis se teneat ex parte petentis, hoc est si dubitetur, utrum dispensatio fuerit subreptitia, aut obreptitia, invalida haberi debet; ne scilicet dubie dispensatus committat se periculo violandi legem. Hinc P. Concina Theol. t. 10. p. 349. n. 15. de hujusmodi dispensatione quoad matrimonii impedimentum loquens, ait: *Impedimentum certum est, & dispensatio dubia: dubium autem elidere certum nequit*. At, inquit Busemb., in tali dubio præsumitur in favorem actus, ne pereat. Quid, quæso, rectius præsumitur, in favorem ne actus, an in favorem animæ, ne pereat? Præsumptio in favorem actus temeraria est, quia nullo fundamento nixa, cum pensatis omnibus valor actus dubius sit. Itaque hic quoque illud præceptum locum habet, *in dubiis tutior via est eligenda*.

ANIMADVERSIO XVI.

Idem docet S. Thomas 2. 2. qu. 175. art. 8. cui, ait Concina Theol. t. 6. p. 480. n. 14. communiter subscribunt Theologi. Si tamen causa dispensandi evidens non sit, viri prudentes, & docti consulendi sunt, ne erroris periculo se committat, & peccet.

ANIMADVERSIO XVII.

Contra hanc sententiam ita ratiocinor. Quod naturæ dispensationis contrarium est, eam destruit, & nullam efficit: at vis dispensanti illata, naturæ dispensationis contraria est. Cum enim hæc sit gratia respectu dispensati, a spontanea concedentis voluntate necesse est ut proficiscatur, cui repugnat illata vis. Præterea cum jura omnia sint contraria jus violanti, merito præsumitur contra jus esse, ut beneficio ecclesiasticæ potestatis uti possit, qui eidem vim infert. Adde, quod ex Innoc. III. cap. *Super litteris* mox citando nullum commodum ex impetratis rescriptis consequuntur, qui per malitiam falsum exprimunt, aut verum reticent: ergo multo minus commodum obtinent, qui per vim, quæ fraude pejor est, rescripta extorquent. An qui pœna dignus est, jura permittere censenda sunt, ut dispensationis gratia, & beneficio frui possit? Metus quidem voluntarium, & libertatem simpliciter non tollit; at gratia postulare videtur voluntarium, & liberum perfectum. Hac tamen de re dubitanter loquor, & nihil definio. Illud certe consultius est, ne subditus dispensatione metu injusto extorta utatur, nisi ejus confirmationem submisse impetret; quod docet quoque P. Concina Theol. t. 6. p. 500. num. 4. item data sine ullis verbis sola mente.

Sicuti lex sola mente concepta, vi obligandi caret, ita dispensatio nullis externis signis prodita, sed sola mente data, virium expers est. An homines pro sua voluntate, & commodo evadunt Angeli, ut aliorum cogitationes nullis externis signis expressas percipere possint, si ad se dirigantur?

ANI-

Animadversio XVIII.

Innoc. III. (lib. 1. dec. tit. 3.) cap. *Super litteris*, distinctione utitur, inquiens: *Inter alios autem, qui posteriori modo* (hoc est per simplicitatem, vel ignorantiam) *litteras impetrant, duximus distinguendum, quæ falsitas suggesta fuerit, vel quæ veritas sit suppressa. Nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quæ quamvis fuisset tacita, vel expressa, nos nihilominus saltem in forma communi litteras dedissemus, delegatus non sequens formam in litteris ipsis appositam, secundum ordinem juris in causa procedat.* Hoc est, descripta veritatis occultatio, & falsitatis narratio rescriptum quoad substantiam non vitiat, sed solum quoad formam, cujus fuit causa. Licet autem ibi sermo sit de pontificio rescripto quoad lites, seu justitiam, id tamen habere quoque locum in rescriptis gratiæ, ratione, & auctoritate ostendit Anacletus t. 1. juris can. p. 142. Resp. 2. n. 163. & seq.

Si vero, pergit Pontifex, *per hujusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis litteræ fuerint impetratæ, quæ tacita, vel expressa nos nullas prorsus litteras dedissemus, a delegato non est aliquatenus procedendum.* In hac scilicet specie impetratio, seu rescriptum nullius roboris est. Quod autem dicitur de rescripto ad lites, idem, imo multo magis dici debet de rescriptis gratiæ, inter quæ dispensationes, quæ facilius vitiantur, quam rescripta justitiæ, ut ostendit idem Anacl. n. 173. Ratio autem evidens est, quia licet narratio falsi (idem dicas de suppressione necessariæ veritatis) ex simplicitate & ignorantia, culpa vacet, vim tamen habere non potest impetrandæ dispensationis sine justa causa. Cum ergo causa falso exposita, sit nulla, omni vi caret. Rescriptum enim pontificium non est absolutum, sed est semper conditione affectum, *si preces veritate nitantur* ex cap. *Ex parte* de rescriptis (decret. lib. 1. tit. 3. c. 2.)

Nam qui per fraudem, inquit idem summus Pont. *vel malitiam falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ perversitatis pœnam nullum ex illis litteris commodum consequantur.* Id vero absolute, & sine ulla restrictione dicitur.

Animadversio XIX.

Ita loquitur etiam Concina Theol. t. 6. p. 501. n. 1. Ego hic quoque distinctione utar. Si enim pars residua causæ motivæ habeat rationem causæ principalis, ita ut sola, & sejuncta ab alia parte satis sit ex æquo judicio ad dispensationem, dispensatio manet. At si pars residua ex æquo judicio dispensationi impetrandæ sufficiens non foret, ne apta quidem judicanda est ad dispensationem in suo robore conservandam. Dispensatio enim durare non potest intercidente causa sufficiente ejusdem. E. g. propter oculorum morbum est quis dispensatus ab horis canonicis; ex quo postmodum ex parte convalescit, manente parte ejusdem morbi, quæ tamen gravis non est, nec dispensatione digna. In hac specie dispensatio, ut mihi videtur, cessat.

Animadversio XX.

In hac quæstione Busemb. negantem sententiam ut probabilem & in praxi tutam ex Diana proponit. At probabile æquale, aut majori probabilitate impugnatum, quod libertati faveat, & in praxi sit tutum, ex dictis de probabilitate sunt contradictoria.

Quamquam opinio Dianæ veluti improbabilis, & falsa habenda est; uti rejicitur a Concina Theol. t. 6. p. 501. qu. 1. certum est neminem uti posse dispensatione sine justa causa obtenta: ergo certum est neminem uti posse dispensatione, cessante omnino justa dispensationis causa. Cur enim nemo sine culpa uti potest dispensatione sine justa causa impetrata? quia inculpabilis usus dispensationis a justa causa pendet. Ergo sublata justa causa, usus dispensationis culpabilis efficitur. Sicuti justa dispensatio a justa dispensandi causa in fieri, ut scholæ loquuntur, pendet; ita ab eadem justa causa in facto esse, seu in duratione dependet; quia sublata causa tollitur effectus. Laboras incommodo, quod duraturum putas tota quadragesima; idcirco pro tota quadragesima dispensationem impetras a jejunio; at post unam, vel alteram hebdomadam omnino convalescis, an a jejunio liber es? Quis christiano, & sano sensu id affirmare audeat?

At, inquit Bus. obligatio legis semel extincta non reviviscit; & quod semel destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest.

Resp. Hæc ratio evidenter cavillatoria est: ponit enim, legem ex dispensatione absoluta extingui, cum certum sit, eam non extingui quoad dispensatum nisi sub conditione justæ causæ; qua cessante dispensatio cessat, & lex vim obligandi retinet, seu recuperat. Quamquam vis legis ex justa dispensatione, si proprie loquimur, non extinguitur, sed suspenditur; quæ suspensio tamdiu durat, quamdiu justa dispensandi causa, cui vis dispensationis illigata est, durat.

Ex hactenus dictis rejicienda omnino est doctrina a Busembao hic tradita t. 1. 2. & 3. utpote falsa, communi piorum hominum sensui contraria, merisque scholasticis, seu arabicis cavillationibus nixa.

Animadversio XXI.

Circa quæ notandum, impedimenta occulta dici, quæ vel nulli &c. vel licet aliis &c. ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. Adde, & nullum periculum est, quod publicentur, seu ad forum contentiosum deducantur. Si enim hujusmodi periculum rationabiliter timeatur, *Episcopus*, ait Anacletus t. 4. juris can. p. 151. n. 44. *dispensare nequit*; & ratio est, quia extante hoc periculo, periculum quoque adest, quod matrimonium occulta dispensatione valide contractum, majori cum scandalo separari debeat; cum dispensatio pro foro interno quoad externum attendi non debeat; eaque non obstante matrimonium ab ipso etiam Episcopo dispensante, si impedimentum publicum fieret, sit separandum. Ita Anacl. citans Bosco, Sanch. Barbos. Quod autem de Episcopo dixit, idem intelligi vult de sacra Pœnitentiaria Romana p. 195. n. 417. Idque ex eadem allata ratione; quia in ejus litteris, quarum formula habetur apud eumdem Anacletum p. 198. dicitur, *ita quod hujusmodi absolutio, & dispensatio* (ab occulto matrimonii impedimento) *latius in foro judiciario nullatenus suffragentur.*

Animadversio XXII.

Bus. ait *erratum*, hoc est ex simplicitate, & ignorantia. Nam si erratum sit ex malitia, & fraude, dispensatio vitiatur ex Innoc. III. cit. ad c. 7.

Animadversio XXIII.

Id sane sufficit; at exemplum copulæ maritali affectu peractæ ad rem præsentem aptum non videtur. Copula enim maritalis non potest esse signum matrimonii nunc contracti, cum sit ejus effectus. Consensus ergo secreto præstandus a conjugibus per signa sufficientia, copulam præcedere debet; quam tamen si vel momento præcedat, satis est. Copula potest esse maritalis, & fornicaria; nec maritalis esse potest, nisi ex prævio mutuo matrimonii consensu signis declarato.

Animadversio XXIV.

In formula litterarum sacræ Rom. Pœnit. ita legitur: *Et in ipso actu sacramentalis confessionis tantum, & non aliter, neque ullo alio modo.* Non est hic vitilitigandum Sophistarum more, non ex arbitrio agendum, sed ad amussim præstandum, quod litteræ summi Pœnitentiarii præscribunt, ne dispensatio invalida sit; hoc est audita confessione, & absolutione impertita in ipso Tribunali statim dispensandum est.

Animadversio XXV.

Recte quidem; ac etiamsi examen explicate non exigatur, præmittendum nihilominus est, nisi dispensationis causæ dispensanti compertæ sint, ne temere dispenset, & dispensationem frustrationis periculo exponat. Hujus examinis necessitatem indicant tam rei natura, tum verba illa apponi solita, *discretioni tuæ committimus, quatenus si ita est &c.* ut notat etiam Anacletus t. 4. juris can. p. 199. n. 453.

Animadversio XXVI.

Judex superior potest quidem inferioris sententiam moderari, non subditus, & executor: at Confessarius est subditus, & executor summi Pœnitentiarii: ergo ejus sententiam moderari non potest, sed ei obedire debet. Quod præscribitur in commissione dispensationis super occulto impedimento affinitatis post contractum matrimonium supervenientis, juxta formulam citatam illud est, *injuncta inde ei pro tam enormis libidinis excessu gravi pœnitentia salutari, ac confessione sacramentali peccatorum suorum singulis scilicet mensibus ut minimum semel, aut quoties tibi videbitur.* An Confessarius hæc temperare potest, levem pœnitentiam imponendo, vel confessionem ter tantum, aut quater in anno injungendo? minime vero gentium. Sæpius quidem, si ejus prudentiæ ita videatur, confessionem præcipere potest, quam semel in singulos menses, quia hæc facultas ipsi permittitur; at confessionum numerum minuere non potest. Hæc sunt

perfpicua. Confule tamen, fi lubet, Anacletum p. 200. n. 464.

LIBER II.

De præceptis virtutum theologicarum.

TRACTATUS I.

De præceptis Fidei.

CAPUT I.

Quæ Myfteria Fidei neceffario credenda fint?

EX iis, quæ fideles explicite credere tenentur, quædam neceffario credenda funt neceffitate medii, feu finis; fine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia neceffitate præcepti, fine quibus inculpabiliter omiffis, finis poteft obtineri. Sanch. 2. *mor. c.* 2. Azor. Val.

Refp. 1. Neceffitate medii neceffaria funt hæc duo: 1. Explicite credere, Deum effe, & remuneratorem bonorum effe, juxta illud Apoftuli ad Heb.
ANIMAD. I. 11. *Credere oportet.* Trid. *feff.* 6. *c.* 8. 2. *Poft fufficientem Evangelii promulgationem, credere explicite,* ut vult Mol. *faltem implicite, ut probabiliter quidam docent cum* Con. & Laym. *Chriftum, & fanctiffimam Trinitatem.* Vid. Efcob. *ex* 2. *c.* 9. *n.* 20. ubi ex Vafq. *l.* 2. *d.* 126. *c.* 3. docet culpabilem ignorantiam horum myfteriorum, five negligentiam ea difcendi effe grave peccatum, diftinctum ab eo, cujus eft caufa. V. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 47 & 48.

Porro implicita credere dicitur, qui credit aliquid explicite, in quo alterum implicite eft; v. g. fi credas, quod credit Ecclefia. V. Schol. & Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 8.

ANIMAD. II. Refp. 2. *Neceffitate præcepti quivis fidelis fub mortali explicite credere, & fcire, craffo faltem modo, & quoad fubftantiam, tenetur hæc.*

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta decalogi, & Ecclefiæ. 4. Sacramenta maxime neceffaria, ut Baptifmum, Euchariftiam, & Pœnitentiam; *reliqua autem tunc, quando vult fufcipere.*
ANIMAD. III. Suar. Sanchez, Fill. *n.* 39. *Quæ omnia intellige, nifi impotentia, aut invincibilis ignorantia excufet. Unde refolvuntur.*

ANIMAD. IV. 1. *Non omnes tenentur fub mortali hæc prædicta fcire memoriter*, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur: *fed quoad Orationem Dominicam, fcire omnia bona petenda effe a Deo, quæ eft ejus fumma: quoad Symbolum vero, præcepta, & Sacramenta, fufficit, fi quis rogatus de fingulis recte refpondeat.* Bonac. Laym. *l. c. c.* 9. Sanch. *l.* 2. *c.* 3.

ANIMAD. V. 2. *Quamvis fit præceptum Ecclefiæ difcendi memoriter Symbolum, & Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velitque* Barb. *p.* 3. *c.* 27. *non effe abfolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addifcere non curat, confuetudo tamen, ut notat* Nav. & Lopez, *expofuit obligationem non effe ultra veniale: uti nec eft ultra veniale, nefcire facere crucem,* ut docet Sanch. contra Syl. *qui docet effe mortale.*

ANIMAD. VI. 3. *Moraliter nihilominus neceffarium eft, ut rudiores memoria teneant Symbolum fua lingua: quia aliquin non poffunt habere fufficientem cognitionem articulorum.*

4. Falfa eft opinio quorumdam Canoniftarum, rufticis effe fatis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicite, credendo quidquid credit Ecclefia.

ANIMAD. VII. 5. *Excufantur ii, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio fimilia difcendi, aut qui nimis fint rudes,* ita ut non poffint ea comprehendere, aut retinere; quod fæpe contingere docent Azor. & Bec. contra alios.

ANIMAD. VIII. 6. *Si Confeffarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex doctrina Chriftiana ea, quæ fcire tenetur* (quod de literatis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præfumendum non effe monet Sanchez 2. *mor. c.* 3.) *debet eum interrogare de negligentia in iis addifcendis:* cum per eam plurimi graviter peccent. Led. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 8. Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4.

7. *Poffunt abfolvi (contra quofdam) qui ignorant ea, quæ fub mortali fcienda effe dixi.* Ratio eft, quia licet peccarint omittendo difcere, poffunt tamen de hoc dolere, cum propofito difcendi. Sanch. *Quod fi tamen ignorarent ea, quæ neceffitate medii fcienda funt, deberent inftrui ante abfolutionem.* Bonac. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. Sanch. *l. c. c.* 3. *n.* 21. ANIMAD. IX.

8. *Parochus fuas oves* (ficut parens liberos) *tenetur fub mortali, per fe, vel alium docere ea faltem, quæ fub mortali fcire tenentur.* Sanch. 2. *mor. c.* 3. Filliuc. Palaus, Trull. *l.* 2. *c.* 1. Kon. &c. ANIMAD. X.

ANIMADVERSIO I.

MIttamus verfatilem probabilitatem, quæ in lubrico femper verfatur, & quod res eft, dicamus. D. D. Th. 2. 2. quæft. 2. art. 3. ad 1. dicit, *quod illa duo* (hoc eft, effe Deum, & remuneratorem juxta Ap. ad Heb. 11.) *explicite credere de Deo omni tempore, & quoad omnes neceffarium fuit; non tamen eft fufficiens omni tempore, & quoad omnes:* & art. 7. *Poft tempus autem gratiæ revelatæ tam majores, quam minores tenentur habere fidem explicitam de myfteriis Chrifti præcipue quantum ad ea, quæ communiter in Ecclefia folemnizantur, & publice proponuntur, ficut funt articuli incarnationis, de quibus fupra dictum eft.* Hi porro ex eodem S. Thoma qu. 1. art. 8. funt feptem; *quorum primus eft de incarnatione, five de conceptione Chrifti: fecundus de nativitate ejus ex Virgine: tertius de paffione ejus, & morte, & fepultura: quartus eft de defcenfu ad inferos: quintus eft de refurrectione: fextus de afcenfione: feptimus de adventu ad judicium.* Hinc illa oracula, *Creditis in Deum, & in me credite* Joann. 14. *Dedit poteftatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus* Joann. 1. *Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus eft, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei* Joann. 3. Itaque Melchior Canus relect. de faccam. p. 2. concl. 3. ait: *Fides Chrifti explicita poft Evangelii divulgationem eft ad falutem cujufque hominis neceffaria.* Poft fubdit: *Tertia illa conclufio ufque adeo certa eft, ut eam negare non periculofum modo, verum etiam erroneum fit: hæreticum dicerem, nifi modeftius effet, Ecclefiæ definitioni hujus vocabuli notam derelinquere.*

Quod autem dicitur de myfteriis Chrifti, idem quoad fidem explicitam de Trinitate dicendum eft. Ecce D. Thomam 2. 2. qu. 2. art. 8. ajentem, *quod myfterium incarnationis Chrifti explicite credi non poteft fine fide Trinitatis: quia in myfterio incarnationis Chrifti hoc continetur, quod Filius Dei carnem affumpferit, quod per gratiam Spiritus fancti mundum renovaverit, & iterum quod de Spiritu fancto conceptus fuerit . . . Et ideo etiam poft tempus gratiæ divulgatæ tenentur omnes ad explicite credendum myfterium Trinitatis.* Hæc doctrina in fymbolo S. Athanafii, feu quicumque fit ejus Auctor, expreffa habetur. *Quicumque vult falvus effe,* inquit fymbolum, quod eft Catholicæ Ecclefiæ vox, *ante omnia opus eft ut teneat catholicam fidem: quam nifi quifque integram, inviolatamque fervaverit, abfque dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc eft, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur . . . . Sed neceffarium eft ad æternam falutem, ut incarnationem quoque Domini noftri Jefu Chrifti fideliter credat.* Symbolum Trinitatem, & Incarnationem diftincte explicat, & diftincte neceffario credenda proponit: ergo ex neceffitate diftincte credenda funt, quidquid Buf. aut alii contra dicere audeant. Hac de re legi poteft etiam Concina Theol. t. 2. p. 102. n. 12. & p. 103. n. 13.

At hic aliquis forte objiciet. Præceptum de Chrifti fide invincibiliter ignorari poteft, puta ab homine in filvis enutrito, quo nullus Evangelii præco pervaferit. Nam, ut ait Ap. ad Rom. 10. *quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient fine prædicante? . . . Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chrifti.* Hinc Chriftus Joann. 15. *Si non veniffem, & locutus eis non fuiffem, peccatum non haberent:* intellige quo in Chriftum non credunt. Quare illa prop. *Infidelitas pure negativa in his, quibus Chriftus non eft prædicatus, peccatum eft,* hæc, inquam, prop. n. 68. A S. Pio V. & Gregor. XIII. profcripta fuit. * Ergo fi illi, quibus Chriftus non eft annuntiatus, in Chriftum non credentes non peccant, fine expreffa Chrifti fide falvi effe poffunt: ergo expref-

fa

* Habetur Bulla Greg. XIII. apud Concinam t. 9. app. p. 20. cap. 5.

ſa Chriſti fides non eſt ad ſalutem neceſſaria neceſſitate medii.

Reſpondeo, hos, de quibus hic ſermo eſt, damnandos eſſe non fidei in Chriſtum defectu, ſed propter alia peccata contra naturæ legem. Quod ſi ponamus, hos naturæ legem ſervare, non eſt dubitandum, quin Deus vel per homines, vel per Angelos, vel alia ratione, Chriſti, & Sanctiſſimæ Trinitatis myſteria illis ſit revelaturus; quia Deus in neceſſariis non deeſt. Hinc Philippus Act. 8. ab Angelo raptus eſt ad Eunuchum virum religiosum, ut Chriſtum ei annuntiaret; & Angelus Act. 10. apparuit Cornelio Deum timenti, eique præcepit, ut Petrum Ap. acceſſeret, a quo Chriſti fidem didicit.

Animadversio II.

Concina Theol. t. 1. p. 120. n. 21. ita loquitur. „ Mihi valde probabile eſt, neminem ab obligatione ſciendi hæc ſacramenta eximi. Septem enim ſacramenta ſunt veluti teſſeræ catholicæ Religionis, ſunt divinæ erga nos miſericordiæ pignora. Qui illa ignorat, divinæ bonitati ingratus eſt, & propriæ profeſſionis quaſi contemptor: idque potiſſimum his temporibus verum habet, quod hæretici præfata pernegant ſacramenta.... Quænam vero ſit culpa eadem ignorare, fateor me non tenere. “

Sed Buſ. laxe loquitur in eo, quod reliquorum ſacramentorum ſuſceptionem arbitrio ſuſcipientium relinquat ſine ulla reſtrictione; qua de re ſermo erit, cum de confirmatione, & extrema unctione agetur.

Animadversio III.

Præcepta Decalogi invincibiliter, aut ex impotentia ignorari non poſſunt; quia Decalogi præcepta, ſunt naturæ præcepta, quorum aliqua, ut Deus eſt colendus, Parentes ſunt honorandi, ad prima juria naturalis principia revocantur, omnibus nota; alia vero ex primis principiis proxime colliguntur, & facile innoteſcunt; ideoque de præceptis Decalogi nulla poteſt eſſe invincibilis ignorantia: qua de re nulla quæſtio eſſe debet; ſed ſolum quæſtio eſt, utrum de remotis juris naturæ concluſionibus cognitu difficilibus invincibilis ignorantia haberi poſſit; quæ quæſtio intelligenda eſt, ſi, & quando harum veritatum notitia ad recte agendum, vel docendum hic & nunc neceſſaria ſit. Sed hac de re conſule, ſi lubet, Concinam app. t. 2. p 97. cap. 3.

Quod attinet ad ſymbolum, orationem dominicam, ſacramenta, & præcepta Eccleſiæ, hæc invincibiliter ex mox dictis ab iis ignorari poſſunt, quibus fides nunquam fuit annuntiata; at vero ab iis, qui inter Catholicos vivunt, ubi hæc vulgo traduntur, invincibiliter ignorari nequeunt. Apud hos enim invincibilis ignorantia oriri non poteſt, niſi ex ingenii craſſitie: at quantacumque ſit ingenii craſſities, ſi homo de ſua ſalute ſollicitus diligentiam adhibeat, Deum oret, nec labore ſe frangi patiatur, non eſt dubitandum, quin prædicta addiſcere, & ſaltem quoad ſubſtantiam, ſeu ſenſum cognoſcere poſſit. *Deus enim*, ut loquitur Syn. trid. ſeſſ. 6. c. 11. *impoſſibilia non jubet; ſed jubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adjuvat ut poſſis.* At Deus jubet, ut unuſquiſque credat ſymboli articulos, ideoque eorum cognitionem, ſine qua credi non poſſunt, habeat; item præcipit, ut Deus oretur, eoque modo oretur, quo oratio dominica præſcribit: *Sic ergo*, inquit Chriſtus Matth. 6. *vos orabitis: Pater noſter &c.* quod fieri non poteſt ſine orationis dominicæ notitia. Ergo ſymboli, & orationis dominicæ notitia ab unoquoque haberi poteſt. Idem dicas de notitia ſacramentorum, quæ ex præcepto ab unoquoque ſuſcipienda ſunt, & diſpoſitionum, quæ neceſſario afferri ad ea ſuſcipienda debent. Hoc vero multo magis intelligi debet de Eccleſiæ præceptis; quia hæc captu faciliora ſunt, quam reliqua, de quibus hic dictum eſt. Hinc Concilium Forojulienſe ſub Carolo Magno, & Pippino celebratum (apud Conc. Theol. t. 1. p. 123. n. 25.) inquit: *Symbolum, & orationem dominicam omnis Chriſtianus memoriter ſciat, omnis ſexus, omnis conditio, maſculi, & femina, juvenes, ſenes, liberi, pueri, conjugata, innuptaque puella; quia ſine hac benedictione nullus poterit in cælorum Regno percipere portionem.* Et S. Carolus Borrom. in admonit. Confeſs. n. 35. ait: *Perchè dunque ognuno, che ſia pervenuto all' uſo della ragione, è obbligato ſotto pena di peccato mortale a ſapere tutti gli articoli del ſimbolo apoſtolico, quali ſiano, almeno quanto alla ſoſtanza, e li comandamenti di Dio, e della Santa Chieſa, che obbligano a peccato mortale, e communemente ſi ſogliono inſegnare nelle ſcuole della dottrina Criſtiana; e per queſto trovando il Confeſſore, che il penitente non ſappia le ſopraddette coſe, ſe non ſarà diſpoſto ad impararle quanto prima, non deve aſſolverlo.* Dum Syn. Forojulienſis cit. & S. Carolus ſine ulla exceptione loquuntur, *quia ſine &c. nullus poterit &c. ognuno &c.* nullam ignorantiam, aut impotentiam excuſantem admittunt. *Ma quando*, pergit S. Carolus, *ſi eſibiſca pronto di farlo, ſe altre volte eſſendo ſtato ammonito dal Confeſſore, o ſia l' iſteſſo, o altro, o dal ſuo Curato in particolare a impararle, (di che avvertiſca d' interrogarlo) non ha fatto la debita diligenza per impararle ſecondo la ſua capacità, differiſca l' aſſoluzione ſino a tanto, che in qualche modo ſoddisfaccia. Ma non eſſendo ſtato di ciò avviſato, lo aſſolva, dandogli prima quella iſtruzione delle ſopraddette coſe, che gli foſſe neceſſaria, per eſſere allora capace dell' aſſoluzione.* Inſtructio porro abſolutioni neceſſario præmittenda, eſt eorum præſertim myſteriorum, quæ ex neceſſitate medii credenda ſunt; quia nemo hæc ignorans, ex omnium conſenſu, ut ait Concina Theol. t. 1. p. 124. n. 27. abſolvi poteſt. Quod ſi articuli fidei neceſſitate medii credendi, a quolibet teneri poſſunt, & debent; multo magis intelligi, & ſciri poſſunt alia ex præcepto diſcenda, quæ captu faciliora ſunt, quam illi, qui altiſſima Trinitatis, & Incarnationis myſteria continent.

Animadversio IV.

Concilium Forojulienſe mox cit. ait: *Symbolum, & orationem dominicam omnis Chriſtianus memoriter ſciat &c.* non eſt ergo ſatis ſcire, omnia bona eſſe petenda a Deo, ut Buſ. ait; ſed ſcire oportet, quænam bona a Deo petenda ſint. Hinc Catech. Conc. Trid. p. 4. c. 1. ſect. 1. n. 1. ait: *Quamobrem præcipua Parochi cura verſari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid a Deo, & quomodo orandum ſit. Omnes autem neceſſariæ precationis numeros continet divina illa formula, quam Chriſtus Dominus Apoſtolis, & per illos, eorumque ſucceſſores omnibus deinceps, qui Chriſtianam Religionem ſuſciperent, notam eſſe voluit; cujus verba, & ſententias ſic animo, ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus.* Hoc autem idem dicendum eſt de ſymbolo, præceptis Decalogi, & Eccleſiæ, & ſacramentis. „ Sufficit, inquit Buſ. ſi quis rogatus de ſingulis recte reſpondeat. “ Id ſane ſufficit; ſed de ſingulis recte reſpondere non poteſt, niſi animo, & memoria ea comprehendat. Si enim quis interrogetur, quot, & quinam ſint ſymboli articuli, quot, & quænam ſint Decalogi, & Eccleſiæ præcepta, quot, & quænam ſint ſacramenta; recte certe reſpondere non poteſt, niſi ſymbolum, præcepta, ſacramenta memoriter teneat. An hæc quoque res graviſſima cavillis involvenda eſt?

Animadversio V.

Ex hactenus dictis in Reſp. 2. & c. 1. non ſolum Eccleſiæ, ſed Dei lex eſt, ut ſymbolum, & oratio dominica animo comprehendatur, ſeu memoria teneatur ſaltem quoad ſubſtantiam, ſeu ſenſum; & quia res hæc graviſſima eſt, ſub mortali obligat; quod explicate docent Syn. Forojulienſis, & S. Carolus Bor. mox citati; ideoque audiendi non ſunt, qui contraria comminiſcuntur.

Animadversio VI.

Recte ſane Buſembaum; at ſi hoc verum eſt, illud etiam verum eſt, rudiores, qui ſymbolum apoſtolicum memoriter non tenent, mortaliter peccare. Eſt enim evidens mortale peccatum, ea memoriter non tenere, ſine quorum memoria ſufficiens articulorum cognitio haberi non poteſt. Præſens Buſembau doctrina proximam in c. 2. traditam merito corrigit.

Animadversio VII.

Quibus defuit doctor, excuſantur ex dictis, & ex prop. 13. a S. Pio V. & Greg. XIII. proſcripta, & ſupra allata. At viventibus inter Catholicos nunquam, & nuſquam deſunt Doctores, ſi ex animo hæc diſcere velint.

Aut nunquam venit in mentem obligatio ſimilia diſcendi. Hæc doctrina pro fundamento habet, culpam non admitti, niſi legis obligatio, ſeu, quod idem eſt, culpæ malitia in mentem venerit; qui eſt Pelagianorum error.

Aut qui nimis ſint rudes, ita ut non poſſint ea comprehendere, aut retinere. Hæc excuſatio pro fundamento habet, Deum aliquibus impoſſibilia præcipere; quæ eſt Janſenii hæreſis; ideoque hanc excuſationem ſupra exploſimus.

Animadversio VIII.

Si Confeſſarius probabiliter judicet &c. Adde aut probabiliter dubitet. Si enim in probabili dubio, interrogare omittat, abſolutionem fruſtrationis periculo objicit.

ANIMADVERSIO IX.

Bus. hic Resp. 1. dixit, probabile esse, Christum, & sanctissimam Trinitatem non necessitate medii esse expresse credenda: ergo juxta Busembaum qui Christi, & sanctissimæ Trinitatis ignorantia laborat, dummodo de hac culpa doleat cum proposito discendi, absolvi poterit: at hæc est prop. 64. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D. N. Jesu Christi.*

Quod si tamen ignorarent &c. deberent instrui &c. Loco *deberent* dic *debent*; alioqain absolutionis ex dictis ad Resp. 2. & prop. 64. ab Innoc. XI. damnata, & mox descripta capaces non sunt.

ANIMADVERSIO X.

Quoad hanc propositionem disjunctivam *per se, vel alium* vide infra dicenda lib. 3. tr. 3. cap. 2. dub. 6.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei.

ANIMAD. I. RESpond. 1. *Præceptum fidei internum obligat.* 2. *Pueros inter fideles educatos, quando rationis usum perfecte consecuti mysteria fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere sit res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo.* Sanch. Bon. *t. 2. d. 3. p. 3. eddens plurimos eorum excusari inadvertentia, aut invincibili ignorentia.* 2. *Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam.* Sanch. *l. 2. mor. c.* 1. Con. *d.* 14. *de fide* Fill. *n.* 25. 3. Quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire scrupulosis, recte monet Sanch. quia hi, avertendo mentem ad alia objecta, facilius superant. *Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens.* 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. gr. spei, caritatis, pœnitentiæ, quæ fidem supponat. Bonac. *qu.* 2. *p.* 2. His addit Hurt. contra Sanch. 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis, vide Dian. *p. 5. s. 13. R. 19.*

Ex his resolvuntur hi casus.

1. *Hæreticus, quamdiu suam sectam judicat esse cre-*
ANIMAD. II. *dibilem, vel æque credibilem, non tenetur credere;* quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter. Sanch. 2. *mor. c.* 1. Laym. *l. 2. t. 1. c.* 10 & 12.

2. *Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persua-*
ANIMAD. III. *sum est a puero, nos abjicere, & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque, tanquam pestes, fugiendos; non possunt stante hac persuasione, salva conscientia nos audire, & laborant ignorentia invincibili, cum non dubitent se esse in bona via.* Laym. *c.* 10. Sanch. *l. 2. c.* 1.

3. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulterius inquirere, & a Deo petere lumen: quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *ibid.* V. Ferdin. de Castro Palao *t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Resp. 2. Præceptum exterius fidem confitendi jure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cum vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privative, vel contrarie subtraheretur. Dixi *privetive:* ut, si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrarie*; ut si alioqui Deus afficeretur injuria, vel proximus gravi malo; v. g. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contemptus Religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit; quia finis præcepti est caritas. S. Th. 2. 2. *qu. 3. art.* 2. Suar. Reg. Fill. *t. 22. c. 3. qu.* 1.

Unde resolvitur hic casus.

Si hæretici conculcent imagines, aliisque injuriis fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, si quidem inde prudenter speret profectum.

Resp. 3. Ad professionem fidei externam jure ecclesiastico tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum*, cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet Filliuc. *t. 2. tr. 21. c.* 3. sequentes personæ.

1. Provisi de beneficio curato, idque intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, *sess. 24. c. 22. de ref.* ANIMAD. IV.

2. *Provisi de Canonicatu, vel dignitate in Cathedrali Ecclesia:* idque non tantum coram Episcopo, vel ejus Vicario: sed etiam in Capitulo, *ibid. addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) ut alioqui fructus non faciant suos.* V. Sanchez *l. 2. c.* 5. Barb. *de potest. Episc. 3. p. art. 61. num.* 29.

3. Primates, Archiepiscopi, Episcopi in prima Synodo provinciali, cui interetunt. Trid. *sess.* 25.

4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud Rodr. *t. 2. q. reg. q.* 72. ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promovet ad talem gradum, sine prævia professione. V. Fill. *t. 22. c. 3. qu.* 11. Barb. *in remiss. sess. 24. n.* 12. Verum ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet Sanch. *c. 3. n.* 4.

Unde resolvitur.

1. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tantum Collegiatis, vel de Beneficiis tantum simplicibus.

2. *Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri* ANIMAD. V. *per procuratorem*, ut docet Azor. Nav. & Sanchez, *probabilius tamen est, teneri personaliter*, ut docet Fill. Ratio est, tum quia alias non videtur fieri satis juramento, quod personaliter faciendum esse docet Glossa apud Fill. tum quia ita decidit Rota apud Garz. *l. 3. de benef. c.* 3.

ANIMADVERSIO I.

ERgo si pueri descripti non apprehendant, quod credere mysteria fidei sit res necessaria ad salutem, omittentes actus fidei juxta Busembaum non peccant. Hic quoque pro fundamento ponit, non peccari, nisi lex, seu, quod idem est, peccati malitia apprehendatur, seu advertatur; qui est pelagianus error. In hanc scopulum Busembaum non advertens sæpe incidit; in quem tamen non incidisset, si D. Thomæ, ut debuerat, operam dedisset. S. enim Doct. 1. 2. qu. 19. art. 3. & 4. docet, humanæ voluntatis bonitatem tum ex ratione, tum multo magis ex æterna Dei lege pendere; ex quo fit, ut si actio, vel omissio rationi contraria, etiamsi Dei legi difformis non sit, mala nihilominus sit, multo magis mala sit, si Dei legi repugnet, etiamsi cum ratione errante congruat. Hinc ex D. August. lib. 22. contra Faustum *peccatum est dictum, factum, vel concupitum aliquid contra æternam legem.* Legatur quoque D. Thom. art. 6. qu. cit. ad 1. ubi ait, *quod, sicut Dion. dicit in 4. cap. de div. nom. bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus; & ideo ad hoc, quod dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit, sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum.* Hinc Evangelium Marci ult. inquit: *Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ait absolute *qui non crediderit*, non autem qui non crediderit, apprehendens credendi necessitatem.

Addens, plurimos eorum excusari inadvertentia. Perstat Bus. in suo errore.

Aut invincibili ignorantia. Non est dubium, quin ignorantia invincibilis excuset. At dum Busembaum plurimos pueros inter Fideles educatos, actus fidei omittentes a culpa excusat ex invincibili ignorantia, ponit, plurimos pueros vel non posse, vel non teneri scire legem Dei, actus fidei præcipientem. Est ne sana hæc positio? Ego vero tamquam certum, & fide tenendum pono, Dei

legem

legem impleri posse, & debere. Si autem impleri potest, & debet, sciri etiam potest, & debet. Quod enim nescitur, impleri non potest. Hinc Ps. 118. n. 97. *Quomodo dilexi legem tuam, Domine! tota die meditatio mea est*. Ergo lex Dei, præcipiens pueris fidei mysteria edoctis actum fidei, sciri ab iis potest, & debet: ergo ignorantia hujus legis non est invincibilis.

Adultos infideles, quando ratio incipit dictare &c. Hoc perinde est, ac si dixerit, quando ratio advertit obligationem præcepti; sine qua advertentia non vult peccatum admitti. Sed hac de re mox ad c. 1.

Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. At cum pueri inter fideles educati, & adulti infideles ad actus fidei non obligentur juxta Busembaum, nisi obligationem advertant; fidei præceptum eos non obligat per se, seu ex vi sua, sed posita illa adjunctione, & hypothesi, quod obligationem advertant. Præceptum vero eliciendi actum fidei, cum tentatio contra fidem, quæ aliter vinci non potest, urget, in illa hypothesi, non ex se obligat; & rursus tale præceptum in ea hypothesi non ex præcepto affirmativo eliciendi actus fidei, sed ex negativo fidei non repugnandi oritur. Si ergo fatente Busembao in reliquis casibus fidei præceptum per accidens tantum obligat, efficitur ut fidei præceptum per se numquam obliget; quæ est prop. 16. ab Innoc. XI. proscripta ita sonans: *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se*. Prop. vero 17. ab eodem Innoc. XI. damnata, ita habet: *Satis est actum fidei semel in vita elicere*.

Itaque præceptum fidei per se obligat uti pueros fideles usu rationis pollentes, & fidei mysteria edoctos, sic in hora mortis, & saltem semel quotannis; ut ostendit Concina Theol. t. 1. p. 534. n. 15. p. 535. n. 57. p. 537. n. 19.

Hinc Rit. Rom. cap. *Modus juvandi morientes* ait: *Hortetur infirmum, & excitet, ut, dum mente viget, eliciat actus fidei, spei, & caritatis, aliarumque virtutum, nempe ut firmiter credat &c.*

Dixi autem *saltem semel quotannis*, quia fortasse frequentius obligat. Nam ex Ap. fides vitam spiritualem sustentat, *justus ex fide vivit*, ad Gal. 3. At ut id præstet, necesse videtur ut frequentius exerceatur, quam semel quotannis; qua de re vide Concinam loco mox citat.

Ne tamen nosmetipsos, aliosque super hac re anxios plus justo habeamus, animadverti potest, actus fidei a fidelibus, qui perditæ conscientiæ non sint, sæpius exerceri. Pueri dum interrogati, quot sint in divinis personæ, respondent esse tres, actum fidei, si ex animo loquantur, edunt; dum symbolum fideles recitant, actum fidei eliciunt, si serio, & ex intelligentia illud pronuntient; dum Eucharistiam adorant, credunt; cum audientes universale judicium, paradisum, infernum, hæc pro certis habent, fidem exercent. Alia his similia exempla occurrunt, quæ ostendunt, Catholicos eliciendis fidei actibus deesse non solere.

Animadversio II.

Hoc sane est legitimum consectarium doctrinæ asserentis, præcepta non obligare, nisi eorum obligatio advertatur: at hæc doctrina ex dictis est hæresis pelagiana: ergo illius consectarium rejiciendum est. Cur hæreticus suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æque credibilem, ac nostra catholica Romana fides? quia scilicet est pervicax. An pervicacia illum a peccato excusat? D. Th. 1. 2. qu. 19. art. 6. ad 3. ait, *quod sicut in syllogisticis uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi; ita in moralibus uno inconvenienti posito ex necessitate alia sequuntur. Sicut supposito, quod aliquis quærat inanem gloriam, sive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, sive dimittat, semper peccabit; nec tamen est perplexus, quia potest intentionem malam dimittere. Et similiter supposito errore rationis vel conscientiæ, qui procedit ex ignorantia non excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate; nec tamen est homo perplexus; quia potest ab errore recedere, cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria*. Talis est hæreticus a Busembao descriptus, cujus error ab animi pervicacia profectus, vincibilis est, & voluntarius. Audiatur iterum D. Th. qui 2. 2. q. 10. art. 1. ait, *quod infidelitas dupliciter accipi potest. Uno modo secundum puram negationem, ut dicatur infidelis ex hoc solo, quod non habet fidem, sicut in illis*, ut mox se explicat, *qui nihil audierunt de fide; & hæc non habet rationem peccati, sed magis pœnæ. Alio modo potest intelligi infidelitas secundum contrarietatem ad fidem; qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam, secundum illud Is. 53. Quis credidit auditui nostro? Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis; & secundum hoc infidelitas est peccatum*. Infidelitas porro hæretici non est pure negativa, sed fidei per contrarietatem opposita, quia comparans suam sectam cum catholica fide, suæ sectæ tamquam probabiliori adhæret, & catholicam fidem respicit. Ergo ab infidelitatis peccato excusari nullo modo potest. Ponamus, hæreticum suam sectam certo veram, catholicam vero fidem certo falsam habere; hic juxta Busembaum multo minus credere tenebitur. Ego vero ajo, hunc esse inexcusabilem; quia ejus persuasio ex pervicacia orta, abjici potest, ideoque debet.

At, inquit Bus. fides nondum est ei sufficienter proposita, ageretque imprudenter. Resp. Hoc sane falsum est; nec id Bus. ostendere umquam poterit. An fides ei sufficienter proposita non est, quia fallacissimis doctrinis, & cavillationibus abripi se sinit? an fides ei sufficienter proposita non est, quia suos impios hæreticos magistros Ecclesiæ Catholicæ judicio præfert? imo hac de causa hæresis reus est. Hæresis enim est error, fidei jam susceptæ contrarius, & pertinax. Pertinacia porro in eo sita est, ut hæreticus suum impium judicium Catholicæ Ecclesiæ definitioni superbe præferat, nec se illi submittat. Si hæretici judicantes suam sectam verosimiliorem, aut æque probabilem, ac nostra fides, hæresis culpa vacant, paucissimi hæretici, hæresis vitio laborarent. Quod si ita est, sacra Syn. Trid. tam multa anathemata in impia hæreticorum dogmata contorquens, innocentes, si Busembaum audimus, maxima ex parte ferit, punitque. Div. Th. 2. 2. qu. 10. art. 8. ait: *Alii vero sunt infideles, qui, quandoque fidem susceperunt, & eam profitentur, sicut hæretici, & quicumque apostatæ; & tales sunt etiam corporaliter compellendi, ut impleant quod promiserunt, & teneant quod semel susceperunt*. An homines in sua hæresi innocenter permanentes, exilio, carceribus &c. compellendi sunt, ut catholicam fidem suscipiant? At hic La-Croix p. 168. n. 48. §. 7. inquit: „ Busemb. hic dicens, „ hæreticum, quamdiu suam sectam judicat esse æque „ credibilem, non teneri credere, tantum vult non teneri determinate credere; tenetur tamen ulterius inquirere, quia pro sua secta non habet evidentiam: „ ergo cùm teneatur credere, tenetur in una Religione „ quærere evidentiam, quam inveniet in Catholica, si „ indifferenter examinet. "

Resp. Si talis hæreticus non tenetur determinate credere, potest ergo sine culpa suspensus hærere: at ipsa animi suspensio, gravissima culpa non vacat; quia dubius in fide, infidelis est. Præterea si hæreticus, quamdiu suam sectam judicet esse æque credibilem, non tenetur determinate credere, si eam credibiliorem judicet, ei inhærere determinate poterit.

Quamquam cum juxta versatilem opinandi modum liceat sequi opinionem probabilem contra aliam seu æque, seu minus probabilem, non minus poterit hæreticus ex Busembau mente, suæ sectæ adhærere, cum eam credibiliorem, quam cum æque credibilem putat. At cum hæc doctrina sit horribilis, eam La-Croix temperare conatus est; cum potius a versatili probabilitate, unde tam horrenda absurda proficiscuntur, recedere debuerit. Hæreticus de sua secta dubitans, & veritatem inquirens, suum quidem hæresis peccatum nondum deseruit, viam tamen illud deserendi ingressus est. Hoc unum de illo vere dici potest, at a culpa illum excusare omnino non possumus.

Animadversio III.

Stante hac pestifera, & pervicacissima persuasione necesse est ut peccent; quia ex D. Thoma mox cit. *sicut in syllogisticis uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi, ita in moralibus uno inconvenienti posito, ex necessitate alia sequuntur*. Ergo illam persuasionem maxime impiam, & culpabilem abjicere debent; falsumque est, quod Bus. ait, hos hæreticus invincibili ignorantia laborare.

Nonne Deus omnibus hæreticis præcipit, ut ad catholicam Romanam Ecclesiam abjuratis impiis doctrinis redeant? Si ergo aliqui eorum invincibili ignorantia laborant, Deus aliquibus eorum impossibilia præcipit. Si enim invincibili ignorantia laborant, ad Ecclesiam catholicam redire non possunt. At, inquit Bus. *non dubitant, se esse in bona via*. Ergo Bus. ratio, pelagiana doctrina, ut sæpe monuimus, nititur, asserente hominem non peccare, nisi peccatum advertat. Si hæreticus ignorantia invincibili laborat, quia non dubitat se esse in bona via, atheus quoque, & quicumque idolorum cultor invincibili ignorantia laborat, si non dubitet, se esse in bona via; quod Apostolo aperte contrarium est Rom. 1. v. 20. dicenti: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusabiles*.

Ant-

ANIMADVERSIO IV.

Sacra Syn. Trid. sess. 24. cap. 12. de reform. ita inquit. *Provisi autem de canonicatibus, & dignitatibus in Ecclesiis cathedralibus non solum coram Episcopo, seu ejus officiali, sed etiam in capitulo idem*, hoc est orthodoxæ suæ fidei publicam professionem, & sponsionem permanendi in Rom. Ecclesiæ obedientia, *facere teneantur: alioquin prædicti omnes provisi, ut supra, fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur*. Si fructus suos non faciunt possessione quoad hoc non suffragante, illos certe retinere non possunt, etiamsi nulla hac de re Judicis sententia intercedat; quia nemo retinere potest quod suum non est; ideoque ante judicis sententiam sunt restituendi. Hoc penes me perspicuum est; & ita docet quoque Concina Theol. t. 1. p. 149. q. 4.

ANIMADVERSIO V.

Si fatente ipso Busembao probabilius est, esse necessariam perfessionem personalem, hæc sententia necessario sequenda est, ut sana Theologia inculcat, nec prior permittenda. Hac tamen de re, si necessarium putas, legere potes Concinam Theol. t. 1. p. 152. q. 8.

CAPUT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESp. Nullo casu licet sive voce, sive alio signo fiat, dicente Christo: *Qui me negaverit coram hominibus &c.* Interim vero, etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non est, licet tamen dissimulare, quod est, sive tegere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis, & indifferentibus, ob justam causam, & cum non est necessitas fatendi. Est comm. S. Thom. Kon. *disp.* 15. *dub.* 2. *n.* 9. Laym. *l.* 3. *t.* 1. *c.* 11.

Unde resolvitur.

1. Rogatus de fide in odium religionis, sive publica auctoritate, sive privata, nullo modo potest utendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis, ita respondere, ut præsentibus videatur fidem negasse, multo minus dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. Azor. Fill. *c.* 3. *n.* 97.

ANIMAD. I. 2. *Qui rogatus seu privata, seu publica auctoritate vel tacet, vel respondet obscure, vel ait se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, aut simili modo tergiversatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere.* Unde, si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; ut habet Kon. *l. c. Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica teneatur positive fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse.* Kon. *d.* 15. *dub.* 2. Nav. Azor. Sanch. Bec. *c.* 9. *q.* 4.

3. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cum ejus opera oves indigent: uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, & in bonum earum reservet, tenetur fugere. Reg. *l.* 17. *n.* 26. Bec. *c.* 9. Fill. *n.* 75. &c.

4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quod non, tu taceres. *ibid.* Vid. Bon. *l. c.* Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. Tol. *l.* 4.

ANIMAD. II. 5. *Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus.* Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse, ut v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. Sanch. *n.* 19. Bec. Reg. Fill. *n.* 88. &c.

ANIMAD. III. 6. *Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpe melius est ad Dei honorem, & utilitatem proximi tegere fidem, quam fateri:* ut si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. *Unde temerarium plerumque est offerre se ultro.* S. Thom. Sanch. Laym. *c.* 11. *n.* 2.

7. *Redimere pecunia, ne de sua fide fiat inquisitio, licitum est, & sæpe magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam servare, ac fidem tegere modis licitis.* ANIMAD. IV.

8. Talis modus non est uti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quam quod essent signa professiva falsæ religionis, seu cultus; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis; item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. Sanch. *l.* 2. *c.* 4. Fill. *n.* 9. *&c. comm.*

9. *Licitus autem modus est, quando subest causa* (v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) *uti vestibus, & signis infidelium, quæ aliquem alium usum habent, quam profitendæ religionis, quales sunt vestes talis nationis* (non religionis) *quibus uterentur, etsi converterentur, ut sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodo non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitidioris cultus, ut saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bonziorum in Japonia.* Idem dicendum est *de signis, quibus Judæi utuntur: v. gr. flavo annulo in pallio, Francofurti,* &c. *quia hæc sunt signa mere politica, & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non proprie professiva fidei.* Quæ sententia probabilis est. Vid. Sanchez 2. *mor. c.* 4. Bec. 2. 2. *c.* 9. *q.* 5. *d.* 6. Laym. *lib.* 2. *t.* 1. *cap.* 11. Covar. contra Cajet. Nav. Tol. ANIMAD. V.

10. *Licitus item modus est, cum Catholicus transit per loca hæretica: & periculum grave ei imminet, vitæ v. gr. vel bonorum* (non tamen, si derisio tantum, vel vexatio, ut habet Bec. *c.* 9.) *ad dissimulandam fidem, vesci carnibus die prohibito, quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo.* Nec hoc est fidem negare, cum esus carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum, ut si v. g. in odium fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis fidei pontificiæ, comedat carnes; peccaret contra fidem, qui ederet sine protestatione: secus, si protestaretur. Sanch. Azor. Bec. *&c. comm. l. c.* ANIMAD. VI.

11. *In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris.* Fill. Azor. Sanch. *ll. cc.* Unde seclusis aliis, v. gr. scandalo, periculo, prohibitione, & si ex justa causa fiant, licent. *Imo patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, seclusis aliis, quia non est aliud, quam obligare se ad eum olim erudiendum in Fide catholica.* ANIMAD. VII.

12. *Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. g. ut quis spectet tanquam comœdiam: aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri:* de quo vide Bec. Fill. Sanch. *l. c.* Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. ANIMAD. VIII.

13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat, se hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a fide discedant; cum tamen reipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta est Catholicos paulatim pervertere, & insuper conciliare auctoritatem hæresi, ad vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis Pius V. apud Sanch. *l.* 2. *c.* 4. *n.* 27. Fill. & Azor. *ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint postea coram Sacerdote catholico. Kon. *d.* 15. *a.* 3. Pal. *t.* 4. *d.* 1. *p.* 12. *q.* 12. 13. 14. testaturque contrahens ceremonia illa se illum agnoscere veræ fidei ministrum, quæ sunt intrinsece mala. Mald. 2. 2. *q.* 2. *a.* 3. quia auctoritas Ministri, & consequenter doctrina ejus au-

augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licite tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potius testantur se contraxisse; modo prius, vel posterius ritu catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

Animadversio I.

La-Croix p. 169. n. 55. 56. in hunc Bus. c. 2. ait: „ Anno 1679. Innoc. XI. damnavit hanc prop. 18. *Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum, per se non damno*. Pro cujus explicatione, ne quis occasionem errandi habeat ex doctrina Busemb. ad n. 2. notanda sunt aliqua ex Cardea. d. 12. §. 1. Sensus propositionis ab Innoc. damnatæ est hic: quando quis a publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo non peccat, si sileat: hic sensus est falsus, & damnatus: e contra verissimus est iste sensus contradictorie oppositus; quando quis a publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo peccat, si sileat, quamvis per accidens possit non esse peccatum. Ratio autem primæ partis est, quia quando quis interrogatur a potestate publica, cum illam non audeat eludere, dicendo v. gr. Quid ad te? Cur me interrogas? Si sileat, illud silentium non tam erit contemptus personæ interrogantis, quam fidei, unde silens in illis circumstantiis, per se, & regulariter dat signum vel negatæ fidei, vel erubescentis ob fidem, vel timoris pœnæ, ob quem nolit in circumstantiis ita fidei præjudicantibus confiteri Christum, aut saltem communiter dat grave scandalum: ideoque per se est illicitum tale silentium. Id exprimit S. Thom. 2. 2. q. 3. a. 2. his verbis: *Confiteri fidem non semper, nec in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco, & tempore, quando scilicet per omissionem hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam utilitas proximis impendenda, puta si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur a fide*. Addit: *Ad 1. dicendum, quod finis fidei, sicut & aliarum virtutum, referri debet ad finem caritatis, qui est amor Dei, & proximi; & ideo quando honor Dei, vel utilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, ut per fidem suam ipsi veritati divinæ conjungatur, sed debet fidem exterius profiteri*. Ratio 2. partis est, quia posset per accidens, & in casu rariore non esse illicitum silere, si nempe nullum ejusmodi inconveniens sequeretur ex illo silentio; imo possunt dari multi casus, in quibus silere sit confiteri fidem; v. g. si interrogatus de fide in Christum sileat, & reverenter crucifixum osculetur, aut suum collum exporrigat gladio; item si duo interrogentur, an sint catholici, & unus respondeat, Sumus, alter vero sileat, vultu uti ante composito: item si interrogatus taceat, & rideat ad verba, minasque Tyranni tale illorum silentium est virtualis confessio fidei. Unde non est damnatum, quod in ejusmodi casibus licitum sit silere. "

Hactenus La-Croix, in cujus doctrina magna ex parte laudanda illud primum difficultate non caret, utrum qui a publica potestate de fide interrogatus, interrogationem eludere audet, dicendo e. g. Quid ad te? Cur me interrogas? aut quid simile, a culpa liber sit, ut ponere videtur La-Croix.

Nam hic merito quæritur, cur qui interrogationem tergiversando eludere audet, fidem palam fateri non audeat? Aut interrogatus suam fidem vult profiteri, aut dissimulare. Si dissimulare vult, perinde est, ac si taceat; ideoque a culpa juxta prop. 18. ab Innoc. XI. proscriptam immunis esse non potest. Si eam profiteri vult, cur interrogationem tergiversando eludit? Cum publica potestas interrogat, perinde est, ac si totus populus, cujus vice Princeps fungitur, interroget. Nonne qui a toto populo de sua fide publice interrogatus, tergiversatur, interrogationem eludit, perinde se habet, ac si fidem occultet, seu taceat? Hic ne debitum Deo honorem, proximo debitam utilitatem impendit? Hic ne ad eos pertinet, de quibus Christus Matth. 10. v. 32. inquit: *Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Cælis est?* Nonne in hunc illud Lucæ 9. v. 26. cadit: *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum?*

Altera quoque assertionis pars, sua difficultate non vacat. „ Si enim quando quis a publica potestate interrogatus de sua fide, per se loquendo peccat, si sileat, " ut La-Croix vero loquitur, non intelligo, quomodo per accidens, ut idem La-Croix ait, possit non esse peccatum.

Illud quidem intelligo, quod ex se bonum, & honestum est, per accidens, hoc est ex circumstantiis præsertim finis fieri posse malum; at quod ex se malum est, fieri posse per accidens, seu ex circumstantiis bonum, aut non malum, hoc ego non intelligo. Quod ex se malum est, posse per accidens, seu ex circumstantiis fieri non malum, doctrina est, ut ego puto, nova, nec a sacris Scripturis, nec a Patribus, nec ab ipsis ethnicis Philosophis tradita, nec eorum doctrinis consentanea: ergo falsa, & rejicienda. Si adversarii falsum ostendant antecedens meæ ratiocinationis, manus dare paratissimus sum.

Animadversio II.

Hic distinctione opus est. Nam si catholicus Princeps hujusmodi legem ferat, illi obediendum est; si autem infidelis in odium fidei, lex obligandi vim non habet. Ratio prioris partis est, quia lex justa ponitur, ideoque obligat juxta illud Rom. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Ratio posterioris partis est, quia lex, cum Religioni non congruat, sed ipsi contraria sit, est injusta. Ergo non obligat. In hac ergo specie ex vi legis nihil præstandum est, sed faciendum, quod Dei honor, & proximi necessitas ex caritatis lege postulat.

At, inquit Bus. nemo tenetur verum dicere, nisi specialiter rogatus: Resp. quid inde? ergo ne generali legi juste præcipienti, ut Fideles se prodant gestato signo, vel se sistendo, vel aliter, obedire non tenentur? Quænam est hujusmodi consecutio? An legum, quæ, cum justæ sunt, semper obligant, vis, ea cavillatione eludenda est, quia leges sint generales interrogationes?

Ipse La-Croix p. 170. n. 58. Busembaum solum tuetur, si descripta ab eo lex in odium fidei lata fuerit.

Animadversio III.

S. Thom. 2. 2. q. 124. ar. 3. ad 1. ait: *Est enim aliquis casus, in quo martyrium perferre non est de necessitate salutis, puta cum ex zelo fidei, & caritate fraterna multoties leguntur sancti martyres sponte se obtulisse martyrio*. Concilia, si potes, D. Thomam cum Busembao, qui illum pro se citat. Non temeritas, sed ingens animi fortitudo, ac in Deo fiducia est, ut Catholicus Tyrannis ultro se offerat. Nihil est, quod Dei Ecclesiam magis roboret, & amplificet, quam Martyrum sanguis. Injuriam S. Martyribus irrogat, qui ait, plerumque temerarium esse, ultro se offerre Tyrannis. Qui ita loquitur, animum minuit sanctis viris Martyrium vehementer optantibus, nec oculos ad omnipotentis Dei gratiam erigit.

Animadversio IV.

Hæc quæstio ad libellaticos tertii Christi sæculi pertinet. Libellatici ii Christiani dicti sunt, qui furente in Christi fidem persecutione pecuniam ethnicis Magistratibus dabant, ut acceptis ab iisdem libellis, a Satellitum furore tuti essent, ne thus idolis adolere cogerentur. Ex his alii libellos impetrabant testantes, eos edictis paruisse, & idolis sacrificasse, ideoque fidei causa non esse vexandos; & hos gravissime peccasse, exploratum est. Alii vero libellos absque prædicta impia attestatione obtinebant, militibus imperantes, ne fidei causa eos vexarent. Hos ab omni culpa immunes facit Concina Theol. t. 1. p. 166. n. 30. cujus sententiæ favere videtur S. Petrus Alexandrinus cit. a Natali hist. Ecclesiast. t. 3. p. 690. inquiens: *Iis enim, qui pecuniam dederunt, ut ab omnis improbitatis molestia omni ex parte remoti essent, crimen intendi non potest. Damnum enim, & jacturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perderent*. At Tertullianus cap. 12. & 13. de fuga in persecutione ait: *Cum das* pecuniam, ut libellos impetres, *utique ne tradaris* satellitibus, qui te ad idola rapiant, *voluisti. Non traditus autem traduci*, hoc est publicari Christianus, *habebas? Ergo dum nolendo tradi, non vis traduci, nolendo, negasti, quod te esse traduci noluisti*; hoc est negasti, te esse Christianum, quia Christianum te publicari noluisti. *Imo*, inquit Christianus, *dum nolo traduci quod sum, confessus sum id esse, quod nolo traduci. Apud unum*, respondet Tertull. *si forte confessus es, ergo & apud plures, nolendo confiteri, negasti*. Ex his liquet, Tertullianum non loqui de primis libellaticis, qui fidem impie negabant, sed de posterioribus, qui si fidem apud Magistratum forte confiterentur, apud populum tamen eam profiteri recusabant. D.

Cy-

Cyprianus ep 52. ad Antonianum ait: *Cum occasio libelli fuisset oblata, ad magistratum vel veni, vel alio eunte mandavi, Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non posse, dare me ob hoc pecuniam, ne quod non licet, faciam. Nunc tamen etiam iste, qui libello maculatus est, postquam nobis admonentibus, didicit, nec hoc facere debuisse.... flet auditis nobis, & lamentatur* &c. Ex bis palam est, D. Cyprianum libellaticos secundi generis reos criminis habuisse: quia scilicet ipsa redemptio, tacita fidei abnegatio esset. Cum enim Imperatorum edicta juberent, ut Christi Confessores ad idola traherentur, qui non trahebantur, idolorum cultores vulgo habebantur. Hoc innoent illa Tertulliani verba, *Apud unum si forte confessus es, ergo & apud plures, nolendo confiteri, negasti*. Hac ergo de causa hi quoque libellatici criminosi erant, vel etiam ea ratione, quod publicæ fidei confessionis recusatio infidelium conversionem impediret, & fidelibus scandalum pareret.

S. autem Petrus Alexandrinus de iis libellaticis loquitur, qui Christi fidem palam profitebantur, ideoque innoxii erant. Sed hac de re vide, si lubet, Nat. Alexandrum loco citato.

Itaque sine limitatione dici non potest, *redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum esse*. Id licitum est, si fidei occultatio nec pro tacita fidei abnegatione habeatur, nec scandalum infirmis præbeat, nec infidelium conversionem impediat. Secus id non licet.

ANIMADVERSIO V.

Cur hæc licent? *Quia*, inquit Bus. *hæc sunt signa mere politica, & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non proprie professiva fidei*. Quid sibi volunt ea verba, *signa mere politica?* Sunt quidem hæc signa, regiminis politici lege, aut consuetudine inducta; et sunt signa infidelium propria, imo sunt proprie determinatæ eorum sectæ, puta turcicæ, hebraicæ &c. distinguunt unum genus hominum ab alio, et illud distinguunt quoad religionem, seu fidem, quam profitentur; estque aperte falsum, hujusmodi signa non esse proprie professiva fidei. Quid sibi vult annulus flavus in pallio Francofurti, aut rubeus pileus Venetiis? Qui hoc signo utitur, verbo nihil dicit, facto ait: Ego sum hebræus; qui albam tiaram gestat, facto ipso profitetur, se esse ex numero Turcarum, seu se esse mahometicæ religionis cultorem. Hæc sunt evidentia. Licet ne Catholico, facto ipso profiteri, se esse hebræum, aut Mahometi cultorem? Etiamsi de vita ageretur, hoc ne Catholico permissum est? Id nunquam, & nusquam, nullaque de causa licere potest. In eos, qui id faciunt, illud aperte cadit: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est*. Matth. 18. v. 33. Christum enim aperte negat, qui facto ipso hebræum se, aut turcam profitetur. Falsum porro, & cavillatorium est, quod ait Busembaum, turcas, & hebræos ad fidem conversos dictis vestibus, & signis, uti; imo necesse est, ut ad fidem conversi, hujusmodi signa abjiciant, ut se catholicos profiteantur. Quod si omnes turcæ (quod utinam accideret) ad fidem converterentur, uti quidem possent suis albis tiaris; quia tunc illæ tiaræ signa essent nationis tantum, non religionis; & in præsenti rerum conditione illæ tiaræ sunt signa manifesta impiæ superstitionis; ideoque nemini permisse. Multo vero minus licet uti vestibus propriis ipsorum religiosorum falsæ religionis; quia hæc sunt signa majoris cultus ejusdem impiæ superstitionis. Hanc sententiam, quæ mihi certa est, confirmat Concina Theol. t. 1. p. 158. q. 8. auctoritate D. Antonini, Cajet. Navarri, Toleti, Arriagæ, Becani, Leandri, Natalis Alex. & rationibus, quibus nonnisi sophisticæ cavillationes opponi possunt.

ANIMADVERSIO VI.

Præceptum quidem Ecclesiæ non obligat, cum grave periculum v. gr. vitæ imminet. Sed hæresim profiteri seu verbo, seu, quod idem est, facto nunquam ne mortis quidem vitandæ causa licet. Hoc extra controversiam apud catholicos esse debet ex cit. orac. Matth. 10. Quæritur nunc, utrum comestio carnium die vetito v. gr. veneris in locis hæreticorum sit hæresis professio, seu, quod idem est, tessera hæretici hominis. Si tale signum non sit, nullum ex piscium, ovorum, lacticiniorum comestione periculum imminere potest: ergo catholicus his permissis cibis vesci debet. Quod si carnium comestio ex hominum more, & instituto pro hæretici hominis signo habeatur, iis vesci ne mortis quidem vitandæ causa licet.

ANIMADVERSIO VII.

Ap. ad Tim. 3. ait: *Hæreticum hominem post primam, & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui hujusmodi est*. Hinc S. Antonius Abbas, ut in ejus vita die 17. Jan. Brev. Rom. *hæreticorum, & schismaticorum hominum, maxime Arianorum, congressu, & colloquio sic abhorrebat, ut ne prope quidem ad eos accedendum diceret*. Quid S. Vir, quid Ap. Paulus de iis diceret, qui hæreticorum non solum colloquio, sed familiaritate utuntur, hæreticas eorum conciones audiunt, funera prosequuntur, filios in baptismo suscipiunt? An Ap. & S. Antonii dictum, merum consilium est? Illud Ap. *Devita* magis præceptum, quam consilium sonare videtur; ille horror tam magnus S. Viri in hæreticos aliquid amplius, quam merum consilium, innuere videtur.

Summi Pontifices, hæreticorum libros de Religione agentes sub excommunicatione ipsis reservata legendos prohibent: quia scilicet eorum lectio periculi plena est; ideoque generatim loquendo, hoc est excepti doctis viris in catholica fide firmissimis, jure naturæ prohibita: et hæreticæ conciones, quæ non solum acutis cavillationibus, sed voce, gestu, animorumque motu impias doctrinas in auditorum animis imprimere conantur, multo magis sunt periculosæ: ergo generatim loquendo ipso naturæ jure sunt prohibitæ. Itaque non est cum Busembeo dicendum, eas secluso periculo, scandalo &c. licere ex justa causa audire; sed quia periculum universe loquendo earum auditionem comitatur, earum auditio universe loquendo vetita esse merito dicitur.

Quoad eos, qui hæretici funus prosequuntur, hi ex communi hominum sensu honorem, & benevolentiæ specimen hæretico vita functo, hoc est implacabili Dei hosti, exhibent. Quæro nunc, utrum implacabili Dei hosti honorem, & benevolentiæ signum exhibere liceat. Mihi sane id licere non videtur. Si enim id liceat, dæmonem quoque honorare, & amoris signis prosequi licebit. Nihil enim quoad hoc discriminis est inter dæmonem, & damnatum hominem.

At, inquit, hæc signa hæreticis vita functis exhibentur propter causas civiles, ut nobilitatis, bellicæ virtutis, affinitatis &c.

Resp. Si propter has causas honorare licet hæreticos jam mortuos, & damnatos, cur propter similes causas puta excellentis naturæ, intellectus perspicacissimi &c. honorare non licet dæmonem? Hæretici viventes juxta Ap. vitandi quidem sunt propter periculum, amari tamen debent, quia beatitudinis capaces sunt, & propter civiles causas honorari etiam possunt. At vero cum vita functi sunt, sunt incapaces beatitudinis, sunt implacabiles Dei hostes, ideoque nullis amoris, aut honoris signis prosequendi sunt. Quod si secus facimus, a Dei voluntate, qui eos æterna ignominia, & odio prosequitur, discordamus, ab eaque discordantes peccamus. Huc spectat doctrina D. Thom. 2. 2. q. 25 art. 11.

Non licere suscipere in baptismo hæreticorum pueros, docent Sanch. Azor. Nav. Ledesm. Hurt. referente La-Croixio p. 170. n. 75. et ipse contrariam Laym. & Bus. opinionem probat, sed, ut ego sentio, perperam. Certum enim est, impiæ baptismi administrationi, & profanationi cooperari non licere; quia teste Ap. *digni sunt morte non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. At susceptores, dum hæreticorum pueros impio ministro baptizandos offerunt, ejus impiæ baptismi administrationi cooperantur: ergo peccant. Præterea cum Ap. ad Tim. supracit. hæreticorum consortium vitandum præcipiat propter periculum perversionis, hi susceptores non solum illud non vitant, sed affinitatem, & familiaritatem cum iis ineunt, unde periculum multorum criminum, fideique amittendæ evidentius, & majus est. Itaque ait Ap. 2. ad Cor. 6. *Nolite jugum ducere cum infidelibus*.

At inquit Bus. *Patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, seclusis aliis, quia non est aliud quam obligare se ad eum olim erudiendum in fide catholica*. Resp. Bus. ait, *seclusis aliis*: at cooperatio impiæ baptismi administrationi a susceptoris officio secludi non potest, nec periculum a familiaritate cum hæretica familia ex Ap. doctrina. Ergo, ut ait idem Ap. 2. ad Cor. 6. *quæ pars fidelium cum infideli?* &c. *Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis*. Legatur cap. 6. Ap. cit. a v. 14. usque ad finem, unde intelligitur, Bus. & La-Croixii doctrinam in lubrico versari, & sacris oraculis adversari.

ANIMADVERSIO VIII.

P. quoque Concina Theol. t. 1. p. 162. n. 21. concedit, Catholicis licere infidelium templa ingredi, dum impiæ superstitionis officia in iis peraguntur, si quatuor

con-

conditiones adsint. Prima est, ne in ritibus, & cæremoniis superstitiosis ullo modo communicent: altera, ne subversionis periculum adsit: tertia, ne ingressus Catholicis offendiculo sit: quarta demum, ne sit frequens; quia frequentia indicium est professionis falsæ religionis, & a defectionis periculo vix immunis esse potest: quam sententiam communem esse, ait. Sed sanius consilium est, Apostoli Pauli doctrinæ mox recitatæ ad amussim adhærere.

CAPUT IV.

De Infidelitate, & vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit infidelitas?

Resp. I. Infidelitas generatim est triplex. *Primo* dicitur negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audierunt. Quæ non tam est peccatum, quam pœna peccati: quia, si fecissent quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut hæretici. *Tertia* dicitur privativa, quod privative opponatur fidei, & ast culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. Th. Sanch. Vasq. Laym. *c.* 10.

Resp. 2. Infidelitas contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex, scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ, Judaismus, qui fidei susceptæ in typo, & Hæresis, quæ fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia a fide revocatur ad Hæresim, a qua tantum differt, quod Hæresis sit error fidei ex parte tantum contrarius, Apostasia vero ex toto. S. Th. Laym. *l. c.*

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

Resp. 1. His casibus, qui colliguntur ex *c. Nullus*, *c. Omnes*, *c. Judæi*. 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servitute subjici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit Azor. prohibitum esse, accedera ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas christianæ religionis, tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis. V. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 12. & 17. Sanch. *l.* 2. *c.* 3. Fill. *t.* 22. *c.* 5. *n.* 128.

Resp. 2. In decem dictis casibus communicare cum Judæis ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis; Laicus vero excommunicationis (*c. Constituit* 17. *q.* 2.) quæ nonnisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari a mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. V. Auct. *supra cit.* & Bonac. *l. c.* item Laym. *l.* 4. *t.* 1. *cap.* 17.

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis?

Resp. Hæresis est error intellectus liber, & pertinax contra fidem, in eo qui fidem suscepit. Ita commun. Suar. Becan. *c.* 14. *q.* 2. Unde patet, ad Hæresim, ut & Apostasiam, duo requiri. 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porro pertinaciter errare non est hic acriter, & mordicus suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum: sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi in terris Ecclesia, cui suum judicium præferat: sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. Ita Sanch. Vasq. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 13. & alii commun. Ratio est, quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia; quam cum Konink facilius sic explicant alii, eam tunc esse, cum, etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. Vide Con. *d.* 18.

Unde resolves.

1. Non est hæreticus, qui exterius tantum fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur. Fill. *t.* 22. *c.* 6. *q.* 4.

2. Est hæreticus, qui affirmative de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. *Dixi affirmative: quia negative tantum dubius, hoc est suspendens judicium, per se, & simpliciter non est hæreticus,* quia non habet judicium; ergo nec erroneum: *modo tamen non ideo suspendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti.* Sa, Azor. *l.* 8. *c.* 9. *qu.* 5. Tol. contra Sanch. & Mald. Animad. I.

3. Nemo est hæreticus, quamdiu est paratus judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassa sententiam suam mordicus tueatur. Laym. *l. c. n.* 2.

4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, dummodo pertinaciam actualem numquam habuerit. *Ibid.* & Kon. *loc. cit.*

5. *Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales*: habentque Fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. Laym. *l. c.* Animad. II.

6. Cum hæresis, & quævis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo: quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si vero periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure positivo Ecclesiæ, *uti etiam formalis disputatio Laici de fide. Quod posterius tamen in Germania*, locisque similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo. Azor. Fill. Bec. Sanch. Bon. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 5. Animad. III.

7. *Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italia mortale, probabile tamen est, ob gravium Doctorum auctoritatem* (Sanch. *de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 71. *n.* 5. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *d.* 3. *c.* 3. Reg. *t.* 2. *l.* 32. *n.* 169. Basilii Pontii *de matr. c.* 6. V. C. de Lugo *de Sacram. in gen. disp.* 8. *sect.* 14. *n.* 120.) *in Germania licere, ex gravi causa, salvo tamen jure naturali, & remoto periculo tum contrahentis, tum prolis; unde de iis initio constitui debet, ut catholice educentur.* V. Bec. *l.* 5. *c.* 19. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 269. Animad. IV.

8. *Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eo quod omnes ejusdem speciei sint*, docent Reg. Dian. *t.* 1. *tr. de circumst. R.* 46. *citans alios*, & Escob. *Ex.* 2. *c.* 9. Animad. V.

Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur C. de Lugo *de pœn. d.* 16. *n.* 288. & *n.* 291.

Ant-

ANIMADVERSIO I.

SErmo hic est non de eo, qui ex inscitia negative dubitet, seu judicium suspendit, sed de eo, qui pertinaciter dubitat, hoc est sciens, talem articulum ad fidem pertinere. Hunc negativum dubitatorem, qui scilicet hæreat suspensus, & nec assentiat, nec dissentiat, non esse vere, & proprie hæreticum, cum Busembao affirmat quoque Concina Theol. t. 1. p. 192. num. 10. & Canus de locis p. 378. lib. 12. c. 8. Ego putem, doctissimos hosce Theologos dialecticæ subtilitati, quam Busembaum attingit, hac in re nimis detulisse. Ita enim ratiocinantur. Hæresis fidei contraria est: dubitatio etiam pertinax de fidei articulo, non est fidei contraria: oppositio enim contraria ab oppositione privativa diversa, ex utraque oppositorum parte formam & speciem habet; dubitatio autem negativa nec formam, nec speciem habet: ergo dubitatio negativa etiam pertinax, fidei contraria non est, ideoque non est hæresis.

Resp. Hæresim recte definiri puto *ejus, qui fidem professus fuerit, pertinacem errorem, illi veritati manifeste contrarium, quæ catholica certo sit*, ut habet Canus de locis lib. 12. in fine cap. 7. At cum hic moralia, non metaphysica tractemus, illud *contrarium, & errorem* non subtili Dialecticorum, sed communi hominum latine loquentium sensu accipiendum mihi videtur. Porro dubitatio negativa pertinax de fidei articulo, hoc sensu error est fidei contrarius. Est error; nec enim solum erramus, cum affirmando, aut negando falsum enuntiamus, sed etiam cum de rebus certissimis dubitamus. Hujusmodi dubitatio, mentis vitium certe est, quod alio nomine, nisi erroris appellare non possumus. Hinc D. August. in Enchyr. cap. 17. & 19. ait: *Errare est verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertum vero pro certo.* Respondet Canus, eum, qui certum pro incerto habet, tunc demum errare, si aut affirmet esse incertum, aut neget esse incertum. Verum quoad mores perinde est, si animo fluctues, & suspensus hæreas, nihil affirmando, nihilque negando. Quamquam ipsa animi suspensio, & fluctuatio in re certa, quæ assensum postulat, vere error est animi non assentientis, nisi forte Acatalepticos nihil unquam vel de rebus certissimis affirmantes, aut negantes ab errore vindices; quos ego non solum errasse, sed insanisse contendo. Neque vero, ut vult Canus, similis ratio est animi in re certa ancipitis, & suspensi, ac ejus, qui scopum non attingit, quia sagittam non jecit. Hic enim nihil agit: at suspensio animi, aliquid est, ejusdem animi affectio est, imperfecta quidem, et vera, & positiva affectio, non pura privatio. Hæc porro affectio erronea in certo fidei articulo, eidem fidei aperte contraria est. *Fides* enim ex Ap. ad Heb. 11. *est sperandarum substantia rerum, argumentum*, hoc est firma persuasio, *non apparentium*, hoc est veritatum, quæ lumini rationis non apparent. At dubitatio non est firma persuasio: ergo non est fides, sed fidei adversa, seu contraria. Hinc idem Ap. 2. ad Cor. 10. *Et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium fidei.* Qui pertinaciter animo fluctuat in fidei articulo, certe non redigit in captivitatem intellectum suum in obsequium fidei: ergo fidei inimicus est; ergo hæreticus; nisi fidei, quam quis professus est, inimicum, hæreticum esse nolis. Hæreticus est, inquit Canus, imperfecte, & inchoate, non consummate, & absolute. At quæso, quænam minor culpa est, ejus ne, qui fidei articulum incertum esse ait, an illius, qui id quidem non affirmat, at animo hæret, & pendulus est? Ego utrumque æque reum facio, æque fidei adversarium facio. Primus absolute, & consummate fatente Cano hæreticus est: ergo etiam alter. Videlicet illa enim ajentis, fidei articulum esse incertum, & illa in eodem fluctuantis affectio metaphysice alia, & alia est, quoad mores prorsus eadem. Hinc in Symbolo S. Athanasii: *Hæc est fides catholica; quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*; & D. Th. 2. 2. qu. 10. art. 7. ait: *Si enim disputat tamquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens*, (negative dubitans veritatem fidei pro certo non supponit) *sed argumentis experiri intendens, procul dubio peccat, tamquam dubius in fide, & infidelis*: & Stephanus Papa t. 7. de hæreticis Dec. lib. 5. ait: *Dubius in fide, infidelis est. Merito igitur*, ait Canus c. 8. cit. qui licet subtili ratiocinandi modo ab aliis dissideat, conclusione tamen cum iis demum consentit, *ecclesiastici Judices, & Theologorum, & Jurisperitorum auctoritate confirmati, eos omnes hæreseos nomine condemnant, qui de dogmate catholico pertinaciter dubitarint.*

At, inquit Busemb. negative dubitans, seu suspendens judicium sine ulla affirmatione, aut negatione non est hæreticus: *quia non habet judicium; ergo nec erroneum; modo tamen non ideo suspendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti.*

Resp. Ex mox dictis, hoc est ex D. Augustino, ex oraculis D. Pauli, ex S. Thoma, Stephano Papa, Symbolo catholico S. Athanasii liquidum est, non requiri judicium, ut quis sit hæreticus, sed satis esse animi fluctuationem pertinacem de articulo fidei; quæ certe fallacissima, & erronea est. Porro quicumque judicium suspendit, virtualiter judicat non liquere de certitudine objecti; quia ipsa judicii suspensio, si terminos intelligimus, est virtuale judicium de objecti incertitudine. Itaque Confessarii, hujusmodi fluctuantes dubitatores pertinaces de aliquo articulo fidei pro hæreticis habere sine ulla dubitatione debent; nec eos, si suam dubitationem exterius prodiderint, absolvere possunt, nisi facultatem absolvendi hæreticos habeant.

ANIMADVERSIO II.

Sine pertinacia neminem esse hæreticum, ex hæresis definitione mox allata, & communi Theologorum calculo comprobata compertum est. At rusticos, aliosque simpliciores Germanos non esse in suis erroribus catholicæ fidei repugnantibus pertinaces, scire velim qua ratione id affirmetur. Busemb. enim hac de re nihil habet. Pertinacem appello, qui errorem suum catholicæ fidei contrarium novit, & nihilominus illum retinet, ut ipse Busemb. in Resp. h. dub. explicuit. *Sed qui videt*, inquit Canus lib. 12. de locis c. 8. *suam opinionem adversam esse catholicæ fidei, & adhuc in ea permanet, hic non est paratus ab Ecclesia corrigi, cujus videlicet auctoritatem rejicit, & contemnit: verum igitur crimen hæresis admittit*: & D. August. ab eodem citatus ait: *Constituamus, aliquem id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, existimantem, ipsam esse catholicam fidem; istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina catholicæ fidei, resistere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit.* Rustici, aliique simpliciores Germani norunt ne, suos errores catholicæ fidei esse repugnantes? Manifestata sibi catholicæ fidei doctrina resistere ne malunt, & quod tenebant, eligunt. Si tales sunt, hæretici formales & Germani sunt. Si eorum aliqui non sunt hujusmodi, eos non esse hæreticos, sponte confiteor cum D. Augustino. Nec enim Theologi est de facto, sed de jure dicere.

La-Crois p. 172. n. 94. hac de re ita loquitur. „ Probabilius videtur, quod etiam in Germania sint hære-
„ tici tantum materiales: inveniuntur enim aliqui ita
„ simplices, vel præventi doctrina suorum ministrorum,
„ ut firmiter existiment, se non debere dubitare de fi-
„ de sua; simulque ita sincere procedunt cum Deo in
„ conscientia sua, ut si scirent, fidem suam esse fal-
„ sam, statim admitterent nostram: tales autem non
„ sunt hæretici formales, sed materiales tantum: & ta-
„ les esse multos testantur Confessarii plurimi in Ger-
„ mania, Auctoresque experientissimi, Tann., Terill.,
„ Gob, Reiníl. &c. “

Resp. De facto, ut dixi, nulla mihi quæstio est. Sed La-Croixianæ ratiocinationis assumptio, seu minor neganda prorsus est; imo vero quia tales sunt Germani, quales La-Croixius describit in propositione, seu majore, sunt formales hæretici. Si fidei catholicæ articulos repudiarent, ignorantes, eos esse fidei catholicæ articulos, & ex Ecclesiæ catholicæ Romanæ auctoritate corrigi forent parati, non essent formales hæretici. At descripti a La-Croixio, etiamsi noverint, catholicæ Romanæ Ecclesiæ auctoritatem sibi repugnare, nihilominus vel ex obfirmatissima animi obstinatione, quam La-Croix magnam simplicitatem perperam appellat, vel impiis suorum ministrorum fallaciis decepti, suos nihilominus errores tenacissime retinent, Ecclesiæque catholicæ Romanæ auctoritatem respuunt, & contemnunt; ideoque sunt veri nominis, seu formales hæretici. *Hæresis*, inquit S. Hieron. (& hab. caus. 24. q. 3. c. 27.) *græce ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem*: tales sunt hæretici a La-Croixio descripti: ergo sunt formales hæretici, seu hæresis culpæ rei. Pertinax hæreticorum error in eo est, ut catholicam Romanam Ecclesiam repudient, quia illam errare sibi persuadent, hoc est sibi persuadere pertinaciter volunt. La-Croixius excusat Germanos rusticos, quia existimant sibi de sua fide non esse dubitandum, quam si falsam scirent, statim admitterent nostram. Hæc sane excusatio a culpa liberat Turcas, Hebræos, idololatras, Atheos, dum putent sibi de sua fide, seu infidelitate non esse dubitandum; imo infidelitatem quamcumque de medio tollit; quia nemo eam infidelitatem animo complectitur, quam falsam

sam esse scierit. Sicut enim ad bonum natura proclives, malum ut tale amare non possumus; ita ex eadem naturæ vi ad verum proni, falsum ut tale, hoc est nobis notum, probare nequimus. Putat scilicet La-Croixius peccatum non admitti, nisi ejus malitia advertatur; & quia Germani ab eo descripti suæ hæresis malitiam non advertunt, quia non advertunt, eam esse falsam, idcirco ab hæresis culpa eos liberat. At peccatum non admitti, nisi ejus malitia advertatur, Pelagianus error est. In eo ergo Germani, hæresis culpæ rei sunt, quia, cum suum errorem advertere possint, & debeant, illum tamen vel ex incuria, vel ex pravis animi affectibus non advertant.

Animadversio III.

Hæc prohibitio habetur in 6. de hæret. c. *Quicumque* 15. *Inhibemus* in hæc verba. *Inhibemus quoque ne cuiquam laicæ personæ liceat publice, vel privatim de fide catholica disputare. Qui vero fecerit, excommunicationis laqueo innodetur*. Neque vero laicorum nomine illiteratæ personæ, ut vult Muratorius cum aliis, sed laici, prout a Clericis distinguuntur, intelligi debent, ut ostendit Concina contra eumdem Theol. t. 1. p. 212. n. 5. & seq. quæ est communior sententia. Hac de re lege dicta contra P. Zachariam in animadversionibus in ejus prodromum. At hanc legem, inquit Busemb. *in Germania, locisque similibus, ubi catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo*: at consuetudo, nisi sit rationabilis, legi non derogat ex cap. ult. de consuetud. Cum ergo Busembaum dicat *consuetudo* sine addito, nec ullam consuetudinis rationem afferat, fateri videtur, consuetudinem, de qua loquitur, ratione destitui, ideoque ineptam esse ad abrogandam legem. Adde, quod lex, de qua hic sermo est, lata fuerit pro iis catholicis, qui cum infidelibus permixti sunt. Nam qui ab iis seorsim vivunt, nullam habent de fide disputandi occasionem: ergo si lex dicatur abrogata in iis regionibus, ubi fideles cum infidelibus permisti vivunt, lex efficitur supervacanea. Tandem ratio pontificiæ legis citatæ est periculum, & dispendium fidei, quod imminet tum infideli, qui ex imperitia disputantis laici magis in suo errore confirmatur, quam ab eo removeatur, tum imperito fideli, qui adversarii cavillationibus facile subverti potest. Hæc porro ratio ubique locorum, & temporum viget propter hominum infirmitatem, ignorantiam, & pronitatem ad malum. *Si autem*, inquit D. Thom. 1. 2. qu. 97. a. 3. ad 2. *manent ratio eadem, propter quam prima lex utilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit*: addit tamen S. Doct. *nisi forte propter hoc solum inutilis lex videatur, quoniam non est possibilis secundum consuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis. Difficile enim est consuetudinem multitudinis removere*; quæ fluctuans Angelici doctrina utrum alicubi locum habeat quoad legem, de qua loquimur, prudentum pensatis circumstantiis judicium esto.

Animadversio IV.

Hæc probabilitas, etiamsi solida foret, quia contraria æque, aut magis solida probabilitate impugnatur, necessario quoad praxim deserenda est ex jam dictis de probabilitate. Busembaum opinionem improbant Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 120. reg. 10. Genettus, qui pro se citat D. Antoninum t. 5. p. 179. q. 18. Concina Theol. t. 1. p. 210. n. 8. Qui Apostoli oracula cap. 3. cas. 11. recitata animo docili, & pio considerant, statim intelligunt, matrimonia cum hæreticis nusquam locorum esse permissa. Si enim quæcumque familiaritas cum hæreticis vitanda est, multo magis individua, perpetua, & indissolubilis, quam exigit matrimonium. Ap. 1. ad Cor. 7. ait: *Cui vult, nubat, tantum in Domino*: at in Domino non nubit, qui cum hæretica, hoc est cum diaboli membro copulatur. Ergo cum ea matrimonium inire non licet.

La-Croix p. 172. num. 95. inquit: „ Gob., & Veri „ recte probant, matrimonia personæ hæreticæ cum ca„tholica regulariter esse illicita tum ob periculum per„versionis, tum maxime quia proles facile possunt ad „hæresim deflecti; nihilominus Sanch., Azor., Veri, „Less. putant tunc licere, 1. Si absit periculum perver„sionis. 2. Si detur libertas educandi proles catholice. „3. Si facile non sit invenire parem, & convenientem „inter catholicos. 4. Dummodo hæreticus non sit vi„tandus. 5. Si sit consuetudo ibi, ita ut absit scanda„lum. Et horum unum si desit, non licebit. Hæc o„mnia autem vix concurrent; additque Gob., quod „Auctores, qui id dicunt licere, non sciant, quomodo „agatur in Germania. " Hic addit La-Croix num. 96. „Quando reliquæ conditiones adsunt, quamvis adsit ali„quod periculum perversionis, si tamen non sit proxi„mum, licebit tale matrimonium ex gravi causa, uti „tenent Lugo, Arsdech. Veri. "

Sed quæso abs te, La-Croixi, habes ne in mente D. Pauli oracula a me indicata, & recitata? Nam sani Theologi est juxta Scripturam loqui. Meministi ne verborum, quæ ipse scripsisti, *hæc omnia autem vix concurrent; additque Gobat, quod Auctores, qui id dicunt licere, non sciant, quomodo agatur in Germania*? Praxis enim, etiam sequiori doctrina deterior esse solet. Cur ergo tuis opinionculis corruptam praxim foves? Loquor, inquit La-Croix, sub conditione, *quando reliquæ conditiones adsunt &c.* At cur ponis conditiones, quæ quoad mores *vix unquam concurrent*? Dicendum potius erat, matrimonium cum hæretica non licere; quia conditiones, quas Auctores postulant, ut liceat, quoad praxim vix haberi possunt. Sermo hic est non de metaphysicis rebus, sed moralibus, in quibus ponere conditiones vix possibiles, idem est, ac corruptos mores fovere. Abesse ab his matrimoniis periculum perversionis, consulta ratione credibile non est. Muliebres enim artes, & illecebræ nimis magnam vim habent ad viros pervertendos. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea*, inquit Scriptura; *cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris*. Hinc Deus Ex. 34. v. 16. Israelitis præcepit: *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis; ne, postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos*; quod sane periculum non ut dubium, sed ut certum habendum est, hunc textum ita explicante Scriptura Reg. 3. cap. 11. his verbis: *Certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum*. Ex quibus illud La-Croixii temperamentum, *quamvis adsit aliquod periculum perversionis, si tamen non sit proximum*, veluti fictitium, & Scripturæ contrarium rejiciendum est. An fingendum est, hæreticas uxores minori vi pollere ad pertrahendos in hæresim catholicos maritos, quam idololatræ ad avertendos a Dei cultu Israelitas? Idem, aut majus periculum est quoad prolis subversionem; cui per pactum de prole catholice educanda satis non consulitur. Nec enim fides ei habenda est, quæ Ecclesiæ rebellis, Christo fidem fregit; præsertim cum hæretica mulier tale pactum irritum habitura sit; sicuti reipsa irritum esset pactum de prole in hæresi instruenda. Adde, quod ex hujusmodi matrimonio nec pax, nec recta familiæ administratio rationabiliter sperari possit; sed contra discordia, rerumque omnium perturbatio, quæ sine multis peccatis non accidunt, expectanda sit.

Ipse consensus, & cooperatio in matrimonium ab hæretica muliere impie contrahendum, a gravi culpa excusari non potest. At, inquit La-Croix „ id per accidens „ est, & gravis causa excusat cooperantem actioni, „ quam alter posset bene facere. " Verum alterius peccato consentire ex Ap. Pauli doctrina numquam permissum est; nec particula illa *per accidens*, nec gravis causa peccatum excusat. Sed hac de re infra. An consuetudo, quæ ex mox dictis corrupta merito dicitur, hujusmodi matrimonia excusare potest? „ De consuetudi„ne (inquit Nat. loc. cit.) qua Catholici quibusdam in „ regionibus matrimonia cum hæreticis contrahere non „ dubitant, S. Cypriani verba usurpamus ep. 1. *Consen„serunt jura peccatis, & cœpit jam licitum esse, quod „publicum est*. Ergo sicuti matrimonium contrahere „ cum hæretica, ut Busemb. dixit, per se illicitum est, „ habeturque in Hispania, & Italia mortale; " ita in aliis quoque regionibus per se illicitum est, & mortale haberi debet. Ubique enim terrarum matrimonia sancte ineunda sunt, nec cum hæreticis sancte iniri possunt: ubique terrarum locum habent illa verba Concilii Quinisexti Constantinop. in Trullo can. 72. a Genetto (t. 5. p. 180. qu. 18.) citata: *Non licet virum orthodoxum cum muliere hæretica conjungi, neque vero orthodoxam cum viro hæretico copulari*: item illa Conc. Eliberit. can. 16. *Hæreticis, qui errant ab Ecclesia catholica, nec ipsis catholicas dandas puellas, neque Judæis; quod nulla potest esse societas fideli cum infideli*: item illa Conc. Narbon. anni 1609. c. 21. *Non contrahent Catholici cum hæreticis; nec enim fas est, ad Sacramentum matrimonii, quod gratiam confert, excommunicatum talis gratiæ incapacem recipere*. Hoc est, Catholicus sua cooperatione, contra ac La-Croix putat, peccat, recipiendo hæreticam ad Sacramentum matrimonii. Sed hujusmodi matrimonia esse damnabilia, & mortaliter mala, apertissime declarat Bened. XIV. constit. *Matrimonia* 4. Nov. 1741. cujus verba leges lib. 6. tr. 6. c. 3. dub. 1. in fine.

Animadversio IV.

Qui hæc docent, non sunt audiendi, sed repudiandi. Quamvis enim omnes fidei articuli in formali objecto universe conveniant, ut scilicet pro certis habeantur,

qoia divinitus revelati sunt, & ab Ecclesia propositi; hoc tamen formale objectum oonm genere non impedit quominus fidei articuli plures sint, & diversi: ergo etiam hæreses iis contrariæ, sant diversæ, ut Ariana, Lutherana, Calviniana &c. & oniuscujusque diversæ impietates esse possunt. Quare io confessione necessario explicandum est, qoi, & qualis sit hæreticus error, in quem qnis lapsus est; ut Confessarius & majorem, aut minorem erroris gravitatem notam habeat, & opportona pro eorum diversitate remedia adhibear. Itaque non in otramqoe partem versatiliter animus flectendus est, sed contrarium tenentes, quos, at Busemb. ait, sequitur Card. de Lugo, sequendi sunt.

TRACTATUS II.

De præcepte Spei.

ANIMAD. I. *PEr Spem, quæ est secunda virtus theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum*, quo Deum, & divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere, quam Deum, & divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget.

ANIMAD. II. Resp. 1. *Probabile est præceptum Spei obligare per se, cum primum homini usum rationis assecuto Deus, & beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat.* Ita Becan. *c.* 17. *qu.* 7. *n.* 2. Turr. & ceteri commun. Et est ratio, quia sine actu Spei nec justificari, nec in justitia divina persistere, nec meritorie operari possumus. Schol.

Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat. 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine prævin actu Spei exerceri non possunt. Ita Auct. cit. & Fill. *t.* 22. *c.* 8. *n.* 255. 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensus, nisi animum spe erigat. Vid. Fill. *l. c.* 2. Laym. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. Bon. *d.* 5. *q.* 3.

Unde sequentes casus resolvuntur.

1. Mortale peccatum est sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cælestia: v. g. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere cælum, si sibi relinquat terram.

2. Mortale item est desperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. gr. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cum sit injuriosum misericordiæ Dei. S. Th. *q.* 20. *art.* 3. Laym. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. *n.* 3.

3. Mortale etiam est præsumere de misericordia Dei, v. g. cum quis sperat id quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quandiu bene valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. S. Thom. *quæst.* 21. *art.* 1. Laym. *l. c.*

Denique mortale est odisse Deum (odio scilicet abominationis, seu aversionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. Vide Laym. *l. c.* Bonac. *d.* 3. *qu.* 3.

ANIMADVERSIO I.

SPes oritur quidem ab amore, sicut omnes alii animæ affectus, non tamen amor est, sed affectio ab eo distincta, ut ex philosophia, imo ab experientia in seipso quilibet facile intelligit. Amare quidem, aut etiam concupiscere rusticus principatum potest, illum tamen non sperat, quia consequi humano more loquendo non potest. Spes supra amorem, & desiderium *addit*, inquit D. Th. 1. 2. q. 25. art. 1. *quemdam conatum, & quamdam elevationem animi ad consequendum bonum arduum*: & q. 40. art. 1. ita concludit: *Sic ergo patet, quod spes differt a desiderio* &c. Hoc Busembau erratum corrigitur ab ipso La-Croixio p. 174. n. 118.

ANIMADVERSIO II.

Ao hoc est anicum tempus, quo præceptum spei per se obliget? (Busembaum enim nullum aliud assignat) idque solum probabiliter? ergo ex Busembao contrarium quoque dici potest, hoc est præceptum spei, ne tonc quidem, cum ratio primom illucescit, per se obligare, hoc est per se ounquam obligare. Ne igitur ex Busembau doctrina, errandi occasio adsit, notanda est prop. 1. ab Alex. VII. proscripta, quæ talis est. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Præterea sicuti ab Innoc. XI. illa prop. n. 65. *Sufficit illa mysteria fidei semel credidisse*, damnata est; ita damnabilis, & implicite ex eadem ratione damnata est opinio, quæ semel tantum io vita, puta cum rationis lumen illucescit, sufficere ait, ut spes exerceatur. Itaque sicut de fide dictum est, ita de spe dicendum, ut scilicet per se obliget initio vitæ rationalis, in fine vitæ, & saltem semel singulis annis; quæ sententia, ut ait Concina Theol, t. 1. p. 264. n. 13. communis est. Nec enim affirmativum spei præceptum, *Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in domino*, Ps. 4. *Sperate in eo omnis congregatio populi*, Ps. 65. minorem obligationem ex æquo senlo parere potest. Dixi autem, *saltem semel singulis annis*; quia ut fides, sic spes ex præcepto frequentius fortasse elicienda est. Illud enim Os. 12. *Spera in Deo tuo semper*, frequentius fidei exercitium nobis forte imponit.

TRACTATUS III.

De præceptis Caritatis.

CAPUT I.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Caritatis Dei?

CAritas Dei est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam, & infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem.

Resp. 1. Præceptum Caritatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio est, quia finis ultimus plus est diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensive (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiative, ita ut nullam creaturam pluris facias, quam Deum, velisque potius omnia perdere, quam Deum offendere, & sic illi male velle. S. Thomas 2. 2. *qu.* 27. *art.* 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. *c.* 19.

Resp. 2. *Probabile est præceptum Caritatis Dei obligare* 1. *Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, a quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet.* Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita S. Th. *qu.* 89. *art.* 6. Nav. Val. & cet. commun. (Notat autem Con. *disp.* 24. *d.* 3. *n.* 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. g. ultra annum) contra Palaum, qui dicit probabile esse, qood non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet Escob. ex Petro Hurt. 2. 2. *d.* 172. *s.* 1. §. 24. quod, si positive non meministi, te omisisse, tenere possis, te satisfecisse. Trull. tamen *l.* 1. *c.* 5. *d.* 13. *n.* 9. monet expedire, ut quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si forte præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certo constat, quando obligent, vel violentur. 2. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Caritatis elicias. 3. Quando quis tenetur conteri, v. gr. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Caritatis. 4. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. *Quibus aliqui addunt articulum mortis absolute, eo quod tunc securissima via eligenda sit.* V. Laym. *l.* 2. *t.* 3. Bonac. *l.* 3. *q.* 4. *p.* 2. Hurt. 2. 2. *dist.* 174. *s.* 6. §. 17. ANIMAD. I.

Ex

Ex dictis resolves.

1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

2. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiative, seu æstimative, minore, quam creaturas.

3. Peccat item contra Caritatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem ultimum omnium rerum; sed tantum propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum. Quod esse mortale docet Sylv. & Nav. quia scilicet Deus non diligeretur appretiative super omnia, si aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo, *principalis*, quia, ut bene docet Tol. *l. 4. c. 9.* Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest; sed minus principaliter, ut scilicet vita æterna, vel alia Dei dona sint tantum causa movens, ut facilius, expeditius, & ferventius diligatur.

4. Mortale, & gravissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu malevolentiæ (amori amicitiæ opposito) v. g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his V. Laym. *l. c.* Bonac. *l. c.* Sanch. *l. 2. c. 3. & 5.* Reg. *l. 27.*

ANIMADVERSIO I.

JUxta Bus. hoc tantum probabile est, non certum; ideoque affert opinionem Palai, *qui dicit probabile esse, quod non obliget*, nec eam rejicit. Reliquæ obligationes amandi Deum, quas Bus. producit, non ex affirmativo caritatis præcepto, sed aliunde derivantur; ex quo fit, ut admissa versatili probabilitate, amor Dei sine culpa omitti possit toto vitæ tempore ex vi præcepti diligendi Deum; quod est proscriptum in prop. 1. ab Alex. VII. damnata. Subdit quidem Bus. *Quibus aliqui addunt articulum mortis absolute*; at hanc opinionem nec probat, nec improbat. Verum ea etiam admissa, incidit nihilominus in prop. 5. ab Innoc. XI. damnatam. Propterea etiamsi Bus. admitteret absolute obligationem amandi Deum tum vitæ rationalis initio, tum in fine, rejectis, ut debuerat, contrariis opinionibus, nihilominus aperte impingit in prop. 6. ab Innoc. XI. proscriptam, quæ ita ait: *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.* Sed illud quoque animadversione dignum est, *præceptum caritatis Dei obligare*, juxta Busembaum, non cum homo rationis uso potitur, *sed cum adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, a quo &c.* non antea. Quid, quæso, hoc rei est? an ignorantia Dei infinite boni potest esse inculpabilis? Si ita est, atheismus saltem negativus, quo scilicet Deus ignoratur, ideoque non colitur, erit inculpabilis; quod est aperte contrarium Ap. Rom. 1. v. 20. dicenti: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusabiles.* An puer, cum nondum adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, ejus amandi præcepto eximitur, quia præceptum non advertit? At non peccari, nisi præceptum advertatur, error pelagianus est, ut non semel monuimus. Nolo hic immorari in examinandis iis verbis: „ Notat autem Con. non statim post talem noti„ tiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat nota„ biliter, v. g. ultra annum; “ illud enim *sed tantum, si differat ... v. gr. ultra annum*, est aperte falsum, ut ex mox dicendis liquebit.

Contra illud dictum in fine Resp. *Et quod tunc* (hoc est in articulo mortis) *securissima via eligenda sit*, notandum, *tutiorismum* esse semper improbandum; in dubiis tutiorem viam semper esse eligendam; nec aliam doctrinam in morte, aliam in vita esse tradendam, sed semper eamdem, quidquid Bus. aut alii contra dicant.

Exploso igitur Busembao, qui sane primum, & maximum mandatum fœde corrupit, hujus mandati explicatio aliunde petenda est.

Sicuti jure naturæ parentes honorandi sunt, hoc est amore, reverentia, & obedientia prosequendi; ita Deus optimus omnium parens eodem naturæ jure non solum colendus est, sed etiam amandus. Obligatio autem amandi opt. parentem Deum nobis fidei lumine illustratis multo magis splendescit ex ingentibus, & supernaturalibus beneficiis, quibus nos ab eo cumulatos novimus, & ex ipsa lege, quam nobis imposuit. Hæc eadem beneficia tum naturalia, ut creatio, conservatio &c. tum supernaturalia, ut redemptio, sacramenta, præsidia tum interna, tum externa, quibus ad cælestem beatitudinem, propter quam nos condidit, provehit, atque æternus ejus, & perennis, & nunquam interruptus in nos amor, evincunt, amorem nostrum erga Deum non solum summum esse oportere, sed humano more assiduum, hoc est valde frequentem. Hanc frequentiam inculcant verba, quibus lex caritatis concepta est. Ita enim Deus Deut. 6. loquitur, & præcipit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua; eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in iis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens, atque consurgens; & ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque, & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, atque ostiis domus tuæ.* Quorsum enim Deus tanta vi inculcat, ut hoc præceptum menti semper obversetur, nisi ut cor nostrum in amoris actus sæpissime erumpat?

Si Deus ex præcepto summe amandus est, frequentissime quoque amandus est. Quæ enim maxime diligimus, sæpissime diligimus. *Ubi enim*, inquit Christus Matth. 6. *thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.*

Mandatum diligendi Deum est omnium maximum, primum, & finis. *Finis autem præcepti est caritas.* 1. ad Tim. 1. ergo præ omnibus cordi esse nobis debet: ergo frequentissime exercendum. Huc spectat illud Joann. 15. *Manete in dilectione mea.* „ Patres fere omnes (inquit „ Concina Theol. t. 1. p. 336. n. 2.) illud *manete* sic inter„ pretantur, ut perseverantiam constantem in divina di„ lectione exprimat. “ Hoc illud D. Petri 1. 4. *Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes*: ergo multo magis erga Deum. Itaque præceptum divini amoris per se obligat non solum initio usus rationis, & in fine vitæ, & saltem semel singulis annis, ut de fide, & spe dictum est, sed frequentius, puta semel singulis hebdomadibus, ut probabile putat Concina Theol. t. 5. p. 341. n. 9. & 10. & p. 343. n. 11. hinc ipse La-Croixius p. 175. n. 141. postquam varias hac de re protulit sententias, ita concludit. Nescimus determinate, quoties intra quinquennium, aut biennium, aut annum diligendus sit; sed scimus tamen, eum esse sæpe diligendum ex lege naturæ, & divina. „ Itaque cum in tanta „ sententiarum varietate nesciamus, quando, & quoties „ sit diligendus Deus, arripiamus tutiora, tum ut sic „ assuescamus dilectioni Dei, tum ut certo satisfiat præ„ cepto, tum etiam quia actus dilectionis est omnium „ præstantissimus, & super omnes alios meritorius. Ne„ que id censeri debet nimis difficile. Nam si homines „ totis diebus occupari possint amore creaturæ, volupta„ tis, lucri &c. cur non magis Dei, qui solus est omni „ amore dignissimus? “ Hoc nos præcepti loco habere debemus; quia in dubio, maxime in præcepto omnium maximo, via tutior ex præcepto eligenda est. Ceterum ut huic præcepto satisfiat, non sunt necessariæ certæ verborum formulæ. Deum amat, qui ex animo ait, *Sanctificetur nomen tuum, fiat voluntas tua*; qui Crucifixum ex corde osculatur; qui ex animo inquit, Deus meus, vel amor meus, es tu, vel similia. Eum quoque huic præcepto satisfecisse merito credimus, qui Dei mandata diligenter observat. Nam Christus Joann. 14. 21. inquit: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me.* Inculcandum tamen est hoc præceptum præcepti, non consilii loco a Concionatoribus, Confessariis, Parochis, & de eo in confessione interrogandi, quos illud omisisse suspicantur; ex quorum numero non paucos, sed multos esse putandum; quia pauci sunt, qui Dei præcepta vere observent, & integre.

CAPUT II.

De præceptis Caritatis erga proximum.

CAritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliudve grave damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur?

Resp. 1. Ordine Caritatis quisque tenetur post Deum diligere. 1. Seipsum, secundum bona spiri-

tualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum quoad bona externa. Ita Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 3. ex S. Th. & commun.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Peccat contra caritatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod grave est, si fiat sine causa, & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. Trul. *l.* 2. *c.* 6. *d.* 1.

2. Nullius boni consequendi causa licet peccare*, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. Laym. *ibid.*

3. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo sit æque certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat; v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui faciat. S. Aug. *lib. de mend.* S. Thom. *q.* 26. *art.* 5. Regin. *cap.* 4.

Dixi, *in extrema*: v. g. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in gravi tantum obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æque idoneo. Valent. & Laym. *l. c.*

4. Ordinarie non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, *ordinarie*; quia licet, si sit persona publica, a qua multum pendet: uti etiam pro Re-
ANIMAD. I. pub. pro fide, & religione defendenda; *imo etiam pro amica propter Deum dilecto*. Less. *l.* 2. *c.* 9. Layman. *l. c.*

ANIMAD. II. Resp. 2. *Quoad proximos inter se servandus est hic ordo. 1. Qui melior est, magis diligendus est, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reverentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus.* Ratio, quia est magis conjunctus cum præcipuo objecto caritatis, quod est Deus. Item parentes magis, quam filii, vel uxor; magisque benefactores, quam ii, quibus benefecimus. Laym. *l. c.* & comm. 2. Appretiative, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum nondum possessum, cum beneficentia magis diligendi sunt ii, qui nobis sunt conjunctiores quoad ea bona, quæ sunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur.

Unde resolves.

ANIMAD. III. 1. *In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) primo omnium uxori, quia est una caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem patri præ matri. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus.* Dixi *extra extremam necessitatem*, quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi sunt etiam uxori, & liberis. Laym. *ibid. n.* 5. & 6.

ANIMAD. IV. 2. *In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filii, patres, fratres.* Bannez tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. V. Laym. *hic l. c.*

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi. Cum S. Th. 2. 2. *qu.* 25. *art.* 1. communiter omnes. Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. 1. Quilibet homo, saltem privatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto; specialia vero ex consilio tantum, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Ita comm. cum Laym. *c.* 4. ex S. Thom. *l. c. qu.* 25. *art.* 8. & 9. Dixi 1. *communia*, qualia secundum Cajet. v. *Odium*, sunt, quæ Christiano debentur a quovis Christiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato. Ratio autem est, quia ista negare est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. *nisi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis esset, v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vide Azor. t. 2. *l.* 11. *c.* 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis, 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia, his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odii declaratio. Laym. *l. c.*

Unde resolves casus sequentes.

1. *Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum dili-* ANIMAD. V.
gendum positivo, & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. Fill. t. 28. *c.* 1. Dico, *per se*: quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere esset grave; uti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando prævenire; v. g. subditus Prælatum. Laym. *l. c.*

2. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. g. Oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur, nec a communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione; quia hæc sunt communia dilectionis signa; ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter mortale. S. Thom. Nav. Laym. *ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*; quia, si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si Pater, vel Superior filio, vel subdito ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia, si persona multo major inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat Sa, v. *Caritas*, Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 3. V. Axor. 3. *p. l.* 12. *c.* 2. 13.

3. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitime petenti non tantum interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere; *negat tamen Teul.* ANIMAD. VI.
l. 15. *c.* 5. *d.* 5. ex Azor. & Fill. *teneri statim postquam offensio est illata, eo quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam.* Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus: *imo nec eam acceptare, si afferat; sed etiam ju-* ANIMAD. VII.
ridice potest compensationem petere, dummodo in utroque casu ponatur odium, ut docent Val. Nav. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 4. Quod si tamen pœna sit valde gravis, v. g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. *Similiter,* ANIMAD. VIII.
si satisfaciat, quantum potest, ad id quod non potest, eum urgere, videtur contra caritatem, ut docet Sylv. & Fill. t. 28. *c.* 12. *q.* 9.

Resp. 2. Etsi odium inimicitiæ, sive personæ secundum se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum, ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; *odium tamen* ANIMAD. IX.
abominationis, sive qualitatis, quo non hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantum quatenus malam, vel nobis noxiam aversamur, sæpe licitum est, ut docet Kon. *art.* 29. *d.* 3. & communiter.

Unde resolves sequentes casus.

1. *In confessione satis esse, si dicas, te grave ma-* ANIMAD. X.
lum voluisse proximo; nec opus esse explicare speciem mali, v. g. *mortem, infamiam*, &c. *quod omnia comprehendantur sub una ratione mali*; Cajet. Bon. Turr. Trul. *l.* 1. *c.* 5. docent probabiliter: *sed contrarium probabilius docent* Suar. & Pal. *t.* 6. *d.* 4. *p.* 1.

2. Licet proximo velle malum aliquod, v. grat. temporale (dummodo non sit justo gravius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel adversitatem, ut a peccatis emendetur. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p. ult.* §. 1. *ex multis.* Cavendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim vero, ob bonum spirituale, proprium, vel alienum, licet mala pœnæ inefficaci affectu aliis velle: quia, cum in

hoc

hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. V. Less. *l.* 2. *c.* 47.

Sic licet, v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum, juxta illud Gal. 5. *Utinam abscindantur.* Item tristari de eo, quod dignitates conferantur indignis, vel de sanitate ejus, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset a peccatis, & vitam in melius mutet. *Eadem ex causa* Bon. Azor.
Animad. XI. & Palaus *tit.* 6. *p.* 1. *u.* 11. *excusant a peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem, vel inopiam commode, & honeste nuptui tradere non possit. Etsi vero sibi ipsi optare mortem* Nav. *& ceteri dicant esse mortale, ad evitanda tamen gravia mala*, v. g. *afflictionem internam, id licere volunt* Sanchez, Sot. Gran. Dian. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 92. Ita & Trull. *l.* 1. *d.* 2. *n.* 11. *excusat feminam, quæ sibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam*, &c. *vel alia similia mala a marito, v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes*, Dian. *l. c. mortalis damnat, nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentiæ, & deliberationis.*

Animad. XII. *3. Privatus, qui aversus ab alio fugit illum, si id faciat, ut cum suo colloquio, & solatio privet, atque ita contristet, & male illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum; si vero nihil mali optando tantum fugias, quia naturæ est deformis, vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis, & peccatum, si sit sine ratione: quale non erit, si sit persona valde aspera, modo absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas.* V. Bon. *l. c.*

D U B I U M III.

De præcepto eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

Suppono 1. hujus præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona vel necessaria, vel superflua.

Suppono 2. duplicem dari necessitatem proximi. 1. Dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis, & diuturni morbi, secundum Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 1. 2. Gravis, ex qua imminet periculum gravis mali, ut captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel status, unde fiat, ut difficulter se possit sustentare; v. g. si non possit vivere secundum suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus mendicare. 3. Dicitur communis, qua laborant mendici triviales. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 6.

Suppono 3. bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ, sive naturæ, vel respectu status,
Animad. XIII. vel decentis conditionis personæ; *quomodo sæculares raro putant se habere superflua*, ut docet Laym. & Nav. *c.* 24. *Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospitum tractationem* (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum, & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus eventibus, heredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. 1. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. Est communis. Et ratio patet ex ordine caritatis.

Resp. 2. Probabile est, ex superfluis naturæ, & status teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subventurum: idque, ut Azor. *t.* 2. *l.* 12. *c.* 7. Syl. & Fumus volunt, sub mortali, contra Medin. qui vult esse tantum consilii. Ratio est, quia cum in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ; hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. V. Laym. *l. c.*

Resp. 3. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinarie ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis. Suarez, Laym. *ex communi. Sa-*
Animad. XIV. *tisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando eris ditior.* Vasq. &c. contra Suar. Kon. &c. V. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 5.

Addo ordinarie: quia, si majus damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non tenereris. Azor. *l. c.* Animad. XV.

Resp. 4. Probabile est, quod proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire cum modico detrimento proprii status: quia parvo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. Laym. *l. c.* ex D. Thom. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 6.

Ex dictis collige.

1. *Homines privati non tenentur inquirere pauperes.* Vasq. &c. *si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem.* Sanch. Dian. *p.* 5. *t.* 6. *R.* 39. Animad. XVI.

2. *Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum a periculo mortis.* Sa, & Konin. *disp.* 27. *dub.* 8. *n.* 135. Et ratio patet ex dictis. Animad. XVII.

3. Si proximus tantum egeat usu rei, satis est illam accommodare, v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur. Laym. Bonac. *ll. cc.*

Resp. 5. *In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua.* Ita commun. D. Thom. Suar. Bellarm. contra Navar. & Vasq. qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum, sicut seipsum: tum quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. *Videtur tamen hæc obligatio tantum esse sub veniali, ut recte Medina:* idque, si nulla sit justa causa negandi: alias sub nullo, vide Laym. Bonac. *l. c.* Animad. XVIII.

Unde resolvuntur casus sequentes.

1. *Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo,* &c. *videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raro quis tenetur ex præcepto subvenire, etiam de superfluis:* tum quia fere ad movendos spectatores ista necessitas exaggeratur; tum quia ab aliis juvandi præsumuntur. Mald. Wigers. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 17.

2. *Si quis dives, & abundans deu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cum habeat justam causam negandi; si vero talis, sine rationabili causa,* omnes a se pauperes inhumaniter repellat, eum dicit Laym. *l. c.* versari in malo statu. Animad. XIX.

3. *Nulli omnino, quantumvis diviti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facile neganda est absolutio; tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur.* Laym. *ibid.* Animad. XX.

4. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus excludentes a suis civitatibus, justa de causa, pauperes peregrinos. Laym. *ibid.* Trull. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 10.

5. Religiosis æque, ac aliis pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & justa, tamesi voluntarie contracta, cum voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. Lorc. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 18. *Aliud est de iis, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, ut vagabundi.* *ibid.* *R.* 19. Animad. XXI.

Resp. 6. Eleemosyna tantum facienda est ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema, vel quasi extrema necessitate, & aliunde succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi vero necessitate, licet tantum cum consensu domini tacito, vel expresso. V. S. Thom. 2. 2. *q.* 32. *a.* 7. Regin. 286. Fill. Laym. Bon. *l. c. n.* 11. Less. *l.* 2. *t.* 12.

Unde resolves.

1. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxiis restitutioni, v. g. furto ablatis, licet tamen ex acquisitis per opus illicitum (sed non cum injustitia) v. gr. ex lucro meretricum. Ratio est, quia hæc sunt propria; priora non. Bon. *ibid.*

2. Pueris, filiisfamilias, servis, ancillis, uxoribus non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur: Particulares vero casus, in quibus uxor dare potest, vid. suo loco *praecep. 4. & 6. c. 1. d. 4.* V. Bon. *disp. 4. q. 4. p. 6.* Dian. *p. 5. t. 8. R. 25.*
ANIMAD. XXII. ubi ex Hurt. *notet, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.*

3. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. Vasq. Azor. Kon. Dian. *p. 5. t. 8. R. 35.*

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna est admonitio, qua quis proximum conatur revocare a peccato. De qua certum est, præceptam esse jure tum naturali, quo membra unius corporis se mutuo juvare tenentur, tum divino positivo, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipsum.* Bec. 2. 2. *c. 21.* Laym. *c. 7.* Fill. Bon. *p. 7.* Quæritur autem, quæ sit ejus materia, quos, & quomodo obliget.

Resp. 1. Omne mortale peccatum proximi per se est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. Ita communiter. Et ratio est, quia, cum vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem
ANIMAD. XXIII. necessitatem correptionis inducit. *Dixi 1. omne mortale: quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen graviter obligans; nec nisi facillime possis. Dixi 2. per se: quia, si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem putet se non ita stricte obligatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter.* V. S. Thom. 2. 2. *q. 32. a. 2.* & ceteros supra cit.

Resp. 2. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis. 1. Si certo tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus Superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti
ANIMAD. XXIV. tantum danda est. 3. *Si alius æque idoneus non adsit, qui correpturus putetur.* 4. Si sit spes fructus, quia, desperato fine, cessant media. 5. *Si sit bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo gravi damno facere.* Quod si horum aliquid desit, præceptum non obligat. *Unde patet ejus omissionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam.* V. Bon. *l. c.*

Resp. 3. Etsi hoc præceptum obliget omnes etiam subditos, magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi externa officia caritatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantum ex caritate, Prælati vero etiam ex officio, & justitia tenentur. Unde peccare possunt etiam graviter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque fere est ratio de patrefamilias præsertim erga liberos. Laym. *l. c. n. 5.* Pal. Trull. *l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & ceteri.*

Resp. 4. Ordo in correptione servandus est, quem Christus præscripsit *Matth.* 18. scilicet, 1. Ut corripias privatim: deinde coram testibus: tum ad Prælatum Ecclesiæ, sive Superiorem deferas. Excipe
ANIMAD. XXV. tamen. 1. *Nisi præstet Superiori, viro probo, & prudenti, quam aliis testibus, innotescere;* prout cautum est *in Regula S. Aug.* 2. *Nisi peccatum sit publicum, tunc enim potest publice corripi.* 3. *Nisi vergat in grave damnum tertii, aut communitatis, si Superiori non statim innotescat: v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occulte spargat;* tunc enim immediate Superiori indicandum, quia commune bonum præferendum est privato. Fill. *t. 28. c. 7. n. 149. & 155.* 4. Quando corripiendus est contentus ut Superiori statim significetur, ut est apud quosdam Religiosos, qui quoad hoc juri suo renuntiaverunt. Vide Suar. Becan. Laym. hic, Sanch. Fill. *l. c.*

Ex dictis resolvitur.

1. Qui facile potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem neglexit, peccat mortaliter. Ita Laym. Suarez, Sanchez *l. 6. mor. c. 18.* Vid. Palaum hic.

2. Si certo constet, fratrem perfecte emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse ullum periculum relapsus, vel damni ipsi, aut alteri, non licet (etiam in Societ. JESU) denuntiare patri, vel Prælato, nisi frater expresse in istam denunciationem consentiat. Sanch. 2. *mor. l. 6. c. 18. n. 40. & 60.* Pal. *de char. t. 6. d. 3. p. 12.* Fill. Trull. *l. 1. c. 5. d. 14.* Suarez, Hurt. *d. 163.* & denique Card. de Lugo *Resp. mor. l. 4. a. 46.* ubi tamen notat, in Soc. JESU casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motivum caritatis, atque adeo ratio danuntiandi: ideoque est peccatum, & quidem, ut Card. Lugo *l. c.* notat ex Suar. mortale ex genere suo. Vid. infra *l. 4. c. 3. dub. 5.* & Dian. *p. 4. t. 4. R. 71.*

3. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni, vel relapsus ipsi, vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. Pal. *l. c.* Trull. *d. 16. n. 1.*

4. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, ut corripiantur; non tamen multum, & curiose de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale ejus signum dederit: neque facile admittere accusatores spontaneos; quia illi specie boni communis sæpe se quærunt. Hurt. &c. Dian. *p. 7. tr. 13. R. 10. & 12.*

5. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum tenentur etiam cum suo incommodo, imo aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, ut peccata publica, & occulta impediant; quia cum Christo pacti sunt curam, & solicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. Hurt. *t. 2. d. 162. sec. 7. §. 60.* (apud Dian. *p. 7. t. 5. R. 28.*) atque hanc esse omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo, & exemplo docuerat: additque idem esse de Magistratibus, & Concionatoribus. Licet vero hi non teneantur ad id ex justitia (sicuti Prælati, & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere (sed non facile Prælatorum, & Religiosorum, quorum auctoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis. Kon. Hurt. Dian. *l. c. R. 13.*

6. Correptio adhibenda est non semper statim, sed cum major fructus speratur. *Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, ut ferventius resipiscat.* ANIMAD. XXVI.
Dian. *p. 7. t. 3. R. 29. & 30.* ex Reg. Fill. Trull. Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdio speratur fructus. *ibid. R. 32.*

ANIMADVERSIO I.

AIt, quod liceat vitam suam postponare alienæ *pro amico propter Deum dilecto,* v. g. inquit La-Croix p. 180. n. 177. *defendere illum contra latronem, quamvis prævideat, se occidendum, aut in naufragio non accipere tabulam, sed permittere alteri.* Idem docat Concina Theol. r. *t.* p. 438. n. 13. & quod longe majus est, idem docere videtur D. Th. in 3. d. 29. art. 5. ad 3. ab eodem Concina citatus, inquiens: *Tradere seipsum morti propter amicum est perfectissimus actus virtutis. Unde quod aliquis vitam propriam corporalem propter amicum ponit, non contingit ex hoc, quod aliquis plus amicum, quam seipsum diligat, sed quia in se plus diligit bonum virtutis, quam bonum corporale.* Sententiam tamen Busembau probare ego non possum.

Nam ex ordine caritatis, communi Theologorum calculo, ut ipsa Bus. supra fassus ast Resp. 1. unusquisque magis seipsum, quam proximum quoad ipsa corporis bona diligere debet: at qui vitam propriam, amici vitæ postponit, ut in exemplis mox allatis fit, hic magis amicum, quam seipsum quoad corporis bona diligit: ergo ordini caritatis repugnat, ideoque peccat; quia ordo caritatis sub præceptum cadit. Illa additio Busembau *pro amico propter Deum dilecto* nihil efficit. Nam caritas omnia propter Deum amat; nequa taman propter Deum licet magis amare vitam amici, quam propriam; cum propter Deum magis propria, quam amici vita amanda sit. Hinc D. Aug. lib. de mend. c. 6. inquit: *Si quis pro alterius*

tem-

temporali vita ipsam suam temporalem perdat, non est jam diligere illum, sicut seipsum, sed plus diligere, quam seipsum; quod sane doctrinæ regulam excedit: ergo peccatum est. At, inquit La-Croix, „ in his (hoc est in „ exemplis ex eo mox allatis) non amat proximum plus, „ quam se, sed amat bonum heroicæ virtutis plus, quam „ vitam suam, ut ex S. Thom. recte observant Vived. „ &c. “

Resp. Aperte falsum est, eum non amare proximum plus, quam se, qui suam vitam, proximi vitæ postponit: contrarium perspicue docet D. Aug. in verbis mox descriptis; & hac de causa actus hujusmodi non est heroicus, sed malus; quia, ut ait S. Aug. *sanæ doctrinæ regulam excedit*. Ipse La-Croix fatetur non licere, tabulam in naufragio jam insessam dare alteri evasuro, si prævideat, se certo submergendum. At nonne perinde est, si alterum defendat contra latronem, a quo se certo occidendum præsentit? In prima specie alterum defendit contra aquas, in altera contra hominem: in utraque certam mortem incurrit; imo altera species deterior est, quia hic sine conatu lædendi hominem non defendit hominem; at in priore neminem lædit, nisi seipsum. Si quis tabula insessa, extra periculum constitutus ponitur; extra periculum constitutus quoque ponitur, qui defensionem amici contra latronem nondum aggressus est. Quocumque La-Croixius se vertat, necesse est ut priorem speciem improbet, si alteram damnat. Joann. quidem 15. dicitur: *Majorem caritatem nemo habet, quam ut ne animam suam* (hoc est vitam suam) *ponat quis pro amicis suis*. At hic textus ex D. Th. 2. 2. q. 26. art. 5. ad 3. intelligendus de eo est, qui sine legis necessitate certo vitæ periculo se se offert pro spirituali proximi salute. Hoc ergo eodem sensu accipiendus est D. Th. in 3. sent. mox descriptus, ut S. Doctor sibi constet. Nec enim D. Th. ibi ait, quod *sit actus perfectissimus virtutis tradere seipsum morti* pro amici vita, *sed propter amicum*.

An etiam propter amici divitias, gradûs honoris &c.? Ergo ne propter amici quoque vitam, sed solum pro anima. Ut a certa morte amicum, & proximum subducas, incertum mortis periculum te laudabiliter subire posse fateor, non certam mortem. Huic doctrinæ, si diligenter inspicias, nihil contrarium in sanctorum exemplis invenies. Duos Pythagoræos a D. Hieron. ut ait Concina loco mox cit. commendatos, quod mutuo vades se Tyranno dederit, ut alter alterius vitam sua morte conservaret, ita accipere debemus, ut, sicuti factum Lucretiæ Romanæ, admiratione magis, quam solida laude digni sint. Quamquam, si vis, eos etiam lauda; quia ea forte spe ducti fuerunt, ut admirabili facto Tyranni animam emollirent, mortemque uterque vitaret. Quare idem Concina p. 439. n. 26. recte inquit: *In æquali ergo periculo aut vitæ corporalis, aut bonorum temporalium sibi ipsi primum, deinceps proximo consulere debes*. Hæc scilicet naturæ, & caritatis lex est.

Animadversio II.

Hic Bus. satis involute loquitur, aut ejus locutio falsa positione nititur. Amorem enim dividere videtur in eum, quem comitatur gaudium, & in eum, quem comitatur desiderium. At omnem amorem & gaudium comitatur de bonis ab amato possessis, & desiderium, ut bona, quæ non habet, adipiscatur: & quoniam gaudium, & desiderium ab amore proficiscuntur, illi quoque respondent, ita ut gaudium, & desiderium sint majora, vel minora, magis, aut minus intensa pro ratione amoris.

Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus.

Ex hac doctrina femellæ, aut etiam homines minus pii, nec satis emunctæ naris facile colligere possunt, sanctis viris, puta Religiosis, qui vulgo sancti habentur, licet omnes sancti non sint, magis esse subveniendum, quam parentibus, qui reipsa vitiosi sint, aut improbi habeantur, quia sunt austeri, & disciplinæ rigidioris. Si forte, quod absit, hæc persuasio alicujus animum pervaserit, sciat esse pharisaicam doctrinam, quam Christus Matth. 15. reprobat his verbis. *Deus dixit: Honora patrem, & matrem; & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit; & non honorificabis patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*. Ex quo etiam cave, ne strictiori lege putes colendos viros probos, & sanctos, quam parentes malos. Nam illud, *Qui maledixerit* &c. *non præcipitur*, inquit Angelicus, *de his, qui alios homines maledicunt*.

Itaque ex angelico Doctore 2. 2. q. 26. art. 7. meliores eo sensu magis diligendi sunt, ut iis majus bonum, hoc est majorem beatitudinis gradum velimus. *Ad caritatem enim pertinet*, inquit, *ut velit justitiam Dei servari, secundum quam meliores perfectius beatitudinem participant*.

At propinquiores, ait idem S. Doct. *intensiori affectu diligit homo ad illud bonum beatitudinis, ad quod omnes diligit, quam meliores ad majus bonum*. Præterea cum virtus augeri possit, *possum*, inquit D. Th. *ex caritate velle, quod iste, qui est mihi conjunctus, sit melior alio, & sic ad majorem beatitudinis gradum pervenire possit*. Tandem homines nobis non conjunctos sola caritate amamus, conjunctos tum caritate, tum alio honesti amoris genere, ideoque hos pluribus modis amamus, quam meliores, ut docet idem S. Doct.

Animadversio III.

D. Th. 2. 2. q. 26. art. 11. ait: *Secundum rationem boni, quod est objectum dilectionis, magis sunt diligendi parentes, quam uxor; quia diliguntur sub ratione principii, & eminentioris cujusdam boni. Secundum autem rationem conjunctionis magis diligenda est uxor; quia uxor conjungitur viro, ut una caro existens secundum illud Matth. 19. Itaque jam non sunt duo, sed una caro*; hoc est, parentes uxori præferendi sunt, licet uxor teneriori affectu diligatur; *& ideo*, ait S. Doct. *intensius diligitur uxor; sed major reverentia est parentibus exhibenda*; major intellige, non solum verbis, aut aliis signis, sed, quod pluris interest, factis, in eorum necessitatibus. Qui contra faciunt, uxorem parentibus præferunt, naturæ, & caritatis legem, & ordinem pervertunt, Decalogum violant præcipientem: *Honora patrem, & matrem, & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: quod*, inquit D. Th. mox cit. 2. 2. q. 26. art. 6. *non præcipitur de his, qui alios homines maledicunt*. Qui enim parentes gravibus necessitatibus vexatos deserunt, ut uxori succurrant, parentibus non verbo quidem, sed, quod pejus est, reipsa maledicunt. Si in extrema, ut Bus. fatetur, cur non in gravi necessitate magis parentibus, quam uxori succurrendum est? Nemo unquam solidam hujus discriminis, quod Bus. vel ex se, vel ex aliis commentus est, rationem assignabit. D. Hieron. a D. Thoma art. 10. q. 26. cit. ait, *quod post Deum omnium Patrem diligendus est pater*, & postea addit de matre, inquit S. Th. Hinc rursus idem S. Doct. art. 11. ad 1. ait, *quod non quantum ad omnia deseritur pater, & mater propter uxorem. In quibusdam enim*, hoc est certe in gravibus corporis, & animæ necessitatibus, *magis debet homo assistere parentibus, quam uxori; sed quantum ad unionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis omnibus parentibus, homo adhæret uxori*. Hæc sane doctrina, neglecto Busembao, pro ratione necessitatis inculcenda est.

In eo quoque Bus. fallitur, quod excepta extrema necessitate velit filios parentibus præferendos. Nam filii quidam intensius amantur, quam parentes, at S. Thom. art. 9. multis rationibus ex Aristotele Eth. 8. desumptis ostendit. *At ex parte objecti*, inquit Angelicus, *quod habet majorem rationem boni, est magis diligendum, & quod est Deo similius: & sic pater est magis diligendus, quam filius; quia scilicet patrem diligimus sub ratione principii, quod habet rationem eminentioris boni, & Deo similioris*. Parentes ergo filiis præferendi sunt in necessitatibus. Hoc idem D. Th. ad 3. hujus art. 9. dicit: *Quamvis in articulo necessitatis filius obligatus sit ex beneficiis susceptis, ut parentibus maxime* (supra omnes) *provideat*. Hoc idem docet S. Hieron. mox citatus. Itaque juxta S. Ambrosium, seu Origenem a S. Thoma art. 9. laudatum, *primo Deus diligendus est, secundo parentes; inde filii; post domestici*. Pater autem matri est præferendus ex D. Hieron. & D. Thoma citatis; quia pater habet rationem excellentioris principii. Post parentes, & filios primum locum habeat uxor, tum fratres; hos excipiant ceteri consanguinei pro conjunctionis gradu. Nam affines consanguineis postponendi sunt, qua de re Concina Theol. t. 1. p. 447. n. 33. 34.

Animadversio IV.

Bannez tamen probabiliter docet, parentes carnales etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos.

Intellige in spiritualibus eorum necessitatibus, non in consiliis, & regimine animæ filiorum; qua in re filii pastoribus, & confessariis magis deferre debent, quam parentibus. Bannezii sententiam probat Concina n. 34. quibus ego ex mox dictis subscribo.

Animadversio V.

Per se loquendo nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo, & peculiari actu.

Positivo actu tenetur: quia non sufficit inimicos non odisse, sed eos ex Christi lege Matth. 5. diligere oportet. *Diligite inimicos vestros*. Hinc D. Hieron. in c. 5. & 6. Matth. ait: *Multi præcepta Dei imbecillitate sua, non sanctorum viribus æstimantes, putant esse impossibilia quæ præ-*

præcepta sunt, & dicunt sufficere virtutibus, non odisse inimicos. Ceterum diligere plus præcipi, quam humana natura patiatur. Sciendum est ergo, Christum non impossibilia præcipere, sed perfecta, quæ fecit David in Saul, & in Absalon. Inimicus, quia inimicus est, non desinit esse proximus: proximum autem actu positivo amoris diligere jubemur. Contreria prop. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali*, est 10. ab Innoc. XI. proscripta: ergo &c. Ecce D. Th. 2. 2. q. 25. art. 8. doctrinam, quæ praxis regula est. *Alio modo potest accipi dilectio inimicorum quantum ad naturam*, (nec enim eorum culpam amare debemus) *sed in universali; & sic dilectio inimicorum est de necessitate caritatis, ut scilicet diligens aliquis Deum, & proximum, ab illa generalitate dilectionis proximi inimicos suos non excludat.*

Peculiari actu non tenetur, *ut scilicet*, inquit D. Th. *aliquis in speciali moveatur motu dilectionis ad inimicum, quia nec etiam moveri motu dilectionis in speciali ad quaslibet homines singulariter, est de necessitate caritatis, quia hoc esset impossibile.* Doctrina valde notanda, ut sine scrupulis magnum dilectionis erga proximum mandatum impleatur.

Neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum &c.

Quoad hæc P. Concina Theol. t. 1. p. 456. n. 7. præmissa Theologorum discrepantia inquit: „ Paucis quod verum, & tutum est, & in quod omnes consentire debent, exponam. 1. Salutatio, & colloquium absolute (hoc est apud omnes) non sunt signa communia proximis debita. Hic Venetiis homines occurrentes minime salutantur; multo minus in colloquium conveniunt: absolute ergo, & per se nec salutare, nec alloqui inimicos vi præcepti tenemur. 2. Si alicubi mos obtinet, ut indiscriminatim homines sese salutent, ibi salutandi inimicos præceptum urgebit. 3. Si ante inimicitias mutua intercedebat salutatio, etiam post dissidium, & rixam eadem communia, quæ præcedebant, signa consistere & perseverare debent. 4. Salutatio, & allocutio licet absolute communia non sint, possunt tamen communia esse inter consanguineos, cognatos, amicos, sodales ejusdem cœnobii, collegii, & comunitatis; & tunc, si quis istorum alicui inimicus evadit, ab ejusmodi communibus signis excludendus non est. 5. Si plures occurrentes amici salutarentur excluso inimico, qui inter illos reperitur, signum esset odii, animique irati, scandalumque contingeret. 6. In ejusmodi eventibus non illico damnandus est peccati mortalis odii, qui hæc signa omittit, sed circumstantiæ expendendæ serio sunt; & duo præcipue discutienda, videlicet animus interior, & scandalum, quod consequitur. Advertendum tamen, non omne scandalum peccatum letale esse. Non raro hæc salutatio, & allocutio omittuntur non odii causa, sed ob quamdam verecundiam, timorem, & animi vilitatem. Interdum neuter ea animi fortitudine pollet, ut primus esse velit ad exhibenda signa benevolentiæ. 7. Hæc signa salutationis, & allocutionis necessaria vi præcepti sunt, quando deprehenduntur opportuna, & efficacia ad placandum inimicum, odiumque aut a se, aut ab hoste exterminandum."

At La Croix p. 161. n. 192. id admittit, *si sine multa animi difficultate possis; si autem notabilem difficultatem patereris, non teneris: quia bonum spirituale proximi, quale tunc est depositio odii, tenemur quidem ex caritate curare cum aliquo, non tamen cum magno incommodo.* Suar. Conin. Castrop. Tambur. Burg. Sed hæc ex molli, non solida Theologia dicta mihi videntur. Non magnum incommodum, sed magnum commodum est, ut Christianus intimas animi rebellis difficultates, & pugnas vincat, & vincere assuescat. Ex his internis pugnis, & difficultatibus qui præcepta metiuntur, ea in nihilum apud plurimos redigunt. *Regnum cælorum*, inquit Christus contra molles Doctores, *vim patitur, & violenti rapiunt illud.* „ 8. (pergit Concina) salutantem resalutare debitum est, quod absque gravi culpa negligi nequit, si advertenter, & deliberato animo omittatur. Venditio mercium, collatio eleemosynæ, & cetera hujusmodi communia officia, quæ omnibus exhibentur, negari absque culpa inimicis nequeunt. 9. Noli in his præstandis esse nimis justus, sed liberalis esto, memor, quod eadem mensura, qua mensus fueris, remetiendus eris. Si abundantam misericordiæ divinæ mensuram exoptas, dives esto in dilectione inimicorum." Hæc cum christiane, sapienterque dicta, scituque dignissima mihi visa sint, huc transcripta volui.

Inimicum ægrotum invisere, mœstum consolari, hospitio excipere &c. in iis circumstantiis quisque tenetur, in quibus hæc officia ex caritate præstare teneretur, si non esset inimicus. Quia caritas, quæ erga non inimicos præstanda præcipit, eadem erga inimicos fieri jubet. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos; ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est &c.* Matth. 5. 44.

ANIMADVERSIO VI.

Diligere inimicum, est præceptum affirmativum, quod aliquo, non omni tempore obligat; at eum non odisse, est præceptum negativum, quod, ut scholæ ajunt, semper, & pro semper, hoc est omni tempore obligat. Porro interius remittere offensam, idem sonat, ac non velle malum inimico, hoc est eum non odisse. Ergo præceptum remittendi interius offensam omni tempore obligat, hoc est etiam statim, ac illata est, etiam inimico veniam non petenti. Contraria opinio Trull. &c. a Busembao allata, nec improbata, Scripturæ aperte repugnat dicenti Lev. 19. *Non quæras ultionem, & non eris memor injuriæ civium tuorum. Si non dimiseritis*, inquit Christus Matth. 6. *hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Fac, hominem gravi vulnere sauciatum, ac allata Trull. &c. opiniuncula imbutum, offensam nolle statim remittere, at postmodum interire; suorum ne peccatorum dimissionem a cælesti Patre consequetur? At remissio statim post offensam, est, inquit Bus. *res violenta, & supra fragilitatem humanam.* Resp. Qui ita loquuntur, *præcepta Dei*, ut ait S. Hieron. mox citatus, *imbecillitate sua, non sanctorum viribus æstimantes, putant esse impossibilia quæ præcepta sunt.* Contra eos, qui res violentas non esse præceptas ajunt, Christus ait Matth. 11. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Busembau sophisma diluit D. Th. 2. 2. qu. 2. art. 5. ad 1. dicens: *Si in potestate hominis esse dicatur aliquid excluso auxilio gratiæ, sic ad multa tenetur homo, ad quæ non potest sine gratia reparante, sicut ad diligendum Deum, & proximum, & similiter ad credendum articulos fidei. Sed tamen hæc potest cum auxilio gratiæ.* Hinc Syn. Trid. sæpe cit. *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis.* Abs sua cavillatione Bus. & novi opinatores, qui ea sæpe utuntur, sibi cavissent, si positis præjudiciis Evangelium, sanctos Ecclesiæ Doct. Hieron. & Aquinatem, & Syn. Tridentinam legissent.

ANIMADVERSIO VII.

Sermo est de sufficiente, & justa satisfactione, quam læsus offerat. Tribunalia instituta sunt, ut jus dicant, invitosque ad jus cogant: ergo qui jus facere sponte parati sunt, ad tribunalia perperam vocantur: at qui sufficientem, & justam satisfactionem offert, jus facere sponte paratus est: ergo perperam ad tribunalia vocatur. Hoc qui facit, caritati, & justitiæ repugnat; quia sine ulla necessitate, & ratione hominem suo officio fungi paratum urget, ac premit, atque expensis, & incommodis gravat. Quomodo Bus. suam opiniunculam cum præcepto naturæ, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; quomodo cum Christi lege, *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos*, conciliare potest? At, inquit Bus. *dummodo in utroque casu ponatur odium, ut docent* &c. Resp. Bus. contradictoria conciliare vult. Nam non remittere injurias, idem est, ac inimicum odisse, ut jam ratione, & Scripturæ auctoritate ostensum est. Satisfactionem vero justam ab eo oblatam recusare, & juridice petere, est manifestum livoris indicium. Qui dicunt, se non odisse inimicum, a quo justam compensationem renuunt, ut eum ad jus rapiant, & vexent, ipsi se decipiunt, & mollibus doctrinis decipiuntur; atque in eos illud cadit, *Mentita est iniquitas sibi*: Meam sententiam, ut ego sentio, satis per se evidentem confirmat P. Concina Theol. t. 1. p. 462. n. 20.

ANIMADVERSIO VIII.

Loco *videtur*, dic, *est contra caritatem*, nec de hoc dubites; imo contra justitiam: quia justitia est quidem æqualitas, sed posita possibilitate; qua sublata, nullum jus ad æqualitatem cogit.

ANIMADVERSIO IX.

Sed quæritur hic a Busembao, cur addiderit illud *sæpe*. Sermo est de hujusmodi odio in sui natura spectato, quod non solum licet, sed bonum est. Suprema Dei voluntas, omnium voluntatum regula est: Deus autem non solum impietatem, sed personam quoque impiam odit. *Odisti omnes operantes iniquitatem* Ps. 5. 7. *Similiter autem odio sunt Deo impius, & impietas ejus* Sap. 14. 9. ergo &c. Suam scilicet voluntatem divinæ conformat, qui inimicum, quatenus malus est, hoc est quatenus Deum offendit, aversatur. Hinc D. Aug. lib. 18. contra Faustum c. 24. ait: *Unusquisque iniquus homo, inquantum iniquus est,*

est, odio habendus est, inquantum autem homo, diligendus: & D. Th. 2. 2. q. 25. art. 8. inquit: *Dilectio inimicorum tripliciter considerari potest. Uno quidem modo, ut inimici diligantur, inquantum sunt inimici; & hoc est perversum, & caritati repugnans, quia hoc est diligere malum alterius.* Dum amas inimicum, ut talem, *vis*, amas, tibi placet, ut inimicus te oderit, tibi malum fecerit, hoc est peccaverit; quod est perversum, & caritati contrarium: ergo odisse, & displicere tibi debet, quod inimicus te oderit, & noxius tibi fuerit, hoc est peccaverit; & hoc sensu inimicum odisse non solum potes, sed debes. Illud hic valde cavendum est, ne sub specie sancti odii, odium malignum lateat, & a sensu reduplicativo, hoc est ab odio inimici, ut talis, quo sensu ipsa inimicus odisse sa debet, ad sensum specificativum, hoc est ad odium personæ transitus fiat, quo ipsi malum quis velit, ipsamque averletur sina reduplicatione; quod facile contingit.

Animadversio X.

Ergo hoc necessario sequendum est, ut sana Theologia inculcat.

Quamquam prior opinio non solum minus probabilis, sed falsa merito habenda est. Nam licet omnia mala, quæ proximo optare quis potest, sub una generica ratione mali contineantur, certum tamen est quædam, uti sunt inopia, infamia, mors, specie differre. Porro cum desideriorum objecta specie differunt, certum ast ipsa quoque desideria specie differre: peccata vero non in genere tantum, sed in specia aperienda sunt in confessione, ut docat Syn. Trid. sess. 14. c. 5. argo certum ast, esse explicandam speciem mali, quam quis proximo voluit.

Animadversio XI.

Licet quidem optare malum proximi, non quatenus ipsius malum est, sed quatenus habet rationem boni justi, val utilis, aa D. Thoma 2. 2. q. 76. art. 1. ajenta: *Si autem aliquis imperet, vel optet malum alterius sub ratione boni, sic est licitum ..... contingit autem, malum aliquod dici imperando, vel optando sub ratione duplicis boni. Quandoque quidem sub ratione justi; & sic Judex maledicit illum, cui præcipit justam pœnam inferri ... quandoque vero dicitur aliquod malum sub ratione utilis; puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset.*

Filiarum autem mors, quam mater optat, quia ob deformitatem, vel inopiam commode, & honeste nuptui tradere eas non potest, nec boni justi, ut patet, nec boni utilis rationem habet. Nam minus malum habet quidem rationem utilis boni, si eligatur ad vitandum majus malum, quod alia ratione vitari non potest: at majus malum nunquam utile est, nec eligi rationa consulta potest unquam, ut vitetur minus. Cum ergo mors, quæ omnium terribilium hujus vitæ maxime terribilis, & mala est, sit sine comparatione majus malum, quam minus commoda, & minus honesta, aut etiam nulla filiarum in matrimonium collocatio, desiderium mortis filiarum in proposita specie nulla ratione excusari potest. Hujusmodi desiderium naturæ legi, & caritati prorsus repugnat, nec nisi ex stoliditate, & pravitate matris oriri potest. Ubi ast in perversa hujusmodi matre patientia? ubi conformitas ejus voluntatis, Dei voluntati? ubi maternus erga filias amor? ubi caritas, & humanitas? In descripto desiderio, si recte consideres, nihil reperis, nisi vitiosum, inhumanum, impium, perversum.

Videlicet sicuti alterius mortem desiderare ob aliquod temporale emolumentum, damnatum est prop. 13. ab Innoc. XI. ita damnabile, aut damnabilius est, si mater filiarum mortem desideret vel ad suum dolorem, val ad filiarum incommodum vitandum, quas commode, & honeste nuptui tradera, vel alia ratione collocare non potest. Lege etiam hic prop. 14. & 15. ab eodem Innoc. XI. damnatas; unde impietatem descripti desiderii matris, & corruptum contrarium discurrendi modum aperte deprehendes, & horrebis.

Etsi vero sibi ipsi optare mortem Nav. & ceteri dicant esse mortale: recte, sane, & christiane: *ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt Sanch.* &c.

Id scilicet faciunt homines perditi, & desperatæ salutis, qui non solum mortem sibi optant ad vitanda gravia mala, & internas afflictiones, sed etiam eam sibi consciscunt.

Ita & Trull. excusat feminam, quæ sibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem &c. vel alia &c.

Hujusmodi desideria nonne sunt a christiana patientia maxime aliena? Christiana enim patientia postulat, ut mala seu corporis, seu animi, seu externa toleremus, ut Christo, & sanctis conformes patiendo facti, eorum gloriæ participes efficiamur. *Patientia enim vobis*, inquit Ap. ad Heb. 10. 36. *necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Ap. ait *necessaria*, ut præceptum esse intelligas, non consilium. An voluntatem Dei faciunt, qui mala undecumque profecta non solum patienter non ferunt, sed etiam sibi, vel alteri mortem optant, ut ea vitent? mala enim, quæcumque ea sint, seu infirmitas, seu mendicitas, seu vita acerba, seu vexationes mariti &c. a Dei voluntate proficiscuntur non solum permittente, sed mala volente, & efficiente. 2. Reg. 6. dicitur: *Dominus mortificat, & vivificat, deducit ad inferos, & reducit:* & Is. 45. *Ego Dominus, & non est alter Deus, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum:* & Amos 3. *Si est malum in civitate, quod non fecerit Dominus.* Ergo qui hujusmodi mala absolutis, & vehementibus desideriis aversantur, & refugiunt, Dei voluntatem non faciunt, sed illi repugnant; ideoque nullo modo excusari a culpa possunt. Multo vero magis culpæ, imo gravis, seu mortalis culpæ rei sunt viri, seu mulieres, quæ mortem sibi optant, ut ea vitent. Lex enim divina *Non occides*, non solum sui, & aliorum cædem prohibet, sed etiam propriæ, & alienæ mortis desiderium; quod non excusatur a nona ea impatientia, sed augetur. Qui alienam mortem desiderat, non ea personæ displicentia, sed ob aliquod temporale emolumentum, mortifera peccat; & contraria doctrina damnata est prop. 13. ab Innoc. XI. proscripta. Ergo pari rationa mortifere peccat, qui alteri, vel sibi mortem optat, ut temporale incommodum effugiat. Prius desiderium ex avaritia, posterius ex amori mollitie oritur, utrumque, idem malum objectum habet, ideoque eadem malitia inquinatur.

Mulierculas tamen ob minimas molestias &c. nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentiæ, & deliberationis.

Ignorantia malitiæ horum desideriorum inexcusabilis ast, quia est ignorantia manifesti juris naturalis, & divini; ideoque si defectus advertentiæ malitiæ ea hujusmodi ignorantia oriatur, non excusat; item non est excusabilis, si ex negligentia darivatur. Tunc solum excusat, quando est involuntaria, ut in primis, seu subreptitiis motibus, qui præcaveri non possunt, accidit.

Animadversio XII.

Si fugis personam, quia tibi incommoda, & molesta est, tuum incommodum, & molestiam fugis; quod licet, si scandalum absit, & proximi necessitas aliud non postulet. Si eam fugis, ut eam contristes, nec hanc molestiam ad majus ejus bonum referas, vel ex aversione personæ, quæ nunquam licet, peccas.

La-Croix p. 161. n. 186. in h. 2. dub. Busemb. ait: „ Manet probabilis sententia, quam post S. Th. 2. 2. „ qu. 76. a. 1. tenent Auct. gravissimi, quos citet, & „ sequitur Mendo, Arsdek. &c. nempe quod homo pos- „ sit desiderare mortem proximo ad vitandum aliquod „ ingens malum sibi, vel alteri proximo impendens, „ quod aliter vitari non potest, v. g. ne injuste occida- „ tur ab illo, ne per illius injuriam spolietur bonis „ suis, quod alioquin futurum est; sicuti aliquis sibi i- „ psi licite optat mortem, ut evadat ingens malum spi- „ rituala, vel temporale, v. g. si aliter non possit vita- „ re peccatum, vel perpetuum, & durum carcerem. “

La-Croix primum hic in eo errat, ut D. Thomam in hujus sententiæ patrocinium proferat. D. Thom. loco ab eo cit. & mox descripto inquit: *Quandoque vero dicitur aliquod malum sub ratione utilis; puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset.* D. Thom. ait, *aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum*, non ait mortem; & ne impedimenti nomine intelligi possit mors, evincit illud, quod addit, *vel ut ipse melior efficiatur* &c. Deinde cum addit La-Croix, „ sicuti aliquis sibi ipsi li- „ cite optat mortem, ut evadat &c. v. g. si aliter non „ possit vitare peccatum, “ perinde est, ac si dicat, præcepta Dei esse impossibilia, quod damnat Syn. Trident. sæpe citata, *Deus impossibilia non jubet* &c. & est prima hæresis Janseniana ab ipso La-Croixio p. 96. descripta. 3. Illud quoque rejiciendum est, aliquem sibi posse mortem optare, ut evadat perpetuum, & durum carcerem. Sublimior, ac solidior hac in re est doctrina Aristotelis Eth. 3. cap. 7. dicentis: *Mori autem fugientem vel paupertatem, vel amorem, vel ægritudinem aliquam, non est viri fortis, sed ignavi potius. Mollis enim animi est, res ærumnosas, & laboriosas fugere.* Præterea, ut mox contra Busembaum ratiocinabar, hoc desiderium repugnat patientiæ, & subjectioni, qua nostra ad Dei voluntatem conformanda est. Tandem adversatur caritati,

qua

qua nosmetipsos diligere debemus; quia majus malum eligit, ut minus vitet. Nec enim mala ex uniuscujusque affectione, & apprehensione metienda sunt, sed ex eorum natura, & rei veritate, ex qua mors est omnium malorum hujus vitæ maximum.

Ipsa principalis La-Croixii propositio, *quod scilicet homo possit desiderare mortem proximo ad vitandum aliquod ingens malum* &c. consideratione indiget. Quid enim sibi vult illud *ingens malum*? Si ex alicujus vita ingens malum Religioni, aut Reipublicæ certo immineat, ejus mortem posse desiderari vel ex Principum justitia, vel ex divina providentia inferendam, ultro fateor; & hoc sensu puto accipiendum illud Ap. ad Gal. 5. v. 12. ubi ait: *Utinam & abscindantur qui vos conturbant*. At La-Croix hoc sensu non loquitur, sed loquitur de ingenti malo, quod sibi, vel alteri proximo, quod aliter vitari non potest, impendeat; *v. g. ne injuste occidatur ab illo, ne per illius injuriam spolietur bonis suis, quod alioquin futurum est*. At hic facile accidit, ut incerta pro certis habeantur. Nemo enim compertum, & certum habere potest, quod crastina die futurum est. Hæc certa notitia Deo reservata est. Hominum voluntate nihil mutabilius. Rerum, & temporum ratio infinitis vicissitudinibus obnoxia est. Ergo falsa positione nititur La-Croix, cum tuam occisionem, aut bonorum spoliationem pro certo futuram ponit, nisi tuus inimicus intereat. *Bona, & mala*, inquit Ecclesiasticus c. 11. num. 14. *vita, & mors, paupertas, & honestas a Deo sunt*. Homo moritur quando, & quomodo Deus vult, non alio tempore, aut modo: item spoliatur bonis quando, & quomodo Deus voluerit, non alio tempore, aut modo. Ab infinita Dei providentia, & potentia elabi nemo potest. Ergo desiderium mortis illius, unde tuam cædem, aut bonorum spoliationem imminere tibi putas, inutile est, ut hujusmodi mala effugias; ergo stolidum, & grande crimen.

Fateor, iis præsidiis ad cavenda mala nos uti posse, aut etiam debere, quæ ex divina providentia sunt instituta. At desiderium mortis illius, unde aliquod magnum malum timemus, non est præsidium divinitus institutum ad mala cavenda: ergo illo uti non possumus. Si possemus desiderare mortem illius, a quo grande aliquod malum nobis formidamus, ejus mortem a Deo quoque petere liceret. An hoc quoque licere, La-Croix affirmare audebit? Huc spectant proxime dicta contra Busembaum ad c. 2. At audiamus La-Croixium. „ Ratio est, inquit, quia inprimis tunc non optat „ propter aliquod emolumentum, quod acquiri deberet, „ sed propter damnum in re sua actu possessa, quod „ subire non tenetur.

Resp. Non tenetur quidem damnum rei suæ subire; nec tamen ei licet proximi mortem optare; quo desiderio illud vitare stolide putat. Optare mortem proximi propter emolumentum acquirendum, & propter vitandum damnum rei jam acquisitæ, idem sunt. Fuga enim seu evasio jacturæ boni acquisiti, est quoddam bonum temporale; negarique non potest, si recta judicamus, mortem proximi desiderari ob aliquod temporale emolumentum, quæ est proposit. 13. ab Innoc. XI. damnata, ab eo, qui illam desiderat, ut sui boni temporalis jacturam vitet. La-Croixii distinctiuncula, ut ego sentio, damnata jam est; &, si ad supremum Tribunal deferatur, expressius damnabitur. Illud enim ab Innoc. damnatum puto, ut proximi vitæ præferatur externum nostrum, seu temporale bonum; ideoque falsum existimo illud La-Croixii, quod recitatis verbis statim subjicit, „ ut quis „ rem suam, vel alterius amici tenere, ac defendere „ possit, etiamsi proximus injuste volam tollere, occidi „ deberet, dummodo sit res magni momenti, uti dice„ tur ad 5. præceptum Decalogi. “ Quod a me ibi quoque refutabitur.

„ Deinde (iterum objicit La-Croix) illud gaudium, „ vel desiderium directe & immediate fertur in solum „ bonum suum, vel proximi, ita ut mors, quatenus „ proximo est mala, nullo modo sit objectum illorum „ ac tuum, atque ideo S. Thom. in 3. d. 30. q. 1. a. „ 1. ad 4. sic habet: *Prosperitas unius inducit adversita„ tem alterius; unde quia caritas ordinem habet, & plus „ debet quisque diligere se, quam alium, & propinquos, „ quam extraneos, & amicos, quam inimicos, & bonum „ commune multorum, quam bonum privatum unius, pot„ est aliquis salva caritate optare malum temporale ali„ cui, & gaudere, si contingit, non inquantum est ma„ lum illius, sed inquantum est impedimentum malorum „ alterius, quem plus tenetur diligere*. Addit S. Doctor: „ *Sed hoc non est per se de malo gaudere, sed de bono, „ quod adjunctum est malo*. “

Resp. D. Thom. angelice more suo; sed ne verbum quidem habet de optanda proximo morte, ut proprium, vel amici malum vitetur. Desideratur quidem, ut ponimus, alterius mors, non quatenus ipsi mala est, (hoc enim modo illam desiderare ad odium proximi pertinet (quod numquam ne mali quidem publici, aut propriæ mortis vitandæ causa licet) sed quatenus impedit jacturam proprii, aut amici boni; at nihilominus desideratur, & reipsa proximi malum est; atque in hoc desiderio proprium, aut amici temporale emolumentum præfertur vitæ alterius; quod est perversum, caritati contrarium, & ab Innoc. XI. prop. 13. proscriptum.

Animadversio XIII.

Si superflua non adesse dicantur, Christi præceptum Luc 11. *Quod superest, date eleemosynam*, inutile, & vanum esse dicitur, quod impium est; si raro adesse dicantur, idem præceptum extenuatur, & raro habere locum dicitur, quod sine injuria sapientissimi Legislatoris dici non potest. Christus dum inquit, *quod superest*, jam ponit superesse ordinarie loquendo, non raro, & extra ordinem. Hinc illa propos. num. 12. *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui*, ab Innoc. XI. proscripta est. *Vix*, ut habet propositio damnata, & *raro*, ut habet Busembaum, sunt synonima. Nam si Busemb. dicat, se sæcularium opinionem referre, hanc utpote falsam, & improbandam aut referre non debuerat, aut refellere. Neque enim eleemosynæ præceptum ex opinione, sed ex veritate superflui oritur. Christus enim ait: *Quod superest*, non quod superesse putatis, *date eleemosynam*. At, inquit Busemb. „ quæ sunt necessa„ ria ad alendos &c. honestas donationes, convivia &c. „ spectatis etiam &c. non sunt superflua. “ Paucis respondeo, expensas prodigas, ambitiosas, intemperantes, vitiosas, cujuscumque hominis honesti, & Christiani statui adversari; quibus resecatis, multa multis supersunt. Hinc D. August. enarr. in Ps. 147. ait: *Multa superflua habemus, si nonnisi necessaria teneamus. Nam si inania quæramus, nihil sufficit*. At, inquit La-Croix p. 182. n. 199. „ dubium est, quid dicatur superfluum statui; “ & triplicem super hac re opinionem affert. Nos vero varias opiniones, quæ rem involvunt, & præceptum extenuant, mittamus; & cum D. August. dicamus: *Multa superflua* &c. Omissio eleemosynæ, mortalis culpa est, ait D. Thom. 2. 2. q. 32. a. 5. ad 3. *ex parte dantis, cum habet superflua, quæ secundum statum præsentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter æstimari potest. Nec oportet, quod consideret omnes casus, qui possunt contingere in futurum. Hoc enim esset de crastino cogitare, quod Dominus prohibet Matth. 6. sed debent dijudicari superfluum, & necessarium secundum ea, quæ probabiliter, & ut in pluribus occurrunt*. Quid hic pluribus opus est?

Animadversio XIV.

Qui extreme indigenti loco eleemosynæ mutuum dat, videtur mihi esse inhumanus, avarus, ab eleemosyne, & caritate prorsus alienus, ideoque culpandus, nulloque modo excusandus. Quomodo satisfacit eleemosynæ præcepto, quod tunc urget, si eleemosynam non largitur? „ Affirmant sane quidam neoterici, quos refert, & se„ quitur Diana, ad quem nos mittit Bus. at sententia „ negans communis, & vera est (inquit Concina Theol. „ t. 2. p. 24. n. 9.) quoniam eleemosynæ præceptum per „ se urget, estque a præcepto mutuandi distinctum. Si „ extrema necessitate premente mutuo quis præceptum „ adimpleret, evanesceret illius obligatio. Præterea in „ extrema necessitate jure naturæ omnia sunt commu„ nia, suntque pauperibus debita bona, quibus ab ea „ penuria liberentur. Hinc peccaret dives, si onus pau„ peri imponeret restitutionis, cum meliorem is nactus „ fortem fuerit; nec pauper restitutioni esset obnoxius, „ etiamsi postea dives evaderet. Quæ enim extreme in„ digens accepit, sua erant, non divitis. “ Hactenus Concina; quam sententiam ipse La-Croixius amplexus est p. 183. n. 207.

Si tamen qui hoc loco extreme indigens est, alibi habeat bona, caritatis præcepto satisfit, si mutuum ipsi detur, ut est communis sententia, ait Concina n. 9. quæ in dubium vocanda non est; idemque La-Croix loco mox cit. intelligi vult, si qui nunc extreme indigens est, alio tempore habiturus est bona, v. g. per hereditatem, vel laborem proprium, pro qua sententia citat D. Thomam loco non indicato, eamque communem facit. Sed hæc opinio ex mox dictis a P. Concina evanescit.

Animadversio XV.

Hic, ut ego puto, fingitur hypothesis, quæ nunquam accidit. Ad levandam extremam pauperis inopiam pauca necessaria sunt. In morali Theologia illa tractanda sunt, quæ mores informent, non quæ disputandi pruriginem impleant, aut vellicent. Christus dixit: *Quod superest, date eleemosynam*. Hoc facito, & es in tuto.

D. Th.

D. Th. 2. 2. q. 32. ar. 6. docet, eleemosynas tam profusas, at quis sao statui convenienter vivere non possit, esse inordinatas. Tres tamen hujus regulæ axceptiones addit. Prima est, si quis statum mutet, e. gr. per Religionis ingressum. Altera, si qnæ pauperibus largitas est, facile reparari possint, ut maximum inconveniens inda non oriatur. Tertia, *quando occurreret extrema necessitas alicujus privatæ personæ, vel etiam aliqua magna necessitas Reipublicæ. In bis enim casibus*, ait S. Doct. *laudabiliter prætermitteret aliquis id, quod ad decentiam sui status pertinere videretur, ut majori necessitati subveniret*. Ait, *laudabiliter*, præcepti non meminit. Hac de ra, si vis, lege Concinam Theol. t. a. p. aa. n. 3. 4 5.

ANIMADVERSIO XVI.

Ita etiam D. Thom. a. 2. q. 33. ar. 2. ad 4. inquiens: *Illa beneficia, quæ non debentur certæ personæ, sed communiter omnibus proximis, sive sint corporalia, sive spiritualia, non oportet nos quærere, quibus impendamus; sed sufficit, quod impendamus eis qui nobis occurrum*. Regula generalis ast, exceptionibus obnoxia, ideoque Bus. recte addit: „ Si tamen dubitant de extrema alicujus in„ digentia, tenentur inquirere veritatem. “ Sed hic illud etiam addendum, quærendos esse pauperes etiam in gravissimis, seu gravibus eorum necessitatibus, si notæ sint, aut da iia dubitetar. Hinc D. Aug. enarr. in Ps. 103. serm. 3. inquit: *Curiosus esto, & intellige super egenum, & pauperem. Alius ad te venit, ut petat, alium præveni, ne petat. Sicut enim de illo, qui te quærit, dictum est*, Omni petenti te da; *sic de illo, quem tu debes quærere, dictum est*: Sudet aleemosyna in manu tua, donec invenias justum, cui eam tradas: *mox subdit: Ille autem quanto minus petit, tanto magis vigilandum est, ut præoccupes petiturum, & aliquando damnaturum. Itaque curiosi estote ad ista; invenietis multorum servorum Dei indigentiam, tantum ut velitis invenire. Sed quia delectat vos excusatio, qua vultis dicere, Nesciebamus, propterea non invenitis*. Aliorum SS. Patrum bac da re auctoritates leguntur apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 472. reg. 27.

ANIMADVERSIO XVII.

Medicinas pretiosissimas a nemine ex præcepto emendas esse, ut paaperi extremo morbo laboranti suppeditentur, communis est, ut ait Concina Theol. t. 2. p. 23. n. 6. Theologorum sententia; quia sufficit ordinaria remedia illi subministrari, nec pretiosissima, quæ semper incerta sunt, necesse est quærere. Illud quoque, si velis, fateor, maximam pecuniæ vim a divire non esse ex necessitate impendendam, ut hominem ab incerto mortis periculo eripiat. At si magna pecuniæ vis diviti superflua non impendatur, ut proximum a certa morta alio modo non vitanda eripiat, eum in conscientia tatum ego non affirmo. Vita enim proximi ex ordine caritatis propriis externis bonis anteferenda est, ut ex communi Theologorum sensa docait Bus. dab. t. resp. t. ergo dives non impendens magnam pecuniæ vim sibi superfluam, proximo necessariam, ut ejus vita conservetur, ordini caritati repugnat; ideoque peccat. *Pasce fame morientem; si non paveris, occidisti*, cap. *Pasce* dist. 86. Nam seu fame, seu morbo, seu ex hominum crudelitate proximus moriatur, perinde est: ergo perinde illum occidis, si ei, cum possis, non saccurras.

Illud Luc. 11. *Quod superest, date eleemosynam*, præceptum sine dubio est. Ergo magna vis pecuniæ diviti superflua, in eleemosynam eroganda est. Si ponas, non esse arogandam in extrema proximi necessitate, negas, asse erogandam in eleemosynam, & Christi præceptum aludis. An quia pecunia multa est, eleemosynæ præcepto obnoxia non est?

ANIMADVERSIO XVIII.

Hæc obligatio ex illo præcepto oritur, *Quod superest, date eleemosynam*: divini autem præcepti obligatio gravis est; ejusque violatio ex se mortalis. Hinc Christus æterno igni damnat omittentes opera misericordiæ in communibus pauperum necessitatibus, cujusmodi illæ sunt Matth. 25. *Esurivi, sitivi, hospes eram, nudus, infirmus, & in carcere*.

„ Hæc sententia, quod ex superfluitate oriatur gravis „ obligatio sub mortali dandi eleemosynam in communi„ bus necessitatibus, quam Cajet. aliique cum Gonet „ doceot, communiter (inquit La-Croix p. 183. n. 203.) „ rejicitur ab aliis, quos citat, & sequitur Card. in 1. „ Crisi d. 9. n. 13. “ Resp. At, quæso, qua ratione rejiai potest sententia, quæ ax Christi præcepto, & Evangelii verbis sponte sua, ac perspicuo oritur? „ Ratio est, „ inquit La-Croix, quia si illa obligatio præcise oritur „ ex superfluitate, ergo etiam necessitate omni proximi „ cessante, manebit obligatio, quia manebit superfluitas: „ hoc autem nemo dicet; quia ubi non est necessitas, „ non potest esse aleemosyna: unde manet probabilis „ opinio communis, inquit Card. n. 15. quod dives non „ teneatur sub mortali ad danda saperflua statui, nisi sit „ gravis necessitas. “

Resp. An nos cæci homunculi contra Evangelium disputare audemus? Quid est ea La-Croixii conclusio, *Ergo etiam necessitate omni proximi cessante, manebit obligatio?* Id qaidem poni potest, si ponatur in hominibus ordo alius, ac qai a sapientissima Dei providentia institutus est. At Christus, qui præcepit ut superflua darentur in eleemosynam, sciebat, eleemosynæ locum nonquam deesse: *nam semper pauperes*, inquit idem Christus Matt. 26. *habetis vobiscum*. Hic est ordo divinæ providentiæ, ut semper sint divites, & pauperes; ideoque ut eleemosyna fieri semper possit, ac debeat. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 5. ad 3. ait, *quod est aliquod tempus dare, in quo mortaliter peccat, si eleemosynam dare omittat: ex parte quidem recipientis, cum apparet evidens, & urgens necessitas, nec apparet in promptu qui ei subveniat: ex parte vero dantis, cum habet superflua, quæ secundum statum præsentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter æstimari potest*. Angelicus duo bic tempora assignat, in quibus eleemosynæ præceptum sub mortali obligat; quod explicatius docet 2. 2. q. 118. a. 4. ad 2. inquiens, *quod Basilius loquitur in illo casu, in quo aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare vel propter periculum necessitatis, vel etiam propter superfluitatem habitorum*. Hic alterutrum, boc est vel necessitatis periculum in recipiente, vel superfluitatem in dante, ad debitam legale eleemosynæ sufficera, aperte affirmat; ex quo consequitur, eleemosynæ omissionem in utroqae casa esse letalem culpam; quia est transgressio debiti legalis, seu legis; qua da re legi atiam potest Concina Theol. t. a. p. 46. cap. 13. n. 1. & seq.

Imo in communibus pauperum necessitatibus non solum *aliquando*, ut ait Busembaum, sed pro rationa superfluorum statui atiam sæpe eleemosyna impertiunda est, nisi in graviores proximi necessitates, aut alia pia opera christiane, & prudenter saperflua impendantur. Nec anim superflua ex parte, sed omnia eleemosynæ præcepto obnoxia sunt; quæ doctrina licet corruptæ nostræ naturæ aspera, ac mollibus opinatoribus infesta sit, vera tamen habenda est. Eam docet D. Thom. 2. 2. q. 87. at. 1. ad 4. inquiens, *quod Dominus non solum decimam partem, sed omnia superflua jubet exhiberi secundum illud* Luc. 11. Quod superest, date eleemosynam. Idem habet D. Greg. lib. 10. ep. 30. dum ait: *Omne, quod superest necessitatibus, in causis piis, & religiosis erogandum est, Domino, ac magistro omnibus dicente*: „ Quod superest, date eleemosynam, & ecca omnia man„ da sunt vobis. “ Et hæc sententia penes probatissimos Scriptores communis est, exceptis paucis casuum arbitris, quos Concina Theol. t. 2. p. 48. q. 1. confutat. At, inquis, si ita est, væ divitibus! eorum paucissimi salvi sunt. Resp. Hæc illatio non est absarda, sed evangelica. *Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram*. Luc. 6. *Væ qui opulenti estis in Sion*. Amos 6. & Matth. 19. *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in Regnum cælorum. Iterum dico vobis: facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in Regnum cælorum*. Si tamen sublimem sanctæ caritatis viam ingredi, & decurrere velint, Deo adjuvante, cujus adjutorium enixa, & assidue petendum est, possunt, & salutem consequi. *Apud homines*, inquit Christus Matth. 19. cit. v. 26. *hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt*.

Ex bis intelligitur, qaid dicendum sit ad c. 1. Bus. *Pauperibus &c.* Nam habentes superflua, non raro, sed pro ratione saperfluorum his pauperibus sæpe dare tenentur eleemosynam, atiamsi eorum necessitas communis sit, nec gravis ponatur, uti aliquando esse potest.

ANIMADVERSIO XIX.

An non peccat, etiamsi per quinquennium, per decennium, per totam vitam omnes eleemosynas neget, ut in testamento multa legata ad pias causas relinquat? Hanc frivolam divitum excusationem exsufflat D. Basilius hom. 7. contra divites, quem legere potes etiam apud Concinam Theol. t. 2. p. 18. n. 7. Præceptum quidem affirmativum, uti est eleemosyna, non obligat, ut ait schola, pro semper, obligat tamen semper, hoc est opportuno tempore. Porro præceptum non proposito impletur, sed opere imperato: ergo omissio omnis eleemosynæ per longum tempus, est aperta præcepti transgressio, atiamsi adesse dicatur propositum eleemosynæ opportunius impendendæ.

Præterea hujusmodi propositum irrationabiliter ponitur in homine divite omnes eleemosynas dia negante. Nec divi-

diviti tale propositum se habere affirmanti fides habenda est. Hæc verba, quibus opera contradicunt, fide digna non sunt, & propria sunt hominis avari, procrastinantis, & præteatus contra præceptum quærentis, non illud implere volentis. Descriptum divitis propositum simile est proposito peccatorum, qui ad Deum se convertere velle dicunt, at interim in peccato perseverant; & dum conversionem diu prorogant, novas, & majores suæ conversioni difficultates semper opponunt. Idem accidit divitibus descriptis, quorum animus pecuniarum laqueis in die fortius irretitur, erga pauperes durior semper fit, & a caritate magis alienus. Fac hujusmodi divitem cum suo proposito mori; quam sententiam in eum Christus laturus est? Esurienti enim cibum non dedit, sitienti potum negavit, hospitem non collegit, nudum non cooperuit, infirmum, & in carcere non adjuvit. Itaque si dives salutem consequi velit, neglecta, & rejecta Busembau opinione, manum operi admoveat, & faciat, quod Christus præcipit, *Quod superest, date eleemosynam*. Voluntas sine opere, diaboli astutia est, animas decipientis.

ANIMADVERSIO XX.

In hac Busembaum doctrina, quam Macarius Havermans teste La-Croixio enormem appellat, *nihil*, inquit idem La-Croix p. 183. n. 202. *est dignum reprehensione*: quia, ait, *quamvis Societatis Auctores communiter doceant, divites teneri in communi necessitate dare eleemosynas ex superfluis . . . ., hanc tamen obligationem negant alii viri gravissimi* &c. *quos refert, & sequitur Diana*. Dianæ opinionem, ejusque ratiunculas refutat P. Concina Theol. t. 2. p. 52. n. 12. & seq. & sententiam contrariam vel inter ipsos recentiores Theologos, nedum penes Patres omnes, & antiquiores Doctores communem esse ait; quæ ex dictis, ac præsertim ex Scripturæ oraculis allatis certa esse debet.

Dives bonis superfluis abundans, omnes pauperes sine eleemosyna repellens ex communi omnium, ac præsertim piorum hominum sensu a caritate, imo ab ipsa humanitate alienus omnino est; Christi præceptum sæpe inculcandum, *Quod superest, date eleemosynam*, aperte violat, ac in damnationis statu versatur. Si descriptus dives non damnatur, quis unquam propter eleemosynæ omissionem damnabitur? An terribilis illa Christi Matth. 25. sententia: *Discedite a me maledicti &c. esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, sitivi, & non dedistis mihi bibere* &c. incassum cadet? Si descriptus dives in statu salutis, & gratiæ est, & absolutione dignus, delenda est ex Evangelio illa mox citata sententia Matth. 19. *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in Regnum cælorum. Iterum dico vobis: facilius est camelum* &c. Si enim dives valde abundans, omnes pauperes sine eleemosyna repellens, absolutione dignus est, & salvus esse potest, dives facile salutem consequitur. Itaque negari non potest, præsentem Busembau, & Laymanni sententiam, quidquid La-Croix contra dicat, Evangelio repugnare, ideoque esse omnino rejiciendam.

At, inquit La-Croix, „ neuter (hoc est nec Bus. nec „ Laym.) dicit absolute dandam absolutionem tali, „ (diviti) sed volunt attendi, an forte pœnitens non „ habeat causam negandi tales eleemosynas, aut excusa„ tionem non afferat justam, & an prosit ei absolutio„ nem negari. “

Resp. Nulla justa causa afferri potest violandi divina præcepta, nulla hujus violationis excusatio admitti debet, nec absolutio potest ei prodesse, qui divina præcepta exequi paratus non sit. Hujusmodi absolutio sacrilega est, & pestifera. Excusationem hujusmodi divitis, quam Bus. mox attulit, & probavit c. 2. explosimus. In præsenti audi, quid ait. „ Tum quia vix reperitur, „ qui causam saltem apparentem (repellendi omnes pau„ peres sine eleemosyna) non prætendat, si superflua „ se habere fateatur. “ Est ne hæc justa excusatio, & causa negandi omnes eleemosynas Christi pauperibus? Volo equidem habendam esse rationem sacrorum ædificiorum, & ornatuum. At pauperes sunt templum Dei vivi, in quorum gratiam ipsa sacra vasa, si necessitas tulerit, juxta sanctos Patres merito distrahuntur. *Itaque huic, vel illi* (pauperi) *denegare*, (eleemosynam) *absolute non est peccatum; denegare omnibus etiam in communi necessitate, peccatum grave est; quia pauperum cætus, & Respublica christiana graviter læditur*. Ita Concina Theol. t. 2. p. 55. n. 45. &, ut ego pro certo habeo, juxta Evangelii sensum.

ANIMADVERSIO XXI.

Qui laboris fuga, cum suo se labore sustentare possint, eleemosynam emendicant, iis jure negatur, ne eorum otium, & vitium foveatur. Hinc Ap. 2. Thess. 4. *Si quis non vult operari, nec manducet*.

At si qui culpa sua in pauperiem inciderint, dum victum sibi comparare nequeant, iis eleemosyna negari jure non potest; quia licet sua profundendo, venia minus digni sint, proximi tamen esse non desinunt, &, cum vere pauperes sint, in eo præcepto includuntur, *Quod superest, date eleemosynam*. Hinc D. August. enarr. in Ps. 103. serm. 3. ait: *Nemo vobis dicat, præceptum est a Christo, ut servo Dei detur, mendico non detur. Absit. Prorsus impius ista loquitur*.

ANIMADVERSIO XXII.

Huic sententiæ adhæret quoque Concina Theol. t. 2. p. 58. n. 2. contrariam tamen rationabiliorem ego puto. Quia enim filius una cum patre persona in jure putatur, idcirco quoad paterna bona (nam de castrensibus, aut quasi castrensibus hic non loquimur) nihil sine patris consensu præstare potest. Ergo. Præterea eleemosyna bona est cum de proprio fit; cum vero de eo, in quod quis jus non habet, mala. Filius nullum jus habet in patris bona, nisi quoad sui sustentationem. Ergo eleemosyna de iis facta, mala est.

At, inquit P. Concina, pater repugnans filio supplenti eleemosynas a patre omissas, irrationabilis est. Resp. Hæc repugnantia est quidem irrationabilis, hoc est caritati contraria, non tamen justitiæ; ideoque nullum jus filio tribuit, nec ejus factum honestat. Præterea in illa repugnantia, seu dissensu irrationabilis quidem pater est, non tamen in eo, ut sine suo consensu nolit eleemosynas a filio fieri.

Qui hujusmodi eleemosynis favent, misericordiæ quidem patrocinari videntur, at patriæ potestati, filiorumque in parentes subjectioni adversantur: *at malum ex quocumque defectu*: ergo hæ eleemosynæ malæ sunt. „ Plura, inquit Concina, nobis suppetunt exempla San„ ctorum, qui in puerili ætate inicuis parentibus bona „ pauperibus distribuebant. “ Resp. Id excusari potest vel ex præsumpto parentum consensu, vel ex ardore pietatis, & legis ignorantia. Fuere etiam indicia animi in misericordiam valde propensi, ideoque in puerili ætate, si vis, laudabilia, dum tamen parentes expresse non repugnaverint. Hæc est S. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 8. solida doctrina, qui ait: *Ergo ille, qui est sub potestate constitutus*, (uti est filius) *de re, secundum quam Superiori subjicitur, eleemosynas facere non debet, nisi quatenus ei a Superiore fuerit commissum*: & ad 3. inquit, *quod ea, quæ sunt filiifamilias, sunt & patris; & ideo non potest eleemosynam facere, nisi forte aliquam modicam, de qua præsumere potest, quod patri placeat; nisi forte alicujus rei esset sibi a patre dispensatio commissa*; uti si pater filio aliquid tribuat, ut eo ad honestos usus suo arbitrio utatur. *Et idem*, dicit Angelicus, *dicendum est de servis*.

ANIMADVERSIO XXIII.

Nisi facillime possis. Illud *facillime* laxius videtur. Qui ita loquitur, peccata venialia proximi pro nihilo ferme habet.

Videtur tantum peccare venialiter. In eo fallitur Bus. ut ponat, divinum correptionis præceptum vim graviter, seu mortaliter obligandi amittere ex subditi opinione, *quia se non ita stricte obligatum putet*. Error subditi, nisi sit invincibilis, a legis vi non eximit. *Vel* quin putat, se *minus esse idoneum ad corripiendum*. Id quoque ex culpa facile oritur, ut scilicet correctionis molestiam fugiat, & quia proximi salus non ita cordi ipsi est, ut esse debet. Ad corripiendum non est necessaria eloquentia, aut ars, sed sufficit caritas, & christiana prudentia. Sed quoniam Bus. nos mittit ad S. Thomam, ejus verba legantur, quæ hujusmodi sunt 2. 2. q. 33. ar. 2. ad 3. *Correctio fraterna tripliciter omitti potest. Uno quidem modo meritorie, quando ex caritate aliquis correctionem omittit. Dicit enim August. in 1. de Civ. Dei*: „ Si propterea quisque objurgandis, & corripiendis ma„ le agentibus parcit, quia opportunum tempus inquiri„ tur, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc ef„ ficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos „ impediant alios infirmos, & premant, atque avertant „ a fide; non videtur esse cupiditatis occasio, sed con„ silium caritatis. “ *Alio modo prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali*; „ quando scilicet formida„ tur, *ut ibi dicitur*, judicium vulgi, & carnis excru„ ciatio, vel peremptio; dum tamen hæc ita dominen„ tur in animo, quod fraternæ caritati præponantur: “ *& hoc videtur contingere, quando aliquis probabiliter præsumit de aliquo delinquente, quod posset eum a peccato retrahere; & tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittit*. Ergo juxta D. Thomam timor, vel cupiditas (idem multo magis dic de verecundia, & pusillanimitate, quæ inanes sunt) a peccato mortali non excusant

omit-

omittentem correptionem, si ex ea fructus emendationis proximi probabiliter speretur. *Tertio modo*, inquit Angelicus, *hujusmodi omissio est peccatum veniale, quando timor, vel cupiditas tardiorem facit hominem ad corrigendum delicta fratris; non tamen ita, quod si ei constaret, quod fratrem posset a peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit caritatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes.*

Animadversio XXIV.

Præceptum correctionis singulos afficit. *Mandavit illis unicuique de proximo suo.* Eccli. 17. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum.* Matth. 18. Porto correptio ipsa præcipitur: ergo satis non est correctionis opinio, & spes incerta. Tunc solum a correctionis onere immunis esses, si certo constaret, ab alio æque idoneo correctionem esse adhibendam; quia periode est, seu a te, seu ab alio frater delinquens corripiatur.

Si sis &c. possisque sine tuo gravi damno facere. Idem habet La-Croix p. 185. n. 220. ex Lug. quod tamen intelligit de damno, quod ex correctione jure timetur, non de amissione lucri, quod ex culpa proximi non emendati speratur. „ Unde non excusaris, inquit, „ a correctione propter periculum amittendi lucri, quod „ ex ipso peccato proveniret; v. g. Pater tuus, homo „ avarus non vult succurrere extreme egeno, faceret autem, si tu eum admoneres; peccas, si non admoneas, „ etiamsi ita privandus sis magna summa illi danda, & alioquin tibi obventura per hereditatem. “ Recte quidem; at si ex illa admonitione, patris animæ profutura immineat filio damnum in suis bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, erit ne a peccato immunis, si admonitionem omittat? Distinctio La-Croixii quoad rem præsentem nullius momenti est. Quamvis enim damnum amittendi bona, quæ habes, quod proprie timoris objectum est, magis moveat, quam damnum non acquirendi bona, quæ non habes, quod est objectum cupiditatis; hoc tamen discrimen quoad rem, de qua agitur, exiguum est, & negligendum. Hanc distinctiunculam explosit D. Thom. citatus illis verbis *& tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittit.* Ergo si La Croixio fatente cupiditas boni acquirendi non excusat a fraterna correptione, ne timor quidem damni in bonis jam acquisitis excusare potest. An si proximus in mortali peccato moriturus prævideatur, nisi corripiatur, correptio propter grave damnum inde imminens omitti sine culpa gravi poterit? Bann. Val. Bon. & alii communius negant teste La-Croixio p. 184. n. 211. alii tamen, ut Lorce, Castrop. &c. affirmant, si inde propriæ vitæ periculum immineat, nisi quis foret superior proximi; quia proximus tunc non est in extrema necessitate, cum possit seipsum juvare, si velit, dolendo de peccatis; tum concludit: *Hæc sententia est probabilis, quamvis prior sit magis pia.* Verum hic non est sermo de majori pietate, quæ res consilii est, sed de præcepti necessitate. Si posterior sententia cum priore comparata, probabilis tantum est, sana Theologia inculcat, ut periculosa probabilitas abjiciatur, & contraria æqualis, aut major probabilitas ad praxim necessario redigenda sit. Prior sententia communior est fatente ipso La-Croixio; prior sententia eo inconcusso principio nititur, quod salus æterna proximi propriæ vitæ præferenda sit; prior sententia nititur auctoritate D. Aug. & D. Thomæ mox relatis ad ea verba, *alio modo prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali, quando* &c. *& hoc videtur contingere* &c. peremptio enim carnis in nostra specie ita dominatur in animo, ut fraterne caritati præponatur; quia vita propria animæ proximi præponitur. Sinitur enim, proximum æternum perire, ne mortem corporis incurramus. Cum moralis certa spes est emendationis proximi, juxta D. Aug. & D. Thomæ verba citata, nec timor mali etiam maximi, uti est mors, nec cupiditas cujuscumque boni a mortali culpa excusat omittentem correptionem. Hæc est sublimis lex caritatis, nostræ corruptioni valde contraria. La-Croixii rationi respondeo, proximum sui se peccati sponte non emendantem versari in extrema necessitate ex hypothesi culpæ suæ, quod accidit omni peccatori fraterna correptione indigenti. Ex hac porro hypothetica necessitate sicut oritur gravis obligatio fraternæ correptionis, ita hæc obligatio urget etiam cum vitæ periculo, aut dispendio; quia salus animæ proximi, nostræ vitæ præferenda est. Si quis sinat, proximum ex sua ipsius culpa perire, quia non vult cum vitæ propriæ dispendio illum corripere, hic certe magis amat vitam propriam, quam animam proximi; quod caritati repugnat, & SS. August. & Thom. citatis adversatur. Hinc D. Thom. a. 2. q. 26. a. 5. ad 3. ait, *quod cuilibet homini imminet cura proprii corporis, non autem imminet cuilibet homini cura de salute proximi, nisi forte in casu necessitatis;* (sicuti est peccator indigens correctione) *& ideo non est de necessitate caritatis, quod homo proprium corpus exponat pro salute proximi, nisi in casu, quo tenetur ejus saluti providere.* At homo tenetur providere saluti peccatoris correctione indigentis, ut nemo inficiari potest. Ergo in hoc caso est de necessitate caritatis, ut proprium corpus exponat pro ejus salute.

Unde patet, ejus omissionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Prælati quidem strictius tenentur subditos corrigere; quia non solum caritatis, sed justitiæ lege correctio ipsis mandatur, cum prælationem susceperint ea conditione, ut subditos moneant, corripiant, & quantum in ipsis est, ad legis observationem excitent, & cogant. At lex caritatis omnes afficit: porro fraternæ correctionis lex, caritatis lex est: ergo omnes afficit: peccata vero caritati contraria, ex se mortalia sunt. Ergo aperte falsum est, omissionem correctionis in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Hæc Bus. doctrina est evidenter contraria Scripturæ oraculis mox citatis *mandavit illis* &c. *si peccaverit in te* &c. Hinc Anacletus Papa ep. 3. (hab. cau. 24. q. 3. c. 14.) inquit: *Tam Sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam curam habere debent de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut, si incorrigibiles apparuerint, ab Ecclesia separentur.* Præceptum correctionis obligare omnes etiam subditos & D. Thom. a. 2. q. 33. ar. 3. & universa Theologia, & ipse Bus. hic statim Resp. 3. docet; & quoniam hoc præceptum est de re gravissima, in qua agitur de æterna proximi salute, & minuendis Dei injuriis, certum est, ejus violationem esse mortalem culpam. Moderatius loquitur Anecletus Theol. tract. 4. d. 6. n. 50. inquiens: *Quin imo in hominibus vulgaribus, qui non habent tantam auctoritatem, neque tantam prudentiam ad corripiendum proximum, hoc præceptum non tam frequenter occurrit.* Non ait in subditis, sed in hominibus vulgaribus &c. & ait, *non tam frequenter &c.*

Quamquam hi quoque non solum suos pares, & inferiores, sed etiam superiores corripere debent. Nec enim ad hoc caritatis officium auctoritas necessaria est, nec sæculi prudentia, sed sufficit christiana prudentia, & caritas, quæ in omnibus esse debet. Hinc Concina Theol. t. 2. p. 126. n. 4. arbitratur, *perfrequenter delinqui in hoc præceptum, potissimum ob hoc, quod nimium diffidamus de fratrum emendatione.*

Animadversio XXV.

D. August. in reg. seu ep. 109. ait, quod *prius Præposito debet ostendi, quam testibus.* Hunc D. August. textum explicans D. Thom. a. 2. q. 33. ar. 8. ad 4. inquit, *quod August. intelligit, quod prius dicatur Prælato, quam testibus, secundum quod Prælatus est quædam singularis persona, quæ magis potest prodesse, quam alii; non autem quod dicatur ei, tamquam Ecclesiæ, idest sicut in loco Judicis residenti.* Hoc illustrandi, non reprehendendi Bus. causa dicta sint.

Nisi peccatum sit publicum, tunc enim potest publice corripi.

Non solum potest, sed debet publice corripi juxta illud 1. ad Tim. 5. *Peccantem coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant; quod intelligitur de peccatis publicis, ut August. dicit in lib. de verbis Domini,* uti D. Th. ar. 7. q. 33. mox cit. Ratio ex D. Thoma est, quia si peccata *sint publica, non est tantum adhibendum remedium ei, qui peccavit, ut melior fiat, sed etiam aliis, in quorum notitiam devenit, ut non scandalizentur.* Hinc publica peccata superiori sine secreta admonitione deferenda esse, est sententia maxime communis, allato D. Pauli textu nixa, ut ait Concina Theol. t. 2. p. 141. n. 4.

Nisi vergat in grave damnum tertii &c. *tunc enim immediate superiori* &c.

Idem docet D. Thom. ar. 7. q. 33. cit. addit tamen S. Doct. *nisi forte aliquis firmiter æstimaret, quod statim per secretam admonitionem posset hujusmodi mala,* hoc est proditionem civitatis, & eversionem hominum a fide, impedire.

D. Thomas angelice more suo quoad jus loquitur, sed ex hypothesi loquitur. Verum quoniam hæc hypothesis, quod scilicet patriæ proditio, & hæresis disseminatio, secreta admonitione impediri possint, nunquam certa est, nec privati hominis judicio committenda, & publica mala certo quoad fieri potest remedio præcavenda sunt; idcirco hæc prop. n. 5. *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis,* ab Alexand. VII. proscripta fuit.

Ergo hæreticus necessario denunciendus est, nec sufficit secreta admonitio, quodcumque, & qualecumque de tua admonitione, & hominis indole judicium habeas: qui cum Ecclesiæ, cui repugnat, vocem non audiat,

multo minus tuam privatam probabiliter loquendo auditurus est. Hinc Wig. 10 Trib. app. 1. ex. 1. tract. 17. n. 5. p. 741. refert, *Alex. VII. anno 1660. decreto suo 8. Julii declarasse, hæreticos, vel de hæresi suspectos (ut sunt pertinentes ad Tribunal Inquisitionis) esse denuntiandos, etiamsi nulla admonitio, vel fraterna correptio præmissa fuerit*; cujus decreti meminit etiam La-Croix p. 184. num. 215.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si ex correptione fructus non speretur, differenda est. *Ubi auditus non est*, dicitur Eccli. 32. *non effundas sermonem; & importune noli extolli in sapientia tua*. At si fructus speretur, inanem puto spem, ut peccator ferventius, aut facilius ad bonam frugem rediturus sit, si permittatur iterare peccata. Peccata enim iterata nihil aliud sunt, nisi tenebræ tenebris, impedimenta impedimentis addita, quibus animus in dies magis a luce veritatis alienus fit, & durior, ac difficilior ad conversionem, &, si convertatur, ad relabendum proclivior. Adde incertum mortis diem, qui, si peccatorem non conversum deprehenderit, illum trudit ad infera; adde incerta gratiæ in futurum auxilia. Illud etiam animadverte, impedimentum plurium, aut etiam unius culpæ mortalis longe pluris faciendum esse, quam futilis, aut ut minimum incerta spes ferventioris emendationis.

Itaque sicuti peccatori dicitur Eccli. 5. *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem*; ita fraterna correptio, quæ est conversionis excitamentum, non est proroganda, sed opportunitate oblata statim facienda est.

DUBIUM V.

sive

CAPUT III.

De scandalo.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

RESP. 1. Scandalum dicitur peccatum occasionatum, & est duplex, activum, & passivum. Activum est dictum, vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex S. Thom. 2. 2. *q.* 43. *a.* 1. Sanch. Azor. Laym. *c.* 13. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Dixi *minus rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram adolescente, vel mali speciem habeat, ut si justa de causa, coram aliis eam ignorantibus, comedas carne die vetito. Scandalum activum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directe intenditur alterius ruina; idest, si ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v. gr. si adulter alienam solicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirecte, & interpretative tantum causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse ad inducendum alterum hic & nunc ad peccatum, & nihilominus facis: ut si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. V. Sa v. *Clericus*, Laym. Bon. *l. c.* Scandalum passivum est ipsa ruina, sive peccatum, in quod labitur proximus ex occasione alterius dicti, vel facti. Quod dividitur in datum, seu pusillorum, quod oritur ex activo: & in acceptum, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius sumentis malitia: quale erat odium, & invidia Pharisæorum in Christum, occasione ejus dictorum, vel factorum: unde hoc dicitur pharisaicum. Ex his patet

1. Ad scandalum activum non requiri, ut de facto passivum consequatur; sed satis esse, quod data sit occasio, ex qua natura sua sequi possit: ut si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat; sicut etiam contra, passivum potest dari sine activo. Laym. *ibid.*

2. Scandalum passivum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggravantem; v. gr. qui viso alterius furto, etiam furatur, non ideo peccat gravius. Laym. *ibid.*

3. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis, sed tantum quando, attentis circumstantiis tam personæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. Sanch. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13.

4. Omne scandalum activum directe intendens ruinam proximi esse speciale peccatum contra caritatem, ut habet communis sententia. An vero idem sit, quando intenditur indirecte, controvertunt Scholastici, & parum refert ad praxim. Sanchez *l.* 7. *cap.* 6. & 9. Azor. 1. *p. l.* 4. *cap.* 7. Bon. *loc. cit.*

Unde resolves hos casus.

1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens, vel veniale sæpe transit in mortale, ratione scandali, v. gr. si jocosum verbum proferat Religiosus coram feminis, vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. Laym. *loc. cit.*

2. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantum. Quod verum est, etsi directe illam intendat, & quidem per actum mortalem. Sanch. *l.* 1. *cap.* 6. *n.* 11. ex communi, contra Suar. Ratio autem est, quia ruina est parva. Et patet a simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

3. *Scandalizans committit præter peccatum scandali, etiam peccatum ejus speciei, ad quod alterum inducit:* ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. Sanchez, Azor. Laym. Bonac. *l. c.* Card. de Lugo *de pœnit. d.* 19. *f.* 4. Dian. *de Sacr. t.* 2. *t.* 4. *art.* 114. *Excipit tamen Card. de Lugo l. c. si præter intentionem scandalum dederit*. Tamb. *de exped. conf. l.* 2. *c.* 1. *n.* 9. *ait, quoad inductos, sufficere, si dicas: Fui multis occasio peccandi meo exemplo*. Vid. inf. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 1. *dub.* 2. ANIMAD. I.

4. Etsi is, qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, ut inquit Sa; *si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem, quia talis inductio est tantum contra caritatem, non contra justitiam. Idem docet esse Less. si cum Cajo, v. g. potites ea intentione, ut ipse, consumptis pecuniis, furetur*. V. Less. *c.* 9. *d.* 16. *n.* 110. ANIMAD. II.

5. *Non censetur dare scandalum, qui, licet publice peccet, facit id tamen coram iis, qui vel sunt ita viles, vel infames, aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum, vel qui sunt ita prompti*, v. g. si quis fornicetur coram aliis, qui sunt parati idem facere, nec ejus exemplo moventur, vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. Sanchez 1. *mor. c.* 6. *n.* 6. ANIMAD. III.

6. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine male suspicari, aut sentire, quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat male sentire de fide catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minus ad pietatem affici. Unde patet facilius dari scandalum ab iis, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quam ab aliis. Con. *d.* 32. *n.* 33.

ARTICULUS II.

An, & quando scandalum passivum permitti possit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat?

Resp. 1. Permitti non potest absque necessitate, vel utilitate propria, vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex caritate impedire peccata proximi, si facile possimus. Laym. *c.* 23. ex commun.

Unde

Unde resolvitur hic casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab usurario, vel ab infideli juramentum per falsos deos, a concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris ejus peccato. Suar. Sanchez, Ttull. *l. 1. c. 6. d. 5. n. 15.*

Animad. IV. Resp. 2. *Ex causa necessitatis, vel utilitatis potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest: ideoque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus.* Requiritur autem major necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quam pharisaicum. Item major, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum grave, & denique, si certo prævideatur, quam alias. Laym. *l. c.* Bonac. *d. 2. q. 4. p. 2.*

Resp. 3. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati, grave damnum immineret. Unde bona spiritualia necessaria ad salutem nec debet, nec potest quisquam omittere ob cujusquam scandalum. Fill. 28. *c. 6.*

Animad. V. Resp. 4. *Bonu spiritualia (& secundum Lorcam apud Dian. p. 5. t. 7. R. 24. etiam temporalia) non necessaria ad salutem non tenetus quis omittere, vel differre, ob scandalum pharisaicum*, juxta illud Matth. 15. *Sinite illos*, &c. nisi tamen ax dilatione fructus speraretur: facilius vero, ac sæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum: v. g. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius brevi speretur. Laym. *l. c.*

Resp. 5. Ad vitandum grave scandalum pusillorum quædam præcepta impleri non debent: nisi tamen omissio esset magis damnosa omittenti. V. Laym. *l. 2. t. 3. c. 13.* Ratio hujus est, quia tunc, concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cavendo scandalo, & positivo, majus, & fortius est naturale.

Ex dictis resolvuntur hi casus.

1. Prælati ecclesiastici oon teoentur (imo nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt necessatia, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda scandala pharisaica, imo etiam pusillorum: etsi iis prius reddi debeat ratio rectitudinis. Dian. *p. 3. t. 7. R. 2. 4.* Ex D. Thom. &c.

2. Si femina utatur veste virili, vel contra, tantum ex levitate, sine prava intentione, aut periculo scandali, & libidinis, veniale tantum erit, alias mortale; nullum vero, si ex necessitate. Dian. *p. 5. tr. 7. R. 32.* ex D. Th. Syl. &c.

Animad. VI. 3. *Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) graviter scandalizandum nosti, debes reticere.* Laym. *l. c.* ex Nav. &c.

Animad. VII. 4. *Uxor semel, vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur discordia. ibid.*

Animad. VIII. 5. *Si, ituro te ad forum die festo, excitanda sit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire. ibid.*

6. Superior peccata subditi sæpe potest dissimulare, ad vitandas turbas, & majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

Animad. IX. 7. *Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei se conspiciendam offerat: adeoque potest, & debet non tantum publico, sed etiam sacro abstinere die festo, semel, aut iterum*, ad peccatum illud evitandum. Dixi 1. *aliquem in particulari:* quia ob timorem scandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficile, & plenum scrupulis. Dixi 2. *semel, aut iterum: quia sæpe, nimis esset grave, & durum:* Bonac. Sanch. Laym. *l. c. n. 10.* & alii. V. Dian. *p. 5. t. 7. Res. 21. & 22.* ubi in contrarium citat aliquot auctores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam ad evitandum aliorum scandalum.

Animad. X. 8. *Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente suo statui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi ad breve*

Animad. XI. *tempus; quia ad longum nimis illi grave foret.* V. Dian. *l. c.*

Animad. XII. 9. *Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconvenienti* (quem assumere vanitatis, & placendi causa, ut videantur pulchræ, & procum facilius inveniant, seclusis aliis, non nisi veniale est) *teneretur eum omnino dimittere, etiam sub mortali: quia nullum habet jus ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode potest.* V. Sylv. v. *Ornatus. Alii tamen*, ut Caj. Nav. *c. 23. videntur docere, eam tantum teneri sub veniali (sed minus probabiliter) quando in particulari lapsus prævidetur, & brevi tempore abstinendum est: qui etiam cum Azor. Less. & Bonac. excusant a mortali eas, quæ ex consuetudine loci media ubera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur; dummodo non aliorum lasciviam, sed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente.* Addunt tamen fore grave, & mortale peccatum hujuscemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non est, introducere. Navar. *n. 19.* Less. *112.* Laym. *l. c.* &c. Vid. Bonac. *de matr. qu. 4. p. 9. n. 17.*

Animad. XIII. 10. *Si mulier non in particulari, sed in genere tantum aliquos in se scandalizandos putet, modo eorum lasciviam non intendat, nec ei placeat* (licet ei placeat, quod laudetur ut formosa) *non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali, v. g. fucando faciem, imo etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valde turpis per se, ac directe ad libidinem provocans.* Ratio est, tum quia est scandalum potius acceptum, quam datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remote tantum ad peccatum provocat, ut docent Laym. & Bon. tum quia nimis grave esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuo sic abstinere, cum illa occasio sit universalis, & perpetua; nec formosiores unquam licite irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re vide apud Dian. *t. 1. R. 30.* Bardel. *l. 3. d. 5. n. 13.* Interim feminam nudum pectus gerentem non mala intentione, etsi quidam excuseot a mortali, ego tamen, inquit Sa, difficile absolverem. Et certum est, quod Confessario incumbat hujusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. Vide Sa, v. *Ornatus, &c. ll. cc.*

11. Peccant etiam graviter, qui componunt, describunt, repræsentaot, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocaotia. Bonac. Sanch. & Filliuc.

Animad. XIV. Resp. 6. *Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit, ut peccet, sed tantum non auferendo occasionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permissio sit impeditiva majoris mali.*

Unde resolves.

Animad. XV. 1. *Hero licet non auferre occasionem furandi filiis, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos novit, ut sic deprehensi puniantur, & resipiscant:* tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura. Sanch. Laym. Bonac.

2. Probabile est non licere talia ultro ponere, aut iis objicere: quia positive concurreret ad peccatum; & non tam auferret occasionem, quam poneret. Sa, v. *peccatum*, & Sanch. qui ex eadem causa docet non licere marito dare uxori ansam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem. *Inte-*

Animad. XVI. *eim probabiliter contrarium* docet Laym. *l. 3. t. 3. c. 13. Quod confirmari potest exemplo Judith, quæ vix aliter videtur fecisse, c. 9.* Cum enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum, & tamen communiter censetur in hoc non peccasse. Vide Bonac. *d. 2. qu. 4. p. 2.* Palaum *his*.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

ANIMAD. XVII. Resp. *Cooperari tantum materialiter, subministrando tantum materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet*, si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona inteotione, & rationabili ex causa fiat, & non ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut salrem non tenearis propter causam rationabilem. Circa quam notat Sanch. & Laym. etsi ejus gravitas certa regula definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda sit; tanto tamen graviorem requiri, 1. Quanto gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. Quanto probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quanto certior est affectus peccati. 3. Quanto propinquius tua cooperatio peccatum attiogit. 4. Quaoto minus juris habes ad tale opus. 5. Denique quanto magis peccatum cum justitia pugnat, idque propter damnum tertii. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13.

Unde resolves hos casus.

ANIMAD. XVIII. 1. *Hoc modo licite materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali.* Sciens vero eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad contractum illicitum concurrit. Laym. *l. c.* ex Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 11. *n.* 11.

ANIMAD. XIX. 2. *Licite quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, si conjugi obstricto voto castitatis reddat debitum: imo ad id tenetur ex justitia, si eum exigentem non possit a proposito avocare. ibid.*

ANIMAD. XX. 3. *Similiter Parochus Eucharistiam licite potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & heretico occulto, si petat publice imo Confessarius prebere debet petenti etiam privatim, si ex sola confessione ejus peccatum novit. ibid.*

ANIMAD. XXI. 4. *Excusantur a peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quadam obsequia, qua sine gravi suo incommodo negare non possint; ut v. gr. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hec tantum remote se ad peccatum habent, & sine iis peccatum fieret.* Unde tamen non sequitur, alteri cuivis licere ea præstare. Bon. *p.* 11. *c.* 26. Azor. *t.* 2. *l.* 12. *c. ult. qu.* 8. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 7. *n.* 21.

ANIMAD. XXII. 5. *Ad ea opera, qua propinquius se ad peccatum habent, aut juvant, v. gr. subjicere humeros, admovere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum &c. non sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt majorem necessitatem, & causam, ut licite fiant; v. gr. periculum gravis, aut saltem notabilis damni, si detrectent. ibid.*

ANIMAD. XXIII. 6. *Ob simile periculum excusantur plurimum caupones, & propola in locis, ubi Catholici vivunt mixti hereticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die jejunii comesturis, item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos a peccato non excusari;* quia plerumque peccatum æque fieret, subministrantibus aliis, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veoiret. Sanch. *l.* 1. *c.* 6. Bonac. &c. Quod si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur. Unda non licet ea patrifamilias (uti nec cœnam die jejunii) ministrare suæ familiæ: neque cauponi illi, præter quem noo sunt alii: nisi tameo alia gravior causa cogeret. *ibid.*

ANIMAD. XXIV. 7. *Ea, qua ad peccatum proxime concurrunt, vel inducunt, vel cum justitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia; v. gr. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quaritur, pulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hereticam, meretricem, etsi conductam, ac paratam, e domo evocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti injustum bellum dare mutuas pecunias, pagum heretico domino vendere, gravissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundum leges caritatis nemo teneatur subire ad evitandum malum alterius; v. g. si alias occidendus esset.* Laym. *c.* 13. *n* 4.

8. *In civitatibus, in quibus id vitandi majoris mali causa permissum est, licet domum locare usurario* (excipit tamen jus alienigenam) *& meretricibus; maxime si alii conductores desint;* nisi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honestis, vel ob situm aosam majorem darent peccatis. Sanch. 1. *mor. c.* 7. Bon. *l. c.* ANIMAD. XXV.

9. *Excusantur a mortali, imo etiam veniali, si causa adsit, artifices qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene potest uti, licet plurimi abutantur, v. gr. aleas, fucos, gladios.* Ratio est, quia remote tantum ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusurus esset contra justitiam, non liceret; v. gr. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. Sanch. *l. c.* ANIMAD. XXVI.

10. *Excusantur etiam, qui ob justam causam vendunt agnum Judao, vel Infideli usuro ad sacrificium. Item qui Judaorum synagogas, hereticorum templa, legitimo Magistratu permittente, adificant, vel restaurant: prasertim si fieret aque sine ipsis.* Nav. *l.* 5. *cons.* 1. *de Judais*. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *cap.* 13. *n.* 4. Venena autem vendere, nisi iis, qui bena usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. V. Sanch. 1. *mor. c.* 7. Unde venditio veneoi, quod non servit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala. ANIMAD. XXVII.

11. *Christiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel Hereticorum, licite remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria convehunt, propugnacula adificant &c. Ita probabiliter Less. Sanch. Suar. Laym. l.* 2. *t.* 3. *cap.* 13. *contra Tolet. & alios, qui docent peccare mortaliter.* Quod si tamen eo loco res esset, ut hæc negantes magno periculo classem christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. Suar. Less. Sanch. *loc. cit.* ANIMAD. XXVIII

12. *Incola urbis, vel provincia, quam tyrannus occupavit, licite manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio juvant excubiis, fossione, contributione:* idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licite promittunt cum juramento, ad majora mala sua, & legitimi Principis declinanda. Laym. *l. c. n.* 5. ANIMAD. XXIX.

13. *Nauta, & auriga catholici in Hollandia, etiam sine gravi metu, si absit prava intentio, licite vehunt annonam ad castra hereticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus, facerent: quia, nisi id faciant, excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici.* Vide Less. *l.* 2. *c.* 19. Sanch. *l.* 1. *c.* 7. Fill. *t.* 22. *c.* 5. ANIMAD. XXX.

ANIMADVERSIO I.

BUS. minus exacte loquitur. Peccatum enim, ad quod scandalizans alterum inducit, est ipsum scandalum, seu scandali species, non peccatum a scandalo distinctum. Nihilominus *confiteri debet*, ut ait Bus. *speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit* &c. quia peccatum, per quod induxit, potuit committi sine inductione ad peccatum.

Excipit tamen Card. de Lugo, si praeter intentionem &c.

Hanc exceptionem Bus. rejicere debuit. Nam cum quis suis factis, aut dictis scandalum reipsa dedit, etiamsi præter intentionem dederit, scandali nihilominus reus est. Hinc D. Th. 2. 2. q. 43. art. 1. ad 4. ait, *quod dictum, vel factum alterius potest esse dupliciter alteri causa peccandi: uno modo per se: alio modo per accidens. Per se quidem, quando aliquis suo malo verbo, vel facto intendit alium ad peccandum inducere; vel etiamsi ipse* (hic nota) *hoc non intendat, ipsum factum est tale, quod de sui ratione habet, quod sit inductivum ad peccandum; puta cum aliquis publice facit peccatum, vel quod habet similitudinem peccati; & tunc ille, qui hujusmodi actum facit,*

cit, proprie dat occasionem ruinæ; unde vocatur scandalum activum. Per accidens autem aliquod verbum, vel factum unius est alteri causa peccandi, quando & præter intentionem operantis, & præter conditionem operis, aliquis male dispositus ex hujusmodi opere inducitur ad peccandum; puta cum aliquis invidet bonis aliorum; & tunc ille, qui facit hujusmodi actum rectum, non dat occasionem, quantum in se est, sed alius sumit occasionem secundum illud ad Rom. 7. Occasione autem accepta &c. *Et ideo hoc est scandalum passivum sine activo: quia ille, qui recte agit, quantum est de se, non dat occasionem ruinæ, quam alter patitur.* Angelica D. Thomæ doctrina perspicua est, a qua cave ne contrariæ opinationes te abducant.

Tamb. ait, quoad inductos sufficere, si dicas: Fui multis &c.

Nonne Bus. ex doctrina Sanch. Azor. Laym. Bonac., Card. de Lugo, Dian. dixit, esse confitendum numerum inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt dicto, vel facto ad peccandum? Hujus sanæ doctrinæ ratio evidens est; quia scandalizans est reus omnium peccatorum, ad quæ alios induxit, seu quibus peccandi occasionem præbuit juxta mox dicta ex S. Thoma. Ergo necessario explicare debet numerum eorum, quos ad peccandum induxit, vel quibus peccandi occasionem dedit. At cum ait, *Fui multis occasio peccandi meo exemplo*, non explicat numerum inductorum: ergo ejus confessio diminuta est, & confusa, non integra, & explicata; ideoque Confessarius urgere pœnitentem debet, ut numerum prædictum quoad fieri potest explicet. Dixi quoad fieri potest. Nam si nesciat, utrum suo malo exemplo, aut dicto induxerit, aut quot induxerit ad peccandum, hoc ipsum explicate dicere satisfuerit.

Animadversio II.

Hæc sententia penes omnes communis est, ait Concina Theol. t. 2. p. 177. n. 5. item t. 7. p. 131. n. 17. At idem monet, sententias quoque communes a summis Pontificibus fuisse proscriptas, ideoque ne has quoque sine examine esse probandas. Itaque hanc veniam mihi peto, ut rationes huic sententiæ contrarias, quæ mihi rem examinanti in mentem venerunt, proferre possim, quas alii maturiori judicio librabunt. Bus. inducentes suo exemplo ad furtum a restitutione liberat, „ quia talis inductio est „ tantum contra caritatem, non contra justitiam. “ Resp. talis inductio est tantum contra caritatem respectu ejus, qui ad furandum inducitur; quia malo exemplo sponte consentit; at respectu ejus, qui furtum patitur, justitiæ adversatur; quia nolens damnum patitur; cujus damni causa est non solum fur, sed etiam qui illum ad furandum suo exemplo induxit.

At, inquit P. Concina, exemplum non est causa moralis, seu influens damni, sed solum occasio. Resp. Hanc distinctionem fateor me non assequi. Causam moralem, seu influentem damni appello, quæ hominum voluntatem humano more movere apta est, & movet ad damnum inferendum: at exemplum pravum furti, hominis voluntatem movere aptum est, & ex hypothesi movet ad damnum inferendum: ergo est causa moralis, & influens damni. Hinc animadverti potest, D. Thomam in verbis proxima citatis, causam, & occasionem pro eodem sumere; quia in moralibus reipsa idem sunt.

Si quis suasione, aut laude aliquem moveat ad furtum, ex communi Theologorum sententia in dubium non vocanda, restitutionis lege tenetur: at non Theologorum solum, sed omnium hominum sensa magis movent exempla, quam verba: ergo multo magis restitutionis lege tenetur, qui suo exemplo ad furtum alium movet.

Qui suo pravo exemplo inducit alium ad fornicationem, perjurium, detractionem &c. reus est fornicationis, perjurii &c. ab alio admissi, ut fatetur ipse Bus. hic c. 3. & nemo jure inficiari potest: ergo qui suo exemplo inducit alium ad furtum, reus est furti ab eo admissi: porro qui furti reus est, restitutioni obnoxius est: ergo &c. Conclusio mihi legitima, & perspicua videtur, ut scilicet restituere teneatur furtum, seu rem furtivam, cujus reus quis est.

Communis quidem Theologorum sententia est, omnes, qui at adjutores damni illati, restitutionis lege tenentur, illis vulgatis versiculis comprehendi, *Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus; Participans, mutus, non obstans, non manifestans;* quibus cum prava exempla dantes, explicate non recenseantur, ab eo onere liberari videntur. At cum hi quoque iis verbis, *consilium*, *palpo* implicite contineantur; imo efficacius ad damnum moveant, quam palpones, aut consilii auctores; nulla ratio est, cur a restitutionis obligatione liberi dicantur. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati*, est prop. 39. ab Innoc. XI. damnata. Ergo certa est prop. illi contradictoria, hoc est ista: Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, tenetur ad restitutionem istius damni illati. Sed qui dum suo pravo exemplo alium ad furtum induxit, illum induxit ad inferendum grave damnum tertio: ergo tenetur ad restitutionem istius damni illati. Consequentia legitima est; præmissæ sunt certæ, & perspicuæ: quid ergo dubitandum? Enim vero perinde est, seu imperio, aut minis, seu consilio, aut laude, seu exemplo moveas aliquem ad furtum. Verum quoniam ex meo sensu hic loquor, hic maxime, si a vero aberro, corrigi cupio.

Idem docet esse Less. si cum Cajo v. g. potites ea intentione, ut ipse, consumptis pecuniis, furetur.

Hic ego ita ratiocinor. Qui cum alio in tabernis potitat, prævidens ex hominis indole futurum ut pecunia brevi consumpta furaturus sit, hic ejus futuro furto facto ipso consentit: at ex Ap. Rom. 1. *digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus:* ergo ejus futuri furti reus est: ergo restitutioni obnoxius. Ergo multo magis restitutioni obnoxius est, qui ea expressa intentione cum alio potitat, ut hic consumptis pecuniis furetur.

Animadversio III.

Viri quidem perfecti scandalum non patiuntur, ut docet D. Th. 2. 2. q. 43. art. 5. quia Christo firmo, & constanti animo inhærent. Hinc Ps. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum*. Scandalo ergo obnoxii sunt infirmi virtute, qui aliorum verbis, aut exemplis ad peccandum inducantur juxta illud 1. Cor. 8. *Percutientes conscientiam fratrum infirmam, in Christum peccatis*. Hinc Matth. 18. dicitur: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis*. Porro homines improbi sicuti ad peccandum proniores sunt, quam infirmi, ita facilius malis exemplis, aut verbis ad peccandum moventur, aut in peccato confirmantur. Itaque a scandali culpa immunes non sunt, qui coram improbis, & promptis ad peccatum peccant. Pravum enim exemplum eos promptiores facit ad peccandum, eos in peccatis confirmat, eos inducit ad peccandum eo tempore, & loco, quo forte non peccassent, & ad multiplicanda peccata. Sicuti scandalum est, eos verbis in peccato fovere, ita quoque exemplis.

Animadversio IV.

Tria hic Bus. sine discrimine confundit. Primum est, posse a feneratore sine culpa peti mutuum ex causa necessitatis propriæ, vel alienæ; quod verum est, dum simpliciter mutuum petatur, non mutuum sub usura, licet sub usura accipiatur, quia fenerator alia ratione mutuum dare non vult. Id docet S. Th. 2. 2. q. 78. art. 4.

Alterum est, ab infideli licere petere juramentum per falsos deos; quod non licet: *Inducere* enim *hominem ad peccandum*, inquit D. Th. art. 4. cit. quæ est perspicua naturæ lex, *nullo modo licet:* sed qui ab infideli petit juramentum per falsos deos, illum ad peccatum inducit: ergo id petere nullo modo licet. Hinc D. Aug. ep. 154. ad Publicolam a D. Th. laudatus inquit: *Qui utitur fide illius, qui per falsos deos jurat, non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociat, quo per dæmonia juravit, sed pacto ejus bono, quo fidem servavit. Si tamen*, subdit ad rem nostram, *induceret eum ad jurandum per falsos deos, peccaret*. Hinc D. Th. infert: *Ita etiam in proposito dicendum est, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usura; licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius.*

Tertium, quod Bus. docet, est, licere petere a Sacerdote concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret ex rationabili causa; quod item ex dictis non licet; quia nulla rationabilis causa esse potest inducendi alterum ad peccatum, cum id ex natura sua peccatum sit. Hinc idem D. Th. quodl. 11. q. 8. art. 1. ait: *Quicumque Sacerdos in peccato mortali existens celebrat, peccat mortaliter: unde si constaret mihi, eum esse in peccato mortali, & inducerem eum ad celebrandum, peccarem mortaliter; & hoc est secundum jus naturale; quia hoc est provocare eum ad peccatum mortale.*

Animadversio V.

Temporalia bona, quorum nos domini sumus, vel dimittenda omnino sunt ad vitandum scandalum aliorum ex ignorantia, vel infirmitate ortum, *vel aliter scandalum est sedandum, scilicet per aliquam admonitionem. Unde Aug. dicit in lib. 1. de serm. Domini in monte:* „ Dandum „ est, quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum ab homine credi potest; & cui negaveris, quod petit, indicanda est ei justitia; & melius ei aliquid dabis, cum „ petentem injuste correxeris. “ *Aliquando vero scanda-*

lum nascitur ex malitia, quod est scandalum Pharisæorum: & propter eos, qui sic scandala concitant, non sunt temporalia dimittenda; quia hoc & noceret bono communi, (daretur enim malis rapiendi occasio) & noceret ipsis rapientibus, qui retinendo aliena, in peccato remanerent. Unde Greg. dicit in 3. moral. „Quidam, dum temporalia a nobis rapiunt, solummodo sunt tolerandi: quidam vero æquitate servata prohibendi non sola cura, ne nostra subtrahantur, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant." Hactenus D. Th. 2. 2. qu. 43. art. 8. ex quo clarius, & melius intelligitur, quid hac in re sentiendum, & faciendum sit.

ANIMADVERSIO VI.

In hac specie alius Confessarius adeundus ast, aut confessio proroganda, si absque periculo possit. Quod si neutrum fieri possit, pota quia pœnitans in mortis periculo versatur, nec alius Confessarius haberi potest, omnis cautio, quæ menti occurrit, adhibenda est, ut scandalum cesset, & integra confessio fiat. Rursus propter suspicionem, aut dubitationem scandali, peccatum non est reticendum, sed orandus Deus, ne illud permittat; quia certa incertis præferenda sunt, & quia periculum propriæ salutis magis vitandum est, quam alienæ. Quod si pœnitens prudenter judicet, Confessatium ex sua infirmitate esse passurum grave scandalum, si certum peccatum illi aperiatur, illud esse reticendum cum Busembao, & iis, quos citat, non inficior. Quia confessionis integritas est quidem juris divini, at positivi; lex vero prohibens scandalum non solum divina ast, sed naturalis, quæ proinde potior est, & fortius obligat.

Ceterum vix forte continget, ut scandalum ex infirmiate in Confessario jure timendum sit propter confessionem alicujus peccati, si explicatis solum necessariis prudenter, & caute aperiatur; quod nihilominus aperiendum erit, si omissis circumstantiis alioquin necessario explicandis scandalum averti possit.

ANIMADVERSIO VII.

Maritum, qui graviter offenditur, & discordias suscitat, quia uxor jejunii legem observat, non infirmum, sed valde improbum existimo, ejusque scandalum pharisaicum, seu ex malitia puto; quod contemnendum esse, D. Th. art. 7. q. 43. cit. docet, & patet ex oraculo Christi Matth. 15. *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum.* Nam si ex infirmitata scandalum mariti oriri putetur, reddita ratione cessabit. *Si autem* inquit D. Th. art. hic cit. *post redditam rationem hujusmodi scandalum duret, jam videtur ex malitia esse. Et sic propter ipsum non sunt hujusmodi spiritualia opera*, quæ scilicet non sunt de necessitate salutis, *dimittenda*. Ergo uxor in specie proposita jejunium (intellige præceptum) non debet omittere, sed alia ratione quoad fieri potest offensionem, & discordiam vitare; præsertim cum si semel, aut iterum jejunium omittat, ac improbo marito displiceat, tertio, & quarto &c. erit omittendum. Improbitati argo mariti prudenter resistendum est, non obsecundandum.

ANIMADVERSIO VIII.

In hac specie alia via, seu latenter eundum est, aut rixa alio modo sedanda.

Quod si id fieri nequeat, nihilominus ad sacrum ire oportet, si rixa eo fine excitetur, ut Missæ auditio dia festo impediatur; quia scandalum esset pharisaicum, ideoque contemnendum.

Si tamen ex ea rixa periculum vitæ, aut gravis damni tui, vel alicujus innocentis immineret, domi manendum foret, non pharisaici scandali, sed gravis damni tui, aut proximi vitandi causa.

ANIMADVERSIO IX.

De hoc convenit penes omnes, ait Concina Theol. t. 2. p. 265. n. 5. si scandalum sit pusillorum. *Quia præceptum vitandi scandalum prævalet præcepto audiendi Missam. Ceterum hoc raro in praxi contingit .... quandoquidem, si mulier hunc venereum amorem prævidet, indicia istius amoris præcesserunt, ex quibus illa infert, se iterum concupiscendam fore. Paratus itaque animo est vir iste ad mulierem concupiscendam; atque adeo non ob ignorantiam, vel fragilitatem, sed ob suam habitualem malitiam in eamdem rapitur; quod ad scandalum pharisaicum spectat.*

Porro communissima Theologorum sententia est, non astringi mulierem ob tale scandalum negligere sua negotia sive temporalia invisendi amicas urbanitatis gratia, vel res alias tractandi; sive spiritualia, audiendi Missam, visitandi Ecclesiam, aliaque id genus pia opera &c.

ANIMADVERSIO X.

Undenam, quæso, mulier prævidere potest, aliquem in particulari mortaliter lapsurum ex decenti sui ornatu? Id aliunda colligere potest, ex hoc capite non potest.

D. Paulus 1. ad Tim. 2. ait: *Volo autem viros orare in omni loco* &c. *Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Si mulieres ornatum verecundum, & sobrium, quem Ap. permittit, non excedant, ego sane ex hoc capite ab omni scrupulo scandali eas libero.

ANIMADVERSIO XI.

Qui ita loquuntur, præcepta divina, & naturalia, hominum indoli accommodant, ut, si facilia sint, obligent; si gravia, non obligent.

At sanus Theologus nec præcepta comminiscitur, & præceptorum, etiamsi gravia nostræ corruptæ naturæ sint, obedientiam inculcat, & urgat.

Juxta Busembaum ornatus conveniens, mulieri omittendus propter scandalum non est ad longum tempus, quia hoc nimis grave illi foret; Missa autem die festo, & jejunium præceptum propter idem scandalum semel, aut iterum omittendum est. Quid sibi hæc volunt, nisi mulieri plus cordi asse oportere ornatum suum decentem ad longum tampus, quam festæ Missæ unam, aut alteram auditionem, & jejunii legem? Hæc sane. Theologia necesse est, ut mundi amatoribus non displiceat. Quamvis illi suo ingenio etiam contra Theologiam, & legem indulgent. Eos tamen sana Theologia ad sacramenta non admittit, nisi vere pœnitentet; versatilis, & fucata etiam falsos pœnitentes recipit, eosque per anfractus, & abrupta ad tartara ire sinit.

ANIMADVERSIO XII.

Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo &c. teneretur etiam sub mortali.

Hactenus recte, sed loco illius *teneretur* dicito, tenetur. Hinc S. Carolus in admonit. Confess. n. 37. ait: *Pecca anco la persona mortalmente nel modo dell' ornarsi, quantunque la spesa non passi lo stato, e facultà sua; come se l' ornato è induttivo da sè a lascivia, ovveramente per comune interpretazione degli uomini, ovvero se, quantunque non sia induttivo da sè, nondimeno s' accorge, o dubita probabilmente, che per occasione di tal modo d' ornamento non usato comunemente dalle persone probate del suo stato, qualche persona particolare si muova ad amarla inonestamente, o si nutrisca questo peccato, e tuttavia fa nulla, e poca stima della salute spirituale del suo prossimo, qual vede rovinare in questo suo straordinario ornato, e persevera pur in esso* &c.

Itaque contraria opinio, hujusmodi mulierem culpæ tantum vanialis damnans, quam Bus. veluti minus probabilem, & consequenter ex versatili probabilitate tutam agendi regulam obtrudit, rejicienda prorsus est, uti Evangelio repugnans, quod, scandalum declarat essa peccatum mortale: *Væ mundo a scandalis*, Matth. 18. *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est*, Rom. 14.

Quia nullum habet jus ad illum ornatum; & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode potest.

Cur Bus. addit *commode?* quid si mulieri gravissimum onus, & incommodum foret ab illo superfluo ornatu abstinere? an divina lex tunc solum obligat, cum commode impleri potest? an spiritualis proximi salus nostro commodo posthabenda est? an si mulieri non *brevi tempore abstinendum sit*, sed longo, ut scandalum vitet; poterit sine letali culpa uti ornatu superfluo, vano, & inconvenienti, etiamsi scandalum inde oriatur? Hæc sana cum caritatis lege, & citatis oraculis conciliari non possunt.

Qui etiam cum Azor. &c. excusant a mortali eas, quæ ex consuetudine loci media ubera detegunt, dummodo non aliorum lasciviam, sed &c. *intendant absque alio* &c.

Hi ipsi fatentur, *fore grave, & mortale peccatum, hujuscemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non est, introducere.* Recte sane; quia hæc pectoris denodatio pestifera lues ast, & ex natura sua mortifera culpa: at culpa ex natura sua mortifera, fieri ne potest ex consuetudine, hoc est ex aperta corruptela, venialis? Insolita, inquies, magis movent. Resp. Insolita eo sensu magis movent, quia, cum præter axpectationem accidant, animum suspensum detinent; at solita scandala majori vi ad culpas excitant, quia spectantium animos ad aas magis dispositos inveniunt; & sunt periculosiora, quia spectatores in prava desideria, & morosas delecta-

lectationes iocidere assueti, horum scelerum conscieotia via afficiontur.

Si ostentatio mediorum uberum ex pravo usu non est mortalis culpæ; vel ea scandalum noe est, vel non inducit, nisi ad culpam venialem. Primom dicere, perinde est ac dicere, homines ad lasciviam eon esse proclives, hoc est originali loe non infici; qui est pelagianus error. Alterom affirmare, idem est, ac lasciviam ex peccatorum mortalium albo expungere; quod sacris Scripturis, ac præsertim D. Paulo aperte repugnat: *Neque fornicari* &c. 1. Cor. 6. Hojuscemodi diabolicæ mulierculæ prævidere possunt, & debent, moltos ea earem impudica ostentatione, lascivoque ornatu in mortalia peccata lapsuros, nec tamen ab eo abstinent: ergo proximi salutem contemnunt: ergo mortaliter peccant; quia ex D. Thoma 2. 2. qu. 43. art. 4. mortalitet peccat, *qui contemnit salutem proximi, ut si pro ea conservanda non prætermittat aliquis facere, quod sibi libuerit*. Imo vero mortalibus peccatis oneratæ sunt, de qoibus Ap. 2. ad Tim. 3. *Mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis*. Quia tot mortalium peccatorum reæ sunt, io quot mortalia peccata suo pestifero ornatu, & osteotatione homines impulere. Ie has illud Prov. 7. cadit: *Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas*. Nam fuci, pigmenta, alieni crines, mediorum uberum detectio nihil aliud certe sunt, eisi ornatus meretricius, & diaboli laqueus præparatus ad capiendas animas.

At, inqoit Bus. ponimus, quod hæ mulieres *non aliorum lasciviam, sed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali*, &c. Resp. recte quidem, si mortale peccatum sola inteetione committeretur. At scandalum, de quo hic sermo est, noe intentione, sed dicto, aut dicto admittitur. Porro ipsum harum mulierum factum, gravissimum, & apertum scandalum est, ipse descriptus ornatus meretricius, ex natura sua ad peccatum inducit, ideoque mortale peccatum manifestum est. Lege hic iterum verba S. Caroli Borr. mox allata. Hioc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 612. reg. 8. ait: *Quamobrem mulieres, quæ pectore, humeris, brachiisve nudis prodire in publicum non erubescunt, absolutione sacramentali, & sacra communione donari vetant* multæ Synodi, quos citat, ac inter eas instructiones synodicæ S. Francisci Salesii, quæ leges dictam denudationem sub mortali non prohibent, sed eam jore naturæ, ac divino sub mortali prohibitam ponunt; ideoque talibus mulierculis sacramenta denegari præcipiunt. Vida plura, si lubet, apud Coocinam Theol. t. 2. p. 255. & seq.

Animadversio XIII.

Explosa opieione proximi præcedentis casus, præsens quoque opinatio, imo hæc multo magis rejicienda est; quam communis piorum hominum quoque sensos rejicit, & horret. Nam femina non solum potest, & debet prævidere, sed reipsa, ot ponitur, putat, aliquos in genere esse in se scandalizandos. Hic enim multo magis locum habet dictom D. Th. 2. 2. qu. 43. art. 4. mox citatum. Neque Busembao opinioni suffragatur, quod femina *non in particulari, sed in genere tantum aliquos in se scandalizandos putet*. Hoc enim perinde est, ac si dicat, aliquorum in particulari salutem feminæ cordi esse sub mortali oportere, non aliquorum in genere. Quædam mulier suo pravo ornatu ad lasciviam inducit certos homines sibi du facie, aut nomine saltem notos; alia indocit aliquos, non tamen scit, quos inducit, scit tamen, se aliquos inducere: quænam ex his deterius peccat? utraque scilicet æqualiter. An quæ aliquos in genere, & indeterminate ad lasciviam inducit, scandalum non affert? Scandalum recte definitur ex D. Th. 2. 2. q. 43. art. 1. *dictum, vel factum minus rectum, præbens occasionem ruinæ*. Seu determinatæ, seu indeterminatæ personæ occasionem ruinæ præbeas, æqualiter scandalum est. Caritas soo præcepto nos cogit, ut eon solum hujus, & illius personæ, sed proximi universe ruinæ occasionem fugiamus; quia proximum universe diligere tenemur.

At Bus. addit: *Nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valde turpis per se, ac directe ad libidinem provocans*.

Ae denudatio mediorum uberum, fuci, pigmenta, alieni crines non est ex se valde turpis, & directe, ac vehementer provocans ad libidinem?

Quid amplius in femina quæris, ut gravissimo scandalo sit, & ad libidinem provocet? ao ornatum, & denudationem quæris, quem ne meretrices quidem adhibent, aut ostentant? Dum Bus. ejusque similes ita loquuntur, perinde est, ac si dicant: *Consensere jura peccatis, & cœpit esse licitum, quod publicum est*. Quia hæc gravissime scandala publica esse ponuntur, ideoque magis perniciosa, apud vulgum malum licita, apud casuum arbitros nonnullos venialia esse dicontur; & hinc ex natura sua consequitur, ut scandalis aptum remediom nunquam adhibeatur. Cavillationes, quas Bus. pro sua mala opinatione affert, ego qoidem non refuto. Ex vulgo desumptæ cum sint, non scholastica, sed oratoria confutatione indigent. Illud Evangelii repeto. *Væ mundo a scandalis; necesse est enim, ut veniant scandala:* (posita scilicet hominum malitia, & mala consuetudine, &, quod nostris temporibus accidit, mala morum doctrina) *verumtamen væ homini illi*, (seu male agenti, seu male dicenti, aut docenti) *per quem scandalum venit*.

Ceterum feminæ non solum mortalis scandali propter turpem luxum, & pompas reæ sunt, sed etiam ex alio capite hac eadem de causa mortaliter peccare solent; qua de re Confessarii, qui suo munere rite fungi, & apud Deum innoxii esse volunt, consulant D. Carolum Bor. in admonit. Confess. n. 37.

Animadversio XIV.

Permitti quidem possunt minora mala, ut majora viteetur; at peccatu non licet, ut plura, vel graviora peccata impediantur. Porro qui occasionem præbet spiritualis ruinæ, peccat; quia scandali reus est; & qui non aufert occasionem peccandi, occasionem peccandi præbet: ergo peccat; quod licere nunquam potest.

Animadversio XV.

Si occasio ex se apta sit inducere filios, aut famulos ad furtum, scandalum est activom, quod nunquam licet. *Væ mundo a scandalis*. Si autem occasio non sit hujusmodi, sed filii, aut famuli ea sua malitia inde sumant materiam peccandi, ea honesto illo fiee, ut deprehensi puniantur, & resipiscant, poterit permitti.

Animadversio XVI.

At, quæso, hæc opinio est ee probabilis? Si licet marito, dare uaori ansam adulterandi, vel adolteriom, vel scandalum licet. Nam datu oxori ansam, seu, qood idem est, occasionem adolterandi, est apertom scandalum. An hic repetenda est scandali definitio? Quod si licet dare aesam adultero vel dictis, vel factis, ot tentet uxorem ad adulterium, adultero eam tentare, hoc est diaboli munere fungi licebit. Quod si hoc licet, adolteriom quoque necesse est ot liceat. Pudet me sane, contra tam absordas, & cavillosas opinationes disputare. Si vis, consulere potes Coecinam Theol. t. 2. p. 285. n. 10. sed res aperta est.

Nam Judith axemplum ad cohonestanda descripta scandala nihil confert. Nec enim sancta mulier præbuit Holoferni ansam, seu occasionem peccandi. Nihil in ejus verbis, aut ornatu teperis, eisi verecundum, sobriom, honestum. Quid ergo? Holofernis malitia, & libidinis usus ea sanctæ mulieris pulchritudine, ac modesto ornatu peccandi occasionem sumpsit. Scandalum ergo non fuit datum, seu activum, sed acceptum, seu passivum; quod fuit permittendom, ut alia longe plura, & graviora mala, & crimina, cædes, rapinæ, libidines, tyrannis, &c. impedirentur.

Hactenus Bus. nunc paucis La-Croixium examinemus. Quærit p. 185. n. 222. otrum sit peccatum scandali suadere minus peccatum illi, qui facturus est alioquin majus. Alii, inqoit, absolute affirmant; alii absolute enegaet; alii demum cum Laym. „ distinguunt, & dicunt „ licere, si mieus peccatum includatur in majore, sicu„ ti fornicatio includitur ie adulterio, vulneratio in oc„ cisione, furtum centenorum in furto millenorum. “

At quid La-Croix? „ Omoes hæ sententiæ, inqoit, „ sunt probabiles, & sententia Laym. videtur probabi„ lior. “ Ego puto, primam tantum esse tutam, reliquas periculosas. Cur enim Laym. sententia probabilior est? „ Quia, inquit, in descriptis casibus non suadetur, „ ut fiat peccatum, vel pars peccati, sed tantum suade„ tur, ut aliqua pars peccati omittatur, si homo non „ possit a toto abduci. “ Resp. si quod hic La-Croix ait, verum esset, ie ejus sententiam concederem; at falsum est. Dum eeim suades fornicationem, ne adulterium admittatur, vulnerationem, ue occisio fiat &c. peccatum reipsa suades. Ae fornicatio, vulneratio non est peccatum, aut peccatum esse desinit, quia admisso minore majus non admittitur? Certum ergo est, ie descriptis casibus suaderi peccatum; ergo certum est, peccatum admitti; quia sicuti certum est, peccatum eunquam licere, ita certum est, peccati suasionem eonquam esse permissam.

At, inquis, suasio minoris peccati, eon est suasio peccati, ut peccatum est, sed ut impedit majus peccatum, quod bonum est. Resp. in minori peccato, quod suades, dun quidem mente secernuntur, hoc est peccatum ipsum, & impedimentum majoris peccati; at suasio realis, hæc duo nec secernit, nec secernere potest, sed ambo comple-

plectitur; quia reipsa & peccatum suades, & impedimentum peccati. Hoc alterum est quidem bonum, at primum est malum; ideoque suasio mala efficitur; quia *bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*.

Qui suadet minus peccatum, ut majus impediatur, illud laudat, & probat, & bonum esse dicit, ut omittatur ab improbo homine majus; quod sane falsum est. Licet ne unquam fallaci, & falsa suasione uti? Qui ita suadet, dicit malum bonum; reipsa enim peccatum minus, peccatum est. At If. 4. dicitur: *Væ qui dicitis malum bonum*. Ergo id nunquam licet. Quid ergo? Improbos, ac perditos homines fuge; si in descriptas circumstantias, seu species incidis, eos suade, ora, obsecra, ut a sceleribus abstineant; cave autem, ne speciosa specie impediendi majora peccata, minora suadeas. *Qui enim tetigerit picem, inquinabitur ab ea*. Hoc est divinum oraculum. Huc demum post multam in utramque partem disputationem devenit quoque Concina Theol. t. 2. p. 206. qu. 5. & hinc evanescant omnes quæstiones, quas huc spectantes refert Ca-Croix, nec exscribere operæ pretium est.

Animadversio XVII.

Si Busambaum simpliciter diceret, cooperari peccato alterius licet, si certe conditiones adsint, piorum aures offenderet, quam offensionem vitat, aut vitare se putat, dum addit, *Materialiter tantum*. At illa additio *materialiter tantum* nihil reipsa dicit. Si enim aliquid diceret, explicare debuisset, quid sit materialis tantum cooperatio, quid formalis, & in quo differant; quod cum non præstet, argumentum est, illam additionem redundare, ac solum fucum imperitis facere: argo si cooperari peccato non licet, sicut reipsa non licet, ne materialiter quidem tantum cooperari licet.

Juxta Bus. cooperari materialiter tantum peccato, est subministrare tantum materiam, & facultatem peccandi, vel peccandi objectum præbere. At hoc omnino non licet. Nec enim licet gladium occidere volenti, vel cubiculum, & lectum adultero, vel ancillam, aut filiam fornicari cupienti, aut similia peccara volentibus suppeditare: ergo materialis tantum cooperatio peccati non licet.

At conditiones Bus. paulisper perpendamus. *Licet*, inquit, *si sequentes conditiones adsint*. I. *Si suum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens*.

Hæc prima conditio pugnantia involvit. Nam opus, quod universe, ac præcisa circumstantia, quod peccato cooperetur, indifferens est, at præbere gladium, cubiculum, ancillam &c. malum evadit, cum peccato cooperatur, ut cum gladius præbetur occidere volenti, &c. Hæc est doctrina non hominum subtiliter discurrentium, sed D. Pauli divino spiritu afflati, qui Rom. 1. v. 32. ait: *Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Nam qui peccato cooperantur, exhibendo materiam, facultatem, objectum peccandi, facto ipso consentiunt facientibus peccatum.

II. *Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non ut juves alterum peccare*.

Hic quæro abs te, mi Busambaa, utrum juvare alterum peccare, sit ex se peccatum. Si enim ex se peccatum est, ut docet D. Paulus mox citatus, nulla bona intentio, nulla rationabilis causa adjutorium peccati a peccato excusare potest.

III. *Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter rationabilem causam*.

Esto, nec possis, nec tenearis impedire peccatum; at peccato cooperari, illud adjuvare non idcirco licet. Dum Busembaum descriptas conditiones adjecit, ne cooperatio ad peccatum sit mala, & culpabilis, pro fundamento posuit, cooperationem ad peccatum, esse rem adiaphoram; at hoc non ostendit, nec ostendere unquam ejus defensores possunt. D. Paulus, & jus naturæ, contrarium docent.

Cooperari operi indifferenti, res indifferens est; at cooperari peccato, ut fornicationi, furto, adulterio &c. quocumque demum te vertas, semper peccatum est; quia ipsa fornicatio, furtum, adulterium &c. semper est peccatum.

Animadversio XVIII.

Doctrina, ut ait Concina Theol. t. 2. p. 283. n. 6. veluti regula in hac materia servanda, a Salmanticensibus, qui post damnatas theses scripserunt, tradita, *atque a D. Thoma, ceterisque gravioribus Theologis approbata*, hæc est, *ut cooperatio ad aliquod opus non sit intrinsecus mala, quando principalis causa bene, aut male exequi opus istud valet, ita ut malus usus ex sola agentis malitia oriatur. Qua de causa petere mutuum ab usurario, juramentum ab Ethnico &c. possumus, quia eorum malitiæ cooperemur. Secus in fornicatione accidit, & in furto &c. Idcirco qui ad ejusmodi opera auxilium præbent, cooperantur actionibus intrinsece malis; atque adeo nullus metus de malitia purgare cooperationem in easdem valet*. Hactenus illa. Porro sponsa in casu proposito cooperatur susceptioni sacramenti, quod sancte suscipi potest; ideoque ejus cooperatio non est intrinsece mala; neque in hac cooperatione peccare videtur ex eo capite, quod sponsi peccatum permittat, seu non impediat; quia peccatum sponsi ex ejus malitia oritur: peccata porro ex malitia orienda, ex rationabili causa permitti possunt: est autem in sponsa rationabilis causa, imo necessitas contrahendi matrimonium ex sponsaliorum pacto; ideoque sponsa excusabilis videtur; quæ tamen excusanda non foret, si actioni ex se malæ, quæ nullo modo bona esse posset, cooperaretur.

Animadversio XIX.

Licet petitio debiti in vim voto castitatis obstricto mala sit, valida tamen est; quia eo voto jus petendi ex matrimonio ortum non amittit. Ergo conjux reddens debitum, jus reddit, quod nagare non potest: ergo non peccat. Si reddendo peccaret, esset perplexus, hoc est in peccandi necessitate constitutus; quia tum non reddendo, tum reddendo peccaret. In hac ergo specie conjux reddens debitum non cooperatur peccato alterius, sed illud tantum permittit, quia impedire non potest. Ita etiam sentit Conc. Theol. t. 10. p. 369. n. 2.

Animadversio XX.

Id asserit quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 312. q. 6. & ratio est, quia licet sigillum confessionis a negante Eucharistiam in hac specie non frangatur, injuria tamen eidem sigillo, & pœnitenti gravamen infertur; quia Confessarius jure utendi confessionis sacramentalis notitia extra confessionem privatur; quo spectat prohibitio usus scientiæ ex confessione acquisitæ, etiamsi id fiat sine directa, aut indirecta revelatione confessionis, & gravamine pœnitentis; quam legere potes apud Concinam app. t. 1. p. 34. & in calce hujus operis. Si tamen occulti peccatoris crimen aliunde, quam ex confessione sacerdoti notum sit, illum Eucharistiam occulte petentem repellere potest, & debet, ut habet idem Conc. Theol. t. 8. loco hic cit. & Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 314. reg. 3. ex D. Thomæ auct. cujus verba refert. Ratio enim, propter quam sacerdos peccatori occulto Eucharistiam publice petenti subtrahere nequeat, ex D. Th. p. 3. qu. 80. art. 6. ad 2. ea est, quia *sacerdoti ministranti corpus Christi pejus est peccare mortaliter, infamando injuste peccatorem occultum, quam quod ille mortaliter peccet*: at peccatori occulto Eucharistiam occulte petenti nulla infamia irrogatur Eucharistiæ subtractione: ergo subtrahenda est, ne sacerdos, sacrilegæ ejus communioni cooperetur, si aliunde crimen notum sit, quam ex confessione.

Animadversio XXI.

Bus. fatetur, obsequia ab eo descripta cuivis alteri non esse permissa. *Unde tamen non sequitur* &c. At si hæc obsequia permissa sunt famulo, ea non sunt ex aurura sua, seu intrinseca mala; ideoque a quolibet ex rationabili causa præstari possent. Quod si intrinsece mala sunt, famulatus conditio a culpa ea purgare non potest, nec incommodi metus.

At reipsa sternere equum hero ad meretricem profecturo, illum comitari ad lupanar, meretrici deferre munera, eidem venienti aperire ostium, sunt meretricii cooperationes, & facta in idem consentientia: ergo mortales culpæ sunt ex Ap. ad Rom. 1. mox cit. *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*.

At, inquit Bus. *hæc tantum remote se ad peccatum habent, & sine iis peccatum fieret*. Resp. seu remote, seu proxime ad peccatum se habeant, seu peccatum sine iis fieret, seu non fieret, hæc ad rem non faciunt. Ut sint peccata, ex Apostolo satis est, si peccato cooperentur: at fatente Busembao, & ut res ipsa loquitur, descripta obsequia sunt peccati cooperationes: ergo &c.

Subtilis illa distinctio *remote*, & *proxime* peccatum quidem augere, aut minuere potest; at si proxima peccati cooperatio peccatum est, cur non remota? nec enim proxima peccati cooperatio, peccatum est, quia proxima, sed quia cooperatio est. Probi, & pii Christiani prædicta obsequia detestantur, & famulos ea præstantes, velut a christiana professione abhorrentes torvis aspiciunt oculis, & improbant; quorum sensus in Theologia morum plutis esse debet, quam subtiles distinctiunculæ recens inventæ, & sophistarum artem olentes. Sicuti enim ciborum

qua-

qualitas ex palato bene affecto, ita actionum ratio, seu moralitas ex piorum hominum sensu dignoscitur. Seu proxime per teipsum, seu remote per alios, atque alios occidas, fureris, mulieres ad libidinem abducas, perinde peccas. Cur ergo a culpa cooperationis peccati te excusas, quia peccato remote cooperaris? Prop. 51. ab Innoc. XI. proscripta, hæc est. *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Aperire ostium hero ad stuprandam virginem, seu ad meretricem ingressuro, & meretrici ad herum venienti, idem quoad mores sunt. Primum ex proscripta prop. est mortale peccatum, etiamsi fiat a famulo metu gravis detrimenti: ergo etiam alterum, quod Bus. permittit. Porro si hoc mortale peccatum est, mortale quoque est, sternere equum hero ad meretricem ituro, illum ad lupanar comitari, meretrici deferre munera: sunt enim hæc quoad malum idem, ac aperire januam meretrici ad herum venienti. Præterea cooperationes a Busembao descriptæ sunt similes cooperationibus in proscripta thesi expressis: at in thesi non solum proscribuntur ibi expressæ cooperationes, sed etiam illis similes per ea verba, *aut quid simile cooperando:* ergo cooperationes a Bus. descriptæ sunt proscriptæ. „ In ea particula, *aut quid simile* &c. clauduntur omnes actiones, quæ reapse adjuvant ad exequendam luxuriam, quamvis abstractæ ab illis circumstantiis sint indifferentes, “ inquit Conc. ex Card. Theol. t. 2. p. 284. n. 7. tales autem sunt actiones, quas Bus. permittit. Ergo &c. At hic negotium nobis facessit La-Croix, p. 189. qui allata descripta thesi 51. subdit, circa hanc damnationem notanda sunt sequentia.

N. 252. §. 1. „ Ex hac damnatione colligitur, non esse licitum cooperari alterius peccato per talem actionem, quæ per se, & proxime ad illud peccatum concurrat, seu adjuvet. Qui enim sic concurrit, reipsa directe vult peccatum.

253. §. 2. „ Quamvis aliquæ actiones hujus famuli de se non adjuvent per se, & proxime ad peccatum, uti v. g. aperire januam aliquam, quod de se est quid indifferens; tamen certum est, cooperationem illius famuli positam in collectione omnium circumstantiarum, quæ hic recensentur, dici debere per se, & proxime adjuvare peccatum, ideoque esse illicitum. Circumstantiæ autem sunt hæ. Inprimis, quod faciat scienter, idest sciens, herum velle inferre stuprum cum gravi violatione justitiæ. Si enim nesciret, vel tantum dubitaret, non deberet præsumere, herum suum velle ingredi ex malo fine, cum delicta non præsumantur, tumque ex justa causa posset materialiter cooperari. Deinde multoties cooperatur, & scit, illam suam cooperationem multoties juvare ad stuprum. Præterea damnum, quod timet, non est summe notabile, nec gravissimum. Nam semel percuti, non est famulo intolerabile: aspici torvis oculis, est adhoc magis tolerabile; expelli domo etiam communiter non censetur gravissimum damnum; quia tales heri post impetum iræ revocant, vel permittunt redire famulos, aut saltem talis famulus potest plerumque simile servitium invenire. Itaque nunc certum est, quando cooperatio fit per collectionem harum, vel similium circumstantiarum, semper peccari. “ Hactenus ille pag. 189. cit.

In hisce paucis La-Croixii verbis non pauca notanda videntur. „ 1. Ex hac damnatione colligitur &c. “ Hic La-Croix cooperationes remotas peccati a peccato excusatas cum Busembao ponit, & vult; quæ positio, & opinio mox fuit explosa. 2. Consequenter ponit, in thesi proscripta damnari tantum proximas cooperationes peccati. Ex quo fit, ut pontificiam damnationem suæ doctrinæ attemperet. An si cooperationes in proscripta thesi non sint proximæ, proscriptæ non sunt? Ponit quidem La Croix pro certo, descriptas cooperationes esse proximas: at quod ille pro certo habet, alii aut negabunt, aut in dubium vocabunt. Catholici hominis, nedum Theologi est, pontificiam damnationem absolute admittere, nec tantum sub ea conditione, aut restrictione, quod famuli cooperationes sint proximæ. Qui ita loquuntur, pontificiam decretum extenuant, nec qua par est, submissione excipiunt, & verentur.

3. Et sane ipse La-Croix, aliquas actiones famuli descripti, non esse proximas peccati cooperationes, ait, v. gr. *aperire januam aliquam, quod de se est quid indifferens.* Si famulus, dum meretrix heri cubiculum subit, equilis, aut culinæ januam aperiat, est certe res indifferens; at si cubiculi, quod meretrix ingreditur, ostium patefaciat, ejus ingressum ad fornicationem facto ipso probat, & adjuvat.

Si aperire januam meretrici heri cubiculum ingredienti, non est mala, nec damnata famuli cooperatio, quia aperire januam aliquam res est de se indifferens; prop. 51. ab Innoc. XI. frustra damnata est. Nam etiam adjuvare herum submissis humeris, vel scalam deferendo, ut per fenestras ascendat, est res ex se indifferens, quæ bene, & male fieri potest. At sicuti damnata est hæc cooperatio, cum hero ad stuprum inservit, ita januæ apertio proscripta est, cum eidem stupro ministrat. Cooperationes descriptæ universe loquendo sunt indifferentes, at positis circumstantiis, in quibus a famulo exhibentur, quia sunt peccati ministræ, & adjutrices, damnatæ sunt, & mortalia peccata.

4. „ Certum est (ait La-Croix) cooperationem &c. “ At si aliqua ex his circumstantiis desit, erit ne licita famuli cooperatio?

5. “ Circumstantiæ sunt hæ. Inprimis quod faciat „ scienter, id est sciens &c. “

Quid si famulus gravem justitiæ violationem nesciat? Quid, si sciat, justitiam non violari, sed herum ascendere ad stuprum virgine, ipsaque ejus matre, in cujus sola custodia est, patre jam defuncto, consentientibus? An erit a culpa immunis? Ejus quidem culpa in hac specie minor esset, at nihilominus gravis, mortalis, damnata a summo Pontifice.

6. „ Si enim nesciret, vel tantum dubitaret &c. tumque &c. posset materialiter cooperari. “

Si temere dubitet, dubitatio quidem abjicienda est; at si prudenter ex circumstantiis, puta personæ, loci, temporis &c. dubitet, non dubitatio abjicienda, sed a prava dubia cooperatione abstinendum; a qua si non abstineat, cum mortalis peccati periculo, ut patet ex thesi damnata, se se objiciat, mortaliter peccat. Delicta quidem non præsumuntur, ut puniantur, vel ut de iis judicetur; neque famulus in dubio debet præsumere heri culpam, sed cum agatur de animæ suæ cautione, debet recusare ministerium, quod heri crimini dubitat esse famulaturum; quia *oportet magis obedire Deo præcipienti*, ut peccati pericula fugiamus, *quam hominibus*. Quamquam dubitatio in hac specie vix locum habet. Ipse ascensus per fenestras, &, ut fieri solet, clandestinus, & tenebricosus satis ostendit, in cubiculum puellæ non iri pietatis, aut negotiorum causa. *Omnis enim, qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.* Joan. 3. v. 20.

7. „ Deinde multoties cooperatur, & scit &c. “

An si semel stupro, aut fornicationi cooperetur, ejus cooperatio innocens erit? Monstra, crede mihi, hæc sunt, quæ confutatione non indigent.

8. „ Præterea damnum, quod timet, non est summe „ notabile &c. “

At quid inde? Inde ne consequitur, cooperationem famuli non esse ex natura sua malam? Inde ne efficitur, ut famulus damni summe notabilis, & gravissimi metu possit suam cooperationem heri sceleri suppeditare?

Animadversio XXII.

Quoad hoc ita loquitur La-Croix num. 254. „ Doctrina Busemb. quamvis non contineat propositionem damnatam, eo quod non loquatur de hero volente inferre stuprum, quod est peccatum contra justitiam, neque de famulo multoties sic subserviente, favet tamen propositioni damnatæ. “

At cavillationes La-Croixii mox jam explosæ sunt; & in proscriptione thesis 51. perspicue damnata intelligitur Busemb. propositio. Nec enim thesis 51. eo præcise nomine damnatur, quia famulus cooperatur stupro, sed quia cooperatur heri peccato. Nam quoad peccatum cooperationis perinde est, seu stupro, seu adulterio, seu fornicationi deserviat. Discrimen solum est, quod quo gravius est peccatum heri, eo gravior sit culpa famuli cooperantis. Quod si famulus multoties deserviens, mortaliter peccat, mortaliter quoque peccat, si semel serviat. Si semel serviat hero peccanti mortaliter, unum peccatum mortale admittit; si sæpius, multa. Hæc luce meridiana clariora sunt.

P. Concina paucis præclare docet, meretricum famulas in mortalis peccati statu versari, & absolutione indignas esse, quamdiu hujusmodi famulatum non deserunt. Sunt enim in proxima peccandi occasione, ac more humano loquendo impossibile est, eas multa mortalia peccata non admittere. Idem affirmat de famulis hominum meretrices domui suæ alentium. Id perspicue evincunt divina illa oracula, *Discede ab iniquo, & deficient mala abs te. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Cum perverso perverteris. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te.*

Aliter loquitur, si domini concubinas extra propriam domum habeant; dum tamen famuli nihil faciant, quod me-

meretricio deserviat. Sed ipsum, si vis, consule Theol. t. 2. p. 288. n. 17. & 289. n. 18.

ANIMADVERSIO XXIII.

Hæc species proximæ superiori similis est; eaque proscripta hæc quoque proscripta intelligitur. Imo vero qui vinum ebriosis ministrant, & carnes comesturis die jejunii, ebrietati, & gulæ proxime, & immediate deserviunt; contra vero qui humeros subjiciunt, & scalam admovent ascendenti ad fornicationem, proxime ascensui, & remote, seu mediate fornicationi ministrant. Hæc distinctio, inquis, subtilior est, & quoad mores inutilis. Id ego quoque fateor; sed illam adhibui, ut intelligas, cooperationem ad peccatum, seu proxima sit, seu mediata, æque culpabilem esse, ac solum posse aliquando ejus gravitatem minuere, aut augere.

At si utraque cooperatio tum submittentis humeros, tum vinum ministrantis eodem loco habenda est, proscripta priora, altera quoque damnata intelligitur.

Hinc D. Raym. lib. 2. de negotiis sæcul. §. 6. ait: *Ille peccat, quando ex qualitate personæ, vel temporis cognoscit, vel probabiliter dictat sibi conscientia, quod ille non quærit rem, nisi ad malum perpetrandum. Tunc enim non deberet illi vendere contra talem conscientiam.*

At, inquit Busemb. *plerumque peccatum æque fieret, subministrantibus aliis.*

Resp. Esto: at quid inde? Hoc perinde est, ac si caupones a peccato excusandi sint, quia illis non peccantibus cooperando, alii cooperando peccaturi sint. Non de permissione, sed de cooperatione peccati hic sermo est.

„ At ipsi notabila demnum peterentur, dum paulatim
„ nemo ad eos veniret. "

Resp. Hæc excusatio tollitur in proscriptione thesis 51. mox descriptæ. Præterquamquod hic timor plerumque inanis est, & Christiano certe indignus, qui suam spem etiam quoad vitæ necessitatem non in homine, multo vero minus in cooperatione ad peccatum, sed in Deo collocare debet. *Sint mores vestri*, inquit Ap. ad Heb. 13. *sine avaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam: ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi homo.*

Itaque hæc causa, quam La-Croix quoque sufficientem putat p. 189. n. 261. non sufficit, ut cauponem a peccato excuset.

At quid si caupones ministrent vinum ex gravissima causa, puta ex timore mortis, aut mutilationis? In hac specie ministrantes non peccare, affirmat Nat. Alex. Theol. t. 2 p. 554. reg. 2. & Concina Theol. t. 2. p. 294. num. 29. qui addit, „ nullum super hoc dissidium
„ penes Theologos. Quoniam, inquit, tam venditio,
„ quam potus vini sunt actiones indifferentes, & ex so-
„ la malitia bibentis intemperanter ebrietas accidit. Di-
„ ctum autem est, quod quando causa principalis licite
„ opus exequi potest, tunc cooperatio materialis evadit
„ gravi causa impellente. Ideo caupo in hoc casu mor-
„ tis sibi imminentis, nisi vinum exhibeat, vendere il-
„ lud potest etiam cum prævisione futuræ ebrietatis;
„ quemadmodum licet ab usurario in gravi necessitate
„ mutuum sub usura petere. "

Hæc sane sententia, quæstione proposita, non semel animo vario, ac vacillante a me examinata, suis difficultatibus non contemnendis obnoxia est; quas ego ob oculos pono, ut serio perpendantur.

Et primo quidem fateor, cooperationem non esse intrinsece malam, cum principalis causa opes bene exequi potest; rursus verum est, vinum bibentes, sine culpa bibere illud posse, universe loquendo; at hic sermo est de iis, qui bibendo se inebriant, qui potu intemperanter utuntur, qui vino æstuantes, calices nihilominus exhaurire pergunt usque ad summam ebrietatem. Hi profecto in tali hypothesi, in qua loquimur, vinum sine gravi culpa potare nequeunt: ergo cooperatio eorum potationi, intrinsece mala est. Qui vinum iis ministrant, ex eorum numero sunt, de quibus Ap. ait: *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Ipsa enim vini ministratione consentiunt eorum ebrietati.

3. Si vinum hujusmodi ebriosis ministrantes, rem ex natura sua malam non facerent, ne famulus quidem submittens humeros, aut admovens scalam hero ad stuprum, aut fornicationem ascensuro, actionem ex se malam faceret: est enim utrobique eadem peccandi ratio. At famulus in hypothesi actionem ex se malam facit, nullo vel gravissimo etiam mortis timore excusandam, ut vel ipse La-Croixius p. 189. n. 254. probabilius esse fatetur: ergo &c.

4. Cooperationes, quæ intrinsece malæ non sunt, etiam notabilis, etsi gravissimum non sit, detrimenti metu exhiberi possunt: at cooperatio cauponis ministrantis vinum ebriosis, ex notabilis detrimenti metu a culpa excusari non potest: ergo est intrinsece mala.

5. Iterum ob oculos habenda est thesis 51. ab Innoc. XI. proscripta. Nec enim discrimen assignari potest inter cooperationem famuli in ea thesi damnati, & cauponis, de quo hic sermo, nisi quoad crimina, quibus cooperatio exhibetur; quod discrimen nihil aliud efficit, nisi ut hæ mortales cooperationes gravitate differant. Rursus ex ea thesi constare videtur, cooperationem famuli esse intrinsece malam: ergo cooperatio quoque cauponis vinum ebriosis suppeditantis intrinsece mala est.

Illud quidem verum est, & ponitur, ex vini subtractione majora mala, & peccata timeri. At cum vini subtractio, actio non sit, ne cooperatio quidem peccatorum, quæ inde timentur, esse potest. Peccata ex vini subtractione orta, uni, ac soli malitiæ perditorum ebriosorum adscribuntur; at eorum ebrietas cauponi quoque imputatur, qui eidem sciens, & volens inservit, & cooperatur, dum vinum ministrat.

Hæ rationes me non parum movent, quas qui vi carentes ostenderint, in suam me sententiam adducent.

ANIMADVERSIO XXIV.

Quamvis cooperationes hic descriptæ ex genere sint indifferentes, quia tamen in specie, & circumstantiis, in quibus exhibentur, malæ sunt, earum indifferentia generica nihil prorsus confert ad eas a mortifera culpa excusandas. Illud unum animadvertendum hic occurrit, utrum ex natura sua, & intrinsece malæ sint, an contra. Si enim ex natura sua, & intrinsece malæ sint, certum est, eas ne metu quidem mortis præstari posse. *Qui amat animam suam*, inquit Christus Joan. 12. v. 25. *perdet eam; & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* At ex jam dictis constare puto, descriptas cooperationes ex natura sua, & intrinsece malas esse: ergo &c. Hic plura non addo; quia post 51. thesim ab Innoc. XI. proscriptam, ipse La-Croixius, qui num. 254. fatetur, famuli in ea thesi descripti cooperationem esse intrinsece malam, multo magis necesse est ut fateatur, cooperationes hic a Busembau recensitas intrinsece malas esse; quæ si intrinsece malæ non sint, jam nullæ cooperationes intrinsece malæ inveniri possunt; & Ap. frustra dixit: *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

Busembaum in eo fallitur, quod cooperationem peccati cum peccati permissione, seu cum eo, quod peccatum non impediatur, confundit. At hæc longe sunt diversa. Cooperari peccato nulla de causa, & numquam licet; peccatum permittere, seu non impedire, aliquando licet.

Illud *proxime*, quod Busemb. addit, ut jam monuimus, nihil ferme efficit. Quod si quis non solum crimini cooperetur, sed etiam ad illud inducat, duplici ex capite peccat, hoc est peccato cooperationis, & scandali. Demum si peccata, quibus aliquis cooperatur, cum justitia pugnent, non solum mortaliter peccat, sed ut criminis particeps, restitutionis quoque lege tenetur. *Nam compulsare campanam*, hoc est invitare omnes (*sine scandalo tamen*) *ad concionem hæreticam*, est contradictorium.

ANIMADVERSIO XXV.

Hæc opinio communis quidem est penes recentes morales Scriptores, ut ait Concina Theol. t. x. p. 277. q. 2. quam tamen tum ipse, tum Gen. Theol. t. 5. p. 328. c. 4. q. 1. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 3x0. reg. 9. rejiciunt, non paucis, solidisque rationibus merito rejiciendam.

Et primo quidem auctoritate S. Raym. mox ad c. 6. descripta. Si enim rem, quam ad malum quæri nosti, ex S. Raymundo vendere non licet, ne locare quidem licet: ergo domum, quam ad lascivias quæri compertum est, meretrici locare non licet. At, inquis, meretrix domum quærit non ad meretricium tantum, sed etiam ad eam inhabitandam. Resp. Id perinde est, ac si dicas, malum non esse malum, quia cum bono permixtum est; quod est aperte falsum. Locas militi gladium, quo certum est illum usurum tum in rebus indifferentibus, tum ad injustam cædem, an peccare desinis, quia non solum male, sed etiam bene eo miles usurus est? Locas amplam tuam domum multis, quos certo nosti non solum inhabitaturos, sed in ea quoque contra legitimum Principem consilia inituros, nonne læsæ majestatis reus?

2. Qui domi suæ latrones recipiunt, latrociniorum participes sunt, ut D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 7. & cum

eo

en omnes docent : ergo multo magis meretricii compotes, & conſentientes ſunt, qui meretrices domi ſuæ excipiunt, in eadem meretricium admiſſuras. An domi ſuæ eas non excipiunt, qui ſuam domum illis locant ?

3. D. Thom. 2. 2. qu. 78. a. 4. ad 3. ait : *Qui committeret pecuniam ſuam uſurario non habenti alias, unde uſuras exerceret, vel hac intentione committeret ut inde copioſius lucraretur, daret materiam peccandi*, (hic contra Buſemb. a. 3. ibi a me impugnatum animadverte, eum peccare, qui materiam peccandi dat, & nihil aliud præſtat) *unde & ipſe eſſet particeps culpæ*. Pecuniam ſubminiſtrare feneratori, ex qua, quia aliam non habet, uſuras facturus eſt, & domum eidem locare, in qua ſua fenora exercet, quoad mores perinde eſt : in utraque ſpecie materia, & facultas peccandi ſubminiſtratur. At in prima ſpecie ex D. Thom. peccas : ergo etiam in altera : ergo peccas, cum meretrici quoque domum locas. Sumus enim in eadem navi.

4. Hoc idem evincit Gen. ex authent. de lenonibus §. *Præconizamus*, ubi dicitur : *Si quis patiatur in domo ſua quemdam lenonem, & hæc denuntiata cognoſcens, non ex domo ſua expulerit ; ſciat, ſe & decem librarum auri ſuſtinere pœnam, & circa ipſam perditurum habitationem*. Lumen rationis ſatis oſtendit, peccatorum participes eſſe, qui lenociniis, laſciviis, uſuris, aliiſque ſceleribus admittendis domum ſuppeditant ſeu gratis, ſeu accepto pretio. Hinc Tertullianus de idololat. c. 11. ab eodem Gen. cit. ait : *In nullo neceſſarius eſſe debeo alii, cum facit, quod mihi non licet. Ex hoc, quod vetor facere, intelligere debeo, curandum mihi eſſe, ne fiat per me*. Qui domum meretrici locat, illi neceſſarius eſt quoad meretricium, quod ſine domo non exercetur ; ac ipſius locatoris ope meretricium fit.

5. D. Carolus in admon. Confeſſ. n. 39. ait : *Nel primo ordine d'occaſioni, cioè quelle, che di ſua natura ſono induttive al peccato, ſono il far profeſſione di giuoco di carte, e dadi, ovvero tener caſa apparecchiata a queſt' effetto per altri*.

Juxta D. Carolum qui domum paratam habent, ut in ea aleatores teſſeris, vel aleis ludant, ſunt in occaſione ex natura ſua ad peccatum inducente, nec abſolvi poſſunt, niſi eam deſerant. Qui meretricibus domos locant, aut eodem, aut deteriori loco ſunt, utpote qui ſuas domos paratas habeant, ut quicumque voluerint, libidinem in iis expleant ; imo vero per meretrices, quas ibi retinent, omnes illac tranſeuntes ad luxuriam invitant. Quid enim refert ſeu per alios, puta famulos, ſeu per domi tuæ conductricem id præſtes ? Id, inquis, non jubeo. Conſentis tamen, dum conſentis, id in tua domo fieri.

6. Legatur hic iterum propoſ. 51. ab Innoc. XI. damnata. Si ex hac proſcriptione famulus hero ad ſtuprum aſcendenti humeros ſubmittens, letifere peccat ; an mortalis peccati reus non erit, qui totam domum ſuam ſubmittit arbitrio meretricis, ut innumeras ibi laſcivias admittat ? Si famulus a culpa non excuſatur ex metu notabilis damni, multo minus excuſatur locator, qui non damni timore, ſed turpiſſimi lucri cupiditate id facit. Tum famulus, tum locator peccatori cooperantur, ejuſque peccato reipſa, & facto conſentiunt ; at famulus excuſabilior, tum quia non ſponte, ſed juſſus, tum quia gravis detrimenti timore id præſtat ; locator longe turpior, quia id ſponte facit, ſoloque turpiſſimo quæſtu allectus.

At objiciunt adverſarii. (Wig. p. 118. n. 93.) locatio domus indifferens eſt. Reſp. Non tamen ſi fiat meretrici, ut oſtenſum eſt. Locatio domus, inquiunt, meretrici facta, eſt occaſio, ſeu cooperatio materialis, & remota, non formalis, ſeu proxima meretricii. Reſp. Hæ arabicæ diſtinctiunculæ quoad cooperationem peccatori rem involvunt, & ſupra fuerunt exploſæ. Dum domum ad meretricium ſuppeditas, (id autem facis, cum eam meretrici locas) meretricium ipſum, hoc eſt ipſum peccatum juvas, & foves, & putas te a peccato excuſatum per ſubtiles diſtinctiunculas nihil ſignificantes ?

Nam quoad occaſionem, domus locata meretrici, eſt occaſio proxima, ex ſe ad peccatum inducens, ut jam oſtenſum eſt. At, inquis, malus locationis uſus ex meretricis malitia totus pendet, non ex locatione. Reſp. In eo peccas, quod tua locatione conſentias meretricio ; in eo quoque peccas, quod tuam domum aperias multorum libidinibus, qui inde ad peccandum invitantur. Utor, inquis, jure meo, dum meam domum meretrici loco. Reſp. Non uteris, ſed abuteris jure tuo. An jure tuo, ſeu re tua non abuteris, ſi eam in libidines, & alia ſcelera prodigas, vel tenaciſſime retineas, ut avaritiam foveas ? Pudeat te, tuum infinitarum libidinum fomentum tam inanibus commentis excuſare.

Rationes Navarri quoad praxim convincentes (pro locatione, de qua loquimur) ſunt tres, ait Wig. (p. 118. Reſp. 8. num. 42.) „ Prima ex conſuetudine totius fere „ Chriſtiani orbis. " Reſp. Conſuetudo, ſeu corruptela totius fere chriſtiani orbis illud etiam habet, ut meretricium, aliaque ſcelera fiant. An hæc quoque mortali culpa vacant, quia ex uſu fiunt ? Conſuetudo divino, naturalique juri repugnans culpas auget, non minuit, multoque minus tollit. Quare cum locatio domus, meretrici facta, divino, naturalique juri repugnet, *væ mundo a ſcandalis ; digni ſunt morte* &c. conſuetudo locandi domos meretricibus, culpam non tollit, nec minuit, ſed auget.

2. „ Quia præfatum dictum S. Auguſt. ab omnibus „ receptum (S. Auguſt. dictum hoc eſt : *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus*) vix „ poteſt exequi ſine domorum locatione. " Reſp. S. Auguſtini dictum eo ſpectat, ut meretrices permitti queant ; qua de re ego nihil dico ; de ea diſſerit Concina Theol. t. 2. p. 170. c. 11. At ſicuti exploratum eſt, permiſſionem meretricii, illud a culpa non eximere ; ita certum eſſe debet, permiſſionem locandi domus meretricibus, nullam vel leviſſimam rationem ſuppeditare, qua hujuſmodi locatio a mortali crimine excuſetur.

3. „ In urbe ſciente, & patiente Papa locantur, & „ ſemper conſueverunt locari domus meretricibus ; & „ Confeſſarii abſolvunt, & ſemper abſolverunt locatores earum ſine propoſito abſtinendi a tali locatione. „ Ergo. "

Reſp. S. Pius V. ut habet Nat. Alex. hiſt. Eccleſ. t. 9. pag. 61. *meretrices ab urbe expulit : cumque triumviri urbis conſervatores acriter reſiſterent ob locandarum ædium detrimenta, Pius continuo ſilentium impoſuit, dicens : Ergo ne Romani Senatus erit, mulierculas has tueri, & impudicitiæ favere ? Atqui niſi illæ Roma diſcedant, nos cum univerſa curia diſcedemus*. S. Ludovicus Galliarum Rex meretrices ex univerſo Regno exploſit ; idemque præſtitit Philippus IV. Rex Hiſpaniarum, ut refert Concina Theol. t. 2. p. 274. n. 9.

Ceterum quod de aliis ſupremis Principibus dicitur, idem prorſus dicendum de ſummo Pontifice. Hujus, & aliorum, lupanaria, eorumque locationes tolerantium permiſſio, humanas quidem pœnas tollit, culpam non diluit.

Confeſſarii, qui abſolvunt locantes domos meretricibus ſine abſtinendi propoſito, Doctorum id permittentium auctoritate ſe tuentur, cum contra Doctores, Confeſſariorum uſu ſe tueri velint ; ſed illud videndum, utrum tum hi, tum illi in Chriſti Tribunali tueri ſe poſſint. Ego juxta mox dicta ſentio, hujuſmodi locatores non eſſe abſolvendos, niſi firmum propoſitum eos habere conſtet, hujuſmodi locationes quam primum fieri poteſt abrogandi, & in poſterum ab iis abſtinendi.

Animadversio XXVI.

Hac quoque in re cautio adhibenda eſt. Innoc. XI. propoſ. 51. proſcripta, multa nos, ſi attendere velimus, docuit. Qui enim humeros, aut ſcalam peccare volenti ſubminiſtrare vetatur, nec manus, nec pedes, nec gladium, nec aleas, nec quidquam aliud exhibere permittitur. Itaque licet gladii, & etiam aleæ, ſeu aleatoriæ cartæ dici poſſint res indifferentes ; (quidam enim alearum ludi ex induſtria pendere dicuntur, qui proinde vetiti non ſunt) ideoque earum venditio univerſe vetita non videatur ; tamen nec gladios, nec aleas iis vendere potes, quos ad peccatum abuſuros noſti, v. g. aleas iis, qui habent domum cujuſque generis luſoribus paratam, vel quos fortuitis pecuniariis ludis luſuros ſcis. Hæc doctrina ex dictis intelligitur, & traditur a D. Raym. cujus verba habes in animadverſione c. 6.

Quod ad fucos attinet, ſi nullum alium uſum habeant, niſi fucandi faciem, qui uſus ſemper malus, imo ex natura ſua criminoſus eſt (nam *mulierum fucatio*, ut ait D. Thom. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 2. *eſt quædam ſpecies fictionis, quæ non poteſt eſſe ſine peccato*) nec fieri, nec vendi poſſunt ſine peccato.

Si autem utiliter adhiberi poſſint, vendi poterunt, niſi ex circumſtantiis innoteſcat, eos ad malum quæri. Hanc doctrinam confirmat Concina Theol. t. 7. p. 273. qu. 7. quem, ſi lubet, conſule.

Ex mox dictis refellitur La-Croix, qui p. 189. num. 263. ait : „ Non peccat, qui vendit ornamenta puellæ „ per illa ſollicitaturæ alios ad peccatum, quæ ornamenta venderentur ab alio. Ita Sanch., Nav., Azor., Leſs., Bon., Dian. contra Caſtrop., & alios. " Hi ſcilicet probandi ſunt, & improbandi, quos La-Croix pro ſe citat. At, inquit La-Croix, „ illa venditio eſt „ quid indifferens, & remote ſe habens ad peccatum. „ Reſp. Hoc ſophiſma convulſum jam fuit. At ſi vendens peccaret, eſſet ideo, quia non impedit peccatum proximi : atqui licet non venderet, non ideo „ im-

„ impediret; alius enim eſſet, qui venderet: ergo vendendo non peccat. "

Reſp. Hoc ſophiſma in ſcholis dicitur *a non cauſa pro cauſa*: major enim falſa eſt. Peccat igitur qui vendit, quia non ſolum non impedit, ſed cooperatur peccato ſcandali puellæ. An famulos in propoſ. 51. proſcripta deſcriptus non peccaret, ſi ipſo herum humeris, aut ſcala ad aſcenſum non adjuvante, alius idem adjumentum foret præſtiturus?

„ Ex eadem ratione, inquit La-Croix, judicarunt viri docti, me non peccare, ſi vendam panes hæreticis, quibus utentur in ſuo ſacramento cœnæ. "

Reſp. At quia hoc judicium ſophiſticis rationibus nititur, deſerendum eſt.

Animadversio XXVII.

Hæc Buſemb. ſpecies eadem eſt, ac La-Croixii mox exploſa. Vendere agnum Judæo, vel Infideli ad impium ſacrificium uſuro, idem eſt, ac vendere gladium occiſuro: hoc Buſembao ipſo fatente c. 7. non licet, niſi vitandæ mortis cauſa: at reipſa ex ibi dictis ex nulla cauſa: ergo ne primum quidem licet. An ea ratione licet vendere agnum Judæo, vel Infideli, quia eo lædenda eſt Dei majeſtas; gladium autem non licet, quia hoc proximus eſt offendendus? Idem dicas de ædificantibus, aut reſtaurantibus ſynagogas, & Infidelium templa; quia impiæ ſuperſtitioni deſerviunt. Hinc D. Th. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 4. peccati reum facit, *qui fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idololatriæ pertinentia*. Tum hoc, tum ſuperius opus, impiæ ſuperſtitioni deſerviens, intrinſece, & ex natura ſua malum eſt; quod permiſſio magiſtratus licitum efficere non poteſt. Contra has cooperationes diſputat quoque Concina Theol. t. 2. p. 169. q. 1.

Animadversio XXVIII.

Buſemb. hic ait *probabiliter* contra Tol. &c. quod in ſana Theologia perinde eſt, ac periculoſe, & criminoſe. Chriſtiani ea præſtantes, quæ hic Buſemb. deſcribit, duplici ex capite mortifera peccant: primo quia graviſſimo Infidelium ſceleri cooperantur: 2. quia quantum in ipſis eſt, Catholicos injuſte inſectantur, & graviſſime lædunt; & quia hujuſmodi cooperatio, & Catholicorum injuſta offenſio, ex natura ſua, & intrinſeca letalis culpa eſt, nullo vel graviſſimo metu excuſari poteſt. Peccant ergo captivi letaliter, ſed ex infirmitate, quæ apud hos miſeros multa venia excipienda eſt, dum ex animo ſuam culpam oderint. Hic quoque legi poteſt Concina Theol. t. 2. p. 200. q. 2.

La-Croix n. 277. hac de re ita ait. „ Chriſtianos captivos, qui ſimul cum Turcis ad litora Chriſtianorum adventant, poſſe cum dominis infidelibus cooperari ad rapinas, & incendia ob vitandam mortem ſibi alias imminentem, docent Lorca, Dian., Caſtrop., & alii apud Mendo, qui defendit velut probabile. "

Hic La-Croix ponit, Turcas bonorum rapinas, & incendia tantum meditari, & hoc eſſe notum captivis. At cum teſte experientia Turcæ ad litora Chriſtianorum adventantes, omnis generis ſcelera, ſtupra, adulteria, mulierum abductiones ad libidinem, hominum cædes, & captivitates tentent, & quoad fieri poteſt faciant, poni non poteſt, captivos cooperari tantum ad rapinas, & incendia.

Sed fiat hypotheſis La-Croixii, licet ne captivis cooperari? Id licere *Mendo*, ut ait La-Croix, *defendit velut probabile*; quibus verbis tacita fatetur, contrarium quoque eſſe probabile: ergo juxta ſanam Theologiam primum probabile erit criminoſum.

Sed cur illud eſt probabile? „ Quia captivi ſunt in extrema neceſſitate, in qua licitum eſt uti bonis temporalibus aliorum pro liberanda vita ſua. "

Bona quidem aliena evadunt communia, ut ſuam vitam in extrema neceſſitate ſuſtentes. Quia proprietas jure gentium inducta, cedit juri naturæ, quo quiſque ſuam vitam tueri præcipitur: ex quo fit ut in extrema neceſſitate furtum non ſit furtum. At rapinæ infidelium, multoque minus incendia, non deſinunt eſſe rapinæ, quia ſuis captivis mortem minantur, niſi iis cooperentur, imo graviores evadunt. Ergo captivi, eorum rapinis, & incendiis cooperantes, ſceleribus graviſſimis cooperantur; quod intrinſece, & ex natura ſua malum eſt, ideoque ne vitandæ quidem mortis cauſa permiſſum. Itaque illa La-Croixii propoſitio, *in extrema neceſſitate licitum eſt uti bonis temporalibus aliorum pro liberanda vita ſua*, vera eſt ſpectato ſimplici, & ſolo uſu alienorum bonorum; non item, ſi huic uſui accedat peccatum, puta homicidium, vulneratio, adulterium, vel quodcumque aliud jure divino, & naturali vetitum. Porro in noſtra ſpecie uſui alienorum bonorum accedit cooperatio alienorum ſcelerum, quæ jure divino, & naturali vetita eſt; ideoque illa uſus non eſt permiſſus. Præcepta enim negativa, uti eſt illud, *ne conſentias alienis ſceleribus*, prævalent præceptis affirmativis, uti eſt lex tuendæ propriæ vitæ. * Hinc Chriſtus Joann. 12. *Qui amat animam ſuam, perdet eam*.

Animadversio XXIX.

Huic doctrinæ id objici poteſt. Subſidium ferre Tyranno in ipſa tyrannide, ſeu iniqua detentione alienæ ditionis, peccatum eſt: at incolæ a Buſembao deſcripti ſubſidium ferunt Tyranno in alienæ ditionis iniqua detentione: ergo peccant. Horum cooperatio videtur ſimilis culpæ captivorum, de quibus mox dictum eſt c. 51. ergo &c. Nam nulla ratio eſt præſumendi, legitimum Principem conſentire, ut Tyrannus ejus hoſtis juvetur in conſervanda tyrannide contra jura ſui principatus.

In hac ſpecie illud ego conſiderandum putem, quid publici boni neceſſitas, aut utilitas poſtulet. Hoc enim facere, in cujus gratiam ſunt inſtituta principatus jura, cuique cedere eadem jura omnino debent, permiſſum, & laudabile putem; contrarium autem licere non arbitror. Tyranni enim iniquitas impedimento eſſe nec poteſt, nec debet, quominus incolæ ea faciant, quæ ad publicum omnium bonum conducunt, ſicuti feneratoris pravitas non impedit, quia poſſim mutuum ex neceſſitate ab eo petere, & uſuras ſolvere.

Tyrannus utitur quidem opere meo, puta contributione, excubiis &c. in ſuæ tyrannidis conſervationem; aſt ego eodem utar ad publicum bonum, quod natura ſua in circumſtantiis, in quibus ex hypotheſi verſamur, ſpectat.

Animadversio XXX.

Cum Buſemb. dicat abſolute *ad caſtra hæreticorum*, ejus dictum intelligendum puto, etiamſi hæretici bellum contra Catholicos gerant. Nam ſi belligerent contra alios hæreticos, aut infideles, Buſembaum non improbo.

At in prima hypotheſi nautæ, & aurigæ opem ferunt hæreticis contra Catholicos bellantibus; cujuſmodi bellum in damnum fidei vergit. Ergo nautæ, & aurigæ annonam in hæreticorum caſtra vehentes, opem ferunt hæreticis in damnum fidei; quod licere nulla ratione poteſt. At, inquis, Buſemb. loquitur hypothetice, *ſi adſint alii, qui illis ceſſantibus facerent*. Reſp. An ego a mala cooperatione excuſor, quia alii cooperaturi ſunt, ſi ego non cooperor? „ At niſi id faciant, excludentur omni lucro, tamquam oſores boni publici. " Reſp. Miſeræ ſane rationes, Chriſtiano homine indignæ. An peccare licet lucri cauſa, aut malæ opinionis apud perditos hæreticos vitandæ gratia? Oſtendat prius Buſembaum oportet, vecturam ab eo deſcriptam eſſe indifferentem; quod ſi oſtenderit, nihil addere opus erit.

At Summi Pontifices (excomm. 7. Bullæ Cœnæ Domini) ipſo jure excommunicant deferentes arma, aut quamcumque materiam, cujus ope Catholici impugnentur, ad hæreticos expreſſe, & nominatim declaratos; quia ſcilicet hæc delatio, graviſſima culpa eſt, in fidei detrimentum vergens: at vectio quoque annonæ in caſtra hæreticorum contra Catholicos pugnantium, graviſſima culpa eſt, in fidei detrimentum vergens. Cur ergo excuſationes quævis? Sed de his hactenus. Buſemb. infelici tempore, ac infeliciter ſcripſit. Præſens caſus aliis hic expoſitis, ac exploſis, ac præſertim c. 6. & 10. ſimilis eſt.

Ex his, quæ in Buſembaum dixi, refelluntur quoque ſequentes La-Croixii opiniones.

Num. 256. „ Catholicus tamen aliquis nobili hæretico ad ſe divertenti poteſt amicitiæ, & humanitatis cauſa apponere cibos in die jejunii, ſi alioquin daret occaſionem gravibus querelis, & murmurationibus contra ſe tamquam ruſticum, inurbanum, ſuperbum. "

Peſſima ſcilicet eſt ea amicitia, quæ cum alieno peccato communicat. Occaſio querimoniæ in hac ſpecie non eſt data, ſed accepta ex hæretici malitia. La-Croix objicit D. Auguſtinum, ſed abs re, ut legere potes apud Concinam Theol. t. 2. p. 294. n. 29.

Num. 257. „ Si dominus velit comedere carnes in contemptum Eccleſiæ, non peccat famulus eas coquens, & porrigens, ſi ſine gravi damno non poſſit evitare. "

Hic famulus deterior eſt eo, qui humeris, aut ſcala he-

* Ite merito VVolfius, licet hæreticus, Philoſ. practica p. 92 § 150.

herum adjuvat, at ad ſtuprum aſcendat. At, inquit La-Croix „ actio, quæ præcipitur famulo, non aſt illa, qua „ contemnitur Eccleſia, ſed hæc actio eſt ipſa manducatio. “ Reſp. Præclara ſane ratio, quæ ſi valeat, nulla cooperatio ad peccatum, erit peccatum. Ne actio quidem famuli ſubmittentis homeros hero aſcendenti ad ſtuprum, eſt ea, qua ſtuprum admittitur, & nihilominus letalis culpa eſt.

Num. 258. „ Si abſit ſcandalum, poteſt venator, vel „ auceps in Quadrageſima capere feras vel aves, & vendere in terris hæreticorum. “

„ Similiter ſi opifex catholicus famulos habeat hæreticos valde peritos, qui nolint apud eum in Quadrageſima permanere, niſi carnes apponantur, quos tamen abſque gravi rei familiaris jactora dimittere non „ poteſt, ſi abſit ſcandalum, poſſe illis apponere carnes, „ docent Burg. &c. “

Hæ omnes ſunt manifeſtæ cooperationes peccati, ac peccata letalia, quæ nova confutatinne non indigent, cum jam ſatis fuerint in proxime dictis confutata. Sed redeamus ad Buſembaom.

LIBER III.

De præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATUS I.

De primo præcepto Decalogi.

HUjus præcepti, prout eſt affirmativum, materia propria ſunt actus virtutit Religionis. Eſt autem hæc virtus moralis, qua interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus eſt animi ſubmiſſio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, ut Oratio, Sacrificium, &c. de quibus vide Schol. r. 2. & 3. *parte*. Prout vero eſt negativum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ, quia opponuutur virtuti inter morales præcipuæ, ſunt peccata, poſt ea, quæ contra virtutes theologicas committuntur, graviſſima, & ex genere ſuo moetalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per exceſſum, ut ſuperſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, ut irreligioſitas cum ſuis.

CAPUT I.

De Superſtitione, & ſpeciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

REſp. 1. Superſtitio eſt ſalſa religio, ſeu cultus vitioſus veri, vel falſi numinis. Leſſ. Et convenit cum definitione communi ex S. Th. qua dicit eſſe vitium, quod religioni opponitur ſecundum exceſſum. Dicit *per exceſſum*; non quod Deus nimium coli poſſit, aut majore honore, quam dignus ſit; ſed id intelligitur ſecundum circumſtantias, eo quod exhibeas cultum vel quem non debes, vel eo modo, quo non debes, vel illi, cui non debes.

Reſp. 2. Superſtitio eſt duplex. Alia cultus indebiti, ſive incongrui, quo verus Deus, ſed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falſum, & pernicioſum, vel ſuperfluum, qui nimirum ſit contra, vel præter Eccleſiæ conſuetudinem, ac præſcriptum. Alia eſt ratione rei cultæ, cum ſcilicet cultus Deo debitus, falſo Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc ſubdividitur in Idololatriam, Divinationem, & vanam obſervantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam ſpeciem conſtituit. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 1. ex S. Th. *q.* 92. *a.* 2.

Ex quibus reſolves.

1. Superſtitionem cultus falſi committit. 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia hæ ſignificant Chriſtum adhuc venturum, & nondum veniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit, tamquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v. g. ſacrificando, abſolvendo. Quod ſemper eſſe mortale docet Suar. *de rel. l.* 2. *de ſuperſt. c.* 2. 3. Is, qui ſua auctoritate proponit aliqua facienda, tamquam ordinata ab Eccleſia ad Dei cultum. 4. Qui falſas reliquias proponit; vel miraculum factum eſſe per aliquam imaginem, vel ſe habuiſſe has, vel illas revelationes fingit, ſive ad ſactendum lucrum, ſive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel hiſtoriam reperiri in Scriptura ſacra, &c. Et hæc ſuperſtitio, etſi ſit ex genere ſuo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis; ſæpe tamen excuſatur ignorantia, vel ſimplicitate. Leſſ. *l.* 1. *c.* 43. Sanch. 2. *mor. c.* 37. Nav. *c.* 12. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

2. Superſtitio cultus ſuperflui eſt v. g. 1. Ceremonia audiendi Miſſam ante ortum Solis cum certo numero, ſitu, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes: vel qui habear ſtaturam Chriſti, &c. quia hic cultus eſt ex ſeipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis. 2. Iejunare die dominico, cum non jejunes aliis diebus. Item in Miſſa contra Rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*, dicere *Gloria*, vel *Credo* contra Rubricas, aliaſque ceremonias demere, vel addere (etſi fiant ex devotione, hæc enim corrigenda eſt) quia ſunt præter Eccleſiæ conſuetudinem. Hæc tamen, & ſimilia, bona intentione facta, venialia tantum ſunt ordinarie, ut docet Tol. Leſſ. *loc. cit. d.* 1. Navar. & Laym. quia eſt materia levis, & actio ex ſe non mala, & multa excuſat ſimplicitas. Quod ſi tamen ex ſe mala eſſet, ut ſi rem furtivam offeras, turpia verba in templo canas, ore, vel organo, notabiliter laſcivam, vel ad impuritatem provocantem vocem edas, eſt ſuperſtitio fere mortalis, ut Laym. *l. c. ex comm.*

DUBIUM II.

De Divinatione. Quid & quotuplex ſit?

Reſp. 1. Divinatio eſt, cum quis opem dæmonis tacite, vel expreſſe invocat, ut noſcat res contingentes, & libere futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoſcibiles. Quæ ſi ſint tales, quas ſolus Deus ſcire poteſt, involvitur tacita Idololatria, quod dæmoni tribuatur cultus divinus: ſi vero ſint tales, quas dæmon naturaliter ſcire poteſt (nam ex ſignis, aliiſque modis occultiſſima quæque cognoſcere poteſt, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras. V. Delr. *l.* 4. *c.* 2. *q.* 2. Sanch. 2. *mor. c.* 28.) nihilominus illicita eſt, eo quod commercium habeatur cum Dei jurato hoſte: quod importat quandam proditionem, & apoſtaſiam a Deo, ac forte etiam, ut vult Suar. contra Val. ſuperſtitionem. V. Laym. *c.* 3. Bon. *p.* 3. S. Th. 2. 2. *q.* 5. *ar.* 1.

Reſp. 2. Divinatio eſt duplex. Una, in qua eſt invocatio, vel pactum expreſſum cum dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia: ut, cum dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præſtigias, per perſonas mortuorum, vel virorum apparentium, aliave ſigna in aere, aqua, igne, ſpeculis. Alia eſt, in qua tantum eſt invocatio, vel pactum tacitum, ſeu interpretativum: ut cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & ſimilibus, quibus ſe dæmon immiſcere ſolet, quæritur cognitio; ad quam ea ſunt improportionata. D. Thomas *q.* 95. Cum vero utriuſque ſpeciei variæ rurſus ſint ſpecies, eas hic omitto, quod, ſecundum ſententiam communiorem, in genere morit non differant, nec ſpecialem habeant malitiam, ideoque in confeſſione non ſit opus explicare, an verbi gratia ſit facta divinatio ex ſpeculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſario eſt, utrum invocatio, ſive pactio expreſſa, an tacita intervenerit: quia, ſive hæc moraliter inter ſe ſpecie differant, ſive non, notabiliter tamen mutant judicium Confeſſarii. V. Laym. *l. c.* Sanch. *l. c.* Leſſ. *l. c. d.* 5. Delr. *lib.* 4. *diſp.* 4. *c.* 2. Bon. *q.* 5. *p.* 4.

Reſp. 3. Divinatio, quæ fit per pactum expreſſum, & qua dæmon expreſſe invocatur, excuſari non poteſt a mortali; *eam vero, quæ fit per actum tantum implicitum, aliquando excuſari a mortali qui-* ANIMAD. I.

dam asserunt, videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, neque affectata, vel fides certa non adhibetur, sed tantum timor quidam, aut suspicio concipitur eventus futuri. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 3. Sanch. Less. Suar. Cajet. Bald. *t.* 3. *l.* 4. *d.* 3. *n.* 2. &c. eo quod tunc superstitiose vere non sit, cum intentio non sit talis. V. Suar. Less. Sanch. Laym. Cajet. Nav. Sayr. Valent. & Tanner. *d.* 5. *de rel. q.* 7. *disp.* 1. *n.* 21. *& dub.* 2. *n.* 25.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

Expresse censetur invocare, seu convenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocet; vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit, aut putat dæmonem cooperari.

2. Is vero tacite paciscitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medii adhibitionem concursurum: eo enim ipso, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon se immiscet, licet præter intentionem utentis sit eum invocare, ut docent Suar. Less. & Sanch. *ll. cc.*

3. Non excusatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas constat esse naturaliter improportionatas, protestatur, se nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipsa fecit contra suam protestationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus se misceant, dæmon implicite iis invocatur, ut præter citatos docent Laym. & Bon. *ll. cc.*

4. Neque is excusatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat ut homines paulatim illaqueet, & ad similia usurpanda inducat. V. Sanch. 2. *mor. c.* 38.

5. Si quis ab astris, somniis, similibusve ita dependeat, ut omnes pene actiones suas, & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent Less. Suar. Sanch. *l. c.*

ANIMAD. II. 6. *Ex talium observatione semel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantum esse censent* Cajet. & Arm. v. *Somnium, uti & subinde timere leviter, ne ita fit; aut eveniat, quod portendunt*, ut notat Suar. sup. *l. c.*

ANIMAD. III. 7. *Communiter, & ut plurimum in similibus, in quibus tacitum tantum est pactum, venialiter tantum peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & mox citandi:* quia communiter fere aliquid istorum intervenit, quæ a mortali excusare dicunt, ut v. g. quod fides integra non adhibeatur. Sanch. *l. c. n.* 13. Cajet. *in summ.* Armil. *&c.* Recte tamen notat Delrio, esse semper rem valde periculosam, juxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. V. Sanch. *l. c.*

ANIMAD. IV. 8. *Licita est* 1. *Physiognomia, qua ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum.* 2. *Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum consideret temperiem corporis, imo etiam animi propensiones, & affectus probabiliter conjectet.* 3. *Item divinatio, qua ex somniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas.* 4. Item illa, quæ ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliisve actionibus naturales aliqui effectus prænuntiantur futuri ut plurimum, v. g. serenitas, pluvie, &c. 5. *Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos, & naturales, ut ventus, eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imo etiam, cum ex puncto nativitatis, sive horoscopo probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales sunt, & mediis proportionatis utuntur.* Less. *l.* 2. *c.* 43. *d.* 7.

9. Illicitæ vero sunt omnes prædictæ divinationes, si ex iis aliquid nosci, vel prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; ut circa effectus contingentes, & liberos, aut quæ a Deo pendent; ut circa statum animæ, dona gratiæ, divities, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & a libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, thesauro abscondito. V. Less. *l. c.* & Bonac. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 3. *n.* 11. Suar. Sanch. *l. c.* Bonac. *n.* 11.

ANIMAD. V. 10. *Peccant, qui Ægyptios de fortuna consulunt, & quidem, si fiat cum firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter: si vero causa curiositatis, vel risus, ut fit communiter, venialiter tantum.* Fill. & Sanchez.

11. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua divina insit: ut si quis v. g. ex taxillorum projectione, & dispositione divinet, quis sit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem fere est de sortibus consultoriis; quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re sit agendum. Dixi *fere*: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas, & honestas exigit; aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissa oratione cum debita reverentia; & judicium non expectetur, nisi a solo Deo: ut v. g. si quis hærens in bivio aliter quoad viam se determinare non possit: vel si divino instinctu, aut jussu fiant, ut 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. Filliuc. Sanch. Bonac. *l. c.*

12. Sortes divisoriæ sine superstitione, & plerumque licite fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hereditatis divisionem, sive ad litis compositionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, consentiant, quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam, si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi, *plerumque*: tum quia in electionibus ecclesiasticis sunt illicitæ, ut Laym. *l.* 3. *t.* 4. & Bon. tum quia officia sæcularia non sorte, sed secundum personarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plures æque aptos, & dignos sorte agi possit. V. Less. *c.* 43.

13. Potest excusari a superstitione, qui modo illicito futura se velle divinare ostendit joci causa. Ratio est, quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, sed tantum vanitas aliqua. Suar. & Sanch. Regin. *l.* 17. *n.* 170.

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex sit idololatria?

Resp. 1. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ, sicut Deo. D. Th. *q.* 94. *a.* 1. Id vero fit, ut docet Less. *l.* 2. *c.* 43. non tantum sacrificio, sed etiam quovis signo honoris, quo quis creaturæ, tamquam Deo, se submittere intendit, v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Jovis.

Resp. 2. Idololatria est duplex. Alia materialis, sive simulata, ut cum quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia formalis, ac propria, vel perfecta, ut cum quis adoret idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a dæmone, alieve creatura obtinendi, ipsi, quasi Deo, cultum defert. Laym. *l. c.* ex S. Aug. & S. Thom.

Unde resolves.

1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate, vel hæresi, cum scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

2. Idololatria etiam materialis, & ficta est grave, & mortale peccatum: quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem; sæpe etiam contra confessionem fidei externam. Sanch. *l.* 2. *c.* 37. *n.* 21. Azor. 1. *p. l.* 9. *c.* 11.

3. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis est peccatum gravius, quam perfecta. V. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 2. Sanch. *l. c.*

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex sit vana observantia, & unde colligatur?

Resp. 1. Ea est superstitio, qua medio aliquo improportionato, & a Deo non instituto procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. S. Th. 2. 2. *q.* 96. *a.* 3. Bonac. & alii. Differt autem a divinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occulto-

rum cognitionem; illa vero ad effectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp. 2. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. Prima dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione &c. utitur ad scientiam repente, ac sine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. Secunda dicitur Magia (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora varie immutanda, aliosque effectus miros. Tertia est observatio eventuum, qua ex consideratione alicujus eventus conjicitur, quid sit futurum: ut v. g. si ex eo, quod casu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. Quarta dicitur observatio sanitatum, cum adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. Sanch. *c.* 40. *n.* 11. Fill. *t.* 14. *c.* 6. *n.* 157.

ANIMAD. VI.

Resp. 3. *Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo.* Ratio est, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a solo Deo expectari debet: tum quia utitur pacto cum dæmone. Less. Bon. *q.* 5. *p.* 4. & alii. Nec potest excusari a mortali ex parvitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materia usurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. *Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent* Auct. supra cit. *dub.* 2. *ref.* 3. 1. *ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantum.* 2. *Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum.* Vide dicta de divinatione *dub.* 2. *ref.* 3. *casu* 7. & Less. *dub.* 8. *n.* 53. & 66.

Resp. 4. Vana observantia cognosci potest. 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum, si nimirum nec habent naturalem virtutem, nec de supernaturali legitime constet. 2. Ex adjunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, ut verbi gratia, si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v. gr. Christum habuisse febres, vel spasimum, &c. Item, si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Evangelium S. Joannis a virgine oriente Sole, &c. 3. Si effectus statim evanescat, &c. Delrio *l.* 2. *q.* 5. Sanch. *c.* 40. *n.* 43.

Ex dictis resolves.

1. Superstitiosum est 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud usurpare ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v. gr. sibi aliquid boni, vel mali eventurum, ut si mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tamquam faustos, alios vero infaustos, ideoque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præcidere. 5. Feminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8 Si unguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v. g. S. Joannis, certæ adhibeantur orationes, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoscatur, cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis, v. g. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine prævia confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est ea per orationes petere, ac sperare. Delr. *l.* 3. *p.* 2. *t.* 4. *s.* 7. Suar. *c.* 15. Less. *c.* 44. *d.* 3. Sanch. *n.* 34. & 37. Fill. *n.* 150.

ANIMAD. VII.

2. *Superstitiosum non est* 1. *Observare Lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis* (*v. g. die S. Joannis Baptistæ*) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantum honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. *Circa templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere; die alicujus certi Sancti equis venam secare*, &c. si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut plane necessariæ, aut per se efficaces. Vide Navar. *in man. c.* 11. Addit Laym. ex Cajet. *si homines rudes bona fide, & ex devotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum observent; aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide a suis majoribus acceperunt.* 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant novendiales, v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, *cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia*, si fiant in memoriam alicujus mysterii, v. g. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in majore, vel minore numero. 5. *Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus a rabido cane, quod putent illas ad hoc habere gratiam gratis datam*; & sic tenent Navar. *in men. c.* 11. V. Sanch. Laym. Bon. *ll. cc.*

3. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modo ejus observatio, aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio male parta sit, peccatum tamen transiit, neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vid. Sanch. 2. *mor. c.* 38. Bon. *q.* 5. *p.* 4. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 4.

DUBIUM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. 1. Maleficium est vis nocendi aliis, ex pacto, & cooperatione dæmonis. Differt a Magia, quod hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. Tol. *l.* 4. *c.* 10. Fill. *t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp. 2. Maleficium aliud dicitur Amatorium, seu philtrum, cujus usus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone hominis phantasiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos vere peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur. Fill. *l. c. n.* 183. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 26.

ANIMAD. VIII.

Resp. 3. Contra maleficia uti licet. 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum, per quæ dæmon nocet, absque tamen alio maleficio. Navar. & communiter alii. 4. *Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id arcessere, rogare, imo etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere* (non tamen interficere, si nolit) Lugo, Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 53. *idque, etiamsi constet, eum id facturum per novum maleficium, sicuti ex causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est, quia cum habeam jus petendi quod ab illo recte præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id male faciat.* V. Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 94. *n.* 11. Fill. *n.* 192. Less. *l.* 2. *c.* 54. *d.* 6. contra Delrium. 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestum: v. g. si dæmon esset pactus cum malefico, se tandiu nociturum, quandiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. g. ut tandiu duret, quandiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lavare, &c. Suar. Less. *l.* 2. *c.* 44. *n.* 45. Ratio est, quia non est intentio positiva recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum, & dissolvendi pactum cum

dæmone. Unde ulterius patet, licere repercutere sagam, quæ te tetigit; ea enim repercussa solet noxa cessare, ut habet Less. *l. c.* & Sanch. *lib. 7. de matr. d. 95. & 96. 6.* Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere, quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsece malo cooperari. Suar. Sanch. Less. &c. *ll. cc.* Si dubitetur, an possit sine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet Laym. *l. 4. tr. 10. c. 4. n. 9.* Sanchez, & Suarez, quia est periculum peccandi. Facilius autem præsumi potest, eum, qui signa posuit, posse ea sine novo maleficio destruere, quam eum, qui non posuit. Unde, si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo solvendi. V. Laym. *hic*, Bon. *d. 3. q. 5. p. 5.*

Quæres: Quomodo Confessario agendum cum Divinatoribus, Magis? &c.

Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, idololatria, & hæresi: abnegant enim Christum, & Deum: renunciant Sacramentis: habent dæmonem pro Deo, vel sancto; nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum, & Sanctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, ut aqua benedicta, Eucharistia, &c. 4. De luxuria, & commixtione cum dæmone. 5. De damnis proximo illatis. Suar. Sanch. Fill. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Monendi sunt, eos teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum dæmone, aut commercium abjurare, & dissolvere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum, si habent: si vero solus dæmon id habeat, non necessario cogendus est, ut reddat: quia pactum sufficienter dissolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire, ad quod proinde etiam tenetur Fiscus (ubi veneficorum bona confiscantur) uti & heredes, si ad eos bona deveniant. Laym. *l. c.* Suar. *t. 1. de rel. l. 2. c. 17.* Sanch. *l. c. c. 40.* Fill. &c.

Resp. 3. A Parochis moneri, & a confessariis examinari circa hoc preceptum potissimum debent 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum a lupis, vel scabie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa equos sanandos utuntur verbis vel ex psalmis, vel ex oratione dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus, & superstitiosis observationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice vanas, & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igne, vel subita morte perituri.

Animadversio I.

P. Concina Theol. t. 3. p. 46. n. 13. ita habet: „Estne mortale crimen divinatio cum pacto sive expresso, sive tacito? Resp. Sententia affirmans certa est apud omnes, & perspicue colligitur tum ex Deut. 18. *Non inveniatur in te, qui hariolos sciscitetur, neque qui pythones consulat*: cum ex Is. 28. *Dixistis: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.*" Ignorantia, qua quis putat, pactum implicitum cum dæmone non esse mortale, est aperti juris divini, & naturalis, ideoque inexcusabilis. Ignorantia, qua quis censet, divinationem, quæ reipsa superstitiosa est, esse naturalem, fortasse aliquando excuset, sed, ut ait Genettus infra citandus, *res est admodum periculosa*, &, ut inquit Concina l. c. perraro id accidit. Quod attinet ad eos, qui divinationibus certam fidem non habent, vide mox dicenda ad c. 6.

Animadversio II.

Idem habet La-Croix n. 10. si paucular actiones moderetis secundum prædictionem Astrologi, v. g. si navem non conscendas eo die, quo prædixit te submergendum. Qui semel atque iterum peccat peccatum superstitiosæ divinationis, semel atque iterum mortaliter peccat; quia superstitiosa divinatio implicitum cum dæmone pactum includit, &, ut ait D. Th. 2. 2. q. 95. ar. 2. ad 2. *pertinet ad cultum dæmonum*, ideoque ex certa omnium sententia est mortale peccatum, ut mox dictum est: sed qui ex astrorum, somniorum, aut similium observatione semel atque iterum aliquid omittit, aut facit, semel atque iterum peccat peccatum superstitiosæ divinationis. Idcirco enim ex tali observatione aliquid omittit, aut facit, quia ex astris, somniis, &c. aliquid fortuitum portendi putat: ergo &c. Ridicula sane excusatio, quod culpa ex natura sua mortalis eo nomine fiat venialis, quia semel aut iterum fit. At quid si sæpius fiat? Ex habitu jam comparato juxta novam Theologiam venialis iterum evadit. Hæc sane metempsychosis est mirabilior pythagorica.

Uti & subinde timere leviter, ne ita fiat, aut eveniat, quod portendunt &c. Ita sentit etiam La-Croix p. 192. n. 9. qui pro sua opinione citat Cajet. Fil. Val. Delr. Castrop. Tamb. contra Sanch. & alios. „Ratio est, inquit, quia revera astra inclinant." Resp. Falsum est astra revera inclinare homines ad certas actiones, falsum præterea est, ex astrorum, etiamsi inclinandi vi pollerent, observatione conjici posse contingentes liberas hominum actiones, ut patebit ex mox dicendis ad c. 8. ergo quia astra somnia, & similia nihil prorsus indicii præbent futurorum eventuum contingentium, conjectura ex iis desumpta superstitiosa est, tacitum cum dæmone pactum includens, ideoque mortalis culpa. Hinc Sixtus V. constit. *Cœli, & terræ* * ait: *Quare dubitandum non est, in hujusmodi futurorum contingentium, & fortuitorum eventuum inquisitione, & præcognitione diaboli operationem se fallaciter immiscere, ut sua fraude, ac dolis miseros homines a via salutis avertat, & laqueo damnationis involvat.* Hinc evanescit fictitium illud commentum, quo La-Croix utitur, inquiens: „Nec refert, quod Sixtus V. videatur hoc prohibuisse. Nam Suar. aliique cum Sporer t. 2. c. 9. n. 16. dicunt, eam prohibitionem restringi ad solum forum externum." Qui ita loquuntur, Sixti constitutionem, ejusque verba mox exscripta non legerunt, aut se non legisse fingunt; præsertim cum Sixtus addat: *Cum S. August. præcipuum Ecclesiæ lumen, eum, qui hæc observat, qui attendit, qui credit, qui in domum recipit, qui interrogat, christianam fidem, & baptismum prævaricasse affirmet.* Habet ne hic locum alia interpretatio La-Croixii, qua ita ait? „Aut saltem dici potest, quod prohibeat ea, quæ alioquin jure naturæ sunt illicita, qualequidem non est conjecturalis ejusmodi prædictio, quæ in natura sufficiens habet fundamentum ob dictam inclinationem, quam astra afferunt." Sixtus V præmissis doctrinis veluti fundamentis nisus tandem constituit, *ut severius canonicis pœnis, aliisque puniantur*, qui fallaces divinandi artes exercent, profitentur, & docent, aut discunt, aut in eis se quomodolibet intromittunt, *etiamsi id se non certo affirmare asserant, aut protestentur.* Est ergo, contra ac ait La-Croix, mortale peccatum, velle cognoscere ex astrologia etiam per solam conjecturam aliquod contingens liberum; quia ita ponit Sixtus V. qui idcirco illud gravibus pœnis punitum vult; quia ita docet D. August. ab eodem Pontifice citatus: quia, ut ait idem Pontifex, non est dubitandum, quin in hujusmodi futurorum contingentium inquisitione, & præcognitione diaboli operatio sese immisceat. Nec enim diabolus in certa futurorum contingentium notitia sese immiscere potest; cum illa na ipsi quidem certo nota sint, ut docet D. Th. 1. p. q. 57. ar. 3. & patet ex Is. 41. *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quod dii estis vos*; ac demum quia id clare colligitur ex Deut. 18. cit. *Non inveniatur in te, qui ariolos sciscitetur, nec qui pythones consulat, nec divinos, nec quærat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus.*

Animadversio III.

Hæc vero doctrina ex mox dictis rejicienda est. Et sane quod ex natura sua mortale peccatum est, communiter, & ut plurimum tale est, ut fornicatio, periculum &c. atqui divinatio, in qua implicitum tantum cum dæmone pactum intervenit, juxta certam omnium sententiam, ex natura sua mortale peccatum est: ergo communiter, & ut plurimum tale est.

Ani-

* Extat apud Gen. in fine tomi 6.

Animadversio IV.

Ex physiognomia conjici posse temperiem corporis, atque hinc animi propensiones, quæ inde derivantur, non diffiteor; si tamen hæ generatim conjicientur, nec ad singularia descendatur: quia enim singulares affectiones, puta iræ, libidinis, &c. a multis, ac variis causis oriuntur, ignotæ sunt; multo vero magis occultæ sunt liberæ animi assensiones, aut dissensiones pravis insurgentibus affectibus, seu passionibus. Itaque caveat physiognomon, ne suos limites prætergrediatur, & peccet.

Chiromantia vero ne ad temperiem quidem corporis conjiciendam confert. Nec enim lineæ, & signa, manuum palmis impressa, ex corporis temperamento, sed ex earumdem manuum in utero matris complicatione proficiscuntur, ut docti recentes physici animadvertunt. Ergo ad temperamentum, multoque magis ad vitæ brevitatem, vel diuturnitatem cognoscendam inaniter observantur. Ex manuum tamen tenuitate, crassitie, humiditate, siccitate, asperitate, levitate, & conformatione aliquam temperamenti conjecturam sumi posse, non diffiteor; quia hæc ex eodem temperamento oriuntur.

Item divinatio, quæ ex somniis conjectat hominis complexionem, & hinc &c. Somnia naturalia non ex solo temperamento, sed ex aliis causis, ut ex animi affectibus præsertim vehementibus, ac diuturnis, cibi, potusque ratione, & quantitate, aeris, locique naturæ, tempestatumque diversitate oriri possunt, vel ex variarum causarum complicatione. Ex quo fit, ut ex somniis incerta sit temperamenti conjectatio; multo vero magis incerta conjectura diurnarum animi affectionum, quæ præter enumeratas causas ex aliis fontibus, ut ex varia vivendi consuetudine cum lusoribus, feminis, avaris, iracundis &c. multisque fortuitis eventibus proficiscuntur. His perpensis, qui ex somniis diurnas animi futuras affectiones conjectant, non prudenter, sed temerarie eas conjectant, & cum superstitionis suspicione; quia, ut ait D. Th. 2. 2. q. 95 ar. 6. *divinatio, quæ innititur falsæ opinioni, est superstitiosa, & illicita*: at opinio, quæ putat ex somniis posse rationabiliter conjectari diurnas animi affectiones, ex mox dictis falsa est: ergo divinatio hac opinione nixa, est superstitiosa, & illicita.

Hinc explodendus est La-Croixius, qui p. 192. n. 10. ait: „ Credere somniis non est mortale, quando quis „ non omnino credit, rem in somno ostensam esse ve- „ ram, seu futuram, sed tantum propter tale somnium „ aliquid de se non malum operatur, ut evitet malum, „ quod somnium minatur.

Hæc fides somniis præstita, licet non certa, superstitiosa tamen est, ac implicitum cum dæmone, unde somnia immitti possunt, pactum includit; ideoque ex natura sua mortalis juxta mox dicta ad c. 6. quia somnia ex natura sua malum fortuitum, quod phantasiæ exhibent, portendere nulla ratione possunt.

At, inquit La-Croix, „ quamvis sit aliqua levitas, „ vel simplicitas, aut nimia timiditas, tamen non ap- „ paret gravis malitia; quia non tam credit, illud esse „ a Deo, aut ideo esse verum, quam posse aliunde esse „ verum. “ Ita Suar. &c. Resp. in fide somniis præstita maxima levitas, aut timiditas emicat, unde superstitiosa fides, quæ est letifera, existit. Quod si ratio esset credendi, somnium esse a Deo, nulla esset culpa somnio credere, imo illi credendum esset. Hinc n. 12. dicitur: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*; qua de re D. Th. 2. 2. q. 95. ar. 6. Si autem a Deo somnium non est, undenam potest esse verum, aut verosimile, nisi a dæmone?

„ Ex quo infert Tambur. n. 20. ait La-Croix, (p. 192. „ n. 10.) hominem in somno sæpius admonitum, ut cer- „ to loco terram effoderet, sicque reperiret ollam auro „ plenam, non peccasse graviter, quamvis deceptus sit, „ & invenerit ollam plenam nigris carbonibus. “ Resp. videlicet ex malo, & falso principio mala, & falsa conclusio sponte eruitur. Admonitionem descriptam præsertim ter repetitam ex nigro spiritu derivatam homo pro certo habere, aut saltem suspicari debuit; quod postea satis perspicue ostenderunt ollæ inventio, & nigri carbones in olla inventi. Graviter ergo peccavit, somnio, quod ex natura sua tale quid manifestare non poterat, nec divinitus immissum ulla ratio ostendebat, fidem habendo.

Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos .... prædicit; imo etiam cum ex puncto nativitatis &c. *quia hæ divinationes omnes naturales sunt* &c.

Divinationes naturalium effectuum ex astris, naturales esse non solum Astrologi, qui suam agunt causam, sed etiam ex scholasticis Philosophis non pauci affirmant; at sanior Astronomorum, & Philosophorum pars id inficiatur. Nam ex causis generalibus non possunt præcognosci effectus peculiares: astra sunt causæ generales naturalium effectuum: ergo peculiares naturæ effectus ex astris præcognosci non possunt. Peculiares naturæ effectus ex variis, & complicatis, occultisque ut plurimum causis dependent, uti sunt venti, pluviæ, grandines, fertilitas, salubritas aeris, morbi &c. quos proinde ex stellis præcognoscere velle, inane, stultum, ac temerarium est.

Adde, quod stellæ fixæ propter immensam e nobis distantiam, vim admodum exiguam in hæc sublunaria exerant: planetæ quoque, si Solem, & Lunam excipias, vel quia a nobis nimis distant, vel quia a Sole, unde omnis eorum vis derivetur, nimis remoti sunt, vel quia non valde magni, parum virium quoad terrestria corpora habent. Ex quo fit, ut tum stellæ fixæ, tum planetæ, si excipias Solem, & Lunam, ad prædicendos naturales effectus inaniter observentur; cum tamen astrologi suas prædictiones non a Sole, & Luna, sed aliunde desumere soleant.

Astrologorum principia futilia sane sunt, & ad libitum conficta. Primo enim totum cæli ambitum in duodecim partes, seu regiones, quas ipsi domos appellant, dividunt. Sed cur cælestes domus sunt duodecim, non pauciores, non plures? Cur prima domus infra horizontem ab ipsis ponitur, non supra? Cur hæc prima conficta domus, ab iis dicitur domus vitæ, non mortis? Cur secunda appellatur domus divitiarum, non paupertatis, tertia fratrum, non filiorum, aut parentum, & sic deinceps? In hac scilicet divisione, & denominatione nulla iis ratio, aut observatio præsto est; sed sui tantum cerebri commentis ducuntur.

Secundo cur Saturnus, ut ipsi volunt, tristitiam ingerit, Mars iram, Jupiter hilaritatem, aliique planetæ alias affectiones? Nullam rationem sui dicti afferre possunt.

Tertio dicant Astrologi, si possunt, cur planetarum aspectus, puta trinus, & sextilis, sint, ut ipsi volunt, benefici, quadratus vero, & oppositus malefici?

Quarto cur canicula, ut ipsi affirmant, æstus causa est, plejades pluviarum, orion nimborum? Hæ constellationes circa terraqueum globum quotidie convertuntur; cur ergo certis tantum temporibus, ut ipsi comminiscuntur, non semper suas in nos exerunt vires?

Præterea canicula, ut Gassendus phys. sect. 2. lib. 6. observat, ultra Æquatorem sita cum sit, si quam vim habet, in subjectos australes populos, quam in nostras regiones fortius promeret. Attamen hiemem ii habent, cum nos caniculares dies agimus. Nimirum hæc, & alia multa ab astrologis conficta, ex sola plebeculæ credulitate, hominumque ignorantia invaluere.

Accedit, quod vel omnia sidera, vel aliqua tantum sublunaribus dominantur. Si aliqua tantum, erit assignanda ratio, cur alia dominium in hæc inferiora non habeant. Quod si omnia, quæ, qualis, & quanta sit omnium siderum vis notum esse astrologis debet, ut futura prævideant; qui tamen ne eorum quidem numerum tenent. *Numera stellas, si potes*, Gen. 15. Imo veteribus astrologis astrologiæ parentibus innumeræ stellæ nuperis temporibus & navigationum in australes, plagas, & telescopiorum ope detectæ, ignotæ fuerunt.

Sed illud hic merito animadvertendum etiam est, Solis, & stellarum fixarum, quæ juxta doctissimos recentes Philosophos totidem soles sunt, vim totam ex luce, & calore esse petendam: planetarum vero virtus ex lumine a Sole mutuato desumitur. Itaque quod e calore, & lumine seu insito, seu ascito, motuque cælestium corporum prædici potest, uti sunt anni tempestatum vicissitudines, eclipses, variæ planetarum phases, & situs, id ex diligenti observatione rationabiliter prædicitur: at serenitates, siccitates, tempestates, pluviæ, morbi &c. inde prædici non possunt: ergo ex astris hi naturales effectus præcognosci nequeunt. Quod si quis contra rationem ad arabicas qualitates, occultasque virtutes confugere velit, ex iis eo ipso, quia sunt occultæ, nihil indicii sumi potest. Quare Is. 10. dicitur: *A signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes*. Ipsæ fallaces naturalium effectuum prædictiones, inanem hac quoque in re astrologiam esse evincunt. Astrologi, ut refert Isaac Cardoso philos. liberæ lib. 3. q. 21. ob plures, magnasque conjunctiones in aqueis signis celebrandas, generale diluvium, immensamque stragem anno 1524. mense Februario futuram prædixerunt; attamen Februarius illius anni, impluvius, ac serenus, contra ac moris est, totus abiit. Ganricus, ut idem Cardoso habet, Venetiarum Urbem terræ cohærentem anno 1600. fore asseruit.

Ludovicus XI. Francorum Rex, ut ait Purchot. Philos. t. 3. venatum quadam die iturus, astrologum interrogavit, futura ne esset illa dies serena, affirmavitque astrologus; at cum mox in carbonarium incidisset, hunc quoque sciscitatus est, qui pluviam imminere respondit, uti mox accidit. Quare Rex astrologo ex aula ejecto, carbonarium, astrologum agere jussit. Accipe, si lubet, annuas astrologorum æphemerides, quibus tum ipsis annis suum ex stellis fatum, cum certis, seu singulis die-

diebus pluvias, nubila, grandines, serenitates &c. adscribunt, ac omnia diligenter animadverte, quæ toto anni tempore accidunt, eventusqua cum prædictionibus confer; ex hac sola, & facili observatione intelliges, futilem esse divinationem ipsorum naturalium effectuum ex astris petitam. Hic quoque spectat illud Favorini apud Aulum Gellium lib. 14. noctium attic. c. 1. *Ista omnia, quæ aut temere, aut astute vera dicunt, præ ceteris, quæ mentiuntur, non sunt pars millesima.* Ex Luna tamen, quia nobis proxima est, majoremque vim, si Solem excipias, quam reliqua astra, in hæc sublunaria corpora exerit, aliquam prænotionem, & agendi regulam quoad agriculturam, & alia similia sumi posse, non inficior. Quamquam omnia, quæ Lunæ vulgo tribuuntur, vera non sont. Ex. g. animalium ossa medulla abundare, cancrorum carnem majora incrementa capere, pisces pinguiores esse in plenilunio, quam in aliis Lunæ phasibus, teste experientia falsum esse ait Bayle Phys. tom. 2.

Illud quoque concedo, ex variis Lunæ coloribus imminentem pluviam, ventum, serenitatem prædici posse juxta illum vulgatum versiculum: *Pallida Luna pluit, rubicunda flat, alba serenat*: quia varii illi colores ex diversa aeris dispositione, quæ est proxima illorum effectuum causa, proficiscuntur. Verum ex astrorum motibus, positione, domibus prædici posse ventos, pluvias, fertilitates, morbos &c. ex dictis inficiandum omnino est; quos eventus si astrologi quandoque præsagiunt, vel temere, vel quia dæmon eorum se intermiscet inquisitionibus, præsagiont.

Quæ hactenus dicta sunt, multo magis in horroscopi observatione, atqua inde ducta complexionis, animique affectionum divinatione locum habent. Si enim stellæ fixæ aliquam in nascentem puerum vim habent, quæ sane exigua est, ac minor, quam fax in ejus cubiculo accensa, majorem certe habent, quæ pueri meridianum attigere, quam quæ in horizonte versantur. Præterea certum est, temperamenti diversitatem non ex stellarum vi, quæ eadem est, non varia tum quoad omnes, tum præsertim quoad eos, qui eodem loco, & tempore in lucem prodeunt, sed ex parentum, lactis, ciborum, aeris, exercitationom, aliorumqoe similium varietate proficisci. At mihi objicis D. Thomam, qui 1. p. q. 115. ar. 4. ad 3. ait: *Quod plures hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus sensitivi appetitus, ad quas cooperari possunt corpora cœlestia: pauci autem sunt sapientes, qui hujusmodi passionibus resistant; & ideo astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, & maxime in communi, non autem in speciali.* Resp. D. Thomas ait: *in communi, non in speciali.* Quamquam S. Doctor pro temporis, quo scripsit, ratione, illud Astrologis concessit, quod recentes doctissimi Philosophi illis denegant, & merito; ut mox dicta evincunt.

His ex philosophia desumptis, & constitutis ita ratiocinandum est. D. Thomas 2. 2. q. 95. ar. 2. ait: *Quod dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate, de qua vanitate dicitur in Ps. 39.* Non respexit in vanitates, & insanias falsas. *Vana autem inquisitio futurorum est, quando aliquis futurum prænoscere tentat, unde prænosci non potest.*

Atqui ex mox dictis futuri naturales effectus, ut sterilitates, morbi &c. ex astris prænosci non possunt. Ergo inquisitio futurorum naturalium eventuum ex astris est vana; ideoque superstitiosa, quia ex eodem S. Doct. dæmones se ingerunt vanis inquisitionibus futurorum: ergo ex natura sua mortalis culpa est; quia omnis divinatio etiam cum tacito dæmonis pacto, lethalis noxa est ex certa omnium sententia, ut dictum est ad Resp. 3. Huc referendum est illud Ap. ad Gal. 4. *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos, Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* De his tamen divinationibus illud Genetti Theol. mor. t. 6. p. 524. q. 12. usurpo. „ Sic licet ignorantia possit aliquando excusare, ut si crederetur, rem sciri posse per media „ adhibita, quæ censentur mere naturalia, nihilominus „ res est admodum periculosa, nec facile quis sibi persuadere debet, aut etiam in his admodum delicatis „ sibi adulari. “

Animadversio V.

Qui divinos de fortuna consulunt, mortaliter peccant, etiamsi non firma, sed solum probabilis, & formidolosa fides iis habeatur ex dictis ad c. 6. Hinc D. Aug. 2. super Gen. ad litt. ait: *Quapropter bono Christiano sive mathematici, sive quilibet impie divinantium, & maxime dicentes vera, cavendi sunt, ne consortia dæmoniorum animam deceptam, pacto quodam societatis irretiant.* Et Lev. 19. dicitur: *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.*

Si vero causa curiositatis, vel risus, ut fit communiter, venialiter tantum. Ridiculum est putare, peccatum, quod ex natura sua lethiferum est, fieri veniale, si curiositatis, aut risus causa fiat: ariolos de fortuitis eventibus consulere ex natura sua lethiferum peccatum est, ut patet ex auctoritate D. Aug. & Lev. mox allata. Ergo &c. D. Th. 2. 2. q. 95. ar. 2. ad 1. ait, quod *divinatio pertinet ad curiositatem quantum ad finem intentum, qui est præcognitio futurorum; sed pertinet ad superstitionem quantum ad modum operationis.* Curiositas non tollit superstitionem divinationis, sed ejus causa est; ideoque culpam mortalem non destruit, sed efficit. Divinos consulis ex curiositate, ut scias, quid dicant, utrum vera, an falsa: ergo putas, eos posse dicere vera: ergo aliquam iis fidem habes; quod ad lethalem culpam ex dictis satis est.

D. August. a Sixto V. citatus, & ad Resp. 3. relatus, eos, qui divinas in domum recipiunt, aut interrogant, christianam fidem, & baptismum prævaricasse affirmat. Quacumque ergo ex causa ariolos interroges, mortifere peccas. Mortifere, inquam, peccas eo saltem nomine, quod eos ad superstitiosam divinationem, hoc est ad culpam mortalem inducis. In hæc ferme sensa loquitur quoque Concina Theol. t. 3. p. 58. n. 6.

Animadversio VI.

Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo &c. Recte, & vere.

Aliunde tamen, subdit Bus. *fieri posse, ut non sit mortale, docent Auct. supra cit. dub. 2. resp. 3. 1. ratione ignorantiæ, si pactum &c. 2. Si non &c.*

Vide hic animadversiones in resp. 3. a Bus. citatam, & in c. 6. & 8.

Ignorantia a peccato mortali non excusat, nisi sit invincibilis, quæ si talis reipsa sit, ab omni culpa liberat. Secunda Busembaum excusatio, „ Si non adhibeatur „ fides, licet timeatur ita esse, vel futurum, “ ex dictis locis citatis futilis est, & rejicienda.

Animadversio VII.

Hoc exemplum superstitioni favere puto, quæ apud vulgum invaluit. Nulla enim ratio assignari potest, cur dies S. Joannis Baptistæ aptior sit colligendis herbis, purgandis corporibus, cædendis arboribus &c. quam aliæ dies anteriores, aut posteriores. Hæc vanissima observatio est, ex plebecula orta, quam Theologi insectari, non fovere debent. Genettus Theol. t. 6. p. 124. q. 20. eam improbat, omnesque docti sani cerebri rident.

Circa templum alicujus Sancti ter &c. *die alicujus certi Sancti equis* &c. *si scilicet hæc fiant, ut major devotio* &c.

Hæc scilicet ridicula, vana, & superstitiosa sunt, quæ viris cordatis partim risum, partim indignationem movent. La-Croix p. 194. n. 28. rectissima ait: „ Si signa, aut „ res vanæ adhibeantur ad effectum qualemcomque ob„ tinendum est superstitio; quia Deus non immiscet se „ rebus vanis: ergo effectus non potest expectari, nisi a „ dæmone. “ Atqui trina circumductio jumenti circa templum alicujus Sancti, venæ sectio die alicujus Sancti, & similia sunt res prorsus vanæ: ergo superstitiosæ. Muliercularum delirantium est, putare, his vanissimis rebus devotionem excitari, & adscribere effectus meritis Sanctorum, cum ea fiunt, quibus Sancti irritantur.

Concilium Mechlin. anni 1607. tit. 15. cap. 3. ait: (apud Gen. t. 6. p. 141.) *Doceant, superstitiosum esse, expectare quemcumque effectum a quacumque re, quem res illa nec ex institutione divina, vel approbatione Ecclesiæ producere potest.* Atqui descripta circumductio jumenti, & venæ sectio nec ex divina institutione, nec ex Ecclesiæ approbatione sanitatem producere possunt. Ergo. Hinc D. Th. 2. 2. q. 96. ar. 4. ad 3. de reliquiarum gestatione loquens, ait; *Si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum, quorum reliquiæ sunt, non erit illicitum. Si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta quod vas esset triangulare, aut aliquid aliud hujusmodi, quod non pertineret ad reverentiam Dei, & Sanctorum, esset superstitiosum, & illicitum.* An observantiæ a Busembao probatæ ad reverentiam Dei, & Sanctorum pertinent?

Addit Laym. ex Cajet. si homines rudes bona fide &c. aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulter &c.

Hæc doctrina accommodatitia est. Homines in malis consuetudinibus, a quibus ægre semper abducuntur, esse relinquendos, idem est, ac exitiales animæ morbos sine remedio relinquere. Hoc nihil aliud est, nisi velle, ut sacerdotes sint canes muti, contra vitia latrare non valentes. Hoc repugnat Apostolo 2. ad Tim. 4. præcipienti: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Illam Busembaum objectionem, quod difficulter a sua mala consuetudine homines abducendi sint, præoccupat Ap. cum subdit: *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed* &c. *& a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* At quid inde? Ergo ne cessandum est? *Tu vero*, ait D. Paulus, *vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministe-*

rium

rium tuum imple. Iraque non Busembaum, non La-Croix, qui p. 196. n. 36. similia docet, non alii, quicumque ii sint, sed D. Paulus audiendus est, & præstandum, quod Concilium Tolosanum a Gen. t. 6. p. 136. q. 18. relatum, ait his verbis: *Quæ ignorantia, simplicitateque hominum, superstitiose depellendorum morborum, aliarumque rerum inanes observationes temere irrepserunt, eas omnes frequenti adhortatione, adductisque rationibus confessarii, & concionatores a populorum animis evellere, & ab iis declinari curabunt*.

Nec damnandæ quædam devotiones .... cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia, si fiant &c.

Si certus ille numerus, & magnitudo candelarum fit juxta Ecclesiæ ritum, bene habes; si sit præter Ecclesiæ ritum, & institutionem, aut contra communem consuetudinem, vana res est & superstitiosa, ut docet D. Th. 2. 2. q. 93. ar. 2. inquiens: *Si autem aliquid... sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem, quæ secundum Augustinum pro lege habenda est, totum hoc reputandum est superfluum, & superstitiosum*.

Multi excusant etiam eos qui sanant morsus &c. *quod putent illos* &c.

Infinita Dei providentia juxta altissimæ suæ sapientiæ consilia omnibus omni tempore consulit; sed nihil unquam frustra facit. Initio nascentis Ecclesiæ signa, inter quæ illud est *super ægros manus imponent, & bene habebunt*, frequentia erant; quia, ut ait S. Gregor. hom. 29. in Evang. *necessaria Ecclesiæ fuerunt. Ut enim ad fidem cresceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda*. At apud nos Catholicos, apud quos fides multis abhinc sæculis profundas fixit radices, signorum frequentia, quia necessaria non est, cessavit. *Hinc enim est*, ait idem S. Gregorius, *quod Paulus dicit: Linguæ in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus*. Hinc inferri puto, curationum gratiam, quam Deus impertire quidem potest, cui voluerit, sed nunquam, nisi sapientissime impertit, non esse facile admittendam, seu credendam. *Qui credit cito, levis corde est, & minorabitur*: Eccli. 19. præsertim cum veteratorum, & præstigiatorum copia nunquam, & nusquam desit.

Ergo qui rabidorum canum morsus, aut alios morbos sine naturalibus remediis sanant, universa loquendo suspecti esse debent; nec tamen singulares hujusmodi personæ statim damnandæ sunt, sed omnes circumstantiæ, ac præsertim modus, quo morbi curantur, circumspiciendæ, ut superstitionis lues caveatur, nec venusta gratiæ gratis datæ species nos decipiat.

ANIMADVERSIO VIII.

Ab usurario peti posse ex causa mutuum ad usuram, ex alibi dictis, & D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 4. falsum est. Præterea jus verberum, & tormentorum non quibuscumque, sed solum superioribus in subditos pro ratione auctoritatis competit, puta magistratibus, parentibus. Non ergo cuilibet cogere licet maleficum verberibus, aut tormentis, ut maleficium tollat. Præterea undenam tibi constare potest, maleficum posse, si velit, maleficium innocenter tollere? An diabolici hominis attestatio, ulla fide digna est? Si maleficus in promptu habet naturalia remedia tollendi maleficium, ea manifestare debet, ut novi maleficii suspicio tollatur. Quod si ea prodere nolit, suæ fallaciæ vehemens indicium præbet. Ergo ut minimum res incerta est. At teste Concina Theol. t. 3. p. 78. n. 5. *omnes asserunt, te illicite petere malefici dissolutionem, si incertus sis, vel dubites, utrum maleficus sciat medium licitum, quo auferre maleficium queat*.

Tandem cur ad remedia naturalia, ad preces, jejunia, eleemosynas, sacramentorum frequentiam, Ecclesiæ benedictiones non confugis? Cur maleficii pœnam patienter non toleras? *Patientia vobis*, inquit D. Paulus, *necessaria est*. „ Ideo (sapienter inquit Concina loco mox cit.) „ nunquam permitterem, ut quis a malefico peteret „ maleficii dissolutionem. “ *Nam qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea*. Eccli. 13.

Hic animadversione digna mihi videtur doctrina La-Croixii p. 197. n. 42. ubi ait: „ Non peccavit rusticus „ apud Tambur. &c., qui cum audisset, dæmon pactum „ fecisse cum avaro sene, ut nemo thesaurum terra defossum inveniret, nisi qui supra locum pultem comederet, ibi pultem comedit, & thesaurum invenit. “ Pultem quidem seu domi, seu in agro, seu alibi comedere, res est ex se indifferens; at pultem certo loco comedere diabolo duce, & doctore, ut thesaurum invenias, mihi sane res indifferens non videtur, sed impia. Omnis quippe communicatio cum dæmone impia est: atqui rusticus in proposita specie cum dæmone commercium habuit; quia ejus doctrina, & ope usus est: ergo impius fuit.

Diabolum consulere, ejusque opem implorare, gravissimum sine dubio crimen est: at perinde est seu diabolum consulas, ejusque opem implores, seu ejus documenta, & auxilia ab eo tibi sponte oblata audias, & acceptes. Hoc alterum præstitit rusticus. Poterat enim diabolus descriptum cum avaro sene pactum inire nemine, si voluisset, audiente: dum ergo illud inire voluit, & iniit rustico audiente, huic obtulit sua documenta, & auxilia: hæc rusticus libens audiit, & accepit, itque usus est: ergo gravissime peccavit. Nec est, cur dicas, rusticum usum fuisse dæmonis doctrina, & ope, ut maleficium destrueret. Nam maleficium maleficio destruere impium est. Pluribus opus esse non puto, ut La-Croixii doctrina ex Tamburino desumpta confutetur.

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directe ad irreverentiam Dei, & est tentatio Dei, aut perjurium: vel tantum tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, & est sacrilegium, aut simonia. De perjurio in secundo præcepto; de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quid sit tentatio Dei.

Resp. *Tentatio Dei est dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam perfectionem habeat*. S. Thom. 2. *q. 92. art.* 1. Sanch. &c. Ea est duplex, scilicet vel *formalis*, quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ut si quis petat miraculum, quo pateat fidem catholicam esse veram; vel Deus sit misericors, eum eripiendo a læsione: vel est *implicita, & interpretativa*, quando quis, etsi expresse non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod suapte natura eo referri videtur; *ut si quis se committat periculo, a quo vel nulla modo, vel vix possit eripi, nisi miraculose*; vel si media naturalia omittat, sperans a solo Deo effectum, v. gr. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque, ac sperans a Deo temere sanitatem. Nav. *c.* 11. Less. *n.* 4. Item si sine necessitate, & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans a Deo sibi suggerendos conceptus. Suarez, Sanch. Less. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 5. ANIMAD. I.

Unde resolves.

1. Tentatio Dei formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio est, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat, vel magnam irreverentiam, curiosius agendo cum Deo, quasi cum ludione. Less. *l.* 2. *c.* 45. *d.* 1. Sanch *l.* 2. *c.* 34. Suar. & ceteri commun.

2. *Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum veniale ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconsiderationem, vel parvitatem periculi*. Imo sæpe nullum est peccatum, quando scilicet justa causa subest, v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas. Sayr. Tolet. Cajet. S. Thom. 2. 2. *q.* 92. ANIMAD. II.

3. Si quis in puteum se conjiciat, ad declarandam Dei erga se providentiam, aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei: uti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem, vel frigidam, &c. de quibus v. Binsfeld. & Delrium *l.* 4. *disq.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculose probarit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. Bonac. *d.* 3. *qu.* 9. *p.* 1.

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit sacrilegium.

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est dicatæ cultui divino, & peccatum mortale ex genere

nere

nere ſuo, ſi opus ſpecialiter repugnet cum rei ſanctitate; non vero, ſi generaliter tantum repugnet, quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant ſanctitati, v. g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Eſt autem ſacrilegium triplex: Perſonale, quo perſona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliæ violantur. S. Thom. 2. 2. *qu. 99. art. 3.* & ceteri Theologi.

Unde reſolves.

1. Perſonale ſacrilegium eſt percuſſio Clerici, pertractio ejuſdem ad judicium ſæculare, item luxurioſa violatio perſonæ Deo per votum caſtitatis ſacratæ, de qua v. infra *l. 4. c. 2. d. 6. praced. dub.* 2.

2. Locale ſacrilegium eſt omnis actus, quo Eccleſia polluitur, ut eſt v. g. occiſio hominis, effuſio humani ſanguinis, vel ſeminis illicita, & notoria: ſepultura excommunicati, vel non baptizati: item ſi actus quidam profani fiant in Eccleſia, & repugnantes ejus immunitati, ut ſi negotiationes, illiciti concubitus, & ſpurcities, ſeditiones, concilia ſæcularia, ſtipulationes equorum, incendia, effractiones, ſpoliationes. Item ſi materia rei ſacræ, vel Eccleſiæ directe ad profanos uſus convertatur; ſi reus ex Eccleſia, velut aſylo, extrahatur; niſi tamen ſit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiducia aſyli iſtic commiſerit. Denique ſi furto auferantur res Eccle-
ANIMAD. III. ſiæ, aut ibi depoſitæ. Laym. *c. 7.* Bon. *q. 6. Si vero res ablata fuerit per accidens tantum in Eccleſia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi ſacrilegium docet Dian. p. 1. c. 3. R. 27.* ex Fagund. & ſex aliis, contra Suarez, Laym. &c.

3. Reale ſacrilegium eſt indigna tractatio, & adminiſtratio Sacramentorum, ut ſi miniſtrentur, vel ſuſcipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vaſorum, & inſtrumentorum ſacrorum: v. g. ſi quis calice utatur in convivio, ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad uſus profanos applicet: intellige de iis, quæ conſecrari, vel ſaltem benedici ſolent:
ANIMAD. IV. *nam ad nuptias, vel communem uſum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imo & manutergium, & cetera, quæ mediate ſerviunt miniſterio ſacro, non eſſe peccatum docet* Tambur. *expedit. ſacrif. l. 1. c. 2. niſi fiat ex aliquo contemptu ſaltem implicito, ut ſi ſemper, & indifferenter ſic utaris ſupradictis.* Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenſo, & ſimilibus benedictis, quod in modicis iſtis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Eccleſia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. Vide *loc. c.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio ſacratum imaginum, & reliquiarum. Item abuſus Scripturæ ſacræ, v. g. *ad ſtabiliendas hæreſes, vel res turpes.* Item raptura bonorum Eccleſiæ, ſuppreſſio piorum legatorum, vel jurium Eccleſiæ defraudatio, &c. Vid. Fill. *tr. 24. c. 9.* Regin. *l. 19 n. 57.* Suar.

4. Peccatur etiam ſacrilegio peccato omiſſionis, v. g. ſi quæ ad ſacrificium ſpectant, ut corporalia, & ſimilia, ſint valde immunda. Bon. *de Euch.*

5. In confeſſione exprimenda eſt ſpecies, & materia ſacrilegii. Ratio prioris eſt, quia ſæpe diverſam malitiam habet, v. g. percuſſio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio poſterioris eſt, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam, v. gr. ſi ſit contra Euchariſtiam, addit, ſecundum Gordonum, communi violationi rei ſacræ aliud pec-
ANIMAD. V. catum contra latriam. *Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos, cereos, & cetera chriſmate delibuta non licet feminis, & laicis. Citra contemptum tamen non eſt mortale, ſi vacua ſint, & ſi cauſa ſubſit, nec veniale.* Suar. Tamb. *l. c.* §. 1. Sine cauſa autem veniale eſſe, docet Suar. Con. & alii commun. licet Tamb. *l. c.* ex Sa, &c. *contrarium cenſeat probabile: uti & ſi corporalia,* vel purificatoria laventur ab iiſdem. V. §. 2. Cetera autem, quæ Euchariſtiam immediate non contingunt, nec chriſmate unguntur, ut mappas, veſtes ſacerdotales, immediate contingere omnibus licet. Suarez, Laym. Tambur. *l. c.* ubi ex Palao, &c. idem concedit de reliquiis: ſicut etiam, ut eaſdem thecis incluſas penes ſe habeant; vel laici in publicis proceſſionibus geſtent. Idem docet cum Laym. de pyxide, *ſive ciborio, & lunula benedictis, quando ſacram Euchariſtiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatoriis, quando poſt ſacrum uſum lota ſunt:* ex Laym. & Bonac. *imo etiam ante lotionem.* Laym. Tamb. *l. c.*

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESP. Simonia eſt ſtudioſa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. D. Th. 2. 2. *q. 100. art. 1.* Laym. *l. 4. tract. 10. cap. 8.* &c. Dicitur 1. *voluntas emendi,* &c. *quibus verbis intelligitur quivis contra-* ANIMAD. VI.
ctus oneroſus, ſive venditionis, ſive locationis, ſive permutationis, aut renuntiationis: *quia ſimonia non conſiſtit ſine pactione aliqua tacita, vel expreſſa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcumque, ut gratitudinis, ſive antidoralis non ſufficit;* v. g. *quando quis ſperat, vel intendit tantum, non tamen obligat.* Sa *V. Simonia.* Ratio eſt, quia non facit contractum. V. Bon. *de Simon. d. 1. q. 6. p. 1.* Leſſ. *l. 2. c. 35. d. 20.* Dicitur 2. *pretio temporali:* ſive illud ſit muneris, ſive linguæ, ut eſt laus, vituperium, patrocinium; ſive obſequii, & famulatus. Dicitur 3. *ſpirituale:* quo nomine intelligitur res ſupernaturalis ad ſalutem ordinata, ſive ſit formaliter talis, ut gratia, & dona Spiritus ſancti: ſive cauſaliter, ut ſunt Sacramenta, concio, preces, & ſacramentalia: ſive ſit effectus, & uſus poteſtatis ſupernaturalis, ut conſecratio, abſolutio, diſpenſatio, benedictio, excommunicatio, electio, præſentatio, confirmatio, collatio beneficii, aliique actus juriſdictionis eccleſiaſticæ. Dicitur 4. *ſpirituali annexum:* ad comprehendendum ea, quæ non ſunt per ſe ſpiritualia, ſed ad ea ordinantur, iiſque ſunt annexa; ſive antecedenter, ut jus patronatus reſpectu beneficii; vaſa, & veſtes ſacræ reſpectu Sacramentorum: ſive concomitanter, ut labor in adminiſtratione Sacramentorum, juxta ſenſum infra dicendum: ſive conſequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter officium ſpirituale. Unde patet, malitiam ſimoniæ conſiſtere in irreverentia, quæ committitur, dum res ſpirituales inſtar temporalium pretio æſtimantur, & contractibus ſubjiciuntur; atque eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, nec veniale fieri poſſe ex materiæ levitate: quia nullum donum gratiæ, licet parvum, poteſt vendi ſine gravi irreverentia tum ipſiuſmet doni, tum etiam Dei. Poteſt tamen eſſe veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam: Suar. *t. 3. de rel. l. 4. c. 36.* Azor. Fill. Laym. *l. c.* Leſſ. *l. 2. c. 35. d. 1.*

Reſp. 2. Simonia eſt triplex. Prima dicitur mentalis, cum exterius vel nihil datur temporale (& dicitur pure mentalis) *vel cum aliquid datur (&* ANIMAD. VII.
dicitur mixte mentalis) cum intentione obligandi ad reddendum ſpirituale, ſine ullo pacto externo. Secunda dicitur conventionalis, quæ ad ipſum pactum exterius procedit ſine reali executione; diciturque pura, ſi ſiſtat in mutua conventione; mixta autem, ſi de reali, & conventionali aliquid participet, ut v. g. ſi ex altera tantum parte realiter compleatur. Atque huc reducitur ſimonia confidentiæ, cum quis alteri dat beneficium, ut illud ſibi, vel alteri reſignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. Tertia dicitur realis, quæ ſcilicet utrimque realiter completur. V. Leſſ. *l. c. d. 6.*

2. Simonia dividitur in eam, quæ eſt juris divini, eſtque prohibita propter malitiam ſuam, v. g. hoſtiam conſecratam vendere: & eam, quæ eſt juris humani, eſtque mala tantum propter prohibitionem, & ſic ab Eccleſia prohibetur 1. *Vendi-* ANIMAD. VIII.
tio beneficiorum, ſecundum id, quod in ipſis temporale eſt, ſcilicet quoad jus præciſum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinſece tantum ordinatorum ad res ſacras, v. g. Sacriſtæ, Oeconomi, Advocati Eccleſiæ, Theſaurarii. 3. *Obligatio*

pecu-

pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det beneficium. 4. *Pactio de resignando beneficio, vel solvenda pensione, si alter beneficium tibi impetret.* 5. *Permutatio, & resignatio beneficiorum, item reservatio pensionis ex beneficio resignato, & in casu permutationis beneficiorum æquatio fructuum* &c. Si absque superioris auctoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. *Acceptio muneris, etiam sponte oblati*, pro examine ad Parochiam, ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 18. *pro collatione ordinum, pro tonsura, literis dimissoriis*, ex Trident. *sess.* 21. *cap.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habeat, & consuetudo permittat. 7. *Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantum* (is enim spiritualis est, ideoque jure divino invendibilis) *sed etiam pro onere sustentationis:* nisi Monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. V. Laym. *cap. ult.* Bon. *d.* 1. *q.* 1. & 1. Less. Azor. 3. *p. l.* 12. *c.* 14.

Ex dictis resolves.

1. Simonia est concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris, non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis; scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsece inclusus) sed extrinseci, non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio est, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale, & ad salutem, non autem ad aliquid temporale; sicut doctio quæcumque, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. Bon. *l. c.* Suar. Fill. &c. *V. infra l.* 6. *t.* 3. *c.* 4. *d.* 1. Laym. *l.* 1. §. 4.

2. Item simonia est dare, vel accipere pretium pro absolutione a peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, juramento, impedimento matrimonii, irregularitate &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. Laym. *l. c. n.* 10.

ANIMAD. IX. 3. *Non est simonia dare aliquid ad redimendam vexationem a negante Sacramenta in necessitate*, Suar. Less. Laym. *vel ab inique impediente electionem, vel possessionem beneficii, ad quod jus in re habes.* Quod addo, quia si nondum habes jus in re, etsi possis redimere vexationem ab eo, qui tantum potest obesse, non tamen ab eo qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tamquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium rite præstandum inducatur. *Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam divitis pro Missis, concionibus, aut de eo etiam pacisci. Ratio est, quia non datur, tamquam pretium spiritualis officii, sed persona in alterius gratiam occupata; nec pro operatione spirituali, ut spiritualis est, sed ut in alterius gratiam suscepta:* proindeque non est eleemosyna, sed debitum justitiæ. Suar. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *cap. ult.* &c. contra Rich. Sylv. &c.

4. Non est simonia reddere, vel redimere pensionem mere temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali, nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi *temporalem:* quia spiritualis, quæ datur v. g. concionatori, vel coadjutori Episcopi propter officium ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt a beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: *mixta vero, ut v. g. quæ da-*
ANIMAD. X. *tur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest: redimi tamen potest*, modo obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco, ubi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio est, quia qui pensionem redimit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ. Less. *c.* 35. *dub.* 21. Suar. *c.* 26. *n.* 5. Laym. *l. c. n.* 46.

ANIMAD. XI. 5. Non est simonia juris divini (etsi quandoque juris humani esse possit) *spirituale cum spirituali permutare*, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis &c. vel *dare temporale pro temporali*, ut si calicem, vel agnos Dei præcise ratione materiæ vendas: vel *dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra.* Ratio est, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium: nec solvit debitum justitiæ, sed antidorale: quo non excluditur, quin gratis detur. Recte tamen monet Suarez, hujuscemodi dona ob præsumptionem valde cavenda. *Item donare, promittere, vel negare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modo non fiat per modum retributionis, seu commutationis: v. g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet.* Ratio est, quia hic non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione, & modo. Suar. *l.* 4. *c.* 45. Laym. *l. c. n.* 8.

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna simoniæ?

Resp. 1. *Sola simonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, beneficio ecclesiastico, & Religionis ingressu pœnas juris ipso facto inducit:* licet ob ingressum religionis raro incurratur, ut dictum est, vel ob tenuitatem Monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam. Suar. *cap.* 56. & 57. Less. *d.* 23. Laym. *l. c.* §. 7. ANIMAD. XII.

Resp. 2. Ob simoniacam collationem, & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. Less. *disp.* 24. Laym. *l. c.*

Resp. 3. Ob simoniam Realem in beneficio ecclesiastico incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio: unde talis non facit fructus suos: *idque etiam, licet a tertia persona taliter provisus id ignoraverit, nisi tamen contradixerit, vel nisi a tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis, vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium.* Less. *l.* 2. *cap.* 35. *d.* 31. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *cap. ult.* Bon. *d.* 1. *q.* 7. *p.* 2. *n.* 20. ex Gom. Garz. &c. 3. *Efficitur inhabilis ad idem beneficium*, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum, *aliis tamen beneficiis jure ipso non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Judicis.* Suar. *c.* 54. *n.* 7. ANIMAD. XIII.

Resp. 4. Simonia Confidentiæ completa, dato, & accepto beneficio, licet accipiens promissionem vicissim non impleverit, inducit 1. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem, & collationem beneficii, in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Privat omnibus beneficiis, & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. Less. *cap.* 35. *d.* 26. Suar. *cap.* 43. Laym. *n.* 76.

ARTICULUS III.

An, & cui restituendum quod simoniace acceptum?

Resp. 1. *Nihil spirituale simoniace acceptum, præter beneficium* (sub quo continetur pensio, secundum Bon. negante Less.) *est restituendum.* Ratio est, quia cetera vel restitui non possunt, ut Sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam: cum Canones aliud non statuerint, ex Less. *n.* 68. Suar. Fill. &c. contra Azor. Laym. Bon. *d.* 1. *q.* 7. *p.* 5. *diff.* 2. Dixi *præter beneficium*; quia hoc retineri non potest, etiam ante judicis sententiam: ut patet tum ex *cap. Si quis neque* 1. *q.* 1. tum ex 2. *Extrav. Cum detestabile, de simonia.* V. Bon. *l. c.* ubi addit etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cum adeptio beneficii simoniaca sit ipso facto irrita: tum quia sic expresse habetur in *Extrav. Cum detestabile, de simonia.* V. D. Th. 2. 2. *qu.* 100. *ar.* 6. Nav. *l.* 5. *Cons.* 62. Less. *l.* 2. *cap.* 35. *dub.* 31. ANIMAD. XIV.

Resp. 2. *Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi* ANIMAD. XV.

pot-

poterat, item pro admissione ad Religionem, jure positivo restituendum est. Hoc tamen posterius nonnisi post latam sententiam, si admissus in Monasterium maneat: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modo in communem usum convertatur. V. Bus. *l. c.* Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 30.

ANIMAD. XVI. Resp. 3. *Acceptum pro beneficio, aliave re spirituali, non secuta collatione, jure naturæ restituendum est ei, a quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id, pro quo est datum. Si vere res tradita sit, simonia utrinque completa, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti;* quia Ecclesia utrumque punire intendit, ut Less. Laym. *hic l. c.* §. 9.

ANIMADVERSIO I.

HÆC doctrina absolute, & sine restrictione, seu explicatione tradita multos sanctos lædit, qui periculis se commisere, a quibus nulla ratione, nisi per miraculum eripi potuerunt; ut cum S. Joannes de Deo impavidus in ignem prosilit, ac per dimidiam horam inter flammas jam in immensum succrescentes versatus est: (Brev. Rom. 8. Martii.) Et cum S. Raymondus de Pennafort ex insula Baleari majori fugiens, pallioque super maris undas extenso insidens, Barchinonam exiguo temporis spatio pervenit (Brev. Rom. 23. Jan.). His exemplis plena est ecclesiastica historia. Itaque hic quoque audiendus est D. Thomas 2. 2. qu. 97. art. 1 inquiens: *Sed quasi interpretative Deum tentat, qui etsi non intendit experimentum de Deo sumere, aliquid tamen petit, vel facit, quod ad nihil aliud est utile, nisi ad probandam Dei potestatem, vel bonitatem, vel cognitionem.* Mox subdit: *Quando ergo propter aliquam necessitatem, vel utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus, vel factis, hoc non est Deum tentare. Dicitur enim in 2. Paral.* 20. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. *Quando vero hoc agitur absque utilitate, & necessitate, hoc est interpretative tentare Deum.* Hactenus S. Th. Hinc si cum La-Croixio p. 197. n. 46. quæras, utrum sit tentatio Dei petere, ut Deus voluntatem suam manifestet aliquo miraculo; respondeo juxta mox allatam D. Thomæ doctrinam, esse, si nulla sit necessitas, vel utilitas hujusmodi manifestationis; si autem ea manifestatio ad Dei gloriam, vel proximi salutem sit necessaria, vel utilis, non erit tentatio Dei. Nam falsum est, quod apud La-Croixium ait Valentia, ad tentationem Dei requiri, ut aliquis de aliqua Dei perfectione dubitet. Id requiritur quidem ad expressam Dei tentationem, non ad implicitam, seu interpretativam, ut liquet ex citatis D. Thomæ verbis.

ANIMADVERSIO II.

Interpretativa Dei tentatio divino præcepto adversatur, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Deut. 6. & Matth. 4. & ad Dei irreverentiam pertinet; ideoque ex natura sua letalis culpa est: culpa autem natura sua letalis, plerumque talis est, & ex accidenti raro fit venialis. Ignorantia Decalogi vincibilis est, nec a mortiferis culpis contra eum admissis excusat, quidquid Bus. aut alii contra dicant; inconsideratio, quæ ad ignorantiam facti pertineat, excusabit, si sit involontaria, secus si voluntaria fuerit aut in se, aut in causa. Parvitas vero materiæ tentationem venialem non efficit; quia non minus repugnat Dei præcepto qui illum in re parva, quam qui in re magna tentat; æqualem enim injuriam illi irrogat; cum gravitas injuriæ non ex rei magnitudine, sed ex ipsa tentatione, quæ ex sua natura sua spectat, ut divinarum perfectionum experimentum capiat, desumatur. Hanc sententiam probat P. Concina Theol. t. 3. p. 92. n. 4. eamque a Suarezio, Sanch. Salmant. aliisque pluribus defendi, ait.

ANIMADVERSIO III.

Nisi mihi nota esset versatilis probabilitatis indoles, mirarer, quod a sacrilegio purgetur furtum hic descriptum. Can. *Quisquis* 17. qu. 4. dicitur: *Similiter sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.* In proposita Bus. specie aufertur non sacrum de sacro: ergo sacrilegium perspicue admittitur. Nonne Busembao fatente, negotiatio, sæculares cœtus, equorum stipulationes in Ecclesiis peractæ, sacrilegia sunt? ergo multo magis furtum. Hinc D. Th. 2. 2. q. 99. art. 1. ait: *Omne illud, quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei pertinet, & habet sacrilegii rationem.* An furtum seu crumenæ, seu cujuscumque alterius rei in Ecclesia commissum, ad irreverentiam rei, seu loci sacri non pertinet? Quid ergo contra opinari, aut disputare nonnulli audent?

ANIMADVERSIO IV.

D. Thom. 2. 2. qu. 99. art. 1. ait, quod *sacrum dicitur ex eo, quod ad divinum cultum ordinatur:* atqui tapetes, candelabra, &c. Ecclesiæ, ordinata sunt ad divinum cultum: ergo sunt res sacræ. Adhibere autem res sacras ad usum profanum, evidens est in eas irreverentia, evidensque culpa. Hanc irreverentiam, & culpam quisque pius agnoscit, qui intimo quodam horroris sensu tangitur, si tapetes, candelabra, & cetera Ecclesiæ ornamenta profanis usibus adhiberi intellexerit. Hinc idem D. Th. qu. 99. cit. art. 3. res sacras quoad suum ordinem, & dignitatis lorum recensens, penultimo loco numerat ea, *quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, & ministrorum;* ac demum ita concludit: *Quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccat, crimen sacrilegii incurrit.* Quid majori veneratione dignum est, supellex ne templi Hierosolymitani, an nostrarum Ecclesiarum, quarum illud fuit figura? At Balthassar Rex Babylonis divinam ultionem expertus est, quod ipse, ejusque optimates, uxores &c. in vasis aureis, & argenteis templi Hierosolymitani biberint. (Dan. 5.) Nec est, quod dicas, Balthassarem in contemptum bibisse. Hoc enim Scriptura non memorat; imo cum in iis nonnisi ipse, & personæ apud eum honoratiores biberint, ea vasa in honore habuisse visus est. Tota ergo ejus culpa in eo fuit, ut sacra vasa usu profano polluerit. Hinc c. 43. consec. d. 1. dicitur: *Ad nuptiarum ornatum divina ministeria non præstentur; ne dum improborum contactu, pompaque sæcularis luxuriæ polluuntur, ad officia sacri mysterii videantur indigna,* & c. 39. ejusdem dist. Clemens Papa inquit: *Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur; quia non licet ea, quæ in sacrario fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur.*

Aliud est de pane, ovis, agno benedicto, & aliis hujusmodi, quæ ad sacrum usum non sunt destinata.

Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes: item ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones &c. Conc. Trid. sess. 4. de edit. & usu sac. libr.

ANIMADVERSIO V.

Attingere autem nuda manu calices, patenas &c. non licet feminis, & laicis. Hactenus recte, & vere. At post addit: *Licet Tamb. ex Sa, &c. contrarium censeat probabile,* hoc est ne veniale quidem peccatum esse, si laici, & feminæ ea sacra instrumenta etiam sine causa tangant.

Hoc vero non est probabile, sed aperte falsum. Nam Sixtus Papa cap. 41. *In sancta* d. 1. de consec. ait: *In sancta hac apostolica sede statutum est, ut sacra vasa non ab aliis, quam a sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valde est, ut sacra Domini vasa, quæcumque sint, humanis usibus serviant, aut ab aliis, quam a Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris.* Et Stephanus Papa c. 42. *Vestimenta* d. 1. cit. inquit: *Vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta . . . quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi a sacratis hominibus; ne ultio, quæ Balthassar Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat, & corruere eos faciat ad ima.*

In his textibus notanda sunt illa verba, *indignum enim valde est;* item illa, *ne ultio, quæ Balthassar &c. veniat, & corruere eos faciat ad ima;* quæ gravem culpam denotare videntur. Itaque illud quoque Busembaum, „ citra „ contemptum tamen, non est mortale, si vacua sint " suspectum mihi est; quia cum citatis summorum Pontificum oraculis concordare mihi non videtur. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 497. art. 13. ait: " Sacrilegii etiam „ rei sunt, qui sacra vasa tractare, seu tangere non verentur, cum sacris initiati non sint „ nec licentiam habeant. "

Nam c. 31. d. 23. dicitur: *Non liceat cuilibet ex lectoribus sacra altaris vasa portare, nec aliis, nisi iis, qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.*

Corporalia porro, & purificatoria non a feminis, aut laicis, sed a subdiaconis, aut superioribus gradibus abluenda sunt; eademque corporalia, & pallæ, quia ex lotione consecrationem non amittunt, tangi non debent, nisi a prædictis, vel de licentia, etiam postquam lota fuerint.

Animadversio VI.

An sine contractu oneroso non est simonia? minime, inquit Busembaum.

Quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto.

Verum hoc falsum est; quia ut simonia admittatur, sufficit prava voluntas paciscendi de re spirituali, vel huic annexa, ut patet ex definitione simoniæ mox allata, & ab ipso Busembao approbata. Hinc Simon Magus, in nova lege impius simoniæ parens (Act. 8.) oblatione pecuniæ Apostolis facta, ut spiritualem potestatem obtineret, simoniam admisit, etiamsi Apostoli in eam nec expresse, nec tacite consenserint, sed execrati fuerint. Ex quo fit, ut simonia subsistat sine obligatione ex pacto, contra ac falso ait Busembaum.

Quod addo, quia obligatio naturalis quæcumque, ut gratitudinis &c. v. g. quando quis sperat &c.

Hoc quidem est consectarium doctrinæ a Busembao mox traditæ. At doctrina mox tradita aperte falsa est: ergo præsens quoque consectarium est falsum.

Et sane quod nec vendi, nec emi potest, ne in compensationem quidem gratuitam, seu antidoralem bonorum temporalium dari, aut accipi valet. Quod enim datur, aut accipitur in hujusmodi compensationem, pretio æstimabile esse debet, ut hinc inde aut æqualitas, aut aliquid æqualitati simile existat. Itaque illa additio Busembau, *quod addo, quia* &c. damnatur in proposit. 45. ab Innoc. XI. proscripta, quæ talis est. *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.*

Hinc tit. 3. de simon. c. 34. de Clerico, qui pure, sine pacto, vel conditione quælibet bona sua Ecclesiæ largitur, hæc habentur, *Si tamen qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona, quæ offert, spiritualia valeat adipisci, & Clerici, qui eum in Fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio tam ille, quam isti apud districtum Judicem, qui scrutator est cordium, culpabiles judicantur.* Et D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 5. ad 2. ait: *Si tamen aliquis det beneficium ecclesiasticum alicui hoc pacto, vel intentione, ut exinde suis consanguineis provideat, est manifesta simonia:* & ad 3. inquit: *Munus a lingua dicitur vel ipsa laus pertinens ad favorem humanum, qui sub pretio cadit, vel etiam preces, ex quibus acquiritur favor humanus, vel contrarium evitatur. Et ideo si aliquis principaliter ad hoc intendat, simoniam committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit. Unde ipsum factum est simoniacum. Si autem preces pro digno porrigantur, ipsum factum non est simoniacum; quia subest debita causa, ex qua illi, pro quo preces porriguntur, spirituale aliquid conferatur. Tamen potest esse* (nota) *simonia in intentione, si non attendatur ad dignitatem personæ, sed ad favorem humanum.*

At hic inquit Anacl. Theol. Mor. p. 202. n. 41. *Si quis det honorarium* (puta munera, obsequia, laudes) *alteri* (ut Episcopo, beneficii patrono, electori) *ad captandam dumtaxat ejus benevolentiam, vel conciliandam amicitiam, ut postea sui memor ex benignitate conferat beneficium, vel aliam rem spiritualem, non committit simoniam, quia deest pactum, & totum hinc inde gratis datur.*

Illud hic omitto, Anacletum sibi contradicere. Qui enim vult sibi puta ab Episcopo beneficium conferri ex benignitate, ejus dumtaxat benevolentiam non vult, sed aliquid aliud, hoc est ipsum beneficium, imo hoc principaliter; quia in hujus gratiam, benevolentiam collatoris per munera, & obsequia captat. Hic beneficiorum auceps, avarus est, ambitiosus, turpis, fraudulentus, injustus. Avarus est, quia emolumenta ex largitione aucupatur: ambitiosus, quia honores præter dignitatem quærit; nec enim ecclesiasticis gradibus digni sunt, qui eos ambiunt: turpis, quia Episcopi benevolentiam tanti facit, quanti sibi constat: fraudulentus, quia dum Episcopi veneratur, & benevolus videri vult, nihil aliud spectat, nisi suam utilitatem, & honorem: injustus, quia quantum in ipso est, beneficia dignis eripit, sibique indigno quærit.

Sed est etiam simoniacus; quia dat temporale tanquam motivum conferendi, seu efficiendi spirituale; cum per obsequia, & munera benevolentiam captans, eo demum spectet, ut eorum ope spiritualia consequatur; quæ doctrina damnatur in prop. 45. mox allata. Huc spectant auctoritates mox adductæ. Nam perinde est, seu collator, beneficii collatione emolumenta sæcularia quærat, seu quicumque munerum collatione ecclesiastica beneficia. Neque enim quia intervenit Prælati benevolentia, simoniæ labes abstergitur; quia scilicet munera, & obsequia hinc non amittunt vim motivam efficiendi spirituale beneficium, imo hinc eam acquirunt; nec enim eam vim haberent, nisi Prælati animum erga pessimum largitorem conciliarent. Itaque si hujusmodi munera, simoniaca esse desinunt, quia benevolentiæ interventu movent ad spiritualia conferenda, nulla munera essent simoniaca, quia nulla munera sine accipientis benevolentia movent ad conferendum spirituale. Quod si res ita est, frustra damnata est prop. 45.

La-Croix p. 199. n. 62. ait: „ Docent Sanch. Mald. „ Sylv. &c. si temporale non æquiparetur spirituali, non „ esse simoniam, licet spirituale intendatur, aut fiat „ principaliter propter temporale, quamvis fateantur, in „ eo posse esse aliquam inordinationem, saltem venia„ lem. “

Quodnam discrimen, quæso, est inter hanc doctrinam, & prop. 45. proscriptam?

Si temporale aliquid detur pro spirituali, etiamsi non detur ut pretium, (idem est, etiamsi ei non æquiparetur) sed solum ut motivum rei spiritualis, simonia est damnata in prop. 45. Idem porro sonant illa La-Croixii verba, *licet spirituale intendatur principaliter propter temporale*, quod temporale scilicet datur, aut fit, ut spirituale aliquid obtineatur. Et contra eadem simonia est, si spirituale fiat, aut detur principaliter propter temporale.

At inquit La-Croix: „ Rationem dent, quia tempo„ rale illud non intenditur tanquam pretium, (hoc prin„ cipio nixi sunt, qui propositionem 45. proscriptam lit„ teris consignarunt) sed tanquam eleemosyna, vel sti„ pendium, quod ex officio peti potest pro sustentatione, „ & ideo Con. & Burg. universaliter sic habent: *Non* „ *est reprehensibilis, qui bona opera facit, ut assequatur* „ *bonum temporale*. (Si ita est, emendandum est Evangelium Matth. 6. ubi dicitur: „ Attendite, ne justitiam „ vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab „ eis. “ Honor enim, & laus sunt bona temporalia.) „ *Quia bona opera sunt media ordinata a Deo, non tantum* „ *ad bona spiritualia, sed etiam ad temporalia*. Ergo qui „ illa adhibet, ut media ad bona temporalia obtinenda, „ secundum illos non peccat, dummodo habitualiter pa„ ratus sit etiam servire Deo, quamvis non daretur tale „ bonum temporale. “ Ita La-Croix.

Resp. Quomodo habitualiter paratus esse potest servire Deo, quamvis non daretur tale bonum temporale, qui principaliter spiritualia opera edit, ut bonum temporale acquirat? Qui hunc principalem finem in suis spiritualibus operibus, puta Missa, horis canonicis, parœciæ officiis sibi proponit, ita animo affectus est, ut talia spiritualia opera omitteret, nisi temporalia commoda consequeretur. Itaque in eo sophistica est La-Croixii ratio, quod quæri possit veluti finis principalis operum spiritualium, quod quæri potest veluti eleemosyna, & sustentationis stipendium.

At iterum objicit: „ Qui dat sacerdoti temporale sti„ pendium, per illud principaliter intendit Missam, quæ „ est aliquid spirituale, & tamen non est simoniacus: „ ergo viceversa qui dat, vel facit aliquid spirituale „ principaliter pro temporali, tanquam stipendio, non „ est simoniacus. “

Resp. Hæc objectio, sicuti proxima superior, eo natura sua tendunt, ut propositionis 45. proscriptionem in nihilum redigant. Si qui sacerdoti dat stipendium, per illud principaliter intendat Missam, est manifestus simoniacus, damnatus in prop. 45. quia dat aliquid temporale tanquam motivum efficiendi spirituale. Similiter manifestus simoniacus est sacerdos, qui Missam principaliter celebrat pro stipendio. Qui contra loquuntur, in meridiana luce prop. damnatarum sponte cæcutiunt. Hinc Catech. Concilii Trid. p. 2. c. 7. n. 4. ait: *Quamvis enim ex Apostoli sententia, natura, & divina lex jubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat, tamen quæstus, & lucri causa ad altare accedere, maximum* (non venialis culpa, ut volunt Scriptores a La-Croixio citati) *sacrilegium est*. Et c. 11. *Non solum* q. 3. cau. 1. ita habetur: *Non solum venditores sunt columbarum, & domum Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros ordines, largiendo pretium pecuniæ, vel laudis, vel etiam honoris inquirunt*; (idem est profecto, nisi desipimus, largitione pecuniæ, vel laudis &c. inquirere ordines, ac Missam ob aliud celebrandam) *verum ii quoque, qui gradum, vel gratiam in Ecclesia spiritualem, quam Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cujuslibet humanæ causa retributionis exercent*. Adeo hæc clara, & decretoria sunt contra eos, qui pro stipendio Missam principaliter celebrant, ut nihil supra.

P. 201. n. 74. Idem La-Croix ita habet. „ Si quis et„ iam antecedenter det aliquid, vel præstet obsequium „ temporale, non intendens in altero strictam obligatio„ nem, neque debitum ad hoc, vel illud determinate, „ sed tantum expectans naturalem gratitudinem, ad

„ quam

„ quam quisque obligatur post acceptum beneficium; vel „ e contra si quis præstet beneficium spirituale sic expe- „ ctans naturalem gratitudinem per aliquid temporale, „ non committit simoniam, nec peccat, ut docent mul- „ ti cum Suarez, Dian. &c. “

Hoc alterum *vel e contra* &c. est aperta simonia, Evangelio contraria præcipienti: *Gratis accepistis, gratis date*. Qui enim pro spirituali beneficio, quod præstat, aliquid temporale expectat, gratis non dat. Hic est venditor columbarum, & domum Dei facit domum negotiationis; quia gratiam spiritualem non simplici intentione, sed humanæ causa retributionis exercet. In hunc cadit illud Urbani II. c. 8. *Salvator* cau. 1. q. 3. *Ideo qui easdem res* (ecclesiasticas) *non ad hoc, ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munere linguæ, vel indebiti obsequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiscitur, simoniacus est*.

Hic demum damnatur in prop. 45. quia vult, spirituale gratuita temporalis beneficii compensatione rependi.

Qui autem *antecedenter dat aliquid* &c. simoniacus ex dictis est, si in gratuitam compensationem beneficii temporalis collati expectet aliquid spirituale sive determinatum, sive indeterminatum, quod quoad simoniam perinde est. Si vero beneficium temporale conferat ei, unde nihil spirituale expectet, non est simoniacus, est tamen avarus; quia benefacere remuneraturis, avaritia est.

Ex his pariter, & ex prop. 45. proscripta refellitur quoque quod La-Croix dicit n. 75. „ Ille, cui aliquid „ temporale datum, vel præstitum est ab altero, ideoque „ naturaliter obligatur ad gratitudinem, non peccat, si „ donet spirituale, aut e contra si accepto spirituali do- „ net temporale, ad satisfaciendum illi obligationi anti- „ dorali. “ Qui ita loquuntur, putant, & ponunt, spiritualium beneficiorum distributores, esse eorum dominos.

Nam si œconomi tantum sint, sicuti revera sunt, iis nequeunt accepta beneficia rependere, sed ea dare tantum possunt juxta voluntatem Domini, quæ certe non est, ut beneficia, quæ acceperunt, illis recompensent.

P. 104. n. 102. quærit, „ utrum sit simonia dicere, „ Confer mihi beneficium, intercede pro me &c. & ero „ tibi gratus. Resp. Si in genere id dicat, & sincere „ procedat sine intentione dandi temporale pro spiritua- „ li, aut contrahendi novam obligationem, sed solum „ exponendi suam obligationem antidoralem, cui postea „ liberum sit satisfacere per quodcumque, non est simo- „ nia; & hoc tantum volunt Auctores aliqui, præter- „ tim apud Dian. p. 10. &c. “ Hactenus La-Croix.

Sed nonne putida, & aperta simonia est, illud unum dicere, & nihil amplius, *Confer mihi beneficium?* (Hic enim pono, non esse sermonem de Clerico indigente, qui pro sua necessitate beneficium simplex petere cogatur, & petat.) Ea enim dictio, *Confer mihi beneficium*, petitio est, seu precatio rei spiritualis: at petitio rei spiritualis, simoniaca est: quia illa petitio est aliquid temporale; porro qui per aliquid temporale tentat adipisci aliquid spirituale, est putidus, & apertus simoniacus: ergo qui dicit, *Confer mihi beneficium*, est putidus, & apertus simoniacus. Hic scilicet largitione honoris (preces enim sunt honor, quem petens exhibet illi, a quo aliquid petit) sacros ordines, aut aliquid simile inquirit; quod simoniacum esse, patet ex c. 11. qu. 3. cau. 1. mox cit. Hic dat temporale, uti sunt preces, tanquam motivum rei spiritualis; quæ est simonia damnata prop. 45. cit. ergo multo magis simoniacus est, si non solum precetur dicendo, *Confer mihi beneficium*, sed etiam illud addat, *& ero tibi gratus*. Idem porro sentiendum, si dicat, *Intercede pro me, & ero tibi gratus*. Hi videlicet munere linguæ spiritualia adipisci volunt, qui ut simoniaci damnantur etiam ab Urbano II. mox cit.

Quod si eo ipso simonia admittitur, quo quis intercessorem adhibet, ut ordines, vel beneficia spiritualia consequatur, falsa positione nititur La-Croixii doctrina, quam habet p. 202. n. 91. ubi inquit: „ Dare pecuniam non „ pro intercessione, sed pro labore in eundo, & redeun- „ do ad collatorem, aut pro damno ideo causato, vel „ pro lucro cessante, aut pro dispendio temporis, quod „ ad intercedendum consumitur, & in quo negligitur uti- „ litas alioquin obventura, non est simonia, uti habet „ communis apud Dian. &c. “

Hæc enim doctrina ponit, simoniam non admitti, dum intercessio pro re spirituali obtinenda adhibetur.

Hanc La-Croix sententiam insectatur Concina Theol. t. 10. p. 113. n. 3. ea ratione, quia si pecunia dari non potest pro ipsa intercessione, ne dari quidem potest pro labore ad intercessionem necessario, aut pro damno inde orto. Primum simoniacum esse, adversarii ipsi fatentur: ergo & alterum. Hæc paucis est Conciniana ratio.

At hic contra P. Concinam indignabundi insurgunt P. Zacharias n. 91. cit. & P. Noceti ab eodem Zacharia appellatus, eumque veluti La-Croixianæ sententiæ deformatorem in crimen vocant. Non loquitur La-Croix, ait Noceti, *de motu, tempore, & allocutione intrinsece, & per se necessariis ad intercessionem; sed loquitur de itinere laborioso, de itinere repetito ad collatorem*: ac post multa ita concludit: *Potest sine simonia aliquid tradi, non pro illis ridicularis titulis confictis in sua amplificatione a P. Concina*, (illi ridiculari tituli toti sunt in ratione Concinæ mox allata) *sed pro labore in repetendis pluribus itineribus ad collatorem, qui tamen tantus sit, ut censeatur æstimabilis pretio, vel damno inde secuto*; quod confirmat adductis textibus Nav. Suar. Villalobos, Fill. Less. Bonac. & ait, hanc sententiam esse communissimam.

Ast ego hic quæro, vel labor in repetendis itineribus est necessarius, aut saltem utilis ad intercessionem, vel non necessarius, & inutilis. Si necessarius sit, tum P. Zacharia, tum P. Noceti fatentur, pro eo pecuniam nec tradi, nec accipi posse. Ergo pecunia nec tradi, nec accipi poterit, si labor non necessarius quidem, sed utilis tamen sit ad intercessionem, ut collatoris animus facilius, & securius moveatur, aut in proposito permaneat. In ea ergo solum hypothesi intercessori tradi pecunia poterit, si ejus labor sit inutilis ad intercessionem. Huc demum clamores contra Concinam deveniunt. At nec beneficiorum aucupatores tam bardi sunt, ut inanes labores rependere velint, nec intercessores tam impudentes, ut pro inanibus laboribus mercedem postulent. Hæc in moribus hominum fingenda non sunt, quia nunquam accidunt. Ergo merces, quæ intercessori rependitur, pro labore necessario, & utili rependitur, quam ipsi adversarii simoniacam esse fateri coguntur, & fatentur. Ceterum labor in repetendis pluribus itineribus nunquam tantus esse potest, uti falso ponit P. Noceti, ut pretio æstimabilis censeatur. Labor ille turpis est, non mercede, sed pœna dignus; & quo major, eo turpior, magisque puniendus; ex quo P. Noceti intelliget discrimen inter laborem sacerdotis ituri ad Ecclesiam valde distantem, & laborem intercessoris pro spirituali beneficio. Nam labor sacerdotis non est turpis, ut labor intercessoris. P. Concina suam doctrinam contra P. La-Croix confirmat auctoritate S. Caroli Conc. Med. 1. ubi ait: *Qui beneficium ecclesiasticum vacans multis, & ambitiosis precibus per se, vel per alios petierit, eo facto ita redditur indignus, ut per biennium in eum neque illud, neque aliud beneficium conferri possit*; & S. Bernardi lib. 4. de consid. c. 4. inquientis: *Alius pro alio, alius forte & pro se rogat. Pro quo rogaris, sit suspectus; qui ipse rogat pro se, jam judicatus est; nec interest per se, an per alium quis roget*.

At inquit P. Noceti: „ Illi textus, ut patebit eos con- „ sideranti, id probant, illicitum esse procurare sibi be- „ neficia ecclesiastica vel per se, vel per alium, vel pro- „ priis precibus vel alienis. “ (Quod negat La Croix p. 204. n. 102. mox a me confutatus) „ Ceterum pro- „ bant ne ii textus, non esse dandam mercedem inter- „ cessori pro suo labore extrinseco intercessioni; neque „ esse ipsi compensanda damna, quæ propter intercessio- „ nem obvenerunt? Ceteri judicent. “ Hactenus ille.

Resp. Illi textus, primum explicate tradunt; alterum, quod non sit danda merces intercessori, ex iis colligitur. Si juxta eos textus intercessorem adhibere, illicitum, ideoque simoniacum est, multo magis illicitum, & simoniacum erit, intercessorem præmio, & pecunia donare, ut simoniacæ pravitatis sit cooperator. Quid opus est, ut Nocetus judicium hac de re aliis relinquat? *Ceteri judicent*. Res enim aperta est, oculos sanos aperire volentibus. At inquit ipse: *Pro labore extrinseco intercessioni*, & pro damnis, quæ intercessori *propter intercessionem obvenerunt*. Resp. Intercessio uno verbo, aut paucis sane fit. At collator suas objicit difficultates morum, doctrinæ, ecclesiasticæ disciplinæ deficientium, aut ab eo non satis probatorum in desiderante beneficium, harumque dotum in aliis emicantium, qui proinde ex conscientia præferendi sint.

Itaque callidus intercessor, & pravus itque, reditque viam toties, multumque temporis, quo alias forte similes pessimas utilitates comparare in promptu habebat, consumit, ac tandem suis diabolicis artificiis omnes difficultates amolitur, & collatoris animum vincit. Hic est *extrinsecus labor intercessioni*; nec enim alius assignari potest; hæc sunt damna, quæ propter intercessionem sponte subire solet intercessor. Si pro hoc diabolico labore intercessioni extrinseco, & pro damno intercessori inde emanante, pecuniam dare licet, multo magis eam dare pro intrinseco intercessionis labore licebit. Sed de his hactenus.

ANIMADVERSIO VII.

A Bosembao simonia mixte mentalis definitur, *cum aliquid datur cum intentione obligandi ad reddendum spirituale sine ullo pacto externo*. Illud *obligandi* juxta mox dicta intelligi debet de obligatione non solum justitiæ, sed etiam, ut ajunt, antidorali, hoc est remuneratoria, addi-

que

que etiam illud debet, *seu movendi quocumque modo ad dandum spirituale, aut contra*. Quia ad simoniam satis est, ut quis per temporalia viam sibi sternat, aut sternere petet ad spiritualia, aut contra.

Animadversio VIII.

Inter simonias jure tantum ecclesiastico vetitas numeratur a Bus.

1. *Venditio beneficiorum secundum id, quod in ipsis temporale est, scilicet quoad jus præcisum percipiendi fructus*.

At Paschalis Papa c. *Si quis objecerit* cau. 1. q. 3. inquit: *Si quis objecerit, non consecrationes emi, sed res ipsas, quæ ex consecratione proveniunt, penitus desipere probatur. Nam cum corporalis Ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale quid sine corporalibus rebus in nullo proficiat, sicut nec animo sine corpore corporaliter vivit; quisquis alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*. Vendi ergo non potest jus præcisum percipiendi fructus benefici, ut falso ponit Bus. sed qui hoc jus vendit, jus quoque spirituale vendit: contrarium dicere, est desipere. Venditio juris spiritualis est simonia non solum ecclesiastico, sed divino, naturalique jure aperte vetita: ergo venditio beneficii, quocumque te vertas, simonia semper est, divino, naturalique jure prohibita.

Hinc D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 4. ait: *Aliquid potest esse annexum spiritualibus dupliciter. Uno modo sicut ex spiritualibus dependens, sicut habere beneficia ecclesiastica, dicitur spiritualibus annexum, quia non competit, nisi habenti officium clericale: unde hujusmodi nullo modo possunt esse sine spiritualibus; & propter spiritualia venditioni subjici*. Si simoniacum non esset vendere beneficia quoad jus temporale, ne contra justitiam quidem esset hujusmodi venditio; quia jus temporale ex natura sua est pretio æstimabile, ideoque vendibile. *At non est contra justitiam beneficia ecclesiastica conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod sibi conferre non tenebatur*: est prop. 22. ab Alex. VII. damnata. Ergo venditio beneficiorum quoad jus temporale, ex natura sua simoniaca est. Licet enim jus spirituale, & temporale mente separentur, re tamen ipsa sunt inseparabilia.

3. *Obligatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri ut det beneficium*.

Hæc est putida aperta simonia, jure naturali, ac divino prohibita, ut patet ex mox dictis contra La-Croixium. Perinde enim est, seu pecuniam quis det collatori, seu alteri, qui ei suadeat, ut beneficium sibi conferat. Utroque enim modo sibi viam sternit ad spirituale beneficium per pecuniam. In hunc illud Act. 8. Aperte cadit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri*.

4. *Pactio de resignando beneficio, vel solvenda pensione, si alter beneficium sibi impetret*.

Hujuscemodi perversæ pactiones idem prorsus sunt, ac obligatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det beneficium; quia promittunt aliquid pretio æstimabile, hoc est beneficii fructus, seu earum partem, ut jus spirituale consequantur.

Bus. has natura sua scelestissimas pactiones, juri naturali, & divino repugnare inficiatur, quia jus emolumenti a spirituali jure separat; quæ separatio juxta Paschalem Papam mox citatum est aperta, & magna insipientia.

5. *Permutatio ..... reservatio pensionum* &c. *& in casu permutationis* &c.

Quoad hæc vide dicenda lib. 4. c. 2. art. 5. q. a. Resp. 2.

6. *Acceptio muneris etiam sponte oblati pro collatione* &c.

Hæc simonia est juris divini, & naturalis; quia accipitur pecunia pro usu spiritualis potestatis, ut ex iis, quæ dicta sunt, manifestum est.

Si autem munera præsertim sponte oblata acciperentur titulo eleemosynæ, seu consuetudinis, non esset simonia juris divini, & naturalis. Hinc D. Th. 2. 2. q. 100. art. 2. ad 4. inquit: *Si vero exigantur aliqua in consecrationibus Episcoporum, Abbatum benedictionibus, & ordinationibus Clericorum pro chrismate, vel oleo sancto, & aliis hujusmodi quasi quædam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia; si tamen desit intentio emendi, vel vendendi, sed intentio referatur ad solam consuetudinis observantiam; & præcipue quando aliquis voluntarie solvit. In his tamen omnibus*, subdit Angelicus, *sollicite cavendum est, quod habet speciem simoniæ, vel cupiditatis secundum illud Ap. 1. ad Thess. ult.* Ab omni specie mala abstinete vos.

Hinc orta est prohibitio Syn. Trid. sess. 21. cap. 1. de ref. *Quoniam ab ecclesiastico ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet; nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam Clericalis Tonsuræ, nec pro litteris dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacumque de causa etiam sponte oblatum, Episcopi, & alii ordinum collatores, aut eorum ministri, quovis prætextu accipiant*.

7. *Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro* &c. *sed etiam pro onere sustentationis, nisi* &c.

D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 3. ad 4. ait, quod *pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere, vel accipere quasi pretium: licet tamen, si monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum monasterii exhibere, sed accipere aliquid pro victu personæ, quæ in monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant monasterii opes*.

Ergo exactio pecuniæ in admissione ad religionem pro onere sustentationis, si monasterium ea pecunia non indigeat, natura sua simoniaca est secundum S. Thomam, ideoque contraria consuetudine, quidquid Bus. contra dicat, minime excusabilis. Et ratio præterea est, quia exigere pecuniam pro re, seu jure juri spirituali annexo, & ab hoc dependente, est evidens ex dictis contra Busembaum simonia juris naturalis, & divini: at jus alimenti, seu, quod idem est, onus sustentationis est inseparabiliter annexum professioni Religionis; quia sicuti Religionem professus, seu professa Religionis jugo, & regulis subditur, ita jus habet ex ipsa professione proveniens, ut ex ejus bonis sustentetur. Ergo exigere pecuniam pro onere sustentationis a religioso, est manifesta simonia juris naturalis, & divini, nulla contraria consuetudine excusanda; qua de re legi potest Concina Theol. t. 10. p. 104. cap. 5.

Quia tamen monasteria monialium, etiamsi sufficientes reditus pro alendis numerariis monialibus habeant, sine dotibus diu sustineri experientia teste non possunt, idcirco hæc quoque dotes recipere possunt, ut decrevit sacra Congregatio summis Pontificibus approbantibus. Ita refert Fagnanus apud Nat. Alexand. Theol. t. 2. p. 40. reg. 32.

P. La-Croix p. 210. n. 187. ait: „ Non est simonia
„ facere mutuos contractus circa dotem, & sumptus pro
„ sustentatione ejus, qui Religionem ingreditur, aut pro
„ oneribus temporalibus a domo religiosa sustinendis in
„ gratiam admittendi. Ita S. Thom. ad 4. aliique san-
„ cti viri &c. “

At S. Thom. ut patet ex ejus verbis mox citatis, absolute non loquitur, sicuti loquitur La-Croix, sed sub conditione, *si monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas*; idque repetit, inquiens: *si ad hoc non sufficiant monasterii opes*. Titulus sustentationis, ut ostensum mox est, non est legitimus, nec sufficit pro accipienda dote, & sumptibus ab eo, qui religionem professurus est; sed requiritur necessitas, seu tenuitas monasterii; & quia monasteria monialium sine dotibus diu sustineri non possunt, merito tenuia putantur, ideoque possunt sine simonia dotes recipere. Huc spectat decretum sacræ Congreg. an. 1683. 18. Settemb. quod hoc loco refert P. Zacharia, non autem eo, ut titulo sustentationis, si absit monasterii necessitas, dotes recipi possint.

Animadversio IX.

Non est simonia dare aliquid ad redimendam vexationem a negante sacramenta in necessitate.

Idem habet La-Croix p. 208. num. 159. idque intelligit, seu necessitas extrema sit, seu etiam gravis. At S. Thom. 2. 2. qu. 100. a. 2. ad 1. ita loquitur. *Dicendum, quod in casu necessitatis quilibet potest baptizare; & quia nullo modo est peccandum, pro eodem est habendum, si Sacerdos absque pretio baptizare non velit, ac si non esset qui baptizaret. Unde ille, qui gerit curam pueri, in tali casu licite potest eum baptizare, vel a quocumque alio facere baptizari. Posset tamen licite aquam a Sacerdote emere, quæ est purum elementum corporale. Si autem esset adultus, qui baptismum desideraret, & immineret mortis periculum, nec Sacerdos eum vellet sine pretio baptizare, deberet, si posset, per alium baptizari. Quod si non posset ad alium habere recursum, nullo modo deberet pretium pro baptismo dare, sed potius absque baptismo decedere. Suppleretur enim ei ex baptismo flaminis, quod ei ex Sacramento deesset*. Hac tanta, ac tam luculenta auctoritate nixi idem affirmant Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 40. reg. 33. & Concina Theol. t. 10. p. 99. qu. 7. Et sane cum pretium dare pro baptismi, aut alterius Sacramenti administratione, sit simonia juris naturalis, & divini, ideoque ex natura sua, & intrinsece mala, sicut adulterium, perjurium &c. numquam, nullaque ex necessitate permissa esse potest. Qui dicunt, non esse simoniam, cum pecunia datur pro Sacramenti administratione in extrema, aut quod pejus est, in gravi necessitate, idem est, ac si dicant, extremam, aut gravem necessitatem, rerum naturas, quæ sunt necessariæ, & immutabiles, immutare; idem est,

ac si dicant, perjurium, adulterium &c. in extrema, aut gravi necessitate non esse perjurium, adulterium &c. Huic rationi ex S. Thomæ verbis mox citatis, *& quia nullo modo est peccandum* &c. desumptæ maxime velim, ut Busemb., La-Croixii, & aliorum ab ipsis citatorum fautores, si possint, respondeant, & Angelici Doctoris sententiam non ex arbitrio, sed ratione corrigant.

At quæso, qui volens redimere vexationem, pecuniam dat Sacerdoti, ut in extrema necessitate Sacramentum ministret, eam profecto dat, ut Sacerdotem ad Sacramenti administrationem moveat. Negare ne id adversarii, aut contrarium ostendere, quantumlibet subtiles, & in scholastica palæstra exercitati sint, possunt? At *dare temporale* (pecuniam) *pro spirituali* (pro Sacramenti administratione) *non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam* &c. est propos. 45. sæpe citata, & damnata. Quocumque se vertant Busemb., & La-Croix fautores, eorum doctrinam a damnatione ægre purgabunt. Non enim necessitas seu gravis, seu extrema efficit, ut pretium, quod datur pro Sacramenti collatione, non sit motivum conferendi spirituale. At inquit Busemb., & cum eo La-Croix, pecunia in nostra specie *non datur tamquam pretium equivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium rite præstandum inducatur.* Resp. Hæc exceptio in propositione quoque proscripta includitur, & nihilominus fuit proscripta. Ab hac ratione abstinere debuerat saltem La-Croix; at hic, dum eam attulit, propositionem proscriptam in mente non habuit. Qui simoniam admitti nolunt, nisi pretium, quod datur, detur loco pretii, hoc est rei æquivalentis rei spirituali, simoniam a Catholicis numquam admitti volunt; quam utinam homines bene agendo, non male docendo ex orbe christiano expellerent. Et ratio clara est, quia cum quilibet Catholicus noverit, res spirituales quocumque pretio infinite superiores esse, pretium dare non potest pro spiritualibus loco pretii, sed solum loco motivi, aut compensationis. Illud quoque aperte falsum est, pecuniam in nostra specie dari, ut alter, puta Sacerdos, ad officium rite præstandum inducatur. Nam reipsa inducitur ad indignam Sacramenti administrationem. Sacerdos, qui Sacramentum ministrare non vult, nisi oblata pecunia, est apertus simoniacus, Sacerdotio indignissimus: ergo qui illum ad Sacramenti administrationem oblata pecunia inducit, ad apertam simoniam inducit. Est ne hoc inducere Sacerdotem ad officium rite præstandum?

At, inquit La-Croix, datur pretium ad removendam pravam, vel ad tollendum impedimentum pravæ voluntatis. Resp. Hic quidem est finis proximus dantis pecuniam; at finis principalis est ipsa collatio Sacramenti; pecuniæ enim datione removet voluntatem non conferendi Sacramentum, ut Sacramentum conferatur. Quamquam pecuniæ datione pravam voluntatem non removet, sed fovet, & explet. Dum enim pecunia tali pessimo Sacerdoti datur, habet ille quod sua teterrima voluntas optat.

Vel ab inique impediente electionem, vel possessionem beneficii, ad quod jus in re habes.

Ante electionem jus quidem habere quis potest ad rem, hoc est ut eligatur, non in re, hoc est jus administrandi officia beneficii, & fructus percipiendi. Itaque removere per pecuniam impedimenta ab inique impediente electionem, ad quam jus quis habet, simoniacum est, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 100. a. 2. ad 5. in hæc verba. *Ad 5. dicendum, quod antequam alicui acquiratur jus in Episcopatu, vel quacumque dignitate, vel præbenda per electionem, vel provisionem, seu collationem, simoniacum esset adversantium obstacula pecunia redimere. Sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem obtinendam. Sed postquam jus alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removere.*

Illud ergo alterum, quod Busemb. habet, hoc est licere dare aliquid ad redimendam vexationem ab iniqua impediente possessionem beneficii, ad quod jus in re habes, hoc est quod tibi legitime collatum fuit, verum est; sed hinc non est colligendum primum; quia in secundo legitime provisus sibi viam non parat per pecuniam ad jus spirituale, sed ad solam possessionem juris corporalis, quod jam habet; at in primo pecunia viam sternit ad jus spirituale; quod simoniacum est.

Item simoniacum esset, pecunia vexationem redimere, etiam postquam jus in re acquisitum est, si tale jus dubium sit, & his suis fundamentis nixa intentetur, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 10. p. 116. c. 7. qu. 1.

Nec similiter simonia est dare stipendium ad sustentationem&c. pro Missis, concionibus, aut de eo etiam pacisci,

Idem habet La-Croix p. 209. num. 165. quoad accipientem ex pacto, quod perinde est.

Pactum de Missarum (idem est concionum, aliarumque spiritualium functionum) stipendio improbant tum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 41. reg. 35. tum Concina Theol. t. 8. p. 462. num. 6. & merito. Nam Urbanus III. Decret. lib. 3. tit. 19. c. 5. *Quæsitum* ait: *Generaliter itaque teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper continet simoniæ.* Nota illa verba *præsertim pactione præmissa, quæ* &c. Si ergo pactio stipendii pro Missis, concionibus, aliisqua sacris functionibus simoniaca non est, vel Missæ, conciones &c. non sunt res spirituales, vel Urbanus III. errat. Quod si Missæ, conciones &c. sunt res spirituales, aut La-Croix, Busemb., & quos ipsi citant, errant, aut sanctissimus Pontifex Urbanus III. Alterutrum eligere necesse est.

La-Croix quidem citare pro se audet D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 2. At S. Doct. non art. quidem 2. sed 3. ad 2. qu. a La-Croix citatæ ait: *Prædicantibus etiam temporalia debentur ad sustentationem prædicantium, non autem ad emendum prædicationis verbum. Unde super illud 1. ad Tim. 5.* Qui bene præsunt Presbyteri &c. *dicit Glossa:* Necessitatis est accipere, unde vivitur, caritatis est præbere: non tamen venale est Evangelium, ut pro his prædicetur. Si enim sic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio. *Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione ecclesiastici officii sive pro vivis, sive pro mortuis, non quasi pretium, sed quasi sustentationis stipendium. Et eo etiam tenore pro processionibus faciendis in aliquo funere aliquæ eleemosynæ recipiuntur. Si autem hujusmodi pacto interveniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis, vel venditionis, simoniacum esset.* Notet Lector hæc postrema verba, *Si autem* &c. ut intelligat, S. Thomam La-Croixio, qui eum pro se citat, contraria aperte tradere, & sacris Canonibus consentanea.

Ratio Busemb., *quia non datur* &c. est aperte sophistica, utpote quæ falso supposito nitatur. Ponit enim, spiritualem operationem, quatenus in alterius gratiam suscipitur, non esse spiritualem, sed profanam, non secus ac labor sutoris, agricolæ &c. in aliorum beneficium occupatorum; quod est aperte falsum. Si ratio Busemb. valeret, unumquodque Sacramentum in pactum deduci posset, quatenus in alterius gratiam administratur; omnesque Canones simoniam damnantes, una Busembau distinctiuncula pessum irent. Christus Matth. 10. ita præcipit: *Gratis accepistis, gratis date*; quod perinde est, ac si dicat: spiritualem potestatem gratis accepistis, ejus usum aliis gratis impendite; at Busemb. hunc usum non gratis, sed accepto ex pactione pretio aliis impendi posse, ait. Conciliet qui potest Busembaum cum Christo. At, inquit Busemb. stipendium sustentationis non est eleemosyna eo sensu, quia accipi non potest, nisi titulo sustentationis, non tamen eo sensu eleemosyna est, ut possit a dante omitti, nec dans cogi queat, ut eam det, sed debitum justitiæ. Resp. Stipendium sustentationis est quidem debitum, ut patet ex Ap. 1. ad Cor. 9. a v. 7. usque ad 14. At debitum est reduplicative, quatenus scilicet est stipendium sustentationis, non quasi pretium laboris spiritualis in alterius gratiam suscepti, ut patet ex dictis, & monet D. Thom. a. 3. cit. ad 3. quia labor, seu operatio spiritualis in animarum obsequium impensa, pretio inæstimabilis est; ideoque in pactum deduci sine simoniæ labe non potest. Rationes La-Croixii re eædem sunt, ac mox refutatæ.

Utrum vero Sacerdoti etiam diviti liceat pro Missis, concionibus &c. eleemosynas sine pacto tamen accipere, quæri non immerito potest. Nam D. Paulus 1. ad Cor. 9. v. 14. ait: *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Ergo qui aliunde habent, unde vivant, non possunt quicquam pro Missis &c. accipere; quia inde accipere nequeunt, ut vivant. D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 2. ait: *Accipere autem aliqua ad sustentationem eorum, qui sacramenta Christi ministrant secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudines approbatas, non est simonia, neque peccatum. Non enim sumitur tamquam pretium mercedis, sed tamquam stipendium necessitatis:* & D. August. ab eo cit. inquit: *Accipiant sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino.*

At Sacerdotes divites non possunt pro Missis aliquid accipere ut *stipendium necessitatis*, ut loquitur S. Thom. ut *sustentationem necessitatis*, ut dicit S. Aug. quia sunt sine necessitate: ergo aliquid accipere non possunt. Hinc D. Thom. in 4. d. 25. qu. 3. a. 2. qu. 5. ad 4. ait: *Si tamen Sacerdos non habet alios sumptus, & non tenetur ex officio Missam cantare, potest accipere denarios*: ergo si habet alios sumptus, uti dives, denarios

pro

pro Missa accipere nequit. Idem sane dicendum est de Sacerdote celebrante, concionante &c. ac de monasterio ad religionem admittente; quia tum ille, tum hoc dant aliquid spirituale: ergo sicuti monasterium, ut ostensum fuit, nihil accipere potest pro admissione ad Religionem, aut admittendi sustentatione, nisi indigeat, ita Sacerdos pro sacris functionibus Missæ &c. nihil accipere valet, nisi indigens sit. Missæ stipendium, eleemosyna vulgo dicitur; & reipsa talis est; quia non est merces, nec pretium. At eleemosynam accipere non possunt, nisi qui indigent: ergo. Hinc Episcopi, nisi forte teniores sint, Cardinales, Sacerdotes familiarum illustrium, & divitum, aut pingues Ecclesiæ reditus habentes rem indignam sibi facere viderentur, si pro Missis eleemosynas emendicarent, aut acciperent. P. Concina, qui contrarium sentire videtur, objicit Theol. t. 8. p. 461. num. 4. universalis Ecclesiæ consuetudinem permittentem Sacerdotibus indiscriminatim, ut eleemosynas pro Missæ accipiant. Ita sane; non tamen ea est Ecclesiæ consuetudo, ut omnes Sacerdotes aut quærant, aut accipiant pro Missis eleemosynas. Hoc scilicet eorum conscientiæ permittitur. Si tamen Sacerdotes divites consuetas eleemosynas accepent, ut in pauperum subsidium, aut alios pios usus eas impendant, non sunt reprehendendi; nam etiam in hac specie eas acceptant, ut stipendium necessitatis, si non suæ, at proximi; quod perinde esse videtur. At si eas accipiant, ut splendidius vivant, ut suos ditent, at opes cumulent, ut eas prodigant, excusandi certe non sunt. Hac in re mecum sensisse P. Concinam pro certo habeo, & ex suis typis colligo; atque in præsenti quæstione non tam sensu, quam loquendi modo illum mihi adversari puto.

Animadversio X.

P. Concina Theol. t. 10. p. 115. num. 10. ait: „Ex „ Bulla S. Pii V. quæ incipit *Ex proximo* omnes recensi„ *ta pensiones* " (hoc est mixtæ, datæ vel Clerico pauperi in alimentum, vel Parocho seni impotenti, vel resignanti beneficium pacifice possessum, vel denique uni litigantium circa beneficia ob bonum pacis) „ annexæ „ sunt titulo spirituali, omnesque Clerici pensionarii a„ stringuntur recitare officium parvum B. V. ideo nec „ vendi, nec redimi sine simonia valent: " & hanc esse communem sententiam, post affirmat.

Et sane si pensio mixta fatente ipso Busembao vendi non potest, ne redimi quidem potest. Redemptio enim respectu redimentis est quædam emptio, est autem venditio respectu ejus, qui jus pensionis distrahit; distrahit enim jus percipiendi quotannis certam pecuniæ summam. Ergo &c.

Præterea jus annuæ pensionis est quid annexum juri spirituali beneficii, sicuti jus percipiendi annuos beneficii fructus eidem juri spirituali annexum est. Pensio enim est jus habendi partem fructuum beneficii: at jus juri spirituali annexum, & ab eo dependens nulla pactione distrahi, emi, redimi potest sine simonia, ut liquet ex cap. *Quæsitum* cit. & ex dictis: ergo pensio ex partium conventione redimi non potest.

Sicuti enim pensio ex partium conventione constitui nequit, sed solum Ecclesiæ, seu summi Pontificis auctoritate, titulo piæ subventionis; ita ex earumdem partium pactione dissolvi non potest, sed solum ex Ecclesiæ auctoritate eodem titulo necessitatis, aut pietatis.

At inquit Bus. cum Laym. *Qui pensionem redimit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ.*

Resp. Non emit quidem jus spirituale, emit tamen jus spirituali annexum, quod ad simoniam satis est; ipsa enim extinctio oneris temporalis est quædam emptio; quia enim is, a quo pensio redimitur, suum jus vendit, necesse est at qui eam redimit, jus illud emat. Emptio enim, & venditio sont relativæ, & reciproca, nec una sine altera potest subsistere. Itaque si stylus Curiæ Romanæ, ut ipse Laym. ait t. 2. lib. 4. tr. 10. c. ult. sect. 5. num. 48. veluti simoniacas damnat mixtarum pensionum venditiones, redemptiones quoque earumdem damnandæ sunt. Idem profecto est quoad mores, seu pensionarius alius, seu pensionem solventi jus suum distrahat: atqui fatentibus ipsis adversariis, dum jus suum aliis distrahit, simoniacus est: ergo est quoque simoniacus, dum illud distrahit pensionem solventi: ergo pensionem quoque solvens, simoniacus est. Hinc Genet. Theol. t. 2. p. 232. q. 11. ait, pensiones sine Sedis Apostolicæ auctoritate redimi non posse, ne simoniæ labes in tali redemptione obrepat; quod valde periculosum esse, asserit.

Animadversio XI.

Non est simonia juris divini vel dare temporale pro spirituali per modum doni gratuiti, etiam cum spe, & intentione excitandi &c. *vel contra.*

Hæc est putida simonia juris divini, & naturalis, ab Innoc. XI. proposit. 45. proscripta, & sacris Canonum legibus improbata ex jam dictis, præsertim in Resp. 1. hujus articuli 7. ubi etiam Busemb. sophisma, *ratio est, quia gratitudo* &c. profligatum invenies. Me enim magnopere tædet, sophismata jam contrita iterum diluere.

Item donare, promittere, vel negare temporale &c. v. gr. *si pater* &c.

Quia hic ponitur, nihil accipi, nullamque esse acceptionis expectationem, simoniæ in donante &c. locus non est. Cautio tamen hic quoque adhibenda est, ne qui accipiunt, spiritualia opera obeant eo principali fine ducti, ut temporale munus consequantur; quod sane valde perversum, & sacrilegum esset.

Animadversio XII.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 44. reg. 43. putat, simoniam quoque mentalem, qua scilicet aliquis nullo pacto præcedente per munera seu a manu, seu a lingua, seu ab obsequio beneficium spirituale consequi in animo habuerit, & consecutus sit, renuntiandi beneficio obligationem, quæ est pœna juris, inducere. At Busembau sententia deserenda non est. Nam Greg. IX. Decret. lib. 5. tit. 3. cap. *Mandato*, inquit: *Dicimus, mandatum apostolicum etiam ad Abbates extendi, & ad resignationes spiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente utrimque taliter acquiruntur (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori) eos pro simonia hujusmodi non teneri.* Hæc summi Pontificis verba rem clare conficiunt, nec in contrarium ire præsumendum est, ut notat etiam Card. Cajet. in comment. D. Thom. ad a. 6. qu. 100. a. 2. Hinc D. Thom. hoc art. ad 6. loquens de eo, qui ex interiori solum voluntate simoniam admisit, sicuti accidit, cum nullum pactum intervenit, ait, *quod quoad Deum sola voluntas facit simoniacum, sed quoad pœnam ecclesiasticam exteriorem non punitur ut simoniacus, ut abrenuntiare teneatur; sed debet de mala intentione pœnitere;* quibus textibus nixus idem Nat. reg. 42. docet, nec mentalem, nec conventionalem, sed solam realem simoniam, excommunicationem, aliasque pœnas canonicas inferre: at obligatio renuntiandi beneficio, est pœna canonica: ergo &c.

Nat. objicit D. Thom. a. 6. cit. ajentem, *quod nullus potest licite retinere id, quod contra voluntatem domini acquisivit; puta si aliquis dispensator de rebus domini sui daret alicui contra voluntatem, & ordinationem domini sui, ille, qui acciperet, licite retinere non posset. Dominus autem, cujus Ecclesiarum Prælati sunt dispensatores, & ministri, ordinavit, ut spiritualia gratis darentur secundum illud Matth.* 10. Gratis accepistis, gratis date; *& ideo qui muneris interventu spiritualia quæcumque assequitur, ea licite retinere non potest.* Qua ratione, & verbis D. Thomæ illud confici fortasse putavit Nat. simoniacum ex munere sine conventione, jure naturæ teneri beneficio renuntiare.

Resp. D. Thom. hic loquitur de pœnis, quas Ecclesiæ leges inflixere. Quærit enim, *utrum sit conveniens simoniaci pœna, ut privetur eo, quod per simoniam acquisivit.* Hanc pœnam esse convenientem, primo quidem evincit ex c. 1. q. 1. cap. *Si quis Episcopus*, hoc est ex ipsa sapientissima Ecclesiæ ordinatione, tum ratione mox allata. Itaque illud *muneris interventu* intelligendum est de munere ex pacto dato. Hinc D. Thom. addit: *Insuper simoniaci tam vendentes, quam ementes spiritualia, aut etiam mediatores aliis pœnis puniuntur, scilicet infamia, & depositione, si sint Clerici, & excommunicatione, si sint laici, ut habetur* 1. *q.* 1. *cap. Si quis Episcopus*. Eodem modo loquitur S. Doct. de pœna privationis beneficii simoniaco inflicta, ac de aliis, quæ non infliguntur, nisi ex simonia ex pacto prævio admissa; suamque mentem explicat quoque in resp. ad 6. mox allata. Prælati licet beneficiorum domini non sint, legitima tamen facultate ea conferendi donantur; ideoque eorum collatio licet mala, valida tamen est; sicuti œconomus facultate a domino donandi sibi commissa, valide donaret, etiamsi ea abuteretur contra Domini voluntatem. Si collatio simoniaca, jure naturali, & divino esset invalida, quia Dei voluntati contraria; invalida quoque esset collatio injusta, & infidelis; quia hæc quoque divinæ legi repugnat: hoc posterius est aperte falsum: ergo & prius. Videlicet lis quoad rem hanc finita est ex declaratione Greg. IX. mox allata.

ANIMADVERSIO XIII.

Ob simoniam realem irrita est electio &c. idque etiam licet a tertia persona taliter provisus id ignoraverit &c. nisi bona fide possederit beneficium per triennium.

„ Contendunt tamen plures (inquit Conc. Theol. t. „ 10. p. 132. n. 7.) eum , qui inscienter beneficium si- „ moniace recepit , & triennali possessione bona fide il- „ lud tenuit , non posse eodem privari ; " quam sententiam ipse nec probat , nec improbat . Mihi suspecta est , nec satis tuta . Nam Bonifacius VIII. reg. 1. de reg. juris in 6. inquit : *Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri* : at institutio in nostra specie non fuit canonica ; quia juxta Canonum vim fuit nulla : ergo beneficium licite obtineri non potest . Si licite obtineri non potest , ne licite quidem retineri potest ; quia ex reg. 18. *non firmatur tractu temporis , quod de jure ab initio non subsistit* . Adversarii nituntur reg. 36. Cancellariæ apostolicæ de triennali , quæ extat apud Anacletum t. 3. juris can. p. 121. At illa regula contra inquietos litigantes lata , tutum facit triennalem pacificum beneficii possessorem , dum beneficium possideat *absque simoniaco ingressu* . Respondet Anacl. t. 5. juris canon. p. 116. num. 278. illud *absque simoniaco ingressu* intelligendum esse de eo , qui vel per propriam simoniam beneficium acquisivit , vel alterius simoniam , cujus ope beneficium adeptus est , infra triennium cognovit .

At hæc magis divinatio , quam interpretatio videtur. Nam *ubi lex non distinguit , nec nos distinguere debemus* : at lex citata non distinguit , sed absolute excipit simoniacum ingressum : ergo sine distinctione de quocumque simoniaco ingressu intelligenda est . *Odia quidem restringi , & favores convenit ampliari* ex reg. 15. in 6.

At hoc intelligi debet juxta mentem concedentis favorem , & servato verborum sensu . At reg. cit. non concedit triennali possessori , qui simoniace beneficium obtinuit , ut sit tutus , imo hunc a suo favore excludit .

Præterea ex reg. prædicta , triennalis pacificus possessor *super eisdem beneficiis taliter possessis molestari quidem nequit* quoad forum externum ; at quoad conscientiam summus Pontifex nihil dicit . Possessio bonæ fidei illud commodi habet , ut possessor fructus consumptos restituere non teneatur , at ipsum beneficium cum fructibus extantibus restituere tenetur . Hæc est angelica D. Thom. doctrina 2. 2. art. 6. cit. ad 3. ubi ait : *Si vero eo nesciente , nec volente , per alios alicujus promotio simoniace procuratur , caret quidem ordinis executione , & tenetur resignare beneficium , quod est consecutus , cum fructibus extantibus ; non autem tenetur restituere fructus consumptos ; quia bona fide possedit ; nisi forte inimicus ejus fraudulenter pecuniam daret pro alicujus promotione , vel nisi ipse expresse contradixerit . Tunc enim non tenetur ad renuntiandum , nisi forte postmodum pacto consenserit , solvendo , quod fuit promissum* . Illas duas Busembau exceptiones , „ nisi tamen contradixerit , „ vel nisi e tertio data fuerit pecunia per fraudem , " habet quoque Angelicus Doct. illam tertiam „ vel nisi „ si bona fide possederit per triennium , " S. Doct. non habet . Doctrina ergo Busembau , & Anacleti Angelico Doctori fuit ignota ; quam proinde ut suspectam habeamus , nec clausis oculis excipiamus , pati debent cum suis .

Sed illud quoque hic notandum est , eum , qui expresse contradixerit simoniæ per alios admissæ , pœnas nihilominus incurrere , & beneficium resignare teneri , si ei postmodum consentiet , simoniacum promissum solvendo , ut explicate habet S. Doct. in verbis mox relatis , *nisi forte* &c. Et hoc idem habet Innoc. III. Decret. lib. 5. tit. 3. cap. *Sicut* , inquiens : *Quoniam ex eo , quod contra prohibitionem , & voluntatem tuam (a qua postmodum minime recessisti) aliquis te penitus ignorante promisit pecuniam , & exolvit , præsertim cum ei nulla sit tibi consanguinitate conjunctus , nihil debet tibi ad pœnam , vel culpam (sicut credimus) imputari , nisi postea consenseris , pecuniam solvendo promissam , aut reddendo solutam* . In hac specie pœnam abdicationis beneficii non esse subeundam , nisi post Judicis sententiam , valde probabile putat Laym. t. 2. lib. 4. cap. ult. sect. 7. At D. Thom. & Innoc. III. auctoritates recitatæ satis aperte repugnant ; quas qui flectere optant in hominum corruptorum indolem , eas extorquent . At inquit Laym. beneficii collatio absolute , & valide peracta semel fuit : ergo subsistit , donec per Judicis sententiam infirmetur . Resp. Nego antecedens ; quia beneficii collatio non absolute , sed dependenter a contradictionis perseverantia fuit valida . Hæc est aperta mens D. Thom. & Innoc. III. citati .

Efficitur inhabilis ad idem beneficium &c. Id recte . *Nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Judicis* .

Hoc vero aperte pugnat cum constit. S. Pii V. *Cum primum* , in qua sic habetur . *Qui dignitates ecclesiasticas simoniace acquisierit , illis sit ipso jure privatus , & in futurum inhabilis ad eas , & quascumque alias obtinendas . Qui beneficium , aut officium ecclesiasticum simoniace adeptus fuerit , perpetuo sit inhabilis ad ea , & quæcumque alia beneficia* . Lex clara est . „ At reponunt „ Salmant. (inquit Concina Theol. t. 10. p. 132. n. 8.) „ constitutionem S. Pii V. non esse usu receptam . Non „ negant acceptationem , sed usum executionis . Porro „ si legis inobservantia legem abrogaret , actum de o- „ mnibus legibus esset . Quare opinio Salmant. , Sanch. , „ Less. , Castrop. , & aliorum , quos citant Salmant. „ falsa est . " Hactenus ille .

ANIMADVERSIO XIV.

In fine resp. Busemb. mittit Lectorem ad S. Thomam 2. 2. qu. 100. art. 6. ubi S. Doct. inquit : *Et ideo qui muneris interventu spiritualia quæcumque assequitur , ea licite retinere non potest* : & ad 1. ait , *quod ille , qui simoniace recipit sacrum ordinem , recipit quidem characterem ordinis propter efficaciam Sacramenti , non tamen recipit gratiam , neque ordinis executionem ; eo quod quasi furtive suscepit characterem contra principalis Domini voluntatem ; & ideo est ipso jure suspensus* &c. & ad 5. inquit , *quod si aliqui sunt in monasterio simoniace recepti , debent abrenuntiare . Et si his scientibus commissa est simonia , post Concilium Generale* (Lateranense MCCXV. cap. *Quoniam*) *sine spe restitutionis de monasterio suo expelluntur , & ad agendam perpetuam pœnitentiam sunt in arctiori regula ponendi , vel in aliquo loco ejusdem Ordinis , si arctior Ordo non inveniretur* .

ANIMADVERSIO XV.

Resp. 2. *Pretium acceptum pro beneficio* &c. *si notabiliter* &c.

Hic legenda sunt , quæ mox dixi a. 1. c. 3. & Synod. Trident. tum ibi relata , tum sess. 24. c. 14. de reform.

Hoc tamen posterius nonnisi &c. *si admissus* &c.

Hac de re audiendus est D. Thom. 2. 2. qu. 100. a. 6. ad 4. ubi ait , *quod pecunia , vel possessio , vel fructus simoniace accepta debent restitui Ecclesiæ , in cujus injuriam data fuerunt , non obstante quod Prælatus , vel aliquis de collegio illius Ecclesiæ* (idem est de monasterio) *fuit in culpa ; quia eorum peccatum non debet aliis nocere ; ita tamen quod quantum fieri potest , ipsi , qui peccaverunt , inde commodum non consequantur . Si vero Prælatus , & totum collegium* (idem est , totum monasterium) *sunt in culpa , tunc debet cum auctoritate superioris vel pauperibus , vel alteri Ecclesiæ erogari* . Non ergo plerumque retineri potest ratione alimentorum , modo in communem usum convertatur , ut perperam ait Busemb. non enim suppeditatio alimentorum , est sufficiens ratio retinendi pecuniam simoniace acceptam ; quia professus jus habet ad alimenta a monasterii bonis sibi subministranda . Hinc Urbanus IV. apud Alias V. extrav. comm. lib. 5. tit. 1. c. 3. *Sane* ait : *Insuper erga personas illas , quæ in præmissis recipiendo aliqua , contra canonicas sanctiones peccasse noscuntur , volentes nos reddere gratiosos , omnia recepta hujusmodi , si ad communem usum monasteriorum , seu locorum eorum sunt applicata , ea ad dictum usum licite concedimus retineri* . Non ait , ea ad dictum usum jure retineri posse , sed *volentes nos reddere gratiosos* &c. hoc est ex indulgentia , & gratia ea licite retineri concedit .

ANIMADVERSIO XVI.

Deest quidem titulus retinendi acceptum in eo , qui simoniace accepit , seu non præstet , seu etiam præstet id , pro quo accepit . Nec enim simoniace collatio beneficii &c. ullum jus præbet retinendi simoniace acceptum ; quia ipsi justitiæ adversatur , ut patet ex prop. 22. ab Alex. VII. proscripta ; quod multo magis verum est de collatione ordinis , aut alterius rei spiritualis , cui emolumentum temporale annexum non est . At nullus quoque titulus est recuperandi in eo , qui simoniace dedit . Nec enim scelus divino , naturalique juri contrarium , jus ullum tribuere potest : et datio simoniaca , scelus est divino , naturalique juri contrarium : ergo nullum jus tribuit . Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 62. a. 5. ad 2. ait , *quod aliquis dupliciter aliquid dat illicite . Uno modo quia ipsa datio est illicita , & contra legem , sicut patet in eo , qui simoniace aliquid dedit ; & talis meretur amittere quod dedit . Unde non debet ei restitutio fieri de his . Et quia etiam ille , qui accepit , contra legem accepit , non debet sibi retinere , sed debet in pios usus convertere* .

TRA-

TRACTATUS II.

De secundo præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temere jurando, vovendo & non servando, de quibus hic agendum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex Blasphemia?

REsp. Blasphemia directe opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convicii, seu contumeliæ in Deum, sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando vera, sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur, sive etiam dicendo vera, sed quæ ad ejus dehonorationem, seu vilipensionem tendant: ut fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. ita commun. DD. S. Th. 2. 2. *q.* 13. Bon. *disp.* 3. *q.* 8. Sanch. 2. *mor. c.* 82. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 6. *&c.*

Unde resolves.

1. Blasphemat, qui contra Deum infrendens, ei maledicit: item, qui ait se aliquid acturum eo invito: item, qui eum negat, qui jurat serio per deos falsos, qui eum vocat tyrannum, injustum, nolle, aut non posse nos juvare, non curare nostra, dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia bene esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ quidem si quis credat ita esse, & non tantum in ira, aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, idest cum hæresi conjuncta: quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecativa. Hurt. 2 2. *d.* 91. *sect.* 12. §. 54.

2. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet verba non adsint: ut spuere in cælum, infrendere dentibus, &c. imo etiam sola mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

ANIMAD. I. 3. *Blasphemat item, qui in sanctos, vel sacra contumeliosus est, intellige, ut sancti sunt, sive cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam honor censeatur tangi, quia alioquin tantum erit contra duliam, si nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si joco fiat, verbi gratia, si sanctos Crispinum, & Crispinianum voces sutores, Joannem, & Paulum eunuchos*: grave vero erit, si contemptim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos hæc dicas. Licet vero blasphemiæ in Deum non admittant materiæ parvitatem: *multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos.* Esc. t. 1. *Extr.*

ANIMAD. II. 4. Blasphemat item qui juratus, etsi non contra Deum, sed contra alios, aut alias, eadem tamen serio profert, quæ ex sua significatione, aut modo loquendi, ac circumstantiis importaot imminutionem divini honoris, aut improperii: *licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirecte, & virtualiter: quamvis id ex subreptione sæpe sit veniale tantum, si tantum moraliter fiat.*

5. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raro contingit) indirecte, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. Laym. *l. c.*

6. Blasphemat item, qui injuriose usurpat membrum Christi: v. g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cum ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. Laym. *ibid. n.* 12.

7. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali serio conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eo quod juramenta ita impetu naturali effusa non sunt voluntaria nec in se, nec in causa, utpote retractata proposito efficaci. Laym. *l. c.* t. 2. *c.* 3. *n.* 6. V. Escob. t. 1. *c.* 3. *n.* 36. Si non conetur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. Laym. *l. c.*

8. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in subita commotione, tametsi non satis excusare videatur quod quidam ajunt, iis verbis aliud se non intendere, quam usurpare tanquam interjectiones significativas iræ suæ: tum quia æque se possunt assuefacere ad verba alia iræ, & seriæ voluntatis significativa: tum quia, tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere usurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonorativa Dei.

9. Quod si vero quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantum, nude nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. o Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine iis circumstantiis, quibus contemptus importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana usurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia grave, ut Cajet. & Armilla, V. *Blasphemia*, & Sanchez supra. Quamquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia raro abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, ejusque sacra censentur inhonorari, raro excusantur, & merito absterrentur homines a similibus dictis, ut notat Laym. *l. c.*

10. *In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, fulgur,* &c. *etsi multi confundant cum blasphemiis, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio, quæ plerumque* (saltem, quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) *ob subitam commotionem, & inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis non est nisi venialis*: quia cum se homines reflectunt, ajunt longe aliter se sentire, ac sensisse, ita ut videantur interjectiones tantum quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interjectionibus uti. Bon. *l. c.* ex Nav. Tolet. Reg. &c. Bald. *d.* 25. *n.* 10. *ubi etiam censet veniale tantum esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eo quod non lædat graviter caritatem. Verum Molin.* &c. *non audent id excusare a mortali, propter fœditatem, horrorem, & perversitatem.* Grave autem est, si subditi Superioribus, filii parentibus (licet materialiter tantum) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est grave contra debitam reverentiam. Bald. *l. c.* vid. infra *l.* 5. *c.* 3. *d.* 16. ANIMAD. III.

11. In ira usurpare dæmonem sine imprecatione, non est per se peccatum, assidua tamen ejus nominatio non decet Christianum: & ratione scandali posset esse gravis. Laym. *l. c.*

12. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ, videlicet utrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre, est probabile secundum Suar. Sanch. Regin. Axor. Laym. Dian. *R.* 50. Lug. *d.* 15. *n.* 2. *Contrarium tamen tenet* Trull. *l.* 1. *n.* 11. *d.* 2. *n.* 5. cum Dian. *p.* 1. *de circumst. R.* 30. ANIMAD. IV.

ANIMADVERSIO I.

HIc Bus. satis involute loquitur. Distinguit Sanctos, ut Sancti sunt, & ut homines in terris. An Sancti ut homines in terris, Sancti non sunt? An tunc solum Sancti esse cœperunt, cum in cælum conscenderunt? At certum est, eos in cælum conscendisse, quia Sancti in terris fuerunt. Itaque si contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur, duliæ quidem directe repugnas. (Nec enim alius cultus Sanctis tribuitur, aut tribuendus est.) At duliæ imminutio Deo semper contumeliosa est, veraque blasphemia, ut docet S. Th. 2. 2. q. 13. ar. 2. ad 2. quia qui Sanctorum honorem imminuit, Deo, qui eorum sanctitatis principalis causa, & auctor est, contumeliam irrogat.

Quod veniale est, si joco fiat, v. g. si Sanctus &c.

Sanctos viros sutores, fabros, eunuchos &c. si tales fuerint, reverenter appellare, nihil mali est; at si in contumeliam eos ita vocites, etiamsi joco id fiat, contumelia in Deum redundat, ideoque a gravi culpa excusari nequis. Neque enim blasphemiæ scelus joco minuitur, sed augetur, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 3 p. 104. n. 11. nihil quippe scelestius est, quam joci causa Dei majestatem contumeliosis verbis lædere; quasi divina Majestas, res sit in jocum vertenda. Hoc porro fit, cum contumeliæ in Sanctos per jocum impie evomuntur.

Multi tamen admittunt (parvitatem materiæ) *in iis, quæ fiunt contra Sanctos.*

D. Thom. 2. 2. q. 13. ar. 2. quærit, utrum blasphemia sit semper peccatum mortale; & respondet, *quod blasphemia est peccatum mortale ex suo genere: quia secundum genus suum repugnat caritati divinæ, quia derogat divinæ bonitati*. In Resp. 3. illud tantum excipit, *si quis subito ex aliqua passione in verba imaginata prorumpat, quorum significationem non considerat; & tunc est peccatum veniale, & non habet proprie rationem blasphemiæ*. Omnis ergo blasphemia proprie dicta, juxta S. Doct. est mortalis. *Alio modo* (blasphemia sine deliberatione procedit) *quando advertit, hoc esse blasphemiam, considerans significata verborum; & tunc non excusatur a peccato mortali, sicut nec ille, qui ex subito motu iræ aliquem occidit juxta se sedentem*. Ergo blasphemia, quotiescumque est voluntaria, est semper peccatum mortale. Nam etiam blasphemia in Sanctos derogat divinæ bonitati, unde omnis sanctitas derivatur. Hinc Concina Theol. t. 3. p. 102. n. 1. recte ait: „ Nunquam ergo ex parte materiæ blasphemia erit „ peccatum veniale, eo quod materia isthæc parvitatis „ gradus minime excipiat. "

ANIMADVERSIO II.

Blasphemat item qui iratus &c. *licet enim eam* &c. *intendit tamen indirecte, & virtualiter*. Hactenus recte.

Quamvis id ex subreptione sæpe sit veniale tantum, si tantum moraliter fiat.

Illud *si tantum moraliter fiat*, fateor me non intelligere, nec divinare volo. Ceterum hæc Busembau doctrina intelligenda, aut corrigenda est juxta sensum D. Thomæ mox allati in Resp. ad 3.

ANIMADVERSIO III.

Hoc quoque intelligendum, aut corrigendum est juxta D. Thomam mox citatum. Ii enim qui aliis dæmonem &c. imprecantur, significationem verborum ex subito motu non advertant, a mortali culpa excusantur; secus, si eam advertant. Cum enim verborum significatio advertitur, imprecatio est voluntaria; & cum ex se sit gravissima, a mortifera colpa excusari non potest.

Ubi etiam censet, veniale tantum esse &c. *eo quod non lædat graviter caritatem*.

Hæc ratio, ut ego sentio, aperte falsa est. Si enim imprecatio dæmonis ex ira aliis facta, caritatem graviter lædit; multo gravius eam lædit, qui eam in semetipsum contorquet; quia unusquisque magis semetipsum, quam alios ex caritate diligere debet. Itaque audiendus est Mol. & alii, qui, ut Bus. ait, *non audent id excusare a mortali propter fœditatem, horrorem, & perversitatem*; & quia ratio adversarii ex mox dictis falsa est.

ANIMADVERSIO IV.

Cave, ne hac contraria opinatione, vel, ut melius dicam, aberratione abripi te sinas, in quam jure invehitur P. Concina Theol. t. 3. p. 101. n. 6. 7.

CAPUT II.

De Juramento.

DUBIUM I.

Quid sit Juramentum.

RESp. Juramentum est invocatio tacita, vel expressa numinis divini, tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in testem alicujus rei. Hæc autem invocatio in eo consistit, quod jurans, quantum in se est, cupiat, ac velit, Deum id quod jurat, testari, & manifestare (si, & quando nimirum illi placuerit, sive in hac vita, sive in altera) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. Ita communiter DD. S. Thom. 2. 2. *qu.* 89. *art.* 1. Bon. *d.* 4. *qu.* 1. *p.* 1. Sanch. 3. *mor. c.* 1. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 1.

Unde resolves.

ANIMAD. I. 1. *Quoad forum internum jurat quisquis interius intentionem habet sive formalem, sive virtualem, & invocat Deum in testem, sive his sive illis verbis, ac signis, sive etiam nullis usus sit: ita ut, si quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet esse juramenta, vere juret; & e contra*. Suar. *l.* 1. *c.* 1. Sanch. *l.* 3. *c.* 1. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 1. Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licite usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus.

2. Quando dubium est de jurantis intentione, judicari solet secundum communem acceptionem verborum, quibus est usus.

3. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel invoco Deum testem: item, *auff meinem eidt, bey meinem eidt*, nisi aliud de usurpantis intentione constet, quia multi ita loquuntur, v. g. *ich schwer e dir ein aidt*, vel *bey meinem eidt*, hoc, vel illud faciam: quorum tamen mens non est serio id jurare, sed tantum iracunde, & gravius affirmare. Laym. *l. c. c.* 2.

4. Fides a Sacerdotibus loco juramenti exigi solita per eorum consecrationem, uti & formula illa Principum, *bey Unser Furstlichen Ehren, o der Creuen*, etsi non sint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco juratæ promissionis; uti & si a personis illustribus, vel nobilibus dicatur, *bey meiner Adlichen Ehren, Creuven, und Glauben*. V. Layman *l. c. c.* 2.

ANIMAD. II. 5. *Formulæ hæ, Deus novit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor; Deus novit omnia, Deus videt meam conscientiam, censentur tantum narrative proferri, non invocative (atque adeo non sunt juramenta) nisi aliud constet, aut circumstantiis probetur*. Laym. *l. c. n.* 4. Bonac. *qu.* 1. *p.* 2. ex Suar. Less. Sanch. &c.

ANIMAD. III. 6. *Non sunt juramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis: v. g. expono caput meum, amputentur mihi aures, ni ita sit*, &c. Vid. Sanch. *l. c. n.* 42.

ANIMAD. IV. 7. *Non vere jurat, qui, ut juramentum coactus vitet, dicit, se jurare per omne id, per quod potest*; quia, cum res nulla sit, per quam absque necessitate jurare licite possit, censetur per nihil jurare intendisse.

ANIMAD. V. 8. Non sunt juramenta (quod Confessarii, & Catechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) vere, certe, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, *fide boni Christiani, vel Sacerdotis*, vel Regis; per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. ut habet Less. *c.* 42. *d.* 1. Bonac. *l. c.* quia tantum significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitia veritatis; nec in testem adducitur Deus: esset tamen juramentum dicere, per fidem catholicam, per sanctum Evangelium: quia tunc censetur in testem adduci illius fidei, & Evangelii auctor. V. Laym. *l. c.*

ANIMAD. VI. 9. Non jurat, qui dicit, tam verum est, quam Sol lucet, quam hic sedeo, ambulo, &c. Unde etsi comparatio falsa sit, tantum est mendacium, cum nullus in testem invocetur. *Idem est, si dicas, quod dire, est Evangelium, est instar fidei, est de fide*, &c.

10. Quamvis hæ, & similes comparationes, *tam verum est, quam Deus est, quam Christus est in venerabili Sacramento, quam verum est Evangelium*: item, *tam sum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciscus*, &c. communiter videantur continere juramentum cum blasphemia; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem invocatur. Neque videtur esse blasphemia, si sit verum, & animus proferentis sit significare tantum similitudinem; ut sensus sit, hoc verum esse suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tunc vero esset blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundum æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei. Sanch. 2. *mor. c.* 31.

ANIMAD. VII. 11. *Non est juramentum, cum quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum, ut si dicas: jure per hanc barbam, vestem*, &c. Censetur autem juramentum, cum fit per creaturas nobiliores: cum per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis singulariter residet, ac relucet: sic v. g. dum juratur per cælum, intelligitur istius habitator: dum per terram, is, cujus hæc est scabellum: dum per templum, is, qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dum per Crucem, is, qui in ea fixus est; dum per Evangelia, ea tangendo, aut nominando,

is,

is, cujus ea verba sunt. Bon. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 4. Suar. Sanch. *ll. cc.*

DUBIUM II.

Quotuplex sit Juramentum?

Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantum accidentales, quæ speciem non mutant, ut in confessione distinguere non sit opus. Suarez, Less. Bon. *p.* 2. Itaque dividitur

Primo in Verbale, Reale, & Mixtum; cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, ut erectione digitorum, contactu Crucis, Sceptri, Evangeliorum: vel & verbis simul, & actione corporali, unde & vocatur juramentum corporale. V. Bonac. *p.* 2.

Secundo in Invocatorium, seu contestatorium, & in Execratorium, seu imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter, ut testis, invocatur; hoc autem, quo non solum vocatur ut testis, sed etiam ut vindex, cum jurans se, vel alium dilectum, vel aliquid sui, aut suorum subjicit Deo puniendum, si falsum dicat: ut, ita me Deus amet, adjuvet: puniat me Deus: faciat Deus, ut hinc nunquam sanus surgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear; tollat me Deus subitanea morte: in æternum damnet: super animam meam, &c. in quibus quando falso juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra caritatem sui, aut proximi, Scholastici controvertunt. Negant Suar. Valent. &c. quia non solet quis etiam amico suo tale malum ex animo imprecari; sed potius cogitat Deum non facturum esse. V. Bonac. *d.* 4. *qu.* 1. *p.* 2.

Tertio in Assertorium, & Promissorium. Illud est, quo præterita, vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium; ut v. g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, utrum per Deum, an Sanctos juraris: quia est ejusdem speciei malitia, cum jurans semper intendat Deum adducere in testem. Suar. Less. *c.* 42. Lugo *d.* 16. *n.* 286.

DUBIUM III.

An, & quando sit licitum jurare.

Resp. Juramentum, si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus Religionis, ut omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo observantur hæc tria. 1. Est judicium, quod exigit, ut cum discretione, prudentia, consideratione, ac reverentia, non sine necessitate, aut gravi causa fiat. 2. Est justitia, quæ exigit, ut quod juratur, sit res justa, licita, & honesta. 3. Est veritas, ut nimirum sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; ita ut, prout ex defectu alicujus horum minor, aut major in Deum injuria, aut irreverentia redundare censetur, ita quoque majus, aut minus committatur peccatum.

Unde resolvitur.

ANIMAD. VIII. 1. *Quoad judicium, si hoc solum desit, ut plurimum est veniale tantum: ut si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine.* V. Sanch. *l.* 3. *c.* 6. *n.* 22. Less.

ANIMAD. IX. 2. *Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in investigatione veritatis, vel tollenda consuetudine.* Sanch. *n.* 10.

3. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem jurandi sine attentione sitne verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

4. Quod ad justitiam spectat, peccat mortaliter, qui jurat se facturum rem mortaliter malam: ut se aliquem interfecturum, quia est gravis irreverentia, divina auctoritate se ad peccatum mortale quasi obligare, ita ut hic duæ malitiæ concurrant: una, quod velit malum; altera, quod ad hoc abutatur auctoritate Dei odio habentis omne malum. Bon. *l. c. p.* 3. Less. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 3.

5. *Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam:* cum ibi levis tantum irreverentia censeatur. Bon. *ibid.* Less. *l. c.* ANIMAD. X.

6. *Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia evangelica:* ut se non ingressurum Religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. Suar. Less. Sanch. Bon. *l. c.* ANIMAD. XI.

7. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum irreverentia; quippe cum adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit, aut possit decipere testando falsum. Nec hic excusat levitas materiæ: quia, sive hæc sit gravis, sive levis, seria, sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale juramentum dicitur perjurium. S. Thom. 2. 2. *qu.* 79. *ar.* 7. Less. Sanch. Bon. *l. c. An autem, & quando perjurium possit esse veniale per accidens*, vid. Escob. *t.* 1. *c.* 3. *n.* 6. ANIMAD. XII.

8. Nec excusatur, vel qui jurat verum, si is putabat esse falsum, vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi a parte rei verum sit. Sot. Nav. Bon. *l. c.*

9. Peccat æque graviter, qui ab altero exigit juramentum, sciens eum esse pejeraturum. *Excipe, nisi justa causa, & necessitate exigat: quia tunc perjurium ex sola pejerantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cum utatur suo jure.* Quod tamen extra judicium raro habet locum in privatis personis. S. Thom. *q.* 29. Suar. *l.* 3. *c.* 13. & 14. Sanch. *l.* 3. *c.* 8. ANIMAD. XIII.

10. *Non pejeravit, qui juravit aliquid reipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putavit esse verum.* ANIMAD. XIV.

11. *Excusari subinde quidam simplices a mortali perjurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cum usurpant quasdam formulas juratorias, ut, per animam meam, puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in testem, sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem mali non tanti momenti.* V. Bon. *l. c.* Laym. *c.* 14.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione?

Resp. *Jurare cum æquivocatione, quando justa causa est, & ipsa æquivocatio licet, non est malum: quia ubi est jus occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quod si sine justa causa fiat, non erit quidem perjurium, cum saltem secundum aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum juret:* erit tamen ex genere suo mortale contra religionem: cum sit gravis irreverentia ad alterum in re gravi decipiendum usurpare juramentum. Ita communiter DD. Sanch. *l.* 3. *c.* 6. Bon. *p.* 12. Laym. *c.* 13. ANIMAD. XV.

Unde resolvitur.

1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, sed sponte sua jurat: quia tunc tenetur uti vocabulis secundum communem significationem, inquit Tolet. *l.* 4. *c.* 21. eo quod non habet rationem æquivocandi.

2. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando juramentum juste exigitur, ut a judice, vel superiore, in re gravi. Bon. *l. c.*

3. *Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, ut probabiliter docet Sanchez l.* 3. *c.* 6. *contra alios: quia sola discretione, sive judicio caret.* V. Bon. *l. c.* ANIMAD. XVI.

4. *Licet æquivoce jurare, si juramentum exigatur injuste, ut v. g. si quis exigat juramentum, qui jus non habet, v. g. judex incompetens: vel si non servet ordinem juris.* Item, *si exigatur per vim, injuriam, metum, v. g. si vir exigat juramentum ab uxore de adulterio occulto; si latrones exigant a te lytrum cum juramento.* Sayr. *l.* 4. *c.* 3. & *l.* 1. *c.* 17. Less. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 15. ANIMAD. XVII.

5. *Qui*

Animad. XVIII. 5. *Qui exterius tantum juravit sine animo jurandi, non obligatur, nisi forte ratione scandali, cum non juraverit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi,* ut servet. Sanch. 7. *mor. c.* 10. *n.* 11. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.

DUBIUM V.

Qua, & quanta sit obligatio juramenti promissorii?

Resp. 1. In juramento promissorio duæ affirmantur veritates, una de præsenti primaria, quod scilicet jurans habeat animum implendi quod promittit, altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit suo tempore, quod promittit: sive promittat Deo, & est votum cum juramento, sive homini, & est jurata promissio humana. Unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ita communiter DD. ut Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Bon. *p.* 7.

Unde resolves.

1. Defectu primæ veritatis jurans vere peccat mortaliter, si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva, sive magna: licita, sive illicita: vel si dubitat, an facturus sit, necne, quod jurat, vel si putat sibi moraliter impossibile, ut impleat quod promittit, quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *ibid.*

2. Defectu secundæ veritatis vere pejerat is, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter

Animad. XIX. implere potest. *Id solum hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum juramento, ut v. g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu porta* &c. *an, inquam, sub gravi peccato teneatur hæc servare.* Ubi speculative quidem videtur, quod sic, quia vere adductus est Deus ut testis, quod sit facturus: ergo si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deus testem falsum. Cajet. Val. Tol. *l.* 4. *c.* 22. *Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium*, ut Sanch. V. Laym. *sup. c.* 4.

Animad. XX. 3. *Illud certum est, quod si ex eo quod jurasti, tantummodo parum aliquid non serves, non est grave:* v. g. si jurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. Sanch. *t.* 1. *l.* 4. *c* 12. *n.* 21. *quia tunc excusat parvitas materia.* Et sic excusantur, qui jurant servare statuta alicujus Capituli, Collegii, Universitatis &c. si postea parvum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis, & aliis ministris justitiæ; ut & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurasset, parum tantum detraheret. Navar. Suar. Sanch. V. Laym. Bon. *p.* 14.

Animad. XXI. 4. *Obligaris probabiliter juramento promissorio, etsi extortum sit a te per injuriam, ac metum, ut si oblitus uti æquivocatione, jurasti prædonibus dare lytrum, usurario usuram.* Bec. 2. 2 *q.* 82. &c. *Negat tamen Azor. tr.* 1. *l.* 11. *c.* 7. *q.* 2. *in materia tamen matrimonii, quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum nullum est; hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo videtur relaxatum ipso jure*, ait Cajet. V. *Perjurium*. Suar. *c.* 9. Sanch. Bon. *p.* 9.

5. Obligaris item, etsi juramentum sit errore, aut dolo extortum, si dolus, vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales non ma-

Animad. XXII. gni momenti: *nam si versetur circa substantiam; ut v. g. si anulum te daturum alteri jures, putans esse ferreum, cum sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non jurasses, non obligaris.* V. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 11. Suar. &c.

Animad. XXIII. 6. *Non inducit ullam obligationem, si jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, ut habet Cajet. indifferentem, quæ nec ex fine, nec ex circumstantiis cohonestatur;* quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum, ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. Bon. & alii communiter. Ubi nota ex Laym. *sup. cap.* 6. juramentum non convalescere, etsi talis res illicita, & vana, postea mutatis circumstantiis fiat honesta, cum juxta reg. 18. juris in 6. non firmetur tractu temporis, quod initio non subsistit.

7. Nec obligaris implere, si quid jurasti contra consilia evangelica; ut non ingredi Religionem, non dare eleemosynam &c. Mol. Sanch. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licet peccaris talia jurando, non tamen peccas non implendo. Cajet. V. *Perjurium*.

8. Teneris implere, nec potest commutari in aliud opus melius, ut verbi gratia, religionem, si aliquid jurasti in utilitatem, aut gratiam alicujus hominis, aut aliquorum; dummodo sit honestum, & sine peccato impleri possit. Unde, verbi gratia, alumnus, qui juravit se serviturum Principi, aut huic, vel isti Ecclesiæ &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. *Excipe tamen, si jurasses Titia eam ducere:* nam eo casu potes, ea relicta, ingredi religionem: *quia juramentum sortitur naturam actus, cui apponitur: promissioni autem matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem.* Vide Laym. *c.* 6. Bon. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 3. Animad. XXIV.

Resp. 2. *Juramentum promissorium eamdem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio, vel propositum, cui est annexum. Ratio est, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum.* Less. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 2. Bon. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 6. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 17.

Unde resolves.

1. Titius, qui cum juramento promisit nuptias Bertæ diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ &c. non tenetur stare juramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

2. *Qui urbanitatis causa juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum* &c. *non peccat contra juramentum, si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissia illa*, vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam, nisi me coegeris, qua sublata, non obligat, & consequenter nec juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente juri suo. Bon. *l. c.* Sanch. Less. Trull. Animad. XXV.

3. Qui juravit se servaturum decreta, & regulas, vel statuta alicujus Congregationis, Universitatis, vel Capituli, tantum tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, vel servantur a majore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter a statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. Trull. *l. c.* Azor. Less. Dian. *p.* 2. *tr.* 6. *R.* 39. Animad. XXVI.

4. *Qui juravit se servaturum secretum, non peccat contra juramentum illud detegendo, quando non potest illud celari absque gravi suo*, vel alterius damno, quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione. (Si non noceat.) Syl. Bon. Sanch. Trull. *l. c.* Animad. XXVII.

5. Qui juravit Judici se dicturum quæ novit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. Less. Bon. Trull. *l. c.*

6. Qui juravit, se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi juramenti solvere, si a creditore terminus solutionis prorogetur: quia cum hic cedat juri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter juramenti. Azor. Bon. Trull. *l. c. n.* 18.

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissoria juramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, a Tol. & Cajet. recensentur isti. 1. Si quod bonum erat tempore juramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti, quam impleri. Sanch. *c.* 15. 2. *Si juramentum mutes in opus aliquod aperte melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest*, ut ha- Animad. XXVIII

bet

bet Tolet. *cap.* 23. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum jurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. 3. Si notabiliter mutetur status rei, ut si v. gr. jurasses aliquem punire justa punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periculo condonare: quia juramentum obligabat, servato eodem statu, in quo non pœniteret. Laym. *cap.* 9. 4. Si res jurata facta sit inutilis ad intentum, maxime si magis illius destructiva; ut si v. g. ex correctione impœnitentis filii notaretur is magis destruendus, quam emendandus, aut sit turbanda familia, secuturæ rixæ cum uxore, & sic præstet non corrigere. Regin. *l.* 18. *cap.* 56. Bon. *l. c. p.* 14. 5. Si ita stant conditiones illæ, quas in quovis promissorio juramento tacite subintelligi natura, & DD. docent. Tales autem sunt, ut Laym. dicit *sup. c.* 9. 1. si potero. 2. salvo jure Superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus jam positis, & potestate Superiorum in suos, ac suorum vota, a Laym. *hic cap.* 11. & aliis communiter hæc traduntur.

1. Quod spectat ad irritationem; irritare, & annullare potest juramentum omnis Superior, maritus, aut dominus, qui, & quomodo irritare potest suorum vota, Sanch. *c.* 69. *n.* 7. Suar. Azor. Fill. *l.* 25. *c.* 9. *p.* 17. *dub.* 6. V. Caput sequens.

2. Possunt & iidem irritare juramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem, seu contractum infirmare iis concessum est.

Animad. XXIX. 3. Quoad dispensationem: *quicumque habet potestatem ordinariam, vel delegatam, vel privilegium dispensandi in votis, potest in iisdem dispensare, etiamsi jurata sint.*

4. *Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.*

5. Quod attinet ad remissionem, sive relaxationem, juramentum factum in favorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subjecta est.

6. Et is quidem potest remittere, etsi talis favor ei juratus esset propter Deum: v. g. si quis propter Deum jurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa juramentum illud relaxare, ut habet Navar. & alii, contra Sotum, & Sylv. quia licet juramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in favorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

7. An etiam civilis potestas relaxare possit juramenta suorum subditorum in temporalibus, quando justa causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam injuriam extorta sunt, controvertitur. Alii negant, alii ajunt apud Laym. Probabile est, quod docet Sanch. *l.* 3. *c.* 12. cum Suarez, non posse relaxare directe, sicut potestas ecclesiastica, quando dispensat; sed tantum indirecte, v. g. ratione materiæ, vel supplendo vicem ejus, cui juratum est, & qui remittere debeat. Plura ad forum externum spectantia circa juramentum vide apud Laym. *sup. c.* 11. Bon. *l. c.*

Animadversio I.

JUxta Busembaum quoad forum conscientiæ non jurat qui juramenti formulis utens, nullam jurandi intentionem habet, vel habet intentionem non jurandi. Hæc opinio adeo mihi absona est, ut de mente Busembaum, qui eam hic satis non aperit, dubitaverim. At seipsum perspicue explicat hoc cap. dub. 4. c. 5. imo ejus opinio, ut habet Concina Theol. t. 3. p. 439. qu. 6. communis est; quam tamen ipse valide confutet, & adversariorum cavillos diluit. An jurantis intentio, rerum naturam, & vocabulorum vim pervertere, & prout libuerit, inflectere potest, itaut quæ ex verborum notione vera juramenta sunt, juramenta non sint? Si animus non jurandi hominem voce jurantem a juramento quoad conscientiam liberat; animus non blasphemandi, non detrahendi, non conviciandi, blasphemantem, detrahentem, conviciantem a blasphemia, detractione, convicio purgaret: hoc posterius est falsum, & absurdum: ergo & prius. Juramentum est assumptio, seu invocatio divini nominis in testimonium alicujus rei: juramentum ergo peractum est, cum Deus voluntarie, seu deliberate assumptus est testis rei, quam enuntias. Neque animus non jurandi potest destruere naturam juramenti voluntarie peracti; sicuti animus non faciendi, vel non dicendi, quæ sponte facis, aut dicis, facta, & dicta tua in irritum mittere nequit. Si juramentum quoad conscientiam juramentum non est, cum jurandi animus deest, vel est animus non jurandi, quid ergo est? Est, inquit Tambur. apud Conc. Theol. t. 3. p. 390. n. 2. juramentum materiale instar juramenti e psittaco prolati. Ita sane esset, si jurans, verborum, quibus jurat, sensum non intelligeret, hoc est si voluntarie non juraret: at ponimus, jurantem voluntarie jurare: ergo ejus juramentum, veri nominis, & formale juramentum est; quod tam differt a psittaci juramento, quam homo ab ipso psittaco.

Adversarii gravissimam juramenti fidem de medio tollunt. Quia enim juramenti vis ab animo jurantis, qui nos semper latet, juxta ipsos pendet, etiamsi homo exterius juret, incertum est, utrum reipse juret; ideoque exteriori juramento fides abroganda est.

Ipsa perjuria juxta adversarios culpa vacant, si falsum juratum sit sine animo jurandi; quia ubi juramentum non est, ibi perjurium esse non potest. Nec Tribunalia perjuros punire jure possent, nisi prius faterentur, se jurandi animum habuisse. Frustra quoque juramenta imponerentur; quia in jurantium arbitrio situm esset non jurare, cum exterius jurant. An hæc valde absurda non sunt?

Adde, quod, si exterius juramentum sine animo jurandi, juramentum non sit, illud usurpare ex causa liceat. Cur enim id non liceat? imo vero hæc adversariorum doctrina quo spectare potest, nisi eo ut aliquando jurare liceat sine animo jurandi? At, *cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis*, est prop. 25. ab Innoc. XI. proscripta. Ergo implicite proscripta quoque est antecedens doctrina, unde prop. damnata proficiscitur. At hic fortasse inquies, propositionem 25. fuisse proscriptam, non quia qui juret sine animo jurandi, reipsa juret, sed quia mendax est. Resp. at cur mendax est? quia scilicet tale juramentum, verum juramentum est. Nam si juramentum non esset, animus non jurandi ab externa loquendi forma non discreparet; ideoque mendacium abesset.

At objiciunt, juramentum a jurantis voluntate pendere, ideoque juramentum nullum esse, si jurandi voluntas absit.

Resp. Hæc ratio fallacissima est; quæ, si valeret, omnia peccata, furta, adulteria, &c. de medio tolleret, si sine voluntate furandi, adulterandi &c. fierent. Quamquam voluntas ut non furandi, adulterandi &c. dum quis voluntarie furatur, adulteret &c. ita voluntas non jurandi, dum quis voluntarie jurat, ridicula, impossibilis, & contradictoria est. Dum enim quis voluntarie, hoc est advertenter jurat, vult jurare: ergo contradictorium est, ut velit non jurare. Est enim contradictorium velle jurare, & velle non jurare. Huc demum venit adversariorum doctrina, quæ proinde pro nihilo habenda est.

Animadversio II.

Formulæ hæ, *Deus novit*, *Deus testabitur suo tempore*, *coram Deo loquor*, &c. idem prorsus sunt ac *scit Deus*, *testis est Deus*. Porro cum quis ait, *scit Deus*, *testis est Deus*, me verum dicere, seu, quod idem est, rem ita esse, vere jurat; quia Dei testimonium in sui dicti confirmationem assumit. Hinc D. Aug. serm. 180. de verbis Ap. ait: *Non vos fallant, qui nescio quomodo volentes ipsas jurationes discernere, vel potius non intelligentes, dicunt, non esse jurationem, quando dicit homo, scit Deus, testis est Deus, invoco Deum super animam meam, verum me dicere.... Ita ne vero quisquis est pravi cordis, & perversi cordis, si dicas, per Deum, juras; si dicas, testis est Deus, non juras? quid est enim, per Deum, nisi testis est Deus? aut quid est, testis est Deus, nisi per Deum?* Ergo omnes formulæ a Bus. allatæ verum sunt juramentum, cum assumuntur in confirmationem dictorum.

At, inquit Bus. „ illæ formulæ censentur tantum narrative proferri, non invocative, nisi aliud constet, aut „ circumstantiis probetur. " Resp. illæ formulæ possunt quidem narrative proferri, ut si concionator dicat, Deus novit abscondita cordis; at cum adhibentur in confirmationem dictorum, invocative proferuntur, & sunt veri

nomi-

nominis juramenta, ut ex D. Aug. & ratione allata liquet. Non est ergo hic res involvenda, & peccatorum excusationes prætexendæ.

Juramentum quoque est, cum Sacerdos aliquid promittit, aut ita esse affirmat per suum sacrum characterem, quidquid contra dicat Bus. hic c. 4. proxime superiori; quia illa affirmandi, aut promittendi ratione, Deum, qui sacri characteris auctor est, suæ assertionis, aut promissionis testem assumit. Si enim qui dicit, *Per caput meum ita est*, jurat juxta illud Matth. 5. *Nolite jurare omnino neque per cælum, neque per terram, neque per Hierosolymam, neque per caput tuum;* multo magis jurat qui rei sacræ attestatione aliquid confirmat.

ANIMADVERSIO III.

La-Croix p. 215. n. 258. ait, non esse juramenta, *sim nequam, sim fur, si ita non est*.

Concina quoque Theol. t. 3. p. 388. n. 53. ait, „ non „ esse juramenta, si quis dicat, *sim nequam, mendax in-„ fidelis, hæreticus, sim fur, amputetur mihi nasus, auri-„ cula, si ita non est.* “

Segnerius contra serm. mor. p. 1. serm. 10. ait, juramenta execratoria esse ista: *Se non è il vero, che io mi sprofondi, che un dì mi mangi i figliuoli miei per la fame;* &, ut ego sentio, recte. Nam istæ imprecationes assumuntur in confirmationem dicti, Deusque non solum ut dictorum testis, sed etiam ut mendacii ultor invocatur. Perinde enim est, ac si dixeris: Deus vitam, aures &c. mihi eripiat, vel suam gratiam subtrahendo, hæresi, nequitiæ, &c. me permittat, nisi verum sit quod dico. Hinc D. Th. 2. 2. q. 89. art. 1. ad 3. ait: *Duplex est modus jurandi. Unus quidem per simplicem Dei contestationem, sicut cum aliquis dicit*, Est mihi Deus testis, vel coram Deo loquor, vel per Deum, *quod idem est, ut dicit August.* (Hoc confirmat mox dicta ad cap. 5.) *Alius modus jurandi est per execrationem, dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad pœnam obligat, nisi sit verum quod dicitur.* Atqui in formulis Busembau, Concinæ, Segneri aliquis obligat se ad pœnam, nisi sit verum, quod dicit. Ergo per execrationem jurat; quod confirmat D. Aug. in Ps. 7. inquiens: *Jurare videtur per execrationem, quod est gravissimum jurisjurandi genus, cum homo dicit, si quid feci, illud patiar*, ex. gr. nasi amputationem, mortem, divinæ gratiæ jacturam.

Neque vero formulæ recitatæ sponsiones dici possunt. Sponsio enim, vulgo *scommessa*, eorum est, quæ sunt in nostra potestate. At auricula, nasus, caput &c. non sunt in nostra potestate, sed ad supremum Dei dominium pertinent: ergo de his sponsio fieri nequit; multoque minus de divinis auxiliis, quibus deficientibus homo fit nequam, infidelis, hæreticus. Ergo enarratæ formulæ non sunt sponsiones, sed juramenta execratoria.

ANIMADVERSIO IV.

Non vere jurat qui .... dicit se jurare per omne id per quod potest.

Imo vero hoc gravissimum juramentum merito putari debet. Cum enim quis multis modis jurare possit, e. g. per Sanctos, per Deiparam, per sacra Evangelia, per Christum &c. per hæc omnia jurat, qui ait: *Juro per omne id per quod possum*. Nullum enim alium sensum hujusmodi verba habere possunt; neque Bus. ab his juramenti vim abjudicare potest, nisi ad intentionem confugiat, eique vim tribuat efficiendi, ut quæ exterius juramenta sunt, talia nequaquam sint. Huc scilicet tendit ratio ab eo allata, „ quia, cum res nulla sit, per quam „ absque necessitate jurare licite possit, censetur per nihil „ jurare intendisse. “ At hoc sophisma exsufflatum jam fuit ad c. 5. Nullo quidem modo sine necessitate jurare licet; at cum quis ait, *Juro per omne id per quod possum*, illud *possum* absolute enuntiat, non cum adjectione *licite:* ergo reipsa jurat, quia reipsa multis modis jurare potest.

ANIMADVERSIO V.

Non sunt juramenta (quod Confessarii &c.) vere, certe, in veritate &c. fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis, per conscientiam meam &c.

Hic pono, formulis prædictis non addi verbum *juro*. Si enim hoc addatur, ut *juro in veritate*, *vel super conscientiam meam* &c. non est dubitandum, ut ego sentio, quin sit verum juramentum, ut dicam ad c. 11. Si vero formulæ sine verbo *juro* adhibeantur, illæ *vere, certe, in veritate, per conscientiam meam, super conscientiam meam*, ex se, seu vocum vi, & significatione non sunt juramenta ea ratione, quam affert Busembaum. Quæstio esse potest de illis formulis, *per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis*. Hæc esse juramenta, affirmat Natalis Theol. t. 2. p. 532. reg 30. Sive enim nomine fidei intelligatur fides theologica, seu fidelitas, cum quis ait, *In fide mea*, testem appellat Deum, cujus veritas in utraque fide modo licet diverso promicat. Id confirmat ex Capitulari Aquisgranensi Caroli Magni ab Episcopis approbato, ubi dicitur: *Sunt aliqui, qui per caritatem, & veritatem jurant, & cavent se a juramento nominis Dei, & nesciunt, quod idem est Deus, quod caritas, & veritas, dicente Joanne Apostolo*, quia Deus caritas est. *Item ipse Dominus in Evang.* Ego sum via, & veritas. *Ideo qui in veritate, & caritate jurat, in Deo jurat*. P. Concina Theol. t. 3. p. 385. n. 9. illud *per fidem meam, in veritate, in fide boni viri*, non habet pro juramento ea communi hominum sensu; nisi qui ea verba profert, jurandi animum habeat. At dubitat de iis formulis *per fidem boni Christiani, in fide Christiani, in fide Religiosi, per fidem Sacerdotis* vulgo *da Cristiano, alla fe cristiana, da Religioso, da Sacerdote, in fede di Sacerdote*. La-Croix p. 216. n. 258. ait: „ Sacerdos jurans fide sacerdotali: „ item Princeps in fidem Principis &c. si id faciant in „ circumstantiis, in quibus exigi solet juramentum, de-„ bent in utroque foro præstare omnia, atque si juras-„ sent per Evangelia: idem est, si in judicio jurasti v. „ g. per fidem viri nobilis, quando tenebaris jurare per „ Deum. Idem putant etiam extra judicium Sanch. Go-„ bat, Dicast. aliique, si deliberate dicantur talia ver-„ ba, per consuetudinem esse, & accipi velut jura-„ menta. “

Ex his illud colligere merito possumus, formulas supra descriptas, juramenti vim habere: primo ex intentione loquentis, qui iis utens jurare intendit: secundo ex circumstantiis, in quibus accipiuntur pro juramento: tertio ex communi regionis, & probatorum hominum usu, qui certas formulas pro juramentis habent. Adde quarto, si iis addatur verbum *juro*. Ceterum illæ ipsæ formulæ, *in fide Christiani, Religiosi, Sacerdotis* ancipitem, & æquivocum sensum habere mihi videntur. Vel enim ita intelligi possunt, ut qui eas profert, eam sibi fidem habere velit, quæ Christiano, Religioso, Sacerdoti habenda est; vel ita, ut Deum testem suæ assertionis implicite invocent. Quid ergo? nisi necessitas juramentum postulet, ab iis abstinendum est, juxta illud Matth. 5. *Sit sermo vester, est, est, non, non: quod his abundantius est, a malo est*. Hinc Concina n. cit. merito ait: „ In praxi tamen omnes, quorum ego confessiones audirem, „ abstinere ab ejusmodi expressionibus juberem. “

ANIMADVERSIO VI.

P. Concina Theol. t. 3. p. 507. n. 3. recensitas a Bus. formulas, & illis similes blasphemas esse, asserit; cujus ratio est, „ quia æquant creatam veritatem divinæ veri-„ tati, & quod proprium Dei est, creaturæ tribuunt. “ At hic forte aliquis ita discurret. Sunt quædam veritates naturæ lumine ita certæ, ut nihil certius esse possit, e. g. *Bis duo sunt quatuor, nihil non est causa entis*, & cetera principia per se nota, ac genuinæ demonstrationes. Deum existere, ea demonstrationibus evidentissimum est. At geometricæ demonstrationes non minus evidentes sunt, principia vero per se nota, etiam magis. Tota porro fides eo fundamento nititur, ut Deus existat: ergo omnium fidei veritatum certissima est naturalis existentiæ Dei notitia; qua tamen non minus certæ, & perspicuæ sunt aliæ naturales veritates. Si quis ergo dicat, Tam verum est, totum esse majus sua parte, quam vera est Dei existentia, Evangelium, &c. est ne hic blasphemus? Maxime, inquit, quia æquat creatam veritatem divinæ. Quid si quis id inficietur? qui enim ita loquitur, veritates a Deo profectas inter se comparat. Sicuti enim fidei veritates a Deo revelante derivantur, ita naturales veritates ab ipso Deo, naturæ lumen infundente, proficiscantur. Illi quidem creatam veritatem divinæ æquant, & blasphemi sunt, qui dictis hominum non minus se credere ajunt, quam fidei articulis; vel qui incertas veritates tam certas se habere dicunt, quam fidei articulos. At blasphemi non videntur, qui certissimas naturales veritates tam veras se habere dicunt, quam Dei existentiam, aut fidei articulos; qua tamen de re alii judicent. Hæc tamen dicta ego non probo; quia etsi non philosophicas, pias tamen aures offendunt. Et ratio est, quia Dei existentia, & fidei mysteria non solum pro certissimis habenda sunt, sed pio animi sensu iis tenacissime adhærendum est; quod alterum naturalibus veritatibus non convenit.

Qui vero ait, *tam sum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciscus* &c. id usurpare solet quoad certum crimen sibi imputatum; a quo etiamsi liber sit, arrogantius tamen, ac præsertim in B. Virginem contumeliose loquitur. Nam suam innocentiam B. Virginis innocentiæ etiam quoad determinatam culpam æquare, stultitiæ, ac arro-

arrogantiæ impudentissimæ est. Quamquam enim in eo genere aliquis se non peccasse pro certo habere sibi videatur, facile fallitur. Si non peccavit facto, at dicto, & cogitatione aut graviter, aut saltem leviter peccavit. Præterea certissimum est, ejus animum ab ea culpa tam vehementi, ac puro affectu non esse alienum, ac Sanctissima Deipara. Hæc ergo temeraria, impudentia, & contumeliosa in Sanctissimam præsertim Deiparam dicta Confessarii, Concionatores, & alii valde increpent; præsertim cum scelesti, aut saltem minus probi, non boni innocentesque viri has locutiones adhibere soleant.

ANIMADVERSIO VII.

Idem videtur sentire Conc. Theol. t. 3. p. 385. n. 8. Ego contrarium censeo. Juramentum enim est, ut definit ipse Bus. c. 2. dub. 1. invocatio tacita, vel expressa numinis divini, tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in testem alicujus rei: at qui ait, *juro*, Deum vocat in testem: ergo reipsa jurat; contradictorium scilicet est, ut qui ait *juro*, non juret. Neque vero illa additio *per hanc barbam*, *vestem*, aut alias res viliores, juramentum jam peractum in nihilum mittere potest; præsertim cum juramento contraria non sit. Res enim omnes etiam maxime viles ad Deum, veluti principium, & finem natura sua referuntur, ejusque veritatem falli nesciam mirifice exhibent; cum necessario veræ, supremæque veritati conformes sint.

Qui ait, *Juro per hunc Dei panem*, *per Dei ignem* &c. vere jurat, ut fatetur P. La-Croix p. 216. n. 258. & P. Concina, & negari jure non potest. At cur jurat? Quia Deum in testem vocat. Porro etiamsi omittatur illud *Dei*, Deus nihilominus in testem vocatur, dum dicitur, *Juro*. Quid enim est *juro*, nisi Deum testem appello?

Præterea si quis dicat, Juro per vitam mei æqui, per conservationem hujus arboris, aut alterius rei inanimatæ, reipsa jurat, ut docent Leander, Suar. Sanch. nec inficiatur Concina. Cur ergo juramentum non est, cum quis ait, Juro per meum equum, per hunc arborem, ignem &c.? formula enim eadem est.

Christus Matth. 5. loquit: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.* Ego autem putem, *per cælum* omnia intelligi, quæ in cælis sunt; *per terram* omnia, quæ in terris; *per caput tuum* omnia, quæ in homine. Nam omnia hæc sui Creatoris majestatem suo modo repræsentant; ideoque perinde est, seu per rem magis, seu minus præstantem jures. Nec enim in juramento, res, per quam juratur, nobilitas, aut vilitas, sed Dei majestas attenditur, quæ in qualibet vel minima re mirifice elucescit.

ANIMADVERSIO VIII.

Si judicium eo sensu desit, ut sola jurandi necessitas absit, esse tantum veniale peccatum, non diffiteor. Primo quia tale juramentum in Scriptura nec æterna pœna dignum, nec exosum, nec iis vocibus perstringitur, quæ letalem culpam indicent. Exod. 20. dicitur: *Nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Eccli. 23. *Sic omnis jurans, & nominans* (Sanctos) *in toto a peccato non purgabitur*. Et v. 14. *Et si in vanum juraveris*, (hoc est, ut explicat D. Th. 2. 2. qu. 89. art. 5. ad 3. *sine debita causa, & necessitate*) *non justificabitur*, hoc est, ut interpretes ibi notant, juste non agit.

2. Ex communi sententia, quam sequitur Segnerius serm. 10. p. 1. & Concina Theol. t. 3. p. 418. n. 5.

3. S. Ambrosius lib. de exhort. Virg. c. 11. juramentum graviter reprehendit, quatenus perjurii periculum continet. *Qui autem*, inquit, *non jurat, utique non pejerat: qui autem jurat, aliquando necesse est incidat in perjurium; quia omnis homo mendax.* Ergo juxta mentem D. Ambrosii juramentum non est mortale crimen, nisi adjunctum habeat periculum perjurii. In eumdem sensum loquitur D. August. serm. 180. de verbis Ap. c. 11. *Ipsa est angustia, perjurium, præcipitium. Qui jurat, juxta est. Qui non jurat, longe est. Peccat, & graviter, qui falsum jurat; non peccat, qui verum jurat... qui autem verum jurat, non peccat, sed prope est ad peccatum... Falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio secura est*; & Innoc. III. c. *Etsi Christus* 26. tit. 24. lib. 2. Decret. inquit: *Sic & juramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis; sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti, & incauta juratione perjurium sæpe contingit.* Ex his satis perspicue colligitur, juramentum non esse letiferam culpam, ubi absit perjurii periculum; ideoque solam deficientiam necessitatis non esse mortalem.

At Bus. addit: *Ut si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine.*

Hic vero Busemb. cum SS. Ambrosio, Augustino, & Innoc. III. mox citatis conciliari non potest. Ex eorum enim textibus liquet, eum, qui ex consuetudine jurat, in proximo pejerandi periculo versari; ideoque mortaliter peccare. Nec enim incauta juratio a frequenti juratione sejungitur. Labilis enim est hominis lingua; & facile fallitur, qui facile affirmat, & negat; multoque facilius pejerat, qui assidue jurat; quia ne pejeres, non solum res vera, sed certa, & explorata esse debet ex Cat. Rom. de 2. Dec. præc. n. 21. & D. Th. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 1. An qui ex quacumque levi causa sæpissime, ac fere in singula verba jurant, uti faciunt consuetudinarii juratores, de rebus certis & exploratis semper jurant? Jurant scilicet, ut Bus. ait, ex levitate animi, hoc est sine consideratione, & cautione, seu res certa sit, seu dubia, & incerta; ideoque falsum sæpe jurant; & dum vere jurant, a perjurio alieni non sunt propter pejerandi periculum. Qui contrarium asserere audent, experientiæ, rationi, & Patribus adversantur, imo ipsi Scripturæ Eccli. 23. v. 9. ajenti: *Jurationi non assuescat os tuum; multi enim casus in illa:* & v. 12. *Vir multum jurans, implebitur iniquitate.*

Hinc corrigendus est La-Croix, qui p. 217. n. 271. ait: „ Si sit consuetudo jurandi non falso, quamvis consuetudinem nunquam retractaverit, non peccat nisi venialiter, quia singula talia, juramenta sunt tantum venialia: " multoque magis, cum inquit n. 272. „ Si sit consuetudo jurandi falso, sed inadvertenter, quam non retractavit, si juramenta, quæ nunc fiunt, non proficiscuntur ab illa consuetudine, sed ex passione, vel subito motu, uti processissent, licet non adfuisset consuetudo, non erit mortale. " Ipsa enim consuetudo ex dictis est proximum periculum perjurii, & multorum perjuriorum origo, multoque magis, si sit consuetudo jurandi falsum.

At, inquit La-Croix, singula talia juramenta sunt tantum venialia.

Resp. Fieri quidem potest, ut aliquod juramentum eorum qui habent consuetudinem jurandi, sed non falso, sit tantum veniale, si videlicet non solum vere jurent, sed etiam adhibita cautione, ut de re certa, & explorata jurent; at hoc raro accidit; ideoque singula juramenta ut plurimum sunt peccata mortalia juxta citatum Scripturæ oraculum, *Vir multum jurans, implebitur iniquitate.*

In eo etiam La Croix fallitur, ut ponat, juramenta jurantis falso ex consuetudine, ab ipsa consuetudine non proficisci, sed ex passione, vel subito motu. Qui enim non habent pravam jurandi consuetudinem, raro ex passione, & subito motu jurant, rarissime falso jurant. At qui falso jurandi consuetudinem habent, sæpe ac sæpissime ex quocumque vel levi motu jurant falsum; ideoque etiamsi juramenti falsitatem non advertant, a mortali culpa non excusantur; quia ipsa inadvertentia est voluntaria in causa, hoc est in ipsa consuetudine, quam non retractarunt, nec corrigere studuerunt. Dum vero La-Croix pro sua sententia citat D. Thomam, falso citat. Nam D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 3. ad 2. infra referendus a perjurio excusat eum, qui *ex lapsu linguæ*, hoc est præter intentionem falsum inadvertenter jurat; non qui ex consuetudine jurandi falsum, falso inadvertenter jurat. Hac de re legi potest Concina Theol. t. 4. p. 155. n. 33. & seq.

ANIMADVERSIO IX.

Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter &c. *juxta quantitatem* &c.

Idem habet La-Croix p. 217. n. 71. imo ait: „ Prout ergo negligentia, aut contemptus hujus examinis erit gravis, aut levis, fietque juramentum cum reflexione ad eam, seu cognitione illius, erit perjurium grave, vel leve. " D. Th. 2. 2. q. 54. art. 3. inquit: *Potest ergo dupliciter contingere, quod negligentia sit peccatum mortale. Uno modo ex parte ejus, quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem si sit de necessitate salutis, sive sit actus, sive circumstantia, erit peccatum mortale.* At veritas juramenti, & vitatio periculi perjurii est de necessitate salutis: ergo negligentia, ex qua veritas juramenti prætermittitur, vel perjurii periculum non cavetur, est ex natura sua mortalis culpa, hoc est seu magna sit, seu parva dicatur; quia culpæ gravitas non ex quantitate negligentiæ, sed ex gravitate ejus, quod ex negligentia oritur, desumitur. Hinc D. Aug. serm. 28. de verbis Ap. inquit: *Homines falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur.* Quid est *falluntur*, nisi culpa sua falluntur? In hac enim hypothesi falsum jurant, hoc est perjurii rei sunt. Sed qui ex incuria seu magna, seu

par-

parva investigandæ veritatis, aut abolendæ pravæ jurandi consuetudinis falluntur, culpa sua falluntur. Ergo rei sunt falsi juramenti, hoc est mortaliter peccant. Hoc conceptis verbis docet Catech. Conc. Trid. de 2. Dec. præc. n. 21. inquiens: *Simili quoque ratione pejerat qui id jurat, quod verum existimat, & tamen revera falsum est; nisi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, & exploratam haberet.* Nota illa verba, *nisi quantum* &c. quæ falso jurantem, dum se vere jurare putat, a perjurio non excusant, nisi cujuscumque negligentiæ in veritate investiganda expers fuerit.

Animadversio X.

Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam.

Hæc est communis sententia, ut ait La-Croix p. 216. n. 265. quam tamen Concina Theol. t. 3. p. 428. n. 4. jure rejicit, solidisque rationibus apud ipsum legendis confutat; quibus adde auctoritatem, & rationem D. Thomæ. Nam omne perjurium juxta D. Thomam 2. 2. qu. 98. art. 3. & omnes, est mortale peccatum: at ex eodem S. Doct. art. 1. ad 1. *quocumque modo quis jurat illicitum, ex hoc ipse falsitatem incurrit; quia obligatus est ad hoc, quod contrarium faciat:* & art. 2. ad 1. inquit, quod *ille qui jurat, se facturum aliquid illicitum, jurando incurrit perjurium propter defectum justitiæ.* Ergo juramentum de quacumque re etiam solum venialiter mala, mortale crimen est.

Hoc spectat prop. 24. ab Innoc. XI. damnata, quæ ita habet: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.* Nam qui jurat, se facturum rem venialiter malam, Deum vocat in testem mendacii. Nam vel habet animum faciendi quod jurat, vel non. Si non, apertum est mendacium; si habet, mendacium nihilominus est; quia contrarium, ac juravit, facere debet; ideoque necesse est ut juramentum falsum sit.

Multo ergo magis letalis culpæ rei sunt qui rem mortaliter malam se facturos jurant, quidquid nonnulli contra senserint; a quibus ipse La-Croix loco mox cit. recedit propter auctoritatem, ut ipse ait, communis, seu communioris sententiæ contrarium docentis.

Animadversio XI.

Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia evangelica, ut &c.

Hanc opinionem, quia communissima esse dicitur, ne ipse quidem Concina deserere ausus est Theol. t. 3. p. 429. n. 6. Sed juxta solidissimam Angelici Doctoris, cujus una auctoritas pluris est, quam recentium contra sentientium exercitus, conceptam mentem 2. 2. qu. 89. art. 7. *quicumque jurat, se aliquid facturum, obligatur ad hoc faciendum, ad hoc quod veritas impleatur:* ergo juramentum, quo quis non obligatur ad faciendum, quod juravit, veritate destituitur: ergo est perjurium, & mortale crimen. At juramentum contra consilia evangelica, non obligat ad faciendum quod juratum est: ergo est perjurium, & mortale crimen.

Præterea qui jurat contra consilia evangelica, vel habet animum faciendi quod juravit, vel non. Si non, perjurium evidens est defectu veritatis de præsenti. Si autem habet animum faciendi quod juravit, gravius peccet. Sicut enim juramento temere peracto, melius est non facere quod juratum est, (consilium enim evangelicum non desinit esse melius, quia contra ipsum temerarium juramentum editum fuit, qua de re D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 2. ad 2.) ita melius est habere voluntatem non faciendi, quod contra consilia evangelica juratur. Hinc ipse Concina p. 430. n. 6. cit. ait: „Si tamen quis omitteret executionem alicujus consilii evangelici ea potissimum ratione, quia juravit talem omissionem, dubio procul mortaliter peccaret; quia error saltem tacitus in fide esset, si crederet juramentum obligare ad ea omittenda, quæ ad evangelicæ perfectionis assecutionem conducunt.“

Adde, quod ex D. Th. art. 7. cit. juramentum falsum est, cum non fit id, quod juratur: ergo falsum quoque est, aut etiam multo magis, cum id juratur, cujus oppositum facere etiam peracto juramento melius est. At cum juratur contra consilia evangelica, oppositum ejus, quod juratum fuit, melius est. Ergo

Tandem cur qui jurat, se facturum rem venialiter malam, ex mox dictis ad c. 5. mortaliter peccat? quia hoc juramentum est falsum. Cur falsum est? quia jurans illud implere sine culpa non potest. Qui contra consilia evangelica jurat, potest quidem juramentum sine culpa peragere; at laudabiliter illud negligit; quod quoad juramenti falsitatem perinde est.

Adversarii in eo falluntur, quod juramento contra consilia evangelica, prudentiam tantum, non veritatem deesse putent. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 2. ad 2. hoc juramentum perjurium diserte vocat. Ait enim, *quod ille, qui jurat, se intraturum religionem, vel non daturum eleemosynam, vel aliquid hujusmodi, jurando perjurium incurrit propter defectum judicii; & ideo quando facit id, quod melius est, non est perjurium, sed perjurio contrarium. Contrarium enim ejus, quod facit, sub juramento cadere non poterat.* Hic sermo est de veri nominis perjurio, in quo explicando tota quæstio 98. versatur. At forte, inquis, D. Th. juramentum, de quo loquimur, appellat perjurium non absolute, *sed propter defectum judicii:* ergo deficit a propria ratione perjurii. Resp. Cum D. Th. ait *propter defectum judicii*, rationem assignat, cur sit perjurium, non autem innuit, proprie perjurium non esse. Perjurium enim, ut docuit idem Angelicus art. 1. ad 1. ex S. Hieron. non solum defectu veritatis, sed etiam defectu justitiæ, & judicii admittitur. Defectu quidem judicii duplici modo. Primo cum quis indiscrete jurans, periculo sese objicit falsum jurandi, ut art. 1. cit. dixit. Secundo in præsenti specie, in qua imprudens juramentum falsitatem involvit. Ergo juramentum contra consilia evangelica, est letale peccatum; quod docuit etiam Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 521. reg. 5.

Animadversio XII.

Cum perjurium ex sui ratione sit peccatum mortale, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 3. nec materiæ levitas hic excuset, ut confessus est Bus. & certum est ex prop. 24. ab Innoc. XI. proscripta, ea solum ratione perjurium veniale esse potest, quæ est involuntarium. Hanc solam exceptionem habet D. Th. a. 1. cit. ad 2. inquiens: *Ille autem, qui ex lapsu linguæ jurat, si quidem advertat, se jurare, & falsum esse quod jurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu. Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi, & ideo a crimine perjurii excusatur.* Hinc Concilium Constantiense, & Martinus V. eos omnes, qui in suspicionem erroris Joannis Wicles, & Joannis Hus venerint, interrogari jubent, *utrum credant, quod perjurium scienter commissum ex quacumque causa, vel occasione, pro conservatione vitæ propriæ, vel alterius, etiam in favorem fidei, sit mortale peccatum.* Apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 526. reg. 13.

Animadversio XIII.

La-Croix quoque p. 190. n. 266. ita ait: „Si adsit „justa causa, licitum est petere juramentum ab eo, „quem putas pejeraturum: ita &c.“

Bus. qui supra dixit, licere ex rationabili causa petere ab infideli juramentum per falsos deos, a concubinario Sacramenti administrationem, vel ut celebret; ut sibi constaret, dicere etiam debuit, ex justa causa, & necessitate permissum esse, juramentum a pejeratoro exigere. At nos ex D. Th. & Aug. Bus. opinionem in superioribus speciebus rejecimus: ergo in præsenti quoque rejiciendus est. Sumus enim in eadem navi. Sicuti ex nulla causa peccare licet, ita ex nulla causa licet inducere alterum ad peccandum; quia hoc ex se peccatum est: at exigere juramentum a pejeraturo, est inducere illum ad peccandum; ergo &c. non enim perjurium ex sola pejerantis malitia sequitur, ut falso Bus. ait, sed etiam ex inducente, qui eo ipso, quod inducit, ejus causa est; neque suo jure utitur, sed sua libertate abutitur, cum propter necessitatem aliquam ad peccandum inducit proximum. Hinc D. Aug. serm. 180. de verbis Ap. c. 10. (habetur c. *Qui exigit* can. 22. q. 5.) inquit: *Et ipse, qui exigit jurationem, multum interest, si nescit, illum falsum juraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, Jura mihi, ut fides ei fiat, non audeo dicere, non esse peccatum*, (ne hoc quidem audet tantum Ecclesiæ lumen) *tamen humana tentatio est. Si autem scit* (en species nostra) *eum fecisse, novit fecisse, & cogit jurare, homicida est. Ille enim suo perjurio se perimit; sed iste manum interficientis & expressit, & pressit.* Ita loquitur S. Aug. non autem ait, ut Bus. „perjurium ex sola pejerantis malitia sequitur, nec alter &c.“ D. Aug. auctoritatem suo calculo confirmat D. Th. 2. 2. q. 98. art. 4. ubi eo etiam nomine valde reprehendendus est Bus. qui Angelicum Doct. sibi expresse contrarium in sui patrocinium citare ausus est. Accedit Gelasius Papa c. *Si quis* cau. 22. qu. 5. ubi ait: *Si quis pejeraverit, & alios sciens in perjurium duxerit, quadraginta dies pœniteat in pane, & aqua, & septem sequentes annos, & nunquam sit sine pœnitentia; & alii, si conscii fuerint, similiter pœniteant.* Hanc sententiam confirmat Concina Theol. t. 4. p. 131. 32. n. 6. 7. 8. SS. Raym. Antonini, Bonavent. aliorumque plurimorum, graviumque Theol. auctoritate.

Quod ad Judices attinet, D. Th. art. 4. cit. ita inquit: *Si*

Si autem aliquis exigat juramentum tanquam persona publica, secundum quod exigit ordo juris ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa, si ipse juramentum exigat, sive sciat eum falsum jurare, sive verum; quia non videtur ille exigere, sed ille, ad cujus instantiam exigit. Hic vero sapienter subdit Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 529. reg. 22. „ Debet tamen (Judex) serio admonere juraturum religionis jurisjurandi, & actorem urgere, ut illud remittat. Explorare etiam par est, an credat actor, illum esse perjuraturum. Tunc enim licere non videtur Judici jusjurandum exigere ad petitionem ipsius, quam non esse justam, sed divinæ majestati injuriosam, evidens est. Si autem actor existimet, alium non esse pejeraturum, & Judicem urgeat, ut ab eo exigat jusjurandum, exigere illud potest absque peccato, modo causa civilis sit, non criminalis; in qua juramentum a reo exigi non potest, si accusator in probatione deficiat, sed iste pœnam talionis luere debet secundum can. *Qui crimen* c. 2. q. 8. “

ANIMADVERSIO XIV.

An perjurus non est, etiamsi bona fide ex probabili tantum ratione veram esse putet?

La-Croix p. 217. n. 267. quærit, „ an sit licitum jurare rem, quam tantum probabiliter judico esse veram? Resp. inquit, Sanch. Castrop. aliique cum Diana affirmant. Quia juras hoc, quod judicas verum: ergo non pejeras. Unde quod aliquis audivit a viro nobili, & fide digno, potest secundum illos AA. affirmare, & extra judicium jurare esse verum; quod aliqui apud Dianam extendunt ad juramentum etiam in judicio &c. “

Verum hæc opinio a La-Croixio relata, cujus oppositam ipse quoque probabiliorem putat, rejicienda omnino est; quia juramentum adhiberi non potest, nisi de re nobis certa, & explorata; quod P. Concina Theol. t. 3. p. 411. n. 7. confirmat auctoritate Catech. Conc. Trid. p. 3. de 2. Dec. præc. sec. 2. Bellarmini, & S. Ambrosii; & confirmari potest etiam ex S. Thoma, qui 2. 2. qu. 89. art. 7. ad 1. ait, *quod aliud est de simplici verbo, aliud de juramento, in quo divinum testimonium imploratur. Sufficit enim ad veritatem verbi, quod aliquis dicat id, quod proposuit se facturum; quia hoc jam verum est in causa sua; sed juramentum adhiberi non debet, nisi in re, de qua aliquis firmiter certus est.* Probabilia non sunt certa, multoque minus firmiter certa; quod tamen Angelicus requirit, ut juramentum adhiberi possit. Hinc, dum La-Croix loco cit. ait, „ & prærequiritur saltem talis certitudo, ut nulla, vel parva, & non prudens sit formido de veritate partis oppositæ, vel saltem ut non sit formido æqualis: “ dum, inquam, La-Croix ita loquitur, majorem probabilitatem ad juramentum sufficere putat; qua sane in re corrigitur a D. Thoma citato, a Catech. loco appell. qui exigit, ut jurans id ita esse arbitretur adductus *certissimis argumentis*, a Bellarmino, ex quo ad juramentum *requiritur verissima certitudo*, a D. Ambrosio, ex quo *jurare est judicium scientiæ*: item ait: *Lux tibi præeat, si jurare disponis, idest cognitio veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere.* At, *cognitio veritatis*, non majoris probabilitatis. Perjurium enim est, cum res jurata juramento dissentanea est. At res jurata juramento dissentanea est, cum quis probabiliori ratione ductus absolute jurat, rem ita esse; nec enim res jurata absolute talis est, sed solum cum additione, hoc est probabilius est talis. Ergo &c. Qui aliquid verum esse, probabilius putant, jurare quidem possunt, illud verum sibi videri, non tamen absolute esse verum. Præterquamquod hujusmodi juratores periculo falsum jurandi sese objiciunt; ideoque excusandi non sunt.

La-Croix eodem loco ait: „ In causis, ubi juramentum erit in favorem, sufficiet minor certitudo, ubi autem ex eo grave incommodum nasci posset alteri, requiretur major. “ Hæc perinde sonant, ac si La-Croix dixisset: major ratio habenda est, majorque cautio adhibenda, ne proximus grave incommodum patiatur, quam ne nomen Dei in vanum assumatur. Sint ne hæc recte dicta, aliis me tacente judicare facile possunt.

P. Concina Theol. t. 3. p. 410. n. 5. refert eadem verba P. La-Croixii, quæ mox (initio huj. cap.) ego descripsi. At P. Zacharia hic vult nos audire P. Nocetium Ver. vind. c. 31. inquientem: *P. Concina hic duo præstat. Primum adeo mutilate refert textum P. La-Croix, ut persuasum relinquat lectoribus, P. La-Croix adhærere uni sententiæ, cum adhæreat omnino oppositæ*; ut ego monui.

P. Concina totum textum n. 267. La-Croixii non refert, quia toto ad rem, de qua agit, non indiget. An hoc magnum crimen est? Ceterum P. Concina nihil habet, quo persuadeat lectoribus, ut La-Croix sentiat quod non sentit.

Ait enim eodem n. 5. „ Opinionem vero, quam P. La-Croix ex Sanchez, aliisque refert, ceu improbabilem respuimus. “

Deinde, inquit Nocetius, *expresse imponit P. La-Croix, quod doceat, sufficere unicum testem fide dignum ad jurandum extra judicium; cum hoc nunquam dicat ex propria sententia, sed ad omne juramentum postulet certitudinem moralem; quæ omnia producto integro textu manifesta fient* &c.

Resp. Verum est, P. Concinam P. La-Croixio prædictam sententiam adscribere p. 413. n. 9. ubi etiam addit, eam esse communem penes recentes Theologos. Magna ne injuria est, aut dedecus, La-Croixium cum communi recentium sentire?

At La-Croix id non docuit. Resp. Expresse quidem id non docuit; at ex ejus verbis, hanc esse ejus mentem, satis aperte colligitur. Ex iis enim, quæ in hunc casum dixi, major probabilitas juxta La-Croixium sufficit ut quis jurare possit: at unicus testis fide dignus (si nihil obstet, ut ponimus) rem facit non solum probabiliorem, sed absolute, seu sine contradictione probabilem; quod firmius est, quam rem esse in conflictu contrariæ probabilitatis probabiliorem: ergo dum P. Concina dicit n. 9. cit. ex La-Croixio, & aliis sufficere unicum testem fide dignum ad jurandum extra judicium, loquitur ex mente ipsius La-Croixii. Hæc est certitudo moralis La-Croixiana. Quid hic pluribus opus? Nam dum La-Croixius ait, *Et hæc ultima sententia videtur probabilior*, priorem juxta suum sistema tutam facit.

Quid ergo necesse erat, Zachariam, & Nocetium his fallacibus tricis, quæ nihil docent, nisi eos erga Concinam esse male affectos, lectorum aures obtundere?

Excusari subinde possunt quidam simplices a mortali perjurio videntur posse &c.

Cur excusari subinde possunt? quia, inquit „ non apprehendunt, quod jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in testem, sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem mali non tanti momenti. “

Bus. ponit, non peccari, nisi peccati malitia apprehendatur; qui est pelagianus error, ut sæpe monendum est. Ex hoc porro errore illud sponte sua consequitur, mortaliter non peccari, nisi mortalis malitia apprehendatur: & quia quidam, ut Bus. ait, simplices in quibusdam perjuriis non apprehendunt mortalem malitiam, idcirco a mortali culpa eos excusat. At quoniam hæc ratio falso, & erroneo principio nititur, idcirco excusatio futilis est.

Ignorantia, quod perjurium sit mortale, inexcusabilis est, sicuti inexcusabilis est ignorantia, quod mollities, adulterium, furtum sint letales culpæ: ignorantia, quod vocare Deum in testem, & jurare, sit aliquod grave, & quod certa perjuria sint mortalia, perinde est ac si dixeris, ignorantiam, quod hoc adulterium, furtum &c. sit letiferum, esse excusabilem. Nullum scelus est, quod a mortali noxa excusari propter inconsiderationem, & ignorantiam non possit, si perjurium potest.

Itaque simplices, ut ait Bus., hoc est corruptæ conscientiæ homines, de quibus loquimur, non sunt subinde excusandi a mortali perjurio, sed gravissime monendi sunt, nec a Confessariis absolvendi, nisi firmum habeant propositum in posterum ab iis abstinendi.

ANIMADVERSIO XV.

Æquivocatio, seu amphibologia, ut nomen ipsum sonat, obscura locutio est, quæ varios patitur sensus, qui tamen vel ex verborum ipsorum vi, vel ex rerum circumstantiis intelligi possunt. Hac homines uti solent, ut aliquid occultent, quod sciri nolunt.

Hæc porro locutio mendax non est, sed vera. * Quocumque enim sensu a loquente accipiatur, ab ejus animo non discordat: ergo vera est; quia locutio falsa, seu mendax est, cum homo aliud verbis enuntiat, aliud animo habet.

At, inquies, hæc locutio eo nomine vituperabilis est, quod hominem, quo cum loqueris, fallat; quia verba alio sensu a loquente accipiuntur, ac ipse intelligit.

Resp. Vere ais, si nulla sit rationabilis causa æquivoce loquendi; at si hæc adsit, vituperabilis non est. Sicuti enim, dum quis interrogatur, recte tacet, si tacendi ratio sit; ita qui loquitur, non est necesse ut sua verba accipiat juxta auditoris sensum, si necessitas, aut ratio postulet, ut alio sensu accipiantur. Hac enim in specie loquens non decipit, sed auditor seipsum decipit, cum loquenti justam causam præbeat accipiendi verba alio sensu, ac ipse accipit.

At peccat, qui primævæ sermonis institutioni repu-

* Conc. Theol. t. 3. p. 158. n. 6. & seq.

gnat: repugnat aotem, qui aliter accipit verba, ac auditor, quia primævu sermonis institutio eo spectat, ut loquentis sensa patefaciat, non ut occultet. Resp. Primæva sermonis institutio huc quidem spectat, ea tamen addita exceptione, nisi necessitas, aut ratio aliud postelet: quæ exceptio nisi admittatur, verba ambigua & obscura, ex ipsis dictionariis, & libris editis, nedum ex hominum locutione, expungenda forent. At ipsa sacra Scriptura, ambigua, & obscura dictione non raro utitur. Ea usus est Jacob Gen. 27. cum Patri quærenti, *Quis es tu, fili mi?* respondit, *ego sum primogenitus tuus Esau*. Erat enim primogenitus non origine, sed divino jure. Attamen D. Aug. in q. super Gen. D. Joann. Chrysost. hom. 53. in Gen. D. Th. 2. 2. qu. 110. art. 3. ad 3. aliorumque gravissima auctoritate a mendacio purgatur, ut legi potest apud Canum lib. 2. de locis cap. 4. Hanc adhibuit Machabæorum mater (2. Machab. 7.) quæ, cum ab Antiocho Rege multis verbis extimularetur, ut adolescenti filio suo consuleret, *promisit suasuram se filio suo*, suasitque contraria omnia, ac Rex petebat. An idcirco male locuta est sancta mulier? minime vero gentium; quia, licet verbum *suadeo* contra Regis mentem acceperit, illud tamen sano sensu, justaqee de causa ita accepit. S. Athanasius (Brev. Rom. die 2. Maji) *iis, qui se insequebantur, ex industria occurrit, & quærentibus, quantum inde abesset Athanasius, respondit, eum non longe abesse*. Vitæ tuendæ necessitate S. vir obscure, & æquivoce respondit, non tamen mendaciter. Quia illud *non longe abest*, vere dicitor ex hominum more tum de eo, qui e. g. 50. aut 100. hexapedas abest, tum de eo, qei præsens est. Christus ipse de S. Joanne Baptista Matth. 11. dixit: *Ipse est Elias, qui venturus est*, cum tamen Joannes negaret, se esse Eliam. *Elias es tu? Et dixit, non sum.* Joann. 1. erat scilicet, & non erat Elias. Erat Elias spiritu, seu præcursoris officio, & virtute; persona non erat Elias. Plurimæ sunt in sacra Scriptura antilogiæ, specie contrariæ, quæ tamen divinæ sunt auctoritatis; quibus docemur, locutiones non solum diversa, sed etiam adversa acceptione, si ratio postulaverit, usurpari posse. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 110. art. 3. ad 4. ait: *Licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut Aug. dicit in lib. de mendacio.* Dissimulatione atimur vel silentio, vel sermonis ad alia conversione, vel æquivocatione. Illa dissimulandi ratio usurpanda est, quam prudentia suggesserit, & necessitas postulaverit.

At hic quæri potest, utrum æqoivocatio, pront explieata fuit, juramento confirmari sine celpa possit? Resp. Affirmandum videtur, si necessitas juramentum requirat. Nam pono, veritatem æquivoce expositam, esse indubitatam. Locutio enim vera, & indubitata, si necessitas juramentum postulet, joramento sine culpa confirmari potest: at explicata æquivocatio ex dictis verax est, non mendax, & ponitur etiam indubitata: ergo &c. Hæc sententia penes Theologos communis est, ut monet Concina Theol. t. 4. p. 101. n. 14. Si Machabæorum mater ab Antiocho coacta jurasset, se filio suasuram, eam ne perjurii ream faceres? Si Abraham a Pharaone compulsus jurasset, Saram esse suam sororem, eam ne in crimen vocares? *Vere enim*, inquit Gen. 20. *soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.* Nihilominus negotium facessere videtur non tam P. Concina, qui loco cit. contrarium sentire videtur, quam gravissima D. Augustini Ep. 125. ad Alipiem auctoritas dicentis: *Illud sane certissime dici non ambigo, non secundum verba jurantis, sed secundum expectationem ejus, cui juratur, quam novit ille, qui jurat, fidem jurationis impleri.... unde perjuri fiunt, qui servatis verbis, expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt.* Idem repetit ep. 126.

Resp. D. Aug. loquitur de juramentis, quæ jure exiguntur, quibusve pacta, & fœdera confirmamar. Cum enim hæc in gratiam eorum, quibus juratur, fiant, juxta ipsorem mentem intelligenda sunt. Aliud est de juramentis vi extortis. Qui enim ea extorqeet, nullum jus habet, ut eo iense fiant, quo ipse intelligit. Itaque dum jurant alio sensu ea accipit, ac qui vim intulit, hunc non decipit, sed hic se ipse ex culpa sua decipit.

Ex D. August. auctoritate illud Bus. dictum refellitur, „ quod si sine justa causa fiat, non erit quidem perjurium, cum saltem secundum aliquem sensum &c. verum joret. " Quod dictum emendat etiam Angelicus 2. 2. qu. 89. art. 7. ad 4. inquiens: *Quando non est eadem jurantis intentio, & ejus, cui jurat, si hoc proveniat ex dolo jurantis*, (qui scilicet proximum decipere iu animo habet) *debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstatur. Unde Isidorus dicit:* Quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicat ille, cui juratur, intelligit. *Et quod hoc intelligatur de doloso juramento, patet per id quod subditur:* Dupliciter reus fit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit.

Hinc refellendus quoqee est La-Croix, juxta quem p. 218. n. 176. jurans sine animo jarandi proprie loquendo non jurat. Si enim juxta SS. Augustinum, Isidorum, & Thomam juramentum vim habet obligandi juxta sanum intellectum ejus, cui juratur, etiamsi jurans per dolem eo modo se obligare non intendat, necesse est ut juramentum proprie tale sit, & obliget, etiamsi jurans per fictionem jurandi unimum non habeat.

Falso autem La-Croix pro sua sententia citat D. Th. 2. 2. qu. 98. a. 3. ad 2. verbis S. Doctoris non recitatis. Sed illa legere potes ad c. 7. dub. 3. unde intelliges La-Croixii cespitationem.

Quod si (ut ad primum institutum veniam) jurans animo simplici, & a deceptione alienus sit, non obligatur juxta sensum illius, cui juret, sed juxta sensum, quo ille suem juramentum intelligit. Hinc D. Thom. post mox cit. verba subdit: *Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatus secundum intentionem jurantis. Unde Greg. dicit 26. mor.* „ Humanæ aures talia verba nostra judicant, qualia foris sonant; divina vero judicia, talia foris audiunt, qualia ex intimis proferontur. " Ergo cum dolo non utatur, qui coactus æquivoce jurat, ejus juramentum quoad conscientiam vim habet, prout ipse sano sensu illud accipit, non prout a coactore accipitur.

Hactenus de æquivocatione, seu amphibologia, prout vox ipsa sonat. Nam caseam arbitri eam cum restrictione mentali confundere solent. La-Croix, qui post propositiones proscriptas scripsit, duplicem mentalem restrictionem facit p. 218. n. 284. Altera est pure mentalis; alia non pure mentalis. Prior est, cum qoi loqoitur, verba aliter accipit, ac significant, qeia mente aliquid subintelligit, quod subintellectum ex circumstantiis non innotescit; si hoc subintellectum ex circumstantiis notum sit, dicitur restrictio non pure mentalis. E. g. Cajus ea industria occurrens Titio, ab eo anxie, sea sollicite petit, utrum Sempronium viderit, ac mente subintelligit *recenter*; qeæ additio ex circumstantiis Titio nota est; ideoque respondet, Non vidi, licet illum nudius tertius viderit. Hanc restrictionem non esse mendacem, La-Croix asserit, & nemo jure, at ego puto, inficiari potest. At prior mendax est, ut ipse fatetur n. 285. E. g. interroganti, utrum hodie viderim Petrum, respondeo, Non vidi, & subintelligo *in foro*, cum tamen viderim domi; mendax sum. Nam D. August. lib. de mendacio c. 3. ait: *Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat*; uti facit, qui restrictione pure mentali utitur. Nam animo subintelligit id, quod exterius non enontiat. Quod si restrictioni pure mentali jeramentum addat, perjurus est. Contraria doctrina est ipsa propos. 26. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet: *Si quis solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam* (Sanchez, unde hæc propositio sumpta est, habet *aliam diem*, ut advertit Concina Theol. t. 3. p. 468. n. 2.) *ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* Itaque qui ait, *juro, me hac nocte non dormivisse*, subintelligendo *commode*; vel *non habere pecuniam*, intelligendo *quam tibi mutuam dare velim*; vel uxor, quæ jurat, se non esse mœchatam, iotra se addendo *hac nocte*; vel filius, qui jurat, se aleis non lusisse, subintalligendo *hodie*, & alia his similia, sunt eerta damnata perjuria, si jurantes reipsa habeant, aut fecerint, quod negant, etiamsi non habeant, aut fecerint eum additione, quam animo concipiunt; quæ ex nulla causa, aut necessitate excusari possunt, at patet ex propos. 27. ab eodem Innoc. XI. proscripta, quæ talis est. *Causa justa utendi his amphibologiis* (in propos. 26. descriptis) *est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Et ratio præterea est, quia mendacium, & perjurium numquam, nullaque ex causa licent.

Ipsæ restrictiones non pure mentales juramento confirmari non possunt, nisi subintellectum in mente certo, & evidenter constet. Sicuti enim juramentum ob reverentiam divini adorandi Nominie adhibendum non est, nisi de veritate certo comperta, ita in restrictione non pure mentali adhiberi non potest, nisi ipsa restrictio certo & evidenter nota sit.

La-Croix p. 218. num. 288. ait: „ Non est restrictio „ pure mentalis, si quis respondeat ad mentem interrogantis, quamvis verba, qeæ respondet, de se forent falsa, si non dicerentur in illis circumstantiis. "

Hæc

Hæc doctrina nihil mali habet, si respondens, talem esse judicet interrogantis mentem non ex arbitrio, sed ex ratione; v. g. „ si me interroges, inquit, an occiderim Cajum, respondeo, non occidi, & licet occiderim, non mentior, nec pecco. “ Cur non mentitis nec peccas? „ Quia, inquit, in circumstantiis illis, in „ quibus crimen est plane occultum, quod si fatear, „ periclitatur vita mea, non debeo præsumere, nisi aliunde mihi constet, quod me interroges, an crimen „ commiserim absolute. “ Absolute interrogas, & non debeo præsumere, quod absolute interroges? Mihi sane videtur præsumptio arbitraria, & falsa, nisi circumstantiæ aliud persuadeant. Ratio est, inquit La-Croix, „ quia non habes jus ad me ita absolute interrogandum, neque in illis circumstantiis teneor id, quod „ nequidem semiplene est probatum, revelare tibi cum „ certa jactura vitæ, quamvis tu etiam esses Judex „ meus. “ Resp. Aliud est, eum, qui interrogat, jus interrogandi non habere; aliud, ipsum eo sensu, hoc est absolute, ex mente sua interrogare. Si jus interrogandi non habet, tacere, sermonem ad alia convertere, ipsum reprehendere potes &c. At quia jus interrogandi non habet, & quia ex responsione tua vera ad interrogata, vitæ jacture tibi imminet, perperam, & ex arbitraria præsumptione colligis, interrogantem cum restrictione interrogare, dum absolute interrogat, an occideris Cajum. Illud saltem quæso hic cave, ne mendacio perjurium adjicias. Hæc La-Croixii doctrina, quam, ut ipse ait, plurimi tradunt, per cuniculos adoriri, & amoliri merito videri potest damnationem propos. 47. mox relatæ.

Animadversio XVI.

Juramentum cum restrictione pure mentali peractum, est veri nominis perjurium; quod si veniale dicas in re levi, incurris in propos. 24. ab Innoc. XI. proscriptam; si veniale appelles, quia per jocum fit, toto coelo aberras. *Qui jocose perjurat*, inquit S. Th. 2. 2. qu. 98. a. 3. ad 2. *non evitat divinam irreverentiam, sed quantum ad aliquid magis auget; & ideo non excusatur a peccato mortali.*

Animadversio XVII.

Si reus contra juris ordinem, vel a Judice incompetente jurare coactus, juret, se non commisisse furtum, homicidium &c. quod reipsa commisit, subintelligendo in carcere, ubi illud non commisit, vel aliquid aliud: si uxor metu mortis juret, se adulterium non patrasse, quod reipsa patravit, intelligendo *hodie*, vel quid simile: si quis latronis vi adactus juret, se illi certam pecuniam daturum, quam dare non vult, subintelligendo dabo, si debuero &c. & alia juramenta his similia, sunt certa perjuria propos. 26. proscripta.

Animadversio XVIII.

Falsum est, juramentum sine animo jurandi, non esse juramentum, ut jam ostensum est supra dub. 1. c. 1. & dub. 4. Resp. Contra Busemb., & La-Croix.

In foro tamen externo potest cogi ut servet.

Si non esset verum juramentum, ne in foro quidem externo cogi posset ut illud servaret. Nec enim leges divinæ, aut humanæ eam Judicibus fori externi facultatem tribuunt, ut cogant ad servanda juramenta, quæ reipsa juramenta non sunt. Ergo si cogi re ipsa potest ut servet, juramentum sine animo jurandi vere juramentum est.

Ex hactenus dictis explodendi sunt, qui materialem suppositionem, qua verba omni sensu destituta quandoque usurpari posse dicunt, commenti sunt. Ex logicorum quidem doctrina habemus, suppositionem aliam esse materialem, qua voces loco sui, aliam formalem, qua loco rerum adhibentur. At in nulla philosophia invenies suppositionem materialem explicatam, ut supra. Hoc novum commentum recentibus Moralibus relictum fuit, quo mendacia tuerentur. Tota vocum vis, & ratio in eo sita est, ut aliquid significent. Huc spectat sapientissimus naturæ Auctor, cum loquendi facultatem nobis dedit, ut loquendo animi nostri sensa aperiremus. Vox ex unanimi omnium sensu est sonus articulatus ad exprimendas cogitationes institutus; & D. Aug. lib. 15. de Trin. c. 11. ait: *Verbum, quod foris sonat, signum est verbi, quod intus latet.* Ex quo intelligitur, falsum omnino esse, quod ait Cattaneus apud Concinam, voces in aliqua hypothesi ex humanæ Reipublicæ lege nihil significare. Naturæ enim lex, quam universa hominum Respublica sequitur, ita est, ut qui nihil significare vult, taceat; cum vero loquitur, aliquid significet.

Materialis suppositio, prout hic accipitur, mentali restrictione ab Innoc. XI. proscripta deterior est. Nam restrictio mentalis vocum sensum tantum mutat per additionem mentis; suppositio materialis illum omnino destruit, & in nihilum redigit; quod sane pejus est. Ergo suppositio materialis, damnata mentali restrictione damnabilior est. Ex communi hominum sensu pendet, ut voces aliquid definitum, ut lapidem, arborem &c. denotent; & hac ratione dicuntur signa *ad placitum*; & ne ex communi quidem hominum sensu pendet, ut aliquid indefinite significent; quia hoc ex intima sui natura, naturæque Auctoris lege hominum arbitrio minime obnoxia significant; & hoc sensu signa naturalia dicuntur. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 110. a. 3. ait: *Cum enim voces naturaliter sint signa intellectuum, innaturale est & indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente.* Ergo multo magis innaturale est, ut nihil significet. Sed de his consule, si vis, Concinam Theol. t. 3. p. 485. c. 10. & seq.

Hoc referendus est usus scientiæ seu notitiæ communicabilis, quæ aliis communicari potest, & incommunicabilis, quæ nemini communicanda est. Hæc enim eo spectant, ut si de re tibi nota, sed ex gravi causa occultanda interrogeris, respondere possis, *nescio*, vel *non feci*, subintelligendo, ut revelem. Quæ responsio, est apertum mendacium, additoque juramento perjurium ab Innoc. XI. damnatum, ut jam ex dictis liquet. Sed hic quoque consuli potest P. Concina Theol. t. 3 in fine, & initio t. 4 Illud D. August. lib. contra mend. c. 21. in mente habendum est. *Aut ergo cavenda mendacia recte agendo, aut confitenda pœnitendo; non autem cum abundent infeliciter vivendo, augenda sunt & docendo. Sed eligat qui hoc putat, unde subveniat periclitanti homini ad quamlibet salutem, qualiacumque mendacia; dum tamen & apud tales obtineamus, nulla causa nos ad pejerandum, & blasphemandum oportere perduci.*

Animadversio XIX.

Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium. Idem contrarium docet La-Croix p. 220. n. 305.

Sed hæc opinio rejicienda est, uti rejicitur a Concina Theol. t. 3. p. 451. n. 5. & seq. Catech. enim Synod. Trident. sine ulla distinctione ait: *Ejusdem vero peccati* (hoc est perjurii) *reus censendus est, qui se aliquid jurejurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, reipsa non præstat.* Ejusdem criminis juxta Catechismum reus est, qui non habet animum implendi juratum promissum, ac qui non implet: sed fatente ipso Busemb. hic c. 1. qui non habet animum implendi juratum promissum, vere peccat mortaliter, sive materia sit parva, sive magna: ergo etiam qui illud non implet, seu res magna sit, seu parva. In hunc sensum loquuntur S. Raym., S. Antoninus, & Gersonius apud Concinam loco mox cit. Hinc D. August. in Resp. cit. sine ulla limitatione ait: *Unde perjuri sunt, qui servatis verbis expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt.* Si perjuri sunt, qui in re notabili decipiunt, perjuri quoque sunt, qui in re parva decipiunt; ideoque mortaliter peccant.

Ratio evidens est: quia ex D. Thoma 2. 2. qu. 89. a. 7. *quicumque jurat, aliquid se facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc quod veritas impleatur:* ergo qui aliquid leve juratus promittit, nec implet, est perjurus: ergo mortaliter peccat; quia perjurium etiam in re levi est certum mortale peccatum, ut patet ex proposit. 24. ab Innoc. XI. proscripta. Hinc refellendus est La-Croix, qui in suam sententiam pertrahit D. Thomam, qui 2. 2. qu. 110. a. 3. ad 5. ait: *Quod ille, qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur; quia non loquitur contra id, quod gerit in mente.* Si non mentitur, non pejerat, sed solum contra fidelitatem, quæ in re parva levis culpa est, agit, non implendo promissum. Resp. An S. Doct. pugnantia loquitur? Lege ejus verba 2. 2. q. 89. a. 7. ad 1. recitata ad cap. 10. dub. 3. Itaque illud quoque falsum est, quod idem La-Croix ait, prædictum juramentum esse falsum non formaliter, sed materialiter tantum. Hinc idem D. Thom. art. 7. qu. 89. hic cit. ait: *In juramento, quod præstatur de his, quæ sunt fienda a nobis, obligatio cadit supra rem, quam aliquis juramento firmavit. Tenetur enim aliquis, ut faciat verum esse id, quod juravit: alioquin deest veritas juramento.* Si veritas deest, juramentum vere mendax est, seu, si ita loqui velis, formaliter falsum, & veri nominis perjurium.

Præterquamquod infidelis promissor, est ne verax promissor? Hic sane ex communi hominum sensu mendacissimus est. Si, dum promitteret, habuit animum fa-

ciendi promissa, ejus quidem locutio fuit vera, ut habet D. Thom. hic citatus; at, si promissa non faciat, cum potest, mendax est in opere: est ergo verax in intentione, mendax in executione.

Ipse quidem Concina loco cit., & p. 424. num. 11. excipit juramenta, quibus matres pomum, aut quid leve pueris spondent, aut viri ingenui negant, se primum locum occupaturos; quod postea nec illæ, nec isti præstant; quia, inquit, in his juramentis sensus est hypotheticus. At si in his sensus hypotheticus est, cur non in aliis de re levi? Busembaum de his, ac de aliis eodem modo loquitur. Verborum significatio absoluta est: ergo perperam fingitur sensus conditione aliqua implicitus, ex. g. nisi ratio contrarium suadeat. Quod si dum absolute jurant, conditionem subintelligunt, restrictione mentali ab Innoc. XI. damnata, quæ a mendacio, & perjurio non excusat, utuntur. Ceterum ego crediderim, hos juratores de his levibus rebus ex prava consuetudine jurantes, absolute jurandi animum habere, & non implere jurata, quia mali sunt, nec juramenti religionem verentur. Qui proinde a Concionatoribus, & Confessariis fidenter, & valde reprehendendi sunt, nec ab his absolvendi, nisi certa signa pœnitentiæ, & abstinendi abs pessimo jurandi usu præbuerint.

ANIMADVERSIO XX.

Illud certum est, quod si &c. non est grave, quia tunc excusat parvitas materiæ.

Hanc limitationem improbat ipse La-Croix loco mox cit. Et sane si parvitas materiæ a mortali culpa non excusat, si tota promissio jurata, rei sit levis, & non fiat; cur excusat, si ex eo, quod jurasti, tantummodo parum aliquid non serves? An in hac specie perjurus non es? Veritas scilicet est indivisibilis. Quod enuntias, aut verum est, aut non est verum, hoc est falsum. Nihil medium est inter verum, & non verum, seu inter verum, & falsum. At si ex eo, quod jurasti, tantummodo parum aliquid non serves, juramentum non est verum: ergo est falsum, & perjurium. Qui jurat, se totum aliquid facturum, omnes ejus partes complectitur; ex quo fit, ut si pars aliqua omittatur, juramentum a veritate deficiat; quia non facit, quod juravit: juravit enim totum, nec tamen totum fecit. Si jures, te dedisse centum, cum nonaginta dederis, aperte perjurus es: ergo es quoque perjurus, si jures, te daturum centum, & non des, nisi nonaginta; quia sicuti juramentum assertorium supra rem præteritam, aut præsentem cadit, ita promissorium supra rem futuram, ut jam ex D. Thoma dictum est, & res ipsa loquitur. Est ne verum, eum dare centum, qui centum non dat, eum non bibere, qui bibit, eum servare omnia statuta, qui omnia non servat? Si verum non est, falsum est; & si falsum est, addito juramento est perjurium; & si perjurium est, mortale crimen est. At, inquis, rigidior est hæc sententia. Resp. Veritas semper rigida est juxta illud, *Obsequium amicos, veritas odium parit*.

ANIMADVERSIO XXI.

Quid hoc rei est, *obligaris probabiliter* &c. *negat tamen Azorius*, nisi opinare, & facito, ut libuerit? Hæc sane scribendi ratio valde accommoda est corruptæ hominum indoli, quia legem eorum arbitrio subdit. Sed hac in re nec Busemb., nec Azor. audiendus est; quia communis sententia est, ut ipsa Bonac. t. 2. p. 220. p. 9. num. 1. testatur, juramentum gravi, injustoque metu extortum obligare; quam confirmat D. Thom. 2. 2. q. 98. a. 3. ad 1. inquiens: *Coactio non aufert juramento promissorio vim obligandi respectu ejus, quod licite fieri potest; & ideo si aliquis non impleat, quod coactus juravit, nihilominus perjurium incurrit, & mortaliter peccat*. Idem docet Alexander III. cap. *Si vero* de jurejurando, dicens: *Si vero aliquis quemquam gravissimo metu sub religione juramenti suum jus refutare coegerit, ipsumque sibi retinuerit; quia nos consulere voluisti, duximus, tibi respondendum, quod non est tutum, quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ; nec nos alicui dare materiam volumus veniendi contra juramentum proprium, ne auctores perjurii videamur*. Idem habetur cap. *Ad aures* de his, quæ vi, metuque causa fiunt.

In materia tamen matrimonii &c. nullum est.

Cur nullum est? „ Quia, inquit Bus. matrimonium „ coactum metu cadente in constantem virum, nullum „ est. Hinc etiam juramentum extortum de eo contra„ hendo, videtur relaxatum ipso jure."

Resp. Consequentia non videtur legitima. Aliud enim est matrimonium, aliud matrimonii promissio. Nam etiamsi hæc fuerit coacta, remota coactione matrimonium sponte, & valide contrahi potest; ideoque contrahi etiam, ut videtur, debet, si promissio fuerit jurata. *Quia*, ut ait Alex. III. mox citatus, *non est tutum, quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ*. At juramentum coactum contrahendi matrimonium non est tale, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ: ergo &c. Quæcumque coacta promissio jure naturæ nulla est; *quia*, ut ait D. Thom. 2. 2. qu. 9. a. 7. ad 3. *Ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur*. At si juramentum accedat, hoc, etsi coactum sit, obligat. Ergo obligat quoque coactum juramentum contrahendi matrimonium.

ANIMADVERSIO XXII.

Nam si versetur circa substantiam, v. gr. si &c. vel circa circumstantias &c. non obligaris.

Hoc recte dictum videtur. Nam ex D. Thom. a. 7. cit. ad 4. *si jurans dolum non adhibeat, obligatur secundum intentionem jurantis*; at jurans in specie proposita dolum non adhibet, nec habet intentionem se obligandi: ergo non obligatur. Idem sentit S. Antoninus p. 2. tit. 10. c. 6. *In his tamen casibus*, subdit, *tutius erit, si petatur absolutio, ut sentiunt multi Doctores*.

ANIMADVERSIO XXIII.

P. quoque Concina Theol. t. 3. p. 431. num. 5. ait, quod *juramentum de re indifferenti, nullam parit obligationem*; quæ tamen sententia suas habet difficultates: Nam juxta D. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. in cap. & ad 2. & Canones mox citatos juramentum obligat, nisi vergat in deteriorem exitum, hoc est, ut explicat S. Doct. nisi quod juratum est, malum sit, aut majoris boni impedimentum. Res indifferens non est mala: ergo si nec majus bonum impedit, jurata præstanda est. At, inquis, res indifferens, est otiosa, & inutilis: ergo non est idonea juramenti materia. Resp. Eo sensu non est idonea juramenti materia, quod de ea jurandum non sit. Hinc hujusmodi juratores acriter reprehendi debent, veluti contemptores adorandi divini nominis, quod assumunt in rebus non solum levibus, sed etiam nullius momenti, perinde ac si quid abjectum esset. At cum res indifferens criminosa jurata est, præstanda est, ne juramentum sit mendax, & crimen crimini addatur. At, inquit Busemb., Deus non vult nos obligari ad res vanas, & otiosas. Resp. Deus sua lege ad eas neminem obligat, & unumquemque obligari prohibet, dum prohibet, ne nomen suum in vanum assumatur: at cum juratæ sunt, ad eas obligat, quia jurantem obligat, ut in veritate juret. *Jurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia*. Jer. 4.

At iterum objicies. Ex D. Thom. quodl. 12. q. 14. a. 2. *juramentum obligans debet habere judicium, justitiam, & veritatem*: at juramentum de re indifferenti non habet judicium: ergo non obligat. Resp. Judicium, quo præditum esse debet juramentum obligans, in eo situm est, ut sit de re licita, quæ majus bonum non impediat. Hinc S. Doct. loco hic cit. ait: *Juramentum enim non solum amittit vim, quando est illicitum, sed etiam quando jurando pejeratur*. Jurando autem pejeratur ex eodem cit. ad dub. 3. c. 6. cum juratur aliquid impediens majus bonum.

Cap. *Venerabilem* de electione §. *Idem etiam* habetur: *Utrum vero dictum juramentum sit licitum, vel illicitum, & ideo servandum, vel non servandum extiterit, nemo sanæ mentis ignorat ad nostrum judicium pertinere*. Ergo juxta summum Pontificem juramentum licitum, hoc est rei licitæ servandum est.

Cur feneratoribus usura, prædonibus lytrum ex juramento etiam coacto promissum ex dictis dandum est? *Quia*, inquit D. Thom. 2. 2. qu. 98. a. 3. ad 1. *coactio non aufert juramento promissorio vim obligandi respectu ejus quod licite fieri potest*. Ergo res licita, sicuti est indifferens, etiam coacte jurata, necessario præstanda est.

Et sane dare lytrum prædonibus, usuram feneratoribus, non est actio natura sua bona, sed danti quoad pecuniam, accipienti quoad animam damnosa; & nihilominus, quia res est promissa, & jurata, præstanda est. Alexander III. cap. *Debitores* tit. 6. de electione ita decernit. *Debitores ad solvendas usuras, in quibus se obligaverant, cogi non debent. Si vero de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt Domino reddere juramentum; &, cum usuræ solutæ fuerint, creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica severitate (si necesse fuerit) compellendi*.

Circuitus ille, ut debitores jurati usuras solvant, ac post ut creditores eas reddere cogantur, ex se, hoc est

si ju-

si juramentum non intercessisset, est vanus, & inutilis; at quia juramentum intercessit, efficitur necessarius, quia juramenti veritatem implere necesse est.

Clericus gravi, injustoque metu coactus, ecclesiasticum jus abjurat. Proprii juris refutatio Clerico incommoda, quoad conscientiam indifferens ponitur; ideoque si juramentum de re indifferente non obligaret, dictum Clerici juramentum non esset obligatorium. At contrarium respondit idem Alex. III. cujus verba exscripsi ad c. 4.

Nimirum si res jurata, quæ sine animæ detrimento fieri possit, non fiat, juramentum falsum est: at res indifferens sine animæ detrimento fieri potest: ergo si jurata non fiat, juramentum est falsum; quod numquam permissum est.

ANIMADVERSIO XXIV.

Excipe tamen, si jurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes ea relicta ingredi Religionem, quia &c. Idem habet La-Croix p. 222. p. 324.

Hic dicerem, sponsam de viri proposito monendam esse; quæ si juratam in sui gratiam promissionem relaxet, virum a juramenti vinculo absolvit, ut habetur ex D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 9 ad 2.

Quod si sponsa promissionem relaxare nolit, eam a viro implendam esse, puto; quia promissio est de re licita, nec majus bonum impedit. Potest enim vir contracto, & non consummato matrimonio, ad Religionem, si voluerit, migrare. Hinc cap. *Commissum* de sponsalib. summus Pontifex ait: *Respondemus, quod tutius est ei (juramenti religione servata) prius contrahere, & postea, si elegerit, ad Religionem migrare; si tamen post desponsationem copula non dignoscitur intervenisse carnalis.* Illud *tutius* non comparative accipiendum est, quasi tutum quoque sit oppositum. Si enim hoc quoque tutum esset, respondisset Pontifex in specie proposita, quod a contrahendo matrimonio abstinere poterat, dum ad Religionem migraret. Est ergo intelligendum positive, perinde ac si diceret, periculosum esse non contrahere. Quod hic dixi, confirmatur ex mox dictis ad c. 6.

At inquit Busemb. *Juramentum sortitur naturam actus, cui apponitur: promissioni autem matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar Religionem.*

Resp. Ipse La-Croix p. 221. n. 325. ait, propositionem Busemb. universe veram non esse; quod patet ex jam dictis. In jurata autem promissione matrimonii tacitam conditionem, nisi ingrediar Religionem, non inesse, declaravit Alex. III. cap. *Commissum* cit.

Juramentum promissorium &c. *Ratio est, quia accessorium* &c. *ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum.*

Hæc conclusio ex dictis est aperte falsa. Juramentum vero esse accessorium promissionis, quam confirmat, eo sensu verum est, quod promissioni adjungitur, non eo sensu, quod sit quid minus dignum, aut minus, vel æqualiter obligans; ideoque in jurata promissione non promissio, sed juramentum est quid principale; quia promissione longe præstantius est, ac magis obligans. Ex quo intelligitur, falsum illud quoque esse, juramentum promissorium eamdem habere conditionem, eodemque modo explicandum esse, quo promissio, vel propositum, cui annexum est. Contra ergo dicendum, promissionem, & propositum juratum sequi conditionem juramenti, hoc est oportere esse firma, & irrevocabilia, quidquid contra mollis Theologia doceat.

ANIMADVERSIO XXV.

Qui urbanitatis causa juravit &c. *non peccat contra juramentum* &c. Idem habet La-Croix p. 223. n. 353.

Primo quidem valde reprehendendi sunt, qui in his nugis sacrosanctum Dei nomen assumunt; deinde hæc juramenta obligatoria esse videntur; quia sine culpa impleri possunt, nec majus bonum impediunt. At inquit Busemb. „ Promissio illa, vel propositum habet tacitam „ conditionem adjunctam, nisi me coegeris, qua sublata „ non obligat, & consequenter nec juramentum. “

Resp. Nego consequentiam; quia *juramentum*, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 1. *adhiberi non debet, nisi in re, de qua aliquis firmiter certus est.* Nec in juramento absoluto, cujusmodi est illud, de quo loquimur, conditiones ad arbitrium fingendæ sunt. Ne ipsi quidem juratores, dum de levissimis his rebus vanissime, & criminose jurant, tacitam illam conditionem, *nisi me coegeris* in mente habent; quam si haberent, verendum magnopere esset, ne in restrictiones mentales ab Innoc. XI. damnatas inciderent.

Obligatio si qua est, „ relaxatur, inquit Busemb. ab altero cedente juri suo.

Resp. Miror, quod in his quoque levissimis rebus jura fingantur. Quodnam jus tribuit, qui urbanitatis, hoc est sceleris causa juravit, se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum? Nullum scilicet; sed solum suum firmum propositum ostendit. Itaque hi juratores non mollibus, & fallacibus doctrinis palpandi sunt, sed vehementer, & graviter monendi, ac increpandi. Primo quia hi sunt juratores consuetudinarii, ideoque iniquitate ex Eccli. 23. pleni. Secundo quia vel hoc juramentum obligat, ut ego sentio (nam ex D. Thom. 2. 2. qu. 89. a. 7. *quicumque jurat, se aliquid facturum, obligatur ad hoc faciendum, ad hoc quod veritas impleatur;*) vel non obligat. Si primum, mortaliter peccant, quia non faciendo quod jurant, sunt perjuri. Si secundum, ipsum juramentum est perjurium, ut dictum est ad dub. 3. c. 6.

ANIMADVERSIO XXVI.

Qui juravit se servaturum decreta &c. *tantum tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu*, &c.

Qui ita juravit, est quidem liber ab iis decretis, & regulis servandis, quæ ex rationabili, & legitime præscripta consuetudine abolitæ sunt; quia hæ regularum vim non habent; non item ab iis, quæ ex morum corruptela non sunt in vigore, & usu. Quia corruptela, regularum vim iis non adimit. At qui juravit, absolute juravit, se decreta, & regulas servaturum. Ergo omnes regulas, & decreta servare tenetur, quæ decretorum, & regularum vim habent.

ANIMADVERSIO XXVII.

Qui juravit se servaturum secretum, quando non potest illud celari absque gravi suo, vel alterius damno.

Qui juravit secreti custodiam, quæ in alterius injustum damnum vergit, juramento non tenetur; quia juramentum non est vinculum iniquitatis. Id etiam liquido colligitur ex cap. 23. *Quintavallis* tit. 24. lib. 3. Dec. & cap. 27. ejusdem tituli. Fuit tamen perjurus in ipso juramento, si, dum juraret, prævidit, aut prævidere debuit, arcani custodiam proximo noxiam fore, ut ex dictis liquet.

Qui juravit secreti custodiam, quam grave sibi damnum allaturam, dum juraret, sentiebat, juramento, quidquid sentiat Busemb. tenetur, etiamsi coactus eam jurasset: *quia*, ut ait S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. *magis debet damnum temporale sustinere, quam juramentum violare.*

Si autem jurata secreti custodia in grave damnum jurantis, quod ex non prævisis eventibus oritur, vergat, in hac specie a Busemb. opinione recedendum non videtur. Nam ex c. 25. tit. 24. lib. 2. Decret. habetur: *Si vir mulieri jurasset, quando contraxit cum illa, quod eam semper pro legitima uxore teneret; pro fornicatione, quam mulier antea commisisset, non posset eam dimittere, sed pro fornicatione, quam postea perpetraret, eam dimittere posset, non obstante hujusmodi juramento. Quoniam in eo talis erat subintelligenda conditio, si videlicet in legem illa conjugii non peccaret. Item si quis juravit, se ducturum aliquam in uxorem, non potest ei opponere fornicationem præcedentem, sed subsequentem, ut illam non ducat in conjugem; quia in illo juramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet illa contra regulam desponsationis non venerit.* Ergo in secreti quoque custodiendi juramento ea conditio subintelligi videtur, nisi in grave damnum meum venerit. Talis enim merito esse censetur intentio hominis animo simplici, & sine dolo jurantis. Hinc Honorius III. c. 31. *Pennio* tit. 24. cit. juramentum a Canonicis Antiochenis extortum, ne contra Principem Antiochenum de cetero essent, ita interpretatus est, ut non solum pro juribus, & honoribus Ecclesiæ, sed etiam pro suis ipsorum specialibus legitime defendendis contra ipsum Principem libere stare possent.

ANIMADVERSIO XXVIII.

A juramenti promissorii impletione excusaris. 2. *Si juramentum mutes in opus aliquod aperte melius* &c.

Mutatio alia propria est, qua substituitur una materia pro alia diversi generis, ut preces pro jejunio, jejunium pro eleemosyna &c. Alia est impropria, qua materia minor in majorem ejusdem generis mutatur, ut pauciores preces in plures, minor eleemosyna in majorem.

Mutatio secundi generis in melius ut in voto, ita in juramento fieri propria auctoritate potest; quia tum votum, tum juramentum per hanc mutationem affluentius impletur; ut si jurasses, te Ecclesiæ argenteum ca-

licem donataram, & aureom donares. At mutationem proprie dictam in melius propria auctoritate in voto fieri non posse, cootenoit P. Concina Theol. t. 3. p. 345. qu. 1. D. Thom. & D. Bonavent. antiquorumque Theologorum contra recentes auctoritate, validisque rationibus apud ipsum legendis nixas. Ex qua sententia merito sequenda, tam quia solidior, tam quia votom in tuto poolt, quod contraria pericolo objicit, illud sponte sua consequitur, matationem propriam in melius ne in jaramento quidem fieri propria auctoritate posse. Et sane qui jurat, obligatur, ut faciat esse veram, qaod juravit ex D. Thom. & dictis. At qui materiam certam juratam in aliam meliorem diversi generis mutat, non facit esse verum qaod jaravit. Nonne falso jorat, qui eleemosynam se daturum cam juraverit, eam non dat, sed preces fundit? Ergo &c. Itaque qui in tuto esse volunt, illud ipsum faciant, quod juraront; ac tum addant quodcumque opus bonom, prout voluerint.

Animadversio XXIX.

Qui babet facoltatem delegatam dispensandi in votis, aot ea commutandi, ea uti non posse io votis juratis, recta monet Concina Theol. t. 4. p. 174. n. 4. Ratio est, quia votum, & jaramentum sunt duo distincta vincula, quorum alterum io altero non continetur: ergo qui simpliciter habet facultatem delegatam dispensandi in votis, in iis, si jurata sint, dispensare non potest. Idem dicito de commutatione.

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid sit votum, & quotuplex?

Resp. 1. Est promissio facta Deo, deliberate, de bono possibili, & meliori. D. Th. 2. 2 *q.* 88. V. Sanch. & Laym. *l.* 4. *tr.* 4. Unde patet, quod votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vovemus quædam Sanctis, seosus est, voveri ea Deo in honorem simul Sanctorum: sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorumdem honorem. Porro ex singulis particulis datæ definitionis multi casus resolvuntur: quos, ut vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubiis proponam.

Resp. 2. Dividitur votam 1. in Absolutum, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine ulla conditione, ut voven eleemosynam; hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut, nisi hac posita, non eaurgat obligatio; ut, voveo eleemosynam, si sanitati restituar, vel (quod dicitur Pœnale) voveo facere disciplioam, si hoc fecero. 2. In Solemoe, & Simplex. Illud ast, qaod, ut tale, acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo: votum castitatis, quod majoribus Ordinibus annexum est, & votum professionis religiosæ. Simplex aatem votum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Ubi sciendum, quod votum solemoe reddit personam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad matrimooium, vel dominium bonorum habendum. Vide iofra *l. 4. c. 1. in tr. de statu relig.* Simplex autem tale votum, v. gr. castitatis (excipto, quod in Societate Jesu emittitur post Novitiatum) aut ingrediendæ Religionis, etsi reddat contractum, v. gr. matrimonii illicitum, non tamen invalidum. Vide infra *lib. 6. de matrim.* 3. In Reale, & Personale. Illod est, cum pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur, ut calix, eleemosyna: hoc autem, cum aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, aut votum jejunii, peregrinationis, abstioentiæ a lusu. His aliqui adjungunt Mixtum ea utroque, ut si voveas peregrinationem cum oblatione alicajus rei. Vide Less. *l.* 2. *c.* 40.

DUBIUM II.

Qua requiratur voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cum voti obligatio sit gravissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis libere, & directe in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. Ita Doctores communiter. Less. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1.

Unde resolves.

1. Ætas, & usus rationis ad vovendum ea sufficit, qaæ satis est ad peccatum mortale perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod invalidum est ante certam ætatem.

2. Non obligat votum factum cum semiplena animadversione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel consaetudioe, lingua mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis usam auferente. Azor. Sanch. Trull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 1. ubi notat, non esse sufficiens indicium, quod defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si voventem facto voto mox pœniteat: item motum iræ raro, & vix unquam impedire usum rationis.

3. Quod si is, qui scit se vovisse, dubitat, an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis: si quidem vovit ante septenoium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu; quia eum jus in tali non præsumit; & possessio stat pro libertate: si vero post septenoium vovit, obligat: quia possessio est pro voto, cam præsumatar usus rationis, nisi constet oppositum. *Si denique dubitet, utrum ante, an post septennium voverit, teneri voto vult Sanchez, & Palaus: negat* Dian. &c. Animad. I.

4. *Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa, & sic involita in causa, non sunt valida, cum non sint volita in seipsis, & directe*; bonam aatem non consurgat, nisi ex integra causa, quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirecte, & in causa. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 1. *n.* 4. Animad. II.

5. Vota facta in metu non incusso ad hoc ipsum, ut votum extorqaeretur, valida sunt, quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata: *facta autem in metu injuste incusso ad ipsum votum extorquendum, invalida sunt ex communi, non quia non sint voluntaria, sed quia vel jus ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim injustæ coactioni, idque, sive metus sit gravis, sive levis; dummodo quis formaliter ex solo tali metu voveat.* Suar. *de Voto l.* 1. *cap.* 8. Sanch. Fill. *t.* 26. *c.* 1. Animad. III.

6. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, sive rationem formalem, ac motivum vovendi; votum nullum est, ut v. g. 1. Circa substantiam, si quis voveret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cum sit aareus: vel se ingressaram certum Monasteriam, putans esse Ordinis Sancti Benedicti, cum sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem sabstantialem: si quis v. g. voveret se ingressurum Monasterium, ubi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis servari accurate, & tamen oon ita esset; vel si voveret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantum distare centum milliaribus, cam tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem: si quis v. g. voveret aliqaid in gratiarum actionem pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est, quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum, & nihil tam est contrarium consensui, quam error. Fill. *t.* 25. *c.* 1.

7. Vota, quæ emittuntar post Novitiatum, in quocumque approbato Ordine, instar matrimonii carnalis, non sunt irrita ob ullum errorem, nisi solum substantialem circa substantiam.

8. Si error circa conditionem substantialem sit de re parvi momenti, non redditur votum irritum; ut si iter peregrinationis, quam quis vovit, sit paulo longius, quam putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantam circa causam impulsivam, valet votum: quia illa est tantum causa secundaria, qua seposita, actus est sufficienter volantarius secundum substantiam. Neque talis error in ceteris cootractibus actam vitiat: v. g. vovit aliquis peregrinationem Romam studio colendi

Deum,

Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsivam, ut inviseret fratrem, quem putavit esse Romæ, quem etsi intelligat deinde isthic non asse, non ideo desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare ultra intentionem voventis. Sanch. *l.* 4. *c.* 2. Less. *l.* 40. *d.* 2.

9. Ad votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum: quia qui tantum proposuit, non tenetur sub peccato præstare; qui autem promisit, obligatur sub peccato, & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. Bon. *p.* 1. Laym. *l.c.*

10. Ad votom aliquando sufficit promissio implicita, ut patet in susceptione Ordinum sacrorum, obi licet non dicatur, voveo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc fit implicite, hoc ipso quod sciens Ecclesiam annexuisse iis Ordinibus istud votum, eos suscipis. An vero, si quis plane id ignoraret, adhuc censeretur vovere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui ajunt, aliqui probabilius negant; dicuntque talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. Sanch. *de matrim. l.c. d.* 87. *n.* 21. Bon. *q.* 2. *p.* 1. *& comm.*

Animad. IV. 11. *Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum*, secundum Nav. Sylv. Sanch. *n.* 27. Less. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 1. *n.* 6. Bonac. & alios contra Cajet. quia talis non vult vovere, cum apponat conditionem contra substantiam actus. Unde de Lugo *d.* 24. *de just. sec.* 1. & alii contendunt, talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si vero haberet animum vovendi, & se obligandi, non tamen implendi; tunc etiam graviter peccaret, & votum esset validum. Sanch. Fill. Bon. *p.* 1. *n.* 14. Laym. &c.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis (cum impossibile nec efficaciter intendi possit, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior, quam oppositum, sive ejus omissio: quippe finis intrinsecus voti est honorare per hoc Deum: id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse non potest, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. Sanch. *l.* 9. *c.* 7. Laym. Navar. &c.

Unde resolves.

1. Invalidum est votum nunquam peccandi venialiter, cum id moraliter, & ordinarie sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia graviora, de quo Scholastici, Nav. *c.* 12. *n.* 63. Suar. *l.* 2. *c.* 3. Sanch. *de matr. l.* 9. *d.* 35.

2. Invalidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantiis, aut fine fiat bona; quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vovens; ut v. gr. si quis decidens ex equo, voveat non amplius equum ascendere. Navar. *cap.* 12. Sanch. 4. *mor. c.* 7.

Animad. V. 3. Invalidum est vovere mala, & qui vovet mortale, peccat mortaliter; *qui autem veniale, eum venialiter tantum peccare dicunt* Sa, Syl. &c. V. Juramentum: *licet mortaliter peccare velit* Cajet. V. Votum, & Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 5. *quod videtur probabilius.*

4. Invalidum est votum, cui adjungitur finis, vel alia circumstantia mala tenens se ex parte rei votæ: ut verbi gratia vovet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam injustam, felicem successum furti, adulterii, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati; quia datio eleemosynæ ad talem finem est actio blasphema, quasi Deus peccata promoveat, ideoque non potest esse materia voti. Cajetan. Nav. *c.* 12. Sanchez *c.* 6. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 2. *n.* 6. Fill. *t.* 26. *c.* 5.

5. Validum autem est, etsi ei adjungatur finis, vel alia circumstantia mala tenens se tantum ex parte voventis: ut verbi gratia, si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voveat ei dare eleemosynam: quia tunc res ista bona est, quam vovet, licet ipse voveat male, & cum peccato. *ibid.*

6. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona est, etsi conjuncta cum causa mala: ut si quis voveret eleemosynam, si ex duello evaserit salvus, si non capiatur in furto, si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat &c. licet enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit; tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona; & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (ut suppono) quatenus in se bona sunt. Nav. Laym. *l.c.*

7. *Invalidum est, & veniale peccatum, vovere bonum, quod est impeditivum boni majoris, ut præsertim sunt vota contra consilia evangelica, ut v.g. manere in sæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam.* Navar. *n.* 29. Suar. Fill. *c.* 1. *q.* 7. *n.* 58. Sanch. &c. Animad. VI.

8. Si tamen aliquod bonum per se, & absolute minus fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet; ut v. g. si quis videret susceptionem Ordinum sibi damnosam. V. Bon. *p.* 1.

9. Matrimonium ordinarie invalide vovetur, quia ordinarie melior est cœlibatus. Dixi *ordinarie*, quia *valide vovetur*. 1. Si quis ad hoc obligetur; aut quia sine injuria, aut gravi infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, a sponsalibus non potest recedere. 2. Si id Reipub. valde utile futurum existimetur: ut quia verbi gratia ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. *Si quis ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem peccandi adeo sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent consultum ei esse, ut nubat: in qua tamen ultima Laym. & alii dissentiunt.* Animad. VII. V. Bon. *l.c.* Fill. *n.* 6. Nav. Suar. *l. c* Laym. *n.* 12.

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti?

Resp. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, qua se vel multum, vel parum, vel absolute, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult, designat: ita ut, etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat a voluntate, & facto hominis, tanquam prævia conditione, ut tantum, vel tantum obliget. Ita commun. V. Laym. *cap.* 3. *p.* 5.

Unde resolves.

1. In materia levi nemo obligatur sub mortali, quia materia id non permittit. Navar. *n.* 40. Sanch. *l.* 4. *c.* 12. Laym. *l.c.* Verbi gratia, vovisti recitare quotidie *Salve Regina*: omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parva. Sanchez *l.* 4 *c.* 12. Laym. *l. c.* Azorius *l.* 21. *c.* 15. *Imo, etsi toto anno omittas, esse tantum veniale, eo quod materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docet* Dian. *t.* 5. *misc. n.* 24. ex Soto, Arag. & Tann. 2. 2. *d.* 4. *dub.* 3. contra Valent. &c. Animad. VIII.

Animad. IX. 2. *In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantum leviter*, communiter tamen censetur voluisse se obligare graviter, nisi aliunde constet. Unde violans tale votum peccat graviter ex genere suo. V. *ib.*

3. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, serio deinde dolet, quod fecerit, non peccat graviter, modo retineat animum implendi. V. Sa *v. Votum.*

4. Qui violat votum de re jam ante præcepta, verbi gratia, qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quod votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, si Confessarius nesciat, quia duplex tunc est malitia peccati. Suar. *c.* 6. Less. *d.* 7. Sanch. *c.* 5. Fill. *c.* 2. *q.* 7.

5. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Unde, si qui Canones videntur indicare, filiam a patre religioni devotam teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit. Suar. *c.* 9. Sanch. Laym. *c.* 5. *n.* 6.

6. Cum heres teneatur solvere vota realia defuncti,

cti, non tenetur vi voti, sed ex justitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata &c. solvere. *ibid.*

7. Eodem modo, si communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis. V. Laym. hic *c.* 3.

8. Cum quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licite potest, ut verbi gratia, rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, ANIMAD. X. quam ut conetur eam filio persuadere: *sic qui Missas, vel peregrinationem alterius curandam vovit, quando stipendium, ut sumptus ei persolvit, non tenetur alium substituere novis sumptibus, si prior non præstet, ad quod se obligavit.* Sanch. Laym. *n.* 7.

9. Vota personalia non implentur, nisi per voventem: unde qui vovit peregrinationem Romam v. gr. non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur, si ipse non possit. *ibid.*

10. Vota realia solvenda sunt ex proprio: unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quod si possit ex suo, & tamen alius sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet; quia tunc quod alter dat, fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri alterius. V. *ibid.*

ANIMAD. XI. 11. *Vota conditionalia non obligant, cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur; dummodo id non impediverit per dolum, vim, aut malitiam: ut verbi gratia, vovisti peregrinationem, si eum Petrus approbet: deinde submittis, qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imo, etsi malitiose per fraudem, dolum &c. impediveris, adhuc probabile est, te voto non teneri, ut habet Ley. c. 6. ex Suarez, & aliis.* Interim Laym. recte hic advertendum monet ad intentionem voventis: ut v. g. si filius vovit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte sibi relictus &c.

12. Qui vovit rem certam, & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad aliam, cum id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem.

13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut jejunare hoc, vel isto die, illo transacto, sive cum culpa, sive sine culpa ejus, ad nihil tenetur; & neque, si præviderit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire, cum hæc non soleat intentio voventis esse. Suar. Nav. *l.* 1. V. Bon *p.* 5.

ANIMAD. XII. 14. *Qui vovit aliquid sine certo tempore, veluti gratia peregrinationem, tantum tenetur implere, cum commode primum potest*: quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, ut habita commoditate non nimis diu differet, quamvis minor causa sufficiat ad differendum, quam ad omittendum, Fill. *c.* 4. *q.* 10. Suar. Laym. *c.* 3. Bon. &c.

ANIMAD. XIII. 15. *Qui vovit aliquid sine certo loco, v. gr. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque Monasterium illius Ordinis, in quo serventur substantialia regulæ.* Neque tenetur pro admissione peragrare provinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. *Et satisfacit voto, si, postquam ingressus est, remittitur, aut egreditur (saltem cum justa causa, qualis est v. g. gravis, ac diuturna tristitia, & anxietas, sive ex natura ipsa, sive aliunde nata.* Escob. ex Sanch. *t.* 1. *l.* 4. *c.* 16. *n.* 100. *) ante professionem.* V. Trull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 20. *n.* 7. & 8.

ANIMAD. XIV. 16. *Qui vovit aliquid sine certa qualitate, v. gr. religionem in genere, potest ingredi quamcumque, etiam laxiorem, modo serventur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vovit triticum,* &c. *non tenetur dare optimum, quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcise) ut det, quod non sit plane ineptum.*

17. Qui vovit aliquid sine certa quantitate, v. gr. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum voluerit, modo non tam parum, ut videatur potius irridere suum votum, quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis, qua nemo censetur se obligare, nisi ad id, quod commode potest, & communiter est decens. Suar. Sanch. *l.* 4. *c.* 13.

18. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio secundum verborum, quibus usus est, proprietatem, vel potius communem, & usitatam acceptionem. Fill. *t.* 26. *c.* 2. Laym. *c.* 3.

19. Qui vovit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundum Sanchez dare toties decem, quoties ludit, quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *cap.* 5. *n.* 4. Vide Trull. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 60.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius auctoritate interveniente: idque vel materiæ mutatione: ut si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ, vel prohibitionis: vel si fiat impossibilis, absolute, aut moraliter, vel desitione conditionis, a qua pendebat. 2. Interventu auctoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione; de quibus sequentibus dubiis. Est communis. Sanch. *l.* 4. *c.* 24. Less. *l.* 2. *cap.* 24. Suar. Fill. *t.* 26. *c.* 8.

Unde resolves.

1. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis &c. tamen, postquam jam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius, & alterum cessat. Quod si vero sit æquale, aut nescias, utrum sit melius, implendum est, quod prius vovisti, & ruit posterius; si & hoc nescis, libera est electio. V. Trull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 9.

3. *Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc, si commode talis materia dividi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. vovisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.* ANIMAD. XV.

4. Si vero dividi commode potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: ut v. gr. 1. Qui non potest jejunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummavit post votum castitatis, tenetur non petere debitum: cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet.) V. Bon. *p.* 7. §. 1.

5. Quod si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua vero accessoria tantum, non per se seorsim intenta, sed dependenter a priori, tanquam illius appendices, & modi; tunc, si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem contra: ut v. g. vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. V. Sanch. *l.* 4. *c.* 10. Bon. *d.* 4. *c.* 2. *p.* 4. §. 4. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.

DUBIUM VI.

De voti irritatione.

ARTICULUS I.

An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Resp. Cum non debeat violari cujusquam dominium, ac quilibet dominus possit uti sua libertate, hinc si potestati dominativæ alterius sit subjecta alicujus voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacumque sint, ad suum libitum sine ulla causa valide irritare directe, hoc est, potest velle, & pronuntiare, ut illa vota nulla sint, ita ut nullo

etiam

Animad. XVI. etiam casu obligatio postea reviviscat (*etsi peccent, si absque causa irritent: ut docent* Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 75. Navar. Suar. Fill.) *Porro hoc jus provenit ex jure positivo, quo datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius.* Ita communiter DD. V. Sanch. *l.* 4. *c.* 24. *n.* 30. & 31.

Unde resolves.

1. Quivis pater, & in ejus defectu avus paternus, tutor, imo etiam mater non tantum si tutrix sit, sed etiam in priorum defectu; *& secundum quosdam, reliquis deficientibus, etiam magister, vel herus,* ut Suar. Less. *d.* 10. *n.* 78. contra Sanchez, potest directe irritare vota liberorum impuberum, *ut colligitur ex c. Mulier.* 32. *q.* 2. *c.* 1. *&* 22. *q.* 1. *& c. Si quis de reg.* Impuberras autem secundum jura finitur in masculis anno decimo quarto completo, in feminis, duodecimo completo, a die nativitatis computando, ut Sanch. *l. c.* Laym. *t.* 4. *c.* 2. Bon. *disp.* 4. *q.* 2. *p.* 6. §. 2.

Animad. XVII.

2. Vota religiosorum (non tamen novitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa irritare possunt directe, præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, ut habet Suarez *l.* 7. *de voto, c.* 7. *n.* 19. Regin. *l.* 81. *n.* 342. Fill. Bon. *l. c. n.* 76. Excipitur tamen votum transeundi ad religionem strictiorem. V. Binsfeld. 3. *p. Ench. c.* 9. Less. *n.* 73. Sanch. *c.* 24. *n.* 3. Bon. *l.* 5.

Animad. XVIII. 3. *Idem potest, secundum Sanchez l.* 9. *de matrim. d.* 39. *maritus respectu votorum uxoris: licet probabilius id alii limitent ad ea vota, quæ mariti juri præjudicant.* Laym. *hic c.* 7. Fill. *tr.* 26. *c.* 8. *q.* 8. Less. *d.* 19. *n.* 83. *& d.* 15.

4. Qui semel votum irritavit, si postea nolit, non ideo revalidatur, ut vult Sa, v. *Irritatio voti.*

5. Nullus supradictorum potest directe irritare vota emissa ante subjectionem, v. g. ante matrimonium: *facta vero intra tempus subjectionis, de re implenda post tempus subjectionis,* v. g. *in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare.* Bon. *l. c.*

Animad. XIX.

Animad. XX. 6. *Votum, de quo dubium est, utrum emiseris tempore libertatis, an subjectionis, non posse irritare Superiorem,* docet Salas *t.* 2. *q.* 21. & Caram. *l.* 3. *c.* 1. *d.* 1. *Sed contrarium tenent* Suar. Sanch. Bon. &c. cum Bard. *l.* 6. *c.* 1. §. 28.

Animad. XXI. 7. *Facta tempore subjectionis possunt adhuc irritari post illud;* v. g. *quando filius jam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma:* secus tamen, si infirma esse novisset, & independenter a prioribus ratificasset, ut Less. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 10.

Animad. XXII. 8. *Superadicti possunt revocare, ac directe irritare vota, etsi semel ea ratificaverint, quia non privarunt se dominio, & potestate sua.* V. Suar. *de voto l.* 6. *c.* 6. Quod si tamen id sine causa fiat, erit secundum quosdam peccatum mortale, licet probabilius id negent Suar. *l. c. c.* 4. & Laym. *hic.*

9. Prælatus potest irritare votum subditi, a prædecessore æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen a Superiore. V. de his Bon. *l. c.* §. 3. Laym. *c.* 7.

ARTICULUS II.

Quis vota indirecte possit irritare?

Resp. Si alicui non quidem voluntas voventis, sed voti materia sit subjecta, ita ut in hanc jus habeat, is tale votum potest irritare, irritatione indirecta; hoc est ejus obligationem suspendere, inquantum suo juri præjudicatur, idque ea lege naturæ docente, quod nemo possit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. S. Thom. in 4. *d.* 38. Suarez, Less. &c. *ll. cc.*

Unde resolves.

1. Sic irritare possunt, præter supra nominatos, pater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec sunt emancipati: item tutor puberis, usque ad annum vigesimum quintum, in iis, quæ eorum potestati officiunt. Laym. *c.* 7.

2. Idem potest uxor respectu mariti, v. gr. si is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & usui dominii, quod habet in corpus mariti. Less. *n.* 83. Fill. *n.* 273.

3. Item dominus, & domina respectu famulorum, ut si ii voverint jejunium, quo fierent inepti ad obsequia domini: quale votum non est castitatis, vel brevis orationis. Less. *n.* 86.

4. Item non tantum Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præjudicat. Denique superiores respectu novitiorum in iis, quæ impediunt novitiatus exercitia. Less. *d.* 13. *n.* 8.

5. Non possunt irritare indirecte vota de re alias præcepta, v. gr. non furandi, quia nemini præjudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erat amplius subjecta; v. g. vota servi implenda, cum erit liber: & conjugis, cum alter erit mortuus.

6. *Potest quis etiam indirecte irritare vota longe ante facta, quam sibi materia subjiceretur:* v. g. *facta a conjuge longe ante matrimonium.* Animad. XXIII.

7. Potest quis etiam vota a se, vel antecessore concessa, & confirmata indirecte irritare, ut patet ex art. superiore. Excipe tamen, nisi suo jure cessisset, & hanc concessionem subditus acceptasset: ut v. g. in voto castitatis, mutuo mariti, & uxoris consensu facto. *Secus tamen esset, si vel sola uxor, vel uterque independenter ab altero vovisset.* Animad. XXIV.

8. Vota indirecte tantum irritata reviviscunt, & obligant, quando alteri desinunt præjudicare. V. de his Bon. *p.* 7. Laym. *c.* 8.

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio voti?

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco ejus, quod voto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, ut licite fiat, traduntur hæ regulæ. Prima, ad commutationem voti requiritur auctoritas ecclesiastica. 1. Quando commutatio fit in paulo minus bonum: quod si notabiliter minus sit, dicetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: *licet aliqui tunc putent sufficere auctoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur.* Voco autem melius, quod est tale in ordine ad utilitatem spiritualem voventis, & Deo gratius. Animad. XXV.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale requiritur causa, licet minor, quam ad dispensationem, quia dispensatio plane liberat ab obligatione voti, commutatio vero aliud subrogat. Unde si fiat in melius, nulla causa requiritur; *si in æquale cum auctoritate Superioris, sufficit major in illud propensio.* Si vero dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. Vide Less. *l.* 2. *c.* 40.

Unde resolves.

1. Quamvis oratio absolute sit melior jejunio, non licet tamen propria auctoritate hoc in illam commutare; quia hic, & nunc potest jejunium esse Deo gratius, utpote utilius ad bonum spirituale hujus hominis. Less. *d.* 16. Sanch. *c.* 56.

2. Omnia vota personalia propria auctoritate commutari possunt in votum religionis: imo ipso jure omnia vota realia sic mutantur in professione.

3. Qui habet votum religionis, non potest illud propria auctoritate commutare in susceptionem Episcopatus: tum quia hic non efficit hominem perfectiorem, quam religio, licet perfectiorem esse supponat: tum quia non constat, quod illud hic & nunc sit Deo gratius: tum quia sic respondit Innocentius III. apud Bon. *in secundum præceptum d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. Idem docet Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 16. *ar.* 103. Azor. Sanch. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 15. Palaus *d.* 3. *p.* 16. *n.* 2. Fagun. Dian. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 62.

4. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi, non tamen contra, quia commutatio est pars dispensationis; qui autem potest majus, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantum, non potest mutare, nisi in æquale: quod moraliter, & non scrupulose

æqui-

æſtimandum eſt, ut monet Laym. *c.* 8. In qua æſtimatione, ait Cejer. non negligenda ſunt eoncomitantia: v g. in voto peregrinationis habenda ratio non tantum laboris, ſed etiam expenſarum, quas feciſſet. Suar. Leſſ. Vide Bon. *p.* 7. §. 3.

ANIMAD. XXVI. 5. *Si is, cujus votum mutatum eſt, malit deinde implere primum, id poteſt: tum quia id eſt melius, vel æquale: tum quia in ejus favorem factum eſt, cum tacita conditione, ſi ei placuerit.* Leſſ. *num.* 97. Sanchez, Fill. *n.* 289.

ANIMAD. XXVII. 6. *Si voti legitime a Superiore commutati materia, ſive opus fiat impoſſibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta eſt.* Vid. Laym. Bon. *ll. cc.*

DUBIUM VIII.

Quid ſit diſpenſatio, & qui poſſint diſpenſare in votis?

Reſp. 1. Diſpenſatio eſt ebſoluta obligationis voti eondonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, juſta cauſa requiritur; qualis v. g. eſt 1. Bonum Eccleſiæ, vel eommune Reip. 2. *Notabilis difficultas in obſervatione voti.* 3. *Imperfectio actus, vel levitas, ac facilitas, ex qua proceſſit votum.* Suar. *l. c. c.* 17. Fill. *n.* 260. Sanch. *l.* 4. *c.* 45. Vide Bon. *p.* 7. *n.* 24. Laym. *c.* 8. *n.* 5.

ANIMAD. XXVIII

Unde reſolves.

1. Cum cauſa non ſufficit ad integram diſpenſationem, partim diſpenſari, partim eommutari poteſt. Bon. *l. c.*

ANIMAD. XXIX. 2. *Prælatus videns, ac* (cum facile poſſit) *non contradicens, videtur diſpenſare*, ait Sa.

ANIMAD. XXX. 3. *Poteſtas etiam delegata diſpenſandi in votis extendit ſe etiam ad vota jurata, & juramenta pia ſoli Deo facta.* V. Suar. *l.* 6. *de voto* Sanch. *l.* 8. *de matrim. dub.* 3.

4. Ante voti acceptationem a certa perſona, aut Eccleſia, non cenſetur ei jus acquiſitum, ideoque ſine ejus injuria poteſt diſpenſari, vel eommutari.

Reſp. 2. Poteſtas diſpenſandi convenit omnibus Prælatis, qui habent juriſdictionem in foro externo, vel privilegium. Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 12. Sanch. *c.* 37. & commun. Unde diſpenſare poſſunt ſequentes. 1. Papa reſpectu omnium fidelium in omnibus votis. 2. Epiſcopus reſpectu ſuorum ſubditorum, non eutem Perochus; quia tantum habet juriſdictionem fori interni. Suar. *l. c. c.* 12. 3. Prælati Regulares exempti reſpectu ſuorum Religioſorum, & Novitiorum: idque circa vota, quæ vel in ſæculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. Leſſ. *n.* 8. & 107. Sanch *l.* 9. *de matr. d.* 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatiſſæ. Suar. Leſſ. *ll. cc.* 4. *Ex privilegio Papæ, Confeſſarii Ordinum Mendicantium ſecundum conceſſionem, & moderationem ſuorum Superiorum*, ut notat Leſſ. *d.* 13. *n.* 108.

ANIMAD. XXXI.

Reſp. 3. Supradicti omnes Papa inferiores poſſunt diſpenſere in omnibus votis, eaceptis quinque ſoli Papæ reſervatis, ſeilicet voto Caſtitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apoſtolorum, ad S. Jacobum Compoſtellam, & Ultramarina, ſive in Terram Sanctam. Vid. Bon. Leſſ. Laym. *ll. cc.*

ANIMADVERSIO I.

HAc de re La-Croia p. 226. n. 387. ita inquit. „ Sanchez dicit, ſi dubites, an ſeptennium ſuerit expletum, te teneri; tum quie raro fiunt vota ante ſeptennium, tum quie eſt eertum, & excuſatio dubia: oppoſitum tamen putat non improbabile Caſtr. & Ovied. “

Juxta hos verſatiles opinatores, cum binc inde diſputatur, opinionem eligere, & facere, ut libuerit, licet; quæ docendi retio, ut ſuo loco oſtenſum eſt, periculi pleniſſima, & falſe eſt. In præſenti ſpecie votum implendum eſt, niſi forte conſtiterit, puerum, qui votum emiſit, rationis uſum non ettigiſſe. Sanchea ſententia *communior eſt*, ait Concina Theol. t. 3. p. 220. num. 15. *quam defendunt Luyſius, Turrian. Suar. Fauſtus, Malderus, & alii plures.* Sanch. ſententia ratione confirmatur; pro contraria nulla ratio affertur. Ergo ſententia Sanch. contrariæ præferenda eſt. Adde, quod, ut vere ait Buſ. jus ente ſeptennium, retionis uſum non præſumit, poſt ſeptennium præſumit: ergo qui dubitat, utrum votum eote, eu poſt ſeptennium emiſerit, ea juris præſumptione dubitat, utrum in eo uſum rationis habuerit, hoc eſt dubitet, utrum votum ſit, nec ne velidum; in qne bypotheſi, quidquid contra falſo dicat Gobat epud La-Croixiom loco hic cit. certum eſt, votum eſſe implendum; quie certum præceptum eſt, in dubiis tutiorem viam eſſe eligendam. At idem „ Gobat, ait La-Croix, „ putat in his partibus ſeptentrionalibus id (hoc eſt „ uſum rationis poſt ſeptennium) præſumi non debere; „ quia ſerius aſſequimur plenum uſum rationis; hinc „ addit, ſi puer Germanus dubitet, en ente nonum an„ num expletum emiſerit votum, ſe judicaturum non „ obligari, niſi ea ſinguleri indole, vel inſtitutione aliud „ colligeretur. “

Ego vero dico, hos ſcriptores non eſſe audiendos; quia ipſi ſacros canones eut non legunt, aut non audiunt. Alex. III. cap. *Litteras*, & *Acceſſit de deſponſ. impuberum*, uſum rationis poſt ſeptennium præſumit etiam in partibus ſeptentrionalibus: quia ad ſeptentrionales Epiſcopos, hoc eſt ad Epiſcopum Herfordienſem, & Archiepiſcopum Eboracenſem ſcribit.

ANIMADVERSIO II.

La-Croia p. 225. n. 368. recte diſtinguit. Si enim qui votum prævidit, in ejus obligationem ante ebrietatem conſenſit, poſito qnod in ebrietete voveret, voto tenetur. Si autem non conſenſit, non tenetor; & bujus ratio eſt, qoia bic ſe inebrians non vult votum, ſed ſolum verba voti.

ANIMADVERSIO III.

P. Concina Theol. t. 3. p. 242 n. 8. eit. „ Denique „ nec metus levis irriret votum, ut communiter faten„ tur omnes; quia parum & leviter conſenſum liberum „ lædit. Et hoc certum eſt penes omnes Auctores. “ Loqnendo de metu gravi, ſententia Buſemb. quoad vote ſolemnie eerta eſt, ut patet ea epiſt. S. Leonis ad Reſtirum Narbonenſem Epiſcopum, & can. *Sicut* eau. 20. q. 2. & ex Conc. Trid. ſeſſ 25. c. 19.

Sed quoad vota ſimplicia, incerta eſt. Primo quia Theologi hac in re in contrarias ſententias abeunt, ut advertit Concina Theol. t. 3. p. 243 n. 11. Secundo quie vote ea metu gravi ad id incuſſo facta, ea natura ſue voluntaria ſunt, ut nemo negare poteſt, & ipſe Buſ. fatetur: ergo ea nature ſua ſunt valida. Nec dicas cum Buſ. quod Deus ea non acceptet, ne det vim injuſtæ coactioni. Nam Deus injuſtam quidem coactionem odit, et volnntariam, & bonam promiſſionem ſibi factam probat, & accipit eo ipſo, quia volnntarie eſt, & bona. At jus, inquit Buſ. ea irritat. Reſp. Proferat Buſ. aut qui cum eo ſentiunt, jus poſitivum eccleſiaſticum talia vota ſimplicie irritans, & manus damus. At ſi hujuſmodi jus nuſquam perſpicue habetor, obſcuro, & ancipiti eccleſiaſtico jori jus certum naturæ præferendum eſt; quia incertis certe præferenda ſemper ſunt. Præterea ſi juramenta gravi, injuſtoque metu extorta juxta ſacros Canones e nobis ſupra productos obligant, eur de coactis votis idem dicendum non eſt?

Eccleſiæ lea vota ſolemnia coacta irrite fecit; quia eorum obligatio fortior eſt, & diſpenſatio difficilior, & quie, ſi obligarent, maximo periculo enimas objicerent. At hæ rationes in votis ſimplicibus locum non habent. Itaque eut vota ſimplicie gravi metu injuſte extorta implende ſunt, aut, ut ſapienter, ſicut ſolet, loquitur Concina Theol. t. 3. p. 244. n. 12. tutius, & probabilius eſt, diſpenſationem eſſe impetrandam.

ANIMADVERSIO IV.

Si quis rudis, & bene moratus dicat, ſe babuiſſe Intentionem promittendi, ſeu vovendi, non tamen ſe obligandi, ſnam vocem ignorat, & putari poſſet, ipſum habuiſſe propoſitum, votom non emiſiſſe.

At qui reipſa promittit, & vovet, vult ſe obligare. Qnid enim eſt promittere, niſi obligare ſe ad aliquid in alterius gratiam? ergo eſt contradictorium, ut quis reipſa promittat, & voveat, nolitque ſe obligare. Quæſtio ergo a Buſ. propoſita, ejuſque doctrina eſt de ſubjecto, ut ajunt ſcholæ, non ſupponente. Vide tamen, ſi lubet, Concinam Theol. t. 3. p. 125. n. 17.

ANIMADVERSIO V.

Hanc Cajetani ſententiam ſequitur Wigandi, Concina Theol. t. 3. p. 164. n. 35. Salmant. & alii tum ab his, tum a Conc. citati. Ratio eſt, quia votum eſt pro-

missio; promissio autem in gratiam ejus fit, cui promittitur: ergo qui veniale peccatum vovet, suo voto profitetur, veniale peccatum esse Deo gratum: hæc porro professio impia est, & blasphema; ideoque culpa gravissima, non venialis.

At inquit La-Croix p. 228. n. 424. „ Verbum *voveo* in „ re, vel fine turpi passim non significat votum, sed or„ dinaria juramentum, uti cum quis dicit, *voveo me* „ *vendicaturum*, intelligit, *juro*: tunc si materia sit le„ vis, secundum dicta n. 205. peccatum erit leve. “

At hæc doctrina ex dictis explodenda est; quia juramentum de re leviter mala est perjurium, ideoque grandis culpa.

Animadversio VI.

Hoc votum est certe invalidum; utrum vero sit veniale peccatum, an mortale, res incerta videtur. La-Croix p. 228. n. 425. ait: „ Votum rei indifferentis, vel „ ob finem indifferentem est tantum veniale, quia nec „ actus Deo est contumeliosus, nec materia positive in„ grata. Putat quidem Beja p. t. c. 66. hoc esse pecca„ tum blasphemiæ, ideoque grave, eo quod æquivalen„ ter dicat, Deum delectari rebus vanis, & inutilibus; „ sed contra est, quod non sit illa mens voventis, sed „ tantum imprudentia circa electionem materiæ. “ Hactenus illa. Verum hæc responsio, Bejæ rationem non elidit. Ad mortale enim peccatum non requiritur intentio mala, sed satis est ut actio ex se graviter sit criminosa, uti esse votum rei indifferentis, ostendit ratio Bejæ. Hinc Natalis quoque Alex. Theol. t. 2. p. 435. sec. 8. ait: „ Quamobrem neque res illicitæ, seu opera per se „ mala, neque res indifferentes sunt materia voti; & „ contra religionem graviter peccaret, qui opera hujus„ modi voveret. “ Quod si votum rei indifferentis letalis culpa merito putari potest, multo magis letalis est culpa votum contra consilia evangelica. Juramentum contra eadem consilia esse mortale, supra ostensum est: ergo idem de voto videtur dicendum; præsertim cum ex D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 8. votum sanctius sit, magisque obliget, quam juramentum; ideoque gravius peccatum ceteris paribus sit, quod votum, quam quod juramentum violat.

Animadversio VII.

Matrimonium valide vovetur .... 3. si quis ob fragilitatem &c. in quo tamen Laym. & alii dissentiunt.

P. quoque Concina dissentit Theol. t. 3. p. 132. q. 6. suamque sententiam tum auctoritate, tum ratione valide confirmat, ut apud ipsum legi potest.

Nam qui tale votum emisit, religionem ingredi potest: quia sequi potest consilia evangelica: ergo illud votum nullum est.

Qui libidine vincitur, quia remediis ad eam vincendam institutis uti renuit, melius est ut nubat. *Quod si non se continent*, ait Ap. 1. Cor. 7. *nubant*. *Melius est enim nubere, quam uri*. At quilibet, si velit, continenter vivere potest; cum continentiæ donum nemini illud recte petenti Deus deneget, nec supra id quod possumus, nos tentari patiatur ex Syn. Trid. sess. 24. can. 9. Sed qui ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem in carnis peccata valde proni sunt, non solum in precibus, sanctisque meditationibus frequenter versari, sed carnem jejuniis macerare, omnesque peccandi occasiones sollicite fugere debent, ut continenter vivant; quæ si, ut possunt, præstent, non est dubium quin illis consultius sit cælibem, quam conjugalem vitam agere ex Syn. Trident. sess. 24. can. 10. ita definiente: *Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cælibatus, & non esse melius, ac beatius manere in virginitate, aut cælibatu, quam jungi matrimonio; anathema sit*. Ergo certum est, votum matrimonii in homine ad libidinem valde prono esse malum, & nullum; quia non est de meliori bono.

Animadversio VIII.

Imo etsi toto anno omittas, esse tantum veniale, eo quod &c. probabiliter docet Dian. &c. contra Valent. &c.

Idem habet La-Croix p. 231. n. 450. videlicet hac de re hinc inde probabiliter, ut ait Bus. disputatur. At cum hinc inde probabiliter disputatur, sana Theologia verissime docet, non licere sequi opinionem faventem cupiditati, sed tutiorem esse sequendam. Tutior opinio in re præsenti est, ut parvæ preces, ex. gr. unum *Salve Regina* quotidie recitetur; quod, si toto anno omiseris, necessario confitearis saltem ut dubium mortale peccatum cum firmo proposito a similibus de cetero abstinendi. Sed missis recentium auctoritatibus, quæ hinc inde afferuntur, cur opinio a Bus. recitata, probabilis est? quia, inquit, „ materiæ istæ parvæ non coalescunt in unam. “

Resp. Materiæ illæ parvæ, ut *Salve Regina* ex voto quotidie recitandum, non coalescunt quoad tempus, coalescunt tamen quoad mores; quia omnes simul sunt materia, seu objectum unius voti: ergo singularum quoque omissiones coalescunt: quia non distincta vota, sed unum & idem votum lædunt. Quoad culpam perinde sane est, seu unum *Salve Regina* singulis diebus totius anni ex voto recitandum semper quis omittat, seu 365. *Salve Regina* uno die ex voto dicenda, omnia prætermittat: in secunda specie mortaliter peccat: ergo etiam in prima. At inquit La-Croix: „ Azor. Gran. Vasq. „ Sanch. & alii communiter probabilius distinguunt, & „ dicunt, si votum erat affixum diei, materias non uni„ ri, sed obligationem transire cum die. “ Atqui votum recitandi singulis diebus totius anni unum *Salve Regina*, est affixum diei: ergo &c.

Resp. Fateor, obligationem transire cum die; fateor, singulas parvas materias non posse uniri, ut voto una die satisfiat. At quid inde? An idcirco desinunt esse partes unius voti? An omissæ omnes, graviter votum non lædunt? Minime vero gentium. Ut libere, & cum bona venia loquar, speculationes, quas La-Croix ex cit. Auct. affert, ex arabica schola desumptæ, & ad mores translatæ, sophisticam artem olere, nihilque aut veri, aut boni continere mihi videntur.

Ex his speculationibus derivata est veluti rivulus ex fonte prop. 38. ab Innoc. XI. proscripta: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis*. Non enim alia de causa a restitutione eximebant furem paucorum furtorum, licet tota summa magna, aut valde magna esset, nisi quia singula parva furta in unum coalescere, & unum grave furtum facere non putabant. At si Auct. prop. 38. proscripti fuerunt, an probandi erunt, qui ex similibus miseris commentis similia docent?

Animadversio IX.

In materia gravi etsi quis possit se obligare tantum leviter.

La-Croix quoque ait: „ Obligatio voti potest esse le„ vis, licet materia sit gravis: “ & pro se citat Suar. Sanch. Castrop. Tamb. aliosque, ut ipse inquit, communius cum Ill. contra Sot. Pasq. & alios.

At qui ita loquuntur, obligationem a voto separant; quæ tamen illi inseparabiliter annexa est, ut dictum est ad c. 11. dub. 2. Quid est rem gravem vovere, nisi Deo promittere rem gravem? Quid est rem gravem Deo promittere, nisi Deo se obligare ad rem gravem præstandam? An obligatio, qua quis Deo se obligavit ad rem gravem præstandam, levis esse potest? *Quod semel egressum est*, dicitur Deut. 23. *de labiis tuis, observabis, & facies, sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore locutus es*. Si propria voluntate, & ore rem gravem Deo promisisti, hanc facito; alioquin gravis omissionis rationem Deo reddes. Neque enim, ut falso ait La-Croix, lex divina, & naturalis in re gravi voventem graviter obligans, a voventis voluntate pendet, ut leviter obliget. A voventis quidem voluntate pendet ut gravem, vel levem obligationem suscipiat; & cum gravem obligationem, rem gravem vovendo, suscepit, ridiculum, & contradictorium est, ut leviter se obligare possit. Potest quidem vovens rem gravem, habere intentionem leviter se obligandi, ut La-Croixii sophismati respondeam; at quia hæc intentio ridicula, & sophistica, voto rei gravis contradictorie opponitur, virium expers est, & pro nihilo merito habetur.

An si centum aureos nummos homini promitteres, addere auderes, te ad eos numerandos leviter tantum obligare velle? Sophista scilicet, & ridiculus esses, si ita diceres. Illa additio promissioni contraria est. Si promissionem vis, additio tollenda est; quam si non tollis, ipsa eam tollit promissio; quia cum ea conciliari non potest. Qui hac de re plura cupit, adeat Concinam Theol. t. 3. p. 187. n. 19. Nam hæc quæstio penes me adeo inepta, & cavillatoria est, ut in ea pluribus immorari non possim.

Animadversio X.

Sic qui Missas, vel peregrinationem alterius curandam vovit, quando &c. non tenetur alium substituere &c. si prior non præstet &c.

Idem docet La-Croix p. 229. n. 430. „ Quia, inquit, „ non intendit, nisi curare Missam, prout communiter „ fit, nempe dando stipendium ei, quem prudenter ju„ dicabat lecturum; neque enim se obligavit ad certum „ eventum securutum. “

Si votum fuisset tantum præbendi stipendium Sacerdoti, ut Missam celebraret, res bene haberet. At tum Bus. tum La-Croix ponunt, voventem vovisse curandam Missam,

aus

aut Missas, vulgo *faccio voto di far dire una Messa, e più e. g.* 10. Io quo voto intentio voventis ea esse mihi videtur, ut non solum stipendium Sacerdoti detur, sed etiam ut reipsa, quantum in vovente est, Missa, aut Missæ celebrentur. Hinc a Sacerdote attestatio aut scripto, aut saltem voce exigi solet Missarum celebrararum. An si Sacerdos restari oolit, aut oeget, sa satisfecisse, res silentio transigenda est, nec urgendus, ut satisfaciat, & satisfactionem testetur? An si hic negligat, idque rescìat qui voverat, hic ad nihil ultra tenetur, ut La-Croix loquitur? In hac specie vovens, ut sit in tuto, nrgere, & cogere Sacerdotem debet, ut satisfaciat, vel saltem stipendinm restituat, & hoc recuperato, vel etiam non recnperato curare, ut per alinm Missa, aut Missæ celebrentur. Si vovens itu se gerat, in tuto est; secus in tuto esse mihi non videtur. D. Th. x. x. q 88. ar. 3. ad 2. de re simili loquens ait: *Ille, qui vovit monasterium aliquod intrare, debet dare operam, quantum potest, ut ibi recipiatur*. Ita qui vovet curandas Missas, debet dare operam, quantnm potest, ut Missæ celebrentnt.

ANIMADVERSIO XI.

Vota conditionalia non obligant, cessante &c. *etiamsi ipse vovens causa fuerit* &c. *imo etsi malitiose* &c. *adhuc probabile est* &c.

La-Croix p. 23x. n. 469. ita loquitur. „ Si conditio „ pendeat a consensu alieno, v. g. vovisti religionem, si „ pater tuus consentiat, potes rogare patrem, attamen „ sine vi, aut dolo, ut non consentiat. Suar. &c. con- „ tra Sanch. qui &c.

Non tam a subtilibus disputatoribus, quam a viris bene moratis, quid hac in re sentiant, scire velim. Nam sicut palatum bene affectum de saporibus, ita probus homo de moribus recte judicare solet; præsertim ubi non tam ratiocinius, quam sincero animi sensu, sicut in præsenti specie accidit, opus est. Qui enim animo simplici sub conditione alterius assensus aliqnid vovet, hunc assensum velnti conditionem sui voti includit, ne suo voto ei displiceat, cui displicere non vult, ideoque hunc assensom ex animo desiderat. Ergo si precibus, aliave ratione hunc assensum impedire coneris, sophisticus homo es; aut sincere conditionem in tuo voto non inclusisti, ant animum mutasti: apage ergo. Malus homo es, non excusandus, sed valde culpandus. Deo enim, non homini ludificatur, qui aliqnid sub alterius assensus conditione vovet, animumque habet movendi omnem lapidem, ut assensum impediat. Quod si hunc pravum, & sophisticum animum non habet, sicuti habere non debet, voto suo repugnat, dum conditionem impedire conatur; & nihilominus voto tenetur, etiamsi conditionem impediat; qoia ex sua iniquitare commodum reportare non debet. Hinc lege in exetut. 85. §. *finali* §. de verb. significat. dicitur: *Quicumque sub conditione obligatus curaverit, ne conditio existeret, nihilominus obligatur*. Quod si hoc verum est in humanis contractibus, multo magis verum est in voto. Illa ergo La-Croixii ratio, „ quia ne implici- „ te quidem vovit non ita rogare, " ut soppono, falsa est, & positio fictitia. Multo ergo magis rejicienda est opinio Busemb. quoad alteram partem, *imo* &c. *malitiose* &c. quam ipse La-Croix improbat. Sed hic legere potes Coocinam Theol. t. 3. p. 247. q. 7. & 8.

ANIMADVERSIO XII.

Qui vovit aliquid sine certo tempore v. g. &c. *tantum tenetur implere, cum commode primum potest*.

Ita loquitur etiam La-Croix n. 428. & Concina Theol. t. 3. p. x68. § 4. n. 1. at subdit Conc. „ Cum dicitur „ quam primum commode potest, sensus minime est, „ quod quæcumqne difficultas satis sit ad differendum „ Religionis ingressum, sed indicatur, quod solummodo „ grave aliquod obstaculum potest quandoque excusare „ dilationem. Si enim quæcomqne difficultas satis foret „ ad licite moras nectendas, vix unquam tempus oppor- „ tunnm, & commodum adesset implendi votum. Illud „ ergo tempus opportunum pro voti executione reputa- „ tur, quo vovens moraliter, idest absque nrgente, gra- „ vique impedimento sæculum relinqoere, & Religio- „ nem amplecti valet &c. " Tum p. 269. num. 2. addit: „ Communiter Auctores sentiunt, peccare mortaliter vo- „ to Religionis devinctum, si data opportunitate ultra „ dimidium anni, voti sui executionem procrastinet. Plus „ temporis pro aliorum votorum executione permittunt; „ quia in his per dilationem nihil divino obseqoio sub- „ trahitur. Si quis tamen ultra unum aut alterum an- „ num etiam illorum executionem protraheret, peccaret „ mortaliter, nisi gravia excusarent impedimenta. " Hinc Deut. 23. dicitur: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus; & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum;* quod oraculum voto adstrictis valde inculcandum est: forte enim plus significat, quam vulgo putatur.

ANIMADVERSIO XIII.

D. Thom. 2. 2. q. 189. art. 4. quærit, *utrum ille, qui vovet Religionem ingredi, teneatur perpetuo in Religione permanere;* & respondet in corp. *quod obligatio voti ex voluntate procedit. Nam vovere voluntatis est, ut Aug. dicit.*

Intantum ergo fertur obligatio voti, inquantum se extendit voluntas & intentio voventis. Si ergo vovens intendit se obligare non solum ad ingressum Religionis, sed etiam ad perpetuo remanendum, tenetur perpetuo remanere. Si autem intendit se obligare ad ingressum Religionis causa experiendi, cum libertate remanendi, vel non remanendi, manifestum est quod remanere non tenetur. Si vero in vovendo, simpliciter de ingressu Religionis cogitavit, absque hoc quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum religionis secundum formam juris communis; quæ est, ut ingredientibus detur annus probationis: unde non tenetur perpetuo remanere.

Hac ergo in re spectanda est volontas voventis. Busembaum videtur in mente habere votum quoad tertiam formam a D. Thoma explicatam, *si vero in vovendo, simpliciter* &c. & videtur dubitare, utrum egrediens sine justa causa voto satisfaciat, dum ait *saltem cum justa causa*. Reipsa non pauci id affirmant; at negantium sententia communior est, & probabilior, quam sequitur, & confirmat P. Concina Theol. t. 3. p. x66. n. 6. Hinc D. Th. ad 3. ar. cit. ait: *Quod ille qui intrat, ut statim exeat, non videtur satisfacere voto suo; quia ipse in vovendo hoc non intendit*. Ergo idem dicendum de eo, qui sine causa exit, quia in vovendo hoc non inteodit. Qui de iogressu Religionis vovendo simpliciter cogitavit, experiri voluit, utrum Religio ipsi expediat. Cur experiri voluit? Ut scilicet in ea remaneat, si ipsam sibi expedientem compererit. Hæc merito præsumitur esse intentio voventis: ergo in ea remanere debet, si sibi congruam deprehenderit; ideoque sine rationabili causa ab ea exire non potest.

ANIMADVERSIO XIV.

Qui vovit &c. v. g. *Religionem in genere, potest ingredi quamcumque, etiam laxiorem, modo* &c.

Hic merito quæritur, quænam sint Religiones, quæ in essentialibus deficiunt. Eas graphice describit P. Concinn Theol. t. 3. p. 256. q. 4. Sunt autem illæ, in quibus Religiosi privata peculia habent, domicilia incolunt ampliora, aut ornatiora, quam sæculi homines, lautioribus, si velint, epulis vescuntur, pro arbitrio e monasteriis exeunt, ludis vacant, silentia, jejunia, aliasque constitutiones passim, & impune violant.

Qui ergo vovit Religionem in genere, hujusmodi laxas descriptas Religiones ingrediendo, voto non satisfacit. Ratio evidens est; quia votum est de meliori bono: at ingressus in has Religiones, non est melius bonum; quia non faciliorem, sed difficiliorem reddunt salutis consecutionem; difficillimum enim est, Religiosum in iis non vinci communibus pravis exemplis violandi regulas, & præcepta, ac præsertim paupertatis votum: ergo &c. Ex quo etiam intelligitur, votum ingrediendi has Religiones esse irritum, ut docet quoqne Concina l. c.

Similiter si quis vovit triticum &c.

In hac specie intentio voventis ea esse videtur, ut det triticum, aliasque res nec optimas, nec deterrimas, sed mediocres.

Sed hic, ne in Busembaum semper immoremur, alii sub examen paulisper veniant.

P. Concina Theol. t. 3. p. 183. n. 13. ait: „ Non est „ autem audiendus P. Claudius La-Croix, qui lib. 3. p. t. „ n. 148. hoc est n. 448. nimis laxe contendit, integrum „ Rosarium omittere, levem esse materiam, quoad vo- „ tum. "

Hic P. Zach. recitat verba P. Nocetii c. 24. Ver. vind. inquientis: „ Nimis laxe procul dubio; siquidem id do- „ ceret P. La-Croix. Verum tantum abest, ut loquens „ de Rosario, quod juxta ipsum est materia levis, ad- „ jungat illam vocem *integrum*, quam pro sua mera li- „ beralitate adjungit P. Concina, ut disertissime profi- „ teatur, se non loqui de Rosario integro, sed de par- „ tes ejus tertia. "

Hic quidem P. Concina integrum textum La-Croixii non perpendit, sed Rosarium pro integro accepit; qui facilis error est. Præsertim in viro eruditissimo plurimos examinante. Sed merito hic quæritur, utrum La-Croixii doctrina juxta ipsius mentem accepta laxitatem oleat. „ Non libet, inquit ipse Nocetius, a laxitate liberare „ illud ipsum, quod docet P. La-Croix. In hoc enim „ opusculo de laxitate, veritate, & falsitate sententia- „ rum nullo modo disputare decrevi: eas omnes relin- „ quo, ut cum Juristis loquar, *in statu quo*. "

Ita

Ita* scilicet loqui solent, qui non habent, quomodo suorum, quos in tuto ponere percupiunt, sententias tueantur. Nec enim hic defendi potest La-Croix, qui concedit, „ esse mortale omittere Rosarium pro pœnitentia „ injunctum in confessione peccati mortalis. “

Cur hic est peccatum mortale, si omissum in voto non est? „ Quia, inquit, ibi injungitur velut aliquid pœno„ sum, &, si est notabiliter pœnosum, uti communiter „ censetur esse, est materia gravis; e contra per votum „ fit tantum veluti cultus Dei, qui non videtur esse no„ tabilis in recitatione Rosarii. “

Mira sane doctrina, quod Rosarium, seu tertia ejus pars sit quid notabile quoad pœnam recitantis, non autem quoad cultum Dei, & Deiparæ. „ Eadem recita„ tio, inquit P. Concina, ut a Ministro sacro imposi„ ta, est gravis, quia pœnalis; ut vero sanctificata per „ votum, evadit levis? Lepida sane hæc ratiocinandi „ methodus, quæ passim in Casuistis quibusdam occur„ rit. Immo recitatio per votum consecrata, gravior, „ & sublimior evadit; quoniam a nobiliori virtute eli„ citur. “ Hæc Concinæ ratio nonne doctrinam La-Croixii æque confutat, seu accipiatur, uti a Concina accepta est, seu juxta mentem La-Croixii? Quid ergo ejus adversarii contra eum frustra clamitant?

Idem P. Concina Theol. t. 3. p. 170. n. 47. ait: „ Qui „ vovit non ludere chartis, juxta communem sensum ab „ omni chartarum ludo abstinentiam promisit; cum lu„ dus iste suapte natura periculosus sit. “

P. Zacharia recitatis his P. Concinæ verbis contra La-Croixium argumentantis, infeliciter, & importune p. 231. La-Croix n. 432. addit: „ Verum qua id asseritur facili„ tate, eadem negatur. “

Hic non de sensu Auctoris, sed de doctrinæ sanitate sermo est. Legant qui velint, legat ipse Zacharia Concinam p. 169. n. 46. & pag. 170. n. 47. & si Zach. contra Concinam hiscere audebit, non deerit, qui sanam ejus doctrinam contra cavillos defendat. Nam si Zach. illud in animo habet, ut Concinam exscriptis paucis ejus truncatis verbis in invidiam vocet, ejusque doctrinam, quia suæ indoli contraria, suspectam faciat, etiam sine importunis typis voti compos est quoad eos, qui parati sunt jurare in verba magistri. At viri eruditi, & sanæ mentis non judicant, nisi oculis suis legant; quia *qui credit cito, levis corde est, & minorabitur.* Eccli. 19. *

Non esse credendum Zachariæ Concinam misere infectanti, nisi oculis legatur, argumento evidenti est illud quoque, quod sequitur.

La-Croix p. 231. n. 454. ait: „ 2. Si voluisti (*in vo„ to de non ludendo*) redimere jacturam temporis, com„ prehendisti ludum etiam moderatum, itemque lusum „ pro alio, quia vere luderes cum jactura temporis; po„ teris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas „ tempus. Castrop. Tamb. “

Zacharia inquit: „ Sic citat hunc locum P. Concina. “ (Locum Concinæ non designat.) „ Si vovisti redimere „ jacturam temporis, comprehendisti ludum &c. “

Quæso abs te, P. Zacharia, legisti ne P. Concinam? Ubi quæso habet ea verba, *si vovisti redimere jacturam temporis*? Ego enim, nisi oculi me fallunt, apud ipsum Theol. t. 3. p. 171. n. 48. ita lego. *Non minus falsum est, quod loco cit. pergit docere La-Croix cum Castropalao, & Tamburino, nempe dum vovisti non ludere, ne tempus terras, te posse per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus*. Hactenus ille, La-Croixii sensum sincere retulit. Quid ergo Zach. qui Concinæ textum non legisti, cum tuo Nocetio Concinæ infideliter adscribitis, quæ ex arbitrio impugnetis? At pergit Concina. *Audisten? Licet perdas tempus ludendo aliena manu, votum non fregisti; si autem propria manu ludis, votum fregisti. Peracuta revera, & mirifica Theologia. Manifestam laxitatem non vacat longius improbare.* Hæc Zach. & Nocet. legere, sanamque doctrinam ab eo discere, non illum per figmenta impugnare debuerant.

La-Croix p. 232. n. 460. inquit: „ Quamvis voverit „ non bibere vinum, ut sic vitaret ebrietatem, tamen „ non tenetur abstinere a cervisia, vel aliis potibus ine„ briantibus. Est communis cum Sanch. Gob. & aliis „ contra Cajet. & Baldell. “ Additque probabile esse, hunc ne teneri quidem abstinere a vino adusto, vulgo *acquavite*. Hanc sententiam hac ratione impugnat Concina Theol. t. 3. p. 226. n. 3. *Quando vovens vult evitare ebrietatem, & promittit abstinentiam a vino, quia iste est potus magis usualis, & aptior ad ebrietatem; & deinde cervisia, cremato, aliisque liquoribus æque ac vinum, inebriandi efficaciam habentibus sese replet, votum illius irrisorium* &c. ubi a Zach. ita reprehenditur n. cit.

„ Sed hic Theol. omnia exaggerat. Non ait La-Croix, „ nec alius quivis dicet, licere voventi abstinentiam a „ vino, replere se aliis liquoribus æque, ac vinum ine„ briandi efficaciam habentibus, ac multo minus dicit, „ huic licere hisce aliis liquoribus se inebriare. Hæc de „ suo addit P. Concina. “

Hæc sane de suo addit Concina, quia contra La-Croix ratiocinatur. Si P. Zacharia Theologi impugnatoris personam cum dignitate sustinere volebat, Concinæ rationi, quod non præstitit, respondere, non illi falsa imputare debuerat. Ceterum mihi mens non est, P. Concinæ sententiam ex omni parte tueri. Ego hic ita discurrerem. Finis ut legis, sic voti, quod privata lex est, ut recte ait P. Zach. & fatetur Conc. sub legem, & votum non cadit. Sub votum illud unum cadit, quod voto promittitur. Itaque si vovens abstinentiam a vino, ut ebrietatem vitet, in mente habuit alios liquores inebriare valentes, eosque suo voto comprehensos voluit, non est dubium, quin ab iis quoque ex vi voti abstinere debeat. Si autem alios liquores in mente non habuit, eos suo voto non comprehendit, ideoque ab iis abstinere non tenetur. Id ego cum Zach. La-Croix, & aliis fateor; quia scilicet alii potus, ut cervisia, quæ ex frugibus elici solet, aut liquores ex cerasis, aliisve fructibus expressi non sunt vinum; quo nomine non intelligitur, nisi liquor ex uvis expressus. Rationi autem a P. Concina allatæ respondeo, eum, qui vovit abstinentiam a vino, ut ebrietatem vitaret, si aliis liquoribus se inebriet, votum suum quoad ejus finem frustraneum reddere; ideoque contra votum non peccare, quia voti finis sub votum non cadit, nec vovens contra rem voto promissam agit. Ergo solum peccat peccatum ebrietatis contra temperantiam.

Difficultas esse potest quoad vinum adustum, vulgo *acquavite*, quod vini spiritus est, ejusque pars vegetior, & fortior; quod hac de causa comprehendi videtur in voto abstinendi a vino. Nec enim vinum esse desinit, quia fortius est, & adustum. Quod si hac de re esset dubitandum, interpretatio facienda esset non in favorem libertatis, ut perperam docet La-Croix, sed voti, ut recte asserit Concina ex certa generali regula contra versatiles opinatores, quod in dubiis tutior via sit eligenda.

ANIMADVERSIO XV.

Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc, si commode &c. ad nihil teneris.

Bus. hujus doctrinæ rationem nullam assignat. Ergo audiendus non est. Rem voto promissam magis obstringimur implere, quam quæ humano præcepto imposita est: quia voti executio juris est naturalis, & divini. At lex humana, cum ex toto fieri non potest, ex parte, qua fieri potest, implenda est, ut patet in jejunio, & canonico officio. Hinc prop. 24. *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem*, ab Innoc. XI. proscripta est: ergo multo magis materia voti, si fiat impossibilis quoad partem tantum, quoad aliam possibilem implenda est. Illa Bus. additio, „ Si „ commode talis materia dividi non potest, aut non so„ let, “ novum inventum est, ad laxandum accommodatum, utpote quod a lege liberet, si commode impleri nequeat.

Audiendus est D. Thom. qui 2. 2. q. 88. a. 3. ad 2. ait: *Quod si illud quod quis vovit, ex quacumque alia causa impossibile reddatur, debet hoc facere quod in se est, ut saltem habeat promptam voluntatem faciendi quod potest*: & in 4. d. 38. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 1. inquit: *Vel est factus impotens ad totum perficiendum, quamvis non ad partem; & tunc ad illud quod potest, remanet obligatus.* D. Thom. sententia perspicua est, & solida, quam sequitur P. Concina Theol. t. 3. p. 166. n. 40. & alii ab eo citati. Qui enim totum aliquid vovet, ejus omnes partes suo voto complectitur. Ergo si totum non possit, eas partes, aut partem, quam potest, implere tenetur; in eaque solum hypothesi a parte voti implenda vovens, qui totum non potest, excusaretur, si pars voti esset quid vanum, & inutile, ut monet etiam Concina p. 167. n. 41.

ANIMADVERSIO XVI.

Etsi peccent, si absque causa irritent, ut docent &c. Ita etiam sentit P. Concina t. 3. p. 288. n. 5. ut apud ipsum legi potest.

Porro hoc jus provenit ex jure positivo, quo &c.

Verius est, facultatem irritandi vota ex jure naturali derivari; quia subditi jure naturali, & divino suis superioribus, quicumque sint, subduntur: ergo superiores jure naturali, & divino eorum vota irritare possunt; quæ de re, si lubet, Concinam Theol. t. 3. p. 289. q. 2. legito.

* Legi hic potest textus Conc. p. & n. citatis.

ANIMADVERSIO XVII.

Caput *Mulier* a Buf. cit. loquitur de potestate patrie in vota, & juramenta mulieris in puellari ætate existentis, nihilque habet de facultate heri, & magistri in vota famulorum, & discipulorum impuberum. Lib. autem 5. dec. tit. 41. de regulis juris nihil invenio, quod ad rem hanc faciat.

Itaque cum hæc potestas heris, & magistrie neque ex pusitivo, neque ex naturali jura competat, tie ex arbitrio conceditur. Sententia Buf. contraria, communior, & probabilior est, ut ait Concina Theol. t. 3. p. 304. q. 14. Quod tamen intellige de heris quoad famulos mercede conductos; nam mancipiorum, quæ nulla libertata fruuntur, ea vota domini irritare possunt, quæ suo juri officiunt, non item alia, ut habet idem Concina multis pro se citatis. Theol. t. 3. p. 311. n. 4.

ANIMADVERSIO XVIII.

Idem potest secundum Sanch. maritus respectu votorum uxoris: „ sed, ait La-Croix p. 234. n. 488. recte „ contradicit Illſ. n. 127. quia potestatem talem nequa ea „ jure naturæ, vel positivo, neque ex contractu habet. "

Itaque Buf. recte addit: *Licet probabilius alii limitent ad ea vota, quæ* &c. Hoc sequitur, & confirmat P. Concina Theol. t. 3. p. 304. c. 4. q. 1. solvitque adversariorum rationes, ut apud ipsum legi potest.

Itaque si uxor votum edat abstinendi a theatris, choreis, aleis, ornatu superfluo, secundis nuptiis; illud, seu illa maritus irritare non potest; ideoque, quidquid contra pronuntiet maritus, implenda sunt.

ANIMADVERSIO XIX.

Parentes possunt quidem omnia vota filiorum impuberum etiam post pubertatem implenda irritare, ut docet D. Th. 2. 2 q. 88. ar. 9. quæ sententia communis est, ut ait Concina Theol. t. 3. p. 297. n. 2. Hinc cau. 20. q. 2. can. *Puella* dicitur: *Puella, si ante 12. annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit, possint statim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. At si annum, & diem id dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt.*

At maritus uxoris vota post ejus obitum implanda irritare non potest, uti est communior sententia, quam probat Concina Theol. t. 3. p. 308. n. 15. & sequitur ipse La-Croix contra Busemb. p. 235. n. 496. Ratio est, quia fatente ipso Buf. hic c. 3. probabilius est, maritum non possa ea uxoris vota irritare, quæ suo juri non nocent: at vota uxoris post mariti obitum implenda, hujus juri non nocent. Ergo &c.

ANIMADVERSIO XX.

Votum, de quo dubium est &c.

La-Croix quoque n. 500. ait, hæc vota possa irritari. At hæc vota non possa licite irritari a superiora, ego pro certo habeo. Ratio est, quia irritatio non ex opinione, sed ea veritare potestatis irritandi vim haber, ita ut ea nulla sit, si votum reipsa emissum fuerit tempore libertatis: ergo si superior in dubio, da quo sermo est, votum irritet, non solum juris sibi non competentis usurpandi periculum sponta subit, sed etiam irritationem nullitatis, & subditum violandi voti periculo objicit; quod licere nullo modo potest. Possessio dominii, quam obtrudit La-Croix, nulla ast, si superior sit extra dominii tempus.

ANIMADVERSIO XXI.

Facta tempore subjectionis possunt &c. quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans esse firma.

Hæc Buf. doctrina in lubrico versari mihi videtur. Dum anim pubes votum, quod impubes fecit, ideoque nullum fuit, confirmat, putans ex errore esse firmum, illud deliberate firmum facit, & ratum habet, hoc ast vult illud, ea potestate, & auctoritate, qua pollet, valere: at pubes aa auctoritare pollet, ut votum in ætate impuberi editum valeat, nec sit irritationi obnoxium: ergo votum ab eo confirmatum valet, nec est irritationi amplius obnoxium. Cum aliquid confirmamus, illud robur illi addimus, quod pro præsenti potestare possumus: at pubes in præsenti habet potestatem efficiendi, ut votum suum irritari nequeat: ergo &c.

Dum pubes votum ætate impuberi emissum confirmat, suum assensum præbet rei voto promissæ, hoc est iterum idem vovet, quod voverat, seu prius votum infirmum, seu ea arrore firmum putet.

Hinc P. Concina Theol. t. 3. p. 298. n. 4. ait: „ Vota a filiis edita in ætate pupillari, seu impuberi, si „ confirmata fuerint ab ipsis in pubertata, rata & firma „ habentur, nulliqua irritationi obnoxia sunt, dummodo „ personalia sint, nullumque damnum inferant patriæ „ potestati. Ut vero dicatur votum confirmatum, satis „ haud est voventem illud servare; sed oportet ut „ nova, & explicata deliberatione illud ratum habeat, „ seu ut denuo voveat, & secundo voto priori quodam„ modo robur adjiciat.

Hæc doctrina mihi verior absolute videtur, quam contraria Buf. & aliorum; qua de re etiamsi dubitandum esset, standum tamen ex dictis voto esset.

At, inquies, pubes in nostra specie votum confirmans, illud ratum habet dependenter ab ejus firmitate: ergo cum hæc non subsistat, ratihabitio nulla est. Resp. Si antecedens foret verum, conclusio quoque esset legitima; & fateor, voti ratihabitionem asse nullam, si mens puberis votum confirmantis ea sit, ut illud nolit confirmatum, nisi firmum fuerit. Verum hæc confirmatio asset conditionata. Nos autem ponimus, ut ego sentio, & pono, confirmationem essa non conditionatam, sed absolutam. Quamvis enim pubes in eo sit errore, ut suum impuberis votum firmum putet, nihilominus votum absolute ratum habet, non sub ea conditione, si firmum sit. Hæc conditio, inquis, involvitur in ipsa confirmatione ax errore profecta. Resp. Ego vero puto, votum, & voti confirmationem quantum est in ipso vovente esse absolutam, nisi vovens, aut votum confirmans aliquam conditionem in mente habeat. Cum ergo pubes votum confirmans, nullam in mente conditionem habere ponatur, confirmatio absoluta existimanda est. Confirmat suum votum, quia illud sibi absolute acceptum est, & quia suam voluntatem in eo præstando immobilam facere in animo habet. Ergo illud non confirmat sub conditione.

ANIMADVERSIO XXII.

Supradicti possunt revocare &c. etsi semel ea ratificaverint; quia &c.

Suarez locum, quem Busemb. pro se citat, Concina Theol. t. 3. p. 298. n 6. pro contraria sententia appellat, quam ipse probabiliorem potat quoad vota impuberum a patre confirmata; quia, inquit, vota impuberum sunt conditionata, hoc ast si pater consenserit: ergo conditione impleta, hoc est accedenta patris consenso rata, & firma sunt. Resp. Hoc est sunt absoluta, quod ratio evincit; non tamen irrevocabilia: id ratio non ostendit.

Nec enim quia absoluta, irravocabilia sunt; quia, ut Buf. recte ait, qui vota confirmarunt, suo se dominio, & potestate non privarunt; ideoque, sicut Princeps privilegium concedens, illud revocare potest, ita pater facultatem, quam filio dedit edendi votum. Hinc cau. 33. q. 5. cap. *Manifestum* dicitur: *Manifestum est, ita voluisse legem, feminam esse sub viro, ut nulla vota ejus, quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit, si prius permiserit, & postea prohibuerit, etiam hic tamen non dixit, ut faciat mulier, quod voverat, quia permissa jam prius a viro fuerat. Viri dixit, esse peccatum, quia abnuit, quod prius concesserat; non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit, ut quod vir prius concesserat, postea si prohibuerit, contemnatur.* Si vota uxorum da abstinentiis a viris confirmata valide ex hoc canone revocantur, pari aut potiori ratione valide revocari possunt a patre vota filiorum eo consentiente emissa.

Alias quoque promissiones, quas filius ea patris assensu fecit, patre repugnante implere non potest; quia illæ promissiones filium non obligant; quia ex lib. 3. inst. tit. 20. §. 5. & 10. *qui in potestate parentis est impuber, ne auctore quidem patre obligatur.* Quare non filius, sed pater erit cogendus, ut vel ipse impleat, vel permittat, ut filius præstet quod ejus auctoritate promisit.

Excipiendum tamen videtur votum religionis ab impubere ex patris consensu emissum, si filius ad pubertatem pervenerit. Nam filius pubes quoad religionis ingressum, paternæ potestati non est subditus: ergo si impubes illum valida vovit, præstare pubes debet etiam patre reclamante; quia pater non potest ejus executionem impedira: at filius impubes accedanta patris consensu valide vovit raligionis ingressum: ergo pubes factus etiam patre reclamanta religionem ingredi debet. Huc spectat Canon *Puella* cit. ad c. 5.

At si annum & diem &c.

Vmum quoque continentiæ, quod uxor consentiente viro emisit (idem dicas de voto viri consentiente uxore) a viro irritari non posse videtur: quod Buf. ar. 2. c. 7. & Concina Theol. t. 3. p. 307. n. 9. & 10. affirmant, licet nonnulli ab hoc citati repugnent. Ratio est, quia dum uxor consentienta viro continentiam vovet, vir cedit juri, quod habet in corpus uxoris. Nam vo-

tum

tum sine hac cessione nullum esset: at cum vir juri suo semel cesserit, palam est, cessionem revocari non posse. Hinc S. Antoninus p. 3. tit. 1. c. 22. §. 3. inquit: *Doctores multi, & præcipue D. Th. in 4. & Joann. de Neapoli quodl. 8. dicunt, quod votum continentiæ emissum ab uno conjugum de licentia alterius, seu sine licentia, sed postea ratificatum, licentians non potest revocare. Unde si ille, qui sic vovet, peteret debitum, non solum licentians non tenetur reddere, imo nec debet; alias peccaret mortaliter secundum Joannem Neapolitanum; quia coöperaretur ei in crimine mortali. Nec communiter tenetur, quod dictum est a quibusdam, quod ita possit revocari votum continentiæ semel concessum ab altero, sicut votum abstinentiæ.*

Animadversio XXIII.

Potest quis etiam indirecte irritare vota longe &c. v. gr. vota facta a conjuge longe ante matrimonium.

Hoc est eorum executionem suspendere potest, si, & quatenus vota juri suo obsunt; non tamen potest eo sensu indirecte irritare votum puta continentiæ ante matrimonium emissum, ut jus petendi debitum concedat. Nam cum neuter conjugum jus habeat obligandi alterum ad petendum, sed solum ad reddendum debitum, manifestum est, nec uxorem posse irritare votum continentiæ viri, nec virum uxoris quoad obligationem non petendi. Hinc D. Th. in 4 d. 38. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 4. ait: *Quantum ad ea, in quibus factus non est impotens votum continentiæ servare, adhuc post contractum matrimonium obligatur ad servandum. Propter quod mortua uxore tenetur totaliter continere. Et quia ex matrimonii vinculo non obligatur ad debitum petendum, ideo non potest debitum petere sine peccato, quamvis possit sine peccato reddere debitum exigenti, postquam obligatus est ad hoc per carnalem copulam præcedentem.*

Animadversio XXIV.

Si sola uxor, vel solus vir independenter ab alterius consensu continentiam absolute voveat, temere vovet, & debitum petenti reddere debet, ut docet S. Fulgentius ep. 1. de deb. Conjug. c. 9. inquiens: *Si vero continentiam unus vestrum sine alterius vovis consensu, temerarie se vovisse cognoscat, & debitum conjugi casta sinceritate redhibeat.*

At debitum petere non potest, nec quoad hoc votum ab altero conjuge irritari potest, ut ex mox dictis intelligitur; & hoc idem ex eadem ratione dicendum est, votum scilicet irritari non posse, si uterque conjugum independenter ab altero voverit; in qua specie certum est, neutrum posse petere debitum, uterque tamen, ut videtur, debitum reddere debet, ut ait Bus. lib. 6 tract. 6. cap. 2. dub. 2. c. 5. multis pro se citatis, & Genettus Theol. t. 5. p. 474. q. 16. & ratio est, quia cum jus petendi ex matrimonio oriatur, illud ex voto vovens non amisit, sed solum se obligavit eo non uti; ideoque culpabiliter quidem eo utitur, non tamen invalide. *Nam multa facta tenent, quæ fieri prohibentur.*

La-Croix p. 235. n. 504. ait: „ Illſ. t. 5. n. 127. docet, „ neutrum conjugem posse irritare alterius votum de non „ petendo debito conjugali, cum neuter habeat jus obligandi ad petendum, sed tantum ad reddendum. " Hactenus recte; ut addit: „ fatetur tamen oppositum „ esse probabile, & in praxi tutum, quia unus potest „ obligare alterum, ne se reddat inhabilem ad petendum, „ quia inde nasceretur grave onus, & molestia in matrimonio, cum sæpe difficile sit, & maxime uxori verecundæ debitum petere. "

Hæc scilicet est versatilis Theologiæ indoles, ut contradictoria probet, & tutum quoad conscientiam faciat quod est maxime periculosum.

Sed nego, unum conjugem posse obligare alterum, ne se reddat inhabilem ad petendum. Hoc jus commentitium est. Nam ex contractu matrimonii conjux jus habet obligandi alterum ad reddendum, ideoque ne se ad hoc impotentem reddat, non ad petendum, ideoque ne ad hoc quoque, ut se ad hoc inhabilem reddat. Nego ex impotentia petendi nasci grave onus, & molestiam in matrimonio. Ex hac enim impotentia nihil juris detrahitur alteri conjugi, nihilque novi oneris ei imponitur; quia si vult sibi debitum reddi, illud petere debet, etiamsi alter facultatem petendi retineat; imo inde matrimonii onus levius efficitur ex parte conjugis voto non obstricti, qui a debiti redditione a non petente exoneratur, & plenum jus petendi, cum libuerit, retinet.

At, inquit La-Croix, difficile est petere, maxime uxori verecundæ. Resp. Hæc difficultas non a voto, sed a volontate ejus, qui debitum sibi reddi vult, oritur. Quamquam nolim difficultatem fingi, ubi non est. An mulieribus mille petendi artes deerunt? Nisi forte cum libidine ardeant, a conjugali opere alienæ videri velint, ut intemperantiæ hypocrisim addant.

Animadversio XXV.

Ad commutationem voti requiritur auctoritas Ecclesiæ. 3. Quando fit in bonum æquale; licet aliqui tunc putent, sufficere auctoritatem propriam.

Contrariam sententiam probabiliorem putat ipse La-Croix p. 236. n. 522. quæ, ut monet Concina Theol. t. 3. p. 350. n. 16. apud ipsos recentes morum Scriptores communior est. Hinc ipse Laym. asserit, Prælati auctoritatem esse quoque necessariam, cum dubitatur, utrum id, in quod commutatio facienda est, sit melius. Sed hoc ex mox dicendis clarius intelligetur.

Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur.

Hæc opinio apud recentes communis est, ut monet Concina Theol. t. 3. p. 345. qu. 1. quam La-Croix p. 236. n. 523. hoc modo laxat. „ Ut materia voti propria auctoritate commutari possit in aliam tantum „ probabiliter meliorem, requirunt Suar., Sanch., Castrop. certitudinem, quod ad minimum sit æqualis; „ sed Illſ. num. 149. id non requirit, dicens, uti secundum probabilem sententiam alia præcepta ad plus „ non obligant, quam ut eis probabiliter satisfaciam „ secundum dicta lib. 1. n. 609. ita & hic esse. "

Mira sane vis probabilitatis, quæ facit, ut præceptis satisfiat, cum re ipsa non satisfit. Quod omnipotentiæ denegatum est, ut sint quæ non sunt, id versatilis probabilitas potest!

Sed in eo sibi La-Croix contradicit, quod, cum num. 522. dixerit, neminem posse propria auctoritate votum suum commutare in aliquid tantum æquale, nunc dicat posse illud commutare in aliquid, quod forte etiam minus sit; quia non requirit certitudinem, quod sit æquale.

Verum his missis dicendum, commutationem voti in bonum melius ejusdem generis propria auctoritate fieri posse; qua de re nulla est quæstio. Ex. gr. vovisti decem nummos in eleemosynam, & das viginti. Hæc est abundantior voti solutio, quæ valde laudanda est; & hic habet locum ratio Busemb. quod in meliori minus continetur.

At si commutatio propria sit, hoc est in bonum diversi generis, puta eleemosynæ in jejunium, vel jejunii in preces &c. talis voti commutatio propria auctoritate ne in bonum quidem evidenter melius fieri potest.

Hæc sententia recentibus Scriptoribus adversa, a P. Concina antiquorum Theologorum auctoritate confirmatur, ac præsertim S.S. Thomæ, & Bonaventuræ, & Levit. 27. ubi dicitur: *Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit, & mutari non poterit, idest nec melius malo, nec pejus bono: quod si mutaverit, & ipsum, quod mutatum est, & illud, pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.* Hæc sane lex, quæ de voto non mutando est, ad jus non cæremoniale, sed morale, & naturale pertinere merito dicitur, ideoque ad nos quoque pertinet. Ratio hujus sententiæ est, quia, dum res voto promissa in aliam quamcumque diversam mutatur, editi voti vinculum solvitur, ejusque loco novum vinculum substituitur: at licet unusquisque novum vinculum ex se subire possit, propria tamen auctoritate editi voti vinculum solvere non potest. Ut enim hoc solvatur, necessarius est Dei, cui promissio facta est, assensus; quem assensum Dei loco nemo privata auctoritate præbere potest, sed solum Prælatus, qui *in Ecclesia gerit vicem Dei: & ideo*, concludit Angelicus 2. 2. q. 88. a. 12. *in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinat, quid sit Deo acceptum, secundum illud* 2. Cor. 2. „ Nam & ego quod „ donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. " Excipit solum Angelicus in resp. ad 1. votum Religionis, in quod quæcumque vota commutari possunt, ut patet ex cap. *Scripturæ* de voto &c. quia, ut ait S. Doct. *omnia alia vota sunt quorumdam particularium operum: sed per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat: particulare autem in universali includitur.* Ex quo fit ut omnia alia vota in Religionis voto includantur, ideoque in eam commutari possint. At votum ullius rei particularis non includitur in alia re diversa, licet meliori: ergo &c. Sed hic legendus est Concina Theol. t. 3. p. 345. q. 1. qui hanc rem ex dignitate tractat.

Secunda .... si (commutatio voti fiat) *in æquale cum auctoritate superioris, sufficit &c.*

Ita loqui mihi videntur, qui hominum voluntati obsequi valde cupiunt.

Nec enim major propensio, quæ ratione destitui potest, sed rationabilis major propensio in æquale bonum, sufficiens causa judicanda est commutandi votum. Hinc

P. Concina Theol. t. 3. p. 355. qu. 3. eorum opinionem, qui ad commutationem voti in æquale bonum solam voventis petitionem (petitio ex majori propensione oritur, & in idem cum ipsa recidit) sufficere putant, merito rejicit. Nam aliud est petitio, aliud petitionis, seu mutationis voti causa : causa mutationis juata omnes necessaria est, ut mutatio voti recte fiat : ergo sola petitio non sufficit.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si is, cujus votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest; tum quia &c. *tum* &c.

Idem habet La-Croix p. 236. num. 516. ex Less., Laym., Spor. „ Quamvis, inquit, Suar., Sanch., & „ alii cum Dian. negent, te posse ad priorem mate„riam redire, si materia subrogata fuerit melior, quia „ putant, commutationem esse factam in favorem Dei, „ qui acceptavit. Sed hanc limitationem non admit„tunt alii. “

Quid ergo? Ergo opinare, & fac, ut libuerit. Hæc est probabilium conclusio. Nos, ut, quantum in nobis est, juxta sanam Theologiam loquamur, concedimus, mutatione voti, superioris auctoritate in minus bonum facta, voventem ad priorem Deo promissam materiam redire posse; quia mutatio in hac specie est favor, & gratia, qua nemo uti cogitur; & ita sentit etiam Concina Theol. t. 3. p. 362. n. 4.

At si mutatio facta sit in bonum melius, aut etiam æquale, ad prius propria auctoritate vovens redire non potest. Superior enim Dei loco in hac commutatione illud unum præstat, ut unam materiam pro alia substituat, at voti vinculum seu votum intactum relinquat : at vovens propria auctoritate votum in æquale bonum, multoque minus in deterius commutare nequit ex jam dictis : ergo &c. Hanc sententiam confirmat quoque Conc. p. 362. qu. 3. At, inquit Busemb. mutatio facta est in favorem subditi cum tacita conditione, si ei placuerit. Resp. Hæc conditio recte intelligitur, cum commutatio in minus bonum facta est, non item si facta fuerit in æquale, aut majus.

Ratio est, quia in priori mutatione non solum rescissio obligationis quoad promissam materiam, sed etiam novæ materiæ substitutio in voventis gratiam fit; at in posteriore, novæ materiæ substitutio, voventis onus est, a quo sua se auctoritate eximere non potest. Se, inquies, non eximit propria auctoritate, sed, ut ait La-Croix loco citato, ex benigno, & interpretativo consensu Ecclesiæ. Resp. Ecclesiæ consensus non est ad arbitrium fingendus. Si La-Croix, aut alii ex Ecclesiæ dictis hunc consensum eruant, manus dare parati sumus. At quando de suo loquuntur, hanc veniam nobis petimus, ut eos non audiamus.

ANIMADVERSIO XXVII.

Si voti legitime a superiore commutati materia, sive opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius &c.

In eadem sensa loquitur La-Croix n. 516. cit. imo addit, id verum esse, etiamsi materia subrogata fiat impossibilit, aut inutilis ex culpa voventis; quasi vero vovens ex sua culpa commodum exemptionis reportare debeat, aut possit. Ceterum cum superior non dispenset, sed commutet, satis aperte intelligitur, ejus mentem esse, ut, si materia subrogata fiat impossibilis, aut inutilis, alia pia opera subrogentur. Si enim alia esset ejus ment, esset non prudens œconomus, sed dissipator. Neque valet ratio Bus. & La-Croixii, qui eadem utitur. Nam etiamsi ea commutatione prius votum extinguatur, intelligi tamen debet extinctum cum onere præstandi æquivalens, si materia subrogata aut impossibilis, aut inutilis fiat; qua in re, ne quid temere fiat, ipse superior consulendus erit, ut priorem, aut novam materiam substituat.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Si notabilis difficultas prævisa non fuit, sed tota de novo emergat, aut post votum innotescat, sufficit pro dispensatione ex communi sententia.

Si autem fuerit prævisa, adhuc putat Tamb. num. 18. probabile esse quod sufficiat. Ita La-Croix p. 237. num. 541. qui aliquos contra sentire fatetur. Concina quoque Theol. t. 3. p. 342. qu. 6. contra sentit. Qui enim vovens, gravem difficultatem prævidit, ad hanc vincendam suo se voto implicita obstrinxit; nec ullius momenti est adversariorum ratio, quod difficultas licet præcognita, in executione tamen major deprehendatur. Nam si id ordinarie accidit, ipsum difficultatis augmentum prævideri potuit; quod tamen augmentum non est quid notabile, quod justam dispensandi causam suppeditet. Si tamen difficultati etiam præcognitæ aliæ causæ addantur, puta grave periculum violandi votum, pro dispensatione sufficient ex communi sententia, ut monet idem Concina.

Imperfectio actus, vel levitas, ac facilitas &c.

At si votum emissum validum est, cur relaxandum est nullo impedimento occurrente? inquit Concina alios citans. Si quis consilio non satis maturo leviter, & facile vovit, id sibi imputare debet; nec inde causam sufficientem dispensationis desumere potest. Hic tamen, ut recte monet idem Conc. p. 341. qu. 4. imperfectæ deliberationis, & vovendi facilitatis origo, voti gravitas, voventis conditio perpendenda sunt, omnibusque serio pensatis aut absoluta dispensatio, aut cum permutatione mixta, quod tutius est, impertiri poterit.

ANIMADVERSIO XXIX.

Prælatus videns, ac non contradicens videtur dispensare, ait Sa.

Qui ita loquuntur, non tam solide ratiocinari, quam divinare mihi videntur. Cum enim multæ causæ esse possint, propter quas Prælatus videns subditum suo voto repugnantem, ei non contradicat, etiamsi facile possit, ut negligentia, spes, timor &c. subditus ex sola Prælati taciturnitate temere colligit, secum in voto dispensatum fuisse. Votum certum est, dispensatio divinatoria, hoc est aut fictitia, aut ut minimum incerta : certa autem incertis præsertim in animæ negotio necessario præferenda sunt : ergo votum prædictæ dispensationi sine dubitatione prævalet, & servandum est. Hanc sententiam penes juris canonici, & civilis interpretes communem contra nonnullos recentis doctrinæ Scriptores propugnat Concina Theol. t. 6. p. 473. q. 3.

ANIMADVERSIO XXX.

Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se &c.

Supra ad cap. 2. dub. 7. c. 3. diximus, habentem facultatem delegatam dispensandi in votis, dispensare non posse, si jurata sint ex ratione ibi allata. At quoniam Bus. suam opinionem hic repetit, contraria quoque doctrina repetenda est. Adde, quod qui dicunt, potestatem delegatam dispensandi in votis se extendere ad vota jurata, perinde est, ac si dicant, potestatem delegatam dispensandi in votis, ad juramenta quoque se extendere; nec enim quia votis juramenta adduntur, juramenta esse desinunt. An hujusmodi extensio rationabilis est? potestas delegata, utpote quæ a jure exorbitat, est favor personæ, non legis; & quia lex pluris facienda est, quam persona, idcirco favor legis favori personæ præferendus est. Ex quo fit, ut potestas delegata stricte accipienda sit. Qua ergo ratione potestas delegata dispensandi in votis simpliciter, & sine additione, extenditur ad vota jurata, hoc est ad vota cum additione insigni juramenti? Vereor scilicet, ne hæc extensio ex arbitrio, & indulgendi indole, non ex amore veritatis oriatur.

ANIMADVERSIO XXXI.

Ex privilegio Papæ Confessarii Ordinum mendicantium &c.

Hic legendus est P. Concina Theol. t. 3. p. 320. c. 11. ubi ostendit, Confessarios regulares posse quidem sæcularium vota commutare, non tamen in iis dispensare.

TRACTATUS III.

De tertio, & quarto præcepto.

CAPUT I.

Quid tertium præceptum: Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, sive impendi cultui divino, est naturale, & adhuc obligat : quatenus vero tempus id designatur die Sabbati, est ceremoniale, & in novo testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi, præscriptusque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. Bonac. Laym. ex D. Th. 2. 2. q. 122.

DU-

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur?

Resp. 1. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est quæ & versantur circa materiam externam, & vel mechanica, & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare: vel requirunt tantum laborem corporis, & ab operariis tantum, & servis fieri solent. Ita DD. communiter. Vid. Laym. *l. 4. tr. 6. c. 1.* Suar. Fill. &c. ex D. Th. *l. c.*

Unde resolves.

1. Impertinens est ad rationem operis servilis, utrum fiat ex lucro, an ex recreatione: ex hac, an ista intentiona, pia, vana, & turpi. Cajet. Suar. Laym. *l. c. &c.* contra Sylv. & Canonistas.

2. Impertinens quoque est, sive fiat cum defatigatione, & labore, sive non; sive brevi, sive longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

Animad. I. 3. *Servile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc necessaria sunt licita.* Navar. *c.* 13. Tolet. & Layman, Suar. *de fest. c.* 27.

4. Nec servile est, ducere jumenta sine onere, cum id sit iter facere, ut ait Fill. *hic c. 9. n.* 170. Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onustum mercibus est servile. Suar. *l. c.* Fill. *l. c.* Quod si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel ob damnum, quod alias sequeretur.

Animad. II. 5. *Item nec servile est, sive gratis, sive pro pretio docere, studere, scribere, transcribere, & secundum quosdam*, ut Medin. Lopez, & Armillam, quorum sententiam probabilem docet Laym. contra Fill. Azor. & alios multos, *pingere etiam coloribus* (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, ut v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

Animad. III. 6. *Videntur etiam excusari posse in typographiis litterarum collocatores, quando post divina collocant neglectum pensum*, ut habet Laym. *hic*. Imprimere tamen servile habetur. Escob. *E. 5. c.* 4. Suarez, Layman, &c.

Animad. IV. 7. *Excusat etiam Fill. hic n. 169. distillationem, quæ sine corporis fatigatione potius ad experientiam, & peritiam fit, quam ex officio, & arte.*

Animad. V. 8. *Servile aliqui non putant* (alii contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium, aliaque pejora vitanda) *venari*. Granat. 2. 2. *c.* 3. *t. 12. d. 4. f. 7. n. 65. aucupari, militare, gladiari, piscari* (saltem in fluminibus recreationis gratia) *& similia;* piscatio tamen moderata esse debet. V. Laym. & Fill. *t. 27. c. 9. qu.* 12. Bon. *d. 5. qu. 1. p. 2. n.* 25. Escob. qui docet, laboriosam, & ex officio non licere. *Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes.* Arm. Axor. Palaus, Sa, Marchant. V. Dian. *p. 5. t. 6. R. 15. & p. 4. tr. 4. R.* 62.

Resp. 2. Prohibentur præterea quædam opera non servilia, quæ dicuntur forensia, ut sunt mercatus, placitum, judicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis judicialis, idest actiones, quæ ad decisionem causarum tam civilium, quam criminalium, tam sæcularium, quam ecclesiasticarum spectant. Ita commun. DD. *ex cap. 2. de feriis.*

Unde resolves.

1. Festo non licet citare, adducere testes, idest, exigere juramentum judiciale, proferre, aut exequi sententiam, quæ, si feratur, est irrita. V. Laym. *l. 4. t. 7. c. 2. n.* 7.

2. Nec licet emere, & vendere res non necessarias, negotiari publice, vel privatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis justis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est *c. 1. de feriis*, ut docet Bon. ex Suar. *c.* 13. & Fill. *t. 27. c. 10. q. 2. n.* 180.

3. Festo licet excommunicare, dispensare, judicem privatim informare, advocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum judicialem. V. Bon. *l. c.*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipue sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi episcopalem, uti superiores Religionum, imo & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. Suar. *c.* 33. Laym. *c. 4. n.* 2. Bon. *p. 1. n.* 20.

Secunda. Consuetudo: *nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ, & præparationes deliciarum non necessariarum, ut cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum:* item emptiones, & venditiones rerum parvi momenti. Bonac. *l. c.* Layman, *l. c.* Animad. VI.

Tertia. Pietas in Deum, per quam licent opera, quæ proxime (non quæ remote) spectant ad cultum Dei; ut pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. *Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur.* Fill. *n.* 218. Bon. *l. c.* Animad. VII.

Quarta. Caritas erga proximum; per quam licent, & valent actus judiciales pauperum orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis pro tunc egentibus subvenire. Item emere, & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. Laym. *c. 2. n.* 7. V. Dian. *t. 1. R.* 34.

Quinta. Necessitas propria, vel aliena, corporis, vel animæ, si nimirum sine gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quo modo excusantur. 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt; v. gr. si latro sit fugitivus, nisi tunc capiatur. 2. *Servi, & ancillæ coacti a dominis laborare, nec audentes recusare:* quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. Suarez, Laym. *loc. c.* 3. Iidem, & similes reficientes suas vestes, cum id aliis diebus non possint. 4. *Pauperes*, qui se, suosque alere non possunt, operantes privatim, sine scandalo, maxime quando multi dies festi concurrunt. Bonac. *num.* 13. 5. Coqui, & culinarii. 6. *Pistores, & laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum.* 7. Chirurgi, & Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel ceptum non potest interrumpi sine damno. 9. *Molitores*, & naucleri pendentes a ventis. 10. *Piscatores halecum, thynnorum*, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest, ut satisfaciant. 13. Agricolæ ad cavendum damnum ruri laborantes, ut si ob pluviam imminentem segetes vel fenum congregent. Bon. *n.* 13. Fill. *n.* 211. 14. *Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt;* cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commode emere posse. De supra dictis v. Suar. Filliuc. Laym. Bon. *ll. cc.* (Animad. VIII.)

Sexta. *Utilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet in adventu, vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes*, &c. Quanquam monet recte Suarez, præstare in hoc casu petere veniam a Pastoribus. V. Bon. Animad. IX.

Septima. Excusat item, saltem a gravi peccato, parvitas operis, seu temporis. *Unde grave non videtur una hora laborare*, ut habet Suar. *l. 2. de fest. c.* 32. maxime, ut notat Laym. si labor non sit ni- Animad. X.

mis servilis, & fatigans corpus. *Imo durum videtur mortalis damnare, si quis duas, aut tres horas impendat*. Vide Fill. *t.* 27. *c.* 1. *q.* 1. *n.* 103. In forensibus autem, & judicialibus materiæ quantitatem non ea quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet Escob. *E.* 5. *c.* 3. *n.* 14. ex Palao *l.* 1. *tr.* 9. *d.* 2. *p.* 3. *n.* 4. Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solmnitate, licet brevi tempore fiat. Quod intellige (secundum prædicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DUBIUM III.

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. Præcipitur 1. Auditio concionis, non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. V. Trident. *s.* 24. *c.* 4. *de reform.* Fill. *hic*, *c.* 8. Bon. *t.* 1. *d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *n.* 27. Suar. &c. Dixi, *nisi quatenus*, &c. quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est supra *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 1. tenentur lege caritatis (si alias ea commode addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potius catechesi interesse. Bon. *d.* 2. *in præc.* 2. *n.* 28. addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. Trul. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *num.* 12. Fag. &c. 2. Præcipitur speciali præcepto obligante sub mortali, audire Missam, hoc est morali, & humana assistentia, sive præsentia ei interesse. Est communis ea cap. *Omnes fideles*, & ex cap. *Missas*, *de consecrat. dist.* 1. *contra Ang. & Rosellam*, *qui semel*, *vel iterum negligere*, *dicunt esse veniale*. Obligat hoc præceptum omnibus festis omnes baptizatos usum rationis habentes; non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis est, quia est universale. Ratio secundæ est, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est, quia non sunt Ecclesiæ subjecti. C. Lugo *d.* 22. *s.* 1. & 2. ex Nav. Sanch. & Conin.

Unde resolves.

1. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt, cum Trident. *sess.* 24. *c.* 4. *de reform.* dicat, *teneri*, *ubi id commode fieri potest*: tum quia, si qua obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. Suar. *de rel. t.* 1. *l.* 2. *c.* 16. Azor. Nav. Cened. Zerol. *p.* 1. V. præd. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 4. Vide Barb. *in Trid. sess.* 24. *c.* 4. Imo Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis quovis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulgent. nomine Papæ. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 22. ex Rodriq. &c.

2. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta, & sexta, & Sabbato majoris Hebdomadæ, neque diebus Rogationum. Azor. Henriq. Suar. *d.* 88. *sect.* 5.

3. In die Nativitatis Christi tantum teneris audire unam Missam. Navar. Suar. Fill.

4. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in Confessione, ut contra Cajetan. Sylv. Aug. Armill. docent Suar. Sa, Rodriq. Fill. &c. Ratio est, quia duobus præceptis potest simul satisfieri,
ANIMAD. XI. ut v. supra *l.* 1. *t.* 2. *cap.* 3. *dub.* 3. *Idem de eo*, *qui confitetur tempore Missæ*, *affirmat Regin. l.* 19. *n.* 14. *dummodo intentionem habuerit audiendi Missam*. Negat autem Suarez *d.* 88. *sect.* 6. Azor. *c.* 7. *q.* 6. Cordonus, Card. Lugo *l. c.* si quidem possit differre Confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit Bonac. *disp.* 4. *art. ult. p.* 1. ubi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam, vel denique ob bonam fidem.

5. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia, cum hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse, dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longe. V. Bon.

6. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parva pars; mortaliter, si notabilis, verbi gratia, *media*, *vel tertia* ANIMAD. XII.
pars. Laym. tamen, *& alii durum putant*, *mortalis damnare eum*, *qui ab Offertorio usque ad finem adsit*: additque communiter excusari a mortali, qui audiunt a principio Epistolæ, vel secundum alios Evangelii usque ad finem, vel ab initio usque ad Communionem. V. Bon. *l.* 1. *d.* 4. *q. ult.* Card. Lugo *d.* 22. *sect.* 1. *n.* 3.

7. *Non peccat*, *saltem mortaliter*, *qui a duobus sa-* ANIMAD. XIII.
cerdotibus successive duas dimidias Missas audit, ut habet Navar. *c.* 21. Sa, Sot. Henriq. Dian. *t.* 1. *tr.* 3. *R.* 18 Bon. *d.* 4. *q. ult. p.* 11. Hurt. contra Suarez, Con. Fag. quia audit integram Missam. *Ob quam causam est probabile*, *etsi simul audiat*, *ut habet Bon. l. c. Hurt. & Dian. contra Regin. Con. Card. Lugo*, &c. *quorum sententia videtur probabilior*.

8. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet, vel qui est post murum, aut aliam rem, tali loco, unde nihil audiri, videri, vel notari possit, quid fiat; quia non censetur moraliter præsens. *Satisfacit tamen surdus*, *cæcus*, *& quicumque* ANIMAD. XIV.
(licet sit post ostium, *aut columnam*, *vel in fenestra*, *vel procul a templo) ita est præsens*, *ut ex signis externis colligere possit*, *quid a celebrante agatur*, *spectata loci natura (etiamsi per accidens nihil audiat*, *videat*, *aut intelligat) sitque pars per moralem conjunctionem ejus multitudinis*, *quæ dicitur præsens*, *& est in conspectu altaris*. Bon. *l. c.*

9. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter, & in confuso, ut aliquo modo advertat, quid fiat. *Hinc si quis nunc attendat*, *nunc fabuletur*, *ut* ANIMAD. XV.
tamen semper advertere possit, *quid fiat*, *licet peccet irreverentia*, *non tamen damnandus est mortalis*. *Imo Con.* 3. *p. qu.* 83. *cum Sylv. Rosel. & Med. docet eum satisfacere*, *qui voluntarie toto sacro est distractus*, *modo sibi sit præsens*, *& cum reverentia externa assistat* Quod probabile esse, docet Laym contra Suarez, Bon. & alios. V. Con. *l. c.* & Card. Lugo *n.* 26. & 27. Plura de tota hac materia vide supra *l.* 1. *tr.* 2. *c.* 3. *dub.* 2. 3. & 4.

10. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, sive in Parochiali, aut Cathedrali, sive in Regularium Ecclesia, *sive in Oratoriis priva-* ANIMAD. XVI.
tis, sive extra Ecclesiam audiatur. Ratio est, quia Ecclesia tantum auditionem Missæ præcipit, non autem locum: ergo quovis loco impletur. Tol. *l.* 9. *c.* 7. Azor. *c.* 6. Rodr. Nav Fill. Nug. Suar. Con. Bon. *d.* 4. *qu. ult. c.* 32. *n.* 4. & plures. Quæ doctrina, licet certa satis sit, nihilominus, quia post omnes supra citatos Auctores a quodam moderno, viro alias docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est, ne cui (quia liber obvius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & Festis majoribus?

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Auctorum (quos vide *superiore dub. cas. ult.*) & ut ait Cardin. Lugo *disp.* 23. *sect.* 1 *n.* 2. certa; etsi Marchantius in Candelabro mystico *t.* 4. *cap.* 7. & in Resolutionibus moralibus in forma manualis editis *cap.* 8. in dubium vocet: scrupulumque movere conetur. Ratio est 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia *cap. Ut Dominicis*, jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui, proprio Parocho contempto, isthic Missam audire vellent; ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *cap. Si quis*, *de consecr.* jubentur ii, qui habent oratorium domi, in majoribus festivitatibus audire sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia universalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & Confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo id non tantum, ut loquitur Marchant. *loc. cit.* insinuat, sed manifeste docet. 5. Quia Trid. *sess.* 22. *c.* 7. tantum dicit,

popu-

populum debere moneri (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, ſaltem Dominicis, & feſtis majoribus. Vide Fagund. Lugo, Barboſ. Zened. Trull. *l.* 3. *c.* 1. *dub.* 6.

Neque obſtant, quæ March. objicit, ut

1. Quod jura antiqua decernant contrarium, eo quod Sixtus IV. *de tregua, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Miſſam in Parochia Dominicis, & feſtis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil ſequitur, cum is non dicat teneri, ſed tantum prohibeat, ne publice *prædicetur, non teneri*. Cum enim honeſtiſſimum ſit populum audire Miſſam in Parochia, idque ſuadere deceat, minime deceret id (publice præſertim) diſſuadere: nam inde ſcandala, & proprii Parochi contemptus ſequi poſſent. Et hoc eſt, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, eſto antiqua forſan aliqua jura id habeant, eis poſterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque conſuetudinem univerſalem, eſt derogatum. Cajet. Lugo &c. Auctor. cit.

Nec obſtat 2. quod multos Canoniſtas eam opinionem ſecutos aſſerit. Eſto enim olim quidam ſic ſenſerint: hoc tamen tempore, poſt tot, & tam ampla privilegia, poſt tam claram, & diuturnam conſuetudinem, poſt Eminentiſs. Cardinalium declarationes, & ipſorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*ut vid. ſeq. Reſp.*) an aliqui id doceant, neſcio.

Nec 3. locus Trid. paulo ante in reſp. citatus, quem objicit, ut patet ex *ipſis* verbis, & declaratione Eminent. Cardinalium, Auctorumque communi explicatione.

Reſp. 2. Epiſcopus non poteſt cenſuris, mulctis, aliiſque pœnis cogere ad audiendam Miſſam in Parochia. Eſt contra March. *l. c.* ubi ait: *Regulares ita communiter reſpondere, ut privilegiorum ſuorum fimbrias magnificent; & dilatent phylacteria*: & contra Auctorem Parochiani obedientis. Ratio autem eſt, quia, ut ait Navar. Epiſcopus non poteſt tollere (nec reſtringere) jus commune, & generalem totius orbis conſuetudinem. Ita docent præter Auct. ſup. cit. S. Anton. *p.* 2. *tit.* 9. *c.* 10. §. 1. *d.* 4. Sylv. *v. Miſſa*. Tolet. Laym. *lib.* 4. *t.* 7. *c.* 3. *&c.* & commun. omnes Theologi, & Canoniſtæ moderni: aſſeruntque Azor. *t.* 1. *lib.* 7. *c.* 8. *q.* 6. & Card. Lugo *diſ.* 22. *lib.* 1. pro hac ſententia declarationem Cardinalium in Trident. quæ expreſſe habet: *Non poſſe Ordinarium mulctis, & pœnis cogere ad audiendam Miſſam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in caſu negligentiæ, & contumaciæ*. Et, ſi quis his duobus, tamquam Regularibus, minus fidat, legere poteſt eamdem declarationem apud Barb. in Trident. *ſeſſ.* 22. *c.* 8. *de Sacrif. Miſſ. & ſeſſ.* 24. *de refor. c.* 4. *n.* 12. Item *tract. de offic. & poteſt. Parochi*, ubi eamdem ſententiam Barb. ipſe ſequitur, & pro ea ſupra viginti Auctores celebres partim Theologos, partim Canoniſtas, qua Regulares, qua non Regulares citat. Vide *ejuſdem Remiſſiones* in Trid. impreſſ. Antuerpiæ anno 1644. & Zerolam *in Praxi Epiſcopali, p.* 2. *v. Parochia, & p.* 1. *v. Miſſa* §. 6. Idem diſertis verbis confirmat Clemens VIII. anno 1592. 22. Decemb. decreto ſuo, circa hanc ipſam controverſiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præſenti noſtro decreto ſancimus, licere ſæcularibus, Chriſtique fidelibus univerſis, Miſſas diebus Dominicis, & Feſtis aliis majoribus audire in Eccleſiis tam Fratrum Prædicatorum, quam aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegii Societ. JESU, juxta eorum privilegia, & antiquas conſuetudines, dummodo id in contemptum parochialium Eccleſiarum non faciant: & tam dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quam aliis privilegiatis, quibus id a Sede Apoſtolica indultum eſt, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata ſua, etiam Quadrageſimali, & Paſchali, & quovis alio tempore confiteri licite poſſe &c.* Quod ſi vero dicta privilegia, & alia ſimilia clarius cognoſcere lubet, inſpiciatur (ut alia taceam) Compendium Privilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. clara ſunt verba Pauli III. in extrav. data anno 1549. Kalend. Novemb. quæ incipit, *Licet debitum*; qua *omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcumque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus in templis ejuſdem Societatis interfuerint, concedit ut ibidem Miſſas audire, & Sacramenta recipere libere, & licite valeant, neque ad id ad parochiales Eccleſias accedere teneantur*. Porro, ne quis miretur, tam ampla privilegia Regularibus conceſſa a variis Pontificibus, placebit inſpicere eorum Bullas: in quibus reperiet motiva graviſſima: aut ſi nec inſpicere lubet, recogitet ſaltem, Deum ipſum Innocentio III. (dum vidit Eccleſiam Lateranenſem jam jam ruituram) oſtendiſſe eam ſuſtentari a S. Dominico, & S. Franciſco. Conſideret, quod, ſicut olim in varias orbis plagas, & in ipſam Germaniam doctrina Chriſti translata eſt opera Regularium, ita ſine eorum ſubſidio conſervata diu non fuiſſet, vel ſaltem minus floruiſſet. Et denique, ne Regularibus ſuccenſeat quiſquam, quod privilegia ſua tueantur, ſciendum eſt, quod ſine conſenſu Sedis Apoſtolicæ iis renunciare, aut cedere non poſſunt, ut *v. lib.* 2. *Decret. tit.* 43. *de arb. c.* 5. imo, etſi faciant, irritum fore, & peccaturos: quia injuriam inferrent Ordini, & Eccleſiæ toti. Nunc ad argumenta Marchantii breviter reſpondeo.

1. Affert auctoritatem cujuſdam P. Capuccini, qui Parochianum obedientem ſcripſit. Et huic quidem me paulo ante ſat multas, graveſque auctoritates oppoſuiſſe exiſtimo.

2. Ait, quorumdam Epiſcoporum praxim eſſe contrariam, eamque fundari in jure antiquo, & novo Trid. *l. c. ſeſſ.* 22. & *ſeſſ.* 24. ubi dicit, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in pleriſque locis ruralibus docentur in Miſſa: ergo etiam ad Miſſam poſſunt compelli.

Reſp. 1. Praxim illam (ſicubi eſt) paucorum eſſe, & contrariam praxi communi Epiſcoporum, in omnibus regnis, & provinciis, & inſuper Præſulis ſummi.

2. Praxim iſtam nec fundari in jure antiquo, cum illi (ſi quod fuit) per privilegia ſit derogatum, & abrogaverit conſuetudo; nec in novo. Tum quia Trid. *l. c.* loquendo de concionibus, & catecheſi, nullam facit mentionem Miſſæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Trid. expreſſe addit (quod Marchantius in ſua citatione omittit, cum tamen ad rem plurimum faciat) *ſi commode fieri poteſt*. Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, eſſe receptam oſtendit univerſalis Eccleſiæ conſuetudo; eo quod forte regulariter *commode fieri non poterat*, ut notat Card. Lugo *l. c.* Neque Catecheſis communiter docetur in Miſſa, niſi forte in pagis, ubi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præſenti. Denique neſcio, an non Epiſcopi, de quibus loquitur, ex numero forte ſint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etſi Mendicantium*, queritur, quod etſi Epiſcopi Ordines mendicantes merito colere, & adjuvare deberent, non ſolum id negligant, verum etiam Concilii Tridentini verbis in pravum ſenſum detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

3. Citat decreta Synodi Leodienſis, & Namurcenſis, ſubjungitque: *Quis vero audeat hæc contemnere, & Patres iſtius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Reſp. Decreta iſta (& ſi quæ forte ſunt ſimilia) intelligenda eſſe, ne cum contemptu proprii Parochi audiant ſacrum extra Parochiam: aut, ſi quæ ſenſum alium habent, non eſſe recepta, vel uſu abrogata. Ita Auct. cit. commun. Videri poteſt Card. Lugo *l. c.* Barboſ. & Zerol. *ll. cc.* & digniſſimus lectu libellus Franciſci Pontani Concionatoris regii, cujus titulus: *Reſponſa ad quæſita cujuſdam Primarii Prælati* &c. excuſus primum Gallice Nanczi, anno 1625. poſtea vero latinitate donatus, & recuſus Viennæ Auſtriæ, typis Michaelis Rictii, anno 1634. Mitto rationes ceteras, quibus frequentationem Parochiæ (ſine obligatione tamen) perſuadere conatur: cum eam, utpote honeſtam imprimis, atque decentem, minime improbare,

bate, sed erroneam tantum conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis parochialia, vel cum apprehensione peccati Regularium templa frequententur.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione Sacri?

ANIMAD. XVII. Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, *non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etsi id consilii sit) preces interim alias loco Missæ dicere*, ut habet Nav. *c.* 13. Suar. Fill. *t.* 5. *c.* 5. *q.* 11.

Prima causa est impotentia, vel simpliciter, vel moralis; aut difficultas ex notabili incommodo, proprio, vel proximi: corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & benevolæ matris. Bon. *d.* 4. *qu. ult. p. ult.* Nav. Fill. *t.* 5. *cap.* 7. *q.* 11. Suar. *d.* 85.

ANIMAD. XVIII. Secunda causa est *quodcunque motivum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari*. V. Suar. *in* 3. *p. s.* 6. *c.* 5. Laym. & Bon. *l. c.*

Unde resolves.

ANIMAD. XIX. 1. Excusantur, qui sunt in navigatione, vel carcere. Item in morbo, *vel convalescentia, in qua obsit prodire foras*. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto: de quo suo loco.

ANIMAD. XX. 2. *Item, qui custodiunt castra, urbem, gregem, infantes, vel puerum (qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere debent, & similia curare, quæ omitti non possunt*. Bon. Con. *num.* 86. & 314.

ANIMAD. XXI. 3. *Item, cui periculum est gravis offensionis mariti, parentum, vel dominorum*. Henric. Suar. Fill. *num.* 286. Si tamen id fere semper fieret, de alio medio laborandum esset.

ANIMAD. XXII. 4. *Item, si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris*, v. g. socios, cum viam ignoret, vel pericula metuat. Alias vero tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. Suarez *sect.* 6. Rodriq. Bon. *l. c.*

5. Si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam ob distantiam, v. g. unius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatii: maxime si via sit molesta, cælum pluvium. Ubi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. Bonac. Suar. Fill. *l. c.* March. *Ref. past. t.* 4. *cap.* 6. *num.* 7.

ANIMAD. XXIII. 6. *Si ex consuetudine patriæ feminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum*. Syl. Cajet. & Fill. *n.* 229.

ANIMAD. XXIV. 7. *Si quis non habet vestes statui suo convenientes*. Nav. Henr. Sa, Azor. Bon. *l. c.*

8. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id advertatur, si prodeat. Laym. *lib.* 4. *tr.* 5.

ANIMAD. XXV. 9. *Si quæ sciret, alteri, a quo perdite amaretur, sequuturam occasionem peccati, si prodiret*. Sa, Fill. *num.* 227.

ANIMADVERSIO I.

SErvile non est.... festo ludere, choreas ducere, iter facere pedibus. Unde etiam ad hæc necessaria sunt licita.

Catech. Concilii Trid. p. 3. de fest. observ. n. 22. illud Deut. *Non facies omne opus in eo* &c. explicans, docet, his verbis ad id primum nos institui, *ut quæcumque divinum cultum impedire possunt, omnino vitemus*. Nec enim servile opus die festo vetatur, quia malum sit, sed quia mentem a divino cultu abstrahit: atqui choreæ, ludi, & similia mentem a divino cultu abstrahunt: ergo die festo prohibentur. Hanc sententiam Nat. Alex. Th. t. 2. p. 546. reg. 3. & Concina SS. Patrum, & Conciliorum auctoritate confirmant. D. Aug. conc. 1. in Ps. 32. de festis diebus loquens, ait: *Melius enim utique tota die foderent, quam tota die saltarent*: & in Ps. 91. *Melius est enim arare, quam saltare*. Hinc Synod. Patavina anni 1624. Episcopo Marco Cornelio p. 1. cap. 9. docet, publicum, & grave peccatum esse, cum homines festorum dierum tempus *lusibus, comessationibus, choreis, vel interdum mercaturis conterunt, & traducunt*.

Quod attinet ad iter, P. Concina Theol. t. 5. p. 43. n. 4. ita inquit: „ S. Antoninus 2. p. t. 9. c. 7. § 5. ait: „ *Item abstinendum est ab itinere incitario, nisi necessitas cogat, vel aliud pium opus inducat, ut videlicet visitatio alicujus Ecclesiæ, vel consecutio indulgentiæ, vel reformatio pacis, seu amotio scandali, & hujusmodi*. Cajet. „ & Sotus docent, iter opus esse suapte natura servile, „ solumque ratione consuetudinis licitum esse. Et certo „ difficile videtur ab specie servilis operis excipi posse laborem illum, quo servus pedibus integrum diem iter „ ageret. Consulendi itaque sunt fideles, ne sine rationabili causa iter suscipiant; quoniam certum est, illud „ a cultu divino animum abstrahere. Ceterum damnandi non sunt lethalis culpæ, etiamsi absque causa illud „ arripiant. Quoniam consuetudo universalis obtinet, „ posse Christianos festis diebus absque culpa saltem gravi iter agere, ut Theologi communiter sentiunt. "

Alia tamen opera servilia, quæ ad iter agendum necessaria essent, permissa non sunt. Neque enim permissio itineris includit permissionem operis servilis vetiti, sine quo iter fieri non possit; sed contra prohibitio servilis operis involvit prohibitionem operis permissi, quod sine eo fieri non potest; *quia bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu; nec sunt* ex Ap. *facienda mala, ut eveniant bona*. Hinc Conc. Matisconense 2. anni 585. can. 1. ait: *Nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ jugum cervicibus jumentorum imponere cogat*; multoque minus permissa sunt die festo opera servilia ad choræas, ludos scenicos, & similia necessaria.

ANIMADVERSIO II.

Item nec servile est sive gratis, sive pro pretio... transcribere.

Qui pacto pretio transcribunt, vulgo *copisti*, opus mechanicum, & servile, ideoque die festo vetitum exercent; quod P. Concina graviorum Theologorum, ac præsertim D. Antonini, & V. Bellarmini auctoritate confirmat Theol. t. 5. p. 49. q. 1. Eum, si lubet, legito.

Et secundum quosdam &c. *pingere etiam coloribus*.

Hoc seu pretii, seu recreationis, seu discendi causa fiat, esse opus servile diebus festis prohibitum, communior est Theologorum, imo & casuum interpretum sententia, ut habet idem Concina p. 42. n. 2. t. 5. Ratio est, quia ars pingendi mechanica est. At, inquit Bus. contraria sententia probabilis est. Resp. Eo ipso quia minus probabilis est, periculosa est, ideoque quoad praxim omnino vitanda.

ANIMADVERSIO III.

Videntur etiam excusari posse..... litterarum collocatores, quando &c.

Conc. Theol. t. 5. p. 44. n. 7. monet, tale opus juxta omnes fere graves Theologos esse servile, & contrariam sententiam omnino improbabilem censet.

Quæ quoad praxim est sine ulla dubitatione improbanda.

ANIMADVERSIO IV.

Excusat etiam Fill. distillationem, quæ &c.

Distillatio quoque videtur esse opus servile; nec quia experientiæ, aut peritiæ causa fit, etiamsi corpus non valde defatigetur, tale esse desinit. In his rebus periculum fugiendum est, nec variis disputationibus tempus terendum.

ANIMADVERSIO V.

Servile aliqui non putant.... venari, aucupari, militare, gladiari, piscari, saltem &c. & *similia.... similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes.*

Venationem, aucupium, & piscationem esse opera servilia, festisque diebus ex se vetita, *dubitare arbitror neminem*, ait P. Concina Theol. t. 5. p. 43. n. 3. quia, inquit, sunt opera corporalia, atque ad corporis utilitatem diriguntur, atque hominibus, & bestiis communia. Quod confirmatur ex c. *Licet* de fer. ubi Alex. III. inquit: *Indulgemus, ut liceat parochianis vestris, diebus Dominicis, & aliis festis, si Aleciæ terræ se inclinaverint, earum captioni ingruente necessitate intendere*. Pontifex hic ob solam ingruentem necessitatem piscandi exercitium impertitur. Sublata igitur necessitate, illicitum est. Eximit quoque Pontifex a privilegio dispensationis majora solemnia festa. Neque absolute dispensat, sed cum onere, quod *post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem*. Hactenus Con-

cina

ειnæ. Idem porro dicendum de venatione, & aucupio ex eadem, aut pari ratione.

Acu quoque pingere, servile opus esse, festisque interdictum, docet idem Concina p. 42. n. e. Quid enim discriminis est inter acu, & pennicillo pingere? nullum scilicet. At posterius ex dictis est opus servile. Ergo & prius. Nam inepta est illa Busemb. ratio, quod hæc ad otium, & pejora mala vitanda fiant; quæ si valeret, omnia opera mechanica, & ruralia permitti possent. An diebus festis, quia servilibus operibus vacandum non est, otio, & vitiis, non precibus, sanctisque operibus incumbendum?

Quæ hactenus dicta sunt, confirmantur auctoritate Concilii Meldensis apud Nat. Theol. t. 2. p. 542. l. 4. c. 5. a. 6. quod octo diebus Paschatis, qui tunc festi erant, abstineri jubet *ab omni opere rurali, fabrili, carpentario, gynaceo* (hoc certe comprehendit opus acupictorium, feminarum proprium) *camentario, pictorio, venatorio, forensi, mercatorio, audientiali, ac sacramentis exigendis.... quod si quis temerare præsumpserit, excommunicetur.*

„ Si autem alicubi (ait Concina p. 43. n. 3.) consuetu-„ do obtineat piscandi in fluminibus recreandi animi cau-„ sa aliquo exiguo temporis intervallo, non est impro-„ banda. “ Hoc idem intelligi debet de venatione, & aucupio.

Quod attinet ad militiam, D. Th. 2. 2. q. 40. art. 4. ait: *Pro tuitione Reipublicæ fidelium, licitum est justa bella exercere in diebus festis, si tamen hoc necessitas exposcat. Hoc enim esset tentare Deum, si quis imminente tali necessitate vellet a bello abstinere. Sed necessitate cessante non est licitum bellare in diebus festis propter rationes inductas.* Idem dicas de gladiatoriæ artis exercitio.

ANIMADVERSIO VI.

Consuetudo. Nam sic licent .... præparationes deliciarum &c.

Hoc quoque merito improbat P. Conc. t. 5. p. 66. n. 7. An non est manifesta corruptela, quod labores serviles gulæ, & intemperantiæ inservientes diebus festis exerceantur?

ANIMADVERSIO VII.

Ornare autem, & verrere templa &c. *si absque ratione in festum differantur, venalia habentur.*

Mira sane doctrina, quod ornare, & verrere templum die festo, peccatum sit, non item cupedias, & gulæ irritamenta præparare. Hæc non tam Theologiæ documenta, quam somnia mihi videntur. Quoad rem præsentem audiendus est Catech. Conc. Trid. p. 3. de 4. Dec. præc. n. 23. qui ait: *Neque tamen ea actiones, nec ea opera vetantur* (die festo) *quæ ad divinum cultum attinent, etiamsi servilia sint, ut altare instruere, templa alicujus festi diei causa ornare, & reliqua hujus generis; ideoque a Domino dictum est, sacerdotes in templo Sabbatum violare, & sine crimine esse.* Opera enim servilia diebus festis eatenus vetantur, quatenus mentem a divino cultu abstrahunt: at verrere temple, ornare altaria, & similia mentem a divino cultu non abstrahunt, sed mentem in eo occupant: ergo non sunt vetita.

Hostias tamen conficere, Ecclesiæ agros colere, templum ædificare, die festo permissum non puto, nisi necessitas id exigat. Qua de re lege, si vis, Concinam Theol. t. 5. p. 54. n. 4. & 5.

ANIMADVERSIO VIII.

Servi, & ancillæ coacti &c. *nec audentes recusare.*

Hoc ipso peccant, quia dominis contra Ecclesiæ præcepta imperantibus abnuere non audent. Nam Ecclesiæ magis, quam malis dominis male jubentibus parendum est.

Famuli ergo ex malorum dominorum imperio die festo laborantes ea ratione excusandi non sunt, quod malum imperium detrectare non audeant; sed excusari possunt, si grave damnum subituri sint, nisi laborent. Ita S. Antoninus p. 2. t. 9. c. 7. inquiens: *Item qui compelluntur a dominis justo metu ad laborandum in diebus festivis, quæ si non facerent, notabiliter damnificarentur in persona, vel rebus, videntur posse excusari propter metum.*

Pictores, & laniones, & similes in oppidis &c.

Non absolute, ut Bus. sed adjecta conditione, & cautione cum D. Antonino p. 2. t. 9. c. 7. dicendum: *Carnifices*, hoc est lanii, *& pincernæ præparantes victualia in festis, ut sequenti die vendant, si non poterant prius* (hoc notandum) *præparari, vel præparata conservari, videntur excusari a mortali.*

Barbitonsores, addit ibidem S. Vir, *non in radendo*, (quia in hac re nulla est necessitas) *sed in minuendo sanguine, & ferratores equorum, & hujusmodi, puta pharmacopolæ si in festis exerceant artem suam principaliter propter necessitatem eorum, quibus serviunt, non propter cupiditatem lucri, excusantur; & similiter qui eos requirunt de arte sua, si alias non poterant sibi commode providere, excusantur.*

Molitores &c.

In his juxta D. Antoninum loco mox cit. *potest servari consuetudo patriæ non prohibita a Prælatis; secus*, inquit, *de molendiis cum jumentis; & hoc nisi necessitas urgeret propter victualia.*

Piscatores halecum &c.

De hoc vide dicta ad c. 8. dub. 1.

14. *Denique excusantur etiam mercatores, qui* &c.

In his, aliisque similibus notanda est regula Gersonii apud Nat. Theol. t. 2. p. 545. reg. 2. ajentis: *Observatio Sabbati quoad circumstantias temporis, & modi, & loci pro maxima parte relicta est determinationi Prælatorum, quæ cognoscitur tum ex eorum institutis, tum ex consuetudinibus per eos legitime toleratis. De operibus servilibus non exercendis diebus dominicis, & festivis plus, & frequenter determinat consuetudo loci, & personarum a Prælatis tolerata, quam alia lex scripta. Consuetudo exercendi opera servilia hæc ab istis, hæc ab illis in diebus festivis tunc maxime dicenda esset corruptela, quando totaliter a servitio Dei, & a cultu festorum, & maxime ab auditione Missæ revocaret; quando præterea hæc servilia magis ex cupiditate, quam pia necessitate Reipublicæ pertractantur.*

De tabernis Syn. Patavina ita habet: *Officinæ omnes his dumtaxat exceptis, quæ ad ægrotorum curationem, aut ad victum quotidianum spectant, omnino observentur. Viliores merces, libri, imagines, signa, picturæ, tesseræ, aleæ, larvæ, & alia venalia nec exponantur, nec per urbem circumferantur.* Idem præcipit S. Carolus Borrom. Conc. 3. Med. apud Nat. t. 2. p. 543.

ANIMADVERSIO IX.

Utilitas non simpliciter necessaria, sed &c. *sic enim licet in adventu, vel ortu Principis laborare* &c. *quamquam monet* &c.

D. Th. 2. 2. qu. 40. art. 4. ait: *Necessitate cessante non est licitum bellare diebus festis*: at perficere theatra, quæ longe melius destruerentur, quam extruerentur, ignes, vestes, &c. non est res necessaria: ergo diebus festis non est permissa. Ergo venia a Prælatis quoad hæc necessario petenda est, qui ex circumstantiis judicabunt, utrum sit concedenda, an neganda.

ANIMADVERSIO X.

Grave non videtur una hora laborare, ut habet Suar.

Hanc opinionem sequitur La-Croix p. 240. n. 580. qui addit, mandantem sex famulis, ut singuli una hora simul laborent, secluso scandalo, nonnisi venialiter peccare; quia, inquit, non est una gravis inhonoratio festi, sed sex leves. Contra vero Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 545. ponit, laborem unius horæ die festo esse gravem culpam, qui proinde ait: *Letalis peccati reos esse dominos, qui famulis opera servilia imponunt diebus festis vel per horam absque gravi necessitate, sive servi illi Christiani sint, sive infideles, sive mentis compotes, sive perpetuo amentes.*

Quid ergo? quoad laborem unius horæ, res videtur dubia, ideoque periculosa; multoque magis periculosum est, mandare sex famulis, ut singuli una hora simul laborent. Ipse La-Croix fatetur probabilius mortaliter peccare mandantem, si mandet, ut famuli successive laborent.

At quoad mores perinde est, seu mandet, ut successive, seu ut simul laborent. Dum enim mandat, vult omnium, quibus mandat, laborem. Ergo mortaliter peccat, dum valde notabilem sex horarum laborem mandat, seu simul, seu successive die festo fiat.

Quoad peccatum mandantis laborem die festo, La-Croix n. 579. in utramque partem more suo disputat, si quibus imponitur, sint infideles non baptizati, & perpetuo amentes, qui Ecclesiæ præceptis subditi non sunt.

At ea ipsa ratione, quia utrimque probabiliter disputetur, certum est juxta sanam Theologiam, tutiorem partem necessario quoad praxim esse sequendam, ideoque a Natalis sententia non esse recedendum. Sed hac in re verba ipsius divinæ legis attente, & pie consideranda sunt, quæ Deut. 5. 16. ita habent: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices .... non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas*; quibus verbis præcipitur, ne cuiquam servilia opera diebus festis mandentur.

Imo durum videtur mortalis damnare, si quis duas, aut tres horas impendat.

Nat. Alex. loco cit. ait: „ Flagitiosæ igitur, & omni-„ no damnandæ sunt propositiones illæ: “ *Singulis festis*

per

per duas operari horas, non est mortale peccatum, quamvis animo fixum teneas, id toto anno efficere velle, & de facto efficias: * &: *Dominus injungens laborem duarum horarum viginti famulis simul, non peccat mortaliter. Idemque erit, si singuli successive per modicam moram eodem die laborent, etiamsi uno post alterum laborante tota dies occupetur.* Quia, inquit, „ præceptum de sanctificatione Sabbati absurdis „ cavillationibus infringunt. “ Wigandt quoque tract. 10. ex. 5. n. 105. pro certo habet, duarum horarum laborem die festo esse letalem. Idem affirmat Concina Theol. t. 5. p. 61. n. 2. & hanc esse communiorem sententiam ait.

Animadversio XI.

Idem de eo, qui confitetur &c. *affirmat Regin. dummodo* &c. *negat autem Suar.* &c.

Negat quoque Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 53. Concina t. 5. p. 88. n. 6. Wig. tract. 10. ex. 5. num. 101. La-Croix p. 245. n. 655. varias opiniones affert, quas omnes probabiles esse ait, licet suadeat, longam Confessionem extra Missam fieri. Mihi non vacat, nec necesse est, omnia huc spectantia ad trutinam revocare. Illud enim certum est, cum hoc inde probabiliter disputatur, tutiora ex præcepto esse facienda. Ceterum ego sentio, confitentem, necessariam attentionem habere ad Missam non posse, ideoque eam non audire; & hunc esse fidelium sensum, qui maxime attendendus est, puto.

Animadversio XII.

Laym. tamen, & alii durum putant mortalis damnare eum qui ab offertorio usque ad finem adsit.

Hanc eamdem sententiam refert La-Croix p. 246. num. 665. additque probabilius videri, si dicamus Missam non audiri, si quis non veniat sub initium Evangelii, & permaneat usque ad finem.

P. Concina sanioris Theologiæ Doctor t. 5. p. 75. n. 3. ait: „ Fideles, qui ab Epistola inclusive usque ad finem „ assistunt Missæ, satisfaciunt præcepto; secus ii, qui „ vel lecta integra Epistola, vel potiori jure lecto etiam „ Evangelio, Missam audire inciperent. Ratio est, quia „ confessio, introitus, collectæ cum epistola notabilem „ partem Missæ constituunt, & notabiliorem, si Evan„ gelium etiam includatur. “ Hæc sententia, quam ipse fusius explicat, & moderata, & satis cauta æquis rerum æstimatoribus merito videri potest.

Animadversio XIII.

Non peccat saltem mortaliter, qui a duobus &c. *duas dimidias Missas audit.*

Hanc opinionem La-Croix p. 243. n. 611. adhuc manere probabilem ait, quam a 32. AA. doceri apud Pasqualig. monet. Tum n. 612. eum, qui sine justa causa audiat duas tales medias Missas, peccare venialiter addit.

At esto, sit probabilis; juxta graviores Theologos est minus saltem probabilis, ut monet Concina Theol. t. 5. p. 79. q. 3. Ergo non est tuta agendi regula, sed periculosa, & vitanda. Eam improbat idem Concina, & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 549. reg. 7. & ratio est, quia cap. 64. d. 1. de consecrat. dicitur: *Missas die dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus.* At qui duas dimidias Missas successive audit, e. g. a consecratione usque ad finem, tum ab initio usque ad consecrationem, Missam integrem, seu totam non audit; quia sicut unaquæque res, ita Missa tota, & integre ex partibus unitis, non separatis constat: ergo præcepto non satisfacit, ideoque letaliter peccat. Contendit quidem La-Croix, duas dimidias Missas esse unam Missam, sicuti unum est officium, inquit, licet prius orem partem posteriorem, & postea priorem, v. g. tertiam ante primam. Resp. Discrimen est, quia hic est solum ordinis inversio, & partes illæ officii separabiles sunt; at Missæ partes non sunt separabiles, & præterea exigunt ad unitatem, ut ab uno sacerdote dicantur. Nam si sacerdos in media Missa deficiat, & alter succedat, & Missæ reliquam suppleat, hic nomine prioris in extrema necessitate agit, ideoque una Missa est. Nec valet, quod subdit La-Croix, unum scilicet esse principalem offerentem, & oblatum, hoc est Christum; quæ ratio si ostenderet, duas dimidias Missas esse unam Missam, ostenderet etiam, omnes Missas esse unam. La-Croixii ergo rationes ineptæ sunt, & aperte cavillatoriæ. Hic cavillandi modus ex arabica schola derivatus, ut Philosophiam, ita Theologiam fœde corrupit. Nos ex simplicitate, & absque fallaciis loquentes, dicimus juxta communem Fidelium sensum, totam Missam, ut citatus canon præcipit, non audiri, nisi integre unius sacerdotis Missa audiatur; & opinionem contrariam non probabilem, sed sophisticam esse, ut jam ostensum est.

Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat.

Hæc opinatio, est prop. 53. ab Innoc. XI. damnata, quæ ita sonat: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Prior Busemb. & La-Croix opinio ad hanc proscriptam viam sternit; ex quo multo magis intelligis, illam quoque esse rejiciendam.

Animadversio XIV.

Satisfacit tamen quicumque (licet sit &c. *vel procul a templo) ita est præsens* &c.

Si quis e fenestra domus ab Ecclesia etiam separatæ, vel alio loco non solum videat, sed etiam audiat sacerdotem celebrantem, is, ut mihi videtur, præcepto satisfacit, dum attente, & devote audiat. Nam præceptum ex c. *Missas* mox cit. illud simpliciter præcipit, ut tota Missa die festo audiatur, de loco nihil præcipit: ergo locus non est necessarius ad implendum præceptum; ideoque præceptum impleri potest etiam ab iis, qui sunt extra Ecclesiam, dum Missam attente, & devote audiant. Pia enim, & devota auditione iis quoad animam associantur, qui sunt in Ecclesia. Corporis præsentia in Ecclesia ea solum de causa necessaria est ad Missæ præceptum peragendum, ut Missa audiatur. Ergo si hæc audiri possit, & audiatur sine corporis præsentia in Ecclesia, præcepto satisfit. Sicuti præcepta non sunt ex arbitrio tollenda, aut extenuanda, ita ex arbitrio fingenda non sunt.

Contra vero qui non ex necessitate propter populi affluentiam, sed sponte sua extra Ecclesiam, vel in loco a sacerdote celebrante remoto in Ecclesia existentes, sacerdotem non audiunt, præceptum Missæ audiendæ implere mihi non videntur; quia cap. citatum Missæ auditionem præcipit. Ergo cum hæc ex propria culpa, & sponte non auditur, præceptum non impletur. Non enim præsentia, sed auditio præcipitur. Hic est fidelium, ac præsertim piorum sensus, qui in amplis Ecclesiis Missam audire volentes, eo se conferunt, ubi sacerdotem celebrantem audire possint. Hinc est, ut sacerdotes in Missa mussitantes multa reprehensione digni sint; quia non sibi tantum, sed aliis quoque Missam celebrant; ideoque voce clara, & moderate elata eam recitare debent. Omnes ergo, nisi necessitas aliud poscat, Missam die festo audituri, Ecclesiam, aut loca proxima ad id destinata ingredi debent quoad fieri potest, ne periculum violandi præceptum subeant.

Animadversio XV.

Si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen semper advertere possit &c. *non tamen est damnandus mortalis.*

Idem habet La-Croix p. 245. n. 653. Illud hic statuendum est quoad factum, utrum in confabulatione interrupta notabile tempus insumatur, ut explicate ponit La-Croix, & ponere videtur Bus. hoc enim posito letalis culpa evidens est. Ecclesia enim, ut infra ostendetur, actualem attentionem in Missæ auditione die festo præcipit, nec auditionis potestate quamvis proxima, quidquid Busemb. contra dicat, aut sentiat, contenta est; quin certum est, præcepta non de actuum præparatione, sed de ipsis actibus imponi. Sed qui per notabile tempus sermones attentioni permiscent, actualem attentionem ad Missam per id tempus sponte omittant; & qui per notabile tempus seu continuatum, seu interruptam attentionem sponte omittunt, præceptum graviter lædunt: ergo mortaliter peccant.

At La-Croix loco cit. ita loquitur. „ Si tamen ista “ (hoc est actiones pingendi, scribendi, confabulandi, res alias fixe aspiciendi, & considerandi) „ interruptim tan„ tum fiant, & relinquant attentionem internam, quam„ vis illam minuant, erit veniale tantum. “ Ponit ergo La-Croix per confabulationem, picturam, scriptionem &c. interruptam, internam attentionem ad Missam non tolli, sed solum minui. Resp. Hic scilicet blanda sibi somnia fingit, ut peccata excuset. Illæ actiones Missæ auditioni interruptim admixtæ non solum attentionem, quo tempore fiunt, sacræ rei eripiunt, sed etiam animum ad distractionem in re sacra, quo tempore non fiunt, disponunt; ita ut homines mali hæc facientes rei sint distractionis aut toto, aut ferme toto Missæ tempore. Hæc ordinarie accidunt, nec ad extraordinarios casus in re morali confugiendum est, ut nostra, aut aliorum peccata inanibus prætextibus tegamus.

Imo Con. &c. *docet, eum satisfacere qui voluntarie toto sacro est distractus, modo* &c. *quod probabile esse docet Laym. contra Suar.* &c.

Hæc opinatio est intolerabilis, quam divinum illud oraculum refellit: *Populus hic labiis me honorat, cor au-*

* Id docet La Croix p. 241. n. 585.

autem eorum longe est a me. Quamvis enim Ecclesia actus mere internos, qui uno Deo noti sunt, non præcipiat, eos tamen indirecte præcipit, eum necessarii sunt ad actus externos rite præstandos, quos ipsa imperat. Sicut attentio, & devotio in horarum canonicarum recitatione explicate præcipiuntur cap. *Dolentes* da celeb. Missarum; ita attentio, & devotio in Missæ præceptæ auditione implicite præceptæ intelliguntur, ne auditio Missæ hypocrisis sit Deo exosa. Propositio, qua quidam asserere ausi sunt, præcepto communionis annuæ satisfieri per sacrilegam Domini manducationem, ab Innoc. XI. num. 55. damnata est. Cur damnati Auct. hoc asserebant? Quia Ecclesia actum mere externum, non internum juxta ipsos præcipit. Ex hoc eodem principio præsens Busemb. doctrina derivata est. At hoc principium Innoc. XI. implicite proscripsit, dum conclusionem cum eo necessario connexam damnavit. Ergo proscriptum quoque intelligitur, per solam externam reverentiam satisfieri præcepto audiendæ Missæ dia festo. Hinc Cœtus Cleri Gallicani (apud Nat. Alex. t. 2. p. 550. reg. 8.) anno 1700. hanc propositionem, *Præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro satisfit per reverentiam exteriorem tantum, animo licet voluntarie in aliena, imo & prava cogitatione defixo*, temerariam, scandalosam, impietati faventem, & præcepto Ecclesiæ illudentem judicavit, & declaravit.

La-Croix p. 245. num. 650. rem involvere videtur, dum ait: „ Et hic supponimus cum communiori, quod „ aliqua attentio interna requiratur, saltem talis, per „ quam dicat religiose existere sub specie, & cultu „ externo colentis Deum respectu sacrificii, ut recte „ explicat Pasqual. “

Videtur enim solum requirere attentionem ad externam piam corporis conformationem, quæ nihil efficit, nisi ut præcepti violationi hypocrisis addatur. Sed quidquid sit de ejus mente, nihil ad nos.

Animadversio XVI.

Qui in privatis oratoriis die festo Missam audiunt, præcepto non satisfaciunt, nisi sint de familia ejus, cui facultas concessa est, uti declarant Pontificum Brevia, quæ hac in re consulenda semper sunt.

Animadversio XVII.

Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari in portatili cum privilegio.

Idem habet La-Croix p. 244. n. 676. quam opinionem communem esse, ait contra aliquos: P. Concina Theol. t. 5. p. 108. n. 2. contra inquit: „ Ego absolute eum teneri dico; quia ejusmodi privilegia non „ conceduntur nisi divitibus, & nobilibus, qui absque „ gravi, immo communiter levi incommodo possunt „ stipendium conferre Sacerdoti, ut sibi Missam celebret, Anne privilegium illud, eorum dumtaxat fovendæ desidiæ inservire debet? Nonne congruum est „ ut qui commodum sentit, sentiat quoque & onus? „ Sola gravis difficultas stipendii, quæ, ut dixi, in „ præfatis privilegium habentibus rarissima est, excu„ sare potest. “ Hactenus ille, cujus christianæ doctrinæ utroque pollice ego subscribo.

Neque (etsi id consilii sit) preces interim alias loco Missæ dicere &c.

La-Croix p. 249. n. 691. ita inquit. „ Docent Mar„ chant. & Spor. t. 3. cap. 4. n. 36. excusatos a Missa „ die dominica teneri sub mortali Deum colere ali„ quo speciali cultu saltem interno, quia præceptum „ divinum est, ut in sabbato, quod apud nos est do„ minica, Deus specialiter colatur. Hoc vult S. Au„ gust. serm. 251. de temp. " *Observemus diem dominicum, & sanctificemus illum . . . Qui vere hoc non potest, saltem in domo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, & reddere pensum servitutis suæ*. Quid ad hæc La-Croix? „ Satis tamen erit, ait, abstinete a „ servilibus ea intentione, ut colatur Deus, qui in „ sabbato quievit. Nec obligatio illius intentionis est „ in festis pure ab Ecclesia institutis. “

Hæc ne est solutio adversariorum rationis? Ita ne respondet auctoritati D. Augustini? La-Croix rationem negligit, perinde ac si in re morali locum non haberet; D. Augustini primi Ecclesiæ luminis auctoritatem, perinde ac si unius recentis Scriptoris esset, insuper habet, cum tamen pluris sit, ac tercentorum recentium.

Ita loquitur, ac si dies dominica juris esset divini, alia vero festa juris mere ecclesiastici; cum tamen omnes dies festi, etiam dominici quoad temporis determinationem juris sint ecclesiastici, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 122. art. 4. ad 4. ubi ait, *quod observantia diei dominicæ in nova lege succedit observantiæ sabbati, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi christiani*. Idem docet Catech. Rom. p. 3. de 3. Dec. præc. n. 19. quæ est communis Theologorum sententia, ut advertit Concina Theol. t. 5. p. 13. n. 7.

Omnia ergo festa quoad dierum determinationem sunt juris ecclesiastici. Sed quia juris divini, & naturalis est, ut *homo deputet*, sicut loquitur D. Thom. a. 4. cit. ad 1. *aliquod tempus vitæ suæ ad vacandum divinis*, quoad hujus temporis deputationem Ecclesiæ legi se sa conformare debet; ideoque juris divini, & naturalis merito esse dicitur, ut festis diebus cultui divino vacemus: qua de re legendus merito est Concina Theol. t. 5. p. 94. c. 6. Qua doctrina posita illud sponte sua necessario consequitur, illum peccare, qui Missa non audita, Deum nullo alio cultu die festo prosequitur. Hic, inquam, peccat non contra Ecclesiæ præceptum, quod est de Missa, quam audire non potuit, sed contra divinum de sanctificatione festorum.

Sicut ergo mortaliter peccat, qui Missam dia festo, cum possit, non audit, quia Ecclesiæ præceptum violat; ita multo magis mortaliter peccare videtur, qui, cum Missam audire nequeat, nullum alium cultum Deo præstat, quia divinum jussum transgreditur; in quam sententiam pronus est etiam P. Concina Theol. t. 5. p. 113. num. 51. Nam hunc peccare, pro certo habet; cum ille quoque ex D. Antonino peccet, qui Missam tantum audit die festo. *Non vacare*, inquit p. 2. t. 9. cap. 7. §. 4. *Deo pro majori parte diei, tamen peccatum est*. Cujus sententiam sequitur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 552. reg. 10. & Concina Theol. t. 5. p. 94. c. 6. eamque fuse confirmat. Ergo multo magis peccat qui, cum Missam audire non possit, nullum aliud pium opus exercet.

Hic necesse est, ut totum diem festum aut otio diffluat, aut in permissis, hoc est non servilibus laboribus illum occupet. At de hujusmodi homine ita pronuntiat Nicolaus in resp. ad Consulta Bulg. cap. 10. & 11. *Quæ omnia*, hoc est psalmos, hymnos, orationes, eleemosynas &c. *si quis negligens, orationi tantum vacare noluerit, & ad ceteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius ei fuerat ipsa die* (festa) *laborare manibus suis, ut haberet, unde tribueret necessitatem patientibus*. Hinc intelligis, quantopere a veritate alienus sit La-Croix, dum ait: „ Satis tamen erit abstinere a „ servilibus ea intentiona, ut colatur Deus. “ Deus enim abstinentia a servilibus laboribus non colitur; sed hæc abstinentia diebus festis præcipitur, ut Deus psallmit, canticis, precibus &c. colatur.

Multo vero magis ad laxandas habenas se proclivem ostendit, dum addit, „ nec obligatio illius intentionis „ ast in festis pura ab Ecclesia institutis. “ Quasi vero reliqua festa præter diem dominicum, nullum prorsus cultum Deo præstandum, si Missa audiri nequeat, ex præcepto postulent.

Sed missis his absurdis commentis, neglectisque Busemb. La-Croixio, & aliis, Confessarii, Parochi, Concionatores S. Augustini, & Nicolai I. doctrinæ se se conformare debent.

Animadversio XVIII.

Secunda causa est quodcumque motivum &c. quo quis bona fide putat se excusari.

Hic Busemb. rem involvit. Rationabilis causa, si sit sufficiens, ab audiendo sacro die festo excusat: at si sufficiens reipsa non sit, ex bona fide, hoc est ex falsa persuasione, non excusat. Nostra enim conscientia, seu persuasio non est recta agendi regula, nisi legi conformis sit; a qua si abhorreat, a culpa non excusat, nisi sit invincibilis; quod raro accidit.

Animadversio XIX.

Excusantur qui sunt . . . in convalescentia, in qua obsit prodire foras.

Busemb. benignitate probabili absolute ait, *obsit* &c. An hoc verum est, etsi levissime obsit? Non quodcumque, sed solum grave damnum, aut incommodum a Missa die festo audienda excusat. Cum leve aliquod incommodum timeri fere semper possit, si ægri ex morbo haud plene confirmati foras prodeant, facile est ut ex Busemb. doctrina ansam capiant violandi festa.

La-Croix p. 244. num. 678. ait: „ Sanch., Dicast., „ Gob. dicunt, etsi ad negotia alia, ad quæ afficeris, „ axire posses, te non ideo statim teneri adire Missam, „ si hanc adiens cum repugnantia naturæ alterari pos„ ses, & pati non leve incommodum. “

Hæc doctrina mihi valde corrupta videtur, quæ malos homines ex pravo affectu a sacris rebus alienos excusat, si Missam die festo non audiant, quia ex sua

ipso-

ipforum peffima ad Miffam repugnantia non leve incommodum fibi timent ex ejus auditione, cum tamen ad fua negotia fæcoli, ad voluptates &c. fine incommodo exire poffint. Hæc, ut bone venia loquar, abfurda, & a pietate longe aliena commenta mihi videntur.

Defcripti homines, in quorum corde humana divinis, & profana negotia facris præceptis prævalent, non mollibus, fallacibufque opiniunculis excufandi funt, fed graviffimis verbis increpandi.

Animadversio XX.

Item qui cuftodiunt caftra, urbem, gregem &c.

Hac de re P. Concina Theol. t. 5. p. 109. n. 5. caute ita loquitur. „ Qua de caufa excufantur cuftodes arcium, ovium, armentorum, vinearum, merciumque „ vectores, quando res fibi commiffas neque ad tempus relinquere fine gravi periculo valent. Quando tamen plures funt, pluraque facra, vices mutare debent, & fucceffive Miffam audire. “

Cum his limitationibus Bufemb. loqui debuerat, ut recte loqueretur.

Aut coquere debent, & familia curare, quæ omitti non poffunt.

Hæc aliis committi, aut per mediam horam omitti, feu interrumpi non poffunt, at facrum audiatur? An majori curæ effe debet gula, quam Miffæ feftæ auditio? Quis unquam putaffet, religiofos morum tractatores hæc docere? Docent tamen, nec fe reprehendi patiuntur.

Animadversio XXI.

Item cui periculum eft gravis offenfionis mariti, parentum &c.

P. quoque Concina ait: „ Uxores ob grave maritorum fcandalum vitandum licite poffunt Miffam omittere; “ at ftatim fubdit, „ prudentia tamen opus „ eft, & juxta circumftantiarum varietatem confilium „ dandum eft. “ Videlicet præceptum Miffæ audiendæ propter fcandalum pharifaicum prætermittendum non eft: fcandalum ex infirmitate, reddita ratione, & cautione adhibita fedatur; alioquin pharifaicom evadit. Ergo Miffa die fefto propter fcandalom omittenda non eft, nifi addatur periculum gravis damni uxori, filius, famulis inde imminentis.

Animadversio XXII.

Item fi quis alioquin omiffurus effet occafionem commodam &c.

D. Antoninus p. 2. t. 9. cap. 10. ait: *Aliquis eft in focietate aliquorum, qui nolunt expectare Miffam, & fine focietate illa non bene poteft iter facere, vel quia ignorat viam, quæ difficilis eft, & periculofa, vel quia non eft tuta a latronibus, vel quia ab illis habet expenfas itineris, & hujufmodi: excufatur hic fine dubio.*

D. Antoninus loquitur de eo, qui eft in focietate, & qui iter profequi neceffe habet. Nam fi iter non neceffarium fufcipiendum fit, commoda potius ejus occafio, quam Miffa, omittenda eft.

Animadversio XXIII.

Si ex confuetudine patriæ feminæ egredi non foleant tempore luctus &c.

D. Antoninus p. 2. t. 9. cap. 10. ita loquitur: *Quod viduæ aliquibus diebus, vel hebdomadis in morte virorum maneant domi in fignum triftitiæ, unde & Miffam non audiant, videtur tolerandum, fi eft de more patriæ. Sed quod maneant per integrum annum, vel per fex menfes, excufari non poffunt; quia magna abufio eft.*

D. Carolus Borrom. Conc. I. Mediol. conftituerat, ne viduæ menfem ut fummum excederent fine Miffa diebus feftis audienda.

At re maturius penfata hanc ipfam permiffionem Conc. III. Mediol. fuftulit. *Feftis diebus*, inquit, *facrofancto Miffæ facrificio fideles omnes interfint. Neque vero excufentur puellæ nubiles, neque deinceps viduæ ne permiffu quidem primi noftri Concilii ob recentem mariti mortem, neque ullo alio cujufvis confuetudinis prætextu.*

Ait, *confuetudinis prætextu*; quia rationabile non eft, ut viduæ, quæ precibus inftare debent, a Miffa præcepta abfint. Idem dicas de mulieribus poft partum, poftquam viribus recuperatis domo exire poffunt. Hinc improbanda quoque eft illa La-Croixii doctrina p. 249. n. 690. ubi ait: „ Non ftatim condemnandi funt mortalis adolefcentes, vel puellæ emaneates e Miffa, „ quando pro eorum matrimoniis fiunt proclamationes, „ nifi aliam Miffam, aut in alio templo audire poffint. “ Nonne ifti Ecclefiæ præceptum in re gravi aperte violant? Quomodo ergo a mortali culpa excufari poffunt? Quia „ fi adfint, inquit La-Croix, afpiciuntur, videntur, verecundantur, & confuetudo tum „ emanendi, fi alicubi fit, eos excufat. Ita March. „ &c. “

Caufæ ne tam leves, & ridiculæ a graviffimo Ecclefiæ præcepto eximunt? Si ita eft, de Ecclefiæ præceptis magna ex parte actum eft. Si alicubi fit confuetudo tum manendi extra Ecclefiam, manere quidem extra illam adolefcentes, & puellæ poffunt, dum tamen die fefto Miffam audiant. At fi manendo extra Ecclefiam Miffam non audiant, Miffæ non auditæ reatum, hoc eft mortalem culpam incurrunt.

Animadversio XXIV.

Si quis non habeat veftes ftatui fuo convenientes.

Ne hæc quoque caufa fufficiens mihi videtur; quia in publicum prodire fine veftibus ftatui convenientibus, nullam affert damnum. Pudor inde oriundus, nulla ratione nititur; quia fuam profiteri pauperiem, nihil habet dedecoris; imo jactabundi hominis eft, ornatu fupra vires uti velle. Quod fi aliqua verecundia pro implendo Ecclefiæ præcepto fubeunda fit, eam Chriftianus fubterfugere nec debet, nec, ut mihi videtur, poteft; quia nonnifi gravia incommoda ab Ecclefiæ lege excufant.

Animadversio XXV.

Si quæ fciret, alteri &c. fequuturam occafionem peccati &c.

Occafio peccati, feu fcandalum ortum ex egreffu in publicum feminæ, quæ perdite amatur, pharifaicum eft, non pufillorum. Qui enim eam perdite amat, occafionem peccandi ex malitia fua quærit, & amat. Sed ut fcandalum pharifaicum vitetur, Miffæ feftæ præceptum prætermittere non licet. Ergo mulier, quæ fcit, alteri, a quo perdite amatur, fequuturam occafionem peccati, fi prodeat, a Miffæ præcepto non excufatur. Atque ita fentit etiam P. Concina Theol. t. 5. p. 109. num. 5.

CAPUT II.

De quarto præcepto: *Honora patrem, &c.*

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

RESp. Tenentur vi hujus præcepti, tum genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quifque, & quamdiu fubjectus iis eft, amorem, reverentiam, & obedientiam præftare, ita ut, fi notabilis horum defectus fit in re gravi, graviter peccetur: quod facilius fiet refpectu parentum, quam aliorum. Ita communiter. V. Fill. *t.* 28. *p.* 2. *c.* 1. Reg. *l.* 2. *c.* 1. *&c.*

Unde refolves.

1. Contra amorem graviter peccat filius. 1. Si figna odii parentibus oftendat, & afpere tractet. 2. Si torvo oculo fere femper intueatur, ac ita afpere loquatur, ac fi odio haberet. 3. Si non fubveniat in gravi neceffitate fpirituali, vel corporali. 4. Si non impleat eorum teftamenta, & legata, modo heres fit. Si grave malum, v. g. mortem, illis optet. Nav. Reg. *l.* 20. *n.* 8. Fill. *t.* 28. *c.* 1. *q.* 3 & 7.

2. Contra reverentiam graviter peccat filius. 1. Si percutiat etiam leviter, fecundum Regin. 2. Si manum ad percutiendum deliberate attollat. 3. Si graviter contriftet. Reginald. *lib.* 20. *n.* 24. Fill. *n.* 17. *c.* 17. 4. Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumeliofis, vel talibus, quibus fciat graviter offendendos. 5. Si maledicta, convicia, &c. in eos conjiciat. Navar. Fill. &c. 6. Si pauperes defpiciat, vel nolit agnofcere: quod fi tamen exterius tantum diffimulet fe noffe, & nolit apud fe habere ex jufta caufa, dummodo provideat de neceffariis, Bonacina excufat a peccato gravi, eo quod rationabiliter non fint inviti. 7. Si in foro externo etiam de vero crimine accufet, extra

cri-

crimen hæresis, proditionis, vel conjurationis in Principem, cum non est alius corrigendi modus. V. Bonac. *d. 6.*

3. Contra obedientiam graviter peccat 1. Si in re gravi sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ salutem. Fill. *n.* 20. 2. Si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore juxta suæ regionis usum: non tamen potest exheredari idcirco. 3. Si sine justa causa nolit eam ducere, quam vult patens, maxime si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas levaretur. Erit autem justa causa, v. gr. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. Si, inconsultis parentibus, nubat, ut habet Sanch.

Animad. I. *Potest tamen, ubi consuluit, ipsis invitis prudenter contrahere cum se digna; cum circa electionem status sit sui juris.* Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 43. Sanch. *l.* 4. *c.* 15. Fill. *q.* 10. *n.* 20. An, & quomodo peccent liberi furando parentibus, vid. infra *l.* 3. *t.* 5. *c.* 1. *d.* 4. Item, an alienare possint bona, v. infra, *l.* 3. *t.* 5. *c.* 3. *d.* 2. & *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4. *d.* 1.

4. Tenetur proles alere parentes egentes, adeo ut, si in gravi necessitate aliter juvari non possint, teneatur manere in sæculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certe valde probabile periculum salutis immineret) &, si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & juvare parentes: dummodo eorum necessitas ejus professionem antecesserit. Fill. *q.* 5. *n.* 9. Bon. *q.* 1. *p.* 6.

Animad. II. 1. *Si vero necessitas post professionem superveniat, si extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non obtenta, venia.* Si autem sit gravis tantum, in qua utcumque possunt vivere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento, deferrre habitum, & observare substantialia Religionis: at, postquam parentibus subventum est, redire. V. Less. *l.* 2. *cap.* 41. *dub.* 3. Vide & infra *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4.

DUBIUM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. gr. avus, proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis conservationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex Bonac. *disp.* 5. *q.* 1. Azor. *p.* 2. *l.* 2. *q.* 17. Fill. *tr.* 28. *c.* 2.

Resolvuntur hi casus.

1. Graviter peccant parentes, qui sine justa causa prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. V. Bon. *hic*, & Fill. *t.* 21. *p.* 2. *c.* 2. *&* *infra tr.* 5. *c.* 1.

2. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat justam excusationem: tunc vero tenetur sub gravi peccato bonam nutricem quærere. Bon. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. Laym. Item tenetur secundum jura prolem alere ad finem anni tertii: postea educatio usque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater dives. Fill. Laym. *l.* 5. *t.* 10. *c.* 3. Regin. *l.* 20. *num.* 32.

3. Pater tenetur proli non tantum legitimæ, sed etiam (in quo jus civile a canonico correctum juxta *cap. Cum haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, juxta suum statum, nisi tamen aliunde se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus ecclesiasticis possunt hæc suis spuriis præstare. Fill. *l. c. t.* 28. *c.* 2. *n.* 28. Laym. *l.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *c.* 5. Vide infra *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 5. *q.* 1. Hinc peccant 1. Si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii alantur, habeantque hereditatem secundum suum statum. 2. Si bona dilapidando impotentes se reddant ad liberos honeste secundum statum suum educandos, ac dotandos. Bon. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. Azor. Filliuc. &c. 3. Si sine legitima causa filiæ dotem negent (vel filium exheredent) v. gr. quia vult ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis invitis nupsit, licet se indigno. Bon. *l. c.* §. 2. ex Azor. Reginald. &c. vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio, vel ingressu Religionis; ita etiam ad suscipiendos sacros ordines. Neque hæc donatio est revocabilis: imo sic donata non posse computari in legitimam, aut divisionem cum fratribus, docet Barb. *c.* 17. Contrarium tamen tenent Molin. &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 91. & 92.

4. Parens tenetur proli subvenire, relicta religione, iisdem casibus, quibus proles parenti, quos vide *superiore dubio cas.* 4. & 5.

5. Parentes gravi obligatione tenentur instruere liberos per se, vel alios, in necessariis ad salutem. Hinc graviter peccant 1. Si, quantum in ipsis est, non curent, ut bonis moribus imbuantur, doctrinam christianam, seu fidei rudimenta addiscant, pravorum consortia vitent, mandata Dei, & Ecclesiæ observent, Sacramenta frequentent, a peccatis abstineant. Azor. Fill. Bon. *l. c.* 2. Si occasiones peccandi ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant. Trul. *t.* 1. *d.* 3. *n.* 4. 3. Si consilio, vel exemplo malo depravent. 4. Si non objurgent, puniantque dissolutos: moderate tamen, nam peccant etiam verberando immoderate, v. g. ut notabiliter lædantur. Sot. Syl. Bon. *l. c. &* *d.* 3. *de contract. q. ult. p.* 3.

6. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Unde peccant invitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem Trid. *sess.* 25. *de Reg.* 18. excommunicat cogentes ad Monasterium filias.

7. Etsi frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneantur subvenire lege tum caritatis, tum pietatis; non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos, cum non sit ista dependentia. V. Less. *l.* 2. *c.* 31. *n.* 34. Unde, si professus est in religione, non tenetur egredi, ut eis succurrat. Trull. *l.* 2. *cap.* 2. *d.* 24. *n.* 8. ex Suar. &c.

Quæres, an filius aliquando possit a patre privari hereditate?

Resp. Potest ex justa causa, alias non: eadem in testamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie*, C. *de inoff. test.* Talis autem censetur.

1. Ingratitudo (nisi in gratiam patris redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentum conditum) ut si affecit patrem gravi injuria, vel ejus vitæ insidiatus est, vel manus injecit, vel maleficis se immiscuit. Bon. *d.* 3. *q.* 7. *p.* 3. ex Cov. Sanch. Azor. Mol. &c.

2. Si novercam, seu patris uxorem cognoverit carnaliter; si parenti furioso, vel carcere detento noluit succurrere, fidejubendo: si impedierit patrem testari: si bona parentum dilapidaverit, cum gravi ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c. Circa quas

Nota, valere has causas, quando filius aliunde habet unde vivat; nam alimentis ad vitam necessariis privari non potest: cum debeantur jure naturæ, quod a jure civili tolli non potest. Bon. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. §. 3. ex Sanch. Mol. Axor. Regin. Fill. Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 3. & *t.* 2. *l.* 7. *c.* 17.

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum sunt loco?

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejusque bona rite, & fideliter administrare. Ratio est, quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare, si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& saltem de dolo, & culpa lata) imo etiam si tutoris officium exercet pretio (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de levi culpa. Bonac. *de contract. d.* 3. *q.* 19. *part.* 4.

Unde resolves.

1. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare, per se, vel per alios, Bon. *l.c.*

2. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officium tutoris suscipiens) inventarium conficere, alioqui damna ex ejus defectu secuta resarcire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad usus inutiles concedere.

3. Tutor (uti & curator) tenetur conservare omnia jura, bona, & actiones pupilli (vel minoris) & bona alias peritura vendere, pecuniamque convertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit utilius. Ibid. ex Rebel. *p.* 2. *l.* 22. *q.* 17.

4. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli convertit in suos usus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, vel minor. *l.c.* Rebell. *q.* 17.

5. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit. Sil. v. *Tutor* §. 4. Rebel. *l. c.*

6. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persolvere, ita tamen, ut, quantum fieri potest, bono pupilli consulat. Sylv. Reb. *ll.cc.* Tab. *ib.*

7. Tutor, vel curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli, quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus, *ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v. g. stipendio debito pro liberali servitio aliquid addere ex liberali donatione. Mol. Lugo *d.* 23. *sect.* 10. Sanch. Trull. *l.* 7. *c.* 17. *d.* 8. Vid. Dian. *p.* 8. t. 6 *R.* 17.

8. Denique tenetur (officio finito) reddere rationem: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. V. Bon. *de con. d.* 3. *q.* 19. *p.* 4. & infra hoc libro *t.* 4. *c.* 3. *in appendice ad contractus.*

DUBIUM IV.

Quæ obligatio dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga se invicem.

Resp. 1. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. ad Tim. 1. *Si quis suorum, &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis vero curare tenentur, quantum in ipsis est, ut servent præcepta Dei, & Ecclesiæ. Bon. *dub.* 16. *q.* 1. *p.* 8.

Unde resolves.

1. Peccant domini graviter 1. Si sine justa causa impediant famulos, ne festis Missam audiant; vel si festis opera servilia imponant, vel si jubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. Nav. *c.* 14. *&c.* 2. Si peccandi occasionem permittant, cum possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant. Bon. *l. c.*

2. Peccant item graviter 1. Si gravibus injuriis afficiant, diabolos, canes, &c. appellent. Bon. *l.c.* & Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 6. licet Dian. *p.* 7. *t.* 7. *R.* 47.
ANIMAD. III. *excuset a peccato talem contumeliam, quod ex ira, & indeliberatione soleat proferri.* 2. Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem justam (dummodo fideliter servierint) non solvant, vel differant absque rationabili causa. *ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temere domo expellant: in quo casu (nisi gravissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. Less. Azor. *c.* 14. *q.* 1. Fill. *n.* 117. Reg. Mol. &c. Escob. *c.* 3. *E.* 9. *q.* 33. 4. Si eum, qui liberos, aliosve domesticos verbis, exemplo, vel moribus pravis corrumpit, & reprehensione non emendatur, e domo non dimittant. Nav. *c.* 14. Azor. Trull. *d.* 61. *n.* 2.

3. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium; nisi in extrema, vel gravi necessitate (tunc enim debet ex caritate) imo sumptus in ejus curationem impensos potest repetere. Molin. *l.* 1. *t.* 28. *c.* 4. *n.* 8. Escob. *t.* 5. *c.* 9.

Resp. 2. Famuli, ceterique subditi tenentur suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ filii parentibus, nimirum amorem, reverentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. S. Thom. 2. 2. *q.* 103. Regin. *l.* 20. *n.* 26.

Unde resolves.

1. Peccant famuli graviter 1. Si non laborent, vel serviant fideliter: tenenturque ad compensationem damni. Molin. Less. *l.* 1. *c.* 24. 2. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cum possint impedire. Nav. *c.* 14. *n.* 22. Fill. 1. 28. *c.* 3. *q.* 10. Regin. *l.c.* Et quidem, si damnum illud inferatur sive a consamulis, sive ab extraneis in rebus, quarum cura ipsis commissa est, a restitutione non possunt excusari. Molin. Less. *l.* 2. *c.* 23. *p.* 30. *n.* 65. Fill. t. 36. *c.* 9. *q.* 9. *n.* 114. 3. Si absque gravissima causa discedant a domino ante terminum elapsum, ultra hunc varo manere non tenentur, etiamsi morbo impediti servire aliquandiu non potuerint. Molin. *l.c.* Regin. *n.* 517. Escob. *E.* 7. *n.* 50. 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. Bon. *l.c.*

2. *Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem justam domino negante utantur compensatione occulta,* Mol. *l.c.* Fill. tr. 36. *c.* 6. *q.* 3. *dummodo tamen alius modus non sit impetrandi*; nec plus accipiatur, quam debetur: neque scandalum, aut aliud incommodum grave timeatur. Vide Bon. *de restit. d.* 2. *q. ult. p.* 2. *n.* 16. ANIMAD. IV.

3. *Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstitis* (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) *licere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet Navar. t.* 17. *n.* 108. Less. *l. c.* Plura de his v. infra 1. 5. *c.* 1. *d.* 4. *&* *c.* 3. *d.* 10. & Bonac. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 8. ANIMAD. V.

DUBIUM V.

Ad quid teneantur conjuges erga se mutuo, vi hujus præcepti.

Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito: hic vero uxorem, non ut servam, sed ut sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & uxor commembrum. Navar. *c.* 14. *n.* 20. Trull. Fill. t. 28. *c.* 9. *q.* 6. *n.* 144. & comm.

Unde resolves.

1. Conjuges peccant 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonii in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si utantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. 5. Si debitum sine justa causa negent. *6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.* ANIMAD. VI.

2. Peccat graviter uxor 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis ad gravem iram, vel blasphemiam provocet. Fill. *l.c. n.* 145. & Bon. 2. *Si quid notabile* ANIMAD. VII.
expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem feminarum similis status, nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet. 4. *Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodo possit sine periculo vitæ, & salutis, & contrarium non sint pacti*: & maritus post nuptias non sit factus vagus. Navar. Tol. Bon. *p.* 7. V. infra *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. Si sine sufficienti indicio male judicet de mariti continentia. *6.* Si sine justa causa debitum neget: v. infra *l.* 6. 7. Si se ingerat in administrationem domus sine justa causa, qualis est, si v. gr. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. Sylv. Trull. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 18.

3. Peccat graviter maritus 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat uxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine justa causa. Sayr. *l.* 7. *c.* 7. Nav. *c.* 14. Si vero impediat etiam sine causa circa ea bona, quæ consilii tantum sunt, ut est confessio, communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, nisi constet quod

ma-

magnam ex iis utilitatem percipiat. Sayr. Fill. Bon. *q.* 1. *p.* 7. Trull. 3. Si cædat graviter: moderate tamen castigare verbis, vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis, & status, quandoque potest. 4. Si alimenta neget, nisi tamen uxor a consortio mariti propria culpa discesserit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel sinn justa causa diu absit. 7. Si, cum possit, alimenta non procuret. V. Fill. *n.* 140. & 141. Nav. *c.* 14. *n.* 19. Tol. *l.* 5. *c.* 2. Sanch. *l.* 10. *de matrim. disp.* 18. *n.* 16. Bon. *p.* 7.

DUBIUM VI.

Quæ obligatio parochorum erga suos?

Resp. Curatus, sive parochus jure divino tenetur 1. Residere in sua Parochia. Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *de ref.* Barb. *de off. Paroch. c.* 8. *n.* 1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex justa causa, & licentia Episcopi ad breve tempus abesse. V. Navar. *c.* 5. Azor, *t.* 2. *l.* 2. *c.* 4. Possev. Barb. Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 8.

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties, & quanto cum periculo, v. infra, & Bon. *tr.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 2. Possev. *ll. citatis.*

Animad. VIII. 3. *Orare pro popula, & celebrare, ut populus audiat Missam: quam atiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet Tol. l. 3. c. 5. Sed negant Suar. Con. in 3. p. 83. art. 1. d. 1. cum nullo jure id cautum sit.* Vid. Bon. *q. ult.* Barb. *l. c.*

Animad. IX. 4. *Docere populum concionando, arguendo*, &c. *per se, vel per alios.* Tol. *l.* 5. *c.* 5. Possev. Barbos. Trul. *ll. cc.* V. supra.

5. Tenetur singulis diebus dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam christianam explicare, per se, *vel per aliam*, ut constat ex Trident. *sess.*
Animad. X. 24. *c.* 4. *de reform.* idque sub gravi obligatione etiam juris divini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios, ut eam audiant, discant, & sciant) docet Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. & 8. Bald. *t.* 2. *l.* 1. *d.* 48. Sanch. Pal. Barb. &c.

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus Poss. Reg. *num.* 2. *l.* 20. *c.* 5. *f.* 3. Barb. *c.* 7. Vide supra.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio præceptorum, & discipulorum?

Resp. Inter præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos.

Unde resolves.

1. Discipuli peccant. 1. Si præceptoribus, & pædagogis non exhibeant honorem, & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores. 3. Si eos conviciis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum, ant studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasii sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non servent. 8. Scientias superstitiosas, aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non solvant, cum possint. Vide Navar. *c.* 23. & 25. Fill. *tr.* 28. *p.* 2. *c.* 10. *q.* 1.

2. Magistri, & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant, quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulo promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4.
Animad. XI. *Si ex proposito falsa doceant ut vera, vel superstitiosa, & saluti noxia.* 5. Non studeant ipsi, ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus justo, vel quam Gymnasii leges, ant consuetudo permittat. 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant; quod Nav. dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Jure canonico, civili, & Medicina: nam in Philosophia forte veniale tantum esse censet Caj. v. *Doctor.* 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex iis non dimittant. V. Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 11.

Animadversio I.

Potest tamen, ubi consuluit, ipsis invitis prudenter contrahere &c.

Si parentes quoad electionem uxoris a filio suscipiendæ, forent tantum consiliarii, Bus. recte diceret: at parentes non sunt solum consiliarii filiorum quoad electionem uxoris, (quod officium ad quoscumque rerum peritos, & prudentes pertinere potest) sed auctoritatem quoad rem hanc in filios exercent: ergo Bus. recte non loquitur. At, inquit ipse, filius circa electionem status est sui juris. Resp. Quid inde? Hæc ratio nimis probat, ideoque nihil probat. Quia enim filii sui juris sunt circa electionem status, hunc inconsultis quoque parentibus eligere sine culpa possunt. Ergo si hæc ratio quoad electionem uxoris valeret, filii uxorem sine culpa eligere possent, etiam non consultis parentibus; quod ipse Bus. rejicit. Itaque filii sunt quidem sui juris quoad electionem status, non tamen quoad electionem uxoris; qua in re a voluntate, & consensu parentum pendent, ideoque graviter peccant, si parentibus rationabiliter invitis uxorem eligant; quod Concina Theol. t. 10. p. 281. n. 4. communi Theologorum, & juris canonici interpretum consensu, Nat. vero Alex. sacrorum Canonum, Patrum, & Conciliorum auctoritate confirmat Theol. t. 2. p. 89. prop. 2. Huic quidem doctrinæ haud repugnare, & cautionem adhibere videtur Bus. dum ait: *Potest prudenter contrahere cum se digna.* In eo tamen falli mihi videtur, quod prudentiam filii quoad uxoris dignitatem judicandam prudentiæ parentum præferat. Filii maturitate judicii parentibus longe inferiores quoad familiæ administrationem judicandi sunt, nisi circumstantiæ aliud suadeant. Præterea filii quoad electionem uxoris, amore, qui cæcos homines facit, abripi se sinunt. Ex quo fit, ut suum judicium de uxoris dignitate, parentum judicio ordinarie loquendo submittere debeant, &, si vere Christiani sint, submittant. Ceterum illos asperos parentes reprehendo, qui filiis uxorem probam, satisque dignam familia ducere volentibus resistunt, ut ditiorem, & nobiliorem etiam minus probam, unde gravia damna probabiliter timenda sunt, ducere eos cogant. Sed hac in re tum parentes, tum filii peccare solent; at hi facilius, & frequentius, quam illi; ideoque magna cautio adhibenda est, ne filiis contra parentes indulgeamus.

Animadversio II.

Si vero necessitas post professionem superveniat, si extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non obtenta venia.

Hæc suppositio Bus. si parentum necessitas extrema sit, nec religionem professus, obtinere veniam possit, ut iis succurrat, exotica nimis est, nec admittenda. Cum superiores tentatis omnibus, facultatem religioso denegant a monasterio egrediendi, at parentibus subveniat, (quæ in re faciles esse non debent, ne fallaciis, & scandalis viam aperiant) religiosus filius ponere debet, vel parentum necessitatem non esse extremam, vel se ineptum esse ad illis subveniendum; nec in re tanti momenti contra superiorum judicium, & voluntatem moliri quidquam debet; ne, dum pietatis prætextu parentibus subvenire in animo sibi habere videtur, apostasiæ crimen incurrat. Hinc D. Thom. quod. 10. q. 5. ar. 1. *Si sine ejus obsequio parentes nullo modo vivere possunt, sic tenetur eis servire, & alia opera perfectionis prætermittere, & peccaret, eos dimittens .... Secus autem est de illo, qui jam religionem intravit; quia cum jam sit mortuus mundo, solutus est a lege, qua in mundanis obsequiis parentibus tenebatur. In aliis autem spiritualibus, puta orationibus, & hujusmodi tenetur eis servire.*

Animadversio III.

Licet Diana excuset &c.

Quoad hanc Dianæ excusationem vide dicenda ad lib. 5. c. 1. dub. 1. resp. 1.

Animadversio IV.

Famuli non peccant, si sustentationem vel mercedem justam Domino negante, utantur compensatione &c. *dummodo tamen* &c.

Si herus certam mercedem famulo seu ex pacto, seu etiam sine expresso prævio pacto tribuat, quam famulus justam non putat, ideoque aliquid occulta surripit in compensationem, sine dubio peccat. Quia nemo judex in causa propria esse potest, & iniquum omnino est herum a famulo indicta causa damnari. Hinc illa prop. n. 37. ab Innoc. XI. damnata est: *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*

Quid si herus mercedem liquido justam, ut ex pacto solvendam, ex aperta iniquitate aut ex toto, aut ex parte non solvat?

Resp. Ne in hac quidem specie potest famulus occulta compensatione uti, sed ad tribunalia confugere debet. Si enim huc non confugiat, juris ordinem prætermittit, sibique publicæ potestatis auctoritatem arrogat; quod culpa vacare non potest. Hinc D. Th. 2. 2. q. 66. ar. 5. ad 3. ait: *Qui furtim accipit rem suam apud alium injuste detentam, peccat quidem, non quia gravet eum, qui detinet; & ideo non tenetur ad restituendum aliquid, vel compensandum; sed peccat contra communem justitiam, juris ordine prætermisso.*

Famuli difficultates, & expensas, si ad Judices confugere debeant, objiciunt. At pro mercedibus, facilis ad eos aditus esse solet, & debet; nec expensæ necessariæ sunt; quia quoad hæc minuta & expedita negotia, res compendio definitur.

Quamquam nec incommodum, nec difficultas obtinendæ solutionis, ab ea omnium gentium lege solvit, ut nemo, nisi publicæ potestatis auctoritate rem sibi debitam vindicet. Nam ridiculum, & falsum est, ut recte animadvertit Concina Th. t. 4. p. 567. n. 7. sacra gentium jura quoad conscientiam non obligare, nisi commode, & facile observari possint. Omnes leges jugum sunt, & onus, ac sæpe grave, quod tamen non est excutiendum, sed portandum. Qui leges non obligare volunt, nisi sint faciles, & commodæ, omnes ferme leges de medio tollunt.

At quid, inquis, si aditus ad judicem sit famulis impervius, aut inutilis?

Resp. Vel expectandum, vel ad superiorem judicem confugiendum. Quod si spes omnis obtinendi mercedem publicæ justitiæ ope interclusa sit, quod rarissime accidit, nihilominus occulta compensatio permissa non est, si inde scandalum, aut aliud grave incommodum proximi timeatur, ut fatetur ipse Bus. quia caritas non patitur, ut mei damni vitandi causa occasionem præbeam damno innocentis proximi cum famæ, reique ipsius jactura.

Quod si periculum scandali, & damni proximi absit, P. Concina Theol. t. 4. p. 569. n. 12. rem dubiam facit. Primo quia nemo indicta causa damnari potest: at occulta compensatio debitorem damnat indicta causa: ergo non licet.

Resp. Indicta causa nemo damnandus est, si via pateat ad tribunalia, vel debitum incertum sit: at si debitum certum sit, causa jure naturæ jam dicta est, nec sine evidenti iniquitate exigitur, ut causa apud judices dicatur: ergo sine horum sententia, cum via ad eos non patet, debitum vindicari potest.

Objicit secundo, quod nemo in causa propria judex esse potest, cum ubique gentium publici judices instituti sint, ut unumquemque judicent.

Resp. Hæc sane gentium lex est; at naturæ jus postulat, ut unuiquique suum jus habeat: porro jus naturæ juri gentium prævalet: ergo cum ambo hæc jura servari non possunt, jus naturæ prætermisso gentium jure servari potest. Quamquam judices pro controversiis instituti sunt, non pro rebus evidentibus, in quibus cum natura jus, & sententiam proferat, locum fori judicibus non relinquit judicandi, sed solum confirmandi sententiam naturæ jure dictam, & puniendi repugnantes eidem juri naturæ. Neque vero idem gentium jus exigit, ut certus debitor commodum ex sua referat iniquitate, ut certus creditor jure unquam suo fraudetur. Ergo, cum accessus ad tribunalia non patet, permittit in creditis evidentibus occultam compensationem; quæ est communis Theologorum sententia, a qua non est necesse ut recedamus.

At hic aliquis fortassis objicet D. Augustinum lib. 22. contra Faustum c. 72. dicentem: *Quid absurdum est, si Ægyptii ab Hebræis, homines inique dominantes ab hominibus liberis, quorum etiam mercedis pro eorum tam duris, & iniquis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam ritu sacrilego in injuriam Creatoris utebantur, privari meruerunt? Quod tamen si Moyses sua sponte jussisset, aut hoc Hebræi sua sponte fecissent, profecto peccassent.* At merces Hebræis evidenter debita erat, nec accessus ad tribunalia patebat: ergo occulta compensatio non est permissa, etiamsi merces liquida sit, & aditus ad judices interclusus.

Resp. Merces Hebræis quidem evidenter debita erat, non tamen a subditis Pharaonis, sed ab ipso Rege, cujus imperio duris, & iniquis laboribus fuerant vexati. Hebræi autem vasa aurea, & argentea a subditis Pharaonis acceperunt; ideoque peccassent, si sponte sua, non Dei jussu id fecissent.

ANIMADVERSIO V.

Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenentur præstitis &c.

Hic repetenda est prop. 37. ab Innoc. XI. proscripta; *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*

At famuli, qui pro obsequiis, ad quæ non tenentur, animo mercedis exhibitis compensationem accipiunt, eam accipiunt, quia operam suam majorem judicant salario, quod recipiunt: ergo in proscripta propositione includuntur. Duplici ex capite hi famuli damnabiles sunt: primo quia de mercede controversa judicium propria sibi auctoritate arrogant: secundo quia usurpatum, ideoque iniquum judicium propria auctoritate exequuntur.

Cur perversi homines mentem suam domino non aperiunt, si pro obsequiis minime debitis mercedem volunt? Cum enim illa obsequia liberaliter exhibere queant in grati erga herum animi signum, ut ejus benevolentiam sibi comparent, vel mercedis intuitu; herus, qui ne mercedis quidem nomen audit, liberaliter ea præstari non immerito putat, ideoque turpiter decipitur, dum famulus mercedem pro iis animo spectat, turpiusque læditur, dum eadem merces famuli judicio taxata clam surripitur. Præterea hi famuli suo ne munere exacte funguntur? Nihil ne unquam muneris loco ab heris acceperunt? Illud tandem animadvertendum est, compensationem obsequiorum, quæ non debentur, & pro quibus nulla pactio intercessit, domini arbitrio relinqui: ergo non est dubitandum, quin damnandi sint famuli, qui eam sibi ex arbitrio suo temere arrogant, & usurpant.

ANIMADVERSIO VI.

Peccant conjuges 6. si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

Cur Busemb. illud addit, *cum periculo pollutionis*? An tactus impudici inter conjuges, si periculum pollutionis absit, permissi sunt? An sola pollutio extra opus conjugale conjugibus vetita est? An uxor excepto pollutionis periculo meretricium, naturæque repugnantem usum sui corporis marito permittere, & maritus uxoris corpore ad omnem etiam belluis ignotam libidinem, dum pollutionis periculum absit, uti potest? Pudenda sane sunt, quæ hac de re permittunt recentis Theologiæ Doctores ratione repugnantia, auctoritate destituti, ut videri potest apud Concinam Theol. t. 10. p. 457. q. 4.

Alex. VII. hanc propos. num. 40. damnavit: *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.* An si oscula, & tactus impudici inter personas non conjuges mortalia peccata sunt, etiamsi periculum ulterioris consensus, puta copulæ, & pollutionis absit, hæc eadem oscula, & tactus inter conjuges licent? Matrimonium eos excusare non potest, quia nullum in eos jus tribuit; sed deteriores facit, quia matrimonii sanctitas ab iis fœde polluitur. Hinc D. August. lib. de bono conjugali cap. 11. ait: *Cum vero vir membro mulieris non ad hoc instituto uti voluerit, turpior est uxor, si in se, quam in alia fieri permiserit.* His verbis S. Doctor omnes impudicos conjugum tactus execratur, & mortaliores culpas facit, quam si inter non conjuges exercerentur. Vide etiam dicenda ad 6. lib. tract. 4. c. 2. d. 1. resp. 1. Conjugibus &c.

ANIMADVERSIO VII.

Peccat graviter uxor. 2. Si quid notabile expendat contra &c. & consuetudinem &c.

Quid si uxor aliquid notabile contra voluntatem viri expendens, expendat quidem juxta consuetudinem feminarum similis status, at consuetudo sit corrupta e. g. expendendi, seu prodigendi in aleas, choreas, theatra &c.? Quid, si expensæ, viri facultatibus superiores sint, impediantque quominus vir debita solvat, famulorum mercedi satisfaciat, filiorum, & familiæ necessitati, & honestati consulat?

Videlicet vir caput est uxoris, rerum suarum, dotisque fructuum administrator, & dominus cum onere sustentandi uxorem, & familiam pro viribus, & status conditione. Ergo mulier graviter peccat, si contra viri voluntatem aliquid notabile expendat juxta usum feminarum similis status, si aut usus sit malus, aut expensæ, familiæ noceant, uno verbo si non constet, eam officio suo deesse.

Dixi,

Dixi, si non constet: quia si vir, cum possit, necessaria uxori non suppeditet, hæc non peccabit, si in res sibi necessarias, in quas jus habet, aliquid notabile clanculum expendat. Audiendus est D. August. ep. 199. ad Ecdiciam, ubi ait: *Porro si de faciendis eleemosynis, & in pauperes expendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentia præcepta sunt Domini, cum viro tuo fideli, & tecum sanctæ continentiæ pacta servante consilium communicare deberes, ejusdemque non spernere voluntatem; quanto magis de habitu atque vestitu nihil tibi præter ejus arbitrium mutandum, vel usurpandum fuit, unde nihil divinitus legimus imperatum?*

Si nolit sequi virum &c. *dummodo .... contrarium non fuit pacti*.

Etiamsi pactum de non mutando domicilio initum fuerit, nihilominus uxor virum alio migrantem sequi debet, si necessitas e. g. recuperandæ salutis, vitandi inimicitias &c. virum cogat domicilium mutare. Quia necessitas nec legi, nec pacto subjicitur, & uxor cum viro ex matrimonii lege cohabitare debet. Ita Concina Theol. t. 4. p. 250. n. 6.

Animadversio VIII.

Orare &c. *& celebrare* &c. *quam etiam teneri applicare* &c. *sed negant Suar.* &c.

La-Croix quoque utramque sententiam probabilem facit, licet fateatur, affirmantem esse conformiorem Tridentinæ Synodo p. 254. n. 762.

Sed qua ratione opinio negans probabilis esse potest, si Tridentinæ declarationi aperte contraria est? Syn. enim Trid. sess. 23. c. 1. de ref. ait: *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre* &c. his verbis sacra Syn. aperte declarat, Parochos divino præcepto obstringi, ut Missam pro populo offerant. Quid ad hæc? „ Ad Trident. (inquit La-Croix) dicunt, tantum velle, ut Parochus in sacrificio generaliter oret pro suis. "

At offerre sacrificium pro suis ovibus, non est in eo generaliter orare pro iis; sed idem sonat, ac applicare pro illis sacrificium. Si hoc modo liceat sacri Concilii verba extorquere, nulla lex, aut definitio tam clara ferri potest, quam per extortas, & alienas interpretationes eludere non sit permissum. Hac sola sacræ Synodi extortione recentis moralis doctrinæ Scriptores suam indolem satis ostendunt, ut scilicet suis opinationibus leges, ac sacras definitiones subjiciant, non se illis. Post sacram Trid. Synodum illud solum dubitari poterat, non utrum, sed quoties, quibusve diebus Missa pro populo ab animarum curatoribus offerenda foret. At hanc dubitationem sustulit Bened. XIV. Bulla CXI. ubi definivit, animarum curatores diebus dominicis, aliisque festis diebus de præcepto, Missam pro populo celebrare teneri, idque satis esse; neque ab hoc onere Parochos, & Œconomos pauperes liberat, sed hos ex Episcoporum licentia posse oblatas pro Missis festorum dierum eleemosynas accipere ea conditione concedit, ut Missæ pro populo aliis diebus non festis suppleantur. Hanc Bullam refert tum P. Concina Theol. app. t. 1. p. 157. tum P. Zacharia t. 1. La-Croix p. 254. quæ adeo perspicua est, ut nullum P. Zachariæ locum relinquat suum La-Croixium defendendi.

Animadversio IX.

Docere populum &c. *per se, vel per alios*.

La-Croix quoque p. 257. n. 765. inquit: „ Tol. tamen „ de inst. sac. l. 5. c. 5. n. 9. dicit satis esse, si per alium „ semper concionetur (Parochus:) in quam sententiam „ etiam inclinat Possev. " Hactenus ille, qui nihil addit, quasi hæc sententia probari possit.

At ea sacræ Synodo Trid. aperte contraria est: nam sess. 5. c. 2. de ref. *statuit, & decrevit, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos teneri per seipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesuchristi Evangelium*. Et sess. 24. c. 4. de ref. ita habet: *Prædicationis munus, quod Episcoporum proprium est, cupiens S. Synodus* &c. *mandat, ut in Ecclesia sua ipsi per se, aut, si legitime impediti fuerint, per eos, quos ad prædicationis munus assument; in aliis autem Ecclesiis per Parochos, sive iis impeditis per alios ab Episcopo impensis eorum, qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos in civitate, aut in quacumque parte diœcesis censebunt expedire, saltem omnibus diebus dominicis, & solemnibus diebus festis. Tempore autem jejuniorum, Quadragesimæ, & adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras Scripturas, divinamque legem annuntient, & alias, quotiescumque id opportune fieri posse judicaverint*. Lex clara est, quæ tergiversatione eludi non potest; ex qua constat, Parochos legitime non impeditos, si per alios concionentur, graviter peccare.

Animadversio X.

Tenetur singulis &c. *doctrinam christianam explicare per se, vel per alium, ut constat ex Trid. sess. 24. c. 4. de reform.*

Hic quoque Busemb. ex arbitrio loquitur, dum addit, *vel per alium*. Cum enim, ut ipse La-Croix p. 257 n. 766. fatetur, „ major sit obligatio catechizandi, quam „ concionandi, ut omnes docent, & non tantum pro „ pueris, sed sæpe etiam pro adultioribus, qui vel non „ sciverunt satis, vel obliti sunt, " si Parochi per seipsos concionari, multo magis catechismum evolvere, & veluti frangere per seipsos tenentur. Syn. Trid. loco a Bus. cit. ait: *Iidem etiam* (hoc est Episcopi) *saltem dominicis, & aliis festivis diebus pueros in singulis parochiis fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum, & parentes diligenter ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt; &, si opus sit, etiam per censuras ecclesiasticas compellent, non obstantibus privilegiis, & consuetudinibus*. Porro ad quos ex officio spectat in singulis parochiis fidei rudimenta &c. docere, nisi ad personas Parochorum, qui e grege eliguntur in hunc finem?

Ergo ipsi per seipsos id præstare debent; quia ad id etiam per censuras ab Episcopis compelli possunt, non obstantibus privilegiis, & consuetudinibus. Id quoque edicit eadem sacra Syn. sess. 5. c. 2. de ref. his perspicuis verbis: *Archipresbyteri quoque, Plebani, & quicumque parochiales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel per alios, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis, & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo ea*, (en catechismus a Parochis per seipsos, nisi legitime impediti fuerint, docendus) *quæ scire omnibus necessarium est ad salutem; annuntiandoque eis* (en sacra concio) *cum brevitate, & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oportet, ut pœnam æternam evadere, & cælestem gloriam consequi valeant*.

Si Parochi, ut Busemb. permittit, per alios concionari, per alios catechismum tradere possunt, quidni per alios infirmis quoque præsto esse, sacramenta ministrare, & alia munia obire poterunt? Hinc sane fieret, ut Parochi non ad sollicitudines, & labores, sed ad otium, & voluptatem vocari censerentur. At res longe aliter se habet. Dum enim animarum curam suscipiunt, onus angelicis humeris formidandum suis humeris imponunt; & quia ipsis, non aliis tale onus imponitur, ipsi per se, non alii eorum loco, illud pro suis viribus sustinere tenentur. Ipsis e populo alimenta suppeditantur: ergo ipsi, non alii, concionari, catechismum tradere, sacramenta administrare, & alia sacra ipsorum propria munera peragere tenentur. Hinc pastores vere probi, & emunctæ naris servos sui populi sese appellitant, uti reipsa sunt; quia populo quoad animæ necessitatem stipendio, & officio in hunc finem accepto inservire magis debent, quam heris famuli quoad corporis obsequia.

Animadversio XI.

Magistri peccant. 4. Si ex proposito falsa doceant &c.

Non solum peccant, cum ex proposito, sed etiam cum ex incuria, vel ignorantia (ignorantia enim culpæ eis vertitur, cum ex officio scire ea debeant, quæ alios docent) doctrinas falsas, superstitiosas, moribus noxias tradunt; quia scilicet in causa voluntarii sunt. Idem de iis dicito, qui laxas, & periculosas opiniones typis evulgant, quas si fideles quoad praxim sequerentur, ingens morum corruptio, ut ait Alex. VII. in proœm. ad prop. a se damnatas, inde erumperet. Illi enim, quantum in ipsis est, scandalum ingerunt, & mores depravant; quod sine grandi crimine fieri non potest. Neque ignorantia, quæ vincibilis est, eos excuset. Nam si absque præoccupatione, partium studio, aliisque malis affectibus, res attente, & serio examinarent, periculum, & virus suarum opinionum deprehenderent. Nam si imperiti cum sint, libros evulgare velint, hoc ipsum temeritatis vitium est, quod errare non excuset.

TRACTATUS IV.

De quinto, & sexto præcepto.

CAPUT I.

Quid quinto præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio injusta; de qua quæritur quæ, & quando sit injusta.

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absque divina auctoritate non licet seipsum directe, & ex intentione occidere. Ratio est, quia est contra caritatem sui; & fit injuria Reip. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absque auctoritate divina*, propter Sampsonem, & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex divina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi *directe*; quia indirecte quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certo sequatur: quia præceptum conservandi vitam, utpote affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. S. Th. 2. 2. *q.* 64. V. Fill. *hic t.* 29. *c.* 4. *q.* 5. & Bec. 2. 2. *t.* 3. *c.* 7. *q.* 8.

Unde resolves.

1. Miles potest, imo tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum, Card. ANIMAD. I. Lugo *d.* 10. *qu.* 1. *Item potest ad evertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, pulverem incendere, etsi sciat se obruendum; uti & navem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur, cum gravi Reipub. damno*, ut docet Less. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 32. Fagund. *t.* 1. *l.* 5. *l.* 11. *Similiter licet se objicere telo, vel ictui ad servandam vitam Principis, amici ad mortem injuste damnati vices subire:* Less. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 30. *vel in naufragio tabulam cedere*, ex Tol. Less. *l. c.* Lopez *p.* 1. *c.* 65. Item servire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. Less. & Fill. *l. c.* Laym. *c.* 1. *n.* 3. Card. Lugo *disp.* 10. *f.* 1. ubi tamen eversionem illam turris, & combustionem navis (si quidem nulla sit spes evadendi) timide, & nonnisi ex gravissima, v. g. boni publici causa, videtur concedere. V. *n.* 51. 52. &c. Maldetum *tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 19. Dian. *p.* 5. *tr.* 4. *R.* 26. Fagund. *p.* 5. *c.* 11. *n.* 6. *& seq.*

ANIMAD. II. 2. *Etsi virgini non liceat ad castitatem servandam directe se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret, se non consensuram; quia integritas ista magni æstimatur.* Vid. Laym. *c.* 1. *n.* 3.

3. Reo licet non fugere, imo etiam sponte se sistere judici plectendum; licet positive seipsum perimere non possit, etiamsi a judice id ei committatur. V. Less. *c.* 9. *d.* 6. Card. Lugo *d.* 10. *de just. f.* 1. *n.* 38. contra Vasq. 1. 2. *d.* 173. *c.* 3.

4. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit servare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, atque adeo non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus: Sanch. Dian. *p.* 8. *t.* ANIMAD. III. 7. *R.* 70. *licite tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis*, ut contra Vasq. & Gran. docet Dian. *p.* 5. *d.* 4. *R.* 32. ex Vict. Lor. &c. *quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis*. Card. de Lugo *d.* 10. *n.* 33. contra Azor. & Escob. *t.* 6. *c.* 7. *ubi docet, teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita ut aliter vitam conservare non possit:* quod Sanch. *p.* 2. *conf. l.* 5. *c.* 1. *d.* 35. cum aliis sex ita distinguit: si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbo, ex quo judicio Medicorum convalescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, eum non teneri vesci (tametsi licite possit) quia moriatur naturaliter ex morbo, cujus ipse non est causa: si vero sit ab extrinseco, v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset, teneri vesci, quia mors illa, cum sit violenta, ipsi imputaretur.

5. Licet carnem vigiliis, & inedia moderate affligere: qui autem advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret graviter, ut notat Laym. *d.* 3. *de just. t.* 3. *p.* 3. *c.* 1. *n.* 5. ex Cajet. Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excusentur. V. Bon. *d.* 2. *q. ult. f.* 1. *p.* 7. *n.* 9. Fill. *l. c.* Card. Lugo *de just. d.* 10. *sect.* 1. *n.* 32. 33. 36. &c. *Ubi recte notat, aliud esse procurare abbreviationem vitæ, seu mortem positive sibi afferre: aliud permittere, vel periculum ejus subire, vel non adhibere media ad avertendam.* Prius ait esse illicitum, v. gr. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus vitam notabiliter abbreviare, posterius vero sæpe licere: *ideoque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium uti pretiosa, & exquisita medicina, ad mortem vitandam: nec sæcularem relicto domicilio quærere salubriorem aerem extra patriam.* ANIMAD. IV.

6. Excusantur ægri, qui paulo ante mortem, causa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intendunt vitam abbreviare. V. Vasq. *l. c. Addit Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *p. c.* 1. *n.* 5. *non teneri quemquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v. g. abscissione cruris*, &c. *vitam conservare*; nisi tamen ea communi bono sit necessaria. V. Less. *l. c.* Sanch. *in opusc. t.* 1. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 34. ubi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamina respuere: *non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei gravissimum est, & magis, quam mortem ipsam, horret.* Escob. *E.* 7. *c.* 8. ex Turrian. *sum. p.* 1. *c.* 263. *d.* 5. ANIMAD. V.

Resp. 2. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolute dominus. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 14.

Unde resolves.

1. Non licet se castrare ad conservandam castitatem, vel sedandas tentationes, quia hoc ad eum finem non est necessarium. S. Th. 2. 2. *q.* 65. *art.* 1. Less. Mol. Fill. *t.* 29. *c.* 4. *qu.* 3. &c.

2. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui. V. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 1.

Quæres, An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit?

Resp. *Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non intelligendi de iis, qui ex furore, amentia, vel passione gravissimæ tristitia, turbata phantasia, id fecerunt*; vel qui ante mortem vere de hoc doluerunt. ANIMAD. VI. Quod si constet, quempiam seipsum occidisse, & dubitetur, utrum deliberate, an ex animo turbato factum, in praxi privatur sacra sepultura, cum præsumatur secundum opus externum voluntarie esse factum: nisi tamen ex circumstantiis contrarium colligatur. Si vero dubitetur, a seipso, an ab alio, v. gr. sit præcipitatus in aquam? delictum tam atrox, & contra naturam non præsumitur sine evidentibus indiciis. Molin. *t.* 3. *d.* 20. Vide Laym. *l. c. n.* 8. Vide etiam Escob. *E.* 7. *qu.* 8. *ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si vivus ex loco discessit, non esse privandum sepultura ecclesiastica.*

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infra, nulli id licet, nisi auctoritate publica, & juris ordine servato, ut patet *Exod.* 22. & *R.* 13.

Unde resolves.

1. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges civiles id permit-

mittentes, in Jure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuivis auctoritas publica datur: idque non injuste, cum ad Reip. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo justitiæ, sed odio, aut privatæ vindictæ causa faciunt. V. Laym. *l.c.*

2. Peccat Princeps, vel Magistratus (regulariter loquendo) ut v. infra *l.* 5. *c.* 3. *d.* 1. qui occidi jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi privata scientia constet esse nocentes: quia ex jure naturæ actus publicus fieri debet ex scientia, & auctoritate publica. V. Cajet. V. *homicidium*. Fill. *tr.* 29. *c.* 2. *qu.* 6. *n.* 27. Bon. *l. c. p.* 1. *n.* 7. V. & infra *l.* 5. *c.* 3. *d.* 1.

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggressorem?

ANIMAD. VII. Resp. *Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, & aggressorem, qui inique eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honeste agendam tibi sunt necessaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias, & occidas:* ita tamen, ut id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est, non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quam necessarium est ad arcendam injuriam. Ita comm. S. Th. *q.* 74. *art.* 7. Mol. &c. Less. *dub.* 8. *n.* 44.

Unde resolves.

1. Non licet reo occidere ministros justitiæ, a quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: uti nec licet id proscripto, ut notat ex communi Layman, *lib.* 3. *s.* 3. *p.* 2. quia non sunt iniqui aggressores.

ANIMAD. VIII. 2. *Etsi ob contumeliam aliquam, verbi gratia, si viro honorato dicatur, Mentiris, non liceat alterum occidere, eo quod aliter repelli possit, ac soleat* (Less. Azor. Hurt. &c. Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 12. & 13.) *licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non posset, docent cum Dian. l.c. R.* 4. *Lessius, Hurt. & alii* 12.

ANIMAD. IX. 3. *Si fusta, vel solo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injustam vim potes, non licet occidere.* Unde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potius, si potest, & salvare se: *secus autem, si turpe sit fugere: v. gr. viro nobili, vel officiali bellico;* nisi rursus hic & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam invasoris, vel alias ejus qualitates, v. g. quia ebrius est, vel amens: talem enim occidere non licet, quando potes fugere. Mald. Dian. *p.* 5. *tr.* 4. *R.* 9. V. Laym. *l.* 3. *r.* 3. *p.* 3. *cap.* 3.

4. Non licet occidere furem ob res exiguas. " Hinc proscripta est opinio dicens posse occidi furem pro conservatione unius aurei, ab Innoc. XI. Prop.

ANIMAD. X. 31. " *Licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti, nisi tamen alia via, v. gr. juris, vel aliter, arceri, aut recuperari possint. Quare, quando jura significant furem nocturnum occidi impune, non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint.* Alioqui enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi: & si diurnus non potest capi, nec reperi ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet. *Ea tamen non debent esse parvi momenti, & minimum unius aurei secundum Molin. t.* 4. *t.* 3. *d.* 16. *n.* 7. Vid. Laym. *c.* 3. vel potius secundum alios apud Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 18. duorum: quanquam & hoc Dian. *l. c.* nimis laxum videatur: imo Bon. *de rest.* rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem rem fur verbi gratia usurpet, vidente, ac resistente domino, aut custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferro invadere, permittunt cædem Bonac. Dian. *l.c.* uti etiam, si dubium sit, an res possit aliter salvari, aut recuperari. Bon. *l. c.* quia nemo, inquit, tenetur se exponere periculo amittendi res suas. V. Laym. *c.* 1. Nav. Less. Dian. *l.c.*

5. *Probabilius est, hæc etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia.* Jura vero in contrarium afferri solita intellige, quando non servatur moderamen inculpatæ defensionis. Laym. *l. c.* Tan. *t.* 3. *d.* 4. *q.* 8. *d.* 4. Escob. *E.* 7. *e.* 8. *ubi etiam docet an Tan. t.* 3. *d.* 4. *n.* 68. *licere virgini occidere invasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter evadere.* ANIMAD. XI.

6. Cum tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex caritate ei parcere, & injuriam potius pati; *sed non tenetur, eo quod alter sua malitia sit in isto periculo.* Laym. *ibid.* ANIMAD. XII.

7. Non licet occidere, si injuria jam est contracta, vel aggressor jam fugit; quia id non esset se defendere, sed vindicare, ut docent Tol. Rodr. *Sed Henr. & Nav. c.* 15. *n.* 5. *Fern. p.* 1. *c.* 9. §. 1. *dicunt, si læsus magnam faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris.* Quod Laym. Bon. Less. Fill. Card. Lugo, &c. putant practice vix posse fieri sine vindicta: etsi speculative videatur esse probabile. Vide Dian. *p.* 2. *c.* 3. *misc. R.* 14. *Concedit tamen C. Lugo, Molin. Less.* &c. *cum Dian. p.* 8. *s.* 7. *misc. R.* 47. *licere furem fugientem, v. gr. cum equo tuo conficere telo, vel sagitta, quia invasio adhuc durat. Etsi vero id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per judicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere.* Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. *p.* 5. *s.* 5. *R.* 37. & *p.* 8. *t.* 7. *R.* 47. ANIMAD. XIII.

8. *Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum parentem, Abbatem, Principem:* nisi forte propter mortem hujus secutura essent nimis magna incommoda, ut bella, &c. Syl. Bon. ANIMAD. XIV.

9. *Licet quoque occidere eum, de quo certo constat, quod de facto paret insidias ad mortem; ut si uxor v. gratia sciat, se noctu occidendam a marito, si non potest effugere, licet ei prævenire.* Navar. Less. *n.* 45. Fill. *n.* 39. ANIMAD. XV.

10. *Hinc etiam dicunt alii, ut Sanch.* 2. *mor. c.* 29. *& alii, licere occidere eum, qui apud Judicem falsa accusatione, aut testimonio,* &c. *id agit, unde certo tibi constat, quod sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam* (quod alii difficilius concedunt) *amissurus bona temporalia, honorem,* &c. quia hæc non est invasio, sed justa defensio: posito, quod de alterius injuria tibi constet, nec sit alius evadendi modus. Less. tamen, Fill. & Laym. non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. V. Escob. *Ex.* 7. *c.* 8. Hurt. Lugo *d.* 10. *s.* 7. Dian. *p.* 8. *s.* 7. *R.* 52. " Circa doctrinam hujus *n.* 10. animadverte Prop. 17. & 18. proscriptas ab Alexandro Papa VII. " ANIMAD. XVI.

11. Quandocumque quis juxta supradicta habet jus alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare; cum id suadeat caritas. Fill. Tan. *t.* 3. *d.* 4. *qu.* 8. Mol. *d.* 18. An autem, & quando ad hoc teneatur, vide Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 13. Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 6. 14. 20.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Resp. Directa intentione, & scienter nunquam licet, nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat: indirecte autem, & per accidens aliquando licet, utendo nimirum suo jure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat. S. Thomas, & Doctores communiter.

Unde resolves.

1. Si tyrannus minetur urbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directe. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & civem pro Reip. quia homo est tantum pars moralis Reip. a qua non accipit esse, & vivere, sicut membrum corporis a corpore. Mol. *t.* 4. *t.* 3. *d.* 10. Less. Fill. &c.

ANIMAD. XVII. 2. *Potest tamen Respublica eo casu talem cogere, ut tyran-*

tyrannum adeat, &, si nolit, tradere; cum ex caritate, & justitia legali teneatur vitam exponere pro Republica. Unde, si id renuat, fit nocens. Neque hoc eris cooperari ejus morti, sed tantum permittere; cum traditio de se sit indifferens, & mors tantum sequatur indirecte, & præter intentionem Reipub. Molin. *l.* 1. Leff. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 7. Fill. *t.* 29. *num.* 11. Laym. &c. Limitat autem Card. Lugo *d.* 10. *de just.* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Republ. aliena.

Animad. XVIII. 3. *Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, qua quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilominus (dummodo tamen, si infans est, sit baptizatus*, ut monet Card. Lugo, & Escob. *Exod.* 7. *c.* 8.) *fugere cum ejus periculo, & interitu, præter tuam intentionem.* Leff. *num.* 58. Fill. *num.* 36.

4. Similiter ad expugnandam urbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, ubi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. Leff. *l. c.*

5. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non servent fidem: quia sunt innocentes. Bon. 1. 2. *d.* 2. *qu. ult. sect.* 3. *p.* 7. Dian. *p.* 5. *c.* 4. *R.* 35. contra Azor. &c.

Quæres, an aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunque malitiose in se, vel altero curat abortum, peccat graviter, sive fetus sit animatus, quia est verum homicidium, sive non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. Leff. *l.* 10. *n.* 61. Si tamen ad vitam matris conservandam omnino sit necessarium,
Animad. XIX. sequentes Regulæ tenentur. 1. *Si fetus mortem matri allaturus sit probabiliter, nerdum sit animatus anima rationabili* (animari autem communiter ajunt mares die quadragesimo, femellas vero octogesimo: quæ res valde incerta est) *quidam permittunt, etiam directa intentione expelli*, ut Sanch. *l.* 9. *de matr. d.* 20. *n.* 9. & 10. Henr. &c. contra Leff. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 16. & alios, *quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directe expellas, cum indirecte liceat, & sufficiat?* 2. *Si vero fetus sit animatus, materque judicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundum quosdam tenetur intendendo directe suam tantum sanitatem, etsi indirecte, ac consequenter destruatur fetus:* quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quam proli. 3. Si vero cum morte matris spes vitæ, & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater secundum plerosque sub mortali abstinere ab omni remedio destructivo prolis, quia tenetur vitam corporalem exponere pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet Lud. Lopez, quod Sa V. *Caritas* dixit esse probabile. V. Leff. *l. c.* Sanch. Fill. *c.* 29. *t.* 6. *q.* 1. Bon. *t.* 8. *art.* 3.

DUBIUM V.

De Duello, & Bello.

ARTICULUS I.

Quid sit, & an liceat Duellum?

Respond. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, uno indicente, & altero acceptante, suscipitur: ita ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum,
Animad. XX. *licitum tamen est ex justa causa, quæ semper est attendenda.* Vid. Trident. *sess.* 25. *cap.* 19. *de reform.* Sanch. 2. *mor. c.* 39. Item de pœna duellantium. V. infra *de excomm.* & Sanch. *l. c.*

Unde resolves.

1. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imo superstitiosum medium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium & facere, & pati possit. Trull. *l.* 5. *c.* 2. *d.* 13. *n.* 12.

2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

3. Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos, & prudentes honorem non perdet: *imo* Animad. XXI.
nec apud alios, si provocanti dicat, se eum non æstimare dignum cum quo congrediatur, contra leges divinas, & humanas. Interim iturum se in dies libere suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemvis invasorem se tueri. Trull. *loc. cit. num.* 4.

4. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conservandam æstimationem exercitus apud hostes, eosque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno. V. Sanch. *l. c.*

5. Acceptare item licet, si quis alias te occisurus, concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris: quia est tantum defensio, posito quod aliter non possis evadere. Similiter, si Judex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ. Trull. *l. c.*

6. *Denique, si vir nobilis in aula regia, vel mi-* Animad. XXII.
litaris in castris, provocatus sisteret se, meræ defensionis gratia, cum spe prævalendi, privandus alioqui, ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, non audet eum damnare Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *cap.* 3. eumdem excusat Hurt. 2. 2. *d.* 170. *s.* 8. §. 73. Lefs. *c.* 9. *d.* 8. Fill. *c.* 8. *qu.* 6. Nav. *c.* 13.

ARTICULUS II.

An, & quousque liceat bellum?

Resp. Bellum defensivum, quo scilicet vis injusta repellitur, licet etiam privata auctoritate: offensivum vero, quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit. 1. Ut geratur auctoritate Principis, vel Magistratus nullum agnoscentis Superiorem: qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respublicæ, verbi gratia Venetorum, Genuensium &c. 2. Ut adsit justa causa, eaque gravis; verbi gratia, necessitas boni communis, & quietis conservandæ, recuperatio injuste ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentum &c. Vide Laym. *hic*, & Molin. 1. 1. *d.* 104. Dian. *p.* 6. 1. 4. *R.* 3. 3. Ut fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quamquam si hæc ultima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita commun. cum D. Thom. *q.* 41. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12.

Unde resolves.

1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter licite se defendere, quia circa eamdem rem non possunt duo habere contraria jura. *Fieri ta-* Animad. XXIII.
men potest, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. Fill. *n.* 185.

2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, ut certus sit de ejus justitia, & gravi causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Ut curet habere non tantum peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat, an etiam a suis impediantur, vel intervertantur litteræ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantum a suis Consiliariis, sed etiam a diversis Theologis curet justitiam belli secundum leges evangelicas examinari, & libere edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id quod in puncto mortis se fecisse vellet.
Denique, licet sufficiat opinio probabilis de justitia Animad. XXIV.
belli, si tamen justitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum inducere, cum melior sit conditio possidentis. Fill. *t.* 29. *cap.* 9. *q.* 4. Trull. *l.* 5. *cap.* 2. *d.* 3. ubi cum Dian. *p.* 4. 1. 4. *R.* 72. docet licere etiam Principi concedere repressalia, servatis tamen conditionibus certis, quas vide apud Pal, 1. 1. *c.* 6. *d.* 5. *p.* 4. & hic infra *art. seq.*

3. Perspecta justitia belli, debet ea proponi parti adversæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. *Imo, ut probabi-*

3. Per-

Animad. XXV. *lius est, si cœptum sit, debet, si non ex rigore justitiæ, saltem plerumque ex caritate mox iniri*. V. Mol. supra *d.* 103. Trull. *l.* 5. *c.* 2. *d.* 3.

4. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum, item aliquid in pœnam illatæ injuriæ. Dual. Animad. XXVI. *Hinc potest vi. Hos privare bonis, etiam innocentes*, tributa eis imperare, extruere arces, & cetera quæ ad securitatem sunt necessaria. Coninch. Dian. *p.* 6. *d.* 4. *R.* 22.

5. Principes tenentur stipendia solvere militibus, alioqui tenentur compensare damna tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. Con. Pal. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 29.

6. Tenentur etiam aliquando Principes catholici a bello alioqui per se justo abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. V. Pal. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 7.

7. Etsi per se loquendo, in bello justo liceat advocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imo plerumque non licet, ratione scandali, ut periculi in fide; verbi gratia, ne subditi pervertantur, sacra profanentur &c. Regin. *tom.* 2. *l.* 21. *n.* 10. Fill. *n.* 81.

8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello justo auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. Vide Con. *tr. de Caritate d. de Bello*.

9. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales peccant, teneoturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendii exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias a variis pagis, ne isthic pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent plura syngrapha ad domos diversas. Molin. Bec. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 27. & 28. 5. Si stipendium militibus subtrahentes permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

10. Miles, qui in bello & justo, & injusto paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem, si militet in bello injusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset; tunc enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus est ditior. V. *infr.*

11. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de justitia belli, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positive reddat dubium; quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, ejusque auctoritas plerumque illi sufficiet ad formandum etiam positive judicium probabile de justitia causæ, ne cum dubia fide operetur. V. Card. Lugo *d.* 18. *de justit. s.* 1. *n.* 21. Si vero non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formare judicium, bellum esse justum. Molin. *d.* 113. *n.* 171. Laym. *l.* 2. *tap.* 3. *c.* 12. *n.* 8. Azor. Mald. Regin. contra quosdam apud Dian. *tom.* 2. *tr.* 5. *misc. R.* 96. & *tom.* 3. *R.* 7. Cardin. Lugo *l. c.* Escob. *E.* 7. *c.* 8.

12. Miles intelligens bellum esse injustum, in quo est, non potest absolvi, nisi velit, quam primum potest, curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis, verbi gratia, cæde, præda &c. V. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *cap.* 12. An autem talis possit occidere militem hostilem se invadentem, v. Escob. *E.* 7. *e.* 8.

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat?

Resp. Etsi circa hostes in bello justo liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria; verbi gratia, occidere, spoliare &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directe vita spoliari non possunt; Animad. XXVII. *bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit*. Mol. Bel. *p.* 2. *cap.* 10. 11. & 12. Laym. Fill. *n.* 191. &c. Ratio est, quia cum sint pars Reipub. possunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reipub. dominio subsunt.

Unde resolves.

Animad. XXVIII. 1. *Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex iis extrahere, in iis spoliare, & occidere, si v. g. Ecclesia velut castro ad repugnandum utantur*. Sylv. V. *Bellum num.* 11. Sa, Bon. *p. ult.* §. 3.

2. Contra hostem licet uti insidiis, & stratagematis, dummodo absint mendacia: etsi etiam hæc, v. gr. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea vero, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. gr. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, nec licent. Mol. *d.* 111.

3. Fides hosti data servanda est, nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut si hostes eam non servent: aut denique conditiones, ac circumstantiæ plane sint mutatæ. Dual. Pal. Dian. *l. c. R.* 10. Vide etiam Laym. *l.* 3. *t.* 3. *t.* 3. *c.* 12.

4. Capti in bello etiam ex parte capientium justo, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Animad. XXIX. *Capti vero in bello ex parte capientium injusto & fugere, & bona hostium secum auferre possunt*. Laym. *l.* 2. *tom.* 2. *c.* 12. *n.* 16. An obsides liceat occidere, v. sup. *dub.* 4. *c.* 5.

Animad. XXX. 5. *Potest quidem aliquando* (raro tamen, & nonnisi ob causas gravissimas) dari urbs in prædam; milites tamen privata auctoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum, & ministri. V. Sa, ver. *Bellum*, Laym. *hic tr.* 3. *c.* 12. Fill. *n.* 158. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *toto*. *Dum autem urbs spoliatur injuste, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet* Dian. *l. c. R.* 31. ex Sylv. Nav. &c. Item *p.* 4. *t.* 5. *R.* 86. Vide infra *t.* 4. *c.* 2. *d.* 4.

6. Milites peccant cum onere restituendi, si a rusticis, aliisve, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino libere fieri: siquidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis iis debent subministrare; Animad. XXXI. *nisi tamen sint in extrema, vel saltem gravi necessitate*. Mol. Coninch. Pal. Bec. &c. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 21.

Animad. XXXII. 7. *Repressalia licita sunt his conditionibus*. 1. Ut manifeste constet cives alterius Reipub. fecisse injuriam. 2. Ut Superiores illorum rogati recusent administrare justitiam. 3. Ut constet eos culpabiliter id recusare. 4. Ut Princeps supremus, causa cognita, id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quam justa satisfactio requirit. 6. *Ut non concedantur in personas ecclesiasticas*. Molin. Dian. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 72. ex 18. aliis.

Quæres, ad quem pertineant bona hostibus erepta? Resp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ; mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. Animad. XXXIII 2. *Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justo bello ab iis, qui ea injuste possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua prædia deportarunt*. Valent. *tom.* 3. *d.* 4. *q.* 3. Mol. *d.* 18. & Hurt. *t.* 2. *d.* 169. *f.* 12. §. 119. ubi requirit, ut una saltem nocte possederint. Vide etiam Sylv. Bonac. *l. c. d.* 10. & *seq.* Dian. *p.* 6. *t.* 3. *R.* 23. *ubi contra Durand. docet hanc sententiam esse in praxi tutam*.

Animadversio I.

Miles potest ad evertendam turrim hostilem &c. *pulverem incendere, etsi* &c. *aut* &c.

Mendo, inquit La-Croix p. 259. n. 787. tanquam probabilius defendit id esse illicitum; Lugo putat in causa boni publici esse licitum, si ab hostibus eras occidendus.

Quid ergo? Resp. Versatilis probabilitas in lubrico versetur; sana Theologia docet, in animæ negotio incertis certa esse præferenda. Certum porro est, eum non peccare, qui pulverem non accendit ad evertendam turrim hostilem, vel ad perdendos hostes, unde ipse quoque perimendus sit; incertum autem, utrum peccet, si accendat: ergo juxta sanam Theologiam accendere non licet.

Et sane D. Aug. lib. 1. de civ. Dei a D. Th. 2. 2. q. 64. art. 5. ad 4. laudatus inquit: *Nec Sampson aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quod latenter Spiritus sanctus hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat*. Non ex publico bono, de quo ibi agebatur, cum Sampson seipsum opprimendo, plura hostium millia oppresserit, sed solum ex latente divino imperio Sampsonem S. August. excusat. Ergo miles, aut quilibet alius semetipsum occidere non potest, turrim, aut navem incendendo, ut hostes pereant, vel ne turri, aut navi cum Reipublicæ damno potiantur. Ratio autem est, quia, cum homo suæ vitæ dominus non sit, illam perimere nunquam potest, nisi ex imperio supremi Domini, qui unus hominum vitæ dominatur. Occisio sui ipsius grande peccatum ex natura sua est, quod nullo ex fine honestari potest. Sicuti pro bono publico adulterari, pejerare &c. non licet, quia sunt ex se mala, ita pro eodem publico bono ex eadem ratione seipsum interficere nunquam permissum est.

Similiter licet ... amici ad mortem injuste damnati vices subire, vel in naufragio tabulam cedere ex Tol. &c.

Idem docet La-Croix p. 259. n. 780.

Hæc est communis sententia, ut ait Concina Theol. t. 1. p. 438. n. 14. contrariam tamen, ut idem fatetur, tuentur Paludanus, Gabriel, Bellarminus, aliique; quibus ego assentior. Ratio ex ordine caritatis, qui sub præceptum cadit, desumitur; ex quo nosmetipsos magis, quam alios amare tenemur. Hinc ipse Bus. lib. 2. tract. 2. c. 2. dub. 1. Resp. 1. docuit, unumquemque ex ordine caritatis teneri magis seipsum, quam proximum quoad corporis bona diligere: sed qui amici ad mortem injuste damnati vices subit, vel in naufragio tabulam cedit alteri, magis amat proximum, quam seipsum: ergo peccat. Hinc S. August. lib. de mend. cap. 6. ait: *Si quis pro alterius temporali vita ipsam suam temporalem vitam perdat, non est jam diligere illum, sicut seipsum, sed plus diligere, quam seipsum; quod sanæ doctrinæ regulam excedit*. Si autem sanæ doctrinæ regulam excedit, peccatum est. Ergo &c.

At inquies cum P. Concina, id absolute quidem non licere, licere tamen, si virtutis, puta amicitiæ, vel caritatis causa fiat. Resp. id fieri non posse virtutis, & caritatis causa, quod virtuti, & caritati adversatur, ut ostensum est. Ergo id fieri nequit virtutis & caritatis causa, nisi inani & fallaci intentione, quæ nihil prodest, nihilque valet.

Præterea actio quidem adiaphora ex bona intentione fit bona: at actio ex se mala, sicuti est, ut ostendimus, præferre propriæ vitæ vitam proximi, nulla bona intentione bona fieri potest. Duplici ergo ex capite, ut mihi videtur, falluntur, qui contrarium sentiunt. Primo quia amicitiæ & caritatis causa fieri dicunt, quod amicitiæ, & caritati repugnat, ut quis scilicet magis amicum, & proximum, quam seipsum diligat. Hæc scilicet intentio commentitia est, & falsa, ideoque nihil virium habet ad bene agendum. Secundo quia prius ostendendum ipsis est, præferre vitam alienam propriæ, esse opus permissum; quod nisi ostenderint, nunquam efficient, ut intentio bonum efficiat opus quod ex se malum est.

Animadversio II.

Etsi virgini non liceat &c. *liceat tamen ei certo periculo mortis se exponere etiam pro sola integritate corporali.*

Exponere se certo periculo mortis, ut si virgo ex alta turri se præcipitem det, vel in puteum se demergat, aut in ardentem fornacem se conjiciat, perinde est, ac si se occidat, gladio suo sibi pectori infixo. Nullum inter hæc discrimen communis sensus reperit. At mulieri se occidere non licet, ne ab alio corrumpatur, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 64. art. 5. ad 1. & Bus. hic fatetur. Ergo ne certo quidem mortis periculo se exponere in hunc eumdem finem ei licet. Audiamus S. Augustinum lib. 1. de Civ. Dei cap. 26. inquientem: *Sed quædam, inquiunt, sanctæ feminæ tempore persecutionis, ut insectatores sua pudicitiæ devitarent, in rapturum, atque necaturum se fluvium* (en species a Bus. proposita) *projecerunt, eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in catholica Ecclesia, veneratione celeberrima frequentantur*. Quid respondet maximum Ecclesiæ lumen? *De his*, inquit, *nihil temere audeo judicare. Utrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, ut earum memoriam sic honoret, divina persuaserit auctoritas, nescio. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed divinitus jussæ, nec errantes, sed obedientes, sicut de Sampsone aliud nobis fas non est credere? Cum autem Deus jubet, seque jubere sine ullis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? Sed non ideo sine scelere facit, quisquis Deo immolare filium decrevit, quia hoc Abraham etiam laudabiliter fecit.*

Si ex Sancto Aug. non possunt mulieres ad pudicitiam tuendam certo mortis periculo sese objicere, nisi ex manifesto Dei imperio, multo minus id possunt virgines ad solam corporis integritatem servandam.

Potest quidem mulier, imo debet mortem potius a scelesto invasore intentam subire, quam sui violationem permittere, uti est communis sententia, quam P. Concina Theol. t. 4. p. 344. n. 7. propugnat. Nam in hac specie mortem sibi non infert, sed virtutis causa instar martyrum patitur. At si e turri præceps sponte ruat, si in puteum, aut flumen, aut ignem se projiciat, ipsa sibi vim infert, ipsa se interimit; quod licere illi ad castitatem, multoque minus ad solam corporis integritatem tuendam non potest. Corporis integritas, ut lubet, magni fiat; quæ tamen sola, & a virtute sejuncta æquo, ac solido judicio aut nihili, aut parvi facienda est; longe tamen pluris ipsa virtus, & castitas, quæ corrupto corpore conservari potest, facienda est. Ergo virgo virtutis jacturam, æternæque damnationis periculum, certo mortis discrimini sese objiciendo stulte eligit, ut corporis integritatem conservet. Nihil sane stultius est, quam totum corpus perdere, ut corporis pars intacta sit, quidquid contra Bus. sentiat.

Animadversio III.

Etsi Carthusianus .... possit servare vitam &c. *licite tamen* &c. *etiam tum omittit cum certo periculo mortis, ut contra Vasq.* &c. *docet* &c.

Ego sane Vasq. & Gran. assentior. Nam D. Th. 2. 2. qu. 69. art 4. ad 2. ait: *Si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat; quia non sumere, esset seipsum occidere*. Juxta D. Thomam, & communem sensum ille se occidit, qui cibum ad vitam conservandam necessarium non sumit: qui se occidit, peccat contra divinam, & naturalem legem: ergo &c. An Carthusiano contra divinam, & naturalem legem peccare licet?

At ex Sanch. & aliis sex, Carthusianus carnibus vesci debet, si alioquin fame pereundum sit, non item si ex morbo. Resp. Hæc distinctio futilis est. Nam morbo, & fame perire perinde est; perinde se occidit, qui carnem non comedit, qua recusata perit, seu ex fame, seu ex morbo pereat. Hic est sensus communis. At, inquiunt, qui ex morbo perit, naturaliter perit, quia ipse morbi causa non est; qui vero ob inopiam aliorum ciborum fame perit, nisi carnem comedat, violenta morte perit, ideoque peccat. Resp. Hæc quoque distinctio sophistica est. An inedia interius corpus non consumit, sicut morbus? Seu ex inedia, seu ex alio morbo intereas, naturaliter eo sensu peris, ut non ab extrinseca, puta ense, igne &c. sed ab intrinseca causa vitam conficiente pereas. Vim porro tibi infers, quia, intrinsecam mortis causam sumpta carne removere cum possis, non removes. Quare in utraque hypothesi indirecte se interficit Carthusianus, & ideo gravissime peccat. At, inquiunt, rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis. Resp. Bonum commune ordinis Carthusiani non ex violatione, sed ex observantia legis divinæ, & naturalis, quæ aperte præcipit, ut cibum ad vitam conservandam necessarium quilibet sumat, desumendum est. Hæc quidem penes me certa sunt. At etsi essent incerta, nihilominus Carthusianus in descripta hypothesi carne vesci necessario deberet. Nam juxta sanam, & veram Theologiam certa incertis ex necessitate præcepti præferenda sunt, quod sæpe repetendum est: at certum est, Carthusiano licere vesci carnibus in morbo, qui medicorum judicio sine earum esu servari non potest, ut ipsi adversarii fatentur: ergo, etiamsi incertum foret, utrum ab iis abstinere licite posset, nihilominus iis vesci teneretur.

Animadversio IV.

Ubi recte notat, aliud esse procurare abbreviationem vitæ, aliud permittere, &c. *vel non adhibere media* &c.

Idem habet La-Croix p. 258. n. 775.

Ego

Ego vero quoad mores, & culpam juxta Angelici Doct. sententiam mox relatam idem esse puto, seu quis mortem positiva, v. g. gladio, veneno &c. sibi inferat, seu indirecte subtractione eorum, quæ sunt ad vitæ tuitionem necessaria, ex. g. sinendo, sanguinem e vulnere effundi, cibum, aut medicinam necessariam, &c. non sumendo.

Ex quo fit, ut, sicut Carthusianus ea dictis peccat, abstinendo a carnibus in extrema seu famis, seu morbi necessitate, ita quoque peccet, qui exquisita, & pretiosa medicina, aut domicilii mutatione, quæ sint ad vitam necessaria, non utitur; quia contra naturæ, & caritatis præceptum, suæ vitæ pecuniam, commodum, irrationabilem passionem, seu cupiditatem præfert; quæ in se gravis culpa aperta est.

Exquisitæ medicinæ, regionis mutatio, & similia sine culpa ut plurimum omittuntur, quia vel sunt remedia incerta, aut virium expertia, vel aliis remediis suppleri possunt. At si ea necessaria ad vitam tuendam ponantur, ea recusare, perinde esset, ac cibo abstinere, & fame perire, hoc est se occidere; quod licere nunquam potest.

Animadversio V.

Addit Laym. &c. non teneri quemquam mediis extraordinariis .... vitam conservare.

Idem habet La-Croix n. 775. cit.

Sublimior, & sanior est ethnici Aristotelis doctrina Eth. 3. ad Nicom. c. 7. ajentis: *Mori autem fugientem paupertatem, vel amorem, vel ægritudinem aliquam, non est viri fortis, sed ignavi potius. Mollis enim animi est, res ærumnosas, & laboriosas fugere.* Ergo juxta hunc eximium morum Philosophum, mortem subire, ne cruris, aut brachii abscissionem patiaris, ignavi mollisque animi est. Licet ne esse animi mollis, & ignavi?

Præterea naturæ, & caritatis lex est, ut vita cruri, vel brachio etiam cum vehementi dolore abscindendo præferatur: ergo qui brachii, aut cruris abscissionem cum vehementi dolore conjunctam, et pro tuenda vita necessariam recuset, naturæ, & caritatis legi repugnat. Licet ne naturæ, & caritatis legi repugnare? Qui contra sentiunt, prius velim, ut his brevibus ratiunculis respondeant.

Si vita communi bono necessaria sit, ex præcepto conservanda est, etiam cum violenta cruris, aut brachii abscissione, ut fatetur Bus. ex Laym. & La-Croix concedit. Cur id? quia commune bonum Reipublicæ, aut Ecclesiæ ea lege naturæ, & caritatis cruri, & brachio etiam violenter abscindendis præferendum est: et eadem caritatis lex, & naturæ præcipit, ut vitam cruri, & brachio violenter recidendis præferamus: ergo &c. Illud hic unum discrimen est, quod publicum bonum magis amandum, ac pluris faciendum sit, quam propria vita; at hoc non impedit, quin propria vita cruri, & brachio præponenda ex naturæ, & caritatis lege sit.

Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire &c. quando &c.

Idem docet La-Croix n. 776.

Hæc doctrina, sicut aliæ non paucæ, non juxta rationis ordinem, sed juxta personæ indolem, & propensionem tradita mihi videtur. Si enim virgini gravissimum sit, Medici, & Chirurgi manus pati, eas juxta Bus. & La-Croixium recusare potest: ergo si ipsi id gravissimum non sit, eas pati tenebitur. Lex ergo juxta hos Scriptores indoli puellæ est accommodanda, non puella legi.

Omnis quidem cautio in gratiam verecundæ puellæ adhibenda est, ut, si fieri possit, curatio in partibus verecundis per edoctas mulieres adhibeatur; at si Chirurgi conspectus, & manus necessaria sit, eam recusare idem est, ac semetipsam interficere, non secus ac seipsum interficit, qui fame conficiendus, cibum renuit. Chirurgi oculos, & manus ex necessitate pati, ratio non vetat, sed suadet: ergo puellæ horror ex inani ipsius apprehensione oritur. An inanis apprehensio, quantumvis vehemens sit, a naturæ, & caritatis lege, quæ vitæ conservationem præcipit, excusat? Ego hic maxime velim, ut puellæ genuinam verecundiam, non fucatam, naturæque legi contrariam edoceantur. Nam si in dicta curatione peccati periculum timent, eas quidem laudo, sed illud inculco, non ut curationem necessariam recusent, sed ut Dei auxilium implorent, in eoque fiduciam certam collocent, qui est *adjutor in necessitatibus, in tribulatione.*

Animadversio VI.

Qui tamen non sunt intelligendi &c.

Sicuti gravissime tristitia, & phantasiæ turbatio rationis usum non adimens a suicidii reatu non excusat, ita a pœna profanæ sepulturæ non liberat; imo suicidium sine gravissima passione, & phantasiæ turbatione non accidit. Rit. Romanum de iis, quibus ecclesiastica sepultura danda non est, ita habet: *Seipsos occidentibus ob desperationem, vel iracundiam, (non tamen, si ex insania id accidat) nisi ante mortem dederint signa pœnitentiæ.* Non excipit, nisi eos, qui ex insania se occidunt. Quod autem se occidant ex iracundia, desperatione, tristitia &c. perinde est.

Ubi dicit, eum qui moritur &c. non esse privandum &c.

Hoc recte dictum videtur. Nam Syn. Trid. de iis, qui duellum committunt, inquit: *Et si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura.* Ait, *in ipso conflictu*, non ex conflictu. Hinc Rit. Romanum docet, sepulturam ecclesiasticam negandam esse *morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint pœnitentiæ signa:* inquit in duello, non vulnere ex duello accepto.

Animadversio VII.

Jus naturæ permittit, ut .... aggressorem qui &c. præveniat, & occidat, ita tamen &c.

Bus. latam aperit viam iniquis, trucibusque homicidis, cum eo permittat ad conservanda bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem; idque etiam præveniendo. Et ut suæ doctrinæ pondus addat, pro se citat D. Thomam, at falso. Nam S. Doct. 2. 2. q. 64. art. 7. iniqui invasoris occisionem solum permittit ad necessariam propriæ vitæ tuitionem. Ita enim loco cit. loquitur. *Ex actu ergo seipsum defendentis duplex effectus sequi potest: unus quidem conservatio propriæ vitæ, alius autem occisio invadentis. Actus ergo hujusmodi ex hoc, quod intenditur conservatio propriæ vitæ, non habet rationem illiciti; cum hoc sit cuilibet naturale, quod se conservet in esse, quantum potest. Potest tamen aliquis actus ex bona intentione proveniens, illicitus reddi, si non sit proportionatus fini. Et ideo si aliquis ad defendendam propriam vitam utatur majori violentia, quam oportet, erit illicitum. Si vero moderate violentiam repellat, erit licita defensio. Nam secundum jura vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec est necessarium ad salutem, ut homo actum moderatæ tutelæ prætermittat ad vitandam occisionem alterius; quia plus tenetur homo vitæ suæ providere, quam vitæ alienæ. Sed quia occidere hominem non licet, nisi publica auctoritate propter bonum commune, ut ex supradictis patet, illicitum est, quod homo intendat occidere hominem, ut seipsum defendat, nisi ei, qui habet publicam auctoritatem; qui intendens hominem occidere ad sui defensionem, refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hostes, & in ministro Judicis pugnante contra latrones; quamvis etiam isti peccent, si privata libidine moveantur.*

Animadversio VIII.

Etsi ob contumeliam aliquam .... non liceat alterum occidere.

Hic implicite concedere Bus. videtur, ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, licere alterum occidere, si ea contumelia aliter repelli non possit, aut non soleat; quæ doctrina Evangelio, humanitati, ipsique juri defensionis adeo adversatur, ut apud Christianos consortione indigna sit. Legere tamen, si velis, potes Genettum Theol. t. 7. p. 16. qu. 7. hac de re loquentem.

Secundo nullam culpam agnoscere in eo videtur, qui has contumelias eo modo repellit, quo repelli solent. Homines porro contumelias contumeliis, aut gravioribus injuriis repellere solent. Hoc ne caritas, aut Evangelium permittit? *Non vosmetipsos defendentes, carissimi*, ait Ap. ad Rom. 12. 19. *sed date locum iræ:* & v. 21. *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Et Christus ita præcipit Matth. 5. *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Honor mundi, hoc est stultorum hominum, minuitur quidem, aut etiam perit, nisi contumeliæ contumeliis, aliisve gravibus injuriis retundantur; et hic honor ab homine christiano pro nihilo habendus est. Solidissimus christiani hominis honor in eo est, ut Christi legem, quæ injuriarum, & contumeliarum tolerantiam imperat, impleat, ejusque, & sanctorum exempla sequatur.

D. Th. 2. 2. qu. 72. art. 3. docet, hominis animum ad contumelias patienter tolerandas paratum esse oportere, cum opus est. *Quandoque tamen*, inquit, *oportet ut contumeliam illatam repellamus maxime propter duo. Primo quidem propter bonum ejus, qui contumeliam infert, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cetero talia non attentet, secundum illud Prov. 26.* Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. *Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas. Unde Gregorius dicit super Ezech.*
„ Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita,
„ de-

„ debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, & ita in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant. “

Audaciam ergo convicianitis nostro silentio nutrire non debemus, multoque minus spirituale proximi damnum, quod ex conviciis non repressis quandoque oritur, permittere; sed convicia moderata refutatione, aut reprehensione, non ex inani honoris cupiditate; sed ex caritatis officio repellenda sunt. Hinc D. Th. in resp. ad 1. ait, *quod audaciam convicianitis contumeliosi debet aliquis moderate reprimere, scilicet propter officium caritatis, non propter cupiditatem privati honoris. Unde dicitur Prov. 26.* „ Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris. “

Respondet autem stulto juxta stultitiam suam, qui contumelias contumeliis, aut aliis gravibus injuriis repellit.

Licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter &c. *docent cum Dian. Less.* &c.

Cave quæso, christiane lector, ne te quindecim, aut plures moveant, dum tam atrocia facinora, caritati, & naturæ juri repugnantia permittunt. Ut alapam, aut fustis ictum vir valde honoratus avertat, hominem occidere potest? ubinam gentium leges inveniuntur, quæ id permittant? Qui ita scribunt, nec Decalogum, nec Evangelium in mente certe habent. An tam atrox doctrina confutatione apud Christianos indiget? hic scilicet honor defendendus obtenditur. Sed christiani hominis honor in tolerantia injuriarum consistit, nec crudeli hominis cæde defenditur, sed amittitur. Prop. 30. ab Innoc. XI. proscripta ita habet: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.* Cur damnatæ propositionis auctores truculentam cædem permittebant? ad honoris defensionem. Ad honoris quoque defensionem eamdem truculentam cædem permittit Busemb. Nam seu occidas hominem calumniam inferre conantem, quam aliter vitare non possis, seu impingentem alapam, aut fuste percutientem, ac post fugientem, ut habet prop. proscripta, seu fustem, aut alapam, quam aliter avertere non possis, impingere nitentem, ut Busemb. docet, perinde omnino est. Itaque in prop. 30. proscripta aperte includitur doctrina a Bus. hic tradita.

Animadversio IX.

Si fuste, vel solo vulnere &c. *non licet occidere.*

Sicuti Bus. supra dixit, licere occidere conantem impingere fustem, vel alapam, si aliter averti injuria nequeat; ita hic multo magis permissum ponit, talem injustam vim vulnere, vel brachii amputatione arcere; quæ positio minus quidem atrox est, quam superior; at sexto Decalogi præcepto evidenter nihilominus adversa. Supremus enim legislator, qui hominis cædem prohibuit, vulnera, & quamcumque artuum amputationem vetuit. Non enim hic defensionis jus obtrudi potest; quod in his levibus injuriis, quæ nullum, aut vix ullum corpori detrimentum afferunt, locum non habet. Christus Matth. 5. v. 38. ait: *Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente.* Nostri recentes Doctores, defensionis prætextu antiquam illam falsorum scribarum doctrinam amplificarunt, dum non solum talionis legem, sed graviorem vindictam, puta vulnus, vel amputationem brachii permittunt, ut arceatur imminens alapæ, aut fustis impactio. Attamen hi, ut scribæ, apud vulgum Magni Theologi non sine vitiorum fomento audiunt. At quid Christus? *Ego autem*, inquit Christus, *dico vobis* (hoc est apertum præceptum) *non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam*, (en impactio alapæ, pro qua Bus. atrocia facinora permittit) *præbe illi & alteram.* Hanc legem impleverunt sancti Viri, ut S. Spiridion (Brev. Rom. die 14. Decembris) qui, *cum quidam aulicus illius sacræ maxillæ incussisset colaphum, promptus ad dominicam legem implendam præbuit & alteram.* Christi lex nostris miseris, & malis affectibus, & opinionibus sese non accommodat, sed iis, ut vi nobis illata cælum assequamur, resistit. Quid hic contra Christum recentes mussitare audent? De corporis damno, inquiunt, non loquimur, sed de contumelia, quam vulnere, & brachii amputatione arceri posse affirmus. An si Christus injuriam acceptam reparari vetat, eam imminentem arceri permittit? Quamquam contumelia jam accepta est, cum quis alapam, aut fustem tibi impingere conatur. Ergo dum illius arcendæ prætextu, vulnus infligis, aut membrum amputas, privata auctoritate, quod omnium gentium, nedum Christi leges prohibent, vindictam sumis. Si Busembaum, aut ejus Socii, vel etiam non Socii D. Thomam, ut debuerant, serio, non fucata specie audire voluissent, ab eo didicissent, *audaciam convicianitis contumeliosi* (idem est alapam, aut fustem impingere conantis,) non vulnere, non brachii amputatione (quod horrendum est) *sed moderate* verbis christianis, & gravibus esse, cum necessitas convicianitis, aut boni publici id postulat, reprimendam, *scilicet propter officium caritatis, non propter cupiditatem privati honoris.* Hinc intelligis, non Christi, & Christianæ Theologiæ doctrinam, sed ejus loco, mundi, hoc est insanorum hominum præoccupationes obtrudi, dum Bus. addit: „ Unde si quis sit persona talis, cui non sit decus fugere, debet fugere potius, si potest, & salvare se: secus autem, * si turpe sit fugere, v. g. viro nobili &c. “ Non enim possum has omnes ineptias describere. Fugientes, & tolerantes injurias seu verborum, seu alapæ, & fustis, *hi sunt*, Sap. 5. *quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.*

Animadversio X.

Licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, nisi tamen &c.

Hæc Bus. doctrina aperte includitur in prop. 30. ab Innoc. XI. proscripta; quæ hominis cædem pro avertenda calumnia, & alapæ, fustisve impactæ ignominia, quæ aliter vitari nequeant, condemnet.

Præterea ab Alex. VII. hæc prop. o. 18. proscripta est. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

Si iniquos hic descriptos, qui non solum honoris, sed libertatis, & vitæ inimici sunt, interficere non licet, etiamsi alia ratione damnum vitari non possit; multo minus occidere licet, qui solum aufert honorem valde notabilem, etiamsi alio modo injuria arceri, aut reparari nequeant. Huc etiam spectat prop. 17. ab eodem Alex. VII. damnata.

La-Croix p. 261. n. 801. ita loquitur. „ Quamvis sæculari laico licitum esset occidere eum, qui certo, & proxime parat calumniam, si aliter impediri non posset, tamen hoc tantum liceret, quando parat extrajudicialiter &c. “

Hac de re post tam apertas summorum Pontificum damnationes dubitat. An necesse est La-Croixii dubitationem confutare?

Aut bona magni momenti.

Idem habet La-Croix n. 808. idque a pluribus, quam centum, & communissime doceri ait.

At bona magni momenti de quibus hic Bus. loquitur, hoc est pecunia, & alia pretio æstimabilia, minoris sunt, quam honor, & fama, juxta illud Prov. 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ; super argentum, & aurum gratia bona.* Ergo si proscripta est doctrina, quæ permittit cædem calumniatoris, aut honorem lædentis ad honorem, & famam tuendam, seu recuperandam, multo magis proscriptione digna est opinio, quæ permittit occisionem furis ad tuenda, vel recuperanda bona magni momenti.

Genettus Theol. t. 7. p. 14. qu. 6. ex ordine caritatis, quo bona proximi superioris ordinis, nostris inferioris ordinis præferre tenemur, recte colligit, pro defendendis propriis bonis non licere hominem occidere.

La-Croix p. 262. n. 812. negat consequentiam. *Nam quæ inter rem, & vitam est inæqualitas, ea favore innocentis, & raptoris odio compensatur*, *inquit Grotius l. 2. c. 1. n. 11.* Ita La-Croix. Resp. An ex Grotio ordo caritatis a catholicis Theologis discendus est? Grotius hæreticus, caritate prorsus destitutus, tenebras quidem caritati offundere, non lucem afferre potuit. Caritas omnes complectitur seu reos, seu innocentes, seu inimicos, seu amicos; falsumque est, vitam raptoris esse posthabendam bonis innocentis. Si raptor odio habendus esset, ut hæreticus Grotius vult, *raptoris odio*, recte quidem Grotius ratiocinaretur: at caritas postulat ut raptor diligatur, ejusque vita nostris bonis præferatur. Hinc S. Greg. Magnus lib. 31. mor. cap. 8. *Plus ipsis raptoribus debemus metuere, ne semetipsos perdant, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiare.*

Genettus suam sententiam confirmat luculenta auctoritate

* Quod idem habet La-Croix p. 260. n. 803. & communissime doceri ait, intellige ex insanientis mundi, non ex Christi doctrina.

tate D. Auguſtini lib. 1. de libero arb. c. 5. ajentis: *Quomodo apud divinam providentiam a peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?*

Quid hic La-Croixius? Illud *contemni oportet*, ita explicat ex D. Aug. ideſt, *quas homines inviti amittere poſſunt*, quaſi ex D. Auguſtino bona externa, ſeu divitiæ contemnendæ non ſint, quia inviti eas amittere poſſumus. At D. Auguſtinus ibidem ita loquitur: *Liberum itaque eſt neminem necare pro iis rebus, quas inviti poſſunt amittere, & ob hoc amare non debent*. D. Auguſtinus colligit, non eſſe amandas, ſeu eſſe contemnendas res, quas inviti amittere poſſumus: at caritas certe non patitur, ut pro rebus non amandis, ſeu contemnendis vitam proximi, quam ex caritate amare debemus, de medio tollamus. Hæc eſt D. Auguſtini & ratio, & mens aperta.

At inquit La-Croix: „ Ergo nequidem licebit occidere pro vita ſua defendenda, cum etiam hanc inviti amittere poſſimus. Itaque loquitur (D. Auguſt.) de caſu, quo invaſor occideretur ex odio, vel quo excederetur moderamen, quia nempe res propria aliter defendi poſſet. “ Reſp. Hoc ſane non eſt D. Auguſtinum interpretari, ſed contra ipſum aperte pugnare. Ipſa quidem vita, ſi pro Dei gloria, aut communi Reipublicæ bono opus ſit, contemnenda eſt; at quia ejus domini non ſumus, eam perdere non poſſumus, ſed tueri debemus.

At divitiarum domini ſumus, ideoque eas conſervare non tenemur; eaſque abſolute eſſe contemnendas, veluti ſalutis æternæ impedimenta, omnes Sancti, & Chriſtus dictis, & exemplis docuerunt; ideoque pro vita quidem tuenda hominem interficere licet, non item pro divitiis. Hinc idem S. Aug. ſuper Exodu (refertur cap. 3. *Si perfodiens* tit. 12. de homic. lib. 5. decret.) ait: *Si perfodiens inventus fuerit fur, & percuſſus mortuus fuerit, non eſt illi homicidium imputandum. Si autem oriatur Sol ſuper eum, reus erit. Intelligitur ergo non pertinere ad eum homicidium, ſi fur nocturnus occidatur: ſi autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinere. Hoc eſt enim, quod ait, Si oriatur Sol ſuper eum* &c. *quia poterat diſcernere, quod ad furandum, non ad occidendum veniſſet; & ideo non debet occidi. Hoc etiam in antiquis legibus ſæcularibus (quibus iſta eſt antiquior) invenitur, impune ſcilicet occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum autem, ſi ſe telo defenderit: jam enim plus eſt, quam fur*.

Ex his intelligitur, quo D. Auguſtini ratio, & mens ſpectet; itam falſum eſſe, quod ait Buſ. „ Quando jura ſignificant, furem nocturnum occidi impune, non autem diurnum, præſupponunt, quod plerumque nocturni non poſſint aliter arceri, diurni autem poſſint. “ Hæc ſcilicet interpretamenta finguntur non pro veritate, ſed pro tuitione propriæ ſententiæ. Eadem noſtra ſententia confirmatur auctoritate Alex. III cap. *Suſcepimus* tit. 12. de hom. cit. & cap. *Si vero* de ſent. excomm. quod eſt Innoc. IV. Huc ſpectat illud Eccl. 29. *Perde pecuniam propter fratrem*; eamdemque graviſſimi Auctores tuentur, ut legi poteſt apud Concinam Theol t. 4. p. 322. §. 4. Hinc Clerus Gallicanus anno 1700. hanc propoſitionem aliis ſimilis furfuris annexam n. 36. *Non ſolum vitam, ſed etiam bona temporalia, quorum jactura eſſet graviſſimum damnum, licitum eſt defenſione occiſiva defendere... fatemur varius licitum eſſe eccleſiaſticos . . . . ſi tamen aliquando futurum contingat tale malum, (ideſt graviſſimum damnum) etiam ipſis licitum erit, bona iſta cum occiſione furis defendere*: hac cenſura notavit: „ Hæ propoſitiones legi Dei, & ordini caritatis divinitus inſtituto contrariæ ſunt, pernicioſæ, & erroneæ. “ (apud Nat. Alex. Theol. t. 2 app. altera p. 55.

Huc demum veniunt centum, & amplius verſatiles Scriptores, quorum meminit La-Croix mox citatus, quorumve auctoritas, dum ſanctis Patribus noſtris magiſtris adverſatur, pro nihilo habenda eſt.

Exploſa hac Buſ. LaCroixii, & aliorum doctrina evaneſcunt omnes quæſtiones, & opinationes, quas excitant, & propinant tum Buſ. tum La-Croix ea veluti fundamento nixi, quarum illa apud Buſ. *Ea tamen non debent eſſe parvi momenti, & minimum unius aurei ſecundum Molin.* eſt explicate damnata ab Innoc. XI. prop. 31.

Animadversio XI.

Probabilius eſt hæc etiam licere Clericis, & Religioſis ob bona temporalia.

Si ſæculi hominibus licerent, Clericis quoque ob ſua, & Religioſis ob communia bona tuenda viderentur permiſſa; quia jus defenſionis nemini denegatur. At quia ex dictis talia non licent ſæculi hominibus, multo minus Clericis, & Religioſis, qui bona fortunæ, magis quam ſæculares, contemnere debent, permiſſa eſſe poſſunt. Hinc Alex. III. cap. *Suſcepimus* de homic. inquit: *Suſcepimus litteras tuas, per quas cognovimus, quod cum lator præſentium in cuſtodia cujuſdam domus cum altero fratre maneret, ingredientes de nocte quidam latrones ad eos, turpiter ipſos in perſonis affligere, & denudare veſtimentis propriis præſumpſerunt: in quos iſti erſumptis viribus inſurgentes, ligaverunt illos, & detinere uſque ad notitiam Capituli voluerunt. Cum autem iſte rem ad tuam audientiam perlaturus, ligatos eos in fratris ſui cuſtodia dimiſiſſet, & fures ſe ſolvere niterentur, frater illos (ne ipſe ab eis interimeretur) occidit. Verum quoniam expediebat potius poſt tunicam relinquere pallium, & rerum ſuſtinere jacturam, quam pro conſervandis vilibus rebus, & tranſitoriis tam acriter in alios exardeſcere, abſtineat iſte humiliter ab altaris miniſterio, & uterque peccatum ſuum ad arbitrium tuum ſtudeat expiare: conſtat enim, eos contra manſuetudinem eccleſiaſticam ex utriuſque ope interemptos*. An hic ſermo eſt de iis, qui moderamen inculpatæ defenſionis non ſervarunt? Arbitrarium ſcilicet commentum eſt illud Buſemb. „ Jura vero in contrarium afferri ſolita intellige, quando non ſervatur moderamen inculpatæ defenſionis. “

Si his commentitiis extorſionibus, & figmentis ſummorum Pontificum definitiones eludere licet, de ſana doctrina actum jam eſt.

Ubi etiam docet ex Tan. &c. *licere virgini occidere invaſorem . . . . ſi* &c.

Idem docet La-Croix p. 261. n. 802. uti, inquit, ſupponunt omnes communiter cum Lugo. Huic recentium communi ſententiæ repugnant tum Genett. Theol. t. 7. p. 18. tum Concina Theol. t. 4. p. 314. §. 5. D. Auguſtini auctoritate, quæ pluris eſt, quam recentium exercitus, freti. Inquit enim S. Doct. lib. 1. de lib. arbit. c. 5. *De pudicitia vero quis dubitaverit, quin ea ſit in ipſo animo conſtituta, quandoquidem virtus eſt? Unde a violento ſtupratore eripi nec ipſa poteſt. Quidquid igitur erepturus erat ille, qui occiditur, id totum in poteſtate noſtra non eſt. Quare quemadmodum noſtrum appellandum ſit, non intelligo. Quapropter legem quidem non reprehendo, quæ tales permittit interfici; ſed quo pacto iſtos defendam, qui interficiunt, non invenio*.

Cur mulieri invaſorem pudicitiæ interficere licet? An ut ejus crimen impediat? At non licet crimen majus admittere, ut alienum minus vitetur. *Conſtat autem*, inquit D. Thom. 2. 2. quæſt. 64. art. 5. ad 3. *minus eſſe peccatum fornicationem, vel adulterium, quam homicidium*. An ut proprium crimen vitet? *At non eſt*, ait idem S. Thom. *crimen mulieris per violentiam violatæ, ſi conſenſus non adſit; quia non inquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis, ut Lucia dixit*. An timore, ne conſentiat in peccatum? At, inquit Angelicus eodem loco, *non ſunt facienda mala, ut veniant bona, vel ut vitentur mala præſertim minora, & minus certa. Incertum enim eſt, an aliquis in futurum conſentiat in peccatum. Potens eſt enim Deus, hominem quacumque tentatione ſuperveniente liberare a peccato*. An ut corporis integritatem ſervet? Hæc ſane a caſtitate virginali ſejuncta nihili eſt. Ejus jactura cum virginali virtute conjuncta maximi facienda eſt. *Si invitam*, ait S. Lucia (Brev. Rom. 13. Decembris) *juſſeris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam*. An ut honorem ſuum tueatur? at hic ſine virtutis jactura nunquam amittitur. Itaque cum S. Auguſtino, maximo Eccleſiæ lumine, quo *pactos iſtos*, ſeu iſtas *defendam, qui interficiunt, non invenio*. Si recentes Scriptores majori lumine, quam S. Auguſtinus, perfuſi rationem invenere, qua iſtos, ſeu iſtas, de quibus loquimur, in ſpecie de qua loquimur, defendant, eam nobis ediſſerant, & manus dare parati ſumus; dum rationis, ſeu antiquæ ſolidæ auctoritatis loco ſuorum recentium ſeriem, quam ſana Theologia contra Patres reſpuit, nobis non obtrudant.

Animadversio XII.

Sed non tenetur, eo quod alter ſua malitia ſit in iſto periculo.

Ergo ex caritate juxta Buſ. licet & corpus, & animam proximi invaſoris irreparabiliter perdere, ut bona a Chriſtiano contemnenda defendas. Qui ita loquuntur, caritatis vim, & indolem nec explicant, nec norunt, ſed reginæ virtutum pulcherrimam ſpeciem, & majeſtatem fœde deturpant. *Caritas*, inquit Ap. 1. Cor. 13. *patiens eſt . . . non quærit quæ ſua ſunt . . . . omnia ſuffert . . omnia ſuſtinet*. At invaſor ſua malitia in iſto periculo eſt, ait Buſ. Reſp. Hæc non eſt ratio, ſed petitio principii; ponit enim periculum ab invaſore incurri ſine malitia invaſi; qui ſi malus non eſſet, plus ipſis raptoribus metueret, ut loquitur S. Greg. Magnus ſupra cit. ne ſeipſos perdant, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiaret.

Animadversio XIII.

Sed Hent. &c. dicunt, ſi læſus magnam faceret jacturam honoris, niſi fugientem mox perſequeretur, poſſe eum perſequi, & percutere &c. quod Laym. &c. etſi ſpeculative &c.

Ita atiam loquitur La-Croix p. 261. n. 804.

Concedit tamen Card. Lugo &c. licere furem fugientem ... conficere telo &c.

Idem docet La-Croix n. 810. si fur fugiat cum re magni momenti, quæ aliter recuperari oon possit. Et idem licera Clericis aa Moya, Dian. &c. addit. Sed hæc ex dictis eaplosa fuut. At objicis La-Croia: „ Si liceret absque vitæ periculo sic rapere aliena, multum augeretur audacia, & malitia hominum. Deinda talis fugiens reipsa censetur adbuc actu aggredi bonum, quod rapit, lib. t. 3. n. 94. “ Ita illa. Resp. Pulchra sane ratio, quæ privatis hominibus auctoritatem triboit compescendi facinorosos, eosque magis puoiendi, quam alicubi ipsi judices, & leges soleant. An legum quoque, & magistratuum ordo perturbandus est, ut truculentæ cædes excusentur?

Si tamen per judicem non possis recuperare rem tuam, potes &c. & si alter impediat &c.

Sed hoc falsum essa, ax supra dictis patet. Si enim bonorum invasorem occidere non licet, ne deteotorem quidem licet, aut etiam multo minus.

ANIMADVERSIO XIV.

Ad defensionem vitæ, & integritatis &c. licet etiam ... se tueri, si opus sit, cum occisione &c.

Iniqnum vitæ invasorem occidi possa, cuus alio modo ea conservari nequit, sana doctrina est, quam tradit S. Th. 2. 2. q. 64. ar. 7. Catech. Rom. p. 3. de 5. Dec. præc. n. 8. & S. August. cit. ad c. 4. At pro tuenda membrorum integritate idem licere, illi docent, qui proximi occisionem permittuot pro defensiona honoris, peconiæ, pudicitiæ. Hæc posterior doctrina ex dictis rajicienda est: ergo prior quoque suspecta essa debet, maaima vero si pater, Princeps, Episcopus, Abbas occidendi essent. Enim vero licet vitæ honor postponatur, dubirari tamen merito potest, utrum membrorum iotegritati posthabendus sis: at ex dictis pro tuendo honore proxinium interficere non licet: ergo dubitari saltem potest, utrum pro defendenda membrorum integritate illum occidere liceat. Porro in dubio ex præcepto via tutior aligenda est: ergo &c. Præterea dum iniqoum inveseram occidis, non solum ejus vitam, sed animam perdis. Permittit ne caritas, ut pro tuenda membrorum iotegritate non solum vitam, sed enimam proxini perdamus? At ille, inqnies, in hæc pericula ex sua malitia sponte sase conjicit. Resp. Proximus, quia ialus est, non desinit asse proximus; nec ajus malitia, caritatis legem tollit. Ergo malitia, & scelus invasoris invaso non suffragatur, ut illum possit occidere. Tandem recentes doctrinæ SS. Patribus nostris magistris ignotæ ut minimum suspectæ esse debent. An recentes iis doctiores suot? Ergo nisi nostri scriptores suam opinionem permittentem cædem invasionis pro defendenda membrorum integritata, doctrinæ Patrum conformem ostenderiot, suspecti esse debent, & quoad praxim repudiaodi.

ANIMADVERSIO XV.

Licet quoque occidere eum, de quo certo constat &c. ut si uxor &c.

Hic a Busembao ponitur tanquam certum, quod cessum esse non potest. Quomodo certo constare potest alicui, puta uxori essa a viro occidendam? An quia vis præter morem arma in promptu habet? At hæc multis de causis parari possunt. An qoia hoc alicui manifestavis? At qui tam atrox consilium manifestat, non habet animom firmom illod perficiandi. Hæc maoifestare, perinde est, ac velle, ut occidendus id sciat, ac sibi caveat. Præterea hominis volnntas in dies, & horas mutabilis est. Ergo suspiciones habere quidem aliquis potest, ut ab alio occidendus sit, certam notitiam habere non potest. At caritati, legiqoe naturali repugnat, ut homo hominem occidat, quia ab illo se occidendum suspicatur. In solo conflictu, ubi res certa est, permissam essa aggressoris cædem, ut tuam vitam conserves, communis Theologorum sententia est, ut ais Concina Theol. t. 4. p. 304. n. 2. ergo Bus. positio, & opinio rejicienda ast. Hinc Clerus Gallicanus anno 1700. de his propositiooibus (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. app. altera p. 55. n. 37. 38.) 1. *Quando quis decrevit te occidere, & hoc alicui manifestavit, sed nondum cœpit id exequi, potes eum prævenire (occidendo) si aliter non potes effugere; ut si maritus pugionem habeat sub cervitali ad occidendum noctu conjugem, si quis venenum tibi propinandum paraverit, si Rex unus adversus alium classem adornaverit. 2. Si arma quidem necdum paraveris, sed habet tantum decretum firmum, & efficax te occidendi, quod tibi revelatione divina, vel manifestatione confidenter amicis facta innotescat, potes prævenire: quia per istud decretum etsi pure internum sufficienter censetur esse aggressor.* De his, inquam, propositionibus hanc ceosuram tulit. „ Doctrina „ his duabus propositionibus contenta, juri naturali, divino, positivo, & gentium contraria est, nefandis cædibus, & phanatismo viam sternens, societatis humanæ perturbativa, Regibus quoque præsentissimum periculum creat. “

ANIMAUVERSIO XVI.

Hinc etiam dicunt alii &c. licere occidere eum qui &c.

Hæc phanatica doctrina ex mox dictis aperte falsa est, & ab Alex. VII. prop. 18. proscripta, quæ ita habet: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

ANIMADVERETO XVII.

Potest tamen Respublica eo casu talem cogere ut Tyrannum adeat &c. & si nolit &c.

P. Concina Theol. t. 4. p. 292. n. 5. contrariam tuetur sententiam, pro qua citat D. Thomam, Domin. Soto, Joann. a S. Thoma Salmant. & alios. Ratio est, quia Reipublicæ non licat nec innocentem occidere ad urbis excidiom evitandum, ot Bus. c. s. confessus est, nec illum (quod idem est) Tyranno tradere ab eo occidendum. Hinc D. Th. 2. 2. q. 6. ar. 6. docet, peccatorem in commuois booi gratiam possa occidi; qnia bonum commone peccato corrumpitur: at idem bonum commune justorum vita conservatur, & promovetur: *& ideo*, concludit Angelicus, *nullo modo licet occidere innocentem*: & ar. 2. ait, *quod hominem in sua dignitate manentem occidere, fit secundum se malum. Quare* dicitur (Exod. 22.) *Insontem, & justum non occides.* At innocentem occidere, innocentem Tyranno ab eo occidendum tradere, illum cogere, ut Tyranno a quo occidendus quæritur, adeat, idem sonant, idemque prorsus sunt juxta communem hominum cavillationes odientiom sensum: ergo hæc omoia sunt mala, nulloqua fina licent.

Licet ne publicæ salutis causa cogere mulierem ut Tyrannum adeat ab eo constuprandam, aut adulterandam? Ergo multo minus licet cogere innocentem, ut crudelem mortem a Tyranno subeat.

Quæ ex natora sua mala sunt, ouoquam, nulloque ex fine licant. Ergo cum occisio innocentis ex natura sua mala sit, ounquam, nulloque ex fine licat. Porro si ea oon licet, ne illi quidem conperari licet: at cogere inoocentem, ut Tyrannum adeat, a quo occidendus quæritur, est cooperari ejus occisioni. Ergo &c.

At inquit Bus. „ Neque hoc erit cooperati ejus morti, sed taotum permittera. “ Resp. Hoc est aperta sophisticum, & falsum. Mortem tantum permittit, qoi eam, cum impedire possit, non impedit. At Respub. in nostra specie non solum iooocentis mortem non impedit, sed id agit unde ejus mors proficiscitur; oisi forta minis, & imperio innocentem cogera, ut morti a Tyranno inferendæ sesa offerat, sit nihil agere.

Perinda sane est hominem cogere, ut sicario, seu Tyranno capot amputandum submittat, ac illum cogere, ut e turri se præcipitem det, aut io necaturum fluvium sesa projiciat. Qui cootra loquuntur, vocum significationes, homioumque sensum commonem pervertnot. „ Traditio, ioquit Busemb. da sa indifferens est, & mors „ tantum sequitur indirecte, & præter intentionem Raipubl. “ Resp. Mirum est, hæc a Theologo dici possa? Tradere innocentem crudelissimæ Tyranni securi, aut gladio, res est de se iodifferens? Mors tantum sequitur iodirecte, & præter intantionem Raipubl.? Quis hæc ferre possit? Porro si Respublica cogere non potest innoceotem, ut morti a Tyranno inferendæ sese offerat, palam est, eom imperio reluctantem non fieri nocentem. Tenetur illa quidem ex caritate, & legali justitia vitam exponere pro Rapublica, salvo tamen legum, & innocentiæ jure. At legum, & innocansiæ jus non patitur, us truculentam mortem a Tyranno contra omnia jura inferendam subeat. Præterquamquod si innocens Tyranno sese offerat, fit cooperaror, & particeps ejus sceleris ea rationa, qua mulier ad libidinem quæsita particeps fieret criminis, si sese stuprandam offerret.

ANTMADVECSO XVIII.

Si fugere non possis &c. nisi per viam &c. licet nihilominus .... fugere cum ejus periculo, & interitu &c.

Qui per viam angustam fugit, hominemque illic sedentem obteris, & ioterficit, innoxium hominem interficit: innoxium hominem interficere, quia per se malum est, ne propriæ quidem vitæ tuendæ causa licet. Quod enim per se oialum est, nullius boni causa ast permissum. An vitæ tuendæ causa permissum est pejerare, adulterari &c.? Ergo &c.

Si ex mox dictis innocentem oa publicæ quidem auctoritati, publici boni causa occidere permissum est, mul-

multo minus id licet privato homini ad propriæ vitæ defensionem.

Petrus homo facinorosus stricto gladio mortem tibi intentat, nisi Paulum occidas, licet ne tibi Paulum occidere? Si hoc non licet, ne licet quidem hominem in via sedentem occidere, ut persequentis inimici gladium effugias. Est enim eadem utrobique ratio, & species.

Videlicet dum permittitur occisio hominis pro vitæ propriæ defensione, sermo est de homine invasore, qui vitam tibi eripere conetur, non de homine innoxio, qui nihil contra te moliatur. Hinc D. Thom. cit. ad Resp. dub. 3. explicate loquitur de occisione *invadentis*, tum subdit, *si vero moderate violentiam repellat*. Et Clem. V. in Conc. Vienn. cap. un. tit. 4. lib. 5. Clem. ait: *Si furiosus, aut infans, seu dormiens hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit, vel mutilat invasorem*. Ait *invasorem*, non innocentem.

Itaque illud Busemb. *præter tuam intentionem* habet quidem locum in occisione invasoris vitam tibi eripere conantis, non in præsenti specie, in qua innocens occiditur.

Animadversio XIX.

Si fetus mortem matri allaturus sit probabiliter, needum sit animatus &c. quidam permittunt &c.

P. Concina Theol. t. 10. p. 409. num. 23. ait: „Si fetus nondum animatus sit, licitum erit illum in extremo periculo ejicere, ut matris saluti consulatur; quemadmodum docent S. Antoninus, Sylvester, Sanchez, Armil., Navar., Estius, & alii communiter.“

Huic sententiæ repugnat Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 604. reg. 14. „Procuratio enim, inquit, abortus ante animationem est mortale peccatum, juri naturali contrarium. Prolis nempe conceptionem, quæ ex carnali copula secuta fuisset, impedire, est contra naturam, finemque naturalem generationis; ac proinde nullius boni finis intentione honestum, ac licitum fieri potest. Et certe, cum ad vitandum mortis periculum, quod mulier sibi ex partu imminere experta est, aut quod ex detectione criminis certo imminet, si mulier concipiat, & fetus in lucem prodeat, non liceat impedire conceptionem, id etiam non licet ad vitandum mortis periculum aliunde impendens: *quia homicidii festinatio est, prohibere nasci*, ut ait Tertull. cap. 9. Apol. *nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet*. Hactenus Nat. Et sane si propos. 34. ab Innoc. XI. proscripta est, *Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur*, erit ne probanda doctrina, quæ fetus inanimati extinctionem permittit, quia mors matri imminere putatur ab eodem fetu? Si mors matri extrinsecus impendens, fetus inanimis extinctione averti nequit, cur mors averti possit, si ab eodem fetu impendere credatur, non intelligo. Fetus semper innocens est, non iniquus invasor. Mors, quæ ab eo impendet, non ex ejus culpa, sed ex naturæ dispositione, Deique providentia, & ordine oritur. Quo ergo jure mater, ut suam vitam tueatur, inanimi fetui manus violentas injicit? Non jure defensionis, quod hic ex dictis locum non habet. Non jure dominii, quod in eum mater nullum habet. Illud enim naturæ humanæ rudimentum, hominis potestati non est obnoxium, sed supremo tantum Dei dominio: ergo supremi dominii jus lædit, qui necem violentam illi infert. Ratio, propter quam fetus inanimis extinctio ad vitandam matris mortem extrinsecus impendentem ab Innoc. XI. proscripta est, nulla alia assignari potest, nisi quia ea extinctio natura sua mala est: si autem natura sua mala est, numquam, nulloque ex fine permissa est. Quia mollities, naturæ jura ex propos. 49. ab Innoc. XI. damnata, vetita est, ne vitæ quidem conservandæ causa licet: at si mollities, hoc est proprii seminis expulsio, jure naturæ vetita est; multo magis eodem jure vetita est inanimis fetus, in quo feminæ, & maris semen ex naturæ ordine permixtum, humani corporis, & hominis rudimentum includit, expulsio. Quod si mollities ne vitæ quidem tuendæ causa permissa, multo minus permissa est inanimis fetus expulsio. Quod si hactenus dicta evincere videntur, inanimem fetum expelli non posse, etiamsi certam mortem matri sit allaturus, multo minus id licebit, si, ut loquitur Busemb. *probabiliter*, non certo sit allaturus. Sed Busemb. illud *probabiliter* fortasse adjecit, quia in incerto hic versamur. Sed si in incerto sumus, nihil attentandum esse, pro certo habendum est. Incertum est, utrum fetus inanimis mortem matri allaturus sit; incertum est, utrum expulsio fetus inanimis salutem matri allaturus sit. Quid ergo agendum? Alia remedia adhibenda sunt, a parricidiali remedio abstinendum.

e. *Si vero fetus sit animatus, materque &c. nisi &c. licet eam sumere &c.*

Si fetus animatus extinguatur pro conservanda matris vita, crimen homicidii proprie dicti admittitur; quia homo nullius culpæ reus privata auctoritate occiditur.

Si ex communi Theologorum consensu ne publica quidem auctoritate, publicique boni causa innocentem occidere licet; multo minus innocentem hominem in utero matris existentem privato jure, privatique boni, hoc est maternæ vitæ tuendæ gratia de medio tollere permissum est.

Potest quidem mater, ut Busemb. ait, sibi magis, quam proli prospicere; non potest tamen, ut sibi prospiciat, prolem occidere. Potest ne natam, hoc est ex utero egressam prolem, ut sibi consulat, interimere? Cur ergo eam utero detentam, ut suæ saluti prospiciat, interficere potest? Ponderis animati, quod utero gestat, custos est, non domina. Ergo nullum in ejus vitam jus habet: ergo si interficiat, ut sibi prospiciat, matricida est.

Membrum quidem, quia in totius hominis gratiam datum est, mutilare licet, ut totus homo in tuto sit; at proles non est in matris gratiam, sed contra potius mater in gratiam prolis. Iniquum invasorem pro necessaria vitæ tuitione occidere potes; at fetus non ex iniquitate, sed ex naturæ opere, & ordine, Deo ita non solum permittente, sed volente, matris vitæ contrarius est. Cur ergo tibi permissum putas hominem, & filium interimere, ut morbum a Deo tibi immissum depellas? Illud demum hic addo, remedia, quæ fetum conficiunt, incerta admodum esse, ac magis periculosa, quam utilia videri merito posse. Ita certe censuit Isaac Cardoso Philos. liberæ lib. 6. qu. 101. Philosophus, & Medicus suorum temporum celeberrimus, qui hac de re ita scripsit. *Si abortus sua natura factus, maxime est periculosus, multo magis erit, violenter procuratus, magisque periclitabitur mulier, quam ex morbis. Neque necessario mors sequitur ex uteri tuberculo, aut angustia; neque licet certum periculum experiri pro incerto, fetusque vivus facilius educitur, quam mortuus, quia habemus naturam adjutricem*. Mox subdit, quod *Hippocrates celebri juramento affirmavit, se numquam abortum procurasse, nec dedisse pessum, aut medicamentum pro abortu faciendo, & corrumpendo fetu; & in epidemiis, cum plures uterum gerentes curasset morbo acuto laborantes, numquam insinuavit pro conservanda vita abortum esse procurandum*.

Sed hæc de re peritorum Medicorum esto judicium. Christiani Theologi est, eos ab immanis crudelitatis audacia, & periculo deterrere. Intentio directa sanitatis, & indirecta, ac consequens expulsionis fetus, quam Busemb. obtrudit, inanis est, cum agitur de re ex natura sua mala, uti est expulsio fetus tum inanimis, tum multo magis animati, sicuti ostensum est.

La-Croix p. 263. n. 826. ita loquitur. „Licitum est matri de vita periclitanti assumere medicamenta pro sanitate, v. g. balneum, emissionem sanguinis, quamvis hæc indirecte cedant in occisionem fetus etiam animati, uti cum aliis multis docent Sanchez, Lugo, Delbene. Si tamen medicina non aliter conduceret ad sanitatem matris, nisi quatenus expelleret fetum, illicitum esset sumere, quia directe intenderetur expulsio fetus tamquam medium sanitatis, quod intrinsece malum est; hinc debet medicina habere alium affectum in ordine ad sanitatem.“

At hæc quoque distinctio Busemb. distinctioni similis, nihil solidi habet.

Nam seu medicina habeat alium effectum in ordine ad sanitatem præter fetus expulsionem, seu hunc tantum, semper verum est, hominem innocentem, & filium interimi; quæ res ex natura sua mala, numquam permissa esse potest. Commentum vero prorsus futile est, occisionem hominis licere, quia cum alio effectu bono conjungitur.

Animadversio XX.

Duellum &c. Licitum tamen est ex justa causa, quæ &c.

Duellum vel publica auctoritate, vel privata potestate committitur. Si publica auctoritate, illud ex justa, hoc est boni publici causa licere, communior sententia, ut ait Wig. p. 263. Resp. 5. tradit, quam ipse probat.

Si enim supremo Principi, de quo loquor, bellum, in quo integer exercitus contra hostes cum periculo pugnat, permissum ex justis causis sine dubio est; multo

magis duellum, quo unus, aut pauci contra unum, aut paucos pugnam committunt, ex justis causis illi licere, dicendum est; præsertim cum duellum a supremis Principibus eligatur, ne multorum centenorum, aut millium sanguis effundatur.

At Nat. Alex. qui contrariam sententiam tuetur, Theol. t. 2. p. 601. reg. 12. objicit, justam Reipublicæ causam unius periculo, medioque prorsus incerto committi, a ratione alienum esse.

Resp. Prudentiæ Principis est judicare, utile ne sit causæ publicæ, duellum præ bello eligere. Nam bellorum quoque exitus incerti sunt, quibus tamen justa Reipublicæ causa committitur, & ex necessitate committenda est. Ergo multo magis duello committi potest, licet ejus exitus anceps sit, si id expedire Princeps censuerit. Nam ceteris paribus melius est, publicas controversias paucorum, quam multorum cæde dirimi. Davidis cum Goliatho duellum laudibus extollit Eccl. c. 27. nec nisi celebrare possumus sanctum Wenceslaum adversus Radislaum ad singulare certamen descendentem, cui Angeli (Brev. Rom. die 28. Septembris) arma ministrasse visi sunt, & dixisse adversario, ne ferias. Hæc exempla satis evincunt, duella publica auctoritate ex justis causis commissa non solum permissa, sed laudabilia esse, cum suscipiuntur, ut innumeris hominum cædibus parcatur.

At nulla justa causa esse potest, quidquid Busemb., aut La-Croix p. 264. qu. 187. contra opinentur, committendi, seu acceptandi duellum privata auctoritate.

Synodus enim Trident. sess. 25. c. 19. de reform. inquit: *Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur*, (hæc sola verba attente considerata omnes duellorum causas non justas, sed inanes esse declarant) *ex christiano orbe penitus exterminetur*. Si usus duellorum non solum alicunde, aut ex parte, sed penitus ex orbe christiano exterminandus est, nulla omnino ex causa permissus esse potest. Hinc Bened. XIV. epist. ad Auctorem tract. de duello anno 1753. die 3. Martii * inquit: *Quicumque præjudicii vacuum ad præfatam constitutionem nostram* (qua quinque propositiones ad duellum spectantes damnaverat) *animum adjecerit, luce clarius perspiciet, id unum nobis propositum fuisse, ut omne duellis patrocinium eriperemus*. Ait *omne*; quo verbo omnes duelli causas futiles esse, aperte ostendit. Ergo Busemb., & quicumque cum eo senserunt, perperam ait: „ Licitum tamen est ex justa cau„ sa, quæ semper est attendenda. “ Mutilatio quidem, aut etiam occisio invasoris pro tuenda vita, quæ aliter defendi nequeat, permissa est, ut non solum Theologi communiter cum Catech. Rom. sed etiam maximi Ecclesiæ Doctores S. Thom., & S. Aug., & ipse Clem. V. in Concil. Viennensi supra citati docent; at in duello alter ad conflictum provocat, alter acceptat, cui proinde liberum est conflictum recusare; ideoque defensionis propriæ vitæ necessitas locum in duello non habet.

Hinc est, ut Bened. XIV. Pontifex sapientissimus *omne duellis patrocinium ereptum voluerit*; ex quo illud sponte sua, & perspicue consequitur, a supremo Ecclesiæ Hierarcha omnes improbari de duello tractatus, quatenus illi ex quacumque causa indicto, aut suscepto quocumque modo patrocinantur. Hoc adjeci, non ut quemquam vellicem, sed ut omnes ab ea defensione deterream.

Animadversio XXI.

Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos . . . . honorem non perdet. Hactenus recte. *Imo nec apud alios, si provocanti dicat, se* &c. *interim iturum se* &c. *paratumque semper fore . . . se tueri*.

Quorsum hæc? Hujusmodi dicta, sunt hominis honorem mundi, hoc est stultorum, qui ab homine christiano contemnendus, & repudiandus est, in magno pretio habentis; quæ proinde a Theologo nec probari, nec suggeri debent, sed damnari. Præterea illa verba, *interim iturum se* &c. *paratumque* &c. indicant, hominem non a duello, ut a detestabili scelere, quo diabolus cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucratur, omnino aversum, sed ad illud animo paratum, si inimicus invadat.

Hæc ne sensa sunt christiano Theologo digna? Sacræ ne Synodo Tridentinæ, quæ duella ex orbe christiano exterminata vult, conformia?

Itaque provocanti ad duellum, respondendum est, duellum Christi legi contrarium, a sacris Conciliis, & summis Pontificibus damnatum, christianæ professionis homine esse prorsus indignum. Hæc est christiana responsio, non quam Busemb. suggerit, quæ Christum cum mundo conciliare irrito conatu nititur. *Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit*. Joan. 5.

Animadversio XXII.

Denique si vir nobilis in aula &c. vel militaris &c. sisteret se &c.

Busembaum cum suis antesignanis omnes ingenii nervos contendit, ut mundum cum Christo amico nexu conglutinet; quod est impossibile. Nam Christus Joan. 8. ait: *Vos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mundo*: & Joan. 15. v. 18. *Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit*: & v. 19. *Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus*.

Vir nobilis, aut militaris, qui ad duellum provocatus, sistit se, meræ, ut Busemb. fingit, defensionis gratia, cum spe prævalendi, privandus alioquin, ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, homo est de mundo; quærit enim, & amat quæ sunt mundi, dignitatem, officium, favorem Principis; & ne hæc amittat, Christo, & ejus legi nuntium mittens, duellum acceptat. Nam dum provocatus se sistit, idem est, ac si verbo dicat, *duellum accepto, nisi a provocatione desistas*. Dixi, meram defensionem fingi; quia vita defenditur, si duellum recusetur; ut si acceptetur, vita evidenti mortis periculo exponitur. Præterquamquod, quantumvis aliquis hujus artis peritus sit, in eo ne semper totum se esse polliceri potest, ut letales adversarii ictus tantum repellat, aut eludat, ejusque vitam numquam petat? Adde, quod qui in descripto casu se sistit, facto ipso duellum acceptans, nisi adversarius seipsum retractet, sui adversarii sceleri, & immani facinori consentiat, & cooperetur. Hinc ab Alex. VII. proscripta fuit hæc propositio n. 2. *Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat*: idem est, ne ob suspicionem ignaviæ, ut Busemb. ait, dignitate, officio, vel favore Principis privetur. Nam privatio dignitatis, officii, favoris Principis ob suspicionem ignaviæ, est ignaviæ nota.

At, inquis, privatio dignitatis, officii &c. non solum ignominiæ nota est, sed etiam notabilis emolumenti, & fortunarum jactura. Resp. At cur ignominiæ nota non excusat acceptantem duellum? Quia scilicet duelli acceptatio, detestabile scelus ex natura sua est: ergo illud excusari non potest, etiamsi recusans non solum ignominiæ notam, sed etiam fortunarum jacturam subeat; & ne hac de re dubitare quisquam possit, en propositiones a Bened. XIV. recens, hoc est anno 1752. quarto Idus Novembris proscriptæ. ** Prima propositio. *Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ, ac promeritæ spe perpetuo carere deberet, culpa, & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum*. Propositio 4. *Licitum est in statu hominis naturali acceptare, & offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit*.

Animadversio XXIII.

Fieri tamen potest ut neutra pars peccet ob ignorantiam invincibilem.

Ignorantia invincibilis ea est, quæ studio, & diligentia vinci non potuit: porro cum bellum gravissima res sit, ejus justitia virorum doctorum, & proborum ope diligentissime examinanda est: ex diligentissimo autem examine a doctis probisque viris suscepto veritas, si certa est, liquido eruitur; si obscura, jus anceps esse detegitur. Ergo ignorantia invincibilis, qua utraque bellantium pars certum jus belli sibi competere putet, locum habere non videtur. Nam si jus belli anceps sit propter rationes hinc inde probabiles, ab eo ex mox dicendis abstinendum est.

Animadversio XXIV.

Denique, licet sufficiat opinio probabilis de justitia belli &c.

Si

* Extat apud La Croix edit. postremam p. 265. ** Hæc Constitutio extat in lib. prodromo La Croixii p. 65.

Si versatilis probabilitas in omni re periculosissima, & aversanda est, ut initio hujus operis contra Busemb. & alios recentes ostendimus; multo magis fugienda est, cum de bello, unde infinitæ calamitates exsistunt, agitur.

Dum Busemb. ait, *sufficit opinio probabilis*, juxta suum opinandi modum, minorem quoque probabilitatem complectitur: ut si hæc propositio, *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem*, ab Innoc. XI. n. 2. damnata est; multo damnabilior est opinio Busemb., quæ supremo Principi in causa belli, in qua non de unius privati hominis fortunis, sed de populorum, ac infinitorum hominum bonis, & vita agitur, judicare permittit juxta opinionem minus probabilem, eamdemque sequi, & exequi. Principes tum humanitatis, tum caritatis lege ab effundendo humano, & proximi sanguine, maxime vero suorum subditorum, quos veluti filios diligere, quorumque utilitatem in suo regimine unice spectare necesse habent, animum maxime alienum, & aversum habere omnino debent. Hinc porro fit, ut bellum odisse, nec nisi urgente necessitate, compertaque ejusdem belli justitia suscipere debeant. Ita loquitur S. August. ep. 189. alias 205. ad Bonifacium, inquiens: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus a necessitate, & conservet in pace.*

ANIMADVERSIO XXV.

Imo, ut probabilius est &c. debet saltem plerumque ex caritate mox finiri.

Busemb. ait *probabilius*, ut in arbitrio belligerantis sit prosequi, si voluerit, bellum; addit *plerumque*, ut ejusdem cupiditati magis faveat.

At cum pars adversa competentem satisfactionem offert, sicuti Busemb. ipso fatente, inchoari non debet, ita cœptum finiendum est; quia oblata competente satisfactione, nulla justa relinquitur causa prosequendi bellum; ideoque si non intermittatur, non ex necessitate, sed ex arbitrio contra D. Augustinum mox citatum geritur. Prosequenti in hac hypothesi bellum jure imputatur *nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus, atque implacabilis animus . . . libido dominandi, quæ in bellis jure culpantur*, ut ait idem S. Doct. lib. 22. contra Faustum. Non solum ex lege caritatis, non solum *plerumque*, ut Busemb. loquitur; sed ex justitiæ vi, & semper inceptum bellum intermittendum est, cum pars adversa convenientem satisfactionem offert. Nec enim justitia ex summo etiam rigore aliquid amplius exigere potest. Justitia enim, æqualitas est: at per competentem satisfactionem æqualitas reparatur: ergo justitiæ satisfit: ergo nihil amplius postulari potest; ideoque bellum revocandum est. Id fatetur ipse Laym. lib. 2. tr. 3. c. 12 ass. 4. at addit, condignam satisfactionem esse ferme impossibilem, quia totus exercitus inique belligerantis in mortem tradendus esset. At hic probabilis benignitas in crudelitatem vertitur, etiamsi totus exercitus nocens esse ponatur, cum tamen totus fere nocens non sit. Nam ex D. August. lib. 22. contra Faustum c. 75. *vir justus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, civicæ pacis ordinem servans; cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel, utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Ex Busemb., & Laym. doctrina illud sponte consequitur, ut belligerantes, quibus verisimiles belligerandi rationes numquam desunt, bella non intermittant, nisi prout spes acquirendi, aut amittendi timor, hoc est *libido dominandi*, quam in bellis D. August. culpat, suaserit. Itaque nisi Busemb., & Laym. cum res injuste ablatæ, damnaque illata resarciuntur, belli expensæ refunduntur, & pro injuria irrogata aliquid satisfactionis loco ex æquo judicio offertur, nihil amplius ex ipso rigore justitiæ exigi potest, bellumque etiam cœptum finiendum est. Imo cum D. August. ep. 189. alias 205. ad Bonif. dicat, *Sicut rebellanti, & resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia jam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur*; multo magis misericordia debetur nondum victo, pacem poscenti, & æquam satisfactionem offerenti.

ANIMADVERSIO XXVI.

Hinc potest victos privare bonis etiam innocentes.

Princeps, *Dei minister est*, inquit Ap. Rom. 13. *vindex in iram ei, qui male agit*: porro bonorum spoliatio, vindicta est, & sane gravissima: ergo qui male non egerunt, bonis spoliari non possunt. Ipsi naturæ juri repugnat, ut innocentes pœna, sicuti est bonorum spoliatio, afficiantur.

Hinc Alex. III. in Conc. Lateranensi (habetur lib. 5. Dec. tit. 39. c. 2.) hanc legem belli tempore servandam tulit. *Innovamus, ut Presbyteri, Monachi, conversi, peregrini, mercatores, rustici euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, congrua securitate lætentur*: quæ lex cum ipsam naturæ æquitatem, & jus contineat, nulla contraria consuetudine aboleri potest. Inter armorum quidem furorem leges silere solent; nec tamen sana doctrina, militum, aut victorum crimina excusat.

ANIMADVERSIO XXVII.

Bonis tamen externis spoliari possunt, si &c.

Cur innocentes externis bonis spoliari possunt? Hæc spoliatio juri divino, & naturali ex mox dictis repugnat: ergo non licet. At Busemb. addit, „ si aliter finis belli obtineri non possit. " Resp. Finis belli aliter obtinendus, honestare non potest iniquam spoliationem, divino, naturalique juri repugnantem. Hæc ex natura sua mala, ex nullo fine licere potest. Si vita spoliari ab hoste justum bellum gerente non possunt, cur bonis spoliari possunt? „ Ratio est, inquit Busemb., „ quia, cum sint pars Reipublicæ, possunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reipublicæ dominio subsunt. " Resp. Ratio quidem valeret, si noxarum Reipublicæ forent participes; at cum innocentes sint, iniquum est, eos cum nocente Republica confundi. *Filius non portabit iniquitatem patris*: ergo ne filii quoque innocentes Reipublicæ noxiæ, hujus iniquitatem portare debent. Præterquamquod externa subditorum bona subsunt quidem Reipublicæ juri quoad justam vectigalium impositionem, & quoad legitimum, & rationabilem usum, non quoad proprietatem, & dominium, quod sine controversia ad subditos pertinet; ita ut Principes non domini, sed custodes sint bonorum ad subditos pertinentium.

Hinc cum Rex Achabus 3. Reg. 21. Nabothi subditi sui vineam perciperet, non pro imperio eam occupavit, sed aliam meliorem permutationis loco illi obtulit, aut justum argenti pretium. Quoniam vero impia Jezabel Achabi uxor Nabothum, quia tum permutationem, tum venditionem vineæ recusaverat, per calumnias, falsosque testes occidendum curaverat, virumque suum in defuncti vineæ possessionem miserat, Elias Dei jussu Achabo occurrit, illique exprobravit in hæc verba: *Occidisti, insuper & possedisti*. Nota in rem nostrem illud, *insuper & possedisti*.

At, inquit Wig. (p. 258. n. 218.) qui Busemb. sententiam sequitur, *horum bonorum spoliatio, est justa quædam defensio*. Resp. Non justa quædam, sed fictitia defensio est.

Defensio enim fictitia est, non justa, cum nulla præcessit impugnatio: at innocentium nulla præcessit impugnatio: ergo defensio fictitia est.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 641. reg. 59. hanc spoliationem excusat, si fit de iis rebus, *quibus hostes uterentur adversus eos, qui justum bellum gerunt, v. g. armis, navibus, equis, eorumque pabulo, & commeatu; & ideo*, inquit, *pagos, oppida, domos incendunt, agros populantur*. Ita sane fieri solet. At hoc quid aliud est, nisi innocentes ad extremam miseriam redigere? Licet ne homines nullius criminis reos extremis cladibus afficere? Tolerabile mihi videretur, eos spoliari armis, equis, navibus, quibus hostes uterentur, ea addita conditione, ut omnia opportune restituenda forent; at illos omnibus spoliari bonis numquam restituendis posse, in animum ego sane inducere non possum. Hujusmodi spoliationem naturæ juri, nedum caritati contrariam puto; eam vetari in decreto Alex. III. descripto ad cap. 4. art. 2. existimo; eam divinis legibus adversari opinor.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias &c. si v. g. &c.

Hic quoque valde suspicor excusari quæ fiunt, non doceri quæ facienda sunt. Illud mihi certum est, Dei cultum omnibus victoriis potiorem esse; nec victoriæ causa ea esse permissa, quæ Dei cultui contraria sunt. At Ecclesias, quæ sunt domus Dei, comburere, hostes in iis spoliare, & occidere, si illis veluti castris ad repugnandum utantur, Dei cultui contrarium est. Nec enim quia hostes Ecclesiam polluunt, & profanant, id aliis permissum est, nisi dicamus peccatum licere, quia alii peccant. Ergo &c.

Animadversio XXIX.

Capti vero in bello ex parte capientium injusto & fugere, & bona hostium secum auferre possunt.

Cur hostiam bona secum auferre possunt? „ In compensationem, inquit Laym. lib. 2. tr. 2. c. 13. num. „ 16. Dico 2. damni illati, vel debitæ mercedis pro„ pter præstita servitia. " Hoc vero intellige, dum captivorum creditum sit omnino certum, nec ulla spes sit illud obtinendi a debitoribus, nec Principum, aut Judicum ope juxta dicta l. 3. t. 3. c. 2. dub. 4. Resp. 2. c. 2.

Animadversio XXX.

Potest quidem aliquando (raro tamen &c.) dari urbs in prædam.

Id ponit quoque La-Croix p. 269. n. 885. Laym. id permittit, ut hostium pertinacia frangatur, ut militum languentium ardor excitetur, ut denique bellum expediri, & paa justa obtineri possit.

Hic ego ita ratiocinor. Mala quidem, & peccata minora permitti possunt, ut majora vitentur: at mala, & peccata urbis direptionem comitantia sunt longe iis majora, quæ ea permissa vitantur: templorum incendia, stupra, adulteria, sacrilegia, innocentium cædes, ac innumera mala raligioni, justitiæ, caritati contraria sunt indivulsa urbium direptionum consectaria; mala vero, quæ permissa direptione vitantur, aut nulla, aut exigua sunt, si eum his comparentur: ergo urbis direptio permitti numquam potest.

Meratricia, seu lupanaria permitti possa ea sola ratione dicantur, quia his permissis graviores libidines, ut adalteria, sacrilegia, peccata contra naturam vitari putantur. Edisserant nunc mihi qui urbium direptiones permitti posse ajunt, mala, & scelera majora, quæ impediantur permissis urbium direptionibus, & consequenter sceleribus, quæ ipsas consequuntur. Hic sana silent, nec habent, quo se defendant. Certum est, innumera, grandia, immania facinora, quæ a militibus in urbium direptione admitti solent, a belli ducibus permitti non posse sine gravissimo reatu: at hoc ipso, quod urbis alicujus direptionam permittunt, ea facinora permittunt; quia permissa urbis direptione, impediri teste experientia nequeunt. Ergo urbis direptiones sine gravissimo reatu permitti non possunt. Enim vero Laymanni rationes, propter quas urbium direptiones permitti posse affirmat, in hominum militariam consilio, & cœtu valere forte possunt, apud sanos Theologos (sit venia dicendi licentiæ) ridiculæ sunt. An ut hostium pertinacia frangatur, ut militum ardor excitetur, ut justa pax facilius obtineatur, innumera, & immania scelera permitti possunt?

Harum politicarum rationum causa vel unum peccatum permitti posse, dicere, aperte nefarium est. Hoc enim nihil aliud esset, nisi divina humanis fabdere. Quamquam hostium pertinacia victoriis frangitur, non sævitia in victos; paa facilius obtinetur clementiæ, quam crudelitatis usu, & fama. Milites liberali, & justa præmiorum distributione accenduntur, scelerum permissione ad militarem disciplinam excutiendam, & ad seditiones excitantur.

Dum autem urbs spoliatur injuste, gregarios milites tantum teneri ad damnum quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet Dian.

Hac de re ita loquitur S. Raym. apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 648. reg. 22. „ Quid si plures fuerunt „ raptores quasi pares, quia nullus induxit aliam ad „ eundum, vel erat aliquis dominus alterius, sed quilibet per se ivit? Ad hoc credo dicendum, quod si „ vadunt insimul, quasi sint unus exercitus, quilibet „ teneatur in solidum; quia in tali casu quilibet juvat „ alios, & facit eos fortiores. Isti enim possunt dici „ squamniæ se pramentes, de quibus loquitur Job 41. „ *Corpus illius, quasi scuta fusilia, compactum squamnis se prementibus*. Facit ad hoc ext. de homic. cap. „ *Sicut dignum*; & omnes sunt cooperatores. Quare „ qailibet tenetur in solidum. Alias si non iverunt simul, sed quilibet per se separatim faciebat damnum, „ quilibet tenetur pro eo, quod fecit. Vel forte in utroque casu posset tolerari, quod quilibet satisfaceret „ de his, quæ habait, & induceret alios pro possa ad „ satisfaciendum. Sed primum dictam est tutius. "

Ceterum gregarii milites totius exercitus damnum reparara nequeunt; ideoque ex impotentia a totius damni reparatione eximuntur.

Animadversio XXXI.

Milites peccant &c. si auferant &c. nisi tamen sint in extrema, vel saltem gravi necessitate.

Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi, est propos. 36. ab Innoc. XI. proscripta. Ergo doctrina Busemb. permittentis militibus auferre, aut extorquera ab invitis in gravi necessitate, damnata est.

Animadversio XXXII.

Repressalia licita sunt his conditionibus &c. 6. ut non concedantur in personas ecclesiasticas.

Ergo juxta Busembaum concedi possunt in quascumque non ecclesiasticas personas etiam innocentes; quarum bona occupari posse diserte affirmat Laym. l. 2. t. 3. c. 12. num. 13. Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 641. reg. 19. ad repressaliarum justitiam requirit, ut *in personas innocentium non sæviatur; quia æquitati naturali contrarium est, alium pro alio in persona prægravari*. At æquitati naturali illud etiam repugnat, ut in bonis quoque alius præ alio prægravetur. Si Princeps suos subditos innoxios pro noxiis privare bonis non potest, cur alienos potest? Pro culpa, inquis, Principis jus reddere renuentis. At pro Principis culpa jura principatus occupari possunt, ut pœnam luat, qui culpem admisit; innocentes vero subditos pro Principis culpa puniri posse, justitia non patitur. Hinc illud oraculum, *Filius non portabit iniquitatem patris*.

Gregorius X. in Conc. gen. Lugdunensi (habetur in sexto lib. 5. t. 8.) ait: *Etsi pignorationes, quas vulgaris elocutio repressalias nominat, in quibus alius pro alio prægravatur, tamquam graves legibus, & æquitati naturali contraria, civili sint constitutione prohibita; ut tamen earum prohibitio in personis ecclesiasticis tanto amplius timeatur, quanto specialius inhibentur, eas concedi contra personas prædictas, seu bona ipsorum, aut quantumcumque generaliter prætextu cujusvis consuetudinis (quam potius reputamus abusum fore) concessas, ad illas extendi, præsenti decreto districtius inhibemus*. Repressalias æquitati naturali absoluta contrarias ait, quia unus pro alio prægravatur, hoc est quocumque modo prægravetur; quem sensum sequentia quoque verba, *ut tamen earum prohibitio* &c. aperte habent.

Animadversio XXXIII.

Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata &c. fiunt capientium postquam ea in sua prædia deportarunt . . . Dian. contra Durand. docet, hanc sententiam esse in praxi tutam.

Ego eam minime tutam puto. Bona enim injuste ablata sine ulla controversia ejus sunt, cui per injuriam fuerunt erepta; nec legitimi domini esse desinunt, quia in alias a furibus, aut violentis raptoribus manus transierunt. Hoc est naturæ jus: ergo jure naturæ bona ab iis justo bello ablata, qui ea injuste possidebant, suis legitimis dominis sunt restituenda. Huic porro juri naturæ nullum positivum jus derogare potest; qui jus positivum legis vim non habet, nisi juri naturæ sit consentaneum.

Justum bellum jus quidem tribuit, ut bona hostium injuste bellantium occupata in victorum dominium transeant, non illorum, qui nullam intulerunt injuriam. Qui contra sentiunt, innocentes puniri posse ponunt; quod naturali, divinoque juri aperte adversatur.

At inquit Laym. num. 14. mox cit. hoc jus introduci potuisse boni communis causa, tum ad excitandos militum animos, tum ad innumeras lites, quæ facile oriri possent, tollendas.

Resp. Bonum commune procuratur juris naturæ observatione, non violatione, quæ non solum unius populi, sed omnium gentium bonum lædit: militum animi non rapinis, sed justis spoliis excitandi sunt: lites non latrociniorum tuitione, sed pœna tollendæ sunt. Nam Innoc. III. cap. *Sicut* 29. tit. 24. lib. 2. Decret. quem Laym. pro se citat, nihil prorsus habet, quod illi faveat. En verba summi Pont. eo cap. *Si constiterit, quod prædictus H. injuste bellum moverit, contra I. ipsum H. inducere studeatis, ut universa per hujusmodi violentiam occupata restituat conquerenti*: quæ verba ne per somnium quidem Laym., & Busemb. favent.

CAPUT II.

De sexto præcepto, & nono.

Non mœchaberis, & non concupisces &c.

Conjungo hæc duo præcepta, quia utroque idem explicite, vel implicita prohibetur, scilicet pec-

peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Eſt autem luxuria inordinatus appetitus, vel uſus delectationis, ſeu ſeoſus venerei, qui fit cum commotione ſpirituum generationi ſervientium, circa partes corporis venereas; ita ut appetitus, vel delectationes aliæ, etſi etiam ſenſitivæ, aut ſenſitivorum, ſi tamen non ſint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non ſpectent ad luxuriam. Porro actus, ſeu peccata luxuriæ diſtinguuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ eſt deciſio ſeminis, ut ſunt actus interni deſideriorum, & oblectationum moroſarum, qui ſpeciem ſumunt ab objectis; & perfectos, ac conſummatos, qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rurſus ſunt duplices. Alii enim ſunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ (etſi per deformitatem ſuperadditam aliquando ſpecie differant) v. g. adulterium, inceſtus &c. Alii innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones a natura inſtitutæ, v. g. identitas ſpeciei, vas debitum &c. non ſervantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis variatur ſecundum modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes.

D U B I U M I.

An, & quanta peccata ſint oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium?

Reſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum ab intentione, & delectatione ſenſitiva, & ſenſitivorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde ſciendum, intentionem, & ſenſum venereorum eſſe mortalem, & excludere a regno cælorum, ſecundum Apoſtolum ad Gal. 5.

Unde reſolves.

1. Oſcula, amplexus, aſpectus, tactus, & ſimilia, ſi extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxurioſi, vel ob delectationem veneream, etiamſi non illam perfectam, quæ eſt in ſeminatione, ſunt tamen ſemper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, ſunt impudica, & natura ſux talis delectatio tendit ad perfectam. Fill. *t. 30. c. 9. num.* 294. Leſſ. *l.* 4. *c.* 3. *d.* 8. Sanchez *l. 9. d.* 46.

2. Tales actus ſunt ejuſdem naturæ cum perfectis, ſive conſummatis: ideoque in confeſſione explicandum, utrum ſint habiti cum ſimili ſexu, an diverſo, cum libera, an conjugata, cognata, perſona ſacra, &c. Leſſ. *d.* 15. Sanch. *l.* 1. *c.* 2.

Animad. I. 3. *Oſcula, amplexus, compreſſiones manuum, & ſimilia non obſcœna, ſi fiant tantum officii, aut moris patrii, aut amoris honeſti, vel benevolentiæ augendæ cauſa, etiamſi delectatio venerea ſuboriatur* (modo in eam non conſentiatur) *non ſunt peccata*. Leſſ. Fill. *l. c. num.* 171.

Animad. II. 4. *Si vero iſta fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curioſitate, levitate, petulantia, imo etiam ſenſualitate, ſive affectu ſenſuali, ac naturali* (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus cauſa, etſi præter intentionem ſuboriatur, ea repulſa, ac tunc abſtinendo ab illis) *venialem culpam non excedunt*. Vide Fill. *hic*, Leſſ. Sanch. *l.c.* Dian. *p.* 4. e. 4. *R.* 136. *Contrarium tamen eſt tutius*. V. Trul. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 12. *n.* 8.

Animad. III. 5. *Idem dicendum de tactu, & aſpectu inhoneſtarum partium corporis proprii*, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, ſed ex curioſitate tantum, aut levitate, ſecluſo tamen ſcandalo, & periculo conſenſus venerei. Imo, ſi tactus talis, aut aſpectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, ut v. gr. ſi frictione extinguere velis pruritum non venereum; dummodo tamen abſit periculum pollutionis, aut conſenſus in eam, ſi improviſe præter intentionem forte obveniret. Leſſ. *n.* 63. Fill. *n.* 214. Sanch. *l.* 9. *d.* 31.

6. Tactus nudi, & aſpectus partium inhoneſtarum alterius corporis, maxime diverſi ſexus, aut concubitus humani ex curioſitate (nam de neceſſitate aliud eſt) etiam ſecluſo affectu venereo, videntur non poſſe excuſari a mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: niſi tamen aſpectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, ut hæc abſint. Sanch. *n.* 23. & 29. Fill. *n.* 218. Laym. &c.

7. *Aſpectus vero, & ſubinde etiam* (*rarius tamen propter periculum adjunctum*) *tactus, ex petulantia, vel curioſitate, partium inhoneſtarum alterius corporis, ejuſdem tamen ſexus, citra affectum, & periculum conſenſus venerei*, excuſari poſſe a mortali, ut v. g. quando ſimul aliqui natant, vel lavant, docet Laym. *l.* 3. *ſ.* 4. ex Sanch. *l.* 5. *mor. c.* 6. *n.* 12. 13. & *n.* 27. & 28. Trul. *d.* 12. *n.* 15. Animad. IV.

8. *Verba turpia, lectio obſcœnorum, ſpectatio comœdiarum turpium, cantiones inhoneſtæ, geſtus, litteræ, & dona amatoria*, ſi tantum fiant ex curioſitate, vel vano ſolatio, non ſunt mortalia; ſecus tamen, ſi fiant vel animo inhoneſto, ſive venereo, *vel cum periculo ruinæ ſpiritualis ſui, vel aliorum*. Sanch. *d.* 46. *q.* 3. Fill. *t.* 30. *c.* 10. *q.* 3. Animad. V.

9. *Choreæ*, niſi malo fine fiant, *aut cum periculo aliquos, aut ſeipſum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumſtantia mala, ſecundum ſe non ſunt malæ, nec actus libidinis, ſed lætitiæ*. Quando vero ſancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abuſu. V. Caj. v. *Chorea*. Fill. *num.* 223. Animad. VI.

10. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem peccant mortaliter: quia ſunt ruina proximi; cum moraliter certum ſit, multos inde ad peccatum incitandos. Fill. *n.* 211. Similiter Magiſtratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet Hurt. & concedit Bald. ſi auctoritatem illis præſtent, approbent, vel foveant: addit tamen poſſe aliquando excuſari, ſi ad majus malum impediendum non puniant, & tantum tolerent. Vide Dian. *p.* 5. *t.* 15. *R.* 82.

11. Perſona ſoluta permittens ſe tangi ab alia, tactu, qui vulgo cenſetur pudicus, ut prehenſio, contrectatio manus, amplexus, & oſcula juxta morem patriæ, non peccat, niſi ei conſtet fieri pravo affectu; huic enim cooperari non licet. *Docet tamen Fill. etiam tunc admitti poſſe, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos* (*ut mamillarum, & obſcœnarum partium*) *vel oſcula furtiva, & moroſa, vel indecentia, peccat*: quia præſumitur affectus malus. V. Fill. *l.* 30. *n.* 169. & inf. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 2. Animad. VII.

Quæres, an, & quatenus liceant tactus, aſpectus, &c. inter conjuges, vel ſponſos?

Reſp. 1. Conjugibus licent, ſi referantur ad copulam; ad hanc enim licite ſe excitant. *Alio autem fine, v. g. voluptatis cauſa ſi fiant, ſunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohoneſtat, ac defectus debiti finis non eſt mortalis; niſi tamen habeantur cum periculo pollutionis*: quæ cum iis ſit illicita, eo caſu erunt mortalia, regulariter ſaltem. Sanch. *l.* 9. *d.* 46. *n.* 7. Fill. *n.* 357. & alii. Animad. VIII.

Reſp. 2. Sponſis tactus impudici non licent; *pudici vero in partibus honeſtis licent, ſi ex iis tantum intendant delectationem ſenſitivam*; ſecus, ſi veneream. Sanch. *l.c. n.* 50. &c. Bon. *p.* 9. *n.* 6. &c. Animad. IX.

D U B I U M II.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales?

Reſp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura inſtituit; v. g. quando ſervantur ſexus diverſus, ſpecies eadem, vas, & modus naturalis, &c. *Vide in princ. hujus cap.*

Unde reſolvitur tales eſſe has ſequentes, quæ ideo in confeſſione ſunt exprimendæ.

1. Eſt fornicatio, quæ eſt concubitus ſoluti cum ſoluta (hoc eſt, quæ ſit libera a voto, matrimonio, religione) ex mutuo conſenſu. Ad hanc reducitur 1. Concubinatus, qui eſt fornicatio continuata. *Unde concubinarius, ſicut & meretrix, ordinarie non debet abſolvi, niſi dimiſſa concubina, aut* Animad. X.

mu-

muliere suspecta, cujus retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 8. Navar. *c.* 3. Filliuc. *t.* 30. *c.* 2. *n.* 56. 2. *Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem gravior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsa*, ut docet Rod. *t.* 3. *c.* 109. Sanch. *de matr. t.* 1. *l.* 1. *d.* 2. *n.* 6. Fag. *t.* 1. *l.* 4. *c.* 3. Fill. *t.* 2. *tr.* 30. *c.* 2. *n.* 53. contra Covar. Vivald. Ledes. Azor. *quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam censet* Dian. *p.* 1. *tr.* 7. *R.* 5.

Animad. XI. 2. *Stuprum, hoc est desloratio virginis, ipsa invita, quia si consentiat, erit tantum fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda*, ut probat Less. & Sanch. *l.* 7. *disp.* 12. contra Nav. Azor. & alios.

3. Raptus, cum scilicet persona aliqua (sive masculus, sive femina, sive nupta, sive innupta) libidinis causa abducitur illata vi sive abductæ, sive

Animad. XII. iis, quorum potestati subest. *Si quæ tamen sponte discedat cum amasio insciis parentibus, non erit proprie raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi.* Lug. *d.* 16. *n.* 137. Fill. *n.* 10. Vid. Bon. Idem dicit Dian. *p.* 1. *t.* 7. *R.* 37. ex Less. *l.* 2. *c.* 19. *d* 1. Sanch. *de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 4. *n.* 5. *&c.*

4. Adulterium, cum scilicet uterque, vel alteruter coeuntium est conjunctus matrimonio, etiamsi adulterantis conjux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat injuria; fit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic præcepto. Quod si femina adulterans sit conjugata, gravius habetur, quam si vir, propter incommoda graviora, v. g. damnum veri heredis, prolis incertitudinem, &c. Si vero uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, quia sunt duæ injuriæ in utriusque conjugem, in confessione exprimendæ. Fill. *t.* 26. *c.* 4. *n.* 85. & 89.

5. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine usque ad quartum gradum, eo gravius peccatum, quo gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, ut habet Navar. *c.* 6. Card. Lugo *d.* 16. *n.* 312. Sicut etiam multo gravior est incestus cum consanguinea, quam cum affine in eodem gradu, v. gr. cum matre, quam cum noverca; cum sorore propria, quam cum sorore uxoris; & rursus gravior est cum affine, quam cum cognato spirituali, vel legali. Addi vero debet, si in primo gradu fuerit, utrum cum matre, an cum filia, an sorore. Card. Lug. *l. c.* & Escob. *de actibus humanis E.* 2. *c.* 6. ubi

Animad. XIII. ex Hurt. *d.* 9. *de pœn. dis.* 4. *Probabile dicit, incestum in eodem gradu, & linea, ejusdem esse speciei* (eo tamen graviorem, quo gradus est vicinior stipiti) *& satis esse dicere, Habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem revocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis; cum proprie non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in confessione, exprimendam esse*, probat Sanch *l.* 7. *de matr. d.* 55. Con. *d.* 32. Fagund. & *ceteri probabiliter* contra Sa, v. *Confessio*, & Dian. V. Card. Lugo *n.* 355.

6. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violan-

Animad. XIV. tur, sunt locus, & persona. *Unde sacrilegium est* 1. *Omnis actus luxuriosus exterior (qualis etiam est v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici.* V. Lugo *n.* 464.) *in loco sacro, hoc est templo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat a conjugibus ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam.* 2. Omnis actus luxuriosus tam interior, quam exterior in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: *circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, utrum fuerit votum solemne, an simplex: sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v. g. quia est Sacerdos, & Religiosus: quia moraliter est una numero malitia.* Sanchez *de matr. l.* 7. *d.* 27. *n.* 7. Henr. & ceteri, quos citat Dian. & sequitur *p.* 1. *t.* 7. *R.* 3. Card. Lugo, *d.* 16. *de pœn. s.* 4. Bon. *q.* 4. *p.* 17. Escob. *E.* 8.

DUBIUM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cum contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita ut juxta tales modos species varientur, hinc resolvitur, tales species esse sequentes.

1. Est congressus inordinatus, hoc est innaturalis, sive indebitus concumbendi modus, cum scil. servatur quidem identitas speciei, diversitas sexus, & debita naturæ organa, sed inordinato tantum modo acceditur: v. g. cum vir succumbit, vel aversè accedit more pecorum, vel a latere, vel stando, aut sedendo, aliave ratione insolita: quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, aut effundendi seminis; alias, si hoc periculum caveatur, aut non sit, eo quod matrix feminæ satis attrahat semen, & retineat, ut fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit: & veniale grave, imo nullum, si gravis causa adsit, v. g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio sive utriusque, sive alterutrius conjugis aliter fieri non patitur. Fill. *tr.* 30. *c.* 8. *q.* 8. *n.* 156.

2. Molities, sive pollutio, & est, cum absque congressu, seu copula, voluntarie procuratur fluxus seminis, sive id foras effundatur, uti in maribus, sive intus diffluat in matricem, ut in feminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpe aliam habet adjunctam, ut v. g. fornicationis, adulterii, incestus, &c. cum quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicujus personæ liberæ, conjugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie v. sequenti dubio.

3. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum femina, sed extra vas naturale. Potest enim simul habere alias malitias, v. g. adulterii, si fiat cum conjugata; incestus, si cum consanguinea. Bon. *q.* 4. *de matr. p.* 11. *n.* 1. Filliuc. *l. c. n.* 158.

4. Sodomia perfecta, & est congressus duorum ejusdem sexus, ut maris cum mare, vel feminæ cum femina, & potest etiam habere alias malitias adjunctas, v. g. incestus: *quo casu cognationis gradum non necessario explicari docet Escob. de act. hum. E.* 2. *c.* 6. *sed satis esse dicere, Coivi cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem.* Ita ille. Animad. XV. Explicandum tamen esse, fuerisne agens, an patiens, dicit Card. Lugo *d.* 16. *n.* 423. contra Dian. *tom.* 2. *t.* 4. *de sacram. R.* 159. & *p.* 6. *t.* 6. *R.* 36.

5. Bestialitas, quod est gravissimum inter omnes; & est congressus, in quo non servatur identitas speciei; v. g. si homo coeat cum bestia, sive ejusdem sexus sit, sive non. Neque opus est explicare, qualis sive cujus speciei fuerit: quia est differentia tantum materialis, & in genere entis, non autem formalis, & in genere moris. Escob. *E.* 2. *c.* 6. Fill. *t.* 2. *tr.* 30. *c.* 7. *n.* 131. Huc revocatur peccatum cum dæmone succubo, vel incubo. Cui peccato superadditur malitia contra religionem, & præterea etiam sodomiæ, adulterii, vel incestus, si affectu viri, vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso cum dæmone coeat. V. Bon. *de matr. q.* 4. *p.* 12. Fill. *n.* 162.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Resp. Auctoritate Scripturæ, quæ molles a regno cælorum excludit, 1. *Cor.* 6. docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directe mollitiem, ne causa quidem sanitatis, ac vitandæ alias certæ mortis. Causam dat Sanch. *l.* 9. *d.* 17. quod natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni eventu, homini denegarit, eo quod adeo vehemens sit in ea re sensus voluptatis, ut homines passione excæcati passim sibi facile persuaderent, habere se justam causam irritandi seminis, unde plurima, gravissimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. Navar. *c.* 16. Less. & commun.

Unde resolves.

1. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medii inter urinam, & semen (cum quo coloris, & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, &, si proveniat sine omni commotione sensus venerei, ut quandoque fir, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit Cajet. Si vero fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi servientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. Sanch. *l.* 9. *d.* 45. *n.* 32. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *n.* 18.

2. Si semen judicio medicorum transivit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. Sanchez *l.* 9. *de matr. d.* 17. *n.* 16. Fill. *t.* 30. *c.* 8. *n.* 150. Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 8. §. 1.

ANIMAD. XVI. 3. *Non tenetur quis (modo tamen absit periculum consensus in voluptatem, nec voluntarie promoveat) impedire pollutionem sponte sua evenientem, aut jam cœptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causa sinere, ut natura se exoneret; quia id non est procurare, sed pati, ut effluat, quod alias corruptum sanitatem læderet. Unde idem admittit Sanch. etiamsi orta esset prius ex culpa; modo de ea doleat, & consensum ulteriorem abstrahat, additque plerumque expedire* munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. Sanch. *d.* 17. *n.* 17. Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 10.

ANIMAD. XVII. 4. *Licitum est ob finem honestum, v. gr. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modo desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & sine peccato facta: quia objectum istius desiderii, & gaudii non est malum:* quamquam ejusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene observent. Less. *d.* 14. *n.* 15. Laym. *n.* 17.

ANIMAD. XVIII. *Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, prævidet inde naturaliter secuturam pollutionem (idque multo magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modo absit periculum consensus in delectationem, non tenetur abstinere a tali actione, quia prosequenti suum jus non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis*, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiæ, tangere se ex necessitata, feminas caute, & cum necessitate alloqui, *osculari, amplecti juxta morem patriæ, si alioqui incivilis habendus esset*. Quod si tamen periculum esset consentiendi in delectationem (quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus) a causa illa, quantumvis licita, abstinendum esset: proindeque Confessarius tali casu teneretur relinquere officium. Fill. Sanch. *l.* 9. *d.* 45. Navat. *cap.* 16. Laym. *n.* 16. Monet autem Laym. eum, qui in actionibus honestis, & utilibus talem miseriam experitur, facilius liberari contemnendo, quam æstimando; quia imaginatione, & timore augetur.

6. Si pollutio secutura prævideatur ex re illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata, ut sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis; mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens moraliter in

ANIMAD. XIX. effectum consentire censetur. *Quod si res illa sit causa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis est v. gr. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modo pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensus) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens non ideo velle censetur effectum*. Fill. *tr.* 30. *c.* 8. *q.* 6. *num.* 152. Sanch. *l. c.* Less. *l.* 4. *c.* 3. *d.* 14. V. Dian. *p.* 5. *t.* 3. *R.* 4. *Addunt quidam* DD. *hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; ut, si causa sit peccatum mortale, etiam ipsam fore mortalem: si sit veniale, venialem:* si vero causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore (secluso semper periculo consensus:) hinc venialem v. g. esse illam, quæ provenit ex lectiona curiosa, vel aspectu per se non mortali. Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 9. ex Lopez, Henr. Vasq. Bonac. *de matr. p.* 10. V. Dian. *p.* 1. *t.* 2. *misc. R.* 56.

7. Pollutio in somno facta est mortalis. 1. si ANIMAD. XX.
ante directe, vel formaliter est procurata, *& causa non est retractata. 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream; alias non*. Fill. *qu.* 5. *num.* 148. Trull. *loc. cit. num.* 9.

Quæres, an mutua pollutio inter mares, vel feminas procurata sit mollities tantum, an sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem absque concubitu, esse tantum mollitiem; si vero fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua conjunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam sodomia. Fill. *t.* 30. *c.* 8. Plura de tota hac materia vide infra *l.* 5. *c.* 1. *d.* 2. *a.* 2. de peccato in genere, & Auctores citatos.

Animadversio I.

O*Scula, amplexus &c. si fiant tantum &c. etiamsi delectatio &c. modo &c. non sunt peccata.*

„ Quod tamen periculosum est, inquit S. Antoninus „ p. 2. t. 15. c. 1. apud Nat. Theol. t. 2. p. 631. & ideo „ cavendum est ab his inter virum, & mulierem etiam „ religiosos. *Bonum est* (inquit Apost.) *mulierem non* „ *tangere*. Nam, ut dicitur Eccli. 3. *qui tetigerit picem*, „ cui similis est mulier, *inquinabitur ab ea*. " Hactenus sanctus vir. Multo vero magis ab iis abstinendum est, si delectationem veneream in iis suboriri expertus quis sit.

Si enim eam delectationem, seu motum venereum per eos tactus quis velit, & quærat, est certa mortifera culpa, ut omnes tenent fatente ipso La-Croixio n. 893. p. 271. & patet ex propos. 40. ab Alex. VII. damnata, quæ ita habet. *Est probabilis opinio, quæ dicit tantum esse veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis*. At etiamsi veneream delectationem in iis non quærat, nec illi consentiat, sed eam solum prævideat, non semper mortaliter in iis peccari aliqui quidem apud La-Croix loc. cit. sentiunt, modo periculum consensus absit; & fatente ipso La-Croixio „ sententia illa est probabilis, attamen pericalosa pro pra„ xi. " Si pro praxi periculosa est, pro praxi cavenda est; quia *qui amat periculum, peribit in illo*, quamvis a fautore probabilitatis probabilis dicatur.

Animadversio II.

Si vero ista fiant ex aliqua veniali vanitate &c. imo etiam sensualitate, sive affectu sensuali, & naturali (dummodo &c.) venialem culpam non excedunt. Contrarium tamen est tutius.

Si contrarium tutius est ipso Busembao fatente, explosa versatili probabilitate, quæ in lubrico semper versatur, hoc sequendum est. Periculum venereæ delectationis in his tactibus, & osculis ex vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantia libatis, longe majus est, quam si ex patriæ more fiant: ergo multo magis cavenda sunt; præsertim cum hæc fieri non soleant, nisi familiaritas, & propensio animi, quæ periculum augent, præcesserit.

At vero distinctio naturalis tactus sensualitatis a venerea in iis, qui mulieres tangunt, & osculantur, inanis & fictitia est, & ad libidinem fovendam solum utilis. Sensus quidem tactus a sensu venereo distinguitur. At dum vir mulierem tangit, aut osculatur ex sensualitate, non tactus, sed veneream sensualitatem quærit.

At Busemb. inquies, loquitur in hypothesi. Resp. Hypotheses fingere, quæ nunquam accidunt, non solum inanis res est, sed quoad mores periculosa. Hinc enim occasio facila oritur excusandi, hoc est fovendi mortiferas libidines prætextu naturalis sensualitatis tactus. Fingamus, inquis, saltem ingenii exercendi causa, virum tangentem, aut osculantem mulierem quærere solum delectationem naturalem tactus, qualis percipitur ex lævigati, aut mollis corporis contrectatione: est ne hic letalis culpæ reus? Resp. Maxime; & ratio est, quia illa tactus ex natura sua est proximum periculum libidinis, seu consensus in veneream libidinem. Corruptio na-

tinæ,

turæ, proclivitas ad lasciviam, vis muliebris illam excitandi, ac moralis impossibilitas separandi in tactu mulieris sensum tactus a sensu venereo id aperte evincunt. In hæc sensa non solum loquitur P. Concina Theol. t. 4. p. 432. q. 4. & in ep. theol. mor. p. 27. sed ipse P. La-Croix, qui n. 894. ait: „ Quia autem quandiu sumus in hoc mortali corpore non videtur moraliter possibile, ut cum tali delectatione sensibili (loquitur in nostro casu) deliberate quæsita, & admissa non adsit periculum proximum delectationis venereæ, hinc Mendo n. 93. & Sporer in Tyr. Sac. p. 4. n. 531. recte dicunt, hanc sententiam (quæ ait, non esse mortalem delectationem in præsenti casu) non esse practice probabilem. "

Adde, quod hac præsertim in re iniquitas sibi mentiatur, & appellet, aut etiam putet naturalem tactus sensationem, quæ reipsa venerea est.

ANIMADVERSIO III.

Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprii.

Si hic tactus, aut etiam aspectus ex sensualitate fictitia tactus fieri dicatur, ex mox dictis culpa mortalis est; si absque ille sensualitate, & sine ulla prorsus necessitate fiat, cum sit valde turpis, & impudicus, culpa lerali vacare mihi non videtur. Apostolus enim 5. ad Gal. inter opera carnis e regno Dei excludentie hæc numerat, *fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria*. Negari ne potest, tactum, & aspectum inhonestarum partium corporis proprii sine ulla necessitate habitos, impudicitiam includere? ergo negari non potest, eos e regno cælorum excludere.

ANIMADVERSIO IV.

Aspectus vero, & subinde etiam (rarius tamen &c.) tactus ex petulantia &c. citra affectum, & periculum, excusari posse &c. docet &c.

Si tactus inhonestarum partium proprii corporis sine nulla necessitate habitus ex Apostoli doctrina mox recitata, mortalis culpa merito putatur; multo magis idem dicendum de tactu, aut etiam aspectu talium partium alieni corporis. Nam dum Bus. addit *citra periculum consensus venerei*, fingit quod nunquam accidit. Itaque P. Concina Theol. t. 4. p. 435. n. 17. hos tactus inter culpas mortales merito recenset; quia *pudori & honestati valde repugnant, & vehementer provocant ad lasciviam, pollutionem, aut sodomiam. Excipiendi sunt*, inquit, *pueri natantes, qui casu, & absque ulla prava intentione se tangerent. A culpa tamen gravi eos non excusarem, si deliberato animo, & data opera in dictis partibus se tangerent.* Hactenus ille.

ANIMADVERSIO V.

Verba turpia, lectio obscœnorum &c. si tantum fiant &c. non sunt mortalia.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 626. reg. 5. contra ait: „ Verba impudica, & obscœna proferre, turpiaque cantica componere, & canere, letale ut plurimum peccatum est. " Ratio est, quia ut plurimum ad libidinem provocant. Hinc Apost. 1. ad Corinth. 15. ait: *Nolite seduci:* quasi nos contra Bus. doctrinam, qui e verbis turpibus, lectione obscœnorum, spectatione comœdiarum turpium, cantionibus inhonestis periculum ruinæ spiritualis sui, vel aliorum aliquando abesse ponit, munire nos voluerit: *corrumpunt bonos mores colloquia prava*. Multo vero magis gestus, litteræ, & dona amatoria, sui, & aliorum ruinæ spiritualis periculum continent; ideoque ex natura sua, & ut plurimum letales culpæ sunt.

ANIMADVERSIO VI.

Choreæ, nisi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, secundum se non sunt malæ &c. sed actus lætitiæ.

Intellige sunt actus lætitiæ diabolicæ, ideoque malæ; cujus rei illud evidenti argumento est, quod homines vere probi ab iis abstinent, & abstinendum putant. *Choreæ*, inquit S. Franciscus Salesius p. 3. introd. ad vitam dev. cujus verba in latinum verto, *ex natura sua adiaphoræ sunt; sed eo modo, quo fieri solent, ad vitium valde declinant, ideoque periculorum plenæ sunt. Chorea mundana est circulus, cujus centrum est diabolus, & cujus circumferentia sunt angeli ejus circumstantes; & ideo raro vel nunquam sine peccato fit.* In hæc sensa loquuntur Sancti, & Patres omnes, ac recenter D. Carolus Bor. apud Nat. Theol. t. 2. p. 630. reg. 8. & Bened. XIV. apud Concinam Theol. t. 4. p. 425. n. 9. qui subdit: *Cum hæc ita se habeant, quis negare ausus fuerit, choreas (etiamsi speculative loquendo culpa careant) vitiosas esse, & communiter in praxi peccatorum plenas?* Frustra, & falso Bus. ait, Patres, qui choreas valde reprehendunt, loqui de turpibus, & earum abusu; loquitur enim de choreis *communiter*, ut in praxi fiunt; uti de iis loquitur S. Franciscus Salesius, S. Carolus Borom. Bened. XIV. Hinc Ecclesiall. c. 19. ait. *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius... propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.* Si plura cupis, lege Concinam Theol. t. 4. p. 409. c. 3.

ANIMADVERSIO VII.

Docet tamen Fill. etiam tunc (hoc est, si ei constet fieri pravo affectu) *admitti posse, ne tangens infametur.*

Id admittit etiam Concina Theol. t. 4. p. 437. n. 23. subdit tamen: „ Verum raro accidere potest ut nequeat mulier absque scandalo repellere libidinosum osculatorem. " At D. Antoninus apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 631. reg. 9. ait: *Quæ permittit, hæc sibi fieri ab eo, quem æstimat ad hoc moveri amore libidinoso, mortaliter peccat; quia facientem, & consentientem par pœna constringit, ut dicitur can. 2. q. 1. c. Notum.* Loquitur autem de osculis, manuum tactibus, & amplexibus ex patriæ more. Si hæc culpa ex parte mulieris consentientis, ex natura sua mortalis est, ut reipsa est, excusari certe non potest ex fine vitandi infamiam lascivi hominis, qui eam suæ culpæ vertere debet. Nulla scilicet ex causa peccare, aut alterius peccato consentire licet. Si mulier lascivi hominis tactui, aut osculo consentire posset, ne ille infamiam subiret, non intelligo, cur ejus quoque concubitum pati non posset, ne clamando, & resistendo ejus crimen proderet. Hoc posterius non licet: ergo ne prius quidem licet. Probatur propositio. Nam inter concubitum, & tactum lascivum aliud discrimen non est, nisi quod tactus minor culpa est, concubitus major, utraque tamen mortalis: ergo mulier aut neutrum, aut utrumque pati potest, infamiæ, aut mortis suæ, vel alienæ vitandæ causa. Nec ad rem facit, si dicas, in concubitu majus esse venerei consensus periculum. Nam ipsa voluntaria permissio, seu passio concubitus ex se mortalis est, præciso quocumque alio consensu, & periculo; quæ si vitandæ mortis, aut infamiæ causa liceret, Dei adjutorium omni periculo majus, de tam gravi necessitate urgente merito sperandum esset. Probatur assumptio. Nam Lucretiam Romanam, quæ, ut se ab infamia liberaret, concubitum passa est, S. Augustinus gravissime reprehendit. Nonnulli quidem docuerunt, castam Susannam potuisse senum libidinem pati, ut suam infamiam, & mortem vitaret; at hanc corruptam opinationem tum Nat. Alex. Theol. t. 2. cp. 104. tum Concina Theol. t. 4. p. 455. c. 6. confutant; eamque damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. apud eumdem Nat. app. altera p. 55. prop. 44. ergo &c.

Admittens autem tactus impudicos, (ut &c.) vel oscula &c. peccat.

Peccat, intellige mortaliter; quia ex Ap. *digni sunt morte non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

ANIMADVERSIO VIII.

Alio autem fine, v.g. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia.

D. Antoninus p. 1. t. 1. c. 21. §. 6. ait: *Sextus casus, in quo conjuges peccant mortaliter, est quando conjux voluptatem prævenit, & provocat diversis modis, ut manibus, vel cogitationibus, vel utendo calidis, & incentivis, ut possit plures convenire. Hoc tamen non simpliciter intelligendum est, sed quando in talibus præparatoriis propter se delectatus. Sicut si confricationibus impudicis membra attrectando, sequatur pollutio extra vas debitum, non est dubium, quod est mortale; quia omnis pollutio extraordinaria, est peccatum mortale, quando vigilando procuratur. Idem videtur, si diu insistat in hujusmodi, non intendendo venire ad actum conjugalem, sed finem in his ponere.*

Tactus venereæ voluptatis causa habiti, impudici sunt: at tactus impudici sunt mortales culpæ; quia impudicitia ex Apost. ad Gal. 5. supra citat. a regno Dei excludit: ergo &c.

Si pollutio extra vas debitum sine controversia mortalis est, cur mortalis non est lascivus tactus, qui pollutionis inchoatio est? Non enim in lascivia parvitas materiæ a mortali excusat. At inquit Busemb. „ Matrimonium eos tactus cohonestat, & defectus debiti finis non est mortalis. "

Resp. Si matrimonium pollutionem extra vas debitum non cohonestat, qua ratione tactus impudicos, qui sunt pollutionis initium, cohonestare potest? Matrimonium cohonestat quidem actus, in quos jus tribuit: at nullum

jus

jus in tactus impudicos venereæ voluptatis causa habitos tribuit: ergo rectius asseritur, matrimonii sanctitatem his tactibus fœde pollui, sicut etiam supra dictum est tract. 3. c. 2. d. 5. ca. 1.

Quare defectus debiti finis in nostra specie mortalis est; quia ipsi actus ex natura sua sunt mortales, nec unquam permissi, nisi ex necessitate adhibiti in ordine ad copulam; ergo sublato hoc fine sunt mortales.

Hinc D. Antoninus loco mox citat. *Sed si quis causa generandæ prolis, vel vitandæ fornicationis in se, vel in socio, aut debitum reddendi, cum alias sit impotens, provocet se esu, vel potu calefactivorum, aut osculis, & amplexibus, quibus etiam animalia se provocant, ut columbæ, & ursi, vel aliquibus aliis tactibus, in quibus non quærit se delectari, sed solum ad actum illum præparari, non videtur peccatum; quia licet juvare naturam corporis ad obediendum rectæ rationi.* Tum illa verba, *cum alias sit impotens*, tum ratio a sancto viro allata indicant, illum a peccato non excusare tactus inter conjuges habitos, nisi ad copulam necessarii aliquo modo sint. Tum addit: *Item si hoc facit, ut sit potens cognoscere propter delectationem, quam tamen nollet cum alia experiri, tunc gravius peccat, præveniendo delectationem, non tamen mortaliter; quia non quærit in hac provocatione delectari*, (ergo si in hac provocatione delectari quærat, juxta S. Virum mortaliter peccat) *sed in actu conjugali. Unde videtur idem specie, quod de fine.*

ANIMADVERSIO IX.

Sponsis tactus .....' pudici in partibus honestis licent, si ex iis intendant delectationem sensitivam.

Cum sponsis nullum sit in alterius corpus jus, quod de tactibus inter solutas personas dicitur, idem de sponsorum tactibus dicendum est. Sed ex dictis c. 4. h. dub. tactus ex affectu sensuali inter solutas personas habiti non solum non licent, sed sunt mortalia peccata. Ergo hujusmodi tactus non solum sponsis, ut laxe ait Busemb. non licent, sed sunt mortiferæ culpæ.

Hinc S. Carolus Bor. Conc. prov. 6. ita inquit: *Itaque Episcopi cura sit pœnis, & censuris, quas arbitratu suo constituet, sancire, ne sponsi, priusquam matrimonium in Ecclesia per verba de præsenti ex ritu celebraverint, non modo simul non habitent, sed ne ullo quidem modo mutua consuetudine, commerciove utantur.* Similia habent plures aliæ Synodi, quas refert Genettus Theol. t. 5. tract. 9. c. 1. q. 10. Si S. Carolus, multique alii Episcopi in suis Synodis mutuum sponsis commercium graviter interdicunt propter ingens libidinis periculum, an iis licere ponunt oscula, tactus, ut sensitivam tantum delectationem inde percipiant? Hic scilicet Busemb. & quos citat, ex arbitrio loquuntur, & licitæ delectationis prætextu ansam sponsis dant, ut innumeras mortales culpas admittant, & animas perdant.

Sed veniamus ad La-Croixium, quem merito a Concina impugnatum per abrupta Zacharia defendere conatur, ut Concinam quoquo modo vellicet.

P. Concina Theol. t. 4. p. 434. n. 16. ait: „ Sanchez, „ Nav. & alii docent, tactus hujusmodi (in partibus „ verendis, aut illis affinibus) culpa gravi carere, si „ supra vestes exerceantur. Hanc eamdem opinionem „ defendit P. Claudius La-Croix lib. 3. p. 1. num. 904. „ allegans auctoritatem P. Sanchez. " Post subdit: „ Nec audiendus P. La-Croix docens cit. n. 904. veniale „ tantum peccatum esse, si fiant ejusmodi tactus ex le„ vi delectatione tactus vestium. " P. Zacharia infidelitatis arguit P. Concinam in hujusmodi citatione; qua fronte, judicet Lector. La-Croixii verba num. cit. 904. hæc sunt. „ Tactus super vestes ad partes verendas tum „ est mortalis, si quæratur delectatio consurgens ex ta„ ctu mediato cogitato. Si autem fiat ex petulantia „ tantum, aut ex levi delectatione tactus vestium, „ erit veniale tantum. Sanchez n. 11. " Ita La-Croix.

An Concina La-Croixio imposuit? Quæstio est, utrum tactus in partibus verendis supra vestes sint culpæ mortales? Nonne id aperte negat La-Croixius, dum ait: „ Si autem fiat ex petulantia tantum &c. erit tantum „ veniale. " Nam eos esse mortales, si quæratur delectatio ex tactu mediato cogitato, nulla quæstio est. Hæc quoad fidem P. Conciniæ; paucis nunc P. La-Croixii doctrinam attingamus.

Hypothesis, qua La-Croix ponit, hujusmodi tactum super vestes ad partes verendas fieri tantum ex levi delectatione tactus vestium, ridicula est, metaphysica, quæ nunquam accidit, & mortales libidines fovere solum apta; ideoque hanc hypothesim merito explodit Concina, dum ait: „ Delectatio hæc non captatur ex vestis „ contactu; siquidem vestes tangi possent in brachiis; „ sed delectatio est ex tactu pudendorum veste media. „ Hanc porro delectationem mortalem esse, non venia„ lem asserimus. " Quid hic carpendum, aut quid non laudandum? *Falsum*, ait P. Zach. *id primo*. Quid falsum? Nonne vestes tangi possent in brachiis? *Finge*, inquit, *quempiam habere femoralia ex oloserico, non item alias vestes; mulier ne tangere posset olosericum in brachiis, ubi non est?* Tanta ne cupido est mulieri percipiendi delectationem ex tactu oloserici, ut illud in femoralibus quoque viri, & super ipsius pudenda, quia ibi forte mollius est, tangere non dubitet? Quæ id audet, prostitutam mulierem ego appello. Quo autem nomine eam donatam Zach. qui per ridiculas technas excusare conatur, velit, ignoro. *Deinde*, subdit Zach. *qui dicit, non esse, nisi veniale peccatum tactus vestium ex levi delectatione tactus ipsius vestium, non negat, delectationem captari posse ex tactu pudendorum veste media, & tum esse mortale peccatum; hoc ait, non esse mortale peccatum, dato quod unice fiat, saltem per possibile, ex levi delectatione tactus vestium.* Hoc sane nihil est, nisi repetitio La-Croixianæ doctrinæ, non ejus defensio, nec Concinianæ confutatio.

Illud tantum recte ait contra suum La-Croixium, *saltem per possibile*. Satius ergo erat, Zachariam silentio rem premere, sanamque doctrinam saltem silendo probare, quæ tactus, de quibus loquimur, mortalis criminis damnat, tum quia valde turpes sunt, tum quia proximum libidinis periculum continent, tum quia sine libidinis affectu vix fieri possunt.

Adde, quod hi impudentissimi tactus sint aperta scandala, & invitamenta ad consummatam libidinem, atque efficaciora, quam si vir mulierem, vel contra ad concubitum ore rotundo invitaret; ita ut merito dicere possimus, nonnisi inconsiderate, & incaute a nonnullis fuisse a letali culpa excusatos. Nam P. Zacharia suum La-Croixium defendendi, & Concinam carpendi studio abreptus, in hunc scopulum impegit.

ANIMADVERSIO X.

Unde concubinarius, sicut & meretrix, ordinarie non debet absolvi, nisi dimissa concubina, aut &c.

Concubinarius, sicut & meretrix, non solum ordinarie, sed nunquam est absolvendus, nisi prius concubinam dimiserit. Ratio, ne longior sim, aperta est ex prop. 61. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet. *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin imo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.* Concubinarius retinens concubinam, est ne in proxima occasione peccandi? quamdiu eam non dimittit, nonne proximam occasionem peccandi, quam potest, & non vult dimittere, ex propositio quærit, aut ei se ingerit? Hæc sunt non jura, sed facta manifesta. Ergo concubinarium aliquando posse absolvi, concubina non dimissa, est doctrina inclusa in propos. 61. damnata. Illud ergo *ordinarie* Bus. emendandum est, & illius loco illa particula *nunquam*, licet aliquibus molesta futura sit, substituenda. At nonnulli morum laxatores, hoc est, ut ego sentio, animarum perditores, multa hic ponere, & fingere parati fortasse sunt, non ut animas perdant, quas tamen, dum corruptas doctrinas tuentur, quantum in ipsis est, reipsa perdunt, sed ut Busembaum, ejusque antesignanos defendant. Utilitates, & commoda multa, & gravia concubinario, ejusque domui ex concubinæ retentione, certam concubinæ miseriam, si dimittatur, cum ea non amplius peccari obtrudent. Resp. Hæc non sunt objecta Theologis digna, sed anilia terriculamenta, & diaboli versutiæ, ut animas suis laqueis irretitas, permittentibus, si fieri possit, Theologis, & Confessariis, non dimittat. An Theologus, & Christianus ignorat, regnum cælorum vim pati, & violentos, maxime si prava peccandi consuetudine detineantur, rapere illud? Audi rursus Christum Matth. 18. *Si autem manus tua*, mulier illa, tibi maxime utilis, aut necessaria, ut manus, vel pes, *vel pes tuus scandalizat te; abscide eum, & projice abs te &c. & si oculus tuus*, mulier illa tibi non minus accepta, aut pretiosa, quam oculus tuus, *scandalizat te, erue eum, & projice abs te* &c. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit*, est propos. 62. ab Innoc. XI. proscripta.

Quid hic hiscere audes? Concubinarius, inquis, habet firmum propositum dimittendi concubinam; sed quia statim id facere non potest sine sui honoris detrimento, tantisper expectandum est, ac interim absolvendus. In his enim cautio, & prudentia necessaria est. Respond. Hæc tua cautio, & prudentia a Christo Matth. loc. cit. ejusque Vicario propos. 62. descripta, damnata est.

Mulier, ais, quam quis retinet, olim concubina, non est amplius concubina; cum ea ab aliquot diebus, aut hebdomadis, ut ex ejus confessione compertum ponitur, non peccat. Ergo absolvi potest. Resp. Dæmonis astus callidior est, quam ut recens Theologia illum assequi possit.

Con-

Concupiscentiam aliquandiu quiescere, & dormire ex industria patitur, ne mulier ad arbitrium, & libidinem viri exposita, & parata, quæ est aperta proxima peccandi occasio, ejiciatur, & ut Sacramenta sub aliqua pœnitentiæ specie indigne administrentur, & accipiantur. Quid quod concubina non solum est proxima occasio, seu scandalum viro, a quo retinetur, verum etiam aliis, qui ex pessimo illo exemplo in libidines ruendi ansam accipiunt? Sed de his hactenus.

Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eamdem speciem gravior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, ut docent &c.

Hactenus recte, dum addas, talem circumstantiam esse in confessione manifestandam etiam ab eo, qui cum sponsa fornicatur, quia gravem injuriam, non minus ac sponsa, sponso infert, prolemque incertam efficit; item a sponso fornicante cum alia ex ea ratione, quia sponsam notabiliter lædit. Itaque cum Bus. ex versatili mala probabilitate addit, *contra Covar.* &c. *quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam censet Dian.* audiendus non est.

ANIMADVERSIO XI.

Stuprum, hoc est defloratio virginis ipsa invita: quia si consentiat, erit tantum fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, ut probat Less. &c. *contra Navar.* &c.

Hæc Bus. doctrina prorsus rejicienda est. *Stuprum*, inquit Angelicus 2. 2. qu. 154. art. 6. Sed contra, *proprie consistit in actu venereo, quo virgo defloratur*; idque in c. evincit hoc discursu. *Ubi circa materiam alicujus vitii occurrit aliqua specialis deformitas, ibi debet poni determinata species illius vitii. Luxuria autem est peccatum circa venerea existens. In virgine autem sub custodia patris existente quædam deformitas specialis occurrit, si corrumpatur; tum ex parte puellæ, quæ ex hoc, quod violatur nulla pactione conjugali præcedente, & impeditur a legitimo matrimonio consequendo, & ponitur in via meretricandi, a quo retrahebatur, ne signaculum virginitatis amitteret; tum etiam ex parte patris, qui de ejus custodia sollicitudinem gerit secundum illud Eccli.* 42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. *Et ideo manifestum est, quod stuprum, quod importat illicitam virginum deflorationem sub cura parentum existentium, est determinata luxuriæ species.* Hanc manifestam S. Thomæ doctrinam tuentur Concina Theol. t. 4. p. 460. c. 7. multos pro ea citans, ac præcipue S. Antoninum, Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 320. reg. 10. Genettus Theol. t. 7. p. 85. qu. 8. & Wig. tract. 5. ex. 2. n. 34. An virginis consensus specialem deformitatem in virginitatis defloratione sitam tollit? Si virginitatis defloratio specialem habet in luxuriæ genere deformitatem, uti reipsa habet, posita defloratione necesse est ut specialis illa deformitas existat; quam nullus consensus tollere potest.

Si consensus virginis, stupri rationem tolleret, conjugatorum quoque consensus, adulterii reatum destrueret. Est enim eadem ratio: quod si Busembau fautores, aut patroni id inficientur, maxime velim, ut discrimen assignent. Atqui conjugatorum consensus adulterii reatum non destruit. Illa enim prop. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum*: hæc, inquam, prop. est 50. ab Innoc. XI. damnata. Ergo &c.

Vis mulieri illata novam malitiam addit seu stupro, seu adulterio, seu alteri cuicumque libidini. *Stuprum vero*, ut ait D. Thom. 2. 2. qu. 154. art. 7. a quo qui sapiunt, non recedunt, sed discunt, *sine raptu invenitur, quando aliquis absque violentia illatione virginem illicite deflorat.*

Quia enim virginitas apud Deum, & homines speciale, magnique pretii ornamentum est; ejus corruptio culpabilis specialem habet turpitudinem, & deformitatem; quam virginis consensus eluere non potest. Habet quidem virgo suæ virginitatis dominium; at illam sine speciali turpitudine prodigere non potest. Qui eam deflorat, illi quidem injuriam non facit, si consentiat; quia injuria non fit nisi invito; speciale tamen, & insigne damnum ei infert, sicuti insigniter noceret, qui consentienti manum abscinderet. Itaque neglecto Busembao defloratio virginis etiam consentientis est circumstantia specifica, seu speciem mutans; quæ non solum juxta Theologos, sed ex sacræ Syn. Trid. doctrina sess. 14. cap. 5. in confessione necessario explicanda est.

ANIMADVERSIO XII.

Si quæ tamen sponte discedat &c. *non erit proprie raptus, sed fuga, non addens malitiam* &c.

Fuga voluntaria mulieris cum amasio insciis parentibus, atrox sine controversia injuria est, ipsis parentibus illata: hæc porro atrox injuria, quam tum mulier, tum vir fugientes, parentibus mulieris inferunt, crimen est grave, & distinctum a simplici fornicatione: ergo in confessione necessario explicandum est. Dum id fiat, res bene habet, seu raptum appelles, seu non. Nec enim de nomine, sed de crimine in confessione agitur. P. Concina Theol. t. 4. p. 468. n. 6. in proposita specie raptum committi, probabilius putat. Ego illud crimen, furtum mulieris, si occulte fiat, appellarem; si vero adhibita parentibus aperta vi, raptus esset quoad parentes, crimenque atrocius.

ANIMADVERSIO XIII.

Ubi ex Hurt. probabile dicit, in eodem gradu, & linea, ejusdem esse species &c. *& satis esse dicere, Habui rem cum consanguinea in linea recta.*

Id in confessione dicere, satis non est, sed gradus quoque explicandus est; quia gradus diversitas ex communi sensu notabile discrimen efficit: porro circumstantiæ notabiliter aggravantes, aut minuentes crimen, in confessione necessario aperiendæ sunt ex dicendis suo loco. Ergo &c.

Hanc sententiam tuentur tum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 325. reg. 9. tum Concina Theol. t. 4. p. 476. n. 5.

Ad hanc speciem revocatur tanquam analoga fornicatio cum filia confessionis .... quam tamen circumstantiam in confessione exprimendam esse, probat Sanch. Con. Fag. & ceteri probabiliter contra Sa &c.

Illud *probabiliter*, quasi contraria sententia improbanda non sit, delendum est, & absolute dicendum, circumstantiam filiæ confessionis in luxuriæ crimine esse necessario confitendam. Ita docent quoque Gen. t. 7. p. 93. qu. 13. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 323. reg. 24. peccatum enim cum filia confessionis, ejusdem gravitatis est, ac peccatum cum spirituali cognata. Nam Symmachus Papa cap. *Omnes* cau. 30. qu. 1. ait: *Omnes, quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filii, ut & ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel trinæ mersionis vocabulo mergentibus unda sacri baptismatis regeneravit.* At circumstantia cognationis spiritualis necessario in confessione explicanda est: ergo etiam circumstantia filiæ Confessionis. Hinc eodem cap. subditur: *Quapropter hoc scelus* (cum filia Confessionis) *si quis perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vitæ suæ jugi pœnitentia se subdat.*

Et cap. *Non debet* qu. 1. cit. *Non debet Episcopus, aut Presbyter commisceri cum mulieribus, quæ ei sua fuerint confessæ peccata. Si forte (quod absit) hoc contigerit, sic pœniteat, quomodo de filia spirituali, Episcopus quindecim annos, Presbyter duodecim, & deponatur, si tamen in conscientiam populi devenerit.* Ex his perspicuum est, contrariam sententiam nec probari posse, nec esse probabilem.

ANIMADVERSIO XIV.

Unde sacrilegium est 1. Omnis actus luxuriosus exterior &c. *in loco sacro, hoc est templo, vel cæmeterio.*

At quid si actus lascivus interior sit? Resp. Non est dubitandum, quin desideria committendi libidines in loco sacro, sint sacrilegia; quæ est omnium doctrina, ut monet Concina Theol. t. 4. p. 483. n. 14. Si qui vero in Ecclesia existentes, extra Ecclesiam lascivias admittere desiderant, vel ibi morosis lascivit cogitationibus immorantur, „ contendunt, inquit Concina, tum non committi sacrilegium, eo quod Ecclesia se teneat ex parte subjecti.“ Hæ tamen cogitationes, & desideria obscœna ex communi Theol. sensu quamdam sacrilegii malitiam induunt, ut idem ait. Quoniam vero hæc circumstantia ex æquo, & pio sensu notabilem deformitatem libidini addere videtur, idcirco in Confessione non est prætermittenda.

Et probabiliter etiam tactus impudici.

Cur addit *probabiliter*? ut scilicet quilibet, prout libuerit, contrariam quoque sententiam eligat. At nonne tactus impudici in Ecclesia habiti insignem loco sacro injuriam evidenter irrogant? Cur ergo sacrilegi non sunt? De hoc scilicet non est dubitandum; imo idem dicendum de osculis, amplexibus, verbis, aspectibus impudicis, ut recte docet Concina Theol. t. 4. p. 482. n. 13. 14. quia hæc omnia mortalia peccata sunt, locique sacri reverentiæ notabiliter contraria.

Nisi tamen fiat a conjugibus ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam.

Hanc Bus. opinionem, quæ multorum est, rejicit P. Concina Theol. t. 4. p. 481. n. 12. & S. Antoninus p. 3. t. 1. c. 22. §. 2. qui enumerans casus, in quibus matrimonii usus mortalis est, ait: *Secundus casus est quantum ad locum, in quo talis actus exercetur, videlicet in loco sacro. Sive ergo alius locus habeatur, sive non possit haberi* (hoc ad rem nostram nota) *alius locus ad hoc, certum est, quod non licet petere*; (ait certum) *sed nec reddere*

tene-

tenetur alter illud, quod reddi non potest sine irreverentia loci sacri. Hæc doctrina ex æquo, & pio sensu æstimata, certa mihi videtur. At Bus. objicit necessitatem. *Nisi ex necessitate*, ait. Quænam, quæso, necessitas est exercendi operis conjugalis, ut ne sanctissimis quoque templis parcatur? An, nisi exerceatur, vita excedendum est? V. g. inquit, *ad vitandam incontinentiam*. Hoc perinde est, ac si dicat, irreverentiam sacratissimis locis irrogari posse, ut incontinentia vitetur. An incontinentia vitari non potest, nisi templum profanetur? An ipse locus omni reverentia ex divino, naturalique jure colendus satis non est, ut libidinem, pietatis freno coerceat? Cur ad preces, & jejunia, & ad sanctas meditationes non recurritur? Si uxor infirma sit, nonne a conjugio per menses, & annos abstinendum est? Quod in ea hypothesi ex physica, in præsenti ex pietatis, & religionis necessitate faciendum est. *Nam propter hoc* (opus conjugale in Ecclesia peractum) *indiget reconciliatione secundum Joannem Andream, quantum est ex natura facti, licet per accidens, si est occultum, non indigeat reconciliatione, quod etiam ponit Hostiensis*. Ita S. Antoninus loco cit.

2. *Omnis actus* &c. *circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, utrum fuerit votum solemne, an simplex*.

Bus. ait, *probabile est*. Hæc versatilis probabilitas animabus exitiosa, apud Busembaum frequentissima est.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 323. reg. 21. docet, circumstantiam voti simplicis, aut solemnis in peccato luxuriæ, esse in Confessione exprimendam. Est enim circumstantia valde notabilis, ut omnes æqui rerum æstimatores intelligunt. Simplex enim votum instar sponsaliorum est, solemne instar matrimonii, quo vovens suum corpus Deo tradit, & consecrat. Hinc Innoc. I. ep. 2. ad Victricium Rhotomagensem Episcopum c. 22. de religiosis virginibus ait: *Quæ Christo spiritualiter nupserunt*.

Itaque sicut in peccato libidinis necessario exprimenda est circumstantia sponsaliorum, aut matrimonii, ita circumstantia voti simplicis, & solemnis; nisi forte votum solemne Confessario notum sit.

Hic ego quidem sentio, quid arabicis speculationibus assueti objicere parati sint. Sed illud satis sit apud æquos, & probos homines, ut ab inutilibus contentionibus abstineam, circumstantiam voti simplicis, & solemnis esse notabilem.

Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata v. g. &c. *quia moraliter est una numero malitia*.

Cum uterque titulus sacerdotii, & religionis separatus, sacrilegam luxuriam efficiat, cur duplex ille titulus in una persona conjunctus, est moraliter una numero malitia? An quia illi tituli uniuntur, sacri esse desinunt? an quia uniti sunt, utrumque luxuria non polluit?

Ergo persona duplici titulo Sacerdotii, & Religionis sacra, luxuriam admittens, duplex uno actu sacrilegium admittit. Sed fac, quod ego non concedo, rem hanc esse dubiam; nihilominus duplex ille titulus in confessione necessario exprimendus est; quia sicuti mortalia dubia peccata necessario confitenda sunt, ita necessario confitenda est circumstantia, de qua dubitatur, utrum peccatum in genere sacrilegii, hoc est in genere mortali multiplicet. Tandem extra controversiam est, peccatum luxuriæ ex duplici dicto titulo notabiliter gravius esse, quam si ex uno tantum titulo sacrilegum sit. Ergo duplex ille titulus neglecto Bus. & qui contrarium sentiunt, necessario confitendus est; atque ita docent tum Nat. Alex. reg. 22. p. mox cit. tum Concina Theol. t. 4. p. 480. num. 6.

Animadversio XV.

Quo casu cognationis gradum non necessario explicari docet &c.

Hi scilicet ad laxandum, seu, quod idem est, ad corrumpendum mores comparati, cum de suo loquuntur, audiendi non sunt. Sicut mox dub. 2. c. 5. dictum est, gradus consanguinitatis, & affinitatis in naturali incestu esse necessario in Confessione exprimendos, ita idem dicendum in sodomitico incestu ex eadem ratione.

Animadversio XVI.

Non tenetur quis (*modo tamen* &c.) *impedire pollutionem sponte sua evenientem*.

Absolute quidem, & fidenter hic loquitur Busemb. at ejus doctrina mihi valde suspecta est. Pollutio enim voluntaria, culpa vacare non potest: at pollutio non solum voluntaria est, cum procuratur, sed etiam cum permittitur. Ergo &c. Si quis non teneatur impedire quoad fieri potest pollutionem sponte sua evenientem, multo minus impedire tenebitur obscænos, & venereos motus sponte sua exortos: hoc est falsum, & absurdum: ergo & prius. *Debitores sumus*, ait Ap. Rom. 8. *Non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Nonne pollutio sponte sua eveniens, carnis opus est? Ergo qui illam non impedit, nec illi repugnat, secundum carnem vivit: ergo juxta Apost. morietur. Ergo ut vivat, illud carnis factum spiritu mortificare debet.

Dum Bus. ait, „ Modo tamen absit periculum consen-
„ sus in voluptatem, " fatetur, consensum in voluptatem, esse culpabilem: at voluptas voluntaria non potest esse culpabilis, nisi culpabile sit opus, unde oritur. Hinc voluptates moderati cibi, & potus, & operis conjugalis, culpæ verti non possunt: ergo ipsum opus, hoc est ipsa pollutio, unde voluptas existit, culpabilis est, si sit voluntaria: negari autem non potest, pollutionem sponte evenientem fieri voluntariam, dum ei non resistitur: ergo.

Præterea periculum consensus in voluptatem, dum ipsa pollutio permittitur, abesse non potest; quia voluptas vehementer sollicitat animum; imo vero dum voluptas permittitur, voluntas indirecte in eam consentit, aut etiam directe; quia vult id, unde existit.

At inquit Bus. si non permittatur semen effluere, corruptum sanitatem lædet. Resp. Id quidem nonnulli medici testantur; sed experientia multorum, qui pollutionem absque sanitatis detrimento cohibuerunt, contrarium evincit. Præterea peccare ne licet sanitatis causa?

Itaque in hanc rem pie, ac solide dicere mihi videtur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 333. reg. 55. „ Cum autem
„ vigilanti præter voluntatem contingit illa obscænitas,
„ (hoc est pollutio) non solum rejiciendæ sunt & ab-
„ negandæ turpes cogitationes, non solum mortificatio
„ carnis adhibenda, & divinæ gratiæ auxilium invocan-
„ dum, sine qua nemo continens esse potest, sed sisten-
„ da, & cohibenda, quantum fieri potest, seminis flu-
„ xio. *Quoniam* (inquit piissimus Gersonius) *etsi hæc*
„ *retentio nocere debeat corpori, proderit animæ*. Addit,
„ *naturam alio forte modo se allevare*: exemplo puerpera-
„ rum rem illustrat, quibus arescunt ubera, cum lac eli-
„ ci desinit, alioquin jugiter scaturit, & fluere paratum
„ est. Sic pollutiones istæ, & pruritus totius abstinendo
„ vincuntur. " Hactenus ille.

Aut jam cœptam, v. g. in somno, reprimere.

Id quidem admittitur: *quia*, ut ait D. Th. in 4. d. 9. qu. 1. art. 4. ad 5. *ex quo in dormiendo excitatus est motus carnis, non subjacet voluntati vigilantis ulterius motus ille; nec reputatur vigilasse, quousque perfectum usum liberi arbitrii recuperavit*. Et hæc est communis sententia, quam tuetur quoque Concina Theol. t. 4. p. 504. n. 48.

Unde idem admittit Sanch. etiamsi orta esset prius ex culpa, modo &c.

Si pollutio ex culpa, e. g. obscænis cogitationibus, impudicis tactibus &c. vigilanti orta sit, ejus continuationis permissio est mortalis culpæ consummatio. Est enim consensus in opus natura sua mortaliter malum.

Animadversio XVII.

Licitum est ob finem honestum &c. *optare simplici affectu spontaneam* &c. *modo desiderium illud* &c. *similiter licet etiam de ea gaudere* &c.

Idem habet La-Croix p. 283. n. 932. quam sententiam communiorem esse, ait.

At sicuti ex dictis non licet permittere pollutionem sponte sua evenientem, ita multo minus eam optare, culpa vacat, aut de ea gaudere. Si tamen sermo sit non de spontanea pollutione absolute, sed de spontanea nocturna pollutione, Busemb. opinio non solum a multis, sed ab ipso S. Antonino p. 2. t. 6. c. 5. traditur; eique favere videtur ipse D. Th. in 4. d. 9. qu. 1. art. 4 ad 5. ubi de ea loquens ait: *Si autem placeat, ut naturæ exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur*.

At Theologi primi subsellii, ut Dominicus Soto, Medina, Sylvius, & alii citati tum a P. Concina Theol. t. 4. p. 508. tum a P. Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 331. reg. 48. in contrariam abeunt sententiam; quam sequuntur cum eruditissimo Ballerino iidem solidissimi Theologi Nat. & Concina.

Ratio Nat. Alex. hæc est, quia ex D. August. & D. Thoma quod licet desiderare, petere etiam licet; quæ res evidens est: atqui petere non licet, ut nocturna in somnis pollutio accidat; imo Ecclesia universa ex more contrarium petit in hymno Completorii, dum ita orat: *Hostemque nostrum comprime, ne polluantur corpora*. Ergo &c. Præterea pollutio, seu seminis effusio sine concubitu, luxuriæ enormis species est, semperque seu ex natura sua mala, quando est voluntaria. Est autem voluntaria, quando quis eam ex quocumque fine appetit, vel de ea gaudet. Ergo nunquam licet desiderare nocturnam pollutionem ex quocumque fine, neque de illa gaudere.

Huic secundæ rationi responderi potest, naturalem seminis effusionem non esse natura sua malam, quia, ut sputum, urina &c. naturæ effectus est.

Sed hic merito animadvertitur, naturalem seminis effusionem, esse quidem naturæ effectum, non tamen naturæ innocentis, ut urina, sputum &c. sed naturæ corruptæ, & rebellantis, ut fornicatio, incestus &c. in ebrietate, aut somno admissa. Sicuti ergo non solum culpa, sed mortalis culpa est, desiderare fornicationem, incestum &c. in somno admittenda, vel de iis sine culpa admissis gaudere; ita mortalis culpa videtur desiderare naturalem in somno pollutionem, aut de illa gaudere. „ Et desiderium hujusmodi (inquit Nat.) carere non „ videtur peccato mortali. "

„ Convenit penes omnes (ait Concina p. 506. n. 52.) „ illicitam esse delectationem de pollutione nocturna et- „ iam præterita, quæ ortum duxerit ex tactu proprio, „ vel alieno, aut ex turpi cogitatione etiam in somno „ habita; quia tum pollutio non fuit mera naturæ eva- „ cuatio, sed venereæ causæ fructus, atque adeo obje- „ ctive mala. " Sed perinde est, seu pollutio ex tactu, turpive in somniis cogitatione, seu sine his oriatur; quia tactus, turpisve illa cogitatio omnis culpæ expers ponitur, ipsiusque naturæ effectus.

Cur tactus, turpisve in somnis cogitatio venerea dicitur, & objective mala, nisi quia ex natura corrupta, & ad venerem prona orta est?

At nonne pollutio sine tactu &c. orta, ex natura corrupta, & ad venerem prona derivatur? An si tactus, turpisve cogitatio, venerea est, & objectum malum, ipsa pollutio non est venerea, & malum objectum? Itaque non puto admittendam La-Croixii doctrinam, ex qua juxta aliquos *pollutio involuntaria tum tantum retinet malitiam objectivam, & materialem, quando sequitur ex causa non naturali, sed alia, v. g. ex tactu, turpiloquio* &c. n. 932.

Accedit, quod, cum voluptas sit operationis, aut apprehensionis appendix, seu consectarium, quoad moralem bonitatem, & malitiam sequitur naturam ipsius apprehensionis, aut operis, ut docent Arist. Eth. 7. & S. Th. 1. 2. qu. 34. art. 1. ergo mala esse non potest, nisi opus ipsum, unde existit, sit malum: atqui voluptas nocturnæ pollutionis ex se mala est: ergo ipsa quoque pollutio ex se, seu natura sua mala est. Desiderare voluptatem nocturnæ pollutionis, aut de ea gaudere nulla ex causa licet, ut omnes fatentur: ergo nulla quoque ex causa licet desiderare ipsam nocturnam pollutionem, aut de ea gaudere.

Videlicet negari non potest, nocturnam pollutionem esse opus carnis corruptæ, & rebellantis, &, quod hinc consequitur, qui eam ex quacumque causa desiderant, aut de ea gaudent, eos vivere secundum carnem: at Ap. Rom. 8. mox cit. ait: *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.*

Nam quod ad D. Thomam nobis objectum attinet, ipse nihil hac de re affirmat, sed aliorum solum opinionem profert, dum ait, *peccatum non creditur.*

Animadversio XVIII.

Si quis facturus &c. *Hinc non obstante periculo pollutionis licet feminas osculari, amplecti juxta morem patriæ, si* &c.

Morem osculandi, & amplectendi feminas, esse corruptum, ac vitandum, non dubito.

Nam præter ea, quæ ex S. Antonino dicta sunt dub. 1. c. 3. Deus Proverb. 6. v. 27. & seq. ait: *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? Aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam.* Hoc divinum oraculum, si apertis oculis attente consideretur, luce clarius nos docet, amplexus, & oscula mulierum, esse proxima libidinis, hoc est mortalis peccati pericula, ideoque ordinarie loquendo mortalia peccata. Multo ergo magis sunt mortalia peccata, si inde periculum pollutionis immineat. An pollutio voluntaria non est in schola Christi apertum mortale peccatum? Lege Ap. 1. ad Cor. 6. *Neque fornicarii*, inquit, *neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.* Nota illud *molles*. Porro perinde est, seu pollutio (idem est mollities) in se, seu in causa voluntaria sit; nec enim definit esse voluntaria, quia in causa voluntaria est; & ad mortalis peccati rationem satis est, si in causa voluntarium sit: at qui mulieres juxta corruptum patriæ morem osculantur, amplectuntur cum pollutionis periculo, pollutionem in causa volunt: ergo mortaliter peccant. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 329. reg. 41. recte, & solide inquit: „ Cum vero vigilanti, & directe, vel in- „ directe consentienti, causamve prævisam, quam aver- „ tere tenebatur, & poterat, non avertenti contin- „ git pollutio, letale semper peccatum est. " Itaque non solum non peccant, ut male ait Busemb. qui mulieres osculantur, amplectuntur ex more patriæ cum pollutionis periculo, sed mortaliter peccant.

At Busemb. addit, „ si alioqui incivilis habendus es- „ set. " Resp. Misera sane excusatio, illi prorsus similis, qua duelli acceptatio excusatur, ne quis a stultis ignavus putetur. Nonne stulti sunt, qui hominem pium, peccati periculum fugientem, suoque exemplo corruptos mores improbantem, veluti inurbanum traducunt? An non haberi a stultis inurbanum, res est adeo pretiosa, ut manus, vel oculus? At Christus Matth. 5. ait: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te; si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te.*

Ex mox dictis refellitur quoque La-Croix, qui p. 282. n. 923. refert, nec improbat multos excusantes a mortali culpa actionem in genere luxuriæ venialiter malam, unde futura prævidetur pollutio; uti sunt juxta Sporerium ab ipso citatum supplem. seu proœm. Theol. tr. 1. c. 5. n. 19. *aspectus, tactus, oscula, amplexus levitatis, vel curiositatis tantum gratia obiter facti, aut etiam causa voluptatis sensibilis captandæ.* Hæc enim doctrina deterior longe est, quam mox refutata Busemb. opinio, in quam proinde merito invehitur etiam P. Concina Theol. t. 4. p. 497. n. 32. eamque improbat ipse Busemb. hic c. 6.

Animadversio XIX.

Quod si res illa sit causa tantum remota &c. *qualis est ex. gr.* &c. *crapula, ebrietas etiam mortalis* (*modo* &c.) *secuta pollutio non est mortale.* Idem docet La-Croix n. 924. imo probabilius putat, nullum esse peccatum contra castitatem.

Ego quoque fateor, pollutionem ortam, & prævisam ex causa, ut ajunt, remota, & per accidens, uti est crapula, ebrietas, omnisque actio mala ad luxuriæ genus non pertinens, aut esse letalem culpam, aut nullam. At valde absurdum, ac sano, pioque sensui repugnans videtur, pollutionem, quam prævidi, & cui causam, quæcumque hæc sit culpabiliter præbui, nullam esse culpam: ergo dicendum est, esse mortalem culpam.

Hujuscemodi pollutio, ex causa, ut ajunt, remota, & per accidens profecta, aut est involuntaria, aut voluntaria: si involuntaria est, omni culpa vacat. At si voluntaria est, ex Ap. mox cit. est mortifera culpa: at ipsis adversariis fatentibus est voluntaria, quia ponunt, causam sponte, & culpabiliter ipsi fuisse præbitam. Qua ergo ratione, seu fronte negant, esse culpam mortalem? *Quia*, inquit Busemb. *in talem rem consentiens, non ideo velle censetur effectum.* Resp. Hoc sane non est probabile, sed aperte falsum, & sophisticum. Ille enim reipsa, & evidenter in effectum consentit, qui ejus causam, quam vitare potest, & debet, quæcumque ea sit, vult, & ponit: at crapula, ebrietas, & alia, sunt, & ponuntur causæ pollutionis, quæ ea his derivanda prævidetur; rursus hæ causæ vitari non solum possunt, sed debent; quia vel malæ sunt, vel inutiles: ergo qui eas vult, in pollutionem evidenter consentit.

Quid ad hæc? Apud La-Croixium Sporer, Sanchez, & alii, peccari venialiter ajunt, cum causa luxuriæ, quam quis sponte ponit, & directe vult, est causa per accidens, & indirecta, quæ non est in materia luxuriæ.

At hæc quoque responsio, seu ratio est aperte sophistica, quia est aperta petitio principii. Quæstio enim præsens est, utrum qui vult pollutionem in causa ad luxuriam non pertinente, mortaliter peccet: qui ergo dicunt, hunc mortaliter non peccare, quia causa, quam vult, ad luxuriam non pertinet, ridicule, & aperte principium petunt. An res morales ridiculis, apertisque captionibus tractandæ sunt? An ridiculæ, apertæque captiones mortalia peccata non solum apud homines, sed etiam apud Deum excusant?

Qui prævidet ex sua ebrietate rixas, & blasphemias, non solum ebrietatis, sed rixarum, & blasphemiarum reus est: ergo si ex sua ebrietate luxuriam, puta pollutionem prævideat, pollutionis reus est. An venialiter tantum peccat, qui pollutionis reus est? Venialiter ergo tantum peccabit ille quoque, qui rixarum, & blasphemiarum reus est. *Nolite*, inquit Ap. ad Eph. 5. *inebriari vino, in quo est luxuria.* Non excusat Apostolus, ut probabiles opinatores, luxuriam ex ebrietate ortam, sed præcipit, ut ebrietas vitetur, quia ab ebrietate luxuria oritur. Sed Busemb., La-Croix, & quos citant, lectorem credulum, & scholasticarum vocum, ac cavilla-

lationum minus peritum illis vocibus *remote*, *per accidens*, *indirecte* decipiunt.

Quoad mores, effectus malus per accidens contingere, seu culpæ non imputari dicitur, cum præter opinionem, & vim causarum contingit: at cum pollutio ex copula, ebrietate, aliisque hujusmodi prævidetur, nec præter opinionem, nec præter vim causarum contingit: argo pollutio per accidens non contingit, sed culpæ imputatur. Perinde sane ast quoad culpam pollutionis, seu ex ebrietate, & crapula, seu ex osculo, & amplexu mulieris oriatur; quia pollutio non est diversa pro causarum diversitate, sed prorsus eadem: sed pollutio orta, & prævisa ex osculo, & amplexu mulieris ex dictis ad c. 5. est mortalis; quod Busemb. ipse hic fatetur, si oscula, ampleaus aspectus &c. turpes sint, & lascivi: ergo mortalis quoque est, si ex aliis culpabilibus causis oriatur.

Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa, ut &c.

Busemb. varias opinationes propinat, ut lectoris non utilitati, sed genio consulat. Prædictam regulam rejicit P. Concina Theol. t. 4. p. 500. n. 39. & mox dicta exploduos. Pollutio ex se nec indifferens est, nec venialis tantum culpa; quia si res indifferens ex se esset, ex quacumque causa orta, culpæ non verteretur; rursus si esset tantum ex se culpa venialis, non evaderet mortalis, quia ex mortali culpa derivaretur; nec enim culpa venialis, ut mendacium officiosum, ritus ineptus, fit mortalis, quia ex mortali crimine oritur. Ergo pollutio ex se mortalis est; quod docet Ap. 1. ad Cor. 6. *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles* &c. *regnum Dei possidebunt*. Hinc porro efficitur, ut pollutio a mortali crimine non excusetur, seu in seipsa, seu in causa voluntaria sit, sicuti accidit in aliis letalibus culpis. Cur enim eliæ mortales culpæ, mortales esse non desinunt, etiamsi in causa tantum voluntariæ sint, pollutio vero voluntaria in causa, mortalis non est?

Apostolus molles e regno Dei excludit ea ratione, qua fornicarios, & adulteros. Sicuti ergo fornicatio, & adulterium etiam in causa voluntaria ab eo excluduns, ita quoque mollities, seu pollutio.

Animadversio XX.

Pollutio in somno facta, est mortalis. 1. si ante directe &c. *est procurata, & causa non est retractata.*

Etiamsi causa pollutionis retractetur, nihilominus mortalis culpa fuit admissa, eo ipso quod ejus causa sponte fuit posita: culpa vero seu mortalis, seu venialis semel admissa, voluntatis arbitrio amplius non subest; quia contradictorium est, infectum fieri, quod factum jam fuit. Hæc non probabilia, sed evidentia sunt.

Quando post somnum placuit &c. *propter delectationem* &c. *alias non*.

Illud *alias non* ex dictis c. 4. videtur falsum. Nam gaudium de objecto mortali, & mortaliter malum, fieri non potest veniale, quia objectum placet, non ut tale, sed propter bonum inde protectum. Alioquin ea hac ratione a mortali excusaretur gaudium de fornicatione, adulterio, morte proximi &c. si fornicatio, adulterium &c. placerent, non quatenus talia, sed quatenus utilia. Hæ præcisiones ad culpam minuendam nihil habens virium, quia voluntas inquinatur ex objecto, quod appetit, aut quo delectatur, quale est in semetipso, non quale apprehenditur. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea*; nec per præcisiones ab inquinamento immunis fit.

Nunc transeundum erat ad septimum Decalogi præceptum. At P. Zacharia suis interlocutionibus nos revocat, ut a seriis meditationibus ad ludrica animum convertentes, illum tantisper recreemus.

La-Croixius p. 281. num 916. ita scribit. „ Taberna „ p. 1. t. 1. c. 3. §. 1. dicit, puellam non peccare, si „ ob evidens periculum mortis, vel ingentis infamiæ „ non adhibeat omnia omnino media ad depellendum „ stupratorem, v. gr. si hunc, cum posset, non occidat, “ (hoc sane nefarium est) „ si non inclamet „ viciniam, sed mere patiatus coitum, *tamen secluso omni periculo consensus*. “ (Quod est impossibile) „ Et „ licet hanc propositionem “ a Clero Gallicano anno 1700. proscriptam) „ editis libris teneant A. A. plures quam 50. &c. tamen non expedit, eam publice proponere, aut defendere, quia apta est causare „ abusus, præsertim apud rudes. “

Hactenus La-Croixius; at hic subdit P. Zacharia: *P. Concina t. 4. p. 456. ait, P. La-Croix hac docere ex Busemb., & Taberna; utique ex visus sui imbecillitate id scripserit bonus Concina. Nam La-Croix hic citat solum Tabernam*. Vere, &, si vis, festive. At cur Zacharia de re minutissima, ac nullius momenti tam gloriabunde triumphas, ac si Romanos Carthaginienses devicissent? Sunt ne hæc gravis Theologi, an vani, & ridiculi hominis? *Cetera*, inquit Zacharia, *quæ congerit hic idem Theologus* (Concina) *adversus Auctorem nostrum* (La-Croixium) *sunt oppido ridicula*. Audiamus hæc oppido ridicula P. Concinæ, levandi animi causa. *Ait P. La-Croix, non esse hanc doctrinam publice defendendam, nec proponendam. Cur ergo, inquit Concina, proponitur, & vi Probabilismi defenditur?* (Concina hic addit, *dum non impugnatur*, quod a P. Zacharia omissum, illum in malæ fidei suspicionem adducit.) Sed audiamus Zachariam indignabunde inclamantem: *Ita ne vero! Ab eo defenditur propositio isthæc, ab eo, inquam, qui negat, eam esse defendendam? At saltem La-Croix illam publice proposuit*. Non solum publice eam proposuit, sed cum sit versatilis opinator, eamque a pluribus quam 50. A. A. teneri dices, nec impugnet, eam defendit velari rectam morum regulam. Id vult Concina, dum ait: „ Cur ergo proponitur, & vi Probabilismi defenditur, „ dum non impugnatur? “ Idque idem Concina merito reprehendit.

Habes ne, Zacharia, aliquid quod hic carpas? *Nego*, inquit Zacharia, hoc est negat, doctrinam typis impressam, & recusam, publice fuisse propositam. Negat scilicet veritatem luce clariorem.

„ An, inquit Concina, libri typis impressi, & recusi in angulo, in cryptis latitant? “ Hic Zacharia magis rhetoricis figuris, quam theologicis doctrinis aptus, iterum exclamat: *O præclarum Theologum! qui non intelligit, id unum iis Claudii nostri verbis denotari, non esse eam propositionem populo, & rudibus præsertim explicandam, non esse disseminandam in vulgus*.

At si hæc propositio vera, & solida ast, cur populo opportune, & prudenter tradi non potest? An veritas caute, & prudenter populo tradita, nocere potest? His verbis Zacharia cum suo La-Croixio satis ostendunt, non esse huic doctrinæ fidendum, quam populo tradi nolunt, eam tamen typis evulgant, nec improbant, hoc ast probant; seu, ut versatilium opinatorum moris est, sibi contradicunt.

At nobis satis sit, Zachariam ausum quidem fuisse in Concinam inepte invehi, at sanam ejus doctrinam attingere ausum non fuisse; ac reliqua, quæ hoc loco adjicit, negligamus.

Nam P. Concinam juxta æquos rerum æstimatores solidæ, ac sanæ Theologiæ, ac sacræ eruditionis laude adeo axcellere putani, ut P. Zacharia (absis invidia varbo) ab eo hanc doctrinæ rationem discere debeat, nec illi impugnando par sit.

TRACTATUS V.

De septimo Præcepto.

Non furtum facies.

CUM hoc prohibeatur omnis injusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit, 1. per furtum, & rapinam, 2. per omissionem reparationis damni illati, 3. per iniquitatem contractuum; de his tribus hic agendum.

CAPUT I.

De furto.

DUBIUM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum?

RESp. Est occulta, & injusta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter domino. Quod si res sit sacra, dicitur sacrilegium, de quo supra. Si aperta cum vi fiat, est rapina, a furto specie distincta. Licet autem furtum, ceteris paribus, quam rapina, levius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. Ita commun. omnes. V. Bon. *d. 7. q. 8.*

Unde resolves.

1. *Qui alienum accipit per jocum, vel ob bonum, aut commodum illius, a quo accipit, non furatur*; v. gr. si uxor auferat marito pecunias, ne ludis, Animad. I.

ant comessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur: aut librum hæreticum, ne legat: *aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigenti*, in qua dominus rationabiliter non sit invitus, a quo tamen ob verecundiam, vel aliam caussam non audeat petere. V. Less. *l.* 2. *c.* 12.

2. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum: siquidem re, & spe indigens fuit. *Idem docent Less. l. c. d.* 4. *Malder. Diana, &c. de*
Animad. II. *necessitate gravi*. Verum id probabilius alii negant cum Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ex S. Thom. 2. 2. *q.* 66. *a.* 7. Sylve. Ang. V. Dian. *t.* 1. *p.* 2. *t. misc. R.* 20. Card. Lug. *d.* 16. *s.* 7.

3. *Nec item furatur, qui accipit in compensationem*
Animad. III. *justam, si aliter sibi debitum accipere nequeat: v. g. si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere; vel inique inductus sit ad serviendum inique pretio*. Vide Laym. *l. c.* & Tol. *l.* 5. *cap.* 15.

DUBIUM II.

Animad. IV. *Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?*

Variæ ea de re sunt sententiæ. Nav. nimis scrupulose statuit medium Regalem: alii nimis laxe 10. aureos, moderatius Tol. Med. Less. &c. duos Regales: etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematice, sed moraliter metienda est, non tantum ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ, cui aufertur: si nimirum ei grave damnum inferatur, aut saltem caritas christiana graviter lædatur, quomodo respectu valde divitis, imo etiam Regis, unus, vel alter aureus notabile quid videtur: respectu vero mediocriter divitum, quatuor circiter Regalea, sive medius Imperialis; respectu mechanicorum duo; respectu pauperis, unus. Ita nunc plerique cum Bonac.

Unde resolves.

1. Grave peccatum est auferre rem parvam domino valde proficuam, verbi gratia, sartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam potest, qua se alat. Less. *lib.* 2. *cap.* 12. *d.* 8.

2. Grave item est (etsi non in specie furti) si fur sciat ex jactura rei parvæ domino secuturam valde magnam molestiam, v. g. quia valde ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. V. Bon. *d.* 2. *q.* 8. *p.* 1.

3. *Plus requiritur ad notabilem quantitatem in re-*
Animad. V. *bus, quæ ultro proveniunt, & sunt valde exposita, v. g. fructus ad viam publicam*. V. Less. *l. c.*

4. *Plus item, si quis a diversis, vel ab uno inter-*
Animad. VI. *polatim parva, & plura furetur*. Vid. Less. *l. c. n.* 46.

DUBIUM III.

Quam graviter peccet, qui multa minuta furta committit?

Resp. Hic quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. Vide Less. *l. c.* Sanch. *l.* 7. *c.* 21.

Unde resolves.

1. *Si quis ex occasione tantum furatur, sive uni,*
Animad. VII. *sive pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere singulis furtis, non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare potest*. Less. *d.* 7. Sanch. *l.* 7. *c.* 21. Bon. *q.* 8. *p.* 2. *Verum & hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulo post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit*. Gran. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 25.

2. *Si autem per plura parva furta uni, vel pluri-*
Animad. VIII. *bus facta habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter ea intentione: at, licet executio singulorum sit tantum venialis ex se*, ut tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis: Less. *l.* 2. *c.* 12. *d.* 7. Sanch. *l. c.* quia nocent graviter Reip. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ, v. gr. si sartor particulas panni a diversis surripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. *Interim hi excusantur subinde a gravi peccato*. 1. *Ex eo, quod dictum est casu primo*. 2. *Si id faciant, ut se servent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non invenirent emptores*. Rosella ver. *Emptio*. 3. *Si alias non habeant, unde se, vel suos alant*.

3. Si plures simul, vel successive plura furta parva alicui faciant, quæ simul sumpta graviter illi noceant; tunc, si alter de altero non sciat, nullus peccat graviter: v. gr. si viatores ex vinea unam, alteramve uvam rapiant, & comedant: *etsi hoc li-* Animad. IX.
cere dicant Covar. Val. & Ripa contra Dian. p. 3. *t.* 6. *R.* 30. Si autem singuli conspirent, singuli graviter peccant. *Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, ut docent Less. Tan.* &c. contra Sur. Vasq. V. Bon. *l. c.*

DUBIUM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licet vere furtum sit, si uxor, liberi, amici, servi patrisfamilias invito quid auferant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut sit mortale, cum plerumque hic dominus aut non rationabiliter invitus, aut saltem minus invitus sit, ut ab his, quam ab aliis, auferatur: vel, etsi valde invitus sit, sæpe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v. gr. ad ludendum, potandum, &c. V. Cajet. v. *Furtum*. Less. *cap.* 12. *n.* 76.

Unde resolves.

1. Uxor graviter peccat, si notabilem summam accipiat, invito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet usumfructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. Trull. *l.* 7. *c.* 6. *d.* 8. *n.* 7. &c.

2. Similiter peccat graviter maritus contra justitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile uxori surripiat, absque ejus consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, siquidem libera eorum administratio ipsimet uxori competat; quia par est ratio mariti, & uxoris quoad bona propria. V. Villab. *t.* 2. *d.* 13. Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 9.

3. *Uxor potest dare eleemosynam, & munera, se-* Animad. X.
cundum consuetudinem aliarum mulierum istius loci, & conditionis, etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat; quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non potest. ibid. n. 13. Dian. *p.* 1. *t.* 3. *R.* 22. & *p.* 5. *t.* 8. *R.* 34. *ubi cum Mol. & decem aliis docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eo quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit invitus*. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, ut mariti conversionem impetret, vel ne Deus illum puniat. Vasq. Bonac. Regin. & alii decem contra Con. &c. V. Dian. *p.* 2. *t.* 16. *R.* 23. & *p.* 5. *t.* 8. *R.* 34.

4. Uxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domus: item quæ acquirit sua industria: item paraphernalia, hoc est bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reservavit. Trull. *l. c.* & cet. commun.

5. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi, vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpe non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. Bon. Trull. *l. c.*

6. *Uxor, si ejus pater, mater, vel proles in alio* Animad. XI.
ma-

matrimonio sit pauper, ita ut misere secundum statum suum vivant, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subvenire, quia jure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. Nav. Pal. Leff. *l.* 2. *c.* 12. *d.* 14. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 34. ubi illam potestatem extendit ad fratres, & sorores, quod etiam Leff. *l. c.* & Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 9. judicant probabile.

7. Filius peccat graviter, invitis parentibus, notabilem summam accipiens, qualis non semper est secundum Leff. *c.* 12. si filius patri prædiviti duos, vel tres, imo secundum Sanchez, quinque, vel sex aureos furetur: eo quod parens sit minus invitus, & filius sit aliquid patris. Unde non tenebitur ad restitutionem, nisi forte coheredibus graviter noceat.

8. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ea pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, putat Leff. *c.* 22. *d.* 13. eum peccare mortaliter; etsi excuset a restitutione, si pater rogatus facile condonaturus putetur.

ANIMAD. XII. 9. *Si filius v. g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest a patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo, & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere.* Ita probabiliter Lay. *l.* 3. *f.* 5. *c. t.* 4. *c.* 8 Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 66.

ANIMAD. XIII. 10. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; *quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis facilius* (uti & Religiosi) *excusantur;* cum in his dominus, aut Prælatus sæpe tantum sit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordineria acciperentur. Laym. Esc. & Leff. *d.* 2. *c.* 12. *d.* 9. *n.* 48. *ubi docet, quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed ad comedendum tantum accipiantur.*

11. Cum a gravi peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc uxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel, si ea non habet, post mortem patris afferre in divisionem hereditatis, *si quantitas rei ablata sit valde magna, nec pater restitutionem tacite, vel expresse dimiserit. Famuli vero si sine magna difficultate restituere non possint*, jubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1.

ANIMAD. XIV.

Animadversio I.

Q*UI alienum accipit per jocum, vel ob bonum, aut commodum illius, a quo accipit, non furatur.*

Qui joco alienum accipit, non ut illud sibi vindicet, sed ut per breve tempus occoltet, hic sane non furatur; nec peccare videtur, si personarum, ac rerum circumstantiæ, talem jocum non esse injurium suadeant.

At qui per jocum rem alienam accipit invito domino, ut eam ipse habeat, diabolice jocatur, & furtum admittit. Nec enim quia scelera per jocum fiunt, scelera esse desinunt: porro accipere rem alienam invito domino, ut quis eam habeat, est apertum furti scelus: ergo quia joco fit, tale esse non desinit.

Vel ob bonum &c.

Furtum ex D. Thom. 2. 2. qu. 66. a. 3. in eo proprie consistit, *ut sit occulta acceptio rei alienæ*. Porro non sunt facienda mala, ut eveniant bona ex Ap. doctrina: ergo a furti crimine non excusantur, qui alienum accipiunt ob bonum, & commodum illius, a quo accipiunt; ut si qui e. g. pecuniam clam eripiant prodigis, feneratoribus, & aliis, qui ea in sui, & aliorum damnum abutuntur. Nam licet rationabiliter in eo inviti non sint, ut peccandi opportunitas, & facultas iis subtrahatur, sunt tamen rationabiliter inviti, ut pecunia propria sine suo consensu spolientur.

Uxor quidem, quæ familiæ curam gerere debet, jusque habet ut viri pecuniis sustentetur, excusari poterit, si, cum precibus, & admonitionibus nihil agat, pecunias ei auferat, ne ludis &c. eas prodigat, quas illa in familiæ necessitates impendat, aut impendendas conservet. Hoc enim modo & sibi, & viro, & familiæ consulit.

At famulus, sicut quilibet alius, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 66. a. 7. ad 3. potest quidem de bonis domini succurrere patienti extremam necessitatem, cum ipse de suis non possit; non tamen, ut Busemb. falso ait, *valde indigenti*. Nam illa propositio, *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*, ab Innoc. XI. n. 36. proscripta est. Quod si ad propriam magnam, seu gravem indigentiam levandam furari proscriptum est; multo magis ad alienam.

Hinc cap. *Forte* caus. 14. qu. 5. dicitur: *Forte aliquis hoc secum cogitat, & dicit: multi sunt Christiani divites, avari, cupidi; non habebo peccatum, si suum illis abstulero, & pauperibus dedero. Etiam in hac re parcat unusquisque animæ suæ. Quia hujusmodi cogitatio ex diaboli calliditate suggeritur. Nam etiamsi totum tribuat pauperibus, quod abstulerit, addit potius peccata, quam minuit.* Videlicet quicumque sibi rei alienæ dominium usurpat, peccat. Nam in extrema necessitate, & quoad hanc omnia sunt communia; nec qui pro sua vita tuenda accipit pecuniam in aliena potestate existentem, alienum accipit, sed suum; quia jus naturæ vitæ conservandæ elidit proprietatem bonorum ex gentium jure derivatam.

Animadversio II.

Idem docent Leff. &c. de necessitate gravi.

At hæc doctrina ab Innoc. XI. proposit. 36. mox descripta, damnata est; nec probabilis, ut eam ponit Busemb. haberi potest.

La-Croix p. 485. n. 957. ait: „ Si necessitas gravis „ sit urgens, recte docent Lugo n. 154. Leff. &c. privato esse licitum surripere necessaria ad illam sublevandam; nam secundum dicta l. a. n. 195. tum censetur extrema esse moraliter præsens, cum sit proxima, aut hæc illi sit æquivalens; & ideo hanc sententiam dicit esse certam Tamb. §. 1. “

La-Croixius perperam confundit gravem necessitatem, si urgens sit, cum extrema, ut suorum probabilium doctrinam a proscriptione eximat; ideoque post recitata mox descripta verba a P. Concina Theol. t. 4 p. 555. n. 14 ita refellitur. „ Lessius, Lugo, & alii docuerunt „ opinionem proscriptam ab Ecclesia. Et P. La-Croix „ illos citat, tamquam Auctores opinionis, quæ sit tutæ conscientiæ regula. Quamtumvis necessitas gravis, „ sit urgens, ut est illa amittendi honorem, decidendi „ e proprio statu, subeundi gravem infamiam, & hujus generis aliæ, numquam licitum efficitur furtum; „ quoniam hujusmodi necessitates nullum vitæ periculum afferunt, & ideo non transiliunt limites necessitatis gravis. At P. P. Viva, & La-Croix, ne dicatur, Lessium, & Lugo docuisse thesim proscriptam, „ illam vana distinctione eludunt. Nemo utique Theologorum docuit, in necessitate communiter dicta licitum esse furtum, sed solum in necessitate valde „ gravi. In hac necessitate licitum est furtum secundum P. P. Viva, & La Croix. Nihil ergo, quod docuerint Theologi christiani, sed solam chimæram a „ nemine productam damnavit Ecclesia. “

Ita Concina: audi nunc Zachariam, qui num. cit. ita loquitur. *Hic etiam* (in doctrina La-Croixii, de qua sermo est) *fur similis est Concina Theol.* &c. *dum cavillatur, hanc doctrinam incidere in proposit. 36. ab Innoc. XI. damnatam. Propositio loquitur de gravi necessitate generatim. Quid cum illa commune necessitati urgenti?*

Hæc scilicet thrasonica verba sunt hominis aerem verberantis, & impoore contendentis. P. Concina jam præoccupavit in verbis mox recitatis P. Zachariæ infirmam, & sophisticam illam responsionem, *propositio* (damnata) *loquitur de gravi* &c. Quid refellam ego miseram objectionem jam in antecessum ab illo ipso refutatam, cui objicitur? Jam dixi, & nunc repeto, P. Zachariam, P. Concinæ impugnando imparem esse, nec, cum illum coarguendum suscepit, satis considerare, *quid valeant humeri, quid ferre recusent.*

Legat P. Zacharia, ejusque fautores totam quæstionem 10. p. 553. & seq. Theol. t. 4. a P. Concina evolutam; ac tum demum sanam ejus doctrinam, si possunt, refellant.

Hic vero in iis, quæ idem P. Zach. num. 952. in P. Concinam contorquet, immorandum non puto; tum quia doctrinam non attingunt; tum quia La-Croixium a pyrrhonismo, et Zach. inaniter contendit, defendere nequeunt. Ipse enim La-Croixius se pyrrhonicum palam fatetur, cum se versatilem opinatorem profiteatur. Adde, quod Zachariæ dicta adeo minuta, nullius momenti sint, ut illa refutare idem sit, ac operam perdere. Demum Zachariæ dicta huc omnia spectant, ut, si fieri possit, ostendant, La-Croixium in eam sententiam Concinæ pronum esse, ut vir nobilis extrema laborans necessitate, eleemosynam petere teneatur, uti revera tenetur, contra ac falso opinantur Leff., Castrop., Diast. ab eodem citati: At etiamsi La-Croix hujusmodi veram sententiam probet, contrariam tamen aperte non

improbat, ideoque juxta suum opinandi modum probat. Sed adeo ne otiosi sumus, ut in his tricis tempus terere debeamus?

ANIMADVERSIO III.

Nec item furatur qui accipit in compensationem justam.

De occulta compensatione actum est supra tr. 3. c. 2. d. 4. Resp. 2. c. a. & 3.

At La-Croix p. 286. num. 965. compensationi occultæ locum dat, „ cum rem tibi debitam non facile possit obtinere . . . Tum autem, inquit, non potes facile obtinere, si deberes per litem, vel publicam potestam cogere cum magnis expensis, vel jactura amicitiæ, & gratiæ tibi multum utilis, uti cum aliis notat Tambur. §. 1. n. 3. ubi cum Diana dicit non fore mortale, quamvis desit hæc conditio: e contra Molin. dicit, fore mortale. “

En La-Croixianus pyrrhonismus, *ubi cum Diana* &c. *e contra Mol. dicit* &c. qui in oculos sæpissime incurrit, & a quo Zacharia nescio qua fronte La-Croixium purgare conatur.

Sed hic quærimus a La-Croixio, cur occultæ compensationi locum det, cum res debita facile obtineri non potest? Id enim affirmat, nulla suæ affirmationis addita ratione; quod sane repugnat primis principiis hominum mature, & caute loquentium. Nam, ut Logici ajunt, *affirmantis est probare*. Itaque ejus assertio confutatione non indiget; sed unico verbo *Nego* satis refutatur. Expectanda ergo est ratio La-Croixianæ assertionis, ac tum demum refutatio necessaria erit.

Quamquam autem La-Croixiana assertio refutatione non indigeat; attamen, ne christianus populus, ac præsertim Confessarii specioso illo titulo, *uti cum aliis notat Tamb.* decipiantur, illam habes confutatam loco a me hujus animadversionis initio, citato. Eam quoque refellit P. Concina Theol. t. 4. p. 562. num. 7. hac ratione sane legitima, & solida his verbis concepta. „ Si „ ordo justitiæ a legitimo Judice exercendæ non cadit „ sub gravi obligatione, omnia susdeque perturbantur, „ & Respublica fraudibus, furtis, dolisque repletur. “

P. Zacharia animosus vir huic rationi ita respondet num. cit. 965. *Ne timeas*: (veluti Dux, aut Imperator suis probabilibus animos facit, ne ratione vinci se sinant) *distingue: si ordo justitiæ non cadit unquam sub gravi obligatione, omnia susdeque perturbantur, concede: si ordo justitiæ non cadit sub gravi obligatione, tum etiam quum si illum servet, magnæ tibi sint faciendæ expensæ, vel subeunda jactura amicitiæ, & gratiæ non qualiscumque, sed tibi multum utilis, nega.*

Concede, inquit Zacharia; hoc est, concedit saltem suum La-Croixium, qui paucis verbis duo errata complectitur, in eo decipi, ut probet, non esse mortalem reatum, si quis occulta compensatione tum quoque utatur, cum rem debitam aliter obtinere facile etiam possit; quod sane erratum necesse est, ut exiguum non sit, cum socii quoque & amici sui Zachariæ aures offendat.

At quoad alterum periodi membrum, quo La-Croixium defendere conatur, perinde est, ac si dixerit, vim obligandi in legibus a notabili subditi utilitate pendere; quæ notabilis utilitas si cum lege conciliari non possit, non utilitas legi, sed lex privatæ utilitati cedere debet. Hæc est P. Zachariæ Concinianæ rationis impugnatoris Theologia.

Præterea si magnæ expensæ in lite faciendæ, & jactura amicitiæ, aut gratiæ valde utilis eximunt ab ordine sanctissimo legum, & populorum omnium, ut nemo propria auctoritate sibi jus faciat, cum sæpe accidat, ut vel magnæ expensæ faciendæ sint, vel hæ expensæ sint magnæ respectu creditoris pauperis, aut crediti non magni, vel subeunda sit jactura amicitiæ, seu gratiæ valde utilis, aut raro, aut numquam famulis, artificibus, operariis &c. pro suæ mercedis compensatione ad Judices recurrendum erit. Hinc porro fit, ut famuli, artifices &c. pro arbitrio sibi credita aut fingant, aut amplificent, ac Rempublicam, ut dixit P. Concina, fraudibus, furtis, dolisque repleant. His malis occurrere se putat La-Croix, dum pro occulta compensatione postulat, non solum ut debitum sit certum nom. 962. sed etiam *ut vir valde doctus, multum prudens, ac versatus in re morali judicet certum esse, quod tali homini fiat injuria* n. 974.

Hic P. Concina Theol. t. 4. p. 560. num. 5. ita ait: „ Idem docent Casuistæ alii non pauci. Hæc opinio „ nobis laxa videtur, & in damnata propositione (37. „ ab Innoc. XI.) includi. Neque enim plus juris in „ bona dominorum habent docti & periti, quam famuli. Si vetitum est famulis proprio judicio præfinire taxationem majoria mercedia, quam cum domino „ pacta fuerit; eadem ratione vetitum erit etiam eam „ augere judicio alieno privato. Verum habet, facilius esse, „ decipi famulum in causa propria, quam virum doctum „ a partium studio alienum. At non propterea infertur, „ Confessarium, aut quempiam alium doctum virum, judicem legitimum esse istius inæqualitatis. Post subdit, „ hanc distinctionem, ut frivolam a Salmanticensibus „ quoque explodi. “ Verum hic quoque Zach. interloquitur, illisque Concinæ verbis, quæ ipse pro arbitrio suo transponit, *si vetitum est famulis* &c. usque ad illa *judicio alieno privato*, respondet: *Disparitas est manifesta, neque aliunde petenda, quam ex ipso hoc La-Croixii loco.*

Disparitas quidem est manifesta, si sermo sit de judicii maturitate, & veritate. Eam assignat Concina subsequentibus descriptis verbis, quæ Zacharia silentio premit; quia eam aliunde esse petendam non vult, nisi ex La-Croixio; quasi veritas etiam manifesta non sit admittenda, nisi ex socio suo La-Croixio veniat. Sed id levandi animi causa. At si sermo sit de judicii legitima auctoritate, perinde est, seu famulus, seu quilibet alius vir etiam doctissimus privatus judicet: ex quo doctissimi viri judicio nullum jus seu famulus, seu artifex, seu quæstor, seu belli dux &c. acquirit occulte compensandi operam suam; quia, ut rectissime ait P. Concina, *non plus juris in bona dominorum habent docti, & periti, quam famuli*. Est ne hoc non solum verum, sed etiam evidens? Ita sane.

At Zacharias magis animosus, quam cautus de hac Concinæ sententia non solum vera, sed lippis, & tonsoribus aperta, ita pronuntiat. „ Quot verba, tot hallucinationes. Famuli, de quibus hic, jus supponuntur „ habere in bona dominorum, æquivalens nempe labori „ suo, alias nullo modo liceret illis uti occulta compensatione. Periti vero non habent ipsi quidem jus, „ sed declarare possunt famulos illud habere. “

O miserum Zachariam, qui cum Concina contendere vult! Periti declarare quidem possunt jus, quod habent famuli bona dominorum; at hæc declaratio nullum jus dat famulis, ut propria auctoritate, & de facto, quod omnium gentium juri adversatur, accipiant, quod sibi deberut. Hæc veritas non Theologis solum, sed omnibus vel infimæ plebeculæ hominibus nota est. Contraria vero doctrina, *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt*, est prop. 37. ab Innoc. XI. proscripta. Illud judicant intellige seu ex se, seu aliorum accedente consilio, & sententia. Nam etiamsi ex aliorum etiam sententia judicent, ipsi tamen sunt, qui judicant: ipsi dominos per apertam injuriam indicta causa condemnant; ipsi publicæ auctoritatis jus sibi usurpant, sententiam dicendo, ac executioni mandando. Hæc ego puto in prop. 37. damnari.

ANIMADVERSIO IV.

Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

„ Respondendum est (ait Nat. Alex. Theol. t. 2. p. „ 635. a. 2.) furti gravitatem æstimandam ex pretio rei, „ vel pecuniæ summa, quæ surripitur; quæ si ad diurnum unius hominis victum sufficiat, mortale peccatum „ esse videtur illius furtum, sive diviti, sive pauperi „ subtrahatur. “

Hanc sententiam probat Concina Theol. t. 4. p. 540. n. 4. & La Croix cum suis, quos citat p. 288. n. 985. &c. quia juxta Concinam medius aureus satis est ad diurnum cujuscumque Principis victum; medius aureus eo non repugnante materia gravis dici potest respectu cujuscumque personæ.

„ Si divitibus privatis, inquit idem Concina n. 9. tres „ julios, seu tres libellas Venetas surriperes, crederem „ te peccare mortaliter. Si a personis inferioribus, puta „ a mercatoribus, ab artificibus neque pauperibus, neque „ divitibus, sed sua industria commode vitam transigentibus duos auferas julios, forte gravem culpam non „ evades. “

Tandem p. 541. n. 10. eum graviter peccaturum vix dubitat, qui unum julium surripiat artificibus, qui unius diei labore illum vix lucrantur.

Varia sane sunt hac de re Theologorum placita. Sed ipsa sententiarum varietas, & judicandi difficultas, periculi nos admonet; quia *sapiens timet, & declinat a malo*. Prov. 14.

ANIMADVERSIO V.

Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ &c.

Hoc Bus. dictum nec satis solidum, nec tutum mihi videtur. Ratio est, quia fructus, etsi sine incommodo, seu altro proveniant, pleno nihilominus jure ad agri dominum pertinent; nec alii quidquam juris habent, ut eos accipiant. Fructus vero expositi, quo magis injuriæ patent, eo magis ab iis abstinendum est, ne dominus nimis gravetur, & lædatur.

ANI-

Animadversio VI.

Plus item, si quis a diversis vel ab uno interpolatim parva &c. furetur.

Si quis a diversis parva, & plura auferat, facile concedam, plus requiri ad mortalem culpam, quam si uni eripiat, ceteris paribus; quia plures ceteris paribus minus damnum patiuntur, quam unus; & quia quod notabile est respectu unius, æquo judicio non censetur notabile respectu multorum. Dixi ceteris paribus; quia si diversi, quibus subtrahitur, sint pauperes, & unus sit dives, aliter erit dicendum. At si notabilis quantitas uni eripiatur, perinde est, seu una, seu pluribus vicibus eripiatur. Nec enim quia una vice aufertur, aut quantitas, aut damnum crescit, nisi forte peculiares circumstantiæ aliud suadeant.

Animadversio VII.

Si quis ex occasione tantum furatur &c. non intendens &c. non peccat graviter, neque ea simul sumpta &c. postquam tamen &c.

Ipse La-Croix p. 290. n. 1005. aperte ait, oppositum esse tenendum cum communi. Certum enim est, acceptionem rei alienæ in notabili quantitate, esse ex natura sua letalem culpam: at ponimus, eum, qui ex occasione modicum quid furatur, per modica furta aliquid notabile accipere: ergo certum est, eum admittere culpam ex natura sua letalem. Porro cum culpa ex natura sua letalis est, ex nulla intentione venialis fieri potest. Quamquam cum ipsa plura furta simul sumpta notabile quid contineant, & graviter proximo noceant, contraria illa intentio non acquirendi aliquid notabile, nec proximo graviter nocendi singulis furtis, ridicula, & contradictoria est quoad postremum furtum. Hoc enim aliis additum est facto ipso acquisitio seu acceptio notabilis rei alienæ, & damnum grave proximi. Si retentio ultimæ materiæ levis cum aliis, cum ad notabilem quantitatem ventum est, gravis culpa est fatente Bus. cur non acceptio alienæ rei eamdem malitiam habet, ac retentio? Ergo si retentio est mortalis, mortalis quoque est acceptio.

Falsum ergo illud quoque est, singula minuta furta unum mortale non constituere; quod si verum esset, quilibet innumera minuta furta occasione oblata admittere sine mortali culpa posset; quæ consecutio sane absurda, & aperte falsa, latam gravissimis proximi damnis viam aperit; &, dum minuta furta excusat a mortali, maxima quoque ex plurimis minutis conflata excusat.

Verum & hoc mortale evitabit, si vel tunc &c.

Hoc ex mox dictis aperte falsum est. An impotentia restituendi, vel animus restituendi facultatem impertit furandi? An mortale furtum a mortali culpa excusat? At ex dictis ultima levis alienæ rei acceptio aliis addita, est mortalis ex se culpa: ergo &c.

Animadversio VIII.

Si autem &c. ac, licet executio singulorum sit tantum venialis ex se.

Executio postremi furti, quo notabilis quantitas completur, ex dictis est mortalis; idque implicite vel ipse Bus. invitus fatetur. Nam juxta ipsum hi minuti fures *nocent graviter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ, v. g. si sartor particulas panni a diversis surripiat, si mercatores utantur brevioribus ulnis* &c. Hoc enim grave nocumentum humanæ societati infertur ipsa prava praxi, ipsoque facto, non intentione: ergo ipsa praxis, & factum, gravis, & mortalis culpa est.

Interim excusantur &c. 1. *ex eo, quod dictum est casu primo*. 2. *si id faciant* &c. 3. &c.

Postquam Bus. illud verum principium admisit, & tradidit, *quia nocent graviter* &c. ad inanes peccatorum gravium excusationes declinat contra illud Ps. 140. *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis*. Prima excusatio ex dictis contra Bus. ad c. 1. aperte futilis est. Aliæ excusationes, quas congerit, 2. *si id faciant* &c. 3. *si* &c. sunt item omnes inanes, & fallaces: & ratio est, quia grave furtum a mortali culpa nihil excusare potest, nisi necessitas extrema, non gravis, multoque minus lucrandi cupiditas, aut propria indemnitas, ut perperam, & falso habet Busemb. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*, est prop. 36. ab Innoc. XI. proscripta. Si ex hac proscriptione non est permissum furari in gravi necessitate, peccat qui ea prorsus furatur, etiamsi leve aliquid furetur; quia revera furatur: ergo si in gravi necessitate aliquid notabile furetur, mortaliter peccat; quia furtum est grave; & quia ejus peccatum non potest esse ejusdem quantitatis, ac si leve quid furatus fuisset.

Minuta furta, quæ hic Bus. a mortali excusat, nocent graviter Reipublicæ, & sunt valde perniciosa societati humanæ: ergo sunt apertæ mortales culpæ. Nec enim tituli, quos in eorum excusationem affert, efficiunt, ut leviter noceant Reipub. & humanæ societati. Ille titulus, *si id faciant, ut se servent indemnes*, est prorsus intolerandus. Est enim res manifesta, illum mortaliter peccare, qui grave furtum seu una, seu pluribus vicibus admittit, ut suum damnum vel reparet, vel prævertat. Nec enim damnum meum, furandi facultatem mihi tribuit. An alteri nocere possum, ut meum nocumentum vitem? An meum nocumentum jus mihi tribuit in res alienas? Commenta scilicet hæc sunt, quæ sana doctrina non sine indignatione repudiat. Multo ergo magis intolerandus est alter ille titulus, *vel quia alias non lucrarentur*, *vel quia* &c. quod idem est. An si alio modo homines lucrari non possunt, nisi furando, furari possunt, aut saltem furando graviter non peccant? An lex illa decalogi, *non furtum facies* intelligenda est cum hac restrictione, si alias lucrari possint? Excusatio sane misera, at in Theologo non ferenda.

3. Excusatio, *si alias non habeant, unde se, vel alios alant*, aliis quidem tolerabilior est, non tamen admittenda. Dicitur quidem Prov. 6. v. 30. *Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim, ut esurientem impleat animam*. At hæc culpa dicitur *non grandis*, si comparetur cum adulterio, ut antecedentia, & subsequentia legenti palam est. Absolute tamen grandis est culpa: quia v. 31. subditur: *Deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet*.

Si mercatores, aut sartores *alias non habeant*, non bona, non industriam, *unde se, vel suos alant* parce, ac tenuiter vivendo, non ad furtum lege naturali, ac divina sub gravi culpa vetitum, sed ad piorum misericordiam confugere debent. Nam furtum grave etiam ex minutis furtis coalitum a mortali culpa non excusatur, nisi extrema necessitas urgeat, quæ omnem culpam elait, quaque urgente furtum non est furtum. Hinc propos. illa, *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis*, est 38. ab Innoc. XI. damnata.

Animadversio IX.

Etsi hoc licere (viatoribus unam, alteramve uvam rapere) *dicant* &c.

Hoc esse leve peccatum, res ipsa loquitur; at hoc licere, aperte falsum est. Nonne viatores unam, alteramve uvam ex aliena vinea rapientes aperte furantur? Accipiunt enim rem alienam domino non consentiente: at furtum divina, naturalique lege vetitum est, & ex natura sua, semperque peccatum. Ergo &c.

Deus quidem Deut. 23. v. 24. Israelitis hoc permisit. *Ingressus vineam proximi tui, comede uvas, quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum*. At hæc lex judicialis est, ac sine controversia abolita, sicut ea, quæ v. 25. subsequitur: *Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres, falce autem non metes*.

Si denique de se mutuo sciant, nullas tamen &c. probabilius est, non esse mortale, ut docent &c.

Hanc sententiam sequitur quoque La-Croix p. 290. n. 1010. Contrariam tuetur Concina Theol. t. 4. p. 546. q. 2. quæ auctoritate potior est, ut apud ipsum videri potest. Ratione vero potiorem esse, ego sane affirmare non ausim, & ne ipse quidem P. Concina affirmat. Aqua hic mihi ferme hæret; at ratione consulta vix in animum inducerem, ut singulis onus restitutionis in solidum, seu totius damni ab omnibus simul illati imponerem. Mihi quilibet satisfaceret, si quilibet restitueret quod abstulit, quod aperte docet. Sanct. Raymund. citatus p. 172. cap. 5. tit. 4. e. 1. artic. 3. Nulla enim alia de causa quilibet totius damni resarciendi debitor esse potest, nisi quia totius damni causa fit: at ponimus, neminem esse causam damni, quod alii inferunt. Ergo. Neque dici potest, quemlibet ratione consensus, seu cooperationis totius damni, totum resarcire teneri: nam consensus, restitutionis obligationem inducit, quando movet ad accipiendum, quod fit *consentiendo expresse*, ut docet D. Th. 2.2. q. 62. ar. 7. Hinc ibidem ait, quod semper obligant ad restitutionem &c. *secundi consensus in eo scilicet, sine quo rapina fieri non potest*. At qui sciunt tantum, alios furari, etiamsi ipsi quoque furentur, non sunt cooperatores, nec expresse consentientes alieni furti, quod sine eorum consensu nihilominus fieret. Ergo non sunt obnoxii restitutioni eorum, quæ alii furantur.

Animadversio X.

Uxor potest dare eleemosynam, & munera &c. etiamsi maritus &c. prohibeat. Idem docet La-Croix p. 292. n. 1021.

Contra Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 635. ar. 2. inquit:

„ Ream

„ Ream uxorem, quæ inconsulto, & invito marito notabiles eleemosynas erogat, S. Thom. post S. Augustinum in ep. ad Ecdiciam scripta asserit, Theologique consentiunt universi. “

Et sane S. Aug. ep. 199. ad Ecdic. (habetur ca. 33. q. 5. c. 4. *Quod Deo.*) ita habet: *Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacumque pecunia, aut rebus ullis terrenis tuis sine arbitrio ejus* (mariti) *facere debuisti*. Hunc textum sibi objicit La-Croix, & respondet: „ S. August. loquitur de profusa eleemosyna, ut „ constat ex contextu. “ At hoc ex arbitrio fingitur. Id ex D. August. contextu non solum non constat, sed ne illud quidem colligitur: ex D. August. contextu contrarium colligitur, & constat: quia ait *nihil*, quod non solum profusas, sed etiam moderatas eleemosynas explicate complectitur. Hinc eadem ep. ait: *Porro si de faciendis eleemosynis, & in pauperes expendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentia præcepta sunt Domini, cum viro tuo fideli, & tecum sanctæ continentiæ pacta servante, consilium communicare deberes, ejusdemque non spernere voluntatem* &c. S. August. ait, *eleemosynis, & in pauperes* &c. cur nos addimus *profusis*, quod ille non habet? Hoc scilicet est ire contra mentem Sancti Ecclesiæ Doctoris, non ejus sequi auctoritatem.

Audiatur S. Th. fidelissimus S. Augustini interpres, & assecla, qui 2. 2. q. 32. ar. 8. ad 2. ait: *Si uxor habeat alias res præter dotem, quæ ordinatur ad sustentanda onera matrimonii, vel ex proprio lucro, vel quocumque alio licito modo, potest dare eleemosynam etiam irrequisito consensu viri, moderatas tamen, ne ex earum superfluitate vir depauperetur. Alias autem non debet dare eleemosynam sine consensu viri vel expresso, vel præsumpto, nisi in articulo necessitatis, sicut de monacho dictum est*. Est ne hic opus adnotatione, ut clarissima D. Thomæ mens intelligatur? Nota illud *moderatas. Alias autem* &c. *sicut de monacho dictum est*. Audi nunc angelicæ doctrinæ rationem. *Quamvis enim mulier sit æqualis viro in actu matrimonii, tamen in his, quæ ad dispositionem domus pertinent, vir caput est mulieris secundum Ap. 1. ad Cor. xi. B. autem Lucia sponsum habebat, non virum. Unde de consensu matris poterat eleemosynam facere*. Doctrina S. August. & S. Thom. apostolica est. Uxor enim nec multas, nec paucas, nec profusas, nec moderatas eleemosynas facere potest sine consensu sui capitis: vir ex Ap. est caput uxoris: ergo. Nam profusæ eleemosynæ ex natura sua reprehensibiles sunt; quia non caritatis, quæ ordinata est, sed prodigalitatis sunt opus. At inquit Bus. „ Consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non „ potest. “ Resp. Consuetudo, jus faciendi moderatas eleemosynas uxori tribuit; quia præsumitur viri consensus: at si vir repugnet, consuetudo nullum jus uxori tribuere potest; quia consuetudo efficere non potest, ut mulier viro tamquam capiti quoad rerum domesticarum administrationem non subsit. Hoc enim naturæ ordini, divinoque juri, quod nulla consuetudo abolere potest, aperte adversatur.

La Croix ea ratione nititur, „ quia ista (expensæ, „ seu munera, & eleemosynæ ea more aliarum mulie„ rum similium) pertinent ad competentem, & decen„ tem sustentationem, ad quam jus habet. “ Resp. Aperte falsum est, expensas pro decenti victu, & vestitu (qua tamen de re judicium ad virum pertinet) non necessarias, eleemosynas, munera ad decentem uxoris sustentationem pertinere. Si id concedimus, uxoribus jus quoque permittendum est ad choreas, theatra, ludos, & similia, quæ apud similes mulieres in more posita sunt.

Hæc quoad jus; nam quoad factum, uxores quoad eleemosynas congruas & consuetas, viri consensum ex D. Raymundo præsumere possunt, etiamsi vir absolute eleemosynas prohibuerit: *quia*, inquit (lib. 2. t. de furtis §. 9. apud Conc. tom. 4. p. 579.) *solent mariti facere prohibitionem uxoribus absolute, ut sic temperent eas non a toto, sed ab excessu, quem suspicantur. Potest etiam formare sibi conscientiam ex qualitate, & miseria pauperis, cogitans, quod, si maritus illum videret, omnibus modis placeret ei, quod illi faceret eleemosynam. Si autem omnino, & præcise ipsi uxori conscientia sit, quod viro displiceat, & scandalizatur inde, deponat conscientiam illam, si potest. Sin autem, non debet dare* (concordat S. Vir cum SS. August. & Thoma) & *sic intelligitur*, (en legitima explicatio mentis D. August. contra La-Croixium) *quod dicitur* q. 5. *can.* Quod Deo. *Hoc autem ultimum dico, nisi videret pauperem indigere ad mortem: tunc enim deberet dare intrepide; alias peccaret*; uti docuit etiam D. Th. mox cit.

Ubi cum Mol. & decem aliis docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eo quod &c.

Hi scilicet quoad vigesimam partem census, vel lucri, uxorem in virum metempsychosi non minus admirabili, quam pythagorica, transmutant. At si uxori vigesimam partem annui census, vel lucri assignant, ei saltem imponerent vigesimam partem oneris familiæ sustentandæ. Minime vero gentium, inquiunt. Onus familiæ, & uxoris quoad status honestatem, aut decentem splendorem sustentandæ, totum sit viri. Nam vigesima pars annui census, vel lucri præter honestam sustentationem, ex ipsius status decentia ad uxorem pertinet. An satyram scribam, si hanc doctrinam aut risu, aut miseratione dignam esse dixero? Eam sane merito improbari a Lugo, Sporerio, Tamburino, ipse La-Croix fatetur n. 1021. cit.

ANIMADVERSIO XI.

Uxor, si ejus pater, mater, vel &c. *& maritus eis* &c. *potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus* (*dummodo* &c.) *eis subvenire: quia jure naturæ* &c.

Maritus quidem habens superflua statui, ex caritate consentire tenetur, ut uxor necessaria suppeditet parentibus suis, & proli ex alio matrimonio, non tamen ex justitia; quæ autem ex caritate eroganda sunt, a sponte dantibus accipi quidem possunt, at ab invitis sine justitiæ violatione subtrahi non possunt.

Uxor jure naturæ tenetur alere suos parentes, & filios ex alio matrimonio, at de suo, non de alieno. Si uxor habeat bona paraphernalia, aut aliunde honeste acquisita, quorum administratio ad ipsam jure pertineat, ea his juxta S. Thomam cit. ad c. 3. eleemosynam facere potest, & prædictas personas alere debet. Verum, cum Bus. ei permittit, ut eas ex bonis mariti eo repugnante sustentet, pietatis, & caritatis specie illi indulget, ut justitiam violet, eamque ad tartara mittit. Hinc Eccli. 34. v. 21. dicitur: *Immolantis ex iniquo oblatio est maculata*; & B. Gregorius l. 7. ep. 110. ad Siagrium (refertur cau. 14. q. 5. c. 7.) ait: *Eleemosyna Redemptoris nostri oculis illa placet, quæ non ex illicitis rebus, & iniquitate congeritur, sed quæ de rebus concessis, & bene acquisitis impenditur*.

At Busemb. hoc permittit, *dummodo post mortem vere omnia computet in sua parte*. Resp. Hoc sane perinde est, ac si Busemb. dixerit: furari licet, de alieno eleemosynam impendere licet, dummodo restituendi animus sit. Si hoc recte dictum sit, Busemb. recte loquitur: secus, non est audiendus, uti reipsa audiendus non est.

ANIMADVERSIO XII.

Si filius v. g. mercatoris &c. *potest a patre exigere salarium, quantum* &c. *& si id impetrare non possit, vel* &c. *potest clam accipere. Ita* &c.

Laym. lib. 3. de just. tract. 3. p. 3. c. 8. n. 12. non improbat quidem ut versatilis opinator opinionem a Bus. allatam quoad priorem partem; sed nihilominus docet, nec consuetudinem, nec jura id filio permittere, quod Bus. permittit. La-Croix p. 293. n. 1034. ait, sententiam Busembao contrariam esse longe probabiliorem; & n. 1035. addit: „ Quamvis daremus, primam sententiam „ (Bus.) probabiliorem esse, attamen adhuc absolute „ tenendum esset, si a patre negaretur salarium, vel fi„ lium puderet petere, non fore licitum filio occulte si„ bi illud compensare; quia compensatio occulta jus cer„ tum postulat. “

Rectissime Concina Theol. t. 4. p. 577. n. 4. inquit: „ Falsa est prior opinio, quæ filiis patres in laboribus, „ mercatura, agricultura, aliove opere adjuvantibus sa„ larium jure deberi asserit; falsissima vero altera, quæ „ compensatione istius salarii illos uti, si a patre sala„ rium negetur, contendit. “

Ratio breviter est, quia filii jure naturæ, & gentium, atque consuetudinis parentes adjuvare tenentur: at pro eo, quod ex debito fit, merces exigi jure non potest; multo vero minus negata, occulte accipi valet: ergo &c. Hac in re fusius probanda non immoror; quia evidens mihi videtur, nec eam a sanis Theologis in controversiam vocari putem.

ANIMADVERSIO XIII.

Quæ tamen ipsi (famuli) *domi consumunt, in iis facilius, uti & Religiosi, excusantur*.

Si victus famulis in poculentis, & esculentis ex pacto detur, omni culpa vacant, dum necessaria ad congruum victum consumunt; non item, si gulæ causa consumant; quia victus, non gulæ explementum iis debetur.

Si victus iis præbeatur in pecunia, aut certa cibi, & potus quantitate, ut apud aliquos in more positum est, famuli poculenta, aut esculenta sibi minime debita consumentes, peccant; quia nullum in eas jus habent. Ex sua autem ipsorum nequitia, non ex ratione, quidquid Bus. sine ratione contra dicat, præsumunt, herum in iis non esse invitum. Cur enim herus invitus non sit, ut famuli pacto, & congruo victu non contenti clam surripiant,

piant, & custodiæ loco, ut debent, consumant res ipsius domini?

Ubi docet, quod furta minima famulorum ex comestibilibus &c. non coalescant, si non ad vendendum &c. accipiant.

Hic Bus. ex arbitrio, & contradictorie loquitor. Cur non coalescunt? nullam rationem assignat, aut assignare potest. Ergo ex arbitrio loqoitur. Fatetur, ea esse furta, ut *reipsa* sunt: ergo coalescunt; quia plura aliqoid notabile *reipsa* efficiunt; usque multiplicatis gravis summa hero surripitur. Ergo Bus. sibi contradicit, Si minuta illa famulorum furta non coalescerent, restitutionis onus sub gravi obligatione non inducerent; quod est aperte damnatum in prop. 38. ab Innoc. XI. proscripta.

Quid enim refert, seu famuli ablata vendant, seu consumant? Id quoad herum perinde est, qui damnum æque patitur, seu ablata vendantur, seu consumantur. Si prius fiat, avaritiæ, si alterum, gulæ servitur; at in utraque specie genuinum furtum admittitur.

Animadversio XIV.

Si quantitas rei ablata sit valde magna.

Quid sibi volunt hæc verba, *si quantitas rei ablata sit valde magna?* An debet esse centum millium aureorum? Videlicet cum furtum, culpam mortalem includit, onus *restitutionis* sub eadem mortali culpa infert.

Famuli vero si sine magna difficultate restituere non possint &c. *jubeantur* &c.

Ab onere restitutionis non magna difficultas, sed sola impotentia liberat juxta illud D. Augustini (habetur c. 1. q. 6. can. 14.) *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pænitentia, sed fingitur.* Magna restituendi difficultas fere omnia, ac præsertim pauperum, ac famulorum furta comitatur: quæ si a *restitutione* excusaret, restitutio raro imponenda esset, ac furta in immensum excrescerent.

Sicuti furtum a culpa non excusatur, nisi ex necessitate extrema; ita *rei* alienæ detentio, quæ *reipsa* furtum est, seu perseverantia in furto, excusari non potest, nisi ex eadem extrema necessitate, quæ rarissime accidit. Hanc esse sanam doctrinam, a qua recentes opinatores valde recedunt, D. Augustini auctoritati, & propositionis 36. proscriptioni consentaneam, ac notandam puto.

Neque vero alia, ut officia, & obsequia extraordinaria restitutionis loco sine consensu ejus, cui ablata res est, imponi possunt; quia ad salutem ipsa *restitutio*, cum fieri potest, ex allata S. August. auctoritate necessaria est. Restituere autem ex S. Thoma 2. 2. q. 62. a. 1. *nihil aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem vel dominium rei suæ.* Ergo ad salutem necessarium est, ut ipsa res ablata, aut, si hæc desit, ejus pretium reddatur. Ergo falsum est, quod ait Bus. famulis magnam *restituendi* difficultatem patientibus, obsequia extraordinaria loco restitutionis imponi posse, & esse imponenda.

CAPUT II.

De Restitutione.

DUBIUM I.

Quid sit restitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. 1. Restitutio est actus justitiæ ad salutem necessarius necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per *injuriam*, ita ut radix restitutionis non sit quævis læsio proximi, v. g. contra caritatem, &c. in quibus non habet jus, quod violetur, sed ea tantum, quæ est contra justitiam, in qua proprie injuria infertur, hoc est, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri potest, v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conviciando, & similibus.

Resp. 2. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, ut v. g. cum quis rem alienam destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est probabiliter judicans id sibi licere, vel esse suam: & formalis, qua quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet mala fide, id est, cum sciat, vel scire possit, ac debeat id sibi non licere, & rem non esse suam. V. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 7. *d.* 6. Bon. *d.* 3. *q.* 1. *p.* 6.

Unde resolves.

1. *Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, ut si adulterium commisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem*; cum hæc sit reparatio damni: potest tamen a judice cogi ad satisfaciendum pro injuria. ANIMAD. I.

2. Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materialem tantum, tenetur restituere, sed nonnisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

3. Qui intulit injuram formalem, sive rem adhuc habeat, sive non, tenetur restituere, & quidem tantum quantum est damnum secutum. *An vero sufficiat culpa venialis, controvertunt Auctores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commode potest restituere.* V. Auct. cit. & Laym. *l.* 3. *t.* 2. Less. *l.* 2. *c.* 7. *d.* 1. *n.* 27. C. Lugo *disp.* 8. *sес.* 5. *n.* 56. ANIMAD. II.

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione justitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ita communiter Doctores. Unde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis.

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Patet ex sequentibus casibus.

1. Tenetur ad restitutionem mandans, sive expresse mandet, sive tacite, dicto nimirum, vel facto, ex quo verbi gratia famulus colligat, hero gratum fore, si faciat: non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus suo nomine factum, uti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescet: quia tunc non est vera causa. Molin. Lessius *lib.* 2. *cap.* 3. *d.* 3. Filliuc. *t.* 32. *n.* 54.

2. Tenetur item consulens, aut precibus, ac promissionibus ad damnificationem inducens. *Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, &, quantum potest, contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari a restitutione*; maxime si eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat. V. Bonac. & Tann. 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *dub.* 14. Sa, v. *Consilium*, & Dian. *tr.* 2. *misc.* *R.* 18 & *tr* 5. *R.* 38. ANIMAD. III.

3. Tenetur item qui suo consensu, calculo, vel suffragio est causa efficax damni. Less. *d.* 3. *n.* 23. Fill. *t.* 32. *c.* 1.

4. Item palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. Lessius, Fill. *l. c.*

5. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta, aut instrumenta, occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *ibid.* Hi enim omnes, uti & is, cui res furtivæ traditæ sunt in custodiam, tenetur (non manifesto fure) restituere domino. *Et sic peccare eos, qui a sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium*, docet Villelob. apud Dia. *p.* 4. *tr.* 4. *R.* 176. *licet ibid. Sanch. excuset eos, qui ista emunt a sartoribus magistris, eo quod his plerumque detrahatur plus a justa mercede, quam mereantur ista fragmenta, ideoque licite ea retineant*: neque hic a peccato excusari caupones, qui a filiisfamilias acceptant pecunias, aliasve res parentibus surreptas, notat Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 5. Bon. &c. *Qui vero post delictum ipsum reum juvat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere*, modo non det illi spem refugii in posterum: tum quia non est causa damni: tum quia reo licet fugere, ut infra dicetur *l.* 4. *d.* 7. ANIMAD. IV.

6. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans: ut agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens litteras, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. *Excusantur tamen (modo actio per se non sit mala) qui ea non sponte,* ANIMAD. V.

sed justo metu coacti faciunt, v. g. cum rustici furto a solis militibus facto, coguntur eorum prædas avehere, vel pecora abigere. Less. *l.* 5. *n.* 19.

7. Item tenentur causæ, quæ privative ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, sive non clamans, cum potest: aut non obstans, non manifestans; sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex justitia damnum cavere. S. Th. 2. 2. *q.* 62. *a.* 7. Sic Princeps, Magistratus, belli Dux tenentur ad restitutionem damnorum, quæ a feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarii, Canonici tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impiedentes damna pupillis, minoribus, Ecclesiis provenientia. Item custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. Mol. *d.* 116. Fill. *t.* 32. *c.* 2. *q.* 12. Vide supra *l.* 3. *t.* 3. *c.* 2. Item principes, & domini territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, &, cum possint, non impediant, tenentur mercatoribus, & ceteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 38.

8. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; ut v. gr. si fur homicida non fuit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolute erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alii ante te dederint suffragium, ita ut videas, te nihil impetraturum, etsi neges; tunc enim non teneris restituere, licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. Bon. *l. c.*

ANIMAD. VI. 9. *Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium efficaciter induxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis, præsertim circa materiam justitiæ.* Less. *t.* 3. *d.* 4. Bon. *q.* 2. *p.* 4. Dian. *t.* 5. *misc. R.* 64. Tan. 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 14.

ANIMAD. VII. 10. *Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circumstantiam, & modum actus damnosi, v. g. si quis tantum impellat alium, ut citius, vel animosius hoc, vel illo loco, vel modo noceat.* V. Lay. *l.* 2 *s.* 5. *t.* 2. *c.* 5.

11. Nec tenetur, qui deliberate volenti inferre magnum damnum suadet ut minus eidem inferat, quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius cum injuria alterius.

ANIMAD. VIII. 12. *Non tenetur item* (contra Nav. Ang. &c.) *Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, ut Parochus,* &c. *si ex negligentia, vel ignorantia pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem,* quia, etsi ex officio teneatur bene instruere pœnitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positive restitutionem impediat ex malitia, imo etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo est causa efficiens damni. V. Less. & Bon. *d.* 1. *q.* 2. 11. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 7. & infra *l.* 6. *c.* 2. *d.* 5.

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cum plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim, atque alii aliis plus, minusve in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus ordo, & mensura restitutionis desumenda est, Ita commun. Doct.

Unde resolves.

1. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quam quod quisque per se damni intulit. Lay. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 6.

2. Si plures cum consensu, & se invicem juvantes id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cum unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde si unus eorum restitutionem fecit, potest a reliquis, nimirum a principali totum, aut, si is nolit, a reliquis pro rata singulorum repetere. Bon. *de rest. d.* 1. *q.* 2. *p.* 11. ex Vasq. Mol. Fill. &c.

3. Quod si actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existit, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur in primo loco restituere ipsam, vel æquivalens; & si ille non faciat, reliqui. Less. *l.* 2. *c.* 3.

4. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ut quia res periit, & destructa est, ut fit v. gr. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primo tenetur restituere, qui mandavit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius, ut in bello Princeps, & Dux, & si is non sit facturus, vel quia non vult, vel quia non potest, tenentur reliqui, vet. gr. ceteri milites. *Quod etsi de militibus speculative verum sit, practice tamen ii excusantur per accidens:* tum quia non possunt totum restituere: *tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, ut plus restituant, quam partem suam:* ideoque si hanc possunt, ad id tenentur: uti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. Lay. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 6. *n.* 5. ex Cajet. Mol. &c. Imo Bonac: *de rest. d* 1. *q.* 2. *p.* 10. *n.* 13. ex Nav. *c.* 17. Vasq. Less. *d.* 4. *n.* 37. dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati a toto exercitu, sed tantum pro sua parte. V. sup. *t.* 4. *c.* 1. *d.* 5. *a.* 3. ANIMAD. IX.

2. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti, etiam minus principales liberantur, non autem vice versa: quia ruente principali, ruit accessorium, non contra. V. Lay. *loc. sup. cit.*

DUBIUM IV.

An teneatne restituere, qui alium impedivit a consecutione alicujus boni?

Resp. Attendendum, an lædatur jus alicujus quod a natura, lege, vel aliter habeat: & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit, num vero aliter. Inde enim apud Lay. *l. c.* Bon. *q.* 2. *p.* 12.

Resolves sequentes casus.

1. Qui alterum impedivit a consecutione rei debitæ ex justitia, tenetur ad restitutionem Less. *c.* 12. *d.* 18. Fill. *t.* 32. *c.* 3. *q.* 12. *n.* 72.

2. *Si res non erat debita ex justitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, ut v. gr. officium, vel legatum, beneficium ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno;* etsi sæpe is possit graviter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat; *non tamen tenetur ad restitutionem.* Azor. 3. *p. l.* 4. *c.* 9. Vasq. Sa, Bon. *p.* 12. ANIMAD. X.

3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam collatorem induceret, ne ei daret, aut eum a petitione (cum quivis habeat jus petendi) aut a consecutione talis rei per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cum etiam quivis jus habeat, ne inique impediatur) is teneretur ad compensationem damni arbitrio viri prudentis, juxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur, dummodo tamen eo sit dignus: nam, si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam forte læserit. Less. *l.* 2. *c.* 12. *d.* 18. Mol. *t.* 1. *d.* 135. Sa v. *Restitutio n.* 221. V. Bon. *l. c.*

DUBIUM V.

Cui, vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam justitiæ, & quis damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant communiter. V. Less. & Laym. hic *c.* 9.

Unde

Unde resolves.

Animad. XI. 1. *Quando bona restituenda, sive debita quacunque sunt incerta, hoc est, cum cui debeatur, ignoras, aut adire non potes, aut illi restituere, tunc si ea habeas sine delicto, ut si invenisti vel a mercatore, v. g. per errorem accepisti duas ulnas panni pro una, & jam is discessis, nec scis, quo abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi. post quam, si spes non sit sciendi dominum, probabile est, quod non tenearis ea dare pauperibus* (licet ita plerique cum D. Th. sentiant, & sit magis pium, ac practice suadendum) *sed possis tibi retinere, ut docet Petrus Navar.* quem sequitur Laym. hic, & Less. *l. 2. c. 14. d. 7. n. 48.* idque Dian. *p. 2. t. 3. misc. R. 5. dicit esse tutum in praxi*. Si vero ea habeas ex delicto, ut furto, usura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest; ut saltem, cum corpori domini non prosit, prosit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. Ita commun. DD. ut videbis apud Laym. hic.

2. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus (minoris deinceps vendendo, aut majore mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit Mol. At
Animad. XII. Vasq. & Escob. *dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim civitatis ejusdem*.

3. Quando bona sunt certa, ordinarie restitui debent possessori justo, a quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus. Unde quod acceptum est a depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet non domino, sed ipsis restitui; quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiæ, aut utilitatis spoliarentur; & damnum, atque lucrum cessans compensari deberet.

4. Excipitur tamen hinc, 1. Si horum nihil interesset, ut si sine illorum damno, infamia, domino restituatur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cum injuria domini; quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta a filiofamilias, pupillo, furioso, uxore, religioso; si sint ex iis bonis, quorum, administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicujus publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

Animad. XIII. 5. *Cum quis, ignorato domino, cui restituendum erat, non præmissa aliqua diligentia pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti: secus, si diligentia sit præmissa*. V. Less. *l. 2. c. 14. d. 3.*

Animad. XIV. 6. *Cum dominus quidem sciatur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc, si res male accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere: si autem bene accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum*. Tol. *l. 5. c. 24.*

7. *Cum quis accepit rem alienam a possessore bona*
Animad. XV. *fidei putante rem esse suam, cum non sit, tum, si quidem intervenerit aliquod justum pactum, ut depositi, commodati, pignoris,* &c. *illi restituendum est, non domino;* qui tamen ex caritate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius graviore incommodo, infamia, &c. Vasq. Azor. *p. 3. l. 4. c. 3. q. 2.* Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum novisti, & absque incommodo fieri possit.

8. *Quando a fure, vel alio venditore quis emit, si-*
Animad. XVI. *ve mala, sive bona fide rem furtivam, tenetur restituere domino, non furi.* Ita comm. Mol. Reg. *t. 1. l. 10. c. 5. n. 40.* Tol. tamen *l. 5. c. 57.* Sylv. Ant. Mald. *in 2. 2. tit. 4. c. 3. d. 2. probabiliter sentiant posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet, quia non constituit rem pejore loco, quam ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum*. Quod Nav. Trul. *l. 7. c. 11. d. 4. admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum, rescindat, vel si certo sciat, furem redditurum rem domino, vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita ut conveniri non possit*. Quod si autem pretium suum recuperare non possit a venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum adscribere. Quod si porro sciens rem esse furtivam, emat eo fine, ut invento vero domino restituat, tunc si emit parvo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum utiliter ejus negotium gesserit: secus autem, si pretium esset fere æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini utiliter redimendo. V. Less. *l. c. c. 14. d. 3.* Dian. *p. 2. t. 3. R. 5.*

9. *Si bona fide rem alienam, v. g. equum emisti ab* Animad. XVII.
altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio, v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Joannis, eoque repetente a Paulo, Paulus repetat pretium a te, existimat quidem probabile Nav. & Dian. p. 1. t. 8. R. 68. non teneri te Paulo id reddere (si in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verum Sot. Salon. Less. Sayr. Bonac. de rest. q. 4. p. 2. rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere: tum quia vendidisti rem vitiosam: tum quia teneris de evictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. *Quod si tamen Paulus, cum possit, tibi non restituat equum, sed Joanni, & hoc ipso impediat, quominus, pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere*. Bon. Less. &c. V. Trull. *l. 11. d. 31.*

Quæres, cui restituendi, sive dandi sint thesauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis?

Resp. Quando nullius domini sunt, jure naturali, & gentium fiunt primo occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod servandum est. De quo v. Less. *l. 2. c. 5. d. 10.* Laym *l. 3. t. 1. c. 5.*

Quæres 2. an, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione juste prohibita?

Resp. Id æstimandum partim ex jure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac juribus particularibus, ut v. apud Laym. *l. c. l. 3. t. 1. c. 5. n. 14.* & Less. *c. 8. d. 9.* & Sa, v. *Venatio*.

Ex quibus resolvitur hic casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus, fructibusque infert.

DUBIUM VI.

De rebus, quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantum, sive a possessore bonæ fidei?

Resp. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit; tenetur; ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, una cum ejus fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. Ita commun. DD. Mol. Sanch. Less. *l. 2. c. 6.* Bonac. *d. 1. q. 1. p. 1.* Laym. *l. 3. t. 2. c. 2.*

Unde resolves.

1. Si vestem v. gr. bona fide donatam a fure, aut alio portasti, & fere attrivisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persolvere, quantum attrita est, si alias vestem æqualis valoris attrivisses, si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. Bon. *l. c.* Lay. *n. 1.* V. Trull. *l. 7. c. 11. d. 1.*
Si autem res, quam a fure bona fide accepisti (sive Animad. XVIII.
donatione, sive emptione) sit usu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita ut discerni nequeat; etsi deinde deprehendas furtivam fuisse, non teneris restituere. Navarr. Sylv. Sayr. Less. Bonac. *d. 1. q. 3. p. 1.* quia per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatum dominium, ut colligitur *l. Si alie-*

alieni nummi, *ff. de solut.* Neque est ratio, cur hæc potius, quam illa pars censeatur aliena; atque adeo periit obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. Vide Dian. *p. 4. t. 4. R. 66.* Trull. *l. 7. c. 11. d. 3.* Less. *l. 2. c. 20. d. 18.* ubi addit, esse valde probabile, juriqua naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios, imo possit ex eo occulte accipere.

2. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli injustitia, id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. Bon. *l. c.*

3. Qui bona fida per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem postea usurarium esse cognoscit, non in plus tenetur, quam factus est ditior. V. Laym. *l. 3. t. 2. c. 3.*

Animad. XIX. 4. *Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere juxta inclinationem*, docet Con. *d. 13. dub. 10. n. 39.* At Pal. *t. 1. d. 2. p. 2. n. ult. putat ad nihil teneri: quia possessio contrariis rationibus non convincentibus præponderat.* Idem docet Vasq. apud Escob. *t. 2. c. 3. n. 154.* Dian. *p. 4. t. 3. R. 24.* & *26. Si neglexit investigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit Palaus l. c. ad nihil teneri.*

5. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium, quia factus es locupletior; & satis debet esse tibi, non habere minus, quam ante. *Quod si tamen apud alterum res est, is*
Animad. XX. *reddere tenetur. ibid.* & Vasq. *c. 9. §. 2.* Mol. Less. *l. 2. c. 14. d. 3.*

6. *Si bona fide rem ipse emisti, & vendidisti*
Animad. XXI. *absque lucro, nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est.* Mol *l. c.* Less. *l. 2. c. 14. d. 1.* contra Vasq. &c.

7. Si rem alienam bona fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris: quia non es factus ditior; secus, si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. Bonac. Trull. *l. 7. c. 11. d. 1.*

8. Si aliena re lucratus es, tanquam instrumento, v. g. frumentum alienum alio deportatum vendidisti: vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit ut instrumentum operantis. Lay. *l. c. n. 3.* ex S. Thom. &c.

9. Fructus omnes rei, sive ii sint mere naturales, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ut fetus animalium, arborum, herbæ, & gramina; sive sint simul industriales, sive mixti, hoc est, ad quos æque, aut magis hominum labor cum natura concurrit, ut v. g. segetes, & quæ serendo giguntur; item vinum, oleum, lana &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur: hi, inquam, fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent, deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licet is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus. V. Laym. *l. c.* Si tamen fructus isti reales bona fide possessi fuerint tempore a lege præscripto ad usucapiendum illos (quod si adsit titulos, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium: si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi; quia usucapio transfert dominium. Salon. Trull. *l. 7. c. 11. a. 3.*

Animad. XXII. 10. *Si a fure accepisti (sive bona, sive mala fide) rem usu consumptibilem, ver. gr. vinum, aleum, triticum, cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita ut discerni non possit, non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem illius rei cum propria acquisivit ejus dominium, atque adeo illud tanquam verus ejus dominus potuit transferre.* Navarr. Sanch Less. Bonac. Trull. *l. 7. c. 11. d. 3.* V. Dian. *p. 2. t. 5. misc. R. 40.*

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu mala fidei damnificatore, seu possessore?

Resp. Id juxta supradicta æstimandum a quantitate tum juris, quod alter habet, tum damni, quod injuste infertur, cui æquale reddi debet, nisi aliunde de damnificati mente, & consensu rationabiliter præsumatur.

Unde resolves.

1. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum; si autem tantum habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cum tantum sit in spe, & multis modis possit impediri.

2. *Qui in loco publico suæ civitatis contra justam* Animad. XXIII.
prohibitionem pascit, vel ligna cadit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, v. gr. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reip. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur.

3. Gravius tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati; *etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consen-* Animad.
su domini, qui sæpe non intendit, ut fiat restitutio, XXIV.
sed ut deprehensus pœnam luat.

4. *Qui venantur, vel piscantur in locis alteri loca-* Animad.
tis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel XXV.
circumsepta non sunt) *non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem*, docet Dian. ex Less. Dicast. &c. *p. 9. t. 9. R. 39.* contra Bon. &c.

5. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis; *non omnino tamen improbabiliter id alii qui-* Animad.
dam negant, eo quod consuetudo interpretetur non esse XXVI.
mentem legislatorum ad aliud obligare, quam ut deprehensi mulctentur. V. Nav. *c. 23.* Sa, v. *Gabella.* Bon. *q. 9. p. 1. num. 5.* ex Nav. Fill. *t. 28. num. 114.* Less. Mol. *d. 9.* Dian. *tr. de leg. R. 19.* Laym. *l. 3. t. 3. p. 1. cap. 8. n. 4.* & *5.* vide etiam Dian. *p. 1. t. 11. R. 38.* & *p. 2. t. 17. R. 38. ubi ex Cajet. Med. Soto,* &c. *docet non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familiæ necessaria, v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo,* &c.

6. *Ceterum ordinarie injustus, seu malæ fidei da-* Animad.
mnificator, aut possessor tenetur non tantum restituere XXVII.
rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans, cum vere sit injusta causa talium damnorum. Unde, si dominus, re sua retenta per culturam, vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum, vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: *quamvis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur.* Laym. *l. 3. t. 2. c. 4. n. 7.*

7. Si res aliena, dum injuste detinetur, crescat, ut pretium ejus augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. V. Laym. hic *l. 3. t. 2. c. 4.*

8. *Si res aliena, dum injuste detinetur, pereat,*
aut deterior fiat, idque casu, vel justa hostium in- Animad.
cursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum XXVIII
æque perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si vero non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine culpa sua res perierit. Lay. *t. 2. c. 4. n. 2.*

9. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donavit, destruxit, &c. tunc, etiamsi domino reli-

relicta fuisset certo peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, ut est communis apud Laym. *l. c.* Less. &c.

Animad. XXIX. 10. *Qui fingens se pauperem, vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parva fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur*; secus, si fuit magna; tunc enim, quia subintelligitur conditio hæc (si pauper est) tenetur restituere secundum Molin. danti; *secundum Palaum, vel danti, vel aliis pauperibus*. V. Escob. r. 3. E. 2. *c.* 6. *n.* 109.

11. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cum ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cum jure eam consumpserit; nec ratione contractus, cum hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa. Less. Hurt.
Animad. XXX. Trull. Dian. *p.* 5. r. 8. *R.* 10. *Imo probabilites ne id quidem, quod ante illam necessitatem erat furatus, & in ea consumpsit, quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem in tali casu habebat.* Con. Pal. Hurt. Dian. *l. c. R.* 8. contra Less. & Vasq. sicut neque si in ipsa necessitate accepisset, & consumpsisset. Dian. *l. c. R.* 9. ex Azor. & 6. aliis contra Lessium.

ARTICULUS III.

An, & quid debeat restitui pro injuria illata corpori, verbi gratia per mutilationem, occisionem, &c.

Animad. XXXI. Resp. *Injustus occisor, mutilator in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunæ,* quæ ex tali occasione, vulnere, &c. directe ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: *præcise autem pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur restituere secundum rigorem*, cum sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra Sotum, Sylv. &c. probat Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 23. V. Laym. *l.* 3. *t.* 3.

Unde resolves.

Animad. XXXII. 2. *Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel, licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad restitutionem; tenetur autem, si prævidit, & non cavit.* Bon. *d.* 2. *q. ult. f.* 2. *p.* 1.

2. Qui occidit Cajum, putans esse Titium, tenetur ad restitutionem; quia actio ista est Cajo injuriosa. Bon. *l. c.* ex commun.

3. *Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil*
Animad. XXXIII *tenetur occisor*: quia filiis non fit injuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra ejus voluntatem (volenti enim non fit injuria.) Ergo sicut per eum jus acquirunt, sic etiam amittunt: etsi non recte faciat parens, si filii valde egeant. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 26.

Animad. XXXIV. 4. *Etsi præcise pro vita, membro, occisione non sit obligatio restituendi; per sententiam tamen judicis cogitur injurians satisfacere pro injuria.*

5. Consilium est, ut Confessarius pro his injungat eleemosynas, & Missas pro salute occisi.

6. Si occisus, vel mutilatus fuerit servus, vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur: ac proinde tantum debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione, vel cicatrice, quanto pluris venderetur.

7. Pro expensis funeris nihil restituitur: quia illæ aliquando faciendæ tandem fuissent: nisi forte occasione illatæ necis, v. gr. extra patriam, majores fieri oportuerit.

8. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. Fill. *t.* 32. *c.* 8. *n.* 202.

9. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione cessarunt; non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisita, sed pro majore, aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. V. Trull. *lib.* 7. *c.* 8. *d.* 3.

Animad. XXXV. 10. *Si homicida a magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda, cum morte sua tantum satisfaciat justitiæ publicæ, non heredibus occisi. Qui tamen, cum plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde heredes homicidæ ad nihil tunc teneri.* Fill. *l. c. n.* 214.

11. *Debet autem restitutio fieri tantum parentibus* Animad.
interfecti, filiis, & uxori: quia hi soli directe XXXVI.
læduntur: cum moraliter censeantur una persona cum occiso. Nisi tamen occiderit animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam his restituere teneri, dicit Card. Lugo *de Justit. d.* 11. *n.* 8. ex Less. V. Trull. *l. c. d.* 4.

12. *Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem* Animad.
creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde XXXVII.
obvenit; contrarium tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casus præcedentis) *est*; cum occisio illa non sit directe causativa illius damni. V. Laym. *l. c. n.* 4.

13. *Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos* Animad.
occisus alebat ex liberalitate, quia damnum illorum XXXVIII
per accidens sequitur. V. Less. *l.* 2. *c.* 9. *a.* 26. Trull. *l. c.*

14. Nec tenetur ad damna, quæ v. gr. provenient ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia hujus mors non directe causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore, vel malitia accusatorum. Vide Bon. *d.* 2. *q. ult. f.* 2. *p.* 2.

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali injuria est secutum, idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat, qualem manens virgo invenisset. V. Sanch. *l.* 7. *d.* 14. Fill. *t.* 32. *c.* 8. *n.* 209.

Unde resolves.

1. *Præcise pro sola virginitate non obligat restitutio.* Animad.
Unde si stuprum mansit clam, aut non impedivit, XXXIX.
quin æque laute nuberet, ad nihil tenetur stuprator. Less. Bonac. *q.* 4. *de matr. p.* 7.

2. Item ad nihil tenetur, si defloravit consentientem, absque vi, fraude, vel promissione matrimonii, quia non est facta injuria. *ibid.* & Trull. *d.* 2.

3. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit libere: nisi forte preces tales fuerint, ut cum vi, & coactione æquiparentur; ut si conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ auctoritatis. Trull. *c.* 9. *d.* 3.

4. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, ubi alter ex parte sua acceptavit, & implevit, tenetur & alter implere, etiamsi ficte contraxerit, quia tenebatur ex justitia vera contrahere, cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. *Et id quidem verum est, et-* Animad.
iamsi stuprator religionem vovisset. Less. *l.* 2. *c.* 10. XL.
d. 3. & 4. Trull. *d.* 3.

5. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere casu, quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis usus esset fictionem facile indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti: quia tunc ipsa contraxisset mala fide. 3. Si ipse putavit esse virginem, cum tamen non esset. 4. Si ex matrimonio grave damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse jam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus; tunc enim his casibus solum teneretur curare, ut æque commode nubat, modo ante dicto, dando scilicet dotem, vel aliter. V. Sanch. t. *de matr. d.* 10. *l.* 1. Trull. *l.* 7. *c.* 9. *d.* 3.

ARTICULUS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cum ex adulterio damnificari possint conjux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hereditatem, &c. patet, quod uterque adulterans, nata eis prole, debeant, cum id damnum causent,

eatenus restituere quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione majoris mali. Est communis. V. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 14.

Unde resolves.

1. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinarie non tenetur prodere, quod proles ejus spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit, quod proles matri non teneatur credere, se esse illegitimam. Fill. *tr.* 32. *q.* 222.

2. Debet tamen, si potest, aliis industriis damnum compensare, v. gr. 1. diligentius administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo, 3. si habet bona propria, plus legitimis, quam spurio, relinquendo. 4. eum inducendo, ut, relicta hereditate, vel ejus parte, amplectatur statum ecclesiasticum, vel religiosum, si idoneus sit, ANIMAD. &c. Trull. *l. c. d.* 4.

XLI. 3. *Quod attinet ad ipsum adulterum spurii patrem, etiam ipse sæpe excusatus vel in tota, vel ex parte, sive quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur*, sive quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione, & discordiis familiarum, *sive quia non est certus, filium esse suum*. V. Less. *l.* 3. *c.* 10. *d.* 6. Bon. *de matr. q.* 4. *p.* 15. Trull. *l.* 7. *c.* 8. *d.* 7.

ARTICULUS VI.

Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, in inductione ad peccatum, avocatione a Religione?

Resp. 1. *Juxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis ejusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diversi ordinis.*

ANIMAD. *Unde resolves.*

XLII. 1. *Pro fama restituenda est fama; cum id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam a Judice cogaris sic satisfacere.* Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamen, lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supra dictis, quid faciendum sit. Porro de læsione famæ, &c. v. infra.

2. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione, vel exemplo suo, tenetur quidem ea caritate, quoad potest, eum revocare ad meliorem statum, sed non ex justitia. Less. *l.* 2. *c.* 8. *d.* 2. *num.* 20. Laym. *c.* 8. *n.* 1.

3. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto metu, &c. tenetur ad id ea justitia: quia quisque habet jus ne injuste lædatur in bonis spiritualibus. Unde, si lædatur, debet id spirituale restitui, ANIMAD. si potest. *ibid.*

XLIII. 4. *Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingressu religionis*, tamen sine vi & fraude, etsi graviter peccarit, id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex caritate, *non tamen ex justitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum jus acquisivit*. V. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 8.

5. Si quis Religiosum ad apostasiam induxerie suasione, aliave cooperatione, obligatur ex justitia religioni ad restitutionem, non quidem ut ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur, sed ut suadeat alteri, quoad potest, reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex heredita- ANIMAD. te, bonis, vel industria alterius expectabantur.

XLIV. 6. *Si quis veneno, philtro, aliove modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo, quo mutilator, aut vulnerans, de quo supra, ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.*

DUBIUM VII.

De circumstantiis restitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

Resp. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco restitui, quo jus, & interesse damnificati requirit, & commode, ac moraliter fieri potest sine gravi incommodo, quod quis pateretur in re sua propria ultra debitum. V. Laym. *hic l.* 3. *tr.* 2. *c.* 10. Fill. *tr.* 32. *c.* 4. *q.* 11.

Unde resolves.

1. Qui non potest commode restituere aperte, faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

2. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel inique detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam servando, vel deferendo debuisset facere. *Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere,* ANIMAD. *quam res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta* XLV. *mente domini posset restituere pauperibus, vel in usus pios*. Bon. *q.* 6. *p.* 1.

3. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet. *l. c.*

4. Debita ex contractu eo loco, & tempore solvi debent, de quo inter partes conventum fuit expresse, vel tacite. V. Less. & Bon. *l. c.*

5. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. *Si tamen alter dilatione non pateretur alterius damnum, aut non notabile, non facile arguen-* ANIMAD. *dus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfa-* XLVI. *ciendi differret, aut paulatim per partes solveret*. V. Bon. *de contract. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1.

6. Qui scit, se teneri ad restitutionem, &, cum possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per heredes, absolvi non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. Sylv. Sayr. Bonac. Trull. *c.* 14. *d.* 11.

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, necessario ordinem non servari, quando debitor omnibus solvere potest; quando vero tantum non habet, aut heredibus reliquit, sequentes regulæ servandæ.

1. Si debitor rem alterius apud se habet, quocumque titulo habeat, sive ex furto, sive ea deposito, sive inventione &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. *Similiter* ANIMAD. *si res empta ad creditum, pretio non soluta, adhuc ex-* XLVII. *tet*. Nav. Sylv. Bon. *qu.* 3. *p.* 2. Hoc tamen Less. *c.* 15. *d.* 2. contra Bon. &c. limitat, nisi venditor ab emptore fidejussorem, vel pignus accepit.

2. *Si restitutio facienda ratione injusta actionis,* ANIMAD. *prius restitui debent certa, hoc est, quorum domini co-* XLVIII. *gnoscuntur, quam incerta*. Bon. Less. *d.* 1. quia illa jure naturæ debentur suis dominis, hæc autem jure solo positivo pauperibus.

3. *Prius facienda est restitutio debitorum licite con-* ANIMAD. *tractorum, quam usurarum; cum in his dominus non* XLIX. *fuerit simpliciter invitus.*

4. Debita ea titulo oneroso prius solvenda sunt, quam quæ debentur gratuito, v. gr. ex promissione; quia hæc includunt tacitam condisionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti solvenda sunt ante omnia legata, etiam pia. Nav. Sylvest. Con. *q.* 8. *p.* 2.

5. In reliquis debitis servandum est jus particulare loci, si tale sit, & non repugnet juri naturæ. Si nullum sit, sequendum esse jus commune, secundum quod 1. *Solvenda sunt debita, ad quæ bona de-* ANIMAD. *bitorum expresse fuerunt obligata*. 2. *Dos uxoris extra-* L. *henda est*. 3. *Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacite*

cite hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, a quibus usuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos servanda est. V. Laym. *l. 3. tr. 2. c. 11. ubi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inventarii, apertionem testamenti, item ad Medicos, & Pharmacopolas pertinent.* V. Fill. *c. 4. q. 13.*

Quæres, utrum prius exigenti non liceat prius solvere?

Resp. 1. Solvens scienter posteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum: Less. *d. 5.* ex *l. Scimus, §. Si præterea, c. De jure delib.*

ANIMAD. LI. 2. *Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat* (sive in judicio, sive extra) *tenetur ei in integrum solvere; quia diligentia fecit eum potiorem.* Nav. Sylv. Bon. *l. c.* ex *l. Pupillus, ff. Quæ in fraudem.*

ANIMAD. LII. 3. *Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integre satisfacere, sed debet omnibus personalibus solvere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controvertitur:* v. Bonac. Less. *l. c.* Trull. *l. 7. c. 14. d. 22.*) nec potest uni solvere, omissis aliis, nisi secundum ordinem supradictum.

ARTICULUS III.

Quæ a restitutione excusent?

Resp. 1. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. Ita commun. Doct.

Unde resolvuntur casus sequentes.

ANIMAD. LIII. 1. *Excusaris in foro conscientiæ* (juxta sententiam probabilem) *a compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa theologica gravi, hoc est mortali peccato*, nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Unde excusaris, si v. gr. aliquem occidisti ex subita ira, ut si fuerit motus tantum primo primus, vel secundo primus: vel si ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si advertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines ejusdem conditionis communiter præstare solent, graviter peccas; & teneris restituere damna secuta. Porro in foro externo proceditur secundum culpam juridicam, quæ sæpe non est peccatum; & dividitur in latam, levem, & levissimam.

ANIMAD. LIV. 2. *Excusaris a restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa.* Less. *c. 10. d. 11.* Bon. *q. ult. p. 2.*

ANIMAD. LV. 3. *Item, si casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des:* & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. V. Laym. *l. 3. t. 3. c. 12.*

4. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter graviore damno tibi, vel tuis, vel Reipub. inferendo, quam æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventurum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. Laym. *l. c.* ex Sylv. Nav. &c. Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, uti & in sequentibus casibus.

ANIMAD. LVI. 5. Si ad restituendum sis impotens; *ut si vivere non possis secundum decentiam tui status juste a te acquisiti. Unde, si nobilis,* v. g. *non potest statim solvere, nisi se privet famulis, equis, armis,* &c. *vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam;* vel mechanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine jactura sui status. Laym. *l. c.* Bon.

6. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod jam sine status tui amissione non possis satisfacere. *ibid.*

7. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potius, quam is, sustinere debes, cum ejus conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua, quoad usum, sunt omnia communia. *ibid.*

8. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcise tantum, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideo differre restitutionem; quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reverti ad statum proprium. Sayr. Bonac.

9. Item excusaris a restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; ut v. g. si non possis absque peccato, ut si sit periculum, ne uxor, aut filiæ se prostituant, ne filii se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. Bon. Less. Mol. Fill.

10. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum alias plus damni sustineres, quam intulisti. Bon. *d. 1. q. ult. p. 1.*

11. *Item, si cedas bonis; quia leges concesserunt, ut qui contraxit multa debita, nec habet unde solvat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita ut etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere,* ex *L. Cum & filiisfam. qui bon. Nav. Bon. Less. ex quo Trull. l. 7. d. 15. c. 5. sic limitat; si acquirat plus, quam ad decentiam status est necessarium, ex dicta L. Qui bon. Nisi tamen debita proveniant ex delicto,* v. gr. furto: eo enim casu tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet Navar. Salon. Less. *l. c.* etsi hic concedat ea, quæ post cessionem juste acquiruntur, licite retineri, si ad statum sint necessaria. V. Tolet. Laym. *l. 3. c. 12.* Less. *l. 2. c. 16. d. 3.* Bonac. Trull. *l. c.* Porro, etsi cessionem dictam non habere locum in bonis ex delicto provenientibus communiter teneant DD. cum Laym. *l. c.* contrarium tamen ex Less. Dian. &c. docet Trull. *l. c.* Denique, etsi debitor principalis cesserit, non ideo liberantur fidejussores. Card. Lugo, Dian. *p. 7. t. 8. R. 18.* & alii. ANIMAD. LVII.

Resp. 2. Ex parte creditoris excusat. 1. Si is, cui debet restitui, semel remiserit, expresse, vel tacite, v. g. si laceravit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. Fill. *tr. 32. c. 5. q. 9.* Less. *l. 2. c. 16. d. 2.* 2. *Excusat in foro conscientiæ, si solvisti ei, cui debebat tuus creditor.* Less. *d. 5.* Bon. *p. 3.* 3. *Si compensatio facta est creditori per commodum æquivalens,* v. g. *per procurationem officii non gratis factam.* 4. *Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imo aliquando debet, si creditor sit abusurus,* v. gr. si quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra justitiam, sive inferendum damnum injustum tertiæ personæ: nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur majus malum. ANIMAD. LVIII.

ANIMADVERSIO I.

QUi injuriam intulit, ex qua alteri &c. ut si &c. non tenetur in conscientia ad restitutionem.

Injuria quidem irrogari potest sine damno pecuniæ, aut etiam sine corporis læsione; at injuriam irrogari posse sine damno absolute, hoc est sine ullo damno, contradictorium est. Injuriam enim inferre nihil aliud est, nisi inviti jus lædere, seu illi nocere, seu, quod idem est, damnum facere. Qui alteri non nocet, ille certe injuriam non facit. Qui adulterium committit sine damnificatione alterius quoad ejus pecuniam, seu bona pretio æstimabilia, quia proles adultera non nascitur, aut non est alenda, quia mortua, valde nihilominus nocet adulteræ viro, quia ejus jus in conjugis corpus fœde violat, honoremque contaminat. At qui alteri nocet, restitutionis, seu, si vis, satisfactionis lege tenetur. Ergo adul-

ter restitutionis lege tenetur, etiamsi quoad pecuniam damnum non intulerit. Ita merito Wig p. 328. q. 6. n. 96. Resp. 1. Nam Christus Matth. 5. ait: *Si frater tuus habet aliquid adversum te, vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum*. At frater tuus, cujus thorum fœde violasti, habet aliquid adversum te. Ergo necesse est, ut exhibita debita satisfactione illi reconcilieris. Hæc est sententia S. Thomæ 2. 2. q. 62. ar. 2. ad 1. ajentis, *quod in quibus non potest recompensari æquivalens, sufficit, quod ibi recompensetur quod possibile est, sicut patet de honoribus, qui sunt ad Deum, & ad parentes, ut Phil. dicit in 8. Eth. & ideo, quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est: puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ secundum arbitrium boni viri*. An quia jus conjugis per adulterium læsum, & dedecus illi illatum æqualiter reparari nequit, nullo modo reparandum est? An injuriæ maximæ nulla satisfactione compensandæ sunt, cum minores æqualiter compensandæ sint? Cap. *Si culpa tua* de injuriis &c. dicitur: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu &c. jure super his satisfacere te oportet*. Nota illud *damnum datum, vel injuria irrogata* disjunctive dictum, ut intelligas injuriam quoque, quæ nec corpori, nec pecuniæ damnum intulit, satisfactionis juri esse obnoxiam. Qui injuriam intulit sine damno aut rerum æstimabilium, aut corporis, a judice, fatente Busemb. cogi potest ad satisfaciendum pro injuria: at judex, qui juris custos est, neminem cogere potest ad id quod jus non exigit: ergo jus exigit, ut adulter, & quicumque alter injuriam intulit, pro injuria satisfaciat. Ergo Bus. opinio, licet apud Concinam Theol. t. 7. p. 120. n. 1. communis esse penes recentes dicatur, nihilominus deserenda est.

ANIMADVERSIO II.

An vero sufficiat culpa venialis, controvertunt auctores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem &c.

Probabile, & in praxi tutum apud Busembaum, & versatiles opinatores idem sonat; in sana Theologia probabile, cum hinc inde tale est, idem sonat, ac periculosum, ideoque quoad praxim culpabile.

Sed in præsenti specie, si utraque sententia probabilis foret, non utraque, sed neutra, hoc est nec affirmans, nec inficians obligationem restituendi totius damni, in praxi tuta esset. Ratio est, quia ex contraria hinc inde probabilitate dubium rationabile oritur: in dubio autem rationabili, utrum totum damnum illatum, restituendum sit, an nihil, ut æqualitas servetur, neutraque pars gravetur, dimidii damni restitutio præscribenda est. Si nihil restituatur, injuria evidens fit damnum passo; si totum restitui jubeatur, evidens injuria fit ei, qui damnum ex levi culpa dedit.

Sed, cum de damni reparatione sermo est, illa quæstio, utrum culpa fuerit mortalis, an venialis in damno dato locum non habet. Quia, cum damnum illatum, grave est, inconsideratio, seu negligentia mortalis est ex D. Thom. 2. 2. q. 54. ar. 3. ubi ait: *Potest ergo dupliciter contingere, quod negligentia sit peccatum mortale. Uno modo ex parte ejus, quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem si sit de necessitate salutis, sive sit actus, sive circumstantia, erit peccatum mortale*. Hæc angelica doctrina valde notanda est, mentique infigenda, ne quolibet doctrinæ vento circumferamur. Nam cum prætermittitur per negligentiam id, unde grave damnum proximo infertur, id prætermittitur, quod est de necessitate salutis; ideoque negligentia non potest esse venialis, sed est mortalis. Hinc sacri canones damnum ex culpa datum sine ulla distinctione reparandum explicate præcipiunt. Gregorius IX. cap. 9. mox cit. lib. 5. decret. t. 36. ait: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt; jure super his satisfacere te oportet; nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam*. Mox subdit: *Sane licet qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse; secus est tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nil omisit*. Cap. 2. ejusdem tit. dicitur: *Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum: quod autem mortuum est, ipsius erit*. Et cap. 5. *Si egressus ignis comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit*: & cap. 6. *Si quis domum, vel aream cujusquam incenderit voluntate, sublata, & incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat*. Hi canones nullam mortalis, aut venialis culpæ in damno dato mentionem faciunt; sed damnum ex culpa illatum, esse reparandum absolute sine ulla distinctione decernunt. Horum præscripta veneratione excipienda, & ad praxim redigenda, fidenter pronuntio.

ANIMADVERSIO III.

Quod si tamen ante executionem consilium &c. probabile est, excusari a restitutione, maxime &c.

Hac de re loquitur etiam La-Croix p. 296. n. 28. Ego hic principii loco pono illud D. Thomæ 2. 2. q. 62. ar. 7. *Unde tunc tenetur solum consiliator, & palpo, idest adulator, ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta*. Hac ergo in re omnes circumstantiæ attente considerandæ sunt, quibus pensatis si ex æquo judicio putetur, damnum ex consilio, aut precibus licet revocatis fuisse derivatum, illud erit restituendum. Ceterum cum consiliator, aut precator non solum consilium, & preces revocat, sed quantum in ipso est, contrarium suadet, & precatur, nec tamen persuadet; universe loquendo probabiliter æstimari potest, damnum non ex vi consilii, aut precum, sed solum ex perversa damnifici voluntate fuisse profectum; ideoque consiliatorem, aut precatorem, nisi quid peculiare obstet, a restitutione esse immunem. In hanc sententiam loquitur quoque P. Concina Theolog. t. 7. p. 134. n. 23.

ANIMADVERSIO IV.

Licet ibidem Sanch. excuset eos, qui ista emunt a sartoribus magistris, eo quod &c.

Sartores, qui panni fragmenta sibi retinent, quia justa merces liquide debita iis non solvitur, occulta compensatione contra ordinem juris utuntur, ideoque peccant; non tamen restituere tenentur; ideoque hujusmodi fragmenta in hac hypothesi vendere, & ab aliis emi possunt. Utrum vero quoad factum res ita se habeat, an contra, peritorum consuetudinis locorum judicium esto. In dubio ab emptione abstinendum est.

Qui vero post delictum ipsum reum juvat ad fugiendum, (non concurrendo ad delictum) non tenetur &c. *modo* &c.

Si Busemb. loquatur de damnifico, qui nihil alienæ rei exportans, fugit, non ut rem furtivam in tuto ponat, sed ut pœnam evadat, recte habet.

At si loquatur de fure cum re furtiva fugiente, ut eam retineat, qui illum juvat ad fugiendum, ejus furto cooperatur. Perinde enim est, seu furem adjuves ad furendum, seu ad furtum retinendum: quia non minus peccat qui furtum retinet, quam qui admittit; neque fuga, qua furtum in tuto ponitur, licet; sed illa solum, qua quis pœnam evadere conatur.

ANIMADVERSIO V.

Excusantur tamen (modo &c.) qui ea non sponte, sed justo metu &c.

Quoad hæc lege dicta tr. 2. c. 2. ar. 3. ca. 6. & 7.

ANIMADVERSIO VI.

Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum &c.

Hic sermo est de iis, qui jussione, consilio, consensu, laude ad furtum, seu damnum inferendum movere conantur, seu volunt. In his porro certa notitia quoad efficaciam mandati, consilii, &c. ut plurimum non habetur. Quare angelicus Doct. supra cit. ad c. 2. non ex certa scientia, sed ex æqua (non versatili) probabilitate regulam esse quoad efficaciam sumendam docuit. *Unde tunc solum*, ejus verba repeto, quæ digna sunt ut menti contra fallacias infigantur, *tenetur consiliator, & palpo, idest adulator, ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta*. Hæc angelica doctrina, reg. 45. in 6. confirmatur. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*. At inquit Busemb. „ In dubio melior est conditio possidentis, præsertim „ circa materiam justitiæ. "

Resp. Busemb. sophistice ratiocinatur, cum dubium esse colligit, quando non est moralis certitudo. Inter moralem certitudinem, & dubium media est probabilitas. Moralis certitudo omnem formidinem de opposito quoad mores, seu actiones hominum excludit; probabilitas suis nititur fundamentis rationabilibus, quæ animum movent, non tamen certum faciunt, nec omnem de opposito timorem removent. Itaque axioma, quod ipse ceteroquin pervertit, seu perperam accipit, ad rem præsentem non facit; in qua non de dubio, sed de probabilitate sano sensu explicata sermo est.

Quod si de mandati, aut consilii &c. efficacia non absoluta probabilitas, sed hinc inde probabilitas, hoc est

ratio-

rationabile dubium habeatur, non desunt, qui mandantem, sau suadentem ad totius damni compensationem obligent, & cit. reg. 45. in 6. nituntur; quia cum consilium, val mandatum præcessit, & post damnum illatum est, verosimilius est, & plarumque accidit, damoum ex vi consilii, vel mandati fuisse profectum. Rasp. Hoc quidem generatim loquendo verum est; at in præsenti generatim non loquimur, sed da peculiari specie loqaimur, in qna propter rarum circumstaotias pensatis omnibus non verosimilius ast, damuum ex vi consilii, aut mandati fuissa datum, sed rationabila dubium. Itaque reg. 45. cit. ad præsentem quæstionem non facit.

Bus. contra in dubio ax ratione mox allata nihil restituendum esse, ait. Resp. conditionem possidentis in dubio esse meliorem, cam dubium juris cadit sapra ram possessam, utrum sit possidentis, an alterius. At in præsenti dubium non cadit sapra rem possessam, sed supra consilium, aut mandatum, utrum fuerit efficax, nec na; ideoque regula a Bus. allata abs re nostra est. Quid ergo? Cam ax dictis nec totum in dubio, da quo agimas, nec nihil restituendum sit, illud sponte sua consequitur, dimidium esse restituendum, vel pro ratione dubii, ot docat P. Concina Theol. t. 7. p. 131. n. 15. & ax dictis ad c. 8. d. 3 1. 1. lib. 1. cap. 2. colligitur. Nam si mandatum sit afficax, restitutionis obligationem indocit; sio mious, ab ea liberat. Ergo, cum dubium est, utrum fuarit efficax, dubia quoque est restitutionis obligatio. In hac porro dubia obligatione, ut æqualitas servetar, periculum, & emolumantum ad utramqua partem æqualitar pertinet; quod fit, cum dimidium damnum reparatur. Posita enim dimidii reparatione, utraque pars tum in periculo amittendi dimidii, tum in commodo dubio acquirendi dimidii reperitur. At si tatum damnam reparetur, nullius jacturæ periculum subit qui damnum passus est, habetque amolamantum, quod forte nullum ipsi debebatur; contra vero qui totum reparat, subit periculum jacturæ totius, quod dat, nec ullius amolumenti commodum habet; quæ æqualitati, & justitiæ adversantur.

Animadversio VII.

Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circumstantiam, v. g. si quis tantum impellat alium ut citius noceat.

La-Croix p. 296. n. 31. ita loquitur. „ Qui furi parato post octo dies furari suadet furari bodia, tenetur „ restituere: quia fur interaa potuisset impediri: ergo „ jam consulens est causa efficax damni quoad substan„ tiam, ut recta Mol. d. 736. n. 3. " Pro hac sententia Concina Theol. t. 7. p. 128. q. 2. citat Cajetanum, Soto, Tapiam, Less., Bonac., Ledesma; & sarmo est de totius damni restitutione; eamque idem taetur.

At subdit La-Croix: „ Excusat tamen Lugo n. 55. si „ non suasit absolute furari, sed tantum circumstantiam „ temporis, (quod dixerat Bus.) verb. grat. quia cer„ to prævidebat, post octo dies causandum esse majas „ damnam, & consentit Ills. n. 186. "

Hic scilicet La-Croix sibi cnottadicit. Nam qui furi parato post octo dies furari, suadet furari hodie; & qui furi suadet furari bodia, quia certo prævidabat post octo dies causandum esse majus damnum, non sunt diversæ species, sed eadem. Cur enim certo prævidet, ut La-Croix ponit, post octo dies causandum essa majus damnum, nisi quia videt furem post octo dies paratum ad furandum?

Ergo cum hæc conciliari non possint, & quod prius La-Croix dixit, recte dictum merito videatur, hoc posterius rejiciendum ast.

Revera enim qui furi parato ad furandum post aliquot dies, suadet at statim furatur, est causa efficax damni quoad substantiam; est enim causa actionis damnificæ, seu furti; nec enim modus actionis, seu ajus anticipatio ab ipsa actione saparari potest: qui suadet alicui, ut hodia, ut statim furetur, non solum suadet illud *hodie*, *statim*, sed atiam ut furetur; ergo non solum anticipationem, sed etiam furtum suadet; ideoqua restitutioni obnoxias est. In eo anim tum Bus tum La-Croix erraot, quod circumstantiam temporis ab actiona separent; quæ mente quidem separantur, ut reipsa separari nequeuot. Qui suasiona impellit aliam ad damnum citius inferendam, hoc damnum vult, eidem facto consentit, & cooperatur: ergo non solam caritatem, sed justitiam violat: argo restituera tanetur. Quæro enim utrum hic suasor peccet? An negara potes, hominem, qui proximum a peccatis, & damnis inferendis dissuadere tenetur, peccara, dum suadet, ut damna citius inferantur? Iterum quæro, utrum boc peccatum caritati tantum, an etiam justitiæ adversetor? Evidens scilicat est, hic peccari contra justitiam; quia agitur de damno, & injuria proximi. Peccatum contra justitiam, infert ne debitum restitutionis? Quid ergo? Cooclusio aperta est.

Sed illud hic quoqua in La-Croixio animadvarsione dignam ast: „ quia certo prævidebat post octo dies cau„ sandum asse majus damnum. " Hæc enim certa positio, commentitia est, & quasi fanatica. De futuris contingentibus, inqaiunt Logici communi consensu, non datur determinata veritas; quod dictum comparata ad nostram cognitionem indubitatum ast, & principii loco habendam. Ergo aperte falsum est, certo prævideri, post octo dies idem, ant majus damnum a fure essa inferendum. Undenam hæc certa prævisio, nisi qais prophetico spiritu afflatus sit, haberi potest? Nonne ipsa voluntas furis nunc determinate parari ad damnum post octo dies faciendam, spoote sua maxime mutabilis est? Noone ex alieno consilio, mandato, minis, etiamsi ipse, quantum in ipso est, in pravo proposito obstinate perseveret, mutari potest? Quid dicam de innumeris impedimentis, quæ perseveranti obstinatissimæ furis, aut damnifici voluotati objici possuot, quominus faciat, quod in pravo animo habet? Noo Theologi, sed fanatici, ut ego puto, hominis ast, ponere, certo prævideri posse damnum post octo dies futurum. Hæc futilis, & vanissima positio a Theologia aliena esse debet; qaæ si adhibeatur, mores corrumpere potest, informare non potest.

Præterea ipsa cooperatio efficax ad iojuriam, & damnam, etiamsi damnum aliunde aut alio tempore futarum sic fuisset, jastitiam violat, & restitutionis obligationem infert. Sicut anim ab injuria, & damno illato aliqois non axcusatur, quia damnum ab aliis, vel alio modo inferendum erat, ut fatetur ipse La-Croix p. 297. n. 49. ita a damni, & injuriæ cooperatione nemo axcusari potest; qaia damnum alio tempore, vel alia ratione faciendum est. Petrus paratus est occidera Joannem: illi animum facis, ut animosius id faciat. Titium incendere vult domam hoc loco; tu illi suggeris, ut alio loco, ubi incandium aat facilius excitabitur, aut latius diffundetur incendat. Cajus ex se interficera in animo habet Franciscum; illi suades, ut Franciscum veneno da medio tollat: idem Cajus valt occidera in via; illum hortaris, ut occidat domi. Omnes hæ facinorosæ suasiones, qaidqaid Bus. quidquid alii contra scribant, aut sentiant, justitiæ aperte contrariæ sunt, & restitutionis obligationem inducunt.

Animadversio VIII.

Non tenetur item (contra Nav. &c.) Confessarius, etsi ex officio &c. *ut parochus* &c. *si ex negligentia, vel ignorantia pœnitentem non moneat* &c.

Imo tenetur, ut sentit atiam Genettos Theol. t. 7. p. 270. q. 7. idqoa colligitur ex verbis cap. *Si culpa tua* mox descriptis ad dab. t. c. 3. nam juxta illud cap. damnum, quod ex imperitia, vel negligentia avenit, jure reparandum est: at Bus. ponit, ax Confessarii imperitia, vel negligeotia avenira damnum tertio, cui restitutio non fit: ergo &c. Præteraa ex eodem cap. habetur: *Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere vel jacturam.* Sed Confessarius scire debuit, ex facto suo, hoc est ex omissiona admonitionis, injuriam verisimiliter posse contingere vel jacturam illi, cui rastitutio non fit: ergo ax sua ignorantia non excusatur.

Hinc D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 7. ad 3. ait, *quod non semper ille, qui non manifestat latronem, tenetur ad restitutionem, aut qui non obstat, vel qui non reprehendit; sed solum quando incumbit alicui ex officio, sicut principibus* &c. At Parochis, aliisque Confessariis iocumbit ex officio reprehendera damnificos, eosque ad restitutionem cogere: ergo id omittentes, ipsi reparare damnum tenentur. Adde S. Bernardinum Senensem, qui serm. 32. in Dom. 4. Quadr. ita loquitur. *Si quis ex officio suo tenetur a damno alterum defensare, vel præservare, non tantum si ex malitia, verum etiam si ex negligentia, vel incuria, aut imperitia officio suo notabiliter indebita contingit illum damnificari, cui sic debetur, totum illud damnum restituere obligatur*; mox in hoc namero ab eo ceosentur *medici corporum, & animarum, & maxime Confessores ignari, & negligentes.*

Illa Bus. ratio, quod Confessarim non teneatur pœnitentem monere *ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare ut hoc ei compensetur*: hæc, inquam, ratio ax dictis captiosa est. Nam Confessarius non tanetur quidem cavere ax jastitia damnum tertii, quod ad suum tribunal non defertur; at illud cavara teoetur, si ad suum tribunal deferatur. Ex officio pœnitentem a damnis inferendis avertere; ex officio eumdem pœnitentem ad damna illata reparanda cogere tenetur. Si id omittat, officio suo deest, damnorumqua illatorum, & non reparatorum reus est; ideoque ex justitia ipse ea reparare tenetur.

Nec enim pœnitenti tantum, sed iis quoque, quorum causæ ex confessionis necessitate ad se deferuntur ab eodem pœnitente, jus ex officio dicere debet. Si tamen omissam admonitionem post adhibeat, a restitutionis onere liber erit.

Animadversio IX.

Si actio &c. *tenentur reliqui v. g.* &c. Hactenus recte. *Quod etsi de militibus speculative verum sit*, (hoc est universe loquendo, & nisi addantur circumstantiæ a restitutione excusantes) *practice tamen* &c. *tum quia non possunt totum restituere*.

Hæc circumstantia milites quidem excusat a restitutione totius, si reipsa non possint totum restituere, non tamen ab omni restitutione, quam quilibet pro sua facultata facere tenetur.

Tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, ut plus &c.

Illud *dominorum voluntas* fingitur ex arbitrio. Nam dominorum voluntatem eam merito esse ponimus, ut restitutio iis fiat, prout jus postulat; nisi forta sponte, nullaque vi coacti aliud protestentur.

Illud *expectatio* nihil momenti habet; nec enim a restitutione quisquam liber est, quia damnum passus illam non expectat, seu non sperat: quia hæc desperatio ab iniquitate raptorum oriri potest. Juxta S. Raymundum, cujus verba recitavi tr. 4. c. 1. artic. 3. c. 5. *posset tolerari, quod quilibet satisfaceret de his, quæ habuit, & induceret alios pro posse ad satisfaciendum; sed primum dictum est tutius*; ut scilicet quilibet in solidum restituere teneatur. Quod autem dicitur de damno lucrativo, seu utili, idem dicendum de damno sine lucro. Ratio autem, cur quilibet in solidum restituere teneatur, ea est, quia quilibet aliis damnum inferentibus auxilium fert, eorumque criminis, est particeps: at non solum restituere tenetur qui latrocinium admittit, aut damnum infert, sed etiam qui adjuvat est criminis particeps est; qua de re legendus est D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 7. ergo singuli milites non solum damnum, quod ipsi fecerunt, sed totum damnum, cui faciendo auxilium præbuerunt, reparare tenentur. Nec enim excusari possunt a damno, cui faciendo auxilium præbuerunt, reparando; quia damnum quoque fecerunt, hoc est quia crimen crimini addidera.

La-Croix p. 298. n. 53. ita quærit. „ Si singuli non „ fuerint causa sufficiens ad totum damnum, v. gr. ad „ spoliandum viatorem, & tamen simul sumpti fuerint „ causa, an singuli obligentur ad reparandum totum „ damnum. “ Huic quæstioni ita respondet. „ Tres sunt „ sententiæ, 1. est Cajet. Sot. Med. Mol. Covarr. Lay. „ Less. Tann. qui absoluta affirmant, quia singuli in„ fluunt in totum damnum, uti insinuatum est n. 30. “ Hæc sane sententia solidissima est, ejusque ratio breviter enuntiata, efficax „ 2. est Nav. ait La-Croix, Silv. „ Adv. & aliorum, qui absoluta negant; quia singuli „ sunt causa partialis damni partialitate causæ; & quam„ vis singuli influant in totum damnum, tamen non in„ fluunt totaliter, idest damnum non habet totum suum „ esse a singulis, tanquam causis seorsim sufficientibus ad „ ipsum totum ponendum. “ Hæc ratio est aperta principii petitio, ut lector emunctæ naris intelligit. Non enim hic crassi, aut indocilis ingenii homines alloquor. Subdit La-Croix: „ 3. Rebell. Lugo d. 19. n. 82. & alio„ rum, qui melius sic distinguunt: si singuli moveant „ alios ad ponendum damnum, aut si singulis non con„ currentibus damnum non poneretur, singuli tenentur „ ad totum; quia reipsa tum sunt causa moraliter adæ„ quata totius damni: singuli enim potuissent, & debuis„ sent impedire, non dando suum concursum. “ Id extra controversiam est, & ponitur a La-Croixio, quod tamen si ad arabicarum commentationum tribunal revocetur, suis difficultatibus erit obnoxium. „ E contra, La„ Croixii verba sunt, si singuli non moveant alios, & „ singulorum concursu sublato, adhuc fieret totum da„ mnum; “ (hic est quæstionis status attente notandus) „ singuli non tenebantur ad totum, sed tantum „ ad partem: “ (hæc est quæstionis resolutio, quæ La-Croixio placet) „ quia singuli non posuerunt nequidem „ moraliter vim causativam totius damni, nec illud pot„ erant, aut saltem non tenebantur impedire. “ Hæc est resolutionis ratio; hoc est, ut ego sentio, sophisma. Si singuli moveant alius ad ponendum damnum, puta consilio, aut consensu externis signis expresso, singuli tenentur ad totum, ut La-Croix fatetur, & reipsa est: si singuli facto ipso conveniant, & concurrant ad totum damnum, ad totum resarciendum non tenentur? *Digni sunt morte*, inquit Ap. Rom. 1. *non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Quinam magis consentit damno; qui nutu, aut verbo illi consentit, an qui facto & opere? Si qui nutu, aut verbo toti damno consentit, totius damni reparandi lege tenetur; cur eadem lege non tenetur, qui ipso opere, & facto eidem toti damno consentit? Hic scilicet (utor La-Croixii verbis) posuit moraliter vim causativam totius damni, ac multo magis, quam qui nutu, aut verbo toti damno consensit. Singuli quidem physice, hoc est manu, & armis totum damnum non efficiunt, at moraliter totum singuli efficiunt; quia singuli singulos adjuvant ad totum damnum efficiendum. Neque eorum quisquam eo nomine a totius damni reatu excusatur; quia eo non concurrente, seu non adjuvante nihilominus fieret; sed eo ipso reus est totius damni, quia ad totum damnum alios adjuvat.

An non adjuvat ad totum damnum, cum reipsa adjuvat; quia ipso non adjuvante nihilominus fieret? His commentis opponenda est Ap. doctrina mox descripta: *Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*.

Porro quod dicitur de latronibus, qui singuli non sufficiunt ad spoliandum viatorem, at simul illum spoliatunt, idem dicendum de iisdem, & militibus domum, pagum, aut urbem inique diripientibus; quia eadem species est.

Animadversio X.

Si res non erat debita &c. *tunc qui sine vi* &c. *inducit collatorem, ut v. g. ... beneficium ecclesiasticum, & similia dona gratuita* &c.

Quamvis beneficia ecclesiastica gratis conferenda sint; non tamen eo sensu dona sunt, ut ex arbitrio conferri possint. Collatores beneficiorum, non sunt domini, sed dispensatores, nec cum ea conferunt quidquam de suo dant, sed dant quod est Christi. Quare illa conferre tenentur juxta voluntatem Dei, hoc est prout animarum utilitas, & meritorum, seu justitiæ distributivæ ratio postulat.

Hac doctrina, ne quis ex Busembau verbis errandi ansam accipiat, constituta, non ipse Busemb. sed S. Th. audiendus est, qui 2. 2. qu. 62. art. 2. ad 4. ita loquitur: *Dicendum, quod aliquis potest impedire aliquem, ne habeat præbendam multipliciter. Uno modo juste, puta si intendens honorem Dei, vel utilitatem Ecclesiæ procuret, quod detur personæ digniori; & tunc nullo modo tenetur ad restitutionem, vel ad aliquam recompensationem faciendam. Alio modo* (hic ad rem præsentem singula verba S. Doctoris attenta notanda sunt) *injuste, puta si intendat ejus nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid hujusmodi; & tum si impedit, ne præbenda detur digno, consulens, quod non detur, antequam sit firmatum, quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompensationem, pensatis conditionibus personarum, & negotii secundum arbitrium sapientis. Si vero firmatum sit, quod alicui detur præbenda, & aliquis propter indebitam causam procuret, quod revocetur* (in hoc casu ait Busemb. „ Etsi sæpe is possit graviter peccare, præsertim si id ex „ odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur „ ad restitutionem; at S. Th. ait) *idem est, ac si jam habitam ei auferres; & ideo tenetur ad restitutionem æqualis*. Busemb. ait, „ non tenetur ad restitutionem: “ D. Th. ait, *tenetur ad restitutionem æqualis*.

Cui fides habenda? an quisquam frontis adeo perfrictæ reperietur, qui Busambaum, & quos citat, cum Angelico Doctore comparare audeat? Angelici Doctoris sententia communis est, ait P. Concina Th. t. 7. p. 118. n. 2. At huic sententiæ obstare audet etiam La-Croix, qui ex Sanch. hanc generalem regulam p. 298. n. 69. ponit. „ Qui impedit alium ab assecutione boni, ad quod non „ habet jus nec in re, nec ad rem, ad nihil tenetur, „ nisi ex parte modi impediendi adsit externa injustitia, „ sive nisi impediat vi, fraude, detractione, vel menda„ cio. “

Hæc est ipsissima Busembau doctrina, S. Thomæ, & communi sententiæ adversa. Nam cui beneficium nondum collatum est, is nec in re, nec ad rem jus habet. Audiamus nunc rationem La-Croixii. „ Ratio est, in„ quit, quia nulla injuria fit: si enim principalis negans „ tale bonum, ad nihil tenetur, neque tenetur per se „ loquendo impediens. “

Resp. Injuria quidem est juris violatio; ideoque si nullum aliud esset jus, nisi in re, & ad rem, nulla fieret injuria nisi habenti jus in re, vel ad rem. At præter jus in re, & ad rem, quod est jus proprietatis, extat aliud jus, quod dicitur condignitatis, seu dignitatis. Primum jus, hoc est in re, & ad rem, pertinet ad justitiam commutativam; alterum, hoc est dignitatis, pertinet ad justitiam distributivam.

Itaque principalis, hoc est ad rem nostram loquendo collator puta beneficii ecclesiastici, negans tale bonum digno, seu digniori, non solum facit injuriam Deo, cujus jus, seu dominium sibi usurpat, cum sit tantum œconomus, seu dispensator, non solum injuriam facit Ecclesiæ,

quam

quam privet utilitate sibi debita; sed injuriam facit etiam digno, seu digniori, cui ex jure justitiæ distributivæ, & voluntate domini beneficii, seu Dei, beneficium erat conferendum; ea ratione, qua procurator, seu œconomus, cui commissa est pecunia pauperibus distribuenda, iisdem pauperibus injuriam irrogat, si eam amicis non indigentibus conferat. Exploso ergo La-Croixii sophismate, angelicæ S. Thomæ doctrinæ tenaciter adhærendum est.

Quoad hereditates, & legata (idemque dicendum de aliis donis gratuitis & liberalibus) P. Concina Theol. t. 7. p. 120. n. 7. ita inquit: „ Si testatori decumbenti, qui destinavit relinquere legatum Sempronio, aut illum heredem instituere, consilio, precibusque suasisti, ut tibi potius, aut amico, Sempronio neglecto, bona legaret, & hereditatem relinqueret, nec te peccare, nec ad restitutionem teneri, docent communiter auctores. Ego ne unquam id facias, definio. “ Ita illa.

Si ex rationabili causa legatum; aut hereditatem alicui destinatam impedias, & in alium tuo consilio, aut precibus transferas, nulla ratio esse videtur, cur a communi sententia discedendum sit; imo laudabile est, legata, aut hereditatem irrationabiliter relinquere volentem a proposito avocare. At si absque ulla rationabili causa id facias, legatum, aut hereditatem e manibus legatarii, aut heredis destinati extorques; quod sine injuria fieri non posse videtur. Quamvis enim legatarii, & hæredes testatore vivante nullum jus habeant ad legata, & hereditatem, jus tamen habere videntur, ne alii sine causa impedimento sint, quominus ea beneficia consequantur, *Licet*, ait P. Concina t. 7. p. 197. n. 20. *ante acceptationem Paulus* (donatarius) *non habeat jus ad rem, jus tamen habet, ne alter impediat bonum sibi faciendum a donante*. Principalis, puta testator, aut donans, ut La-Croixii rationi hic quoque respondeam, negans tale bonum, ad nihil quidem tenetur; quia, cum sit suorum bonorum, quæ in alterius jus nondum transiere, dominus, nemini injuriam facit, dum voluntatem mutat, & dona revocat.

At alios, qui domini non sunt, jus habere mutandi consilio, aut precibus sine ulla rationabili causa ejus voluntatem, & quantum in ipsis est, uni eripere legatum &c. ut alteri tribuant, non satis intelligo. Hoc sane naturali æquitati adversatur; hoc proximo nocet; de hoc impedimento, veluti de insigni injuria homines vulgo queruntur. Hinc Clem. V. in Conc. Viennensi (Clem. lib. 5. t. 7. c. 1. §. 1.) Religiosis *in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ* inhibet, *ne, cum confectionibus testamentorum intererunt, a restitutionibus debitis, aut legatis matricibus Ecclesiis faciendis retrahant testatores; nec legata, vel debita, aut male ablata incerta sibi, aut aliis singularibus sui ordinis fratribus, vel conventibus in aliorum præjudicium fieri, seu erogari procurent*. Casum Clementinæ excipiunt quidem communiter adversarii, & La-Croix p. 299. n. 74. „ Non tenetur tamen, inquit, ad restitutionem faciendam, vel procurandam . . . . nec peccatum est, nisi contra obedientiam debitam Pontifici, qui non præcipit reparationem damni; imo Sanch. putat, religiosum non peccaturum, si id faceret bono zelo, sciens, esse majorem utilitatem testantis, & non peteret relinqui sibi, vel amicis. “

Hæc postrema verba „ imo Sanch. &c. “ nec satis cauta, nec satis conformia sunt obedientiæ erga summum Pontificem. Zelum præceptis pontificiis contrarium qui bonum appellat, rerum naturas, & nomina pervertit. Bonus Religiosus pontificiis mandatis obedire debet, non tribunal superbe erigere, quo contra summos Pontifices judicat esse melius, aut utilius, quod eorum præceptis aperte adversatur. Inhibitionem Clem. V. esse merum jus positivum, ut fidenter asserit La-Croix, dum ait, „ nec peccatum est, nisi contra &c. “ res incerta mihi videtur. Si enim res a Clem. V. vetita, ex jure naturæ esset adiaphora, & permissa, Religiosos, ut videtur, suasione ab ea avertisset, nec gravissima, & terribili illa prohibitione *in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ* usus fuisset. Hæc gravissima inhibitio periculum saltem indicat violandi naturæ jus.

Itaque communem, & La-Croixii sententiam quoad hereditates, & legata, & donationes inter vivos fidenter quidem improbare non audeo, eam tamen nec certam habeo, nec tutam, nisi forte adversarii eam in meliori lumine collocent.

Animadversio XI.

Quando bona restituenda, sive debita quæcumque sunt incerta, hoc est &c. tunc si ea habeas sine delicto, ut si invenisti, vel &c. teneris &c. post quam, si spes non sit &c. probabile est, quod non tenearis &c. sed possis tibi retinere, ut docet &c. idque Diana dicit, esse tutum in praxi.

Fatente ipso Busembaum plerique cum D. Thoma sentiunt, debita incerta, esse in pauperes eroganda. Et sane S. Doct. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 3. ait: *Quod si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere, secundum quod potest, scilicet dando in eleemosynas pro salute ipsius (sive sit mortuus, sive sit vivus) præmissa tamen diligenti inquisitione de persona ejus, cui est restitutio facienda. Si vero sit mortuus ille, cui est restitutio facienda, debet restitui heredi ejus, qui computatur quasi una persona cum ipso* &c.

Idem docet S. Antoninus quoad res inventas, quæ de propinquo fuerunt in bonis alicujus, nec habentur pro derelicto, S. Raym., Concilium Beneventanum anni 1374. S. Carolus Bor. Catech. Concilii Tridentini, ut legitur apud Genettum Theol. t. 7. p. 32. n. 7.

An sententia hisce gravissimis auctoritatibus contraria, probabilis, & in praxi tuta dici potest? Tum Bus. tum La-Croix p. 300. n. 89. S. Thomam citant additis multis aliis, ejusque sententiam valuti magis piam, & in praxi consulendam laudant. At hæc laus, quæ reipsa nulla est, non impedit, quominus suorum contra sentientium opinationem probabilem, valde probabilem, & in praxi tutam appellent; quod perinde est, ac si D. Thomam pro nihilo habeant. Non enim hic sermo est de consilio, sed de lege. Quamquam versatilis probabilitas contradictoria probat, nec minus ad cælum per viam angelico Doctori contrariam iri putat, quam per justitiæ legem a S. Doctore explicatam. Hic est deplorabilis, & exitiosus opinandi modus recentium probabilium.

At sicut D. Thomæ dogmata tutissima, & inconcussa summi Pontifices prædicant; ita dubitandum non est, quin ab iis discedere sit periculosissimum, additis præsertim gravissimis auctoritatibus SS. Raym. Anton. Caroli Bor. Conc. Benev. & Catech. Rom. At quibus rationibus audent contra sentire?

Bus. nullam affert. La-Croix has rationes profert. „ Per inventionem acquiritur dominium rei, quæ domino caret: sed res perdita post quæsitum, & non inventum dominum, est moraliter tanquam res carens domino: ergo. “ Resp. Nego min. Aliud est, dominum rei ignorari, aliud rem domino carere. Post quæsitum, & non inventum dominum, rei dominus ignoratur; hoc verum est; at hinc non sequitur, rem domino carere; quod perperam adversarii affirmant. 2. „ Quia prudenter præsumitur, dominum velle, ut inventor rem asservet, vel, si malit, utatur, aut distrahat cum obligatione restituendi æquivalens, si resciatur, ipsum esse dominum: ita enim dicerent saltem plerique, si post amissam rem suam interrogarentur; suadetque etiam aliqua æquitas, quia, cum inventor rem domini bene gesserit, inquirendo in eum meretur sibi relinqui, si dominus non reperiatur. Denique idem postulat ratio boni communis: nam si inventor sciat, se nihil inde habere posse, nisi molestiam in inquirendo, vel restituendo, facile fiet, ut rem relinquat, ubi jacet, quod cederet in damnum dominorum. “

Resp. Hæc altera ratio priorem destruit; concedit enim, rem habere dominum quæsitum, nec inventum, uti reipsa est. At non prudenter, sed inaniter præsumitur, voluntatem domini esse, ut res inventa sit inventoris, si ipse dominus non inveniatur. In hac hypothesi illud prudenter præsumitur, ut dominus velit, eam cedere in suæ animæ utilitatem, illam indigentibus, non iis, qui non indigent, esse erogandam, illam in usus pios esse convertendam. Hæc enim est voluntas rationabilis, & prudens: nos autem domini voluntatem rationabilem, & prudentem præsumere debemus, non eam fingere ex arbitrio. Atque ita dicerent non plerique, sed omnes, si sapiunt, qui post amissam rem suam interrogarentur. Porro non solum æquitas, seu honestas, sed justitia postulat, ut de re aliena fiat, prout dominus vult, aut, si is suam voluntatem declarare non possit, prout rationabiliter, & prudenter velle præsumitur. Inventor quidem, dominum inquirendo, ejus rem bene gessit, ideoque gratuita aliqua compensatione dignus est; quam ex æquitate, ac præsumpta domini voluntate, illi considerata conditione personæ, pretio rei inventæ, aliisque circumstantiis a Confessario concedi posse, non inficior. At inventorem dignum esse, quia rem forte invenit, quia diligentiam inquirendi dominum adhibuit, ut res sibi relinquatur, si dominus non inveniatur, ex æqua æstimatione arbitrio, & falso asseritur. An si e. g. invenerit crumenam quingentorum aureorum, tanto pretio dignus est pro exiguo, ac fere nullius momenti labore in inquirendo domino? Hæ sane non sunt rationes probabiles, sed commenta evidenter falsa. Denique ratio boni communis postulat, ut naturæ jus servetur, hoc est ut res inventa, cujus dominus non invenitur, impendatur juxta ejus voluntatem rationabiliter præsumptam. Nam iniqui inventores inventa sibi retinent. Homines sibi tantum nati, animi abjecti, caritatis expertes, humanæ societatis vinculum aut ignorantes, aut negligantes, res inventas, ut

ait

ait La-Croix; relinquunt, ubi jacent, ne molestiam inquirendi, & inveniendi dominum subeant. Homines vero christiani, & humanitate non destituti res inventas custodiunt in gratiam dominorum, non ut eas suas faciant dominis non inventis. An rationes a La-Croixio allatæ, & mox examinatæ, quæ nullo momento constant, imo contrarium ostendunt, ac adversarii volunt, satis sunt, ut a gravissimis auctoritatibus S. Thomæ, & aliorum supra productis recedamus?

ANIMADVERSIO XII.

Qui multis minutis furtis &c. *eum teneri* &c. *dicit Mol.* Hactenus recte. *At Vasq. & Escob. dicunt esse probabile, quod possit* &c.

Hæc probabilitas ne speciem quidem habet probabilitatis. Nam juxta S. Thomam 2. 2. qu. 62. art. 5. *necesse est, ut ei fiat restitutio, a quo acceptum est;* & ratio evidens est, quia damnum resarciendum est illi, cui fuit illatum; alioquin æqualitas, in qua tota justitiæ vis sita est, per injuriam violata non reparatur: at damnum illatum fuit per minuta furta civibus: ergo his, non aliis restituendum est. Id colligitur ex Alex. III. c. 5. *Cum tu* tit. 19. lib. 5. Dec. ajente, *quod qui usuras extorserint, cogendi sunt per pœnam, quam statuimus in Concilio, eas his, a quibus extorserunt, vel eorum heredibus restituere, vel (his non superstitibus) pauperibus erogare.* Quod enim dicitur de minutis usuris, quas Alexandrum voluisse comprehendere, non est dubitandum, cum absolute *usuras* dicat; idem de minutis furtis dicendum est. Pauperes in locum eorum, qui damnum passi sunt, tunc solum subrogari possunt, & debent, cum damnum passis restitutio fieri nullo modo potest, ut ex Decret. mox allata patet: ut in nostra specie ipsis civibus damnum passis restitutio fieri potest modo a Busembao descripto: ergo pauperes in eorum locum substitui nequeunt.

Præterea, *non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque magna sit summa totalis*, est prop. 37. ab Innoc. XI. proscripta: hoc porro idem, quod habet prop. proscripta, docent Vasq. & Escob. dum ajunt, posse dari pauperibus, quod multis minutis v. g. olei, panis, & vini &c. furtis ablatum est. Nam dare pauperibus, quibus nihil ereptum est, non est restituere; quia restituere nihil aliud est, quam iterato aliquem statuere in possessionem, & dominium rei suæ, ut verissime & præclare more suo docet Angelicus 2. 2. q. 62. art. 1. Ergo sine dubitatione explodenda est opinio, de qua hic sermo est, quamque, ut ait, & tacite probat Bus. veluti probabilem obtrudunt Vasq. & Escob.

ANIMADVERSIO XIII.

Cum quis, ignorato domino &c. *non satisfecit* &c. Hactenus vere, & recte. *Secus si diligentia sit præmissa.*

Busemb. tum c. 1. tum hic aliquam diligentiam tantum in re præsenti postulat. Verum aliqua diligentia non sufficit, sed requiritur accurata diligentia, ut docet D. Thom. cit. ad c. 1. iis verbis: *Præmissa tamen diligenti inquisitione de persona ejus, cui restitutio facienda est:* & Catech. Conc. Trid. de 7. Dec. præc. n. 9. ait: *Quod si verum dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda.*

Quoad praxim res inventæ, quarum dominus ignoratur, denuntiandæ sunt in Ecclesia, aut per præconem, ubi repertæ sunt, ut docent S. Antoninus, S. Raym., & Synod. Benev. cit. apud Genettum Theol. t. 7. p. 190. qu. 8.

Quod si elapso post denuntiationem multo tempore nulla spes affulgeat reperiendi verum dominum, tunc demum in pauperes recte erogantur, nec ulla restitutionis obligatio superest, etiamsi præter rerum ordinem, & expectationem dominus postea compareat.

ANIMADVERSIO XIV.

Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest &c. *tunc, si res male accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere.*

Restituens non aliquas tantum, sed omnes necessarias expensas facere de suo debet, ut dominus indemnis servetur, naturali æquitate ita postulante. Hinc illa juris reg. (86. in 6.) *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.* Atque ita recte sentit Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 650. reg. 28. quod confirmat quoque can. *Redintegranda* caus. 3. q. 1.

Si autem bene accepit, non nisi expensis domini.

Id quoque universe, & sine limitatione dictum, falsum est. Id verum est in gratuito deposito; quia hoc accipitur in gratiam tantum deponentis; ideoque depositarius nullo sumptu gravandus est in depositi translatione. At si res ex commodato, aut mutuo accepta est, in loco, ubi fuit accepta, restitutio facienda est expensis commodatarii, aut mutuatarii; quia in horum gratiam commodatum, & mutuum acceptum fuit; ideoque dantes commodatum, & mutuum absque ulla expensa ibi ea recipere debent, ubi dedere. Idem dicas de pretio rei emptæ, quod ibi solvendum est, ubi emptio fuit celebrata, nisi aliter fuerit conventum. Et ita docet Nat. Theol. t. 2. p. 651. reg. 30.

Quando nullo modo potest mitti, expectandum &c.

Hic quoque non Busemb. sed D. Thom. audiendus est, qui 2. 2. q. 62. a. 5. ad 3. ait: *Si vero ille* (dominus rei) *sit multum distans, debet sibi transmitti, quod ei debetur; & præcipue si sit rei magni valoris, & possit commode transmitti: alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, ut pro eo conservetur, & domino significari.* Id faciendum est, cum dominus scitur, ut Busemb. ponit. Quod si dominus quidem sciatur, at ignoretur, ubi sit, & utrum vivat, cum nihil illi significari possit, res nihilominus, ut ait S. Doct., & naturalis æquitas suadet, *debet in aliquo loco tuto deponi, ut pro eo conservetur.* Adempta vero omni spe ipsius vitæ, non tamen efficitur debitum incertum, quidquid Busemb. sentiat, aut dicat, sed restitutio facienda est ejus heredibus. *Si vero sit mortuus ille*, inquit S. Doct. ibidem, *cui est restitutio facienda, debet restitui heredi ejus, qui computatur quasi una persona cum ipso.* Nam pauperes, & pia loca heredibus tantum deficientibus in locum domini subrogari possunt, & debent, ut ex cap. *Cum tu* cit. ad c. 2. aperte intelligitur, & ex verbis D. Thom. cit. ad c. 1.

ANIMADVERSIO XV.

Cum quis accepit rem alienam a possessore bonæ fidei &c. *tum, si quidem* &c. *illi restituendum est, non domino.*

Idem affirmat Concina Theol. t. 7. p. 167. n. 2. de pignore, commodato, deposito. Quoad depositum idem quoque habet S. Raym. in summula c. 7. de furtis, inquiens: *Furtivas si res servandas dem tibi, quas tu esse scias furtim sublatas, has mihi reddas, non harum domino.*

Hoc etiam asserit Anacletus t. 3. juris can. p. 211. n. 23. qui tamen addit, rem furtivam domino esse reddendam, si ipse cum fure in ea repetenda concurrat. Si autem res aliena a possessore bonæ fidei emptione, aut alio titulo interveniente accepta est, ipsi domino restituenda est. Quia res semper clamat ad dominum; nec qui vendit, aut tu eam retinere potes, cum alienam esse nosti; & ita docet idem Conc. loco mox cit.

ANIMADVERSIO XVI.

Tol. tamen &c. *probabiliter sentiunt, posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet.* Idem habet La-Croix p. 301. n. 100. cui contrarium tantum *probabilius videtur.*

Sed hæc jactata probabilitas, fucata est, non solida, & rejicienda; tum ex mox dictis, quia scilicet res clamat ad dominum, tum quia fatente ipso Busemb. communi sententiæ, qua de re consuli etiam potest Anacl. t. 3. juris can. p. 224. n. 105. & seq. adversatur. Adde, quod ex D. Thom. non semel cit. *restituere nihil aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ:* at cum furi reddis rem, ut tuum pretium recuperes, non statuis dominum in possessionem rei suæ: ergo non restituis: ergo peccas. Qui emit rem furtivam seu mala, seu bona fide, restituere certe tenetur; quod nemo inficiari potest, ne quis dicat, alienæ rei detentorem non peccare. Qui mala fide rem furtivam emit, ex duplici titulo restituere debet, hoc est tum ratione injustæ acceptionis, tum ratione rei alienæ, quam habet; qui vero bona fide, titulo tantum rei, quam habet. Hæc quoque est doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 62. a. 6. ad 1. ajentis: *Tenetur ad restitutionem & ille, qui rem abstulit ratione injuriosa acceptionis, & ille, qui rem habet ratione ipsius rei:* sed non solum probabile, aut probabilius est, sed certum, & indubitatum, illum non restituere, qui rem domino non reddit, sed alteri ut furi dat, quocumque modo det: ergo suæ obligationi non satisfacit. Qui contrariam opinionem probabilem ponunt, ab iis peto, ut huic rationi respondeant, aut eam solum probabiliter institutum probare, ostendant. At objicit Busemb. qui rem furi reddit, ut suum pretium recuperet, eam *non constituit pejore loco, quam ante fuerat, & consequenter ipse non infert domino damnum.* Resp. Hæc ratio non est probabilis, sed aperte sophistica. Non infert quidem novum damnum domino; at damno jam illato, facto consentit, & in eo perseverat, quamdiu rem ipsi domino non reddit. Certum est, eum justitiæ repugnare, qui rem furtivam a se emptam, quam furtivam esse no-

vit,

vit, aliis vendit, ut suum pretium recuperet, etiamsi eam pejore loco non constituat, ac cum a fure detinebatur: ergo idem dicendum, cum eam furi reddit. Est enim prorsus eadem ratio.

Peccatum ejus, qui rem alienam detinet, aut distrahit, aut donat &c. non est in eo, ut rem pejore loco constituat, ac fuerat, postquam per injuriam ablata est, sed in eo, ut meliore loco eam non constituat, hoc est ut non restituat; sicuti eum teneri, certum est.

Quod Nav. &c. admittunt &c.

Hactenus dicta, & allatæ rationes locum habent, seu emptor rei futuræ post longum tempus, puta post mensem, aut annum, seu mox, puta post unam aut alteram horam, rem furi reddat, ut pretium recuperet. Nec enim temporis brevitas, aut diuturnitas speciem variat.

Quod si rei dominus sit mortuus, aut absit, ut conveniri non possit, faciendum est, quod supra de rei alienæ inventore dictum fuit. In ea tantum hypothesi res furi reddi posset, ut pretium repeteretur, si certum esset, furem eam esse domino redditurum; quia perinde est, seu per ipsum emptorem, seu per alium res domino restituatur. At hypothesis vix certa esse potest; nec certitudo est fingenda, ubi non est.

Sed hic animadversione dignus est La-Croixius, qui p. 301. num. 99. ita loquitur. „ Si fur tibi vendiderit, nec „ possis aliter recipere tuum pretium, poteris hoc pre„ tium repetere, permittendo, ut fur rem illam " (alienam) „ recipiat. "

Rem furi reddere non potes, ut tuum pretium recuperes, sicuti mox ostensum est, & ut ipse La-Croix hoc veluti probabilius admittit; & permittere potes, ut fur illam recipiat? Quodnam, quæso, discrimen est inter hoc, ut rem alienam furi tuis manibus tradas, & illud, ut permittas, furem eam sibi recipere? Permittere, idem est ac consentire, ut fur eam recipiat: tuus consensus quoad mores idem est, ac tua operatio, seu rei traditio. Nonne perinde est, seu tuum triticum alteri ipse tradas, seu consentias, ut alter illud accipiat? Æquum, & sanum judicium, nullum inter hæc discrimen agnoscit. Fur rem alienam in tua potestate positam te permittente accipiens, sine dubio peccat: ergo tu quoque peccas, permittens, seu consentiens, ut eam accipiat; quia juxta Ap. *digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. At La-Croixii sententia communis est; „ uti habet communis, " inquit ipse. Resp. Utrum hæc sententia sit, nec ne communis, me ignorare fateor; sed ea nec vera, nec solida, nec probabilis, si ad rectæ rationis tribunal revocetur, sed sophistica, & falsa mihi videtur. Si communes probabilium opiniones nihil solidius haberent, omnes ego explodendas putarem. Ejus ratio est, „ quia, inquit La„ Croix, habes jus ad tuum pretium, pro quo nihil ac„ cepisti: " ergo potes illud repetere. Resp. Concedo consequentiam; at si pro tuo pretio nihil accepisti, cur pro eo recuperando alienum das?

„ Deinde, subdit, non obligasti te ad conservandam „ cum tanto damno rem domini: ergo permittere po„ tes, iterum eripi. "

Resp. Si hæc ratio aliquid momenti habet, illud quoque ostendit, te posse furi rem reddere, ut pretium tuum recuperes; quia te non obligasti ad conservandam cum tanto damno rem domini. Sed illud hic quæro, quodnam damnum, rei furtivæ emptor patiatur, nisi permittat, rem a fure iterum eripi, ut suum pretium recuperet? Damnum, inquis, patitur totius pretii, quod furi enumeravit. Resp. Hoc damnum nunc non patitur, sed illud jam passus est, cum furi pecuniam dedit; damnum passus est in ipsa rei emptione, non autem illud patitur in rei conservatione. Ergo fingitur, emptorem damnum pati pro conservanda re domini, nisi permittat illam eripi a fure, ut suum pretium recipiat. In hac specie damnum non patitur, sed datorem, quod jam subiit, cum alienæ rei jactura reparat; quod permissum esse, ne probabiles quidem opinatores dicere audebunt.

Animadversio XVII.

Si bona fide rem alienam v. g. &c. emisti &c. & vendidisti &c. existimat quidem probabile, Nav. &c. non teneri te Paulo (si &c.) *id reddere, sed* &c.

Hæc dumtaxat probabilitas improbanda est. Nam fatente ipso Busemb. Sot. Salm. &c. rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere; quod evincunt rationes, quas statim affert; cum pro priori contraria opinione nulla ratio producatur. Nec enim recentium auctoritas ratione destituta, & sana ratione impugnata, opinionem probabilem, ut ego quidem sentio, facere potest; cum potius pro nihilo, aut fere pro nihilo habenda sit.

Quod si tamen Paulus, cum possit, tibi non restituat &c. *& hoc ipso impediat, quominus* &c. *nec tu teneris pretium* &c. *restituere*.

Etiamsi Paulus possit, non tamen debet equum tibi restituere, qui tuus non est, sed Joanni, qui est equi dominus, ut ex mox dictis ad c. 8. liquet.

Ex restitutione autem a Paulo, prout jus exigit, facta nullum tibi contra ipsum jus derivari potest: ergo pretium, quod pro re vitiosa, hoc est non tua, accepisti, eidem Paulo restituere omnino teneris.

At, inquit Busemb. Paulus hoc ipso, quod tibi equum non restituit, impedit, ut ponimus, quominus tuum pretium possis recuperare. Ergo hujus damni tibi illati reus cum sit, illud resarcire tenetur; ideoque tu pretium ab eo acceptum restituere non teneris. Resp. Si hoc impedimentum ex Pauli culpa oriretur, ratio valeret: at in Paulo, qui jus fecit, nulla est culpa, ideoque ratio futilis est. Impedimentum, quominus pretium tuum recuperes, ex Petri iniquitate existit, qui pecuniam restituere recusat, nisi equum recipiat. An Paulus Petri iniquitatem portare debet? An tu a restitutionis onere liber evadis, quia Petrus iniquus est, tibique facit injuriam?

Animadversio XVIII.

Si autem rem, quam a fure bona fide accepisti (*sive* &c.) *fis* &c. *etsi deinde deprehendas, furtivam esse, non teneris restituere*.

Non teneris rem in individuo restituere; quia hæc res cum aliis permixta, aut confusa dignosci non potest; ideoque in individuo restitui non potest.

At, inquit Busemb. *Per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatum dominium, ut colligitur* l. Si alieni nummi §. de solutione. *Neque est ratio, cur hæc potius, quam illa pars censeatur aliena; atque adeo perit obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore*.

Idem habet La-Croix p. 303. num. 117. si res diversi generis confusæ, ordinaria humana arte separari nequeant, ut ex. g. sunt vinum, & mel in mulso confusa.

Resp. Non est quidem in hujusmodi confusione, aut mixtione, ubi partes diversorum dominorum dignosci, seu separari nequeunt, ratio, cur hæc potius, quam illa pars censeatur aliena; sed ne ratio quidem est, cur hæc potius, quam illa pars censeatur mea. Enimvero portento simile est, confusionem rei alienæ cum mea, tanta vi præditam esse, ut dominum vel non consentientem, quia inscius, vel invitum, suæ rei dominio spoliet, illudque in me, quia domino injuriam, ejus rem eo non consentiente contrectando, irrogo, transferat. Ego sane, quidquid Busemb., quidquid La-Croix, aut Leguleji contra sentiant, in animum inducere non possem, ut huic portento acquiescam. Illud ego potius legibus recte constitui putarem, ut qui rem alienam cum sua inscio, aut invito domino permisceret, aut confunderet, in pœnam injuriæ domino illatæ, suæ rei dominium amitteret. At ut dominium totius cumuli in permiscentem, seu confundentem cum domini injuria, transferatur, hoc naturæ jus aversatur, & respuit; cui, si quæ forent civiles leges adversæ, derogare non possunt. Itaque illud Less., quod Busemb. refert, verum esse puto, „ esse valde probabile, jurique naturæ con„ forme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & per„ mixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus „ in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios. " Nam si confusio rei alienæ cum tua fiat communi consensu, vel casu, fatente La-Croixio num. cit. 117. & Laym. l. 3. de just. t. 1. sect. 5. cap. 5. n. 21. p. 216. dominium totius est commune utrique; quod Layman confirmat *l. Adeo §. Voluntas*, & instit. §. *Si duorum*. At si dominus in confusionem consentiens, rei suæ cum alia confusæ dominio non privatur, cur privari eo potest, si in confusionem non consentiat? *L. Si alieni nummi*; quam citat Busemb. ita habet: *Si alieni nummi inscio, vel invito domino soluti sunt; manent ejus, cujus fuerunt: sed si mixti aliis sunt, ita ut discerni non possint, ejus fieri, qui accepit, in libris Cassii scriptum est, ita ut furti actio domino cum eo, qui dedisset, competeret*. Sed hanc legem de nummis specialem esse, nec ad alias res transferendam, putat Anacletus Theol. Mor. p. 279. n. 27. 28. suasque rationes affert apud ipsum legendas. Verum illud quoque falsum est, domino in specie, de qua loquimur, contra eum tantum, qui nummos dederit, actionem competere; cum ipsi adversarii actionem personalem contra eum, qui nummos accepit, domino concedant. Eo ergo sensu fiunt ejus, qui accepit, quatenus ex eo cumulo, in quo sunt permixti, sine discrimine, & delectu pecuniam expendere potest, manente tamen obligatione non solum personali, sed etiam reali satisfaciendi domino, quo inscio, vel invito soluti fuere.

Ani-

Animadversio XIX.

Possessorem bonæ fidei, si adhibita &c. *teneri* &c. *at Pal. putat ad nihil teneri, quia* &c.

Busemb. Pyrrhonicorum more contrarias opiniones affert, ut lector pro suo arbitrio opinetur, & agat; quod sane exitiosum animæ est.

Quid ergo? Resp. Palai opinio periculosa est, & rejicienda; quia ratio pro ea allata, nullius momenti est. Qua enim facilitate illud asseritur, „ quia possessio contrariis rationibus non convincentibus præponderat, “ eadem facilitate negatur. Porro asserenti probatio incumbit, non neganti. *In dubio* quidem *melior est conditio possidentis*; non autem cum examinatis omnibus in eam partem inclinat, quod res non sit sua; quia non est dubius. Dubius enim est, qui suspensus hæret, nec magis in hanc, quam in oppositam partem inclinatur. Hæc est genuina dubii notio, quam tradit D. Thom. qu. 14. de verit. art. 1. ubi ait: *Quandoque intellectus non inclinatur magis ad unum, quam ad aliud vel propter defectum moventium, sicut in problematibus, de quibus rationes non habemus, vel propter apparentem æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partem. Et ista est dubitantis dispositio, quæ fluctuat inter duas partes contradictionis*. Idem confirmat P. Concina App. t. 2. p. 62. n. 4. & 6. S. Antonini, & Suarezii auctoritate.

Et sane illud effatum, *in dubio melior est conditio possidentis* sumptum est ex l. 171. ff. de reg. juris, ubi dicitur, *in pari causa possessor potior haberi debet*, & ex reg. 65. in 6. ubi habetur, *in pari delicto, & causa potior est conditio possidentis*: at cum rationes possessorem inclinant in eam partem, ut res non sit sua, non est par causa ipsius, suique adversarii, sed hujus causa melior est, etiamsi rationes non sint convincentes: ergo possidentis conditio non est potior; ideoque tota conscientia rem totam retinere non potest.

Si neglexit investigare veritatem &c.

Si dubio suborto neglexit investigare veritatem, ipsam veritatem contempsit, hoc est peccavit. At hinc non colligitur, rem possessam alieni juris esse; ideoque ex hoc solo capite eam restituere non tenetur.

Animadversio XX.

Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur.

Is quidem reddere tenetur; tu vero illi pretium; quia rem vitiosam vendidisti, & de evictione teneris.

Animadversio XXI.

Si bona fide rem ipse emisti, &c. *nihil teneris restituere, sed solum is* &c.

In hac specie ex mox dictis ad c. 5. pretium emptori restituere teneris, quod tibi a venditore refundendum est. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 77. art. 2. ait: *Si vero eo* (venditore) *ignorante aliquis prædictorum defectuum in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat; quia facit injustum materialiter, nec ejus operatio est injusta; tenetur tamen, cum ad ejus notitiam pervenerit, damnum recompensare emptori*. Loquitur S. Doct. de ignoratis defectibus speciei, quantitatis, & qualitatis. At si horum ignoratorum defectuum damnum, cum ad notitiam pervenit, emptori compensandum est; eadem profecto ratione compensari debet damnum rei quoad substantiam vitiosæ, quæ quoad venditorem nullius pretii est, quia alieni juris.

Animadversio XXII.

Si a fure accepisti rem usu consumptibilem, v. gr. vinum &c. *cum propriis ipsius furis rebus permixtum .... non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens*.

Cur non teneris restituere? *Quia fur*, inquit Busemb. *per commixtionem istius rei cum propria acquisivit ejus dominium, atque adeo illud tamquam verus dominus potuit transferre*. At hæc ratio ex mox dictis ad cap. 1. falsa est: ergo doctrina, quæ ea veluti fundamento nititur, corruit.

Præterea si fur restituere potest, ipse non teneris, ut ait Busemb. ergo si fur restituere non possit, tu restituere teneris. Hæc conclusio ex Busemb. doctrina oritur; & hanc conclusionem omnes admittunt, ut monet Concina Theol. t. 7. p. 101. n. 4. Quæro nunc, cur tu restituere tenearis, si fur non possit? Ratione scilicet, seu titulo rei acceptæ, si eam bona fide accepisti: ergo falsum est, dominium rei acceptæ in te fuisse translatum. Si autem mala fide accepisti, ex duplici titulo restituere teneris, hoc est tum rei acceptæ, tum injuriosæ acceptionis.

Quæro tandem, utrum obligatio restituendi in fure sit personalis, an realis?

Si personalis est, ejus propria est, nec in alium transfertur, seu fur possit, seu non possit restituere: si realis est, in eum transit, qui rem restitutioni obnoxiam accipit, seu fur possit, seu non possit restituere; quia restitutionis debitum ipsi rei annexum est: at fatentibus omnibus, restituendi obligatio transit in accipientem rem a fure, si fur non possit restituere: ergo obligatio restituendi in fure est realis: obligatio porro realis transit cum re, seu in quemcumque res devenerit, nec ab eadem re separari potest: ergo qui rem a fure accepit, seu fur non possit, seu possit restituere, restitutioni ejusdem rei obnoxius est.

Quia tamen fur suarum rerum cum alienis permixtarum, seu confusarum dominium non amisit; idcirco qui ex eo cumulo accepit, non totum, quod accepit, sed partem tantum servata proportione restituere tenetur.

Animadversio XXIII.

Qui in loco publico suæ civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel &c. *non tenetur ad restitutionem, nisi* &c.

Hic sine ulla dubitatione peccat; quia ex D. Th. 1. 2. q. 96. ar. 4. & communi Theologorum sententia, ut fassus est ipse Busemb. lib. 1. t. 2. c. 1. d. 4. justæ Principum leges obligant in conscientia; imo hæc est fidei veritas, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 6. p. 400. cap. 3. n. 1. quia Rom. 13. dicitur: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi a Deo: .... itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Hinc porro fit, ut justa prohibitio, jure pascendi, seu ligna cædendi privet: at qui jure pascendi, seu ligna cædendi privatus pascit, aut ligna cædit, jus, seu justitiam lædit; & qui jus, seu justitiam lædit, restitutione tenetur: ergo qui contra justam prohibitionem pascit, seu ligna cædit, ad restitutionem tenetur. Quid hic jure reponi potest? *Rationabiliter*, inquit Bus. *præsumitur mens Republ. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur*.

Resp. Si rationabiliter præsumitur, quod Busemb. hic ait, cur rationem non affert suæ præsumptionis? Si Reipublicæ mens esset, ut pascentes, vel ligna cædentes pro pascuis, aut lignis cædendis aliquid solverent, vectigal imponeret, non autem lege lata hæc prohiberet. At, ut ponimus, legem, & justam legem prohibentem fert: ergo temere præsumitur, ejus mentem tantum esse, ut deprehensi mulctam solvant. Lex justa ex mox dictis obligat quoad conscientiam: prohibitio justa pascendi, aut ligna cædendi, addita mulcta contra transgressores, est lex justa: ergo. An mulctæ additio legi suam vim adimit? immo mulcta adjicitur in legis gratiam, & robur, ut qui obedientiæ officio ad legis observantiam non moventur, saltem pœnæ timore impellantur. Hæc ait Ap. loco mox citat. doctrina, ubi subdit: *Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram* (en mulcta,) *sed etiam propter conscientiam*.

Animadversio XXIV.

Etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpe &c.

Qui id præsumunt, sine ratione, ac prorsus temere, imo contra rationem præsumunt, ac perinde se habent, ac si fures aliquando præsumant, dominum suo furto consentire, ac nolle sibi ablata restitui. Hujusmodi temerariæ, ac facinorosæ præsumptiones latam viam infinitis damnis, ac furtis aperiunt, eamque restitutioni præcludunt, ac animas ad tartara mittunt. Quod si temere, & contra rationem præsumitur, dominum aliquando consentire, ut damna sibi inferantur, vel ut illata non reparentur, etiamsi peculiari, & publica prohibitione non vetentur; multo magis temerarium, ac stultum est, id præsumere, dum curat, publicæ auctoritatis mandato addita mulcta, ea prohiberi. An de his a Theologis, imo a sanæ mentis hominibus dubitari potest?

Animadversio XXV.

Qui venantur &c. (*saltem* &c.) *non peccare mortaliter, nec teneri* &c. *docet* &c. *contra Bonac.* &c.

Quod in secundo casu dictum fuit, idem hic quoque dicendum videtur ex eadem ratione ibidem allata; nisi quod qui venantur, aut piscantur in locis alteri locatis jus privatum violant, qui in locis publicis prohibitis, jus publicum. Et quo ad primos attinet ita loquitur La-Croix p. 315. n. 262. „ Si quis egrediatur limites venationis suæ, & in alienis limitibus nullo speciali septimento clausis rapiat feras. Bon. citans Mol. Fill. &

Sa

„ Sa dicit, eum peccare mortaliter, & teneri restituere, quia læsit jus cum damno. Laym. num. 14. dicit, posse peccare mortaliter, quia violatio talis juris soli alteri competentis solat magni æstimari, maxime si frequenter fiat; sed non ideo debebitur restitutio ferarum, quia non erant sub dominio alterius, sed adhuc jure gentium communes. “ Feræ quidem etiam intra limites venationis propriæ alicujus, non sunt sub ejus dominio; quia nondum captæ, aut occisæ sunt; & fugere possunt; nec tamen jure gentium communes dici possunt: alioquin ab omnibus capi, & occidi sine culpa possent, quod Laym. fateote La-Croiaio negat. Feræ ergo intra dictos limites, sont propriæ quoad jus aas capiendi, & occidendi; ideoque ab alns ibi captæ, aut occisæ restituendæ sunt aa æqua damni æstimatione, non ea toto. Hinc ipse La-Croia addit: „ Admittunt tamen A. A. communiter contra Vasq. & Lugo n. 69. esse obligationem reparandi damna, si v. gr. captis feris plerisque, silva multum vilescetet: “ tum subdit: „ Tur. Dicast. Less. n. 44. putant, peccari tantum venialiter violando tale jus, si feræ non patiantur magnam stragem; imo Burg. cent. 1. ca. 52. valde probabiliter putat ordinarie nequidem venialiter peccari, quia domini passim id sciunt, & ipsimet facinnt, videnturque invicem consentire, contenti mulcta vel pœna, si quis in facto deprehendatur. “

Videlicet La-Croix more suo pyrrhonice disputat, ac tandem laxior ast ipso Busembao. Nos iis, quæ diximus, inhærentes, mortaliter peccari dicimus, cum illatum damnum ea æqua æstimationa notabile est, & hoc asse reparandum, asserimus; quia alienom jus læsum fuit. Nam dominos consentire ut damnum sibi inferatnr, & punitos velle, qui in facto prædæ deprehendantur, contradictorium est.

Animadversio XXVI.

Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari &c. *ea eaque oriri* &c. *non omnino tamen improbabiliter id alii quidam negant, eo quod* &c.

Hic Bus. non obscure fatetur, cum ait, *Non omnino tamen improbabiliter*, &c. hanc probabilitatem esse tenuissimam, ac via intra probabilitatis limites contineri; eam tamen non refellit, imo, cum in ejus gratiam rationem afferat, veluti non improbandam agendi regulam proponit. At hæc propos. *Generatim, dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimas:* hæc inquam propos. est 3. ab Innoc. XI. proscripta: ergo ea ipsa Bus. confessione consequitur, proscriptum asse, peccatum fraudantium vectigalia non esse mortale, nec restituendi obligationem inducere.

La-Croia p. 316. n. 669. ita loquitur. „ Nav. Angel. Beja, aliique multi docent, leges de solvendis vectigalibus assa tantum pœnales, & non obligare in conscientia, quam sententiam Less. Bon. aliique dicunt esse probabilem; probabilius tamen est, quod obligent in conscientia, & quidem ea justitia, uti docent plurimi cum Sanch. Lugo, Dicast. Sporer, Mendo. Nam Script. ad Rom. 13. dicit: *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal*: & Matth. 22. *Reddite ergo quæ sunt, Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* “ Hactenus La Croia. Sed illud hic quæro, utrum sententia, quam Paulus Ap. & Christus tradunt, sit tantum probabilior? Utrum huic contraria possit esse probabilis? Utrum opinio S. Paulo Ap. & Christo repugnans, possit essa recta agendi regula? Nam quod probabile ast, juxta La-Croieium est recta agendi regula. An Apostoli, & Christi verba perspicua non sant? Nam Apostoli, & Christi verba non esse certissima, & indubitata, & sententiam his contrariam non esse indubitato, & certissime falsam, maxima hæresis est. Contraria opinatio, quam La-Croia probabilem esse falso concedit, præterquamquod Apostolo, & Christo adversatur, falso supposito nititur, quod justæ Principum leges pœnas transgressoribus infligentes non obligent quoad conscientiam. Hoc enim ex mox dictis ad c. e. est certo falsum, quia aidem Apostolo aperte contrarium. Hinc da his duabus propositionibus, *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam*, *Subditi possunt justa tributa non solvere*: de his, inquam, quarum alteram La-Croia probabilem habet, Clerus Gallicanus anno 1700. hanc censuram tulit (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. append. altera p. 112. n. 24. prop. 109. 110.) „ Hæ propositiones seditiosæ sunt, apostolicæ doctrinæ, ac dictis dominicis aperte contradicunt. “ Itaque pro certa habenda est doctrina Catech. Rom. p. 3. de sept. Dec. præc. n. 10. inquientis: *In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui quæ Ecclesiæ præsidibus, & magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua hujus generis non solvunt, vel intervertunt, & ad se transferunt.* Si quis hac de re plura cupit, adeat Concinam Theol. t. 6. p. 420. n. 3. qui adversariorum quoque cavillos dissolvit.

Et hæc quoad justa vectigalia, & tributa. Nam si iniqua sint, vel quia sine proportione imposita, vel quia publicæ necessitatis rationem excedunt, ac subditos ex arbitrio gravant; de his in præsenti non loquor; imo hæc, quia injuriam, non justitiam continant, quoad conscientiam non obligant. Hinc Deus Mich. 3. ait: *Audite Principes Jacob, & duces domus Israel: numquid non vestrum est scire judicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum, qui violenter tollitis pelles eorum desuper eos, & carnem eorum desuper ossibus eorum?* &c. sunt verba Dei increpantis, ac postea minantis, ut textum legenti patet. Hinc orta est illa doctrina, cujus meminit Busemb. *ubi ex Cajet. Med. Soto* &c. *docet, non esse negandam absolutionem pænitenti, qui* &c. Hi enim Auct. putant, vectigelia pro his rebus imposita non esse justa, uti sentit etiam Wig p. 185. q. 15. Supp. 2. nisi publica necessitas aliud postulet.

Animadversio XXVII.

Ceterum ordinarie injustus, seu malæ fidei damnificator, &c. *aut possessor tenetur non tantum restituere* &c. *sed* &c.

Cur Busemb. addit illud *ordinarie?* Restitutio enim, da que hic loquitur, ea rei natura debetur, justitia id postulante, ideoque non ordinarie solum, sed semper debetur.

Quamvis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur.

Compositio locum habet in dubio jure, non in certo jura: jus autem damnum passi, ut totum damnum restituatur, in præsenti specie certum est: ergo compositio locum non habet; sed integra restitutio facienda est. Potest quidem dominus, si velit, restitutionem ea parte, aut etiam ee toto remittere. Sed remissio fraude, aut vi extorta nihil momenti quoad conscientiam habet.

Animadversio XXVIII.

Si res aliena, dum injuste detinetur, pereat &c. *idque casu* &c. *& certum sit* &c. *non tenetur alter restituere.*

D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 6. ad 1. ait: *Tenetur ad restitutionem & ille, qui rem abstulit ratione injuriosæ acceptionis, & ille, qui rem habet ratione ipsius rei:* ergo qui rem alienam injuste detinet, non solum ratione rei, sed etiam ratione injustæ acceptionis, aut detentionis, restitutionis lege tenetur: at etiamsi res casu pereat, certo peritora etiam apud dominum, non idcirco injusta acceptio, eut detentio desinit, aut tollitur: ergo injustus acceptor, seu detentor restituere nihilominus tenetur.

At inquit Busemb. *Nihil novi detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum.* Resp. Id quidem verum ponitur: at quid inde? Si fur restituere rem tenetur solum ratione ipsius rei, quam habet, inde quidem fieret, ut re sine sua culpa pereunte, ab onere restitutionis liberaretur: at ille restituere debet etiam ratione injustæ acceptionis, & detentionis: ergo quamdiu ratio injustæ acceptionis, aut detentionis subsistit, tamdiu subsistit obligatio restituendi: atqui ratio injustæ acceptionis, & detentionis subsistit, etiamsi sine ejus culpa res pereat, & etiemsi apud dominum æque peritura fuisset: ergo etiam in hoc casu restituere tenetur. Æquitas tamen postulat, ut compensetur damnum in ipsa rapina, seu furto illatum, hoc est quanti res valebat, cum fuit erepta, si ratione solius acceptionis restitutio facienda sit. Eripit e. g. fur vestem incendio flagrante, eodem apud ipsum consumptam, ac certo apud dominum consumendam; hæc vestis, dum eripitur, nullius pretii ex æqua æstimatione ast; ideoque fur in hac specie nihil restituere teneri videtur; quia licet animo injuriam intulerit, reipsa tamen nullam intulit. At restitutionis obligatio non oritur ea injuria animo, aut conatu illata, sed ea injuria reipsa irrogata. Ergo &c. At si vestis incendio flagrante arepta, in tuto a fure fuit posita, quæ postea apud ipsum casu periit, eodem peritura apud dominum; fur nihilominus restitutioni obnoxius est ratione injustæ acceptionis, & detentionis.

Animadversio XXIX.

Qui fingens se pauperem, vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur &c. *secus si magna fuit.*

Ex Catech. Conc. Trid. p. 3 de 7. Dec. præc. n. 9. *Furtum præterea facere videntur, qui fictis simulatisque verbis, quive fallaci mendicitate pecuniam extorquent; quorum eo gravius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant.* Ratio est, quia qui rem alienam fraude extorquent,

quent, contra domini voluntatem extorquent, ideoque furti rei sunt: sed qui mendicitatem, aut aliam personam simulantes, eleemosynam emungunt, rem alienam fraude contra domini voluntatem extorquent: ergo furti rei sunt. Qui autem furti rei sunt, acceptum restituere tenentur, non solum si sit magna, sed etiamsi sit parva res. Sicut enim rem parvam alienam accipere non licet, ita ne retinere quidem licet. Fateor, minutum furtum sicut a mortali culpa, ita a gravi restituendi obligatione esse immune, non tamen ab omni.

At si minuta furta plura sint, & notabilem quantitatem efficiant, mortalis culpæ reatum, & mortalem restituendi obligationem inducunt ex dictis cap. 5. dub. 3. c. 1. p. 186. ergo qui ficta paupertate, aut persona notabilem pecuniæ summam per multas minutas extorsiones elicuerunt, & mortaliter peccarunt, & sub mortali restituere tenentur.

An qui minutas plures eleemosynas per simulationes & mendacia extorquent, a gravi culpa, gravique restituendi obligatione eo prætextu, quem insinuat Busemb. se liberos putant; quia minutæ eleemosynæ non habent, ut magnæ, adjunctam illam conditionem, si pauper est? Si ita est, minutæ eleemosynæ non sunt eleemosynæ, sed prodigalitates. Prætextus scilicet fictitius est, & futilis, nec Theologo dignus.

At cui restitutio facienda est? Resp. Minutæ eleemosynæ solius mendicitatis fallacia emunctæ, pauperibus dari possunt. Cum enim dantes, unius eleemosynæ titulo dederint, evidens est, eorum mentem fuisse ut in pauperum subsidium impenderentur. At si eleemosyna magni momenti, non paupertatis tantum, sed etiam personæ, e. g. nobilis, propinquæ, beneficæ &c. fictione extorta fuisset, cum hæc in gratiam personæ data fuerit, danti restituenda est, nec aliis pauperibus sine dantis permissione tuto dari posse mihi videtur.

Animadversio XXX.

Imo probabiliter ne id quidem, quod ante illam necessitatem (extremam) *erat furatus, & in ea consumpsit.*

Idem habet La-Croix p. 317. n. 288. ita tamen ut fur teneatur, si possit, postea compensare damna causata domino usque ad tempus necessitatis. Quod si rem, antequam consumeret, per commistionem fecerat suam, post necessitatem tenetur restituere etiam rem, inquit idem La-Croix.

Sed quia ex alibi dictis fur per commistionem rem alienam suam non facit, idcirco ex hoc titulo, qui inanis est, non est obligandus ad restitutionem. Itaque seu fur alienam rem cum sua miscuerit, seu non miscuerit, etiamsi eam in extrema necessitate consumpserit, restituere, cum poterit, tenebitur. Id docent Sotus, Ricardus, Sylvester, Armilla, Tabiena, Medina, Azorius, Lorca, Vasquez, & alii, quos citat, & sequitur P. Concina Theol. t. 4. p. 552. q. 4. oppositam opinionem laxam existimans. Extrema quidem necessitas, ut ajunt Busemb. & La-Croix, dat furi jus rem consumendi. At quid inde? Inde scilicet efficitur, ut ea consumptio innocens sit, nec inferat obligationem restituendi. Id lubens fateor. At ponemus, rem furto ablatam casu perire, aut vi, seu clanculum furi eripi absque ulla ipsius culpa. Hæc quoque rei consumptio, aut ablatio quoad furem innocens est, ideoque restituendi onus illi imponere nequit. Nihilominus fur restituere tenetur, ut nemo inficiari potest, & confessus est ipse Bus. hic c. 8. & docet S. Raym. lib. 2. tit. de raptoribus §. 21. ergo restituere quoque tenetur, etiamsi in extrema necessitate rem consumpserit. Repetenda, & inculcanda est doctrina angelica recitata ad c. 8. *Tenetur ad restitutionem & ille, qui rem abstulit ratione injuriosæ acceptionis, & ille, qui rem habet ratione ipsius rei.* Fur in nostra specie ad restitutionem non tenetur ratione ipsius rei; quia illam non habet, & jure consumpsit; at tenetur ratione injuriosæ acceptionis, cui inseparabiliter annexa est restitutionis obligatio. Sicuti ergo innocens rei consumptio injuriosam rei acceptionem, hoc est furti noxam, nec abolet, nec abolere potest, ita nec tollit, nec tollere potest restituendi obligationem. La-Croixii ergo, & Bus. ratio sophistica est; quia a sensu, ut logici ajunt, reduplicativo ad specificativum transit. Porro doctrina, quæ sophismate nititur, nec recta, nec probabilis esse potest. Nec enim tenuis auctoritas aliquorum recentium probabilium, doctrinæ falso fundamento nixæ probabilitatem conciliare potest, præsertim, ut hic accidit, longe graviori auctoritate elisa. *Neque fures .... neque rapaces Regnum Dei possidebunt*, ait Ap. 1. Cor. 6. at sunt fures, seu rapaces, qui cum possint, ablata non restituunt; quia voluntate furto, seu rapinæ adhærent, alienum retinent, in suo crimine perseverant. Hinc D. Aug. ep. 54. ad Macedonium (habetur cau. 14. q. 6. c. 1.) ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur.* S. Doct. non ait, si non pereat, si ex necessitate consumatur, &c. sed illud solum habet, *cum reddi possit*, solam impossibilitatem reddendi excipiens. Itaque cum furtum, seu rapina admissa est, non sunt quærendæ excusationes a restitutione; quia sola impossibilitas excusat.

Animadversio XXXI.

Injustus occisor, mutilator .... præcise pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sim &c.

Hæc opinio probabilior quoque videtur La-Croixio p. 318. n. 299. pro qua multos citat. Sed pro contraria quoque multos appellat, qui putant injuriam superioris ordinis compensandam esse bono inferioris ordinis, si æqualiter compensari non possit, eamque probabilem fatetur.

P. quoque Concina Theol. t. 7. p. 210. n. 7. utramque sententiam probabilem facit: hæc tamen posterior tutior est, & rationes, inquit, quibus nititur, validiores videntur. S. Th. pro hac certe stat: nam 2. 2. q. 62. a. 2. ad 1. ait, *quod in quibus non potest recompensari æquivalens, sufficit quod ibi recompensetur quod possibile est, sicut patet de honoribus, qui sunt ad Deum, & ad parentes, ut Phil. dicit in 8. Eth. & ideo quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est: puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ secundum arbitrium boni viri.*

La-Croix p. 319. n. 300. ita respondet. „ S. Thomam „ varie explicat Bann. cujus explicationes quamvis rejiciat Petsch. p. 274. tamen innuit posse dici, quod S. „ Th. non sit assertive locutus, sed tantum significarit, „ si damnum vitæ, vel membri compensari deberet, forte compensandum per aliquid aliud. “

Hæc scilicet, & quidquid aliud in mentem venerit, dici possunt ab iis, qui S. Thomam aut non legerunt, aut ejus mentem pro suo arbitrio in alienos sensus extorquere parati sunt. Nam ejus verba, quæ La-Croix non refert, hic exscripta, adeo luculenta sunt, ut explicatione non indigeant.

D. Thomæ doctrinam mox ante tradiderat Greg. IX. inquiens (cap. *Si culpa tua* de injuriis, & damno:) *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus &c. jure super his satisfacere te oportet.* Intelligendus est, inquis, Greg. de injuria, quæ æqualiter reparari possit. Resp. Ita sane intelligendus esset, si ita loqueretur; at Greg. ita non loquitur, sed sine distinctione loquitur, ideoque sine distinctione intelligendus est. Si summorum Pontificum, & Ecclesiæ Doctorum sententias nostris opinionibus accommodamus, ab iis discere nolumus, nec pro nostris magistris, uti debemus, eos habere volumus.

Id confirmatur Exod. 21. ubi v. 22. dicitur: *Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint*; & v. 26. *Si percusserit quispiam oculum servi sui, aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit.*

Hæc divina lex naturæ legi non potest non esse consentanea; at hæc præscribit, ut pro damno, quod æqualiter reparari non potest, aliquid pro æquitate, & prout possibile est, compensetur: ergo naturæ lex id postulat.

La-Croix p. 318. n. 299. objicit v. 19. cap. cit. Ex. ubi, inquit, „ dicitur, percussorem fore innocentem, idest li„ berum, si percussus non morietur, dummodo operas „ solvat, ac expensas in medicos restituat: sic autem ab„ solute non pronuntiaretur liber, si de jure, & in con„ scientia, ad quam dirigendam potissimum est Scriptura, „ teneretur etiam dare aliquid pro vulnere, vel mutila„ tione. „ Resp. At eadem Scriptura aliquid dandum præcipit pro abortu ex injuria facto, & pro servi oculo eruto; quæ duo exempla satis confirmant sententiam nostram. Nam Deus compensationem pro percussione voluisse remittere videtur in pœnam rixantis percussi: sermo enim ibi est de eo, qui alterum percussit lapide vel pugno in rixa. At si percussio fiat sine rixa, aut non rixanti, compensationem exigit; ut patet ex v. 22. & 26. allatis.

Christus ipse Matth. 5. v. 3. inquit: *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te*, hoc est injuria a te fuerit affectus; *relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum.* Si ex Christi præcepto satisfactio exhibenda est pro quacumque injuria etiam verbis tantum irrogata, multo magis hoc fieri debet in gravioribus injuriis mutilationis, vulnerum &c. Accedit ratio, quæ suadere non potest,

potest, injurias maximas, quæ æqualiter reparari non possunt, nulla ratione esse reparandas; sed contra postulat, ut quomodo fieri potest, & ex æquo judicio reparentur. La-Croix n. 304. id concedit, si attingatur æqualitas saltem secundum partem; at si ne ex parte quidem attingatur, id negat. „ Nullum autem bonum, inquit, „ diversi generis est pars aliquota boni alterius generis, „ aut æqualitatis faciendæ: ergo justitia non obligat ad „ ponendum quicquam ex bono alterius generis. “ Hæc La-Croixii responsio argumentationem non solvit, sed per subtilitates metaphysicas eludit. Illud enim principium naturæ lumine omnibus insitum, inconcussum semper manet, injuriam, & damnum, quod nec ex toto, nec ex parte æqualiter reparabile est, esse reparandum quoad fieri potest humano modo, & prout humana societas patitur & postulat. Est enim valde absurdum, jus nihil pro iis maximis injuriis exigere, quæ nec ex toto, nec ex parte æqualiter resarciri possunt; quod ingens absurdum qui admiserit, homines a minoribus injuriis deterrere forte poterit, at ingentibus injuriis latissimam sternet viam. Hoc absurdum & D. Th. & Greg. IX. & citata Scripturæ Exod. 21. & Matth. 5. oracula explodunt, & rejiciunt. La-Croixii responsionem, quæ apud adversarios communis est, ita refellit P. Concina p. 209. n. 5. „ Ita ne vero? Offensa illata Deo per peccatum, est supremi ordinis; satisfactio vero pœnitentiæ, inferioris: „ non est ergo Deo reddenda, quia non est ejusdem ordinis? “

Objicit La-Croix l. ult. §. *de his, qui effuderint, vel* &c. ubi habetur: *Cum liberi hominis corpus ex eo, quod dejectum, effusumve quid erit, læsum fuerit, judex computat mercedes medicis præstitas, ceteraque impendia, quæ in curatione facta sunt. Præterea operarum, quibus caruit, aut cariturus est ob id, quod inutilis factus est. Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio; quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Resp. Ita sane. At judex præter hic descriptas compensationes, pro ipso læsi corporis damno, quod nullam recipit æstimationem, pœnam irrogat, & offensorem aut carcere, aut exilio, aut morte &c. justitia ita postulante, punit. Quid hic adversarii? Nos dicimus, nihilo fori interni judicibus pro injuriæ compensatione offensori imponendum esse, cum externi fori judices suo officio juxta leges functi fuerint. Itaque quoad conscientiam res in tuto est, cum forum externum legitimæ justitiæ satisfecerit. At ipsa pr...is fori externi, ipsæ ejus leges præter compensationem damnorum, quæ ex læso, aut occiso corpore derivantur, pro ipso læso, aut occiso corpore compensationem exigunt, & imponunt. Hinc colligere debent Confessarii, suis pœnitentibus pro illis injuriis minoribus, puta verborum contumeliis, impactis alapis, pugnis &c. quæ ad forum externum non deferantur, imponendam esse juxta recitatum Christi præceptum compensationem pro personarum, & circumstantiarum varietate, puta veniæ petitionem, obsequia, pecuniæ largitionem &c. idque multo magis pro injuriis atrocioribus, si forum externum eas non reparet.

Animadversio XXXII.

Qui occidit ebrius alium, si ebrietas &c. vel, licet fuerit talis, si tamen &c. non tenetur ad restitutionem.

Licet quis homicidium ex ebrietate non præviderit, homicidii tamen reus est, ideoque restitutioni obnoxius, si illud prævidere potuit, ideoque debuit, puta quia ebrietas rixarum, contumeliarum, &c. causa in illo homine esse soleat. In hac enim specie homicidii periculo proximo sese objecit, illudque in causa voluntarium illi fuit. Hoc spectat cap. sæpius cit. *Si culpa tua*, ubi dicitur: *Nec ignorantia* (homicidium non prævisum) *te excusat, si scire debuisti ex facto tuo* (ex tua ebrietate) *injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.*

Animadversio XXXIII.

Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor.

La-Croix p. 320. n. 310. §. 7. ita inquit. „ Quamvis „ Busemb. ex Less. resolvat, si læsus ante mortem omnia „ remittat occisori, hunc ad nihil teneri, quod etiam „ docent Molin. & Sanch. tamen videtur dicendum cum „ Lugo d. 11. n. 63. & Illf. n. 88. non posse remittere „ obligationem restituendi pro damnis, quæ advertenter „ (hic adde, seu advertere debens) causavit, lædendo „ jus, quod habebant alii v. g. ad alimenta, ad spem „ melioris hereditatis, ad plenam solutionem debiti. Hoc „ enim jus non pertinebat ad occisum, sed immediate „ ad heredes, aut creditores. “

Animadversio XXXIV.

Etsi præcise pro vita &c. non sit &c. Quoad hoc consule mox dicta ad Resp. *Per sententiam tamen judicis cogitur injurians satisfacere pro injuria.*

Recte quidem; at hinc colligitur, jus exigere, ut offensor pro injuria satisfaciet. Judex enim, juris executor est, nec onus ex arbitrio imponere potest. Hinc Arist. Eth. 5. c. 4. ait: *Adire ad judicem, adire ad jus est. Nihil enim aliud videtur esse judex, quam jus animatum.* Et S. Th. 2. 2. qu. 67 art. 4. inquit: *Quilibet judex tenetur jus suum reddere unicuique.* Ergo si judex cogere potest offensorem, ut pro injurie satisfaciat, jus exigit hujusmodi satisfactionem.

Animadversio XXXV.

Se homicida a magistratu &c. verius est adhuc teneri ad damna farcienda, cum morte sua &c.

Recte sane. Nec enim mors occisori inflicta compensat damna, quæ ex morte occisi, heredes passi sunt: at jus postulat, ut hæc quoque compensetur: ergo &c. At nonnulli inquiunt, omnia remissa censeri, si homicida morte juxta leges puniatur. Resp. Mors homicidæ inflicta, æqualitatem solum constituit cum morte, quam ille interfecto intulit, non item cum damnis, quæ occisi heredes subiere: at hæc quoque reparanda sunt; quia justitiæ est æqualitas. Præterea justitia postulat, ut restitutio ei fiat, cui damnum illatum est: at damnum illatum fuit heredibus occisi: ergo his restitutio facienda est. Porro per mortem homicidæ nulla his restitutio fit: ergo etiamsi homicida morte plectatur, nihilominus restitutio, occisi heredibus facienda est.

Qui tamen, cum plerumque aliud non exigant, videntur &c. *ac proinde heredes homicidæ ad nihil tunc teneri. Fill.*

Si heredes occisi apud judicem se nihil quoad bona interfectoris petere protestati sint, juri suo explicite cesserunt, resque in tuto est quoad homicidæ heredes. At si juri suo nec apud judicem, nec alia ratione aperte cesserunt, sola enim taciturnitas, quæ ex aliis causis, quam ex condonatione, oriri potest, tutos non facit homicidæ heredes. Restituendi enim obligatio, incerta debiti remissione non extinguitur: et taciturnitas heredum occisi, ut summum est incerta remissio: ergo, ut heredes occisi in tuto sint, aut damna resarcire, aut spontaneam, & expressam condonationem impetrare debent.

Animadversio XXXVI.

Debet autem restitutio fieri tantum parentibus interfecti, filiis, & uxori.

P. Concina Theol. t. 7. p. 213. n. 16. addit *& nepotibus*, hoc est filiorum filiis.

La-Croix p. 320. n. 310. ait: „ Sot. Nav. Adrian. Panorm. Rosel. Vasq. Turr. aliique apud Lug. d. 11. n. „ 74. dicunt in hoc casu “ (hoc est si occisor prævideat hoc eorum damnum) „ teneri compensare etiam „ extraneis, quod Illf. t. 4. d. 2. n. 78. defendit tanquam „ speculative probabilius, licet agnoscat oppositum esse „ practice probabile. Ratio est, quia qui per vim impedit alterum a consecutione boni, tenetur damnum compensare secundum æstimationem spei probabilis, & proximæ, quam habuit, uti dictum est a n. 69. sed hic „ occidens illos omnes impedit per vim: ergo. „ Confirmatur. Nam si quis per fraudem induxisset Titium ad „ bona illa non præstanda, teneretur compensare omnibus etiam non habentibus jus, sed solam spem illam „ obtinendi secundum dicta n. 69. ergo multo magis qui „ occidendo per vim impedit. “

Hæ rationes institutum evincunt, non solum si damnum prævisum fuerit, sed etiamsi, ut hic accidit, prævideri debuit. Nam si hoc speculative, hoc est spectata ratione, & auctoritate, probabilius est, oppositum quoad praxim non est probabile, sed periculosum, & criminosum; qua in re corrigendus est Illf. a La-Croixio hic citatus. Porro damnum non solum occisi parentibus, aut filiis &c. sed quibuscumque ab homicida illatum, esse ab eo reparandum cap. quoque *Si culpa tua* sæpius citatum clare ostendit, quod hic repeto. *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu* &c. *jure super his satisfacere te oportet.* Nac valet excusatio, quod damnum non fuerit prævisum; quia subditur: *Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.* An homicide scire non debuit, ex homicidio a se admisso verisimiliter posse contingere jacturam? non enim damna, seu jacturæ ex homicidio, sunt extraordinariæ, sed ordinariæ: ergo prævideri possunt, adeoque debent. Hinc porro fit ut sint voluntariæ in causa, ideoque resarciendæ, ut canon cit. præscribit. Ratio illa Bul. *quia hi soli* (parentes, filii, uxor interfecti) *directe læduntur, cum moraliter censeantur una persona cum occiso:* hæc, inquam, ratio a La-Croixio fuit occupata, & perspicue diluta. Naturæ enim lumen omnibus insitum evidenter dictat, damna ita

omnibus sine ulla exceptione esse reparanda, quibus illata sunt. Hæc est ipsa æqualitas, in qua tota commutativæ justitiæ vis sita est.

Consanguinei, propinqui, aut alii quicumque ab occiso alimenta, & beneficia ea mera ejus liberalitate accipiebant, nullum quidem jus compensationis ab eo, vel ejus heredibus habent; at jus compensationis contra homicidam habent. Jus enim habent, ne liberalia beneficia per vim sibi extorqueantur: at homicide per vim extorsit beneficia liberalia, quæ occisus conferebat propinquis, aut aliis: ergo jus violavit: ergo damnum illarum reparare jure debet.

Si homicida occiderit animo nocendi aliis, ipso Busembaum fatente his restituere tenetur: ergo restituere his tenetur, etiamsi animus nocendi absit. Non enim nocendi animus, sed reale nocumentum restitutionis onus inducit: at reale nocumentum illatum fuit. Ergo &c. Quod si illatum non fuerit, restitutio locum non habet; quia justitia est æqualitas rei ad rem.

Hæc sententia præter eos, quos La-Croix citavit, a S. quoque Antonino traditur, qui p. 2. t. 2. c. 2. §. 2. ait: *Si interfectus sustentabat aliquas personas, ut patrem, filios, & hujusmodi operibus manuum suarum, tenetur interfector omnibus illis ad tantum, quantum illis abstulit subsidii propter occisionem ejus.*

Ait *aliquas* indefinite, tum exempla addit patris, et filiorum, at subdit & *hujusmodi*, puta fratres, sorores, nepotes &c. Vide etiam dicta in c. 2. d. 4.

Animadversio XXXVII.

Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi &c. *contrarium tamen etiam probabile* (*saltem* &c.) *est.*

Hoc contrarium ex mox dictis rejicitur. Laym. ad quem Bus. lectorem mittit, lib. 3. de just. t. 3. p. 3. c. 6. n. 4. p. 289. ait: „ *Creditoribus valde probabile est*, latum damnum ab homicida resarciendum esse. Ita docet Mol. &c. contra Sal. &c.... Nam occisus arctiore obligatione justitiæ tenebatur erga creditores, quam erga parentes, uxorem, & filios; cujus rei signum est, quia his alimenta, & hereditas non præstantur, nisi deducto ære alieno. Ergo si homicida damnum resarcire cogitur, quod uxori, liberis, parentibus occasione injustæ cædis accidit; multo magis creditoribus, si ob eamdem homicidii causam debito suo privati fuerunt, jactura hæc ab homicida compensanda erit secundum justitiæ rigorem; quamvis in praxi id non observetur. " Ita ille. Sed hæc praxis naturali juri contrarie nihil momenti habet, ut homicidæ conscientiam, nisi resarciat jacturam creditorum occisi, in tuto ponat.

At inquit Bus. *Occisio illa non est directe causativa illius damni.*

Respond. Ponimus, damnum creditorum non aliunde oriri, quam ea morte interfecti. Quid ergo ait Busemb. occisionem illam non esse directe causativam illius damni? Etiamsi occisor non habeat animum efficiendi illud damnum, cum tamen reipsa illud culpa sua efficiat, resarcire quoque illud tenetur.

Hic iterum fortasse objicis: Creditores jus tantum habent in personam, & bona debitoris: ergo nullum jus habent in homicidam.

Resp. Dist. anteced. jus directum conc. indirectum neg. antec. & cons. Habent enim creditores jus ne quisquam vi præsertim, aut dolo eos impediat, quominus suum creditum consequantur: hoc jus violat homicida, qui debitorem suo labore, & industria soluturum debitum occidendo vi impedit, ne illud solvat: ergo damnum in creditores inde derivatum resarcire debet.

Animadversio XXXVIII.

Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate.

Hoc ex dictis in c. 11. rejiciendum est. At inquit Busemb. *Damnum illorum per accidens sequitur.* Respond. Hoc falsum est; quia ponimus, illorum damnum ex ipsa morte, seu cæde occisi derivari. Quod si illud *per accidens* idem sonet, ac eos, quos occisus ex liberalitate alebat, non esse unam personam cum occiso, hæc cavillatio est petitio principii.

Animadversio XXXIX.

Præcise pro sola virginitate non obligat restitutio: unde si &c. *ad nihil tenetur stuprator.*

Quod supra dictum est contra Busemb. præcise pro adulterio, cæde, mutilatione esse satisfaciendum injuriam passo, idem hic ex iisdem rationibus dicendum, stupratorem præcise pro sola virginitate per vim, aut deceptionem corrupta satisfacere oportere. Hinc cap. 1. de adult. &c. tit. 16. lib. 5. dec. quod ex 22. Exod. sumptum est, dicitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si vero pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Hæc satisfactio imponitur pro ipsa stupri injuria, non pro damnis consequentibus.

D. Thom. 2. 2. q. 154. ar. 6. ad 3. ait, *quod stuprum habet duplicem injuriam annexam; unam quidem ex parte virginis, quam etsi non vi corrumpat, tamen eam seducit, & sic tenetur ei satisfacere. Unde dicitur Ex. 22. Si seduxeris* &c. *Aliam vero injuriam facit patri puellæ. Unde & ei secundum legem tenetur ad pœnam. Dicitur enim Deut.* 22. „ Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit, dabit qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem; & quia humiliavit illam, non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. " *Et hoc ideo ne videatur ludibrium fecisse, ut Augustinus dicit.*

S. Antoninus p. 2. tit. 5. c. 6. inquit: *In foro autem conscientiæ sic agendum videtur secundum Guillelmum. Si deflorat eam voluntariam, non tenetur ei, patri autem tenetur, quia injuriatus est ei. Unde in aliquo satisfaciat, vel saltem eum placet. Si autem seduxit puta promissionibus, mendaciis, non videtur fuisse voluntaria. Invitam ergo, & seductam si constupravit, injungendum est, quod satisfaciat ad arbitrium boni viri, vel cum ea componat. Et si promisisset eam ducere in uxorem, ut copulam ab ea extorqueret, servet promissum, & multo magis juramento firmatum. Et hoc nisi nimis distans esset eorum conditio, puta mulier plebeja, vir nobilis, & potens. Non enim mulier præsumitur fraudem ignorasse; vel etiamsi magnum aliquod scandalum inde creditur proventurum; & tunc petat remissionem promissi, & aliter faciat secundum suam facultatem, & mulieris indigentiam.*

Animadversio XL.

Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vovisset.

Hoc perinde est, ac si Bus. dixerit, matrimonii promissione, qua virgo ad stuprum inducitur, religionis votum solvi. At hic quæro, quodnam fortius vinculum sit, promissio ne matrimonii virginem inducens ad stuprum, an jurata matrimonii promissio? Nam juxta Busembaum lib. 3. t. 2. c. 2. d. 5. ca. 8. qui jurat, se ducturum Titiam, ea relicta religionem ingredi potest, etiamsi nullum religionis suscipiendæ votum emiserit; qua tamen de re vide ibi dicta: ergo juxta ipsum religionem ingredi potest etiam promissor, & stuprator virginis, etiamsi religionis votum non ediderit: ergo multo magis potest, imo debet eam ingredi, qui ejus voto obstrictus est. At, inquit Bus. in jurata matrimonii promissione hæc conditio tacite intelligitur, nisi religionem ingrediar. Cur ergo eadem tacite conditio non intelligitur in matrimonii promissione ad stuprum inducente? Sed missa hac ratione ad hominem, ita discurro.

Cum promissio promissioni contraria est, prior, & fortior servari debet. At in nostra specie votum religionis prius est, nec non fortius; quia promissio Deo facta fortior est, quam quæ fit mulieri ad stuprum inductæ: adde, quod religionis votum ex objecto, seu ex parte rei promissæ longe excellentius est, quam matrimonii promissio; quia in eo promittitur solemne votum, quo omnia abdicantur, totusque homo Deo in ejus obsequium dicatur: ergo &c. Vide etiam quæ Busemb. ait lib. 6. t. 6. c. 1. d. 2. ca. 5. huic ejus assertioni contraria, & quæ ibi animadvertuntur.

In hac ergo specie alterutrum, ut mihi videtur, præstandum est. Vel e summo Pontifice voti dispensatio impetranda est, & matrimonium cum deflorata ineundum; vel votum religionis implendum est, & satisfactio defloratæ virgini exhibenda; quacum contrahere matrimonium sine dispensatione tutum mihi non videtur.

Animadversio XLI.

Quod attinet ad ipsum adulterum spurii patrem, etiam ipse sæpe excusatur &c.

Busemb. excusationes aucupatur, quæ conscientiam in tuto non ponunt. Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 623. reg. 2. ita loquitur. „ Tenentur autem ad restitutionem singuli pro rata, si communi consensu ad adulterium convenerunt; et si adulter mulierem pellexit, provocavit, ipse in solidum obligatur ad omnia damna resarcienda, cum præcipua illorum causa sit. Ipso tamen deficiente adultera tenetur in solidum; quia peccato suo damna hujusmodi volens procuravit. " Idem habet Concina Theol. t. 7. p. 220. num. 3. Juxta hanc solidam doctrinam si adultera ad adulterium provocata to-

tum

tum damnum compensavit, excusatur quidem adulter a compensandis filiis legitimis, aut eorum patre, non tamen absoluta excusatur nee ex toto, nec ex parte, quidquid Busemb. dixerit, sed ipsam adulteram ex toto resarcire debet. Hinc D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 7. ad 2. ait: *Uno tamen restituente illi qui passus est damnum, alius eidem restituere non tenetur; sed illi, qui sunt principales in facto, & ad quos res pervenit, tenentur aliis restituere, qui restituerunt*. At adultes provocans ad adulterium, est principalis in facto: ergo adulteræ, quæ restituit, restituere tenetur.

Si autem adulterium motuo consensu fuit perpetratum, adultera, quæ ax toto damnum compensavit, pro dimidia parte ab adultero resarcienda est.

Nam quia damnum, ut Busemb. ait, compensandum creditur, hoc non liberet adulterum a compensandis iis, ad quos damnum pertinet; quia certum debitum non opinione, aut spe, sed reali solum solutinne tollitur.

Sive quia non est certus, filium esse suum.

In hanc rem ita loquitut P. Concina loco mox cit. n. 4. „ Quando vero dubitatur, cujusnam sit proles, adulteri, an mariti, in favorem matrimonii potius judicandum est. Titulus possessionis est una ex conjecturis, quæ judicium favans matrimonio suadet. Idcirco dicitur, *in dubiis melior est conditio possidentis*: quia possessio est titulus, qui aliis conjecturis adjunctus, meliorem efficit possessoris conditionem: quæ sententia teste La-Croix p. 322. n. 335. est communis. Verum si his non obstantibus adhuc æque probabiles, aut probabiliores retiones suaderent, prolem esse spuriam, & adultero adscribendam; tum existimarem pro reta dubii compensationem esse faciendam, salvo semper meliori judicio. “ Videlicet justitiæ æqualitas postolat, ut in æquali dubio, utrum totum, an nihil solvendum, seu compensandum sit, dimidium detur, aut, si dubium sit inæquale, pro ratione dubii. Hinc enim æquala est utrimque damni periculum, & æqualis lucri spes; neutraque pars quoad hoc gravatur, nec conqueri potest. Et ita sentit Mol. apud La-Croix n. 335. cit. Proles quidem etiam in tali casu præsumitur legitima ex communi sententia: quia hæc dividi non potest, & retinne matrimonii est in possessione honestatia: at damna dividi possunt, & adulter est in possessione turpitudinis.

Juxta dicta, si restitui &c. *non est obligatio* &c.

Imo vero ex iis, quæ contra Busemb. supra animadversa sunt, obligatio est restituendi ex bonis diversi ordinis, cum restitutio fieri non potest ax bonis ajusdem ordinis.

Animadversio XLII.

Pro fama &c. *cum id non potet, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam &c.*

Imo ex dictis taneris. Hinc D Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad 2. ait: *Si non possis famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut & in aliis dictum est.*

Animadverreto XLIII.

Si quis aliquem etiam novitium abduxit &c. *non tamen ex justitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum* &c.

Religioni ex justitia teneri videtur; quia licet nullum jus in novitium acquisierit, jus tamen ex dictis dub. 4. en. 2. habere videtur, ne quisquam irrationabiliter impedint profiteri religionem volentes, & commoda, quæ hinc in religionem derivantur.

Animadverretd LXIV.

Si quis veneno &c. *destruxit memoriam* &c. *tenetur eodem modo, quo mutilator, aut vulnerator* &c.

Eodem sana modo tenetur, quo mutilator, aut vulnerans &c. At hi ex dictis contra Busembaum non solum damna, & lucra cessantia reparare debent, sed etiam pro mutilatione, inflicto vulnere &c. satisfacare læso debent. Ergo &c.

Solidi Theologi est, scelera, quantum in ipso est, detegere, & amovere; postquam vero admissa sunt, curare, ut vera pœnitentia, & necessaria satisfactione deleantur, non ut satisfactio aludatur, & corruptæ hominum indoli accommodetur. Non enim illud spectandum, ut plures, sed ut sinceri, ac germani pœnitentes ad sacra tribunalia confluant.

Animadversio LXV.

Excipe, nisi &c. *tunc enim plerumque ex præsumpta* &c. *posset restituere pauperibus, vel* &c.

Non ex præsumptione, quæ arbitraria esse potest, & semper incerta est, agendum; sed si res ad dominum, qui in longinquas terras migravit, nonnisi magnis expensis mitti possit, conservanda est, aut, si conservari non possit, vendenda, & domino significandum, quid de re, aut pretio fieri velit.

Ceteram expensæ necessariæ, ut res eo transferatur, ubi extaret, si ablata non fuisset, nisi dominus ex indulgentia, aut caritate eas remittat, a malæ fidei possessore faciendæ sunt, etiamsi rei valorem superent, ut dictum est dub. 5. c. 6. & ut apud Concinam Theol. t. 7. p. 166. n. 20. docent Cajet. Nav. Covar. Valent. & alii, quos ipse sequitur.

Animadversio XLVI.

Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut &c. *non facile arguendus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret.*

Si res ita esset, ut ait Busemb. debiti solutio, seu restitio sæpe differri posset ad multos annos, & usque ad mortem; quia sæpe accidit, ut creditor ex dilatione solutionis nullum damnum patiatur: at absurdum est, solutionem debiti sine gravi culpa differri posse ad multos annos, & usque ad mortem: ergo &c.

In eo fallitur Bus. quod ponat, mortalem culpam prorogatæ solutionis ex ao solum capite esse sumendam, quod dilatio notabile damnom afferat creditori: quod falsum ast. Ipsa enim alienæ rei detentio invito domino ex nature sua, mortalis culpa est; quia justitiæ contraria est. Hinc D. Th. 2. 2. q 62. at. 8. ait, *quod sicut accipere rem alienam est peccatum contra justitiam, ita etiam detinere eam; quia per hoc, quod aliquis detinet rem alienam invito domino, impedit eum ab usu rei suæ, & sic ei facit injuriam. Manifestum est autem, quod nec per modicum tempus licet in peccato morari; sed quilibet tenetur peccatum statim deserere secundum illud Eccli.* 21. Quasi a facia colubri fuge peccatum. *Et ideo quilibet tenetur statim restituere, si potest, vel petere dilationem ab eo, qui potest usum rei concedere.* Idem repetit in resp. ad 3. Itaque in Syn. Neapol. anni 1576. a Greg. XIII. confirmata cap. 19. de pœn. dicitur: *Ne quis cito manus imponeat, alienis peccatis communicare convincatur, caveant Sacerdotes, ne ante debitam vel famæ, vel pecuniæ satisfactionem, cui restituendi facultas fuerit, aliquem absolvant, præcipue ubi pœnitens datum in superiori confessione præceptum neglexerit.* Et S. Carol. Bor. in admon. Confess. n. 47. ait: *Non assolva innanzi la debita restitutione, e soddisfazione quelli, che anno di ciò qualche obbligo, potendo farlo; eccettuando quelli, che sono in grave, e pericolosa infermità, alli quali però comandi, od incarichi, che quanto prima satisfacciano.* Et P. Concina Theol. t. 7. p. 82. n. 19. quærit, „ absolvi ne potest qui nolit statim, cum potest, restituere? “ Respondet, „ negant omnes, quoniam ex reg. juris in 6. *non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*. Qui enim deliberata rem alienam retiner, in peccati statu versatur: ejusmodi autem absolutionis capaces non sunt. “

Animadversio XLVII.

Similiter si res empta ad creditum &c. *adhuc extet.*

Bona Ecclesiæ, minorum, & fisci credito empta, & extantia, iis ipsis, hoc est Ecclesiæ, minoribus, & fisco, restituenda sunt: quia eorum dominium non transfertur in amptorem, donec pretium solutum fuerit, uti est communis sententia apud Concinam Theol. t. 7. p. 174. n. 9. & Laym. mox citandum.

De aliis quæstio est. P. Concina opinionem Bus. sequitur, quam communiorem esse ait. Laym. lib. 3. de just. t. 2. c. 21. n. 2. contrariam communem facit, & amplectitur, quam probat quoque La-Croix p. 374. n. 974.

Hujus retio est, quia si res credito empta, & extans venditori reddenda esset ante alios quoscumque creditores, vel ea in dominium emptoris non esset translata, vel ex tacita reali hypotheca essat creditori obligata. Primum falsum est, quod concedit etiam P. Concina, & jure negari nequit. Contractu enim peracto, reque tradita, ejus dominus non est amplius venditor, sed emptor, cujus periculo res perit, qui eamdem creditu emptam donare, vendere, permutare, ac de ea, prout ipsi libuerit, disponare non prohibetur. Imo lib. 3. instit. tit. 24. de ampt. &c. dicitur: „ Cum autem amptio, & venditio contracta sit, quod effici diximus simul atque pretio convenerint, cum sine scriptura res agitur, periculum rei venditæ statim ad emptoram pertinet, tametsi adhuc ea res amptori tradita non sit. “ Ex quo intelligitur, dominium rei ampræ ad emptorem pertinere etiam anta ipsius rei traditionem: ergo multo magis post traditionem; qua da re dubitari merito non potest. Alterum quoque, quod ab adversariis asseritur, falsom jure dicitur; quia nullo jure asseritur. Si res credito empta, reali onera hypothecæ afficeretur, hoc onus illi perperan inhæreret, in quascumque manus transitet,

quamdiu pretium primo venditori solutum non fuisset: at hoc non est verum, nec humanæ societati consentaneum, & communi sensui repugnans videtur. Itaque probabilius est, rem credito emptam non venditori esse reddendam, sed iis dandam, qui potiori, & anteriori jure in personam emptoris fruuntur.

ANIMADVERSIO XLVIII.

Si restitutio facienda ratione injustæ actionis, prius restitui debent certa .... quam incerta &c.

Hæc Busemb. opinio a Laym. l. 3. de just. t. 2. c. 12. communis dicitur; eamque sequitur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 657. reg. 41. nixus auctoritate S. Antonini, cujus ratio est: *quia non succedit in pauperibus ipse Christus, nisi quando non reperiuntur personæ certæ, quibus restitui debent certa, ut quasi per substitutionem succedere videatur. Secundo quia pauperibus non tenentur heredes dare pro restitutione incertorum, nisi unica ratione, scilicet in foro Dei; sed creditoribus certis tenentur duplici ratione, scilicet in foro Dei, & in foro mundi; quia heredes possunt a creditoribus in judicio conveniri.*

Qui contra hunc ordinem negant, sed debita certa, & incerta pro rata solvenda esse, putant, ea ratione nituntur; quia æquitati contrarium videtur, ut ex usuris, furtis, rapinis certa debita solvantur; nec tutus in conscientia videtur creditor, si hæc male parta pro solutione recipiat. Debitor enim de suo, non de alieno solvere debet. Hæc ratio solida videtur, quæ P. Concinam Theol. t. 7. p. 174. n. 8. ancipitem in hac quæstione efficit.

Nec est, cur respondeas cum Busemb. & Laym. debita incerta, quorum creditor ignoratur, ex solo jure positivo, seu ecclesiastico pauperibus deberi. Cum enim ex ignorati creditoris, seu domini voluntate rationabiliter præsumpta pauperibus debeantur, jure naturæ debentur. Est enim naturæ jus, ut aliena bona juxta domini voluntatem impendantur; quæ si expresse sciri non possit, satis est, si rationabiliter præsumatur.

Rationi ergo allatæ melius responderi posse videtur, esse quidem æquitati contrarium, ut certa debita ex bonis male partis solvantur, si hæc bona in specie extent; quia bona hæc aliena sunt, nec ex alieno debita solvenda sunt; quam exceptionem habet communis sententia, ut monet Laym. At non videtur æquitati contrarium, ut bona incerta per injuriam acquisita, quæ in specie non extant, certis creditoribus tribuantur; quia hæc incerta bona in specie non extantia non sunt aliena, sed propria debitoris, licet solvendis debitis obnoxia. Nam, ut dicitur *l. Qui vas* tit. de furtis indig. *neque nummus ex re furtiva redactus, furtivus est*. Ex quo fit, ut hæc incerta bona in specie non extantia potiori jure fruentibus danda sint.

Porro creditores certi potiori jure gaudent, quam incerti, si tempore pares sint, multoque magis si sint priores. Nam si quis velit, creditores incertos certis esse præferendos, si hi tempore posteriores sint, huic ego certe non repugnem. Nam incerti quoque creditores jus certum habent in debitorem, ejusque bona; hoc porro jus tempore prius, elidi non potest jure, quod posteriores certi creditores acquirunt: ergo incerti creditores anteriores, certis creditoribus posterioribus jure potiores sunt.

At hæc positio, inquis, creditores incertos melioris conditionis efficit, quam certos; quia hi, si personales sint, nec privilegiati, etiamsi tempore priores sint, aliis posterioribus non præferuntur, sed omnibus pro rata nulla habita ratione temporis solutio facienda est, ut habet Laym. loco cit. assert. 7. Anacletus tom. 3. juris can. p. 336. n. 92. Nat. Alex. reg. 41. cit.

Respondeo, a citatis Auctoribus id asseri ex legibus positivis communibus, quæ, cum proprii principatus legibus non confirmantur, non est necesse ut serventur, nisi ex jure naturæ deriventur. At spectato naturæ jure priores tempore, jure quoque potiores sunt. Ex quo principio P. Concina Theol. t. 7. p. 178. n. 18. simplices creditores tempore priores, posterioribus præferendos censet.

Et hæc sententia teste P. La-Croixio p. 327. n. 403. est S. Th. Gab. Med. Mai. Val. Sa, Suar. Salon. Tol. & aliorum cum Lugo dicente, jus civile in hoc esse correctum a canonico. Illa enim reg. *qui prior est tempore, potior est jure*, est reg. juris canonici, hoc est 54. in 6. „ Ratio est, inquit La-Croix, quia prioritas temporis „ dat prælationem non tantum habenti jus in re, sed „ etiam tantum habenti jus personale, & ad rem, uti „ patet, si plures emerint eamdem rem, si eadem puel„ la spoponderit pluribus. Nam tempore prior præfertur; „ cujus ratio est, quia prior tempore obligaverat sibi de„ bitorem ad hoc dandum, idem autem est de debito „ alio. Nec refert, quod in emptione obligaverit se ad „ aliquid determinate: nam licet se obligasset indetermi„ nate ad hoc, vel illud, si hoc periisset, teneretur il„ lud dare primo emptori: ergo cum etiam sic obligarit „ hæc, vel illa bona, omnia sub disjunctione sunt obli„ gata priori; & si hoc valet spectato jure naturæ in „ debitis realibus, valet etiam in personalibus. Sic enim „ si meam personam heri obligavi Cajo, & hodie obligem „ Titio cras ad laborandum, tenebor cras laborare Cajo „ & non Titio. Ratio a priori est, quia quando se priori „ obligabat, etiam se simul obligabat ad removenda o„ mnia impedimenta hujus solutionis, inter quæ esset o„ bligatio sequens respectu alterius. “

ANIMADVERSIO XLIX.

Prius facienda est restitutio debitorum &c. quam usurarum.

Hac de re lis parva non est. Alii, ut Bus. opinatur, putant prius esse restituenda debita ex contractu, quam ex delicto: alii contra præferunt debita ex delicto debitis ex contractu.

Lugo, ut testatur P. La-Croix p. 326. n. 379. d. 20. n. 36. „ concludit cum Sylvest. P. Nav. Mol. Vasq. Less. „ Bann. Arrag. Azor. Turr. Regin. Bonac. Tann. Castr. „ Hauo. Herinex, Petsch, Illf. aliisque communiter non „ esse necessarium servandum ordinem inter illa debita ex „ delicto, vel contractu, neque inter debita ex delicto „ majori, vel minori.

Hinc P. Concina Theol. t. 7. p. 176. n. 12. putat, ea debita esse præferenda, quæ tempore priora sunt, seu sint ex delicto, seu ex contractu, si debitor, dum ea contraxit, solvendo erat. Ejus ratio est, quia prior creditor jus certum, & legitimum in bona debitoris tunc acquisivit: jus hoc certum, & legitimum per posteriora debita non eliditur; quia dum hæc contrahuntur, debitor non habet, unde solvat, cum omnia sua bona anterioribus creditoribus obligata jam sint. Ergo. Hæc sententia confirmatur ex his, quæ mox dicta sunt ad c. a.

At inquit Busemb. „ In his (hoc est in solvendis usu„ ris) dominus non fuit simpliciter invitus. “ Resp. Ita sane. At quid inde? hinc potius colligitur contrarium, ac Busemb. vult. Quia enim creditor in solvendis usuris ex parte fuit invitus, duplex jus habet in feneratorem: alterum, ut rei æqualitas violata reparetur: alterum, ut injuria irrogata resarciatur; at creditor ex justo contractu unum tantum jus habet, ut scilicet rei æqualitas compensetur. Verum quia creditori ex justo contracto, si prior sit, injuria irrogatur, nisi ei satisfiat; nec cuiquam injuria irroganda est, ut injuria jam alteri illata reparetur, idcirco creditores ex delicto non sunt præferendi, si tempore posteriores sint. Hinc D. Antoninus (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. n. 657. reg. 41.) ait: *Indecens videtur, usuram restituere de re juste alteri obligata. Nam per hoc non tollitur injuria facta proximo, & Deo, sed additur nova, quia alienum aufertur. Nec enim tenetur Deo, & proximo ratione usuræ perpetratæ, vel alterius male ablati, nisi inquantum potest de jure. Nemo enim ad impossibile obligatur. Si igitur non potest restituere usuras, nisi subtrahendo jus alterius, pro tunc excusatur a restitutione.*

ANIMADVERSIO L.

In reliquis ... 1. Solvenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse sunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda est.

Juxta La-Croix p. 327. n. 395. „ Creditor privilegiatus, „ quamvis sit posterior, præferri debet non privilegiatis „ etiam hypothecatis, ut ostendit Lugo sect. 5. & tenent „ omnes communiter. “ Porro inter credita privilegiata n. 398. numerat recuperationem dotis pro uxore, aut ejus heredibus necessariis. Itaque juxta La-Croix primo dos extrahenda est; secundo solvenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata, contra ac affirmat Busemb.

Sed hic quoque ordo temporis attendendus videtur. Nam si debita expresse hypothecata, dote priora sint, prius quoque solvenda sunt; si sint posteriora, dos præfertur, dos, inquam, data, & numerata ante hujusmodi debita; & hanc sententiam Anacletus t. 3. juris can. p. 335. n. 86. 87. sequitur, & ait esse communem. Nam res hypotheca affecta, inchoative facta est creditoris, ut recte ait La-Croix n. 391. ergo spectato naturæ jure sine ejus voluntate in alterius jus transire non potest. Neque vero privilegia alieno juri nocere, neque juri naturæ adversari possunt. In dubio vero, utrum dos, an aliæ hypothecæ expressæ, sint priores, dos præfertur, ut ait Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 658. reg. 41. ea juris regula nixus, *in ambiguis pro dotibus respondere, melius est.*

Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacite hypothecata.

Hic quoque ordo temporis spectandus videtur, uti habet La-Croix n. 392. quæ sententia ipso teste communior est. Ratio est tum mox allata, tum reg. 54. in 6. *qui*

prior

prior est tempore, potior est jure, tum demum quia, ut ratiocinatur La-Croix, res non minus est obligata per legis dispositionem, quam ex consensu expresso domini.

Ubi addis, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas esse impensas funeris .... item quæ ad medicos &c.

Idem affirmat Anacl. n. 81. loci cit. appellato Garcia, & aliis; atque, sumptus funebres creditis quoque hypothecaris esse præferendos; & hoc idem asserit de debitis contractis in ultima infirmitate apud pharmacopœos, medicos, & chirorgos. Idem ait La-Croix n. 399. quod omnes communiter docere, addit.

Contra P. Concina Theol. t. 7. p. 176. n. 13. & p. 177. n. 16. creditores hypothecarios personalibus etiam privilegiatis ex omnium sententia præferendos esse, contendit. „ Quoniam, inquit, creditores hypothecarii non in personam modo, verum etiam in bona hypothecata jus habent; ceteri vero creditores simplices jus dumtaxat habent in personam: ergo illi istis anteponendi sunt. “ Idque Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 657. reg. 41. confirmat ex l. *Eos* cod. *Qui potiores*, ubi dicitur: *Eos, qui acceperunt pignora, cum in rem actionem habeant, privilegiis omnibus, quæ personalibus actionibus competunt, præferri constat*. La-Croix suam opinionem astruit l. penult. §. de relig. & sumptibus funerum; at hanc legem P. Concina n. 16. interpretatur quoad creditores personales; inter quos primum locum habent, qui causa funerum expendunt, itemque pharmacopolæ, medici, chirorgi.

Animadversio LI.

Si ex pluribus creditoribus &c. *aliquis exigat* &c. *tenetur ei in integrum solvere; quia* &c.

Id quidem plures docent ex ratione a Busemb. allata. „ Contra Mol. Vasq. Castrop. Lug. dicunt, tantum valere, si accesserit sententia Judicis. Quia ex eo præcise, quod petat, non auget jus suum, nec minuit aliorum. “ Ita La-Croix p. 327. n. 404. quæ sententia rationabilior ex adducta ratione mihi videtur.

Animadversio LII.

Debitor sciens &c. (*Si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controvertitur*.)

Controvertitur quidem, & affirmat La-Croix n. 404. cit. At Concina Theol. t. 7. p. 179. n. 22. contrarium docet, cum creditores habent jus æquale; atque, eum, qui integram solutionem recipit cum aliorum damno, ad restitutionem teneri. „ Siquidem, inquit, nulla lex positiva declarat validam hanc solutionem. Quandoquidem, cum jure naturæ omnes creditores sint æquales in jure exigendi, necessario consequitur, ut sint quoque æquales in solutione, & ut pro rata singulis solvatur. Neque jura creditorum a debitoris arbitrio pendent, ita ut is queat unum alteri præferre. Hæc mihi certa videntur; & hanc opinionem sustinent graviores Theologi, eamque ut probabiliorem defendunt Salmant. “ Hactenus ille.

La-Croix n 407. creditorem posse retinere integram solutionem ait: „ quia permissive se habet, & res soluta, uti supponitur, non erat obnoxia reliquis creditoribus, sed sola persona debitoris: ergo creditor potuit, & reipsa acquisivit dominium rei solutæ; sicuti mutuatarius acquirit dominium rei sub usuris mutuatæ, licet mutuans sic dando peccet contra justitiam. “

Resp. Illud *permissive se habet*, perinde est, ac si dicat, creditorem consentire injuriæ, quam debitor certo facit, ut fatetur ipse La-Croix, aliis creditoribus: ergo, cum sit injuriæ cooperator, damnum resarcire tenetur. Res soluta non est quidem, ut ponitur, aliis creditoribus obnoxia; neque tamen creditor eam accipere potest cum aliorum damno, & injuria; quam si accipiat, damno, & injuriæ satisfacere ex justitiæ lege debet. Huc spectat canon sæpe cit. *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut* &c. *jure super his satisfacere te oportet*. Hinc porro fit ut, etiamsi detur, creditorem acquirere dominium rei solutæ, illud tamen acquisierit cum gravamine, & debito restituendi; sicut mutuatarius restituere tenetur in æquivalenti rem mutuo acceptam, licet ejus dominium acquisierit.

Animadverexo LIII.

Excusaris in foro conscientiæ (juxta sententiam probabilem) &c. *si illud datum sit sine tua culpa theologica* &c.

Quoad hoc vide dicta dub. 1. cap. 3. culpa enim juridica non solum quoad forum externum, sed etiam quoad internum obligat; quia justæ leges ex alibi dictis conscientiam sine dubio obstringunt. Quod si diligentia a legibus præscripta absque ulla culpa, ex. g. ex oblivione, aut inadvertentia involuntaria prætermittatur, hæc inculpabilis omissio a damni restitutione non solum quoad conscientiam, sed etiam in foro externo apud justos Judices, si involuntarium probetur, liberat.

Animadvereto LIV.

Excusaris a restitutione incertorum, si feceris compositionem cum Episcopo, vel Papa.

„ Compositio, de qua Bus. loquitur, est conventio, in qua Papa debitori indulget, ut major quantitas debiti incerti, idest cujus dominus nescitur, muretur in minorem, v. gr. ut pro viginti aureis dentur viginti solidi ad usum pium, reliquum autem sibi retineat debitor. “ Ita La-Croix p. 328. n. 410.

Hanc facultatem ita componendi, Episcopo quoque competere pro sua diœcesi, nonnulli putant; at „ Sylv. Cord. Rod. Mol. Turr. Lugo, Illi. dicunt (Episcopum) non posse, uti & praxis ostendit; quia Episcopus nec habet jus altum in res temporales, nec potestatem illam (quam habet Papa) indirecte disponendi de rebus temporalibus subditorum, quam soli Papæ concedunt auctores. “ Ita La-Croix n. 413.

Quoad bona inventa (idemque multo magis dicendum est de bonis incertis ex delicto profectis, quæ non solum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione injustæ acceptionis restituenda sunt) ita loquitur Concina Theol. t. 7. p. 33. n. 8. „ Contendunt etiam, posse inventores a summo Pontifice Bullam impetrare compositionis, & domino non comparente bona composita sibi retinere. Verum ego, nisi peculiaris urgeat causa vera, ejusmodi componenda non admitterem; quia nempe veræ causæ non sunt, quæ summo Pontifici exponuntur. Quandoquidem si inventores veri pauperes sint, domino non reperto applicare sibi bonorum partem, imo omnia juxta gradum egestatis, & bonorum quantitatem possunt. Qua in re prudentis viri judicium adhibendum est, conferendo paupertatis statum cum bonorum valore. Si enim pars bonorum sat est ad levandam paupertatem inventoris, in alios pauperes alteram partem erogare inventor astringitur. “ Hæc sapienter dicta mihi videntur; quia summus Pontifex incertorum bonorum non est dominus, sed solum administrator.

Animadversio LV.

Item, si casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des &c.

Id intellige juxta mox dicta ex P. Concina.

Animadversio LVI.

Si ad restituendum sis impotens; ut si vivere non possis secundum decentiam &c. *unde si nobilis* &c.

„ Statum tamen suum, inquit Nat. Theol. t. 2. p. 656. reg. 40. imminuere tenetur, quantum salva externa honestate, & decentia, famaque sua potest, & expensas domus suæ, ac familiæ moderari, ut solvat debita, & res alienas quamprimum restituat. “ Idem habet Concina Theol. t. 7. p. 182. n. 5. & D. Antoninus a Nat. citatus; quæ tamen intelligenda sunt, dummodo simile detrimentum non immineat creditori ex mora solutionis, vel restitutionis, ut recte monet idem Natalis, & Bus. hic concedit c. 7. quæ sententia communis est teste La-Croix p. 329. n. 430. Nec audiendi sunt, qui hoc limitant, si res restituenda sit sub dominio creditoris, vel si obligatio sit ex delicto, quorum meminit idem La-Croix, nec eos refellit.

Sed illud hic quæso, ne mihi arrogantiæ vertatur, si nonnulla hic animadvertam, quæ solidorum Theologorum judicio subjicio.

Et primo quidem S. Antoninus dubitanter loquitur. Ait enim, *quod forte tutius esset, scilicet restituere, & in Deo confidere, etiamsi oporteret mendicare secundum Raymundum*: item inquit: *Cum efficaciter videntur facere quod possunt ad restituendum, & in aliis se bene habere, & cum timore Dei, credo, possunt absolvi, & communicari*. Ait *Credo*.

Præterea cum eodem S. Antonino p. 2. tit. 2. cap. 8. objici potest, *quod restituere est actus negativi præcepti, quia reducitur, seu explicatur per hoc, quod est non retinere alienum. Sed præceptum negativum obligat semper. Respondetur*, inquit sanctus vir, *secundum Scotum, quod alienum injuste, & invito domino retinere, simpliciter prohibetur. Et ideo semper, & pro semper necesse est salvei, alienum non retinere. Sed quando quis habet propositum & voluntatem restituendi alienum pro tempore opportuno, ex tunc retinet domino rei volente, idest velle debente. Vult autem hoc dominus rei, etsi non actu elicito, tamen actu debito & honesto; quia debet velle, quod qui suum habet,*

retineat, quousque poterit opportune restituere. Et si dicat: Dominus rei hoc agit invite, & quia non vult, quod per quantumcumque tempus, suum retineatur: dicendum secundum Scotum, quod domino inordinate volente statim re habere suum, & per consequens contra rectam rationem nolente proximum retinere suum, tunc tenens non est retentor injustus. Hactenus Sanctus ax mente Scoti.

At hic animadvertendum videtur, creditorem, seu dominum, de qau sermo est, agere quidem contra rationem, & caritati repugnare, non tamen justitiæ; quia non alienum, sed suum postulat. Ergo debitor nallam jus habet contra creditoris voluntatem retinendi, quod ad eum pertinet, & in quod jus nullum habet; ideoque contra jastitiam peccat, dum sine mora debitum non solvit, licet non sine magnu incommodo solvere possit. Hunc ego puto esse sensum D. Thomæ 2. 2. q. 62. ar. 8. xjentis: *Et ideo quilibet tenetur statim restituere, si potest, vel petere dilationem ab eo, qui potest usum rei concedere.* Non difficultas, non incommodum etiam grave, sed sola restituendi impotentia a restitutionis onere, aut a præsenti restitutione liberxt.

S. Thom. ait *quilibet .... statim .... si potest*. In materia justitiæ paupertas locum non habet, nec justam excusationem aat non solvendi, aut differendi solationem præbet. *Pauperis quoque*, dicitur Ex. 23. *in judicio non misereberis*. Pauper nec vendicare sibi, nec retinera alienum suo jure potest, sed a domini. & creditoris voluntata, & caritata pendere debet. Postquam gentiam juse rerum divisio, & proprietas indacla est, nemo proprietatis jure axcidit propter alienam paupertatam, sed solum propter axtremam proximi necessitxtem, ut docet D. Thom. a. a. qu. 66. ar. 7. Hinc illa ratio axistit: *Detinere id quod alteri debetur, eamdem rationem nocumenti habet cum acceptione injusta*, ait D. Thom. q. 66. cit. ar. 3. ad 2. Ergo in ea solum necessitata retineri alienum potest, in qua illud accipi permittitar: sed alieoum accipere non licet, nisi in extrema necessitate ex eodem Angelico mox citato, cujus contraria opinio ab Innoc. XI. proscripta est prop. 36. ita scnante: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*: ergo in sola extrema necessitate alienum retineri potest. Hioc Rit. Rom. du sacr. pœnit. ait: *Nec absolvat eos, qui talis beneficii sunt incapaces; quales sunt qui .... aliena, si possunt, restituere nolunt.*

At hic inquit La-Croia p. 330. n. 435. „ Præceptum „ restituendi videtur imitare præcepta affirmativa, & „ saltem tequirit positionem actionis moraliter; præce„ ptum autem non surripiandi ast negativam: jam au„ tem præcepta negariva obligant non rantum semper „ pro samper, sed etiam magis quam affirmativa.

Resp. D. Thom. 2. 2. qu. 62. a. 8. ad 1. respondet, *quod præceptum de restitutione facienda, quamvis secundum formam sit affirmativum, implicat tamen in se negativum præceptum, quo prohibemur rem alterius detinere.* Positio actionis, quam restitaendi præceptum requirit, illud non efficit affirmativum; quia actio restitutionis statim facienda est, aec differri potest; *quia per dilationem restitutionis committitur peccatum injusta detentionis, quod justitiæ opponitur*; ar ait D. Thom. ad 3. art. cit.

At, pergit objicere La-Croix, „ farando spolias dominum re, quam possidet, sed restituendo spolias te re, „ quam habes: facilius autem est non spoliare alte„ rum, quam spoliare sa ipsum, ideoque dominus non „ ita est invitus, si non restituas, quam si surripias: „ ergo causa axcusans a restitutione, non ideo excusat „ a surreptione. “

Resp. Justitiæ amatoribus æque facila est non spoliare alterum re sua, quam spoliare se ipsos re aliena. Si ergo qais majorem difficultatem experiatur in hoc alteto, quam in primo, id ax culpa, & vitio suo oritur; quippe qui animo adhæret rei alienæ, quam habet. Ex quo fit, ut hæc major difficultas spoliandi sa re aliana nullam legitimam excusationem afferxt restituere nolenti, nec efficiat dominum minus invitum, si alienum retineas, quam si surripias. Ceterum idem ast, in furto permanere, & furari. At qui non restituit, permanet, seu perseverat in furto: ergo idem peccatum peccat, ac qui furatur. Præterea furari, & non restituere cum justitia æqualiter pugnant: ergo sunt paria peccata.

At inquit La-Croix: „ Ille plus influit, qai primo, „ & positive causat damnum, quam qai illod jam po„ situm permittit, seu non impedit: surripiens autem „ primo, & positive influit; non restituens tantum ne„ gativa, non tollendo: ergo hic facilius excasatur, „ quam illa. “

Resp. Falsum est, non restituentem negative tantum se habere: qui enim alienum detinet, alterius malum positive operatur: qui autem non restituit, seu noa tollit damnum, alienum detinet: ergo &c. ideoque facilius excusari non potest, quam fur; imo vero si ad has subtiles commentationes confugimus, magis excusabitur fur, quam non restituens; quia fur non sine labora, & periculo furatur, at detinens alienam nec pericalo, nec labori obnoxius est, aut certa minus, quam fur.

ANIMADVERSIO LVII.

Item si cedas bonis, quia &c.

Leges concessere, ut qui non habet, unde solvat, bonis cedera possit. ea ralinquendo in manibus creditorum. Quata cessio bonorum non ast titulus distinctus ab impotentia solvendi, ted est protestxtio solemnis, & juridica impotentiæ; ex qua fit, ut in foro externo quoad debita vexari neqaeat. Itaque quod dictum est de impotentia, idem dicendum quoad conscientiam de cessione bonorum.

Retentis artis instrumentis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria, etiam suorum (ait La-Croix) convenienter ad statum.

Hoc perinda est, ac si La-Croix dixerit, creditoribus non esse danda, nisi saperflua statui convenienter sustentando, ita at creditores titulo jastitiæ plus juris non habeant in debitorem, quam pauperes titulo caritatis; quod sane absardum est, & justitiam ad nihilam ferme redigit.

Qui contraxere debita suis facultatibus superiora, nihil da suo habent, sed qaidqaid habent, alieni juris est. Quod autem alieni jaris est, retineri non potest, nisi extrema necessitas argeat: ergo debitores bonis cedentes, ex vi jastitiæ omnia sua bona creditoribus concedere debent, non partem tantum, aut etiam minorem partem, retinendo sibi necessaria ad convenientem sui, & suorum statum; ac solum retinere possunt necessaria ad extremam necessitatem levandam, ne fama, aut naditate peteant, aut pereundi periculo se se objiciant; nisi creditorum caritas, ar ab iis fieri ex ejusdem caritatis præcepto debet, iodulgens sit. Hoc confirmat D. August. (habetat caus. 14. qu. 6. c. 1.) inquiens: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo, nec aliud habet, unde restituat. Huic certe non possumus dicere, Redde quod abstulisti, nisi cum habere credimus, & negare*, D. Aagust. ut ajus verba sine præoccupationibus consideranti patet, de physica impotentia loquirar, non de morali, seu de magna restituendi difficultare, & gravi restitutionis incommodo. Ait enim abloluta *cum reddi possit; plerumque... amittit... nec aliud habet, unde restituat*, Neqae est, cur dicas, S. Augustinum esse intalligendam de debitis ex delicto. Nam ex dictis hic art. 2. cap. 3. debita ex delicto, & contractu æquali jure gaudere videntur quoad restituendi obligationem; quia justitiæ æqualitas, unde restituendi obligatio oritur, æqualiter arget debitores seu ax delicto, seu ex contractu. At ioqais, D. August. ait, *si res aliena, propter quam peccatum est*: at qui rem alienam ex contractu accipit, propter ipsam non peccavit: ergo D. Augast. loquitur tantum da debitis ex delicto. Resp. Qai ex coutractu rem alienam accipit, accipiendo quidem non peccat, si restituendi animam habuerit, at postea peccat, si culpa sua se impotentem reddat ad restituendam, aut si statuto tempore, cum posset, non restituerit.

Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem &c. *tenetur* &c.

Non solum tenetur restitaere, si ad pinguiorem fortunam tedeat, sed teste ipso Laym. l. 3. de just. t. 2. c. 12. n. 5. p. 246. „ tam in foro externo, quam inter„ no compelli potest ad laborandum, & acquireodum, „ unde solvat, qaantum conditio, & status personæ „ permittit, sicuti constat ex l. 4. §. *de cess. bon.* & de „ foro conscientiæ ex communi testantur Cov., Mol., „ P. Nav. “

En quo Trull. sic limitat, si acquirat plus, quam &c.

Hæc limitatio ax dictis corruit, Cum anim sola impotentia solvendi, seu restituendi a restitatione excuset, nec qui habet supra necessitatem victus sui, impotens sit, restituere debet. Nec enim jas creditoris est solum in bona præsentia, sed atiam futura dabitoris; & hoc jus eadem vi premit debitorem quoad bona futura, ac quoad præsentia.

Nisi tamen debita proveniant ex delicto, v. gr. furto. Hoc vero contrarium ast iis, quæ diait c. 3. a. 2. ubi ait: „ Prius facienda est restitutio debitorum licite con„ tractorum, quam usurarum. “ Sed hæc debita quoad restitutionis jus ex ibi dictis paria sunt.

ANI-

Animadversio LVIII.

Excusat in foro conscientiæ, si solvisti ei, cui &c.

Pro hac sententia sex citat La-Croix p. 331. n. 453. „ Quod verum est, (subdit ipse) si debita sint ejusdem rationis, nec sit alius creditor præferendus. "

At si solutio facta creditori tui creditoris quoad forum externum non valet, ut concedit La-Croix, nisi forte debitor aliquo modo obligatus sit creditori sui creditoris quoad id, quod solvit; cur valet in foro conscientiæ? Dum Busemb., & La-Croix ita loquuntur, ponunt, justas Principum leges non habere vim obligandi conscientiam; quod est aperte falsum, & sacræ Scripturæ ex alibi dictis aperte contrarium. Ergo solutio facta creditori mei creditoris, quia in foro externo non valet, ne in foro quidem conscientiæ valere potest.

In foro conscientiæ juxta S. Thomam 2. 2. qu. 62. art. 5. restitutio necessario facienda est ei, a quo acceptum est: accepisti autem a tuo creditore: ergo illi in foro conscientiæ restitutio necessario facienda est.

Si concedamus, debitorem posse solvere creditori sui creditoris, debitor omnia commercia sui creditoris susdeque vertet, ut ejus creditorem inveniat, cui suo commodo solvat. Hoc porro scelus est, non solum grati animi officio repugnans, & humanæ societati exosum, sed etiam justitiæ juri adversum.

At, inquit La-Croix, solvendo creditori non acquiro jus, quod habet creditor tuus contra te: atqui hoc jus, & illud, quod tu contra me habes, sunt æqualia, uti suppono: ergo jam inter jura illa est posita compensatio, sive æqualitas.

Resp. dist. maj. Si jure solvisti, conc. si injuria, neg. maj., & conseq.

Jus enim acquiri non potest, si quod factum est, sit contra jus. Nunc quæro, quo jure solvisti creditori tui creditoris. Non jure publico, quod talem solutionem nec permittit, nec ratam habet; non jure privato, seu ex consensu tui creditoris, quem huic solutioni sine ejus, ut ponimus, permissione factæ repugnare omnes intelligunt: ergo ea solutione nullum jus contra tuum creditorem acquisivisti, sed solum contra creditorem tui creditoris. Ergo nisi tuus creditor, quem in perversa solutione, de qua sermo est, insigni injuria affecisti, injuriam remittat, & solutionem ratam ex misericordi animo habeat, non creditori solvere debes. Ita sane ex vi solutionis. At si creditor tui creditoris jus suum in tuum creditorem tibi cedat, tale jus extinguet debitum tuum. Sed hæ artes malæ sunt, & ab honestate alienæ,

3. *Si compensatio facta est creditori* &c. *v. g. per procurationem officii non gratis factam.*

Qui officia alicui curant demandanda, si sana mente, & conscientia sint, non suam ipsorum, sed publicam utilitatem spectare debent. Publicorum officiorum, ut Prætoris, Ducis militum, Præfecti satellitum &c. nundinatio injusta est, perversa, legibus, bonoque publico contraria, perniciosa.

Vel persona, cui publicum officium procuras, eo digna est, vel indigna.

Si digna, gratuito commendanda est non solum in ejus gratiam, sed etiam publici boni causa, cui unusquisque ex justitiæ legalis debito consulere pro sua virili debet. Si eam quis commendare nolit, nisi ex pretio, malus est, & injurius, utpote qui ex alieno, hoc est ex aliena dignitate utilitatem captat. Multo vero magis malus est, & manifestus publici boni hostis, qui curat, ut ad publicum officium persona indigna assumatur. Quod si ex sua commendatione pretium quærat, ex suo scelere pretium quærit, & scelus sceleri addit. Ergo. Busemb. qui per procurationem officii non gratis factam solvi debita putat, & ponit, per injurias, & scelera solvi debita putat, & ponit. Sed hac de re consuli potest Concina Theol. t. 7. p. 159. c. 12. n. 1. usque ad 9.

4. *Omitti, aut saltem differri potest restitutio . . . . si creditor* &c.

Illud *omitti* perperam dicitur. D. Thom. angelice more suo ita loquitur 2. 2. qu. 62. a. 5. ad 1. *Quando res restituenda apparet esse graviter nociva ei, cui restitutio facienda est, vel alteri, non ei debet tunc* (nota illud tunc) *restitui; quia restitutio ordinatur ad utilitatem ejus, cui restituitur. Omnia enim quæ possidentur, sub ratione utilis cadunt. Nec tamen debet ille, qui detinet rem alienam, sibi appropriare, sed vel reservare, ut congruo tempore restituat, vel etiam alii tradere tutius conservandam*. Vide etiam dicta cap. 1. dub. 2. cap. 1. nam quod ibi dictum est de furto, quod non excusatur, si aliquid malis hominibus surripiatur, idem dicendum est de alienæ rei retentione, quæ genuinum furtum est.

Putat quidem La-Croix p. 329. num. 426. non esse tum obligationem restituendi, si creditor sit abusurus re sibi reddita ad peccandum; pro qua opinione aliquot citat aliis repugnantibus; in qua specie si peccatum impediendum foret ex dilatione restitutionis, ex D. Thom. mox cit. restitutionem differri posse non inficior, ut ipse quoque La-Croix habet.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit contractus?

Resp. Est pactum, sive consensus duorum, quo scienter, libere, & legitime uterque se vicissim, vel minimum saltem una pars se alteri acceptanti obligat, quocumque signo externo id fiat: ut v. gr. in contractu mutui, ex una parta mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absoluta una pars tantum obligatur post alterius acceptationem.

Unde resolvuntur casu sequentes.

1. Si alteri promisisti, aut donasti interius tantum, aut si externo signo quidem, alter autem non acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

2. Invalidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum resistat. V. Less. *l. 2. c. 37. d.* 8.

3. Item si materia contractus sit illicita, ut si sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam.

4. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam: v. g. si acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

5. Non est invalidus contractus (etsi aliquando ob injuriam possit rescindi) si error, vel dolus interveniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v. gr. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi forte intentio contrahentis fuerit conditionata non obligandi se, nisi existenta tali qualitate, aut circumstantia; qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valda immutantem objectum, & nimis excedentem ejus existimationem, ut notat Laym. *l. 3. t. 4. c. 6.*

6. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, sive gratuitus, ex metu licet gravi, injuste incusso, cum adhuc simpliciter sit liber, & voluntarius: *licet possit a Judice rescindi pro arbitrio metum passi*. Animad. I.
Ita communiter apud Sanch. *d.* 8. *n.* 4. Card. Lugo *d.* 12. Laym. *l. c. c.* 5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex jure positivo) si ex metu gravi fiant; *talis est*, 1. *Contractus matrimonii, etiamsi juramentum accesserit*, ex c. *Cum loce*, & c. *Veniens*. 2. Professio religiosa, ex *c.* 1, *De his*. 3. *In aliis quibuscumque votis*. 4. *Contractus dotis promissæ, vel solutæ*, qui in hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est, *leg. Si mulier*, §. *Si dos*, *ff. Quod metus causa*. 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ, *c.* 15. *q.* 6. 6. Auctoritas tutoris per metum extorta, *leg.* 1. §. *ult. ff. de auctor. tutor.* His addunt alii plures: ut promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem beneficii, jurisdictionem per metum extortam. Verum hi controvertuntur, ut v. Card. Lugo *de just. d.* 22. *n.* 115. *& seq.*

7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales fere sunt prodigi, furiosi, filiifamilias, uxores, religiosi, pupilli, minores: exceptis quibusdam casibus, de quibus v. Less. *l. 2. c. 17. d.* 4. & infra hic *c. 4. d.* 1.

D U-

DUBIUM II.

Quid in specie de promissione, & donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facile colliguntur ex dictis supra de voto *l.* 3. *t.* 2. *c.* 3.

Ex quibus, & doctrina præcedentis dubii resolvuntur.

Animad. II. 1. *Promissio acceptata a promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata*, non convenit inter DD. Cajet. negat, quem sequitur Mærat. *tom.* 2. *de justit. d* 19. *s.* 10. Alii (forte probabilius) affirmant cum Vasq. 1. *p. d.* 65. *c.* 7. *n.* 4. Fill. Mald. &c. Dixi *secundum se*, quia certum est, qood per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione gravis damni, quod alias promissarius pateretur; ut si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus aliunde sibi non prospexisset. V. Less. *l.* 2. *c.* 18. *d.* 5.

Animad. III. 2. *Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat Sa, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum, aut faciat instrumentum*; sed plerumque tantum intendere declarare suum propositum. V. Escob. *t.* 3. *E.* 5. *c.* 6. & Mol. Hinc, ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, ut exprimatur causa, propter quam promittitur; alioquin præsumitur errore, vel joco facta. Trull. *l.* 7. *c.* 16. *a.* 6. ex Covar. & Villal.

3. Donare non possunt 1. Carentes usu rationis. 2. Muti, & surdi nati, secus, si tantum sint surdi, vel muti, vel, licet utrumque, si norint scribere. 3. Senes deliri, sive bis pueri, secus, si sint judicio vegeto. 4. *Pupilli, vel impuberes* (nisi ad
Animad. IV. pias causas) *donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ*. V. inf. *c.* 4. *d.* 1. 5. *Damnatus criminis capitalis*. Vide Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 3.

4. Qui præsunt Civitatibus, Universitatibus, Rebuspublicis, &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas. Sanchez, Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 16. Imo si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium regni, vel status (præsertim si debitis gravati iis satisfacere non possint, vel actionibus) possunt eæ revocari a successore. Bart. Lugo, &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 28. & 123.

5. Donatio patris filio facta studiorum causa est valida, nec filius tenetur computare in legitimam; tum quia fuit loco alimentorum; tum quia, si detrahatur, jam non fuit donatio contra hypothesim. Wading, & sex alii cum Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 23. & 29. Sed Trul. limitat, nisi constet, contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinarie post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit, se velle in legitimam computari. Ita etiam Wading *ex leg. si Pater* 2. *ff. Familiæ ercisc.*

6. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in divisione cum fratribus; non autem,
Animad. V. si illud gratis a Principe obtinuit; *uti neque quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata, quia sunt quasi castrensia*. Mol. Fag. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 127. & 128.

7. Donatio ante acceptationem non parit obligationem, ne naturalem quidem, potestque revocari, etiamsi voluerit se absolute obligare; præsenti autem, & tacenti facta, censetur ab eo acceptata; quia in favorabilibus habetur pro consensu. Mol. & alii 18. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 89. 98. & 108. Pro altero vero nemo potest acceptare sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ: nam hanc sine acceptatione valere, & irrevocabilem esse, est probabile. Laym. Dian. *l. c. R.* 106. & *p.* 3. *t.* 5. *R.* 107. Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem, potest pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, servus pro domino, monachus pro monasterio; imo etiam, secundum multos, quicumque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioso, maritus pro uxore, dominus pro servo, &c. stipulari. Denique idem jura permittunt Judicibus, & Notariis publicis. Sanch. Mol. Trull. &c. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 97.

8. Etsi acceptes donationem verbalem, qua tibi Cajus, v. g. dat equum absentem, non acquiris jus in re, & dominium equi ante traditionem. Unde si interea Cajus det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit, tu autem habes actionem in Cajum pro injuria ratione juris, quod habebas ad rem. Ac sic donatio pure verbalis ante realem, hoc est rei traditionem, vix differt a promissione, ut Less. *l. c. d.* 2.

9. Donatio, uti & remissio debitorum liquidorum, una vice, & uno animi motu, uni, aut pluribus facta, ultra summam 500. solidorum (quæ summa hodie ad 500. vel secundum quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ut ex Claro, &c. notat Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 12. *n* 15.) non tenet quoad hunc excessum; sed lege ita statuente, ob commune bonum potest a donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Judici donatio ea insinuata sit, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendio, vel ruina destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in remunerationem jurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus a belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis. Vide Lessi. *l. c. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 102. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 12. *n.* 15. Tanner. *d.* 6. *de just. q.* 2. *d.* 2. *n.* 15. ex Mol. Claro, Rebello, &c. quare, si tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut heredibus repetentibus; si non repetatur, potest retinere. Vide Auctores cit.

10. Si donationi apponatur modus, tacite, vel expresse, non quidem obligando, sed tantum desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum; vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: *v. ge. dat aliquis puellæ ad* Animad. VI.
ejus consensum eliciendum; si postea non consentiat, non tenetur datum reddere; nam, etsi non dedisset, si scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolute, sine obligatione alia, ut ponitur: secus esset; si vere intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. Less. *c.* 18. *d.* 16. & 17.

11. *In similibus donationibus allectivis potest ali-* Animad. VII.
quis, v. gr. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare quod donator sperat, cum donatio sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi. *Unde, si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella reddere:* quia eo ipso, quod donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere vel animo vindictæ, vel ut consensum extorqueat. Less. *l. c.* Dian. *p.* 1. *t.* 2. *m. R.* 40.

12. Non tenet donatio ob caussam præteritam, vel præsentem, quæ vere non est; ut v. gr. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti; vel quia pauper es, & revera non ita est; teneris restituere, cum sit error in formali causa, & principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, debent aliis pauperibus eleemosynam restituere. Aliud est, si error sit tantum in causa secundaria; ut verbi gratia si vere sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam provocandam: quia tunc primaria intentio dantium est dare pauperi. Bonac. Less. Vide Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 89.

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari?

Resp. 1. Donatio inter vivos, hoc est, qua quis vult, se vivo, rem absolute alterius esse, potest revocari (etsi res jam tradita sit) tribus casibus; nisi tamen donatio fuerit remuneratoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio.

Sunt autem hi casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si donan-

nanti atroces injurias inferat, si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. Sylv. Less. Bonacin. Trull. *c.* 17. *d.* 12. Neque valet pactum, ut donatio non possit ob ingratitudinem revocari. Bartol. & alii 8. Lugo, Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 57. Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante cujus sententiam donatarius non tenetur restituere. Mol. Lug. & alii 4. Dian *l. c. R.* 58. post eam vero etiam fructus perceptos post litem contestatam. Mol. Dic. Dian. *R.* 58. Ab heredibus autem non potest revocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit, secus, si ignoravit. Gom. Hurt. Wading, Lug. Dian. *l. c. R.* 54.

2. Et quidem revocatio etiam habet locum in legato respectu legatarii, si defunctum testatorem gravi injuria afficiat, v. g. uxorem ejus carnaliter cognoscat. Mol. Dicast. Dian. *l. c. R.* 58.

3. Non habet autem locum 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, vel Clericus fuerit ingratus: quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. Less. Lug. Hurt. Hun. Vad. Dian. *l. c. R.* 56. 2. In donatione remuneratoria (*v.* g. pro beneficiis alias non debitis, & aliquo modò æquivalentibus) quia potius est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur 1. Si donaror in ipsa donatione expresse meminerit meritorum, vel 2. Si de meritis constet. 3. In dubio. Dian. *l. c. R.* 115. 116. 17. 19. 20. &c. ex Barb. &c.

4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & postea nascatur proles: quia ex juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem, si facta sit extraneo, revocari potest tota: *si alicui ascendentium, at patri, vel avo, vel Ecclesiæ, aut causis piis, tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimam.* Quamquam recte notat Lessius, ad ædificationem expedire, ut quod Ecclesiæ, vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat. *Porro etsi juraverit se non revocaturum donationem; adhuc potest, liberis natis, revocare; quia hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam.* Excipe, nisi expresse etiam hanc conditionem excluserit: tunc enim ipse revocare non posset: possent tamen ejus liberi post mortem patris. Bon. Less. *c.* 18. *d.* 14. An autem hæc revocatio locum habeat, si filii nascantur illegitimi, qui postea legitimentur, v. Dian. *l. c. R.* 63. & 64. Item, an in donatione remuneratoria, *R.* 65. ubi cum Mol. & aliis sex negat, nisi accedat causam. ANIMAD. VIII.

ANIMAD. IX. 5. *Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis*: ut si pater tantum donet, ut filii priventur sua portione legitima: tunc enim post mortem patris possunt filii revocare. Nav. *c.* 26. Less. *l. c.* licet donatio fuerit juramento confirmata. Megal. & alii 5. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imo etiam vivente patre; licet enim ante mortem patris non debeatur legitima ut tradenda, debetur tamen ut conservanda. Hinc, si pater bona dissipet, potest a filio per judicem cogi, ut servet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter Dian. *l. c.* ex aliis 6. contra Less. &c. *An autem, & quando donatio rescindenda in totum*, vide Dian. *l. c.*

ANIMAD. X. 6. *Per supervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat Dian. p. 8. t. 6. R. 78. ex aliis 4. contra quosdam.* Si tamen pater non revocaverit, non potest a filiis postea natis revocari, nisi pro ratione Falcidiæ, sive ex testamento, siva ab intestatu successerint. *ibid.*

DUBIUM IV.

Quid sit donatio mortis causa, & an possit revocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. 1. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, ut velit rem esse alterius primum post suam mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo, me nunc moriturum, revocari potest etiam tribus casibus his.

1. Si donatorem pœniteat, sive expresse, sive implicite, ut si rem illam donet alteri. Less. *l. c.*

2. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo metuit mortem, hoc ipso quo periculum evasit, censetur tacite revocata donatio; ut si quis det in gravi morbo, val instante prælio. Bon. *disp.* 3. *q.* 13. *p. ult. n.* 20.

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est; ut etiam accidit in testamentis, & legatis. Secus est in promissione, & donatione inter vivos, quæ transit ad heredes. Quod si donator promiserit se non revocaturum, transit in donationem inter vivos. Vide Less. *c.* 18. *d.* 14. *n.* 116. Mol. *d.* 286. & *d.* 288. Azor. *l.* 11. *c.* 11. *q.* 4. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Hæc donatio fieri debet in præsentem: Dian. *l. c. R.* 66. & alii 5. nec valet in absentem sine nuntio ad hoc destinato, vel epistola: licet valeat, ut fideicommissum, si fuerint adhibiti testes. Dian. &c. *l. c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. 3. Donare mortis causa possunt omnes, & soli, qui possunt testari, excepto filiofamilias, qui, licet testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit juris publici, donare tamen mortis causa, cum id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus: *imo sine hoc donare eum posse non tantum de castrensibus, sed etiam de adventitiis, probabile censet* Dian. *l. c. R.* 68. & 69. Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris. Dian. *l. c. R.* 71. ex Molin. & aliis. ANIMAD. XI.

4. Non autem usurarius, nisi prius usuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit, *potest tamen ad causas pias. ib. R.* 75. ex Fagun. & aliis 6. Nec surdus, & mutus a natura, secus, si a casu superveniente, (vel si surdus sit, aut mutus tantum) licet donare inter vivos possit, secundum quosdam. Azor. Dian. *p.* 5. *t.* 6. *R.* 12. ANIMAD. XII.

DUBIUM V.

Quod sit commodatum, precarium, & depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis quoad solum usum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicite, ut si dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum mensem; implicite, ut si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quia tunc implicite tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commode describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus (in quo differt a commodato) sed donec concedens repetat, sive expresse, sive tacite, ut si det alteri, aut vendat. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, equus, &c.

Unde circa hæc resolvuntur.

1. Commodator non potest repetere absque injustitia ante definitum tempus. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

2. Quod si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario ex rei ante tempus repetitione, ut habet Less. *c.* 27. *d.* 5. quia, ut ait Nav. in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. Laym. *l. c.*

3. Si depositarius bona fide existimet depositori non displiciturum, si re deposita utatur, licebit uti, alias non. Less. *l. c. d.* 2.

4. Si depositum sit res usu consumptibilis, ut triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere, & mensura, non videtur depositarius peccare saltem graviter iis utens, si certus sit, se tantumdem ejusdem bonitatis habiturum, quando repetetur. Less. *l. c.* Secus, si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arca inclusa, vel munita sigillo. Sylv. Azor. Less. Bonac. V. Trull. *c.* 25. *d.* 1. *Verum si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ita ut pereat, negligentia autem non sit* ANIMAD. XIII.

theo-

theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex Soto, Sa, non teneri ad restitutionem in conscientia. *Alii tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui juridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si levis tantum, imo & aliquando si levissima, nimirum quando depositio facta est in commodum utriusque; & si pretium pro custodia accipiat*. Vide apud Less. *c.* 7. *d.* 8. Laym. *t.* 4. *c.* 25. ubi docet depositarium tantum teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem juridica culpa lata, seu crassa, cum quis facit, aut omittit, quod ut plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis; ut v. gr. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inadvertenter. Levis autem dicitur, cum quis facit, val omittit, quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: ut si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Levissima dicitur, cum facit, vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi; ut si quis ostium quidem obserarit, sed neglexerit tentare manu, an esset bene clausum.

5. Sartores, molirores, & ceteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa, quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imo Sylv. ver. *Nauta*, vult eos teneri ex levissima, *ex l.* 1. *ff. Depositi*: idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam Less. & Trull. *c.* 25. *ar.* 1. putant esse probabile in utroque foro, si quis eis rem expresse tradiderit custodiendam; si autem ipsis tantum videntibus deposuerit, v. gr. in diversorio, navi &c. ne ex lara quidem teneri. V. Bonac. Trull. Dian. *p.* 1. *l.* 8. *R* 74.

ANIMAD. XIV. 6. *Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem*. Sanch. *de matrim. lib.* 2. *d.* 41. *num.* 18. quia in dubio non præsumitur delictum, *ex l. Merito, ff. Pro socio*. Vide Dian. *p.* 2. *t.* 9. *R.* 49. In foro tamen externo, si res depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet, depositum casu periisse, & non potuisse simul cum rebus suis (imminente v. gr. incendio) servari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. Vide Palaum *t.* 1. *de conf. d.* 3. *p* 4. Trull. *c.* 25. *d.* 1.

7. Si domino repetenti depositum remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino periisse, dicit Mol. citatus ab Escob. V. Trull. *l. c.*

8. Deponens rem usu non consumptibilem, potest a depositario pro ejus usu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis (licet eo casu non depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus.) Secus, si sit usu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso, quod depositarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis &c.) nihil licet accipere, ut v. *dub. seq.* & Bon. *d.* 3. *q.* 13. *p.* 3. Trull. *l. c.*

D U B I U M VI.

Quid sit mutuum?

Resp. Est contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel mensura constantis dominium a mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eamdem, vel similem specie, & bonitate. Proprie autem mutuum fere est in rebus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ, licet non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur a permutatione, quod in ea reddatur res alterius speciei, item a pignore, hypotheca, deposito, commodato, & locato, quod dominium in iis non transferatur, sed usus tantum. Bon. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 1.

Unde resolves.

1. Mutuans obligatur monere de vitio rei; alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

2. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

3. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium sit, & rem eadem quantitate, & qualitate reddere suo tempore.

4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura, de quo *dub. seq.*

D U B I U M VII.

Quid sit usura?

Resp. Est lucrum immediate proveniens ex mutuo, ita ut mutuans supra sortem, id est summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita ut lucrum tale præcise intendatur ratione mutui. Quod plane iniquum est, & grave peccatum contra jus humanum, & divinum; cum mutuans acquirat lucrum ex re jam non amplius sua; quia res mutuata jam transiit in dominium mutuatarii, ut patet ex definitione. Et regula generalis est: omne pactum, val gravamen, sive onus additum mutuo, præter id quod ei proprium, & intrinsecum est, reddit contractum usurarium. Bonac. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 3. Card. Lugo &c.

Unde resolves.

1. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantum absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat: sicut realis, seu exterior usura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicite fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata, cum videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis &c. in quo tamen revera usurarium quid intervenit. Vide exempla apud Tol. *l.* 5. *c.* 31.

2. *Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid donetur; licet illud ut finem principalem intendat*. Molin. *t.* 2. *p.* 305. *n.* 5. Card. Lugo *d.* 25. ANIMAD. XV.

3. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, tenetur restituere, quantum inde ditior evasisset, ut habet Sa v. *Usura*. Card. Lugo *d.* 25. *sect.* 3.

4. *Nec est usura dare mutuum, alterius amicitiæ captandæ causa, atque ulterius inde sperare officium, quia amicitia non æstimatur pretio*. Card. Lugo *l. c.* ANIMAD. XVI.

5. Pactum tamen de obtinendo a mutuatario (vel ejus opera) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita commun. Molin. *d.* 310. Less. Sal. Card. Lugo contra Navarr. *Etsi Salas de usura d.* 9. *n.* 4. *eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine*. Vid. Trull. *l.* 7. *c.* 19. *disp.* 7. ANIMAD. XVII.

6. Pactum, ut a mutuatario conferatur beneficium ecclesiasticum, est usura (& simonia) quia cogitur is subire novum onus.

7. Non est usura, cum quis non potens sua recuperare, mutuat, ut sibi reddantur sua, vel ne sibi inique noceatur: quia hæc jure jam ante debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem. Bon. *q.* 3. *t.* 3. *n.* 15. ex Azor. Reg. &c.

8. *Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte*: quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum, & difficultatem conjiciat. Con. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 5. Necesse tamen esse, ut periculum istud &c. deducatur in pactum expresse, vel tacite, docet Laym. *l.* 3. *t.* 4. *cap.* 16. *n.* 9. ex Medin. Val. Mol. Less. &c. Idem dicit Card. Lugo *num.* 80. Et sic liciti sunt montes pietatis, ut vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum a Rep. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuant pro expensis, ANIMAD. XVIII.

quæ

quæ fiunt in ministros, & conservationem talium montium. V. Tol. *l.* 5. *c.* 18. Less. *l.* 2. *c.* 20. Bon. *l. c. p.* 13.

Animad. XIX. 9. *Nec est usura, si timens difficultatem, aut fraudem mutuatarii in reddendo tempore constituto, paciscaris, ut, si tunc non solvat, aliquid det præter capitale loco pœna, quæ pœna licite exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat.* Unde si mutuatarius absque sua culpa non possit solvere, non licebit pœnam exigere, ut habet Tol. *sup. c.* 32. qui ait, manifestum esse argumentum pravæ intentionis, si optes non solvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias: ac simpliciter usuram fore, si certo sciens alterum non valiturum solvere, adhuc tali pœna oneres. V. Bonac. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 7. Mol. *t.* 2. *d.* 317. Less. *l.* 2. *c.* 20. *d.* 15.

10. Nec est usura, pacisci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (si quidem mutuum vere illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodo de hoc præmoneatur mutuatarius: ut si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tua pecunia in dando mutuo corruit domus, & postea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita ut mutuatio sit vere causa lucri cessantis. Ubi notat Tol. supponendum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quod vere volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quod malis negotiando, aliterve lucrari, quam sic mutuando, ita ut mutues tantum in gratiam mutuatarii. 3. Ut minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis; quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia, & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro majore, vel minore ejus certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci. S. Thom. *art.* 1. *ad* 2. Mol. *d.* 324. Sal. *dub.* 26. &c. Card. Lug. *d.* 25. *sect.* 6. Bonac. *qu.* 3. *p.* 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultra sortem: quia mutuatio ista vere non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est, si mercatores credito vendentes aliquid ultra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis, verbi gratia, rem tantum valentem 100. vendaor pro 105. numerandis post annum; quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeo illud non cessat ratione hujus venditionis. Dian. *p.* 2. *t.* 34. Trul. *c.* 19. *d.* 9. *vid. dub. seq.*

11. Motuare frumentum vetus cum obligatione, ut restituatur novum (præsertim certo tempore) est usura, si mutuans sciat novum fore melius, & majoris pretii. Silv. Nav. Trull. *d.* 15. *n.* 11.

12. Est usura ex communi sententia, si des mutuum, ut postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare; quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum privet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. Less. *l.* 1. *c.* 20. *d.* 8. Card. Lugo *d.* 25. *n.* 46. V. Laym. *t.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *num.* 3. Bon. *l. c. p.* 3.

13. Usura est, mutuare Principi, vel Reip. eo pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber a tributis, vel oneribus justis solvendis. Salas, Card. Lugo *n.* 64. ex communi.

14. Item mutuare ea lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat a debitore mutuantis, a quo non
Animad. XX. facile extorquebit. *Quod addo, quia, si sponte onus illud suscipiet, eo quod facile possit obtinere, non erit usura.* Ibid. & Bon. *l. c.*

15. Item, si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic, vel alibi (cum majoribus sumptibus, vel laboribus) ubi plus valet. *ibid.*

Animad. XXI. 16. *Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. ibid.*

17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis det mutuo v. g. 100. florenos, non potest exigere plus, quam eorum pretium, & valor tunc fuerit. Unde, si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus, quam 100. quia alias non restitueret ad æqualitatem. Vide Less. *l.* 2. *c.* 22. *d.* 8. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 16. Bonac. *l. c. p.* 3.

18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, &c. aliter se res habet, quia, si quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, sive pretium crescat, sive non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinarie (nisi aliter conventum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, sive pretium. Unde non debet restitui, nisi pretium æquale. At vero in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam: ergo, etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. *Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta.* V. Laym. *l. c. n.* 14. Animad. XXII.
& Bon. *l. c.*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit usurariorum, & cooperantium?

Resp. 1. Usurarius etiam non manifestus, ac heredes tenentur restituere, imo etiam omnes ii, qui ex parte usurarii cooperantur efficaciter: v. g. judices, domini temporales, notarii, famuli, advocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutuatarios ad solutionem usurarum. Dixi (positive, seu efficaciter) quia habendo se negative, possunt permittere usurarios, ob justam causam, & necessitatem pauperum. *Præterea in praxi, ex præsumpta volunta-* Animad. XXIII.
te mutuatariorum, fere excusantur minus principales famuli. 2. Usurarius publicus, sive notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec absolvi, donec restituat usuras, nec sepeliri in loco sacro; & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. 3. Addit Laym. *l. c. n.* 21. ejus testamentum ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. V. Less. Bon. Trull. *c.* 14. *d.* 22.

DUBIUM VIII.

De emptione, & venditione.

ARTICULUS I.

Quid sit emptio, & venditio?

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce solvitur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum, sive exæquet valorem rei, & contra. Alias, si absque legitimo titulo secus fiat, committetur injustitia gravis, vel levis, pro gravitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit; etsi in foro externo ad restitutionem fere non cogatur quis, nisi ultra dimidium defraudaverit. V. Laym. *c.* 17. Bon. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. & 4.

Unde resolves.

1. *Quod spectat ad emptorem, is potest emere vi-* Animad. XXIV.
lius, quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus vendat vilius; quia venditio manet voluntaria, inquit Cajet. Vid. Bon. *l. c. n.* 21. & 23. Potest nihilominus graviter peccari contra caritatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. Laym. *l. c. n.* 10.

2. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat; quia tunc venditorem liberat multis curis; & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde merito pretium decrescit. Bon. *l. c. p.* 4. *n.* 13. ex Less. Reg.

3. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum a lege, vel magistratu; quod si nullum est, id censebitur justum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxie scrupulari o-

por-

porteat, sed dividitur in infimum, medium, & summum, sive, ut alii vocant, pium, moderatum, & tigorosum, ita ut intta latitudinem hujus pretii vendere, & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

4. Si quid emptori valde utile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum: quia utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. Bonac. *l. c. n.* 27. ex Less. *l.* 2. *c.* 27. *d.* 4. Fill. *t.* 35. *n.* 77.

Animad. XXV. 5. *Licet autem vendere carius*, quam valet pretio currente, si alii boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. gr. lucrum cessans, aut damnum emergens, aur incommodum, vel molestia tibi obventura ex rei venditione, *aut effectus in eam singularis*, ut si acceperis a majoribus, a Principe. *Item si res fint novæ, raræ, & singulares: ut v. gr. peregrini flores, aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata*. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 1. *n.* 10. Bon. *l. c. n.* 15. ex Less. Reg. &c.

6. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate; quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad ea conservanda, & sic quidam excusanr caupones, & stabularios, qui avenam, fenum, paleas, &c. carius vendunt, quam alii; dummodo pretium iis non fit taxatum. Sal. Trull. *d.* 15. *n.* 11.

7. Non licet carius vendere præcise ob dilatam solutionem, aut vilius emere, ob præcise anticipatam solutionem; quia in venditione, quæ fit eredito, vel in anticipata solutione est virtuale mutuum, ideoque usura, si quid supra sortem eaigatur. Quod intellige, ne interveniat alius titulus ea supra enumeratis de usura: vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. Bon. *l. c.* ex Less. Regin. Fill. &c. V. superiore dub.

8. Licitum est vendere rem cum pacto de retrovendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto tempore, vel cum volueris, eam revendere, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedar. Mol. *d.* 375. Less. *dub.* 14. &c. Qui addunt, juxta æstimationem illius operis, ac pacti, pretium esse imminuendum. V. Card. Lug. *d.* 26. *n.* 189.

Animad. XXVI. 9. *Monopolia, id est, cum unus, vel plares id efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant, vel cum mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra justitiam; modo non conspirent ultra justum pretium vendere*. Ita contra Rebell. Nav. &c. docent Mol. Less. &c. Qui tamen concedunt, esse contra caritatem. Vid. Card. Lug. *d.* 26. *sect.* 13. Porro Principum, vel Magistratus est, cum uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ur soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & sic prævidere, ne subditi graventur. V. Less. *c.* 21. *d.* 20. Card. Lugo *l. c.* & Trull. *c.* 20. *d.* 18. nbi recte notat ex Nav. &c. etsi alia monopolia ex justa causa, auctoritate Principis, vel Reipub. concessa taxato pretio sint licita, v. gt. bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel nt tantum sir unus, aut duo tabernarii in aliquo loco; nihilominus quando unus, vel pauci propria auctoritate ea constituunt, v. gratia emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, &c. ut ipsi deinde arbitratu suo vendanr carius, peccare semper etiam contta justitiam cum obligatione restituendi.

Animad. XXVII. 10. *Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest*, v. g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oves morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetnr de fraude, & damno secuto: *saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate*, v. g. si deficiat in pondere, vel mensura, aut vendiderit rem nnam pro alia: & sic peccat mortalitet cum obligatione restituendi. 1. Qui frumentum venditurus ponit prius in loco humido, ut intumescat. 2. Qui vino Rhenano miscet Francicum. 3. Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. V. Less. Bon. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 51. Trul. *d.* 11. Quando autem venditor possir juste tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, vid. Card. Lugo *d.* 26. *s.* 8. *n.* 128. & Trull. *t.* 20. *d.* 11. nbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei esse validam: *rescindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit*.

11. *Si scias occulte debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur, iis qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario; tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non revelatur*. Bon. *l. c. p.* 10. ex Less. *c.* 21. *d.* 10. Fill. &c. Animad. XXVIII.

12. *Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pertio currente, & non dicere emptori* (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) *quia pretium currens simpliciter adhuc est justum*. Bonac. *qu.* 2. *p.* 5. *n.* 12. ex Azor. & Fill. &c. Animad. XXIX.

13. *Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. gr. infimo, vel moderato, & is vendat rigorosa, probabile est*, ut habet Angel. v. *Emptio*, *non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cum sua industria acquisiverit*. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt, in utilitatem domini. V. Less. *d.* 18. Card. Lugo *d.* 26. §. 9. Animad. XXX.

14. *Quando sartoribus ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam aliis, eo quod sint parochiani mercatorum, vel sæpe ab iis amant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant, quia nulli fit injuria*: & cum mercatorum plurimum intersit ut tales ad ipsorum potius, quam ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem. Filliuc. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 26. *Negat tamen Salas, eo quod mercatores falso dicant se remittere, ut alliciant*. Animad. XXXI.

15. Cum res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. V. Less. *l. c.* & Card. Lugo *d.* 26. & *s.* 9.

16. *Si res pereat ante traditionem, & sit certa, ac determinata, v. gr. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori, nisi aliter expresse conventum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sit indeterminata* (ut si quis emerit 10. modios tritici ea granario, oves ex grege) *aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram* (ut acervum totum tritici uno floreno in singulas mensuras) *tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem*. V. Less. *d.* 12. *l. c.* Card. Lugo *d.* 26. *s.* 14. *n.* 216. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 2. Bon. *q.* 2. *p.* 8. Animad. XXXII.

17. Si res vendita peteat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori; licet pretium nondum persolverit, quia res domino perit. Laym. Bonac. *ll. cc.*

Quæres 1. An, & qnomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius?

Resp. Si credita in posterum exigenda (sive jus, quod habet alter, ut ipsi in futurum aliqoid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen locro cessante, & damno emergente. Bon. *d.* 3. *qu.* 3. *p.* 10. ex Mol. Less. Tol. Fill. qoia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicite minorem pecuniam pro exigenda majore. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licite is, qni non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel major, quia cum tali periculo, & difficultate minus valent. Bon. *l. c.* Trull. *l.* 7. *c.* 20. *d.* 8.

Unde resolves.

1. Usuram committunt 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunr a creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt a debitoribus concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali. Bon. *l. c.* Nav. Mol. Sal. &c.

2. Minoris emi possunt regulariter credita, & stipen-

pendia, sive salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint solvenda. Bon. *l. c.* ex Reg. Mol. &c.

3. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. Mol. *d.* 313. Fill. Bonac. *l. c.* Hinc quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent Auct. cit. Additque Salas, & Mol. *l. c.* non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit solvere magnatum debita, uni potius solvere, quam alteri (nisi quis forte jus præ aliis habeat. V. supra de ordine restit.) sed teneri omnibus solvere pro rata. Bon. *l. c.* V. Trull. *l.* 1. *d.* 10.

ARTICULUS II.

Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam carius vendendo, vel permutando lucretur. *Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractivum, ac indecens statui clericali, sic lucris inhiare, severe prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & Religiosis omnibus*, ita ut mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, ut ait Less. quem v. *l. c. d.* 1. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. Bon. *de contr. art.* 3. *q.* 1. *p.* 5. Card. Lugo *d.* 26. *s.* 3. *n.* 29.

Animad. XXXIII

Unde resolves.

Animad. XXXIV. 1. *Si Clericus semel, iterumque tantum negotietur* in materia non gravi, *v. g. libros, cruces, &c. emat, ut occulte iterum vendat carius, non est mortale.* Less. Mald. Fill. Dian. Card. Lug. *l. c.*

Animad. XXXV. 2. *Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum.* Mol. Less. Card. Lugo *s.* 3. *n.* 29. *ubi nec si greges alant, ut fetus, lac, lanam vendant.* Card. Lugo *l. c.* Ubi tamen negant licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eo quod (licet non sit negotiatio proprie dicta) specialiter illis sit prohibitum in Conc. Carthag. V. *l. c.*

3. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri sui. Card. de Lugo *l. c.* ex Mol. Fill. &c. 2. Si id, quod ad proprios usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. *ibid.*

Animad. XXXVI. *An vero, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate*, v. g. Card. de Lugo *d.* 26. *s.* 4. *n.* 36. Trull. *l. c. d.* 19. Barb. *de jur. un. l.* 1. *c.* 40. *art.* 1.

DUBIUM IX.

Quid sit contractus census, & an licitus?

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ, v. gr. 100. florenis, emo a te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, sive fructifera certam aliquam pensionem, seu censum, v. gr. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit: ita ut hic non sit mutuum, & usura, si alias pravam intentionem non habeas, sed vera emptio, & venditio, qua emitur non præcise ipsa pensio, sed jus eam percipiendi: quod longe minus valet, ideoque minoris emitur; licet post multos annos pretium longe superet. Molin. Less. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 18. & ceteri communiter. Rectius tamen Card. Lug. *d.* 27. *s.* 2. *n.* 20. probat, ad excusandum censum ab usura, dicendum esse, emi pensiones, neque jus ad illas, neque fructus, sed potius partem ususfructus talis prædii, super quo census constituitur; ita ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem, dominium vero utile, seu jus ususfructus ex parte vendatur.

Unde resolvuntur sequentes casus, qui etiam ex natura emptionis, & venditionis solvi possunt.

1. Hic contractus est injustus, si non servetur pretium justum a lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. ut jus ad 5. tantum pro 100. ematur.

2. Non solum licitus est census realis, idest constitutus super re aliqua, ut supra dictum, ex cujus utilitate pensio extrahatur, ita ut ad quemcumque res transeat cum illa obligatione, & onere: *sed etiam (saltem ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positivæ) personalis, & constitutus immediate* Animad. XXXVII. *super persona*, quæ sua opera, & industria utilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, unde pensio duci possit: alioqui enim jus, quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter Cov. Less. Sal. *dub.* 3. *n.* 2. &c. contra Nav. Mol. Card. Lug. *d.* 37. *s.* 225. *n.* 25. *ubi censum mere personalem illicitum esse docet esse probabilius, & prolixe probat.*

3. Iniqui sunt venditores, seu censuarii, qui emptoribus, sive censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditos. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 1. *n.* 9. & 13.

4. Sicut in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res, super quam impositus est census, pereat, vel fructus ejus absque culpa venditoris; tunc enim perit census, ita ut emptor, sive censualista non possit amplius recipere fructus, sive censum; quia qui emit, suo periculo emit. Bon. *l. c.* Fill. t. 35. *p.* 2. *n.* 225. Unde ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus.

5. *Licitum est, ut probat* Tol. *l.* 5. *c.* 46. & Less. *c.* Animad. XXXVIII 22. *d.* 11. *contractui census adjungere aliud pactum assecurationis, ut si res, super quam fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari*, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. Bon. *l. c. n.* 30.

6. *Ex natura rei licitus est non tantum census irredimibilis, sed etiam redimibilis cum ex una parte,* Animad. XXXIX. *tum utriusque, ut patet ex terminorum explicatione*: quia irredimibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Utrinque redimibilis dicitur, cum ita conventum est, ut tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resolvere, & summam, quam dedit, repetere. Less. *d.* 10. Dian. *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 76. Vide dicta de pacto retrovend. in empt. *sup.*

7. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris, est periculosa, suaderi non facile debet; nam in Constit. Martini V. & Callisti III. PP. uti & Caroli V. Imper. usurarius contractus judicatur. Verum id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: præterquam quod illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 18.

8. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur eventu fortuito, licitus est. Fill. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 70.

DUBIUM X.

Quid sit Cambium?

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione usuraria fiat, ob titulos justos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Unde cum quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, seu manuale,

2. Cambium per literas, 3. Cambium reale, 4. Cambium ficcum, seu fictum;

Circa ea resolvuntur.

1. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ minores pro majoribus, vel contra: quia hic sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campsariis quibusvis sit paratus; item puritas materiæ, & commoditas, ut cum aurum, vel alia moneta commoda datur pro minuta, & incommoda. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 19. *n.* 4.

2. Licitum est item Cambium per litteras, cum scilicet Campsor, v. g. Monasterii Prior, accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v. gr. Francofurti refundit per suos factores; quia hic etiam sunt justi tituli, scilicet virtualis trajectio pecuniæ, & ejus assecuratio: Tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam ejus Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quam si realiter transtulisser. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 2. *q.* 5. *p.* 1. Nav. Less. &c.

3. Item licitum est Cambium reale, cum Campsor hic Monasterii Prior dat pecunias, ut per suos alibi eas recipiat a Campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus hujus Cambii est item translationis, & assecurationis: tantumdem enim facit Campsor, ac si pecunias Campsarii absentes sisteret hic præsentes, vel, ut alii ajunt, ac si præsenti pecunia emeres absentem, quæ utique minus valet. Laym. *l. c. n.* 6. & 7. Bon. *l. c.*

4 Illicitum est Cambium fictum, seu siccum, quod nihil aliud est, quam titulus lucrandi; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit a Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat, nisi Francofurti, verbi gratia, vel alio loco distante solvendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen vere non cogitat reddere in istis locis, imo forsan nec habet illic correspondentem, idque constat Campsori: contractus hic est Cambium fictum, ac revera mutuum, ideoque palliata usura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud Tol. *l.* 5. *c.* 52. Bonac. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

Animad. XL. 5. *Quod attinet ad Cambium Francofurtense*, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt, si ideo præcise plus exigatur, quia solutio diutius differtur, *usura est*; *si autem ratione alterius tituli justi, v. gr. lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, carent lucro, & quo longius est tempus, eo plures Cambium petunt, ideoque crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est justum.* Laym. *l. c. n.* 9. ex Mol. Less. &c.

6. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, sive ex ignorantia, aut inadvertentia, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto, ut supra *de vendit.* Neque ex eo, quod ipse deceptus est, potest decipere alios, cum actio, qua deceptus fuit, nullum ad hoc jus tribuat. Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. ex Azor. Sanch. &c.

DUBIUM XI.

Quid sit locatio, & conductio?

Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Utenda conceduntur, verbi gratia elocata domus, equus, servus, &c. fruenda conceduntur elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c.

Unde, considerata hujus contractus natura, & juris dispositione, resolvuntur sequentes casus.

1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & condnctor liberatur.

2. Si absque culpa condoctoris, usus, vel fructus rei eesset, v. gr. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, *vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria)* aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor a solvenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta uti, vel frui, ut vide apud Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 23. Less. *l.* 2. *c.* 24. *d.* 1. &c. Animad. XLI.

3. *Servo, aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo ager decubuit*; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter sit conventum, aut consuetudo ferat. V. Sa v. *Conductio.* Animad. XLII.

4. Propter modicum dammum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium, vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. Laym. *n.* 7. Less. *l.* 2. *c.* 24. *d.* 4.

6. Si pluribus annis ob cæli clementiam (secus si ob industriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, potest colono pensio augeri. Laym. *n.* 8.

6. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. gr. conservare sarta tecta, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem, seu dominom spectat, nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat. Laym. *l. c. n.* 4.

7. Si conductor in rem conductam necessarias, sive utiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere a locatore, &, dum non solvuntur, retinere rem conductam. Laym. *l. c.* Mol. *d.* 496.

8. Etsi incendium plerumque accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpe id fit culpa famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absolvendus est, nisi locator ostendat culpam. V. Laym. sup. *n.* 6. & Dian. *p.* 7. *t.* 7. *R.* 31. ubi ex Hun. & Ber. docet, si constet accidisse culpa certi, & determinati alicujus de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. gr. stabularii, qui lumen male custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius, vel si non constet, utrum casu, an culpa cujusquam acciderit.

9. Si conductor domus, v. gr. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare; ceteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

10. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conducta, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non solvat: expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conducta. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus v. gr. ipsi domino sit necessaria. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta male versetur, v. g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices. Laym. *n.* 9.

11. Successor universalis, sive heres non potest ante completum tempus conductorem expellere; partialis autem successor, ut emptor, donararius, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, uti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. V. Less. *l.* 2. *c.* 24. & Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 22.

DUBIUM XII.

De contractu emphyteusis, feudi, & libelli.

Resp. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri vel in perpetuum, vel non brevius saltem, quam ad decennium; ita ut dominium ejus directum, & possessio civilis maneat apud dominum, qui tradit in emphyteusim; dominium autem utile transferatur in emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum canonem, ut vocant, seu pensionem domino solvat: Animad. XLIII. *quam si totam solvere negligat, 26. annis continuis in emphyteusi ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pii loci) vel in sæculari 36. annis, incidit ipso jure in pœnam commissi, ut dominus eum expellere pos-*

possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit. Licet enim Bart. & alii quidam apud Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 36. dicant, si per 30. vel 40. annos non solverit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen VVesemb. & alii quinque negant. V. *l. c.* Porro, quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat. V. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 23. Less. *l.* 2. *c.* 24. *d.* 8.

Resp. 2. Feudum ast contractus similis emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominii utilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolvi debet in recognitionem dominii directi, sed tunc ex eu parte deficit a puro feudo, & declinat ad emphyteusim. Porro, quid juris sit circa feuda, pendet item a locorum consuetudine, quæ juris communis sunt. V. *l. c.*

Respon. 3. Contractus libellaticus, sive datin ad libellum dicitur, cum emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel emphyteusim accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita ut sit quasi subfeudum, & subemphyteusis. Ita Less.

DUBIUM XIII.

Quid sit sponsio, & ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit: ver. g. certo tecum 10. imperialibus hanc, vel istam civitatem obsessam, captam,
Animad. XLIV. &c. *Ut licite fiat, requiritur* 1. *ut fiat super re dubia*. 2. ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius eventus in utroque. 4. ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. Molin. Less. C. Lug. *d.* 36. *s.* 6.

Animad. XLV. *Ludus vero est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus jure natura liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint*, & aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, *aut iniquites se misceat, nec peccati sit occasio:* quia, sicut quivis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolute, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat. Less. *c.* 26. *d.* 1. Bon. *d.* 2. *q.* 3. *p.* 1.

Unde resolves.

1. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere.
Animad. XLVI. *Et sic deberet restituere, qui lucratus esset a religioso, & filiosfamilias non potente alienare*. Lay. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 21. *n.* 5.

Animad. XLVII. 2. *Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait Nav. apud Less. l. c. d. 1.) alatur in distanti loco a parentibus, poterit ex alimentis moderato aliquid insumere in honestum lusum*, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ut habet Sot. *l. c.* Laym. &c. Ac præterea potest etiam filius deponere quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. Laym. *l. c.* Bon. *de rest. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 10. *& seq.*

3. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum; v. gr. si simularet se plane ignarum lusus, & sic alterum multo imperitiorem provocaret, qui alioqui ludere
Animad. XLVIII noluisset, *aut si conviciis lacesseret*, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, alias non consensurus. Mol. *d.* 517. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 2. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 3.

Animad. XLIX. 3. *Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti* (v. g. cuius pecunia major est) *sit nota, isque nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter:* quia scienti, & volenti non fit injuria, ut dicit Navar. Medin. Sanch. Dian. *Contrarium tamen probabilius docet* C. Lug. *d.* 31. *s.* 6. *n.* 81. ex Mol. Less. & Bon. Si autem ignota sit, non potest alter lucrari; quia non est æqualis conditio utriusque, & alter nulli se exponit periculo. V Azor. *p.* 3. *l.* 5. *c.* 25. *q.* 7. Bon. *d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. *q.* 36. *n.* 3. Salas *de ludo*, *d.* 13. *n.* 3. Esc. & C. Lug. *l. c.*

5. *Per se quidem, & jure natura licita est etiam sponsio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet, v. g. Petrum intra annum moriturum (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id est per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) jure tamen humano sæpe prohibetur*. C. Lug. *l. c. n.* 74. Animad. L.

6. *Etsi sponsio cum conditione illicita, v. g. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum; quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere*. Sanch. Lug. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 69. Animad. LI.

7. *Probabile est, quod docet Mol. &c. dum qui minis, vel conviciis ad lusum inductus est, & perdit, victorem non teneri restituere; quia talis absolute voluntarie lusit*. Bon. *l. c.* ex Molin. & Gar. contra Azor. Less. Regin. Fill. & cet. communiter. Animad. LII.

8. *Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, vel certavit, certo præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus abfuerit, tenent* Tol. & Sa, v. Contractus, *quia non tenetur quis ex justitia suam peritiam, vel scientiam adversario declarare: sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit cum eo deponere, cujus scientiam non noret*. V. Bonac. *l. c. n.* 4. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 62. Animad. LIII.

9. Non tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, quas regulæ lusus, & consuetudo recepta patitur; cum uterque sciat, tales astutias esse solitas; & sic tacite in illas libere consentiat. Azor. Fill. Less. Bon. *l. c. p.* 2. *n.* 2. v. gr. Si potiores chartas habens, & securus de victoria augeat sponsionem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, ut sic relinquatur sibi, quod erat appositum. Card. Lugo, Sanchez, Sal. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R* 43. 3. *Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia*, & absque fraude; secus, si Animad. LIV. ita se collocet, ut possit videre; vel si alium constituat, a quo admoneatur. 4. *Si chartas a tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec noverat*. Trull. Sanch. Lug. Dian. *p.* 4. *t.* 9. *R.* 50. & 52.

10. *Qui vero utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis:* v. gr. suffuratur chartas, vel Animad. LV. signis a tergo notat, vel utitur notatis, aut iis, quas ante novit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. *tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi, imo etiam colludenti*. Regin. Amic. Trul. Dian. *l. c. R.* 42. Vide etiam *p.* 4. *t.* 3. *R.* 25. & Bon. *de rest. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

11. Si ludens habeat animum non solvendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeo nec retinere, quod est lucratus, quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. Less. *l. c. d.* 5. *n.* 21. Regin. *n.* 388. Bon. *l. c.*

12. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciant in gravia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem, &c. Sanch. Trull. *c.* 27. *d.* 1.

13. *Peccat item ludens, si lusus lege positiva sit* Animad. LVI. *prohibitus*, ut lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna, & casu, quam in industria fundantur. *At laicis ratione circumstantiarum sub veniali*, clericis sub mortali prohibentur. Less. *l.* 2. *c.* 26. *n.* 6. Intellige, si clericus crebro, perque longum tempus luserit, non autem si per breve tempus, & causa recreationis, & absit scandalum; quia canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, ut habet Less. *d.* 1. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 21. *n.* 1. Notat autem Dian. *p.* 7. *t.* 5. *R.* 2. & 3. ex Lug. Dicast. Amic. Trull. &c. prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, ut non tantum laicus, sed etiam clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. *In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) uti & Episcopis, a peccato gravi excusa-*

cusari vix posse, ib. R. 4. ex Molin. Dicast. Lug. &c. *etsi Sanchez conetur excusare, si urgeat necessitas, verbi gratia, excitandi, aut recreandi infirmum, vel si parum ludat ob solam tecreationem.*

ANIMAD. LVII. 14. *Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam: quia jura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominii, sed tantum concedunt, ut possit repeti.* An vero qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc solvere, alii negant, Vide Less. hic *d.* 5. Molin. Regin. Filliuc. &c. alii affirmant, ut Azor. Reb. Val. &c. apud Bon. *l. c. p.* 3. *n.* 2. Vide Dian. *p.* 2. *t.* 7. *R.* 8. & *p.* 7. *t.* 9. *R.* 21.

ANIMAD. LVIII. 15. *Ludere pro Psalmo, vel Oratione Dominica recitanda*, non est peccatum, nec irreverentia. Nav. Rebel. Sanch. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 1.

DUBIUM XIV.

Quod sit contractus societatis.

Resp. Is est, cum aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ut pecunia, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt, quod, uti & damnum, pro ratione, & rata cujusque dividunt inter se. V. Less. Laym. *c.* 20. Bon. *q.* 6. *p.* 1.

Unde spectando id, quod ratio, & justitiæ natura hic requirit, resolvuntur hi casus.

1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, quam qui vel pecuniam, vel operam solam.

2. Capitale, seu sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorum levissima, contribuenti perit. Unde discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde solius periculum, ac damnum est, si casu pereat; in societate autem, qui sortem confert, eam non omnino alienat a se; & sicuti commodum, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum, & damnum. Bon. *l. c.*

ANIMAD. LIX. 3. *Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis juste servet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur duo alii, assecurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit Laym.* Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v.g. spes est, quod is quotannia lucraturus sit 300. cujus lucri dimidium, v. g. jure societatis tibi debetur una cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet ejusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in hujus oneris compensationem, relinquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duæ partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri hujus incerta est, ideo adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. gr. annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem servas indemnem. V. Laym. & Bonac. *ll. cc.*

4. Societas etiam in pecoribus valide, & licite instituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda, & nutrienda traduntur, quam emolumenta, & fructus, ipsaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sint: *interdum vero ita, ut pecorum dominium, ideoque* ANIMAD. LX. *etiam periculum*, sive casus fortuitus spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fetus, lanæ, lactis, ad utrumque. V. Less. hic, & Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 20.

DUBIUM XV.

Quid sit assecuratio, & fidejussio?

Resp. 1. Contractus assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se, vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quod si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, qua assecurans vendit suam obligationem præstandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus rei sit incertus utrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non servaretur æqualitas. Less. Bon. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. Less. *l.* 2. *c.* 28. *d.* 4. *n.* 24.

Unde resolves.

1. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, inique pretium petit, & tenetur restituere. *ibid.* Bon. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3.

2. *Si res nondum est in tuto, etsi privata scientia* ANIMAD. LXI. *sciat non fore periculum*, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit Less. *l. c. n.* 27. *Quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æstimatur*, & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verum id Bon. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. *n.* 3. Card. de Lug. *d.* 31. *s.* 7. rectius negant.

3. Si cupiens rem suam assecurari, certo sciat eam jam periisse, non potest pacisci de ejus assecuratione. V. Less. *l. c. n.* 25.

Resp. 2. Fidejussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, *si debitor* ANIMAD. LXII. *principalis non solverit.* Ita comm. DD.

Unde resolves.

1. *Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nul-* ANIMAD. LXIII. *lum periculum timeatur;* quia ex se pretio est æstimabilis. Nav. Azor. *p.* 3. *l.* 11. *c.* 12. *d.* 5. Fill. *n.* 159.

2. *Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum* ANIMAD. LXIV. *absit, & instrumentum publicum) non tenentur*, uti nec Clerici, nisi quatenus solvere commode possunt, ut non egeant. V. Laym. Bonac. *q.* 9. *p.* 2. Less. *l. c. c.* 28.

3. Fidejussor non obligatur plus, quam principalis; & hujus obligatio, si sit invalida, erit etiam fidejussoris. Card. Lug. &c. commun.

4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi facta excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse solvendo. Azor. *l. c.* Fill. *n.* 153.

5. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accedenta fidejussori, &c. Vide Azor. *d.* 10. Bonac.

6. Ex fidejussione Religiosi propria auctoritate facta monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est. Vide Less. *c.* 28. & Lay. *c.* 29. *n.* 7.

7. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si is aufugit, non est ejus loco plectendus, quia non præsumitur sic se obligare; imo nec potest, cum non sit dominus vitæ. Sylv. Bon. Less. *d.* 7. *n.* 41.

8. Si debitor sua culpa non solvit, tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit, non tantum ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare. *Si vero sine culpa, v. gr. ob impotentiam,* ANIMAD. XLV. *non solvit, ad solum debitum videtur teneri.* Azor. Sylv. Sa. Bonac. Trull. *cap.* 26. *d.* 2.

DUBIUM XVI.

Quid sit pignus, & hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus proprie sit rei mobilis, illa immobilis. Mol. Fill. Bon. *q.* 10. *p.* 1.

Unde resolves.

1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini; quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad usum tradita. Bonac. *l. c.* ex Mol. Reg. &c. Si tamen utatur, v. gr. equo, vel agro, debet valorem usus (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis, quia alioqui committet usuram, cum res domino suo fructificet. Nav. Bon. Trull. *c.* 26. *d.* 2.

2. Non possunt oppignorari, quæ non possunt ven-

vendi, v. gr. Ecclesiæ. Molin. *d.* 530. Less. *l.* 2. *c.* 28. *d.* 3. Bon. *l. c.*

3. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v. gr. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate, quia tunc etiam vendi possunt, ut Ecclesiæ, & indigentibus subveniatur. Vide Nav. *c.* 17. Less. Bon. *l. c.*

4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro majore quantitate. Neque potest vendere, debitore non solvente, nisi post biennium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. V. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 30. Bon. *l. c.* n. 9.

5. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur, Azor. Filliuc. Bon. *d.* 3. *q.* 10. *p.* 1. Trull. *c.* 26. *d.* 4.

Quæres: Quid sit contractus Antichriseos, germanice *ein Pfundschafft*.

Resp. Is est, cum in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. gr. agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur.

Unde circa hunc ex supradictis resolves.

Animad. LXVI. 1. *Contractus hic videtur juxta Cajetan. Sot.* &c. (*contra quosdam Juristas*) *esse usurarius*; quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causa solius mutui, quæ est usura. V. Laym. *l.* 3. *c.* 4. *t.* 16. n. 12.

Animad. LXVII. 2. *Possunt tamen intervenire tituli justi lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis: ut si v. gr. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eandem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis*, ut supra dictum est de censibus: aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facile damnandi illi, qui a Principibus in locum debitorum agros, pascua, officia, &c. in anticrisin habent. V. Laym. *l. c.* & Binsfeld. *de Usuris*. Mol. Less. &c.

Animadversio I.

N*On est invalidus &c. licet possit a judice rescindi pro arbitrio metum passi.*

Recte quidem id additur. Ex quo fit, ut metum passus jus habeat, ut contractus in foro externo rescindatur; ideoque ab eo tuta conscientia resilire possit absque ulla judicis sententia; ne qui metum incussit, ex sua malitia, & injuria commodum referat. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 88. art. 7. ad 2. ait, *quod in juramento, quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur. Alia* &c.

Talis est 1. *Contractus matrimonii, etiamsi juramentum accesserit.*

Cap. *Cum locum*, & cap. *veniens* a Busemb. citatis de matrimoniis juratis nihil quidem habetur; at cum ibi matrimonia coactione, gravique metu contracta irrita declarentur, sequitur, nulla esse, etiamsi jurata fuerint. Nec enim juramentum potest efficere validum, quod ex lege Ecclesiæ irritum est. Præterea juramentum de re mala, malum & nullum est: at juramentum confirmans matrimonium gravi metu coactum, est de re mala; quia de re legi Ecclesiæ contraria: ergo est malum & nullum. Et ita loquitur quoque P. Conc. Theol. t. 7. p. 262. n. 6.

3. *In aliis quibuscumque votis*. Hac de re vide dicta t. 2. c. 3. d. 2. ca. 5.

4. *Contractus dotis promissæ, vel solutæ.*

Recte quidem, si juramentum non accesserit: at si contractus juratus sit, promissio præstanda est non ex vi contractus, sed ex vi juramenti, sicuti implenda est coacta, & jurata promissio facta latroni. Hinc D. Th. loco mox cit. ait: *Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat, quod per nomen ejus promisit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientiæ*. Huc spectant dicta t. 2. c. 2. d. 5. ca. 4.

At Bus. objicit: „ Contractus, de quo sermo est, in „ hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est. “

Resp. Juramentum additum promissioni non est quid accessorium eo sensu, ut majorem obligandi vim non habeat, quam ipsa promissio; sed est quid præcipuum, obligans, etiamsi promissio non obliget, ut intelligitur ex dictis contra Bus. loco mox cit. & Resp. 2. ejusdem d. 5. & ex dicendis l. 6. t. 6. cap. 1. d. 1. ca. 3. Si tamen matrimonium nec contractum sit, nec contrahatur, contractus dotis promissæ, vel solutæ etiam juratus, nullus est; quia tale juramentum ex rei juratæ natura intelligi debet, dum matrimonium, sine quo dos non est dos, fuerit initum.

Animadversio II.

Promissio acceptata &c. si materia sit notabilis, an sub mortali obliget &c. non convenit inter DD. Cajet. negat, quem &c. alii (forte probabilius) affirmant cum Vasq. &c.

Negat quoque La-Croix p. 355. n. 772. ego affirmantibus adhæreo. Promissio enim, quæcumque ea sit, est actus, quo quis se obligat ad aliquid in gratiam alterius: ergo, cum acceptata fuerit, in foro conscientiæ obligat ex jure naturæ, & gentium, uti est communis sententia, sicut monet etiam Anacletus t. 1. juris can. p. 371. n. 27. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 88. art. 3. ad 1. ait: *Quod secundum honestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur; & hæc est obligatio juris naturalis: sed ad hoc, quod aliquis obligetur ex aliqua promissione, obligatione civili, quædam alia requiruntur*. Hinc ea ratio existit. Quod obligandi vim habet, in re levi leviter obligat, in gravi graviter: at ex dictis qualibet promissio etiam simplex civilibus solemnitatibus destituta, obligandi vim habet: ergo in re gravi graviter obligat. Promisisti e. g. duos obulos Petro; Paulo promisisti decem aureos: an si violatio prioris promissi venialis tantum culpa est, posterioris quoque omissio est solum noxa venialis?

At inquit La-Croix: „ Fidelitatem secundum se non „ obligare sub mortali, docet cum communi Gotm. de „ just. n. 648. in hoc enim est similis veracitati, quæ „ secundum se etiam tantum sub veniali obligat. “

Resp. Ex dictis sub distinctione in materia levi conc. in gravi nego. Violationem fidelitatis in re gravi esse culpam mortalem, colligi potest etiam ex voto; cujus violatio in re gravi nemine diffitente grave peccatum est. Nec enim gravitas culpæ in voti violatione ex eo capite desumitur, quod violetur fides Deo promissa, sed quod violetur in re gravi. Nam si violetur in re levi, levis culpa est. Nam aliud est de veracitate, in qua aliquid faciendum dicitur sine promissione, & obligatione. In hoc enim, si non fiat, ne venialiter quidem peccatur, dum faciendi animum quis habuerit, cum se facturum dixit. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 110. art. 3. ad 5. de promissore ait: *Quod ille, qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur; quia non loquitur contra id, quod gerit in mente.*

Infidelitas quidem (ut aliam objectionem præoccupem) in simplici promissione, non est violatio justitiæ commutativæ, aut particularis, est tamen violatio justitiæ universalis, seu legalis; quia ad commune bonum & humanæ societatis vinculum pertinet, ut quisque promissorum fidem servet. Cur promissio civilis gravem obligationem parit nemine inficiante? eam scilicet parit, non quia civilis est; (nec enim solemnitates chirographi subscripti, aut publicæ scripturæ a Notario exaratæ, aut testium vim promissioni tribuunt, sed supponunt, & declarant) sed quia promissio est. Hæc est naturæ, & gentium lex: id declarat S. Thom. citatus, dum ait: *Et hæc est obligatio juris naturalis*. Leges positivæ obligandi vim tribuunt civili promissioni quoad forum externum; at dum hoc præstant, satis declarant, promissionem ex se graviter obligare, si de re gravi sit. Hanc sententiam præter eos, quos citat Busemb. tuentur teste P. Concina Theol. t. 7. p. 636. n. 8. S. Antoninus, Sylvester, Covarr. Soto, & alii; & hanc ego putem esse sententiam omnium hominum honestatis amatorum.

Animadversio III.

Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis.

Si ita est, qui promittit sine animo se obligandi, nullam contrahit obligationem: at hoc est aperte falsum; quia obligatio seriæ promissioni inseparabiliter annexa est, ut ex ejus definitione ad cap. 1. allata, & ex dictis ad ca. 11. t. 2. c. 3. d. 2. ca. 2. d. 4. liquet.

Circa quod notat Sa, vix quemquam promittentem intendere se obligare, aut &c. sed plerumque tantum intendere declarare suum propositum.

Intentio se obligandi in promittente non est necessaria, sed supervacanea; ideoque, cum qui promittit, advertat, & norit ex vi ipsius promissionis se obligare, intentionem non addit se obligandi.

Quod si qui promittunt, intendant tantum declarare suum propositum, homines sunt non veraces, & honesti, sed mendaces, ac turpes. Porro cum nemo ex sua ne-

quitia commodum reportare debeat, ex ipsa externa promissione nihilominus obligatur. Cum enim homines, animum aliorum penetrare non possint, verba inspiciunt, unda omnis obligatio jure gentium pendet: itaque ipsa externa fides obligationem parit; quam fidem qui violant, perfidi sunt, humanæque societati merito exosi.

Ansmadverso IV.

Donare non possunt .... pupilli, vel impuberes.

Pubertatis annus in maribus est decimus quartus, in feminis duodecimus: qui ergo, vel quæ pubertatis annum non attigerunt, sunt impuberes, seu pupilli: hi, cum doli capaces sunt, seu rationis usu præditi, ea donare possunt, quæ sibi a parentibus, vel tutoribus concessa sunt, ut iidem pro arbitrio utantur. Quamquam etiam pro horum bonorum dispositione Jurisconsulti communiter teste Concina Theol. t. 7. p. 253. n. 2. requirunt ætatam pubertati proximam, quæ in masculis est annus decimus, ut ait Concina, val decimus cum dimidio, ut habet Laym. l. 3. de just. p. 3. t. 3. c. 9. n. 5. p. 314. in feminis nonus cum dimidio. Hujus ratio est, quia ad contractus cum hominibus ut plurimum calidis ineundos plus luminis requiritur, quam in multis aliis hominum officiis.

Bona immobilia, aut mobilia pretiosa, quæ servando servari, hoc est ultra triennium conservari possunt, ne cum tutoris quidem auctoritata distrahere possunt, nisi judicis decretum accedat.

Præterea pupilli ne alia quidem bona, quorum domini sunt, sine tutorum auctoritate donare possunt. Sed quæstio est, utrum hujusmodi donationes in foro conscientiæ sint validæ. Bus. affirmat, dum ait: „ Donationes „ tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ. “ Ego neganti sententiæ subscribo.

Quamvis enim pupilli bona sua cui voluerint donare possint spectata sola naturæ lege; non tamen possunt spectatis civilibus legibus, quæ ipsis da suis bonis disponendi potestatem sine tutoris auctoritate ademerunt: ergo eorum donationes quoad conscientiam non sunt validæ. Consequentia in sana Theologia est certissima; quia in sana Theologia certissimum est, civiles, seu sæcularium Principum leges quoad conscientiam vim habere. Illud ergo unum Theologo inquirendum est, utrum leges civiles pupillis ademerint facultatem disponendi de suis bonis sine tutorum auctoritata. Busemb. id non negat, imo explicate affirmat, dum ait: *Donare non possunt .... pupilli, seu impuberes, nisi ad pias causas*. Quare cum addit, *Donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ*, aut sibi contradicit, aut falsissime ponit, civiles, seu Principum leges non habere vim quoad conscientiam.

P. Viva Busemb. doctrinæ subsidium se ferre forte putat, dum ait, leges civiles prohibere, non irritare contractus a pupillis sine tutorum auctoritate initos. At si hoc verum esset, eorum contractus etiam in foro externo validi essent. Quamquam leges civiles communes, eorum contractus non solum prohibent, sed etiam aperte irritant. Hæc enim habentur s. Instit. §. Quibus alienare non licet: *Neque pupillum, neque pupillam, ullam rem sine tutoris auctoritate alienare posse .... nec debitum solvere sine auctoritate tutoris posse; quia id quod solvunt, non fit accipientis, cum scilicet nullius rei alienatio eis sine tutoris auctoritate concessa sit*. Item lib. 2. §. de acquir. rerum dominio dicitur: *Pupillus quantum ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate; alienare vero nullam rem potest, nisi præsente tutore auctore*. Hæ leges, quas P. Concina Theol. t. 7. p. 254. n. 6. contra P. Vivam producit, adeo perspicuæ sunt, ut ne impudenti quidem cavillatione de sola prohibitione intelligi queant. Has porro leges ex Principum approbatione, & tribonalium usu acceptatas veræ legis vim habere, compertum puto; ex quo fit, ut in conscientia quoque vim habeant. Hinc S. Paulus ad Gal. 4. ait: *Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad præfinitum tempus a patre*. Servi donatio sine domini consensu quoad conscientiam est invalida: ergo etiam pupilli sine consensu tutoris; quia pupillus teste D. Paulo nihil differt a servo. Quid hic objici potest post tam apertam D. Pauli sententiam?

Objicit nihilominus Laym. lib. 3. de just. p. 3. t. 3. c. 9. n. 7. p. 314. hoc modo. Obligatio naturalis oritur ex consensu: sed pupillus pubertati proximus, & minor 25. annis sufficientem consensum habent: ergo naturaliter ex contracta obligantur.

Resp. Dist. maj. in iis, de quibus quis liberam dispositionem habet, conc. in iis, de quibus liberam dispositionem non habet, nego maj. & cons. Quia pupilli, & minores non habent liberam suorum bonorum dispositionem; ideoque eorum contractus non valent.

At, inquit Laym. leges civiles obligationem naturalem omnino non infirmarunt, licet externo foro actionem adversus pupillum denegarint.

Resp. Leges civiles obligationem naturalem omnino infirmarunt, ut patet ex verbis ipsarum legum mox allatis, quæ sunt perspicua, & ex D. Pauli oraculo ad Gal. 4. mox adducto. Cur leges civiles fatente Laym. actionem adversus pupillum in externo foro denegarunt? quia nolunt, ipsius contractus valere, nec ipsum posse sine tutoris auctoritate se obligare: at leges civiles non solum in externo foro, sed etiam quoad conscientiam obligant: ergo quamvis naturæ lex permittat, ut pupilli rationis compotes contrahere possint; non tamen impedit, quin leges contrarium statuant; imo, cum pupillorum ratio infirma sit, nec satis apta ad contractus, insinuat, ut leges iis adimant contrahendi sine tutorum consensu facultatem. Quare cum leges contrahendi facultatem pupillis reipsa ademerint, aorum contractus omni jure nulli sunt, & invalidi. Itaque cum leges, quas citat Laym. dicunt, pupillum sine tutoris auctoritate contrahentem naturaliter obligari, intelligendæ sunt in hypothesi, quod sola naturæ lex spectetur præcisis positivis legibus; quibus positis nulla obligatione pupillus contrahens irretitur. Si hæ non existerent, obligaretur; at quia existunt, non obligatur.

At iterum objicit Laym. deficiente obligatione principali non valet accessoria: si autem ad contractum pupilli sine tutoris consensu celebratum fidejussor accedat, is etiam civiliter obligatur: ergo signum est, principalem obligationem pupilli aliquo modo, hoc est naturaliter subsistere.

Resp. Consequentia non est legitima; quia fidejussor in hac specie non accessorii, ut ponit Laym. in minore, sed principalis personam induit, ut recte respondet P. Concina Theol. t. 7. p. 255. n. 7.

5. *Damnatus criminis capitalis*.

P. Concina Theol. t. 7. p. 650. n. 8. ait: „ Damnatos „ ad mortem, & illos, quibus aqua, & igni interdicebatur, inhabiles ad testandum declarat *l. Ejus, qui §. Sed cui* ff. de testam. aliæque leges; quæ tamen hodie „ vix alicubi locum habent. Illud verum est, eos testati non posse, quorum omnia bona fisco adjudicata fuerint. “

Ansmadversio V.

Uti neque quæ filio intuitu &c. quia sunt quasi castrensia.

Hæc bona non sunt quasi castrensia, sed profectitia. Hinc Laym. l. 3. de just. t. 4. c. 8. num. 8. p. 311. ait: „ Denique profectitia bona dicuntur, quæ cum nec castrensia, nec quasi castrensia sint, vel ax bonis patris „ profecta, vel patris intuitu filiofamilias donata sunt. “ Idem habet Concina Theol. t. 7. p. 52. n. 3. & Wig in Trib. p. 290.

At hujusmodi bona, quæ ex rebus patris, vel occasione patris a filio acquiruntur, ad patrem pleno jure spectant §. *Sancitum l. Per quas personas* teste Laymanno. Idem docet Concina, qui subdit: „ Neque aliam afferunt filiis similia bona utilitatem, nisi quod ob patris „ delictum publicari nequeunt. “ ergo quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata, in divisione cum fratribus computanda sunt.

Animadversio VI.

V. g. dat aliquis puellæ ad ejus &c. si postea non consentiat, non tenetur datum reddere. Nam &c. secus &c.

In hac specie non tenetur quidem ax justitia datum reddere. Sed quia puella turpiter accepit, ac turpe donum respuere debuerat, turpiter acceptam indignabunda restituere omnino debet, ut fœdi amoris fomentum, & scandalum tollat, ut christiane, & sancte, ac rectissime advertit P. Concina Theol. t. 7. p. 558. n. 51.

Animadversio VII.

In similibus donationibus allectivis potest aliquis, v. gr. prædicta puella, acceptare &c.

Hoc est aperte falsum, & naturali honestati prorsus contrarium. Nec enim a quibuscumque, nec propter quascumque causas accipere dona licet, multo vero minus a lascivis amatoribus luxuriæ causa oblata. His de rebus ethnicus Arist. Eth. 4. solidius, & honestius loquitur, quam Bus. & qui eum eo sentiunt.

Præterea dum puella illecebrosa dona acceptat, non solum peccat, quia accipit, a quo non debet accipere, & propter eas causas, propter quas non debet accipere; sed quia turpem amorem fovet amasii, seque ipsam libidinis periculo objicit. In has licentiores feminas illud Ap. cadit: *Non solum digni sunt morte qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*: quia licet externe libi-

libidini non consentiat, lascivis tamen effectibus facto ipso consentit. At Bus. hic solum considerat, quid justitia postulat, quasi vero nullæ aliæ virtutes sint præter justitiam, aut peccari non possit, nisi contra justitiam. Ex quo fit, ut latum libidinibus campum aperiat.

Unde si spe frustratus repetat . . . . . non tenetur puella credere.

Puella expectare non debet, ut turpe donum repetatur, sed sponte illud reddere, ut monuimus cas. 10. debet. Quod enim turpiter acceptum est, nonnisi turpiter retinetur. Quod si incaute, & licenter accipiendo, fœdo amori consentit, necesse est ut suum dissensum ostendat non solum repellendo turpem amasium, sed etiam ejus dona, & illecebras; quorum monumenta retinere, & turpe, & periculosum est.

ANIMADVERSIO VIII.

Si quis prole carens . . . . alicui ascendentium, ut patri, vel avo, vel Ecclesiæ &c. tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimam.

Id improbat Laym. l. 3. de just. t. 4. c. 12. n. 20. p. 325. „ Quia, inquit, id nullo jure probari potest. Qua„ re contrarium tenendum cum Molina. " Ita ille quoad donationem ascendentibus factas; & hoc idem intelligi multo magis debet de donationibus Ecclesiæ, vel causis piis impertitis; ubi jus civile locum non habet: jus autem naturæ dictat, filios nullum jus habere, nisi in bona, quæ parentes habent in eorum origine, non in anteriora, quæ amplius non sunt in parentum potestate.

Porro etsi juraverit . . . adhuc potest revocare.

Qui jurat se non revocaturum donationem, beneficium, seu facultatem revocandi juramento excludit: qui juramento excludit beneficium, seu facultatem revocandi donationem, eam amplius revocare non potest; quia unusquisque juri suo, & beneficio sibi a legibus concesso renuntiare potest. Ergo &c.

At inquit Bus. *Hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam*, hoc est nisi liberi mihi nascantur.

Resp. Hoc falsum est. Cur enim additur juramentum non revocandi, nisi ut tacita illa conditio excludatur? Nisi hanc tacitam conditionem juramentum excluderet, frustra adderetur; quia donationem æque revocare posset, ac si non jurasset. An juramentum frustratorium esse debet? Si donator dictam conditionem expresse excluserit, fatente Busemb. donationem revocare non potest: ergo multo minus eam revocare potest, si se non revocaturum juraverit; quia majorem vim habet juramentum, quam expressa exclusio conditionis.

Præterea testamentum non solum ex civilis, sed etiam ex naturalis juris dispositione revocari potest; at si juramentum non revocandi accedat, ex communi tum Jurisconsultorum, tum Theologorum consensu, revocari licite non potest, ut animadvertit Concina Theol. t. 7. p. 668. cap. 7. qu. 1. Ergo a pari, imo multo magis idem in præsenti specie dicendum est. Sicuti enim testator jurando renuntiat favori legis revocationem testamenti permittentis; ita donator eidem favori jurando nuntium mittit. Dixi autem *multo magis*; quia revocatio donationis sola positiva lege permittitur; at revocatio testamenti etiam lege naturali permissa est. Quod si quis hic cum Laym. loco mox citato dicat, juramentum, veluti accessorium sortiri conditionem actus, cui adjungitur, is refutabitur tum ex dictis ad c. 6. dub. 1. aliisque locis ibi citatis; tum quia si hæc ratio valeret, testamentum quoque revocari posset, etiamsi juramentum non revocandi accessisset; quod est contra communem sententiam, ut hic dictum fuit.

ANIMADVERSIO IX.

Si donatio fuerit inofficiosa &c. an autem, & quando donatio rescindenda in totum, vide &c.

„ Plerumque tamen, inquit Laym. loco mox citato
„ n. 18. inofficiosa donatio per querelam apud Judicem
„ institutam revocatur solum, quatenus modum exce-
„ dit, & legitimam portionem diminuit, sicut constat
„ ex l. *Si mater* c. de inoffic. donat., & docet Abb.,
„ Coe., Mol., Clarus. "

Idem docet Anacletus t. 3. juris can. p. 344. n. 74. idque seu in unum, aut plures filios, seu in extraneos facta sit inofficiosa donatio ex cit. lege, ubi dicitur, *sive in quosdam liberos, sive in extraneos exhausit.*

ANIMADVERSIO X.

Per supervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat &c. contra quosdam.

Hoc Anacletus quoque t. 3. juris can. p. 343. n. 69. negat. Ratio est, quia l. *Si unquam* 8. cap. de revoc. donat. ab eo cit. dicitur: *Si unquam libertus patronus filios non habens, bona sua omnia, vel partem aliquam donatione largitus, & postea susceperit liberos, totum, quidquid largitus fuerit, revertatur, in ejusdem donatoris arbitrio, ac ditione remansurum: at non est sine liberis, cui vel unus filius, unave filia est*, l. *Non est* 148. §. de v. s. ab eodem Anacleto cit. Ergo qui habet unum filium, aut filiam, donationem factam revocare non potest per supervenientiam filiorum, hoc est si alii liberi post donationem ei nascantur. Sed hæc quæstio ex peculiaribus regionum legibus, aut usu definienda est.

ANIMADVERSIO XI.

Imo sine hoc donare eum posse non tantum de castrensibus, sed etiam de adventitiis, probabile censet Diana &c.

Huic probabilitati adversari videtur Bonif. VIII. qui cap. *Licet pater* de sepult. in 6. lib. 3. t. 12. inquit: *Quamvis autem filiusfamilias absque patris assensu sibi possit libere eligere sepulturam, pro anima tamen sua præter ipsius assensum (nisi peculium castrense, aut quasi castrense habeat) aliquid judicare non potest.*

Quod si concedamus probabile esse, filiumfamilias seu mortis causa, seu inter vivos de suis bonis adventitiis donare posse, id intelligendum est de iis, quorum usufructus ad patrem non spectat, ut habet Laym. lib. 3. de just. t. 4. cap. 12. n. 7. Sed hac quoque in re locorum consuetudines, aut leges attendendæ sunt.

ANIMADVERSIO XII.

Usurarius . . . potest tamen ad causas pias.

Illud *potest tamen* &c. intellige, dum tamen id fiat sine damno eorum, quibus usuræ restituendæ sunt. Nam ipso naturæ jure nemo testari potest de re aliena, seu aliis debita, ut piæ causæ faveat.

ANIMADVERSIO XIII.

Verum si is, cui res &c. negligenter custodiat, negligentia autem non sit theologica culpa mortalis, probabile est &c. alii tamen aliter sentiunt &c.

Quoad hoc consule dicta c. 2. d. 1. cas. 3. Dubium non est, quin justæ Principum leges conscientiam obligent: ergo si justæ Principum leges restituere eum cogunt, qui in aliena re custodienda juridicam culpam admisit, etiam quoad conscientiam restituere is cogitur.

Fateor tamen, has leges præsumptione niti, hoc est culpam quoad Deum, & jus naturæ præsumere; ideoque si, qui juridicam culpam admisit, eam inculpabiliter admiserit, & reipsa innocens sit, restitutionis pœnam luere quoad conscientiam non cogitur; & ne in foro quidem externo, si suam innocentiam probet, cogi potest.

Hinc can. citati ad cas. 3. culpam semper supponunt in eo, qui damnum reparare debet. Juri enim naturæ repugnat, ut damnum sentiat, qui nullius culpæ reus est.

ANIMADVERSIO XIV.

Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum &c. non tenetur &c.

In hac specie totum quidem restituendum non est, sed aut dimidium, si animus æqualiter anceps sit, aut pro ratione dubii. Hoc naturalis æquitas, & justitiæ æqualitas postulat, ut ex alibi quoque dictis constat.

At inquit Busemb. *In dubio non præsumitur delictum*. Resp. Ita sane; at ne innocentia quidem præsumi potest, aut debet; ideoque nec depositario, nec deponenti favendum est; sed uterque æquale periculum damni, & lucri subire debet.

Cum de vindicativa justitia agitur, in dubio nec delictum præsumitur, & reo favendum est; quia nihil utilitatis in personam læsam ex pœna dubio reo inflicta redundat, nihilque incommodi ex pœnæ remissione. Secus res se habet in justitia commutativa, in qua utilitas ea damni reparatione in læsum, & incommodum ex reparationis omissione redundat.

ANIMADVERSIO XV.

Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantum speret &c. licet illud ut finem principalem intendat.

Hic primum describenda propos. 42. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum.* Usura hic damnata in eo sita est, ut aliquid exigatur tamquam debitum. Quod enim ex benevolentia, & gratitudine dandum est, sponte dari debet,

bet, nec axigi poteſt quaſi debitum, ſeu quaſi jus in illud ſit.

Quod ſi mutuatarius aliquid ſponte det in grati animi ſignum, illud accipi ſine uſura poteſt, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 78. ar. a his verbis. *Si vero accipiat* (mutuator) *aliquid hujuſmodi non quaſi exigens, nec quaſi ex aliqua obligatione tacitu, vel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, non peccat; quia etiam antequam pecuniam mutuaſſet, licite poterat aliquod donum gratis accipere; nec pejoris conditionis efficitur per hoc quod mutuavit*. Si autem non peccat, qui a mutuatariu donum gratuitum accipit, ne peccat quidem, qui illud expectat, ſeu ſperat, ſeu etiam petit gratis dandum; & hoc idem tradit D. Thom. ar. cit. ad 3. inquiens: *Si vero munus ab obſequia, vel a lingua* (idem dicas de munere a manu) *non quaſi ex obligatione rei exhibetur, ſed de benevolentiu, quæ ſub æſtimationem pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, & exigere, & expectare*. Illud *exigere*, ut ax contextu liquet, idem ſonat, ac perere aliquid non jure debitum, ſed gratuito, & ſpoure dandum.

Contra vero ſi ſperetur aliquid ſupra ſortem ex vi mutui, ſeu ex obligatione rei debitum, eſt uſura mentalis; &, ſi accipiatur, reſtituendum eſt. Nec enim retineri poteſt, niſi ex ſpontanaa dantis liberalitate, gratique animi ſenſu proficiſcatur.

At quid, ſi aliquid ſperetur non ex vi quidem mutui, ſed ut donum gratuitum veluti finis principalis mutui, ita ut mutuator mutuum daturus non eſſet, niſi illud donum ſperaret?

Reſp. Hæc intentio prava eſt, avarique hominis propria, qui opus miſericordiæ, aut liberalitatis in ſumo commodum detorquet. Hinc S. Raymundus a Genet. Theol. t. 1. p. 239. qu. 2. citatus ait: *Ideo hanc naturalem obligationem* (mutuatarii) *non poteſt creditor deducere in pactum, vel ſaltem ſperare effectum ipſius obligationis naturalis; quia creditor nullo modo debet pactum apponere, nec principaliter* (nota) *ſpem, vel intentionem in tali retributione habere, ſed propter Deum, & ex caritate principaliter debet mutuare proximo indigenti; & tunc forte ſi ſecundario ſperet, quod ille debitor ſibi remutuet, vel aliquid ſimile, ſi opus fuerit, forte non eſt reprobandum*.

Utrum autem intentio doni gratuiti veluti finis principalis mutui ſit uſura obligans ad reſtitutionem, dubitari poteſt.

Buſemb. negat, & cum eo communiter ſentiunt recentes, ut habet Concina Theol. t. 7. p. 461. num. 10. „ Verum cum homines, inquit ipſe, nimio ardore in „ lucrum abripiantur, dum lucrum iſtud eſt cauſa principalis, & movens ad matuum, præſcindere illi non „ ſolent ſpem lucrandi ex mutuo a ſpe lucrandi ex li„ beralitate debitoris: “ ideoque quoad praxim prædictam intentionem, ſeu ſpem uſuræ mentalis damnat.

Hinc Urb. VIII. cap. *Conſuluit* de uſur. t. 19. lib. 5. Decr. ait: *Conſuluit nos tua devotio, an ille in judicio animarum quaſi uſurarius debeat judicari, qui non alias mutuo traditurus, eo propoſito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventione ceſſante, plus tamen forte recipiat. Et utrum &c. Verum, quia, quid in his caſibus tenendum ſit, ex Evangelio Lucæ manifeſte cognoſcitur, in quo dicitur*: Date mutuum, nihil inde ſperantes. *Hujuſmodi homines pro intentione lucri, quam habent,* (*cum omnis uſura, & ſuperabundantia prohibeatur in lege*) *judicandi ſunt male agere, & ad ea, quæ taliter ſunt accepta, reſtituenda in animarum judicio efficaciter inducendi*.

Intelligendus eſt, inquis, præſens Canon de intentione lucri ex vi mutui, non ex mutuatarii liberalitate percipiendi.

Reſp. Cum ſummus Pontifex ſine diſtinctione loquatur, ea nos uti non debemus, ſed faciendum quod docet, & præcipit. Nam vel illa diſtinctio ſpectato hominum more locum non habet; vel qui dat aliquid ſupra ſortem, non ſponte dat, ſed timore, ne mutuatorem nihil dando offendat; vel dat, quia ex vi accepti mutui tribuendum eſſe putat; vel illa reſtitutio a Confeſſario imponenda eſt in pœnitentiam, peccatique pœnam, ut per quæ quit peccat, per ea puniatur, neve quod turpiter acceptum eſt, turpiter retineatur, & ut pœnitentes reſtituere coacti, ab hujuſmodi culpis coerceantur. Tandem illa reſtitutio neceſſaria eſt, ut detegatur, utrum dant ex mera liberalitate, & ſponte dederit, an timore, vel errore ductus.

Si enim ſuam mentem aperiat, & reſtitutionem recipere nolit, mutuator donum gratuitum retinera poterit, ita tamen ut novetit, mutuum animo liberali, & miſericordi eſſe tribuendum.

ANIMADVERSIO XVI.

Non eſt uſura dare mutuum, alterius amicitiæ captandæ cauſa &c.

Ita ſane. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 78. ar. 2. ait: *Recompenſationem vero eorum, quæ pecunia non menſurantur, licet pro mutuo exigere, puta benevolentiam, & amorem ejus, qui mutuavit, vel aliquid hujuſmodi*.

Atque ulterius inde ſperare officium.

Hoc vero ſuſpectum eſt, & involutum, atqua explicatione indiget.

Si enim amicitiam, quam ex mutuo captas, ad officium obtinendum, veluti ad finem referas, intentio principalis mutui eſt officium; quæ intentio ex mox dictis turpis eſt, & mala, ae uſuræ ſuſpicione infecta. Si autem officium quidem ſperes, ad mutuum autem moveat te amicitia, veluti finis principalis, illud daturam, atiamſi officium non ſperares, ax D. Raym., & D. Thom. mox citatis excuſaris.

Verum quia officia, quæ propter mutua, aut munera conferuntur, vel conferenda curantur, vix recte, & ſine diſtributivæ juſtitiæ læſione conferuntur, mutuum dandum eſt abſque omnis intentione utilitatis, ut mutuator ab omni avaritiæ, ambitionis, & injuſtitiæ ſuſpicione liber ſit.

ANIMADVERSIO XVII.

Etſi Salas eum excuſet, qui mutuat aliquid cum pacto, ut ſtatim &c.

Hæc Salæ opinatiu a Buſembau relata, nec improbata, proſcripta intelligitur in damnat. propoſ. 42. ſupra deſcripta ad caſ. 2. Si enim proſcriptum eſt, exigere aliquid ultra ſortem, tamquam ex gratitudine debitum, proſcriptum quoque aſt, paciſci cum mutuatario, ut ſtatim præſtet aliquod beneficium ex gratitudine. Quod enim tamquam debitum exigera non licet, ne in pectum quidem deducere licet. Imo vero opiniu Salæ, damnata propoſ. 42. deterius eſt. Quia ex opinione damnata exigitur quidem aliquid ultra ſortem, tamquam ex gratitudine debitum, at pactum non adjicitur; at juxta Salam pactum quoque addici poteſt, ut exigatur etiam ex vi pacti; quod uſuræ pravitatem auget.

ANIMADVERSIO XVIII.

Nec eſt uſura exigere aliquid ratione periculi recuperationis.

„ Hunc titulum eſſe juſtum, docent fere omnes con„ tra paucos apud Dian. Et id verum eſſa, quando eſ„ ſet periculum tantum probabile amittendæ ſortis, te„ net Sylv., Serra, Moya, aliique cum Caſtrop. “ Hactenus La-Croix p. 362. n. 851. cujus ratiu eſt, „ quia „ hic & nunc non obligor mutuare, uti ſuppono; nam „ *dare mutuum non ſemper tenetur homo*, inquit S. Th. „ 2. 2. q. 78. ar. 1. ad 3. ergo nec obligor ſubire illud „ periculum. “ Ex vi hujus argumentationis ſeriu conſideratæ illud vere, & logice conficitur: ergo nec obligor ſubire illud periculum, quamdiu mutuum dare ex præceptu non teneor; hoc inquam conficitur, & nihil aliud.

„ Illud autem, ſubdit La-Croix, ſubire eſt pretio „ æſtimabile, uti certum eſt, & manifeſte oſtendit ex „ jure, & Auctoribus Covar. l. 3. &c. ergo ſi ſubeam „ in favorem mutuatatii, poſſum ideo accipere ali„ quid. “ Hic vero P. Zacharia Lectorem mittit ad ſuum P. Zech locis ab eo citatis.

Sed prætermiſſo P. Zech, quem legere non vacat, argumentationem La-Croixii ad trutinam revoco.

Concluſio anterioris argumentationis, quæ in hac poſteriore principii loco eſt, hæc eſt, ut animadvertimus, legitima, & logica.

Non obligor ſubire periculum mutui, quamdiu mutuum ex præceptu dare non teneor: at hoc periculum, ait La-Croix, eſt pretiu æſtimabila: quid ergo? Ergo quamdiu mutuum ex præceptu dare non teneor, non teneor ſubire, ſeu obnoxius fieri alicui rei pretio æſtimabili. Hic non ludimus, ſed ſerio de re graviſſima diſputamus. Logicos omnes, qui ſophiſtici non ſint, appello; nulla alia concluſio legitima ex prædicta argumentatione eruitur, quam a me recitata, & expreſſa.

La-Croix ergo ex ſuo arbitriu, & ſophiſtarum more illam concluſionem elicit: *ergo ſi ſubeam* (periculum mutui) *in favorem mutuatatii, poſſum ideo accipere aliquid*.

Miſſa ergo ſophiſtica La-Croixii argumentatione, cum Genetto Th. t. 1. p. 245. q. 2. Nat. Alexandro Th. t. 2. p. 301. reg. 3. Concina Th. t. 7. p. 375. c. 11. axi-

ſti-

ſtimo, uſuram eſſe, aliquid ſupra ſortem exigere in mutuo ratione periculi recuperandæ ejuſdem ſortis.

De iis enim, quæ inſeperabili nexu conjuncta ſunt, idem judicium quoad mores ferendum eſt; ita ut, ſicut in ſimonia accidit, qui unum vendit, ne alterum quidem invenditum derelinquat; hoc eſt, ſi vendis id, quod eſt inſeparabile a mutuo, ipſum mutuum vendis: ac periculum recuperandæ ſortis in mutuo, quod appellatur periculum facti, humano more eſt inſeparabile a mutuo; quod oſtendit tum ordinaria hominum infidelitas, & injuſtitia, tum humanæ voluntatis mutabilitas, tum demum infiniti caſus, quibus humanæ res obnoxiæ ſunt, propter quos mutuatarius ſolvendo non ſit, aut ſaltem non ſine magno incommodo ſolvere poſſit, ideoque ſolvere nolit. Ergo qui periculum recuperandæ ſortis vendit mutuatario, ſeu, quod idem eſt, aliquid ab eo propter tale periculum exigit, ipſam mutuationem vendit; quæ eſt evidentiſſima uſura.

La-Croix n. 852. propoſitæ argumentationis minorem negat a nobis jam oſtenſam, & evictam; quam teſte La-Croixio n. 854. Sylv., Serra, aliique apud Mend. veram eſſe, fatentur, & affirmant, ideoque ratione periculi ſemper poſſe aliquid exigi docent. „ Sed ſubdit „ La Croix, tenendum eſt oppoſitum: ſi enim mutuatarius ſit potens ſolvere, ſimulque homo induſtrius, „ & verax, ideoque præſumatur ſoluturus, nullum ibi „ eſt morale periculum. Quamvis autem ſit periculum „ commune, v. g. quia mutuatarius poſſet depauperari, „ poſſet poſtea non velle ſolvere, tamen tale periculum „ non eſt ſufficiens, uti recte Pallav. de juſtit. n. 128. „ tale enim periculum compenſatur cum periculo, cui „ ſors ſubeſſet apud mutuantem: poſſet enim perdi, vel „ eripi. “

Hac animadverſione poſita hæc ratio in gratiam La-Croixii confici poteſt. Periculum mutuo extrinſecum, ſeu ab eo ſeparabile, & pretio æſtimabile juſtum titulum mutuatori ſuppeditat exigendi aliquid ſupra ſortem: atqui probabile periculum ſortis ex mox dictis eſt mutuo extrinſecum, ſeu ab eo ſeparabile, & pretio æſtimabile: ergo &c.

Reſp. Illud ergo hic tamquam certum ponendum eſt, aliquid ſupra ſortem in mutuo exigi non poſſe propter quodcumque periculum; alioquin numquam deeſſet juſtus titulus lucrandi ex mutuo; quia numquam deeſt aliquod periculum amittendæ ſortis. At Bened. XIV. in epiſtola encyclica ad Epiſcopos Italiæ (habetur apud Concinam t. 1. app. p. 164.) ait: *Sed illud diligenter animadvertendum eſt, falſe ſibi quemquam, & nonniſi temere perſuaſurum reperiri ſemper, ac praſto ubique eſſe vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel ſecluſo etiam mutuo, contractus alios juſtos, quorum vel titulorum, vel contractuum præſidio, quotieſcumque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties ſemper liceat auctarium moderatum ultra ſortem integram, ſalvamque recipere. Ita ſi quis ſenſerit, non modo divinis documentis, & catholicæ Eccleſiæ de uſura judicio, ſed ipſi etiam humano communi ſenſui, ac naturali rationi procuIdubio adverſabitur.*

Quare illud ſolum dubitari poteſt, utrum propter non qualecumque commune, & remotum, ſed ſolum propter probabile, ſeu proximum periculum ſortis recipere aliquid auctarium liceat in mutuo. Verum ſi ita eſt, quæſtio quoad praxim vix locum habet; quia nemo ordinarie loquendo mutuum dat, ubi periculum probabile imminet amittendæ ſortis, puta decoctoribus, dubiæ fidei hominibus, aut qui ſolvendo non ſint; ſed mutuum dari ſolet, ubi probabile periculum ſortis amittendæ non eſt, & nihilominus titulo periculi, auctarium exigitur; quæ eſt evidens uſura, a Scriptura, & Patribus, & a Bened. XIV. damnata. Sed facta hypotheſi, quæ rara eſt, quod vel propter importunas preces, vel propter petentis indigentiam, vel propter nimiam, & imprudentem mutuatoris facilitatem mutuum detur cum noto probabili ſortis periculo, quæro, cur propter tale periculum, auctarium exigi poſſit, cum tamen propter commune periculum non poſſit? Nam ſicuti proximum periculum eſt pretio æſtimabile, ita quoque remotum; in eoque ſolum quoad hoc differunt, quod illud pluris, hoc minoris æſtimandum ſit. At, inquit La-Croix „ tale periculum (remotum, ſeu commune) compenſatur „ cum periculo, cui ſors ſubeſſet apud mutuantem; „ poſſet enim perdi, vel eripi. “

Reſp. At apud mutuatarium non ſolum ſors poteſt perdi, vel eripi; ſed poteſt in luſus, luxum, libidines inſumi; poteſt donari, aliis infidis, aut ſolvere non valentibus mutuo dari, negotiationi periculis plenæ exponi &c. Quare falſum eſt, & communi ſenſui adverſum, periculum commune ſortis in mutuatario compenſari cum periculo, cui ſors apud mutuatorem ſubeſſet. Ergo ſi auctarium propter periculum commune ſortis exigi non poteſt, ne exigi quidem poteſt propter periculum probabile. Præterquamquod ſæpe accidit, ut ignoratur, utrum periculum ſortis ſit probabile, an commune. Mutuatarii animum quis ſcire poteſt? Ejus facultatem, ſeu bona vix nota eſſe poſſunt; quia ejus debita ſciri non poſſunt. Qui res ſuas bene gerunt, mutuis non indigent, nec ea poſtulare ſolent. Quare ipſa mutui petitio, ſi rem recte penſemus, periculi admonet mutuatorem, qui tamen, quale ſit hoc periculum, ignorat. Hæc eſt ordinaria mutuatorum conditio. Juxta La-Croixium ſi periculum eſt probabile, auctarium exigi poteſt; ſi periculum eſt commune, exigi non poteſt: ergo cum ignoratur, uti ordinarie accidit, utrum periculum ſit probabile, an tantum commune, manifeſto uſuræ periculo ſe ſe objicit, qui auctarium ex mutuo poſtulat. Hoc demum recidit verſatilis probabilitas, ut Chriſtianos in peccandi pericula conjiciat.

Longe ergo ſanior, & verior eſt doctrina, quæ aſſerit, propter periculum recuperandæ ſortis, quodcumque, aut qualecumque illud ſit, nunquam licere auctarium exigere. Licet enim periculum probabile, ſeu proximum, non ſit intimum, ſeu inſeparabile ab omni mutuo, eſt tamen inſeparabile a mutuo hoc determinato, quod hic & nunc datur; & hoc ſatis eſt, ut propter ipſum, auctarium exigi nequeat; ſicuti ſatis eſt ut nihil exigi poſſit propter temporale commodum rei ſpiritualis, quia hic & nunc eſt inſeparabiliter annexum rei ſpirituali.

Qui enim vendit id, quod mutuo inſeparabiliter hic & nunc annexum eſt, hic & nunc ipſum mutuum vendit; quæ eſt certa, & indubitata uſura.

Adde, quod, cum mutuatarius ſortem reſtituit, ab omni periculo liberat: ergo ſi ultra ſortem aliquid exigatur, pro nihilo exigitur; quia periculum nullum hic & nunc eſt. Accipitur, inquis, pro periculo, quod fuit. At ſi licet pro periculo, quod jam fuit, & nunc nullum eſt, aliquid accipere, pro ipſa ſorte jam reſtituta aliquid exigere licebit; quia etiam ipſa ſors ante reſtitutionem aliquid fuit. Quare ſicuti poſt reſtitutionem nihil pro ipſa ſorte exigi poteſt, ita ne pro periculo quidem exigi quidquam poteſt; quia reſtitutio non minus periculum, quam ſortem in nihilum redigit.

At rationes, inquis, a te allatæ non obſtant, quominus alter a mutuatore aliquid accipiat pro periculo ſortis ſine uſuræ labe, aut periculo: ergo etiam ipſe mutuator illud accipere poteſt.

Reſp. neg. conſ. & paritatem. Nam alius a mutuatore, aliquid ab eodem mutuatore accipiens pro periculo ſortis mutuatæ, in ſe ſuſcipit tale periculum, itaut ſi ſors pereat, ſuo ipſius damno pereat; hoc appellatur periculum juris, quod juſtum titulum præbet accipiendi aliquid: at mutuator eſt tantum obnoxius periculo facti, ita ut quidquid accidit, mutuatarius eidem ſemper debitor maneat. Hinc fit, ut ſi mutuatarius pretium ſolvat pro periculo ſortis, pro nihilo illud ſolvat; quia periculi pretium, & onus eidem mutuatario inhæret, & impoſitum eſt, nec in mutuatorem transfertur. Pretium, & onus periculi mutuatario ſemper inhæret, inquis, etiamſi jus mutuatoris contra ipſum in alium transferatur. Reſp. Hinc autem fit, ut nec mutuator, nec quicumque alius, ab eo quidquam pro tali periculo exigere queat. At nonne, ais, periculum ſortis, cui mutuator expoſitus eſt, illud idem eſt, quod alius a mutuatore in ſe ſuſcipit, & pro quo pretium jure accipit? In mutuatore eſt periculum facti, in alio eſt periculum juris; at periculum eſt idem, nec poteſt eſſe pretio æſtimabile in alio a mutuatore, ſi pretio æſtimabile non ſit in ipſo mutuatore. Reſp. periculum eſt idem, & in utroque pretio æſtimabile; at hoc pretium a mutuatario exigi non poteſt propter rationes allatas, licet exigi poſſit a mutuatore, ſi quis in ſe tale periculum ſubeat; quia tale periculum in alio a mutuatore cum mutuo connexionem non habet.

Et ſane ſi propter probabile ſortis periculum aliquid exigere liceat, a pauperibus mutuatariis illud exigere liceret; quia periculum ſortis in iis probabile eſſe ſolet: at Exod. 22. dicitur: *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor, nec uſuris opprimes.* Neque dicas id repugnare ſolum caritati; nam illud *uſuris* aperte indicat acceſſorium a pauperibus mutuatariis exactum, juſtitiæ quoque adverſari.

Sed hac de re conſulendus eſt P. Concina, qui doctrinam paucis a me explicatam fuſe evolvit, eamque Evangelii, Patrum, plurimorum Theologorum auctoritate, communique Canonici Juris peritorum conſenſu, ac rationibus validis confirmet, & adverſariorum cavillos diſſolvit. Hunc ſolidiſſimum Theologum cum ejus adverſarii confutare nequeant, ejus doctrinam intactam relinquunt, ac perſonam minutis calumniis impetunt.

P. Concina Theol. t. 7. p. 276. §. 1. n. 1. inquit: „ Ratione periculi facti non pauci juniores probabiliſtæ de- „ fendunt, abſque uſuræ labe exigi in mutuo lucrum „ poſ-

„ posse. Imo eo laxitatis prolapsi nonnulli sunt, ut illos „ asserere non puduerit in omni mutuo hoc periculum „ reperiri. Hoc fatetur vel ipse P. Claudius La-Croix „ lib. 3. p. 2. de usf. n. 854. *Sylvius, Serra, aliique apud* „ *Mendo in statera disp. 6. n. 58. docuerunt, semper esse* „ *periculum sortis, quando datur mutuum: ideoque ratione* „ *periculi semper posse aliquid exigi.* “

Ita sane habet La-Croix. Quid ergo hic reprehendendum? At adversarii, ut P. Concinam carpant, nodum in scirpo inepte quærunt.

P. Zach. ad citata La-Croixii verba hæc refert. „ Quid „ contendit P. Concina, inquit Nocetius cap. 58. verit. „ vind. præfigendo illi sententiæ nomen Patris La-Croix? „ Vel contendit, Patrem La-Croix solum referre illam „ opinionem &c. “ Resp. Hoc unum, & nihil amplius P. Concina contendit. At subdit: „ Si contendit, P. La- „ Croix solum referre; quis unquam recensendo proposi- „ tiones damnabiles, & earum catalogum pertexendo, “ (hic non opinionum catalogus texitur, sed una tantum sententia refertur) „ præfigit nomen ejus Auctoris, „ qui sit merus earum relator? “ Resp. Quilibet præfigere potest, si hoc nomen præfigat ut relatoris, sicuti fecit P. Concina, non ut Auctoris, seu defensoris sententiæ relatæ. „ Certissime lectores statim sibi persuadent, „ scriptorem præfixum eas defendere; vel, ut mitissime „ loquar, non rejicere, ut proprio experimento qui le- „ gunt recitata verba P. Concinæ, testari possunt. “ Resp. Hoc sibi persuadent qui mutila P. Concinæ verba legerint, non qui integra, uti a me relata sunt; quæ integra verba Sole clarius declarant, referri a P. Concina P. La-Croixium veluti relatorem tantum sententiæ Sylvii, & Serræ Ordinis Dominicani, quos P. Concina vehementer reprehendit, ut omnes intelligant, ipsum non pro domo sua, & contra alienam, sed pro veritate, & contra falsitatem pugnare. Ergo frustra Nocetius, ut Concinam in calumniæ suspicionem adducat, hæc addit. „ Si vero contendit, P. La-Croix eam opinionem defen- „ dere, aut saltem non impugnare, ut relinquit lecto- „ ribus persuasum, egregie est calumniatus. “ An in his ineptiis refellendis tempus terendum est? P. Concinæ scripta typis evulgata, quæ ego maxima ex parte non solum legi, sed attente consideravi, luce clarius ostendunt, ipsum esse non solum solidum, & eruditissimum Theologum, sed Religiosum valde probum, veritatis eximium amatorem, a calumniis alienum, non secus ac cælum a terra remotum est; sed quia versatilem probabilitatem execratus est, in eamque, ut debuit, vehementer, ac solidissime in omnibus suis voluminibus invectus, omnes versatiles opinatores contra se concitavit; a quibus, infinitis dicteriis, & calumniis impetitus eo gloriosior apud æquos rerum æstimatores emicat, quo majorem pro veritate invidiam subire non dubitavit.

Difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte.

Busemb. eodem loco habet periculum sortis, difficultates, expensas, quæ erunt, vel metuuntur in ea recuperanda.

At sicuti expensæ in sorte recuperanda, ab ipsa secernuntur, sortisque augmentum sunt, ita earum periculum e sortis periculo distinguitur. Nam difficultates ab expensis, & damnis separatæ, puta quia debitor non restituit, nisi sæpius monitus, nisi perterrefactus, nisi ad tribunalia citatus, apud æquos rerum æstimatores pretio non æstimantur.

Ipsæ expensæ non ex arbitrio, sed ex necessitate factæ pro sorte recuperanda, sicuti apud Judices fori externi, ita quoad conscientiam, etiamsi nullum pactum præcesserit, jure rependendæ sunt, & jure exigi possunt.

Hac de re nulla quæstio esse potest; sed quæritur, utrum pro expensarum, quæ metuuntur periculo, aliquid supra sortem exigi queat, si hac de re prævium pactum inter mutuatorem, & mutuatarium initum fuerit. Affirmat Busemb., La-Croix n. 856. p. 362. & alii communiter, ut monet Concina Th. t. 7. p. 308. n. 2. Eorum ratio est, quia damnum emergens e mutuo, juxta omnes compensandum est: at expensæ probabiliter faciendæ in sorte recuperanda, reputantur damnum emergens: ergo sunt compensandæ.

Resp. cum P. Concina p. 409. num. 8. expensas esse compensandas, postquam factæ jam sunt, non priusquam fiant, propter incertum earum eventum, qui forte non continget. Si enim non contingat, compensatio locum non habet.

At, inquies, ipsum periculum probabile expensarum, est pretio æstimabile: ergo pro ipso periculo ex prævio pacto compensatio exigi potest: compensatio, inquam, non æqualis expensis, quæ metuuntur, sed ex æquo judicio pro ratione periculi. Titius e. g. multis negotiis implicitus, homo fidei incertæ, ac duræ cervicis adeo importunis precibus, ac tam multis rationibus te urget, ut mutuum, de quo rogaris, ei dare tandem constituas; sed quia prudenter periculum prævides expensarum in sorte recuperanda, et mutuum das adjecto pacto, ut aliquid supra sortem, puta dimidium expensarum, quæ probabiliter metuuntur, tribuat. Descriptum pactum, de quo propter recentium auctoritatem mihi dubitas, mihi suspectum est. Quæro enim abs te, cur tale pactum adjicias? An ut lucrum ex mutuo captes? At hæc est evidens usura. Minime vero, inquis; sed pactum addo, ut me indemnem servem.

Si te indemnem servare vis, pactum facito, ut, si expensas pro recuperanda sorte fieri contigerit, eas mutuatarius reparare debeat.

Hoc pactum & honestius est, & tuo nomini, ac famæ consulit, & mutuatarium valde urget, ne moras nectat in sorte restituenda, ac demum te indemnem servat. Quod si illud recusas, in suspicionem avaritiæ, & usuræ adduceris, atque indicas, te non tuam indemnitatem, sed lucrum ex mutuo quærere, dum pro expensarum periculo pacisceris. Hoc quidem periculum est aliud a periculo sortis, est pretio æstimabile, ideoque ex natura sua videtur in pactum deduci posse; sed quia in circumstantiis, in quibus versamur, jure timetur, ne usuræ pallium sit, idcirco suspectum nobis est, & mutuatores ab eo deterremus, ac deterrendos putamus.

ANIMADVERSIO XIX.

Nec est usura, si timens &c. paciscaris, ut, si tunc non solvat, aliquid det . . . loco pœnæ: quæ pœna &c. dummodo &c. unde &c.

Hæc sententia, ut fatetur P. Concina Theol. t. 7. p. 412. n. 4. communis habetur. Eamdem sequitur Wig. in Trib. p. 383. q. 13. & Genettus Theol. t. 1. p. 243. q. 1. *Tertius usus* &c. Ratio est, quia voluntariæ fidei fractio culpabilis est, & justitiæ contraria, ideoque pœna digna: ergo non repugnat justitiæ pactum, ut pœnam solvat, qui fidem fregit, dum pœna sit moderata, non excedens.

P. Concina n. 5. contra ita ratiocinatur. „ Ideo pa- „ ctum pœnæ conventionalis de accessione supra sortem „ in mutuo licitum dici potest, quia mutuator hoc pa- „ cto servat se indemnem: sed pactum istud ineptum „ est ad servandum indemnem mutuatorem: ergo fene- „ bre est. “

Resp. Hæc ratio videtur esse petitio principii. Quæstio enim præsens est, utrum absque titulo lucri cessantis, aut damni emergentis pactum adjicere liceat, ut mutuatarius, qui in culpabili mora solvendi sit, debeat aliquid supra sortem in pœnam tribuere. Itaque major, quam Concina non probat, ex ratione a nobis allata negatur. Interest quippe Reipublicæ ut justa pacta serventur, & culpabilis fidei fractio a pœna immunis non sit.

Quod attinet ad conditiones pœnæ conventionalis, quas P. Concina (p. 415. §. 4.) loco cit. impugnat, hæc breviter animadverto.

Intentio mutuatoris pœnam imponentis esse debet, ut mutuum condicto tempore solvatur; quod si ex culpa mutuatarii non fiat, ut accessionem moderatam accipiat, non quod mutuum dederit, sed quod fides contra jus fracta fuerit. Prima voluntas absoluta est, altera hypothetica, seu conditionalis.

Nonnulli teste Concina secundam conditionem addunt, ut pœna semel tantum solvatur, non iterum, aut sæpius puta in singulos menses, aut annos.

Quoad hoc dicendum, pœnam moderatam esse oportere; & quia pœna repetita, moderationis limites facile excedit, idcirco dicta conditio fuit a nonnullis adjecta.

Tertia conditio est, ne fama mutuatoris lædatur; quæ conditio omni contractui, imo omni actioni communis est, ut scilicet scandalum pusillorum evitetur, neve ipsis ansa male agendi, aut temere judicandi detur.

Quarta conditio est, ut mutuator, antequam pœnam imponat, credat, debitorem posse, & velle suo tempore solvere.

Hic animadverto, mutuatorem in ea quidem sententia esse debere, ut debitor intra præfinitum tempus solvere possit; alioquin pœnam sine culpa imponere, hoc est lucrum ex mutuo captare vellet; quæ est evidens usura.

Quod si creditori illud humano more certum sit, mutuatarium velle solvere sine mora, quia est integræ fidei, pactum pœnæ conventionalis supervacaneum esset, & feneratitium. In hac enim specie solutionis dilatio non aliunde proficisci posse putatur, quam ex fortuito casu, impotentia debitoris; quæ dilatio pœna digna non est; ideoque in hac specie sub pœnæ conventionalis pallio lucrum ex mutuo quæritur.

Pœna igitur conventionalis imponi non potest, nisi cum mutuatarius præstituto tempore solvere posse creditur,

tur, at dubitatur, utrum fidem sit servaturus, ut, si ex culpa non solvat, fractæ fidei pœnam luat.

Quod si definito tempore totum quidem debitum non solvat, at ex parte solvat, merito præsumitur totum non solvi ex impotentia; ideoque pœna conventionalis repeti non poterit, nisi aliunde infidelitas constet; quæ si comperta sit, nihilominus pœna pro factæ solutionis ratione minuenda erit.

Hæc animadvertere non inutile duxi, ne, si quis pœnam conventionalem a moroso, & culpabili debitore exegisset, restitutionis onus absque ullo examine ei imponatur, quod jure imponi non possit.

Ceterum fateor, fideles a pœnæ conventionalis pacto esse dissuadendos, aut etiam absterrendos; quia mali speciem habet, & dubitationem ingerit, illud adjici ad palliandam usuram, seu lucrum, quod ex mutuo captetur.

Præterea hoc pactum iniri non potest, nisi adjecta conditione, si debitor ex culpa sua ultra præfixum terminum sit procrastinator; quæ culpa ut plurimum incerta cum sit, dubium quoque relinquit, utrum pœna exigi jure possit. Itaque ut ex his dubiis, & angustiis conscientia soluta sit, a pœnæ conventionalis pacto abstinere tutius, & melius est.

Id campsoribus vetuit S. Pius V. Bulla 118. quam refert Genettus in fine t. 2. his verbis: *Porro ad tollendas quoque in cambiis, quantum cum Deo possumus, occasiones peccandi, fraudesque feneratorum, statuimus, ne deinceps quisquam audeat sive a principio, sive alias certum & determinatum interesse in casu non solutionis pacisci.*

Animadversio XX.

Quod addo, quia si sponte onus illud suscipiat, eo quod facile &c. non erit usura.

Hæc additio ita temperanda est, ut mutuatarius pecuniam reddere debeat, si eam a mutuatoris debitore reipsa consequatur, non item, si eam spe sua deceptus consequi non potuerit. Nec enim restitutio ex fallaci mutuatarii spe, sed ex ipsa pecunia re accepta debetur.

Animadversio XXI.

Usura etiam est, obligare mutuatarium ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget.

Adde, aut quas a mutuatore emere non vult, quia ab aliis aut minoris se empturum novit, vel sperat, aut melioris conditionis.

Uno verbo nunquam mutuatario onus imponendum est, ut merces loco pecuniæ accipiat; quia, cum tale onus pretio æstimabile sit, aliquid supra sortem ex mutuo exigeretur; quæ est manifesta usura. Id docet S. Antoninus apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 308. reg. 21. inquiens: *Si quis mutuat alteri ea intentione, vel pacto, ut vadat ad molendinum suum, vel furnum, vel apothecam suam ad emendum, vel ut intret scholas sub eo, & hujusmodi, aliás non mutuaturus, usuram committit, etiamsi non majori pretio sibi vendit propter hoc, seu plus ab eo, quam ab aliis petit. Ratio est, quia commoditatem, seu utilitatem inde recepit, quæ pretio æstimari potest*: XIII. q. 3. cap. *Si feneraveris*, & ext. eodem tit. cap. *Consuluit*: *& tenetur*, inquit sanctus vir, *restituere*. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 4. ait: *Quod pecunia non potest vendi pro pecunia ampliori, quam sit quantitas pecuniæ mutuatæ, quæ restituenda est. Nec ibi aliquid est exigendum, aut expectandum, nisi benevolentiæ affectus, qui sub æstimationem pecuniæ non cadit, ex quo potest procedere spontanea mutuatio*. Ex D. Thoma nihil exigendum aut expectandum ex mutuo, nisi benevolentia: ergo exigi non potest a mutuatario, ut merces loco pecuniæ accipiat, vel aliquid aliud.

Animadversio XXII.

Interim tamen quidam de his rebus (vino, tritico &c.) *eodem modo loquuntur, quo de moneta.*

Si hæ res ex pacto dentur juxta earum valorem, ut pretium, non res condicto tempore restituatur, est venditio credita pecunia; in qua nihil mali est, dum rei venditæ pretium justum sit.

At si hujusmodi res, ut vinum, triticum &c. mutuo dentur, pretium pro rebus exigi non potest, sed solum res ipsæ; & contra mutuatarius res ipsas in eadem quantitate, & qualitate restituere tenetur, nec pro suo arbitrio pretium substituere potest.

Animadversio XXIII.

Præterea in praxi ex præsumpta voluntate mutuatariorum fere excusantur minus principales famuli (a restitutione.)

Famuli principales feneratitiæ arti propinquios deservientes illi sunt, qui usuras colligunt, aut mutuatarios ad eas solvendas urgent; minus principales usuris remotius cooperantes sunt, qui nomina scribunt, pecunias numerant, illas custodiunt. Primi ex communi ipsorum recentium sententia contra justitiam peccant, & restitutioni obnoxii sunt, ut monet P. Concina Theol. t. 7. p. 535. 36. n. 10. idque colligitur etiam ex Busembao.

Posteriores a restitutionis obligatione liberant, ut Busemb. imo etiam a peccato, sicuti a peccato excusant meretricum famulas, quæ fornicari volentibus portam aperiunt, aut lectum sternunt, ne suam mercedem amittant. Hanc opinionem, quod ad peccatum attinet, idem Concina veluti laxam, & falsam rejicit; qua de re vide dicta l. 2. t. 3. c. 2. d. 5. art. 3. ca. 4.

A restitutione eos Bus. fere excusat ex præsumpta mutuatariorum voluntate. Hæc præsumptio mihi videtur nequissima. Nec enim dicitur, quibus indiciis, aut rationibus nitatur. Si præsumpta mutuatariorum voluntas a restitutione excusat famulos minus principales feneratorum, cur non principales, cur non ipsos feneratores? Hæc præsumptio a restitutione excusabit omnes cooperatores saltem minus principales omnium furtorum, & rapinarum. Vera, & ratinnabilis præsumptio est, ut damnum, & injuriam passi ab iis omnibus sibi restitui velint, qui damno, & injuriæ cooperati sunt, ut, sicut culpæ participes fuerunt, ita quoque pœnam luant. Itaque nisi injuriam passi restitutionem remittant, temerarium est præsumere, illam ab iis remitti.

P. Concina ignorare se fatetur, utrum prædicti minus principales famuli a restitutionis onere propter ignorantiam immunes sint.

S. Thom. 2. 2. qu. 72. art. 7. ait: *Sciendum tamen, quod quinque præmissorum*, (cooperentium ad furtum, aut rapinam) hoc est jussio, consensus, recursus, participans, non obstans, *semper obligant ad restitutionem*.

Participatio autem est, ut ipse S. Doct. ait, *quando scilicet aliquis participat in crimine latrocinii, & in præda*. At prædicti famuli minus principales participant in crimine latrocinii: ergo ex D. Thoma restituere tenentur. Id ego quoque fateor, inquis; at ignorantia eos forte excusat. Ego vero existimo, imo pro certo habeo, eos ex ignorantia a restitutione non excusari. Ratio est, quia scire debent, imo sciunt, ex sua in usuras cooperatione injuriam, & jacturam in mutuatarios derivari: at certum est, eos, qui scire debent, ac multo magis qui sciunt, ex sua cooperatione injuriam, & jacturam in alios derivari, restitutioni obnoxios esse, ut patet ex canone sæpe cit. *Si culpa tua*, atque hic necessario repetendo, ubi dicitur: *Si culpa tua datum est damnum vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem* (uti sunt famuli, de quibus loquimur) *forte tulisti, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt; jure super his satisfacere te oportet; nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam*.

Ansmanversto XXIV.

Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius, quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris &c.

Hic noto illam particulam disjunctivam *vel*; cujus loco si Bus. particulam copulativam *&* adhibuisset, res bene se haberet. At non intelligitur, quomodo emptor in gratiam venditoris emat rem sibi commodam, ut Busemb. insinuare videtur, aut saltem rem ambiguam relinquere. Cum emptor rem sibi commodam emit, emptio est in gratiam tum venditoris, tum emptoris; ideoque ex hoc capite rei pretium minui nequit.

Hac de re caute loquitur, ut solet, P. Concina Theol. t. 7. p. 301. n. 18. dum ait: „Secundo minoris, quam absolute merx valet, emi potest, quando in gratiam venditoris ultro mercem offerentis emitur, quæ alioquin non emeretur; quia tunc adeo utilis, & commoda merx non est emptori; quemadmodum carius venditur, quando in gratiam emptoris venditur id, quod alias non venderetur. Caate tamen adhibendus est modus, & in his circumstantiis ob oculos habenda est sancta fraternitatis regula; *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*.“ Hactenus ille.

Nec obstat quod venditor necessitate ductus vendat vilius.

„Hæc opinio (inquit idem Concina loco hic cit.) falsa, & scandali plena est. Tunc solum necessitas est ratio augendi, vel diminuendi pretium, quando est communis, & universalis, ob quam merces absolute ob copiam, vel raritatem crescunt, aut decrescunt. Ceterum personalis necessitas vendentis, vel ementis nunquam ratio legitima esse potest, ob quam pretia rerum varientur. Alioquin carius pauperibus vendendæ merces essent, quia necessitate coacti emunt; quod injustitiam, & inhumanitatem præfert.“

Hæc doctrina ex angelico D. Thomæ fonte eruitur,

qui

qui a. 2. qo. 77. art. 1. ait: *Si vero aliquis multum juvetur ex re alterius, quam accepit*, (ut accidit, cum pauperes necessitate coacti aliquid emunt) *ille vero, qui vendit, non damnificetur carendo re illa, non debet eam supervendere; quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est ex vendente, sed ex conditione ementis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum, licet possit ei vendere damnum, quod patitur.*

Sicuti autem carius vendere propter necessitatem emptoris non potes; ita contra propter venditoris inopiam vilius emere non vales. Utilitas enim, quæ vilius ementi propter venditoris inopiam accrescit, non est ea conditione ementis, sed vendentis; ideoque emens ex alieno utilitatem capit; quod aperte iniquum est.

ANIMADVERSIO XXV.

Licet autem vendere carius, quam valet &c. *si alii boni tituli adsint .... aut affectus in eam singularis, ut si acceperit a majoribus, a Principe.*

Si affectus sit rationabilis, ut in adductis exemplis, res bene habet. „ Debet tamen pretium istud (affectus) „ moderatum esse, ait Concina Theol. t. 7. p. 297. n. 9. „ juxta prudentum æstimationem. Sæpe venditores affe„ ctum hunc enormi pretio vendere student, dum ab „ emptoribus necessitate pressis sollicitari se sentiunt; & „ sæpe conjungunt atque confundunt cum proprio affectu „ commodum, & necessitatem emptoris. Atque tum gra„ viter peccant, & ad restitutionem tenentur. "

Item si res sint novæ &c.

Hæ res novæ, raræ, singulares plus minus habent suum pretium determinatum ex peritorum æstimatione; & hoc pretio vendendæ sunt, non ex arbitrio venditoris, ut rectissime monet idem P. Concina Theol. t. 7. p. 299. n. 12.

ANIMADVERSIO XXVI.

Monopolia .... non sunt contra justitiam; modo non conspirent &c.

Qui monopolia ab injustitia excusant, ea ratione nituntur, quia merces vendere justo pretio, justitiæ non repugnat: ergo neque conventio mercatorum conspirantium non minoris vendere, dum pretium justum sit, injusta est.

At hæc ratio sophistica est: aliud enim est, merces certo justo pretio vendere, non minori, aliud conspiratio mercatorum de non minuendo certo justo pretio.

Nec Logicæ leges, nec lumen in mentibus nostris signatum patitur, ut ex priori actiona permissa, alteram longe diversam permissam esse inferamus.

Contraria sententia, quam tuetur Genettus Theol. t. 1. p. 223. c. 5. & Concina Theol. t. 7. p. 286. n. 4. ita ratiocinatur. Conventio, hominum societati damnosa, non solum caritati, sed etiam justitiæ contraria est: at conventio mercatorum conspirantium non vendere minoris, licet pretium justum sit, hominum societati damnosa est; quia, cum ea conventio eo spectet, ut merces summo pretio vendantur, impedimento est, quominus pretio modo mediocri, modo infimo distrahantur; quod sane hominum societati damnosum sine controversia est: ergo hæc conventio est iniqua. Hæc porro ratiocinatio recta est & solida; ideoque hæc sententia sequenda est, prior deserenda.

At inquiet aliquis: Impedimentum, quominus merces pretio infra summum distrahantur, jus non violat; quia emptores jus non habent, ut minoris vendantur, cum tale pretium justum sit.

Resp. Ex dictis impedimentum descriptum injustum est; quia licet emptores jus non habeant, ut hic, vel ille mercator minoris vendat, quam summo pretio; jus tamen habent, ne impediantur, quominus mediocri, & infimo pretio merces comparare queant. Hujusmodi impedimentum veluti injuriam tum naturæ lex, tum jus civile execratur. Lex *jubemus* c. de monopoliis a Genet. cit. ait: *Jubemus, ne quis illicitis habitis conventionibus conjuret, aut paciscatur, ut species diversorum corporum negotiationis, non minoris, quam inter se statuerint, venumdentur.*

ANIMADVERSIO XXVII.

Venditor debet emptorem præmonere.... saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate.

Hic audiendus est D. Thom. qui fraudem in venditione committi docet non solum ex defectu speciei, seu substantiæ, & quantitatis, sed etiam qualitatis. Inquit enim 2. 2. qu. 77. art. 2. *Tertius defectus est ex parte qualitatis, puta si aliquod animal infirmum vendat quasi sanum. Quod si quis scienter fecerit, fraudem committit in venditione. Unde est illicita venditio. Et in omnibus talibus non solum aliquis peccat, injustam venditionem faciendo, sed etiam ad restitutionem tenetur. Si vero eo ignorante aliquis prædictorum defectuum* (speciei, quantitatis, qualitatis) *in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat; quia facit injustum materialiter, nec ejus operatio est injusta, ut ex supradictis patet; tenetur tamen, cum ad ejus notitiam pervenerit, damnum recompensare emptori.*

Hinc liquet, emptorem non solum de notabili, ut Busemb. ait, sed de quocumque occulto rei venditæ vitio esse monendum, cujus occultatio emptori obsit; alioquin tenetur de fraude, & damno secuto, idque non solum si vitium fuerit in substantia, & quantitate, sed etiam in qualitate. Quia seu multum, seu parum, & quacumque ratione nocere proximo, semper iniquum est, & damnum semper est reparandum; licet culpa mortalis non admittatur, nisi damnum sit notabile.

Ubi notat, venditionem .... validam, rescindendam tamen &c. *nisi venditor contra hoc exceperit.*

Venditor rei vitium ignorans, a compensatione non excusatur, quia contra hoc excepit. Ipsa enim exceptio est iniqua, ut scilicet rem, de cujus vitio dubitat, eodem pretio vendat, ac si nullum esset periculum vitii.

Si tamen venditor excipiens, seu declarans, se nolle vitii, quod ignorat, periculum suscipere, pro ratione periculi pretium minuat, ad nihil tenetur, ut res ipsa loquitur, & docet Genettus Theol. t. 1. p. 221. qu. 5. & Concina Theol. t. 7. p. 324. n. 13.

Quod si occultatio vitii rei venditæ nec periculosa sit, nec damnosa emptori, sed eo solum spectet, ut venditorem indemnem servet, non est culpabilis, nec injusta.

Hinc D. Thom. art. 3. qu. 77. cit. postquam docuit, venditionem esse illicitam, & dolosam, damnique compensationi obnoxiam, si occulta rei venditæ vitia, unde damnum, vel periculum in emptorem derivatur, non detegantur, subdit: *Si vero vitium sit manifestum, puta cum equus est monoculus, vel cum usus rei etsi non competat venditori, potest tamen esse conveniens aliis, & si ipse propter hujusmodi vitium subtrahat quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium rei; quia forte propter hujusmodi vitium emptor vellet plus subtrahi de pretio, quam esset subtrahendum. Unde potest licite venditor indemnitati suæ consulere, vitium rei reticendo.*

ANIMADVERSIO XXVIII.

Si scias occulte debitorem tuum &c. *injustum videtur* &c.

Hæc injustitia non opinabilis est, sed certa & evidens ex ipsa ratione a Busemb. allata. Quare loco illius *videtur* dicito, *est injustum*.

ANIMADVERSIO XXIX.

Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currenti &c.

Idem sentit etiam Concina Theol. t. 7. p. 302. n. 20. atque sententia D. Thomæ 2. 2. qu. 77. art. 3. ad 4. ubi ait: *Quod vitium rei facit rem in præsenti esse minoris valoris, quam videatur. Sed in casu præmisso* (est casus ipsissimus Busemb.) *in futurum res expectatur esse minoris valoris per superventum negotiatorum, qui ab ementibus ignoratur. Unde venditor, qui vendit rem secundum pretium, quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est, non exponat. Si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret, abundantioris esset virtutis; quamvis ad hoc non videatur teneri ex justitiæ debito.* Huic S. Doctoris sensui contrarius est Cicero off. lib. 3. cap. 7. sed scrupuli movendi non sunt iis, qui juxta S. Thomæ opinionem agunt.

ANIMADVERSIO XXX.

Si cui datum est aliquid vendendum pretio &c. *& is vendat rigoroso, probabile est* &c. *posse retinere excessum, cum* &c.

La-Croix p. 293. n. 1041. ita loquitur. „ Si tibi com„ mittatur venditio equi pro 50. aureis, & vendas pro „ 52. non poteris hos duos retinere; quia pretium est „ determinatum, ne venderes infra, non autem ut non „ venderes supra, nisi aliud colligatur ex verbis, vel cir„ cumstantiis, Haun supra, Illf. t. 4. d. 2. n. 404. " Hactenus recte contra Busemb.

„ E contra si dominus voluerit, equum jam vendi pro „ 50. " (hæc hypothesis merito fictitia habetur, nisi dominus expresse forte dixerit, se nolle equum vendi ultra 50. nec infra 50. quod vix unquam accidit) „ jam au„ tem non possis vendere carius " (si vendere non possis carius, ut vendere carius non debes, cur pro 50. non vendis?) „ sed speres te postea posse, licite emes illum „ tibi pro 50. ut postea vendas, quanti poteris, & hoc, „ quod erit supra 50. erit tuum, Lugo n. 150. Sporer „ n. 39. "

In hac specie turpitudo, ut mihi videtur, in eo est avi-

evidens; quod qui mandati gratuitum officium suscepit, emptoris, & negotiatoris personam inscio equi domino, & mandante sibi arroget. Si quæstum ex equo sibi ad venditionem commisso facere in animo habebat, cur illum a domino non emit? An potest emere nemine sibi vendente? Nec enim dominus equi consensit, ut emeretur ab eo, cui vendendum commisit; multo vero minus consentire præsumendus est, ut eo inscio sibi arroget dominium rei, quam vendendam mandavit. At saltem hic proteus, qui ex arbitrio suo personam mutat lucri causa, 50. aureos equi domino numeraret, statim ac equum emere, & suum facere in animo habet. At non ita ponit La-Croix, qui subdit: „ Signum autem, quod tibi „ emas, est, si in te suscipias periculum, aliaque one„ ra, quæ sequuntur dominium equi, itaut, si pereat, „ velis illum perire tibi, &c. “ Ergo equus transit in dominium ejus, qui mandatum vendendi suscepit, sola hujus voluntate, & arbitrio sine pecuniæ enumeratione, sine domini consensu, eo ipso, quia vult esse equi dominus. Et hanc turpitudinem, quam omnes equi honestique homines execrantur, suis commentis honestare se posse probabiles opinatores existimant.

Turpiter, & dolose agit, qui accepto, & suscepto mandato vendendi equum pretio infimo, aut moderato, illum vendit pretio summo, sibique, ut Busemb. permittit, excessum infimi, aut moderati pretii retinet; quia sub specie officii, & benevolentiæ quæstum ex aliena re contra mandati naturam captat. Nam, ut l. *Oblig.* §. *Mandati*, dicitur, *mandatum, nisi gratuitum, nullum; nam originem ex officio, atque amicitia trahit.* At, inquit Busemb. excessum sua industria acquisivit. Resp. Busemb. specioso industriæ nomine calliditatem, & fraudem donat; ideoque ab ipso La-Croixio contraria docente merito refutatur. At dum La-Croix per commenta fictitiæ venditionis hunc excessum ab eo, cui mandatum commissum est, retineri posse, ait, nihil aliud facit, nisi novas calliditates, & dolos dolis addere; quæ certe quæstum honestare non possunt, sed illum turpiorem ac iniquiorem reddunt.

Animadversio XXXI.

Quando sartoribus ementibus &c. *minoris venditur, quam aliis, eo quod* &c. *possunt partem pretii remissam* &c. *negat tamen Salas, eo quod* &c.

Negat quoque Genettus Theol. t. 1. p. 205. qu. 2. Ratio ex mox dictis est, quia sartores ex mandato emant, onusque gratuito emendi suscipiunt: ergo dolose, & fraudulenter agunt, dum ex ea emptione quæstum percipiunt.

At, inquit Busemb. mercatores in sartorum gratiam censentur aliquid de pretio remittere, iisque donare eam partem: ergo partem remissam, & donatam retinere possunt.

Resp. Jactata mercatorum remissio in gratiam sartorum fallacissima merito creditur, quia ut plurimum est hujusmodi. Præterea si sartores illi poterant minori pretio aliquid emere, injuriam faciunt, ut docet ipse La-Croix p. 293. num. 1044. citatis Molina, Lugo, Sporer, Ills.

Itaque juxta La-Croix partem pretii remissam sartores tunc solum retinere poterunt, cum merces minori comparare nequeunt.

Acuta sane limitatio; at non honesta, nec tuta, & mandato ab iis suscepto contraria. Dum enim mandatum suscipiunt emendi, suam operam, & gratiam, si qua est, pollicentur in mandantis favorem; idque amplis verbis, ubi occasio fert, ostentant: ergo mandati fidem violant, & fraudulenter se gerunt, dum jactatam pretii ex parte relaxationem in suum lucrum convertunt. Præterea si qua fit pretii remissio, ea ex emptorum frequentia, non ex sartoris persona derivatur. Ergo in emptorum, non in sartoris utilitatem cedere debet.

Ita ratiocinatur Genettus, &, ut mihi videtur, non sophistica subtilitate, sed solida simplicitate.

Animadversio XXXII.

Si res pereat ante traditionem, & sit certa &c. *perit emptori, nisi* &c.

Hæc sententia communis est, ut habet Anacletus t. 3. juris can. p. 235. n. 213. & mihi quoque vera videtur. At objicies cum Concina Th. t. 7. p. 267. n. 5. res domino perit: at res vendita ante traditionem, est in dominio venditoris: ergo eidem perit. Resp. maj. est certa; min. mihi falsa videtur.

Emptio enim, ut ait Genettus Th. t. 1. p. 176. c. 1. qu. 1. *est contractus, quo dominium alicujus rei pro certo pretio acquiritur. Hæc definitio*, ait ipse, *ex jure civili desumpta est*. Et sane jure naturæ, & gentium emere nihil aliud est, nisi dominium rei alienæ certo pretio ex partium conventione comparare: vendere contra est transferre dominium rei propriæ in emptorem pro certa pecunia; ita ut res, quæ ante venditionem erat venditoris, peracto venditionis contractu fiat emptoris.

At, inquis, ante traditionem emptor jus quidem habet ad rem, hoc est jus habet, ut res sibi tradatur, non tamen jus habet in re, quia illam in sua potestate non habet.

Respondeo, rem venditam ante traditionem non esse quidem de facto in emptoris potestate; at contendo, de jure in ejus esse potestate & dominio. Venditor enim de re vendita, licet nondum tradita, jure disponere non potest, non eam donare, non vendere, non ea uti, non ejus fructus percipere. Cur hoc? Quia scilicet ejus dominium non amplius habet: quia ejus dominium in emptorem translatum est, qui proinde eam donare, vendere &c. potest, perinde ac si in ejus manibus esset.

Cur fatentibus omnibus emptor jus habet in rem, hoc est ut res sibi a venditore tradatur? Quia res est emptoris, non venditoris. Nec enim emptor, rei dominus fit, quia ipsi traditur, sed ipsi traditur, quia ejus dominus est.

At hic objicis jus civile §. *Utique* instit. de empt. & vendit. ubi dicitur: *Qui nondum emptori tradidit rem, adhuc ipse dominus est*.

Respondeo ex mox dictis, venditorem esse dominum de facto, non de jure. Fateor tamen, emptorem ante rei traditionem dominium non acquirere quoad omnes ejus effectus. Si enim res a venditore iterum vendatur, & alteri bona fide ementi tradatur, eam prior emptor sibi vendicare non potest. *Ceterum cum emptio*, ait l. §. 3. de empt. & vend. *& venditio contracta sit (quod effici diximus, simul atque de pretio convenerit) periculum rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit*. Objectæ legi aliter respondet Anacletus loco citato, quem, si mea responsio non arridet, consule.

Si autem res sit indeterminata, ut &c. *aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram, ut* &c. *tunc ante rei traditionem .... periculum spectat ad venditorem*.

Ratio est, quia in his venditionibus ea conditio involvitur, ut res talis speciei, & mensuræ, aut numeri tradatur. Periculum tamen pretii, & qualitatis rei ad emptorem pertinet, ita ut si res pretio decrescat, aut sine venditoris culpa deterior fiat, incommodum ad emptorem pertineat; sicuti contra commodum ad eum spectat, si res melior fiat, aut ejus pretium augeatur, sicuti animadvertit Concina p. 268. n. 7. nisi forte aliter conventum sit.

Animadversio XXXIII.

Quod quia obnoxium est &c. *severe prohibitum est Clericis in sacris constitutis, & Religiosis omnibus, ita ut* &c.

Solis Clericis in sacris constitutis negotiationem esse vetitam, communis recentium opinio est teste La-Croixio p. 376. n. 1003. „ Sed Vega, inquit, Tab., Sa, „ Salas, aliique cum Lugo putant, Clericos etiam in „ minoribus constitutos, si beneficium habeant ad su„ stentationem sufficiens, contineri prohibitione; quia „ hos nulla necessitas excusat, & in ipsis valent omnes „ rationes prohibitionis; ac leges prohibentes utuntur „ simpliciter nomine Clerici. “

Et sane can. *Fornicari* dist. 88. ex D. August. desumpto dicitur: *Fornicari omnibus semper non licet; negotiari vero aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari, facto jam non licet*.

Hic quæro, utrum Clericus minoribus tantum ordinibus initiatus, Ecclesiastici nomine veniat, etiamsi beneficio ecclesiastico non gaudeat.

De iisdem Clericis can. *His igitur* ex D. Isidoro sumptus habet: *Amorem pecuniæ, quasi materiam cunctorum criminum, fugiant, & sæcularia officia, negotiaque abjiciant*: & D. Hieronymus ep. 2. ad Nepotian. (habetur c. 9. dist. 88.) ait: *Negotiatorem Clericum ex inope divitem, ex ignobili gloriosum quasi quamdam pestem fuge*. Hinc Alex. III. cap. *Secundum* Dec. lib. 3. t. 50. ita præcipit. *Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi, vel Clerici causa lucri negotientur*. Cum ergo lex non distinguat inter Clericos sacris, & minoribus ordinibus initiatos, inter beneficiarios, & non beneficiarios, omnes ea comprehendi, dicendum est. Præsertim cum rationes legis prohibentis, quas Busemb. attingit, ad omnes Clericos indiscriminatim pertineant. Adde, quod Alex. III.

hic cit. eisdem verbis, eademque ratione prohibet, *ne Monachi, vel Clerici causa lucri negotientur*. At fatente ipso La-Croixio num. cit. 1003. negotiari prohibetur quivis Religiosus, etiam non Clericus: ergo negotiari quoque prohibetur quivis Clericus etiam sacris non initiatus, etiam ecclesiastico beneficio carens.

Præterea omnes Clerici, privilegiis Cleri fruuntur: ergò omnes legibus ad Clericos spectantibus obnoxii sunt; quia ex reg. 55. in 6. *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & e contra.*

Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 77. art. 4. ad 3. sine ulla exceptione ait: *Quod Clerici non solum debent abstinere ab his, quæ sunt secundum se mala, sed etiam ab his, quæ habent speciem mali; quod quidem in negotiatione contingit, tum propter hoc, quod est ordinata ad lucrum terrenum, cujus Clerici debent esse contemptores, tum etiam propter frequentia negotiatorum vitia:* quia difficultar exuitur negotiator a peccatis labiorum, *ut dicitur Eccli. 26. Est & alia causa, quia negotiatio nimis implicat animum sæcularibus curis, & per consequens a spiritualibus retrahit. Unde & Ap. dicit 2. ad Tim. 2.* "Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus." Hactenus D. Th. An Clericus minor non militat Deo? An Deo non militat, si ecclesiastico beneficio careat? Si pauca, quæ dixi, attente, pie, ac sine præoccupatione considerentur, negotiationem omnibus Clericis sine discrimine interdictam esse, evincant.

Nam necessitas non subditur legi, & non solum Clericos, sed etiam Sacerdotes caute, & pro sola necessitate negotiantes excusaret.

ANIMADVERSIO XXXIV.

Si Clericus semel iterumque tantum negotietur in materia non gravi, v. gr. libros, cruces &c. emat, ut occulte iterum vendat carius, non est mortale.

Hac in re hoc esto principium. Leges, quæ Clericis negotiationem vetant, sub letali culpa obligant. Hoc omnes communiter Theologi fatentur, exceptis Cajetano, Michaele de Palao, & Rodriquez, ut testatur P. Concina Theol. t. 7. p. 280. n. 6. Ergo sicuti aliæ leges ecclesiasticæ sub gravi culpa obligantes, ut lex jejunii, Missæ festo die audiendæ, officii divini &c. semel violatæ, letalis peccati reatum inducunt; ita lex, quæ Clericis negotiationem interdicit, nisi materiæ parvitas excuset. Conclusio legitima est, eamque teste La-Croixio p. 376. n. 1004. veram habent Mol., Rebell., & alii cum Castrop. At La-Croix ut versatilis opinator (hoc idem est, ac pyrrhonicus Doctor; quem titulum ejus asseclæ, ut Zacharia, & Nocetius tantopere aversantur, quia Concina La-Croixium vere ita nominat) statim subdit: "Tamen putant aliqui probabilem esse sententiam Cajet., Salas, Delbene de immun. eccl. c. 5. d. 3. §. 3. & aliorum, qui id negant."

Ex hac loquendi ratione quid discitur, nisi hac in re esse contrarias opiniones? At quid tum postea? Juxta versatilem probabilitatem La-Croixii perinde est, ac si dicatur: elige opinionem, ut placuerit: tuo arbitrio relictum est & opinari, & facere sine scrupulo, & remorsu, quidquid contra rigidiores nonnulli obtrudant, prout volueris. Hæc est methodus La-Croixiana, quam P. Concina probabilisticum pyrrhonismum appellat, & reprehendit. Jure ne, an injuria? An in rebus dubitabilibus periculum necessario fugiendum non est? Sed de his alibi. Illud nunc a P. Zacharia, & aliis La-Croix patronis postulo, ut rationem a me allatam examinent, ejusque infirmitatem evincant, ac tum demum suum Claudium extollant. Nam P. Concina, de cujus Theologia ita refert Nocetius a Zacharia exscriptus p. 376. n. 997. La-Croix, *ajunt*, *illam* (Concinæ Theologiam) *esse meram collectionem opinionum omnium rigidiorum solido ratiocinio vacuam, declamationibus vero conviciisque plenissimam: ajunt* &c. P. inquam, Concina de negotiatione Clericis vetita modestissime ita loquitur num. 6. cit. "Sit ne parva, an gravis materia, una, & altera transgressio, me latet." Ego vero existimo, unam, & alteram transgressionem posse esse materiam gravam; quia materiæ gravitatem non ex solo numero, sed ex rerum, quæ in negotiationem veniunt, quantitate, & pretio petendam puto. An si Religiosi apostolicas missiones in Brasilica obeuntes, navem mercibus onustam, quod ab eorum nonnullis factitati, historiæ perhibent teste P. Concina p. 281. n. 6. semel tantum, aut iterum in Hispaniam negotiationis causa mitterent, materia parva dicenda esset, non gravis? Itaque idem P. Concina, qui a lubrica probabilitatis via longe recedit n. 6. cit. ita concludit: "Si Clericus, qui semel legem violasset, ad me accederet, non absolverem, nisi promitteret, se in posterum non negotiaturum."

At quid de Busembao ajendum? "Quoad negotiationem in materia non gravi, consentiunt omnes communiter cum Busemb. supra," inquit La-Croix. Ita sane: at nonnihil difficultatis habere videtur Busemb. doctrina in exemplis quæ affert. Nam perinde loquitur, ac si materia gravis esse non possit, dum Clericus libros, cruces &c. emit, ut occulte iterum vendat carius. An si Clericus integram bibliothecam magni pretii emat, ut occulte carius vendat, materia levis est? Non ex qualitate, sed ex pretio, ut dixi, & repeto, sumenda est materiæ gravitas in negotiatione. At, objicit La-Croix, "negotiari videtur sonare habitum, seu frequentiam, quæ non est, si una tantum vel altera vice fiat." Resp. cap. 13. *Quid est* dist. 88. dicitur: *Quid est aliud negotium, nisi quæ possint vilius comparari, carius velle distrahere?* Falsum ergo est, quod ait La-Croix, negotiari sonare habitum, seu frequentiam. Quamquam si Clericus semel aut iterum negotians, lucri cupiditate, & illecebris capiatur, difficillimum erit, ut ex iis laqueis se se expediat; nec deerunt prætextus ex ipsis morum tractatoribus desumpti, quibus se se tueatur.

ANIMADVERSIO XXXV.

Non est negotiatio .... si emant pecora &c. *quia vendunt* &c. *uti nec si greges alant* &c.

Possunt quidem Clerici retinere, atque locare boves, oves, aliaque animalia, quæ habent ea successione, vel decimis, eorumque fructus vendere absque reatu, ut habet Anacletus t. 3. juris can. p. 18. num. 135. aitque, id fuisse definitum a sacra Congregatione Concilii Tridentini apud Barbosam; quia in hac specie nulla intervenit negotiatio, cum non emant, ut carius vendant. At Busemb. species alia est.

Ego existimarem Clericis permissa, quæ iis permittit Busemb. si sui, vel familiæ sustentandæ necessitate coacti, vel, ut se indemnes, quia sua pascua vendere nequeunt, vel nonnisi vilissimo pretio, præstent, ea faciant.

At si pecora emant, ut suis pascuis saginata lucri causa vendant, vel si eadem comparent, ut fetus, lac, lanam vendentes lucrum faciant, eos negotiationi se se immiscere putem, aut saltem valde dubitem. *Quid est aliud negotium*, inquit can. mox cit. *nisi quæ possunt vilius comparari, carius velle distrahere?* At Clerici in specie posita pecora vilius comparata, carius distrahere volunt: ergo negotiantur.

At, inquit Busemb. Clerici in specie posita vendunt fructus suorum agrorum. Resp. Hoc falsum est; quia reipsa ponuntur emere, & vendere pecora, fructus autem suorum prædiorum in saginanda, aut alenda pecora insumunt, ut horum fructuum ope addita emptione, & venditione pecorum, eorumque fetuum &c. lucrum faciant.

At, inquis, negotiatio proprie dicta ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam carius vendendo, vel permutando lucretur. At hoc non fit a Clericis in specie descripta: ergo &c.

Resp. Ita sane definitur negotiatio a Busemb. in resp. h. ar. 2. At ego suspicor, illas particulas *integram, & non mutatam* additas ex arbitrio fuisse, non ut negotiationis natura explicaretur; quæ sine illis particulis subsistit. Qui lanam emunt, ut pannos inde contectos lucri causa vendant; qui bombycum integumenta vulgo *gallette* comparant, ut sericum inde paratum lucri causa distrahant, &c. nonne negotiatores vulgo habentur, & sunt? Hinc in allata ex jure canonico negotiationis definitione nulla mentio fit de rebus, quæ emuntur, & venduntur, integris, & non mutatis servandis; quia ad negotiationis naturam satis est, ut res emantur, & vendantur lucri causa, seu illæ non mutentur, seu mutentur. At objicis, artificium esse, non negotiationem, si res vilius emantur, ut mutatæ carius distrahantur. Resp. Id verum esse, si res per artem mutatæ nihilo carius distrahantur, quam quanto constant artificum opera: at qui res emunt, ut aliena manu mutatis, & venditis lucrentur, hi non artifices, sed negotiatores sunt.

Lex ecclesiastica Clericis, & Religiosis negotiationem interdicens, non eo spectat, ut res quæ emuntur, & venduntur, non mutatæ, & integræ maneant, sed eo, ut personæ Dei cultui dicatæ, sæcularibus emendi, & vendendi curis animum non implicent, neve terrenis lucris inhient, seseque peccandi periculis objiciant.

Hæc est vis, mens, & spiritus hujus legis. Porro qui res emunt, ut eas mutatas carius vendant, non solum in emptione, & venditione lucri causa animum occupant, sed etiam in rerum mutatione; ideoque a divino cultu magis distrahuntur, & in majora peccandi pericula se se conjiciunt, quam qui res emunt, easque integras vendunt. Ex quo fit, ut violatæ legis magis rei sint, quam qui sine rerum mutatione negotiantur. Huc demum subtilitates recentium peccata excusare conantium tendunt.

ANI-

Animadversio XXXVI.

An vero, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios, præsertim &c. *vide* &c.

La-Croix p. 376. n. 1005. ita loquitur. „ Si Clericus negotietur per alium, v. g. si pecuniam exponat, alius autem addat industriam, multi apud Lugo n. 36. dicunt esse illicitum. Med. Arm. Mol. Rebel. aliique communiter cum Laym. n. 44. Castrop. n. 7. dicunt, non esse saltem mortale, veniale tamen esse docent Mald. & Mol. quibus consentit Rebel. si per seipsum rationes dati, & accepti exigat. Turr. dicit, per se loquendo, & ratione prohibitionis, nequidem esse veniale, ac consentit Lugo, addens tamen posse esse veniale, aut etiam mortale, si Clericus se simul parum, aut nimium tali negotiationi implicet. Less. n. 6. merito dicit, id indecorum esse, nec faciendum absque justa causa. “

Hæc est Theologia P. La-Croixii, qui sane se versatissimum ostendit in recentium probabilium lectione. Ex eo discere quidem possumus historiam probabilium doctrinarum; at sanas morum regulas, quo unice spectare debet Christianorum Theologia, ab eo haurire non possumus.

Missis ergo his opinionum ambagibus, quæ confusionem pariunt, nullumque veritati lumen afferunt, dubitandum non est, quin Clerici, & Religiosi per alios seu famulos, seu non famulos negotiantes peccent, & legem negotiationem ipsis prohibentem violent. Nam, ut ait Concina Theol. t. 7. p. 281. „ prohibentis legis finis, &, ut ita dicam, spiritus eo tendit, ut Clericos, & Monachos Deo sacratos a congregandis divitiis avellat, ut divino cultui totos se dedant, ut Deum & sibi, & populo propitium reddant. Aliquid indecentiæ exterioris detrahitur, quod aliorum opera Clerici negotientur; sed cupiditatis & avaritiæ pravitas tota viget, alieno induta pallio. Quare præfata opinio “ (quæ sacris personis per alios negotiari permittit) „ falsa mihi est, & circuitionis plena. Imo nec verba legis servant citati Theologi. Absolute quippe leges vetant Clericis negotiationem. Distinctiuncula invecta per seipsos, & per alios, arbitrarium commentum est ad legem eludendam, quodque cum legis spiritu hostiliter pugnat. Quid quod, dum Clerici, vel Monachi mercatorum industria negotiantur, continuis perplexitatibus, curis, sollicitudinibus anguntur? Hinc suspiciones, ne debito lucro defraudentur. Hinc timor jacturæ, illinc spes ingentis lucri animos exagitant, mentesque perturbant, sæpe fortius, quam si per seipsos negotiationem exercerent. Quid quod vel ipsi celebriores, opulentioresque institores non seipsis, sed ministrorum industria negotiationem exercent? Quid, amabo te, discriminis hos inter, & Clericos, Claustralesque, qui mercatorum industria suas negotiarentur pecunias? “

Estne hæc Concinæ sententia rigidior, solido ratiocinio vacua, declamationibus, conviciisque plenissima?

Addo, quod Clericus, qui alieno nomine, & pecunia negotiatur, Ecclesiæ legem aperte violet: ergo a pari, aut multo magis Ecclesiæ legem violat, cum sua pecunia per alios negotiationi operam dat; quia in hac specie personam principalem gerit.

Ut autem intelligas, Clericos per interpositas personas negotiantes non solum peccare, sed mortale peccatum admittere, perpende gravissima summi Pontificis Benedicti XIV. verba constitut. *Apostolicæ servitutis anni* 1747. Calend. Martii * ita inquientis. „ Cum itaque, ut non sine gravi animi nostri mœrore accepimus, vesana humanarum rerum cupiditas ita nonnullorum Clericorum invaserit animos, ut illicitam Ecclesiasticis negotiationem ad evitandas pœnas adversus illam exercentes a sacris canonibus, & apostolicis Rom. Pont. prædecessorum nostrorum constitutionibus sancitas, sub alieni nominis velamine, Dei timore, ecclesiastici nominis decore, & æterno suarum animarum periculo posthabitis, temere, nulliterque exercere non dubitent; & quod palam temporalium pœnarum metu aggredi non audent, quæsitis deinde coloribus, & vanis inanium rationum prætextibus clam efficere non timeant, quasi vel Dei oculos, qui & illuminabit abscondita tenebrarum; & manifestabit consilia cordium, latere, vel supremi Judicis, qui non fallitur, examen effugere possint: nos attendentes, quod Clericus &c. omnes & singulas Rom. PP. præd. nostrorum prædict. constitutiones &c. innovamus, confirmamus &c. illasque sic innovatas, confirmatas &c. ad Clericos illicite sub alieno laici nomine quomodolibet negotiantes, perinde ac si per se ipsos, ac proprio eorum nomine negotia ipsa illicita exercerent &c. motu, & potestatis plenitudine præfatis perpetuo extendimus, & ampliamus &c.

Ex his gravissimis verbis aperte intelligitur, Clericos aliorum opera negotiantes, gravissime, & letaliter peccare, ac super hac re nullam, nisi a sophisticis, & maleferiatis hominibus litem moveri posse.

Hic progrediendum erat; sed P. Zacharia nutibus, & aperta me voce revocat, ut accusationem Nocetii, Concinæ intentatam audiam.

La-Croix in suis addendis, in art. 2. Bus. n. 997. ita quærit. „ Qualis negotiatio, & quibus Clericis sit prohibita? Resp. §. 1. Licitum est omnibus emere cum animo vendendi sine lucro; quia non est prohibita negotiatio, nisi fiat causa lucri, uti habetur c. *Secundum, ne Clerici, vel Monachi*: unde si Clericus emit aliquid, ut consumat, & postea pretium illius crescat, vendere potest, sperans, se vilius empturum; est enim actus œconomicæ prudentiæ. S. Th. Mol. Sa, Laym. &c.

Hic vero P. Zach. hæc P. Nocetii verba refert. „ P. Concina (inquit Noc. c. 95. verit. vind.) refert verum, sed non refert totum; & illud occultat, quod cedit in maximam utilitatem P. La-Croix. Ego autem revelabo, ut lectores videant tum artificium P. Concinæ, tum cujusmodi sint, & quibus auctoribus muniantur sententiæ, quas in libris Jesuitarum notat ut laxas. En textus integer P. La-Croix. “ Quem a me mox allatum legis.

Tum subdit: „ Quæro, cur P. Concina suppressit citationem S. Thomæ? Parum ne facit ad imminuendam invidiam P. La-Croix habere S. Thomam auctorem doctrinæ suæ? Et reipsa illam tradit Angelicus 2. 2. q. 74. q. 77. a. 4. ad 2. his verbis. “ *Ad secundum dicendum, quod non quicumque carius vendit aliquid, quam emerit, negotiatur; sed solum qui ad hoc emit, ut carius vendat. Si autem emit rem, non ut vendat, sed ut teneat, & postmodum propter aliquam causam eam vendere velit, non est negotiatio, quamvis carius vendat. Potest enim hoc licite facere, vel quia in aliquo rem melioravit vel quia pretium rei est mutatum secundum diversitatem loci, vel temporis* &c.

„ Et tamen hæc doctrina, quæ in S. Thoma erat verissima, in lib. P. La-Croix tanquam circæo veneficio facta est repente laxa. Carpit hic P. Concina more suo P. La-Croix, illumque vocat &c.

Illud hic ego quoque a P. P. Zach. & Nocetio quæro, ubi nam invenerint P. Concinam referentem allatam doctrinam La-Croixii, occultantem auctoritatem D. Th. qua muniri dicitur, eamque laxam appellantem? Locum enim Concinæ non citant.

Theol. t. 7. lib. 3. diss. 2. c. 3. ubi a n. 5. p. 279. usque ad n. 13. p. 287. de negotiatione Clericorum, & Monachorum disserit, ne La-Croixii quidem nomen a P. Concina citatum, nisi mei imbecilli me fallant oculi, lego.

Pag. 282. n. 12. hæc habet. „ Infert tertio (Card. de Lugo, non La-Croix) non esse negotiationem prohibitam, si procurator Conventus in principio anni emat pro usibus Conventus, seu collegii 1000. pecora v. gr. vel centum dolia vini, ne periculo se exponat emendi postea carius, si forte, prout evenire solet, aliqua hiberno tempore moriantur, vel aliqua dolia vini acescant. Quod si hæc mala non contingant, poterit superflua vendere, & *quidem*, inquit, *cariori pretio; quia pecora meliorata sunt, & vinum etiam vetus pluris venditur*. Facienda tamen hæc sincero animo, subdit. Illa autem spes vendendi carius superflua non est, inquit, finis directus, sed removens prohibens, quatenus, nisi illam spem haberet, non emeret fortasse plura, ne majores sumptus faceret superfluos de præsenti, sine spe recuperandi illos. Fortasse procurator domus non percipiet vim illius distinctionis, nempe quod spes vendendi carius superflua pecora, & dolia vini sit finis *non directus, sed removens prohibens*.

„ Severius hæc discutere non vacat. Si negotiationis finis abesset, posset vinum vetus, cum melior sit, a Religiosis potari, & novum ordinario pretio vendi. Verum hæc a circumstantiis pluribus pendent. Ideo judicium suspendo. Illud ex Scripturis sanctis, & sacris canonibus scio, cavendum Religiosis summopere esse vel ab ipsa mercimonii specie, & umbra. “ Hæc sunt P. Concinæ verba, ex quibus, & La-Croixii nomine, ubi de negotione Clericis, & Religiosis vetita agitur, in eodem P. Concina non invento, hanc veniam a P. P. Zacharia, & Nocetio mihi peto, ut suspicer, eos ardore impetendi P. Concinam abreptos, fictum Concinam ex phantasiæ illusione sibi efformasse, quem impugnarent; quam suspicionem si ex animo mihi eripuerint, rem mihi gratam, sibi honorificam facient.

* Eam refert P. Zach. apud La Croix p. 376.

Ceterum illud jure contendere mihi posse videor, P. La-Croixium, contra ac fidenter affirmat P. Nocetius, non habera auctorem doctrinæ suæ S. Thomam. Potest quidem juxta S. Thomam qui rem emit, non ut carius vanderet, sed ut haberet, postmodum ex aliqua causa eam etiam carius vendere, quin sit negotiator, re meliorere, vel mutam ejus pretio. At S. Th. non ait, rem carius venditam, quia vendens sperat, se vilius empturum, non esse negotiationem. Id da suo addit La-Croix; & frustra, ac falso in suæ opinionis patrocinium advocat D. Thomam suffragantibus sibi Zacharia, & Nocetio.

Attente legatur textus La-Croixii, & S. Thomæ, unde perspicue intelligetur discrimen inter cautissimam S. Thomæ doctrinam, & La-Croixii opinionem. Imo vero quia qui carius vendit, quam emerit, ea solum da causa negotiator non sit, quia cum emeret, carius vendendi intentionem non habebat, negotiator fieri videtur, cum carius vendit ea spe, ut vilius emat. Hæc enim posterior intentio æquivalet intentioni vendendi carius quod emptum fuit; & quoad mores perinde est, seu vilius emas, ut carius vendas, seu carius vendas, ut vilius emas. Illud prius est aperta negotiatio: ergo etiam hoc posterius. Negotiatorem enim efficit in contrectibus lucri cupiditas, non contractus determinatio. Seu emat, seo vendat, seu permutet, negotiator est, dam contractus init lucri animo. Itaque Clerici, & Religiosi ab hoc actu, ut eum appellat La-Croia, œconomicæ prudentiæ abstinera debent, ne leges ecclesiasticas violare videantur.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Licitus est census etiam (saltem ex natura rei &c.) *personalis, & constitutus immediate* &c. *Ita probabiliter* Cov. &c. *contra* Nav. &c. Card. Lugo, *ubi censum mere personalem illicitum esse, docet esse probabilius & prolixe probat.*

Censum personalem esse legitimum ex jure naturæ ponit quoque La-Croix p. 378. n. 1012.

Hic ego Busembau dictis inhærere volo, dum Lector non Busemb. sed sani & solidi Theologi personam induat. Bus. docente, census personalis est spectato tantum jure naturæ probabiliter permissus, & legitimus: eodem Busemb. non negante, census personalis spectato tantum jure naturæ probabilius loquendo est illegitimus, & illicitus. Porro juxta sanam, & solidam Theologiam certum est, in morum quæstionibus necessario sequendam essa probabiliorem sententiam, quæ simul tutior sit. Ergo cum tutior sit sententia, quæ a censu personali veluti juri naturæ contrario esse abstinendum docet, hæc sententia necessario amplectenda est.

Et sane ut census naturæ jure sit legitimus, duo sunt necessaria: primum est, ut super re immobili constituatur; alterum, ut super re annuatim constanter frugifera. Ratio primæ conditionis est, quia sors in censu immobiliter perseverat: ergo id quoque, quod sorte in censu emitur, immobile esse debet; alioquin emptio esset fictitia eo ipso, quod emptum ut immobile, tale non esset. Ratio posterioris conditionis est, quia censu constituto, annua pensio constanter solvenda est: ergo id quoque, quod emitur, annuam pensionem constanter ferre debet, ne emptio sit pariter fictitia.

Porro emptio census personalis, utraque dicta conditione destituitur: prima quidem, quia persona, & industria, in qua census constituitur, innumeris vicissitudinibus, & morti obnoxia est; altera vero, quia licet persona fructum sua industria ferat, hic tamen inconstans est ex natura sua propter mutationes, quibus in dies persona subjicitur. Ergo census personalis spectato solum naturæ jure est illegitimus. Hinc Martinus V. Callixtus III. Nicolaus V. & S. Pius V. unanimi consensione constituerunt, ut census super re immobili constituatur, ideoque censum personalem veluti feneratitium exploserunt. Consuetudo horum Pontificum constitutionibus alicubi contraria, quia cupiditati, non rationi favet, & ex ipsa rei natura vel mala, ut ego sentio, & ostendi, vel saltem periculosa, & suspecta, legibus pontificiis derogata non potest, nec conscientiam in tuto ponere. Sed qui hac da re plura cupit, adeat Concinam Theol. t. 7. p. 571. cap. 10. da ea fusa, & salide disputantem.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Licitum est &c. *contractui census adjungere aliud pactum assecurationis, ut si res .... pereat, id fiat damno* &c. *debet tamen* &c.

Pactum assecurationis, de quo loquitur Bus. contrarium est Bullæ S. Pii V. *Cum onus*, ubi ait: *Postremo census omnes in futurum creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam perire, sed etiam* &c.

At pactum assecurationis efficit, ut census ad ratam minime pereant vel ex toto, vel ex parte perempta, aut infructuosa effecta: ergo Pianæ constitutionis aperte contrarium est.

Præterea inquit S. Pius: *Conventiones directe, aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus.* At venditor census ex nature contractus ad casus fortuitos, quibus res censui subjecta perit, non tenetur; quia pereunte perit jus rei inhærens; idque fatetur etiam La-Croia p. 378. n. 1021. cit. Med. Tol. Rebel. Mol. Less. ergo pactum assecurationis, quo, si res censui subjecta casu pereat, venditoris damno pereat, aa S. Pii V. constit. invalidum est.

Hic tamen animadverto, pericula alia esse communia, & extraordinaria, ex quibus fundi rarissime pereunt; alia esse particularia, & ordinaria, ea quibus fundi nec raro, nec difficulter pereunt, ut est ex. gr. periculum inundationis & excidii in fundo flumini proximo. Priora periculo pretio æstimabilia non sunt, nec rerum valorem minuunt: posteriora æstimabilia sunt, rerumque iis subjectarum pretium deprimunt. Qui priora pericula ad sa ex vi contractus, & rei natura pertinentia, in alium nova addita conventiona transfert, communi hominum, & rerum conditioni obnoxius esse recusat, & ab æquitate alienus est. At posteriora pericula eo ipso, quia pretio æstimabilia sunt, emptor census subire non tenetur; quæ si subeat, aliunda compensandus est: ergo sine injuria pactum assecurationis exigere, & acceptara potest. Si quis fundum proximo periculo obnoxium emat, nonne illud pactum jure adjicere potest, ut, si pereat, id fiat damno venditoris? Cur ergo tale pactum emptioni census apponere non licet? Pensio annua census ex fundo tuto, & a periculis remoto legitime percipitur: ergo si fundus periculo, puta flumini proximus sit, aut annua pensio augenda est, aut si consueta tantum, non major exigatur, illud jure exigi poterit, ut pactum assecurationis a proximo periculo addatur.

Quod si ex mox dictis pactum assecurationis a proximis periculis jure naturæ legitimum est, cujus omissio, annua pensione non aucta, gravis foret census emptori, a S. Pio V. in irritum missum non fuissa, non sine ratione putare possumus.

Et sane S. Pius valere non vult conventiones obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur: at casus ex proximis periculis derivati non videntur fortuiti; quia ordinarie accidere solent, nec sunt præter expectationem; præterea censualista ex nature contractus non tenetur ad casus periculi proximi, sed hos præstare debet censuarius: (quia suæ rei inhærent præter communem rerum ordinem) aut censualistam alio modo compensare.

Nam quod Summus Pont. addit, *Postremo census omnes* &c. *volumus ad ratam perire*, referendum videtur ad illud, quod supra dixerat, *conventiones directe, aut indirecte obligantes* &c. eodemque sensu intelligendum.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Ex natura rei licitus est non tantum census irredimibilis, sed etiam redimibilis &c.

„ At pretium census a censuario irredimibilis debet esse fere duplo majus, quam redimibilis, uti omnes fatentur, & observatur in praxi, inquit Lugo num. 138. " Ita La-Croix pag. 378. num. 1012. Sed hic quæritur, utrum jure naturæ liceat pactum, quo obstringuitur censuarius, ut redimat censum ad arbitrium emptoris? „ Affirmant, inquit P. Concina Theol. t. 7. „ p. 593. c. 13. n. 1. Valentia, Lessius, Castropalaus, „ Layman locis ab eo citatis. Hæc opinio laxa, & manifeste falsa est. Ratio evidens est. Quoties tradis pecuniam, vel usum cujuscumque rei consumptibilis cum „ pacto, ut tantumdem restituatur, usura est, si accessiones præter sortem exigas. Id autem in præsenti „ evenit. Siquidem emis censum mille aureorum pretio: „ quinquaginta in annos singulis exigis; censuarium cogis, ut post triennium, vel sexennium censum redimat eodem pretio, seu ut tibi reddat mille aureos, „ in sortem non computatis annuis accessionibus, seu „ pensionibus. Quid amplius ad verum mutuum requiritur? "

Ut verum fatear, hæc ratio momentum mihi habere non videtur. Major enim vera est, si nulla emptio, nullave alius legitimus titulus percipiendi accessiones interveniat; non item, si emptio, aut alius legitimus titulus eas acquirendi accedat. At in censu emptio intervenit, ut ait ipse P. Concina, *emis censum*. Census enim nihil aliud est, nisi emptio ususfructus, seu dominii utilis prædii, quod censui subjicitur, ut docet idem Conc. Theol. t. 7. p. 570. n. 10. & fateri omnes debent, nisi census omnes feneratitios esse contra unanimem Theolo-

logo-

logorum, & Canonistarum sententiam, summorum Pontificum Bullis confirmatam velint; qua de re idem Conc. p. 566. 67. c. 9. Emptio porro ususfructus, seu dominii utilis prædii censui subjecti, jus infert accessionom supra sortem, ut nemu inficiari potest: ergo pactum censui adjectum, ut sors post certum tempus, puta quinquennium, septennium &c. refundatur ad arbitrium censualistæ ea solum ratione usoram inducere potest, si emptionis naturam destruat, eamque in mutuum convertat. Nam quamdiu emptiu dominii utilis subsistit, tamdiu subsistit legitimus titulus percipiendi accessiones supra sortem. At pactum, de quo loquimur, naturam emptionis non destruit, nec in mutuum convertit, ut ipse P. Concina fatetur, dum ait, *emis censum* &c. Pactum enim prædictum non est emptioni contrarium, sed ejus accessorium. Præterea mutuum, quidquid casu accidat, a debitore restitui semper debet, non item sors census, quæ damno censualistæ perit, si fundus, in quo constituta est, casu fortuito pereat, ut mux dictum est. Ergo pactum restituendæ sortis in censu post certum tempus, ut quinquennium &c. jure naturæ licere videtor, ut contra Thomistas a P. Cuncina citatos sentiunt plurimi non solum a P. Concina, sed etiam a Laym. l. 3. de just. t. 4. c. 18. n. 5. appellati, & Wigand Thomista in Trib. p. 385. Resp. 5. rat. 5.

S. Pius V. Bulla citat. ita qoidem habet: *Pacta etiam continentia, pretium census extra casum prædictum ab invito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus*. At hæc lex mere positiva meritu creditur. Hioc ait, *prohibemus*, non feneratitia declaramus, aut quid simile.

Ex his fieri putem, ut, si lex non sit possibilis secundum cunsuetudinem patriæ, (nam, ut ait D. Isidorus c. 2. dist. 4. *erit autem lex .... secundum patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens* &c.) hæc consuetudo illi contraria tuleranda videatur. „ At census utrimque redimibilis, ut ait Wig. loco cit. est „ in coosuetudine totius Germaniæ Galliæ &c. & practicatur a viris prudentibus, doctis, probis, & timoratis, ecclesiasticis, & religiosis: “ ergo, ubi hæc consuetudo invaluit, census utrimque redimibilis non videtur damnaodus, licet sit dissuadendus.

Nam census redimibilis tantum in favorem emptoris, & irredimibilis a censuariu, durus est, onerosus eidem censuariu, & ab æquitate, & æqualitate alienus, ideoque juri naturæ contrarius.

Animadverstio XL.

Quod attinet ad Cambium Francofurtense, usura est.

Hæc usura certa est, ut videri potest cum apud Genettum Th. t. 1. p. 315. q. 14. tum apud Concinam Th. t. 7. p. 557. n. 2. Cambium enim Francofurtense est, dum Campsor pecuniam hic, puta Veronæ numerat, a Campsariu Francofurti reddendam cum lucro tantu majori, quaoto longiori tempore nundinæ distant, ut definit Coocina loco cit. Hoc porro cambiom est apertnum mutuum cum locro, ideoque aperta usura; in eoque solom differt a cambio siccu, quod in cambiu sicco pecunia tradita cum lucro ibi reposcitur, ubi cambium celebratur. At perinde est ex rei natura, seu pecunia tradita ibi repetatur cum luctu, ubi cambium fit, vel fingitur, seu alibi: ergo, cum cambiom siccum sit manifesta usura, Cambiom quoque Francufurtense aperta usura est.

Audiatur S. Pius V. const. *In eam* anni 1571. 5. Kal. Feb. ubi ait. *

Primum igitur damnamus ea omnia cambia, quæ ficta nominantur, & ita confinguntur, ut contrahentes, ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent; ad quæ loca ii, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambii tradunt, sed non mittuntur; vel ita mittuntur, ut transacto tempore, unde processerant, inanes referantur; aut etiam nullis hujusmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, ubi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes usque a principio ita convenerat, vel certe talis intentio erat; neque quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis, hujusmodi litteris receptis, solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniæ sive depositi, sive alio nomine ficti cambii traduntur, ut postea eodem in loco, vel alibi (hoc *alibi*, est Cambium Francufurtense) *cum lucro restituantur. Sed & in ipsis cambiis, quæ realia appellantur, interdum, ut ad nos perfertur, campsores præstitutum solutionis terminum, lucro ex tacita, vel expressa conventione recepto, seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quæ omnia nos usuraria esse declaramus, &, ne fiant, districtius prohibemus*. Postquam supremus Hierarcha usurarium tum cambium siccum, tum Cambium Francofurtense conceptis verbis declaravit, quis catholicus contrarium upinari audeat? Nihilominus aliqui Cambium Francofurtense emendicatis prætextibus excusare non dubitant. „ Cambium Francofurtense, inquit La-Croix p. 380. „ n. 1034. etiam per hoc excusatur ab aliquibus, quod „ tempore propinquo nundinis sit copia pecuniarum, „ adeoque multitudo campsorum faciat cambium vilius; „ e contra tempore remotiore est minor copia. Unde „ cum talis pecunia habeat se per modum mercis, pre„ tium ejus augebitur ex penuria venditorum, & mi„ nuetur ex copia. Ita innuunt Cajet. Med. Tol. Sa, „ Salas cum Castrop. d. 7. p. 7. n. 3., Laym. n. 9., „ Less. n. 35. “ Illud scilicet aperte falsum est, quod pecunia se habeat instar mercis, & quod ejus pretium augeatur ex penuria campsorum, & minuatur ex copia. Pecunia enim suum habet determinatum pretium ex communi, aut Principum taxatione, quod propter campsorum penuriam, aut copiam non mutatur. Quod si campsores illud mutant, ex arbitrio suo, & avaritia contra jus id faciunt. Quamquam, dum La-Croix ait, campsores esse pecuniæ venditores, & pecuniam apud ipsos esse instar mercis, satis declarat, eos esse feneratores; hoc enim positu cambium quoque siccum iis permittitur eo lucrosius, quo nundinæ, quibus pecunia restituenda est ibi ubi datur, remotiores sunt.

Si autem ratione alterius tituli justi, v. g. *lucri cessantis, cum pecunia mercatorum &c.*

In La-Croixu scopulum Bus. quoque impegit, dum ait: *Ideoque crescit valor pecuniæ*. Ratiu Bus. hæc est. Lucrum in cambiu Francofurtenti est justum, si percipiatur ob lucrum cessans: atqui luctum in cambio Francofurtensi mercatoribus cessat; quia eorum pecuoia cum sit instrumentum lucrandi, ea diutius sine lucri jactura carere noo possunt: ergo.

Resp. Hæc ratiu nimis probat; probat enim, ex quolibet mutuu posse mercatores luctum exigere. Præterea hæc ratio in irritum mittit decretum S. Pii V. hic enim usurarium declaravit cambium, Francofurtense: Busemb. illud ab usura purgat propter lucrom cessans, quod obtrudit. Nec est, quod dicas, cambium Francofurtense absolute esse usurarium, non item, si adsit titulus lucri cessantis. Cum enim ratio Busemb. eo tandat, ut evincat, titulum lucri cessantis in cambio Francofurteusi locum semper habere, frustranea omoino efficitur ejus damnatiu a S. Pontifice profecta.

In eo igitur, ut rationi allatæ directe respondeam, sophistica & falsa est Bus. argumentatio, quod luctum in mercatoribus cessans dicat, quia eorum pecunia sit lucrandi instrumentum; & hoc nomine titulum ipsis adscribat accipiendi auctarium.

Fateor, lucrum cessans esse justum titulum in quocumque mutuo accipiendi aliquid supra sortem, dummodo tamen necessariis cunditiunibus, quas describit Genettus Th. t. 1. p. 234. q. 4., & de quibus fuse disputat Concina Th. t. 7. p. 420. cap. 15., instructum sit.

Ut lucrum cessans sit justus titulus accipiendi accessionem, non satis est ut mercatorum pecunia sit lucri instrumentum, sed præterea necesse est ut locrum ex ea oriundum, sit moraliter certum, ut rectissime docet P. Concina Th. t. 7. p. 431. §. 5. Hinc Paulus III., Julius III., Pius IV., ut refert idem Concina p. 483. n. 9. cullocantibus pecuniam in sacris montibus accessionem conceduot non omnibus, sed iis tantum, (non aliis) *qui caritatis zelo adducti, ac pro pauperum subventione, non fenerandi* (hic idem est ac lucrandi) *animo pecunias deponunt tempore illo, quando merces paratas, ac prædia ad emendum parata haberent, ex quorum reditu quatuor, & ultra pro centenario percipere possent.*

Hic per transennam monere mihi liceat P. Zachariam apud La-Croix p. 363. n. 859., ut mirari desinat, quod titulus lucri cessantis, dum necessariis conditionibus munitus sit, ex communi etiam saniorum Theologorum sententia habeatur ut justa ratio percipiendi aliquid supra sortem. Saniores enim Theologi pontificiis doctrinis diligenter student, iisque tenaciter inhærent. Quare cum Summi Pontifices hunc titulum ex mox dictis approbent, necesse est ut a sanis quoque, & solidis Theologis probetur. Sed ad rem revertamur. Pecunia in mercatoribus est quidem lucrandi instrumentum; at non semper habent paratas merces, aut parata prædia, unde lucrari tantum possint, quantum ex cambio Francofurtensi: ergo cambium Francofurtense campsoribus non semper est permissum.

Præterea ut ex cambiu Francofurtensi, seu ex quocumque alio mutuo accessionem exigere titulo lucri cessantis mercatores jure valeant, non solum paratam locrosam negotiationem habere debent, sed etiam voluntatem eam instituendi, quam negotiationem, & voluntatem relin-

* Refertur a Patre Concina Theolog. t. 7. p. 552.

quant, & deponant in gratiam eorum, qui Francofurtense cambium, aut aliud quodcumque mutuum petunt, ut habet idem Concina Th. t. 7. p. 424. 25. §. 2. & 3. & ratio est, quia si descriptam voluntatem non habeant, negotiatio utilis, quæ in promptu est, quoad ipsos perinde est ac si non esset; ideoque occasione mutui, aut cambii Francofurtensis lucrum non cessat, quod facturi non erant, etiamsi mutui, aut cambii occasio sese non obtulisset. Ergo si voluntas amplectendi paratam licitam negotiationem desit, titulus lucri cessantis in cambio Francofurtensi fictitie obruditur, ut usura palliatur. Hanc voluntatem esse necessariam, ut accessio ex mutuo jure peti possit, aperte declarant mox citata summorum Pontificum verba, *qui caritatis zelo, ac pro pauperum subventione, non fenerandi animo &c.*; hoc est non animo lucrandi, sed ut officium caritatis, aut benevolentiæ exerceant, mutuum, seu cambium Francofurtense, quod est verum mutuum, eligunt præ negotiatione, aut prædiorum emptione. Ergo mercatores Francofurtense cambium exercentes, usuræ peccatum peccant triplici ex capite. Primo quia illud exercent, cum justi cambii, aut negotiationis occasio deest: secundo quia, etsi occasio negotiationis adsit, eam amplecti in animo non habent: tertio quia, etsi negotiationem paratam, & voluntatem eam amplectendi deserant, id faciunt non in petentium cambium gratiam, sed in suum ipsorum commodum, & utilitatem.

Hic vero frustra mihi objiciuntur ea La-Croix verba p. 380. n. 1032. „ Sed cum ea bulla (S. Pii V. *In eam*)
„ vix ullibi sit usu recepta, communiter censetur non
„ obligare, uti notant Salas &c. Hinc D. D. non da-
„ mnant eos qui non observant, inquit Less. l. 2. c. 25.
„ n. 33. eo quod constitutio illa recepta non fuerit. Ita-
„ que videndum est, quid jus naturæ requirat. " Hactenus ille.

„ Qui sunt (ait Concina Theolog. t. 7. p. 554. n. 3.
„ contra La-Croixium) illi juris naturæ judices? Junio-
„ res Probabilistæ? Non vidit Pont. Summus Pius V.?
„ Non viderunt Theologi doctissimi, quorum consilio
„ usus ille est? Si Bajani, si Jansenianі simili responso
„ Bullas Pianam, & Innocentianam rejicerent, quibus
„ censuris digni essent? An pontificiæ constitutiones in
„ fidei articulis, secus in morum regulis obligant? Sed
„ cur constitutio usu recepta non est? Quia non obser-
„ vatur a mercatoribus. Næ isthæc egregia ratio. "

Sane quod attinet ad cambium siccum, & Francofurtense, & ad lucrum, quod in cambiis realibus mercatores captant ex dilatione præstituti termini solutionis, contraria campsorum consuetudo nullam vim habet, nihilque aliud est, nisi peccandi consuetudo; quia summus Pontif. non solum ea prohibuit, sed etiam usuraria declaravit, ut patet ex verbis Bullæ supra recitatis.

ANIMADVERSIO XLI.

Si absque culpa conductoris &c. vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) &c.

Attendenda quidem est consuetudo rationabilis; at irrationabilis deserenda, & corrigenda est. Irrationabile porro est, jurique naturæ repugnans, ut qui domo conducta propter periculum, seu impedimentum pestis uti non potest, pensionem nihilominus solvat. Ergo, nisi in ipsa locatione annua pensio fuerit propter periculum pestis imminuta, tempore pestis, quo domus inhabitari nequit, nihil solvendum est.

ANIMADVERSIO XLII.

Servo, aut laboratori &c.

Laboratori in diem conducto nihil stipendii debetur iis diebus, quibus æger non laborat. Quoad famulos ad annos conductos, consuetudines, & conventiones, ut ait Bus. servandæ sunt. Et quoad omnes non solum jus, sed caritas, quæ est plenitudo legis, in mente semper habenda est.

ANIMADVURSIO XLIII.

Quam si totam solvere negligat 26. annis &c. vel in sæculari 36. annis, incidit &c.

Laym. loco a Bus. cit. o. 8. ait, amphyteutam ipso jure in pœnam commissi cadere, si tribus annis continuis in emphyteusi laica, vel duobus item continuis in ecclesiastica integram pensionem non solvat, etiamsi de solutione interpellatus non fuerit; idque confirmat legum civilium auctoritate, & aliorum Doct. suffragio. Idem habet Concina Theol. t. 7. p. 623. c. 18. n. 3. Busembau lapsum ex typographiæ mendo excusare volebam; sed in textu apud La Croix lego *viginti sex* non arithmetice, sed litteris axarato.

ANIMADVERSIO XLIV.

Ut licite fiat (sponsio) *requiritur* &c.

Hic Bus. ponit, sponsionem iis conditionibus, quas explicat, munitam licere. At contrarium docuere Gabrial, Sylv. aliique, & ipse S. Antoninus, quos citat, & sequitur Concina Theol. t. 7. p. 608. q. 7. Ratio est, quia irrationabile est, lucrum, quod laboris tantum, & industriæ merces esse debet, a fortuito casu quærere: at sponsio a fortuito casu lucrum quærit: ergo est irrationabilis. Præterea turpe est, ex proximi, quem amare, & cui benefacere oportet, depressione, & damno emolumentum captare: hoc fit in sponsione: ergo &c.

Tandem sponsiones oriri non possunt, nisi ex avaritia, jactantia, superbia; ideoque bonæ, aut indifferentes esse non possunt.

ANIMADVEUSSO XLV.

Ludus vero est contractus &c.

Ludus ax rei natura est operatio ad animi requiem, & levamen instituta, ut ex D. Thoma 2. 2. q. 168. a. 2. & Arist. Eth. 4. colligitur. At ex malis hominum moribus factum est, ut ludus non ad animi requiem, sed ad lucrum convertatur inito pacto, ut victori cedat quod uterque deposuit, sicuti eum definit Busembaum.

Hunc contractum jure naturæ licitum esse, ait Bus. modo debitæ conditiones adsint, & aliunde &c. ut apud ipsum legitur.

La-Croix p. 384. n. 1072. varias, ac invicem pugnantes opiniones more suo referens, rem involvit, ac tandem concludit his verbis. „ Admittunt tamen omnes,
„ nullum fore peccatum, si quis ludat ad lucrandum,
„ ut alicui necessitati subveniat. "

Ut res hæc in bono lumine collocetur, duplex ludus lucratorius distinguendus est: alter fortuitus est, ut ludus alearum alternantium, vulgo *bassetta*, taxillorum &c. alter ab industria, & dexteritata pendet, ut ludus trudiculorum, pilæ, &c. Ludus fortuitus lucri causa, quidquid Bus. aliique contra sentiant, malus est; quod ostendunt rationes, quibus sponsionem malam esse ostendimus, quæ idem de ludo fortuito evincunt. Præterea ludus ex naturæ ordine, ut ex D. Thoma, & Arist. animadverti, ad animi refocillationem & quietem refertur: ergo, dum ad lucrum refertur, naturæ ordo pervertitur, præsertim cum ad lucrum ordinatus, animum non recreet, sed vexet & angat. Perversio porro ordinis naturalis semper mala, & vitiosa est: ergo &c.

Hujuscemodi ludum natura sua malum esse, non solam asserit, sed rationibus evincit S. Franciscus Salesius introd. ad vitam dev. p. 3. c. 32. idem docet S. Raymundus apud Genettum Theol. t. 2. p. 373. q. 2. asserens, *quod peccatum eorum, qui aleæ deserviunt, sit mortale, & grave*. Idem S. Antoninus apud eumdem Gen. p. 376. q. 6. inquiens: *Ludus aleæ est peccatum mortale secundum Raymundum; quod credo verum, quando ex cupiditate quis ludit, scilicet principaliter motus ad acquirendum, & quid notabile per ludum*. D. Antonini sententiam teste La-Croix loco mox cit. tuentur Abul. Abb. Gabr. Richard. Silv. Comitolus: „ quia tum principaliter con-
„ cupiscitur rex proximi, & intenditur grave illius da-
„ mnuni; sed, inquit La-Croix, passim omnes cum
„ Diana c. t. tenent contrarium; quia licitum est con-
„ cupiscera, & licito modo acquirere rem proximi, quod
„ fit per contrarium ludi, qui justus est. "

At hæc ratio virium expers est. Si anim vim haberet, probaret, ludum esse licitum, seu omnis culpæ expertem, quod est aperte falsum. Contractus quidem ludi non est injustus, nec victor ex vi hujus contractus pecuniam recipiens, injuriam victo facit, ut fatetur S. Franciscus Salesius loco mox cit. At quid inde? Si nullum aliud esset peccatum, nisi justitiæ contrarium, inda afficeretur, contractum ludi esse licitum. At contractus ludi licet injustus non sit, turpis tamen est, liberalitati, ut nemo inficiari jure potest, adversus, & avaritiæ actus, seu affectus. Hinc ipse ethnicus Arist. Eth. 4. c. 1. aleatores lucri causa inter avaros cum latronibus enumerat. Præterea per hujusmodi contractum turpem, & avarum cum illicito modo concupiscatur res proximi, & grave illius damnum cupiatur, caritas graviter læditur: ergo hic contractus non solum malus est, sed graviter, & mortaliter malus merito videtur, ut visus est SS. Raym. & Antonino, aliisque gravibus Auctoribus ex La-Croix testimonio mox citatis.

S. Carolus Bor. ludos aleatorios, & lucratorios ax instituto, seu professione exercitos mortaliter malos eo nomine facit, quia sunt occasiones ex natura sua inducentes ad peccatum. Nam in admonit. ad Confessarios n. 39. inquit: *Nel primo ordine di occasioni, cioè quelle che di sua natura sono induttive al peccato, sono il far professione*

di

di giuoco di carte, o dadi, ovvero tener casa apparecchiata a quest' effetto per altri &c. Hos porro absolvendos non esse, docet, nisi has peccandi occasiones se relicturos promiserint. Quod si alias id polliciti, promissum non impleverint, absolutionem iis prorogandam esse, affirmat, etiamsi denuo promittant. Itaque Confessarii, qui suos pœnitentes, ac seipsos salvos esse volunt, probabilibus opinatoribus, in quos forte incidere, haud auscultantes lucratorios aleatores cogere debent, ut ab hujusmodi ludo abstineant, tum quia juxta sanctos, & gravissimos Theologos aleatorius ludus, in quo summa notabilis exponitur sorti, mortalis culpa est, tum quia, nisi ab eo abstineant, ei assuescunt, ejusque professores facti in proxima peccandi occasione versantur, nec absolutione digni esse possunt, nisi illum deserant.

Ex hactenus dictis rejiciendus omnino est La-Croix, dum ait: " Admittunt tamen omnes, nullum fore pec„ catum, si quis ludat ad lucrandum, ut alicui necessi„ tati subveniat. " Certum enim est, non esse peccandum, ut alicui necessitati subveniatur: ex dictis ludus aleatorius lucri causa, est ex natura sua peccatum: ergo. Neque quidquam valet ea Bus. ratio, „ quia sicut qui„ vis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolute, „ sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, „ sive ex industria pendeat: " hæc, inquam, ratio nihil valet, quia falsa positione nititur. Ponit enim, victum in ludo donare, cum evidens sit, eum non donare, sed ex oneroso contractu pecuniam amittere. Præterquamquod ipsa donatio turpis, & mala est, si perperam fiat, uti certe perperam fit, cum in personas turpes nullo honesto fine proposito effunditur, v. g. in assentatores, histriones, aleatores. Audiatur Ethn. Arist. qui de moribus solidius loquitur, quam nonnulli Christiani professione Theologi. Ait enim lib. 4. Eth. ad Nicom. c. 1. *Quare ne liberales quidem sunt eorum* (prodigorum) *donationes. Nam nec honesta sunt, nec honesti causa fiunt, nec ut par est; sed interdum quos homines oporteat in paupertate ætatem agere, hi collocupletant; & cum iis, qui temperatis, & probatis sunt moribus, nihil donent, in assentatores, aliarumque voluptatum ministros multa largiter effundunt.*

Adde, quod qui ludunt lucri causa, ut alicui necessitati subveniant, multo turpius agunt, quam qui supervacaneas pecunias ludi sorti exponunt: Illi enim, ut suæ necessitati subveniant, in periculum majoris necessitatis, extremæque miseriæ sese conjiciunt, &, quod hinc consequitur, in multorum scelerum occasiones. Itaque hi aleatores, quos La-Croix excusatos vult, & stulti, & improbi aperte sunt.

At quid dicendum de ludo lucratorio, qui fortuitus non sit, sed ab industria pendeat?

Resp. Si hic ludus propter lucrum principaliter exerceatur, culpa non vacat, ut docet Concina Theol. t. 7. p. 601. qu. 2. & 3. item p. 610. in Calinum. Ratio ex dictis est, quia lucrum in ludo principaliter intentum, naturæ ordinem pervertit, cum ludi finis ex ordine naturæ sit animi levamen, non lucrum.

Quod si finis principalis ludi non sit lucrum, sed mentis recreatio, permissus est, dum nec temporis, nec pretii nimium in eum impendatur: qua de re consuli etiam potest S. Franciscus Salesius introd. ad vitam devot. p. 3. c. 31.

ANIMADVERSIO XLVI.

Et sic deberet restituere, qui lucratus esset a Religiose &c.

Loco illius *deberet*, dic debet restituere. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 32. art. 7. ad 2. ait: *Circa illa vero, quæ per aleas acquiruntur, videtur esse aliquid illicitum ex divino jure; scilicet quod aliquis lucretur ab his, qui rem suam alienare non possunt*, sicuti sunt minores, & furiosi, & hujusmodi, puta filiifamilias, Religiosi; *& quod aliquis trahat alium ex cupiditate lucrandi ad ludum, & quod fraudulenter lucretur: & in his casibus tenetur ad restitutionem.*

ANIMADVERSIO XLVII.

Si tamen filiusfamilias (& idem dic de Religiose ait Nav. apud Less. &c.)

Hanc Navarri, quem alii secuti sunt, opinionem refert quoque P. Concina in disciplina ap. monast. diss. 6. c. 4. §. 2. n. 1. p. 307. eamque p. 308 a n. 2. usque ad 12. præclare refellit; ac vere docet p. 313. n. 13. nihil pecuniæ ludo exponi a Regularibus posse. „ Tum quod, in„ quit, ludi pecuniarii non sunt materia congrua hone„ stæ recreationis, quæ Religiosos paupertatis evangelicæ „ voto obstrictos deceat, tum quod ejusmodi ludi suapte „ natura cupiditatem pecuniarum accendunt, & viam a„ periunt ad quamlibet nummorum summam prodigen„ dam, ut experientia constat. Peccabunt ergo, si vel „ obolum ludo committent? utique. Sed si materia le„ vis sit, levis quoque culpa erit, ut in furto, aliisque „ peccatis. "

Docet 2. n. 14. Superiores non posse subditis licentiam impertiri aut vacandi ludis fortuitis, aut exponendi cuicumque ludo etiam industriæ nixo pecuniam; & Prælatos fere semper mortaliter peccare, dum in hos ludos consentiunt, aut eos pro viribus non impediunt. Quia, cum Prælati bonum commune promovere, ejusque impedimenta ex officio amovere debeant, graviter huic nocent, dum abusum, seu corruptelam invehi sinunt, licet abusus mortalem culpam initio attingere non videretur.

Docet 3. p. 314. n. 15. non solum sæculares a Religiosis lucrantes, restitutione teneri, ut ex D. Antonino monitum mox fuit, sed etiam Religiosos a sæcularibus: „ quia, inquit, Prælati consentire licite non valent, ut „ per media illicita (Religiosi subditi) lucrentur; " ideoque ne consentire quidem possunt, ut turpia lucra retineant. Præterea Religiosi a sæcularibus lucrantes non solum turpiter, sed etiam per injuriam lucrantur. In ludo enim, ne justitia lædatur, æqualitas esse debet: at est aperta inæqualitas, Religiosum posse a sæculari lucrari, qui, si vincat, nihil a Religioso lucrari queat; ergo Religiosus lucrum ludi retinere non potest.

Docet 4. n. 16. regulares omnes utriusque sexus, qui ludendi ludis pecuniariis consuetudine sunt irretiti, esse in statu damnationis, & in continuo mortali peccato versari secundum omnes vel benigniores Theologos, ipsumque Bordunium, & Rotarium.

Docet 5. n. 17. regulares utriusque sexus, qui ludo fortuito, vulgo *lotto*, pecuniam exponunt, non solum eo nomine peccare, quia hic ludus natura sua malus, regularibus maxime vetitus est, sed etiam quia sæcularibus scandalum præbent, animos exemplo suo malo ad ludendum iis adjicientes. Hinc qui frequenter ludunt, in continuo mortali peccato, & in statu damnationis versantur; in quo statu celebrantes sacrilegiis polluuntur, & confessiones excipientes malitiam augent.

„ Hæc omnia, inquit, vera certaque sunt secundum „ omnes ad unum Theologos. "

At, inquis, si ita est, major, aut maxima regularium collapsorum pars damnaretur. Respondeo, hoc consectarium non esse mirum, sed verum, nisi resipiscant.

Docet 6. n. 19, eos quoque regulares mortaliter peccare, qui præfato *lotto* aliorum nomine ludunt, quia dant operam rei illicitæ, maxime sibi; vel ut lucrentur pecunias in Dei cultum impendendas. Quoniam ab his Deus paupertatis holocaustum requirit, non pollutas victimas vetito ludo comparatas. „ Et hoc, inquit, extra dispu„ tationem est. " Hactenus Concina totidem fere verbis.

ANIMADVERSIO XLVIII.

Tenetur restituere ... aut si conviciis lacesseret &c.

Adde, vel si nimia importunitate alium ad ludum pertraxit. Hinc D. Antoninus a Genetto cit. Theol. t. 1. p. 381. qu. 2. ait: *Cum quis attraxit aliquem ad ludum per vim, vel nimiam importunitatem sive in principio, sive in medio, cum alius vellet dimittere, & non sinit, tunc etiam tenetur restituere secundum Thomam*, (cujus verba retuli ad c. 1.) *& Raymundum.*

Hanc sententiam, ut ait idem Gen. amplexi sunt Sylvester, Cajet. Bannes, Soto, Covarruvias, & hunc teste ceteri communiter. Ratio est, quia ipsa nimia importunitas injuriam affert: ergo lucrum inde derivatum, injurium est, ideoque restituendum.

At La-Croix p. 384. n. 1080. contra ita loquitur. „ Si „ tamen ad ludendum adduxerit tantum per importunas „ preces, ordinarie non tenebitur restituere; quia nec fe„ cit injuriam, nec causavit involuntarium, uti tenent „ Less. & plerique alii cum Dian. qu. 34. contra Navar. „ Sylv. Sanch. qui tamen fatetur oppositam sententiam „ esse satis probabilem, & tutam. "

Oppositum satis probabile apud versatiles opinatores idem sonat, ac tutum; apud sanos Theologos idem est, ac periculosum, & malum. Ceterum importunus, injurius certe est, & importunitas injuria. Hic est communis sensus hominum. An injuriam non facit, qui importunis, seu nimis importunis precibus pertrahit alium nolentem ad furandum, ad fornicandum &c.? injuriam ergo facit is quoque, qui nimia importunitate alium inducit ad ludi periculum, cui se exponere nolebat. Hæc apud æquos homines in dubium non vocantur, a probabilibus negantur. At nos his neglectis sequi debemus sensum communem, & auctoritatem SS. Thomæ, Raymundi, Antonini, & gravissimorum Theologorum, si errare nolumus.

ANI-

ANIMADVERSIO XLIX.

Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas &c. *valet contractus probabiliter. Contrarium tamen probabilius* &c.

Probabilios idem est in sana Theologia, ac necessario sequendum. Et sane justitia in æqualitate sita est; inæqualitas est ipsamet injustitia: ergo inæqualitas in re, quæ spondetur, apertam injustitiam includit. Quoniam vero inæqualitatis notitia eam non tollit, ita quoque injustitiam non tollit. At, inquit Bus. *scienti, & volenti non fit injuria:* ergo qui inæqualitatem sponsionis novit, & eam nihilominus vult, injuriam non patitur.

Resp. Antec. verum est, si voluntas sit absoluta, non item si sit conditionata. Si sponsor inæqualitatem sciens, eam eligat, etiamsi æqualitas sponsionis illi offeratur, nullam injuriam patitur: at nos ponimus, sponsorem velle inæqualitatem sibi notam sub conditione, hoc est quia alter spondere non vult, nisi sit inæqualitas; certum porro est, eum injuriam facere, qui contractum inire non vult sine inæqualitate alteri contrahenti noxia, & hunc alterum injuriam pati, etiamsi inæqualitatem norit, & velit, quia æqualitatem obtinere non potest; ut patet in injusta venditione, emptione, mutuatione, aliisque injustis contractibus, qui injusti esse non desinunt, quia damnum patiens eorum injustitiam novit, & in eam consentit, quia justitiam consequi non potest: ergo non solum probabilius, sed certum est, sponsionem inæqualem, seu ex natura sua injustam non desinere esse talem, etiamsi altera pars inæqualitatem norit, & conditionate acceptet, quia æqualitatem obtinere nequit.

ANIMADVERSIO L.

Per se quidem... licita est etiam sponsio de futuro eventu qui damnum proximi conjunctum habet.... (*etsi enim detur occasio* &c. *id est per accidens, potestque* &c.)

Occasio peccati per accidens quoad mores illa est, quæ spectatis omnibus rerum circumstantiis vim non habet inducendi ad peccatum, & raro, seu casu inducit: at sponsio de morte, aut alia calamitate alicujus intra certum tempus v. g. annum futura, considerata hominum propensione ad malum, vehementi vincendi cupiditate, avaritiæ stimulis, addita præsertim morum pravitate, qua hujusmodi sponsores carere non soleant, vim habet inducendi sponsorem ad machinandam, aut saltem ad optandam mortem: ergo hæc occasio non est occasio per accidens, sed per se, ideoque mala, & fugienda.

Adde, quod ex dictis quælibet sponsio ex natura sua mala est: ergo multo magis, si sit de malo proximi futuro, quæ alterius peccati occasionem præbeat.

At inquit Bus. eadem occasio, seu periculum esse potest etiam in censu vitalitio. Resp. Discrimen est; quia census vitalitius est permissus. Ceterum si periculum optandi mortem proximo inde existat, non est dubium, quin a censu vitalitio suscipiendo abstinendum sit.

ANIMADVERSIO LI.

Etsi sponsio cum conditione illicita .... sit illicita; quod tamen ita lucratus est, non tenetur restituere.

Contra Busembaum hic ita discurro. Greg. IX. c. *Pactiones* t. 35. lib. 1. dec. ait: *Juxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de jure, vel de facto, nullam obligationem inducit*. At sponsio de re mala, v. g. alterum altero plus potaturum, est pactum turpe, rei turpis, & de jure impossibilis: ergo nullam obligationem inducit. At lucrum ex nulla prævia obligatione acquisitum, injustum est; lucrum vero injustum, necessario restituendum est: ergo lucrum, quod quis ex sponsione superandi alterum in potu acquisivit, necessario restituendum est.

Respondebis, pretium promissum ob turpem actionem, ut in nostra specie accidit, nullam inducere obligationem, priusquam culpa admissa fuerit, ut omnes concedunt; at culpa admissa promissionem, seu pactum esse præstandum, nec recipientem pretium, restitutione teneri; quæ est communior Theologorum opinio, ut ait Concina Theol. t. 7. p. 146. n. 3. & seq.

At si pactum rei turpis, seu de re turpi, nullam obligationem parit, antequam res turpis admittatur, ne ea quidem admissa ullam vim habet; quia pactum est reciprocum, quod scilicet vel utrumque paciscentium, vel neutrum obligat: ergo si non obligat contrahentem ad rem turpem faciendam, ne alterum quidem obligat ad pretium pro re turpi jam admissa promissum præstandum. Si enim turpe, & flagitiosum est, polliceri pretium pro re turpi, turpe quoque, & flagitiosum est pretium tribuere pro re turpi jam admissa. At pactum rei turpis juxta Greg. IX. mox citatum nullam obligationem inducit: ergo pactum de pretio tribuendo pro re turpi jam admissa nullam obligationem inducit.

Qui turpiter egit, non ex vi pacti, quod omni vi carebat, sed sponte sua, & ex mera sua malitia egit: porro nihil debetur ei, qui sponte sua, & ex mera sua malitia egit: ergo &c. pactum enim tribuendi aliquid pro re turpi admissa, cum de jure nullum sit, perinde est, ac si initum non fuisset: at si initum non fuisset, culpæ jam admissæ nihil prorsus deberetur: ergo ne quidquam quidem debetur, quia pactum initum fuit. Rei scilicet turpi admissæ nec sine pacto, nec prævio pacto merces debetur, sed pœna.

Neque enim hominum pacta contra æternam Dei legem vim habere queunt: at ex æterna Dei lege culpis admissis pœna debetur: ergo hominum pacta efficere non possunt, ut merces eis debeatur. Hæc mihi non solum probabiliora, sed certa videntur. Qui tamen plura cupit, consulat Concinam Theol. t. 7. p. 146. c. 10. & 11.

At inquis: Si hactenus dicta vera sunt, meretrices restituere tenentur turpes suos quæstus; quod est contra S. Thomam, & alios communiter, & falsum.

Resp. Meretricibus ex pacto nihil debetur. Quæ autem ipsis dono dantur, ea retinere possunt, sicuti alii quilibet sine injuria retinent, quæ ipsis propter scelera admissa, prodige, & flagitiose donantur; quia sine injustitia accipiunt. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 32. art. 7. ait: *Tertio modo est aliquid illicite acquisitum, non quidem quia ipsa acquisitio sit illicita, sed quia id, ex quo acquiritur, est illicitum, sicut patet de eo quod mulier acquirit per meretricium. Et hoc proprie vocatur turpe lucrum. Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei; sed in eo, quod accipit, non injuste agit, nec contra legem. Unde quod sic illicite acquisitum est, retineri potest, & de eo eleemosyna fieri.*

ANIMADVERSIO LII.

Probabile est, quod docet &c. *contra Azor. Less.* &c. *& ceteros communiter.*

Idem habet La-Croix p. 384. n. 1080. inquiens: „ Eum „ quoque, qui coegit alterum ad ludendum, non teneri „ restituere, si lucretur, sustinent Trull. Dic. Hurt. Dian. „ R. 32. quia nec coactio illa, nec ludus videtur fuisse „ causa damni, sed fortuna, vel peritia ludentis; &, si „ cogens perdidisset, debuisset solvere: hinc inferunt, „ æquum esse, ut etiam potuerit lucrari: sed probabiliter „ contradicunt Mald. Steph. n. 51. & alii, si coactio „ fuit injuriosa: ex hac enim debebitur compensatio damni „ secuti. “

Hæc est La-Croixii, & Bus. Theologia, hoc est pyrrhonismus, & contradictio hinc inde probabilis.

Bus. supra c. 3. restitutionis lege eum teneri asseruit, qui alterum conviciis ad ludum pertraxit; & hic fatetur, hanc sententiam esse communem; & nihilominus contrariam quoque probabilem facit.

Nos missa hac pyrrhonica, & exitiosa opinandi methodo dicimus, minis, aut conviciis cogentem ad ludendum, teneri restituere, quod lucratus est.

Si enim ex dictis contra La-Croix ad c. 3. & juxta SS. Thomam, Antoninum, Raymundum, & alios communiter graves Theologos restitutioni obnoxius est, qui nimia importunitate alium ad ludum pertraxit, & vicit; multo magis eadem restitutione tenetur, qui minis, & conviciis ad ludendum coegit. An minæ, & convicia apertam injuriam non continent? An id, quod per apertam injuriam acquisitum est, jure acquisitum fuit, & jure retineri potest? At inquit La-Croix: „ Nec coactio „ illa, nec ludus videtur fuisse causa damni, sed fortu„ na, vel peritia ludentis. “ Resp. utrumque fuit causa damni, fortuna quidem, vel peritia, causa proxima, seu immediata; coactio vero, causa remota, seu mediata. Certum porro est, causam damni seu proximam, seu remotam, restitutionis lege teneri, si ex culpa, damni causa sit. *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu* &c. *jure super his satisfacere te oportet*, inquit Greg. IX. c. ult. t. 36. l. 5. dec. An qui culpabilis remota causa damni est, culpa sua damnum non intulit? Si cogens perdidisset, debuisset quidem solvere, quia injuriam passus non est; at male hinc inferunt, æquum esse, ut etiam potuerit lucrari; nec enim quisquam ex sua culpa, & injuria lucrari jure potest. Bus. ait, victorem cogentem non teneri restituere, quia coactus absolute voluntarie lusit. Resp. sicuti La-Croixii, ita Busemb. ratio sophistica est. Absolute quidem voluntarie lusit eo sensu, ut hic & nunc voluntarie luserit, non tamen eo sensu, ut ludus secundum se sit ei voluntarius: ludum enim eligit, non quod ipsi placeat, sed ut minas, & convicia vitet; sicuti viator latroni pecuniam dat, non quod datio ei placeat, sed ut mortem sibi intentatam vitet; & mutuatarius feneratori usuram tribuit, non quod id ipsi placeat, sed ut mutuum consequatur. Sicuti ergo latro, & fenerator injusti sunt, & restituere debent, quod per vim extorserunt; ita cogen-

tes

tes ad ludum, injuriam irrogant, & restituere debent, quod ex ludo coacto lucrati sunt.

Animadversio LIII.

Communior sententia est, teneri &c. *contrarium tamen ... tenent* &c.

La-Croix quoque p. 384. n. 1068. 69. contrarias hac de re opiniones refert, veluti utrimque probabiles.

At sententia ex Bus. communior, est etiam verior. Qui enim sponsione certat, aut ludit, certo præsciens, se victurum, manifestam inæqualitatem admittit: ludi enim æqualitas in eo sita est, ut spes lucri, & jacturæ periculum sint plus minus æqualia: at ubi est manifesta inæqualitas, ibi est manifeste injustitia; quæ restitutionis onus indubitato infert: ergo &c.

At inquit Bus. *Non tenetur ex justitia suam peritiam, vel scientiam adversario declarare; sed is* &c.

Resp. Hæc ratio cavillatoria est. Nam non tenetur quidem, si ex occultatione nullum damnum in adversarium derivetur; et si tacendo damnum proximo inferat, suam peritiam, & scientiam ex justitia tenetur adversario declarare.

At qui certo scit, se in sponsione, aut ludo superiorem futurum, tacendo damnum infert adversario: ergo tenetur suam peritiam, vel scientiam adversario declarare, aut a sponsione, & ludo abstinere. Neque vero adversarii ignorantia, aut temeritas injustitiam tollit, quia inæqualitatem non minuit, sicuti emptoris imperitia, aut temeritas, venditoris qui ultra limites justi pretii rem distrahit, non diluit injustitiam.

Quod si qui se victurum sponsione, aut ludo certo novit, suam peritiam, vel scientiam adversario manifestet, nihilominus contractus hinc inde onerosus, cum sit ex natura sua injustus, fieri justus non potest. Sed in hac specie injuria tollitur, si adversarius admonitus, donare se velle profiteatur sub conditione, si sponsor, aut ludens vincat.

Animadversio LIV.

Non tenetur restituere .... 3. *si inspiciat chartas alterius ex sola* &c.

Qui suas chartas ita ea negligentia disponit, ut ab adversario inspici possint, adversarii fide, & sinceritate nititur: ergo bona fides, & honestas postulat, ut adversarius vel chartas non inspiciat, vel suum adversarium suæ negligentiæ admoneat. Ipsos honestos lusores, si tamen lusores professione, honesti esse possunt, ita se gerere contra recentis probabilitatis placita, atque ita in animum induxisse putem.

4. *Si chartas a tergo discat nosse inter ludendum, quas* &c.

La-Croix p. 385. num. 1084. ait: „ Similiter teneris „ restituere ... si a tergo tui collusoris habeas speculum, in quo chartas ejus videas, quia talis deceptio „ est etiam insolita. “

Quid si hæc deceptio esset solita? An deceptio, quia solita est, malitia sua exuitur? „ In dubio autem, subdit La-Croix, an aliqua deceptio sit contra leges lusus, necne, standum est judicio viri in tali genere lusus periti, ut cum communi notat Sanch. dub. „ 12. Lugo n. 33.

Hæc sane doctrina mihi nova est, & admirabilis, qua ponitur, aliquam deceptionem esse juxta leges, hoc est, ut ego intelligo, juxta rectas regulas lusus. Ego enim in animum induxeram, omnem deceptionem esse contra regulas rectas ludorum, & damnabilem, ideoque inferre restituendi obligationem. Qui mendacia amphibologiis, & restrictionibus, aliisque titulis donata licere scribunt, deceptiones quoque permittere possunt. Industriam, dexteritatem, artes, dum hæc omnia a deceptione aliena sint, in ludis non esse injuriosa per me liceat; at deceptiones quoque, & fraudes a justitia in ludis non abhorrere, meæ imbecillitati evidenter falsum videtur. Et quoniam aperta fraus, honesto homine indigna penes me est, ut quis inter ludendum chartas a tergo nosse discat, hunc ego restitutione eorum, quæ hac fraude lucratus est, teneri existimo.

Animadversio LV.

Qui vero utitur fraudibus non adhiberi solitis &c. *tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi, imo etiam* &c.

Duo extrema vitiose, hæc Busemb. doctrina continere mihi videtur. Primum jam refutatum est, ut fraudes solitas, in ludo permissas ponat. Alterum est, ut qui per fraudes insolitas lucratur, non tantum lucrum restituere debeat, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi.

Hæc enim spes lucrandi nihili valet. Spes enim lucrandi in ludo, si absque injuria ludus fiat, cum æquali plus minus timore, & periculo amittendi conjuncta est: ergo nullius pretii est: ergo pro ista spe nihil colludenti restituendum est.

Animadversio LVI.

Peccat item ludens, si ludus lege positiva sit prohibitus, ut lusus alearum &c.

Ludum alearum, similesque fortuitos non solum positiva, sed naturali lege prohibitos esse, ostensum est in resp. h. dub. 13.

At laicis ratione &c. *sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur*.

Ludum aleatorium in ipsis laicis esse culpam mortalem, si eo principali fine ludant, ut quid notabile lucrentur, vel ejus consuetudine, seu professione implicentur, ibidem evici; quam doctrinam confirmant Ss. Patres, ut S. Basilius, qui in eum acriter invehitur, aitque, spiritum malignum illi assistere, & furorem, ac insaniam illi accendere; S. Ephrem, qui illum inter opere dæmonis, quibus in baptismo nuntium misimus, recenset; S. Cyprianus, qui eum appellat culpam mortalem; S. Ambrosius, qui eum detestetur, ac inter cetera inquit: *Vitæ hanc aleam rectius dixerim, quam pecuniæ; sub momento fertur, quod valeat æternum*. Ita ipse P. Calinus (apud Concinam Theol. t. 7. p. 611. n. 5.) qui ab his gravissimis auctoritatibus post perperam descicit. Porro si hoc verum est in laicis, multo magis est verum in Clericis.

Ex his refellitur La-Croix, qui p. 385. n. 1091. ait: „ Azor., Mol., Salas, Rebell., Castrop. aliique cum „ Diana dicunt, non prohiberi Clericis una, aut altera „ vice ludere, sed ut ne fiat sæpe, & usu, uti ex aliis „ notet Steph. n. 49 “

An una, aut altera vice Clericis non prohibetur ludus, cui ex SS. Patrum testimonio, etiamsi a laicis exerceatur, dæmon assistit, insanumque furorem inspirat, qui inter diaboli opera in baptismo abjurata, & inter mortales culpas recensetur, in quo non tam pecunia, quam animæ vita, & æternitas luditur? Aleæ ludus jure naturæ omnibus vetitus est; & quod jure naturæ omnibus vetitum est, nec sæpe, nec raro, nec semel cuiquam licet, multo vero minus Clericis. Innoc. III. in Concil. gener. Later. (habetur c. 15. tit. 1. lib. 3. Decret.) ita præcipit. *Clerici .... ad aleas, & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint*. An illud *non ludant*, idem est, ac sæpe non ludant? Hæc scilicet non interpretatio, qua lex hæc perspicua non indiget, sed aperta legis extorsio est.

„ Imo, subdit La-Croix, Sa, & Valent. contra Salas, & Castrop excusent etiam consuetudinem a mortali, si fiat recreationis causa. “

Recentibus opinatoribus numquam desunt commenta eludendi, aut extenuandi leges. Juxta ipsos si Clerici una, aut altera vice aleis ludant, legem non violant; si sæpe, & ex consuetudine ludant, legem leviter lædunt, dum recreandi animi causa ludant.

S. Carolus Borrom. consuetudinarios alearum lusores, quia in proxima peccandi occasione versantur, etiamsi laici sint, a Sacramentis arcendos docet: La-Croix ipsos Clericos ex consuetudine aleatores a mortali culpa excusat, si recreandi animi causa in hac prava consuetudine versentur; perinde ac si consuetudo ludendi aleis minus peccatum sit in Clericis, quam in laicis.

An ludus alearum, quia recreandi animi gratia suscipitur, & ex usu a Clerico fit, inter opera diaboli censendus non est? An ipsi dæmon non assistit, furoremque, & insaniam non accendit? An in eo non tam pecunia, quam animæ, & æternitas non luditur? An inter mortales culpas non est numerandus, ut SS. Patres docent?

Ipsa ludendi consuetudo ex æquo, & sano judicio, est gravissima legis violatio; neque intentio, aut finis, factum ex natura sua mortale in veniale transmutare potest. Clerici non ex diaboli operibus, sed ex honestis actionibus, non ex sacrarum legum violatione, sed ex obedientia, animi levamen quærere debent. Quamquam ludus alearum, in quo pecunia sorti exponitur, animum non relaxat, nec recreat, sed angit, sollicitat, turbat, & vexat. Ergo intentio recreandi animum ex ludo aleatorio, peccatum non extenuat; quia finis intentus non habetur, sed contrarius.

Hinc c. 1. *Episcopus* dist. 35. dicitur: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aleæ, atque ebrietati deserviens aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur. Similiter etiam laicus*. Hic canon ponit, ludum aleatorium esse mortale peccatum, quia illum cum ebrietate confundit, eademque pœna dignum judicat;

nec

nec tamen ponitum graeiſſima pœna vult, niſi ſit conſuetudinarius, ut indicant illa verba *deſerviens*, *aut deſinat*, *aut damnetur*.

At inquit Buſemb. *Canones id* (ludum alearum) *prohibentes non videntur recepti*, *niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali*, *ut habet Leſſ. d. 1. Laym.* &c. At hoc interpretamentum arbitrarium eſt, contradictoria involeit, & eſt falſum. Eſt arbitrarium, quia nulla ratione nititur. Ita nonnullis videtur, quia ita videtur, non quia ratio id ſuadeat. Contradictoria involvit; quia ludus aleatorius Clericorum præſertim frequens, & ex uſu non ſolum cum periculo ſcaodali, ſed cum ſcandalo ſemper conjunctus eſt. Hinc enim exemplum, & animos ludendi aleis tum alii Clerici, tum multo magis laici ſumunt ſine ullo conſcientiæ remorſu. Nec enim ſibi perſuadere poſſunt culpam eſſe, quod a ſacris perſonis ex uſu fit. Eſt demum falſum; quia, cum contrarius uſus Clericorum, aut regularium, ſi quis eſt, ſit manifeſta corruptela, eccleſiaſticæ diſciplinæ hoſtiliter contraria, eorumque honeſtatem fœde deturpans, ſacris Canonum legibus ne tantillum quidem derogare poteſt. *Hinc ſtatuit ſancta Synodus* (Tridenr. ſeſſ. 22. c. 1.) *ut quæ alias a ſummis Pontificibus*, *& a ſacris Conciliis de Clericorum vita*, *honeſtate*, *cultu*, *doctrinaque retinenda*, *ac ſimul de luxu*, *comeſſationibus*, *choreis*, *aleis*, *luſibus*, *ac quibuſcumque criminibus*, *nec non ſæcularibus negotiis fugiendis copioſe*, *ac ſalubriter ſancita fuerunt*, *eadem in poſterum iiſdem pœnis*, *vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis*, *obſerventur*; *nec appellatio executionem hanc*, *quæ ad morum correctionem pertinet*, *ſuſpendat*. *Si qua vero ex his in deſuetudinem abiiſſe compererint*, *ea quam primum in uſum revocari*, *& ab omnibus accurate cuſtodiri ſtudeant*, *non obſtantibus conſuetudinibus quibuſcumque*, *ne ſubditorum neglectæ emendationis ipſi condignas Deo vindice pœnas perſolvant*. Hæc ſacra verba decretoria ſunt, ſi attento animo, ac præjudiciis vacuo legantur.

„ Prohibitio autem, inquit La-Croix loco citato, ex-„ tenditur ad ſolos Clericos in ſacris conſtitutos, vel „ ratione beneficii geſtantes habitum, uti docent Ca-„ jet., Leſſ., aliique cum Steph. “

At id quoque ex arbitrio dicitur, imo aperte contra legem. *Clerici*, inquit Concil. Later. ſub Innoc. III. mox cit. *ad aleas*, *& taxillos non ludant*. An minores Clerici, non ſunt Clerici? An hi honeſtam vitam eccleſiaſtico ſtatu dignam ducere non tenentur? At ad honeſtam vitam eccleſiaſtico ſtatu dignam pertinet, ut aleis non ludant. Ergo, ſicuti Cleri privilegiis gaudent, ita onera portare debent. La-Croix minoribus Clericis permittit, quod ipſis laicis vetitum eſt. Nam aleatorius ludus ipſis laicis ex dictis, & SS. Patrum doctrina prohibitus eſt. Itaque can. mox cit. *Epiſcopus*, non ſolum punitos ſevere vult majores Clericos aleis, & ebrietati deſervientes, ſed etiam minores, cantorem, lectorem, & ipſos laicos.

In Religioſis tamen (*apud quos* &c.) *uti & Epiſcopis* &c.

Cur addit Buſemb. *apud quos diſciplina regularis viget?* An de Religioſis, apud quos diſciplina regularis non viget, ſecus dicendum eſt?

An diſciplinæ regularis relaxatio, hoc eſt prava conſuetudo, vim habet mutandi peccata mortalia in venialia, aut in res adiaphoras? Hæc monſtra ſunt, quæ non confutatione, ſed lacrymis indigent.

Etſi Sanch. conatur excuſare, *ſi urgeat neceſſitas*, *v. gr. excitandi* &c. *infirmum*.

Hoc ſcilicet nihil aliud eſt, niſi aucupari prætextus inanes eludendi leges. An ſacros Canones, & naturæ jus violare licet, ut vitioſo infirmo ſolatium afferas? Infirmus ab Epiſcopo, aut regulari excitandus eſt, ut animum ab aleis abſtrahat, & ad animæ curam convertat, non pravo exemplo in ſuo vitio fovendus. Epiſcopus, aut regularis, qui aleis ludat prætextu recreandi infirmum, duplex peccatum admittit; alterum utendi ludo ſibi graviter vetito; alterum aperti ſcandali, quo infirmum in ſuo vitio fovet. Hæc non probabilia, ſed certa ſunt.

ANIMADVERSIO LVIII.

Si quis ludo &c. *lucratus fuerit* . . . . *non tenetur* &c. *quia* &c. *an vero qui tali luſu perdidit*, *teneatur* &c. *alii negant* &c. *alii affirmant*.

D. Thom. 2. 2. qu. 32. art. 7. ad 2. poſt verba hic c. 1. deſcripta ſubdit: *Aliquid autem videtur ulterius illicitum ex jure poſitivo civili*, *quod prohibet univerſaliter tale lucrum* (alearum;) *ſed quia jus civile non obligat omnes*, *ſed eos ſolos*, *qui ſunt his legibus ſubjecti*, *& iterum per deſuetudinem abrogari poteſt*; *ideo apud illos*, *qui ſunt hujuſmodi legibus obſtricti*, *tenentur univerſaliter ad reſtitutionem qui lucrantur*, *niſi forte contraria conſuetudo prævaleat*, *aut niſi aliquis lucratus ſit ab eo*, *qui traxit eum ad ludum*; *in quo caſu non tenetur reſtituere*, *quia ille qui amiſit*, *non eſt dignus recipere*, *nec poteſt licite retinere*, *tali jure poſitivo durante*. *Unde debet de hoc eleemoſynam facere in hoc caſu*.

Ex hac angelica doctrina intelligitur, eum, qui aleis lucratus eſt, (loquendo de iis locis, in quibus jus civile vim habet, nec contrario uſu abrogatum eſt) reſtitutioni obnoxium eſſe ante Judicis ſententiam; quia reſtituere tenetur ex vi legum, quæ ex ſe, ſine Judicis ſententia conſcientiam obligant; imo vero Judicis ſententia obligandi vim non habet, niſi ex vi legum. Judex nihil aliud eſt, niſi jus quoddam animatum, quod leges declarat, eaſque caſibus contingentibus ſcite accommodat. Si jura, aleatorii ludus contractum in irritum non mittunt, nec dominii acquiſitionem impediunt, ut Buſemb. fatetur, concedere non poſſunt, ut repeti poſſit, quod eſt acquiſitum. Eſt enim contradictorium, ut repeti concedatur, quod contra jus non eſt acquiſitum.

Secundo intelligitur, eum, qui tali aleatorio ludo perdidit, ubi jus civile in ſuo vigore permanet, non teneri ſolvere. Si enim victus ſolvere teneretur, victor reſtituere non teneretur: at victor ex mox dictis lucrum reſtituere, ubi jus civile in ſuo vigore permanet, tenetur: ergo victus ſolvere non tenetur.

Ubi vero jus civile vim non habet, vel contraria conſuetudine abrogatum eſt, victus in alearum ludo ſolvere debet, & victor lucrum retinere poteſt: quia licet aleatorii ludi contractus turpis ſit, non tamen eſt injuſtus.

Ludere pro pſalmo &c.

Ego ſuſpicor, in ſacrarum rerum irreverentiam cedere, ut ſorti exponantur. Præterea ſacra profanis miſcere, non videtur pium. Vide etiam, ſi lubet, P. Concinam Theol. t. 7. p. 602. n. 4.

ANIMADVERSIO LIX.

Poteſt tamen etiam fieri &c. *ut quis juſte ſervet ſortem ſuam indemnem*, *& inſuper* &c. *ſi* &c.

Contractus aſſecurationis contractui ſocietatis additus, eidem contrarius eſt, & ſocietatem in mutuum transfert; quia pecuniæ dominium non penes dantem manet, ſed in recipientem transfertur. Ergo falſum eſt, in contractu ſocietatis fieri poſſe, ut quis juſte ſervet ſortem ſuam indemnem, & inſuper certum lucrum percipiat; quia ſervata ſorte indemni, dans ſortem, ex mutuo certum lucrum percipit; quæ eſt aperta uſura.

Cum dans ſortem, per alterum aſſecurationis contractum, eam in tuto ponit, facto ipſo inquit: Nolo tecum ſocietatem habere; quia nolo eſſe periculorum, & damnorum particeps; (ſocietas enim ut lucri, ita damni, & periculi ex natura ſua communicatio eſt) ſed volo, pecuniam meam eſſe tuam ea conditione, ut certam penſionem quotannis mihi ſolvas, & ſors, quidquid acciderit, integra ſemper maneat. Hic porro contractus evidentiſſime feneratitius eſt, & a Sixto V. conſtit. *Deteſtabilis* anni 1586. proſcriptus. * Ergo &c. Hæc obiter attigi; quia qui hac de re informari plenius volunt, conſulere debent Genettum Theol. t. 1. p. 277. & 290. Nat. Alexandrum Theol. t. 2. p. 309. ac præſertim Concinam tum in oper. *Uſura contractus trini*, tum Theol. t. 7. p. 486. toto c. 21. ubi doctrinam paucis a me traditam fuſe, ac ſolidiſſime confirmat, & contrariam falſam ac ſophiſticam opinationem e fundamentis evertit.

Hinc rejiciendus eſt La-Croix, qui p. 386. n. 1099. ait: „ Si Cajus det Titio 10. gallinas eo pacto, ut „ ſingulis diebus reddat unum ovum, & teneatur nu-„ merum integrum gallinarum ſervare, ideoque, ſi una „ moriatur, vel eripiatur, ſubſtituere aliam, Med. &c. „ putant, hunc contractum eſſe injuſtum, quia &c. Sed „ Laym., Caſtrop., & alii probabilius dicunt, poſſe eſ-„ ſe juſtum. “ Poteſt ne eſſe probabilius, quod a ſummis Pontificibus eſt proſcriptum? At prædictus contractus conceptis verbis, & perſpicuis proſcriptus eſt a Sixto V. *Damnamus* &c. Ergo non eſt dubitandum, quin ſit injuſtus, & feneratitius. At, inquit La-Croix, „ per-„ icu-

* Sixtus V. Bulla citata apud Gen. loco citato ait: *Damnamus*, *& reprobamus omnes*, *& quoſcumque contractus*, *& conventiones*, *& pactiones paſthac ineundas*, *vel ineundas*, *per quos*, *ſeu quas tradentibus perſonis pecunias*, *animalia*, *aut quaslibet alias res ſocietatis nomine tradentibus*, *ut etiamſi fortuito caſu quamlibet jacturam*, *damnum*, *aut amiſſionem ſequi contingat*, *ſors ipſa*, *ſeu capitale ſemper ſalvum ſit*, *& integrum a ſocio reſpondente reſtituatur*, *ſive ut de certa quantitate vel ſumma in ſingulos annos*, *aut menſes reſpondeatur*; *ſtatuimuſque hujuſmodi contractus*, *conventiones*, *& pactiones uſurarios*, *& illicitos paſthac cenſeri debere*.

„ iculum compensari potest per plures fructus, uti recte „ Cov. l. 3. var. cap. a. n. 4. onus autem alendi compensatur per longe plura ova a reliquis gallinis habenda. "

Resp. An licet ratiunculis contendere, ut doctrina a summis Pontificibus explicate damnata, & reprobata propugnetur veluti probabilis, imo probabilior? An ratiunculæ apud Catholicos, & sanos Theologos vim contra pontificias sanctiones, & declarationes habere ullam possunt? Legantur verba Sixti V. mox recitata, quæ Sole clariora sunt, & Sole clarius La-Croixii opinionem damnant, & reprobant.

Igitur falsum est, periculum gallinarum Titio impositum, & onus alendi gallinas compensari per plures fructus, seu ova a reliquis gallinis habenda. Periculum enim sortis socio impositum non compensatur, nisi omnes fructus, & lucrum sortis ad socium pertineat. Qui sortem confert, eo solo nomine, & titulo fructus, & lucrum percipere ea ea potest, quia periculo, & damno obnoxius est: nam qui sine periculo, & damno ex ipsa sortem lucrum consequitur, illud ex mutuo consequitur; quia dominium sortis in alium transfert. Præterea contractus La Croix in eo etiam injustus est, ut qui gallinas tradit, singulis annis totum ferme sortis pretium lucretur; quod sane lucrum non solum injustum, sed barbarum est.

Animadversio LX.

Societas &c. *interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa* &c. *quam* &c. *danti, & accipienti communia sint; interdum vero ita, ut pecorum* &c.

Cum dominium, ideoque etiam periculum pecorum in eorum societate ad solum dantem spectat, emolumenta fructuum, nempe fetus, lanæ, lactis, ad utrumque recte pertinent, ut jure ait Busemb. Si dominium, ideoque etiam periculum ad solum recipientem spectet, dans pecora ex mox dictis, & Sixti V. declaratione nihil utilitatis percipere valet. Hinc porro fit, ut qui pecora ea pactione tradit, ut eorum periculum, & fortuitus casus sibi, & recipienti æque communis sit, dimidiam tantum partem ejus lucri jure consequi possit, quod is consequitur, qui suo unius periculo pecora in societatem tradit.

Animadversio LXI.

Si res nondum est in tuto, etsi &c. *sciat, non fore periculum, licere nihilominus* &c.

In his Bus. verbis contradictio involvitur. Res enim in tuto reipsa est, cum seu publica, seu privata scientia scitur, non fore periculum; ideoque inique petitur pretium assecurationis periculi, quod reipsa nullum est, ut recte dixit Bus. hic c. 1. cui præsens doctrina adversatur. Sed penes versatiles opinatores contradictionas sunt usitatæ, nec improbabiles.

Obligatio præstandi rem ob pericula ordinaria, quæ reipsa nulla sunt, nullius pretii reipsa est, nec magni æstimari potest, nisi ex ignorantia, & errore; at ignorantia, & error efficere non potest, ut quod nihil est, reipsa in pretio sit. Causæ occultæ, quæ periculum minuunt, communem quidem æstimationem non minuunt, reipsa tamen periculi pretium minuunt, imo efficiunt, ut periculum, quod reipsa non est, nullum pretium habear. Hinc S. Th. 2. 2. q. 77. ar. 3. ad 4. de occulto rei vitio loquens, ait: *Vitium rei facit rem in præsenti esse minoris valoris, quam videatur*: ergo qui ordinarium pretium assecurationis periculi, quod nullum esse novit, recipit, pretium pro nihilo accipit; quod est evidenter iniquum. Itaque repudiata sententia Lessii, probanda est sententia Bonac. & Card. Lugo, quos ipse Bus. rectius sentire fatetur. Sed hac de re, si lubet, Concinam quoque Theol. t. 7. p. 650. n. 5. & 6. legim.

Animadversio LXII.

Si debitor principalis non solverit. Ita comm. &c.

· Busemb. ait *non solverit*, hoc est, ut intelligere, aut corrigere oportet, si solvendo non sit. Nec enim fidejussor conveniri potest, si debitor principalis non solverit, sed tunc solum, cum invenitur non habere, unde solvat, nisi forte aliter conventum sit, ut ex Auth. *Præsente* c. de fidejuss. ostendit Genettus Theol. t. 5. p. 359. c. 5. & docet Concina Theol. t. 7. p. 621. c. 17. n. 5. & ipsu Busemb. hic c. 4. fatetur.

Animadversio LXIII.

Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur.

Hic cum Genetto Theol. t. 5. p. 361. q. 5. & p. 362. q. 6. distinguendum est. Si fidejussio suscipiatur in gratiam creditoris, seu ad ejus petitionem, licet. At si fidejussio fiat in gratiam debitoris, non licet. Ratio est, quia si fidejussor loco fidejussionis, debitoris debitum solveret, nihil supra pecuniam solutam sine fenore accipere posset: ergo multo minus pro fidejussione aliquid sine usura accipere valet; quia minus est fidejussio, quam debiti solutio. Id Genettus confirmat auctoritate S. Antonini.

At, inquis, si fidejussor aliquid a creditore pro fidejussione accipere potest, cur non a debitore? Nam securitas, quam præstat, eadem utrobique est, idemque periculum.

Resp. Personarum, pro quibus fidejussio fit, diversitas discrimen suppeditat. Qui enim fidejubet in gratiam creditoris, periculum juris subit; quia si debitum pereat, ejus damno perit; & perinde se habet, ac qui periculosum creditum in se suscipit, quod minoris vulgo æstimatur, ac reipsa est.

At qui in gratiam debitoris fidejubet, non juris, sed solum facti periculum suscipit; quia ex vi pacti debitor sibi semper obnoxius est. At ex dictis dub. 7. c. 8. p. 229. propter periculum facti nihil exigi potest, licet aliquid jure exigatur propter periculum juris: ergo aliquid recipi potest pro fidejussione in gratiam creditoris suscepta, non item a debitore. Hinc D. Antoninus a Genetto citatus ait: *Parta quidem videntur mutuare, & ultra sortem certum quid recipere, & penes creditorem satis dare, & aliquid a debitore recipere*. Qui enim in gratiam debitoris satisdat, mutuum implicite illi dat; ideoque aliquid recipiens ex satisdatione, aliquid ex mutuo implicito recipit; quæ est usura.

At vero si nullum periculum timeatur, ne a creditore quidem pro fidejussione quidquam recipi potest. Sicut enim ex mox dictis in c. 2. pro assecuratione periculi, quod reipsa nullum in re sit, nihil accipi potest, ita ne pro fidejussione quidem, si nullum periculum timeatur. Est enim falsum, quod fidejussio ex se pretio æstimabilis sit, ut Bus. ait. Fidejussio sublato periculo nullius pretii est, imo inutilis, & inanis. Fidejussio enim petitur ad cautionem; hic est unus ejus finis: at ubi nullum periculum timetur, cautio est inutilis, & inanis: ergo fidejussio inutilis, & inanis est, ubi nullum periculum timetur. Hinc ipse La-Croix n. 1106. p. 387. Busembao contradicit, licet versatiliter more suo.

Dicere potius Busemb. debuerat, in humanis rebus pericula timeri semper posse; ideoque fidejussionem propter periculum crediti semper annexum, pretio æstimabilem semper esse. Verum avari, & ab æqua lance alieni hominis est, aliquid exigere propter pericula remotissima, quæ præter rerum ordinem damna pariunt, quæque ab æquis hominibus in humanarum rerum vicissitudine pro nihilo habentur.

Animadversio LXIV.

Mulieres ex fidejussione (saltem si &c.*) non tenentur... nisi* &c.

Mulieres etiam habentes liberam suorum bonorum administrationem, fidejubere lege prohibentur; at lex suas exceptiones habet. Fidejussioni enim stare in utroque foro coguntur, 1. si in propriam utilitatem fidejubeant, & fidejussio in earum utilitatem reipsa cedat. 2. Si pro dimissione servi. 3. Si pro dote mulieris. 4. Si apud creditorem, qui 25. annis minor sit. 5. Si pro fidejussione seu ab initio, seu postea aliquid accipiant. 6. Si animo decipiendi, scientes, se fidejussione non teneri. 7. Si juramento fidejussionem confirment. Ita Anacletus t. 3. juris can. p. 322. n. 22. qui nullam his de rebus penes doctores controversiam esse, addit.

Porro fidejussio mulieris sine publico instrumento tribus testibus subsignato edita, ex eodem Anacl. n. 19. ipso jure irrita est, etiamsi mulier exceptione, seu privilegio S. C. Vellejani non utatur; quam suam sententiam contra Laym. & aliis communiter perspicuis verbis ex cod. desumptis confirmat. Si tamen mulier monita, S. C. Vellejani beneficio renuntiet, renuntiatio valet, & fidejussioni stare cogitur, ut cum communiori sententia putat idem Anacl. n. 23. 24. quem, si lubet, consule agentem quoque p. 323. n. 28. & seq. de fidejussione Clericorum. Hæc enim magis ad Jurisperitos, quam ad Theologos spectant.

Animadversio LXV.

Si debitor sua culpa &c. *tenetur* &c. *sed etiam damna, & expensas compensare*. Hactenus recte. *Si vero sine culpa v. g.* &c. *ad solum debitum videtur teneri*.

Hæc opinio fidejussori dura, vera mihi non videtur. Est enim a ratione & æquitate alienum, ut qui pro beneficio alteri impenso, expensas, & damna subit, com-

pen-

pensari non debeat: talis est fidejussor: ergo. Debitor quidem, ut ponitur, culpa vacat; ideoque ex hoc capite onus subire non tenetur; at onus subire tenetur, quod alter in ejus gratiam, & propter beneficiam eidem collatum reipsa subiit. Adde, quod accessorium sequitur principale: expensæ, & damna, quibus fidejussor obnoxius fuit, sunt accessorium debiti etiam sine culpa non soluti: ergo debitum sequuntur; ideoque a debitore sunt refundenda, sicut ipsum debitum. Nam sicut debitum, quod fidejussor solvit, habetur pro re, quam principalis debitor accepit, ita expensæ, & damna debito inhærentia: at restitutio non solum debetur propter injustam acceptionem, sed etiam ex re accepta. Itaque justitia, & æquitas postulant, ut principalis debitor non solum debitum, sed etiam expensas, & damna compenset, quæ fidejussor sine debitoris quidem culpa, at nihilominus ex necessitate subire coactus fuit.

ANIMADVERSIO LXVI.

Contractus hic videtur juxta Cajet. &c. (*contra* &c.) *esse usurarius*.

Hic contractus sine ulla dubitatione usurarius est; quod evincit tum ratio a Busembao allata; tum quia pignoris dominium penes debitorem manet, ideoque ejus fructus ad ipsum pertinent. Quod si usura evidens est, aliquid supra sortem sine pignore mutuatam exigere; multo magis usura est, si in assecurationem sortis pignus, aut hypotheca accipiatur. Hinc D. Thom. 2.2. q. 78. ar. 1. ad 6. ait: *Quod si quis pro pecunia sibi mutuata obliget rem aliquam cujus usus pretio æstimari potest, debet usum illius rei illo, qui mutuavit, computare in restitutionem ejus, quod mutuavit: alioquin si usum illius rei quasi gratis sibi superaddi velit, idem est ac si pecuniam acciperet pro mutuo, quod est usurarium; nisi forte esset talis res, cujus usus sine pretio soleat concedi inter amicos, sicut patet de libro accommodato.*

ANIMADVERSIO LXVII.

Possunt tamen intervenire tituli &c. *ut si v. gr. fructus* &c. *non superent* &c.

Seu fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eamdem constituti exigi posset, seu minores sint, ex mox dictis evidenter usurarii sunt. Non enim excessus accessionis supra sortem usuram facit, sed ipsa accessio, qualiscumque, & undecumque percipiatur; quod docet ipse Laym. lib. 3. de just. t. 4. c. 30. n. 7. ad quem Busemb. lectorem mittit. Hinc Alex. III. c. *Conquestus* tit. 19. lib. 5. dec. inquit: *Discretioni vestræ mandamus, quatenus si terram ipsam titulo pignoris detinetis, & fructibus ejus partem recepistis, prædictam terram Clerico memorato reddatis, nisi terra ipsa de feudo sit monasterii vestri.* Hæc perspicua verba rem conficiunt, nec dubium relinquunt. Quare, contra ac ait Bus. damnandi sunt, qui ex agris, pascuis, officiis &c. in pignus, seu hypothecam creditorum suorum a Principibus, seu privatis personis sibi traditis fructus, seu utilitatem percipiunt in sortis detractionem non computandam.

Et hæc est etiam communis sententia, ut ait Anacl. t. 3. juris can. p. 315. n. 53. quam confirmat P.Conc. Th. t. 7. p. 596. n. 8. contra Dianam; & Syn. Albanensis apud Genettum Theol. tom. 1. p. 403. inquiens: *I contratti, i quali volgarmente si dicono a godere, cioè che chi presta ad un' altro verb. grat. cinquanta scudi, riceve da quello a godere una casa, o vigna, e altro stabile fruttifero, fintantochè gli sarà restituito il suo dinaro, sono pavimenti illeciti, se in essi non interviene altro titolo, per il quale detti scudi cinquanta si rendano fruttiferi, e se non si verificano le condizioni di vendita cum pacto redimendi* &c.

CAPUT IV.

De tutela, & testamentis.

DUBIUM I.

Quid sit tutela, & curatela?

RESP. Sunt quasi contractus, quibus tutor, & curator ad procuranda bona, & commoda minorum cujuscumque sexus, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligatur ex justitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus. Differunt tutor, & curator, quod tutor solum datur impuberibus, etiam invitis: & principaliter datur personis, ut curet earum educationem, & institutionem, secundario vero datur etiam bonis illarum, respectu omnium negotiorum. Curator vero datur minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25. completum; nec communi jure datur invitis, nisi in certis casibus: & datur principaliter rebus minorum, secundario personis. Unde pro directione in foro conscientiæ, ex jure tum naturali, tum positivo communi resolves ex Laym. & Tan. *t.* 3. *d.* 1. *q.* 7. *d.* 10. Bon. *d.* 3. *q.* 19.

1. Tutores sive sint testamentarii, hoc est relicti ea testamento, aut codicillo patris; sive sint dativi hoc est constituti a Judice, aut Magistratu; sive sint legitimi, hoc est præscripti a lege (qualis præ ceteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores, jurare, se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem date, rem minoris salvam, & integram restituendam: & universim tacite omnia eorum bona sunt hypothecata minori: ita ut, ad quemcumque pervenerint, possit illa minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpa est passus. V. Tan. *l. c.* Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 9. Bon. *l. c.*

2. Bona minorum tenetur Tutor, vel Curator administrare ea cura, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcavendo damna, quam procurando commoda, & lucra minoris; alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. Vide sup. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 3. *R.* 6.

3. Bona immobilia minorum, aut alis pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltem sine Judicis decreto.

4. Tutori, aut Curatori, & personis ei subjectis nihil licet emere, sive per se, sive per alium, ex illis bonis minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum auctoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publice, per privatum venditorem omnibus venalis exponuntur.

5. Sine decreto Judicis non potest minor remittere, vel renuntiare hereditati, legatis, fideicommissis, aliisque juribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

6. Pupillus, dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita ut si masculus est, non expleverit annum decimum cum dimidio; si femina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter. Sanch. *d.* 38. Less. *l.* 2. *c.* 17. *n.* 61. Laym. *c.* 9. *n.* 7.

7. Eadem est ratio minoris, si Curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse jure communi usque ad annum 25. expletum; &, si litem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quod si Curatore careant, valent acta per illos, ita tamen, ut si læsi sint, restituantur in integrum. Vid. Auth. cit. & Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p. ult.*

8. Etsi minores sine Curatorum auctoritate donare non possint, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare solent (in iis enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) *qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitime; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non civiliter.* Mol. Lugo, Trull. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 4. & 7.

ANIMAD. I.

9. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere; ubi, si quis deses, aut noxius reperiatur, amovendus est, imposita satisfactione, aliusque subrogandus.

10. Si Tutor, vel Curator, post rationes officii redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium, quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium minoris, in aliis autem decima pars.

11. Por-

11. Porro, qui non possint esse tutores, & curatores; & qui a tutela, & curatela excusentur, ne iis imponi possint, v.gr. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. v. apud Tann. *l. c.* & Sa, v. *Minor*, ubi sic habet: *Tutor non potest esse junior 25. annis, nisi forte mater, nec religiosus, nec femina (nisi mater, aut avia, & uxor casu ante dicto) nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum vero tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego*, inquit, *de religiosis universim non admitto*. V. Laym. *l. c.*

12. Si tutor, & curator, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. Sa, v. *Curator*. Vid. etiam Navar. *c.* 25. Plura vid. sup. *l. 3. tr. 3. c. 2. dub. 3.*

D U B I U M II.

Quid, & quotuplex sit testamentum?

Respond. 1. **Testamentum** est voluntatis justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa heredis institutione. Quod additur, ut distinguatur a reliquis nltimis voluntatibus; nam differt a legato, seu fideicommisso partiali, quod hoc sit donatio quædam a defuncto relicta, & ab herede præstanda: a codicillo vero differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum heredem, nisi ex privilegio, verbi gratia, in militia, sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. Vid. Laym. *l. 3. t. 5. c. 1. & seq.* Tan. *t. 3. d. 4. q.* 8. Less. *l. 2. c. 19.* Bon. *d. 3. q. 17. p. 1.*

Resp. 2. Testamentum est duplex. 1. In sceiptis, seu clausum: quod testamentum testator, sive sua,
Animad. II. sive alterius manu scriptum, *septem testibus idoneis*, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt (quibus adde ipsum heredem, & qui in ejus sunt potestate) sed masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu sua subscribit, alioqui octavus pro eo testis: dein omnes, & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. Laym. *l. c.* Bonac. *dist.* 3. *q.* 12. *p.* 1. 2. Nuncupativum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantum, ut septem testes idonei supra dicti convocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scriptam, vel voce articulata prolatam. Etsi vero talis nuncupatio coram testibus a notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit non ad actus substantiam servandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita; dubiteturque, utrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omnino corruat. Sanc. *l. 4. cons.* Lugo *t. 2. de just. d.* 24. Bard. *d. 6. q.* 10. § 1.

Porro præter has solemnitates jure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti notarii: qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibeatur.

Quæres, An testamentum sit validum, cui desunt solemnitates a jure civili requisitæ?

Animad. III. Resp. 1. *Si testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt juris gentium, scilicet duos testes:* in foro autem conscientiæ, supposita potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque ullo teste. *Quod si tamen manus testatoris non extet*, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam femina esse potest. Covar. & alii 12. Dian. *p. 7. t. 6. R.* 16. Item Confessarius, vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia, idque ad hoc tantum, ut voluntas testatoris probari possit, & Judex pro ea sententiam ferat. Vid. Less. & Card. Lugo *to. 2. d. 22. sect. 9. ubi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariam heredis institutionem*. At licet morte interveniente, non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo jam expressa. Malder. Laym. Dian. *par. 5. t. 16. R. 126. An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solemnitates desint, valeat quoad legata profana, controvertitur*. Negant Bonac. & Lugo. Affirmant Covar. Sa, Less. Fill. Sanch. Barbos. Trull. *c. 18. d. 4.* Dian. *p. 7. t. 6. R. 4. Denique testamentum ad pias causas non solemne revocat aliud solemne, etsi hujus mentionem non faciat*. Molin. &c. Dian. *p. 6. t. 6. R. 25. & 26. idque, etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias*. Mol. & alii 6. *licet hoc posterius quidam negent*. V. *l. c. R.* 26. 27.

Resp. 2. *Si testamentum factum est ad causas non* Animad. IV.
pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si litterati non sunt. Lay. *l. c. c. 2. n. 16.* Bonac. *l. c. p. 5. n. 4.*

Resp. 3. Tempore pestis non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, ut, quando testis, vel notarius haberi non possunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti liquido constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum, peste valde grassante, conditum coram duobus, vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundum jus commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. gr. & Viennæ duo testes ad testamentum sufficiunt. Vid. Laym. *l. c. c.* 2. Imo absolute loquendo tempore pestis sufficere solemnitates juris gentium, atque adeo tres, vel duos testes, docet Dian. *p. 7. t. 6. R.* 34. ex Sa, Lay. &c. atque inter eos esse posse feminam, & notarium ipsum (tametsi non sit immatriculatus) modo non sit consanguineus, vel affinis defuncti. *R.* 36. ex Menoch. &c. nec opus esse, ut sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modo eum videant: *R. 37. &* 38. neque invalidari, licet ægrotus convalescat. *R.* 39. ex aliis 8. Denique, si Parochus scribat coram unico teste, habere vim testamenti, saltem nuncupativi, dicit Molin. & March. cum Dian. *l. c. R. 34. &* 41. vid. etiam. *p. 5. t. 3. R.* 123.

Resp. 4. *Etsi probabilis, & secura sententia sit Cov.* Animad. V.
Bon. d. 3. q. 1. p 4. & aliorum, testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus jure requisitis, invalidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia: Molin. Lugo, Vasq. Sanchez, Dian. *p. 7. t. 6. R.* 3. contra Barbos. ita ut heres per illud institutus, & legatarius teneantur ad restitutionem heredibus ab intestato: *contrarium tamen verius est, ideoque licite retinetur, quod tali testamento possidetur*. Ratio est, quia illæ solemnitates tantum requiruntur ad cavendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. V. Less. *l. 2. c. 19 dist.* 3. C. Lugo *dist. 22. s. 9.* Unde secundum hanc posteriorem sententiam resolves sequentes casus.

1. Heres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hereditatem, & solvere legata iis, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate ejus debentur. Mol. Less. contra Bon. *l. c.*

Animad. VI. 2. *Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii:* quia, cum nec ipse, nec alii cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. V. Bon. *l. c.*

Animad. VII. 3. *Si heres ab intestato retineat hereditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, uti occulta compensatione, quia revera res illa erant ipsorum*. V. Bon. *l. c.*

4. Si heres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hereditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solveret, aut si, oblato juramento, jurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hereditatem tradere, & solvere legatum.

5. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hereditas, non ut fideicommissum, sed immediate perveniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem te-

stium, vel ad juris subtilitatem, quando is, cujus interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide Less. & C. de Lugo *l. c.*

ANIMAD. VIII. Resp. 5. *Etsi probabile sit Clericorum, & novitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus juris non valere*: Mulin. & alii 3: *cum tamen contrarium etiam sit probabile, ex Suar &c. potest heres ex tali testamenta hereditatem adire pro foro conscientiæ*. Dian. *p. 9. r. 9. R.* 16.

ANIMAD. IX. Resp. 6. *Milites hujus temporis gaudent iisdem privilegiis testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur*. Dia. *p. 7. t. 15. R. 24. & seq.* ex aliis 13. contra Bald. &c. atque adeo sufficiunt iis duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur, *R.* 45.) etiam non rogati, *R.* 46. & alii 4. contra Mol. Lug., &c. etiam alias inidonei, modo non sint impuberes, nec cæci, vel servi, *R.* 47. Lugo, Vasq. &c. Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel ut sint in conspectu testatoris. *ibid.* Imo miles jure militari (quo præsumitur essa testatus in dubio) potest testari solo nutn. *R.* 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, vel pro parte intestatus decedere. *R.* 53. & 55. Valetque ejus testamentum etiam post missionem honestam, sed non ultra anoum. Mol. Lug., &c. *R.* 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti (saltem si in castris auditum, & vocem amiserunt.) Dian. *R.* 48. 49. & 59. ex aliis.

DUBIUM III.

De renuntiatione hereditatum.

ANIMAD. X. Resp. 1. *Renunciatia futura hereditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est*. Ratio est, quia ita jure cautum est propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipsu testandi actu renuntiet juri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi heres necessarius, post debitam sibi portionem integram a patre acceptam, reliquæ hereditati renuntiet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere.

Resp. 2. Renunciatio hereditatis, cum odiosa sit, & contra jus commuoe, strictæ interpretationis esse debet.

Unde resolves casus seq.

ANIMAD. XI. 1. *Non abstat renunciatia hereditatis, etiam jurata a filio facta, quominus ab eodem patre, mutata itarum voluntate, possit institui heres*. Molin. Sanch. *l. 7. c. 7.*

2. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is, qui renuntiavit in prima hereditate, succedere potest: imo etiam instirui debet, quia causa renuntiationis cessavit. Mol. *d.* 579. *n.* 19.

ANIMAD. XII. 3. *Filius post juratam renuntiationem nihilominus succedere potest in iis bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonia susceptis relinquere cogitur*. Ratio est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui reuntiavit, sed propter eiviles constitutiones, & favores. Mol. *n.* 21.

4. Etsi filia accipiens dotem a patre dicat se ea contentam, & renuntiare paternæ hereditati: pactum tamen illud est invalidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. *Ex L. Pactum dotale, C de callat. L. Si quando C. de pact. & cap. Quamvis pactum, de pact. in 6.* Mol. Sanch. *lib. 6. cons.* Lugo *Respon. mor. lib. 6. dist.* 24.

4. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude, seu dolo ad renuntiandum legitimæ, non sunt in coscientia tuti, sed renentur illi restituere libertatem. Sanch. *l. 4. de mat. d. 9.* Lugo *l. c.* Ac licet filia, si renuntiationem juramento firmaverit, eam servare teneatur: si tamen dolus, vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti iojusta extorti petere: eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex injusta coactione processit. V. Sanch. *l. 2. mor. c.* 13. Lug. *t. 2. de just. d. 22. s. 8. & resp. mor. l. 6. d.* 24.

Resp. 3. Omne pactum, vel donatio de alterius viventis hereditate ipso jure irrita est; v. g. irritum est pactum, quo Titius hereditatem, quam spetat a Sempronio, promittit, aut obligat Cajo. Ratio est, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super cujus bonis fit pactio. Laym. *c. 7. n.* 3.

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hereditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret. 2. Nisi renuntiatio fiat in favorem communitatis, seu collegii; hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & juribus acquisitis, & acquirendis disponere debeat, idque in favorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. Sanc. *cap. 2. n.* 54. Laym. *l. c. n.* 3. 4. Nisi fiat pactum circa hereditatem personæ incertæ, verbi gr. si quæ mihi hereditas obvenerit, dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. Mol. Sanch. *l. 7. c.* 2.

Quæres, Quousque se extendat constitutio Trid. *s. 25. c. 16. de regular.* irritans donationes, & renunciationes, etiam juratas quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, sive Vicarii, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. 1. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa; quia hujus constitutionis ratio est, ne per renunciationem hereditatis novitiis imponatur necessitas profitendi; hæc enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus, quippe quæ usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodia testamentum a novitio conditum, neque rumpitur, secuta professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. Sanchez *l. 7. c.* 5. Qui autem licite a Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata, intuitu ingressus in Religionem.

Resp. 2. Ea constitutione non prohiberi donationem modicam, quia cessat ratio. Sanch. *n.* 23.

Resp. 3. Ea comprehendi renunciationem Beneficii ecclesiastici. Ratio est, quia hæc est amissio magni juris, ob quam libertas egrediendi a religione impeditur. Sanch. *n.* 37.

Respond. 4. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiva ingrediendi; qualis intentio in dubio præsumitur, si non multo ante ingressum factæ sint. Ratio est, tum quia Concilium absolute loquitur: tum quia alias non sufficienter consuluisset libertati novitiorum. Nav, Less. *lib.* 2. *cap. 41. num.* 42. contra Sanchez: *cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic donatum tuto retineri potest, donec per sententiam Judicis rescindatur.* ANIMAD. XIII.

Respond. 5. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita ut, ea non secuta, corruat. Nav. Sanch. *num.* 17. Mol. &c. Ratio est, quia donantes, seu renunciantes ægre contristant donatarios, ut eos de possessione semel capta dejiciant: & Monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad professionem inducantur. Laym. *cap. 7. n.* 8.

Respond. 6. Non obstante hac constitutione, validas esse renunciationes, aut donationes, ante vel post ingressum Societ. JESU factas, juxta ejus constitutiones. Ratio est, quia Tridentium Societatem diserte excipit. Dixi, *juxta constitutiones*, quia in iis donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum, quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum. Mol. Sanch. Laym. *l. c.*

DUBIUM IV.

Qui possint, & debeant esse executores testamenti?

Respond. 1. Illi a Testatore nominari possunt unus, vel plures ex heredibus, vel non heredibus; nec tantum masculus, sed etiam femina: Sanch. Vvading. Dian. *p. 8. t. 5. R.* 4. non tantum laicus,

sed

sed etiam clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia, & quidem Geoeralis, si sit Soc. JESU: Fratres de Observantia oullo modo.

Animad. XIV. *Quod si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta ejus valent*. Ita Laym. *cap.* 11. Et ratio est, quia spectato jure naturali, sufficit voluntas Testatoris, & executoris, nec Caoones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantum. V. Bon. *de conf. d.* 3. *q.* 18. Diao. *p.* 8. t. 5. *R.* 9. 10. Et, licet impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si explevit annum 17. Sanch. Lugo, Vvading, Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi potest, ut sit executor. Dian. *l. c. R.* 27. Detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. Molin. Lugo, Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra Wald.

Respond. 2. Si nullus a testatore nominatus est excutor, executio pertinet ad heredem, etiam quoad legata pia; quo tamen casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest. Laym. *l. c.*

Respond. 3. Executor non potest officio fungi per alium, nisi testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti jam declarati. Sanch. Card. de Lugo, Dian. *punct.* 8. r. 5. *R.* 26.

Quæres 1. An religiosus executor legatum in pias causas monasterio suo applicare possit?

Respond. posse. Ratio est, quia si quid obstaret, esset ex eo, quod executor, etiam indigens, eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea postmodum supervenerit, cum, si eam cognovisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa Monasterii distincta est a causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ a causa beneficiati. Unde etiam quivis jussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia evidens est distinctio inter donantem, & accipientem. Syl. Sanc. *l.* 6. *c.* 11. *n.* 56. V. Dian. *p.* 8. r. 5. *R.* 46. Porro ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causa alimenotrum iis, qui indigent. 6. Quod causa studii, saltem theulogici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, verbi gr. pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis, Dian. *p.* 7. r. 6. *R.* 29. & 30. ex Bald. & cet. multis.

Quæres 2. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Respond. 1. Si incertitudo sit ex parte legatarii, jure civili corruit legatum; ver. gr. quia sunt duo ejusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, si in id consentiaot. Mol. &c. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. Trull. *d.* 12. 2. Legata ad causas pias ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca, sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. 3. *Si incertitudo sit ex parte rei legatæ,*

Animad. XV. *videndum*, an terminos a natura habeat, ut ver. gr. bos, & equus, vel ab arte, & industria, ut domus, vestis, &c. *Si a natura habeat, danda est una ex mediocribus, si ab arte, electio ad heredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit*. Idemque dicendum est de legatis in numero, pondere, & mensura consistentibus. Vid. Laym. *l. c. n.* 7. 8. & 9.

Animad. XVI. Respond. 2. *Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus, possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis (quæ ornamentis, vel fabrica indigent) Monasteriis, vel iis, qui secundum suum statum non possunt vivere*, sive ii sint opifices, sive altioris conditionis, etiam Nobiles. Vasq. Mol. & alii 8. dummodo tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. Dian. *p.* 2. *t.* 15. *R.* 8. Si vero designaverint semel certos pauperes, non posse eos variare, docet Wading, sed affirmat Lugo. V. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 50. & *p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. *Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si vere pauperes sint, præsertim si testator id ignoraverit, eam applicare*. Wading. Dicastill. Dian. *p.* 8. *tr.* 5. *R.* 46. & 37.

Quæres 3. An legata ad certas pias causas possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium usum?

Resp. 1. Si voluntas testatoris impleri potest juste, & hooeste, non licet eam commutare in opus quantumcuoque melius, nisi ex dispensatione Pontificis, & justa de causa. Mol. Wad. Dian. *p.* 1. *t.* 17. *R.* 28. & *p.* 8. *r.* 5. *R.* 63. &c. communiter contra Vasq. & aliquos, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, heredes, & executores pertinet, secundum epikejam interpretari, non alienum esse a defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. gr. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. Mol. Lay. *l. c. n.* 10. Vid. Vasq. *opusc. de test. cap.* 8. §. 5. *d.* 3. *n.* 104. Trull. *c.* 18. *d.* 12. Barbos. *de off. & potest. Episc.*

Respond. 2. Si ad usum a testarore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam causam applicandæ sunt: ita tamen, ut quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ ad Dei honorem relinquere. Molin. *dist.* 204. Bonac. *dist.* 3. *de cont. quæst. ult. par. ult.* Barb. *de offic. Episcop.*

Eu dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Si testator pauperi determinato aliquid legarit, hic autem ante solutionem moriatur, heres illud tenetur alteri pauperi dare: quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstrative, non taxative facta fuisse: nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantiis colligatur de testatoris intentione, de qua si maneat dubium, manet data resolutio. Mol. Sanch. Bard. *d.* 6. *c.* 10. § 7.

2. Si legata pia inveniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur heres ea solvere; quia præsumitur id fortuito, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. Bard. *d.* 6. *c.* 10. §. 17.

3. Si Testator legaverit summam pecuniæ procerto numero sacrorum; heres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non teoetur curare ea iterum celebranda: quia satisfecit testatoris voluntati. Bard. *d.* 6. *q.* 10. §. 22.

Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordine, & modo heredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. 1. *Teneri statim post aditam hereditatem, confectumque inventarium, etiam intra annum, nisi justo impedimento excusentur; imo in legatis piis intra sex menses*, Mol. Vasq. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 53. idque, etiamsi hereditas non sit adita, eo quod heres vel ante fuerit mortuus, vel eam tepudiarit. Cov. & alii tres, Dia. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 25. Unde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, graviter peccant; tenenturque damnum, quod alii ipsorum culpa acceperunt, compensare. Bon. *d.* 3. *q.* 18. *p.* 4. Nav. *c.* 25. Lug. Dian. *p.* 8. r. 5. §. 52. Animad. XVII.

Resp. 2. Ab utroque Judice, ecclesiastico, & sæculari compelli possunt (si tamen laici sunt.) Quod si post annum 2 monitione judicis, vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima, si heredes necessarii sunt) ex testamento ipsis proveniente privantur. Vid. Laym. *l. c. t.* 5. *c.* 11. C. de Lug. *d.* 26. *de just.* Dian. *p.* 3. *r.* 3. *R.* 59. Valerum, Trull. *d.* 11. imo, si intra annum negligant exequi, jus executionis devolvitur ad Episcopum. Molin. & alii octo. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 40. Nec admittitur purgatio moræ. Sanch. Dian. *l. c. R.* 33. & 54. Sed tenetur Episcopus exequi, removendo illos ab executione, & emolumentis spoliando; atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. Molin. Merol. Dian. *R.* 57.

Resp. 3. Executor tenetur omnia exequi secun-

dum mentem testatoris: ad hoc tamen executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit: universalis autem potest. Lug. *d.* 24. *f.* 16. Dia. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 32. Neque potest unquam, invito herede, rem legatam dare legatario: quia non potest, nisi per Judicem, spoliare heredem sua possessione, licet teneatur monere Episcopum, ut heredem cogat. Sanch. Lug. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 39. Quod si bona non sufficiant ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licet uni res certa, & in individuo sit legata) nec licet uni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio, & jus. Sylv. Sanch. Bon. Dian. Trull. *l.* 7. *c.* 18. *d.* 12.

ANIMAD. XVIII. Respond. 4. *Tenentur Executores reddere rationem executionis* (*idque probabiliter*, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis iis, quæ testator jussit erogari secreto. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 34. & alii 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo, Sede vacante, *R.* 36. *&* 37. *&* 62. *nisi sint Regulares plene exempti*, *quos cogi posse alii negant*, *affirmant alii*, ut vide *l. c.* Denique non debetur iis salarium, cum sit officium voluntarium amicitiæ: si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari a Judice. Lugo *d.* 24. *sess.* 16. *n.* 335. Vid. Dian. *R.* 39. Plura de executione piarum, & ultimarum voluntatum v. apud Trull. & Dian. *ll. cc.* & Barb. *lib.* 3. *de jure univ. c.* 27.

DUBIUM V.

De iis, qui testari, & heredes institui possunt.

Resp. 1. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali, aut positivo jure prohibeantur. ANIMAD. XIX. *Naturali autem jure testari vetantur infames, furiosi, amentes, nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantum materia delirent, & in aliis non*, ut Nav. Sanc. *lib.* 1. *de matr. d.* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat, v. Card. Lugo *d.* 14. *f.* 4. *Positivo autem, surdus simul, & mutus a natura*, prodigus, servus, usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis (si quidem ante Clericatum advenerint, ut v. C. de Lugo *de just. d.* 24. *n.* 67.) impubes, captivus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscentur. C. Lugo *l. c. n.* 72. professus religionem.

ANIMAD. XX. *Dico*, professus, *quia novitius, cum adhuc sui juris sit, absque superioris licentia valide testari potest, etiam non servata juris solemnitate*, ut habet Trull. *s.* 18. *d.* 5. ex Sa, & Bon. &, si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licite, valide tamen potest testari; quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen ulla constitutione canonica dispositio irritatur. Ita Molin. Sanch. Laym., qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque a Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. 2. Omnes homines etiam amentes, surdi, muti, servi imo & communitas, heredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. Ita Bon. *de con. d.* 4. *quæst. ult.* Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in herede. Incapaces autem secundum jura sunt 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licet probabile sit, eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eo quod hoc jus in eo rigore non sit receptum. Less. *lib.* 2. *c.* 19. *dub.* 5. Sanch. *l.* 2. *c.* 14. *n.* 31. 2. Civitas hostium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla: persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen active intestabiles sunt. Less. *l. c.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur a bonis defuncti; ut 1. Heres (uti & legatarius) qui testatorem occidit, *leg. ult.* §. *ult. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem si testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare, aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, heres illius curam non habuit, aut si captivum redimere neglexit. V. Mol. *d.* 168. *&* 202. C. de Lugo *d.* 24. *n.* 75.

Unde resolves.

1. Heredes institui possunt professi Ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes fere religiones, excepto Ordine Minorum de Observantia, & Capuccinorum. Ratio est, quia illi sunt incapaces, secundum Trident. *sess.* 85. *c.* 3. *uti & Professi Soc.* JESU. Vide Sanch. *l.* 6. *c.* 18. Bon. *l. c.* Laym. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 15. *licet contrarium probabilius esse putet Wading. tr. de cont. l.* 4. *dub.* 1. §. 4. Vide Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 16. ANIMAD. XXI.

2. Collegia Soc. JESU, & domus etiam professæ hereditates accipere possunt, modo bona immobilia, quæ communi usui, & habitationi non deserviant, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hereditates*, quia, sicut Minores, & Capuccini legata, & alia donata admittere possunt; ita etiam Soc. JESU, etsi intuitu alicujus professi tantum ea deferantur. Vide Laym. *l. c.*

3. *Testator potest quemvis extraneum instituere heredem, nulla facta mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis*, dummodo absit scandalum, & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit libere. Bon. & alii. 5. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. *&* 85. Item *p.* 5. *t.* 3. *R.* 114. ANIMAD. XXII.

Quæres 1. Quæ sit divisio heredum?

Resp. Heres alius est ex testamento, alius ab intestato. Heres ex testamento, vel est universalis, sive ex asse; vel partialis, seu ex parte tantum, v. gr. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel est heres necessarius, qui necessario institui debet, ut sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa justa exheredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. Laym. *c.* 5. *n.* 5.

Quæres 2. Quantum heredibus necessariis debeatur?

Respond. Jure novo legitimam portionem descendentium esse trientem hereditatis, si non sint plures, quam quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi unus tantum sit, est triens hereditatis, idque absque ullo gravamine, modo, & conditione; alioqui pro non appositis habentur. *Quod si autem alicui ascendentium, vel descendentium portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum; maxime si causa idonea exheredationis non sit inserta, & probata.* Laym. *c.* 8. *n.* 10. ANIMAD. XXIII.

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque justa causa ex inordinato affectu erga liberos successionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ autem causæ hujus inæqualitatis erunt merita, & obsequia majora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant; si qui plus egere videantur: Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alii secus: *imo pater id, quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo.* Trull. *c* 18. *d.* 19. Bonac. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R* 83. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse heredes necessarios, respectu tamen matris esse; idque æquali jure cum legitimis. Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere heredes, modo parentes superstites legitima portione non priventur. 4. Fratrem, & sororem tunc tantum posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. Laym. *l. c. num.* 12. 13. Vid. Bonac. *d.* 3. *de cont. q. ult. p.* 3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis literarum repetere: si quidem eas liberaliter fecit, vel donavit; secus si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si pater non repetit, quando potuit, non tenetur ANIMAD. XXIV.

netur filius eo mortuo in divisione conferre in commune, quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium. Axor. Villalob. Trull. t. 1. *l.* 4. *cap.* 1. *d.* 3. V. supra, *c.* 3. *d.* 2. *de donatione*.

Quæres 3. Qui heredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. 1. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem, & matrem defuncti, & in eorum locum avos, & avias.
Animad. XXV. 3. *His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex utraque parte conjunctos; idque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre, vel matre conjuncti sunt.* 4. Si ex fratribus, vel sororibus utrinque conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres, & sorores utrimque conjuncti omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex una tantum parte conjunctie, non in stirpes, sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt; quia duorum fratrum filii, non suorum parentum loco, sed jure propriæ conjunctionis succedunt. Cum ergo æqualiter juncti sint, æquales etiam in portione hereditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus utrimque conjunctis, eorumque liberis, succedunt fratres, & sorores, ex una tantum parte conjuncti: hoc tamen discrimine, ut, qui ex parte patris sunt juncti, succedant in bona a patre provenientia, in reliquie æqualiter omnes. *6.* Si fratres, & sorores, eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores collaterales, usque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque sint conjuncti. 7. In horum defectu, succedit uxor, & denique in illius morte, fiscus sæcularis in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem ecclesiasticus in bonis Clerici. Laym. *c.* 6. *n.* 1. 2. 3. & 4.

His adde 1. Si uxor, susceptis ex priori marito liberis, ad secundas nuptias transit, quicquid a priore marito, donatione, aut testamento acquisivit, ejusdem matrimonii liberis cedere. Similiter, si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Heredem adeundo hereditatem, non commoda tantum, & jura, sed etiam debita, & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Ut supra vires hereditatis non obligetur. 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hereditatis obtinere debeat heres, vel heredes; & si eam non habent, legatis, non tamen piis, ut notat Trull. *l.* 7. *c.* 18. *d.* 11. ex *Authent.* Similiter C. *ad legem Falc.* detrahere possunt, beneficio legis Falc. Laym. *l.* 3. t. 5. *c.* 6. *n.* 7. Sanch. *l.* 4. *c.* 15. Ut autem hoc beneficio frui possit heres, conficere tenetur inventarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen respectu creditorum, quibus præjudicare non potest. Universim enim ab onere inventarii, & a rationibus reddendis eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque concedere, ut eorum dictis, vel juramento stetur. Mol. Card. de Lugo *d.* 34. *s.* 8. *n.* 236.

Animadversio I.

Qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitime.

Hoc ex dictis c. 3. h. t. d. 2. ca. 3. rejiciendum est, quia ex ibi dictis eorum donationes in foro conscientiæ nullæ sunt.

Animadversio II.

Bus. docet, in testamento tum scripto, seu clauso, tum nuncupativo septem testes requiri; quod sane ex jure civili verum est, *At jus civile*, inquit D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 7. ad 2. *non obligat omnes, sed eos solos, qui sunt his legibus subjecti*. Hinc Alex. III. c. *Cum esset* tit. 26. de testam. lib. 3. Dec. improbat consuetudinem in Hostiensi Episcopatu tunc temporis vigentem, qua testamenta septem, aut quinque testium subscriptione non munita rescindebantur. *Et testamenta*, inquit, *quæ parochiani coram Presbytero suo, & tribus, vel duabus aliis personis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere*. Hoc vero pontificium decretum intelligendum est de terris temporali Summi Pontificis ditioni subjectis; quia illa verba *& testamenta* &c. cum antecedentibus connectuntur, quæ ad Hostiensis Episcopatus consuetudinem referuntur; atque hoc modo Doct. ea communiter intelligunt, ut habet Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 2. n. 17. & ipse Genettus Theol. t. 1. p. 391. q. 6. Itaque in aliis regionibus, Principum leges, & locorum consuetudines observandæ sunt.

Animadversio III.

Si testamentum factum sit ad causas pias, sufficere &c. scilicet duos testes.

Testamentum jure naturæ, & gentium validum est, quocumque externo signo testatoris voluntas fuerit declarata, ut recte advertit Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 2. n. 3. p. 377. Porro in testamento ad pias causas, juris civilis, aut consuetudinis solemnitas non requiritur; quæ teste eodem Laym. n. 2. est omnium sententia; & ratio est, quia jura sæcularia causis piis præjudicium afferre non possunt: ergo testamentum ad pias causas, ad sui valorem nec duos testes, nec aliam quamcumque solemnitatem requirit.

Hinc fit, ut successor voluntatem testatoris ad pias causas sibi notam in conscientia exequi debeat, etiamsi nulla suppetat ratio eam probandi. Et hæc voluntas in foro quoque externo valida pronuntianda est, etiamsi testes desint, dummodo successor ab intestato eam fateatur, sicuti fateri eam debet, ut ex mox dicendis liquebit ad Resp. 4.

Quod si manus testatoris non extet, requiruntur duo testes &c.

Nam si manus testatoris extet, etiamsi nulli testes adhibiti fuerint, testamentum ad pias causas etiam in foro externo valere debet, dummodo sufficienter constet, eam fuisse testatoris scripturam. Ratio est, quia testes ad substantiam seu vim testamenti ad pias causas ne in foro quidem externo necessarii sunt, sicuti aliæ solemnitates ex necessitate non requiruntur. Ergo cum constat, testamentum ad pias causas revera fuisse factum, uti sufficienter constat, cum constat, illud testatoris manu fuisse exaratum, validum esse debet etiam in foro externo; quod recte affirmat Laym. aliis pro se citatis c. a. cit. coroll. 2.

Ubi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariam heredis institutionem.

Recte quidem. Sed huic sententiæ obstare videtur Anacletus, qui t. 3. juris can. p. 356. n. 3. ait, heredis institutionem esse de essentia cujusvis testamenti, ita ut nullum testamentum licet privilegiatum sine ea valeat; additque, hanc esse communem, & certam sententiam. Verum cum id non ostendat, nisi juris civilis auctoritate, quæ causis piis præjudicium afferre nequit, & testamentum etiam sine heredis institutione jure naturæ validum sit, testamentum ad pias causas etiam sine heredis institutione valere, dicendum est. Quare Anacletus vel intelligendus est de aliis testamentis privilegiatis, vel, si complectatur etiam testamenta ad pias causas, rejiciendus est.

An autem tale testamentum... valeat quoad legata profana, controvertitur. Negant &c. affirmant Covar. Su &c.

Pro affirmante, sententia plures a Busembaum citantur: affirmat quoque Laym. c. 2. cit. n. 10. citatis pro se Mol. & Tiraq. Ejus ratio est, quia subsistente principali subsistere quoque debet accessorium: ergo, cum legata profana in testamento ad pias causas principaliter facto sint quid accessorium, testamentum etiam quoad illa valere debet.

Præterea æquitas non patitur, ut testamentum, cujus vi pia causa lucratur, in ejusdem piæ causæ favorem oppugnetur: oppugnaretur autem in ejusdem piæ causæ favorem, si legata profana irrita essent: quia hæc causæ piæ veluti heredi accrescerent: ergo testamentum ad causas pias principaliter factum sine solemnitatibus, valet quoque quod profana legata. Hæc sententia mihi sane æqua, & rationabilis videtur.

Denique testamentum ad pias causas non solemne revocat &c. etsi &c. idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. Mol. &c. licet hoc posterius quidam negent.

At merito quæritur, qua ratione id negent. Nam testamentum ad pias causas non solemne, ut mox dictum, & ostensum est, validum est: testamentum autem validum revocat quodcumque aliud anterius testamentum, cui contrarium sit. Nam ex Ap. ad Heb. 9. *Testamen-*

tum in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est: ergo testamentum ad pias causas non solemne revocat, & in irritum mittit quodcumque aliud solemne etiam ad pias causas.

ANIMADVERSIO IV.

Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si &c. nec subscriptione opus erit &c.

In terris pontificiæ temporalis ditionis testamentum non solum rusticorum, sed quorumcumque coram Parocho, & tribus, aut duobus testibus idoneis factum, etiamsi plures haberi possint, ex Alex. III. mox appellato validum est. In aliis regionibus non tam jus civile commune, quam peculiares Principum leges, aut probatæ consuetudines attendendæ sunt, ut ipse Bus. fatetur Resp. 3.

ANIMADVERSIO V.

Etsi probabilis, & secura sententia sit &c. testamentum &c. invalidum esse in foro conscientiæ &c. contrarium tamen verius est &c.

Quomodo in conscientia tutus esse potest qui retinet id, quod verius est, esse alienum? An tum is, cui testamentum favet, tum is, cui contrarium est, in conscientia tuti sunt, dum retinent rem vel ex testamento, vel contra testamentum?

Versatilis probabilitas in omni quidem re, sed in hac præsertim, ubi de justitia agitur, propter prop. 26. ab Alex. VII. & 2. ab Innoc. XI. proscriptas repudianda est; uti ab ipso Anacleto t. 3. jur. can. p. 360. repudiatur, ipsoque teste ab aliis omnibus.

Quare in proposita maxime controversa quæstione dico primo, heredem ab intestato succedentem, qui defuncti voluntatem compertam habet, quia e. g. eam suis auribus audivit, teneri in conscientia solvere legata, & fideicommissa, etiamsi testamentum, aut codicillus debita solemnitate careat, ut ait quoque Busemb. ca. x. Unica enim ratio, cur tale testamentum, aut codicillus non valeret, ea esset, quia in foro externo essent irrita: atqui etiam in foro externo sunt valida, si heres defuncti voluntatem testetur, ut ex unanimi D. D. sensu expressis juris civilis testibus nixo ostendit Anacletus t. 3. juris can. p. 365. n. 77. & fatetur Busemb. ca. 4. ergo cum eodem Anacleto p. 369. n. 98. concludendum, hujusmodi testamentum, & codicillum in foro conscientiæ obligare.

At quid si heres defuncti voluntatem sibi compertam non fateatur? Resp. nihilominus legata, & fideicommissa in conscientia solvere debet, ut evincit idem Anacl. n. 99. & 100. An heres ex sua iniquitate commodum referre debet? Iniquum porro est, ut ipse veritatem sibi compertam in aliorum damnum reticeat, aut inficietur: ergo hinc nullum commodum referre debet; ideoque legata, & fideicommissa solvere nihilominus in conscientia debet.

Secundo tale testamentum minus solemne, certum & compertum valet quoque quoad hereditatem, seu heredis institutionem, ut tum auctoritate, tum validis rationibus confirmat idem Anacletus p. 366. n. 83.

Cum enim quilibet jure naturæ, & gentium testari possit, mens Principum certas solemnitates in testamentis postulantium alia esse nec debet, nec potest, nisi ut doli, & fraudes vitentur: ergo ubi fraudis, & doli nulla suspicio est, quia veritas liquido comperta est, Principum mens est, ut testamentum minus solemne valeat.

Hinc B. Greg. c. *Ultima* q. 2. caus. 13. ait: *Ultima voluntas defuncti modis omnibus conservari debet*: & D. Antoninus apud Gen. Theol. t. 1. p. 391. q. 7. inquit: *Nota, quod, cum quis sanus, vel infirmus, qui est sanæ mentis, ultimo disponit de bonis suis, de quibus potest disponere, per simplicem scripturam, vel per verba solum, non violentatus, vel circumventus, sed libere sine notario, & testibus debitis, standum est ejus tali dispositioni in foro conscientiæ; & heredes, quibus hoc constat certitudinaliter, tenentur ad observandum illud, etiamsi prius per solemne testamentum aliter disposuerat*: & Greg. IX. c. *Indicante* de testam. t. 26. lib. 3. decret. dicit: *Cognovimus R. referente, quod moriens uxor Redempti concham argenteam nudis verbis jussit venundari, & suis dare libertis, & scutellam argenteam cuidam monasterio reliquisse. In quibus voluntatem ejus per omnia volumus adimpleri.* Quod autem de legato dicitur, de hereditate quoque dicendum est. Solemnitatis enim defectus aut utrumque, aut neutrum vitiat.

ANIMADVERSIO VI.

Si dubius sit .... debet cum illis componere pro ratione dubii.

Dum certa est testatoris voluntas, ejus testamentum etiam minus solemne in utroque foro ex dictis valet: quia mens Principum est, & esse debet, ut valeat. At cum testatoris voluntas dubia est, mens Principis nec est, nec esse debet, ut testamentum minus solemne valeat. Si enim in hac specie vel ex toto, vel ex parte valeret, lex irritans testamentum minus solemne, esset inanis: quia nihil efficeret, seu testatoris voluntas esset certa, seu etiam incerta. Ergo testamentum minus solemne, in quo dubia est testatoris voluntas, ex vi legis positivæ nullum est. Certum porro est, positivam Principis legem etiam in foro conscientiæ vim habere, D. Paulo ad Rom. 13. dicente: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit .... Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Ergo heres ab intestato, dubius de voluntate testatoris, qui testamentum minus solemne condidit, hereditatem, & legata retinere etiam in conscientia potest.

At inquit Bus. *Cum nec ipse* (heres ab intestato) *nec alii cœperint bona fide possidere, in dubio par est eorum conditio.*

Busembaum ratio efficax esset, si sola naturæ lex foret spectanda; & positivæ Principum leges pro nihilo habendæ: at hæ vim suam etiam quoad conscientiam habent. Itaque heres dubius de voluntate testatoris, quoad hereditatis, & bonorum possessionem, dubium jure deponit, & bona fide possidet, quia legis vi & auctoritate possidet.

Quod si testamentum præscriptis solemnitatibus præditum sit, & dubium nihilominus de testatoris voluntate oriatur ex sermonis obscuritate, aut ambiguitate, & circumstantiarum conditione, tunc compositio, seu transactio pro ratione dubii locum habet, & facienda est.

ANIMADVERSIO VII.

Si heres ab intestato retineat &c. possunt illi, quibus &c. uti occulta compensatione.

Hanc Busemb. resolutionem rejicit ipse La-Croix in hunc locum n. 1118

At inquit Busemb. „ Revera res illæ erant ipsorum. “ Resp. testamentum minus solemne ex justa lege certam fidem non facit, nisi heres ab intestato defuncti voluntatem certo noverit, & fateatur: at hic in præsenti specie defuncti voluntatem facto ipso negat, dum hereditatem, & legata retinet: ergo testatoris voluntas in præsenti specie ex justa lege, incerta præsumitur; & quia incerta præsumitur, legata, & hereditas ab ipsa lege in irritum mittuntur. An occulta compensatio locum quoque habere potest in hereditate, & legatis, quæ ex Principum lege, nulla sunt, & irrita?

Ponimus, inquis, heredem ab intestato, defuncti voluntatem compertam habere, & ex mera iniquitate hereditatem, & legata retinere.

Resp. In hac quoque specie ad tribunalia confugiendum est, quia incommoda ex legum dispositione subeunda recusari jure nequeunt ab iis, qui earumdem legum beneficia & commoda consequi volunt.

Sed de occulta compensatione dictum est t. 3. c. 2. d. 4. R. 2. ar. 2.

ANIMADVERSIO VIII.

Etsi probabile sit &c. cum tamen contrarium etiam sit probabile &c. potest heres &c.

Versatilis probabilitas in materia præsenti, quæ ad justitiam pertinet, maxime repudianda est, & ab ipsis probabilibus communi sensu hodie repudiatur, ut supra in Resp. 4. monuimus.

Quod si ex contrariis rationibus, & auctoritatibus dubium merito oriatur, utrum Clericorum, & Novitiorum testamentum minus solemne ad causas profanas sit nec ne validum, hereditas ab instituto herede non potest, ut perperam Busemb. affirmat, pro foro conscientiæ adiri, sed res per transactionem componenda est.

Ego tamen in eam sententiam pronus sum, ut hujusmodi testamentum nullum sit. Ratio est, quia licet Clerici sæculari potestati subditi non sint, iis tamen legibus, quæ pro communi bono feruntur, nec ipsorum privilegiis adversantur, non ex legum quidem vi, sed ex naturali æquitate subsunt; ne scilicet a civili societate discordent, & sicut civilium legum commodum sentiunt, ita quoque earum onus portent: at lex civilis testamentum minus solemne irritans, pro communi bono lata est, nec Clericorum privilegiis adversatur: ergo Clerici huic legi subsunt; &, quod hinc consequitur, eorum testamentum minus solemne, irritum est.

ANIMADVERSIO IX.

Milites hujus temporis gaudent &c.

Quamquam ex jurisperitorum sententiis, ac præsertim ex

ex juris civilis auctoritate æquitas colligi potest privilegiorum, quibus milites in suis testamentis gaudent congruum sit; attamen hæc privilegia aliunde desumi non possunt, quam ex Principum legibus, & locorum consuetudinibus. Nec enim jus civile veterum Imperatorum, multoque minus Doctorum sententiæ privilegia testandi, militibus hodiernis concedere possunt.

Animadversio X.

Renuntiatio futuræ hereditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est.

Renuntiatio quidem futuræ hereditatis juramento firmata valet, ut habetur in c. *Quamvis* in sext. lib. 1. tit. 18. At hæc regula suam habet exceptionem. Si enim renuntiatio fiat sine consensu ejus, de cujus hereditate, seu bonis agitur, in favorem tertii, nulla est, etiamsi juramento fuerit confirmata; uti ex communissima sententia, multisque Rotæ decisionibus asserit Anacletus t. 3. juris can. p. 420. n. 542. Ratio est, quia tale juramentum vergit in deteriorem exitum, hoc est in damnum alterius: occasionem enim præbet desiderandi, & machinandi mortem ejus, cujus hereditas expectatur: hinc in l. ult. de pactis dicitur: *quod hujusmodi pactione odiosæ esse videntur, & plenæ tristissimi, & periculosi eventus*. Ergo juramentum hujusmodi non est obligatorium.

Animadversio XI.

Non obstat renuntiatio &c. quominus ab eodem patre … possit institui heres.

Si renuntiatio a filio jurata, facta sit in favorem tertii sine consensu Patris, cujus hereditas renuntiatur, ex mox dictis nulla est, etiamsi non revocatur.

Si facta sit in favorem tertii sine juramento cum consensu patris, ab hoc valide revocari potest, etiamsi hic juraverit, se consensum non revocaturum; quia licet revocando sit perjurus, revocatio nihilominus valet ex natura sua. Nam consensus patris, ut tertius hæreditatem loco filii consequatur, est instar testamenti, quod valide revocari semper potest. Et ita sentit Anacletus t. 3. juris can. p. 420. n. 536. 37. citans Mol. Sanch. & alios, ac communem.

At si renuntiatio cum consensu patris facta a filio, ab hoc jurata sit, quæri potest, utrum filius a patre heres institutus, hæreditatem adire sine perjurio possit; & videtur negandum.

Nam si tale juramentum in hac specie non valeat, id fit, vel quia juramentum vergit in deteriorem exitum, vel quia revocatio consensus patris, juramentum relaxat, vel demum quia juramentum intelligendum est sub conditione, si pater consensum non revocaverit.

At prædictum juramentum non vergit in deteriorem exitum; quia non est de re mala, nec quæ majus spirituale bonum impediat; qua de re S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 7.

Item pater suum consensum revocando, juramentum non relaxat; quia potest quidem is, in cujus gratiam juratum est, juramentum relaxare, ut docet D. Th. 2. 2. q. 89. ar. 9. ad 2. nemo tamen potest relaxare juramentum, quod in aliorum utilitatem cedit ex eodem S. Doct. at jurata renuntiatio paternæ hereditatis facta ex consensu patris in favorem tertii, ad hujus utilitatem pertinet: ergo pater hoc juramentum relaxare non potest.

Demum juramentum sub conditione intelligi non potest; quia fuit absolutum. Qui juramenta absoluta, sub conditione intelligunt, in restrictiones mentales, & perjuria incidunt.

Itaque his perpensis filius, qui paternæ hereditati jurando renuntiavit ex consensu patris in favorem tertii, hereditatem a patre relictam tuta conscientia adire posse non videtur.

Animadversio XII.

Filius post juratam &c. nihilominus succedere potest in iis &c.

Dum filius patri acceptanti paternam hereditatem juratus renuntiat, iis paternis bonis renuntiat, quæ sibi post mortem patris jure debentur, hoc est iis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Inanis enim, & ridicula est renuntiatio patri facta eorum bonorum, quorum ipse pater vivens, & moriens arbiter est, & in quæ filius nullum jus habet.

Ergo filius post juratam renuntiationem non potest in iis bonis succedere, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur; quia succedens perjurium incurreret.

Hinc Bonifacius VIII. c. *Quamvis* in sext. lib. 1. t. 18. ait: *Quamvis pactum patri factum a filia, dum nuptui traderetur, ut dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex civilis; si tamen juramento non vi, nec dolo præstito firmatum fuerit ab eadem, omnino servari debet, cum non vergat in æternæ salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum*. At ne juramentum quidem filii renuntiantis paternæ hereditati vergit in æternæ salutis dispendium, nec redundat in alterius detrimentum: ergo omnino servari debet.

In his, inquit Bus. *filius non succedit jure sanguinis, cui renuntiavit, sed propter civiles constitutiones, & favores. Mol. n. 21.*

Resp. Hæc ratio sophistica merito dicitur. Civiles enim constitutiones, & favores in præsenti specie a jure sanguinis, ut falso ponit Busemb. non distinguuntur, sed in idem recidunt. Jus sanguinis in filio succedendi patri, naturæ jus est, civilibus constitutionibus roboratum. Dum filius paternæ successioni renuntiat, non solum juri sanguinis, seu juri naturæ renuntiat quoad successionem, sed civilibus quoque constitutionibus in sanguinis, & naturæ juris gratiam editis. Alioquin ejus renuntiatio esset inanis & irrita; quia perinde succedere posset, ac si non renuntiasset. Ergo falso, & perperam asseritur, filium, qui paternæ hereditati juratus renuntiavit, juri sanguinis renuntiasse, non civilibus constitutionibus, & favoribus; imo dum juratus juri sanguinis, & naturæ renuntiavit, multo magis juri & favori civili renuntiasse intelligendus est. Uno verbo dum paternæ hereditati renuntiavit, omnibus juribus seu naturalibus, seu positivis, ex quorum vi paterna hereditas ad ipsum spectat, renuntiasse, nisi sophistici sumus, intelligitur.

Animadversio XIII.

Contra Sanch. cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic donatum tuto retineri potest donec &c.

In eo certe fallitur Bus. quod tuto retineri posse putet illud, cujus donatio per sententiam judicis ponitur rescindenda. Nec enim tuto aut jure retineri potest, quod contra jus esse ponitur: ponitur autem esse contra jus, quod judicis sententia rescindendum ponitur: ergo &c. Quod si donatio ante ingressum religionis, facta intuitu ingrediendi religionem, in dubium merito vocanda putaretur propter contrarias sententias, res per compositionem transigenda erat. La-Croix ait p. 390. num 1126. „ Decretum Tridentini non habet locum in renuntiationibus ante ingressum factis, etiamsi intuitu religionis „ fiant, uti expresse declararunt interpretes Tridentini „ apud Gallemart ad hunc locum, (sess. 25. c. 16. de „ reg.) & apud Dian. &c. quamvis contradicant multi „ cum Barbosa &c.

Contradicit quoque Anacl. t. 3. juris can. p. 517. n. 143. & seq. Ita tamen ut contrariam opinionem probabilem ponat. Res scilicet controversa est, nec satis liquido apparet, cui sententiæ sit inhærendum.

Animadversio XIV,

Quod si tamen Religiosus &c. acta ejus valent. Ita Laym. & ratio est &c.

Laym. sententiam communem esse, fatetur Anacl. t. 3. juris can. p. 446. n. 778. qui tamen contrariam Covar. Mol. Sylv. & aliorum probabiliorem existimat. Hi enim D. D. putant, acta Religiosi, qui testamentum sine licentia superioris exequitur, jure positivo infirmari. Nam l. *Non dubium* cod. de leg. dicitur: *Quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habentur, licet legislator prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est.*

Resp. Theodosius Imperator, cujus citata verba sunt, de suis legibus ita statuere potuit; at hoc ad alias leges transferri non debet; quia, ut ait Innoc. III. c. *Ad Apostolicam* 16. tit. 31. dec. lib. 3. *multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*.

Objiciunt 2. Bonifac. VIII. c. *Religiosus* in sext. lib. 3. tit. 11. ubi ait: *Religiosus executor ab aliquo in sua voluntate ultima deputatus, non potest (cum velle, & nolle non habeat) hujusmodi officium suscipere, vel exequi, nisi a superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta.*

Resp. Bonif. in hoc cap. legem positivam non condit, sed naturæ jus spectato obedientiæ voto declarat, ut ex ipsorum ejus verborum contextu intelligitur.

Itaque illud *non potest*, idem sonare videtur, ac jure, seu sine legis violatione non potest; quæ enim contra legem sunt, fieri non posse vulgo dicuntur. Item illud *cum velle, & nolle non habeat* eodem sensu accipiendum est: quia scilicet, cum religiosi voluntas voluntati sui superioris subdita sit, de jure, hoc est honeste, & sine culpa sine ejusdem superioris licentia velle, & nolle non habet. Licet autem de jure quoad licitum, seu honestum nihil possit, quoad vim tamen, seu valorem ejus acta in testamenti executione sine sui superioris licentia peracta, in irritum non mittuntur, ideoque valere videntur.

Ani-

ANIMADVERSIO XV.

Si incertitudo sit &c. videndum &c. si a natura habeat, danda est &c. si ab arte, electio &c. qui &c.

Petrus testator ex. gr. indefinite ita inquit: Lego Cajo unum bovem, & Petro unam vestem. Executor, seu heres, ait Bus. dare debet unum bovem mediocrem Cajo, dando autem deterrimam vestem Petro, satisfacit. Idem habet Laym. l. 3. de just. t. 5. c. xt. n. 9. qui addit, bovis electionem, si hoc rerum genus sit in patrimonio testatoris, ad legatarium pertinere, dum meliorem non eligat, ita tamen, ut electio semel facta mutari nequeat; at si boves non sint in testatoris patrimonio, electionem ad heredem pertinere ait.

„ Excipiunt tamen, inquit Laym. D. D. communiter „ ab hac assertione legatum ad piam causam, quod si in„ determinate factum sit, præstandum esse, quod in ta„ li genere melius est. “ Sunt tamen, ut ipse Laym. ait, qui etiam in piis legatis indefinitis sufficere putent, ut præstetur quod in eo genere minimi precii sit.

Ego dicerem, legata indefinita ex parte rerum legatarum, esse implenda ex æquitate missis subtilibus controversiis; in his non solum testatorum verba, sed eorum mentem esse maxime considerandam; quæ si pensatis circumstantiis dubia sit, nec maxima, nec minima, sed mediocria in quocumque rerum genere danda esse, putarem. Hac enim ratione periculum jacturæ, & lucri spes quoad heredem, & legatarium æqualia sunt, ideoque justitia suum locum habet.

ANIMADVERSIO XVI.

Si acceperint summam pecuniæ &c. non tenentur &c. possuntque &c.

Bus. Rectissime ait, testatoris intentionem semper esse attendendam. Ex hoc principio certo, & inconcusso colligitur, pecuniæ summam pauperibus a testatore relictam ita esse distribuendam, ut pauperiores non solum non omittantur, sed etiam largius subleventur, quam minus pauperes. Quia hanc esse ejus mentem, ipsius verba ostendunt, & ratio persuadet.

Nomine autem pauperum personæ pauperes intelligendæ sunt, non Ecclesiæ, quibus cum testatores aliquid legare volunt, eas suo nomine indigitant; nec item xenodochia, aut monasteria, quæ sufficientem victum vel ex suis redditibus, vel ex fidelium eleemosynis collectum habent, ut ex Palud. recte advertit Laym. lib. 3. de just. t. 5. c. xt. n. 8. quia paupertate reipsa non premuntur: testator autem vult personis paupertate vexatis subvenire.

Præterea cum testator hæc loca, hoc est Ecclesias, xenodochia, monasteria distincta nominare potuerit, nec nominaverit, ea exclusisse intelligitur juxta reg. 57. in 6. ubi dicitur: *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.*

Summa ergo pecuniæ a testatore destinata, ut pauperibus distribuatur, non ex arbitrio executoris, sed ex christianæ prudentiæ, & caritatis regulis juxta rationabilem mentem testatoris distribuenda est; ita ut pauperes loci exteris præferantur; (quia, nisi aliud constet, hanc fuisse testatoris voluntatem, rationabiliter præsumitur) inter hos vero, egentiores minus egentibus potiores sint; inter æqualiter egentes, consanguinei, & affines defuncti magis subleventur, quam alii; item meliores magis, quam mali, aut minus boni. Hac de re legi possunt Anacletus t. 3. juris can. p. 449. n. 881. & Nat. Alex Theol. t. t. p. 562. reg. 16.

Possunt etiam sibi ipsis vel &c. eam applicare.

Possunt sane; ita tamen, ut distributores sint, nec sibi, aut suis cognatis omnia vindicent. Hinc D. Th. 2. 2. q. 32. art. 9. ad 3. ait: *Cum aliquis distributor ponitur eleemosynarum, potest & ipse sibi accipere, si indigeat, eo tenore, quo & aliis ministrat.* Ubi diligenter notandum est illud *eo tenore, quo* &c. ne distributor pro ratione indigentiæ in alios parcior in se largior (quod facile, sed non recte fit) sit.

Illud etiam animadverterem, executorem nihil sibi eleemosynæ loco arrogare posse, si a testatore aliquid determinate sibi legatum sit. Nam in hac specie putarem, testatoris mentem esse; ut legato contentus, pecuniæ summam aliis pauperibus distribueret.

ANIMADVERSIO XVII.

Tenetur statim post aditam hereditatem .... etiam intra annum, nisi &c. imo &c. intra sex menses.

Heredes, & executores teneri statim post aditam hereditatem &c. exequi defuncti voluntatem, res certa, & clara est; quia differre legatorum solutionem, & eleemosynarum distributionem a testatore præceptam, idem est, ac alienum retinere; quod ne per modicum quidem tempus licet, ut angelice docet D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 8.

At dum Busemb. addit, „ etiam intra annum, imo „ in legatis piis intra sex menses, “ ipse sibi contradicit. Neque enim qui ad annum, aut ad sex menses legatorum solutionem differt, statim solvit.

Neque valet, si dicas, tempus unius anni pro exequendis ultimis voluntatibus ad causas profanas; & sex mensium ad causas pias, a jure concedi.

Respondeo enim cum Anacleto t. 3. juris can. p. 447. n. 786. hoc tempus a jure determinari quoad pœnas, quas executores incurrunt, si elapso eo tempore defuncti voluntatem non impleverint, non autem quoad culpam.

ANIMADVERSIO XVIII.

Tenentur executores &c. (*idque probabiliter, etiamsi* &c.)

Non solum probabiliter, sed sine controversia tenentur executores rationem reddere executionis testamenti ad pias causas, etiamsi testator eos ab hoc onere liberasset: quia Greg. IX. c. *Tua nobis* 17. tit. 26. lib. 3. Decr. inquit: *Cum igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos providendum, ut secundum defuncti voluntatem universa procedant, licet etiam a testatoribus id contingeret interdici; mandamus, quatenus executores testamentorum hujusmodi, ut bona ipsa fideliter, & plenarie in usus prædictos expendant, monitione prævia compellas.*

Et hoc idem videtur dicendum quoad testamenta ad causas profanas. Ratio est, quia privata voluntas juri subdita, nec se, nec alios a legum vinculo solvere potest: ergo, cum leges obligent executores testamentorum ad rationem reddendam, nec testator quidem eos ab hoc onere liberare potest.

Præterea testatores liberant executores testamentorum a ratione reddenda, quia illis fidem habent: at hi suam fidem ostendere non possunt, nisi rationem reddant. Ergo. Adde, quod cum rationem non reddunt, dant indicia infidelitatis; quæ judicia cogunt Principes, ut rationem exigant, ne in publici boni perniciem infidelitas maneat impunita.

Nisi sint regulares plene exempti &c.

Clemens V. in Conc. Viennensi (habetur c. *Religiosis* Clement. lib. 3. tit. 6.) Ita inquit, & præcipit. *Religiosis etiam exemptis, deputatis ad executionem cujuslibet ultimæ voluntatis, circa ipsius executionis officium (quod utique non possunt, nisi a Superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta suscipere) vel nimis præscindere materiam delinquendi; præsentis constitutionis auctoritate statuimus, quod tales, etiamsi prælationis fungantur officio, locorum Ordinariis debitum reddere, ipsique Ordinarii ab eisdem absque dolo, fraude, seu negligentia de susceptæ executionis officio teneantur exigere rationem; illos, quos circa id deliquisse reperierint, in aliorum exemplum pœna debita (quocumque non obstante privilegio) puniturí.* Lex clara est, &, nisi vitilitigatores sumus, lis diremptá.

ANIMADVERSIO XIX.

Naturali autem jure testari vetantur infames &c. amentes, nisi tamen &c. vel in una materia &c.

Loco *infames* lege infantes, uti legitur in textu apud La-Croix.

Homines autem reperiri, qui in una materia delirent, in aliis sana mente sint, magis fingi, quam rationis, aut experientiæ momentis asseri, putem. Homines crassioribus ignorantiæ, & vitiorum tenebris involutis, mentis imbecillioris, vehementibus cupiditatibus abreptos existere, qui aliquibus in rebus delirantes videantur, facile concedam. At qui una in re vere delirat, hoc est usu rationis omnino caret, non intelligo, quomodo in aliis sanus mente esse possit. Omnimoda enim privatio in una re, talis est in omnibus, ut omnimoda privatio vitæ, sensus, pecuniæ &c. Sed quod ad rem præsentem attinet, ex loquendi modo, quo testator utitur, intelligi poterit, sit, nec ne condendi testamenti capax.

Positivo autem surdus simul & mutus a natura.

Hic non solum positivo, sed naturali jure condendi testamenti incapax est, ut recte docet Anacletus t. 3. juris can. p. 391. n. 289. quia suam voluntatem sufficienter declarare non potest.

De prodigis, qui ut tales per magistratus declarati sunt, seu quibus bonorum administratio interdicta est, de servis proprie dictis, seu mancipiis, publicis usurariis, nisi prius usuras restituant, aut de restitutione facienda cautionem præstent, filiisfamilias quoad bona profectitia, & adventitia, impuberibus, captivis apud hostem, damnatis ad mortem, si eorum bona publicata fuerint, & aliis consuli potest Anacletus t. 3. juris can. p. 390. & seq. §. 10. aliique juris periti, ad quos hæc materia proprie spectat.

Animadversio XX.

Dico, professus, *quia novitius &c. testari potest etiam non servata juris solemnitate.*

Quod de Clerico sine juris solemnitate testante dictum est d. 2. Resp. 5. idem de novitio dici debet.

Animadversio XXI.

Ubi & professi Soc. JESU &c. licet contrarium probabilius esse putet Wad. &c.

Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 5. n. 3. p. 382. hanc legem ex p. 6. constit. c. 2. §. 12. desumptam refert: *Non solum particulares professi, & coadjutores formati, hereditariæ successionis non erunt capaces, verum nec domus, nec Ecclesia, nec collegia eorum ratione*. Probabilior ne ea opinio esse potest, quæ conceptissimis verbis constitutionum Societatis aperte adversatur?

Animadversio XXII.

Testator potest quemvis extraneum instituere heredem nulla facta mentione... etiam fratris pauperis, dummodo &c. quia nullo jure prohibetur &c.

Testator quidem nullo jure, seu nulla humana positiva lege, quæ justitiæ ordini consulit, id facere prohibetur, at id facere prohibetur divina caritatis lege, ex cujus ordine consanguinei collaterales, ac præsertim fratres, qui primum locum inter eos obtinent, aliis, ac præcipue extraneis præferendi sunt; at dum testator consanguineos egentes, ac præsertim fratrem pauperem negligit, ut omnia sua bona aliis relinquat, descriptum caritatis ordinem pervertit: ergo peccat. Hinc D. Paulus 1. ad Tim. 5. v. 8. ait: *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infidéli deterior*. Au suorum curam habet, qui fratrem quoque pauperem in testamento negligit, ut alienos heredes instituat? Præterea hujusmodi testamenta scandali plena sunt, tum quia sunt indicia animi erga consanguineos male affecti, ansamque præbent obtrectationibus, & odio erga defunctum; tum quia malo exemplo sunt. Illa Bus. hypothesis, seu conditio, *dummodo absit scandalum*, utpote fictitia, & quæ locum nunquam habet, loquendo de fratribus pauperibus, etiamsi gravi necessitate non premantur, rejicienda est. Nat Alex. Theol. t. 1. p. 557. reg. 5 in hanc rem præclare ait, veræ pietatis officium esse, ut quis suorum curam gerat; caritatis ordinem postulare, ut suis prius, quam alienis subveniat, ut nepotes, aut cognatos inopes sublevet potius, quam sacella erigat, vel exornet, sacerdotia augeat, vel perpetua anniversaria sibi defuncto constituat.

„ Id, inquit, S. Aug. doctrina, & exemplis confirmavit. Nam & aliquas hereditates recusavit, ut scribit „ Possidius in ejus vita cap. 24. non quia pauperibus „ inutiles esse possent, sed quia justum, & æquum esse „ videbat, ut a mortuorum vel filiis, vel parentibus, „ vel affinibus magis possiderentur, quibus ab eis deficientes dimittere noluerunt. “

Animadversio XXIII.

Quod si autem alicui ascendentium, vel &c. competit ei &c.

Si alicui ascendentium, vel descendentium aliquid in testamento relinquatur jure hereditario, quod tamen legitimam portionem non exæquet, competit ei actio ad petendum complementum; si autem nihil jure hereditario relinquatur, nec legitima prætereundi, seu exheredandi causa apponatur, testamentum quoad heredis institutionem nullum est, non quoad alia. Si vero legitima exheredandi causa apponatur, quæ tamen ab heredu instituto probari nequeat, heredi necessario competit querela inofficiosi testamenti, qua illud evacuet quoad extranei heredis institutionem. Ita Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 5. n. 11. p. 384.

Sed pius testator litium occasiones tollere, injurias sibi illatas remittere, & necessariis heredibus non solum legitimam portionem, sed detractis legatis ex christianæ caritatis, & prudentiæ lege instituendis reliqua omnia relinquere debet.

Animadversio XXIV.

Imo pater id quod habet supra &c. potest de rigore relinquere extraneo.

Id quidem jure fori, non tamen jure poli; quia contra caritatis ordinem, & naturæ legem præfert, aut æqualem facit alienum filiis.

Animadversio XXV.

His quoque deficientibus fratres &c. idque æquis portionibus, exclusis &c.

In his, aliisque similibus, quæ ex positivo jure pendent, regionum leges, & consuetudines etiam quoad conscientiam attendendæ, & servandæ sunt. Quia jus civile commune non obligat, nisi aut jus naturæ, vel gentium includat, aut lege, vel consuetudine proprii loci firmatum fuerit.

TRACTATUS VI.

De Præcepto octavo, nono, decimo, & Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT I.

De Præcepto octavo.

PRohibetur hic omnis injusta læsio famæ, & honoris proximi: ac præcipue omnis falsitas, & mendacium: ac læsio verbalis, quæ fit tum in judicio falso accusando, vel verum celando, de quo supra; tum etiam extra perniciose mentiendo, secreta revelando, de quo v. Bonac. *de rest. d. 2. q. 2. p. ult.* Laym. *l. 3. t. 3. p. 2. q. 5.* ac denique detrahendo.

DUBIUM I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quod Judicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in unam partem, judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic non de suspicione, & judicio prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur, sed de imprudenti, & temerario, quod iis destituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quam ad suspicionem; & ad hanc, quam ad dubitationem.

Resp. 1. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi malo proximi, communiter est mortale, contra justitiam. Ita Fill. Less. *c. 29. l. 2.* Laym. *l. c. t. 3. c. 2.* Ratio est, quia proximo fit gravis injuria, dum sine causa improbus habetur, cum habeat jus ad bonum nomen, & famam: præterquam quod ex his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali judicati, cum omnia uni justitiæ commutativæ in specie infima adversentur. Escob. *E. 10. c. 4. n. 36.*

Dixi, *communiter*; quia, si judicium habeat magnam probabilitatem, etsi non omnino sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo distant, ut censeatur gravis injuria, judicare certum, quod est valde probabile, verb. gr. si judices juvenem solum cum puella inventum in cubiculo illicita tractasse. Ex quibus resolvitur, peccari tantum venialiter temere judicando sequentibus casibus. V. Tann. 2. 2. *qu. 3. d. 2.*

1. Si non sit grave malum, quod proximo temere impingis; & sic eum, qui judicat alium esse spurium, vel filium Judæi, a mortali excusant Nav. Azor. & Less. contra alios apud Dian. *p. 5. R. 69.* ANIMAD.

2. *Si sit grave quidem, sed non perfecte advertas.* I.

3. *Si advertas quidem te male judicare, non tamen* ANIMAD. *advertas signa esse insufficientia, nec de iis dubites.* II.

4. *Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem pro-* ANIMAD. *babilem.* III.

5. *Mortale etiam non est (per se loquendo) si de* ANIMAD. *indeterminato tantum judices: quia nulli fit gravis in-* IV. *juria.* Esc. *l. c.* ex Fagund.

Resp.

Animad. V. Resp. 2. *Suspicio, & dubitatio temeraria ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia, maxime si procedant ex errore intellectus, quo indicia ut sufficientia apprehenduntur*. Ita Laym. ex S. Thom. Nav. Molin. Fill. *tr.* 4. *c.* 1. *q.* 5. Less. *l.* 2. *c.* 29. *d.* 3. &c. contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantum est concitatio quædam ad assensum: manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cum non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ: fit tamen aliqua, quia temere dubitatur.

Dixi, *maxime si ex errore;* quia talis, cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si vero ex malevolentia in suspicione gravi persistas, erit mortale, ut docent Less. Fill. &c. ob injuriæ gravitatem. Atque idem est de dubitatione positiva, orta ex malevolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis injuria reputatur.

Quæres, Quomodo discerni possit suspicio a judicio firmo, quando formido de opposito expresse non est conjuncta?

Resp. Cajetanus censet eum judicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut fere certam videri; eum vero suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facile posse falli. V. Bon. *de rest. d.* 2. *q.* 7. *p.* 1.

DUBIUM II.

Quid sit, & quam grave peccatum detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ injusta violatio, vel denigratio. Differt a contumelia, quæ est injusta honoris diminutio. 1. Objecto: quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia instar rapinæ fit aperte contra præsentem: detractio ut plurimum instar furti occulte, & contra absentem. Unde, licet contumelia detractione gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri possit veniale. Ratio est, quia est gravius furto, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est majus bonum, quam opes.

Detractio alia est directa, & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi, alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex levitate, & loquacitate aliqua.

Ex dictis resolves.

1. Regulariter non est mortale (etsi per accidens ratione damni sequentis tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis, v. grat. sit stupidus, spurius, luscus. Bon. *t* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

Animad. VI. 2. *Plerumque etiam levis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. gr. esse iracundum, superbum*, &c. (*etsi aliquando gravis esse possit*) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. S. Anton. 1. *p. t.* 8. *c.* 4. Sylv. Less. *d.* 4. *n.* 18. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 9. *n.* 3.

Animad. VII. 3. *Similiter non erit mortale communiter referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam lædant; v. g. si dicas militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus*, &c. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3.

4. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, spectata conditione, & statu illius, graviter noceas, & sic graviter pecces: ut si gravem, & optimi nominis Prælatum, aut Religiosum, mendaciis assuetum esse; virum gravem, ac consularem, illegitime natum, Judæum, &c. dicas. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantum in genere dicas, v. gr. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. Card. Lug. *d.* 14. *n.* 49.

5. Crimen, aut defectum alicujus, modo verum, sæpe licet prodere ob justas causas: v. g. 1. Cum expedit superiorem scire eorum defectus, ut emendentur, de quo vide supra de *Corr. frat.* & sic eos, qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum sequatur) significant, communiter excusari docet Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. ex Bonac. &c. uti & uxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causa consilii, vel auxilii capiendi; in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Causa cavendi alterius damni; ut si alicujus æstimatio falso concepta de ejus doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Unde, cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imo aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum merito timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnum, quod proximo timetur, sit majus, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius ei obvenerit. Less. *l.* 2. *c.* 11. *d.* 12.

6 *Hinc quoque, si quis injuste lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quam imminuendo quoque famam illius, id licet, dummodo falsa non dicas, in tantum, quantum ad tuam famam conservandam necesse est, nec magis lædas, quam læderis, collata tua, & alterius persona*. V. Card. de Lug. *n.* 50. Animad. VIII.

7. *Si quis solatii tantum causa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat auctori;* ea enim ipsi imputanda est. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quam necesse sit ad consilium, vel solatium. Less. Laym. Tan. 2. 2. *q.* 8. *d.* 2. *n.* 4. Card. Lugo *d.* 14. & sic excusari posse famulos (saltem a mortali) qui injurias sibi ab heris suis, uxores, quæ a maritis, filios, qui a patre, Religiosos, qui a Prælato illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt, docet Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. ex Less. Laym. Tann. Nav. Dian. *p.* 2. *R.* 39. Idem putat Cajet. dicendum, si crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit, ac si nulli diceretur: eo quod damnum illud censeatur leve: & sic Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. cum Dian. *p.* 1. *t.* 3. *m. R.* 22. & *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 33. excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem: dicuntque cum Tanner. Bonac. Escob. *E.* 9. eam sententiam esse probabilem. Verum hoc universim non videtur satis tutum, quia læsio famæ apud unam etiam personam censetur gravis: ut patet ex judicio temerario: imo sæpe quidam ægrius ferunt, se lædi apud unam personam gravem, quam tres, vel quatuor alias. Unde Suar. Fill. Less. Azor. & Laym. putant communiter esse mortale. Vide Card. Lugo *l. c.* Animad. IX.

8. *Crimen simpliciter publicum, sive sit notorium jure, sive facto, manifestare his, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ:* quia hoc ipso auctor amisit jus ad famam, cum ratio justi judicii, & evidentia facti faciat, ne de injuria juste queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina. Animad. X.

Dixi: non est mortale injustitiæ: *quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel nonnisi post longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus, qui commisit, sæpe potest esse mortale contra caritatem*, ut Less. Val. Tol. *l.* 5. *c.* 65. contra Nav. & Cajet. V. Card. Lug. *d.* 14. *n.* 59. Fag. *p.* 2. *l.* 5. *c.* 3. Animad. XI.

9. Similiter non est peccatum contra justitiam saltem mortale, quærere causam captivitatis alicujus, vel de ea loqui: sicut enim captivitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. Sayr. Bonac. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. Ubi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicujus publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem;

nem; fecus, fi taceatue pœnitentia, quam fecit: & fic ait peccare hiftoriographos, defcribendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam, vel emendationem, fi refipuerint.

10. Similiter manifeftare crimen, quod nondum eft publicum, moraliter tamen certum eft, brevi fore publicum (five per facti evidentiam, five per fententiam Judicis) non eft mortale, quia parum nocet, nifi tamen ex ifta anticipatione fequerentur gravia damna, verbi gratia, in officio, &c. Card. Lugo *l. c. n. 92.*

11. Infamem in uno crimine de altero valde affini infamare, eft tantum veniale: ut v. gr. fi de adultero dicas, quod miferit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De difparato tamen, & non connexo crimine infamare, eft mortale: quia infamis in uno genere vitii non amifit jus famæ in aliis virtutibus. Tan. *d. 4. de juft. q. 8. d. 7. a. 141.* ex Nav. & Leff. contra Sylv. v. *detractio*, Palud. &c.

Animad. XII. 12. *Detractio materialis ex loquacitate orta eft mortale, fi gravem proximi læfionem importet, idque advertatur:* quia etfi non intendatur directe læfio alterius; ea tamen indirecte, & implicite eft volita, & æquivalet formali. *Veniale autem tantum erit, fi non fequatur læfio gravis: quia fcilicet communiter non ferio accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantum, audita referre, ut audita tantum, hoc eft, nihil affirmando de rei veritate, fed dubitationem potius fuam de ea fignificando, ita ut nulla inde fecutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter fint credituri.* Ita contra Azor. *a. 3. l. 13. c. 6.* docet Tanner. 2. 2. *d. 4. q. 8. dub. 7. n. 121.* Efc. *E. 10. c. 4. n 40. eo quod diffamatio, fi forte fequatur, imputetur audienti, fi credat.* Idem docet Card. de Lugo *l. c.* recte limitans, nifi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitare audientium (qui temere credituei fint, & vulgaturi) fecuturum poffis prævidere. Hinc peccas graviter contra juftitiam, fi referens grave crimen addas, id tibi dictum effe a viro fide digno, quia præbes fufficiens fundamentum credendi. V. Dian. *t. 5. m. R. 18.*

13. Mortuum infamare, minus grave eft, quam vivum: mortale tamen, & ad reftitutionem obligans. Lefs. *l 2. c. 11. d. 21.* Bon. *d. 1. q 3. p. 2.*

Animad. XIII. 14. *Non effe mortale de aliquo ignoto, vel indeterminate male loqui, v. g. in tali loco effe multos improbos, in tali Collegio unum Canonicum commififfe grave crimen, v. g. fimoniam,* docet Efcob. *E. 10. c. 4.* Fagund. quod Trull. *l. 7. c. 10. d. 4.* ex Bon. Azor. &c. limitat, fi non fit tale, quod in alios redundet.

15. Graviffime autem peccant, qui Ordini, feu ftatui alicui Religioforum in communi, vel Monafterio detrahunt, dicendo v. g. quod in eo male vivatur, non fervetur obfervantia regularis &c. *nifi id fit plane notorium*: quia graviffime nocent, tenenturque fub mortali ad reftitutionem toti communitati, a qua Superioris remiffio non excufat. Sot. Navat. Trull. *c. 10. d. 14.* Talem autem fufficienter confiteri, fi dicat, Detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel Monafterio &c. five fit communitas numerofa, five non, docet Lug. & Tamb. *de exped. confef l. 2. c. 1.*

16. Similiter mortale eft, tacita perfona, nominare Monafterium, vel Ordinem religiofum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. g adulterii, vel fornicationis, commiferit. Navat. Trull. *c. 10. d. 14.*

Animad. XIV. 17. *Explicandum eft in confeffione, an apud multos, & quot circiter; an vero apud unum tantum alicui detraxeris.* Ita probabiliter Bonac. *de Sacr. d. 5. q. 5. p. 2. § 3. diff. 3. n. 16. & 21.* ex Sanch. Sylv. Andr. *a. 135.* Sed Card. Lugo *d. 16. n. 135. 130. & 140.* ex Navat. Salas, Con. &c. negat, *dicitque contrarium effe probabilius.* Nec omittendum, fi quem infamaveris libello famofo; cum id fit genus detrahendi graviffimum, & ad plurimos pertinens. *Non tamen neceffario dicendum, in quo genere infamaveris: quia fama femper eft ejufdem fpeciei in genere moris.* Card. Lugo *d. 16. n. 265.*

18. Peccat mortaliter contra juftitiam, & tenetur ad reftitutionem ratione cooperationis is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui vero lætatur tantum detractione audita, aut, licet non lætetur, qui non impedit, cum commode poffit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra caritatem: non tamen tenetur ad reftitutionem, nifi fit fuperior, pater, vel dominus: is enim ex officio tenetur impedire fubditum, ne alteri injufte noceat.

Dixi, *fi commode poffis:* quia non peccat, qui putat monitionem fuam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit: vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc difcedere, fi commode poteft, faciem triftiorem oftendere, vel alio fermonem avertere. Leff. & Bonac. *l. c.* Hinc æqualis raro, inferior rariffime tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque nefcit, an quod dicitur, fit notorium, tametfi ipfe ignoraverit; & in dubio non eft, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, exiftimantes, fimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id fibi mox refutandum. 2. Quia, cœpta detractione, fæpe melius confulitur proximo, fi finatur abfolvi, quam fi abrumpatur. Nam, fi diftincte explicetur, fæpe non tam graviter apprehenditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia fæpe fine gravi offenfione non potes corrigere. 4. Quia fæpe alter habet juftam caufam manifeftandi, præfertim uni foli. Card. Lugo *l. c. n. 128.* V. Dian. *t. 3. m. R. 24.* & *t. 5. m. R. 25.*

Quæres 1. An liceat alium infamare ad tormenta gravia vitanda?

Refp. 1. Licet, fi crimen fit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cum habeat jus illud in neceffitate revelandi.

Refp. 2. Si crimen fit falfum, non licet: quia effet mendacium perniciofum. *Sylv. tamen, & Navar. putant, veniale tantum effe, fi fola infamia fequatur, & poft torturam revocetur, eo quod non fit infamia efficax.* V. infra *l. 4. c. 3. d. 7.* Animad. XV.

Quæres 2. An liceat feipfum infamare?

Refp. Id non effe faltem mortale regulariter. Ita Lefs. Fill. & Laym. *l. 3. t. 3. p. 2. cap. 3. a. 14.* quia non eft contra juftitiam, cum fit famæ fuæ dominus; nec contra caritatem, quia hæc non obligat ad bona externa confervanda, nifi in quantum id exigit falus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens poteft effe mortale, ut v. g. fi tua fama fit neceffaria muneri, vel fi tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem fequeretur.

Unde refolves.

Animad. XVI. *Non eft mortale, ad vitanda gravia tormenta, falfum crimen fibi imponere, ex quo etiam mors fequatur:* quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam fuam tueri, nec talis dicitur fe interficere, fed tantum ex jufta caufa vitam morti exponere. Lefs. & Fill. V. infra *l. 4. c. 3. d. 7.*

DUBIUM III.

An, & quomodo fama reftituenda?

Refp. Nifi fit caufa excufans, patet ex natura juftitiæ, & ex dictis de reftitutione, famam injufte ablatam reftitui debere. Et quidem, fi verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantum poteft, apud audientes abolere, dicendo v. g. fe male dixiffe, injuriam intuliffe, deceptum effe &c. Vel, fi hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem ejus in re alia procurando &c. fic enim fenfim tantumdem fama ejus illuftrabitur ex una parte, quantum ex altera obfcurata fuit. Quod fi autem crimen falfum impegifti, teneris id aperte retractare (adhibito etiam, fi opus eft, juramento) apud eos quibus dixifti, & (per fe loquendo) ad quos infamia pervenit, five apud auditores mediatos: ut contra Lefs. & Tann. 2. 2. *d. 4. qu. 6. d. 6. num. 146.* docet Card. Lugo, quia totum damnum famæ, cujus caufa es, teneris reparare.

Animad. XVII. *Licet aliquando fufficiat dicere, te penitus deceptum,*

ptum, rem aliter se habere, male te informatum fuisse. V. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 7. Less. *c.* 11. *d.* 30.

ANIMAD. XVIII. *Dixi*, per se: *plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam, tum quia eo ipso, quod apud immediatos retractavit, implicite illis commisit, ut hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus forte revelaverint. Idque confirmat praxis Confessariorum*, qui tantum obligant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelarunt. V. Card. Lugo *l. c.*

Unde resolves,

1. Confessarii est, uti & Concionatorum, bene instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitii tam communis.

ANIMAD. XIX. 2. *Is, qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellecta postea naturali injustitia) ad restitutionem:* licet non tam stricte, quam qui infamavit per injuriam formalem: hic enim tenetur restituere cum detrimento famæ suæ, etiam æquali, alter non item, sed tantum, quatenus sine suo notabili incommodo potest. Molin. Less. Card. Lugo *d.* 15. *num.* 4. *Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error audientium causa fuit damni injusti) tamen ex caritate tenetur ad restitutionem, cum possit grave damnum proximi sine suo detrimento præcavere*. Bon. *d.* 44.

3. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publica revocatione. Sa, Bonac. *d.* 2. *de rest. q.* 4. *p.* 9.

4. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, ut si privatus est officio, excidit spe divitis matrimonii, amisit dotem &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit pure personalis, non transit ad heredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad heredes. Laym. *l. c. c.* 7. *n.* 4.

Quæres 1. Quæ excusent a restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de rest. l.* 3. *t.* 9. *c.* 2.

Unde resolves.

1. Excusatus es a famæ restitutione, si plane sis impotens.

ANIMAD. XX. 2. *Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile alia ratione fiat publicum*. Card. Lug. *d.* 15. *f.* 5. *b.* 37.

3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. Less. *l.* 2. *cap.* 11. *d.* 24. Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. Card. Lug. *d* 15. *f.* 3.

4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam. Quo casu maxime prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare renovando memoriam. Vid. Card. Lugo *d.* 13. *f.* 3. *num.* 35.

ANIMAD. XXI. 5. *Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere;* quia tunc potes jure compensationis, seu retentionis uti, dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter Tol. Less. Sylv. Maid. Dian. *t.* 2. *tr.* 5. *R.* 30. Mol. contra Cajet. Tan. C. Lug. & Nav.

ANIMAD. XXII. 6. *Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quam fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quam cum amissione famæ suæ multo majoris momenti, sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecunia compenset*. Vid. Card. Lugo *l. c.*

ANIMAD. XXIII. 7. *Si infamatus sponte remiserit, (modo tamen ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, statum) sive expressa, sive tacita sit condonatio:* tametsi nihilominus ex caritate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque gravi incommodo. Card. Lug. *d.* 15. *f.* 3. *n.* 28. Imo aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, sive interpretativa voluntas ejus, qui potest condonare: si nimirum ille sit ita affectus, ut, si rogaretur, facile condonaret: tunc enim non est invitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. Vid. Card. Lugo *l. c.*

Quæres 2. An restitutio famæ licite condonetur?

Resp. Licite fit in iis casibus, in quibus seipsum licet infamare; in quibus autem, & quam graviter peccat se infamando, in iisdem, & tam graviter peccat condonando. Navar. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 38.

Unde resolves.

1. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde utilis Reipub. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. Sot. Less. Trull. *l. c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios, secus quando redundat. Unde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes. V. Auth. cit.

2. Ex eo vero præcise, quod infamatus, vel contumelia affectus, conversans cum infamatore, videatur remittere injuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris, sicut nec alia debita per familiaritatem. Nav. *c.* 18. Trull. *d.* 29.

CAPUT II.

Quid de Præcepto nono, & decimo?

RESp. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ Præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto, & septimo vetantur. Qua de re vide supra: & patebit ex dicendis de peccatis, iusta *l.* 5.

ANIMADVERSIO I.

P*Eccatur tantum venialiter, temere judicando .... si sit grave quidem, sed non perfecte advertas.*

La-Croix quoque ad mortalem culpam temerarii judicii p 395. n. 1176. postular plenam advertentiam, & deliberationem. Juxta hos probabiles opinatores ubi non est plena advertentia, ibi non est mortalis culpa, ubi nulla est advertentia malitiæ, culpa nulla est; qui est Pelagianus error, ut alibi ostensum est.

ANIMADVERSIO II.

Si advertas quidem, te male judicare, non tamen advertas &c. nec de iis dubites.

Non solum eo nomine Bus. opinio rejicienda est, quod advertentiam, aut saltem dubitationem de malitia temeritatis ad mortalem culpam postulet, quod fuit a nobis explosum l. 1. t. 2. cap. 4. d. 1. Resp. Sed etiam quia contradictionem involvit. Qui enim advertit, signa, quibus in judicando nititur, esse insufficientia, aut de eorum sufficientia dubitat, firmum judicium de proximi pravitate habere non potest; quia advertentia, aut dubitatio insufficientium, seu vacillantium argumentorum, seu signorum, formidinem, & vacillationem animi natura sua ingerit. Itaque Bus. opinio a Concina quoque rejicitur Theol. t. 4. p. 655. n. 14. Inadvertentia ergo gravitatis malitiæ, quam quis proximo temere judicando impingit, aut insufficientiæ signorum, a mortali culpa non excusat, nisi sit involuntaria. Porro inadvertentia ex negligentia, ex animi pravitate, ex pravis animi motibus, quibus non resistitur, orta, in causa voluntaria est, ideoque a culpa gravi non excusat; excusaret autem, si non ex culpa, sed ex naturæ infirmitate, quod in judiciis temerariis raro accidere videtur, ortum haberet.

ANIMADVERSIO III.

Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

Juxta Busembau prima principia, signa, quæ ex se sufficerent ad inclinandum animum, seu ad generandam opinionem probabilem, vim suam non amittunt, etiamsi contraria indicia æqualiter, aut ferme æqualiter probabilia adsint. At si hæc adsint, ex rei veritate perinde est, ac si nullum foret pravitatis proximi argumentum; quia argumenta, seu indicia contraria æqualia, aut ferme æqualia sese mutuo elidunt. Ergo judicium de proximi pra-

pravitate, in hac speciei est prorsus temerarium, nullaque ratione a culpæ mortalitate excusandum, quidquid contra versatilis perniciosa probabilitas opinetur.

Animadversio IV.

Mortale etiam non est &c. si de indeterminato tantum judices; quia &c.

Idem habet Conc. Theol. t. 4. p. 653. n. 10. ubi ad particularia descendens ita loquitur. „ Si judices, mulierem larvatam, velatam, tibique omnino incognitam, esse meretricem, aut hominem longius occurrentem, atque adeo prorsus tibi ignotum reputes esse furem, non peccas letaliter; quia nulli determinatæ personæ injuriam irrogas. Similiter si judices, in hac, vel illa civitate, aliqua gravia perpetrari crimina, nullam designando determinatam personam, a gravi culpa excusaris. “

At in rem hanc juvat mihi quoque speciem moralem, quæ facile accidere potest, proponere. Cajus temere judicat alterutrum, e. gr. Joannem, aut Petrum adulterum, simoniacum, homicidam &c. Quæro utrum Cajus mortaliter peccet? Nam juxta posita principia videtur negandum: Cajus enim indefinite judicat. At ex æquo judicio valde dubitandum est de culpa mortali; quia uterque gravi suspicione infamiæ, seu criminis ad famam gravis, apud temerarium judicem laborat.

Animadversio V.

Suspicio, & dubitatio temeraria .... videntur esse peccata tantum venialia.

Ita sane D. Th. quodl. 12. ar. 34. inquiens: *Suspicio autem est aliquid imperfectum in genere judicii, & ideo est imperfectus motus; & ideo non est mortale ex genere. Quamvis si fiat ex odio, erit aliquando mortale.*

Idem repetit 2. 2. q. 60. ar. 3. ubi ait: *Est autem triplex gradus suspicionis. Primus quidem gradus est, ut homo ex levibus indiciis de bonitate alicujus dubitare incipiat; & hoc est veniale, & leve peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur, ut habetur in gl.* (hæc est in D. Aug. tract. 90. in Joannem) *super illud* 1. *ad Cor.* 4. Nolite ante tempus judicare. His gravissimis S. S. Ecclesiæ Doct. August. & Thom. auctoritatibus nixi idem docent Genettus Thol. t. 7. p. 371. q. 4. & Concina Theol. t. 4. p. 658. n. 9. 10. &c. Pergit S. Th. *Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex levibus indiciis: & hoc si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, inquantum non est sine contemptu proximi. Unde glos. ibidem subdit*: Si ergo suspiciones vitare non possumus, quia homines sumus, judicia tamen, id est definitivas firmasque sententias continere debemus. *Tertius gradus est, cum aliquis judex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum: & hoc directe ad injustitiam pertinet: unde est peccatum mortale.* Hactenus S. Doctor.

Animadversio VI.

Plerumque etiam levis &c. si &c. v. gr. esse iracundum &c.

Idem habet P. Concina Theol. t. 4. p. 621. n. 2. ex communi doctrina.

Etsi aliquando gravis esse possit.

Idem ex eodem Concina intellige, cum persona, cui detrahitur, tantæ famæ, & integritatis est, ut apud auditores illius nomen ex tali detractione grave detrimentum pati jure putetur; quod præsertim accidit, cum detractor multæ est auctoritatis, qui proinde opinionem graviter pravam in auditorum animis imprimit.

Animadversio VII.

Similiter non erit mortale &c. v. g. si dicas, militem habere concubinam &c. adolescentem &c.

Hæc Busemb. exempla cum aliqua moderatione intelligenda videntur. Quamvis enim milites generatim loquendo aut nullum, aut leve famæ dispendium patiantur, dum in duello pugnant, & vindictas injuriarum machinantur, aut hæc fecisse dicuntur, de quibus ipsi gloriari solent; si tamen miles quoad peccata luxuriæ, bonæ famæ sit, & concubinam, quæ ipsius uxor creditur, esse quis dixerit: hæc detractio non solum quoad mulierem, sed quoad ipsum militem levis haberi posse non videtur.

Item si adolescens integri nominis patrimonium patris in luxum, comessationes, aleas &c. prodigere, vel luxuriæ peccatis implicatus esse dicatur, an detractio levis habenda est?

Animadversio VIII.

Hinc quoque si quis injuste lædit &c. nec potes &c. id licet, dummodo falsa non dicas, intantum, quantum &c.

Hanc Busemb. doctrinam refert Concina Theol. t. 4. p. 631. n. 26. 27. eamque laxam habet, nec cum Evangelio conciliari posse putat, nisi diminutio famæ proximi, ut tuam tuearis, aut in bonum detractoris vergat, aut necessaria sit ad scandalum, vel impedimentum salutis aliorum tollendum.

Peccat sine dubio, qui odio, seu livore vindictæ movetur ad famam proximi lædendam, etiamsi id necessarium putetur ad propriæ famæ tuitionem. Qui ita se gerit, Evangelio aperte repugnat.

Ceterum diminutio famæ proximi ex fine honestari potest; honestatur enim, ut ait ipse P. Concina, & negari non potest, si aut in bonum detractoris cedat, aut necessaria sit ad scandalum tollendum.

Quid ni ergo honestetur, si necessaria sit ad propriæ famæ tuitionem?

Cur diminutio famæ proximi honestatur, si aut in bonum detractoris cedat, aut ad scandalum tollendum necessaria sit? Quia scilicet amotio scandali, & spirituale proximi bonum ex lege caritatis magis amandum est, quam ejus famæ integritas: atqui ex ipsa caritatis lege magis propria, quam aliena fama amanda est; quia nosmet magis, quam alios diligere debemus: ergo ut nostram famam injuste læsam tueamur, cum alia via non suppetit, quam imminutio famæ detractoris, id licet, dummodo falsa non dicamus, nec læsio famæ proximi cum nostro damno collata nimis enormis sit.

Sicuti vitam propriam tueri licet etiam cum cæde injusti invasoris, cum alia ratione defendi non potest; ita propriam famam ab alio injuste læsam defendere licet etiam cum diminutione famæ injusti detractoris, si alia ratio eam defendendi non suppetat. Ordo enim caritatis postulat, ut unusquisque seipsum magis diligat, quam proximum; ideoque ut suæ magis, quam alienæ famæ consulat. Ex quo fit, ut ordini caritatis non repugnet, qui injusti detractoris famam minuit, ut suam conservet, vel recuperet.

Quod si dicas, mundi honorem, & fallacem famam, esse ex Christi doctrina contemnendam, id quidem verum est: at nos in præsenti non loquimur de mundi, hoc est stultorum hominum honore, & fama, quæ inania bona, ipsaque vitia in pretio habet, sed de fama solida, quæ veritate nititur, & ex virtute oritur; & hanc in pretio habendam esse, asserimus juxta illud Prov. 22. *Melius est bonum nomen, quam divitiæ multæ.* Quod si fama virtutis, & integritatis reipsa contemnenda esset, detractio non esset culpæ vertenda, quia proximum non læderet.

Petrus e. gr. (exempla sunt, quæ sæpe contingunt) ut fur, vel adulter, &c. a Paulo falso traducitur: nulla porro alia ratio suppetit Petro, qua suam læsam famam tueatur, nisi ut Paulum calumniatorem ostendat; idque reipsa ostendit, hoc est ipsum falsa dixisse non solum asserit, sed quoad fieri potest, evincit. Vocas ne Petrum in crimen? Si vindictæ animus desit, ego illum ab omni culpa absolverem. Bono enim non solum privato, sed publico semper expedit, ut veritas victa non relinquatur.

Christo, magiæ crimen quidam impegerunt, dicentes Luc. 11. v. 15. *In Beelzebub Principe Dæmoniorum ejicit dæmonia*; quos ille redarguit, & calumniatores esse evincit. Ergo Christus suo exemplo nos docuit, calumniatoris famam sine culpa lædi posse, cum ad nostram famam tuendam id necessarium est. *Exemplum*, inquit ipse Joann. 13. 15. *dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.*

Animadversio IX.

Si quis solatii tantum causa &c.

Ne meis dictis perspicuitas desit, inverso Bus. ordine incedendum mihi est.

Quæritur ergo primo, utrum revelare grave occultum proximi crimen viro prudenti, & taciturno, sit venialis tantum culpa, ut Card. Cajet. Petrus Nav. Dian. & alii sentiunt?

Respondet Bus. hanc sententiam universim non videri satis tutam. Huic contrariam probabiliorem esse, ait La-Croix p. 398. n. 1197. & pro ea citat cum aliis Ills. n. 105. Ratio Bus. est: *Quia læsio famæ apud unam etiam personam censetur gravis, ut patet ex judicio temerario; imo sæpe quidam ægrius ferunt, se lædi apud unam personam gravem, quam tres, vel quatuor alias. Unde Suar. Fill. Less. Azor. & Laym. putant, communiter esse mortale.*

Hanc eamdem sententiam sequitur Concina Theol. T. 4. p. 622. n. 7. pro qua citat Bannez, Dom. Soto, Pra-

dum, Tapiam, Salmanticenses, La-Croixium jam citatum, eamque ea angelico D. Thomæ fonte 2. 2. q. 73. art. 1. ad 2. derivari putat, ubi S. D. ait: *Quamvis etiam si uni soli aliquis de absente malum dicat, corrumpit famam ejus non in toto, sed in parte*. Sicuti ergo letifere peccat, non solum qui totam hominis vitam cæda extinguit, sed etiam qui ejus partem, ex.gr. brachii, pedis, auris abscissione; sicut mortaliter delinquit non tantum qui totam alicujus pecuniam expilat, sed etiam qui partem, quæ sit aliquid notabile, surripit; ita letalis culpæ reus est non solum qui totam alicujus famam, coram multitudine detrahendo, dissipat, sed etiam qui ex parte eam corrumpit, detrahendo apud unum; quia detractio de re gravi, levis esse non potest.

Hac sententia, quæ valde rationabilis est, posita, quæritur secundo, utrum qui solatii tantum causa, non detrahendi animo, alicui amico gravem injuriam sibi illatam, puta uxoris adulterium, filiæ violentam constuprationem narrat, mortaliter peccet. Busenb. negat. At hæc opinio mihi suspecta est, & ea mox dictis falsa videtur. Nam revelatio gravis criminis uni facta, mortalis culpa est: at mortalis culpa, non potest effici venialis, quia inde solatium quæritur. Malum enim solatium, culpam non minuit, sed potius auget: at solatium, quod ea detractione quæritur, malum est; quia voluptas quoad bonitatem, & malitiam sequitur naturam actionis, unde captatur: ergo solatium ea detractione (idem est ea revelatione gravis injuriæ, quam quis passus est) quæsitum, detractionis culpam non minuit. An atrocis injuriæ ultio, levis culpa evadit, quia non explendi livoris, sed gravissimi doloris leniendi causa sumitur? An ebrietas, veniale peccatum fit, si eligatur, non quod ipsa placeat, sed in tristitiæ remedium? Idem dicas de similibus. Ergo detractio gravis, & ea se mortalis, non efficitur venialis, quia tristitiæ mitigandæ gratia fit. Itaque homo christianus non ex peccatis, unde dolor oriri debet, sed ex patientiæ virtute lenimentum tristitiæ quærere debet.

Quare dum famuli injurias ab heris mercedem non solventibus, uxores a maritis adulteris, filii a patre crudeli, Religiosi ab injusto, & duro Prælato sibi illatas leniendi doloris causa, ut ajunt, referunt, suamque detractionem in pœnitentiæ tribunali accusant, graviter monendi sunt, nec sine vero dolore, & efficaci proposito abstinendi, & famam restituendi, absolvendi videntur.

At quid, inquis, si consilii capiendi causa, persona, quæ gravem injuriam intulit, reveletur? Resp. Si revelatio personæ lædentis necessaria non sit, sicuti esse non solet, ut consilium recte accipiatur, revelans a gravi culpa immunis esse non videtur; quod ea mox dictis intelligitur. Hinc Catech. Conc. Trid. de oct. præc. n. 8. ait: *Et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, grave, aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quando, quibus necesse non sit, promulgarit, is obtrectator & maledicus jure dicitur*. Ex his intelligis, evulgantem injurias solatii, aut consilii causa, quod sine personæ lædentis manifestatione recte accipi potest, abs obtrectatione, hoc est a mortali culpa non excusari. At si hujusmodi revelatio sit necessaria, revelans excusabitur; quia ea offensoris culpa in necessitatem revelandi ejus injuriam, & personam conjectus est; neque, ut ejus famæ parcat, gravibus periculis se se objicere debet. Id vero colligitur etiam ea mox citatis Catechismi verbis; & hoc sensu accipienda mihi videtur communis sententia, quæ, ut ait Concina Theol. T. 4. p. 622. n. 5. permittit, ut qui secreto, graviterque læsus est, leniendi doloris, & capiendi consilii causa lædentem amico prudenti patefaciat. Hunc quoque spectare mihi videntur illa D. Thomæ 2. 2. q. 73. art. 2. verba: *Et si quidem verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractio*.

ANIMADVERSIO X.

Crimen simpliciter publicum &c.

Crimen triplici modo publicum, seu notum, aut notorium dicitur. Primo facto, quod scilicet coram multis, ex. gr. in foro, in platea, &c. admissum est. Secundo jure, quod Judicis sententia declaratum est, vel rei confessione, aut testium assertione constat, licet Judicis sententia lata nondum fuerit. Tertio fama; & hoc ab aliis, & aliis diversimode explicatur, ut legi potest apud La-Croix p. 400. n. 1219.; sed fama publicum illud recte dici potest, quod in vulgus sparsum est, & vulgo publicum dicitur. Neque enim hic subtilibus commentationibus locus est.

Hoc posito loqui de crimine occulto coram iis, quibus notum est, non est culpa, nec detractio; quia fama non denigratur; qua de re nulla est dissensio. Secundo crimen publicum seu jure, seu facto manifestare his, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ, ut recte ait Bus. ea ratione ab eo allata. Et hoc intelligitur seu manifestetur in loco, ubi publicum est, seu etiam ubi notum non est, sed brevi pervulgandum merito creditur.

Quod si crimen nec jure, nec facto, sed solum injusta divulgatione publicum sit, P. Concina Theol. T. 4. p. 625. n. 15. contra Salmanticenses, alios pro se citantes, putat publicari non posse in locis, ubi publicum non est; cujus ratio est, quia cum crimen injuste publicatur, reus sua fama injuste spoliatur: ergo semper retinet jus ad eamdem. Igitur sicuti peccat qui bona injuste surrepta accipit; ita peccat qui diffamationem injustam ad alia loca extendit; quæ sane ratio ostendit, crimen injuste divulgatum ne in loco quidem, ubi publicum est, aliis illud ignorantibus manifestari posse; quod docent recte La-Croix p. 400. n. 1220. Bon. Haun. n. 545. & alii cum Steph. n. 22. quæ sententia non solum pia, sed verior, immo vera merito videri debet. Nam falsum est, quod adversarii dicunt, reum criminis per publicationem amisisse jus ad famam. Nec enim jus per injuriam amittitur: ergo cum reus criminis per injuriam sua fama spoliatus fuerit, jus ad famam non amisit. At „ nimia durum foret non posse loqui de publicis, & reipsa vix „ unquam posset quis loqui de crimine publico, quia „ primi sermones sæpissime fuerunt injuriosi. “ Ita objiciunt adversarii apud La-Croix. Sed hæc ratio futilis est; nec enim quia aliquid durum, aut difficile nostræ naturæ corruptæ videtur, idcirco a legis vinculo solvitur. Si hæc ratio valeret, plurima, aut etiam omnia præcepta de medio tollerentur; quia plurima, aut etiam omnia præcepta nostræ naturæ corruptæ dura, & difficilia videntur. *Arcta enim via est*, teste Christo, *quæ ducit ad Cœlum*; quæ est via divinorum præceptorum.

ANIMADVERSIO XI.

Dixi, non est mortale injustitiæ: *quia detegere eo loco quo fama &c. sæpe potest esse mortale contra caritatem, ut &c.*

Hic distinctione opus est. Vel enim crimen facto publicum est, vel jure.

Si jure, hoc est publica Judicis sententia publicum sit, quocumque in loco publicari posse videtur, ut ex communi Theologorum sententia affirmat Concina Theol. T. 4. p. 624. n. 12. Neque vero caritas nos cogit, ut jure nostro non utamur per se loquendo. At cum crimen publica Judicis sententia notum est, jus habemus illud ubique publicandi; quia hoc jus ipsa sententia nobis tribuit: ergo &c. Gravis mœror rei, est justum ipsius supplicium a Judice ipsi inflictum, cujus ministri quoad criminis divulgationem sunt omnes homines. Sicuti ergo contra caritatem non peccant satellites reum hominem capientes, & carnifices eum morte, aut alia pœna afficientes; ita quoque homines equidem rei crimen, & pœnam evulgantes, caritati non adversantur; præsertim cum boni publici intersit, facinorosos nosse, tum ut ab iis alii sibi caveant, tum ut a sceleribus, quæ impunita non abire noverunt, abstineant: caritas autem privato publicum bonum præfert.

Si autem crimen notum sit sola testium assertione, reus non est legitime privatus jure ad suam famam, ideoque ejus crimen evulgari non potest. Item si sententia sit solum publicata intra aliquam congregationem, cœnobium, aut religionem, extra illam communitatem manifestari nequit sine injuria tum ipsius communitatis, quæ ex divulgatis suorum criminibus nota infamiæ aspergitur, tum rei, qui intra communitatem tantum jus famæ amisit. Pariter cum in S. Inquisitionis Tribunali aliquis reprehenditur, aut punitur, peccat qui hæc revelat, quia Judices evulgationem nolunt. Ita idem Concina ea communi sensu.

Quod si crimen facto, vel fama in aliqua Civitate juste publicum sit, quæstio est, utrum alibi, ubi evulgandum non creditur, manifestari queat.

Alii ajunt evulgantem peccare contra justitiam, alii contra caritatem, alii ab omni culpa eum absolvunt. Pro hac postrema sententia P. Concina p. 625. nu. 14. citat Cajet. Bannez, Tapiam, Pradum, Nunnium, Fagundez, Filliuc. Salmant. &c. Ratio est, quia reus criminis publici, absolute, & sine limitatione jus amisit ad suam famam. At hoc videtur incertum: merito enim dici potest, ipsum amisisse jus ad famam solum in loco, ubi crimen publice admisit. Præterea caritati adversatur, proximum ejus boni possessione spoliare, quod sine alterius injuria possidet: at reus publici criminis, suam famam possidet sine cujuspiam injuria, ubi crimen occultum est: ergo &c. Historici literis quidem publica crimina evulgant; at illi in communem utilitatem sua scripta publicant, cui jura privata cedere videntur. Ceterum illi quoque suarum historiarum rationem supremo Judici reddere debent. Quare in proposita quæstione pius, &

pru-

prudens Christianus intelligera potest, esse *tempus tacendi, non tempus loquendi*, Eccl. 3. tacera enim sinu dubio colpa vacat; loqui, incertum est, utrum culpa vatet.

Animadversio XII.

Detractio materialis &c. *est mortale, si gravem* &c. *idque advertatur.*

Quid si non advertatur? detractio gravis, nihilominus mortalis est, si inadvertentia voluntaria sit ant in sa, aut in causa, ex. gr. in usu detrahendi, quem, ut debueras, currigere non studuisti.

Veniale autem tantum erit, si non &c.

Gravitas ut aliorum criminum, ita detractionis ex objecto, hoc est ex culpa, quæ ubi rescitur, gravis, aut turpis sit ad famam, præcipua petenda est: porro cum derractio ex objecto, hoc est ex natura sua gravis est, levis, seu venialis esse non potest.

Venialis fit, inquit Bus. si non sequatur læsio gravit; quia *scilicet communiter non serio accipitur, nec creditur.*

At si ex detrachone, ex natora sua gravi læsio gravis non sequatur, id per accidens est, hoc est præter rei naturam; ux quo proinde detractin venialis fieri non potest. Perinde anim est, ac si gravi usu impetas aliquem, qui tamen graviter non læditur, quia istum vel propulsat, val aladit. Quamquam fictitium est, communiter non serio accipi, nec credi, quod ex loqnacitate aliquis obtrectet. Homines ad malum credendum vulgo pmni sunt, illudque ordinaria loquendo credunt, nisi præter fidem sit, aut detractor mendax habeatur. Adda, quod detractionnm auditores cum aliorum crimina libenter andiant, ea animo facila imbibant. Ex quo fit, ut illa quoque, quæ nt ab aliis audita narrantur, haud ægra eredant, etiamsi detractor nihil affirmet. At ponimus, rnquit Bus. auditores rationabiliter non esse crediruros, ita ut, si diffamatio forte sequatur, impotetur andienti, si credat. Resp. etiamsi auditores ratione consulta credere non debeant, si tamen ratione consulta, hoc est pensara auditorum conditione, & facti narratione credituri potentur, aut eos credituros dubitetur, diffamatio non audienti tantum, sed etiam narranti imputanda est; quia hic prævidit, aut prævidere debuit, diffamationem ex sua narrationa esse derivandam, aut saltem de hoc dubitavit, aut dubitara debuit. Quare opiniunculis recentibus nmissis Confessarius hujusmodi detractores graviter monebit, eosque, pmut opus esse viderit, ad reparandam famam coget, illud ipsis suggereos, sententiam totam, & christiano homine dignam illam essa, ut aliorum crimina silentio premamus, & de nostris seran cogitantes, hæc pœnituntia delere conemur, non augere aliena narrando.

Animadversio XIII.

Non esse mortale de aliquo &c. *ex. gr. in tali loco esse* &a. *in tali collegio unum Canonicum* &c.

Hanc doctrinam redarguit ipse Bus. hic cap. 16. ubi ait: *Mortale est tacita persona nominare Monasterium, vel Ordinem Religiosorum, ex quo aliquis grave peccatum occultum* v. g. *adulterii, vel fornicationis commiserit.* Hoc enim perinde est, ac dicere in tali loco esse multos improbos, in tali collegio unum Canonicum essa simoniacum; nisi forte mortale crimen non sit, laicis, aut sæcularibus Sacerdotibus obloqui, sit autem mortale de Regularibus detrahere. Nam qui nominat Ordinem religiosum, magis indeterminata loquitur, quam qui Congregationem, aut collegium Sacerdotum sæcularium, vel locnm laicorum indigitat.

Animadversio XIV.

Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter, an vero apud unum tantum alicui detraxeris: ita probabiliter Bon. &c. *sed C. Lugo* &c. *negat, dicitque contrarium esse probabilius.*

Hic Bus. impingit in propositionem 1. ab Innocent. XI. proscriptam. Nam quod in sacramentis conferendis liceat sequi opinionem probabilem de valore sacramunti relicta tutiore, est ipsa 1. propositio ab Innoc. XI. proscripta: ergo proscripta quoque implicite est opinio docens, licere pœnitenti sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore. Sumus enim in eadam navi; quia uterque tum Sacerdos ministrans, tum pœnitans suscipiens sacramenta ex opiniona probabili de sacramenti valore, sacramentum sacrilege tractat, illud frustrationis periculo objiciens. In præsenti porto specie, utrum necesse sit explicare numerum eorom, coram quibus maledicus alicui detraxit, agitur de valore sacramenti, quia agitur de confessionis integritata. Ergo qui doeat, posse maledicum in confessione reticera numerum auditorum suæ detractionis, quæ est opinio probabilis, (si tamen probabilis sit) contraria vem tutior, incidit in propositinnem 1. ab Innoc. XI. proscriptam. Porro hæc est Bus. doctrina, qui opinionem Card. de Lugo referens, aam nnn improbat, idaoque juxta sua versarilia principia probat. Quamquam cnntraria Bonacinæ, & aliorum sententia non solum probabilior, sed vera mihi videtur. Perinda enim peccas, seu repetitis vicibus modo apud unnm, modo apud alterum alicui obtrectes, seu una vica apud multos ex. gr. sex, aut decem; quia idem damnum ejus famæ insers. Discrimen in eo solum est, quod in prima specie sunt plura peccara numeru distincta, in altera unum peccatum, multis æquivalens. Qui apud decem alicui detrahit, similis est suri, qui decem aureos surripit; qui decem vicibus aidem modo apud unum, modo apud alterum nbtrectat, similis est furi, qui decem vicibos aureum unnm singulis uni furatur. Ergo sicut fur quantitarem furti in confessione necessario explicare debet, ita maledicus, qui famam alienam diripit, quantitatem damni explicare, & numerum auditorum suæ detractionis aperire necessario debet.

Non tamen necessario dicendum, in quo genere infamaveris, quia fama semper est ejusdem speciei in genere moris. Card. Lugo &c.

Hic Bus. pro fundamento habet, solas circumstantias peccati speciem mutantes in confessione necessarin essa axplicandas, non itum alias etiam nntabiliter aggravantes: at hoc fundamentum valde nutat, ut ex dicendis de confessionis integritate contra Busemb. liquebit.

At etiamsi hoc fundamentum probabile esset, nihilominus circumstantiæ notabiliter aggravantes necessario confitendæ essent, ut ibidem ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta ostendetur.

Præterea Bus. ait quidem, famam esse semper ajusdem speciei in genere moris; at cur id non ostendit? Qua facilitate illud affirmat, eadem negari potest. Bona fama, si sit vera, est accessorium operis boni, mala operis mali: accessorium sequitur naturam sui principalis: ergo sicut opera bona, & mala specia diversa sunt, ita quoque fama, & infamia, loquendo de fama, & infamia vera, neque aliter dicendum de fama, & infamia falsa. Et sane aliud est, Confessarium e. g. credi indoctum & imperitum, aliud, & longe diversum credi hæreticum: aliud, Sacerdotem haberi tenacem, aliud, & longe diversum, putari simoniacum. Assertio ergo Busembau duplici nutante positione nititur, quarum prior etiamsi probabilis sit, nihilominus assertio respuenda est, Quanto ergo magis est repudianda, cum etiam posterior ant falsa, aut saltem incerta sit!

Animadversio XV.

Si crimen sit falsum, non licet; quia esset mendacium perniciosum. Hactenus recte, & veru.

Sylv. tamen, & Nav. putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, & post &c. *eo quod* &c.

At hæc doctrina damnatur ab Innoc. XI. prop. 44. ita sonanta: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.*

Hæc porro propositio proscripta eadem ast, ac opinio a Bus. allata. Nam qui falsum crimen imponit ad viranda gravia tormenta, illud, ut pono, ne gravis Bus. sim, imponit, ut suam justitiam, & honorem defendat. Si anim ex culpa sua torquendus sit, qui falsum crimen alteri ad torturam vitandam imponit, multo gravius peccaret, & opp. Bus. esset ipsa proscripta 44. propositiona deterior.

At, inqnit, Bus. opinio non est absoluta, sed conditionata, hoc est *si sola infamia sequatur, & post torturam revocetur.*

Resp. Hoc additamentum ast involucrum imperitis fucum facere aptum, at Bus. opinionem a damnatione purgare ineptum.

Propositio enim damnara juxta obvium, & naturalem ejus sensum accipitur de impositione falsi criminis, unde sola infamia derivetur; quia nullam aliorum consequentium malorum mentionem facit. Et sane sola infamia, quæ gravissimum ex sa malam ast, per injuriam irrogata, non potest non esse mortalis culpa: at infamia par falsi criminis impositionem impacta, per injuriam irrogatur: ergo. Nec metus torturæ, aut cupiditas proprium honorem, & justitiam tuendi a mortali culpa eacusat; sicuti adulteri, simoniaci, homicidæ &c. a gravi, & letali peccato non excusantur, quia hæc scelera vel metu, vel cupiditata ducti admittunt. Omnes scelasti scelera patrant vel ex metu, vel ex cupiditate. Si metus, & cupiditas a mortali culpa excusant, jam nulla mortalis culpa ab hominibus patratur. Animadverte etiam illud, calumniatorem in judicio, non solum calumniæ,

sed perjurii quoque crimen incurrere ; quia in causa criminali juramentum de calumnia vitanda præstatur.

Præterea vix fieri posse videtur, ut qui infamiam in judicio subit, gravia vitæ, ut pecuniæ detrimenta non subeat. At ponit Bus. calumniam post torturam revocati. Resp. hoc vero, quod Bus. non advertit, contradictorium est. Si enim calumnia impingitur ad vitandam torturam, ponimus, calumniatorem torturam eludere: si autem torturam eludit, contradictorium est, ut post torturam calumniam revocet.

Adde, quod qui falsum crimen impingit, ac postea illud revocat, perinde se habet, ac qui furatur, ac postea restituit, vel qui grave vulnus infligit, ac postea illud curat. Sicuti ergo furtum, & vulnus non desinunt esse mortiferæ culpæ, quia postmodum restitutio fit, aut remedium adhibetur, ita idem dicendum de calumnia, quæ postea revocetur. Nam illud quoque, quod Bus. ait, infamiam scilicet non esse efficacem, quia calumnia removetur, contradictionem involvit. Si enim infamia non esset efficax, revocatione opus non esset. Quod si revocatio, infamiæ efficaciam impedit, jam infamia ex se fuit efficax, ideoque mortalis culpa. Hic Bus. sophistice ubique loquitur, ut intelligas, eum defendere opinionem proscriptam.

ANIMADVERSIO XVI.

Non est mortale, ad vitanda &c. *falsum* &c. *ex quo etiam mors sequatur*.

Hanc eamdem doctrinam Bus. repetit l. 4. cap. 3. d. 7. art. 1. Resp. 3. quam ibi refutatam leges.

ANIMADVERSIO XVII.

Licet aliquando sufficiat dicere &c.

Cum crimen falsum quis alteri impegit, recte ait, se penitus deceptum, rem aliter se habere &c. at si verum crimen per injuriam aperuit, dum ita loquitur, mendax est. Quomodo enim dicere, nisi mendaciter potest, se fuisse deceptum, cum reipsa deceptus non fuerit, rem aliter se habere, cum res aliter se non habeat? At nunquam licet mentiri: ergo fama alia ratione reparanda est, puta laudibus non falsis personæ, cui detractum est.

ANIMADVERSIO XVIII.

Dixi per se: *plerumque enim* &c.

P. Concina Theol. t. 4. p. 670. n. 5. hanc Busemb. doctrinam, & rationes, quibus eam confirmat, sincere refert; tum subdit: „ P. Claudius La-Croix ejusdem P. „ Bus. commentator scribit lib. 3. p. 2. n. 1242. probabilia esse, quæ docet P. Bus. sed probabilius dicendum „ esse, ut sequitur. Si detractor famam læsit coram auditoribus, quos prævidit aliis revelaturos crimen dete„ ctum, tum tenetur coram istis etiam auditoribus me„ diatis se retractare, si auditores immediati id præsta„ re nolint, aut negligant. Si contra prudenter præsum„ pserit detractor, suos auditores immediatos nemini ma„ nifestaturos delictum, tum liber est a retractatione co„ ram auditoribus mediatis. Hæcque sententia commu„ nis est. Sed P. La-Croix probabilem vocando senten„ tiam Bus. quam etiam docet Lug. tom. 1. de just. disp. „ 5. sect. 1. n. 29. vi sui probabilismi licitam in praxi „ proponit suis lectoribus. Probabilem quoque appellant „ hanc opinionem Salm. t. 13. c. 4. p. 9. n. 1231. Illud „ apud omnes convenit, ad impossibile teneri neminem. „ Alterum quoque certum esse debet, nempe omni me„ liori modo, quo fieri potest, famam esse restituendam. „ Qui coram aliis detrahit, raro attenta hominum infir„ mitate, & vehementi in hoc vitium propensione præ„ sumere prudenter valet, hos non esse aliis idem cri„ men revelaturos; idque experientia compertum est. „ Quare si isti non se retractaverint, tenetur detractor „ primus, cum moraliter possit, se coram auditoribus et„ iam mediatis retractare; quia scilicet sua detractione „ in causa fuit, ut alii crimen evulgarent. “ Hactenus P. Concina, &, ut ego puto, sapienter. Debitum enim restitutionis ut pecuniæ, sic famæ reali solum restitutione solvitur, non implicita, seu tacita commissione, ut alii restituant, sicuti falso ponit Busemb. neque a restitutionis onere quis liberatur, quia alii quoque huic oneri subsunt, nisi hi reipsa restituant; cui doctrinæ praxis Confessariorum sese conformare debet.

ANIMADVERSIO XIX.

Is qui bona fide &c. *tenetur* (*intellecta* &c.) *ad restitutionem*.

Tenetur non solum caritatis, sed justitiæ lege ex communi Theologorum sententia, ut monet P. Concina Th. t. 4. p. 670. n. 4. nam cum non reparas famam, postquam a te licet sine culpa læsam noveris, rem alienam, hoc est ipsam famam, quam abstulisti, voluntarie retines; quod est apertum injustitiæ peccatum. Porro quod dictum est de eo, qui falsum crimen narrat, quod invincibiliter verum putat, hoc intellige de eo, qui crimen occultum, quod publicum invincibiliter crederet, aliis revelaret, itemque de eo, qui ex naturali, & invincibili inadvertentia, & linguæ lapsu in detractionem se incidisse diceret. Nam qui crimen falsum, quod invincibiliter verum putat, alicui impingit, culpabilis detractor est, si commentitium crimen, occultum esse existimet.

Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex justitia &c. *tamen ex caritate tenetur* &c.

Si narratio detractione vacet, quia crimen verum, & publicum est, bene habet, quod ait Bus. „ At si quis, „ inquit Concina loco mox cit. uni detraheret, & audi„ tores intelligerent de alio, lege justitiæ deberet detra„ ctor palinodiam canere. “ Hoc idem docet quoque La-Croix p. 402. n. 1245. citatis Mol. Lugo, Spor. contra Less. Ratio est, quia licet detractor personam denigratam præter intentionem læserit, ex sua tamen culpa læsit; ideoque ex justitia famam resarcire debet; quia, ut inquit cap. *Si culpa tua* sæpe cit. *si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata .... jure super his satisfacere te oportet*.

At, inquit Bus. non narrantis actio, sed error audientium causa fuit damni injusti. Resp. non solus audientium error, sed etiam detrahentis culpa fuit causa injusti damni; quia ex hac error ortum habuit; & sine ea error non extitisset. Detractor in hac specie perinde se habet, ac si quis volens ferire Paulum, ex errore, & præter intentionem feriat Petrum. Ergo sicut vulnerator Petri, damna ipsi illata resarcire ex justitia debet, ita detractor in nostra specie famam ex auditorum errore præter detrahentis intentionem denigratam reparare ex eadem justitia debet, ac simul providere, ne fama illius, quem, cum detraheret, lædere voluit, dispendium patiatur.

ANIMADVERSIO XX.

Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum.

Dum Bus. ait *vel simile*, rem certe nimis dilatat, & laxat. An si furtum decem aureorum, quos Titius Petro surripuit, reveles, ac post publicum fiat furtum viginti aureorum, quos idem Titius Joanni furatus est, a restitutione famæ quoad fieri potest liber es? an si adulterium, quod Cajus admisit cum Francisca, manifestasti, ac post publicetur adulterium, quod idem Cajus cum alia patravit, famam ejus a te læsam reparare non teneris? an aliorum detractiones, & peccata tuum debitum solvunt? Hoc scilicet absurdum, & falsum est.

Illud *alia ratione*, idem est, ac non ex vi tuæ detractionis, sed aliunde. Nam si ex vi detractionis, quia tuæ detractionis auditores crimen evulgarunt, publicum factum sit, restitutioni gravissime obnoxius es, ut affirmat etiam Concina Theol. t. 4. p. 680. num. 3. „ Omnemque, ut recte ait ipse, industriam adhibere de„ bes, ut hanc publicam diffamationem de medio tol„ las. “ At si publicatio criminis aliunde oriatur, ipse quoque P. Concina detractorem a restitutione liberat n. 3. cit. p. 679. Ratio ejus est, quia „ si crimen publi„ cum fuisset, dum illud revelasti, nec culpam, nec de„ bitum restitutionis contraxisses. Eadem ergo ratione a „ restitutione liber evadis, si post tuam revelationem fla„ gitium publicetur. “ At hæc conclusio mihi legitima non videtur. Si publicatio criminis, culpam tuæ detractionis aboleret, consequentia recte colligeretur: at publicatio criminis, tuam culpam non abolet, nec injuriam a te proximo illatam reparat, sed amplificat. Hinc ita ratiocinor: qui injuriam intulit, eam ex justitia resarcire tenetur, nisi aliunde fuerit reparata: sed detractor injuriam intulit, neque hæc ex criminis publicatione criminis fuit reparata, sed aucta: ergo detractor ex publicatione criminis a se revelati a restitutione famæ non liberatur.

Diffamationem quidem publicam abolere non teneris; quia hæc ex tua culpa orta non est; at damnum tuæ detractionis, quod ex culpa tua datum est, resarcire teneris; a qua restitutione excusari non potes, nisi restitutio sit frustratoria, & inutilis.

ANIMADVERSIO XXI.

Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxit, nec velit restituere.

Hanc Bus. sententiam, cum injuria hinc inde illata æqualis est, Natalis quoque Alex. Theol. t. 2. p. 358. reg. 33. defendit; at Concina Theol. t. 4. p. 684. n. 14. eam acriter impugnat; cujus opinio mihi primum verosimilior visa est, at post re iterum examinata Natali, &

Bus.

Buf. adhærere, rationabilius existimavi. Rationes, quæ hoc me impulere, hæ sunt. Detractor famam a se denigratam restituere recusans, injustus, & injurius est, si famam ab altero sibi æqualiter imminutam resarciri velit; quam restitutionem si apud æquum Judicem peteret, cum sibilis merito repelleretur. Ergo in hac specie nullum jus habet, ut a suo detractore fama sibi restituatur: ergo hic non restituens, nullum jus violat; ideoque restituere non tenetur.

Jura, ut fama hinc inde æqualiter denigrata restituatur, æqualia sunt.

Hinc porro fit, ut qui juri, quod alter in se habet, satisfacere renuit, jus suum contra ipsum amittat; sicuti conjux, qui alterius conjugis jus adulterio violavit, suum in ejus corpus jus perdit; & sicuti Petrus, qui a Joanne certum damnum passus est, restitutionem petere non potest, si ipse Joanni æquale damnum intulit.

A contractibus, in quibus jura paria utrinque sunt, qui per injuriam resilit, alteri jus tribuit, ut ipse quoque resiliat. Ergo qui famam imminutam resarcire recusat, alteri ejus criminis in se reo jus dat, ut ipse quoque a famæ restitutione resiliat. Nam seu jura ex contractu, seu ex reciproco delicto orta sint, perinde est.

Objicit P. Concina, detractionis culpam deleri non posse, nisi adsit propositum absolutum, non conditionatum, famæ restituendæ.

Resp. In casu, de quo loquimur, hoc est, cum detractor æqualem suæ famæ detractionem ab altero passus est, propositio merito negatur ex rationibus mox allatis.

At, inquit, compensatio famæ, qua quis famam restituere non vult, quia sibi non restituitur, est actus vindictæ; quia hæc compensatio non reparat famam compensantis: ergo hæc compensatio in eo est, ut malum malo rependat: hoc est vindicta, & livor.

Resp. Nego consequentiam. Non enim qui compensatione utitur, malum malo rependit, sed bonum, quod justitia ab eo non exigit, facere omittit.

At nonne saltem caritas hoc bonum facere cogit? Resp. caritas nos cogit, ut succurramus patientibus malum ex necessitate, non ex eorum maligna præsenti voluntate. Hanc malam voluntatem, si fieri per nos potest, inflectere, ac in bonam convertere ex caritate debemus; at mala, quæ ex mala voluntate oriantur, recte permittuntur, ut prava voluntas eorum pondere vexata, ad bonam frugem redeat. Quod si mala voluntas ne malis quidem, quæ jure patitur, inflectatur, quid facias homini malo, qui malus obstinato animo esse vult?

At P. Concina instat. Voluntas, inquit, qua famam denigrasti, mala fuit: ergo mala quoque est voluntas, qua famæ denigrationem removere non vis; quia culpam non removes.

Resp. Antec. verissimum est: consequentia esset legitima, si famam reparandi debitum sit; at hoc debitum in nostra specie negatur ex rationibus mox adductis. Detractor suam detractionem detestatur, quia fuit injusta; omissionem restitutionis famæ non detestatur, quia restitutio non est necessaria.

„ Compensationi tamen non est locus, ut recte monet
„ Nat. loco mox cit. cum inæqualis est injuria; vel cum
„ unus alteri damnum resarcire vult, vel cum scandalum
„ ex compensatione oritetur, vel cum mutuum damnum
„ ab utraque parte nondum illatum est. “

Animadversio XXII.

Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit &c. quam &c. sic v. g. Prælatus &c.

„ Hæc est, inquit P. Concina Theol. t. 4. p. 679. n.
„ 2. communis, ac probabilior opinio. “ Ego hic animadverto, in famæ restitutione ut virtutis officium, ita solidæ laudis, quæ a virtute separari nequit, splendorem magnopere emicare. Quamvis igitur qui suam falsam detractionem revocat, calumniatorem se fuisse fateatur, ipsa tamen revocatio maximæ virtuti, & laudi vertitur, ita ut hæc splendida virtutis functio omnem maculam ex calumniæ confessione ortam aspergat, idque eo efficacius ac præstantius, quo illustrior persona est, quæ id præstat.

Quare cavendum magnopere est, ne jactata famæ in falsæ detractionis retractatione jactura, effugium sis, quo justitiæ officium eludatur.

Si illustrior persona malo detractionis exemplo alios ad detrahendum incitavit, nonne necesse est ut contrario bono retractationis exemplo eos a detractione absterreat? Quod si detractor in famæ restitutione gravius etiam infamiæ damnum (quod tamen accidere posse, non intelligo) pateretur, quam sit infamia a se alteri irrogata, id sibi imputare debet, cum sua culpa in has se angustias conjecerit.

Veritas, & innocentia mendacio, & sceleri succumbere certe non debet. Hoc enim est aperte scelestum, & injurium: at veritas mendacio, & innocentia sceleri succumbit, si calumnia verax appareat, & infamati innocentia scelesta habeatur propter calumniatoris scelus; quod sane accidit, si calumniator suam calumniam non retractet.

Itaque calumniæ retractatio via est ad salutem tota; retractationis omissio nunquam tuta mihi videtur. Nam hic quoque illud dictum celeberrimum D. Augustini locum habet: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si tamen restitui possit.*

Animadversio XXIII.

Si infamatus sponte remiserit &c. sive expressa, sive tacita sit condonatio.

Id intellige, dummodo tacita condonatio certa sit, non dubia, nec incerta pro certa habeatur.

Imo aliquando sufficit condonatio præsumpta, sive &c.

Condonatio præsumpta, seu interpretativa Busembao sui ipsius interprete in eo consistit, ut læsus ita affectus sit, ut, si rogaretur, facile condonaret. Hæc porro non est restitutionis famæ condonatio, sed conditionata, ut creditur, dispositio ad condonationem. Quod autem conditionata, nec certa dispositio ad condonationem aliquando sufficiat, ut detractor a fama restituenda liber sit, mira mihi, & periculosa, imo falsa doctrina videtur.

Detractio non fuit præsumpta, hoc est nec conditionata, nec incerta, nec sola dispositio ad ipsam, sed absoluta, certa, ac ipsissima detractio: ergo detractionis reparatio debet esse absoluta, certa, ac ipsa reparatio, non reparatio conditionata, incerta, ac dispositio ad ipsam; qualis includitur in præsumpta, seu interpretativa condonatione a Busembao descripta. Justitia enim est æqualitas; nec æqualitas ulla ne per somnium quidem invenitur inter injuriam per detractionem illatam, & dictam præsumptam condonationem, quæ insigni, ac maximo intervallo ab ipsa injuria distat.

Voluntaria, & libera injuriæ condonatio idem sane est, ac ejusdem injuriæ reparatio: at dispositio præsertim conditionata, & incerta ad condonationem, nec condonatio est, nec ipsi æquivalet, sed ab ea infinite prope dixerim remota est: ergo ne per somnium quidem detractorem liberat ab onere restitutionis.

Sicuti dispositio detractoris ad famam restituendam satis minime est, ut justitiæ satisfaciat, sed necessaria est ipsa famæ restitutio; ita dispositio ejus, qui famæ detrimentum passus est, ad condonationem minime sufficit, ut justitiæ satisfiat, sed ipsa condonatio necessario requiritur.

Hæc mihi adeo evidentia videntur, ut nonnisi per cavillos in controversiam vocari possint.

Si infamiam passus, ad condonandum, si rogetur, paratus putatur, cur ab eo condonationem demisse non petis? Si non petis, cur non restituis? Cum nec petere condonationem vis, nec famam restituere, evidenti argumento est, te ne paratum quidem esse ad jus faciendum, ideoque absolutione esse indignum. Est enim falsum illud Bus. quod infamatus in specie, de qua loquimur, non sit invitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. Revera enim invitus est, quia reipsa non condonat, sed solum dispositus ad condonandum ponitur; multoque magis invitus est, quia ne conditio quidem ab infamante ponitur, sine qua condonare non vult.

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ?

Resp. Etsi ea sint plurima; præcipue tamen toti christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de primo, & secundo actum est in Præcepto tertio Decalogi. De quarto, & quinto infra lib. de Sacram.

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio?

Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. Laym. *l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.*

1. Est unica tantum comestio de die in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio,

ANIMAD. I. ut secunda comestione pecces mortaliter; *reliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantum.* Lay. *c.* 1. *n.* 12. & 13.

2. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ovorum, & lacticiniorum; eo quod ex carne originem ANIMAD. II. trahant, multumque nutriant. *Unde intra Quadragesimam jure communi prohibentur; extra eam permittuntur.* Imo intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ ubique notanda est. Bon. *d. ult. q.* 1. *p.* 2. ex Sylv. Nav. Less. Azor. Laym. *l. c.* Fill. Fag. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. *Adde, dispensatum quoad carnes, etiam lacticiniis, & ovis vesci posse, non tamen vice versa: &, cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur,* ut contra Reg. Less. Navar. &c. probabiliter docent Azor. *l.* 7. *c.* 10. *q.* 3. Fill. *t.* 27. *c.* 3. *q.* 4. Tolet. &c. *Confirmatque Bon. l. c. si esus carnium sit permissus ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantum.* V. Less. Fill. Azor. &c. Ratio est, quia de essentia jejunii est abstentia a carnibus.

3. Conditio est certa hora refectionis, quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematice computandum, sed morali-ANIMAD. III. ter. *Dictam autem horam notabiliter sine justa causa prævenire, mortale putat Navar. & quidam alii; sed probabilius docent esse veniale Tol. & Fill. eo quod non violetur substantia, sed tantum circumstantia.* Tol. Less. *d.* 2. *n.* 13. V. Lay. *c.* 3. *n.* 10. & *seq.*

Dixi. 1. notabiliter, & sine causa: *quia præveni-* ANIMAD. IV. *re ex justa causa, v. g. si iter sit faciendum, si hospites dimittendi* &c. *& absque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse.* Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas.

Ex dictis resolves.

ANIMAD. V. 1. *Non solvitur jejunium per divisionem prandii, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, uti apud Religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ, quia non nisi unicam refectionem intendunt. Et hinc* Sanchez *to.* 2. *opusc. l.* 5. *c.* 1. *d.* 34. Escob *t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 29. *excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulose sumant, tum ut melius serviant, tum ut famem sublevent (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter uniatur.) Nec solvitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum, ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit Azorius, Escob. to.* 2. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 28. *& quidem toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem jejunii, verbi gratia quinque, vel sex amygdalas, vel quid simile.* Regin. &c. cum Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 24. quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, jusculum, & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent rationem potus, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. Dicast. & alii sex. Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 14. 3. Nisi quis in magna quan-ANIMAD. VI. titate electuaria in fraudem jejunii sumeret. *Qui vero in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter.* Lay. *l. c. n.* 7.

2. Jejunium non solvitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere mane, vel meridie: ex justa tamen causa licet utrumque: ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum, *sine ea erit veniale tantum, cum non* ANIMAD. VII. *violetur substantia jejunii.*

ANIMAD. VIII. *Quoad ejus quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ,* ut contra Dian. 1. *p. t.* 4. *R.* 117. Turr. &c. docet Reg. *c.* 2. *l.* 6. *n.* 185. Laym. *c.* 1. *num.* 9. Fill. *t.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *q.* 7. *n.* 33. dicens, ita decisum esse in celebri Academia Theologorum, *qui omnes in quartam partem consenserunt.* Idem probat Escob. *t.* 1. *E.* 13. *c.* 3. *n.* 61. si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat, quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tanto quis magis, minusve peccat, quanto magis, vel minus transgreditur. *Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus, quam religiosis, nobilibus, quam plebeiis, & in frigidis regionibus, quam in aliis,* ut notat Laym. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. & Bonac. *l. c. Plus item quibusdam in locis in vigilia Nativitatis Domini, & alibi in cœna Domini, permitti ex consuetudine,* dicit Med. Cajet. *n.* 34. & Sanch. *in opusc.* Escob. *t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. Quod Bon. non improbat, ubi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula fere apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave ex saccharo, & melle confecta; *& pro more regionis parum butyri, & casei ut in re-* ANIMAD. IX. *gionibus septentrionalibus, ob fructuum inopiam.* Laym. *l. c. n.* 9.

3. In confessione non sufficit dicere, non servavi, aut fregi jejunium, sed addendum, utrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, utrum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumpserit: *quia probabile satis est etiam in hac materia,* ANIMAD. X. *parvitatem a mortali excusare, ut docet* Bonac. *t.* 2. *d. ult. p.* 1. *q.* 2. & Tann. *t.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. verbi grat. *si coquus, aut ægroti minister parum carnis prægustent,* Escob. *l. c. n.* 54. Sanchez *in opusc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 12. *num.* 10. *vel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis serotinæ, sive unam, vel duas uncias sumat: hanc enim esse materiam parvam, cum Tuerian. & Leon. docet Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 11. & *p.* 8. *t.* 7. *R.* 54. *esse probabile.* Si autem sæpius eodem die parum sumeret, peccaret graviter; quia materiæ illæ coalescerent in unam magnam, ut contra Salas docet Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 43. Denique, si sit in Quadragesima, utrum fregerit esu ovorum aut lacticiniorum, Tametsi etiam Dian. *t.* 9. *R.* 54. & *t.* 6. *misc. R.* 80. citans multos Doctores, dicat, certum esse, quod sit mortale, si non ex jure positivo, saltem ex consuetudine, in omnibus fere mundi partibus recepta, vesci ovis, & lacticiniis in Quadragesima: *probabile tamen est, & tutum (saltem in* ANIMAD. XI. *Germaniæ partibus) esse tantum veniale.* Laym. *c.* 1. *n.* 3. Fagund. *l.* 1. *c.* 2. &c. *Tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat.* V. Fill. *t.* 27. *c.* 3. Bonac. *n.* 2. *Tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quam in carnibus. Ob quam causam etiam laridi, & adipis usum facilius concedi posse pauperibus,* docet Laym. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *n.* 5. *Imo ait, nec divitem propter eum usum continue damnandum esse peccati mortalis, præsertim cum Sylv.* verb. Jejunium, *& alii dicant, ei cui ovorum & lacticiniorum usus permissus est, etiam laridi, & saginime permissum videri: idque non improbet* Azor. *l.* 7. *cap.* 10. *q. ult.* V. Laym. hic, Fagund. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 20. *ubi dicit, pinguedinem inter carnes non computari.* V. Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 21. Verum in his videndum ubique, quid recepta piorum consuetudo ferat, a qua non temere recedendum, Azor. *l.* 7. *c.* 10. *q. ult.*

Dixi si sit in Quadragesima; *quia extra eam licite* ANIMAD. XII. *vescitur ovis, qui debet jejunare, v. g. ob Jubilæum. Henric. &c. vel ex pœnitentia sacramentali. Fag. vel ex voto, aut in vigilia;* V. Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 5. & 6.

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent a jejunio?

Respond. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio: qua tamen non est opus, si necessitas sit evidens, sed in dubio tantum: idque sive ad esum carnium, sive ad secundam refectionem. Talis autem superior est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imo Sylv. & Sanch. *de matr. lib.* 8. *d.* 9. *num.* 27. & in *opusc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 5. *num.* 18. absolute affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, ut usus habet: quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab usu, & consuetudine, sine qua non licebit. V. Trull. *l.* 2. *c.* 3.

2. *c.* 3. *d.* 7. Item Prælatus, & in ejus absentia Vicarius illus, ut habet Sanch. *l. c.* respectu suorum Religiosorum: non tamen Confessarius, licet privilegiatus, si non sit Parochus: quia non habet jurisdictionem in foro externo. Sanchez *l. c.* contra Pal. Unde tantum potest judicare de justitia causæ.

ANIMAD. XIII. *Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide putot se a jejunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantum venialiter peccare, docet Cajet. At si vere bona fide putet, se plane excusari, nullo modo peccare videtur.*

ANIMAD. XIV. 2. *Causa est impotentia, qua excusantur*, qui sine notabili damno non possunt jejunare: ut sunt juniores usque ad annum 21. completum: quibus tamen post septimum annum carnes dari non debent. *Item debiles, infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes, &c.* Ratio est, quia hi omnes egent alimento multiplicato; *uti & senes communiter sexagenarii, nisi evidenter constet, posse jejunare sine damno. In dubio autem, an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam:* quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec deficiat; tunc enim irrecuperabilis est defectus. Gra. *t.* 2. *d.* 6. *tr.* 3. *p.* 1. *d.* 6. *f.* 5. *n.* 39. Escob. Lay. *l.* 4. *tr.* 8. *c.* 3. Tan. 2. 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. Fill. *tom.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 6. & ceteri communiter contra Nav. Sa, Sanch. *de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 32. *n.* 17. *& par.* 2. *consil. l.* 5. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. item Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 20. &c. qui absolute, sine omni restrictione, sexagenarios omnes a jejunio liberant. Quam sententiam Trull. tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, ut ait, sequitur (cum Molf. Ortiz. &c.) *l.* 3. *c.* 2. *d.* 7. *n.* 3. præsertim cum scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. *Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium: adduntque esse probabile, quod sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eo quod is in favorabilibus habeatur pro completo.* Dian. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 83. ex Naldo, & Sanch. Item *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex Trull. & aliis 6. *Eademque ætate, uti & ante annum 21. Regulares non teneri ad jejunia sui Ordinis, probabile affirmat Dian. p. 9. t. 7. R. 73. ex aliis 4. qui etiam probabile censet excusari feminas quinquagenarias, p. 9. t. 7. R. 93. ex aliis 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro unica refectione. Vide Sanchez* in opusc. *ubi ex Navar. Gabr. Aug. excusat eos, qui laborant tertiana, vel quartana, item qui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane sumere collatiunculam, & vesperi cœnam notat Dian. p. 1. t. 9. R. 51.* ex Fill. & aliis 3. *quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.*

ANIMAD. XV. 3. *Causa est labor, vel officium, cum quo jejunium non possit consistere, qualis est agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum,* &c. etsi de sutoribus neget Angles: cujus sententiam Sanchez dicit esse veram, si non suant, sed tantum scindant corium, & materiam præparent; non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam Laym. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 3. figulos, *argentarios*, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & *textores*. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 138. & Gordon. *t.* 2. *l.* 6. *q.* 18. *c.* 6. versantes prælum typographicum, non temen typorum compositores; *fossores autem ferrarios, & similes, etiam die uno, vel altero quo non laborant, excusat Azor. &c. cum Dian. p. 1. t. 9. R. 9. Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ut ait Sanch. in opusc. l. c.* Vid. Fill. *n.* 119. Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad hujusmodi labores cum jejunio.

Dixi, pedibus: *quia multi non excusant equites; longa tamen equitatio ad plures dies*, ut docet Fill. *tract.* 37. *cap.* 6. *merita excusat. Ubi etiam concedit ob labores præcedentes, & subsequentes, posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio rite fungi nequeat.* V. Bon. *disp. ult. quæst.* 4. *num.* 11. *Ex eodem capite Doct. excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunat; uti & uxorem, quæ ob maciem non possit cum jejunio se viro gratam præstare.* Bon. *l. c.* Atque universim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait Cajet. Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valde levis, & rationabiliter postponenda obligationi jejunii.

ANIMAD. XVI. 4. *Est pietas, vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum jejunio non possunt vacare operibus melioribus, ver. gr. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confessarii, Cantores*, & quotquot opera caritatis, & misericordiæ, tam corporalia, quam spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejunio peragere non possunt. Fill. *t.* 2. *tract.* 27. *p.* 2. *c.* 6. *n.* 24. Azor. *p.* 1. *l.* 6. *c.* 28. Fern. Navar. Sylvest. Fagund. &c. Atque hi quidem omnes intelligunt, & fere addunt, quando eorum labores cum jejunio non possunt consistere. Diana autem (absolute loquendo) *d.* 1. *t.* 9. *R.* 9. Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat a jejunio excusandos: quia, inquit, summopere laborant: non item eos, qui Dominicis tantum concionantur, nisi sint debiles. Sanchez tamen *in consil. p.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 13. *n.* 6. 7. & 8. Trul. *lib.* 3. *cap.* 3. *d.* 7. putat a jajunio quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos, qui ter, vel quater in hebdomada concionantur cum fervore. De Lectoribus vero Dian. *l. c.* cum Fagund. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 19. censet non omnes excusandos, sed eos tantum, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem fere sentit Sanch. licet *l. c.* putet Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate faciunt præceptores Grammaticæ) satisfacere, si media quadragesima, sive ter in hebdomada jejunent; eo quod sit magnus labor, & paucis annis sic fatigentur, ut progredi non possint. Sic ille. Verum præstat, ut Superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent; ut monet idem Sanch. *l. c. Nam in omnibus istis regula certa, & universalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate*, ut notat Laym. *c.* 2. *n.* 3.

ANIMAD. XVII. 5. Caritas, *vel etiam urbanitas secundum quosdam excusat etiam a veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico medicum sibi sumit.* Med. Fag. Fill. Dian. *p.* 2. *t.* 9. *R.* 29. *vel qui ad excitandum infirmorum appetitum comedit parum, etiam carnis.* Sanch. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 32.

ANIMADVERSIO I.

R*Eliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantum.*

Busemb. ita loquitur, ac si dubitandum sit, utrum in reliquis comestionibus supra secundam die jejunii, venialiter peccetur. At hoc peccatum certum est, tum quia lex jejunii contumacius violatur, tum quia reliquæ comestiones supra secundam, abstinentiæ contrariæ, manifesta gulæ peccata sunt; quæ sententia fatente La-Croixio p. 404. n. 1265. est communissima.

Illud tantum dubitari potest, utrum hoc peccatum sit, jejunii legi contrarium, ideoque mortale, an tantum veniale, quia jejunii legi non adversum. Communior opinio, quam La-Croix num. cit. probabilem appellat, ideoqua probat, licet contrariam valde probabilem dicat, ait, in casu proposito venialiter tantum peccari. Hujus opinionis ratio est, quia jejunium secunda refectione fractum fuit: ergo violari amplius non potest: quod enim observari non potest, ne violari quidem potest.

Resp. Hæc ratio aperta sophistica est. An quia jejunium secunda refectiona violatum semel fuit, iterum, ac tertio violari nequit? An præcepti una violatio, ejus vim destruit, & in nihilum redigit? Si ita est, peccatoribus gratulandum est, qui, cum semel legem violaverint, eam felicitatem consecuti sint, ut eam amplius violare non possint.

Si Ecclesia jejunii diebus alteram comestionem, quæ enim abstinentia, seu temperantia conciliari potest, interdicit, an tertiam, & quartam &c. quæ helluonum propriæ sunt, permittit? In eo adversarii, ut ego quidem sentio, basilica falluntur, quod præceptum de una comestione die jejunii sumenda, affirmativum ponant.

Si

Si enim tale esset, qui ab omni comestione tota jejunii die abstineret, hoc præceptum frangeret; quod est evidentissime falsum.

Hoc ergo præceptum negativum est, quod unam comestionem permittit, plures prohibet. Ex quo fit, ut qui post unam comestionem alias sumit, toties jejunii legem frangat, hoc est toties mortaliter peccet, quoties eas repetit. Imo vero in reliquis comestionibus supra secundam, jejunii lex deterius, & turpius violatur, quam in secunda; quia reliquæ abstinentiæ, in cujus gratiam lex jejunii lata est, longe magis adversantur, quam secunda.

Itaque Concionatores, & Confessarii, helluones, qui die jejunii plures supra secundam refectiones sumunt, non solum quia turpiter intemperantes sunt, sed quia plura contra jejunii legem mortalia peccata admittunt, valde reprehendere, & graviorem satisfactionem iis imponere debent. Hanc sententiam tuentur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 560. reg. 11. & Concina Theol. t. 5. p. 250. qu. 2. gravioresque Theologi ab hoc citati.

ANIMADVERSIO II.

Est abstinentia ab esu carnium, & lacticiniorum &c. unde intra quadragesimam jure communi prohibentur, extra eam permittuntur.

Quoad ova, & lacticinia in jejuniis extra quadragesimam uniuscujusque regionis consuetudo pro lege habenda est. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 147. ar. 8. ad 3. ait: *Quod ova, & lacticinia jejunantibus interdicuntur, inquantum sunt ex animalibus carnes habentibus. Unde principalius interdicuntur carnes, quam ova, & lacticinia. Similiter etiam inter alia jejunia solemnius est quadragesimale jejunium, tum quia observatur ad imitationem Christi, tum etiam quia per ipsum disponimur ad redemptionis nostræ mysteria devote celebranda. Et ideo in quolibet jejunio interdicitur esus carnium; in jejunio autem quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova, & lacticinia; circa quorum abstinentiam in aliis jejuniis diversæ consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundum morem eorum, inter quos conversatur. Unde Hieron. dicit* (ep. 28. ad Lucinium) *de jejuniis loquens:* Unaquæque provincia abundet in suo sensu, & præcepta majorum leges apostolicas arbitretur. Et D. August. ep. 54. ad Januarium ait: *Faciat ergo quisque quod in ea Ecclesia, in quam venit, invenerit.*

Adde dispensatum quoad carnes, etiam lacticiniis, & ovis vesci posse.

Hoc ego verum non puto eo sensu, ut dispensatus quoad carnes, carnibus simul, ovisque, & lacticiniis vesci possit. Si enim dispensatus quoad carnes, simul cum iis ova, & lacticinia comedere posset, multo magis pisces: at pisces simul cum carnibus comedere non potest, ut declarat, & edicit Bened. XIV. constit. *Non ambigimus* anni 1741. * ubi ait: *Nolumus tamen, vos ignorare, cum hujusmodi necessitate & servandam esse potissimum unicam comestionem, sicut alias hic Romæ, ac nos ipsi hoc anno urgentibus causis dispensantes expresse præscripsimus, & licitas, atque interdictas epulas promiscue minime apponendas esse.* Et constit. *In suprema* ejusdem anni 1741. ** postquam falsam, & commentitiam mox exscriptorum verborum extorsionem severe redarguit, subdit: *Nos quibuscumque quacumque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob urgentem, gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam, & de utriusque medici consilio, dummodo nulla certa, & periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri necessario exigat, in quadragesima, aliisque anni temporibus, & diebus, quibus carnium, ovorum, & lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omnino nemine excepto unicam comestionem servandam, & licitas, atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore præsentium declaramus, & edicimus.*

Porro cum Archiepiscopus Compostellanus tum alia, tum quarto loco quæreret, *quænam sint epulæ licitæ, quæ vetantur cum interdictis conjungi.*

Respondemus, inquit idem Summus Pontifex anno 1744. 8. Julii, *epulas licitas pro iis, quibus permissum est carnes comedere, esse carnes ipsas; epulas interdictas esse pisces, adeoque utrumque simul adhiberi non posse. Piscibus tamen edendis non interdicuntur ii, quibus datur tantum facultas adhibendi ova, & lacticinia.* *** Ergo dispensati jejunii diebus quoad carnes, non intelliguntur dispensati etiam quoad ova, & lacticinia simul cum carnibus comedenda.

Præterea dispensatus quoad carnes, salubres tantum, ut vervecinas, vitulinas &c. comedere potest, sicuti declarat Clemens XI. in edicto anni 1702. his verbis: **** *Animadvertant & medici, & qui petunt licentiam, ut attendant qualitatem carnium, quod nempe sint salubres; quia hæ solæ permittuntur in quadragesima his, qui ex justa causa nequeunt vesci cibis quadragesimalibus:* idemque repetit Bened. XIV. constit. anni 1741. ***** Quod si dispensatio quoad carnes, ex ipsius dispensationis vi salubres tantum carnes permittit, cur ova, & lacticinia permittit? Dispensatio ex natura sua eo spectat, ut necessitati satisfaciat, non ut genio, & gulæ inserviat: at usus carnium sine ovis, & lacticiniis quoad necessitatem satis est: ergo dispensatio, ova, & lacticinia simul cum carnibus non permittit.

At hic inquiet fortasse aliquis: dispensatus quoad carnes, pulmentum, vulgo *minestra*, carnium jure coctum comedit, reliquum prandii lacticiniis, & ovis, seu etiam piscibus perficit; quia id pro sua necessitate satis est. Resp. Si res ita est, & pulmento descripto reipsa indigeat, illudque satis sit, laudo hominis pietatem, qui abstinentiam quoad fieri potest sectatur. Hunc summorum Pontificum menti adversari non puto, sed conformari. Eos vero reprehendo, qui cibo necessario non contenti, gulæ inserviunt, ac voluptatis causam per cavillos agentes, suam intemperantiam excusatam volunt; qua de re Concina in Commentario mox citato p. 110. num. 7.

Et cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, ut contra &c. probabiliter docens &c.

Pro hac falsa Busemb. opinione nonnulli nostro hoc tempore prolixe, & sophistice pugnarunt; quorum confutationem legere licet apud Concinam, (*Quaresima appellante.*) Sed lis nunc finita est, ut ex verbis Bened. XIV. mox descriptis liquido cernitur.

Busemb. opinionem La-Croix quoque p. 404. n. 1269. improbaverat; de cujus sensu exultans, & triumphans P. Zacharia ita admiretur. „ Viden? Laxissimum illum, atque Historico Probabilismi invisum laxissimum „ La-Croixium, hac in re statutis plane conformem, „ quæ a Bened. XIV. prodierunt; neque tamen &c. “ Quorsum hæc? Ut scilicet invidiam concitet contra P. Concinam extra rem. Utinam La-Croix veritati conformia ubique doceret, nec confutatione, ac reprehensione ejus doctrina non raro indigeret.

Non La-Croixius, ut P. Zacharia sua vehementi phantasia abreptus ait, sed ejus non paucæ opiniones P. Concinæ non parum displicent; quas proinde solide confutat, ne sanæ Theologiæ, & moribus noceant. Si Zacharia Concinam graviter, ac theologice, non figurate, hoc est pueriliter redargutum velit, necesse est ut ejus doctrinam La-Croixio contrariam refutet. At hæc provincia dura est, quam si Zach. alicubi aggredi ausus est, infeliciter gessit, ut nos suis locis hactenus ostendimus.

Confirmatque Bonac. si esus carnium sit permissus ob debilitatem naturæ, & non propter &c.

In hanc rem ita loquitur P. Concina Theol. t. 5. p. 164. n. 1. „ Distinguendi ergo inprimis sunt impotentes a dispensatis. Impotentes ad jejunium sunt infirmi, qui tum a carnibus, tum ab unica comestione soluti sunt non titulo alicujus dispensationis, sed titulo solius impotentiæ: de his nulla potest esse difficultas. Secundo ii, qui dispensantur, sunt in duplici classe. Alii namque sunt debiles, valetudinarii, qui frequenti cibo indigent, simulque carnibus; & quia ita evidens non est eorum impotentia, quemadmodum est illa decumbentium, febrique laborantium, idcirco dispensatione opus habent. Illos quoque tum a carnibus, tum a jejunio dispensari posse concedimus. Quando autem possint, debeantque ab utroque, quando ab uno tantum onere solvi, prudentis, & christiani medici relinquimus judicio. Posterioris classis &c. “

Et hic est sensus verborum cit. constit. *In suprema, Dummodo nulla certa, & periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri necessario exigat.* Itaque dispensatus a carnibus, repetita refectione uti non potest, nisi necessitas repetitæ refectionis evidens sit; quia in dispensatione a carnibus non includitur dispensatio quoad repetitam comestionem, ut jam a summis Pontificibus definitum est. Quod si necessitas repetitæ refectionis

* Habetur apud Concinam in lib. *La disciplina antica, e moderna della Romana Chiesa sopra il quar. digiuno* p. 63. ** Apud Concinam lib. mox cit. p. 69. *** Apud Concinam, in Rescriptum Bened. XV. ad postulata septem Archiepiscopi Comp. &c. Commentarius Theologicus. Habetur initio operis. **** Apud Concinam in discip. mox cit. p. 128. n. 3. ***** Num. 3. hic cit. apud eumdem Concinam.

nis non sit evidens, hujus quoque dispensatio necessario impetranda est.

At inquit Busemb. *De essentia jejunii est abstinentia a carnibus*.

Resp. Quid inde? Cur Busemb. metaphysica illa voce *essentia* in re morali, hoc est alieno loco utitur? Si solidam rationem in promptu habuisset, clarius loqui potuerat. An qui a carnibus abstinet, nihil reliqui habet, in quo jejunet? An jejunium est quid simplex, ac individuum?

Jejunium ecclesiasticum tria, ut post dicemus, continet, hoc est abstinentiam ab altera refectione, abstinentiam a carnibus, abstinentiam usque ad certam horam. Qui in horum uno dispensatus est, non in aliis, alia præstare evidenter tenetur.

Animadversione quoque digna est disjunctiva Busemb. locutio, *non propter nauseam, vel damnum tantum*.

Dum enim ita loquitur, ponit, dispensationem carnium concedi posse propter solam piscium nauseam sine damno; quod falsum est. Jejunii præceptum eo spectat, ut caro conflictetur, quod absque incommodo esse non potest. Hinc est, ut dispensatio ab hoc præcepto concedenda non sit, nisi grave damnum saluti afferat, aut probabiliter allaturum putetur. Sacra enim jejunii lex contemneretur, si propter quodcumque leve incommodum ab ea dispensaretur. Ergo nausea piscium, quæ aut ex gulæ vitio, aut etiam ex naturæ dispositione oriatur, quæ tamen sine gravi incommodo superari possit, legitima dispensandi causa non est, sed sola illa nausea, quæ pisces sine gravis salutis detrimento pati non potest.

Animadversio III.

Dictam autem horam notabiliter sine justa causa prævenire &c. *probabilius docent esse veniale Tol. Fill. eo quod* &c.

Hoc peccatum, e. g. si præveniatur per unam, aut duas horas, esse mortale, 24. Doctorum auctoritate confirmat P. Concina Theol. t. 5. p. 275. q. 7. inter quos sunt S. Antoninus, Cajet., Palud., aliique non inferioris subsellii, quibus adde Nat. Alexandrum Theol. t. 2. p. 561. reg. 13. Ratio est, quia juxta omnes Theologos, & casuum arbitros jejunium ecclesiasticum præter unicam comestionem, & abstinentiam a carnibus, statam quoque comedendi horam, quæ nostro tempore est meridiana, exposcit, ut ait P. Concina Quar. appell. p. 1. num. 2. idque, ut inquit Anacletus Theol. Mor. p. 423. num. 8. ex perpetua, & universali Ecclesiæ consuetudine patet. Ergo qui unum ex prædictis omittit, non jejunat; quia singula ad jejunium sunt necessaria: qui autem non jejunat, mortaliter peccat; hinc damnatur ab Alex. VII. ea propositio num. 23. *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere præcepto*: ergo qui statam comedendi horam omittit, sicuti faciunt, qui eam notabiliter præveniunt, mortaliter peccat.

Præterea qui ab universali, & perpetua Ecclesiæ consuetudine, quæ sine controversia legis vim habet, notabiliter recedit, letalis criminis reus est: at qui statum comedendi die jejunii tempus notabiliter, e. gr. per unam, aut duas horas prævenit, ab universali, & perpetua Ecclesiæ consuetudine notabiliter recedit: ergo letalis criminis reus est. Hinc D. Thom. in 4. d. 15. qu. 3. ar. 4. qu. 3. ait: *Ille jejunium solvit, qui Ecclesiæ determinationem non servat. Unde cum Ecclesia instituerit certum tempus comedendi jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit*. Et cap. *Solent* 50. dist. 1. de consecr. dicitur: *Solent plures, qui se jejunare putant in quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere; qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium*. Quod si primis Ecclesiæ sæculis, quibus jejunium quadragesimæ ad vesperam usque protrahebatur, non jejunabant, hoc est mortaliter peccabant ex propos. 23. mox cit. & ab Alex. VII. proscripta, qui ante vesperam comedebant, multo magis letaliter delinquunt, qui nostro horam meridianam minus gravem, & incommodam notabiliter anticipant. Hac de re caute, & moderate loquitur Nat. loco cit. qui ait: „ Paululum anticipare horam prandii absque necessitate „ aliqua, seu causa legitima, v. gr. hora dimidia ante „ meridiem prandere, veniale peccatum est. Æstimato „ meridie mensæ accumbere, nullum peccatum est. Ad „ jejunium enim requiritur hora determinata non secun„ dum subtilem examinationem, sed secundum grossam „ æstimationem, ut loquitur D. Thom. 2. 2. qu. 147. „ art. 7. ad 2. Notabilis anticipatio, horæ scilicet inte„ græ, letale peccatum est. “

At, inquit Busemb. notabili anticipatione prandii non violatur substantia, sed tantum circumstantia jejunii. Ergo &c.

Resp. Busemb. sibi contradicit. Nam in resp. h. dub. 1 dixit, jejunium ex præcepto Ecclesiæ obligante sub mortali requirere tres conditiones; quarum postrema est certa hora refectionis, quæ est circa meridiem. Ergo hac conditione deficiente jejunium ad Ecclesiæ præceptum exactum, non est jejunium, seu, si scholastico more loqui velis, non habet formam, essentiam, seu substantiam ecclesiastici jejunii: ergo defectus hujus conditionis est fractio jejunii, hoc est mortalis culpa; quod Laym. t. 2. l. 4. t. 8. c. 1. n. 11. p. 146. concedit, si sermo sit de jejuniis antiquis. „ Verum tamen, inquit, „ spectata hodiernæ Ecclesiæ consuetudine, per quam „ cœna in prandium, seu tempus, quo communiter ho„ mines prandere solent, translata est, non videtur ter„ tium illud requisitum ad substantiam jejunii pertine„ re, sed vel accidentarium esse, vel secundarium; cu„ jus prætermissio, adeoque anticipatio temporis come„ dendi censeri tantum debeat culpa venialis. “ Ita Laym. qui eo vitio laborat, quod affirmet sine probatione tertium requisitum, de quo sermo est, non pertinere ad substantiam hodierni jejunii: hoc scilicet ore rotundo negatur; & hoc satis est, ut assertio Laymanni in fumum abeat; quia affirmanti, non neganti probatio incumbit ex logicorum regulis. Præterea quid est essentia, seu substantia hodierni ecclesiastici jejunii, nisi abstinentia, prout Ecclesiæ lege jejunii diebus præcipitur? At jejunii diebus, Ecclesiæ lege præcipitur inter cetera prorogatio refectionis ad meridiem: ergo prorogatio refectionis ad meridiem, est de essentia, seu substantia jejunii. Cur antiqui Christiani mortaliter peccabant notabili refectionis anticipatione? Quia Ecclesiæ legem, & consuetudinem violabant: at nonne hodierni Christiani refectionis tempus notabiliter anticipantes, Ecclesiæ legem, & consuetudinem violant? Ergo mortaliter peccant; imo vero turpius, & inexcusabilius peccant, quam antiqui; quia facilius, & commodius præceptum transgrediuntur.

Huic porro ecclesiastici jejunii legi Regulares subesse, extra omnem controversiam esse debet; imo, cum ii in sacrarum legum observantia sæcularibus exemplo præire teneantur, illam tum quoad alias conditiones, tum quoad statam meridianam refectionis horam exactius observare debent, quam sæculares. Contrariæ consuetudines, si alicubi forte vigeant, apertæ corruptelæ sunt, universali, ac perpetuæ fidelium consuetudini contrariæ, statuique religioso hostiliter adversæ. Privilegia Leon. X. quæ Pellizarius, Poctel, Diana, quos male secutus est La-Croix p. 409. n. 1177. (in Regularium ne gratiam dicam, an damnum?) commenti sunt, nullis legitimis documentis nituntur, & fictitia merito habentur, quia accurate inquisita, numquam inventa fuere. Præterea ab omni verisimilitudine longe abest, summos Pontifices privilegia concessisse Regularibus universale jejunium relaxantia, unde in sæculares homines malum redundaret exemplum.

Animadversio IV.

Dixi 1. notabiliter, & sine justa causa: *quia prævenire ex justa causa, v. g. si iter sit faciendum, si hospites dimittendi* &c. *& absque ea per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse*.

Ut ab hoc ultimo exordiar, jam a Nat. Alex. cit. fuit improbatum, & merito. Si enim notabilis anticipatio prandii letalis culpa est, ut contra Busemb. mox ostensum est, illud necessario consequitur, exiguam anticipationem, puta per mediam horam, esse noxam venialem. Omnis recessus a lege, culpabilis semper est: atqui anticipatio prandii diebus jejunii per mediam horam, est evidens recessus a lege: ergo evidenter culpabilis est.

Porro ut sine culpa prævenias notabiliter statam refectionis horam, non sufficit quælibet justa causa, sed gravis causa requiritur. Nec enim levis, licet rationabilis sit, causa a lege eximit, quæ, si ex quacumque etiam levi causa omittatur, magis contemnitur, quam, ut par est, in magna veneratione habeatur.

D. Thom. 2. 2. q. 147. ar. 4. ad 3. ait: *Quod circa peregrinos, & operarios distinguendum videtur. Quia si peregrinatio, & operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis, vel spiritualis vitæ, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda. Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, & magnas diætas faciendi, vel etiam multum laborandi vel propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, & simul cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum; quia non vide-*

tur

tur fuisse intentio Ecclesiæ statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, & magis necessarias causas. Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem; nisi forte ubi est ita consuetum; quia ex hoc ipso quod Prælati dissimulant, videntur annuere. Jnata inconcussam S. Doctoris doctrinam, duo requiruntur, ut peregrinatio, seu iter, sit causa sufficieos dispensandi, seu eximendi a jejunio. Primum est, ut iter sit necessarium ad vitam corporis, vel animæ: alterum, ut jejunium cum itinere componi non possit. Si alterutrum desit, iter a jejunio non solvit, ideoque ne a notabili quidem prandii anticipationa, qua jejunium frangitur. Busembaum autem nec itineris necessitatem, nec impotentiam componendi horam prandii jejunalem cum itinera nominat, sed sina ulla limitatione liberalissime eximit a stata refectionis hora, *v. g. si iter sit faciendum*.

Ex his porro intelligitur, essa prorsus inexcusabilem, qui hospitibus jejunii die dimittendis notabiliter anticipans prandium, cum iis comedit, quidquid Busemb. contra sentiat. Hic enim nulla ast, ne levis quidem justa causa prandium præveniendi, sed solum inanis, & malus respectus ad homines. Aa, ne hospitibus minima probis displiceas, Ecclesiæ præceptum pro nihilo habere tibi licet?

Ergo, dum notabiliter ante meridiem cum iis prandes, mortaliter peccas; alterumque mortale peccarum addis, si ipsis hospitibus sine necessitate moa explicata comedere optantibus prandium paras; quia eorum mortali peccato consentis. Missis ergo lubricis, & falsis Busemb. opinatiunculis, audiatur iterum Angelicus, qui qu. 147. cit. art. 7. ad 3. ait: *Vel si forte* (loquitur de taxatione temporis comedendi jejunii diebus) *propter infirmitatem, vel ætatem, aut aliquid hujusmodi, hoc est in magnum gravamen cederet, esset cum eis in jejunio dispensandum; vel ut aliquantulum prævenirent horam.*

S. Doct. aon quamcumque causam sufficere putat, sed magnum gravamen postulat, ut in jejunio, vel in horæ anticipatione dispensetur. Noa hospitum dimissio, non arbitrarium iter, non leve incommodum, sed solum grave detrimentum est causa sufficiens dispensandi, aut eximendi ab hora stata rafectionis, jejunii diebus.

ANIMADVERSIO V.

Non solvitur jejunium per divisionem prandii ob negotium incidens.

La-Croix p. 409. n. 1279. ita loquitur: „ Si quis interrumpat ob negotium, Pasq. decis. rar. putat, eum „ posse complere prandium absoluto negotio, quamvis „ hoc duraret usque ad vesperum; quia cum illa interruptio sit involuataria, prandium, ad quod jus habet, manebit complebile per sequentam comestionem: „ contradicit Tamb. in Dec. l. 4. c. 4. §. a. num. 18. „ Non enim apparet, quomodo id quod vesperi comedit, possit cum cibo jam digesto facere unam comestionem.. Hinc Diana, & Lezana dicunt, non debera „ intercedere plus, quam unam, vel duas horas: nam „ duas etiam admittit Sanch. Quamvis Escob. putet, „ id esse nimium, ideoqua cum Tamb. taatum unam „ concedat. Nihilominus Leander, & Steph. t. r. d. 5. „ n. 113. probabiliter sic distinguunt: si interrumpat ultra duas horas, & prius sumpserit, quantum satis est „ ad jejunium sina magno incommodo tolerandum, non „ poterit redire; si autem prius non sumpserit tam multum, dicunt cum Pasq. posse redire, dummodo retinuerit iotentionem redeundi, quæ uniat illas duas comestiones in unum prandium. “

Hæc est historica La Croixii descriptio opinionum versatilium, quæ, cum mutuo pugnare videantur, reipsa tamen non pugnant; quia contrariis suam probabilitatam relinquunt. Quid hinc lector? Si versatilis opinator sit, quod absit, illud discit, ut pro suo arbitrio sequi possit quos maluerit. Si sit sanæ doctrinæ studiosus, racitatas opinationes ex arbitrio confictas pro nihilo haber. Quid ergo? inquis. Resp. Ecclesia jejunii diebus unam refectioaem permittit, plures prohibet: cum prandium dividitur, & per notabile tempus a. gr. duplicis, aut etiam unius horæ interrumpitur, refectio non est una, sed multiplex: ergo qui prandium per notabila tempus interrumpit, ecclesiasticæ jejunii legi adversatur. At quid, inquis, si aegotium incidat? Resp. *Omnia tempus habent*, ait Eccl. c. 3 Dum comadis, non est tampus vacandi negotiis; hæc suum habent tempus; ideoque post refectionem sunt tractanda, & peragenda.

An ut negotia incideatia agas, refectiones contra Ecclesiæ legem multiplicara potes? Nam si interruptio prandii exigua sit, pro aihilo haberi potest.

Quod si negotium sit necessarium, nec moram patiatur, ut si moribundi confessio excipienda sit, vel rixæ sedandæ, vel morbus repentinus curaodus, & similia necessario, ac statim facieoda, prandii divisio culpa vacat; quia oecessitas non subditur legi.

Vel si quid sumatur . . . ob debilitatem.

Si debilitas exacte jejunanti in magnum gravamen, ut loquitur S. Thom. cit. cederet, is aut dispensandus, aut eximendus a jejunio esset pro ratione suæ necessitatis, hoc est vel ut prandii horam præveniret, vel ut aliquid ante praadium sumeret. At propter levia incommoda non licet aliquid sumere ante prandium diebus jejunii. An jejunantes sine ullo incommodo, & debilitata jejunare volunt? an nostræ quoque corruptæ naturæ accommodata, & suavis esse debet jejunii lax? Qui ob quamcumqua debilitatem cibos anta prandium diebus jejunii sumunt, a Christi cruce omnis alieni sunt, jugo legis sese noa subjiciunt, sed legem sibi, pati denique nihil volunt, ideoque cum Christo gaudere non possunt.

Aliamve causam rationabilem, uti apud Religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ.

Hi, ut ait La-Croix p. 409. n. 1280. possunt „ sumere cibum etiam in magna quaatitate, per horam circiter ante prandium suum, & postea hoc complere aapleto suo servitio: Sanch. Leand. Tamb. n. 17. & alii „ cum Dian. p. 10. t. 14. Resp. 61. “

Hæc sane opinatio proxima superiore jam refutata deterior est. Si eaim propter quamcumque debilitatem cibos ante prandium sumere non licet jejuaii diebus, multo minus id licet sine ulla debilitate.

An quia in Religiosorum cœnobiis aliqui mensæ ministrant, vel inter mensam legunt, licentiam habent frangendi jejuaium? Si ministrantes mensæ Religiosorum hanc licentiam habent, cur oon ministrantes mensæ sæcularium? an admiaistratio mensæ, vel lectio in magnum gravamen cedit, nisi cibos ante prandium sumant? timendum scilicet est, ut in deliquium, aut febrim, aut gravem morbum incidant, nisi vires ante prandium resocillent? hæc na suat digna Raligiosis ad austeritatem vitæ, ad carnis macerationem destinatis? hæc ne suat exempla, homines sæculi ad carnem macerandam excitantia? hæc na eaacta sacratissimæ legis jejunii observantia? La-Croiaius non sine malo axemplo per commentitia privilegia permittit Regularibus uaiversa, ut jejunii diebus prandium per unam horam aaticipent; aunc etiam sine fictis privilegiis mensæ religiosæ ministris, & lectoribus ex sua liberalitate concedit, ut ante horam prandii sui, hoc est duas horas ante sæcularium prandium cibum sumant etiam in magna quantitate? Quid quæso hoc ast, nisi mensæ ministris, & lectoribus permittere, ut jejunium frangant, hoc est, ut mortaliter peccent? Res evidens est; nec La-Croixii patroni, aut fautores, quantumlibet subtilia ingenia torqueant, contrarium unquam ostendent. „ Ratio est, inquit La-Croix, quia ha„ bent jus turn incipiendi prandium cum aliis, occurren„ ta autem negotio, quala est tale servitium, licite in„ terrumpunt. “

Resp. Falsum est, hus ministros, & lectores habere jus incohandi prandium eo tempora, quo permittit La-Croia, hoc est unam circitar horam ante prandium suum, hoc est duas horas aata meridiem: hoc jus prorsus fictitium est, ut jam osteadi: contradictorium est, eos inchoare prandium cum aliis, si ante horam circiter illud inchoent ante prandium suum, hoc est ante praodium regulare, ut ego sine ulla calumaia iotellexi, & alii forte intelligere possunt. At nunc pono, La-Croixium esse iatelligendum de prandio proprio mensæ ministrorum, & lectorum, quod post aliorum prandium sumunt.

At ne ita quidem accepta La-Croixii opinio, admitti potest, etiam posito, quod Religiosi debito, hoc est meridiano tempore prandeant. Habent enim jus omnes Religiosi eo tempore incohandi prandium, noa tamen habent jus interrumpendi prandium, hoc est duas refectiones contra Ecclesiæ legem sumendi. Prandium inchoatum interrumpi quidem potest propter negotium incidens, hoc est, quod casu, & præter expectatioaem accidat, dum, ut diai, necessarium sit, nec moram patiatur. At negotium ministrandi mensæ, & legendi noa est incidens, sed prævisum, & ordinarium; ideoque ex hoc capite summi non potest legitima interrumpendi prandii excusatio.

At, inquit Bus. „ noanisi unicam refectionem inten„ dunt. “ Resp. hæc sana ratio ridicula est. Nec enim Ecclesia unicam refectionem diebus jejunii præcipiens, intentione unius refectionis, cui factum repugnet, contenta est, sed unicam realem refectionem postulat.

Et hinc Sanch. &c. excusant famulos &c. si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulosæ sumant, tum ut &c.

Digna ne sunt hæc, quæ refellantur? an etiam famem nolla pati, an etiam gulæ incitamentum legitimæ causæ sunt interrumpendi praadium jejunii diebus? melius ne inserviunt famuli gulosi, an abstinentes? melius na inserviunt famuli, qui nihil incommodi pati volunt, an qui incommoda ferre parati sunt, & solent?

Min-

Mensæ melius, vel, ut vere loquamur, deterius inservire, est ne necessitas, & legitima causa ab Ecclasiæ lege unicam refectionem diebus jejunii præcipiente aacusatus? Qui ita loquuntur, putant ne, jejunii legem assa sacratissimam, & quadragesimale jejunium a tota per orbem Ecclasia, ut loquitur Bened. XIV. (const. *Non ambigibus* anni 1741.) inter præcipua orthodoxæ disciplinæ capita annumerati?

Nec solvitur per sumptionem electuariorum.

Hic distinctione opus est. Si enim electuaria, vulgo *conserve*, infirmitatis causa sumantur, licent, dum pro modo indigentiæ sumantur. Si sumantur absque necessitate infirmitatis, ob delectationem, vel ad famem sedandam, vetita sunt; &, nisi materiæ parvitas excuset, letalis culpæ reatum includunt; quia ciborum vim habent, & nutriunt; quæ sententia ex sa clara, antiquorum, & recentium quoque Theologorum auctoritata confirmatur, ut monet P. Concina Theol. t. 5. p. 203. qu. 3. Et hoc sensu loquitur D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 6. ad 3. dum ait: *Quod electuaria etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.*

La-Croix p. 410. n. 1294. ait: „ S. Thom. Laym. & „ & Staph. n. 92. dicant, licere electuaria, confecta, „ seu conserva, ut vocant, cum accipiantur, non ut a„ limenta, nec in fraudem legis, sed ut medicamenta, „ aut præservativa, nisi acciperentur in magna quanti„ tate; sed contradicunt Fagund. & Dian. Resp. 6. quia „ videntur habere rationem cibi, nec licere possunt, nisi „ actu male affectis pro medicina, vel de propinquo „ alioquin infirmandis ad præservativam. "

Recte quidem Fagund. & Dian. at hi S. Thomæ non contradicunt, sed ejus mentem distinctius aperiunt. Electuaria habent rationem cibi, & rationem medicinæ: sumuntur per modum cibi, cum sina ulla necessitata infirmitatis, aut supra proportionem necassitatis comeduntur; & in hac specia non licent. Sumuntur per modum medicinæ, cum sumuntur ex necessitata ad curandam, vel præservandam infirmitatem utique imminentem, non remotam, & incertam; pro qua nulla sit necessitas sumendi electuaria. Hic porro est sensus allatorum D. Thomæ varborum.

Vel crebriorem haustum, ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittis &c. & quidem toties, quoties biberis, dummodo &c. v. gr. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile.

„ Communiter, inquit La-Croix p. 410. n. 1293. tenent „ omnes cum Dian. p. 10. t. 14. Resp. 59. ratione potus, „ ne noceat, non licere plus panis, vel cibi sumere, „ quam mediam unciam; quia hæc quantitas commista „ potui sufficit ad impediendum nocumentum. "

Hanc speciam proponere juvat. Post prandium quadragesimala nonnulli assident mensæ scyphis, & laganis optimi vini, ac bellariis instructæ. Dies transigunt intar amænos sermones, ac ludos, ac cyathos identidem exhauriunt sumptis sempec ante potum 5. aut sex amygdalis, aut cibo simili mediam unciam non excedente. At quia cyathi frequentes sunt, & conversatio ad multas horas protrahitur, plures eorum notabilem cibi quantitatem iteratis vicibus sumunt. Quæro ego hic non ab homina severo, & aspero, nec a molli, & laxo, sed ab homina æquo & probo, quid da his sentiat? Hi certe *ducunt in bonis dies suos:* at quid inda? *& in puncto*, inquit Job c. 21. v. 13. *ad inferna descendunt*. Sed missis aliis, illud unum quæritur, utrum sumptio descripti cibi illis liceat.

La-Croix n. cit. subdit: Recte monet Steph. n. 112. his verbis: *Puto de facto sub colore, ni potus noceat, sæpius a variis aliqua sumi tantum ideo, ut potus magis sapiat, quod profecto non licet*. Recte sane: at quid si modicus cibus descriptus reipsa sumatur, ne potus noceat? Hoc licet, ait Bus. nec La-Croix dissentit. Ego varo hujusmodi amænos homines non solum peccare, sed mortaliter peccare existimo, imo pro certo habeo. Nam qui in die jejunii sæpius quid modicum comederit, frangit jejunium: hæc propositio est indubitata, quia contraria ab Alex. VII. n. 29. est axpresse proscripta: at descripti homines modicum quid sæpius jejunii die comederunt; hæc est nostra positio, & species: ergo jejunium fregere: ergo mortaliter peccarunt. Conclusiones sunt legitimæ, & evidentes. Contraria vero Busemb. La-Croixii, & aliorum doctrina est aperta damnata.

Neque enim suæ doctrinæ damnationem evadere possunt, quia repetito modico cibo addunt permissionem repetiti, hoc est intemperantis potus. Hæc anim permissio damnabiliorem reddit propositionem damnatam. Ipsa repetitio modici cibi, mortalis culpa est; nec venialis fieri potast, multoque minus licita, quia in gratiam potus sumitur.

Cur enim ab ipso potu non abstines, si sine vetito cibo potum sumera non potes? nec enim potus etiam permissus licitum facit cibum prohibitum. Præterea si potus sine cibo nocet, evidenti argumento est, naturam potu non indigere: nec enim naturæ nocere ea possunt, quibus ipsa indiget. Quod si aliquid incommodi ex abstinentia potus quis pateretur, nonne illud necessario subeundum esset, ne cibus vetitus sumeretur? Hæc certa sunt æquis, & sanis hominibus, nedum Theologis. Lege tamen, si lubet, etiam Concinam, qui Theol. t. 5. p. 255. qu. 3. Busamb. & La-Croix mox descriptam opinionem refutat.

Animadversio VI.

Qui vero in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter.

Idem sentit D. Thom. 2. 2. qu. 147. art. 6. ad 2. ubi ait: *Est autem aliud jejunium Ecclesiæ, quod dicitur jejunium jejunantis; & istud non solvitur, nisi per ea, quæ Ecclesia interdicere intendit, instituendo jejunium. Non autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam* (lege *sumptionem*, ut advertit Concina Theol. t. 5. p 199. n. 2. & sensus postulat) *potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat; & ideo licet pluries jejunantibus bibere. Si autem quis immoderate potu utatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere; sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat*. Et hoc fatentur Theologi omnes communiter, ut ait idem Concina loco mox cit.

Si autam vinum extra refectionem sumatur in fraudem jejunii, hoc est ad famem sedandam, probabilius putat P. Concina Theol. t. 5. p. 200. qu. 3. eo frangi jejunii legem. Quia cum lex jejunii extra refectionem cibum prohibeat, ejusdem legis mens merito putatur esse, prohibere, ne substituatur loco cibi tanta vini præsertim optimi copia, quæ nutriat, & famem abigat, ut cibus. Pro hac santentia citat Concina multos tum veteres, tum recentes, ac inter hos ipsum Dianam, qui hanc opinionem probabilam essa fatetur.

La-Croix p. 409. n. 1290. contrariam opinionem, quæ apud recentes communior est, tuetur; sed in eo errat, ut pro se citet S. Thomam loco mox appellato, ubi absoluta S. Doct. permittit potum dia jejunii extra refectionem.

Sed D. Thom. intelligendus est sensu, ut logici ajunt, reduplicativo, hoc est ut permittat potum, quatenus potus, non si rationem cibi habeat, ut mox explicatum est. Hinc idem Angelicus in 4. d. 15. qu. 3. art. 4. qu. 1. ad 1. ita concludit: *Et ideo ille, qui potat extra horam unicæ comestionis, non dicitur bis manducare; & propter hoc nec statutum Ecclesiæ frangit; nisi fraudem faciat; quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit.*

At, inquit La-Croix, „ intentio sumentis non mutat „ rationem potus, qui da se est tantum ad sitim sedan„ dam, & refrigerandum sanguinem, quamvis etiam ju„ vet ad vehendos, & concoquendos cibos. "

Resp. Licet potus cibi naturam non habeat, eam tamen æquivalenter hoc est cibi vim habet, si vinum exquisitum, & copiose sumatur, quod talia experientia nutrit; ex quo fit, ut hac rationa sumptum, sit in fraudem legis, ac legem, ut ait D. Thom. violat. Illud porro, quod ait La-Croix, vinum refrigerare sanguinem, est falsum, & experientiæ contrarium, qua constat, vino sanguinem incalescere. Sed hoc extra rem moralem.

Animadversio VII.

Ait, mane sumere collatiunculam sine causa die jejunii, essa tantum veniale; quæ sana opinio communior est, ut ait P. Concina Theol. t. 5. p. 272. n. 17. & juxta ipsum probabilior. Ratio est, inquiunt, quia hac ordinis inversione non violatur substantia jejunii, seu, ut clarius loquamur, Ecclesiæ lex notabiliter non læditur. At hæc ratio, seu propositio incerta videri merito potest. Ecclesia enim diebus jejunii ex perpetua, & universali consuetudine, ut supra ex communi Theologorum sensu dictum est, abstinentiam cibi usque ad certam horam, hoc est nostro tempora meridianam, præcipit; & qui hoc tempus comedendo notabiliter anticipat, ut contra Bus. & Laym. ostensum est, mortaliter peccat: at qui collatiunculam mane sumit, tempus meridianum comadendo notabiliter anticipat: ergo videtur peccare mortaliter.

Anticipat, inquis, non prandendo, sed collatiuncula; quod diversum est.

Resp. diversum quidem est quoad cibi quantitatem; sed tamen quantitas cibi in ipsa collatiuncula sumpta, notabilis quoad jejunium est, & ex se jejunium spectata quantitate, ut ponimus, frangit; & præterea tempus refectio-

fectionis notabiliter anticipat. Neque vero in nostra specie, est sola ordinis inversio, sed etiam notabilis temporis anticipatio: esset sola ordinis inversio, si collatiuncula non mane, sed meridie sumeretur, prandio ad vesperam protracto.

At cum mane sumitur, non solum invertitur ordo, sed etiam tempus comedendi notabiliter prævenitur; in quo notabilis esse videtur legis læsio. Quoad rem physicam perinde est, seu mane, seu vespere collatiunculam sumas; at quoad Ecclesiæ legem res non est eadem, sed contraria. Quoad Ecclesiæ legem idem est, seu mane prandeas, & vespera collatiunculam sumas, seu mane collatiuncolam sumas, & vespere prandeas: at primum est mortalis culpa: ergo etiam alterum. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 561. reg. 13. in fine ait: „ jejunium violare, & mortaliter peccare, qui mane sumit jentaculum, prandio in vesperam dilato, nisi necessitas, vel infirmitas cogat. Jentaculum vero, sive collationem, ut loquimur, meridie sumere licet, plena refectione in serotinum tempus dilata, si legitima causa subsit, veluti si quis prandere non possit ante vesperam propter negotia, propter profectionem, propter hospites vespere venturos, propter summam difficultatem dormiendi vacuo stomacho; at sine causa legitima prandium in cœnam mutare jejunii diebus non licet. “

ANIMADVERSIO VIII.

Quoad ejus quantitatem communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ.

Cum serotina collatiuncula Ecclesiæ consuetudine Pastoribus non improbantibus invecta sit; ejus quoque quantitas ab eadem consuetudine petenda est. Consuetudo porro non ab hominibus malis, laxis, ventri servientibus, sed a probis, rectæque conscientiæ sumi debet: ergo regula non solum quantitatis, sed etiam qualitatis ciborum in serotina collatiuncula ab usu hominum proborum rectæque conscientiæ desumenda est.

Id docet Doctor Doctorum Bened. XIV. in rescripto ad postulata Archiepiscopi Compostellani, * qui secundo loco quærebat: *an iis, quibus concessum est vesci carnibus, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quæ jejunantibus permittitur. Respondemus*, inquit, summus Pont. *non licere, sed opus habere eo cibo, eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectæ meticulosæ conscientiæ*. Hanc certissimam regulam admisit quoque P. La-Croix p. 410. n. 1297. Sed postmodum pro vespertina collatiuncula n. 1299. octo cibi uncias concedit. „ Videtur tamen, subdit, probabilius dici, quod quantitas restringi debeat ad quartam circiter, vel quintam partem prandii, ut habet Busemb. “

P. Concina postquam hac de re erudite disseruit ut ipsa res postulabat, ita loquitur Theol. t. 5. p. 260. n. 5. „ Ut itaque, sicut præmisi, media ego via incedam, opiniones, quæ sive quartam cœnæ partem, sive octo uncias permittunt, rejicio tanquam laxas, & ut ego arbitror, a vera consuetudine Ecclesiæ exorbitantes. Paululum quoque, quin plusquam paulum ab antiqua recedo severitate, & sanctis viris mediæ, ut ita dicam, istius consuetudinis ætatis, gravioribusque Theologis accedere volo. Duas uncias panis, & unam unciam aut amygdalarum, aut ficuum, aut nucum detractis corticibus permitterem in collatione serotina. Hæc sententia minus recedit a Sanctorum doctrina, & praxi, simul etiam humanitati indulget; sed indulgentia ita moderata est, ut a laxitate recedat. Non negaverim tamen, juxta varias corporum constitutiones posse aliquantulum præfatam regulam relaxari. “ Hactenus ille, &, ut ego quidem pro mea tenuitate sentio, caute, moderate, & sapienter.

Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus quam Religiosis, nobilibus quam plebeiis, & in frigidis &c.

De nobilibus idem habet La-Croix n. mox cit. idemque permittit iis, qui continuo dediti sunt studiis, aliisque negotiis fatigantibus caput, quia spiritus in eis magis deficiunt.

P. Concina Theol. t. 5. p. 270. n. 16. quærit: „ An viri nobiles, delicati, advocati, procuratores, lectores, omnesque studiis vacantes, sumere possint collationem majoris quantitatis, quam ceteri? Quidve dicendum de Curia Romana? Resp. Pasqualigus dec. 99. Leand. t. 5. disp. 4. q. 28. & seq. Card. Cozza p. 3. d. 9. aliique docent, omnes laudatos viros posse ampliorem sumere collationem, & pro ratione obtrudunt consuetudinem, ac delicatam corporis constitutionem. Istorum Auctorum opinio non modo improbabilis, sed & indigna, ut proponatur, est. Quandoquidem neque nobilitas, neque divitiæ, neque recensitæ professiones ab observantia jejunii excusare possunt. Ergo neque a sobrietate in serotino jentaculo sumenda. Ut falsitas istius opinionis omnino pareat, expendendi sunt status singuli enumerati. Atque in primis nobilitas, nullo privilegio potitur adversus legem. Deinde plurimi nobiles fortioris, & robustioris constitutionis sunt, quam multi plebeii. Si plures viri graves delicati sunt, etiam plures viri plebeii habent constitutionem gracilem minusque firmam. Futile ergo est, asserere, nobilitatis statum causam sufficientem esse augendi collationem serotinam. Sed sive nobiles, sive plebeii sint, si aliqua peculiari debilitate, vel incommodo laborent, poterunt plus minusve juxta superioris docti, & prudentis arbitrium a lege collationis serotinæ dispensari. Cur vero advocati, procuratores, lectores, omnesque, qui studiis vacant, possunt sumere ampliorem collationem? Quænam consuetudo id permittit? Nulla sane. Si enim prælatis omnibus licita esset majoris quantitatis collatio, potiori jure licita foret omnibus artificibus, sutoribus, barbitonsoribus, pictoribus, aliisque. Plebeii postea, qui artibus magis laboriosis insudant, a jejunio etiam excusarentur. Pro quibus ergo statuta est regula illa octo unciarum? An pro Religiosis? Leandet loco cit. q. 30. ait, posse istos *ampliorem refectiunculam sumere*, etiamsi continuo studiis non vacent; dummodo *certis horis* (*nempe quinque, vel sex*) *studeant, etiamsi id faciant recreationis gratia; vel si in choro canant, aut manibus laborent*. Concludam ergo cum Caramuele in Theol. fund. n. 1539. *Ergo si etiam Religiosos excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana, qui teneantur observare jejunia?* Dicimus potius e contrario, nobiles, procuratores, virosque graves minorem præ ipsis plebeiis debere sumere collationem; tum quod lautius prandeant, & exsaturentur, tum quod minus laborent corpora, & consequenter corpus magis indomitum habere soleant, tum denique quia isti severiore indigere soleant pœnitentia. Qui vero studiis vacant, minus ventrem implere debent. Nulla ergo ratio, nullaque consuetudo permittunt nobilibus, advocatis, procuratoribus, & lectoribus majorem collationem, quam ceteris Christianis. Una pro omnibus lex. Sola infirmitas, viriumque debilitas, non status diversitas, relaxare legis rigorem potest. Consuetudinem, quam de Curia Romana obtrudunt, nimirum licitum esse in præfata Curia sumere majorem collationem consueta, inventum est illorum Casuistarum, quos loco cit. q. 25. recenset Leander. Quin in Curia Romana, ubi sedes est Religionis nostræ, severius Ecclesiæ præcepta servari debent; ne inimici nostri oggannire, & exprobrare audeant, Roma scilicet extra edicta, ut illud Augusti, minime vero ibi subsistera. Neque aliquorum abusus (quos, si tolerant, nunquam approbant Pontifices summi, sed pro virili parte evellere conantur) pro consuetudine legitima apponi valent. “

Quod attinet ad frigidas regiones, cibos quidem magis illæ digerunt, & calidiores languori magis obnoxiæ sunt; nosque jejunium hiemali, quam æstivo tempore facilius toleramus. Itaque frigus nullam rationem suppeditare videtur sumendi ampliorem collatiunculam jejunii diebus.

Plus item quibusdam in locis in vigilia Nat. Domini, & alibi &c.

La-Croix n. 1301. in vigilia Nat. Domini, etiamsi incidat in sabbatum quat. temporum, permittit collationem duplo majorem; „ imo Sanch. inquit, dicit ex fructibus, & conservis posse accipi ad satietatem quod Vivald. extendit ad vigilias Paschæ, & Pentecostes.... Sed attendenda est consuetudo locorum. “ Magna illa, & sanctissima jejunia non largiorem vespertinam collatiunculam permittere, sed minoram potius exigere mihi videntur. Usus hominum laxæ conscientiæ, etiamsi multi sint, non est consuetudo, sed corruptela. Nam homines vere probi, ractæque, & meticulosæ conscientiæ illa jejunia exacte ut puto observant. Refectio ad satietatem, ut permittit La-Croix, jejunium prorsus destruit, ideoque est manifesta corruptela valde corripienda, non accommodatitiis opiniunculis fovenda.

ANIMADVERSIO IX.

Et pro more regionis parum butyri &c. us &c.

Si hic mos etiam penes homines timentes Deum, rectæque conscientiæ vigeat, juxta mentem Bened. XIV. cujus verba supra descripsimus, licebit, secus non licebit.

ANI-

* Habetur apud Concinam t. 2. App. ad Theolog.

ANIMADVERSIO X.

Quia probabile satis est, etiam in hac materia parvitatem a mortali excusare, ut docet &c.

Hanc sententiam communiter docent Theologi, ut ait Conc. Th. t. 5. p. 160. n. 3. tum in fine hujus numeri addit: „ Præcisa quantitas assignari vix potest. In hoc „ omnes conveniunt, quod particula carnis, quæ comeditur, debeat esse satis exigua, ut pro parvitate materiæ judicari debeat.

Vel ex aliis cibis quartam tantum partem &c. *sive unam, vel duas uncias sumat: hanc enim esse materiam parvam, cum* &c. *docet Dian.* ... *esse probabile.*

Hac de re simplices, beneque morati homines rectius judicabunt, quam subtiles disputatores in scholastica palæstra exercitati, præsertim si hi in utramque partem flecti, & ad laxandum proni sint. Qui mane duas uncias solidi cibi, & duos, aut tres cyathos generosi vini sumit, meridie ad satietatem prandet, vespere sex, aut octo uncias cibi sumit, ut Bus. permittit, hunc ego non jejunare puto, aut pro certo habeo; idque non subtili ratiocinatione, quæ hic vix locum habet, ductus, sed ex naturali æquitate.

ANIMADVERSIO XI.

Probabile tamen est, & tutum (saltem in Germania &c. *) esse tantum veniale.*

Cur id probabile est? „ Tum quia, inquit, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, „ præsertim mortali, obligat.

Hic Busemb. incidit in prop. 32. ab Alex. VII. damnatam, quæ ita habet: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in quadragesima obliget*. Hanc porro consuetudinem obligare sub mortali, eo ipso intelligitur, quia obligat. Obligat enim, quia legis vim habet: lex autem, nisi materiæ parvitas excuset, sub mortali obligat: ergo comestio ovorum, & lacticiniorum in quadragesima, nisi materiæ parvitas excuset, mortalem reatum inducit. Præterea qui Ecclesiæ legem in materia jejunii violat, jejunium frangit: qui jejunium frangit, mortaliter peccat: contraria prop. est 23. ab eodem Alex. VII. proscripta: ergo qui in quadragesima ova, & lacticinia comedit, mortaliter peccat; qui est sensus communis omnium fidelium conscientiæ bonæ, & timentis Deum.

Ex his intelligitur, falsum esse illud, quod Busemb. subdit: „ tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat, ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore „ dispensatione in his, quam in carnibus. “ Hoc, inquam, ex dictis falsum esse intelligitur; quia ipsa consuetudo legem * quæ præcipit abstinentiam ab ovis, & lacticiniis in quadragesima, vim graviter obligandi habere declarat, imo ipsa consuetudo vim legis graviter obligantis habet. Hinc D. Th. 2. 2. q. 147. ar. 8. ad 3. ait: *In jejunio autem quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova, & lacticinia*. Nam facilius dispensatur in ovis, & lacticiniis, quam in carne, non quod obligatio abstinendi ab illis non sit gravis, sed quia gravius est obligatio abstinendi a carne. Itaque *Catholici omnes*, inquit Concina Theol. t. 5. p. 187. n. 3. *nunc sustinent sententiam, quam D. Th. docuit, nempe lacticinia in quadragesimali jejunio sub gravi culpa vetita esse.*

Ob quam causam etiam laridi, & adipis usum concedi posse pauperibus, docet Laym. &c. *imo ait, nec divitem* &c. *præsertim cum* &c. *ubi dicit* &c.

Busemb. discursus hic est. Esus ovorum, & lacticiniorum Quadragesimæ tempore, non est mortalis culpa: ergo usus laridi, & adipis in pauperibus nulla culpa est. At hic non est discursus, sed sophisticum portentum. Antecedens ex mox dictis falsum est. At etiamsi verum esset, ut perperam ponit Busemb. ejus discursus non potest esse legitimus, nisi ponamus, laridi, & adipis usum in pauperibus ecclesiastico jejunio minus adversari, quam usum ovorum, & lacticiniorum: at hæc positio portentum est, communi hominum sensu improbatum: ergo Busemb. discursus sophisticum portentum est.

Sed mittamus tum hunc discursum, tum reliqua absurda, quæ hic Bus. congerit, & paucis dicamus quod res est. Laridum, & pinguedo non solum sunt caro, sed pars carnis sapidior, delicatior, ac magis nutritia, ut habet communis omnium sensus: ergo non solum Quadragesimæ, sed omnium jejuniorum tempore eorum esus sub mortali culpa interdictus est ubique, & omnibus.

ANIMADVERSIO XII.

Dixi, si fit in Quadragesima; *quia extra eam licite vescitur ovis* &c.

Christianus licite quidem vescitur ovis in jejuniis extra Quadragesimam, ubi consuetudo loci id habet, at si iis vescatur contra patriæ consuetudinem, non solum peccat, sed graviter peccat, ut initio h. dub. in Resp. auctoritate SS. Th. Hier. Aug. ostensum est; & hic est fidelium sensus, ut recte advertit P. Concina Th. t. 5. p. 188. n. 5.

Quare eadem jejunii forma locorum consuetudini accommodata, observanda quoque est in jejuniis propter Jubilæum, ex pœnitentia sacramentali, aut ex voto peragendis; quia talis esse merito præsumitur mens Summi Pontificis, Confessarii, & voventis, nisi aliud illi declarent, aut vovens intendat. Qui contra se gerunt in Jubilæo, illi quidem non peccant, sed indulgentiam non consequuntur; peccant autem qui ex vi voti, aut pœnitentiæ a Confessario impositæ jejunare tenentur.

ANIMADVERSIO XIII.

Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata.

Illud *credulitas* idem hic sonat, aut sonare debet, ac sententia suis fundamentis solidis nixa, & causa, non opinio a nimia credendi facilitate orta. Nam *qui credit cito, levis corde est*, ut dicitur Eccl. 19. Talis enim credulitas non est inculpata.

Hinc Bened. XIV. in Brevi, *Non ambigimus* anni 1741. inquit: *Nos sane, quibus in hac sublimi Apostolicæ procurationis specula constitutis undique gentium nuntii afferuntur, lacrymis satis deplorare non possumus, augustissimam quadragesimalis jejunii observantiam ob nimiam, nullis legitimis urgentibus causis, ubique indiscriminatim dispensandi facilitatem, plane sublatam esse* &c.

La-Croix p. 411. n. 1308. ait: „ Ad dispensandum „ cum particularibus sufficit una ex causis a jejunio non „ totaliter, sed aliquo modo, attamen non sufficienter „ excusantibus. “

Si causa nec ex toto, nec sufficienter excuset, non est legitima dispensandi causa, hoc ipso quod sufficienter non excuset. An dispensatio cum causa non sufficienti, legitima esse potest? Talis dispensatio non esset in ædificationem, sed in destructionem; nec esset prudens, quia sine necessitate legem relaxaret, sed prodiga. Si tamen causa non sufficiens ut dispensetur a jejunio ex toto, sufficiens sit ut ab eo ex parte dispensetur, ex parte dispensari poterit pro necessitatis modo, & ratione. Hæc enim est dispensantis prudentia, ut dispensationem moderetur, prout necessitas postulat, nec limites necessitatis excedat, ne legum dissipator sit.

At inquit La-Croix in fine n. cit. „ Ecclesia pro particulari dispensatione in favorem hujus, vel illius per„ sonæ non ita rigide procedit, eo quod lex communis „ ipsius adhuc retineat observantiam sui quoad reli„ quos. “

Ex his, & similibus dictis ortum forte habuit nimia dispensandi facilitas, unde augustissima quadragesimalis jejunii observantia plane sublata est, ut lacrymis deplorat Bened. XIV. mox citatus. Ecclesiæ ministri, & dispensatores, ut in aliis rebus, ita in jejunio, nec rigidi, nec laxi, sed prudentes, cauti, & exacti in causis dispensationis cognoscendis, & in ipsa dispensatione in favorem cujuscumque personæ esse debent, ut legis onus dispensent, non legem dissipent. An quia lex retinet observantiam sui quoad reliquos, observanda non est ab aliquo particulari, qui eam potest observare? Imo vero etiam quoad reliquos legis observantia valde relaxatur, cum animadvertunt, legem facile, & sine sufficienti causa relaxari; unde quidam legis contemptus exoritur. Sed hac de re vide etiam dicta lib. 5. t. 2. c. 4. dub. 4. in Resp.

Idem La-Croix p. 412. n. 1300. ait: „ Si quis initio „ Quadragesimæ obtineat dispensationem a jejunio ob „ morbum, a quo post dies 8. integre sanetur, Salas, „ & Burgh. cent. 1. c. 24. putant, manere dispensatum „ pro reliqua parte Quadragesimæ, tum quia lex est „ sublata, nec redit sine voluntate Superioris, tum et„ iam quia dispensatio cum justa causa semel facta non „ revocatur, & favent dicta l. 1. n. 740. Sed contra„ rium est probabilius cum Sanch. de Mat. l. 8. d. 30. „ n. 4. Steph. t. 1. d. 5. n. 128. & aliis; quia dispensa„ tus tantum potuit petere pro tempore, quo erat cau„ su; & dispensans censeri debet dispensasse tantum pro „ eodem tempore; alioquin illicite dispensasset: opposita

* Hæc lex habetur cap. *Denique* 6. dist. 4.

„ temen sententia baberet locum, si dubium esset, an „ perfecta sanitas sit obtenta: item pro scrupulosis. “

Posterior sententia non solum probabilior est, ut eam eppellat La-Croix, sed certa ex dictis ad p. 34. reg. 5. l. 1. t. 2. c. 4. d. 4. etiamsi dispensatus absolute dispensationem petierit, utque etiam impetraverit. Quod autem addit La-Croix, oppositam sententiam habere locum pro scrupulosis, id aperte falsum est; quia est evidens, scrupulosos ab Ecclesiæ legibus non esse immunes, nec ab iis essu dispensatos, cum nulla est dispensationi causa, seu cum causa dispensationis evidenter cessavit.

Quod si dubium sit, utrum perfecta sanitas sit obtenta, nec tamen dubitetur, utrum dispensatus carnibus indigeat, sed certum sit, ipsum sine gravi incommodo possu ab iis ebstinere, ab iis abstinere omnino tenetur; nec prior falsa sententia illi quidquam suffragatur; quidquid contra sentiat La-Croix. Quia dispensatio suffragatur solum necessitati, non genio, ant voluptati.

Item cum quis bona fide putat se &c. etsi causa &c. tantum venialiter peccare docet Cajet. at si vere bona fide putet &c. nullo modo peccare videtur.

Hæc Busemb. opinatio, falsa positione, seu principio nititur. Qui enim a jejunio sine dispensatione se excusatum putat, certam & evidentem necessitatem non jejunandi habere debet; in qua hypothesi nullum est periculum causæ insufficientis. Nam qui timet, aut timere debet, utram causa sit sufficiens, causam suam allegare, & dispensationem petere debet; quod Nat. Alex. Th. t. a. p. 557. reg. 4. confirmat auctoritate D. Th. a. 2. qu. 147. n. 4. D. Caroli Bor. Conc. Med. 1. Concil. Nurbonensis anni 1609. cap. 10. & D. Antonini p. a. cap. 2. ergo si quis in re dubia, sua bona fide nixus jejunium solvat, jejunii violationis, & mortiferi peccati reus est, seu causa reipsa insufficiens sit, quia bona fides, seu ignorantia culpabilis est; seu etiam forte sufficiens, quia violandi jejunii legis periculo sese objicit.

ANIMADVERSIO XIV.

Causa est impotentia &c. Item debiles, infirmi &c.

Illud *&c.* Busemb. pro non adjecto a cauto lectore haberi potest, si enim in dubium revocamus, aut non excusatos merito habemus, quos ipse expresse excusat, quid dicendum sit de illo *&c.* satis intelligitur.

Non quæcumque debilitas, aut infirmitas e jejunio excusat, sed solum ea, quæ sine gravis salutis detrimento jejunium ferre non potest. *Quando vero*, ait recte P. Concina Th. t. 5. p. 308. c. 22. n. 1. *dubitatio occurrit, num infirmitas, & debilitas excusent, necne, medicus consulatur, & a Superiore dispensatio pro majori securitate petatur*; quod confirmant mox dicta ex Natali, & auctoritatibus gravissimis ab eo adductis.

Uti & senes communiter sexagenarii, nisi evidenter constet &c.

Pro hac Bus. sententia plures citet La-Croix p. 41e. n. 1317. & inter alios Dianam, qui teste eodem La-Croixio certo & infallibiliter existimet, sexagenarios excusari. Pro contraria multos elios, in quam ipse pronum se ostendit; & hæc sententia penes graviores Theologos communissima est, ut ait Concina Th. t. 5. p. 291. n. 8. qui eorum seriem texit, ac post subdit: „ Unde contra„ ria opinio nullo probabilitatis gradu fruitur. ” Ratio evidens est. Nec enim ætas, ut falso ponit prior opinio, ex se excusat a jejunio, sed impotentia ætati adjuncta: lex enim jejunii universalis est, & omnes, qui jejunare possunt, complectitur. Hinc D. Th. 2. 2. q. 147. t. 4. ad 2. *pueros, quamdiu sunt in statu augmenti, quod est ut in pluribus usque ad finem tertii septennii*, e jejunio eximit propter evidentem causam non jejunandi, hoc est tum propter debilitatem naturæ, quæ non multo simul, sed frequenti cibo indiget, tum quia multo nutrimento propter necessitatem augmenti opus habent: at senectus sexagenaria, aut etiam major non est impotens experientia teste ad jejunium. Ego sexagesimum ennum ingressus, ejusque complemento proximus, nullam difficultatem in jejunio hujus Quadragesimæ anni 1657. qua hæc scribo, experior; neque mortifere peccaturum pro certo haberem, si non jejunarem, etiamsi propter ætatem aliæ excusationes a recenti probabili doctrina petitæ non deessent; quas ego tum quoad meipsum, tum quoad alios rejicio, & pro nihilo babeo.

P. Concina, ut ipse testatur, sexagesimum annum agens felicius jejunabat, quam ætate 30. aut 40. annorum. Navarrus octuagesimo, Joannes Pontas octuagesimo septimo anno jejunare poterant. „ Omnes fere senes, „ subdit idem Concina, quos ipse agnovi, & agnosco, „ exceptis debilibus & infirmis, felicius, quam juvenes „ 25. & 30. annorum, & viri 50. ann. jejunant. “ Hinc S. Basilius serm. 2. de jejunio apud eumdem P. Conciuam inquit: *Senibus assuetudo, & familiaritas ab antiquo ad ipsum* (jejunium) *levem facit laborem*. Ergo ætas sexagenaria, aut etiam major e jejunio minime excusat.

In dubio autem, an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia &c.

Si senes sani sint, & robusti, nullum dubium est, quin possint teste experientia, ac docentibus S. Viris, ac gravissimis Theologis jejunare. Si autem ætati sexagenariæ infirmitas aliqua, aut debilitas adjuncta sit, unde merito dubitetur, utram jejunii onus sine gravi detrimento ferre possint, non ea licentia, quam Busemb. cum aliis recentioribus ex arbitrio concedunt sexagenariis sine limitatione, uti, sed facere debent, quod angelice docet S. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ubi ait: *Si vero causa sit dubia, debet aliquis ad Superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi; & hoc est observandum in jejuniis ab Ecclesia institutis, ad quæ omnes communiter obligamur, nisi in eis fuerit aliquod speciale impedimentum.*

Quidam insuper id extendunt ad eos, qui voverunt jejunium.

Hanc opinionem multo magis rejicere debemus, quam superiorem, sicuti eam rejicit P. Concina Th. t. 5. p. 296. in fine n. 10. Si enim annus sexagesimus a jejunio ecclesiastico non liberat, multo minus eximit a jejunio totius vitæ ex voto; quia jejunium ex voto, jure naturali, & divino obligat; quod jus fortius est, quam jus ecclesiasticum. Qui jejunium toto vitæ tempore certis diebus voverunt, suum ne votum implent, si sexagesimo anno non jejunent? an sexagesimus annus est totum vitæ tempus in iis, qui 70. 80. aut amplius annos vivunt? Arbitrarium commentum est, totius vitæ tempore intelligi annos 60. non amplius in iis, qui ultra annum sexagesimum vivunt. Itaque hanc sententiam rejicit ipse La-Croix n. 1319. eamque teste eodem Laym. improbabilem dicit.

Adduntque, esse probabile, quod sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eo quod &c.

Festivi sane sunt, qui id addunt. Isti de suis commentitiis opinatiunculis perinde loquuntur, ac si pontificiæ concessiones essent.

Quid ego in his ridiculis figmentis refellendis, quæ sponte sua corruunt, immorer?

Eademque ætate, uti & ante annum 21. Regulares &c. probabile affirmat Diana &c.

Opinionem, quæ Regolares sexagenarios, & moniales quinquagenarias e jejuniis regulæ excusat, P. Concina Th. t. 5. p. 296. n. 10. appellat improbabilem, falsam, laxam, & disciplinæ regulari infestam. Quod mox dicte ostendunt; quia Regulares jejuniis regulæ ex vi voti obnoxii sunt. Ergo ætas sexagenaria, aut quinquagenaria ab iis jejuniis non eximit, nisi ipsa regula dictam ætatem excipiat: at regula dictam ætatem non excipit, sed ebsolute, & sine restrictione suos subditos obligat: ergo &c. Et sanu licet lex, & regula omnes eventus complecti, & prævidere non possit, ætatem tamen quinquagenariam, & sexagenariam prævidit, & quia illa ætas communis est multis regularibus, eam quoad jejunium excepisset, si exceptam voluisset; ergo, cum illam non exceperit, ex mero arbitrio, & opinandi libertate a quibusdam excipitur.

Accedit, quod, ut recte discurrit P. Concina, Superiores regularium exemplo aliis præire debeant, & ordinum constitutiones a præfecturis eos excludant, qui regulæ oneribus impares sunt: at quinquagenariæ moniales, & sexagenarii regulares e præfecturis non excluduntur, imo ii maxime ad eas apti sunt, & eligi solent: ergo regulæ oneribus, ideoque jejuniis impares non sunt.

Tandem Reguleres ante 21. ennum expletum, Ecclesiæ jejuniis non sunt obnoxii, ut jejuniis regulæ tenentur, ut communiter Theologi docent teste P. Concina Th. t. 5. p. 290. n. 5., qui contrariam Bus. opinionem evidenter falsam eppellat. Et ratio est perspicua; quia quilibet emittens votum jejunandi ante 21. annum, eo evidenter obstringitur: et regulares ante 21. annum professi, voto se obstringunt observandi præcepta regulæ, ideoque jejunia, quæ regula sub mortali præcipit: (nam si regula jejunia præscribat sub veniali, vel sub sola pœna, sub hoc tantum onere iis tenentur:) ergo regulares ante 21. annum jejuniis regulæ tenentur: ergo multo magis iisdem regulæ jejuniis tenentur regulares sexagenarii, & moniales quinquagenariæ, qui ab Ecclesiæ jejuniis liberi, ut supra ostensum est, non sunt.

Nam sicuti sexagenarii viri e jejuniis Ecclesiæ non eximuntur, ita ne quinquagenariæ quidem mulieres, quidquid Bus. dicat; cujus sententiam Laym. Fagund. Joann. Sanch. Tamb. improbabilem dicunt teste La-Croixio n. 1318. eamque ipse La-Croix rejicit; eamque esse rejiciendam, ex dictis liquet.

Denique pauperes, qui non babent &c.

Quoad hoc recte. Hinc D. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 4. ait, *quod pauperes, qui possunt sufficienter babere, quod eis sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter*

pau-

paupertatem a jejuniis Ecclesiæ ; a quibus tamen excusari videntur illi , qui frustatim eleemosynas mendicant , qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat. Hoc tamen , ut mihi vidatur , raro accidit . Si enim frusta panis , aliorumque ciborum , vel minutas pecunias colligant , simul habebunt , quod eis ad prandium sufficiens satis sit.

Audi nunc , si lubet , La-Ctuixium , qui n. 1321. ita loquitur . „ Pauperes tenentur ieiunare eo die , quo simul habent planum prandium, nisi ex præcedente inedia ita essent debilitati , ut ieiunium commode ferre non possent. Ita Sanch. in cons. C. 5. c. 1. d. 15. Lez. aliique cum Steph. t. 1. d. 5. n. 150. pro prandio tamen debito non sufficiunt panis, olera, & fructus, ut docent Sanch. Angles , Pasq. aliique apud Dianam in comm. v. ieiun. n. 14. neque solus panis , & vinum , inquit Tamb. in dec. l. 4. c. 5. §. 7. n. 34. sufficerent tamen pro uno, vel altero die, uti notant idem Tamb. & Steph. supra . Addit Pasq. ad debitam eiusmodi refectionem requiri , ut pro potu adsit vinum , vel saltem cerevisia, ubi non adest vinum ; sed Dian. aliique contradicunt, quia potest per se loquendo sine tali potu consistera plena rafectio . “

Hæc sunt opinamenta eorum, qui sa humanæ corporis constitutionis , & , quod longe maius est, legis ecclesiasticæ arbitros sine ulla legitima auctoritasa faciunt.

Si ab iis quæri posset, unde has doctrinas excerpserint , sespondere non possent, nisi sa ita sentire, quia ita sentiant . Non enim suæ opinationis rationem afferunt, nec afferre possunt . Illud falsum principium menti infixum habent, Ecclesiæ legem non obligare, nisi non solum possibilis, sed etiam facilis, & commoda sit . Qui jejunium commoda ferre non possunt, ii juxta La-Croixii verba hic citata jejunio non tenentur . Sana doctrina contra ait , jejunii legem obligare, cum sine gravi non concupiscentiæ, & carnis spiritui reluctantis , sed salutis detrimento servari potest. Pauperes autem sine gravi salutis detrimento jejunare possunt, atiamsi nihil habeant præter panem, legumina, & fructus ; quia his eibis eorum stomachus assuevit, & inde sufficiens alimentum capit, etiamsi non reperatur, non secus ac aliæ personæ ex piscibus. An febris , aut morbus timeri potest, nisi descripti pauperes plenam refectionem vespere sumant? Nos miseros, qui timemus, ubi timendum non est, ac nostiæ phantasiæ figmenta, legem essa volumus ! Primi Christiani atiam nobiles , & divites in quadragesima solis xerophagiis, idest cibis aridis, & aasiccatis vescebantur, nec tamen inde ullum salutis detrimentum incurrebant . Quid Sanctos memorem? An hi naturam habent a nostra diversam? *Cognoscamus* , inquit S. Ambrosius in libro de Sancto Joseph , *illos* (Sanctos) *non naturæ præstantioris fuisse, sed observantioris, nec vitia nescisse, sed emendasse*.

Vide Sanch. in op. ubi ex Nav. &c. *excusat eos , qui laborant* &c. *item qui ex vacuitate stomachi* &c. *neque hos teneri mane sumere* &c. *quia nemo* &c.

Ipse La-Croix p. 413. n. 1325. improbat opinionem Busemb. & aliorum putantium , hos non teneri mana sumere eollatiunculam, & vesperi cœnam . Ratio est , quia iuxta inconcussam D. Thomæ doctrinam qui legem ex toto servare non potast, ax parta, & quo modo potest, eam servare tenetur : ergo certum est, quidquid Busemb. & alii probabiles contra dicant , eum, qui ordinem refectionum ab Ecclesia præscriptum tenere non potest , eo uutem inverso ieianara poresi , hunc ordinem invertere teneri, nec possa lumpto plano prandio plenam quoque refectionem vespera sumere .

Busemb. opinio implicite damnatur in prop. 54. ab Innoc. XI. proscripta .

Si ex hac propositione damnata qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem teliquas horas , has recitare tenetur ; pari , aut potiori ratione qui jejunium sarvare non potest meridie prandendo, potest autem , si mane collatiunculam sumat, prorogato ad vesperam prandio, hoc præstare debet . Dixi *aut potiore ratione* ; quia matutinum eum laudibus est quid maius comparate ad totum officium, quam ordo refectionum respectu ieiunii : ergo multo magis ieiunium servare tenetur, qui ordinem refectionum tanere nequit , quam reliquas officii horas dicere, qui matutinum cum laudibus recitare non potest . Itaque P. Concina Theol. t. 5. p. 310. n. 4. Busemb. opinionem laxissimam non sina ratione appellat . Respsa enim falsa est, & prop. 54. proscripta ab Innoc. XI. damnabilior iure dici potest .

Sed quoad languores, & morbos illud etiam animadvertendum est, tum medicinam , tum Theologiam suas partes in iaiunio habere, nec alteram in alterius massem falcem mittere debere. Sana Theologia docet , nec prupter difficultatem, nec propter leva incommodum iejunia esse frangenda ; item hæc servanda esse, si incommodis alia ratione succurri possit ; nec ex toto solvenda esse , si ex parte soluta, sufficiens morbis, aut languoribus remedium præbeant . His ex Theologia pansatis , medici est de morbi, & languoris ratione , gravitate , periculo, ac remedii necassitata iudicara . Quod si solvendi ieiunii necessitas ex periti , ac probi medici iudicio evidens sit, sine scrupulo solvi putest ; si dubia, dispensatio ex angelica S. Thomæ doctrina mor citata, necessaria est .

Animadversio XV.

Causa est labor , vel officium , cum quo ieiunium non possit consistere &c.

Hic animadverta primo illam Bus. particulam disiunctivam *vel* , qua innuit, officium sina labora a ieiunio dispensare, & cum iaiunio consistere non possa ; quod est evidenter falsum .

Præterea ut labor a ieiunio excuset, non satis est, ut cum ieiunio conciliari nequeat, sad præterea requiritur , ut sit necessarius val ad animæ salutem , vel ad vitæ , aut status conservationem . Hinc D. Thom. angelica mora suo 2. 2. q. 147. ar. 4. ad 3. ait : *Si peregrinatio , & operis labor commode differri possit , aut diminui absque detrimento corporalis salutis, & exterioris status , qui requiritur ad conservationem corporalis , vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda* : & Sanctus Antoninus (apud Conciaam Theol. t. 5. p. 320. n. 3. & 4.) inquit : *Multum laborantes , quibus imminent necessitas* (nota) *multum laborandi, si non possunt jejunium observare , excusantur ; alias si possunt utrumque facere commode, tenentur jejunare. Si possunt differre... aut subtrahere, vel diminuere laborem, ita ut possint jejunare, & ex hoc non incurrerent detrimentum sui status, tenentur ad jejunium*. Idem docent apud Conciaam p. 321. n. 4. *Gabriel* , *Durandus* , *Armilla*. Sed huic sententiæ , quæ ua in controversiam quidem iure vocari potest, advertatur La-Croix p. 413. n. 1335. ubi ait : „ Excusat tamen iusta causa, (a ieiunio) qualis iuxta Moyam n. 22. est omnis labor assumptus ad utilitatem spiritualem , aut corporalem, propriam, vel alienam . Hinc secundum ipsum excusant *omnes artes* , etiamsi artifices ad sui sustentationem non indigaant , uti docent Rosel. Silv. Less. Vind. Gob. p. 2. prop. 13. n. 18. qui referunt, Eugenium IV. ita declarasse .

Illud *excusant omnes artes* proscribitur propositiona 30. ab Alexand. VII. damnata, quæ ita habet : *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio*. Non omnis ars, nec omnis labor, sed illa solam ars, & labor a ieiunio excusat , quæ cum ieiunio ex certa scientia non est compatibilis . Propositionem 30. proscriptam retulit ipsa La-Croix n. 1328. sed nunc in gratiam suorum probabilium eius obliviscitur. Illud quoque aperta falsum est, laborem assumptum ad utilitatem præsertim corporalem excusare a ieiunio. Nec enim utilitas corporis, sed sola necessitas ab Ecclesiæ præceptis axcusit : ipsa spiritualis utilitas cedera debet spirituali necessitati obediendi ecclesiasticis legibus ; ac valde absona est illa mollis probabilium doctrina, quæ propter commoda, & lucra licentiam ex arbitrio suo præbet aundi contra aagustissimum ieiunii præceptum . Refertur quidem in compendio privileg. Frat. min. ut habet etiam P. Concina Theol. t. 5. p. 320. n. 1. vivæ vocis oraculum Eugenii IV. anno 1440. evulgatum his verbis . *Idem Eugenius declaravit , quod artifices laboriosas artes exercentes, & rustici sive divites, sive pauperes non tenentur jejunare sub præcepto peccati mortalis ; & quod absolvi possunt, & inauci ad eleemosynas , & alia bona apera facienda* . Sed hæc oraculum commentitium assa, mulra suadent. Primo, quia S. Antoninus, qui eo tempora scripsit , illius non meminit , imo contrasium aperte docuit verbis mox recitatis . Præterea quid sibi volunt ea verba , *non tenentur jejunare sub præcepto peccati mortalis* ? An tenentur sub veniali ? An transgredientes augustissimam ieiunii legem , gravissima obligantem , venialiter tantum peccant ? Et *quod absolvi possunt , & induci ad eleemosynas* &c. Vel a ieiunio sunt soluti, vel non. Si soluti sunt , absolutinne non indigeat, nequa opus habent elaemosynis , aliisque pietatis operibus axpiare peccatum , quod non admiserunt. Si autem a ieiunio soluti non sunt, ad pœnitentiam , & propositum in posterum ieiunandi necessario induci debent. Ita plus minus recta observat P. Concina ; quæ omnia, inquit, redolant falsitatem præfati oraculi . Adde, quod, cum iactatum oraculum absoluta declaret , *quod artifices laboriosas artes exercentes* &c. *non tenentur jejunare* &c. omnes laboriosas artes complectatur, ideoque faveat propositioni 30. ab Alex. VII. proscriptæ ; ea qua compertum ast, non omnes laboriosas artes, sed eas solum a ieiunio aacusare, quarum laborem non essa cum ieiunio compatibilem, eertum est.

Sed pejora sunt, quæ La-Croix n. 1335. cit. addit, inquiens: „ Item excusant honestæ recreationes quandoque assumptæ: item universaliter omnia opera jejunio meliora, quia Ecclesia non intendit hæc impedire. “ Hac de re infra sermo erit.

„ Addunt Vict. Henriq. Castrop. Bonac. Sanch. Bossius, excusare laborem ex quovis honesto fine assumptum, ut si operose veneris, ludas, curras pedibus, eas ad amicum invisendum, cum posses equo &c. quia nulla lex videtur tibi prohibere talem actionem ex honesto fine susceptam: supposita autem fatigatione inde causata, jejunium est moraliter incompossibile: requirit tamen merito Sanch. ut hoc non fiat frequenter. “ Hactenus La Croix; cujus dicta non tam refutanda sunt, quam lacrymis deploranda; quæ tamen ex mox dictis evidenter refutata sunt. Nam, ut La-Croixiano sophismati respondeam, ipsa lex, quæ jejunium præcipit, implicite prohibet omnem laborem non necessarium, qui jejunium excludat; sicuti lex, quæ Missæ auditionem die festo præcipit, prohibet, ne toto mane diei festi dormias, ne venando, aucupando, scribendo, &c. totum mane occupes.

Ex his, quæ hic diximus, rejicienda quoque est doctrina La-Croixii n. 1329. dicentis: „ Ars ex se laboriosa liberat unumquemque a jejunio etiam robustum, & potentem cum eo labore jejunare. “ Contrarium aperte docet S. Antoninus mox citatus. Idem docet P. Concina Th. t. 5. p. 320. n. 3. Ipse Busembaum La-Croixio repugnat, dum ait, quod „ tertia causa (a jejunio excusans) est labor, vel officium, cum quo jejunium non possit consistere. “ Ergo si labor cum jejunio possit consistere, a jejunio non excusat; quæ conclusio ex se evidens est: si enim cum possis jejunare, non jejunes, jejunii fractio tuæ tantum malæ voluntati adscribitur. Hæc est aperta quoque mens S. Thomæ, qui post recitata verba loco hic cit. statim subdit: *Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, & magnas dietas faciendi, vel etiam necessitas laborandi vel propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem*; (nota illud *necessitas*, quo verbo refutantur quæ supra dixit La-Croix de laboribus non necessariis, quos ex arbitrio a jejunio excusare vult) & *simul cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observare, non obligatur homo ad jejunandum*: ergo si simul cum hoc possint Ecclesiæ jejunia observari, obligatur homo ad jejunandum.

Quid quid La-Croixii doctrina pejor est prop. 30. ab Alex. VII. proscripta, & mox descripta? Nam auctores proscriptæ propositionis corporaliter laborantes excusabant a jejunio in dubio, utrum labor foret cum jejunio compatibilis, ideoque dicebant, eos non teneri se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio: at La Croix eos excusat, etiamsi possint jejunium cum arte ex se laboriosa componere, idque absolute affirmat, hoc est seu dubitent, seu etiam certum habeant, se posse jejunare. Quid ergo opus erat, La-Croixium referre prop. 30. ab Alex. VII. damnatam, ac post statim docere damnationi contraria? „ Ecclesia, inquit La-Croix, non includit sic laborantes “ Resp. unde nam id didicit? Id scilicet ex arbitrio affirmat; imo Ecclesia sic laborantes explicate includit, cum damnat propositionem permittentem sic laborantes non jejunare.

„ Lex est, ait, secundum id, quod communiter est: communiter autem non possunt homines cum ejusmodi labore jejunare. “ Resp. Quænam, aut qualis ist ista argumentatio? Concedo utramque propositionem: at quid inde? nisi La-Croixius, vel, ut melius loquar, ejus fautores argumentationem ad rem conficiant, supervacaneum est tempus hic terere.

Busemb. inter artes laboriosas, quæ cum jejunio componi non possunt, recenset pistores, sutores, figulos argentarios, textores. At cum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 555. reg. 3. tum Concina Theol. t. 5. p. 321. n. 4. pistores, sutores, figulos argentarios a jejunio non excusant, nisi forte, ut hic addit, propter infirmitatem suæ constitutionis jejunium ferre simul cum necessario labore non possint; & hæc sententia teste eodem Concina penes antiquos, & graviores Theologos communis est.

Quoad textores Concina cum Busembaum concordat p. 320. n. 2. ab eo discordat Nat. loco mox citat. La-Croix excusat a jejunio textores, qui texunt latos pannos etiam pedum adminiculo n. 1330. Sanctus Vincentius Ferrerius a P. Concina cit. p. 321. n. 6. ait: *Sutores autem, & sartores, notarii, & similes, qui sedendo faciunt opera sua* (in hoc certe numero sunt etiam textores) *non excusantur a jejunio*. Et sane inter sutores, & textores aut nullum, aut exiguum quoad laborem discrimen esse videtur. Si ergo sutores a jejunio non excusantur, ne textores quidem excusari poterunt.

Verum ut in aliis, ita hac quoque in re terminos determinate præfinire, & labores minute, & singillatim designare, qui cum jejunio componi nequeant, difficillimum est, aut etiam impossibile.

Quid ergo? Quædam opera, ut fabri lignarii, ferrarii, fossoris, lapicidæ, bajuli, agricolæ, vinitoris, & similia, quibus corpus evidenter, & valde fatigatur, cum jejunio conciliari non possunt; ideoque ex necessitate exercita a jejunio excusant; nisi, ut dictum mox est, propter extraordinarium robur cum jejunio componi valeant.

Alia opera, ut pictorum, musicorum, procuratorum, judicum, advocatorum, & hujusmodi, corpus parum debilitant, nec impotens reddunt ad jejunium; ideoque ab eo non excusant.

De quibusdam operibus. e.g. sutorum, textorum, dubitari potest.

Sed in opere laborioso non solum ejus natura, sed etiam operantis constitutio consideranda est, qui si non possit sine gravi salutis dispendio laborem sibi necessarium ferre, a jejunio excusatur, ut patet ex verbis S. Thomæ 2. 2. q. 147. ar. 4. ad 3. mox citatis. Quod si dubium sit, utrum labor cum jejunio componi possit, dispensatio petenda est; quæ pro ratione necessitatis concedi debet, e. g. vel prandii anticipatione, vel vespertinæ refectiunculæ augmento, vel alio modo.

Fossores autem ferrarios, & similes etiam die uno, vel altero, quo non laborant, excusat Azor. &c. *cum Diana* &c.

Idem habet La-Croix p. 413. n. 1333. Ego vero non intelligo, homines licet duris laboribus exercitos excusari a jejunio iis diebus, e.g. festis intermediis, quibus non laborant. Licet enim labor sit magnus, vires tamen ei pares sunt, & corpus assuetum. Quod si magnum laborem non jejunantes facile tolerant; cur non laborantes jejunium ferre non possunt? an jejunium magnis, & duris laboribus majus onus est? quodnam grave detrimentum ex jejunio dierum, quibus non laborant, imminere iis potest? An a jejunio excusantur, etiamsi compertum non sit, eorum laborem non posse cum jejunio conciliari? At hæc doctrina proscripta est ab Alex. VII. prop. 30. Ego sane suspicor, Busemb. & La-Croixium ita scripsisse, quia alii ita scripsere, non quod ratione, quam nullam afferunt, ducti sint; descriptos vero operarios jejunii usum non habentes, difficultatem quidem jejunandi ex contraria assuetudine subire, posse tamen, si velint, sine ullo gravi detrimento jejunium iis diebus, quibus non laborant, tolerare; ideoque teneri.

Similiter excusatur qui pedibus facit iter per magnam diei partem.

P. Concina Th. t. 5. p. 323. n. 8. inquit: „ Qui iter pedestre necessarium instituunt, si longum sit, & per integrum diem, communiter excusantur; secus, si iter liberum sit, & differri possit in aliud tempus. Sic docent D. Th. Antoninus, Paludanus, Sylvester, & fere omnes antiqui. Non ergo iter breve excusat. Habenda tamen ratio est viæ arduæ, & lutosæ, quæ multum debilitat itinerantem. “

Item ratio haberi potest corporis vel imbecilli, vel anterioribus diebus valde defatigati. At in dubio, utrum labor excuset, jejunandum est ex prop. 30. ab Alex. VII. proscripta.

Dixi, pedibus; *quia multi non excusant equites.*

Illorum vero opinatio, qui eos absolute, hoc est sine limitatione excusant, ab Alex. VII. damnata est prop. 31. quæ ita habet: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.*

Longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet Fill. merito excusat.

Addi saltem a Busemb. debuerat, *necessaria*. Nam si equitatio necessaria non sit, ex D. Thoma, & mox dictis certe non excusat. S. Vincentius Ferrerius serm. 1. fer. 4. cin. a jejunio excusat itinerantes pedestres propter necessitatem. *Equitantes autem* (inquit) *non excusantur. Equus, vel mula poterit cœnare, sed non vos sine peccato.* Ita refert P. Concina Th. t. 5. p. 323. n. 9. equitationis enim labor exiguus videtur, quia motus fit sedendo; ideoque equitatio etiam ad plures dies ordinarie saltem loquendo cum jejunio componi sine gravi detrimento potest. Quod si propter circumstantias itineris, temporis, imbecillæ constitutionis &c. equitatio necessaria ad plures dies cum jejunio componi nequeat, idque evidens sit, a jejunio excusabit: in dubio dispensatio petenda est.

Ubi etiam concedit ob labores &c. *si probabiliter* &c.

Si probabilitas præsentis, aut etiam futuræ debilitationis a jejunio excusat, *qui corporaliter laborant, non debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio*: at hoc ab Alex. VII. prop. 30. proscriptum fuit; ergo Busemb. probabilitas improbanda est.

Ex eodem capite Doct. excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunat.

P. La Croix p. 413. n. 1338. ait: „ Licet conjux red-

„ da-

„ datur minus potens ad reddendum debitum, non ideo „ tenetur omittere jejunium; quia habet jus ad opera „ spiritualia, licet per hæc aliquantum impediatur a de- „ bito corporali, ita Cornejo, Steph. t. 1. d. 5. n. 131. „ Ex his ita argumentor. Qui habet jus ad opera spiritualia, licet per hæc aliquantum impediatur a debito corporali, eadem opera spiritualia, si præcepta sint, peragere tenetur, licet per hæc aliquantum impediatur a debito corporali: ergo conjux tenetur jejunio præcepto, etiamsi eo minus potens reddatur ad debitum conjugale reddendum.

D. Th. supp. q. 64. a. 1. ubi quærit, *utrum alter conjugum teneatur alteri ad redditionem debiti*, tertio loco ita sibi objicit: *Quicumque facit se impotentem ad faciendum id, ad quod ex præcepto tenetur, peccat. Si ergo aliquis ex necessitate præcepti tenetur ad reddendum debitum, videtur, quod peccet, si jejunando, vel allat corpus suum attenuando, impotentem se reddat ad debiti solutionem; quod non videtur verum.*

Huic objectioni respondet S. Doct. *quod si aliquis reddatus impotens ad debitum solvendum ex causa, ex matrimonio sequuta, puta cum prius debitum reddidit, & est impotens ad debitum solvendum, ulterius mulier non habet jus petendi, & in petendo ulterius, se magis meretricem, quam conjugem exhibet. Si autem reddatur impotens ex alia causa, si illa est licita, sic iterum non tenetur, nec potest mulier exigere: si vero illicita* &c. *tunc peccat; & peccatum uxoris* &c. Si ex D. Thoma conjux non peccat, qui ex actione licita redditur impotens ad debitum solvendum, alter conjux non habet jus impediendi actiones licitas alterius: ergo multo minus præceptas, uti est jejunium: porro si alter, alterius conjugis jejunium impediendi jus non habet, uterque jejunio tenetur; quia uterque tenetur servare Ecclesiæ præceptum, cum contrario iure non impeditur.

Jura privata iuri publico non derogant: iura coniugum ex mutuo pacto orta, privata sunt; ergo iuri publico ecclesiastico ieiunia præcipienti non derogant. Jus petendi debitum suis limitibus continetur; & sicuti debitum in loco sacro, vel publico peti non potest, ita ab eo peti non potest, qui ieiunium præceptum ab Ecclesia cum debiti redditione componere nequit.

Hinc Nat. Alex. Th. T. 2. p. 555. reg. 3. ait: „ Conjugatos a ieiunii obligatione liberari, quando illud servando nequeunt invicem reddere debitum coniugale, „ falsa est, & erronea propositio, castasque aures, & „ animos offendens, ut mirum sit a quibusdam casuum „ arbitris assertam. Quis enim ecclesiastici ieiunii lege „ tenebitur, si coniugati non tenentur? præterea tantum „ abest, ut ieiunium violare possint coniugati absque „ mortali peccato, ut coniugale debitum invicem reddant, ut potius conveniat, eos abstinere ab opere coniugali, ut purius, sanctiusque ieiunent; idque optet, „ ac vehementer suadeat Ecclesia &c. " Similia habet P. Concina Th. t. 5. p. 316. n. 13. & 14. „ Ad evitandum tamen, inquit idem Concina n. 12. peccatum incontinentiæ tenetur coniux debitum reddere sub gravi „ culpa, etiamsi (quod vix contingere potest) frangere ieiunium deberet. Hocque certum est apud omnes, „ quando periculum incontinentiæ, non ex culpabili intemperantia, sed ex fragilitate ortum ducit. "

At obiiciunt. Lex divina, & naturalis legi ecclesiasticæ præferenda est: lex reddendi debiti divina est ex Ap. ad Cor. 7. & naturalis: ergo ecclesiasticæ legi ieiunii præferenda est; ideoque si utraque servari nequeat, ieiunium prætermitti potest.

Resp. Hæc ratio, quæ prima specie efficax videtur, eo vitio laborat, quod nimis probet; probat enim, non solum ieiunium præceptum omitti posse, sed etiam debere, si eo servato debitum reddi nequeat; quod ne adversarii quidem affirmare audent.

Lex divina, & naturalis absoluta præferenda quidem est legi Ecclesiæ; at lex divina, & naturalis, quæ non absolute, sed solum in hypothesi nostrarum promissionum, & pactorum nobis imponitur, non præfertur ecclesiasticæ legi. Hinc votum non est implendum; si absque prætermissiona legis ecclesiasticæ, puta ieiunii, Missæ die festo audiendæ &c. impleri nequeat.

Nec enim homo per suas promissiones licet iure divino, & naturali obligantes ab Ecclesiæ potestate divinitus derivata, & cui Christianus divino iura subest, sese eximere potest. Ergo cum obligatio reddendi coniugalis debiti ex mutuo coniugum pacto oriatur, licet sit iuris divini, & naturalis, non tamen præferri potest Ecclesiæ legi, sed salva Ecclesiæ lege locum habet. Nec enim sanctum matrimonii fœdus eo spectare potest, ut sacratissimas Ecclesiæ leges abrumpet.

Uti & uxorem, quæ ob maciem non possit cum jejunio se viro gratam præstare.

Hæc species fictitia positione nititur, seu, ut schola loquitur, est de subiecto non supponente. Cum enim ieiunium pravos & supervacaneos humores excoquat, & conficiat, sanguinem puriorem efficit, ideoque venustatem potius conciliat, quam deformet. S. Margarita Cortonensis, ut in Brev. Rom. 13. Feb. legitur, suam speciosam formam longa carnis maceratione, ut maxime cupiebat, abolere non potuit. Figmentum ergo est, Christiano, & Philosopho indignum ponere, mulieres moderata paucarum hebdomadarum abstinentia deformari, atque ipsis hinc permittere, ut ieiunium frangant, ne viris displiceant. Christianæ uxores suis quidem viris placere student, sed magis Deo. Hoc est necessarium virtutis officium; a quo aperte desciscerent, si Ecclesiæ Christi sponsæ legem violarent, ut viris placerent. Uxores viris placere debent, si sint castæ, sobriæ, abstinentes, ecclesiasticorum præceptorum observantes. Quod si viris uxorum vitia placeant, uxores viris placere non debent. Sed opinatio Busembaum magis Aristippi, quam Christi schola digna, refutatione non indiget; quam Concina Th. T. 5. p. 318. n. 16. stomachabundus insectatur.

Animadversio XVI.

Est pietas, vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum jejunio &c. *v. g. Concinatores*, &c.

Distinctione hic ego utor. Opera pietatis & caritatis necessaria & præcepta, quæ cum jejunio conciliari non possunt, a jejunio excusant; quia præceptum majus minori præponderat. Hac de re nulla lis esse potest.

At eadem opera non necessaria, nec præcepta, ex se jejunio meliora, ab eo excusare quidam affirmant, alii negant; quibus ego subscribo. Ratio est, quia præcepta consiliis præferenda sunt: ergo jejunium præceptum est præferendum quibuscumque operibus, quæ ex consilio fiunt.

2. Necessitas quidem juxta D. Thomam, & omnes, a lege excusat, at non electio: at opera non necessaria, nec præcepta, etiam jejunio meliora ex electione suscipiuntur: ergo a jejunii lege non excusant.

3. Oratio mentalis vocali melior est; at Clericus divinum officium præceptum omittere non potest, ut orationi mentali vacet, etiamsi daremus, utrumque fieri non posse: ergo ne jejunium quidem ecclesiastica lege præscriptum prætermitti potest, ut opera evidenter meliora, quæ cum eo componi nequeunt, suscipiantur.

4. Saul Reg. 1. 15. omnes Amalecitas interficere, ac universa eorum demoliri divinitus jussus, bellum contra eos suscepit, partaque victoria omne vulgus occidit, Regem vero, & optima quæque eorum reservavit, ex quibus holocaustum Deo obtulit: evidenter enim melius est optima quæque Deo immolare, quam illa absumere. Nihilominus Samuel Dei jussu Saulem valde increpavit, inquiens v. 22. c. cit. *Numquid vult Dominus holocausta, & victimas, & non potius, ut obediatur voci Domini? melior est enim obedientia, quam victimæ, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum.* Ergo opera natura sua meliora ab obedientia non excusant. Adde, quod opus minus bonum ex obedientia factum præstat operi ex se meliori sponte suscepto.

5. Id confirmat S. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 3. supra cit. ubi ait: *Si enim immineat necessitas multum laborandi propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, & simul cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum.* Ait S. Doct. *necessitas, propter aliquid necessarium*, non propter aliquid melius. *Quia non videtur*, inquit, *fuisse intentio Ecclesiæ statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, & necessarias causas.*

Ee his fit, ut Concionatores, qui nec ex officio, nec ex obedientia, nec ex populi necessitete, cui per alios, aut alio modo succurritur, concionandi munus sponte sua suscipiunt, aut etiam suggesta non tam forte animarum salutis, quam propriæ gloriolæ, aut lucri causa aucupantur, a jejunio se excusare eo prætextu non possint, quia concio opus melius sit quam jejunium. His enim respondendum est: *Melior est obedientia, quam victimæ, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum.*

Quoad Concionatores, qui ex necessitate vel populi, vel obediendi suis Superioribus, sacrum munus obeunt, quæritur, utrum concionatorius labor jejunium pati possit. Et primo quidem dubitandum non videtur, quin abstinentiam a carnibus pati queat. Si enim duriores, & assidui labores agricolarum, fabrorum &c. cum abstinentia a carnibus conciliari possunt, & reipsa conciliantur, multo magis cum ea conciliari potest mitior, nec assiduus totius diei concionatorius labor. Quod si forte quidam Concionatores propter infirmam corporis constitutionem a carnibus Quadragesimæ tempore abstinere non valeant, a concionibus abstinere debent. Hoc præcipiunt constitutiones Ord. Prædicat. *ne plus*, inquiunt, *tanto scandalo offendant, quam verbis ædificent*. Idem habent constit. Soc. Jesu; omnesque alias, quas se legisse meminit,

nit, carnium esum vetare Concionatoribus tempore quadragesimæ, testatur P. Concina Th. T. 5. p. 327. n. 7. Scandalum reipsa ingens est, Concionatores, qui ad pœnitentiam verbis vehementibus populum excitant, pœnitentiam adeo aversari, ut contra Ecclesiæ legem augustissimo quadragesimæ jejunio carnes ex frivolis prætextibus comedere non erubescant.

Hæc quoad carnes, & quoad omnes etiam quotidianos Concionatores. Qui enim ter, aut quater in hebdomada concionantur, etiam ab altera refectione abstinere, & jejunii legem ex omni parte observare eos posse, existimo. Horus rei ego experientia edoctus, testis sum; qui cum quater in hebdomada concionarer, jejunium quoad omnes suas partes, ablegato cocholate, quod illi contrarium esse, pro certo habeo, toto quadragesimæ tempore sustinere facillime potui, & sustinui. Contrariam opinionem nimis laxam appellat P. Concina Theol. t. 5. p. 328. n. 9. & sane incredibile est, labore trium, aut quatuor in hebdomada horarum, qualis est descriptorum Concionatorum, corpus tantopere defatigari, ut jejunio ferendo par esse non possit. Nam reliquus labor memoriter discendi conciones, mentis est, non corporis, cui labori abstinentia magis utilis est, quam noxia.

Ex quo etiam illud fieri mihi videtur, ut quotidiani quoque concionatores jejunare, si velint, possint; quia corporeus eorum labor unius circiter horæ est: neque unius horæ labor tantus esse posse videtur, ut hominem jejunio imparem efficiat. Corpus ille quidem totum agitat, at totus tamen est in vocis contentione, uniusque horæ spatio absolvitur.

Si quotidiani quadragesimæ concionatores jejunare non possent, quid de iis dicendum esset, qui toto anno quotidie concionantur? At D. Vincentius Ferrerius *quotidie Missam summo mane cum cantu celebravit; quotidie ad populum concionem habuit; inviolabile semper jejunium, nisi urgens adesset necessitas, servavit*. Ita Brev. Rom. die 5. Aprilis. Quid ad hæc? An S. Vincentius Ferrerius ferrei corporis erat? Si ille toto anni tempore quotidie concionando, quotidie jejunare potuit, cur alii solo quadragesimæ tempore quotidie concionantes, sola quadragesima jejunare non possunt? Necesse est, ut hic repetam illud S. Ambrosii lib. de S. Joseph: *Cognoscamus, illos* (Sanctos) *non naturæ præstantioris fuisse, sed observantioris, nec vitia nescisse, sed emendasse*. Non me latet, Theologos communiter, ut ait P. Concina Theol. t. 5. p. 328. n. 8. pronuntiare a jejunio liberos illos, qui quotidie in quadragesima concionantur; at idem Concina statim subdit: „ Sed ego asserere non audeo, officium ipsum concionandi a jejunio excusare; cum potius e contrario sanctitas talis ministerii & severam jejunii observantiam, & precum fervorem, & alia pœnitentiæ tum internæ, tum externæ opere exposcat, ut Patres docent, & Sancti Concionatores omnes reipsa præstiterunt. " Præsens quæstio facti quæstio est, utrum scilicet quotidiani quadragesimæ concionatores cum officio concionandi jejunium conciliare possint: at dubium non est, quin in facti quæstione, experientia opinioni præponderet. Experientia Sanctorum Concionatorum testatur, jejunium conciliari posse cum quotidiana quadragesimæ concione: ergo hæc experientia opinioni contrariæ præponderat. P. Concina n. 8. mox cit. ita concludit. „ Quare Concionatores, qui jejunare possunt, ad jejunium teneri puto. Qui certo impotentes sunt, vel qui dubitant de sua impotentia, a superiore jejunii dispensationem, vel commutationem obtineant. Sub initium maxime ministerii dispensatio facile tribuenda est. " Facile tribuenda intellige iis, ut mox dixit, de quorum impotentia dubitandi ratio est.

At Busemb. præceptores quoque ordinarios, Confessarios, cantores a jejunio liberalissime excusat. Quod si immunitates a Busemb. concessæ ad praxim deducerentur, de jejunio actum jam esset; imo jejunii lex foret supervacanea, utpote quæ paucos tantum otiosos complecteretur. Ego, ut de me, quod res est, ipse confitear, per quinque lustra ordinarii præceptoris officio functus, numquam me a jejunio solutum putavi, sed jejunare potui, ac jejunavi. Labor mentis non copiam, sed parcitatem cibi postulat. Quod si jejunium nonnihil imbecillitatis afferret, ferenda ea est, non excutienda. Idem, aut etiam multo magis de Confessariis dicendum. Nam si cantores a jejunio excusantur, a Cœnobiis choro addictis illud exulare video, video illud exulare a Canonicis, aliisque, qui divinum in choro officium canere debent, & canunt. Sed nos mittamus opinationes ex arbitrio confictas, & sacratissimum *jejunium, ipsius Domini nostri Jesu Christi exemplo veluti consecratum, ab Apostolis traditum, a sacris canonibus ubique præscriptum, & ab universali Ecclesia ab ipsa sui primordia retentum, & conservatum*, ut loquitur Bened. XIV. constit. *Non ambigimus*, magna in veneratione habeamus, illudque ablegatis inanibus excusationibus exacte observemus. Neque vero jejunium, corporis saluti adversatur, ut ponere videntur, qui undecumque prætextus aucupantur illud frangendi, *sed animabus corporibusque curandis*, ut ait Ecclesia (sabb. ante 1. Dom. quad.) *salubriter institutum est*. Ex quo fit, ut non solum animæ, sed corporis quoque inimicos eos habere debeamus, qui suis commentis ab eo nos abducere student.

At Busemb. inquis, rem hanc caute concludit, dum ait: *Nam in omnibus istis regula certa, & universalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat Laym.* Regula ipsa universalis, quam Busemb. hic constituit, non est legitima, sed flexilis, & lubrica. Neque enim difficultas etiam magna ab Ecclesiæ lege eximit; alioquin etiam helluones, & jejunare non assueti, qui non sine magna difficultate jejunant, a jejunii lege immunes forent. Dum Busemb. ita loquitur, ponit, in cælum sine magna difficultate conscendi; quod Scripturæ oraculis alibi recitatis, & obviis aperte contrarium est. Hinc S. Gregorius hom. 37. in Evang. inquit: *Sed ad magna præmia perveniri non potest, nisi per magnos labores*. Qui sine magna difficultate jejunare volunt, primas magnas jejunandi difficultates superent, usuque jejunandi comparato sine magna difficultate jejunabunt.

Ecclesia mater clementissima, animæ salutis longe magis, quam corporis commodi amans, leges fert eidem animæ saluti accommodatissimas, licet carnis concupiscentiæ infestas; suos filios jejunii observantia nec mori, nec gravia corporis detrimenta pati, nec tamen eos delicatulos, & molles, sed fortes, & incommodi carnem macerantis, ut spiritu vivant, & vigeant, tolerantes esse vult; nec sua jejunia, quia caro contra spiritum concupiscens ægerrime ea patitur, frangi permittit.

Animadversio XVII.

Caritas, vel etiam urbanitas secundum quosdam excusat etiam &c.

An etiam diabolica urbanitas a jejunio excusat? Amicus die jejunii invitans ad comedendum contra legem, apertus dæmonis minister est, sollicitans ad legis sacratissimæ violationem. Qui ab eo rogatus, cibum sumit, diabolicæ tentationi ob inanem, & malum respectum succumbit, & apertissime adversatur legi. Mirum sane est, quod Theologiæ tractatores de his dubitent, nedum contra sentiant.

Vel qui ad excitandum infirmorum appetitum comedit &c.

Caritas exigit, ut infirmos christianis operibus, & exemplis juvemus, non ut fractione augustissimi jejunii scandalo iis simus. An scandalum apertum non est, carnem comedere jejunii die ob inani, ac frivolo prætextu, ut infirmum ad comedendum excites? An aliæ rationes desunt, quibus eum ad necessarium cibum sumendum extimules? Enim vero luce clarius est, tum in aliis legibus naturalibus, divinis, ecclesiasticis, tum in augustissimo jejunii præcepto eum *opinandi modum irrepsisse, quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irruptura esset christianæ vitæ corruptela*, ut loquitur Alex. VII. in procem. ad propos. a se proscriptas.

LIBER IV.

De præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

Cum omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, licet non sequatur transgressio, sit peccatum mortale (Sylv. Sayr. Sanch. Bald. *t.* 1. *l.* 1. *d.* 9. *n.* 8. & 9.) hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

Caput I.

De statu Religiosi.

Dubium I.

Quid sit natura status religiosi.

Respond. Status Religionis est fidelium ad divinæ caritatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paopertatis, castitatis, & obedentiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia*; quia, etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi approbata a Papa. Ratio est, qoia cùm Religio sit communitas sacra, in qua debet essa spiritualis jorisdictio; hæc autem a Pape proveniat; decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. Laym. *l. 4. t. 5. c. 1.*

Unde resolvuntur casus.

1. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio est, quia qui in Societ. JESU vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti definivit Gregor. XIII. in Bulla, *Ascendente Domino*. Laym. *l. c. n. 4.*

2. Non sunt Religiosi ii Ordines militares, qui conjugalem castiratem tantum vovent: sunt tamen vere Religiosi milites S. Joannis, & Teutonici, eorumque similes, cum tria vota sobstantialia habeant. Similiter ex Ftatribus, & Sororibus Tertiariis, siva Ordinis Sancti Francisci, sive aliorum, tantum sunt Religiosi, qni in Religiona approbata, secundum certam Regolam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ii non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter, vel seorsim habitent, regulam tamen a Sede Apostolica approbatam non profitentur. Laym. *l. c.*

3. Religiosi non sunt, qui, edito voto perpetuæ paupertatis, & castitatis, obedientiam vovent Confessario, aut Episcopo. Ratio est, quia tali voto non sobjiciuntur jurisdictioni spirituali, quæ a Deo, medio ejus Vicario, provenita debet. *ibid. n. 7.*

4. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dispensare possit, ut quis desinat esse Religiosus: non potest dispensare tamen, ut quis manens Religiosus substantialibus votis non teneatur; quia ad essentiam Religionis illa spectant. Lay. *l. c. n.* 8. ex Nav. &c.

Animad. I. 5. *Religiosus, promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis, & obedientiæ exemptus censeatur. Deinde, etsi jugo Regulæ absolutus sit quoad culpam, & pœnam;* tamen ex obligationa moralis honestatis, ea servare debet, quæ eum decent, & cum ejus munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet, etsi quoad figuram, Episcopis sæcularibus se conformare possit, ut Clemens VIII. concessit apud Sanchaz *6. mor. c. 6. Imo, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione, tamen non tenetur ad regularem observantiam redire*, quia retinet eminentiam episcopalem, ob quam ab obedientia regulari exemptus fuit. Ibid. ex S. Tho. Rodrig. Sanch. &c. Secus est in Cardinali Religoso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate cardinalitia, ideoque si Papa ejus renunciationem acceptarit, tenetur redita ad obedientiam regularem sui Ordinis. Pal. de Lug. *resp. mor. l. 5. d. 12.*

6. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur daferre habitum Religionis, Regulamque observare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, si ad eam Regula obliget. Ita Laym. *l. 4. t. 5. cap. 1. num.* 12. & 11. ubi addit, etsi Parochus Religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subjectus maneat superiori; jam tamen consuetudine multis locis observari, ut non tantum in pertinentibus ad disciplinam ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subjiciatur. Vid. Sanch. *l. 6. mor. c. 6. n. 36.*

Dubium II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Respond. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu aptitudo voventis, scilicet ut, juxta Trident. *sess. 25. cap. 15. de Regularibus*, decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum religioso habitu steterit in probatione, nullumqoe habeat impedimentum, qood, per statuta a Pontifice confirmata, in isto Ordine substantiale esse censeatur. Axor. *tr. 1. lib. 12. cap. 2. qu. 6.* & *7.* Rodrig. *tr. 2. cap. 6.*

2. Conditio, consensus, & acceptatio expressa, vel tacita Prælati Ordinis; per hanc enim Religioni incorporari debet. Idque ordinarie, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certa majoris, aut principalioris partis, secundum cujuscunque Ordinis statuta. Navar. Less. *c. 41. d. 7.*

3. Ut professio sponte facta sit, non cogente gravi metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eo quod in professionem consentita noluerit. Itemque metus reverentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperii sæpius repetita importunitate, aut gravi offensione, aut diu continuata indignatione consanguineorum, adjunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex Religione egrediatur; hæc enim vel singula, vel certe simul juncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum justum incutere possunt, & professionem irritare, ut docet Laym. cum aliis *l. 4. tr. 5. cap. 5.* Less. *lib. 2. cap. 43. dist. 7.*

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. *Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicujus conditionis ex jam dictis, nisi eam postmodum tacite, vel expresse ratificaverit, egredi e religione, & uxorem ducere potest; licet, ob evitationem scandali, causam egressus dicere debeat:* & si ad forum externum causa deveniat, defectum professionis probare, idque intra quinquennium a die professionis: post illud enim non auditur, juxta Trid. *c. 19. sess. ead.* Quia præsumitur eam interea ratificasse. Animad. II.

2. *Quod si tamen sciret illam juris præsumptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, aliave justa causa impeditus reclamare intra quinquennium non potuerit, vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in judicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui*, ut contta Bonac. *de claus. d. 4. q. 2. p. 16.* docent Navar. Sanch. *d. 32. n* 22. Less. *l. 2. c 41. d. 7.* Azot. *l. 12. c. 4. q. ult.* Dian. *p. 3. t. 2. R.* 53. Barb. in Trid. *sess. 25. c. 19. n.* 8. nbi plures alios citat: *& nisi aliud quid impediat, fugere potest, ut docet Laym.* Qui addit, si fuga sine geavi scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum a Confessario, ut professionem tacite ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque iis proprios exerceat, cum intentione, qood professus talis Ordinis esse velit. V. Auct. cit. & Dian. *p. 8. t. 7. R.* 51. ubi ex Trid. *sess. 25. c. 19.* ptobat Episcopum de nullitate professionis sina interventione Superioris regularis sententiam ferre non posse; & si faciat, fore nullam. Animad. III.

Dubium III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis?

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. *Quia ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem (licet secundum se non sit præcepti, sed consilii)* hoc autem ast intrinsece velle tendere ad perfectio-

fectionem. S. Th. 2. 2. *q.* 186. *ar.* 1. & 2. & *q.* 184. *ar.* 5. Laym. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 2. *n.* 1. Suar. *de relig. t.* 4. *l.* 1. *c.* 4. Bard. *de consid. d.* 7. *c.* 6. §. 5.

Unde resolves.

1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantum studere perfectioni. Bard. &c. *l. c.*

2. Tenetur tendere ad perfectionem 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. Laym. *l. c. c.* 9. *n.* 13. 4. Tenetur aliquibus mediis uti, & si omnia media abjiciat, non est in statu salutis. Suarez, Lay. *l. c.* dicens, si nullum perfectionis studium adhibear, sed omnia monita, & Regulas negligat, eo quod sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter non præcepta, nec promissa: quia alias, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. Suar. *l. c.*

3. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, non per alia; hoc est, servando suas Regulas. Sanch. *l.* 6. *c.* 5. *n.* 1. & 2. Hinc peccat, 1. per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subjici, *ibid. n.* 6. 2. Si tantum velit servare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem, *ibid. n.* 7. 3. Per actum directe contrarium, hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet Sanchez *n.* 10. Pelliz. & Bard. *l. c.*

ANIMAD. IV. 4. *Si quis non tantum intendat non esse solicitus in observatione regulæ, sed etiam nunquam servare, etiamsi facile possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali.* Suarez *l. c. n.* 24.

ANIMAD. V. 5. *Si ex remissione animi, & sine ullo justo titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non servare, erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale.* Suarez *l. c.*

6. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit Sanchez *lib.* 6. *mor. c.* 4. *num.* 18. & 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam; tum quia secundum quosdam est contemptus interpretativus, vel saltem probabilissimum ejus periculum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. Sanchez, Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 9. Tum quia constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis sit expellendus: tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis, & non mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli, aut, si toleretur, plurimum nocet: ergo per accidens, & indirecte agit contra professionem, peccatque mortaliter. Sanch. *c.* 4. *n.* 18. Vide Auct. cit.

7. Religiosus Societatis JESU peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel ejiciendum prævidet; & licet ita dimissus, sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpote obtenta per dolum dantem ipsi causam (sicut in matrimonio, & ceteris contractibus) unde subjacet pœnis apostatarum. Bonac. *de clauf. q.* 1. *p.* 12. §. 1.

8. Scholasticus societatis JESU, qui pravis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber a votis. Less. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 15. Sanch. *l.* 6. *c.* 9. *n.* 99. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 9. *n.* 13.

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum?

Resp. 1. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certe facultatem disponendi liberam, & independentem in perpetuum abdicavit. Constat *ex c. Non dicatis* 12. *quæst.* 1. *c. Monachi.*

Dicitur 1. (Bona temporalia:) quia retinet Religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item jus eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. S. Thom. 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. Sanch. *l.* 7. *c.* 18. Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 5. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 7.

Dicitur 2. (Dominium, vel facultatem disponendi) propter Religiosos Societ. Jesu, qui post emissa vota retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent jus actuale de iis pro suo arbitrio disponendi, vel utendi, in cujus abdicatione essentia religiosæ paupertatis consistit. Sanchez, Laym. *l. c. n.* 3.

Dicitur 3. (independenter) quia Religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum Superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. Lay. *c.* 7. *n.* 12. ANIMAD. VI.

Unde sequentes casus resolvuntur.

1. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imo sine consensu Papæ non possunt se obligare communitati, quod ea nunquam sunt acquisituri, quia præjudicarent immunitati ecclesiasticæ. C. Lug. *resp. mor. l.* 3. *d.* 8. Neque possunt fructus, seu reditus a donatore destinatos ad ea emenda applicare ad usus alios, v. grat. solvenda debita, &c. *ib. d.* 10.

2. *Non repugnat paupertati, si Religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine Monasterii, idque in Monasterii commodum. Imo nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet Religiosi aliquod ecclesiasticum Beneficium.* Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas applicare potest, juxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium, cui servivit: ac consequenter donationes de reditibus beneficii factæ ab eo in usus non pios invalidæ sunt, & contra justitiam, neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. Suarez *to.* 4. *de relig. l.* 5. Molin. *d.* 276. &c. communiter. Ratio est, quia non habet dominium dictorum redituum. C. Lugo *de just. t.* 1. *d.* 4. *s.* 1. *Nihilominus Wading. apud Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 133. *probabile censet, quod, etsi illicita, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multo magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem Dian. l. c. R.* 132. &c. *contra Sanch. Suar.* &c. Ad Monasterium vero omnia alia pertinent, quæ aliunde, quam ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. Nav. Azor. *to.* 1. *l.* 12. *c.* 10. *q.* 6. & 7. Mol. Laym. *l. c.* Vide Trid. *sess.* 25. *c.* 2. *de Regul.* ANIMAD. VII.

3. *Non tantum jure antiquo, sed etiam post Trident. probabile est, Religioso in Monasterio, vel juxta illud manenti annuatim assignari posse reditum, ut ex eo vivat suo commodo, & incommodo revocabiliter tamen ad nutum Prælati: similiter Monialibus victum præberi posse, ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes comparent.* Ita contra Azor. Less. & Mol. docent Sanchez *l.* 7. *mor. c.* 22. Tan. Laym. *l.* 4. *c.* 7. *Qui addit, talem consuetudinem, ubi viget, non damnandam; probat tamen tolli debere, si commode possit, monetque, non sine urgentissima causa introducendam.* ANIMAD. VIII.

4. Peccat contra paupertatem Religiosus, si quid, seu domi, seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum, & vestitum pertinent, sine Superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita Less. *l.* 2. *c.* 41. *d.* 8. & *d.* 9. *n.* 79. Sanch. 7. *mor. c.* 19. *n.* 53. & *c.* 11. *n.* 32. Suar. *to.* 3. *de rel. l.* 8. *c.* 11. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 7. Azor. *to.* 2. *l.* 12. *c.* 12.

Dixi, *sine consensu tacito: quia, si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facile possit, tacite consentire, & approbare videtur.* Unde Sanchez 6. *mor. c.* 19. *ait, si in aliqua Religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui, id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat.* Etsi Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere iis omnibus ad proprium usum, tacite facultatem concedere censetur donandi aliis, ut notat Layman. Monet tamen Less. talem consensum non præsumendum, nisi in rebus parvis, & crebro occurrentibus. ANIMAD. IX.

Dixi

ANIMAD. X. *Dixi* 2. vel præsumpto; *hic enim locum habet, cum res urget, Superiorque non est præsens. Ad hunc autem, ut vult Sanch. & Bonac. non sufficit, quod Superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes a Prælatis permitti solitæ licerent sine venia; quod cederet in eversionem disciplinæ regularis) sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis repetere. Addunt tamen Suar. & Less. excusari a mortali, si præsumatur affectus Superioris libenter rem concessuri, si rogaretur.* Ratio est, quia tunc censetur rem habere ex voluntate Superioris saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque, si Superior tantum sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccati; *non tamen contra paupertatem, docent Suar. Sanchez, Lay. l.* 5. *t.* 5. *c.* 7.

5. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio est, quia in iis tantum habes usum facti, idque precario, quamdiu Superiori videbitur; estque actus dominii, posse rem arbitratu suo destruere. Sanch. *c.* 19. Laym. *n.* 6. Less. *n.* 79.

6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec Procuratores, Œconomi, Administratores, Prælati inferiores quicquam possunt expendere, contra quam Regula Ordinis, voluntas Superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio est, quia non sunt domini bonorum communium; sed tantum administratores. Laym. *num.* 8. ex S. Thom.

7. Si Prælatus permittat subdito, ut bona, ex quacunque causa, aut titulo provenientia, in usus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. Navarr. Sylvest. Valent. Molin. *t.* 2. *d.* 276. Azor. Less. *d.* 9. Sanchez, Laym. Quia Prælatus non potest dare veniam majorem, quam ipse habet: *ipse* autem, cum non sit dominus, non potest bona suo arbitrio, & inutiliter expendere, sed tantum in Religionis necessitatem, & utilitatem. V. C. Lug. *de just. d.* 3. *s.* 7. *n.* 121.

Resp. 2. Religiosus voto castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna, & externa: proindeque, si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & sacrilegii. Less. & Lay. *c.* 8.

Respond. 3. Religiosus ex voto obedientiæ obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit, secundum Regulas, & Constitutiones Ordinis, sive directe, & expresse, sive indirecte, & implicite.

ANIMAD. XI. *Et quidem, si præcipiat in virtute sanctæ obedientiæ, in nomine Domini nostri Jesu Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si alia forma utatur, vel sub nulla;* quod consuetudo in Societate Jesu approbavit. Vide S. Thom. 2. 2. *q.* 104. Sylv. Sanch. *l.* 6. *mor. c.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Laym. *c.* 9.

ANIMAD. XII. *Porro quæ indirecte pertinent ad Regulam, Sylv. & quidam alii ampliant ad illa quæ faciunt ad pleniorem ejus observationem. Sanch. tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commode servari nequit; alioqui enim Superior quasvis corporis macerationes præcipere posset:* ordinantur enim ad pleniorem observationem Regulæ, Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 9. Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9.

Unde resolves:

ANIMAD. XIII. 1. *Non tenetur subditus obedire in iis*, quæ sunt vel contra Regulam (nisi Superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra Regulam, ut essent magnæ macerationes (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ) *vel ut acceptet Episcopatum*. Dian. *p.* 6. *t.* 9. *R.* 33. & alii ex: vel infra Regulam, scilicet vana (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum Regulam, verbi gratia, ut obedientia exerceatur) nec refert, quod Regulæ jubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed de obedientiæ perfectione intelligitur. Ita Suar. Sanch. *6. mor. c.* 2. & Laym.

2. *Si* regula Ordinis sub peccato obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio est, quia talis Regula non est minus præceptiva, quam vox Superioris, & subditus promittens observationem Regulæ, eo modo quo ipsa intendit, se obligare censetur: proindeque Carthusianus verbi gratia carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. S. Thom. *in* 2. *d.* 44. *q.* 2. *ar.* 3. Valent. Sanchez *6. mor. c.* 1. & 4. Vasq. Rodr. Laym. *l. c. n.* 6. Escob. &c.

3. Si Regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio est, quia talis Regula non continet proprie præceptum, sed tantum est ordinatio, seu monitum, obligans tantum ad pœnam, si imponatur. S. Thom. Laym. *l. c.* &c. Hinc nec transgressio illius, ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motivo virtutis facta, v. gr. si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat. Laym. *l. c.* Quem ut plurimum concurrere, adeoque raro omni culpa vacare, putant Val. Sanch. & Suarez. Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem Regulam transgrediatur, religiosam disciplinam graviter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. Laym. *l.* 5. *c.* 9. Sanch. *n.* 18.

4. Etsi Capitulares novum statutum condere possint, quo ipsi, aliique postmodum professionem edituri obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad Regulam Ordinis non directe, nec indirecte spectet. Laym. *loc. cit. num.* 10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem provinciali (juxta cujusque Ordinis institutum) concurrente majore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. Vide Escob. *de leg. E.* 1. *cap.* 12. *n.* 15. Ratio est, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *reg.* 29. *in* 6. Addunt Laym. & Sanch. ex Syl. & Azor. *t.* 1. *l.* 13. *c.* 11. *q.* 19. Less. *l.* 2. *c.* 41. *n.* 22. nec Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, provenit ex voto, quod factum fuit secundum proprium Regulæ institutum. Si tamen Regulæ reformatio necessarium medium esset ad Ordinis conservationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere potest, quando ad hoc se implicite quisque obligasse censetur. Sylv. Less. Sanch. Laym. *ll. cc.*

Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati sub peccato præcipiant actus internos; probabile tamen est fieri posse, ut docent Laym. Suar. &c. Ratio est, quia verisimile est, quod aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant. ANIMAD. XIV.

Quæres, An subditus teneatur obedire, si dubitet, utrum res sit licita, quam Prælatus jubet, vel justa causa imperandi?

Resp. 1. *Communiter teneri, quia tunc melior est conditio Superioris*, qui est in possessione potestatis præcipiendi; *in* dubio autem nemo spoliandus est jure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi. ANIMAD. XV.

Resp. 2. *Non teneri, si grave damnum obediendo timeat. Ratio est, quia in dubio favendum est reo, eique, de cujus damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione juris, quo potest se a periculosis rebus conservare.* Less. Sanchez *6. mor. c.* 4. aliique. ANIMAD. XVI.

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem?

Respond. 1. Omnes illi, & soli possunt ingredi Religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti: qui vero aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. Less. *l.* 2. *c.* 41. *d.* 3.

Unde 1. non possunt ingredi Religionem impuberes,

res, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. Lay. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 3. *n.* 1. 3. Nec servi sine consensu dominorum. 4. Nec qui decapit virginem sub promissione matrimonii. 5. *Nec* ANIMAD. XVII. *is, qui non est solvendo creditoribus*, modo in sæculo manendo possit intra paucos annos solvere. D. Th. tamen, Sylv. Fumus, v. *Religio*, & alii putant illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui juramento se obstrinxit; præterquam quod sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. 7. *Nec conjuges post matrimonium consummatum; nisi vir per vim consummasset, ante expletos duos menses, qui eis a jure conceduntur*, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium; tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

1. Non tenetur, imo nec potest licite ingredi Ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum perversionis. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 5.

2. Qui vovit laxiorem, licite ingreditur strictiorem, non tamen contra, quia minus præstaret, ANIMAD. XVIII. quam promisit. *Quod si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur a voto strictiorem ingrediendi*. Ratio est, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni jus in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus Religioni strictiori erat acquisitum. Laym. *l. c.* ex S. Th. &c.

ANIMAD. XIX. 3. *Is, qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseverandi in laxiore*. Ratio est, quia hoc melius est. Lay. *l. c.* ex Sanch. &c.

ANIMAD. XX. 4. *Professo licentiam transeundi ad Ordinem laxiorem Episcopus, vel Prælatus Ordinis exemptus cum consensu Capituli dispensative ex justa causa dare potest*. Laym. *l. c.* Less. *l.* 2. *c.* 41. *n.* 103. Sanch. 6. *mor. c.* 7.

5. Professus ad Ordinem strictiorem, petita, licet non concessa, Prælati sui licentia, ex justa causa transire potest. Quod addo, quia hujusmodi transitus sine causa temere fieri non debet. Quod si fiat, spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem, idque non tantum secundum institutum Regulæ, sed etiam secundum observationem præsentem. Probatur ea *c. Licet, de Regularibus*. V. Lay. Less. Sanch. *ll. cc.*

Ex dictis resolvuntur hi casus.

1. Canonici Regulares ad Monachos transire possunt, non contra, cum Religio Monachorum austerior sit. Laym. *l. a.*

ANIMAD. XXI. 2. *Professus Regulam strictiorem, si ea non servetur in suo Monasterio, aliove ejusdem Ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad Ordinem laxiorem, in quo Regula servetur*: ita ut, considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 10. ex Sanch. Rodr. &c.

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti, & fugitivi?

Suppono, Religiosum justas ob causas e Religione expelli posse. 1. Si in gravi, vel pernicioso crimine existens, notorie incorrigibilis appareat; in quo tamen casu moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quam ejiciendas, putat Sanchez *lib. 6. mor. cap.* 9. 2. Si ob criminis infamiam, sine gravi Ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum vel essentiale, vel saltem admodum grave, verbi gratia lepram, &c. ut docent Navar. Sa, verb. *Religio num.* 34. Sanchez 6. *mor. c.* 4. *num.* 56. Ratio est, quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam admissioni. Vide Dian. *p.* 9. *s.* 9. *Ref.* 57. ubi docet, quod, licet hactenus ex communi sententia Sanch. Suar. Azor. Rodr. &c. Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum, potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Urbani Octavi, editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli e Religione (*excepta Societate Jesu*) nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi unius anni jejunio, & pœnitentia in carcere sint probati. ANIMAD. XXII.

Hoc supposito, respondeo. 1. Professus e Religione ob culpam ejectus manet Religiosus, votisque adstrictus. Layman *l.* 4. *t.* 5. *c.* 13. ex communi.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Ejectus rerum, quas acquisivit, usum, & administrationem tantum sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur *Monasterio, cujus non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est*. Quod si non sit exemptus, Episcopo loci. Layman. *l. c.* ex Mol. & Less. ANIMAD. XXIII.

Dixi, *Ejectus*; quia fugitivos, & apostatas, iis exceptis, quæ ex Beneficio ecclesiastico acceptata sunt, Monasterio acquirere verius est, si illud dominii in communi capax sit, sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio est, quia Monasterium, instar servorum, eos vendicare, & reducere poterat. Laym. *loc. cit.* Azor. Sylv. &c.

2. Ejectus per culpam non omnino solutus est voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset: *quia caret Superiore, a quo dirigatur*. Debet ANIMAD. XXIV. tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. Laym. *l. c.* ex Nav. & Less.

3. *Idem a reliquis monasticis observantiis, & regulis, ut a jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est*. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 13. Sa *n.* 40. Navar. & alii contra Less. Sanchez, &c. Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professione votorum substantialium, sed statum regularem, e quo ille est expulsus. ANIMAD. XXV.

4. *Etsi non sit improbabile, quod docent Nav. & Azor. probatque Rodr. ejectum tuto manere extra suum Ordinem, nec teneri receptionem petere*, eo quod justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit; contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio est, quia, cum sit obligatus votis, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si Ordo ipsum revocet. Laym. *l. c. num.* 6. ex Sylv. Sanch. & Less. ANIMAD. XXVI.

5. *Ejectus potest tuto in sæculo manere, si in Monasteria non recipiatur, nisi Religionem laxiorem inire malit*: quia aliam non vovit, neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quominus in sua recipiatur. Ita Rodr. Laym. &c. *l. c. Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur; imo etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere possunt*. Ratio est, quod tales non sine periculo, & scandalo aliorum in sæculo vivant. V. Laym. *l. c. n.* 8. & 9. ANIMAD. XXVII.

Resp. 2. *Prælati Ordinum fugitivos, & apostatas requirere tenentur, si absque gravi Ordinis damno possint*, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita Sanch. *l. c.* Ratio prioris partis est, quia jure divino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia, si ob justam causam possint ejici, ob eandem etiam, postquam malitiose exierunt, poterunt non recipi. Laym. *l. c. n.* 7. Sanchez, &c. ANIMAD. XXVIII.

Dixi, fugitivos, & apostatas: *quia per sententiam justam ejectos, etsi se correxerint, necessario recipiendos negant Sanch. l. c.* & Azor. *l.* 12. *c.* 17. affirmant Nav. Molin. *t.* 1. *d.* 140. Less. *l.* 2. *c.* 41. *d.* 15. utrique probabiliter.

Quæres, An professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura Monasteria faciant unum corpus sub uno capite; *secus, si singula subsint suis superioribus, sub Episcopo*, vel immediate sub Papa. Ratio est, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc conventu. Lay. *l. c. n.* 10. V. etiam Sanch. *l.* 6. *mor. c.* 32.

Animadversio I.

Religiosus promotus &c. etsi quoad aliquos effectus &c. exemptus censeatur.

Exemptus quidem censetur ab obedientia Prælatorum regularium, ut docet D. Th. 2. 2. q. 185. ar. 8. ad 3. inquiens, *quod hoc est per accidens, quod Episcopi religiosi obedire Prælatis suarum religionum non tenentur; quia scilicet subditi esse desierunt, sicut & ipsi Prælati religionum.*

Quoad effectum paupertatis eo sensu exemptus est, ut dispensationem, seu œconomicam distributionem, non proprietatem, & dominium redituum, & bonorum undecumque sibi provenientium habeat ex eodem Angelico ibidem dicente: *Proprium autem nullo modo habere possunt. Non enim paternam hereditatem vendicant quasi propriam, sed quasi Ecclesiæ debitam. Unde ibidem* (cap. Statutum cau. 18.) *subditur*, „ *quod postquam Episcopus ordinatur* „ (Monachus), *ad altare, ad quod sanctificatur, &* „ *titulatur, secundum sacros canones, quod acquirere* „ *poterit, restituat.* “ *Testamentum autem facere nullo modo potest; quia sola ei dispensatio committitur rerum ecclesiasticarum, quæ morte finitur, ex qua incipit testamentum valere, ut Ap. dicit ad Heb. 9. Si tamen ex concessione Papæ testamentum faciat, non intelligitur ex proprio facere testamentum, sed apostolica auctoritate intelligitur esse ampliata potestas suæ dispensationis, ut ejus dispensatio possit valere post mortem.*

Deinde, etsi jugo Regulæ absolutus sit quoad culpam, & pœnam; tamen &c.

Busemb. laxat habenas, & absolute loquitur, ubi distinctione opus est. D. Th. art. cit. docet, statum religionis esse viam, & dispositionem ad perfectionem, veluti disciplinam ad magisterium; Episcopatum vero esse statum perfectionis: porro dispositio non tollitur adveniente forma, seu perfectione, nisi quoad id, quod formæ, seu perfectioni repugnat; ex quo Angelicus concludit, *quod si qua sunt in regularibus observantiis, quæ non impediunt pontificale officium, sed magis valeant ad perfectionis custodiam, sicuti est continentia, paupertas, & alia hujusmodi, ad hæc remanet religiosus etiam factus Episcopus obligatus, & per consequens ad portandum habitum suæ religionis, qui est hujus obligationis signum.*

Si qua vero sunt, subdit, *in observantiis regularibus, quæ officio pontificali repugnant, sicut est solitudo, silentium, & aliqua abstinentia, vel vigiliæ graves, ex quibus impotens corpore redderetur ad exequendum pontificale officium, ad hujusmodi observanda non tenetur.*

In aliis autem potest dispensatione uti, secundum quod requirit necessitas personæ, vel officii, & conditio hominum, cum quibus vivit, per modum, quo etiam Prælati religionum in talibus secum dispensant. Hæc sunt angelica documenta, diligenter consideranda, nec prætergredienda.

At objicies ex cap. *Statutum* mox cit. quod monachum *canonica electio a jugo monasticæ professionis absolvit, & sacra ordinatio de monacho Episcopum facit.*

Respondet D. Th. ar. 8. cit. ad 1. *Quod ille, qui fit de monacho Episcopus, absolvitur a jugo monasticæ professionis non quantum ad omnia, sed quantum ad illa quæ officio pontificali repugnant.* Hinc Innoc. (habetur ca. 16. q. 1. c. 3.) ad Victricium ep. 2. c. 10. ait: *De monachis, qui diu morantes in monasteriis, si postea ad clericatus ordinem pervenerint, statuimus, non debere eos a priore proposito discedere.*

Imo si Episcopatum resignet, vel &c. tamen non tenetur ad regularem observantiam redire, &c. *ibidem ex S. Th.* &c.

In eo non parum mihi reprehendendus videtur Busemb. quod pro opinionibus ab eo hactenus traditis citet S. Thomam, qui tamen illis, ut vidimus, contrarius est. Itaque præsens quoque Busemb. opinio merito rejicitur. Nam juxta doctrinam, & verba D. Thomæ mox citata religiosus creatus Episcopus e regulari observantia non absolute, & sine limitatione, ut male docuit Busemb. sed solum quoad ea, quæ pontificali officio repugnant, absolvitur: et, cum Episcopatum resignavit, officium pontificale dimisit: ergo ad regularem observantiam redire debet. Si non redeat, a priore proposito, seu voto discedit. An hoc ipsi licet? Id ipsi non licere, constituit Innoc. mox cit. In eo scilicet fallitur Busemb. quod putet, regularem Episcopum ab obedientia regularum esse exemptum propter eminentiam episcopalem, quam resignato Episcopatu retinet. Non enim eminentia episcopalis, sed officium episcopale juxta D. Thomam ex parte eximit Episcopum regularem a regularum obedientia. An gradus ecclesiasticus, & sacer character pugnat cum officiis piis, & religiosis? Imo vero quo sublimior est ecclesiastica dignitas, & humilior, & pietatis, ac virtutis officiis, cujusmodi sunt regulares observantiæ, magis deditus esse debet.

Animadversio II.

Is qui professionem irritam edidit &c. nisi eam postmodum &c. egredi e religione &c. potest; licet &c. causam &c.

Hæc quidem Busemb. sententia communis esse dicitur ab Anacleto t. 3. juris can. p. 526. n. 206. ab eoque probatur; sed cum Tridentina Synodo pugnare mihi videtur, quæ sess. 25. c. 19. de Regul. inquit: *Quicumque regularis prætendat, se per vim, & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat, ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacumque de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia superiorum, non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo, & ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcumque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur; interim vero nullo privilegio suæ religionis juvetur.* Qui privatur jure allegandi suas rationes, & causas, & ad monasterium redire cogitur, & tanquam apostata puniendus est, is certe non est innocens, sed gravissimæ culpæ reus, si lex justa sit: at qui sponte sua, seu propria auctoritate religionem deserit, quia putat, se irritam Religionis professionem edidisse, ex Synodi Tridentinæ lege allata privatur jure allegandi suas rationes, & causas, ad monasterium redire cogitur, & tanquam apostata puniendus est: ergo aut gravissimæ culpæ reus est, aut lex Tridentina non est justa: hoc posterius nemo concedere potest; ergo concedendum est prius.

At inquit Anacletus loco cit. Ecclesia id præstat, quia præsumit, talem vel ab initio valide fuisse professum, vel saltem professionem ratificasse; quæ præsumptio in conscientiæ foro cedit veritati. Resp. Si Ecclesia, seu Syn. Trid. præsumit, talem vel valide fuisse professum, vel suam professionem ratificasse, illum præsumit valde culpabilem sine certa, & liquida ratione: at jura sine certa, & liquida ratione neminem culpabilem præsumunt.

Præterea si ex incertis, & fallacibus rationibus præsumeretur aut valide professus, aut suam professionem ratificasse, saltem illi relinqueretur locus allegandi causas, & rationes dimissæ religionis: at locus, & aditus allegandi suas rationes illi a sacra Syn. Trid. intercluditur: ergo sacra Syn. præsumptione non nititur.

Adde, quod pœna præsertim gravissima, non ex præsumpta, sed solum ex certa culpa irrogari potest: ergo sacra Synodus gravissimis pœnis decernens puniendum, qui sponte sua religionem deserit, culpam certam in eo ponit. Porro hæc certa culpa in eo sita est, ut religionem deserat sine legitima forma ab ipsa sacra Synodo præscripta, hoc est propria, non publica auctoritate.

At, inquit Anacletus, „ professio religiosa est arduum „ opus consilii, ad quod nemo tenetur, neque cogi potest invitus. “ Resp. Id quidem verum est, at quid inde? Non enim Syn. Trid. quemquam cogit, ut religionem profiteatur, imo cogentes anathemate ferit sess. 25. c. 18. at postquam professio emissa est, nemini discessum e religione permittit sine publica auctoritate, & sententia. Porro cum certum sit, justissimas Ecclesiæ, & sacræ Synodi leges conscientiam obligare, certum quoque est, eum peccare, qui contra Tridentinam legem e religione discedit.

Animadversio III.

Quod si tamen sciret, illam juris præsumptionem falsam esse, eo quod &c. eo elapso &c. Et nisi aliud quid impediat, fugere potest, ut docet Laym.

Hæc fuga non licet. Si enim fuga ex mox dictis ante quinquennium vetita est, pari, aut potiori ratione post quinquennium a professione, prohibita esse intelligitur. Publici scilicet boni ratio postulat, ut discessus e religione, privatæ potestati unde gravia, & multa mala orirentur, non permittatur: porro publico bono privatum jus cedere debet: quare jus discedendi e religione in eo, qui irritam fecit professionem, locum non habet, nisi publici judicii auctoritas intervenerit; sicuti qui jus habet in bona ab aliis possessa, ea sibi vindicare non potest, nisi legitima interveniente judicum potestate.

Si quis professionem jure naturæ nullam emisit, quia e. gr. fictus professus est, suæ fictionis pœnam merito luit, dum in religione permanere cogitur.

Si professio, Ecclesiæ jure nulla sit, quia vel ante legitimam ætatem, vel ante annum probationis integrum, vel ex gravi metu emissa est, par est, ut beneficio ab Ecclesia concesso religionem deserendi nemo fruatur, nisi servatis Ecclesiæ legibus.

Id quoque aperte colligitur ex constitut. Bened. XIV. anni 1748. quarto nonas Martii *Si datam*, * ubi ait:

Si

* Habetur apud La Croix t. 1. p. 3.

Si quis in ordine regulari professus post unicam sententiam favore nullitatis professionis pronuntiatam, sive pendente, sive omissa culpabiliter appellatione, e claustris exire, a Religione discedere, quodque magis est, habitum regularem abjicere præsumpserit; volumus, atque statuimus, omnibus eum pœnis, atque censuris a sacris canonibus, & a constitutionibus apostolicis contra apostatas latis atque sancitis subjacere, & obnoxium esse; decernentes pariter, in hujusmodi causis de professionis nullitate, liberum professo non esse a Religione migrare, nisi duas saltem obtinuerit sententias conformes, quibus ab eo emissa professio nulla & irrita declarata fuerit.

Ex hac constitutione intelligitur, non licere hoc tempore professo e religione discedere, nisi post duas sententias, quibus ejus professio irrita declaretur. Ex hac eadem manifestum est, legem prohibentem religioso discessum e religione, non esse hypotheticam; seu præsumptione, quod is valide fuerit professus, aut professionem ratam habuerit, nixam, sed absolutam. Cum enim summus Pontifex professo exitum e religione inhibeat, etiam postquam unam sententiam in favorem nullitatis suæ professionis obtinuerit, hinc intelligitur, dictam præsumptionem, non esse fundamentum legis, seu inhibitionis; quia sententia lata in favorem nullitatis professionis præbet fundamentum præsumendi, professionem fuisse invalidam, nec fuisse ratificatam; & nihilominus summus Pontifex gravissimis censuris, & pœnis prohibet professo discessum e Religione; idque ante quinquennium, de quo citata verba loquuntur, ideoque multo magis post quinquennium, cum discessus juxta leges difficilior est, imo ex Synodo Trid. nullo modo permissus. Sed quoad ordinem fori externi legenda est constitutio mox cit. Bened. XIV. ex qua illud liquet, admitti quidem nostris temporibus instantias *pro restitutione in integrum adversus lapsum quinquennii; de quibus tamen*, ait idem Summus Pont. *judicium facere ad apostolicam Sedem semper privative pertineat, sive ex parte professi, sive ex parte Religionis instantiæ hujusmodi proponerentur, ac licet ipsa reclamatio ob impedimentum per totum quinquennium perseverans dilata fuisse diceretur.*

Ex eadem constit. intelliges, bona ex parte falsa esse, quæ La-Croix t. 2. p. 5. n. 52. asserit.

Animadversio IV.

Si quis non tantum intendat non esse &c., sed etiam nunquam servare &c. est mortale, vel &c. vixque potest fieri sine contemptu formali.

D. Th. 2. 2. qu. 186. a. 9. ad 3. ait, *quod tunc committit aliquis, vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, vel regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam.* Idem porro sonant ex Busemb. verba, *nunquam intendit servare regulam*, ac hæc D. Thomæ, *renuit subjici ordinationi regulæ*; imo Busemb. verba magis significant, quia ponunt, voluntatem subditi velle transgredi totam regulam, idque ea additione, etiamsi facile servare eam possit: ergo voluntas subditi regularis a Busemb. descripta, non solum verum, & formalem contemptum includit, sed, quod pejus est, universalem. Corrigenda ergo est mollis illa, & involuta locutio, *vixque potest fieri sine contemptu formali*. Transgressio porro regulæ ex contemptu, & ipse contemptus, est mortalis culpa ex D. Th. a. 9. cit. ubi ait: *Votum autem professionis respicit principaliter tria prædicta, scilicet paupertatem, continentiam, & obedientiam: alia vero omnia ad hæc ordinantur. Et ideo transgressio horum trium obligat ad mortale: aliorum autem transgressio non obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulæ; quia hoc directe contrariatur professioni, per quam aliquis vovit regularem vitam, vel propter præceptum, sive oretenus a Prælato factum, sive in regula expressum; quia hoc esset facere contra obedientiæ votum.* Idem docet D. Antoninus p. 3. tit. 16. §. 9. inquiens: *Nam quod contemptus sit mortale, patet num. 15. ubi contemnens mandatur morte puniri*; quæ est communis sententia teste P. Concina Discip. ap. monast. p. 2. diss. 1. c. 4. n. 2. p. 337. ergo qui non vult servare regulam, mortaliter peccat, multoque magis qui nunquam regulam servare intendit, etiamsi facile possit, ut Busf. loquitur.

Animadversio V.

Si ex remissione animi &c. erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale. Suar. &c.

Hic Busemb. pro fundamento habet, contemptum alium esse levem, & venialem, alium esse gravem, & mortalem pro diversitate legis leviter, vel graviter obligantis; quæ est opinio non paucorum casuum arbitrorum, ut monet Concina loco citato. At hæc opinio rejicienda est, quia contemptus ex natura sua, hoc est omnis contemptus mortifera noxa est ex D. Th., & D. Antonino mox citatis, & communi Theologorum sententia. Et ratio D. Thomæ evidens est. Transgressio enim voti solemnis, mortalis est: at qui per directam intentionem renuit subjici alicui regulæ, transgreditur votum solemne obedientiæ, quo vitam regularem, hoc est juxta regulas instituendam vovit: ergo mortaliter peccat. Hinc solvitur illa ratio Suarezii, * qui putat, religiosum non peccare mortaliter, si habeat animum non servandi ullam regulam, si regula obliget solum ad pœnam, dummodo sit paratus ad pœnam; quia in objecto illius actus non est materia contraria ulli voto, vel præcepto. Revera enim ille actus est contrarius voto; quia vovit, se victurum juxta regulas. „ Ipsæ constitutiones Ordinis Prædicatorum, quæ nullam omnino sive levem, sive gravem culpam transgressores perpetrare declarant, manifeste subdunt, cujusque vel minimi statuti contemptorem noxam contrahere mortalem. *Declaramus, quod sicut transgressio præcepti in regula, vel constitutione positi, sive a Prælato facti, non obligat ad culpam; ita transgressio constitutionis quantumcumque minimæ ex contemptu facta obligat ad culpam mortalem; quia, ut dicit S. Bernardus, neglectus semper culpabilis est, contemptus vero damnabilis.* Hactenus Concina c. 4. cit. " Hinc Luc. 10. v. 16. dicitur: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me*: spernit autem Christi ministros, qui Ordinum institutores non audit, eorumque regulas a Sancta Sede confirmatas, quas solemni voto professus est, animo abjicit. Quare omnis contemptus, quidquid contra scripserit Suarezius, & alii, Sanctorum, ac præsertim D. Thomæ auctoritati, & communi Theologorum sententiæ repugnantes, mortifera culpa est.

Animadversio VI.

Dicitur 3. independenter: quia Religiosus &c. potest habere peculium &c.

Hæc Busf., & aliorum opinio Tridentinæ Synodo sess. 25. de Reg. c. 1. adversatur ita loquenti. *Sancta Syn. hoc decreto præcipit, ut omnes Regulares tam viri, quam mulieres ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum vitam instituant, & componant; atque inprimis quæ ad suæ professionis perfectionem, ut obedientiæ, paupertatis, & castitatis, ac si quæ alia sunt alicujus regulæ, & Ordinis peculiaria vota, & præcepta ad eorum respective essentiam, necnon ad communem vitam, victum, & vestitum conservanda pertinentia fideliter observent.* Hæc lex ponit, communem vitam, victum, & vestitum ex monasticarum regularum præcepto esse conservanda: at peculium, hoc est pecunia, & supellex a communibus Monasterii bonis separata, etiamsi dependens sit, & ad Superioris nutum revocabilis, communi vitæ, victui, & vestitui palam adversatur: ergo regulis, & præceptis monasticis, ac Tridentinæ menti, & legi contrarium est.

Hinc idem Concilium cap. 2. ait: *Nemini igitur Regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere, sed statim ea Superiori tradantur, conventuique incorporentur.* Notanda sunt ea verba, *tanquam propria, aut etiam nomine conventus*; quæ aperte declarant, bona seu immobilia, seu mobilia a communibus Monasterii bonis separata nullo titulo a Regularibus haberi posse. At, inquiunt, peculium a Regularibus, & monialibus ex Superioris licentia retinetur. Resp. Hæc licentia perperam datur, & irrita prorsus est. Quia Superior contra regulæ præcepta, quorum custos ex officio est, licentiam dare non potest. Si Superior peculii licentiam subditis dare posset, ipse quoque peculium habere permitteretur: at hoc ipsi non permittitur, sed prohibetur a Syn. Trid. inquiente, *nemini igitur* &c. hoc est nec subdito, nec Superiori. Neque contraria consuetudo objici potest, quæ irrationabilis omnino est, regularis disciplinæ insigne laxamentum, multorumque, & gravium malorum origo. Hinc S. Synodus cap. 22. hujusmodi consuetudinem improbat, dum ait: *Hæc omnia, & singula in superioribus decretis contenta* (inter quæ est peculiorum, prohibitio) *observari præcipit in omnibus cœnobiis, ac monasteriis &c. non obstantibus ...... consuetudinibus, vel præscriptionibus etiam immemorabilibus.* Clemens vero 8. const. anni 1599. ait: *Nulla quorumcumque Superiorum dispensatio, nulla licentia quantum ad bona immobilia, vel mobilia Fratres excusare possit, quominus* cul-

* Apud La-Croix t. 2. p. 9. n. 51.

culpæ, & pœna ab ejusdem Concilii (Tridentini) *decretis imposita, & ipso facto incurrenda obnoxii sint, etiamsi Superiores asserrerent, hujusmodi dispensationes, aut licentias concedere posse, quibus in ea re fidem minime adhiberi volumus. Fratrum vestitus, & supellex cellarum ex communi pecunia* (*non ex peculio*) *comparetur, & omnino uniformis sit Fratrum, & quorumcumque Superiorum, statuique paupertatis, quam professi sunt, conveniat.* Hæc perspicua sunt, & a Confessariis diligenter animadvertenda, ne eos regulares, aut moniales absolvant, qui supra descriptis decretis parere recusant. Si quis hac de re plura cupit, legat Concinam in Discip. ap. monast. & in defensione decretorum Concilii Tridentini; ubi hanc veritatem luculentissime explicat, & a cavillis adversariorum vindicat.

Animadversio VII.

Non repugnat paupertati, si religioso detur villa &c.

Hoc quoque Tridentinæ Synodo c. 2. citato repugnat, ubi ait: *Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia* (uti sunt villa, agri &c.) *alicui Regulari concedere etiam ad usumfructum*, vel *usum*, *administrationem*, aut *commendam*; additque Clem. VIII. in citata constitutione *etiam depositi, aut custodiæ nomine*. Quid igitur? Sacra Syn. præcipit, ut *administratio bonorum monasteriorum, seu conventuum ad solos officiales eorumdem ad nutum Superiorum amovibiles pertineat*. Ergo alius villæ, seu alterius loci administratio dari non potest.

Imo nec repugnat, si detur incommodum, vel incommodum ...... ecclesiasticum beneficium.

Beneficia quidem regularia ex Syn. Tridentina sess. 15. c. 10. regularibus tantum conferenda sunt: at ipsa dari in commodum, vel incommodum eorumdem regularium, non satis bene sonare videtur. Ad ipsos pertinet administratio, seu dispensatio redituum, quos non in sua commoda, sed in suas necessitates, & usus statui paupertatis convenientes impendere, & quod superest, in pauperum sustentationem, Ecclesiæque sibi commissæ cultum erogare non solum possunt, sed etiam debent.

Recte Busemb. ait „ Quod reliquum est, pertinet ad „ Ecclesiam &c. ac consequenter donationes &c. sunt „ invalidæ &c. neque accipientes &c.

Nihilominus Wading. probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multo magis de donationibus Episcoporum &c. *censet* &c.

Cur Bus. hanc opinionem refert, nec tamen refellit? Ut scilicet ex vi probabilitatis eam quisque, prout libuerit, sequi valeat. Ecce luem, & venenum probabilitatis. Contraria sententia fatente Busembao communis est; quod evidenti argumento est, eam esse certam. Nec enim recentes in sententiam libertati contrariam conspirant, nisi certis fundamentis nixa sit. Nititur scilicet non solum S. Thomæ, sed etiam cap. *Statutum* cit. dub. 1. c. 5. auctoritate. Certum est, Regularem factum Parocham, aut etiam Episcopum, votis suæ professionis non solvi: certum ergo est, eum non habere dominium bonorum, quæ acquirit, multoque minus ecclesiasticorum redituum, quorum ne sæculares quoque Parochi, & Episcopi domini sunt: ergo certum est, donationes ab iis factas in usus non pios esse irritas, ideoque tuta conscientia a donatariis retineri non posse. Nam donationes, seu dispensationes in pios usus, ex natura sua, & bonorum ecclesiasticorum, vim habent.

Animadversio VIII.

Non tantum jure antiquo, sed etiam &c. *probabile est* &c. *revocabiliter tamen ad nutum Prælati.*

Hæc opinatio aperte falsa est, & cum Synodo Trid. evidenter pugnat.

Et primo quidem permitti non potest religioso, ut extra monasterium, licet juxta illud, maneat; quia vitam, & victum cum aliis communem habere ex regulis monasticis omnino debet; a qua communitate, seu societate separatur, dum extra Monasterium manere permittitur. Præterea mansio extra Monasterium est occasio, & causa, ut regularis nimiam vivendi licentiam contra suas regulas, & religiosum statum cum scandalo sibi arroget. Ex quo fit, ut id religioso permitti non possit.

Assignationem vero annui reditus, ut ex eo vivat suo commodo, & incommodo aperte pugnare non solum cum monasticis regulis, sed cum Synodo Tridentina, declarant ejusdem Syn. verba mox descripta, & Clem. VIII. mox citatus in præsenti dub. præterquamquod annuus reditus religioso assignatus, ut ex eo vivat suo commodo, & incommodo, ansam illi præbet, vel excedendi in victu, & vestitu limites a paupertate religiosa præscriptos, & in alia peccata labendi, si abundans sit; vel quærendi pecuniam per fas, & nefas, si suæ indoli non sit accommodatus, ac denique multis modis peccandi, quomodocumque res se habeat.

Similiter monialibus victum &c. *ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes comparent.*

Quidquid moniales manuum labore sibi comparant, Præpositæ, seu Abbatissæ tradere, & conventui incorporare tenentur. Hæc non est scholastica opinio, sed explicata Syn. Tridentinæ lex mox descripta *Dicitur* 3. ergo id sibi retinere non possunt, ut vestes sibi comparent; quæ vestes juxta constitutionem Clem. VIII. ibidem citatam ex communi, non ex peculiari cujuscumque monialis pecunia comparandæ sunt. Nam quod de Fratrum vestitu definit, idem de monialium vestibus esse intelligendum, evidens est; quia iisdem legibus obnoxiæ sunt. Jus porro antiquum, hoc est tum omnium Religionum regulæ, tum antiqui Summi Pontifices, & Concilium Lateranense III. & IV. eamdem communem vivendi rationem Regularibus præscribunt, ut apud eruditissimum Concinam Discip. ap. monast. p. 1. diss. 1. cap. 7. & seq. legi potest.

Qui addit, talem consuetudinem, &c. *non esse damnandam* &c.

Talis consuetudo religionum regulis, & antiquis, ac novis legibus contraria, ac reprobata, ac regularis disciplinæ relaxativa, manifesta corruptela est, ideoque sine dubio damnanda, ac tollenda; qua de re legendus est cit. P. Concina diss. 4. c. 4. & seq.

Animadversio IX.

Dixi sine consensu tacito; *quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere* &c. *& non prohibet* &c. *tacite consentire* &c. *videtur*.

Posita communitate vitæ, victus, & vestitus in cœnobiis necessaria, & præcepta, vix locum habent quæstiones de licentia accipiendi, expendendi, & retinendi, de quibus Bus. & fusius La-Croix in hoc Bus. dubium agit. Cum enim quidquid regulares accipiunt, aut acquirunt, Superiori tradere, & Conventui incorporare teneantur, certum est, eos non acceptaros, nisi sibi constet, se habere licentiam accipiendi. Item cum nihil habere, & retinere possint, nisi quod necessarium est, & suppeditatum ex communibus bonis, superfluum est quærere, utrum sit necessaria licentia retinendi vestes, libros &c., quæ apud se habent. Item non est opus licentia expendendi, quia expensæ a monasterio, & ejus officialibus faciendæ sunt, nisi forte ratione itinerum, in quibus pro necessitate, non pro arbitrio ex pecuniis monasterii expendere debent.

Quod si de hujusmodi licentiis sermo sit posito Fratrum, & monialium peculio, non solum licentiæ tacitæ, aut præsumptæ accipiendi, retinendi, expendendi non liberant eos a culpa, sed ne expressæ quidem, ut jam ex dictis manifestum est; qua de re consuli potest P. Concina Discip. ap. mon. diss. 4. c. 3. & diss. 6. cap. 2.

Unde Sanch. &c. *ait, si in aliqua Religione consuetudo viget aliqua recipiendi* &c.

Sicuti peculiorum consuetudo etiam ex licentia expressa Superiorum, damnabilis est, ita multo magis consuetudo expendendi ex ipsis, aut recipiendi aliqua in favorem eorumdem peculiorum sine licentia. Præterquamquod consuetudo accipiendi, & expendendi sine licentia subditum subtrahit ab obedientiæ exercitatione, illumque relinquit suo arbitrio; quod sane in religione grande malum est. An Superiores religionum instituti sunt, ut taceant, & tacendo permittant?

Animadversio X.

Dixi 2. vel præsumpto: *hic enim locum habet, cum* &c. *Superiorque non est præsens*.

In hac specie ponitur, Prælatum fore assensurum, si præsens esset. At hæc præsumpta licentia quoad acceptiones, donationes, & alienationes non sufficit. Nam cum valor actus a Superioris licentia pendet, ad ejus valorem non sufficit ratihabitio futura, seu, quod idem est, præsumptio consensus postmodum præstandi, ut patet in alienatione bonorum ecclesiasticorum, in administratione pœnitentiæ, & matrimonii ex præsumptione licentiæ, quæ certo danda ponitur, si peteretur: atqui valor acceptionis, donationis, alienationis in subdito regulari a licentia Prælati pendet, ut omnes Theologi fatentur: ergo ex licentia præsumpta Prælati non valet acceptio, donatio, alienatio subditi regularis. Ita solida argumentatur P. Concina Discip. ap. monast. p. 1. diss. 6. cap. 2. §. 4. n. 7.

Verum, ut accidit iis, qui malas causas tuentur, Busemb. rem hic valde implicat, & involvit. Subdit enim: „ Ad hunc autem, (consensum præsumptum) ut vult „ Sanch., & Bonac. non sufficit, quod Superior libenter „ concederet, si peteres, (alioquin omnes donationes a

„ Prælatis permitti solitæ licerent sine venia, quod ce-
„ deret in eversionem disciplinæ regularis) sed &c.

His verbis perinde est, ac si dicat, consensum præsumptum Prælati non sufficere ad donationes. Nam consensus præsumptus, seu licentia præsumpta nihil aliud est, nisi consensus, seu licentia, quæ ponitur danda a Prælato, si adesset, & rei conditionem cognosceret. Sed mittamus quæstionem de voce, seu de vocis significatione. Quid requiritur ad consensum, ut Busemb. male appellat, præsumptum, ut donationes, expensæ &c. a subdito regulari factæ valeant, & liceant? *Requiritur*, inquit, *ut ipse* (superior) *censeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis te petere.*

Si consensus præsumptus, ut supra dixit, locum habet, cum res urget, superiorque non est præsens, quomodo censeri potest, ipsum concedere? An censeri potest, superiorem absentem, & ignorantem, quid agatur, concedere, seu assentiri, ut fiat quod fit? Id certe censeri non potest; quia nihil volitum, quin præcognitum. Qui ita loquuntur, superiorem ponunt prophetiæ spiritu afflatum, occulta, & absentia intelligentem.

Præterea quid sibi vult implicata illa dicendi ratio, superior censetur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis te petere? An superior vult, te non observare tuas regulas præcipientes, ut licentiam petas, & sine ea nihil facias? Quomodo censetur concedere, si concedere, hoc est licentiam dare non vult? Hæc scilicet sophistica sunt, quæ sanum sensum non admittunt, ideoque pro non dictis haberi debent.

Addunt tamen Saar. &c. *excusari a mortali, si præsumatur affectus* &c. *si rogaretur*.

Hanc opinionem merito impugnat P. Concina cap. 2. mox cit. §. 3. p. 291. & p. 292. §. 4. Cum enim regularis rem habet, quam putat superiorem concessurum, si rogaretur, eam habet sine licentia; quia licentiam, cum facile posset, nec petiit, nec impetravit: at regularis, qui rem habet sine licentia, mortaliter peccat; quia votum paupertatis postulat, ut nihil habeat sine licentia. Præsumpta licentia excusare potest, cum operandi necessitas urget, nec ad Prælatum facilis est accessus: at in præsenti specie ponimus, necessitatem abesse, & licentiam facile peti, & impetrari posse: ergo præsumpta licentia, de qua hic loquimur, non excusat; quæ si excusaret, omnia, quæ a superiore concedenda putantur, absque ejus licentia haberi, accipi, donari &c. sine gravi culpa possent; quod sane valde absurdum est.

At, inquit Busemb. regularis censetur rem habere ex voluntate superioris, quæ in illo affectu latet. Resp. Superior in nostra hypothesi ponitur pronus ad concedendum, non tamen concedit: at subditus sine concessione accipiens, retinens, donans mortaliter peccat: ergo &c. Superior pronus ponitur ad concedendum non absolute, sed sub conditione, si rogetur: ergo subjecta conditione, hoc est petitione, ne pronus quidem est ad concedendum, sed invitus, uti reipsa esse debet: ergo subditus rem habet, donat &c. contra superioris voluntatem, ideoque mortaliter peccat.

At, inquit Busemb. superior est tantum invitus quoad modum. Resp. Hoc vero satis est, ut subditus mortaliter peccet, quia rem habet contra voluntatem superioris; sicuti mortaliter peccat, qui rem alienam sine consensu domini accipit, quam dominus concessurus putatur, si rogaretur.

Sed tum regulares de sua salute solliciti, tum eorum, ac præsertim monialium Confessarii, qui suo muneri satisfacere ex animo velint, consulant, & attente legant citatam Disciplinam apostolico-monasticam; unde luce clarius intelligent, non paucos tum regulares, tum moniales in magno salutis discrimine versari, nec absolvi posse, nisi peculia, seu deposita omnino abjiciant, ac omnia in commune conferant, & de communibus bonis victum, ac vestes accipiant.

ANIMADVERSIO XI.

Et quidem si præcipiat in virtute san. obed. vel in nomine Domini nostri Jesu Christi, vel &c. *tenetur obedire sub mortali; quia* &c. Hactenus recte. *Sub veniali autem, si alia forma utatur, vel sub nullo; quod consuetudo* &c.

Cur subditus sub veniali, aut nulla culpæ obedire tenetur, si superior præcipiat aliis verbis, ac in virtute sanctæ obedientiæ, vel in nomine Domini nostri Jesu Christi? An præcipiendi auctoritas, & vis in Prælato a certa verborum forma pendet? At certum est, eam esse desumendam a legitima ejus potestate, & prælatione: ergo certum est, Prælati præceptum, quibuscumque verbis conceptum, eamdem obligandi vim habere; ideoque subditos obedientiæ votum violare, ac mortaliter peccare, nisi illud impleant. Hæc doctrina, quæ, ut ego sentio, in dubium jure vocari non potest, explicate traditur a S. Thoma 2. 2. qu. 186. art. 9. ubi ait: *Aliorum autem transgressio non obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulæ, quia* &c. *vel propter præceptum sive oretenus a Prælato factum, sive in regula expressum; quia hoc esset facere contra obedientiæ votum.* Contra obedientiæ votum regularis facit, quando facit contra præceptum, non contra formam præcepti. Ex varia dicendi forma, qua superior utitur, colligi quidem potest, utrum hortetur tantum, seu suadeat, an præcipiat. At cum præcipit, quæcumque sit forma præcepti, ipsum præceptum, subditum obligat, ut ex obedientiæ voto solemni illud impleat.

ANIMADVERSIO XII.

Porro quæ indirecte &c.

Prudenter superiores præclare secum actum putabunt, si subditi regulas ordinis, & statuta observent; neque in eorum potestate esse putem onera oneribus addere. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 104. art. 5. ad 3. ait: *Quod regulares quantum ad illa sola obedire tenentur, quæ possunt ad regularem conversationem pertinere.* In dubio tamen, utrum superior possit, nec ne præcipere, illi necessario obediendum est; alioquin periculum esset violandi votum. At prudens superior paucissimis, nec nisi necessariis præceptis subditos urgebit.

ANIMADVERSIO XIII.

Non tenetur subditus obedire &c. *vel ut acceptet Episcopatum.*

Id confirmatur ex D. Thom. mox cit. nam cum Episcopatus ad regularem conversationem, seu disciplinam non pertineat, a qua imo ex parte absolvit, regularis a suo superiore cogi non potest, ut illum acceptet, sed solum a supremo Ecclesiæ Pastore.

ANIMADVERSIO XIV.

Etsi consuetum non sit &c. *ut Prælati* &c. *præcipiant actus internos; probabile tamen est id fieri posse, ut docent* &c.

Hæc opinio contraria est D. Thomæ, qui 1. 2. qu. 91. art. 4. ait: *De his potest homo legem facere,* (idem est præcipere) *de quibus potest judicare:* hæc propositio est exclusiva: *judicium autem hominis*, inquit, *esse non potest de interioribus actibus, qui latent, sed solum de exterioribus motibus, qui apparent.* Ex his D. Thomæ propositionibus hæc conclusio evidenter eruitur: ergo homo non potest facere legem de interioribus actibus. D. Thomæ mens clara est. Nec enim dici potest, S. Thomam esse intelligendum de lege coactiva pœnas infligente, non de lege directiva obligante quoad conscientiam. Si enim ita intelligatur, major propositio hunc sensum haberet; de his potest homo legem coactivam facere, de quibus potest judicare, hoc est cogere, & punire, quod est ridiculum, & a S. Doctoris mente, & verbis maxime alienum, qui ex potestate judicandi colligit potestatem faciendi legem, & contra ex adempta judicandi potestate ademptam infert potestatem condendæ legis. Præterea idem S. Doct. 2. 2. qu. 104. art. 5. inquit: *Alio modo non tenetur inferior suo superiori obedire, si ei aliquid præcipiat, in quo ei non subditur. Dicit enim Seneca in 3. de beneficiis:* Currat, si quis existimat, servitutem in totum hominem descendere. Pars enim melior excepta est. Corpora obnoxia sunt, & adscripta dominis, mens quidem est sui juris. *Et ideo*, concludit Angelicus, *in his, quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo.* Idem docet Catech. Rom. p. 3. 10 9. & 10. Decal. præc. nom. 5. inquiens: *Hocque inter divinas, & humanas leges interest, quod hæ rebus tantum externis contentæ sunt; illa vero, quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram sinceramque castitatem, atque integritatem requirant.* At, inquit Busemb. verisimile est, quod aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant. Resp. Hæc ratio ad rem non facit. Non enim hic quæritur, quænam sit obligatio aliquorum Religiosorum ex eorum peculiari intentione, sed quæ universe Religiosorum obligatio sit ex vi voti obedientiæ, & superiorum auctoritatis, quæ a subditorum intentione non pendet.

ANIMADVERSIO XV.

Resp. 1. Communiter *teneri, quia tunc melior est* &c.

In hac specie subditus suas dubitandi rationes superiori exponere debet; eique præcipere perseveranti dubio deposito parere debet. Quia cum superior Dei vices agat,

gat, inferior ejus judicio in iis, quæ ad illius officium pertinent, magis, quam proprio deferre debet.

At si retento dubio pareat, peccat. Nec enim auctoritas superioris præcipientis licitum facere potest quod natura sua malum est: at operari cum dubio, utrum actio liceat, est natura sua malum; tum quia operans cum dubio non agit juxta fidem, seu conscientiæ dictamen, tum quia peccandi periculo se se objicit: ergo auctoritas superioris præcipientis licitam non potest facere operationem in dubio, utrum liceat.

Nam si superior, ut ait Busemb. est in possessione potestatis præcipiendi, multo magis in eadem possessione potestatis præcipiendi est jus naturæ, quod præcipit, ne in dubio, utrum aliquid liceat, operemur. Porro cum juri naturæ ipse superior subditus sit, præcipere non potest, quod ipsi adversatur, hoc est ut subditus operetur cum dubio, utrum liceat, nec subditus ei in hac specie parere potest. Quod si fatente Busembao hic resp. 2. subditus parere non tenetur, si grave damnum obediendo timeat, qua de re mox, multo minus parere tenetur, cum peccatum, quod est omnium damnorum gravissimum, parendo timet.

Animadversio XVI.

Resp. 2. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat.

Recte sane: at merito quæritur, quodnam grave damnum subditus obediendo timere possit? Non quoad pecuniam, & res pretio æstimabiles; quia nihil proprii habet; non quoad honorem, & famam, quæ obediendo acquiritur, & augetur. An obediendo timet impedimentum, ne ad gradus Ordinis ascendat?

At hic timor ex ambitione profectus, Religioso indignus est, & malus, qui proinde inobedientiam a culpa excusare nequit. Nam si ex obedientia damnum salutis sibi timeat, sui timoris causas aperire superiori, eique in præcepto persistenti abjecto timore parere tenetur. Si enim subditus dubium, seu timorem peccati abjicere, & superiori præcipienti obedire debet; multo magis dubium, seu timorem damni corporis deponere, & superioris præcepto se se subjicere tenetur. Subditus, cum superior præcipit, non agit personam rei, ut falso ponit Busemb. attamen, cum de ejus damno agitur, fateor, ipsi favendum esse, eumque jus habere, ut a periculis se se præservet. Ex quo fit, ut, si pericula, in quæ obediendo conjicitur, evidentia sint, puta si ei præcipiatur, ut e fenestra se præcipitem det, ut in flumen se se projiciat, ut venenum sumat &c. obedire non teneatur, nec debeat: at si pericula non sunt evidentia, sed dubia, judicium ad superiorem pertinet, & subditus superioris judicio suum judicium submittere debet, & parere.

Animadversio XVII.

Nec is, qui non est solvendo &c. *D. Thom. tamen. Sylv.* &c. *putant, illum posse bona* &c.

D. Thom. 2. 2. qu. 189. art. 6. ad 3. id sane docet. *Quia*, inquit, *persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniæ. Unde licite potest exhibitis rebus suis religionem intrare; nec tenetur in sæculo remanere, ut procuret ut debitum solvat.* Quam doctrinam tum tanti Doctoris auctoritate, tum solidissima ejus ratione nixam quilibet tuto sequi poterit, dum religionem ingrediatur, non ut a molestiis se liberet, sed ut Deo serviat, & ab ea recipiatur.

Nec conjuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset ante expletos duos menses &c.

Hanc Busemb. sententiam communiorem, & probabiliorem esse, ait Anacl. t. 3. juris can. p. 535. Resp. 3. saltem si uxor virum de sua voluntate, & proposito monuerit. Contrariam, pro qua citat etiam Pontium, veram putat Concina Theol. t. 10. p. 242. n. 17. Ratio est, quia matrimonium insolubile, ingressum in religionem intercludit: at matrimonium etiam vi consummatum, est insolubile. Matrimonii enim rati indissolubilitas ex ipsa corporum conjunctione, qua vir, & mulier fiunt una caro, oritur: corporum porro conjunctio eadem est, seu sponte, seu vi fiat: vis quidem injuriam uxori affert, consummationis tamen matrimonialis naturam non destruit; quia talis consummatio nec adulterium est, nec fornicatio, sed vera conjugalis copula: ergo matrimonium etiam vi consummatum, ingressum in religionem intercludit.

Nam ingressus in religionem post matrimonium ratum permittitur, quia illud religionis professione dissolvitur, ut definit Syn. Trid. sess. 24. can. 6.

At Anacletus contendit, per copulam vi extortam matrimonium penitus non consummari; tum quia, inquit, matrimonium consummatum repræsentat unionem Christi cum Ecclesia, quam unionem voluntariam involuntaria copula repræsentare non potest; tum quia vis impedit consummationem matrimonii spiritualis: ergo multo magis carnalis.

Resp. Involuntaria copula in eo repræsentat Christi unionem cum Ecclesia, quia indissolubile vinculum corporum efficit. Nam spiritualis matrimonii consummatio cum ad animum pertineat, vi impeditur: at matrimonii carnalis consummatio in corporum conjunctione consistit, quæ vi non impeditur, nec tollitur.

At, inquit Anacl. non quævis injuriosa, sed solum legitima matrimonii consummatio impedit ingressum in religionem. Resp. Hæc non est ratio, sed petitio principii. Quæritur enim in præsenti, utrum injuriosa, & illegitima matrimonii consummatio impediat ingressum in religionem.

Nemo, ait, sine culpa privari debet jure suo.

Resp. Ipsa matrimonii consummatio privat jure ingrediendi religionem, etiamsi consummetur sine ulla culpa. Hoc enim jus tollitur ex indissolubili vinculo matrimonii, quod tale efficitur ex ipsa consummatione. Falsum est absolute, & sine limitatione loquendo, neminem sine culpa privari jure suo: privari enim potest, & privatur sine culpa ex ipsa rerum natura, & ratione.

Maritus afferens vim uxori, & injuriam, ex sua iniquitate, quatenus iniquitas est, nullum commodum reportat, imo hinc pœna dignus est; at nihil absurdi est, ipsum reportare aliquod commodi ex eadem iniquitate, quatenus inde matrimonium fit indissolubile.

Enimvero absurda res est, mulierem licet innoxiam, & invitam in monasterio ventrem gerere, prolem parere, & lactare. Itaque P. Concinæ sententia, cui ego subscribo, sanis legibus conformior est. Nam Alex. III. cap. *Verum* (Dec. lib. 3. tit. 32.) ait: *Verum post consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, (sicuti sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt) dummodo carnalis commistio non intercesserit inter eos.* Hæc verba *Dummodo* &c. sine ulla exceptione prolata, sine exceptione intelligenda sunt. Eodem modo, hoc est sine distinctione copulæ voluntariæ, & violentæ loquitur cap. *Ex publico*. Sed quid pluribus opus est in specie, quæ rarissime accidit? Illud certum est, uxorem ante bimestre vi cognitam, sine culpa, & honeste suo viro adhærere: utrum vero monasterium ingredi possit, ex dictis est saltem incertum. In iis porro, quæ ad animæ salutem pertinent, certa incertis necessario præferenda sunt: ergo uxor ante bimestre a viro vi cognita, illi adhærere debet; nec monasterium ingredi potest.

Animadversio XVIII.

Quod si tamen profiteatur in laxiore . . . liberatur &c.

Ita sane D. Thom. a Busemb. cit. 2. 2. qu. 189. art. 8. ad 3. *Quia*, inquit S. Doct. *votum solemne, quo quis obligatur minori Religioni, est fortius, quam votum simplex, quo quis adstringitur majori Religioni. Post votum enim simplex si contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, sicut post votum solemne. Et ideo ille, qui jam professus est in minori Religione, non tenetur implere votum simplex, quod emisit de intrando Religionem majorem.*

Si tamen religio, quam quis professus est, eo sensu laxior sit, ut a suis regulis recesserit, in ea licite permanere propter animæ periculum non potest, ut recte monet Concina Theol. t. 3. p. 256. n. 9. idque ostendit in Discip. ap. mon. p. 5. diss. 5. c. 51. quod etiam intelligitur ex dictis l. 4. t. 2. c. 3. d. 4. ca. 16.

Animadversio XIX.

Is, qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare &c.

Hic ita discurro. Votum experiendi Religionem severiorem, & votum profitendi mitiorem, (nam votum perseverandi in mitiore, nullum est, cum impediat transitum ad strictiorem, hoc est impediat majus bonum) sunt vota diversa, nec unum in altero continetur; ideoque commutatio prioris voti in posterius, est commutatio proprie dicta: at commutatio voti proprie dicta, de qua l. 3. t. 2. cap. 2. dub. 6. ne in rem quidem evidenter meliorem propria auctoritate fieri potest; ut contra recentes cum antiquis Theologis ostensum est l. 3. t. 2. cap. 3. dub. 7. in resp. Ergo qui vovit experiri Religionem strictiorem, propria auctoritate non potest suum votum commutare in votum profitendi mitiorem.

Præterea votum etiam profitendi religionem, ex natura sua conditionatum est; quia nemo profiteri potest, nisi acceptetur: votum vero experiendi præter conditio-

nem incluſam in voto profitendi, alterum habet, ut religionem profiteri non cogatur, niſi experiendo, eam ſibi accommodatam deprehenderit. Dubitari autem poteſt, utrum votum prius, an poſterius melius ſit. Licet enim prius eo capite melius ſit, quod ea ſola ratione a profeſſione vovens removeri poſſit, ſi non acceptatur, a poſteriore tamen in eo ſuperatur, quod hoc ſit boni melioris: porro, cum dubitatur, utrum id, in quod votum commutandum eſt, ſit melius, dubitandum non eſt, quin ad commutationem Prælati auctoritas neceſſaria ſit.

ANIMADVERSIO XX.

Profeſſo licentiam tranſeundi ad Ordinem laxiorem Epiſcopus &c. *dare poteſt*.

Anacletus t. 3. juris can. p. 532. ſect. 9. de tranſitu ab una ad aliam Religionem agens, inter alias conditiones, illam quoque regulariter loquendo neceſſariam eſſe ait, ut tranſitus fiat ad ſtrictiorem Ordinem; quod tum aliorum auctoritate, tum præſertim cap. *Sane*, & cap. *Licet* l. 3. dec. t. 31. confirmat.

Tranſiri quoque poſſe in aliqua extraordinaria hypotheſi ex juſta cauſa a ſtrictiore Ordine ad mitiorem, non eſt inficiandum. At licentiam, ſeu facultatem hujus tranſitus ab Epiſcopo, vel Prælato Ordinis exempto cum conſenſu capituli, ut Buſemb. affirmat, dari diſpenſative poſſe, non eſt concedendum. Nam Syn. Trid. ſeſſ. 25. cap. 19. de reg. inquit: *Nemo etiam Regularis cujuſcumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem*. Porro a Tridentina, & Canonum lege nec Epiſcopi, nec Prælati regulares diſpenſare poſſunt, ſed ſolus ſupremus Eccleſiæ Hierarcha pro plenitudine ſuæ in Eccleſiæ regimina poteſtatis. Ergo. Et ita habet etiam Nat. Alex. Theol. t. 2. epiſt. 67.

ANIMADVERSIO XXI.

Profeſſus regulam ſtrictiorem, ſi ea non ſervetur &c. *nec ſit ſpes* &c. *poteſt tranſire* &c.

Non ſolum profeſſus poteſt, ſed etiam debet deſerere ordinem, in quo non ſervantur regulæ ſubſtantiales, ſeu præcipuæ, uti eſt vitæ, victus, & veſtitus communio, ac peculiorum exilium, ut dictum mox eſt; ad laxiorem tamen ordinem ſine licentia ſummi Pontificis tranſire ex mox dictis non poteſt.

At, inquit Buſ. conſiderato præſenti rerum ſtatu ponimus, vitam laxioris ordinis regulas ſervantis eſſe ſtrictiorem: at regularis poteſt eligere vitam ſtrictiorem: ergo &c.

Reſp. Quoad rem præſentem vita ſtrictior, aut laxior non ex Religioſorum moribus, ſed ex Religionis regulis deſumenda eſt. Nam, ubi laxa vivitur, non Religio laxa eſt, ſed Religioſi ſunt laxi. Religio ergo laxior illa dicenda eſt, quæ mitiores regulas habet: at Syn. Trid. prohibet, ne quiſquam *regularis transferatur ad laxiorem religionem*: ergo prohibet, ne transferatur ad religionem, quæ mitiores regulas habet. Et ſane ſi regularis ſtrictiorem religionem, ubi laxa vivitur, profeſſus, ad laxiorem, ubi regulæ ſervantur, tranſeat, ſuum votum non in melius, ſed in deterius commutat. Non enim qui religionem profitentur, vovent vitam, prout laxe vivitur, (hoc enim eſſet vovere vitam irregularem) ſed vovent vitam juxta regulas: ergo qui ſtrictiorem religionem, ubi laxe vivitur, profeſſus, ad laxiorem, ubi regulæ ſervantur, tranſit, ſuum votum in deterius commutat; quod propria auctoritate fieri non poſſe, evidens eſt.

ANIMADVERSIO XXII.

(*Excepta Societate Jeſu*.)

Buſ. hac de re aut ſilere, aut ſuæ exceptionis rationem afferre debuit. Nam Urb. VIII. in conſtit. a Buſ. cit. ſect. 6. ſtatuit, * *ut in poſterum a Religionibus nullus legitime profeſſus ejici poſſit, niſi ſit vere incorrigibilis. Vere autem incorrigibilis minime cenſeatur, niſi non ſolum concurrant ea omnia, quæ ad hoc ex juris communis diſpoſitione requiruntur, ſublatis hac in parte ſtatutis, & conſtitutionibus cujuſcumque Religionis, & Ordinis etiam a ſede Apoſtolica approbatis, & confirmatis, verum etiam unius anni ſpatio in jejunio, & patientia probetur in carceribus*. In hac lege, nulla eſt exceptio; imo, cum incorrigibilem neminem haberi velit, niſi habeat conditiones a ſe deſcriptas, *ſublatis hac in parte ſtatutis* &c. *cujuſcumque Religionis* &c. omnem Religionem ſua lege comprehenſam Urb. VIII. perſpicue vult.

ANIMADVERSIO XXIII.

Buſemb. ait, dominium bonorum, quæ eccleſiaſtica non ſunt, ſed ab ejecto aliunde acquiſita, Papæ acquiri, ſi exemptus ſit. At Regularis, priuſquam a religione ejiciatur, poteſt quidem ab Epiſcopi juriſdictione eſſe exemptus; at ſtatim ac ejectus eſt, Epiſcopi juriſdictioni ſubjicitur. *Ejecti*, inquit Urb. VIII. in conſt. cit. cujus verba refert Anacl. p. 529. n. 240. t. 3. *quamdiu non redierint ad religionem, in habitu clericali incedere debent, atque Ordinarii loci juriſdictioni, & obedientiæ ſubeſſe; proindeque Generalis illico expulſionis ſententiam Ordinario notificare tenetur*. Ex quo effici videtur, ut bona, quæ ex induſtria, donatione, aut alio titulo non eccleſiaſtico a Regularibus ejectis acquiruntur, ad Epiſcopi, cui ſubſunt, jus pertineant.

ANIMADVERSIO XXIV.

Quia caret ſuperiore &c.

Intelligo regulari, non omni ſuperiore; quia ſubjicitur ex mox dictis juriſdictioni, & obedientiæ Ordinarii loci.

ANIMADVERSIO XXV.

Idem a reliquis monaſticis &c. *liber eſt*.

Contraria ſententia (ſermo eſt de regulis, quas ejectus ſervare extra ordinem poteſt) apud ipſos recentiores communis eſt, ut ait Anacl. t. 3. juris can. p. 530. reſp. 3. obligatio enim ſervandi regulas a ſolemni voto profeſſionis oritur; falſumque eſt, quod ait Buſ. regularum obſervationem non comitari ſimpliciter profeſſionem votorum ſubſtantialium, ſed ſtatum regularem, quo ſcilicet in monaſteriis cum aliis Religioſis regularis vivat: hoc, inquam, falſum eſt. Nam regularis abſoluta, & ſine additione ſtatus regularis, vovit vitam regularem, ſeu vitam ſecundum regulam, aut obedientiam ſecundum regulam; quæ ſunt variæ ſolemnis profeſſionis formulæ, ut obſervat D. Thom. 2. 2. qu. 186. art. 9. ad 1. ergo obligatio ſervandi regulas, eſt abſoluta, non conditionata, & a ſtatu regulari dependens; quia ipſum votum fuit abſolutum.

Votum porro ſolemne, eſt perpetuum, & irrevocabile: ergo ejectos a religione, a monaſticis obſervantiis, & regulis, ut jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & aliis, quæ extra ordinem fieri poſſunt, non eſt liber. Si juxta D. Thomam cit. dub. 1. ca. 5. regularis ad epiſcopatum evectus, licet a cœnobio, & communione cum aliis regularibus ſeparatus, nihilominus illis regulis obnoxius eſt, quæ pontificale officium non impediunt; multo magis regularis ejectus, eas ſuæ Religionis regulas ſervare tenetur, quas ſtatus ejectionis patitur. An ejectus ex ſua culpa commodum reportare debet? num pœna ejectionis eum liberare non poteſt, niſi ab onere, quod ferre non poteſt.

ANIMADVERSIO XXVI.

Etſi non ſit improbabile, quod docent Nav. &c. *tuto manere* &c. *nec teneri* &c. *contrarium tamen communius eſt, & probabilius. Ratio eſt* &c.

Hoc ſatis eſt, ut pro certo habeamus, ejectum tuto non manere extra ſuum ordinem, ac teneri receptionem petere, ut oſtendit etiam ratio a Buſemb. pro hac ſententia allata. Nam ratio, quæ pro opinione priori a Buſ. adducta eſt, futilis eſt & ſophiſtica. Juſta quidem ponitur ſententia ſuæ ejectionis; ideoque ejectus illi ſeſe conformare non ſolum potuit, ſed etiam debuit, exeundo ex ordine. At dum manet extra ordinem, nec receptionem petit, juſtæ num ſententiæ ſuæ ejectionis ſeſe conformat? Sententia ejectionis illud ne includit, ut extra ordinem maneat, & receptionem non petat? Regularis ejicitur, quia ſine diſciplinæ religioſæ detrimento retineri in ordine non poteſt: ejicitur, ut pœna infamiæ deterritus, & afflictus corrigatur, & correctus ad ordinem redeat. Ergo pravos ſuos mores corrigere, correctuſque receptionem petere debet. Superiores autem eum emendatum recipere in ordinem tenentur, imo eum annuatim requirere ſolliciti debent, ut redeat, ne vagandi occaſionem habens, propriæ ſalutis detrimentum incurrat. Hæc certa ſunt; ac ita præcipit Greg. IX. cap. fin. *Ne Religioſi* dec. lib. 3. t. 31.

ANIMADVERSIO XXVII.

Ejectus poteſt tuto &c. *ſi in monaſterio non recipiatur*.

Buſemb. omnem lapidem movet, ut ejecti, extra ordinem manere poſſint: ſacri canones contra nihil intentatum

* Habetur apud Anacl. t. 3. juris can. p. 528. n. 227.

tatum relinquunt, ut ad suos ordines redeant; qua in re boni Pastoris, qui labori, & industriæ non parcit, ut errantes oves ad ovile reducat, officium exprimunt, & inculcant. Hinc Greg. IX. cap. mox cit. ait: *Ne religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur; statuimus, ut præsidentes capitulis celebrandis secundum statutum Concilii generalis*, (Lat. sub Inn. III. c. 12.) *seu Patres, Abbates, seu Priores fugitivos suos, & ejectos ordine suo, requirant sollicite annuatim. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum, monitione prævia, per censuram ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salva ordinis disciplina*. Illa ergo positio Busemb. „ Neque per ipsum, ut suppono, jam stat, quominus in „ sua recipiatur: " hæc, inquam, positio commentitia est; nam per Religiosum ejectum stat, ne recipiatur, si ad bonam frugem non redeat: per ipsum iterum stat, ne recipiatur, si ad bonam frugem reversus receptionem non petat; quia eam petere debet, ut mox ostensum est: denique per ipsum stat, ne recipiatur, si ad bonam frugem reversus, & receptionem petens, repellatur; quia potest, & debet ad eos confugere, ad quos spectat, ut juxta legem mox descriptam Greg. IX. etiam censuris ecclesiasticis cogant Abbates, seu Priores ad sui receptionem.

Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere &c. *imo etiam Ordinarii locorum* &c. *cogere possunt*.

Undenam Prælati regulares habent hanc facultatem, ut aliquem ejicere possint ab ordine sub conditione, ut vel aliam Religionem intret, vel ut ad suam revertatur? unde Ordinarii locorum eam habent potestatem, ut ejectum ad id cogere possint? Facultates Prælatorum regularium, & Episcoporum ex arbitrio scriptorum certe non pendent. Omnem quidem lapidem movere ex officio pastorum, & ex citata lege Greg. IX. debent, ut ejectos ad suæ Religionis ovile, quoad fieri potest salva ordinis disciplina, reducant; at eos cogere non possunt, ut aliam Religionem ingrediantur; non strictiorem, ut Bus. fatetur; quia si ad mitiorem minus apti sunt, multo minus apti erunt ad severiorem; non laxiorem; quia non habent potestatem dispensandi a Tridentina lege, quæ ait sess. 25. c. 19. de reg. *Nemo etiam regularis cujuscumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem*. Si ex hac lege nec Prælati regulares, nec Episcopi possunt permittere, ut regularis quicunque sit (*nemo etiam regularis*) transeat ad laxiorem ordinem (*cujuscumque facultatis vigore*) multo minus ad id cogere possunt.

Animadversio XXVIII.

Prælati Ordinum fugitivos, & apostatas requirere tenentur &c. *Dixi fugitivos* &c. *quia per sententiam justam ejectos, etsi* &c. *necessario* &c. *negant* &c. *affirmant* &c. *utrumque probabiliter*.

Prælati ordinum non solum fugitivos, & apostatas, ut Bus. ait, sed etiam ejectos requirere sollicite annuatim tenentur, ut conceptis, & perspicuis verbis præcipit Greg. IX. cap *Ne Religiosi* mox descripto. Ergo multo magis eosdem ejectos, si se correxerint, recipere tenentur; quod explicate præcipitur in eodem capite, ex quo Prælati ordinum monitione prævia per censuram ecclesiasticam compellendi sunt ad eorum receptionem. At pontificia lex absoluta est, nullaque quoad hoc limitatione circumscripta. Si Greg. IX. de injuste ejectis tantum præcipere voluisset, id, cum sit res obvia, & magni momenti, expressisset: at id non expressit, imo contrarium aperte innuit, dum sub ea conditione ejectos recipiendos præcipit: *Si in monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem .... salva ordinis disciplina*. Illa enim conditio locum non habet in injuste ejectis, de quibus dubitandum non est, quin recipi possit, *salva ordinis disciplina*. Præterea injuste ejecti non solum *annuatim*, ut Greg. jubet, requirendi, sed statim requirendi, & recipiendi sunt, illique puniendi, qui eos injuste ejecerunt. Adde, quod ex fine, & ratione legis aperte intelligitur, eam esse intelligendam de juste ejectis. Ratio enim, & finis, cur Greg. IX. præcipiat, ut ejecti sollicite requirantur, & emendati recipiantur, est, *ne vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur*. Porro sive injuste, sive juste ejecti sint, vagandi occasionem habent, & propriæ salutis detrimentum incurrere possunt: ergo non est dubitandum, quin Gregoriana lex de juste ejectis intelligenda sit, & quin contraria sententia, quæ eamdem de injuste solum ejectis accipit, sit evidenter falsa.

An caritas permittit, ut juste ejecti, at emendati, & in suos ordines recipi postulantes, cum aliorum scandalo, & propriæ salutis periculo extra sua monasteria manere cogantur? cur ejiciuntur ab ordine, nisi quia ordinem perturbant, & aliis Religiosis scandalo sunt? at cum ad bonam frugem redierunt, nec ordinem perturbaturi, nec scandala aliis regularibus allaturi, sed suas regulas servaturi, bonoque exemplo alios ædificaturi merito putantur, & ponuntur: ergo cessat causa ejectionis, eaque cessante ipse effectus cessare debet; *ne sanguis eorum de Prælatorum manibus*, ut ait Greg. IX. *requiratur*. Hinc Urb. VIII. in supracit. constit. *Sacra Congregatio* anni 1624. 21. Septembris sect. 11. inquit: *Ac postremo censuit, esse innovandam, ac suæ Beatitudinis auctoritate innovat constitutionem fel. record. Greg. IX. relat. in cap. fin. extra de regul. ac præterea declarat, eam constitutionem in iis quoque vendicare sibi locum, servandamque esse, qui juste, definitiveque, ac juris ordine servato expulsi fuerint, dummodo tamen in expulsis hujusmodi subsit spes evidens emendationis ex litteris saltem testimonialibus Ordinarii, cujus conscientiam in his litteris concedendis Sacra Congregatio oneravit*.

Caput II.

De statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris Ordinibus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

Dubium I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

Articulus I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita Laym. *l*. 4. *t*. 2. *c*. 1. Less. *l*. 2. *c*. 35. *d*. 1.

Dicitur 1. *Jus perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem: quæ non sunt Beneficia; de quibus Canones loquuntur.

Dicitur 2. *Propter officium: quia in Beneficio duo jura a se mutuo separabilia distinguuntur*. 1. Est jus, Animad. I.
seu potestas exercendi muneris spiritualis, estque simpliciter spirituale. Alterum est jus percipiendi reditus ecclesiasticos: quod etsi secundum se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur 3. *Auctoritate Ecclesiæ*, &c. quia solius Prælati est officia in Ecclesia instituere, eisque proventus ecclesiasticos annectere; ipsiusque est respicere, quot, & qualibus ministris Ecclesiæ egeat.

Resp. 2. Beneficium dividitur 1. in Sæculare, quod pro Sæcularibus; & Regulare, quod pro Regularibus est institutum. Unde sine dispensatione nec sæculare Regulari, nec contra conferri potest. Porro omne Beneficium præsumitur esse sæculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum; per eam enim ex sæculari fit regulare, & contra.

2. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione, ut Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum jurisdictione in foro externo, ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, sive sæcularis, sive regularis, Prioratus claustralis. Item Personatus, qui est eminentia in Ecclesia sine jurisdictione, v. g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum ecclesiasticarum sine jurisdictione; ut Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique duplicia dicuntur Beneficia curata. Hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia divina obeunda,

da, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; ut Canonicatus sive sæculares, sive regulares, Capellaniæ. V. Laym. *l. c.* & Less. *l. 2. c. 34. d. 2.*

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia?

Resp. 1. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v. gr. canonicorum, vel etiam postulationem (quæ est electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) & confirmationem Superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præviam, & institutionem subsequutam, a Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi vero Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, & collatio beneficii per institutionem datur. Per collationem liberam, quando beneficium solo jure Prælati datur, nec Patronatus juri subest. Unde etiam Beneficia ex modo conferendi dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

Resp. 2. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem, & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum est Papa. Less. *lib. 2. cap. 35 d.* 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris est, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Jure præventionis. 2. Jure concursus. 3. Jure devolutionis, de quibus vide Less. *loc. cit.* ubi notat, jure præventionis, & concursus ad vitandas lites rarius Papam uti; imo per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai quinti, quæ incipit, *Ad sacra, &c.* alterni tantum menses Papæ collationi reservantur, scilicet Januarius, Martius, &c. reliqui vero Ordinariis collatoribus relinquuntur. Imo, si per tres menses, a die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter, mortuo Papa, quandiu sedes vacat. Less. *l. c.* Laym. *c.* 20. Quod si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem Beneficium diversis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui invenitur in possessione, quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur provisus a Pontifice, ob dignitatem provisoris. Barb. & Bard. *d. 6. cap. 6.* §. 10. ex *cap. Si a Sede*. Denique, si ultima nocte mensis episcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio, utrum ante, an post mediam noctem, qua incipit mensis papalis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præsumptio juris est pro Ordinario. Gonzal. Barbos. Bard. *d. 6. c. 6.* §. 11.

Animad. II. Quæres 1. *Quid, & quotuplex sit jus Patronatus?*

Resp. 1. *Esse potestatem præsentandi ad beneficium ecclesiasticum vacans*. Resp. 2. *Esse duplex, scilicet jus patronatus ecclesiastici*, quod alicui competit, quia ex bonis ecclesiasticis; *& jus patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundavit, vel dotavit, vel erexit.* Layman *l. 4. t. 2. c. 13. n. 2.* & 4.

Quæres 2. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante?

Resp. Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses: si ecclesiasticus, intra *6.* intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus est instituere præsentatum.

Quæres 3. Quid faciendum, si multi præsententur?

Resp. 1. Si patronus, qui antea præsentavit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere, utrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen patronatus sit ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure, ex *cap. Cum autem. de jure patr.* Resp. 2. Si ex duobus patronis, alter Petrum, alter Joannem præsentet, potest collator conferre, utri maluerit. Imo juxta Syl. Episcopus tunc tertio conferre potest, eo quod patroni non conveniant. Resp. 3. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conveniunt. V. Less. *l. c. d.* 8. Laym. *l. c.*

ARTICULUS III.

Quæ intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum?

Resp. 1. Ut Beneficium aliquod valide, & licite obtineatur, requiritur, ut sit persona capax, & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficium simplex, cui Ordo major non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, *& ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos* 14. (*sufficere tamen* 14. *inchoatum*, docet Dia. *p. 3. t. 6. R. 64.* ex Azor. & aliis 5.) pro eo, quod Subdiaconatum requirit, vigesimumprimum, pro eo, quod Diaconatum, vigesimumsecundum, pro eo, quod Sacerdotium, vigesimumquartum inchoatum. Colligitur ex Trid. *sess.* 22. 23. &c. *In his tamen, & similibus casibus multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum, vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem, & dominium parit.* Ita Less. *dub.* 20. Animad. III.

Resp. 2. *Qui recipit Beneficium quodcumque habens annexum Ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem saltem conditionatam clericandi, & sacrum Ordinem accipiendi intra tempus a jure requisitum.* Laym. *c.* 14. Less. *l. 2. c. 34. d. 26.* Ratio est, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imo, si curatum, seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso jure est privatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, ut patet ex *c. Commiss. §. 7. de elect. in 6. Quod si tamen, mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest; imo & Episcopus dispensare potest, ut Vicario substituto, studiis per septennium vacet.* Animad. IV.

Dixi 1. *Habens annexum Ordinem sacrum: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat, si alias officio suo satisfaciat*, ut docet Laym. *c.* 17. Sanch. *de matr. d.* 45. Vasq. *Ratio est, quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur.* Unde Garz. *p. 3. c. 4. n. 42.* talem ab omni culpa excusat. Animad. V.

Dixi 2. *Voluntatem saltem conditionatam*; quia, si ex justa causa postmodum status clericalis minus illi convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum (ver. gr. si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis decedat) si opimum matrimonium ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessarium offeratur. *Ratio est, quia non est mens Ecclesiæ, ita ecclesiasticum statum obligare, ut hæc, & similia bona impediantur. l. c.*

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Respondeo. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsece mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præferens; imo ordinarie illicita, & naturali juri repugnans (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi justa causa ex circumstantia cohonestetur. Ita fere Layman *lib. 4. t. 2. cap. 8. num* 2. ex D. Thom. Less. Azor. & cet. commun. Quia, ut docet Trid.

sess. 24.

ſeſſ. 24. pluralitas hujuſmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus, Eccleſia operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores Eccleſiæ futuri ſuſtentatione privantur. Hinc Beneficia diſtinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus, accepta pacifica poſſeſſione ſecundi, vacat prius; qualia ſunt plura Beneficia curata, item plures Dignitates, Perſonatus, duo Beneficia uniformia ſub eodem tecto: & in Incompatibilia ſecundi generis, quæ etſi ſine peccato citra diſpenſationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat: qualia ſunt Beneficia reliqua reſidentiam poſtulantia, verbi gratia Canonicatus duo diverſarum Eccleſiarum, in quibus recepta eſt conſuetudo Tridentini *ſeſſ.* 14. *cap.* 12. *de reform.* ut non liceat ultra tres menſes Canonicis ab

ANIMAD. VI. Eccleſia abeſſe. Unde Laym. *c.* 8. *n.* 6. *docet*, *Canonicatus in Cathedralibus Eccleſiis Germaniæ*, *quæ ex immemorabili conſuetudine requirunt tantum reſidentiam medii anni*, *vel trium menſium*, *inter compatibilia beneficia numerandos*.

Dixi, *niſi juſta cauſa cohoneſtetur*: quia qui per diſpenſationem plura beneficia obtinuit, niſi juſta cauſa ſubſit, in conſcientia non erit tutus, ſed tenebitur alterum reſignare, ut docet Leſſ. *n.* 124.

ANIMAD. VII. *Porro juſta cauſa diſpenſandi erit evidens neceſſitas, & utilitas Eccleſiæ, & quandoque etiam prærogativa, & merita perſonæ, ver. gr. inſignis nobilitas, dignitas, ſcientia, auctoritas, virtus*, &c. modo caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam perſonæ, ad privatum tantum, & non ad commune bonum referatur. *Imo ſine diſpenſatione plura beneficia ſequentibus caſibus haberi poſſunt*.

1. Si utrumque adeo ſit tenue, ut neutrum ſufficiat ad ſuſtentationem, modo utrumque ſit ſimplex, nec reſidentiam requirat.

2. Quando parochia eſt annexa Canonicatui, eique acceſſoria: tunc enim utrumque per modum unius poſſidetur, ita tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Eccleſia alere.

3. Quando beneficia legitime ſunt unita.

4. *Quando alius idoneus, & dignus non reperitur*.

5. *Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in commendam non perpetuam, ſed ad aliquot menſes, donec de idoneo provideatur*. Ita Regin. ex Sylv.

Quæres, An, & quomodo Clerici teneantur ad reſidentiam?

Reſp. 1. Epiſcopos, Parochos, eoſque, qui curatum beneficium habent, jure divino teneri. *Nec*

ANIMAD. VIII. *ſufficit, ſi per alios adminiſtrent, niſi majus bonum urgeat*: quia contra rationem eſt, ut hic officium, & fructus, alter onus habeat. Bon. *tr.* 1. *diſp.* 5. *de oblig. benef. p.* 1.

Reſp. 2. Ita teneri ad reſidentiam, ut ſi Epiſco-

ANIMAD. IX. pi intra annum ultra tres, *& Parochi ultra duos menſes abſque legitima cauſa per Epiſcopum cognita, & approbata abſint, mortaliter peccent, & fructus non faciant ſuos*. Ita Trident. *ſeſſ.* 23. *de reform. c.* 1. V. Bonac. *l. c.* Notat autem Dian. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 53. ex Baid. ſupradicta etiam habere locum in Superioribus, ſive Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore peſtis, etiam cum periculo, ſuis aſſiſtere.

Reſpond. 3. Qui in Eccleſiis Cathedralibus, vel Collegiatis obtinent Dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones, ſi intra annum ultra tres menſes abſint, primo anno media parte fructuum, ſecundo vero anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati ſunt, privandos. Quæ tamen pœna eſt ſententiæ ferendæ, non latæ, ut conſtat ex Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 10.

ANIMAD. X. Reſp. 4. *Cauſas a reſidentia excuſantes eſſe*, 1. *Doctionem Theologiæ, vel Juris Canonici, neque ad hoc licentiam Prælati, aut Epiſcopi requiri*: requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philoſophiæ, niſi contrarium habeat conſuetudo. 2. *Studium Theologiæ, vel Juris Canonici; id enim per quinque annos etiam excuſat*. 3. *Obſequium Papæ, vel Epiſcopi, ad Eccleſiæ utilitatem*. 4. Licentiam legitimam, ex quavis alia juſta cauſa. 5. *Honeſtam conſuetudinem, ubi diſpoſitio Concilii non eſt recepta*. V. Bon. *l. c.*

Reſpond. 5. *Qui abſque juſta cauſa abeſt, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad reſtitutionem fructuum, ſi officio ſatisfecerit, niſi ad eam condemnetur, vel niſi id aliquo jure ſit expreſſum*. ANIMAD. XI.

Reſpond. 6. *Eos, qui ex legitima cauſa abſunt, non lucrari diſtributiones*, juxta Tridentinum; niſi tamen abſint ad curanda negotia Eccleſiæ, ex commiſſione Capituli, vel omnino involuntarie, ob morbum, captivitatem, injuſtam excommunicationem, &c. *Vide Leſſ. lib.* 2. *cap.* 34. *dub.* 29. ANIMAD. XII.

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Reſpondeo 1. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex diſpoſitione juris, idque vel propter alterius Beneficii incompoſſibilis conſecutionem, vel per profeſſionem religioſam, vel per contractum matrimonii, vel per commiſſionem criminis (verbi gratia hæreſis, ſchiſmatis, ſodomiæ ſæpius exercitæ) cui amiſſio Beneficii ipſo facto eſt annexa, ut vide apud Leſſ. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 34. 3. Per ſententiam judicis. 4. Per liberam reſignationem, de qua

Reſp. 2. Reſignatio eſt ſpontanea proprii beneficii dimiſſio, facta coram legitimo ſuperiore id acceptante. Eſtque duplex, ſcilicet tacita, quæ fit ex juris diſpoſitione; ut dum quis Religionem profitetur: & expreſſa, quæ rurſus eſt duplex, ſcilicet pura, quæ fit ſine conditione, & pacto appoſito, coram Ordinario, qui beneficium cuilibet alteri conferre poteſt: & conditionata, ſeu in favorem; eaque vel eſt ſimplex in favorem, ut quando fit abſque reſervatione; vel eſt qualificata, quando ſcilicet fit reſervatio ſibi jure regreſſus, vel penſione, vel fructibus aliquibus, quæ ob ſimoniam juris humani, nonniſi in Pontificis manibus fieri poteſt. *Et, quamvis verius ſit, etiam reſignationem ſimplicem in Pontificis manibus faciendam*, cum alioqui periculum ſit, ne Beneficiorum reſignationes ſpeciem quandam hereditariæ ſucceſſionis acquirant, quod jura canonica deteſtantur: *probabile tamen eſt, in manus Ordinarii fieri poſſe, eo quod permutatio in ejus manibus fieri poſſit. Idque a fortiori verum eſt, ſi fiat ſine modo obligatorio; quamvis addita deprecatione, ut perſonæ certæ conferatur*. Idque obſervari poteſt, ubi non eſt recepta Bulla Pii V. quamlibet perſonæ ſucceſſuræ deſignationem prohibens, quam citat Laym. hic *c.* 17. ANIMAD. XIII.

Porro, ut reſignatio conditionata valida ſit, requiritur. 1. Ut beneficium ſit reſignantis, cum reſignatio ſit juris ſui dimiſſio. 2. Ut fiat libere. 3. Ut fiat in manibus ejus, qui poteſt admittere, ſcilicet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel inſtitutoris, juxta dicta. 4. Ut acceptetur a Prælato, in cujus manibus fit; quia ſine acceptatione jus ſuum reſignans non perdit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clauſula conſueta, *non aliter*, *nec alias*, eſt reſignatum. 6. Ut is, cui confertur, acceptet; alias enim reſignans non perdit beneficium, propter clauſulam, *non aliter*. 7. Requiritur conſenſus Patroni, vel electorum, prout beneficium eſt patronatum, vel electivum. 8. Si reſignans ſit infirmus, ut a reſignatione ſupervivat 20. dies; alias enim per obitum vacare cenſebitur. 9. Ut ſi reſignatio fiat in Curia Romana intra ſex menſes a ſupplicatione oblata computandos, in loco beneficii publicetur: ſin autem extra Curiam, intra menſem: alioqui, ſi contingat reſignantem mori, antequam reſignatarius cepit poſſeſſionem, & beneficium vacare cenſebitur. Leſſ. & Laym. *c.* 17.

Reſp. 3. Permutatio beneficiorum, quæ eſt quædam ſpecies conditionalis reſignationis, fit, cum duo beneficiati unum, vel plura ſua beneficia, Pontifici non reſervata, in manus Ordinarii, alteriuſve epiſcopali dignitate præditi reſignant, cum conditione, ut poſtea viciſſim alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoque Epiſcopus inſtituere poteſt, ſi neceſſitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum intereſt, ſcilicet Patrono, & Collatore inferiore.

re.

re. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem. V. Leff. c. 31. *d.* 35. & 36. Laym. *c.* 17. Bonac. *de simon. d.* 1. *q.* 4. §. 12.

Quæres 1. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reservatis per concordata Germaniæ?

Resp. Affirmative, quia per reservationem concordatorum non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quam Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres 2. An licitum sit permutare beneficia, compensata fructuum æqualitate?

Resp. 1. Non licere, si beneficium copiosius, non separatis proventibus a titulo, permutetur cum tenui. Ratio est, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Animad. XIV. Resp. 2. *Posse peti compensationem ob hujusmodi permutationem a Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium beneficii, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditione nollet se spoliare.*

Animad. XV. Resp. 3. *Jura proventuum posse separari a titulis, & primo nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris; idque auctoritate solius Papæ.* Vide Leff. *l. c.* Bonac. *l. c.* §. 12. *n.* 11.

Quæres 3. An licite permutetur beneficium hac lege, ut expensæ litis, vel Bullatum refundantur per recipientem?

Animad. XVI. Resp. *Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmarem.* V. Leff. *l. c.* Bon. *l. c. n.* 6.

ARTICULUS VI.

Quid, & quotuplex sit pensio?

Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, verbi gr. Cantori, Æadituo, Patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo mere spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali; non tamen officio spirituali; ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustenta-
Animad. XVII. tionem, *vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ.* Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia Laicis tantum datur.

Porro circa pensiones Laym. *cap.* 18. & Leff. do-
Animad. XVIII. cent hæc. 1. *Etsi eam designare proprium sit Papæ, id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis: verb. gr. propter paupertatem, & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione beneficiorum.* 2. Debere esse moderatam, ita ut beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio; talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, ut quidam volunt, quia id nullo jure statutum est. Neque ullum fit præjudicium per impositionem pensionis, cum is fructus non percipiat ex beneficio, sed tantum habeat jus instituendi, & præsentandi, quod ei non adi-
Animad. XIX. mitur. 4. *Pensionarius post constitutionem Pii V. ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si emittat.* 5. Pensionem extingui morte pensionarii, sicut usufructus morte usufructuarii. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione, & redemptione pensionis v. Laym. *c.* 18. & Leff. *l.* 2. *c.* 25. *d.* 22. Bon. *l. c.* §. 13.

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad horas?

Resp. 1. Clerici majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur tum jure ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *majorum Ordinum;* quia minorum non tantum non ad horas, sed neque ad Psalmum *Miserere* tenentur, quem, vel simile quid cum Episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantum fiat aliquoties, vel per modum consilii. Leff. *l.* 2. *c.* 37. *d.* 9.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Tenetur ad horas, qui cum dispensatione Papæ duxit uxorem: nisi in hoc ipso sit dispensatus: quia dispensatio, utpote odiosa, stricte est explicanda; & characterem retinet. Bon. & Azor. *l. c. c.* 5. contra alios.

1. Clericus incipit obligari a puncto Subdiaconatus suscepti: & quidem ad horas respondentes horæ qua ordinatur. Bon. *tr. de hor. qu.* 1. *p.* 5. ex communi.

Resp. 2. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, utriusque sexus, obligantur ad horas; idque ex antiqua, & recepta consuetudine; *quam tamen quidam, ut Aragonius, putant non obligare tam stricte, ut peccent mortaliter, si bis, terve omittant; &* Animad. XX.
de monialibus dubitat Cajet. Med. Arm. *Dian.* t. 12. *R.* 17. imo eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolute, sed nimis laxe, docet Petrus March. apud Dian. *p.* 0. *t.* 6. *R.* 7. contra aliorum communem, & veram sententiam: quæ docet, teneri secundum suas regulas, & consuetudines. Bonac. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. ex Azor. Leff. Malder.

Unde resolves.

1. *Non tenentur ad horas* 1. *Novitii.* 2. *Conversi.* Animad. XXI.
3. *Religiosi Societatis Jesu, Militantes, Hospitalarii, & ceteri choro non destinati.* Trull. *loc. c. cap.* 7. *d.* 12. §. 5.

2. Is, qui ex una religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, ubi non recepta. Ita Suar. & Animad. XXII.
Laym. *Idem dic de Religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuo vivendi extra Monasterium, quia etsi maneat Religiosus, non tamen regularis.* Ita probabiliter Sot. Sanch. Bon. *d.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 4. &c. contra Suar.

Resp. 3. Beneficiati, quotquot habent jus in re, & plenum dominium beneficii, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad horas. Leff. & Laym. *l.* 4. *t.* 2. *c.* 4. ex comm. & Conc. Lateran. sub Leone X. Ratio est, quia beneficium datur propter officium.

Unde resolves.

1. *Non tenentur ante acceptam possessionem*, nec si Animad. XXIII.
sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint, Laym. *l.* 4. *t.* 2. *c.* 4. *n.* 3. quia non habent beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. Trull. *l. c.*

2. Tenetur is, qui etsi (sive sine, sive cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. Bon. *d.* 1. *q.* 6. *p.* 3.

3. *Tenentur ii, qui primo, aut etiam secundo anno* Animad. XXIV.
non percipiunt fructus, eo quod assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo; quia etiam ipsi mortui fruentur eodem privilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. Bon. *p.* 4. *n.* 22. Laym. *c.* 5. Suar. Regin. &c. *Contraria tamen sententia non est improbabilis, &* negat Leff. cum Cajet. se talem damnaturum, *eo quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ.* Laym. *l. c.* Pal. Trull. *d.* 13. §. 3.

4. *Te-*

ANIMAD. XXV. 4. *Tenentur & ii, qui habent beneficium tenue; octo v. gr. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistincte obligationem horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in majoribus ordinibus*. Ita probabiliter Sylv. Azor. Suar. Pal. Bonac. *d.* 1. *q.* 2. *p.* 4. *n.* 17. & communis contra Sotum, Less. Rodr. & Dian. *R.* 9. Malder. qui dicunt, si habet beneficium tam tenue, ut certam partem mediocris sustentationis alicujus Clerici non adæquet, non teneri. Vide Dian. *loc. cit.* Escob. *tr.* 5. *Ex.* 6. *c.* 13. *quorum sententiam non damno*. Vide Trull. *l.* 1. *c.* 7. *dist.* 12. §. 3. ubi notat, eum, qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad horas.

5. Non excusatur, qui primis annis partem recipit, eo quod fructus expendat in substitutum: quia horarum onus beneficio annexum est, & personale, cum quo sponte acceptatur. Bonac. *l. c.* ex Azor. Vasq. Fill. &c.

ANIMAD. XXVI. 6. *Si filius a patre coactus ad statum ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad horas: secus, si percipiat pater; hic vero ad restitutionem obligatur*. Laym. *c.* 5. *n.* 2. ex Less. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 3.

ANIMAD. XXVII. 7. *Probabile est, eum, qui non residet eu legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas; quia obligatio hæc est propter sustentationem datam*. Trull. *l.* 1. *c.* 7. *d.* 13. §. 3. ex Sanch. &c.

ANIMAD. XXVIII. 8. *Non tenentur, qui habent præstimonia*, quæ solent dari adolescentibus in subsidium studiorum, eo quod non sint proprie dicta beneficia. Ita Medin. Garz. & Less. contra Nav. Sot. & Rodriq. *Tamen recte monet Laym. c.* 5. *n.* 6. considerandam rationem præstimoniorum. Si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per Laicum expediri nequit, esse beneficia ecclesiastica, proindeque obligare ad horas, secus, si consistant in solo temporali obsequio. *Similiter non tenentur pensionarii*, cum pensiones non sint proprie dicta beneficia, ut *dub. præc.* videri potest. *Quod limitat Escob. t.* 5. *E.* 6. *c.* 4. ex Palao, si fruantur pensione ob sæcularia obsequia; *secus, si titulo Clericali*. Denique neque tenetur Coadjutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium. Pal. Escob. *l. c.* V. Laym. *c.* 5. *n.* 9.

9. Etsi habens plura beneficia satisfaciat unica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio. Bon. Trull. *l. c. n.* 27.

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio?

Resp. 1. Est tanta, ut peccet mortaliter quisquis habens hoc onus, horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes, contra Angelum, *v. Horæ*, & Richardum: qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi, quam sententiam Less. non audet dicere probabilem, quod sit contra torrentem Doctorum. Ratio est, quia violat præceptum in re gravi pertinente ad virtutem religionis.

Ex dictis resolvuntur hi casus.

1. Non est mortale omittere unum psalmum, lectionem, vel quid simile, ut habet communis contra Navar. *nec tertiam partem parvæ horæ, contra Azor. & Mald. quia non censetur pars notabilis*. Talem autem dicit Palaus *lib.* 1. *p.* 5. esse in Matutino, quod est æquale uni parvæ horæ. *Sanch. in sum. t.* 1. *l.* 1. *cap.* 18. *n.* 8. *dicit tres lectiones cum responsoriis in feriali officio esse materiam parvam*. In parvis horis dicit Fern. Fill. & Laym. dimidium esse notabilem quantitatem. V. Esc. *l. c. cap.* 13. *n.* 107. ubi docet, unam parvam horam non esse partem notabilem, respectu totius Officii, quod per modum unius est præceptum. Verum hoc merito rejicitur ab aliis. (ANIMAD. XXIX.)

2. Est mortale, si omittas vel unam integram ex horis, quæ sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium: vel dimidiam etiam ex brevioribus, ut docet Fern. Regin. Fil. Suarez, Laym. contra Bonac. & Less. vel ex matutino 9. lectiones cum responsoriis, ut Sanch. 1. *mor. c.* 18. aut partem æquivalentem horæ uni minimæ, ut Suar. *de rel. t.* 2. *l.* 5. *c.* 25. & Gavantus: vel, ut alii, unum Nocturnum. V. Bon. *d.* 1. *qu.* 1. *p.* 1. Dian. *p.* 2. *t.* 12 *R.* 26. & 41.

3. Sive omissio horarum (abstrahendo a multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult Bonac. sive sint plura formaliter, ut docet Less. sive unum multiplex, ut Suarez; sive unum pluribus æquivalens, ut Fill. loquitur; *probabile tamen est, in confessione explicandum, quot horæ sint omissæ*: eo quod sit circumstantia tenens se ex parte objecti, & constituens actum in ratione sua individuali. Bonac. *l. c. n.* 9. Less. Suar. Filliuc. ANIMAD. XXX.

Resp. 2. Tanta est obligatio, ut inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis Officii, qui titulo beneficii ad horas tenetur, si elapsis sex mensibus post adeptam possessionem (iis enim etsi graviter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex Concil. Lateranensi sub Leone X. sed quia dubium fuit, utrum hoc Concilium esset receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ est apud Navar. *c.* 25. qua hoc decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes: verbi gratia, qui accipit annue 365. florenos, teneatur pro uno die restituere unum florenum, qui autem omiserit Matutinum tantum, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas horas, etiam mediam partem: qui vero unam ex illis, sextam partem: eaque restitutio facienda est vel fabricæ, vel pauperibus. Laym. Filliuc. Bonac. *d.* 1. *qu.* 5. *p.* 2. &c. *contra de la Cruz, & Lopez, apud Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 34. *qui dicunt, si beneficiatus intra annum per* 8. *vel* 10. *dies tantum omittat, non teneri ad restitutionem, eo quod sit servus liberalissimi Domini, qui multo minus, quam domini temporales, ad pauca attendat*. ANIMAD. XXXI.

Unde resolves.

1. Clerici majorum ordinum, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quam beneficii, ad horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus propter onus recitandi officium. Bonac. *l. c. p.* 2. *n.* 3.

2. *Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, justo impedimento, bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt*. Ratio est, quia in conscientia non debetur pœna, ubi non est culpa. Less. Suar. Bon. *n.* 4. ANIMAD. XXXII.

3. *Valde probabile est, quod qui alia onera habent, quam precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes horas possint retinere majorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum: sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum: eo quod tantum obligentur ad restitutionem fructuum respondentium oneri divini officii*. Nav. Fill. Bon. *p.* 3. Dian. *p.* 2. *tr.* 12. *Res.* 8. citans alios multos. ANIMAD. XXXIII.

4. *Si talis pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus*; cum ob alia onera illi debeatur sustentatio. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 5. Imo Dian. *p.* 2. *tr.* 12. *Res.* 9. Mald. *tr.* 10. *c.* 2. *dub.* 3. *dicunt eum, qui habet beneficium valde tenue, v. gr. cujus reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob horas aliquoties neglectas, ad restitutionem*. ANIMAD. XXXIV.

5. *Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est*. Item impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agros beneficii: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud Suarez, & Bonac. *Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus*, ut vid. Bon. *loc. c. p.* 4. *& sic etiam per alium, seu per officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & a te defunctis applicatos, satisfieri posse*, docet Quintan. *t.* 8. *sect.* 6. *Nec continuo damnandum, qui ordinarie recitare solitus, semel, verbi gr. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat*, docent Sot. Med. Fill. *c.* 10. *num.* 316. & 317. ANIMAD. XXXV.

6. *Qui*

ANIMAD. XXXVI. 6. *Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, sive erogare in usus pios, impendit in alios, quam vel in pauperes, vel fabricam beneficii, non satisfecit (secundum jus commune, ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum*: quia diserte præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficii. Vid. Bon. *q.* 2. *p.* 2. & 4.

ANIMAD. XXXVII. 7. *Posse aliquando beneficiatum excusari a restitutione ob horas neglectas, titulo pecuniæ expensæ* (intellige post omissionem horarum) *etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios usus pios, censet Dian. p.* 3. *R.* 37. *ex Laym. l.* 3. *f.* 5. *t.* 2. *c.* 12. *n.* 9. *esse probabile*: tum quod quidam Auctores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tum quod leges ecclesiasticæ benigne debeant explicari. *Addit Jo. de Salas, de leg. d.* 15. *sess.* 2. *n.* 27. *Vasquez, si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus vere, & absolute lucretur, priusquam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem, eo quod pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos.* Sic ille apud Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. ut infra *art.* 4. §. 6. in fine.

8. *Ubi Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari*, ut habet Sylv. v. *Clericus*.

ARTICULUS III.

Quæ excusent a recitatione horarum?

ANIMAD. XXXVIII. Resp. Hæc sequentia. 1. *Infirmitas gravis, v. g. dolor notabilis capitis, ita ut sine incommodo, vel incremento morbi legi non possint*. Dixi, *gravi*, quia levis, v. g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita Nav. Fill. Laym. Bon. *d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Porro totaliter excusatus non tenetur, ut quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, ut habet Fill. & Sa, v. *Horæ*. Si tamen commode potest, & solet legere cum socio, tenetur, ut habet Less. & Bon. V. Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 43.

ANIMAD. XXXIX. 2. Justum impedimentum, v. g. metus proditionis inter hæreticos. *Item gravis, vel repentina occupatio, vel opera caritatis majoris momenti, quam horæ, quæ sine scandalo, vel gravi incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo modo etsi Concionatores, vel Confessarii aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, ut docent Sylv. Suar. & Laym. &c. tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si mane prævideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint.* Ita ex Suar. & Azor. Bon. *l. c. p.* 2. *n.* 1. & 2. &c. communiter.

ANIMAD. XL. *Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam prævidendo, vel alia in choro necessaria peragendo occupatus fuisti, quia chorus totus pro eo, qui in re ad officii celebritatem pertinente occupatur, videtur supplere, & non tantum suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine recitare, aut canere.* Ita Laym. *l.* 4. *tr.* 1. *cap.* 5. *n.* 7. Henr. Sylv. Azor. Sot. Moll. Nald. Arag. Regin. citati a Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 3. *Idem de eo, qui choro, organis musicis alternis versibus respondet, dicunt Navar. Sanch. Arag. & Rodr. apud Laym. l. c. scilicet eum non esse alligatum, ut etiam voce proferat*: sed negat Escob. *t.* 5. *E.* 6. V. Trull. *d.* 16.

ANIMAD. XLI. 3. *Cæcitas. Bonac. p.* 2. *n.* 4. *&c. communiter.*

ANIMAD. XLII. 4. Carentia breviarii inculpata. Quod si tamen memoriter possis dicere vel totum officium, vel unam horam, teneris. *Si vero tantum scias Psalmos, vel Lectiones, vel Capitula, dicit Fill. t.* 2. *tr.* 23. *c.* 9. *n.* 187. *citans Navar. & Suar. item Escob. E.* 6. *n.* 149. *probabile esse, non teneri: quia Psalmi ut sic non sunt hora canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit Garz. de benef. c.* 1. *p.* 12. *c.* 1. *num.* 221. *Mald. in* 2. 2. *t.* 10. *c.* 2. *d.* 5. *& Jo. Sancius in select. d.* 15. *n.* 1. *citati a Dian. eo quod Lectiones, & Capitula sint pars, licet minor, maxime principalis, ita ut absque illis non sit officium canonicum. Idem concedit Sanch. l.* 1. *c.* 19. *in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis.* V. Bon. *p.* 2. *n.* 6. Dian. *p.* 2. *tr.* 12. *R.* 30. & 43. *Verum hæc probare non ausim; sed potius*, quod docet Bon. *d.* 1. *ar.* 6. *p.* 2. impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias ad nihil. Denique si quis careret Breviario, quo uti solet, v. gr. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest; quia per utrumvis impletur substantia præcepti. Creusl. Escob. Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 25.

5. *Dispensatio, quam sine causa solus Papa dat valide, cum causa Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione pontificia ducit uxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum*, contra Bon. & Azor. docet Sanch *de matr. l.* 8. *d.* 8. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 34. ANIMAD. XLIII.

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ sint horæ?

Resp. In recitatione horarum sequentes circumstantiæ sunt servandæ. 1. *Ut recitentur juxta præscriptum Breviarii Romani, jussu Pii V. editi, saltem publice.* Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis, & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. *Privatim tamen omnibus etiam regularibus probabile est, licere ex consuetudine uti Romano*, ut docet Less. *qu.* 37. *d.* 12. Rodriq. & Sa v. *Horæ*, Bonac. *d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. Adde, quod qui eo utitur, ne in choro quidem obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum. Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita Fill. & Bon. ex Bulla Pii V. & Clem. VIII. *Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officii eo die; tum quia peculiaris de ea re est constitutio.* Ita Bonac. *l. c.* ex Fill. *Etsi contrarium probabile esse dicat Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 12. *ex Vasq. item Escob. t.* 5. *E.* 6. *Quod si ex inadvertentia, vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi*, licet consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: *si vero studio idem mutes, aliud sentiendum videtur: cum ratio non sit eadem. Quamquam, quod eo casu venialiter tantum pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti sit impleta, probabile esse censet Escob. t.* 5. *E.* 6. *c.* 5. Dian. *p.* 3. *t.* 12. *R.* 3. item Cajet. Sylv. Binsfeld. Azor. Valent. Less. Fill. &c. citati a Bonac. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *num.* 17. & Dian. *l. c.* contra alios multos, quos citat, & sequitur Barb. Laym. vero *l.* 4. *t.* 1. *cap.* 4. *n.* 4. cum Suarez limitat, nisi per fraudem, quasi multo longius in multo brevius, v. gr. paschale, mutetur (*licet Caram. apud Dian. p.* 7. *t.* 11. *R.* 16. *contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantum peccari*) aut idem pro libito toto anno dicatur; quia est gravis inordinatio. Vide Trull. *d.* 14. *n.* 11. *ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur*, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imo ita faciendum esse vult Quintan. *t.* 8. *sing.* 10. *Verum contrarium rectius tenet Villal. eo quod præstet semel, quam bis, errare; idque multis bene confirmat* Card. Lug. *resp. mor. l.* 5. *d.* 8. *Similiter eum, qui per errorem*, vel oblivionem in festo duplici, vel semiduplici non recitavit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem Quintan. *t.* 9. *s.* 9. esse probabile. *Verum & hoc merito rejicit Card. Lugo l. c. & ipse Quintan. contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique, qui in aliquibus horis erravit, legendo, v. gr. de feria, quando erat de festo, vel contra*, agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere juxta officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ

ANIMAD. XLIV.

clesiæ, vel communitati, cujus est pars, & observet legem, quantum potest. Card. Lug. *l. c.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod recte fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. Bon. *q. 3. p. 2. §. 1.*) ea pronuntiatio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis, eumque au-
Animad. XLV. dire vicissim. *Sa tamen*, vet. *Hora*, *putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ a socio dicuntur*: neque ideo aliquid scrupulose repetendum esse: *si vero solus legas*, ita legendas esse, ut audire reipsum possis, docent Regin. & Suar. *sed probabile est, id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat*, ut docent Aaor. *p. 1. l. 10. cap. 11. q. 4.* Bonac. & Dian. *R. 11.* admittitque Fill. *t. 23. c. 3. num. 117.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet unus unum, alter alterum, tertius rertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, sive plures sint ex una parte, sive pauciores; quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ; secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, terius tertiam recitat; imo alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur aliis audientibus. Bonac. *d. 5. qu. 1. p. 2. §. 1.* ex Suar. Azor. & Laym. *addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantum audit, & non recitat*. V. Bon. *l. c.* Trull. *d. 16. n. 17.*

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbreviatione verborum, & syllabarum, & absque præcipitantia. Bonac. *d. 1. q. 3. p. 1. §. 1.* Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter ratione scandali, & severioris præcepti Ecclesiæ, quam in privato. Azor. & Fill. *t. 2. l. 23. cap. 2.* Escob. Dian. *p. 2. r. 12. R. 32.* ubi addit 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abscissionem syllabarum (vel alia de causa) audientes non possunt verbum percipere, & attendere, ordinarie tantum esse peccatum veniale, neque obligati ad iteratam recitationem officii; nisi adsit contemptus, vel grave scandalum, seu notabilis corruptio, & desormatio verborum, in toto cantu. Vide Dian. *l. c.* Sylv. & Trull. *d. 15.* ubi ex Nav. Azor. Less. & Pal. negant satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita sestinanter, ut, nondum expletis a socio versiculis, ipsi incipiant, quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusant autem ex Navar. Sa, & Suar. surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

Animad. XLVI. 4. Pronuntiatin continuata unius horæ. *Si autem interrupsio notabili tempore sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, ut ajunt* Fem. Laym. & Less. *dist. 10. quia singuli psalmi suam completam significationem habent*. Si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora; quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilii tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi, vel nocturni; *imo probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse* (quod certum videtur, si justa causa concurrat) *quia secundum quosdam antiquitus ita fiebat*, ut docet Fill. *t. 23. c. 6.* & Bonac. *q. 5. p. 3.* Escob. &c. Addit Quintan. *t. 8. sess. 3. lectiones, sive tres sint, sive novem, posse absque culpa gravi, sine causa, & cum hac, absque ulla culpa dividi a psalmodia ejusdem matutini*. Divisio autem matutini a laudibus non dicit interruptionem officii: unde privatim fieri potest sine causa. Dian. *par. 5. t. 14. R. 48.* ex Bonac. Fill. Sanch. &c. Item Trull. *l. 1. c. 7. d. 11.*

Animad. XLVII. 5. *Ne invertatur ordo horarum absque justa causa: quod si tamen fiat, erit tantum veniale*: quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundario, & tamquam circumstantia minoris momenti. Quod si autem per inadvertentiam, vel ex justa causa mutes, v. gr. ut amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in choro dicantur posteriores horæ, cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum advertas te aliquid omisisse, vel priorem horam nondum dixisse: perges enim, & supplebis in fine. Similiter, si causa, vel necessitas instet horas dicendi, potes dicere laudes, dilaris lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. Vide Bon. *q. 3. p. 4.*

6. Ut, nisi justa causa excuset, dicantur tempo- Animad. XLVIII.
re præfixo a jure, vel consuetudine, *qua nunc obtinuit, ut matutinum, & laudes, absoluto Completorio in Ecclesia, hora circiter quarta, & secundum Bonac. etiam tertia dicantur*: & hyeme quidem, media hora ante Solis occasum dici posse, ait Fill. ex communi sententia, cum etiam privilegium quibusdam concedatur, ut hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine privilegio fieri non posse, quia talia sæpe dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Juxta eamdem sententiam non peccabit, ait Bonacina, qui Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam duabus, vel tribus horis post ortum Solis dicit: tum quia est moderata, & consueta postpositio: tum quia tempus a jure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad vesperum differre, vel ante prandium sine causa Vesperas, & Completorium dicere: quia hæc est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt privatim post prandium, cum rubrica Breviarii feria quarta Cinerum non imponat præceptum. Navar. Sanch. Trull. *d. 18. n. 6.*

Dixi, *sine causa*: quia, si iter, aliave causa urgeat, secundum Cajet. & alios, omnes horæ mane dici possunt, usque ad vesperas inclusive. Denique ad vitandum mortale sufficit diei omnes a media nocte usque ad alteram mediam noctem: præterquamquod Matutinum pridie possit anticipari. *Quod* Animad. XLIX.
si intra dictum tempus quis horas non dixerit, peccavit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere, quia sunt onus affixum diei, etsi supplendo possit secundum quosdam restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale. Molses. *3. tom. 2.* item Major, Palud. Ledesma &c. apud Henriq. *l. 12. cap. 13.* Bonac. *d. 1. q. 5. p. 2. n. 5.* ubi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea Suar. & Fill. sed male, quia hi loquuntur tantum de primo medio anno, vel spectato solo jure naturæ, & secluso jure positivo. Expresse autem eam sequitur Quintan. *t. 8. f. 6.* vocatque veriorem contrariam. Vide etiam Dian. *p. 2. t. 11. R. 24.*

7. *Ut devota, & cum attentione interna virtuali saltem recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive, ut ait Cajet. ad verba solum*. Quam postremam sufficere, recte notat Less. supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Unde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit, cum alioqui attentio præcise ad sola verba nihil ab externa attentione differre videatur. *Ita* Animad. L.
communiter contra Navarr. Sylv. & Con. qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licet animo voluntarie interea distraharis. Quæ sententia, secundum Layman. & Less. non est improbabilis; & utilis tum scrupulosis, tum Confessariis, ne beneficiatis sine attentione horas recitantibus imperent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum auctoritatem, partim quod hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per Hymnos organo cantatos, a Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur; devotio vero tanquam finis præcepti extrinsecus ad ejus substantiam non pertingat. *Verum nostra sententia est communior, & probabilior*. Et probatur: sine oratione enim interna nulla est oratio; ergo hoc ipso quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut sunt necessarii ad actus externos debite præstandos, ut sunt actus virtutis. Quo modo cum possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Di-

xi,

xi, *cum attentione interna virtuali saltem :* etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis : quam Bonac. & alii communiter dicunt manare ex actuali, quamdiu non revocatur expresse, vel tacite per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Unde licet involuntarie distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito opus consuetum faciendi, recites. Vide Bonac. *d. 1. q. 3. p. 3.*

Ex dictis resolves.

1. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in fine, v. ge. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, ceteroqui non errare solita, dixit ; proindeque melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & ut totum officium sine perturbatione decurratur. Ita Binsfeld. *cap. 11. d. 13.* Laym. *c. 5.*

ANIMAD. LI. 2. *Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundum sententiam communem horas repetere, nec fructus facit suos :* quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devote orares. Sot. Navar. Regin. Fern. Suar. Bonac. & Trull. *l. 1. c. 7. d. 17. ubi ex Navar. addit, excusari a mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum, v. gr. si Completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulo ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem : eo quod substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multoque magis, ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis ; eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distracte dixerunt.* V. Bon. *l. c.* Less. Laym. & Dian. *tr. de horis, R. 1. & 2.* Escob. *t. 5. E. 4. c. ult. n. 62.*

3. Cum recitatione officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, v. g. induendi, abluendi, veniale est, si fiat sine causa ; alias nullum. Escob. *l. c. c. 7.* Qui vero advertenter occupat se in aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. gr. in scriptione, lectione, &c. graviter peccat, & præcepto non satisfacit : atque adeo tenetur repetere. Nav. Suar. Bon. Trull. *l. c.*

D U B I U M III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum ?

ANIMAD. LII. Resp. 1. *Clerici Beneficiarii, quoad eam partem bonorum ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, ut de iis possint libere disponere. Ubi recte notat Navar. hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus : proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo vivat, de reliquo libere posse disponere. Ita commun. quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.*

ANIMAD. LIII. Resp. 2. *Probabilius etiam est, contra Nav. & multos Canonistas, beneficiarios non regulares* (secus enim est de regularibus, ut ait Cardin. Lug. *t. 1. d. 4. s. 1. n. 2.*) *absolute esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque, etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem.* Est communior inter recentiores, apud Binsfeld. Mald. & Bon. *d. 3. p. 1.* ex S. Thom. Sot. Mol. &c. tum quia fructus faciunt suos, ut supponit Trid. *sess. 24. c. 12.* tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios usus) omnesque eorum donationes, & contractus essent invalidi, & ut tales a judice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda : quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. Cardin. Lugo *d. 4. num. 1.* Quo non obstante, teneri eos bona ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut Cardin. Lug. *d. 4. num. 10.* dicat nimis singularem esse sententiam Petri Hurtad. & Dian. dicentium, eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certe dimidium ejus, quod congruæ sustentationi superest. V. Card. Lugo *l. c.* ubi plurimis pro se citatis Auct. ostendit, Tol. Molin. & Bonac. male citari pro contraria sententia, imo ipsummet Hurt. & Dian. in ea non perstitisse, atque nulla vel auctoritate, vel ratione fulciri : ac denique suam multis probat, præsertim ex Trident. *sess. 21. c. 5. de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex jure non tantum humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam Bon. *l. c. p. 2. Porro congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad status, & familiæ sustentationem, secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis*, & regionis, in qua habitat. Bon. *l. c.* Mol. Laym. Card. Lugo, &c.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium, quia plus requirit Episcopus, quam Decanus ; Decanus, quam Canonicus ; Canonicus in Ecclesia principali, quam Parochus ; debilis, & tener, quam robustus, & valens : & quod sufficit in uno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad usum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quod beneficiarius emerserit ex humili, quominus possit statui suo convenientes sumptus facere, ut ex Mol. docet C. Lugo *l. c.* V. Bon. *l. c. n. 8.*

2. Nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita hospitalitas, non tantum in pauperes peregrinos (qui maxime commendantur Clericis a Trid.) sed etiam urbanos, Card. Lugo *n. 66.*

3. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest solvere ex reditibus ecclesiasticis : non item quæ contraxit ante beneficium obtentum, nisi sit pauper. *ibid. num. 67.*

4. *Potest Clericus ex bonis superfluis licite in studiis alere suos consanguineos, si aliunde non habent ; eo quod parentes vel nolint, vel non possint alere in studiis. ibid.* & Bonac. *p. 2. n. 13.* ANIMAD. LIV.

5. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus Beneficii dotare licet, si aliunde non potest : quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. Mol. Binsfeld. &c. Cavendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet, vel hos legitimis æquet : etsi nobilis plus possit dare, quam alius infimæ sortis. V. Laym. *l. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.*

6. *Si bona superflua expendat in usus profanos, v. gr. in venationes, canes, equos*, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (*quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longe major est, quam in genere furti*) *graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem : quia est dominus fructuum ; & consequenter neque is, qui accepit.* Ita contra Nav. &c. communiter Doctor. alii ex Trid. *sess. 21. c. 1.* Azor. *t. 2. l. 7. c. 8. q. 2.* Vide Laym. *l. 4. t. 2. c. 3. n. 4.* Bon. *d. 4. p. 2. n. 9. & p. 4. n. 1.* &c. ANIMAD. LV.

Quæres 1. Quæ teneantur in pios usus expendere ?

Resp. Ea omnia, quæ acceperunt sive ab Ecclesia, sive ab aliis, tanquam procuratores cultus divini ; non autem illa, quæ vel in cultum divinum oblata non sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum divinum sunt expensa. Card. Lugo *d. 4.* Ratio est, quia priora habent annexam obligationem Religionis, posteriora non, vel si habuerint, ea jam est extincta per expensionem in pios usus.

Unde resolves.

1. *In profanos usus expendi possunt a Clericis bona patrimonialia*, eaque, quæ hereditate, industria, donatione, aliove modo, ut Laici, acquirunt, *vivendo interim ex beneficiis. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ut Clerici, non tamen ut reditus beneficii, sed ut stipendia alicujus officii* ANIMAD. LVI.

cle-

clericalis, v. gr. ratione concionis, pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversariis, &c. Sanch. Card. Lugo *l. c. n.* 23. Bon. *p.* 2. *n.* 16.

ANIMAD. LVII. 2. *Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones, sive præsentias (ut vocant) quæ beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur.* Ita Syl. Bonac. Card. Lugo *n.* 24. Bon. *p.* 2. *n.* 17. contra Sanch. &c.

ANIMAD. LVIII. 3. *Fructus, qui dantur ob* Capellaniam, *vel Vicariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos*: quia non sunt fructus beneficii (hoc enim confertur per collationem canonicam) sed bona quasi patrimonialia. Vide Card. Lugo *n.* 28.

ANIMAD. LIX. 4. *Probabiliter etiam Pensionarius licite suam pensionem expendit in usus profanos; quia eam Papa extrahit ex reditibus beneficii, & dat alteri, qui id beneficium non habet.* C. Lugo *l. c.* contra Bon. &c. Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam, quia substituitur loco beneficiarii. *ibid.*

ANIMAD. LX. 5. *Partem, quam* Clericus *parce vivendo sibi servat ex congrua sustentatione, licite expendit in usus profanos, quia expensa est jam ante in usus pios. ibid.* & Bon. *d.* 4. *p.* 2. *n.* 14. ex Molin.

Quæres 2. Quid intelligatur nomine usus pii?

Respond. Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur, verbi gratia ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est eorum, qui non habent necessaria sive ad naturam, sive ad statum servandum; item in usum Religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Si Clericus superflua expenderit in usus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere, quia obligationi bonis iis annexæ non satisfecit; & adhuc potest satisfacere, cum bona empta pretio æquivaleant. Cardin. Lugo *n.* 43. V. Bon. *n.* 20.

ANIMAD. LXI. 2. *Qui in usum profanum a Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari a peccato, si enim non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus, redditur impotens ad superflua expendenda in usus pios.* V. Card. Lugo *nu.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

3. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licite possunt testari de reditibus beneficiorum, non tamen, nisi ad causas pias: *etsi enim,*
ANIMAD. LXII. *ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos valide testentur*, peccant tamen mortaliter. V. Less. *l.* 2. *c.* 19. *d.* 4. Laym. *l. c.* Bonac. *d.* 4. *p.* 3. *n.* 2. & 5. Trid. *sess.* 2. *c.* 1. *de ref.* & sequitur ex dictis. *Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licet superveniat testamento jam condito, facit tamen illud convalescere.* V. Sanch. Sal. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 99. supra *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4.

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum, *quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur?*

ANIMAD. XLIII. Resp. 1. *Clericos majoribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem clericalem*, quæ non debet esse virgata, in qua diversi coloris virgæ ducantur, nec partita, seu dissecta.

Resp. 2. Quoad artes, prohibentur macellariorum, tabernariorum, joculatorum; quorum etiam ludis, uti & hastiludiis prohibentur interesse. *Item*
ANIMAD. LXIV. *medicorum, aut chirurgorum, ubi opus est incisione, aut adustione; nisi, ut habet Nav. erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.*

ANIMAD. LXV. Resp. 3. *Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis in causa sanguinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notatorium, in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent; v. g. advocare pro personis conjunctis, & miserabilibus.* Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotiis sæcularibus. Sayr. *l.* 12. *c.* 25. *n.* 6. (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere) Bonac. *in præc. d.* 10. *q.* 1. *p. ult.* Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 8. *n.* 4. *& notat consuetudine inductum esse, ut officio Cancellarii, Consiliarii, imo etiam Judicis fungi possint in causis civilibus.*

Respon. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, *nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur)* accipitres, vel falcones alere pro venatione, aleis, aut taxillis ludere, mercaturam, aut negotiationem lucri causa (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certe talis, quacum nullum periculum, aut scandalum immineat. Less. *l.* 2. *c.* 5. *d.* 9. *n.* 40. *Caj. tamen v. Clericus, contra Ang. & Nav. docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum.* Vide Laym. *l.* 5. *t.* 3. *c.* 12. *n.* 2. & 3. *Nec refert, quod transgressor sit excommunicandus, quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit.* Quod tamen universim Nav. putat esse laxius, maxime cum Canones utantur verbo, Præcipio. Unde ait esse mortale, si habitum, vel tonsuram non gestent. Quod restringit Bon. *d.* 8. *de sacr. qu.* 1. *p. ult. n.* 8. si sint initiati majoribus ordinibus, aut habeant beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque justa causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se Reg. Navar. Vasq. Negat tamen Sylv. & Lay. *l. c.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari vero esse mortale, concedit idem Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. & alii commun. Sed de hoc v. supra *l.* 3. *t.* 3. *tr.* 7. de emptione, & venditione.

ANIMAD. LXVI.

ANIMADVERSIO I.

Quia in beneficio duo jura a se mutuo separabilia distinguuntur.

Duo jura, hoc est jus percipiendi reditus ecclesiasticos, & jus, ac debitum muneris spiritualis, mente quidem in beneficio separabilia sunt, reipsa tamen, & jure separari nequeunt; quia qui spirituale munus, ut administrandi sacramenta, Missam celebrandi, psallendi in choro &c. non obit, jus non habet percipiendi fructus beneficii; quos si reipsa perceperit, veluti injuste perceptos restituere debet. Ex ratio est, quia jus percipiendi fructus beneficii eo principali, ac unico fine conceditur, ut spirituale munus ad Dei cultum, & animarum salutem obeatur. Hinc cap. *Quia per ambitiosam* in sex. l. 1. t. 3. Bonif. VIII. ait: *Et officium plerumque, propter quod & beneficium ecclesiasticum datur, omittitur;* & Syn. Trident. sess. 21. c. 3. de reform. inquit: *Cum beneficia ad divinum cultum, atque ecclesiastica munia obeunda sint constituta &c.*: at cessante fine principali, & unico, cujus causa jus percipiendi fructus ecclesiasticos conceditur, necesse est ut tale jus cesset, & intercidat: ergo qui ecclesiastica munia non obit, jus percipiendi fructus beneficii non habet. Hinc S. Paulus 1. ad Cor. 9. ait: *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deserviunt, cum altari participant?* contra vero *si quis*, dicit idem Ap. 2. ad Thess. 3. *non vult operari, nec manducet.* Quare concilium Colon. anni 1549. c. 3. tit. 9. (apud Genett. Th. 1. 2. p. 3. q. 1.) ita habet. *Divini juris est, ut qui servit altari, de altari vivat; nec bono jure is, qui non servit altari, de altari vivit, sicut stipendium non debetur nisi militanti.*

ANIMADVERSIO II.

Quæres 1. quid, & quotuplex sit jus patronatus? Resp. 1. esse potestatem &c. Resp. 2. esse duplex &c.

Qui accuratiorem juris patronatus notitiam, & divisionem cupit, adeat Anacletum t. 3. juris can. p. 564., vel alios juris canonici interpretes.

Jus enim patronatus ecclesiasticum non solum est, cum quis ex bonis ecclesiasticis Ecclesiam construxit, vel dotavit, sed etiam quod communitati, vel personæ ecclesiasticæ competit ratione Ecclesiæ, dignitatis, aut beneficii, quod habet, ut ex communi, & certa sententia habet idem Anacl. p. 565. n. 49.

Et jus patronatus laici, quod &c. *quia ex bonis* &c. *fundavit, vel dotavit, vel erexit.*

Dum Buf. ita loquitur, pro fundamento habet, juspatronatus tribus modis acquiri, hoc est *fundatione*, prout accipitur ut distincta ab erectione, seu constructione Ecclesiæ, *dotatione*, & *erectione*, seu ædificatione Ecclesiæ; quæ sententia teste Anacleto t. 3. juris can. p. 559 n. 4 communissima est, ansamque præbuit trito illi versiculo;

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Ego quidem communissimæ sententiæ repugnare aperte non audeo; meas tamen dubitandi rationes expono, ut solido, & æquo judicio librentur.

Fundatio, ut titulus distinctus ab ædificatione, & dotatione, sumitur, prout est datio, seu donatio fundi, vel soli, in quo Ecclesia ædificetur: ut donatio fundi, in quo Ecclesia ædificetur, res est parvi momenti, nec ex æquo judicio digna, cui juspatronatus tribuatur. Ergo fundationi, prout explicata est, & explicatur, juspatronatus non competit. Consulamus hac de re jura ecclesiastica. Syn. Trident. sess. 25. c. 12. de reform. ita loquitur. *Nemo etiam cujusvis dignitatis ecclesiasticæ, vel secularis quacumque ratione, nisi Ecclesiam, beneficium, aut Capellam de novo fundaverit, & construxerit, seu jam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis, & patrimonialibus bonis competenter dotaverit, juspatronatus impetrare, aut obtinere possit, aut debeat*. Hic ego æquissimos homines opinionibus minime præoccupatos postulo. Synod. Trident., ut quis juspatronatus acquirere possit, postulat, ut quis de novo Ecclesiam fundaverit, & simul construxerit, nec sola fundatione contenta est. Loquitur enim copulative adhibita particula &, non disjunctive, quo sensu cum loqui vult, utitur particula disjunctiva *seu*, *seu jam erectam* &c. Frustra ergo Anacl. contendit, Synodum uti particula &, & *construxerit*, disjunctive. Cur enim illud & disjunctive accipiat, cum eodem loco usurpet *seu*, quando disjunctive intelligi vult? Hæc ipsa particularum variatio eodem contextu usurpata, sensus variationem satis indicat.

Præterea illud *fundaverit* non est idem, ac fundum, seu solum dederit, sed idem, ac fundamenta jecerit; quia *fundare* (italice *fondare*) sonat, fundamenta jacere, seu facere, & per Synecdochem totum ædificium construere. Sensus ergo sacræ Synodi est, ad acquirendum juspatronatus non sufficere, ut Ecclesiæ fundamenta fiant, sed necessarium esse, ut Ecclesia construatur. Hinc sacra Syn. ibidem subdit: *In casu autem fundationis, aut dotationis, hujusmodi institutio Episcopo, & non alteri inferiori reservatur*. Hic duos tantum titulos acquirendi jurispatronatus agnoscit, hoc est fundationem, quæ idem est, ut se ipsa explicuit, ac Ecclesiæ ædificatio, & dotationem; idque repetit sess. 25. cap. 9. de reform. ubi ait: *Decernit S. Synodus, ut titulus jurispatronatus sit ex fundatione, vel dotatione, qui* &c. Fundi ergo datio non tribuit juspatronatum, sed fundatio, hoc est constructio Ecclesiæ.

Adversarii æquivocatione laborant, dum objiciunt cap. 32. *Decernimus* cau. 16. c. 7. ubi dicitur: *Decernimus, ut quamdiu fundatores Ecclesiarum in hac vita superstites extiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis, iisdem ipsi offerant Episcopis ordinandos*. Nec enim *fundatores Ecclesiarum* (*vulgo fondatori delle Chiese*) sunt datores soli, seu fundi Ecclesiarum, sed earum constructores, qui est obvius, & genuinus sensus eorum verborum. Et hoc sensu loquitur Concilium Lateranense cap. *Quoniam* lib. 3. decret. tit. 38. inquiens: *Quoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut heredes eorum, potestate, in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit, abutuntur* &c.

Igitur Ecclesiæ fundatio est legitimus titulus acquirendi juspatronatus, si sumatur, prout dictio latina, & sensus communis postulat, pro Ecclesiæ ædificatione, non pro fundi datione, quem sensum nec latina locutio, nec sensus communis patitur, nec ex sacris canonibus, nec ex Tridentina Synodo peti potest, ex qua imo contrarium eruitur, ut ostensum est.

A N I M A D V E R S I O III.

De ætate necessaria ad beneficia, legenda est S. Syn. Trident. juxta quam sess. 24. cap. 8. de reform. *pœnitentiarius* debet esse *annorum quadraginta, seu alias qui aptior pro loci qualitate reperiatur*. Item ex eadem cap. 12. *Nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi saltem 25. suæ ætatis annum attigerit* &c. *Decernentes*, inquit Greg. X. in Conc. Lugdunensi cap. *Licet* 14. tit. 6. in sext. l. 1. *collationes de parochialibus Ecclesiis iis, qui non attigerint 25. annum, de cetero faciendas, viribus omnino carere*.

Subdit sacra Syn. Trid. *Ad ceteras autem dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, Clerici alioquin idonei, & 22. annis non minores adsciscantur*. Tum ait: *Neminem etiam deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem recipiant, nisi qui eo Ordine sacro sit initiatus, quem illa dignitas, præbenda, aut portio requirit, aut in tali ætate, ut infra tempus a jure, & ab hac Sancta Synodo statutum initiari valeat*. Porro eadem S. Syn. sess. 7. cap. 12. de reform. quoad hoc ita statuerat. *Facultates de non promovendo, præterquam in casibus a jure expressis, concessæ ad annum tantum suffragentur*.

In his tamen &c. *multi excusantur, vel quia illud jus non est ubique receptum, vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione* &c.

Divini, & naturalis juris est, uti ostendimus in hoc dub. a. 1. §. 1., ut nemo beneficii fructus percipere valeat, nisi munera eidem annexa obierit: ergo qui ætatis, & ordinum defectu eadem munera obire non potest, beneficii incapax jure naturali, & divino esse videtur. Incapacitas quidem suscipiendi ordines necessarios propter ætatis defectum ex jure positivo oritur; at posita hac incapacitate juris positivi, juris naturalis, & divini est, ut incapax ordinum necessariorum a beneficio arceatur: ergo Tridentina lex, de qua loquimur, jus naturale, & divinum involvit, & includit; ideoque contrario usu, qui malus est, ei derogari non potest.

Triennalis pacifica possessio, dum simoniæ vitio ingressus vacaverit, & possessor in beneficia, si dispositioni apostolicæ ea reservatione generali in corpore juris clausa, reservata fuerint, se non intruserit, valet ne idem possessor super eisdem beneficiis molestari possit, ut habet regula Cancellariæ Apostolicæ de triennali, quam refert Anacl. t. 3. juris can. p. 141.

Quod attinet ad peccatum, difficile est ut bona fides excuset. Si enim clerici beneficia consequi velint, cognoscere tenentur quæ sunt necessaria, ut legitime obtineri queant, hujusmodi enim cognitio ad statum personæ pertinet: ergo opposita ignorantia culpæ merito vertitur. Bona fides, quæ jactatur, ex nimio desiderio consequendi beneficia, hoc est ex avaritia, & ambitione oriri solet; ex quo fit, ut omittatur debita inquisitio eorum, quæ sunt necessaria, ut beneficium rite acquiratur, & consulantur palpones, qui lucri spe viam sternant ad beneficium obtinendum posthabita sollicitudine, ut legitime obtineatur.

A N I M A D V E R S I O IV.

Qui recipit beneficium quodcumque &c. *tenetur habere voluntatem saltem conditionatam clericandi, & sacrum Ordinem accipiendi* &c.

Primo certum est, voluntatem conditionatam, imo etiam absolutam clericandi non sufficere, ut beneficium recipi possit. Qui enim reipsa clericus non est, beneficii capax non est.

At ne in Clerico quidem voluntas conditionata sacrum Ordinem suscipiendi intra tempus a jure præscriptum sufficit. Nam, ut vere, ac pie ait P. Concina Th. t. 10. p. 152. n. 13. „ qui beneficium accipiunt, vel retinent „ cum animo dubio, & conditionali suscipiendi Sacerdotium, si frater habuerit successionem, si illa hereditas „ non advenerit &c. peccant mortaliter, & fructus perceptos restituere tenentur; (qua de re infra) quia isti „ fraudulenter (hoc est contra Ecclesiæ mentem, quam „ suis malis artibus decipiunt) fructus percipiunt, & beneficia reipsa ideo accipiunt, ut propriæ cupiditatis, „ avaritiæ, & ambitionis instrumenta sint. Isti omnino „ prorsus Dei vocatione carent. " Hactenus ille. Et sane cur sacra Synodus Tridentina mox citata in promovendo ad beneficium, cui sacer Ordo annexus est, eam saltem ætatem postulat, ut infra tempus a jure, & ab ipsa statutum eo initiari possit? ut scilicet suo tempore sacrum Ordinem suscipiat, ideoque, cum promovetur, absolutam voluntatem habeat illum suo tempore suscipiendi: ergo qui voluntatem absolutam non habet, sed conditionatam, Ecclesiæ aperte illudit, & beneficium fraudulenter accipit.

At inquit Buf. *Dixi* 2. *Non est mens Ecclesiæ, ita ad ecclesiasticum statum obligare, ut hæc, & similia bona* (optimi matrimonii ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas) *impediantur*.

Resp. Hoc perinde est, ac si Buf. dixerit, Ecclesiæ menti non repugnare, ut ecclesiastica beneficia, prout terrenarum rerum ratio, & commodum postulat, accipiantur, retineantur, dimittantur. Hoc perinde est, ac si dixerit, non esse Ecclesiæ menti contrarium, ut spiritualia corporalibus, divina humanis, sacra profanis subjiciantur. Hæc ne sana argumentatio, & doctrina?

Ecclesia neminem absolute loquendo obligat ad statum ecclesiasticum, sed eos tantum, qui ecclesiasticis beneficiis, quæ sine statu ecclesiastico obtineri nequeunt, potiri volunt.

Quod si tamen, mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest.

Contrarium cum Soto, & Toleto sentit Concina loco mox citato; at cum Busemb. teste eodem Concina sentiunt

tiunt Salmant. Sench. Leſſ. Nav. & alii ; quorum ſententia mihi verior videtur, quia ſacris canonibus conformior.

Nam Bonif. VIII. cap. *Commiſſa* 35. in ſaet. lib. 1. tit. 6. ita inqait : *Ceterum ſi promoveri ad Sacerdotium non imendens, parochialem receperis Eccleſiam, ut fructus ex ea per annum percipias, ipſam poſtmodum dimiſſurus (niſi voluntate mutata promotus fueris) teneberis ad reſtitutionem eorumdem, cum eos receperis fraudulenter:* ergo ſi voluntaza mutata ad Sacerdotium promoveatur ad fructuum reſtitutionem non tenetur. Hæc eſt aperta, ut ego ſentio, hujus capitis mens.

At objicit P. Concina : actus poſterior antecedantem actum invalidum firmare non poteſt : at fructuum beneficii perceptio cum voluntate non ſuſcipiendi Sacerdotium, eſt invalida : ergo a poſteriore voluntatis mutationa, & ſacerdotii ſuſceptiona firmari, ſeu valida fieri non poteſt.

Reſp. Negando majorem : nam actus poſterior ſanat, & vegetat actum anteriorem infirmum ; idqne ex diſpoſitiona ſupremi Eccleſiæ capitia, ut patet ex verbis mox citatis.

Imo & Epiſcopus diſpenſare poteſt, ut &c. *ſtudiis per ſeptennium vacet.*

Reſp. Id qoidem verum eſt, ſpectato jure antiqno (c. 34. *Cum ex eo* lib. 1. tit. 6. in ſext.) at mutatis temporibus, rerumque circumſtantiis jus illud ex contraria rationabili conſuetudine, & a Synodo Tridentina fuit correctum, & abolitum. Hæc enim ſeſſ. 23. cap. 1. de reform. de Parochis loquens, ait: *Diſcedendi autem licentiam* (ab Epiſcopo) *in ſcriptis, gratiſque concedendam ultra bimeſtre tempus, niſi ex gravi cauſa, non obtineant.*

Mens Concilii, quod de menſibus loquitur, ea eſſe intelligitur, ut licentia ab Epiſcopis ad annos, puta ad quinquennium, ſeptennium minime prorogetur. Bonifac. VIII. in cap. *Cum ex eo* mox citato Epiſcopis facultatem dat diſpenſandi cum Parochis, ut uſqna ad ſeptannium literarum ſtudio inſiſtentes ad Sacerdotium promoveri non teneantur ; quia ſine hac diſpenſatione nonnulli eo tempore parochiales Eccleſias recuſabant, legendique, ac proficiendi opportunitas ſollebatur in grande univerſalis Eccleſiæ, quæ ad ſui regimen viris litteratis maxima indiget, diſpendium, & jacturam. At noſtro tempore hæc ratio ceſſat ; quia ſine prædicta diſpenſatione non deſunt idonei, & docti Sacerdotes, qui ad parœcias aſſumantur, quique in ſua cura manentes, librorum typis editorum ope in ſcientiis, & litteris valde proficere valeant. Itaque facultatem abſentiæ ab Eccleſiis parochialibus ſtudiorum cauſa Parochis non eſſe concedandam, nec ab Epiſcopis concedi poſſa, declaravit Sacra Congregatio Concilii Tridentini interpres, ut legitur apud Anacletum t. 3. juris cân. p. 51. n. 147.

Animadverſio V.

Quia ſi is non ſit annexus &c. *nonniſi venialiter peccat.*

Hanc ſeutentiam omnium communem aſſa, ait La-Croix p. 76. n. 861., tum ſubdit : „ Sed Navar. Gom. Garz. Caſtrop. adhuc dicunt, probabile eſſe, quod nullo modo peccet ; quia nullum præceptum viget, quod ab illo violetur, & jus relinquit illi liberum tranſitum ad nuptias : neque videtur agi contra mentem Eccleſiæ, quæ vult beneficiatum ſuſtentari ex beneficio, quamdiu illud habet, & deſervit, nec obligat ad permanendum in illo. “

Dum La-Croix ita loquitur, ponit, Clericum ſacris Ordinibus non initiatum, & ſimplici beneficio donatum perinde aſſa, ac profanum artificem, aut negotiatorem, qui ſuo operi, aut negotiationi tamdiu inſiſtere in animo habet, quamdiu ſibi commodum erit, & utila. Clericus minor, qui ſimplee beneficium acceptat animo lucrandi fructus, & deinde uxorem ducendi, ſtatum clericalem ad lucrum veluti ad primarium ejus finem refert ; in qua perverſione ordinis, avidans eſt violatio juris divini, & naturalis ; imo quia hæc perverſio ordinis indigniſſime tractat ſpiritualia, & divina, terrenis lucris, & commodis ea ſubjicieos, quæ divinitus ad Dei cultum, & animarum ſalutem unice inſtituta ſunt, valda enormis eſt, & inſignis, ideoque non ſolum omni culpa non vacat, ſed mortalem culpam includit, uti ſantiunt teſta La-Croixio Sot. Tol. Nav. Fill. & Lugo ; quam ſententiam Concina Th. t. 10. p. 153. n. 15. veram merito appellat. Jus permittit quidem Clerico minori liberum tranſitum ad nuptias, non tamen illi permittit, ut in clericatu permaneat lucri cauſa : Ecclaſiæ mens eſt ſane, ut beneficio donatus ex eo ſuſtentetur, quamdiu illud habet ; Ecclaſiæ tamen menti apertiſſime repugnat, qui Clericatum retinet, ut lucrum ex beneficio reportet. Aliud eſt vivere ex altari, hoc eſt ex officiis ſpiritualibus, quod naturalis, & divina lee permittit ee Ap. 1. Cor. 9. aliud ex altari lucrum quærere, & altaris officia ad lucrum veluti ad finem principalem referre, quod naturali, divinæqua legi aperte repugnat, eamque graviſſima violat. Hinc S. Bernardus de vita, & moribus Cler. c. 51. *Si beneficium eo quaris, aut tenet animo, eoque intuitu, ut hujus vitæ habeat neceſſaria, evangelizat, ut manducet, & perverſo nimis ordine cæleſtibus terrena mercatur:* & Dion. Carthuſianus lib. contra plural. benef. ait : *Qui eccleſiaſtica beneficia optant, quærunt, impetrant, ſuſcipiunt non intuitu ſpiritualis boni, puta divini officii, ut ſcilicet competentiam habentes, Deo devotius, quietiuſque miniſtrent, ſed intuitu commodi temporalis ; iſti ſunt ſubverſores rectiſſimi ordinis rerum, atque in temporalibus finem ſibi conſtituunt. Idcirco mortaliter peccant, etiam unicum beneficium competens taliter cupiendo, obtinendo, habendo.* Plura hac de re legi poſſunt apud Genettum Theol. t. 1. pag. 29. cap. 3. quæſt. 2. Hanc ſententiam Filliuc. & Lugo teſte La-Croix probant ee Bulla Pii IV. 12. *Inter ceteras*, quæ „ talem acceptationem cujuſcumque beneficii reddit irritam, ac prohibet ſub pœna excommunicationis, & maledictionis æternæ, ac privationis omnium aliorum beneficiorum etiam ante habitorum, & inhabilitatis ad omnia inpoſterum ipſo facto ſine alia declarationa incurrenda ; ex quibus clauſulis colligunt eſſe gravitatem præcepti, dicuntqua, quod A. A. contrariæ ſententiæ non viderint, vel non ponderarint hanc Bullam. “ Recta enimvero : quid enim contra ae æquo judicio, & ratione conſulta dici poteſt ? „ Econtra tamen (La-Croix ſubdit) Garz. & Caſtrop. da cenſ. d. 3. p. 30. n. 8. dicunt, Bullam illam tantum pro Curia Romana eſſe latam, quia initio facit mentionem Cardinalium, & Datarii, ad quos præſtat proviſio beneficiorum, utique non omnium, ſed eorum, quæ Romæ conferuntor ; ideoque etiam teſtantur Fill. & Lugo ſupra, quod in Curia Romana exigatur juramentum, quod beneficia non accipiant animo dimittendi, & reipſa Lugo tantum reſpondet in caſu, qui erat in Curia Romana. “

Ee his intelligis, La-Croixium etiam contra apertas pontificias Bullas expiſcari prætextus, ut peccata excuſet. Cur lex pontificia pro toto orbe catholico neceſſaria, pro ſola Romana Curia lata eſt ? an peccata, quæ Romæ mortalia ſunt, alibi aut venialia, aut nulla ſunt ? poteſt ne alicui in mentem venire, Summos Pontifices ſub graviſſimis pœnis acceptationem beneficiorum cum animo ea dimittendi prohibere ſolum Romæ, & in ſola Curia Romana, non alibi ? Hæc ſane mihi ſomnia videntur, quæ ſcripta non crederem, niſi meis oculis legiſſem.

Animadverſio VI.

Unde Laym. docet, canonicatus in cathedralibus &c. *quæ ex immemorabili* &c. *inter compatibilia beneficia numerandos.*

Canonicatus prædicti de facto qnidem compatibiles ſunt, ſi reſidentia diverſis anni temporibus alligata ſit ; at de jure non ſunt compatibiles.

Nam ut conſuetudo jus faciat, non ſatis eſt ut ſit diuturna, & immemorabilis, ſed illud inprimis requiritur, ut ſit rationabilis ; at conſuetudo in cathedralibus Ecclaſiis Germaniæ, ut canonici medium tantum annum, vel tres menſes reſideant, eſt irrationabilis : ergo quamvis ſit immemorabilis, jus non facit. Probatur aſſumptio. Nam ea conſuetudo divinum cultum minuit, otium fovet, anſam præbet aucupandi plurium gradus, & officia, amplificandi reditus eccleſiaſticos, & ex iis diteſcendi, aut cum luxu, & prodige vivendi. Adde, quod ex ipſo naturæ jure iniquum ſit ut fructus beneficii totius anni, præſertim amplos percipiat, qui medium tantum annum, aut tertiam, ſeu quartam anni partem beneficio, & Eccleſiæ inſervit ; ſicut iniquum eſt, operarium totius diei mercedem conſequi, ſi medio tantum die, aut tertia diei parte laboraverit. Hinc Syn. Trident. ſeſſ. 2. c. 12. de reform. inquit : *Præterea obtinentibus in eiſdem cathedralibus, aut collegiatis dignitates, canonicatus, præbendas, aut portiones non liceat vigore cujuſlibet ſtatuti, aut conſuetudinis ultra tres menſes ab eiſdem Eccleſiis quolibet anno abeſſe.* His verbis ſacra Synodus, Germanorum Canonicorum conſuetudinem reſidendi in cathedralibus medium tantum annum, aut tres menſes apertiſſime improbat, & rejicit. Ex quo fit, ut quo diuturnior eſt, eo ſit deplorabilior, non autem ut juris vim habeat, aut habere unquam poſſit.

Ex hac prava conſuetudine illud, ut indicavi, conſequitur, ut Nobiles, & Magnates Germani plures canonicatus in cathedralibus Germaniæ Eccleſiis conſequantur, & retineant, etiamſi unus canonicatus ad vitam honeſte, & ex eccleſiaſtico ſtatu ſuſtentandam ſufficiat ; qood ſacra Syn. Trid. his graviſſimis verbis ſeſſ. 24. cap. 17. reprehendit, & prohibet. *Cum eccleſiaſticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat Clericorum, ſan-*

sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improba cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes, ea, quæ bene constituta sunt, variis artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt; Sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis quocumque titulo, etiamsi Cardinalatus honore fulgeant, mandat observari, statuit, ut inposterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur; quod quidem si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri; hæcque non modo ad cathedrales Ecclesias, sed etiam ad omnia alia beneficia tam sæcularia, quam regularia quæcumque etiam commendata pertineant, cujuscumque tituli, ac qualitatis existant. Hæc verba non interpretatione, sed attenta, & pia meditatione indigent. Hujusmodi lex pontificiæ quidum supremæ dispensationi raro aliquo in casu subest, at usu contrario imminui non potest. Indubitatum enim est, beneficia ecclesiastica quæcumque ex Ecclesiæ mente, rerumque natura ad Dei cultum, animarumque salutem esse instituta: certum rursus est, excepto raro aliquo casu, unum non posse magis, aut æqualiter promovere Dei cultum, animarumque salutem, quam plures: ergo lex Tridentina pontificiæ supremæ dispensationi raro aliquo in casu subest, sed usu contrario imminui non potest; quia usus rationabilis ex pluribus actibus rationi consentaneis, non ex aliquo raro casu oritur.

Pluralitas canonicatuum, aliorumque beneficiorum residentiam postulantium uni collatorum, habetur, ac seipsa mala est in omnibus christiani orbis partibus; quia divinum cultum imminuit, ac animarum saluti subsidia detrahit.

Cur ergo in Germania bona esse potest, aut permissa? Nimirum consuetudo ita habet, non quod sit rationabilis, sed quia iis, qui potentia, & auctoritate plurimam valent, utilis est, & commoda ad honores, & divitias cumulandas.

At La-Croix p. 80. n 874. ipso Busembaum pejora docet, dum ait: „ Etiam tacit consuetudo aliquarum Ecclesiarum, ut Canonici non residentes, nec constituentes alium, qui deserviat pro se, licite, & sine dispensatione percipiant totos fructus, dummodo maneant sufficientes ministri pro officio, & cultu divino. "

Hic La-Croix Canonicos eximit, si teterrima corruptela ita ferat, a residentia sine limitatione, hoc est non solum medii anni, sed etiam totius. An etiam per plures annos? Hæc sententia confutatione non indiget; quia, cum non probetur, sponte sua corruit. Dicta consuetudo a Syn. Trid. sess. 24. c. 12. de reform. verbis mox cit. damnatur, & improbatur. Dicta consuetudo divino juri contraria est, dicente Apostolo 2. ad Thess. 3. *Quoniam si quis non vult operari, non manducet.* Non enim Canonici titulus, sed opus præbendæ fructibus dignum est, juxta illud ejusdem Apostoli 1. ad Tim. 5. v. 18. *Dignus est operarius mercede sua.* Demum dicta consuetudo juri naturæ repugnat: jus enim naturæ postulat, ut beneficio non potiatur, qui officio, cujus causa destitutum est, non fungitur: at Canonicorum beneficium institutum fuit, ut resideant, & in choro psallant: hæc fundatorum, & Ecclesiæ mens est: ergo Canonici non residentes ipso jure naturæ fructibus beneficii privantur; multoque magis, si ne alios quidem substituant, qui pro se choro inserviant. An consuetudo a Synodo Tridentina damnata, juri divino, & naturali contraria, juris vim haberi potest?

ANIMADVERSIO VII.

Porro justa causa dispensandi (ut quis plura beneficia obtineat) *erit....., & quandoque etiam prærogativæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas &c.*

Busemb. duas assignat justas dispensandi causas: prima est evidens necessitas, & utilitas Ecclesiæ: altera quandoque etiam prærogativæ &c. quæ loquendi ratio, & divisio (in divisione enim unum membrum, juxta Logicorum leges in altero includi non debet) ponit, prærogativas, & merita personæ esse justam causam dispensandi quo ad beneficiorum pluralitatem, etiamsi evidens necessitas, & Ecclesiæ utilitas id non postulet. Quod nullo modo admittendum est. Cum enim ecclesiastica beneficia ad Dei cultum, & animarum salutem sint instituta, dispensatio, ut quis plura beneficia obtineat, nunquam justa, & legitima esse potest, nisi necessaria, aut utilis sit ad Dei cultum, & animarum salutem. Hoc conceptis verbis docet S. Bernardus lib. 3. ad Eugen. c. 4. inquiens: *Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio: ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est: utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.*

In hanc sensum loquitur P. Concina Th. t. 10. p. 171. n. 10. & 11. q. 2. Hinc Syn. Trid sess. 24. c. 17. mox citata mandat, at unicum beneficium conferatur etiam ipsis Cardinalibus sine ulla exceptione; quia scilicet sublimitas personarum, scientia, merita &c. ad rem non faciunt, ut plura beneficia consequi possint, nisi ratio necessitatis, aut utilitatis communis accedat. Sublimes personæ, litteratæ, doctæ, de Ecclesia benemerentes unico sufficienti beneficio contentæ sunt, si vere probæ sint. Quod si plura beneficia aucupentur, vera probitate careant, & ne illo quidem sufficienti, quod habent, dignæ. Innoc. III. c. 28. *De multa* tit. 5. lib. 3. dec. ita quidem loquitur. *Circa sublimes tamen, & litteratas personas, quæ majoribus beneficiis sunt honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari* (ut plura beneficia consequantur.) At animadvertendum, Innoc. non absolute dixisse, circa sublimes, & litteratas personas posse dispensari, sed cum ea additione, *cum ratio postulaverit*. Hæc porro ratio nulla alia esse potuit, nisi necessitas, aut utilitas animarum, & divini cultus.

Imo sine dispensatione plura beneficia sequentibus casibus haberi possunt. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

Id quidem nostro tempore in tanta sacrorum ministrorum multitudine rarissime accidit; at si accidat, nemo tamen privatus, ut recte ait P. Concina Th. t. 10. p. 171. n. 7. „ judex esse harum circumstantiarum potest; „ sed solus Summus Pontifex, tanquam universalis Ecclesiæ provisor, & Dei Vicarius interpretari jure valet, has hic & nunc circumstantias locum habere. "

Et ratio est, *quia si observatio legis secundum verba*, ut habet D. Th. 1. 2. q. 96. a. 6. *non habeat subitum periculum, cui oporteat statim occurri, non pertinet ad quemlibet, ut interpretetur, quod sit utile Civitati, & quod inutile Civitati; sed hoc solum pertinet ad Principes, qui propter hujusmodi casus habent auctoritatem in legibus dispensandi*: at in nostra specie non imminet subitum periculum, ut necesse sit uni conferri plura beneficia: nam subito periculo, si quod est, consuli potest alia ratione, quam per collationem plurium beneficiorum uni personæ: ergo sine dispensatione non potest quis plura beneficia habere, etiamsi alius idoneus, & dignus non reperiatur.

Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in commendam &c.

Id non absolute verum est, sed addita ea conditione, ut id in Ecclesiæ commendatæ evidentem necessitatem, aut utilitatem cedat, non in commodum Commendatarii. Hinc Greg. X. cap. *Nemo* in sext. lib. 1. tit. 6. ait: *Nemo deinceps parochialem Ecclesiam alicui non constituto in ætate legitima, & Sacerdotio commendare præsumat, nec tali etiam, nisi unam, & evidenti necessitate, vel utilitate ipsius Ecclesiæ suadente. Hujusmodi autem commendam (ut præmittitur) rite factam declaramus ultra semestris temporis spatium non durare, statuentes, quidquid secus de commendis Ecclesiarum parochialium actum fuerit, esse irritum ipso jure.*

ANIMADVERSIO VIII.

Nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat.

Majus bonum urgens, propter quod a residentia Episcopi, & Parochi abesse possunt, ac per alios Ecclesiam sibi commissam administrare, ex Synodo Tridentina sess. 23. cap. 1. de reformat. est *christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas.* Neque tamen hæ causæ legitimæ sufficiunt, ut abesse possint, sed probandæ sunt. Hinc sacra Syn. subdit: *Decernit eadem Sacrosancta Syn. has legitimæ absentiæ causas a Beatiss. Rom. Pontif.* (quoad Episcopos), *aut a Metropolitano, vel eo absente* &c. *in scriptis esse approbandas, nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus, & Reipublicæ officium Episcopatibus adjunctum; cujus quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne eas quidem significari Metropolitano necesse erit.*

Sacra quidem Syn. satis habuit, si causæ absentiæ Episcoporum a Summo Pontifice, vel a Metropolitano, vel &c. in scriptis approbarentur. At Urbanus VIII. const. 139. constituit, ut Episcopi a suis Ecclesiis abesse non possint, *nisi obtenta prius a nobis, & Rom. Pontifice licentia.* Idem repetit Bened. XIV. constit. *Ad universæ* anni 1746. 3. nonas Septembr. ubi ait: *Ut autem Episcopi a suis Ecclesiis, vel Diœcesibus licite abesse, possint, quum præter causam canonicam, expressa quoque licentia Rom. Pontificis, ut supra diximus, sit necessaria, excepto casu prædictæ trimestris absentiæ a Concilio permissæ, pro qua nulla peculiaris requiritur licentia,* &c.

Parochi autem hanc licentiam ab Episcopis obtinere debent, ut ex mox dicendis liquebit.

Animadversio IX.

Si.... Parochi ultra duos menses absque legitima causa per Episcopum &c. absint, &c.

Busemb. ita loquitur, ac si Parochi ad duos menses sine Episcopi licentia a suis paræciis abesse possint, sicuti Episcopi sine licentia Summi Pontificis ad tres menses a suis Ecclesiis abesse queunt. At hoc falsum est, & Tridentinæ Synodo contrarium, quæ loco mox cit. *Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de Curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta Syn. declarat, & decernit; ita tamen, ut quandocumque eos, causa prius per Episcopum cognita, & probata abesse contigerit, Vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum &c. relinquant*. Nota illa verba, *quandocumque eos, causa prius* &c. ex quibus intelligitur, Parochos sine suorum Episcoporum licentia a suis paræciis nunquam, & ne ad duos quidem menses, vel brevius tempus abesse posse.

Post Sacra Syn. subdit: *Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa non obtineant*. Hic quoque a Sacra Syn. perspicue ponitur, Parochos a suis Ecclesiis discedere non posse sine Episcopi licentia.

Non me latet, Navarrum, contrarium docuisse, cujus sententiam veluti probabilem censuere Azor. Castrop. & nonnulli alii, quos confutat Anacletus t. 3. juris can. p. 42. n. 67. & seq. ut apud ipsum legi potest.

Neque vero probabilis esse, nec probari unquam potest opinio, quæ sacræ Synodo Tridentinæ satis aperte contraria est, quidquid nonnulli contradicant. Hinc sacra Congregatio, ut testantur Garcias, & Fagnanus apud Anacl. n. 67. cit. censuit, quod Parochi non possint sic abesse per duos menses, imo nec per hebdomadam absque licentia Episcopi, quæ, causa cognita, & in scriptis concedenda est,

Animadversio X.

Causas a residentia excusantes esse. 1. doctionem Theol. vel &c.

Hic excipiendi sunt Parochi, ut mox dictum est a. 3. Resp. 2. quibus non est concedendum, ut a suis Ecclesiis vel docendi, vel discendi causa absint.

Neque ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri.

Honorius 3. cap. fin. t. 5. lib. 5. Decret. ait: *Docentes vero in theologica facultate, dum in scholis docuerint, & studentes in ipsa, integre per annos quinque percipiant de licentia Sedis Apostolicæ proventus Præbendarum, & beneficiorum suorum, non obstante aliqua alia consuetudine, vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes*. „ Quod tamen (inquit Genettus Th. t. 2. „ p. 100. q. 10.) intelligi convenit, dum id agunt cum „ facultate ab Episcopo obtenta. Ad illum enim spectat „ judicare, utrum ex illorum absentia Ecclesia non „ patiatur detrimentum. “ Hoc insinuat ipse Honorius, qui, cum suo tempore rari essent magistri, statuit, *ut ab Ecclesiarum Prælatis, & Capitulis ad theologicæ professionis studium aliqui docibiles destinentur*. Idem colligitur ex Sacra Trident. Synodo sess. 5. c. 1. de reform. ubi ait: *Et ne sub specie pietatis impietas disseminetur, statuit eadem S. Synodus, neminem ad hujusmodi lectionis officium tam publice, quam privatim admittendum esse, qui prius ab Episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus, & approbatus non fuerit*. Sacra quidem Syn. loquitur de Sacræ Scripturæ lectione; sed ex paritate lectionis theologicæ, aut juris canonici, & ex ratione Sacræ Synodi satis intelligitur, idem esse dicendum quoad lectores Theologiæ, & juris canonici. Idem ex cap. *Relatum* tit. 4. lib. 3. decret. habetur, ubi Alex. III. de præsentatis ad Ecclesias, & residere recusantibus loquens ait, quod *non debent admitti, & admissi poterunt removeri, nisi forte de licentia suorum Prælatorum, vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis contigerit eos abesse*. Ait *de licentia suorum Prælatorum*. An illud *vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis* Theologiæ studium, & doctrinam, seu lectionem non complectitur? Itaque hanc licentiam Episcopi esse necessariam, ut Clerici beneficiarii studiorum causa abesse possint, fatetur quoque Anacletus t. 3. juris can. p. 51. n. 139. & La-Croix p. 80. n. 73.

2. *Studium Theologiæ, vel juris &c. ad eum per quinque annos &c.*

Id intellige juxta mox dicta de licentia Episcopi. Nam docentes Theologiam, eique studentes in eadem navi quoad hoc sunt ex Hon. III. mox citato, & ex rei natura.

3. *Obsequium Papæ, vel Episcopi ad Ecclesiæ utilitatem.*

Intellige evidentem, ut loquitur Syn. Tridentina sess. 23. c. 1. de reform. mox citata.

5. *Honestam consuetudinem, ubi dispositio &c.*

Concilii Tridentini dispositio æquissima est, & sancta; nec consuetudo contraria excusare potest, nisi forte ex peculiaribus rationabilibus loci causis, e. g. ex aeris intemperie corporibus valde noxia, quæ sine gravi salutis detrimento novem mensium residentiam non patiatur; in qua tamen specie dispensatio ab Apostolica Sede videtur impetranda, non licentia arroganda sine dispensatione.

Animadversio XI.

Resp. 5. Qui absque justa causa abest, peccat &c. non tamen tenetur &c. si &c. vel nisi id aliquo jure sit expressum.

Hic excipiendi sunt Episcopi, & Parochi, qui fructus suos non faciunt, eosque restituere tenentur, nisi resideant, ut confessus est Bus. Resp. 2. & explicate definit Synodus Tridentina sess. 23. c. 1. de reform. ubi de Episcopis ita loquitur. *Si quis autem (quod utinam nunquam eveniat) contra hujus decreti dispositionem abfuerit, statuit Sacrosancta Syn. præter alias pœnas adversus non residentes sub Paulo III. impositas, & innovatas, ac mortalis peccati reatum, quem incurrit, eum pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detinere non posse; sed teneri &c.* Tum addit: *Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta Syn. declarat, & decernit.*

Animadversio XII.

Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones ex Trident. nisi tamen &c. Vide Less. &c.

Loco Lessii, ad quem Busemb. nos mittit, satius erit legere decretum Bonif. VIII. cap. *Consuetudinem* lib. 3. in sext. tit. 3. quod Syn. Trid. sess. 24. cap. 12. de reform. *in usum revocat, non obstantibus quibuscumque statutis, & consuetudinibus*. Porro in dicto cap. ita habetur. *Statuimus, ut distributiones ipsæ quotidianæ, in quibuscumque rebus consistant, Canonicis, ac aliis beneficiatis, & Clericis Ecclesiarum ipsarum, qui eisdem officiis in ipsis Ecclesiis adfuerint, tribuantur juxta Ecclesiæ cujuslibet ordinationem rationabilem jam factam, vel faciendam. Qui vero aliter de distributionibus ipsis quicquam receperit, (exceptis illis, quos infirmitas, seu justa, & rationabilis corporis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusaret) rerum sic receptarum dominium non acquirat, nec faciat eas suas: imo ad omnium restitutionem, quæ contra hujusmodi nostram constitutionem receperit, teneatur. De distributionibus etiam pro defunctorum anniversariis largiendis idem decernimus observandum.*

La-Croix p. 81. n. 878. ait: „ Si obligatus ad præsentiam in choro, compareat quidem, sed non canat, „ peccat, nisi consuetudo prævaleat, quod assistens possit per Vicarium canere.... Potest facere consuetudo, „ ut tantum assistens percipiat distributiones, recitando „ horas privatim, Azor. Med. Tol. Less. Gan. dummodo habeat capellanum, & ministrum, qui canat. “

Hanc falsam, & absurdam opinationem solidissime refellit Genettus Theol. t. 2. p. 100. q. 11. & p. 153. q. 2. allatis præsertim variorum Conciliorum sanctionibus, quibus improbatur. Suum Claudium hic deseruit vel ipse P. Zacharia, qui in cit. numerum ita habet: „ Num „ vero Canonici teneantur in Choro alta voce canere, „ atque contra hanc obligationem consuetudo prævalere „ possit, si quæras; scito, S. C. quod ad primum attinet, affirmativæ sententiæ adhæsisse semper, negativæ „ quoad secundum spectat: “ tum varia ejusdem sacræ Congregationis decreta profert, quæ perspicue id declarant. Sed huic rei ultimam manum imposuit Bened. XIV. in suo Brevi anno 1748. die 19. Jan. * ubi ait: *Porro volumus inter tot, tantaque privilegia eidem Capitulo,* (Veronensi) *& Canonicis concessa, numerandum esse illud, quod, quemadmodum tibi, æque ac nobis notum est, antiqua traditione contra sacrorum Canonum sanctiones, ut nostram præsertim constitutionem, cujus initium est*, Cum super oblatas, *invectum ab ipsis Canonicis non modo contenditur, sed etiam servatur, intereffendi dumtaxat choro, & cum ceteris Mansionariis, Capellanis, Acolytis, & Clericis canentibus, psallentibusque adsistendi, nunquam vero cum iisdem canendi, psallendive; etsi nonnullos eorumdem esse accepimus, qui aliter sentientes in conscientiæ angoribus agi-*

* Habetur apud Concinam Th. t. 10. p. 520. n. 19.

cantus, ex eo quod ea propter se non fecisse fructus suos existiment. Itaque a te, dilecte fili noster, poscimus & flagitamus, ut non solum hujusmodi abusum, & corruptelam ab ecclesiastica disciplina absonam, & canonicis ordinationibus, ac nostræ quoque constitutioni contrariam penitus evellere, & eradicare adnitaris; verum etiam ipsos suaviter, fortiterque admoneas, & horteris, ut imposterum ea, qua decet, ut tenentur, reverentia choro intersint, adsistantque, nec non pari pietate, attentione, ac vigilantia omnino canere, vel psallere cum ceteris studeant, & contendant. Deinde iisdem edicas, & notum facias, nos quemadmodum per hasce nostras in forma Brevis litteras tibi declaramus, & injungimus; decernere atque statuere, sicut in eadem constitutione nostra innuimus, ipsos, suosque successores Canonicos choro quidem interessentes, adsistentesque, minime vero canentes, psallentesve nullo pacto ex prebendis, & distributionibus facere fructus suos, atque adeo restitutioni obnoxios esse, ac fore.

Constitutio Sole clarior est, quam si quis eludere sophistice conetur, evidentissimæ veritati, ac Spiritui sancto adversatur. Ex hac porro constitutione apertissime intelligitur, multo magis abusum esse, & corruptelam, consuetudinem aliquarum Ecclesiarum, ut Canonici non residentes, nec constituentes alium, qui deserviat pro se; totos fructus percipiant, dummodo maneant sufficientes ministri pro officio, & cultu divino; quidquid contra falso & absurde dixerit idem La-Croix n. 80. quem refutavimus ar. 4.

Animadversio XIII.

Et quamvis verius sit etiam resignationem simplicem (in favorem) *in Pontificis manibus faciendam, cum aliqui periculum sit* &c. *probabile tamen est* &c. *eo quod permutatio* &c.

Beneficiorum permutationes absque prævia pactione, Episcopi auctoritate fieri quidem possunt pro Ecclesiarum utilitate; quia id jura permittunt, cap. *Quæsitum* lib. 3. decret. tit. 19. at quid inde? Ergo ne resignatio quoque simplex in favorem, in manibus Ordinarii fieri potest? Hæc illatio legitima esset, si jura canonica eam permitterent, sicuti permutationem permittunt, dummodo hæc fine prævia permutantium pactione, & pro Ecclesiarum permutatarum utilitate fiat. At illatio Busemb. illegitima, & falsa est; quia jura canonica resignationem simplicem in favorem prohibent. *Renuntiare autem beneficio, ut detur alteri, est simoniacum*, inquit S. Antoninus p. 2. t. 1. c. 5. § 11. *quia prohibitum, scilicet ex jure positivo*; & S. Raym. in summa l. 1. tit. 1. de simonia ait: *Quædam sunt simoniaca, quia prohibita, scilicet per constitutionem Ecclesiæ tantum, ut cum quis renuntiat Ecclesiæ illa conditione, vel pacto, ut nepoti suo detur, vel alii* (apud Genet. t. 2. tr. 58. quæst. 7.) Nam, ut habetur c. 39. *Tua nos* t. 3. lib. 5. decret. *in talibus* (hoc est rebus spiritualibus) *omnibus pactio, aut conventio cessare debet juxta canonicas sanctiones*. Imo quoad resignationes, etiam si in favorem non fiant, ita constituit S. Pius V. const. 58. *Quanta Ecclesiæ Dei*: *Præcipimus, ne Episcopi, aut alii collatores de beneficiis, & officiis resignandis, aut suis, aut dimittentium consanguineis affinibus, vel familiaribus etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum audeant providere. Quod si secus, ac etiam quidquid contra formam prædictorum fuerit a quocumque temere attentatum, id totum ex nunc viret, & effectum decernimus non habere. Qui vero* &c.

Itaque a fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita &c.

Idem sentit La-Croix p. 91. n. 1014. „ Idque non tantum post resignationem, ut limitant aliqui cum Nicol. „ t. d. 9. §. 5. sed etiam ante, vel dum ea fit, dummodo absit omne etiam tacitum pactum. " Et pro hac sententia multos citat, ac ipsum S. Antoninum loco non indicato, pro contraria unum Hostiensem. P. Concina Theol. t. 10. p. 124. q. 15. La-Croixii opinionem falsam dicit; & merito. Preces enim, quas resignans interponit apud collatorem, sunt semper in gratiam carnis, & sanguinis, hoc est consanguineorum, affinium, familiarium, & contra Ecclesiæ utilitatem; quæ preces ex natura sua malæ sunt, etiamsi prohibitæ jure positivo non essent. Præterea hæ preces a S. Pio V. constit. cit. vetitæ sunt his verbis: *Caveant autem Episcopi, & alii prædicti, itemque omnes electores, præsentatores, & patroni tam ecclesiastici, quam laici, quicumque sint, ne verbo quidem, aut nutu, vel signo, futuri in hujusmodi beneficiis, & officiis successores ab ipsis resignantibus, aut aliis eorum significatione, vel hortatu designentur, aut de his assumendis promissio inter eos, vel etiam intentio quæcumque intercedat*. Mens summi Pontificis probis viris, ac de sua salute sollicitis perspicua est. Sed audi cavillos probabilium opinatorum, quos La-Croix in suæ opinionis patrocinium profert. „ Barb. inquit, Zoes. & „ Engel dicunt id prohiberi collatori tantum, ne promittat alicui conferre. " Collatori tantum? An illa pontificia verba, *itemque omnes electores, præsentatores, & patroni* &c. nihil significant? Item aperte falsum est, illud tantum prohiberi, ne collatores, electores &c. promittant conferre, eligere &c. quem resignans designaverit; quia aperte prohibetur, ne verbo, nutu, vel signo futuri successores a resignantibus designentur. „ Nav. „ Paris. Sanc. Castrop. dicunt tantum vetari designationem, vel intentionem, si expresse vel tacite deducatur in pactum. " Præclara sane interpretatio pontificiæ mentis, quæ particulam disjunctivam *aut*, *aut de his assumendis* &c. ex arbitrio suo convertit in conditionalem *si*. „ Alii dicunt, esse admonitionem tantum, ut „ hoc non fiat, non autem præceptum; nam tantum „ dicit, *caveant*: de cetero nudæ illæ preces nullam collatori obligationem afferunt, & de se non sunt „ illicitæ. Et videntur valere dicta, quamvis resignans „ sic speret, sitque ita constitutus, ut non resignaret, si „ sciret huic non conferendum; quia hæc spes, ac dispositio animi, nec est de se mala, nec ullibi prohibetur. Nav. Paris. Azor. &c. " Hactenus ille. Videlicet Busemb. ex toto, La-Croix ex dimidio citatam S. Pii V. legem abrogat, imo vero ipse quoque La-Croix ex toto eam abrogat, dum eam admonitionem tantum esse suggerit, non præceptum. At exceptis nonnullis, quos La-Croix non nominat, *alii dicunt* &c. reliqui omnes legem, & præceptum in S. Pii verbis agnoscunt. Illud enim *caveant* ... *ne* &c. voluntatem legislatoris prohibentis quoad resignantes, & præcipientis quoad Episcopos, & alios exprimunt, ut impediant, quominus resignantes, successores designent; quod sane fit, si resignationes cum designationibus successorum non admittant. Hac ratione legi obediunt; si cavillos La-Croixii, aut Busemb. audiant, legem violant. Nudæ quidem preces nihil mali habent, imo ex natura sua bonæ sunt, si pro digniori in Ecclesiæ utilitatem interponerentur: verum quia id vix unquam, aut nunquam accidit, sed contra interponuntur contra Ecclesiæ utilitatem, ut propinquitati, amicitiæ, cupiditati serviatur; idcirco S. Pontifex eas prohibuit. At, inquit Busemb. „ id observari potest, ubi non est recepta Bulla Pii V. &c. " Resp. Mala sane animadversio, quæ pro fundamento habet, vim obligandi in bullis quoque Rom. Pontificum, quorum auctoritas, & potestas a Deo immediate est, a subditorum acceptatione pendere: hoc sane tam falsum est, quam quod maxime. Ceterum ne eius quidem Pianæ legi contrarius, si alicubi forte vigeat, tolerabilis esse potest, quia rationabilis esse non potest, cum cupiditati hominum faveat, & Ecclesiæ bono repugnet.

Animadversio XIV.

Resp. 2. Posse peti compensationem &c. *pro incommodo temporali, quod* &c.

Qui compensationem in beneficiorum permutatione petit pro incommodo temporali, quod subit, se spoliando copiosioribus proventibus, pro re annexa juri spirituali pretium petit: at hæc est aperta simonia, jure naturali, & divino vetita; quia, ut habet cap. *Si quis objecerit* cau. 1. q. 3. *quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*. At inquit Busemb. „ Talis compensatio non est pretium be„ neficii, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut „ se indemnem servet, sine qua conditione nollet se spo„ liare. "

Resp. Hæc est mera verborum illusio. Perinde enim est, seu compensationem petas ut pretium excessus proventuum beneficii, quod cedis, seu ut conditionem, ut te indemnem serves. Compensatio enim natura sua eo spectat, ut te indemnem serves. Vendis ex. g. vini dolium pro quinque aureis, ut pretium tuæ rei æquivalens habeas; alter vero dat vini dolium ea conditione, ut quinque aureos recipiat, ne ex datione vini damnum subeat; quid quæso discriminis est inter priorem, & posteriorem contractum? Nullum scilicet, nisi verborum. Permutatio beneficiorum adjecta conventione compensationis fructuum, realis simonia est; quia pro re juri spirituali annexa pretium exigitur; quæ proinde simonia, nulla verborum arte, nullaque intentionis directione a simoniaca labe purgari potest.

Summus quidem Pontifex pensionem in permutatione inæqualium beneficiorum imponere potest accipienti pinguius in gratiam illud dimittentia, non tamen titulo compensationis, qui simoniacus est jure naturali, & divino, sed alio justo titulo indigentiæ, & eleemosynæ. Hinc cœtus Cardinalium, & Præsulum a Paulo III. anno 1538. pro morum reformatione selectorum, quorum monita integra habes apud Nat. Alexandrum (hist. Ecclesiast. tom. 9. p. 45. sæc. 6.) inquit: *Alius abusus, cum beneficia conferuntur, seu cum cedantur aliis, irrepsit*

in

in constituendis super eorum fructibus pensionibus ; imo quandoque eodem beneficio , omnes sibi fructus reservat . Qua in re illud est animadvertendum, nulla alia de causa, alioque jure pensiones constitui posse, nisi ut quasdam eleemosynas, quæ in pios usus, & indigentibus concedi debent. Ex hac solidissima doctrina illud sponte consequitur, pensiones titulo compensationis imponi non posse. Ecclesiastica enim beneficia sunt res Deo oblatæ , & pauperum patrimonia ; ideoque pensiones ex iis deceptæ non nisi in pias causas, & subsidium pauperum converti possunt : at fructuum compensatio nec quid pium est , nec indigentiæ suffragium : ergo pro fructuum compensatione pensiones imponi nequeunt. Vide, si lubet, Genettum Theol. t. 2. p. 221. q. 4.

At inquies : ipse Concina Theol. t. 10. p. 138. q. 2. n. 3. pro causa legitima imponendi pensionem assignat rationem æqualitatis in beneficiorum inæqualium permutatione. Idem habet Nat. Alexander Theol. tom. 2. p. 8. reg. 16.

Resp. Nat. id colligi putat ex cap. *Ad quæstiones* lib. 3. dec. tit. 19. at ibi sermo est de permutatione ab iis facta, qui jure proprietatis Ecclesias, seu beneficia possident. Cap. enim cit. loquitur de duabus Ecclesiis conventualibus, quarum utraque paræcialem Ecclesiam habebat cum possessionibus magis alteri , quam sibi vicinam. In hac specie paræciarum permutationem fieri, & refundi pecuniam habenti copiosiores reditus posse , respondet Clemens III. *Sic tamen quod illi contractus* (permutationis paræciarum , & possessionum) *nequaquam sibi invicem misceantur*. At nos loquimur de permutatione beneficiorum, quæ in titulum possidentur ; cui permutationi addita compensatione inæqualium redituum illa decretalis non suffragatur.

Animadversio XV.

Resp. 3. Jura proventuum posse separari a titulis, & primo &c. deinde &c. compensato &c. idque auctoritate solius Papæ.

Summus Pont. pro sua suprema auctoritate potest quidem jura proventuum a beneficiorum titulis separare ; at id jure fieri nequit, nisi separatio ad Dei gloriam , & cultum, vel pauperum subsidium referatur ; quorum neutrum emicat , si separatio eo solo nomine fiat, ut in permutatione beneficiorum , opulentioris excessus compensetur.

Animadversio XVI.

Resp. Videri permutationem simoniacam &c.

Permutatio beneficiorum ea lege , ut expensæ litis , vel bullarum refundantur per recipientem , ea natura sua simoniaca est ; quia pro beneficio dimisso, seu pro ejus fructibus, qui sunt quid annexum juri spirituali, accipitur aliquid pretio æstimabile : ex quo fit, ut talis permutatio ex quacumque causa fiat, simoniaca esse non desinat ; idemque dicendum de simili resignatione.

Animadversio XVII.

Vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ.

Dum Busemb. distinguit pensionem, quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, ab ea, quæ datur causa resignationis, vel litis componendæ , ponit, resignationem, & litis compositionem esse ex se nulla alia causa accedente justos titulos pensionis.

At cum ex mox dictis pensio imponi non possit causa compensationis inæqualium fructuum in beneficiorum permutatione , ne resignationis quidem causa resignatario imponi jure valet. An pensio assignari potest resignanti, etiamsi dives, vel ditissimus sit ? An reditus ecclesiastici non indigentibus , nec pro Ecclesia laborantibus dari possunt ? Si Apostol. 1. ad Tim. 6. de omnibus ait : *Habentes alimenta, & quibus tegamur , his contenti simus ;* multo magis Clerici in sortem Domini vocati habentes quæ sibi sufficiunt , iis contenti esse debent, nec tuta conscientia ex beneficiis resignatis pensiones petere possunt : ergo ne dari quidem iis possunt. Hinc cœtus Cardinalium , & Præsulum a Paulo III. pro morum , & Curiæ reformatione selectorum supra cit. inquit : *Idem omnes fructus reservari , adimique id omne , quod divino cultui , sustentationique habentis beneficium tribui debet , magnus est abusus ; itemque pensiones dari Clericis divitibus, qui commode, & honeste vivere queunt ex reditibus, quos habent , magnus est abusus, tollendus uterque.*

Ecclesiæ Dei nunquam defuerunt, nec deerunt homines æqui, probi, sanæque doctrinæ assertores, qui recta suggerunt, & dicant ; sed multo plures sunt, qui pulvillos consuunt sub omni cubito manus, & sana docentes acerrime vexent.

Qui ajunt, pensiones imponi posse litis componendæ, seu finiendæ causa, ut Busemb. & La-Croix p. 46. n. 556. nituntur cap. *Nisi essent* lib. 3. decret. tit. 5. ubi Innoc. III. talem pensionem a Judicibus delegatis impositam tolerat adjecta conditione, ut non beneficium , sed beneficiarii persona onerata maneat. At ibidem statim ait : *Nisi essent viri providi , & honesti tam qui ordinationem fecerunt, quam illi , circa quos est facta ordinatio in Ecclesia vestra super negotio prioratus, ordinationem illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus*. Ex his verbis intelligitur, hanc decretalem impositioni pensionis , componendæ litis causa, non favere, sed potius adversari. Nam factum illud singulare propter ejus circumstantias tolerat quidem Pontifex ; at declarat, illud non esse constituendum veluti exemplum, seu agendi regulam , imo hoc exemplum perniciosum esse ait : *Ordinationem illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus* ; quæ verba valde notanda sunt. Et sane ex D. Thoma 2. 2. qu. 100. art. 2. ad 5. *antequam alicui acquiratur jus in episcopatu, vel quacumque dignitate, vel præbenda per electionem, vel provisionem, seu collationem , simoniacum esset , adversantium obstacula pecunia redimere. Sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem obtinendam.* Porro lite super beneficiu excitata, atque hinc inde ancipiti jus in beneficio anceps & dubium est : ergo periculum est, promittentem pecuniam , seu pensionem , ut litis vexatio cesset, viam sibi ad jus beneficii parare pecuniæ interventu, hoc est in simoniæ periculum sponte incidere, quod licere non potest. Hinc Alex. III. cap. *Super eo* lib. 1. dec. tit. 36. inquit : *Super eo, quod quæsivisti , utrum de ecclesiastico beneficio in litigium deducto possit fieri transactio, tale damus responsum, quod transigi super re sacra, & litigiosa non potest. Etenim res sacræ ut possideantur aliquo dato, vel retento, seu promisso , speciem credimus habere simoniæ. Alias si gratis , & amicabiliter inter se litigantes componant , sacris canonibus nequaquam dicimus obviare.* Ergo in litibus beneficiorum ecclesiasticorum transactio onerosa non licet, sed solum gratuita , hoc est sine impositione pensionis.

Quod autem ea se non licet , ne Judicis quidem auctoritate licet. Nec enim Judicis auctoritas efficere potest, ut res sacræ aliquo dato, vel retento , vel promisso possessæ, sine specie simoniæ possideantur.

Animadversio XVIII

Porro circa pensiones . . . . etsi eam designare proprium sit Papæ, id tamen etiam Episcopum posse &c.

Similia habet La-Croix p. 99. n. 1122. ubi ait : „ Possunt Episcopi , si adsit justa causa , imponere pensio-„ nem personæ habenti, vel habituræ beneficium &c. "

Sed hic audiendum est edictum Innoc. XII. anni 1692. 22. Novembris ubi ita præcipit : „ *Volendo la Santità di* „ *nostro Signore*, con la sua paterna carità , e zelo eccitare li Parrochi alla maggior vigilanza delle anime al-„ la loro cura commesse, e facilitargli il modo di sovvenire alle necessità delle medesime con più abbondan-„ ti elemosine ; quindi è, che per ordine espresso datoci „ a bocca dalla Santità sua comandiamo, che per l' avvenire non si abbiano d'aggravare le parrocchiali etiam „ di juspadronato laicale di pensioni ; e che ciò debba „ osservarsi ancora dagli ordinarj nelle proviste , ch' essi „ faranno per farne. In oltre che non si ammettano re-„ assegne, o permute di parrocchiali con riserva di pen-„ sioni a favore di chi si sia, e sotto qual si voglia titolo etiam di prestazione di alimenti ; e che molto „ meno si riservino pensioni sopra le medesime parrocchia-„ li *sine causa beneficio pleno* di consenso dei possessori „ per qualsivoglia causa, e titolo. Dalla Dataria, questo „ dì 22. Novembre 1692. Band. Card. Prodatario . "
Hoc edictum refert Genettus Theol. t. 2. p. 224.

Hic vero illud quoque animadvertendum est , resignationes beneficiorum cum reservatione pensionum sub apostolico beneplacito, addito eodem tempore pacto cum resignatario eas abolendi repræsentata pecunia, palliatas beneficiorum venditiones esse, a sacris canonibus , & apostolicis constitutionibus improbari , nullasque , & irritas esse, ut declarat & decernit Bened. XIV. constit. *In sublimi* anni 1741. 4. Calend. Sept. qui præterea tam resignantem , quam resignatarium ipso facto privat omni jure beneficii , & ad alia inhabiles decernit additis aliis, ut in ipsa constit. legi potest.

Animadversio XIX.

Pensionarius post constitutionem Pii V. . . . tenetur &c.

S. Pius V. c. *Ex proximo* 1. 15. lib. 1. in sept. ita præcipit. *Quicumque pensionem fructus, aut alias res ecclesiasticas ut clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium parvum B. M. V. decernimus obligatum , & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.*

Id inquit Bus. verum est, ubi Bulla Pii V. recepta est.

est. Resp. Hanc Bullam usu receptam esse, testantur AA. communiter, ut ait ipse La-Croix p. 100. n. 1156. quod si alicubi ad praxim non redigeretur, redigenda esset; quia ipsa naturalis ratio dictat, ut qui in Dei cultu, & laudibus se occupare recusat, reditus ex beneficiis ad Dei gloriam institutis decerptos percipere nequeat. *Si quis non vult operari*, ait Ap. 2. ad Thess. 3. *nec manducet*.

ANIMADVERSIO XX.

Omnes Religiosi &c. *idque ex antiqua, & recepta consuetudine*.

Hæc antiqua, & recepta consuetudo vim legis habet: at lex in materia gravi graviter seu mortaliter obligat: recitatio porro divini officii gravis materia est: ergo consuetudo antiqua, & recepta, ut omnes Religiosi utriusque sexus choro destinati horas canonicas recitent, eos graviter, seu mortaliter obligat; ex quo fit, ut eas vel una die, nedum bis, aut ter omittentes, mortalem culpam admittant, quidquid contra quidam dicant, quorum sententiam Busemb. aut reticere, aut refellere debuit. Vide, si lubet, Natalem Alex. Theol. t. 2. p. 50. reg. 6. & Concinam Theol. t. 2. p. 399. §. 2. & p. 402. q. 2.

ANIMADVERSIO XXI.

Non tenentur ad horas. 1. Novitii ...., 3. Religiosi Societatis Jesu.

Id intellige in sensu reduplicativo, hoc est, si, & quamdiu sacris initiati non sunt.

ANIMADVERSIO XXII.

Idem dic de Religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit &c.

Qua ratione id probabile esse, ait Busemb.? quia, inquit, etsi maneat Religiosus, non tamen regularis: at hæc ratio sophistica, & falsa est ex dictis cap. 1. dub. 6. c. 3. p. 309. ideoque non est dubitandum juxta ibidem dicta, quin Religiosus, qui dispensationem obtinuit perpetuo vivendi extra monasterium, & ejectus teneatur recitare horas canonicas; atque id fatetur ipse La-Croix p. 103. n. 1191. sed exceptos cum Sanch. aliisque, quos citat contra Nav. Rodriq. Azor. &c. vellet ejectos per quos non stat, quominus in suam Religionem iterum admittantur. Sed hic quæro, utrum Superiores suæ Religionis, quia sunt culpabiles, Religiosos ejectos eximant ab onere professionis: quæro iterum, utrum ejecti, quia non admittuntur ex aliena culpa ad servandas omnes regulas suæ Religionis, ab iis quoque liberentur, quas servare possunt. Recte P. Concina Theol. t. 2. p. 403. n. 16. hac de re ait: „ Communior, & probabilior opinio af„ firmat " (ejectum e monasterio Judicis sententia obnoxium esse horis canonicis) „ sive per ipsum stet ad „ monasterium regredi, sive secus. Quoniam per hanc „ expulsionem non amittit suum statum. "

ANIMADVERSIO XXIII.

Non tenentur ante acceptam possessionem.

Hic distinctione opus est; & primo certum est, beneficiarios teneri recitatione precum canonicarum ante acceptam possessionem beneficii, si per ipsos stet, quominus possessionem accipiant. „ Nam paria sunt (inquit „ merito Laym. lib. 4. t. 2. c. 5.) habere possessionem, & „ per aliquem stare, quominus habeat, sicuti colligitur „ ex c. *Licet Episcopus* de præb. in 6. " idem habet Concina Theol. t. 2. p. 411. n. 26. nec de hac re controversia esse potest.

Quod si quis a capienda beneficii possessione impediatur per litis contestationem, beneficiarius ab horarum canonicarum penso juxta sententiam magis receptam absolvitur, ut ait Laym. loco cit. quam sequitur non solum La-Croix p. 104. n. 1199. sed etiam Antoine Theol. mor. p. 232. n. 7. & Concina Theol. t. 2. p. 411. n. 26. q. 19. quæ sententia suis rationabilibus fundamentis nititur, ut apud Concinam legi potest. Utrum vero beneficiarium tutum in conscientia efficiat, si horas non recitet, non satis certum mihi videtur.

Si jus beneficii collati certum sit, & fructus percipiendi certo sint, obligatio recitandi horas canonicas certa est: si jus beneficii nullum sit, certum est obligationem esse nullam: at jus anceps beneficii, fructusque dubii, uti accidit, cum beneficiarius litis contestatione impeditur a capienda ejus possessione, est quid medium inter utramque expositam speciem: ergo obligatio quoque recitandi horas canonicas media esse videtur inter obligationem certam, & nullam. Ex quo fieri videtur, ut talis beneficiarius ex æquo judicio teneri videatur divinum officium ex dimidio, puta alternis diebus recitare. Alia onera beneficii, e. gr. Missarum, administrationis sacramentorum &c. lite pendente non suspenduntur, sed implenda sunt. Cur ergo suspenditur onus recitandi horas canonicas? Quænam canonica constitutio suspensionem horarum canonicarum lite pendente permittit? Si beneficiarius ex lite sibi intentata victoriam reportet, quo jure fructus illius temporis, quo beneficii onus non sustinuit, percipere potest? an litigium, quod sustinuit, est beneficii onus? an est onus loco officii divini ab Ecclesia substitutum? Itaque dum litigantes de beneficio contendunt, sicuti aliis oneribus beneficii qua ratione fieri potest satisfaciunt, ita oneri quoque horarum canonicarum sese submittere ne recusant, aut alter alteri cedat. Hoc certe tutum est; contrarium satis tutum non esse videri non injuria potest.

Si vero possessio beneficii, aut fructuum perceptio vi, & fraude impediatur, nullaque spes sit eos obtinendi, quod accidere potest, si beneficium inter hæreticos existat, beneficiarius ab onere officii liber est, ut docet Concina Theol. t. 2. p. 411. n. 25. pro qua sententia multos citat, & communem esse, ait. Ratio est, inquit, quia beneficiarius non potest astringi ad pensum officii, nisi ob fructus aut perceptos, aut percipiendos. Nec enim qui de altari non vivit, altari servire cogitur, nec onus subire tenetur, qui nullum commodum reportat. „ Si „ tamen fructuum impedimentum (subdit idem Conc.) „ non sit perpetuum, vel ad longum tempus, cum Sua„ rez lib. 4. c. 20. n. 15. & 16. aliisque existimarem, „ tunc ad horas canonicas solvendas beneficiarium tene„ ri; quia tunc habet beneficium, jus colligendi fructus, „ & moralem spem eosdem in futurum assequendi; id„ que ex eo patet, quod si ob temporum sterilitatem, „ aut iniquorum rapinam beneficiarius fructibus istis pri„ vetur, non propterea liber evadit ab onere divini officii.

ANIMADVERSIO XXIV.

Tenentur ii, qui primo, aut &c. *contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat Less.* &c. *eo quod* &c.

Huic contrariæ sententiæ repugnat ipse La-Croix p. 105. n. 1194. „ Nam, inquit, fructus respondentes tempori, „ quo possederunt, reipsa percipiunt, & in vita possunt „ disponere de iis post mortem percipiendis. " Repugnat quoque Concina multis citatis Theol. t. 2. p. 410. n. 24.

Sed quoad fructus, qui primo, aut etiam secundo anno assignantur fabricæ, vel prædecessori mortuo, ut Bus. ait, diligenter animadvertenda est doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 100. art. 4. ad 3. dicentis: *Circa collationem vero beneficiorum sciendum est, quod si Episcopus antequam beneficium alicui conferat, ob aliquam causam ordinaverit, aliquid subtrahendum de fructibus beneficii conferendi, & in pios usus expendendum, non est illicitum: si vero ab eo, cui beneficium confert, requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficii, idem est, ac si aliquod munus ab eo exigeret, & non caret vitio simoniæ*.

Ex hac angelica doctrina primo intelligitur, omnes fructus beneficii subtrahi non posse, sed solum partem. Ait enim, *aliquid subtrahendum*. Est enim irrationabile, ut qui altari servit, de altari vivere nequeat, & ut omnes fructus beneficii, cujus onus beneficiarius sustinet, in aliorum manus perveniant. Hinc Joann. 22. cap. *Suscepti* extrav. comm. lib. 3. tit. 3. fructus primi, vel secundi, vel alterius anni defuncto, fabricæ, Ecclesiis, vel personis habentibus annalia de consuetudine, privilegio, vel statuto, in totum applicari vetat, etiamsi a longis retroactis temporibus id fuerit observatum; & præcipit, ut ex fructibus beneficii nihil percipiant ultra summam, pro qua illud in decimæ solutione taxari consuevit, vel, si taxatio decimæ non sit, ultra dimidios fructus ejusdem beneficii.

Hinc fit, ut omnes fructus primi, secundi vel alterius anni ne fabricæ quidem, aut Ecclesiæ assignari jure possint, multo vero minus canonicis antiquioribus, aut prædecessori mortuo.

Secundo ne simonia admittatur, pars fructuum beneficii subtrahenda est, priusquam beneficium conferatur, ita ut ipsum beneficium, in cujuscumque manus devenerit, huic oneri obnoxium sit.

Tertio pars fructuum beneficio subtracta in pios usus impendi debet; ideoque Ecclesiæ quidem, aut ejus fabricæ assignari potest, vel pauperibus: at cur assignari possit antiquioribus canonicis sufficientem victum habentibus, non intelligitur; multo vero minus prædecessori mortuo; quia talis assignatio in utilitatem heredum defuncti cedit. Sed hac de re legenda quoque est ab iis, ad quos hæc spectant, sacra Syn. Trid. sess. 24. cap. 14. de reform.

His positis quod ad obligationem recitandi officii attinet, vel assignatio fructuum primi aut alterius anni aliis, ac beneficiario facta, iniqua est, vel æqua. Si iniqua, beneficiarius ex aliorum iniquitate immunitatem ab horis canonicis referre non potest. Si æqua, multo minus est immunis ab eo onere; quia cum beneficium sponte suscepit, ejus quoque justis oneribus sese subjecit. Adde,

quod

quod consuetudines, & statuta peculiarium Ecclesiarum, etiamsi rationabilia sint, non possunt beneficiarium subtrahere oneri ab universali Ecclesiæ lege ipsi imposito; multo vero minus irrationabilia: at onus recitandi officium divinum ex universali Ecclesiæ lege beneficiario impositum est: ergo &c.

At beneficiarius in casu proposito officium divinum non recitans, damnandus non est, quia vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. Ita Busemb.

Resp. Hæc Busemb. ratio perinde sonat, ac si dixerit: quia beneficiarius malæ consuetudini servit, seu servire cogitur; & quia vel sponte, vel invitus ejusdem malæ consuetudinis commodum fortasse percepturus non est, idcirco ab officii penso liber est. Hujusmodi sunt rationes versatilis probabilitatis, quæ illud evincunt, ab ea esse valde abhorrendum.

ANIMADVERSIO XXV.

Tenemur & ii, qui habent beneficium tenue, octo v. g. &c. quia jura &c. Ita probabiliter &c. contra Sotum &c. qui dicunt &c. quorum sententiam non damno.

Busemb. more suo in contrarias partes se flectit, & cum posteriorem sententiam non damnet, ne eos quidem damnat, qui illam in praxi sequuntur.

La-Croix p. 103. n. 1195. multas hac de re opiniones, ac varias affert, quæ tamen in id conspirant, ut beneficiarium tenuis beneficii possessorem vel ex toto, vel ex parte ab onere canonici officii liberent. Contra vero Genettus solidissimus Theologus Theol. t. 2. p. 136. qu. 8. hac de re ita loquitur. „Cum Pontifices, Concilia, & sancti Doctores generaliter, & sine ulla prorsus exceptione loquantur, temerarium certe foret, eorum decreta restringere; præsertim cum nemo dubitare possit, quin novissent Summi Pontifices, & Patres in Conciliis congregati, multa esse tenuia beneficia; & ita si eorum possessores a recitatione officii liberare voluissent, id aliquo modo expressissent. Cum igitur hanc exceptionem nunquam apposuerint, neque nos apponere possumus sine temeritatis nota; maxime cum videamus plura Concilia novissima, quæ tali restrictioni adversantur;" uti sunt Rhemense, Burdigalense, Toletanum, quorum verba describit: idemque confirmat auctoritate S. Antonini, & Glossæ in can. *Clerici* dist. 91. verbo *Vigilis*. Eamdem sententiam propugnant tum Natalis Alex. Theol. t. 2. p. 49. reg. 2. tum Concina Theol. t. 2. p. 409. n. 22 adductis multorum auctoritatibus; & ratio est, quia onus officii non ex quantitate redituum, sed ex ipso beneficio oritur. Nec enim beneficia, inquit, ecclesiastica, mercimonia sunt, ut quantitati laboris respondeat quantitas pretii. Mens enim Ecclesiæ in conferendis beneficiis ea est, ut beneficiarii in horarum canonicarum precibus occupati, Deo cultum exhibeant, & animarum saluti consulant. Lege etiam verba S. Pii V. mox citanda ad c. 8. quæ sunt evidenter contraria Busemb. & La-Croixio.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si filius a patre coactus &c. secus, si percipiat pater.

Ita sane Laym. l. 4. t. 2. c. 5. n. 2. qu. 1. ex Lessio. Sed cum nec Bus. nec Laym. ullam suæ assertionis rationem afferant, ea sponte sua corruit. Cur filius a patre coactus ad statum ecclesiasticum, horas canonicas recitare non tenetur, si non ipse, sed pater beneficii fructus percipiat? an ecclesiasticæ sanctiones hanc habent exceptionem? nonne perinde est seu pater, seu filius beneficii fructus percipiat? Pater enim filio omnia necessaria subministrat. Præterea in filii arbitrio positum est percipere fructus beneficii ipsi collati; quia ad ipsum jure pertinent: ergo cum per ipsum stet, quominus eos percipiat, ab onere horarum excusari non potest, quia eo permittente a patre percipiuntur. Adde, quod filius valde culpandus est, tum quod patri sine auctoritate, & impie jubenti paruerit, ut ecclesiasticum statum contra Dei vocationem assumeret, tum quod beneficium, quo erat indignus, quæsierit, aut acceptaverit. An ex multiplici culpa sua illud commodi reportare debet, ut immunis sit ab onere officii annexo beneficio, quod accepit? Quid ergo? In hac specie malus, & ignavus filius suas culpas deflere, & tum beneficium, tum Clerici statum, si sacris initiatus non sit, dimittere debet, non quærere, utrum sibi liceat officium omittere.

At, inquis, hæc doctrina discordias inter patrem, & filium suscitat. Resp. An filius a patre malo, quatenus malus est, discordare non debet? Christus Matth. 10. inquit: *Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum &c. & inimici hominis, domestici ejus.*

Præsens ergo Bus. & Laym. opinatio tum ex se absurda est, tum, quoniam absurdas positiones pro fundamento habet, est, ut scholæ ajunt, de subjecto non supponente.

Hic vero (pater) *ad restitutionem obligatur.*

Ita sane: at quid inde? ergo filius quamdiu beneficium non dimittit, officium recitare debet, ne pater injuste fructus percipiat, neve æternum pereat, si non restituet. At quid tum postea? videlicet, cum debitum restitutionis sit reale, ad heredes transit: ergo ipse filius, patris, ut ponitur, futurus heres, eidem restitutioni obnoxius erit. An filius hæc pericula, & mala cavere non debet, si possit? Potest autem, recitando divinum officium: ergo non est dubitandum, quin teneatur illud recitare.

ANIMADVERSIO XXVII.

Probabile est, eum, qui non residet ex legitima &c. ideoque &c. non teneri ad horas.

Si sermo sit de iis, qui non residentes ex justa causa, & licentia, puta ratione studiorum, quotidianas quidem distributiones non percipiunt, at beneficii, seu præbendæ fructus colligunt, non est dubitandum, quin horas canonicas devote legere teneantur.

Quod si de iis loquamur, qui non residentes, nullos omnino fructus colligunt, quia omnes residentibus distribuuntur, nihilominus graviores Theologi, ut Dominicus Soto, Paludanus, Turrecremata, Corduba, Ledesma, Navarrus, aliique docent, eos ad horas canonicas teneri. Ratio est, quia per ipsos stat, quominus fructus non percipiant; quia si velint, residere possunt, & fructus colligere: at ex voluntaria fructuum privatione immunitatem ab officio divino oriri, irrationabile est: ergo &c. Ita P. Concina Theol. t. x p. 408. n. 18.

At inquit Bus. *Obligatio hæc est propter sustentationem datam.* „Resp. hæc ratio falsa est. Hæc namque obligatio proficiscitur ex beneficio, & jure percipiendi fructus ejusdem. Qui vero abest ab Ecclesia, quantumvis ex legitima causa, habet beneficium, & jure potitur percipiendi ejusdem beneficii reditus. Quod porro reipsa non colligat, non aliunde evenit, quam ex libera illius electione." Ita Concina loco cit.

Hoc porro intelligendum est de iis, qui licet legitime absint, absunt tamen magis ex privata causa, puta studiorum, quam ex evidenti Ecclesiæ utilitate. Si enim ex evidenti Ecclesiæ utilitate absint, tanquam præsentes habendi sunt. Nec enim rationi congruum est, ut absentia, quæ in evidentem Ecclesiæ utilitatem cedit, in damnum absentis convertatur. Vide decretum Urbani VIII. cap. *Consuetudinem* cit. dub. 1. art. 4. resp. 6. in quo nota verba parenthesi clausa, *exceptis illis, quos infirmitas, seu justæ & rationabilis corporis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusaret.* At de his, qui fructus reipsa percipiunt in absentia, in præsenti sermo non est.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Non tenentur, qui habent præstimonia, quæ solent dari &c. eo quod non sint proprie dicta beneficia &c.

In hac quæstione consideranda exhibeo verba S. Pii V. c. *Ex proximo* lib. 1. in 7. t. 15. dicentis: *Declarantes, præstimoniales portiones, & qualiacumque beneficia* (hinc aperte intelligitur, etiam beneficia tenuia, quidquid Bus. La-Croix, & alii contra dicant, obligare ad officii recitationem non solum aliquot, sed singulis diebus) *etiam nullum omnino servitium habentia obtinentes, cum prædictis pariter contineri*; hoc est, ut antea dixit, graviter peccare, qui primis sex mensibus post obtentum beneficium, officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, & post sex menses pro rata fructus suos non facere. La-Croix p. 104. n. 1200. hæc eadem S. Pii V. verba recitat, nec tamen animadvertit, esse aperte contraria iis, quæ dixit n. 1195. & quoad præstimonia nos mittit ad Busemb. in ref. 8. in qua versamur. Laym. a Bus. cit. lib. 4. t. 2. cap. 5. qu. 6. n. 6. ita ait: „De præstimoniis posterioris generis, quæ interdum Clericis ab ecclesiastico Prælato conferuntur non ratione alicujus spiritualis officii, sed ob aliam causam, qua cessante ipsis auferuntur, e. g. dum in litterarum studiis versantur, usque dum sacerdotes fiant, vel donec beneficium aliquod acquirant; de his, inquam, præstimoniis intelligendi sunt DD. qui negant, ex iis obligationem nasci horas canonicas recitandi, cum non sint beneficia ecclesiastica, sed mera stipendia."

At etiamsi hujusmodi præstimonia ad tempus collata, beneficia proprie non forent, nihilominus recitationi officii obnoxia sunt; quia S. Pius V. in cit. constitut. non solum beneficia, sed etiam præstimonia huic oneri subjicit, dum ait: *Declarantes, præstimonia, præstimoniales portiones, & qualiacumque beneficia &c.*

Neque est, cur dicas, S. Pium V. esse intelligendum

de

de præstimoniis, quæ in titulum perpetuum dantur; quia cum S. Pius sine ulla restrictione loquatur, & non solum præstimonia, sed etiam præstimoniales portiones nominet, ex arbitrio cum restrictione intelligitur. Si præstimonia, quæ dantur in titulum perpetuum, & aliquod spirituale obsequium annexum habent, obligant Clericos fatente Laym., & Busemb. ad perpetuam horarum canonicarum recitationem, cur quæ dantur ad tempus sine ullo alio onere, Clericos non obligabunt ad temporariam earumdem horarum lectionem? Hæc temporaria præstimonia ab ecclesiasticis reditibus desumuntur, ideoque Ecclesiæ bona sunt: at qui ex Ecclesiæ bonis sustentatur, Ecclesiæ servire ex jure naturæ, & divino 2. ad Thessal. 3. tenetur: hoc porro obsequium jure naturæ debitum, a S. Pio V. determinatur per recitationem officii divini: ergo hoc recitandum est.

Similiter non tenentur pensionarii, cum &c. quod limitat Escob. &c.

Pensionarii ad dicendum officium parvum B. M. V. obligantur, si ut Clerici pensiones percipiant, ut decernit S. Pius V. cit. constit. *Ex proximo*, cujus verba habes ar. 6. d. 1. h. cap. Qui aliter docent, audiendi non sunt.

ANIMADVERSIO XXIX.

Non est mortale omittere &c. nec tertiam partem parvæ horæ, contra Azor. &c. quia non censetur pars notabilis.

La-Croix p. 105. n. 1202. ita inquit: „ Media pars „ parvæ horæ, v. g. tertiæ non est materia peccati mor„ talis, ut tenent multi cum Gavanto, & Stox con„ tra &c. "

P. Concina Theol. t. 2. p. 477. n. 4. hos omnes ex arbitrio loqui merito existimat. Ratio enim hic deest; & quod uni grave, alteri leve videtur. Quid ergo? Cum de animæ salute agitur, certa incertis præferenda sunt. Neminem puto adeo stultum reperiri, ut dimidiam horam, vel aliquid amplius omittat, & reliquum horæ recitet.

Omissio unius integræ horæ etiam minoris mortalis est, ut fatetur ipse Busemb., & La-Croix num. cit. qui contrariam opinationem improbabilem merito habet.

At subdit: „ Quod si omittas minus, quam totam „ parvam horam, non peccas mortaliter, Less. Bonac. „ &c. " Quid si solum recites, v. gr. *Deus in adjutorium meum intende*? Peccas nihilominus, inquit mortaliter, quia ita parum pro nihilo reputatur. His verbis innuere videtur, eum, qui solum diceret *Deus in adjutorium &c. cum hymno*, mortaliter non peccaturum. Sed hæc minuta sunt, & sophistica.

Num. 1203. inquit: „ Plures tamen apud Gobat &c. „ docent, eum non peccare mortaliter, qui ex singulis „ horis omitteret duos psalmos, & hymnum, eo quod „ ad mortale videatur requiri, ut in una eademque ho„ ra omittatur pars notabilis; quæ sententia non vide„ tur esse omnino improbabilis. "

Hæc sententia est aperte falsa; ejusque ratio aperte sophistica.

Qui ita loquuntur, gravissimam morum Theologiam contemptui objiciunt, moresque corrumpunt; nec est necesse in his absurdis commentis refellendis tempus terere. Ego sane pro certissimo habeo, omittentem singulis horis canonicis duos psalmos, & hymnum non solum mortaliter peccare, sed longe gravius peccare, quam qui tres integras minores horas prætermitteret; quia non solum majorem officii partem omitteret, quam qui tres integras horas non legeret, sed etiam officium longe turpius detruncando deformaret; & mecum sentire non solum omnes sanos Theologos, sed omnes homines ad æquitatem comparatos, non dubito.

Sanch. dicit tres lectiones cum responsoriis in feriali officio esse materiam parvam.

Hoc scilicet dicitat ex mero arbitrio, & sine ulla ratione: ergo pro non dicto haberi debet, nec esse potest recta agendi regula. Quamquam dum Sanch. addit *in feriali officio*, innuere videtur, aut solam, aut præcipue relativam quantitatem in officio esse considerandam, ut de notabili, aut parva ejus quantitate quoad peccatum judicium fiat; quæ sane consideratio cavillatoria est, ad negligentiam, & peccata fovenda aptissima. Possent enim ita cavillari: pars decima non est quid notabile respectu totius: at una parva hora ne decima quidem pars est totius officii: ergo una parva hora non est quantitas notabilis; ideoque ejus omissio non est culpa mortalis; quam conclusionem ab Escobario, & aliis adoptatam non solum P. Concina ut laxam, & falsam rejicit Theol. t. 2. p. 477. n. 3. sed improbant quoque Busemb., & La-Croix. Ejus porro falsitas etiam ex constit. S. Pii V. *Ex proximo* supra cit. satis aperte colligitur, ubi statuit, beneficiarium pro singularum horarum officii omissione sextam partem fructuum uni diei respondentium amittere. Possent etiam adhibito sophistico Sorite ita arguere. Si decima officii divini pars non est quid notabile, an erit nona, an octava, an septima? Atque hoc modo non solum unius, sed etiam duarum horarum ex minoribus omissionem a gravi peccato eximere. Sed has cavillationes, quæ maleferiatis sophistis in mentem venire possunt, non solum pietas, sed judicii sanitas rejicit, & exsibillat. Quid ergo? Magnum, & parvum, si subtiliter, & metaphysice loqui velimus, ut talia non sunt quantitates, ut recte docet Aristot. cap. 6. Categ. sed relationes; quia absolute loquendo nihil magnum est, aut parvum, sed solum relative. Hinc eadem res ad diversa comparata, magna, & parva est. At humano, & communi more loquendo hoc absoluta magnum, illud absolute parvum dicitur; & præterea aliquid magnum, & parvum ex relatione appellatur.

Itaque cum de moribus sermo est, magnum, & parvum tum absolute, tum relative ex æquo hominum rectorum, minimeque cavillantium judicio desumendum est. „ At tres lectiones cum suis responsoriis sunt ma„ teria gravis in prudenti hominum existimatione, " ait P. Concina Theol. t. 2. p. 478. num. 7. ideoque earum omissio gravis culpa merito habetur.

Si ex mox dictis media, aut etiam tertia pars parvæ horæ ex æquo judicio, est dubia notabilis quantitas, tres lectiones cum responsoriis, quæ tertiæ partis parvæ horæ duplum sunt, notabilis quantitas ex æquo judicio merito habetur. Nec enim hic evidentia locum habet. Ceterum qui de his, aliisque hujusmodi dubitare volunt, aut sibi dubitandum putant, illud principium indubitatum in mente semper habeant, in dubiis tutiora ex necessitate præcepti esse sequenda.

ANIMADVERSIO XXX.

Sive omissio horarum &c. sit unum numero peccatum, sive sint plura &c. probabile tamen est, in confessione explicandum, quot horæ sint omissæ; eo quod &c.

Hoc Busemb. *probabile* cave ne intelligas versatili onore, quasi contrarium quoque probari queat. Memor hic esto propos. 1. ab Innoc. XI. proscriptæ; ex qua si Sacerdos in Sacramentis conferendis, cum de Sacramenti valore agitur, probabilem propositionem sequi non potest, sed tutiorem sequi tenetur, ita etiam pœnitens in Sacramentis suscipiendis idem præstare debet, ne Sacramentum irritationis, & animam æternæ damnationis periculo objiciat. In specie porro præsenti agitur de Sacramenti valore, quia agitur de confessionis integritate. Quamquam mihi non solum probabile, sed certum est, in confessione esse explicandum numerum horarum omissarum, quia cujuslibet horæ omissio gravis, & mortalis quantitatis omissio est; qua de re suo loco.

ANIMADVERSIO XXXI.

Contra de La Cruz, & Lopez apud Dian. qui dicunt &c. non teneri &c.

Busemb. citat constitut. S. Pii V. ejusque sensum ad amussim in medium profert. Sed cur postea opinionem de La Crux, & Lopex huic Bullæ contrariam refert, eorumque rationes adducit, nec tamen eos refutat? An opiniones, summorum quoque Pontificum constitutionibus aperte adversantes, probabiles, & rectæ morum regulæ esse possunt? Hæc sunt verba cit. constitut. *Statuimus, ut qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii, seu beneficiorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero matutinum tantum, dimidiam; qui ceteras omnes horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittat* &c. Lex Sole clarior est. Si ex hac lege qui vel una die totum officium, aut etiam ejus partam omittit, restitutioni indubitanter obnoxius est, quomodo a restitutione liber erit, qui per octo, vel decem dies intra annum idem officium recitare neglexerit? Opinio de La Crux, & Lopex est aperte falsa, & intoleranda, quia cit. constitutioni aperte contraria.

Sed audi nunc La-Croixium, qui p. 105. num. 1211. ita inquit: „ Si quis per biennium, vel ultra horas o„ miserit, putant Sanch., & alii cum Gob. in exp. 2. „ 5. n. 588. satis esse, si Confessarius eum obliget ad „ restitutionem quartæ partis fructuum, quia videtur ni„ mis durum, & moraliter impossibile restituere to„ tum. "

Hæc sane opinatio deterior est mox confutata, tum quia legis tres partes ex quatuor destruit, tum quia ipsam legem veluti nimis dura, & impossibilia præcipientem incusat. Itaque subdit La-Croix; „ Sed dicen„ dum est obligari ad restituendum totum, si absque

„ gra-

„ gravi incommodo possit, saltem successive per partes; quia non apparet, per quid excusetur: ad grave tamen incommodum non censetur velle eum obligare Ecclesia. “

At dum La-Croix relatam Sanch., & aliorum malam opinationem specie tenus confutat, idem quoad rem ipsam cum iis sentire mihi videtur; quia qui per biennium, vel ultra horas omisit, sine gravi incommodo restituere non potest. Mali enim beneficiarii, qui per integros annos officium non recitant, otiosi, ac per ipsum otium in vitiis occupati, omnia prodigunt; ideoque sine gravi incommodo restrictionis victus, & ablegationis vitiorum restituere non possunt.

Hæc est species moralis, in qua versamur. Quid hic objicere mihi possunt patroni, aut asseclæ La-Croixii? An beneficiarii Clerici, aut Sacerdotes otiosi, mali, vitiis pleni, divinum officium per integros annos omittentes, sine gravi incommodo, conscientiæ, justitiæ, pontificiis æquissimis legibus satisfacere se posse putant? Nolo hic plura dicere, ne La-Croixio insultare videar, & quia res sanos mentis oculos habentibus perspicua est.

Animadversio XXXII.

Nec ii obligantur, qui ex naturali &c.

Cur Busemb. hic in eo tantopere laborat, ut beneficiarios non recitantes officium a restitutione excuset? Nonne satis erat dixisse *ex naturali oblivione, justo impedimento?* Cur addit, *bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt?* Lateranense Concilium sub Leone X. cujus verba mox recitabo, a restitutione non excusat beneficiarios, nisi ex legitimo impedimento officium omittant. Nam oblivio naturalis officii recitandi, casus est rarissimus, quem memorare supervacaneum est, aut forte noxium, ne oblivioni naturali oblivio voluntaria in causa, & culpabilis adjiceretur. At quid sibi volunt quoad rem præsentem illa Busemb. verba, *bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter* &c. Putat ne Busemb. esse bonam fidem, & invincibilem ignorantiam, a culpa, & restitutione excusantem, si beneficiarius officium omittat, quia nescit, se huic oneri esse obnoxium? At unusquisque scire tenetur ea, quæ ad proprium statum, & officium pertinent: horarum canonicarum recitatio ad officium, & statum beneficiarii pertinent: ergo beneficiarius scire tenetur hanc suam obligationem; neque hujus obligationis ignorantia inculpabilis est, ideoque omittentem nec a culpa excusat, nec a debito restitutionis; multo vero minus excusatur, si sciat quidem, se recitatione officii teneri, at nesciat debitum restitutionis, si recitationem omittat.

Animadversio XXXIII.

Valde probabile est, quod qui alia onera habent, quam precum . . . . omittentes &c. possint retinere majorem &c. sufficientque dare &c. eo quod tantum &c.

Idem habet La-Croix p. 105. n. 1214. Sed possibile non est, ut Pastores, & Episcopi pensum divini officii negligentes, in peccato mortali versantes, ad Deum humillimis precibus non confugientes, aliis suis muneribus rite satisfaciant. Itaque, cum Busemb., & La-Croix ajunt, Pastores, & Episcopos divinum officium non recitantes, posse sibi retinere majorem partem fructuum beneficii ob alia onera, quæ sustinent, eorum dictum videtur esse de subjecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Verum hoc misso, ponamus, tales beneficiarios jure naturæ posse sibi retinere fructus respondentes oneribus, quibus obnoxii sunt, præter officium, quod omittunt; considerandæ tamen præterea sunt pontificiæ constitutiones. Porro Leo X. in Conc. Later. c. 1. t. 15. lib. 1. in 7. ita constituit. *Statuimus, & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officii, & temporis; sed eos tamquam injuste perceptos* &c. Hic Summus Pontifex legem condit, *Statuimus* &c. qua omnes etiam Pastores animarum complectitur, omnesque sine ullo discrimine amissioni fructuum suorum beneficiorum obnoxios facit, si officium omittant; neque hac in re, seu jactura ullam vult haberi rationem aliorum ministeriorum, quibus funguntur, sed solum officii, quod omittitur, & dierum, quibus omittitur: & S. Pius V. Later. Concilii mentem clarius explicans, inquit: *Statuimus, ut qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero* &c. *amittat*. Ait *omnes fructus*, non partem officio respondentem. Hanc pœnam, ut beneficiariorum socordiam excuterent, & necessarias preces omittentium culpam punirent, Summi Pontifices imponere potuerunt, eamque perspicue imposuerunt. Itaque vera est eorum sane gravium Theologorum, quos citat, & sequitur P. Concina Th. t. 2. p. 423. q. 11. sententia, Busemb., La-Croixio, & aliis contraria, quæ asserit, beneficiarios horas canonicas omittentes, omnes suorum beneficiorum fructus pro rata omissionis amittere, & non solum respondentes oneri divini officii.

Animadversio XXXIV.

Si talis pastor habeat tenues reditus &c. videtur ad nihil &c. Imo Dian. &c. dicunt, eum qui habet &c. non teneri &c.

Quoad hæc consule mox dicta art. 1. ca. 4. & c. 8. videlicet cum Conc. Lateran. sub Leone X. dicat *Quilibet*, omnes beneficiarios aperte includit, & cum S. Pius V. dicat *Qualiacumque beneficia*, an tenuia, seu curam animarum habeant, seu non, non complectitur? Si menti Summorum Pontificum, eorumque legi inhærere volumus, ut debemus, hac de re dubitandum non est.

Animadversio XXXV.

Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis &c.

Ita sane: sed cavendum est, ne alii pauperes, ac præsertim pauperiores, si quid notabile restituendum sit, negligantur, quia non sunt amici.

Vel etiam ipsi beneficiato.

Id quoque admittit communis opinio, ut habet P. Concina Theol. t. 2. p. 426. n. 25. Sed hic alieno prudenti consilio opus est, tum ne sine necessitate beneficiarius sibi fructus retineat, tum ne limites in quantitate retinenda excedat; qua de re legi potest Concina loco citato.

Deinque aliquando compensari potest, offerendo suffragia &c.

Ab hac sententia merito abhorret P. Concina Theol. loco citato n. 26. Nam suffragia pro defunctis, aliæque preces, opera quidem pia sunt, & animæ utilia; at hujusmodi opera non sunt fructuum a beneficiario amissorum restitutio, uti præcipitur a Leone X., & S. Pio V. juxta quos beneficiarius officium non recitans, beneficii fructus *tanquam injuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare tenetur*.

Evidens ergo est, suffragiis pro defunctis, aliisque precibus legem Leon. X., & S. Pii V. non impleri. Quomodo beneficiarius officium non recitans, retinere potest beneficii fructus, si eos amisit, si injuste eos percepit, si erogare eos tenetur in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas? An Summi Pontifices permiserunt, ut loco restitutionis fructuum injuste perceptorum, suffragia pro defunctis aliquando offerrentur, aliæque preces dicerentur? Opinio ergo Busemb. quam hic refuto, est arbitraria, & falsa, non secus ac si quis debitorem pecuniæ a pecunia numeranda absolveret, dummodo suffragia pro defunctis offerret, aut certas preces recitaret.

Nec continuo damnandum, qui ordinarie &c. semel, v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docent &c.

Hæc doctrina est aperte contraria constitutionibus Leon. X., & S. Pii V. ut ex verbis citatis clare intelligitur.

Animadversio XXXVI.

Qui pecuniam, quam &c. impendit in alios &c. non satis fecit obligationi suæ &c.

Nonne satis erat hæc dixisse? Cur Busemb. addit, *ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii V. est recepta, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum?* Videlicet ea est versatilium opinatorum indoles, ut suis commentis leges elevent, & si fieri possit, in nihilum quoque redigant; quod sane Busemb. tum alibi, tum in præsenti articulo aperte indicat. Dum hic Busemb. distinguit inter Concilium Later. vel Bullam Pii V. receptam, & non receptam, vult, leges pontificias a subditorum acceptatione quoad vim obligandi pendere; quæ sane doctrina, ut alias monuimus, & repetendum est, in sana Theologia aperte falsa est, & intolerabilis. Auctoritas enim suprema Ecclesiæ a Deo proxime derivata, ab ipso completam vim habet obligandi suis legibus. Quod si ne potestatum quidem sæculi potestas a populo pendet, ut subditos suis legibus obliget, nisi forte regimen sit democraticum, multo minus ecclesiastica, & suprema Ecclesiæ potestas.

Quod attinet ad consuetudinem, vel statutum alicubi receptum aliter impendendi fructus beneficii ob neglectas horas restituendos, ac Later. Conc., & Bulla S. Pii V. præscribit, talis consuetudo rationabilis esse non

pot-

potest, ideoque prædictis legibus derogare nequit. Nullus enim usus magis pius, & fini, cujus gratia beneficia instituta sunt, magis accommodatus ordinarie loquendo esse potest, quam ut beneficii fructus a beneficiario restituendi, in eorumdem beneficiorum fabricas, & pauperum eleemosynas impendantur. Nam si quandoque in raro aliquo casu contrarium accidat, ex iis quæ raro, & præter rerum ordinem contingunt, consuetudo legitima, & rationabilis induci non potest; sed in hujusmodi casibus legis dispensatio petenda est. Hinc P. Concina Theol. t. 2. p. 415. c. 8. n. 1. ait, ab omnibus Theologis ut falsam eam opinionem improbari, qua nonnulli contendebant, decretum Concilii Lateran. non fuisse usu receptum. Ex his intelligis, multo magis repudiandum esse, quod ait Busemb. hic c. 8. „ Ubi „ Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabi„ le, beneficiatum ad dictam restitutionem non obli„ gari. "

Posse aliquando beneficiatum excusari a restitutione &c. (*intellige post omissionem horarum*) *censet* &c.

Ita sane intelligendum est, seu illa additio a Busemb., seu ab aliis post propositiones ab Alex. VII. damnatas apposita sit. Hæc enim propos. *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.*

Hæc, inquam, propos. est 33. ab Alex. VII. proscripta. Particula *antea* tum in indice propos. in calce Busemb., tum apud Wig., & Anacletum legitur, licet a P. Concina Theol. t. 2. p. 428. num. 28. fuerit omissa; quam tamen habet idem Conc. p. 362.

At etiamsi Busemb. hoc modo intelligatur, a Concina loco mox citato impugnatur. „ Quoniam, inquit, „ beneficiarius elargiens eleemosynas nullo habito re„ spectu ad restitutionis suæ debitum, liberaliter do„ nat: liberali autem donatione non satisfit oneri, quod „ ex justitia debetur. Quid quod similibus eleemosynis „ beneficiarius forsitan intendit satisfacere præcepto ero„ gandi superflua? Nonne beneficiarii, ut ceteri chri„ stiani, eleemosynarum præcepto subduntur? " Ita P. Concina, cujus rationes negotium quidem facessunt; at, si attente consideres, eo tendunt, ut ad satisfaciendum præcepto, satisfaciendi intentio requiratur; quod non est admittendum; sed contra cum Laym. lib. 1. t. 4. cap. 4. n. 7. Wig. p. 173. n. 62. resp. 6. Antoine p. 32. resp. 1. p. 1. Busemb. l. 1. t. 2. cap. 3. dub. 2. & communi dicendum, præcepto satisfieri, dum voluntarie fit id quod præcipitur, etiamsi expressa intentio satisfaciendi præcepto non adsit: atqui dum beneficiarius pecuniam ob neglectas horas restituendam erogat in pauperes, aut in suorum beneficiorum fabricas, voluntarie facit id quod Later. Concilium, & S. Pius V. præcipiunt: ergo præcepto satisfacit, etiamsi expressam intentionem satisfaciendi præcepto non habeat, quia hujus præcepti nescius, aut immemor est.

Sicuti ex communi sententia, præcepto audiendi Missam die festo satisfacit, qui immemor diei festi, eam attente, & devote audit, & jejunii præceptum implet, qui jejunat, licet non recordetur, esse jejunium; ita a pari beneficiarius restitutioni obnoxius, dum reipsa restituit, legem exequitur, etiamsi propter ignorantiam, aut inadvertentiam, suam obligationem in mente non habeat. Cum reipsa fecerit, quod Lat. Concilium, & S. Pius V. præcipiunt, quid ab eo amplius requiras? an propter omissionem intentionis satisfaciendi legi, eum cogendum putas ad restitutionem reipsa factam repetendam? at id nec Conc. Lat., nec S. Pius V. præcipiunt; nec aliunde hanc esse mentem sacrorum Legislatorum colligi potest: itaque, ut mihi videtur, ad id cogendus non est; & ita sentiunt non solum Dian. & Laym. a Bus. citati, sed Suar. Sanch. Lugo, Gobat, Du-Bois a La-Croixio citati. Ego tamen meam opinionem severiori saniorum Theolog. examini, & judicio submitto.

Addit Jo. de Salas, Vasquez, si Canonicus grossam, seu corpus sui canonicatus &c. *non teneri ad restitutionem* &c. *eo quod* &c.

Vasquez contrariam sententiam conceptis verbis propugnat, ut monet Concina Th. t. 2. p. 421. n. 13. pro qua citat etiam Leandrum, Pellizarium, Suarez, Castropalaum, additque Salæ opinionem omni probabilitate carere.

Ratio, qua Bus. nititur: *Eo quod pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos*: hæc, inquam, ratio sophistica est, falsoque supposito, legi insidiatur. Nec enim Canonicus, qui sui Canonicatus grossam, seu corpus vere percepit, *absolute*, ut falso ponit Busemb. illud lucratus est, sed sub conditione, & onere recitandi officium tempore fructibus perceptis respondente. Ex quo fit, ut, si conditionem non impleat, fructus percepti sui non sint, sed alieni juris, ideoque restituendi. Nam quoad jus perinde est, seu Canonicus, aut alius beneficiarius beneficii fructus percipiat ante, seu post divini officii omissionem. Hinc Concil. Later. sæpe citatum ait: *Statuimus, & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officii, & temporis, sed eos tanquam injuste perceptos in fabricas* &c. *erogare teneatur*. His verbis sacrum Concilium, Busemb. cavillationem præoccupavit, & sustulit, dum non solum ait, *fructus non faciat suos pro rata* &c. sed etiam addit, *sed eos tanquam injuste perceptos in fabricas* &c. *erogare teneatur*. Hæc sane evidentia sunt senis, & æquis hominibus. Nam sophisticæ indolis homines undecumque cavillandi ansam arripiunt, nec cavillandi finem unquam faciunt.

Animadversio XXXVIII.

Infirmitas gravis &c. *ita ut sine incommodo* &c. *legi non possint*.

„ Gravis infirmitas, inquit P. Concina Th. t. 2. p. „ 496. §. 2. n. 1. omnium consensu ab officio persolven„ do excusat; quia infirmitas gravis impotentem reddit „ hominem ad tale subeundum onus. " Recte enimvero; at cum Bus. ait: „ ita ut sine incommodo legi non „ possint: " illud *sine incommodo* absolute enuntiatum, recte dictum non videtur. Gravis infirmitas ab officio excusat, quia hominem impotentem reddit ad tale onus: at si officium sine gravi incommodo ab infirmo recitari potest, aut infirmitas non est absolute gravis, aut saltem gravis non est respectu officii; quia hominem ad illud impotentem non reddit. Ego quidem cum infirmis morbis vere gravibus laborantibus benigne agendum puto, qui, si onus infirmitatis patienter ferant, aliis oneribus gravandi non sunt. Hanc esse mentem Ecclesiæ, quia benigna est, existimo. At si Ecclesia benigna mater est, blanda tamen non est. Lex horarum canonicarum factu facilis est, aut saltem non valde difficilis etiam positis in infirmitate, quæ non valde gravis sit. Nam si officium totum sine interruptione recitatum, nimis grave merito videri possit; per partes tamen divisum, & pro morbi ratione opportune dictum, cur grave incommodum allaturum, putandum est? Mens quiescere non potest. Cur ergo Deo per aliquantulum temporis spatium vacare sine gravi incommodo nequit? Vereor, ne gravia incommoda segnitiei, animique a divinis alieni vitio non raro fingantur. Nam oris labor in officii recitatione exiguus est, ac nullius momenti. Experientia in me ipse didici, in morbis etiam non levibus, quæ lecto me assidue affigebant, officium sine ullo, aut certe sine gravi incommodo recitari posse. Id in aliis cur non accidet? Illud cavendum, ne, si caro infirma sit, spiritus quoque infirmus, piger, a divinis alienus sit.

Neque vero audiendi sunt, qui teste La-Croixio p. 106. „ n. 1224. loquunt cum Pellia. t. 2. tr. 5. c. 8. n. 116. licet „ tales infirmi bonam diei partem confabulationibus expen„ dant, atque etiam libros recreationis causa legant: „ inde non sequitur, teneri ad horas, quia sermones, & „ lectiones illæ afferunt ægro recreationem, nec morbus „ inde ingravescit, sed potius levatur: econtra recitatio „ horarum est res seria, & ex natura sua gravat ca„ put, ac molestiam affert. Unde etiam postquam fe„ bris infirmum deseruit, dum adhuc vires sunt imbecil„ les, & homo convalescit, potest ad aliquot dies dif„ ferre recitationem; quia illa imbecillitas adhuc cense„ tur infirmitas, nec verisimile est, quod Ecclesia post „ tot labores neget eam requiem ægro; hinc etiam fieri „ potest, ut quis prius celebret Missam, quam oret ho„ ras, ut cum aliis Sanch. Tamb. &c. "

Hi, inquam, audiendi non sunt, licet La-Croix eos dignos habeat, qui audiantur. Neque tamen necesse est ut refellantur: nam eos referre, est refellere. Quid enim absurdius dici potest, quam confabulationes per bonam diei partem, & lectionem librorum recreationis causa, animum, & morbum levare, sermonem vero cum Omnipotenti Deo molestum esse, & infirmitatem gravare? Ita ne loquuntur homines, non rudes, non improbi, sed docti, & pii? An etiam postquam febris abiit, &c. potest infirmus ad aliquot dies differre recitationem? at illa imbecillitas adhuc censetur, ait La-Croix, infirmitas: ergo juxta La-Croixium quæcumque infirmitas excusat ab officio. Hoc vero ne Busemb. quidem tolerat, juxta quem non quæcumque, sed solum gravis infirmitas ab officio liberat. Durat ne gravis infirmitas, etiam postquam febris, hoc est gravis infirmitas cessavit? At, inquit La-Croix, non est verisimile, quod Ecclesia post tot labores neget eam requiem ægro. Ego sane putabam, ægrum, de quo loquimur, requiem animi, & corporis levamen in divinis laudibus, ac precibus inventurum. At La-Croix ponit, divinas laudes, & preces canonici offi-

cii

cii esse grande onus, cui ferendo impar sit homo etiam ab ægritudine liber, quia robustas vires nondum recuperavit. Nos vero, qui tam absurda commenta deglutire non possumus, magnam nobis probabilium opinatorum invidiam concitamus. Verum hic audiatur S. Carolus Conc. IV. Mediol. (apud Gen. Th. t. 4. p. 149.) ubi ait: *Itaque si quando corporis infirmitate affectus est ipse Clericus, pro sua conscientia recte videat, quod præstare possit, ne omittendo graviter peccet, & beneficii, si quod habet, fructus suos non faciat.* Diligenter notanda sunt singula sancti Viri verba, unde quisque implorato Dei lumine intelligere poterit, quando in infirmitate, sit, aut non sit ab officii penso liber, & utrum ex toto, an solum ex parte solutus sit.

Animadversio XXXIX.

Item gravis, vel repentina occupatio.

Loco particulæ *vel* dicito *&*. Si enim gravis, maximique momenti occupatio repentina non sit, & præverti potuit, ac conciliari cum officio, id sine dubio præstandum est.

Vel opera caritatis &c. quæ &c. omitti non possint.

Adde, nec differri. Si enim differri possint, aut totam diem necessario non possident, differenda sunt, & utrique debito, quoad fieri potest, satisfaciendum.

Quomodo etsi Concionatores, vel Confessarii aliquando excusari possint, &c. tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. &c.

Concionatores ratione concionis, etiamsi quotidiana sit, ab officio divino non excusantur; quia illud recitare, si velint, reipsa possunt; imo divini officii precibus attente, ac devote recitatis maxime indigent, ut divinum auxilium implorent, quo concionandi munere rite, & ad animarum salutem accommodate fungi queant. „ Viginti, & amplius annorum spatio (inquit Concina Th. t. 2 p. 499. n. 3.) quotidianas ego habui conciones in primoribus Italiæ Civitatibus, & nec semel officium neglexi. Quid quod Clemens VII. privilegium concessit * Clericis Theatinis, ut illorum Prælati valeant dispensare cum Concionatoribus? Si istud munus suapte natura eximeret, inane esset privilegium istud. " Qui ingenio, & dotibus ad concionandum necessariis præditi sunt, plures iis supersunt horæ, quibus Deo vacare possunt. Qui necessariis dotibus carens, ab hoc munere abstineant, præsertim si concionem cum divino officio componere nequeant. Ita recte monet idem Concina p. 500. n. 4. Huc spectant, quæ dixi lib. 3. t. 6. c. 3. dub. 2. 4. *est pietas* de jejunio a Concionatoribus servando.

Animadversio XL.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod &c. dum &c. quia chorus totus pro eo, qui &c. videtur supplere &c. Ita Laym. &c.

Ego illud hic animadverto, pro certo habendum esse, præceptum divini officii singulis personis ad illud obligatis impositum esse. Id perspicue colligitur ex Conc. Lat. mox citato, quod privat beneficii fructibus, qui *divinum officium non dixerit*: præceptum autem, quod singulas personas afficit, a singulis implendum est; ex quo fit, ut chorus non suppleat, nec supplere possit pro iis, qui officium alternis non dicunt. Ministeria ad officii in choro recitandi celebritatem necessaria, si rite, & ordine, ut fieri debet, peragantur, impedimento non sunt, quominus divinum officium ab iis, a quibus ex præcepto dicendum est, alternis dicatur. Quod si choro inservientes, ac divinum officium dicere obstricti, aliquid minutum casu aut non recitent, aut non audiant, scrupuli movendi non sunt. His paucis animadversis omnes lites, nisi sophistici simus, quoad rem hanc sublatæ sunt.

Idem de eo qui choro, organis musicis alternis versibus respondet, dicunt Navar. Sanch. &c. scilicet eum non esse obligatum, ut etiam voce proferat &c.

Hæc opinatio ex nimia opinandi licentia orta, & valde absona mihi videtur. An valde absurdum non est, ut pulsare organum idem sit, ac officium dicere? quid absurdius excogitari potest, quam ut is officium dicat, qui ore nihil profert? An officii pensum manibus quoque musica instrumenta contrectantibus persolvitur? Miror, quod hæc in controversiam vocentur. Dum Bus. ait: *Sed negat Escob.*, addendum erat, *& recte negat.*

Animadversio LXI.

Cæcitas. Bonac. &c. communiter.

Id quidem verum est, si, ut ordinarie accidit, cæcus officium memoriter non teneat. At si illud memoriter dicere possit, nulla ratio est, cur ab eo solutus dicatur. Contrariam Pellizarii, Sencii, & Sanch. opinionem laxam, & falsam merito notat P. Concina Th. t. 2. p. 494. n. 7.

Quod si officium proprium cæcus nesciat, sciat vero commune, hoc ab eo recitandum est; quia præceptum divini officii duo continet, hoc est recitationem septem horarum canonicarum, & ritum, seu formam, qua recitandæ sunt. Ex quo fit, ut qui ritum servare non potest, ab horarum canonicarum, quas dicere potest, recitatione, nullatenus liber sit; præsertim cum horarum recitatio sit præcipua præcepti pars. Ita rectissime idem Concina n. 8. & juxta principia inconcussa angelici Doctoris: ex quibus præcepta, cum ex toto impleri non possunt, eo modo, quo fieri potest, implenda sunt.

Animadversio LXII.

Si vero tantum scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit Fill. &c. probabile esse, non teneri.

Cur id probabile dicitur? „ quia Psalmi ut sic non „ sunt hora canonica, ad quam tenetur clericus. " Resp. Hanc rationem paulisper considera. Est enim hujusmodi. Clericus tenetur tantum ad horam canonicam: psalmi ut sic non sunt hora canonica: ergo qui carens breviario, tantum scit psalmos, ad eos non tenetur. Resp. Præclara sane ratio, quæ omnes prorsus leges de medio tollit, cum integre servari non possunt. Cur inconcussa illa Angelici doctrina negligitur, qua S. Doct. ait, præcepta, cum ex toto servari non possunt, ea ratione esse servanda, qua fieri potest?

Si allata ratio vim haberet, non solum major pars traheret ad se minorem, ex quo sophismate orta est prop. 84. ab Innoc. XI. proscripta, sed etiam minor majorem, quod longe cavillosius est.

Sed ait Bus. *Idem dicit Garz. Mald. & Jo. Sancius citati a Dian. eo quod lectiones, & capitula sint pars, licet minor, maxime principalis, ita ut absque illis non sit officium canonicum. Idem concedit Sanch. in Matutino festi dup. vel semidupl.*

Resp. Ratio hic adducta eadem est, ac prior mox refutata. Concludit enim, psalmos, quos quis recitare potest, sub præceptum recitandi officium non cadere, si lectiones, & capitula dici nequeant; quia sine lectionibus, & capitulis canonicum officium non subsistit; quod perinde est, ac si dicant, præceptum ruere, etiamsi majori ex parte impleri possit, cum aliqua ejus pars principalis impleri non potest. Ex quo principio infinita absurda, & corruptiones in mores inducerentur. Sed in eo quoque valde falluntur, quod lectiones inter partes maxime principales officii numerent sine ullo temperamento. Lectiones enim secundi, & tertii nocturni ex historiis ecclesiasticis, & S. Patrum dictis desumuntur; quæ licet maxime venerabiles sint, sine maximo tamen errore divinis psalmorum oraculis æquari nequeunt, nedum iis præferri.

At Bus. tandem addit: „ Verum hæc probare non ausim. " Nos vero hæc improbare, & valde improbare audemus.

Animadversio XLIII.

Dispensatio, quam sine causa solus Papa dat valide, cum causa Episcopi.

Dispensatio a Papa sine causa concessa, etiamsi valida foret, inutilis tamen est ad culpam tollendam, ut patet ex dictis l. 1. t. 2. c. 4. dub. 4. resp.

Quoad Episcopos, si sermo sit de dispensatione in perpetuum, seu ad totum vitæ tempus, eos dispensare non posse, communis sententia est, ut ait Concina Th. t. 2. p. 508. n. 3. quia inferior non habet potestatem in legem superioris. Lex autem obligans beneficiarios, & clericos ad canonicas preces, lata ab Ecclesia est. In casibus tamen occurrentibus dispensare pro temporum, & circumstantiarum varietate, & ex rationabili causa suos subditos possunt Episcopi; quia & Pontifex id concessisse rationabiliter præsumitur, & consuetudo invecta id confirmat. Qua dispensandi facultate potiuntur etiam Vicarii Episcoporum ex eorumdem concessione, & peculiari mandato, nec non etiam Vicarii Capitulorum Sede vacante. Sunt verba ejusdem Concinæ loco cit.

Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione &c. hoc ipso liberari ab onere horarum contra Bonac. & Azor. docet Sanch. Dian. &c.

Qua ratione Sanch. & Dian. id docent? Bus. enim nullam affert. An tenuis auctoritas duorum probabilium aliis duobus repugnantibus tota agendi regula esse potest? Id scilicet damnatur in prop. 3. ab Innoc. XI. proscripta.

* Hoc privilegium refert p. 470. n. 10.

fcripta. Difpenfatus quoad unum, non intelligitur difpenfatus quoad alterum, nifi pofterius in priora contineatur: at recitatio canonici officii non continetur in cœlibatu: ergo. Rurfus, Subdiaconus, qui matrimonium contrahit, canonicas horas recitare poteft. Ergo debet.

Animadversio XLVI.

Ut recitentur juxta præfcriptum &c. faltem publice.

Certum aft, canonicum officium non folum publice, feu in choro, fed etiam privatim extra chorum affe recitandum juxta præfcriptum Breviarii Romani, ut Sanct. Pius V. aperte edicit in Bulla ipfi Breviario præfixa, ubi ait: *Omnes vero, & quafcumque apoftolicas, & alias permiffiones, ac confuetudines, & ftatuta etiam juramento, confirmatione apoftolica, vel alia firmitate munita, nec non privilegia, licentias, & indulta precandi, & pfallendi tam in choro, quam extra illum* &c. *omnino revocamus, volumusque, illa omnia vim & effectum de cetero non habere*. Tum fubdit, *omni itaque alio ufu quibuslibet, ut dictum eft, interdicto* &c. demum addit, *neminem ex iis, quibus hoc dicendi, pfallendique munus impofitum eft, nifi hac fola formula fatisfacere poff*. Verba funt perfpicua, & decretoria tum quoad publicam, tum quoad privatam recitationem.

Privatim tamen omnibus etiam Regularibus probabile eft, licere ex confuetudine, uti Romano, ut docet Leff. &c. *Bon.* &c.

Ppppofita opinio, inquit Concina Th. t. 2. p. 391. nu. 6. probabilior eft, pro qua citat Suar. Nav. Bonac. eo ipfo loco, quo Buf. illum pro fe appellar, Bellarm. Garc. Valent. Azor. Caftrop. Trull. Pelliz. Barbofam, & alios plures; tum addit: „ Rafert Garcias declarationem Con„ gregationis Concilii, qua præcipitur, fingulos privile„ giaios juata propriæ Ecclefiæ ritum recitare divinum „ officium. Et fane magnam præterret deformitatem, „ fi tncujufque privati arbitrio repofitum effet, proprium „ ritum immutare. “

Si enim Ecclefiæ feu fæcularium, feu Regularium fuum inveteratum ritum a Romano diverfum mutare non poffunt fine confenfu Epifcopi, & univerfi capituli, ut habet citata Bulla S. Pii V. mulro minus privatæ perfonæ ea arbitrio fuo illuto mutara poffunt, fuæque Ecclefiæ ritui repugnare.

Item tenetur ad Litanias diebus rogationum; tum quia funt pars officii eo die, tum quia peculiaris de ea re eft conftitutio. Ita Bonac, ex Fill.

Hactenus recta; & hanc fantentiam defendunt etiam tefte Concina Th. t. 2. p. 387. n. 23. Suar. Trull. Caftr. Lezana, Leander, Salman. qua da re non eft dubitandum; quia Rubricæ id præfcribunt, dum Fer. 2. Rogat. ita inquiunt: *Hoc triduo qui non interfunt proceffionibus Rogationum, privatim poft Laudes dicant Litanias cum fuis precibus, & orationibus fine pfalmis pœnitentialibus*. Et fane cum S. Pius V. in citata conftitutione peccati reos non effe declaret, & conftituat, qui Off. B. V. M., & defunctorum, & feptem pfalmos pœnitentiales, & graduales omittunt iis diebus, quibus in rubricis præfcribantur, taceat autem de Litaniis rogationum, hæc rubrica fervanda omnino eft. Itaque audiendus non eft Buf. dum addit: *Etfi contrarium probabile effe dicat Dian,* &c.

Quod fi ex inadvertentia, vel neceffitate &c. *officium mutes, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet* &c.

Hæc fententia, loquendo de inadvertentia inculpabili, omnium communis eft tefte La-Croia p. 109. ou. 1251. quam fequitur atiam Genettus Th. t. 2. p. 160. qu. 25. & hæfitanter Coucina Th. t. 2. p. 482. ou. 13. „ Addit „ tamen Suarez, inquit hic, fi officium recitatum mul„ to brevius eft eo, quod tali dia impofitum eft, ne„ ceffariam effe aliquam compenfationem, addendo ali„ quos pfalmos. “

Idem docet Abelly tefta La-Croixio loco mox cit. fed hanc obligationem ipfe La-Croia ea Card. & aliis negat: „ quia, inquit, quamvis minus recitarit, tamen „ recitavit officium, quale communiter recitatur io Ec„ clefia, adeoque implevit fubftautiam præcepti. “ Refp. Hæc ratio nimis probat: probat enim ne ab eo quidem quidquam effe fupplendum, qui de induftria mutavit officium majus in minus; quia hic quoque recitavit officium, quala communiter recitatur in Ecclefia, ideoque implevit fubftantiam præcepti. Itaqua implevit quidem, (quia omnes, ut ait La-Croia, ita volunt) fubftantiam præcepti, hoc eft præceptum ex majori, & præcipua fui parta, non tamen ex toto, ideoque fupplendum neceffario aft quod totius præcepti fatisfactioni deeft.

Ceterum hic animadverfione digna præterea eft bulla S. Pii V. qui ftatuit, omnes, qui horas canonicas aa ritu Rom. Ecclefiæ dicere tenentur, ad eas dicendas ex *Rom. Breviarii præfcripto, & ratione omnino teneri; neminemque, nifi hac fola formula fatisfacere poffe*: at qui unum officium pro alio recitat, officium non dicit juxta præfcriptam formam Breviarii Romani: argo feu volens, feu ea inadvertentia id præftet, præcepto non fatisfacit; ideoque, ut præcepto fatisfaciat, officium repetere, illudque, ut Rom., Breviarium præfcribit, dicere tenetur.

An hæc argumentatio fophiftica eft? Illud tibi lubens concedo, eos, qui aa inadvertentia officium mutant, legis præcepto non reipfa, (reipfa enim non fatisfaciunt) fed ea præfumpta Ecclefiæ benignitata, & mente forte fatisfacere. At hæc præfumptio, & interpretatio mentis Ecclefiæ, non eft certa, nec evidens, fed errori obnoxia: ergo qui officium ex inadvertentia mutant, pro certo habere non poffunt, fa præcepto, & confcientiæ fatisfeciffe. Quid ergo? Ergo, fi me tenuiffimum inter Theologos eonfulis, fi officii mutatio non magnum habet difcrimen, fupple quod non dixifti, aut, fi difcrimen magnum eft, officium juxta rubricas repete, & dicito. P. Concina Theologus mentis acerrimæ, & valde pius de feipfo loco cit. ita inquit: „ Non femel offendi in hunc „ fcopulum (mutandi officium) & famper aliud illius „ diei proprium officium recitavi. “ Dubitanter enim communem fententiam negantem, officium effe ex neceffitate in fpecie propofita repetendum, probavit.

Quamquam, quod eo cafu venialiter tantum pecces, nec &c. *probabile effe cenfet Efcob.* &c. *contra alios multos, quos citat, & fequitur Barb.*

Hinc inde more fuo hac de re difputat La-Croia, contrarias opiniones proferens, ac multos citans p. 109. n. 1250. ac tandem ita concludit. „ His tamen non ob„ ftantibus fatentur Card. n. 106. & Gob. n. 868. mane„ re probabila, quod mutatio officii in aliud minus fit „ tantum veniale, axcepta mutationa io pafchale, vel „ pentecoftala.

Efto, id probabila fit; at contrarium quoque La-Croiaio ipfo non inficiante probabile eft, imo tefte Carden. n. 76. ab eodem La-Croixio cit. probabilius. Ergo juata indubitatam fanioris Theologiæ contra verfatiles opinatores doctrinam illud prius probabila periculum mortalis culpæ, imo mortalem culpam includit; ideoque quoad praxim repudiandum omnino eft. Adda, quod illi mortaliter fine dubio peccant, qui præcepto recitandi officium non fatisfaciunt: at qui unum officium pro alio de induftria recitat, præcepto recitandi officium non fatisfacit, ut patet ea conftit. & verbis moa citatis S. Pii V. argo mortaliter peccat. Quæro nunc ab adverfariis, utrum hæc ratio fit tantum probabilis, an apodiftica? Si anim apodiftica eft, contraria opinio non poteft effe probabilis. Neque enim probabile effe poteft, licet plurimorum auctoritate niaum dicatur, * quod pontificiis conftitutionibus aperta repugnat. At, inquit La-Croiaius cum fuo Bufemb. „ videtur impleri fubftantia, (in mutatione, „ de qua farmo eft) cum orentur 7. horæ, uti commu„ oitar orantur ab Ecclefia, & negligitur tantum mo„ dus, feu ritus accidentalis. Nec refert, quod fiat ad „ libitum, & in fraudem, quia adhuc non videtur affa „ magna mutatio quoad fubftantiam.

Refp. Evidenter falfum eft, aum, qui officium da induftria mutat, implere fuftantiam præcepti; quia evidens eft, illum non recitare officium ea præfcripto, & ratione Breviarii Romani. Brev. enim Rom. fingulis diebus officia affigit: at qui ea præfcripto, & rationa Rom. Breviarii officium non recitat, evidenter non implet fubftantiam præcepti; quia S. Pius V. conceptis verbis ftatuit, *neminem.... nifi hac fola formula fatisfacere poffe*. Hæc ergo *formula* feu modus, aut ritus non eft accidentalis, ut falfo ait La-Croia, fed effentialis; quia fine hac formula, modo, & ritu S. Pius V. ftatoit, neminem præcepto recitandi officium fatisfacera poffe. Confule, fi lubet, Concinam Theol. t. 2. p. 480 q. 7. qui & ipfa affirmat, fententiam a La-Croia defenfam nulla frui probabilitate.

Licet Caramuel &c. *fentiat, etiam fic præceptum impleri* &c.

Hæc Caramuelis opinatio tum ex dictis aperta falfa eft, tum ab Alex. VII. profcripta fuit prop. 34. quæ ita habet: *In die palmarum recitans officium pafchale, fatisfacit præcepto.*

Verum contrarium rectius tenet Villal. eo quod &c. *idque multis* &c.

Hoc contrarium, quod aftruit quoque Concina Theol. t. 2. p. 482. n. 55. omnino tenendum eft. Si enim hoc

oon

---

* Cajetaoua, quem ut infpectum a Gobat pro priori fententia La-Croia citat, pro contraria ftet conceptis verbis, quæ legi poffunt apud Concinam loco mox citando. Ea quo aliorum, ec maxime S. Antonini citationes io fufpicionem merito veniunt.

non sequaris, officium non recitas ex præscripto, & forma Breviarii Rom. ideoque præcepto non satisfacis juxta mox dicta. Et ex eadem ratione rejicienda est opinio, quam Busemb. refert illis verbis, *similiter eum, qui per errorem* &c. quamque ipse Bus. repudiat.

Denique qui in aliquibus horis erravit, legendo &c. Debet errorem agnoscens, illum corrigere, ut recte monet Busemb. sed præterea, ut res in tum sit, supplenda quoque videntur, quæ sunt propria diei, de quo officium dicitur, ut pii sacerdotes facere consueverunt.

Recte quidem, ut dixi, Busemb. at La-Croix p. 110. n. 1452. aliter ita loquitur: „ Si multum processeris in „ officio indebito, poteris continuare errorem, si velis, „ Quintan. Caram. Gobat n. 642. quamvis melius sit non „ continuare. "

Hoc perinde est, ac si dixerit, multum progressum in errore, erroris continuandi facultatem tribuere; hoc perinde est, ac si dixerit, errorem, quia multus est, dispensare a Breviarii præscripto, & S. Pii V. constitutione, & lege. Hæc est La-Croixii Theologia. Sed hic nonnulla alia, quæ La-Croix ait cit. num. cursim perstringamus. Inter justas causas officii sine peccato mutandi enumerantur, ait, „ si habeas peculiarem devotionem erga ali„ quem Sanctum, aut ad peculiare festum, Onuph. Lay. „ l. 4. t. t. c. 5. a. 3. sed id communiter non sufficit; „ quia optima devotio est se conformare præscripto Ec„ clesiæ. "

Si id communiter non sufficit, fateri videtur id aliquando sufficere. Non solum ergo grave incommodum, non solum gravis difficultas, sed etiam arbitraria devotio a lege Ecclesiæ juxta La-Croixium aliquando excusat. Hoc ne probabile est? Non solum optima devotio est, ut La-Croix ait, sed necessaria devotio est se conformare præscripto Ecclesiæ. *

„ Si destinaris cras esse alibi, putat Tamb. in dec. „ lib. 2. c. 5. §. 2. a. 25. te posse hodie dicere Vesperas, „ & Matutinum secundum illud alterum officium. "

La-Croix nullam hic rationem affert, vultque, nos instar Pythagoræorum credere dicenti. Si propositum alio proficiscendi efficeret, ut ibi essem, quo ire in animo habeo, recte quidem La-Croix. At quamdiu hic maneo, tamdiu legibus hujus loci teneor: ergo officium recitare non possum juxta ritum, & leges alterius loci. Quamvis enim vesperæ, & matutinum ad diem sequentem pertineant, dici tamen semper debent juxta legem, & ritum loci, ubi recitantur: & hanc sententiam veluti probabiliorem sequitur quoque Concina Theolog. t. 2. p. 483. n. 16.

„ 3. Si habites cum religiosis, vel obeas exercitia „ apud illos, putat Gob. a n. 636. te posse orare de „ Sanctis in ea domo tunc occurrentibus. "

Si facultates recitandi officium de quibusdam Sanctis Regularibus, solis religiosis concessæ sunt, cur iis uti possunt, qui cum religiosis habitant, vel apud illos exercitia obeunt? An quia cum religiosis habitant, vel apud eos aliquo munere funguntur, religiosi evaserunt? An desinunt esse subditi sui Ordinarii, & legum suæ diœcesis, quia cum religiosis habitant?

„ 4. Si sis Capellanus monialium, poteris orare de „ Sancto, de quo agunt moniales, & de quo debebis „ missam legere, ut sic officium tuum concordet cum „ missa. "

Hæc est La-Croixii argumentatio. Capellanus monialium potest officium dicere de Sancto, de quo missam in Ecclesia monialium legere debet: at Capellanus monialium debet in Ecclesia monialium legere missam de Sancto, de quo agunt moniales: ergo Capellanus monialium potest officium dicere de Sancto, de quo agunt moniales.

Hæc argumentatio monialibus gratissima est; utrum vero sanis Theologis arrideat, quæri potest. Ego assumptionem concederem, licet hac de re contraria legerim decreta sacræ Congregationis; at propositionem nego; quia Sacerdos in missa conformare quidem se debet, si velit, Ecclesiæ, in qua eam celebrat; at in officio non Ecclesiæ, in qua missam celebrat, sed diœcesi, suique Ordinarii legi se subjicere, & aptare tenetur, ut juxta præscriptum Brev. Romani, & legem S. Pii V. illud recitet. Nam missa quidem officio quoad fieri potest concordare debet, officium vero Breviarii præscriptioni.

„ 5. Si velis compensare officium omissum, Gob. n. 638. "
Hoc quoque supra refutatum est.

„ 7. Si sit necessitas repentina studendi, concionandi, „ docendi, &c. putant Nav. & Sanch. in cons. l. 7. c. a. „ d. 25. ta posse præoccupare brevius officium. "

Studium præsertim rerum sacrarum, concio, instructio, res quidem sunt valde bonæ, & laudabiles; sed oratio melior, & laudabilior. Necessitas studii, concionis &c. cedere debet necessitati obediendi summis Pontificibus præcipientibus, ut officium recitetur juxta præscriptum Breviarii. *Melior est enim obedientia, quam victimæ, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum.* 1. Reg. 15. An studere, concionari, docere non poteris, nisi brevius officium præoccupes? An quarta, tertia, dimidia pars horæ adeo tibi necessaria est, ut tuo muneri satisfacere nequeas, nisi debito officio eam subtrahas? Ego sane pro certo habeo, studium, concionem, instructionem necessariis, ac præceptis precibus non impediri, sed valde juvari. Quare hanc La-Croix opinionem omnino explodendam puto.

„ 8. Ut adjuves nescientem orare, vel infirmum, vel „ defessum. "

Quasi vero hæc officia caritatis obiri nequeant, nisi deformetur officium, & sacræ leges violentur. An hæc commenta refutatione indigent? „ & universaliter dicunt „ Tamb. n. 37. & Stoz n. 386. si ex causa recites cum „ socio, te posse cum ipso recitare officium, si habeat „ diversum a tuo.

Ego autem dico, eos, qui ita dicunt, venerandas summorum Pontificum leges exiguo in pretio habere, quibus proprium, aut socii, quorum officium recitatur, commodum præferunt. Cur solus officium non recitas, si recitando cum socio a Breviarii præscripto recedendum tibi est? An socius, si cum eo recitas, facultatem habet a lege, & præcepto Breviarii te dispensandi?

„ 9. Si facias iter longum, & necessarium, nec com„ mode possis legere ex Breviario, Sil. & Onuph. di„ cunt, te posse orare officium, quod memoria tenes, „ Tamb. absolute dicit, iter esse causam justam. "

Hic nota illud, *nec commode possis legere ex Breviario*, ut intelligas, recentes probabiles non vereri, ut par est, sacras Pontificum leges, quas negligi permittunt, nisi commodæ sint. Nos vero ab his laxamentis abhorrentes, jugum legis, etiamsi commodum non sit, perferamus, neque ab eo nos solutos putemus, nisi ex impotentia, aut necessitate.

Nam iter esse absolute loquendo justam causam mutandi officium, est longe deterius. An etiamsi iter longum non sit, multasque horas relinquat dicendi officium proprium diei sine ullo incommodo? An etiamsi iter non sit necessarium? An etiamsi inutile sit, & ex sola voluptate susceptum? Si ita res se habet, necesse est ut dicamus, non esse rem præceptam, dicere officium proprium diei, & S. Pii V. constitutionem citatam non esse legem, & Episcopos, dum in regulis recitandi officium ajunt, *præcipimus, & mandamus*, aut similibus verbis utuntur, nolle præcipere, sed solum consilium dare. Hæc sunt necessaria consectaria opinionis recitatæ, quæ sane non solum falsa, sed valde absurda est.

Sed his absurdis laxamentis se mederi forte putavit La-Croix, dum citatum num. ita concludit. " Sed quid„ quid sit de quibusdam, ea his causis, puto, gratius „ esse Deo, & magis meritorium, ut, quantum orari „ potest, semper oretur officium præscriptum. "

Qua in re nos valde fallit, dum præceptum mutat in consilium. Sed ad Busembaum regrediamur.

Animadversio XLV.

Sa tamen v. Horæ putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ a socio dicuntur.

Illud *quædam* intellige pauca. Si enim multa sint, quæ non percipis, notabilem quantitatem constituentia, aliter sentiendum est. Nam cum quis legit officium cum socio, auditio, seu perceptio eorum, quæ socius pronuntiat, supplet propriam pronuntiationem, ejusque loco est. Ergo sicuti qui notabilem officii quantitatem recitare omittit, præcepto non satisfacit, ita eidem non satisfacit, qui notabilem quantitatem eorum, quæ a socio dicuntur, non percipit.

Si vero solus legas, ita legendas esse, ut teipsum &c. *Sed probabile est, id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat, ut docent* &c.

Ecclesia præcipit pronuntiationem: cum reipsa pronuntias, satisfacis. Ceterum pronuntiatio, seu distincta vocis articulatio esse non videtur, quæ ne ab ipso quidem pronuntiante sublatis internis, & externis impedimentis audiri potest. Quid hic plura cupis? Ipse La-Croix p. 113. n. 1494. ita sentit, aitque communiter ita doceri. *Bonac. ex Suar.* &c. *addens etiam satisfacere, qui* &c.

Responsoria alternatim dici solent; quæ consuetudo omittenda non est.

Y 2 Ant-

* Sacra Rit. Congreg. respondit, non esse relinquendum officium debitum pro alio officio devotionis. Die 29. Nov. 1603. Ita refert Gavant. Comm. in Rub. Brev. Rom. sect. 1. c 5. tit. 2.

Animadversio XLVI.

Si autem interruptio notabili tempore sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, ut ajunt &c.

Idem sentit La-Croix p. 113. n. 1306. quantacumque sit interruptio.

At contra in magna interruptione, nisi totum repetatur, graves Auctores, ut Nav. Suar. Vasq. Azor. Regin. &c. mortalem culpam agnoscunt fatente eodem La-Croix, quos sequitur P. Concina Theol. t. 2. p. 485. n. 3.

Magna enim interruptio unitatem tollit, ideoque efficit ut non horæ canonicæ, sed solum earum partes dicantur: at Ecclesia præcipit, ut ipsæ horæ canonicæ dicantur, nec tantum earum partes: ergo

Respondet La-Croix, partes horarum satis uniri vel per intentionem continuandi, vel, si hæc absit, saltem per hoc, quod intra diem, aut tempus, quo durat obligatio, addantur, sicuti est una disputatio, una confessio, licet una vice non absolvatur. Verum cum interruptio idem sit, ac separatio, & ubi separatio est, ibi unio esse nequeat; falso ait La-Croix, partes horarum satis uniri, quia intra diem dicuntur. Nam intentio certe vim non habet uniendi quæ reipsa separata sunt. Sicuti ergo disputatio, confessio, comestio &c. per notabilem interruptionem multiplex fit, nec una manet, quidquid contra La-Croix dicat; ita idem dicendum de horis canonicis magna interruptione interpolatis.

Præterea magna horarum interruptio ea prudenti æstimatione notabilem deformitatem continet, nec levem irreverentiam irrogat divinæ Majestati, quam orantes alloquuntur. „ Quis, inquit Concina, gravis inhonestatis „ reum non reputaret illum, qui mane incipiens allo- „ qui nobilem Principem, ea arbitrio in medio sermone „ orationem interciperet, post prandium colloquium re- „ sumpturus? “ Ergo in magna interruptione gravis, seu mortalis culpa valde timenda est, & diligenter cavenda. Nam singuli psalmi habent quidem, ut ait Bus. & La-Croix, completam significationem, tamen notabili interruptione recitati non efficiunt horam canonicam ab Ecclesia præscriptam, ut jam ostendimus.

Imo probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem &c. *dici posse*, (*quod certum* &c.) *quia secundum quosdam* &c.

Tres nocturni apud veteres alicubi separatim, hoc est tribus vigiliis noctis recitari consueverant, ut ex D. Hieron. & D. Th. observat eruditissimus P. Concina Th. t. 2. p. 368. num. 8. at alibi simul media nocte dicebantur.

Si prior consuetudo alicubi vigeret, ea sine reprehensione servari posset. At cum nostro tempore nulla Ecclesia nocturnos dividat, privatis non licet suæ, & universalis Ecclesiæ consuetudini repugnare.

Addit Quint. lectiones &c. *posse absque culpa gravi sine causa, & cum hac absque culpa dividi* &c.

Idem habet La-Croix p. 114. num. 1310. Probabiles opinatores & proni, & faciles sunt ad minuendas, & tollendas culpas. Cum de mortali culpa agitur, nisi res mihi evidens sit, ex meo sensu nihil dicere audeo.

Qui lectiones, præsertim cum novem dicendæ sunt, a psalmodia matutini dividit, non solum eo nomine peccat, quia interruptione uti solet, quæ, si notabilis sit, ea non dictis contra Busemb. & La-Croix videtur esse mortale peccatum; sed etiam quia ordinem invertit; de qua inversione mox dicetur. Illud solum hic noto, inversionem ordinis in partibus horarum deformiorem merito censeri, quam in ipsis horis.

Animadversio XLVII.

Ne invertatur ordo &c. *quod tamen si fiat, erit tantum veniale.*

Ita quoque sentit La-Croix p. 114. n. 1308. „ Vasquez „ tamen, ait Concina Theol. t. 2. p. 485. n. 5. docet „ peccare mortaliter eum, qui frequenter, & ex con- „ suetudine talem ordinem interturbaret. Et profecto „ negari haud potest, quin magnam committeret defor- „ mitatem talis habitualis & consuetudinaria ordinis in- „ versio. Accedit, quod ab hac continuata ordinis in- „ versione vix separari potest contemptus virtualis ad- „ versus ordinem præscriptum ab Ecclesia; quo contem- „ ptu accedente omnes fatentur peccari letaliter. “

Animadversio XLVIII.

Consuetudo nunc obtinuit, ut Matutinum & Laudes absoluto Completorio &c. *hora circiter* &c. *dicantur.*

La-Croix multas hac de re opiniones more suo congerit p. 114. n. 1314. at rem ita concludit. „ Unde uni- „ versaliter censeo tum inchoari posse Matutinum, quan- „ do Sol est propinquior ad occasum, quam ad meri- „ diem, sive sit hiems, sive æstas: & ita etiam docent „ Comit. Fill. Pelliz. at vidi ante hac etiam in Dire- „ ctorio aliquo Romæ impresso ita notatum esse: “ idque confirmat descripta tabella Romæ typis Cameræ Apostolicæ edita pro hora dicendi Matutinum pro die sequenti. Hæc sane regula, ut monet quoque Concina Theol. t. 2. p. 487. n. 6. certior est, & congruit cum tempore, quod in tabulis Calendariorum communiter assignatur. Et ratio est, quia, cum Matutinum, & Laudes pro die sequenti ex invecta consuetudine dici queant post Vesperas, Vesperæ autem fiunt medium tempus inter meridiem, & occasum, elapso hoc medio tempore dici sine scrupulo possunt.

Animadversio XLIX.

Quod si intra dictum tempus &c. *peccavit quidem, non tamen tenetur* &c. *quia sunt onus affixum diei.* Hactenus recte. *Etsi supplendo possit secundum quosdam restitutionem subterfugere eo quod rependat æquale* &c.

Hæc opinatio arbitraria mihi videtur. Nam beneficiarius ea decreto Conc. Lateranensis supra cit. Officium omittens fructus suos non facit; qui fructus suos non facit, ex arbitrio, & contra legem eos sibi arrogat, nisi lex ea aliqua causa id permittat: at lex non permittit, ut beneficiarius supplendo horas amissas fructus retineat: ergo &c. At inquit Busemb. qui supplet, rependit æquale: ergo fructus retinere potest. Resp. Rependit quidem æquale, si materialem quantitatem solum spectes; at si temporis circumstantiam consideres, & Ecclesiæ mentem, nihil rependit; quia officium hodiernum alia die recitatum, est contra Breviarii, hoc est Ecclesiæ præscriptionem, ideoque ne injungendum quidem pro pœnitentia illi, qui illud omisit, ut ex D. Thoma recte advertit Genettus Theol. t. 2. p. 168. q. 31. Ecclesiæ perspicua mens est, ut hodierni fructus beneficii acquirantur recitatione hodierna officii, non crastina, aut alia die pro diebus anterioribus. Hanc sententiam, quam teste Busemb. Quintan. veriorem, ego veram appello, tuetur P. Concina Theol. t. 2. p. 420. q. 7. & pro ea citat Leandrum, multosque alios ab hoc citatos.

Animadversio L.

Ut devote, & cum attentione interna, virtuali saltem recitentur &c. *ita communiter contra Nav.* &c. *qui nullam* &c.

Hanc sententiam esse communiorem fatetur La-Croix p. 117. n. 1340. pro qua 50. Auctores ab Hurt. numerari ait, & S. Thomam stare, concedit pro contraria vero 24. & amplius citari, inquit; in quam ipse pronum se ostendit, quia prioris rationes solvere nititur, ac tandem concludit, hanc esse, & manere probabilem n. 1342. Verum etiamsi foret probabilis, eam tamen sequi omnino non liceret, ut initio hujus operis contra La-Croixium, & probabilium turbam invicte ostendimus.

Sed quoniam La-Croix rationes hic perpendi vult, ei morem libenter, ut par est, gerimus. Dum Ecclesia officium canonicum præcipit, orationem præcipit: at oratio sine devotione, & attentione interna saltem virtuali non est oratio: ergo per orationem vocalem officii sine ulla devotione, & attentione interna, Ecclesiæ præcepto non satisfit. La-Croix quidem negat minorem, citatque non paucos asserentes, ut ipse ait, nullam internam attentionem requiri ad orationis essentiam, n. 1341. a quibus ego longe dissentio. Quid enim discriminis est inter hominem voluntaria distractione voces proferentem, & psittacum? An psittacus, si psalmum, aut orationem dominicam proferat, vere orat? Vera oratio Deo accepta est, & impetratoria: at oratio sine ulla attentione nec Deo accepta est, nec impetratoria, ut docet S. Th. 2. 2. q. 83. art. 13. Hinc D. Basil. in lib. de constit. Monast. c. 1. ait, *quod divinum auxilium est implorandum non remisse, nec mente huc vel illuc evagante; eo quod talis non solum non impetrabit, quod petit, sed etiam magis Deum irritabit*: & D. Aug. ep. 109. *Psalmis, & Hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore.* Et Christus Matth. 15. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Ex quibus fit ut oratio vocalis sine ulla devotione, & attentione non sit vera oratio, sed orationis simulacrum, ac simulatio. Hoc porro intelligitur de attentionis defectu, seu distractione voluntaria. Nam qui ex instinctu spiritus ad orandum accedit, etiamsi ex aliqua infirmitate mens postmodum evagetur, ille nihilominus in spiritu, & veritate orat, ut loquitur S. Th. ar. cit. ad 1. at si *ex proposito in oratione mente evagetur, hoc peccatum est, & impedit orationis fructum*, ut ait idem S. Doct. ad 3. Hæc est D. Thomæ mens aperta, quidquid dicat La-Croix, qui si ita sentit, probandus est, at necesse est ut retractet, quod ait, nullam internam attentionem requiri ad orationem, seu orationis essentiam, neque per obscu-

ras

ras technas lectores decipiat. Si vero contra sentiat, omnino explodendus est, nec audiendus, dum S. Thomam loco cit. pro se appellat.

His constitutis confirmatur allata ratio. Ecclesia enim, cujus regimen salutis animarum causa institutum est, habet sine dubio potestatem condendi leges necessarias, & utiles ad earumdem animarum salutem: at leges, quæ internam devotionem, & attentionem in horis canonicis præcipiunt, sunt ad animarum salutem utiles & necessariæ ex mox dictis: ergo Ecclesia in horis canonicis internam devotionem, & attentionem præcipere potest; ideoque reipsa præcipit eo ipso, quia attentio & devotio sunt ad orationem necessariæ, & ad animæ salutem.

An Ecclesia, dum horas canonicas præcipit, externam tantum compositionem, quæ sine interna devotione hypocrisis est, ac solum externum verborum sonitum imperat?

Sicuti Ecclesia, dum annuam Confessionem, & Communionem imperat, internam pietatem imperat, & contra docentes damnat prop. 14 ab Alex. VII. & 55. ab Innoc. XI. proscriptis; ita dubitandum non est, quin canonici officii orationem præcipiens internam pietatem, hoc est devotionem, & attentionem præcipiat.

Audiamus ipsum Ecclesiæ præceptum cap. *Dolentes* decret. lib. 3. tit. 41. ubi Innoc. III. in Conc. Lateranensi ita loquitur, & præcipit. *Dolentes referimus, quod non solum quidam minores Clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa comessationes superfluas, & fabulationes illicitas (ut de aliis taceamus) fere medietatem noctis expendunt, & somno residuum relinquentes vix ad diurnum concentum avium excitantur, transcurrendo undique continua syncopa matutinum. Sunt & alii, qui Missarum solemnia vix celebrant quater in anno, & (quod deterius est) interesse contemnunt; &, si quando hæc celebrantur, intersint, chori silentium fugientes, intendunt exterius collocutionibus laicorum, dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divina. Hæc igitur, & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent, pariter & devote.* Hic scilicet expresse præcipitur devotio, quæ interiorem attentionem includit; quod confirmat Sy. Trid. sess. 24. cap. 12. de ref. ubi ait: *Omnes vero divina per se, & non per substitutos compellantur obire officia &c. atque in choro ad psallendum instituto, hymnis, & canticis Dei nomen reverenter, distincte, devoteque laudare.* „ Responderi potest, inquit La-Croix „ n. 1342. quod in cap. *Dolentes* præcipiantur tantum „ actus externus religionis, uti etiam in Trid. sess. 24. „ c. 12. de ref. Nam ibi agitur contra illos, qui in „ choro sub Officio fabulantur, ut advertit Conin. Hinc „ ipse Suar. notat, evincitque Lugo n. 37. ex eo cap. „ nihil concludi contra posteriorem sententiam. “

Resp. Hæc interpretatio extorta est, & menti ac verbis relatis Innoc. III. contraria. Si enim Innoc. III. externam solum devotionem præcipere voluisset, illud tantum dixisset, *hæc igitur, & similia sub pœna suspensionis inhibemus*, & supervacaneum fuisset addere, *districte præcipientes* &c. ergo dum hoc addit, internam animi devotionem præcipere vult, & præcipit. Duplex quippe præceptum in allatis verbis satis aperte distinguitur, alterum negativum, quo prohibetur exterior indevotio, & irreverentia, *hæc igitur* &c. *penitus inhibemus*; alterum affirmativum, quo studiositas, & devotio præcipitur, *præcipientes* &c.

Dum prohibet, sub pœna suspensionis prohibet; dum præcipit, distincte in virtute obedientiæ sine adjectione pœnæ præcipit; quia interioris devotionis deficientia pœnis non subjicitur; sicut iis subjicitur exterior indevotio. Notanda sunt etiam illa verba *quantum eis Deus dederit*, quibus ostendit, se illud præcipere, quod supernaturale Dei auxilium postulat, uti est interior, non sola exterior devotio. Præterea addit, *quantum Deus dederit*, quia, ut ait S. Th. ad 2. art. cit. *mens humana propter infirmitatem naturæ diu stare in alto non potest. Pondere enim infirmitatis humanæ deprimitur anima ad inferiora. Et ideo contingit, quod quando mens orantis ascendit in Deum per contemplationem, subito evagetur ex quadam infirmitate.* Hanc communem sententiam tuentur quoque Genettus Theol. t. 2. p. 141. q. 11. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 51. reg. 8. Concina vero, qui in contrariam se pronum quoad Ecclesiæ præceptum ostendit Theol. t. 2. p. 435. n. 12. re melius considerata suam opinionem Theol. t. 6. p. 398. n. 19. emendavit his verbis. „ Nam reipsa Ec- „ clesia præcipit attentionem interiorem orationi necessa- „ riam. “

Reliquum nunc est, ut paucis refutemus cavillationes La-Croixii, qui pro contraria sententia ita discurrit. „ Lex positiva, quæ obligaret ad attentionem internam, „ non est satis promulgata, cum gravissimi D. D. eam „ dari negent, alii de ea dubitent. Ergo non obliget „ secundum dicta lib. 1. a n. 274. 2. Pontifices sciunt, „ sententiam, quæ ejusmodi obligationem negat, defen- „ di; & tamen, cum facile possent, non contradicunt: „ ergo agnoscunt legem illam non esse certam: ergo „ nec obligat, sed libertas nostra est in possessione con- „ tra eam, uti etiam lib. 1. a n. 272. dictum est.

Resp. Hæ sunt rationes ex intimis probabilitatis penetralibus erutæ, quibus nihil absurdius cogitari potest. Lex positiva, quæ obligaret ad attentionem internam, non est satis promulgata? An ne leges quidem in generalibus Conciliis latæ, satis promulgatæ sunt? An ne Syn. quidem Tridantina? Hæ enim sunt leges positivæ, quæ ad internam officii attentionem spectant. Qua note digna sit hæc La-Croixii observatio, meum non est judicare; sed certe valde absona est. Qui contra obligationem internæ attentionis scripsere, non legis promulgationem, de qua nulla quæstio esse potest, sed legem ipsam negarunt, falso tamen, ut jam ostensum est. Lex quidem Concilii Lateran. aperte præcipit obligationem internæ attentionis, ut eam attente consideranti mox dicta evincunt; at etiamsi subobscure esset, nihilominus obligaret, ut Segneri pro probabilitate pugnantis rationem initio hujus operis solventes evicimus. Si omnes leges, quæ negantur a probabilibus, non essent leges, in eorum arbitrio positum foret leges abolere; quod quam sit falsum, ne quid amplius dicam, nemo non videt. Posita hac doctrina probabiles opinatores essent positi supra omnes principatus, & regna, ac supra omnem etiam supremam ecclesiasticam Hierarchiam.

Altera La-Croixii argumentatio est defensio omnium opinationum etiam maxime corruptarum, & absurdarum, quæ hactenus a Summis Pontificibus explicate proscriptæ non fuere.

Dum La-Croix ait, *Pontifices sciunt, sententiam* &c. *defendi*, ponit, summos Pontifices omnia scire, quæ a probabilibus opinatoribus, vel etiam ab aliis non probabilibus defenduntur. Quod enim de hac opinatione La-Croix affirmat, idem in omnes opinationes typis evulgatas cadit. An summi Pontifices omnes morales libros, & singula absurda, & falsa, quæ in iis continentur, legerunt, aut audierunt? Summi Pontifices sunt quidem Christi Vicarii, non tamen sunt ipse Jesus Christus, qui omnia novit. Hoc est primum absurdum alterius La-Croixianæ cavillationis: alterum absurdum primo non inferius, aut maius illud est, omnia etiam somnia, & deliramenta, quæ non proscribuntur a summis Pontificibus, ab iis pro incertis haberi; &, quod inde juxta La-Croixium consequitur, esse regulas rectas & tutas actionum. Ipse Innoc. XI. in proœmio ad theses a se proscriptas pessimam La-Croixii cavillationem præoccupat, dum ait: *Non intendens tamen Sanctitas sua per hoc decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare.* At La-Croix quæ a summis Pontificibus non improbantur, approbari contendit, quia vult, summos Pontifices habere tanquam incertas, ideoque vi obligandi destitutas omnes leges, quas scriptores negant, aut in controversiam vocant, dum horum doctrinas non condemnant. Ingens sane absurdum, leges non esse leges, quia negantur, aut in controversiam vocantur; ex quo consequitur, scriptores esse, ut mox dicebam, legislatoribus quibuscumque superiores, eorumque legibus vim tribuere, & adimere posse, prout opinari maluerit. At quid si summi Pontifices condemnent? Sicuti summorum Pontif. leges negando, aut in controversiam vocando, in nihilum se redigere eas posse putant, ita quoque eorum condemnationes negando, aut in controversiam vocando, eas infringere se posse censebunt.

Si solæ theses a summis Pontificibus judicio falli nescio determinate proscriptæ, necessario vitandæ sunt, ut contendit La Croixii argumentatio, illud consequitur, ne propositiones quidem probabiles, minusque tutas, cum de valore sacramentorum agitur, neque judicia fori externi juxta opiniones minus probabiles lata esse improbanda, & ne opiniones quidem tenuiter, aut etiam tenuissime probabiles esse necessario rejiciendas; quæ sunt tres primæ prop. ab Innoc. XI. damnatæ. An quælibet doctrina a summis Pont. expresse non proscripta, recta morum regula est?

Si ita est, ipsæ doctrinæ a summis Pontificibus proscriptæ, priusquam proscriberentur, erant rectæ morum regulæ; cum tamen certum sit, multas doctrinas a summis Pont. fuisse proscriptas, quia erant jam falsæ, & corruptæ. Non enim sunt falsæ, & corruptæ, quia damnatæ; sed sunt damnatæ, quia falsæ, & corruptæ. Damnatio non efficit, ut doctrinæ sint malæ, & pestiferæ, sed earum venenum, & luem fidelibus declarat, & demonstrat.

Sed illud quoque falsum est, quod La-Croix ait, omnia,

quæ a summis Pontificibus non definiuntur, esse incerta, & ab iis haberi pro incertis. Pontificiæ definitiones ad fidem, & mores spectantes fide divina sunt certissime: *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua*; qua de re legendus est Melchior Canus lib. 6. de locis: at sunt ne omnia incerta præter ea, quæ divina fide sunt certissima? Qui hoc ajunt, in apertum pyrrhonismum incidunt. Qui hoc ajunt, non solum certas conclusiones, sed principia ipsa lumine naturæ nota in dubium evocant, ac omne jus naturæ incertum faciunt, imo vero etiam divinum, nisi pontificia definitio accesserit, ut pro arbitrio agere liceat. Quamquam illud quoque falsum est, incertas leges non obligare; quia juxta Scripturæ oracula, & Sanctorum dicta, & naturæ jus, & perpetuam Ecclesiæ traditionem, cum de animæ salute agitur, certa incertis præferenda sunt; ideoque cum lex dubia est, servanda est.

ANIMADVERSIO LI.

Qui sponte distractus est, graviter peccavit .... teneturque .... horas repetere.

Hoc ostendit ratio a Bus. hic allata, & est evidens consectarium doctrinæ mox traditæ, & propugnatæ. Itaque explodendi sunt illi quidam Doct. qui negant, ut Busemb. ait, eo casu necessariam esse repetitionem. Cum enim sine attentione, seu cum voluntaria distractione recitatum est officium, physica quidem, seu materialis, si ita loqui libet, substantia operis impleta fuit, non tamen forma, & ut ita dicam, anima ejusdem operis. Interior enim attentio, & devotio est ipsa precum essentia, forma, & anima; cum preces sine interiori attentione, & devotione non sint preces, nisi materialiter, ac instar sonuum, seu vocum psittacorum. Hinc Joan. 4. dicitur: *Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare*. Hanc adorationem in spiritu, & veritate Ecclesia præcipit, cum attentionem, & devotionem præcipit; & eo ipso quia præcipitur, est essentialis operis, quatenus præceptum est.

Nec fructus facit suos.

Hoc quoque est necessarium consectarium doctrinæ supra firmatæ. Nam beneficiarii non implentes præceptum canonici officii, fructus suos non faciunt: sed beneficiarii cum voluntaria distractione officium recitantes, non implent ex dictis præceptum canonici officii: ergo &c. Leges enim non psittacis, sed hominibus imponuntur, quæ idcirco humano modo implendæ sunt: humanus porro orandi modus est orare non solum voce, sed corde, & animo: ergo Ecclesiæ lex est, ut non solum voce, sed corde, & animo a beneficiariis officium oretur, ut beneficii fructus suos faciant. Quare non est audiendus Busemb. qui, postquam recte docuit, in contrariam partem se vertat, & ait: *Multoque magis, ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis*. Cur id multo probabilius negant? *Eo quod*, inquit, *ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distracte dixerunt*. Resp. At hæc non est ratio, sed principii petitio: illud enim ipsum in præsenti quæritur, utrum qui distracte officium dixerunt, restitutione teneantur. Præterea qui omittunt officium, restitutione tenentur: at qui distracte illud recitant, illud omittunt; quia officium distracte recitatum non est officium, non est precatio, non est laus Dei, sed materialis sonitus verborum. Imo vero qui officium distracte dicunt, pejores sunt, quam qui omittunt. Qui enim illud omittunt, Ecclesiæ præceptum tantum violant; qui vero illud distracte dicunt, non solum Ecclesiæ, sed Dei, qui sacras preces reverenter, & devote *in spiritu, & veritate*, ut dicitur Joan. 4. recitari præcipit, præceptum negligunt. Hinc Matth. 5. de iis conqueritur, qui distracte preces fundunt: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. An quia beneficiarii officium distracte recitantes, omittentibus pejores sunt, & peccatum peccato addunt, beneficii fructus lucrantur?

At hic fortasse objiciet aliquis. Fructuum amissio pœna est: at pœna ab Ecclesia non infligitur propter actus internos, aut eorum omissionem; quia de iis nec judicat, nec judicare potest: ergo &c.

Resp. Amissio fructuum jam acquisitorum, pœna quidem est; at amissio fructuum nec jure acquisitorum, nec jure debitorum, non est pœna, sed gratiæ privatio, seu indebitæ mercedis subtractio. Dum autem Ecclesia beneficiarios fructibus beneficii privat, quia sine attentione, & devotione officium recitant, eos privat fructibus nec jure acquisitis, nec jure debitis; ideoque hæc privatio non est proprie loquendo pœna, sed gratiæ, seu indebitæ mercedis subtractio. Ecclesia beneficia confert ea adjecta conditione, ut beneficiarii fructus beneficii suos non faciant, nisi officium attente, ac devote dicant.

Cum beneficiarii conditionem non implent, fructuum commodo sponte se privant, non tamen pœnam incurrunt; quia de suo nihil amittunt, sed solum non lucrantur; sicuti operarius proprie loquendo non punitur, dum merces minime debita ei subtrahitur, quia contra pacta in agro, aut vinea perperam laborando, magis nocuit, quam profuit.

Ubi ex Nav. addit, excusari a mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum &c.

Hic scilicet in causa vult omissionem horarum, aut earum recitationem sine ulla attentione, & devotione: ergo evidens est, hunc mortaliter peccare; mirorque, quod contrarium dici possit, nisi ab iis, qui putant præcepto satisfieri sine ulla attentione, & devotione, atque in descripta a Bus. specie ponunt, officium seipsa recitari, nec esse omissionis periculum.

ANIMADVERSIO LII.

Clerici beneficiarii quoad eam partem bonorum &c. ita fiunt domini, ut &c.

Libere de iis disponere possunt infra fines tamen pietatis, & honestatis, ex. gr. in favorem amicorum, & consanguineorum, si indigeant, aut grati animi, seu remunerationis causa, non item ex arbitrio, & sine ulla justa causa. Sordidæ enim avaritiæ, superbæque ambitionis opus est, si beneficiarius parcius, quam par est, vivat, ut suos locupletet, & in altiorem statum evehat. Hæc est S. Thomæ mens, qui 2. 2. qu. 185. a. 7. postquam in corp. dixit, *de his autem*, (bonis ecclesiasticis) *quæ sunt specialiter suo usui deputata, videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis*, in resp. ad 2. adjicit, *quod bona* Ecclesiarum non sunt solum expendenda *in usus pauperum, sed etiam in alios usus; & ideo si de eo, quod usui Episcopi, vel alicujus clerici est deputatum, velit aliquis sibi subtrahere, & consanguineis, vel aliis dare, non peccat, dummodo illud faciat moderate, idest ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant. Unde Ambrosius dicit in lib. 1. de offic.* „ Hæc est approbanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas, non tamen ut illos ditiores fieri velis ex eo, quod tu potes conferre inopibus. "

Ubi recte notat Nav. hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus &c.

Ita sane. Hinc D. Th. art. 7. cit. ait: *Si vero non sunt prædicta bona distincta, eorum distributio fidei ejus* (Episcopi, aut alterius beneficiarii) *committitur; & si quidem in modico deficiat, vel superabundet, potest hoc fieri absque bonæ fidei detrimento; quia non potest homo in talibus punctualiter accipere illud, quod fieri oportet. Si vero excessus sit multus, non potest latere. Unde videtur bonæ fidei repugnare; & ideo non est absque peccato mortali.* Si D. Thomæ verba animo pio, & æquo considerentur, & ad praxim revocentur, res in tuto est. At latitudo, quam Bus. e. g. affert, non est quid modicum. Ducenti floreni, qui supra trecentos, aut in lautiorem victum, aut in profanos usus impendantur ab eo, cui pro infimo gradu suæ sustentationis trecenti sufficiunt, est multus æquo judicio excessus, qui latere non potest, ideoque bonæ fidei repugnat, nec est, ut ait S. Doct., absque peccato mortali.

ANIMADVERSIO LIII

Probabilius etiam est, contra Nav. &c. beneficiarios .... absolute esse dominos omnium &c. ideoque etsi &c. non teneri ad restitutionem.

Ita loquitur probabilis auctor ad male indulgendum pronus. At Paulus Comitolus insignis ejusdem Soc. Jesu Theologus, & ad veritatem compositus: ita inquit: (apud Genett. Th. t. 2. p. 169. c. 11. q. 1.) „ A recentis memoriæ hominibus sæpe addubitatum est illud, „ quod ab antiquis magistris, & melioribus Auctoribus „ superioris, atque adeo nostræ ætatis in controversiam „ nunquam vocatum est, num ii, quibus ecclesiastica „ Sacerdotia, beneficiaque mandata sunt, sint bonorum „ fructuumque omnium, qui ex eis percipiuntur, veri „ domini. Auctores nescio qui novam, & periculosam „ opinionem post mille, & quingentos annos in christianam Rempublicam invehere conati sunt, eos, a qui„ bus ecclesiastica beneficia obtinentur, fructuum, quos „ illa pariunt, veros esse dominos; quorum ipsi opinio„ nem in iis libris, quibus Parochorum officia persecuti „ sumus, omni machinarum genere convellere, atque e„ vellere conati sumus, Horum hominum sensum a Con„ ciliorum decretis, a Rom. Pontificum sanctionibus, a „ Sanct. Patrum sententiis, a Theologorum consensione, „ a sacrorum canonum gravissimis explanatoribus, & a „ certissima ratione demonstravimus abhorrere. "

Idem præstitere Genett. Th. t. 2. p. 170. qu. 2. Nat. Alexander Th. t. 1. p. 621. reg. 9. & Concina Th. t. 2. p. 72. & seq., qui hanc veritatem solide, & erudite, ac

fuse

fuse demonstrat. Ego, ne actum agam, rem hanc paucis evinco.

Syn. Trident. sess. 25. cap. 1. de reform. ita inquit: *Omnino vero eis* (Episcopis) *interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant, cum Apostolorum canones prohibeant, ne res Ecclesiæ, quæ Dei sunt, consanguineis donent*. Juxta S. Syn. *res Ecclesiæ, Dei sunt*: ergo non sunt hominum, nec ad eorum dominium pertinent. Deus supremum quidem habet in omnia bona dominium; at quia etiam homines in res suas dependenter a Deo jure gentium dominium habent, eas amicis, & aliis donare non prohibentur. At res Ecclesiæ Episcopi suis consanguineis donare prohibentur, quia *Dei sunt*, hoc est quia Episcopi nullum in eas dominium habent. Hic est genuinus sacræ Synodi sensus. Res Ecclesiæ a piis fidelibus Deo oblatæ, & donatæ sunt, non hominibus: eædem Episcopis, aliisque beneficiariis concreditæ, ut suis, ac pauperum necessitatibus consulerent, & in pios usus impenderent. Hinc Urbanus Papa, ut ait Brev. Rom. die 25. Maji, de bonis Ecclesiæ attributis scripsit his verbis (habetur can. 12. q. 1. c. 26.) *Ipsæ res fidelium, quæ Domino offeruntur* (offeruntur Domino, non hominibus) *non debent in alios usus, quam ecclesiasticos, & christianorum fratrum, vel indigentium converti; quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum*. Ait *patrimonia pauperum*, non beneficiariorum. Bened. vero XIV. anno 1747. die 16. Maji, dum ageretur causa super donatione officiorum vacabilium facta ab Innoc. X. Olympiæ Maldalchinæ, sedens pro tribunali hæc pronuntiavit. *Sciant, intelligantque omnes, Pontifices summos esse dumtaxat administratores, & dispensatores ecclesiasticorum redituum; atque adeo Innoc. X. donare præfatæ Olympiæ officia vacabilia, de quibus causa agitur, nequaquam potuit. Pii fideles sancto Petro, non Pontificum nepotibus bona sua obtulere. Quamobrem quidquam nos impertiri nepoti nostro constantissime semper recusavimus*. Hinc sententiam definite dixit contra actorem donatarium, eumque obstrinxit, ut tria scutorum millia Cameræ Apostolicæ solveret. Hujus rei testis auricularis fuit P. Concina, ut asserit Th. t. 6. p. 496. nu. 23., quia verba Pontificis mox descripta ab eo vernacule enantiata in latinum idioma fideliter vertit.

At Bus. pro se citat communiorem inter recentiores sententiam, ipsumque D. Thomam: *tum quia*, inquit, *fructus faciunt suos, ut supponit Trid. sess. 24. c. 12. tum quia alioquin non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios usus), omnesque eorum donationes, & contractus essent invalidi, & ut tales* &c. ut apud ipsum legitur.

Resp. Singulis objectionibus respondeo; & primo Clerus Gallicanus anno 1700. hanc regulam tradit (apud Nat. Theol. t. 2. app. altera p. 60.) *ut in rebus theologicis ad fidei, & morum dogmata spectantibus Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas SS. Patribus tradant sententias. Deinde, ut, si ab eis recedant, harum opinionum inhibeatur cursus, nedum earum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas*. „ At compertum est, inquit Concina Th. t. 2. p. 75. §. „ 3. n. 14. communi assensione antiquos Patres furti, & „ sacrilegæ rapinæ damnare beneficiarios, qui in profa„ nos usus, sacros Ecclesiæ reditus effundunt. " Horum aliquot citat exscriptis eorum verbis Genettus Theol. t. 2. p. 176. & seq.: ergo recentiorum auctoritas hac in re nullius ponderis est; præsertim cum & sacri canones, & posteriores sancti doctissimi viri eodem ore, ac sancti Patres loquantur; quos plurimi recentes, ac præsertim sanioris doctrinæ assertores secuti sunt, ut legi potest apud Concinam Th. t. 2. p. 90. n. 52. & seq.

Ejusdem sententiæ, contra ac perperam ait Busemb., est Angelicus, qui 2. 2. q. 100. a. 1. ad 7. de Rom. Pontifice ait: *Quamvis enim res Ecclesiæ sint ejus ut principalis dispensatoris, non tamen sunt ejus ut domini, & possessoris*: juxta quem sensum locutus est Bened. XIV. mox cit. & q. 119. a. 3. ad 1. loquendo de prodigo, *qui peccat in alterum, consumendo bona, ex quibus aliis deberet providere*, subdit: *& præcipue hoc apparet in clericis, qui sunt dispensatores bonorum Ecclesiæ, quæ sunt pauperum, quos defraudant, prodige expendendo*: & q. 185. art. 7. de Episc. inquit: *sed ecclesiasticorum bonorum sunt dispensatores, vel procuratores*, eosque dominos solum facit quoad eam partem, seu quoad ea, *quæ sunt specialiter suis usibus deputata*; cujusmodi certe non sunt bona totius beneficii, quando beneficium pingue est, seu parco, & moderato beneficiarii victui superfluit.

Quoad Synodum Tridentinam, ex qua nostra sententia valide, & rationabiliter fuit confirmata, cum ponit, beneficiarios facere fructus suos, illud *suos* accipiendum est non quoad dominium, cui sacra Synodus repugnat, sed quoad œconomiam, & administrationem. Hinc Innocent. IV. in c. *Cum super* de causa possess. & proprietatis n. 3. a Genetto Th. t. 2. p. 182. q. 5. relatus inquit: *Non Prælatus, sed Christus dominium, & possessionem rerum Ecclesiæ habet. Unde quæcumque homines offerunt Ecclesiis, dicuntur esse oblata Deo can. Nulli liceat 12. q. 2. Et si quando inveniantur hæc bona Deo oblata, esse Episcoporum, vel Prælatorum, vel Capitulorum, dic esse eorum quoad gubernationem*. Est germana interpretatio vocis *suos* a sacra Syn. Tridentina usurpata; *suos*, ut dixi, quoad administrationem, non quoad dominium, ut perperam accipit Busemb.

Ad tertiam Bus. objectionem dico, beneficiarios extra usus non pios reipsa non transferre dominium fructuum beneficiorum in alios, omnesque eorum tales donationes esse jure invalidas, & Ecclesiæ restituendas, ut præclare docet Nat. Alexander Theol. t. 1. p. 624. reg. 11. S. S. Raymundi, & Antonini auctoritate nixus; quod etiam patet ex oraculo Bened. XIV. mox relato. Quod si Ecclesia de rapinis, & sacrilegiis, quæ beneficiarii in infideli, & injusta sacrorum proventuum administratione admittunt, ordinaria judicia in foro externo non habet, suis rationibus ducitur; & fortasse ea sent, ne infinitis controversiis locum præbeat, neve Sacerdotum nomen nimiæ invidiæ, & infamiæ pateat. Ceterum ea de jure haberi posse, non est dubitandum, uti factum fuit a Bened. XIV. hic cit.

Porro congrua clerici sustentatio censetur, quæ necessaria est ad status, & familiæ sustentationem secundum conditionem &c.

La-Croix quoque ita loquitur p. 83. num. 904. Verum congrua clerici, ut ex beneficio sustentandi sustentatio ex conditione quidem, & gradu ecclesiastico desumenda est; (aliud enim e. g. Episcopum, aliud Parochum decet) non tamen ex gradu profano ex. g. Comitis, Marchionis, aut ex familiæ nobilitate, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 2. p. 91. n. 38. Ratio evidens est. Nam ecclesiastici proventus ad clericos, quatenus clerici sunt, sustentandos fuere instituti, non ad gradus sæculi, & sanguinis amplitudinem tuendam.

Hanc & piorum fundatorum, qui sua bona Deo, non sæculi hominibus donarunt, & Ecclesiæ beneficia in Dei cultum, & animarum salutem erigentis mentem fuisse, & esse, in controversiam jure vocari non potest. Hinc Syn. Tridentina sess. 25. cap. 1. de reform. ait: *Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi non solum jubet, ut Episcopi*, (ait *Episcopi* sine distinctione, hoc est seu nobilis, & sublimis familiæ sint, seu inferioris, & ignobilis) *modesta supellectile, & mensa, ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eorum domo caveant, ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præseferat*. Corrupti nonnullorum ecclesiasticorum mores, quos laxiores opinationes typis evulgatæ fovent, ab hac sancta lege alieni quidem sunt, & sæculum imitantes, fastum, & rapinas, decorem, & honestatem appellant; at hi miseri, in quo ecclesiastici status decor, & honestas sita sit, non intelligentes, nec intelligere volentes, ad tartara properant.

Animadversio LIV.

Potest clericus ex bonis superfluis licite in studiis alere suos .... si &c. ut quod &c.

Id quidem clerico licet, si pensatis omnibus circumstantiis opus pietatis & misericordiæ sit, consanguineos in studiis alere; secus, non licet. Si beneficiarius nepotes habeat honestæ familiæ, pauperes, mechanicis operibus minime assuetos, bonæque indolis, & spei, parcos sumptus, dum alios pauperes non negligat, ut præbere poterit, ut litteris, scientiisque informati habeant, unde victum sibi comparare queant.

At si nepotes plebejos, ad aratrum, manuumve laborem natos in publicis lyceis alat, ut laurea donati medicos, causarum patronos &c. agant, hoc nihil aliud est, quam eos pauperum patrimonio ad altiorem statum evehere; quod licere non potest.

Nam si parentes possint, at nolint filios in studiis alere, cur beneficiarius falcem in alienam messem mittit? an adeo stupidus est, ut non intelligat, ecclesiasticos reditus ad augendam familiam prodigi, si ipse eos in studiis alat, cum parentes nolunt?

Itaque beneficiarii neglectis casuum arbitriis illud Divi Ambrosii lib. 1. de offic. c. 30. attente meditentur. *Est etiam illa probanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui subsidium necessitati; non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus*. Dum parentes suos filios in studiis, cum possint, alere nolunt, sed Ecclesiæ reditibus eos ali volunt, subsidium suæ necessitati non quærunt, sed ditiores fieri volunt pauperum sumptu. *Causa enim*, subdit S. Pater, *præstat, non gratia*.

Ne-

Neque enim propterea te Domino dicasti, ut tuos divites facias, sed ut vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & pretio miserationis peccata redimas tua. Putant, se parum poscere? Pretium tuum quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt, & se juste facere putant. Et accusat, quod eum divitem non feceris, cum te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede. Videlicet *inimici hominis, domestici ejus*, Matth. 10. v. 36. Hinc Syn. Trident. sess. 25. cap. 1. de reform. ait: *Si pauperes sint* (consanguinei, & familiares) *iis ut pauperibus distribuant; eas autem* (res Ecclesiæ) *non distrahant, nec dissipent illorum causa*. Ex Divo Ambrosio, & Synodo Tridentina illud perspicue elicitur, consanguineos Ecclesiæ reditibus tunc solum in scholis ali posse, si id recte & misericorditer fieret, etiamsi consanguinei non essent. *Causa enim, non gratia præstat*, ait S. Ambr. *Si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant*, inquit Synodus Trident. Hæ sunt regulæ agendi, & scribendi; juxta quas P. Concina Th. t. 2. p. 107. nu. 77. 78. contra eos, qui ex arbitrio loquuntur, scripsit.

Animadversio LV.

Si bona superflua expendat in usus profanos, graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem: quia &c. & consequenter &c.

Imo tenetur, quia ut contra Bus. resp. 2. ostensum est, non est dominus fructuum fon frugali, & congruo victui superfluorum; quod confirmat S. Bernardus ep. 2. ad Falconem, inquiens: *Denique quidquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est*; in quam sensum loquitur etiam S. Laurentius Justinianus a Concina Theol. t. 2. p. 76. n. 18. relatus. Adde D. Raymundum de Pennafort in summa lib. 2. tit. de rapt. & prædon. §. 8. & 9. ajentem: *De meretricibus autem, & histrionibus, de quibus quæsitum est; dico, Prælatos, & Clericos, qui res Ecclesiæ talibus, vel similibus turpibus personis conferunt, vel etiam consanguineis non propter naturam sustentandam, sed ut faciant eos divites de patrimonio Crucifixi, item divitibus, & potentibus non propter aliquam causam licitam, & honestam, sed propter favorem sæculi, & pompam; tales, inquam, Prælatos, & clericos, qui talibus conferunt bona ecclesiastica pauperibus debita, dico esse raptores, & per consequens teneri ad restitutionem omnium.*

Hinc porro consequitur eos quoque, in quos hujusmodi sacrilegæ rapinæ pervenerunt, restitutione teneri, contra ac perperam docet Bus. ex contrario falso principio jam refutato. Hinc S. Raym. subdit: *Sed quid de focariis, & hujusmodi turpibus personis, & aliis supradictis*, (consanguineis, & divitibus) *quæ sic pascuntur, vel ditantur de rebus Ecclesiæ? Numquid tenentur ad restitutionem? Utique*: quod confirmat ex D. August. (refertur can. 14. q. 6. cap. 1.) *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed, ut dixi, cum restitui potest.*

Ex his illud quoque fit, ut contra ac dixit Bus. & La-Croix p. 118. n. 1358. mortale crimen a beneficiario admittatur, cum ea notabilis superfluorum quantitas ex bonis ecclesiasticis ab eo prodigitur, quæ in furto ad mortalem culpam satis est; quia reipsa furtum, seu rapinam committit, dum prodigit non suum; non secus ac œconomus res domini prodigens contra ejus voluntatem. Qua in re La Croix sibi contradicit, dum ait: „ Sive sit ex „ justitia, sive tantum ex religione obligatio expendendi „ fructus superfluos in causas pias, D.D. communiter fa„ tentur, longe majorem materiam requiri pro gravi „ violatione præcepti non expendendi in usus profanos, „ quam furto gravi, ut notat Ilsf. t. 2. d. 3. n. 150. “ Si enim talis obligatio ex justitia oritur, ut reipsa ex dictis oritur, si prodigantia ecclesiastici proventus in usus non pios, est rapina, ut eam appellant S. Bernardus, & S. Raym. citati, ratio evidenter dictat, in hujusmodi prodigentia eam quantitatem ad mortale peccatum sufficere, quæ sufficit in furto. An quia beneficiariorum rapina sacrilega est, majorem quantitatem ad letale crimen requirit, quam furtum rei profanæ? La-Croix vero non solum majorem, sed longe majorem quantitatem requirit. Hæc est indoles probabilium, ut laxent habenas.

Animadversio LVI.

In profanos usus expendi possunt a Clericis bona patrimonialia, &c. vivendo interim ex beneficiis.

Juenin quidem, & Genett. Theol. t. 2. p. 598. qo. 12. huic sententiæ repugnant; quam tamen tuetur Nat. Alex. Th. t. 1. p. 624. reg. 14. & SS. Patrum auctoritates, quas illi pro se afferunt, explicat.

S. Th. 2. 2. q. 185. a. 7. tertio loco sibi objicit Div. Hieronymum ajentem: *Clericos illos convenit stipendiis Ecclesiæ sustentari, quibus parentum, & propinquorum bona nulla suffragantur: qui autem bonis parentum, & opibus propriis sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium committunt, & incurrunt.*

Huic objectioni S. Doct. ita respondet. *Ad tertium dicendum, quod non omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus largienda; nisi forte in articulo necessitatis, in quo pro redemptione captivorum, & aliis necessitatibus pauperum etiam vasa cultui divino dicata distrahuntur, ut Ambros. dicit: & in tali necessitate peccaret clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere posset.*

Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ut clerici, non tamen ut reditus beneficii, sed ut stipendia &c.

Hic Bus. loquens de clerico beneficiario, ponit tanquam certum, oblationes pro concionibus, exequiis funerum, officio defunctorum, administratione sacramentorum, anniversariis &c. quæ vulgo stolæ fructus dicuntur, non esse fructus beneficii; quod, licet a non paucis recentibus affirmetur; mihi tamen, qui eorum auctoritatem, ut par est, magni non facio, falsum videtur. Sicuti enim stola, seu stolæ officium beneficiarii, quatenus beneficiarius est, jus, & debitum est, ita stolæ fructus, ipsius beneficii fructus sunt, incerti quidem, hoc est modo minores, modo majores, attamen beneficii fructus, non secus ac decimæ, & fructus agrorum &c. qui & ipsi quoad quantitatem incerti sunt. Qua de causa decimæ, fructus agrorum, &c. Parochis concrediti sunt, nisi ob conciones, catechismum, administrationem sacramentorum, aliasque hujusmodi functiones a Parochis ex officio obeundas? An quia fideles præter decimas, fructus agrorum &c. aliqua insuper offerunt Parochis concionantibus, sacramenta administrantibus &c. hujusmodi oblationes ad Parochus, ut Parochi sunt, non deferuntur? Sunt ergo fructus beneficii, quia propter functiones beneficiarii proprias, & quatenus beneficiarius est, ipsi offeruntur. Hinc cap. *Inquirendum* decret. lib. 3. tit. 25. dicitur: *Inquirendum est, si quis Presbyterorum de reditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparavit; quia sicut nec suo, ita nec alieno Presbyter fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis debet: quoniam hoc sacrilegium est, & par crimini Judæ furis, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur.* Ecclesiasticas facultates appellat non solum reditus Ecclesiæ, sed oblationes, & vota fidelium beneficiariis collata, & sacrilegum furtum esse, ait, hujusmodi facultates in profanos usus claro converti: at fructus stolæ sunt oblationes, & vota fidelium beneficiariis collata: ergo &c.

Idem habet Alex. III. cap. *Quia nos* 9. dec. lib. 3. tit. 26. ubi ait: *Respondemus, quod licet Clerici de his, quæ paternæ successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio* (cap. *Relatum* 12. hujus tit. additur *aut doctrina*) *sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum non habito respectu ad Ecclesiam pervenerunt ad ipsos, libere disponere valeant; de his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum.* At stolæ fructus nec ex paterna successione, vel cognatione, nec ex artificio, aut doctrina, nec ex dono consanguineorum, aut amicorum, sed consideratione Ecclesiæ ad beneficiarios perveniunt: ergo nullum de his testamentum de jure facere possunt: ergo horum fructuum domini non sunt; &, quod hinc necessario consequitur, in usus profanos eos convertere nequeunt.

At Anacl. t. 3. juris can. p. 345. tit. 25. n. 7. Ita objicit: „ Fructus, seu reditus stolæ, Clericis etiam cura„ tis non intuitu beneficii, sed præcise intuitu industriæ, „ seu laboris spiritualis præstiti dantur tanquam stipen„ dium, & merces absque ullo tacito, aut expresso one„ re superflua in causas pias erogandi. “ Resp. Hæc scilicet ex arbitrio asseritur, rem involvit, & absurda positione nititur. Ponit enim, reditus beneficii animarum curatoribus tribui ex jure ejusdem beneficii iis collati sine spirituali labore; cum tamen certum sit, beneficiarios, nisi spiritualem laborem, & officium impendant, nullum in beneficii fructus jus habere. Distinguendi quidam sunt labores, & opera Parochorum. Alia enim sponte ab iis suscipiuntur, nec ad eos, ut Parochi sunt, ex officio pertinent, ut si honesto artificio horis succisivis vacent, vel docendi litteras, aut scientias munere fungantur; & horum operum stipendia, & lucra ad eos pleno jure pertinent: at labores, & opera, quæ ex officio ad eos ut Parochos spectant, nullum jus a beneficii jure distinctum, & separatum iis tribuunt. Sicut enim hujusmodi functiones jure parœciali obeunt, ita jure parœciali, non alio, eorum fructus percipiunt. Porro functiones stolæ, ut exequiorum, administrationis baptismi, anniversariorum &c. ad jus, & officium Parochi pertinent: ergo oblationes, quas earum intuitu percipiunt, beneficii fructus, seu portiones sunt.

Ita-

Itaque textus Luc. 10. *Dignus est enim operarius mercede sua*, quem Anacletus in suæ opinionis confirmationem adducit, ad rem non facit. Non enim nos stolæ fructus Parochis subtrahimus, imo dicimus, eos ipsis esse tribuendos; sed illud asserimus, eos esse fructus beneficii, quorum administrationem, non dominium Parochi habent.

Quamquam dum Anacletus ex hoc evangelico textu colligit, stolæ fructus, aut alios proventus ecclesiasticos præcise dari tanquam stipendium, & mercedem spiritualis laboris, verendum est, ne eo abutatur. Christus enim eo loco ita inquit: *In eadem autem domo manete, edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua*. Itaque illud *mercede* idem sonat, ac sustentatione vitæ, juxta illud Ap. 1. ad Cor. 9. *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt, & qui altari deserviunt, cum altari participant?* Hinc D. Augustinus laudatus a D. Thoma 2. 2. q. 100. art. 2. ait: *Accipiant sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Deo*.

Si reditus stolæ, aut alii proventus darentur præcise ut stipendium, & merces industriæ, seu laboris spiritualis, simonia admitteretur; quia hoc modo venderetur, & emeretur spiritualis labor.

Itaque idem Christus Matth. 10. ait: *Gratis accepistis, gratis date*.

Quomodo hi duo textus Luc. 10. & Matth. 10. qui specie tenus contrarii videntur, conciliari possunt, nisi eo modo, quo diximus, ut sensus sit: pro spirituali labore nihil ut pretium, seu mercedem proprie dictam, vulgo *pagamento* accipite; accipite autem aliquid, ut mercedem improprie, hoc est ut sustentationem necessitatis?

Hæc est angelica D. Thom. doctrina art. 7. qu. 100. cit. ubi ait: *Vendere quod spirituale est in hujusmodi actibus spiritualibus, aut emere, simoniacum est: sed accipere, aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium spiritualia secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudinem approbatam, licitum est; ita tamen quod desit intentio emptionis, & venditionis, & quod ab invitis non exigatur per spiritualium subtractionem, quæ sunt exhibenda. Hoc enim haberet quamdam venditionis speciem*.

At quid, inquis, de iis, quæ Clerici, qui Parochi non sunt, acquirunt ut Clerici pro concione, Missa, administratione sacramentorum &c.?

Resp. De his dictum est l. 3. t. 1. c. 2. d. 3. art. 1. ca. 3. Ex iis autem, quæ ibi dicta sunt, Clerici pro spiritualibus functionibus nihil accipere possunt, nisi titulo sustentationis; quæ est constans doctrina S. Thomæ tum ibi, tum hic citati, & S. Augustini, quam confirmant oracula sacræ Scripturæ mox citata: at Clerici non sunt domini eorum, quæ titulo sustentationis accipiunt, nec ea in usus profanos expendere possunt; quia cessante titulo, seu ratione sustentationis cessat jus ea accipiendi, & retinendi: ergo &c.

Hanc sententiam tuetur Gen. Theol. t. 2. p. 196. qu. 55. eamque confirmat auctoritatibus SS. Thom. August. & Canonum jam hic allatis.

Falsum enim est, bona, quæ Clerici acquirunt ut Clerici, esse bona quasi patrimonialia. Quæ enim acquirunt ut Clerici, ecclesiastica bona dici debent, & sunt; quia ea acquirunt consideratione Ecclesiæ, seu ecclesiastici status. Hinc sacri canones citati non tria, sed duo tantum bonorum genera in Clericis agnoscunt; hoc est ea, quæ titulo laicis communi acquirunt, quorum sunt domini; & ea, quæ titulo clericali, seu intuitu Ecclesiæ, aut, quod idem est, ecclesiastici gradus comparant, quorum dominium non comparant.

Animadversio LVII.

Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones &c.

Hoc vero non probabilius, sed falsum est tum ex hactenus dictis, tum quia distributiones, inter beneficii reditus computandæ sunt; quia Canonicis, aliisque beneficiariis conferuntur, quatenus beneficiarii sunt, ne suo muneri desint. Nec enim quia a corpore beneficii separatæ fuerunt, naturam redituum beneficii amisere; cum in eas nullum jus habeant, nisi beneficiarii. Itaque opinatio Busemb. non solum a Genetto Theol. t. 2. p. 194. q. 9. & a Concina Theol. t. 2. p. 105. n. 74. sed etiam ab ipso Anacleto alios citante t. 3. juris can. p. 345. n. 9. rejicitur.

Animadversio LVIII.

Fructus, qui dantur ob capellaniam, vel vicariam non collativam, sed &c. *possunt expendi in usus profanos, quia non sunt fructus* &c. *sed bona* &c.

Hoc quoque ex dictis rejiciendum est, sicuti rejicitur a Genetto loco modo cit. quia licet non sint fructus beneficii, numerari tamen non debent inter bona quasi patrimonialia, sed inter bona ecclesiastica ecclesiasticorum officiorum intuitu, & sustentationis titulo acquisita.

Animadversio LIX.

Probabiliter etiam pensionarius licite suam pensionem expendit in usus profanos.

Hæc quoque probabilitas fucata est, & reipsa falsa. Nam pensionarius solo titulo sustentationis, & pietatis pensionem recipit. Hinc Cœtus Card. & Præsulum a Paulo III. pro morum, & Curiæ reformatione selectorum monuit, *nulla alia de causa, alioque jure pensiones constitui posse, nisi ut quasdam eleemosynas, quæ in pios usus, & indigentibus concedi debent*, ut supra retuli hoc cap. dub. 5. art. 5. qu. 2. resp. 1.

Pensiones enim nihil aliud sunt, nisi portio fructuum beneficii; ideoque quod de beneficio dicitur, idem de pensionibus omnino dicendum est.

Summus quidem Pontifex extrahit pensionem ex reditibus beneficii, eamque dat beneficium non habenti; at quid inde? an summus Pontifex facultatem dat pensionario, ut partem fructuum beneficii sibi assignatam in profanos usus convertere possit? minime vero gentium. Hanc facultatem summus Pontifex nec dat, nec dare potest; quia ne ipse quidem beneficiorum dominus est, sed supremus dispensator tantum; ex quo fit, ut res Deo oblatas in profanos usus ne ipse quidem convertere queat, multoque minus aliis facultatem dare, ut id faciant.

Animadversio LX.

Partem, quam Clericus parce vivendo sibi servat &c. *licite expendit in usus profanos* &c.

Bus. in id suos conatus intendit, ut sacros reditus in profanos convertat. Hac de re consule dicta in Resp. 1. hujus dub. Beneficiarius enim meminisse debet, ut totum beneficium, sic partem suæ sustentationi destinatam, esse rem Deo dicatam, & sacram, quæ proinde in profanos usus conferri nequit. Genett. Theol. t. 2. p. 192. qu. 8. hanc esse constantem, & perpetuam sacrorum Canonum, & sanctorum Patrum doctrinam, præclare affirmat, ut patet ex eorum auctoritatibus supra citatis.

Nam quod Bus. ait: „ quia expensa est jam ante in „ usus pios, " contradictorium est. Quod enim jam ante expensum fuit, non amplius existit, nec iterum expendi potest.

Animadversio LXI.

Qui in usum profanum a Clerico bona accipit &c. *potest excusari* &c. *si eum non induxit* &c. *neque per eam* &c.

Si casuum arbitri tanta vi homines a peccatis avocarent, quanta eorum peccata excusant, præclare nobiscum ageretur. At cum contra faciant, vix dici potest, quantam Ecclesiæ Dei perniciem inferant; qua de re Alex. VII. in procem. prop. ab ipso proscriptarum.

Etiamsi donatarius in specie a Bus. proposita Clericum non inducat ad sibi donanda superflua in usum profanum, donationi tamen consentit: porro donatio Clerici est sacrilega rapina, quæ a lue sacrilegii, & rapinæ non excusatur ea adjecta conditione, si Clericus per eam non redditur impotens ad superflua expendenda in usus pios. Hæc enim conditio contradictionem involvit. Quod enim Clericus jam expendit in usus profanos, impossibile est ut in pios usus expendat. An quod a Clerico expensum jam fuit, penes ipsum nihilominus remanet? Quod si Clericus ex bonis laico titulo suis possit sacrilegam rapinam reparare, an sacrilega rapina desinit esse talis?

Ergo quocumque se vertat Bus. semper certum est, laicum donatarium in specie proposita consentire sacrilegæ rapinæ, non secus ac si argenteam lampadem, aut quid simile e templo ereptum a sacrilego fure acciperet, quia fur ex propriis bonis resarcire damnum potest: at consentire sacrilegæ rapinæ, certum sacrilegium est ex Ap. 1. Rom. 36. dicente: *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*: ergo &c. Si consentire sacrilegæ rapinæ, eam accipiendo, non esset peccatum, ne peccatum quidem esset ad illam inducere: at Bus. negare non audet, inducentem Clericum ad donationem seu sacrilegam descriptam rapinam peccare. Cur ergo accipientem, & consentientem a peccato excusare audet?

Animadversio LXII.

Etsi enim, ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos valide (Clerici) *testentur*, &c. *& sequuntur ex dictis*.

Idem habet La-Croix p. 518. n. 1359. 1360. ubi hac in re consuetudini standum esse, ait.

Ex

Ex dictis Resp. 2. contra Buf. ubi ostendimus, Clericos non esse dominos proventuum ecclesiasticorum, aperte consequitur, Clericos in usus profanos testantes non solum mortaliter peccare, ut Buf. concedit, sed invalide quoque testari. Quod si, ut ostensum est ca. 6. donationes profanæ bonorum ecclesiasticorum sunt invalidæ, an validæ erunt, si mortis causa fiant? *De his*, inquit Alex. III. ibi cit. *quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt*, (Clerici) *nullum de jure possunt facere testamentum*. Consuetudo testandi de bonis Ecclesiæ, facultatem quidem impertire potest Clericis, ut ea in usus pios post mortem & valide, & licite relinquant; quia sicuti ipsorum viventium, ita morientium conscientiæ, & fidei committitur eorum dispensatio; at ea consuetudo nec dat, nec dare potest facultatem Clericis, ut rei alienæ, & Christi, ac pauperum patrimonii domini evadant.

Nisi tamen faceret cum facultate Papæ; quæ licet &c.

Facultas testandi a summo Pontifice Clericis concessa, ubi testandi consuetudo non viget, vim consuetudinis supplet, efficitque, ut & valide, & sine culpa in usus pios testentur de bonis Ecclesiæ; at potestatem testandi in usus profanos summus Pontifex nec dat, nec dare potest; quia ne ipse quidem ecclesiasticorum proventuum est dominus, ut jam ostensum supra est. Hinc Innoc. XII. constit. * *Romanum decet Pontificem*, inquit: *Eam ab ipso pontificatus nostri primordio servandam proposuimus, & hactenus Deo adjuvante servare studuimus disciplinam, ut in bonorum, & redituum ad hanc sanctam Sedem, & Cameram nostram apostolicam spectantium distributione, justitiæ, & prudentiæ leges, & regulas custodientes, summam meritorum, nullam autem carnis, & sanguinis, aut cujuscumque humani affectus rationem haberemus*. Qui de suo dant, justitiæ lege & regula opus non habent, sed solum prudentiæ; quia de suo dantes, contra justitiam peccare non possunt, sed solum contra alias virtutes: et Innoc. XII. agnoscit necessitatem custodiendæ justitiæ in distributione bonorum ad apostolicam Sedem & Cameram pertinentium: ergo aperte fatetur, se eorum dominum non esse. Idem porro, aut multo magis dicendum de bonis, & proventibus aliarum Ecclesiarum. Itaque si summi Pontifices beneficiariis facultatem concedant testandi in consanguineorum favorem, aut hæ concessiones pietatis, & misericordiæ titulo nituntur, & legitimæ sunt; aut, nisi eo titulo nitantur, mendacio, vel importunitate extortæ, nihil roboris quoad valorem in conscientiæ foro obtinent.

ANIMADVERSIO LIII.

Clericos &c. *quoad habitum obligari* &c.

Hic Buf. ponere videtur, Clericos minorum ordinum non beneficiarios, lege deferendi habitum clericalem, & tonsuram non teneri, quod La-Croix p. 121. n. 1371. expresse concedit, loquendo de gravi obligatione, *nisi frui velint privilegiis Clericorum; quia de his non loquitur Trident.*

Hanc opinionem Anacl. t. 3. juris can. p. 10. resp. 3. n. 69. communem esse, ait; quam tamen Nat. Alexander Theol. t. 1. p. 613. reg. 1. & Genettus Theol. t. 5. p. 60. q. 7. jure improbant, & refutant. Concilium enim Carthag. 4. dist. 26. cap. 8. sine ulla exceptione inquit: *Clericus professionem suam & habitu, & incessu probet; & ideo nec vestibus, nec calceamentis decorem quærat*. Et Syn. Trid. sess. 14. cap. 6. de ref. ait: *Quoniam vero, etsi habitus non facit monachum, oportet tamen Clericos, vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant*. An Trid. de minoribus Clericis non loquitur, cum sine ulla distinctione dicat, *oportet tamen Clericos* &c.? Ipsum naturæ lumen dictat, Clericos quoscumque a sæculo separatos, & in sortem Domini vocatos ut morum honestate, ita habitu modesto, suoque statui congruente a sæculi hominibus esse discernendos. Qui secus se gerunt, a sua vocatione desciscunt, indignosque se præbent, qui ad majores ordines promoveantur, aut quodcumque beneficium obtineant; quod sane multæ Synodi a Genetto relatæ constituunt. Hinc Clemens V. in Concilio Viennensi (Cap. *Quoniam* tit. 1. lib. 3. Clement.) ita loquitur: *Quoniam qui abjectis vestibus proprio congruentibus ordini, alias sumere, & in publico portare rationabili causa cessante præsumit, professorum illius ordinis prærogativa se reddit indignum* &c. Hæc porro verba aperte declarant, minores quoque Clericos subditos esse legi deferendi habitum clericalem, & tonsuram; quia habitus clericalis, & tonsura sunt vestis eorum ordini congruens. Hinc idem Clemens in eadem constit. eosdem minores Clericos virgata, vel partita veste publice sine rationabili causa utentes, ac simul tonsuram deferentes, (si enim hanc quoque abjiciant, ad sæculum se remeasse ostendunt, quod Ecclesia iis non interdicit) quo tempore tali habitu utuntur, inhabiles ad ecclesiasticum beneficium obtinendum ipso facto reddit; quam constitutionem innovat Syn. Trid. loco mox cit. Ex quibus manifestum est, Anacletum aperte decipi, dum ait, Clementinam citatam, & Synodum Trid. expresse loqui de Clericis in sacris constitutis, aut beneficium obtinentibus. Qui tum Clementinam citatam, tum Synodum Trid. attente legerint, Anacleti, & La-Croix aberrationem perspicue deprehendent. Nam dum La-Croix minores Clericos a gravi obligatione deferendi habitum clericalem, & tonsuram eximit, si frui nolint privilegiis Clericorum, id verum est, eo sensu, si Clerici esse nolint, seu si clericalem statum abjiciant. Nam dum sacri Canones minores Clericos clericali veste non utentes, Clericorum privilegiis privant, gravem eorum obligationem deferendi clericalem habitum indicant, quamdiu Clerici esse volunt.

ANIMADVERSIO LXIV.

Quoad artes prohibentur... Item medicorum, aut chirurgorum, ubi opus est incisione, aut adustione.

At si incisione, aut adustione opus non sit, sunt ne Clericis permissæ?

Cap. *Tua nos* 19. tit. 2. lib. 5. dec. Monachus Sacerdos, qui tumorem gutturis mulieris ferro aperuerat, reprehenditur, non præcise quia incisionem adhibuit, sed quia officium alienum sibi non congruens usurpavit. *Respondemus*, inquit Innoc. III. *quod licet ipse Monachus multum deliquerit, officium alienum usurpando, quod sibi minime congruebat; si tamen* &c.

Hinc cap. *Clerici* 15. tit. 1. lib. 5. dec. idem Innoc. III. ait. *Clerici officia, vel commercia sæcularia non exerceant, maxime inhonesta*: ut ars medica, & chirurgica, seu urat, aut secet, seu non, est sæculare officium. Ergo. Nam perinde est, seu incisio aut adustio adhibeatur, seu non; nec ulla ratio assignari potest, cur medicina, & chirurgia cum incisione, aut adustione conjunctæ Clericis vetentur, sine incisione autem, & adustione permittantur.

Absolute autem, & sine limitatione prohibentur, quia sunt sæcularia officia, quæ Clericos divinis addictos non decent, maxime quia, cum prædictæ artes studio, & exercitatione totum hominem occupent, a spiritualibus officiis animum valde distrahunt; &, cum in corporis morbis curandis versentur, ab animorum ægritudinibus sanandis, quod est Clericorum proprium officium, hominem abducant. Quare D. Carolus Bor. Conc. 1. Med. cap. 2. Clericis aut sacris initiatis, aut Ecclesiæ beneficia obtinentibus illud inter alia absolute, & sine ulla restrictione interdicit, *ne artem medendi faciant*. Hanc sententiam ipse Anacletus t. 3. juris can. p. 662. n. 16. licet ad indulgendum pronus, tuetur.

Nisi, ut habet Nav. erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Busemb. more suo rem nimis laxat. Anacletus loco mox cit. ex Sanch. Pirhing, Barb. Mol. Bonac. & aliis permittit, ut Clericus urgente necessitate, & cessante periculo mortis chirurgiam, aut medicinam exerceat ex caritate erga miserabiles personas, cum alii medici, aut chirurgi desunt, vel minus idonei sunt. Quando autem petiti haberi possunt, ne causa quidem pietatis id Clericis licebit. Ita Anacletus cautius, & rationabilius.

ANIMADVERSIO LXV.

Resp. 3. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis &c. *Advocatorum* &c.

Sicuti Clerici minores, clericales vestes ex dictis deferre tenentur, ita ab officiis sæcularibus a Busemb. hic descriptis abstinere debent ex Ap. 2. ad Tim. 2. dicente: *Nemo militans Deo* (an Clerici minores Deo non militant?) *implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Hinc sacri canones Clericis indefinite, hoc est omnibus, sæcularia officia interdicunt, ut c. *Clerici* mox cit. in Resp. 4. An officia a Busemb. descripta sæcularia non sunt? Quare cap. *Pervenit* 26. dist. 86. quod est Concilii Chalcedonensis, dicitur: *Pervenit ad sanctam Synodum, quia de iis, qui in Clero connumerantur* (minores Clerici in Clero certe connumerantur) *quidam propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, & causas sæculares* (Judicum, advocatorum &c.) *suscipiunt; & a sacris quidem officiis se per desidiam separant, ad domos autem sæcularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa suscipiunt. Decrevit ergo sancta, & magna Synodus, neminem horum deinceps, hoc est Episcopum, sive Clericum, aut Monachum conducere possessiones, aut misceri sæcularibus procurationibus*

* Eam refert Genett. in calce t. 2. Theol.

nibus (uti sunt officia a Bus. descripta) *nisi forte qui legibus ad minorum ætatum tutelas, sive curationes inexcusabiles attrabuntur, aut cui Civitatis ipsius Episcopus ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, & orphanorum, ac viduarum, quæ indefensæ sunt, & earum personarum, quæ maxime ecclesiastico indigeat adminiculo, propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit hæc præcepta, correctioni ecclesiasticæ subjaceat.*

Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v. gr. advocare pro personis conjunctis.

Id non licet, nisi personæ conjunctæ miserabiles sint, quæ maxime ecclesiastico indigent adminiculo, idque de licentia Episcopi, ut patet ex mox cit. verbis Concilii Chalced.

At notat consuetudine inductum esse, ut officio Cancellarii &c. fungi possint in causis civilibus.

Laym. l. 1. tr. 5. p. 5. c. 8. n. 5. ita inquit: „ Neque item in specie prohibitum reperitur, sed potius „ per Ecclesiæ consuetudinem concessum, ut personæ ec„ clesiasticæ in Principum etiam sæcularium curiis fun„ gi possint officio Consiliarii, Cancellarii, imo etiam „ Judicis in causis civilibus, ut monet Abb. in c. *Cle„ ricis* &c.

Etiamsi hæc officia personis ecclesiasticis in specie vetita non fuissent, certum tamen est ex sacris canonibus mox citatis, ea fuisse ipsis in genere vetita, quia sunt sæcularia negotia, & sæculares procurationes. An quæ sacri canones ecclesiasticis in genere prohibent, ea ipsis in specie permittunt? Præterea Innoc. III. c. *Sicut* 8. tit. 50. lib. 3. Dec. inquit: *Frat. tuæ mandamus, quatenus Clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium* (hoc Cancellarii, qui est magistratus tabellio, officium includit) *per beneficiorum subtractionem appellatione postposita interdicas*; & c. 5. *Clericis* tit. 50. hic cit. Alex. VII. ait: *Jubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis Sacerdos officium habeat Vicecomitis, aut Præpositi sæcularis.*

Contrarius aliquorum usus non est legitimus, sed corruptus, & malus. Syn. quippe Trid. sess. 22. cap. 1. de refor. *statuit, ut quæ alias a summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non sæcularibus* (hoc nota ad rem nostram) *negotiis fugiendis copiose, ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem pœnis, vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis observentur; nec appellatio executionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si quæ vero ex his in desuetudinem abiisse compererint, ea quamprimum in usum revocari, & ab omnibus custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque; ne subditorum neglectæ emendationis ipsi condignas, Deo vindice, pœnas persolvant.* Sacra Syn. præcipit observari quæ sacri Canones tum quoad alia, tum quoad sæcularia negotia a Clericis vitanda sanxerunt; quorum observantiam non tam ad jus positivum humanum, quam ad jus naturæ, & divinum pertinere innuit, dum inobservantiæ cohibitio, & punitio ad morum correctionem spectare ait; ideoque contrarios usus non tolerat, sed aboleri vult; idque Episcopis inculcat, ne ipsi pœnas pro neglectæ subditorum emendatione, Deo vindice, persolvant. Si Episcopi negligentes emendationem Clericorum, qui sæculi negotiis, & procurationibus Cancellariorum, & Judicum officiis in curiis sæcularibus fungentes implicantur, peccant teste Synodo Tridentina, an ipsi Clerici hæc officia peragentes, a culpa immunes sunt? Repetenda hic est divina illa lex a D. Paulo promulgata: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit*: at officium Cancellarii, & Judicis civilium causarum in curiis sæcularibus, est sine controversia negotium sæculare: ergo Clericis divina lege vetitum est: ergo nulla contraria consuetudine licere potest.

Ipso naturæ jure valde dedecet, Christi ministros fieri ministros sæcularium Principum, quorum sunt patres, & magistri teste Greg. VII. c. 9. *Quis dubitet* dist. 96. & ad litium, ac negotiorum sæculi administrationem animos, & curas eos convertere, qui se Ecclesiæ, animarum saluti, & Dei cultui addixere. Ergo nulla consuetudo efficere potest, ut Clerici possint esse sine culpa Cancellarii, & Judices in curiis sæcularibus.

Quod autem ad consiliarii officium attinet, utinam sæculi Principes nihil unquam facerent sine Sacerdotum divinæ, & ecclesiasticæ legis peritorum, animarumque salutis, non aulicæ gratiæ sollicitorum consilio, ab iisque in tributis, legibus, bellis, fœderibus, aliisque diligenter exquirerent, quid liceat, quid non liceat, neque ab eorum consiliis unquam discederent. Hæc consilia præbere nec divina, nec ecclesiastica lex Sacerdotibus interdicit, sed illud iis vetat, ut mala, aut sæcularia consilia Principibus suggerant.

Animadversio LXVI.

Resp. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, nisi in itinere.

Cap. *Clerici* 2. tit. 1. lib. 3. Dec. ita statuitur: *Clerici arma portantes, & usurarii excommunicentur.* Ex quo infertur, peccatum Clericorum arma gestantium esse mortale. *Quia*, cap. *Nemo Episcoporum* 41. q. 3. can. 11. *anathema est æternæ mortis damnatio, & nonnisi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter non poterit corrigi.* Ubi nam a lege tam gravi excipiantur Clerici iter agentes? *Necessitas* quidem, ut ait D. Thom., & cum eo omnes, *non subditur legi*: at ordinarie loquendo nulla necessitas est, ut Clerici in itinere arma deferant: ergo nulla ratio est, cur Clerici ordinarie loquendo arma in itinere deferre permittantur. Anacletus t. 3. juris can. p. 17. num. 123. opponit consuetudinem. At Syn. Trident. mox cit. statuit, ut quæ antiqui Canones de vita, honestate, & cultu Clericorum constituere, in usum revocentur, & ab omnibus observentur non obstantibus quibuscumque consuetudinibus; & S. Antoninus a Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 424. reg. 31. citatus ait, quod Clericos non excusat consuetudo patriæ, ut contra decorem, & modestiam status clericalis multa faciant, quæ canonibus prohibentur ext. de vita, & honestate Clericorum.

Venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa permittitur.)

Ex La-Croixio p. 121. num. 1375. Clericis interdicta *intelligitur venatio, quæ ab ipsis cum magno clamore, & scandalo exercetur . . . Addunt*, inquit, *Suar., Sa, Castrop. t. 16. d. 4. p. 13. §. 5. etiam a veniali excusari, si venatio sit rara, & moderata, & ad reficiendas vires. Putant etiam Lugo, Diana, Dicast. quietam venationem cum retibus, laqueis, paucisque canibus non esse prohibitam ecclesiasticis.*

Synod. Trident. sess. 24. cap. 12. de refor. præcipit, ut Canonici *ab illicitis venationibus, & aucupiis abstineant*. Unde colligitur, quasdam venationes, & aucupia Clericis esse illicita, quædam esse permissa. Venationes, & aucupia, quæ cum canibus, accipitribus, aut aliis similibus feris avibus fiunt, Clericis vetita sunt, ut clare colligitur ex cap. 1. & 2. tit. 24. lib. 5. Decret. de Clerico venatore; multoque magis si Clerici armis, quæ iis specialiter prohibentur, utantur. Cap. enim 1. cit. dicitur: *Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum, canes, aut accipitres, aut hujusmodi ad venandum habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus a communione; si Presbyter, duobus; si Diaconus, ab omni officio suspendatur.* Hujusmodi ergo venationes prohibitæ sunt, nec permissæ, etiamsi raro fiant; quia Syn. Trident. cit. renovat antiquos Canones circa vitam, & honestatem Clericorum non obstantibus quibuscumque consuetudinibus. Aucupia vero, quæ sine armis, canibus, accipitribus, aliisque rapacibus, & feris avibus fiunt, sunt permissa.

Cajet. tamen v. Clericus contra Ang., & Nav. docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas &c. nec refert, quod transgressor sit excommunicandus, quia &c. quod tamen &c.

Busemb. more suo varias, & discrepantes opiniones colligit, ut quisque eas seligat, quæ sibi commodiores videntur; quæ sane de moribus disputandi ratio nostræ corruptæ naturæ congruit, at animæ saluti noxia est.

Quæstiones, utrum culpa sit letalis, an venialis, lubricæ esse solent. Si tamen ex contrariis opinionibus dubium oriatur de gravitate culpæ, mortale crimen est cum tali dubio operari; neque dubii depositio excusat, si ex iis momentis, unde oritur, dubium deponatur; quia in hac hypothesi dubii depositio temeraria est. Illud ex arbitrio Busemb. affirmat, aut ponit, transgressorem legis aliquid sub excommunicatione ferendæ sententiæ Clerico prohibentis mortaliter non peccare. Contrarium aperte colligitur ex cap. *Nemo Episcoporum* mox citato in hac resp. ubi sermo est de excommunicatione ferendæ sententiæ, hoc est non infligenda, *nisi illi, qui aliter non poterit corrigi; attamen nonnisi pro mortali debet imponi crimine.* Porro hæc gravissima pœna Clericis comam relaxantibus cap. *Si quis* 4. tit. 1. lib. 3. Decr. imponitur. *Si quis*, inquit, *ex Clericis comam relaxaverit, anathema sit*; ergo comæ relaxatio, mortalis culpa est; quod tamen ea moderatione accipio, si relaxatio comæ sit notabilis excessus ultra modum, & morem benemoratorum, & piorum Clericorum.

Porro, ut de armorum delatione, de qua mox dictum est, sileam, alearum, & taxillorum ludus, qui etiam laicis vetitus est, tabernarum ingressus, præsertim frequens, negotiatio, de qua consule dicta lib. 3. t. 5. c. 3. dub. 8. art. 2. cohabitatio cum suspectis mulieribus

gra-

graviores in Clericis culpæ merito haberi possunt, quam comæ relaxatio, aut incongrui habitus gestatio. Itaque missis probabilibus opinatoribus, unde veritas, quam ne ipsi quidem quærunt, erui nequit, sacræ leges accurate observandæ sunt; quas si Clerici quandoque violent, suarum culparum excusationes a recenti doctrina ne aucupentor cum animarum periculo, sed eas sincero, ac dolenti animo confiteantur cum firmo proposito observandi in posterum sacros Canones.

CAPUT III.

De statu, & officio personarum sæcularium quarundam, præsertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requirantur ad legitimum judicium?

Respond. Hæc tria. Primum est jurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, ut ex D. Thom. 2. 2. *q.* 60. habet communis. Quare peccat Judex sæcularis, si personas, aut causas mere ecclesiasticas ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si mere civiles, nisi forte per accidens, ob defectum justitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porro, quæ causæ dicantur mere civiles, quæ ecclesiasticæ, quæ & mixtæ, nosse oportet judices, & jurisperitos, potestque videri apud Layman *l.* 4. *c.* 2. Card. de Lugo *d.* 17. *s.* 3.

Secundum, Rectus processus, v. gr. ut citetur reus, & audiatur, &c. Nisi forte expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare: nam judici supremo, (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, reum morti adjudicare, eo quod factum notorium, & publicum sit loco accusatorum, & testium, neque reo jus defendendi se in judicio relinquat, docent Navar. *c.* 2. *num.* 10. Less. Fill. Bon. *d.* 10. *in præcep. q.* 2. *p.* 2. *nu.* 5. Vide etiam Card. Lugo *d.* 37. *s.* 5. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 13. Ubi tamen bene notandum, quod, etsi talia crimina eximantur a communi dispositione legis positivæ, & juris communis, non tamen legis, seu juris naturæ: ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali processu, v. gr. contra Sagas, quidvis licere putat. V. Cautionem criminalem *c.* 17. 18. 37. *& seq.*

Tertium, Recta intentio, ut scilicet procedatur ex intentione justitiæ. Unde si judex procedat ex odio, aliove fine malo, ver. gr. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra justitiam, sed caritatem, aliamve virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

DUBIUM II.

De potestate, & officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice?

Resp. 1. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, qua sciat suo munere recte fungi. Ita commun. Doct. & Bonac. *a.* 10. *q.* 2. *p.* 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Petens, aut suscipiens officium Judicis, *idem est de Medico, & Chirurgo*, ut v. infra *d.* 7 quo indignus est, ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. Nav. *c.* 25. S. Anton. C. de Lugo *d.* 37. *n.* 1.

ANIMAD. I. 2. *Judex carens necessaria scientia non debet absolvi, nisi facta renunciatione officii, vel nisi firmum habeat propositum renuntiandi. Ita S. Thom.* 2. 2. *qu.* 66. *a.* 2. Caje. Clavis reg. *l.* 12. *c.* 13. *n.* 2. Regin. *d.* 25. *num.* 675. Nav. *c.* 25. Farin. 3. *p. q.* 3. *a.* 16. Ratio est, quia nullus potest officium, cujus munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi.

3. *Si Judex ex magna imperitia male judicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis*; uti etiam, quotiescunque notabile damnum, sive in substantia litis, sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. Bonac. Card. Lugo *ll. cc.* ANIMAD. II.

4. *Si Judex agnoscat, errorem a se (etsi sine gravi culpa) commissum in præjudicium litigantis, tenetur*, si potest citra infamiam, impedire errorem, v. g. monendo occulte partem læsam, ut sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. Card. de Lugo *l. c. n.* 3. ANIMAD. III.

Resp. 2. Judex tenetur causas judicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine justa causa differt.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. *Judex mortaliter peccat contra officium suum differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine justa causa.* Sylv. v. *Judex, q.* 12. Clavis Reg. *c.* 12. *n.* 8. Nav. *c.* 25. *n.* 14. &c. cum Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3. ANIMAD. IV.

2. In casu dicto, idem Judex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum injusta causa. *ibid.* Auct. *ll. cc.*

3. Si Judex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur; v. g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit. S. Th. 2. 2. *q.* 67. *a.* 4. *ad* 3. Sylv. v. *pœna q.* 18. Sal. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 5. *n.* 7. contra Azor.

ARTICULUS II.

Quid Judici servandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ est triplex. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæratur, quis Cajum occiderit.

Resp. 1. Judex sine ulla data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem: in qua tamen ejus potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reip. nec cuiquam fit injoria. Ac, licet quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem; cui incommodo bonum commune prævalet. ANIMAD. V. *Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda.* Farinac. Less. *l.* 2. *t.* 28. *d.* 13.

Unde resolves.

1. *In hac inquisitione subditus etiam rogatus sub juramento, non tenetur, imo nec potest prodere criminosum occultum.* Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 4. Less. *l. c.* ANIMAD. VI.

2. *Si talem revelet, peccat contra justitiam (nisi forte cederet non tam in pœnam*, quam certam ejus, qui deliquit, emendationem, *vel ad grave malum ab aliis avertendum*) cum enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus revelatione non possit aliud sequi, quam infamia, nullum habet jus revelandi. Laym. *ibid.* & *t.* 3. *p.* 2. *c.* 4. ANIMAD. VII.

3. Si in hac inquisitione ex revelatione duorum, vel trium deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, ut habet praxis communis. Lay. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 12.

Resp. 2. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Judici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, verbi gratia, an

Pe-

Petrus fecerit, nisi infamia aliqua, aut indieia præcesserint. Pars prior patet tum ex praxi Judicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vid. Bonac. *d.* 10. *n.* 8. *præcept. q.* 3. *p.* 5.

Resp. 3. Ut Judex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regularitet præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa, tum quia Judex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem, vel confessionem rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non sufficiunt duo testes, qui jurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum: sed requiritur, ut rumor sit sparsus per majorem partem communitatia, id est, eivitatia, viciniæ, vel monasterii, neque a maledicia sit exortus; etsi hac in re tutum sit sequi praxim commune bonorum virorum, & Rerumpub. ut habet Lay. *l. c.* & Less. *d.* 15. *n.* 19. ex aliis. Bon. *l. c.*

Unde resolves casus.

1. Antequam Judex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamis prius examinari debet, & probari per testes, saltem per duos; qui nominent personas, a quibus id publice audivatint. Navar. Rub. *de jud.* Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 17.

2. Judex infamatum de uno crimine, verbi gratia adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, ver. gr. furto; quia esset inquisitio specialis sine prævia infamia. Salon. Cajet. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 18. nisi tamen crimina sint connexa, vel unum sit circumstantia alterius. *ibid.* & Sanch. 2. *p. conf. l.* 6. *c.* 3. *d.* 21.

Dixi in resp. *Regulariter*; quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia prævia in casibus certis, quos v. apud Less. *l.* 2. *c.* 29. *d.* 15. Bon. *t.* 2. *d.* 10. *p.* 5. Sanc. 2. *p. conf. l.* 6. *d.* 19. Trull. *l. c.*

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæstiones, sive torturam?

Resp. 1. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quam probabilem; qualia habentur, v. gr. testis unus omni exceptione major, rei confessio extra judicium, item probabilitet etiam assertio duorum, vel trium criminis sociorum in criminibus exceptis; præterquam veneficii (in quo, an ex sola denuntiatione complicum, & quo modo procedere, liceat, v. Tann. *t.* 3. *d.* 4. *de just. d.* 2. & 3. Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 5.) item fama publica a viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius judicii adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 1. *n.* 9. ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta, & indicia sunt valde efficacia, ut sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. Less. *l.* 2. *c.* 20. *d.* 18. Delr. *l.* 5. *f.* 3. Lay. *l. c.*

Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest*, quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, officiales Principum, urbium Gubernatores, Nobiles equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi, item impuberes, senes, memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ e partu. Delr. *f.* 9. Bonif. *c.* 6. C. de Lug. *d.* 37. *f.* 14.

Unde resolves.

1. Peccat Judex graviter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

2. Tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tortura. Nav. Less. *l. c.*

3. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus, si sagæ non possint lacrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus vide Delr. *l.* 5. Less *n.* 176. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 21.

4. Peccant Judices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, reum comprehensum, ante quam habeant probationem contra ipsum, juramento adstrigunt ad dicendam veritatem de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. Nav. *c.* 18. *n.* 41. & *c.* 25. *n.* 36. Additque idem esse, si (etsi sine juramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione hominem turbent, & implicent, ut sibi contradicens circumstantiam aliquam revelet, qua convincatur, & puniatur. V. Card. de Lugo *d.* 40. *n.* 1.

5. *Si Judex extorserit confessionem per injuriam, verbi gratia, si extorserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promissione induxerit ad fatendum, vel aliter* (sive quoad substantiam, siva quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, *confessio nulla est, nec potest ex ea procedi:* imo tenetur Judex ad compensationem damnorum, ut docet C. de Lugo *d.* 37. *f.* 14. 157. Vide Less. *c.* 19. *d.* 18. Layman *lib.* 3. *t.* 6. *cap.* 5. ubi etiam dolos bonos, quos Delr. suggerit Judici, plane rejicit. Vide Tan. *t.* 3. *d.* 2. ANIMAD. VIII

6. *Licet reus confessionem injuste extortam postridie ratificet, nihilominus Judex non potest procedere ad punitionem rei, vel complicis occulti:* quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult. ff. de quæst.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parta est injusta. Nav. Salon. Less. Sayr. Trull. *l. c. d.* 10 ANIMAD. IX.

Resp. 2. Gravius torqueri potest, contra quem graviora sunt indicia, non tamen ita, ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Unde si hic excedatur, confessio extorta erit involuntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram judice ratificet, metu novæ torturæ. Lay. *c.* 5. *n.* 11.

Resp. 3. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant: quia per torturam priora elisit. Si vero crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram judice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore, tum ob inconstantiam. Si vero tertio tortus, ac confessus tertio retractet, absolvendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam. Less. *c.* 29. *d.* 7. Excipiunt quidam, si indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiose a reo negari. Lay. *l. c.* V. C. de Lug. *d.* 37. *n.* 156. Dia. *to.* 3. *t.* 6. *R.* 16. & 23. Trul. *l. c.* Vid. infra hic *d.* 6. & 7. An, quando, & quomodo Judex possit interrogare reum de complicibus, vide Trul. *l.* 18. *c.* 1. *d.* 22.

ARTICULUS IV.

Quid servandum Judici circa sententiam, & pœnam?

Resp. 1. Judex debet ordinare secundum leges. Unde inferior Judex ordinarie non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat; *nisi aliquando ad bonum reipubl. aliud necessarium esse dictaret epiikia, vel nisi de privata tantum injuria actoris ageretur*. S. Tho. 2. 2. *q.* 65. *a.* 6. Reg. *l.* 25. *n.* 634. Bonac. &c. Trul. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 12. ANIMAD. X.

Dixi, inferior; *quia supremus ob justam causam id potest:* sine tamen causa graviter peccaret, secundum Cajet. verbo *Judex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. *An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione rei, vide Bonacinam l. cit. Trull. l. c.* ANIMAD. XI.

Resp. 2. *Si in aliqua causa fuit Advocatus, in eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest, l. eos in princ. C. de appell.* & *l. Prætor de jurisd.* quia judicium ejus habetur suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi DD. docet Sanch. *l. c. Consil. c. un. d.* 26. (additque *nu.* 2. sententiam non fore validam, quod tamen alii negant, si sit Judex ordinarius) C. de Lugo *de just. d.* 41. *l.* 1. *num.* 4. ANIMAD. XII.

num. 4. Vide etiam Dian. *p.* 3. *t.* 5. *m. R.* 56. *ubi ex Corduba sentit salem Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundum leges, altera parte inscia, judicet.*

Resp. 3. Quem Judex privata sententia scit esse nocentem, si juridice sit probatus innocens, non potest condemnare: quia judicat, ut persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegatà, præsertim in favorem rei. D. Th. 2. 2. *q.* 67. Nav. *c.* 25. Cajet. Fill. Less. Bon. *d.* 10. *q.* 1. *p.* 2.

Respond. 4. Quem Judex privatim scit esse innocentem, si juridice probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, verbi gratia impediendo accusationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem (si sine majori malo potest) remittendo causam ad superiorem; & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum S. Thom. *l. c.* ob rationem paulo ante datam, quod possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent Less. *d.* 2. *c.* 19. *a.* 10. Sa, verb. *Judex*. Petr. Nav. Fill. Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 2. *u.* 2. Tol. &c. Vide Car. de Lug. *d.* 17. *f.* 14. quia directe occidere innocentem, est intrinsece malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. Less. *l. c.* In causis tamen civilibus, & criminalibus minoribus, ubi tantum agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam Judex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundum allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia respub. habet potestatem in bona suorum civium, quando bonum publicum id requirit; ut in hoc casu, ne forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur. Vide Laym. *c.* 2. *n.* 8. Less. *d.* 10. Bonac. *l.* 5. *n* 4.

Quæres 1. Quid faciendum Judici, cum utrinque sunt sententiæ probabiles in quæstione juris; v. g. an ex testamento minus solemni debeatur hereditas.

Respond. Debet ferre sententiam secundum opinionem de jure probabiliorem, saltem si sit Judex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio est, quia Judex est constitutus, ut secundum merita causæ, & sententiam, quæ et maxime videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

ANIMAD. XIII. *Dixi*, si supremus sit: *quia, si sententia aliqua communiter sit accepta in tribunali superiore, Judex inferior videtur secundum eam posse judicare, licet minus probabilem: quia videt probabiliorem cum honoris sui præjudicio revocandam in superiore tribunali*. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 16. ex Sylv. Vasq. &c. V. tamen C. de Lug. *d.* 37. *f.* 10.

Resp. 2. Si opiniones oppositæ æque probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio, cum uterque æquale jus habeat, sed suadebit compositionem: imo etiam imperabit, in casu nimis intricato (alias enim non licet) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris, aut rei, de qua lis est, adjudicabit, memor interim axiomatis: quod, si partium jura sint obscura, potius savendum sit reo, quam actori, *ibid.* Bonac. de peccatis, *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Quæres 2. Ad quid teneatur Judex, qui sententiam injustam tulit?

ANIMAD. XIV. Resp. 1. *Si dolo, vel (ut dixi d.* 1. *a.* 1.*) magna imperitia id fecit, litem fecit suam, idest, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere*. Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. ex S. Th. &c. Vide supra *d.* 10. *a.* 1.

ANIMAD. XV. Resp. 2. *Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cum injuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundum alios) cum culpam theologicam non commiserit: debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo*. Lay. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *n.* 11.

Quæres 3. An sententia Judicis injusta obliget in foro conscientiæ?

ANIMAD. XVI. Resp. *Sententia injusta ex natura rei*, aut ex omissione ordinis juris simpliciter necessarii, sive feratur per falso allegata, & probata, sive ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, *manetque parti læsæ, tametsi non appellet, jus suum: licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona*. S. Th. Sayr. Bonac. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 7. Ratio est, quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem judicii, hoc est, ut est determinatio juris, & definitio justi.

Dixi, *in foro conscientiæ*: quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quam probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est, ad evitanda scandala, & incommoda; neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, ut litium sit finis. Trull. *l.* 8. *c.* 4. *d.* 7. ex Sayr. &c.

Unde resolves.

1. *Is, cujus bona per sententiam manifeste injustam adjudicata sunt alteri, potest (nisi alter juste præsceipserit) per occultam compensationem ea recipere*, quia recuperat jus suum. *ibid.* ANIMAD. XVII.

2. Qui sciens per injustam sententiam mala fide accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec unquam præscribere potest: quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribit: imo tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiamsi pars læsa non appellaverit, cum non renuntiet ideo juri suo.

3. Qui bona fide rem postulavit a judice, & bona fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam injustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si vero possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitima præscripsit. Salon. Sayr. Trull. *l. c.*

Quæres 4. Quid liceat Judici circa munera?

Resp. 1. *Etsi a partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum pervertendi justitiam, acceptorum tamen dominium comparat, spectato jure naturæ.* ANIMAD. XVIII.

Resp. 2. *Etsi lex positiva munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam Judicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam invalida sit acceptio*. V. Bon. *in* 8. *præc. q.* 2. *p.* 8. Lay. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 9. & 10. ANIMAD. XIX.

Resp. 3. *Si Judex injuste extorqueat munera, nolens facere, quod justum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere*: ut etiam, si quid datum sit ad redimendam vexationem, v. g. ne injuste faveat parti adversæ, ne causam nimis differat. *Quamquam hoc casu interdum præsumi, possit, datorem remittere obligationem restituendi*. Laym. *l. c.* ex Gab. & Reb. &c. ANIMAD. XX.

DUBIUM III.

Quod sit officium Advocati?

Suppono secundum omnes, in advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ, fidelitatem, & pretium justum: quod si taxatum est, non licet ultra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficit justum naturale, ut vide apud Bon.

Resp. 1. Non potest sub gravi peccato suscipere causam, quam scit esse injustam: *ex causis autem civilibus, in utramque partem probabilius, & dubiis potest utramvis, etiam minus probabilem tueri: dummodo cliens de minore probabilitate moneatur*. Vasq. Salas, C. de Lugo, Dian. *t.* 4. *p.* 2. *R.* 4. Quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio: ergo etiam advocatus patrocinandi; neque semper est verius, quod videtur probabilius; & forte aliud erit judicium Judicis. Bon. *de pecc. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. & supra *l.* 1. *c.* 2. *d.* 2. & in præcepta *d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. ANIMAD. XXI.

Dixi, *civilibus*: quia in causa criminali dubia non licet tueri partes actoris, qui in tali casu graviter peccat contra reum; ergo etiam advocatus. Fill. *lib.* 40. *c.* 1. Neque, quando actor contra possessorem agens scit, se nihil posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam, quia tunc injusta vexa-

tur

tur possessor; pro quo tandem judex debebit judicare, nt vide Card. de Lug. *de just. d.* 41. *n.* 7. Sal. *in* 2. 2. *d.* 1. *f. ult. n.* 108.

Animad. XXII. Resp. 2. *In causa criminali potest reum etiam sontem defendere, ut mortem, aliamve pœnam evadat, quia reus non tenetur ad pœnam, nisi convictus; ergo potest per se, vel alium, eam avertere, donec convincatur*. Bonac. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. *n.* 7.

Animad. XXIII. Resp. 3. *Advocatus tenetur pauperibus in extrema, vel gravi necessitate gratis patrocinari, sine notobili tamen suo incommodo*. Ratio est lex caritatis. Nav. Cajet. Less. Fill. Bon. *l. c.*

Unde resolves.

1. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ injustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Unde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiva damni (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit injustitia ratione partis adversæ) clienti vero suo tenetur restituere ea peccato omissionis: quia ax officio tenebatur monere ignoratem causæ injustitiam. Quod addo, quia, si clienti constabat causæ injustitia, non tenetur illi restituere. Bonac. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. Less. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 5. Fill. Laym. Tann. *q.* 4. *d.* 6. *n.* 127.

2. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic adverlarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet Trull. *l.* 8. *c.* 5. *d.* 3. ea Cajet. Sayr. &c. Quia censetur defendere causam injustam.

Animad. XXIV. 3. *Quando causa nihil fere habet probabilitatis, ita ut vix moraliter sit spes obtinendi, eo quod apud Judices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere*; tum quia facit, ut cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. Card. Lug. *de just. d.* 41. *Quando autem cliens habeat bonum jus in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat advocato eum defendere in causa possessoria (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii*. Vide Fagund. in *p.* 8. *cap.* 47. *nu.* 13. Mol. *tom.* 1. *tr.* 2. *d.* 81. Card. de Lugo *l. c. num.* 10.

4. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincere: si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem, Bonac. de

Aniadm. XXV. *pecc. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. *uti & si qualitatem, ac statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem profecuturus fuisset, neque id ulla diligentia cognosci possit, non teneri advocatum ad damna resarcienda, docet Bard. d.* 4. *c.* 29. *quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat*.

Animad. XXVI. 5. *Si clientis causam minus probabilem dicat esse omnino justam, tenetur de damno, si cliens, cognito causa dubio, non fuisset litigaturus*. Bon. *l. c.*

Animad. XXVII. 6. *Si in progressu causa iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, ut desistat; alias ad restitutionem damnorum obligabitur*; quia, cum stipendio sit conductus, tenetur ex justitia monere. Tann. *l. c.* Neque porest vel ipse, vel Judex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res ast dubia. *Si vero inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur: quia nulli facit injuriam*. Val. Azor. Less. Laym. Bon. *l. c.*

7. Non potest absolvi, qui paratus est quasvis causas defedendas suscipere. Sayr. *l.* 12. *c.* 23. *n.* 8.

8. Non licet cum cliente convenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ea *cap. Infames*, 3. *q.* 7. quia, postquam sua instrumenra ostendit, cogetur quolibet ptetio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v. gr. dimidia, tertia, vel quarta litis, pto pretio, si victoria obtigerit, quia id gravirer prohibetur *L. Sumptus, ff. de pactis, L. Item, c. de Procur. c. Arcentur* 3. *q.* 7. *L. Si qui, Cod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio per fas, & nefas procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. V. Sylv. v. *Advocatus*. Nav. *c.* 15. Fill. Laym. Bon. Sanch. *l.* 5. *consil. c.* 7. *d.* 9. & *l.* 37. C. de Lug. *l. c.*

9. Peccat Advocatus 1. Si, cum non sit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini, ff. de Advoc.* S. Thom. 2. 2. *q.* 71. estque peccatum ea genare suo mortale. 2. Si defendat causam injustam secundum dicta *c.* 1. 3. *Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti adversa, habenti alias justam causam*, &c. Vide Nav. *c.* 25. Fill. *q.* 3. 4. Si utrique parri patrocinetur, quia repugnat, ut utramque partem æque defendat. Sylv. Sanch. *cons. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diversis ramen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Judex, vel assessor, agat advocatum; quia duo officia contratia in eadem causa eaercere non licet. Sylv. v. *Advocatus*, *q.* 2. 6. Si tametsi defendat causam justam, ptoducat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta; *non tamen peccat, si in causa manifeste justa adversarium decipiat, dummodo nulla utatur falsitate*, v. gr. allegando falsa, &c. S. Thom. 2. 2. *q.* 71. *a.* 7. Sylv. Sanchea *conf. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. Trull. *l. c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogaras, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus sciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. V. Fill. Trull. *l. c.* 9. Si accipiat mercedem injustam. Quando autem a lege pretium nullum taxatum est, censetur illud justum, quod habetur rale judicio prudentum, attenta qualitare negotii, dignirate, scientia, & peritia advocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbata. V. Trul. *l. c. d.* 5. 10. Si contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuatudines patriæ ignoret, (unde, si grave damnum clienti obveniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat. Animad. XXVIII.

10. Peccat Advocatus contra justitiam, si rationes, & sundamenta clientis quem justa defendit, vel secreta causæ detegat adversario, ut ex aliis probat Fag. *in p.* 8. *c.* 47. *n.* 15. V. atiam C. de Lug. *l. c. n.* 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus alias: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in favorem clientis. Azor. Fill. &c. *ll. cc. Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa grave damnum inique patiatur; quia, ajunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere*. V. Less. *p.* 2. *c.* 31. Azor. Reg. Fill. Lay. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 18. *Verum hanc limitationem cum S. Th. alii non admittunt, nisi forte reus capite plectendus esset, & accusator injuste procederet*: tunc enim, ajunt, advocatus accusatoris deberet falsitatem prodera, si tamen spes esset profuturum, accusatore prius monito, ut desistat. V. C. de Lug. *l. c.* Animad. XXIX.

11. Advocatus, si causarum eapeditiones cum præjudicio clientum differat, postponat, vel plures acceptet, quam eapedira possir, peccat, ac tenetur ad restitutionem, uti & omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel negligentiam cliens, aut actor incurrit; non tamen tenetur in omnibus causis adhibera eandem diligentiam, sed majorem, vel minorem pro causæ qualirare. V. Bon. *in præc.* 8. *d.* 10. *q.* 3. Less. *l.* 2. *c.* 39. *d.* 9. Laym. r. t. c. 5.

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ii omnes juste, fideliterque exercere suum officium, sive ex debito muneris tantum, sive etiam ea juramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligenriam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos justos peiendo, & appellando, cum fuerit necessarium. Bonac. Escob. & commun.

Unde resolves sequentes casus.

1. Peccant, si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis; si secreta servanda non servent, si partibus, vel earum sollicitatoribus, aliisve tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium majus justo, vel ultra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant, &c.

2. Referens peccat 1. Si defectu studii, vel per incuriam male referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, coneturque unius partis justitiam, quam alterius, explicare. 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam evulgetur, unde possint gravia incommoda sequi, v. gr. Judex recusari, &c. V. Escob.

3. Secretarius peccat 1. Si juramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Judicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando, vel imminuendo, sive immutando, aut invertendo. Escob.

4. Tabellio, sive Notarius publicus peccat 1. Si sine sufficienti peritia (v. g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depositione testium aliquid addat, vel detrahat non levis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis usu destituti. 8. Si testes
Animad. XXX. falsos admittat. 9. *Si solemnitates necessarias ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat.* 10. Si testimonium aliquod necessarium, unius rogatu, & alterius damno, non exhibeat; si conficiat instrumentum usurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertii; si faciat, ut processus, & causæ veniant ad alios Judices, vel Referentes, &c. quam ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Judicem. Escob. V. Laym. *l. 3. t. 6. c.* 2. Bon. *in præc. disp. ult. p ult.* 11. Si secretum violet, v. gr. apetiendo parti adversæ dicta testium ante eorum publicationem; quod esse mortale contra justitiam docet Trul. *d. 8. c. 7. n. 3.* ex Nav. *c. 25. n.* 52. 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. Nav. *l. c. n.* 35. Sylv. v. *Tabellio*. Trull. *l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processus neget. 14. Peccat graviter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

5. Procurator peccat, si litem procuret injustam. 2. Si plures causas suscipiat, quam possit expedire.
Animad. XXXI. 3. Si plus mercedis accipiat, quam justum. 4. *Si suadeat reo, vel parti, ut injuste veritatem neget.* 5. Si sua incuria, negligentia, aliave culpa, causa sit ut lis perdatur 6. Si nomine partis juret, sine particulari ejus informatione, cum periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. Vide Escob. Laym. *l. c.* Bonac. *q. 3. p.* 4. 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam, vel pervertat Judicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. Vide Sayr. *l.* 12. *c.* 14. Fill. *t. 40. c. 10. n.* 294. Trull. *l. 8. c. 6. dub.* 1.

DUBIUM V.

Quod sit officium Accusatoris?

Resp. Ut in accusatione servetur justitia, cavenda sunt tria. Primum est calumnia, id est impositio falsi criminis, vel ejus, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Judicis. Secundum est prævaricatio, id est, collusio cum reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reip. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est tergiversatio accusationis inchoatæ, absque justa causa. Quod addo, quia cum causa, ver. gr. ob imperium Principis, vel Judicis, quod intersit Reipubl. talem personam non puniri, vel infamari, vel quod in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imo tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat, se non posse probare. Filliuc. *t. 40. c. 7. n.* 705.

Quæres, An, & quis teneatur alterum accusare?

Resp. 1. Privatum raro ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi 1. *Privatum*: quia si quis a Republica stipendium ob hoc accipiat, v. g. fiscalis, &c. tenetur ex justitia, & consequenter ad damna omissione accusationis secuta. Fill. Bon. *in 8. præc. d. 10. q. 3. p.* 1.

Dixi 2. *Raro*: quia, si ita exigat bonum publicum, v. gr. si proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis aliter averti non possit, & crimen facile probari possit, tenetur etiam privatus accusare, vel saltem denunciare; id tamen ex caritate tantum, quæ restitutionem non importat. Fill. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Accusare prohibentur 1. Excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis. Animad. XXXII.
2. Filii, servi suos parentes, vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici in causa sanguinis, ob indecentiam. Less. *l. 2. c. 3. d.* 5.

Resp. 3. *Non teneris, imo nec debes, etiam posito superioris præcepto, denuntiare crimen.* 1. Si delin- Animad. XXXIII
quens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infamia sequetur. V. supra *l. 2. t. 3. c. 2. d.* 4. 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel Rempub. injuste vexaret, nec vellet desistere. Card. de Lugo *de just. d. 14. n.* 142. 3. *Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ, & rerum tuarum.* 4. *Si etiam probare cogereris, nec posses.* V. Card. de Lugo *d. 38. s.* 2.

DUBIUM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam, & plenam in judicio probationem requiri duos testes, eosque debere 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantum singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quominus testari possint, juxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc a testando rejiciuntur 1. Servi, 2. Mulieres, 3. Minores 20. annis in criminalibus; in civilibus autem impuberes, 4. Inimici, 5. Sanguine juncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus apud Less. *l. 24. c. 3. n.* 38. 6. Infames, 7. Perjuri, 8. Socii criminis, 9. Personæ inopes, & viles, 10. Deliri, & semifatui, ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito

Quæritur 1. An, & quando teneatur quis testari? 2. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus?

Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel ex caritate, cum ita necessarium est ad avertendum grande malum proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cum Judex, seu Superior habens potestatem, ita legitime præcipit. *In quo ultimo casu, si fugias,* Animad. XXXIV.
aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra justitiam; ideoque nec teneberis restituere, ut contra multos docent Valent. & Less. Ratio est, quia tibi necdum est præceptum; si quod autem jus nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imo, *etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui a judice citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit, cum sit efficax, & moralis causa* ut Judex sententiam ferat in alterius damnum;

mnum; *non tamen est improbabile, quod docent Mol. & Less. non teneri*. Ratio est, quia citatio intimata non inducit obligationem justitiæ, sed tantum obedientiæ; proindeque non comparens contumax tantum est, & inobediens, non autem injustus. Less. *l.* 2. *c.* 17. & 30. Vide Bon. Laym. *ll. cc.*

Resp. 2. Etiam legitime, & juridice interrogatus non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, ut Consiliarius, Advocatus, Medicus, &c. modo tamen non sit necessarium ad magnum Reipublicæ, vel proximi malum avertendum: tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi jurasses te nulli dicturum: quia tale juramentum non obligat, cum jure naturæ tenearis ad contrarium. Vide Laym. *c.* 4. *n.* 9. 3. Si ex testimonio tibi, vel tuis immineat notabile damnum: nisi tamen damnum publicum, vel privatum alienum prævaleat, ut notat Card. de Lugo *de justit. disp.* 30. *n.* 10. Unde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. *Si a viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim*
ANIMAD. XXXV. *potes te habere, ac si nihil scires*. 5. Si factum intellexisti per injuriam, v. gr. aperiendo literas, cogendo alium ad revelationem, &c. Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 4. *n.* 5. Mol. *d.* 5. *n.* 5. 6. *Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo, tanquam de fure, inquiratur*. Ratio est, quia mens Judicis est inquirere de delicto. Vide Azor. 3. *p. tit. ult. c.* 27. Fill. Bon. *d.* 10. *q.* 5. *p.* 3. Laym. *l. c.*

Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur revocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de ea periclitetur, & putetur revocando aliquid effecturus. Ita communiter. Ratio est, quia in damno æquali potius habenda est ratio innocentis. Vid. *dub. seq. art.* 1.

ANIMAD. XXXVI. Dixi 1. *Sciens*: quia, *si ex ignorantia, inadvertentia, aut oblivione inculpabili falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit; non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur*. Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque ex delicto.

Dixi 2. *Causa efficax*: quia, si a parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. gr. quia per falsa testimonia aliorum jam tota causa damni erat data, ita ut judex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. Less. *l.* 2. *c.* 30. & Laym. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 8. & alii.

Testis peccat 1. Si affirmet, quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Judici juste interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DUBIUM VII.

De reo.

ARTICULUS I.

An & quomodo reus teneatur fateri veritatem?

Resp. 1. Si non interrogetur legitime, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Judicem eludere
ANIMAD. XXXVII. vel *ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione*, & in bono sensu, ut mendacium absit. Ratio est, quia tunc Judex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita Less. & Laym. *t.* 6. *l.* 3. *c.* 5. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 2.

Unde resolves.

1. Reus non tenetur fateri crimen suum 1. Si Judex non sit legitimus. 2. Si a seipso litis processum inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extant. Ratio est, quia in his Judex non interrogat legitime. Azor. Less. Fill. Laym. Bon. *ll. cc.* Card. de Lugo
ANIMAD. *d.* 40. *n.* 1.
XXXVIII 2. Nec tenetur, *si dubitet, an Judex legitime interroget*: quia non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet, Superiorem posse præcipere. Ita Less. Fill. Laym. *l. c.* Sanch. *l.* 6. *conf. c.* 3. *d.* 31. Salas, Card. de Lugo, &c. contra Sylv. Bonac. & alios.

3. Judex tenetur reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quomodo probetur delictum, &c. ut reo constet, an legitime interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, aliisve bonis, quæ bona fide possidet, spoliare. Cajet. Nav. *c.* 25. *n.* 43. Card de Lugo *d.* 40. *n.* 1. ANIMAD.
4. *Si reum juridice quidem interroget Judex, sed* XXXIX.
nonnisi ex falsa præsumptione delicti, v. gr. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest reus (idem est de teste) licet sciat semiplene probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia, si Judex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum S. Thom. *q.* 69. *ar.* 1. Sot. Fag. *p.* 8. *c.* 34. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *mis. R.* 66. Card. de Lugo *dub.* 40. *n.* 4.

Resp. 2. *Etsi communior, & verior sententia sit S.* ANIMAD.
Th. 2. 2. *q.* 69. *si reus legitime interrogetur a Judice,* XL.
teneri in conscientia aperte veritatem dicere: probabile tamen est etiam, quod ex Sylv. docent Sa, & Less. non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum Reip. timeatur. Tann. *q.* 4. *d.* 5. Card. de Lugo *d.* 40. *n.* 15. *ubi dicit esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam*. Ratio est, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, ver. gr. mortis; tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem pœnam, v. gr. perpetui carceris, subeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. Bon. *in* 8. *præc. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 17.

Dixi 1. *in capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi 2. *si sit spes evadendi*: quia, absque ea, cessat ratio celandi veritatem.

Unde resolves.

1. *Non semper opus est, juxta dicta Resp.* 2. *ut* ANIMAD.
Confessarius reum urgeat ad crimen fatendum. Card. XLI.
de Lugo *d.* 40. *n.* 20.

2. Post sententiam latam reus non tenetur confiteri crimen, quod ante injuste negavit, quia, finito judicio, finitur obligatio rei. Laym. *l. c. Imo* ANIMAD.
probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, etiam- XLII.
si adhuc sit in potestate Judicis, donec iterum interrogetur. Card. de Lugo *d.* 40. *n.* 17.

Resp. 3. *Si quis ad evitanda tormenta gravia men-* ANIMAD.
titus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit mor- XLIII.
te plectendus, non videtur mortale. Ita contra Navar. & alios docet Angel. Syl. Less. *l.* 2. *c.* 11. *d.* 7. Tan. *de just. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. Ratio est, quia non est mentitus perniciose, cum non teneatur tantis tormentis vitam conservare. Vid. Card. de Lugo *l. c.*

Unde resolves.

1. *Talis non tenetur postea crimen revocare; quam-* ANIMAD.
vis antea perjurio confirmasset, si prudenter metuit, ne XLIV.
ad tormenta revocetur: quia etsi pejeratione graviter peccarit, hoc jam transiit, & non retractando nemini facit injuriam: ideoque sufficit coram Deo pœnitere. V. Less. Tann. *l. c. & q.* 5. *d.* 4.

2. Si ex illa falsi criminis confessione grave damnum aliis sequeretur, v. gr. bonum Reip. aut fama Religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideo in hæresim lapsuri essent, quævis potius tormenta perferenda essent. Tann. *l. c. & q.* 5. *d.* 4.

3. Si reus tormentis coactus denuntiavit alium innocentem, tenetur sub mortali ante suam condemnationem, & si tum non facit, etiam post sententiam damnationis revocare, ad quod etiam a Confessario est obligandus. Ita ex communi Tol. *lib.* 5. *cap.* 6. *n.* 7. Less. *c. ult. d.* 15. Tann. *d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. *n.* 103. Ubi subjungit: *Si quis tamen se-* ANIMAD.
quatur, ipsaque praxi servari advertas eam sententiam, XLV.
quæ negat per revocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, ut docent

Delrio *l.* 5. *sect.* 5. Valent. *d.* 6. *q.* 13. *p.* 4. *is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo, saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali, obligatum non esse ad revocationem, quia inutilis.* Ita Tann. *l. c.* licet ipse recte censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

ANIMAD. XLVI. 4. *Monet idem* Tann. n. 105. *cavendum esse Confessario, ne vel importune sæpius reo damnato inculcet retractationem denunciationis inique factæ*, vel retractationem factam imprudenter, & cum scandalo evulget.

Quæres, An reus teneatur revelare complices?

ANIMAD. XLVII. Resp. 1. *Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis convici possint*, non potest, nec tenetur: *si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinarie non peccabit.* Leff. *l. c.* & Laym. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 5.

Resp. 2. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque, si nolit, secundum Navar. non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter injusta, lata tamen secundum allegata, & probata, etsi in conscientia non obliget, non potest reus Judici positive resistere, tum ob scandalum, tum quia tali casu Judex habet jus sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter Leff. Sanch. contra Vict. Bon. Card. de Lugo *d.* 4. *n.* 38.

Dixi, *positive*: quia reo, etiamsi vere reus sit, licet ante, & post sententiam (quoad mortem, vel pœnam morti æquivalentem, v. gr. perpetuum carcerem) fugere. Ratio est, quia quilibet tam magnum jus habet ad vitæ suæ conservationem, ut nulla potestas humana obligare possit ad eam non conservandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. Leff. *l.* 2. *c.* 31. *d.* 5.

Unde resolves.

1. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit (saltem nisi juraverit se mansurum) quia utitur suo jure, & nulli facit injuriam. Fill. *t.* 40. *c.* 4. 274. Azor. Leff. *d.* 5. *n.* 31. Nisi tamen caritas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. V. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 13.

2. Multo magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam a ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ibid.* & Regin. *l.* 24. *n.* 4.

ANIMAD. XLVIII. 3. *Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes* (præcisa vi, & injuria) *decipere, tradendo v. gr. cibum, & potum, ut sopiantur, vel procurando, ut absint; item vincula, & carceres effringere, quia, cum finis est licitus, etiam media sunt licita.* Et licet alii captivi per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno; quia tantum est ejus causa per accidens, eum jure suo utatur. Nec refert, quod leges, & magistratus quidam tales effractores graviter puniant; *id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur, vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus; vel quod propter bonum Reip. ea pœna statuta sit.* Fill. *l. c.* Tann. *d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. ex aliis multis. V. C. de Lugo *d.* 40. *f.* 4.

ANIMAD. XLIX. 4. *Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solum consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, ver. gr. funibus, lima, &c.* quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eumdem media proponere licet. Leff. *l. c. t.* 6. *n.* 40. Tann. *l. c.* Sylv. Turr. Vasq.

5. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli reo licita est, propter jus vitæ conservandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. Leff. *l. c.* Bonac. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Quæres, An reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse justam, & juste processum esse, non licet (licet tamen supplicare) quia id esset Judici calumniam imponere. Imo injuste appellans tenetur de damno. Si vero putet sententiam iniquam esse, aut injuste processum esse, aut si diversæ sint opiniones, potest appellare. V. Trull. *l. c. n.* 100.

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum reo?

Resp. Observanda sequentia. 1. Instruat eum, quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Judicibus non communicentur: ideoque, sive sit nocens, sive innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio est, quia alias multi conantur se falso probare innocentes, ut a Confessario juventur: alii contra falso se innocentes dicunt, quod timeant, ne Confessarius conferat cum Judicibus, ipsique revocentur ad torturam. *Unde expedit* 1. Ut non temere evulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. *Ut ad confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Judici:* ante tamen de contritione agendum est. Delrio *l.* 6. *c.* 1. *f.* 3. Tann. *d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. ANIMAD. L.

2. Ne cogat importunis modis reos, ut se tales fateantur: tum quia vere quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel a Confessario in extremis deserantur, confiteutur sacrilege: tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conversione. De hac ergo laboret, & sequetur bona confessio, non autem contra. Tann. *l. c.*

3. Caveat, ne coram reo censeat modum procedendi judicialem: proindeque communiter non admittat querelas de injuria facta, cum non sit Confessarii ea judicare, sed ad pœnitentiam disponere.

4. *Etsi quidam Auctores permittant Judici uti dolis bonis ad crimen eliciendum, non tamen id licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.* ANIMAD. LI.

5. Non licet secundum Concilium Antiochenum, *cap.* 33. & 35. *Non licet*, palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. V. Tann. *d.* 4. *q ult. d.* 5. *n.* 128.

6. Expedit habere cognita judicia, & probationes deprehensas in judicio, ipsumque modum processus, ut & prudentius possit in suo foro agere, & judicem, sicubi opus, prudenter admonere.

7. In confessione examinet, 1. An consortes criminis prodiderit (si secundum supradicta tenebatur) & quidem si falso alios infamarit, inducat ad revocationem, etiam cum periculo torturæ. V. Tann. *d.* 4. *q.* 5. *d.* 4. *n.* 104. & dicta dubio superiore. 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione in magiam sit lapsa; ut, si postea neget, convinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo christianæ fidei renuntiaverit, dæmonem adoraverit, falsa de Deo, & æternitate senterit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim conjunctis, ut marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter cetera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

8. Sæpe non expedit post supplicium Judici significare, reum in extremis denunciationes revocasse, tum quia Judices id parvi faciunt (quam recte, v. apud Laym. & Tann. *l. c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocentiam denuntiati evulget, cum eo ipso revelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Judicem monere expediat, rogandus est reus, ut id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, ut Judex moneatur.

9. Si alicujus innocentiam ex confessione colligeret (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse docet Tanner. *disp.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. *n.* 85.) id Judici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est; tum quia post publicatam rei confessionem, ei non credetur; tum quia, si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam de illis tacendo videtur confirmare, cum fractione sigilli: tum quia, si rei cognoscant eum pro innocentibus intercedere, occasio-

ſionem arripient eum callide ſua facinora celandi. Vid. Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 5. Tann. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 95.

Animad. LII. 10. *Etſi pro reis, etiam juſte damnatis, intercedere aliquando poſſit, maxime apud Magiſtratum ſupremum*, juxta Scripturam, Prov. 24. *Erue eos*, &c. valde tamen prudenter, & moderate id faciendum, quia relaxatio poteſt eſſe illicita, judexque (non tamen Confeſſarius, niſi ea præviderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione ſequuntur; imo & ipſi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. Vide Bon. *in* 8. *præc. d.* 10. *q.* 2. & 3. Tann. *de juſt. d.* 4. *q.* 5. *d.* 4.

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, & Pharmacopæorum & Chirurgorum?

Reſpond. Tenentur ii in primis, quando tale officium petunt, vel ſuſcipiunt, ſub gravi obligatione, ſufficientem habere ſcientiam, ſive peritiam. Nav. *c.* 25. Anton. Card. de Lugo *d.* 26. n. 1. Deinde in curandis infirmis ſervare ſequentes regulas. 1. Ordinarie debent ſequi opiniones medicorum ſecuras, & tutas. Ratio eſt, periculum, & damnum proximi. Ita Bonac. Laym. Sanch. 1. *mor. c.* 9. 2. Quando certum aliquod eſt pharmacum, quod nimirum certo infirmis profuturum eſt, tenentur illud adhibere, omiſſo eo, de quo dubitatur, quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non ſint certa pharmaca, debent habere probabiliora: tum quia alioqui ſalutem proximi in diſcrimen adducerent: tum quia tenentur fungi officio, quantum poſſunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla eſt ſpes de ſalute infirmi, nec adeſt remedium, niſi dubium, de quo ſcilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum ſit, poſſunt, imo debent illud adhibere. Ratio eſt, quia ſic infirmi negotium utiliter geritur, & ſi mors ſequatur, ipſis non imputabitur, cum alias ſpem vitæ non habeat. Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. Fill. *n.* 152. Bon. *de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Unde reſolves,

1. Medicus peccat 1. Si abſque ſufficienti peritia gravem morbum curare tentet. 2. Si occurrente gravi, & inſolito morbo, ſpeciali ſtudio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum.

Animad. LIII. 4. *Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præſertim quando de iis non eſt opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter utilia.* 5. Si non bene perſpecta morbi natura, temere adhibeat remedia obvia, vel periculoſa, præſertim cum diſcrimine vitæ, vel gravis læſionis. 6. Si, agnito ægroti periculo, opportune non adſit, aut neceſſariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid ſuadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, v. gr. incantationem, pollutionem, ſuperſtitionem, &c. 8. Si facile, & ſine neceſſitate a jejunio abſolvat, carnium eſum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo conſtitutum contemnat. V. Bon. *l. c.* Navar. *c.* 15. Azor. 1. *p. t.* 2. *c.* 17. Eſc. *l.* 2. *E.* 3. *c.* 9.

2. Pharmacopola peccat 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Si ſine arte, vel diligentia medicamenta conficiat. 3. Si melle in potionibus pro

Animad. LIV. ſaccharo utatur. 4. *Si unum medicamentum pro alio (niſi tamen eſſet æque bonum, & non majoris pretii) contra medici præſcriptum, cum gravi damni periculo porrigat.* V. Salas *d.* 34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fetum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. V. Eſc. *l. c.*

3. Peccat Chirurgus 1. Si ſine ſcientia, & peritia ſufficienti vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si medicum, quando gravitas vulneris exigit, non conſulat. 3. Si lucri amore curationem protrahat. 4. Si mercedem juſto majorem exigat. 5. Si abortus cauſa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. V. Eſc. *l. c.*

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & ceterorum ſæcularium?

Reſp. Eæ patent ex dictis de ſeptimo præcepto:

Ex quibus reſolves.

1. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum ſuſpicione pravi uſus. 2. Si paratus ſit quodcunque pretium, etiam injuſtum, ab emptore accipere. 3. Si rem carius, quam ſupremo pretio, vendat, ob dilatam ſolutionem. 4. Si mercium defectum gravem occultum non aperiat, pondus, & menſuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam monopolium injuſtum inſtituat, merces omnes unius generis ſibi comparet, immoderato quæſtu pro libito vendendas. 6. *Si merces ab eo, qui novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti.* 7. Si merces veteres, & inutiles novis admiſceat, & vendat eodem pretio utraſque. 8. Si juſta tributa defraudet. 9. *Si tempore debito, cum poſſit, non ſolvat creditoribus, cum gravi eorum damno.* 10. Si mercibus ſolvat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus feſtis publice emat, vendat contra conſuetudinem permiſſam. 12. Si juret falſo, ſe tanto pretio merces comparaſſe. 13. Si contractum ineat quemcumque, dubitans de ejus juſtitia. 14. Si emat res furtivas, &c. V. Eſc. *t.* 2. *E.* 2. *c.* 12. Animad. LV. Animad. LVI.

2. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohibitos, vel laſcivos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. V. Eſc. *c.* 13.

3. Argentarius, ſive aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Si auro, vel argento plus æris miſceat, quam ars requirit, & emptoribus mixtionem non ſignificet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioſo vendat, vel pretioſum pro vili emat, &c.

4. Sartor, ſutor, & ceteri opifices peccant, 1. Si jurent ſe tali die opus perfecturos, quod ſciunt, vel dubitant non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quam ad opus ſit neceſſarium; aut partes alicujus momenti, quæ ſuperſunt, retineant, ſine voluntate domini. 3. Si diem feſtum ſine gravi cauſa violent, per ſe, vel per ſuos famulos. Vid. Eſc. *l.* 1. *c.* 13.

Animadversio I.

Judex carens neceſſaria ſcientia non debet abſolvi &c. vel niſi firmum &c.

D. Th. nec loco a Buſ. citato, nec qu. 67. ubi de Judice agit, quoad rem præſentem quidquam habet. Judex ergo carens neceſſaria, ſeu ſufficienti ſcientia, ut abſolutione dignus ſit, primo quidem reparare tenetur damna, quæ ex ſua inſcitia in proximum derivata ſunt, ex cap. *Si culpa tua* de injuriis, & damno dato; quia ex culpa ſua (ipſa enim inſcitia eorum, quæ ad proprium officium pertinent, culpæ vertitur) illa intulit.

Præterea Judex, ut fatetur ipſe La-Croix p. 129. nu. 1421. non habens „ ſufficientem ſcientiam, peccat officium petendo, admittendo, retinendo, & quoties cum „ tali ignorantia operatur; quia tenentur omnes ſcire „ caſus ordinarios in officio ſuo occurrentes: “ ergo firmum propoſitum renuntiandi in poſterum officio, non ſufficit, ſed neceſſe eſt, ut illud ſine mora deſerat, ut abſolutione dignus ſit. Nonne ipſe Buſ. ait, quod „ nullus poteſt officium, cujus munia ob re non poteſt, retinere, præſertim cum damno, vel periculo proximi?“ Ergo juxta Buſemb. Judex carens neceſſaria ſcientia tamdiu in peccato verſatur, quamdiu officium retinet: ergo abſolvi non poteſt, niſi illud reipſa deſeruerit, aut ſaltem habeat firmum propoſitum illud deſerendi ſtatim a confeſſione; ſed tutius eſt, ut illud primum deſerat, ac poſtea abſolvatur.

Animadversio II.

Si Judex ex magna imperitia male judicet, tenetur ad intereſſe &c.

In Judice eminens ſcientia, qua de extraordinariis quoque,

que, & implicatis casibus judicare noverit, laudabilis est, non tamen necessaria; at sufficiens peritia, qua obvias, & ordinarias lites juxta leges dirimere, ac de extraordinariis, & arduis dubitare noverit, ut peritiores, vel sanos libros consulat, necessaria est. Itaque non solum magna, ut Busemb. ait, imperitia, sed sufficientis peritiæ deficientia, quæ ipsi culpæ vertitur, Judicem obnoxium facit restitutioni omnium damnorum, quæ in partes læsas inde derivantur.

ANIMADVERSIO III.

Si Judex agnoscat, errorem a se (etsi &c.) commissum &c. tenetur, si potest, impedire &c.

Cum grave damnum ex culpa illatum est, reparandum omnino est, nec ejus reparatio eludi eo prætextu potest, quod ex levi culpa illatum fuerit, sicuti ex sacris canonibus ostensum fuit lib. 3. t. 5. cap. 2. dub. 1. cap. 3. Itaque Judex, qui culpabili suo errore detrimentum attulit litiganti, non solum eum monere debet, ut sibi consulat, sed, si monitio ad totum damnum reparandum satis non sit, illud reipsa reparare tenetur, illud supplendo, quod monitioni ad totam reparationem deest.

ANIMADVERSIO IV.

Judex mortaliter peccat &c. differendo valde notabiliter &c.

Gravitas peccati in Judice causarum expeditionem sine rationabili, & necessaria causa protogante, ex gravitate damni, quod litigantibus affert, desumenda est. Itaque si culpabilis judicii dilatio grave damnum litigantibus, vel eorum uni inferat, mortalis est, seu dilatio sit valde notabilis, ut Busemb. ait, seu valde notabilis non sit.

ANIMADVERSIO V.

Ratio posterioris est, quia inde maxima &c.

Ratio etiam est, quia Judex de crimine inquirit, ut reum coerceat, & condemnet; condemnare autem non potest sine accusatore, vel publica infamia, quæ accusatoris locum habet, ut docet S. Th. 2. 2. qu. 67. a. 3. in corp. & ad 4. Accusator autem ea D. Thoma complectitur etiam denuntiatorem eo sensu acceptum, ut crimen deferat puniendum sine onere probandi. Nam Div. Thom. nomine denuntiatoris eum intelligit, qui criminosum defert, non ut puniatur, sed ut a crimine emendetur.

ANIMADVERSIO VI.

In hac inquisitione &c. non tenetur, imo non potest &c.

Idem docet D. Th. 2. 2. qu. 70. art. 1. sibi tamen a mendacio cavere debet; qua de re lib. 3. t. 2. ca. 2. dub. 4. Resp. Hinc interrogatus, utrum sciat, esse aliquem furem, adulterum &c. respondere non potest, se nescire, cum sciat, sed respondere debet, hac de re loqui non posse.

ANIMADVERSIO VII.

Si talem revelet, peccat &c. nisi forte cederet non tam &c. quam &c. vel ad grave malum ab aliis avertendum.

Crimina occulta, quæ in grave aliorum damnum cedunt, non solum quis potest, sed tenetur quoque etiam non interrogatus revelare, etiamsi ejus fidei sub secreto commissa fuissent, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 70. a. 1. ad 2. inquiens: *Circa ea vero, quæ aliter, ac per sacramentalem confessionem homini sub secreto committuntur, distinguendum est. Quandoque enim sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ, vel si quid aliud est hujusmodi, quod quis propalare tenetur vel testificando, vel denuntiando; & contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum; quia in hoc frangeret fidem, quam alteri debet.*

ANIMADVERSIO VIII.

Si Judex extorserit confessionem per injuriam, v. g. . . . . si dolo malo, mendaciis &c. confessio nulla est, nec &c.

Ita sane; si tamen reus intellecta fraude, scienfque sibi jus esse confessionem revocandi, eam non revocat, sed in ea sponte perlistat, condemnari potest a Judice competente, ut habet Laym. loco a Busemb. citato nu. 12. qu. 4. citatis Cov. Claro, Menochio, Binsfelt, Deltio, & communi; idque non ea vi confessionis, quæ nulla esse ponitur, sed ea vi spontaneæ ratificationis.

ANIMADVERSIO IX.

Licet reus confessionem &c. postridie ratificet, nihilominus Judex non potest &c.

Id intelligendum est juxta mox dicta, hoc est si reus confessionem ratam habeat manente vi, aut fraude, ac nesciens sibi jus competere confessionem revocandi. At si reus perspecta fraude, & jus revocandi confessionem sibi adesse cognoscens, eam nihilominus sponte ratificet, ex mox dictis condemnari potest; quia ratificatio non oritur ex injuria, sed est nova, & legitima confessio, ex qua Judex condemnandi jus acquirit.

ANIMADVERSIO X.

Judex debet ordinarie &c. nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret epikeia.

Intellige, evidenter *dictaret*. Nam si probabiliter in utramque partem dictet, sine Principis determinatione nihil faciendum est. Hinc Imperator in cod. de leg. & constit. Principum l. 1. ait: *Inter æquitatem, jusque, interpositam interpretationem nobis solis & oportet, & licet inspicere*; in quem textum D. Th. 2. 2. qu. 120. a. 1. ad 3. ait, *quod interpretatio locum habet in dubiis, in quibus non licet absque determinatione Principis a verbis legis recedere; sed in manifestis non est opus interpretatione, sed executione.*

Vel nisi de privata tantum injuria actoris ageretur.

Dum privatæ personæ injuria irrogatur, nunquam ea sola læditur, sed etiam Princeps; tum quia ejus leges violantur, tum quia, cum sit caput, & pater subditorum, horum injuriæ in eum quoque redundant. Actor injuriam quidem sibi illatam remittere potest; at injuriam, quam actorem lædendo, Reipublicæ, seu Principi irrogavit, nec actor, nec Judex subordinatus relaxare potest; quia Principis supremi legibus ipse quoque subest, nec ullam in eas potestatem habet. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 67. a. 4. ait, *quod Judex inferior non habet potestatem absolvendi reum a pœna contra leges a Superiore sibi impositas*; idque confirmat auctoritate Div. Augustini dicentis: *Talem Deus dederat Pilato potestatem, ut esset sub Cæsaris potestate, ne ei omnino liberum esset, accusatum absolvere.*

ANIMADVERSIO XI.

Dixi, inferior: *quia supremus ob justam causam id potest.*

Id intellige, dummodo læsus injuriam sibi factam relaxet. Si enim eam non relaxet, ne supremus quidem Judex pœnam remittere potest, nisi forte Reipublicæ bonum, quod juri privato præferendum est, id postulet.

Hinc Div. Thom. 2. 2. quæst. 67. art. 4. ait: *Duplici ratione impeditur Judex, ne reum a pœna absolvere possit. Primo quidem ex parte accusatoris, ad cujus jus quandoque pertinet, ut reus puniatur, puta propter aliquam injuriam in ipsum commissam, cujus relaxatio non est in arbitrio alicujus Judicis; quia quilibet Judex tenetur jus suum reddere unicuique. Alio modo &c.*

An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione rei, vide &c.

Cum Judex inferior ex dictis reum absolvere nequeat, ne apud ipsum quidem intercedere licet pro liberatione rei; quia intercedere nihil aliud est, nisi illum estimulare, ut potestatem sibi non competentem arroget, hoc est, ut peccet.

Princeps, inquit D. Thom. art. 4. cit., *qui habet plenariam potestatem in Republica, si ille, qui passus est injuriam, velit eam remittere, poterit reum licite absolvere, si hoc publicæ utilitati viderit non esse nocivum.* Ergo pro rei absolutione apud supremum Principem intercedere licet, in hac ipsa hypothesi, qua illi licet reum absolvere, non in alia.

Ceterum, cum, ut ait D. Th. ad 3. a. 4. cit. *communitati expediat, ut maleficia puniantur, ad hoc quod peccata vitentur: unde Deut. 13. post pœnam seductoris subditur:* „ Ut omnis Israel audiens timeat, & nequaquam „ ultra faciat quippiam hujus rei simile: “ frequens absolutio reorum, Reipublicæ noxia est, ideoque ne supremo quidem Principi licet.

ANIMADVERSIO XII.

Si in aliqua causa fuit advocatus, in eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest &c.

Hactenus recte: at more suo contrariam opinionem Dianæ refert, nec refellit, qui sentit, talem Judicem in conscientia non peccare, si *sine affectu judicet.*

Hæc positio, quod sine affectu secundum leges judicet, suspecta semper est, & magis fictitia, quam vera. Hoc enim ipso, quod causæ advocatus fuerit, erga ipsam afficitur,

citur, ac saltem sese objicit periculo judicandi ex affectu, quamvis eum deposuisse sibi videatur. Præterea contra regulas honestatis, & leges, quæ ipsum a judicando repellunt, operatur; scandalum, seu malum exemplum præbet; dolum adhibet, quia perinde se gerit, ac si causæ advocatus non fuerit; parti insciæ injuriam infert, quia contra jus judicium sibi arrogat; lites quantum in ipso est auget, & prorogat; quia pars inscia, si veritatem resciverit, ejus judicium pro nihilo habitura est: ergo peccat: nec audiendus est Dian. aut alii contra opinantes.

Animadversio XIII.

Dixi, si supremus sit; *quia si sententia aliqua communiter sit accepta in tribunali* &c. *Judex inferior videtur secundum eam posse judicare, licet minus probabilem.*

Ipse La-Croixius p. 136. n. 1481. hanc Busemb. opinionem refutat; quæ ab Innoc. XI. prop. 2. reipsa proscripta est. Propositio enim secunda proscripta ita habet. *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem.* Si damnatum est, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem, damnatum quoque est, quod ait Bus. Judicem inferiorem posse judicare juxta opinionem minus probabilem; quia Judex inferior, veri nominis Judex est. Neque Bus. a damnatione eximitur, quia loquitur in hypothesi, quod Judex inferior sequatur praxim tribunalis superioris; imo eo ipso judicium Judicis inferioris damnatur, quia sese conformat praxi damnatæ tribunalis superioris.

At, inquit Bus. Judex inferior *videt probabiliorem cum honoris sui præjudicio revocandam in superiore tribunali.*

Resp. Eccli. 7. v. 6. dicitur: *Noli quærere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates; ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua.* An licet perverse judicare, quia ex justo judicio honor judicantis per injuriam, & inscitiam minuendus est? Hæc ne est virtus, & fortitudo Judicis, quam citatum oraculum postulat, ut perversa sibi contraria judicia pertimescat? Sicuti inanis honor, ita vanum dedecus ex perversitate, & errore profectum pro nihilo habendum est.

Judex inferior secundum probabiliora sententiam ferre semper tenatur, ut suo muneri satisfaciat; at vero tunc maxime, cum in superiori Tribunali aliter judicatur, ut quantum in ipso est, improbet, & corrigat perversam judicandi rationem, quam superius Tribunal sequitur, ne forte extimescat faciem potentis, & ponat scandalum in æquitate sua, sua sententia fovendo iniquitatem superioris Tribunalis.

Animadversio XIV.

Si dolo, vel .... magna imperitia &c. *litem* &c.
Quoad hoc consule dicta a. 1. cap. 3. hoc dub.

Animadversio XV.

Si alioqui dignus suo munere, tametsi &c. *ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem* &c.

Ego hic distinctione uterer. Si enim Judex licet ex oblivione, & fragilitate in iis erravit, in quibus probabiliter loquendo alii digniores, quos ille suo ambitu, & injustitia e Judicum gradu repulit, non errassent, eum restitutioni obnoxium putarem; quia in hac hypothesi ipse est voluntaria sui erroris causa. Dum enim se Judicem aliis dignioribus neglectis voluit, in causa voluit omnes errores, in quos sua minori peritia incidit, & alii non incidissent: ergo damnum ex sua culpa ortum est: ergo est restituendum.

Si autem error non ex minori sua peritia, sed ex humana fragilitate aliis communi ortus putari merito possit, ita ut alii quoque digniores erraturi fuisse judicarentur, a restitutinoe excusari videtur; quia non ipse, non ejus ambitio, sed hominum natura, rerumque conditio erroris causa fuit. Ceterum ambitiosi homines, qui contra oraculum Eccl. 7. v. 4. *Noli quærere a Domino ducatum, neque a Rege cathedram honoris*, Judicum gradum per commendationes & preces etiam cum aliorum digniorum injuria aucupantur, & impetrant, in magno animæ periculo versantur.

Animadversio XVI.

Sententia injusta ex natura rei, aut &c. *nullum habet robur* &c. *manetque parti læsæ, tametsi* &c. *jus suum; licebitque* &c. *S. Th.* &c.

S. Thom. 2. 2. qu. 63. a. 4. ita loquitur. *Alio modo condemnatur aliquis injuste: & tale judicium simile est violentiæ latronum, secundum illud Ezech.* 2. 2. „ Principes „ ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad „ effundendum sanguinem. “ *Et ideo sicut licet resistere latronibus, ita licet resistere in tali casu malis Principibus; nisi forte propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis turbatio timeretur.* S. Doct. hic loquitur de condemnato ad mortem, ut patet ex quæstione in articulo proposita, cui per ordinem juris, & legum nullus se defendendi locus relinquitur. Quare ejus angelica doctrina ei, qui ab injusta sententia non appellat, quia per socordiam appellare recusat, accommodari nequit; imo hic jus suum amittit etiam quoad conscientiæ forum, si, & quatenus leges jus alidant non appellanti. Et ratio est, quia justæ Principum leges etiam in foro conscientiæ vim habent, ut non semel dictum, & repetendum est. Quare illud Busemb. *Manetque parti læsæ, tametsi non appellet, jus suum*, emendatione indiget; multo vero minus ei licebit, etiamsi absque scandalo possit, recuperare bona: quia recuperatio bonorum propria auctoritate repugnantibus legibus quoad forum conscientiæ non licet. Busemb. perinde loquitur, ac si justæ Principum leges nullo loco quoad conscientiæ forum essent, & in suæ sententiæ patrocinium advocat S. Thomam, cujus angelica doctrina ab eo, & a probabilibus opinatoribus non minus remota est, quam cælum a terra.

Animadversio XVII.

Is, cujus bona per sententiam manifeste injustam &c., *potest* (*nisi* &c.) *per occultam compensationem ea recipere; quia recuperat jus suum.*

Recuperare jus suum servato ordine juris, licet; at recuperare jus suum contra juris ordinem, hoc non licet, quidquid Bus. aut alii contra sentiant, aut ponant; quia justæ Principum leges, ut contra Bus. repetendum necessario est, quoad conscientiam obligant.

Itaque is, cujus bona per sententiam manifeste injustam adjudicata sunt alteri, ab hac sententia appellare debet, ut jus suum jure recuperare possit. Compensatio occulta non frequenter, ut probabiles volunt, sed raro admodum locum habet; qua de re vide dicta lib. 3. t. 3. cap. 2. dub. 4. resp. 2. cap. 2. & 3. & t. 5. cap. 1. dist. 1. cap. 3.

Animadversio XVIII.

Etsi a partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet &c. *acceptorum tamen dominium comparat spectato jure naturæ.*

Busemb. duo hic affirmat: primum est, quod Judex munera, ut ipse appellat, liberalia accipiens, aliquando peccet: alterum, quod jure naturæ acceptorum dominium comparet.

Ego contra primum ajo, Judicem munera a partibus accipientem non solum aliquando, ut Busemb ait, nec solum sæpe, sed semper ordinarie loquendo peccare excepto raro aliquo casu alicujus munusculi c. 11. *Statutum* in 6. §. 4. l. 1. tit. 1. ex occasione alicujus necessitatis accepti, quod loco muneris accipiendum sit, nec pretio comparari deceat. Deus enim Deut. 16. inquit: *Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum.* Sicuti personarum acceptio ex natura sua mala est, ita munerum respectu Judicis accipientis propter annexum, & intimum periculum corrumpendi judicium. Non solum ergo Judex sordidæ avaritiæ reus est, dum accipit munera a partibus litigantibus, a quibus accipere non oportet, sed etiam justitiam lædit; quia justitiæ corrumpendæ periculo sese evidenter objicit; quod confirmat illud Eccli. 20. *Xenia, & dona excæcant oculos Judicum.* Si aliqui Judices ab hoc periculo sese remotos judicant, ipsi se decipiunt; quia contra divina oracula judicant. Oraculum Eccl. absolute, & sine ulla exceptione enuntiatum est: ergo sine exceptione accipiendum est. Si juxta Deut. 16. *munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum*, an non excæcabunt oculos non sapientum, & non mutabunt verba non justorum? Ergo nemo Judicum accipiens munera, ab evidenti periculo corrumpendæ justitiæ liber est. Ex quo fit, ut Judices munera accipientes, non solum contra positivam humanam legem, sed contra legem naturalem, & divinam semper peccent, quidquid contra dicat Bus. & La-Croix, qui p. 138. n. 1502. rem ita involvit: „ *Si munera dentur, ut Judex majorem diligen-* „ *tiam adhibeat, quam teneatur,* “ (hæc est aperta injustitia, ut majorem diligentiam, in favorem dantis munera adhibeat, quo munera spectant,) „ *vel ut afficiatur* „ magis ad celerius expediendum intra justitiæ limites „ negotium in favorem dantis, “ (dum ait, *in favorem dantis*, apertam Judicis injustitiam indicat, qui in neutram partem inclinari, sed utrique æqualis esse debet) *vel si dentur ob aliquem extraordinarium laborem*: (si huic labori extraordinario ex officio obnoxius est, cur munera

acci-

accipere potest ?) *spectato jure naturæ possent acceptari, ut recte Lugo* &c.

Hæ non sunt rationes, sed inanes prætextus, quibus Judicum avaritiæ, & injustitia contra citata Scripturæ oracula perperam excusantur. Dum litigantes Judici dant munera, illi dant ut Judici, hoc est ut eum alliciant, & flectant in sui gratiam; quod nunquam fieri potest sine justitiæ detrimento; quocumque subtiles opinatores se vertant. Hæc munera eo spectant, vel ut Judicis æquitatem, & justitiam corrumpant, vel ut eum moveant ad jus faciendum, quod sponte, ut ex officio debet, facere renuit. Licet ne unquam per subtractionem justitiæ ex officio, & gratis exercendæ munera extorquere? Hoc non solum esse peccatum, sed peccatum injustitiæ restitutioni obnoxium, ipse Bus. hic casp. 3. fatetur. Licet ne unquam ab iis munera accipere, qui justitiam corrumpere conantur? Non solum Judex ea accipiens peccat, quia turpi, & iniquæ dationi consentit, sed etiam propter scandalum, & evidens periculum violandæ justitiæ; imo in hac altera hypothesi justitiam sceleratius violat, quam in priori. *Cum autem*, inquit D. Aug. ep. 54. ad Macedon. *judicia, & testimonia, quæ nec justa, nec vera vendenda sunt, iniqua, & falsa venduntur, multo sceleratius utique pecunia sumitur; quia scelerate quamvis a volentibus datur*. At Lessius, cujus verba refert Concina Th. t. 7. p. 160. n. 4. D. Augustino audacter repugnet, & ait: cum pecunia a Judice accipitur pro sententia juste, injuria fit danti, quia censetur data coacte, metu sententiæ injustæ; ut cum accipitur pro ferenda sententia injusta, licet sceleratius accipiatur, nulla tamen infertur injuria danti; quia sponte eam dat. Nam volenti & consentienti nulla fit injuria.

Resp. In hac altera flagitiosa pecuniæ acceptione justitia sceleratius violatur, quam in priori, non quod danti pecuniam fiat injuria, sed quia maxima injuria fit parti adversæ, cujus jus per molimen injustæ sententiæ pessime violatur. Quod autem per injuriam accipitur, jure naturæ in dominium accipientis transire non potest, sed necessario restituendum est. Ergo, quod secundo loco contra Busemb. & La-Croix n. 1502. dicendum est, Judex munera accipiens, non solum semper peccat, sed semper contra justitiam peccat, nec eorum dominium jure naturæ acquirit, sed ea restituere semper cogitur.

Si hujuscemodi munera liberalia essent, ut ea Busemb. liberaliter appellat, non solum Judex eorum dominium acquireret, sed ea sine culpa acciperet. Quia liberale munus virtutis opus est in eo, qui dat; nec vitiosum esse potest in accipiente, quia datur, cui dari oportet. Hujuscemodi munera, specie, & nomine munera sunt, reipsa sunt pretia anticipata, seu emptiones injustæ sententiæ. Pactum verbis expressum non adest, sed facto ipso ex personarum, & negotiorum circumstantiis pactum initur, & declaratur. Hæc sunt illa munera, quibus nefarii Judices quæstui habent rempublicam, quibus, ut D. Aug. mox cit. ait, iniqua, & falsa judicia sceleratissime venduntur, de quibus loquitur Isajas cap. 1. v. 23. *Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones*.

At quibus, inquis, restituenda sunt? Resp. Munera, quæ Judex extorquet, ut ad jus faciendum moveatur, illis restituenda sunt, a quibus extorsit, quibusve extorquendo injuriam fecit: munera vero, quæ a sponte dantibus, ut inique judicet, accipit, dantibus certe restituenda non sunt, sed aut iis, in quorum injuriam ea recepit, aut in pios usus convertenda. Hinc S. Thom. 2. 2. qu. 62. art. 5. ad 2. ait, quod aliquis dupliciter aliquid dat illicite: *uno modo, quia ipsa datio est illicita, & contra legem, sicut patet in eo, qui simoniace aliquid dedit*; (idem dic de eo, qui Judici dat, ut justitiam pervertat) *& talis meretur amittere, quod dedit. Unde non debet ei restitutio fieri de his; & quia etiam ille, qui accepit*, (ut Judex in nostra specie) *contra legem accepit, non debet sibi retinere, sed debet in pios usus convertere*. In pauperes, & pios usus accepta esse in nostra specie convertenda, docet quoque P. Concina Theol. t. 7. p. 181. n. 7. hoc ipsum concedit S. Raym. apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 645. reg. 14. qui postquam docuit, pecuniam a Judice acceptam esse restituendam ei, in cujus injuriam accepit, subdit: *Si dedit, ut animum Judicis sibi sub specie recti inclinaret, & ita indirecte, & tacite intendebat ipsum corrumpere, non illi, sed pauperibus, & illi, in cujus injuriam data fuit, juxta arbitrium Ecclesiæ restituenda est pecunia*: quæ verba etiam aperte indicant injustitiam Judicis munera sponte data in justitiæ corruptionem accipientis.

ANIMADVERSIO XIX.

Etsi lex positiva &c. accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam Judicis, nisi lex &c.

Idem docet La-Croix n. 1502. cit. quæ sane sententia rapacibus, ac præsertim potentibus Judicibus mire commoda est; at falsa suppositione, ut mox ostensum est, laborat. Ponit enim munera, quæ ad corrumpendos Judices dantur, jure naturæ non esse restituenda; quæ positio ex dictis commentitia, & falsa est.

Verum etiamsi poneremus, munerum acceptionem, de qua loquimur, jure naturæ non esse irritam; ipsa tamen lex positiva eam prohibens, licet non irritans, eam irritare videretur. Quamquam enim multa facta teneant, quæ fieri prohibentur, lucrum tamen lege prohibitum, videtur esse nullum; quia eo ipso, quod lege prohibetur, injustum est: lucrum vero injustum est invalidum, seu nullum. Nonne lex prohibens lucrum jus adimit, ne fiat? Quod autem sine jure fit, jure validum esse nequit. Hinc lucrum aleatorium, quod jure naturæ validum est, ubi lege positive vim legis retinente prohibetur, nullum est, & restituendum teste D. Thoma 2. 2. qu. 32. art. 7. ad 2. dicente, quod *qui sunt hujusmodi legibus* (lucrum alearum prohibentibus) *obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem; qui lucrantur*.

Quamquam ipsi Busemb. & La-Croix hoc idem tacite fatentur, dum explicite illud inficiantur. Dum enim ajunt, Judicem non teneri ad restitutionem ante sententiam Judicis, concedunt, Judicem restitutione teneri, si Judicis sententia ad restitutionem condemnetur, illumque condemnari a Judice posse. At quæso, quid est Judex? Ille scilicet, qui legitima auctoritate jus dicit. Quid est jus dicere, nisi sententiam ferre juxta legem?

Si ergo sententia juxta leges ferri potest, ut Judex munera accipiens, ea restituere teneatur, etiamsi lex munerum acceptionem solum prohibeat, non irritet, lex prohibens, Busemb. & La-Croix fatentibus, illorum acceptionem irritare censetur.

ANIMADVERSIO XX.

Si Judex injuste extorqueat munera &c. quamquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restitutionis.

Busemb. illud saltem hic addere debuerat, quandonam remissio restitutionis præsumi in hac specie possit, ut nimiæ præsumendi licentiæ aditum præcluderet. Nam Judex, qui ad extorquenda munera pronus fuit, ad præsumptionem quoque remissionis ea restituendi proclivis, eam facile sibi accommodabit. Quamquam prædicta præsumptio hic nec locum, nec vim habet. Non habet locum; quia illud merito præsumitur, neminem, nisi sponte, & aperte contrarium exprimat, remittere, quod sibi vi extortum fuit. Homines magis ad accipiendum, quam ad donandum proclives sunt; ab eo vero maxime alieni sunt, ut iis dona dent, a quibus injurias accepere: sed litigantes in nostra specie insignem ab iniquo Judice injuriam accepere: ergo est prorsus improbabile, litigantes ei donare debitum restituendi. Nec est cur dicas, litigantes esse liberales. Si enim litigant, ut acquirant quod non habent, non est putandum, eos esse pronos ad cedendum jus, quod habent, homini præsertim aperte iniquo, non donis, sed pœna digno. Si teste D. Augustino citata ep. 54. ad Macedonium, *qui pro iniquo judicio dedit*, etiamsi sponte sua dederit, *vellet repetere, nisi timeret, vel puderet emisse*; multo magis putandum est, eum, qui coacte dedit, extortam pecuniam velle repetere. In hac specie ipsa remissio ore expressa, suspicione non caret; quia sicut litigans Judici coacte dedit, ut vexationem redimeret, ita coacte remittere, etiamsi ore id exprimat, non immerito censetur, ut a futuris vexationibus liber sit. Quod si ex nimia præsumendi licentia præsumptio locum habere dicatur, vim tamen non habet. Debitum enim certum incerta remissione non tollitur: at præsumptio remissionis ex incertis indiciis desumpta, incerta semper est, maxime in nostra specie, ubi validis argumentis retunditur; debitum autem Judicis est certum: ergo ex præsumptione remissionis non tollitur. Itaque Judex non est ex inani præsumptæ remissionis prætextu a restitutione liberandus, sed cogendus, ut restituat, si absolutione donandus sit.

ANIMADVERSIO XXI.

Ex causis autem civilibus &c. potest utramvis etiam minus probabilem tueri; dummodo &c.

Hoc idem asserit La-Croix p. 139. n. 1507. pro qua præter citatos a Bus. alios citat, repugnantibus Silv. Val. Ar. Eliz. Burg. Bus. sententiam refutatam legere potes lib. 1. t. 1. cap. 2. dub. 2. cap. 6. At Bus. eam hic temperat, dum addit: „ Dummodo cliens de minori proba„ bilitate moneatur. “ Hoc sane satis est, ne clienti injuria inferatur, non tamen sufficit, ut partis adversæ, ipsiusque Judicis injuria caveatur.

At inquit Bus., & cum eo La-Croix: *Utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio &c.*

Resp.

Resp. Rationes pro causa evidenter minus probabili, de qua ego loquor, non sunt rationes solidæ, sed fucatæ, aut tenues, quas in judicio proferre, nihil aliud est, nisi Judicem quoad fieri potest inducere ad ferendam sententiam juxta opinionem minus probabilem. Ergo sicut Judici hujusmodi sententiam ferre non licet, (contrarium damnatum est ab Innoc. XI. prop. 2.) ita advocatu non licet eum impellere ad eam ferendam. Res mihi perspicua videtur. Nam si adversarii causa probabilior dubitanter videatur, non autem constet de minori ejus probabilitate, non diffiteor, licere advocato pro suo cliente rationes probabiles afferre.

ANIMADVERSIO XXII.

In causa criminali potest reum etiam sontem defendere, ut &c.

Paralip. 2. 19. dicitur: *Impio præbes auxilium, & ideo iram Domini merebaris*: sed advocatus reum sontem defendens, impio præbet auxilium: ergo iram Domini merebitur.

Verum ut id in meliori lumine collocetur, animadvertendum est, in advocato requiri justitiam causæ, ut Bus. hic dixit, *suppono* &c., & docet S. Th. 2. 2. q. 71. art. 3. & nemo inficiari potest. Rei porro etiam nocentis causa potest esse vel justa, vel injusta. Justa quidem est, si nec convictus sit, nec servato ordine juris convinci possit. In hac enim specie licet quoad Deum, & conscientiam nocens sit, quoad forum tamen externum innocens est. Sicuti ergo ipsi reo in hac hypothesi *licet se defendere, veritatem occultando, quam confiteri non tenetur, per aliquos convenientes modos, puta quod non respondeat, ad quæ respondere non tenetur*, ut ait D. Th. 2. 2. qu. 69. art. 2. ita etiam ab advocatu defendi potest, dummodo dolos, fraudes, & mendacia non adhibeat.

Injusta autem est rei nocentis causa, si, licet convictus non sit, servato tamen ordine juris convinci queat. In hac specie reus de crimine interrogatus, illud sine peccato mortali inficiari non potest, ut explicate docet, & ostendit D. Th. qu. 69. cit. a. 1., a quo recedendum minime est, quidquid contra nonnulli sentiant; qua de re dub. 7. h. cap. resp. 2. & Concina Theol. t. 4. p. 28. cap. 5. Ergo ne advocatus quidem in hac specie illum defendere potest; quia causam injustam defenderet, & contra cit. Paralip. oraculum impio auxilium præberet.

Frustra vero Bus. objicit: „Reus non tenetur ad pœnam, nisi convictus: ergo potest &c." Nam reus quidem non tenetur ad pœnam, nisi convictus; impedire tamen non potest, quidquid contra Bus. cavillari videatur, quominus legitime convincatur; quia legum, quibus quoad conscientiam obnoxius est, ordinem pervertere, & publicum bonum, quod in legum observantia situm est, impedire, ut pœnam evadat, tuta conscientia omnino non potest.

ANIMADVERSIO XXIII.

Advocatus tenetur &c. sine notabili tamen suo incommodo.

Busemb. ita benignus est, ut legem naturæ, & divinam vi obligandi exuat, si absque notabili incommodo observari non possit.

Instrumenta & rationes pauperum examinare, adversariorum cavillis, & fraudibus obviam ire, juxta fori ordinem multa peragere, ac demum causam dicere advocatus absque notabili incommodo nunquam potest. Ergo advocatus pauperibus quantalibet necessitate laborantibus patrocinari nunquam tenetur, si non teneatur, nisi cum id potest *absque notabili suo incommodo*. Busemb. eodem tempore legem astruit, & destruit: relicto ergo Busemb. audiendus est Div. Th. qui 2. 2. qu. 71. art. 1. ita loquitur. *Respondeo dicendum, quod cum præstare patrocinium causæ pauperum ad opus misericordiæ pertineat, idem est hic dicendum, quod & supra de aliis operibus misericordiæ dictum est. Nullus autem sufficit omnibus indigentibus misericordiæ opus impendere. Et ideo, sicut Aug. dicit in 1. de Doct. Christ.* „cum omnibus prodesse non „possis, his potissime consulendum est, qui pro locorum, „& temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus „constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur. *Dicit* „pro locorum opportunitatibus," *quia non tenetur homo per Mundum quærere indigentes, quibus subveniat; sed sufficit, si eis, qui sibi occurrunt, misericordiæ opus impendat. Unde dicitur Ex. 23.* „Si occurreris bovi ini„mici tui, aut asino erranti, reduc eum." *Addit autem*, & temporum, *quia non tenetur homo futuræ necessitati alterius providere; sed sufficit, si præsenti necessitati succurrat. Unde dicitur 1. Joan. 3.* „Qui viderit fratrem „suum necessitatem habentem, & clauserit viscera sua „ab eo &c." *Subdit autem* vel quarumlibet rerum, *quia homo sibi conjunctis quacumque necessitudine maxime debet curam impendere, secundum illud 1. ad Tim. 5.* „Si „quis suorum, & maxime domesticorum curam non ha„bet, fidem negavit."

Quibus tamen concurrentibus, considerandum restat, utrum aliquis tantam necessitatem patiatur, quod non in promptu appareat, quomodo ei possit aliter subveniri: & in tali casu tenetur ei opus misericordiæ impendere: si autem in promptu appareat, quomodo aliter ei subveniri possit, vel per seipsum, vel per aliam personam magis conjunctam, aut majorem facultatem habentem, non tenetur ex necessitate indigenti subvenire, ita quod non faciendo peccet; quamvis si subvenerit absque tali necessitate, laudabiliter faciat. Unde advocatus non tenetur semper causæ pauperum patrocinium præstare, sed solum concurrentibus conditionibus prædictis: alioquin oporteret eum omnia alia negotia prætermittere, & solis causis pauperum juvandis intendere. Et idem dicendum est de medico, quantum ad curationem pauperum.

ANIMADVERSIO XXIV.

Quando causa nihil fere habet probabilitatis, itaut &c. regulariter non licet suscipere.

Cur ait, *regulariter*? an aliquando eam suscipere licet? Causa, quæ nihil fere habet probabilitatis, semperque a Judicibus rejicitur, non solum evidenter minus probabilis est, ideoque ex dictis necessario rejicienda; non solum tenuiter probabilis est, ideoque damnandus, qui eam defendit; quia qui tenui probabilitate consilus operatur, imprudenter operatur, ut patet ex proposit. 3. ab Innoc. XI. proscripta; sed reipsa improbabilis est, & injusta: ergo non solum *regulariter*, ut Bus. male ait, sed nunquam suscipienda est. An aliquando adversarium cavillis vexare, & clientem impensis inutilibus, & noxiis onerare advocatu licet?

Quando autem cliens habet bonum jus &c. an liceat advocato &c. quidam affirmant, alii negant.

Quid tu, Busembau mi? Si hac de re nihil dicere volebas, eam silentio premere consultius erat. Sed versatilis opinatoris indolem agnosce: dum contrarias sententias profert, nihilque ipse dicit, lectoris arbitrio relinquit, ut eam seligat, quæ sibi commodior visa fuerit.

Nos vero, si contrariæ sententiæ hinc inde æquales sint, aut merito videantur, rem dubiam facimus, & pro certo habemus ab eo esse abstinendum, de quo dubitatur, utrum liceat.

Quamquam defensio advocati in quæstione a Busembau proposita, non advocatorum, qui jure se tueri debent, sed latronum, qui vi se defendunt, propria est. Eo enim spectat, ut cliens litigando retineat, quod suum non est.

Licet ne cuipiam retinere quod suum non est? licet ne advocato auxilium præbere clienti, ut retineat quod suum non est? at cum clientem defendit in causa possessionis, in qua bonum jus habet, quo caret in causa proprietatis, illi auxilium præbet, ut retineat quod suum non est: ergo advocato hujusmodi defensio nullo modo licet. Defendo, inquit subtilis advocatus, suæ magis utilitatis, quam æquitatis studiosus, jus mei clientis, & jure defendo; quia jus possessionis, quod meus cliens habet, unice tueor. An ne jus quidem mei clientis tueri mihi licet?

Resp. Jus quidem tueri tibi licet, si inde nulla in proximum injuria, & damnum derivetur; non item, si ex juris tuitione injuria, & damnum in proximum redundet; quia injuriam facere nunquam licet. At cum defendis causam possessionis, jure nixus, quo in causa proprietatis destitueris, apertam injuriam adversario tui clientis irrogas, quem a rei suæ possessione removes: malitiose, & fraudulenter jus possessionis a jure proprietatis separas, adversarium fatigas, & vexas, nec solum molestiarum, sed pecuniæ damnis afficis per tuos cavillos, & fraudes. Hoc ne tibi licet?

Ipse Busembau hic ca. a. merito asseruit, advocatum peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic adversarium vexet, impediat, differat, aut pervertat. Nunc vero rectæ doctrinæ a se traditæ tam cito oblitus, hoc idem permittit. Dum enim advocatus possessionem bono jure nixam sine jure proprietatis defendit, articulum justum causæ injustæ defendit, ut adversarium vexet, impediat &c. causa enim principalis est causa proprietatis: ergo advocatus in hac specie non solum peccat, sed restitutionis lege tenetur.

ANIMADVERSIO XXV.

Uti etsi qualitatem, & statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexeris, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Hactenus recte. At subdit Busembau:

Quod

Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, &c. *non teneri advocatum* &c. *docet Bard.*

Ego hic ita discutio. Certum est, dubiam damni illationem esse peccatum, & peccatum justitiæ contrarium; quia justitia non solum vetat, ne certum, sed ne dubium quoque damnum proximo inferatur: at peccatum justitiæ contrarium, restitutionis debitum infert: ergo cum dubium damnum illatum est, ut accidit in specie a Bus. hic proposita, restitutio facienda est: ergo advocatus in dubio proposito damnum suo clienti resarcire tenetur; non tamen ex toto, sed pro ratione dubii, ita ut in dubio hinc inde æquali dimidium damni clienti restituendum sit. Justitia enim commutativa, quæ sola hic locum habet, in arithmetica æqualitate consistit: arithmetica æqualitas in æquali dubio damni illati, periculi æqualitatem in eo, qui dubium damnum tutulit, & qui perpessus est, exigit. Porro dum advocatus in nostra specie dimidium dubii damni restituit, periculi æqualitas hinc inde existit; quia hinc inde est periculum dimidii amittendi. Ergo advocatus in proposita specie dimidium damni sarcire tenetur. Illud axioma, *in dubiis melior est conditio possidentis* ex reg. 65. in 6. desumptum, quod Busemb. pro se affert, ad rem præsentem non facit. Habet enim locum, cum dubium oritur circa rem, quam quis possidet: at dubium præsens non est circa rem possessam, sed circa damnum illatum; ideoque illud axioma abs re abludit.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si clientis causam minus probabilem dicat esse &c. *tenetur de damno, si cliens* &c.

Recte quidem Busemb. at dimiate. Itaque causa evidenter minus probabilis idem est, ac causa injusta; quia juxta propositionem 2. ab Innoc. XI. proscriptam, a Judice rejicienda est: ergo advocatus suscipiens defensionem causæ evidenter minus probabilis, suscipit defensionem causæ injustæ: ex quo fit, ut advocatus omnia damna, quæ inde seu in adversarium, seu etiam in suum clientem iis non consentientem derivantur, resarcire teneatur. Damnis, quæ in adversarium redundant, resarciendis obnoxius semper est. A damnis, quæ in suum clientem proficiscuntur, restituendis eo solo nomine excusari potest, si suus cliens sciens, & volens ea subeat, hoc est si velit causam defendi, etiamsi advocatus profiteatur, eam esse injustam. In qua tamen hypothesi cum advocatus injustitiæ sui clientis consentiat, & cooperetur, graviter nihilominus peccat, & simul cum ipso damna sui adversarii reparare tenetur.

ANIMADVERSIO XXVII.

Si in progressu causæ iniquitatem &c. *alias ad restitutionem damnorum obligabitur.*

Intellige, seu corrige ex mox dictis *damnorum* quoque adversariæ partis; quia culpa sua adversariæ parti ea infert; quod verum est, seu clientem de causæ iniquitate non monuerit, seu etiam monuerit, & nihilominus causæ defensionem persecutus sit.

Si vero inducat ad transactionem sine damno, deceptione &c. *non tenetur.*

Contradictorium est, quod advocatus inducat ad transactionem in causa, cujus iniquitatem novit, sine damno, & deceptione. Eo enim ipso, quod in hujusmodi causa ad transactionem inducit, suum adversarium decipit, eique damnum facit; quia cum eo ita se gerit, & loquitur, ac si causa esset dubia, cum dubia non sit, idque ipse noverit, ac eum cum sui juris detrimento ad componendum extimulet, ubi compositio Busembao ipso fatente locum non habet.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium &c. *notabiliter officiat parti adversæ, habenti alias justam causam* &c.

Dum hæc verba perpendo, Busemb. ita loqui mihi videtur, ac si nimiæ dilationes, ac illicitæ subornationes testium adhiberi possint, si cum adversario injustam causam habente res sit. Cur enim addit, *habenti alias justam causam?* An forte licet, injustum inimicum lædere, & injuriam injuria rependere?

Ita loqui mihi Bus. videtur, ac si advocatus non peccet, si per nimias dilationes, & illicitas subornationes testium, &c. notabiliter non officiat parti adversæ. Cur enim addit, *notabiliter?* an advocatus suos limites habet, infra quos parti adversæ officere possit? Hæc leviter adnotavi, non ut Busembaum vexem, sed ne quis ex ejus verbis errandi occasionem habeat.

Non tamen peccat, si in causa &c. *adversarium decipiat, dummodo nulla utatur falsitate, v. g.* &c.

Hæc sunt contradictoria. Nec enim quemquam decipimus, nisi falsitate utamur.

Quod si adversarius decipiatur sine ulla advocati falsitate, ipse se decipit, non autem decipitur. D. Thom. quem Busemb. pro se perperam citat, 2. 2. qu. 71. art. 3. ad 3. ita loquitur. *Unde & advocato defendenti justam causam licet prudenter occultare* (ait, *occultare*, quod longe aliud est, ac decipere) *ea, quibus impediri posset processus ejus; non autem licet ei aliqua falsitate uti.*

ANIMADVERSIO XXIX.

Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa &c. *verum hanc limitationem cum S. Th. alii non admittunt, nisi* &c.

Busemb. contrarias de more sententias proferens, neutram probat, aut improbat; sed, quia versatilis opinator est, utramque tacite probare intelligitur.

Nos veritatem inquirentes, ita ratiocinamur. Non solum caritati, sed etiam justitiæ repugnat damnum uni inferre, ut alterius damnum vitetur. Nec enim periculum, ne proximus damnum inique patiatur, jus mihi tribuit, ut alteri damnum faciam. Sed advocatus, qui rationes, & fundamenta clientis, quem juste defendit, vel secreta causæ detegit adversario, ne hic periculum subeat gravis iniqui damni, damnum uni, hoc est suo clienti infert, ut alterius, hoc est sui adversarii damnum vitetur: ergo non solum caritati, sed etiam justitiæ repugnat.

Præterea cum advocatus clientis causam in suam fidem receperit, fidem datam fœde, & proditorie violat, si ejusdem rationes, & secreta adversario detegat. Licet ne unquam fidem datam fœde, & proditorie violare, ut alterius damnum vitetur? *Et non* (*sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam, nos dicere*) *faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio justa est*: inquit Ap. Rom. cap. 3. v. 8.

Itaque periculum, ne pars adversa damnum injuste patiatur, alia ratione, si fieri potest, cavendum est, non proprii clientis damno, & proditione.

D. Th. 2. 2. qu. 71. art. 3. ad 2. ait: *Quod advocatus, si in principio credidit, causam justam esse, & postea in processu appareat, eam esse injustam, non debet eam prodere, ut scilicet alteram partem juvet, vel secreta suæ causæ alteri parti revelet: potest tamen, & debet causam deserere, vel eum, cujus causam agit, ad cedendum inducere, sive ad componendum sine adversarii damno.* Cum D. Th. ait: *Sive ad componendum sine adversarii damno*, intelligitur quoad articulos causæ controversos, non quoad evidentes injustos, in quibus compositio sine damno adversarii fieri nequit, ut mox contra Busemb. animadversum est. Ceterum, cum advocatus secreta suæ causæ, parti adversæ juxta S. Thomam revelare non possit, etiamsi eam injustam progressu temporis deprehenderit, multo minus ea revelare potest, cum causam justam esse constanter putat.

Illa porro ratio: *Quia, ajunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere*: hæc, inquam, ratio falsa est. An id potest etiam mentiendo, pejerando? an id potest cum gravi damno parentum, fratrum, Reipublicæ? Contrarium potius hujus rationis est verum. Nam cum quilibet rerum suarum dominus sit, grave earum damnum sine cujusquam injuria pati potest, ut grave proximi damnum prohibeat; at cum gravi damno rei alienæ, in quam nullum jus habet, sine justitiæ violatione non potest alterius periculo, aut damno occurrere.

ANIMADVERSIO XXX.

Si solemnitates necessarias ex ignorantia culpabili . . . prætermittat.

Dum Busemb. ita loquitur, ponit ignorantiam solemnitatum necessariarum esse in tabellione aliquando inculpabilem. At hic animadvertendum est, ignorantiam eorum, quæ ad proprium officium pertinent, culpa vacare non posse; quia unusquisque ea scire tenetur: at ignorantia solemnitatum necessariarum, est ignorantia eorum quæ ad proprium tabellionis officium pertinent: ergo talis ignorantia in tabellione culpa vacare non potest.

ANIMADVERSIO XXXI.

Si suadeat reo, vel parti, ut injuste veritatem neget.

Cur addit *injuste?* an si veritas sine injustitia negetur, sine culpa negatur? Si ita res est, vel negatio veritatis non est mendacium, vel non omne mendacium est peccatum. Veritatem quidem sine mendacio occultare possumus; at veritatem negare, apertum mendacium est: certum porro est, omne mendacium esse peccatum: ergo certum est, veritatem negare, esse semper peccatum;

ideo-

ideoque etiam suadere alteri ut veritatem neget, etiamsi eam negando justitiam non violet.

Animadversio XXXII.

Si scire cupias, quinam alii præter enumeratos a Busembaum accusare prohibeantur, consule Anacletum t. 5. juris can. p. 3. n. 16. & seq.

Animadversio XXXIII.

Non teneris, imo non debes, etiam posito &c. denuntiare crimen. 3. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ, &c.

Hoc falsum est, si crimen in publicam perniciem redundet, quæ aliter averti nequeat; quia publica pernicies proprio, ac propriæ vitæ malo præferenda est. Hæc est communis sententia teste Anacleto t. 5. juris can. p. 4. n. 33. q. 5. hoc exigit vinculum politicæ societatis, & caritatis, ut quilibet suum honorem, qui tamen recte agendo nunquam amittitur, res suas, ac ipsam vitam, si opus sit ad publicam perniciem avertendam, periculo objiciat, & perdat.

Dum Busembau proprium damnum, veluti rationabilem præcepti naturalis excusationem non raro obtrudit, nostræ quidem corruptæ indoli obsequitur; at homines ignavos, abjectos, sui amatores, rei publicæ parum sollicitos, uno verbo malos Christianos efficit.

Si etiam probare cogereris, nec posses.

Fingendum non est, leges impossibilia præcipere, ut earum jugum excutiatur. Si crimen Reipublicæ, aut Religioni perniciosum, ut patriæ proditio, hæresis, &c. probari nequeat, denuntiandum est, ut omnes leges non solum permittunt, sed exigunt. Contraria opinio proscripta est ab Alex. VII. prop. 5. ita sonante. *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.* Quod autem de hæresi, idem de aliis criminibus bono publico infestis dicendum est.

Animadversio XXXIV.

In quo ultimo casu si fugias, aut occultes te &c. non peccabis contra justitiam, ideoque nec teneberis restituere, ut contra multos docent Valent. & Less.

Multi teste Bus. affirmant in proposita specie obligationem restitutionis, duo tantum negant: ergo spectata auctoritate affirmans sententia præferenda est.

Nunc consulamus rationem. D. Th. 2. 2. qu. 69. art. 1. ait: *Pertinet autem ad debitum justitiæ, quod aliquis obediat suo Superiori in his, ad quæ jus prælationis se extendit:* et qui fugit, aut se occultat, antequam ad testandum citetur, suo Superiori non obedit in his, ad quæ jus prælationis se extendit: ergo peccat contra justitiam: perinde enim est, seu citationi ad te delatæ non auscultes, seu per fugam, & latebras impedias, ne citatio ad te deferatur. Ad obedientiam enim pertinet non solum ut Superioris præceptum tibi intimatum impleas, sed etiam ne præcepti intimationem subterfugias. Apertam enim injuriam tuo Superiori irrogas, cum omnem lapidem moves, ne ejus præceptum ad te perveniat, & perinde est, ac si aures occluderes, ne ejus vocem audires. Ergo qui citationem Judicis fugiendo, aut se occultando eludit, contra justitiam peccat, ideoque restituere damna tenetur, quæ inde in proximum derivantur.

Adde, quod qui contrarium docent, dolis & fraudibus patrocinantur; dolose enim & fraudulenter se gerit, qui se occultat, aut fugit, ne ad testandum citetur: at fraus & dolus nemini patrocinantur: ergo qui se occultat, aut fugit, ne ad testandum citetur, a restitutione non eximitur.

Ex his corruit illa Bus. cavillatio: „ Ratio est, quia „ tibi necdem est præceptum; si quod autem jus nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur: “ hæc, inquam, cavillatio ex dictis corruit. An præceptum a Judice emanatum, a ministro, quantum in ipso fuit, tibi denuntiatum, a te ex culpa, & fraude tua elusem, præcepti vim non habet? Quid contendas cum hominibus tam aperte cavillantibus?

Imo, etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui a Judice citatus fugit &c. non tamen est improbabile, quod docent &c. non teneri.

In superiori specie sermo fuit de eo, qui citationem eludit, ne ad se deferatur; in hac vero de eo, qui citationi ad se delatæ non paret.

Quod si ex dictis qui fuga, vel latebris citationem elusit, ne testimonium ferre cogeretur, reparare tenetur damna inde profecta, multo magis tenetur, qui citationi ad se delatæ non paret; quia hic contumacior est. Hæc est communis sententia teste ipso Busembaum; eamque aperte confirmat ratio ab ipso Bus. allata. Cur ergo contrariam, pro qua duos tantum citat, non improbabilem appellat? ut scilicet qui in casu proposito restituere non vult, & non restituit, conscientiæ morsibus ne terreatur. At dum Busemb. hanc sententiam probabilem absolute appellare non audet, sed diminuto vocabulo non improbabilem appellat, fateri videtur, eam quidem intra fines probabilitatis contineri, at ejus probabilitatem esse valde exiguam & tenuem, & nihilominus esse prudentem morum regulam; quæ est prop. 3 ab Innoc. XI. proscripta, quam lector consulat. Repetendus hic est D. Thom. mox cit. a cujus inconcussis doctrinis qui recedere audent, per abrupta gradiuntur, & in præceps ruunt. *Pertinet ad debitum justitiæ, quod aliquis obediat suo Superiori in his, ad quæ jus prælationis se extendit.* Superior enim jus habet imperandi: ergo qui suo Superiori non obediunt, jus, seu justitiam violant. Mutuum quippe jus inter magistratum, & subditos intercedit, ut scilicet magistratus quantum in ipso est subditos ab injuriis defendat, & subditi magistratui obtemperent. Hoc jus ex politicæ societatis vinculo oritur, unde Principes ut obligantur omnia facere in communem subditorum utilitatem, & legum, ac justitiæ custodiam, ita potestatem habent imperandi subditis. Hinc Ap. Rom. 13. v. 7. ait: *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Porro qui justitiam violant, resarcire tenentur damna, quæ ex hac violatione oriuntur: ergo testis citatus, nec citationi obtemperans, resarcire tenetur damna, quæ ex sua inobedientia derivantur.

At inquit Busemb. „ Citatio intimata non inducit obligationem justitiæ, sed tantum obedientiæ; proinde- „ que non comparens, contumax tantum est, &c. non „ autem injustus. “

Resp. Hæc ratio ex meis dictis solvitur. In eo enim fallitur Busemb. quod obligationem obedientiæ magistratibus exhibendæ, nolit esse obligationem justitiæ. D Th. citatus, rationes allatæ, & ipse textus Apost. contrarium evincunt. Sicuti enim debitum solvendi tributa, & vectigalia, est debitum justitiæ; ita debitum timoris, & honoris in obedientia Principibus præstanda, de quo Apostolus eodem modo loquitur. Debitum quippe obediendi Principibus non est solum morale, ex honestate virtutis solum præstandum, sed legale. *Ad quod reddendum,* inquit D. Thom. 2. 2. qu. 80. art. unico, *aliquis lege adstringitur: & tale debitum proprie attendit justitia, quæ est principalis virtus.*

Animadversio XXXV.

Si a viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires.

Judex te interrogat, utrum de crimine, quod a viris non sat fide dignis accepisti, aliquid noveris; juxta Busembaum respondere potes, nihil novi; et si sincere respondere vis, respondendum est, nihil certo novi. An sinceritas a testibus legitime interrogatis exulare sine culpa potest? Præterea, dum ais, nihil novi, falsum dicere videris; quia reipsa aliquid nosti.

Judex interrogat, utrum de crimine quidquam audiveris. Si Busembaum audis, negare potes, quia potes te habere, ac si nihil scires. At dum negas, te quidquam audivisse, cum reipsa audiveris, aperte mendax es, additoque juramento de veritate dicenda perjurus. Huc te agit Busembau, si ejus doctrinæ auscultes.

Si alter probabiliter in facto non peccavit, vel propter ignorantiam, vel quia &c.

Testis officium est, non de rei, de quo interrogatur, innocentia, aut reatu judicare, sed Judici interroganti vere, & sine fallacia respondere: ergo ex duplici capite peccat testis, qui in proposita specie Judici legitime, & juridice interroganti non respondet. Primo, quia sibi arrogat judicium de reo, quod ad Judicem pertinet, non ad ipsum. Secundo, quia legibus, & legitimo præcepto non obedit.

At inquit Bus. *mens Judicis est, inquirere de delicto.* Resp. ita sane: at quid inde? Ergo ne Judex testi permittit, ut sibi interroganti non respondeat, quia ex privato suo judicio putat, reum probabiliter non peccasse? Id & falsum, & ridiculum est. Dum interrogat, sibi responderi vult, ut rei innocentiam, vel crimen legitime norit; nec privatum testis judicium, legitimam interrogantis Judicis auctoritatem elidit.

Animadversio XXXVI.

Si ex ignorantia &c. inculpabili falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem tenetur, etiamsi reus damnetur.

Non tenetur ad restitutionem, dum, quantum in ipso fuit, damnum rei impedire conatus sit. Si enim ejus da-

mnom, cum possit, non impediat, indirecta damni causa est, ideoque ejus restitutioni obnoxius.

Animadversio XXXVII.

Si non interrogetur legitime, non tenetur fateri crimen suum. Hactenus recte. *Sed potest Judicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando cum aliqua restrictione*, &c.

Quoad ambiguitatem, & æquivocationem vide dicta lib. 3. t. 2. cap. 2. dub. 4. ubi etiam ostensum est, restrictiones mentales esse vera mendacia, additoque juramento de veritate dicenda perjuria ab Innoc. XI. proscripta.

Animadversio XXXVIII.

Nec tenetur, si dubitet, an Judex legitime interroget: quia &c. *Ita Less.* &c. *contra Sylv.* &c.

In hac quæstione, hæc posterior sententia Busembaum contraria, verior mihi videtur. Cum enim Judicis interrogatio, sine dubio legitima est, certa culpa est rei, si suum crimen non fateatur: ergo cum dubium est, utrum Judex legitime interroget, dubia culpa est rei, si crimen suum non fateatur: dubia porro culpa, est certa culpa; quia ipsum culpæ periculum culpa est. Ergo &c.

At inquit Busemb. *Nemo tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet, superiorem posse præcipere.*

Resp. Grave damnum legi positivæ extrinsecum, & accidentarium, tollit quidem obligationem legis. At si damnum etiam grave legi, seu præcepto intrinsecum sit, nec ab eo separabile, ejus obligationem non tollit, ut patet in præcepto ducis militiæ cui obediendum est etiam cum certo vitæ periculo.

At grave damnum est intrinsecum præcepto Judicis reum sontem interrogantis de crimine: ergo grave damnum non tollit obligationem rei sontis parendi præcepto Judicis interrogantis de crimine. Porro si tale damnum non tollit obligationem parendi præcepto legitimo, ne obligationem quidem tollit parendi præcepto, de quo dubitatur, utrum sit legitimum. Quia præceptum tale, vim præcepti non amittit. Sicut enim lex dubia, quidquid contra probabilistæ dictitent, lex est; ita præceptum dubium, non desinit esse præceptum.

Si grave damnum reo obedienti imminens rationem suppeditaret deponendi dubium, & putandi, interrogationem esse illegitimam, obedire non teneretur: at grave damnum non suppeditat rationem deponendi dubium: ergo non liberat ab obedientia.

Judex pollet auctoritate, interrogandi reum cum gravi ejus damno: in dubio autem, utrum legitime interroget, ejus auctoritas prævalet: quia in dubio legitimi superioris auctoritas semper prævalet.

Audiamus D. Augustinum lib. 22. contra Faustum, (Habetur can. 23. q. 1. c. 4. *Quid culpatur?*) *Ergo vir justus*, inquit, *si forte sub Rege, homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, si civicæ pacis ordinem servans, quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Quid hic adversarii? „ Respondere solent (inquit Anacletus t. 2. „ juris can. p. 192. n. 162.) rationem hanc, & allega- „ tum canonem procedere solum, quando concessa au- „ ctoritate legitimi superioris, seu Judicis, dubium est, „ an res præcepta sit licita, nec ne: secus autem, ubi „ dubitatur, an is habeat potestatem præcipiendi. “ Hæc responsio confirmat quod diximus. Judex enim legitima interrogandi potestate pollet; id in hac quæstione ponitur, tanquam certum; illudque unum dubitatur, utrum legitime, hoc est licite interroget. Non de Judicis potestate, sed de potestatis usu dubitatur, utrum sit licitus, seu legitimus, nec ne. Hoc porro dubium ab obedientia multo minus excusat, quam dubitatio, utrum res præcepta liceat, nec ne. In hac enim altera dubitatione prior includitur. Certum enim est, superiorem præcipientem res malas, sua potestate abuti: at in priore dubitatione posterior non includitur; quia fieri potest, ut superior legitime non præcipiat, limites suæ potestatis prætergrediendo, & nihilominus res bonas præcipiat: ergo si superiori obediendum est, ut ipsi adversarii fatentur, cum dubitatur, utrum res præcepta liceat, nec ne; multo magis illi obediendum est, cum illud tantum dubitatur, utrum sua potestate legitime utatur.

At, inquiunt adversarii apud eumdem Anacletum n. 160. in dubio favendum est reo. Resp. Cum rei crimen dubium est, illi favendum est, ut non puniatur, non actori, ut puniatur. Hinc reg. juris 11. in 6. *Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.* At cum dubium est, utrum Judex legitime interroget, non reo, ut non respondeat, sed Judici, ut respondeat, favendum est, uti ostensum fuit; neque allata juris regula, quæ de dubio inter actorem, & reum perspicue loquitur, huc facit.

Animadversio XXXIX.

Si reum juridice quidem interroget Judex, sed nonnisi ex falsa præsumptione delicti, v. gr. &c. *potest reus (idem est de teste), licet sciat* &c. *id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto* &c. *Ita cum S. Thom. q. 69. ar. 1. Sot.* &c.

Busemb. in suæ opinionis patrocinium falso appellat S. Thomam, qui loco cit. inquit, *quod ex debito tenetur accusatus Judici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit.* Sed Judex ex falsa licet præsumptione delicti, nihilominus juridice interrogare ponitur: ergo reus veritatem Judici exponere tenetur. Hæc est legitima conclusio ex D. Thomæ doctrina profecta, & Busembaum directe contraria.

At inquit Bus. *Si Judex veritatem sciret, non posset interrogare.*

Resp. Ergo, quia Judex veritatem nescit, interrogare potest. Sicut enim interrogatio in re nota locum non habet, ita contra in re ignota locum habet. Omnis quippe interrogatio eo natura sua spectat, ut veritas ignota eliciatur.

Multo vero evidentius reus peccat, si veritatem, quod ipsi Busemb. permittit, inficietur. Perinde quippe est falsum asserere, ac verum negare: utrobique mendacium manifestum admittitur; nisi quis velit solum affirmantem mentiri, non item negantem. Mendacium autem nunquam licet, etiamsi Judex contra juris ordinem interroget, ut docet D. Thom. loco mox cit. & nemo inficiari potest: ergo multo minus licet, cum Judex juridice interrogat. Maneamus in exemplo a Bus. allato. Petrus præsumptus homicidii reus, qui tamen reipsa innocens est, ea certa domo stricto ense exiit; interrogatus autem a Judice, utrum ea illa domo stricto ense exierit, negat. Nonne Petrus aperte mendacissimus est, additoque juramento perjurus? Cur ergo Busemb. Petrum liberat ab omni crimine? Undenam tam absurdum commentum? *Quia*, inquit, *si Judex veritatem sciret, non posset interrogare.* Resp. Huic sophismati mox responsum est. Sed hic non quærimus, utrum Judex possit, nec ne interrogare; sed illud quærimus, utrum Petrus sit mendax, & perjurus, nec ne? Busemb. hic nihil ait; quia fortasse putat, restrictiones mentales a novis opinatoribus confictas, & ab Innoc. XI. proscriptas, de quibus lib. 3. c. 2. dub. 4. non esse mendacia, sed prudens inventum. At Anacletus t. 2. juris can. p. 193. n. 171. & seq. licet post Innoc. XI. scripserit, descriptam Petri negationem a mendacio immunem animose affirmat; quia talis negatio accepta juxta mentem Judicis, est, inquit, vera. Judex enim interrogando eo spectat, ut sciat, utrum Petrus homicidii reus sit; a quo reatu cum sit immunis, vere negat, se stricto gladio ea domo exiisse; quia non exiit cum reatu homicidii. Resp. Doctrina sane mira, aperte sophistica, & falsa. In eo sophistice ratiocinatur Anacletus, ut finem, cujus gratia Judex interrogat, cum significatione interrogationis juxta ejusdem mentem acceptæ confundat; quæ tamen sunt res longe diversæ. Finis quidem Judicis interrogantis est, ut homicidii reum detegat; at significatio interrogationis juxta ipsius mentem accepta non alia est, quam quæ verba ex communi sensu habent. An Judices verba aliter accipiunt, ac communiter sonant? Si Judex, dum simpliciter interrogat, utrum Petrus ex certa domo stricto ense exierit, intelligat, utrum exierit cum reatu homicidii, apertam restrictionem mentalem admittit; quia suis verbis aliquid mente adjicit, quod in iis non continetur. Quid ineptius fingi potest, quam ut Judex suis verbis certum quid significet, & aliud subintelligat? Hæc a tribunalium sinceritate alienissima sunt; nec nisi falso, & cum eorum injuria finguntur. Judex, ut in facti cognitionem veniat, de multis interrogat, gradatim progreditur, & cum interrogare vult, utrum Petrus homicidium fecerit, id suis verbis exprimit. Quod de allato exemplo dictum est, idem de aliis similibus dicendum. Sempronius v. gr. centum florenos, quos mutuos mihi dedit, & post restitutos recepit, inique a me repetit; meque in judicium vocatum Judex interrogat, utrum mutuos a Sempronio centum florenos acceperim. Ego vero, ne inique restitutioni obnoxius sim, id inficior. Quidquid Anacletus, aliique contra sentiant, mendacissimus sum, quia certam veritatem inficior. Sed hac de re consule dicta lib. 3. cap. 2. dub. 4.

Animadversio XL.

Etsi communior, & verior sit sententia S. Th. &c. *probabile tamen est etiam quod* &c. *non teneri, saltem sub*

mor-

mortali, in causis capitalibus &c. si sit spes evadendi, & nullum &c. Tann. &c. ubi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam.

Quomodo in praxi tuta asse potest illa sententia, cujus contraria communior, & verior est? An tutum, & periculosum idem sonant? An tutum est illud agere, quod esse peccatum, non solum probabile, sed probabilius est? Hæc scilicet sunt putida versatilis probabilitatis commenta.

Explosa igitur hac sententia, prior, quæ fatente ipso Busemb. communior, & verior est, amplectenda est; quam docet D. Thom. loco a Busemb. cit. ar. 1. & sequuntur Gen. Theol. t. 7. p. 351. q. 4. Nat. Alexand. Theol. t. 2. p. 663. reg. 3. Catech. Concil. Trident. p. 3. da 8. dec. præc. Concina Theol. t. 4. p. 28. cap. 5. qui pro eadem plurimos nominatim citat, eamque unanimi fere consensu ab antiquioribus Theologis propugnatam fuisse, ait; illud quoque animadvertens, Sylvestrum, & Lessium a Bus. pro contraria citatos, hanc eamdem defendere, licet Less. contrariam non improbabilem appellet. Hujus ratio evidens ea est, quia juxta D. Paulum Rom. 13. v. 2. *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*; propositio fide tenenda est: at reus, qui Judici in causa capitali, & gravissima legitima interroganti veritatem non aperit, potestati resistit; assumptio ast ex se evidens: ergo Dei ordinationi resistit, & damnationem sibi acquirit; conclusio legitima & perspicua est. Ergo est certa, & perspicua veritas, reum in causa capitali juridice interrogatum mortaliter peccare, si veritatem non confiteatur.

Adde, quod in causis civilibus, & alicubi etiam in criminalibus, ut observat Anacletus t. 2. juris can. p. 192. n. 164. reo, priusquam interrogetur, juramentum de veritate dicenda imponatur; in qua hypothesi reus veritatem non revelans, mortaliter peccat, non solum quia legitimæ potastati resistit, sed etiam quia perjurus est; ideoque duplicis mortiferi peccati reus est. Contrariæ Busemb. rationes nihil ponderis habent. Nam lex humana, quæ mortis periculum rei præceptæ ex se annexum non habet, ut lex jejunii, Missæ die festo audiandæ &c. eo aliunde imminente non obligat: id sponte fateor, & affirmo. At lex humana, quæ suo præcepto periculum mortis ex se adjunctum habet, ut quæ militibus excubias, & pugnam præcipit, non est dubium, quin cum tali periculo obliget; quia ipsum periculum præcipit, dum rem periculosam præcipit. Qui asserere audent, has leges cum tali periculo non obligare, necesse est ut dicant, vel leges humanas in conscientia non obligare, quod est erroneum, vel leges de quibus loquimur, non esse leges, sed violentias, quod est temerarium. * Hoc alterum Busembaum mussitat, dum ait, inhumanum videri, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur &c. nec tam heroicum actum præcipi posse. At hoc quid aliud est, quam antiquissimas, & ubique gentium vigentes leges carpere, & iniquitatis arguere? Quid aliud est, quam scelestissimos homines a culpa immunes facere, quia sceleribus asturias, fraudes, mendacia, perjuria adjiciunt? Quid aliud est, quam velle, homines gravissimis injuriis patere, ut sceleratissimis parcatur? Inhumanum quidem id videri potest animo muliebri, qui solo sensu tangatur, ut scelestus homo fateri cogatur suum facinus morte dignum, non viro, qui rationa ducitur.

Hæc confessio, quia naturæ corruptæ difficilis est, præcipi non posse dicitur. Nostri opinatores leges omnium gentium legibus imponunt, quas, si non solum possibiles, sed etiam faciles sint, ex albo legum expungunt.

Si ita res est, ut ipsi ajunt, Principes subditis præcipere non possunt, ut contra hostes pugnent; quia res est valde difficilis, & heroica, ut homo suam vitam profundat. Quod si Principes subditis innocentibus militiam, & pugnam, unde plurimi pereunt, jure præcipiant; multo justius scelestis hominibus morte dignissimis confassionem criminis, unde eorum mors oritur, imponunt. Deus (Josue cap. 6.) ira in Israeliticum populum accensus propter furtum ex anathemate Jerico factum, tum Josua precibus placatus, hoc tulit præceptum cap. 7. vers. 15. *Quicumque in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua: quoniam prævaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israel*. Missa juxta Dei vocem sorte, primum tribus, in qua scelus patratum fuerat, tum familia, ac demum Achan sceleris auctor inventus fuit. His peractis *ait Josue* (v. 19.) *ad Achan: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi, quod feceris, ne abscondas*. Quæro ego nunc, utrum Josue præceptum, quo capitalis criminis confessio imponebatur, fuerit inhumanum; utrum confessio tam difficilis, & heroica præcipi non potuerit? An præcepta ad Dei gloriam, ad scelerum punitionem, ad publici boni tuitionem necessaria, inhumana sunt, nec imponenda, quia difficilia? At inquis: præceptum confessionis criminis capitalis non obligat saltem sub mortali, dummodo ex ejus transgressione nullum grave damnum, ut Busemb. ait, Reipublicæ timeatur. Resp. Hoc sane perinde est, ac si Busemb. diceret, hoc præceptum quandoque esse imponendum, quandoque non esse imponendum; confessionem criminis capitalis aliquando ad Dei gloriam, & publicum bonum esse necessariam, aliquando non asse; hujus necessitatis judicium contra Principum judicium, qui tale præceptum, & confassionem necessariam judicant, ideoque eam imponunt, homini scelesto, & reo in causa propria esse permittendum. Hæ sunt adversariorum rationes.

„ Nemo unus (in hanc rem ait Concina Theol. t. 4. „ p. 42. n. 3.) contra probabiles opinatores, ex instituto „ hanc quæstionem ad mentem sacræ Scripturæ, Patrum, „ & Catechismi Tridentini expendit. Ratio potissima, „ quam omnes afferunt, est evidenter falsa, nempe quod „ lex, & præcepta Principum legitime imperantium ea, „ quæ conferunt in conservationem boni communis, „ non obligant cum periculo vitæ. Hoc siquidem manifeste falsum est, ne quid plus dicam. Nulla itaque „ probabilitate fruitur contraria opinio; quia, ut com„ muniter docent Probabilistæ, nequit probabile esse il„ lud, quod constat certo essa falsum. "

Animadversio XLI.

Non semper opus est, juxta dicta resp. 2. ut Confessarius reum urgeat ad crimen fatendum.

Imo juxta mox dicta contra Busemb. semper necessarium est, ut Confessarius reum urgeat ad crimen, de quo juridice interrogatur, fatendum, etiamsi capitale sit; alioquin non est absolvendus, quia a mortali peccato abstinere non vult. Christus Luc. 14. inquit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*: ergo reus criminis capitalis, si non oderit *animam suam*, hoc est vitam suam morte dignam, submittendo suam voluntatem ordini a legibus præscripto, non potest esse discipulus Christi, nec absolutione dignus.

Animadversio XLII.

Imo probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, etiamsi &c.

Contrariam sententiam esse communem, asserit Sanch. licet ipse cum Bus. sentiat, post Sotum, Navarrum, & alios, ut ait Anacletus t. 2. juris can. p. 193. num. 170. Ratio est, quia Judicis præceptum si nondum impletum fuit, implendum est; maltoque magis, si fuit violatum, ut injuria publicæ majestati illata reparetur. Reus, qui crimen occultatum, aut negatum sponte non confitetur, in falsa, & injusta occultatione, aut negatione, hoc est in peccato perseverat. An licet perseverare in peccato? An confessio criminis negati impossibilis est? An præceptum Judicis, vim obligandi amisit, quia violatum fuit? Busemb. nullam suæ opinionis rationem affert, quo tacite fatetur, suam opinionem aut nulla, aut futili ratione esse nixam, seu non niti nisi rationibus in 2. resp. jam confutatis.

Animadversio XLIII.

Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitur, falsum sibi crimen imposuit, non videtur mortale.

La-Croix p. 141. n. 1523. pro hac sententia veluti probabili alios citat; „ sententia tamen opposita, inquit, „ videtur probabilior, quam tenent etiam Con. Mol. & „ alii, ac probabiliorem fatetur Dicast. " eamque rationibus confirmat. Recte quidem, si, dum La-Croix hanc sequitur, contrariam exploderet; at, dum contrariam non explodit, sed eam ut probabilem habet, perinde est, ac si dicat: mihi quidem hæc sententia videtur probabilior; quilibet tamen contrariam sine culpa sequi potast.

Hæc est illa versatilis probabilitas, quam nos execramur, nec execrari unquam cessabimus. Nos ergo cum Nat. Ales. Theol. t. 2. p. 668. reg. 14. Busemb. opinionem rejicimus. Et primo quidem certum est, reum in proposita specie esse perjurum, ideoque letifere sontem, si de veritate dicenda juramentum præstitit; quia contra juramentum mentitur. Hac de re, quam tamen silentio premunt, ne probabiles quidem controvarsari possunt.

* Hoc est valde inconsideratum, & audax; quia omnium gentium leges damnat.

Præterea falsum testimonium, etiamsi perjurium absit, ex genere suo mortale est, si justitiæ contrarium sit, ut docet Div. Th. 2. 2. qu. 70. art. 4. nec a mortali excosari potest, nisi leviter noxium sit: sed qui ad vitanda gravia tormenta mentitur, falsum crimen morte plectendum sibi imponit perniciose, contra ac falso ait Bus. seu contra justitiam in re gravissima mentitur: ergo mortaliter peccat. Probatur assumptio contra Busambaum. Nam licet hic reus ipse sibi injuriam non faciat, quia nemo sibi injuriam facere potest, ut docet Arist. Eth. 5. cap. 11. & D. Th. 2. 2. q. 59. art. 3. ad 2. injuriam tamen insignem irrogat Deo, cujus supremum dominium in hominum vitas enormiter lædit; & Principi, cujus judicium in re gravissima pervertit, quemque contra ejus voluntatem, & legem homine privat.

Adde, quod tale mendacium caritatem gravissime lædat. Si enim caritatem gravissime læderet, qui ad vitanda gravia tormenta falsum capitale crimen alteri imponeret, multo magis eam gravissime lædit, qui illud sibi imponit; quia quilibet ex ordine caritatis magis seipsum, quam proximum diligere tenetur. Illa ergo Busemb. ratio, „ quia non est mentitus perniciose, cum „ non teneatur tantis tormentis vitam conservare: " hæc, inquam, ratio a duplici capite sophistica est; primo quia ex dictis tale mendacium revera perniciosum, seu injustum est; secundo, quia etsi perniciosum non esset, nihilominus esset mortale, quia est caritati gravissime contrarium. At „ non tenetur tantis tormentis vitam con„ servare. " Resp. aliud est, quod quis gravibus tormentis vitam conservet, qua de re contra Busemb. & La-Croixium dictum est lib. 3. tract. 4. cap. 1. dub. 1. ca. 6., aliud, quod quis positive mortem sibi moraliter loquendo inferat, ut gravia tormenta vitet. Nam etsi primum liceret, quod tamen ex dictis loco citato non licet, alterum tamen non esset permissum; quia positive mortem sibi inferre, res est ea natura sua mala, non item mortem aliunde obvenientem pati: at qui capitale falsum crimen sibi imponit, ille sibi moraliter loquendo mortem infert: ergo id licere non potest ad gravia tormenta vitanda. Quia ex Ap. Rom. 3. v. 8. mortale peccatum est, facere mala, ut veniant bona. Hinc D. Th. 2. 2. q. 125. a. 3. ait: *Si enim aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcumque aliud temporale malum* (gravia tormenta) *sic dispositus est, ut faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid, quod est præceptum in lege divina, talis timor est peccatum mortale:* falsum testimonium est prohibitum in lege divina: ergo qui propter timorem gravium tormentorum, falsum testimonium dicit, mortaliter peccat, multo magis, si falsum testimonium mortem sit vel dicenti, vel aliis allaturum.

Animadversio XLIV.

Talis non tenetur postea crimen revocare, quamvis antea &c. *si prudenter metuit* &c.

Hæc resolutio est conlectarium doctrinæ, quam tradidit in resp. 3. Sicuti ergo doctrina in resp. 3. a Busemb. tradita, ex mox dictis contra ipsum falsa est, & rejicienda, ita quoque præsens resolutio. Videlicet tenetur reus revocare causam, quam ipse præbuit, iniquæ mortis Deo, & Principi injuriosam, atque caritati graviter contrariam; in qua quamdiu permanet, permanet in voluntate iniquæ mortis, hoc est in mortali peccato.

Animadversio XLV.

Si quis tamen sequatur .... sententiam, quæ negat &c. *is consequenter existimare poterit, denuntiantem .... obligatum non esse ad revocationem, quia inutilis.*

Sponte fateor, lege non præcipi rem vanam, & inutilem; ideoque si constet, revocationem calumniæ esse inutilem, ea sub legem non cadit. At undenam constat calumniæ revocationem in specie a Busemb. proposita esse inutilem? Docente Tanoero, ipsoque Busembaum (*licet ipse recte censeat* &c.) consentiente minus probabile est, revocationem esse inutilem: ergo juxta ipsos probabilius est, eam esse utilem. Et sane si testis, alterius crimen in ejus damnum, suique ipsius commodum denuntians, fidem invenit; multo magis fide dignus est, dum crimen in alterius gratiam, & defensionem contra seipsum revocat; præsertim cum tormentorum vi denuntiaverit, nunc autem sponte revocet. An, dum testimonium revocat, fide dignus non est, quia sibi contrarius? Ergo ne denuntiatio quidem fide digna est, quia revocationi contraria, imo denuntiatio multo minus, tum quia coacta, tum quia denuntianti commoda, revocatio vero spontanea, & revocanti incommoda. Quocumque te vertas, certum videtur, nedum probabilius, denuntiationem criminis, revocatione elidi. Ergo non solum probabilius, sed certum est, revocationem esse necessariam, uti habet communis sententia.

Restitutio damni illati lege naturali, & divina præcipitur, a qua restitutione non eximit nisi impotentia. Hinc illud S. August. ep. 54. ad Maced. (habetur cap. 14. qu. 6. c. 1.) *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si (ut dixi) restitui potest.* Porro damnum falsa criminis denuntiatione illatum, revocatione restituitur, sicut damnum pecuniæ, ejusdem pecuniæ redditione: ergo a revocatione non excusat, nisi revocandi impotentia, sicuti a pecuniæ ablatæ redditione non excusat, nisi reddendi impotentia. Qui fingunt, revocationem esse inutilem, rerum ordinem, & naturam pervertunt, ut legem restitutionis eludant, non secus ac qui pecuniæ ablatæ redditionem inutilem comminiscerentur, quia redditur diviti prodigo, aut avaro. Contraria igitur opinio a Bus. relata, nec improbata, repudianda omnino est.

Animadversio XLVI.

Monet idem Tann. n. 105. *cavendum esse Confessario, ne vel importune sæpius reo damnato inculcet retractationem denuntiationis iniquæ factæ.*

Hoc est corollarium opinionis communi sententiæ adversantis, & falsæ, quam v. 3. proxime antecedenti Bus. retulit, nec improbavit. Hæc est versatilis illa probabilitas, quam nos nunquam satis execrari posse putamus. Paucis dicimus: falsum antecedens, ergo falsum consequens: antecedens præsentis opinionis est falsum, ut mox ostensum est: ergo præsens opinio falsa est.

Busemb vult, iniquum denuntiatorem damnatum, esse monendum de retractatione, veluti de opera supererogatorio, non præcepto; ideoque sæpius, & importune non esse illi inculcandam, quasi sine ipsa salvus esse possit; quod ex dictis est falsum. At fingamus probabile esse, iniquum denuntiatorem retractatione non teneri, contrarium vero esse tantum probabilius, quid tum postea? Busemb. quia morte damnatus est, ne onus oneri addat, illum monet quidem retractationis, at si alienum deprehendat, ab ea illum liberat. Ego vero contra contendo, iniquum denuntiatorem eo ipso, quia morte damnatus est, esse non solum monendum, sed cogendum ad retractationem; quia juxta ipsos versatiles opinatores in dubiis tempore mortis tutiora necessario sequenda sunt.

Multa sunt in hac Busemb. opinione, absurda. Primo, quod non solum vitæ, sed etiam mortis tempore minus probabilia, & tuta sequatur; secundo, quia Confessarius contra suam probabiliorem sententiam opinioni minus probabili pœnitentis sesa accommodet. Tertio quia Confessarius hunc pœnitentem sine retractatione absolvens, opinionem sequitur minus probabilem quoad valorem ipsius sacramenti: contritio enim, & propositum non peccandi ad sacramenti pœnitentiæ valorem pertinent; minus autem probabile est, iniquum denuntiatorem, qui denuntiationem revocare renuit, habere contritionem, & propositum non peccandi, si probabilius est, ut Busemb. ipse fatetur, revocationem esse necessariam, & revocationis omissionem esse peccatum; ideoque certum est, Confessarium, qui hunc pœnitentem sine retractatione absolvit, sequi opinionem minus probabilem, quoad valorem ipsius sacramenti, quæ est propos. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Itaque Confessarius, qui Busembaum sequitur, & æternæ ut minimum dubiæ damnationis pœnitentis, & sacrilegæ absolutionis reus est. Hæc est versatilium opinionum utilitas. Ergo Confessarius neglectis probabilibus audiat D. Paulum 2. ad Tim. 4. *Prædica verbum, insta opportune, importune* (quidquid Busemb. contradicat) *argue obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Quod si hujusmodi rei calumniatores, aliique mali pœnitentes *sanam doctrinam non sustineant, sed ad sua desideria coacervent sibi magistros prurientes auribus*, qui nostro misero sæculo plurimi sunt, sine absolutione dimittendi sunt; *ne si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadant*, Matth. 15. v. 14.

Animadversio XLVII.

Si omnino occulti sint, nec &c. *non potest, nec tenetur.*

Hactenus recte: quia revelatio complicum, qui sunt omnino occulti, est aperta detractio. At Busemb. addit: *Si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinarie non peccabit.*

Hujus porro sui dicti nullam rationem affert, sed solum citat Less. & Laym., qui (Laym.) loco a Busemb. citato nihil habet, imo hac de re non loquitur; & ne tract. quidem 6. cap. 5. ubi de reo agit, hanc doctrinam, nisi mei me oculi fefellerunt, tradit. Lessium, quem consulam, in promptu non habeo. An probandus Busemb. qui sine ratione loquitur, unius versatilis opinatoris incerta fide nixus? Dum Busemb. ait, reum vi tormentorum prodentem complices omnino occultos, ordina-

dinarie non peccare, perinde est, ac si dicat, hominem vi tormentorum violantem legem Dei, & naturæ, ordinarie non peccare; quia revelatio complicum omnino occultorum est aperta detractio, Dei, & naturæ lege vetita, non secus ac adulterium, perjurium &c. An qui tormentorum vi legem Dei, & naturæ violat, ordinarie non peccat? An Dei, & naturæ lex desinit esse lex, cum vis tormentorum contra ipsam urget? An Christus voluit, suam, & naturæ legem non obligare, cum tormenta vim nobis injiciunt? Imo Joan. 10. v. 25. contrarium aperte docet, cum ait: *Qui amat animam suam, perdet eam*; & Luc. 14. ubi inquit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*. Hinc D. Th. supra cit. 2. 2. q. 125. a. 3. ita inquitur: *Si enim aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcumque aliud temporale malum, sic dispositus est, ut faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid, quod est præceptum in lege divina, talis timor est peccatum mortale*. Quid his rationibus objici, qua ratione Busemb. defendi possit, ego sane non video.

Animadversio XLVIII.

Licet etiam saltem in foro conscientiæ custodes &c. decipere, tradendo v. g. &c.

Cum Busemb. ait, *saltem in foro conscientiæ*, videtur ponere, id positivis Principum legibus esse vetitum, & nihilominus quoad conscientiam licere. Hinc porro fit, ut juxta Busembaum, vel justæ Principum leges in conscientia non obligent, quod apertissimis Scripturæ oraculis sæpe citatis repugnat; vel ut leges Principum vetantes decipi custodes carcerum non sint justæ, quasi leges, quæ publicum bonum spectant, quia sontibus, ac scelestis hominibus duræ sunt, non sint justæ. Hæc est Busemb. doctrina.

Præterea custodes carcerum, ut quoscumque alios decipere, res est lege naturæ vetita: decipere enim nihil aliud est, nisi mendacibus verbis, aut factis fallere: at mendacibus verbis, aut factis fallere, res est lege naturæ vetita: hinc D. Th. 2. 2. qu. 111. art. 1. ait: *Sicut veritati opponitur, quod aliquis per verba exteriora aliud significet, quam quod habet apud se, quod ad mendacium pertinet; ita etiam opponitur veritati, quod aliquis per aliqua signa factorum, vel rerum aliquid significet contrarium ejus, quod in eo est, quod proprie simulatio dicitur. Unde simulatio proprie est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens. Non refert autem, utrum aliquis mentiatur verbo, vel quocumque alio facto, ut supra habitum est. Unde cum omne mendacium sit peccatum, ut supra dictum est, consequens est etiam, quod omnis simulatio sit peccatum*.

Ergo decipere, res est lege naturæ vetita. Reus carcere detentus, cibum, potumque sub specie simplicis cibi, & potus custodi tradit, cum tamen non simplicem, sed soporiferum cibum, & potum præbeat, ut ille deceptus sopiatur: quis dubitet, quin simulet, & mendax sit, ideoque peccet? Busemb. qui restrictiones mentales ab Innoc. XI. proscriptas defensavit, factorum quoque deceptiones, seu mendacia, ut sibi constet, defendit. At proscriptis restrictionibus mentalibus factorum quoque deceptiones proscriptæ intelliguntur. Nec enim restrictiones mentales proscriptæ sunt, quia in verbis consistunt, sed quia mendacia sunt: ergo cum deceptiones factorum, mendacia sint, proscriptis restrictionibus mentalibus hæ quoque proscriptæ intelliguntur.

Item vincula, & carceres effringere.

Idem docet, & ponit La-Croix p. 142. n. 1528. Fugere quidem reo ad mortem condemnato licet, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 69. art. 4. ad 2. „ At, ut fuga licita sit, „ debet fieri absque ulla fractione portarum, aut murorum, aut cancellorum carceris; quia tales effractiones, „ injuriæ aliquam speciem inferunt Reipublicæ, & a le„ gislatoribus civilibus prohibentur, & severe etiam pu„ niuntur. *De his*, inquit lex, *qui carcere effracto evaserunt, summendum supplicium divi fratres rescripserunt*. “ Ita Genettus Th. t. 7. p. 355. qu. 7. At Busemb. tales prohibitiones, & pœnas quoad conscientiam pro nihilo habet. „ Id enim fit, inquit, quod leges, & Magistra„ tus quidam contrariam sententiam sequantur, vel ex „ præsumptione, quod vim intulerint custodibus, vel „ quod propter bonum Reipublicæ ea pœna statuta sit. “ Nihil sane absurdius dici potest.

An Principes suis legibus in conscientia non obligant, si aliter statuant, ac multi opinatores sentiunt? At id sonant illa Busemb. verba: *Id enim fit, quod leges, & Magistratus quidam contrariam sententiam sequantur*. An leges, & Magistratus ex præsumptione, non ex certa delicti scientia reos puniunt? Id nihil aliud est, nisi leges, & Magistratus injustos pronuntiare; at id asserit Busemb. dum ait: *Vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus*. Leges ergo carcerum effractionem prohibent, & pœnas effractoribus imponunt propter bonum Reipublicæ; ex quo fit, ut hæ leges justissimæ sint, ideoque obligent in conscientia.

Carceres sunt Principum domus, non ubi habitant, sed ubi reos detinent, principatui non minus necessariæ, quam aliæ publicæ domus: ergo sicuti effractio aliarum publicarum domorum Principi injuriosa est, damnosa, & mala, ita carcerum effractio; eoque magis, quod positivis quoque legibus prohibeatur, & puniatur. An si effractio carcerum quoad alios mala est, quoad sontes in detentos est permissa? An sontes, scelestique homines legibus quoad conscientiam soluti sunt? An dum carceres effringunt, injuriam Principi non irrogant, ejus leges non violant, jure non puniuntur? Jure enim puniri non possunt, nisi propter culpam. At Busemb. contra ita ratiocinatur: cui finis est licitus, etiam media sunt licita: finis effractionis, hoc est fuga, reo licitus est: ergo etiam effractio est licita. Resp. Propositio absolute accepta est evidenter falsa: evidens enim est, ad finem licitum perveniri non posse per malas, turpesque vias: propositio Busemb. includit impium illud politicum effatum, quo honestum, & justum esse dicitur, quidquid ad dominationis conservationem, aut etiam amplificationem confert. Ex propositione tam absurda, & evidenter falsa colligito, utrum vera esse possit conclusio ex ea ducta.

Animadversio XLIX.

Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solum consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis &c.

La-Croix p. 142. n. 1527. Busemb. sententiam ita restringit. „ Dicast. l. 2. t. t. d. 6. n. 88. putat, proximis „ consanguineis, nempe patri, conjugi, fratri rei licitum „ esse juvare eum in effringendo carcere; quia censentur „ una cum ipso persona. Addit n. 89. idem licere alteri, qui certissime timet, ne a reo prodatur, & simi„ liter incarceretur, quia liberando reum, censetur libe„ rare seipsum.

Dum Bus. & La-Croix ita loquuntur, ponunt tanquam certum, cuicumque reo e carcere elabi, si possit, licere. Undenam hæc positio orta sit, aut quo fundamento nixa, latere me fateor; ipsi enim nullam rationem afferunt.

Audiendus ergo est angelicus Præceptor, & quod ejus doctrinæ, a qua recedere periculosum est, consentaneum videbitur, illud in præsenti quoque specie sentire rationabile erit. Ille autem 2. 2. qu. 69. art. 4 ad 2. de reo non quocumque, sed morti condemnato ita loquitur. *Ad secundum dicendum, quod nullus ita condemnatur, quod ipse sibi inferat mortem, sed quod ipse mortem patiatur. Et ideo non tenetur facere id, unde mors sequatur, quod est manere in loco, unde ducatur ad mortem: tenetur tamen non resistere agenti, quin patiatur quod justum est eum pati: sicuti etiam si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat; quia non sumere esset seipsum occidere*. S. Doct. reo tantum morti addicto fugam e carcere permittit: ergo juxta ejus mentem aliis reis talis fuga non est permissa. Ratio S. Doctoris, cur reo morti addicto e carcere fugere liceat, ea est, *quod nullus ita condemnatur, quod ipse sibi inferat mortem, sed quod ipse mortem patiatur*; ideoque e carcere fugere ei licet, quia fugiendo, condemnationi non resistit: at qui ad carceres damnantur, fugiendo condemnationi resistunt: ergo ex mente S. Doctoris eis non licet fugere. Præterea ex S. Thoma reus morti juste adjudicatus mortem pati tenetur, ut patiatur quod justum est eum pati: ergo carceri quoque mancipatus, carcerem pati tenetur, ut quod justum est patiatur: at fugiendo, carcerem non patitur, nec patitur quod justum est, eum pati: ergo fugiendo, ex D. Thomæ mente peccat. Hoc confirmatur ex Ap. Rom. 13. dicente: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & ipse sibi damnationem acquirit*: at qui e carcere, cui juste mancipatus est, elabitur, potestati resistit, quatenus divinitus instituta est *ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum*: ergo fugiendo peccat. Mea tamen ratiocinia solido aliorum examini subjicio.

Quod si reis carceri tantum, non morti damnatis fuga licere non videtur, nemini quoque eos juvare licet, ut fugiant etiam sine carceris effractione. Nam cum carceris effractio nulli reo ex dictis ca. 3. liceat, nemo suppeditare potest instrumenta, quibus carcer effringatur; quia nemo alterius culpæ cooperari potest.

Animadversio L.

Ut ad confessionem ... reum non admittant, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim &c.

Cum Confessarius reum sollicitare debeat, ut sua pec-

cate confiteatur, non intelligo cur ad confessionem admittendus non sit, nisi postquam in foro externo res sunt liquidæ; imo confessio prævertenda est, ut sacramenti gratia animatus rite præstet quæ ad forum externum pertinent. Peccatori Eccli. 5. v. 8. dicitur: *Ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.*

Ex quo Confessarius intelligere debet, peccatorem confiteri sua peccata, hoc est converti ad Dominum volentem prompto, hilarique animo esse admittendum. Dei gratia, sine qua nemo rite confitetur, omnia impedimenta amoliri potest. Timor Confessarii, ne reus, priusquam absolverit quæ ad forum externum spectant, sit imparatus, major merito erit, si reus in fori externi negotio peccata peccatis addat. Hic timor Confessarium cautum, sollicitumque efficere debet, non procrastinatorem, unde majora impedimenta peccatoris conversioni oriri facile possunt.

Animadversio LI.

Etsi quidam Auctores permittant Judici uti dolis bonis ad crimen eliciendum &c.

Doli boni sunt res contradictoriæ. Si enim doli sunt, boni non sunt; si autem boni, non sunt doli. Dolus enim (nisi per catachresim accipiatur, sicuti ab Ap. 2. ad Cor. 12. acceptus fuit, cum dixit, *cum essem astutus, dolo vos cepi*) ad astutiam pertinet, & in verbis, aut factis mendacibus, & simulatis ad decipiendum ordinatis ex D. Thom. 2. 2. qu. 55. art. 4. in c. & ad 2. consistit; ideoque ex natura sua malus est, nec bonus unquam esse potest.

Quinam sunt hi doli, quos bonos male appellant? exempla sunt hæc: Judex promittit reo, si crimen aperte fateatur, se præbiturum alimenta quoad vixerit, ac insuper novam domum extructurum, intelligens lignorum struem, qua v. g. saga comburenda sit; vel promittit, confessionem profuturam ad vitam, intelligendo futuram. Hos dolos reprehendit ipse Laym. lib. 3. de just. t. 6. cap. 5. n. 13. & merito reprehendit.

Sunt enim doli non per catachresim, sed proprie dicti, sunt recta illa mendacia, quæ alio vocabulo restrictiones mentales dicuntur, quasque proscripsit Innoc. XI. prop. 26. 27. Hos dolos damnat Dei verbum: *Qui enim vult vitam diligere*, ait S. Petrus Ep. 1. cap. 3. v. 10. *& dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, & labia ejus ne loquantur dolum*; & cap. 2. v. 1. *Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes* &c. & Ps. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?....qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua*. Quare si dolosæ descriptæ promissiones, illisque similes ab omni hominum commercio alienæ esse debent, multo magis a judiciorum sinceritate, & gravitate.

Non tamen id licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.

Dum Bus. ita loquitur, videtur ipsi Confessario permittere descriptos dolos, si inde nullam infamiam sui ministerii metuat; quasi doli etiam in pœnitentiæ sacramento ex natura sua liceant. Hoc sane horridum est.

Animadversio LII.

Etsi pro reis etiam juste damnatis intercedere aliquando possit, maxime &c.

Pro reis juste damnatis nec Confessario, nec aliis apud inferiorem Judicem intercedere licet ex dictis hoc cap. dub 2. art. 4. resp. 1. quidquid contra Bus. sentiat, qui textu Prov. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem* &c. abutitur.

Nam ex D. Thoma 2. 2. qu. 69. art. 4. ad 3. *per illud dictum* (Prov. 24. cit.) *Sapientes non inducitur aliquis ad liberandum alium a morte contra ordinem justitiæ.*

Apud supremum Judicem tum aliis, tum Confessario intercedere licet, duplici adjecta conditione. Primo si injuriam passus, eam remiserit; secondo si intercessio publico bono noxia non sit; alioquin non licet ex dictis loco cit.

At, inquit Bus. licet Judex possit esse reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur, non tamen Confessarius, nisi ea prævideri. Resp. Cur si Judex reus est malorum, quæ ex liberatione sequuntur, reus non est Confessarius intercessor, & extimulator ad liberationem? Judex ea mala ex officio impedire debet, Confessarius quantum in ipso est ex caritate: Judex ex officio facinorosum, unde mala merito timentur, condemnare tenetur, Confessarius ex officio abstinere debet ab intercessione, unde mala imminent.

Neque Confessarius intercessor a culpa immunis est, quod ea mala non prævidérit, si ex qualitate rei, & circumstantiis prævidere potuerit.

Animadversio LIII.

Medicus peccat. 4. Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præsertim quando &c. & habet &c.

Majoris perspicuitatis gratia addo, medicum inexplorata medicamenta explorandi gratia adhibentem, etiamsi de iis sit opinio probabilis, nihilominus peccare, si alias medicinas exploratas, & tutiores omittat.

Quia „ Medicum, & Chirurgum debere sequi probabiliora, & tutiora, tenent omnes teste Sanch. Bardi, „ & Ilss. " ita ipse La-Croix p. 143. n. 1534.

Animadversio LIV.

Pharmacopola peccat.... si unum medicamentum pro alio (nisi tamen &c.) contra Medici præscriptum cum gravis damni periculo porrigat.

Busembaum quatuor defectus postulat, ut pharmacopola peccet. 1. Ut unum remedium pro alio substituat; alterum, ut hoc non sit æque bonum, nec majoris pretii; 3. ut sit contra Medici præscriptum; 4. ut cum gravis damni periculo porrigatur. At juxta illud theologicum axioma, *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*, unus defectus ad peccandum sufficit: porro in pharmacopola substitutio unius remedii pro alio defectus est. Minime, inquit Busemb. si sit æque bonum. Resp. In eo Busemb. fallitur, quod judicium de medicamenti bonitate pharmacopolæ permittat, quod judicium ad Medicum tantum pertinet. Secundo diminutus est in eo, quod ait, *contra Medici præscriptum*. Non enim pharmacopola solum peccat, si contra, sed etiam si præter Medici præscriptum, eoque inconsulto substituat. Tertio an pharmacopola a culpa immunis est, si cum levioris damni periculo substituat? Ipsa ergo substitutio Medico inconsulto culpa non vacat; nisi excusetur, quia remedium præscriptum nec apud ipsum, nec apud alios pharmacopolas inveniatur, nec morbus moram patiatur, & pharmacopola pro sua peritia exploratum habeat, substitutionem, aut mutationem non esse periculosam, nec Medicus consuli possit.

Animadversio LV.

Mercator peccat. 6. Si merces ab eo, qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti.

Cur Bus. addit illud *ab eo, qui non novit*, & illud *ignoranti*? An mercator non peccat, si ab eo, qui novit, emet pretio minore, vel cariore vendat scienti?

Justitia commutativa in æqualitate arithmetica sita est, ut docet Arist. Eth. 5. cap. 4. D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 10. & omnes. Ergo qui ab æqualitate arithmetica recedit, justitiam commutativam violet: et mercator ab arithmetica æqualitate recedit, dum minore pretio emit, vel cariore vendit, seu cum ignorante, seu cum sciente contrahat: nec enim scientia ejus, quocum mercator contrahit emendo, aut vendendo, rerum pretium auget, aut minuit: certum ergo est, mercatorem vilius ementem, aut carius vendentem ab injustitia non excusari, quia cum scientibus rerum pretia contractus init.

D. Thom. 2. 2. qu. 78. art. 1. 7. loco ita sibi objicit. *Quilibet potest licite accipere rem, quam ei dominus rei voluntarie tradidit: sed ille qui accipit mutuum, voluntarie tradit usuram:* (idem dicas de eo, qui sciens rerum pretia, vilius vendit, aut carius emit a mercatore) *ergo ille, qui mutuat, licite potest accipere*. Itemque mercator in nostra specie.

D. Thom. respondet, *quod ille, qui dat usuram, non simpliciter voluntarie dat, sed cum quadam necessitate, inquantum indiget accipere pecuniam mutuo, quam ille qui habet, non vult sine usura mutuare.*

Animadversio LVI.

Si tempore debito, cum possit, non solvat creditoribus, cum gravi eorum damno.

His quoque necesse est, ut Busembaum vel oscitantiam, vel inscitiam, aut laxitatem carpam. Cur enim addit, *cum gravi eorum damno?*

An si tempore debito, cum possit, non solvat creditoribus, sine gravi quidem, at cum aliquo tamen eorum damno, non peccat?

Præterea etiamsi solutionis dilatio damnum creditoribus non afferat, culpa tamen non vacat, si creditores non consentiant; tum quia procrastinator datam fidem violat, tum quia alienum contra domini voluntatem retinet; qua de re vide dicta lib. 3. t. 5. c. 2. d. 7. art. 1. ca. 5.

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

CAPUT I.

De peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum?

RESP. Est transgressio legis: sive, ut ait Tol. est voluntarius recessus a regula divina: per quam regulam intelligitur præceptum tam naturale, & ANIMAD. I. humanum, quam divinum: *per recessum intelligitur actus*, vel ejus omissio, qui sit non tantum voluntarius, sed etiam liber, *cum aliqua actuali advertentia malitiæ*; quod addo, quia, ut notat Sanch. t. *mor. c.* 16. cum Vasq. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 3. & 12. &c. *non sufficit ad actum peccaminosum libertas, & advertentia quævis virtualis, vel interpretativa, qua scilicet quis advertere poterat, & debebat, nec quæcunque actualis, qua scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in objecto attendat: sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, ut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista advertentia non est voluntarium, cum non sit cognitum, quia quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa*; & censetur illa inadvertentia naturalis, & invincibilis oblivio. Addit tamen Tanner. *d.* 4. *de pec. d.* 5. *qu.* 5. *dub.* 5. *num.* 106. non esse necesse ut consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat; sed satis esse, ut vel actu, vel virtute maneat, ita ut cum ea vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, ut fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. Vide Bald. *l.* 1. *d.* 36. Verum recentiores communiter docent, talem, verbi gratia ebrium, non peccare formaliter, quando usu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum prævidens malum, quod commissurus erat, ejus causam dedit: ajuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam; ut v. apud Schol. nam in ordine ad praxim, parum refert, utrolibet modo loquaris.

Resp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditio- ANIMAD. II. nes, ut patet ex prima responsione. 1. *Ut sit voluntarium, idest, ut fiat a voluntate consentiente*. 2. Ut sit liberum, idest, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. *Ut advertatur malitia.*

Ex quibus resolves.

ANIMAD. III. 1. *Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque a voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet; ideoque nec impedit communionem, sive is sit internus, ut cogitationes contra fidem, blasphemiæ, obscœna, motus carnis, etiam usque ad effusionem seminis*; sive externus, ac violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

ANIMAD. IV. 2. *Defectu secundæ conditionis, subinde a peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus usus rationis perturbatur, & libertas tollitur.*

ANIMAD. V. 3. *Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii, de præcepto nihil cogitans, cœnat, vel carnes comedit, etsi advertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per fenestram, non advertens periculum læsionis: vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem*. Sanch. *l.* 1. *c.* 16. *n.* 21. Reg. *l.* 15. *n.* 75.

ANIMAD. VI. 4. *Damna, & eventus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sunt*: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt vero culpabiles, si sint prævisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: ea vero adhibita, etsi postea eveniant, culpa vacant: uti etiam, quando juxta loci, & temporis circumstantias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita Vasq. t. 2. *d.* 124. *c.* 3. *Quibus conformiter* Less. *l.* 4. *c.* 3. *docet, si negligentia ebrietatem, aut eventus ex ea sequi solitos præcavendi fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantum venialia fore*; quia cum non in se, sed tantum in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quam ipsa causa.

DUBIUM II.

An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel ANIMAD. VII. *propositum efficax rei malæ*: per delectationem vero, simplex amor, & complacentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non a mora temporis, cum momento possit perfici: sed quod voluntas, post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. 1. Desiderium absolutum, sive cogitatio cum voluntate consentiente absolute in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex Matth. 5. *Qui viderit*, &c. Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam objecto. Ita commun.

Resp. 2. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale, verbi gratia, vellem prædari, si a Deo mihi permitteretur; si Judex essem, malefactorem istum occiderem. Valent. *t.* 2. *d.* 6. *q.* 4. *p.* 4. Sayr. Sal. *in* 1. 2. *t.* 13. *d.* 10. *f.* 27. Vasquez *d.* 116. *c.* 2. *Si vero conditio malitiam non auferat, est peccatum: ut verbi gratia, si cogites: si non esset infernus, mœcharer*: si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei status, ulciscerer, occiderem te: item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem: intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secus enim est, si tantum ostendat, quid facturus fuisset in alio statu. Bonac. *de matr. q.* 4. *p.* 8. *n.* 9. Ratio responsionis est; quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisa conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. Cajet. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 2. Vasq. Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 10.

Ex quibus resolvuntur hi casus.

1. In omnibus solo jure positivo prohibitis licitum est desiderium cum conditione hac (si prohibitum non esset) v. g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio est, quia conditio omnem malitiam, quæ a sola prohibitione est, aufert. Azor. *l.* 4. *c.* 6. *q.* 10. Sanch. *l.* 1. *c.* 2. Vasq. *d.* 16. *n.* 2.

2. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur; verbi gratia, occiderem Petrum, si Deus mandaret: suspenderem furem, si essem Judex: ducerem uxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber a voto. Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licita. Recte tamen monet Sa, v. *Peccatum*, hujusmodi desideria esse periculosa, & vitanda: atque, ut ait Cajet *ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes. *ibid.* & Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 10.

3. *Etsi idem quidem, ut Cajet. Sal. & Vasq. universim affirment de omnibus jure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab objecto; ut si dicas: si non esset peccatum, fornicarer, eo quod tunc consensus non vi-* ANIMAD. VIII. *deatur ferri in malum: probabilius tamen videtur,*

quod

quod docent Azor. Sanchez, & Lay. esse peccatum; eo quod sit intrinsece malum, nec malitia sua (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia, si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum. Sanch. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 25. Lay. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 11. V. C. de Lugo *d.* 16. *n.* 377.

ANIMAD. IX. 4. *Gaudere, & delectari de opere malo sub conditione (si liceret)* verbi gratia, in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari a peccato secundum quosdam Doctores, si fiat tantum secundum appetitum rationalem, sive voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitivi, quæ proprie delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in objectum abstractum a malitia, cum sequatur intellectum, cujus est abstrahere; appetitus vero, quia sequitur imaginationem, non fertur in objectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed ut est in se; ideoque talis delectatio est de objecto absolute malo. Vid. Laym. & Bon. *de matr. q.* 4. *part.* 8.

ARTICULUS II.

An delectatio morosa sit semper peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita commun. ex D. Th. 1. 2. *q.* 27. *a.* 8.

Dixi, *secundum se*; quia si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum, quia sicut cogitatio verbi gratia de rebus obscœnis, in ordine ad docendum, vel concionandum, &c. bona est, cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate est mala venialiter: ita consequenter delectatio de tali cogitatione tanquam objecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum male operandi, non circa ipsum opus malum: quo modo sine peccato sæpe nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, verbi gratia ex equo, &c. non secundum se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus. Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 5. *n.* 2.

Ex quibus resolves.

1. Licitum est gaudere, & delectari morose de effectu bono, secuto ex opere malo; quia tunc delectatio non est de objecto malo.

ANIMAD. X. 2. *Si talis effectus sit secutus ex opere secundum se quidem malo, hic tamen & nunc culpa vacante, ut verbi gratia, quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus*, docet Less. *l.* 4. *c.* 3. *n.* 105. & 106. ex Vasquez 1. 2. *d.* 105. *c.* 2. verbi gratia de solutione naturæ facta in somno. Ratio est, quia objectum delectationis istius non est malum. V. Bon. *de matr. d.* 4. *p.* 8. *n.* 8. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 2. *n.* 18. Card. de Lug. *de pœn. d.* 16. *n.* 389. *Imo addunt, licere aliquando desiderare* (affectu simplici, & inefficaci desiderio) *ut tale quid fiat sine culpa; v. gr. ut in somno eveniat naturæ solutio, ob finem bonum:* dummodo desiderium non sit tam intensum, ut tale quid probabiliter causet: neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, ajunt, quia objectum hujus desiderii, aut gaudii non est malum. Vid. Less. & Bonac. *l. c.*

3. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges delectentur appetitu tantum rationali de actu conjugii præterito, futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio est, quia hi actus habent objectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali*; quia si sponsus, aut vidua voluntarie consentiat in delectationem sensitivam, & carnalem (quæ ex recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter oritur) mortaliter peccat, ut docet Less. *l. c. t.* 2. *c.* 6. Bon. Tann. Palaus. Vid. Dian. *t.* 1. *m. R.* 2. contra Medin. &c. Quia vero ad supradictam voluntatis oblectationem sensitiva, & carnalis ut plurimum, imo etiam periculum consensus in fornicationem consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis: *inter conjuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitivam, & veneream delectationem non esse mortale*, docent Fill. Bon. *de matr. q.* 4. Sanchez, Lessius *l. c. d.* 1. & Dian. *t.* 3. *m. R.* 36. Tum quia status matrimonii hæc excusat, *uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa institutos:* tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale, licet per accidens opus non exerceatur. ANIMAD. XI.

4. *Delectatio morosa de rebus solo jure positivo prohibitis, non est illicita, modo non fiat sub ratione prohibitionis: v. gr. si Carthusianus*, vel alius die jejunii se oblectet de cogitato esu carnium, quia non est de opere malo, cum lex tantum vetet comestionem externam. Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 9. Less. *l.* 4. *c.* 3. *d.* 14. *n.* 111. & 113. ANIMAD. XII.

5. *Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio:* verbi gratia, in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an pluribus; in materia carnis, *an de conjugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat Azorius, Sa*, verbo *Luxuria*, Salas *t.* 7. *tr.* 13. *d.* 16. *s.* 6. *n.* 59. &c. *si delectatio feratur in objectum apprehensum secundum totam suam malitiam, non autem si tantum secundum partem, verbi gratia, in feminam apprehensam ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis.* Ita etiam Fill. Less. Bonac. Dian. Pal. Vide Lug. *d.* 16. *n.* 363. Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in objectum, secundum totam suam malitiam; aut etiam desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundum se, & ut est a parte rei; ac proinde est ejusdem cum illo speciei; ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ sunt. V. Auctores cit. ANIMAD. XIII.

Resp. 2. *Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter orituram (verbi gratia, ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter:* si vero justam causam habeat, nihil peccat. Vide sup. *in 6. præc. l.* 3. *t.* 4. *c.* 2. *d.* 4. ANIMAD. XIV.

Quæres, An voluntas delectationem carnalem positive reprimere teneatur?

Resp. 1. *Si voluntas plene eam advertens negative, & permissive se habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodo id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit ulterioris consensus, probabile est*, quod docent Cajet. & Sanch. 1. *mor. c.* 12. non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem: tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus evitare: tum quia ex justa causa illos licet permittere, etiam secundum adversarios. ANIMAD. XV.

Resp. 2. *In praxi tamen verius videtur, quod docent Vasquez, Azorius, Lessius, Becan.* 1. 2. *t.* 2. *q.* 5. *c.* 5. *sine justa causa eis non resistere, esse mortale:* quia fere semper voluntas est exposita periculo consensus; & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. *Moderate Laym. utramque sententiam probabilem fatetur*, & ait delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cum facile possis, & speres, te tali modo posse depellere. Vide Layman *l.* 1. *s.* 3. *c.* 6. *d.* 3.

DUBIUM III.

De distinctione peccatorum.

ARTICULUS I.

Quæ peccata distinguantur specie?

Animad. XVI. Respondeo. *Peccata, quoad materiale, sive entitatem positivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus, & circumstantiis speciem variantibus, quatenus ea objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proxime distinguuntur ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis, qua privant: remote autem, & fundamentaliter, ex objectis.* Ita Trull. *d. 4. de pecc. d. 1. q. 2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex objectis, peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia privationes proxime distinguuntur specie a formis, quibus privant, sed peccata formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proxime ex objecto: ergo privatio rectitudinis ex eodem remote.

Ex quibus resolves.

Peccata specie differunt, non tantum quæ diversis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extreme, ut prodigalitas, & avaritia: vel ratione diversæ difformitatis, id est, quæ adeo diversa ratione, & malitia ejusdem virtutis materiam attingunt, ut quantum est ex natura ejusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio utrumque peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numero?

Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diversis objectis numero totalibus, non materialiter, & physice tantum, sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. Filliuc. *tr. 21. cap. 8.*

Dico, *moralem*; quia, etsi ad distinctionem numericam physice sufficiat quævis interruptio: in ordine tamen ad confessionem non multiplicatur, nisi moraliter multi sint; quia, sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porro actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter, nec interpretative manere censeantur. 1. Per contrariam voluntatem, & propositum. 2. Per cessationem ab actu voluntariam, & liberam. 3. Per cessationem involuntariam, & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera, & moralis; per distractionem vero, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur.
Animad. XVII. Ita Vasq. &c. *Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum*, secundum Fill. *t. 21. c. 8. n. 317.* Ratio est, quia etsi per hanc interruptionem physice actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia hoc ipso, quod animus involuntarie distrahitur, remanet interpretative prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. Vide etiam Bald. *d. 21. n. 3.*

Ex dictis resolves.

1. Unum numero peccatum committit, qui uno actu odii, vel detractionis fertur in decem homines, qui uno ictu duos occidit, qui uno actu vult omittere officium Horarum per mensem, jejunium per Quadragesimam. Quia etsi hæc objecta physice sint plura, sunt tamen unum moraliter, & formaliter, quatenus in uno actu hic & nunc conjunguntur. Ita Navar. Fill. Bon. *d. 2. q. 4. p. 1.* contra Azor. Vasq. & cet. qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verum sive decem peccata dicas, odisse v. g. decem homines, sive unum, parum refert, cum unum hoc illis decem æquivaleat; proindeque objecti gravitas in confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse individuali constituit, ut notat Fill. Bon. Suar. *de pæn. d. 22. f. 5.*

Animad. XVIII. 2. *Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licet physice sit multiplex, moraliter tamen est unum numero peccatum in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & causata, aut etiam in pluribus actibus externis sibi invicem subordinatis ad eumdem finem. Hinc v. gr. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renovet, unum furtum: & qui ad occidendum alium pergens, sæpe voluntatem renovat, unum homicidium committit.* Ratio est, quia est una actio externa, ab internis intenta, & causata, qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur. V. Baldell *d. 21. n. 4.*

3. Actiones externæ, licet numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modo non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem. *Hinc oscula*, tactus, verba impudica, &c. Animad. XIX. copulam carnalem præcedentia, *imo etiam comitantia, & subsequentia, tamquam complementa, & appendices operis*, unum numero peccatum sunt, ut docent Nav. *c. 6. n. 17.* Axor. *l. 4. c. 4. q. 6.* Fill. &c. Ratio est, quia sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, ejusdem actus humani, & objecti, in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

Dixi, *Complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero: ut v. gr. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, ut docet Suar. *t. 4. de pæn. d. 22. f. 5.*

Animadversio I.

P*Er recessum intelligitur actus, vel &c. cum aliqua actuali advertentia malitiæ. Non sufficit ad actum peccaminosum libertas, & advertentia quævis virtualis, vel &c. sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, ut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat.*

Idem repetit resp. 2. ubi ad peccatum requirit 3. *Ut advertatur malitia.*

Idem docet La-Croix p. 146. n. 16. ubi ait: „ Certum „ est, ad peccatum prærequiri aliquam advertentiam ad „ legem Dei, & ad malitiam objecti. Ita docent omnes „ communissime. "

Ex hac Busembaum, La-Croix, & communi probabilium doctrina illud evidenter consequitur, homines per ignorantiam nunquam peccare, qui est ipsissimus Pelagianorum error, ut videri potest apud Natalem Alex. hist. Eccl. t. 5. p. 36. §. ult. de mor. Pelag. & Conc. Theol. app. t. 2. p. 85. c. 2. Qui enim, dum peccant, peccati malitiam advertunt, ex ignorantia non peccant: sed juxta Bus. La-Croix, & communem probabilium doctrinam qui peccant, peccati malitiam advertunt: si enim peccati malitiam non advertant, juxta eos non peccant: ergo juxta Bus. La-Croix &c. qui peccant, ex ignorantia non peccant. Hanc hæresim Scripturarum oraculis, Sanctorum Patr. dictis, ac rationum vi labefactant Nat. Alexander Theol. t. 2. p. 202. reg. 75. & Concina app. t. 2. p 119. cap. 4. & p. 85. cap. 2. ad quos ego, ne actum agam, lectores mitto, ac præsertim ad P. Concinam, qui probabilium, & La-Croixii cavillationes, quas etiam ex S. S. Augustini, & Thomæ auctoritate petere audent, dissolvit, & conterit. Illud animadvertere operæ pretium est, ipsum P. Zachariam in defensionem suorum Busemb. La-Croixii, & probabilium nihil hic dicere ausum contra P. Concinam; ex cujus silentio perspicue intelligitur, nihil ipsum invenire potuisse, quo eos defenderet, eorumque causam esse prorsus deploratam.

„ Ratio est, inquit Bus. tum quia sine ista advertentia non est voluntarium, cum non sit cognitum, quia „ quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non „ est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur &c. "

Resp.

Resp. Ita scilicet discurrebat etiam Pelagius, qui teste S. Hieronymo lib. 1. dial. adversus Pelagium cap. 10. inquiebat: (apud Conc. cap. 4. cit. §. 2. p. 153.) *Quæ est ista justitia, ut in peccato tenear erroris, cujus reatum non habet conscientia? nescio me peccasse, & ejus rei, quam nescio, pœnas luo? & quid plus faciam, si sponte peccavero?*

Putabat Pelagius, ut putant Bus. La-Croix &c. actum ax errore, seu inadvertentia malitiæ, sea, quod idem est, nescientia peccati, *nescio me peccasse*, esse involuntarium, ideoque dicebat: *Et quid plus faciam, si sponte peccavero?*

Pelagio, & Busembaam onum Evangelii textum objieio, ubi Christus Luc. 23. v. 34. aic: *Pater dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt*. Qui Christom crucifixerunt, teste eodem Christo nesciebant, seu non advertebant malitiam sui sceleris; attamen peccabant, quia venia illius ejusdem sceleris opus habebant, *Pater dimitte illis*. Ergo est indubitanter falsum, eos malos actus non esse voluntarios, seu liberos, quorum malitia non est cognita.

Voluntarium ex D. Thoma 1. 2. qu. 6. art. 3. duplici modo dicitur, hoc ast directe, quod accidit, cum voluntas operatur, vel indirecte, quod contiogit, eam voluntas non operatur. Nam ipse defectus, seu omissio actionis imputatur voluntati non agenti, *cum potest, & debet agere*. Porro *eo modo*, inquit Angelicus, *requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis, ut scilicet sit in potestate alicujus considerare, & velle, & agere, & tunc sicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, est voluntarium, ita etiam non considerare*. Ergo ad volantarium non est necessaria actualis advertentia, ut Bus. & probabiles cam Pelagio voluot; sed sufficit virtualis, qua possit cognosci malitia peccati: hoc enim ipso, quod malitia peccati cognosci potest, adest priocipium sufficiens deliberandi, & voluntarium, & peccandi libertas.

Hinc idem S. Doct. art. 7. qa. cit. ad 3. inquic: *Sed quandoque in his, quæ per concupiscentiam aguntur, non totaliter tollitur cognitio; quia non tollitur potestas cognoscendi, sed solum consideratio actualis in particulari agibili; & tamen hoc ipsum est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur, quod est in potestate voluntatis, ut non agere, & non velle; similiter autem & non considerare*. Idem repetit art. 8.

Doctrina D. Thomæ perspicua est, atque instar Solis dissipans Pelagii, & probabiliam tenebras.

Sed hic prætereundum non est, probabilium doctrinam, malitiæ advertentiam ad peccatum postulantium, peccatum qaoque philosophicum ab Alex. VIII. proscriptum necessario invehere. Malitia enim peccati nihil est, nisi offensa Dei: ergo qui in peccato Dei offensam non norunt, peccati malitiam non norunt: qui peccati malitiam non norunt, juxta probabiles non peccant: ergo qui in peccaco Dei offensam non norunt, juxta probabiles non peccant. Hanc conclusionem explicatius admittit La-Croix verbis mox relatis: „Certum est, ad peccatum „ prærequiri aliqnam advertentiam ad legem Dei."

Hioc porro oecessario fit, ut qui Deum vel ignorat, vel de eo actu non cogitat, noo peccet, nec peccare possit; qaia Dei offensam, & Dei legem, in cujus transgressione Dei offensa consistit, non advertit; & hoc est peccatum philosophicam proscriptom. Est propositio 2. ab Alex. VIII. 24. Aug. 1690. proscripta, ut scandalosa, temeraria &c. (apud Conc. app. t. 1. p. 41.) *Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero, & mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum*. Hæc proscripta thesis est necessarium corollarium ejus doctrinæ, quæ ad peccatum, peccati malitiæ advertentiam requirit, at jam ollendi, & nunc clarius explico. Certum quippe est, peccatum rectæ rationi repugnare; at eo ipso, quod rectæ tationi repugnat, divinæ qaoqne legi adversatur; quia recta ratio nihil aliud est, nisi lex divina scripta in cordibus nostris. Hanc doctrinam proscriptæ thesis auctores & noverant, & non inficiabantur. Cur ergo asserebant, actum repugnantem rectæ rationi, quæ est philosophica peccati notio, non esse offensam Dei, nec Dei amicitiam dissolvere in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo at in non cogitat? quia qui Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, divinæ legis transgressionem, & Dei offensam non advertit. Videlicet proscripta thesis cum probabiliam doctrina, de qua hic sermo est, apprime congruit, & ex ea necessario oritur. Si solide, & recte ratiocinamar, aut proscripta thasis admittenda est, aat explodenda doctrina, quæ ad peccatum, ejus malitiæ advertentiam postulat. Nemo catholicorum proscriptam thesim admittere potest: ergo omues catholici doctrinam, quæ ad peccatum, malitiæ peccati advertentiam postulat, axplodere omnino debent.

ANIMADVERSIO II.

Ad peccatum requiruntur conditiones . . . . . ut sit voluntarium, idest ut fiat a voluntate consentiente.

Ego sane nodam in scirpo non quæro; at cum Busemb. ait *a voluntate consentiente*, intelligere oportet, *vel non consentiente*, ubi consentire oportet; quod confirmant verba D. Th. mox relata.

Ut advertatur malitia.

Hoc ex mox dictis est error Pelagianus.

ANIMADVERSIO III.

Defectu primæ conditionis nullus actus, qui neque est in, neque a voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet.

Intellige acceptet in sa, vel in causa, ut ex D. Th. animadvertimas. Item voluntas peccat non solam acceptando, seu consentiendo, sed atiam non dissentiendo, seu non resistendo, ut ex dicendis dub. seq. art. 2. intelligetur.

Tandem voluntas peccat etiam non agendo, & non volendo; ut si omittat actus fidei, spei, & caritatis &c.

ANIMADVERSIO IV.

Defectu secundæ . . . subinde a peccato excusantur &c.

Ne ex Bas. verbis errandi occasio sit, animadvertendum est, omnem motum inferioris appetitus, rationis usum perturbare, seu obscurare, eoque magis, quo est vehementior, nec tamen libertatem tollere; quæ non tollitur, nisi extincto rationis usu. Quod si passia rationis usum non solum valde perturbet, sed etiam extinguat, a peccato qaidem ea ea profecto excusat, si ipsa passio sit involuntaria, non item si ipsa voluntaria sit. Sed hic aadiendus est D. Thom. qai 1. 2. qu. 77. art. 7. ita loquitur.

Respondeo dicendum, quod secundum hoc solum actus aliquis, qui de genere suo est malus, totaliter a peccato excusatur, quod totaliter involuntarius redditur. Unde si sit talis passio, quæ totaliter involuntarium reddat actum sequentem, totaliter a peccato excusat; alioquin non totaliter.

Circa quod duo consideranda videntur. Primo quidem, quod aliquid potest esse voluntarium vel secundum se, sicut quando voluntas directe in ipsum fertur; vel secundum suam causam, quando voluntas fertur in causam, & non in effectum, ut patet in eo, qui voluntarie inebriatur: ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit. Secundo considerandum est, quod aliquid dicitur voluntarium directe, vel indirecte: directe quidem id, in quod voluntas fertur: indirecte autem illud, quod voluntas potuit prohibere, sed non prohibet.

Secundum hoc igitur distinguendum est: quia passio quandoque quidem est tanta, quod totaliter aufert usum rationis: sicut patet in his, qui propter amorem, vel iram insaniunt: & tunc si talis passio a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum, quia est voluntarius in sua causa, sicut etiam de ebrietate dictum est. Si vero causa non fuerit voluntaria, sed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua hujusmodi causa incidit in talem passionem, quæ totaliter aufert usum rationis, actus omnino redditur involuntarius, & per consequens totaliter a peccato excusatur. Quandoque vero passio non est tanta, quod totaliter intercipiat usum rationis; & tunc ratio potest passionem excludere divertendo ad alias cogitationes, vel impedire, ne suum effectum consequatur: quia membra non applicantur operi, nisi per consensum rationis, ut supra dictum est. Unde talis passio non totaliter excusat a peccato.

Imo vero vehementissimi passionis motus ne a mortali quidem, quod ex genere suo tale est, peccaro excusant, nisi subiti sint, at docet idem D. Thom. art. 8. q. cit. ubi ait: *Quod peccatum mortale consistit in aversione ab ultimo fine, qui est Deus. Quæ quidem aversio pertinet ad rationem deliberantem, cujus etiam est ordinare in finem. Hoc igitur solummodo potest contingere, quod inclinatio animæ in aliquid, quod contrariatur ultimo fini, non sit peccatum mortale, quia ratio deliberans non potest occurrere; quod contingit in subitis motibus. Cum autem ex passione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad consensum deliberatum, hoc non fit subito. Unde ratio deliberans potest hic occurrere. Potest enim excludere, vel saltem impedire passionem, ut dictum est. Unde si non occurrat, est peccatum mortale: sicut videmus, quod multa homicidia, & multa adulteria per passionem committuntur*. Hinc Ap. Rom. 7. v. 5. ait: *Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti*. Nun enim regnum cælorum acqui-

quiritur sine vi vehementibus, & vehementissimis passionibus adhibenda. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

ANIMADVERSIO V.

Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii ... cœnat, vel carnes comedit, etsi advertat &c.

Id verum est, si præcepti inadvertentia sit involuntaria; non item si sit voluntaria, puta orta ex ignorantia vincibili præcepti ecclesiastici, vel ex incuria sciendi statos jejunii dias.

Item qui lapidem projicit per fenestram, non advertens periculum læsionis.

Hic quoque inadvertentia periculi non absolute excusat a peccato, sed si fuerit involuntaria, hoc est, si debita diligentia adhibita fuerit ad cavendum læsionis periculum. Hinc cap. *Si culpa tua* dec. lib. 5. tit. 36. dicitur: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet.* Canon culpam agnoscit, & satisfactionem imperat, si damnum datum fuerit ex imperitia eorum, quæ scienda, & animadvertenda erant, vel ex negligentia cavendi periculum.

Hæc animadverti in gratiam veritatis. Nam si Busembaum, principium illud a se, suisque probabilibus jactum, ut nemo peccet, nisi peccati malitiam advertat, assequitur, ratumque habet; quid opus est ut certa quædam, ac minuta consectaria inde colligat, excusetque solum a culpa mox descriptos, *vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem?* Sanch. &c.

Ex eo principio illud evidentissime oritur, ut, quodcumque, & qualecumque peccatum usuræ, furti, rapinæ, contumeliæ, detractionis, adulterii, homicidii, perjurii, blasphemiæ, idololatriæ &c. quis admittat, non advertens peccati malitiam, a culpa immunis sit. Hoc est legitimum, & necessarium consectarium illius probabilium axiomatis: *Nemo peccat, nisi peccati malitiam advertat.* Quid sani Theologi? Sani Theologi axioma probabilium recitatum velati pestem, & hæresim pelagianam execrantur: paucisque dicunt, inadvertentiam malitiæ a peccato excusare, si sit involuntaria; non item, si sit voluntaria, quacumque demum ratione voluntaria sit, seu in se, seu indirecte, juxta mox dicta ex angelico Doctore. Porro ex eodem 1. 2. qu. 76. art. 3. ignorantia involuntaria (idemque dic de inadvertentia) talis est, *sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur.*

Contra vero ignorantia voluntaria *eorum est, quæ quis scire tenetur, & potest.*

Hinc si loquamur de contractibus usuræ, & injustitiæ labe infectis, quos negotiatores eorum malitiam non advertentes celebrant, vix, aut ne vix quidem a peccato excusari possunt. Quia ex D. Thom. qu. 76. cit. art. 2. *unusquisque scire tenetur illa, sine quorum scientia non potest debitum actum recte exercere. Unde omnes tenentur scire communiter ea, quæ sunt fidei, & universalia juris præcepta, singuli autem ea, quæ ad eorum statum, & officium pertinent.* At celebratio contractuum, qui sunt proprii negotiatorum cujuslibet generis, ad eorum statum, & officium pertinet: ergo negotiatores horum contractuum notitiam quoad justitiam, & injustitiam habere tenentur; ideoque a peccato non excusantur, dum injustos contractus celebrant, eorum injustitiam ignorantes, aut non advertentes.

ANIMADVERSIO VI.

Damna, & eventus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sunt.

Id sane consequitur ex pelagiano exploso errore, quod non peccetur, nisi peccatum fuerit cognitum. At cum certum sit peccari, etiamsi peccatum cognitum, seu præcognitum non fuerit, dummodo cognosci potuerit; cum rursus damna, & eventus frequentes ex ebrietate orti, cognosci, seu prævideri potuerint, certum quoque est, eos a culpa non excusari, quia prævisi non sunt. Hinc D. Thom. 1. 2. q. 20. art. 5. ait: *Si autem eventus sequens non sit præcogitatus, tunc distinguendum est: quia si per se sequitur ex tali actu, & ut in pluribus, secundum hoc eventus sequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus. Manifestum est enim, meliorem actum esse ex suo genere, ex quo possunt plura bona sequi; & pejorem, ex quo nata sunt plura mala sequi.* Hactenus contra Busembaum. *Si vero*, pergit Angelicus, *per accidens, & ut in paucioribus, tunc eventus sequens non addit ad bonitatem, vel malitiam actus. Non enim datur judicium de re aliqua secundum illud, quod est per se.* Hinc D. Aug. lib. 22. contra Faustum cap. 44. ait, quod *Loth culpandus est, non quantum ille incestus, sed quantum ebrietas meruit*; quia illu incestus nec fuit prævisus, nec prævideri potuit.

Quibus conformiter Less. &c. docet, si negligentia &c. fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ &c. tantum venialia fore.

At eo ipso, quia Less. doctrina conformis est falsis, & absurdis doctrinis jam refutatis, consequitur, eam esse absurdam & falsam. Certum quippe est, negligentiam præcavendi culpas mortales, esse mortalem, ut D. Th. 2. 2. qu. 54. art. 3. docet, & res ipsa loquitur: at eventus ex ebrietate sequi soliti, sunt, ut ponimus, culpæ ex natura sua mortales, ut perjuria, blasphemiæ, rixæ, lasciviæ, &c. ergo negligentia præcavendi hos effectus, est sine dubio mortalis culpa. Dum vero Busemb. ait: *Quia, cum non in se, sed tantum in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quam ipsa causa*: dum, inquam, Busemb. ita loquitur, primo quidem iis, quæ mox falso dixit ad ea verba, *Damna & eventus, licet &c. nec in se, nec in causis sunt liberi*, aperte contradicit, suamque falsitatem emendat; at nihilominus, si rationis seu cavillationis vim spectes, pelagianum errorem mox a se traditum ponit, & inculcat. Argumentatio enim Busembaum ita se habet: Mala, quæ in se libera, seu voluntaria non sunt, sed solum in causa, non possunt habere majorem culpam, quam ipsa causa: at mala ex ebrietate sequi solita, quæ prævideri poterant, ut rixæ, lasciviæ &c. in se non sunt libera, sed solum in causa: ergo majorem culpam habere non possunt, quam ipsa causa. Ergo si eorum causa, ut negligentia, fuit tantum venialis, ipsa quoque mala inde orta venialia tantum sunt. Propositio hujus argumentationis, sola positione pelagiani erroris nititur; quo sublato & negato corruit, & evidenter falsa est: est enim evidenter falsum, eventus malos, in causa tantum liberos, nullam aliam culpam habere, nisi quæ in ipsa causa inest; cum contra certum sit, causam malorum eventuum, quæ prævideri potuerunt, ideoque debuerunt, ab iis suam malitiam, & gravitatem desumere. Sic ex. gr. qui ex ebrietate prævidere potuit, ac debuit homicidium, homicidii reus est, qui adulterium, adulter, &c. Hæc in controversiam vocari non possunt, nisi ab iis, qui errore pelagiano imbuti sunt, nisi forte casu loquantur, aut scribant, hoc est nescientes quo fundamento nixi; quo ex genere innumeri sunt.

ANIMADVERSIO VII.

Per desiderium intelligitur voluntas &c. vel propositum efficax rei malæ.

Adde, *aut etiam inefficax*; ut, cum quis vellet malefacere, puta adulterari, furari &c. si posset. Hinc D. Aug. lib. 1. de lib. arb. cap. 3. ait: *Ut intelligas, libidinem in adulterio malum esse; si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit, eum cupere, &, si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur.*

ANIMADVERSIO VIII.

Probabilius tamen videtur, quod &c. esse peccatum.

Hujusmodi conditionata desideria de iis, quæ naturali, imo etiam solo positivo jure vetita sunt, mala esse, certum est; quia sunt desideria vana, & otiosa, ideoque vitiosa: sunt etiam certæ mortales culpæ, si aliquis absolutus mortalis affectus conditionato desiderio permisceatur; denique sunt periculosa, quia in absoluta desideria haud ægre transire possunt. Quæstio ergo est, utrum non ratione periculi, sed ex natura sua hujusmodi desideria conditionata mortalia sint, quod intellige, cum habent objectum mortifere malum.

Ut hanc subtilem, & involutam quæstionem paucis ego quoque attingam, illud primum adverto, intellectum quidem abstrahere, seu cogitatione sua separare malitiam ab actu peccati, cui inseparabili nexu conjuncta est; sicut separat, seu distinctis perceptionibus intelligit alia multa reipsa inseparabilia, ut genus, & differentiam, memoriam, & voluntatem, Dei justitiam, & misericordiam; ut licet intellectus abstrahat malitiam peccati ab actu physico, utilitate, voluptate; & voluntas sequens apprehensionem intellectus velit peccatum, non ut malum, sed ut utile, vel jucundum; nihilominus volendo actum in seipso malum, sine dubio peccat. Nemo enim vult, aut velle potest malum sub ratione mali, ut præclare docet Arist. Eth. 1. D. Dion. cap. 4. de div. nom. D. Aug. lib. x. Conf. n. 10. D. Thom. 1. 2. qu. 8. art. 1. at hoc ipso quod vult malum, peccat; quia lex ipsam concupiscentiam mali prohibet.

At hic sermo est non de absolutis, sed de conditionatis desideriis rei malæ, v. g. vellem fornicari, adulterari, furari, &c. nisi esset peccatum, seu, quod idem est, nisi Dei lex id prohiberet.

Abstractio, seu præcisio malitiæ ab actu physico peccati ex

ti ex mox dictis possibilis est, non tamen ab actu peccati, uti est fornicatio, adulterium, furtum &c.

Quia actus peccati in sui natura, & notione actum simul, & malitiam includit; ideoque recte, & vere loquuntur, qui ajunt, malitiam ab actu malo, puta adulterio, homicidio &c. præscindi non posse. Quia intellectus inseparabilia quidem sua cogitatione separat, at contradictoria copulare non potest: contradictoria autem copularet, si actum peccati sine peccato perciperet; quia peccatum perciperet, & non perciperet.

Ex his efficitur, ut qui volunt actum peccati, ut fornicationem, adulterium &c. mortaliter peccent, tum quia volunt id, cujus concupiscentiam lex prohibet, tum quia præcisio malitiæ ab actu malo est impossibilis.

Verum qui sub conditione impossibili volunt actum malum; eum reipsa non volunt, sed voluntatem suspendunt, quia malus est, eum concupituri, si malus non esset: ergo non peccant. Sicuti enim homines non peccant propter ea, quæ facerent, (quæ sunt innumera) sed reipsa non faciunt, ita non peccant propter ea, quæ cuperent, sed reipsa non cupiunt. Lex enim vetat concupiscentiam, (*non concupisces*) non concupiscentiam conditionatam, quæ concupiscentia non est, sed concupiscentiæ suspensio. Adulterarer, occiderem, furarer, inquit aliquis in corde suo, si peccatum non esset, si nulla lex id vetaret. Hujusmodi affectiones animi quidem sunt nondum purgati, at a peccato nihilominus abhorrentis, & Deum timentis, non mortaliter peccantis. Omnes justi fugiunt peccata, quia sunt peccata; quæ si peccata non essent, ea & vellent, & facerent.

Lex Dei, & naturæ peccatum, & peccandi voluntatem prohibet: at qui sub conditione peccatum volunt, si non esset peccatum, peccandi voluntatem non habent, imo habent voluntatem non peccandi, quia a voluntate peccandi se removent, quia peccatum est peccatum.

Mali homines in hæc conditionata desideria prolabuntur: adulterarer, occiderem, &c. si possem, si pœnas non timerem; & hæc sunt evidentia mortalia peccata. Homines non mali aliter in suis desideriis conditionatis se habent, & in corde suo quandoque ajunt: fornicarer, occiderem, &c. si non esset peccatum: peccatum ergo oderunt; & quia illud oderunt, ab ipsa voluntate illud admittendi abstinent: an mortaliter peccant, qui peccatum oderunt, & ab ipsa voluntate illud admittendi abstinent, quia peccatum est?

Videlicet, dum animo ajunt: fornicarer, occiderem &c. si peccatum non esset, naturæ corruptæ propensionem, & passiones nondum domitas ostendunt, non tamen animum a Deo aversum, in quo mortalis culpa ratio sita est.

At adversarii ita objiciunt: actus peccati, ut fornicatio &c. intrinsece malus est, nec sua malitia exui potest: ergo voluntas, dum in eum tendit, malum vult; ideoque, si malum sit grave, mortaliter peccat. Resp. Conseq est vera, & legitima; at ad rem præsentem non facit; quia conditionata explicata voluntas, de qua sermo hic est, in actum peccati non tendit, sed ab ipso se removet, quia malus est, ipsum concupitura, si malus non esset.

Objicies secundo: impossibile est actum peccati (uti adulterium &c.) non esse malum: ergo illa conditio, si malus non esset, est impossibilis. Resp. Consequentia conceditur; est enim legitima, ac indubitata.

At hinc ita ratiocinaris: conditio impossibilis actui malo adjecta, exuere malitia non potest desiderium conditionatum ejusdem actus mali: sed ex concessis illa conditio, si actus malus non esset, actui malo adjecta, est impossibilis: ergo non potest exuere malitia desiderium conditionatum actus mali.

Resp. negatur propositio. Obviæ enim sunt propositiones sub impossibili conditione, quæ in sensu contrariis, seu contradictoriis absolutis propositionibus veris opposito veræ sunt, & sanæ. E. g. Si homo non esset rationalis, legi non subderetur: si culpa mortalis Deum non offenderet, æterna pœna digna non esset &c. Item si fornicatio nulli legi esset contraria, cuilibet esset permissa. Quod si fornicatio sub hac impossibili conditione, *si nulli legi esset contraria*, ipso facto permissa esset, cur ejus desiderium sub hac ipsa impossibili conditione non esset permissum? Desiderium porro conditionatum, de quo sermo est, nihil est, nisi desiderium fornicationis, quod reipsa non est, sed esset sub hac conditione, si fornicatio nulli legi esset contraria. Hæc sane subtilia valde sunt, nec omnibus obvia; at quæstionis natura, & objectiones, quæ fieri possunt, huc me impulerunt. Quod si subtiliter ratiocinando, solide, & recte ratiocinatus non sum, meam, quæ multorum est, sententiam revoco.

ANIMADVERSIO IX.

Gaudere, & delectari de opere malo sub conditione (si liceret:) v. g. &c.

Quod de desiderio dicitur, idem de gaudio, seu delectatione conditionata, quæ reipsa talis sit, dicendum est. *Conditio enim*, ut scholæ loquuntur, *nihil ponit in esse*. Qui de opere malo gaudet sub conditione, si malum non esset, de eo reipsa non gaudet, gauderet autem, si malum non esset. Ex. g. Si Carolus V. animo dixisset: *Concubitus, unde natus est Joannes Austriacus, mihi placeret, si peccatum non fuisset*, nec malum concubitum, nec ipsum concubitum, unde celeberrimus Princeps prodiit, probasset, sed probaturus fuisset, si malus non esset.

Aliud est, aliquid malum desiderare, aut de eo gaudere sub conditione, si malum non esset; aliud, illud desiderare, aut de eo gaudere per abstractionem, seu præcisionem, hoc est non quatenus malum est, sed quatenus est bonum, vel utile, vel jucundum. Desideria, & gaudia per abstractionem sunt ex se mortalia peccata, si sint de re graviter mala, ut mox dictum, & ostensum est. hinc si eidem Carolo V. placuisset concubitus, unde genitus est prædictus Joannes Austriacus, non quia malus, sed quia origo strenuissimi Principis, illud gaudium fuisset mortale. Quia licet mens separet culpam ab actu physico, culpa tamen actui physico inseparabiliter innexa est; ideoque, dum voluntas in actum physicum seu desiderando, seu gaudendo tendit, in ejus quoque malitiam implicite, seu consequenter necessario tendit; quod omnino satis est ad letalem culpam. Si enim voluntas a culpa mortali immunis esset, quia grave malum vult, non quatenus malum, sed quatenus utile, aut jucundum, nulla voluntas esset mortifere mala; quia nulla voluntas vult malum, ut malum, sed prout boni speciem habet. Itaque indubitatum est, desideria, & gaudia de re graviter mala, ex præcisione, seu abstractione a mortali culpa non liberari; qua de re apud catholicos nulla quæstio esse debet. quia contrarium asserere, aperte repugnaret Scripturæ oraculis Matth. 5. v. 28. & 15. v. 19. & 20. aliisque. At voluntas conditionata, prout explicata est, in rem malam nulla ratione tendit, sed solum in eam ferretur, si non esset mala.

ANIMADVERSIO X.

Si talis effectus sit secutus ex opere secundum se quidem malo, hic tamen & nunc culpa vacante...... tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa &c. docet &c.

Hæc doctrina, ut ego quidem sentio, est aperte falsa, & ex mox dictis confutata. Si enim delectatio sine præcisione mentis mala est, ex mentis præcisione a sua malitia ex mox dictis separari non potest: at delectatio de opere secundum se malo, licet inculpabiliter admisso, est sine dubio mala: quando talis delectatio ex præcisione mentis a malitia separari non potest; ideoque non desinit esse mala, quia est de objecto *non secundum se, sed ut est causa talis boni effectus*.

Ex universali Busemb. doctrina orta est propos. 15. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas*. Parricidium est opus secundum se quidem malum, hic tamen & nunc culpa vacat, quia factum est in ebrietate: filius de ipso actu delectatur, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, hoc est ingentium divitiarum: quare propositio proscripta nihil aliud est, nisi exemplum, seu species doctrinæ universalis Busembaum; quæ proinde Busemb. doctrina aperte proscripta intelligitur.

V. g. de solutione naturæ facta in somno.

Hoc exemplum non videtur ad rem; quia solutio spermatis in somno non est opus hominis, sed naturæ; de quo tamen vide dicta lib. 3. t. 4. c. 2. d. 4. ca. 4.

At inquit Busemb. *Objectum delectationis istius non est malum*.

Resp. Non est malum per accidens, hoc est ratione involuntarii, concedo: non est malum secundum se, nego; & quia est malum secundum se, idcirco illius delectatio est mala. Tota enim ratio, cur opus secundum se malum, dum fieret, non esset culpabile, ea erat, quia erat involuntarium: at cum voluntas eo delectatur, non est involuntarium, sed voluntarium, quia voluntati acceptum: ergo efficitur culpabile.

Præterea Busemb. ratio evoluta, & in syllogismum redacta, est hujusmodi. Delectatio de objecto non malo, non est mala: at delectatio de opere secundum se malo, at hic & nunc non malo, est de objecto non malo: ergo non est mala. Hæc porro ratio, seu cavillatio duplici vitio laborat. Primum est, quia assumptio absolute falsa est: opus enim secundum se malum, absolute malum est, & solum per accidens non malum. Secundum vitium est, quod nimis probet. Probat enim, delectationem de opere secundum se malo, at hic & nunc non malo, absolute non esse malam, hoc est non esse malam,

lam,

lenti, etiamsi sit de opere prout tale est, nec ullius boni causa; quæ conclusio deterior, & damnabilior est propos. 15. ab Innoc. XI. proscripta; quæ propositio loquitur de delectatione operis ex se mali, sed hic & nunc non mali, non absolute considerati; sed quatenus causa est alicujus boni; hoc est ingentium divitiarum. Audiamus Ap. qui Rom. 3. v. 8. ait: *Et non faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio justa est*. Porro sicut non licet facere malum, ut veniat bonum, ita non licet cupere malum, aut de eo delectari, quia inde bonum oritur. Hinc explodenda est hæc La-Croixii p. 157. nu. 91. doctrina: „Si tamen effective præscindatur malitia „objectiva, idest si malitia objectiva non moveat affectum, & delectatio cadat præcise super prædicatum, „prout est causativum boni, delectatio non erit mala; „dummodo tale prædicatum possit, & reipsa præscindatur ab omni malitia.“ Hæc scilicet doctrina eadem est, ac Busemb. opinio mox refutata, & proscripta, ut ostendimus, ab Innoc. XI. Hinc etiam intelligitur, quid sentiendum sit de Tamb. lib. 10. in Decal. c. 5. §. 1. n. 2. dicente: „Gaudebat quidam Sacerdos, se per inculpabilem oblivionem matutinum diei hesterni non recitasse, & reprehendebatur ab alio nimis religioso Sacerdote. Huic dixi, potuisse illum gaudere de carentia illius laboris, quæ tunc nullo modo peccaminosa fuit; atque adeo tale gaudii objectum erat ab omni malitia „separatum, nedum separabile.“

Erat separatum ab omni malitia ex mentis præcisione, non reipsa; ideoque non desiit esse malum. Hæc Tamburini ratio, eadem est ac Busembaumi statim mox relegata, ex qua oritur conclusio damnabilior propos. 15. ab Innoc. XI. proscripta, ut ostendi. Hæc ergo Tamburini opinio sine dubitatione rejicienda est, utpote affinis damnatæ propositioni, & profecta ex pessima cavillatione; quam rejicit quoque P. Concina Theol. t. 4. p. 697. num. 4.

Imo addunt licere aliquando desiderare (*affectu simplici &c.*) *ut tale quid fiat, sine culpa &c.*

Quod de gaudio, idem, aut etiam multo magis quoad moralitatem de desiderio dicendum est: at ex dictis, gaudium de re secundum se mala nunquam licet: ergo nec desiderium quidem unquam licet, aut etiam multo minus. Scelera, ut a nobis, vel ab aliis fiant, appetere, quacumque ratione fieri appetantur, semper, & indubitanter scelus est. *Ego autem dico vobis*, inquit Christus Matth. 5. v. 28. *quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam; jam mœchatus est eam in corde suo*. An mulierem non concupiscit, qui appetit in ebrietate, aut in somno cum ea concumbere? Et Matth. 15. v. 19. *De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt, quæ coinquinant hominem*. Et Os. 9. vers. 10. *Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt*. Ergo scelerum desideria semper scelesta, & mortalia sunt; quæ excusari non possunt, nisi per captiosissima sophismata a patre mendacii, incautorum mentibus insufflata.

ANIMADVERSIO XI.

Inter conjuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitivam, & veneream delectationem non esse mortale, docent &c.

Dum Busemb. sensitivam veneream delectationem a periculo pollutionis separat, res natura sua inseparabiles separat. Venerea enim sensitiva delectatio, nihil aliud est, nisi interna pollutionis inchoatio, quia aliunde proficisci non potest, nisi ex seminis commotione, & fluxu. Itaque sicut in aliis, ita quoque in conjugibus, nisi ad conjugalem copulam ordinem habeat, mortifera culpa est; & hoc idem dicito de impudicis tactibus; qua de re vide dicta lib. 9. t. 3. c. 2. d. 5. cap. 1. & t. 4. c. 2. d. 5. *Quæres*, resp. 1. & dicenda lib. 6. t. 6. c. 2. d. 2. *Quæres &c.* Lege etiam, si lubet, P. Concinam Theol. t. 10. p. 408. Nam si conjux sine ulla venerea commotione, & delectatione de conjugali concubitu ex æqua ratione gaudeat, nihil est quod jure reprehendas. E. gr. Si Lud. XIII. Galliarum Rex de fortuito concubitu cum Anna Austriaca uxore sua gavisus esset, quod inde heres Regni ortus est, omni culpa vacaret.

ANIMADVERSIO XII.

Delectatio morosa de rebus &c. non est illicita . . . v. g. si Carthusianus, vel alius &c.

Hæc delectatio eo nomine jure reprehenditur, quia otiosa est, periculosa, gulæque effectus, & affectio.

ANIMADVERSIO XIII.

Qui delectationem &c. confitetur, addere debet &c. v. g. in materia &c. Hactenus recte. *Quod tamen limitat Auct.* &c. *si delectatio feratur in objectum apprehensum &c. non autem si tantum secundum partem . . . tunc enim probabile esse ait, delectationes tales redire ad speciem simplicis fornicationis: ita etiam &c.*

Hæc limitatio commentitia mihi, & evidenter falsa est ex dictis. Quia præcisiones mentis, criminum species mutare non possunt. Gravitas, & species malitiæ in morosa delectatione, sicut in omnibus pravis affectibus, ex malitia objecti lege vetiti desumenda est, non ex peccantis apprehensione; quia peccantis apprehensio rerum naturam immutare, & legis prohibentis vim debilitare non potest.

At morosa delectatio de adulterio, aut sacrilegio, ex objecto non est simplex fornicatio, sed adulterium, aut sacrilegium: ergo ad simplicem fornicationem revocari non potest: quia delectatio, ut Busemb. ait, fertur in feminam apprehensam, ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem. Lex naturalis, & divina morosam delectationem de adulterio damnat ut adulteram, de sacrilegio ut sacrilegam: ergo ut talis damnanda est, quocumque apprehensio se vertat. Est enim monstrum incredibile, & evidenter falsum, apprehensionem peccantis esse supra naturalem, & divinam legem, eamque inflectere pro sui ratione, & natura. Præterquamquod Busemb. species, seu casus est de subjecto, ut scholis ajunt, non supponente. Joannes e. g. morose delectatur de adulterio cogitato cum Francisca: hanc novit, scit esse alienam uxorem; & nihilominus, si Busemb. audimus, illam non apprehendit, ut alienam, sed solum ut non suam. Hæc positio est aperte contradictoria, quia Joannes, ut ponimus, apprehendit Franciscam, ut alienam uxorem, sicuti reipsa est, & eam non apprehendit ut alienam uxorem, quia eam solum apprehendit ut non suam, quæ est aperta contradictio.

ANIMADVERSIO XIV.

Si quis sine causa, & necessitate actionem exercet, ex qua &c. peccat venialiter.

Non est hic sermo de obscœnis tantum spectris, quæ ex curiosa lectione, aut auditione turpium excitantur, quæ luxuriæ tentamenta sunt; nec de morosis delectationibus, aut pravis luxuriæ desideriis, quæ sunt certa mortalia peccata; sed de carnis delectatione, quæ quoad corpus in commotione spirituum, & seminis generationi deservientis sita est, quoad animum vero voluptas est (nec enim corpori voluptates, aut dolores adscribendi sunt) inde ex naturæ ordine, & necessitate orta. Hic porro voluptatis sensus in animo passio est, sicuti sunt passiones, aliæ sensationes ut auditus, odoratus &c. Quia vero passio animi est, non actio, idcirco potest esse involuntaria, & voluntaria. Si involuntaria sit, culpa caret, ut omnes fatentur; si voluntaria sit, culpæ vertitur, ut nemo inficiatur. Rursus qui directa intentione eam vult, puta si turpia legat, ut eam excitet, & qui ei etiam sine sua culpa excitatæ consentit, mortaliter peccat, ut ipse Busemb. hic insinuat.

Et ratio est, quia carnis, seu, quod idem est, venerea delectatio ad luxuriam sine dubio pertinet, in qua materiæ parvitas a letali culpa non excusat. Hinc ipsa oscula, & tactus ex libidine; hoc est ex voluptate capiendi veneream delectationem peracti, ex D. Th. 2. 2. qu. 154. a. 4. mortales culpæ sunt; quod est indubitatum ex prop. 40. ab Alex. 7. proscripta. Quæstio ergo præsens in eo est, utrum qui vult non ipsam quidem carnis delectationem, sed ejus causam sine ulla necessitate, & ratione, e. g. curiosam lectionem, vel auditionem rerum turpium, mortaliter ex genere suo peccet, hoc est mortaliter peccet, etiamsi absit periculum consensus. Busemb. negat. At quæstio in illud recidit, utrum qui mortale peccatum in causa vult, licet illud directe non velit, mortaliter peccet.

Hæc porro mihi quidem non videtur quæstio, sed res extra quæstionem. Est enim, aut esse debet extra quæstionem, eum qui in causa vult homicidium, fornicationem, blasphemiam, perjurium &c. mortaliter peccare. Ergo is quoque mortaliter peccet, qui in causa vult veneream delectationem; quia venerea delectatio ex se mortalis est.

Busemb. fatetur, eum, qui venereæ jam excitatæ delectationi consentit, mortaliter delinquere: at qui eam in causa vult, illi antecedenter consentit: quid porro discriminis quoad culpam est inter subsequentem, & antecedentem consensum? Ego sane nullum agnosco. Ergo si subsequens consensus mortalis est, antecedens quoque est mortalis . . .

Busemb. lectorem mittit ad locum, quem hic citat: at ex ibi dictis contra Busemb. qui in causa vult pollutionem, e. g. crapulam, aut ebrietatem, ex qua prævidetur, & oritur, mortaliter peccat: ergo mortaliter quoque peccat, qui in causa vult veneream delectationem;

quia etiam hæc, non secus ac pollutio, mortalis culpa est.

ANIMADVERSIO XV.

Si voluntas plene eam advertens negative, & permissive se habeat .... dummodo &c. probabile est, non peccare mortaliter.

La-Croix p. 158. n. 221. inquit: „Alii multi cum Castrop. &c. dicunt, esse veniale tantum non resistere positive; quia alias, inquit, multo magis esset mortale ponere actionem venialiter malam in materia luxuriæ, quæ esset causa talium motuum; hanc enim actionem ponere plus est, quam non præcise resistere positive; & tamen plerique ex adversariis dicunt, hoc esse veniale tantum, ut relatum est &c. “

At opinio, quæ ait, esse tantum veniale ponere actionem venialiter malam, quæ sit causa venereæ delectationis, mox refutata est; ideoque ratio a La-Croix hic allata corruit. At addit: „Et quamvis materia hic sit de se gravis, tamen non resistere positive, habet se, uti levis negligentia circa illam: ergo erit veniale tantum. “ Resp. Antecedens, quod erat probandum, negatur; & ratio est, quia non resistere positive, est repugnare præcepto positivo resistendi, ut mox ostendetur. Tres vero Busemb. rationes, *tum quia non consentis* &c. *tum quia moraliter* &c. *tum quia ex justa causa* &c. hoc modo diluuntur. Prima quidem, quia non est ratio, sed petitio principii. Nam permissive se habere, ita ut voluntas nec approbet, nec repellat, includit non approbare, seu non consentire in delectationem: at de hoc ipso quæritur, utrum sit letalis culpa. Altera vero ratio ad rem non facit; non enim quæritur, utrum sit mortale peccatum non evitare omnes venereos motus, sed utrum sit mortale, illis jam excitatis non resistere; quibus si quis diceret non esse in nostra potestate reluctari, hæretice loqueretur. Tertia ratio refellitur; quia aliud est permittere, seu non impedire venereos motus ex justis, & necessariis causis legendi, audiendi confessiones &c. aliud iis excitatis non resistere. Primum eo ipso a culpa excusatur, quia est justa causa eos permittendi; at alterum eo ipso a culpa non excusatur, quia nulla est justa causa iis non resistendi. Hinc exploditur, quod ait La-Croix n. cit. „Denique Cajet. Joan. Sanch. Tamb. aliique multi &c. dicunt, per se loquendo, nullam esse obligationem positive resistendi; quia secundum sententiam communem, si tales motus oriantur ex causa de se honesta, non est opus abstinere a positione hujus causæ: ergo multo minus est opus illis naturaliter ortis positive resistere, sed in utroque casu permitti poterunt “. Hæc ratio est eadem, ac tertia Busemb. ratio mox refutata. At subdit La-Croix: „Unde, inquiunt, gratis fingitur præceptum affirmativum eis positive resistendi, cum satis sit, appetitum ita gubernari a voluntate, ut ipsa in ejus actus inordinatos non consentiat, quem solum consensum vetat præceptum, *Non concupisces.* “

Hic latet anguis in herba: hæc doctrina Molinismum olet. Prop. 17. Michaelis de Molinos ab Innoc. XI. proscripta ita habet: * *Tradito Deo libero arbitrio, & eidem relicta cura, & cogitatione animæ nostræ, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistentia fieri debet, nisi negativa, nulla adhibita industria, & si natura commoveatur, oportet sinere, ut commoveatur, quia est natura.* Quid aliud hic negat Michael de Molinos, nisi affirmativum præceptum positive resistendi tentationibus? Quid aliud hic docet, nisi satis esse, ut voluntas in actus inordinatos appetitus non consentiat?

Verum quia nostra natura non est innocentis Adami, sed Adami infecti natura, idcirco satis non est, ut voluntas in ejus motus inordinatos non consentiat, seu, ut ait de Molinos, negativa solum resistentia eis fiat, nulla adhibita industria. sed necesse est, ut iis positive resistamus. Hoc præceptum nobis imponit illa lex divina, *Non concupisces*: hoc enim ipso, quod lex prohibet, ne pravis motibus consentiamus, jubet, ut iis positive resistamus. Quam maxime a veritate aberrant tum La-Croix, tum quos ipse citat, qui speculative, hoc est consulta recta ratione loquendo probabilius putant, præceptum illud *Non concupisces* esse solum negativum, nec nobis imponere obligationem resistendi pravis concupiscentiæ motibus. Catechismus Concilii Trident. p. 3. cap. 10. de 9. & 10. Dec. præc. n. 6. contrarium explicate docet his verbis: *Habent autem hæc singula præcepta* (nonum, & decimum) *illud cum ceteris commune, ut partim aliquid vetent, partim jubeant:* & n. 12. inquit: *Nam tum peccatum natura existit, cum post cupiditatum malarum impulsum animus rebus pravis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat.* Idem tradit Angelicus Doct. 1. 2. q. 74. a. 6. ubi ait: *Deficit autem* (ratio) *in directione passionum interiorum dupliciter. Uno modo, quando imperat illicitas passiones; sicut quando homo ex deliberatione provocat sibi motum iræ, vel concupiscentiæ. Alio modo, quando non reprimit illicitum passionis motum; sicut cum aliquis, postquam deliberavit, quod motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit. Et secundum hoc dicitur peccatum delectationis morosæ esse in ratione.* Hoc præceptum positive resistendi pravis animi motibus a dæmone, & a carne dæmonis ministra excitatis inculcat S. Petrus 1. Petri 5. *Fratres sobrii estote, & vigilate; quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens, quem devoret: cui resistite fortes in fide*: & S. Paulus ad Colos. 3. v. 5. *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus; propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis*. An mortificant libidinem, & concupiscentiam malam, qui illi non resistunt, sed in ea permissive, seu negative se habent, perinde ac si mala non esset? Ergo super eos veniet ira Dei, quasi super filios incredulitatis, qui præcepta divina agnoscere nolunt. Itaque solide & recte more suo P. Concina Theol. t. 4. p. 442. num. 37. ait: „Dico itaque, peccare mortaliter absolute loquendo eum, qui post sufficientem advertentiam negative se habet in motibus venereis; quæ ipso teste *est communis Theologorum sententia.* “

Cui sententiæ demum aliquo modo consentit tum Busemb. Resp. *In praxi tamen verius videtur* &c. ubi notanda est ratio illa verissima, *quia fere semper* &c. & *contrarium credere* &c. tum La-Croix, qui ait: „Hæc ultima sententia speculative loquendo videtur esse probabilior, in praxi tamen tenenda non est: “ hoc est sententia ab eo expressa illis verbis mox descriptis. *Denique Cajet. Joan. Sanch.* &c.

Sed hic animadverte indolem versatilium opinatorum res theologicas involvere, & turbare proclivium. Cur opiniones sententiæ, quam in praxi veriorem, & tenendam affirmant, contrarias referunt, nec tamen improbant? Cur harum rationes afferunt, nec tamen diluunt? Cur eas speculative loquendo probabiliores appellant? An speculatio probabilior, hoc est, ut ego intelligo, firmior, solidior, verior, in praxi repudianda est, perinde ac si aperta esset aberratio? An id apud versatiles quoque opinatores locum habet, qui opiniones quoque minus probabiles, minus firmas, minus veras tanquam rectas, ac tutas morum regulas obtrudunt? Hæc animadversio eo spectat, ut hominum inconstantiam, fluxumque, ac flexile ingenium intelligas, neve unquam tuam, aliorumque æternam salutem eorum fidei committas. Meam animadversionem confirmat Busemb., qui pro coronide suæ doctrinæ addit: *Moderate Laym. utramque sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cum facile possis, & speres, te tali modo posse depellere.*

Sed contradictorium merito videri potest, ut carnis delectatio voluntati displiceat, & nihilominus permittatur. Quod enim ex animo displicet, ab animo quoad fieri potest repellitur. Quod si quoad fieri potest non repellitur, ex animo non displicet; sed displicentia fictitia est, & illusoria, in quam illud Ps. 26. v. 12. cadit: *Mentita est iniquitas sibi*. Hinc ipse La-Croix n. cit. recte ait: „Quando quis facile potest resistere positive (v. g. convertendo cogitationes ad aliud objectum, aut magis attendendo ad id, quod agit, qui modus resistendi est positivus, & sufficit) qui hoc omittit, convincitur non illubenter habere tales motus: & esset præsumptio, inquit Sanch. credere, tum non adesse formale periculum consentiendi in delectationem; imo talis permissio sæpe “ (loco *sæpe* dic *semper*) esset virtualis complacentia. “ Hactenus La-Croix.

At hic forte aliquis objiciet D. Thomam, qui p. 3. q. 80. a. 7. ait: *Quandoque vero præcedentes cogitationes* (nocturnam pollutionem, de qua ibi loquitur) *sunt ex concupiscentia, & delectatione; & si adsit consensus, erit peccatum mortale, si autem desit, erit veniale.* Resp. S. Doct. loquitur de concupiscentia, & delectatione, non quæ plene animadvertitur, sed quæ deliberationem prævertit, quam esse peccatum veniale docet, etiamsi nullus adsit consensus.

Hinc 1. 2. q. 74. a. 3. ad 3. ait, *quod motus sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale*; quod intelligi debet, quia motum sensualitatis impedire homo potest; ideoque, si non impediat, peccat, ut patet ex iis, quæ Angelicus dicit in resp. ad 2. & ex 2. 2. q. 154. a. 5. quæ loca brevitatis causa prætereo.

ANI-

* Constit. Innoc. XI. habetur apud Concinam app. t. 2. p. 34.

Animadversio XVI.

Peccata quoad materiale &c. specie distinguuntur ex objectis &c. quoad formale autem, proxime &c. remote autem &c.

Juxta D. Thomam 1. 2. q. 72. a. 1. *peccata proprie distinguuntur specie secundum objecta*: quia, cum peccata sint actus voluntarii a lege recedentes, speciem sumunt ex eo capite, quod sint voluntarii, non ex eo, quod a lege recedant; quia recessus a lege est præter voluntatem peccantis, hoc est per accidens se habet ad peccantem, ideoque peccanti ut tali, seu peccato speciem tribuere non potest: sed actus voluntarii speciem sumunt ab objectis: ergo etiam peccata. Ita S. Th. qui in resp. ad 2. ait, *quod peccatum non est pura privatio, sed actus debito ordine privatus. Et ideo peccata magis distinguuntur specie secundum objecta actuum, quam secundum opposita. Quamvis, etiamsi distinguantur secundum oppositas virtutes, in idem rediret: virtutes enim distinguuntur specie secundum objecta, ut supra dictum est.* Huc accedit, quod si peccata ab oppositis formis, seu virtutibus speciem desumerent, specie differre non possent, nisi virtutes, quibus opponuntur, specie differrent. At consequens est aperte falsum: nam avaritia, & prodigalitas eidem virtuti, hoc est liberalitati opponuntur, audacia, & timidas fortitudini, &c.

Item homicidium, furtum, adulterium, detractio eidem justitiæ repugnant; at quia contrario, seu diverso modo repugnant, hoc est, quia contraria, seu diversa objecta habent, idcirco specie differunt: ergo *peccata*, ut ait Angelicus, *magis distinguuntur specie secundum objecta actuum, quam secundum opposita*.

Animadversio XVII.

Postquam recte docuit, actus moraliter interrumpi 3. per cessationem involuntariam, & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia &c. subdit: *Quæ sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundum Fill.* &c.

Cur in internis non habet locum? „ Ratio est, inquit, quia etsi per hanc interruptionem physice actus „ multiplicentur, non tamen moraliter; quia hoc ipso „ quod animus &c. "

Resp. Busembao fatente per involuntariam interruptionem physicus actus multiplicatur: ergo etiam moralis quoad suam malitiam. Et ratio evidens est, quia malitia ab actu malo nec separatur, nec separari potest: ergo quotiescumque actus malus physice repetitur, actus quoque moralis quoad suam malitiam repetitur: e. g. cum repetitur desiderium mœchandi, non solum desiderium, quod est actus physicus, sed cum addito mœchandi, in quo ejus malitia sita est, repetitur: ergo est certum, & evidens, quidquid Busemb. aut alii contra somnient, non posse multiplicari actum malum physice, nisi etiam moraliter, seu quoad malitiam multiplicetur.

At, inquit Busemb. „ hoc ipso, quod animus involun„ tarie distrahitur, remanet interpretative prior volun„ tas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. "

Resp. Hæc non est ratio, sed petitio principii. Quæritur enim, utrum peccata interna multiplicentur per cessationem involuntariam, & naturalem, etiamsi nec retractata, nec aliter interrupta fuerint. Prior quidem voluntas interpretative remanet: at hinc efficitur ut, cum voluntas prius peccatum, puta desiderium mœchandi, repetit, peccatum multiplicet. *Prior voluntas interpretative remanet*, idem sonat, ac si dicas, prior voluntas reipsa desiit, quæ tamen non desiisset, nisi somnus, aut involuntaria distractio supervenisset: at quia desiit, ex quacumque causa desierit, nec permanet, nec permanere potest: ergo si priorem actum repetat, hic posterior est evidenter alius, & numero distinctus a priore. Habet quis e. g. vespere desiderium mœchandi, & in eo perseverans somno corripitur; tum mane, aut media nocte e somno excitatus, hoc desiderium repetit; an hoc posterius idem numero est, ac prius? Quis non dicam Theologus, aut Philosophus, sed homo sanæ mentis hoc animo informare potest? Hinc ipse Reiffenstuel Th. mor. t. 3. q. 5. n. 55. pag. 91. ait: „ Peccata interna, quæ solo „ animo perficiuntur, et hæresis &c. toties multiplican„ tur numero, quoties actus ipse internus peccati reno„ vatur. Ita communis. " Res scilicet ex se evidens est, quæ in controversiam vocari non potest, nisi ab iis, qui subtilibus cavillationibus assueti, de omnibus, aut fere omnibus controversantur.

Animadversio XVIII.

Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitur, licet physice sit multiplex, moraliter tamen est unum numero peccatum, . . . si consummetur &c. hinc v. g. qui fucatur &c.

Idem habet non solum Anacletus Th. mor. p. 92. n. 59. sed etiam Nat. Alex. Th. t. 2. p. 588. ref. 45. & Antoine p. 1. p. 56. n. 2. Neque tamen hæc doctrina proxime priori contra Busemb. traditæ adversatur; quia quod ponit Busemb. actum internum sæpius interrumpi, & repeti, ac physice esse multiplicem in specie, & exemplis, positis, non est verum. Interior enim voluntas, quæ consummatur in opere externo, nunquam interrumpitur, quamdiu externum opus durat; quia cum hoc voluntarium sit, ab ipsa voluntate oritur, quæ voluntas si interrumperetur, & cessaret, necesse esset, ut ipsum quoque externum opus desineret. Cur enim aliquis perseverat in opere malo? Non ex vi præcedentis voluntatis, sed ex vi voluntatis perseverantis in volendo opere malo. Itaque actus interni, qui dicuntur interrupti, & repetiti, sunt prior malus actus perseverans, & perdurans, sed modo magis, modo minus intensus, & explicatus, instar ignis, qui semel accensus, nec extinctus non eodem semper, sed nunc minori, nunc majori ardore incalescit, & ardet.

Animadversio XIX.

Hinc oscula, tactus &c. copulam carnalem ... subsequentia &c. unum numero peccatum sunt, ut docent &c.

Si oscula, tactus, &c. carnalem copulam ex rei natura subsequerentur, ejus complementum recte appellarentur, ideoque unum cum ea peccatum constituerent; „ at cum „ illa (ut recte ait Nat. Alex. reg. 45. mox cit.) ad pec„ catum jam consummatum per se non sequantur, sint„ que magis novæ fornicationis incohationes quædam, „ quam præcedentis appendices, plura sunt numero pec„ cata, necessario in confessione exprimenda. " Qua de re non est dubitandum, etiamsi quis dubitare vellet, utrum prædicti actus impudici forent appendices præteritæ, an initia novæ fornicationis; quia mortalia peccata etiam dubia in confessione necessario explicanda sunt.

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali, & veniali.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

RESp. 1. Mortale est, quod ob sui gravitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo solvit, pœnamque æternam meretur. Dicitur mortale, quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem, tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam, & amicitiam non tollit, etsi fervorem caritatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur veniale, quia salvo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facile curabilem infert, veniamque facile consequitur.

Resp. 2. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo; aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit caritatem Dei, vel proximi, quoad personam, res, aut jura, vel nos ipsos corrumpit graviter. Ita Azor. *l. 4. c. 9.* Sanch. *l. 1. mor. c. 3.*

Unde resolves,

1. Peccata contra bonum proprium commissa, ut plurimum sunt venialia ex genere: ut verb. gr. inutilis, & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultus, & vestitus, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, usu conjugii, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

2. Peccata contra virtutes theologicas sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, verbi gratia, veracitati, misericordiæ, caritati. Item fere omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ divinæ, ejusque honori externo, vel interno; quæ vero contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut juri proximi.

3. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo: quia non omnia graviter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Resp. 3. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens fit per accidens mortalis, de quo infra.

D U B I U M II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale?

Animad. I. Resp. 1. *Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si unum desit, fit veniale, quod alias ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena advertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis perfectus consensus.* 3. Gravitas materiæ, saltem ut plurimum. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere divinam bonitatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur ut plurimum.

Animad. II. Respond. 2. *Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus non sit perfecta advertentia malitiæ, seu deliberatio.* Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. *Si tenuiter, & quasi semidormiens apprehendisti esse malum. 2. Si post, ubi melius consideras, judicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita ut fere nescieveris quid ageres.*

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt. 1. Si ita dispositus fueris ut licet facile potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet, num consenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, ut malit mori, quam expresse mortaliter peccare: quia talis non facile consentit. 4. Si quis valde timide, & suspense processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit non plene sui compos, &c. judicetque se id non fuisse facturum, si plene vigilasset. V. Sanch 1. *mor. c.* 10. Baldell. *l.* 10. *d.* 8.

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali judicio prudentis, cui sequentes regulæ servient. 1. Ut de materia judicetur, non tantum ipsa secundum se absolute est consideranda, sed etiam respective ad finem intentum: ad quem si parum facit, levis est; gravis autem, si multum, ut docet Vasq. 1. 2. *d.* 158. 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpe fit, ut res ex se levis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, ea spectanda est tum absolute, & secundum se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ parvæ, vel secundum se, vel secundum effectus a se productos, moraliter conjungantur, fit materia gravis; quia tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contra vero non censetur materia gravis, si parvæ materiæ, nec secundum se, nec secundum effectus relictos, inter se uniantur.

Ex dictis resolves.

1. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gravis, si sæpe modicum furaris, & non restituis, juxta dicta *l.* 5. *t.* 5. *cap.* 1. *d.* 3. *cas.* 1. item, si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas: si eodem die jejunii sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

2. Non peccas graviter, si diversis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas; quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi, quia cum ista moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. V. Sanch. *l. c.*

Animad. III. 3. *Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat votum quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel parvam eleemosynam dandi*, si sit onus affixum diei; quia, cum quotidie cujusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. *Quod verum est, etsi proponat semper omittere, quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imo, contra Sanch. id quidam verum putant, etsi quis* 100. *vota diversæ speciei, in materiis valde levibus, uno die implenda haberet:* quia materiæ illæ, cum sint independentes a se, non uniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantum dies præfigatur, ut terminus, ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem perventum fuerit.

4. *Probabile est, eum, qui ter, vel quater* 1000. *aureos in causas pias vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret*, quia, etsi talis pars, absolute in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali judicio non valde videtur æstimanda. Vide Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 5. Animad. IV.

D U B I U M III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet Sanch. &c. 1. Ratione finis adjuncti. 2. Ratione finis ultimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breviter. Animad. V.

Resp. 1. Peccatum veniale transit in mortale ratione finis adjuncti; ut si quis leviter mentiatur ad copulam carnalem extorquendam: quia cum finis mortalis ametur, mortale est. *Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis;* quia, seclusa malitia mortali finis, manet veniale. Animad. VI.

Resp. 2. Transit item in mortale, ratione nimii affectus in rem aliquam: ut si verb. grat. ultimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valde intense, & vehementer ferri in objectum, sed requiritur, ut appretiative illud ita æstimes saltem virtualiter, ut paratus sis ejus causa transgredi præceptum obligans sub mortali: ut si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, lusum, personam, ut malit festo omittere sacrum, &c. quam illis privari. Notat autem Bon. hunc affectum non tantum habitualem, sed actualem esse debere, ut peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum habitu tantum es paratus.

Resp. 3. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem *contemptum absolutum, & formalem*, quando nimirum ideo formaliter, & absolute præceptum violatur, quia ipsi, aut superiori subjici renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ: vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum utrumque graviter pugnat cum caritate debita superiori.

Ex quibus resolves.

1. *Non est mortale, si velis quidem obedire, & subjici absolute, nolis tamen hic & nunc in re modica; aut si auctoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas.* Ratio est, quia non est contemptus absolutus, & simpliciter, sed tantum secundum quid. Animad. VII.

2. Si præcise ex indignatione, malitia, prava consuetudine, aliave causa præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretativus.

3. Est mortale, facere, vel omittere aliquid, ex contemptu justæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod propterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique *facere aliquid ex contemptu Prælati, ut sic, & ut a Deo auctoritatem habentis, non tamen ut talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti:* quia hoc posterius non est contemnere absolute, & simpliciter, sed tantum secundum quid. Vid. Sanch. 1. *moral. cap.* 5. Bon. *de peccat. dub.* 2. *q.* 3. *p.* 5. Animad. VIII.

Resp. 4. Peccatum, vel opus indifferens habens mali speciem transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda sit mortalis. Ratio est,

est, quia tali operi superadditue aliquid graviter repugnans caeitati. Vide dicta de scandalo, & Fill. t. at. c. 6. q. to. n. 212.

Resp. 5. Veniale, vel opus indifferens transit in
Animad. IX. mortale, ratione peeiculi incidendi in mortale: *quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter:* quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili ejus peeiculo temere se exponat. Unde in confessione explicanda est species peccati, cujus periculo se objecit, quia eodem genere peccati peccavit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

Animadversio I.

Tria requiruntur ad peccatum mortale &c. 1. *ex parte intellectus plena advertentia* &c. 2. *ex parte voluntatis perfectus consensus*. 3. &c. "

Hæc quidem doctrina est communis apud omnes probabiles, ut ait Anacletus Th. p. 94. & La-Croix p. 171. n. 216. Neque ulla quæstio est de tertia conditione. Sed quod artinet ad primam, & alteram conditionem, si accipientur, ut sonant, & prout a probabilibus accipiuntur, pro plena actuali advertentia malitiæ peccati, & præterea perfecto voluntatis consensu, est aperte falsa, nec ab errore pelagiano, & a peccato philosophico proscripto separari potest, ut ostensum est lib. 1. t. 2. c. 4. dub. 1. & hoc lib. 5. cap. 1. Resp. 1. Itaque ad peccatum mortale requiritur, & sufficit advertentia vel actualis, vel virtualis, quæ scilicet, si actu non adsit, adesse tamen possit, & debeat. Qui non edvertunt grave peccetum, tunc solum a gravitate mortalis culpæ excusantur, si plene advertere non possint, aut non teneantur, ut accidit in semidormientibus, in iis, qui sui plene compotes non sunt, & in subitis motibus. Quare D. Th. 1. 2. q. 88. a. 6. ait: *Potest tamen id, quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus; quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus*; quod etiam docuerat a. 2. Hinc Antoine tract. de peccat. cap. 2. q. 3. R. 1. ait: „ Consensus sufficiens „ ad mortale est ille, qui ab homine perfecte vigilante, & plene sui compote datur actioni, vel omissioni „ graviter malæ, cujus malitiem actu cognoscit, vel cognoscere potuit, ac debuit. "

At La-Croix prætee alios plurimos, quos nominatim citat, aliosque innumeros, quos pro sua, & Busemb. opinione stare ait, S. Thomam primo loco eppellare audet, sed falsissime, nec sine grandi tanti Doctoris injuria. Affert hæc S. Doct. verba ex 1. 2. q. 88. a. 2. *Ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, fit veniale propter hoc scilicet quod actus est imperfectus, idest non deliberatus ratione*. „ Certum au„ tem est, subdit La-Croix, S. Thomam per deliberetio„ nem rationis intelligere plenam advertentiam, uti pa„ tebit legenti q. 74. a. 3. ad 3. item a. 6. & a. 10. "

Resp. Ut La-Croixii erratum evidenter deprehendas, satis est, si integrum textum Angelici Doct. quem illo detruncatum attulit, legas, ubi verbis a La-Croixio recitatis addit, *quæ est principium proprium mali actus, sicut supra dictum est de subitis motibus infidelitatis*. S. Th. excusat a mortali peccatum ex genere suo mortale propter actum imperfectum, idest non deliberetum ratione, non quod absit plena advertentia, sed quia adesse non potest, *sicut supra*, inquit, *dictum est de subitis motibus infidelitatis*, in quibus advertentia peccati, seu melitiæ nec adest, nec edesse potest, sicut ipse ait q. 74. a. 10. a La-Croix cit. ubi ita loquitur: *Et quamvis infidelitas secundum suum genus sit peccatum mortale; tamen subitus motus infidelitatis est peccatum veniale; quia peccatum mortale non est, nisi contra legem Dei. Potest autem aliquid horum, quæ pertinent ad fidem, subito rationi occurrere sub quadam alia ratione antequam super hoc consulatur, vel consuli possit ratio æterna, idest lex Dei: puta cum quis resurrectionem mortuorum subito apprehendit ut impossibilem secundum naturam, & simul apprehendendo renititur*, (nititur animo contra ipsam resurrectionem) *antequam tempus habeat deliberandi, quod hoc est nobis traditum, ut credendum secundum legem divinam. Si vero post hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, est peccatum mortale*. Dum S. Thomas loquitur, Angelum audire mihi videor; dum probabiliores Theologi, viros mente sanos; dum probabiles opinatores, homines mente infirmos, & ægros. Sed id obiter. La-Croix duplici ex capite hic errat. Primo quia vult, D. Thomam in culpa mortali, ut mortalis sit, requirere actualem advertentiam ad legem Dei, & malitiam objectivam, qood est aperte falsum. Quia D. Th. a culpa mortali actum ex se mortalem tunc solum excuset, si malitia nec advertetur, nec adverti possit. Ait enim S. Doct. *Antequam consulatur, vel consuli possit ratio æterna .... Antequam tempus habeat deliberandi*, &c. Secundo, quia La-Croix vult, D. Thomam loqui de plena, & perfecta advertentia ad gravem malitiam, cum temen S. Doct. non ita loquatur, sed solum malitiæ advertentiam postulet, & nominet.

Si vero, inquit, *post hanc deliberationem* &c. ait *deliberationem* simpliciter, non plenam, & perfectam; quod La-Croix de suo addit. Eodem modo loquitur D. Thom. art. 6. cujus verba habes hic cap. 1. dub. 2. art. 2. resp. 2. in fine art; itemque art. 3. ad 3. ubi ait: *Quod illud quod homo facit sine deliberatione rationis, non perfecte ipse facit; quia nihil operatur ibi id quod est principale in homine. Unde non est perfecte actus humanus; & per consequens non potest esse perfectus actus virtutis, vel peccati, sed aliquid imperfectum in genere horum. Unde talis motus sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale, quod est quiddam imperfectum in genere peccati*. Actum humanum imperfectum appellat non qui fit sine perfecta, & plena deliberatione, sed qui fit sine deliberatione; & hunc non posse esse perfectum actum pecceti, hoc est mortale peccatum infert; ac demum concludit, motum sensualitatis, qui rationem prævenit, esse tantum peccatum veniale. Quid nunc necesse est ut examinem alios textus S. Doctoris, quos La-Croix innuit? præsertim cum hac de re suam quoque mentem satis declaret 1. 2. qu. 77. art. 7. verbis relatis hoc lib. 5. cap. 1. resp. 2. ca. 2. Fateor tamen cum Antoine mox cit. plenam advertentiam ad peccatum mortale eo sensu necessariam esse, ut homo sit perfecte vigilans, suique compos; itemque eo sensu, ut homo aut advertat, eut possit advertere non solum id quod agit, sed etiem malitiam actionis.

Nam inadvertentia malitiæ quocumque modo voluntaria, a mortali culpa non excusat. Quod si „ aliqui Theo„ logi (sanos Theologos intellige, non probabiles opina„ tores) dicunt (ait Antoine tract. de pec. cap. 2. q. 4. „ resp. 2. nota 3.) ad peccatum mortale requiri adverten„ tiam malitiæ, vel suspicionem, aut dubitationem de „ illa; ut id tum veritate, & certissimis ipsorum, ac o„ mnium principiis consentiat, debee intelligi in sensu „ accommodo, nempe vel de peccato directe volito, & „ de peccato melitiæ ex certa scientia commisso; vel de „ advertentia malitiæ sive formali præsente, eut præce„ dente, sive virtuali & interpretativa in specie, vel in „ genere, in se, vel in causa. "

Hæc adjeci, quia La-Croix pro sua opinione non solum citat D. Thomam, sed elios quoque gravissimos Auct. S. Bonav. Alensem, Silv. Scotum, Sotum, Bellarminum &c. præter probabiles, quos non moror.

At objicit La-Croix: „ Sicuti si gravitas malitiæ ob„ jectivæ nullo modo sit cognita, etiam nullo modo est „ volita, qoia nihil est volitum, nisi cognitum; ite si „ non sit plene cognita, etiam non est plene volita, cum „ volitio sequatur modum cognitionis: ergo nec poterit „ in actum refundere melitiam formalem gravem. "

Resp. Hæc omnia vere sunt, si sermo sit de cognitione vel actuali, vel virtuali sensu supra explicato. Sunt autem aperte falsa, ut patet ex antedictis, si sermo sit de cognitione actuali, de qua loquitur La-Croix.

Objicit 2. „ In negotiis, & contractibus magni mo„ menti inter homines requiritur plena advertentia ad „ obligationes, & onera ex eis sequentia; alioquin si ho„ mo non præcognoverit, non censetur his subjacere: er„ go multo magis in negotio salutis, ubi agitur de per„ denda, vel retinenda Dei amicitia, de incurrendis, „ vel declinandis pœnis æternis, requiretur plena adver„ tentia.

Respondeo, falsum esse, eam cognitionem in negotio salutis, ubi egitur de pecceto, esse necessariem, quæ necessaria est in humanis negotiis magni momenti; quia grave peccatum admitti potest, etiemsi homo ignoret quid agat; cum scilicet ipsa ignorantia est voluntaria. At graves obligationes quoad homines homo suis contractibus non contrahit, cum ignoret, quid agat, etiamsi ignorantia sit voluntaria.

Objicit 3. „ Deus non potest facere, ut notabilis de„ fectus advertentiæ non minuet notabilitee libertatem, „ ideoque & malitiam: ergo nec potast facere, & con„ sequentee non potest velle, ut mortale defectu plenæ „ advertentiæ non fiat veniale. "

Resp. Speculatio de Dei potentie bic locum non habet. Ad rem respondeo, defectum advertentiæ, si voluntarius sit, non minuere notabiliter libertatem, nec malitiam actus, ita ut culpam ex se mortalem in venialem transferat, quod etiam supra cep. 1. dub. 1. ca. 2. ostendimus ex D. Thome, a quo cum probabiles facile discedant, in magnas, & multas prolapsiones incidant.

ANIMADVERSIO II.

Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale. Prima est, si ex parte intellectus non sit perfecta advertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem &c.

Hæc doctrina ex antedictis est aperte falsa; quæ, si vera esset, impiæ superstitiones hæreticorum, Turcarum, Hebræorum, omniumque infidelium non essent mortales culpæ, quia earum malitiam nullo modo, nedum perfecte apprehendunt. Hæc Busembaum doctrina a mortali gravitate illas omnes innumeras mortales culpas excusat, quas homines quoque catholici admittunt ex prava opinione seu propria, seu aliunde, puta ex corruptis moralium libris, aut ex deceptorum Theologorum, etiamsi vulgi opinione magni habeantur, sensu deprompta; qui tamen nullo modo excusandi sunt, quia ex suo vitio, & culpa, ex oscitantia, ex nulla, aut exigua servandæ legis sollicitudine, ex suis malis cupiditatibus, quibus non resistunt, veritatem, quam scire possunt, & debent, ignorant. Hæc Busemb. doctrina a mortali culpa excusat gravissima, & aperta scelera hominum vitiis obrutorum; quia isti aut tenuiter suorum scelerum malitiam apprehendunt, aut etiam nullo modo apprehendunt, & ne in mente quidem eam habent, dum ea admittunt. Hæc est Busemb. doctrina.

Omnes, dum peccant, tenuiter, & quasi semidormientes malum apprehendunt, si forte eos excipias, qui ex malitia peccant; quia suis cupiditatibus abrepti & obcæcati illud solum cogitant, ut eas expleant. Nemo, dum peccat, ita malum apprehendit, ut postea, ubi melius considerat.

Passiones etiam vehementissimæ, nisi subitæ sint, a mortali culpa non excusant, licet eam minuant, quia iis resistere possumus, & debemus. An vehementissimæ passiones libidinis, iræ, avaritiæ, &c. a mortali culpa excusant fornicationes, adulteria, homicidia, usuras, furta &c.? Vehementissimæ passiones animum quidem valde turbant, distrahunt, & in apprehensione sui objecti defigunt; at, nisi subitæ sint, libertatem relinquunt, nec in peccatum pertrahunt, nisi quia iis non resistitur. *Fratres*, inquit S. Petrus 1. Petri 5. *sobrii estote, & vigilate; quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem devoret;* nos scilicet furiose impugnat, excitatis vehementissimis cupiditatibus, apprehensionibus, distractionibus. At quid tum postea? an si nos illi viriliter non resistemus, ab eo non devorabimur, hoc est mortaliter non peccabimus? Quare subdit S. Petrus: *Cui resistite fortes in fide*. Si vehementissimæ passiones, apprehensiones, distractiones a mortali culpa excusarent, victoria de infirmis passionibus reportata sufficeret, ut in cælum conscenderemus: via ergo ad cælum esset facilis, & lata, quod Evangelio aperte repugnat, ubi dicitur Matth. 7. *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam!* & Luc. 13. *contendite intrare per angustam portam*. Quidquid probabiles contra effutiant, *ad magna præmia*, ut ait S. Gregorius hom. 37. in Evang. *perveniri non potest, nisi per magnos labores*, resistendo scilicet magnis passionibus.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus.

Dum Busemb. ad mortale peccatum non solum plenam advertentiam malitiæ, nec solum consensum postulat, sed perfectum consensum simul cum plena advertentia, doctrinam quidem tradit ex dictis jam satis explosam, sed tamen hujusmodi, ut vel ne ab ipso quidem, & probabilibus intelligatur, vel novam falsitatem includat. Nam quæ ex metu fiunt, ex Arist. Eth. 2. & D. Thoma 1. 2. q. 6. art. 6. mixta sunt ex voluntario, & involuntario, nec perfecte voluntaria sunt, ideoque ex perfecto consensu non fiunt: ergo peccata ex genere mortalia, si ex metu fiant, erunt venialia; quod est aperte falsum, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 125. art. 3. & Evangelio aperte contrarium dicenti Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum* &c. *adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*. Nullus ergo timor vel gravissimus etiam mortis a mortali culpa excusat consensum præstitum objectis divina lege vetitis. Itaque ad peccatum mortale sufficit consensus sine addito, nec requiritur consensus plenus, seu perfectus. Hæc quoque est D. Thomæ doctrina p. 3. q. 80. art. 7. ubi ait: *Quandoque cogitationes sunt ex concupiscentia, & delectatione; & si adsit consensus, erit peccatum mortale, si autem desit, erit veniale:* quæ doctrina ex Jacobi ep. c. 1. v. 15 orta est, ubi dicitur: *Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem*. Hinc D. Aug. hom. 24. inter 50. c. 8. ait: *Noli consentire concupiscentiæ tuæ. Non est unde concipiat, nisi de te. Consensisti? quasi concubuisti in corde tuo. Insurgit concupiscentia? nega te illi, noli eam sequi: illicita est, alienat te a Deo. Noli dare consensionis amplexum, ne plangas partum*. Ait *consentire, consensisti* simpliciter, & hoc ad mortale peccatum sufficit ex D. Augustino, ut patet ejus verba consideranti, & scripturæ oraculum, quod interpretatur. Et lib. 12. de Trin. cap. 12. ait: *Huic autem illecebræ consentire, de ligno prohibito manducare est*, hoc est mortaliter peccare. Et lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 12. *Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit .... verum tamen delectatio ante consuetudinem vel nulla est, vel tam tenuis, ut prope nulla sit; cui consentire magnum peccatum est, cum illicita est*. Cum D. Aug. & D. Thom. maxima Ecclesiæ lumina loquuntur, non sunt audiendi probabiles opinatores aliter loquentes.

ANIMADVERSIO III.

Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat &c. *si sit onus affixum diei.*

Si quis hoc votum diversis diebus violando, mortaliter non peccat, ne mortaliter quidem peccat, qui illud semper violat ex eadem ratione, quam affert Busemb. & ut ipse asserit lib. 3. t. 2. cap. 3. dub. 4. ca. 1. ubi ejus, & La-Croix opinio fuit confutata, ita ut hic quidquam addere necesse non sit. Vide etiam, si lubet, Concinam Theol. t. 3. p. 194. n. 32. qui hanc Busemb. & aliorum opinionem nimis laxam putat; eamque refellit. Hoc porro idem dicendum est de eo, qui parvas eleemosynas ex voto singulis diebus erogandas semper, aut sæpius omittit, ita ut tota collectio omissionum sit notabilis.

Quod verum est, etsi proponat semper omittere: quia &c.

Si omissiones plures, mortalem culpam ex dictis efficiunt, dubitandum non est, quin earum propositum sit mortale.

Imo contra Sanch. id quidam verum putant, etsi quis 100. vota .... haberet.

Hæc species quidem a superiore diversa est; in qua nihilominus a Busembaum discedendum videtur, sicut ab eo discedit P. Concina cum aliis, quos citat Theol. t. 3. p. 191. qu. 7. Ratio est, quia omnia vota simul sumpta gravem materiam efficiunt: ergo omnium violatio gravem culpam infert.

At inquit Bus. „ Materiæ illæ, cum sint independen-
„ tes a se, non uniuntur. “

Resp. Is, qui post editum de re levi votum, alterum quoque leve, ac diversum edit, prius tacite confirmare videtur, & sic deinceps; ex quo fit, ut materiæ leves plurium votorum diversæ speciei uniantur non ex natura sua, sed ex mente voventis: ergo qui plura vota violat, cum ad notabilem materiam pervenit, mortaliter peccat, non secus ac qui plura minuta furta admittit, cum ad notabilem materiam pervenerit; quia sicut hic notabile quid subtrahit hominibus, ita ille Deo, cui singula levibus votis promissa debentur, & ad quem jure pertinent. Nam ex æquo sensu perinde est, seu notabile quid alicui debeas ex una promissione, seu ex multis: at qui aliquid notabile ex una promissione debitum non præstat, mortaliter sine controversia peccat: ergo ille quoque mortaliter peccat, qui aliquid notabile ex multis levibus promissionibus debitum non præstat. Quod si hoc verum est in promissionibus homini factis, multo magis est verum in promissionibus Deo nuncupatis.

ANIMADVERSIO IV.

Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000. aureos ... vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret.

Cur id probabile est? „ Quia, inquit Bus. etsi talis
„ absolute &c. comparatione tamen totius &c. non valde
„ videtur æstimanda. “

Resp. Hæc ratio est evidenter sophistica; quia positione evidenter falsa nititur. Ponit enim, notabilem quantitatem, quæ absolute sit sufficiens materia mortalis peccati, non esse talem, si comparatione totius non sit notabilis; quod est evidenter falsum, & absurdum. Hinc enim consequeretur, eum mortaliter non peccaturum, qui, cum ter mille aureos vovisset, triginta non solveret; quia triginta respectu ter millium, sunt pars centesima, hoc est comparatione ad totum minima. Quod si probabilitas valde tenuis ab Innoc. XI. prop. 3. proscripta est, multo magis proscripta intelligitur probabilitas fucata, cujusmodi est præsens Busemb. opinio, quæ ratione evidenter sophistica nititur.

Votum totius, singulas ejus partes, quales, & quantæ in seipsis sunt, complectitur: ergo qui partem absolute notabilem omittit, mortaliter peccat; quia hanc vovit. An quia comparate ad totum non est notabilis, in voto non continetur?

Qui ter mille aureos cum voverit, reliquos solvit, tres non solvit, ille est, de quo Jac. 2. v. 10. dicitur: *Qui-*

cum-

cumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.

An objicies, voventem in nostre specie offendere in uno, quod comperatione minimum est? At unum quoque præceptum comparatione totius legis minimum quid est; & nihilominus unius præcepti trensgressio, violatorem facit reum totius legis: ergo uffensio quoque in perte voti notabili, quæ ex se vim legis habet, licet sit minime respectu voti totius, viulatorem reum facit totius voti, hoc est mortalis peccati.

Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stalta promissio; sed quodcumque voveris, redde: (Eccl. 5. v. 3.) et qui tutum promissum non præstat, infidelis est, nec reddit quodcumque vovit, sed solum ejus partem: ergo legis violator est: ergo mortalis culpæ reus; quia meteria notabilis ponitur, uti reipsa sunt tres aurei.

Qui ter mille aureos furatus, reliquos restituit, tres sibi retinet, mortaliter peccat: ergo in nostra quoque specie murtalis culpa admittitur. Laym. loco a Bus. cit. negat consequentiam. „ Discrimen enim est, inquit, „ quod iste rem elienam aufert, hic vero suem non det, „ cum dare deberet, & quidem promissario non admo- „ dum invito, si tota ferme gratuite promissio expleta „ fuit. “ Resp. qui rem promissem, & acceptatam non dat, non suum, sed elienum retinet; quia res promissa, & acceptata, alieni juris est, uti est res voto promissa. Illud quoque falsum est, promissarium, hoc est Deum non esse iovitum, si totum promissum ei non solvetur; quia ex cit. oraculo *displicet ei infidelis . . . promissio;* & quia Deus illud nobis præcipit, *quodcumque voveris, redde.*

Præterea vota Deo nuncupata, eo quidem sensu gratuite sunt, quod sub legem non cadant, non quod res promissæ infinito benefactori, cujus dona, & jura sunt, quidquid habemus, & sumus, non debeantur. Hinc ipse Laym. subdit: „ Quie in rigore contrarium dici potest; „ eo quod vovens, seu promittens post factam, & acce- „ ptatam promissionem, totius rei promissæ ex justitia „ debitor factus sit. “ Hoc ergo contrarium explose priori sententie, quam Laym. ex indole versetilis doctrinæ benignam, & probabilem eppellat, tenendum est tum ex antedictis, tum ex ipsa ratione a Laymanno alleta, quæ cum in omni promissione, tum maxime in promissione Deo facta vim habet; cui, cum eliquid promittimus, de suo, non de nostro promittimus, cujusve infinita beneficia rependere nunquam possumus.

Animedvereto V.

Quinque modis id fieri communiter, docet Sanchez.

His adde, peccatum veniale fieri mortale ex conscientia erronea, cum quis facit peccatum veniale, quod putat esse mortale.

Animadvereso VI.

Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium &c.

Cum quis leviter mentitur ad copulem carnalem extorquendam, mulierem sullicitat ad peccandum greve peccatum: ergo leve mendacium fit grave peccetum ratione scendali, quod in confessione necessario exprimeodum est. Non tenetur quidem pœnitens in confessione exprimere illud mendacium, nec tamen satis est, si solum exprimat desiderium fornicationis, sed necesse est, ut addat, quod mulierem ad fornicationem sollicitaverit.

Animadvereto VII.

Non est mortale, si velis quidem obedire, & subjici absolute, nolis tamen hic in re modica.

Contemptus vel est in re notabili, vel in parve: transgressio legis, seu præcepti in re ootabili ex sui natura mortalis est, secluso contemptu: ergo si trensgressio legis, seu præcepti in re parve ex contempru, mortalis non est, peccetum veniale non efficitur mortale ex contemptu: et hoc est tum contre ipsum Busembaum, tum contra unanimem Theologorum sententiam: ergo trensgressio legis, seu præcepti in re parve ex contemptu est mortalis.

Busemb. respondet, conclusionem veram esse, si sermo sit de contemptu absolute, non autem si sermo sit de contemptu hic & nunc in re modice. Contemptus absolute, est toutemptus quoad omnie, contemptus secundum quid, est contemptus quoad pauce, & minime.

Qui quoad omnia legem, seu superiorem contemnit, hic mortaliter peccat, violando legem etiem in minimis; at qui quoad reliqua legi, & superiori subjici vult, non temen hic & nunc in re modica, hic mortaliter non peccat. Hæc videtur esse Busemb. mens.

Resp. At contemptus seu quoad omnie, seu quoad aliqua, & minima, idem peccatum est quoad ipsum contemptum; quia euctoritas legis, & superioris est eadem seu in omnibus, see in paucie, & parvis, non major, & minor pro diversitate eorum, quæ præcipiuntur: ergo auctoritatis contemptus idem semper peccatom est, non alius, & elius pro diversitate eorum, quæ præcipiuntur.

Qui hic & nunc in re modica Superiori subjici non vult, semetipsum Superiori ut tali, suamque voluntatem Superioris legitimæ euctoritati hic & nunc præfert, & superiorem facit; quæ sane æquo judicio non exigua, sed magna perversitas est, ideoque non levis, sed mortalie culpa.

Qui hic & nunc Superiorem contemnit, hic & nunc Christum, & Patrem contemnit. *Qui vos spernit*, inquit Christus Luc. 10. v. 16. *me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.* An venialiter peccat, qui hic, & nunc Christum, & Patrem contemnit?

D. Bernardus (epud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 417. reg. 2.) ait: *Ubique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est. Differunt autem, quod neglectus, quidam languor inertiæ est, contemptus vero, superbiæ tumor. Porro contemptus in omni specie mandatorum pari pondere gravis est, & communitre damnabilis.* Nota illud *ubique*, & illud *in omni specie mandatorum pari pondere* &c. & alibi: *Elatio quippe contemnentis, atque impœnitentis obstinatio in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis.* In eumdem sensum loquitur D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2. ubi ait: *Quod, si aliquis Superioris auctoritatem, transgrediendo statutum, contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quod impediatur finis, quem intendit, peccat mortalitre talis transgressor:* & qu. 186. ert. 9. ait: *Quod monastica regula quantum ad ea, quæ excedunt communitre necessitatem præcepti, non obligat ad mortale, nisi propter contemptum.* Quid ed hæc? en Busembaum, vel ejus fautores respondere audebunt, SS. Bernardum, & Thomam, ipsumque Evengelium esse intelligendos de contempru absoluto, & simpliciter, non entem de contemptu tantum secundum quid? At interpretationes arbitrariæ, & commentitiæ jure contemnuntur. Hujusmodi antem sunt interpretationes, Sanctorum dictis adhibitæ, quæ ex eorum contextu, eut ex elis eorum textibus non desumuntur, & fundamentis carent.

Præterquamquod Busembaom distinctiuncule non solum fundamento caret, sed contra ipsem retionem pugnat, ut mox ustensum est. Quare ejus opinio veluti arbitraria rejicienda est.

Aut si auctoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas.

Qui auctoritatem legis, vel præcipieotie non admittont, non sulum sunt contemptores, sed deterrimi inter ipsos hæreticos, utpote qui eperta Scripturarum oracule non edmittunt, uti ea sunt: *Omnis potestas a Deo est, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt: obedite præpositis vestris, & subjacete eis.* Isti omnem politiam non sulum sæcularem, sed sacram de medio tollunt, omnes principatus tum corporales, tum spritualer a suo gradu dejiciunt, ac oniversum Orbem permiscent, & confundunt.

Recta ne, & legitima est hæc ratiocinatio? qui admittunt auctoritatem legis, & præcipieotis, non sunt deterrimi hæretici: ergo mortaliter non peccant. At hæc, si recte enimadvertas, est argumenratio Busembau; vel, si velis, Busembaum ita ratiocinetur: qui non sunt deterrimi hæretici, quia legis, & præcipientis auctoritatem admittunt, non sunt absolute, & simpliciter contemptores, sed solum secundum quid: ergo mortaliter non peccant: quod in idem recidit.

Itaque cum D. Thoma 2. 2. qu. 186. a. 9. ad 3. *dicendum, quod tunc committis aliquis, vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, vel regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam.* Transgredi legem ex contemptu, & mortaliter peccare ex D. Thoma, Bernardo, & Evangelio sunt synonima: ergo ille peccat mortaliter, qui legis auctoritatem admittens, ejus ordinationi renuit subjici (idem dicas de eo, qui præcipientis auctoritatem admittit, ejus tamen præcepto subjici non vult:) porro executionem legis, eut præcepti hic & nunc contemnere, pener me, si Busembaum intelligo, idem est, atque illud: legem, & præceptum hic & nunc nullo in pretio habeo, illis subjici recuso, ideoque ea exeqoi nolo; quæ est consummate superbia, apertissimus contemptus, & certum mortale peccatum.

Quando autem e converso, ait Div. Th. *propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis, vel regulæ, non peccat ex contemptu, sed ex aliqua alia causa;*

etiamsi

etiamsi frequenter ex eadem causa, vel alia, simile peccatum iteret: sicut & Augustinus dicit in lib. de natura, & gratia, quod non omnia peccata committuntur ex contemptu superbiæ. Frequentia tamen peccati dispositive inducit ad contemptum, secundum illud Prov. 18. „ Impius, cum in „ profundum venerit peccatorum, contemnit? “

ANIMADVERSIO VIII.

Est mortale...... facere aliquid ex contemptu Prælati, ut sic &c. *non tamen ut tales homines indocti* &c.

Quænam est hujus doctrinæ ratio? „ Quia hoc posterius, inquit Busemb. non est contemnere absolute, & „ simpliciter, sed tantum secundum quid. “

Quidnam sibi vult hæc distinctiuncula? hoc scilicet: facere aliquid ex contemptu Prælati, quatenus Prælatus est a Deo auctoritatem habens, est peccatum mortale; at facere aliquid ex contemptu Prælati, non quatenus Prælatus est, sed quatenus est talis homo, indoctus, imprudens, imperfectus, non est peccatum mortale. Hæc porro non est ratio, sed apertissima petitio principii, quo sophismate Busemb. non raro laborat.

An probanda est doctrina, cujus fundamentum est sophisma? Busemb. nos mittit ad Sanch. & Bonac.; sed horum auctoritas, si cavillationibus rem agant, pro nihilo habenda est.

Quinam sunt hi Prælati docti, prudentes, perfecti? Omnino nulli; quia aut docti non sunt, aut non sunt prudentes, aut non sunt perfecti. Si docti sunt in aliqua re, non tamen in omni; si sunt prudentes in aliqua re, non tamen saltem juxta subditos in lege, aut præcepto, quod ipsis displicet; perfecti vero nulli prorsus sunt, quia ipsi sanctissimi viri aliquibus nævis laborant. *Omnis homo mendax.* Itaque una Busembaum distinctiuncula, quæ prima fronte nihil, aut parum mali habere videtur, omnium Prælatorum, etiam ipsius Summi Pontificis auctoritatem infringit.

Illæ voces, Prælatum contemno, illi subjici nolo, non quia Prælatus est, sed quia indoctus, imprudens, imperfectus, sunt voces stultorum, superborum, ac cæcorum subditorum declinantium cor suum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.

An Prælatus, quia indoctus, imprudens, imperfectus est, desinit esse Prælatus? Ergo non desinis contemnere Prælatum aliquid sua lege, aut præcepto imponentem, quia illum contemnis non ut Prælatum, sed ut indoctum &c. quia scilicet doctrinæ, prudentiæ, perfectionis deficientia auctoritatem Prælato non adimit. Contraria doctrina est Joannis Hus in Concilio Constantiensi damnati, cujus sunt illæ propositiones n. 20. & 22. *Si Papa est malus, & præsertim si est præscitus, tunc, ut Judas Apostolus, & diabolus, est fur, & filius perditionis, & non est caput S. militantis Ecclesiæ, cum nec sit membrum ejus.*

Papa, vel Prælatus malus, & præscitus est æquivoce Pastor, & vere fur, & latro. * Hinc Deut. 17. dicitur: *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Judicis morietur homo ille.* Itaque allata Bus. doctrina sacræ Scripturæ contraria, & erroribus Joannis Hus favens, est omnino repudianda. In eo enim solum differt Busemb. a Joanne Hus, quod hic auctoritatem in malis Prælatis non agnoscat, ideoque contemnat; Busemb. vero illam contemnat, seu contemni sine gravi culpa posse doceat, licet agnoscat. In eo vero Busemb. est pejor quoad rem hanc Joanne Hus, quod hic in malis tantum Prælatis auctoritatem non agnoscat, & contemnat; Busemb. vero eam contemnat, seu ejus contemptum a gravi culpa excuset, etiamsi mali non sint, sed solum indocti, imprudentes, imperfecti.

ANIMADVERSIO IX.

Veniale, vel opus indifferens transit in mortale &c. quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter.

Dum Busemb. disjunctive loquitur *sine sufficienti cautela, aut necessitate*, a mortali culpa eum excusare videtur, qui ex necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter.

Et hanc opinionem multi quidem tuentur, ut habet La-Croix p. 176. n. 261. alii vero eam rejiciunt, ac validis rationibus refutant, quæ legi possunt apud eumdem; qui post subdit: „ Hæc secunda sententia admodum rigida est, attamen videtur vera, cujus probabilitatem agnoscit Bosco n. 279. & quamvis pro opposita stent „ A. A. plurimi, plerique scripserunt ante damnationes „ variarum propositionum, quæ huic materiæ magnam „ lucem attulerunt. “ Itaque secundam sententiam confirmat ratione ducta ex propos. 41. ab Alex. VII. proscripta; at citatum numerum 261. his verbis concludit: „ Qui „ primam benigniorem sententiam volet defendere, legat „ Vind. Gobat. supra. “

Hæc postrema verba quid sibi volunt, nisi esse in cujuslibet arbitrio, ut defendat sententiam libertati faventem, cujus opposita teste ipso La-Croixio videtur vera, & conformis pontificiæ doctrinæ damnanti propositionem 41. sub Alex. VII.? Quid facias cum iis opinatoribus, qui licere putant opiniones defendere, quæ rationabiliter discurrendo cum Pontificum damnationibus conciliari ipsis fatentibus nequeunt?

Illud ego hic addo, eos, qui ajunt licere ex necessitate tuendi famam, fortunas &c. sese conjicere in proximum peccati mortalis periculum, vel in eo permanere, Evangelio aperte adversari Matth. 5. dicenti: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscide eam, & projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.*

Sicuti nulla necessitas a peccato excusat, ita ne excusat quidem a proximo peccandi periculo; quia ipsum proximum peccandi periculum est peccatum. Ceterum necessitas, adhibita cautione, imploratoque auxilio Dei, qui est *adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*, efficere potest, ut quod aliis est periculum proximum peccandi, tale non sit ei, qui necessitate ita operandi premitur, ex. gr. Medico, aut Chirurgo, qui ex vera, non ficta necessitate vident, & tangunt eas in feminis partes, quarum aspectus, & tactus in aliis esset proximum peccandi periculum.

S. Carolus Borr. in admonitionibus ad Confess. nu. 40. hac de re ita loquitur. „ E perchè può accadere tal caso, che il penitente con tutti i ricordi, e modi, che „ gli vengono proposti dal prudente, e zelante Confessore, veramente non possa lasciare l' occasione senza pericolo, o scandalo, deve il Confessore servirsi di questi rimedj.

„ Primieramente differisca l' assoluzione finotantochè „ veda certa prove di vera emendazione; e se non potesse differire l' assoluzione, senza pericolo di qualche „ infamia del penitente, e veda in lui tali segni di contrizione, e tal disposizione, e prontezza a ricever i rimedj, che il Confessore giudicherà necessarj, perchè si „ emendi, deve proporgli quei, che gli parranno più „ opportuni, e necessarj. Come per esempio ordinargli, „ che non si trovi solo con tal persona, assegnargli orazioni, qualche macerazione di carne, e soprattutto le „ frequenti confessioni, ed altri simili, quali se esso accetterà, il Confessore potrà assolverlo.

„ E se dopo questa diligenza fatta da lui, o da altro „ Confessore precedente, non si sarà emendato, non gli „ dia l' assoluzione, finchè attualmente non abbia levata „ l' occasione, o non parrà altrimenti a Noi, dal quale „ faccia ricorso in tale occasione, conferendo con Noi „ il caso, senza scuoprire le persone. “

CAPUT III.

De peccatis capitalibus in specie.

DUBIUM I.

Quid sit superbia, & quale peccatum?

RESP. 1. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis in genere suo, si sit consummata, & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, superioribus, eorumque legibus subjici nolit. *Imperfecta tamen, qua quis subjici non renuens iis, quibus debet, in suo tantum affectu sese magnificat, est tantum veniale, ut docet Cajet.* &c. v. *Superbia*: quia sine Dei, & aliorum despectu, plus justo se efferre, non est gravis inordinatio: esset tamen gravis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione. ANIMAD. I.

Resp. 2. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vi-

* Apud Concinam app. t. 2. p. 4. & Nat. Alex. Hist. Eccl. t. 9. p. 79. c. 2. §. 2. &c.

vires. Est communiter veniale tantum; fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, verbi gratia, si præsumas jurisdictionem ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri: item officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia. Less. *lib.* 3. *cap.* 2. *d.* 3. & supra *l.* 4. *t.* 3. *dub.* 9.

Animad. II. 2. *Est ambitio*, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris: *ut si ambias beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo, & medio, verbi grat. per simoniam. Est per se peccatum veniale*: fit autem mortale vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique, si moderate honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, ut docet Laym.

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ. Dicitur vana, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta, aut quæ non est digna gloria, vel non tanta, ut ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re judicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpe per accidens, ut

Animad. III. dictum est de ambitione. *Imo, ut contra Angelum recte docent* Sylv. Navar. *c.* 17. &c. *est tantum veniale, res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam: verbi gratia, concionari.* Porro per vanam gloriam dupliciter peccatur, juxta D. Thom. 2. 2. *q.* 132. *d.* 51. I. Directe: idque vel per verba, estque jactantia, quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, ver. gratia, jejunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpe ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, uti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, ut Ezech. 28. *Deus ego sum*. 2. Si prorumpat in contumelias, verbi gratia, *Non sum, sicut ceteri hominum, adulteri*, &c. *ut hic*. 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. *Si de re mortaliter mala*; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet (quæ proinde in confessione debet exprimi, *saltem quando cum jactantia de peccata conjuncta fuit complacentia ejusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit Navarr. Palaus, & Diana t.* 2. *tr.* 4. *R.* 116. *docent contra Sanchez, Lopez, Rodriq.* &c. *non necessario explicari*. Vid. Card. Lugo *d.* 16. *num.* 267.) Vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inventio novitatum; hæc enim solet vulgus admirari, ut peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat juventutem, vel mores; si vero facta falsa sint, est hypocrisis; ver. grat. si quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum injuria, vel contemptu Dei, & proximi. II. Indirecte, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & est pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti: vel si sit conjuncta cum periculo tertii: ver. gr. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est discordia, qua peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercans circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi, quod debet; & est inobedientia. V. Bald.

Resp. 3. His tribus superbiæ filiabus respondet pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est. Veniale est ex genere suo; & fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. V. Less. *l.* 3. *c.* 2. Laym. *l.* 3. *s.* 5.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur ut laude dignam. Sanch. Bald. *d.* 29. *n.* 3.

2. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudve grave malum, vel peccatum omissum, ver. grat. fornicationem, peccat mortaliter; quia est species jactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *ibid.*

3. *Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, ut sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat graviter.* Baldel. *l. c.* Animad. IV.

4. Exornare se nimium ex animi levitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *ibid.*

5. *Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit Bald. l. c.* Animad. V.

6. Simulare improbitatem est peccatum (quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi, ut signum improbitatis, cum tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DUBIUM II.

Quid sit Avaritia.

Resp. 1. Est inordinatus appetitus temporalium.

Unde ex hoc, & regula supra tradita de peccato mortali, resolves sequentes casus.

1. *Est ipsa ex genere suo venialis.* Animad. VI.

2. Cum vero eo excrescit, ut ejus causa divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, & consistit in defectu conservandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: levior, quam avaritia, quia minus abit a virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & uxori pauperiem crees: si impotentem te reddas ad solvenda debita: si profundas bona ecclesiastica, piis causis obnoxia. Vid. Less. *l.* 2. *c.* 47. *l.* 8.

Resp. 2. Filiæ Avaritiæ sunt sequentes.

1. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita dure nimis exigendo, quando creditor non est solvendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel caritatis urget, & tamen ex tali duritia non subvenitur. Navar. *c.* 27. Tol. *l.* 8. *c.* 26. Vide dicta de caritate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc est vehemens, & inordinata applicatio mentis ad acquirendas, vel conservandas divitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit a spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligamur (v. gr. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore, vel loco indebito, v. gr. de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. S. Thom. 2. 2. *q.* 55. *ar.* 6. *l.* 23. *c.* 2. *q.* 3. Escob.

3. Violentia mortalis est, quando est injusta, & circa materiam gravem.

4. Fallacia, sive dolus in verbis potest esse mortalis ratione finis, vel mediorum.

5. Fraus, sive dolus in facto, est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (ver. gr. si ea vitium habeat, vel non sit, qualis existimatur) quam ratione pretii, Navar. *c* 23. Tol. *l.* 8. *c.* 47. Escob.

6. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum alicujus, mortalis est ex genere suo. Contingit fere tripliciter. 1. Circa personas, quo modo Judas Christum, Dalila Sampsonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (ut si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, ut si pecuniam, vestem &c. cujuspiam absconditam prædoni ostendas. 3. Circa secretum; vel sibi commissum revelando (quod est contra fidelitatem, & justitiam, siquidem promissum fuit: quia est pactum onerosum, ut docet Card. de Lugo *l.* 14. *n.* 139. & quidem mortale, si prævidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam, alias veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum si

fiat

fiat ideo, ut scias secreta alterius, est curiositas: & si sit in re gravi, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur, communitee esse mortale, docent Tol. *l.* 7. *c.* 45. Bald. *l.* 3. *d.* 11. Nav. *c. pen. d.* 6. *de pœn.* Mol. Lay. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 4. qui addit eum, qui dolose alienas literas aperit, & legit cum alterius injuria, vel damno, crimen falsitatis committere. Dixi, *per se esse mortale*, quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate, justa ex causa fiat.

Unde resolvuntur hi casus seq.

1. Literas alienas aperire, & legere, sæpe non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum injustum damnum, vel in injuriam suam cedere, quam intendas avertere: quia potes sibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse judicant. Nav. *c.* 18. Regin. *l.* 24. *n.* 60. Escob. Card. de Lug. *d.* 14. *n.* 148.

2. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur ejus, a quo, vel ad quem mittuntur (neque lex specialis vetet, Card. de Lugo *l. c.*) vel tacitus saltem: ut si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita Escob. ex Nav. Regin. &c. *l. c.*

3. Superior Religiosus literas suorum subditorum (dummodo non mittantur ad superiorem majorem, vel talem, quem statura eximant, nec ab eo veniant) licite aperit, & legit; sive ex Religionis statuto, aut consuetudine: sive ex suspicione probabili, quod mali aliquid contineant. Vide Peyrin. *de Relig. t.* 1. *q.* 2. *c.* 1. Dian. *p.* 3. 1. 6. *R.* 55.

4. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad injuriam alteri imminentem avertendam: dummodo non plus legatur, quam ad eum finem necesse est. Card. de Lugo *l. c.*

ANIMAD. VII. 5. *Qui aperit, & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat.* Card. de Lugo *l. c.*

6. Si litteras ab alio dilaceratas, & in publicum a domino abjectas recolligas, & junctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem (per se) si, ut ex illa notitia tibi provideas; quia quod pro derelicto habetur, in usum suum convertere licet. Bald. ex S. Anton. & Ros. Sylv. v. *Emptio*, *q.* 17. Laym. *l.* 3. *s.* 5. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 4. *n.* 4. Dian. *t.* 2. *tr.* 6. *m. R.* 5. Recte tamen notat Laym. *l. c.* talem ex caritate teneri non manifestare secretum iis contentum, si damnum inde cujuspiam provenire possit, imo (addit) revelans ejusmodi secretum (cujus notitiam etiam juste acquisivit) contra justitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia usuros ad damnum injuste inferendum. Vide Laym. *l. c.*

Dixi 1. *a domino projectas*: quia si vel ab alio projectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi 2. *in locum publicum*: quia si in ignem, vel fornacem v. gr. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extrahas, & legas. Vid. Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 130.

Dixi 3. *per se*: quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

7. Qui furtive, scripta alterius secreta, ipso invito, legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2. Injustitiæ; quia quisque habet jus secreti in suis scriptis; quæ aliis non vult esse communia, Nav. *c.* 15. Mol. *t.* 5. *d.* 36. *n.* 2. Reg. *l.* 24. *c.* 6. *n.* 119. potestque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno, vel alter valde cupiat esse secreta, gravissimeque sit laturus. Bald. *d.* 11. Vide etiam Card. de Lug. *l. c.*

8. Quicumque secretum violat absque justa causa cum alterius damno, vel qui literas alterius injuste aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. Bon. *d.* 2. *de rest. q.* 1. *p.* 1. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 32.

DUBIUM III.

Quid sit Luxuria?

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum usus cum ex natura sua institutus sit ad conservationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Est mortalis ex genere suo. V. supr. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 2. & *l.* 5. *c.* 1. *d.* 2.

Resp. 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis: cum quis adeo est addictus turpitudini, ut de cælestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadem causa sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsiderate agens, quæ statum, vel personam dedecent.

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum a piis propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates se ipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; lascivus enim solet a rebus divinis abhorrere, imo ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi; amor enim voluptatum carnalium ita animum afficit, ut subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renuntiare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus mortem inordinate timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur, vel præceptum aliquod Dei, graviter obligans, prætermittitur. *Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales, ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpe veniales.* V. Esc. & Bald. *ll. cc.* ANIMAD. VIII.

DUBIUM IV.

Quid sit Invidia?

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutivum propriæ excellentiæ; ita ut hæc directe sit contra caritatem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia destructum optat, vel non destructum dolet.

Unde resolves.

1. Est ex genere suo mortalis, & gravissima quidem, atque in Spiritum sanctum, si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

2. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo supra. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis: quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. Vid. *in præc.* 8.

3. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, v. gr. inimicus tuus est evectus ad officium, ut tibi facilius possit nocere, non est invidia, sed timue, qui pee se non est peccatum, nisi sit inordinatus. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 10. ANIMAD. IX.

4. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non discupiamus, non est invidia, sed æmulatio, seu zelus, si est circa bonum honestum, & laudabilis; si autem circa temporalia, interdum est venialis, ut si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret, se non esse regem. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 10. *n.* 2.

5. *Si tristitia est ex bono alterius*, in quantum ille est indignus, non est invidia, sed indignatio; *quæ non est peccatum*: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei providentiam arguat (estque blasphemia) vel si ita afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum. Cajetan. Laym. *l. c.* ANIMAD. X.

6. Si

6. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis in excellentia crescat, ita ut te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas, ut tibi malum, est proprie dicta invidia: invidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest. Bald. *d. 29. l. 3.* & sic peccare solent 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, ut in illa re sint soli, ac singulares, dolent, & tristantur, si alii accedant. 2. Pusillanimes, quibus cum omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui suum: sic mulieres verbi gratia, facile apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, verbi gratia formositate. 3. Senes respectu juvenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facile consequuntur. Bald. *l. c.*

ANIMAD. XI. 7. *Qui in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est, vel alterum primo vidit, aut conjungem accipit*, si tantum intendat maledicere irrationali creaturæ, verbi gratia diei (sive sit nativitatis, siva conjugii) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, *videtur esse tantum veniale* (aliquando etiam nullum, ut Jobi) si autem deliberare intendat optare malum homini, sive sibi, sive alteri illo die natis, vel conjugatis, mortale est. Escob. & Marebant, *man. s. 3.*

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid sit Gula?

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi, & potus, opponiturque abstinentiæ, & committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis axquisita. 3. Si plus justo. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisite præparata. Laym. *l. 3. s. 4. a. 5.*

Unde resolves.

1. Gula ex genere suo est peccatum tantum veniale, quia nullus horum modorum repugnat præcise caritati Dei, vel proximi.

ANIMAD. XII. 2. *Hinc probabile est*, quod docent Nav. Tol. &c. & non repugnat Laym. *secluso scandalo, & aliis, veniale tantum esse, usque ad vomitum se cibo, & pota implere: idque etiam, si quis vomat, ati iterato possit bibere;* quod tamen v. *Comedere*, Sa, aliique multi putant mortale. Vid. Bald. Escob. *t. 2. E. 2. c. 5.*

3. Vix dubium est, licere esu, aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse judicetur.

4. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet jejunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad

ANIMAD. XIII. quas sub mortali tenetur. 3. *Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens;* secus si leviter tantum; ut v. gr. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliave justa causa, verbi gratia axtremæ famis in obsidione; in qua tamen sic vitam conservare non teneberis. Sanch. 1. *mor. c.* 8. Less. Laym. *l. 3. s. 4.* Sa, Bonac. Bald. *l. 3. c. 29.* *Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui, ut officium suum melius administrent, hausta sanguinis humani se animare dicuntur*, præsertim cum sanguis, secundum multos, animatus non fuerit. Vid. Auctor. cirat.

5. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v. gr. ut non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinate bibendo, vel comedendo voluntarie, fit ineptus ad intelligenda, vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub gravi peccato tenetur. Bald. *d. 29. l. 3. n. 15.*

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ movet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiva alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, ista in verbis, hæc in verbis, & gestibus: diciteque semper aliquam inhonestatem, licet per se, & secluso scandalo, venialem, v. gr. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad risum excitandum; mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. Bald. *l. c.* Esc. *t. 2. E. 2. c. 4.*

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & seminis effusio. Quæ ultima, si voluntaria sit, mortale est. Vid. Laym. *l. 3. s. 4.* Less. *l. 3. s. 3.* Bald. *lib. 3. cap. 29.*

ARTICULUS II.

Quid sit Ebrietas?

Resp. *Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ in eo consistit, quod quis sine justa, & gravi causa, tantum ob voluptatem, aut ingluviem sciens volens privet se usu rationis;* non simpliciter, id quod fit in somno, modo naturali instituto ab auctore naturæ ad virium, & imaginis Dei conservationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturbando, in modum amentis bruti, ac simul insuper privando se proxima potestate utendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. DD. ANIMAD. XIV.

Unde resolves.

1. *Perfecta ebrietas*, qua prædicto modo ratio plane sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo injurium, ejus imaginem sic deturpare. Est commun. DD.

2. *Non est peccatum inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit.* Sylv. Cajet. Laym. ANIMAD. XV.

3. *Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense.* V. Less. *l. 3. c. 5. d. 4. n. 37.* Azor. Reg. Bald. ANIMAD. XVI.

4. Mortale est alium inebriare, vel provocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut advertentia secururæ ebrietatis in se aliove. Less. *l. c.*

5. *Si justa causa est, ut v. gr. si grande malum non possit aliter impediri, nisi auctor inebriatur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria;* ut scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. gr. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignorara decipiatur. Unde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent produturi urbem, vel te abducturi. Less. *l. c.* & Sanchez *l. 2. de matr. d. 11.* *An vero hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est.* Less. *l. 4. c. 3. d. 4. n. 32.* *affirmat; quia*, inquit, *licet suadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus.* Laym. *l. 3. s. 4. a. 6.* rectius negat: quia nullo casu licet inducere ad peccatum. ANIMAD. XVII.

6. Si quis non prævidet periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens vento turbatus est, nec hoc prævidit, vacat culpa. Unde multi excusantur, qui prudenter sæpe judicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa; desinent tamen prudenter id judicare, si contrariam de se experientiam habeant.

7. *Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale*, quamvis ex gravioribus, si deliberate sit commissum. V. Laym. *l. c.* ANIMAD. XVIII.

8. *Ple-*

Animad. XIX. 8. *Plene ebrietas notatur ex his signis, quæ dat* Less. *d.* 2. *n.* 30. & Reg. 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ nunquam alias sana mente solet: v. gr. si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, uxorem verberarit, &c.

Animad. XX. 9. *Mala in ebrietate commisse, si prævise non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacent.*

DUBIUM VI.

Quid sit Iræ?

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundum D. Thom. dupliciter fieri potest. 1. Ex parta modi irascendi, ut v. gr. si nimium interius exardescas, vel axterius per signa nimis patefacias. 2. Ex parta objecti, ut si vindictam appetas plane injustam ob causam, vel si justo majorem, v. grat. optando inimico mortem, quam non est meritus, vel exequendam propria auctoritate, vel denique, licer vindicta justa sit, non tamen eam appetas ut justam, sed ut satiativam animi tui malevoli.

Unde resolves.

1. Si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum iræ: ut cum superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

2. Ira inordinata primo modo ante dicto est ex genere suo peccatum veniale, potest tamen fieri mortale ex accidente, ut si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

3. Ira inordinata secundo modo est ex genere sun mortala: quia ast directe contra caritatem. Bal. *l.* 3. *d.* 21.

4. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, ut Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, ut Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio; partim in opere, ut Rixæ, Pugnæ, Seditiones, Vulnera, diversimode loquendum est, secundum regulam supta datam. Nam 1. Indignatio, quæ ast inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet se indigne a tali tractari, communiter est veniale; imo si ex justo rationis judicio procedat, nullum est. Posset tamen essa mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium, & contemptum personæ gravem. 2. Tumor mentis, quo quis morose excogitat diversas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, judicandum est ax qualitate vindictæ, quæ excogitatur. V. Tol. *l.* 8. *c.* 58. 3. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinate, & confuse effundens, est veniale communitet, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, da qua supta *l.* 3. t. 2. *c.* 1. 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi, est ea genete suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, potest superior verbum aliquod alias contumeliosum objicere; quomodo Christus vocavit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus gravius dehonoretur, quam per delictum meruit. V. Bald. *d.* 34. *n.* 10. Item, ut docet Cajet. potest contumelia esse venialis tantum, si sit parva tantum: vel si sit tantum materialis, sine intentione dehonorandi: modo non sequatur læsio notabilis

Animad. XXI. honoris proximi. *Et sic excusantur, saltem a mortali, multi parentes*, dum filios vocant asinos &c. *item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines conviciis se onerantes: quia cum fides iis non habeatur, non læditur graviter honor.* Vid. Bon. t. 3. *q.* 2. *p.* 5. Denique, si joci causa, per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas est, secundum D. Th. 2. 2. *q.* 72. *ar.* 2. dummodo alter non contristetur, nec ad iram moveatur.

5. Contumelia etiam fit facto, tum indirecta, ut si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directe, ut si virum honestum fuste cædas, ad januam ejus cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliqnid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, ut naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem, quæ, si sit gravis, vel saltem proximus ea graviter contristetur, mortalia sunt. Bonac. Molin. Bald. *l.* 3. *d.* 3. &c. ex S. Thom. Circa quæ nota, quod qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel invitationem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit gravis. Vid. Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 53. *Adde, quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicere, non sit necessarium, ut contra Fill. &c. docent Azor. Se, Mol.* C. *de Lugo d.* 56. *de pœn. n.* 269. Animad. XXII.

6. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, ast ex genere suo mortale.

7. *Rixæ, si modum non excedant, uti, & leviculæ pugnæ, veniales sunt; secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cedes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam; alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.* Animad. XXIII.

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia?

Resp. Acedia, sive animi tædium, potest ex D. Th. 2. 2. *q.* 35. *ar.* 1. dupliciter usurpari. 1. *Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum*, eo quod labor aliquis sit adjunctus. 2. *Particulariter, pro tristitie*, & tædio de divina amicitia, ao quod per virtutum exercitia laboriosa servari debeat, & sic amicitiam illam non curet.

Unde resolvuntur.

1. Acedia accepta primo modo tum demum est peccatum mortale, cum ideo committitur opus vetitum sub mortali.

2. Acedia accepta secundo modo ex se est mortale, quia repugnat caritati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facile judicari potest, quæ sunt sequentes.

1. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel implevisse id, ad quod tenebatur; aut qua contemnit Dei Beneficium, v. gr. desiderando non fuisse natum, aut non agnovisse Christum, &c. est autem ex genere suo mortale.

2. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

3. Rancor, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

4. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito fervore.

5. Evagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium evagatur circa illicita: sive per cogitationem, & dicitur curiositas: sive per locutionem, & dicitut verbositas: sive per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. V. D. Th. *q.* 35. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 9. Tol. *l.* 8.

Culpabilis autem evagatio mortalis arit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v. g. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. Reg. Pal. *de car.* t. 6. *d.* 1. *p.* 3. Trull. *l.* 1. *c.* 6. *d.* 1. contra Tamb. *de exped. sacrific. l.* 2 *c.* 3. ubi docet, distractum esse voluntarie, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantum veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem, esse mortale, propter gravem irreverentiam, & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*: nam in oratione vel non præcepa, val sub obligatione tantum veniali, ast peccatum veniale tantum, S. Thom. Nav. Suar. Less. *l.* 2. *c.* 37. *d.* 11. imo nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando pio exercitio se occupare; quia non formaliter, sed materialiter tantum orat: v. gr. cum quis manibus laborans, psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cavendi cogitationes vanas, vel recreandi se. Sanchez *conf. p.* 2. *l.* 7. *c.* 2. *d.* 13. Trull. *l.* 1. *c.* 7. *d.* 10. V. supra *l.* 4. *c.* 2. *d.* 2.

ANIMADVERSIO I.

I*Mperfecta tamen, qua quis..... in suo tantum affectu sese magnificat, est tantum veniale, ut docet* Cajet. &c. S. Gregorius a S. Thoma 2. 2. q. 162. a. 4. laudatus ita habet: *Quatuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur; cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis accepisse se meritis putant; aut certe cum jactant, se habere quod non habent, aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere, quod habent.*

Ut duas primas superbiæ species intelligas, audiendus est D. Th. ad 2. a. 4. cit., ubi inquit: *Dicere in universali aliquod bonum esse, quod non est a Deo, vel gratiam hominibus pro meritis dari, pertinet ad infidelitatem; sed quod aliquis ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ ita de bonis suis glorietur, ac si ea ex se haberet, vel ex meritis propriis, pertinet ad superbiam, & non ad infidelitatem proprie loquendo.*

„ Duæ primæ species (inquit Concina Theol. t. 10. p. „ 544. n. 8.) sunt peccata mortalia, cum ex deliberata „ voluntate procedunt: tertia, & quarta ob materiæ le„ vitatem excusari a gravi culpa possunt. “

Idem docet Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 211. a. 7. „ Si „ tamen, subdit Concina (idemque habet Nat.) gra„ vem Dei irreverentiam, aut proximi grave damnum, „ vel gravem contemptum conjuncta habeant, gravia „ esse peccata, certum est. “ V. g. inquit Nat. si quis de dotibus ad Ecclesiæ regimen, vel ad gerendos Magistratus necessariis, quibus tamen destitutus est, glorietur, ut sibi viam ad dignitates muniat; si quis se locupletissimum simulet, cum sit inops, ut in amplissima familia nubat; si, ne a familiæ suæ claritate degenerare videatur, ingentia debita contrahat, quibus solvendis se imparem futurum prævidet; si demum ad suam excellentiam, vel existimationem omnia veluti ad finem referat.

ANIMADVERSIO II.

Ambitio.... est per se peccatum veniale &c.

An beneficium ecclesiasticum, quo quis est indignus, ambire est culpa ex se venialis? An, etiamsi beneficium curam animarum habeat? Hoc certe falsum est. Sed hac in re, quæ gravissima est, & in qua multi multa, & gravia peccata peccant, Busemb. nimis exilis est, ideoque accuratiori tractatione indiget.

Quæritur ergo primo, utrum, si indignus, hoc est vel doctrina, vel virtute, & prudentia necessaria destitutus beneficium curam animarum habens ambiat, mortaliter peccet?

Resp. affirmative. Primo quia Dei voluntati, & præcepto repugnat teste Ap. ad Heb. cap. 5. ubi ait: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Certum enim est, indignos ad ecclesiasticum honorem a Deo non vocari, sed repelli.

Secundo quia contra apertam Ecclesiæ, & fundatorum mentem, qui sua bona Deo, non ambitioni consecrarunt, per fraudes, & diabolica artificia gradum honoris, & emolumenta carpit, & emungit.

Tertio quia suam, multorumque animas evidenti æternæ damnationis discrimini objicit: ergo sine dubio mortalissime peccant. Sed hac in re neminem mihi adversari puto; quæ tamen ex mox dicendis evidentior fiet.

Quæritur secundo, utrum beneficium curam animarum habens appetere, seu illud vel per seipsum, vel per alios petere licite quis possit, excluso digniore?

Resp. Id non solum non licet, sed est mortalis culpa. Et primo quidem cum in causa propria nemo judex esse possit, eo ipso peccat, quod hoc judicium ad alios pertinens sibi arroget, in re præsertim tanti momenti, & judicatu difficillimæ.

Qui se animarum cura, quæ est onus angelicis humeris formidandum, dignum judicat, superbia sane intoleranda tumet; & hac ipsa de causa juxta doctrinam D. Thomæ, & D. Bernardi infra citandam beneficio indignus est: ergo hic appetit, & petit curam animarum pro indigno; quæ ex mox dictis est mortalis culpa.

Præterea quoad culpam idem de ambiente, ac conferente beneficium judicandum est; sunt enim hæc reciproca, sibique sua peccata invicem communicant, eorumdemque malorum uterque causa est: sed qui beneficium curam animarum habens confert digno, prætermisso digniori, mortaliter peccat: ergo etiam illud ambiens.

Assumptio evidens est; quia, cum beneficii collator ex officio Dei gloriam, & animarum salutem in collatione præcipue spectare, & curare teneatur, id non præstat, qui minus digno beneficium confert; cum enim majora peccatis remedia, & impedimenta apponere, atque efficaciora ad virtutem, & Dei gloriam præsidia comparare, digniorem eligendo, posset, id negligit; quod non leve, sed grande peccatum est.

Id aperte docet Sacra Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform. quæ de habentibus jus promovendi ad cathedrales Ecclesias loquens, monet, *eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint*. Quod autem dicitur de promotione ad Ecclesias cathedrales, intelligi etiam debet de promotione ad parœcias; quia sicut Episcopus pro salute animarum totius diœcesis, ita Parochus pro salute animarum parœciæ instituitur. Quare eadem sacra Syn. cap. 18. sess. cit. ubi de Parochorum electione agit, jubet, ut *Episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit*. Tamburinus, cujus verba refert Concina Theol. t. 10. p. 15. num. 7. ita inquit. „ Cum immediate antea Concilium (cap. 1. cit.) videa„ tur esse contentum de dignis; vel primo videtur per „ hoc *digniores* non aliud significare velle, nisi dignita„ tem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; „ vel secundo locutione minus propria ponit *digniores*, „ ut excludat indignos.. (hoc alterum re idem est, ac „ primum)... vel tandem tertio loquitur, quando fit „ concursus. “ At commentitia, & cavillatoria Tamburini interpretatio est ipsa propositio 47. ab Innocent. XI. proscripta. Hinc S. Pius V. constitut. *In conferendis* ait: *Ut non solum dignis, sed etiam magis idoneis repertis juxta Concilii Tridentini decretum parochiales Ecclesiæ conferantur, volumus, & eadem auctoritate decernimus*. His positis argumentatio nostra in compendium redacta, est hujusmodi. Idem peccatum peccant beneficium ambientes, ac conferentes: conferentes beneficium cum cura personæ dignæ, exclusa digniori mortaliter peccant: ergo personæ dignæ ambientes beneficium cum cura, exclusis dignioribus mortaliter peccant; quæ conclusio eo verior est, quod personæ dignæ ambientes beneficium cum cura, dignæ esse desinunt, & propter tumidum de se judicium, ac intolerandam præsumptionem indignæ evadunt.

Sed animadvertenda insuper sunt illa sacræ Syn. Trid. verba, *eos alienis peccatis* (hoc est tum ambitum foventium, tum ambientium) *communicantes mortaliter peccare*. Si enim promoventes minus dignos ad beneficia cum cura animarum, eo nomine mortaliter peccant ex Trid. Synodo, quia minus dignorum peccatis communicant, multo magis mortaliter peccant ipsi minus digni, eadem beneficia ambientes.

Quæritur tertio, quid hac de re dicendum sit, si qui beneficium appetit, non solum dignus sit, sed etiam dignior?

Resp. Laym. tom. 2. lib. 4. t. 2. c. 15. nu. 10. ita loquitur. „ Episcopatum, aliamque prælaturam appetere „ principaliter propter Dei honorem, & salutem anima„ rum promovendam, secundario vero propter bona tem„ poralia ei annexa, non est illicitum, si aliquæ condi„ tiones adsint. Prima, ut qui prælaturam appetit, ea „ dignus sit. Secunda, ut alius non adsit ad regendum „ magis idoneus, ex cujus promotione Ecclesia majus „ commodum acceptura sit. “ Hactenus Laym. qui pro hac opinatione citat Nav. Petrum Nav. Sa contra Joan. Major. Sylv. Valent.

At ipsæ conditiones, quas Laym. exigit, contradictionem involvunt; quia appetentem, prælatura minus dignum, imo indignum efficiunt. Eo enim ipso, quod aliquis de se ita superbe sentit, ut se Episcopatu, aliave prælatura dignum existimet, eo minus dignus, imo indignus efficitur; idque multo magis, si alium magis idoneum ad regendum non adesse putet. Quid hoc aliud est, quam se aliis omnibus præferre? Hæc tam tumida, & grandis superbia, quæ Luciferum imitatur, quave in re gravissima alios omnes præ se despicit, ex dictis de superbia non leve, sed gravissimum crimen est; quod superbum Episcopatus, alteriusve prælaturæ appetitorem infra alios omnes deprimit, ac omni ecclesiastico honore indignum reddit. *Omnis, qui se exaltat, humiliabitur*: Luc. 18.

Hinc D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 3. ait: *Si vero aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus, & sic preces sunt pro indigno*: & Div. Bernardus lib. 6. de consid. cap. 4. inquit: *Alius pro alio, alius forte & pro se rogat. Pro quo rogaris, sit suspectus: qui ipse rogat pro se, jam judicatus est; nec interest per se, an per alium quis roget*. Et Div. Antoninus apud Nat. Th. t. 2. epist. 52. *Nam secundum Thomam, Raymundum, Hostiensem petere pro se, aliquid eorum*, (hoc est beneficiorum cum cura) *etiamsi alias sit dignus, inducit simoniam; quia sunt preces pro indigno ratione præsumptionis: ergo & appetere erit mortale, cum simonia sit mortale*. Et S. Gregorius Magnus (can. *Sicut* can. 1. q. 6.). *Sicut is, qui invitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admovendus; sic qui ultro am-*

bit, vel importune se ingerit, est proculdubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid agit, nisi ut crescendo decrescat, & ascendendo exterius, interius ad profunda descendat? Hic est communis Patrum sensus, quos legere potes apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 238. & seq. & ep. cit. 52.

Ergo certum est, quidquid Laym. nonnullique alii contra asserere audeant, eum, qui appetit Episcopatum, aliamve prælaturam, quocomque demum se vertat, non solum peccare, sed mortaliter peccare. Repugnant enim in re gravissima divino illi præcepto, quod Ap. promulgavit ad Heb. 5. v. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* „ Vocari autem a Deo dicuntur (inquit Catech. Concil. „ Trid. p. 2. de sacram. Ord. c. 7. n. 3.) qui a legitimis „ Ecclesiæ ministris vocantur. Nam qui in hoc ministerium seipsos arroganter inserunt, atque intrudunt, de „ his Dominum intellexisse, docendum est, cum inquit: „ *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant*; quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, „ nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest. “

Ex his illud etiam intelligitur, falsum esse, quod Laym. loco cit. subdit, “ non esse præsumptionis peccatum, si „ quis divino auxilio confisus, opus tam arduum aggrediatur, studens etiam cooperari, ut sit prudens, sobrius, castus, sicut requirit Ap. 1. ad Tim. 3. “ Hoc, inquam, falsum est, loquendo de iis, qui Episcopatum, aliamque prælaturam appetunt, in eamque sponte se inferunt; hoc enim est aperte contrarium sensui S. S. Th. Bernardi, Antonini, Gregorii, Catech., & ipsius Apostoli cit.

Nam, ut dicitur Jac. 4. v. 6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*: at qui Episcopatum appetunt, superbi ex dictis sunt: ergo Deus iis resistit, ideoque gratiam non dat. Dei auxilium, quo ecclesiastica præfectura rite administretur, illi quidem merito sperant, qui ad id munus divinitus vocantur; quia, ut ait D. Th. p. 3. q. 27. a. 4. *illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat, & disponit, ut ad id, ad quod eliguntur, inveniantur idonei, juxta illud ad Cor. 2. 3.* „ Idoneos nos fecit ministros novi testamenti: “ at qui a Deo minime vocati, in ecclesiastica ministeria arroganter se inferunt, non sine multa præsumptione a Deo auxilia expectant rite fungendi munere suo; cum contra timendum jure sit, ne ab eo deserantur; cujus voluntati in ecclesiastici muneris susceptione adversantur. Hinc enim, hoc est ex specialium divinorum auxiliorum subtractione, permittente Deo fit, ut teste Catech. cit. *hoc hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse possit*; in quem sensum loquitur quoque S. Leo Magnus cap. *Principatus* cau. 1. q. 1. dum ait: *Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus, atque actibus non offendit, ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo; & difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.*

At Laym. illud Ap. 1. ad Tim. 3. objicit, *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*: ergo, concludit Laym. „ recte, & ordinate appeti potest, videlicet, ut „ aliis prosis, Deique honorem promoveas. “

Resp. D. Thom. 2. 2. qu. 185. a. 1. ad 1. respondet: *Quod sicut Gregorius dixit in pastorali, ille tempore dixit Ap., quo ille, qui plebibus præerat, primus ad martyrii tormenta ducebatur; & sic nihil aliud erat, quod in Episcopatu appeti posset, nisi bonum opus.* Nam, ut ait idem S. Doct. in corp. a. cit. *appetere proximis prodesse, est secundum se laudabile, & virtuosum. Verum quia, prout est episcopalis actus, habet annexam gradus celsitudinem, præsumptuosum videtur, quod aliquis præesse appetat ad hoc, quod subditis prosit, nisi manifesta necessitate imminente.*

Auctoritas quidem S. Gregorii, & S. Thomæ satis esse debet, ut christianus, & æquus lector traditæ interpretationi acquiescat. Sed quia non pauci, alii quidem, ne Laym. doctrinam pessum ire sinant, alii vero, ne suis blandis, tectisque cupiditatibus resistant, difficultates, ac nodos fortasse quærent; ab his ego quæro, utrum Laymannum plus sapere, ac rectius intelligere Apostolum putent, quam Patres, & Viros summos. Nam communis Patrum sensus est, ut supra diximus, Episcopatum, & animarum regimen recte appeti non posse. Quod verbo, idem opere docuere Viri summi. *Marcus Evangelista, Ammonius monachus, Nilamon fuga sibi consuluere; Cyprianus, Athanasius, Martinus, Gregorius Nazianzen. Chrysostomus, Fulgent. cogimur; Nicolaus Myrensis, Alexander, Anatolius, Eustachius, Dioscor. Jacobus Nisibensis, Helladius. Ipse Ambrosius*, lib. 3. ep. 25. Hinc S. Cypr. hom. de festo Pasch. ait: *Reperio omnes sanctos divinis ministeriis ingentem veluti molem formidantes*; quæ est doctrina ipsius Synodi Trident. sess. 6. cap. 1. de reformat. quæ *Ecclesiarum regimen appellat onus angelicis humeris formidandum*. At onus maxime formidandum, appetendum certe non est, sed quam maxime fieri potest fugiendum: ergo Episcopatus recte, & ordinate, ut blande, & male ait Laym. appeti nequit. Videlicet Episcopi opus, bonum quidem opus est; ideoque qui Episcopatum desiderat, bonum opus, ut ait Ap. desiderat; non tamen bene desiderat, etiamsi illud desideret, seu desiderare se dicat, ut aliis prosit, Deique honorem promoveat, ut Laym. loquitur; quia est opus omnis arduum, ac periculosum. Quare, ut ait idem Ap. qui sibi contradicere non potest, *nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*. Hinc S. Theresiæ illud divinitus revelatum fuit, (cap. 27. vitæ S. Ther.) *Chi ha da prender carichi di prelature, ha da esser molto lontano da desiderarle, e da volerle, e almeno da procurarle.*

Quæritur quarto, utrum ambitus quoad beneficia sine cura, sit mortalis culpa.

Resp. Ut dictum est responsione secunda, quoad culpam idem judicium ferendum est de ambiente, ac de conferente beneficium. Porro de male conferentibus beneficia sine animarum cura, „ non esse peccatum mortale, eadem conferre dignis, omissis dignioribus, cen- „ sent multi Auth. ut Lugo, Less. Garc. Navar. Dian. „ &c. quamvis contrarium tenere videatur D. Thomas „ 2. 2. q. 63. a. 2. eumque non pauci alii sequantur. “ Ita Anacl. tom. 1. juris can. p. 209. n. 247.

Una certe Div. Thomæ auctoritas pluris esse debet, quam exercitus tercentum contra opinantium. Ille autem a. 1. q. ab Anacl. cit. pro certo habet, acceptionem personarum, utpote quæ distributivæ justitiæ adversatur, jure naturæ esse peccatum; quod evincunt illa oracula a S. Doct. cit. *Non accipietis cujusquam personam*, Deut. 1. *Personarum acceptio non est apud Deum*, ad Ephes. 6. quæ oracula, dum jus naturæ declarant, jus divinum continent. Porro quod juri naturæ, & divino contrarium est, mortalis culpa est, nisi materiæ parvitas excuset: at beneficia, quæcumque ea sint, sunt semper res gravis, non solum quia sacra, sed etiam quia, licet in genere beneficii tenuia sint, absolute tamen consideratis circumstantiis tum redituum, & honoris, tum durationis usque ad vitæ finem, sunt quid notabile, & momenti non levis: ergo acceptio personarum in beneficiorum etiam simplicium distributione, seu, quod idem sonat, eorum collatio minus dignis facta, prætermissis dignioribus, mortali culpa non vacat.

Hinc D. Thom. 2. 2. q. cit. ait: *Quod acceptio personarum est peccatum, inquantum justitiæ contrariatur. Quanto autem in majoribus aliquis justitiam transgreditur, tanto gravius peccat: unde cum spiritualia sint temporalibus potiora, gravius peccatum est personas accipere in dispensatione spiritualium, quam in dispensatione temporalium.*

Hæc Div. Thomæ ratio pro fundamento habet, quod jam ostensum est, acceptionem scilicet personarum esse culpam gravem, & mortalem in re notabili, & gravi; quia gradus suscipit pro materiæ levitate, & gravitate. Ergo, cum beneficia etiam sine cura animarum sint quid non solum grave, sed valde grave, maximique momenti, ut dubitari non potest, nisi ab iis, qui crasso ingenio sunt, malaque indole spiritualium rerum dignitatem metiri inepta: ergo &c. Huc spectat D. August. ep. 29. ad S. Hier. a S. Theres. citatus, qui ait: *Quis ferat, si quis divitem eligat ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore, & sanctiore?* Nec enim levia peccata, quæ quotidiana sunt, & venia in tanta nostra miseria digna tantam increpationem merentur.

Prælatus ecclesiasticus, inquit idem S. Thom. ad 1. art. 2. cit. *beneficiorum non est dominus, ut possit ea dare pro libito, sed dispensator, secundum illud* 1. *ad Cor.* 4. “ Sic nos „ existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores my- „ steriorum Dei. “ At certum est, dispensatorem, seu œconomum mortaliter delinquere, dum res gravis momenti contra domini voluntatem dispensat: ergo Prælatus ecclesiasticus mortaliter peccat, cum contra voluntatem Domini beneficia cujuscumque generis, quæ nunquam sunt quid leve, dispensat: quod semper fit, dum ea minus dignis confert.

Adde, quod injustus collator beneficiorum sine cura non solum eo nomine mortaliter peccat, quod insignem injuriam dignioribus a se neglectis, quorum jus fœde violat, & pessumdat, irroget, sed etiam quia Ecclesiam magnis commodis privat, ac insignibus afficit detrimentis. Vix enim dici potest quantopere Dei cultum promoveat, quantos ad bonos mores, & pietatem, ac scientiam incitamento sit eximia virtus, & doctrina in luce Ecclesiæ, hoc est in gradu honoris collocata.

Contra minus probi, & docti ad ecclesiasticos honores evecti, in Dei cultu minus diligentes sunt, de ecclesiastica disciplina minus solliciti, exemplo, & doctrina parum possunt, & quandoque etiam nocent.

Tandem dum virtus, & scientia laudatur, & alget, vul-

vulgo negligitur, ambitio fovetur, ad patrocinia, commendationes, munera, aliasque malas dæmonis artes confugitur; quorum gravissimorum malorum cum iniqui beneficiorum dispensatores causæ sint, eos mortaliter peccare, res certa, & liquida mihi videtur.

At inquit Anacletus: „ Neque Concilium Tridentinum „ sess. 24 c. 1. & 18. neque propositio 47. ab Innoc. „ XI. damnata agit de beneficiis simplicibus, sed solum „ de curatis; simulque periculum tanti mali inde non „ imminet, neque ex iis adeo pendet bonum Ecclesiæ, „ sicuti fit in curatis; ac proinde facilius potest excusari „ elector, qui semel, aut iterum digniorem omittit, „ dummodo alter sit vere dignus, & hoc communiter non „ fiat, prout limitat Lugo, & Less. ne alioquin successive graviter lædatur Ecclesia, si semper digniores omittantur, & nemo curet promovere digniores in ejus ministros. " Hactenus ille.

Resp. Anacletus multa simul congerit, quæ tamen nullius sunt momenti. Ratio negativa ex Synodo Trid. & & prop. 47. ab Innoc. XI. proscripta omni vi caret; quia nec Syn. Trid. nec summi Pontificer, qui multas propositiones damnarunt, omnia definivere; nec tamen suo silentio ea probant, aut damnant, de quibus non loquuntur. Si Anacleti ratio valeret, illa omnia licerent, quæ Syn. Trid. & summi Pontifices damnationis corruptarum prop. auctores non condemnarunt; quo nihil absurdius cogitari potest. Ceterum quod ab aliis præstitum non fuit, præstitit Bened. XIII. In Concilio Rom tit. 6. cap. 5. his verbis. *In conferendis tandem canonicatibus, aliisve etiam beneficiis simplicibus Episcopi non carnem respiciant, aut sanguinem, sed servitium attendant, & qualitates providendorum. Advigilent insuper, ut in faciendis collationibus ne alii esuriant, & alii ebrii sint, justitia semper distributiva servetur, prudenti collatorum arbitrio regulata.* Ecclesiæ bonum longe magis quidem pendet ex justa collatione beneficiorum cum cura, quam aliorum; longe majora mala ex eorum, quam horum iniqua collatione in Ecclesiam derivantur. At quid inde? Hinc scilicet illud unum efficitur, ut longe gravior culpa sit iniqua collatio beneficiorum cum cura, quam aliorum, non ut iniqua collatio beneficiorum sine cura sit solum venialis noxa. Nam hæc quoque, gravia Ecclesiæ Dei, ut mox dictum est, detrimenta affert. At, ait Anacletus, graviter Ecclesia non læditur, si semel aut iterum digniori omisso dignus eligatur: ergo in hac specie, & cum hac limitatione a mortali culpa excusari potest elector.

Resp. Hæc quidem limitatio, doctrinæ laxitatem restringit, non tamen tollit. Nam una, ant altera electio minus dignorum, minus quidem gravia Ecclesiæ nocumenta infert, quam continuata; at nihilominus gravia, ut ex mox dictis colligitur, præsertim cum a gravi scandalo immunis esse non possit.

Præterea, dum Anacletus culpæ gravitatem in electione minus dignorum ex solo gravi nocumento, quod inde Ecclesia patitur, desumit, ejus ratiocinatio eo vitio laborat, quod in partium enumeratione sit manca & diminuta. Elector minus digni non solum graviter peccat, quia Ecclesiæ graviter nocet, sed etiam quia justitiam distributivam in re gravissima violando, gravem injuriam irrogat digniori, cui ius ad beneficium competit. Magnopere enim falleris, si putes digniori nullum jus esse ad beneficium. Nullum quidem jus ille habet in re, ne ullum quidem jus babet proprietatis ad rem; at jus habet dignitatis, & meriti ad rem, seu beneficium. Beneficia enim sunt bona Ecclesiæ communia, ex ejusdem Ecclesiæ, & fundatorum mente dignioribus distribuenda: ergo non est dubitandum, quin dignior jus habeat ad beneficium.

Adde, quod, cum beneficiorum dominium ad Deum pertineat, hoc dominium gravissime læditur, & a Prælato inique usurpatur, dum contra Dei voluntatem beneficium minus digno dispansat. Ex his, ni maxime fallor, aperte colligitur, ne etiam quidem electionem minus digni e mortali culpa excusari posse; quæ toties iteratur, quoties iniqua electio repetitur.

At Wigand p. 349. q. 2. Dixi 4. objicit *praxim omnium Prælatorum, etiam ipsius Papæ, qui parum cogitantes de dignioribus, beneficia simplicia conferunt dignis.*

Resp. Si Wig. D. Thomam, ut debuerat, consuluisset, non ita scripsisset. Qui causam deploratam, ubi rationes desunt, defendunt, ad praxim confugiunt, quasi praxis doctrinæ regula esse debeat, non contra. An corrupta praxis legi divinæ, & naturali derogare potest? Si praxis, quam Wig. obtrudit, vera esset, nec juri divino, & naturali contraria, ab omni culpa excusaret. Quod si Wig. fatente a culpa veniali non excusat, cur a mortali excusare potest? Sed praxis a Wig. jactata, falsa est. Non enim generalis est omnium, non semper adhibita, sed forte aliquorum falsis opinionibus imbutorum; insignemque injuriam probis, solidæque doctrinæ amatoribus Prælatis a Wigand per inscitiam fieri puto, dum ita loquitur; cujus laxitatem ipse Anacletus ex Lug. & Less. coercet.

At inquit: „ Merita, quæ ad ea (simplicia beneficia) requiruntur, notabiliter se non excedunt, imo „ in omnibus æqualia sunt, v. g. posse recitare horas, „ officium legere, vel cantare Missam. "

Resp. In paucis his verbis triplex errarum ego deprehendo. Primo enim si merita Clericorum quoad simplicia beneficia sunt in omnibus æqualia, ut Wig. ait, nunquam promoventur digni relictis dignioribus; quod & aperte falsum est, & ipsi contrarium, qui ait: „ in beneficiis „ pure simplicibus non videtur esse mortale, relicto di- „ gniore promovere dignum. "

Secundo quia falsum est, posse recitare horas, officiem legere, vel cantare Missam, esse merita. Hæc non sunt merita, sed mera capacitas obeundi functiones simplicibus beneficiis annexas. Merita, propter quæ Clerici, & Sacerdotes simplicibus beneficiis digni sunt, ex eorum probitate, doctrina, obsequiis Ecclesiæ præstitis desumenda sunt; & quia hæc sunt inæqualia, idcirco dignioribus sunt conferenda. In horum tamen collatione habenda est etiam ratio indigentiæ, ut monuit Bened. XIII. in Concil. Rom. mox cit. Hinc D. Th. 2. 2. q. 100. a. 5. ad 3. ait: *Licite tamen potest aliquis, si sit indigens, pro se ecclesiasticum beneficium petere sine cura animarum.*

Tertio quia illud quoque falsum est, capacitatem recitandi horas, officium legendi, & cantandi Missam esse in omnibus æqualem. Hinc Bened. XIII. in Conc. Rom. loco mox cit. ita præcipit. *In canonicatibus vero ut supra conferendis, ceteris paribus, semper eos præferant, qui cantum callent Gregorianum.*

Ex hactenus dictis intelligitur, minus dignos, qui dignioribus in simplicium beneficiorum collatione præferri ambiunt, mortaliter peccare. Primo quia ipsa tumida elatio, qua se dignioribus anteferunt, eos beneficiis indignos reddit. *Qui se exaltat, humiliabitur.*

Secundo quia insignem injuriam dignioribus, quibus ea jure debentur, & extorquentur, irrogant. Tertio quia Ecclesiæ graviter nocent, suoque malo exemplo aliis scandalo sunt. Quarto quia Prælatos ad injustam collationem, multorum, graviumque malorum fontem, & fomitem inducunt; ut hic omittam peccata, quæ admitti solent in malis artibus, quæ dæmone, ambitione, cupiditate suggerente adhiberi consuevere in hujusmodi beneficiorum consecutione.

Illi quoque graviter peccant, qui beneficia pro modesto, & parco Ecclesiasticorum victu sufficientia consecuti, iis contenti non sunt, sed auri, aut inanis honoris cupiditate impulsi nova semper aucupantur, & quærunt, et beneficiorum onere ad intera detrudantur. Qua de re lege Synodum Tridentinam sess. 24. cap. 17. de reform.

Quæritur 5. utrum ambitio graduum sæcularium, qua indigni, aut minus digni eos comparant, sit mortalis culpa?

Resp. Ambitio quidem spiritualium beneficiorum gravior culpa est, quam graduum sæcularium; at hæc quoque gravis est, seu mortalis; quia hæc quoque justitiæ distributivæ in re gravi contraria est, honores quæ iis subtrahit, quibus jure debentur, & electores ad violandam justitiam inducit, ac demum publico bono, cui digni, aut digniores melius consulerent, valde nocet.

Adde, quod si contra juramentum, quo gradus per ambitionem, seu importunas preces, promissiones, minas, aliasve malas artes se non quæsituros juraverint, veniant, perjurium quoque admittunt.

His demum aliud mortale peccatum adjiciunt, si electores ad violandum jusjurandum, quo ex Principis, aut municipalis statuti lege jurarunt, se justitiam in electionibus servaturos, suo ambitu inducant; de quibus juramentis, & perjuriis legendus est P. Concina Th. t. 4. p. 43. & seq.

Quæ hactenus dicta sunt, confirmat can. *Multi* dist. 40. ubi dicitur: *Quicumque desideraverit primatum in terra, inveniet confusionem in cælo; nec inter servos Christi computabitur, qui de primatu tractaverit.*

Animadversio III.

Est vana gloria &c. imo ut contra Angelum recte docent Sylv. &c. est tantum veniale, res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. concionari.

Hæc doctrina mihi sane recta non videtur. Est enim ingens ordinis perversio, religioni graviter contraria, sacra profanis postponere: sed qui res sacres, puta conciones, obit principaliter ob inanem gloriam, sacra profanis postponit: ergo ordinem valde pervertit, & religionem graviter lædit; quæ culpa non levis, sed gravis, & mortalis merito habetur.

D. Th. 2. 2. q. 132. a. 3. ait, quod inanis gloria est contraria caritati Dei *ex parte ipsius gloriantis, qui intentionem suam refert ad gloriam, tanquam ad ultimum finem;*

ad quam scilicet ordinat etiam virtutis opera, & pro qua consequendo non prætermittit facere etiam ea, quæ sunt contra Deum; & sic est peccatum mortale. Si Angelici Doct. mentem assequor, gloria est ultimus gloriantis finis, ideoque mortale peccatum duplici modo: primo, si quis ad eam referat etiam virtutis opera; secundo si, ut eam consequatur, non prætermittat facere etiam ea, quæ sunt contra Deum. Ergo qui ad inanem gloriam sacras functiones, ut conciones, missas &c. principaliter refert, mortaliter peccat. Hinc D. Aug. a S. Th. ibidem citatus dicit, quod *hoc vitium* (scilicet amor humanæ laudis) *tam inimicum est piæ fidei, si major in corde sit cupiditas gloriæ, quam Dei timor, vel amor, ut diceret Dominus* (Joan. 5.) „ Quomodo potestis credere, gloriam ab invicem „ expectantes, & gloriam, quæ a solo Deo est, non „ quærentes? “ At major est in corde cupiditas gloriæ, quam Dei amor in eo, qui ipsas sacras functiones ex natura sua ad Dei cultum ordinatas principaliter facit ob inanem gloriam: hic scilicet magis amat gloriam inanem, quam Dei cultum: ergo mortaliter peccat. Sane non minus peccatum est sacras functiones ob inanem gloriam principaliter obire, quam ob lucrum: et Catech. Concilii Trid. p. 2. de Sacram. Ord. n. 4. ait: *Quamvis enim ex Apostoli sententia, natura, & divina lex jubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat, tamen quæstus & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est:* ergo maximum quoque sacrilegium est ad altare accedere inanis gloriæ causa.

Qui dant aliquid spirituale, seu sacrum, ut aliquid temporale consequantur, etiamsi illud dent solum ut motivum, non ut pretium rei temporalis, simoniam admittunt, ut patet ex prop. 45. ab Innoc. XI. proscripta; ideoque gravissime peccant. At minus graviter non peccant, qui sacris funguntur, ut aliquid temporale, puta inanem gloriam adipiscantur; quia non minus hi, quam illi res sacra vilipendunt.

Itaque recte mihi sentire videtur Nat. Alex. qui Th. t. 2. p. 217. reg. 5. letale peccatum ab iis committi ait, qui omnia sua, ac præsertim pietatis opera ad hominum gratiam, laudemque captandam, & ad inanem gloriam referunt; & p. 239. reg. 9. Concionatores, qui nobiliora pulpita quærunt, ut nominis claritatem consequantur, & ad Episcopatum, aliave beneficia ecclesiastica promovcantur, mortalis ambitionis reos facit.

Si de re mortaliter mala, quia &c. saltem quando cum jactantia &c... quod addo, quia si absque ea fuit, Navarr. &c. docent contra Sanch. &c. non necessario explicari. Vide &c.

Animadversio præsens cadit in illud, *quod addo, quia* &c. Nam etiamsi opinio citata Nav. Palai, & Dianæ probabilis, & possibilis esset, nihilominus propter contrariam rationabilem sententiam Sanch. Lopez, Rodriquez, & aliorum res ut minimum dubia foret: at peccata, & circumstantiæ mortaliter dubiæ in confessione necessario explicandæ sunt juxta verissimam sententiam, de qua saltem post propositionem 1. ab Innoc. XI. proscriptam dubitari non potest: ergo etiamsi opinio citata Nav. &c. esset probabilis, & possibilis, nihilominus in confessione esset explicanda jactantia de re mortaliter mala. Nec sufficit ut in genere explicetur, sed in specie explicanda est, hoc est explicanda est species mortalis peccati, ut adulterii, homicidii &c. de quo quis se jactavit; quia sicuti peccata mortaliter dubia, ita quoque species dubiæ eorumdem mortalium peccatorum necessario confitendæ sunt. Ceterum opinio citati Nav., Palai, & Dianæ non solum est improbabilis, sed impossibilis, seu, ut scholæ loquuntur, de subjecto non supponente; hoc est, impossibile est ut jactantia de re mortaliter mala separetur ab ejusdem rei mortaliter malæ complacentia.

Quid est, se jactare, nisi gloriari, hoc est laudem quærere per ostentationem? Qui autem de aliqua re laudem quærit, eam in corde suo probat: rem probare, & sibi rem placere, sunt synonima: ergo complacentia peccati mortalis separari non potest ab ejus jactantia. Possunt quidem subtiles probabiles argutis commentis rem hanc, ut alias, involvere; at nunquam dilucide ostendent, complacentiam a jactantia, quæ simulata non sit, dividi posse. Jactatores scilicet scelerum ipsissimi illi sunt, de quibus Prov. 2. v. 14. dicitur: *Qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Quare solidi Theologi, ut Nat. Alex. Th. t. 2. p. 224. reg. 3. & Concina Th. t. 10. p. 555. n. 3. ipseque probabilis Anacletus Th. mor. p. 101. n. 7. absolute sine illa additione involuta, & contradictoria *saltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit complacentia ejusdem*, absolute, inquam, dicunt, jactantiam de peccato mortali esse peccatum mortale. „ Quare, inquit Concina, in confessione exprimenda est „ peccati species, de quo quis se jactavit, & scandalum „ audientibus illatum. “ Hæc sane est Theologia Christiana.

La-Croix p. 178. n. 289. ita inquit: „ Ut jactantia de „ peccato mortali sit mortalis, debet esse de opere, quatenus fundat malitiam; nam qui se jactat tantum, non „ de opere ipso, sed de sua fortitudine, ingenio, artificio, dexteritate in opere ipso demonstratis, non peccat „ mortaliter, ut recte Sanch. & Spor. “

Hæc La-Croixii doctrina est germana soror doctrinæ ejusdem La-Croix, quam supra cap. 1. hujus lib. 5. dub. 2. a. 2. ca. 2. recitavi, & explosi. Contendit La-Croix gaudium de physico bono inseparabiliter conjuncto cum mortali culpa non esse culpandum; quod perinde est, ac si dicat, siceti dixit loco a me cit. gaudium de mortali peccato, non quatenus peccatum est, sed quatenus habet adjunctum aliquod bonum, vel est ejus causa, non esse culpæ vertendum; quæ opinio est fons prop. 15. 15. ab Innoc. XI. proscriptæ, ideoque evidenter falsa: ergo falsa quoque est præsens La-Croixii doctrina. Jactantia de propria fortitudine, ingenio &c. non est mortalis culpa: at jactantia de propria fortitudine, ingenio &c. demonstratis in opere mortaliter malo, est jactantia de abusione propriæ fortitudinis, ingenii &c. in eodem opere mortaliter malo. Sicuti ergo evidens mortalis culpa est jactantia de opere mortaliter malo, quatenus fortiter, ingeniose &c. admissum est; ita mortalis culpa est jactantia de fortitudine, ingenio &c. emicantibus in eodem. Hujusmodi præcisiones ortæ, ut ego sentio, ex dæmonis astu subtilissimo, a mortalibus culpis non liberant, sed eas sub prætextu levitatis fovent. Jactat se quis de libero arbitrio, aut de ingenii subtilitate; mortaliter non peccat. At si jactet se de libero arbitrio ostenso in perjurio, adulterio &c. vel de ingenii subtilitate in propugnandis falsis doctrinis, & morum corruptelis demonstrata, an mortaliter non peccat?

Animadversio IV.

Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens &c peccat graviter.

Adde, seu prævidere debens, quia, si ex circumstantiis prævideri debeant mala a Busembaum descripta aut similia, nec tamen ea incuria, malove affectu prævideantur; ignorantia, seu inadvertentia est voluntaria in causa; quæ proinde a gravi culpa non excusat.

Animadversio V.

Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit &c.

Hæc res non est dubia, uti loqui videtur Busemb. sed certa. Qui enim sanctitatem non vult, Dei gratiam, & amicitiam renuit; quæ est evidens mortalis culpa.

Hinc S. Thom. 2. 2. qu. 111. art. 4. ait: *Si ergo hypocrita dicatur ille, cujus intentio fertur ad utrumque, ut scilicet aliquis non curet sanctitatem habere, sed solum sanctus apparere, sicut consuevit accipi in sacra Scriptura, sic manifestum est quod est peccatum mortale. Nullus enim privatur sanctitate, nisi per peccatum mortale.*

Animadversio VI.

Est ipsa ex genere suo venialis.

Peccatum, quod a Regno Dei excludit, ex genere suo non est veniale, sed mortale: avaritia a Regno Dei excludit, teste Ap. 1. Cor. 6. v. 10. ubi ait: *Neque avari Regnum Dei possidebunt:* ergo avaritia ex genere suo est mortalis.

Sed hic distinctio ex D. Thoma 2. 2. qu. 118. art. 4. adhibenda est. Si enim avaritia opponatur justitiæ, ex genere suo est peccatum mortale: si opponatur liberalitati, item peccatum est mortale, *si in tantum amor divitiarum crescat, quod præferatur caritati, ut scilicet propter amorem divitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei, & proximi;* qua de re vide dicta de eleemosyna. Secus erit venialis.

Animadversio VII.

Qui aperit, & legit, existimans &c. venialiter tantum peccat.

Cautius loquitur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 259. reg. 10. ubi ait: „ Si enim alienis litteris res levis momenti „ aut momenti contineri, certus sit, venialis tantum „ peccati reus est. “ Ait *certus sit*, non existimans. Qui enim levibus conjecturis ductus, aut temere existimat, res leves litteris alienis contineri, & nihilominus eas aperit, & legit, periculo se exponit gravem injuriam proximo inferendi, non sine gravi culpa.

Animadversio VIII.

Posteriores quatuor... ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpe veniales.

De indeliberatione, & actuum imperfectione vide dicta cap. 2. bujus lib. dub. 2. resp. 1. & 2. Ceterum peccata ex genere suo mortalia fieri sæpe venialia ex imperfectione actus, falsum est. Quod enim ex se tale est, ut plurimum est hujusmodi: nam quæ per accidens, hoc est præter consuetum ordinem, & expectationem contingunt, raro accidunt. Actus imperfectus, & subitus, qui a mortali excuset, rarus est teste ipsa experientia. Nam si frequenter accidat, prævideri, & præcaveri poterit, ideoque non erit subitus.

Quatuor posteriores actus ex luxuria oriundi, & a Busemb. explicati, ac præsertim odium Dei, quod est maximum omnium peccatorum, ex indeliberatione a mortali culpa excusari nequeunt; quia ipsa indeliberatio in causa, hoc est in ipsa luxuria, unde oritur, voluntaria est.

Animadversio IX.

Consule, si vis, D. Thomam, qui 2. 2. qu. 36. art. 2. doctrinam a Busemb. ca. 3. & 4. traditam confirmat.

Animadversio X.

Si tristitia est ex bono alterius, inquantum ille est indignus, non est invidia, sed indignatio; quæ non est peccatum.

Ita quidem docet Arist. tum Eth. 2. cap. 7. tum Rhet. 2. cap. 9. *Sed hoc* (Aristoteles) *ideo dicit*, ait S. Thom. 2. 2. qu. 36. art. 2. *quia considerabat ipsa bona temporalia secundum se, prout magna possunt videri non respicientibus ad æterna. Sed secundum doctrinam fidei temporalia bona, quæ indignis proveniunt, ex justa Dei ordinatione disponuntur vel ad eorum correctionem, vel ad eorum damnationem; & hujusmodi bona quasi nihil sunt in comparatione ad bona futura, quæ servantur bonis; & ideo hujusmodi tristitia prohibetur in Scriptura sacra, secundum illud Ps.* 39. „ Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris „ facientes iniquitatem: “ *& alibi Ps.* 72. „ Pene effusi „ sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem „ peccatorum videns. “ Ergo indignatio, seu tristitia de bono alterius, inquantum ille est indignus, peccatum est.

At fortasse inquies: Natalis Alex. Theol. t. 2. p. 344. reg. 4. ait: „ Quod absque culpa stomachatur aliquis, „ quod opibus abundent, qui male illis utuntur. “ Uti sunt avari, & prodigi. „ Sic, inquit, juste dolent viri „ pii, & Ecclesiæ, atque Reipublicæ amantes, quod be„ neficia, & dignitates sæculares, aut ecclesiasticæ illis „ conferantur, qui revera sunt indigni. “ Resp. Divitiarum abusus non est bonum temporale divitis, sed ejus malum spirituale; ideoque recte tristamur, quod divites per avaritiam, aut prodigentiam divitiis abutantur, non tamen sine culpa tristamur, quod mali, seu indigni divitiis affluant. Juste quoque dolent viri pii, quod beneficia &c. indignis conferantur; quia ipsa collatio, & acceptio non est bona, sed mala; & quia indigni, beneficiis abusuri sunt in malum tum sui ipsorum, tum aliorum. Itaque hujusmodi tristitiæ laudabiles sunt, quia sunt de malo proximi, non de ejus temporali bono.

Animadversio XI.

Qui in adversis suis, vel &c. *optat se non fuisse natum, si tantum intendat* &c. *videtur esse tantum veniale* (*aliquando etiam nullum, ut Jobi.*)

Busemb. hic valde involute loquitur, & contradictorie. Qui enim optat, se non fuisse natum, vel se brutum animal factum, ipse sibi malum optat; & contradictorium est, ut hoc desiderio tantum intendat maledicere irrationali creaturæ.

Itaque qui in adversis suis optat, se non fuisse natum, vel se brutum animal factum, impatientissimo animo est, ac impatientiæ impetu abreptus, gravissimum sibi malum optat; qui gravissimum sibi malum optat, gravissime lædit caritatem, qua præcipimur nosmetipsos amare, ac nobis bene velle: qui gravissime lædit caritatem, gravissime, & mortaliter peccat: ergo qui in suis adversis optat, se non fuisse natum, vel brutum animal factum, mortaliter peccat.

Qui vero id sibi optat ob aliorum prosperitatem, suo mortali desiderio adjicit mortalem invidiæ culpam. Hæc sunt peccata, quæ Busembaum videntur esse tantum peccatum veniale, aliquando etiam nullum, ut Jobi.

Utinam enimvero homines sanctum, & patientissimum Jobum in suis adversitatibus imitarentur; at dum in descripta desideria præcipites ex impatientia ruunt, tam alieni sunt ab illo sancto viro, quam cælum ab inferis. Ita scilicet fit, ordinarie loquendo.

Contingere tamen potest, ut homines illuminatæ mentis, & spectatæ probitatis optent, se non fuisse natos, & tamen non peccent. Nam optare quidem vel aliis, vel sibi malum sub ratione mali, semper peccatum est; at vel aliis, vel sibi malum optare non ut malum, sed ut bonum, puta utile ad impediendum majus malum, non est peccatum: *puta cum aliquis optat aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset.* Ita D. Thom. 2. 2 qu. 76. art. 1.

Porro licet nasci, sit maximum naturæ bonum, & ad cælestem nostram beatitudinem ex infinita Dei bonitate ordinatum; attamen quatenus ex vitiata Adami propagine proficiscitur, originali culpa infectum est, innumeris, & gravissimis malis, &, quod omnium malorum gravissimum est, peccatorum, & æternæ damnationis periculo obnoxium; & sub hac ratione ipsum nasci malum est, non bonum: ergo si quis optaret, se non fuisse natum propter dictam rationem, hoc est quatenus non nasci est impedimentum originalis culpæ, & subsequentium malorum, & periculorum, ejus desiderium non esset culpæ vertendum. *Et sic*, inquit D. Thom. art. 2. qu. cit. *maledixit Job diei nativitatis suæ* (hoc est optavit, se non fuisse natum) *propter culpam originalem, quam nascendo contraxit, & propter sequentes pœnalitates.*

Quod autem attinet ad maledictionem ipsius diei, habenda est in mente doctrina D. Thomæ art. 2. cit. ubi ait: *Maledicere autem rebus irrationalibus, inquantum sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ; maledicere autem eis secundum se consideratis, est otiosum, & vanum, & per consequens illicitum.*

Nam desiderare se non vidisse alium, aut non accepisse conjugem, unde multa incommoda orta sint, nihil mali ex se habet. Verum cum homo, hujusmodi desideria maledictionibus prosequitur, præter peccatum impatientiæ, & verborum maledictionis, peccare etiam potest, aut solet peccatum odii, & mali desiderii in proximum, aut etiam in seipsum.

Animadversio XII.

Hinc probabile est, &c. *veniale tantum esse, usque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, ut iterato possit bibere.*

Hanc ingurgitationem mortalem esse, affirmat Natal. Alex. Theol. t. 2. p. 367. reg. 7. & contrariam opinionem a celeberrimis academiis confixam fuisse, testatur; quam Concina quoque Theol. t. 10. p. 564. n. 7. valde detestatur, eamque tum Scripturæ oraculis, tum SS. Cæsarii, & Basilii auctoritate refutat.

Enim vero ingurgitatio usque ad vomitum est turpitudo valde insignis, & detestabilis ex ipso æquo sobriorum hominum judicio, eoque magis, si quis vomat, ut iterato possit bibere, vel comedere: ergo non levis, sed gravis, & mortalis culpa putanda est.

Præterea Ap. ad Gal. 5. inter opera carnis, quæ *qui agunt, Regnum Dei non consequentur*, comessationes enumerat: porro si comessatio, qua quis usque ad vomitum sese ingurgitat, a Regno Dei non excludit, nulla comessatio ab eo excludit: ergo Ap. comessationes inter opera carnis, quæ a Regno Dei excludunt, frustra enumerat. Huc scilicet trudit opinio, quam Busembau probabilem dicit. Huc accedit illud Luc. 7. *Væ qui saturati estis, quia esurietis:* & If. 5. *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum.* Væ autem in Scripturis est æternæ damnationis comminatio, ut docent Beda, & S. Hieron. apud Concinam loco mox cit. Ergo explosa opinione, quam Bus. probabilem putat, contraria Nat. & Concinæ tenenda est, quam Busembao teste Sa, aliique multi tuentur.

Animadversio XIII.

Mortalis censetur crapula ..... 3. *Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens.*

Illud *valde* vacat. Inferre enim grave nocumentum propriæ saluti, mortalis culpe est tum contra caritatem, qua nosmetipsos diligere tenemur, tum contra justitiam, quia nostræ salutis domini non sumus.

Item illud *advertens* perperam additur; quia falsum est, ad mortale peccatum requiri actualem advertentiam, ad quod sufficit virtualis.

Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui .... *haustu sanguinis humani se animare dicuntur.*

Ethnicus Aristoteles Eth. 7. c. 1. ait: *Eorum, quæ in moribus fugienda sunt, tria esse genera, vitiositatem, incontinentiam, feritatem;* cui feritati juxta ipsum opponitur heroica, ac divina virtus; ideoque, ait, *eos homines, qui vitio ceteris antecellunt, turpi atque infami nomine feros, & immanes appellamus.*

Porro c. 5. inter immanes, & ferinos habitus refert, quod efferati quidam circa Pontum populi delectari feruntur alii crudis, alii humanis carnibus.

Haustus ergo humani sanguinis non solum vitiosus, sed ferinus est, humanitati, insitoque naturæ instinctui repugnans,

gnans, & barbarorum hominum proprius; ideoque nullo modo excusandus, sed valde reprehendendus; præsertim cum aliæ rationes non desint, quibus lictores sibi animos faciant sine immani humanis sanguinis haustu. Ita sentit etiam Wig. in Trib. p. 126. n. 58. qui illud quoque recte addit, Scythas humanis carnibus vesci solitos, & baptismum petentes se non baptizaturum, nisi ab illo barbaro esu perpetuo abstinendi propositum haberent. Nam cibus, & potus hominis debet esse res homini subdita: at humanus sanguis non est homini subditus: ergo non potest esse hominis potus.

ANIMADVERSIO XIV.

Malitia ebrietatis .... in eo consistit, quod quis .... tantum ob voluptatem, aut ingluviem. . . . privet se usu rationis.

Hanc definitionem propter illam particulam *tantum ob voluptatem, vel ingluviem* reprehendit P. Concina Theol. t. 10. p. 567. n. 6. quia nonnulli inebriantur non propter voluptatem, aut ingluviem tantum, sed vel ne alios contristent, vel ut placeant, vel ne a corruptis aliorum moribus alieni sint; qui juxta Busemb. definitionem rei non essent plenæ, & perfectæ ebrietatis; quod certe est omnino falsum.

La-Croix p. 181. n. 309. eodem modo, ac Busemb. ebrietatem definit, & AA. communissime in descriptione ebrietatis meminisse concupiscentiæ, delectationis, voluptatis e potu, ait. Sed quoniam addit, ebrietatem quoque illam, quæ fit non ex causa voluptatis, sed ex alia causa non justa, v. g. ad alios recreandos, ad vincendum per æquales haustus &c. esse mortalem; idcirco inutile est in eo immorari, ut La-Croixium contradictionis arguamus.

ANIMADVERSIO XV.

Non est peccatum inebriare se . . . si aliter sanitas recuperari non possit. Sylv. Cajet. &c.

Pro hac sententia multi nominatim præter citatos a Busemb. appellantur p. 181. n. 311. a La-Croix, aliique plurimi non nominati. Nat. quoque Alex. Theol. t. 2. ep. 90. Marianum Socinum, Toletum, & Fagnanum pro ea citat; quam tamen ipsa, & Concina Theol. t. 10. p. 568. n. 7. & Wig. p. 129. n. 71. acriter impugnant.

Illud quidem certum est, peccatum lege divina, & naturali vetitum non licere, ut corporis incolumitas conservetur, aut recuperetur. Sed quæritur, utrum ebrietas ex medicorum præscripto ad corporis salutem recuperandam necessaria, Dei, aut naturæ lege prohibeatur.

Juxta D. Thomam 2. 2. qu. 150. art. 1. *ebrietas dupliciter accipi potest. Uno modo, prout significat ipsum defectum hominis, qui accidit ex multo vino potato, ex quo fit ut non sit compos rationis; & secundum hoc ebrietas non nominat culpam, sed defectum pœnalem consequentem ex culpa. Alio modo ebrietas potest nominare actum, quo quis in hunc defectum incidit, qui potest causare ebrietatem dupliciter. Uno modo ex nimia vini fortitudine præter opinionem bibentis; & sic etiam ebrietas potest accidere sine peccato, præcipue si non ex negligentia hominis contingat: & sic creditur Noe inebriatus fuisse, ut legitur Gen. 9. alio modo ex inordinata concupiscentia, & usu vini. Et sic ebrietas ponitur esse peccatum, & continetur sub gula, sicut species sub genere. Dividitur enim gula in comessationem, & ebrietatem, quæ prohibet Ap. in auctoritate inducta.* (ad Rom. 13.)

Ex hac angelica doctrina ebrietas tunc solum peccatum est, cum oritur ex inordinata concupiscentia, & usu vini: at usus vini ebrietatem inducentis non est inordinatus, cum ex medicorum præscripto necessarius est ad sanitatem recuperandam: ergo non est peccatum. Assumpti ratio est, quia ordo rationis postulat, ut iis, quæ ad finem aliquem sunt instituta, utamur, prout finis ipse exigit: cibus, & potus ex Dei, & naturæ ordine ad vitæ conservationem sunt instituti: ergo ordo rationis postulat, ut cibo, & potu utamur, prout vitæ conservatio exigit: ergo si vitæ conservatio exigat potum inebriantem, potus inebrians, ordini rationis est consentaneus; ideoque non potest esse peccatum.

Hinc idem D. Thom. 2. 2. qu. 141. art. 6. ait: *Quod temperantia accipit necessitatem hujus vitæ, sicut regulam delectabilium, quibus utitur, ut scilicet tantum eis utatur, quantum necessitas hujus vitæ requirit.* Ut cibus, ita potus sunt temperantiæ materia: ergo in cibo, & potu nemo peccat, nisi temperantiæ regulam excedat: temperantiæ regula ex D. Thoma est hujus vitæ necessitas: ergo in cibo, & potu nemo peccat, nisi eorum usu vitæ necessitatem excedat: at evidens est, potum inebriantem ad tuendam vitam necessarium, non excedere vitæ necessitatem: ergo ex vi rationis evidens est, potum inebriantem ad tuendam vitam necessarium, non esse peccatum.

Ingurgitatio cibi, & potus usque ad vomitum etiam sine ebrietate, letalis culpa ex mox dictis est: at si hujusmodi ingurgitatio ponatur necessaria ad gravem aliquem morbum depellendum, esset ne letalis culpa? minime vero gentium; imo omni culpa vacaret. Idcirco enim dicta ingurgitatio, letalis est culpa, quia insigniter turpis est, hoc est temperantiam insigniter lædit: at si ponatur necessaria ad gravem morbum depellendum, nec insigniter, nec leviter temperantiam lædit, sed est instar vomitorii medicaminis. Idem dicas de potu inebriante. Nec enim potus inebrians, mortalis culpa est, quia rationis usum adimit; sed quia illum adimit contra naturæ ordinem, & legem: non est autem contra naturæ ordinem, & legem, si sit necessarius ad vitæ conservationem, sed naturæ ordini, & legi consentaneus. Cur somnus, qui rationis usum adimit, innocens est? quia necessarius est ad vitam tuendam. Cur lethargica medicamina, unde sopor, & alienatio mentis oritur, sine culpa sumuntur? quia necessaria putantur ad morbos depellendos. Qua ergo ratione mortalis culpæ damnas potum, unde alienatio mentis derivatur, necessarium ad vitam conservandam? Si discrimen est inter vini potum, & alias medicinas mentem alienantes, potus vini damnandus erit, non quod mentem alienet, sed quod sit potus vini; quod est aperte falsum.

D. Thom. qu. 150. cit. art. 1. 3. loco ita sibi objicit. *Nullum peccatum mortale est faciendum propter medicinam: sed aliqui superflue bibunt secundum consilium medicinæ, ut postea per vomitum purgentur; & ex hoc superfluo potu sequitur ebrietas: ergo ebrietas non est peccatum mortale.*

Quid ad hæc S. Doctor? *Ad tertium dicendum*, inquit, *quod, sicut dictum est, cibus, & potus est moderandus, secundum quod competit corporis valetudini; & ideo sicut quandoque contingit ut cibus, vel potus, qui est moderatus sano, est superfluus infirmo; ita etiam potest e converso contingere, ut ille, qui est superfluus sano, sit moderatus infirmo: & hoc modo cum aliquis multum comedit, vel bibit secundum consilium medicinæ ad vomitum provocandum, non est reputandus superfluus cibus, vel potus.* Qui dictorum seriem, & argumentationis vim, & objectionem, cui S. Thom. respondet, attente considerat, intelligit, potum, quamvis multus sit, etiamsi inebriet, si ex medicinæ consilio ab infirmo sumatur, non esse superfluum; ideoque non esse peccatum. Addit quidem Div. Thom. *Nec tamen ad vomitum provocandum requiritur, quod sit potus inebrians: quia etiam potus aquæ tepidæ vomitum causat; & ideo propter hanc causam non excusaretur aliquis ab ebrietate.* At quid inde? an D. Thom. sibi contradicis in eodem contextu? Hæc additio illud unum sibi vult, potum inebriantem non esse necessarium ad vomitum, & sumptum sine necessitate non excusare a peccato ebrietatis. Hoc sibi volunt illa verba, *& ideo propter hanc causam*, hoc est si infirmus potum inebriantem sumat ad vomitum, qui alia ratione, puta potu aquæ tepidæ provocari potest, *non excusaretur aliquis ab ebrietate.*

At inquit P. Concina: „ An in Hypocrate, vel Galeno occurrit hæc ebrietatis medicina? Supremus Medicus divinus, in cujus manu salus, & vita hominis est, ebrietatem damnas, & execratur, & præscribere illam medici audebunt? "

Resp. Theologo huic doctissimo, & sanioris doctrinæ strenuissimo propugnatori ægre repugno. Sed Deus, dum ait *non occides*, membrorum quoque abscissionem prohibet; quam nihilominus Medici innocenter præscribunt, si ad vitæ conservationem necessaria judicetur; quia in hac hypothesi divinitus non prohibetur. Idem dicas de ebrietate, quæ a Deo prohibita non intelligitur, si sit necessaria ad vitæ incolumitatem. Utrum vero potus inebrians sit, nec ne necessarius ad graves morbos aliquando sanandos, Medicorum esto judicium.

Si necessarius non est, & morbos alia ratione sanari potest, non excusat a mortali culpa ebrietatis; si necessarius est, ab omni culpa excusat.

Teste Natali Alex. ep. cit. Marianus Socinus refert, Hugonem Bentium insignem Medicum Florentinum frequenti ebrietate Filium Bernardi de Uzano a periculoso morbo liberasse. Sed de his hactenus.

ANIMADVERSIO XVI.

Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense.

La-Croix p. 181. n. 311. in hac specie, sicut & in priori, contrarias sententias more suo refert, nihilque dicit, hoc est utramque contradictionis partem, ut versatilis ejus probabilitas exigis, probat.

Ego a Busemb. hic longe discedo. Ratio est; quia ut potus inebrians non sit inordinatus, necesse est ut ex ordine naturæ sit necessarius ad vitæ conservationem, non ex vi sceleratorum hominum. Nec enim, si ex infirmitatis curandæ, mortisque inde imminentis avertendæ ne-

necessitate brachium, aut crus sibi amputare licet, id etiam permissum est ad mortem vi intentatam declinandam. Idem dicito de ebrietate.

Ebrietas enim ex inordinato usu vini, (est autem inordinatus usus vini inebriantis, cum natura illum non postulat) ex natura sua mala est, non secus ac fornicatio, pollutio &c. & hoc sensu ab Ap. inter carnis vitia numeratur 1. Cor. 6. ergo ad violentam mortem vitandam licere non potest. Quod enim ex natura sua malum est, semper est malum, nec ex metu, aut spe quacumque permissum esse potest; quia ex Ap. non sunt facienda mala, ut veniant bona. Hinc S. Aug. seu S. Cæsarius serm. 295. in app. S. Aug. ait: *Solent ebriosi ita se excusare, ut dicant: persona potens me coegit, ut amplius bibam; & in convivio Regis non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus, &, quod implere nolumus, non potuisse nos dicimus... etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: aut bibes, aut morieris; melius erat, ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur*. In hunc textum teste La-Croixio „ dicunt Less. Dicast. & Ilss. illum (D. Augu„stinum) loqui de casu, quo in contemptum Religio„nis, vel virtutis bibendum esset. “ At merito hic ait P. Concina Theol. t. 10. p. 569. n. 10. „ Hæc P. Lessii „ interpretatio vana, arbitraria, & prorsus falsa est. „ Qua ratione, vel probabili conjectura huc intrudit P. „ Less. Religionis contemptum? Ubi in S. Augustini, „ vel Cæsarii testimonio leve aliquod vestigium? Si con„sisteret cavillatorium hoc interpretamentum, quisque „ dicere posset, non esse mentiendum, non fornicandum, „ quando mors a barbaro intentatur in contemptum Re„ligionis; ceterum licitum esse mentiri, fornicari, adul„terare ad evadendam mortem, quæ in contemptum „ Religionis non intentatur. Quæ absurda quam sint hor„renda, & quam necessario consequantur doctrinam P. „ Lessii, nemo non videt. “ Hæc sane evidentia sunt, ita ut ne La-Croix quidem commentitium interpretamentum probare audeat. Hinc subdit: „ Verum S. August. „ id non insinuat; hinc Gob. n. 12. suspicatur, S. Au„gust. ob probabilitatem contrariæ sententiæ suadere, „ potius mortem esse oppetendam, quam causandam pri„vationem rationis. “

Sed hic quoque quæritur, quo fundamento Gob. id suspicetur. Nam suspiciones sine fundamento utpote temerariæ ab animo expellendæ sunt, non fovendæ. Propter probabilitatem, inquit, contrariæ sententiæ. At unde nam colligit Gob. aut La Croix, S. Augustinum, vel S. Cæsarium probabilem habuisse contrariam sententiam? an S. Augustinus, priusquam versatilem probabilitatem post multa sæcula inventam nosset, factus est versatilis opinator, ne ei adversaretur? At forte Gob. suspicatur, D. Augustinum suadere, non præceptum denunciare, quia ait: *Melius erat*: at qui dixit, *melius erat* &c. dixit etiam, *quam per ebrietatem anima moreretur*; quæ verba mortalem culpam apertissime significant. Itaque Gobati suspicio non solum fundamento caret, sed, quod longe pejus est, aperto verborum sensui contraria est. Hinc serm. 292. iterum dicitur: *Qui alterum cogit, ut se plusquam opus est bibendo, inebriet, minus malum ei erat, si carnem ejus vulneraret gladio, quam animam ejus per ebrietatem occideret*. An hic quoque suspicandum est, suadere?

Animadversio XVII.

Si justa causa est, v. g. si grande &c. *licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, ut scilicet præter intentionem* &c.

Idem docet La-Croix lib. 2. n. 224. & hic lib. 5. p. 183. n. 332.

Sed hæc opinatio rejicienda est, uti rejicitur a P. Concina Theol. t. 10. p. 569. n. 12. & p. 570. n. 15. pro certo enim habendum est, nunquam licere inducere alium ad peccandum, etiamsi hic involuntarie peccaturus sit. Hoc expresse prohibet Christus Matth. 18. ubi ait: *Væ mundo a scandalis... væ homini illi, per quem scandalum venit*. Est enim apertum scandalum alium inducere ad involuntarie peccandum; quia hic quoque contra legem facit, etsi per accidens, hoc est ratione involuntarii, a peccato excusetur. At si hic, quia involuntarius est, excusatur; excusari tamen non potest inducens, quia voluntarie inducit.

Licet ne unquam inducere aliquem ad involuntarium perjurium, adulterium, homicidium? Ergo certum est, nunquam, seu nulla unquam ex causa licere inducere alium ad peccandum, etiamsi hic involuntarie peccaturus sit: sed certum quoque est, ebrietatem ex inordinato vini potu, esse peccatum, & peccatum mortiferum; quia ex Ap. 1. Cor. 6. *neque ebriosi Regnum Dei possidebunt*: ergo certum est, nunquam licere inducere aliquem ad involuntariam ebrietatem; imo certum est, hoc esse peccatum mortale; quia inducere alium ad mortale peccatum, non veniale, sed mortale certum peccatum est, ut ratio adducta evidenter evincit.

Sicuti Busemb. in eo aperte erravit, ut putaret, malitiam plenæ, & perfectæ ebrietatis in eo consistere, ut quis sine justa, & gravi causa ob solam voluptatem, & ingluviem, rationis usu se sponte privet; ita quoque in eo aperte errat, ut alium ad involuntariam ebrietatem ex justa causa induci posse existimet. Sicuti enim nulla unquam justa causa peccandi esse potest, ita nulla unquam justa causa inducendi alium ad peccandum esse valet. Perinde enim est, seu ipse pecces, seu alium vel scientem, vel ignorantem ad peccandum inducas. In utraque enim specie tu ipse es voluntaria peccati causa. In priore in teipso; in posteriore in alio.

Adde, quod, dum alium ignorantem potus vim ad ebrietatem per fraudem inducis, peccatum peccato cumulas; quia illi gravem injuriam irrogas, dum in re gravissima illum decipis. Hæc est Busemb. La-Croix, & aliorum probabilium doctrina, quæ una propositione duo mortalia peccata docet.

An vero hoc casu liceat inducere &c. *dubium est. Less.* &c. *affirmat* &c. *Laym. rectius negat*.

La-Croix p. cit. 183. n. 333. ait: „ Licere inebriare „ eum, qui decrevit malum ingens patrare, si nequeat „ alia via impediri, docent etiam plures, ut relatum est „ l. 2. n. 224. oppositum tamen velut probabilius tenent „ iidem; item Ardek. in qq. sing. q. 11. & Burgh. cent. „ 3. c. 68. “

Hæc posterior sententia probabilior est, prior probabilis: ergo juxta principia La-Croixii, & probabilium, priorem sequi sine ullo culpæ timore permissum est. Itane vero? Eo scilicet miseriarum ventum est, ut apertum mortale peccatum scandali, non solum sine mortali, sed sine omni culpa admitti posse dicatur? Quid hoc aliud est, nisi Christi verba *væ Mundo a scandalis.... væ homini illi, per quem scandalum venit*, aut negligere, aut nolle intelligere? An scandalum desinit esse scandalum, quia ad peccatum inducitur, qui majus peccatum erat patraturus? Ita sane esset, si qui majus peccatum facturus erat, non peccaret, dum minus peccat. At si hic sine dubio peccat, est quoque indubitatum scandalum illum inducere ad peccandum.

Illa ergo Less. ratio a Busemb. allata, „ licet suade„re, & inducere ad minus malum, ut impediatur ma„jus, “ hæc, inquam, ratio, quæ prima fronte tolerabilis videri potest, attente considerata, evidenter falsa est, & evidenter contraria Ap. 3. Rom. v. 8. dicenti: *Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam, nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio justa est*. Suadere enim, & inducere ad minus malum idem est, ac illud facere. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 78. art. 4. ait, *quod inducere hominem ad peccandum, nullo modo licet*. Audiatur iterum S. August., aut S. Cæsarius serm. 292. mox cit. *Qui alterum cogit, ut se, plusquam opus est bibendo, inebriet, minus malum ei erat, si carnem ejus vulneraret gladio, quam animam ejus per ebrietatem occideret*.

Adde, quod evidentior culpa est, inducere aliquem ad formalem, seu voluntariam ebrietatem, quam ad materialem, seu involuntariam: id fatentur ipsi adversarii, qui priorem inductionem malam esse, probabilius dicunt, etiamsi fiat ex justa, & gravi causa, non item posteriorem: & ratio est, quia licet posterior inductio injuriam proximo irroget, prior tamen illi longe magis nocet, & caritati magis adversatur; imo vero prior quoque injuriosa est, si minæ, aut importunæ, vel fallaces suasiones adhibeantur: at ex mox dictis contra Bus. & La-Croix certum est, inductionem ad ebrietatem involuntariam, etiamsi fiat, ut impediatur grave, aut ingens aliquod malum, non solum esse malam, sed mortaliter malam: ergo certo certius est, inductionem ad voluntariam ebrietatem, ut grave, seu ingens malum impediatur, esse mortaliter malam.

Animadversio XVIII.

Si quis post potum discernere possit inter bonum, & malum, licet &c. *nondum plena est ebrietas; ideoque tantum peccatum veniale*.

Hæc doctrina P. Concinæ Theol. t. 10. p. 572. nu. 23. laxitatis portentum videtur. Ebrietas quidem perfecta, seu plena non est, quamdiu potator, rationis compos est, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 150. a. 1. verbis relatis ad ea. a. & art. 2. Nihilominus excessus potationis a Bus. descriptus, mortalis dicendus est. Qui enim temperantiæ limites excedit, peccat: qui parum excedit, venialiter, qui multum, seu notabiliter, mortaliter peccat; quo spectant mox dicta contra Busemb. hoc dub. a. 1. ca. 2. sed excessus potationis a Busembaum descriptus, est evidenter valde notabilis, & turpis: ergo nullo modo a culpa mortali excusari potest.

Præ-

Præterea ille excessus in potu mortalis est, qui est proxima occasio, seu probabile periculum mortalium peccatorum: sed excessus in potu a Busemb. descriptus est proxima occasio, seu probabile periculum mortalium peccatorum: inde enim ordinarie loquendo turpissima turpiloquia, libidines, contumeliæ gravissimæ, detractiones, rixæ &c. derivantur; imo ex imperfecta ebrietate magis, quam ex perfecta; quia, cum homo perfecte ebrius est, non solum brutum animal fit, sed instar stipitis sensus, & motus expertis, sopitus jacet ad omnia etiam materialia scelera ineptus: at, cum imperfecte ebrius est, veluti semibellua, libidinis, feritatis, audaciæ plenissimus ad omnia facinora & aptus, & paratissimus est. Adde, quod semiebrius est proximus perfectæ ebrietati; quia vino arefactus, & ad magis, ac magis potandum ardenter extimulatus, vix continere se potest: ergo non est dubitandum, quin mortalis culpa sit, potationis excessus a Buf. descriptus. Hinc Isa. cap 5. *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperum, ut vino æstuetis*: & Prov. 23. *Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?*

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, multo magis deffenda, & explodenda est illa La-Croixii doctrine p. 182. n. 317. ubi ait: „ Ang. Tann. Fagund. Gob. c. 6. nu. 37. „ universaliter docent, ebrietatem nullam esse mortalem, „ nisi diu privet usu, & potentia rationis: " quia hæc doctrina est evidenter deterior, quam mox explosa Buf. opinio. Audiendus hic est D. Th. qui 2. 2. q. 150. ar. 2. ita loquitur: *Tertio modo potest esse, quod aliquis bene advertat, potum esse immoderatum, & inebriantem, & tamen magis vult ebrietatem incurrere, quam a potu abstinere: & talis proprie dicitur ebrius; quia moralia recipiunt speciem non ab his, quæ per accidens eveniunt præter intentionem, sed ab eo, quod est per se intentum. Et sic ebrietas est peccatum mortale: quia secundum hoc homo volens, & sciens privat se usu rationis, quo secundum virtutem operatur, & peccata declinat; & sic peccat mortaliter, periculo peccandi se committens. Dicit enim Ambros. in lib. de Patriarchis*: „ Vitandam discimus ebrietatem, „ per quam vitia cavere non possumus. Nam quæ sobrii „ cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus. " *Unde ebrietas per se loquendo est peccatum mortale*. Si ebrietas diu privet usu rationis, gravior est, si per breve tempus, minus gravis, at semper mortalis culpa; *quia ebrietas per se loquendo est peccatum mortale*; quæ doctrina est certissime ex D. Paulo 1. Cor. 6. ubi ait, quod *neque ebriosi Regnum Dei possidebunt*.

Animadversio XIX.

Plena ebrietas notatur ex his signis &c.

Hæc signa indicare quidem plenam ebrietatem possunt, non tamen veluti regulæ sunt, unde a mortali culpa excusentur illi, in quibus illa non apparent, ut ex jam dictis liquet.

Animadversio XX.

Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt .... culpa vacant.

Adde, aut si prævideri non potuerint, uti fuit Lothi incestus cum filiabus. Nam si prævideri potuerunt, sunt voluntaria indirecte; quia ex negligentia circumspiciendi, prævisa non sunt.

Aut si adhibita cautio. Hæc non fuit sufficiens, si nihilominus malum accidit; ideoque hoc culpæ merito adscribitur; quia ex culpa, & negligentia sufficientis cautionis ortum.

Animadversio XXI.

Et sic excusantur saltem a mortali .... mulieres &c. conviciis se onerantes.

Quasi vero etiam a veniali excusari queant. Hæc sane Busemb. doctrina mihi monstri instar est. Si mulieres, pueri, & infimæ sortis homines conviciis se onerantes, mortaliter non peccant, isti quoad convicia inter se mutua mortaliter nunquam peccant, imo ne mortaliter quidem peccare possunt. Quid enim in hoc genere amplius facere possunt, quam conviciis se onerare? An monstrosa non est doctrina, quæ non solum a mortali culpa excusat gravissima convicia, sed etiam quibusdam personis adimit facultatem mortaliter conviciandi? An illud Christi Matth. 5. *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis*, in mulieres, pueros, infimos homines sibi mutuo conviciantes non cadit? Isti ergo a Christi lege immunes sunt, aut lex Christi pro omnibus lata non est. Isti illud Eccl. 22. v. 33. usurpare necesse non habent: *Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & lingua perdat me?* Leviter scilicet peccant, etiamsi sese mutuo appellent fures, latrones, adulteros, sodomitas, maleficos, dæmones &c. „ quia inquit Buf. cum fides iis non ha„ beatur, non læditur graviter honor. " At si honor graviter non læditur, quia iis fides non habetur; multo minus graviter ab iis fama læditur, quia iis fides non habetur; ideoque non solum contumeliæ, sed detractiones quoque eorum a mortali culpa immunes semper erunt. Sed pudet me in tam absurda, & aperte falsa doctrina confutanda immorari. Audiamus Div. Thomam, qui 2. 2. q. 72. a. 2. ad 3. ait: *Quod, cum peccatum convitii, vel contumeliæ ex animo dicentis dependeat, potest contingere, quod sit peccatum veniale, si sit leve convitium non multum hominem dehonestans, & proferatur ex aliqua animi levitate, vel ex levi ira, absque firmo proposito aliquem dehonestandi; puta cum aliquis intendit aliquem per hujusmodi verbum leviter contristare*. Ut contumelia sit venialis, duæ conditiones ex angelico Doctore necessariæ sunt: prima est, ut contumelia ex se levis sit, non multum hominem dehonestans: altera, ut proferatur ex aliqua animi levitate, vel ex levi ira, sine firmo proposito aliquem dehonestandi. Hæ conditiones considerandæ sunt, ut de contumeliæ gravitate, & levitate recte judicetur. At cum mulieres, pueri, infimi homines conviciis se onerant, & gravissimas omnis generis contumelias in sese mutuo effundunt, & ex gravi ira, atque firmo proposito sese dehonestandi eas evomunt; ideoque mortalis culpæ sine dubitatione rei sunt.

Animadversio XXII.

Quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare non sit necessarium, ut contra Filliuc. &c. docent &c.

In confessione necessario explicandæ sunt circumstantiæ non solum speciem mutantes, sed etiam intra eamdem speciem peccatum notabiliter aggravantes, ut contra Busemb. suo loco ostenderur. Itaque si contumeliæ qualitas peccatum notabiliter aggravet, ut sæpe accidit, ea in confessione erit necessario explicanda.

Animadversio XXIII.

Rixæ, si modum non excedant, veniales sunt; secus si progrediantur &c.

Ne quis ex Busembaum verbis errandi occasionem habeat; pro certo habendum est, rixas ex genere suo esse mortalia peccata; ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 41. a. 1. & patet ex D. Paulo ad Gal. 5. v. 20. ubi rixas inter opera carnis a regno Dei excludentia recenset. Ex quo fit, ut rixæ veniales esse nequeant, nisi ex parvitate materiæ, quæ in iis, si pueriles rixas excipias, vix, aut ne vix quidem locum habet. Itaque etiamsi, ut Busemb. ait, ad seditiones, vulnera, cædes non progrediantur, mortales nihilominus culpæ sunt, si rixantes sese graviter lædant, aut lædere conentur, e. g. pugnis, aut baculis etiam sine vulneribus, aut cæde. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 41. a. 1. ait: *Rixa videtur esse quoddam privatum bellum, quod inter privatas personas agitur non ex aliqua publica auctoritate, sed magis ex inordinata voluntate. Et ideo rixa semper importat peccatum. Et in eo quidem, qui alterum invadit injuste, est peccatum mortale*. Ait *peccatum mortale* absolute, & sine restrictione. *Inferre enim nocumentum proximo etiam opere manuali, non est absque mortali peccato*. Quare, cum Bus. ait: *Sunt que hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam*: intellige, aut adde *mortalia*.

Alter enim potest se defendere.

Recte quidem; sed ne putes, innocenti defensioni locum esse, si damnum fuga declinare possis.

Christiana virtus, & honor in eo est, ut Christi præceptum implentes, sicut persecutores, ita rixantes pro nostra virili fugiamus. *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*: Matth. 10. v. 23. Fuga dedecori est apud stultos, quorum numerus est infinitus, Eccl. 1. v. 15. non apud vere christianos, quorum decus est imitari Christum, & Sanctos. Quod si rixantis impetus fuga eludi nequeat, defensio habet locum; qua tamen in re D. Thomam audire operæ pretium est: qui loco mox cit. subdit: *In eo autem, qui se defendit, potest esse sine peccato, & quandoque cum peccato veniali, & quandoque cum peccato mortali, secundum diversum motum animi ejus, & diversum modum se defendendi. Nam si solo animo repellendi injuriam illatam, & cum debita moderatione se defendat, non est peccatum, nec proprie potest dici rixa ex parte ejus. Si vero cum animo vindictæ, vel odii, vel cum excessu debitæ moderationis se defendat, semper est peccatum, sed veniale quidem, quando aliquis levis motus odii, vel vindictæ se immiscet, vel cum non multum excedit moderatam defensionem; mortale autem, quando obfirmato animo in impugnantem insurgit ad eum occidendum, vel eum graviter lædendum.*

Ani-

LIBER VI.

De Sacramentis.

Habebit hic Liber Tractatus sex. 1. Agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo, & Confirmatione. 3. de Eucharistia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema Unctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

CAPUT I.

De natura Sacramenti novæ Legis.

DUBIUM I.

Quid sit Sacramentum?

Resp. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi vim habet sanctitatis, sive gratiæ jostificantis efficiendæ, & per consequens significandæ.

Unde resolves.

1. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Ut sit signum stabile. 2. Ut significet veram sanctitatem. 3. Ut eandem efficiat ex opere operato, id est usu suo, & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, sive per actum, aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ, etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen ut causa, sed ut conditio, sine qua non.

2. A definitione talis Sacramenti excludi 1. Sacrificia tam novæ, quam veteris Legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, etsi nihilominus sacrificium novæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur (non ut Sacramentum, usu suo, & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum. Con. *d. 60. ar.* 22. 2. Figuras, & sacramenta veteris legis, verbi gratia, circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum; tum quia a Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac, licet Circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato simpliciter, & rigorose; tum quia non continuit gratiam, ut causa physica, vel ut causa moralis, quia nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat, sed tantum ex speciali privilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter, qua Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei; neque vi applicationis, & usus sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. Vide Fill. *t. 1. c. 1. &* 5. *q.* 8. & *c.* 8. 3. Ea, quæ dicuntur sacramentalia, ver. gr. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcise ex usu suo, & opere operato gratiam non conferunt, uti nec actus virtutum, præterquam quod hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam, & Paralyticum, *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam: esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. Vid. Schol.

DUBIUM II.

Quid circa materiam, & formam Sacramentorum servandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi, 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis, & actio, (v. gr. in Baptismo aqua, & ablutio; in Unctione oleum, & unctio) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua materia remota; actio vero illa, materia proxima: verba autem, aut quod eorum loco ponitur, ut in Matrimonio signum consensus, dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis; & tunc dicta materia, & forma, id est res, & verba simul habent se instar materiæ, significatio vero eorum instar formæ. Hic quæritur de materia, & forma, priore sensu.

Resp. 1. Ut Sacramentum sit validum, debet inter materiam, & formam, ver. gr. inter effusionem aquæ, & pronuntiationem verborum, tanta esse conjunctio, ut secundum moralem hominum æstimationem, spectata natura cujuscunque Sacramenti, una alteram afficiat; hoc est, ut verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea unum totale signum constituere. V. Bon. *d.* 1. *q.* 2. *p.* 2. Suar. Con. &c.

Unde resolves.

1. *In Batismo, Confirmatione, Unctione, & Ordine, requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba pronuntiat, moraliter censeatur etiam lavare* &c. ANIMAD. I.

2. *In Pœnitentia absolutio satis diu potest differri*, sicut in judiciis sententia post examen causæ. ANIMAD. II.

3. In matrimonio unius consensus potest alterius consensum tandiu sequi, quandiu hic moraliter permanere censetur: sicut in aliis contractibus. Vide Con. *hic. art. 6.*

Resp. 2. Ut valeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu essentialis mutatio materiæ, vel formæ; accidentalis vero mutatio, etsi sæpe illicita sit, non tamen invalidum facit Sacramentum. Porro substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secundum communem usum, & æstimationem hominum, differt nomine, & re ab ea, quam Christus præscripsit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet usom, & nomen. Formæ mutatio essentialis est, quando non manet idem sensus: accidentalis, quando manet. Laym. *l.* 5. t. 1. *c.* 4. ex communi.

Unde resolves.

1. Nullum est Sacramentum, si materia cruda consecretur, sive hæc differat specie substantiali a pane, sive non: quia communiter non censetur, aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo, quia non habent communem usum, & nomen aquæ elementaris; esto physice specie non discrepent. Vide infra de Baptismo.

2. Valet Sacramentum, etsi aqua Baptismi sit calida, &c. si panis eucharisticus sit ater, fermentatus, &c.

3. Defectu formæ Sacramentum est nullum 1. Si literæ aliquæ mutentur, veriantes sensum; quod facile fit in initialibus, v. gr. in nomine matris, filli, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita ut moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma divisim pronuntietur, v. gr. unus dicat, *Ego te baptizo*, alter, *In nomine Patris*, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus. Fil. *l.* 1. *c.* 4. *q.* 5. V. Bonac. *q.* 2. *p.* 1.

4. Forma valet, etsi non liceat, 1. Si omittas voces non essentiales, v. gr. *Ego*, & *Amen* in Baptismo, *Enim* in forma Eucharistiæ. Bonac. *d.* 4. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 9. & 10. ex Suarez, &c. 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, *qui te creavit*, &c. 3. Si substituas Synonyma, v. g. *abluo*, pro baptizo. 4. Si tantum transponas, ut, *Hoc meum est corpus. Te ego baptizo.* 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balburiem: v.g. *Hoc est corpus meus*, vel *hic est enim calis meus.* 6. Si interruptio fiat parva, v. g. *Ego te baptizo*, & interponar, *ista aqua est nimis frigida*, vel, *Custos verte folium. In nomine Patris*, &c. Fill. *l. c.* Vide Bon. *l. c.*

ANIMADVERSIO I.

In baptismo &c. requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba pronuntiat, moraliter censeatur etiam lavare &c.

Moralem conjunctionem inter materiam, & formam

dicto-

dictorum sacramentorum ita accipiunt nonnulli, ut, etiamsi physica divisio ex toto inter eas partes intercedat, nihilominus sacramenta valida sint. Huic opinioni illud ego objicio, quod si Sacerdos, postquam ablutionem ex toto peregit, verba proferat *Ego te baptizo* &c. falso ea enuntiet. Non enim reipsa nunc baptizat, ut significant verba *Ego te baptizo*, cum jam baptizaverit: at falsitas verborum in sacramentis conficiendis sacrilega est, & invalidum efficit sacramentum: ergo moralis conjunctio ita intelligenda est, ut materiæ applicatio, & formæ pronuntiatio saltem ex parte physice uniantur, ita ut priusquam e. g. ablutio ex toto completa sit, verborum prolatio incipiat, vel contra.

Hinc Rituale Rom. de forma baptismi loquens ait: *Sed eadem verba uno & eodem tempore, quo fit ablutio, pronuntianda sunt.*

Hæc porro sententia, etsi contraria cuipiam non improbabilis videretur, quoad praxim necessario tenenda est, tum ne a Ritualis præscripto recedatur, tum maxime quia illa propositio, *non est illicitum in sacramentis conferendis sequi sententiam probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi* &c. hæc inquam propositio n. 1. ab Innoc. XI. proscripta est.

ANIMADVERSIO II.

In pœnitentia absolutio satis diu potest differri, sicut in judiciis &c.

Ergo sicut in judiciis fori externi post examen causæ sententia differri potest ad duos, tres pluresve dies, ita etiam fieri poterit in tribunali pœnitentiæ: hoc vero valde absurdum est, & Ecclesiæ consuetudini contrarium; quam consuetudinem mox absolvendi a confessione peccatorum si quis improbare audeat, incidit in propositiones 16. 17. 18. ab Alex. VIII. proscriptas: ergo ab hac consuetudine recedere nullo modo licet: ergo absolutio satis diu, quidquid contra Busemb. dicat, differri non potest, sed audita confessione, impositaque satisfactione, & necessariis, vel opportunis admonitionibus, & correptionibus adhibitis statim impertienda est; sicuti etiam docet P. Concina Theol. t. 9. p. 617. n. 6.

Ratio Busembaum a paritate fori externi petita, nullius prorsus roboris est, quia sacramentalis absolutio non solum sententia est, sed etiam sacramenti forma; quæ proinde ab ejus materia, hoc est a confessione, dolore, & proposito pœnitentis separanda non est.

CAPUT II.

De Ministro Sacramentorum.

DUBIUM I.

Quid requiratur, ut minister det valide Sacramentum?

RESPOND. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides, vel probitas, sed præter potestatem (& jurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquivalens, faciendi non tantum externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id, quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex Trid. *s. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute divina, secundum institutionem, & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectionem sacramenti requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse sacramentale, tollatque indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. g. ad ludum potest referri.

Dixi 1. *saltem virtualis*: tum quia non sufficit interpretativa, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cum actus ab ea procedens non sit humanus, & deliberatus, seu liber in se: tum quia actualis, qua scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit, & consulta, non tamen requiritur; cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facile distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisivisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta durat in aliqua actione vi illius incepta, & continuata: ut si ex intentione baptizandi, vel celebrandi vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, ad altare, vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio est, quia hoc sufficit ut actio illa sit humana, & moralis. Laym. *l.* 5. *t.* 1. *c.* 5.

Unde resolves.

1. Si Sacerdos habens forte ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

2. Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit: quia non agit humano modo. Laym. *l. c.*

3. S. Athanasius in lusu puerili vere baptizavit, quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

4. Hæreticus valide baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat: imo etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falso putans non Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio est, quia intentio generalis, qua vult, quod Christus instituit, prævalet intentioni provenienti ex errore privato. Bon. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 9. Suar. Fill. &c.

5. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus: vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus majorem consecrans, non explicite cogitavit, nec detexit.

Dixi 2. *Absoluta*; quia conditionata suspendit effectum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non potest.

Unde resolves.

1. Validum est Sacramentum collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio vere sit impleta: v. g. absolvo te, si vis dimittere concubinam, si capax es; baptizo te, si non es baptizatus. Bon. *l. c. n.* 18.

2. Nullum est Sacramentum datum sub conditione futura, sive sit hæc contingens, ut, absolvo te, si restitues, si dimittes concubinam &c. sive necessaria, aut adjecta animo suspendendi Sacramentum, ut, absolvo te, si cras Sol orietur, Bonac. *ibid.* Suar. Con. &c.

3. *Dubium est Sacramentum collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili: v. gr. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.* ANIMAD. I.

4. *Graviter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione*, non solum futura (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præterita; sive in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; *sive humano modo cognoscibilis, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili:* raro veniale, sæpius mortale, si absque ulla causa. Ratio est, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re gravi. Vide Bon. *l. c.* Suar. Con. &c. Schol.

DUBIUM II.

Quid requiratur in ministro, ut licite ministret?

Resp. 1. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, sive ut sit in gratia: tum quia Christo, cujus est Minister, debet se conformare; tum quia sancta sancte sunt tractanda: tum quia ad hoc quidem singulariter ordinatur, & gratia peculiari donatur, ac proinde hoc curare præ aliis est obligatus. Ita Lay. *l. c.* & commun.

Unde resolves.

1. Peccat graviter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem jurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

2. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. Bonacin. *quæst.* 3. *punct.* 1. §. 1.

3. *Non tamen necessario præmittit Confessionem (nisi velit celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum, & ad delendum mortale sufficit contritio.* Vasq. *d.* 136. *c.* 1. Card. de Lugo *d.* 8. *s.* 9. ANIMAD. II.

4. Mi-

4. Minister Sacrameiiti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solemniter in mortali, v. gr. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse volunt Sayr. Ledes. & Bon. Gran. *cont. 5. t. 5.* de Diacono ex speciali commissione baptiaante) nisi forte periculum sit in mora, nec possit tam cito confiteri, aut conteri; eu enim casu baptizare, vel etiam absolvete moribundum, in statu peccati, non esse irreverentiam, docet C. de Lugo *d. 8. sect. 9. n.* 151.

Dixi 1. *ad id ordinatus*; etsi enim laicus in necessiiate baptiaet cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter docent Con. *l. c.* Fill. *t.* 1. *c.* 5. *q.* 10. ex Suarea, &c.

ANIMAD. III. 2. Solemniter: *nam si sine solemnitate baptizet, excusant a mortali Suarez*, *Con. Fill. l. c.*

ANIMAD. IV. 5. *Alii qui conficiunt, & ministrant, non peccant mortaliter, verb. grat. cum laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi invicem matrimonium in mortali.* Ita contra Sylv. Vasq. & alios, docet Suarea, cum aliis; qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam Fill. Fern. Sanchea, Con. *q. 6. c. 6. d.* 1.

ANIMAD. V. 6. *Qui ministrat, etsi non conficiat, Eucharistiam in mortali, peccat mortaliter, ut habet communis Suar. Fill. Lay. Bon. & aliorum contra Vasq. cujus sententiam Dian. recte notat esse probabilem, sive sit Sacerdos, sive Diaconus*, ut vid. *p. 3. t. 4. R.* 195. Idem docet Card. de Lugo *d. 8. n.* 155. *Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur, quod minus videtur probabile, cum moraliter non sit nisi una distributio, & una indigna administratio*: ita Tann. 2. 2. Henriq. Fill. *n.* 87. &c. contra Con. & Bonac.

ANIMAD. VI. 7. *Etsi probabile sit*, quod docent Sylv. Caj. Fill. *t. t. tr. t. c. 6. u.* 87. Nav. & Sa v. Ordo, *Diaconum, & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministrent*, item Sacerdotem, & Episcopum, si Sacramentalia exerceat, nuptias, aquam benedicat, altaria, templa, vasa consecret, concionetur, Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter; *contrarium tamen videtur verius, ut docent Suarez, Vasq. Laym. Con. q. 64. ar. 6. dub.* 1. *C. de Lugo l. c.* Ratio est, quia hæ actiones non tendunt proxime ad sanctificationem aoimæ ex opere operato, sicut actiones sacramentales.

ANIMAD. VII. 8. *Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c.* Sayr. Suar. Bonac. *d. 1. q. 3. p.* 2. Quod si quis in mortali (etiam laicus in necessitate) elevet de tetra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quam si Christum in hac vita lapsum elevasset: secus tamen, si quis id eatra necessitatem temere præsumat, exemplo Oaæ. Bon. *d. 1. q. 3. p. 2. n.* 12.

Resp. 2. Requiritur præterea, ut exhibeat, accuret non tantum quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria; sed etiam quæ ad decorem, sive ea natura rei, sive ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris est, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indigne. Ratio posterioris est, quia Sacramenta sancte sunt tractanda; & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia.

Unde resolves.

1. Peccat ministrans mortaliter, 1. Si utatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia. Bon. *d. 1. q. 2. p. 1. n.* 32. 2. Si omittat in-
ANIMAD. VIII. tentionem requisitam. *Quod si vero dubium oriatur, & non tantum inanis scrupulus* (is enim rejici debet) *an forma fuerit legitima, vel an legitime, & integre prolata, tunc etsi speculative probabile sit, formam esse legitimam*, in praxi tamen iteranda erit sub conditione, quia tutius hic eligendum est.

ANIMAD. IX. 2. *Peccat quoque* (graviter, vel leviter pro gravitate materiæ) 1. *qui verba formæ corrupte, inarticulate, indevote pronuntiat*. 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesię morem, quamvis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale: si ex negligentia, sæpe est mortale, quando ea magna est, & in re gravi. V. insta *c. 4. d.* 5.

3. Peccat graviter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, ut patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Judæ Eucharistiam dedit. Gravius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo convenisset: aut qui non audens indigne celebrare, simularet Missam, elevans hostiam non consecratam; quia, quantum est ex se, dat occasionem idololatriæ. V. Bon. *d. 1. q. 6. p.* 4. Suar. Con. &c. Schol.

Animadversio I.

Hic animadvertendum est, conditionem appositam ex natura sua esse contingentem, illudque suspendere, cui apponitur. Idcirco enim apponitur, ut ea polita rem esse, eaque sublata rem non esse velimus. Itaque conditio necessaria, ut absolvo te, si cras Sol orietur, ut habet Bus. in ca. 2. est quid nugatorium, & contradictorium, quod in sani hominis mentem venire non potest. Hinc porro fit, ut quæstiones de his necessariis conditionibus otiosæ merito videantur, & inutiles. Si tamen non solum impie, sed etiam stolte adjiciantur sacramenti formæ, illæ quidem, ut ego sentio, pro non adjectis haberi debent, &, quod hinc consequitur, sacramentum irritum, quantum in ipsis est, non efficiunt.

At quia adjiciuntur, interrogandus esset sacramenti minister, qua intentione illas adjecerit; qui, si intenderit sacramentum suspendere, sacramentum nullum est; si id non intenderit, sed reipsa sacramentum conficere voluerit, sacramentum validum est.

Illæ porro conditiones, *baptizo te, si es prædestinatus, si Deus videt, te hoc anno moriturum*, ut Busemb. habet in ca. 3. illisque similes, sunt quidem conditiones ex natura sua necessariæ; at quia nobis incertæ, & quoad nos contingentes, sine contradictione apponuntur. Hinc autem fit, ut sacramentum valeat, si conditio vera sit, secus non valeat: & quoniam nobis ignotum est, utrum conditio sit, necne vera, sacramentum quoad nos est anceps, & dubium.

Graviter sane, seu mortaliter peccat, qui, ut habet Bus. ca. 4. administrat sacramentum sub conditione non solum futura, sed etiam præsenti, aut præterita sine gravi causa; quæ fatente La-Croixio p 194. n. 82. *est* communis sententia. At La-Croix hic addit: „ Sed Dicast. „ nu. 160. putat, si apponatur conditio, quæ certo existat, v. g. *absolvo te, si Christus mortuus est pro nobis*, „ fore tantum veniale, quod est probabile. “

Cur id probabile est? Conditio a La-Croixio e. g. allata, impia est, & hæretica; imo hæresi pejor, utpote quæ christianæ religionis prima fundamenta in dubium revocet, & hebraicæ impietati proxima sit. La-Croix quidem de christiana veritate non dubitat, cum contrarium protestetur; at ipsa conditionalis particula, *si Christus* &c. rem contingentem, ac dubiam ex sua natura facit. Itaque illa conditio, *si Christus* &c. in ore La-Croixii nugatoria est, & contradictoria, reipsa tamen impia. An propositiones nugatoriæ de Christo, sacramentorum formis adjectæ, & reipsa impiæ non sunt maxime impiæ, & sacrilegæ, & maxime mortales culpæ?

Quod attinet ad Busembaum parenthesim, (*excepto matrimonio*) de ea suo loco sermo erit.

Animadversio II.

Non tamen necessario præmittit confessionem &c.

Hoc idem habet P. Viva, cujus doctrinam laxam, & falsam judicat, & refellit P. Concina Theol. t. 8. p. 94. q. 13. eamdemque refutat Genettus Theol. t. 3. p. 35. q. 4. ac merito. Nam si Sacerdos celebrare velit, necessario est præmittenda sacramentalis confessio peccati mortalis, ut fatetur Busemb. & explicate declarat Syn. Trident. sess. 13. cap. 7. & can. 11. Idque verum est, *quantumcumque*, ut ait sacra Syn., *se contritum existimet*. Cur confessio Sacerdoti Missam celebraturo necessario præmittenda est? Quia scilicet incertum semper est, utrum contritio tam perfecta sit, ut peccatorem sine sacramento pœnitentiæ Deo reconciliet. Ergo si Sacerdos peccati mortalis conscius, sine confessione sacramenta administret, in peccati mortalis dubio statu ea administrat: at administrare sacramenta in dubio peccati mortalis statu, est peccatum mortale, quia qui ita se gerit, se objicit periculo probabili indigne, & sacrilege administrandi sacramenta, hoc est mortaliter peccandi. Ergo &c.

Præterea contritio peccatum non delet sine pœnitentiæ sacramenti voto ex Syn. Trident. sess. 14. cap. 4.: at qui Confessarium in promptu habet, aut illum habere commode potest, nec tamen confiteri vult, hic certe non habet votum, seu propositum confitendi peccata.

„ An

„ An, inquit P. Concina qu. citata an. 28. reponent „ probabilistæ, ejusmodi ministrum habere votum confitendi in paschate? Per totum ergo annum absolvet, „ unget, dispensabit corpus Christi. Hæc ne paradoxa „ deglutient? " Ergo

Adde, quod qui vere, & perfecte contritus est, absolutionem vehementer desideret, nec eam differat: ergo qui absolutionem, quam potest habere, recusat, & protrahit, perfecte contritus non est. Itaque Sacerdos, qui neglecta sacramentali confessione sacramenta administrat, quia sibi perfecte contritus videtur, ipse se sponte decipit, in peccati mortalis statu ea administrat; ideoque mortaliter peccat. Hinc Catech. Conc. Trident. p. 2. cap. 5. numer. 45. ait: *Verum si quid salutis nostræ ratio postulat, consideremus, profecto quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquamrem tractare aggredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non convenit, veluti cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio prætermittenda non est.* Est ne necessarium faciendum, quod salutis nostræ ratio postulat? At ex Catech. doctrina, quæ non est Busembaum, La-Croixii, aut similium doctrina, salutis nostræ ratio postulat, ut, cum sacramenta administramus, Confessio non sit prætermittenda: ergo &c. conclusio est legitima, & evidens.

Demum quæro, utrum a peccato magis immunis esse debeat, qui sacramenta suscipit, an qui ministrat? Nonne qui ministrat, utpote Christo conjunctior, cui committitur sacratissimarum rerum tractatio, & dispensatio? Minister, est Christi animatum instrumentum, ac veluti manus, qua Deus sua majora in homines beneficia diffundit: ergo major puritas animi, majorque præparatio necessaria est in ministrante, quam in suscipiente sacramenta: sed ex Synodo Tridentina cit. certum est, in eo, qui Eucharistiam suscepturus est, præparationis loco necessariam esse sacramentalem confessionem, si mortalis culpæ sibi conscius sit: ergo id necessarium quoque est in ministrante: idem porro dicendum, si alia sacramenta administret. Ex his intelligitur, futilem esse, & nullam illam Busem. rationem, „ quia de hoc nullum est præ„ ceptum, & ad delendum mortale sufficit contritio. " Nam præceptum confessionis includitur in eo naturali, & divino præcepto, ut sancta sancte tractentur, & ut periculum indigne ea tractandi vitetur; quod ii non præstant, qui contritione, ut putant, præmissa, sacramenta ministrant sine confessione, uti ostensum fuit.

ANIMADVERSIO III.

Solemnitas. Nam si sine solemnitate baptizet, excusant a mortali &c.

Ordinarius sacramenti minister peccati mortalis sibi conscius, ex necessitate baptizans non peccat, ut docet Div. Thom. p. 3. q. 64. a. 6. ad 3. ubi ait: *In articulo tamen necessitatis non peccaret* (qui est in peccato mortali) *baptizando in casu, in quo etiam laicus posset baptizare. Sic enim patet, quod non exhiberet se ministrum Ecclesiæ, sed subveniret necessitatem patienti. Secus est autem in aliis sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis, sicut baptismus*, quæ sententia communis est teste P. Concina Theol. t. 8. p. 90. n. 15.

At extra necessitatem baptizans, mortaliter peccat, ut habet D. Th. a. 6. cit. & Catech. Conc. Trid. p. 2. de sacram. in gen. n. 26.

Neque vero a mortali excusatur, quia sine solemnitate baptizat; quia peccatum mortale admittitur in ipsa sacramenti administratione; imo vero baptizans sine solemnitate, peccatum peccato addit; quia ritus ex Ecclesiæ casu, & præscripto adhibendos negligit, & separat a baptismo.

Hinc ipse La-Croix p. 195. n. 93. ait: „ Ex dictis colliges, mortaliter peccare baptizantem in mortali, „ quamvis laicus sit. " Multo ergo magis, si sit Sacerdos.

ANIMADVERSIO IV.

Alii, qui conficiunt, & ministrant, non peccant &c. *v. g. cum laici in necessitate baptizant.*

Laici in mortali ex necessitate baptizantes, nec mortaliter, nec venialiter peccant. Si enim id ex mox dictis verum est in Sacerdotibus, multo magis in laicis.

Vel ministrant sibi invicem matrimonium in mortali.

Si ipsi ponantur Ministri matrimonii, quæ res certa non est, cur mortaliter non peccant? Ex mox dictis ad c. 3. major præparatio necessaria videtur in administrante, quam in suscipiente sacramenta; quia ille agentis loco est, & excellentiori modo sacramenta attingit: ergo si qui suscipiunt matrimonium in mortali, mortaliter peccant, multo magis mortaliter peccant illud administrantes. Hinc Catech. n. 26. mox cit. art: *Meminisse autem debent, sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere; at vero impure ea ministrantibus æternam perniciem, & mortem afferre.*

ANIMADVERSIO V.

Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam in mortali, peccat mortaliter, ut habet communis, &c.

Hanc sententiam tradit D. Thom. p. 3. qu. 64. art. 6. ubi ait: *Non est dubium, quin mali exhibentes se Ministros Dei, & Ecclesiæ in dispensatione* (nota hoc verbum) *sacramentorum, peccent; & quia hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei, & contaminationem sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris, (licet sacramenta secundum seipsa incontaminabilia sint;) consequens est, quod tale peccatum ex genere suo sit mortale.* Idem docet Catech. verbis mox recitatis ad c. 5. Idem Rit. Rom. (de iis, quæ in sacram. administ. generaliter servanda sunt) inquiens: *Nam, etsi sacramenta ab impuris coinquinari non possunt, neque a pravis Ministris eorum effectus impediri; impure tamen, & indigne ea ministrantes, æternæ mortis reatum incurrunt.*

Itaque Busemb. hic, & La-Croix p. 196. n. 94. contrariam opinationem probabilem perperam appellant. Nec enim, si quidam recentes opinatores a S. Thoma, Catech. Concilii Tridentini, & Rituali Romano recedere audent, sais possunt opinationibus probabilitatem conciliare. Quo enim fundamento? An sua ipsorum auctoritate, quæ ex se tenuis, cum a tam verendis auctoritatibus discedit, contemnenda est, & pro nihilo habenda? An rationibus, quæ reipsa futiles sunt?

„ Ratio nostra est, inquit La-Croix, quia distribuens „ non conficit sacramentum. " (Resp. Hæc non est ratio, sed principii petitio; quæritur enim, utrum distribuens, & non conficiens sacramentum, mortaliter peccet) „ nec aliquid agit nomine, aut in persona Christi. " (Resp. Hoc est aperte falsum, quia Christi nomine, ejus loco, ut ejus minister ab Ecclesia institutus, ipsum Christum sub sacratissimis symbolis populo ministrat) „ nec immediate cooperatur Deo in causanda gra„ tia? " (An parum est, quod cooperetur Deo in causanda gratia sanctissimi sacramenti ope?) „ Sed tantum „ quodammodo applicat activa passivis, & operatur ali„ quid, remote se habens ad productionem gratiæ: ergo „ non apparet, unde refundatur gravis irreverentia. "

Resp. Hæc ratio, ut adnotavi, partim sophistica, & falsa est, partim vero contra ipsum La-Croixium pugnat. Qui enim sacratissimum Christi corpus sub eucharisticis symbolis contentum, quod est fons, & principium omnis gratiæ, populo recipienti, scelere inquinatus ministrat, ejusque ope populum sanctificat, gravissime contra reverentiam tam augusto sacramento debitam peccat: at hoc innuunt illa scholastica La-Croixii verba, „ sed tantum „ applicat activa passivis, & operatur aliquid, remota „ se habens ad productionem gratiæ. " Ergo La-Croixii ratio contra ipsum pugnat. „ Confirm. inquit La-Croix, „ nam Christus non requisivit, ut distribuens sit persona „ sacra. " Resp. An Christus non requisivit, ut distribuens a mortali scelere esset immunis? Quod si laici similiter, & alii primis Ecclesiæ sæculis Eucharistiam ministrantes, ab omni letali culpa alieni esse debuerant, ne sacrilege eam ministrarent, multo magis Sacerdotes, sancti in tam augusto ministerio necessario esse debent.

„ Et quamvis requiratur, ut ordinarius Minister sit „ persona sacra, hoc non est ratione distributionis. " (Resp. Hoc est aperte falsum. Nam eo ipso, quod Ecclesia Eucharistiæ distributionem laicis, & aliis vetuit, voluit, ut ordinarius minister distributionis Eucharistiæ esset sacerdos ratione ipsius distributionis.) " Sed quia „ ordinarius minister distributionis est ille idem, qui „ conficit, nempe sacerdos. " Resp. hæc quidem est una ratio, cur solus sacerdos sit ordinarius distribuendæ Eucharistiæ, non tamen hæc sola; sed, ut ait D. Thom. 3. p. q. 82. a. 3. *Secundo, quia Sacerdos constituitur medius inter Deum, & populum: unde sicut ad eum pertinet dona populi Deo offerre; ita ad eum pertinet dona sanctificata divinitus, populo tradere. Tertio, quia in reverentiam hujus sacramenti, a nulla re contingitur, nisi consecrata. Unde & corporale, & calix consecrantur, & similiter manus sacerdotis, ad tangendum hoc sacramentum. Unde nulli alii tangere licet; nisi in necessitate, puta si caderet in terram, vel in aliquo alio necessitatis casu.*

„ Deinde (subdit La-Croix) sicuti qui in mortali „ Eucharistiam loco movet, vel gestat, vel cum ea benedicit populo, secundum plerosque adversarios non ideo peccat mortaliter, ita nec si admoveat ori communicantis. "

Resp. Ant. negandum est, ut mox dicetur ad c. 7. Sed præterea discrimen in eo est, quod qui movet, aut gestat Eucharistiam, sacramentum Eucharistiæ non administrat; at

et qui ori communicantis illam admovet, facramentum Euchariftiæ miniftrat.

Verum contra Bufemb. La-Croixium, & alios probabiles audiendus hic iterum eft Catech. Concilii Trident. loco citato, ubi ita loquitur. *Quod fi homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere; quantum ab eo fcelus concipi exiftimandum erit, qui fibi multorum fcelerum confcius eft, nec tamen facra myfteria polluto ore conficere, vel* (note hanc partem disjunctivam) *in fœdas manus fumere, contrectare, atque aliis porrigere, & miniftrare veretur?* D. vero Dion. in ep. ad Demophilum (apud D. Thomam p. 3. q. 64 art. 6.) inquit: *Talis* (peccator) *audax videtur, facerdotalibus manum apponens, & non timet, neque verecundatur, divina præter divinitatem exequens, & Deum putans ignorare, quæ ipfe in femetipfo cognovit; & decipere exiftimat falfe nomine patrem ab ipfo appellatum, & audet immundas infamias, non dicam orationes, fuper divina figna Chrifti formiter enunciare.* Itaque P. Concina Theol. t. 8. p. 90. nu. 17. opinionem La Croixii, & aliorum, de qua loquimur, falfam, & laxitatis plenam merito appellat, & rejicit.

Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum &c.

Illud certum hic eft, quod monet etiam Concina loc. cit. eo gravius fcelus effe, quo pluribus facra communio diftribuitur. Sed, fi rem examinare velimus, quæro, cur moraliter non fit, nifi una diftributio, cum plures communicantur, ut Bufemb. affirmat? Quid eft illud *moraliter?* Quoad malitiam. Bufembaum ergo ratio non eft ratio, fed petitio principii. Malitia actionis ab actione mala nec feparatur, nec feparari poteft: cum plures communicantur, malæ diftributiones funt numero plures; quia unaquæque mala eft, & unaquæque ab alia diftinguitur: ergo malitiæ quoque funt plures numero, feu, quod idem eft, plures quoad malitiam, & moraliter. Qui pluribus S. Euchariftiam indigne miniftret, perinde fe habet quoad numerum peccatorum, ac qui ftricto pugione multos invadens, multos occidit. Nonne hic tot homicidiorum reus eft, quot homines peremit? Idem dicito de eo, qui pluribus indigne S. Euchariftiam diftribuit. Ceterum efto, unum fit peccatum: illud negari non poteft, hoc peccatum multis æquivalere, quod perinde eft, ac fi effet multiplex.

Animadversio VI.

Etfi probabile fit, quod docent &c. contrarium tamen videtur verius, ut docent &c.

Hoc contrarium fequitur quoque La-Croix p. 196. n. 96. 97. 98.

P. Concina Theol. t. 8. p. 92. num. 21. ita loquitur. „ Hanc opinionem (La-Croixii quoad Diaconum) falfam cum gravioribus Theologis reputo. Patet ex Act. „ cap. VI. ubi Diaconatus ordine initiandos non alios voluerunt, quam viros Spiritu fancto plenos. S. Auguft. „ epift. 21. alias 148. docet: *Nihil effe in hac vita difficilius, laboriofius, periculofius Epifcopi, aut Presbyteri, „ aut Diaconi officio; fed apud Deum nihil beatius* (fi rite peragatur.) *Si vero perfunctorie, atque adulatorie, nihil miferius, & triftius, & damnabilius.* Perfpicue „ hanc veritatem docet S. Thom. in 4. d. 24. q. 1. art. „ 3. qu. 5. ubi hæc fcribit: *Lex præcipit, ut homo jufte „ ea quæ jufta funt, exequatur. Et ideo quicumque homo, quod fibi competit ex ordine, facit indigne, quod „ juftum eft, injufte exequitur, & contra præceptum legis „ facit; ac per hoc peccat mortaliter. Quicumque autem „ cum peccato mortali aliquod facrum officium pertractat, „ non eft dubium, quin illud indigne faciat. Unde patet, „ quod peccat mortaliter.* “

Hactenus P. Concina, qui quoad Subdiaconum fuo munere folemniter fungentem, probabilius putat, eum mortaliter peccare p. 94. n. 22.

Genettus Theol. t. 5. p. 91. qu. 15. ait: „ S. Thomas, „ S. Reymundus, & S. Antoninus afferunt expreffe, eum „ mortaliter peccare, qui in ftatu peccati mortalis fuum „ exercet ordinem: “ & verba tum S. Antonini, tum D. Thomæ affert, quæ id explicate docent; uti funt mox exfcripta quoad D. Th.

His addit illud Gregorii IX. cap. *Quæfitum*, (lib. 1. dec. tit. 11. c. ult.) ubi ait: *Quæfitum eft de Sacerdotibus, vel aliis Clericis, qui per reatum adulterii, perjurii, homicidii, vel falfi teftimonii bonum confcientiæ rectæ perdiderunt. Refpondemus, quod fi propofita crimina ordine judiciario, vel alias notoria non fuerint, non debent hi* (*præter reos homicidii*) *poft pœnitentiam in jam fufceptis, vel fufcipiendis ordinibus impediri: qui fi non pœnituerint, monendi funt, & fub interminatione divini judicii obteftandi, ut in teftimonium fuæ damnationis, in fufceptis etiam ordinibus non miniftrent.*

„ Hæ auctoritates, inquit La-Croix n. 104. (Greg. „ IX. & S. Thomæ) reddunt fententiam oppofitam valde probabilem; “ hoc eft fententiam, quam Buf. probabilem effe hic fatetur.

Hæc La-Croixii confeffio homini æquo fatis omnino effe debet, ut hanc oppofitam fententiam fequatur, & teneat. Quid enim in moralibus doctrinis amplius quæras, quam ut valde probabiles fint? Si enim poftules, ut fint omnino certæ, & evidentes, rem impoffibilem poftulas; quia morum doctrina certa, & evidens effe non poteft.

Sed La-Croix pro fua verfatili indole fuam opinionem deferere nolens, rem implicare conatur, & fubdit: „ Quia „ tamen videntur nimium probare, dici poteft, Gregorium loqui de univerfo genere actionum clericalium, „ & fenfum effe, peccari poffe mortaliter, fi obeantur „ indigne, non fi fingulæ, alioquin oftiarius in mortali „ aperiens januam templi peccaret mortaliter; fed fi aliquæ, nempe fi conficiantur Sacramenta. “

At hæc interpretatio nec vera, nec probabilis eft, fed aperte falfa. Nam conficere Sacramenta ad folos Sacerdotes ex officio pertinet. Nec enim (fi quis baptifmum objiciat) collatio baptifmi eft functio propria Clericorum, fed communis omnibus, fi neceffitas poftulet. At Greg. IX. non de folis Sacerdotibus fuit interrogatus, fed etiam de aliis Clericis, & refpondet, eos effe monendos &c. *ut in fufceptis etiam ordinibus non miniftrent*, hoc eft, ut non folum ad fuperiores ordines non afcendant, fed ne fufceptorum quidem functiones, puta Diaconi, Subdiaconi, &c. exerceant.

„ Alii putant, Gregorium loqui de miniftris altaris, „ qui olim communicabant in Miffa folemni, ut probant Suar. d. 69. f. 3. & Lugo d. 46. & forte ideo fignificavit, Clericos peccare mortaliter, fi nempe officia fua complete obeant, idest fi fimul communicent „ in mortali. “

At hæc quoque interpretatio eft arbitraria, & falfa. Quia neque neceffe erat quærere, utrum Clerici S. Euchariftiam fufcipientes mortaliter peccarent, quod ex Apoft. perfpicuum eft; neque communio Clericorum propria eft; et hic aperte fermo eft de miniftério Sacerdotum, & Clericorum proprio.

„ Alii cum Dicaft. n. 240. & 249. dicunt, Gregorium „ tantum velle, quod talis peccet, fed non determinate, quomodo peccent. “

Hoc vero commentum aperte pugnat cum Gregorii verbis, qui ait: *Et fub interminatione divini judicii obteftandi* &c. An verba hæc peccatum indefinite fignificent? an graviffimum, & mortale peccatum definite non fignificant?

„ Bernal. n. 100. dicit, Gregorium in hoc effe locutum, velut privatum Doctorem, & non ut Pontificem, „ eo quod de illo puncto non effet interrogatus. “

An Pontifices Summi ut tales non loquuntur, nifi de iis, de quibus interrogantur? Prætarea Greg. non folum de Sacerdotibus, fed etiam de aliis Clericis fuerat interrogatus, ut patet ex ejus defcriptis verbis.

La-Croix quid aliud his variis commentis præftat, nifi ut fuos lectores omni vento doctrinæ contra præfcriptum Ap. 4. Eph. v. 14. circumferat, ne fuam, fuorumque probabilium doctrinam deferant, & ne Summi Doctoris doctrinæ adhæreant.

At quid de D. Thoma? „ Quod S. Thom. attinet, „ inquit, fi hic fimilem explicationem non patiatur, confequenter dicendum effet, etiam peccare mortaliter Sacerdotem, fi in mortali tangeret ciborium; item Subdiaconum, fi folemniter miniftrans explicet corporale „ in altari; item Acolytum, fi deferat ampullas, vel „ lumen ad altare &c. hæc enim competunt ipfis ex fuo „ ordine, & velut miniftris. Hæc autem negantur etiam „ ab adverfariis, ut videri poteft apud Dicaft. n. 217. ubi „ ejufmodi rigidam aliquorum fententiam vocat fatis falfam, & fcrupulofam. Itaque dici poteft cum Ilf. n. „ 44. S. Thomam velle, quod actus illi fint mortales, „ quando fimul includunt actum principalem, qui eft „ confectio, vel fufceptio Sacramenti. “

Dum La-Croix ita loquitur, aut S. Thomam fe non legiffe oftendit, aut imperitis fucum facit, præfeferens aliquod in S. Doctorem obfequium, a quo apertiffime difcedit. D. Thom. præter verba recitata, quibus fuam mentem fatis aperit, Suppl. 3. p. q. 36. art. 5. ait: *Sanctitas vitæ requiritur in fufcipiente ordinem, ut fit idoneus ad exequendum: fed peccat mortaliter, qui cum peccato mortali ad ordines accedit: ergo multo fortius peccat mortaliter in qualibet exequutione fui ordinis:* & ad 4. ait: *Quod quandocumque homo exhibet fe in aliquo actu ut miniftrum Ecclefiæ in mortali peccato exiftens, mortaliter peccat, & toties, quoties hujufmodi actum facit: quia, ut Dion. dicit 1. cap. Eccl. Hierar.* immundis nec fymbola, *idest facramentalia figna*, tangere fas eft. *Unde quando tangunt res facras quafi fuo officio utentes, peccant mortaliter. Secus autem effet, fi in aliqua neceffitate aliquod facrum contingerent, vel exequerentur in illo cafu, in quo etiam*

laicis literet; ficut fi baptizarent in aliquo articulo necessitatis; vel fi corpus Christi in terram projectum colligerent. Hinc D. Antoninus a Genetto citatus ait: *Et, ut dicit Thomas, in qualibet actu cujufcumque ordinis, quandocumque fe exhibet ut minister Ecclefiæ, peccat mortaliter, & toties, quoties hoc egit.* Hæc est fententia D. Thomæ, & D. Antonini, conformis doctrinæ Gregorii IX. cit. a qua, etiamfi quoad functiones minorum ordinom durior meo quoque mifero fenfui videatur, difcedere tamen non audeo; imo temerarius ipfe mihi viderer, fi difcedere auderem. Nam auctoritates recentium probabilium, qui Summos Pontifices, & Sanctos Doctores aut non confulunt, aut deferunt, ut fuis fenfibus obfequantur, me minime movent.

Sed inter alia, duo maxime abfurda paradoxa obtrudit La-Croix excufans a mortali culpa Sacerdotem, qui in peccatu mortali legit *Miffam etiam per canonem, dummodo ante confecrationem conteratur* n. 97. & qui audit confeffiones, etiamfi in mortali *formam Sacramenti incohet, dummodo ante expreffionem ultimæ partis effentialis fit in ftatu gratiæ* n. 103. Hæ doctrinæ non tam refutandæ, quam lacrymis deplorandæ funt; quæ tamen ax antedictis affatim refotatæ funt.

Sed quid dicendum de facra concione in mortali peccato habita?

Id effe peccatum mortale, affirmant Cajet. Merbefius, Farvacquefius, Juvenin, Turnely, Bouchat, Andreas de Sauffans, Nevarrus, Jacobus Boudartius, Henricus a S. Ignatio, ut refert P. Concina Theol. t. 8. p. 93. qa. a3. qoam fententiam docere vidatur S. Thom. in 4. d. 19. q. 11. art. 2. ad 2. ut ait idem Conc. qui S. Doctoris verba refert. Sed ipfum, fi vis, confule.

ANIMADVERSIO VII.

Non videtur vera effe fententia, quæ docet, effe mortale tangere in mortali corporalia, calices &c.

Hæc facra inftrumenta tangere funt officia, & functiones Diaconi, & Subdiaconi, quæ functiones ex dictis fine peccato mortali exerceri non poffunt ab iis, qui in mortali peccato verfantur.

ANIMADVERSIO VIII.

Quod fi vero dubium oriatur &c. an forma fuerit legitima, vel &c. tunc, etfi fpeculative probabile fit, formam effe legitimam, in praxi tamen iteranda erit fub conditione.

Illud, *etfi fpeculative probabile fit, formam effe legitimam*, fophifticum eft, ex reflexa verfatili probabilitate mifere proditum. Sicut temere dubitat, qui rationabiliter judicat, ita contra temere judicat, qui rationabiliter dubitat. Unda enim rationabila dubium oritur, inde nonnifi temerarium judicium, quod rationabilem dubitationem tollit, exiftere poteft: ergo qui rationabiliter dubitat, utrum forma fuerit legitima, vel legitime, & integra prolata, nonnifi ex fophiftica fpeculatione, & temere judicat, eam effa legitimam. Sed Buf. huic fophifticæ fpeculationi medetur, dum addit, *in praxi tamen iteranda erit fub conditione, quia* &c. quæ ratio certiffima eft ex prop. 1. ab Innoc. XI. profcripta.

ANIMADVERSIO IX.

Peccat quoque graviter, vel leviter &c. 1. qui verba formæ corrupte, inarticulate, indevote pronuntiat.

Qui irreverentiam Deo irrogat, & facramenta, quantum in ipfo eft, contaminat, ex D. Th. cit. ad c. 6. h. dub. mortaliter peccat: fed qui verba formæ corrupte, inarticulate, indevote pronuntiat, irreverentiam Deo irrogat, & Sacramenta, quantum in ipfo eft, contaminat: ergo mortaliter peccat.

In hanc rem ita loquitur Nat. Alex. Th. t. 1. p. 152. reg. 9. „ Peccaret etiam letaliter, qui ex induftria corrupte proferret, aut mutaret verba formæ facramentalis (quamvis fenfus idem maneret, adeoque accidentaria tantum mutatio fieret) ratione gravis negligentiæ, contemptus, vel fcandali; quod maxime locum haberet, fi corruptio illa, vel mutatio effet notabilis, at fi quis fciens volens baptizaret *in nomine patria, & filia, & Spiritua fancta*, vel in confecrationne calicis omitteret hæc verba, *novi, & æterni teftamenti, myfteriam fidei*. Si autem mutatio levis fit, neque cum plena confideratione facta, minifter venialiter tantum peccabit. "

CAPUT III.

De fufcipiente Sacramentum.

DUBIUM I.

Quæ difpofitio requiratur ad valorem Sacramenti in fufcipiente?

RESP. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione utentibus, intentio percipiendi facramentum interpretativa faltem requiritur, & fufficit (excipe Pœnitentiam, de qua infra.) Ita commun. Theologi omnes cum D. Thom. contra Cajet. qui putat, in fufcipiente nullam intentionem requiri, modo contrariam non habeat. Ratio refponfionis eft, quia, ficut adultus non juftificatur fine proprio confenfu, ita nec per Sacramentum initiatur, & confecratur Deo, fine eodem confenfu, fi ejus fit capax. Bon. *d. 1. q. 6. p. 2.*

Dixi, *adultis, &c.* quia cum tantum requirantur conditiones, juxta fubjecti capacitatem; parvuli autem, & perpetuo amentes non fint capaces propriæ intentionis, fufficit illis intentio Chrifti, & Ecclefiæ. Fill. *t. 1. c. 8.*

Unde refolves.

1. Parvuli, uti & perpetuo amentes, valide baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur: quod ultimum nefas effet, priora autem olim permittebantur. Bon. *l. c.*

2. Ægris ratione jam privatis recte datur Unctio, non tantum fi ante petierint, fed etiam fi fuerint Catholici, neque conftet effe in mortali: nam hoc ipfo cenfentur interpretative voluiffa, & petiiffe, quod alii Chriftiani, etiamfi de ea nunquam audierint. C. de Lugo da Sacramentis in genere, *d. 9. n. 122.* &c. commun.

3. Invalidum eft Sacramentum, 1. quod quis fufcipit cum intentione neutrali, habens fe negative. 2. quod fufcipit ficte, id eft fimulate; non tamen quod ficte, ideft indifpofite. 3. quod per meram vim animo omnino repugnante fufcipitur. Bon. *l. c.*

4. Validum eft Sacramentum, 1. Quod qui accipit, vult quod Chriftiani accipiunt; etfi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. Quod quis per metum coactus fufcipit, cum metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen gravi metu, v. gr. injuftæ mortis initum, cenfetur irritum, ut docet Sanch. *l. 4. de matr. d.* 12. & 14. Card. de Lugo *d. 9. n. 133.* Et qui ordines gravi metu coactus fufcepit, etfi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, poteftque, feclufo fcandalo, nubere, ut fuo loco dicam.

DUBIUM II.

Quid requiratur, ut licite, & cum fructu fufcipiatur?

Refp. Ad effectum Baptifmi, & Pœnitentiæ requiritur, & fufficit præter voluntatem fumendi Sacramentum, difpofitio fidei, fpei, & attritionis, non autem requiritur caritas; five ut gratiam habeat; quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipfa primam gratiam, feu vitam donent. Ad reliqua vero Sacramenta, quæ dicuntur vivorum, requiritur, ut fit in gratia; quia illa non primam, fed fecundam tantum gratiam, id eft augmentum tantum gratiæ conferunt. Etfi fubinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fida fa carere mortali. Laym. *d. 6.* Bon. *d. 1. q. 6. p. 2.*

Unde refolves.

1. Etfi æqualiter difpofiti æqualem, magis tamen difpofiti majorem Sacramenti fructum præter characterem confequuntur: tum quia congruum eft Sacramenta ita inftituta effe, ut uberior gratia detur pro difpofitiona fubjecti: tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptifmum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

2. Qui fumit hoftiam, quam nefcit effe confecra-

cratam, cum instar alterius animalis, sine intentione sumendi Saceamentum, sumat, accipit quidem materialitee rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter, & cum fructu. Idem docet Bonac. de eo, qui sumit Saceamentum ex causa famis: quod videtue intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti peivaei, etsi sumpturus calicem, simul etiam levare sitim intenderet. Vide Bonac. *l. c. n.* 30.

CAPUT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

RESp. e. Cæremoniæ ecclesiasticæ, quæ vulgo dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in usu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel Abbare consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntue remittere venialia, & continentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedictus.

Ad quæ etiam revocantur tunsio pectoris, unctio in Regem, & similes: item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, ut exorcismi, insufflationes prima tonsura, benedictiones, & consecrationes variarum rerum, & personarum, ut Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam heebæ, lumina, vinum S. Joannis, cerei agni, signum S. Crucis. Quæeitut ergo, quam vim habeant; non ex opere operantis, cum certum sit, sicuti per alia pia opeea, sic etiam iis nos mereri; sed ex opere operato.

Resp. 2. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aur remittendi peccata vi sua, & pet se, sed tantum quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio peioris est, tum quia nusquam promissio geatiæ, aut remissionis peccatorum iis facta eepeeitue; *tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratia, quam conferendi ea nullam per se habent vim.* (Animad. unic.) Ratio posterioris est, quia id accommodatum est Sacramentalium institutioni, & consecrationi, quæ fit pet preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. Con. *q.* 71. *a.* 3.

Unde resolves.

1. Gratiæ prævenientes, & pii motus conferuntur pee Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omnino infallibilem effectum habent.

2. Peccat graviter, qui Sacramentalibus falsam materiam supponit, ut pro aqua lustrali facienda urinam.

3. Sacramentalia quandoque operantur benaficia corporalia, v.g. saniratem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Imo quædam etiam vim habere (v. gr. fugandi dæmonem) pet modum operis operati, ex singulari privilegio, docent Henr. *l.* 1. *c.* 2. Sotus, & alii. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis, quod quidam etiam putant de nomine JESU, a dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alii eorum virtuti objectivæ, quasi naturali, adscribunt: de quo plura apud Schol. Vid. Mærat. *d.* 10. *s.* 1.

Animaovxrsio Unica.

TUm quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ &c.

Hæc ratin falsa est; quæ si vera esset, justi in gratia perseverantes, quibus gratia jam fuit infusa, nec de novn infunditur, venialium peccatorum remissionem consequi non possent; quod est falsum, & absurdum. Hinc D. Th. p. 3. q. 87. a. 2. ait: *quod unumquodque tollitur per suum oppositum. Peccatum autem veniale non contrariatur habituali gratiæ, vel caritati, sed retardat actum ejus, inquantum nimis inhæret homo bono creato, licet non contra Deum, ut in 2. p. habitum est. Et ideo ad hoc, quod peccatum veniale tollatur, non requiritur, quod infundatur aliqua habitualis gratia; sed sufficit aliquis motus gratiæ, vel caritatis ad ejus remissionem. Quia tamen in habentibus usum liberi arbitrii, in quibus solis possunt esse venialia peccata, non contingit esse infusionem gratiæ sine actuali motu liberi arbitrii in Deum, & in peccatum, ideo quandocumque de novo infunditur gratia, peccata venialia remittuntur.*

TRACTATUS II.

De Baptismo, & Confirmatione.

CAPUT I.

De Baptismo.

NOn agitur hic de Baptismo sanguinis, id est martyrio; nec de flaminis, seu spiritus, id est contritione, cum voto Baptismi, vel desidetio, quia non sunt Sacramenta; sed de Baptismo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

DUBIUM I.

Quid sit materia Baptismi?

Resp. Mateeia remota licita est aqua consecrata, si haberi potest; valida est omnis, & sola aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis, & usualis, qualis est putei, maris, paludis, pluviæ, &c. item resoluta ex niva, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, ut aqua sulphueea, lixivium, jusculum ita tenuiter carne decoctum, aot aqua alteei corpori ita modice admixta, ut usum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, ex Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam S. Thom. confirmat triplici congruentia. 1. Est maxima commoditas aquæ. 2. Ejus facillimus usus. 3. Aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio a peccato.

Unde resolves.

1. Inepta mateeia Baptismi est saliva, lotium, lacrymæ, sudoe, cerevisia, item aqua sic permixta, ut non amplius sit apta ablutioni, nec vocetue aqua, ver. gr. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aquæ attificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ, denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio est, quia morali hominum æstimatione non censetur aqua naturalis, & usualis. Laym. *l.* 5. *t.* 2. *c.* 3. Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 1.

2. *Quia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, v. gr. de jusculo, & cerevisia valde tenui, lixivio* (& secundum Gran. in 3. *p. c.* 4. *r. e. d.* 3. *dub.* 2. *aqua rosacea*) *hinc in necessitate licet illis uti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus.* V. Escob Laym. Bonac. *ll. cc.* (Animad. I.)

3. Uti aqua impura, vel non consecrata, cum alia haberi potest, est geave peccatum, ob Saceamenti irreverentiam. Bonac. *l.* 1. *c.* 1. *n.* 7. Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 3. & alii quinque, licet Gean. & Quintan. putent non esse mortale uti non benedicta.

Resp. 2. Proxima materia baptismi est ablutio. Quæ valide fit tribus modis, scilicet immersione, aspeesione, infusione, juxta praxim diversaeum Ecclesiarum, quæ servanda est, ita ut morali hominum judicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratin est, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariam, constat ex Concilio Toletano. Ubi tamen trina vel immersio, vel infusio usitata ast, sine gravi peccato extea necessitatem non potest prætermitti, ui docet D. Thom. etsi alii, secluso scandalo, & contemptu, dicant esse tantum veniale. Laym. *l. c. n.* 4. Bon. *l. c.*

Unde resolves.

1. Non vere baptizatue, cujus nulla pars immediate tangitur, v. gr. infans in utero, vel cista;

vel adultus, cujus vestes tantum sint asperse. Laym. Bon. *ll. cc.*

ANIMAD. II. 2. *Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen grave peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus.* Laym. *c.* 3. *num.* 5. *uti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis reum aperire, ut infans baptizetur.* Laym. *l.* 5. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 2. *ubi unicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante nativitatem. Verum recte addit ex Suarez casum hunc vix moralem, & practicum esse.* Vide *l. c.*

3. Invalidus est Baptismus, 1. Si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronuntiet. 2. Si formam pronuntians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aqua e fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptizaodus ei se submittat. Ratio est, quia in his non tu, sed alter abluit. Bon. *p.* 3.

4. Ob probabilem utrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione. 1. Si tantum una, vel altera gutta sit adhibita, v. gr. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cum ad ablutionem non videatur sufficere quicunque aquæ contactus, sed requiri successivus, cum aliquo motu. Bon. *l. c. n.* 13. ex Suar. Con. &c. In casu tamen necessitatis sic baptizare concedit Mærat. *t.* 3. *d.* 2. *f.* 4. Granad. *in* 3. *p. c.* 4. *t.* 1. *d.* 4. *n.* 12. 2. Si tantum sit abluta pars minus

ANIMAD. III. principalis, v. gr. digitus, manus, vel pes. *Nam si pars principalis, v. gr. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat.* 3. *Si tantum crines sint tincti*, licet Card. de Lug. *resp. mor. l.* 1. *d.* 1. *hunc validum esse contendat.* 4. Si infans tinctus sit involutus adhuc secundina sua, id est pellicula corpori annata; *in necessitate tamen in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione.* Hurt. *de Bapt. d.* 1. *diff.* 12. V. Laym. *l. c.*

5. Cum terna usurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filii, & Spiritus sancti, juxta praxim Ecclesiæ, cavendum, ne ter, sed semel

ANIMAD. IV. tantum pronuntietur forma. *Quæ rectius ita proferatur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur*; quia forma cum quacunque prima ablutione Baptismum constituit. Reg. *l.* 27. *c.* 3. Laym. *l.* 5. *t.* 2. *c.* 3.

DUBIUM II.

Quæ sit forma Baptismi?

ANIMAD. V. Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter: *Baptizetur* (vel, ut Arcudius vult, *Baptizatur*) *servus Christi, in nomine Patris, &c.* Porro quinque sunt, quæ significantur in prolatione formæ, juxta quæ valor ejus debet expendi. 1. Persona baptixantis, saltem implicite: quod in forma Græcorum non negligitur, cum *Tò* baptizetur, idem valeat, ac baptizetur a me. 2. Actus baptizandi, quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cum ablutio ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi, quia uti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Unitas divinæ naturæ: quod fit per voces, *In nomine*. 5. Trinitas personarum: idque explicite, & distincte vulgaribus vocabulis. Fill. *c.* 3. Laym. *c.* 4. Bon. *p.* 4.

Unde resolves.

ANIMAD. VI. 1. *Valide baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro Baptizo, dicit, ablue, mergo, &c. vel pro Te, utitur communi nomine Græcorum more*, vel proprio; vel baptizo Petrum, vel qui honoris causa dicit, baptizo dominationem vestram. Laym. *c.* 4. *n.* 9. Bon. *p.* 4. *n.* 9. & seq.

ANIMAD. VII. 2. *Valet forma, etsi omittat* Ego, & Amen, *quia omnia significata per formam salvantur, secus si omittat* Te: quia non significatur persona baptizandi. *ibid.*

ANIMAD. VIII. 3. *Non valent hæ formæ*, Baptizo te in nominibus Patris, & Filii, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia divina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel cum Patre, &c. vel per Patrem: vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto; vel in fide, virtute, majestate Patris, &c. (quam tamen alii dubiam esse volunt.) Ratio est, quia significatur diversitas essentiæ, aut certe unitas non satis exprimitur. 3. Baptixo te in nomine Dei, vel Sanctissimæ Trinitatis: vel in nomine Dei unius, & trini: vel in nomine trium Personarum: vel Patris, & Filii, omissa persona Spiritus sancti. Ratio est, quia non exprimuntur distincte tres Personæ. 4. *In nomine Domini nostri Jesu Christi*; qua tamen forma olim Apostolos usos, sed ex speciali privilegio, multi docent, alii negant, dicuntque eos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini secundæ personæ, non omissis nominibus aliarum Personarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filii ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi, intellexit: vel locutus est ut Doctor privatus. V. Auct. cit.

4. *Dubiæ sunt formæ, ob sententiam utrimque probabilem Auctorum.* 1. *Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus sancti: vel Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filii, &c.* Ratio est; quia non exprimitur unitas essentiæ. 2. *Baptizo te in nomine Genitoris, Geniti, & Spirati*; vel *in nomine Omnipotentis, Sapientis, & Boni:* vel *in nomine Ingeniti, Geniti, & Boni.* Ratio est, quia Trinitas Personarum non explicatur vocibus, quibus a fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. *Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & Mariæ virginis*: quia dubium est de intentione Ministri: qui si eo sensu voluit dicere, Mariæ, quo Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem a Christo intentum: si vero tantum voluit illam invocare, ut coadjutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cum tantum sit mutatio accidentalis. Fill. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 50. Vide etiam Laym. & Bonac. *ll. cc.* ANIMAD. IX.

DUBIUM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICULUS I.

Quis sit Minister Baptismi?

Resp. Valide ministrat omnis homo ratione utens, cujuscunque fidei, vel infidelitatis, status, aut sexus: licite, tanquam minister ordinarius, & ex officio Sacerdos habens jurisdictionem, aut commissionem; *vel ex ejus commissione Diaconus*. In casu ANIMAD. X. tamen extremæ necessitatis, omnis, qui potest valide, etiam facit licite, teneturque, ut proximo succurrat. Laym. *l.* 5. *t.* 2. *c.* 7.

Unde resolves.

1. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione, extra suam Dioecesim, vel Parochiam, vel intra eam alienos licite baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati alieno deferunt prolem baptizandam, cum violent jus Parochi. Laym. *l. c.*

2. *Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed* ANIMAD. XI. *etiam in alia notabili baptizare potest.* Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi, ut si v. gr. ob multitudinem baptizandorum, aliudve grave impedimentum, id ipsi facere non possint. Laym. *l. c.*

3. Cum in necessitate confertur Baptismus, servandus est ordo ita, ut si adsit, & non detrectet Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem, nisi forte inferior melius noverit modum, ut solent obstetrices (quæ proinde examinari, & approbari debent a Pastoribus) vel alia justa causa sit, ut quia virum ad parientem ingredi non decet. *Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, &* ANIMAD. XII. *secundum quosdam, etiam præsente Diacono, censent esse mortale:* quia id laico tantum competit ob de-

fectum

fectum Sacerdotis, qui sine injuria Ordinis, & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, perversio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod voluit esse mortale Laym. *c.7. n.4.* Con.

ARTICULUS II.

An duo possint simul unum baptizare?

Resp. 1. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit baptismus: quia dicens se abluere, cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi usurpet Græcorum, *Baptizatur servus Christi*, vel quæ putatur illi æquivalere, *Baptizet te Christus*: subintelligitur enim *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, ut sensus sit, baptizet te Christus, & non ego, sive non per me, forma nulla

Animad. XIII. est. *In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita baptismum conferri, ut v. gr. mutus formam nesciens ablueret, cæcus autem formam pronunciaret*, docet Hurt. *d. 2. diff. 6.* additque debere talem, elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. Vid. Fill. *c. 4.* Dian. *p. 3. t. 3. R. 26.* ex Chapeavil. Marsil. &c. Bon. *d. 2. q. 2. p. 4. n. 23.* Laym. *c. 7.*

Resp. 2. Si plures ministri singuli abluant, & formam pronuncient, graviter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, ut causa particularis, invalide baptizant, sive singuli dicant, Ego te baptizo, sive, Nos te baptizamus: quia forma, cujus sensus censetur esse absolute, & independenter baptizare, non cobaptizare, est fal-

Animad. XIV. sa. 2. *Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio; valide baptizat, quia omnia requisita ponit*: ut patet a simili in Missa ordinationis, qua Sacerdotes noviter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodo simul eodem instanti formam absolvant: si autem non simul absolvant, is tantum consecrat, vel baptizat, qui prius absolvit. V. Fill. *t. 2. c. 4. n. 72.* & Bon. *l. c. n. 25.* Laym. *c. 7.*

DUBIUM IV.

Quid sit subjectum baptismi?

Resp. 1. Subjectum capax baptismi est solus homo vivus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp. 2. Valide baptizantur infantes, item perpetuo amentes, qui nunquam usi sunt ratione: quia censentur ejusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint usi ratione, non valet baptismus, nisi ante amentiam petiverint. V. Bon. *d. 2. q. 2. p. 6. c. 6.* Laym. *c. 6.*

Unde resolves.

1. Si puer inter baptizandum nondum finita forma moriatur, baptismus est nullus.

2. Non valet baptismus iteratus, ideoque uterque tum rebaptizans, tum rebaptizatus peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in jure civili subjacent

Animad. XV. pœnæ mortis. *Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etsi sine justa causa, rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de baptismo absolute dato, quando moraliter constat, priorem baptismum fuisse validum.* V. Laym. *c. 5.* Bon. *p. 5.*

3. Nondum perfecte natus est baptizandus, si sit periculum, dummodo pars aliqua possit ablui: quia est homo vivus, nec certo constat esse incapacem.

4. Si dubium sit, an infans vivat, baptizandus est sub conditione.

5. Valide baptizatur, quem minister putat esse alium, aut licet sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat. Bon. *p. 4. n. 26.*

6. Valide, etsi extra necessitatem illicite, plures simul baptizantur, hac forma, *Ego vos baptizo*, &c. Bon. *p. 4.*

7. Monstrum, quod capite, & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secus si bestialem

Animad. XVI. refert. *Quod si vero caput tantum sit ferinum, putat esse baptizandum Comitolus.* Nav. tamen, & alii volunt differendum, donec certius cognoscatur; *nisi periculum mortis immineret: tum sub conditione baptizandum esse.* Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit unus homo, an duo, duplex baptismus conferendus est, unus absolute, alter sub conditione, in ea parte, qua membra apparent imperfectiora. V. Laym. *l. 5. t. 2. c. 3.* Bon. *p. 6.* & Rit. Rom. *tit. de bapt.*

Resp. 3. Extra mortis periculum valide, non tamen licite, baptizantur Ethnicorum infantes, invitis parentibus. Ratio est, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis injuria; vel relinquuntur, & fit injuria Sacramento, quod exponitur irreverentiæ. Quod si tamen possint christiane educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potius sunt, quam illorum. 2. Si parentes aliquando fuerunt baptizati, vel uterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia jus in eos habet. 3. Si alter parentum petat; tunc enim justa ejus voluntas injustæ alterius præferenda est, in favorem prolis, & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis jam compos puer petat: quia in negotio religionis est sui juris. In dubio autem de usu rationis, sufficit esse septem annorum. V. Laym. *l. c.* Fill. *t. 2. c. 6.* Bon. *p. 6. n. 12.*

Quæres, an baptismus aliquando repeti possit, & qua forma?

Resp. Cum temere rebaptizare sit mortale ex objecto, quia est in genere sacrilegii, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci: hinc ad hoc, ut non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de baptismo; sed sufficit, si pro eo sint conjecturæ; ut v. g. quod quis natus, & educatus sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicujus momenti occurrant; leve enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur grave, & morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in favorem baptizandi recte monet Laym. *c. 3.* ex Suar. & aliis.

Unde resolves.

1. Sub conditione baptizandi sunt 1. qui cum materia, & forma, aut intentione dubia (secundum supradicta) sint baptizati. 2. *Infantes expositi,* Animad. XVII.
& reperti sine scheda testante de baptismo: secus si cum ea. Ita commun. *Quint. tamen t. 1. f. 13.* & *14. contendit etiam hos esse rebaptizandos.* 3. Baptizati ab obstetricibus veneficis; præsertim si fassæ, vel convictæ fuerint, aliquando non recte baptizasse. Laym. *c. 5. n. 3.*

2. *Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel* Animad. XVIII.
cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscue omnes sub conditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ, & bene instructæ censentur) non licet; quia de valore baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. Suar. Laym. lib. 5. t. 2. c. 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare non audet, eo quod experientia didicerint, obstetrices non raro fuisse deceptas a diabolo, ideoque revera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreverentia cesset: additque eam consuetudinem approbatam fuisse a Pastorali Romano edito Antverpiæ 1607. eamque sententiam tenet Sylv. apud Dian. p. 5. t. 13. R. 86. & ipse Dian. p. 9. t. 6. R. 35. cum aliis duobus censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod Card. de Lugo R. mor. l. 1. d. 2. recte limitat ad illas circumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam Quint. t. 1. f. 6. docet, infantes supradictos fere omnes rebaptizari posse sub conditione.

3. Peccat graviter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium juris, vel facti manet, num valide sit baptizatus; quia tenetur proximum liberare probabili periculo gravis mali, cum facile potest. Laym. *l. c.* Quintan. *l. c.* 2. Si non diligenter inquirat in talis baptismi valorem, nisi de hoc aliunde constet. Quint. *t. 1. f. 6.* & *7.*

4. Non est rebaptizandus, de cujus baptismo habetur testimonium unius occulati testis, licet feminæ: dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet. Laym. *l. c.*

5. Qui vere, & rationabiliter dubitat da suo Baptiimo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre, Quintan. *l. c. f.* 13. & 19. & interea abstinere ab usu aliorum Sacramentorum.

Resp. 2. Baptismus sub conditione hac forma conferendus ast. Si baptizatus es, non te baptizo, si nondum es baptizatus, ego ta baptiao, In nomine, &c. Ac licet sufficiat sola mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen ast exprimere verba saltem ista: Si non es baptizatus, &c. V. Tol. *l.* 2. *c.* 29. Laym. *l. c.* Suar. *d.* 31. Fill. *t.* 2. *c.* 4. *q.* 9. Patrinus autem in hoc baptismo necessarius non est, nec adhibendus. Quint. *l. c. f.* 18.

DUBIUM V.

De cæremoniis Baptismi.

ARTICULUS I.

Quæ servanda circa cæremonias baptizandi?

ANIMAD. XIX. Resp. *Cæremoniæ Baptismi retenda sunt ex Agenda cujusque Ecclesiæ.* Univarsim tamen circa eas servanda sequentia. 1. Baptismum axtra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cum deest, habetur formula bravis in quibusdam Agendis ex tempora aliam consecrandi pro casu necessitatis. Quod si etiam bac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filius Regum, & Principum: quibus adda filios Catholicorum in locis hæreticis; *interim quoad hoc in magnatibus, & nobilibus connivetur in multis locis.* Laym. *c.* 8. *n.* 8. 3. *Infantes ex consuetudine deferendos ad baptismum circa diem octavum: nisi prius sit necesse, vel nisi sit gravis causa dilationis, v. g. quia patrini sunt expectandi*: in qua tamen non licet communiter axtra necessitatem privatim baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu. Laym. *c.* 6. *n.* 8.

4. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis aliis. Quia val fiet in baptismo solemni, quod prohibet Trid. *f.* 6. *c.* 3. vel privato: *sed in hoc prohibet Clementina unica, illas adhibere,* ANIMAD. XX. *nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen usus babet, ut & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse.* Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec vere patrinum effici, ut Sanch. Rodr. contra Laym. & Suar. qoorum tamen sententia videtur probabilior.

5. Cum in necessitate, vel aliam ob causam (nam ob gravem causam, v. gr. justum timorem infamiæ, aliquando licita fit) baptismus sine cæremoniis est collatus, ea cessante, illæ solemnirer in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conversis: ne plebs putet, nos aorum baptismum improbare. Laym. *c.* 8. *n.* 10. Imo in aliis omittere, saclufo contemptu, essa tantum veniale, docet Possev. *de Off. Cur. c.* 6. *n.* 23. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem, Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 260. ex Pontio, dicit esse probabila.

6. Si baptismus collatus deprehendatur fuisse invalidus, non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

ARTICULUS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. 1. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Unde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, Orationam Dominicam, & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat. Laym. *l.* 5. *t.* 2. *c.* 9.

Resp. 2. Ut quis valida sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur 1. Usus rationis. 2. Ut ipse sit baptizatus; quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus. Et quidem, ut ejus baptismus fuerit validus, quia accessorium sequitur principale. 3. Ut a parentibus, vel Parocho ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficera, si etiam ultro se ingerens sit admissus; designatos autem rite a parentibus Parochus non valide mutat. Dian. *p.* 6. *t.* 7. *R.* 50. 4. Ut in ipso baptismo (quia non sufficit, ut in solis cæremoniis) per sa, vel procuratorem tangat, teneat, aut da manu baptizantis suscipiat. 5. Ut id non materialitar tantum, sed animo susceptoris, siva cum intentione id munus gerendi faciat. Laym. *c.* 9. *n.* 2.

Resp. 3. *Valide quidem, sed illicite sunt Patrini.* ANIMAD. XXI. 1. *Abbas, & Monachus. Quo nomine veniunt Mendicantes: etsi Laym. omnes claustrales comprehensos velit: & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria.* 2. Conjuges respectu conjugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatæ, & hæretici, qui nullo casu videntur advocandi, quia ea advocatio asset protestatio quasi falsæ religionis, cum nonnisi de falsa fide sint sponsuri: *etsi Laym. hic* c. 9. n. 7. *probabiliter dicat, posse subinde ob gravem causam admitti. Catholici vero ob rationabilem causam infantem hæretici, baptizante Prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania.* Laym. *c.* 9. *n.* 6. 5. Plures, quam duo; quia Trid. non nisi unum, aut ad summum unum, & unam permittit, propter cognationem spiritualem inda oriri solitam. Ideoque mandar Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarii infligenda, ut si plures se offerant, petant ab his, ad quos spectat, patrinos designari, ut unum, val duos nominent, eosque tantum admittant, qui soli cognationem contrahant, aorumque nomina in librum referant, eosqua de contracta spirituali cognationa instruant: scilicet, quod ea impediat, dirimatqoa matrimonium, non quidem inter sa, sed intar ipsos, & baptizatum, ajusque patrem, & matrem; sicut etiam inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitata. V. Laym. locis infra citandis.

Unde resolves.

ANIMAD. XXII. 1. *In privato baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem: cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiam in baptismo publico temere faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) graviter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu cognationem cum conjuge, atque, ut docet Sanch. de matr. d.* 36. *& alii communiter, privatur jure petendi debitum: quod tamen negant Con. & Dian. d.* 4. *de Sacr. R.* 5. V. Bon. *de matr. q.* 3. *p.* 5. §. 2. Esc. *t.* 7. *E.* 2. ubi citat Suar. negantem.

2. Si intar multos patrinos nulli certi a parentibus, aut in eorum defectu, a Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi ex ignorantia, vel Parochi nagligentia levent, probabile ast, omnes contrahere cognationem (nisi tamen assistant tantum, & non tangant.) V. Laym. *l.* 5. *t.* 10. *p.* 4. *c.* 8. & *tr.* 2. *c.* 9. *n.* 4. Dian. tamen *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. ax Suar. Mærat. & Perea, dicit eo casu nullam contrahera cognationem.

3. Parochus graviter peccat. 1. Si ax negligentia frequentar omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem Trid. in re gravi, & sub pœna gravi; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. Quint. *t.* 2. *f.* 11. 2. Si ejus culpa Patriru plurea adhibeantur. Quint. *l. c.* At licet Per. & Sera apud Dian. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. dicant esse probabile, quod tantum peccet vanialitar; alii tamen mortalis aum damnant.

ANIMADVARSIO I.

Q*Uia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, v. g. de jusculo &c.*

Fide certum est, aquam veram, & naturalem esse de necessitate baptismi, ut definitum est tam in Concilio Florentino, tum in Trid. sess. 7. can. 2. de Bapt. at certum est, salivam, lotium, lacrymas, sudores, lutum non esse veram & naturalem aquam: ergo in his ne in necessi-

cessitate quidem baptismus administrari potest; quia inaniret formę baptismi adhiberetur; quod est sacrilegum. Conclusionem admittit quoque La-Croie p. 210. n. 260. quoad salivam, & sudorem, de quibus tantum loquitur. Et sane nullum esse baptismum salivæ conspersione collatum, definit Innoc. IV. cap. 5. *Non ut* tit. 42. l. 3. Dec. ergo idem sine dubitatione de aliis nominatis liquoribus, qui non minus ab aqua naturali alieni sunt, quam saliva, dicendum est, quidquid contra sine ratione, imo contra rationem, & doctrinam Innoc. cap. cit. dixerint quoad salivam, sudorem, vel sputum Baunius, & Castrop. quorum opinionem merito improbat Leander, ut monet Concina Th. t. 8. p. 128. n. 12.

Item aque rosecee, & eliæ similes ex herbis, floribus, aliisque hujusmodi corporibus expressæ, non sunt veræ aquæ naturales, sed artificiales; ideoque non sunt apta baptismi materia: ergo ne in necessitate quidem iis uti licet, ut baptismus conferatur, quidquid contra Busemb. hic, & La-Croix n. 260. cit. sentiant. La-Croix putat, baptismum sub conditione, extreme necessitate urgente, conferri in aquis distilletis posse; quia, inquit, „ recentiores dicunt per distillationem extrahi in substentie „ aquam naturalem, licet qualitates alias secum trahat. “ Resp. De aqua vera, & naturali ex fide necessaria ad baptismum judicium ferendum est juxta communem hominum sensum, qui aquas distilletas pro aquis non naturalibus, sed artificialibus habent. „ Contra recentiores „ istos (inquit P. Concina Th. t. 8. p. 128. n. 13.) cla„ mant omnes antiqui, & moderni graviores Theologi: „ ideo eorum opinio rejicienda est. “ Hinc D. Thom. p. 3. qu. 66. art. 4. ad 5. ait: *Quod aqua rosacea est liquor rosæ resolutus. Unde in ea non potest fieri baptismus; & eadem ratione nec in aquis alchimicis, sicut nec in vino*; & D. Carolus Borr. Act. p. 4. de bapt. administratione, inquit: *Aliis autem liquoribus, aut aquis, quæ ex floribus, herbis, aliisque id generis exprimuntur, eliciunturque, baptismum confici non posse, Parochus ostendet*: & Rituale Rom. jussu Gregorii XIII. editum (apud P. Concinam Theol. t. 8. p. 125. n. 2.) docet, *materiam hujus Sacramenti* (baptismi) *non esse aquam artificialem, ut ex rosis, floribus, herbis, seu similibus rebus expressam, aut distillatam, neque quemvis alium liquorem*: & Catech. Conc. Trid. p. 2. de bapt. n. 7. ait: *Materia igitur, sive elementum hujus Sacramenti, est omne naturalis aquæ genus, sive ea maris sit, sive fluvii, sive paludis, sive putei, aut fontis, quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet*. Aquæ ee rosis, herbis &c. expressæ, nec sunt, nec dicuntur aquæ sine adjunctione, sed sunt, & dicuntur aquæ cum illa adjunctione, *artificiales rosacea* &c. Ex his efficitur, ut æquo judicio pro nihilo habende sit opinio contraria recitata Busemb. La-Croix, & aliorum paucorum, quos La-Croix citat.

At quid dicendum de jusculo? Resp. Syn. Trid. sess. 7. can. 2. de bapt. ait: *Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi* &c. *anathema sit*. At jusculum non est aqua vera, & naturalis; sed mixtum ex aqua, & particulis adipis, & carnis per totam aquæ molem diffusis. Nemo unus putat, aut appellat jusculum aquam veram, & naturalem, sed sicuti nomine, ita re jusculum ab aqua distinguit. Ergo jusculum non est apta baptismi materia.

Dum Christus materiam, & formam Sacramentorum instituit, res communi sensui obvias, non reconditas, ideoque communi sensu dignoscendas instituit: at jusculum ex communi sensu non est aqua, sed aliquid ab aqua distinctum: ergo &c.

Rituale Rom. mox cit. docet, materiam baptismi *esse aquam veram & naturalem, ut fontium, puteorum* &c. *& sic quamcumque simplicem, & puram, quæ propriam aquæ speciem retineat*: & Catech. Rom. item mox cit. ait, materiam hujus Sacramenti esse *omne naturalis aquæ genus... quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet*: at jusculum non est aqua simplex, & pura, quæ propriam aquæ speciem retineat, nec est aqua, quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet; imo vero ne aqua quidem cum adjunctione dici solet, sed nomen ab aqua distinctum habet.

Adde, quod aqua a Christo Domino pro baptismi materia instituta est, quia per ablutionem corporis, & sordium abstersionem apte significat, quod baptismus efficit in anima, cujus maculas eluit, & abstergit, ut docet Catech. Conc. Trid. p. 2. de bapt. n. 10. at jusculum, quo corpus non eluitur, sed inquinatur, hanc significationem non habet: ergo.

Tandem discrimen assignari non potest inter jusculum, & aquas artificiales. Aquæ enim artificiales, si vere loquimur, nihil aliud sunt, nisi aquæ naturales mixtæ cum particulis, seu corpusculis minutissimis alterius naturæ. Quid porro aliud jusculum est, nisi aqua naturalis cum particulis, seu corpusculis alterius generis permixta? ergo sicuti pro certo habendum est, aquas artificiales non esse aptam baptismi materiam, quod mox ostensum fuit, ita idem de jusculo videtur dicendum.

Quod de jusculo dicitur, idem ex iisdem rationibus de lixivio dici debet.

At inquies: non solum Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 160. reg. 1. & Concina Theol. t. 8. p. 127. q. 8. jusculum, & lixivium aptam baptismi materiam censent; sed, quod maximum est, ipse S. Thomas p. 3. qu. 66. art. 4. ad 2. & 4.

Resp. Agitur quidem in præsenti de materia baptismi, sed tamen quæritur, utrum jusculum, & lixivium sint, & dici possint aqua vera, & naturalis? In hac magis physica, quam theologica quæstione e D. Thomæ doctrina discedere, nefas non duxi; idque eo consilio certe non reprehendendo præstiti, ut collationem baptismi in tuto ponerem.

Illud enim certum est, in Sacramentis conferendis non licere sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, ut liquet ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Jusculum, & lixivium esse aptam baptismi materiam, esto probabile sit propter venerendam S. Thomæ auctoritatem, at id certum quidem non est; & contraria sententia nec improbabilis dici potest, & tutior est: ergo quoad praxim attinet, nefas certe est, in jusculo, & lixivio baptismum conferre. Hanc conclusionem, quam Ecclesiæ consuetudo confirmat, nemo jure reprehendet.

De ptisana, & cerevisia, quæ est succus, seu potus ex hordeo, aut alia fruge expressus, idem prorsus dicendum est, ac de aquis artificialibus.

Si tamen cerevisia sit valde tenuis, ut Busemb. ait, in qua scilicet plurimum aquæ naturalis permixtum sit, sicut etiam aquæ artificiales, quas pharmacopolæ longas vocant, inter dubias baptismi materias recenseri posse videntur, in eo unquam adhibendæ, nisi forte extrema urgente necessitate; in qua specie si baptizatus vixerit, baptismus sub conditione iterandus foret.

Animadversio II.

Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatus, emergat ex aqua.

Hanc eamdem sententiam tradit La-Croix n. 264. & Concina Theol. t. 8. p. 135. q. 8. multis pro se citatis, ut apud ipsum legi potest.

Quod tamen grave peccatum est, esto nihilominus &c.

Nonnulli quidem citati a La-Croix n. 264. contrarium sensere, quos tamen ipse merito refellit, ut mox ostendetur.

Ubi etiam matrem nihilominus morituram aperire, ut infans baptizetur.

Hæc esse gravia, & mortalia peccata, certum esse debet.

Laym. unicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certo sit moriturus.

Hoc merito inficiatur P. Concina Theol. t. 8. p. 137. n. 14. occidere enim privata auctoritate matrem, licet morte dignam, manifestus homicidii reatus est, qui nullo fine, nullaque intentione a mortali peccato excusari potest; quia certum est, non esse facienda mala, ut eveniant bona. Hinc D. Thom. p. 3. q. 68. art. 11. ita sibi objicit 3. loco. *Mors æterna pejor est, quam mors corporalis: sed de duobus malis minus malum est eligendum. Si ergo puer in utero matris existens baptizari non potest, melius esset, quod mater aperiretur, & puer vi eductus baptizaretur, quam quod puer æternaliter damnaretur, absque baptismo decedens*. Quid porro S. Doct. respondet? *Ad tertium*, inquit, *dicendum, quod* non sunt facienda mala, ut veniant bona, *ut dicitur Rom. 3. & ideo non debet homo occidere matrem, ut baptizet puerum: si tamen mater mortua fuerit vivente prole in utero, debet aperiri, ut puer baptizetur*.

Hæc decretoria sunt. Si enim de duobus malis minus eligi possit sine peccato, eligendum sane est: at si minus malum eligi non possit absque peccato, non est minus, sed ratione peccati fit majus; quia peccatum est omnium malorum maximum.

Quare quod sine peccato fieri non potest, eligi nunquam potest. Ex his fit ut mater innocens ne publica quidem auctoritate, mater vere morti damnata privata potestate aperiri non possit, ut infans alioquin sine baptismo moriturus baptizetur; quia in utraque specie homicidii reatus incurritur.

Animadversio III.

Nam si pars principalis, v. g. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat.

Dubitant quidem aliqui, ut fatetur La-Croix n. 667. qui tamen baptismum esse certo validum, si pars principalis,

palis, puta scapulæ, vel pectus abluatur, putat; & hanc sententiam communissimam esse, ait.

D. Th. p. 3. q. 68. art. 11. ad 4. inquit: *Quod expectanda est totalis egressio pueri ex utero ad baptismum, nisi mors immineat: si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari periculo imminente, & non est postea rebaptizandus, si eum perfecte nasci contigerit. Et videtur idem faciendum, quacumque alia pars egrediatur periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium, integritas vitæ ita consistit, sicut in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus; sub hac forma:* Si non es baptizatus, ego te baptizo.

Ait quidem D. Thom. *videtur quibusdam*, nec suam sententiam explicate promit; sed cum aliorum opinionem referat, nec improbet, eam tacite confirmare videtur. Sed audiamus Rituale Rom. cap. de baptizandis parvulis, ubi inquit: *Nemo in utero matris clausus baptizari debet. Sed si infans caput emiserit, & periculum mortis immineat, baptizetur in capite, nec postea, si vivus evaserit, erit iterum baptizandus. At si aliud membrum emiserit quod vitalem indicet motum, in illo, si periculum impendeat, baptizetur; & tunc, si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus eo modo* &c.

Ait, *Si aliud membrum* indefinite sine ulla exceptione. Idem docet S. Carolus Borr. act. p. 4. de bapt. administ. ubi ait: „ Si fetus ex utero matris, quæ in partu periculose laborat, vel manu, vel pede, vel alia aliqua „ parte exiens, ob necessitatem in ea ipsa parte ab obstetrice baptizatus est; cum superstes erit, sub conditione baptizetur, adhibitis ceteris baptismi cæremoniis. „ Si vero in capite, quod primum ex utero prodiit, baptizatus est forma rite servata; quando supervixerit, „ ad Ecclesiam deferatur, cui tantum reliquæ cæremoniæ adhibeantur, quæ ad solemnitatem baptismi attinent. “

His tantis auctoritatibus, quidquid alii contra senserint, baptismus dubius habendus est, & sub conditione iterandus, quæcumque alia pars a capite, etiamsi pectus, aut scapulæ, abluantur. Et ita quoque sentiunt Nat. Alexand. Theol. t. 1. p. 581. reg. praxim spect. & Concina Theol. t. 8. p. 135. n. 9.

At inquit La-Croix: „ Verum est, talem hominem „ (in quo ebluta saltem sit pars aliqua principalis) esse ablutum, uti verum est esse læsum, si lædatur in „ pectore. “ Resp. Hæc ratiuncula eo vitio laborat, quod nimis probet. Nam vere ablutus quoque dicitur, qui in manibus, aut pedibus, aut etiam in digitis abluitur, sicuti vere læsus, qui in iis partibus vulneratur; nec tamen baptismum esse certo validum, si quis ibi abluatur, ipsi adversarii, ut puto, asserere audebunt. Christus quidem, cum ait Matth. 28. v. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos* &c. ablutionem intelligit; at quænam ablutio in baptismi collatione necessario adhibenda sit, Ecclesiæ consuetudo, quæ baptizandos in capite abluit, declarat. Hinc Catech. Concilii Trid. p. 2. de bapt. n. 19. ait: *Atque illud præcipue monere oportet; non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum:* & Rituale Rom. de forma bapt. inquit: *Baptismus licet fieri possit aut per infusionem aquæ, aut per immersionem, aut per aspersionem; primus tamen, vel secundus modus, qui magis sunt in usu, pro Ecclesiarum consuetudine retineantur, ita ut trina ablutione caput baptizandi perfundatur, vel immergatur* &c. Ablutio porro ex perpetuo Ecclesiæ usu in capite nunquam omissa, cum baptismus confertur, satis declarat, ablutiones in aliis corporis partibus adhibitas in baptismi collatione, non efficere baptismum certum, & indubitatum.

Si tantum crines sint tacti, licet Card. de Lug. hunc validum esse contendat.

Hanc opinionem Card. de Lug. defendit quoque Leander q. 24. & pro eadem laudat Sotum, Valentiam, Suarez, Toletum, Granadum, & alios; at eam ut falsam explodunt graviores Theologi, ait Concina Theol. t. 8. p. 134. n. 7. Si certo falsa esset, baptismus sine conditione esset iterandus; at quia res omnino liquida non est, ac dubium etiam in proposita specie merito est, utrum aqua caput tetigerit, baptismus sub conditione videtur iterandus, ut periculum iterandi baptismi vitetur.

In necessitate tamen &c. *baptismus debet conferri sub conditione.*

Si puer secundine involutus ex utero emerserit, ac periculum mortis immineat, ea fracta baptizandus est, ut monet P. Concina Theol. t. 8. p. 134. n. 6. non enim in baptismo pueri tegumentum, uti est secundina, sed ipse puer abluendus est, ut ipse a peccati originalis sorde eluatur.

Verum, cum baptismus dubius in necessitate confertur, quia caput ablui non potest, sed solum aliæ, aut alia pars a capite, cur sub conditione conferendus est? quænam conditio in hac specie adhibenda est? ex quo Rituali desumpta? an in Sacramentorum quoque administratione, arbitraria commenta locum habent? an in ipsa eorum forma mutatio fieri potest adjecta conditione sine ulla Ecclesiæ auctoritate? Baptismus dubie collatus, sub conditione quidem iterandus, ut tum animæ saluti, tum baptismi dignitati consulatur; quod ecclesiastica documenta, ut Catech. Rom. p. 2. de bapt. n. 56. & Rituale Rom. supra relatum, nobis tradunt. At cum baptismus dubie confertur, quia ablui non potest, nisi pars alia a capite, mortisque periculum imminet, non sub conditione, sed absolute ministrandus est, ut ex D. Thoma, & Rituali Rom. discimus; ex quibus, cum nulla conditionis mentio fiat, conditionem non esse adhibendam intelligimus. Nam ubi conditio adjicienda est, illud exprimunt.

ANIMADVERSIO IV.

Quæ rectius ita profertur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur. quia &c.

Cum trina effusio adhibetur, ea ita adhibenda est, ut cum minister dicit, *ego te baptizo in nomine Patris* ✠, fundat primo, *& Filii*, ✠ fundat secundo, *& Spiritus* ✠ *sancti*, fundat tertio. Ita Ritual. Rom. de Sacram. bapt.

ANIMADVERSIO V.

Quæritur hic, utrum in forma baptismi adhibenda sit particula *amen*, uti habet Bus. & alii, an sit omittenda. Eam sane habet Alex. III. cap. *Si quis* 1. tit. 42. lib. 3. Dec. At nec D. Thom. p. 3. qu. 66. art. 5. nec Catech. Rom. p. 2. cap. 2. n. 13. de Sacr. bapt. nec Rit. Rom. nec Syn. Trid. sess. 7. de bapt. can. 4. eam ponunt; ideoque rectius omittitur; præsertim cum illud *amen* idem sit, ac fiat, firmum sit; quod baptismo adjectum, ejus indubitatæ efficaciæ repugnare videtur.

ANIMADVERSIO VI.

Valide baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro baptizo, *dicit*, abluo &c. *vel* pro te, *utitur communi nomine* &c. *vel proprio.*

Non est fidenter pronuntiendum, has mutationes, licet accidentariæ sint, nec invalidum baptismum efficiant, esse venialia peccata.

Mutationes in materie, aut forma Sacramentorum ex genere suo sunt letales culpæ, ut ostendit Genett. Theol. t. 3. p. 31. qu. 9. Hinc D. Basilius ab eo citatus loquit: *Ille a gratia excidit, qui addit, aut detrahit ad verba præcepta in Sacramento baptismi.* At qui loco illius verbi *baptizo* dicit *abluo*, aut aliquid simile, detrahit verbum præscriptum, & aliud addit: ergo. Idem dicas de eo, qui loco *te* diceret, *hominem*, vel *servum Christi*, vel *Petrum* &c. Quamvis enim hæc extra Sacramenta, minuta videantur, in sacramentis tamen sunt res maximi momenti. Quilibet pius Sacerdos non leviter, sed gravissime increparet Sacerdotem, qui conferens baptismum non *baptizo*, sed *abluo* diceret, vel loco *te* diceret *Petrum*, vel aliud quid. Non est hic obtrudenda materiæ levitas, quia mutatio non est essentialis, sed solum accidentaria; sed in summa veneratione habenda quæcumque vox, quæ ex Ecclesiæ consuetudine, & præcepto in forma sacramentorum adhiberi debet. Qui mutent aliquid in sacramentorum forma, Ecclesiæ certe legem violant, eamque violent in re gravissima, & maxime veneranda: ergo missis disputationibus recentium probabilium, qui de omni ferme re altercantur, gravis, & mortalis culpa valde timenda est in eo, qui aliquid deliberate addit, variat, diminuit in forma sacramentorum. Ita quoque sentit solidissimus Theologus, & maxime pius P. Concina Theol. t. 8. p. 143. n. 5.

ANIMADVERSIO VII.

Valet forma, etsi omittat ego.

Ita omnes cum S. Thoma, ait P. Concina p. 142. n. 1. t. 8. cit.

Et amen.

Imo *amen* ex dictis recte omittitur.

Secus, si omittat te.

Sunt qui negant; sed communis, & vera sententia affirmat, invalidum esse baptismum, si omittatur *te*. Ratio est, quia in nullo Euchologio, in nullo Rituali, ubi forma baptismi reperitur, desideratur expressio personæ baptizandæ. Præterea cum Christus dixit *baptizantes eos*, designavit, personam baptizandam esse exprimendam.

Tandem Ecclesiæ universalis consuetudo in baptismo exprimit personam, quæ baptizatur. Ergo expressio per-

sonæ

sonæ baptizandæ est necessaria, & essentialis in baptismi collatione. Ita idem Concina p. 143. n. 4.

Animadversio VIII.

Non valent hæ formæ &c.

Ita sane, attamen, quod ad rem præsentem facit, illud inquirendum est, utrum formæ a Busembaum descriptæ sint certo, & indubitate invalidæ, an solum probabiliter, & dubie. Si enim certo invalidæ sint, baptismus absolute iterandus est; si solum probabiliter, & dubie, est iterandus sub conditione.

Prima forma, *baptizo te in nominibus* &c. est indubitanter invalida ex ratione a Busemb. allata.

At illa, *baptizo te in Patre, & Filio &c. vel cum Patre* &c. non est certo invalida, quia hinc inde non sine ratione disputatur; & P. Comitolus, qui hac de re fuse disputat, eam validam putat, ut notat P. Concina p. 144. n. 9. idemque dicendum, si quis dicat: *Ego te baptizo per Patrem, Filium* &c. vel *in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto*; vel *in fide, virtute, majestate Patris* &c. vel *in nomine Sanctissimæ Trinitatis*, vel *in nomine Dei unius, & trini*, vel *in nomine trium personarum*, de quibus agit etiam Concina n. 10. & ratio est, quia in his omnibus formis substantia, seu sensus verborum non variatur. Ergo indubitanter invalidæ dici non possunt. Quare si has mutationes non sine gravissima culpa fieri contingeret, baptismus non absolute, sed sub conditione iterandus mihi videretur; quod tamen sapientiorum judicio submitto.

In nomine Domini nostri Jesu Christi.

Baptismus sub hac forma collatus, est sine dubio invalidus, & iterandus absolute sine ulla conditione. Ita docet Pelagius Papa cap. *Si revera* de consecr. dist. 4. ubi ait: *Si hi, qui in locis dilectioni tuæ vicinis commorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cujuscumque dubitationis ambiguo, eos ad catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis.* S. Th. p. 3. q. 66. art. 6. idem confirmat auctoritate Didymi lib. 2. de Spir. sancto.

Præterea ita discurrit. *Sacramenta habent efficaciam ab institutione Christi. Et ideo si prætermittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit circa aliquod sacramentum, efficacia caret; nisi ex speciali dispensatione ejus, qui virtutem suam sacramentis non alligavit. Christus autem instituit, sacramentum baptismi dari cum invocatione Trinitatis; & ideo quidquid desit ad plenam invocationem Trinitatis, tollit integritatem baptismi. Nec obstat, quod in nomine unius personæ intelligitur alia, (sicut in nomine Patris intelligitur Filius) aut quod ille, qui nominat unam solam personam, potest habere rectam fidem de tribus; quia sicut ad sacramentum requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis. Unde non sufficit intellectus, vel fides Trinitatis ad perfectionem sacramenti, nisi sensibilibus verbis Trinitas exprimatur. Unde & in baptismo Christi, ubi fuit origo sanctificationis nostri baptismi, affuit Trinitas in sensibilibus signis, sc. Pater in voce, Filius in humana natura, Spir. sanctus in columba.*

Animadversio IX.

Dubiæ sunt formæ &c. 1. *baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii* &c. *vel baptizo te in nomine Patris, baptizo te* &c.

Primam formam validam esse, negat Bonac. disp. 11. qu. 11. punct. 4. cui adhærent nonnulli alii. „ Sed hæc „ opinio falsa est; cum repetitio istius *nominis* nullo mo„ do sensum formæ a Christo institutæ immutet. Et hæc „ forma cum *nominis* repetitione usurpata repetitur in „ Rituali Ecclesiæ Alexandrinæ tom. 4. Biblioth. PP. pag. „ 58. item in Sacramentario Gelasii, & in Sacramenta„ rio Gallicano edito a Mabillonio tom. 1. Mus. Ital. ubi „ aliquando tribus, aliquando duabus vicibus τὸ *nomen* „ repetitum legitur. Quis improbabit hanc formam, *ba„ ptizo te in nomine Dei Patris, Dei Filii, Dei Spiritus „ sancti?* Porro si repetitio hujus vocabuli *Deus* non mul„ tiplicat divinam substantiam; multo minus eam multi„ plicat repetitio in nomine &c. “ Hactenus P. Concina Theol. 1. 8. p. 144. n. 8. Baptismus ergo sub hac forma collatus non videntur repetendus, licet mortaliter peccaret qui eam adhiberet.

Alteram formam, ubi repetitur non solum illud *in nomine*, sed etiam *baptizo* validam esse, negat Paulus Comitolus lib. 1. qu. 7. „ Quia, inquit, hic fiunt tres ablu„ tiones cum tribus formis imperfectis. Sed probabilior „ videtur sententia affirmans, quam communiter defen„ dunt Theologi, Sotus in 4. d. 4. qu. 1. art. 3. Estius in „ 4. d. 3. §. 6. Toletus lib. 2. cap. 19. & multi alii, quos „ citat, & sequitur Leander qu. 26. Neque verum est, „ quod asserit Comitolus, tres esse formas imperfectas, „ sed una est forma perfecta moraliter continuata cum „ trina immersione. “ Ita idem Concina p. 145. n. 12.

Quia tamen res non omnino liquida hic est, baptismus in casu videretur sub conditione iterandus.

Baptizo te in nomine Genitoris, Geniti, & Spirati.

Hanc formam valere adfirmat Cajet. 3. p. qu. 66. art. 5. „ Sed negantem sententiam defendunt communiter & „ Thomistæ, & Scotistæ, Suarez, Vasquez, Estius, & „ communiter ceteri. Hanc eamdem sententiam docere „ videtur S. Th. 3. p. qu. 66. art. 5. ad 7. ubi inquit: „ *Sicut aqua sumitur ad baptismum, quia ejus usus est „ communior ad abluendum; ita ad significandum tres per„ sonas in forma baptismi assumuntur illa nomina, quibus „ communius consueverunt nominari personæ in illa lingua; „ nec in aliis nominibus perficitur sacramentum.* Argumen„ ta tamen Cajetani fateor non esse levioris momenti. „ Nam missis metaphysicis speculationibus, in communi „ Theologorum sermone pro eodem accipi solent nomi„ na *Genitoris, Geniti, & Spirati.* “ Ita Concina p. 145. num. 11.

Hinc fit, ut baptismus sub tali forma collatus non solum mortalem culpam induceret, sicut de aliis mox commemoratis dicendum est, quia consuetudini & præscripto Ecclesiæ contrarius; sed etiam repetendus foret, sub conditione tamen, quia res non est omnino certa.

At si quis dicat, *Ego te baptizo in nomine omnipotentis, sapientis, & boni*, hic baptismum certo nullum, ut mihi videtur, efficit, quia Trinitatem non exprimit, cum illa nomina non personarum propria, sed Trinitati communia sint. Idem sentio, si dicatur, *in nomine ingeniti, geniti, & boni*. Quia licet *ingenitus* sit character Patris, & *genitus* Filii, bonus tamen est attributum commune toti Trinitati.

3. *Baptizo te in nomine Patris* &c. *& Mariæ Virginis.*

Hæc Busembaum doctrina confirmatur a D. Thoma p. 3. qu. 60. art. 8.

Animadversio X.

Vel ex ejus commissione Diaconus.

Idem ponit La Croix, qui p. 311. n. 276. ait: „ Ut „ autem Diacono committi possit baptismus etiam so„ lemnis, non requiritur nisi rationabilis causa: “ & consentire videtur Catech. Rom. p. 2. de bapt. n. 23. ubi inquit: *Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut Sacerdotis concessu non licere hoc sacramentum administrare, plurima Sanctorum Patrum decreta testantur.* Ex quo fieri videtur, ut ea Episcopi, aut Parochi concessu baptizare Diaconi possint. At idem Catech. in margine hæc habet. *Diaconi sine necessitate baptizare non possunt*, & citat dist. 93. cap. *Diaconos*, D. Thomam 3. p. q. 67. a. 1. & de consecr. dist. 4. c. *Cunctos*. Hinc Genettus Th. t. 3. p. 74. q. 1. ait, solum Sacerdotem esse ministrum legitimum baptismi; & Concina Th. t. 8. p. 124. n. 5. asserit, solum Sacerdotem esse hujus Sacramenti ex officio ministrum. D. Th. p. 3. q. 67. a. 1. ait: *Dicuntur autem Diaconi, quasi ministri; quia videlicet ad Diaconos non pertinet aliquod Sacramentum principaliter, & quasi ex proprio officio præbere, sed adhibere ministerium aliis majoribus in sacramentorum exhibitione. Et sic ad Diaconum non pertinet quasi ex proprio officio tradere Sacramentum baptismi, sed in collatione hujus sacramenti, & aliorum assistere, & ministrare majoribus. Unde Isidorus dicit:* „ Ad Diaconum pertinet assistere, & ministrare Sacerdoti„ bus in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Christi, „ in baptismo scilicet, in chrismate, in patena, & ca„ lice. “

His, inquis, Bus. & La-Croix, aliique ab hoc citati non repugnant; quia concedunt, Diaconum ex officio non posse baptizare, sed solum ex commissione.

Resp. Vox illa *ex officio* æquivoca hic est. Nam vel significat actum ex jurisdictione exercitum; quo sensu nec Diaconus, nec simplex Sacerdos ex officio baptizare potest; vel innuit actum ex ordinis potestate obeundum; quo sensu Sacerdos ex officio baptizare potest, non Diaconus. Quia juxta D. Thomam, & D. Isidorum mox citatos, ad Diaconum ex officio, & potestate ordinis pertinet non baptizare, sed baptizanti ministrare. Porro quod ad Diaconum ex officio & potestate ordinis non pertinet, ex alterius commissione, seu delegatione ei licere non potest; quia potestas ex commissione, ordinis potestatem pro fundamento habere debet. Hinc Gelasius I. Papa (cap. 13. dist. 93.) ait: *Diaconos propriam constituimus observare mensuram... absque Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis ordinibus fortasse longius constitutis necessitas extrema compellat; quod & laicis christianis facere plerumque conceditur.* Et S. Isidorus inquit: (habetur cap. *Constat* de consec. dist. 4.) *Constat baptisma solis Sacerdotibus esse tractandum; ejusque mysterium nec ipsis Diaconis explere est licitum absque Episcopo, vel Presbytero, nisi his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat.*

Laym. lib. 5. tract. 2. cap. 7. Gelasii Papæ auctoritate

suam

suam opioionem, quæ eadem est, ac Busemb. La-Croixii, & aliorum, confirmari existimat; ideoque illud *absque Episcopo, vel Presbytero* accipit, perinde ac si diceret, absque Episcopi, vel Presbyteri commissione.

At hæc interpretatio, utpote quæ Diaconum quoad baptismi administrationem simplici Sacerdoti parem facit, merito extorta dicitur. Ergo illud *absque Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant* Diaconis inhibet, ne se in baptismi ministerium soli intrudant, sed solum ministrent Episcopo, vel Presbytero tanquam principalibus ministris baptizantibus, sicuti explicare docet D. Thom citatus, & satis intelligitur ex verbis S. Isidori. Hinc idem D. Thom. ad 3. art. cit. ait: *quod quia baptismus est Sacramentum necessitatis, permittitur Diaconis, necessitate urgente, in absentia majorum baptizare; sicut patet ex auctoritate Gelasii supra inducta. Et hoc modo Beatus Laurentius Diaconus existens baptizavit*. Quare Rit. Rom. de bapt. ait: *Legitimus quidem baptismi minister est Parochus, vel alius Sacerdos* (ait Sacerdos, non Diaconus) *a Parocho, vel ab Ordinario loci delegatus*. Ergo Diaconi ex commissione baptizare non possunt, sed solum ex necessitate, quia scilicet Sacerdotes desunt, & baptismi ministrand: necessitas urget. Hanc conclusionem Ecclesiæ consuetudo confirmat, ex qua Diaconis nec ordinarie, nec extra ordinem baptizandi ministerium delegatur.

ANIMADVERSIO XI.

Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili baptizare potest.

Hæc scilicet opinio est contraria sacris Canonibus mox recitatis, ubi dicitur a Gelasio Papa: *Nisi prædictis ordinibus fortasse longius constitutis, necessitas extrema compellat*: & a D. Isidoro: *Nisi his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat*. Hæ sunt regulæ, a quibus sana Theologia non discedit.

ANIMADVERSIO XII.

Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam etiam præsente diacono, censent esse mortale.

Quoad primum, sententia communis est, ait P. Concina Th. t. 8. p. 124. n. 6. pro altera propositionis parte præter alios idem Conc. citat Vasquez, Henricum a S. Ignatio, Farvacquesium, Laurentium Berti.

Ratio prioris est, quia cum adest Sacerdos, nullum jus baptizandi competit laico, cum non sit necessitas, quæ sola hoc jus tribuit, ut ipse baptizet. Porro usurpare sibi jus rei gravissimæ, uti est Sacramenti administratio, non potest esse nisi mortalis culpa. Ergo laicus baptizans præsente Sacerdote mortaliter, peccat; idemque dicas ex eadem ratione, si baptizet præsente diacono; quia extrema urgente necessitate jus baptizandi ad diaconum devolvitur, cum abest Sacerdos. Ita scilicet hierarchiæ ordo postulat.

ANIMADVERSIO XIII.

In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita &c. *ut v. g. mutus* &c. *docet* &c.

Hanc opinionem tuentur quoque Cajet. Leander varios citans, Paludanus, ut refert Concina Th. t. 8. p. 156. n. 10. sed conditionis mentio non fit, quæ hic locum nullum habere videtur. Huic opinioni adversatur Concina, qui talem baptismum nullum esse pronuntiat, & saltem sub conditione repetendum, ait: nec enim necessitas valorem conferre potest baptismo, qui reipsa nullus est: at baptismus, in quo alter materiam applicat, alter formam pronuntiat, teste Busembao nullus est: ergo nullus quoque est, etiamsi ex necessitate ita conferatur: ex quo fit, ut baptismus hoc modo nonquam sit conferendus. Hinc D. Th. p. 3. q. 67. a. 6. ita sibi tertio loco objicit: *Baptismus est sacramentum maximæ necessitatis; sed in aliquo casu videtur esse necessarium, quod plures simul baptizent; puta si aliquis parvulus esset in articulo mortis, & adessent duo, quorum alter esset mutus, & alter manibus, & brachiis careret, tunc enim oporteret, quod mutilatus verba proferret, & mutus actum baptismi exerceret: ergo videtur, quod plures simul possint unum baptizare*. Quid ad hæc S. Doctor? an parvulum esse saltem sub conditione baptizandum, respondet? minime vero, sed ait, *quod sicut supra dictum est, integritas baptismi consistit in forma verborum, & in usu materiæ. Et ideo neque ille, qui tantum verba profert, baptizat, neque ille, qui immergit. Et ideo si unus verba proferat, & alius immergat, nulla forma verborum poterit esse conveniens. Neque enim poterit dici*, ego te baptizo, *cum ipse non immergat, & per consequens non baptizet. Neque etiam poterit dici*, nos te baptizamus, *cum neuter baptizet*. Ubi porro nulla forma baptismo conveniens reperiri potest, baptismus non est conferendus, & collatus nullus est: ergo si alter, ut mutus applicare non possit, nisi materiam, alter vero ut brachiis carens non possit, nisi formam proferre, baptismus conferendus non est, & collatus, est nullus. Hoc expresse ait q. 66. a. 5. ad 4. in hæc verba. *Si convenirent duo, quorum unus esset mutus, qui non posset proferre verba, & alius carens manibus, qui non posset exercere actum, non possent ambo simul baptizare, uno dicente verba, & alio exercente actum.*

Quod si qui verba profert, sub conditione baptizet; e. g. *Si possum baptizare, ego te baptizo* &c. conditio ridicula, inanis, & contradictoria est. Qui enim verba profert, non potest ut ponimus baptizare, quia non potest abluere. An in baptismo licet adhibere conditionem ridiculam, & contradictoriam? hoc nihil aliud est, nisi res sacratissimas sacrilege tractare. Ergo in specie, de qua sermo est, baptismus nec absolute, nec sub conditione conferendus est, sed omittendus, quia quacomque ratione conferatur, frustra, & sacrilege confertur.

ANIMADVERSIO XIV.

Si quisque per se intendat &c. *valide baptizat.*

Hæc sententia communis, & vera est, ut ait Concina Theol. t. 8. p. 142. n. 3. eamque tradit D. Thomas p. 3. q. 67. a. 6. loquendo de iis, qui simul baptizant, hoc est simul verba proferunt, & abluunt.

Nam si quis *prius verba proferret, daret baptismi sacramentum: alius vero, quantumcumque jus baptizandi haberet, nihil faceret*; ut ait idem S. Doct. & fatetur Busemb.

ANIMADVERSIO XV.

Quas tamen pœnas non videtur incurrere, qui, etsi sine justa causa, rebaptizat sub conditione: quia &c.

P. Concina contra Leandrum affirmat irregularitatem in hac specie incurri Th. t. 8. p. 186. n. 13. & merito. Nam Catech. Concilii Tridentini p. 2. de bapt. nu. 57. inquit: *Qua in re diligenter a Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus fere quotidie non sine maxima sacramenti injuria peccatur. Neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adjunctione illa* (hoc est sub conditione) *baptizent. Quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit, sed statim ei baptismum tribuunt; quin etiam quamvis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita solemni cæremonia, cum adjunctione repetere non dubitant; quod quidem sine sacrilegio facere non possunt, & eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores irregularitatem vocant. Nam ea baptismi forma ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum ante susceperint; aliter vero nunquam fas est etiam cum adjunctione baptismum alicui iterum administrare*. Et S. Carolus Borr Act. p. 4. de bapt. adm. ait: *Quod si re accurate investigata exploratum habuerit, illum forma servata baptizatum esse, caveat omnino, ne hanc sub conditione baptizandi formam adhibeat, cum sacrilegium committat, si contra fecerit, & illud impedimentum contrahat, quod sacri Canones irregularitatem vocant.*

ANIMADVERSIO XVI.

Quod si vero caput tantum sit ferinum, putat esse baptizandum Comitolus.

Ego vero contrarium sentio. Cum enim tum sensus omnes, tum anima rationalis in capite, veluti in sua sede juxta doctissimorum Philosophorum sententiam resideat, nec in capite ferino rationalis anima esse possit; monstrum, cujus caput ferinum est, etiamsi reliqua membra humana videantur, necesse est ut anima rationali sit destitutum; ideoque baptismi incapax. Rituale Rom. de baptiz. parvul. ait: *Monstrum, quod humanam speciem non præfefert, baptizari non debet; de quo si dubium fuerit, baptizetur sub conditione: Si tu es homo, ego te baptizo* &c. Humani porto corporis species ex capite præsertim desumenda est; ideoque monstrum, quod habet caput ferinum, non hominis, sed belluæ speciem præfefert: ergo baptizari non debet.

ANIMADVERSIO XVII.

Sub conditione baptizandi sunt. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de baptismo.

Busemb. intelligendus est de Christianorum expositis infantibus. Nam si infantes expositi, essent Judæorum, Turcarum, Ethnicorum, baptizandi essent absolute, sine conditione; quia pro certo habendum est, hujusmodi infantes non fuisse baptizatos.

Secus, si eum &c. *Ita commun. Quint. tamen* &c.

Alex.

Alex. 3. cap. 2. tit. 42. lib. 3. Decret. ait: *De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis præmissis: Si baptizatus es, non te baptizo; sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo*, &c.

Rituale Rom. de bapt. parvulis inquit: *Infantes expositi, & inventi, si, re diligenter investigata, de eorum baptismo non constat; sub conditione baptizentur*. Cap. *Placuit* de consecrat. dist. 4. ex Concil. Carthaginensi desumpto dicitur: *Placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos; ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari:* At schedæ appositæ infantibus expositis certissimam fidem ordinarie loquendo non faciunt de baptismo, nec omnem dubitationem rationabilem de opposito adimunt. Primo enim nescitur, quis schedam apposuerit, & quo animo, utrum pio, an impio: ergo illa scheda est testis incertus collati baptismi. Secundo nescitur, a quo baptismus fuerit collatus, ideoque rationabiliter dubitatur, utrum rite fuerit administratus, an contra: ergo infantes reperti cum scheda testante de baptismo, ordinarie loquendo sunt baptizandi sub conditione. Quod si scheda indubitatam fidem faceret baptismi collati, ne sub conditione quidem infans expositus esset baptizandus. Hanc sententiam sequitur quoque La-Croix p. 214. n. 318. aliis pro se citatis, eamque confirmat decisio Sacræ Congr. 15. Jan. 1724., quam in hunc La-Croix locum affert P. Zacharia, & in qua ita habetur. *Dubitatum fuerat, quomodo se gerere deberet Parochus S. Spiritus in Saxia* (Romæ) *in collatione baptismi infantibus, qui ad Archi-hospitale deferuntur, sive iidem habeant schedulam de baptismo testantem, sive non habeant, & etiamsi ex colore, & ceteris corporis qualitatibus deprehendatur, eosdem esse constitutos in ætate sex, aut decem mensium, vel unius anni cum dimidio. Respondit S. Congr. esse baptizandos sub conditione in omnibus casibus expositis juxta instructionem: & instructio est, quod excipiatur a baptismo sub conditione schedula, quæ haberet certitudinem.*

Animadversio XVIII.

Infantes ab obstetricibus, vel &c. baptizatos..... baptizare non licet; quia de valore....... dubitari non potest. Suar. Laym. &c.

Hactenus recte; ideoque contraria consuetudo quorumdam Parochorum jure improbatur, si videlicet omnes domi baptizatos sub conditione promiscue rebaptizent, uti liquet ex auctoritate Catech. Rom., & S. Caroli Borrom. rel. ad resp. 2. cap. 2. h. dub. 4. & ut docent Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 218. reg. 5. Genettus Theol. t. 3. p. 70. q. 5. & Concina Theol. t. 8. p. 184. q. 6. Hinc Rituale Rom. (Ord. suppl. omissa super baptiz.) ait: *Cum urgente mortis periculo, vel alia cogente necessitate sive parvulus, sive adultus, sacris precibus, ac cæremoniis prætermissis, fuerit baptizatus, ubi convaluerit, vel cessaverit periculum, & ad Ecclesiam delatus fuerit, omissa omnia suppleantur &c. excepto quod interrogatio, an velit baptizari, formaque baptismi, & ablutio prætermittuntur.* Baptismus ergo sub conditione iterari non potest, nisi ubi prudens dubium est de baptismo rite collato. Itaque cum baptismus domi fuit administratus, vel ab obstetrice perita, & integræ famæ, vel ab alia persona, de qua nulla rationabilis dubitandi causa sit, vel, si fuerit aliqua suspicio, examinata persona baptizante de materia, forma, & intentione, suspicio omnis evanuerit, baptismus ne sub conditione quidem repetendus est.

Idem porro dicendum est de baptizatis ab hæreticis; quorum baptismus dubium non est quin validus sit, dummodo servata fuerit debita forma, materia, & intentio. Hinc cap. *Si qui* (28. dist. 4. de consecr.) ex Div. August. desumpto dicitur: *Si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in Sanctissimæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: sed doceantur* &c. & cap. *Si revera* 30. de Consecr. dist. 4. Pelagius Papa inquit: *Si revera hi de hæreticis, qui in locis tuæ dilectioni vicinis commorari dicuntur, solummodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsan confitentur, sine cujusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero apud dilectionem tuam eorum, qui converti volunt, manifesta confessione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia, catholicæ sociare fidei maturabis.* Sed de his legi etiam possunt Genett. Theol. tom. 3. Nat. Alex. to. 1. p. 218. reg. 4. Concina Theol. t. 8. p. 184. q. 5.

Animadversio XIX.

Cæremoniæ baptismi petendæ sunt ex agenda cujusque Ecclesiæ.

Cæremoniæ baptismi ex Rituali Romano petendæ sunt, ubi, ut ait Paulus V., *Catholica Ecclesia, & ab ea probatus usus antiquitatis, ritus statuit*, cui omnes peculiares Ecclesiæ sese conformare debent, ne ab universali Ecclesia discordent, sicuti idem Pontifex eas hortatur.

Interim quoad hoc in magnatibus &c. connivetur &c.

Hæc conniventia est aperta inobedientia legis cap. *Præsenti* mox referendæ. Hinc Rituale Rom. ait: *Itaque necessitate excepta, in privatis locis nemo baptizari debet, nisi forte sint Regum, aut magnorum Principum filii, id ipsis ita deposcentibus, dummodo id fiat in eorum Capellis, seu Oratoriis, & in aqua baptismali de more benedicta.* Qui contra faciunt, hos mortaliter peccare affirmat Wigandt in dub. p. 484. n. 65.

Infantes ex consuetudine deferendos &c. nisi sit &c.

Ex Genetto Theol. t. 3. p. 78. q. 9. in Galliæ diœcesibus communiter prohibetur baptismum ultra tres dies differri; idemque in nonnullis Italiæ Synodis ab eodem citatis statuitur. Syn. Patavina anni 1624. ita inquit: *Moneant Parochi patresfamilias, ut filiorum regenerationem differant, sed longius intervallum, quam octo dierum a natali die, labi ne sinant.* Ratio est manifesta: *primo quidem, quia non expectatur in eis major instructio, aut certam plenior conversio: secundo propter periculum mortis, quia non potest eis alio remedio subveniri, nisi per sacramentum baptismi.* Ita D. Thom. p. 3 q. 68. a. 3.

Porro Patrinorum expectatio gravis quidem causa esse potest ad sæculi sensum, non ad sensum pietatis. Quid aliud est baptismum differre, ut Patrini expectentur, nisi sacratissimarum rerum rationem, & animæ necessitatem accommodare, & subdere inani pompæ, & sæculi rationibus? Hujusmodi dilationem reprehendunt Synodi Lingoniensis, & Bituricensis, quas refert Genettus Theol. t. 3. p. 77. 78. q. 9.

Animadversio XX.

Sed in hoc prohibet Clem. &c. nisi sit &c.

Clementina unica (tit. 15. lib. 3. Clem.) non solum cæremonias adhiberi, sed ipsum baptismum administrari in privatis domibus vetat, nisi necessitas aliud exposcat, exceptis Regum &c. filiis. En ejus verba: *Præsenti prohibemus edicto, ne quis de cetero in aulis, vel cameris, aut aliis privatis domibus, sed duntaxat in Ecclesiis, in quibus sunt fontes specialiter deputati, aliquos (nisi Regum, vel Principum, quibus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emerserit, propter quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo propter hoc accessus haberi) audeat baptizare. Qui autem secus præsumpserit, aut suam in hoc præsentiam adhibuerit, taliter per Episcopum suum castigetur, quod alii attentare similia non audeant.*

De Patrino tamen usus habet, ut & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse.

Usus Patrini in Ecclesia antiquissimus est, & ab Apostolis derivatus, ut docet Dion. cap. ult. Eccl. Hier. his verbis: *Divinis nostris ducibus* (hoc est interprete Angelico, Apostolis) *ad mentem venit, & visum est suscipere infantes secundum istum sanctum modum, quod naturales pueri parentes traderent puerum cuidam docto in divinis pædagogo, & reliquum sub ipso puer ageret, sicut sub divino patre, & salvationis sanctæ susceptore.* Hæc antiquissima disciplina, & Ecclesiæ consuetudo legis vim habet. Hinc Parochi solemniter baptizantes sine Patrinis, ex communi sententia mortaliter peccant, ut habet P. Concina Theol. t. 8. p. 189. n. 12. quam sententiam probat quoque La-Croix p. 216. n. 348. Addit quidem Concina, in privato baptismo non videri astringere præceptum istud, præsertim necessitate urgente; nec dubium est, quin unus solus possit baptizare necessitate imminente; ut docet D. Th. 3. p. q. 67. a. 7. ad 2. At si Patrinus haberi potest, cur non est adhibendus? Patrinus enim ex lege adhibetur, ut sit instructor, & tutor baptizati quoad spiritualem vitam: hæc porro ratio locum habet, seu baptismus in privata domo, & sine solemnitate, seu in Ecclesia solemniter administretur: ergo patrinus necessario adhibendus est etiam in privato baptismo.

Si patrinus adhiberetur in gratiam solemnitatum baptismi, his non adhibitis patrinus recte omitteretur: at patrinus adhibetur non in gratiam solemnitatum baptismi, sed in gratiam baptizati: ergo adhiberi debet, etiamsi solemnitates omittantur.

Animadversio XXI.

Valide quidem, sed illicite fiunt patrini &c.

Bu-

Busemb. hic rem involvit. Abbates, & Monachos non posse suscipere infantes in baptismo, lex clara est ex cap. *Non licet* de consecr. dist. 4. ubi dicitur: *Non licet Abbati, vel Monacho de baptismo suscipere filios, nec commatres habere.* Monachorum vero nomine omnes Regulares cujuscumque ordinis venire, intelligitur ex Rituali Romano, ubi loquendo de patrinis ait: *Præterea ad hoc etiam admitti non debent Monachi, vel sanctimoniales, neque alii cujusvis ordinis regulares a sæculo segregati.*

Ratio hujus legis est, ut Regularibus præcidatur occasio exeundi e monasterio, & familiaritatem ineundi cum sæcularibus, ac præsertim cum feminis; quæ ratio cum nostro quoque tempore vigeat, ostendit irrationabilem esse consuetudinem contrariam, ut Abbates in multis locis, sicut ait Busemb. sint susceptores; ideoque talis consuetudo legi non derogat, nec ab ejus præcepto liberat, nec Abbates a peccato excusat. Cur enim hi ab ea lege soluti sint, si Monachi, aliique Regulares ea tenentur?

Apostatæ, & hæretici, qui nullo casu &c. *quia ea advocatio esset protestatio quasi falsæ religionis, cum nonnisi de falsa fide sint sponsores.*

Hactenus rectissime. Hinc Rituale Rom. ita habet: *Sciant præterea Parochi ad hoc munus non esse admittendos infideles, aut hæreticos:* & Catechismus Synod. Trid. p. 2. de bapt. num. 29. ait: *Hæretici in primis, Judæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper versentur, ut fidei veritatem mendaciis semper obscurent, atque omnem christianam pietatem evertant.*

Et hæc est communissima sententia, ut fatetur La-Croix p. 218. n. 373.

Itaque rejiciendus est Laym. qui dicit, posse subinde ob gravem causam admitti. Hoc enim fatente ipso La-Croixio juxta communiorem sententiam est intrinsece malum, ut scilicet hæreticus ad officium patrini admittatur, ideoque ex nulla causa admitti potest.

Id liquet ex Ap. 2. ad Cor. 6. ubi ait: *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli!* &c. *Propter quod exite de medio eorum, & separamini.*

Graviter peccant, qui patrinos hæreticos non repellunt; primo quia eos admittunt ad communionem ipsarum rerum sacrarum, hoc est in administratione baptismi, & solemnibus ejus cæremoniis. Secundo quia patrinus ex D. Dionysio supra cit. debet esse pueri pædagogus, divinus pater, salvationis sanctæ susceptor. At hæreticus non est, nisi perversæ doctrinæ instructor, diabolicus animæ homicida, salutis peremptor: ergo non potest admitti ad officium patrini.

Neque vero, ut falso ait Laym. *obligatio, & officium instruendi nunc ferme ablatum est a Patrino.* Sed, ut ait S. Thom. p. 3. q. 67. a. 8. *ubi* (pueri) *nutriuntur inter catholicos christianos, satis possunt* (patrini) *ab hac cura excusari, præsumendo, quod a suis parentibus diligenter instruantur.* Ceterum *ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogi; & ideo obligatus est habendam curam de ipso, si necessitas immineret, sicut eo tempore, & loco, in quo baptizati inter infideles nutriuntur.* Ita idem S. Th. art. cit. Itaque hæretici ab officio susceptorum semper quidem, & ubique repellendi sunt, utpote qui contraria omnia facturi merito credantur, ac facere pollicentur, & debent; sed maxime cum baptizandi inter hæreticos nutriuntur, ubi necessarium est, ut a periculis defectionis a fide imminentibus defendantur, & ut in doctrinis fidei, & legis nostræ erudiantur. Hinc Concilium Remense anni 1583. apud Natal. Alex. Theol. t. 1. p. 202. reg. 6. *Sacerdos præcipit, ut roget clara voce omnes, qui puerum baptizandum ad Ecclesiam comitati sunt, vel saltem patrinum, & matrinam, numquid velint vivere, ac mori in Ecclesia catholica, apostolica, Romana; abnuentesque ab officio suscipiendi repellat.* Nam parentes jus quidem habent designandi patrinos; at hoc jus suis limitibus circumscriptum est, ut scilicet eos possint eligere, quos lex, cui subditi sunt, non repellit.

Catholici vero ob rationabilem causam infantem hæretici &c. *suscipere possunt, saltem in Germania.*

Ratio hujus opinionis est; quia, dum catholicus id præstat, profitetur tantum, se suscipere puerum in vera fide instruendum, qua in re nihil mali est: ergo &c.

Resp. Hæc quidem professio inanis, & ficta est, cum sciat, se fore impediendum quominus præstet, quod profitetur, & promittit. At ficta promissio, & professio cum semper, tum maxime in rebus sacris mala est, nec licere potest.

Præterea ministri hæretici, baptismum administrantes multa exigunt a patrinis dissona a catholica fide, quæ præstare impium est. Hinc teste La-Croix p. 218. n. 370. Nav. Azor. Less. Verjuys id nunquam licere ajunt; præsertim cum qui patrini officio funguntur apud ministros hæreticos, eorum impios ritus approbent. La-Croix inquit: „ Si revera hæc ita exigantur, aut prudentum judicio censeatur approbari ritus acatholicus, patet non licere, cum hæc sint intrinsece mala; si autem ista absint, uti ordinarie videntur abesse in Germania, dicendum est, licere. “

Sed cur hæc in Germania absunt, alibi non absunt? An hæretici Germaniæ, non sunt hæretici? Sicuti Sacerdotes catholici, baptismum conferentes, exigunt ut patrinus pro baptizando respondeat interrogationibus de fide, & catholicam fidem profiteatur; ita credibile omnino est, omnes ministros hæreticos in baptismatis collatione aliquid exigere a Romana, & catholica Religione alienum, & impiæ suæ ipsorum sectæ protestationem.

Præterea, cum patrinus non solum præsens sit hæretico baptisma ministranti, sed illi puerum offerat, interroganti respondeat, &c. cooperatur impiæ baptismi administrationi; quod licere non potest. Itaque hic quoque locum habet lex illa Apostoli mox citata: *Nolite jugum ducere cum infidelibus: ... exite de medio eorum, & separamini* &c. Si enim catholicis licet cum hæreticis in ipsis sacris communionem habere, qua in re catholici ab hæreticis separandi erunt? Irrita scilicet esset Apostoli prohibitio, si in sacris quoque cum ipsis communicare posse dicerentur.

ANIMADVERSIO XXII.

In privato baptismo ob necessitatem dato pater non debet suscipere &c.

Versatilis opinator multa paucis facile definit; quia satis habet, si ea dicat, quæ probabili aliqua ratione, vel auctoritate tueri possit, seu vera, seu falsa sint. At qui veritatem quærunt, theologicas quæstiones non sine multo labore tractant, ac sæpe titubanter loqui coguntur.

Quæritur hic primo, utrum patrinus in privato baptismo sit necessarius? Resp. Busemb. a. 1. b. dub., & hic negat. Ego affirmandum putavi propter rationes ibi contra Bus. allatas. Et ratio præterea est, quia patrinus ex antiquissima apostolica lege est accessorium baptismi: ergo a baptismo separandus nunquam est. Neque enim est accessorium baptismi solemnis, sed baptismi simpliciter sine adjunctione: ergo quotiescumque baptismus confertur, patrinus, si haberi possit, necessario adhibendus est.

Quæritur secundo, utrum necessitate urgente, cum nempe alius haberi non potest, pater possit adhiberi patrinus sui filii?

Resp. Busemb. negat. At D. Thom. p. 3. q. 67. ar. 8. ad 2. contrarium docet, dum inquit: *Et ideo alius debet esse pater spiritualis a patre carnali, nisi necessitas contrarium exigat:* in qua hypothesi pater non privatur jure petendi. Huic doctrinæ subscribunt Suar. Sanch. Salmant. & plures alii, ut monet Concina Theol. t. 10. p. 370. n. 4.

Quæritur tertio, utrum pater filium baptizans, jure petendi debitum privetur?

Resp. D. Th. suppl. 3. p. q. 56. a. 1. ita loquitur: *Aut spiritualis cognatio inducitur causa necessitatis, sicut cum pater baptizat filium in articulo mortis; & tunc non impedit actum matrimonii ex neutra parte: aut inducitur extra casum necessitatis ex ignorantia: & tunc si ille, ex cujus actu inducitur, diligentiam adhibuit, est eadem ratio, sicut & de primo: aut ex industria extra casum necessitatis; & tunc ille, ex cujus actu inducitur, amittit jus petendi debitum, sed tamen debet reddere, si petatur; quia ex culpa ejus non debet aliquid incommodum alius reportare.*

Quæritur quarto, utrum pater filium sine necessitate in privato baptismo suscipiens, cognationem cum conjuge contrahat, & jure petendi debitum privetur?

Resp. Cognationem contrahit, ut docet Nat. Alexand. Theol. t. 1. p. 201. reg. 2., & fatetur Anacletus t. 4. juris can. p. 91. n. 20. Eadem enim ratio est quoad cognationem de suscipiente, ac de baptizante: atqui baptizans spiritualem semper cognationem contrahit cum baptizato, seu baptismus sit solemnis, seu privatus, ut intelligitur ex doctrina Div. Thomæ mox allata: ergo &c. Cognatio enim inter suscipientem, & susceptum non ex baptismi solemnitate, sed ex ipso baptismi sacramento oritur. Hinc D. Th. suppl. 3. p. q. 56. a. 2. ait: *Unde non videtur conveniens, quod spiritualis cognatio contrahatur, nisi per aliquod sacramentum:* & Synod. Trident. sess. 24. cap. 2. de reform. ad contrahendam spiritualem cognationem nihil aliud requirit, nisi ut quis baptizatum de baptismo suscipiat, nullumque discrimen ponit, aut innuit inter privatum, & solemnem baptismum. Quoad privationem vero juris petendi debiti tum Busemb. hic, tum La-Croix p. 217. nu. 358. sententiam tum affirmantem,

tem, tum negantem probabilem faciunt, & affirmantem communem esse fatentur. Affirmandi ratio est, quia Deusdedit Papa cap. 1. q. 1. cau. 30. ait: *Pervenit ad nos Diaconus vester, sanctitatis vestræ epistolam deferens, quod quidam viri, & mulieres præterito sabbato paschali die præ magno populorum concursu nescientes proprios filios suscepissent ex lavacro sancto* &c. *Invenimus autem in archivis hujus apostolicæ Sedis jam talia contigisse in Ecclesiis Isauriæ, Ephesiorum, simulque Hierosolymæ, aliarumque Civitatum. Episcopis etiam earum Civitatum ab hac apostolica Sede volentibus scire, utrum viri, ac mulieres redirent ad proprium thorum, beatæ memoriæ Sanctissimi Patres Julius, Innocentius, & Cælestinus cum Episcoporum plurimorum consensu in Ecclesia Apostolorum Principis prohibentes talia, præscripserunt, & confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres, ac viri, quicumque aliqua ratione susceperint natos proprios, sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inolescat*. Et cap. *Si quis* ejusdem resp. dicitur: *Si quis filiastrum, vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab uxore sua, & nunquam aliam accipiat*. Nicolaus vero Papa ca. 3. ejusdem resp. ait: *Nosse desideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia femina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo jungi posse decernimus, quia secundum sacros Canones, nisi amborum consensu, nullius Religionis obtentu debet conjux dimittere conjugem*. Separationem conjugum vetat, ne innocenti viro præjudicium inferatur, at cognationem non negat, nec privationem juris petendi debitum in muliere.

Anacletus t. 4. juris can. p. 92. n. 30. jure antiquo ita fuisse constitutum sponte fatetur, at juri antiquo jure novo derogatum fuisse, contendit ex cap. *Si vir* 2. tit. 10. lib. 4. Decr. * ubi Alex. III. inquit: *Si vir, vel mulier scienter, vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit, an propter hoc separari debeant? Consult. tuæ tal. respondemus, quod quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, quidam tamen humanius sentientes aliter statuerint; ideoque nobis videtur, quod sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere, nisi ad continentiam servandam possint induci; quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur; si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, vel dolus*.

Hæc Alex. III. responsio idem sonat, ac responsio Nicolai III. mox cit. quia Alex. quoque separationem in casu proposito fieri non posse, sentit.

Neque quidquam pro adversariorum sententia efficiunt illa verba, *nec alter alteri debitum debet subtrahere*. Nam aliud est debitum ab utroque esse reddendum, ut sonant verba, *nec alter alteri debitum debet subtrahere*. Aliud alterum esse privatum jure petendi. Nam non solum qui privatur, sed etiam qui potitur jure petendi, reddere debitum tenetur; quia ignorat, utrum eo jure alter privatus sit. *Quia si ex ignorantia*, ait Summus Pontifex, *id factum est, eos ignorantia excusare videtur*, intellige a culpa, & consequenter a pœna privationis, seu juris.

Itaque Alex. III. nihil novi docet, sed illud ipsum, quod alii, hoc est conjuges non esse separandos, quia eorum alter suum filium de sacro fonte suscepit. De hoc enim tantum fuerat interrogatus. Huc spectat suæ doctrinæ, seu sententiæ ratio, quam affert; *quia si ex ignorantia* &c. *si ex malitia* &c., at quoad privationem juris petendi debiti, quod incurrit qui sciens volens sine necessitate suum filium suscipit in baptismo seu solemni, seu privato, quod quoad rem præsentem idem est, nihil omnino habet Summus Pontifex.

CAPUT II.

De Confirmatione.

DUBIUM I.

Quid sit, & quæ ejus materia, & forma?

RESP. 1. Confirmatio est unctio Chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, qua is ex Christi institutione gratiæ augmentum, & robur accipit.

Resp. 2. Materia ejus remota essentialis est Chrisma confectum ex balsamo, & oleo olivarum, benedictum ab Episc. Ita commun. Doct.

Unde resolves.

1. Non sufficit solum balsamum, ut voluit Canus; nec solum oleum, ut voluerunt Caj. Sot. Nav.

2. Etiam benedictio episcopalis est de essentia, ut habet communis contra Caj. ideoque nulla delegatione sive Episcopi, sive Papæ, simplex Sacerdos potest conficere Chrisma. Con. *d. 72. ar. 3. d. 1.*

3. Perinde est ad substantiam Sacramenti, sive Chrisma sit novum, sive vetus, licet graviter peccet, qui utitur alio, quam novo, id est, illo anno consecrato. In quem finem quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp. 3. *Materia proxima est unctio in fronte, per* ANIMAD. I.
manum Episcopi (unde etiam hoc Sacramentum manus impositio dicitur a S. Luca Act. 8.) in formam crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, ut habet communis.

Unde resolves.

1. Etsi ex necessitate præcepti unctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus; quia vere fieret per impositionem manus episcopalis. Ita Præp. & alii contra Suar. Peccabit tamen Episcopus graviter contra universalis Ecclesiæ morem. V. Laym. *hic c. 2.* & Esc. *t. 7. E. 3.* ubi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

2. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, ut unctio fiat ab Episcopo immediate, nullo instrumento mediante. Ita Fill. & Laym. contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manus: Esc. *t. 7. E. 3.*

Resp. 4. *Forma vera, & necessaria, in Ecclesia* ANIMAD. II.
Latina est: Signo (ut habet Trid.) vel *Consigno* (ut habet S. Thom.) *te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris*, &c. In qua utrum de essentia sit, ut utraque actio signandi, & ungendi expresse significetur, disputant Scholastici, Laym. & Fill. *t. 3. d. 10.* Con. *l. c. ar. 3.* Dian. *R. 27.*

DUBIUM II.

Quis sit Minister, & quod subjectum.

Resp. 1. Minister ordinarius validæ Confirmationis est solus, & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus: ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vide Fern. Laym. *l. 5. t. 3. c. 6.* Bonac. *d. 3. p. 2.*

Unde resolves.

1. Etsi Episcopus graviter peccet, si vel in aliena Diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprii Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum jurisdictionis; valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate Sacramenti, sed præcepti tantum.

2. Excusatur a peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurentes confirmet: quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel a proprio ægre confirmari possint. Ita contra Bon. *d. 3. de sacr.* docent Tann. *in 3. p. d. 4. q. 4. d. 3.* Sa v. *Confirm.* & alii.

3. Peccat graviter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono privat.

Resp. 2. Valide confirmantur omnes & soli baptizati nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2. *Replevit totam domum*: tum ex usu & traditione Ecclesiæ: tum quia omnes indigent ejus effectu, & sunt capaces. Licite vero confirmantur iidem, qui valide, dummodo constet non ponere obicem sive Sacramento, sive ejus effectui. Ratio patet ex dictis.

Unde resolves.

1. Etiam infantes, & rationis impotes valide hoc Sacramentum suscipiunt.

2. Etsi quoad infantes consultius sit differre us-

* Idem lauuit La-Croix num. cit.

quæ ad rationis usum, tum ob irreverentiam Sacramenti, tum ob periculum iterationis, tum ob Ecclesiæ usum: nihilominus ob rationabilem causam etiam ante iis licite datur, verbi grat. si timeatur diuturna absentia Episcopi, vel hic ad ista loca raro veniat: item si infans sit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. Laym. *hic t. 3. c. 6.* Fill. *t. 1. tr. 3. c. 2.*

ANIMAD. III. 3. *Etiam perpetuo amentes (præsertim si aliquando usum rationis habuerint) licite confirmantur; etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi.* Ita Suar. Fill. Laym. *l. c.* Con. *q. 72. ar. 8. n. 83.*

DUBIUM III.

Quæ confirmationis necessitas, & cæremonia?

ANIMAD. IV. Resp. 1. Nec est necessaria ad salutem necessitate medii, *neque per se præcepti. Est communis S. Th. & aliorum, contra Scot. & Sylv. Ratio est, tum quia Ecclesia non urget ejus susceptionem ullis pœnis: tum quia nec ex Scriptura, nec traditione, neque fine, aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.*

Dixi, *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem ex præcepto caritatis sui, vel proximi, vel alio, v. gr. ad cavendum scandalum: vel ratione conscientiæ, qua quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento.

Unde resolves.

ANIMAD. V. 1. *Negligere hoc Sacramentum, seclusa scandalo, & contemptu, non est mortale.* Suar. Laym. *l. 5. t. 3. c. 5.* Bon. *d. 1. q. 1. p. 2. ubi ex aliis multis docet, nullum esse præceptum illud suscipiendi.*

ANIMAD. VI. 2. *Etsi omissio ex contemptu, v. gr. si quis id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum quis ejus oblatam occasionem, quam postea non facile habiturus est, negligit.* Ita commun. contra Sylv. *v. Confirm.* & Tol. *l. 2. c. 4.*

ANIMAD. VII. 3. *Præceptum, quod habetur in Trid. sess. 23. c. 4. de reform. non ligat omnes, cum sit hypotheticum; sed tantum ordinandos, vel initiandos prima tonsura. Cujus omissionem non esse mortalem contra Tann. docent Henr. Valent. Suar. d. 38. p. 1. & Nav. c. 22. qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum: aut si ipse non confirmatus ordinet.* Vide Reg. *l. 28. c. 2.*

Resp. 2. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi servandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque graviter Episcopus, si confirmet sine pluviali, mitra, vel pedo, uti & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ, Dian. *p. 7. t. 10. R. 31.* non tamen semper erit mortalis alicujus omissio, v. gr. alapæ, aut cerei.

ANIMAD. VIII. *Potest autem conferri loco quovis decenti, etiam extra Ecclesiam; & a prandio non jejunis*, omni anni tempore. 2. Sub gravi culpa, ut docet Nav. *c. 22.* ex communi, requiritur Patrinus: isque unus tantum (*licet Tolet. duos admittat*) *qui si confirmatus non sit, peccat graviter secundum communem. Escob. tamen ex Con. docet, non esse mortale*: quod probabile esse docet Quint. *t. 2. f. 7.* imo nullum, si fiat in necessitate, *& non contrahit cognationem*, ut docent Sanch. Suar. contra Sylv. Sa, & alios. *Debetque esse diversus a patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licet tum Benac. & Hurt. id neget Quint. t. 2. sect. 7.* & 14. & secus facientem non peccare mortaliter, dicat Dian. *p. 3. t. 4. R. 21.* Et non Monachus (nisi factus Episcopus.) *Admitti tamen & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem* Quint. *l. c. f. 18. nisi in eorum Religione sit prohibitum.* Eo autem nomine non excludi *Mendicantes notat* Con. *& alii quinque cum Dian. p. 9. t. 6. R. 32. Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit, aut femina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum*, sed tantum cognationem spiritualem cum eo, & ejus parentibus: dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea cruce notata, gestanda uno, tribus, vel septem diebus, pro consuetudine, illota interim fronte: potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem comburi, vel honeste asservari debet, nec ad profanos usus adhiberi, propter contactum chrismatis; neque solvens illam contrahit cognationem. Vid. Præp. *in 3. p. q. 2. art. 12.* 4. Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum suæ Parochiæ (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tum propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet Quintan. *t. 2. sect. 11.* ex Barb. &c. ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. f. 10.*

ANIMADVERSIO I.

M*Ateria proxima est unctio in fronte* &c.

Hæc est communis sententia, ut Busemb. monuit resp. 2. Idem docet D. Th. p. 3. qu. 72. art. 2. ubi ait: *Quod chrisma est conveniens materia hujus sacramenti*: idque confirmat auctoritate D. Gregorii dicentis: *Presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non præsumant*. Idem habet Catech. Concilii Tridentini p. 2. de confirmat. n. 7. & rationem afferens, inquit: *Quod autem ea* (loquitur de chrismate) *sit hujus sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a S. Dionysio, & compluribus aliis gravissimis Patribus traditum est, in primisque a Fabiano Pontifice, qui Apostolos chrismatis confectionem a Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.* Patrum hac de re auctoritates tum apud alios, tum apud eruditissimum Natalem Alexadr. Theol. t. 1. p. 233. art. 2. prop. 1. legere potes. Hinc chrismatis unctionem esse essentialem confirmationis materiem, fidei dogma esse, affirmant Suarez, Valent. Fill. Tannerus, Sylvius, & alii apud Concinam Theol. t. 8. p. 203. n. 9. Quare rejicienda omnino est opinio eorum, qui, ut refert idem Concina p. 201. cap. 2. num. 1. pro confirmationis materia solam manuum impositionem assignant.

At saltem, inquies, manuum Episcopi impositio est pars materiæ confirmationis, ut Nat. Alex., aliique eruditi Theologi sentiunt.

Resp. Si manuum impositio idem sit, ac sacri chrismatis unctio, qua Episcopus confirmandi frontem pollice tangit, & ungit, manumque ejus capiti imponit, non est dubitandum, quin manus impositio sit confirmationis materia. Hæc enim est illa manus impositio, de qua sermo est Act. 8. v. 17. ubi dicitur: *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum*: & 19. v. 6. ubi habetur: *Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant*; quam manuum impositionem plerique Patres tam Græci, quam Latini de confirmationis sacramento, ut ait Nat. interpretantur. Porro de hac eadem manuum Episcopi impositione intelligendi sunt Tertullianus, S. Cyprianus, S. Joan. Chrysostomus, S. Hieron. S. August. ab eodem Natali citati, cum ajunt per episcopalem manus impositionem Spiritum Sanctum dari in confirmatione, ut monet Cl. Laurentius Berti lib. 32. cap. 6. apud Concinam p. 207. n. 3.

Hinc D. Thom. cum sibi objecisset, Apostolos confirmationis sacramentum contulisse per solam manus impositionem absque chrismate ex texto jam cit. Act. 8. ita respondet p. 3. q. 72. a. 2. ad 1. *Similiter etiam ad impositionem manus Apostolorum, & etiam ad eorum prædicationem descendebat plenitudo Spiritus Sancti super fideles sub visibilibus signis, sicut & a principio descenderat super Apostolos. Unde Petrus dicit* Act. 11. „Cum cœpissem loqui, cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut & in nos ab initio." *Et ideo non erat necessaria sensibilis materia sacramentalis, ubi sensibilia signa miraculose exhibebantur divinitus. Utebantur tamen Apostoli communiter chrismate in exhibitione sacramenti, quando hujusmodi visibilia signa non exhibebantur. Dicit enim Dion. 4. cap. Eccl. Hierar.* „Est quædam perfectiva operatio, quam Duces nostri (*idest Apostoli*) chrismatis hostiam nominant." D. Th. meminit impositionis manus Apostolorum, in qua Spiritus Sancti plenitudo sine sacramento super fideles per admiranda signa descendebat. At cum Apostoli sacramentum confirmationis conferebant, chrismate utebantur, non manus impositione, nisi illa, quæ in chrismatis unctione adhibetur.

Quare si manus impositione intelligatur extensio, & elevatio manus Episcopi versus confirmandos, cum illam orationem recitat, *Omnipotens sempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos tuos* &c. *emitte in eos septiformem Spiritum tuum paracletum de cælis* &c. hæc manus extensio, seu, improprie loquendo, impositio ne

ex

ex parte quidem est confirmationis materia. In hac enim manuum extensione Episcopus supra omnes confirmandos orat, non autem sacramentum confert; quod si conferret, esset repetenda, dum singuli confirmantur, quod est contra Ecclesiæ consuetudinem, & Pontificalium præscriptionem.

Animadversio II.

Forma vera, & necessaria . . . est: Signo te, signo Crucis &c.

Hæc forma non solum vera est, sed integra, & adæquata, non partialis, & inadæquata, ut putat Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 236. a. 3. prop. un. cum aliis. Hanc enim, & nihil aliud pro hujus sacramenti forma agnoscit, & recitat D. Th. p. 3. q. 72. a. 4. Catech. Concilii Tridentini p. 2. de confirm. n. 11., qui in ea contineri omnia, quæ hujus sacramenti naturam, & substantiam explicant, num. 12. ostendit, & Eug. IV. in Concilio Florent. in Decreto Armenorum. Ergo hæc est forma integra confirmationis.

Præterea si oratio, *Omnipotens sempiterne Deus* &c. esset forma partialis confirmationis, ut contendit Natalis cum aliis, ad singulos confirmandos esset repetenda, sicuti repetitur vera forma, *Signo te signo Crucis* &c. alioquin sacramentum non conferretur; nec enim sacramentum conferri potest, nisi tota, & integra ejus forma proferatur, quoties confertur: at oratio *Omnipotens* &c. semel tantum ab Episcopo recitatur, nec repetitur, dum singulæ personæ confirmantur: ergo &c.

Adde, quod in sacramentorum administratione forma prætermitti non potest, cum ad eorum essentiam pertineat: at oratio unctionem præcedens fuit aliquando prætermissa, ut constat, inquit P. Concina Theol. t. 8. p. 207. n. 3. ex libro sacramentorum Monasterii Moysacensis annorum 800. a Martenio edito cap. 11. a. 4. ord. 7. in quo nulla habetur oratio, nisi quæ post peractam confirmationem recitari solet, *Deus, qui Apostolis tuis* &c.: ergo oratio unctionem præcedens, ad formam confirmationis non pertinet, sed est quædam precatio formam præcedens; sicuti absolutionem sacramentalem antecedit oratio, *Dominus noster Jesus Christus* &c., & formam Eucharistiæ *Ut nobis fiat corpus* &c. Hanc sententiam, de qua ego dubitare non possum, tuetur quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 208. n. 5.

At Nat. Alex. & qui cum eo sentiunt, objiciunt illud Act. 8. *Oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum*. Resp. interpretatio hujus textus mox allata est ex D. Th. p. 3. &c.

Objiciunt præterea SS. Patres tribuentes Spiritum Sanctum manuum impositioni, & orationi. Resp. At illi, ut recte ait P. Concina p. 208. nn. 4. ritum confirmationis describunt, formam non designant: *Sicuti*, inquit, *quando dicunt „ corpus Christi confici per orationem, & Crucis signum, ritum indicant, non formam Eucharistiæ perhibent*.

Animadversio III.

Etiam perpetuo amentes . . . . licite confirmantur.

Hæc doctrina confirmari potest auctoritate D. Thomæ p. 3. qu. 72. a. 8. ubi docet, & ostendit, confirmationem omnibus, qui sunt in Ecclesia, esse conferendam. Ab ea tamen illi amentes excludendi sunt, qui gravi scelere inquinati in amentiam inciderunt, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 8. p. 218. qu. 3. quia hoc sacramentum, cum sit vivorum, gratiæ statum in accipiente postulat.

Animadversio IV.

La-Croix p. 220. n. 395. ait: „ Fuisse olim præceptum
„ ecclesiasticum, ut susciperetur confirmatio, colligit Dic.
„ hic n. 105. ex variis Conciliis, & dictis SS. Patrum.
„ Recte autem docet dub. 10. cum communi, per desue-
„ tudinem nunc desiisse illud præceptum. "

Hæc Busembaum, & La-Croixii opinio eadem est, ac ista propositio, aut etiam ea deterior. *Omnes Theologi dicunt, confirmationem non præcipi, nisi cum commode haberi potest, vel (ut alii dicunt) commodissime, quando sine ullo vel prorsus minimo incommodo*. De hac porro propositione Theologi Parisienses, ut refert Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 252. reg. 4. ita censuerunt: *Ista propositio est scandalosa, in maximum sacramenti confirmationis contemptum, maligno animo proposita, & in errorem potest inducere*.

Dixi, *aut ea deterior*; quia propositio a Parisiensibus Theologis notata, præceptum confirmationis absolute non tollit, sed solum, cum sine ullo incommodo potest impleri. La Croix ex duplici capite fallitur. Primo quia ponit, nullum esse divinum de suscipiendo confirmationis sacramento præceptum: secundo, quia præceptum quoque ecclesiasticum desiisse affirmat.

Divinum de confirmatione suscipienda præceptum inde colligitur, quia, ut ait D. Th. p. 3. q. 72. a. 8. *cum sit de intentione naturæ, ut omnis, qui corporaliter nascitur, ad perfectam ætatem perveniat . . ., multo magis de intentione Dei est omnia ad perfectionem perducere, ex cujus imitatione hoc natura participat. Unde & Deut. 32. dicitur:* „ Dei perfecta sunt opera. " Sed confirmatio hominem ad spiritualis vitæ perfectionem perducit. Ergo intentio, seu voluntas Dei est, ut omnes confirmationem suscipiant. En divinum de confirmatione præceptum.

Præterea D. Th. ita discurrit a. 8. cit. *Sed contra est, quod dicitur art. 2. quod* „ Spiritus Sanctus adveniens re-
„ plevit totam domum ", *per quam significatur Ecclesia; & postea subditur, quod* „ repleti sunt omnes Spiritu San-
„ cto. " *Sed ad illam plenitudinem consequendam hoc sacramentum datur: ergo est omnibus, qui sunt in Ecclesia, exhibendum*. At sacramentum omnibus exhibendum non esset, nisi juris esset divini, ut patet in ordine, & matrimonio: ergo &c.

Adde, quod D. Th. a. 1. ad 3. q. 72. cit. ait: *Omnia sacramenta sunt aliqualiter necessaria ad salutem: sed quædam sunt, sine quibus non est salus; quædam vero sunt, quæ cooperantur ad perfectionem salutis. Et hoc modo confirmatio est de necessitate salutis, quamvis sine ea possit esse salus, dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti*. His verbis innuit, quædam sacramenta esse necessaria necessitate medii, ut baptismus omnibus, pœnitentia lapsis post baptismum; alia vero non item, at necessaria tamen esse necessitate præcepti, ut Eucharistia, extrema-unctio, & confirmatio: *at hoc modo confirmatio est de necessitate salutis, quamvis sine ea possit esse salus, dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti*; sicuti potest esse salus sine Eucharistia, & extrema unctione, dum tamen non prætermittantur ex contemptu, sed propter legitima impedimenta.

Ex his intelligitur, a Busembaum perperam & falso citari D. Thomam pro contraria sententia, item falso ab eodem dici, neque ex Scriptura, neque ex fine, aut institutione hujus sacramenti, præceptum illud suscipiendi colligi.

Accedit, quod Act. 1. dicitur: *Præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris*. Hæc promissio Patris est infusio Spiritus Sancti, quo Pentecostes die repleti sunt Apostoli, & Discipuli, quæ fuit figura sacramenti confirmationis, unde idem effectus prodit: ergo sicuti Apostolis, ita nobis omnibus præcipitur, ut septiformis Spiritus gratiam in sacramento confirmationis accipiam. Hinc Act. 8. maxima Apostolorum sollicitudo describitur, ut baptizatis omnibus manus imponerent, hoc est sacramentum confirmationis conferrent; quæ sane sollicitudo divinum de ea suscipienda præceptum indicat. Hinc Patres omnes unanimi consensu hujus sacramenti necessitatem inculcant, ut SS. Cyprianus, Hilarius, Gregorius Magnus, B. Petrus Damiani, Hugo a S. Victore, quorum textus legi possunt apud Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 251. propositione 2. Item Tertullianus, Cyrillus Hierosolymitanus, Chrysostomus, Augustinus, quorum meminit Concina Theol. t. 8. p. 224. nu. 7. Ex quibus patet, illud quoque a Busemb. falso asseri, hujus sacramenti præceptum ex traditione non colligi. His accedit Urbani Papæ auctoritas, qui ait: (de consecrat. dist. 5. c. 1. an. 222.) *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur*. Et Melchiades Papa, inquit: (c. 2. an. 314.) *Et quamvis continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia*: item (cap. 3.) dicit: *Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta*, (baptismus, & confirmatio) *ut ab invicem, nisi morte præveniente nullatenus possint segregari; & unum sine altero rite perfici non potest*. Hæc antiquissima Summorum Pontificum monumenta traditionem luculenter confirmant divinæ legis de confirmatione suscipienda, & ecclesiasticum simul de ea præceptum includunt; quod præceptum innumeræ postmodum Synodi confirmarunt, quorum plurimas referunt Nat. Alex. loc. cit., & Concina p. 226. n. 15. qui ita subdit. „ Adjicere lubet auctoritatem scientissimi Pont.
„ feliciter regnantis Bened. XIV. qui & in prælaud. not.
„ & in const. de rit. Græc. §. 3. ait, admoncodum ab
„ Episcopis, *eos gravis peccati reatu teneri, si, cum pos-*
„ *sunt ad confirmationem accedere, illam renuunt, ac negli-*
„ *gunt*. Revolvantur omnes Synodi, & Catechismi po-
„ stremæ ætatis nostræ; & cuique compertum erit, quo
„ zelo, qua sollicitudine cujuscumque sæculi Patres, E-
„ piscopi, & celebriores Theologi nobis propinquiores
„ intonent illius sacramenti administrationem, & susce-
„ ptionem. Ergo commentum, quod opponit La-Croix,
„ nempe hoc præceptum *per desuetudinem desiisse*, non
„ modo falsum est, sed Episcopis, & Patribus ultimæ
„ ætatis nostræ quam maxime injuriosum. "

Hactenus P. Concina, cujus rationes, & dicta adeo

luculenta sunt, ut ne P. quidem Zacharia iis repugnare audeat, imo ea probare cogatur sua adnotatione in ou. 395. La-Croix jam citatum.

ANIMADVERSIO V.

Negligere hoc sacramentum ..... non est mortale. Suar. &c. *Bon. ubi ...... docet, nullum esse praeceptum* &c.
Utrumque ex mox dictis falsum est, & rejiciendum.

ANIMADVERSIO VI.

Etsi omissio ex contemptu..... sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum quis &c.

Qui confirmationem, aut ejus præceptionem nihil facit, aut quid puerile, & vile habet, hic eam otiosam cæremoniam, non verum sacramentum esse putat; hoc est, non solum mortaliter peccat, sed hæreticus est, a Synodo Tridentina sess. 7. de conf. can. 1. anathemate confixus. Et licet talis non sit, qui ejus oblatam occasionem, quam postea non facile habiturus est, negligit, hic tamen mortaliter peccat; quia præceptum suscipiendæ confirmationis violat, aut evidenti ejus violandi periculo sese objicit. Qui contrarium sentiunt, ea falsa positione nituntur, quod nullum sit præceptum suscipiendi confirmationem. Hinc Concilium Senonense apud Concinam p. 228. n. 14. inquit: *Omnes Christiani tam viri, quam mulieres, usum rationis habentes obligantur suscipere, aut saltem non contemnere confirmationem. Contemni autem dicitur, quando Episcopus est præsens paratus dare, & persona hoc sciens negligit, aut despicit suscipere;* quæ doctrina, ut monet idem Concina, communis est penes omnes graviores Theologos.

ANIMADVERSIO VII.

Præceptum.... non ligat omnes.

Hoc verissimum est; sed quod addit, ejus omissionem non esse mortalem, pro fundamento habet, non extare generale præceptum confirmationem imponens, quod ex dictis contra Busembaum falsum est. Itaque tonsura initiandus confirmationem suscipere negligens, mortaliter peccat, tum quia generale, tum quia speciale præceptum suscipiendæ confirmationis violat. Nec enim præceptum tonsura initiando impositum est de re levi, sed gravissima: quia ipsa confirmationis susceptio res est gravissima.

Hinc porro fit, ut Episcopus quoque, contra ac ait Busemb. mortaliter peccet, ordinando non confirmatum; præsertim cum præceptum conferendæ confirmationis ordinandis, Episcopo directe imponatur. Syn. enim Trid. sess. 23. cap. 4. ita ait: *Prima tonsura non initientur, qui sacramentum confirmationis non susceperint* &c.

Aut si ipse confirmatus ordinet.

Busembaum, opinandi licentia, quæ probabilium propria est, abreptus primo quidem præceptum suscipiendæ confirmationis de medio sustulit, tum a gravi culpa ordinandos liberat, si confirmationem non suscipiant, tum Episcopum negligentem confirmationem conferre ordinan-
5 dis; ac demum eumdem Episcopum, si non confirmatus ordinet.

Hic est postremus gradus, quo paulatim Busemb. progressus est; qui sane aliis prioribus deterior est, nec nova indiget confutatione, postquam priores confutavimus. Evidens enim est, rerum sacrarum ordinem longe turpius, ac detestabilius perverti, si Episcopus non confirmatus ordinet, quam si quis non confirmatus suscipiat ordines.

ANIMADVERSIO VIII.

Potest autem conferri loco quovis decenti etiam extra Ecclesiam.

Quoad loci decentiam non minor, aut etiam major confirmationis, quam baptismi cura suscipienda est; quia confirmatio baptismo dignitate antecellit, ut docet D. Th. p. 3. qu. 65. a. 3. & Melchiades Papa cap. *De his*, de consecrat. dist. 5. atqui baptismus, ut præscribit Rituale Rom. in Ecclesia tantum administrandum est, nisi necessitas aliud exposcat: nam ipsi filii Regum, si patres velint, eos domi baptizari, non in cubiculis, sed in eorum oratoriis baptizandi sunt: ergo confirmatio quoque in Ecclesia, non alibi conferenda est, nisi forte necessitas aliud exposcat; & hæc est Ecclesiæ consuetudo, a qua propter quorumdam recentium opinationes recedendum non est.

Et a prandio non jejunis.

Id quidem in Conciliis Aureliaunensi, & Meldensi (habentur cap. 6. & 7. de consec. dist. 5.) a D. Thoma p. 3. qu. 72. art. 12. ad 2. citatis vetitum fuit. Sed respondet S. Doct. *Quod ab illa prohibitione excipiuntur infirmi, & morte periclitantes, sicut in statuto Meldensis Concilii legitur. Et ideo propter multitudinem fidelium, & propter pericula imminentia sustinetur, ut hoc sacramentum, quod nonnisi ab Episcopis dari potest, etiam a non jejunis detur, & accipiatur; quia unus Episcopus, præcipue in magna diœcesi, non sufficeret ad tot homines confirmandos, si eis tempus arctaretur. Ubi tamen,* subdit Angelicus, *congrue observari potest, convenientius est, ut a jejunis detur, & accipiatur.*

2. *Requiritur patrinus; isque unus tantum (licet Toletus duos admittat.)*

Wig. in Trib. p. 491. n. 82. duos patrinos excludit; & D. Carol. Borr. a Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 253. cap. 6. citatus ait: *Patrinum autem unum dumtaxat ad hoc sacramentum quis eliget; matrinam itidem unam.*

Qui si confirmatus non sit, peccat graviter secundum communem.

Hinc D. Thom. p. 3. qu. 72. art. 10. ad 2. ait: *Nec enim debet alium ad confirmationem tenere, qui nondum est confirmatus.* Hoc peccatum grave esse, docet quoque Concina Theol. t. 8. p. 230. n. 3. nisi, inquit, ignorantia excuset.

Et non contrahit cognationem, ut docent &c. *contra* &c.

Oppositum valde probabile esse, ait La-Croix p. 220. n. 400. quod Concina loco mox cit. pro certo habet, hoc est in casu contrahi cognationem.

Contra vero Busembaum opinionem, quam communem esse dicit, Anacletus t. 4. juris can. p. 91. n. 27. tuetur, eamque confirmat cap. 102. dist. 4. de consect. ubi dicitur: *In baptismate, vel in chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus.*

Respondet La-Croix illud *non potest* idem esse, ac non debet, seu prohibetur; quod enim illicitum est, dicitur moraliter fieri non posse. Et sane negari non potest, cum quæritur, utrum aliquid liceat, perinde esse dicere, *non licet, non potest, non debet*; at cum quæstio est, utrum aliquid non solum liceat, sed etiam valeat, *t' non potest* aut æquivocum est, aut utrumque complecti videtur, quia utrique accommodari potest. Præterea citatus canon ex Concilio Moguntino sumptus eodem modo loquitur de eo, qui non confirmatus alium in chrismate suscipit, ac de eo, qui non baptizatus alium in baptismate tenet: at non baptizatus alium tenens in baptismate, spiritualem cognationem non contrahit ex communi, ut ait idem Anacletus n. 28. Theologorum, & Canonistarum consensu. Ergo &c.

Adde, quod Pontificale Rom. p. 1. tit. 1. de Conf. ait: *Nullus, qui non est confirmatus, potest esse in confirmatione patrinus.*

Demum, ut refert idem Anacl. Cong. Card. in una Licien. 13. Junii 1654. declaravit, *non confirmatum non contrahere cognationem spiritualem*. Hæc quidem opinio merito probabilior haberi potest, & debet, si allata Cardinalium declaratio liquido comperta sit. Nihilominus si de matrimonio inter hujusmodi personas, de quibus præsens quæstio est, utrum cognationem spiritualem contrahant, ageretur, ego quidem nihil tentandum putarem, nisi res certior haberetur, ne periculo perpetui concubinatus, & incestus objicerentur.

Debetque esse diversus a patrino baptismi.

Idem affirmant Wig. p. 491. resp. 8. & Concina p. 230. v. 3. idem præscribit S. Carolus Borr. apud Nat. Theol. t. 1. p. 253. cap. 6. idem demum docet Clemens XI. in admonitionibus ejus jussu Romæ editis a suo Vicario Gen. anno 1703. 12. Maii his verbis (habetur apud Gen. in fine t. 3.) *Nè quelli* (possono esser patrini nella confermazione) *che sono stati Compari, o Comari dei medesimi confermandi nel sacramento del Battesimo, secondo l'antichissima consuetudine di questa S. R. Chiesa*, cui illæ sese conformare debent, nec audire paucos probabiles contraria permittentes.

Admittit tamen & illos (Monachos) *& moniales posse sine culpa, docet* &c.

Quod dictum est de susceptoribus in baptismo, idem dici debet de susceptoribus in confirmatione; quia eædem rationes utrobique eamdem vim habent: at Monachi, & moniales suscipere nequeunt baptizandos. Ergo

Præterea cap. *Monachi* 104. dist. 4. de consecr. absolute dicitur: *Monachi sibi compatres, commatresque non faciant.* Ergo Monachi a susceptorum officio non solum in baptismo, sed etiam in confirmatione excluduntur; quod expresse docet Clemens XI. in admonitionibus supra citatis, ubi ait: *Come anco li Padrini* (in sacramento confirmationis, de quo loquitur) *non possono esser Monaci, o Religiosi, nè* &c.

Nec refert .... num vir sit, aut femina.

Idem sane docet quoque S. Thom. p. 3. q. 72. art. 10. ad 3. & Synod. Patav. anni 1624. p. 2. c. 13. quæ tamen addit: *Quamvis feminas a feminis, viros a viris suscipi sit decentius.* Hinc D. Carolus Borr. apud Nat. Alex. loco mox cit. ait: *Id denique servabitur, (quoniam ita honestatis ratio postulat) ut neque feminis mares, neque rursus feminæ maribus patrini, vel matrinæ adhibeantur.*

Idem monet Clemens XI. in admon. mox cit. obi postquam dixit, in confirmatione adhibendos esse patrinos, addit, *con questo però, che i maschi non siano tenuti a Cresima dalle femmine,, nè queste dai maschi*.

Neque etiam contrahic obligationem instruendi confirmatum.

Hoc falsum est, & refellitur a D. Thoma p. 3. q. 72. art. 10. in quo ita concludit. *Et propter hoc etiam ille, qui accipit hoc sacramentum, ab alio tenetur, quasi per alium in pugna spirituali erudiendus*.

Idem habet Catech. Conc. Trid. p. 2. de confirm. n. 15. ubi ait: *Nam si qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicujus indigent, cujus arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, & petitionibus, salvis ipsis conficere adversarios possint; quanto magis fideles, cum sacramento, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui aeterna salus proposita est, descendunt, ducis ac monitoris indigebunt?* Et S. Carolus Borr. apud Natalem loco mox cit. inquit: *Qui confirmandi sunt, singuli Patrinum sibi adhibent; cujus munus est, filiolum, quem in confirmatione tenuit, monere, eique tanquam ducem se praebere, ut in quotidiano spirituali certamine adversarium vincat. Sed & si rudem illum viderit, non solum fidei christianae documentis instruere, verum etiam ad viam salutis, virtutumque christianarum disciplinam erudire cohortationibus, atque exemplis, ut in sacramento baptismi traditum est*.

Cur spiritualis cognatio inter susceptorem, & susceptum contrahitur, nisi ut ille hujus curam spiritualem suscipiat? Hinc Clem. XI. in admon. cit. ait: *Chi piglierà questo santo Sacramento, deve avere un Compare, o una Commare, acciò abbia di lui cura spirituale*.

TRACTATUS III.

De Eucharistia.

CAPUT I.

De essentia Eucharistiae.

DUBIUM I.

Quid sit Eucharistia?

RESp. Est Sacramentum Corporis, & Sanguinis Christi sob speciebus panis, & vini, ad spiritualem animae refectionem divinitus institutum. Ita communiter Scholast.

Unde resolves sequentia.

1. Tam species consecratae, quam Corpus, & Sanguis Christi, intrinsece, & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit Waldensis, Corpus, & Sanguinem Christi esse totum Sacramentum. Ratio est, tum quia Trident. docet, Corpus, & Sanguinem contineri hoc Sacramento: tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docent Marsilius, & Sotus, solas species constituere hoc Sacramentum; tum quia Eucharistia est cibus caelestis; tum quia adorari debet latria, ut docet Trid.

2. Usus, sive sumptio Eucharistiae non est proprie ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, ut vult Gabriel, nec pars illius, sive essentialis, sive integralis, ut Aureolus; sed tantum applicatio, sive conditio, ut Sacramentum operetur.

3. Etsi quaelibet species, imo quaevis pars speciei, sit integrum, & essentialiter perfectum Sacramentum, ideoque Sacramentum Eucharistiae, sub speciebus panis, & vini, physice, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti est unum specie infima Sacramentum: tum quia est unum signum rei sacrae: tum quia ordinatur ad unum specie infima finem. Vid. S. Thom. *q. 72. ar. 2.*

4. Etsi physice loquendo, tot sint numero Sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen unum numero Sacramentum est, quod per modum unius proponitur, & sumitur; quia id ad unum finem, scilicet ad unam refectionem spiritualem refertur.

5. Hostiae in diversis altaribus recte concipiuntur ut distincta Sacramenta; contra vero, si Sacerdos unam hostiam in plures partes dividat, vel plures hostias simul sumat (eadem est ratio plurium specierum diversae rationis) non ideo dicitur accepisse plura numero Sacramenta.

DUBIUM II.

Quae materia Eucharistiae?

Nota, sicut in aliis Sacramentis est duplex materia, proxima, & remota, ita etiam hic, sed ordine inverso: nam in aliis materia remota est res permanens; proxima vero ejus usus, qui transit: hic vero remota transit, & proxima manet, scilicet species panis, & vini. Quaeritur ergo tantum de remota; illa scilicet, quae facta consecratione transit in Corpus, & Sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiae est tantum panis, & vinum. Est de fide, & probatur ex institutione Christi, *Matth. 26.* & *Luc.* 22. Et quidem utraque materia, panis, & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, ut per se nunquam licite possit una consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi 22. Luc. tum ex Trid. *sess.* 22.

Unde resolves.

1. Consecratio utriusque speciei est juris divini, quia ratio sacrificii, sine quo non fit, exigit utramque.

2. Non licet alteram tantum speciem consecrare, in necessitate etiam gravi, v. g. ut moribundo detur Viaticum. Suar. &c. commun.

3. Nec Pontifex in eo potest dispensare ullo casu. Ita commun. Suar. 3. *p. d.* 55. *f.* 4. &c. contra quosdam.

Dixi 1. Per se; *quia per accidens, & praeter intentionem, aliquando unam posse solum consecrari, absque peccato, docet Tann. d. 5. q. 2. dub. 5. n. 27. dicitque esse communem*, v. gr. in his casibus. ANIMAD. I.

1. *Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post;* aut postquam advertisset, neque posset haberi aliud vinum: vel quamvis haberet, non posset tamen illo uti sine gravi scandalo, vel vitae periculo. 2. *Si post consecratam Hostiam subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat*, seeluso tamen scandalo, & contemptu fidei. Reg. *l.* 29. *c.* 4. 3. Si Sacerdos, Hostia consecrata, moriatur, vel animo deficiens loquelam perdat, vel in amentiam incidat; nec sit alius, qui possit Sacrificium perficere. Suar. Vasq. &c. Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet Hostia dividi, eique pars dari. Tamb. *de exped. Sacrif. l.* 2. *c.* 8.

Dixi 2. *Licite:* quia valide alterutram tantum consecrari, est certum: ut patet tum ex facto Christi, qui panem ante consecravit, tum ex praxi Ecclesiae, quae Corpus ante Sanguinem proponit adorandum.

DUBIUM III.

Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiae?

Resp. 1. Solus panis triticeus, in conviviis communiter usitatus, qualis morali hominum judicio tantum censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, sive assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius vero nonnisi cum addito; ver. gr. hordeaceus.

Unde resolves.

1. Falsum est, quod docuit Cajet. Eucharistiam posse consecrari ex quovis pane cujusvis speciei, dummodo sit aptus ad vescendum.

2. Non est apta materia ad validam consecrationem 1. Panis ex oryza, avena, milio, pisis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia haec omnia, communi usu, & opinione, censentur specie distingui a tritico. Laym. Bon. Card. de Lugo

d. 4. *s.* 1. 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed frixa, vel elixa, ut sunt placenta, libum, sive differant specie, sive non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, & ovis, saccharo, aliove liquore, qui aqua naturali non sit mixtus, quia non est panis usualis. Ita Laym. *l.* 5. *tr.* 4. *c.* 9. Cajet. tamen, & quidam recentiores contrarium docent: quare est saltem materia dubia, idque confirmat Missale Rom. *tr. de defect.* & Card. de Lugo *d.* 4. *sect.* 1. *n.* 4. unde qui hostias emunt, certi sint, quod aqua naturali, & non rosacea confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia: quia per admistionem cinnabaris notabiliter alterantur. Card. de Lugo *d.* 4. *s.* 1. quod Ant. Perez apud Dian. *p.* 7. *t.* 12. *R.* 1. limitat, si multum cinnabaris sit mixtum; si autem sit valde parum, censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina. Fag. apud Dian. *p.* 9. *c.* 9. *R.* 58. ubi ipse contrarium docet, eo quod illa sit naturalis aqua.

3. Panis ex farre, sive spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alii dicunt, solis accidentibus propter loci sterilitatem, alii specie distingui a tritico: ideoque non licet, saltem uti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. V. Auct. cit.

4. Valida, sed illicita est materia. 1. Si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei cum tritico, & aqua misceantur, ita ut triticum tamen, & aqua plurimum prædominetur, quia si major pars non sit triticum, & aqua, non erit materia valida, de quo monendi sunt illi, qui hostias coquunt. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 6. Laym. *c.* 2. 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. Bon. *l. c. n.* 5.

5. Perinde est ad valorem Sacramenti, sive panis sit azymus, sive fermentatus, ut definivit Trid. quia uterque est usualis, & proprie dictus panis. Interim in suis Ecclesiis Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto gravi, & culpa mortali, a qua non excusat necessitas, v. gr. dandi viaticum. Vid. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. Fill. *t.* 4. *c.* 3. *q.* 8. Card. de Lugo *l. c.*

Resp. 2. Ex præcepto Ecclesiæ panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra: Dixi *Latina*, quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, ut habet
ANIMAD. II. Arcud. *Licere etiam in hostia minore, qualis datur Laicis, quando alia haberi non potest, & scandalum abest, celebrare privatim*, imo si causa urgeat, atiam publice die festo, *docet Marchant. in Candel. t.* 4. *c.* 5. *q.* 3. Dian. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 80. & *p.* 6. *t.* 7. *R.* 17. & Tamb. *exped. sacrif. l.* 2. *c.* 8. & Avers. *q.* 1. *s.* 11. eo quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: *quo casu elevare adorandam majorem ab alio præconsecratam, licere vult idem Tamb. l. c.* contra March. & Dian. *ll. cc. Non licet autem parvam sumere, & majorem relinquere (v. gr. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiam istam consecraverit, quia debet communicare de suo sacrificio.* Tamb. *l. c.* Quare male facit Parochus, qui renovaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & a se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. Tamb. *l. c.* Card. de Lugo *d.* 19. *s.* 4.

D U B I U M IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ?

Resp. 1. Solum vinum vitis, ut docet fides, & definitum est in Florentino.

Unde resolves.

1. Non est materia apta ad validam consecrationem 1. Sicera, & quicumque liquor ex moris, malogranatis, &c. sive dicatur vinum, sive non. 2. Agresta, sive omphacium, idest, succus ex uvis immaturis expressus; quia non est vinum, sed in via ad vinum, cujus naturam nondum induit, habetque se sicut massa cruda respectu panis, Laym. *t.* 4. *c.* 5. *n.* 5. & 6. succum tamen ex uvis passis expressum consecrabilem esse putat Franc. Amic. apud Dian. *p.* 7. *c.* 12. *R.* 8. eo quod verum sit vinum. 3. Acetum, quod est vinum substantialiter corruptum. *ibid. Quod si post sumptionem (imo etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fuerit ne acetum, an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet Tamb. lib. 2. exped. sacrif. c.* 8. 4. Uvæ, seu vinum intra uvas contentum, vel imbibitum in offa panis, tum quia non tam est potus, quam cibus; tum quia succus ille non dicitur proprie vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. Card. de Lugo *d.* 4. *num.* 11. & 12. Laym. &c. 5. Sapa, seu defrutum, idest mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum, quia non est amplius vinum, nec potus, sed cibus. Bonac. *l. c.* 6. Lora, idest aqua expressis acinis superfusa. Fill. *t.* 4. *c.* 3. Card. de Lugo *d.* 4. *s.* 1. *n.* 9.

ANIMAD. III.

2. *Valida quidem consecratio, sed illicita est.* 1. *In musto*, quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas fæces, non consecrabiles: ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundum Suarez, sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; *& secundum quosdam, etiam devotio populi; quo modo multi excusant contra Suarez, quod in quibusdam locis primitiæ uvarum in calice exprimantur.* V. Bonac. *l. c.* 2. In vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modice permixto, ut naturam vini retineat. Si vero permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. *Probabilius etiam in vino congelato*, (etsi a quibusdam propter negantium auctoritatem, dicatur esse materia dubia) *tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura sua potabile;* tum quia Christus sub eo apte consecrato manet. Card. de Lugo *l. c.* Nec refert 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi; quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia vero non in sumptione. Nec refert 2. quod non sit proxime potabile: quia est per accidens, & facile tolli potest, estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex uvis expresso, cum non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non convanit: alioqui enim jejunium frangeret. Bon. *l. c. n.* 10.

ANIMAD. IV.

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelavit calix, calore manuum, aut halitus, aliove modo solvendus est. Fill. *t.* 4. *c.* 3. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 2.

3. Valida, & licita est consecratio in vino, sive albo, sive rubro: etsi etiam specie physica differant, cum utrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. Bon. *p.* 2. *n.* 2. Card. de Lugo *l.* 4.

Resp. 2. Vino consecrando debet, non ex necessitate Sacramenti, sed gravis præcepti sub mortali obligantis, secundum Card. de Lugo *de Euch. p.* 15. *s.* 2. *n.* 22. misceri aqua. Idqua cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, ut constat ex Trid. *sess.* 22. *c.* 7. & 9. An autem aqua ista immediate convertatur in sanguinem, necne, disputant Schol. Vid. Con. vel Præp. *hic.* Card. de Lugo *d.* 4. *s.* 3.

Unde resolves.

1. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita omnes commun.

2. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, ut habet Florentinum, una scilicet, vel altera gutta; ita tamen, ut sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini: alioqui reddet materiam dubiam. Bonac. *p.* 4. *n.* 4. ex S. Thoma, Con. & cet. Qui autem misceret rosaceam, vel aliam artificialem, etsi in necessitate, etsi valide consecraret, peccaret tamen mortaliter. D. Thom. Mol. Diana *p.* 6. *t.* 7. *R.* 18. quia ageret contra præceptum, & consuetudinem Ecclesiæ in re gravi. Quam ob causam etiam mortale censet Fagund. *p.* 2. *l.* 2. *c.* 4. *pers.* &c. miscere calidam: quod tamen aliis quibusdam nimis durum videtur apud Dian. *l. c.* ubi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne forte vinum congelascat, posse sine ullo peccato fieri.

3. Mix-

3. Mixtio illa facienda est non in dolio, vel ampulla, aliove vase, sed in ipso calice, neque domi, sed in ipso sacro, ut fit communiter, vel ante offertorium, vel certe immediate ante Sacrum, ut fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, ut in Missa privata; vel a Subdiacono, ut in solemni, neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. Bonac. *l. c.*

4. Si miatio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est, secus si post. Bon. *l. c. n.* 5.

5. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris, & digitorum. Vide de his Missale Romanum, item Bon. *d.* 4. *q.* a. *p.* 4. Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 4.

DUBIUM V.

Quæ conditiones ad materiam consecrationis requirantur?

Resp. 1. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. 1. est, ut materia Sacerdoti consecranti moraliter, & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc*, & *Hic*, quæ non verificarentur, cum sint demonstrativa: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificii, quod requirit hostiam præsentem. V. Bon. *d.* 4. *q.* a. *p.* 6. *c.* a.

Unde resolves.

1. Valide consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro; hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub aliis latentes,
ANIMAD. V. *aut aliter tectæ, v. gr. sub corporali, vel mappa, vel etiam in Missali*, ut ex Suar. Henriq. Con. docet Bonac. contra Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* a. (*unde hoc postremum dubium videri potest: & saltem peccaret graviter, qui sic tectas, aut latentes consecraret.*) Item valide consecrantur Hostiæ præsentes a cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium est, quia ad præsentiam, & sensibilitatem non requiritur, ut materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum (unde communiter non probatur praxis eorum, qui os proxime admovent, ut halitum in calicem, & panem inspirent) dummodo videri possit, sive in se, sive in alio, v. g. in suo toto, vel continente, vel vase ad illam continendam destinato. V. Bon. *d.* 4. *q.* a. *p.* 5.

2. Invalide consecratur 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa tabernaculo, ut docet Fill. Bon. *q.* 2. *p.* 6. & alii. Ratio est, quia moraliter censetur abesse; cum non possit demonstrari per τὸ *Hoc*, & *Hic*; neque paries habeat se, ut continens, aut tangens. a. materia valde procul, v. gr. centum passibus distans, etsi videri possit.
ANIMAD. VI. Ratio est eadem. *Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum judicio pendet. Henriq. l.* 8. *c.* 34. *docet*, 20. *aut* 30. *passuum: quod Bonac. l. c. & alii putant non esse certum.* Vide Schol. 3. Materia tam modica, ut sensu percipi non possit: tum quia non potest demonstrari: tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita Suar. Vasq. & alii contra Sotum, Henr. Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ ejus particulæ consecrantur, ut constat ea Trid. *sess.* 23. *c.* 3. & 4. Bon. *l. c.*

Secunda conditio, ut materia sit certa, & a consecrantis intentione, & in individuo determinata. Est communis apud Bonac. & alios: tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc*, & *Hic*: tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa, & determinata. Vide Bonac. *l. c. p.* 5.

Unde resolves.

1. Invalide consecraret, qui vellet tantum consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. gr. viginti præsentibus, tantum quatuor, aut quinque, nullas designando; quia non est ratio, cur una magis, quam altera consecraretur. *Item, qui ex multis hostiis intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit, aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ excident*: quia non est materia definita. Bon. *l. c. p.* 5. ANIMAD. VII.

2. Non consecratur hostia inscio Sacerdote posita sive in corporali (sejuncta tamen a cumulo) sive infra illud. Con. 3. *p. q.* 74. *ar.* 2. *d.* 3. & alii. Ratio est, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cujus voluntas non fertur in incognitum. *Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius calici adhærent*, quia non intenduntur; *imo, ut probabilius docent Suar. Reg. t.* 2. *l.* 29. & *c.* a. *Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* a. *Con. q.* 74. *d.* a. *contra Tann. & Bon. nec eæ guttæ, quæ interius adhærent*; quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum unius continui est in calice. Unde, ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, bene faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare; uti nec micas hostiæ adhærentes. Vide Dian. *p.* 2. *t.* 3. *m. R.* 16. & *p.* 3. *t.* 4. *R.* 32. Escob. *l.* 7. *E.* 6. ubi docet, Sacerdotem vi particulæ, *Hic*, tantum intendere id consecrare, quod per modum unius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est ex Reg. Suar. & Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 2. *n.* 15. ANIMAD. VIII.

3. Valida est consecratio, 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostiis præsentibus tantum quinque, eas determinando, vel omnes, præter infimam, & supremam cumuli, vel omnes pares, v. gr. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, unde numerandi initium sumendum sit: quod tamen grave peccatum erit. *Quod si autem hoc, vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, ut Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecratæ.* Card. de Lugo *d.* 4. *de Euch. n.* 36. Etsi putet, unam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cum sint plures, sive a se, sive ab alio positæ; quia error speculativus, & privatus non obstat intentioni practicæ, & absolutæ consecrandi omnes præsentes: *quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicite, ut docent Sylv. Henr. & Suar. Unde, si Sacerdos advertat post consecrationem esse duas simul junctas, utramque, ut consecratam, sumet, ut habet Missale.* Si vero ante consecrationem, postquam obtulit, advertat, alteram seponet, & post Missam ipse, vel alius sumat, tanquam panem benedictum. ANIMAD. IX. 3. *Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo advertit ab alio adferri a se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit de consecrandis in altari jam positis.* Ratio: omnes enim consecrantur, etsi, dum consecrat, earum non ita expresse meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modo sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita Regin. *l.* 27. *n.* 19. Laym. *l.* 5. *t.* a. *c.* 2. Bonac. *t.* 1. *d.* 4. *q.* 2. *p.* a. & alii ab ipso citati; estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens respectu illarum virtualiter perseverat. 4. Si parvæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem (addit Aversa *q.* 11. *s.* 12. ante cœptam præfationem) licite eas consecrari, suppleta oblatione mentaliter ex Gavant. & Possev. docent Dian. *p.* a. *t.* 14. *R.* 71. & Tann. *de exped. sacrific. l.* a. *c.* 3.

Resp. 2. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur, 1. ut non sit major quantitas, quam tempore opportuno possit absumi, quia periculum esset, ne species computrescerent. Bon. *l. c.* a. Ut ab usu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat.

Ex dictis resolves.

Peccat 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. a. Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas calici adhærentes exterius, quod esset grave; de interius adhærentibus est dubium, quia non constat satis de mente Ecclesiæ, ad quod evitandum

dum Gavant. *p. 2. t. 7.* jubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet Tann. *l. 3. c. 1.* §. 3. imo nec expedire, si eas advertas, quando discooperto calice jamjam es consecraturus, & elevationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret: Nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita Præpos. hic *ar. 3. d. 3.* Laym. *l. c.* etsi Tamb. *de exped. sacrific. c. 1.* §. 3. eo casu nullum peccatum agnoscat.

DUBIUM VI.

Quæ sit forma consecrationis Eucharistiæ?

Resp. Est duplex. Una panis, & est hæc: *Hoc est enim corpus meum*. Ubi omnia sunt de essentia,
Animad. X. præter τὸ *enim; cujus omissio esset veniale*. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, novi, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: ubi etsi verior*, & communior sit sententia S. Bonavent. Suar. Bellarm. & aliorum, *contra S. Thom. & Thomistas, quod essentialia sint tantum hæc, Hic est calix sanguinis mei*, vel, *Hic est sanguis meus*, aut eis æquivalentia; graviter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi formaliter, & significative, sive assertive, & non tantum recitative, sive historice, licet ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantum recitative, seu historice. V. Laym. *c. 3.* Bon. *q. 3. p. 2.* Card. de Lugo *d. 11. s. 5.*

Unde resolves.

Animad. XI. 1. Valida, sed illicita est consecratio, 1. Si consecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix; vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. Bon. *l. c. p. 2.* 2. Si dicat: *Hic calix est novum testamentum in sanguine meo*, ut habet S. Lucas *cap. 22.* 3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus, hic meus est sanguis, vel, hoc est sanguis meus. Ratio horum est, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. Bon. *l. c.*

2. Invalida erit consecratio, si dicas: 1. Hic (adverbialiter) est corpus meum. Si autem τὸ *Hic* ponatur masculine pro neutro, valet, etsi non secundum Grammaticam. Escob. Gran. 2. Hoc corpus est meum: Hic sanguis est meus. Fag. *p. 3. q. 78. c. 2.* 3. Ecce corpus mum, Ecce sanguis meus. 4. Hoc fit, vel hoc sit corpus meum: vel, hic panis convertitur in corpus meum; vel hic ponitur corpus meum. 5. *Illud est corpus meum: ille est sanguis meus*. 6. Hoc est substantia mea; vel, hoc corpus Christi. Bon. *l. c. p. 3.*

3. Dubia erit consecratio. 1. *Illud est Corpus*
Animad. XII. *meum: ille est Sanguis meus*. 2. *Hæc est caro mea*: quam tamen Laym. contra Con. putat valere. 3. Secundum quosdam forma ex S. Luca primo casu allata. V. Bon. *q. 3. p. 1.* & 2. Reg. *l. 29. n. 33.*

DUBIUM VII.

Quandiu Christus maneat in Eucharistia?

Resp. 1. Manet sub speciebus etiam divisis, & sub quavis earum minima parte, donec tanta earum fiat mutatio, ut consueta substantia panis, & vini corrumpatur. Ita commun. cum S. Thoma. Et est certum.

Unde resolves.

1. Gratia datur in prima manducatione etiam primæ partis; cum sit totum Sacramentum. Manducatio autem dicitur trajectio ex ore versus stomachum, etsi alii dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua est in stomachum recepta. Dian. *p. 3. t. 7. m. R. 96.* ex Henriq. Sylv. & Fag. Item Card. de Lugo *d. 12. s. 2.*

2. Species non sunt retinendæ in ore tamdiu, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus, nec gratia Sacramenti conferretur; uti neque, si moriaris, dum hostia adhuc est in ore. Dian. *l. c.* contra Bec. *c. 22.* Vid. Bonac. *d. 4. q. 5. p. 2. n. 2.*

3. *Si quis partem vini, vel hostiæ sumpsisset indis-* Animad. XIII.
positus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, ut Gabr. Cajet. & alii probabiliter dicunt futurum, si se disponat antequam species consumantur in stomacho. Dian. *l. c. R. 96.* ex Nug. Vid. Card. de Lugo *d. 12. s. 2. n. 46. 53.* & *64.* ubi illud posterius negat. V. Bonac. *l. c.*

4. *Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat* Animad. XIV.
esse Sacerdos, ut possit communicare sub utraque specie, quod putet plus gratiæ dari sub utraque, quam sub una: quia id fieri, non est improbabile, ut docent Vasquez, Mærat. Card. de Lugo *d. 12. s. 3.* & alii: *uti nec carpenda devotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam cito in stomacho species consumantur, & sic diutius secum Christus maneat, & sæpius gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subjecti fiat melior:* ut docent Suarez, Conin. Item Fagund. & Becan. apud Dian. *p. 3. t. 7. m. R. 97.*

5. Species per vomitum rejectæ, si tales sint, ut sub illis panis, vel vinum possit existere, vere sunt adorandæ; & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet Card. de Lugo *l. c. n. 53.*

6. *Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfe-* Animad. XV.
cte cum alio liquore, ita ut non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus, non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem ejusdem speciei. Card. de Lugo *d. 10. s. 3.* *Unde, si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini ejusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantum est pro sacrificio: licet quidam dicant, bibi posse a laicis.*

7. *Si species consecratæ liquorem specie diversum sibi* Animad. XVI.
permixtum convertant in vinum similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ: non item posteriores adjunctæ.

ANIMADVERSIO I.

D*Ixi 1. per se: quia per accidens* &c. *si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque* &c.

In hac specie Rubricæ Missalis de defectu vini c. 4. n. 4. ita præscribunt. *Si post verba consecrationis advertat, vinum non fuisse positum, sed aquam, deposita aqua in aliquod vas, iterum vinum cum aqua ponat in calice, & consecret, resumendo a verbis prædictis. Simili modo.* Et n. 5. *Si hoc advertat post sumptionem corporis, vel hujusmodi aquæ, apponat aliam hostiam iterum consecrandam, & vinum cum aqua in calice, offerat utrumque, & consecret, & sumat, quamvis non sit jejunus.*

Hoc idem docet S. Th. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 4. *Vel si Missa*, inquit Rub. *celebretur in loco publico, ubi plures adsint, ad evitandum scandalum, poterit apponere vinum cum aqua, & facta oblatione ut supra, consecrare, ac statim sumere, & prosequi cetera.*

Si post consecratam hostiam, subitum &c. *immineat, secluso* &c.

Quoad hoc ita Rubricæ c. 10. n. 2. *Si timeatur incursus hostium, vel alluvionis, vel ruina loci, ubi celebratur, ante consecrationem dimittatur Missa; post consecrationem vero Sacerdos accelerare poterit sumptionem Sacramenti, omissis omnibus aliis*. Sicuti in his repentinis casibus sumptio utriusque speciei omittenda non est post consecrationem utriusque materiæ, ita multo minus omittenda est consecratio calicis post consecrationem panis; quia integra consecratio ad sacrificium magis necessaria est, quam sumptio. Neque vero hic amplificanda sunt pericula, & terrores; quia consecratio calicis, & utriusque speciei sumptio brevissimo tempore peraguntur. Præterquamquod Sacerdos in his periculis non ignavi, sed fortis animi esse debet, atque in Deo confidere, seseque ejus voluntati conformare, & subjicere.

ANIMADVERSIO II.

Licere etiam in hostia minore, qualis &c. *quando* &c. *celebrat privatim* &c. *docet March.*

Necessitate urgente e. gr. ne populus die festo Missa careat, id licere non dubitem. At sine necessitate id ego

lice-

licere non putem. Consuetudo enim universalis Ecclesiæ celebrandi Missam in hostia majore pro lege, quidquid Bus. de hoc non constare asserat, sine dubitatione habenda est; alioquin hostia minore, & majore promiscue uti permissum esset, quod nemo pius sibi licere existimabit. Ergo celebrare Missam in hostia minore sine necessitata peccatum censeri debet.

Quo casu, elevare adorandam majorem &c. *licere vult* &c.

Hic scilicet malum malo additur. Integritas enim, & unitas sacrificii postulat, ut eadem hostia a Sacerdota consecrata semper adhibeatur, quotiescumque ritus aliquis circa hostiam peragendus est.

Hinc Rubricæ Missalis c. 8. de can. n. 5. præcipiunt, ut Sacerdos hostiam a se consecratam & ipse genuflexus adoret, & populo adorandam reverenter ostendat.

Non licet autem parvam sumere &c. *nisi ipse eadem Missa etiam istam consecraverit.*

Ritum pervertere mihi videtur Sacerdos, qui parvam hostiam licet a se in eadem Missa majore consecratam sumit, ut majorem relinquat ad exponendum. Hoc scilicet & consuetudini sumendi eamdem hostiam, quæ in aliis sacrificii ritibus adhibita est, & ejusdem sacrificii unitati quoad eosdem ritus adversatur; ideoque hujuscemodi licentiam sibi arrogare Sacerdos nunquam debet.

Animadversio III.

Quod si post sumptionem (imo etiam ante eam, post &c. *) dubium inciderit, fuerit ne acetum* &c. *esse præsumendum, quod fuerit vinum, ducet* &c.

Hæc præsumptio, ut ego quidem sentio, nequissima, fetus est versatilis probabilitatis. Eo ipso quod dubium rationi consentaneum, & jure conceptum est, (de tali autem dubio hic sermo est, non de scrupulo) contra rationem, & temere deponitur. Hæc præsumptio eo natura sua spectat, ut populum idololatriæ, & sacrificium inanitatis, seu nullitatis discrimini objiciat. Hic certe agitur de sacramenti valore; & nihilominus Busemb. cum suo Tamb. incertam probabilitatem sequitur; quæ est prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Hæc ergo Busemb. & Tamburini præsumptio, ablegenda, & abjicienda omnino est. Quid ergo, inquis, in proposita specie faciendum? Resp. Sacrificii integritas, & valor in tuto sine dubio ponendus est; quod alia ratione fieri posse non video, nisi accipiendo vinum certum, illudque sub conditione saltem tacita consecrando, ac postea utrumque sumendo, si prius dubium antea sumptum non fuerit. Hoc confirmatur ex paritate a rubricis desumpta, quæ cap. 5. de def. formæ n. 3. ajunt: *Si vero valde probabiliter dubitat, se aliquid essentiale* (in forma) *omisisse, iteret formam, saltem sub tacita conditione*; quæ doctrina, ut ibi notat Gavantus, communis est, & ex cit. 1. proscripta prop. certissima esse debet. Ergo a pari, si dubium probabile oriatur de valore consecrationis ex parte materiæ, materia certa substituenda est, & forma sub tacita saltem conditione iteranda.

Animadversio IV.

Valida quidem est consecratio, sed illicita. 1. In musto, quia &c.

Ita quoque docet S. Thom. p. 3. qu. 74. art. 5. ad 3. ideoque in necessitate adhiberi potest, ut docet Julius Papa dist. 2. de consecr. cap. 7. *Cum omne*, ubi ait: *Nam quod de expresso botro, idest de uvarum granis populus communicatur, valde est omnino confusum*; quibus verbis refutatur opinio La-Croix p. 223. n. 436. ubi ait: „ Si uva matura pungeret, ita ut erumperet succus quasi in „ bullas, probabilius est cum Suar. & Haun. fore materiam consecrabilem: “ quæ opinatio post propositionem 1. ab Innoc. XI. proscriptam veluti damnata rejicienda est. *Sed si necesse sit*, inquit idem Julius Papa, *botrus in calice comprimatur, & aqua misceatur*; quod in Concilio Lateranensi III. probatum est, ut monet P. Concina Theol. t. 8. p. 251. n. 6.

Et secundum quosdam etiam devotio populi; quo modo multi excusant contra Suar. quod in quibusdam locis primitia uvarum in calice exprimantur.

Quæ a Busembao populi devotio appellatur, non est devotio, sed irreligiosa temeritas, tanti sacrificii venerationi, & ecclesiasticæ legi contraria, a Sacerdotibus acriter reprehendenda, & explodenda; cui si ex animo ignavo obsecundent, a gravi culpa excusari non possunt, nisi ab iis, qui excusant accusationes in peccatis. Hinc Rubricæ Missalis de def. vini c. 4. n. 2. ajunt: *Si vinum cœperit acescere* &c. *vel mustum de uvis tunc expressum* &c. *conficitur sacramentum, sed conficiens graviter peccat.*

Probabilius etiam in vino congelato (etsi a quibusdam &c. *dicatur esse materia dubia) tum quia* &c.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 268. reg. 16. ita inquit: „ Si diu sit congelatum, ita ut vi frigoris virtus simul, „ & species vini perierit, fatentur omnes, non esse materiam idoneam. At si sit recens congelatio, utpote „ facta in calice paulo ante consecrationem, aptum consecrationi judicant Sylvester Prieras in summa, & Dominicus Soto, quod vini virtutem, ac speciem retineat. Negant alii, quod vinum congelatum non sit „ potabile, ideoque tam ineptum censent consecrationi, „ quam aquam congelatam in baptismo. “ (Hanc sententiam sequitur P. Concina Theol. t. 8. p. 251. n. 7.) „ Alii materiam dubiam esse censent, ut Bartholomæus „ Fumus in summa, Ellius in 4. sent. dist. 8. §. 9. Sylvius in 3. p. qu. 74. act. 5. & alii, quorum sententia „ probabilior est, & omnino sequenda. “ Hactenus Nat. Alex.

Illud certius est, vinum in calice congelatum non esse consecrandum, nisi prius caloris vi solvatur eo modo, quo Rubricæ Missalis cap. 10. de def. n. 12. præscribunt, & ut docent tum Nat. Alex. tum Concina locis mox citatis; idque fieri debet tum propter decentiam, tum ut sacramenti valori tutissima ratione consulatur.

At in hanc rem hæc species proponi posset. Sacerdos ad calicis consecrationem proximus, præter opinionem vinum congelatum deprehendit, ac Rubricarum Missalis oblitus, valdeque turbatus, consecrationis verba de more profert, tum in maxima animi trepidatione Parochum, aut æditum accersit, & re patefacta quid facto opus sit, interrogat. Vinum congelatum esse caloris vi dissolvendum Sacerdos accersitus Rubricarum memor, fidenter, ac recte respondet. At repetenda ne est consecrationis forma, postquam gelu solutum est? Hic scilicet labor, hoc opus est. Si prima sententia a Natali relata, rata, & certa habeatur, nihil repetendum est: si altera, consecrationis forma absolute repetenda est: si demum tertia, consecrationis forma sub conditione iteranda est, sicuti dictum mox est de eo, qui dubitat, utrum aliquid essentiale in forma omiserit, vel utrum materia sit idonea consecrationi. Quid ergo? ego quidem pro certo habeo, formam consecrationis absolute non esse repetendam; quia ut minimum vinum in calice recens congelatum, est dubia consecrationis materia, ut ponit tertia sententia, quam sequitur Nat. Alexander. Ceterum hac in re illud est principium certum, consecrationis formam ne sub conditione quidem repetendam esse, nisi res rationabiliter dubia sit. Porro si auctoritas Theologorum contraria sentientium, & eorum, qui rem dubiam faciunt, sola pensetur, res dubia est, nec ulla reprehensione digni viderentur, qui bis pensatis consecrationis formam sub conditione iterarent, aut iterandam esse in proposito repentino casu dicerent. Ast ego hanc mihi veniam peto, ut in gravissimorum Theologorum consessu meam sententiam de re gravissima proferam, quam revocare, si ratio suaserit, paratissimus sum.

Eugenius IV. in decreto pro Armenis apud Nat. Th. t. 1. p. 261. prop. 2. inquit: *Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus, & vinum de vite.* Vinum ergo de vite est sine ulla dubitatione materia apta consecrationi; quod docet etiam Catech. Rom. p. 2. de Euch. n. 15. & 17. At vinum recens congelatum sine ulla pariter dubitatione est vinum de vite: id enim tanquam certum, & indubitatum ponitur, vinum eo ipso, quod recens in calice congelatum fuit, vini speciem, & naturam retinere; idque communis hominum sensus habet, nec de hac re dubitat: ergo vinum congelatum est sine dubitatione apta materia consecrationis; ideoque consecratio vini congelati fuit indubitanter valida, & consequenter nulla ratione repetenda.

Præterea illa est sine dubio apta consecrationis materia, cujus species post peractam consecrationem sub sa Christum indubitanter continet; quia certum est, Christum sub speciebus corruptis, & in aliam formam transmutatis non subsistere: atqui certum est Christum sub specie vini post consecrationem congelati manere: hinc juxta Rubricas Missalis loco mox cit. vinum post consecrationem congelatum pannis calefactis calici involutis, aut, si id satis non sit, calice in aquam ferventem prope altare posito, ita ut aqua in calicem non intret, liquefaciendum est, nihilque aliud quoad hoc præstandum: ergo &c. Enim vero si peracta vini recens congelati consecratio iteranda vel absolute, vel sub conditione foret post vini dissolutionem, esset quoque repetenda consecratio vel absolute, vel sub conditione, si vinum post ipsam consecrationem gelu concresceret. Eadem enim utrobique ratio est, nec a quoquam assignari potest discrimen, cur in priori specie iteranda sit consecratio, non in posteriori: at in posteriori specie consecratio omnino iteranda non est; cujus iterationem sacrilegam esse, nemo dubitat: ergo idem de priori dicendum.

Videlicet vinum gelu recens concretum, non est corruptum, sed solum disponitur ad corruptionem, sicuti vinum acescens nondum corruptum est, quia non est acetum,

tum,

tum, sed solum in via est ad corruptionem. Ergo sicuti vinum acescens valide, sed non licite consecratur, ut docet D. Thom. art. 5. cit. ad 2. ita quoque vinum recens congelatum valide, sed non licite consecratur. Ex quo evidenter fit, ut vini recens congelati consecratio iteranda non sit.

Neque nos movere debent contrariæ opiniones, quæ docent, vinum congelatum non esse aptam consecrationis materiam, aut esse materiam dubiam; quia sola auctoritate nituntur, certis rationibus contra pugnantibus. Hisce quidem contrariis opinionibus deferendum putarem, si consecratio sine necessitate iterata, non esset inanis, & sacrilega. At quoniam iterantes sine necessitate consecrationem, inaniter, & sacrilege sacratissima verba adhibemus, idcirco in specie proposita ab iteranda consecratione abstinendum puto.

At objicies cum P. Concina: „ Sicut panis consecrandus aptus comestutæ esse debet, ita vinum consecrandum potui idoneum sit oportet; vinum autem congelatum non est potui idoneum, & ideo non est materia apta huic sacramento. "

Resp. P. Concina illud fortasse voluit, vinum congelatum non esse *aptam* hoc est decentem consecrationis materiam, quod verissimum est. Hinc enim illud tantum colligit, vinum, seu ante, seu post consecrationem congeletur in calice, esse liquefaciendum, ut rubricæ præscribunt. At si quis ea ratione effici velit, ut vinum congelatum non sit *apta*, hoc est valida consecrationis materia, inaniter, ut ego quidem sentio, laborat. Est enim neganda rationis propositio, quæ contraria est Eugenio IV. mox cit. Ille enim definit, materiam Eucharistiæ esse panem triticeum, & vinum de vite sine ulla additione: ergo qui ait, materiam consecrationis non esse vinum absolute, sed vinum cum additione, hoc est vinum potui idoneum, Eugenii IV. definitioni aperte repugnat.

Vinum quidem ex natura sua potui idoneum est, nisi alterationem patiatur; quæ si tanta sit, ut vinum corrumpat, & in aliam speciem transmutet, vinum non est amplius vinum, ideoque non est materia consecrationis: at si alteratio modica sit, ut, licet vinum fluidum non sit, nec potui aptum, vinum tamen esse non desinat, non est dubitandum quin sit consecrationis materia. Hanc rationem optime quoque solvit Busembaum, uti etiam aliam, quam petunt ex paritate aquæ congelatæ, quæ non est apta baptismi materia.

ANIMADVERSIO V.

Valide consecrantur hostiæ.... tectæ v. g. sub corporali, vel mappa, vel etiam in Missali.

Non solum Laym. loco a Bus. cit. negat, hostias sub mappa, vel corporali valide consecrari, sed etiam Concina Theol. t. 8. p. 240. n. 7. qui addit, hanc sententiam esse communem. Ratio est, quia illud *hoc*, quod in consecratione adhibetur, indicat materiam humano modo ad sensum demonstrabilem: at hostiæ sub corporali, vel mappa, vel in Missali tectæ non sunt humano modo ad sensum demonstrabiles: ergo illud *hoc* in eas non cadit, ideoque eas non consecrat.

Itaque Bus. recte illud addit: „ Unde hoc postremum „ dubium &c. & saltem peccaret graviter, qui &c. " Quia vero consecratio saltem dubia esset, illæ hostiæ in communionem nullo modo distribuendæ forent, sed vel a Sacerdote post sumptionem calicis sumendæ, vel in alia Missa sub conditione iterum consecrandæ essent.

ANIMADVERSIO VI.

Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est ..... Henriq. &c.

Id certe dubium est; ideoque inanibus quæstionibus missis, Ecclesiæ consuetudini inhærendum, nec ab ea unquam discedendum, quidquid nonnulli comminisci sine ratione, & auctoritate audeant.

ANIMADVERSIO VII.

Invalide consecraret... qui ex multis hostiis intenderet illas consecrare.... quas &c.

Idem quoad hostias ab alio designatas censet tanquam probabilius La-Croix p. 225. n. 446. Concina n. 8. hanc quæstionem, ut plures alias, inter quisquilias merito amandat.

ANIMADVERSIO VIII.

Similiter non consecrantur.....nec eæ guttæ, quæ interius adhærent.

Guttæ vini, calici interius adhærentes sunt apta consecrationis materia: ergo ab intentione consecrantis pendet, ut consecrentur, vel non. Igitur si Sacerdos consecrationis verba proferens, eas consecrare velit, non est dubium quin consecrentur. Si autem nolit eas consecrare, vel omittat intentionem eas consecrandi, quia vult consecrare tantum vinum, quod oculis cernit, non item guttas, quas non advertit, illæ non consecrantur. Quod si de sua intentione Sacerdos dubitet, dubium quoque erit, utrum dictæ guttæ sint, nec ne consecratæ.

Quare Gavantus in cap. 7. Rub. Miss. p. 2. n. 4. recte ait: *Si guttæ vini, aut aquæ aspersæ appareant intra calicem, tunc vel circumacto vino calicis uniantur, vel purificatorio abstergantur, ne in consecratione oriatur dubium, an sint eæ consecratæ.*

ANIMADVERSIO IX.

Quod si autem &c. *non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, ut Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potius* &c.

In hac specie illud mihi probatur, ut Sacerdos intendat consecrare hostias non consecratas, non autem totum cumulum sub conditione.

Ratio est, quia consecratio sub conditione non habet locum, nisi cum rationabile dubium oritur, utrum aliquid sit, nec ne consecratum: at de toto hostiarum cumulo hoc dubium in præsenti specie non adest; quia certum est, totius cumuli hostias partim esse consecratas, partim non esse; illudque solum incertum, seu ignotum est, quænam hostiæ sint consecratæ, quænam non: ergo totus cumulus sub conditione non est consecrandus; sed Sacerdos verba consecrationis sine adjecta conditione ea intentione proferre debet, ut hostias non consecratas consecrare velit.

Quam (intentionem consecrandi omnes hostias præsentes) *tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem quisque censetur habere implicite, ut docent Sylv.* &c.

Quia hæc intentio Ecclesiæ consuetudini conformis est, idcirco Sacerdos eam habere debet, ut monent Rubricæ Missalis cap. 7. de def. intent. n. 1. non autem inde sequitur, ut quilibet Sacerdos eam implicite habeat. Neque enim in voluntate, seu intentione consecrandi hostiam, qua Sacerdos in sacrificio utitur, includitur ullo modo intentio consecrandi alias in altari positas; quia certum est & evidens, intentionem expressam consecrandi unam hostiam implicite non continere intentionem consecrandi plures, ubicumque illæ sint, etiamsi præsentes fuerint; imo intentio expressa consecrandi unam hostiam, excludit intentionem implicitam consecrandi plures; ideoque Rubricæ Missalis necessario præscribendum judicarunt, ut Sacerdos habeat intentionem consecrandi omnes hostias præsentes, ut reipsa consecrentur, & consecratæ censeantur; quam intentionem si Sacerdos reipsa non habuerit, frustra, & cavillatorie confugimus ad intentionem implicitam, præsumptam, interpretativam, ut illæ consecratæ censeantur.

Unde si Sacerdos advertat &c. *utramque ut consecratam sumet, ut habet Missale.*

Missale illud *ut consecratam* non habet, sed cap. 7. de def. intent. n. 2. ita loquitur: *Si Sacerdos putans, se tenere unam hostiam, post consecrationem invenerit, fuisse duas simul junctas, in sumptione sumat simul utramque.*

Ceterum in casu posito „ ambas consecrari, affirmant „ Nav. Suar. Vasq. Sylvester, Hurt. Granad. Bon. Lugo, quos refert, & sequitur Leander: quia, inquiunt, „ Sacerdotes omnes intendunt consecrare omne id, quod „ præ manibus habent, dum absolute super materiam „ verba proferunt. Res videtur incerta. Si ego deprehendissem ante consecrationem, duas adesse hostias, „ certe unam tantum consecrassem. " Hactenus Concina Theol. t. 8. p. 241. n. 8.

Ministri quidem super materiam consecrandam absolute verba proferunt, quia talis est Christi institutio; at præter verba consecratoria, ad sacramentum conficiendum necessaria est intentio eorumdem ministrorum, ut definit Syn. Trid. sess. 7. can. xi. his verbis: *Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit.* Ergo ex verbis absolute super materiam consecrandam pronuntiatis nihil colligi potest quoad intentionem ministri; quia ministri intentio est aliquid distinctum a verbis, & præter verba, essentialiter necessaria ad consecrationem. Ministri pronuntiantis verba consecrationis super hostiam in sacrosancto Missæ sacrificio ea esse debet, & solet, & ponitur intentio, ut consecrare velit seu, quod idem est, conficere corpus Christi; at quia voluntas non fertur in incognitum, & hostia, cum duæ inscienter junctæ sunt, inferior, seu supposita, Sacerdoti incognita est, non videtur habere intentionem, illam consecrandi. Sed quia res certo comperta non videtur, idcirco Rubricæ Missalis præscripsere, ut utraque simul sumatur; quod faciendum est, donec aliud non præscribatur.

Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo adverterit &c. *vel ante sacrificium monitus fuerit* &c.

Illud est indubitatum ea Synodo Trid. mox cit. intentionem ministri esse necessariam, ut consecratio vi polleat conficiendi sacramentum: porro advertentia, quod hostiæ, seu particulæ ad altare delatæ fuerint, ut Sacerdos eas consecret, aut admonitio de consecrandis particulis in altari jam positis, non est intentio consecrandi. Nam advertentia, seu admonitio, unde advertentia existere solet, ad intellectum pertinet, intentio est actus voluntatis, quo Sacerdos non solum advertit particulas, sed vult, seu intendit eas consecrare; quem actum voluntatis si Sacerdos omittet, quantumlibet advertat, consecratio indubitanter nulla est, quidquid Busemb. aliter aut non satis explicate loqui videatur. Itaque operæ pretium est, ut Æditui, vel Parochi, Sacerdotes novos, minus accuratos, non assuetos consecrare particulas in aliorum communionem tum de ritibus huc spectantibus, tum maxime de intentione admoneant.

Hac doctrina posita, P. Concina n. 8. cit. ita quærit: „ Quid, si Sacerdos deferet pyxidem ad altare plenam „ hostiis cum intentione consecrendi eas, & tempore con- „ secrationis obliviscatur? “ Respondet: „ Si eas super „ aram seu petram consecratam ponet cum intentione „ consecrendi, quamvis tempore consecrationis non re- „ cordetur, communis sententia docet, illum eas conse- „ crare. “ Hinc Rub. Miss. cap. 7. de def. intent. n. 4. inquiunt: *Si intentio non sit actualis in ipsa consecratione propter evagationem mentis; sed virtualis, cum accedens ad altare intendat facere, quod facit Ecclesia, conficitur sacramentum; etsi curare debet Sacerdos, ut etiam actualem intentionem adhibeat*. Intentio enim, quæ sufficit ad consecrandam hostiam principalem, sufficit etiam ad consecrandas alias particulas.

„ Si vero, pergit Concina, super altare a cornu epi- „ stolæ pyxidem poneret, & oblivisceretur super aram „ illam constituere, tunc nullam fieri consecretionem, „ docent Suar. Gavant. Palaus, & alii; quam opinionem „ veram existimo, & falsam oppositam, quam probabi- „ liorem reputat Leander. “

La-Croix p. 225. n. 448. priorem opinionem probabiliorem, alteram probabilem appellet. Ego pro certo habeo, totum hoc gravissimum negotium ab intentione Secerdotis consecrantis pendere. Si enim Sacerdos celebrens, dum ipse ponit, aut ab alio positam advertit pyxidem extra corporele, hebet intentionem consecrandi particulas in ea positas, etiamsi postea ex oblivione, aut etiam, si vis, ex ignorantia eam super corporale, seu super consecretum lapidem non constituet, particulas pyxidis reipse consecrat, dum hostiam pro sacrificio consecrat. Nec enim vis consecrandi a loco, ubi particulæ collocantur, dummodo consecranti præsentes sint, sed ab intentione, & forma legitima consecretionis pendet. Hinc Rubricæ Missalis p. 3. de defect. cap. 1. inquiunt: *Quicquid enim horum deficit, scilicet materia debita, forma cum intentione, & ordo sacerdotalis in conficiente, non conficitur sacramentum. Et his existentibus, quibuscumque aliis deficientibus, veritas adest sacramenti*. In nostre specie adest materie debita, ordo sacerdotalis, & forma: ergo si intentio quoque consecrandi existat, non est dubitandum, quin particulæ consecrentur: at ponimos Sacerdotem habuisse intentionem consecrandi particulas: ergo ad valorem consecrationis nihil omnino deest. Cur particulæ consecrantur, si pyxis fuit posite super corporale, non autem consecrantur, si pyxis eetra corporale posita fuit, nec ante consecrationem in corporale transleta? Alia ratio assignari non potest, nisi quod particulæ extra corporale positæ valide consecrari non possint; quæ ratio est evidenter falsa.

Ipsi Theologi, qui super hac re controversantur, reipsa fatentur, nec inficiari possunt, consecrationem a consecrantis intentione pendere. Qui enim negant, consecretionem in casu nostro fieri, idcirco negant, quia Sacerdos noluit, inquiunt, consecrare extre corporale: hoc enim velle, fuisset peccatum mortale: ergo videtur tantum habuisse intentionem consecrandi, si assumeret pyxidem in corporali. Ita discurrunt apud La-Croix loco citato.

Resp. Theologi est de jure disputare, & sententiam dicere, non de facto, seu de intentione Sacerdotis. Quænam fuerit, vel non fuerit Sacerdotis intentio, non ex eo quod liceat, vel non liceat conjiciendum, sed ab ipso „ qui suæ intentionis sibi conscius est, eamque notam habet, quærendum. Si Sacerdos habuit reipsa intentionem absolutam consecrandi particulas pyxidis, quam extra corporale positam animadvertit, non autem intentionem conditionatam, hoc est addite conditione si pyxidem intre corporale assumeret, consecretio sine dubitatione peracta fuit, nec est repetenda: si vero habuit intentionem conditionatam, consecretio particularum nulla reipsa fuit, ideoque consecratio sine conditione repetenda est. Quid hic plura quæris? Videtur enim, vix fieri posse, ut ipse Sacerdos, nisi bardus sit, aut valde distractus, suam ipsius intentionem ignoret, aut ejus post sacrificium non meminerit. Ceterum si hac de re dubium oriatur, particulæ ab alio Sacerdote cum conditionata intentione erunt consecrandæ.

Quod vero attinet ad culpam Sacerdotis, qui habuit absolutam intentionem consecrandi particulas pyxidis extra corporale positæ, fieri potest ut ab ea immunis sit, si videlicet cum intentione absoluta consecrandi habuit simul, ut fieri solet, propositum transferendi pyxidem intra corporale, & peragendi ritus quoad rem hanc præscriptos; quod propositum ex oblivione, aut mentis involuntarie evagatione, aut ex multa attentione ad id quod agit, & agere consuevit, postea implere omiserit. Hæc, ut ego puto, facile contingere possunt in Sacerdotibus, qui usum non habent consecrandi, nisi hostiam in sacrificium; quos proinde diligenter monere, optima semper, aut etiam necessaria res est.

Animadversio X.

Cujus omissio esset venialis.

Omissionem particulæ *enim* esse venialem, multi quidem sentiunt; at celebriores Theologi mortalem faciunt; quia licet illa particula in se sit quid leve, in forma tamen sacramentali est quid grave, & magni momenti. Ita P. Concina Theol. t. 8. p. 261. n. 16. Res ut minimum dubia est.

Altera vini, & est hæc: Hic est enim &c. *Ubi etsi verior, & communior sit sententia S. Bonav.* &c. *contra S. Thom., & Thomist. quod essentialia* &c.

D. Thomæ menti eam insedisse sententiam, quam illi Busemb. adscribit, aut dubium, aut falsum est. P. Concina Theol. t. 8. p. 260. n. 13. putat, D. Thomam hac in re cum aliis sensisse, & verba illa *novi & æterni* &c. ab essentia hujus formæ exclusisse, ut apud ipsum Concinam legi potest.

At, inquies, D. Thomas p. 3. q. 78. art. 3. ait: *Sunt alii, qui melius dicunt, quod omnia sequentia* (novi, & æterni &c.) *sunt de substantia formæ usque ad hoc, quod postea sequitur*, „ Hæc quotiescumque feceritis &c. “ *Et inde est, quod Sacerdos eodem ritu, & modo, scilicet tenendo calicem in manibus omnia hæc verba profert*. Resp. illud *de substantia* non videri ee D. Thoma esse idem, ac de essentia, sed idem ac de integritate. Nam proxime ante loquit, *quod ea, quæ sequuntur* (novi &c.) *sunt quædam determinationes prædicati, idest sanguinis Christi. Unde pertinent ad integritatem ejusdem locutionis*. Si pertinent ad integritatem ejusdem locutionis, ad ejus essentiam non pertinent. Hinc eodem loco subdit: *Dicendum est ergo, quod omnia prædicta verba sunt de substantia formæ; sed per prima verba, cum dicitur*, Hic est calix sanguinis mei, *significatur ipsa conversio vini in sanguinem eo modo, quo dictum est in forma consecrationis panis*: at consecrationis verba efficiunt, quod significant, ut docet idem S. Doct. art. 1. & 2. qu. cit. ergo ex mente S. Doctoris verba illa, *Hic est calix sanguinis mei*, efficiunt conversionem vini in sanguinem; ideoque reliqua verba *novi, & æterni* &c. non sunt essentialia consecrationi. *Per verba autem sequentia*, ait Angelicus, *designatur virtus sanguinis effusi in passione, quæ operatur in hoc sacramento*. Ergo verba sequentia juxta D. Thomam non sunt consecratoria; quia non efficiunt virtutem sanguinis a Christo in passione effusi.

Quod ad D. Thomæ asseclas attinet, hi teste P. Concina p. 259. n. 10. disputant in utramque partem; sed celebriores Thomistæ, præsertim recentiores, formam essentialem consecrationis calicis in illis verbis, *Hic est calix sanguinis mei*, constituunt; quos ille sequitur p. 260. n. 11. & 12. & quibus ego sine hæsitatione subscribo ex ratione mox allata; & quia in Græcorum liturgiis ab Ecclesia Latina probatis omnia præfata verba, ut *æterni*, & *mysterium fidei*, non reperiuntur, ut monet idem Concina.

Animadversio XI.

Innumeræ quæstiunculæ a recentibus opinatoribus de sacramentorum formis excitatæ, bona ex parte inutiles esse videntur; quia nemini venit in mentem verba a Christo pro conficiendis sacramentis instituta, & ab Ecclesia usurpata immutare. Quod si ex diabolica impietate id in rarissimo aliquo casu fieri suspicemur, nullum remedium, ut sacramentorum dignitati, & valori consulatur, relinquitur. Omnia tamen dubia, quæ hac de re exoriri possunt, ad hanc regulam a Rubricis Missalis p. 3. c. 5. de def. formæ traditam examinanda sunt. *Si quis autem aliquid diminueret, vel immutaret de forma consecrationis corporis, & sanguinis, & in ipsa verborum immutatione verba idem non significarent, non conficeret sacra-*

men-

mentum. Si vero aliquid adderet, quod significationem non mutaret, conficeret quidem, sed peccaret gravissime.

Itaque quoad alia, quæ Busemb. habet in casu 1. 2. illi assentio ex regulis mox tradita. At illa forma in ca. 2. *Hic calix est novum testamentum in sanguine meo*, quam Busemb. validam judicat, mihi aut dubia, aut etiam invalida videtur; quia sensus verborum variari mihi videtur, nec significari conversio calicis, hoc est vini in eo contenti, in sanguinem Christi. At, inquit Busemb. ita habet S. Lucas c. 22. 2. Resp. *Evangelistæ non intendebant tradere formas sacramentorum, quas in primitiva Ecclesia oportebat esse occultas, ut dicit Dion. in fine Eccl. Hierarch., sed intenderunt historiam de Christo texere.* Ita D. Thom. p. 3. qu. 78. a. 4. ad 9. Illa vero forma, *Hic est enim calix sanguinis mei* &c. Ecclesia ab Apostolis instructa utitur in consecratione vini, ut habet idem S. Doct. in arg. *Sed contra.*

ANIMADVERSIO XII.

Dubia erit consecratio: Illud est corpus meum: ille est sanguis meus.

Has duas formas ipse Bus. c. 2. invalidas fecit, ut reipsa sunt; quia verborum sensus mutatur. Aliud enim est *hoc*, & *hic*, aliud *illud*, & *ille*. Et ita sentiunt Nat. Alex. Theol. t. 1. pag. 272. reg. 5., & Concina Th. to. 8. p. 162. n. 11.

Item illa, *Hæc est caro mea*, invalida censenda est, ut ait idem Concina loco cit. quia aliud est caro, aliud corpus, quod ex carne, ossibus, sanguine, aliisque partibus constat. Hinc D. Th. p. 3. qu. 78. a. 2. ait: *Terminus autem ad quem* (conversionis panis) *exprimitur per nomen significans naturam ejus, in quod fit conversio; quod quidem est totum corpus Christi, & non sola caro ejus.*

ANIMADVERSIO XIII.

Si quis partem &c. *sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet* &c. *quod etiam aliqui* &c.

Hæ hypotheses non solum exoticæ, sed prorsus commentitiæ sunt. Quid enim pœnitentiam eo ipso tempore fingas, quo immane sacrilegium admittitur? Hæc miracula sunt, non species morales.

ANIMADVERSIO XIV.

Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat &c., *ut possit* &c., *quod putet* &c. *quia id fieri non est improbabile, ut docent Vasq.* &c.

Hoc desiderium laici vanum, & otiosum mihi videtur, quia nemo, nisi inaniter desiderat statum, ad quem idoneus non est; & unusquisque suo statu contentus esse debet. *Unusquisque*, ait Apost. 1. Cor. 7. v. 20., *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.* Si laicus plus gratiæ, ut par est, desiderat, non status mutationem desiderare, sed piis operibus intensius incumbere debet.

Præterea plus gratiæ dari sub utraque specie, quam sub una, non probabile, ut Busembaum citans Vasquez &c. putat, sed fictitium merito habetur, ut colligitur ea D. Thoma p. 3. qu. 79. art. 7. ad 3. ubi ait: *Nihil enim plus est virtutis in multis hostiis consecratis, quam in una, cum sub omnibus, & sub una non sit, nisi totus Christus. Unde nec si aliquis simul in una Missa multas hostias consecratas sumat, participabit majorem effectum sacramenti.* Ergo ex eadem prorsus ratione a S. Doctore allata ne majorem quidem sacramenti effectum participat, qui utramque speciem sumit. Majoris ergo gratiæ in Eucharistia perceptio non ex utriusque speciei sumptione, sed ex majori animi puritate, pietate, devotione, qua fideles ad communionem accedunt, pendet.

Ubi nec carpenda devotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem, quod fieri non est improbabile, si dispositio &c.

Hæc devotio præpostera, ac magis superstitiosa, quam pia, multa reprehensione digna est. Si enim ex doctrina, & ratione solidissima D. Thomæ mox allata Sacerdos, qui in una Missa plures hostias consecratas simul sumeret, majorem effectum sacramenti non participaret, ita ne ille quidem, qui sub majori specie seu panis, seu vini Christum acciperet. Hinc D. Hilarius (refertur cap. *Ubi* 78. de consecr. dist. 2.) inquit: *Ubi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in ejus figura præcessit, de quo dicitur*: Qui „ plus collegerat, non habet amplius, neque qui minus „ paraverat, invenit minus. " *Non est omnino quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.* Notent hæc postrema verba, si qui forte vanis recentibus commentis ducti contra sensere, seque fuisse deceptos fateantur; neque contra legitimam Ecclesiæ consuetudinem in materiæ consecrandæ quantitate ire unquam audeant; quod prohibet Decretum S. Congregat. Concilii Tridentini interpretis ab Innoc. XI. confirmatum die 12. Feb. 1679., quod refert Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 301. reg. 2. & ita habet: *Episcopi, Parochi, seu Confessarii insuper admoneant, nullis tradendas plures Eucharistiæ formas, seu particulas, neque grandiores, sed consuetas.* Ratio, quam pro sua opinatione Busemb. affert, sophistica est, & falsa. Diuturnior enim Christi mora in stomacho ea majori speciei consecratæ quantitate orta, Christo displicet, quia Ecclesiæ suæ sponsæ legi contraria. Ergo Christus ea hac mora gratiam non auget, sed contra valde timendum est, ne gratiam subtrahat; quia subtracta dispositio subjecti, seu recipientis sacramentum non fit melior, sed minuitur. An uberiores gratiæ a Christo expectandæ sunt, quia ritus ab Ecclesia præscripti temere violantur? An legis transgressio, & peccatum magis disponit ad Dei gratiam? Hæc sunt absurda paradoxa, quæ ex Busembaum opinatione sponte oriuntur; quæque proinde audienda non est.

ANIMADVERSIO XV.

Desinat ibi esse Christus.

„ Casus propositi, inquit Concina Theol. t. 8. p. 297. „ n. 11. vix unquam contingunt, ideoque eos et inutiles „ relinquit. " Ceterum juxta veriora Philosophiæ placita experimentis confirmata, nec aqua vino admixta in vinum, nec vinum alteri liquori permixtum in eum convertitur; sed ex utroque fit mixtum, quod utriusque naturam, & vim participat.

Verum cum sacramentum sit signum sensibile; nec modicum vini consecrari cum multa e. g. aqua, aut alio vino permixtum suam sensibilem speciem retineat; idcirco non est putandum, Christum in hac hypothesi manere sub speciebus vini consecrati, quia ipsæ species non manent.

ANIMADVERSIO XVI.

Hic casus falsa positione, ut mox advertimus, nititur; imo quia species consecratæ in minutissimas, & insensibiles particulas divisæ suam sensibilem speciem non retinent, idcirco consecrationem retinere non videntur; attamen reverenter tractandæ sunt, ut omnis irreverentiæ erga sacramentum periculum vitetur.

CAPUT II.

De causis, & subjecto Eucharistiæ.

DUBIUM I.

De causis.

AGo hic tantum de efficiente, id est, de Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis de Sacramentis in genere, tum ex superioris capitis *dub.* 5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti Dubio, de subjecto suscipiente Eucharistiam: quia omnes dispositiones, quæ ad digne suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem, cum conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergo tantum quæritur, 1. Cujus sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICULUS I.

Ad quem spectat dispensatio Eucharistiæ?

Resp. Eucharistiam dispensare ex officio potest solus Sacerdos habens jurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel privilegium. Ratio est, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipue fit per Sacramentum. V. Bon. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. Card. de Lugo *q.* 18. *f.* 3.

Unde resolves.

1. Peccat mortaliter, qui sine omni jurisdictione Eucharistiam dispensat, Bonac. *l. c. p.* 2. quia violat alterius jurisdictionem in re gravi. Inferior autem Sacerdote incurret insuper irregularitatem, ut docet Con. *Hinc Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reservatam*, si scilicet sine licen-

licentia Parochi, & quidem speciali, præsumant clericis, vel laicis dare extremam Unctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare, nisi habeant privilegium, vel Parochus absit, aut injuste Animad. I. nolit in articulo mortis. *A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam*, ex Præpos. & cet. notat Dian. *p.* 3. *t.* 2. *R.* 51. idque propter verbum *præsumant*.

2. Licite ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter, Pastorem factum suum approbaturum esse. Reg. *l.* 2. *n.* 91. Bonac. *l. c. n.* 8.

3. Si infirmus sacro Viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quivis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest, quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 8. Bon. *l. c. n.* 10. ex Suar.

Dixi in Resp. *ex officio*, quia extraordinarie, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi, & secundum Quint. si absit, sine ea, ver. grat. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. Dian. *d.* 9. *t.* 6. Animad. II. *R.* 39. ex Præp. *In extrema vero necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imo laica licere, secluso scandalo, & alios, & seipsum communicare, probabile est*, ut contra Henriq. Vasqu. & Sa docent Suar. Con. Laym. Præpos. hic *p.* 2. *c.* 31. confirmatque Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 48. ex Avers. & Franc. Lugo. Sed Amic. limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius aliud Sacramentum suscipere non posset. Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 39. In praxi tamen id non facile faciendum, ob contrariam consuetudinem. Card. de Lug *d.* 18. *f.* 2. Bon. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 1.

Unde resolves.

Probabile ast etiam extra mortis articulum ex gravi causa licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel a Diacono allatam sibi ipsi dare, v. gr. si in longo morbo diu non communicasset, ut contra Suar. Con. docent Fag. *p.* 3. *l.* 3. *c.* 2. Præp. Escob. *t.* 7. *E.* 6. *l. c.*

Dixi 2. *vel privilegium*, quale habent Religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis Jesu, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, ut scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo (in quo tamen, si urgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam invito Parocho, ut habet Bon. hic) & festo Paschali. Vide Card. de Lugo *l. c. f.* 2. *n.* 38. & 49. Porro per festum Paschatis Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, quæ satisfit præcepto annuæ communionis, ut docent Sa, Filliuc. & commun. Per mortis articulum intelligitur tempus, quo vel mors proxime instat, & moraliter certa, & inevitabilis est, vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conservatione, tali casu, quo valde frequenter mors solet accidere. Suar. *t.* 4. *de rel. l.* 2. *c.* 3. & 3. *d.* 26. *f.* 4. & alii.

Ex dictis resolves, quod regulares licite dent Eucharistiam in articulo mortis, uti & in Paschate sequentibus casibus.

1. Si extrema sit necessitas, ut si periclitetur de salute æterna.

2. Si sit gravis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. Card. de Lugo *d.* 18. *f.* 2. *n.* 53.

3. Si a Pontifice, vel Episcopo habeant privilegium: quale hoc tempore habent religiosi aliqui quibusdam locis ab Episcopis dandi communionem paschalem.

4. Si quis in Paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere veniam a Parocho.

5. Si ratione communionis paschalis Parochiæ suæ ante satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur, quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipso die Paschæ abstinere a communione possint. Sic contra Henr. & Nav. docent Sa, Fill. & Laym. qui addit, nisi constaret Parochum esse invitum, ac rationabiliter id prohibere, v. gr. quod alias rationem communicantium habere in sua Parochia non possit; tunc enim ad Parochiam esse rejiciendos. Card. de Lug. *d.* 8. *f.* 2. *n.* 50. Bon. *l. c.*

Animad. III. 6. *Si ægrotus necdum pervenerit ad eum statum, ut ex præcepto teneatur ad communionem, etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.*

7. *Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia administratio Eucharistiæ tantum est vetita Regularibus, quando præceptum communionis obligat.* Nunquam tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet Religiosis publice Eucharistiam deferre per plateas, cum id juri Parochorum consuetudine obtento deroget: proinde eo casu in ægroti oratorio, aliove honesto domus loco, de licentia Ordinarii, privatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita Suar. Vid. Dian. *t.* 4. *p.* 4. *R.* 14. & *p.* 9. *t.* 9. *R.* 63.

Animad. IV. 8. *Quibusdam, qui frequenter communicant apud Religiosos, nec possunt adduci, ut communicent in Parochia: idque ex tacito, & præsumpto consensu, quem* Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 7. *n.* 4. *putat facilius posse præsumi in militibus præsidiariis; item in aulicis, studiosis, aliisque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent.* Vid. Laym. *l. c.*

Animad. V. 9. *Si in Paschate sint vagi, peregrini, & advenæ, secundum sententiam probabilem multorum*, ut Sanch. *de matr. l.* 3. *d.* 37. Fagund. *præc.* 1. *Eccl. l. c. c.* 8. Card. de Lugo *l. c.* Dian. *p.* 2. *t.* 2. *R.* 12.

Animad. VI. 10. *Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent privilegium. V. Comp. privil. Soc.* v. *Familiaris*, & *Dian. p.* 2. *t.* 1. *de dubiis Regularium R.* 12.

ARTICULUS II.

Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiæ?

Resp. 1. Ut minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reverentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita ut præstet hoc Sacramentum omitti (cum ejus susceptio sæpe non sit necessaria ad salutem) quam admitti positivam irreverentiam.

Unde resolves.

1. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, idest, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine: secus est de extrema Unctione, cujus materia, cum non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem. Animad. VII. *Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreverentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali involutam in sinu suo clam deferat.* Quod certius videtur licere in locis hæreticis, ubi etiam necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo: etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris ob viaticum dandum. Bonac. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 2.

2. Præstat ægrum non communicatum mori, quam Sacerdotem in habitu cum Sacramento per publicum currere (atsi festinare valde debeat, ut dicit Quintan. *t.* 4. *f.* 8.) Secus ast in Baptismo, & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali; tunc enim currendum esset, ut habet Bon. *l. c.* ex S. Th. Possev. & aliis.

3. *Ad infirmum longe distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, ita ut non sit periculo lapsus*, docet Quintan. *c.* 4. *f.* 8. Sed negant Possev. & Barbosa, nisi loci consuetudo permittat, adduntque non licere pyxidem dare portandam laico, quantumvis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendendam bursam.

Animad. VIII. 4. *Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantum causa, ut adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, ut venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.*

5. Non licet dare Eucharistiam aliis digitis, si indice, & pollice, ob chiragram, dari non possit,

ut docent Bon. *d.* 5. *q.* 4. *p.* 2. & Possevinus, contra Tolet. cujus sententia tuta videtur, si alias æger sine viatico esset moriturus; præsertim si tunc detur duobus indicibus.

ANIMAD. IX. 6. *Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento* (multo minus deponere alicui in scutella, ut ab ipsomet ægro sumatur) *sed manu danda est, ut docet Bonac. d.* 4. *q.* 5. *p.* 2. *ex Suarez, & aliis*. Quamvis Possev. *c.* 8. non improbabiliter dicat, posse, præciso scandalo, & periculo lapsus in terram, instrumento ad id rite confecto dari. V. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 114. Bon. *l. c. p.* 2. quod in praxi pro ægroto, qui non potest trajicere hostiam, ut scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari, admittit Præpos. *in* 2. *p. q.* 80. *ar.* 5. *dub.* 6. & Esc. *t.* 7. *c.* 6. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 104.

ANIMAD. X. 7. *Sacerdos podagra laborans potest deferri ad altare, ut ibi Eucharistiam administret; seclusa tamen alia prohibitione*. Ita Possev. *c.* 5. *n.* 50. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Requiritur præterea ut eam dispenset ritu Ecclesiæ consueto: deinde, ut eam neget (per se loquendo) indispositis anima, vel corpore, denique, si Pastor sit, ut ministret eam ovibus, quoties rationabiliter petunt. Bon. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *n.* 15.

Dixi 1. *Ritu Ecclesiæ*; quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat.

Unde resolves.

Peccat 1. qui Eucharistiam dat sub utraque specie, locis, vel personis, quibus a Pontifice non est concessum. *Item, si morituro, qui ob lingua ariditatem non potest hostiam trajicere, det species vini,* ANIMAD. XI. *licet talem a mortali excusare conetur Amic. apud Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 24. *Bonac. l. c. Sanch. Possev. Barb. contra ipsum Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 64. 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut prævia confessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam majorem: in necessitate tamen, vel in casu magnæ devotionis licet ex majore particulam defractam dare: vel etiam in defectu minorum, plures majores consecrare; easque deinde in minores partes (non tamen adeo parvas, ut honeste dari non possint) divisas distribuere. Ita Sa v. *Eucharistia d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *n.* 14.

Dixi 2. *Per se neges*: quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpe dare potest, v. gr. si sine scandalo, aut gravi damno suo, vel pœnitentis, negare non possit. V. Bon. *l. c.* Possev. *c.* 5. *n.* 8.

Unde resolves.

1. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum discretionis, nisi in articulo mortis, ut vid. *dub. seq. a.* 3. qui forte circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt usi ratione. Si vero usi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreverentiæ, & non constet, incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. Laym. *hic c.* 4. *n.* 4. 3. Qui dat peccatori publico, ver. gr. histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, usurario, meretrici, concubinario: de quibus vid. Fill. *t.* 4. *n.* 166. *& seq.*

Dixi, *Publico*: quia, si occulte tantum scias esse indispositum, occulte quidem, non tamen publice petenti est neganda: nisi indispositio ex confessione sit nota; tunc enim extra eam ne licet quidem monere, ut docet Sanchez, Bonac. Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. Card. de Lugo *d.* 8. *de Sacr. f.* 8.

ANIMAD. XII. 2. *Peccat item, qui negat reis morte plectendis* (quibus etiam potest dari aliquot, imo una hora ante mortem, ut habet Sa: danda vero est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) *etiam ob crimen fagratum captis*, dummodo pœnitentiam præseferant: *etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio*. Tann. *t.* 3. *q.* 5. *d.* 4.

3. Recte facit 1. qui raro, ver. grat. in Paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis usum, si saltem hunc cibum a profano distinguere norint, ut habent Henr. & Possev. Idem fere dicendum est de surdis, & mutis a nativitate. Vid. Laym. *hic*. 2. Qui dat obsessis a dæmone, dummodo sine irreverentia possint sumere. Ita Suar. Bonac. Regin.

Dixi 3. *Si Pastor sit*.

Unde resolves.

1. Talis peccat graviter contra justitiam, & caritatem, si subditis in periculo mortis, licet peste infectis, non det. Alius vero Sacerdos, qui in tali casu, absente, vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra caritatem, etsi secundum Chapeavil. mortaliter. *q.* 37. *n.* 2.

2. Pastor, ut Eucharistiam opportune petentibus possit ministrare, tenetur eam asservare cum lumine in Ecclesia (nec licet alibi, ne in sacellis quidem nobilium, vel choro monialium, aut inter septa Monasterii earum, ut habet Trid. *sess.* 15. *de reform. c.* 10. nisi cum facultate in solemni festo) in pyxide; quæ non necessario est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitta linea ex tela consecrata, ut ex S. Th. docent Vasq. Azor. Regin. *in praxi t.* 2. *l.* 29. *c.* 9.

3. *Si ob graviter culpabilem negligentiam Parochi,* ANIMAD. XIII.
vel ejus, cui ista cura commissa est, integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secus si per horam tantum) docent Quint. *t.* 4. *f.* 1. *&* 7. item Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 34. *licet Marchant. in resol. Pastor. t.* 4. *c.* 5. *q.* 4. *obligationem, & consuetudinem tam universalem neget; uti & de lumine præferendo, quando defertur Sacramentum foras, atque ex causa id posse omitti, ut cum defertur ad ægrum longe distantem, nec commode fieri potest cum lumine.*

DUBIUM II.

De subjecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICULUS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita Trid. *sess.* 13. *c.* 7. *& can.* 11. ubi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo 1. Corinth. 11. *Probet autem seipsum homo*, &c. & parum refert ad praxim, utrum tantum sit præceptum ecclesiasticum, an tantum divinum, quod est probabilius, ut docent Suar. Fill. & alii commun.

Dixi 1. *In peccato mortali: tum quia Eucharistia* ANIMAD. XIV.
delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia (esto comitentur, imo reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sunt, & intra genus suum gravia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem devotionem, & fructum majorem impediunt. Suarez, Laym. & alii.

Unde resolves.

1. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit rite confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita Bon. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 1. ex Sanchez, Regin. Suarez, & aliis.

Dixi 2. *nisi sit necessitas* (non quæcumque, verb. gr. festi celebritas, vel magna devotio, ut quidam volunt) sed gravis, sive urgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. Præp. C. de Lugo *d.* 14. *f.* 6. *n.* 132.

1. *Periculum mortis, vel ut consecretur hostia pro* ANIMAD. XV.
morituro. Suar. Con. Card. de Lugo *d.* 4. *f.* 5. *n.* 107.

2. *Si Sacrificium, vel communio non possint omitti* ANIMAD. XVI.
absque gravi infamia, vel scandalo. Idem Auct.

3. *Si Parochus debet celebrare ex officio, ut populus* ANIMAD. XVII.
sacrum audiat. ibid. Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putat Dian. cum aliis undecim, p. 9. *t.* 3. *R.* 9. contra Palaum, Aversam, &c.

4. *Si urgeat præceptum de annua communione*, ut ANIMAD. XVIII.
docent Henr. & probabile putat Præpos. *vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret*, ut habet Henriq. & Card. de Lugo *l. c. Probabilius tamen*

men videntur docere Con. Sa, Suarez, & alii, cessante scandalo, & infamia, præstare tunc sacrum, & communionem etiam paschalem intermittere, eo quod hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri convenienter juri divino.

ANIMAD. XIX. 5. Si Sacerdos post consecrationem reminiscatur mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicita contritione sacrificium prosequi. Si vero id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, ut docent Sylv. Nav. Dian. & alii contra Sotum, & Henriq. qui negant teneri, ob honorem sacrificii; putantque practice esse probabile Laym. & Bon. eo quod vix sine aliqua nota confessio decenter fieri posset: nisi forte in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur confiteri, ut notat Sylv. Quod si vero nec contritionem possit elicere, secundum communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum; licet Vasq. in 3. p. t. 3. d. 27. & Hurt. de Euch. d. 8. putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere; intellige, si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. V. Dian. p. 4. t. 4. R. 98. Card. de Lugo d. 9. s. 2. n. 8. ubi idem docet. Notat autem Dian. ex Præpos. satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licet subdubitet.

ANIMAD. XX. 6. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo gravi possis recedere, ut habet Nav. Fill. Regin. Card. de Lugo l. c. n. 112. & alii: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu, etiamsi ne possis quidem elicere contritionem, excusat a peccato Hurt. l. c. Imo quidam DD. apud Henriq. excusant laicum ante confessum, etiam præcisa nota, & scandalo, non recedentem, eo quod is dicatur justificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat Tambur. in exped. com. c. 1. §. 3. potestque servire pro scrupulosis. V. Regin. l. 29. n. 105. Bon. d. 4. p. 10. Escob. t. 7. c. 6.

Dixi 3. Et desit Confessarius; deesse autem censetur, non ut quidam volunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri, vel cui devotius, aut utilius confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sæculari confiteri peccata gravia, cum aliqua infamia Religionis. Amicus, Dian. p. 9. t. 3. R. 13. sed in sequentibus casibus.

1. Si nullus sit præsens, ad absentem vero sine magna difficultate (spectata tum debilitate, ætate, & negotiis personæ, tum aliis circumstantiis, ut aeris, brevitatis temporis) adire non possis. Bon. l. c. n. 30. ex Suar. Con. &c.

2. Si non adsit, nisi ignarus idiomatis, vel carens jurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine gravi

ANIMAD. XXI. damno tuo, vel alieno, vel si habeas peccatum tantum reservatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negaverit potestatem absolvendi. Tambur. in exped. com. c. 1. §. 6. ex Fag. Limitat autem Dian. p. 9. t. 3. R. 15. si absque gravi nota prætermittere non possis. Ita Sylv. & alii. Requiritur tamen in his etiam casibus contritio, & propositum confitendi: imo ex præcepto Trid. Sacerdos, qui in tali casu celebravit, tenetur prima occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non videtur ad Laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum, ut contra Nav. & Fagund. docet Sylv. Dian. & Bon. d. 3. q. 6. p. 1.

ARTICULUS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

Resp. 1. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem, potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita commun.

Unde resolves.

ANIMAD. XXII. 1. Non impedit pollutio involuntaria, imo nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. gr. turpem recordationem, ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, uti & semper post culpabilem, præstat, ac secundum sententiam communem sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat justa aliqua causa, v. gr. magnus fructus festivitatis, regula ordinis: vel si a dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. Sanch. l. 9. de matr. d. 13. Bon. d. 4. q. 6. p. 2. Card. de Lugo d. 15. s. 1.

ANIMAD. XXIII. 2. Neque actus conjugalis impedit, etsi decens, & consilii sit, abstinuisse saltem nocte proxime antecedente, si raro communicet. Ita Fill. & Sanch. l. c. Escob. l. 7. E. 6. n. 83. Intellige, si debitum petitum ex necessitate reddit, nec ullam inde animi perturbationem, affectum ad res venereas patitur: si vero voluptatis causa fecisset, eo die abstinendum esse (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet Regin. l. 29. t. 117. Laym l. 5. t. 4. c. 6. n. 10. & 16. Mart. Perez d. 49. s. 3. n. 8. addens esse tantum veniale; imo indecentiam justa causa posse resarciri.

ANIMAD. XXIV. 3. Similiter, etsi decens, & consilii sit, sumpta communione, abstinere eo die a copula; licita nihilominus est ex bono fine, v. gr. ex amore prolis, ad evitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. Tamb. c. 3. §. 6. ex Sanch. l. 9. d. 13. & March.

Resp. 2. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse jejunus jejunio naturali, id est, ut a medio noctis nihil omnino per modum cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Conciliis, quæ vide apud Fill. Laym. Card. de Lugo l. c.

Unde resolves.

ANIMAD. XXV. 1. Etsi parvitas materiæ non excuset hic, non obstat tamen communioni 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes trajicere casu (negant enim Præpos. Vasquez, & alii, si fiat de industria, contra Tann. Conin. q. 80. art. 8. num. 47. & Dian. qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omnino deceat. Dian. t. 4. de Sacr. res. 37. & p. 4. t. 4. res. 104. V. Escob. tr. 7. E. 6. & Card. de Lugo n. 36. ubi notat sententiam istam Tann. & Dian. ad hoc servire, ut studiose dentes ante expurgare, ne quid forte casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, & guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam jusculi, dum sapor exploratur, per modum salivæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum trajicere. Ratio est, quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi, aut potus. Vide Fagund. præc. 3. cap. 5. Card. de Lugo loc. cit. num. 23. 3. Si aromata, vel folium tabaci ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modo nihil transmittas. Præpos. in 3. part. quæst. 8. ar. 80. dist. 1. n. 39. Card. de Lugo R. mor. l. 1. d. 9. Idem de fumo tabaci docet Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. num. 4. (licet indecens valde id videatur, nisi justa ex causa fiat) & Escob. t. 7. E. 6. ubi de ejusdem pulvere per nares attracto idem colligit ex Suar. & Fag. Idem tenet Dian. p. 8. t. 7. R. 3. Card. de Lugo R. mor. t. 1. d. 9.

ANIMAD. XXVI. 2. Probabile est, non impedire communionem, si frustulum ligni, chartæ, unguium, vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potus. Dian. l. c. R. 38. & tr. de celeb. R. 52. ex Ledesm. & Sanch. contra Henriq. Regin. Layman. & alios, quorum sententia tutior est. Vide Card. de Lugo, & Escob.

3. Non licet communicare his casibus, 1. Si saccharum, liquorem glycyrrizæ ore solutum cum saliva trajicias.

ANIMAD. XXVII. Si vero dubium sit, num quid deglutiveris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet Laym. lib. 1. t. 1. cap. 1. contra Sanchez, Fagund. non impedire communionem, vel sacrificium. vide Dian. l. c. R. 29. & supra lib. 1. t. 1. cap. 2. d. 3. 2. Si vesperi decumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris, nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita Suar. Fill. Card. de Lugo l. c. n. 37. & alii. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quodvis sequi, etiam ultimum, modo non constet errare: quia habet se ut auctor bonus, faciens opinionem probabilem, ut habet Sanchez lib. 2. d. 1. de matrim.

Fagund. Jo. Sancius, *Card. de Lugo n.* 45. *Dian. l. c. R.* 36. 3. Si aliquid sumpseris, licet mox rejeceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum trajeceris, ut docet Præpos. etsi alii merito dubitent. Tann. *t.* 4. *d.* 5. Gran. autem *in* 3. *p. e.* 6. *t.* 10. *d.* 8. negat. 5. Si Sacerdos nocte Nativitatis in prima Missa ablutionem, vel lambendo digitos modicum aquæ, aut vini sumpserit. Vide Bonac. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

ANIMAD. XXVIII. 4. Non est peccatum, per se loquendo, *cibum sumere, vel expuere*, Tamb. *cap.* 1. §. 1. *statim a communione, ut ex S. Thom.* docent Azot. Sanch. Bonac. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 1. *n.* 25. unde eum, qui paulo ante medium noctis cœnasset in Dominica pridie Nativitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docent Diana, & alii tres *p.* 3. *t.* 4. *R.* 44. *etsi ob Sacramenti reverentiam, consilii sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri certum videtur* Card. de Lugo *d.* 12. *s.* 3. *n.* 54. ex judicio medicorum a se consultorum. Tamb. autem c. 3. §. 3. ex Jo. Sanch. *d.* 38. notat citius a valido, quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi; refertque infirmum quendam post mediam horam species integras rejecisse.

Dixi in Respons. *regulariter*: quia non jejunus licite communicat in sequentibus casibus, si quidem jejunus non possit sine notabili incommodo, ut monet Con. & Bon. apud Dian. *p.* 9. *c.* 6. *R.* 42.

1. In periculo mortis, sive illud sit ex morbo,
ANIMAD. XXIX. vulnere, veneno, sive ex sententia judicis. *Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquos*, v. g. sex, 7. vel etiam, *ut putat Layman. duos dies* (etsi quoad hoc potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat Card. de Lugo) *repetere viaticum non jejunus, dummodo nequeas jejunus sumere, & periculum mortis recurrat, ut docetur commun. vel etsi maneat*, ut contra Vasq. Præpos. & alios docent Navarr. Tolet. Regin. Suar. Card. de Lugo *s.* 3. *n.* 03. *Imo etsi non liceat ægro ex sola devotione communicare, fracto jejunio, si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio, nisi post. medicinam, probabile esse id licere, docent Armilla, Tolet. Con. Reginald. Henriquez, Suarez, Escob.* &c. quorum aliqui exigunt longum intervallum, verbi gratia 30. dierum, ut Navar. & Villalob. alii 8. vel 10. dies, ut Suar Henriq. Fagund. alii 7. ut Sylv. alii 6. ut Arm. Zamb. Possev. & Filliuc. quos sequitur Dian. *de celebr. R.* 77. alii permittunt toties, quoties sano posset dari jejuno. ita Escob. *t.* 7. *E.* 6. ex Hurt. alii denique posse sequenti statim die dari, ob justam causam, ut si propter consuetudinem, & desiderium, aut devotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur irritare periculum mortis. Sic Layman. *lib.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *n.* 20. Verum ea in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, ut quando morbus, & periculum diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non jejuno. V. Card. de Lugo *d.* 15. *s.* 3. *de Euch.*

Denique, licet probabile videatur Fill. *t.* 1. *tract.* 4. *n.* 142. & Card. de Lugo id, quod docet Maj. *in* 4. *d.* 9. *c.* 3. Fero. de hered. &c. (Laym. vero *l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *n.* 21. limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non jejunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eo quod hoc sit juris divini, jejunium vero ecclesiastici tantum; ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat Gran. *in* 3. *p. e.* 6. *t.* 19. *d.* 8. *n.* 12. *id tamen merito communiter rejicitur:* tum quia contrarium probat praxis; tum quia major est habenda ratio Sacramenti, quam aliqualis necessitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest rite dari. Ita Bon. ex Con. Hurr. *de Euch. d.* 9. *dif.* 17. Suar. Vasq. &c. comm. docetque Card. de Lugo esse probabilius. Vide Dian. *tom.* 1. *tr.* 4. *R.* 33. Sacerdos autem morti (sive naturali, sive violentæ) vicinus celebrare sine dubio potest non jejunus, ad dandum sibi viaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quam communicare sumpto cibo. Card. de Lugo *d.* 15. *sect.* 4. Laym. Dian. *p.* 5. *t.* 3. *R.* 36.

2. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel male tractetur, potest sumi a non jejuno, etiam laico, si alius desit: imo probabiliter potest etiam a præsente Sacerdote laicus accipere, ut docent Card. de Lugo *n.* 87. Suar. & Vasq. *d.* 22. *n.* 48.

3. Si grave scandalum sit oriturum ex omissione sacrificii, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eo quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem, vel incommodum aliquod secuturum, v. gr. si celebraturus primitias aliquid sumpsisset, non sufficere, notat Præpos.

4. Si perfectio sacrificii, vel communionis urgeat. ANIMAD. XXX.
Quod fieri potest quinque modis. 1. *Si pro speciebus vini sumpsit aquam* (quam si advertat, dum habet in ore, non est expuenda ob periculum ejiciendi fragmentum hostiæ, & irreverentiam, sed deglutienda. Tamb. *de exped. sacrif. l.* 2. *c.* 8. Card. de Lugo *d.* 15. *sect.* 4.) *tunc enim tenetur denuo consecrare: quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim, sine nova hostia*. Vide apud Suar. Quod si id post Missam conclusam advertas in Sacristia, omittas. *Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites, an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait Tamb.* 2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non jejunus, si jejunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam unius speciei recordetur, se non esse jejunum: tenetur enim pergere; imo etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur, & absque scandalo, & nota non possit desistere, v. gr in solemni sacro, ut docent Suar. Con. &c. Si tamen privatim celebret, & commode possit abrumpere, tenetur, uti ex S. Thom. *qu.* 73. *art.* 6. docetur commun. 4. Si post ablutionem sumptam, licet diu communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ etiam grandiores consecratæ eodem sacro; quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificii, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, ut docent Suar. Card. de Lugo *loc. c.* cum communi, *licet contrarium probabile dicat Tamb. de expedita com. cap.* 2. §. 8. *ex March. t.* 3. *p.* 3. *c.* 3. *nti nec ejusdem sacrificii, si illud plane sit absolutum, & ab altari recesseris, sed debent servari, donec sumantur a jejuno:* Escob. *t.* 7. *E.* 5. Fagund. &c. quia convivium jam finitum est. *Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ, v. gr. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asservari non soleret; tunc enim minore irreverentia sumeret, quam asservaret.* Imo Card. de Lugo *d.* 14. *p.* 4. *n.* 82. *& Gran. non damnat Sacerdotem, qui prius, quam sacras vestes exuit, particulam inventam absumit, eo quod non sit communio nova, sed complementum præcedentis.* Vid. Bon. Card. de Lugo, Escob. *ll. cc.* 5. Si pars hostiæ post ablutionem sumptam, calici, aut palato adhæreat (quæ decentius nova ablutione, quam digito propellitur, ut docet Bonac. ex Fill. & aliis; quamvis Missale etiam permittat, ut digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) *qua modo etiam ii excusantur, qui ex devotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis; sponte tamen id non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset*. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio moraliter censetur completio unius sacrificii. Reg. *l. c. num.* 123. Bon. *l.* 1. *d.* 4. *qu.* 6. *p.* 2.

Unus casus est, in metu mortis, ad quem evadendum, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non jejunum posse celebrare, docet Dian. cum Sylv. &c. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p.* 5. *t.* 3. *R.* 39. *dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel ejus præceptorum.*

ARTICULUS III.

Quæ, & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp. 1. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria necessitate non medii, sed præcepti divi-

ni

ni obligantis tum in articulo mortis per modum Viatici, tum etiam sæpius in vita, ut docent Suarez, Vasquez, Layman. Fagund. & alii communiter; probantque tum ex Scriptura, tum ex Concilio Nicæno, & Tridentino *sess.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ; tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cujus usus sæpius est necessarius. Bonac. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8.

Unde resolves.

1. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod prævidet, vel merito timet, verbi gratia, in gravi morbo, ante conflictum, vel puerperium, præsertim primum, ante navigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. Suar. Vasq. *d.* 214. *Nisi tamen*
Animad. XXXI. *paucis, verbi gr. octo diebus ante communicasset: talis enim communio censeretur habere rationem Viatici*, ut docent Suar. Regin. Fill. contra quosdam, ut Gasp. Hurt. *d.* 10. *dif.* 2. &c. apud Escob. qui dicunt, eum, qui mane communicavit, si a prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere Communionem, tanquam Viaticum: *imo Sa, & Sylv.* v. *Euchar. Fumus*, &c. *& Cajet.* v. *Communio*, *putant non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodo in Paschate sumpseris.*

2. Si in ægro esset periculum vomitus, docet Sanctius apud Dian. *d.* 5. *t.* 5. *R.* 55. posse ei parvam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut, si de hoc ipso dubium sit, securitatis causa prius dari particulam non consecratam, quam si rejiciat, nullo modo dandam consecratam; secus, si retineat. Si vero independenter a cibo perpetuo evomat, nullo modo dandam, nisi forte per sex saltem horas liber a vomitu fuisset.

Animad. XXXII. 3. *Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro Viatico, ut contra Vasq. insinuat Laym. t.* 4. *de Euchar. c.* 4. *& expresse docet Suar. d.* 40. *s.* 1. *confirmatque C. de Lug. d.* 13. *s.* 4. *n.* 28. *& addit* (contra Sanch.) *si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.*

4. Qui post Viaticum sumptum peccavit mortaliter, non tenetur denuo communicare. Ita Reg Fill. C. de Lug. & alii.

5. Qui non communicavit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita Bon. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. ex Henr. Reg. &c.

6. Judex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, ut docent Suar. Bonac. *l. c.* & alii communiter, contra Nav. quod si reus noluerit, potest judex procedere. Fill. *t.* 4. *c.* 8. *qu.* 11. *n.* 238.

Animad. XXXIII Resp. 2. *Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit; Ecclesia tamen pro ea determinavit tempus paschale*, quod communiter numeratur a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusive; *ubicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit; alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto; potestque Confessarius ex justa causa extendere*, ut docent Sa, & alii. V. Bon. *d.* 4. *qu.* 7. *p.* 2.

Unde resolves.

Animad. XXXIV. 1. *Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, ut habet communis*, contra Durand. & Sylvest. Et patet, quia Ecclesia tantum præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit super præceptum. *An vero, qui non satisfecit, teneatur postea implere, utrinque probabiliter defenditur, etsi affirmativa videatur probabilior.* Bon. Suar. *ll. cc.* Suar. C. de Lugo &c.

Animad. XXXV. 2. *Non tenetur prævenire, qui prævidet, tempore paschali se impediendum, ut contra Vasq. Sylv. & Fagund. probabiliter* docet Azor. *t.* 1. *d.* 17. *c.* 41. Suarez, &c. *Qui vero sic prævenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundum Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* 5. C. de Lugo *s.* 4. *n.* 78. quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. *Negat tamen Dian. citans Fernand. & Suarez.*

Resp. 3. Tenetur quivis communionem paschalem sumere in Parochia a Pastore suo, nisi hujus licentia, privilegio, aut consuetudine eximatur. Nav. Suar. *d.* 72. *s.* 2. &c.

Unde resolves.

1. Sacerdos, ubivis celebrando, satisfacit. Bon. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 2.

2. *Eximuntur peregrini, & vagi, qui parochiam non habent, & ab ea absunt.* Bonac. *l. c.* Animad. XXXVI.

3. *Non eximuntur laici inservientes religiosis*, ut habet Sa, v. *Euchar.* nisi, ut dicit Bonac. *degant in monasteriis, aliisque locis a cura Parochorum exemptis.* Vide Sanchez *de matrim. d.* 32. *n.* 12. Animad. XXXVII.

4. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, ut habent Nav. Azor. & alii commun. *nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hunc enim satisfacere præcepto* censet Bonac. *l. c. sed negat Card. de Lugo l.* 1. *ref. mor.* nisi Episcopos expresse, vel tacite consentiat. Vide supra *c.* 2. *d.* 2. *art.* 1. & *c.* 2. 6. Bonac. *loc. c.* Vide sup. *c.* 2. *d.* 1. *art.* 1. *cas.* 7. 8. & 9. Animad. XXXVIII

Dixi, *sine consensu Pastoris:* quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, sive Ordinarii, aut ejus Vicarii generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto Doctores concedunt. *Et quidem sufficere consensum interpretativum, sive præsumptum, notat Tambur. de exp. com. c.* 4. §. 4. *imo Bau. in Theol. mor. p.* 1. *t.* 5. *q.* 19. *Beja, & quidam alii apud Tamb. l. c.* & C. de Lug. *d.* 18. *s.* 2. *n.* 49. *item Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 73. & *p.* 6. *t.* 7. *R.* 58. *putant posse satisfieri præcepto Communionis paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud Mendicantes ex privilegio Nicolai V. Pii V. & Pauli IV. certis concesso, quod ceteri participent. Verum hoc alii communiter negant.* V. Avers. *q.* 10. *s.* 4. Animad. XXXIX.

Animadversio I.

A *Dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam etiam crassam .... notat Dian.*

Busembaum sententiam communi Doctorum auctoritate muniit, ait quoque Concina Theol. *t.* 20. p. 434. n. 6., quia cum in lege dicitur, *qui scienter hoc fecerit, qui facere præsumpserit, qui temerarie id fecerit*, lex majorem notitiam requirit, quam si has clausulas non adhibeat. Tum addit: „ Plures contendunt, vel ipsam ignorantiam „ affectatam excusare a censura; quam opinionem defen„ dunt Salmant. n. 199. ut probabiliorem; sed graviores „ Theologi, inter quos Doct. eximius Suar. disp. 4. sect. „ 10. rejiciunt ut falsam, & merito; quia ignorantia „ affectata æquivalet scientiæ; & ideo homo eam eli„ git, ut liberius, & impudentius peccet. Falsa ergo „ & laxa est opinio Salmant. & aliorum. “ Ita ille.

Animadversio II.

In extrema vero necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius.. laico licere .... & alios, & seipsum communicare, probabile est.

Quoad Diaconum id concedendum videtur, & concedit P. Concina Theol. t. 8. p. 306. n. 6. & 307. n. 9. Quoad laicum, postquam La-Croix p. 227. n. 472. citatis multis probabilem, more suo non probando, fecit Busemb. opinionem, subdit: „ De cetero opposita sententia, quod „ laicis non liceat sibi vel aliis ministrare, hactenus „ fuit communior, quam ut veriorem defendunt Sot. „ Silv. Bonac. Henr. Vasq. Nugn. Sa, Vict. Fagund. „ Lug. Bern. Pax Jord. Dicast., quia est contra consue„ tudinem, & sensum communem fidelium, qui putant „ Eucharistiæ non ita necessariæ ad salutem semper de„ bere esse majorem reverentiam, quam ut a laicis pos„ sit administrari. “

Hanc sententiam explosa contraria tuetur quoque Concina Theol. t. 8. p. 307. n. 9. & 10. Videlicet res hæc ad disciplinam pertinet; ideoque certa, & tuta regula est Ecclesiæ consuetudo, quæ nostris temporibus non permittit, ut laici, imo ne Clerici quidem sacram Eucharistiam ullo in casu administrent.

Hinc ipse Busemb. recte concludit: „ In praxi tamen „ id non facile faciendum ob contrariam consuetudinem: “ a qua qui recederet, temeritatis notam vix effugere posset.

Animadversio III.

Si ægrotus necdum pervenerit ad eum statum, ut ex præcepto teneatur ad communionem.

Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico cum intentione: quia administratio Eucharistiæ tantum est vetita Regularibus, quando præceptum communionis obligat.

Parochis jus ordinarium competit administrandi ut alia sacramenta, ita Eucharistiam suis parœcianis: Regulares nullum, si Parochi non sint, tale jus habent, sicuti illud non habent simplices sæculares Sacerdotes. In suis Ecclesiis Eucharistiam administrant; at quo jure administrare possunt Eucharistiam extra Ecclesiam suam, sæcularibus seu sanis, seu infirmis? Cavere scilicet debent, ne ex arbitrio, aut ex apocryphis monumentis privilegia sibi arrogent, aut fingant, & ne Parochorum jura per injuriam invadant. „ Aliqui Casuistæ, inquit P. Concina Theol. t. 5. p. 450. n. 9. ut Joannes de Cruce, & „ Portel docent, Regulares posse in articulo mortis ministrare sæcularibus Eucharistiam per modum Viatici. „ Sed hæc opinio falsa est, & allegata privilegia Pauli „ IV. apocrypha sunt. Tantummodo Parocho deficiente, „ Regulares, & quilibet Sacerdos possunt in mortis articulo proximo viaticum fidelibus administrare; quoniam „ si possunt in tali extremo eventu sacramentum pœnitentiæ impartire, potiori jure valent etiam sacrum viaticum porrigere. “

Busembaum in c. 6. & 7. pejori modo loquitur, ac Joannes de Cruce, & Portal. illi enim suam doctrinam privilegiis nixam putabant; ut Bus. nulla hic privilegia memorat, quasi vero Regulares habeant jus ordinarium administrandi Eucharistiam sæcularibus, quod est aperte falsum. In hac re non est quærendum, quid Regularibus vetitum sit, sed quid non sit concessum. Eo enim ipso, quod concessum non est, vetitum illis est.

ANIMADVERSIO IV.

Quibusdam, qui frequenter communicant apud Religiosos, nec possunt adduci, ut communicent in Parochia; idque ex tacito & præsumpto consensu &c.

Concilium Œcum. Later. IV. sub Innoc. IV. (refertur cap. 12. *Omnis* tit. 38. decr. lib. 5.) ita habet: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum; nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum.* Sicuti Sacra Syn. expresse præcipit, confessionem esse faciendam proprio Sacerdoti, ita intelligitur præcipere, communionem quoque ab eodem, seu in propria parœcia esse suscipiendam. Hanc esse mentem, & legem Sacræ Synodi, tum ex multis Conciliis, quæ Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 276. reg. 3. recitat, tum ex fidelium consuetudine, tum demum ex unanimi Theologorum consensu, penes quos nulla est hac de re, ut monet Concina Theol. t. 5. p. 449. n. 3. controversia, certum & indubitatum est. Hoc scilicet, ponit etiam Busemb. Quomodo ergo ab hoc præcepto excusat eos, qui frequenter communicant apud Religiosos? An frequens communio apud Religiosos ab universali ecclesiastica lege præcipiente, ut quilibet fidelis Paschatis tempore in propria parœcia Eucharistiam percipiat, eximit? „ Adduci, inquit, „ non possunt, ut communicent in parochia. “ Cur adduci ad id non possunt? An, ut in parochiis communicent, fortunarum, aut vitæ periculum subeundum est? An magni labores, cruciatus, incommoda ingentia toleranda? Minime vero: ergo si nullum grave incommodum subeundum est, ut Ecclesiæ præceptum impleant, ubi eo excusari non possunt. Excusantur, ait Busembau, ex tacito, & præsumpto consensu.

Sed hic illud quæro, cur Regulares tacito, & præsumpto consensu contenti sint, cum Episcopi, aut saltem Parochi voluntatem expressam interrogando, aut petendo scire facillime possint? Hoc enim nihil aliud esse mihi videtur, nisi recusare debitam submissionem Parocho, & pœnitentes exponere probabili periculo non satisfaciendi præcepto. Plura non addo, quia tacitus, & præsumptus consensus est res facti, quæ a multis circumstantiis pendet; qui ut passim admitti non debet, ita quandoque locum habere fortasse potest. Nam cum Busemb. ait: *Facilius posse præsumi in militibus præsidiariis; item in aulicis, studiosis, aliisque academicis* &c. *qui* &c. latam aperit viam violandi præceptum de communione in parœcia propria sumenda.

Cur enim isti omnes consensum Parochi, aut Episcopi præsumunt, & non petunt, nisi ex arrogantia valde reprehendanda, non autem fovenda? Hæc ipsa arrogantia non petendi, & præsumendi consensum, est causa maxime rationabilis præsumendi, Episcopum, & Parochum non consentire; quia arrogantia est ratio negandi, non concedendi consensum, maxime cum nulla sit necessitas talem consensum præstandi.

Sunt quidem nonnulli, ut Rodriquez, Beja, Hieron. a Sorbo, Joan de Cruce, Emmanuel Sa, Lugo, qui putant, Regulares posse paschali tempore Eucharistiam sæcularibus administrare, ita ut hi præcepto satisfaciant; idque vi privilegii Nicolai V. & Julii II. „ At hæc privilegia, inquit P. Concina Theol. t. 5. p. 450. nu. 7., „ suspecta sunt, in Bullariis non reperiuntur, nec Au„ ctores indicant loca, ubi reperiri queant, præter com„ pendium privilegiorum Patrum de Guadalupe. Ideo „ communiter Theologi oppositum docent. Et hæc se„ cunda opinio vera est, & praxi consentanea.

ANIMADVERSIO V.

Si in Paschate sint vagi, peregrini, & advenæ secundum sententiam probabilem multorum.

Quoad vagos, qui nullam certam parœciam habent, nulla est dubitatio. „ Advenæ & peregrini, qui ad proprias parochias redire nequeunt Paschatis tempore, in „ quacumque Ecclesia sive Regularium, sive aliorum „ Sacerdotum suscipiant Eucharistiam a Sacerdotibus facultatem habentibus illam ministrandi; Parochiani de „ licentia expressa suorum Parochorum possunt communicare in Ecclesiis mendicantium. Secus dicendum de „ sacramento matrimonii, cujus administratio a potestate pendet jurisdictionis. Hæc omnia apud Auctores „ extra dubitationis aleam versantur. “ Hactenus Pater Concina Theol. t. 5. p. 450. nu. 10., ubi solidi Theologi cautam loquendi rationem considera. De advenis & peregrinis non absolute loquitur, sed addita conditione, si ad proprias parochias redire nequeant. Si enim redire possunt, cur redire non debent, aut cur alibi communionem percipiendo, præcepto satisfaciunt, cum præceptum imponat, ut communio in propria parœcia percipiatur? Item quoad Parochianos communicantes in Ecclesiis mendicantium ait: *De licentia expressa suorum Parochorum.* Licentia enim tacita, & præsumpta, qua Busemb. contentus est, res est periculosa, & nunquam adhibenda, cum licentia expressa peti potest.

ANIMADVERSIO VI.

Si sint famuli, vel domestici, vel familiares ...... Vide &c.

Hac de re ego nec vidi, nec consideravi privilegia Regularium. Illud unum dico, pios, & prudentes Regulares non facile credere, sed ipsa privilegia authentica legere, & considerare, nec eorum tenorem, & concessionem prætergredi, aut prætergrediendi periculo sese objicere.

ANIMADVERSIO VII.

Pius Sacerdos sinat, probabiles opinatores altercari, prout illis libuerit; at ipse faciat, prout Rituale Rom præscribit, in quo de communione infirmorum ita habetur: *Deferri autem debet hoc sanctum sacramentum ab Ecclesia ad privatas ægrotantium domos decenti habitu, superposito mundo velamine* &c.: post subdit: *Sacerdos indutus superpelliceo, & stola, &, si haberi potest, pluviali albi coloris* &c. *ipse vero Sacerdos imposito sibi prius ab utroque humero oblongo velo decenti, utraque manu* &c.

Quod si longius, aut difficilius iter obeundum sit, & fortasse etiam equitandum, (ipsa verba satis indicant, & reverentia erga augustissimum sacramentum evincit, non esse equitandum, nisi necessitas id postulet) *necesse erit, vas, in quo sacramentum defertur:* (ait *vas* absolute, non disjunctive pyxis, aut corporale, ut habet Busembaum) *bursa decenter ornata, & ad collum appensa apte includere, & ita ad pectus alligare, atque obstringere, ut neque decidere, neque e pyxide excuti sacramentum queat.* In casu autem necessariæ equitationis non est omittendum superpelliceum, & stola; quia necessitas equitationis non includit necessitatem omittendi superpellicei, & stolæ; nec a lege liberat arbitrium, sed sola necessitas; qua sublata peccaret Sacerdos contra venerationem erga Augustissimum sacramentum, si absque superpelliceo, & stola illud deferret.

ANIMADVERSIO VIII.

Eucharistia non est deferenda.... venerationis tantum causa.... quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium.

Id etiam prohibet Rituale Rom. loc. cit. ubi ait: *Sed alicui ad adorandum solum, seu devotionis, seu cujusvis rei prætextu ad ostendendum non deferatur.* Neque huic rei obstat quod accidit tempore S. Julianæ de Falconeriis (refertur in Breviario Rom. die 19. Junii) quæ cum cibum capere, & retinere nullo modo posset, ideoque ab Eucharistia arceretur, Sacerdotem rogavit, ut allatum divinum panem, quem ore sumere nequiret, pectori sal-

tem

tem exterius admoveret; qui cum ejus precibus morem gessisset, accidit illud miraculum, quod ibidem legitur. Nam eo tempore id forte expresse prohibitum non inveniebatur, aut prohibitio e mente Sacerdotis Deo ita disponente exciderat, ut desiderio sanctæ mulieris satisfieret. Sed hi sunt casus maxime exotici, unde regula sumenda non est, Ecclesiæ lege repugnante.

Quæ tamen non videtur prohibere, ut venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

Hæc vero est arbitraria legis emollitio. Cum enim lex sit absoluta, nec excipiat, exceptio non a lege, sed ex arbitrio proficiscitur. An Sacerdos in domo infirmi Missam celebrans, post consecrationem ab altari recedere audebit, ut hostiam consecratam ad infirmum deferat, vel eam per alium Sacerdotem deferendam curabit, aut permittet? Sacerdos vere pius id certe non faciet, sed præpostérum infirmi desiderium monitione, aut, si opus erit, reprehensione coercebit.

Animadversio IX.

Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento.... sed manu &c.

Idem habent Acta Mediolanensis Ecclesiæ de cura pestil. cap. 15. n. 2. ut testatur Gavantus in Manuali Episcop. voce *Pestis* p. 171.

Itaque quod addit Busemb. „ Quamvis Possev. cap. 8. „ non improbabiliter dicat, posse &c. “ id versatili ejus indoli tribuendum, & pro non dicto haberi potest. Nam, ut ego quidem sentio, vitæ quoque præservandæ major fiducia ponenda est in majori erga augustissimum sacramentum proprie sacris manibus a Sacerdote ministrandum veneratione, quam in majori cautela abstinendi a tactu eorum, qui peste infecti sunt.

Animadversio X.

Cur Sacerdotem podagra laborantem deferas ad altare, ut ibi Eucharistiam sedens ministret, si alii Sacerdotes præsto sunt, qui stando eam administrare possunt? Necessitas quidem non subditur legi: at non video, cur sine necessitate id fieri possit, seu liceat.

Animadversio XI.

Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam trajicere, det species vini. Hactenus recte. *Licet talem a mortali excusare conetur Amic.* &c.

Quo hic conatus spectat, nisi ut sacræ leges facilius perfringantur? Sacerdos, qui id auderet, rem novam, & inusitatam, Ecclesiæ consuetudini, & legi in re gravissima contrariam faceret. An hoc leve crimen putandum est?

Animadversio XII.

Peccat item, qui negat reis morte plectendis &c. *dummodo pœnitentiam præseferant, etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio.*

Qui absolutione digni non sunt, ne communione quidem digni sunt. Porro ex iis, quæ reus in confessione patefacit, ex accurata ejus interrogatione, aliisque circumstantiis, Dei lumine fidenter implorato, Confessarius cognoscet, aut probabiliter conjiciet, utrum reus sit, necne absolvendus. Nam violenta apud Confessarium criminis, quod reus negat, suspicio, idem est, ac violenta suspicio, quod rei confessio non sit integra, ideoque absolutione donandus in hac hypothesi non est, & ab Eucharistia quoque removendus, nisi forte hanc publica petat. Si enim publice eam petat, et negari non potest, nisi in peccato notorie persistat; quod non potest dici de reo, qui Confessarium accersivit, & pœnitentiæ indicia prætulit. Qua de re consulendum est Breve Benedicti XIV. anni 1756. 16. Octobris ad cœtum Cleri Gallicani (habetur in historia anni 1756. p. 320.) aut saltem Genett. Theol. t. 3. p. 182. q. 8.

Animadversio XIII.

Si ob graviter culpabilem negligentiam Parochi, vel ejus &c. *integro die, vel* &c. *lumen non ardeat ante venerabile sacramentum* &c.

Cur Busemb. addit, *ob graviter culpabilem*? Nonne satis erat dicere *ob negligentiam*? Nam omissio ejus, quod graviter obligat, ex negligentia, est mortalis culpa. Nam, ut alibi ex D. Thoma observatum est, negligentia mortalis est, cum omittitur aliquid necessarium ad salutem, hoc est cum non observatur lex sub mortali obligans.

Licet Marchant. obligationem, & consuetudinem tam universalem neget.

Quid tum postea, si Marchant. id negat? An venerabile sacramentum eadem ubique veneratione prosequendum non est? An illud Ritualis Rom. (de SS. Euchar. sacram.) *Lampades coram eo plures, vel saltem una die noctuque perpetuo colluceat*, non est lex? An consuetudo accendendi saltem unam lampadem, ut coram augustissimo sacramento semper ardeat, non est universalis? Nam si alicubi id negligeretur, eo ipso gravis culpa esset, quia Ecclesiæ legi, & universali consuetudini in re gravi contrarium fieret.

Ut de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras, atque ex causa id omitti posse &c.

Hic quoque Busemb. cum Marchantio contra Ecclesiæ consuetudinem, & Ritualis Rom. legem loquitur. Nam de communione infirmi ait: *Deferri autem debet* &c. *manifeste, atque honorifice ante pectus cum omni reverentia, & timore, semper lumine præcedente.* Id autem omitti posse, cum commode, ut Busemb. ait, fieri non potest, perinde est, ac si Busemb. dicat, augustissimum sacramentum debita veneratione, cum commode exhiberi non potest, fraudari posse, legesque obligandi vi privari, cum commode observari nequeunt. Hæc est recentium opinatorum Theologia.

Animadversio XIV.

Dixi 1. in peccato mortali: *Tum quia Eucharistia delet venialia ex opere operato.*

Catech. Rom. p. 2. de sacram. Euch. n. 51. ita loquitur: *Remitti vero Eucharistia, & condonari leviora peccata, quæ venialia dici solent, non est, quod dubitari debeat* &c. post subdit: *Verum hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non promovetur.*

Tum quia venialia (esto comitentur, imo reddant &c.) *non ponunt obicem gratiæ sanctificanti.*

P. Concina Theol. t. 8. p. 335. num. 7. inquit: „ Non „ desunt Theologi, & quidem magni nominis, docen- „ tes, Eucharistiam perceptam cum affectu ad peccata „ venialia, omni prorsus fructu carere. Absurdum enim „ reputant, eodem actu, quo quis peccat, ipsum sancti- „ ficari. “ Id quidem absurdum nec Busembao, nec La-Croie, qui p. 231. n. 512. ait, ex Rayn. nu. 6. per veniale actuale non impediri collationem gratiæ, videtur; attamen res ex se satis evidens. „ Imo, inquit Conc., „ contendunt, peccare mortaliter illos, qui obicem po- „ nunt huic sacramento sive per peccata venialia, sive „ per mortalia. “ Ipsa enim peccata venialia in ipsa sacramenti susceptione deliberate admissa, ut actus inanis gloriæ, actualis complacentia in peccato veniali &c. gravem irreverentiam augustissimo sacramento irrogare, divinæque gratiæ contemptum includere, ideoque ex hoc capite mortalia fieri videntur. Contrarium quidem sentit Busemb, & La Croie, qui n. 512. cit. posse in ipsa Eucharistiæ susceptione peccari tantum venialiter cum Lug. d. 15. §. 1. contra Joannem Sanch. existimat. Sed id ex æquo, & pio sensu minus probabile, minusque verum videtur.

„ Alii censent, pergit Concina, peccata venialia non „ retractata (quibus tamen, ut intelligendum videtur, „ in ipsa communione non delectentur) impedire quidem „ fervorem caritatis, & remissionem venialium, non ve- „ ro omnes sacramenti hujus effectus, præsertim gratiæ „ habitualis augmentum. “

Animadversio XV.

Periculum mortis, vel ut consecretur hostia pro morituro.

Utrumque admittit quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 343. nu. 18. „ Quamvis enim, inquit, non desint, qui „ negent, licitum esse ob administrationem Viatici ce- „ lebrare, non præmissa confessione, sicuti non est per- „ missum ob hunc finem celebrare absque vestibus sacris, „ aut sub una tantum specie, nihilominus communior est „ opinio adfirmans. “ Hæc porro communior opinio valde consentanea est Synodo Tridentinæ, quæ, dum sess. 13. cap. 7. ait: *Quod si necessitate urgente Sacerdos absque prævia confessione celebraverit* &c. ponit Sacerdotem posse sine prævia confessione, urgente necessitate celebrare: necessitas enim administrandi Viatici non solum urgens, sed maxime urgens est; ideoque hæc sententia, si tale quid contingat, ad praxim sine scrupulis revocanda est; quod dictum sit quoad eos meticulosos, qui metuunt, ubi metuendum non est.

Animadversio XVI.

Si sacrificium, vel communio non possint omitti absque gravi infamia, vel scandalo.

Id quoque admittit P. Concina n. 18. cit. at n. 19. hæc subdit.

„ Ca-

„ Casuistæ non pauci valde exaggerant hoc scandali, & infamiæ periculum. Mihi e contrario raro id contingere posse videtur. Nam multæ causæ sunt, quæ accessum ad communionem impediunt, ut alias dictum est. Quodnam scandalum, vel infamia, quod hac, aut illa die christianus sive Sacerdos, sive laicus indignum se reputet aut celebratione, aut communione? Christus dicit: *Si offers munus tuum ad altare, & recordatus ibi fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum*. An ignoramus, nos esse peccatores? An tribunal pœnitentiæ non adimus omnes? Prætermittenda ne est confessio, ne vulgus suspicetur, nos gravatos esse criminibus? Quid? confessio non solum de mortalibus est, sed etiam de venialibus. Verum habet. Sed utrum hæc confessio sit de mortali, an veniali, ignorant homines; nec propterea quod homines suspicari valeant, esse de mortali, confessionem omittimus: ergo celebrare, communicare non præmissa confessione peccati mortalis ad evitandum scandalum, vel infamiam, perquam raro accidit absque sacrilegio. Tot Sacerdotes, & tot christiani, & christianæ frequentissime scandalum ingerunt, infamiamque subeunt propter quotidianas celebrationes, & communiones, ex quibus nullum percipiunt fructum, nullamque morum reformationem, nullum profectum præferunt, sed e contrario se mundi amatores, & carnalium appetitionum sectatores exhibent. Hoc est scandalum declinandum, hæc infamia formidanda. “ Hactenus ille.

ANIMADVERSIO XVII.

Si Parochus debeat celebrare ex officio, ut populus sacrum audiat.

Intellige die festo, ut ait Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 315. a. 2. §. 1., & Concina n. 18. cit., qui ait, hanc esse communem Auctorum sententiam, *quando tamen Parochus*, subdit Concina, *invenire nequeat, qui vices suas suppleat*. Si enim invenire possit, qui vicem suam suppleat, necessitas celebrandi non urget.

„ Vel si corpus alicujus Parochiani defuncti præsens sit in Ecclesia, vel nubentes ad Ecclesiam convenerint matrimonium contracturi, propter quæ, ut scandalum evitetur, ipsum (Parochum) oporteat celebrare. “ Ita Synodus Nemausensis a Natali citata loco mox appellato. At hoc quoque intelligendum videtur, si Parochus invenire non possit, qui vices suas suppleat.

Ob quam causam etiam alter, qui non est Parochus, id licere putat Dian. cum aliis undecim contra Palaum, Aversam &c.

„ Negant quoque (ait Concina p. 345. n. 26.) Suarez, Bonacina, Lugo, Layman. quia, inquiunt hi, præceptum præmittendi confessionem mortalium communioni probabilius est, esse divinum, (quod fassus est Busemb. hic in resp.) cui cedere debet præceptum ecclesiasticum. Mihi aqua hæret, dum inter duo præcepta ferenda sententia est. Secunda tamen (hoc est Suarez &c.) videtur præferenda sententia. “ Hactenus ille. At hic inquies: die festo urget necessitas celebrandi Missam, si alius Sacerdos non adsit, ut populus eam audiat: at Synodus Tridentina supra citata ponit, Sacerdotem peccati mortalis conscium posse Missam sine prævia confessione, præmissa contritione, celebrare, si necessitas urgeat: ergo Sacerdos simplex potest in casu Missam celebrare. Resp. Sacra Syn. ex æquo sensu intelligenda est, itaut urgens necessitas ea sit, quæ prævalet necessitati præmittendi confessionem communioni. At cum in nostra specie nec Sacerdos simplex ex officio celebrare teneatur, nec ullum periculum animarum immineat, si populus die festo Missam, quam habere non potest, non audiat; necessitas, de qua loquimur, non prævalet necessitati præmittendi confessionem communioni, & Missæ celebrationi; ideoque satius videtur, si Sacerdos a Missa celebranda abstineat, quam si eam sine prævia confessione celebret.

ANIMADVERSIO XVIII.

Si urgeat præceptum de annua communione, ut docet &c. vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret..... probabilius tamen videntur docere Con. *Sa* &c. *cessante* &c. *præstare tunc.... intermittere* &c.

Hæc altera sententia, quam ipse Busemb. probabiliorem appellat, merito sequenda est ex mox dictis ad c. 3. & ex ratione a Busembao hic allata.

ANIMADVERSIO XIX.

Si Sacerdos post consecrationem committat &c. vel ante commissi recordetur, tenetur &c.

Id quoque docent D. Th. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 2. & Rubricæ Missalis de defect. cap. 8. n. 4. Sed nec D. Th. nec Rubricæ meminerunt peccati mortalis a Sacerdote post ipsam consecrationem admissi; quod nimis horrendum videtur; & quod si Sacerdos faciat, ne sacrilegium quidem facere in prosequenda Missa sine contritione dubitabit. Sed quoad hanc rem lege etiam quæ mox subdo.

Si vero id fiat ante consecrationem, & præsertim ante canonem &c.

In iis, quæ sequuntur, Busemb. varias, ancipitesque opiniones profert, quas more suo nec probat, nec improbat, unde lector nihil discere potest, nisi ut sibi licere putet, quod libuerit.

Illud hic primum animadverto, quod ait: *Qui negant teneri* (recedere) *ob honorem sacrificii*. An honor sacrificii illud postulat, ut cœptum peragatur a Sacerdote scelere contaminato? Nonne honor sacrificii contra requirit, ut Sacerdos cum conscientia sceleris conscia illud prosequi non audeat?

Præterea illa Busembaum verba notanda sunt: *Quod si vero nec contritionem possit elicere..... Intellige si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit*.

Eo loco hic sumus, ut Sacerdos sine nota, ut Busemb. posuit, ab altari recedere non possit: ergo ex divino præcepto imponente, ne sacrificium sine contritione mortalis criminis peragatur, Sacerdos in his angustiis contritionem elicere tenetur: attamen licet Sacerdos eam elicere conatus sit, vel fecerit, quod potuit, reipsa tamen eam elicere ex Busembaum non potuit: ergo juxta Busembaum Deus impossibilia præcipit. Qui est Lutheranicus error a Synodo Trid. sess. 6. cap. 11. proscriptus, ubi ait: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat, ut possis*. Hinc Rubricæ Miss. cap. 8 de def. nu. 2. ajunt: *Si quis autem in casu necessitatis non habens copiam Confessoris in peccato mortali absque contritione celebret, graviter peccat*. Ponunt enim, & pro certo habent, Sacerdotem urgente necessitate Missæ celebrandæ, ideoque præcepto contritionis, cum abest copia Confessoris, eliciendæ, Dei auxilio adjuvari, & posse contritionem elicere, ideoque graviter eum peccare ajunt, nisi eam eliciat.

Sed hic quæris, quid Sacerdoti, qui Missa incohata ante consecrationem, ac præsertim ante Canonem alicujus mortalis criminis meminit, in tanta opinionum, quas Busembaum recitavit, ambage faciendum sit?

Resp. Syn. Trid. sess. 13. c. 7. ait: *Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus præceptum*. „ Probet seipsum homo “ (1. Cor. 11. n. 38.) *Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat; quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris*. Sacerdos in nostra specie non solum celebrare vult, sed celebrare cœpit; vult autem non solum communicare, sed sacram Eucharistiam conficere: ergo si est conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, ad sacram Eucharistiam accedere non debet, nisi præmissa sacramentali confessione, modo ei non desit copia Confessoris. Quid hic qui in contrariam opinionem pronus est, respondere potest, ut ejus responsio non in probabilium opinatorum, sed in Christi tribunali probetur? An quia Sacerdos mortiferæ culpæ immemor, sine confessione Missam incohavit, immunis est a divino præcepto *se probandi*, hoc est, ut ecclesiastica consuetudo declarat, præmittendi confessionem communioni? Sacra quidem Synodus post relata verba statim subdit: *Quod si, necessitate urgente, Sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur*. At nulla profecto necessitas est celebrandi sine prævia confessione, si post incohatam Missam confessio fieri possit: fieri autem potest, quando adest copia Confessarii. Ergo facienda est. Necessitas, inquis, celebrandi in casu sine confessione ex eo capite sumitur, quia sine scandalo, vel infamiæ periculo confessio fieri non potest. Resp. Si res ita sit, hoc est si confessio reipsa fieri non possit sine scandalo, vel infamiæ periculo, Sacerdos alicujus mortalis peccati memor poterit absque confessione, elicito tamen actu contritionis Missam prosequi, & communionem sumere. Id explicate concedit Nat. Alex. Th. t. 1. p. 315. a. 2. §. 1. *Sed ante consecrationem in supradictis casibus*, (quorum alter est, si in ipsa celebratione recordetur, se esse in peccato mortali) *si non timetur scandalum, debet Missam inceptam deserere*. Ita Rubricæ Missalis de def. c. 8. num. 5. Quod autem de Missa incepta deserenda, idem de confessione facienda dicendum est, ut scilicet neutrum fiat, si scandalum timeatur. At scandalum timeri debet, non sola admiratio, ut Sacerdos in casu nec Missam deserere, nec confessionem facere teneatur. At quodnam scan-

scandalum, seu infamia timeri jure potest, si confessio fiat? Scandalum rationabilius timendum est Sacerdoti in recessu ab Altari, quæ res ex se mala est, utpote quæ Missam imperfectam relinquit, quam ex confessione, quæ eo ex natura sua spectat, ut Missa recte peragatur. Sicuti confessio ante celebrationem a Sacerdote peracta populum non offendit scandalo, sed exemplo ædificat, ita idem sentiendum, si fiat in ipsa celebratione. Hinc enim illud unum judicare populus potest, vel Sacerdotem bonæ conscientiæ ex metu, & dubitatione, vel ex memoria alicujus peccati nolle sine confessione sacrificium peragere; qua in re nec scandalum, nec infamiæ notam ego agnosco. Præterquamquod cum celebrans multis de causis Sacerdote opus habere possit, causam, cur accitus sit, præsentes ignorant, & celebrans uno fere verbo confessionem caute facit, & caute absolvitur, ut adverti via possit, quid fiat.

Porro quod dictum est de confessione, si Sacerdos ante consecrationem alicujus peccati mortalis recordetur, idem dicendum, si post consecrationem ejusdem meminerit. Cum enim in hac specie Missa sine maximo sacrilegio imperfecta relinqui nequeat, vel confessio, si fieri possit, facienda est, vel sine confessione, si fieri non possit, cum contritione peragenda, & complenda est.

At hic iterum objicies: nec D. Thomas, nec rubricæ Missalis mentionem faciunt in specie nostra confessionis, sed solum contritionis: ergo hæc sola sufficit.

Resp. D. Th. p. 83. ar. 6. ad 2. ait: *Similiter si recordetur* (post consecrationem) *se peccatum aliquod commisisse, debet pœnitere cum proposito confitendi, & satisfaciendi, & sic non indigne, sed fructuose sumet sacramentum*. Idem habent rubricæ Missalis loco citato num. 4.

Si vero, inquit D. Thom. *ante consecrationem alicujus prædictorum* (hoc est cibi, vel potus sumpti, peccati mortalis, excommunicationis) *fit memor, tutius reputarem, maxime in casu manducationis, & excommunicationis, quod missam inceptam desereret, nisi grave scandalum timeretur*. Idem habent rubricæ n. 5. cit.

Sed tum D. Thom. tum rubricæ loquuntur in hypothesi, quod desit copia Confessarii. Nam rub. loc. cit. n. 2. inquiunt: *Si quis habens copiam Confessoris celebret in peccato mortali, graviter peccat*. Præterea propositum confitendi, quod tum D. Thom. tum rubricæ in casu postulant, locum non habet, cum ipsa confessio fieri potest; quia hæc ipsa facienda est. Cur enim propositum confitendi requiritur? Ut scilicet mortale peccatum remittatur ea vi absolutionis in voto habendæ: ut cum absolutio reipsa haberi potest, ejus votum non sufficit. Ergo in casu ipsa confessio juxta mentem D. Thomæ, & rubricarum facienda est, ut absolutio habeatur.

La-Croix p. 231. n. 525. ait: „ Necessitas communicandi est in casibus a Busemb. n. 511. recensitis; quibus addit Gob. t. 7. n. 382. si diu abstinendum esset a communione, & confessione, non tamen si tantum brevi tempore. “

Porro inter casus a Busembao recensitos ille est, de quo loquitur c. 4. *Si urgeat præceptum de annua communione*. Quare si casibus a Busembaum de communicandi necessitate recensitis hic addendus est, si diu abstinendum esset a communione, & confessione, illud *diu* intelligendum est de mensibus intra annum, quando scilicet præceptum de annua confessione non urget. At laxitas minime ferenda merito videri potest, & debet, quod doceatur permissum accedere ad communionem non præceptam sine sacramentali confessione illi, qui mortalis criminis sibi conscius est. Dum Gobat, & La-Croix hæc typis evulgarent, in mente ne habuerunt divinum illud præceptum Ap. 1. Cor. 11. v. 28.? *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini*? In mente ne habuerunt oraculum Synodi Trid. sess. 13. cap. 7. mox citatum? ex quo probatio ex divino præcepto ad communionem necessaria juxta ecclesiasticam consuetudinem in eo consistit, ut nemo mortalis criminis sibi conscius quantumvis sibi contritus videatur, ad eam accedat, nisi præmissa sacramentali confessione. In mente ne habuerunt illa sacræ Synodi verba? *Quod a Christianis omnibus ..., hæc sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit* .... Quænam hic communionis necessitas obtruditur, si communio nec divina, nec ecclesiastica lege præcepta ponitur? Quod si ex dictis ad c. 4. Busemb. opinio, quæ ait, licere ad communionem accedere sine confessione peccatori conscio mortalis culpæ, si urgeat præceptum annuæ communionis, nec confessio fieri possit, teste ipso Busembaum minus probabilis est, ac merito rejicitur; an tolerari poterit opinio LaCroixii, quæ hoc idem permittit, etiamsi præceptum communionis non urgeat?

Nec sufficit, addit La-Croix eodem n. *paupertas egentis Sacerdotis, nisi esset valde gravis*.

Hic vero ita loquitur P. Concina Theol. t. 8. p. 346. n. 27. „ Quot Sacerdotes tum Capellani, tum non Capellani hac doctrina utuntur, celebrandi scilicet ob aucupandam eleemosynam non præmissa confessione mortalium, quia, inquiunt, nisi celebremus, unde vivamus, non habemus. Si Confessarius pius, & doctus iis ob frequentes relapsus absolutionem deneget, reponunt, Confessarium hunc esse rigoristam, & ideo deesse copiam Confessarii. “

Sacerdos, qui valde gravi necessitate impulsus, Missam sine confessione mortalium criminum celebrat, stipendio, veluti fine principali sacrificii movetur; quod est sacrilegum, & simoniacum. Neque vero cum Syn. Trid. cit. permissum ponit celebrare sine confessione mortalium, *necessitate urgente*, intelligenda est necessitas corporis, cui alia ratione subveniendum est, sed necessitas spiritualis. Neque enim sacrificium pro corporis, sed pro animæ necessitate divinitus institutum est; cui divinæ institutioni adversatur, qui eo præcipue utitur, ut corporis necessitatibus consulat; multoque magis si celebret sine confessione mortalium, ut iisdem necessitatibus occurrat. Hinc Catech. Rom. p. 2. de sacram. Ord. n. 4. ait: *Quamvis enim ex Apostoli sententia, natura, & divina lex jubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat, tamen quæstus, & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est*.

Animadversio XX.

Si in scamno communicantium recorderis &c. nec sine nota, aut scandalo gravi possis recedere.

„ Chimæricum communiter est (inquit P. Concina Th. t. 8. p. 344. n. 23.) Scandalum istud, & commentitia infamia. Homines hypocritæ, & peccatorum pleni hoc scandalum, & infamiam jactant, quique sacrilega sacramentorum frequentia vellent apparere in publico conspectu Christiani bene morati honestique, ut suas rationes & negotia promoverent. Quodnam scandalum, quæso, quænam infamia, quod assistentes suspicentur, te recordari alicujus peccati gravis non confessi? Quid quod ob aliquam peccati dubitationem, vel ob memoriam violati jejunii, vel ob aliam rationem, ab omni nota infamiæ immunem, te recedere a communione judicare valent? Mulieres procaces, impudentes, immodestæ, vanæ, ambitiosæ, scandalorum plenissimæ infamiam minime verentur, dum theatris, ludis, choræis, ceterisque mundi oblectamentis intersunt. Solum cum sancta sancte tractanda sunt, scandalum, & infamiam obtrudunt, & pertimescunt? Vitam honestam & christianam agant, & tum hæc imaginaria scandala flocci facient. An aliquando scandalum reipsa occurrere valeat, nec ne, prudentum judicio relinquo. Solum assero, raro id contingere; imo ex recessu a communione communiter prudentes inferunt delicatam conscientiam, ut personam bene moratam esse; quia mali homines parum curant reverentiam, & obsequium debitum tanto sacramento. “ Huc quoque spectant dicta ex eodem Concina ad c. 2.

Quo casu, etiamsi ne possis quidem elicere contritionem, excusat &c.

Illud *etiamsi ne possis quidem elicere contritionem* Lutheranismum olet ex dictis ad c. 5. Itaque in hac specie a scamno recedendum est; quia scandalum fictitium merito habetur. Quod si in aliquo rarissimo casu scandalum reipsa oriretur ea omissione communionis, puta si vir inde judicaret mulierem in adulterii consuetudine versari, ac sine absolutione a Confessario fuisse dimissam, eamque occidere paratus esse sciretur, aut timeretur, si a communione abstineret, tunc contritio saltem esset elicienda, sine qua mulier communionem accipiens, mortaliter peccaret. Si enim ex Rubricis c. 8. de def. n. 3. *si quis in casu necessitatis non habens copiam Confessarii in peccato mortali absque contritione celebret, graviter peccat*; graviter quoque peccat mulier, in casu necessitatis exposito, communicans sine contritione, quia habet conscientiam peccati mortalis. *Secus*, ajunt rubricæ de Sacerdote, *si conteratur: debet tamen, cum primum poterit, confiteri*. Atque idem videtur dicendum in casu exposito mulieris.

Imo quidam D. D. apud Henriq. excusant laicum ante confessum, etiam præcisa nota & scandalo, non recedentem, eo quod &c. quam sententiam &c.

His D. D. ex mero arbitrio loquentibus illud ego Psalmi oppono: *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis*. Quid enim in tam absonis commentis refutandis tempus teras? Unde hi D. D. suam doctrinam hauserunt? Novæ in Theologia doctrinæ suspectæ semper esse debent: at vero doctrinæ non solum novæ, sed piarum aurium offensivæ, non solum rejiciendæ, sed abominandæ sunt. Utrum talis sit præsens quorumdam D. D. apud Henriq. doctrina a Busembao proposita, pii homines, e quorum numero ego non sum, judicent; quæ tamen meas licet non pias aures valde offendit. Sacræ Synodi Tridentinæ sess. 13. cap. 7. ad c. 5. cit. expressum præceptum est, ut si Sacerdos necessitate

urgen-

urgenta absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur; & loquitur de Sacerdote mortalis sui criminis contrito, ut patet ex contextu verborum, quæ ibi retuli. Hic ergo Sacerdos ex contritione, in qua votum confessionis includitur, putatur, & ponitur esse in gratia, & nihilominus confessionis quamprimum faciendæ præceptum ei imminet: ergo idem prorsus dicendum de laico qui alicujus mortalis criminis in confessione oblitus est. Quid est illud *quamprimum?* quam primum potest, priusquam iterum celebret: Ergo laicus oblitus in confessione alicujus mortalis criminis, quam primum fieri potest illud confiteri tenetur, nec temerario ausu ad Eucharistiam accedere debet, priusquam illud confiteatur. Nonne confessio omnium mortalium peccatorum, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, juris est divini? Nonne ex eodem divino jure hæc omnium peccatorum confessio, si fieri possit, communioni præmittenda est? Laicus autem potest, ut ponitur, peccatum, quod memoriæ nunc illi occurrit, & cujus in confessione oblitus fuerat, confiteri: ergo illud confiteri omnino tenetur, priusquam ad sacram mensam accedat; neque hac in re aut Busembaum, aut D.D. apud Henriq. ab eo indicati audiendi ulla ratione sunt.

Busembaum opinationi aliquid simile, aut pejus habet La-Croix p. 232. n. 532. ubi ait: „ Si quis non potens „ recedera a scamno communicantium, recordetur mor„ talis commissi (ita enim legendum puto) ante ulti„ mam contritionem, vel absolutionem, pro qua dolo„ rem universalem habuerat, potest communicare sine „ novo dolore, quia est in gratia, & tantum tenebitur „ suo tempore peccatum illud directe subjicere clavibus. „ Lugo, Dicast. Gob. “

Cur a scamno communicantium recedere non potest? An ferreis vinculis scamno alligatus est? Scandalum in casu posito ex mox dictis commentitium est. Ergo La-Croix falso supposito laborat: ergo positus in scamno communicantium non solum novum dolorem, sed confessionem ex mox dictis communioni præmittere, ideoque a scamno recedere tenetur.

Quod vero communicare possit non solum sine confessione, sed etiam sine novo dolore, hoc inter nova absurda paradoxa recensendum est. Nam ponatur necessitas communionis: an quia sacramentalis confessio præmitti non potest, saltem ejus præcipua & essentialis pars, hoc est contritio præmittenda non est? An cum totum fieri non potest, ne pars quidam, qualiscumque ea sit, etiamsi præcipua, & essentialis sit, præstanda est? Quisnam hominum, qui aliquo pietatis sensu tanguntur, in scamno communicantium genuflexus, nec ab eo, ut cum La-Croix ponere placet, sine scandalo recedere valens, saltem non conetur quam maxime potest, peccatum mortale, quod in confessione a se omissum meminit, detestari, ac de eo dolere? Sicuti enim mortalia omnia peccata non in genere, sed in specie, & sigillatim in confessione quoad fieri potest necessario aperienda sunt, ut docet Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. ita quoque contritio in singula peccata quantum fieri potest cadere debet juxta illud Ezech. 18. *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras.* Quare cum memoriæ occurrit aliquod letale crimen in confessione omissum, quod proinde non determinate, sed solum in genere pœnitens detestatus est, illud non solum necessario confitendum, sed novo dolore necessario detestandum est. Ergo si ejus confessio communioni præmitti non possit, saltem ejus contritio necessario præmittenda est.

In hanc La-Croixii opinationem ita invehitur P. Concina Th. t. 8. p. 345. n. 25. „ Felices hujusmodi homi„ nes, qui & contritionem, & statum gratiæ tam facile „ in promptu habent. Recordatur quis peccati mortalis „ non confessi; & nec novum excitare, cum possit, do„ lorem debet? Certus ne iste est aut de contritione ne„ cessaria, habita ad absolutionem, aut de remisso cri„ mine? Certus ne est, se esse in statu gratiæ? Et sa„ cratissimum Christi corpus suscipere poterit, quin no„ vum dolorem de hoc peccato, quod certo se perpe„ trasse cognoscit, edat? Nemini ego talem doctrinam „ suaderem. “ Hactenus ille. Nimirum qui in salutis negotio certis incerta præponit, graviter peccat: Sed qui in casu novum dolorem omittit, certis incerta in salutis negotio præponit: ergo graviter delinquit.

Animadversio XXI.

Si habeas peccatum tantum reservatum, nec pateat aditus ad Superiorem, vel Superior semel iterumque . . . negaverit &c.

P. Concina Th. t. 8. p. 348. n. 32. hanc quæst. proponit: „ Habens peccatum reservatum, poterit ne urgen„ te necessitate communicare, non præmissa confessione? Respondet. “ Tres sunt opiniones. Prima Joann. Sanch. „ Trull. & aliorum. Defendunt isti, talem accedere pos„ se ad Eucharistiam, quin confiteatur sive reservata, „ sive non reservata; quia tunc deest copia Confessarii, „ & onus grave est, eadem peccata bis confiteri. Hæc „ opinio falsa, & laxa est. Secunda docet, aperienda „ Confessario tantum peccata non reservata. Tertia susti„ net, omnia peccata tum reservata, tum non reser„ vata, manifestanda Confessario esse, ut indirecte ab„ solvat etiam a reservatis. Filliuc. inquit Viva, o„ mnes tres istas opiniones reputat probabiles. Verum „ sola tertia opinio, vera pro praxi fruitur probabilita„ te. “ Ratio est, quia secunda opinio confessionem detruncat sine necessitate, cum integre fieri possit; ex quo evidens est falsitas primæ opinionis: ergo sola tertia locum in praxi habere debet.

Quod si pœnitens, ut Busembaum ponit, habeat tantum mortale reservatum, vel illud cum venialibus, vel cum alio, aut aliis mortalibus alias in confessione accusatis confiteri debet, ut directe a non reservatis, indirecte autem a reservato absolvatur. Et ratio est, quia cum absolutio a reservato aliqua ratione obtineri possit, mortale peccatum est ad Eucharistiam sine absolutione accedere: at pœnitens potest indirectam absolutionem a reservato in necessitate obtinere, si vel peccata venialia post ultimam confessionem admissa, vel aliquod mortale præteritarum confessionum cum reservato confiteatur: ergo id facere necessario debet.

Quod præceptum (Tridentini) *extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum* &c.

Hanc opinionem adoptat La-Croix p. 232. n. 534. pro qua præter citatos a Bus. citat March. Dicast. Aversa. Contrariam veluti probabiliorem sequitur Concina Theol. t. 8. p. 341. n. 13. Ratio La-Croixii est, „ quia Triden„ tinum loquitur de Sacerdote celebrante, & cum ma„ teria sit odiosa, non debet extendi. “

Ratio contrariæ sententiæ est, quia ex regula juris in sext. 88. *certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* Verba quidem legis Tridentinæ supra relata de Sacerdote tantum celebrante loquuntur: at legis voluntas laicum quoque, & Sacerdotem solum communicantes complectitur. Illa enim ipsa ratio, propter quam Syn. Trident. Sacerdotibus celebrantibus imposuit, ut quam primum in casu confiterentur, locum habet tum in Sacerdotibus tantum communicantibus, tum in laicis, nisi quod magis premit Sacerdotes, qui etiam conficiunt sacramentum, quam laicos, qui illud solum sumunt. At una sumptionis ratio ad legem satis est. Sicuti enim pro sola Eucharistiæ sumptione necessario præmittenda est confessio; ita, si hæc ex necessitate omittatur, quam primum post sumptionem facienda est. Mens, & voluntas Tridentinæ legis satis aperta videtur: ergo tum laicus, tum Sacerdos solum communicans, puta die Veneris Sancti, aut quia complet sacrificium alterius Sacerdotis deficientis, contra legem Tridentinam faciunt, si quam primum in casu non confiteantur. Hæc sane ratio suo momento constat: at ratio La-Croixii inanis est, quæ omnes leges intra verborum cortices, & fines coercet. An leges omnes sunt odiosæ? An lex, summa maturitate ab œcumenico Concilio lata, quæ augustissimi Sacramenti venerationi, & animarum securitati consulit, odiosa dici potest? Nos ne hanc licentiam nobis sumimus, ut talem legem odiosam dicere audeamus? Qui ita loquuntur, non graviter, moderate, & theologice loquuntur, sed cum hominibus licentibus, & exlegibus loquuntur; quibus omnes leges etiam æquissimæ, ac maxime salubres, odiosæ sunt. Si ita est, inquis, cur sacra Synodus suis verbis laicos complexa non est? Resp. quia res est rarissima, & præter ordinem, ut laicus sine confessione mortalis culpæ necesse habeat communionem sumere; leges autem casus extra ordinem non complectuntur verbis suis; sed eos ad mentem, & rationem legis judicatos volunt.

Animadversio XXII.

Non impedit pollutio involuntaria, imo nec voluntaria &c.

Hic audiendus D. Th. p. 3. qu. 80. a. 7. ubi ait: *Ex necessitate quidem impedit hominem ab hujus sacramenti perceptione solum peccatum mortale.*

Pollutio vero etiam involuntaria, & inculpabilis *ex quadam congruentia impedit quantum ad duo; quorum unum semper accidit, scilicet quædam fœditas corporalis, cum qua propter reverentiam sacramenti non decet ad Altare accedere; unde & volentes tangere aliquod sacrum, manus lavant; nisi forte talis immunditia sit perpetua, vel diuturna, sicut est lepra, vel fluxus sanguinis, vel aliquid hujusmodi. Aliud autem est evagatio mentis, quæ sequitur pollutionem nocturnam, præcipue quando cum turpi imaginatione contingit. Hoc tamen impedimentum, quod ex congruitate provenit, postponi debet propter aliquam necessitatem, puta ut Greg. dicit,* cum fortasse aut festus dies exigit,

git, aut exhibera ministerium, pro eo quod Sacerdos alius deest, ipsa necessitas compellit.

Idemque ex eodem S. Doct. ad 4. dicendum de nocturna pollutione, quæ forte mortalis foret, per confessionem expiata; quia, loquit, *licet per contritionem, & confessionem auferatur reatus culpæ, non tamen aufertur corporalis immunditia, & distractio mentis ex pollutione consecuta.*

Animadversio XXIII.

Neque actus conjugalis impedit, etsi &c. *intellige si debitum petitum ex necessitate redditur* &c.

Ex necessitate quidem non impedit, ex congruitate vero impedit, *sicut dictum est*, inquit S. Thom. art. 7. cit. ad 2. *de pollutione nocturna, quæ accidit sine peccato, scilicet propter immunditiam corporalem, & mentis distractionem*. Hinc D. Hieron. ab eodem S. Thoma cit. ait: „ Si panes propositionis ab his, qui uxores tetigerant, comedi non poterant, quanto magis ille panis, „ qui de cælo descendit, non potest ab his, qui conjugalibus paulo ante hæsere amplexibus, violari, atque „ contingi? Non quod nuptias condemnemus, sed quod „ eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare carnalibus operibus non debeamus. “ *Sed quia*, subdit Angelicus, *hoc secundum congruitatem, non secundum necessitatem est intelligendum*, *Greg. dicit, quod talis est suo judicio relinquendus*. Si vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere, *ut ibidem Greg. subdit, tunc prohiberi debet, ne accedat ad hoc sacramentum*.

Hac de re loquitur quoque Concina Theol. t. 8. pag. 367. num. 19.

Animadversio XXIV.

Incongrua, tantique sacramenti venerationi contraria, mihi videtur conjugalis copula eo ipso die, quo sacra Eucharistia sumpta est, nisi fiat ex necessitate reddendi debitum. Periculum incontinentiæ alio modo vitari potest, & debet, ut ex dicendis de matrimonio intelligetur. Amori vero, & desiderio prolis ut satisfiat, necessaria non est conjugalis copula die communionis.

Animadversio XXV.

Non obstat tamen communioni........ reliquias ciborum inter dentes hærentes trajicere (*negant enim Præp.* &c. *si fiat de industria, contra* Tann. &c. *qui contrarium probabile affirmant*) *licet* &c.

La-Croix p. 234. n. 557. ait: „ Si hoc, quod dentibus „ inhæret, etiam dedita opera deglutiatur, putant Suar. „ Castrop. Gob. Leand. non violari jejunium, quod etiam ut probabile defendunt Ochagav. Tann. Dian. Si „ tamen illæ reliquiæ essent ita magnæ, ut sensibiliter „ perciperentur in lingua, deberemus expuere, inquit „ Lugo: & si deglutirentur, frangerent jejunium, quia „ &c. licet alio deglutiantur. “

Nos vero missis probabilibus opinatoribus, qui in omnes partes se versant, audiamus S. Thomam, qui p. 3. qu. 80. art. 8. ad 4. ait: *Reliquiæ tamen cibi remanentes in ore, si casualiter transglutiantur, non impediunt sumptionem hujus sacramenti; quia non trajiciuntur per modum cibi, sed per modum salivæ: & eadem ratio est de reliquiis aquæ, vel vini, quibus os abluitur, dummodo non trajiciantur in magna quantitate, sed permixtæ salivæ; quod vitari non potest*. D. Thomæ concinunt rub. Miss. cap. 9. de defect. n. 3. ubi ajunt: *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavando os, deglutiatur stilla aquæ præter intentionem*. Quare ut jejunium ad Eucharistiam necessarium in proposita specie non frangatur, juxta D. Thomam, & rubricas, quibus auscultandum est, duo sunt necessaria. Primum, ut reliquiarum cibi, vel aquæ quantitas salivæ permixta, sit, ideoque fit valde exigua, ut *stilla aquæ*, sicuti rubricæ loquuntur; ex quibus probatur illud La-Croix: „ Si tamen illæ reliquiæ „ essent ita magnæ &c. “ Alterum est, ut casu, non de industria trajiciantur; ex quo improbatur illud La-Croix, „ si hoc, quod dentibus inhæret, etiam dedita opera deglutiatur, putant Suar. &c.; “ quod improbat etiam Gavantus ex Paludano in cap. 9. rub. cit.

Guttulam jusculi, cum sapor exploratur, per modum salivæ, cui mixta est, vel culicem &c.

Hic Busemb. falso, ut ego sentio, supposito nititur. Qua enim die Eucharistia sumenda est, jusculum non est explorandum propter periculum, ne aliqua gutta, quod facile accidit, transglutiatur. Quod si jusculi sapor lingua exploretur, & aliquid trajiciatur, hoc est volontarium in causa; ideoque ab Eucharistia eo die abstinendum existimo.

Quoad culicem, & muscam, si trajiciatur per respirationem, concedit quoque Concina Theol. t. 8. p. 362. n. 6. & ratio est, quia non trajicitur per modum cibi. At si musca in fauces illapsa deglutiretur, jejunium violaret, ut docet ipse La-Croix p. 234. n. 554. citatis Lug. Rhod. Tamb. Gob.

Si aromata, vel folium tabaci ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modo nihil transmittas.

La-Croix nu. 559. ait: „ Lez. & alii apud Dian. putant, tabacum tam masticatum, quam fumatum frangere jejunium, quamvis nihil sensibile dimittatur, „ alii apud eumdem negant, dummodo de folio nihil deglutiatur. “

Negantibus ego quoque assentior; quia nihil sumitur per modum cibi, aut potus, cum nihil deglutitur. At pius Christianus in honorem augustissimi sacramenti a tabaci fumo abstinebit, multoque magis a tabaci foliis, aromatibus, &c. ori imponendis, & masticandis propter periculum, ne aliquid in stomachum trajiciatur; quod si fiat, aut etiam in dubio, a communione necessario erit abstinendum.

Animadversio XXVI.

Probabile est, non impedire &c. *si frustulum ligni..... deglutiat, quia non habet rationem cibi, vel potus.*

Idem habet La-Croix n. 552. ex eadem ratione.

Hæc quidem videntur supervacanea, cum aut nunquam, aut rarissima accidant.

Ceterum D. Th. qu. 80. art. 8. ad 4. ait: *Et ideo neque post assumptionem aquæ, vel alterius cibi, aut potus, vel etiam medicinæ, in quantacumque parva quantitate, licet hoc sacramentum accipere: nec refert, utrum aliquid hujusmodi nutriat, vel non nutriat aut per se, aut cum aliis, dummodo sumatur per modum cibi, vel potus*. Falsum ergo est, id quod non habet rationem cibi, vel potus, non impedire communionem: ut enim impediat, juxta S. Doct. satis est, si sumatur per modum cibi, vel potus, hoc est eo modo, quo sumitur cibus, vel potus; quod accidit, dum aliquid in os sumitur, & in stomachum trajicitur. Quare contraria sententia, quæ a Busembao tutior dicitur, unice tuta est; ac Busemb. & La-Croixii probabilitas improbanda, & rejicienda saltem ut periculosa est.

Animadversio XXVII.

Busemb. tria hic docet. Primum est, licere communionem sumere, si, cum certum sit, mediam noctem fuisse elapsam, dubites, utrum aliquid deglutiveris; & hoc idem tanquam probabilius habet La-Croix p. 235. n. 566. Alterum est, hoc idem licere, si certum sit, te aliquid deglutisse, sed dubites utrum ante, an post mediam noctem. Hoc quoque probabile habet La-Croix n. 567., sed probabilius putat oppositum. Tertium est de horologiis, quam sententiam practice tutam esse, ait La-Croix n. 571. loquendo de horologiis, quæ ordinarie bene diriguntur.

Ita magni nostri opinatores juxta principia versatilis probabilitatis; cui tamen ipsi versatili probabilitati repugnat tertia de horologiis opinatio, si constet, horologium, quod ordinarie bene dirigitur, hodie fuisse male directum.

Sed hoc misso juxta certa, & reipsa indubitata sanioris Theologiæ principia hæ omnes opinationes sunt certo falsæ, & sine ulla dubitatione rejiciendæ, ut constat ex dictis contra versatilem probabilitatem.

Animadversio XXVIII.

Non est peccatum.... cibum sumere..... statim a communione..... etsi ob sacramenti reverentiam consilii sit abstinere.

S. Thom. p. 3. qu. 80. art. 8. ad 6. ita loquitur: *Maxima devotio requiritur in ipsa sumptione hujus sacramenti, quia tunc percipitur sacramenti effectus; quæ quidem devotio magis impeditur per præcedentia, quam per sequentia. Et ideo magis est institutum, quod homines jejunent ante sumptionem hujus sacramenti, quam post. Debet tamen* (S. Doct. ait *debet*) *esse aliqua mora inter sumptionem hujus sacramenti, & reliquos cibos. Unde & in Missa oratio gratiarum actionis post communionem dicitur, & communicantes etiam suas privatas orationes dicunt. Secundum tamen antiquos Canones statutum fuit a Papa Clem. I. ut habetur de consecr. dist.* 2., si mane dominica portio editur, usque ad sextam jejunent ministri, qui eam sumpserunt: & si tertia, vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vesperum. *Antiquitus enim rarius Missarum solemnia celebrabantur, & cum majori præparatione: nunc autem, quia oportet frequentius sacra mysteria celebrare, non posset de facili observari; & ideo per contrariam consuetu-*

ſuetudinem eſt abrogatum. At ſi lex, quæ ſex, & amplius horas a cibo abſtinere poſt ſacram Synaxim præcipiebat, contraria conſuetudine abrogata eſt, an contraria conſuetudo permittit, ut ſtatim a communione cibus ſumatur? Piorum hominum conſuetudini contre recentem opinandi licentiam ego ſtandum eſſe, ajo, & clamo. S. Carolus Borr. apud Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 320. art. 3. inquit: *Monebit etiam* (Perochus) *ne ſtatim ſputent, ſed per quartam ſaltem horæ partem a ſputatione abſtineant. Si vero neceſſitas cogat prius ſpuere, id in loco ſaltem fiat a pedibus conculcantium remoto, ſeu potius in linteo mundo..... Ne præterea ſtatim cibum capiant, ſed dimidia poſt ſumptam ſacram communionem, aut ſaltem quarta horæ parte, Parochus admoneat.*

ANIMADVERSIO XXIX.

Et quidem in eodem morbo, etſi non tenearis, potes tamen poſt aliquot v. g. 6. 7. vel etiam..... duos dies..... repetere viaticum non jejunus &c.

Legibus locorum, & piorum Sacerdotum conſuetudini eſſe deferendum, cum Card. de Lugo non eſt dubitandum. Sed audiendus quoque eſt cautus, & ſolidos Theologus Natal. Alexand. qui Theol. tom. 1. pag. 318. num. 7. ita loquitur. „ Nec ſemel tantum, ſed multoties poteſt infirmo non jejuno ſacra communio adminiſtrari, perſeverante ad plures dies, vel ingraveſcente mortis periculo, modo inter utramque communionem octo, vel decem dies interfluxerint, etiamſi extrema unctione fuerit procuratus. Idem dicendem, ſi ex imminente mortis periculo emerſerit, & in illud denuo poſt dies etiam pauciores inciderit. Ite vulgo Theologi. Decem dies inter utramque communionem per modum viatici Rituale Pariſienſe præſcribit. “

Imo etſi non liceat ægro ex ſola devotione communicare fracto jejunio, ſi tamen &c. *nec poſſet* &c. *probabile eſſe id licere* &c.

De morbo, in qon mortis periculum perſeveret, aut ingraveſcat, mox dictum eſt. In morbis diuturnis, in quibus mortis periculum certum eſt, non tamen imminens, ſed remotum, Eucheriſtia dari non debet, niſi jejunis; quia eccleſiaſticum præceptum jejune ſumendi Euchariſtiam non ceſſet, niſi mortis periculum immineat. Ceterum quid fingitur, in morbis diuturnis non poſſe dari Euchariſtiam, niſi poſt medicinam? An vis medicinæ e puncto temporis in morbis diuturnis pendet? An qooad horas, & momenta medicinæ religioſiſſimi erimus, quoad Eccleſiæ legem nulla nos religio tanget? Si anguſtias. & neceſſitates fingere, eut amplificare nolumus, infirmus diuturno morbo laborans, & corpori quoad fieri poteſt conſulere, & communionis pio deſiderio ſatisfacere poteſt. Pium enim deſiderium quoad corpus minus religioſum eſt, quad animam, & ſacras leges religioſius. Itaque medicinæ tempus tantiſper poſtponatur; Sacerdos vero communionis tempus, quoad fieri poteſt, anticipet; omneſque difficultates, & anguſtiæ in fumum abeunt; & infirmus ſine ullo conſcientiæ remorſu devote, fructuoſe, & tranquille ſacram Euchariſtiam ſuſcipit.

Denique licet probabile videatur Fil. &c. *poſſe non jejunum celebrare ad dandum viaticum..... id tamen merito communiter rejicitur.*

Ego vero non rejiciendam, ſed probandam exiſtimo ſententiam Fill. Card. de Lugo & aliorum, quam ſequitur quoque Concina Theol. t. 8. p. 362. nu. 7. licet vir doctiſſimus pro ſua modeſtia doctiorum, ut ipſe ait, judicio ſuum ſenſum ſubjiciat. Eam enim evincit ratio a Buſembaum allare. Cum enim duo præcepta concurrunt, & ambo ſerveri non poſſunt, majus ſervandum eſt: at præceptum ſumendi viatici divinum eſt, præceprum jejune celebrandi eſt eccleſiaſticum: ergo ſervendum eſt præceptum divinum.

Si ipſe infirmus non jejunus viaticum ſine ulla dubitatione ſumere poteſt, & debet, cur Sacerdos non jejunus celebrare non poteſt, ut proximus divinum præceptum impleat?

Sacerdos, ut optime ratiocinatur Concina, in caſu celebrare poteſt non præmiſſa confeſſione mortalis culpæ cum ſola contritione, ſi confeſſio fieri non poſſit: ergo poteſt quoque celebrare non jejunus, ſi jejunium fractum jam fuerit, imo multo magis: quia ad Euchariſtiam enimi magis, quam corporis diſpoſitio neceſſaria eſt; at ſacramentalis confeſſio ad enimi, jejunium ad corporis diſpoſitionem pertinet: ergo &c. Præterea lex præmittendæ confeſſionis probabilius loquendo divina eſt, lex jejunii ſolum eccleſiaſtica: ergo ſi lee confeſſionis prætermitti poteſt, ut Sacerdos pro infirmi viatico celebret, multo magis prætermitti poteſt lex jejunii.

Buſemb. objicit praxim contrariam; at immerito in caſu, qui aut nunquam, eut rariſſime accidit. *Major*, inquit, *eſt babenda ratio ſacramenti, quam aliqualis neceſſitatis proximi.*

Reſp. Hæc ratio nimis probat: probat enim, ſine confeſſione non eſſe conficiendam Euchariſtiam, ut viaticum præbeatur; quod falſum eſt, & contra ipſum Buſemb. a. t. c. t. Præterea ex rei natura, Deique lege nulla irreverentia ſacræ Euchariſtiæ irrogatur, ſi Sacerdos non jejunus Miſſam celebret. Eccleſiæ autem lex, ſi per epichejam ejus mentem interpretemur, ut interpreteri debemus, in caſu non *aliqualis*, ut male loquitur Buſemb. ſed maximæ proximi neceſſitetis ceſſat, ceditque juri divino ſamendi viaticum.

Objicit tertio loco. „ Præceptum vietici non obligat, „ quando non poteſt rite dari. “

Reſp. Cum præcepta concurrunt, & colliduntur, ſine dubitatione majus ſervandum eſt. Ergo certum eſt, præceptum viatici obligare, niſi majus præceptum illi obſtet. At ritus, ſeu lex jejune celebrandi Miſſam ex dictis eſt indubitanter minor: ergo præceptum vietici obligat, etjamſi ſervato ritu jejunii dari non poſſit.

Maximum præceptum eſt caritas, quo omnia alia referuntur. Ut corporeæ proximi neceſſitati ſuccurras, quæ eſt lex caritatis, Eccleſiæ leges, ut Miſſæ auditio die feſto, jejunium &c. impedimento non ſunt. Ut ſpirituali proximi neceſſitati ſubvenias, Eccleſiam ſua lege impedire exiſtimas?

Ubi difficultas occurrit, inquit S. Th. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 2., *ſemper accipiendum eſt illud quod habet minus de periculo*. In noſtra difficultate minus periculum eſt in Miſſa e non jejuno celebranda, quam in ſubtrahenda Euchariſtia infirmo, cui periculum mortis jam jam imminet. Si hanc illi ſubtrahis, periculum eſt, ne maximum caritatis præceptum violes: ſi non jejunus Miſſam dicas, nullum eliud periculum eſſe poteſt, niſi ut Eccleſiæ legi repugnes; quod certe longe minus eſt: ergo hoc eſt eligendum. Quamquam hoc alterum periculum ex dictis nullum eſt. Itaque ego non dubito, quin in caſu Miſſa a non jejuno celebranda ſit.

Sed quæſo hic animadverte indolem probabilium, ne eorum doctrinis fidem habeas. La-Croix p. 235. nu. 573. ita loqoitur. „ Titius diu ſe probavit pro prima Miſſa, „ quem cogitet hodie hora octava caoere, interim hoc „ mane iterum ſe probat, &, uti aliis diebus fecerat, „ incogitanter ſumit hoſtiam non conſecratam. Quæritur, eu poſſit primitias legere non jejunus? Reſp. per „ ſe loquendo non poteſt. “ Hactenus recte: et ſubdit: „ Poſſunt temen adeſſe circumſtantiæ, ob quas liceat, „ v. g. ſi Titius ſit familiæ perhoneſtæ, ad cujus primitias conveniunt cognati multi, pro quibus etiam ſit „ convivium lautum epparatum. “

In hac ſpecie Sacerdos non jejunus Miſſem cenere poteſt, ſi La-Croix credimus? Ut autem viaticum infirmo præbeatur, ſi Buſembaum audimus, non poteſt? An major neceſſitas eſt dicendi Miſſam in ſpecia La-Croixii, quem in ſpecie Buſembaum? Quænam lex cogit Sacerdotem in caſu La-Croixii, ut contra Eccleſiæ legem Miſſam canat? Pudet me ſane in his tam abſurdis commentis refellendis immorari. Quilibet vel me tacente intelligit, quem turpe ſit, Sacerdoti non jejuno permittere, ut Miſſam in La-Croixii caſu celebret, non item in caſu Buſembaum, quem La-Croixius in ſuis additamentis non improbat. At ſi Buſembaum opinio merito rejicitur, multo magis rejicienda eſt La-Croixii doctrina, qui propter inanes rationes, & humanos reſpectus violationem eccleſiaſticæ legis ſine ulla neceſſitate permittit; eoque magis, quod momentum in eo ponit, ut convivium lautum apparatum ſit, quod e cæleſti convivio velde alienum eſt, & prohibitum eſſe ſolet. An invitati lautum, & inſtructum prandium comedere nequeunt, niſi Sacerdos Eccleſiæ legem in ſuo primo ſacrificio violet?

Aliam huic ſimilem doctrinam ibidem addit his verbis. „ Item ſi publice notum eſt, vel proclamatum, eum hodie lecturum primitias, & e contra error illius in ſumpta hoſtia non conſecrata occultus, hoc caſu licitum „ ei erit celebrare tum per epikiam, nam nullus Papa, „ ſi adeſſet, vel interrogaretur, vellet hunc caſum lege „ incluſum; tum propter publicum ſcandalum alias oriturum. Gob. t. 3. n. 411. “

Reſp. Ariſt. Eth. 5. cap. 10. ait: *Denique hæc æqui boni*, quod eſt epichejæ, ſeu æquitatis objectum, *vis ac natura eſt, ut legis correctio ſit, quia aliquid ei deeſt, propterea quod generaliter loquitur*: at lex jejunium ante communionem, & Miſſam generaliter præcipiens, correctione in caſu La-Croixii non indiget; ergo æquitas in caſu locum non habet.

Nimirum ſola neceſſitate urgente a legis verbis per æquitatem recedendum eſt; quia legem *in aliquibus caſibus ſervare*, ut eit D. Th. 2. 2. qu. 120. art. 1. *eſt contra æqualitatem juſtitiæ, & contra commune bonum, quod lex intendit*. At in caſu La-Croixii nulla neceſſitas eſt recedendi a legis verbis, neque eſt contra æqualitatem juſti-

tiæ,

tiæ, & communem bonum eam servare abstinendo a Missa: ergo &c. La-Croix ex arbitrio dicit, nullum Papam velle, casum, de quo loquimur, lege inclusum: imo contra dicendum, omnes Summos Pontifices velle hunc casum lege inclusum, quia in casu nulla est necessitas recedendi a lege; & quia boni publici ratio postulet, ut subditi facultatem sibi non arrogent deserendi legem, nisi manifesta necessitate imminente.

Scandalum, quod La-Croix obtrudit, fictitium est. Scandala enim oriuntur a legum violatione, non ab earum observatione. Ipsa admiratio, si quæ in caso contingat, facile tollitur manifestando id quod accidit; idque non solum sine offensione, sed cum ædificatione populi, qui inde discit, leges esse in veneratione habendas, nec, ut recentes opinatores suæ doctrinis insinuant, facile negligendas.

Animadversio XXX.

Si pro speciebus vini sumpsit aquam ..... tenetur denuo consecrare: hoc bene habet: *quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim sine nova hostia.*

Id quidem fieri poterit, si Missa celebretur in loco publico, ubi plures adsint, ad evitandum scandalum; non item si Missa celebretur in Oratorio privato, aut ubi plures non adsint, nec scandalum timetur.

Audiantur Missalis Rubricæ, a quibus non est discedendum, ubi cap. 4. de defect. a. 4. ita habetur: *Si post verba consecrationis advertas, vinum non fuisse positum, sed aquam; deposita aqua in aliquod vas, iterum vinum cum aqua ponas in calice, & consecres, resumendo a verbis prædictis, Simili modo.* Tum num. 5. in rem nostram subdunt: *Si hoc advertat post sumptionem corporis, vel hujusmodi aquæ, apponat aliam hostiam iterum consecrandam, & vinum cum aqua in calice, offerat utrumque, & consecret, & sumat, quamvis non sit jejunus.* Idem docet S. Th. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 4. Addunt Rubricæ: *Vel si Missa celebretur in loco publico, ubi plures adsint, ad evitandum scandalum poterit apponere vinum cum aqua, & facta oblatione, ut supra, consecrare, ac statim sumere, & prosequi cetera.*

Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam post consecrationem tamen, dubites, an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait Tamb.

Hæc doctrina arbitraria est. Cur enim post consecrationem præsumendum est pro vino in dubio? An consecratio aquam in vinum, ac deinde in Christi sanguinem convertit? Si dubium, ut ponitur, est rationabile, temere præsumitur ut pro aqua, sic pro vino. Quod enim rationi contrarium est, temerarium est. At præsumptio seu pro aqua, seu pro vino, rationi contraria ponitur; quia dubitatio rationi consentanea ponitur: ergo præsumptio pro vino est temeraria. Quare hæc nequam præsumptio omnino relinquenda est. In hac ergo difficultate, juxta D. Thomæ doctrinam ad c. 1. relatam, *accipiendum est illud, quod habet minus de periculo.* Habet autem minus de periculo, si consecratio iteretur, quod fieret, si liquor, de quo dubitatur, esset vinum, quam si sacrificium imperfectum relinquatur, quod accideret, si liquor esset aqua; quia sacrificii perfectio, quo consecratio utriusque speciei spectat, majoris ponderis est, quam sit una, & non iterata consecratio: ergo in casu non est pergendum, sed novum, certumque vinum apponendum est, ac consecrandum, sub conditione tamen, ut videtur, ac utrumque sumendum. Quia tamen ex meo sensu loquor, id subjicio examini & judicio solidiorum Theologorum, qui quantum momenti sit in ratione allata perpendent, & utrum satius sit, ut ego opinor, consecrationem conditionatam adhibere, an absolutam, judicabunt.

Si post ablutionem &c. sumendæ sint &c. quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificii, quæ sunt &c. ut docent cum communi. Hactenus recte; at Busemb. suæ versatilis indolis nunquam oblitus, addit: *Licet contrarium probabile dicat Tambur. ex Marcb.* Cur hoc addit, nec improbat? Ut Sacerdos faciat, quod sibi placuerit, & commodum erit. At hoc fieri non debet, tum quia communi sententiæ contrarium, a qua propter unius, alteriusve præsertim hæsitantem, & ratione destitutam opinationem recedendum non est, tum quia rationi adversatur. Rubricæ enim Miss., quibus auscultandum est, de def. cap. 7. nn. 2. inquiunt: *Quod si deprehendas post sumptionem corporis, & sanguinis, aut etiam post ablutionem, reliquias relictas consecratas, eas sumat, sive parvæ sint, sive magnæ, quia ad idem sacrificium spectant.* Fractio jejunii in hoc casu non impedit, quominus reliquiæ sumantur ea ratione, quia ad idem sacrificium pertinent: at reliquiæ in pyxide non ad idem, sed ad aliud sacrificium pertinent: ergo post jejunii per sumptam ablutionem fractionem hæ sumi nequeunt.

Uti nec ejusdem sacrificii, si &c. sed debent servari, donec &c. nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ.... Imo Card. de Lugo &c. non damnat Sacerdotem, qui prius, quam &c. particulam inventam absumit &c.

Hic quoque audiendæ sunt Rub. Miss., quæ cap. 7. cit. num. 3. ita loquuntur: *Si vero relicta sit hostia integra consecrata, eam in tabernaculo cum aliis reponat. Si hoc fieri nequit, sequenti Sacerdoti ibi celebraturo, in altari supra corporale decenter opertam, sumendam una cum altera, quam est consecraturus, relinquat; vel si neutrum horum fieri possit, in ipso calice, seu patena decenter conservet, quousque vel in tabernaculo reponatur, vel ab altero sumatur. Quod si non habeat, quomodo honeste conservetur, potest eam ipsemet sumere.*

Quomodo etiam ii excusantur, qui ex devotione hostiam in ore diu retinentes casu præmittunt aliquid ablutionis.

Hi Sacerdotes non sunt cum Busembao excusandi, sed reprehendendi, & graviter monendi, ne stulta devotione abripi se sinant, duplici ex capite.

Primo, quia hostia in ore diu retinenda non est, sed statim trajicienda in stomachum, ut habet Ecclesiæ consuetudo, & sacramenti institutio postulat; quia cum hoc sacramentum per modum cibi fuerit a Christo institutum, instar aliorum ciborum in os sumitur, ut statim deglutiatur ante potum.

Secundo, quia dum Sacerdos hostiam in ore retinet usque ad ablutionem, manifesto periculo sese objicit præmittendi aliquid ipsius ablutionis; quæ proinde si præmittatur, est voluntaria in causa, & ideo culpabilis; imo ipsum periculum, quod sponte incurritur, culpæ merito adscribitur.

Sponte tamen id (hoc est præmittere aliquid ablutionis) *non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset.*

Busemb. excusationes undecumque aucupatur. Sed longe melior est justa reprehensio, quam mala, aut periculosa excusatio. Christus inquit: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Simplicitas sine prudentia non est sancta, sed stulta; nec prudentia esse potest, ubi deest cognitio eorum, quæ ad proprium statum & officium pertinent. Quare Sacerdotes, qui aliquid ablutionis sponte præmittunt hostiæ trajectioni, stulte simplices sunt; quia ignorant, quæ sunt propria officii, & status; eorumque bona fides mala est, quia est ignorantia eorum, quæ scire tenentur.

Unus casus est in metu mortis ...... dummodo celebratio non exigatur in contemptum &c.

Facta hac hypothesi, *dummodo celebratio* &c. bene habet: at hæc hypotesis metaphysica est; quia mors intentata in casu includit religionis contemptum. P. Concina Theol. t. 8. p. 501. n. 15. ita habet. „ Licitum ne est
„ ad evitandam mortem sine vestibus sacris celebrare?
„ Resp. Affirmant aliqui probabilistæ. Sed dicendum,
„ nunquam id licere ob mortem evitandam: quia mors
„ intentari nequit, quin religionis contemptus accedat;
„ quo in caso etiam laxiores Casuistæ negant, licitum
„ esse absque sacris vestibus celebrare. “

Animadversio XXXI.

Quisque fidelis in periculo vitæ ..... tenetur sub mortali communicare ....., nisi tamen paucis, v. g. octo diebus ante communicasset.

Sententia contraria huic exceptioni, *nisi tamen* &c. probabilior, & communior est, ut ait P. Concina Theol. t. 8. p. 320. n. 14. quam sequitur quoque Genettus Theol. t. 3. p. 189. q. 9. & Wig. p. 513. n. 49. Ratio est, quia qui paucis, e. g. octo diebus ante sacram communionem ex pietatis sensu sumpsit, divino viatici præcepto non satisfecit. Cum enim mortis periculum non immineret, nullum esse poterat viatici præceptum: at certum est, non posse satisfieri præcepto, quod nondum adest; nec enim jejunando die Jovis satisfit præcepto jejunii die Veneris, nec audiendo Missam Sabbato impletur lex Missæ Dominicæ: ergo qui communionem sumpsit octo diebus, priusquam mortis periculum immineret, viatici præcepto non satisfecit. Quare falsum est, quod ait Bus. talem communionem habere rationem viatici. Quid enim est viaticum, nisi communio sumpta instante mortis periculo? Ergo est evidenter falsum, quod communio nullo mortis periculo instante sumpta rationem viatici habeat. Ex quo fit, ut qui octo ante diebus communionem accepit, eam adveniente mortis periculo iterum sumere teneatur.

At inquies: si hoc verum sit, qui mane sanus communicavit, & a prandio incurrat periculum vitæ, tenetur iterum sumere communionem, ut dicunt Auct. hic apud Busembaum; quod non videtur admittendum.

Resp. Id multi affirmant; at communior opinio negat, ut monet Concina n. 15. „ Ratio est, inquit, quia
„ cum divinum præceptum obliget ex communi interpre-

„ tatione Ecclesiæ, praxis Ecclesiæ non est, ut quis eo- „ dem die bis communicet. Neque casus iste inter ex- „ ceptos numeretur. Qui tamen ferventi amore succen- „ sus hoc sacrum viaticum peteret, ut securius satisfa- „ ceret divino mandato, num sit eidem denegandum, „ judicent prudentiores, & doctiores. “

Ego in hac re ita ratiocinor. Divinum præceptum est, ut infirmus in articulo mortis constitutus Eucharistiam percipiet: infirmus in articulo mortis constitutus ponitur: ergo ex divino præcepto Eucharistiam percipere tenetur.

Usus quidem Ecclesiæ est, ne quis in die bis communicet ordinarie loquendo; at in casu extraordinario, de quo loquimur, Ecclesiæ usus opponi non potest, quæ hunc casum nec excipit, nec illi contraria est. *Ubi difficultas occurrit*, inquit Angelicus supra cit., *semper accipiendum est illud, quod habet minus de periculo*. Si communio infirmo denegetur, periculum est, ne divinum præceptum violetur; si concedetur, periculum esse videtur, ne lex Ecclesiæ negligatur: at hoc alterum minus habet de periculo: ergo hoc eligendum est. Quamquam rectissime interpretamur, non esse Ecclesiæ piæ matris mentem, ut suos filios in angustias, & animæ pericule sua lege conjiciat, quæ eo spectat suis legibus, ut animæ saluti consulat, & pericula amoveat.

Imo Sa, &c. putant, non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodo in paschate sumpseris.

Si hoc crimen mortale non est, vel communio paschalis satisfacit præcepto viatici etiam post plures hebdomadas, aut menses sumendi; quod est aperte falsum; vel præceptum viatici non obligat sub mortali; quod pariter evidenter falsum est. Ego sene non intelligo, qua ratione defendi possit recitata e Busembau opinio, quæ mihi & sophistica, & a vero manifeste aliena videtur, perinde ac si diceretur, qui feria quarta quatuor temporum jejunat, satisfacere quoque jejunio feriæ sextæ, & sabbati. Quæ absurde ejus ego stomachi non sum, ut deglutire possim. Quare missis fallacibus opinationibus lex ipsa observetur, quæ in Nicæna Synodo ita præcipit: (habetur ceu. 26. q. 6. c. 9.) *De his vero, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula observabitur etiam nunc; ita ut si forte quis recedit ex corpore, necessario vitæ suo viatico non defraudetur*; quam legem renovat, & confirmat gravissimis verbis Syn. Trid. sess. 13. cap. 6.

ANIMADVERSIO XXXII.

Pueris doli capacibus.... probabilius est, in periculo mortis eam esse dandam &c.

Hoc quoque teste P. Concina Theol. t. 5. p. 439. n. 9. *affirmat P. Suarez cum vetere Theologia*. „ Omnes ergo „ pueri, qui in articulo mortis sunt capaces confessionis, „ & extremæ unctionis, sunt quoque capaces suscipiendi „ viatici, eisque administrari debet. “ Ita ille. Ratio est, quia divinum illud præceptum: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem*, ad omnes Eucharistiæ capaces pertinet, ac præsertim in articulo mortis urget: ergo sententia, quæ a Busembau probabilior dicitur, ad praxim redigenda est, explosa versatili probabilitate, quæ contrariæ locum relinquet.

Et addit...... si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

In dubio posse Eucharistiam pueris dari, antiquæ ecclesiasticæ disciplinæ usu, quo pueris cum baptismate sacra communio administrabatur, confirmat Concina loco cit. n. 10.; tum subdit: „ Si itaque sunt capaces, & ex „ alia parte prohibitio non obstet; dicendum videtur, „ eos reficiendos esse sacro viatico. Nec enim sine fun- „ damento asserimus, præceptum Ecclesiæ excludere so- „ lum eos a communione, qui certe carent rationis lu- „ mine, secus eos, de quibus controversia est, num il- „ lud possideant. “ Quod tamen subjicit aliorum judicio.

Adde, quod in dubio, utrum pueri in articulo mortis sint Eucharistiæ capaces, dubium quoque est, utrum divino præcepto teneantur; quia divinum præceptum omnes capaces in eo articulo obligat: at in dubio, utrum divino præcepto teneantur, non sunt communione fraudandi, ne violandi præcepti periculum incurratur: ergo &c. quod tamen intelligi debet, dum irreverentiæ periculum absit.

ANIMADVERSIO XXXIII.

Etsi Christus tempus communionis extra periculum mortis non præceperit; Ecclesia tamen pro eo determinavit tempus paschale.

Hæc opinatio falsa est, cui repugnat ipse La-Croix p. 237. n. 588. ubi ait, huic divino præcepto non satisfieri semel tantum communicando per vitam, uti habet communis cum Suar. d. 69. §. 3. de ea ita loquitur P. Concina Theol. t. 8. p. 319. n. 12. „ Sicuti damnatæ sunt o- „ piniones illorum, qui dicebant, sufficere semel in vita „ amare, credere, sperare in Deum; ita proscribenda „ videtur opinio hæc, quæ obligare semel tantum in vi- „ ta præceptum divinum de Eucharistia sumenda docet. “

Alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit.

Hanc consuetudinem Mediolani obtinere ferunt teste P. Concina Theol. t. 5. p. 441. n. 3.

Alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto.

„ Azorius lib. 7. c. 30. q. 4. refert, Clem. VII. uni- „ versæ Hispaniæ privilegium impartisse satisfaciendi quo- „ libet die Quadragesimæ præcepto paschalis communio- „ nis.

„ Suarez disp. 70. sect. 1. nec de tali usu, nec de ta- „ li concessione sibi constare, testatur. “ Ita idem Concina ibidem. Porro in dubio illud certum est, certa incertis esse præferenda.

Potestque Confessarius ex justa causa extendere, ut docent Sa, & alii.

Id docet Concil. Later. sub Innoc. III. ubi dicitur: *Nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi* (paschalis communionis) *perceptione duxerit abstinendum.*

ANIMADVERSIO XXXIV.

Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, ut habet communis.

Hæc opinio Concilio Lateranensi adversatur ita præcipienti: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum*, & expresse damnata est ab Innoc. XI. propos. 55. quæ ita habet: *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem*. Falsum porro est, Ecclesiam præcipere tantum actum externum, ut patet ex verbis Conc. Lat. mox citatis, & alibi dictum est. Nec digna Eucharistiæ perceptio est finis præcepti, sed est ipsa res præcepta.

An vero qui non satisfecit, teneatur &c. etsi affirmativa videatur probabilior.

Hoc dictum penes Busembaum perinde est, ac si dixerit, utrumque defendi, & fieri posse; at penes saniores Theologos ita accipitur, ut omissa communio quamprimum fieri potest suscipienda sit: quam sententiam hodie communem pluribus tuetur P. Concina Theol. t. 5. pag. 442. n. 5. Ego, ne actum agam, illud certum præceptum inculco, certa incertis, cum de salutis negotio agitur, esse præferenda: at ut minimum incertum est, utrum qui non satisfecit, postea implere teneatur: ergo certum præceptum est, communionem Paschate omissam, postea, & quamprimum fieri potest, esse supplendam. Quamquam dum Concilium Lat. mox cit. ait: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum*: apertissime quidem præcipit, temporis paschalis limites quoad communionem non esse prætergrediendos; at illud simul satis aperte indicat, eum, qui quoad tempus paschale præcepto non satisfecit, communioni tamen satisfacere teneri. An qui, & quia peccavit non communicando in Paschate, a communione liber est? *Ex Statuto autem Ecclesiæ*, inquit S. Thom. p. 3. quæst. 80. art. 11. *sunt determinata tempora exequendi Christi præceptum* quoad communionem. At Christi præceptum non est tempori paschali affixum: ergo si paschali tempore impletum non fuit, alio tempore implendum est.

ANIMADVERSIO XXXV.

Non tenetur prævenire, qui &c. prævidet tempore paschali se impediendum, ut...... probabiliter docet &c.

Esto: sit hoc hinc inde probabile: ergo tenetur prævenire. Conclusio est juxta certissima sanioris Theologiæ principia. Quamquam verior est affirmans sententia, quod prævenire teneatur, quam multorum auctoritate nixam defendit P. Concina Theol. to. 5. pag. 444. num. 8. & 9. Sicuti enim ex mox dictis, qui tempore paschali non satisfecit, supplere postea tenetur, ita qui prævidet eodem paschali tempore impedimentum, prævenire debet. Paschalis communio, christiani populi debitum est, quod qui eo tempore non solvit, post solvere debet, & qui impedimentum prævidet, anticipare tenetur. Quod enim præcipue lex præcipit, est ipsa communio in singulos annos facienda; paschale autem tempus determinavit, quia communioni magis consentaneum tum propter mysteria, quæ eo tempore celebrantur, tum propter Quadragesimæ jejunium, quod vitia decoquens, animum ad pœnitentiam, & ad spirituale convivium præparat: at vero qui accessorium implere non potest, a principali, quod lex præcipit, certe non eximitur. Ergo qui paschale tempus pro communione præstare non potest, ab ipsa communione nulla ratione eximitur.

At forte inquiet aliquis: Paschatis tempore communionem suscipere non possum, postea possum, & postea sumam.

Resp.

Resp. Ita homo piger, divini, & ecclesiastici præcepti; suæque salutis minime sollicitus. Ante Pascha potes, in Paschate non potes; an certum est, te posse post Pascha? An vita, & opportunitas communionis in tuo arbitrio posita est? Ergo dum ita loqueris, & facis, periculo te exponis violandi præceptum. Præterquamquod lex Lateranensis communionem post Pascha prorogari non permittit, nisi ex rationabili causa, & de consilio proprii Sacerdotis: ergo cum nulla sit, nec esse ponatur rationabilis causa prorogandi communionem post Pascha, ante suscipienda necessario est. Sed adversantes huic piæ, ac veriori sententiæ rationes, vel, ut melius dicam, cavillationes a P. Concina loco citato dilutas legere potes.

Qui vero sic prævenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundum Laym. Card. de Lugo &c.

Hanc sententiam sequitur Concina Theol. to. 5. p. 446. num. 9. Ratio est, quia cum lex impleri non potest, nisi ex parte, hac præstita ei quidem satisfit, non item ei satisfit, si ex toto impleri possit. Lex, de qua sermo est, præcipit communionem paschalem, *Suscipiens reverenter* &c. hoc est duo præcipit, ipsam communionem, & tempus pro ipsa paschale: qui communionem ante Pascha suscepit, partem legis præstitit, ideoque legi satisfecit, si tempus paschale præstare non possit: at si hoc quoque sublatis impedimentis præstare possit, legi non satisfacit, nisi illud quoque præstet. Nec enim qui communionem Paschatis prævenit, legem implevit, quia a communione se impediendum Paschate putavit, sed quia reipsa impeditur. Non enim impotentiæ opinio, sed ipsa solum realis impotentia a lege eximit. Ergo qui prævenit, sublato impedimento, tenetur rursus communicare; nec audiendus est Diana contrarium docens, nec Busemb. qui Dianæ sententiam recitat, nec improbat, Christianos sua versatili, & contradictoria doctrina periculis objiciens.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Eximuntur peregrini, & vagi, qui &c.

Vagi quidem eximuntur, non item peregrini, nisi ad suas parœcias redire non possint, ex dictis hoc cap. dub. 1. art. 1. ca. 9. quia a communione in parœcia non excusat absentia, sed impotentia communicandi in parœcia. Hoc scilicet commune est omnibus præceptis, ut non difficultas, sed sola impotentia ab iis excuset. Peregrini, qui ante Pascha iter suscipiunt, & prævident, se Paschatis tempore a parœcia abfuturos, licentiam petant, & impetrent a Parocho, vel Episcopo alibi communicandi in Paschate, & res in tuto est. At si id non faciant, & recentes opiniones sequantur, minime tuti sunt.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Non eximuntur laici &c. *nisi* &c.

Idem habet Concina, qui Theol. t. 5. p. 449. num. 6. ita loquitur. „ Regulares possunt & in mortis articulo, „ & tempore Paschatis suis familiaribus, & servitoribus „ in suis Monasteriis, & locis a Parochorum jurisdictione exemptis Eucharistiam ministrare. Quoniam id concessit Clem. IV. Benedictinis, Innoc. VI. & Xistus „ IV. Augustinianis, Leo X. Minimis, & alii Pontifices aliis Religionibus. Idemque dicendum de famulis „ conjugatis noctu dormientibus extra cœnobium, quando & isti sint commensales. Sententia communis, praxi quotidiana munita. “

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Nisi tamen communicet in cathedrali Ecclesia &c.

More suo contradictorias opiniones colligit, ut quisque faciat, prout sibi libuerit: sed certum est ex dictis hoc cap. dub. 1. a. 1. ca. 8. communionem paschalem in propria parœcia esse suscipiendam: at cathedralis Ecclesia juxta communem, & certum fidelium sensum non est propria parœcia totius Diœcesis, sed eorum tantum, qui intra limites parœcianos ejusdem sunt constituti: ergo qui sunt extra eos limites constituti, in cathedrali communicantes præcepto paschali non satisfaciunt. Hoc docet non solum Concina Theol. t. 5. p. 449. nu. 4., sed ipse La-Croix p. 239. n. 622. & P. Zacharia in huoc La-Croixii numerum ex decreto Innoc. XI., quod ex Pignat. consult. 80. n. 18. t. 7. citat Lamb. Edit. Bonon. p. 207. ideoque hac de re non est dubitandum.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Et quidem sufficere consensum interpretativum ..... notat &c.

De hoc consensu dictum est cap. 8. mox cit. Quid est consensus interpretativus, seu præsumptus? Hic scilicet: si a Parocho licentiam peterem alibi communicandi, eam mihi impertiret; sed quia nolo petere, illam mihi arrogo, & consensum præsumo. *O præsumptio nequissima*, (Eccli. 37. v. 4.) *unde creata es cooperire aridam malitia, & dolositate illius?* Ita ne simplices, prudentes, pii Christiani? De quibusdam insolitis eventibus non loquor, Sed ordinarie loquendo aut in propria parœcia communicandum, aut expressa licentia alibi communicandi impetranda est.

Imo Bon. &c. *putant posse satisfieri ... apud mendicantes ex privilegio* &c.

Hæc privilegia suspecta merito habentur. „ Ideo communiter Theologi (ait P. Concina Theol. t. 5. p. 450. „ n. 7.) oppositum docent, ut fatetur ipse Busembaum: “ & hæc secunda opinio, addit Concina, vera est, & praxi consentanea. Quod fatetur ipse La-Croix p. 239. num. 624. apud quem etiam nu. 626. hoc decretum legitur. „ Conquerentibus nonnullis Parochis, & dubium infrascriptum proponentibus in Sac. Congr. Concil. Trident. „ An PP. Societatis Jesu, aliique Regulares possint „ ministrare sanctissimum Eucharistiæ sacramentum personis sæcularibus a Dominica Palmarum usque, & per „ totam Dominicam in albis. Die 31. Ian. 1682. Sacr. „ Congreg. respondit affirmative, excepto die Paschatis: „ ita tamen, ut sæculares sumentes Eucharistiam in Ecclesiis Regularium in aliis diebus a Dominica Palmarum ad Dominicam in albis inclusive non satisfaciant „ præcepto ecclesiastico.

CAPUT III.

De Eucharistia, ut est Sacrificium.

DUBIUM I.

Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

RESp. Missa est Sacrificium consistens in consecratione panis, & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominii Dei, & signum nostræ servitutis. Quod non obstat, quin secundario possit etiam ad alium finem partialem offerri, ut ad agendas gratias, vel impetrationem beneficii, ad remissionem peccatorum, ad Sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens a probitate Sacerdotis, a quo pro omnibus, seu vivis, seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est, estque actu tam intensive, quam extensive finitus: etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est Christus, infinite sit Deo gratus, atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur, videtur tamen Christi esse voluntas ut offeratur, & prosit tantum ad certum, & finitum effectum. Quod etiam patet ex usu, & sensu Ecclesiæ, dum Missæ pro eadem re repetuntur: quod signum est, non habere infinitum effectum. V. Bon. *d. 4. q. ult. p. 4.*

Unde resolves.

1. *Sacerdotes ordinarie peccant graviter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi legitime sint impediti.* Ita Sylv. Reg. Suar. Con. & alii commun. contra Ang. Bon. Dian. *p. 2. t. 14. R. 19. item Card. de Lug. & Tamb. l. 1. exped. com. c. 6. qui excusant saltem a mortali, dummodo communicent in Paschate, absitque contemptus, & scandalum: imo, ubi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi sub gravi culpa celebrare saltem Dominicis, & Festis; excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.* ANIMAD. I.

2. *Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conventualibus (ubi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat una saltem Missa privata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant, Suar. Con. Laym. March. &c. non esse tamen mortale (præscindendo a peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel, vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet Tamb. l. 1. c. 6. ubi neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam privilegiatam, v. gr. vigiliæ, quatuor Temporum, Quadragesimæ, vel Rogationum, Missa solemnis de feria post Nonam cauenda semel omittatur. Ibid.* ex Abbat. March. &c. ANIMAD. II.

3. Peccat graviter, qui tenetur pro alio offerre

Missam, fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alii est fraudi in re gravi.

4. Graviter peccat, 1. qui ad sacrum ex justitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum privat. Sylvest. Regin. *l.* 23. *num.* 236. Fernand. &c. multoque magis, si plane omittit; teneturque hoc casu ad stipendii restitutionem. Tambur. *de exped. sacrific. l.* 3. *c.* 1. §. 8. 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus nonnisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem est. Sylv. ANIMAD. III. Regin. Fernand. *p.* 5. *c.* 5. 3. *Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat.* Bon. *d. ult. p.* 8. *etsi probabile sit, hoc non esse mortale, ut habet* Sanch. *de matr. l.* 1. *d.* 5. *Vide* Dian. *t.* 3. *m. R.* 9. item *p.* 4. *t.* 4. *R.* 196. & *p.* 6. *t.* 6. *R.* 6. & *p.* 5. *t.* 14. *R.* 81. *ubi citat Cajet. Vasq. Hurtad. &c. affirmantes, quod, qui pluribus Missam gratis promisit, possit unica satisfacere: quod tamen alii communiter negant.*

5. Si quis det justum stipendium (id a consuetu- ANIMAD. IV. dine vel lege taxatum esse debet, aut *si non est, secundum Sot. & Cajet. est frugalis victus unius diei; quod Suar. Laym. & alii reprobant*, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei) ut pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus una tantum Missa dici. Card. de Lug. *d.* 19. *n.* 255. *Secus, si ambo dimidium tantum justi darent; uti contra Vasq. Regin. & alios probabiliter docent Sot. Henriq. Fill. Con. Card. de Lug. l. c. quod tamen jam est prohibitum per Bullam Urbani VIII.* V. Bonac. Dian. *t.* 14. *R.* 7.

ANIMAD. V. 6. *Qui pecuniam ab alio accepit, ut pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem dici, minus dando, quam accepit.*

Dixi 1. *Per se:* quia *Urban. VIII. ob speciem turpis quæstus id fieri vetuit.*

Dixi 2. *Bonum:* quia, si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. V. Card. de Lug. *l. c.*

ANIMAD. VI. 7. *Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro iis accipere stipendium, & applicare, cui volunt, quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem*, nisi tamen contrarium constet, ut de Missa Conventuali docet Bonac. Ita Card. de Lug. *d.* 81. *f.* 1. *n.* 21. ex Suar. Vasq. &c. *contra Gavant. Barbos. & Dion. qui negant de Parocho*; refertque Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 232. determinasse Congregationem Cardin. quod ei non licet pro Missa accipere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare; *de Missa tamen Conventuali, contra Bon. &c. ipse affirmat p.* 5. *t.* 13. *ex aliis tribus.*

8. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votivam, vel in hoc, aut illo altari, prout pecuniam offerens petivit (quantum tamen Rubricæ permittunt, quibus neglectis, Ecclesiæ ordinem invertere, ob alterius devotionem, non convenit) quia ob ejus devotionem, & speciales orationes, major fructus provenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit grave, imo nullum, si fiat justa de causa. V. Dian. *de celebr. Miss.* 31. Card. de Lug. *l. c. n.* 35.

9. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine justa causa, voluntati fundatoris, peccat; & quidem graviter, si sæpe faciat, etsi consentiant heredes: cum ii in hoc voluntati testatoris non possint derogare, ut docent Sylv. Nav. Azor. &c. Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, ut habent Henriq. Sylv. & Tamb. Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, ut habet Azor. *t.* 1. *l.* 10. ANIMAD. VII. *c.* 14. & Sa, *v. Missa*. Dian. *l. c. R.* 29. *ubi docet ex Navar. Rodr. Fag. & Azor. esse mortale celebrare in alio templo, vel altari quam quis tenetur: quod negat* Card. *de Lug. si raro, & ex causa fiat.* V. *n.* 6. *Imo nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, raro, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter* Tamb. *de exped. sacr. l.* 3. *cap.* 2. *excusat a mortali eum, qui uno, alterove die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari privilegiato; notatque posse Sacerdotem contra hoc onus Missarum, v. g. certum earum numerum, præscribere annis* 30. *si adsit possessio, titulus, & bona fides.*

10. Beneficiatus ex justitia obligatur sub mortali, & pœna compensationis, ad eum numerum Missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt; *eum* ANIMAD. VIII. *vero numerum ex justa causa, v. g. si reditus jam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo: quam potestatem Bon. restringit ad Missas Defunctorum, & quidem post Trident. impositas.* Vide Bon. *d.* 4. *q. ult. p.* 8.

11. Qui ratione Beneficii tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de hujus intentione contraria constet) applicare. Bonac. & alii cum Dian. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 13. *Qui ta-* ANIMAD. IX. *men concedit posse eum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die Commemorationis omnium Defunctorum pro particulari defuncto celebrare: item quavis hebdomada unam Missam omittere devotionis, & reverentia causa, idque ex præsumpta intentione fundatoris:* quod Tamb. *l.* 3. *exped. sacr. c.* 3. §. 1. ex Gavant. *p.* 3. *t.* 12. limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aot Monasterii, curare Missam quotidianam. V. Tambur. *l. c.* Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 28. & *p.* 4. *t.* 4. *R.* 86. & *p.* 5. *t.* 5. *R.* 23. & *t.* 13. *R.* 15. idipsum limitat Card. de Lug. *R. mor. l.* 5. *d.* 9. si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v. g. si dicatur (qui debet quotidie celebrare) quo casu concedit: si vero dirigatur ad celebrationem in tali loco, v. gr. volo, ut in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa, teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebret.

12. *Qui non potest fundationi satisfacere propter* ANIMAD. X. *morbum, non tenetur, si brevis sit* (v. gr. 15. *dierum, ut docet Bon. aut etiam unius, alteriusve mensis, ut probabiliter docet* Card. de Lug. *n.* 36.) *substituere alium, aut compensare, cum tam stricte ne domini quidem honesti cum famulis agant: secus tamen, si sit diuturnus morbus, nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur*, ut contra Sylv. & Azor. docet Bonac. Rodriq. Impeditus vero aliis negotiis, licet justis (cum hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita Bon. *d.* 4. *q. ult. p.* 7.

DUBIUM II.

Cujus sit applicare fructum Sacrificii?

Resp. *Solus Sacerdos offerens valide id facit* per ANIMAD. XI. suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. Suar. Card. de Lug. *d.* 14. *f.* 10. *n.* 211. &c.

Unde resolves.

1. Is valide applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatem superiorum. Ita Suarez, Layman, Diana, Card. de Lug. *l. c.* contra Navar. Ledesma, & alios, quorum sententiam probabilem dicit Dian. *t.* 1. *R.* 72.

2. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter ulli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem alterius speciei, non potest postea ulli applicari, saltem adæquate: quia producit effectum, quando existit, neque is suspenditur; ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. Vide Layman.

Dixi, vel ante: quia non requiritur, ut appli- ANIMAD. XII. *catio fiat in ipso Sacrificio: sufficitque, si pridie facta sit, etsi ipsa die de ea non cogitet.* Bonac. *q.* 3. *p.* 2. ex Suar. Dian. *l. c. R.* 47. contra Vasq.

3. *Si nulli applicetur*, vel incapaci, fructus ma- ANIMAD. XIII. net in thesauro Ecclesiæ, ut docet Suarez, vel cedit ipsi Sacerdoti, *vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicite censeatur intendisse.* Ita Laym. *t.* 5. *c.* 2. V. Card. de Lug. *n.* 215.

4. Applicatio sub conditione jam impleta est valida, v. g. ad intentionem, quam habuit hodie superior, non autem sub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei, qui prius morietur; vel qui primo stipendium offeret. Ita Suar. *in* 3. *p. tom.* 3. *d.*

79. *f.* 9. Laym. *l. c.* Dian. *l. c. R.* 15. Card. de Lug. *d.* 19. *u.* 209. contra Bon. *q. ult. p.* 7. §. 5. qui tamen ipse in praxi dissuadet.

5. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebravit.

6. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis pee anticipationem, nisi tamen jam mortui sint, etsi postea promulgentur. Laym. *l. c.*

7. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. Tamb. *l.* 3. *eup. facr. c.* 3. §. 2. contra praxim, & Gavant. *p.* 4. r. 15.

ANIMAD. XIV. 8. *Missa celebrata in altari privilegiato pro defunctis non suffragatur illis, nec satisfit indulto, nisi sit de requiem.* Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 233. ex declarat. Card. & *p.* 9. *r.* 2. *R.* 8.

DUBIUM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

ANIMAD. XV. Respond. 1. *Ordinarie non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam, nec ante auroram; quam ante Solis ortum Reginald. quadrantem hora, Henriq. & Conin. mediam horam, Azor. horam cum quadrante, Suar. & Fernand. & Passev. sesquihoram comprehendere dicunt, & consequenter, cum secundum Henriq. Suar. & alios, Missa possit inchoari tanto ante auroram, ut sub ejus initium finiatur, licet duabus horis ante Solis ortum incipere.* Ita Rodriq. & alii. Unde ulterius inferunt quidam eum Suar. Religiosis habentibus privilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere: quod Card. de Lugo *d.* 20. *f.* 1. *u.* 32. non improbat, etsi Laym. tantum permittat horis duabus post mediam noctem. Card. de Lugo *l. c. Quacumque autem hora licite (sive ex, sive sine privilegio) celebrent, eadem etiam (atque adeo in Missa, quae nocte Nativitatis, caeterisque, qua post illam celebrantur) licere iis Eucharistiam aliis ministrare, contra Bordon.* docet Diana *p.* 9. *t.* 7. *R.* 43.

Dixi, *ordinarie*; quia antevertere licet sequentibus casibus, in quibus etiam paulo post meridiem, v. g. uno, vel altero quadrante, inchoari potest, uti etiam secundum Sot. & Palud. ex quavis rationabili causa, v. g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam ultra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post licere inchoare dicunt. Vid. Laym. *l. c.* Fern. hic *c.* 3.

1. In necessitate, v. g. ut morituro dene Viaticum, quo casu licere media nocte celebrare, ait Dian. *p.* 1. *t.* 14. *R.* 33. ex Laym. &c.

2. Ubi est mos rationabilis, ut opifices, & famuli summo mane possint audire sacrum. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 4. *n.* 3. ex Navarr. &c. (V. Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 33.) non tamen idcirco post meridiem licebit.

3. Ex privilegio de quo supra.

ANIMAD. XVI. 4. *In nocte Nativitatis, in qua omnes tres Missae ante auroram dici posse, probabiliter docent Suarez, Conin. Laym. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 226. *contra Sylv. Fern. & alios.*

Unde resolves.

1. Graviter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem justa causa citius mane, vel serius post prandium celebrat, ubi Azor. tertiam horae partem, Laym. mediam horam, Bonac. tres quadrantes, Sylvius horam requirit, ut differendo peccet

ANIMAD. XVII. mortaliter. Vide Dian. *t.* 14. *R.* 34. *ubi notat, Religiosos ex suis privilegiis posse celebrare usque ad tres horas post meridiem, post tertiam vero nullo modo.* Vide Bonac. *l. c.*

ANIMAD. XVIII. 2. *Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere, vel etiam ante Matutinum, si causa subsit,* sine qua erit veniale, ut docent Fill. Laym. & alii, videturque sententia tuta, contra multos dicentes esse mortale.

Respond. 2. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico, per se, quia praecepto obligante sub mortali prohibemur die Veneris Sancti, *non tamen* ANIMAD. XIX.
Eucharistiam sumere, vel aliis praebere, ut habent Hurt. *de sacrif. d.* 4. *dif.* 3. *Quintan. ex Suar. Vasq. Tann. &c. licet suppositis declarationibus Cardin. non licere ministrare, nisi solis infirmis, velit Dian. p.* 4. r. 4. *R.* 237. & *p.* 6. *t.* 6. *R.* 19. & *p.* 9. *t.* 9. *R.* 24. *ex Barbos. Gavant. &c. In Coena Domini vero, etsi ex consuetudine, uno celebrante, reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licite privatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, ut vult Palaus; licet alii id non admittant, apud Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 24. *Sabbato sancto alii negant licere, ut Vasq. &c. alii probabilius affirmant, ut Suarez, Fagund. Dian. Gasp. Hurtad. d.* 4. *dif.* 3. *Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & Card. de Lug. *f.* 1. *u.* 13. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missae; neque benedictionem Cerei, imo nec Litanias, quia est ratio eadem. Vid. *l c u.* 20. & Bon. *p.* 2. ubi notat, quod usus id vix habeat. Vide etiam Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 237. ubi cum Mercero, contra alios permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votivam.

Resp. 3. *Saepius in die celebrare non licet ordina-* ANIMAD. XX.
rio; quod addo, quia, si sis jejunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facile haberi possit, Episcopi judicio, praeterquam in primo.

1. Nocte Nativitatis: qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem, celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere. Diana *p.* 4. *t.* 4. *R.* 236. *Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare, p.* 8. *t.* 1. *R.* 87.

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas. Fill. Card. de Lugo *d.* 20. *u.* 45.

3. Si concursus populi sit tantus, *ut Ecclesia non capiat*, ut habet Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 4. *num.* 6. Vide Card. de Lugo *l. c.* etsi tunc potius expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam jam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. Sylv. Nav. Sed casum esse metaphysicum, dicit Card. de Lugo *d.* 20. *n.* 44.

5. Si die festo adveniant personae, quas non deceat sacrum omittere, v. g. Rex, aut Princeps: quamvis hic ultimus dicatur non esse in usu. Vide Bonac. *d.* 4. *qu. ult. p.* 7. *num.* 9. Card. de Lug. *l. c.* & Laym. *t.* 5. *c.* 4. Conin. Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 56. ubi recte monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quae fere omnes nunc sustulerit.

Quaeres, an aliquando liceat interrumpere Missam?

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, sive unam tantum speciem consecrare, nullo casu liceat, ut dictum est supra *c.* 1. *d.* 2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem post Evangelium, vel processionem excipiendam.

2. *In gratiam supervenientis Principis, vel turbae* ANIMAD. XXI.
peregrinorum die festo, quo alias Missam audire non possent, vel simili justa causa; ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de novo, ut totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varii Auctores cum Sa, apud Bonac. *d.* 4. *q. ult. p.* 7. *n.* 9. *qui bene monet, consuetudini locorum standum. Henriqu. autem docet, id tantum licere finita Epistola, vel Evangelio. Tamb. plane improbat.*

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicujus impedimenti, v. gr. se non esse jejunum, vel in gratia, vel irregularem, & excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus praesumat interesse, nec possit expelli.

4. Si urgeat gravis necessitas, vel propria, v. g. morbus; vel proximi, ut si moriturus sit baptizandus, vel absolvendus. Trull. Diana *p.* 2. *t.* 3 *ref.* 20. In aliis tamen Sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem, & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propin-

quo, nec opus esset vestes exuere: vel nisi pœnitentiæ Sacramentum ob phrenesim suscipere non possit. Laym. Tamb. *lib. 2. exped. sacrif. c. 7.* Revertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipiet, ubi desierit; uti etsi facta non fuerit, & parva mora intercesserit, v. g. minor, quam unius horæ, si autem longior, ordietur ab initio. Tambur. *l. c. exped. sacrif. cap. 8. §. 7.*

DUBIUM IV.

Quo loco celebrandum sit?

ANIMAD. XXII.

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia, eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata, nec interdicta. Patet ex Trid. *sess.* 21.

Dixi, *communiter:* quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docent Fill. Laym. & alii commun. contra Sotum, & Sa.

ANIMAD. XXIII.

Primo, si sit necessitas, qualis esse censetur. 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. *Si populum in solemni festo templum non capit.* 3. *In castris pro exercitu; sed festis tantum diebus.* Fag. Card. de Lugo &c. *licet Pasqual. apud* Dianam *p. 9. t. 1. res. 44. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis Ducibus, in suis tentoriis.* 4. *In portu pro appulsu navis*, non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effusionis sanguinis, ut commun. docetur apud Bon. Contrarium tamen dicitur jam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione Clemen. VIII. & Pauli V. ex qua licite nunc fieri docet Fagund. Gran. nec improbat Card. de Lugo *l. c.* Limitat autem Dian. *p. 5. t. 3. res.* 40. cum Hurt. Mercer. Trull. &c. si magna sit tranquillitas sine ullo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v. gr. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet Gran. apud Diana *l. c.* contra Con. & Turr. qui soli Papæ eam reservatam volunt, ut etiam Diana *p. 9. t. 1. res.* 45. ubi adducit declarationem Cardinalium, qua jubentur Episcopi id prohibere.

ANIMAD. XXIV.

Secundo. *Ex dispensatione Episcoporum, ob rationabilem causam, etsi in Trid. sess.* 22. id permittere prohibeantur, nisi ex justa causa, in oratoriis privatis divino cultui destinatis, licet non benedictis. Verum etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet Gavant. *l. c.* & Dian. *p. 9. t. 9. res. 42. eo tamen non obstante, posse eos in aliqua casu particulari, ex justa causa permittere*, ut celebretur extra Ecclesiam, in altari portatili, docet idem Diana *l. c. R.* 13. ex March. Garc. Hurt. Card. de Lugo, Aversa, Persic. &c.

ANIMAD. XXV.

Tertio. *Ex privilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum iis participant; quod esse revocatum a Trid. sess. 22. c. 8.* licet multi velint, *negant tamen Dian. p. 3. t. 2. res.* 80. & *p. 4. t. 4. R.* 106. *Joan. Salas, Rodriq. &c. Idque secundum Card. de Lugo d. 20. s. 2. n. 51. probabiliter*, & *Tamb. de exped. celebr. l. 1. c. 3. §. 1. probabilius.* V. Barbos. in Trid. *l. c. Item Religiosi Societatis, a Gregor. XIII.* ut possint tum in missionibus, cum facultate Superioris, in quovis loco decenti, *tum in domibus suis in loco honesto, a Provinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.*

Dixi 2. *Non violata*, quia in Ecclesia interius violata, nisi prius reconcilietur, non licet sub gravi peccato, ut Laym. *l. 5. t. 5. c. 5. n. 7.* ex Nav. Suar. Con. &c. nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit; alioqui sine ea, ut habet Card. de Lugo *l. c. n. 63.*) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo 1. *Ecclesia:* quia Oratoria, etsi deputata ad cultum divinum, cum tamen benedicta non fuerint, nisi in ipsis extet altare ad facienda divina, ut Bonac. *de matr. q. 4. res. ult. n. 9.* non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent Navarrus, Sotus &c. sed probabilius contrarium docent alii, cum Card. de Lugo *l. c.*

Addo 2. *Interim:* quia quod fit in turri, sacristia, supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pavimento (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo 3. *Nisi reconcilietur:* quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ, quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Avila notat Dian. *p. 4. t. 4. R.* 91. si fuit consecrata, quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis: si vero tantum fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio a simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea, secundum Dian. *p. 4. t. 4. Res. 91. Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit*, docet Tamb. *l. c.* §. 4. ex Henr. Sa, & Dian. esse probabile; negat autem C. de Lugo *de Euch. d. 20. s. 2.* ANIMAD. XXVI.

Porro Ecclesia, uti & cœmeterium violantur, seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res evulgata fuerit. Laym. *l. 5. t. 6. c. 5.*

1. *Per factum in ea homicidium mortaliter malum*, seu injuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ; quale etiam est, quod alias justum esset per sententiam Judicis; *nisi tamen Resp. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale* 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. *cujus causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, ut vulnus, sive causa physica fiat intra Ecclesiam.* V. Card. de Lugo *d. 20. s. 2.* ANIMAD. XXVII.

2. Per mortaliter malam effusionem proprii, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Unde non violat 1. Si pauculæ guttæ effluant; quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere levi, v. gr. narium in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. *Actus conjugalis, quando excusatur a sacrilegio.* 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. V. Card. de Lugo *d. 20. n.* 54. & 55. ANIMAD. XXVIII.

3. Per sepulturam excommunicati non tolerati, vel *infidelis*, (quo nomine hic non comprehendi hæreticum docet Card. de Lugo *l. c. nu. 57.*) *etiam infantis, ut ex c. Ecclesiam, de Consecr.* docet Præpos. *Quamvis, si pueri parentes sint fideles, neget Sayr.* V. Bonac. *de Euch. & matr. d. 4. q. 4. p. ult.* ANIMAD. XXIX.

4. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel majore parte, quamquam eo casu dicatur potius exsecrari, quam pollui; non autem si solum tectum, vel si successive per partes modicas destruatur, & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium illic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, ut per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur: quod in simili casu intellige de altari. Laym. *l. 5. t. 5. c. 5.*

Quæres, quid sit, & quando fiat exsecratio, seu resecratio?

Resp. Exsecratio dicitur, cum res sacra perdit suam consecrationem, ita ut de novo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, ut formam, & usum suum perdat.

Unde resolves.

1. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt altaria ejus fixa; non tamen exsecrata Ecclesia exsecrantur altaria, nec contra.

2. Ecclesia exsecratur, si parietes secundum majorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut major saltem pars simul auferatur. Secus autem, si una post alteram. V. Lugo *d. 20. n.* 65. non autem si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus. V. Laym. *l. c.*

3. *Altare exsecratur.* 1. Si, cum fixum est, lapis consecratus removeatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, sive fixum, sive portatile sit, ut in nulla ejus integra parte calix cum patena possit consiste-

ANIMAD. XXX. sistere. 3. *Si spolietur sepulcrum: quod tamen quidam negant*, ut Lugo, Tamb. *l.* 1. *c.* 5.

4. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel ita, ut fiat inutilis ad usum sacrificii, v.g. si foramen sit in fundo, licet minutissimum; vel si figura destruatur: non tamen si in tornatili pes separetur a cuppa, quia in tornatili consecratur sola cuppa. Bonac. *d.* 4. *c. ult. p.* 9. ex Suar. &c. Neque exsecratur, si pereat inauratio. Unde, licet communiter calix, & patena, post novam inaurationem, quoad eam partem, qua Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuo consecrantur, id tamen necessarium non esse docent Duran. Con. & alii, contra Suar. Bonac. & alios, etsi deceat, ut abluantur aqua benedicta. Ita Dian. *r. r. misc. ref.* 3. & Laym. *hic*. Item Lugo *d.* 20. *l.* 4. *n.* 94.

5. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, ut perdant suum usum; ut si cinguli parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiamsi postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur; vel cinguli parti aptæ adhuc ad cingendum altera annectatur; quia tunc accessorium sequitur principale. Lugo, Tamb. *de exped. Sacrif. l.* 1. *c.* 3. §. 2. Similiter, si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum utraque apta sit ad Sacrificium, non perdunt benedictionem. Tamb. *l. c.*

6. Partes avulsæ a re consecrata, destructa ejus forma, desinunt esse sacræ, verbi gratia ligna, & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cujus sunt reliquiæ, non possunt applicari ad usus profanos, aut divendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux exigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta debent igne absumi, & non adhiberi ad usus profanos, ut habetur in *c. Altaris de consecr. dist.* 1. Vide Suar. & Sa, *v. Missa*, & Layman. *l. c. cap.* 6. Tambur. tamen *l.* 1. *de exped. Sacrif. c.* 2. §. 3. ex Palao, item Dian. *p.* 5. *t.* 13. *ref.* 76. docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanos usus applicentur, v.g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. V. supra *l.* 3. *tr.* 1. *c.* 2. *d.* 2.

DUBIUM V.

Quæ sint requisita ad Missam?

ANIMAD. XXXI. Resp. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub gravi sacrilegio, *altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate* (*hunc enim altaria, calices, & campanas posse consecrare, etiam ad usum alienarum Ecclesiarum*, docet Dian. *l.* 3. *tr.* 2. *ref.* 15. cum Barbos. & aliis 4. ex declaratione Cardin. & *privilegio Innocent.* III.) vel Sacerdote privilegiato, stabile, vel portatile: utrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur: debetque esse tanta, ut possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem, Hostias esse in ara consacrata, dum consecrantur, verum etiam debent tam parvæ, quam magnæ in eadem relinqui tempore sacrificii, & non alibi, licet supra aliud corporale, deponi, verb. gr. propter loci angustias: quia omnes sunt unica victima, & per modum unius offeruntur. Quapropter Rubricæ Missalis eas supra corporale, ante, vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus recte faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores a se consecratas dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia, sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de aliis, cum sint una victima, & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad parvas hostias, quam ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis perfecte, & integre sacrificata sit victima. Card. de Lugo *q.* 20. *s.* 2. *num.* 69. Eum tamen, qui contrarium fecerit, a peccato saltem mortali, imo, si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat Tamb. *l.* 5. *exped. sacrif. c.* 5.

ANIMAD. XXXII. 2. Mappa linea triplex: *etsi enim secundum quosdam una duplicata, imo secundum Sa, Angel. Azor. c.* 28. *q.* 7. *& Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 6. *nu.* 17. *una simplex sufficiat in necessitate; Missale tamen Romanum*, auctoritate Clement. VIII. & Pii V. editum expresse tres requirit, *tit. de defect.* uti & Gavant. V. C. de Lugo. *Ut ea benedicta sit, non est omnino necessarium, ut habet Sylv. Unde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis usibus reddi. Laym. l. c.*

ANIMAD. XXXIII. 3. Sub gravi sacrilegio, vestes sacræ, hoc est benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote *habente privilegium, ut habent Mendicantium saltem Superiores, sive Prælati*. V. Tambur. *t.* 1. *c.* 3. §. 2. *exped. sacr. quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis notat Homob. apud Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 57. *In gravi autem necessitate, etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam, cujus audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat, omittere, licere celebrare sine stola, vel manipulo, vel etiam uti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet Layman. l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *Dian. p.* 1. *R.* 57. & 67. contra Fill. *t.* 1. *l.* 5. *c.* 5. qui tamen concedit in necessitate sine una, vel altera ex minoribus, v. g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale. Vide Dian. *p.* 5. *t.* 5. *R.* 62. *ubi contra Fill. ex Henr. & aliis sex, docet esse probabile, quod ex parvitate materiæ excusari possit a mortali, qui (secluso scandalo, & contemptu) aliquam harum citra necessitatem omittit, v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel ejus loco utitur alia re. Denique metu mortis, aut gravissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari, dummodo non fiat in contemptum Religionis*, ex Azor. *t.* 1. *l.* 1. *c.* 11. *q.* 11. docet Escob. *E.* 2. *cap.* 2. Navar. Hurtad. &c. Limitat autem Tamb. *de exped. Sacrif. l.* 1. *c.* 5. §. 1. ita ut permittat sine aliqua etiam ex gravioribus, non tamen sine omnibus fieri, ob scandalum, & irreverentiam. V. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p.* 3. *t.* 3. *R.* 39. Porro hujusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v.g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum. Suar. Palaus, Tamb. *exped. Sacr. l.* 1. *c.* 2. §. 4. qui monet *l. c.* §. 1. cavendum esse, ne sint valde attritæ; ut & ne reliqua supellex sacra sit valde immunda, in quo graviter peccari potest. Suar. Laym. Tamb. *l. c.*

ANIMAD. XXXIV. 4. Sub mortali requiritur calix, & patena consecrata: *si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imo, addunt Bordon. & Tambur. mala fide celebrasset*, licet sic celebrando peccasset mortaliter, *probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in iis celebrare*, contra de Lugo, & Laym. docet Dian. *p.* 2. *t.* 14. *p.* 5. *t.* 13. *R.* 60. & *p.* 9. *t.* 6. *R.* 18. ex aliis octo. Idemque de sacris vestibus, item de corporali, pyxide, &c. quæ immediata tangunt species, censet Tambur. *de exp. sacr. l.* 1. *t.* 3. §. 1. *Ac licet decens sit, ut etiam pyxis, sive ciborium & luna, seu sphærula hierotheca, & quodcumque vas continens, & immediate tangens Eucharistiam, uti etiam secundum Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 6. *vasculum chrisma continens benedicatur* (benedicere autem præter ea, in quibus unctio adhibetur, potest idem, qui cetera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pyxidis benedictio; *id tamen necesse esse negant Suar. Hurt. Lugo, Tambur. lib.* 1. *exped. Sacrif. c.* 1. §. 6. nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porro calix, & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam (*admittunt etiam aliqui ex plumbo*) sed non ex ære, *cap. Ut calix, de consecr. d.* 1. quamvis Tambur. *l.* 1. *exped. Sacrif. cap.* 1. cum Hurt. Fagund. & Gavant. admittat etiam ex gemma, quæ æque pretiosa sit, ac aurum, vel argentum, modo species non imbibat, nec sit periculum, ne effringatur: *ac, licet Rubrica præscribat, ut saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali Gran. imo nec sub veniali, propter usum contrarium*, vult Tamb. *loc. cit.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, qua hostiam, vel calicem tangit, *c. Consulto de consecr. d.* 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Episcopo, vel privilegiato. V. Com. privil. Soc. JESU, *v. Bened.* non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. S. Thom. Sylv. Bon. *d.* 4. *qu. ult. p.* 9. Lugo *d.* 20. *sect.* 2. *num.* 76.

76. & Gavant. *p.* 2. *t.* 1. ubi addit ex Sa, (& dicit esse communem) peccare mortaliter, qui utitur notabiliter immundo.

ANIMAD. XXXV. 6. *Palla item linea*, qua parte calicem tegit (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) *quæ tam habeat communem cum corporali benedictionem, utpote cujus pars antiquitus fuit, pro eodem servire posse, docet idem Lugo l. c. si sit satis capax.*

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessario benedictum, ut contra Layman. docent Suar. Gavant. & Lugo; neque ulla reperitur in Ritualibus ejus benedictio.

ANIMAD. XXXVI. 8. Sub gravi peccato Missale, Canonem saltem continens, ut habet Bon. & alii commun. *etsi Ledesm. & Laym. doceant in gravi necessitate licitum esse celebrare sine libro ei qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic Lugo l. c. cum Dian. &c. probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.*

ANIMAD. XXXVII. 9. Minister, secundum Nav. Fag. Zerol. sub mortali, & quidem masculus. *In necessitate tamen gravi, v. g. diei festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi respondere*, inquit Sa, Bonac. & Dian. *tr.* 14. *resol.* 43. ex aliis. In quo casu etiam feminam adhiberi posse docet Nug. *a.* 6. *d.* 1. & Sylv. *idque quibusdam Belgii partibus consuetudine inductum esse docet March. R. past. c.* 4. contra communem, apud Laym. Fern. & Dian. *l. c.* Tamburin. *l. c.* & March. *de ord. t.* 3. *c.* 15. ubi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat Card. de Lugo, & Tambur. *l. c.* ubi etiam cum Henriq. & Hurtad. permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic forte abiit, & aliquantulum expectatus non revertatur.

ANIMAD. XXXVIII. 10. *Crucifixus, nisi sit expositum venerabile Sacramentum, non tamen sub obligatione gravi;* idem est de velo. Lugo *d.* 20. *f.* 2. *nu.* 7. Gavant.

11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundum Fag. Regin. Vasq. & alios, sub mortali, contra Nugn. & March. In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit una, etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide Dian. *l. c.* Laym.

ANIMAD. XXXIX. *c.* 16. *num.* 17. Azor. *c.* 28. *qu.* 15. *Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet Lugo dist.* 30. *f.* 2. *adeo ut si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum*, dicat Fagund. *p.* 22. *c.* 22. & Quintanad. *t.* 4. *sect.* 1.

12. Requiritur etiam antipedium, pulvillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta: & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori usui reddi potest. Tamb. *l.* 5. *c.* 3. §. 3.

ANIMAD. XL. 13. *Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, ut docet Fagund. Layman. Dian. R.* 58. *& quidem summi Pontificis, ut ex Declaratione Cardinalium notat Gav. & Tamb. de exped. sacrif. l.* 1. *licet Laym. & Sec. Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod Tambur. loc. cit. recte limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter, secluso contemptu, & scandalo, vult Ledesm. & Tambur. l. c. Quod Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 58. *censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.*

Plura de his omnibus vide apud Auctor. cit. Gavant. Dian. Laym. Bonac. Card. de Lugo *d.* 92. *f.* 4. Escob. *E.* 11. ubi notat, etsi gravis sit obligatio servandi ritum celebrandi præscriptum in Rubricis Missalis, ideoque grave sit omittere, verb. gr. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ (Tambur. *de exped. sacrif. l.* 2. *cap.* 5.) nihilominus levitatem materiæ sæpe excusare a culpa mortali omissionem, etiam intra Canonem, monet Escob. *l. c. Unde veniale tantum erit.*

ANIMAD. XLI. 1. *Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, ut contra Nav. Sylv. & Azor. docent Layman. Fagn. Dian. R.* 21. &c. Lotionem autem manuum ante, vel post Missam, etsi facile omitti non debeat, non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenent Suar. & Tamb. §. 6.

2. Omittere *Gloria*, vel *Credo* vel in Canone nomen alicujus Sancti, vel ea, quæ tempore Paschali interponuntur inter Communicantes, aut infra actionem. Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 49. & 89. ex Filliuc. Quintan. &c. *In Missa autem, quæ cantatur, non legere Evangelium submissa voce, Dian. loc. cit. resol.* 4. *negat esse peccatum, ex Sanch. & aliis* 10. *quod Rubrica sit tantum directiva.* Si quis autem in Missa advertat aliquid a se omissum, regulariter non esse repetendum, ait Suar. & Tambur. *de exped. sacrif. l.* 2. *c.* 5. Dicit *regulariter*; quia 1. si sit de substantia, v. gr. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secreto orat, post pauca verba certo advertat, se aliquid notabile omisisse, verb. gr. die Paschæ communicantes, paululum regrediendum esse, & repetendum censet Tambur. *l. c.* ita Filliuc. Dian. *res.* 59. Escob.

3. Ex devotione leve aliquid in Missa, etiam dum secreto orat, addere, verb. grat. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. Tamb. *l.* 5. *exped. sacrif. c.* 5. Dixi leve: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem Tambur. *l. c.* ex Bonac. *art.* 4. *quæst. ult.*

4. *Celebrare ante dictum Matutinum, ut contra Azor. & Regin. docent* Sylv. Valent. Suar. Vasq. Less. Fag. Laym. &c. *quorum plerique tamen cum Palao dicunt esse veniale, si fiat sine causa: licet & hoc Tamb. l.* 1. *art.* 7. §. 1. *de exped. sacr. in dubium vocet.*

5. *Quæ alta voce dicenda præscribuntur, adeo submissa dicere, ut adstantes audire non possint.* Tamb. *de exped. sacr. l.* 3. *c.* 9. quidquid dicat Nav. apud Sa *v. Missa. Ima notat idem Tamb. ex C. de Lugo d.* 22. *sect.* 2. *a timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.*

6. *Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel iis diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici*, verb. gr. infra octava Epiphaniæ, Paschalis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam majorem, Vigilia Nativitatis Domini, sine gravi causa *legere votivam, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum Sanctorum relato*, Suar. Dian. Card. de Lugo *l. c.* Esc. contra Quint. qui *t.* 7. *f.* 40. putat in hebdomada sancta licere legere votivam: quod refutant Gavant. Dian. *p.* 9. *t.* 8. *R.* 33. ex declar. Card.

Dixi 1. *Sine gravi causa*: talis enim censetur, 1. quæ spectat ad bonum Reipublicæ, vel Principis, v. g. necessitas pluviæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali universalis: item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, v. gr. diebus antecineralibus in Oratione 40. horarum. Tamb. *l.* 2. *c.* 6. 2. Quando cadaver præsens est in Ecclesia, ubi usus obtinuit. Gavant. *p.* 1. *t.* 5. 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat Gavant. V. Tamb. *l.* 2. *c.* 6. qui §. 2. & 4. addit, etiamsi Sacerdus, accepto stipendio, homini promiserit votivam, vel pro defunctis, etiam in altari privilegiato, non solum posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus, quibus istæ prohibentur. Imo etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eo quod votum non obliget, quando impedit bonum majus, quale esse dicit conformitatem officii cum Missa: secus diebus aliis.

Dixi 2. *In numerum Sanctorum relato: quia si sit beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus, v. g. quorum Ordinis fuit, concessum sit Missam legere*, docet Gran. 2. *cont.* 2. *c.* 7. *d.* 4. *f.* 2. *n.* 2. & Esc. contra Palaum, non licere aliis Sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere: en quod sic expresse determinavit Sacra Rituum Congregatio apud Gavant. Vide Escob. *n.* 32. & Tamb. *l. c. c.* 6. ubi Palaum sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium, imo de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in templis ejusdem Societatis, ex concessione Pontificum. Idem tenet Quint. *t.* 7. *sing. l. c.* ANIMAD. XLII.

7. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ; vel si nullam plane servet, peccat mortaliter. Escob. ex Fagund. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 21. *n.* 9.

TRA-

Animadverseto I.

Sacerdotes ordinarie peccant graviter, si non aliquoties in anno saltem ter vel quater solemnioribus diebus celebrent &c.

Hic primo consideranda est opinio Ang., Bon., Dian. &c., qui excusant Sacerdotes non celebrantes salrem a mortali, dummodo communicent in Paschete, absitque contemptus, & scandalum. „ Cajetanus suis in citatum „ art. (10. q. 82. p. 3) commentariis docuit, venialiter „ dumtaxat peccare Sacardotes, qui raro, aut nunquam „ sacris operantur. Hanc opinionem ut nimium laxam, „ & falsam expungi S. Pius V. ax Cajetani commenta„ riis mandavit. “ Ita P. Concina Theol. t. 8. p. 497. n. 3. Opinio ergo a Busembao recitata, rejicienda omnino est.

Secundo animadvertenda ast opinio a Busemb. primo loco posita. „ Sacerdotes ordinarie peccant graviter, si „ non aliquoties in anno, saltam ter, val quater sole„ mnioribus festis celebrent, nisi legitima sint impediti. „ Ita Sylv. &c. “

Verum hæc Busemb. opinio pro fundamento habet, Sacerdotes ter, aut quater solemnioribus festis celebrantes, suo officio quoad Missam dicendam setisfacere; quam rem ne in dubitationem quidem vocat. At bæc ipsa positio non solum dubia, sed falsa & ax Concilio Lat. 4, ubi Innoc. III. (habetur cap. *dolentes* 9. tit. 41. lib. 3. Decr.) ait: *Sunt & alii, qui Missarum solemnia via celebram quater in anno, & quod &c. Hæc igitur, & similia sub pœna suspensionis penitas subibemus.*

Cartum ergo est, Sacerdotes ter, aut quater solum in anno celebrantes peccare; quorum peccatum grave merito censetur, quia in re gravi præceptum violant; & quia gravi suspensionis pœna coerceptur.

Illud solum dubitari potest, quoties in anno Sacerdotes celebrare teneantur. D. Th. p. 3. q. 80. a. 10. inquit: *Unde Sacerdoti, etiamsi non habeat curam animarum, non licet omnino a celebratione cessare; sed saltem videtur, quod celebrare teneatur in præcipuis festis, & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueverunt.* Porro inter præcipua festa numarande quoque est Dominica dies, quæ in locum Sabbati Hebraici ex Apostolorum institutione successit, & mysteriis plena est. Hinc Syn. Trid. sess. 23. cap. 14. ita præcipit. *Curet Episcopus ut ii* (Sacerdotes) *saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus, si tamen curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, Missam celebrent.* Sacra Syn. de Sacerdotibus univarse eodem modo quoad Missam celabrandam diebus prædictis loquitur, ac da Parochis quoad talem Missæ frequentiam, ut muneri suo satisfacient: ergo non minus Sacerdotes universe saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus Missas celebrare tenentur, quam Parochi ea frequentia, ut muneri suo satisfaciant. Utrisque ergo præceptum, & debitum quoad boc imminet. Imo vero hoc præceptum S. Syn. non imponere, sed jam impositum illo verbo *curet* ponere, & declarare videtur. Certum quippe ast, Sacerdotibus divinitus impositum essa onus Missam calebrandi, ut evincit D. Th. a. 10. cit., & ut constat ex illo oraculo Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*: & ex Ap. ad Heb. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis.* Porro S. Syn. Spiritu Sancto afflata, ne divinum hoc præceptum violetur, Episcopis imponit, ut curent, ne Sacardotes quicumque saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus Missas celebrare omittant. Huic Sacræ Synodi sollicitudini qui sese non accommodant, dubium nullum est, quin divinæ legie violandæ, & mortaliter peccandi periculo saltem sesa objiciant; etiamsi nullum hac de re Episcopi mandatum extet; quidquid contra Busembaum minus caute, & perperam loquatur: *Imo ubi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi sub gravi culpa celebrare saltem Dominicis, & festis; excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.*

Animadverseto II.

Etsi in Ecclesiis Cathedralibus &c. *quotidie debeat una saltem Missa privata celebrari* &c.

Sicuti leges letæ eludendæ non sunt, ita ne fingendæ quidem sunt. Hic Busembaum legem afferre debuerat, quæ unam saltem Missam privatam in Ecclesiis cathedralibus, colleg., & conventualibus quotidie celebrari præcipiat. Cap. *Cum creatura* da calebr. Miss. tit. 41. lib. 3. Decr. dicitur: *Mandamus, quatenus nullam in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominus & pro anniversariis defunctorum, & pro festo, vel feria secundum temporum congruentiam Missarum solemnia conventualiter celebretis.* Hic de quotidiana Missa privata nullum est verbum. Hinc Laym. lib. 5. tract. 5. cap. 3. nu. 5. inquit: „ Addunt vero Canonistæ in cit. cap. *Cum creatura*, ubi „ Abb. §. *item nota*, non unam tentum, sed etiem alta„ ram pro defunctis in his Ecclesiis Missam legendam „ esse; quod tamen neque in illo cap., neque alio jure „ expressum est, ideoque cujusque Ecclesiæ tum consue„ tudo, tum litteræ fundationis inspiciandæ sunt, ut in„ telligatur, quæ Missarum obligatio incumbat. “ Hactenus ille. Bened. vero XIV. ap. encycl. anni 1744. 19. Aug. (habetur apud Concinem t. 1. app. p. 157.) ait: *Neminem vestrum latere putamus sacrorum canonum sanctiones quibus præcipitur, ut singulis diebus in Ecclesiis Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathed., & Collegiatis tum horæ canonicæ debitis modo, & forma recitentur, tum etiam Missa conventualis celebretur.* De Missa privata nihil babet da qua tamen si lex exteret, opportunitas eaegisset, ut eam silentio non premeret.

Non esse tamen mortale (præscindendo &c.) *semel, vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet Tamb.*

De Missa privata nihil. At Missa Conventualis ex lege quotidie in dictis Ecclasiis celebranda est, ut patat ea allatis Bened. XIV. verbis, quæ senctiones *adeo claræ sunt*, subdit Summus Pont., *ut nulla super iis oriri possit dubitatio*. Porro lex ex netura sua sub mortali obligat nisi materiæ parvitas excuset: non ast autem parva materia omissio Missæ conventualis semel, aut bis in hebdomade: argo hæc omissio a mortali excusen non potest, quidquid contra Busemb., & Tamb. dicant.

Omissio Missæ conventualis semel, aut bis in hebdomeda, mortalis est fatenta Busembao, si sit obligatio pecularis talis Ecclesiæ celebrandi quotidia Missam conventualem: at non est minor obligatio orta ea lege universali Ecclesiæ, quam ea lege peculiari: ergo si transgressio peculiaris obbligationis mortalis est, mortalis quoqua est transgressio obligationis universalis.

Ubi neque si in Ecclesiis Collegiatis des festo ..... Missa solemnis de feria .... semel omittatur.

Rubricæ Missalis p. 1. tit. 3. n. 1. ita habent: *In feriis tamen Quadragesimæ, quatuor temporum, Rogationum, & Vigiliarum, etiamsi duplex, vel semid. festum, vel octava occurrat, in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis cantantur duæ Missæ, una de festo post tertiam, alia de feria post nonam.* Hanc porro rubricam esse præceptivam, hoc ast obligantem sub mortali, ostendit Gavantus p. 3. tit. 11. n. 7., & seq. ab iis legendus, qui monitione contra Busembaum indigent. Hinc Bened. XIV. ep. encycl. modo cit. inquit: *Non modo Ecclesiis Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis injunctum reperitur, ut quotidie Missa conventualis in illis canatur, sed etiam in rubricis generalibus, quarum exactissimam Fraternitatibus vestris custodiam commendamus, præscribitur, ut certis diebus non una, sed binæ, atque etiam aliquando tres Missæ conventuales uno die celebrentur:* argo de præcepto quoad rem hanc non est dubitandum. Quod si unam hujusmodi omissionem a mortali culpa excusandam ex parvitate materiæ velit, perinde est, ac si unam omissionem totius divini officii parum quid, & leve esse dixerit.

Animadverseto III.

Peccat graviter .... qui sacram animo se obligandi promisit, & non præstat ... etsi probabile sit, hoc non esse mortale &c.

Hoc perinde est, ac si dicat, hoc essa grave, & non grave, mortale, & non mortale peccatum. Hæc est indoles versatilis probabilitatis, ut contradictoria contra naturæ sensum conciliet. Obligatio sacri, res sine dubio gravis est: ergo bujus obligetionis violatio grevis, seu mortalis culpa est. Audienda ergo non est contraria opinio, quam Busemb. ax arbitrio probabilem facit.

Vide Dian., ubi citat ... affirmantes, quod qui pluribus Missam gratis promisit, possit unica satisfacere.

Quid boc aliud est, quam cum suæ obligetioni setisfacere, qui fidem datam turpissima, & in ra gravissima violat? Quis unquam boc opinamentum tueri conetur, nisi ad cavillos comparatus sit? Ergo communiter, & merito exploditur.

Animadverseto IV.

Si non est (tantum stipendium pro Missa consuetudine, vel lege), *secundum Sotum, & Cajet. est frugalis victus unius diei; quod Suar., Laym., & alii reprobant.*

Adde, & recte reprobant. „ Nec enim actio sacrificii „ integrum diem, aut majorem illius partem requirit, „ sed media hora perficitur. Præterea Sacerdotes sæculares „ non promoventur ad sacros Ordines sine beneficio, aut „ patrimonio; nec ex Regularibus ad Religionem acce„ ptari quisquam jure valet, nisi ax monasterii reditti„ bus, aut consuetis eleemosynis ali possit. Cur ergo ex

„ sola

„ sola Missa repeti alimentum debet ? Eleemosyna taxata, aut taxanda non ast, nec congrua esse debet ad integram Sacerdotis sustentationem, sed ad illius ad miniculum, ut scite laudatus Pontifex (Bened. XIV.) citatis gravioribus Theologis docet. " Hactenus P. Concina Theol. t.8. p. 460. num. 2. Hoc vero confirmat idem Bened. XIV. const. *Quanta* anni 1741. 30. Junii, ubi ait: *Stipendia propter Missarum celebrationem juxta locorum consuetudines, vel diœcesanarum synodorum sanctiones in subsidium alimentorum uniuscujusque Sacerdotis dumtaxat pro regionum opportunitatibus præscripta* &c. Habetur apud La-Croia tom. 2. p. 255.

Secus, si ambo dimidium tantum justi darent; ut probabiliter docent &c.*; quod tamen jam est prohibitum per Bullam Urban. VIII.*

Si id prohibitum est ab Urbano VIII. cur Bus. doctrinam contrariam probabilem appellare audet? An opiniones a privatis doctoribus traditæ suam probabilitatem retinent, etiam postquam a summis Pontificibus improbatæ, & prohibitæ fuerunt? Revera autem extat decretum Urbani VIII., seu Sacræ Cong. Card. Conc. Trid. interpret. auctoritate Urbani VIII. specialiter munitæ, quod postea confirmavit Innoc. XII. anno 1698. die 3. Jan., hujus tenoris. (Habetur apud Concinam Theol. t.8. p.443.) *Deinde, ubi pro pluribus Missis etiam ejusdem qualitatis celebrandis stipendia quantumcumque incongrua, & exigua sive ab una, sive a pluribus personis collata fuerunt, aut conferentur in futurum Sacerdotibus, Ecclesiis, Capitulis, Collegiis, Hospit., Societ., Monasteriis, conventibus, Congreg., domibus, ac locis piis quibuscumque tam sæcularibus, quam regularibus, Sacra Cong. sub obtestatione divini judicii mandat, ac præcipit, ut absolute tot Missæ celebrentur, quot ad rationem attributæ eleemosynæ præscriptæ fuerint; ita ut alioquin ii, ad quos pertinent, suæ obligationi non satisfaciant, quinimo graviter peccent, & ad restitutionem teneantur.* Decretum perspicuis ac luce clarioribus verbis conceptum est: nihilominus non defuere, qui de ejus sensu dubitationem excitaverint. Itaqua quæsitum fuit a Sacra Congregatione, an illa verba *præscriptæ fuerint* intelligenda sint de præscriptione facta ab offerente, vel ab ordinario? S. Congreg. respondit „ esse intelligenda de præscriptione facta ab eo, qui eleemosynam „ tribuit, non autem ab ordinario. Quod si tribuens „ eleemosynam, numerum Missarum celebrandarum non „ præscripserit, tunc tot Missas celebrari debere, quot „ præscripserit ordinarius, secundum morem civitatis, „ vel provinciæ. " (Habetur quod eumdem Concinam p. 448. 451.).

ANIMADVERSIO V.

Qui pecuniam ab alio accepit, ut pro illo celebret, aut fieri curet ... potest curare &c. *minus dando quam accepit.*

Hoc quoque aperte repugnat decreto cit. Urb. VIII., ubi ita habetur. *Ac similiter omne damnabile lucrum ab Ecclesia removere volens, prohibet Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam cum certa eleemosyna, ne eamdem Missam alteri, parte ejusdem eleemosynæ sibi retenta, celebrandam committat.*

Dixi per se; quia Urb. VIII. ob speciem turpis quæstus id fieri vetuit.

Ita sane loquitur, qui Urb. decretum non legit. At quid sibi vult Busemb. his verbis? An illa particula *per se* permissum facit, & honestat quod damnat, & prohibet Urb. VIII.? Dixi *damnat*: revera enim damnat, dum ait *omne damnabile lucrum ab Ecclesia removere volens*. Tale ergo lucrum non solum habet speciem turpis lucri, ut Busemb. loquitur, sed reipsa damnabile est, ideoque ex natura sua malum, ac prohibitum, etiamsi lege positiva non esset vetitum. An mercimonia stipendii Missarum non sunt ad se turpissima, & maxime damnabilia? Caveant ergo Sacerdotes, ne illa distinctiuncula *per se* decipiantur, quæ eo ex natura sua spectat, ut per cuniculos Urbani VIII. decretum imperat, habeantque in mente prop. 9. ab Alex. VII. damnatam, quæ est hujusmodi: *Post decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.* „ Quod sane lu„ crum *non solum ab avaritiæ suspicione, & vitio, ve„ rum etiam a furti crimine, unde restitutioni subjacet, „ haud immune est,* " ut loquitur Bened. XIV. const. *Quanta* cit. ad c. 5.

La-Croix p. 255. post relatam prop. 9. ab Alex. VII. proscriptam, ita inquit, n. 131. „ Non tantum beneficiatus „ potest per alium legere Missam, dato solum ordinario „ stipendio ... sed hoc potest etiam capellanus amovibi„ lis. Item ille, cui commissa est celebratio Missarum „ perpetuarum. "

De beneficiario, seu beneficii Rectore nulla dubitatio ast; quia ita declaravit Sacra Congregatio, respondens ad octavum dub., *satis esse, ut Rector beneficii qui potest per alium celebrare, tribuat Sacerdoti celebranti eleemosynam congruam secundum morem civitatis, vel provinciæ, nisi in fundatione ipsius beneficii aliud cautum fuerit.* (Apud Concinam loco supra cit.) Sed cur La-Croia idem docat de capellano amovibili, itemque de illo, cui commissa est celebratio Missarum perpetuarum? Nullam hujus dicti rationem affert, sed solum in ejus confirmationem citat Pasqualigum, & Gobatum. At quæro, utrum Pasqualigi, & Gobati auctoritas satis esse debeat pro definiendis tam gravibus quæstionibus? Ea æquorum, cultorumque virorum judicio ego puto, Pasqualigi, & Gobati auctoritatem non esse gravem, sed valde tenuem; qua qui confisi aliquid agunt, videant, ne incurrant in prop. 3. ab Innoc. XI. proscriptam. Nec Capellani amovibiles, nec ii, quibus perpetuarum Missarum celebratio commissa ast, sunt rectores beneficiorum: ergo La-Croia illos cum istis perperam confundit. Ii quibus perpetuarum, seu legatarum in perpetuum Missarum celebratio commissa est, in quo differunt ab iis, quibus est commissa celebratio Missarum ad tempus aliquod definitum? Quoad rem, de qua agimus, nullo prorsus discrimine differunt: utrisque enim Missæ celabrandæ committuntur, utrisque pro numero Missarum stata, & definita stipendia assignantur; quæ stipendia ea voluntate, & mente Missas committentium, aut legantium in Sacerdotes celebrantes conferenda sunt. Ergo nec illi, nec isti quidquam illorum stipendiorum sibi usurpare possunt, nisi Missas celebrent. Quod si contra faciant, sacrilegi sunt Missarum nundinatores; quia Missarum onus suscipiunt, ut lucri causa illud distrahant, & aliis imponant; sunt sacrilegi fures, quia contra voluntatem legantium Missas, stipendiorum partem sibi retinent. Utrique comprehenduntur in cit. Urb. VIII. decreto & in prop. 9. ab Alex. 7. proscripta, si vis, & spiritus legis, nec solus litterarum cortex consideretur; quia eadem prorsus ratio contra utrosque pugnat. At versatilis probabilitas decreta, & damnationes summorum Pontificum veluti res odiosas considerat, ac elevare conatur, unde nihil, nisi mala & corrupta opinamenta existere possunt. Porro quod dictum est de iis, quibus perpetuarum Missarum celebratio commissa est, idem ea iisdem rationibus de Capellanis mobilibus est affirmandum.

Idem La-Croia n. 123. ait: „ Non est illicitum paci„ sci de stipendio pro Missa, & quando videtur hoc pro„ hiberi, intelligi dabet de pactione, per quam venda„ tur Missa pro pretio, Gob. n. 560. "

Ego hic eam veniam peto, ut quæram, quænam La-Croixii opinio deterior sit, utrum præsens, an proxime superior refutata. Neutra ulla ratione munitur: pro superiore Pasqualigum, & Gobatum La-Croia appellavit, pro præsente unum Gobatum. Hæc doctrina, *non est illicitum pacisci de stipendio pro Missa*, est ne pia, honesta, tolerabilis? Judicent pii, & æqui rerum æstimatores.

Bened. XIV. constit. cit. *Quanta* ita loquitur. *Quanta cura adhibenda sit, ut ... a tanti sacrificii dignitate cujusvis generis mercedum conditiones, pacta* &c. *e medio tollantur, nemo est ex catholicæ fidei cultoribus, qui ignoret.*

Hoc tamen ignoravit non aliquis ex rudi malo popello, sed La-Croix religiosus, & Theologus, qui pacta mercedum pro Missa non e medio tollenda, sed licita cum suo Gobato non solum putavit, sed publicis typis evulgavit.

Pacisci de stipendio pro Missa, nihil aliud reipsa est, nisi Missam vendere, sicuti venditur equus, bos &c. aut operarii labor, pro quo de stipendio pactum fit: at vendere Missam non solum simonia ast, sed omnium simoniarum flagitiosissima: ergo. Neque enim ad simoniam necessaria est simoniæ, aut venditionis, seu emptionis rei spiritualis intentio, cum facto ipso admittitur; sicuti ad furtum, fornicationem &c. non est necessaria intentio furti, fornicationis &c., cum furtum, fornicatio &c. reipsa committuntur. Cum stipendium propter Missam, seu, si vis, pro Missa accipitur sine pacto, accipitur non ut pretium Missæ, sed ut stipendium sustentationis; quod sine dubio licet; at vero cum id stipendium ex pacto accipitur, quocumque te vertas, accipitur, ut Missæ pretium; quæ est simonia flagitiosissima.

ANIMADVERSIO VI.

Beneficiati etiam curati, ad Missas obligati, possunt accipere stipendium, quia non semper habent obligationem applicandi &c. *ita Card. de Lugo* &c. *contra Gavant.* &c. *qui negant de Parocho,* &c. *de Missa tamen conventuali & ipse affirmat.*

Busemb. de more contrarias opiniones colligit, secumque pugnat, ut lector inde nihil discere possit, nisi illud ut faciat prout sibi commodum videbitur.

Ex Synod. Trid. sess. 23. cap. 1. de ref. indubitatum est, Parochis omnibus jure divino impositum esse, ut, Missam pro populo sibi commisso applicent: nam inquit: *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus anima-*

rum

cum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre &c.

Quoties autem, & quando id præstare debeat, sacra Synod. non definivit. Hac de re plura emanarunt decreta a Congr. Card. Conc. Trid. interpretum; sed omnem dubitationem tandem sustulit Bened. XIV. Epist. Encycl., seu const. anni 1744. die 19. Augusti cit. ad c. a., ubi ait: *Opportunum censuimus Fraternitatibus vestris declarare, nobis abunde satisfactum fore, nobisque proinde satis esse posse, dum iis, qui animarum curam exercent, sacrificium Missæ pro populo celebrent, atque applicent in dominicis, aliisque per annum diebus festis de præcepto*; quod sane intelligi debet sine ulla restrictione, explosis omnibus effugiis paupertatis, contrariæ consuetudinis, aut aliis inventis, quæ summus Pont. præoccupavit, ac rejecit. At quid dicendum, inquis, ubi numerus festorum de præcepto imminutus est? *Statuimus, & declaramus*, ait idem Summus Pont., *quod etiam iisdem festis diebus, quibus populus Missæ interesse debet, & servilibus operibus vacare potest, omnes animarum curam gerentes Missam pro populo celebrare, & applicare teneantur.*

Quod pertinet ad Parochos egentes, unicuique vestrum, inquit, *facultatem concedimus cum iis, quos revera tales esse noveritis, opportune dispensandi ad hoc, ut etiam diebus festis hujusmodi eleemosynam ab aliquo pio offerente recipere, & pro ipso sacrificium applicare, quatenus id ab eo requiratur, libere, & licite possint & valeant; dummodo ad necessariam populi commoditatem in ipsa Ecclesia parochiali Missas celebrent; ea tamen adjecta conditione, ut tot Missas infra hebdomadam pro populo applicent, quot in diebus festis infra eamdem hebdomadam occurrentibus juxta peculiarem intentionem alterius pii Benefactoris obtulerint.*

Quod attinet ad Missam conventualem, perspicuas, repetitas, & uniformes hac de re resolutiones Congregationis Card. Conc. Trid. interpretum idem sapientissimus Pont. sua auctoritate confirmat, & enixe inculcat, *ut scilicet Missa Conventualis, quæ singulis diebus canitur a clero prædictarum Ecclesiarum, pro earumdem Benefactoribus in genere quotidie applicetur, eodem prorsus modo, quo Missam parochialem ab iis, qui curam animarum gerunt, pro populo sibi commisso, singulis saltem diebus festis de præcepto applicari debere, superius declaravimus.* Sed hic integra constitutio ab iis, ad quos spectat, legenda est, ne effugiis legem eludant, & remedium, ubi opus est, inveniant.

Animadversio VII.

Dian. docet ex Nav. .... esse mortale celebrare in alio templo, vel altari quam quis tenetur.

Concina Th. t. 8. p. 470. n. 28. moderate, & caute hac de re ita loquitur. „ Qui tenetur celebrare Missas in Ecclesia, aut altari a testatore, vel fundatore designato, „ peccat, & quidem graviter, si necessitate sublata alibi celebret. Excusant tamen Auct. a mortali, si quinquies, aut sexies per annum negligat locum, aut tempus, dummodo alibi celebret juxta intentionem fundatoris. Aliquando Episcopus ex rationabili causa dispensare potest ab obligatione celebrandi in loco designato „ a testatore. “

Notatque, posse Sacerdotem contra hoc onus Missarum præscribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

Tamb. opinio est sine dubio falsa quoad Parochos, *qui quamvis antiqua, seu etiam immemorabili consuetudine in ipsorum Diœcesibus, seu Parochiis obtinuerint, ut Missa pro populo non applicaretur, eadem nihilominus omnino in posterum ab ipsis debeat applicari*. Ita Bened. XIV. in mox cit. constit. Quoad Missam quoque Conventualem præscriptio ab eo explicate improbatur, & exploditur ibidem.

Ergo idem quoad alia Missarum onera sentiendum est, imo multo magis; quia Parochis pro suis reditibus, etiamsi valde tenues sint, alia gravissima onera imposita sunt; quibus aut ex toto, aut maxima ea parte alii exonerantur. Enim vero contra naturæ jus præscribi non potest: ut jus naturæ est, ut Missa pro iis, seu juxta eorum intentionem offeratur, qui stipendia in Sacerdotum sustentationem legarunt ea conditione, ut Missas celebrarent, prout fuit præscriptum. Ergo &c. Hæc sententia adeo solida, & certa est, ut ipse La-Croix cit. Pasqual. eam probet n. 122.

Animadversio VIII.

Eum vero numerum ... potest minuere Episcopus in Syn.; quam potestatem Bonac. restringit &c.

Sacra Syn. Trid. sess. 25. cap. 4. de reform. facultatem dat Episcopis, ut in Syn. Diœcesana, itemque Abbatibus, & Generalibus ordinum, ut in suis capitulis generalibus non solum minuere possint numerum Missarum ex variis relictis defunctorum impositum vel nimis magnum, vel eleemosynæ nimis tenuis, sed etiam statuere, quid quid magis expedire viderint, dum legantium commemoratio semper fiat, ut ibidem legitur. Sed hanc facultatem tum Episcopis, tum Generalibus coarctavit Urbanus VIII. in cit. decreto his verbis. *Ac primo districte prohibet, atque interdicit, ne Episcopi in Diœcesana Synodo, aut Generales in capitulis generalibus, vel alias quoquo modo reducant onera ulla Missarum celebrandarum aut post idem Concilium* (Tridentinum) *imposita, aut in limine fundationis; sed pro his omnibus reducendis, aut moderandis, vel commutandis ad apostolicam sedem recurratur, quæ* &c. *alioquin reductiones* &c. *omnino nullas, atque inanes decernit.*

Hæc sunt prorsus contraria iis, quæ Busemb. ex Bonacina ait, ut decreti verba consideranti perspicuum *est*.

Nihilominus super hoc decreto quæsitum fuit, „ quid „ si legatum sit ita tenue, ut non sit qui velit onus illi injunctum subire; & si recurrendum sit ad Sedem „ apostolicam pro moderatione oneris, totum, aut ferme „ totum insumendum sit pro expensis ad id necessariis? „ Et quid si permittatur Episcopo in fundatione, ut „ possit hujusmodi onera moderari? “

Respondet Sacra Congreg. apostolica auctoritate munita apud Concinam t. 8. p. 450. *Ad primum, etsi legatum sit adeo tenue, nihilominus pro reductione oneris ut supra impositi ab iis, ad quos pertinet, Sedem apostolicam esse adeundam, quæ absque ulla impensa id statuet, quod magis in Domino e re esse judicaverit. Verum tamen, si in ipsa beneficii erectione expresse cautum fuerit, ut liceat Episcopo injunctum onus reducere, ac moderari, legem hanc fundatoris, quam decreta hac de re edita non sustulerunt, esse validam, & observandam.*

At Bened. XIV. apud Concinam Theol. t. 8. p. 476. n. 45. inquit: *attamen post Urbanum VIII. alii Romani Pontifices, videl. Alex. VII. Clem. X. Clem. XI. Innoc. XIII., & Bened. XIII. fere omnibus religiosis institutis privilegium concesserunt, ut Superiores Generales adhibito maturo consilio, ac nonnullis servatis regulis possent in sua quisque Religione onera Missarum antea relicta, & acceptata moderari; eademque facultas a S. mem. Bened. XIII. facta fuit omnibus Episcopis, qui per se, vel suos procuratores interfuerunt Romano Concilio habito 1725., uti videre est in eodem Conc. tit. 15. cap. 8.*

Animadversio IX.

Qui tamen concedit, posse eum pro seipso pro particulari defuncto celebrare: item quavis hebdomada quater, aut sexies in anno, & in die Commemorationis omnium Defunctorum unam Missam omittere &c.

Quoad omissionem, seu vacationem a Missa quotidiana distinguendum est: si enim obligantur ratione beneficii, capellaniæ, legati, aut stipendii celebrare quotidie Missam per seipsos, vacare possunt concurrente aliqua rationabili causa, ut respondit S. Cong. Concilii apud Concinam Theol. t. 8. p. 459. at devotionis, & reverentiæ causa est rationabilis causa omittendi Missam: ergo &c. Hinc P. Concina t. 8. p. 470. n. 29. ait, hanc Busembaum sententiam esse communem.

At si obligantur celebrare Missam quotidie, absque tamen onere celebrandi per seipsos, a Missa vacare nunquam possunt, ut eadem Congr. apud eumdem Concinam p. cit. decrevit.

Qui autem per seipsos celebrare obligatur, nec pro seipsis, nec pro aliis, præterquam pro fundatoribus celebrare diebus licitæ vacationis possunt, ut eadem Congreg. loc. cit. respondit.

Animadversio X.

Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si brevis sit, substituere alium, aut compensare.

Hæc opinatio loquendo de iis, qui per alios celebrare possunt, improbata fuit a Cong. Concil., ut mox diximus; eamque improbat etiam Nat. Alexand. Theol. t. 1. p. 364. n. 2.

Si vero sermo sit de iis, qui per seipsos celebrare tenentur, hos non teneri substituere docet quoque Nat. Alex. loco mox cit. nixus auctoritate Angeli de Clavasio, Silvestri Prieratis, Tabienæ, Navarri, Silvii, & aliorum, loquendo de brevi ægritudine v. g. octo, aut quindecim dierum. Sed res dubia est. Nam Sacra Congregatio apud Concinam loco mox cit. de his quinto loco interrogata, „ an illis diebus, quibus licite vacant a cele- „ bratione, teneantur Missam ab aliis celebrari facere „ juxta intentionem fundatorum? “ *Ad 5. distulit resolutionem*.

Ratio dubitandi est, quia qui legem fundatoris exacte implere non potest, eam quo modo potest, hoc est si non per se, per alium implere tenetur. Contra vero rationabiliter præsumi posse videtur, eam in casu esse mentem fundatoris, ut Sacerdos substituere non teneatur. Sed quia

quia hæc præsumptio non est certa, sed anceps, idcirco non videtur tutum, in casu non substituere, præsertim si Sacerdos sine gravi incommodo id facere possit.

Secus tamen, si sit diuturnus morbus, nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, ut contra Sylv., & Azor. docet &c.

Cur non tenetur substituere, si reditus sint nimis tenues, aut non compensare, si in morbum absumpti fuerint? An quia reditus tenues sunt, suos facit etiam eos, qui respondent Missis non celebratis? Quod si reditus non tuos absumpsit, compensare eos tenetur. Uno verbo in rebus dubiis pars tutior ex necessitate præcepti tenenda est.

ANIMADVERSIO XI.

Solus Sacerdos offerens valide id facit.

Id intellige de fructu respondente actioni Sacerdotis offerentis. Nam etiam adstantes sacrificium offerunt, ut docet Innoc. III in tract. de myst. Missæ lib. 3. cap. 6., inquiens: *Non solum offerunt Sacerdotes, sed universi fideles*; ideoque hi quoque fructum suæ cooperationi respondentem, cui voluerint, applicare queunt, ut certe monet Concina Th. t. 8. p. 473. n. 35. quod confirmant illa Canonis verba, *memento Domine* &c. *& omnium circumstantium, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis pro se* (en applicatio) *suisque omnibus* &c., item illa, *orate Fratres, ut meum, ac vestrum Sacrificium* &c.

ANIMADVERSIO XII.

Dixi vel ante; quia non requiritur &c.

Ita quoque habet Concina, qui Theol. t. 8. p. 474. n. 37. ita loquitur. „Intentio virtualis hæc est: accepisti viginti eleemosynas pro totidem Missis. Hodie celebrationem incipis, deliberasque singulis diebus pro offerente applicare usque ad ultimum. Etiamsi ceteris singulis diebus alio distractus intentionem non renoves, puto sufficere primam. Virtualiter enim perseverat. Similiter dum Religiosi subditi applicant sacrificium juxta intentionem Sacristæ, vel Superioris, animumque deliberatum habeant sic applicandi, quamvis interdum distracti, renovandæ hujus applicationis obliviscerentur, non propterea ambigere de applicatione debent.“

ANIMADVERSIO XIII.

Si nulli applicetur .... vel cedit ipsi Sacerdotis, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre.

Si Sacerdos orationem recitet, Missæ præmittendam, *ego volo celebrare* &c. *pro omnibus* &c. applicatio sacrificii jam peracta est, nec quoad hoc dubitandum. At si neque illa oratio Missæ præmissa fuerit, nec Sacrificium, cuiquam applicatum, non intelligo, qua ratione Sacrificii fructus iis cedat, pro quibus Sacerdos specialiter offerre tenetur. Nec enim specialis Sacrificii fructus in eos, pro quibus fuerat offerendum, sed in illos, pro quibus reipsa offertur a Sacerdote, derivatur. Hoc enim totum, hoc est specialis Sacrificii fructus derivatio, a voluntate Sacerdotis pendet.

At inquit Busem. „Ita implicite censetur intendisse.“

Resp. Hæc ratio satis implicita est. Intentio enim implicita in aliqua expressa intentione includitur. Quare Sacerdos nullo modo pro iis Sacrificium offerre intendisse merito censetur, pro quibus nullam unquam habuit voluntatem, seu intentionem offerendi. Intentio quæcumque, seu explicita, seu implicita, est realis actus voluntatis. Si in Sacerdote nullus unquam fuit actus voluntatis applicandi Sacrificium, frustra confugis ad Scholæ terminos, frustraque ponis applicationem, quæ reipsa non fuit. Ex quo illud consequitur contra cupiditatem, cui repugnantes, adversarios multos, & contemptores nobis conciliamus, ut Sacerdos, qui nemini Missam applicavit, nec eleemosynam pro ea accipere, nec acceptam retinere jure valeat.

ANIMADVERSIO XIV.

Missa celebrata in altari privilegiato pro defunctis non suffragatur illis .... nisi sit de Requiem Dian. &c. *ex declarat. Card.*

Contrariam declarationem exaratam invenio in Calendario Patavino anno 1755., & anterioribus hujus tenoris. *Missæ sive ex obligatione, sive ex sola devotione ad altare eo die privilegiatum pro Defunctis celebratæ de festo currente, in quo de Requiem celebrari non possunt, suffragantur cum omnibus indulgentiis, perinde ac Missæ defunctorum ad formam privilegiorum celebratæ. Ita Clem. Papa X. declarationem ab Alex. VII. circa altaria privilegio perpetuo decorata editam die 22. Jan. 1667., ad altaria non in perpetuum, nec omnibus hebdomadæ diebus privilegiata extendens auctoritate apostolica concessit, & indulsit die 23. Septembris* 1669. Hæc decreta habentur quoque apud La-Croix p. 434. n. 78. & 80. ubi ad n. 80. P. Zach. hoc addit. „20 Jul. editum est decretum a S. C., confirmatum „a Clem. IX. 20. Sept. in Brevi, *Cum felicis record.*“ p. 435. n. 83. ita legitur. „Decreta superius posita nn. „78., & 80. licet comprehendant tantum festa duplicia, „intelligenda tamen sunt etiam de Dominicis, de diebus „intra Octavas Epiphaniæ, Paschatis, Pentecostes, & „Corp. Christi, & de omnibus aliis diebus, quibus juxta „rub. non possunt celebrari Missæ Defunctorum. 2. Ap. „1688.“ Quod decretum confirmatum fuit ab Innocent. XI., ut ibi notat P. Zach.

ANIMADVERSIO XV.

Ordinarie non licet celebrare post meridiem, sed &c., *nec ante auroram.*

Ita Rub. Missalis p. 1. cap. 15., ubi ajunt: *Missa privata saltem post matutinum, & laudes quacumque hora ab aurora usque ad meridiem dici potest.* Bened. vero XIII. in append. Conc. Roman. c. 10. editto &c. n. 9. ita præcipit. *Per rimediare ancora all' abuso di celebrarsi le Messe in ore intempestive, comandiamo, che non possano queste incominciarsi prima di un terzo d'ora avanti dell' aurora, e che un terzo d'ora dopo mezzo giorno debbano esser del tutto terminate sotto le sopraddette pene di carcere* &c, *non ostante qualsisia pretesa consuetudine in contrario, o privilegio, che non sia stato esibito nella nostra Segretaria, e riconosciuto, ed approvato da noi.*

Quam ante Solis ortum &c.

Busembaum varias de auroræ tempore opiniones a morum scriptoribus irrito labore colligit duplici ex capite. Primo quia auroræ determinatio non a moralibus doctoribus, qui quatenus tales, hujus rei notitiam non habent, sed ab astronomis harum rerum observatoribus sumenda est: secundo quia tempus auroræ non est idem ubique, & omni tempore, sed varium pro latitudinis, seu elevationis poli, & temporis diversitate.

Si auroræ tempus in Calendario notatum, uti fit in Patavino, reperiatur, Sacerdotes illam regulam sui Episcopi auctoritate propositam sequi tuto possunt. Ubi hæc regula deest, hanc habeo. *Ubi non est aurora physice, pro licita Missarum celebratione attendatur ea moraliter, & politice, quando scilicet ibi terminari solet quies, & inchoari labor juxta probatam regionum consuetudinem.* Sacra Rituum Cong. 18. Septemb. 1634. apud La-Croix t. 2. p. 437. n. 214.; in quam sententiam teste Gavanto p. 1. tit. 15. n. 1. in pleniore Congregatione omnes ivere.

Quacumque autem hora licite ... celebr.nt, eadem etiam, atque adeo &c. licere iis Eucharistiam aliis ministrare, contra Bord. docet Dian.

In Dianæ laxi Scriptoris auctoritate Busemb. conquiescit. At qui cauti esse volunt, ut omnes debent, non Dianam, nec Busembaum, sed Ecclesiæ consuetudinem attendunt, quæ non permittit, ut populus ante auroram Communionem sumat; quod confirmat S. Cong. Rituum dec. mox citando.

ANIMADVERSIO XVI.

In nocte Nativitatis, in qua omnes tres Missæ ante auroram dici posse, probabiliter docet Suarez &c.

Contraria sententia teste Gavanto in Rub. Miss. p. 4. tit. 3. n. 6. communior est, quam sequitur quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 478. n. 4. contra P. Vivam. Busemb., Vivæ, & aliorum opinio rubricis repugnat, quæ p. 1. t. 15. n. 4. ajunt: *Excipiuntur ab hoc ordine dicendi Missam Conventualem, Missæ in Nativitate Domini, quarum prima dicitur post mediam noctem finito Te Deum laudamus in matutino, secunda in aurora* &c.

Id confirmat Sacra Rituum Congr. hoc decreto apud La-Croix p. 437. n. 221. *Non licet in media nocte Nativitatis Dominicæ celebrare successive alias duas Missas, & in eis sacram Communionem exhibere fidelibus illam deposcentibus, sed utrumque omnino prohibitum. 7. Decembris* 1641. ubi P. Zach. hæc addit: anno vero 1686. 23. Martii declaravit S. C. hoc præceptum *ligare etiam omnes Regulares, etiam Patres S. J., neque posse excipi in Ecclesia confessiones, maxime mulierum, durante tempore nocturno, sed expectandum esse, ut illucescat aurora tam pro confessionibus mulierum excipiendis, quam pro Eucharistia ministranda fidelibus utriusque sexus.*

Quid nunc mihi objicis P. Vivam respondentem, hoc decretum quoad Missas non esse usu ubique receptum? Leges feruntur, & declarantur contra malos aliquorum usus. Malus porro usus est, qui universali Ecclesiæ consuetudini, & antiquissimis Ecclesiæ ritibus, & legi sine ratione, imo contra rationem adversatur.

ANI-

Animadversio XVII.

Vide Dian., ubi notat, Religiosos ex suis privilegiis posse &c. *vide Bonac.*

Pii, cautique religiosi nec Dianam, nec Bonacinam, nec alios hac in re consulant, sed audient vocem supremi Pastoris hic ad casp. t. relati: *Non ostante qualsisia pretesa consuetudine in contrario, o privilegio, che non sia stato esibito nella nostra Segretaria, e riconosciuto, ed approvato da noi.*

Animadversio XVIII.

Non est peccatum celebrare .... etsi ob infirmitatem non possit horas dicere.

Posse dicere Missam, & non posse dicere horas ob infirmitatem, penes me contraria sunt; quia si infirmitas horarum canonicarum recitationem, quæ divisim, & in cubiculo, & in lecto ipso, quocumque corporis situ recitari corporis ægritudine sic postulante possunt, impedit, multo magis impedit Missæ celebrationem, quæ dividi non potest, & stando, & cum multis ægri corporis incommodis dicenda est. Versatilis probabilitas, quæ contradictoria conciliat, multo magis contraria conciliabit. At infirmus, qui canonicas horas recitare reipsa, non ex sui mali cerebri illusione nequit, multo minus Missam celebrare potest; & qui hanc celebrat, multo magis horas canonicas dicere valet; quas si omittat, ipsum ne excuses, sed malum Sacerdotem sine dubitatione dicito, quidquid Busemb., & alii aperta crimina male excusantes, contra dicant.

Vel etiam ante matutinum &c. Hac de re infra dub. 5.

Animadversio XIX.

Die Veneris sancti .... Eucharistiam sumere, vel aliis præbere non prohibemur, ut habent &c.

Eo ipso, quod Ecclesia Sacerdotibus interdicit, ne die Veneris sancti Missam celebrent, aliud quoque nobis interdictum est, ne communionem sumamus, nisi infirmitas aliud exposcat.

Rubr. Miss. fer. 5. in cœna Domini ita habent. *Hodie Sacerdos consecrat duas hostias,* &c. *reservat etiam aliquot particulas consecratas, si opus fuerit, pro infirmis.* Ajunt *pro infirmis*, ut intelligamus die sequenti, quo Sacramentum non conficitur, iis quidem, si opus fuerit, Eucharistiam ministrari posse, & debere, non aliis, non laicis, non clericis, non Sacerdotibus: cum enim dicitur *pro infirmis*, omnes, qui infirmi non sunt, excluduntur.

Quæsitum fuit, an occurrente festo Annuntiationis B. V. M. in parasceve, ratione festi ministrari possit Eucharistia aliis, quam infirmis?

Sacra rituum Cong. respondit die 9. Maii 1606., servandam esse universalis Ecclesiæ præsentem consuetudinem non ministrandi nisi infirmis hac die Eucharistiam. Ita refert Gavantus p. 4. tit. 9. n. 24. 25.

Quod si Sacra Eucharistia ne ratione quidem festi B. V. M. ministrari potest die parasceves, nisi infirmis, multo minus ministrari potest aliis eo festo non occurrente.

Ecclesiæ scilicet universalis consuetudo præsens est, ut eo die nec laicis, nec clericis, nec Sacerdotibus Eucharistia ministretur; quæ consuetudo legis loco habenda est, nec audiendi sunt, qui contra dicunt, aut scribunt.

In Cœna Domini vero, etsi ex consuetudine &c. *plures tamen ex causa licite privatim celebrant.*

Id admittit quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 487. n. 3. sed repudiandum est. Primo quia universalis Ecclesiæ consuetudo habet, ut Sacerdotes eo die non celebrent: secundo quia in Calendario Patavino fer. 5. in Cœna Domini tum anno 1757., quo hæc scribo, tum aliis anterioribus constanter ita habetur. *Hodie quocumque in loco prohib. Miss. priv. ex pluribus S. R. C. Decr.*: demum, ut omnis hac de re etiam quoad Sabbatum sanctum dubitatio tollatur, & litem finitam esse, omnes noverint, Clemens XI. in edicto 15. Martii 1712. privatas Missas prohibet diebus Jovis, Veneris, & Sabbati sancti. Ita testatur P. Zacharia in adnotatione ad nu. 2080. p. 441. La-Croixii, citans Lambert., nunc Bened. XIV., de cujus fide non dubito.

Animadversio XX.

Sæpius in die celebrari non licet ordinarie, quod addo, quia &c. .... licitum est .... bis, vel etiam ter .... s. nocte Nativitatis.

Nocte Nativitatis una tantum Missa ex dictis ad c. 4. resp. 2. celebrari potest.

Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare.

Triplex Communio includitur in triplici Missa. At extra Missam una tantum communio una die permissa est, neque ab hac lege excipitur dies Nativitatis. Itaque Sacerdos non solum non tenetur die Nativitatis Domini ter communicare extra Missam, sed hoc ne permissum quidem illi est; itemque si unam, alteramve Missam celebrat, communionem loco tertiæ Missæ addere ille non licet; quod fatetur etiam La-Croix p. 262. n. 242. ex Gob.

Si Pastor habeat duas Parochias dissitas ... Si concursus populi sit tantus, ut Ecclesia non capiat .... Si ante ablutionem moneatur &c. ... Si die festo adveniant &c.

La-Croix p. 262. num. 237. quoad Parochum habentem plures parochias idem habet, imo nu. 240. subdit, quod „ habens duas parochias, posset in Natali Domini legere „ sex Missas. “

„ Sed opiniones istæ (inquit P. Concina Theol. t. 8. p. „ 488. n. 6.) falsæ sunt, præsertim ætate nostra, ob Sa„ cerdotum multitudinem, & cum Sedes apostolica pro„ hibuerit Missas eadem die iterari (Innoc. III. cap. *con„ suluisti*, & Honorius III. cap. *Te referente* Decr. lib. 3. „ tit. 41.) nemo absque ejusdem dispensatione plures ea„ dem die celebrare Missas valet. “ Ita scilicet postulat hodierna disciplina, & consuetudo, a qua non est recedendum.

Animadversio XXI.

In gratiam &c. supervenientis Principis &c.

Busemb. varias more suo colligit opiniones, ut quilibet eam aligat, quæ sibi magis placuerit. Sed hic animadvertendum est, illud certum esse, Sacerdotes ab initio repetere non teneri: contra ut minimum dubium est propter discrepantes sententias, utrum id liceat. Porro cum de peccato agitur, certa incertis necessario præferanda sunt: ergo in specie proposita Missa ab initio nunquam repetenda est.

Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 365. a. 4. nu. 7. ita inquit: „ An vero Missa possit interrumpi, si Episcopus, aut eo „ major, vel Princeps aliquis adveniat, qui Missam die „ festo audire non poterunt, nisi Sacerdos, qui eam in„ capit, & evangelium forte, ac symbolum recitavit, il„ lam ab introitu incipiat, earum arbitri dissentiunt. „ Quamvis non incelebre sit asserentium nomen, senten„ tiæ tamen neganti libentius subscribo; quia ordo Sacri„ ficii potior esse debet, quam hominum quamvis di„ gnitate conspicuorum commoda; tum quia via pateret „ abusui, & Sacerdotes lucri cupiditate, reverentiæ, vel „ amicitiæ causa, sive etiam metu alicujus incommodi, „ pro nobilium, aut potentum quorumvis hominum vo„ luntate Missam interrumperent, & ab introitu resume„ rent; tum quia id vix fieri potest absque christianæ „ plebis offensione; tum quia Episcopus, aut Vir Prin„ ceps modo necessariam diligentiam adhibuerit, ut Mis„ sam integram audiat, Ecclesiæ præcepto satisfaciet, „ audiendo quod reliquum est, præsertim si nondum fa„ cta sit oblatio. Denique Conc. Med. 2. vetat, ne „ Sacerdotes, cum ad altare accesserint, “ *ibi in mora sint Sacrificii, cujusvis expectandi gratia; neve ob eamdem causam Missa inchoata subsistant, aut ejus initium repetant.*

Animadversio XXII.

Ne incaute quoad fieri potest loquamur, neve omni vento doctrinæ abripi nos sinamus, sacri canones primo loco consulendi sunt.

Cap. *Consecrationem* dist. 1. de consecr. dicitur: *Consecrationem Ecclesiarum, & Missarum celebrationes non alibi, quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota veteris, & novi testamenti præcepta:* & cap. *Sicut* eadem dist. *Satius ergo est Missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis, ubi fieri non oportet, nisi pro summa contingat necessitate; quoniam necessitas non habet legem.*

Si Ecclesiæ dirutæ sint, necessitas magna celebrandi Missas extra ipsas evidens est; ideoque cap. *Concedimus* dist. 1. cit. dicitur: *In Capellis cum tabula consecrata Missas interim celebrari permittimus, donec Ecclesiæ ipsæ restaurari queant:* tum subditur: *In itinere vero positis, si Ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, ceteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia affuerint, Missarum solemnia celebrari concedimus: aliter omnino interdicimus.*

Animadversio XXIII.

Si populum in solemni festo templum non capit.

La-Croix p. 264. n. 256. ita loquitur: „ Si non improviso, sed certo die concurrere soleat tantus populus, „ ut Ecclesia non capiat omnes, debet Parochus præve„ nire, & petere ab ordinario facultatem celebrandi extra

„ Ecclesiam: talis enim facultas non censetur data, nisi
„ quando casus est improvisus. Gob. t. 3. in app. ad
„ num. 265. "

La-Croix ponit, Episcopos posse facultatem impertiri celebrandi extra Ecclesias; quod ex mox dicendis non est verum; ideoque facultas ab Episcopo seu expresse concessa, seu tacite præsumpta hac in re locum non habet. Quare Parochus in specie proposita, seu populi concursus fuerit prævisus, seu inopinato accidat, extra Ecclesiam celebrare non potest. Nec enim magna necessitas id postulat, tom quia populus, aut ejus pars alias Missas audire potest, tum quia qui ex necessitate extra Ecclesiam manentes Missæ intersunt, præcepto satisfaciunt.

In castris pro exercitu, sed festis tantum diebus.

Id intelligendum mihi videtur, si Ecclesiæ, ad quas exercitus accedere possit, desint. Nam si hæ adsint, non est necessitas celebrandi extra Ecclesiam.

Licet Pasq. apud Dian. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis ducibus in suis tentoriis.

Ego vero opinionem unius probabilis scriptoris auctoritate nixam probabilem haberi non posse, pro certo habeo ex prop. 27. ab Alex. VII. proscripta. Quænam hic necessitas est, ut Missa dici possit extra Ecclesiam? Nulla scilicet, nedum magna, qualem canones requirunt, ut Missa celebretur extra Ecclesiam.

In portu pro appulsu navis.

Id forte permissum est, si festum urgeat, nec Ecclesiæ adsint, ubi Missa dici queat.

ANIMADVERSIO XXIV.

Ex dispensatione Episcoporum &c.

Facultas permittendi, ut Missa in locis non sacris diceretur, Episcopis olim quidem competebat ex cap. *Missarum* de consecr. dist. 1., ubi dicitur: *Missarum solemnia non ubique, sed in locis ab Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus.* At hæc facultas fuit illis adempta a Sacra Syn. Trid. sess. 22. in decr. de observ., & vit. in cel. Missæ, ubi ait: *Neve patiantur* (Episcopi) *privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad divinum tantum cultum dedicata oratoria, ab eisdem Ordinariis designanda, & visitanda, sanctum hoc Sacrificium a Sæcularibus, aut Regularibus quibuscumque peragi.* Hanc inhibitionem Clem. XI. decr. *Nonnulli* 15. Decembris 1703. (habetur in app. Concilii Rom. sub. Bened. XIII. p. 131.) his verbis confirmat. *Quamobrem ... Sanctissimus Dominus noster ex unanimi voto S. R. E. Card. Conc. Trid. interpretum, inhærendo declarationibus alias hac de re editis expresse declarat Episcopis, & his majoribus Prælatis etiam Cardinalatus dignitate fulgentibus, neque sub prætextu privilegii clausi in corpore juris, neque alio quoque titulo, nullo modo licere extra domum propriæ habitationis, in domibus laicis, etiam in propria diœcesi, quod fortius intelligitur in aliena, etiamsi diœcesani consensus adhiberetur, erigere altare, ibique sacrosanctum Missæ sacrificium celebrare, seu celebrari facere.* Quæ tamen prohibitio *intelligenda non est de domibus etiam laicis, in quibus ipsi Episcopi forte occasione visitationis, vel itineris hospitio excipiantur; & nec etiam quando Episcopi in casibus a jure permissis, vel de speciali Sedis apostolicæ licentia absentes a domo propriæ ordinariæ habitationis moram idcirco faciant in aliena domo per modum similis habitationis; his enim casibus licita iis erit erectio altaris ad effectum prædictæ celebrationis, non secus ac in domo propria habitationis.* Ita declarat Innoc. XI. const. *Apostolici* die 13. Maii 1723. (Habetur in app. Conc. Rom. p. 133.).

Extra hos casus, & limites Episcopi quoque adempta est facultas permittendi, ut extra Ecclesias Missa celebretur.

ANIMADVERSIO XXV.

Ex privilegio, quale &c.

Hæc privilegia Synod. Trid. verbis mox citatis satis aperte revocata sont, quidquid contra dicant tum alii, tum Anacletus t. 3. juris can. p. 394. n. 19., quia, inquit, monasteria nec sunt domus privatæ, nec omnino extra Ecclesiam, cum nomine Ecclesiæ veniant quoque religiosorum claustra. At hic Anacletus Synodi Trid. sensum, & mentem non assequitur. Revole citata Sacræ Syn. verba, & nota illa, *atque omnino extra Ecclesiam, & ad divinum tantum cultum dedicata oratoria ab iisdem &c.* Monasteria, & cubicula Regularium sunt ne oratoria ad divinum tantum cultum dedicata, ab Ordinariis designata, & visitata? Res clara est. At, inquit Anacl., id saltem Regularibus permissum est vi privilegiorum, quæ post Syn. Trid. ipsis concessa fuere; & allegat privilegium Greg. XIII. concessum Societati Jesu, cujus meminit quoque hic Busemb., & Pii IV. Canonicis regularibus impertitum.

Respondeo. Audiamus Clementem XI., qui Pio IV. & Gregorio XIII. longe posterior fuit, cuique suorum decessorum mens nota fuit, const. mox cit. *Nonnulli* anni 1703., ubi ait: *Nonnulli Episcopi, & complures Regulares sub prætextu privilegiorum ea sibi licere putant, quæ prohibita sunt.* Tum subdit: *Quo vero ad altare portatile, iterum inhærendo declarationibus supradictis, censuit licentias, seu privilegia concessa nonnullis Regularibus in cap.* In his de priv. *per aliquos summos Pontifices aliis Regularibus communicata, utendi dicto altari portatili, in eoque celebrandi absque ordinariorum licentia in locis, in quibus degunt, omnino revocata esse per idem Concilium Tridentinum.* (Dubitari ne amplius potest de sensu, & mente Concilii Trid.?) *Atque idcirco eosdem Regulares prohibendos, ne illis utantur, ac mandandum, prout præsentis tenore mandat Episcopis, aliisque Ordinariis locorum, ut contra quoscumque contravenientes, quamvis Regulares, procedant etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegati ad pœnas &c.* Post tam perspicuam inhibitionem obtrudi ne hic possunt jactata privilegia Pii IV., & Gregorii XIII.? Adde Bened. XIII, qui in Conc. Rom. anni 1725. tit. 15. cap. 2. ita loquitur. *Quod a fel. record. Clemente XI. suo lato decreto sub die 15. Decembris 1703. in allegato ipsa app. proferenda opportune mandatum fuit circa usum altaris portatilis, & Missarum celebrationem in oratoriis domesticis, volumus Ecclesiarum omnium Episcopi in suis diœcesibus publicent quam primum, & executioni demandent; curvis insuper in privatis, ubi dormire solet, cubiculis celebrandi facultate sublata. Hæc ut ab omnibus, Regularibus præsertim, serventur, invigilent; adversusque contravenientes speciali adhuc privilegio exemptos Episcopi ipsi tanquam Sedis apostolicæ delegati, censuris etiam ecclesiasticis procedant, indultis, aut consuetudinibus quibuscumque non obstantibus.* Est ergo certum, privilegia, si quæ sint, Pii IV. & Gregorii XIII., aut alia quæcumque, nullum habere locum, *indultis &c. non obstantibus.*

ANIMADVERSIO XXVI.

Censeri etiam reconciliatum, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet Tamb. .... esse probabile, negat autem Card. de Lugo.

In hac quæst. Tamburini probabilitate repudiata, sequenda est sententia Card. de Lugo, cui adhæret non solum Concina Theol. t. 8. p. 494. n. 20. & Wig. in Trib. p. 643. n. 61., sed etiam La-Croix p. 266. n. 282. cit. Gob., Pasq., Verivys. Ratio est, quia Ecclesiam pollutam sacrificio in ea peracto reconciliari, nullo jure, inquit Wig., constat. „ Nam cap. *De fabrica* de consecr. dist. 1. quod solet
„ objici, in quo dicitur, aliquando totius consecratio-
„ nis sanctificationem per Missarum solemnitatem impleri:
„ illud, inquam, non loquitur de hoc casu, sed de illo,
„ quando parietes per partes reficiantur, & innovantur. "

Hactenus ille. Hunc vero esse illius canonis sensum, qui eum legerit, non inficiabitur. Enim vero sacrificium culpabiliter, & temerarie peractum vim habere non potest reconciliandi Ecclesiam pollutam: at *is, qui in Ecclesia sanguinis, aut seminis effusione polluta, vel qui præsentibus majori excommunicatione innodatis scienter celebrare præsumit, in hoc temerarie agit*, ut ait Bonif. VIII. c. 15., *Qui* 18. in sext. lib 5. tit. 11. ergo &c

Consecrationes, benedictiones, reconciliationes Ecclesiarum non ex hominum commentis, non ex malis, vetitisque actionibus, sed laudabilibus, sacrisque ritibus summorum Pontificum auctoritate constitutis fiunt, nec aliter fieri possunt.

ANIMADVERSIO XXVII.

Porro Ecclesia, uti & cæmeterium violantur ... 1. per factum in ea homicidium &c., nisi tamen Reipublicæ perturbator aliter capi non posset.

Hanc exceptionem habet quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 494. n. 19. „ quia, inquit, hic non gaudet immu-
„ nitate. Alii tamen contradicunt, ut Diana, & Fa-
„ gundez. Sed hoc ad Episcopum deferatur. " Ita ille.

Illos, qui immunitate Ecclesiarum non gaudent, ab iis quidem extrahi posse summi Pontifices permittunt, occidi vero in Ecclesiis non permittunt. Consule Bened. XIII. const. *Ex quo* anni 1725. septimo Idus Junii, quæ habetur in app. Conc. Rom. pag. 176. Res hæc explicatu facilis non est. Si hoc accidat, tutius est Ecclesiam reconciliari, quam cum periculo in ea sine reconciliatione sacrificia peragi.

Non est autem tale ... cujus causa data est extra Ecclesiam, quia requiritur &c.

Hoc corrigendum est, aut intelligendum juxta legem Bened. XIII. const. mox cit., ubi ait: *Insuper ab ecclesiasticæ immunitatis beneficio excludimus, atque repellimus, & pro exclusis, atque repulsis haberi volumus necnon eos, qui homicidia, aut mutilationes membrorum in Ecclesiis, earumve cæmeteriis committere audent, quemadmodum in Gre-*

gorio-

gitiana constitutione sancitum est; verum etiam eos, qui stantes in Ecclesia, vel cameterio interficiunt stantes extra Ecclesiam, vel cæmeterium, aut ipsis membrum mutilant; nec non eos, qui stantes extra Ecclesiam, aut cæmeterium occidunt stantes intra Ecclesiam, vel cæmeterium, aut iis membrum mutilant; ac eos tandem, qui confugientibus vim inferunt, atque ipsos ab Ecclesia, aliove loco immuni violenter extrahunt, & abducunt; declarantes in quatuor præmissis casibus ejusmodi reos non illius tantum Ecclesiæ, quam violarunt, sed cujuscumque etiam alterius Ecclesiæ immunitate gaudere nequaquam posse, aut debere. Ubi notanda sunt ea verba *non illius tantum Ecclesiæ, quam violarunt*; & quia Ecclesiam violarunt, eos immunitate privatos decernit.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Unde non violat ... actus conjugalis, quando excusatur a sacrilegio.

At quandonam actus conjugalis in Ecclesia peractus a sacrilegio excusari potest? Illum quidem non pauci recentiores apud Anacletum t. 3. juris can. p. 586. excusant, si conjuges tempore belli, aut obsidionis diu commorari in Ecclesia cogantur. Sed cur hæc ipsa necessitas diu, puta per mensem, aut amplius commorandi in Ecclesia fingitur, quæ nunquam accidit, ut sacrilega copula a sacrilegii labe eluatur? Ablegatis igitur commeatus eventibus absolute dicendum, conjugalem copulam in Ecclesia peractam esse semper sacrilegam; quia semper gravem injuriam, & irreverentiam ex communi, ac pio hominum sensu sacro loco irrogat. Hinc cap. *Ecclesiis* de consecr. dist. 7. dicitur: *Ecclesiis semel Deo consecratis non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cujuscumque semine pollutæ fuerint.* Ait *cujuscumque*, ne maritalis seminis effusio excipiatur. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 359. a. 1. num. 9. secundo ait: „ Conjugalis etiam debiti redditionem casus iste „ complectitur. Per hanc enim etsi nulla proximo, gra„ vis loco sacro fit injuria.

ANIMADVERSIO XXIX.

Per sepulturam excommunicati non tolerati, vel infidelis ... quamvis, si pueri parentes sint fideles, negat Sayr. &c.

Cap. *Ecclesiam* 28. dist. 1. de consec. cit. a Busemb. dicitur: *Sed si hæc* (Ecclesia) *consecrata antea fuerit, Missas in ea celebrare licet; si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt.* At infantes nondum baptizati, etiamsi eorum parentes fideles sint, sunt sine dubio infideles: ergo per eorum sepulturam in loco sacro Ecclesia polluitur, quod intelligitur, ut recte monet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 359. a. 1. a. 9. tertio, si extra matris uterum positi fiat, & seorsim ab ea sepeliantur, non item, si in utero matris mortui, simul cum ea sepeliuntur. Et hoc idem docet D. Carolus Borr. Act. p. 2.

ANIMADVERSIO XXX.

Altare execratur .. 3. Si spolietur sepulcrum, quod tamen quidam negant &c.

La-Croix p. 467. n. 306. in utramque partem disputat, sed p. 440. nu. 2065. Altare execrari ait, quando frangitur, vel loco movetur repositorium reliquiarum propter decretum S. Cong. Rit., quod ibi citat. At quamvis decretum a La-Croixio cit. merito suspectum haberi possit, nihilominus ejus doctrina tenenda est. Alex. enim III. l. 3. decr. t. 40. ait: *Ad hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo supra positus, qui sigillum continet, confractus, aut etiam diminutus, debet denuo consecrari. Lapis ille suprapositus, qui* &c. non est totus lapis sacer, ut intelligit Laym., sed lapillus, qui instar sigilli sepulcrum claudit.

Multo vero magis execratur altare, si sepulcrum reliquiis spolietur; quia reliquiæ magis necessariæ sunt, quam sepulcrum, aut sigillum in earum gratiam efformata. Ipsa antiquissima Ecclesiæ consuetudo adhibendi sacras reliquias in altarium consecratione, de qua Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 358. n. 5., earum necessitatem satis evincit; ita ut merito non audiantur Laym., & alii, qui reliquiarum necessitatem ad altaris consecrationem inficiantur. At inquit Anacl. t. 3. juris can. p. 588. n. 40., in antiquis Rubricis Missalis haberi, quod si in aliquo altari reliquiæ non habeantur, omitti in Missa debeat illa oratio, *Oramus te, Domine, per merita sanctorum tuorum, quorum reliquiæ hic sunt*; quo satis innuitur, dari posse altaria sine reliquiis. Ita ille; sed respondet Gavantus p. 2. tit. 4. n. 1. ex Hier. Cantono, dari posse ex apostolica dispensatione, non ex ordinaria Episcoporum potestate.

ANIMADVERSIO XXXI.

Altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate &c.

Abbas de jure communi altaria consecrare non potest, ut habet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 358. n. 3., & Concina Theol. t. 8. p. 495. a. 23., quæ sententia ex Anacleto t. 3. juris can. p. 588. Resp. 1. communis, & certa est. Hinc Rub. Missalis de præp. Altaris inquiunt: *Altare, in quo sacrosanctum Missæ sacrificium celebrandum est, debet esse lapideum, & ab Episcopo, sive Abbate facultatem a Sede apostolica habente consecratum.* Utrum autem hanc facultatem ab apostolica Sede habeant, viderint ipsi Abbates; qui si dubitent, ea uti non debent, ne juris alieni usurpandi, & nullam consecrationem faciendi periculum incurrant.

ANIMADVERSIO XXXII.

Missalis Rubricæ p. 1. t. 20. ita habent. *Hoc altare operiatur tribus mappis, seu tobaleis mundis ab Episcopo, vel alio habente potestatem benedictis, superiori saltem oblonga, quæ usque ad terram pertingat, duabus aliis brevioribus, vel una duplicata*: & p. 3. tit. 10. inter defectos recensetur, *si celebretur .. in altari non consecrato, vel tribus mappis non cooperto. .. Si mappæ non sint ab Episcopo, vel ab alio hanc potestatem habente benedictæ.* Porro cum Missalis Rubricæ loquuntur, missis quæstionibus, & neglectis aliter docentibus, faciendum est, quod illæ præscribunt; quia Sacra Rit. Cong. approbante Urbano VIII. (habetur initio Missalis) *mandat in omnibus, & per omnia servari Rubricas Missalis Romani, non obstante quocumque prætextu, & contraria consuetudine, quam abusum esse declarat.*

ANIMADVERSIO XXXIII.

Ut habent Mendicantium saltem Superiores, sive Prælati. &c. Tamb. &c.

Quasi vero vestes pro uso sacrificii a Regularibus etiam non Prælatis benedici possint; quod est falsum, nullumque hac de facultate privilegium allegatur. A Regularium Prælatis ex privilegio pro usu suarum Ecclesiarum benedici possunt; pro usu aliarum Ecclesiarum benedici posse, negat Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 362. a. 3. num. 1. ex Decreto S. Rit. Cong. 24. Aug. 1609. apud Gavantum, & Barbosam; „ & renovato, inquit Gav. p. „ 4. t. 19. nu. 22., in favorem Episcopi Spoletani die 30. „ Septembris 1628. Neque obstat consuetudo allegata a „ Tamb. de jure Abb. tom. 1. disp. 42. q. 2. n. 2., quam „ abrogavit, & non obstare declaravit eadem S. Congr. „ 18. Aug. 1629. " Itaque suspectum, imo commentitium merito habetur privilegium Inn. VIII., quod in favorem Reg. allegat Anacl. t. 3. juris can. p. 590. n. 52. Resp. 3. Quia in nullo Bullario descriptum refertur, & quia decretis S. Rituum Congr. contrarium. Ceterum Regulares, omnes de suis privilegiis lites tollere possunt, si ea Sedi apostolicæ exhibeant, & approbationem impetrent. Nam quamdiu dubia, & suspecta sunt, quidquid contra probabiles perperam dicant, iis tota conscientia uti certe non possunt.

Quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat Homob. apud Dian. &c.

Rubricæ quidem, ut notat Gavantus p. 3. tit. 11. p. 173., a Theologis, & casuum arbitris communiter dividuntur in præceptivas, & directivas; quæ tamen distinctio non eo spectat, ut hæ sine peccato omitti possint, sed eo, ut præceptivæ sub mortali obligent, non item directivæ. Nam Synod. Trid. sess. 7. can. 13. ita statuit. *Si quis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus* (cujusmodi sunt ritus a Rubricis præscripti) *in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiæ Pastorem mutari posse, anathema sit.*

In gravi autem necessitate &c.

Intellige necessitatem Missæ audiendæ, vel viatici ministrandi, ut habet P. Concina Theol. t. 8. p. 501. a. 13. quæ gravis necessitas nisi urgeat, satius est a Missa abstinere, quam indecenter celebrare, sicuti quoad locum supra dictum est.

Vide Dian., ubi .... docet esse probabile, quod ex parvitate materiæ excusari possit a mortali, qui &c.

Gavantus p. 3. tit. 11. inter rubricas præceptivas sub mortali obligantes ex Doctorum, ut ipse, ait, concordia eam numerat, quæ est de numero, munditia, integritate, & benedictione vestium sacerdotalium, inter quas tamen cingulum non recenset p. 2. tit. 1. n. 3. litt. g.

Denique metu mortis &c.

Hac de re supra dictum est cap. 2. dub. 2. in fine a. 2.

ANIMADVERSIO XXXIV.

Si tamen in nondum consecratis aliquis &c., *probabile esse quod hoc ipso censeantur consecrata, docet* &c.

Sicuti ex supra dictis in dub. 4. Ecclesia polluta non censetur reconciliata, si sacrificium in ea peractum sit; ita calix, patena, sacræ vestes, corporale, pyxis &c. non censentur consecratæ, quia Sacerdos iis usus est. Habet scilicet Ecclesia suos ritus, sacrasque formulas, quibus hæc omnia benedicuntur, & sine quibus ex ejusdem Ecclesiæ sensu benedicta non censentur. Hinc Rubricæ Missalis, quæ neglectis aliter opinantibus, audiendæ, & observandæ semper sunt, p. 3. tit. 10. inter defectus recensent, *si celebrans omittat aliquid ex vestibus sacerdotalibus; si vestes sacerdotales, & mappæ non sint ab Episcopo, vel alio habente hanc potestatem benedictæ, si corporalia non sint munda .. & ab Episcopo, vel ab alio hanc habente potestatem benedicta.*

Ac licet decens sit, ut etiam pyxis &c., *& quodcunque vas continens* &c. *benedicantur, id tamen necesse esse negant Suarez* &c.

Hanc opinionem ego quidem probare non possum. Primo quidem quia ratione, quam Busemb. nullam affert, destituitur, solaque recenti paucorum auctoritate, quæ exigui momenti est, nititur. Secundo, quia rationi adversatur. Si enim altaria, vestesque sacerdotales necessario benedictæ esse debent juxta mox dicta, multo magis pyxis, & vasa continentia, & immediate tangentia Eucharistiam, necessario benedicenda sunt.

Admittunt etiam aliqui ex plumbo, intellige cuppam calicis.

At hi ex arbitrio loquuntur, non juxta Ecclesiæ ritum. Nam Rub. Missalis p. 1. t. 1. ajunt: *Qui calix debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam intus inauratam, & simul cum patena itidem inaurata ab Episcopo consecratus.* Quod si Ecclesia paupertate prematur, tolerari potest cuppa etiam stannea, quia eædem Rub. p. 3. t. 10. de def. inquiunt: *Cujus calicis cuppa debet esse aurea, vel argentea, vel stannea.* Hinc cap. *Ut calix* 46. dist. 1. de consecr. dicitur: *Ut calix Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat. Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat.*

Ac licet Rub. præscribat, ut saltem cuppa &c, *eam tamen non obligare propter usum contrarium vult Tamb. sub mortali, Gran. imo nec sub veniali.*

Qui ita scribunt, aut pontificia decreta non legere, aut iis parum auscultant. Lege hic iterum decretum S. Congr. relatum hic ad c. 2.

ANIMADVERSIO XXXV.

Palla item linea &c., *quæ* &c., *pro eodem servire posse, docet* &c.

Rubricæ Miss. p. 2. t. 1. & parvam pallam lineam, & corporale requirunt: qui unum pro altero adhibent, ritus Ecclesiæ variant, quod sine temeritate fieri non potest, & a S. Pio V. vetitum est.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Etsi Ledes., & Laym. doceant in gravi necessitate licitum esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus, se non erraturum.

Cui nam id constare certo potest? Si quis pro certo habeat, se sine Missali non erraturum in Missa, hunc præsumptuosum merito appellabis, non cautum, nec prudentem; ideoque communis sententia docet, sine Missali Missam non esse celebrandam, etiamsi necessitas urgeat.
„ Absque libro Missali, inquit Nat. Alex. Theol. t. 2.
„ p. 362. a. 2. nu. 6. non licet Missam celebrare: si de-
„ sit, a celebratione Missæ abstinendum est, quæcumque
„ necessitas urgeat. Qui sine Missali celebraret, graviter
„ peccaret; tum quia se exponeret periculo errandi in
„ verbis canonis, imo & consecrationis, cum & optimæ
„ memoriæ viros aliquando fallat memoria; tum quia
„ violaret generalem Ecclesiæ consuetudinem. Idem esto
„ judicium de illo, qui sine calice, & patena consecra-
„ tis, sine corporali, sine pallis altare vestientibus, sine
„ lumine, sine aliqua denique sacrarum vestium celebra-
„ ret. Hunc, inquam, mortalis peccati reum censent S.
„ Antoninus, & alii post ipsum casuum arbitri. " Hactenus ille. Hinc cap. *Concedimus* cit. dub. 4. dicitur: *In itinere vero positis, si Ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, ceteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia* (quo loco certe est Missale) *affuerint, Missarum solemnia celebrari concedimus: aliter omnino non videmus.*

Et sic Lugo cum Dian. .... probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest &c.

Ego existimem, hos probabiles non esse hic audiendos, sed Sacerdotem, qui propter visus debilitatem legere non potest, debere juxta mox dicta a Missa celebranda abstinere, ne sese errandi periculo objiciat, nisi ab apostolica Sede dispensationem obtinuerit, unde cautio quoque contra pericula præscribetur.

ANIMADVERSIO XXXVII.

In necessitate tamen gravi .... posset quis sibi respondere.

Si sermo sit de necessitate ministrandi viaticum, id non Concina quidem rejicere absolute audet Theol. t. 8. p. 498. n. 11. Ratio est, quia divinum præceptum adjuvandi infirmos, ut sacro viatico reficiantur, prævalet præcepto ecclesiastico non celebrandi sine ministro.

In necessitate autem diei festi, ut plures audiant Missam, non deerit minister, qui aliquo modo Sacerdoti celebranti præsto sit.

Itaque quibusdam Belgii partibus consuetudine inductum esse, docet March. &c.

Hæc vero consuetudo est manifesta corruptela a sacris canonibus improbata. Laodicenum Conc. can. 44. ait: *Non oportet mulierem ad altare ingredi.* Gelasius I. ep. 9. ad Episcopos Lucaniæ cap. 26. inquit: *Impatienter audivimus tantum divinarum rerum subiisse despectum, ut feminæ sacris altaribus ministrare ferantur; & cuncta, quæ non nisi virorum famulatui deputata sunt, sexum, cui non competit, exhibere.* Ita apud Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 349. reg. 4. Consule decretum S. Congr. ad c. 2. descriptum.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Crucifixus, nisi sit expositum Venerabile Sacramentum.

Rubrica Miss. p. 1. tit. 20. ait: *Super altare collocetur Crux in medio* &c. quod autem indefinite, & sine ulla exceptione præscribitur, sine exceptione intelligendum, & observandum est. Nam ubi exceptio locum habet, Rubricæ illam non omittunt. Hinc S. Cong. 14. Maji 1707. hoc decretum tulit. *Quando super altare expositum est Venerabile, debet etiam in eo collocari Crux cum imagine Crucifixi.* Hoc decretum tum La-Croix p. 271. n. 321., tum Concina dubitanter referunt; at P. Zacharia in hunc La-Croixii numerum ita inquit. „ De authentia hujus
„ decreti dubitari nequit. Contulit illud cum autogra-
„ phis Meratus. Quamobrem illi standum. "

Hujus decreti meminit quoque Bened. XIV. const. *Accepimus* die 16. Julii 1746. (apud La-Croixium t. 2. p. 369.), qui testatur, *in illa sententia ferenda varia fuisse, ac discrepantia suffragia, cautumque deinde fuisse, ne ipsa sententia in lucem ederetur. Itaque res iterum deducta est in examen initio Pontificatus nostri die 2. Septembris anno 1741. in eadem Congr. Sacr. Rituum, quæ postquam omnia diligenter accurateque perpendit, decrevit, ut qualibet Ecclesia morem, & institutum, quod antea servaverat, in posterum quoque retineret;* quod decretum, ut prudenter, sapienterque latum commendat idem Summus Pontifex in eadem const. a quo proinde nullo modo recedendum est.

Non tamen sub obligatione gravi.

Cum de mortali peccato quæstio est, aqua ut plurimum mihi hæret. Rubrica de Cruce in altari ponenda inter dubias collocat Gavantus p. 3. t. 11. n. 61., utrum sint directivæ, an præceptivæ. In dubio autem sapientis est periculum fugere. Bened. XIV. constit. cit. ait: *Hæc omnia diligenter exposuimus non* &c. *sed ut ex iis cognitum esset, atque perspectum, quam alienum sit a sacris ritibus id, quod aliqui temere & inconsulto peragunt, nempe ut sacrum faciant ad altaria, in quibus Crux haud promineat inter candelabra, sed exiguus tantum Crucifixus præfigatur tabulæ alicujus Sancti, qui vel depictus, aut cælatus majori tabulæ altaris adjungi solet.*

Ex his porro verbis explodenda hæc La-Croixii opinio p. 271. n. 320. „ Melius est etiam ex sola devotione ce-
„ lebrare sine omni Cruce, quam ob defectum Crucis non
„ celebrare. " Neque enim ex devotione temere, & inconsulto agere licet.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet, Lugo, &c.

P. Concina Theol. t. 8. p. 504. nu. 25. ait: „ Pasquali-
„ gus defendit, in necessitate celebrari posse absque ullo
„ lumine. Sed probabilior est opposita sententia. "

La-Croix p. 275. n. 392. fatetur, oppositam sententiam esse plurium, & probabiliorem, at sententiam Pasqualigi vult esse probabilem.

Eodem scilicet modo loquuntur Concina, & La-Croix; et contrario prorsus modo sunt intelligendi, quia La-Croix ex sua veritatis probabilitate permissam facit Pasqualigi sententiam; Concina juxta solidioris Theologiæ principia eam vetitam esse ponit, dum minus probabilem dicit.

Adeo

Adeo ut si extingueretur ante consecrationem, &c., *Missam esse relinquendam etiam in necessitate* &c. *dicat* &c.

Si Missa perducta sit usque ad offertorium, probabilius putat La-Croix cum aliis, quos citat n.393., Missam esse continuandam; idemque docet Concina loco mox citat. quia, inquit La-Croix, carentia luminis est minus incommodum, quam talis abruptio: quæ ratio mihi sanæ æqua videtur. Fortius enim est præceptum Missæ post oblationem peragendæ, quam non celebrandi sine lumine; quod multo magis urget, si adsit necessitas consecrandi viaticum pro infirmo.

Animadversio LX.

Operto capite celebrare non licet, *etiam* &c. *sine licentia* &c.

Hoc certum est. Nam Sacra Congr. apud La-Croix p. 436. n.169. ita decrevit. *Facultas concedendi usum pileoli in Missa spectat ad Papam*. 14. Ap. 1626. Eademque sacra Congr. annuente Urb. VIII. (habetur initio Missalis) ita præcipit: *Nemo audeat uti pileolo in celebratione Missarum sine expressa licentia Sedis apostolicæ, non obstante quacumque contraria consuetudine*.

Quare quæ Busemb. addit: „ Licet Laym., & Scot. Episcopis &c. permittant; quod Tamb. recte limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus: “ hæc, inquam, expungenda sunt, utpote pontificiæ legi, & menti contraria. Item similia, quæ refert La-Croix num. 400., ac præsertim illud, quod ex Vasq. dicit, omnes Sacerdotes etiam religiosos in Polonia tegere caput usque ad consecrationem. Hoc enim est aperte contrarium decreto mox cit. *Non obstante quacumque contraria consuetudine*.

Hoc vero multo magis intelligi debet de coma fictitia vulgo *parruca*, quam ne extra Missam quidem clericis deferre licet; sicuti expresse prohibet Bened. XIII. in Conc. Rom. tit. 16. cap. 3. his verbis: *Comamque fictitiam, vulgo*, perrucha *aut* cerchietti, *nunquam adhibeant*; quod idem prohibuerat edicto anni 1724. 20. Decembris. Hinc Innoc. XI., ut refert La-Croix num. 401., edicit, *non esse mentem Sanctitatis suæ, quod Nuntiis apostolicis, aut Episcopis liceat licentiam Sacerdotibus concedere ejusmodi comas in actu celebrationis gestandi*.

Nihilominus La-Croix subdit: „ Non obstantibus illis videmus quotidie Sacerdotes celebrantes in capillitio ficto, qui putant se per hoc satisfacere conscientiæ, si ita celebrent habito judicio unius, vel alterius prudentis medici, quod aliter non possint absque periculo gravis incommodi. “ Hoc vero quid aliud est, quam pontificiis decretis aperte adversari?

Si Sacerdotes dispensatione opus habent, cur ad apostolicam Sedem non confugiunt? Cur licentiam contra summorum Pontificum decreta sibi arrogant? Nam epicheja in repentinis quidem casibus, cum ad superiores aditus non patet, locum habet, non in iis, quæ prævidentur, & ex usu fiunt. Itaque usum Sacerdotum a La-Croix descriptum, nec ab eo improbatum, magnam laxitatem, & corruptelam P. Concina Theol. t.8. p.505. num.27. appellat.

Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter .... vult &c., *quod Diana .. censet probabile, si tempus canonis excipiatur*.

Hanc Dianæ opinionem admittit quoque Gav. p. 3. t. 11. n.6., at ipse non meminit prohibitionis Urb. VIII. Res videtur dubia, præsertim si absque necessitate aliqua id fiat; qua tamen de re æqui, ac pii Sacerdotes judicent.

Animadversio XLI.

Unde veniale tantum erit 1. omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, &c.

Has preces ex præcepto recitandas esse, quia in Missali expresse præcipiuntur, communis Theologorum sententia est teste Concina Theol. t. 8. p.501. n. 14. Utrum vero earum omissio sit mortalis culpa, res videtur dubia, abeuntibus in contraria Theologis. Hinc Gav. nu. 6. cit. rubricam de orationibus ad vestes, & post Missam inter dubias, utrum obligent sub mortali, an veniali tantum recenset. Materiæ parvitas a gravi culpa excusare valet, ut monet Concina loco cit.

Omittere Gloria, vel Credo.

Hæc est quidem communis opinio teste P. Concina Th. t. 8. p.510. n.3., ubi addit: „ Qui tamen unum horum voluntarie omitteret in magna solemnitate, peccaret mortaliter. “

In Missa autem, quæ canitur, non legere evangelium submissa voce, Dian. negat esse peccatum &c.

Hæc opinio, ejusque ratio falsa est. Nam rubrica directiva a letali quidem, non tamen ab omni culpa, liberat. Non solum Sacerdos omittens legere evangelium in Missa solemni, peccat, sed mortaliter peccat.

„ Qui omittit, inquit Concina Theol. t.8. p.509. n.2., partem ordinariam, puta epistolam, evangelium, partem notabilem Canonis, & similia, peccat mortaliter, qua de re non est cur dubitemus. “ Porro rubrica eodem modo præscribit, evangelium a Sacerdote legendum, seu Missa solemniter canatur diacono, & subdiacono ministrantibus, seu sine solemnitate dicatur: ergo idem mortale peccatum peccat Sacerdos, Evangelium omittens in Missa solemni, quod committit, dum illud præterit in Missa privata. Neque enim diaconus Evangelium canens, Sacerdotis vicem supplet, sed proprio suo munere fungitur, ideoque Sacerdotem non liberat ab obligatione legendi Evangelium. Quia vero hæc obligatio gravis est, ejus omissio gravis, seu mortalis culpa merito dicitur. Hinc idem Concina p. 510. n.3. merito inquit; „ In Missa solemni ea omnia legi debent, quæ a choro cantantur, & omissio partis notabilis eorum, quæ ad talem Missam requiruntur, non excusatur a gravi culpa. “ Quia scilicet chorus, Sacerdotis vices non supplet: ergo ex eadem ratione idem dicendum est de omissione Evangelii; quod non solum notabilis Missæ pars est, sed aliis partibus, ut caput corporis artubus, excellit, ut recte animadvertit Nat. Alex. Th. l. 1. p. 370. n. 10.

Celebrare ante dictum matutinum &c.

Busemb. tria hic docet. Primum est, celebrare ante dictum matutinum, absolute loquendo esse peccatum veniale. Alterum, juxta plerosque hoc esse peccatum, si fiat sine causa. „ Quando adest causa rationabilis, licet non omnino gravis, v. gr. major commoditas studii, vel itineris, neque idem esse veniale, multi ajunt apud La-Croix p. 261. num. 230. “ Tertium est, hanc omissionem a Tamb. in dubium vocari, utrum sit venialis culpa, etiamsi nulla sit omittendi causa. La-Croix loco cit. ait: „ Imo Sot., Suar., Tamb., & alii apud Gob. t. 3. num. 667. dicunt per se loquendo, nullum esse peccatum .... Hinc etiam Merch., & Quartus p. 2. t. 1. d. 1. dicunt esse consilium, & quamdam congruentiam, ut fiat. Attamen probabilius est cum Aversa, & aliis, communiter esse veniale. “

Ait *probabilius*, ut aliis opinionibus suam probabilitatem non adimat, hoc est, ut quisque faciat sine conscientiæ remorsu, prout libuerit. Hæc est Busembau, & La-Croixii doctrina valde commoda, quæ proinde plausus sibi conciliat. Quid ergo dicendum? Dico primo, contingere posse, ut Sacerdos Missam matutino nondum recitato celebrans, nullum peccatum admittat; ut si aliis sacri ministerii partibus, e. g. Sacramentorum administrationis, infirmorum curæ &c. ita occupatus fuisset, ut ante horam, qua celebrandum est, matutinum dicere non potuisset. Ita Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 365. nu. 5., idemque docet Bened. XIV. mox citandus.

Dico secundo, omissionem matutini cum laudibus ante Missam sine urgentibus, seu legitimis causis, quarum judicium penes pios, & æquos homines esto, esse non dubium, sed certum peccatum. Ratio est, quia Rubricæ Missalis p. 2. t. 1. id præcipiunt his verbis: *Sacerdos celebraturus Missam .... & saltem matutino cum laudibus absoluto* &c., & p. 3. t. 10. inter defectus numerant, *si celebrans saltem matutinum cum laudibus non dixerit*. Neque hic rationes ex rei natura locum habent; quia hæc omissio non naturali, aut divino juri, sed juri ecclesiastico contraria est.

Illud enim merito dubitari potest, utrum hoc peccatum sit mortale, an veniale; quod idem est, ac quærere, utrum omissio sit gravis, an levis; quod judicare difficile est. Hinc Theologi in diversa abeant.

P. Concina Theol. t. 2. p. 490. num. 12. putat, hoc peccatum esse ex se veniale; quam sententiam hodie communem esse ait.

Nihilominus n. 11. refert Gabrielem, D. Antoninum, Tab. Nav. Cenedum; Antoine, Zanardum 30. A A. citantem, qui putant, esse peccatum mortale. His adde Natalem Alexandrum loco mox cit., & teste Gavanto p. 2. tit. 1. n. 1. litt. 6. 6. Raymundum, & Innoc. IV. qui ep. 10. ad Othonem Card. Episcopum Tusculanum ait: *Sacerdotes autem dicant horas canonicas more suo: sed Missam celebrare, priusquam officium matutinale compleverint, non præsumant*: quæ verba, rei gravitatem indicare æquo judicio videntur.

Sed hic demum coronidis loco audiendus est Benedict. XIV. de S. M. Sac. lib 3. c. 13. n. 4. ubi teste P. Zacharia ait: *Si sermo sit de Missa conventuali, videri peccatum esse mortale, eam ante Matutinum, & laudes celebrare; id enim est contra generalem Ecclesiæ consuetudinem. In Missis vero privatis, si quæ sit legitima causa, videri posse etiam a veniali immunem, qui non recitato matutino, & laudibus eam celebraret; secus autem, si nulla ad id causa moveatur. Quod si quis nulla causa urgente perpetuo*

id faceret, ut videretur quasi animo statuisse, nunquam celebrare dicto matutino, & laudibus, tum cum illis quinque, & quinquaginta Auctoribus, quos citat Clericatus decis. 50. de sac. Missæ, & ex rationibus ab ipso adductis concludi posset, hujusmodi Sacerdotem peccare mortaliter.

Quæ alta voce dicenda præscribuntur, adeo submissa dicere, ut adstantes audire non possint.

Missa publicum officium est, in quo communicatio inter Sacerdotem, & populum intercedit, ideoque ita legenda, ut ab adstantibus commode audiri possit. Ita præscribunt Rubricæ, atque ita habet generalis consuetudo. Qui ab hac lege, & consuetudine recedunt, culpandi certe sunt; utrum vero venialiter, an mortaliter peccent, res certa non videtur. Busemb., & La-Croix p. 277. n. 439. peccatum tantum veniale hac in re agnoscunt. At Bus. id asserit ex sola Tamburini auctoritate, La-Croix citat Quartum, & Pasqualigum. His ego momentis parum moveor, parumque moveri æquum lectorem putem, præsertim cum Bus. Navarrum citet pro contraria sententia. Hac de re, quæ magis ex æquo, & pio sensu metienda est, quam ratione definiri queat, ego nihil dicere audeo. At insignis mihi deformitas videretur, quæ populum valde offenderet, si Sacerdos Missam tam submisse diceret, ac si canonem legeret, aut si Parochus die festo, quo a populo Missa ex præcepto audienda est, voce adeo tacita recitaret, ut a ministro vix audiretur. Illud vero in Busembao ex Tamburino perperam additur, a timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi, quos ab omni culpa excusatos refert, nec improbat La-Croix loco citato, si non in summo altari, sed laterali celebrent. Ego enim pios Sacerdotes illos appello, qui suas leges observant, non qui a Rubricis, & communi consuetudine recedunt. Ridiculum vero est asserere, quod altaria lateralia a Rubricarum observatione excusent.

Mutare Missam, & die dominico, vel &c. *sine gravi causa legere votivam, vel pro defunctis* &c.

Inter dubias rubricas, utrum sub mortali, an sub veniali obligent, Gavantus p. 3. tit. 11. n. 6. eam recenset, quæ prohibet Missam votivam, vel de Requiem in festo duplici, & diebus prohibitis propter discrepantes Doctorum sententias; rubricis tamen, inquit, magis adhærendum esse censeo, ut scilicet Sacerdos a mortalis culpæ periculo alienus sit.

ANIMADVERSIO XLII.

Quia si sit beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus .... concessum sit Missam legere, docet ... non licere aliis Sacerdotibus .... de eo legere &c.

Non licere Missam celebrare de Sanctis extra Ecclesias eorum, quibus officium, & Missa ex Apostolico indulto specialiter concessa est, certum est. Apud La-Croixium p. 274. n. 376. hoc decretum a Sac. Congreg. 19. Novemb. 1622., & iterum 9. Junii 1668. emanatum, quod refert quoque P. Concina Theol. t. 8 p. 504. n. 24. legitur: *Qui celebrat Missam in aliqua Ecclesia Regularium, aut etiam Monialium, in qua fit de festo dup. habente Missam propriam, quæ non sit concessa omnibus, Missam quidem dicat de festo, sed cum Missali Romano:* quod decretum teste P. Zacharia invenitur sub die 20. Nov. 1717. apud Meratium in Indice T. 1. num. 634. Huic decreto alia quidem contraria proferuntur. Sed quia congruum est, ut Sacerdos Ecclesiæ, in qua celebrat, quoad fieri potest sese accommodet, & allatum decretum recenter confirmatum sit, illi sese conformare Sacerdos sine dubitatione poterit.

TRACTATUS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPUT I.

De essentia hujus Sacramenti.

DUBIUM I.

Quæ sit ejus materia, & forma?

RESP. Materia remota, & necessaria est omne peccatum mortale, post baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, & non necessaria est omne veniale post baptismum commissum, vel etiam mortale, alias rite confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, Contritio, Confessio, & Satisfactio: quarum ultima est integralis tantum, ut patet in infirmo, qui si ratione destituatur, potest absolvi absque satisfactione: duæ priores sunt essentiales, ut communiter docetur contra Scot. qui totam essentiam ponit in absolutione. Porro peccata sunt tantum materia, circa quam: actus vero pœnitentis materia, ex qua. Laym. *d.* 5. *t.* 6. *c.* 4. ex comm.

Unde resolves.

1. *Etsi peccatum mortale remissum quomodocumque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti.* Trid. *sess.* ANIMAD. I.
14. *c.* 15.

2. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua; *item mortalia semel rite confessa, v. g. in Confessione generali, ut docent Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 56. *C. de Lug. d.* 16. *n.* 46. *contra Victor. Ledes. & alios. In qua etiam non esse necessarium addere peccata mortalia, quod post ultimam confessionem sit commissum, docent Bon. d.* 5. *q.* 5. *f.* 2. *p.* 2. *Dia. to.* 2. *t.* 4. *R.* 62. & *t.* 6. *R.* 65. *Card. de Lugo d.* 16. *f.* 2. *n.* 47. *ex Sanch. & Con. quod est probabile:* nisi circumstantia aliqua, v. gr. speciem mutans, vel reservatio casus, vel proxima peccandi occasio aliud requirat; & pœnitentia sufficiens imponatur. Card. de Lug. Tamb. *de exped. conf. l.* 2. *c.* 2. Tutius tamen est nova ab antiquis secernere. ANIMAD. II.

3. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat Sancius *in sel. d.* 7. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 52. quod quis non responderit divinis inspirationibus, non fecerit bonum, quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, ut docet Card. de Lugo *l. c. n.* 103. contra Sancium. *Quod si habere certa non possit, pro ratione dubii danda est absolutio; ut sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur.* Ita Suar. ANIMAD. III.
Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 3. & alii commun.

Resp. 2. Forma *Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis:* Ego te absolvo a peccatis tuis, *ubi licet de essentia tantum sit*, Absolvo te, *debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios sub veniali*, ut v. Gran. *voce prolata in præsentem;* absentem enim Clem. VIII. absolvi prohibuit sub pœna excommunicationis. ANIMAD. IV.

Unde resolves.

1. Invalidum est absolvere nutu, signo, aut scripto; item absolvere absentem, quod docuit Alensis, Medin. & alii; sed vetitum nunc, ut modo dictum.

2. *Valida est absolutio, si reverentiæ causa dicat: Absolvo dominationem, excellentiam, vel majestatem vestram, &c.* quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquivalentia. Aversa. V. sup. *t.* 1. *c.* 1. *d.* 2. Non valet autem, si dicas: Absolvat te Deus, vel Absolvat te Christus. Avers. *q.* 12. *f.* 2. ANIMAD. V.

3. Orationes præviæ, & subsequentes formam, ut *Misereatur tui*, &c. & *Passio Domini*, &c. quæ secundum Trid. laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, ver. gr. *si breves sint confessiones, vel multi confitentes, ut vid. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 97. *tunc enim sufficit dicere:* Absolvo te a peccatis tuis in nomine, &c. *vel si timeatur censura, Absolvo te a vinculo excommunicationis, deinde a peccatis tuis.* V. Sa v. *Absolutio.* ANIMAD. VI.

4. *Elevatio manus, ejusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat servari consuetudo.* Ita Layman. *c.* 5. ubi idem dicit de apertione capitis. Forma autem Clementis VIII. ut tradidit Sa, & Rituale Romanum, est hæc; qua, ut omnes utantur, suadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis, perducat te ad vitam æternam, Amen.* Deinde elevata manu pergit: *Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen* ANIMAD. VII.

Pas-

Passio Domini nostri Jesu Christi, & merita Beatæ Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen.

DUBIUM II.

Qualis Contritio requiratur?

Suppono, quod Contritio in communi sit dolor, ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, ut habet Trid. *sess.* 14. Ubi eam dividit in Perfectam, quæ absolute sic dicitur: & in Imperfectam, quæ Attritio dicitur. ANIMAD. VIII. *Perfecta est, quæ elicitur ex motivo caritatis propter Deum summe dilectum: & hæc ex se sola mox justificat, etsi cum voto,* & ordine ad Confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motivo, supernaturali tamen, concipitur.

ANIMAD. IX. Resp. *Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis*, supernaturalis, efficax, & universalis, respectu mortalium, concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis. Vid. Bonac. *d.* 5. *q.* 5. & Schol. ac colligitur ex Trid. *l. c.*

Unde resolves.

1. Non requiritur contritio existimata, ut voluit Gabriel. 2. Non sufficit 1. Attritio existimata tantum, licet inculpabiliter: quia vera Attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata: idque etiamsi tantum confitearis venialia, ut habet sententia communis contra Angles, & quosdam alios, quos sequitur Tamb. ANIMAD. X. *l.* 1. *exped. conf. c.* 3. V. Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 31. *Unde peccat graviter, qui etiam sola venialia, vel sola mortalia alias confessa sine omni formali dolore confitetur, quia non ponit materiam sacramenti, & saltem periculo sacrilegii se exponit.* Ita Card. de Lugo *d.* 14. *s.* 8. &c. commun. V. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 116. Bon. *d.* 5. *q.* 3. *s.* 1. *p.* 3. Non tamen est necesse, ut dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius. Sa, Laym. Lug. Imo notat Tamb. *l. c.* satis esse de uno veniali dolere formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec propositum emendandi habeas, sive ea confitearis, sive non.

3. Non absolvitur, qui dolet, licet intensissime, tantum propter infamiam, damna, aliasve pœnas temporales præcise, etsi ex inculpabili ignorantia. Quia non est dolor supernaturalis, nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem. ANIMAD. XI. Bonac. *l. c.* & cet. *Limitat tamen Regin. cum Tambur. de exped. conf. l.* 1. *c.* 1. *nisi doleas propter istas, ut a Deo inflictas, vel infligendas.*

ANIMAD. XII. 4. *Ad attritionem non requiritur ulla intensio, vel duratio temporis, ut vult Durand.*

5. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis, ut vult Angles; ANIMAD. XIII. *sed sufficit unus actus de omnibus simul sumptis, etiam oblitis*: ideoque peccat graviter, qui sciens prudens non atteritur universaliter de omnibus mortalibus nondum remissis. Bon. &c. *ll. cc.*

6. Non sufficit dolere, quod non doleas, ut habent Navar. & Sa, nec velleitas non peccandi. Ratio utriusque est, quia non est dolor de peccatis commissis, cum quo affectus ad ea stare potest. ANIMAD. XIV. Hering. Vasq. Bonac. *l. c. n.* 7. *Ubi recte notat, cum actu, quo quis dolet, se non dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse dolorem de peccatis, etsi pœnitens eum non dignoscat.*

7. Etsi hic dolor debeat esse summus appretiative, ita ut nihil magis detesteris, quam peccatum, malisque omnia mala hujus mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare, non tamen opus est, imo nec expedit, particulares facere collationes: v. g. mallem hoc, vel illud malum subire, quam mortaliter peccare, quia periculosæ sunt.

8. Qui non vult occasiones proximas peccandi a se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere, quibus debet; vel non habet formale (*licet probabiliter cum Lugo l. c. s.* 5. ANIMAD. XV. *Laym. Dian. aliique dicant, virtuale in contritione universali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis*) *propositum, peccata mortalia, quando talia confitetur, vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus.* Ratio est, quia non est dolor, & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare voluntas peccandi, nec is se ex toto corde convertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. Suar. Fernan. Laym. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 4. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 119. &c. commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale circa illa habere. Card. de Lugo *d.* 14. *s.* 8. & 9. & alii.

ANIMAD. XVI. 9. *Redire sæpe cum eodem mortali non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in iis*, qui coguntur confiteri a parentibus, magistris, &c. *item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt*, quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. *Quamquam possint esse alia signa veri doloris*, v. g. si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminutus, *si pœnitens omnino asserat, cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor, & testis*; qua in re opus est magna prudentia Confessarii, ne pœnitentem severitate avertat, neque etiam lenitate seducat, & peccet, pereatque cum illo. Suar. *in* 3. *p. d.* 2. *s.* 2. Sanch. *l.* 2. *in dec. c.* 32. & *l.* 3. *c.* 5. C. de Lug. *l. c. n.* 166. & 169. *contra quorum, aliorumque communem sententiam, docent apud Dian. Vivaldus, & Joannes Sancius d.* 10. *n.* 16. *posse toties, quoties confitetur, absolvi, etiamsi nullus appareat profectus; eo quod sine illo possit esse verum propositum; sicut est in iis, qui venialia semper afferunt eadem. Verum id probare non ausim*, nec videtur esse par ratio. V. Conin. *d.* 2. *dub.* 14. Dian. *p.* 2. *t.* 7. *R.* 55. & *p.* 2. *t.* 2. *m. R.* 41. & *p.* 3. *t.* 4.

ANIMAD. XVII. 10. *Absolvendi sunt ii, qui ex officio domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda adhibere.* Ratio est, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat se unum, vel plura peccata non vitaturum; quia propositum est actus voluntatis; existimatio autem illa est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessario consequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse in tali occasione peccata vitare, debet eam deserere, nisi velit perire. Ita Laym. *l. c.* Lugo *l. c. n.* 152.

11. Non requiritur dolor sensibilis; sufficit enim intellectus; qui cum sit internus, ac spiritualis, scrupulosi non facile debent angi, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod nullum sentiant.

ANIMAD. XVIII. 12. *Is, qui nihil cogitans de confessione attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine novo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita Suar. d.* 20. *s.* 4. *Bonac. d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. *Contrarium tamen videtur docere Card. de Lug. d.* 14. *s.* 4. *num.* 37. *quod non est improbabile.* Tamb. *l.* 1. *c.* 2.

ANIMAD. XIX. 13. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem, *imo secundum sententiam saltem tutiorem, quam docet* Laym. *l.* 5. *t.* 4. & Conin. *debet antecedere etiam confessionem, etsi contrarium etiam probabiliter doceant* Vasq. Fill. Fagund. Card. de Lugo *de pœn. d.* 14. *s.* 2. & Gasp. Hurtad. *d.* 7. *diff.* 5. apud Dian. & Escob. *t.* 7. *E.* 6. Unde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut si post peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confessionem, dicendo se dolere de peccatis expositis. Vid. Laym. *l. c.*

ANIMAD. XX. 14. *Probabile est, eum, qui paulo ante confessus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicite, & in particulari) non doluit, non teneri elicere novum dolorem.* Card. de Lugo *d.* 14. *s.* 3. Dian. *p.* 9. *t.* 3. *R.* 50. & 51. &

con-

consequenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolvi, audito tantum uno, ulterove peccato, & deinde si superstes maneat, auditis reliquis, iterate absolvi in virtute doloris præcedentis. Tamb.

DUBIUM III.

Qualis Confessio requiratur?

ARTICULUS I.

An debeat esse integra materialiter?

Resp. Ad confessionem per se, & ordinaria requiritur integritas materialis, *situ in eo, ut postquam diligentius te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus, & latebras* (ita loquitur Trident. *sess.* 14. *c.* 5.) *exploraveris, confitearis omnia mortalia memoria occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant:* patet ex Trid. *l. c.* & est certum. Ratio est, quia alias nec judicium sacramentale recte administrari, nec æquitas in pœnis statuendis servari potest. (Animad. XXI.)

Dicitur 1. *per se, & ordinarie:* quia per accidens, & extraordinarie sufficit integritas formalis. Vid. *dub. seq.*

Animad. XXII. *Dicitur* 2. numerum, *intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo plus, minus. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit major.* Fagund. Sanch. Hurt. contra Regin. Fill. & Sa, qui dicunt, verba illa, *plus minus*, tantum extendi ad unum, vel duo supra numerum indicatum. Sed quamvis hoc sit verum in numero parvo, & denario v. gr. non tamen in aliis, v. gr. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectivum ad numerum, cui adduntur, qui quanto fuerit major, tanto etiam major verbis illis intelligetur, dummodo tamen sit parvus respectu alterius, cui adjungitur; quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita Dian. *p.* 3. *t.* 3. *R.* 194. ex Navar. &c. Item Card. de Lug. *d.* 16. *d.* 94. quod si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno. Vid. Filliuc. *t.* 7. *c.* 4. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 94. Gasp. Hurt. *d.* 9. *dif.* 5. Lugo *d.* 16. *n.* 79.

Animad. XXIII. Dicitur 3. quæ speciem mutant: *quia etsi probabile sit, quod docent Suar. Con. & alii, etiam ea, quæ notabiliter in eadem specie aggravant (hoc est, quæ juxta cujusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem allatam in responsione; contraria tamen sententia, quam ex Div. Thom. Sylvest. Navar. docent Vasq. Regin. Bonac. Lugo d. 16. f. 3. etiam probabilis est, & tuta: saltem si excipias.* 1. Gradus consanguinitatis in incestu. 2. Quantitatem furti, injuriæ, &c. quæ egent satisfactione. 3. Quando uno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum; quia tunc solent plures actus fieri. V. Reg. *l. c.* 5. Peccatum inter Confessarium, & pœnitentem. V. Fill. *de imped. matr. c.* 5. *q.* 5. 6. Si circumstantia invehat censuram, vel reservationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem, a Confessario prudenter interrogetur.

Unde resolves.

1. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & ceteris circumstantiis. *Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, qualem moraliter loquendo, docti, & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, majore diligentia plura se reperturum.* Bonac. *t.* 1. *d.* 5. *q.* 5. Laym. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 8. Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta vita ulterius cogitare; *& si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum ceteris id memoratum fuisse.* Dian. *q.* 3. *t.* 4. *R.* 107. ex Sanch. (Animad. XXIV.)

Animad. XXV. 2. *Examen hoc a Confessario potest suppleri, quod tamen Suarez reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile fere sit, ut quis repente rogatus omnia recordetur, & tantum admittit in rudibus: quos etiam monet Sa, v. Confessio, bona fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse.* Vid. Fagn. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 89.

Animad. XXVI. 3. *Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, ut contra Bon. docent Suar. Vasq. & alii.* Imo Sot. dicit, id non consulendum, ob periculum evulgationis. Melius tamen Laym. Con. & alii asserunt suadendum esse; dummodo vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

4. Invalida est confessio non integra, ex ignorantia, vel negligentia moraliter culpabili, ut verius docent Suarez, & alii communiter contra Sot. quia Tridentinum requirit diligens examen.

Animad. XXVII. 5. *Non officit integritati, per se loquendo; si quis subinde gravius lapsus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario sua venialia tantum (qui imprudenter id ægre feret, prohibebit, aut reprehendet)* nisi tamen ea occasione maneat in mortali occasione peccandi, ut ideo circumeat, ut liberius peccet: tunc enim graviter peccabit; & ob defectum attritionis confessio erit nulla. Ita Fill. Laym. *l.* 5. *t.* 6. Card. de Lugo *d.* 16, *n.* 57.

Animad. XXVIII. 6. *Ex circumstantiis minuentibus illæ tantum explicandæ sunt*, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt veniale, ut parvitas materiæ, indeliberatio, &c. (v. gr. si die Veneris ignorans comedisset carnes) *vel alioqui notabiliter mutant judicium Confessarii, saltem quoad speciem.*

7. Ad servandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, ut dubia, loquendo de dubio proprie dicto, sunt aperienda, ut docet Suarez *in* 3. *p. t.* 4. *d.* 2. *sect.* 9. *n.* 7. Sanchez, Dian. Card. de Lugo *d.* 16. *n.* 63. Bonac. *d.* 3. *q.* 5. *f.* 2. *p.* 2. *dif.* 4. & alii communiter contra Conin. Ratio est, tum quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari; at dubia ut dubia sunt in conscientia: tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: Melior est conditio possidentis: quam hoc: In dubio tutior pars eligenda est. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ii, qnibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium, si alias soliti sint solicite confessionem instituere: quia non est dubium prudens.) *Quod si postmodum accipiant notitiam certam, idem rursus esse confitendum, tanquam certum, docent Turr. & Sanchez* 1. *mor. cap.* 16. *n.* 69: *Dubitat tamen Card. de Lugo d.* 16. *f.* 2. *nu.* 79. & 92. *suadetque id, ut securius.* Vide Dia. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 60. & 107. *Si vero peccatum confessus sit ut certum, & postea de eo dubitet, an fecerit, non tenetur iterum confiteri, ut dubium.* Lug. Tamb. *exped. conf. d.* 1. *c.* 1. *qui idem censent, etsi postmodum certo comperiat, se non fecisse.* Monent autem Suar. & Tamb. *l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum, ut addat aliquod certum ex alias confessis: quod si id haberi non possit, absolvendum sub conditione. (Animad. XXIX.)

ARTICULUS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Respon. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non semper tamen opus est ut ea sit integra materialiter, modo sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum, moraliter loquendo, hic & nunc potest fieri; *etsi postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles.* Porro, quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent. (Animad. XXX.)

Prima. Quandocumque quis ad materialiter integre confitendum physice est impotens, sufficit integritas formalis, quia præceptum divinum non obligat ad impossibile. *Unde possunt in sequentibus casibus absolvi.* 1. *Mutus, etsi unum tantum, vel alterum peccatum per nutus significaverit; nisi tamen scripto possit Confessario exhibere, ad quod tunc eum teneri probabilius est, ut communiter docetur*, contra Cajet. Navar. & alios. 2. *Surdus, qui non potest omnia explicare.* Laym. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 8. 3. *Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi* (Animad. XXXI.)

non

non integre intelligatur, si neque Confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; imo, etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, ut docent Suar. Vasq. Dian. nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. Vide Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 61. 4. Moribundus usu linguæ subito destitutus, si petat absolvi, ac det signa doloris, vel ante dederit coram aliis; modo id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quovis in eo statu præsumendum videtur. *Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) sive ab uno, sive pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absolvere (saltem sub conditione) docent Dian. & Lugo d. 18. n. 84. &c. ex multis aliis: item Bonac. citans declarationem Cardinalium pro se; & Præp. q. 4. dub. 5. &c. eo quod sic & ægri necessitati, & reverentiæ Sacramenti consulatur. (Dixi saltem) quia* Tambur *l. 2. exped. confess. citans Conin. Præp. & Lugo docet, posse, & debere absolvi absolute, etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique, si nullum signum dederit, nullo modo absolvendus est, cum actus judicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio. Licet enim recentiores quidam*, ut Tambur. *de exped. confess. lib. 2. cap. 10. citans Homobonum, & Molfes. item Phil. Servius in amico fideli, p. 1. c. 1. Anton. de litt. Barth. de S. Fausto* &c. *censeant posse, imo debere absolvi sub conditione, dummodo alias probe, & christiane vixerit, eo quod præsumi possit interius elicuisse contritionem, idque Dian. p. 4. t. 4. R. 92.* & *p. 9. t. 6. R. 20. ex aliis duodecim judicet probabile: ab aliis tamen merito rejicitur, ut Suarez, Vasquez, Coninch. Mercer. Card. de Lugo d. 17. s. 3. Molder.* &c. *ipsoque Dian. l. c. & aliis 12. apud Aversam; quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem hujus Sacramenti, constat ex Trid. sess. 14. can. 9. & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, ut suppono*. Vide Card. de Lugo *l. c.* Aversam *q.* 10. *sect.* 18. ubi notat, absolutionem, quæ iis, qui inscripti sunt in Societatem Rosarii, solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tamquam sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, sed ad indulgentiam, & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel Confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integre confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio est, quia tunc materialis non est possibilis moraliter: *quod valet seq. cas.*

1. Si pœnitens, v. gr. infirmus, uno, alterove peccato dicto, deficiat, vel sit grave periculum, ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse invalidas, & gravitas morbi non patiatur dilationem absolutionis. Gran. Dian. *p. 5. t. 3. R. 75.*

3. *Si ipse Sacerdos in periculo constitutus videatur*
Animad. XXXII. *ante moriturus, quam pœnitens absolvatur.*

4. Si tempore pestis, prudentum judicio, moraliter certum periculum sit, ne Confessarius inficiatur, qui si tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum, verbi gratia, in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul, dicto uno peccato, quod minus infamat (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolvi, dicendo: *Ego vos absolvo*, &c. Vide Sa *v. Absolutio*, & Comm. *de sacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstantiæ timetur merito grave damnum proprium, vel alienum, sive Confessarii, sive alterius, corporale, vel spirituale, potest id reticeri. Ratio est, quia præceptum divinum de integritate non obligat cum tanto incommodo, quod tantum esse posset, ut peccares confitendo, verbi gratia, 1. Si Sacerdos certum peccatum sit revelaturus (intellige eum Con. Card. de Lugo *d. 26. n. 527.* quod pœnitens ipse non teneatur revelare.) 2. Si sciat, v. gr. mulier, ex certo peccato sibi, vel Confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat grave damnum, vel periculum vitæ, vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, verbi gratia ob communionem annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda. Vide Filliuc. *t. 27. c. 6.* Cardin. de Lugo *l. c.* ubi monet, talia damna, aut pericula non facile fingenda esse; & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam non possit confiteri sine violatione sigilli; verb. grat. si invalide absolvisses simoniacum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facile inde posset conjicere, quisnam ille esset.

Ex omnibus supra dictis sequitur excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reservatum, de quo infra, & Layman *l. 5. t. 6. c. 12. 2. Scrupulosum, qui perpetuo angitur de oblitis. 3.* Animad. XXXIII.
Quem Sacerdos absolvit ante finem, nolens omnia audire, ut habet Bon. hic 4. Quem fallit memoria, ita ut dicat, se scire in genere, quod peccaverit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita Conm. & Laym. *loc. cit.* contra Sot. & Medinam. 5. *Eum, qui extreme rudis, vel simplex dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem, sciat dicere: qui etsi, speculative loquendo, posset absolvi, practice tamen non expedit, sed dota benedictione permittatur communicare*. Ita Laym. *loc. cit. 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri sine complicis infamatione, verb. gr. si peccasses cum matre, vel sorore, quam Confessarius nosset, tunc enim si alium Confessarium non posses habere, quem alias adire teneris, sufficeret, imo deberet dici, quod animo cum ea, vel in genere cum aliqua fornicationem, vel incestum commisisses*, reticendo gradum primum, vel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicis, cum proposito confitendi integre Sacerdoti alteri proxima occasione. Ita probabiliter Navar. *c. 7.* Bonac. Conin. Valent. Præp. *hic dub. 6.* Gamaz. &c. Ratio est, *quia quando duo præcepta divina concurrunt, naturale, & positivum, quæ simul servari non possunt, præferendum est naturale; quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium docent Fill. Suarez, Vasquez, Less. Cardin. de Lugo art. 16. num. 394. Huet. Con. & alii commun.* Unde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commoda possit (quod Cardin. de Lugo extendit etiam ad non complicem, sine cujus manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque Confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur, eamque sibi imputet, qui peccavit. Conferendum tamen est commodum directionis cum infamia. Ratio supradictorum omnium est, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra. Laym. *cap.* 8. Fagund. *p. 1. cap. 3.* Vide Dian. *p. 3. t. 4. R. 64.* & *131.* & *p. 1. t. 7. Res. 49.* Less. *l. 2. c. 11. d. 11.* Tamb. *de exped. conf. d. 2. cap. 9. §. 2. ubi docet, probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico, vel docto Confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.*

ARTICULUS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessionis.

Resp. Præter integritatem hæ sunt tres.

Prima, *ut sit vocalis*, scilicet ordinarie, idque propter usum, & praxim Ecclesiæ graviter obligantem, nisi subsit justa causa, ut impotentia, sive physica, sive moralis, quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliove signo, *verbi gratia si quis ob an-* Animad.
xietatem loqui non possit, aut puella supra modum ve- XXXIV.
recunda aliter se non possit explicare, quam scripto, quo a Confessario lecto, addat voce, de his me accuso. Suar. Vasq. Card. de Lugo, Laym. *lib. 5. t. 6. cap. 6. n. 3. Imo, qui aliter non potest, tenetur juxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum tempore præcepti: etsi id quoad scripturam non admittant Na-*

var.

var. Tol. Sot. Valent. Dian. extra articulum mortis. Vide Cardin. de Lugo *d.* 15. *num.* 87. *Similiter suadendum esse surdis, ut confiteantur scripto (licet ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur:* eandemque ob causam eos non interrogandos, nisi de plane necessariis, ex Possev. docet Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 127. & *p.* 5. *t.* 6. *R.* 5.

Unde resolves hunc casum.

Is, qui extra necessitatem totam confessionem facit nutu vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absolvitur. Dian. *par.* 3. *t.* 4. *R.* 127. ex Sylvio. V. Fill. *t.* 1. *t.* 7. *c.* 1. Con. *d.* 6. *dub.* 1. Suar. *d.* 21. *sect.* 2. *n.* 5.

Secunda conditio, *ut sit secreta*, id est ut fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed usu
ANIMAD. XXXV. Ecclesiæ. *Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, ubi alii adjacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex caritate sui, eum qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam*. Ita Suar. Fagund. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *R.* 29. &c.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXVI. *Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publice, vel per interpretem:* quia peccatorum oblitorum confessio tantum obligat ex præcepto positivo divino, quod hoc in casu cessat. Vid. Laym. *c.* 6. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 128. & 129.

Tertia conditio, *ut sit vera*. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali, & necessaria; quia alias in re gravi deciperetur judex, neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera; tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam non facit sententiam irritam: tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit graviter injurius Sacerdoti, nec sacramento. Ita Navar. Suar. &c.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXVII. 1. *Non est mortale*, nec irritat sacramentum, 1. *Si in confessione mentiaris leviter circa res non pertinentes, aut non necessarias ad sacramentum: verb. grat.* si historiam falsam narres, *vel si neget veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri*. 2. Si falso te accuses de veniali: quod tamen mortale grave erit, si id facias non dando aliam materiam, cum sic formam reddas irritam, & sacramentum; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita Suarez, Fill. *tom.* 1. *tract.* 7. *cap.* 4. Laym. *lib.* 4. *t.* 6. *cap.* 8. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *Res.* 96.

2. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Ut communiter docetur contra Sylv. si mortale tibi falso imponas, nisi tamen fiat ex simplicitate, & scrupulo &c. 3. Si neges, vel mentiaris circa peccata alias rite absoluta, quando Confessarius, ut Judex, vel medicus de iis aliquid, ut necessarium ad præsentem confessionem interrogat. Card. de Lugo *d.* 14. *s.* 10. Tamb. *l.* 2. *c.* 12. §. 2. secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICULUS IV.

Quando confessio sit invalida, & quomodo iteranda?

Resp. 1. Id contingit ex duplici capite. Primo ex parte Confessarii, si jurisdictionem non habuit, vel certe impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiavit, vel non intendit absolvere: vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*; quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua, licet mortalia, non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita, ut contra Sylv. Anton. Navar. & alios docent Henriq. Laym. *l.* 5. *tr.* 6. *c.* 9. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 198. Addo, sine culpa: quia si semidormienti mala fide confitearis, peccas; & confessio est invalida, ideoque repetenda *l.* *t.* *c.* 10. §. 3. Denique addunt aliqui cum Tol. si Confessarius indoctus non potuit discernere mortale, & veniale, invalidam esse. Verum id Suarez, Laym. & alii passim rejiciunt, & quidem etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale; ideoque confessionem bona fide tali factam non esse opus repetere. Ita Henriq. Sanch. 1. *mor. cap.* 10. *n.* 69. Dian. *par.* 3. *t.* 4. *R.* 121. contra Vasq. Dixi, bona fide, quia si mala fide, verbi gratia, quia quæsivisti talem Confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere: cum enim actu peccaveris, dum confitereris, non fuisti rite dispositus, ideoque nec absolutus. Tamb. *l.* 2. *c.* 10. §. 3. Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse, sive propter somnum, sive distractionem; nescias autem, quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si brevis fuerit, quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait Tamb. *l. c.* non teneri ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quod dubites, an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundo. Invalida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infra: si mortale tacuit, vel de eo se falso accusavit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia: item si non fuit attritus (quod patere solet inde, si sponte quæsierit Confessarium surdum, indoctum, cæcum &c. Vide Sanchez *l. c.*) si nolit tollere occasiones &c. Vide Dianam *p.* 4. *t.* 4. *R.* 201. quibus addi potest ut plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. 2. *Si confessio apud eumdem Confessarium iteretur, sufficit uno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodo is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status, ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ a se impositæ*, ut docent Vasq. Tol. Laym. Sa. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 123. *Imo si nihil horum, sed tantum quod sibi confessus fuerit, recordetur, valide, etsi illicite, absolutum putant Laym. & Dian. l. c. Idem absolute docet Granad. & Mercerus in* 3. *p. q.* 9. *n.* 1. *cum quibus Dian. p.* 5. *t.* 14. *R.* 51. *se retractans, probabile censet, quod etiam licite possit absolvere.* ANIMAD. XXXVIII

Resp. 3. Raro obest defectus ex parte Confessarii, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat, quia in confessione sequenti absolvetur etiam ab iis, a quibus se bona fide absolutum putabat.

Unde resolves.

Is, qui a puero peccatum aliquod grave, verbi gratia mollitiem, inculpabiliter omisit, vel quia putavit leve esse, vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, ut docent Bonac. Sanch. t. t. l. 1. cap. 16. Vasq. in 1. p. t. 4. q. 92. Sancius, Laym. hic cap. 9. addens si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi valide is sit absolutus, eum onere, ut eum melius cognoverit, omnia subjiciat clavibus: si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, ut tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolvi, auditis tamen peccatis ab ultima confessione factis, cum obligatione, ut melius faciat. Ita Laym. *l. c. c.* 9. *n.* 4. Vide Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 108. *ubi addit ex Navar. Sylv. Becan. Vasq. Regin. c.* 1. *t.* 6. *c.* 5. *sect.* 4. *n.* 153. *& Joan. Sancio, quod etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale, v. g. mollitiei, vel numerum, aliamve circumstantiam necessariam omiseris, non ideo teneris repetere confessiones intermedias bona fide, & legitime factas (in quibus ex naturali oblivione defectum illum non fueris confessus) cum validæ fuerint, & maneant validæ.* ANIMAD. XXXIX.

DU-

DUBIUM IV.

De Satisfactione.

ARTICULUS I.

Quæ ejus necessitas, & quantitas?

Resp. 1. Satisfactio, seu Pœnitentia a Confessario data, est necessaria necessitate non Sacramenti, sed præcepti: ideoque a Confessario regulariter imponenda est, secundum Suar. & Regin. *t.* 1. *l.* 7. *n.* 17. sub mortali; tamen Card. de Lugo concedit, ex parvitate materiæ posse venialiter peccari, ut vide *d.* 25. *n.* 47. *v.* g. si ob peccata venialia levis pœnitentia esset injungenda; ejus enim voluntariam omissionem venialem tantum esse. Ita etiam Dian. *par.* 6. *t.* 6. *R.* 44. Et quidem proportionata tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti non essentialis, sed integralis tantum habens effectum ex opere operato, & majorem vi Sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris est tum ex Trident. *sess.* 14. *can.* 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem Sacramenti: & tam vindicare, quam mederi. Bonac. *t.* 1. *d.* 4. *q.* 5. §. 3. *p.* 2.

Unde resolves.

Animad. XL. 1. *Excusatur aliquando Confessarius, si levissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam injungat, verbi gratia.* 1. *Si pœnitentem vehementissime contritum, aut aliter satisfecisse advertat.* Cajet. Navar. Suar. Regin. Bonac. *de pœnit. d.* 3. *q.* 5. *sect.* 3. *par.* 2. *n.* 1. *&* 2. Escob. *c.* 6 *n.* 41. Cum vero raro, vel numquam constare satis possit, tutius est aliquam semper injungere, ut recte monet Cardin. de Lugo *d.* 23. *sect.* 4. *num.* 48. 2. *Si pœnitens sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valde debilis*; cui tamen prudenter injungi levem saltem pœnitentiam, verbi gratia, percussionem pectoris, invocationem nominis JESU (saltem corde) aliosve pios motus, vel ut per heredes sacrificia, eleemosynas, & similia opera pia curet, monent Suarez, Laym. & Bonac. *l. c.* & Nav. qui addit, posse injungi, ut patienter ferat infirmitatem, quod tamen Bonac. *l. c.* non probat; cum fieri possit, ut id valde angat infirmum, timentem se non rite satisfacere. 3. *Quando scrupulosus sæpius intra eamdem horam redit cum novis culpis; quia supponitur satis imposita in præcedentibus.* Tamb. *l.* 4. *c.* 1. ex Fagund.

Animad. XLI. 2. *Etsi Confessarius peccet ex communi, si pro magnis peccatis valde parvam pœnitentiam imponat, excusari tamen eum posse putat Diana par.* 3. *t.* 4. *R.* 92. *si addat illud: Quidquid boni feceris* &c. *Verum hæc regula universaliter admitti non potest*, ut bene notat Card. de Lugo *d.* 25. *n.* 57. Conin. Tanner. Palaus &c. contra quos Diana pro se citat Baun. & Leand. *p.* 6. *t.* 7. *R.* 3. & *p.* 9. *t.* 9. *R.* 54. & ab aliis non immerito rejicitur, eo quod verba, utpote mere deprecatoria, non habeant vim elevandi omnia opera bona ad efficaciam sacramentalem. Aversa *q.* 13. *sect.* 7.

Animad. XLII. 3. *Minor justo licite datur ex causa: qualis, v. g. est.* 1. Magna contritio. 2. Fragilitas animi, vel corporis, ob quam timetur majorem non impleturum. 3. *Tempus Jubilæi, vel Indulgentiæ Plenariæ.* Ita Suar. Henriq. Laym.

Animad. XLIII. 4. *Non potest injungi.* 1. Ingressus religionis, ut docet Sa, *v. Satisfactio*, quia id nimis durum videtur. 2. *Pœnitentia publica, si sit periculum revelandæ confessionis: alias interdum pro publico peccato potest, & expedit.*

5. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, injungi opus alias debitum, seu præceptum, verbi gratia Missæ auditionem die festo &c. ut docent Suarez, Vasquez, Layman *l.* 5. *tr.* 6. *c.* 15. & alii. (Unde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breve tempus semper nova confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam novam, cum opus ante debitum possit injungi. Bonac. Henriq. Card. de Lugo, Dian. *p.* 6. *t.* *R.* 6. contra Suar. Regin. & Baun.) si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, ut docent iidem, & Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *R.* 84. Vide Con. *d.* 10. *dub.* 8. & Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 241.

6. Etsi etiam possit injungi opus internum, uti contra Mærat. & alios docent Con. Hurt. & Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 24. communiter tamen debet esse externum, & afflictivum, verbi gratia, oratio, jejunium, eleemosyna. Nam avaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis convenit. Utrum vero licite imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. Vega *t.* 2. *c.* 64. & Joan. Sanc. *d.* 16. *n.* 1. negant. Affirmant probabilius Turr. *de pœn. d.* 37. *dub.* 4. Cardin. de Lugo *d.* 35. *sect.* 5. Vide Dian. *t.* 4. *p.* 3. *R.* 54.

7. Potest etiam aliquando injungi cessatio ab aliquo bono opere (verbi gratia, nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice a communione, ad promovendum majus bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire judicet. Sal. Card. de Lugo Dian. &c. cum Aversa *q.* 13. *sect.* 4. contra Joannem Sancium.

8. *Etsi possit immediate post absolutionem adhuc injungi*, debet tamen fieri ante, ut servetur ordo judicii. V. Dian. *par.* 3. *t.* 4. *res.* 130. & *p.* 5. *t.* 13. *res.* 36. ubi ex cap. finali, & Och. docet, *etsi consuetudo habeat, ut ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.* Animad. XLIV.

Resp. 2. Pœnitens communiter tenetur sub gravi obligatione pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare, & implere, ut habet communis contra Cajet. Sylv. Nav. *Quorum sententia ad hoc saltem serviet, ut neminem non absolutum dimittas, si vel levissimam subire velit*, ut notat Sotus, & Reg. *l.* 7. *c.* 2. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 51. & *p.* 2. *t.* 15. *R.* 52. Animad. XLV.

Dixi 1. *communiter; quia probabile est, quod docent Lay. l.* 4. *t.* 6. *c.* 15. *Suar. & Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 136. *contra Con. Henriq. & alios, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus.* 1. *Si imposita sit pro solis venialibus.* Ita citati contra Henr. Fagund. 2. *Si pro mortalibus alias confessis.* 3. *Omissionem* partis non gravis, in confessione mortalium, *vel etiam omissionem totius, si levis sit, v. gr. unum Miserere.* Con. Fagund. cum Dian. *q.* 3. *t.* 4. *R.* 102. & *p.* 6. *t.* 8. *R.* 54. 4. *Si Confessarius noluit obligare sub mortali; quia cum possit imponere pœnitentiam libere, & sine omni obligatione, ut probat Suar.* hic *d.* 38. *f.* 7. Henriq. Fill. Fagund. Tan. Conin. *de sacr. d.* 10 *dub.* 8. *nu.* 65. contra Turr. & Vasq. *potest etiam sub levi tantum imponere.* Vide Dian. *p.* 3. *t.* 4. *p.* 4. *t.* 4. *Res.* 83. 5. *Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ (nisi sit medicinalis) docet Dian. par.* 5. *t.* 11. *R.* 3. & *p.* 9. *t.* 6. *R.* 36. *ex Tann. Gran. C. de Lugo*, &c. *contra Val. March.* & *Avers.* Animad. XLVI.

Dixi 2. *Si rationabilis sit*; quia si justo sit gravior, ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit graviter pœnitens, si sine absolutione discedens alterius Sacerdotis judicio peccata submittat, ut docent Suar. Conin. Laym. *Imo ad eam non obligabitur, si omnino injustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere; vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, ut is, qui sive culpabiliter, sive sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi injungi petat.* Ita Conin. Laym. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 241. contra Richard. & Sylv. qui putant talem confessionem esse repetendam: quod præter citatos negat etiam C. de Lugo *n.* 78. ex Vasq. *docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum oblivionis culpabilis.* Animad. XLVII.

Unde resolves.

1. *Is, qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis, probabiliter quidem satisfacit præcepto, cum impleat ejus substantiam. Peccat tamen, sed venialiter, ut docet Suarez, Laym. Dian. l. c. quia Sacramenti partem suscipit indigne, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ (quam tamen, obice remoto, recuperari docent Nav. Tol. Caj. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 85. *Fagund. Suarez, &c.) unde quamprimum est implenda, potestque graviter etiam peccari nimium differendo,* Animad. XLVIII.

quod

quod ex variis circumstantiis judicandum. V. Dian. *p.* 2. *t.* 15. *Ref.* 53. & *par.* 5. *l.* 13. *R.* 39. Non esse antem grave, seu mortale, si non differat ultra octiduum, docet Hurt. apud Dian. *Imo posse differri per annum* (*hoc est quamdiu non tenetur ad novum sacramentum pœnitentiæ*) *vult ipse Dian. par.* 9. *t.* 7. *Ref.* 57. *ex Amico Leand.* &c. *nisi tamen pœnitens dubitet, an postea possit implere :* eo enim casu teneri, quamprimum commode potest. Similiter non esse mortale, si obligatus jejunare feria 6. differat in diem sequentem; vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6. vel 8. dies, affirmat Dian. *l. c.* ex Palao; præsertim ex causa aliqua, tametsi levi.

ANIMAD. XLIX. 2. *Pœnitentiam* (*etiam medicinalem*) *impositam sub conditione hac, si iterum labatur, nec teneri acceptare, nec implere, eo quod Confessarius nec Judex sit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet Diana p.* 6. *t.* 7. *R.* 49. ex Palao, Trull. &c. *Sed contrarium probabilius cum Suarez tenet Aversa q.* 15. *f.* 4. *quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis sub conditione reincidentiæ.*

ANIMAD. L. 3. Qui non implevit intra tempus præscriptum, non ideo deobligatur.

4. *Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit : vel qui per se non potest, ut docent Reg. Fag. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 131. Hic tamen non tenetur, nisi Confessor voluerit. *An vero satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alii ajunt, alii probabilius negant, ut habet Sa.*

5. Non necessario impletur ante communionem.

Quæres, qui pœnitentiam possit commutare, & quomodo?

Resp. 1. Ex justa causa quivis Sacerdos id potest, si de novo ei confiteatur, ut habet communis sententia contra Sotum, & Vasquez, saltem si peccata non sint reservata : *Imo etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, ut habet Fernand.* ANIMAD. LI.

ANIMAD. LII. Resp. 2. *Sine nova Sacramenti administratione potest id solus Sacerdos, qui injunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam brevi, ut moraliter idem judicium censeri possit, v. gr. intra hebdomadam.* Henr. & alii quatuor; *imo etsi post longum intervallum*. Card. de Lug. Aversa. & Dian. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 46. & *p.* 9. *t.* 6. *R.* 57. contra Pal. &c. Ratio, quia judex incognita causa non potest ferre sententiam. Ita Sylv. Suar. Conin. Laym. Fill. Regin. Fagund. & Card. de Lugo contra Navar. Henr. Tolet. Sa, Rodriq. Bejam, Valent. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 53. & *p.* 2. *t.* 1. *m. R.* 53. *qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis* (*Dian. enim l. c. pro ea adducit Auctores, dicitque esse usum, sive praxim Confessariorum*) *& Confessariis posse servire, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert; præsertim si ex confessione* (*nam in ea, & non extra, debet fieri*) *aliorum peccatorum, ex præsenti statu pœnitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis.* Ita Fag. *p.* 2. *l.* 9. *cap.* 4. *n.* 22. Card. de Lugo *d.* 25. *f.* 6. *n.* 107. & 109.

ANIMAD. LIII. Resp. 3. *Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam etiam in evidenter meliorem, ut docent Sanchez* 5. *mor.* Conin. *d.* 10. *a.* 12. *n.* 1. Regin. & alii : *etsi contrarium probabile dicat Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 53. & *tom.* 2. *t.* 4. *R.* 53. ex Porc. & Villalob. *Sed hoc Turr. temerarium, Card. de Lugo communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicat d.* 23. *f.* 6. *n.* 75.

ARTICULUS II.

De satisfactione per Indulgentias.

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Resp. 1. Indulgentia est gratia, qua certo aliquo opera, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis (non autem culpa) *extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium*, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur : idque vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; *vel nudæ solutionis erga non subditos, ut defunctos, & catechumenos*, quibus proinde tantum dantur indulgentiæ per modum suffragii. Suar. Conin. Fill. Sanctarel. Bonac. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 1. ANIMAD. LIV.

Resp. 2. Ad valorem Indulgentiæ requiritur causa pia, & rationabilis, eaque, ut habet sententia communior Suar. & aliorum, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltem secundum concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad ipsum utilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita Auth. cit.

Resp. 3. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones. 1. Ut sit baptizatus. 2. Ut sit subditus concedentis. 3. Ut non sit ligatus excommunicatione majore, ut habet communis : quia hæc privat communione bonorum spiritualium. 4. *Ut sit in gratia saltem tunc quando opus præscriptum completur; quia pœna non remittitur ante culpam.* ANIMAD. LV. 5. Ut opus injunctum moraliter totum, & integre impleatur. 6. *Ut opus præscriptum sit honestum, saltem ex objecto : nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia prava* (*ut docent Suarez, & alii communiter contra Conin.*) *saltem si nihilominus conducat ad finem Pontificis propositum, ut limitat Laym.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris : quia ratio injuncti operis est assecutio finis intenti a Pontifice. Vide Laym. Bonac. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 5.

Unde resolves.

1. Indulgentiis etiam frui potest, qui eas concessit.

2. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; *nec, ut habet Sa, ante notitiam revocationis.* ANIMAD. LVI.

ANIMAD. LVII. 3. Etsi intelligendæ sint, ut sonant; *cum tamen sint gratiæ, large sunt interpretandæ*, (nisi sint de pœnitentiis injunctis, ut ex Henriq. &c. notat Amicus *d.* 20. *n.* 77.) *servata tamen verborum proprietate. Unde censendæ sunt perpetuæ, si data sunt sine temporis restrictione.*

ANIMAD. LVIII. 4. Etsi data pro articulo mortis, secundum Sa, expiret, quando semel est accepta : *contrarium tamen est probabile, ob rationem datam.* Illa autem non requirit applicationem Confessarii, aut alterius ministerium. Quintan. *in append. t.* 9. *d.* 4. Expedit tamen moribundos ad invocationem nominis Jesu, & Mariæ sepius excitare, simulque in memoriam revocare intentionem lucrandi istas Indulgentias. *Ibid. d.* 4. *Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria &c. benedicta, posse, sive intuitu ejusdem concessionis*, sive diversarum, toties lucrari, quoties nomen Jesu repetierit, vel præstiterit opus requisitum. *Ibid. d.* 6. ex Suarez, Gran. &c. Sufficit autem ad eas lucrandas quodvis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ab ipsa morte absit. *Ibid. d.* 5.

ANIMAD. LIX. 5. *Possunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas, simul lucrari, verbi gratia, quia habent plura rosaria, vel grana, cruces, imaginesve, quibus sunt applicata;* vel titulo suæ Religionis, Confraternitatis &c. dummodo non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda. Quintan. *in append. t.* 9. *d.* 4. idque etiamsi eas, vel earum aliquas ignorent, aut non recordentur. *Ibid.* ex Lug. Dian. & aliis sex, contra Rodriq. Trull. &c.

ANIMAD. LX. 6. *Requiritur autem, ut moribundus crucem, granum, imaginem* &c. *secum habeat in articulo mortis*, ut ratione illius lucretur, & quidem, ut tutius, ac certius obtineat, *ejus habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat.* Non tamen est necesse, ut collo appensa, brachio obvoluta, manuve apprehensa sint (etsi aliquo horum modorum ha-

habere sit tutius) sed sufficit esse in lecto, vel juxta moribundum ; licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat, nec recordetur se habere (nisi aliud exprimatur.) Sufficiet etiam habere commodata, seu quoad usum (præsertim si id in ipso indulto exprimatur, ut in Caroli Borromæi, & quinque Sanctorum sit.) Neque necesse est retinere, donec expiret (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen Jesu (si hoc requiritur) invocare. *ib. d. 6.*

7. Concessæ vivis non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur; quia pendent a voluntate concedentis.

ANIMAD. LXI. 8. *Probabile est concessum pro certo tempore posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta, v. gr. eadem die, nisi addita sit restrictio : quia favores sunt ampliandi.* Ita Henriq. Rodriq. *Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptam.* Vide Card. de Lugo *d. 27. s. 6.*

9. Etsi consultum sit, ut opera omnia fiant in gratia ; id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessariis, ut cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

ANIMAD. LXII. 10. *Ut quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, ut sit in gratia ;* quia tantum ponit opus tamquam conditionem, quo posito, Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, sive satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita Escob. *t. 7. E. 5. c. 7. n. 45.* ex Suar. Præp. *in 3. p. q. 14. d. 10. n 93. Contrarium tamen docet* Card. *Lugo d. 17. n. 75. requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.*

11. *Opus præscriptum dum fit, debet esse utile ad finem a concedente intentum, qualis est v. gr. eleemosyna præscripta pro redemptione captivorum, etsi fiat cum, aut in peccato ;* modo aliud opus ei injunctum, & præscriptum in gratia fiat, (Vide Lugo *d. 27. n. 48.*) non autem oratio præscripta ad placandum Deum ; si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia, uti nec jejunium, si te inebries ; item nec visitatio Ecclesiarum sine ulla devotione. Ita Laym. Bon. & alii.

ANIMAD. LXIII. 12. *Possunt uno & eodem opere plures Indulgentiæ, diversis viis concessæ, lucrifieri, si opus sit æque utile ad finem utriusque Indulgentiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v. gr. jejunium, vel communio.* Ita Præpos. & Laym.

ANIMAD. LXIV. 13. *Non lucrantur Indulgentias, 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia, sive totum opus præscriptum, sive notabilem ejus partem omittunt, verbi gratia si puer, vel senex non jejunat, nisi tamen ob gravem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum.* Henr. Cajet. Bonac. *p. 5. n. 16.* 2. Qui opera injuncta alio loco, tempore, vel ordine perficit, quam præscriptum est ; vel per alium, qui fuerit causa principalis, ut si per alium jejunarit, Ecclesias visitarit, Nav. Reg. *l. 7.* Bon. *l. c.* 3. Qui famulo tradidit eleemosynam erogandam, quam is retinuit, ut habet Bonac. ex multis, contra Sa. 4. Qui aliquid omittit, quod secundum sententiam probabilem, vel etiam probabiliorem, non est necessarium, si tamen sit necessarium re ipsa : quia communis error non supplet defectum. Ita Bonac. ex Suarez, Sanch. & aliis.

14. Non obstat effectui Indulgentiæ, 1. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v. g. cæremonia in sacro, vel si parum comedas in jejunio; quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium habentem se ut instrumentum, v. gr. in eleemosyna danda. Bon. *l. c.* 3. *Si eleemosynam des exiguam : nisi tamen in Bulla*

ANIMAD. LXV. *exprimatur, dandam esse pro cujusque facultate : tunc enim major danda est a divite, quam ab alio.* Ita Fill. Suar. Sa, & alii. 4. *Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi ob hominum multitudinem, dummodo oratio fiat ante fores, vel in cæmeterio.* Bon. 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, ut docent Salas, Bonac. & alii contra Suar. Et videtur certum ; saltem si habueris interpretativam, ut habet Laym. 6. *Etsi opera fuerint aliunde debita, v. gr. ex præcepto Ecclesiæ.* Ita Laym.

ANIMAD. LXVI. 15. *Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessario fit in confessione, & a Confessario, qui audit pœnitentem; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo. Ita enim declarat Greg. XIII.* (uti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confessarii intelligi quemvis approbatum) apud Henriq. *l. 7. c. 10. n. 8.* & Præpos. *q. 14. d. 10. n. 88.*

16. Probabilius est, eum, qui tantum partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi tam parum desit, ut censeatur moraliter integrum. Ita Bon. *p. 5.* ex Nav. Suar. Con. &c.

17. Dum præscribitur, ut visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando convertere ex eodem loco, ut habent Sa, Bonac. *p. 1.* Suar. Rodr. Dian. Limitat autem Lugo, si sit tali loco, & situ, ut moraliter censeri possit orare ad illa altaria, *d. 27. n. 98.*

ANIMAD. LXVII. 18. *Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est non requiri, ut conditionem sine qua non, sed ut dispositionem ad statum gratiæ.* Bon. *l. c.*

19. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpa, etiam veniali, liber sit, quando ultimum opus explet. Unde consultum est ut communio sit ultimum. V. Layman.

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat a Jubilæo?

ANIMAD. LXVIII. Resp. 1. *Indulgentia alia est totalis,* sive plena, plenior, plenaria, plenissima, *quæ non tantum pœnitentiam injunctam per Confessarium, vel Canones, aut secundum hos injungi debitam,* sed etiam omnem Purgatorii pœnam tollit. Nec differt a Jubilæo, nisi accidentaliter, privilegiis quibusdam, ut quod in Jubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio a reservatis, & censuris, & quod Confessarius quivis approbatus possit eligi. V. Sa v. *Indulgent.* Bon. *d. 5. q. 1. p. 2.*

Indulgentia alia est partialis, qualis est unius, vel aliquot annorum: item septenæ, quadragenæ, carenæ, &c. item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem Purgatorii, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per jejunium unius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua, secundum Canones olim imponi solitum. Porro quando Indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundum diversas sententias, vel ad diversos concedentes referendum est, vel facit ad cautelam, ut si forte causa Indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos ; vel ut adjuncta concedatur pro alio tempore, actione, & loco ; vel denique, ut ea per modum suffragii possit aliis applicari. V. Fill. *c. 9.*

Resp. 2. Circa Jubilæum notanda sequentia.

ANIMAD. LXIX. 1. Anno Jubilæi in Urbe durante, suspendi solent tantisper extra Urbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad vivos, etiam in carceribus (non *tamen in periculo mortis constitutos, ut contra Laym. l. 5. t. 7. c. 8. n. 2. docet Bon. d. 6. q. 1. n. 2. ex declar. Urb. VIII. facta anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v. g. absolvendi a casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quam Papa concessæ, nec privilegia Religiosorum, ver. gr. absolvendi a reservatis, &c. quia tantum suspenduntur facultates concessæ in ordine ad Indulgentias.* Ita Sanch. Henriq. &c. apud Dian. *t. 1. tr. de Bulla Cruc.* Fill. Bon. *l. c.* Benzon. & denique Lug. *n. 20. s. 8. n. 145. ex declar. Urb. VIII. anno* 1625. *Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per Triden. sess. 24. c. 6. absolvendi, & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis: item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonii,* aut petendi debitum, &c. quæ ex jure communi illis competunt. Zerol. v. *Annus Sanctus*, §. 4. Quin. *in append. t. 8. d. 16.*

2. Etsi probabile sit, quod docet Navar. sæpius lucrifieri posse Indulgentias extra Jubilæum extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod Congregat. Cardinal. declaravit, ut habet Bonac. ex Suar. Sanchez *l. 6. q. 1. p. 5. n. 32.* qui tamen affirmat, in Anno Sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione Urbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbato ante primam Dominicam confitetur, ut habet Laym. Bonac. & praxis fidelium. Item, qui confitetur, & communicat ultima Dominica claudente Jubilæum. *Cetera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra unam hebdomadam, docet* Lugo *d. 27. num.* 105. contra Bonac. *p. 1. qu. 5. 2. Qui ordinem inter opera præscripta non servavit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolvi a reservatis, & commutari vota: postea vero extra tempus Jubilæi absolvi ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reservatis, ac in oblitis etiam dispensari: imo potest postea omnia facere Confessor finita confessione, quæ ante: quia cœpta causa, manet potestas delegati, donec finiatur.* Ita Sa, Less. *l. 2. c. 40. d. 16.* Bonac. Layman Sanch. *j. 4. c.* 54. Dian. *t. 2. m. R. 11.*

ANIMAD. LXX.

4. *Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari*, Sanch. Ugol. Dian. *p. 3. t. 4. R. 151. Imo etiam in patria, si tempore publicationis ex invincibili ignorantia notitiam illius non habuit.* Bon. Dian. *l. c.*

ANIMAD. LXXI.

5. *Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Jubilæa, quorum singula confessionem, & communionem requirunt, non opus est bis confiteri, & communicare, dummodo perseveres in gratia:* alia tamen opera repetenda sunt. Turr. *p. 2. d. 31. d. 64.* Vide Dian. *p. 4. t. 4.* R. 166.

ANIMAD. LXXII.

ANIMADVERSIO I.

E*Tsi peccatum mortale remissum quomodocumque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti.*

Peccata a nobis non admissa, veniæ & remissione non indigent, nec certe confitenda sunt, sed ea solum pœnitentiæ clavibus subjicere debemus, quæ commisimus. Itaque quid Busemb. hic sibi velit, non intelligo, nisi deleatur particula *non*, & legatur *si fecisti*; quæ lectio sic emendata confirmatur ex can. 15. Syn. Tridentinæ sess. 14. a Bus. cit.

ANIMADVERSIO II.

Omitti possunt... item mortalia semel rite confessa v. g. in confessione generali, ut docent &c.

Cum quis generalem confessionem se facere velle profitetur, si aliquod mortale peccatum, aut plura, quæ tiæ se confessum fuisse putat, de industria omittit, simulator est, & hypocrita, & Confessarium decipit. Id ne permissum est? Adde, quod incertum est, utrum mortales culpæ, quas quis confessus est, remissæ fuerint; quia incertum est, utrum dispositiones ad pœnitentiam fuerint sufficientes. Tandem fini generalis confessionis repugnat, qui aliquod mortale peccatum alias Sacerdoti rite manifestatum omittit; quia confessio generalis fit, ut conscientia quoad fieri potest in tuto sit: at conscientiam in tuto quoad fieri potest non ponit, qui aliquod prætecitum peccatum sponte prætermittit. Ex his fit, ut male agat, multaque reprehensione dignus sit, qui arbitraria Busembau permissione usus, aliquod mortale peccatum, licet clavibus rite subjectum alias fuerit, in generali confessione sponte reticet.

In qua etiam non esse necessarium addere peccato mortali, quod &c. docent &c. quod est probabile. Idem habet La-Croix p. 335. n. 1181.

Rectius dixeris, hoc esse malum, & periculosum. Qui enim mortale peccatum post ultimam confessionem admissum cum ceteris ita permiscet, ut Confessarius credat, esse peccatum præteritarum confessionum, per fallacias Confessarium decipit in ipsa confessione, statum suæ conscientiæ per hypocrisim occultat, vitæ præteritæ emendationem falso ostentat, seque suspectum de necessariæ dispositione præbet. Quare non solum tutius est, ut Busemb. loquitur, sed unice totum nova ab antiquis secernere. Id confessionis sinceritas postulat, & veritas. Id necessarium est, ut Confessarius statum pœnitentis cognitum habeat, & tum congruam pœnitentiam imponat, tum etiam opportuna peccatis remedia adhibeat.

ANIMADVERSIO III.

Quod si habere certa non possis &c.

Hæc quidem positio falsa est, quia *in die cadit justus.* Nihilominus quæritur hic, utrum dubia, seu conditionata absolutio liceat? Resp. La-Croix p. 398. nu. 1770. ita loquitur. „ Sub conditione danda est absolutio, quandocumque est necessitas, vel obligatio illius dandæ, & „ periculum faciendi sacramentum nullum, si detur absolute. Tales autem casus sunt varii, ut notant Dic. d. „ 6. n. 81. & Gorm p. 2. n. 220. uti 1. si dubites, an „ pœnitens jam confessus habeat usum rationis sufficientem ad peccandum. Secundo si dubites, an per confessionem data sit materia sufficiens absolutionis; tunc „ tamen melius est petere certum peccatum ex priori vita. Tertio si pœnitens non potuerit, vel noluerit fateri alia peccata præterquam dubia. Quarto si dubites „ de dispositione sufficiente pœnitentis jam confessi, v. g. „ an sincerum dolorem, vel propositum efficax habeat, „ an integre sit confessus, eo quod neget mortale, quod „ probabiliter putas eum commisisse. Quinto si dubites, „ an antea formam bene expresseris. 6. Si dubites, an „ pœnitens, qui confessus est, adhuc vivat. Septimo si „ moribundus sit absolvendus, qui nunc nulla possit dare „ signa doloris. “

Genettus contra solidus Theologus ita inquit Th. t. 4. p. 431. qu. 6. „ Nullo prorsus casu absolutionem sacramentalem sub conditione dare possumus; “ quod ostendit rationibus apud ipsum legendis.

Nat. Alexander Theol. t. 1. p. 502. reg. 3. absolutionem conditionatam permittit tantum in c. 5. & 6. La-Croixii, imo in hoc sexto caso conditionem non solum posse, sed etiam debere apponi docet; quæ doctrina teste P. Concina Theol. t. 9. p. 582. n. 11. a permultis etiam gravioribus Theologis traditur.

Concinæ sententia loco cit. hoc est. „ Si aliquando licita est absolutio conditionalis, certe casus moribundi „ dubie viventis ille est, in quo licite expedita hujusmodi absolutio. Quando Sacerdos dubitat, protulerit „ ne absolutionis verba, tum facile induci pœnitens valet, ut contritionem de confessis peccatis innovet, & „ tum absolutio absoluta impertiri potest. “

Excepto ergo casu moribundi dubii viventis, si tamen excipiendus est, absolutio conditionalis nunquam adhibenda est.

Nam Christus Dominus formam certam, & absolutam, non ancipitem, & conditionatam instituit. Joann. 20. v. 23. inquit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt:* ergo juxta Christi institutionem peccata vel per absolutionem remittenda sunt, vel per absolutionis negationem sunt retinenda. Nihil hic medium est. An quod Judices fori externi nunquam faciunt, nec sibi permissum putant, id sibi licere, imo necessario faciendum esse existimabunt Judices fori interni, ut sub conditione absolvant?

„ Mos ille, inquit Genett. loco citato, dandi absolutionem sub conditione in Ecclesia nunquam viguit per „ sexdecim sæcula; & asserere possumus non sine magna „ temeritate rem tanti momenti in Ecclesiam introduci „ posse sine aliqua legitima auctoritate, & contra universalem Ecclesiarum omnium traditionem; quoniam „ nullum vestigium ejus reperire licet in aliquo Concilio, in aliquo S. Patre, aut aliquo Rituali Ecclesiæ „ Latinæ, vel Græcæ. “ Hæc sane argumentatio solidissima est, quam si adversarii non diluant, nec diluere possint, necesse est ut fateantur, suam ipsorum opinionem ex arbitrio profectam.

Syn. Trident. sess. 7. de Sac. in genere can. 13. ita definit: *Si quis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ Ritus in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse; anathema sit.* Si ritus mutari non possunt, multo minus circa ipsam Sacramentorum formam mutatio fieri potest. Quænam porro est forma Sacramenti pœnitentiæ ex catholicæ Ecclesiæ sensu adhiberi consueta? Illa scilicet, quam Ecclesia per sexdecim sæcula semper usurpavit: illa, quam habet Rituale Romanum: *Ego te absolvo* &c. illa, quam tradit Synodus Tridentina sess. 14. cap. 3. *Ego te absolvo* &c. hæc autem absoluta est, non conditionata: ergo absolutio conditionata non solum necessario, ut perperam loquitur La-Croix, non est adhibenda, sed adhiberi non potest. Qui vero eam adhibent, sacramento injuriam faciunt, illud contra Christi institutionem, & Ecclesiæ catholicæ sensum administrantes.

Ubi conditio in sacramentorum forma adhibenda est, Ecclesia illam suggerit, & præscribit, ut in baptismo; in quo *si dubitatur, an infans fuerit baptizatus, utatur* Sacerdos, inquit Rit. Rom. hac forma: *N. Si non es* *bapti-*

baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: ergo ubi Ecclesia catholica conditionem in sacramentorum forma non insinuat, nec præcipit, inconsulto, & ex arbitrio usurpatur.

Enimvero in quatuor primis casibus a La-Croixio recensitis Sacerdos dubitat de materia necessaria ad absolutionem. Cum autem Sacerdos dubitat de materia necessaria ad absolutionem, de sacramenti valore dubitat: cum vero de sacramenti valore dubitat, illud conferre non potest, ut patet ex propositione 1. ab Innocent. XI. proscripta. Ergo in quatuor descriptis casibus absolutio impertienda non est, sed differenda.

In primo casu differenda est, ut docet S. Carolus Bor. in admon. ad Confessarios nu. 21. his verbis: „ Devono „ nondimeno i Sacerdoti essere avvertiti di non dare l' „ assoluzione sacramentale a quelli, nei quali non si ve„ da materia d' assoluzione, nè tanto uso di ragione, „ che si possa giudicare, che siano capaci di questo sa„ cramento, e useranno particolar diligenza d' istruire i „ putti, e putte, come sono arrivati alli sette, u otto „ anni, secondo la capacità loro, della necessità, e vir„ tù di questo sacramento, e modo di venire ad esso. “ Hoc a Parochis præstandum est, non absolutio sub conditione projicienda.

In secundo casu ipse La-Croix suggerit, quid faciendum sit, non tamen eo consilio, ut ipse perperam loquitur, *tunc tamen melius est* &c. sed ex necessitate, ut absolutio recte impertiatur.

In tertio casu idem faciendum est: quod si pœnitens noluerit certa peccata confiteri, sine absolutione dimittendus est. In quarto item casu pœnitens absolutione donandus nullo modo est, donec ex certis signis ejus sufficientem dispositionem cognitam Sacerdos habeat. „ Ab„ solvantur (ut pie, & vere ait P. Concina Theol. t. 9. „ p. 583. nu. 14.) pœnitentes dubie dispositi absolutione „ conditionata, quot hinc sacrilegia? quot hinc repetita „ scelera? Ejusmodi pœnitentes hunc absolutionis condi„ tionalis ritum ignorantes, se revera absolutos credunt. „ Quid hinc? Animos ad peccandum resumunt, horro„ rem peccandi deponunt, credunt ad veram pœniten„ tiam sufficere narrationem criminum, cum videant, „ tam facile se absolvi. Magno in errore, & pereundi „ discrimine versantur, ut ego quidem vereor, Confes„ sarii, qui extra necessitatis (puta mortis, aut dubie „ frenetici) casum absolutionem conditionalem adhibent. “

Quid in quinto casu faciendum sit, jam diximus. In sexto absolutionem conditionatam reprehendere non audemus, sed forte melius est absolutam impertire. De septimo suo loco dicetur.

ANIMADVERSIO IV.

Forma sacramenti &c. *ubi licet de essentia tantum sit*, Absolvo te, *debent tamen addi reliqua, præsertim* ... *secundum quosdam* &c.

Hæc sententia a D. Thoma p. 3. q. 84. a. 3. & a Catech. Conc. Trid. p. 2. de pœnit. n. 14. traditur, quæ teste Concina Theol. t. 9. p. 580. n. 5. est communior inter Theologos. Quare dubitandum non est, quin sit probabilior, & verior, non tamen est certa & indubitata. Nam Synod. Trident. sess. 14. cap. 3. *docet*, *Sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis Ministri verbis positam esse: Ego te absolvo &c.* Illud *&c.* habet quoque Concilium Florentinum, & Rituale Romanum; quod *&c.* frustra certe additum non est, sed innuit, reliqua quoque verba *a peccatis tuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen*, esse necessario addenda, ut forma, & vis sacramenti in tuto ponatur. Hinc eadem Syn. Trid. post citata verba statim subdit: *Quibus quidem de Ecclesiæ Sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur; ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem necessariæ sunt*: at illa verba *a peccatis tuis in nomine Patris* &c. preces non sunt: ergo ad essentiam formæ pertinere videri possunt. Uno verbo sententia contraria D. Thomæ non est certa. Ex quo fit, ut, cum hic de sacramenti valore agatur, ex propositione 1. ab Innoc. XI. proscripta necessario adhibenda sint etiam illa verba *a peccatis tuis in nomine Patris* &c. nec sine peccato mortali, seu in articulo mortis, seu tempore vitæ omitti queant.

Voce prolata in præsentem; absentem enim Clem. VIII. absolvi prohibuit sub pœna excom.

Hic illud addendum est, non solam absolutionem voce in præsentem pœnitentem esse proferendam, sed confessionem quoque ore a pœnitente esse faciendam Sacerdoti præsenti, ut docet S. Th. suppl. qu. 9. a. 3. ubi ita discurrit: *Homo ita tenetur ad confessionem peccatorum, sicut ad confessionem fidei: sed confessio fidei ore est facienda, ut patet Rom. 10. ergo & confessio peccatorum.*

Præterea. Qui per seipsum peccavit, per seipsum debet pœnitere: sed confessio est pœnitentiæ pars: ergo pœnitens debet confiteri propria voce.

Respondeo dicendum, quod confessio non solum est actus virtutis, sed etiam pars sacramenti. Quamvis autem ad eam, secundum quod est actus virtutis, sufficeret qualitercumque fieret, etsi non esset tanta difficultas in uno modo, sicut in alio; tamen secundum quod est pars sacramenti, habet determinatum actum, sicut & alia sacramenta habent determinatam materiam: & sicut in baptismo ad significandam interiorem ablutionem assumitur illud elementum, cujus est maximus usus in abluendo; ita in actu sacramenti ad manifestandum ordinarie assumitur ille actus, quo maxime consuevimus manifestare, scilicet proprium verbum. Alii enim modi sunt inducti in supplementum istius.

Et in responsione ad primum ait: *Quod sicut in baptismo non sufficit qualitercumque abluere, sed per elementum determinatum; ita nec in pœnitentia sufficit qualitercumque peccata manifestare, sed oportet quod per actum determinatum manifestentur.*

Et ad secundum ait: *Quod in eo, qui usum linguæ non habet, sufficit, quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur; quia non exigitur ab homine plus quam possit.* Consule cap. 88. d. 1. qu. 3. cau. 33. Idem docet Catech. Rom. p. 2. de pœnit. n. 52. ubi ait: *Illud vero etiam tum confitenti, tum Sacerdoti maxime laborandum est, ut eorum sermo in confessione secreto habeatur. Quare fit, ut nemini omnino neque per nuntium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil jam occulte agi potest, peccata confiteri liceat.* Et Bened. XI. c. *Inter cunctas* ext. comm. c. 5. t. 4. art: *Nisi articulus necessitatis occurrat, Sacerdoti facienda oris confessio, prout scriptum est*: „ Corde „ ad justitiam creditur, ore autem fit confessio ad salutem. “

Hinc Clemens VIII. die 20. Junii 1602. (habetur apud Concinam Theol. t. 9. p. 588. n. 7.) *hanc propositionem, scilicet licere per litteras, seu internuntium Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus uti falsam, temerariam, & scandalosam damnavit, ac prohibuit.*

Porro Summus Pontifex non solum utrumque simul, sed utrumque seorsim damnavit, ut fatetur ipse La-Croix p. 337. n. 1195. his verbis: *Hinc certum est, propositionem illam esse damnatam etiam divisive, uti recte probat Gonet d. 12. a. num. 50.*; & evidens fit ex decreto ejusdem Clem. die ult. mensis Julii 1603. (apud Concinam pag. 607. num. 4.) tribusque aliis decretis sub Paulo V. apud eumdem Concinam p. 590. n. 4.

Hæc quoad doctrinam, quæ certissima est. Quoad historiam vero hujus controversiæ, quæ damnationibus pontificiis occasionem præbuit, La-Croix lectorem mittit ad Gormaz, Zacharia vero ad Gagnam, & ad suam historiam litterariam Italiæ. Sed legendus est P. Concina t. 9. cit. p. 584. cap. 2. ubi & Gormaz, & Gagnam confutat, ac rem in plenissimo lumine collocat, & Eusebium Eranistem ep. 22. t. 3. ubi historicum litterarium egregie refellit, & ep. 36. t. 5.

ANIMADVERSIO V.

Valida est absolutio, si reverentiæ causa dicat: Absolvo dominationem &c.

Hujuscemodi absolutio ineptissima certe est, Christi Ministri dignitati, & augustæ sacramenti majestati infesta, & sacrilega. Ecclesiæ ritum, & consuetudinem impie pervertit, hominum arrogantiæ in ipsa sacramenti administratione, per sæculi adulationes incredibili vilitate indulget, & superbiam quo maxime tempore humilitas, & demissio ex animo exercenda est, fovet. Quorsum hoc impium commentum, & sacrilegum portentum?

ANIMADVERSIO VI.

Si breves sint confessiones, vel multi &c.

Quid hic Diana; aut aliis opus est? Rituale Rom., ubi sinceri catholicæ Ecclesiæ ritus, ut ait Paulus V., præscribuntur, docet, in confessionibus frequentioribus, & brevioribus omitti posse *Misereatur* &c., & satis esse dicere, *Dominus noster Jesus Christus* &c. usque ad illud *passio Domini Nostri* &c. urgente vero aliqua gravi necessitate in periculo mortis breviter dicere poterit: *Ego te absolvo ab omnibus censuris, & peccatis tuis in nomine Patris* &c.

ANIMADVERSIO VII.

Elevatio manus ... *est libera, etsi* &c.

Idem habet La-Croix p. 291. nu. 653. At liberum ne est, omnisque culpæ expers omittere ritum ab Ecclesia Rom. omnium Magistra & Matre præscriptum? At Ecclesia Rom. in Rit. de sacr. pœnit. ita præscribit: *Deinde dextera versus pœnitentem elevata dicit*, Indulgentiam &c.

ANIMADVERSIO VIII.

Contritio perfecta est quæ elicitur ex motivo caritatis propter Deum summe dilectum, & hæc ex se sola mox justificat, etsi &c.

La-Croix quoque p. 303. n. 774. putat, omnem contritionem, quæ est actus caritatis theologicæ, justificare sine sacramento.

At cum certum id sit de contritione vehementi, & intensa, non tamen id concedendum, si contritio sit remissa, & languida. Ita sentit Genettus Theol. t. 4. p. 39. q. 13. & Card. Denhoff ab eo citatus, qui ait, hanc esse communem antiquorum Theologorum sententiam, Nat. Alexander Theol. t. 1. p 412. prop. 7. *Quod autem objicitur* &c. Concina Theol. tom. 9. p 113. cap. 5., qui hanc sententiam erudita, & solide more suo propugnat; ex quo pauca delibo.

Et primo quidem ea nititur auctoritate Angelici Doct. in 2. Sent. dist. 3. q. 4. ad 1. ubi ait: *Actus caritatis potest dici dupliciter; vel qui est ex caritate, & hoc non est nisi in habente caritatem, vel qui est ad caritatem non sicut meritorius, vel generativus, sed sicut præparativus; & sic actus caritatis ante caritatem habitam haberi potest, sicut facere justa est ante habitum justitiæ*. Ergo juxta Div. Thomam actus caritatis non solum natura, seu causa, sed etiam tempore caritatis habitum præcedere, & ab eo separari potest, sicuti actus justitiæ tempore antecedit justitiæ habitum, & ab eo sejungitur.

Actus caritatis, virtutem caritatis antecedens, nec eam in animo efficere, nec eam mereri potest, sed solum animum ad eam disponere aptus est; quia caritatis virtus divinitus, & gratuito infunditur. Cum vero Deus omnia suavissime per suam infinitam providentiam disponat, caritatis virtutem & gratiam non infundit, nisi sufficientem & proportionatam ad tam sublime donum in animo præparationem invenerit. An quicumque vel maxime remissus, & lentus caritatis actus est sufficiens, & proportionata præparatio ad divinum caritatis habitualis donum? Videlicet ita se habet caritatis actus, quoad præparationem ad caritatis virtutem, sicuti se habent actus moralium virtutum, quoad earum efficientiam: as est indubitatum actum remissum moralium virtutum non efficere in animo earum habitum: ergo non videtur dubitandum, quin actus remissus, seu incohatus, imperfectus, tepidus, minime fervens caritatis animum sufficienter non disponat, ut ei divinitus caritatis virtus infundatur.

An credibile est, animum multis, ac gravissimis sceleribus inquinatum unico remisso, lento, ac tepido amoris actu maculas omnes eluere, ac Dei amicum fieri? Hoc scilicet repugnat divino illi oraculo Luc. 7. v. 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*.

La-Croix n. cit. objicit textum S. Thomæ ex 1. 2. q. 89. a. 6. quem ego in S. Doctore non inveni. Verum qui super hac re mentem Angelici plenius assequi cupit, legat P. Concinam p. 140. t. 9. cit. §. 3.

Secundo. Confirmatur ex Catech. Rom. p. 2. de pœnit. n. 36. his luculentissimis verbis: *Ut enim hoc concedamus, contritione peccata deleri; quis ignorat, illam adeo vehementem, acrem, & intensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, conferrique possit? At quoniam pauci admodum ad hunc gradum pervenirent, fiebat etiam, ut a paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset* &c.

Tertio. Ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 4. ubi ait: *Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem* &c.

Illud *caritate perfectam* idem est, ac in caritate perfectam, seu caritatis perfectæ, non inchoatæ. Hoc sensu hunc textum intelligit Clerus Gallicanus anno 1700. apud Natalem Alaxand. Theol. tom. 2. app. altera p. LX. qui ita loquitur. *Et quidem de dilectione Dei, sicut ad sacramentum baptismi in adultis, ita ad sacramentum pœnitentiæ, quæ est laboriosus baptismus, requisita, ne necessariam doctrinam omittamus, hæc duo inprimis ex Sacrosancta Synodo Tridentina monenda, & docenda esse duximus. Primum ne quis putet in utroque sacramento requiri, ut præviam contritionem eam, quæ sit caritate perfecta, & quæ cum voto sacramenti, antequam actu suscipiatur, hominem Deo reconciliet. Alterum, ne quis putet in utroque sacramento securum se esse, si præter fidei, & spei actus non incipiat diligere Deum, tanquam omnis justitiæ fontem*. Dilectionem Dei ad sacramentum pœnitentiæ necessariam esse ait: hanc ex Synodo Tridentina duplicem esse docet, alteram caritatis perfectæ, alteram caritatis incohatæ, quæ incipiat *diligere Deum*; priori, non posteriori vim tribuit reconciliandi Deo, priusquam sacramentum suscipiatur.

Hinc eadem Sacra Syn. sess. 13. can. 11. ita loquitur: *Et, ne tantum sacramentum indigne; atque adeo in mortem, & condemnationem sumatur; statuit, atque declarat ipsa sancta Synodus illis, quos scientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris, necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem*. Cur necessarium esse declarat confessionem sacramentalem peccatori, quantumvis contritum se potest? Quia scilicet licet contritio vehemens peccatorum magnitudini æqualis peccata deleat, priusquam absolutio sacramentalis suscipiatur; nemo tamen, quantumvis contritus sibi videatur, scire potest, se ad eum gradum contritionis pervenisse, qui ad remissionem peccati satis sit. Peccator sibi conscius est, se peccatum odisse, & Deum diligere, sibi peccata displicere propter Deum offensum; nihilominus, priusquam ad Eucharistiam accedat, sua peccata confiteri necessario debet, quia ignorat gradum suæ contritionis, ideoque ignorat, peccata sibi esse remissa, priusquam absolvatur.

La-Croix de Synodo Trident. nihil habet, sed quoad Catechismum p. 301. n. 770. rem involvere conatur, aitque, *necesse* quidem *dolendum esse vehementissime*; idque tantum velle Catechismum; non autem vehementissimum dolorem esse necessarium.

Hoc sane nihil est, nisi aperte adversari verbis citatis, & oculos luci splendidissimæ sponte claudere, & fucum lectoribus imperitis, & credulis velle facere.

Catechismus quidem num. 27. *summum, & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus major excogitari possit*, demonstrat, & animadvertit, ut, *quemadmodum Sancto Bernardo teste nullus finis, & modus caritati præscribitur, ita peccati detestationi nullus modus definiatur*; attamen n. 28. addit, inquit La Croix: *Quamquam si id nimis consequi nobis liceat, ut perfecta sit contritio, vera tamen & efficax contritio esse potest*. At quid inde? Vult scilicet Catechismus eo loco, dolorem sensibilem non esse ad contritionem veram, & efficacem necessarium, sicuti lacrymæ necessariæ non sunt, licet magnopere optandæ, & commendandæ sint. Hunc esse sensum illius textus, lectio ejusdem Catechismi evidenter ostendit.

At La-Croix n. 774. Scripturam nobis objicit, „ quæ „ de dilectione (per quam intelligitur dilectio Dei ex „ caritate, seu quæ est amor Dei propter se, & super „ omnia) absolute dicit, quod causet reciprocam Dei „ dilectionem, & gratiam, quod tollat peccatum, &c. „ Sic dicitur Prov. 8. v. 17. *Ego diligentes me diligo*. Jo„ an. 14. v. 21. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, „ & ego diligam eum*. v. 23. *Si quis diligit me, sermo„ nem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad „ eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. 1. „ Pet. 4. v. 8. *Caritas operit multitudinem peccatorum*. 1. „ Joan. 4. v. 7. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est*, id„ est factus est filius Dei, uti exponunt Interpretes cum „ Corn. a Lapide."

Resp. Ego quoque La-Croixio Scripturam objicio, quæ non odium simpliciter, sed vehemens peccatorum odium postulat, ut peccata remittantur; ut illud Joel. 2. 12. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra*. Deut. 6. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Deut. 4. 29. *Cum quæsieris Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quæsieris, & in tota tribulatione animæ tuæ*. Hier. 29. 13. *Quæretis me, & invenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro*. Hinc David pœnitens Ps. 6. v. 7. *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*. Is. v. 38. 15. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*. Sacra Scriptura, Dei vox est, falli nescia, quæ sibi contradicere non potest. Nos in ejus sensu intelligendo falli possumus, &, nisi cauti simus, fallimur. Textus a me allati satis perspicue indicant, vehementem Dei amorem, vehemens peccati odium esse necessarium ad peccatoris justificationem: ergo alii textus, qui huc referri possunt, etiamsi vehementiam amoris, & odii non exprimant, eodem tamen sensu intelligendi sunt. An cum D. Paulus ad Rom. 3. ait: *Arbitramur, hominem justificari per fidem*; cum Joan. 6. dicitur: *Qui credit in me, vitam æternam habebit*, intelligendi sunt de quacumque fide, aut de quocumque actu fidei, quia simpliciter, & absolute dicunt, fidem justificare, actum fidei vitam æternam obtinere? Hæc scilicet interpretatio esset hæretica. Ergo ex eadem ratione dicere non possumus, quamcumque Dei dilectionem sufficere ad justificationem peccatoris, quia aliquot Scripturæ textus absolute dicunt, quod dilectio Dei reciprocam Dei dilectionem efficiat, & gratiam, quod tollat peccatum, &c. Nam alii Scripturæ textus vehementiam amoris, & odii in peccatum ad hujus remissionem postulant.

Verum hic La-Croixius objicit Syn. Agathensem, quæ teste Gorm. ait: *Sat est ad veram contritionem detestatio super omnia, licet dolor non sit ita intensus, ut alicujus*

mali

mali temporalis. Resp. Illud *intensus* intelligitur quoad sensum doloris, non quoad voluntatis actum. Nec enim dolor contritionis, ut docet Catech. Rom. n. 24. corporis sensu percipitur: *Contritio enim est voluntatis actio*. Hinc n. 28. ait: *Sæpe enim usuvenit, ut quæ sensibus subjecta sunt, magis, quam spiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum majorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt*. Nolo hic plura persequi, ne crambem recoquam. Illud unum admoneo, ut si quis La-Croixium legerit locis citatis, ne legere omittat Natalem Alex. Theol. t. 1. p. 412. & Concinam Theol. t. 9. p. 113. cap. 5. & p. 188. n. 7. & seq., ubi diluta inveniet La-Croixii objecta.

Quod si illas La-Croixii ratiunculas, quod Ecclesia sæpe fidelibus omnibus contritis concedit indulgentias, & quod contritio ex amore Dei sit perfectissimus actus, cui congruum sit remitti peccata: si, inquam, has ratiunculas in solidissimis Theologis explicate propositas, & dissolutas non inveneris, illud animadverte, minuta, & exilia ab iis negligi merito potuisse. Ecclesia quidem non solet indulgentias concedere, nisi vere pœnitentibus, & confessis, hoc est iis, qui confessionis Sacramentum actu susceperint, ut intelligit Bened. XIV. in epistola encyclica anni 1749. die 3. Decembr. Quod si confessionem non postulet, statum gratiæ ponit, ad quem homo post mortiferam culpam non revocatur sine confessione, aut sine perfecta contritione. Quare si Ecclesia indulgentias vere contritis sine additione impertiat, intellige *contritis* contritione perfecta, & vehementi. Nam contritio ex amore Dei, licet ex genere suo sit perfectissimus actus omnium aliarum virtutum, hic tamen actus suos gradus habet; nec congruum est, ut ejus gradu remisso, & languido gratia habitualis divinitus infundatur, ut jam ostensum est.

Animadversio IX.

Ad sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis &c.

Hanc suam opinionem Busemb. colligi vult ex Synodo Trident. sess. 14. quod utrum colligatur breviter consideremus. Sacra Syn. cap. 3. inquit: *Sunt autem quasi materia hujus sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio*. Sed attritio est imperfecta contritio, ut eadem sacra Syn. docet cap. 4. ergo attritio est quasi materia, seu pars sacramenti pœnitentiæ. Ita discurrit La-Croix p. 308. n. 836. Resp. Sicuti sacra Syn. absolute dicit, contritionem, ita absolute dicit, confessionem esse quasi materiam, & partem sacramenti pœnitentiæ: at hinc perperam omnino colligeretur, quamcumque, & qualemcumque confessionem esse quasi materiam, & partem confessionis. Certum enim est, confessionem peccatorum in genere, aut etiam in specie, vel ipsam numericam non esse quasi materiam, & partem sacramenti, nisi sit integra, & absoluta. Ergo ex allato sacræ Synodi textu perperam colligitur, quamcumque, & qualemcumque contritionem esse quasi materiam, & partem sacramenti pœnitentiæ.

Itaque ex eo textu illud certo intelligitur, contritionem esse partem pœnitentiæ, sed qualis contritio sit pœnitentiæ pars, ex eo cap. intelligi nequaquam potest. Vana ergo est, & futilis prima La-Croixii argumentatio, ex sacra Synodo male concinnata.

Eadem sacra Syn. cap. 4. de contritione imperfecta, *quæ attritio dicitur*, *quoniam* &c. ait: *Et quamvis sine sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit*. Hæc est altera La-Croix ratio.

Resp. Utique disponit: omnes id fatentur, & fateri debent; quia sacra Syn. ita loquitur. De hoc nulla quæstio est; sed illud quæritur, utrum imperfecta contritio, seu attritio sine aliquo Dei amore sufficiat, seu sufficienter disponat ad sacramentum pœnitentiæ: hoc porro sacra Syn. non dicit, neque id ex ea colligitur. Ergo hæc quoque ratio, quam recentes tantopere gloriantur, nullius prorsus ponderis est. Hinc, ut narrat Card. Pallavicinus in historia Concilii Tridentini, decretum his verbis fuerat antea conceptum: *Statuit hæc sancta Syn. & declarat, non solum non facere hominem hypocritam*, &c. *verum etiam sufficere ad sacramenti hujus constitutionem*. Verum ex Archi-Episcopi Tudetani oppositione Spiritu Sancto ita disponente, & afflante verbum *sufficere* deletum est, ac decretum mutatum fuit, prout nunc habetur. Ex quo luce clarius constat, sacram Synodum voluisse quidem errorem Lutheri, qui attritionem ex metu æternæ pœnæ conceptam vitiosam esse contendebat, damnare, & reipsa damnavisse; at noluisse definire, nec definivisse, attritionem, quæ vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, esse sufficientem dispositionem ad sacramentum pœnitentiæ; quæ erat quæstio inter Catholicos disceptata. Itaque conatus La-Croixii, qui ex citato sacræ Synodi capite per varias argutationes colligere contendit, attritionem esse proximam, seu ex se sufficientem dispositionem ad gratiam in sacramento pœnitentiæ recipiendam, sunt prorsus irriti, & inanes, in quibus sigillatim refellendis immorari operæ pretium non est, & lectori nimis molestum foret. Hinc illa propositio: *Concilium Tridentinum* (sess. 14. can. 5. ab adversariis perperam intellecto) *adeo expresse definivit, attritionem, quæ non vivificet animam, quæque supponatur sine amore Dei esse, sufficere ad absolutionem, ut anathema pronuntiet adversus negantes*: hæc, inquam, propositio a Clero Gallicano (apud Natalem Alex. Theol. t. 2. app. altera p. 57. 58. propos. 87.) hac censura confixa fuit: *Hæc propositio falsa est, temeraria, Concilio Tridentino contraria, & in errorem inducit*. In hanc syrtim impingunt La-Croixii contentiones tum loco mox citato, tum maxime p. 312. nu. 873. En labefactati duo præcipui arietes Busemb. & La-Croix, aliorumque probabilium, quibus necessitatem alicujus divini amoris in sacramento pœnitentiæ evertere conantur; alter ex eo petitus, quod quicumque amor Dei etiam inchoatus, & remissus ex se satis sit ad justificationem; alter ex Synodi Tridentinæ auctoritate.

Quid quod ex Concilio Tridentino contrarium colligitur, ac Busemb. & La-Croix existimant? Nam ex sess. 6. cap. 6. peccatores *disponuntur ad ipsam justitiam* primo divinæ gratiæ adjutorio. Secundo fide. Tertio divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur. Quarto spe. Quinto amore Dei, quatenus *illum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet*. Quod si ex his luculentissimis verbis aliquis inchoatus caritatis actus recensetur inter dispositiones necessarias ad baptismum, idem quoque necessario præmittendus ad sacramentum confessionis; imo ad hoc multo magis, quia pœnitentia ex eadem sacra Synodo est laboriosus baptismus. Hinc Catechismus Rom. fidelissimus Concilii Tridentini interpres p. 2. de pœnit. n. 8. easdem dispositiones, seu gradus ad pœnitentiam requirit, quas Concilium postulat ad baptismum; atque his verbis ultimum gradum explicat: *Postremo caritate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor probis, & ingenuis filiis dignus oritur, atque ita unum illud veriti, ne qua in re Dei majestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam pœnitentiæ virtutem pervenitur*.

Idem docet n. 32. ubi ait: *Sed natura quoque ipsa, & ratio ostendunt, duo illa ad contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum, cautionemque, ne quid hujusmodi inposterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem injuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quod in eum injuriosus, & contumeliosus fuerit, & diligenter reliquo tempore provideat, ne qua in re amicitiam læsisse videatur*. Hic est dolor ad contritionem necessarius: et qui dolet, quod in Deum injuriosus, & contumeliosus fuerit, ille Deum amat: ergo &c.

La-Croix p. 309. n. 840. ita respondet: „Synodus Trid. „non requirit actum, quo perfecte diligamus, sed quo „incipiamus perfecte diligere: atqui incipimus perfecte „diligere per actum cujuscumque virtutis, quo Deum, „ut finem ultimum nobis concupiscimus: unde sicut *ti-„mor Domini* dicitur initium sapientiæ, non quod illa „timor sit sapientia, sed quia ducit, & disponit ad sa-„pientiam, ita actus omnis virtutis dicitur esse initium „perfectæ dilectionis; quod de actu timoris expresse di-„citur Eccl. 25. v. 16. *Timor Dei initium dilectionis ejus*. „Et idem est de spe beatitudinis.“

Resp. Non sine maximo tædio tam ineptum responsum exscripsi. Non enim sacra Syn. loquitur de actu, qui disponat ad amorem Dei, sed de actu, quo peccatores incipiunt diligere Deum, ad quem actum disponunt fides, divinæ justitiæ timor, & spes, quos proxime antea memoraverat. Responsio La-Croixii non est sacræ Syn. interpretatio, sed aperta pugna cum sacra Synodo, ut omnes, qui sacram Synodum ibidem legent, perspicue intelligent. Amor, quo peccatores incipiunt diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem, non est amor aliarum virtutum, sed amor caritatis, ad quam spectat amare Deum non solum propter seipsum, seu quia in se infinite bonus est, sed etiam ut auctorem gratiæ, & supernaturalium donorum, quibus Deo arcto amicitiæ vinculo copulamur. Qui incipiunt amare Deum, tanquam omnis justitiæ, hoc est gratiæ, & supernaturalium charismatum fontem, nondum quidem sunt amici Dei, ad ejus tamen amicitiam aspirant, eamque amant, & cupiunt; qui amor non est amor concupiscentiæ, ut fallo ponit La-Croix, sed amor incohatus amicitiæ. Ex hoc porro benevolo, seu amicitiæ amore fit, ut moveantur, inquit sacra Syn. adversus peccata per odium aliquod, &

deteſtationem; quia peccata a Deo nos ſeparant, & ab ejus amicitia. Hæc eſt illa pœnitentia ex ſanctæ Synodi doctrina, quam agi oportet ante baptiſmum: ergo hæc eſt illa pœnitentia, quam ante ſacramentum confeſſionis agi oportet. Hac de re plura legi poſſunt apud P. Concinam Theol. t. 9. p. 146 §. 3. cap. 8.

At ſententia Buſembaom, ut ipſe ait, eſt communis. Hic vero p. 310. num. 855. mirificum catalogum texit. „ Nam, inquit, §. 1. Pinthereau de att. ſuff. a p. 8. adductis locis, & verbis refert 100. Auctores graviſſimos, qui ab anno Chriſti 1200. ſententiam noſtram tenuerunt, inter quos ſunt &c., deinde a pag. 93. adducit Theologos 19. qui Tridentino interfuerunt, & nobiſcum tenent.... Sed quoad Auctores poſt Trid. ſtudioſiſſime eos examinavit Gormaz p. 1. n. 446., ubi ordine alphabetico adductis nominibus, locis, & verbis refert plures, quam 160. qui clariſſime nobiſcum tenent, inter quos &c.

Reſp. Ingens hic numerus, ſi verus eſſet, nos forte deterreret. Sed non ſine ratione credi poteſt, hunc numerum eſſe inſtar exercitus, qui in publicis ephemeridibus, & forte etiam quoad ſtipendia multus eſt, at reipſa longe minor. Sicuti enim magnis noſtris opinatoribus, ut opinionem aliquam veluti rectam, & tutam agendi regulam proponant, ſatis eſt, ſi ſit, aut habeatur probabilis; ita etiam in citandis pro ſe Auctoribus ſatis habent, ſi textus aliquos, qui aut probabiliter, aut etiam ſpecie tenus ſibi faveant, recitare poſſint. Hac enim ratione adverſarios fatigant, rem involvunt, & quoad fieri poteſt impediunt, quominus veritas, quam ipſi negligunt, in lucem proferatur, ac probabilitas licet multis, & graviſſimis vulneribus ſauciata omnino profligari vix poſſit.

Morinus, ut ipſe La-Croix p. 311. n. 857. ſibi objicit, Lupus, Farvacq, Juvenin teſtantur, neminem ante 15. ſæculum docuiſſe pro attritione, & Canum fuiſſe primum cum quodam Henrico Salmanticenſi. Quid ad hæc? Morinum falſitatis redarguit, cui ſuos opponit. Morini Catalogum ex Patribus Trivultianis non multa fide dignum eſſe contendit P. Zacharia in hunc La-Croixii numerum. De Morino ſcilicet exigua fides habenda, quia ipſis contrarius, alii, qui favent, plena fide digni ſunt. De Lupo, Farvacqueſio, Juvenino ſilent. Quid quod ex ipſo Suarezio apud Concinam p. 103. n. 10. *illa opinio* de attritione *nec valde antiqua, nec multum communis eſt*? Sed audiamus Bened. XIV. de Syn. Diœc. lib 4. c. 13. apud Concinam p 197. n. 2. qui ait: *Quamvis ante Tridentinum communiter Theologi docuerint, ad Dei gratiam in ſacramento pœnitentiæ obtinendam ſatis eſſe contritionem imperfectam, quam jam tum attritionem nuncupabant, attritionis tamen nomine nunquam dolorem intellexerunt de peccatis aliunde excitatum, quam ex motivo caritatis, ſeu omnino ſejunctum ab aliquo ſaltem remiſſo, tenui, debili, ſeu initiali amore benevolo Dei.* „ Subdit autem Pontifex, „ Franciſcum Victoriam, & Dominicum Soto omnium primos docuiſſe, attritionem ſervilem ſufficere, dummodo hæc a pœnitente reputetur contritio; deinde Canum hanc opinionem extendiſſe ad attritionem ſervilem etiam ſic cognitam. Hæc Cani ſententia ſcholas omnes pervaſit, & magni nominis patronos invenit, præter tim Suarez, & Vaſquez. *Verum qui inter iſtos doctiores, & ſapientiores habentur, pavidi quodammodo & meticuloſi, ac magna cum cautela illi recenti opinioni ſubſcripſerunt, quam ipſemet Canus nonniſi dubitanter aſtruxerat*, inquit Pontifex Summus. “ Hactenus P. Concina n. 3.

An Benedicto quoque XIV. non nimis fidendum eſt, quia hac in re La Croixio, & ejus catalogo adverſatur, & Morino, Lupo, Farvacqueſio, Juvenino favet? Catalogus ergo Auctorum ante Tridentinum a La-Croixio contextus, fictitius merito habetur.

Idem P. Concina pag. 166. §. 7. ait: „ Auctoritate Theologorum, & celeberrimarum Univerſitatum neceſſitas dilectionis divinæ ad ſacramentum pœnitentiæ rite ſuſcipiendum confirmatur. “

„ 1. Auctorum, quos recenſurus hic ſum, plurimos in fonte legi, alios apud præclaros Theologos laudatos inveni. Nulla vel levis ſuſpicio mihi occurrit, minus ſincere laudatos eſſe, quos non legi. “

Poſt n. 2. quinquaginta quatuor numerat ante Concilium Tridentinum, inter quos eminent Magiſter ſententiarum, B. Albertus Magnus, S. Bonaventura, S. Raymundus a Pennafort, S. Thomas Aquinas, S. Bernardinus Senenſis, S. Antoninus &c.

Deinde n. 3. ſubdit: „ Ne quiſquam ſuſpicari de iſtorum Auctorum doctrina poſſit, legatur Carolus Vitaſſe tom. V. de pœnit. ubi non modo libros, & loca, ſed prolixa iſtorum Theologorum teſtimonia exſcribit, quæ brevitatis ſtudio prætereo. “

Num. 4. undeviginti numerat, tum ait: „ Hi omnes fuerunt Epiſcopi Concilii Tridentini, qui pro dilectione Dei neceſſaria in peccatoris converſione cum ſacramento pœnitentiæ ſteterunt, & ſcripſerunt. Illorum teſtimonia referunt Launojus, Carolus ab Aſſumptione, Farvacqueſius, Vitaſſe, Henricus a S. Ignatio, & alii.

Num. 5. Theologos, quorum plurimi eidem Concilio interfuere, recenſet numero quadraginta quatuor, qui uſque ad annum circiter 1600. ſcripſere.

Num. 7. alios ſexdecim numerat, quorum teſtimonia reſcribunt Henricus a S. Ignatio, & Carolus Vitaſſe.

Num. 8. demum ex ultima ætate triginta novem. „ Hi, inquit, majori ex parte integras diſſertationes omni argumentorum genere refertas adverſus formidoloſam attritionem edidere, & ex inſtituto controverſiam verſarunt.

Præter hos, celeberrimos Cardinales recenſet S. Carolum Borromæum, Sarnanum, Pallavicinum, Le Camus, Bona, Laurea, Aguirium, Denhoffium, Bellarminum, „ Deolera, Richelium; tum pag 171. num. 22. inquit: „ Innumeros Archiepiſcopos, & Epiſcopos recenſere poſſem, qui hanc eamdem doctrinam docent; ſed ne prolixior ſim, eos prætereo.

23. „ Doctiſſimus Epiſcopus Boſſuetus, poſtquam integro opuſculo de Doct. Conc. Trid. circa dilect. demonſtravit ſententiam noſtram, ſic concludit: *Hæc nos, ſecuti doctiſſimos, ac maximos in Italia, in Gallia, aliiſque provinciis Epiſcopos, Fratribus, & Compresbyteris noſtris, Eccleſiarum rectoribus, aliiſque ibidem verbum, & ſacramenta adminiſtrantibus, epiſcopalis reſponſi loco, in manus docenda, & utenda tradimus. His ab univerſa fraternitate obediri oportere mandamus.* An unus Boſſuetus e Cathedra epiſcopali loquens non præſtat mille Dianis, Sporeriis, Wigandis, La-Croixiis, Tamburinis, Vivis, & his ſimilibus?

24. „ Referre quoque poſſem plurimas catecheſes ab Eccleſiis, & Epiſcopis Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, Poloniæ, Belgii, in quibus formidoloſæ attritionis inſufficientia declaratur. “

Hactenus P. Concina, Theologus ſine ulla dubitatione erudiſſimus, laboris in pervolutandis, ac luſtrandis ſcriptoribus mirifica patiens, & accuratus, veritatis eximius amator, mentiri, & proximum in rebus maxime tanti momenti pro ſua ſolida pietate fallere neſcius, quidquid contra per ſummam, intolerandamque calumniam, & contumeliam ejus adverſarii blaterare auſi ſint; ac proinde pleniſſima fide in præſenti re, quæ facti res eſt, digniſſimus.

Ex his catalogus La-Croixianus retunditur, & bona ex parte labefactatur.

Et primo quidem quoad Auctores ante Tridentinum fictitius ſaltem magna, aut maxima ex parte ex jam dictis merito habetur. Præterea La-Croix pro ſe nominat Guilielmum Pariſienſem, Gerſonium, S. S. Bernardinum, Antoninum, Bonaventuram, quos Concina pro contraria parte appellat.

Adde, quod ex La-Croix inter ſuos ſunt „ duo Papæ, ſeptem Cardinales, ſex Epiſcopi, ſpeciatim S. Carolus Borromæus. “ At S. Carolus Borrom. La-Croixio aperte adverſatur, ut patet ex ejus verbis a P. Concina p. 168 n. 11. recitatis. Ex quo videat lector, quæ fides La Croixiano Catalogo habenda ſit. Demum diligenter animadverte dictum Sapientiſſimi Pontificis Bened. XIV. mox allatum: *Verum qui inter iſtos doctiores, & ſapientiores habentur, pavidi quodammodo, & meticuloſi, ac magna cum cautela illi recenti opinioni ſubſcripſerunt, quam ipſemet Canus nonniſi dubitanter adſtruxerat.* Hinc infer, eſſe aperte falſum, & tam magnis indicatis nominibus inſigniter injurioſum, quod opinio formidoloſæ attritionis ſit indubitata, abſolute certa, certa in praxi, certiſſima, inter fidei dogmata numeranda, uti eam appellare nonnulli recentes opinatores auſi ſunt teſte La-Croixio p. 312. nu. 873., cui *videtur eſſe practice certa*. Sed ipſe quoque longe fallitur: opinio eſt, nihilque amplius; & quia opinio, nihilque amplius, periculoſa eſt. Hinc Clerus Gallicanus anno 1700 verbis paulo ante deſcriptis ait: *Alterum, ne quis putet, in utroque Sacramento*, baptiſmi, & pœnitentiæ, *ſecurum ſe eſſe, ſi præter fidei, & ſpei actus non incipiat diligere Deum, tanquam omnis juſtitiæ fontem*. Mox ſubdit: *Placet etiam caveri a Sacramenti pœnitentiæ adminiſtris, ne in hoc pœnitentiæ Sacramento, aliiſque Sacramentis conferendis ſequantur opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; neve pœnitentes ipſorum fidei animam ſuam committentes admonere ceſſent, ut in pœnitendo, inchoatæ ſaltem dilectionis Dei ineant viam, quæ ſola ſecura ſit, graviter peccaturi in hoc ſalutis diſcrimine vel eo ſolo, quod certis incerta præponant*. Mirum eſt, quod tam verendis, ac maturis declarationibus recentes opinatores repugnare fidenter audeant. Res quidem adhuc indefinita eſt a ſupremo Eccleſiæ Tribunali: *il che rimane ancora indeciſo dalla S. Sede*, inquit Bened. XIII. in append. ad Conc. Romanum p. 195.

p. 195. §. 29. *adhuc sub Judice lis est*, ait Bened. XIV. de Syn. diœc. lib. 7. cap. 13. n. 9. hac de re loquentes. Sed hoc ipso, quod res non est certa, graviter peccatur in hoc salutis discrimine vel eo solo, quod certis incerta præponantur.

Revocemus hic in memoriam prop. 1. ab Innoc. XI. proscriptam, quæ ita habet. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi* &c.

Busemb., & La-Croixii opinio, est opinio probabilis de valore Sacramenti: ergo illicitum est eam sequi, relicta opposita tutiore.

Hæc brevissima ratio non solum validissima, sed ineluctabilis est.

La-Croixius hujus rationis vim se eludere non posse fatetur, nisi dicat, & ponat, suam opinionem esse non solum probabiliorem, & probabilissimam, sed practice certam n. 874. At hæc ejus assertio, & positio est certo, & evidenter falsa. An ea opinio potest esse practice certa, quam ejus patroni habiti sapientiores, & doctiores pavide, meticulose, & cum magna cautela teste Bened. XIV. amplexi sunt, cujusque opposita ante Synodum Trid. communiter propugnabatur? An practice certa esse potest opinio, quam qui a Synodo Tridentina definitam dicere ausi sunt, gravissima, & formidanda censura, veluti infami nota a Clero Gallicano inusti sunt? Cujus contrariam defenderunt unde viginti Episcopi Concilii Tridentini, Theologique plurimi, qui eidem sacro Concilio interfuerunt, aliique ferme innumeri, quorum plures integris dissertationibus solidissimis eam propugnarunt? Ea ne opinio practice certa esse potest, cui adversati sunt non pauci celeberrimi Cardinales, ac ipse S. Carolus Borromæus, innumerique Archiepiscopi, & Episcopi, cujusque rationes præcipuas nullius ponderis esse, jam ostendimus? Qua fronte La-Croixius asserere audet, suam opinionem esse practice certam contra expressam sententiam mox adductam Cleri Gallicani? Quia, inquit, si non esset practice certa, contineretur in prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta: atqui hac damnatione non continetur: cur non continetur? En La-Croixii ratio. „ Nam Martinus de Esparza, unus ex Theologis Romanis, qui jussu Innoc. XI. cum aliis consultoribus interfuit examini prop. damnatarum, Romæ 6. April. 1680. in Belgium scripsit in hæc verba: *Nulla quisquam sollicitudine concuti debet circa sufficientiam attritionis in confessione propter prohibitionem 1. prop. ex 65. Ea propositio fuit reprobata propter suam illimitatam amplitudinem, & universalitatem, cum indistinctione speculative tantum probabilis a probabili etiam practice, & rursum probabilis utcumque a moraliter certa, aut etiam plus quam moraliter certa: sententia autem de sufficientia attritionis est practice probabilis, & moraliter certa, atque, ut ego puto, plus etiam quam moraliter certa. Accedit apud censores prædictarum propositionum actum fuisse in terminis propriis de sufficientia attritionis, atque ex consensu omnium, qui aderamus, sententiam communem mansisse incolumem.*

Resp. Præclara sane La-Croixii argumentatio! Opinio attritionis est practice certa, quia non continetur in prop. 1. ab Innoc. XI. damnata. Non continetur in prop. 1. ab Innoc. XI. damnata, quia teste Martino de Esparza est moraliter certa. Hic est circulus La-Croixianus. Hic necesse est, ut multis experimentis edoctus fatear, rem nobis esse cum adversariis miscere omnia paratissimis, ut suas opiniones defendant; cujus tamen dicti litterarius orbis judex sit. Verum hac de re hactenus. Qui enim plenior informari cupit, tum alios, puta Genettum, Nat. Alex. &c., tum præsertim Concinam, qui eam eruditissime, accurate, & solide more suo tractat, & adversariorum conatus retundit, locis citatis legat.

Sed cum prolixioris scriptionis, & adversariorum sophismatum tædio fatigatus calamum ponere cupiebam, P. Zacharia id prohibet, meque suo imperio in arenam revocat; cui parendum est.

P. Concina Theol. t. 9. p. 200. §. 2. allatum La-Croixii, & Martini Esparza responsum refert, ac fuse acriterque refellit. Hanc refutationem P. Zacharia ferre non potuit, nec tamen convellere aptus est, ideoque minutis, ac futilibus annotatiunculis vellicare conatur.

P. Concina ex enarrata P. Martini Esparza epistola colligit, doctos Belgas animo fuisse concussos ex damnatione 1. thesis cit., ratumque habuisse in eadem concussam fuisse sententiam attritionis servilis, eorumque afflictionem perpendit. Zacharia, ut ejus in Concinam contumelias, quæ laudis loco habendæ sunt, reticeam, hic ait: „ Neque evidens esse, Belgas fuisse concussos: potuit enim Esparza ipse timere, ne Belgæ sui damnatione illius propositionis concuterentur, qui revera fuerint concussi, nec tam concussos solari, ut existimat Concina, quam in antecessum monere, ne forte concuterentur. " Quorsum hæc? Seu Belgæ concussi fuerint, seu Esparza timuerit, ne concuterentur, quoad rem præsentem perinde est. Ceterum si Esparza non recreat concussos, sed monet, ne concutiantur, cur suam epistolam ad Belgas mittit post annum, & amplius a damnata thesi? Cur timet, ubi timendum non est? Cur solatur, qui nullo mærore afflictantur? Cur monet, qui monitione non indigent? An in tam minutis, ineptisque criminatiunculis immorari operæ pretium est? „ Neque, pergit Zach., etsi concussi sunt, quidquam peccasse Belgas in apostolicam Sedem: non enim concutiebantur illi dolore, quod aberrationes suæ patefactæ fuissent, " (ipsa epistola Esparza, & facta posteriora causam mæroris Belgarum probabilium satis patefaciunt) „ sed sollicitudine, quid sibi revera agendum esset post eam damnationem, ac dubio, num sententia sua de attritione, illius thesis damnatione esset fortassis comprehensa. " Post eam damnationem suam thesim revocare, & ab ejus usu abstinere debuerant; quia non dubium, sed evidens est, eam in prop. 1 damnatione contineri. „ Id enim vere reverentis potior animi est in apostolicam Sedem sollicite exquirere, quid ab ea damnatum fuerit, ne ab ejus sanctionibus vel latum unguem discedas. " Ita scilicet facere solent probabiles, qui evidentes apostolicas sanctiones in sua sensa extorquent, ne ab iis discedere vel latum unguem videantur. Quod dictum profero non asserendo, sed litterarii orbis judicio submittendo.

P. Concina p. 201. n. 2. ita loquitur. „ Facti quoque falsitas manifesta est, quod adjicit Esparza, damnatam esse propositionem propter suam illimitatam amplitudinem, & universalitatem. Qua bona fide hoc dici potest, si propositio limitatissima est? Certo in prop. sunt clausulæ istæ restringentes, *nisi id vetet lex, conventio* &c.

„ Legatur Sanch. lib. 1. cap. 9. n. 33., & alii Auctores damnatæ thesis, in quibus limitata, & restricta est. "

At P. Zacharia auctores damnatæ thesis nec legere, nec reprehendere in animo habet; sed res illi est cum P. Concina damnatorum thesium Auctores acerrime impugnante. Itaque contra illum ita exclamat: „ Disperеam, si magis ridicularia effutire possit, qui dialecticam a limine salutavit. Sunt in ea propositione clausulæ aliquæ restringentes; sed tamen potest propositio dici illimitata respectu alterius clausulæ prætermissæ. Enimvero non de quacumque illimitatione, & universalitate loquitur Esparza, sed contracta ad indistinctionem speculative tantum probabilis a probabili etiam practice &c.

Respond. Abstine, quæso P. Zach., a malis imprecationibus: vive, & vive non ad confirmandum, sed ad deponendum animum in blaterandis tam exilibus annotatiunculis minime dignis, quæ a Theologo in Theologum præsertim gravissimum scriptitentur. P. Esparza dicit, propositionem fuisse damnatam duplici ex capite. Primo propter suam illimitatam amplitudinem, & universalitatem: secundo, quia est cum indistinctione speculative tantum probabilis a probabili etiam practice &c.

P. Concina utrumque refellit, sed ordine inverso; quia enim hoc alterum majoris momenti est, primo loco refutatur, tum quod est minoris momenti.

P. Zacharia alterum reticet, alterum memorat, vel quia ex inscitia utrumque confundit, vel ut imperitos dolose decipiat.

P. Concina eodem n. 2. ait: „ Quid quod P. La-Croix, & P. Esparza mutuis antilogiis semetipsos penitus jugulant! P. La-Croix ait patenter: Sententia nostra si esset *tantum probabilior, aut etiam probabilissima, contineretur damnatione 1. propos. per Innoc. XI.* Hæc La-Croixius. Contra P. Esparza in testimonio producto ab ipso La-Croixio asserit, propositionem esse damnatam, quia est *cum indistinctione speculative tantum probabilis a probabili etiam practice*.... Non puto, in universo probabilismo inveniri posse distinctiunculam aptam ad conciliandas hujusmodi contradictiones, & verborum prælia. "

Hanc distinctiunculam invenit, aut invenisse sibi visus est P. Zacharia, qui hac de re ita loquitur. „ Miror, eum, qui 12. Christ. Theologiæ tomos in vulgus emisit, docendum esse, probabilitatem practicam non certam esse, ac determinatam, sed vagam, & juxta diversitatem materiarum diversam. Itaque in subjecta materia probabilis practice sententia non est tantum probabilior, aut probabilissima, sed moraliter certa. Itaque nullæ Esparzam inter, & Auctorem nostrum antilogiæ.

Resp. Permittamus non doctrinæ, sed animo Zachariæ, ut cathedram erigat, & P. Concinam doceat.

Sed ab eo scire velim, ex quo dictionario didicerit, probabilitatem practicam diversu sensu accipi pro materiarum diversitate. An divini esse debent, qui probabi-

les

les opinatores lagunt, ut vocum, quibus utuntur, sensum assequantur? Illud equidem scio, probabiles esse non solum vagos, sed sibi contrarios, & contradictoria loqui, & probare. Illud novi, eorum asseclas facile intelligere voces suorum, quocumque modo ea accipiant. At qui iis adversantur, in eorum doctrina, & sensibus reconditis intelligendis peregrini sunt. Cum ab adversariis exagitati, non habent, quo se recipiant, novas vocabulorum significationes demum comminiscuntur, ut in novas latebras confugiant. Explicet nobis Zacharia diversos illos sensus, quibus probabilitas practica pro materiarum diversitate accipienda sit. Quod si quid fidenter, & ex cathedra affirmes sina rationa, sine explicatione, nobis permittat, ut ne dignum quidem putemus, qui audiatur. Quis unquam audivit, aut legit, sententiam practice probabilem in aliqua materia non esse tantum probabiliorem, aut probabilissimam, sed moraliter certam? Legat Zacharia ipsum Esparza loco ipso hic citato, unde intelliget, sententiam practice probabilem aliud sonare, ac sententiam moraliter certam; atque ab hujusmodi inauditis paradoxis abstineat, si dignum se velit ostendera, qui refellatur.

Esparza epistolam ità concludit: *Accedit apud censores* &c.

Hic Zacharia ita inquit: „Ad hæc, in quibus vis sita potissimum est Esparziani testimonii, nihil addit Concina."

Resp. Mirificus sane est P. Zacharia, qui aut P. Concinam, quem impugnat, non legerit, aut in ipsis publicis typis aperte mentiri audeat. P. Concina p. 203. num. 5. ait: „Si, ut narrat P. Esparza, Consultoribus persuasum erat attritionem servilem non esse in thesi contentam; cur non curarunt, ut aliqua declaratio adjiceretur, cum thesis juxta obvium sensum ita clare includat attritionem servilem ex decreto Alexandrino sola probabilitare fultam, ut concusserit doctores Belgas ejusdem patronos? Quid? Romana Sedes universæ Ecclesiæ sua proponit decreta, quæ perpetuo varitatem retinendam, & falsitatem cavendam declarant; & homines privati scribere ad provincias audent, non esse juxta obvium sensum intelligenda, ut concussos erigant, afflictosque consolentur? Sic scriptum fuit de constitutionibus Sixtinis, Pianis, Clemantinis, aliisque plurimis, quas infrà de confessione epistolari indicabo. Thesis damnata juxta obvium sensum, licitum usum probabilitatis practicæ defendebat; quia, ut dixi, omnes probabilistæ ad quamlibet actionem honestam hic & nunc peragendam, nedum in Sacramentis perficiendis probabilitatem practicam, dictamen practicum postularunt. Decretum autem pontificium, exterminatum a re sacramentaria definivit probabilismum sive practicum, sive speculativum, & tutiorem sententiam adhibendam imperat. Mera itaque commenta sunt, quæ narrat P. Esparza, ut aliquo linimento consulat afflictioni Belgarum." Nihil ne addidit Concina ad hæc, *Accedit apud censores* &c. in quibus vis sita potissimum est Esparziani testimonii?

Apostolica Sedes immunem quidem teliquit sententiam de sufficientia attritionis, si sermo fit de specifica, & peculiari ejus proscriptione, non solum quo tempore scripsit Esparza, sed ad hæc usque nostra, ut ex testimoniis Bened. XIII., & Bened. XIV. supra allatis liquidum est; at cum illam prop. *Non est illicitum* &c. proscripsit, omnes probabiles propositiones de valore Sacramenti, inter quas est opinio attritionis sufficientiam defendens, generice, & universe proscripsit. Hoc adjeci, ut quantum in me est, adversariorum cavillor præoccuparem.

Sed hic iterum audiendus est P. Concina p. 204. n. 8., ubi hæc habet. „Quamvis P. La-Croix nec verbum aliud addat, quod decretum pontificium felicius interpretetur; lubet tamen aliam ejus doctrinam rescribera, quæ omnia a me dicta luculentius confirmat. Hæc ergo eodem n. 874. scribit. *Quamvis concederemus sententiam adversariorum* (n. 6.) *esse probabilem, tamen non esset obligatio sequendi eam sententiam, per quam administratio, vel susceptio sacramenti sit obnoxia nimiis scrupulis, & difficultatibus: atqui per sententiam adversariorum administratio, & susceptio sacramenti pænitentiæ fit obnoxia nimiis scrupulis, & difficultatibus.* Ecce. Licet Rom. Sedes præcipiat, ut inter opiniones probabiles non probabilior, sed tutior in administrandis Sacramentis adhibeatur, hoc intelligendum est, inquit P. La-Croix, quando administratio Sacramenti, vel susceptio non est obnoxia scrupulis, & difficultatibus: atqui omnis doctrina tutior, quæ ab amore mundi, ab affectu illecebrarum sejungit, obnoxia est scrupulis, & difficultatibus: ergo hac P. La-Croix doctrina sane mirifica eludi possunt, ut mihi apparet, & Rom. Sedis decreta tametsi luculentissima, & leges omnes, quæ humanas appetitiones coercent. Nam de omnibus decretis, maxime si adversentur opinionibus domesticis, dici potest, quod ex eorum observantia oriantur scrupuli, & angustiæ. Verum enim vero sententia, quæ postulat amorem Dei initialem, doloremque conceptum ob offensam Deo summo bono irrogatam, scrupulorum laqueis jugulat, & difficultatum torsionibus lacerat fidelium conscientias? Tam crudelis est Dei amor, ut hæc pariat tormenta?

Itaque Parochorum, & Confessariorum est, doctrinam de necessitata alicujus amoris divini ad rite suscipiendum pœnitentiæ Sacramentum populo tradere, & ad praxim redigere; non quod hæc doctrina sit omnino certa, sed quod contraria sit periculosa, utpote quæ Sacramentum frustrationis, pœnitentis vero æternæ damnationis discrimini evidenter objiciat.

ANIMADVERSIO X.

Unde peccat graviter, qui etiam sola venialia . . . sine omni formali dolore confitetur.

Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 446. reg. 20. ait: „Peccatum letale non contrahit homo justus, qui venialia peccata confitetur, a quorum amore necdum expeditus est, nec de illis vere contritus: præsertim &c." In hac opinione fuisse Fabrum Patavinum, refert La-Croix p. 295. n. 682., eamque rejicit: eamdem quoque refellit P. Concina Theol. t. 9 p. 724. n. 27., quia „Sacramentum pœnitentiæ exigit verum dolorem, tanquam materiam necessariam, sine qua Sacramentum non fit: ergo profanatur, dum absolutio, necessaria materia deficiente, impertitur. At, inquit Nat., inter prodesse, & letaliter obesse medium intercedit, nec prodesse, nec obesse, vel etiam parum prodesse. Hæc regula non videtur huic quæstioni quadrare. Nam aut fit Sacramentum, aut secus. Si primum, prodest. Si secundum, obest, & quidem letaliter, cum Sacramentum frustretur." Ita Concina: irreverentia enim, quæ contra Sacramenti valorem committitur, letale sacrilegium est, contra ac ponere videtur Nat. loco cit., & ponebat Faber Patav. apud La-Croix Sacramenti enim irritatio semper est res gravissima, uti docent Lugo, Arr., & consentit La-Croix, & ut res seipsa loquitur.

Genett. Theol. t. 4. p. 76. 77. q. 7. ait: „Quod si ille, qui confitetur tantum peccata venialia, aliquam diligentiam adhibuit, ad hoc ut verum haberet dolorem illorum peccatorum, si conatus fit illis renuntiara, & resistere perversæ suæ naturæ propensioni, tunc etiamsi aliqua sua negligentia de illis peccatis dolorem necessarium ad obtinendam absolutionem non habuit, non tamen sacrilegium eo ipso committit." Quod ostendit testimonio D. Bonaventuræ in 4. sent. d. 17. q. 4 a. 2. ad 4. inquientis: *Ad illud quod objicitur de absolutione, dicendum, quod nemo recipit effectum, nisi caritatem habeat saltem in principio confessionis, vel in medio, vel in fine. Multi autem habent in fine, qui tamen non habent in principio; & alii se credunt habere in principio, & in fine, qui fortassis non habent; & aliqui non habent, nec credunt se habere. Primi non incurrunt offensam, sed acquirunt gratiam: secundi evadunt offensam, quamvis non acquirant gratiam: tertii vero non acquirunt gratiam, sed iram.*

Utrum vero necessarius sit dolor non solum verus, sed etiam formalis, & explicitus, ut affirmat Busemb., & cum eo La-Croix n. 6819. an sufficiat virtualis, & implicitus in amore Dei inclusus, audiendus est D. Thom., qui p. 3. q. 87. a. 1. inquit: *Sicut peccatum mortale remitti non potest, quamdiu voluntas peccato adhæret, ita etiam nec peccatum veniale; quia manente causa manet effectus. Exigitur autem ad remissionem peccati mortalis perfectior pœnitentia, ut scilicet homo actualiter* (idem sonat, ac formaliter) *peccatum mortale commissum detestetur quantum in ipso est, ut scilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, ut singula detestetur. Sed hoc non requiritur ad remissionem peccatorum venialium. Non tamen sufficit habitualis displicentia, quæ habetur per habitum caritatis, vel pœnitentiæ virtutis, quia sic caritas non compateretur peccatum veniale; quod patet esse falsum. Unde sequitur, quod requiratur virtualis quædam displicentia, puta cum aliquis hoc modo fertur secundum affectum in Deum, & res divinas, ut quidquid sibi occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret, se commisisse, etiamsi actu de illo non cogitaret.* Idem repetit a. 2. ad 2. his verbis: *Peccatum veniale nunquam remittitur sine aliquali actu pœnitentiæ virtutis explicito scilicet, vel implicito;* idemque habet a. 3. ad 1. Si dolor virtualis, seu implicitus in amore Dei inclusus, peccata venialia remittit etiam extra Sacramentum pœnitentiæ, multo magis sufficiens dispositio est ad eorumdem remissionem in Sacramento pœnitentiæ obtinendam. Hac de re ego quidem dubitare non possum; ideoque ne dubitare quidem possum de periculo sacrilegii, quod Busemb. objicit. Ceterum qui vere justi sunt, nec habent;

bent, nisi peccata venialie, sicuti ex habitu, & usu caritatis, actus divini amoris facile eliciunt, ita quoque de peccatis etiam eenialibus facile dolent. Quod si de suo dolore dubitent, eliqaod mortale, aut veniale gravius præteritum confiteantur, ut tutius dolorem concipiant. „ Si revera justi sunt, inquit Concina loco cit., non „ est communiter ambigendum, qain dolorem verum, „ propositumque necessarium habeant.

Animadversio XI.

Limitat tamen Regin. cum Tamb., nisi doleas propter istas, (pœnas temporales) *ut a Deo inflictas, vel* &c.

Hanc limitationem probabilissimam appellat La-Croix p. 314. n. 844. Ego vero eam falsam puto. Dolor enim de peccatis, ut sufficiat ad Sacramentum pœnitentiæ, supernaturalis sine dubio esse debet, ut fatetur ipse Busemb., La-Croix, &c. & patet ex Syn. Trid. sess. 6. can. 3. Hinc ab Innoc. XI. hæc prop. num. 57. *Probabile est, sufficere attritionem naturalem modo honestam*, proscripta fuit. At dolor de peccatis propter pœnas temporales ut a Deo inflictas, vel infligendas non est supernaturalis: ergo non sufficit ad Sacramentum pœnitentiæ.

Patet assumptio. Dolor de peccatis propter pœnas temporales absolute, & sine ulla additione, est sine dubio mere naturalis, hoc est a solis naturæ viribus ortus; ut si quis doleat de furto, qaia in carcerem conjectus est, eel de fornicatione, quia in gallicum morbum incidit. An supernaturalis evadit, quia est de his pœnis, ut a Deo inflictis? Videlicet sicuti naturæ lumine notum est, Deum existere Sap. 13. n. 5., ita eodem naturæ lumine scimus, a Deo pœnas nobis infligi; quia scimus, ipsum esse causam causarum, causasque secundas ab eo dirigi, & moveri. Unde ergo descriptus dolor habet, ut sit supernaturalis? Potest esse, inquit, La-Croix, supernaturalis. Sed dum La-Croix loquitur, perperam loquitur. Primo, quia ut dolor ad confessionem sufficiat, non satis est, ut possit esset supernaturalis; sed reipsa esse talis debet. Si posset esse, & reipsa non sit supernaturalis, est damnata propositio, quod sufficiat. Deinde quia id sine ratione asserit. An res ita est, quia La-Croix ita loquitur?

Sed hic illud addendum est, quod temporales pœnæ a Deo omnes reipsa infliguntur. *Dominus mortificat, & vivificat*. 1. Reg. 2. *Si est malum in civitate, quod non fecerit Dominus*. Amos 3. Porro dum pœnæ temporales considerantur ut a Deo inflictæ, non doloris, sed patientiæ causa esse debent. *Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus?* Job 2. quod si de pœna temporali a Deo inflicta jure dolera non possumus, ne de peccato quidem, quatenus tali pœna afficitur, jure dolemus, cum potius gaudendum sit, quod peccatum in talem pœnam incurrat. Si dolendum esset de peccato, quatenus temporali pœna divinitus afficitur, multo magis de ipsa temporali pœna dolendum foret; quia *propter quod unumquodque tale, & illud magis*: at de ipsa temporali pœna a Deo inflicta dolendum non est: ergo de peccato propter temporalem pœnam a Deo inflictam dolendum non est. De peccato quidem dolendum, & maxime dolendum, non tamen propter pœnas temporales a Deo inflictas, sed aliis de caussis. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus ... sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam*. Matth. 10. Hanc sententiam, quam P. Viva a decreti Innocentii XI. damnatione immunem voluit, P. Concina Theol. t. 9. p. 235. n. 9. non probabilissimam, sed improbabilem potius, & falsam appellat, & n. 11. laxissimam, ac ita concludit. „ Ceterum si ad legitimum „ tribunal deferatur, nullus dubito, quin sit severa cen„sura plectenda. Quoniam & Scripturis divinis, & Pa„tribus, & Tridentino, & gravioribus Theologis adver„satur. “

La-Croix hac de re ita loquitur n. 885. „ His tamen „ non obstantibus sententia contraria, (quam probabilis„simam appellavit, non certam) aliæque similes opinio„nes ad hoc serviunt etiam in ordine ad praxim, non „ quidem, ut secundum illas conferatur, vel suscipiatur „ Sacramentum (nam hoc damnat Innoc. XI. in 1. pro„pos.) sed ut si Sacramentum bona fide susceptum sit, „ non sit opus peccata, vel confessiones repetere. “

Dum Charibdim vitat, sponte incidit in Scyllam. Rectissime contra Vivam ait, opinionem de dolore peccati propter pœnas a Deo inflictas quoad praxim esse in collatione, & susceptione pœnitentiæ repudiandam; quia evidenter includitur in propos. 1. ab Innoc. XI. proscripta; sed male asserit, peccata, vel confessiones non esse necessario repetendas, si Sacramentum cum tali dolore bona fide susceptum fuerit. Si cum tali dolore ad confessionem accedens, sine dubitatione ulla peccas ex cit. 1. propos. hoc peccatum in subsequenti confessione necessario aperiandum est: si hoc necessario aperiendum est, cur reliqua præteriri possunt? An hoc manet in enima, reliqua deleta sunt? An deleri possunt peccata in confessione sacrilega? An confessio sacrilega non est, dum absolutio illicite confertur, & illicite suscipitur? An subsequentes confessiones integræ sunt, si certum peccatum in anteriori confessione admissum, & reliqua, quæ deleta non sunt, prætermittantur? Hæc sane La-Croixii doctrina valde absurda, & evidenter falsa merito judicari potest.

Probabilissimum est, inquit, confessionem cum tali dolore bona fida peractam valuisse. Resp. Si probabilissimum foret, talem confessionem valuisse, probabilissimum esset, talem confitentem in ea non peccasse: at hoc nec probabilissimum, nec probabile est, sed evidenter falsum, ut ipse La-Croix confessus est, & patet ex propos. 1. Ergo est evidenter falsum, talem confessionem valuisse. Certum est, eum sacrilege absolvi, qui cum attritione ex metu æternarum pœnarum concepta sine ullo Dei amore ad Sacramentum accedit; quia contra prohibitionem Innoc. XI. Sacerdos in Sacrementi administratione sequitur opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore: ergo certo certius est, eum sacrilege absolvi, qui cum solo dolore peccati ob pœnas temporales a Deo inflictas, vel infligendas confessionem edit.

Animadversio XII.

Ad attritionem &c. *non requiritur ulla intensio* &c.

Busemb. loquitur de attritione sine ullo benevolo Dei amore; quæ sententia explosa jam fuit: multo ergo magis explodenda ast, si attritio omni intensione careat.

Dolor, qui nullam intensionem habet, doloris magis privatio, quam dolor est; sicuti calor, qui omni intensionis gradu caret, non est calor, sed aut frigus, aut tepor.

Busambau facillimam efficit remissionem peccatorum per Sacramentum pœnitentiæ obtinendam; quia sufficere potet dolorem sine ullo Dei amore, dolorem conceptum ex pœnis temporalibus a Deo inflictis, dolorem demum omnis intensionis, & durationis expertem: at Syn. Trid. sess. 14. c. 2. inquit: *Ad quam tamen novitatem, & integritatem per Sacramentum pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus, & laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus; ut merito pœnitentia laboriosus quidam baptismus a SS. Patribus dictus fuerit*. Et Ap. ad Hebr. 6. opus recuperandi gratiam post baptismum amissam adeo difficile esse ponit, ut illud impossibile appellet. Ergo Busembaum doctrina Trident. Synodo, & Evangelio contraria est. Quod sine maximo labore, & difficultate non fit, animi conatum & vim multam ac intensam postulat, nec momento temporis ordinarie loquendo fit. Pœnitentes remissi, & languidi, veri pœnitentes non sunt, multoque minus, si in dolendo vix temporis punctum collocent. Itaque Busemb. opinamenta en natura sua tendunt, ut laxent habenas, & falsas pœnitentias pariant, & foveant.

Animadversio XIII.

Sed sufficit unus actus de omnibus simul sumptis, etiam oblitis.

Unus quidem actus sufficit, at habet Concina Theol. t. 9. p. 66. n. 7. & colligitur ex Catech. Concil. Trid. p. 2. de Sacram. pœn. n. 29. 30. Non tamen sufficit, si sit solum de omnibus mortalibus simul sumptis, non item de singulis. Qui omnes mortales culpas simul, seu collective sumptas summo quidem odio, & dolore prosequitur, non tamen omnes distributive, seu singulas, non verus, sed fictus pœnitens est. Hinc illud Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet*: illud *omnibus* non collective, ut logici ajunt, sed distributive sine dubitatione accipiendum est. Hoc docet D. Thom. p. 3. q. 87. ar. 1. ubi ait: *Exigitur autem ad remissionem peccati mortalis perfectior pœnitentia, ut scilicet homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur, quantum in ipso est, ut scilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, ut singula detestetur*.

La-Croixius p. 315. n. 898. ait: „ Probabilius videtur pro absolutione a mortalibus requiri propositum „ universale imposterum cavendi omnia mortalia. “

Concina in hunc textum ita loquitur Theol. t. 9. p. 259. n. 10. „ Non probabilius, sed certum est, requiri „ propositum universale abstinendi ab omnibus, & sin„gulis culpis letalibus. Porro, cum P. La-Croix asse„rat solum probabilius videri necessarium esse proposi„tum istud, juxta ejusdem principia sequitur, probabi„lem, licet minus, esse opinionem contrariam, quæ

„ aper-

„ aperte falsa, & laxa est, ut mitissime loquar. " Post subdit: „ Quid juvat asserere esse probabiliorem illam „ sententiam, quando juxta P. La-Croix licitum est se- „ qui oppositam minus probabilem? "

Hæc P. Concina in La-Croixium opportune monuit, ne lectores ex ejus dictis, & principiis deciperentur; neque Concinæ doctrinam ejus adversarii reprehendere audent, sed P. Zach. in cit. La-Croix num, ex suo Nocetio evidentis imposturæ illum falso damnat. Nonne La-Croix ita loquitur, ut refert Concina? Nonne principia La-Croixii talia sunt, ut ait Concina? Cur ergo Concina ut impostor male traducitur, cum morbo, seu veneno remedium opportunum adhibet?

At La-Croix eodem num. ita habet: „ Sententiam (do- „ centem non requiri propositum illud universale) non „ esse practice probabilem, recte dicit Gormat n. 463. "

Resp. Si La-Croix suam propositionem retractavit, bene est, nec quidquam aliud aut Concina, aut qui Concinæ honorem contra calumnias merito defendunt, postulant.

At principia La-Croixii, cum de valore Sacramenti agitur, non sunt talia, ut ait Concina.

Resp. Ergo La-Croix in præsenti materia, in qua de Sacramenti valore agitur, non debuit dicere „ probabilius „ videtur, " sed certum est; aut saltem monere, oppositam sententiam in præsenti materia locum non habere; quod cum non præstiterit, locum relinquit judicandi, aut suspicandi, eam quoad praxim ex suo sensu non esse improbandam; præsertim cum n. 874. scripserit, non esse obligationem sequendi sententiam requirentem aliquem Dei amorem pro præparatione ad absolutionem, etiamsi foret probabilis; uti mox retuli. Ex quo fit, ut La-Croix quoad praxim non semper tutiora, cum de Sacramenti valore agitur, esse sequenda existimet. Sed de his plus quam satis.

ANIMADVERSIO XIV.

Ubi recte notat; cum actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse &c. etsi pœnitens &c.

Quorsum hæc? An eo spectant, ut vel pœnitens dolens se non dolere de peccatis, ad confessionem accedere tuto possit, vel ut de confessione cum tali dolore peracta nihil dubitet? Alio enim hæc Busemb. doctrina spectare non videtur, neque ipse ejus usum indicat. At animadvertendum ergo est, eum, qui dolet, se non dolere de peccatis, de his posse dolere, & non dolere, incertumque propterea esse, utrum de illis doleat. In hoc porro dubio undenam scire possumus, utrum pœnitens de suis peccatis doleat, nisi ex sua ipsius conscientia? Hæc scilicet illi secreta sui cordis prodit, & ut bonos, ita malos animi motus, seu actus revelat. Undenam peccator novit, se dolere, quod non doleat de peccatis, nisi ex conscientia, seu ex ipso suo animo sibi eorum conscio, quæ ipse agit? Si animus novit se dolere, quod non doleat de peccatis, cur non nosset se de peccatis dolere, si reipsa doleret? Ergo temere & ex nostro arbitrio contra rationem ponimus, peccatorem, qui dolet, se non dolere de peccatis, de his dolere, etsi hunc dolorem non dignoscat. Ex quo fit, ut pœnitens hoc modo affectus ad confessionem accedere minime debeat, nec de confessione hoc modo peracta tutus esse ullo modo possit.

ANIMADVERSIO XV.

Licet probabiliter . . . aliqui dicant, virtuale in contritione universali inclusum sufficere, saltem &c.

La-Croix p. 315. n. 893. 94. ait, non solum probabile, sed probabilius esse, ad Sacramentum pœnitentiæ sufficere propositum virtuale. At hæc opinatio nec probabilior, nec probabilis est, sed aperte falsa, ut recte monet P. Concina Theol. t. 9. p. 238. n. 15. cui repugnant eo teste S. Thom., Scotus, Albertus Magnus, Durandus, Cajet.; Soto, Cano, Card. Bellarminus, & permulti alii. Ratio est, quia illa opinio est aperte falsa; quæ cum Synodo Tridentina aperte pugnat: opinio recitata cum Synodo Tridentina aperte pugnat: ergo. Assumptio evidens est ex verbis Trident. sess. 14. c. 4. ubi ait: *Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero.* Sacra Syn. ad contritionis naturam duo distincta evidenter postulat, dolorem, & propositum; & sicuti explicitum dolorem, ita explicitum propositum requirit; alioquin frustra adderet *cum proposito* &c. quia propositum implicitum in dolore includitur. Idem inculcat, dum ait: *Declarat igitur S. Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud* (Ezech. 18.) „ Projicite a vobis omnes iniquitates ve- „ stras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor „ novum, & spiritum novum. " Dum Busemb., & La-Croix probabilem, & probabiliorem appellant opinionem tam perspicuis verbis aperte contrariam, injuriam sacræ Synodo mihi facere videntur, quasi, dum luculentissime loquitur, in alienos nihilominus sensus detorqueri possit, aut etiam debeat, ne male habeatur opinio illi contraria.

In eo tamen tum Busemb., tum La-Croix laudandi sunt, quod suam probabilitatem hic deserant. „ Quia, „ inquit La-Croix num. 895. cum sententia nostra non „ sit certa, Sacramentum exponeretur periculo nullita- „ tis. "

At saltem, inquies, omissio propositi explicit, confessioni vim non abrogat, si pœnitenti propositum in mentem non veniat, quia solum cogitat de peccatis præteritis, non de futuris. Resp. Nos de illis loquimur, quæ ordinarie accidunt. Sicuti pœnitens præteritas culpas in memoriam quoad fieri potest revocare, easque singulas detestari tenetur; ita de futuris cogitare debet, ut firmum eas vitandi propositum eliciat. Hoc ex jure divino a Sacra Syn. cit. necessarium est. Quod si aliquando forte contingat, ut peccator acerbissimo suarum culparum dolore vehementissime conflictatus, ita totus sit in earum detestatione occupatus, ut de futuris nihil cogitet, nec obligatio propositi ejus menti occurrat, nec Busemb., nec La-Croix, nec ipse Concina p. 239. n. 18. nec ego ullum scrupulum movemus. In hac enim specie, si accidat, inadvertentia propositi est inculpabilis, ejusque omissio contritionis vehementia compensatur. Hinc Bened. XIII. in app. Conc. Rom. §. 29. ait: *Se non ha almeno il dolore* &c. *col fermo proposito almeno implicito* &c. *certamente, se si confessa, la confessione non vale* &c. Propositum ergo implicitum aliquando sufficit.

Busemb. requirit, ut propositum sit *efficax, idest cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale.*

La-Croix p. 315. n. 893. ait, „ idest tale, ut quam- „ diu existit, cum eo non possit componi voluntas pec- „ candi. "

Dum Busemb., & La-Croix ita loquuntur, nullam intensionem, nullamque firmitudinem in proposito postulant, sicuti nullam intensionem in contritione requirunt.

Hinc idem La Croix p. 316. n. 901. ait, „ sufficere „ desiderium, seu volitionem efficacem cavendi omne „ mortale, quam potest habere, quamvis ex parte in- „ tellectus adsit alius actus, quo judicat, vel etiam ex „ parte voluntatis timor, ne volitio illa desinat. "

Ubi adverte, propositum efficax hic mutari in desiderium, seu volitionem efficacem. Quare juxta La-Croixium sufficit, si pœnitens hunc actum eliciat, *nolo peccare*: quamdiu enim hic actus existit, cum eo componi non potest voluntas peccandi. At quid si hic actus, *nolo peccare* sit tepidus, languidus, remissus?

Si sanam doctrinam cupimus, a recentibus opinatoribus recedendum est. Genettus Theol. t. 4. p. 55. qu. 19. ait: „ Tertia (contritionis conditio) est firmum „ constansque, seu non vacillans novæ vitæ propositum, „ hoc est, non amplius peccandi. "

La-Croix p. 403. n. 1824. ait, „ audiendum non esse „ Genettum. " Sed bona ipsius pace nec ipse, nec Francolinus, unde hanc suam Genetti reprehensionem, ut advertit Concina Theol. t. 9. p. 257. n. 7. desumpsit, audiendus est.

Doctrina Genetti, quam suo calculo confirmat Concina, ac Francolinum, & La-Croix merito redarguit, ex Ap. 2. ad Cor. 7. v. 10. hausta est, ubi ait: *Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*, hoc est pœnitentiam stabilem in salutem. Quod si quis velit, illud *stabilem* cadere supra *τὸ salutem*, perinde est. Nec enim stabilis salus ab instabili pœnitentia oriri potest. Quod docuit Genettus, docet etiam Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 384. a. 2. n. 3. *Cum firmo proposito deinceps non peccandi*; & Richardus a S. Victore ab eodem citatus (p. 500. ar. 3. reg. 1. Octavo) qui ait: *Hoc est enim vere pœnitere, de præterita prævaricatione dolere cum firmo proposito confitendi, satisfaciendi, & cum omni cautela in posterum cavendi. In hunc modum pœnitentes merito debent absolvi; alioquin sine absolutione remitti.* Idem tradit S. Carolus Borrom. in admon. ad Confess. num. 18. *Ricercheranno* &c. *con fermo, e risoluto proposito di soddisfare al passato, ed emendarsi per l' avvenire*; & admon. 38. inquit: *Avvertisca ancora, che non solo non possono assolvere quelli, che veramente non anno ferma deliberazione di lasciare il peccato mortale, ma nè anco quelli* &c. Idem Bellarminus in Catechesi, Clem. VIII. jussu edita, ubi ait: *Seconda condizione, che il peccatore abbia un fermo proposito di non peccar più.* Idem Catech. Conc. Trident. p. 2. de cont. num. 31. inquiens: *Tertium est, ut pœnitens vitæ emen-*

emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat; quod confirmat Ezech. 18. & Joan. 5. & 8. Idem demum Bened. XIII. in app. Concil. Roman. §. 29. p. 196. ubi in formula actus contritionis ait: *Fermamente proponendo col vostro santo ajuto di non offendervi mai più nell' avvenire.* Tum subdit: *Se non ha almeno il dolore &c. col fermo proposito &c. la confessione non vale, e non riceve il perdono de' peccati.* Quare neglectis, & repudiatis Busemb., La-Croix, Francolino, & si qui similia evulgare audent in hac materia ad valorem Sacramenti, cujus rei La-Croix hic obliviscitur, pertinente, Genetti doctrina laudanda, tradenda, inculcanda est, & a Confessariis præ oculis ut regula absolutionem impertiendi, vel negandi semper habenda.

Animadversio XVI.

Redire sæpe cum eodem mortali non est certum indicium, desse attritionem.

Ita sane. Si enim esset certum indicium, sæpe relapsi numquam forent absolvendi, quod est falsum, & a Synodo Tridentina sess. 14. can. 1. damnatum his verbis: *Si quis dixerit, in catholica Ecclesia pœnitentiam non esse vere, & proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino institutum, anathema sit.* Hinc D. August. lib. de pœnit. cap. 5. ait: *Multos cæcos, & in diverso tempore Dominus illuminavit, & multos debiles confirmavit, ostendens in diversis illis, eadem semper peccata dimitti, ut quem prius sanavit leprosum, alio tempore illuminaverit cæcum. Ideo enim tot salvavit febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos, & aridos, ne desperet de se peccator. Ideo non scribitur, aliquem nisi semel sanasse, ut quilibet timeat jungi peccato: medicum se vocat, & non sanis, sed male habentibus opportunum. Sed qualis hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est centies infirmum centies curare. Quo ceteris minor esset, si aliis possibilia ignoraret.*

Quare cum S. Greg. hom. 34. in Evang. ait, *Pœnitentia est, anteacta peccata deflere, & flenda iterum non committere,* & cum D. Isidorus lib. 2. de summo bono cap. 16. inquit, *Irrisor est, & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœniteat;* intelligendi sunt, ut explicat S. Thom. p. 3. q. 84. a. 10. ad 4. ubi ait, *quod pœnitere est anteacta peccata deflere, & flenda non committere, sc. simul dum flet, vel actu, vel proposito. Ille enim est irrisor, & non pœnitens, qui simul dum pœnitet, agit quod pœnitet, vel proponit iterum se facturum, quod gessit, vel etiam actualiter peccat eodem, vel alio genere peccati. Quod autem aliquis postea peccat vel actu, vel proposito, non excludit, quin prima pœnitentia vera fuerit. Numquam enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium subsequentem. Sicut enim vere cucurrit, qui postea sedet; ita vere pœnituit, qui postea peccat.*

Magna tamen, inquit Bus. præsumptio est, attritionem (intellige veram) deesse, imo etiam defuisse; quia ex Ap. mox cit. *quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Propositum firmum & stabile suos habet effectus, nec ab eo facile receditur, ut in humanis rebus experientia demonstrat. Præterea licet simus valde infirmi, fragiles, inconstantes, Dei tamen gratia virtutibus stipata per Sacramentum rite susceptum nobis infunditur, quæ nos roborat, & confirmat, & auxilia opportuna contra tentationes, & peccata subministrat. Quare sæpe redire ad confessionem cum iisdem mortalibus peccatis sine ulla emendatione, indicio vehementi est, præteritas confessiones male fuisse peractas dolore, & proposito, aut cum remisso dolore, & languenti proposito, quod sufficere perperam dicitur; ideoque in hac prudenti dubitatione præteritæ confessiones necessario erunt repetendæ, non autem nova absolutio periculo objicienda.

Item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt.

Hic Busemb. pro fundamento habet, aut habere videtur, prævia admonitione posse aliquoties absolvi eos, qui concubinas habent, etiamsi eas prius non dimiserint; idemque ponit, quoad eos, qui non restituunt: in qua positione basilice fallitur.

S. Bernardus serm. 2. de Pasc. ait: *Sit veræ compunctionis indicium, opportunitatis fuga, subtractio occasionis:* & S. Thom. de Villanova serm. in fer. 6. Domen. 4. Quadr. inquit: *Prius ergo vadat, & concubinam a domo pellat, pecuniam alienam restituat, contractus usurarios rumpat, famam proximi læsam, prout potest, resarciat, mercenariorum labores, & pauperum debita solvat, offenso fratri reconcilietur, & veniam petat; & tunc ad Confessarium redeat, & absolvatur. Hunc ordinem ne transgrediaris.* Et S. Carolus Borromæus in admonit. ad Confess. n. 39. ita loquitur: *Essendo dunque involto il penitente in alcuna di queste occasioni, o altre a queste simili,* quæ ex vi sua homines ad peccandum inducunt, *se la detta occasione è tale, che sia in essere, come tener la concubina, o simile, non deve il Confessore assolverlo, se prima attualmente non lascia l' occasione. Nelle altre occasioni,* quæ licet ex natura sua ad peccatum non inducant, inducere tamen pœnitentem solent propter malam ejus consuetudinem, aut infirmitatem, *come professione di giuochi, sguardi, conversazioni, gesti &c. se non promette di lasciarla; e quando anco prometta, se avendo promesso altre volte, nondimeno non si sia emendato, differisca l' assoluzione, fintantochè veda l' emendazione.* Contraria doctrina est ipsa propos. 61. ab Innoc. XI. damnata, quæ ita habet: *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin imo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.*

De iis autem, qui restituere aliquid debent, D. August. ita loquitur (habetur caus. 14. qu. 6. c. 1.) *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Ex his postremis verbis, *si autem veraciter agitur,* intelligitur, veram pœnitentiam peragi posse, etiamsi restitutio facta non sit, priusquam pœnitens ad confessionem accesserit, si videlicet animum retinendi alienum abjecerit, & firmum restituendi (idem dic de debitis dissolvendis) propositum susceperit. Hinc Catech. Conc. Trident. p. 2. de cont. n. 78. inquit: *Nemo enim absolvendus est, nisi prius, quæ cujuscumque surripuit, restituere polliceatur; at quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixe polliceantur, se officio satisfacturos, tamen certum est ac deliberatum numquam promissa exsolvere, omnino ii cogendi sunt, ut restituant.* Hinc colligitur, eos esse cogendos, ut restituant, priusquam absolvantur, quorum promissio fallax, aut dubia est, eos vero posse absolvi ante restitutionem, quos certum sit, esse restituturos. Quoniam vero aut raro, aut via umquam hoc certum est, idcirco absolutioni præmitti restitutionem vult S. Thomas de Villanova supra cit., & S. Franciscus Xaverius apud Concinam Theol. t. 9. p. 636. §. 1. Idemque docet D. Carolus Borrom. in admon. n. 47. his verbis: *Non assolva innanzi la debita restituzione, e soddisfazione quelli, che anno di ciò qualche obbligo, potendo farlo; eccettuando quelli, che sono in grave, e pericolosa infermità, ai quali però cumandi, ed incarichi, che quanto prima satisfacciano;* & n. 45. inquit: *Si guarderà ancora il Confessore di assolvere quelli, ch' esercitano contratti nominatamente proibiti, o che altrimenti sono manifestamente illeciti, se prima non li rescindono, e fanno la debita restituzione. E se i contratti sono dubbiosi, se il penitente darà sufficiente cauzione di stare a quello, che sarà deciso, lo potrà assolvere, ed ammettere alla comunione.*

Quamquam possint esse alia signa &c.

Hæc loquendi ratio ponit, quædam signa veri doloris a Busembao fuisse prius assignata, cum tamen nullum aliud signum veri doloris assignaverit, nisi dimissionem concubinæ, & realem restitutionem a pœnitente faciendam, qui aliquoties monitus id non præstiterit. An forte pœnitens, qui concubinam licet aliquoties monitus nihilominus retinet, aut non restituit, absolvendus est, si numerus peccatorum fuerit imminutus, aut si ipse omnino asserat se dolere? Busemb. hic aut involute, aut male loquitur, quod animadverto, ne quis ex ejus verbis decipiatur.

Pœnitenti asserenti, se reipsa dolere, ac firmum propositum se habere vitandi peccata, credendum est, si facta dictis concordent, hoc est si priusquam absolvatur, fecerit quæ juxta mox dicta facienda sunt; secus nulla ei fides habenda est. *A fructibus eorum,* inquit Christus, *cognoscetis eos.*

Præterea celeberrima instructio Cardin. Denhoffii ad suum Clerum hic attente legenda est, in qua ita in rem nostram habet. „ Giudicarete, che i vostri penitenti non anno vero dolore, non ostante la loro attestazione verbale. 1. Quando verranno a confessarsi con una certa alterigia, come se volessero bravare il ministro di Gesù Cristo, mostrando impazienza, e sdegno ad ogni domanda, che fa loro, per riconoscere lo stato delle loro anime. 2. Quando racconteranno i loro peccati, come se fossero fatti indifferenti, più per scarico della memoria, che della coscienza. 3. Quando confessando il peccato, ne daranno la colpa ad altri, ed invece di accusarsi, si scuseranno ad ogni passo. 4. Quando trovarete, che a disegno anno voluto celare qualche peccato mortale, non avendolo scoperto, che per l' industria del Confessore. 5. Quando ricuseranno fare congrue penitenze nella ma-

„ me-

„ niera spiegate di sopra. 6. Quando non vorranno abbracciare i mezzi propri per evitare i peccati; perchè chi non vuole i mezzi, non vuole il fine. 7. Quando saranno del numero di quei penitenti, che cercano studiosamente Confessori ignoranti, o indulgenti, voltano, e rivoltano i libri, finchè abbiano trovato qualche Autore favorevole alla loro cupidigia; simili in ciò agli ammalati, i quali cercassero medici o poco esperti, o che pretendessero guarire tutte le malattie colle sole onzioni. “

Audiendus quoque est S. Carolus Borrom. in admonit. n. 38. ubi ita loquitur. „ Si differisce l' assoluzione, finchè si vede qualche emendazione, a quelli, che quantunque dicano, o promettano di lasciar il peccato, nondimeno il Confessore giudica probabilmente, che non lo lasceranno, come sono alcuni uomini, specialmente giovani, oziosi, che il più del tempo stanno in professione di giuochi, crapule, amori, e peccati carnali, bestemmie, parole disoneste, mormorazioni, odj, detrazioni, e vengono solamente gli ultimi giorni di Quaresima a confessarsi, e quelli, che molti anni hanno perseverato, e sono ricaduti nei medesimi peccati, nè hanno fatta diligenza alcuna d'emendarsi. “

Juxta solidissimas regulas hactenus descriptas Confessarii se gerere debent, quidquid aliter scriptum in aliis recentibus opinatoribus, ac præsertim in La-Croixio t. 2. p. 402. num. 1820. 21. 22. invenerint. Quod si plura hac de re cupiant, consulere possunt P. Concinam Theol. t. 9. p. 619. cap. 4. 5. 6.

Contra quorum . . . . sententiam docent . . . . posse toties, quoties confitetur, absolvi, etiamsi nullus appareat profectus.

Hoc sane nihil aliud est, nisi peccatorem sacrilegis absolutionibus onerare, ut acerbioribus in damnatione pœnis addicatur. Cur tam absonum paradoxum proferre ausi sunt? Qua auctoritate nixi? Commentum hoc novum est, ex licentia opinandi profectum. Ejus ratio est, „ quod sine illo profectu possit esse verum propositum. “ Resp. Potest sane esse inopinato verus, vehemensque dolor, verum, vehemensque propositum, nec solum dolor remissus, & languidum propositum, quod Busemb. cum La-Croix falso putant sufficere ad legitimam confessionem. At quid inde? An Confessarius prudenter judicare potest, legitimum dolorem, & propositum reipsa adesse, quia adesse potest? Hæc ne judicia recta, sana, probanda? Hæc ne judicia in sacrosancto pœnitentiæ Tribunali, ubi Judex, Christi minister est, probantur? Divinæ misericordiæ fines definiri non possunt; Deus peccatorem centies, aut millies in eadem, aut etiam longe plura, & graviora scelera relapsum ad se per veram, non fucatam, qualis a probabilibus describitur, pœnitentiam convertere momento potest. Hoc certum est. Ergo ne quia Deus hoc facere potest, idcirco id fit? Id aliquando fit, sed raro, aut rarissime. Recte ne, an temere judicatur, id factum fuisse, quod rarissime fit, & plerumque, aut fere semper non fit? An Confessarius temerario, inconsultoque de pœnitentis dispositione judicio ductus eum rite absolvit? Busemb. id probare non audet; sed si ne improbare quidem id audet, quid improbare audebit? An quidquid magni, & audentes opinatores probare non audent, illud improbare audendum non est? Hæc scilicet doctrina, quam Busemb. probare non audet, nec tamen improbat, ab Innoc. XI. proscripta est propos. 60. quæ ita habet: *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.*

La-Croix p. 402. nu. 1822. inquit: „ Quando recidivæ in peccata fiunt ex sola fragilitate intrinseca, uti fit in blasphemiis, odiis, delectationibus morosis, mollitie, recte docent Laym. Fill. Lug. aliique communiter cum Sporer n. 330. ordinarie posse toties absolvi, quoties Confessarius prudenter judicat, eum serio dolere, & proponere inposterum emendare, quia est rite dispositus. “

Ego hic quæro, in quo La-Croixii doctrina a propos. 60. damnata differat? In descriptis toties relapsis ulla ne emendationis spes apparet? Quoties absoluti fuerunt, toties in eadem peccata sine ulla emendatione lapsi sunt. Undenam sperari potest, hos inposterum suos malos mores emendaturos? An quia peccandi consuetudo profundiores in animo radices egit? Nam promissio non peccandi præteritas quoque absolutiones præcessit sine ullo profectu: absolutiones quoque sine ulla emendatione impertitæ, aut projectæ sæpius fuerunt. La-Croix nullam emendationis futuræ mentionem facit, nec spem futuræ emendationis nominat, quam proinde necessariam putare non videtur, ut intelligamus, aut suspicemur, eum tacendo in propositionem 60. proscriptam incidisse.

Quamquam La-Croixius p. 390. id satis aperit, dum nu. 1733. ait: „ Ut pœnitens judicetur habere sincerum dolorem, & propositum, non est opus ut credatur non relapsurus, quia propositum non consistit in hoc, quod pœnitens non sit amplius peccaturus, sed in eo, quod habeat talem voluntatem non peccandi, ut cum ea, quamdiu permanebit, stare non possit voluntas peccandi: “ quod idem repetit in præsenti n. 1822. Quare La-Croix serium dolorem, & propositum haberi posse putat sine ulla emendationis spe; ideoque sine hac spe peccatorem relapsum absolvi posse putat contra Ecclesiæ proscriptionem. Hæc falsa La-Croixii doctrina ex illo suo falso principio orta est, quod legitimum, & sufficientem dolorem putet, quantumvis remissus, & languidus sit, itemque propositum ratum esse, etiamsi valde tepidum sit, aut frigidum, dicatque, non esse audiendum Genettum, qui firmum constansque propositum postulat. Dum scilicet sanum, ac solidum Theologum audire non vult, in propositionem 60. damnatam impingit. At Confessarii, qui de sua, suorumque pœnitentium salute solliciti sunt, recentes opinatores non audient, sed sanos, solidosque Theologos diurna, nocturnaque manu pervolutabunt, ut rectas administrandæ pœnitentiæ regulas percipiant.

ANIMADVERSIO XVII.

Absolvendi sunt ii, qui ex officio, domo . . . . . . in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eo quod &c. *parati interim* &c.

Occasiones remotæ peccandi, quamdiu vivimus, vitari non possunt. Occasiones proximæ mortalis peccati sunt quæ vel ex vi sua ad illud inducunt, vel confitentem in iis perseverantem, & peccare consuetum propter malum ejus habitum inducturæ rationabiliter putantur. Priores dici possunt occasiones proximæ absolute, quia in omnes vim suam exerunt: posteriores appellari possunt occasiones proximæ respective, quas Busemb. propinquas appellat; quia non respectu omnium, sed solum aliquorum, vim habent inducendi ad peccatum. Exemple priorum sunt professio alearum, aut tesserarum, habere domum paratam, ut alii his ludis vacent, domi retinere, vel quocumque modo habitare cum persona, quacum peccatur, vel eam pro arbitrio paratam habere ad peccandum, perseverantia in colloquiis, aspectibus, familiaritatibus amoris lascivi. Occasiones secundi generis penes multos sunt militia, mercatura, Magistratus, Advocatorum, Procuratorum officia, & similia. Tota hæc doctrina ex D. Carolo Borr. in admon. ad Conf. hausta est. Quid ergo de illis dicendum, qui his occasionibus secundi generis involuti sunt? An probanda Busemban doctrina? Minime vero, sed rejicienda est, aut non sine explicatione, & limitatione adhibenda. De his D. Carolus n. 41. loquitur. „ Però i tali devono, come dice S. Agostino, o lasciare l'esercizio a loro pericoloso, o almeno non esercitarlo senza licenza, ed obbedienza d'un buono, ed intelligente Sacerdote, il quale non deve assolver l'uomo in tale stato, se ha opinione ragionevole, che sia per ritornare ai medesimi peccati, quando perseveri nella medesima occasione: però deve far prova della sua emendazione per alcun tempo. “

Illud principium Div. Caroli contra Busemb. La-Croixium, & alios pro certo habendum est, absolutionem non esse impertiendam, nisi Confessarius emendationem rationabiliter speret. Pœnitentes propinquis peccati occasionibus involutos, paratos adhibere remedia a Confessario prudenter præscribenda, absolvi posse non inficior, si Confessarius pensatis omnibus, rationabiliter judicet, eos non esse in peccata relapsuros. Sine hac rationabili spe absolvi nequeunt, ut patet etiam ex propos. 60. ab Innoc. XI. proscripta. Quoniam vero hæc spes rationabilis aut nunquam habetur, aut nimis incerta est, nisi alicujus temporis experimento emendatio fuerit comprobata, idcirco S. Vir pro sua venerabili prudentia addit: *Però deve far prova della sua emendazione per alcun tempo.* Ab his regulis nonnisi periculose, & temere disceditur.

At, inquit Busemb. *discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possint*, ideoque absolvendi sunt. Resp. Ego sane ferre non possum doctrinas Evangelio repugnantes. Christus enim inquit: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te* &c. *& si dextera manus tua scandalizat te, abscide eam, & projice abs te.* Si officium, & negotium non geritur, si domus non habitatur sine peccato, abrumpendæ sunt omnes difficultates, & officium, negotium, domus deserenda sunt. Ita Christus præcipit. Hinc S. Carolus loco citato subdit: „ Ed in questo è da aprire gli occhi tanto più, quanto che il difetto in questa parte de' Confessori (probabilium opinatorum sententiis deceptorum) fa, che in quasi tutte le arti, ed esercizj regnino molti abusi, e peccati gravissimi, senza i quali pare questo, che og-

„ gidì

„ gidi molti non sappiano esercitare anco le cose in sè „ stesse giustissime &c. “

At ratio Basemb. est, „ quia occasio etiam propinqua „ non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum „ proposito peccata vitandi. “

Resp. Hæc est cavillatio evidens, & valde absurda. Voluntati, quamdiu homo vivit, necessitas inferri non potest. Si propositum peccata vitandi conciliari potest cum occasione, quæ peccandi necessitatem non infert, cum quacumque occasione conciliari poterit; quia nulla occasio necessitatem peccandi infert.

Occasio propinqua peccandi conciliari fortasse potest cum proposito infirmo, instabili, fluctuante, quod Bus. & La-Croix legitimum, & sufficiens ad pœnitentiam falso putant, non cum proposito intenso, & firmo non peccandi.

Repete hic verba Card. Denhoffii: „ Giudicherete, „ che i vostri penitenti non hanno vero dolore, nonostante la loro attestazione verbale --- ò quando non vorranno abbracciare i mezzi proprj per evitare i peccati; perchè chi non vuole i mezzi, non vuole il fine. “ Legatur quoque Segnerius serm. mor. p. 3. serm. 14. ubi ait: „ Sicchè chiunque daddovero si peote, abborrisca risolutamente le colpe el passate, come future, e le abborrisca tutta senza eccezione, e le abborrisca non solo specolativamente; ma ancora praticamente, impedendole con efficacia. “ Item serm. 15. „ Se non fate „ nel confessarvi un fermo proponimento (ait firmus contra la Croix &c.) di non ritornare all' occasione cattiva, non vi confessate mai bene; mentre senza un tal „ proponimento siete sicuri o di ritornare a peccare, o „ più veramente di esservi già ritornati. “ Sed uterque sermo integer legendus ab iis est, qui versatilium opinatorum doctrinis hac in re male imbuti sunt.

Illud alterum Basemb. sophisma, „ Nec refert, quod „ quis putet, se &c. “ jam supra præoccupavimus, de quo S. Carolus Borrom. in adm. num. 98. ita loquitur: „ Avvertisca ancora, che non solo non possono assolvere „ quelli, che veramente non hanno ferma deliberazione „ di lasciare il peccato mortale, ma nè anco quelli, „ che sebbene dicono di desiderare di lasciarlo, nondimeno affermano, che gli pare, che non lo lascieranno; „ se questi tali non vogliono pigliare quei rimedj, senza „ i quali il Confessore giudica, che torneranno al peccato. “

Denum animadverte, Basemb. opinionem, quam impugnamus, in prop. 61. 62. 63. ab Innoc. XI. proscriptis includi, ut quilibet vel me tacente intelligere potest.

Animadversio XVIII.

Is, qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad sacramentum, non potest sine novo dolore ad id accedere.

Hactenus recte, & ita sentit quoque Concina Theol. t. 9. p. 232. qu. 1. At subdit Basemb. *Contrarium tamen videtur docere Card. de Lugo ... quod non est improbabile.*

Hæc vero contraria probabilitas quoad praxim in propos. 1. ab Innoc. XI. proscripta includitur; quia hic agitur de dolore necessario ad confessionem, hoc est de valore sacramenti. Videndum tamen, ne pœnitentes quoad rem hanc inutiliter torqueantur. Non enim necesse est ut dolorem actu explicito ad confessionem referant, sed satis est, si doleant, quia confiteri volunt. „ Quoniam „ eo ipso, ut recte ait P. Concina, quod quis confiteri „ velit, doleatque de peccatis, dolor illius respectum habet ad confessionem. “

Animadversio XIX.

Imo secundum sententiam saltem tutiorem &c. debet antecedere etiam confessionem; etsi contrarium &c.

Cum dolor sit dispositio necessaria ad sacramentum pœnitentiæ, ac veluti ipsius materia; sacramentum autem, seu sacramenti forma in absolutione Confessarii sita sit, ex natura rei satis est, si absolutionem antecedat, etsi confessionem non antevertat. Hinc Card. Carolus Barberinus in Syn. Sublac. anni 1674. apud Genettum Theol. t. 4. p. 52. Confessarium monet, ut, postquam pœnitens peccata enumeraverit, introspecto conscientiæ illius statu, eum ad contritionem excitet, idemque habet S. Carolus Borr. mox citandus; quod præpostere fieret, si contritio confessionem antecedere necessario deberet, nec satis tutum esset absolutionem impendere pœnitenti post confessionem contrito.

Quia tamen periculosum est, dolorem de peccatis post confessionem differre, idcirco pœnitens, ne frustrandæ pœnitentiæ periculo sese objiciat, dolorem confessioni præmittere debet. Confessarius tamen in tuto est, si ita se gerat, ut præscribit S. Carolus Borrom. in adm. num. 197. ubi ait: „ Ha però da avvertire il Confessore, che „ quando vede, che i penitenti hanno fatto dal canto „ loro qualche diligenza per prepararsi a confessarsi debitamente, e nondimeno o per l'incapacità loro, o per „ altro non gli pare, che abbiano la necessaria disposizione, deve supplire esso, procurando d'indurgli alla „ contrizione de' suoi peccati, con mostrare la bruttezza „ della colpa, la gravità di essa per esser contro Dio, l' „ infinito danno dell'eterna dannazione, che per essa s' „ incorre, e con questo veda d'indurgli, e disporli di „ modo, che di tutti, e ciascun peccato mortale sia almeno così attrito, che possa sicuramente dargli l'assolazione. “ Hic quoque nota illud *di tutti, e ciascun peccato mortale* contra Basemb. mox c. 5. improbatum.

Animadversio XX.

Probabile est eum, qui &c. non teneri elicere novum dolorem.

Id probabile esse, fatetur quoque Concina Theol. t. 9. p. 234. n. 5. non tamen tutum; ideoque ad novam absolutionem novus dolor a pœnitente afferendus est, & a Confessario exigendus; quia ubi de sacramenti valore agitur, tutiora ex necessitate esse sequenda, constat ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta.

Hinc fit, ut, contra ac asserit hic Bus. ex Tambur. moribundus ob instans mortis periculum auditu unico, alteroque peccato absolutus, non possit, si superstes maneat, aliis reliquis ex vi præcedentis doloris iterato absolvi, sed ad novam contritionem cogendus sit. Hinc Catech. Rom., cujus una auctoritas sexcentis fere dicentium probabilibus opinatoribus præferenda est, hac de re ita loquitur. *Is enim (Deus) cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit, sed peccatorem paterna caritate complectitur, simul atque ille se collegerit, & universe peccata sua detestetur, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se converterit.*

Animadversio XXI.

Integritas materialis, sita in eo, ut &c.

Hic eodem modo explicatur integritas materialis confessionis a La-Croixio p. 317. n. 919. qui addit: „ Formalis tantum est, si confiteatur aliqua, non tamen omnia, quæ memoriæ occurrunt. “ P. Concina Theol. t. 9. p. 283. c. 4. n. 1. rem aliter explicat, ut quæ integritas materialis confessionis *omnia penitus peccata commissa manifestat, quia vel nulla oblivio contingat*; formalis vero *omnia peccata, quæ hic & nunc memoriæ occurrunt post diligens examen, patefacit*; quæ explicatio ad rem magis accommodata est, & terminis explicatis conformior.

Addit La-Croix: „ Integritas saltem formalis est necessaria necessitate sacramenti, econtra integritas materialis est necessaria necessitate tantum præcepti. “

Si La-Croix intelligatur, prout hic se explicat, & verba sonant, basilice fallitur, & in errorem lapsus est. Integritas enim materialis, prout ab ipso explicatur, & quæ rectius formalis a Concina appellatur, non solum est necessaria necessitate præcepti, sed etiam sacramenti; imo quia est necessaria necessitate divini præcepti, idcirco necessaria quoque est necessitate sacramenti, seu ad sacramenti valorem. Id affirmant omnes; & est veritas de fide contra Lutherum, ut idem Concina p. cit. n. 2. definita a Synodo Tridentina sess. 14. cap. 5. his verbis: *Verum, cum universa mortalia peccata etiam cogitationis, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta, & verecunda confessione a Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christifideles confiteri student, proculdubio omnia divinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil divinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat.*

Animadversio XXII.

Dicitur a. numerum, intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo plus minus. Hactenus recte. *Quod si deinde deprehendas, te errasse*, (hoc est, si certum, ac definitum numerum certo deprehendas) *non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit major.*

Idem habet La-Croix p. 318. n. 936. licet p. 317. nu. 922. contrarium ex Aversa docuerit. Ita scilicet probabiles opinatores, idque etiam ex instituto; quod animadverto, ut, qui veritatem amant, ab iis sibi caveant, aut non sine multo examine legant.

Quid ergo? Hanc Busemb., & La-Croix opinionem a

Leandro traditam, qui pro ea plures citat' refert Concina Theol. t. 9. p. 288. nu. 16., quam tamen ipse non probat. Ratio est, quia certum est, definitum peccatorum numerum, si fieri possit, esse definite, ex. gr. decies, vigesies &c. sine additione, explicandum, non indefinite, ex. gr. decies circiter, vel, quod idem est, plus minus; quod sine dubitatione docet idem La-Croix n. 922. Porro quod fieri debet, & factum non est, quia fieri non potuit, faciendum est, cum fieri potest: ergo qui definitum peccatorum numerum definite non-referavit, quia non potuit, illum definite referare tenetur, cum potest, hoc est cum certo deprehendit definitum numerum.

Adde, quod peccata Confessario exposita ut dubia, ut si quis sub dubio dicat, se perjurium admisisse, si postea fuisse certa deprehendantur, clavibus necessario subjicienda sunt, ut fatetur ipse La-Croix. Contraria sententia, quam sequebatur Pellizarius, ab ejus codice expuncta est e sacra Indicis Congregat. quæ non vult illam tolerare teste Viva, ut refert Concina p. 337. n. 39. et cum numerus peccatorum indefinite exponitur, numerus definitus sub dubio exponitur: ergo cum certo innotescit, iterum confitandus est. La-Croix p. 288. nu. 616. discrimen inter duos propositos casus, quod reipsa nullum est, assignare conatur, remque subtilibus, ut ego puto, cavillationibus involvit, in quibus refellendis immorari, & folia implere operæ pretium non existimo.

Integritas confessionis, ut contra La-Croixii errorem monui, ad sacramenti valorem necessarie est: hinc inde disputatur, utrum definita explicatio numeri peccatorum indefinite explicatorum, cum numerus definitus menti certo occurrit, necessario facienda sit, hoc est utrum sit necessaria ad confessionis integritatem: et ex propol. 1. ab Innoc. XI. damnata, quæ hic in mente semper habenda est, cum de valore sacramenti agitur, probabilia repudianda sunt, tutiora sequenda: ergo repudiata probabilitate La-Croix, Busemb. & aliorum, quam impugnavimus, tuta sententia P. Concinæ ad praxim redigenda est.

ANIMADVERSIO XXIII.

Dixi 3. Quæ speciem mutant: *Quia, etsi probabile sit... etiam ea, quæ notabiliter in eadem specie aggravant...... esse explicandas; contraria tamen sententia etiam probabilis est, & tuta; saltem si excipias* &c.

Idem sentit La-Croix, sicuti colligitur ex iis, quæ hinc inde p. 321. a n. 975. usque ad num. 979. fuse disputat, itant eo loco nihil aliud præstare videatur, nisi ut Busembaum illustret. Sed esto probabiliter utrimque disputetur; male tamen inde Busemb. colligit, sententiam negantem obligationem confitendi circumstantias notabiliter aggravantes, esse tutam; cum contra juxta inconcussa solidioris Theologiæ principia certum sit, hujusmodi sententiam esse periculosam, nec sine culpa ad praxim redigi posse eo ipso, quia utrimque probabiliter differitur. In sententiam affirmantem ipse La Croixius pronior est, quam præter plurimos Auctores ab eo citatos tuentur Ganettus Theol. t. 4. p. 72. q. 3. Natalis Alex. Theol. t. 1. p. 433. a. 6. §. 1., & apud eumdem Dominicus Soto, qui hunc fuisse antiquorum Theologorum sensum affirmat, Concina Theol. t. 9. p. 302. c. 6., qui hanc rem fuse tractat. Eamdem sententiam apud Genettum tradunt tum Synodi Farfensis, & Sublacensis, tum, quod maxime notandum est, Synodus provincialis Gnesnensis anni 1628. a S. Sede expresse confirmata, & approbata. Idem docet S. Carolus Borr. in celeberrimis sæpe citatis admonitionibus ad Confessarios, quas Ecclesia Gallicana teste Natali Alex. Theol. t. 1. p. 500. a. 3. in Comitiis generalibus annorum 1655., 56. 57. probavit, & gallico Idiomate donatas omnibus Galliarum Sacerdotibus tradidit, ut juxta illas pœnitentiæ Sacramentum administrarent, & Innoc. XII. jussu suo editas voluit: Sanctus inquam Carolus ibi n. 31. inquit: *Per questa causa il Confessore dev' essere instrutto, quali siano le circostanze, che mutano la specie del peccato, e che grandemente l' aggravano: perocchè queste due sorti di circostanze necessariamente si devono esplicare nella confessione.* Idem tradit Catech. Conc. Trid., qui p. 2. de pœnit. num. 47. ait: *Neque vero solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & pravitatem valde augent, & minuunt*: tum subdit: *Quæ vero gravitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt.*

Videlicet Syn. Trid. sess. 14. c. 5. explicare definivit, circumstantias peccati speciem mutantes in confessione necessario esse aperiendas; quia sine earum explicatione peccata ipsa nec a pœnitentibus integre exponuntur, nec Judicibus innotescunt, & fieri nequit ut de gravitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere. Ita loquitur eadem sacra Syn. At idem accidit, si circumstantiæ notabiliter aggravantes non aperiantur; nec enim integre, sed diminute, & detruncate illud peccatum exponitur, cujus circumstantie notabiliter aggravans reticetur, ideoque integre Judici non innotescit, qui proinde de ejus gravitate recte judicare nequit, nec pœnam congruam imponere. Ergo &c.

Enimvero necessitas explicandi circumstantias peccati speciem mutantes, inde præcipue petitur, ut Confessarii, sicut sacra Syn. ait, *de gravitate criminum recte censere possint*: et evidens est, Confessarios de gravitate criminum recte censere non posse, si pars notabilis eorum gravitatis, hoc est circumstantiæ valde aggravantes non explicentur: ergo hæ circumstantiæ necessario explicandæ sunt. Accedit, quod circumstantiæ notabiliter aggravantes, cum sint quid grave, mortali peccato æquivaleant; ideoque quoad confessionem idem de iis judicium ferendum sit, ac de mortali peccato: ergo sicuti quodcumque mortale peccatum confitendum necessario est, ita illæ.

Præterea consuetudo peccati est circumstantia solum notabiliter aggravans, non speciem mutans, ut nemo inficiari potest: ergo quod de hac dicitur, de reliquis notabilibus circumstantiis dicendum est: at peccati consuetudo necessario confitenda est, si Confessarius de ea interroget. Hinc ab Innocent. XI. damnata est ea propos. numer. 58. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem*: ergo necessario aperienda quoque est Confessario, nisi forte aliunde illi comperta sit, puta quia pœnitens apud illum confiteri consuevit, vel ex peccatorum numero, etiamsi Confessarius non interroget. Et ratio est, quia Confessarii interrogatio præceptum non imponit, sed declarat, & supponit: Nec enim Confessarius jus habet compellendi pœnitentem, ut ea aperiat, quæ necessario aperienda non sunt.

Quare hac in re, ut in aliis plurimis, non est audiendus La-Croix, qui p. 321. num. 968. ait, consuetudinem peccati per se loquendo non esse aperiendam: tum quia ejus opinio in propos. 58. damnata includitur, ut ostendi: tum quia ratio, qua nititur falsa est. Ejus ratio est, „ quia nemo per se loquendo tenetur bis confiteri idem „ peccatum: peccata autem præterita, per quæ est causata consuetudo, sunt antehac confessa, uti supponitur, & peccatum præsens non aggravatur, sed potius „ minuitur ratione præcedentis consuetudinis, quæ aliquo „ modo minuit libertatem: ergo non est necessarium facere mentionem peccatorum præteritorum, vel illius „ consuetudinis. "

Resp. Assumptio, ubi ait, *& peccatum præsens non aggravatur* &c. est falsa: quia peccatum ex consuetudine, seu ex habitu; quod idem est, est peccatum ex certa malitia, ut explicate docet Div. Th. 1. 2. qu. 78. art. 2. quod certe gravius est, quam peccatum ex infirmitate, seu passione, ut docet idem S. Th. ar. 4. Falsum quoque illud est, quod consuetudo aliquo modo minuat libertatem; quia inclinatio ad malum ex consuetudine orta, ab ipsa voluntate profecta est. Si vera esset La-Croixii doctrina, quod consuetudo minuat peccatum, & voluntarium, male agerent Episcopi sibi reservantes peccata blasphemiæ, aut alterius generis ex consuetudine. Consule, si lubet, epistolam 2. theologico-moralem P. Concinæ adversus differt. in casus reservatos Venetæ Diœceseos.

Tandem quæstio præsens in eo est, utrum explicatio circumstantiarum peccati malitiam notabiliter aggravantium sit necessaria ad integritatem confessionis: et integritas confessionie ad sacramenti valorem pertinet, ut ex definitione Synodi Tridentinæ manifestum est: ergo quæstio præsens versatur in materia ad sacramenti valorem pertinente: porro ast prop. 1. ab Innoc. XI. damnata, quod non sit illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore: ergo, etsi opinio negans in præsenti quæstione esset probabilis, illam tamen licere sequi, est doctrina damnata; quidquid contra male asserat La-Croix p. 322. n. 979. qui talem doctrinam non esse in damnatione prop. 1. inclusam asserit, ductus sua errronea opinione Synodi Tridentinæ definitione reprobata, quam hic repetit his verbis: „ Certum enim est ad valorem non requiri confessionem materialiter integram, sed sufficere integram „ formaliter: " quibus terminis *materialiter*, & *formaliter*, alio sensu, ac accipi debent, ac solent, a La-Croixio acceptis ne decipiatur lector, recolat, quæ initio h. Resp. Bus. animadverti.

Sed hic eruditi lectores a me forte quærunt, quid Busembao, & La-Croixio D. Thomam mihi objicientibus respondeam. Resp. Qui hactenus dicta serio perpendunt, quoad rei veritatem, & praxim opus non habent, ut quidquam adjiciam. P. Concina loco cit. Div. Thomæ mentem examinat, & sententiam negantem obligationem confitendi circumstantias notabiliter aggravantes ab eo abjudicat. Natalis Alex. loco item cit. hanc sententiam

San-

Sancto Doctori adjudicat, ſed ex Dominico Soto addit, quod, licet D. Thom. cum eſſet junior, (ita enim docuiſſe videtur in lib. ſent.) ita ſenſerit, *fortaſſe in ſumma, quæ ſuum erat poſtremum teſtamentum, ſententiam mutaſſet*; qua de re, ſi ita reipſa ſenſit, dubitandum non eſt, ſi S. Doct. noſtro tempore in tanta veritatis luce viveret, & ſcriberet. Illud hic notatione dignum eſt, quod qui Angelicum Doctorem maxima, ut par eſt, veneratione proſequuntur, & ſectantur; ac defendunt, veritatis vi devicti illum aut interpretari conentur, aut deſerere cogantur; cum contra qui ab eo maximo veritatis, & ſanæ doctrinæ diſpendio facile diſcedunt, ab eodem hic, ubi neceſſe eſt, nec diſcedere, nec ejus verba aliqua interpretatione ad veritatem accommodata excipere velint. Hujus rei ratio eſt, quod D. Thomæ aſſeclæ veritatem ex animo quærant, eorum adverſarii veritatis ſpecie, ſeu, quod idem eſt, verſatili probabilitate contenti ſint, eique tenaciter non ſine graviſſimo animarum diſpendio adhæreant.

Ex doctrina hactenus confirmata primo efficitur, ut non ſolum conſanguinitatis, ſed etiam affinitatis gradus in inceſtu aperiendi ſint.

2. In odio diuturno non ſolum repetiti odii actus quoad fieri poteſt plus minus, ſed ipſa odii diuturnitas explicanda eſt.

3. Circumſtantia luxuriæ inter Confeſſarium, & pœnitentem admiſſæ confitenda eſt, etiamſi ſollicitationis culpa, & reſpectus ad ſacramentum abſit.

4. Si quis cum puella ſponſaliorum vinculo illigata fornicatus fuerit, ea circumſtantia omitti non poteſt.

5. Si Religioſus ſacris initiatus libidinis peccatum admittat, circumſtantia ordinis ſacri, niſi Confeſſario nota ſit, manifeſtanda eſt.

6. Item circumſtantia tyrocinii Religionis in peccato luxuriæ tum ab ipſo tyrone, tum ab alio, vel alia, quæ cum eo peccaverit, reticeri non poteſt.

7. Virgo, quæ fornicando virginitatis decus amiſit, id explicare in confeſſione tenetur.

8. Dignitas quoque perſonæ, e. g. Parochi, Epiſcopi &c. in libidinis flagitio prodenda eſt.

9. Gubernator, Judex &c. qui furta, & rapinas ex officio impedire tenentur, perſonæ circumſtantiam Confeſſario ignotam aperire debent, ſi rapacitatis, aut furti flagitia commiſerint.

De horum omnium, de quibus ſigillatim agit P. Concina Theol. t. 9. p. 291. cap. 5. generalis ratio eſt, quia enumeratæ circumſtantiæ ex æquo, & ſano judicio peccatum notabiliter aggravant.

Porro, ut de quantitate furti, in quo res clara eſt, nihil dicam, de ſimilibus circumſtantiis, quæ ex prudenti judicio culpam valde augent, idem eſt ſentiendum, & faciendum, ut conſcientia in tuto ſit.

Animadversio XXIV.

Ad id autem ſufficit diligentia mediocris qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, qualem moraliter loquendo, docti & timorati adhibere ſolent, etiamſi quis putet majore diligentia plura ſe reperturum.

Buſembaum hic ſibi contradicit. Nec enim qui ſuam conſcientiam diligentius perſcrutando putat, ſe plura mortalia peccata ſeu quoad ſpeciem, ſeu etiam quoad ſolum numerum reperturum, nec tamen ſeipſum diligentius examinare vult, illam mediocrem diligentiam adhibet, quam vir prudens in arduis negotiis adhibet. Nec enim vir prudens in arduis negotiis eam diligentiam omittit, quam neceſſariam putat, ut aliquid grave, & magni momenti detegatur. Rurſus viri pii, & docti ea mediocri diligentia contenti eſſe nequeunt, qua ſola adhibita omiſſuros ſe putant aliquod grave peccatum, quod reperirent, ſi diligentius ſuam conſcientiam excuterent. Hæc, quæ a Buſembao mediocris diligentia appellatur, negligentia potius, & oſcitantia appellanda eſt; quia ex ipſius pœnitentis conſcientiæ teſtimonio ad integram ſuorum peccatorum confeſſionem non ſufficit. Catechiſmus Concil. Trid. p. 2. de conf. n. 49. ita loquitur. *At vero, ſi alia de cauſa confeſſioni* (quoad ejus integritatem) *aliquid defuiſſe videatur, vel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conſcientiæ ſuæ latebras non ita accurate perquiſierit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre omnia peccata confiteretur, nihil opus ei erit confeſſionem iterare*. Ergo qui in examine illud in animo non habet, ut integre omnia peccata confiteatur, confeſſionem nullam facit, & ſacrilegam, quam iterare tenetur.

At qui diligentiam a Buſembao mediocrem appellatam ſolum adhibet, is certe illud in animo non habet, ut integre omnia peccata confiteatur; quia adhibita ea ſola diligentia novit, ſe aliquod, aut aliqua mortalia peccata in confeſſione omiſſurum: ergo facit confeſſionem voluntarie nullam, hoc eſt ſacrilegam, quam iterari neceſſe ſit. Hinc idem Catech. ſubdit: *In quo tamen animadvertendum eſt, ne nimis diſſolute, & remiſſe conſcientiam noſtram ſcrutati ſimus, adeoque negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, ut ea ne recordari quidem voluiſſe merito videri poſſimus.* Quæ a Buſembau mediocris diligentia nominatur, ne eo ſpecioſo nomine lector decipiatur, animadvertat, hanc a Catechiſmo diſſolutionem, animi remiſſionem, negligentiam appellari, qua ſi pœnitens contentus ſit, confeſſio omnino iteranda eſt. *Id enim*, concludit Catech. *ſi factum fuerit, confeſſionem iterare omnino oportebit*. Ex quo intelligitur, quantopere, & quam periculoſe habenas laxet Buſ. cum ait: „ Poſt mediocrem autem iſtam diligentiam non tenetur „ de anteacta vita ulterius cogitare: “ &, quod longe pejus eſt, addit: „ & ſi quid occurrat, quod videatur, „ non eſſe in confeſſione explicatum, poteſt ſibi perſua„ dere, cum ceteris id memoratum fuiſſe.

Quomodo ſibi perſuadere poteſt, peccatum, quod videatur non eſſe in confeſſione explicatum, cum ceteris memoratum fuiſſe, ſi, dum ſuam conſcientiam examinaret, putabat, ſe plura peccata reperturum adhibito diligentiori examine?

Id quidem, ſi eam ſibi facere velit, perſuadere forte ſibi poterit, at inconſiderate, irrationabiliter, temere. An quia temere ſibi perſuadere vult, peccatum, quod in mentem venit, fuiſſe cum aliis memoratum, immunis eſt ab obligatione illud confitendi? Hæc prop. *Peccata in confeſſione omiſſa, ſeu oblita ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confeſſione exprimere*, hæc inquam prop. eſt 11. ab Alex. VII. proſcripta. An peccatum non eſt in confeſſione omiſſum, quia pœnitens temere ſibi perſuadet, non fuiſſe omiſſum? Quod ſi prædicta propoſitio damnata eſt, etiamſi loqueretur de peccato ex legitima cauſa, puta *ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam* omiſſo, multo damnabilior eſt propoſitio Buſembaum, quæ loquitur de peccato culpabiliter omiſſo. Pœnitens ergo in Buſ. ſpecie non ſolum peccatum, quod ſibi videtur omiſſum, confiteri, ſed totam confeſſionem, ut oſtenſum jam eſt, repetere tenetur.

Miſſa ergo hac Buſembau mala opinatione, quæ ipſa prop. damnata damnabilior eſt, in medium prodeat La-Croix, qui p. 285. n. 602. ita loquit: „ Si ſcias, te pec„ caſſe mortaliter, & poſitive dubites, “ (poſitivum dubium eſt, cum utrimque ſunt graves rationes) „ an „ ſis confeſſus, Auctores citati, aliique &c. dicunt con„ tra Meroll. &c. te non teneri confiteri, quam ſenten„ tiam Illſ. n. 510. & Platel. num. 791. teſtantur eſſe „ communem. “

Hæc ſententia juxta inconcuſſa ſolidioris Theologiæ principia a nobis jacta initio hujus operis, eſt evidenter falſa; quia certiſſimum eſt, quidquid contra cavillentur, & quocumque probabiles opinatores ſe vertant, in dubiis, cum de ſalutis æternæ negotio agitur, tutiorem partem ex præcepto eſſe eligendam.

Sed aliud quoque falſum eſt, hanc ſententiam eſſe communem. Salmanticenſes Scholaſtici apud Concinam Th. t. 9. p. 327. n. 4. communem appellant contrariam.

Sicuti La-Croix toto cælo aberrat, dum ait n. 600. & 601. eum, qui poſitive dubitat de mortali commiſſo, vel, cum certo ſciat, ſe peccaſſe, utrum mortaliter, an venialiter peccaverit, non teneri hæc dubia confiteri; ita quoque in præſenti evidenter fallitur ex eadem allata ratione, & inconcuſſo principio. Præterea certum eſt eum graviter peccare, qui ſacramentum pœnitentiæ, fruſtrationis periculo objicit: certum quoque eſt eum objicere ſacramentum pœnitentiæ, fruſtrationis periculo, qui in triplici explicata ſpecie ſuam dubitationem non confitetur: ergo certum eſt, eum graviter peccare, qui in triplici explicata ſpecie ſuam dubitationem non confitetur.

Hanc evidentem veritatem ipſe La-Croix, Viva, & alii cernerent, niſi eorum mentes ſubtilibus cavillationibus aſſuetæ, ab ipſa veritare aſſequenda alienæ eſſent.

Cur in triplici explicato dubio pœnitens ſuam dubitationem juxta ipſum La-Croixium confiteri non tenetur? quia ſcilicet probabiliter judicare poteſt, ſe mortale peccatum non admiſiſſe, vel admiſſum in confeſſione aperuiſſe: at contrarium quoque probabile eſt, & tutum. Quæro nunc, qua de re hic agatur? Agitur ſcilicet de ſacramenti valore: quæritur enim, utrum confeſſio in triplici explicato dubio ſit neceſſaria ad abſolutionem rite, & valide ſuſcipiendam: at, cum de valore ſacramenti agitur, licere ſequi opinionem probabilem relicta tutiore, eſt prop. 1. ab Innoc. XI. damnata: ergo triplex La-Croixii, & aliorum probabilium recenſita opinio damnata eſt.

Mitto alias rationes, quas in promptu habeo, contra hujuſmodi opinationes ne dicam, an opinionum monſtra? quia eas aſſerre minime neceſſarium eſt. Eas ſigillatim refellit P. Concina Theol. t. 9. p. 327. qu. 1. 2. & 3.

A n i m a d v e r s i o XXV.

Examen hoc a Confeſſario poteſt ſuppleri , quod tamen Suarez reprobat &c.

Aliæ ſunt partes, & officia Confeſſariorum , aliæ pœnitentium. Horum partes ſunt , ut ſuam ipſi conſcientiam accurata diſcutiant , ut de ſuis peccatis doleant , ut ſacerdoti ea aperiant. Sicuti ergo Confeſſarii , partes pœnitentium quoad dolorem , & peccatorum accuſationem ſupplere nec poſſunt, nec debent, ſed ſolum juvare eos ad hæc valent ; ita examen ſupplere nequeunt . Et ratio eſt, quia , ſicuti ipſi pœnitentes de ſuis peccatis dolere eaque ſuo ore patefacere tenentur , ita quoque ſuam conſcientiam ipſi diligenter excutere ex officio debent. Confeſſarius quantumlibet diligens ſit in interrogando, omnia tum quoad ſpeciem, tum quoad numerum peccata in pœnitentis , quicumque ille ſit , memoriam revocare non poteſt , cum pœnitens inquirendi tempus non habeat, & ſtans pede in uno interroganti reſpondere debeat. Dum Buſemb. ait , a Confeſſario ſuppleri poſſe vicem pœnitentis quoad examen , ſacræ Trid. Synodo uperte repugnat , quæ ſeſſ. 14. cap. 5. de conf. inquit : *Conſtat enim, nihil aliud in Eccleſia a pœnitentibus exigi, quam ut, poſtquam quiſque diligentius ſe excuſſerit, & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes, & latebras exploraverit , ea peccata confiteatur , quibus ſe Dominum , & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit.*

Ait *quiſque*. Nemo ergo excluditur , ſed omnes ſeu rudes, ſeu ingenioſi, ſeu quicumque illi ſint, id præſtare tenentur; imo vero ſi id facere debent homines ingenii experrecti , qui ad interrogationes Confeſſarii minus difficile, ac minori cum errare reſpondere poſſent, multo magis id fieri neceſſe eſt a rudibus, & hebetibus, qui longe difficilius, ac non ſine magnis erroribus reſponſuri eſſent ad interrogata. Examen a Confeſſario ſuppleri nihil aliud profecto eſt, niſi confeſſionem valde confuſam, diminutam, detruncatam fieri.

Quare, inquit Catech. Conc. Trid. p. 2. de pœn. n. 60. *ſi ſacerdos hujuſmodi homines prorſus imparatos cognoverit, humaniſſimis verbis a ſe dimittet , hortabiturque , at ad cogitanda peccata aliquod ſpatium ſumant , ac deinde revertantur.*

Idem docet S. Carolus Borr. in adm. n. 16. ubi ait : *Siano avvertiti di non ammettere alla confeſſione quelli , che non verranno con la debita interiore , ed eſteriore preparazione . . . . la qual preparazione interiore conſiſte in aver fatta buona, e diligente eſaminazione de' ſuoi peccati* &c. *Quelli dunque, ne' quali ſcorgeranno, che non vi ſia tal preparazione , cercheranno con ragioni farli capaci , che tornino , e s' apparecchino debitamente*. Catech. poſt nos deſcripta verba ſtatim ſubdit : *Quod ſi forte affirmaverint , ſe in eam rem* (conſcientiæ diſcuſſionem) *omne ſtudium, & diligentiam ſuam contuliſſe, quoniam Sacerdoti maxime verendum eſt, ne ſemel dimiſſi amplius non redeant , audiendi erunt, præſertim ſi emendandæ vitæ ſtudium aliquod præſeferant, adducique poſſint, ut negligentiam ſuam accuſent, quam ſe alio tempore diligenti & accurata meditatione compenſaturos promittant. In quo tamen magna cautio adhibenda eſt. Si enim audita confeſſione judicaverit , neque in enumerandis peccatis diligentiam , nec in deteſtandis dolorem pœnitenti omnino defuiſſe, abſolvi poterit . Sin autem utrumque* (illud *utrumque*, ut ſenſus poſtulat, & res ipſa loquitur, accipe non ſolum collective , ſed etiam disjunctive ; ſed Catech. dixit *utrumque* ; quia qui alterutrum omittit, utrumque omittit) *in eo deſiderari animadverterit , auctor illi, & ſuaſor erit , ut majorem curam, quod antea dictum eſt , in excutienda conſcientia adhibeat, hominemque ut blandiſſime poterit tractatum dimittet*. Juxta has regulas Confeſſarius ſe gerere debet neglectis contraria docentibus.

Quos etiam monet Sa . . . bona fide confeſſos non nimis rogandos de confeſſionibus præteritis , niſi intelligatur aliquid neceſſarium defuiſſe . Adde, vel de hoc merito dubitetur.

A n i m a d v e r s i o XXVI.

Non eſt neceſſarium peccata ſcribere , ne memoria excidant , at &c.

Imo id neceſſarium eſt, ſi peccatorum ſcriptio ſit neceſſaria, ne memoria excidant : alioquin pœnitens non facit quantum in ipſo eſt, ut omnia peccata integre confiteatur. Si autem ſcriptio ad integram confeſſionem non ſit neceſſaria, omitti poteſt.

A n i m a d v e r s i o XXVII.

Non officit &c. *ſi quis ſubinde gravius lapſus id alteri prius confiteatur , & deinde ordinario ſuo venialia tantum* &c.

„ Peccat tamen ille (merito inquit Nat. Alex. Theol. „ t. 1. p. 439. reg. 3.) contra ſinceritatem pœnitentiæ ſa„ cramento debitam, & inanis gloriæ ſtudio inflamma„ tus ſuæ potius famæ, & exiſtimationi , quam animæ „ ſaluti , & gloriæ Dei conſulit ; ac præterea exponit ſe „ periculo frequentioris prolapſionis in peccata mortalia, „ ſi Confeſſarium adeat vel imperitum , vel cui ignotus „ eſt, qui proinde opportuna pœnitentiæ , & ſatisfactio„ nis remedia non applicet. Nam qui ita affectus eſt , „ ut Confeſſario ſuo ordinario mortale peccatum non a„ periret , ſi alterius Confeſſarii copiam non haberet , „ procul dubio peccat letaliter. “ Hactenus ille . Hinc cap. *Conſideret* cau. 33. qu. 3. diſt. 5. dicitur : *Caveat ſit , ne verecundia ductus dividat apud ſe confeſſionem , ut diverſa diverſis velit ſacerdotibus manifeſtare. Quidam enim uni celant , quæ alii manifeſtanda reſervant ; quod eſt ſe laudare, & ad hypocriſim tendere , & ſemper venia carere, ad quam per fruſta putat totam pervenire*. Diviſio ergo a Buſembaum deſcripta, quidquid ipſe contra ſcripſerit, reprehendenda eſt , & quoad fieri poteſt prohibenda; nec audiendus La-Croix , qui p. 336. n. 1186. eam per ſe loquendo licere, ait; quia pœnitens , inquit, utitur jure ſuo. At non utitur , ſed abutitur jure ſuo.

A n i m a d v e r s i o XXVIII.

Ex circumſtantiis minuentibus illæ tantum explicandæ ſunt , quæ vel &c. *vel alioqui notabiliter mutant judicium Confeſſarii , ſaltem quoad ſpeciem.*

Bulemb. involute, & contradictorie loqui videtur . Perinde enim loquitur , ac ſi aliquæ circumſtantiæ notabiliter minuentes peccatum etiam intra eamdem ſpeciem , notabiliter non mutent Confeſſarii judicium ; cum tamen perſpicuum ſit, circumſtantias , eo ipſo quod peccatum etiam intra eamdem ſpeciem notabiliter extenuent, Confeſſarii quoque judicium inſigniter variare . Itaque audiendus eſt Catech. Conc. Trid. qui p. 2. de cont. n. 47. hac de re ita loquitur : *Neque vero ſolum peccata gravia narrando explicare oportet , verum etiam illa , quæ unumquodque peccatum circumſtant , & pravitatem valde augent , vel minuunt.*

A n i m a d v e r s i o XXIX.

Quod ſi poſtmodum accipiant notitiam certam , idem rurſus eſſe confitendum, docent &c.

Hac de re mox dictum eſt in Reſp. 1. *Dicitur* 2.

Si vero peccatum confeſſus ſit ut certum, & poſtea de eo dubitet an fecerit , non tenetur iterum confiteri ut dubium &c.

Hujus doctrinæ ratio ea eſſe videtur , quia iterata in præſenti utraque ſpecie confeſſio inutilis merito cenſetur, tum ut Confeſſarius pœnitentiam congruam imponat , tum ut opportuna remedia præſcribat.

Quod ſi id haberi non poſſit , abſolvendum ſub conditione.

Abſolutionem ſub conditione hic locum non habere , oſtenſum eſt in dub. 1. Reſp. 1. c. 3.

A n i m a d v e r s i o XXX.

Etſi poſtea debeas &c. *non ſtatim , ſed quando rurſus confiteri obligaberis , aut voles .*

Laym. lib. 5. t. 6. c. 8. num. 13. citans Navar. Suar. Sylv. Henriq. & alios probabiliſſimum putat , „ peccata, „ quæ ob naturalem oblivionem , vel aliud impedimen„ tum paſchali tempore omiſſa fuerunt , non eſſe ſtatim „ confitenda, cum impedimentum ceſſavit , ſed ad ſe„ quens Paſcha licite differri poſſe ; propterea quod Ec„ cleſiæ præcepto ſemel de peccatis omnibus mortalibus, „ quatenus moraliter poſſibile eſt, confitendis ſatisfactum „ fuerit . “

Hactenus Laym. cujus ratio non probabilis , ſed ſophiſtica eſt . Eccleſia in Concilio Lat. IV. ita præcipit : *Omnes utriuſque ſexus fideles , poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit , omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter , ſaltem ſemel in anno , proprio ſacerdoti , & injunctam* &c.

Eccleſia duo hic præcipit, annuam confeſſionem , & integram confeſſionem . In noſtra ſpecie confeſſio annua peracta eſt , non item integra . Integritas ſine peccato fuit omiſſa, quia perfici non potuit. At ſi non peccaſti, integram confeſſionem non peragendo, quia integre confiteri non potuiſti, an ab integritate ſupplenda liber es , ſi poſtea ſupplere poſſis ? qui debitum integre non ſolvit, quia non potuit , an a reſidua parte ſolvenda liber eſt , etiamſi poſtea poſſit ? Non ſolum confeſſio , ſed integra confeſſio ſemel in anno ex præcepto facienda eſt . Ergo ſicuti qui confeſſionem paſchali tempore peragere non potuit, poſtea , cum primum poteſt, confiteri ſua peccata tenetur ; ita qui integre confiteri non valuit , cum primum poteſt, integritatem ſupplere neceſſe habet. Hæc non probabilia , ſed certa ſunt.

Quod

Quod si peccata omittantur in confessione extra pascha, quam primum confitenda videntur duplici ex capite: primo quia sunt partes confessionis peractæ: secundo quia imminet periculum oblivionis maxime in iis, qui eorum confessionem diu differunt.

Animadversio XXXI.

Unde possunt absolvi 1. mutus . . . etsi unum tantum, vel alterum peccatum per nutus significaverit.

Id intellige, si plura peccata declarare per nutus non possit. Si enim possit, & non declaret, ex culpa sua confessionem detruncat, ideoque absolutione indignus est.

Nisi tamen scripto possit . . . ad quod tunc eum teneri probabilius est, ut communiter docetur contra &c.

Integritas confessionis juris est divini: ergo dubitandum non est, quin per scriptum facienda sit, si per nutus fieri non possit. Caveat ergo lector, ne dum Busembaum ait *probabilius*, oppositum quoque probabile, & permissum putet. Si quis ita sentiat, confessionem periculo frustrationis ut minimum objicit, & in propos. 1. ab Innoc. XI. proscriptam incurrit.

Surdus, qui non potest omnia explicare.

Si non possit, certe excusatur. Sed non intelligitur, cur surdus ut talis, qui loquela donatur, omnia sua peccata explicare nequeat.

Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel &c.

Si necessitas hujusmodi sit, ut confessio differri nequeat, puta si periculum mortis immineat, res bene habet. At si sermo sit de necessitate præcepti, de ea ita loquitur P. Concina Theol. t. 9. p. 339. c. 9. n. 1. „ An necessitas implendi præceptum annuæ confessionis „ sufficiat, aliqui adfirmant, & ego ignoro. Si sublato „ periculo, post aliquod tempus posset reperiri Confessarius gnarus linguæ pœnitentis, differenda confessio „ mihi videtur, ut impleatur præceptum integritatis „ materialis. “

Præceptum enim confitendi omnia peccata mortalia, divinum est, quod prætermitti non potest, ut præceptum ecclesiasticum annuæ confessionis impleatur; præsertim cum ipsum præceptum ecclesiasticum annuæ confessionis integram confessionem includat. Ergo si adversa confessionem differendo, aut in patriam redeundo, nacturus sit Confessarium suæ linguæ peritum, differenda confessio est.

Imo etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, ut docent &c.

Qui per seipsum confiteri potest, per interpretem confiteri nec tenetur, nec potest: at qui per seipsum confiteri non potest, potest autem per interpretem, per hunc confiteri tenetur. Hæc est doctrina D. Thomæ, qui Suppl. qu. 9. ait: *Quod alii modi confitendi quam proprio ore sunt inducti in supplementum istius:* & ad 2. inquit, *quod in eo, qui usum linguæ non habet, sufficit quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur; quia non exigitur ab homine plus quam possit; quamvis homo non possit, vel debeat baptismum accipere, nisi in aqua, quæ est omnino ab exteriori, & nobis ab alio exhibetur: sed actus confessionis est ab intra, & a nobis; & ideo, quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus, confiteri.*

Inconcussum est illud D. Thomæ principium, legem, cum ex toto impleri non potest, ex parte, & quo modo fieri potest, esse implendam: ergo certum est, confessionis præceptum, quod non potest, nisi per interpretem impleri, per interpretem esse implendum. Qui novas doctrinas ab inconcussis S. Doctoris principiis alienas comminiscuntur, in lubrico versantur, & in aberrationes prolabuntur. Quod si qui hac in re cavillari pergant, illis in memoriam revoco propos. 1. ab Innoc. XI. damnatam.

In præsenti enim re de Sacramenti valore sermo est. Quæritur enim, utrum ignarus idiomatis Confessarii, qui male, & ex parte tantum intelligitur, valide absolvatur, si interprete, cujus ope confessio integre fiat, uti nolit.

Nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet.

Præclara sane doctrina, quæ multiplex erratum paucis verbis complectitur. Primum est, quia ait *forte*, quasi hac de re dubitandum sit, ac moribundus tutus in conscientia sit, etiamsi interpretem non adhibeat. Alterum, quod aliud faciendum doceat tempore vitæ, aliud tempore mortis; quasi lex divina, diversa præscribat pro temporum vitæ, & mortis diversitate; quo nihil absurdius cogitari potest. Tertium est, quod contra certum divinum præceptum a Synodo Tridentina supra allata expresse declaratum integre confitendi peccata, detruncatam, & maxime diminutam confessionem moribundo permittat, ut illum ad infera certo detrudat.

Quo casu, si (saltem &c.) sive ab uno, sive a pluribus mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absolvere (saltem sub conditione) docent &c.

Mihi magnopere probatur, Sacerdotem in descripta specie non solum posse, sed etiam teneri moribundum absolvere, qui tamen non sub conditione, sed absolute absolvendus est. Si enim Sacerdos absolvere potest, absolvere etiam tenetur; quia caritatis præceptum Sacerdotem urget, ut moribundi necessitati, & periculo, quantum in ipso est, consulat; quod alio modo fieri non potest, nisi absolutione impertita, qua deleantur peccata, quibus delendis magnum periculum est, ne pœnitentis contritio sine absolutione sufficiat. Hinc Rituale Rom. de Sacr. pœnit. ait: *Quod si inter confitendum, vel etiam, antequam incipiat confiteri, vox, & loquela ægrum deficiat, nutibus, & signis conetur quoad ejus fieri poterit peccata pœnitentis cognoscere, quibus utcumque vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est.* Non ait, absolvi potest, sed *absolvendus est*, ut intelligatur, absolutionem non posse omitti, sed dari oportere. Rursus ait, *absolvendus est* absolute: ergo absolute, sine conditione ulla est absolvendus; nec Sacerdos novis opinionibus ductus, novos in Sacramentis administrandis ritus, ab Ecclesia minime probatos inducere potest, qua de re supra dictum fuit.

Nam sive testis desiderii confessionis ab infirmo significati, infirmo præsens sit, sive ab eo absens, perinde omnino est; atque abs re objiceretur, confessionem fieri non posse in absentia. Prohibitio enim confessionis in absentia faciendæ, nullum habet locum in extremo casu, de quo sermo est; imo pro certo habendum est, Ecclesiæ, & summorum Pontificum mentem esse, ut Christiano in extrema necessitate absolutionis posito absolutio impendatur, dum confessionis desiderium quocumque modo potuerit, ostenderit. Hinc Rituale citatum ait, *vel etiam si confitendi desiderium sive per se, sive per alios ostenderit*. Ait sive *per alios* absolute, hoc est seu præsentes, seu absentes; & hoc eodem modo loquitur Concilium Carthag. IV. c. 7.

Denique, si nullum signum dederit, nullo modo absolvendus est, cum &c.

Absolvendus certe non est, si aliquod signum dare potuerit, nec tamen dederit.

Hinc Rituale Rom. cit. ait, esse absolvendum ægrum, *si confitendi desiderium* &c. *ostenderit*: ergo sublata hac conditione, absolvendus non est.

Item absolvendus non est, etiamsi signum dare non potuerit, quia sensibus repente fuit destitutus, si scelerata vixerit, aut in ipso facinore, e. g. in adulterio, aut rixa gravissime vulneratus, sensus subito amiserit, quidquid contra ex Gormaz, & aliis male scripserit La-Croix p. 333. n. 1163. In hanc opinionem merito invehitur P. Concina Theol. t. p. p. 349. q. 3. quæ est expresse contraria decreto Societatis Jesu, quod refert ex Gobato idem Concina p. 350. q. 4. & La-Croix p. 333. n. 1161. Enim vero absolutionem dare homini scelesto, & in ipso facinore morienti, qui repente sensibus destituitur, nihil aliud est, nisi *sanctum dare canibus*, *aut projicere margaritas ante porcos*; quod certe nefarium est, & a Christo Matth. 7. v. 6. explicate vetitum. Hoc pariter vetari intelligitur a Concilio Carthagin. IV., & Rituali Rom. ex quibus intelligitur, absolutionem non esse impertiendam, nisi illis, qui confitendi desiderium ostenderint. Homines enim scelesti, aut in ipso facinore repente morientes nullum ulla ratione desiderium confitendi ostendunt.

At vero si Christianus sensibus repente destitutus recte, & christiane vixerit, merito quæritur, utrum sit absolvendus. Negat Busembaum, cujus sententia etiam penes graviores Theologos teste P. Concina Theol. t. 9. p. 345. n. 3. communior est. In hanc ipse quoque pronus est p. 348. n. 14. licet contrariam p. 349. n. 15. probabilem esse fateatur, cui olim adhæserat, ut ipse testatur n. 14. & pro qua vigintinovem A.A. n. 4. refert. Pro eadem momenta sane gravia affert, quæ unumquemque movere possunt, me certe movent, & in eam proclivem faciunt. Hanc scilicet sententiam explicite tradit Sacerdotale Romanum Venetiis editum anno 1560. apud Joannem Varilcum, & socios, cujus verba ex Joan. Morino referunt tum Concina, tum Genettus Theol. t. 4. p. 298. q. 5. Idem tradunt statuta Ecclesiæ Lemovicensis apud eumdem Genettum. Ratio est, quia juxta Rituale Romanum mox citatum si moribundus *confitendi desiderium vel per se, vel per alium ostenderit, absolvendus est*; quæ regula sumpta est ex Conc. Carthagin. IV., & ex Leone Papa ep. 91. ad Theodorum. (Habentur cau. 36 q. 6. c. 8. & 10.) Sed moribundus sensibus repente destitutus, si pie, & christia-

ne vixerit, desiderium confitendi ostendit. Ipsa enim vita pie acta, est luculentum hujus desiderii signum; imo longe securius, quam signum pœnitantiæ, quod voce, vel nutibus mali homines præbent in articulo mortis, quod signum juxta unanimem S.S. Patrum consensum semper suspectum est. Factis enim longe major fides habenda est, quam dictis, aut nutibus. Ergo Christianus, qui pie vixit, sensibus repente destitutus absolvendus est, imo multo magis, quam improbus, qui in articulo mortis, confessionis desiderium voce, aut nutu ostenderit.

At Busemb. objicit Synodum Triden. quæ can. 9. sess. 14. ait: *Si quis dixerit, non requiri confessionem pœnitentis, ut Sacerdos eum absolvere possit, anathema sit.*

Resp. Sacra Syn. ibi hæreticos damnat, qui confessionem peccatorum de medio sustulerunt; at nostram opinionem non attingit. Confessio jure divino necessaria est ad absolutionem, si tamen fieri possit, & quomodo fieri potest. *Nam Deus impossibilia non jubet*, ut ait eadem sacra Syn. sess. 6. c. 11. Si confessio integre fieri possit, intagre facienda est; si ex parte tantum, aut solum in genere perfici valeat, sufficit. Si nullo modo, satis est, si Christianus confitendi desiderium ostendat; qua de re dubitandum non est, nisi in dubium vocare velimus doctrinam Ritualis Romani ex Concilio IV. Carthag., & Leone Papa depromptam. At Christianus pie vivendo ostendit desidarium confitendi in articulo mortis, quo repente occupatus, & sensibus destitutus reperitur. Ergo.

Id confirmatur ex D. August. qui lib. 1. de adulter. conjug. c. 28. inquit: *Ego non solum alios catechumenos, verum etiam ipsos, qui viventium conjugiis copulati, retinent adulterina consortia, cum salvos corpore non admittamus ad baptismum, tamen, si desperati jacuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum ceteris lavacro regenerationis abluatur. Quis enim novit, utrum fortassis adulterinæ carnis illecebris usque ad baptismum statuerant detineri?* Post subdit: *Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte pœnitentes finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arrha suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia.* Enim vero vita pie acta, est signum fortius pœnitentiæ, & desiderandæ absolutionis, quam status catechumeni adulteri sit signum adulterina conjugia dimittendi, & baptisma rite suscipiendi: ergo si D. August. existimat, catechumenos adulteros, qui desperati jacuerint, nec ulla signa pœnitentiæ exhibere potuerint, esse nihilominus baptizandos; multo magis ex S. Doctoris mente putandum est, esse absolvendos Christianos pie viventes, si sensibus repente destituti, & desperatæ salutis jaceant.

S. quidem August. addit: *Non tamen propterea damnare debemus eos, qui timidius agunt, quam nobis videtur agere oportere:* nonnulli enim quoad baptizandos catechumenos adulteros desperata salute jacentes, nec signa suæ voluntatis dare valentes, ut idem D. August. animadvertit, illud observandum putabant, *nolite sanctum dare canibus, neque projicere margaritas vestras ante porcos.* Quod sane Christianis, qui recte vixerint, absolvendis quomodo accommodari possit, non intelligo. Neque tamen graves Theologos veritatis amatores, eos non esse in casu posito absolvendos putantes reprehendo; neque is sum, qui reprehendere illos aut ausim, aut possim. Timidioribus, quantum in me est, animos adjicio, ne absolutionem se projicere existiment, dum bonis, & piis Christianis eam impertiunt. Illud addo, absolutionem bonis Christianis, qui eam petere in articulo mortis non possunt, animosius dandam esse, quam malis, qui illam petere possunt, & petunt. Hanc esse matris Ecclesiæ mentem putem, quæ cum omnium, tum maxime piorum saluti consultum vult.

Demum illud D. Thomæ principium solidissimum ob oculos pono. *Ubi difficultas occurrit, semper est accipiendum illud, quod habet minus de periculo.* In præsenti arduo casu, & difficultate si Sacerdos absolvat, periculum est, ut absolutio frustra detur. Si non absolvat, periculum est, ut anima pereat. Quodnam majus periculum est? Hoc scilicet posterius. Non enim animæ in sacramentorum gratiam, sed sacramenta pro animarum salute a Christo instituta sunt. Ergo absolutio in casu danda est. S. August. baptismum impertit catechumeno adultero, omnes absolvunt christianos scelestos, si absolutionem in articulo mortis petant. Majus porro periculum est, ut baptismus, & absolutio indignis, & inaniter conferantur in propositis casibus, quam si absolvatur pius moribundus, qui confessionem petere non potuit. Intelligi ergo non potest, cur hic non absolvatur, nisi quia timetur, ubi timendum non est. Absolutio porro danda est, non sub conditione, ut sæpius monuimus, sed absolute, sicuti absolute datur moribundo scelesto, qui eam petit.

Animadversio XXXII.

Si ipse Sacerdos in periculo constitutus videatur antea moriturus quam pœnitens absolvatur.

In hac specie absolvi quidem poterit pœnitens diminute confessus, si ipse quoque in discrimine vitæ versetur, nec alius Confessarius præsto sit, a quo integra confessio audiri queat. At si pœnitens sanus sit, aut etiam infirmus, sed periculum mortis ipsi non immineat, sine absolutione relinquandus est, ut alteri Sacerdoti integre confiteatur; & ratio est, quia integra confessio juris divini est, quæ idcirco numquam prætermittenda est, nisi cum integre fieri nequit. An Sacerdoti jus concessum est absolvendi diminute confessum, quia ipse Sacerdos integram confessionem audire non potest? Hoc scilicet jus si quis afferat, negandum est, nec probari potest, ideoque commentitium haberi debet.

Animadversio XXXIII.

Ex omnibus supra dictis sequitur excusari ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reservatum, de quo infra. De hoc sermo erit c. 2. dub. 4. c. 1.

2. *Scrupulosum, qui perpetuo angitur de oblitis.*

Mira sane opinandi licentia, quæ scrupulis vexatos a jure divino immunes faciat? Quis hanc immunitatem iis concessit, aut concedere potest? Undenam Busembau hanc doctrinam hausit? Quo Patre, aut Canone, aut qua ratione eam confirmat? Quodnam gravissimum damnum passurus est scrupulosus, qui perpetuo angitur de oblitis, si integre confiteatur? Si de iis peccatis angi solet, quæ ex oblivione inculpabili in confessione omisit, multo magis necesse est ut non solum angatur, sed merito angatur, si confessionem diminutam sponte perficiat. Qui violationem legis, aut immunitatem a lege suggerunt, veluti opportunum scrupulis remedium, a scrupulis non liberant; sed crimina augent.

3. *Quem Sacerdos absolvit ante finem, nolens omnia audire, ut &c.*

Ab impio Sacerdote integram confessionem audire nolente longe discedendum est, non absolutio accipienda. Quod si absolutio a Sacerdote impie data, & a pœnitente incaute accepta fuerit, confessio integre iteranda est. Nec enim impia absolutio ab onere juris divini, quo integra confessio præcipitur, liberat. Contraria Busembau opinio ut valde absurda, & aperte falsa, repudianda omnino est.

4. *Quem fallit memoria, itaut dicat, se scire in genere, quod peccaverit mortaliter, non occurrere autem &c. etsi &c.*

5. *Eum, qui extreme rudis . . . dicit se dolere &c.*

Certum quidem est ex Syn. Trid. sess. 14. c. 5. mox cit. a. 1. c. 2. pœnitentem non teneri nisi ea peccata confiteri, quæ post diligentiorem suæ conscientiæ discussionem memoriæ occurrunt; at certum illud quoque est, diligentiorem suæ conscientiæ excussionem ab unoquoque, quantumvis memoria, & ingenio parum valeat, esse adhibendam. Positio Busembau, qua aliquis sciat in genere, quod peccaverit mortaliter, nec tamen occurrat species peccati ex memoriæ vitio, magis fictitia videtur, quam verisimilis; multoque magis illa, qua quis ex ingenii hebetudine nullum in specie, ne veniale quidem peccatum sciat dicere.

Itaque si hujusmodi homines ad confessionem accedant, interrogandi sunt, utrum præcipua fidei mysteria, Decalogum, Ecclesiæ præcepta, dispositiones necessarias ad pœnitentiæ Sacramentum noverint, utrum, & quomodo suam conscientiam excusserint. Ex his interrogationibus Confessarius eorum negligentiam in iis, quæ ad animæ salutem pertinent, deprehendet, nec absolvendos, sed ea admonitione dimittendos intelliget, ut, si salvi esse velint, socordiam excutiant, & ad confessionem paratiores redeant.

6. *Qui aliquod peccatum non potest confiteri sine complicis infamatione . . . ita probabiliter Nav. . . . etsi probabilius contrarium docent &c.*

Si hæc posterior sententia probabilior est, & communis Busembao fatente, sequenda est, & ad praxim revocanda. Eam sequitur, & astruit Concina Theol. t. 9. p. 341. q. 3. ex perpetua Ecclesiæ praxi; quam praxim colligit ex sacris canonibus pœnas certis criminibus infligentibus, quæ sine complicis infamatione patefieri Confessario non possunt, uti est incestus cum sorore, & cum noverca.

Id confirmatur ex solutione rationis, qua contraria opinio nititur, & quam affert Busemb. illis verbis; „ Quando duo præcepta divina concurrunt &c. “

Respondeo enim, jus naturale, & divinum non prodendi occulta proximi crimina, non habere locum, cum agitur de manifestatione complicis in confessione. Ratio

tia est, quia socius criminis jus ad famam amittit quoad confessionem. Sicut enim ipse suum crimen etiam cum jactura famæ suæ Confessario manifestare tenetur, ita non habet jus impediendi, quominus alter integre confiteatur propter famæ detrimentum, quod inde ipse incurrit. Qui occulte peccant, quoad alios jus famæ retinent, quoad Confessarios, quatenus Confessarii sunt, jus famæ amisere, Deo ita præcipiente, qui jussit, peccata Confessariis integre esse patefacienda.

Cave autem ab eo, quod Busemb. ait: *Deberet dici, quod animo cum ea incestum commisisses*. Si enim pœnitens ita loquatur, non solum diminute, sed mendaciter confitetur. Qui enim animo se peccasse, apud Confessarium ait, factum negat; eo enim sensu accipi solent, & debent a Confessariis tales pœnitentium voces.

Ubi docet, probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem . . . possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

Propter solam consolationem, complicem criminis revelare potest; propter confessionis integritatem eum revelare non potest? An propria consolatio, confessionis integritati præferenda est? Quis conciliare hæc possit? At probabiles, omnes pugnas etiam contradictorias conciliant. Nec justitia, nec caritas patitur, ut propter nostram consolationem proximi famam lædamus. Quare Tamburini doctrina repudianda est, & quoad praxim omnino fugienda.

Animadversio XXXIV.

In hac responsione Busemb. plura infarcit, corruptæ quidem nostræ indoli consentanea, non tamen animæ saluti, quam præsertim post gravia admissa peccata sine difficultate, & vi nobis injecta assequi non possumus.

A vocali confessione excusat, „ Si quis ob anxietatem loqui non possit, aut puella supra modum verecunda aliter se non possit explicare, quam scripto &c. “

La-Croix p. 337. num. 1196. fieri posse confessionem scripto ait ex rationabili causa. „ Causæ autem rationabiles secundum diversos Scriptores, quos citat, sunt, 1. rationabile pœnitentis commodum; 2. si ægrotus difficulter loquatur; 3. si Confessarius sit surdaster, aut pœnitens ipse, quia surdaster est, nimis alte legat; 4. si pœnitens sic peccata sua facilius, & apertius faciat intelligi a Confessario; 5. si pœnitens scrupuletur, quod peccata sua aliter non recte explicet; 6. si puella &c. ut hic ait Busemb. si postea dicat, accuso me de his, quæ legisti. “

Verum hæc Busemb., & La-Croix doctrina præceptum non implet, sed arbitrariis commentis eludit. Juxta ipsum La-Croixium p. 336. n. 1191 Concil. Florentinum in decreto Eug. IV. ad Armenos pro materia Sacramenti pœnitentiæ assignat confessionem oris; & Bened. XI. in ext. *Inter cunctas* de pœn. sic habet: *Nisi articulus necessitatis occurrat, Sacerdoti facienda oris confessio* &c. & cap. *Quem pœnitet* 88. de pœnit. dist. 1. sic habetur: *Præcepit enim Dominus mundandis, ut ostenderent ora Sacerdotibus, docens, corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda . . . . Qui per vos peccatis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis.*

Hoc porro præceptum confitendi ore, Ecclesiæ consuetudo graviter obligans, ut fatetur ipse Busemb. confirmat: at a præcepto non commodum, non difficultas, sed sola necessitas, seu impotentia excusat. Omnes porro causæ a Busemb., & La-Croix recensitæ ad commodum, & facilitatem confitendi scripto, & ad difficultatem confitendi ore pertinent, nulla ad necessitatem, & impotentiam: ergo nulla ex causis a Busemb., & La-Croix assignatis excusat a confessione oris.

An quia lex facile, aut facillime impleri non potest, ab ea immunis es? An ab ea immunis etiam es, quia tibi commodius est, aliter, ac ipsa præcipit, agere? Mira sane doctrina, quam ab iis, qui Theologorum nomine gloriantur, tradi, credibile non esset, nisi oculis legeretur. La-Croix solidissima suæ doctrinæ fundamenta jacit, quia ipsas leges suis verbis conceptas ponit; at ab iis, quod sane mirum est, mox recedit, quia aliter sentire nonnullos ex suis animadvertit.

An scriptores motum, quos ipse consulit, leges sibi subditas habent? Ita scilicet; quia eas, prout libuerit, inflectunt. La-Croix autem legum aut immemor, aut minus accuratus lector, juxta non legum, sed suorum sensa scribit, seque majam optimas regulas tradere putat. Nonne Bened. XI. a La-Croixio allatus explicate docet, oris confessionem esse faciendam, nisi articulus necessitatis occurrat? Cur ergo sine articulo necessitatis scripto fieri posse confessionem La-Croix ait? Cur propter nimiam erubescentiam ab oris confessione excusat, si oris confessio juxta Canonem ab eo allatum propter erubescentiam exigitur, quia ipsa erubescentia partem habet remissionis? Si confessio oris ex Synodo Florentina sub Eug. IV. est materia Sacramenti pœnitentiæ, cur La-Croix ejus loco substituit confessionem scripti? An illud quoque sibi arrogat, ut sacramentorum materias mutet? D. Th. supra cit. suppl. q. 9. a. 3. ad 1. ait; *Quod sicut in baptismo non sufficit qualitercumque abluere, sed per elementum determinatum; ita nec in pœnitentia sufficit qualitercumque peccata manifestare, sed oportet quod per actum determinatum manifestentur*, hoc est, ut in corpore dixerat, per proprium verbum. *Alii enim modi* manifestandi per interpretem, nutus, scriptum, *sunt inducti in supplementum istius*, ait Angelicus, hoc est, ut docet Bened. XI., *in articulo necessitatis*, seu, ut loquitur S. Th. ad 2. *in eo, qui usum linguæ non habet*. Ergo hac in re, ut in aliis multis, nec Bus. nec La-Croix audiendi sunt; præsertim cum de sacramenti materia, hoc est valore agatur, in quo ab Innoc. XI. propos. 1. damnatum est licere sequi opinionem probabilem relicta tutiore.

Imo qui aliter non potest, tenetur juxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum tempore præcepti.

Hac de re dubitandum non est; quia alii modi manifestandi peccata per nutus, scriptum &c. sunt inducti in supplementum vocalis manifestationis. Ergo sicuti tempore præcepti necessaria est vocalis manifestatio, si fieri possit, ita, si hæc fieri non possit, necessaria est manifestatio per nutus, aut scriptum. Quare repudiandi sunt Nav. & alii a Busemb. relati, nec improbati, qui id quoad scripturam non admittunt extra articulum mortis. Nam juxta S. Thomam suppl. q. 9. art. 3. ad 2. *quando non possumus uno modo, debemus secundum quod possumus, confiteri*. Lex enim necessario implenda est eo modo, quo fieri potest; ergo si præceptum confessionis nec voce, nec nutu impleri possit, scripto ex necessitate perficiendum est. Nav. & alii, ut Bus. ait, id solum admittunt in articulo mortis, cum scilicet scribendi facultas esse non solet.

Similiter suadendum esse surdis, ut confiteantur scripto, licet ad id non teneantur.

Si nutibus integre confiteri possint, scripto non tenentur; at si nutibus integre confiteri nequeant, eos scripto declarare sua peccata teneri, ex mox dictis certum est.

Animadversio XXXV.

Publica autem . . . . non obligat.

Publica confessio non obligat; quia etsi a Christo non vetita, divino tamen mandato præcepta non est, ut docet Syn. Trid. sess. 14. c. 5. ideoque sufficit confessio secreta, quam universalis Ecclesiæ consuetudo usurpat. Quod si confessio ne secreto quidem fieri possit, jam dictum est, Deum impossibilia non jubere, & pœnitentem in articulo mortis, qui aut ostenderit desiderium confitendi, aut, si ostendere non potuerit, recte vixerit, absolvi posse, & in tuto suam salutem hac ratione collocare, dummodo sufficienter contritus fuerit; quod idem hic repetendum est, quoad repentinos casus naufragii, aut prælii, in quibus necessitate ita postulante satis erit, si pœnitentes se peccasse in genere confiteantur, & aliquod doloris signum exhibeant, ut absolvi possint; imo plures simul, cum singuli non possint, absolvi queunt, uti monet P. Concina Theol. t. 9. p. 617. n. 4.

At si contingeret, quod tamen non est facile fingendum, confessionem non posse fieri, nisi aliquo, aut aliquibus audientibus, tutum putarem, ut confessio nihilominus fieret; periculosum, ut omitteretur. Ratio est, quia confessio divino jure præcepta est, eodemque necessaria ad salutem relapsis post baptismum: ergo, cum fieri potest, necessario facienda est: fieri autem potest, etiamsi aliter fieri nequeat, ac aliquo, aut aliquibus audientibus. Quod confessio fieri nequeat, nisi aliquo, aut aliquibus audientibus, confessionem quidem difficiliorem reddit, non tamen ne moraliter quidem impossibilem. Pœnitentia est laboriosus baptismus, cujus pars essentialis, qualis est confessio peccatorum, non potest propter difficultatem prætermitti. Major illa verecundia, quam pœnitens subit aliis suam confessionem audientibus, majorem habet partem remissionis ex can. mox cit. Equidem novi, me contraria loqui positionibus, & sensui recentium; sed ea dico, quæ divino præcepto, & animarum saluti consentanea mihi videntur. Ceterum descripta hypothesis vix accidere potest, si, ut fieri debet, diligentia adhibeatur, ut & pœnitens submissa voce loquatur, & vicini aut removeantur, aut aures occludant, aut alia ratione alio se avertant; quod fieri oportet, dum Confessarius in Xenodochio confessiones excipit, non autem, quod absit, ægrotos sine confessione absolvere eo prætextu, quod publica confessio non obliget, nec secreta fieri valeat.

Vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu &c.) nisi &c.

Quid-

Quidquid Busemb. contra sentiat, pro cujus opinione La-Croix pag. 336. n. 1190. citat Valent. Arriag. Bosco, nec eam improbat; dicendum est, confessionem, quæ non potest fieri, nisi per interpretem, sub obligationem cadere, quotiescumque divinum præceptum ad confessionem obligat. Hæc est expressa D. Thomæ sententia, qui Supp. q. 9. a. 3. ad 2. ait: *Quod in eo, qui usum linguæ non habet, sufficit quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur, quia* &c. tum subdit: *& ideo quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus confiteri*. Ne per somnium quidem Angelico Doctori in mentem venit hac de re dubitare. Ab hujusmodi obligatione illi solam eximere possunt, qui divina præcepta nostræ corruptæ indoli accommodare conantur, cum tamen illa imposita nobis sint, ut ei reluctemur.

An confessio afficitur impossibilis, quia non potest fieri nisi per interpretem? An divina præcepta non habent vim obligandi, nisi facile impleri possint? Si ita esset, ut ponunt, qui confessionem per interpretem obligare nolunt, jam de divinis præceptis magna ex parte actum esset, quia nostræ infirmitati, & corruptioni valde difficilia sunt. Pœnitentia juxta Sanctos Patres laboriosus est baptismus: ergo, ut rite fiat, difficultas animose subeunda, & superanda est; non difficultas, uti adversarii faciunt, obtrudenda, ut ejus onus ex humeris dejiciatur. Verecundia, seu, quod idem est, infamiæ metus, confessionis comes est, quam Christus ipse subire nos voluit, dum confessionem instituit: adversarii contra, sacramenti naturæ, & institutioni repugnantes, a confessione per interpretem liberant, quia verecundiam adjunctam habet. An Christus definitos verecundiæ gradus in confessione subeundos tantum voluit? Undenam adversarii hanc Christi doctrinam didicere? Hæc, crede mihi, & absurda, & ridicula sunt. La-Croix hoc objicit: „Si scirem, Confessarium unico homini revelaturum meam confessionem, non tenerer etiam in articulo mortis ei confiteri: ergo nec tenebor per interpretem." Resp. Hypothesis, quæ in antecedente ponitur, impossibilis est, ex qua proinde nulla quoad mores regula sumi potest. Ceterum qua facilitate ait, eadem negari potest, quod ait. Ut minimum enim res est in incerto posita. Quare allata ratio inutilis omnino est.

Jam confessio non solum divino jure præcepta est, sed eodem divino jure est pars essentialis, seu materia sacramenti pœnitentiæ. Quoad confessionem oris, cum fieri potest, res extra controversiam est; idemque dicendum de confessione per nutus, aut scriptum, cum ore fieri nequit: ergo id affirmandum quoque est de confessione per interpretem, cum confessio alia ratione perfici non potest. Eadem enim omnium ratio est. Christus enim voluit confessionem esse partem essentialem pœnitentiæ; quia sententiam absolutionis noluit a Sacerdote, nisi causa cognita, & patefactis pœnitentis reatibus, proferri. Qua ergo fronte Sacerdos contra Christi institutionem, formam absolutionis in eum proferre audebit, qui materiam afferre recusat?

Illud ego nunquam concedam; sed pono, sententiam Busembau, & aliorum esse probabilem, quod confessio per interpretem ex divino jure non sit ad absolutionem necessaria: at negare num adversarii illud audebunt, nostram quoque sententiam esse probabilem? Hic porro agitur de re ad sacramenti valorem necessaria, in qua damnatum est, sequi sententiam probabilem relicta tutiore. Ergo Bus. opinio quoad praxim damnata est.

Ex hac porro ratione illud evincitur, ut confessio per interpretem necessario facienda sit, quotiescumque pœnitens, qui alio modo confiteri non potest, absolutionem petit; & nunquam sit absolvendus, nisi prius, cum possit, eo modo quo potest sua peccata confiteatur.

Sicuti autem confessio, ita integra confessio jure divino præcepta est, & necessaria ad sacramenti valorem ex Synodo Trid. sess. 14. can. 5. de confess. ubi ait: *Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christifideles confiteri student, procuildubio omnia divinæ misericordiæ agnoscenda exponunt; qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil divinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt*. Ergo ablegenda est illa Busembau doctrina, „ac tunc adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam." *Si enim*, subdit sacra Syn. *erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat*.

At saltem admitti debet, quod ait La-Croix nu. cit. 1190. „Non est obligatio, nequidem semel in anno confitendi per interpretem, cum tantum præcipiatur confessio secreta, quæ fiat a solo pœnitente soli Sacerdoti, uti constat ex relatis verbis Conciliorum, docentque Auctores plurimi cum Scot. Suar. Vasq. Gran. Bonac. &c."

Resp. Pœnitens per interpretem juxta La-Croix confiteri sua peccata ne semel quidem in anno tenetur; alio modo, ut ponitur, confiteri non potest; rursus ex mox dictis sine confessione absolvi non potest: ergo sine culpa, si La-Croixium audiamus, poterit hujusmodi pœnitens unum, & alterum, & plures annos sine pœnitentiæ sacramento transigere, etiamsi peccatis forte onustus sit. Ego sane tam robusto stomacho non sum, ut hanc conclusionem deglutire, & digerere valeam. Si La-Croix, aut alii id possint, ipsi viderint. Sanius affirmari putem, hujusmodi pœnitentem annuæ confessionis præcepto teneri. Nemo enim a præcepto eximitur, si illud implere possit: at pœnitens præceptum implere potest: ergo ab eo non eximitur. Major illa difficultas, & erubescentia, quæ ex confessione per interpretem subeunda est, non est hujusmodi, ut a tam augusto, ac necessario præcepto, quod est divinæ legis determinatio, exonerare possit. Modi confitendi per nutus, scriptum, interpretem sunt inducti ex D. Thoma art. 3. cit. in supplementum confessionis vocalis: ergo si hæc fieri non possit, alio modo facienda est; quia *quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus, confiteri*, ait idem S. Doct.

Objectio La-Croixii ex Concilio Lat. ubi dicitur, quod *omnis* &c. *sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur* &c. nullius prorsus ponderis est, imo contra ipsum La-Croix pugnat. Sacra Syn. his verbis duo præcipit: primum est, ut quilibet, cum ad annos discretionis pervenerit, saltem semel in anno confiteatur: alterum, ut solus confiteatur: si solus confiteri non possit, an præceptum confessionis evanescit? Recens illud probabiliam principium, quo asseritur, præceptum, quod ex præcipua, seu majori sui parte servari non potest, nulla ex parte obligare, damnatum fuit ab Innoc. XI. propos. 54: ergo multo damnabilius est, quod præceptum nulla ratione obliget, si ex minus præcipua sui parte fiat impossibile. Ergo certum est, annuam confessionem, quæ est præcipua pars præcepti Concilii Lateranensis, obligare, si observari non possit ejus pars minus præcipua, hoc est, ut pœnitens solus Sacerdoti confiteatur. Synodus vero Trid. sess. 14. cap. 5. de pœnit. a La-Croixio relata nihil aliud præstat, nisi ut usum perpetuum universalis Ecclesiæ secretæ confessionis commendet, & hunc sanctum confitendi modum improbantes anathemate configat. At quid inde? Nihil scilicet, quod ad rem nostram faciat.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publice, vel per interpretem.

Hoc quidem consequitur ex iis, quæ Busemb. dixit: at cum quæ dixerit, falsa esse ostenderimus, hoc quoque dictum falsum esse, intelligitur.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Non est mortale, &c. *si in confessione mentiaris leviter* &c. *v. gr. si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri.*

Idem docet La-Croix p. 335. & pro hac opinione citat Suar. Vasq. Arr. Lug. Castrop. Dicast. Gorm. Illf. Stoz, Tamb. At contra sentire fatetur S. Bonav. Cajet. Palud. Ledesm. Armillam, & alios, qui eo teste putant fingere veniale in confessione, semper esse mortale. Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 441. reg. 10. ait, tale mendacium esse periculosissimum, quia pœnitens non hominibus, sed Deo, hoc est ministro Dei vicem gerenti mentitur, & injuriam sacramento irrogat. P. Concina Theol. t. 9. p. 282. n. 6. rem quidem non definit, sed dubitat & veretur, ne sit mortale ob peculiarem irreverentiam adversus sacramentum, & inquit: „Hunc pœnitentem obligarem ad pœnitendum de tali mendacio, saltem ut dubie mortali." Hinc porro fit, ut illud quoque dubitandum sit, utrum talis confessio sit irrita, nec enim peccatorum remissionem ea confessio consequi potest, quæ mortali peccato inquinata gratiam obtinere non valet; ideoque hujusmodi confessio propter dubium iteranda est.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Si confessio apud eundem Confessarium iteretur, sufficit &c.

Idem docet S. Antoninus p. 3. t. 14. cap. 19. §. 6. ubi ait: „Potest sustineri opinio Thomæ," (qui suppl. qu. 9. art. 1. ait, *quod non tenetur iterare confessionem, qui fictus accedit, sed tenetur postmodum fictionem suam confiteri*) „loquendo de illo, qui confitetur ei, cui prius, & non oportet iterare confessionem ei prius factam, licet fictam, etiamsi Sacerdos non recoleret peccata sibi prius dicta; quia nec quando confessio est integra, oportet, quod recolat actu de principio usque ad finem; & maxime quia hic sufficit absolvere, & injungere pœnitentiam pro fictione, & pro aliis quod faciat pœniten-

„ nitentiam sibi injunctam. " Hanc sententiam sequitur quoque Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 444. reg. 18. & Concina Theol. t. 9. p. 351. n. 4. præter Paladanum, Silv. & alios cum Suar. a La-Croix citatos p. 342. n. 1216.

Imo si nihil horum, sed tantum &c. *recordetur, valide, etsi illicite absolutorum putans Laym.* &c.

Valida quidem in hac specie absolutio videtur, etsi ex parte Sacerdotis mala sit, si pœnitens bona fide utatur, putans, suum statum Confessario notum esse; quia culpa Sacerdotis pœnitenti suo munere rite functo nocere non potest.

At si pœnitens advertat, suum statum a Confessario ignorari, absolutio mala esse videtur etiam ex parte pœnitentis, & invalida. Ratio est, quia pœnitens in hac hypothesi suo deest officio. Cum enim confessionem fictam repetere teneatur, eam omittit, & diminute confitetur: confessio enim ficta, si nullam sui memoriam in Confessario impressam relinquat, perinde est, ac si facta non fuerit: ergo pœnitens in hac hypothesi diminute, ideoque invalide confiteri videtur.

Confessarius in hac specie perinde se habet, ac alius Sacerdos, qui pœnitentis confessionem non excepit; nec de causa sibi ignota sententiam ferre potest.

Neque vero, quia olim sententiam invalide tulit, jus sibi acquisivit, ut de eadem causa sine cognitione sententiam iterum ferat.

Animadversio XXXIX.

Is qui a puero peccatum aliquod grave, v. g. mollitiem inculpabiliter omisit, vel quia putavit leve &c. *non ideo tenetur* &c. *sed hoc tantum, ut* &c.

In his Busembaum, cui similia habet La-Croix p. 342. n. 1123. verbis contradictio involvitur ea eo ortu, quod indefinite ponat, peccatum grave a puero admissum, quia illud vel leve, vel nullum putavit, non esse mortale; quæ positio ex eo pelagiano errore derivatur, quod peccata non imputentur ad culpam, nisi eorum malitia advertatur. Nam si, quod certum esse debet, ponamus, peccatum mortale juri divino, & naturali, uti est mollities, aperte contrarium a gravis culpæ reatu non excusari ex ignorantia, quia puer illud aut leve, aut nullum putavit, inde necessario fit, ut illud puer in confessione inculpabiliter non omiserit. Si enim peccati admissio a gravi reatu immunis non est, ne ejus quidem omissio in confessione a gravi culpa excusatur; quia sub gravi culpa omnis mortalis culpa in confessione aperienda est. Oblivio quidem, quæ est ignorantia facti, excusat a confessione, non item ignorantia juris. Puer porro peccatum mortale, e. g. mollitiem, aut similia, ut perjuria, furta, contumelias, odium in proximum &c. in confessione non omisit, ut ponitur, ex oblivione, sed ex ignorantia juris: ergo ejus omissio non est inculpabilis, ut perperam ait, & ponit Busembaum. Ergo non solum peccatum omissum, sed etiam reliqua confiteri, & confessiones iterare tenetur; quod valde quoad praxim animadvertendum est, ne Confessarii non cogentes hujusmodi pueros confessionem, seu confessiones iterare, & absolutionem male impertientes, eorum peccatis socientur. Hanc doctrinam, quæ satis clara est, tradit Nat. Alex. qui Th. t. 1. p. 445. reg. 19. ita loquitur. „ Qui peccatum aliquod mortale in confessione prætermisit ex divini juris „ ignorantia, confessionem iterare tenetur: " quod confirmat ex D. Thoma in 4. sent. dist. 21. qu. 2. art. 1. ad 4. ubi ait: *Ignorantia juris non excusat, quia ipsa peccatum est, sed ignorantia facti excusat. Unde aliquis de hoc, quod non confitetur peccata, quæ nescit esse peccata* (uti puer in casu nostro) *propter ignorantiam juris divini, non excusatur a fictione*; hoc est a ficta, & invalida confessione.

Addens si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, &c. *nec aliter instructus sit, etsi valide sit absolutus* &c.

Hypothesis Busemb. quoad factum vix possibilis est, ut scilicet rusticus maxime rudis nihil unquam tota vita in specie confessus sit, ac repetitis confessionibus in Parochos, & Confessarios adeo imperitos, & malos semper inciderit, ut suæ ignorantiæ nunquam fuerit admonitus, & sine specifica, & numerica peccatorum confessione, quam necessariam esse, ubique vulgo traditur, & scitur, fuerit absolutus.

Verum Busemb. quoad jus quoque fallitur. Sicuti falso posuit puerum, qui mollitiem non confitetur, quia putat aut nullum, aut leve esse peccatum, valide confiteri; ita hic falso ponit, rusticum, qui in genere tantum sua peccata confitetur, validam confessionem edere. Sicuti enim integra confessio jure divino necessaria est omnibus post baptismum lapsis ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. ita omnes hanc necessitatem, ut integre confiteantur, scire tenentur.

Hæc cognitio non ad officium certæ conditionis, & status, sed universe ad officium, & statum Christiani necessaria est. Hinc vulgo ubique id docetur, & notum est. Ignorantia porro eorum, quæ quilibet Christianus scire tenetur, culpabilis est, non innoxia, ut male ponit Busembaum, ex incuria, & oscitantia profecta. Rusticus, de quo Busemb. loquitur, catecheses ne, & conciones frequentavit? Interrogavit ne unquam pios aut Sacerdotes, aut laicos de iis, quæ ad animæ salutem, & ad legitimam confessionem pertinent? Hic rusticus est ne stipes, an homo? Miror sane, quod ignorantia integritatis confessionis culpa vacare ponatur, & quod Christianus, qui in genere tantum confitetur, & illud tantum dicit, *peccavi*, validam confessionem facere dicatur.

Itaque si quis unquam tam malas confessiones fecerit, quidquid contra Bus. dicat, omnes confessiones repetere, & rite facere cogendus est, ut absolutione dignus judicetur, non autem absolvendus, quantalibet sit pœnitentium copia, si sola peccata ab ultima confessione admissa recenseat. Hoc enim nihil aliud esset, nisi diminute confessum absolvere ratione affluentiæ pœnitentium; quæ est propositio 59. ab Innoc. XI. damnata.

Vide Dian. ubi addit ex Nav. &c. *quod etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale....omiseris, non ideo tenearis repetere confessiones intermedias* &c.

* Si prior confessio, in qua mortale peccatum ex errore mortaliter culpabili admissum, ut mollities &c. omittitur, diminuta est, & illegitima, cur aliæ subsequentes, seu intermediæ eodem vitio, ut ponitur, laborantes legitimæ, & validæ dicuntur?

Id sane ego non intelligo, & ne alii quidem id forte intelligent.

La-Croix p. 342. n. 1123. hoc arcanum reserare videtur, dum ait: „ Si pœnitens peccatum reticuit, peto, „ quale illud fuerit, & an tum temporis, quando fecit, „ putaverit esse mortale, item an putaverit esse mortale „ le sic illud reticere in confessione. Recte enim notat „ Avers. qu. 10. s. 19. §. 2. quamvis sæpe peccatum fiat „ ex ignorantia mortaliter culpabili, tamen sæpe postea „ esse ignorantiam inculpabilem confitendi. "

Dum Confessarius ita interrogat, pœnitentis peccata ex ejus opinione metitur, & pelagiano errore infectus existimat, non esse peccata mortalia, nisi qui ea admisit, mortalia esse putaverit, nec esse obligationem ea confitendi, nisi pœnitens hanc obligationem agnoscat, & putet esse mortale crimen, ea in confessione reticere; quæ si vera essent, uti sunt aperte falsa, pœnitens non esset edocendus, sed in tam felici ignorantia relinquendus. Caveant, quæso, Confessarii a tam absurdis præjudiciis, quæ non tam confutanda, quam deploranda sunt.

Porro dum La-Croix addit, *Quamvis sæpe peccatum fiat* &c. *tamen sæpe postea esse ignorantiam inculpabilem confitendi*, arcanum Busembau aperit, nosque docet, nec medias confessiones inter priorem proxime factam post mortale peccatum ex mortali ignorantia commissum, & in ea omissum, nec ipsam priorem, seu primam esse repetendam, neque Busembaum a nobis fuisse intellectum.

Videlicet tum Busembau, tum La-Croix satis quidem involute loquuntur; at uterque illud ponit, aut ponere videtur, non esse obligationem confitendi peccata, nisi pœnitens hanc obligationem adverterit; quod perinde est, ac si dixerint, pœnitentem non teneri scire peccata, quæ sunt confitenda, & juris, quod ad confessionis integritatem pertinet, ignorantiam esse culpæ expertem; quæ aberratio satis ex se aperta est, & non hic confutata. Peccator nescit, peccatum a se admissum esse peccatum mortale, nescit, obligationem esse illud confitendi; ut utraque ignorantia ex culpa oritur, utraque deponi potest, utraque deponenda est; quod si non præstat, nec oculos divinæ luci omnes illuminanti aperiat, nec rite confiteri, nec suarum culparum remissionem consequi potest. Ergo si hoc in præteritis confessionibus factum non fuit, omnes repetendæ sunt, ut animam in tuto ponat.

Oblivio peccati, cujus quis conscientiam non habet, ideoque in confessione mentionem non facit, ex dissoluta semetipsam discutiendi negligentia profecta, confessionem diminutam, & nullam facit, quæ necessario iteranda est.

Ergo diminuta quoque est, & nulla, ac necessario iteranda confessio, in qua quis peccatum omittit, cujus conscientiam non habet ex culpa sua, & quia habere non vult.

Animadversio XL.

Excusatur aliquando Confessarius, si levissimam, vel etiam nullam pœnitentiam injungat &c.

Est ne aliquando excusandus Confessarius, qui pœnitentiæ sacramentum mutilat? at qui nullam pœnitentiam injungit, sacramentum mutilat: quia pœnitentia, ejus pars est ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 3.

Sed

Sed ut laxior Busemb. doctrina intelligatur, & improbetur, eadem sacra Syn. audienda est, quæ sess. 14. cap. 8. ita loquitur: *Debeat ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate salutares, & convenientes satisfactiones injungere; ne, si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.*

Vehementissima contritio, quæ totius, aut fere totius pœnæ reatum deleat, rarissima est, & semper incerta, ut ipsa Bus. fatetur: porro certum luendæ pœnæ debitum, non incerta, sed quoad fieri potest certa satisfactione solvendum est.

Adde, quod satisfactoriæ pœnæ quodam quasi freno a peccato valde revocant, & coercent, peccatorum reliquiis medentur, & vitiosos habitus tollunt, ut eadem sacra Syn. docet, & res ipsa loquitur. Quare cum pœnitentibus valde prosint, & Deo acceptæ valde sint, ejusque justitiæ consentaneæ, Confessarii hac in re non laxi, ut Busemb. insinuat, sed accurati, ut sacra Synod. monet, & præcipit, esse debent.

Pœnitentiam tamen pro contritionis magnitudine prudenter temperandam esse, fateor, ut docet Innoc. III. lib. 5. decr. tit. 38. cap. 8. *Deus qui*, ubi ait: *Ceterum cum pœnitentia non tam secundum quantitatem excessus, quam pœnitentis contritionem per discreti Sacerdotis arbitrium sit moderanda, pensata qualitate personæ super fornicatione, adulterio, homicidio, perjurio, & aliis criminibus, consideratis circumstantiis omnibus, ac præsertim novitate Livon. Ecclesiæ, competentem pœnitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire.* Consideranda hic sunt illa verba, *moderanda, competentem pœnitentiam, prout saluti eorum videritis expedire.* Nec enim levissima pœnitentia, ut omittam illud Busembau, *vel etiam nullam*, quod nimis absurdum est, pro gravibus, præsertim si multæ quoque sint, culpis imposita, moderata est, competens, & pœnitentium saluti expediens.

At quid, si pœnitens, ut Busemb. ait, aliter satisfecisse advertatur?

Resp. Busemb. hic falsa positione nititur. Neque enim pœnitens, quamdiu in mortalis peccati statu versatus est, in quo statu fuit Dei inimicus, Deo satisfacere potuit; quia ejus ut Dei inimici opera Deo accepta esse non potuerunt, ideoque satisfaciendi virtute caruere; quod affirmat D. Thom. suppl. qu. 14. art. 2. idque colligit ex Prov. 10. *Universa delicta operit caritas:* & ex 1. Cor. 13. *Si distribuero in cibos pauperum* &c.

Nihilominus etiam propter pia opera, quæ pœnitens in statu peccati peregit, satisfactio prudenter temperanda est, non quod illa, ut male ponit, aut ponere videtur Busemb satisfactoria sint, sed quia, ut ait S. Thom. q. 14. cit. art. 3. ad 1. *quanto aliquis plura bona opera facit in peccato existens, magis se ad gratiam consequendam disponit; & ideo probabile est, quod minoris pœnæ sit debitor. Et propter hoc debent a Sacerdote discrete computari, ut ei minorem pœnam injungat, inquantum invenit eum melius dispositum.*

S. Carolus Borrom. in admon. ad Conf. n. 51. ita loquitur: „ Nell' ingiungere la soddisfazione a penitenza „ deve il Confessore essere circospetto, acciò non la imponga tanto leggiere, che la potestà delle chiavi ne „ venga in disprezzo, e che esso non partecipi de' peccati d'altri; nè meno tanto gravi, o lunghe, che i „ penitenti ricusino di eseguirle, o accettandole, non l' „ eseguiscano poi interamente. “ Tum n. 52. subdit: „ Per tanto deve il Confessore sapere i Canoni penitenziali. Perciocchè quantunque si possano, e si debbano „ moderare ad arbitrio di prudente e discreto Confessore „ secondo la contrizione del penitente, o la qualità, a „ diversità delle persone, ed altre circostanze; nondimeno è bene sempre guardare i suddetti canoni, ed a „ quelli, come a regole conformarsi, quanto giudicherà „ spediente; e quantunque &c. “

Si pœnitens sit mentis impos &c.

Quoad infirmos S. Carol. Borr. in instruct. de visit. & cura infirm. apud Nat. Alex. p. 488. reg. 11. ait: „ Pœnitentiam ne ideo nimis levem imponat, quod justa „ ab homine jacente non possit præstari, si probabile sit, „ quod convalescet, & tunc præstare poterit, quod non „ potuerat jacens. Quod si credibile sit, eum non amplius surrecturum, rationes pœnitentiæ justæ eliget, „ quæ possint præstari a jacente, veluti magnam eleemosynam pro facultatum modo. Suadebit vero semper, „ ut morbi afflictiones pœnitentiæ loco libenter accipiat, „ Dominoque pro peccatis suis offerat. “

Quando scrupulosus sæpius intra eamdem horam redit cum novis culpis: quia &c.

Cum scrupulosus redit cum novis culpis, quarum fuit oblitus, falso ponitur, pœnitentiam satis fuisse impositam in præcedentibus, quia Confessarius pœnitentiam imponit pro ratione peccatorum, quæ audivit, non pro iis, quæ illi declarata non fuerunt.

ANIMADVERSIO XLI.

Etsi Confessarius peccet &c. excusari tamen eum posse putant Dian. si addat &c. Verum hæc regula universaliter admitti non potest &c.

Hæc regula laxissima, ab aliis communi consensu, ut Bus. ipse fatetur, explosa, nec universe, nec unquam admittenda est; sed pœnitentia imponenda est juxta regulas a Synodo Trid. Summo Pont. Innoc. III. Sanctisque Thoma, & Carolo Borr. traditas, & mox explicatas.

ANIMADVERSIO XLII.

Minor justo licite datur ex causa; qualis est... 3. tempus Jubilæi, vel &c.

Id quoque probat La-Croix p. 346. n. 1248.

At plenaria indulgentia non conceditur, nisi vere pœnitentibus: nec vere pœnitentes sunt, qui congruas pœnitentias implere parati non sunt: ergo pœnitentes tempore plenariæ indulgentiæ ad eas parati esse debent; ideoque iis imponendæ sunt.

Plenariæ indulgentiæ in Urbibus sunt fere quotidianæ; quarum ratio si satis esset ad minuendas pœnitentias, Confessariis nunquam deesset ratio eas minuendi; quod non videtur congruum saluti pœnitentium.

Adde, quod pœnitentiæ imponuntur non solum in satisfactionem, sed aliis de causis, ut ex Syn. Trid. mox explicatum est; quæ causæ non cessant ratione Jubilæi, aut plenariæ indulgentiæ.

Demum reatus pœnæ certus est, indulgentiæ plenariæ consecutio non est certa: porro reatus certus non incerta, sed quoad fieri potest, certa expiatione delendus est. Ex quibus fit, ut Jubilæum non videatur justa causa minuendi congruas pœnitentias. Hac de re legi potest Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 543. reg. 12. ubi legitur can. 18. Concilii Salegustiadensis in hæc verba: *Quia multi tanta mentis suæ falluntur stultitia, ut in aliquo capitali crimine inculpati, pœnitentiam a Sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maxime confisi, ut Romam euntibus Apostolicus omnia sibi peccata dimittat; sancto visum est Concilio, ut talis indulgentia illis non prosit, sed prius juxta modum delicti* (non justo minorem, ut Bus. ait) *pœnitentiam sibi datam a suis Sacerdotibus adimpleant; & tunc Romam si velint ire, ab Episcopo proprio licentiam, & litteras ad Apostolicum ex eisdem rebus deferendas accipiant.*

Hinc Bened. XIV. in epist. encyclica ad Rom. Confess. 3. Decembris 1749. n. 65. ait: *Restava unicamente il dire qualche cosa sopra il rilasciarsi dal Confessore d'imporre la penitenza; giacchè dicevasi, non essere il penitente, che aveva preso l' indulgenza, obbligato di adempirla; ed essendoci ciò paruto un rilasciamento, nella istruzione, della quale si tratta, al §. 26. ci siamo spiegati doversi dal Confessore imporre al penitente la salutar penitenza, ancorchè esso sia preparato a prendere il Giubileo; dal che poi nasce l' obbligo del penitente di doverla adempire.* Ait, *la salutar penitenza*, non justo minorem. Nec enim indulgentiæ eo spectant, ut segnitiem foveant, sed ut imbecillitatem adjuvent.

ANIMADVERSIO XLIII.

Non potest injungi 2. pœnitentia publica, si sit periculum revelandæ confessionis.

Cum peccatum publicum est, ex seipso, & a pœnitente revelatum jam fuit; ideoque nullum potest esse periculum revelationis, seu revelandæ confessionis in Confessario suo munere fungente, & publicam pœnitentiam imponente; quæ non solum pro publico peccato interdum injungi potest, & expedit, ut Busemb. loquitur; sed debet injungi, & necessario injungenda est, ut ait Synod. Trid. sess. 24. cap. 8. his verbis: *Apostolus monet, publice peccantes palam esse corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice, & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos, commotosque fuisse, non sit dubitandum; huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publice injungi oportet, ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, sua emendationis testimonio ad rectam revocet vitam.*

Itaque pœnitenti, qui publico scandalo inimicitiæ, intemperantiæ, seu libidinis, avaritiæ, & injustitiæ, iracundiæ, & rixarum, impietatis, ut perjuriorum, blasphemiæ &c. multos offendit, ut publica reconciliationis, temperantiæ, justitiæ, mansuetudinis, pietatis signa exhibeat, imponendum est, quæ prout prudentia, & pietas dictaverit, a Confessario determinanda erunt.

ANI-

ANIMADVERSIO XLIV.

Etsi possit immediate post absolutionem adhuc injungi &c.

Id quidem faciendum est, si Sacerdos forte oblitus sit pœnitentiæ ante absolutionem imponendæ: at non esse obligationem præmittendi pœnitentiæ impositionem absolutioni, falsum puto. Ratio est, quia pœnitens absolvendus non est, si congruam, & salutarem satisfactionem recuset: ergo necesse est ut hæc ei a Sacerdote denuntietur, & ab eo acceptetur, priusquam absolvatur. Præterea cum ratio hunc necessarium ordinem sine culpa prætermitti non posse evincat, tum ipsa universalis Ecclesiæ consuetudo legis loco est in hujusmodi re gravi, & necessaria, quidquid Bus. Dian. aut alii contra sentiant. Hinc Rituale Rom. de sacram. pœnit. ait: *Cum igitur pœnitentem absolvere voluerit, injuncta ei prius, & ab eo acceptata salutari pœnitentia, primo dicit: Misereatur* &c.

ANIMADVERSIO XLV.

Quorum sententia ad hoc saltem servit, ut &c. *si levissimam* &c.

Hanc sententiam probat quoque La-Croix p. 346. nu. 1260. quæ sane cum proxima anteriore Busembau opinatione consentit, & cohæret. Si enim Sacerdos neminem, qui vel levissimam pœnitentiam subire velit, sine absolutione dimittere debet, pœnitentem prius absolvere potest, quam satisfactionem injungat; quia merito ponit, neminem levissimam pœnitentiam v. g. unum Pater, & Ave recusaturum. At prior illa sententia ex dictis falsa est: ergo etiam hæc præsens.

Utraque sane absurda, & falsa est; quia utraque judicii ordinem pervertit. At hæc posterior magis absurda, & evidentius falsa, utpote quæ Judicem reo subdat, ejusque arbitrio turpissime addicat, divinæ justitiæ jura violet, pœnitenti flagitiose indulgeat, ejusque salutem, ne illi displiceat, prodat, Confessarium alienorum criminum participem efficiat, & absolutionem non mature impertiendam, sed projiciendam doceat, ac demum Tridentinæ Synodo supra cit. apertissime contraria sit. Hujusmodi est præsens Busembau, & La-Croix opinatio; quam proinde merito insectatur, & graviter carpit P. Concina Theol. t. 9. p. 430. qu. 3.

ANIMADVERSIO XLVI.

Dixi 1. communiter: *quia probabile est, pœnitentiam sub veniali tantum obligare.* 1. *Si imposita sit pro solis venialibus.* 2. *Si pro mortalibus alias confessis.*

Quod La-Croix p. 347. n. 1279. probat, etiamsi pœnitentia injuncta gravis sit.

Hanc sententiam Concina Theol. t. 9. p. 432. n. 12. falsam putat, quam ipso teste Salmanticenses rejiciunt, & pro contraria plures juniores allegant. Cujus ratio est, quia Sacramentum mutilare, non levis, sed mortalis culpa est: sed qui pœnitentiam seu levem, seu multo magis gravem pro venialibus, aut mortalibus alias accusatis impositam omittit, Sacramentum mutilat, hoc est sua integritate detruncat: ergo &c. La-Croix quidem n. 1278. propositionem negat, loquendo, ut reipsa loquimur, de mutilatione quoad solam Sacramenti integritatem. Sed illud considerandum est, non quod ipse neget, sed quod jure negari possit. Licet enim materia levis, nisi aliud addatur, graviter non obliget; quatenus tamen pertinet ad Sacramenti integritatem, res gravis, & graviter obligans rectius asseritur, quam negatur, sicuti e. g. digitus, aut etiam manus res minuta, & exigua absolute est; at magni momenti, prout ad humani corporis integritatem necessaria. Ergo sicuti mortaliter peccat, qui digito, aut manu corpus mutilat, ita, imo multo magis mortaliter peccare videtur, qui partem necessariam ad Sacramenti integritatem detruncat, illudque fœde deformat, & deturpat. Sublimis Sacramenti dignitas, ejusque deformatio ea omissione pœnitentiæ consideranda est; ex quo quilibet intelliget, Concinæ sententiam longe rationabiliorem esse, quam La-Croixii, & Busembau. Quod si hoc verum est, etiamsi pœnitentia imposita sit levis, multo magis id verum est, si sit gravis. At, inquit La-Croix, „ hæc materia, inquantum est gravis, non est necessaria, cum „ Confessarius neque sub gravi peccato, neque materiam gravem teneatur pro talibus peccatis imponere: „ ergo materia, quæ necessaria est respectu peccatorum „ pœnitentis, est tantum levis: ergo hanc omittere „ erit tantum veniale. “ Resp. Hæc subtilis La-Croixii ratio nec solida, nec probabilis est, sed sophistica. Esto enim non teneatur Confessarius materiam illam, seu pœnitentiam gravem imponere; quid inde? Inde scilicet fit ut absolute sine ulla additione loquendo pœnitenti necessaria non sit; at illud adde, ut a Confessario sit imposita, & a pœnitente acceptata: est ne amplius quoad pœnitentem libera? Est ergo aperte falsum, quod gravis pœnitentia, quatenus gravis, a Confessario pro venialibus, aut mortalibus antea accusatis imposita, & a pœnitente acceptata, non sit materia necessaria. Hinc agnosce indolem probabilitatis ad cavillandum pronæ, ne ejus rationes sine examine admittas. La-Croix num. 1279. ita concludit: „ Utraque sententia est probabi„ lis. “ At nec Theologia, nec Philosophia sana, contradictoria probat.

Quod si non solum gravis, sed etiam levis pœnitentia pro venialibus imposita, graviter obligare merito asseritur, multo magis id verum est, si pro mortalibus imponatur numquam rite accusatis. Quare hic quoque rejiciendus est Busemb., & La-Croix, qui contrarium sentit n. 1278. nixus eo principio, quod modo fuit labefactatum. Hæc enim culpa gravior est; quia, cum gravior pœnitentia agenda a pœnitente esset, ne levis quidem impletur; & cum deficiens satisfactio supplenda foret, ne injuncta quidem peragitur.

Si Confessarius voluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pœnitentiam libere . . . potest &c.

Sacerdotem posse imponere pœnitentiam libere, & sine obligatione, ipse La-Croix p. 345. n. 1249. minus probabile putat contra Busembaum, ego autem falsum existimo. Sacerdos enim Dei minister cum sit, ejus voluntati, & legi sese conformare tenetur: at, cum voluntas Dei sit, & lex, ut peccatores dignam, seu congruam pœnitentiam faciant, ut declarat Luc. 3. v. 8. illis verbis, *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*, intelligitur, Deum velle, & præcipere, ut Sacerdotes congruam pœnitentiam determinando, illam sub obligatione imponant, & imponere debeant: ergo non possunt eam libere, & sine obligatione imponere. *Claves*, inquit Syn. Trid. sess. 14. cap. 8. *Sacerdotibus non ad solvendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent*. Ergo Sacerdotes clavibus manifeste abuterentur, si pœnitentiam sine obligatione imponerent; quia clavibus solum uterentur ad solvendum, non item ad ligandum. Hinc eadem sacra Syn. eodem c. 8. ait: *Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate salutares, & convenientes satisfactiones injungere*.

Quid est illud *injungere*, nisi præcipere, seu imponere veluti onus necessario portandum? Sacræ Synodi mentem, & verba sine dubio pervertunt, qui putant, pœnitentias instar consilii a Sacerdotibus suggeri posse, nec necessario sub præcepto esse imponendas; præsertim cum, si pœnitentiæ in pœnitentium arbitrio relinquantur, pœnitentes possint levissima opera pro gravissimis delictis præstare; quod sacræ Synodi menti aperte repugnat, quæ subdit: *Ne, si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur*. Hinc Summus Pont. Bened. XIV. ad c. 3. cit. ait: *Ci siamo spiegati, doversi dal Confessore imporre al penitente la salutar penitenza* &c. *dal che poi nasce l'obbligo del penitente di doverla adempire*.

Itaque cum La-Croix n. cit. ait, „ Probabilius vide„ tur pœnitentiam non debere injungi sub consilio tan„ tum, sed sub obligatione aliqua, “ eatenus refellendus est, quatenus his verbis juxta falsa sua principia Busembau opinionem reipsa non improbet, imo quoad praxim probet tamquam probabilem; præsertim cum addat illud, *sub obligatione aliqua*; qua additione vult, Confessarium „ posse pœnitentiam de se gravem, & pro „ mortalibus debitam imponere sub obligatione tantum „ levi; “ qua in re cum Busembau concordat, & rejiciendus cum eodem est.

Si enim Confessarius ita se gerat, Dominum agit, cum sit minister, ac ministerii potestate abutitur; quia, cum graviter pro ratione criminum ligare ex commissa sibi dispensatione teneatur, leviter tantum ligat. Adde, quod ex modo dictis, omissio pœnitentiæ ea ratione sit mortalis culpa, quod Sacramentum mutilet, & fœde deturpet. Ergo Sacerdos non solum peccat, si sub levi tantum obligatione pœnitentiam gravem imponat, sed ne id quidem sua auctoritate facere potest; quia sua auctoritate facere non potest, ut omissio pœnitentiæ non sit mutilatio Sacramenti.

Poterit tamen pius, & prudens Confessarius imposita congrua satisfactione juxta modum criminum, & pœnitentium facultatem, addere alia satisfactoria, & ad præservandum a peccatis apta opera ex consilio a pœnitente peragenda, prout ejus saluti expedire cognoverit.

Eum, qui lucratur indulgentiam &c. *liberari ab onere pœnitentiæ (nisi* &c.*) docet* &c.

An in hoc laxamento refellendo immorari operæ pretium

tium est? Hactenus dicta illud labefactant, & monstro simila esse, evincunt. Illud repudiat Bened. XIV. verbis cap. 3. relatis, ubi ita loqui pergit. „ Ed oltre la „ necessaria correlaziona, che intercede fra l'autorità „ d'importe la penitenza, e l'obbligo di adempirla, es„ sendoci sembrato incomprensibile, che possa dirsi, u „ sia *vere pœnitens*, come devu essere, chi vuol conse„ guire la plenaria indulgenza, sa col pretesto di essa „ vuol esentarsi dall'adempira quella penitenza, che „ nella sagramental confessione gli è stata imposta dal „ Confessore. "

Animadversio XLVII.

Imo ad eam non obligabitur, si omnino injustam esse constet.

Cuinam constare debet, pœnitentiam esse omnino injustam? An ipsi pœnitenti? At nemo judex in causa propria. Neque vero hic agitur de re cuilibet evidenta. „ Quisque, ait Concina Theol. t. 9. p. 435. nom. „ 23. communiter in hac materia se doctum, probum„ que reputat. Quare causam istam ut ineptam, & „ periculi plenam rejicio. "

Præterea si pœnitentia fuit evidenter injusta, cur non fuit recusata? Si autem fuit acceptata, cur non impletur? An pœnitens propria auctoritata potest sibi acceptatam obligationem remittera? Hoc scilicet est absurdum, & aperte falsum. Adde, quod paucissimi etiam ex justis satisfactiones justo majores, hoc est majores pœnis, quæ peccatis debentur, Deo exhibeant, etiamsi præter pœnitentias a Confessariis impositas alia pia, & satisfactoria opera peragant. Qua ergo fronte peccatores criminibus onusti de pœnitentiis sibi impositis judicium ferre, eas evidenter injustas appellare, & omittere audent?

Cur ipsi Theologi tam perversa judicia, & criminosas omissiones iis permittunt?

Aut si pœnitens eam non possit implere.

„ Si tamen, inquit Concina, dividua pœnitentia sit, „ eam implere partem debet, quam potest. " Quæ doctrina certissima est, sicuti certissimum est, eum, qui non potest matutinum, & laudes recitare, potest autem reliquas horas, has recitare teneri ex prop. 54. ab Innoc. XI. damnata.

Quamquam hac in re missis contentionibus Confessarius, si fieri potest, adeundus est, ut pœnitentiam commutet. Quod si qui pœnitentiam imposuit, adiri non possit, ad alium confugiendum est, qui id præstet: hoc autem in ipsa confessione præstandum est; quia pœnitentia hujusmodi ad Sacramentum pertinet; ideoque extra ipsum commutatio fieri nequit; qua de re infra ad resp. 1. hujus ar.

Vel illius sit oblitus; nec tunc ad aliud quidquam tenetur. Idem habet La-Croix p. 347. n. 1275.

Ego non Theologos, sed æquos, piosque homines hic consulo. Recitata doctrina est ne sana, & tuta? Præclarum sane oblivionis privilegium, ut non solum ab imposito pœnitentiæ onere, sed ab alio quocumque exoneret.

An hæc fuit, aut esse potuit Christi ministri mens, ut, si pœnitens pœnitentiæ forte oblivisceretur, nihil omnino præstare teneretur? Cuinam unquam tam absurda cogitatio in mentem venire potuit? Venit tamen Busembau, La-Croixio, & aliis. Titius grave debitum cum Sempronio contraxit; qua de re nullum chirographum extat, imo nulla memoria, ita ut Titius nec quid, nec quantum debeat, amplius recordetur: quæro hic, utrum Titius ab omni onere solutus sit, & Sempronio nihil omnino debeat. An etiam de his dubitandum est? Dubitari autem potest, utrum pœnitens nihil omnino debeat, quia debiti pro suis culpis a Christi ministro sibi impositi oblitus est?

Quid ergo, inquis, faciendum est? „ Pœnitens, in„ quit Concina, adire Confessarium debet, ut, si re„ cordetur, pœnitentiam patefaciat. Si etiam Confessa„ rius oblitus peccata fuerit, tum denuo confiteri pec„ cata debet, ut congruam pœnitentiam accipiat, & „ manifestare, an oblivio fuerit, necne culpabilis: " vel, ut dixit p. 434. num. 20. de commutatione pœnitentiæ ab eodem Confessario facienda (res enim præsens nihil aliud est, nisi pœnitentiæ commutatio necessario facienda) „ sufficit, ut Confessarius notitiam pec„ catorum habeat, & status pœnitentis, licet notitia „ non sit adeo exacta. "

Hoc sane ea etiam ratione necessario præstandum est, ne Sacramentum mutilum sit, & sua integritate destitutum; in qua integritata dum La-Croix pœnitentem excusat, & liberat, ne eadem peccata bis confiteri cogatur, absurda absurdis addit, & refutatione dignus non est. An refutatione dignus est, qui pœnitentis commodum, Sacramenti integritati præfert?

Animadversio XLVIII.

Is qui pœnitentiam implet in statu peccati, probabiliter quidem satisfacit &c.

Id quoque affirmant communiter recentiores, Merbesius, Juvenin, Turnely, Le Drum, & alii plurimi teste Concina Theol. t. 9. p. 359. n. 2. Contrarium asserunt S. Thom., S. Bonav., S. Antoninus, Soto, Ledesma, Suar., Lugo, Toletus, & alii, quos tamen Concina intelligendos putat de satisfactione meritoria, sine qua impleri posse præceptum satisfaciendi, priores existimant:

S. Thom. Suppl. qu. 14. ar. 2. ad 2. ait: *Quod sicut homo nescit pro certo, utrum caritatem habuerit in satisfaciendo, vel habeat; ita etiam nescit pro certo, utrum pleno satisfecerit; & ideo dicitur Eccl. 5.* „ De propitia„ to peccato noli esse sine metu. " *Nec tamen exigitur, quod propter hunc metum homo satisfactionem expletam iteret, si conscientiam peccati mortalis non habeat. Quamvis enim pœnam non expiet per hujusmodi satisfactionem; tamen non incurrit reatum omissionis ex satisfactione neglecta; sicut nec ille, qui accedit ad Eucharistiam sine conscientia peccati mortalis, cui subjacet, reatum indignæ sumptionis incurrit.* Sicuti S. Doct. in præcedentibus quæstionibus de illis, quæ ad Sacramentum pœnitentiæ pertinent, disputat; ita hic de satisfactione sacramentali agit, idque ipsa ejus verba satis ostendunt. Cum autem doceat, satisfactionem non esse iterandam, si pœnitens conscientiam peccati mortalis non habeat, hinc liquido colligitur esse iterandam, si conscientiam peccati mortalis habeat. Hic enim incurrit reatum omissæ satisfactionis, sicuti incurrit reatum indignæ sumptionis, qui cum conscientia peccati mortalis ad Eucharistiam accedit. Sed D. Thom. suam mentem distinctius aperit ar. 3. ad 3. ubi ait: *Quod aliquæ satisfactiones sunt*, (a Confessario injunctæ, de quibus expresse loquitur, ut patet ex verbis objectionis, cui respondet) *ex quibus manet aliquis effectus in satisfacientibus, etiam postquam actus satisfactionis transit: sicut ex jejunio manet corporis debilitatio, & ex eleemosynarum largitione substantiæ diminutio, & sic de similibus. Et tales satisfactiones in peccatis factæ non oportet, quod iterentur, quia quantum ad hoc, quod de eis manet, per pœnitentiam Deo acceptæ sunt: satisfactiones autem, quæ non relinquunt aliquem effectum in satisfaciente, postquam actus transit, oportet quod iterentur, sicut est de oratione, & similibus: actus autem interior, quia totaliter transit, nullo modo vivificatur, sed oportet quod iteretur.* Hanc doctrinam ex se æquissimam, tantique Doctoris auctoritate fultam sequitur Natalis Alex. Theol. t. 1. p. 492. reg. 23. ubi addit: „ Eamdem regulam confir„ mat S. Antoninus 3. p. tit. 14. c. 20. turiusque pro„ pterea esse docet, ut Confessarius etsi diuturnas im„ ponat pœnitentias jejuniorum, peregrinationum, si„ miliumque operum, pront requirunt peccata, non ta„ men injungat diuturnas pœnitentias orationum, & „ præcipue his, de quorum relapsu celeri dubitat. "

Accedit, quod satisfactio a Sacerdote injuncta, sit quasi materia pœnitentiæ, ejusque pars: at satisfactio, quæ reipsa satisfactio non est, quia Deo non est accepta, nec illi satisfacit, non est quasi materia, nec pars pœnitentiæ: ergo non est satisfactio a Sacerdote injuncta, ideoque satisfaciendi præceptum non implet.

Præterea Syn. Trid. sess. 14. c. 3. ita loquitur: *Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti, ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio; qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque, & perfectam remissionem peccatorum ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur.* At opera satisfactoria in statu peccati peracta ad integritatem Sacramenti, & ad plenam peccatorum remissionem non requiruntur; quia ad id non conferant: ergo non sunt Sacramenti pars; ideoque, ut mox ratiocinabar, præcepto non satisfaciunt; quia præcepti substantia, si ita loqui libet, tota in eo est, ut Sacramentum pœnitentiæ integrum faciat. Nam licet modus caritatis ex D. Thoma sub præceptum universe non cadat, hæc tamen regula suam patitur exceptionem in nostra specie, in qua opus præceptum ex natura sua caritatis statum postulat.

Prioris sententiæ assertores eam colligunt ex antiqua Ecclesiæ disciplina, cum satisfactio præcedebat absolutionem; & quia ipsa confessio est pars essentialis Sacramenti, quamvis in statu peccati mortalis facta.

Resp. Antiqua disciplina eo spectabat, ut pœnitentes ad veram vehementemque contritionem disponerentur, a peccatis absterrerentur, eorumque contritio velati aurum igne probaretur; quia, ut ait D. Thom. Suppl. q. 14. ar. 3. *quanto aliquis plura bona opera facit in peccato existens, magis se ad gratiam contritionis disponit; &*

idem probabile est, quod minoris pœna sit debitor. Et propter hoc deberent a Sacerdote discrete computari, ut ei minorem pœnam injungat, inquantum invenit eum melius dispositum. Itaque pœnitentiæ absolutionem præcedentes, satisfactionis loco olim habebantur, non quod satisfactiones proprie essent, quamdiu in statu mortalis peccati fierent, sed quia, cum diutinæ, & duræ essent, ad vehementem contritionem præparabant, & probabile erat, eas bona ex parte ex acri dolore, qui statum gratiæ ante absolutionem restitueret, fuisse profectas.

Discrimen inter confessionem, & satisfactionem evidens est; quia confessio est necessaria dispositio ad absolutionem, & culpæ remissionem; at satisfactio absolutionem subsequitur, culpamque remissam supponit.

Peccat tamen, sed venialiter, ut docet &c.

Ego vero reum culpæ peccatorem numquam agam, dum bene agit, orat, jejunat, eleemosynas largitur. „ Venialiter peccat, inquit Busemb., quia Sacramenti „ partem suscipit indigne, & obicem ponit effectui, sci- „ licet remissioni pœnæ. “ Resp. Falsum est, quod pœnitens impositas satisfactiones peragens, Sacramenti partem suscipiat; non suscipit, sed operatur, & operando Sacramenti partem complet, & perficit, non recipit, si in statu gratiæ id præstet.

Si vero opera e Sacerdote injuncta in statu peccati fiant, Sacramenti pars ex mox dictis non sunt. Neque vero ipsa bona opera obicem ponunt remissioni pœnæ, sed peccati status, in quo proinde permanendum non est, tam aliis de causis, tum ut opera bona vi satisfaciendi prædita sint. Quare peccator in nostra specie non peccat, sed pœnitentiam juxta mox dicta, & moderationem D. Thomæ iterare tenetur.

Quem tamen, obice remoto, recuperari docens Navar., Tol. &c.

Hoc quoque falsum esse, docet, & evincit D. Thom. qui Suppl. qu. 14. ar. 3. ita ratiocinatur. *Opera extra caritatem facta ideo non erant satisfactoria, quia fuerunt mortua: sed per pœnitentiam non vivificantur. Ergo nec incipiunt esse satisfactoria.*

Præterea caritas non informat actum, nisi qui ab ipsa aliqualiter procedit: sed opera non possunt esse Deo accepta, ac per hoc nec satisfactoria, nisi sint caritate informata: ergo cum opera facta extra caritatem, nullo modo ex caritate processerint, vel de cetero procedere possint, nullo modo poterunt in satisfactionem computari.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod opera in caritate facta, quæ viva dicuntur, sunt meritoria vitæ æternæ, & satisfactoria respectu pœnæ dimittendæ; & quod per caritatem sequentem opera extra caritatem facta vivificantur quantum ad hoc, quod sunt satisfactoria, sed non quantum ad hoc, quod sint meritoria vitæ æternæ.

Hanc eamdem opinionem exsuscitarunt nonnulli, quos hic sequitur Busembaum. At quid S. Doctor? *Sed hoc*, inquit, *non potest esse: quia utrumque habent ex eadem ratione opera ex caritate facta, scilicet ex hoc quod sunt Deo grata. Unde sicut caritas adveniens non potest opera extra caritatem facta, grata facere quantum ad unum, ita nec quantum ad aliud.*

Si opinio Busemb. vera esset, etiamsi opera e Confessario injuncta, & a pœnitente in statu peccati facta non sint satisfactoria, ea tamen non essent ea necessitate repetenda, quia per subsequentem confessionem vim satisfaciendi recuperarent, & Sacramenti pars fierent: at quoniam hæc quoque opinio falsa est, necessario repetenda sunt.

Unde quam primum est implenda, potestque graviter etiam peccari nimium differendo, quod ex variis circumstantiis est judicandum. Hactenus rectissime.

Imo posse differri per annum (hoc est quamdiu &c.) vult ipse Dian. ex Amico &c. nisi &c.

Quomodo Busembaum hoc suum dictum conciliat cum proxime superiore? Nonne confessus est, posse graviter peccari nimium differendo pœnitentiam impositam? An eam differre per annum est exigua, non multa, seu nimia dilatio? Hic non theologica ratiocinatione, sed æquo, & communi sensu tantum opus est.

Pœnitentiæ sacramentalis executio est justitiæ Deo debitæ redditio, & Sacramenti pars: ergo ejus dilatio sine legitima causa, & necessitate culpabilis est, nimia vero dilatio graviter culpabilis: dilatio in annum ex communi, & æquo sensu est nimia: ergo est graviter culpabilis.

In hanc rem ita loquitur P. Concina Theol. t. 9. p. 432. n. 3. „ Leander, Diana, & alii Probabilistæ do- „ cent, posse per annum pœnitentem satisfactionem dif- „ ferre, quando Confessarius tempus non definivit. Hæc „ opinio, ut ex se patet, & falsa, & magnopere laxa „ est. Quando Confessarius tempus definit, intra hoc „ tempus agenda satisfactio est. Quando tempus non „ præfinit, cum primum pœnitens potest, solvere debi- „ tum astringitur. “

Hanc doctrinam probavit ipse La-Croix p. 348. num. 1287. quam confirmat reg. 14. ff. de reg. juris, ubi dicitur: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur*, hoc est primo quoque tempore, & n. 1288. addit: „ Diu differre pœnitentiam si- „ ne causa, v. g. ad medium annum, communiter cen- „ setur mortale. “

Animadversio XLIX.

Pœnitentiam (etiam medicinalem) &c. *nec teneri acceptare, nec implere, eo quod* &c. *docet Diana ex Pal.* &c. *Sed contrarium probabilius cum Suar. tenet Aversa.*

Cur Busemb. tantum ait, contrarium esse probabilius? Ut scilicet nemo religioni, & culpæ sibi vertat, si Dianæ opinionem sequi velit, & sequatur. Hæc est illa probabilitas, quam solidi Theologi merito execrantur. Quænam est Dianæ ratio? „ Quia, inquit, Confes- „ sarius nec judex est, nec medicus peccatorum com- „ mittendorum. “ Resp. At hæc ratio est apertissime falsa; est enim indubitatum, Confessarium esse medicum pœnitentis quoad ejus spirituales morbos: ergo sicut medicus corporis non solum præsentem infirmitatem curare conatur, sed etiam ex ea, & infirmi conditione de iterato casu prudenter conjicit, & judicat, ac medicinam præscribit, si id accidat, puta si febris redeat; ita Confessarius ex malo pœnitentis habitu, & aliis circumstantiis, ejus iteratum casum metuens, hypotheticam medicinam prudentissime, & ex officio præscribit. Quis unquam hæc reprehendat, aut de his dubitet? Syn. Trid. sess. 14. cap. 8. inquit: *Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed* &c. Hypothetica pœnitentia est infirmitatis medicamentum: ergo ad Confessarii officium pertinet. Quid aliud est eam repudiare, nisi pio, & prudenti Confessarii præcepto repugnare, ac nolle ab animæ morbo curari, seu velle in peccato permanere? Huc demum tendunt Dianæ, & aliorum commenta, quæ proinde sine ulla dubitatione explodenda sunt.

Animadversio L.

Potest satisfacere per alium, cui Confessarius id concedit &c.

Busembaum in lubrico versatur. Qui per se non potest, per alium satisfacere posse, res æqua prima fronte videtur. Sed considerandum est, hac in re nihil fieri posse a pœnitente sine Confessarii permissu, & auctoritate, tum quia hujus est, non pœnitentis de satisfaciendi impotentia judicare, tum quia satisfactio, quæ Sacramenti pars est, necessariam cum Confessario connexionem habet, nec nisi ab eo imposita, sacramentalis est. Hinc ab Alex. VII. ea thesis num. 15. proscripta est: *Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.* Quare Busemb. ut recte loqueretur, non disjunctive, sed copulative loqui debuerat, locoque illius *vel* ponere *&*, ita ut duas conditiones in pœnitente, ut per alium satisfacere posset, postularet, hoc est permissum Confessarii, & pœnitentis impotentiam.

Præterea dum Busemb. disjunctive loquitur, & in primæ disjunctionis parte ait: *Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit*: nihilque addit, ponere videtur, Confessarium posse id concedere pro arbitrio. La-Croix quoque p. 348. num. 1284. absolute inquit: „ Confessarius potest concedere, ut pœnitentia per „ alium persolvatur, “ citatque S. Thomam, S. Bonavent., & alios. Cur La-Croix non addit *ex causa*, *vel ex defectu pœnitentis*?

Animadvertendum ergo est, satisfactionem duplici modo spectari posse, hoc est vel prout est ordinata ad solutionem debiti, vel prout est medicina pro peccato vitando. Hoc secundo modo spectata satisfactio unius, alteri ex se non prodest; quia ex unius jejunio, alterius caro non affligitur, nec coercetur, nec ex hujus bonis actibus alter bene agendi usum, seu habitum comparat. Ex quo illud necessario consequitur, ut Confessarius permittere non possit, ut unus pro alio satisfaciat, quatenus satisfactio medicinalis est. *Sed quantum ad solutionem debiti*, inquit S. Thom. Suppl. quæst. 13. art. 2. *unus potest pro alio satisfacere, dummodo sit in caritate, ut opera ejus satisfactoria esse possint.* (Nota illud, *dummodo sit in caritate*, *ut* &c. ne contrarium putes propter contrariam nonnullorum opinionem, quam profert La-Croix, nec improbat.) Verum quoniam satisfactio ad utrumque ordinatur, hoc est ad solvendam pœnam, & ad medendum peccatis, ut S. Doct. ex cujus sensu hactenus locutus sum, jam docet, & res ipsa loquitur, idcirco ita concludit: *Unde non est permittendum, quod aliquis pro alio*

pœnitentiam agat, nisi defectus aliquis appareat in pœnitente, vel corporalis, per quem sit impotens ad sustinendum, vel spiritualis, per quem non sit promptus ad portandum pœnam. Ubi notanda est cautio S. Doctoris, qui loquitur de defectu pœnitentis quoad pœnam, uti sunt cilicia, flagella, jejunia, incommodæ peregrinationes &c. non quoad satisfactiones, quæ pœnam corpori non afferunt, uti sunt preces, & eleemosynæ.

Quare Confessarius animadvertat, partes Sacramenti pœnitentiæ ex Synodo Trid. supra cit. esse *ipsius pœnitentis actus*, non alterius; ideoque, sicuti pœnitens confessionem (ut de contritione, quæ ab alio suppleri nunquam potest, taceam) per alium, hoc est per interpretem facere non potest, si per seipsum possit; ita satisfactionem, quam ipse peragere valet, non esse permittendum, ut per alios peragat, & curandum, ut si pro corporis, & animi infirmitate jejunia, & alias corporis afflictationes ferre nequeat, id suppleat precibus, eleemosynis, moderatæ abstinentiæ, aliarumque virtutum, ac præsertim dilectionis Dei, & proximi actibus.

An vero satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alii ajunt, alii probabilius negant.

Id vere negant. Inquit enim S. Thom. ar. 2. mox cit. ad 3. *In solutione debiti attenditur quantitas pœnæ, sed in merito attenditur caritatis radix; & ideo ille, qui ex caritate pro alio meretur saltem merito congrui, etiam sibi magis meretur; non autem qui pro alio satisfacit, etiam pro se satisfacit: quia illa quantitas pœnæ non sufficit ad utrumque peccatum; tamen satisfaciendo pro alio, sibi meretur aliquid majus, quam sit dimissio pœnæ, scilicet vitam æternam*; quibus verbis non solum suam sententiam confirmat, sed etiam contrariæ rationem dissolvit.

Quare si quis forte pro alio satisfaciendi onus susceperit, caveat ne contraria opinatione, aut versatili probabilitate abreptus putet, se iisdem operibus pro se, & pro alio satisfacere posse, eodemque tempore suam, & alterius pœnitentiam implere.

ANIMADVERSIO LI.

Imo etiam probabiliter, etiamsi talia fecerint (reservata) *ut habet Fernad.*

Hanc opinionem rejiciunt graviores Theologi, Suarez, Valentia, Gonet, & alii plures teste Concina Th. t. 9. p. 433. n. 16. Ratio est, quia satisfactio est actus justitiæ ex D. Thom. Suppl. qu. 12. ar. 2. ergo ad eum tantum Judicem pertinet, ad quem spectat judicium de peccatis, pro quibus imponitur. Sicuti Superior reservans est Judex peccati reservati, non alius inferior, ita quoque pœnæ huic peccato debitæ; quia pœna est quoddam accessorium peccati: accessorium autem sequitur naturam sui principalis. Arrogantiæ vitium est, ut inferior Judex in superioris judicio se se immisceat, illudque reformare audeat. Cum peccatum reservatum fuit absolutum, sublata quidem fuit reservatio. At quid inde? Ergo, infert Dicast. apud La-Croix p. 349. in fine num. 1292. æqualis est in omnibus Confessariis potestas; & hinc fieri vult, ut quilibet Confessarius pœnitentiam pro eo impositam commutare queat; cujus illationem La-Croix non refellens, tacite probat; quæ tamen refellenda, & improbanda est. Nam sublata reservatione per absolutionem a Superiore impertitam, omnes quidem Confessarii jus habent in peccatum, ut illud absolvere iterum possint, si clavibus iterum subjiciatur, non tamen jus habent in sententiam a superiore Judice prolatam, ut eam reformare possint. An Judex superior absolvendo, hanc illis fecit potestatem? An ipsa absolutio? Absurda scilicet hæc sunt, & falsa. Ergo Dicastilli discursus mera cavillatio est, non ratio mutandi sententiam, & in contrariam eundi.

ANIMADVERSIO LII.

Sine nova sacramenti administratione potest id solus Sacerdos qui injunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis ..... verb. gr. intra hebdomadam; imo etsi post longum intervallum.

Sacerdotem, qui pœnitentiam injunxit, sine nova sacramenti administratione eam commutare posse, probabile quoque putat La-Croix p. 349. nu. 1298. hac ratione nixus, „ quia quamdiu pœna imposita, non est impleta, Judex habet jus agendi circa ejus impletionem: ergo etiam circa immutationem, si reus petierit. “

Resp. Confessarius Judex est, duplici præditus potestate absolvendi, & ligandi, quam duplicem potestatem eodem judicio, eodemque tempore exercet, absolvendi quidem a culpa, ligandi autem quoad pœnam, quam pœnitenti pro peccato imponit.

Porro hæc duo Confessarii officia conjuncta sunt, & inseparabilia; quia nec absolvere potest, quin liget, nec ligare, quin absolvat. Pœnitentiæ commutatio nihil aliud est, nisi impositi ligaminis solutio, novique substitutio; hoc est, dum Confessarius pœnitentiam commutat, idem, aut aliquid amplius præstat, ac dum ligat: ergo id facere non potest, nisi simul absolvat. Confessario jus commutandi pœnitentiam, quod evincit ratio La-Croix, non abjudicemus: hoc jus ab eo extra Tribunal confessionis exerceri posse, La-Croix ratio ne per somnium quidem ostendit. An probabiliter loquitur, qui sine ratione loquitur? Nisi forte probabilem appellare velis opinionem paucorum probabilium, qui, cum de suo, & sine ratione scribunt, audiendi non sunt. Plures pro contraria sententia citat ipse La-Croix, eamque sequitur Concina Theol. t. 9. p. 433. n. 17. quam confirmat ratio allata. Præterea, ut ratiocinatur idem Concina, pœnitentia hæc sacramentalis est: ergo ratio brevis est, sed solida: pœnitentia enim sacramentalis, sacramenti pars est, quæ proinde a sacramento separari non potest; a quo si separetur, non est amplius sacramentalis. Ergo in ipsa sacramenti administratione, pœnitentiæ commutatio facienda est, nec extra fieri potest.

Subdit P. Concina: „ Continuo (non intra hebdomadam, ut ex mero arbitrio ait Busembaum) post impertitam absolutionem, antequam pœnitens discedat, „ poterit in aliquo casu Confessarius proprio pœnitenti „ commutare, augere, minuere pœnitentiam; quia idem „ judicium reputatur. Absolute tamen ante absolutio- „ nem hæc omnia præstare Confessarius debet. “ Ita loquitur cautus, & moderatus Theologus. At cum judicium suis omnibus partibus absolutum est, & pœnitens a tribunali discessit, ac post duos, tresve dies, aut quatuor redit, idem judicium moraliter censeri posse, Busembaum de suo comminiscitur, & absurdissime loquitur contra omnium sanæ mentis hominum judicium. Sed alia audiemus.

Qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis; quæ sententia, etsi non &c. ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis.

La-Croix p. 349. n. 1295. postquam retulit sententiam negantem posse fieri in ipsa confessione pœnitentiæ commutationem ab alio Confessario, nisi audita peccatorum repetitione, & affirmantem id fieri posse sine repetitione, subdit: „ Prima sententia (negans) est longe pro- „ babilior; hinc secundam esse improbabilem dicunt J. „ Sanch. d. 14. & Air. n. 28. quamvis Lugo num. 109. „ fateatur, esse in praxi probabilem saltem per principia „ extrinseca. “ Quam probabilitatem cum non refellat, tacite probare videtur.

P. Concina Theol. t. 9. qu. 8. ait: „ Sententia, (ne- „ gans) quam communiter Theologi defendunt, sola ve- „ ra est, & prior (affirmans) penitus falsa, & impro- „ babilis per principia sive intrinseca, sive extrinseca. „ Ratio est manifesta, quia alter Confessarius ideo com- „ mutare pœnitentiam potest, quia recognoscere causam „ valet: causam autem recognoscere nequit, peccatis in- „ cognitis. Præterea quomodo prudens, & proportionata „ hæc commutatio esse potest, nisi constet, quæ vindi- „ cta peccatis debita sit, & quæ medicina necessaria sit „ pœnitenti? “

Opinio, sola etiam plurium recentium auctoritate fulta, nec speculative, multoque minus practice probabilis est; quia eorum auctoritas, cum ex arbitrio loquuntur, & evidenti rationi repugnant, sola ducti indulgendi prurigine nullius est ponderis, contraria præsertim communi Theologorum auctoritate retusa, & oppressa. An evidenter temerarium non est illud judicium, quod incognita causa fertur? Causa pœnitentis sunt ipsius peccata: ergo his incognitis judicium est evidenter temerarium. Temeritas porro judicii in præsenti specie eo nomine impudentior est, quod Confessarius non solum incognita causa judicare, sed etiam judicium, quod alter Confessarius cognita causa tulit, reprehendere, & reformare audeat.

Non probabilis dicenda est opinio eorum, qui hujusmodi judicia juri naturæ, communique omnium sensui, etiam ubi de minimis rebus agitur, adversantia, probant; sed mirandum, quod hæc, cum de maximo quoque salutis æternæ negotio res est, probare audeant. Quid ego nunc Busembaum refellam ajentem, sententiam hujusmodi *Confessariis posse servire, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert*? An Confessario permissum est, temere judicare, quia pœnitens difficultatem subire recusat illum informandi? An in sacro tribunali illud judicium licet, quod nusquam gentium licet? Sed cur in tam absurdo commento refellendo immoror? Si tempus id non fert, ut pœnitens peccata repetat, ne illud quidem fert, ut Confessarius judicium proferat, quod alio tempore ferendum est.

Præsertim si ex confessione &c. habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis.

Ex hac aliqua confusa notitia nonnisi confusum, & incon-

consultum judicium proficisci potest. Ergo nisi Confessarius sufficientem peccatorum notitiam habeat, unde de congrua, & salutari pœnitentiæ judicare prudenter possit, pœnitentiam commutare nequit; & pœnitens, qui hanc notitiam ex incommodi fuga præbere renuit, iners merito judicatur, & commutationis beneficio indignus.

ANIMADVERSIO LIII.

Ipse pœnitens non potest &c. *etsi contrarium probabile dicat Diana* &c. *sed hoc Turr. temerarium, Card. de Lugo communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit.*

Busembau historicum hic agit, remque in medio relinquit; quasi Dianæ opinio, quam Dicast. teste La-Croix p. 348. n. 1292. non audet appellare parum probabilem, non sit aperte falsa. Cum de veritate agitur contra libertatem, probabiles lippire solent: cum contra res est pro libertate, nimis acute cernunt. Dum pœnitens pœnitentiam ex se commutat in aliam licet evidenter meliorem, eam omittit quæ a Confessario sibi injuncta est, ideoque ejus præceptum violat: nec enim melior pœnitentia, si sit diversi generis, minus bonam continet: ergo pœnitens evidenter peccat. Adde, quod pœnitentia sponte suscepta non est sacramenti pars: ergo pœnitens sacramentum sua integritate privet. An hæc non est evidens culpa? Hujusmodi pœnitentium, qui mali non videntur, superstitiosa ignorantia non est per fucatam probabilitatem palpanda, sed sana doctrina corrigenda; monendique sunt, pœnitentiam meliorem sponte susceptam minus Deo acceptam esse, quam minor pœnitentia ex obedientia Confessarii in sacramenti complementum peracta; ideoque hanc necessario esse implendam; cui si pœnitens aliquid, aut etiam multa addere velit, rem optimam esse.

ANIMADVERSIO LIV.

Extra sacramentum, sacrificium, & martyrium &c.

Anacletus Theol. Mor. p. 503. qu. 2. n. 11. omittit illa verba *extra sacramentum* &c.

Concina Theol. t. 9. p. 437. n. 3. & Wig. in trib. p. 601. n. 79. habent illud *extra sacramentum*, non item reliqua. Additur *extra sacramentum*, ut indulgentiæ distinguatur ab illius pœnæ remissione, quæ ex vi sacramenti percipitur, & hoc sensu intellige illud *extra sacrificium*. Addit autem Busembau *extra martyrium*; quia martyrium vicem baptismi supplet, & omnium pœnarum, quæ culpis debentur, remissionem sine indulgentiarum beneficio consequitur ex D. Thoma p. 3. q. 66. art. 11. & 12.

Ceterum hæ additiones necessariæ non sunt, & rem magis involvunt, quam illustrent; recteque indulgentia definitur beneficium, quo Ecclesiæ auctoritate sub conditione operis ab ea præscripti remittitur pœna residua post contritionem, confessionem, & absolutionem, ut colligitur ex D. Thoma Suppl. q. 25. a. 1.

Idque per modum .... vel nudæ solutionis erga non subditos, ut .. catechumenos.

Illud certum est, catechumenos, qui gratiam justificantem nondum assecuti sunt, indulgentiarum capaces non esse; quia pœna non remittitur, nisi remissa culpa.

Utrum vero catechumeni, qui vehementi caritatis, & contritionis actu gratiam justificantem sunt consecuti, indulgentiarum sint capaces, dubitari potest. Bus. hic affirmat, sed mox resp. 3. id inficiatur; qui ad lucrandas indulgentias ibi primo loco requirit, *ut sit baptizatus*. Hanc conditionem Concina quoque Theol. t. 9. p. 450. qu. 3. & Wigand in trib. p. 606. n. 92. postulant; & hanc esse communem, & probabiliorem Theologorum sententiam affirmat Anacletus Theol. mor. p. 507. qu. 4. n. 39. In hac quæstione immorandum non puto, quia non videtur necessaria. Nec enim Ecclesiæ consuetudo habet, sicut Anacletus advertit, ut catechumenis indulgentias concedat. Ceterum catechumeni justificante gratia præditi, licet ratione characteris baptismi, Ecclesiæ membra non sint, nec illi subditi, ratione tamen gratiæ & caritatis, Ecclesiæ sunt conjuncti, & illius membra; ideoque, sicut illis in statu gratiæ defunctis indulgentiæ prosunt, ita quoque viventibus prodessent, si Ecclesia hoc beneficium illis impertiendum judicaret. Hinc juxta D. Thom. Suppl. q. 25. art. 3. ad indulgentiam *requiritur unio ejus, qui dispensatur, ad eum qui merebatur* (*quod fit per caritatem*;) & post subdit, *quod indulgentiæ valent* &c. *dummodo ex parte dantis sit auctoritas, & ex parte recipientis caritas*: ait *caritas*, nullamque characteris mentionem habet.

ANIMADVERSIO LV.

Ut sit in gratia saltem tunc, quando opus præscriptum completur.

Id certe necessarium est ex ratione a Busembao allata; & sufficere videtur, nisi indulgentiam concedens aliter præscripserit. Hinc Bened. XIV. littera encyclica anni 1749. 3. Decemb. nu. 76. pro Jobilæo anni 1750. ita declarat. *Abbiamo creduto non doversi da noi escludere dal frutto dell' indulgenza, chi incomincia, e prosiegue la visita delle Chiese senza avere premessa la confessione; purchè sia in grazia, quando fa l' ultima opera, in cui consiegue l' indulgenza.*

Nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel alia circumstantia prava. Ita quoque sentit La-Croix p. 360. num. 1411.

Ex Concina Theol. t. 9. p. 450. n. 36. hæc opinio falsa, laxa, & spiritui Ecclesiæ adversa est.

Hinc Bened. XIV. loco mox cit. ita prosequitur: „ E „ purchè le visite sieno fatte con divozione; *devote visitaverint* si legge nella bolla *Peregrinantes*, e nella „ stravagante *Unigenitus* si ritrove la parola *devotionis*, „ nell' altra *Quemadmodum* la parole *reverenter*, ed il Navarro spiegando le dette parole così dice: *Per quæ significatur, visitationes has Ecclesiarum fieri debere bene, „ & quidem recte. Nam licet per asserta cum communi „ non sit necessarium ut fiant in statu gratiæ, necessarium „ tamen est, quod sint actus boni moraliter.* E' necessario „ dunque, acciò si adempisca l' opera ingionta delle visite, che le visite si faccia con intenzione, o volontà „ d' onorare Dio, o i suoi Santi, che si vada, e si entri „ nelle Basiliche con modestie " (quibus verbis corrigitur La-Croix, qui p. 361. n. 1432. visitationem devote fieri ait *ab immodesto, & peccante per viam, si modeste ingrediatur, & c.*) „ e che vi si eserciti qualche atto „ di religione. Dal che s' inferisce, che se uno va alle „ Chiese senza alcun fine buono, ma per mera curiosità, e se va per fare, come suol dirsi, una passeggiata, non guadagna il giubbileo. "

Neque vero tale opus vitiatum saltem sufficit, ut male ait Busemb. si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum. Nam licet tale opus vitiatum, e. g. eleemosyna inanis gloriæ causa impertita conferat ad finem peculiarem, cujus causa indulgentia fuit concessa, ut ad constructionem Ecclesiæ, bellum contra infideles &c. non tamen confert ad finem omnibus indulgentiis communem, qui ex Clem. VI cap. 2. *Unigenitus* tit. 9. lib. 5. extrav. comm. in eo est, ut *cunctorum fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes augeat, caritas vehementius invalescat.* Ecclesia est quidem pia, & munifica mater, non tamen prodiga. Indulgentiæ ab ea impertita pœnam quidem peccatis debitam relaxat supra operis virtutem, eo tamen usque non progreditur, nec progredi potest, ut pro opere malo, Deo exoso, & pœna digno eam condonet.

ANIMADVERSIO LVI.

Non expirant ..... ut habet Sa, ante notitiam revocationis.

Sicuti indulgentiarum duratio, ita earum expiratio e Pontificis voluntate pendet. Tamdiu durant, quamdiu ipse voluerit: statim ac eas expirare vult, expirant. Ne tamen fideles in errore versentur, revocationem publicat, cum eas revocatas vult; qua publicata statim expirant, nisi aliter voluerit, & declaraverit. An de his dubitandum est? An ignorantia supremam Romani Pontificis vim habet? An superiorem Romani Pontificis auctoritate virtutem consecuta est, ut contra ejus voluntatem indulgentiarum tempus proroget? Hac de re disputare, si sana mente sumus, non possumus, nisi de Summi Pontificis indulgentias revocantis voluntate, quæ ex ejus verbis colligenda est, divinando, aut fingendo.

ANIMADVERSIO LVII.

Cum tamen sint gratiæ, large sunt interpretandæ &c.

D. Th. Supp. qu. 25. art. 2. ostendit, indulgentias tantum valere, quantum pronuntiantur. At cum Busembau eas large intelligi vult, ultra terminos pronuntiationis illas extendit, & plus valere contendit, quam sonent. Gratiæ quidem illæ sunt amplissimæ, quæ tamen ab interprete nullam vim habent, sed solum a concedentis voluntate, quam verbis declarat. Quod si quid obscurum, aut dubium est, non est audendum, ne fideles decipiantur, & sacri Ministri contemptui objiciantur. Cum Summi Pontifices indulgentias perpetuas esse volunt, id exprimunt, sicuti etiam tempus determinant, ultra quod eas vim habere nolunt. Quod si forte quoad durationem nihil definiant, non interpretatione, quæ nullam prorsus vim habet, utendum, sed declaratio Pontificiæ mentis, aut nova gratia petenda est.

ANIMADVERSIO LVIII.

Contrarium tamen est probabile.

Indulgentiæ non ex opinione Scriptorum, sed ex mente dispensatoris thesauri Ecclesiæ vim hebent. Sacerdotum officium est, neminem decipere, nemini blandiri, sed juxta veritatem loqui; quæ si obscura, aut incerta est, nihil jactabunde pollicendum, sed fideles ad pios affectus excitandi sunt, ut quam maximam possent, peccatorum remissionem a divinâ misericordia consequantur.

Animadversio LIX.

Possunt moribundi plures indulgentias plenarias ... simul lucrari &c.

Quasi vero una indulgentia plenaria rite obtente non sufficiat, aut aliquid quoad pœnæ remissionem residuum relinquet; vel Ecclesia indulgentias non munifice impertiat, sed prodigat, & projiciet. Si uno die, ut mox dicemus, nonnisi una indulgentia plenaria obtineri potest, multo minus eadem hora, & tempore.

Animadveraid LX.

Requiritur autem, ut moribundus crucem &c. *secum habeat*.

Quoad hoc verba concessionis consideranda sunt.

Animadversio LXI.

Probabile est, concessum pro certo tempore posse sæpius obtineri, repetendo &c. *v. g. eadem die, nisi* &c. *quia favores sunt ampliandi*.

Favores quidem sunt ampliundi, non tamen ex arbitrio subditorum, sed ex voluntete, & munificentia Superiorum, quæ ee interpretatione legem non accipit. Præsens opinio, quam Busemban probabilem facit, & La-Croix p. 375. n. 1374. sequitur, est certo falsu. Nam Bened. XIV. litt. encyclica supra cit. num. 84. inquit: „ Antica è stata la quistione, se nel tempo dell' Anno Santo avendo taluno divotamente visitato le Basiliche trenta volte, essendosi anche confessato, e comunicato, e porendo però supporre d' aver conseguito il frutto del giubbileo, possa di nuovo conseguirlo, facendo un' ultra volta la visitu nel numero prescritto delle basiliche, e di nuovo confessandosi, e comunicendosi. “ Tum recitatis contrariis opinionibus subdit: „ Abbiamo creduto bene di dichiarare nel §. 52. la nostra mente sopra questa ultre volte proposta controversia; ed avendo considerato non trettarsi ora d' un giubbileo di due settimane, ma d' un giubbileo, che dura un enno intiero, non trattarsi di opere ingiunte, che posseno adempirsi più volte in un giorno, come accade, quando si concede l' indulgenza plenarie a chi ne' tali giorni determinati visita la tal Chiese; nel qual stato di cose, ancorchè più volte in un giorno si faccie la visite dellu Chiese, non si può che acquistare una sola indulgenza per giorno, giutte il decreto della Congregazione delle indulgenze espressamente approvato dalla santa memoria d' Innocenzo XI. e legalmente promulgato ai 7. di Marzo 1678., in cui così si legge: Semel dumtaxat in die plenerium indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessum, vel elind pium opus peragentibus lucrifieri; “ (en legitima definitio contra Busemb. opinionem) „ ma trattarsi di numerose visite di Basiliche distanti l' una dall' altra, che non possono farsi, se non in molti giorni distinti, non abbiamo avuta difficoltà di dichiarere, potersi più volte nell' anno sunto, ripetendosi più volte le opere ingiunte, conseguire la santa indulgenza. “

Animadversid LXII.

Ut quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur ut sit in gratia.

Id quoque probat La-Croix p. 355. num. 1351. Sed ad opinandum nimis faciles sunt.

Cur Busemb. ita opinatur? Quia qui lucratur indulgentiam pro defuncto, ponit opus tanquam conditionem, quo posito Pontifex upplicat defuncto indulgentiam. Quo fundemento id effert? Nullo: ergo ex arbitrio loquitur. Eadem est ratiocinatio La-Croixii, dum ait, indulgentiam acquiri defuncto ex opere operato.

D. Th. Suppl. q. 25. art. 1. ait, quod indulgentiæ *valeyt & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad judicium Dei, ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem, & confessionem, & absolutionem*. S. Doct. sine limitatione loquitur; ideoque ex ejus mentu indulgentiæ non valent ad remissionem pœnæ, nisi qui eas lucratur seu pro se, seu pro aliis, in gratiæ statu versetur. Nec enim status gratiæ solum requiritur pro acquirendis indulgentiis, ut earum quis capax sit, sed etiam ut opus, cujus intuitu conceduntur, sit satisfactorium. Summi Pontifices thesauri Ecclesiæ ex infinitis Christi, ac præterea B. V. M. & Beatorum setisfactionibus, ac meritis constantis dispensatores, opus quidem satisfactorium adjuvunt, ut defunctis plus prosit, quam ee vi sua prodesse potest; at opus omei satisfaciendi vt vacuum, non est causa conveniens impertiendi indulgentias, eo ipso quia hujusmodi est, & quia est opus inimici Dei, & Sanctorum, & quia ideo acceptum non est, ac ee se vanum, & inutile ad remissionem pœnæ: at docente Angelico Suppl. qu. 71. art. 10. *ad hoc ut indulgentiæ valeant, requiritur causa conveniens indulgentias faciendi*; quod etiam docuerat qu. 25. art. 2. ergo requiritur status gratiæ, ut quis indulgentias pro defunctis lucretur.

Præterea si præsens Busemb. & La-Croixii sententia admittatur, admittende quoque foret sententia docens ad indulgentiam sufficere opus ex fine, vel circumstantia venialiter vitiatum; quia tale opus faciens ponitur capax indulgeetiæ: ut hæc sententia merito fuit explosa resp. 3. ergo præsens quoque merito eeploditur.

Animadversid LXIII.

Possunt uno & eodem opere plures indulgentiæ ..... lucrifieri. Idem habet la Croix p. 375. n. 1371.

Sed hoc a mente Pontificum indulgentias concedentium pendet: at dum plures indulgentias concedunt, eorum mens esse videtur, ut plura bona operu fiant; quia indulgentiarum concessio ex Clem. VI. supra cit. eo spectat, ut fidelium devotio, & caritas uugeatur. Quare non est verisimile, uno eodemque opere plures indulgentias acquiri, nisi id fuerit expressum. Præsertim cum, si id verum foret, indulgentiæ facile vilescesent; quod nec Dei honori, nec fidelium saluti congruit.

Animadversid LXIV.

Non lucrantur indulgentias, qui ex impotentia, vel ignorantia sive totum opus præscriptum, sive notabilem ejus partem omittunt.

Recte quidem; ne tamen putes, indulgentiam ab eo acquiri, qui partem non notabilem operis præscripti omittit, ut ponere videtur Bus. & docet La-Croix p. 360. n. 1408. D. Th. Suppl. qu 27. ar. 3. ita discurrit: *Remota causa removetur effectus: si ergo aliquis non facit hoc, pro quo indulgentia datur, quod est indulgentiæ causa, indulgentiam non consequitur*. Hoc autem pro quo indulgentia datur, est totum opus præscriptum, non major, aut maxime ejus pars: ergo. Præterea *non existente conditione, non consequitur illud, quod sub conditione datur. Unde cum indulgentia datur sub hac conditione, quod aliquis aliquid faciat, vel det, si illud non exerceat, indulgentiam non consequitur*. Frustra vero quis ad mentem Pontificis hic confugit, qui, cum suam mentem declaraverit, & indulgentiam concesserit facienti tele opus, vel danti talem eleemosynem, intelligitur indulgentiam non concedere non facienti, vel non danti, uti est qui totum non facit, vel non dat. Quod tamen intellectum volo de tota indulgentia juxta mox dicenda ex D. Thoma.

Nisi tamen ob gravem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum.

Si quis indulgentiem consequetur eliud faciendo, in quod opus præscriptum, fuit ei commutatum, effectum consequitur sine causa; & non posita conditione id obtinet, quod sub conditione datum fuit: quæ sunt falsu & absurda.

Busembau falso positione nititur, dum ponit, opus pro indulgentiu præscriptum ob gravem difficultetem posse commutari. Hoc, inquam, absolute loquendo felsum est; quia commutatio operis fieri non potest, nisi Summus Pontifex indulgentiam concedens, hanc facultetem concesserit. Opus commutare pro indulgentia nihil aliud est, nisi indulgentiam concedere pro elio opere; quod certe facere non potest, nisi indulgentiæ dispensator, & auctor.

Hinc Bened. XIV. ep. encycl. cit. num. 52. ut plures possent jubilæum anni 1750. consequi, minoribus Romæ pœnitentiæ præfectis auctoritatem impertiit permutandi præscriptas Basilicarem visitationes tum Romenis, tum ceteris, qui eas peragere non possent, in alia pia opera, vel eumerum visitationum minuendi.

Animadveruio LXV.

Non obstat effectui indulgentiæ .... 3. si eleemosynam det exiguam, nisi tamen &c. *ita Fill.* &c.

Hanc opinionem P. Concina Theol. t. 9. p. 451. n. 37. falsam, & laxam appellat.

Hinc Div. Th. Suppl. qu. 25. art. 2. ad 3. ait: *Quod quando datur indulgentia indeterminate ei, qui dat auxilium ad fabricam Ecclesiæ, intelligitur* (etiamsi in Bulla, contra ac Busemb. male ait, non exprimetur) *tale auxilium, quod sit conveniens ei, qui auxilium dat; & secun-*

cundum quod accedit ad hoc, secundum hoc plus, vel minus de indulgentia consequitur. Unde etiam aliquis pauper dans unum denarium, consequitur totam indulgentiam, non autem dives, quem non decet ad opus tam pium, & fructuosam ita parum dare: sicut non diceretur Rex alicui homini auxilium fecere, si ei obolum daret. Doctrina D. Thomæ ex se æquissima, ejusque auctoritate fulta, contrariam Busembaum, & aliorum irrationabilem, & falsam esse evincit.

Si Ecclesiam..:. non possit ingredi ob hominum multitudinem, dummodo &c. Idem habet La-Croix p. 361. num. 1433.

Ita quidem mentem Pontificum non sine ratione, & æquitate interpretari possumus; attamen ut res in tuto sit, concursu defervescente ad Ecclesiam redeundum est.

Etsi opera fuerint aliunde debita, verb. gr. ex præcepto Ecclesiæ.

Hoc falsum, mentique Ecclesiæ contrarium merito habetur, nisi id in concessione indulgentiæ exprimatur, aut aperte includatur. Nam dum opus pro indulgentia acquirenda imponitur, onus ex Ecclesiæ mente imponitur, ut qui maximum Indulgentiæ beneficium & commodum consequi vult, aliquod incommodum subeat: at si opere aliunde debito, opus pro indulgentia impositum impleretur, nullum onus pro indulgentia imponeretur: ergo &c. Hinc Bened. XIV. litt. encycl. cit. num. 53. ait: *Ma la più equa opinione sembra esser quella, non potersi conseguire l'indulgenza con un'opera, che uno per altro titolo è obbligato di fare, se chi concede l'indulgenza espressamente non dice, che possa acquistarsi coll'opera predetta; il che sovente accade, quando fra l'opere ingiunte si prescrive il digiuno di tre giorni, ed individuandosi i giorni, dicesi per esempio, che siano i tre giorni delle quattro tempora di Settembre. Così distingue con molti altri il Passecino, e concorda il Padre Teodoro.*

Animadversio LXVI.

Quando datur potestas commutandi &c. *id non necessario fit in confessione, & a Confessario, qui* &c. *sed* &c. *ita enim declarat Greg. XIII.* Ita quoque sentit La-Croix p. 362. num. 1439.

Si Gregorius XIII. ita reipsa declaravit, dubium non est, quin eo tempore ita fieri potuerit. Sed videndum, utrum ita declaraverit. Nam Busemb. Bullam non innuit, quæ consuli possit. Bened. XIV. pro Jubilæo anni 1750. constit. *Convocatis* anni 1749. die 6. Decembris n. 25. contrarium declaravit his verbis: *Advertant insuper, supradictas absolutiones, commutationes, dispensationes non posse a se exerceri extra actum sacramentalis confessionis, neque extra suam cujusque Basilicam, vel Ecclesiam, nisi in casibus alias sibi a majori pœnitentiario permissis, vel permittendis, vel in casu administrandi pœnitentiæ sacramentum alicui infirmo, qui, cum corporalis ægritudinis causa ad Basilicas ipsi respective designatas accedere personaliter nequeat, eorum aliquem arcessendum duxerit, ut confessionem sacramentalem pro Jubilæi consecutione, ut præfertur, apud ipsum expleat.*

Animadversio LXVII.

Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur venialium, probabilius est non requiri, ut conditionem sine qua non, sed &c. Id La-Croixio quoque p. 360. n. 1414. probabile est. Sed subdit, contrarium, quia tutius, merito tenendum.

P. Concina Theol. t. 9. p. 450. nu. 35. teste hæc opinio communi sententiæ contraria est, & fidelium praxi; quæ sane praxis fidelior est pontificiæ mentis interpres, quam paucorum aliter sentientium.

Bened. XIV. in extensione universalis Jubilæi 1750. ad universum orbem catholicum constit. *Benedictus* 1750. 8. Kal. Jan. simpliciter habet *vere pœnitentibus, & confessis, & sacra communione refectis*; nihilominus constitut. *Convocatis* 1749. 8. Kal. Decemb. inquit: *Cum confessio sacramentalis in hoc Jubilæo sit opus injunctum, peragenda erit etiam ab eo, qui solis peccatis venialibus tenetur, si hoc lucrari Jubilæum velit.* Ergo cum Pontifices iisdem verbis utuntur, eodem sensu accipiendi sunt. Nam si confessionem requirant non ut opus præscriptum pro indulgentia, sed ut dispositionem ad gratiam, suam mentem aperiunt.

Animadversio LXVIII.

Indulgentia alia est totalis &c. *quæ non tantam pœnitentiam injunctam per Confessarium* &c.

Caveant hic Confessarii, ne putent, se propter indulgentiam plenariam liberos esse a pœnitentia injungenda, aut pœnitentes a pœnitentia injuncta peragenda; quod est falsum, & contra mentem Bened. XIV. ex dictis art. 2. h. dub. c. 3.

Animadversio LXIX.

Anno Jubilæi in urbe durante suspendi solent .... omnes indulgentiæ plenariæ (non tamen in periculo mortis constitutos, ut &c. *neque quoad defunctos.)*

De his rebus, quæ a voluntate, & mente Summorum Pontificum, quæ pro temporum, & circumstantiarum varietate mutari potest, omnino pendent, vane contenditur; nisi forte aliquid obscuri, & ambigui in eorum verbis contineatur.

Bened. XIV. constit. *Cum nos nuper* anni 1749. 16. Kal. Junii. exceptionem a Busembao expositam habet, imo quascumque indulgentias pro vivis concessas salvas, & firmas remanere vult *ad effectum dumtaxat*, ut pro animabus purgatorii applicari valeant. Qua de re pro anno Jubilæi 1750. non est dubitandum, quidquid La-Croix p. 359. n. 1401. contra dicat ex declaratione Clem. X. apud Viva.

Itemque aliæ facultates v. gr. absolvendi a casibus Bullæ cœnæ, commutandi vota, dispensandi &c. *concessa in ordine ad lucrandas plenarias indulgentias.*

Cur Busembau addit *in ordine ad lucrandas plenarias indulgentias?* Quia, inquit La-Croix p. 360. n. 1403. „ facultates absolvendi &c. concessæ ad alium finem, quam lucrandi indulgentias, non suspenduntur, uti declararunt plures Pontifices, & tradunt Auctores cum Belleg. qu. 4. & Viva art. ult. Quamvis enim verba videantur derogare facultatibus ex quacumque causa concessis, tamen præsumi debet, eamdem semper esse mentem sequentium Pontificum, nisi constet de opposito. “

Quandonam apud probabiles constabit de opposito, qui de opposito constare nolunt, & quibus distinctiunculæ, quibus oppositum eludant, numquam desunt?

Ceterum cum Pontificum verba alia sunt, & diversa ab aliorum Pontificum verbis, & videntur derogare facultatibus ex quacumque causa concessis, cur præsumitur, eorum mentem ab eorum verbis discordare? Hæc præsumptio temeraria merito habetur. Si enim præsumimus in Pontificum constitutionibus sensum contrarium eorum sermoni, & verbis, qua ratione suam illi mentem declarare nobis possunt? Dum La-Croix ita loquitur, Pontifices summos in suam, & suorum sententiam invitos ire vult, nisi forte illis formulis verborum utantur, quæ sibi, & suis perspicuæ, & evidentes sint. An summi Pontifices suarum constitutionum formulas a probabilibus opinatoribus, si vim habere eas velint, desumere necesse habent? Sed mirum non est, quod probabiles, summos Pontifices sibi subditos velint, cum Deum ipsum, quod incredibile videtur, & nihilominus verum est, sibi subdant, cujus legem valere nolunt, nisi eo sensu, quem ipsi eidem adscribunt.

Sed in rem, de qua sermo est, legendus est Bened. XIV. ep. encycl. citata, qui de diverso loquendi modo, & sensu, quo usi sunt Pontifices quoad suspensionem facultatum absolvendi a casibus sibi reservatis Jubilæi tempore, eruditissime disserit. Num. 29. ita loquitur: „ In questa controversia, se il Breve di sospensione generale di tutte le indulgenze, e facoltà d'assolvere da' casi riservati alla santa Sede, comprenda nell'anno santo solo quelle facoltà concesse ad intuito delle indulgenze, o pure si estenda a quelle ancora concesse senza verun ordine alle indulgenze; noi sempre abbiamo creduto, e crediamo, esser nata, e nascere la diversità de' sentimenti dalla diversità delle parole, e clausole, con cui sono conceputi i Brevi di sospensione, e dal non aver chi ha scritto fatta la riflessione, che le sospensioni non sono uniformi, e che sotto una sospensione possono esser comprese tutte le facoltà d'assolvere da' casi riservati, e sotto l'altra alcune solo possono esser comprese, e non le altre. “ Ne sim prolixior, ad hanc encyclicam lectorem remitto.

Non suspenduntur autem indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quam Papa concessæ.

La-Croix p. 359. n. 1401. putat quoque non suspendi indulgentias Laureti, B. V. Einsidlensis, Compostellæ, Portiunculæ Assisii, Bullæ cruciatæ, nec nisi plenarias concessas a Papis, adeoque manere non plenarias; additque: „ Estque certum manere concessas ab aliis, quam a Papis; quia tantum dicunt revocari suas. “

Hoc quidem non theologicæ disputationis, sed divinationis genus est. Quomodo enim scire possumus, quæ, & quales indulgentiæ durante anno sancto suspendantur, nisi prius verba, quibus in suspensionibus utuntur

Pontifices, legerimus? Quod autem addit La-Croix, „ quia tantum dicunt revocari suas, " festivum est. An summi Pontifices ita dicere coguntur? Itaque missis præjudiciis tenor ipse apostolicarum constitutionum attente considerandus est, ut innotescant suspensiones tum facultatum, tum indulgentiarum.

Bened. XIV. n. 22. ep. cit. inquit: „ Chi ha qualcha benchè mediocre pratica degli Autori morali, „ sarà senza dubbio informato delle molte questioni, „ che da essi si promovono in ordine all' indulgenze, „ che si sospendono nell' anno santo. Noi per levarle, „ nella nostra costituzione abbiamo fatta una sospensione generalo; ma prima, come può leggersi in essa, „ abbiamo sotratte dalla revoca generale alcune indulgenze, che abbiamo ancora espresse, e nominate; il „ che porta seco la conseguenza, che quelle, che non „ sono nominatamente preservate, debbonsi intendere „ sospese. " An, quia Busamb., & La-Croix nolunt suspendi indulgentias ab iis nominatas, reipsa suspensæ a Bened. XIV. ejusque apostolica auctoritate non fuerunt, nisi in ejus exceptione includantur, sicuti reipsa non includuntur indulgentiæ personis particularibus concessæ, Laureti, B. V. Einsidlensis, & aliæ, quas La-Croix numerat? An forte opinio, voluntas, ignorantia vim tribuit facultatibus, & indulgentiis a summo Pontifice suspensis? Nam sicut La-Croix p. 362. n. 1445. asserere audet esse probabile, quod affirmant Amicus, Viva, Diana, hoc est indulgentiam, seu Jubilæum acquiri, si quis ponat hoc, quod opinio probabilis dicit sufficere, etsi Papa forte plus requirat; ita possunt dicere, opinionem probabilem vim tribuere indulgentiis, & facultatibus a Pontifice evidentissime non suspensis. Hoc effugium sane absurdum, & commentitium expresso præoccupavit Bened. XIV. const. *Cum nos nuper* anni 1749. 16. Kal. Junii, ubi ait: *Irritum quoque, & inane decernimus, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.*

Cetera tamen opera debere fieri, & quidem intra unam hebdomadam, docet Lugo &c. contra Bonac.

Busemb. scilicet divinat: nam fieri debent opera injuncta, non ut ait Busemb. sed prout a summo Pontifice præscribitur. Pro Jubilæo anni 1750. opera præscripta intra unam hebdomadam fieri nec poterant, nec debebant; quia Bened. XIV. Romanis, vel Urbis incolis visitationem trium Basilicarum semel saltem in die per triginta continuos, aut interpolatos dies injunxit, peregrinis vero, & exteris per quindecim saltem dies. Ita habetur const. *Peregrinantes* anni 1749. 15. Maji.

Qui ordinem inter opera præscripta non servavit.

Ita sane, si ordo non præscribatur, aut saltem non præscribatur ut necessarius ad indulgentiam obtinendam; secus dicendum est, si forte ordo operum requireretur ut necessarius; quod intelligi non potest, nisi ex verborum, quibus apostolica concessio concipitur, tenore.

Si quis intra illud tempus cœperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolvi a reservatis, & commutari vota.

Hic quæro a Busembao, utrum absolutio Jubilæi tempore possit impertiri contra jus divinum? At ex doctrina Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. *ex institutione Sacramenti pœnitentiæ jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post baptismum lapsis jure divino necessariam existere*: ergo certum est Jubilæi tempore esse necessariam integram confessionem, ut absolutio impertiri possit. An a peccatis reservatis Confessarius absolvere potest non auditis aliis, quia peccata sunt reservata? Peccata igitur, quia sunt reservata, hoc est quia graviora, privilegio contra jus divinum fruuntur. Pudet me sane contra tam absurda commenta disputare.

At confessio integre audiri non potest, sed imperfecta relinquenda est, ut post Jubilæum integre fiat. Resp. Hoc somnium est a Busembao ex arbitrio confictum. Cur enim confessio integra audiri non potest? Nonne Confessarius multorum pœnitentium confessiones audit? Cur ergo pœnitentis, qui in reservata crimina lapsus est, confessionem forte prolixam audire nequit? Non solum eam audire, sed commode audire potest, dummodo velit suo munere recte fungi, hoc est eos paucos pœnitentes excipere, & absolvere, quos rite, & integre confessos audire potest. Sed Busembau forte putat, (quid enim aliud existimare potest?) pœnitentem in reservata lapsum, & diminute confessum absolvi posse a reservatis propter magnum pœnitentium concursum; quæ est ipsissima propos. 59. ab Innoc. XI. proscripta. *Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magna alicujus festivitatis, aut indulgentiæ.*

Cum porro hujusmodi absolutio mala sit, & sacrilega, nullum jus Confessario tribuere potest faciendi post Jubilæum, quæ Jubilæi tempore poterat.

ANIMADVERSIO LXXI.

Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, potest alibi ... lucrari.

Potest lucrari, dum ad incolas loci ex verbis concessionis coarctatum non fuerit.

Imo etiam in patria, si ... ex invincibili ignorantia notitiam illius non habuit.

An ignorantia invincibilis vim habet prorogandi indulgentiarum tempus? Hoc sane portentum refutatione dignum non est.

ANIMADVERSIO LXXII.

Quando duobus diebus immediatis concurrunt &c. non opus est bis confiteri &c. dummodo &c.

Si singula Jubilæa confessionem, & communionem requirunt, cur confessio, & communio repetenda non est? An una confessio, & communio duabus æquivalet? An ipsa perseverantia in gratia est confessio, & communio? Status gratiæ ex natura sua ad indulgentiam necessarius est: ergo cum Pontifices confessionem præcipiunt pro indulgentia, ipsam confessionem præcipiunt, non gratiæ statum. An unam rem præcipiunt, & aliam intelligunt? Si confessionem injungerent ut conditionem ad gratiam, non ad indulgentiam, non absolutam confessionem injungerent, sed cum additione e. g. *In mortale peccatum lapsis, vel illis, quos mortalis peccati conscientia gravat*, vel aliis similibus verbis; at cum Pontifices confessionem injungunt absolute, cur nonnulli eam accipiunt cum addito, nisi ex licentia opinandi ab Alex. VII. damnata, qua non solum pontificium, sed divinum regnum perturbant? Quod si Busembaum quoad confessionem audiendus non est, multo minus audiri debet quoad communionem, quæ statum gratiæ supponit. Huc spectant mox dicta in c. 18.

CAPUT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DUBIUM I.

Quis sit Minister?

RESpondeo. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo, saltem respectu sæcularium, & habens jurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur ex Joann. 1. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis*, &c. Ratio secundæ sumitur ex Trid. *sess. 23. cap. 15. de reform.* ubi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat Beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi respectu sæcularium, quia circa confessiones Regularium Concilium nihil videtur notasse; unde ii cuivis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri: intellige, quantum est ex vi Concilii: quia Gregor. XV. statuit, ut Monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex Florentino, & Trident. *l. c.* quia absolutio est actus judicialis, qui requirit subditos.

Unde resolves.

1. Nullo casu, vel dispensatione hoc Sacramentum valide administratur a non Sacerdote.

2. *Ubi Trid. est receptum, secus alibi*, nullus Sacerdos, etiam Regularis, valide absolvit, nisi sit ANIMAD. I.
approbatus, vel Parochus, cui non solum intra, sed etiam extra diœcesim suam, valide delegatur jurisdictio potestque eligi in Confessarium ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita Fill. *t. 1. c. 7.* Fag. Suar. Dian. *p. 3. t. 4. R. 146.*

DUBIUM II.

Quid sit approbatio, & a quo petenda?

Resp. 1. Approbatio non est collatio jurisdictionis, sed tantum publicum judicium de aptitudine

per-

personæ, ad audiendas confessiones essentialiter prærequisitum, supposito jure Trid. ad jurisdictionem recipiendam. Ita Sanch. l. 6. de matr. d. 28. & alii.

Unde resolves.

ANIMAD. II. 1. Etsi Doctores, & Licentiati, hoc ipso quod promoventur, censeantur, secundum quosdam, approbati a Papa, ut notat Sa, ver. Confessor, probabilius tamen est, quod ipsi etiam egeant approbatione, licet non deceat, ut ipsi, vel Lectores in Theologia examinentur.

2. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

ANIMAD. III. 3. Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium, docet Dian. p. 2. t. 2. m. R. 44. ex Valer. Et ratio esse videtur, quod approbatio tantum requiratur in ordine ad jurisdictionem; hanc autem quivis Sacerdos pro venialibus, uti & mortalibus, a quibus eite quis est absolutus, habeat collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab iis absolvere possit, ut habet Bon. d. 5. q. 7. p. 2. n. 8. Vasq. Suar. Card. de Lug. d. 18. s. 3. d. 21. n. 1. ubi docet ab Ecclesia in Trident. non approbatum reddi incapacem jurisdictionis tantum in ordine ad mortalia non prius confessa.

ANIMAD. IV. 4. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, ut habet Fag. p. 2. l. 7. n. 42. Sanch. &c. ex declaratione Card. contra Led. & alios. Vid. Dian. p. 3. t. 4. R. 346. & Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 1.

5. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere, nisi approbatum, vel Parochum.

6. Ad approbationem non necessario requiritur examen, modo adsit judicium prudens de sufficientia. Con. Laym.

ANIMAD. V. 7. Non sufficit approbatio petita, & negata, ut docetur communiter contra Nav. Henriq. & Dian. p. 1. t. 2. R. 24. Etsi probabiliter cum prædictis docuerint Coninch. & Layman. Regulares mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifeste idonei sint, & a Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, ut habetur Clementina Dudum, §. Statuimus. Istis tamen privilegiis Trident. & Urbanum VIII. anno 1628. derogasse, notat Lugo de pœn. d. 21. n. 39. & 51.

ANIMAD. VI. Resp. 2. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, ut intelligunt Suarez, Conin. Reginal. Filliuc. & alii, vel, ut probabiliter vult Vasq. pœnitentis. Ratio est, quia est actus jurisdictionis, vel saltem auctoritativa declaratio: ergo debet fieri a superiore. Porro nomine Episcopi etiam intelliguntur Prælati habentes jurisdictionem episcopalem, ut quidam Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Provinciales, aut Generales Ordinum.

Unde resolves.

1. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

2. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi, saltem ad tempus.

3. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscumque deputatos; quia non est actus ordinis, sed jurisdictionis.

4. Approbatio potest fieri cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. Nav. Suar. Vasq. contra Vegam.

5. Episcopus peccat, si Sacerdoti, præsertim Regulari, idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. Bon. Vasq. a. 3. d. 3. Card. de Lug. d. 21. s. 3. n. 54. Sanch. &c.

6. Approbatio semel absolute concessa non tantum non extinguitur morte concedentis, sed nec revocari potest sine justa causa: ex causa tamen, v. gr. mutatione morum, judicii, &c. potest, ut docent Suarez, Fill. & alii. Quod si fiat absque

ANIMAD. VII. causa rationabili, Con. Suarez, & quidam alii censent revocationem esse nullam; alii illicitam tantum. Fill. t. 7. c. 9. q. 12. In dubio autem, an ex justa causa revocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet Card. de Lugo n. 67.

7. Ex justa causa possunt, præsertim a successore Episcopo, ad examen revocari non tantum sæculares, ANIMAD. VIII.
sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere privilegium, ut non possint revocari ab eodem, a quo ante sunt approbati; sed contrarium docent Suarez, & Lugo d. 21. n. 61. & 62.

8. An approbatus ab uno Episcopo possit in alia diœcesi, sine nova approbatione, recipere jurisdictionem, controvertunt DD. ac licet utraque sententia olim videri potuerit probabilis; post decretum tamen Urbani VIII. 1628. apud Lug. d. 21. s. 2. n. 9. negativa omnino tenenda est, V. Aversf. q. 16. s. 8.

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex jurisdictio Confessarii; & unde eam habeat?

Resp. Est auctoritas aliqua in alium, ut subditum, in quem, in foro interno, accipit potestatem distinctam a potestate Ordinis: hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest; illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus Sacerdotibus, potestque ab iis tolli, ac nisi adsit, invalida est absolutio, ex Trident. s. 14. can. 7. Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ii, qui ex vi propen officu curam aoimarum habent, ut Papa, Episcopus, Parochus (huc revocantur Archiepiscopi erga subditos saorum Episcoporum, tunc tantum, quando actu visitant) Archipresbyteri. Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ ANIMAD. IX.
legitime datur ab habente ordinariam, idque vel tacite, vel expresse; ut a Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, *a Parocho pro parochia*; hoc discrimine, quod Papa possit dare invitis Episcopis, & Parochis, non contra. Ac, licet exterior jurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor revocet, ut docet Sanchez, Suarez, Navar. Coninc. contra Sylvest. & Vasquez. Vide Layman. cap. 10. num. 22. Porro hujusmodi potestatem delegatam absolvendi quemcumque a quibuscumque peccatis in articulo, seu periculo mortis (hæc enim pro eodem sumuntue in jure, ut vid. Dian. p. 3. tract. 4. res. 57. 71. & 72.) habet ex jure communi quivis Sacerdos, etiam excommunicatus, & degradatus, si alius desit: quod addo, quia præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docent Vasquez, Bonac. Conin. Regin. &c. commun. licet contrarium probabile putet Dian. par. 1. t. 5. res. 5. & par. 4. res. 167. Aug. Henriq. Comit. & Sa, confirmatque Tambur. de exped. conf. lib. 3. cap. 7. Ex consuetudine quivis toleratus absolvere potest a venialibus, & mortalibus alias confessis. Ex privilegio, Religiosi Mendicantes quosvis fideles absolvere possunt juxta tenorem suorum privilegiorum. Ex concessione Ordinarii directa, quicumque Sacerdos approbatus, cui id illa committit. Denique ex indirecto is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt, 1. Ex jure, Episcopi omnes, etsi sint tantum titulares; item superiores Episcopis, ut Archiepiscopi &c. Item Prælati iis inferiores exempti, ut Abbas exemptus (non tamen Abbatissa) Generalis, Provincialis, Prior, salvis tamen privilegiis Ordinum. Vide Dian. par. 4. tr. 4. Res. 1. & 2. 2. Ex consuetudine, Cardinales, qui etiam domesticis de Confessore providere possunt: item Pastores, imo multis locis etiam ceteri Sacerdotes sæculares, ut docent Valentia, Sa, Suarez disp. 27. sect. 3. Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta. Item Reges, & Principes, quorum tamen privilegium ad familiam non extenditue; denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus sive Pontifex, sive Episcopus, sive Parochus concessit.

Unde resolves.

1. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diversa sit potestas utendi jurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1.

nisi

ANIMAD. X. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. *nisi sit delegatus ad universitatem causarum, ut verbi gratia, si cui committeretur officium Parochi absentis, vel nondum sacerdotis: talis enim aliqua exercitia jurisdictionis, alteri ex præsumpta voluntate Ordinarii subdelegare posset, non tamen integrum officium*. Vide Laym. *hic l.* 5. *t.* 6.

ANIMAD. XI. 2. Cum *jurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tam a delegato, quam ordinario, quocumque loco fuerit, ut docent Sanc. Henriq. Suar. in* 3. *p. t.* 4. *d.* 18. *sect.* 1. & 7. *& alii*.

ANIMAD. XII. 3. *Probabile est, quod absolutus in articulo mortis non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reservatis, nisi hæc habeant annexam censuram, ut* docent Nav. Suar. Marc. Fill. *t.* 7. *c.* 10. *q.* 6. *n.* 288. Bon. *d.* 5. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 13. quia directe absolutus fuit, contra Hurt. V. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 199.

4. Improbitas, aut inscitia proprii Sacerdotis non dat jurisdictionem alteri: ideoque in tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. ANIMAD. XIII. *Si tamen ignorantia esset tanta, ut confessio illi facta foret invalida, aut illicita, neque esset alius privilegiatus, aut habens jurisdictionem, licere alteri confiteri, docent Navar. Vasq. in* 3. *par. t.* 4. *q.* 92. *art.* 2. *dub.* 4. Hurt. *d.* 10. *dif.* 15. Vide Dian. *par.* 4. *tr.* 4. *res.* 201. & *par.* 8. *t.* 1. *Res.* 76. *cap. Placuit, de pœnit. dist.* 6. *Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine gravi periculo, docent Tolet. Sylv. & Medin. qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel injuste negat facultatem confitendi alteri, v. gr. Parochus concubinæ*. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 79. ex Henriq. & aliis quatuor. *Verum ista communiter refutantur ab aliis*.

5. Etsi graviter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modo præsumere possit eos justa petere; ANIMAD. XIV. *si tamen injuste neget, probabilius videtur*, eos invalide ab alieno absolvi, ut docent Sotus, Suarez, Laym. *etsi non improbabiliter* Sylv. Henriq. Majo. Palud. Richar. Tolet. & Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 70. *putent, quod valide, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio*.

6. Cum jurisdictio acquiratur ratione domicilii, vel quasi domicilii, vel etiam actualis habitationis, hinc ii, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt utrobique absolvi, ut scholares, milites, mercatores: item vagi, & peregrini possunt absolvi a Parocho loci, in quo versantur. V. Laym. hic, Vasq. &c.

ANIMAD. XV. 7. *Valide absolvit is, qui audit confessiones, præsente, vel sciente, & non contradicente Ordinario, v. gr. Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere jurisdictionem: quia tunc præsumitur tacite eam dare:* sufficit enim, ut recte docet Fill. & Fagund. *præc.* 2. *l.* 7. *c.* 2. facultas interpretativa, & præsumpta, modo præsumptio fundetur in signis, quæ indicent consensum præsentem, ut fit in casu posito; (uti etiam verbi gratia, si Parochus, qui jam absens est, alias significaverit id sibi gratum esse;) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quod scilicet quando resciverit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat jurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. V. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 68. Sanchez *de matr. l.* 3. *d.* 35. Bec. Con. qui addit peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

8. *Peccat, qui absolvit cum jurisdictione dubia, nisi* ANIMAD. XVI. *necessitas urgeat: qualis est v. g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licite absolvit cum conditione hac, si possum, & cum onere* (atsi Salas in 2. tr. 8. *art.* 1. hoc onus non agnoscat) *alias iterum confitendi habenti jurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adjicere, a quo directe, & a ceteris indirecte saltem absolvatur. Ita Regin. Suar. Conin. d.* 8. *dub.* 5. *n.* 43. *Quod si tamen ex probabili ratione dubium resolvat, nimirum habere se jurisdictionem, etsi cum formidine appositi, absolute absolvit licite;* ut docet Suarez, & Præpos. Lugo *d.* 19. *n.* 49. *tum quia tunc practice, & moraliter est certus, tum quia Papa eo casu dat facultatem, uti & in sequentibus casibus.* 1. *Quando communi errore, v. g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere jurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel aliam defectum*. Bon. *d.* 5. *q.* 5. *sect.* 2. *p.* 3. *n.* 11. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *res.* 22. *Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet* Dian. *par.* 3. *tr.* 3. *res.* 122. ex Pontio, Molfes. & Sanch. *Item par.* 2. *t.* 2. *misc. res.* 43. *si quis bona fide tali confiteatur: verum id communiter ab aliis negatur.* 2. *Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absolvit, aut nescit potestatem suam revocatam*, ut habent Sylv. Navar. Henriq. Mald. *in* 2. *p. q.* 10. *art.* 5. Sanchez *mor. l.* 1. *c.* 9. *n.* 35. Sal. Vasq. Vide Dian. *p.* 2. *t.* 13. *res.* 1. 3. *Quando secundum probabilem sententiam judicatur quis habere jurisdictionem, & Sacerdos sequitur favorabilem*. Bonac. *l. c.* quia quando communis est error, Ecclesia dat jurisdictionem propter publicam utilitatem: Vid. Suar. Dian. *ll. cc.* Card. de Lugo *d.* 10. *n.* 28.

9. *Nemo tenetur unquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate*. Lug. *d.* 19. *sect.* 2. *n.* 28. &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 1. *res.* 88. *Quare Parochi frustra nolunt, ut Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate, cum habeant privilegium pro omnibus Christi fidelibus*. Suarez, Conin. Henriq. Regin. Zerola *c.* 15. *q.* 3. & commun. apud Bonac. *d.* 4. *q.* 1. *sect.* 2. *par. ult. adeo ut qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi*. Dian. *p.* 4. *t.* 8. *res.* 101. & alii. Vi tamen hujus privilegii non possunt absolvere eos Religiosos, aut Religiosas quæ non habent facultatem extra suum Ordinem confitendi, ut ex communi notat Rodr. & Comp. priv. Societ. *v. Absolutio*, §. 1. & ex his Laym. hic. Quia privilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Usus tamen fert, ut Regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorum, si Ordinis socium non habeant, a quovis alio, etiam sæculari, absolvantur, exceptis reservatis: in quæ si Religiosi Societatis extra domicilium incidant, videant Ordinationes Præp. Gener. *t.* 6. *n.* 6. & Laym. *hic*. ANIMAD. XVII.

10. *Quod si superiores Regularium monialibus sibi subjectis* (idem est de monialibus subjectis Episcopo) *non concedant aliquoties in anno alium Confessarium*, potest, & tenetur illis eum dare Episcopus; *quod si nec is faciat, ipsæ eligere possunt*. Quintan. *t.* 3. *sect.* 26. ex Declaratione Card. apud Barbos. ANIMAD. XVIII.

DUBIUM IV.

Quid sit reservatio casuum, & quis habeat potestatem reservandi, & absolvendi ab iis?

Resp. 1. Reservatio hæc est negatio jurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse quædam peccata reservandi, a quibus inferiores Confessarii non possint absolvere, ut sic subditi melius dirigantur, & absterreantur a peccatis, quorum difficilem remissionem vident: quamquam nisi graves causæ sint, non debeat quivis, neque qui potest, quidvis facile reservare, neque difficulter veniam dare absolvendi a reservatis, na alioqui cedat in destructionem, quod debebat in ædificationem. Porro etsi quivis Ordinarius potestatem habeat reservandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogavit. Vide Suar. *d.* 30. *sect.* 5. C. de Lugo *d.* 15. *sect.* 6. §. 3.

Unde resolves.

1. Cum non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reservantur, atsi fortasse possint, saltem a Papa; ideoque sola mortalia, eaque nonnisi externa, graviora, opere consummata, prudenter reservantur. Unde Clemens VIII. statuit, ut Prælati religionum, si quidem velint, undecim tantum casus reservare possint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli provincialis pro provincia. Quod tamen de culpa tantum, & non censuris intelligendum est; potest enim Prælatus aliquid præcipera sub excommunicatione sibi reservata. Casus autem Clementis sunt sequentes.

1. Apostasia a religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna, ac furtiva e monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mor-

mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterii. 6. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus. 7. Juramentum falsum in judicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fetus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio, seu gravis percussio cujuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium monasterii. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio litterarum a superioribus ad inferiores, vel contra.

2. Is, qui confitetur reservatum, mittendus est ad superiorem (suadebit tamen caritas, imo aliquando coget, ut ipse Confessarius tacita persona, & casu, a superiore veniam petat absolvendi.) Quod si superior adiri non possit, & sit causa urgens, verbi gratia, timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis, vel communionis, tunc potest inferior absolvere a reservatis, cum onere, ut pœnitens se postea superiori sistat. Quod etiam verum est, quamvis casus censuram reservatam annexam

Animad. XIX. habeat. *Porro eo casu peccata non reservata tantum confiteri sufficere putant probabiliter Sotus, Corduba,* & Gabr. Anton. Palaus, Dian. *to. 2. tract. 4. res.* 104. & Lugo *d. 4. de Euch. n.* 86. non improbat. *D. Thom. tamen, Suar. & alii commun. docent omnia esse confitenda; quod tutius est.*

Animad. XX. 3. *Si Superior injuste neget facultatem absolvendi a reservato, posse ab alio Confessario etiam directe absolvi, affirmat Henriq. & Dian. p. 2. t. 4. R. 29. esse probabile. Sed rectius negat Laym. l. 3. tr. 6. c. 13. Card. de Lugo d. 29. n.* 188.

4. Peccant Superiores, 1. si sine justa causa difficiles se præbeant in concedendis licentiis pro absolutione reservatorum. Quintan. *t. 3. n. 13.* ex Fag. Con. & aliis 10. Et si ex negatione timeatur grave subditi detrimentum, peccant contra caritatem, & justitiam. Lugo, Dian. *p. 6. t. 6. R. 66.*

Animad. XXI. 5. *Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absolvendi, Confessarius autem judicet debere concedi, potest is pro ista vice absolvere.* Avers. *qu. 17. sect. 5.* Lugo *d. 20. sect. 4.* referens sic declarasse Clementem VIII. haberique in quarto tomo Bullarii Bulla 26. Urbani VIII. & Quintan. *t. 3. sect. 11.* dicens non esse dubium ea de re: *additque ex aliis septem probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto, & prudenti, licet non ex designatis de facto, neget.* Dian. *p. 3. t. 3. Ref. 126. p. 6. t. 6. Ref. 56. & p. 6. t. 3. R. 15. ex Pellizario (qui vult idem esse, si pœnitens ipse petat)* & aliis. *Imo Quintan. l. c. censet probabile, quod idem fieri possit, si Superior adiri nequeat, & urgeat tempus celebrationis, vel communionis, v. g. quia sine nota non potest abstinere, cum alii omnes communicent. ibid.* ex Trull. & aliis sex. Denique Dian. *par. 2. tr. 2. ref.* 526. notat ex Suar. *de Relig. t. 4. l. 2. c. 15. Regulares semel sine licentia suorum superiorum posse absolvi a reservatis, puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc privilegium commune habent cum FF. Minoribus,* quorum id esse restatur Emmanuel Rodr. *tom. 1. qq. Reg. q. 62. art. 6.*

6. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem justis de causis negare facultatem, & cogere subditum, ut ad se veniat. Card. de Lugo *l. c.* Nam si ex casu reservato greve scandalum, vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel Confessarium Superiori det sufficienter notitiam ad illud evitandum: alias non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu urgeat absolutionem, debet is attendere, ut pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit ejus periculum: quia, nisi hoc faciat, non potest absolvi, non ex defectu jurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, ut & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. Suarez *tom. 4. de Relig. l. 8. cap. 5. n.* 10.

7. Peregrinus quoad reservationem judicandus est juxta diœcesim, in qua versatur: in qua quæ reservata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

Animad. XXI. 8. *Superior, auditis solis reservatis, potest ab iis absolvere, & reliqua inferiori committere, ex causa urgente:* qualis tamen non est multitudo negotiorum, ut docent Suar. Fernand. & Fill. sed alia gravior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparendi: tum quia integritas confessionis est de jure divino.

9. Qui a superiore absolutus est a reservatis; potest ab iisdem postea absolvi a quovis: quia non sunt amplius materia necessaria confessionis.

10. *Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reservatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, valide quidem absolvitur, cum onere tamen comparendi. Præp. Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reservatum, esto revera sit, valet absolutio.* Less. Dian. *p. 9. t. 9. ref. 29.* Animad. XXII.

11. *Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamve in reservata, oblitus est inculpabiliter reservatum, potest illud postea confiteri etiam inferiori, & absolvi. Quod etiam valet, saltem si prior habuerit potestatem ordinariam, etiamsi prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum pœnitentis, invalida fuisset.* Ratio est, quia is intendit absolvere, quantum potuit; ergo saltem sustulit reservationem, quod fieri potuit absque Sacramento. V. Præposit. *in 3. p. q. 9. d. 4. n. 24.* Mærat. *t. 3. d. 30. f. 3.* Dian. *p. 4. tr. 4. ref. 124.* Animad. XXIII.

Resp. 2. A reservatis absolvere potest 1. Ipse reservans. 2. Ejus in spirituali jurisdictione superior. 3. Cui ipse delegavit. 4. *Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. a reservatis Papa absolvere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.* Animad. XXIV.

Resp. 3. Extra periculum mortis, de quo v. *dicta dubio superiore*, nullus inferior per se, & directe absolvere potest, nisi ex jure, vel privilegio concedatur. Dicitur 1. *Per se:* quia de indirecte, & per accidens colligitur ex dictis.

Dicitur 2. Nisi, &c. quia a casibus papalibus absolvere potest Episcopus per se, vel Vicarius, quando sunt occulti, ut docet Nav. c. 27. Animad. XXV.

Unde resolves.

Mendicantes ex vi juris communis non possunt absolvere a reservatis Episcopo; quia ut sic non habent potestatem majorem Parochis, & privilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Urbani VIII. anno 1628. *Excipit tamen Aversa cum Diana p. 8. t. 7. ref. 71. eos casus, qui Episcopis a jure tantum reservantur. Imo Quintan. t. 1. tr. 3. f. 14. affirmat Regulares adhuc posse absolvere, sicut ante decretum, eo quod hoc in Provinciis non sit promulgatum:* quod Dian. *p. 9. t. 6. ref.* 51. non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus: tunc enim ab ipsis reservatis posse absolvere, sicut possunt a Papæ reservatis. Granat. Dian. *p. 5. t. 14. ref. 58.* V. etiam Præpos. *q. 10. d. 1.* Animad. XXVI.

Resp. 4. *Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reservatum, si quidem dubium sit positivum, potest (sequendo opinionem probabilem, & judicando probabiliter non esse reservatum) absolvere. Si vero dubium sit negativum, posse absolvere negant aliqui,* ut Armil. Cord. &c. *Probabilius affirmant Suar. Filliuc. Henriq. Hurt. Bonac. Lugo d. 20. f. 2.* Animad. XXVII.

DUBIUM V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarii?

Respond. 1. Munus Confessarii est absolvere dispositum, & non alium; item curare rectitudinem istius judicii, præsertim quando cœptum est; & reos juvare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi est, ne sit injurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertii est eadem; & quia debet curare, ut absolutio sit efficax.

Unde resolves.

1. Etsi interdum utiliter differatur absolutio etiam ejus, qui potest licite absolvi; id tamen raro, nec fere nisi de pœnitentis consensu faciendum; quia potest vergere in grave ejus periculum, vel damnum. Vid. Dian. *p. 1. t. 4. ref. 35.*

2. *Ab-*

ANIMAD. XXVIII 2. *Absolvendus est, qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.*

3. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis, alias absolvendo peccabit mortaliter.

4. Non licet absolvere. 1. Qui nullam præbet materiam; qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cujus erat oblitus. 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. V. Navar. *c.* 15. Suar. *d.* 32. *f.* 2. 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. gr. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem, & communionem spectant: unde talis communiter prius est instruendus, vel alio mittendus ad instructionem.

ANIMAD. XXIX. 5. *Rudiores ordinarie juvandi sunt, nisi sint incapaces instructionis, vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, ut dimittantur, vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, si alioqui bona fide agant, & temporis angustia, vel pœnitentium multitudo longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem*, docet Laym. *c.* 13. *n.* 10. *qua scilicet auditis aliquibus peccatis, absolvantur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.*

6. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc sacramentum, tenetur eum instruere, & admonere officii, quantum fieri potest, v. gr. si nesciat illa, quæ necessitate medii sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amovenda, vel reparanda scandala, aliave damna illata, aut ad corripiendos delinquentes, juvandos indigentes, ad denuntianda delicta, vel delinquentes in præjudicium communitatis, vel innocentium, & denique, si quam censuram incurrerint, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegii reum faciet. Avers. *quæst.* 16. *f.* 12.

7. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & moraliter culpabili est in malo statu, quia alias nec ipsi, nec Sacramento consulet, cum pœnitens sit indispositus. *Si vero ignorantia sit invinci-*
ANIMAD. XXX. *bilis, v. g. si bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere, & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda graviora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, imo non potest.* Card. de Lugo *de pœn. d.* 32. *num.* 24. nisi silentium officiat bono communi, quia debet bonum pœnitentis procurare: *ac consequenter licite etiam suadet, ut secundum suam ignorantiam operetur, v. gr. Caja, ut reddat debitum Titio, quem invincibiliter credit suum esse maritum, cum non sit.* Vide Sanchez *l.* 2. *de matr. d.* 38. *Nec obstare, etiam si sit in præjudicium tertii particularis, ait Lugo, & Tamb. de exp. conf. l. cit. c.* 4. *Hinc si Confessor prævideat pœnitentem non restituturum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem a Confessario non interrogato detegendam.* Quod si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem, quia tacere esset errorem approbare, prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, v. g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque, ac teneatur reddere debitum, respondeas, quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti. Vid. Laym. hic, & Lugo *l. c.*

8. *Quando Confessarii Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum sciant ipsos non satisfacere officio, v. gr. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis ecclesiasticis faciendas*, &c. *regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione:* alias si absolvit, suis humeris peccata illa imponit, & cæcus cæcum ducens, ambo in foveam inferni cadunt. Ratio est, quia in talibus raro est ignorantia invincibilis; raro item contingit, ut illa secum non afferant scandalum in subditis, existimantibus illa licere: vel certe non afferant damnum commune. *Si tamen videat ignorantiam esse invincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune: contra vero admonitionem fore in majus damnum pœnitentis, aut allaturam scandala, vel incommoda, potest secundum paulo ante dicta dissimulare, nisi interrogetur.* Ita Lug. *d.* 22. *n.* 37.

9. *Si etiam pœnitens teneretur, licet sub peccato mortali, ad aliquid adeo difficile, ut non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante a peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus a confessione abstineat, graviusque detrimentum incurrat.* Tamb. *c.* 14. Lug. *d.* 22. *f.* 2. *n.* 27. ANIMAD. XXXI.

10. Minus recte dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposita peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. 2. Ut Confessarius licite hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, ut per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis de Sacramentis in genere. *An vero audiens plures una quasi vice morali* ANIMAD. XXXII.
tot numero peccata committat, alii negant, ut Rodr. alii affirmant, ut Bon. hic. Pars posterior patet.

Unde resolvitur hic casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis tenetur antequam audiat, vel saltem absolvat pœnitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improviso ad moribundum, recolligere se tam subito non possit ad contritionem eliciendam, vel bona fide putet se elicuisse, non peccat absolvendo. Præpos. Lugo, Tamb. *l.* 3. *c.* 2. §. 3. ANIMAD. XXXIII.

Resp. 3. *Si male absolvit, committendo defectum essentialem, v. gr. si non protulit formam, vel absolvit a reservatis non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento suo possit: sin minus, non tenetur. Si non absolvit a censura, potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absolvere absentem.* Bonac. *de cens. in comm. d.* 1. *quæst.* 3. *p.* 6. ex Suar. Fill. *t.* 11. *c.* 10. *q.* 6. Reg. Nav. Rodr. ANIMAD. XXXIV.

Si non interrogavit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiam agendam; monere enim extra confessionem non debet, cum judicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem pœnitens, debet moneri de defectu commisso, quia alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debite confessus. ANIMAD. XXXV.

Dixi, si non interrogavit: quia si positive dixit, non teneri confiteri numerum, speciem, &c. *debet monere, si sine gravi scandalo, & detrimento potest*, quia est causa, quod aliter præceptum grave, scilicet confitendi illa peccata, violet. Lug. *d.* 22. *f.* 3.

Si neglexit monere de restitutione, moneat, si quidem commode potest (vel in confessione, vel extra, obtenta prius ab ipso venia, ea vero negata, ad nihil ultra teneri docet Tam. *l.* 3. *c.* 7. Sanch. contra Suar.) *quia tenetur ex caritate; si non commode potest, Deo commendet.* Laym. *l.* 6. *t.* 6. *c.* 9. Henriq. Suar. Syl. Mercer. *in* 3. *p. q.* 9. *art.* 1. Dian. *p.* 4. *R.* 198. & *p.* 1. *t.* 4. *R.* 109. *Quod si tamen (ex gravi, seu mortali culpa contra jus alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter (verb. gr. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestive, priusquam pœnitens fiat impotens, quia actione sua fuit injusta causa damni.* Si vero sine gravi culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commode potest: alioqui ipse obligatur, sicut casu priore. Si non commode potest, excusabitur. V. Suar. Con. *d.* 8. *d.* 77. Bon. Dian. *t.* 1. *m. R.* 1. Lugo *d.* 21. *f.* 3. *n.* 61. & supra *l.* 3. *t.* 5. *c.* 2. *d.* 1. *art.* 2. *cas.* 12. ANIMAD. XXXVI.

Quæres, Quæ, & quanta sit obligatio Confessarii audiendi pœnitentes?

Resp. 1. Quivis Sacerdos, etiam simplex, quando non est alius paratus, tenetur in extrema necessitate, verbi gratia in periculo mortis, audire, & ab-

& absolvere volentem confiteri. Ratio est lex caritatis.

ANIMAD. XXXVII. Resp. 2. *Parochus, & quivis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi, non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis urgente, sed etiam, saltem per se, vel alium, quoties pœnitens id rationabiliter petit:* v. g. si sit in gravi aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Jubilæum, &c. quia tenetur ejus bonum spirituale promovere. Suarez, Vasq. Lugo, &c. *Si tamen nimie frequenter, vel intempestive peteret, excusaretur.* Aversa *qu.* 16. *s.* 11. *Quod si autem semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum graviter, ob levitatem materiæ, docet Suar. contra Bon. admittitque Aver. l. c. si non petat ex urgenti occasione, v. gr. solemnis festi,* &c.

ANIMAD. XXXVIII. Resp. 3. *Quotiescumque pœnitens ex mera devotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire,* contra Sylv. Reg. &c. docent Azor. Suar. Conin. Bonac. Molf. Lug. &c. *Sed recte limitat Aversa l. c. si non adsint alii Confessarii delegati, & Parochus non legitime impediatur.*

ANIMAD. XXXIX. Resp. 4. *Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenentur audire confessiones;* si tamen audire cœperint, tenentur absolvere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium: quia pœnitens eo ipso habet jus ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia Sacramenti privari. Aversa *l. c.*

D U B I U M VI.

Qua scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

Respond. 1. Ut Sacerdos rite absolvat, debet, quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere, quia alioqui is frustra teneretur recensere.

Unde resolves.

1. Peccat, qui absolvit eum, cujus peccata per negligentiam non satis intellexit, quia fert sententiam incognita causa. Validam nihilominus esse absolutionem, sive propter somnum, &c. ut dictum supra *c.* 1. *d.* 3. *a.* 4. sive propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis (sine hujus tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet Dian. 3. *p. t.* 4. *R.* 109. & *p.* 4. *t* 4. *R.* 198. Item Laym. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 9. ex Henr. Suar. Sylv. Merc. *in* 3. *p.* eo quod essentia, & effectus Sacramenti consistere possit absque integra, & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitentis omittantur. V. Dian. *l. c.*

2. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, unum, vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, sive apud eundem, sive alium Confessarium. Layman, Dian. *ll. cc.*

3. Confessarius absolvens ex ignorantia, quem absolvere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant, & indebite absolvendo. Tann. *in* 1. 2. *d.* 4. *q.* 9. *d.* 1. *n.* 12. Lug. *d.* 16. *s.* 4. *n.* 185.

Resp. 2. Ut Confessarius valide absolvat, requiritur, & sufficit cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Ut vero licite, requiritur ea scientia, ut possit ferre prudens judicium in hoc foro; ideoque debet scire 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltem ex genere suo. 2. Species, & circumstantias necessario explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum, & famæ. 4. Casus reservatos, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras, & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primo sufficere, si ea sciat mediocriter, ita ut saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundo, majorem, minoremque requiri, ac sufficere scientiam, pro diversitate locorum, & pœnitentium. Bon. *d.* 5. *q.* 7. *p.* 2. §. 2.

Tertio, graviter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit, tum eum, qui talem sine necessitate constituit, aut, cum possit corrigere, tolerat. Laym. *l.* 5. *c.* 13. Bon. *loc. c.* Lug.

Unde resolves.

1. Si pœnitens advertat, Sacerdotem non percipere peccati gravitatem, tenetur illum monere, se peccasse mortaliter.

2. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam dijudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritiorem: quia graviter peccaret sic confitendo.

Resp. 3. Prudentia requiritur tum in instructione, monitione, curatione pœnitentis: tum in interrogatione. Et quidem si prudenter judicet integre esse confessum, v. gr. quia bene instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quidquam interrogare, alias tenetur, ut habet communis: (*Dian. tamen p.* 2. *t.* 15. *R.* 7. *ex Nav. & Valer. negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex oblivione*; vide etiam Card. de Lugo *d.* 22.) quia tanquam judex debet curare integritatem judicii, & tanquam medicus, ut morbi, & vulnera perfecte detegantur; cavendo interim 1. Ne examen sit curiosum, de non necessariis, unde Confessarii existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretum, v. g. de iis, quæ moraliter certum est a tali non solere committi: vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inverecundis inverecunda, vel de numero nimis anxie, si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestivum, & sinatur prius se explicare, quantum potest, ne importunitate terreatur. Quod vero quidam monent, expedire, ut pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id Card. de Lug. *d.* 22. *n.* 15. universim non probat; præsertim si confessio non sit brevis, quia facile aliqua excidunt a memoria. ANIMAD. XL.

Unde resolves.

1. *Si Sacerdos advertat pœnitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantiam necessariam omittere, probabilius, ac verius est*, per se loquendo, teneri interrogare, *etsi neget Sa, v. Confessor, & Medin. docens, si diligenter examinata conscientia unius sit oblitus, non teneri Confessarium illud revocare in memoriam*, nisi cedat in damnum proximi; quod Vasq. *q.* 93. *d.* 7. *n.* 3. videtur dicere esse probabile: *verum alii rejiciunt.* V. Card. de Lug. *d.* 22.

2. Etsi Confessarius, cui evidenter constat peccatum pœnitentis, quod tamen ipse neget, non debeat illum absolvere: quando vero ex aliorum relatione, vel suspicione id habet, standum est pœnitentis confessioni, cui in hoc foro, tam pro, quam contra se fides habetur (Suar. *to.* 4. *d.* 32. *s.* 3. Fag. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 4. *n.* 38. citati a Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 105.) In utroque tamen casu prudentis Confessarii est, 1. Caute, & a longe, tum propius interrogare. 2. *Si nihilominus neget, prudenter judicare, an non potuerit oblivisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari, ita ut debeat absolvi.* Dian. *l. c.* ex Sylv. Nav. Tol. & c. 3. *Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non uti illa scientia, nisi in genere quærendo*, an non aliud conscientiam gravet; & excitando ad majorem contritionem, ob periculum indirectæ revelationis, aut etsi complex dederit veniam, ob periculum scandali. V. Laym. *c.* 24. ANIMAD. XLI.

3. Interrogationes in materia castitatis debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det investigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut se, vel illum periculo exponat. *Ac si hæc timeat, potius debet aliquid deesse integritati materiali.* Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba, & opera rogari fatentur; quod illas non æque agnoscant, aut advertant. Vide Laym. *hic c.* 13. Conin. *d.* 7. *dub.* 7. Fagun. *præc.* 4. *l.* 4. *c.* 2. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 99. ANIMAD. XLII.

Animadversio I.

Ubi Tridentinum est receptum, secus alibi, nullus Sacerdos &c.

Illud *secus alibi* male habet. Nec enim Generalium Conciliorum auctoritas, quæ a Christo est, a populi, seu subditorum acceptatione pendet.

Præterquamquod, dum Busemb. ait *secus alibi*, ponit, ad confessionem excipiendam ex rei natura satis esse ordinis potestatem, nec jurisdictionem esse necessariam; quod pariter est aperte falsum, Ecclesiæque consuetudini, & Hierarchiæ palam adversum.

Quare Alex. VII. anno 1659. apud Natalem Alex. Theol. t. 1. p. 457. reg. a. hanc propositionem: *Concilium Tridentinum non obligat Regulares in Gallia ad obtinendas approbationes ab Episcopis, ut confessiones sæcularium audire possint; neque ex illius Concilii auctoritate privilegia Regularium restringi possunt, cum in Galliis receptum non sit, præterquam in decisionibus fidei, neque etiam Bulla Pii IV. pro confirmatione illius Concilii promulgata*: hanc, inquam, propos. Alex. VII. his verbis damnat: *Est falsa, temeraria, scandalosa, in hæresim, & schisma inducens, sacro Concilio Tridentino, & Sedi Apostolicæ injuriosa*. Eadem est propos. Busembaum illis verbis inclusa, *secus alibi*, nisi quod propositio damnata de Gallis loquitur, Busembaum universe. Hinc ab eodem Alex. VII. proscripta est illa propos. num. 13. *Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato*. An etiam ipsa pontificia damnatio vi caret, ubi recepta non est! Vah putida, & intoleranda portenta!

Animadversio II.

Etsi Doctores, & Licentiati &c. censeantur secundum quosdam approbati a Papa &c. probabilius tamen est &c.

Dum Busembau tantum ait, „ Probabilius tamen est, „ quod ipsi etiam egeant approbatione, " contrariam sententiam non improbat, ideoque permittere videtur, ut Doctores, & Licentiati sine approbatione confessiones audiant.

Verum etiamsi hæc opinatio esset probabilis, ejus tamen usus apertissime proscriptus est in propos. 1. ab Innoc. XI. damnata; quia hic agitur de jurisdictione, quæ ad Sacramenti valorem pertinet.

Præterquamquod recitata opinio ex mero arbitrio profecta est. Quo enim fundamento asseritur, Doctores, & Licentiatos a Papa censeri approbatos quoad audiendas confessiones? Quo documento id confirmatur? Nullo. Ergo hæc opinio est arbitraria, & commentitia, & pro nihilo habenda.

Adde, quod Syn. Trid. sess. 23. de reform. c. 15. ita loquatur: *Decernit S. Synodus, nullum etiam Regularem posse confessiones sæcularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari; nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat; privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus*. Sacra Syn. ait *nullum*. Qui autem dicunt, Doctores, & Licentiatos censeri approbatos a Papa ad confessiones audiendas, aliquos posse audire confessiones sine Episcopi approbatione ajunt, hoc est Tridentinæ Synodo apertissime adversantur. Hæc est horum Theologia.

Animadversio III.

Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium docent Dian. &c.

Qua ratione Busembaum id docet? Quia, inquit, „ approbatio tantum requiritur in ordine ad jurisdictio„ nem; hanc autem quivis Sacerdos pro venialibus, uti „ & mortalibus, a quibus rite quis est absolutus, ha„ beat collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione; ideoque „ ab iis absolvere possit, ut habet Bon. &c. "

Resp. Propos. certa est: at assumptio, quam La-Croix p. 365. n. 1489. fere ab omnibus tamquam certam antehac habitam fuisse ait, falsa, & ore rotundo neganda. Nec enim probabiles opinatores, etiamsi numero plures sint, auctoritatis momento constant, dum de suo loquuntur, & sacræ Tridentinæ Synodo adversantur, uti hic accidit, ut mox evincam.

La-Croix num. cit. fatetur, talem absolutionem esse saltem illicitam; quia Innoc. XI. decreto anni 1679. 12. Feb. [a] Ordinariis ita præcipit: *Non permittant, ut venialium confessio fiat simplici Sacerdoti non approbato ab Episcopo, aut Ordinario*. Tum subdit: „ An autem sit valida, est incertum. Negant aliqui cum „ Platelio, sed probabilius affirmant Card. d. 2. cap. 6. „ ar. 9. & 10. num. 667. quia ex hoc, quod Pontifex „ tantum velit prohiberi, & non permitti, non sequi„ tur tolli jurisdictionem, vel irritari absolutionem. "

La-Croixii ratio eo vitio laborat, quod petitio principii dicitur. Ponit enim tamquam verum, aut certum, jurisdictionem quoad venialia competere Sacerdoti ex vi ordinationis, quod est controversum, & quod ipse nullo documento ostendit, nisi suorum probabilium auctoritate, quæ ex se nullius aut certe valde exigui ponderis est.

Syn. Trid. sess. 14. cap. 7. ait: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem*. Sacerdos in sua ordinatione nec ordinariam, nec subdelegatam habet jurisdictionem: ergo ejus absolutio nullius momenti est. Ergo invalida tum quoad mortalia, tum etiam quoad venialia.

Cavillatorie respondent, Sacerdotem in sua ordinatione habere ordinariam jurisdictionem quoad venialia, & quoad mortalia clavibus antea rite subjecta. Hæc, inquam, responsio cavillatoria est; quia nullo fundamento nixa, & ex solo arbitrio profecta. Præterea hæc responsio sacræ Synodi verbis, & menti repugnat. Cum enim sacra Synodus declarat, nullius momenti esse absolutionem Sacerdotis ordinaria, & subdelegata jurisdictione carentis, ponit, & pro fundamento habet, Sacerdotem ut talem, seu ex vi suæ ordinationis omni jurisdictione carere; quia ad validam absolutionem præter Sacerdotium jurisdictionem requirit. An requirit in Sacerdote jurisdictionem, quam habet? Quid est jurisdictio ordinaria, nisi illa, quam habent qui ex vi proprii officii curam animarum habent, ut Papa, Episcopus, Parochus? Quid est jurisdictio delegata, nisi quæ legitima auctoritate committitur ab habente ordinariam? Ita loquitur ipse Busemb. infra dub. 3. Resp. & cum illo omnes.

At Sacerdos ex vi suæ ordinationis nullam habet animarum curam, nec ab ullo habente ordinariam jurisdictionem, puta ab Episcopo, vel Papa, ei committitur, seu confertur facultas audiendi confessiones: ergo Sacerdos ex vi suæ ordinationis omni prorsus jurisdictione caret; ideoque ejus absolutio omnis prorsus roboris expers est, & consequenter etiam venialia invalide absolvit.

Si vera esset La-Croixii opinio, falsa esset doctrina Concilii Tridentini sess. 23. c. 15. de reform. quia non solum nullus Sacerdos, ut sacra Synodus decernit, sed omnes Sacerdotes possent sine Episcoporum approbatione audire confessiones sæcularium, eosque a venialibus absolvere. Intelligendum est, inquis, Concilium de audiendis confessionibus quoad mortalia. Ego autem a te quæro, undenam hanc tuam interpretationem hauseris? An ex contextu verborum sacræ Synodi? An ex aliis ejus textibus? An ex pontificiis decretis? An ex Congregatione ejusdem sacræ Synodi interprete? Nam si sacram Synodum hoc sensu accipis, ut eam tuorum probabilium opinationibus accommodes, es certe, ne quid amplius dicam, malus interpres. An cum sacra Synodus absolute, & sine ulla limitatione loquatur, cum limitatione intelligenda est ea sola ratione, ne falsam, & absurdam fateri cogaris probabilium tuorum opinationem?

Sed quorsum hic La-Croixii conatus, cui obsecundat Viva? An ut decretum Innocentii XI. valide infringatur? At quomodo absolvitur a venialibus eo ipso tempore, quo quis pontificia decreta pessundat? An venialium absolutionem consequitur, qui inducit simplicem Sacerdotem ad violandum pontificium mandatum in re gravissima, hoc est in absolutione? Mira sane est hæc doctrina, quæ non solum est falsa, sed contradictoria, inutilis, solumque apta inducere ad repugnandum pontificio præcepto, & ad multiplicanda peccata.

Huc sane spectat ex natura sua illud La-Croixii p. 375. n. 553. „ Quoad venialia quilibet Sacerdos habet „ jurisdictionem in Religiosos Societatis Jesu. " Nam Religiosi Societatis expresse comprehenduntur in decreto Innoc. ubi verbis mox relatis statim addit: *Si Parochi, & Confessarii etiam Regulares, aut quicumque alii Sacerdotes secus egerint, sciant, Deo Opt. Max. se rationem esse reddituros, neque defuturam Episcoporum, & Ordinariorum justam, ac vigorosam animadversionem in contra-*

a Illud referunt La-Croix, Concina, Natal. Alex.

crafacientes etiam Regulares, etiam Societatis Jesu, facultate ipsis Episcopis, & Ordinariis per hoc decretum per Sedem Apostolicam specialiter tributa.

Animadversio IV.

Parochi non possunt asciscere cooperatores nisi Parochos, vel approbatos &c.

Hæc sententia certa est ex Syn. Trid. seſſ. 23. c. 5. supra descripta, ex qua nemo potest sæcularium confessiones audire, nisi Parochus sit, aut ab Episcopo approbatus. Quare contraria opinatio ne audienda quidem est.

Animadversio V.

Non sufficit approbatio petita, & negata, ut docetur communiter.

Hæc sententia est indubitata ee verbis supra descriptis Syn. Trid. seſſ. 23. c. 15.

Etsi probabiliter cum prædictis docuerint Coninch. &c. *Regulares* &c. *istis tamen privilegiis* Trid., *& Urbanum VIII. anno* 1628. *derogare, notat Lugo* &c.

Si sacra Syn. Trid., & Urb. VIII. privilegiis Regularium quoad audiendas confessiones sæcularium sine Episcopi approbatione derogarunt, ut ipse Busemb. fatetur, cur audet probabilem appellare opinionem existimantium, Regulares mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifeste idonei sint, & a suis Prælatis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi?

Quid aliud hoc est, nisi in dubium vocare, utrum Syn. Trid., & Urb. VIII. potestatem habeant revocandi privilegia a prioribus Pontificibus concessa Regularibus?

Busembaum hic certe valde lapsus est; & opinio, quæ ab ipso male appellatur probabilis, est evidenter falsa, nulloque vel exilissimo probabilitatis gradu frui potest, eo ipso quia a sacra Synodo Tridentina apertissime improbatur verbis supra relatis ex seſſ. 23. c. 15. *Decernit sacra Synodus, nullum etiam Regularem posse* &c. *privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus*; quæ verba Sole clariora sunt. Idem præstitit Urb. VIII. in Bulla, *Cum sicut accipimus* anni 1628. ubi ait: *Omnia, & singula indulta hujusmodi, audiendi sæcularium confessiones absque Ordinarii examine, & approbatione, quibusvis Collegiis, Capitulis apostolica auctoritate concessa, tenore præsentium cassamus, revocamus, tollimus, abrogamus, & annullamus*. Hinc ab Alex. VII. proscripta est ea propos. n. 13. *Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, & ab eo injuste reprobato*, quæ eadem est, ac opinio, quam Busemb. probabilem appellat, aut cum ea necessario vinculo colligata.

Animadversio VI.

Approbatio petenda est ab Episcopo &c.

Dum quæritur, a quo Episcopo petenda sit approbatio ad audiendas confessiones, involutam, & difficultatibus obnoxiam responsionem dant, qui dicunt, eam esse petendam ab Episcopo Sacerdotis, vel ab Episcopo pœnitentis, uti respondet Busembau. Recte, & plane respondetur, approbationem esse obtinendam ab Episcopo Diœcesis, seu loci, in quo confessiones audiendæ sunt, sicuti teste La-Croix p. 367. num. 55. 56. dicunt Nav., Barb., Lugo, Carden. Hæc scilicet est Ecclesiæ consuetudo; & ratio est, quia approbatio ab eo Episcopo petenda est, qui jurisdictionem delegare potest: sed sine controversia Episcopus potest delegare jurisdictionem audiendi confessiones in sua Diœcesi: ergo jurisdictio est petenda ab Episcopo Diœcesis, ubi confessiones excipiendæ sunt. Hac de re dubitari non potest. Hinc Clem. X. constit. *Superna*, dum §. 4. ait: *Ad hæc Religiosos ab Episcopo ad confessiones sæcularium in sua Diœcesi audiendas approbatos, non posse* &c. pro fundamento habet, a Religiosis esse obtinendam facultatem audiendi confessiones ab Episcopo Diœcesis, in qua audiuntur; quod idem fieri debet, & fit a Sacerdotibus sæcularibus. Hac, inquam, de re non est dubitandum; sed solum quæri, & dubitari potest, quibus limitibus hujusmodi facultas circumscribatur.

Porro Sacerdotes in una Diœcesi approbati, dum ibi confessiones audiunt, non solum subditos illius Diœcesis, sed etiam vagos, peregrinos, & iter agentes audire, & absolvere possunt ex consuetudine, & tacito pastorum consensu. „ Dummodo tamen, ait Concine Th. „ t. 9. p. 544. n. 20. in fraudem, & ee industria non „ discesserint a proprio domicilio, ut alibi confiterentur. " Hoc idem constituit S. Carolus Borrom. Concil. Mediol. III. tit. de Sacr. pœn. apud Natalem Th. t. 1. p. 458. reg. 3. his verbis: *Qui ad Confessarium etiam Regularem in aliena Diœcesi commorantem dedita opera se conferens, peccata sua sit confessus, nisi Confessarius ille & ab Episcopo loci, & a confitentis Ordinario ad confessiones audiendas probatus erit, ei tamquam inconfesso Parochus Eucharistiæ Sacramentum ne præbeat: illius præterea Ordinarius, cujus confessionem ille Sacerdos Confessarius non probatus audierit, ne eum patiatur in sua Diœcesi confessiones per bienniam audire, neque ibidem concionari*. Qua tanta auctoritate nixus Nat. idem affirmat.

Illud hic animadverto, sermonem hic esse de re ad disciplinam spectante, quæ non est necesse ut ubique, & semper eadem sit. Totum hoc negotium, ut ego quidem puto, a consuetudine, & tacito Episcoporum consensu pendet; ex quo, sicuti ratæ, & legitimæ sine controversia habentur absolutiones exterorum, qui per alienas Diœceses transeunt, aut ad eas se conferunt non confessionis, sed aliarum rerum causa; ita quoque ratæ erunt, etiamsi pœnitentes de industria ad eas se transferant, ut sua peccata confiteantur, uti sæpe accidit in conterminis Diœcesibus, & indulgentiarum solemnium, & devotionis erga Sanctos e. g. S. Antonium Patavii, B. V. Laureti &c. causa.

Animadversio VII.

Quod si fiat absque causa &c. Con. &c. *censent, revocationem esse nullam, alii illicitam tantum.*

Hæc opinatio, ut revocatio irrationabilis sit nulla, ut ego pro certo habeo, est aperte falsa.

Certum enim est, potestatem delegatam a delegantis potestate, & voluntate pendere: ergo statim ac revocatur seu jure, seu per injuriam, necesse est ut ex natura sua cesset, & nulla sit. Nonne delegans revocandi, quod concessit, potestatem habet? Quis hoc inficietur, nisi desipiat? Ergo etiamsi injuste revocet, revocatio nihilominus valida est. Ex Syn. Trid. sæpe cit. nemo, sæcularium confessiones audire potest, nisi aut Parochus sit, aut ab Episcopo approbatus: at cum approbatio, licet injuste, revocatur, Sacerdos non est amplius approbatus, sed reprobatus. Ergo. Opinio eorum, qui putant, irrationabilem revocationem audiendi confessiones, esse nullam, est maxime affinis propos. 13. ab Alex. VII. damnatæ, quæ asserebat, Regulares ab Episcopo injuste reprobatos valide nihilominus confessiones audire, & absolvere, ut quilibet vel me tacente intelligit: ergo hæc opinio, quam Busembau refert, nec improbat, seu tacite, & versatiliter probat, sine ulla dubitatione improbanda, & explodenda est, maxime cum agatur de jurisdictione ad Sacramenti valorem pertinente.

Animadversio VIII.

Ex justa causa possunt . . . . ad examen revocari non tantum sæculares, sed etiam Regulares &c.

Hic Busemb. contraria profert, & nihil dicit; hoc est vel ignorat, quid sibi velit, & tacendum erat; vel contradictoria probat, ut versatilium opinatorum mos est, quem natura, & communis sensus detestatur.

Quæstionem definit Clemens X. constit. *Superna*, ubi ita ait: *Regulares vero ad ejusmodi confessiones audiendas prævio examine simpliciter, & absque ulla temporis præfinitione ab ipsomet Episcopo, secus autem ab ejus Vicario, aut antecessoribus Episcopis approbatos, non posse ab eodem, qui sic approbavit, iterum examinari, aut ab eisdem confessionibus audiendis suspendi, seu licentias illis concessas revocari, nisi nova superveniente causa, quæ ipsas confessiones concernat; de qua tamen haud necessarium esse, ut in actis constet, nec eam teneri Episcopum ipsis Regularibus significare, sed Sedi Apostolicæ dumtaxat, ubi eam sibi aperiri postulaverit.*

Habetur in fine t. 4. Theol. Gen. item apud La-Croix t. 2. p. 366.

Animadversio IX.

Delegata dicitur, quæ *legitime datur ab habente ordinariam . . . ut . . . a Parocho pro parochia.*

Est aperte falsum, Parochum posse tribuere jurisdictionem delegatam pro parochia; quia ex Syn. Trid. sæpe cit. seſſ. 23. c. 15. de refor. nemo, nisi Parochus sit, aut ab Episcopo, non a Parocho, approbatus, sæcularium confessiones audire potest.

Ac licet exterior jurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi &c.

Natalis Alex. Theol. t. 5. p. 464. reg. 34. ait, eum, qui facultatem ab Episcopo obtinuit absolvendi a casibus illi reservatis, mortuo Episcopo ab illis absolvere non posse; quia delegatio morte delegantis extinguitur,

ut ex jure civili habetur; quæ ratio si valeret, facultas quoque delegata simpliciter absolvendi, expiraret morte delegantis. Sed jus illud a Nat. citatum intelligendum est de iis, quæ ad forum externum, & contentiosum pertinent, non de iis, quæ ad forum conscientiæ spectant, de quibus jus civile non loquitur, nec ejus est loqui. Communior ergo sententia, quam sequitur quoque Concina Theol. t. 9. p. 541. num. 26. affirmat, delegatam Confessariorum jurisdictionem morte delegantis, seu is Papa sit, seu Episcopus, non expirare. Ratio desumitur ex c. 9. *Si super* tit. 14. lib. 1. in sext. ubi Bonif. VIII. ait: *Sicut ipsa gratia (licet nondum sit in ejus executione processum) morte non perimitur concedentis, sic* &c.

Hinc orta est illa regula, quod gratia facta non expiret morte concedentis, aut amotione ejus ab officio, communi Doctorum calculo confirmata. Atqui jurisdictio delegata audiendi confessiones, est gratia jam facta ipsi Confessario: ergo non expirat morte delegantis. Accedit generalis consuetudo, qua Confessarii delegati post mortem Episcopi, aut cessionem Episcopatus sine nova concessione utuntur facultate sibi jam concessa audiendi confessiones nemine repugnante, & omnibus approbantibus. Et sane hoc ipsum postulat ipsa necessitas, ac tutum animarum regimen. Si enim jurisdictio delegata, delegantis morte expiraret, necesse esset, quoniam vita, & mors hominis incerta semper est, Confessarios delegatos anxios semper esse, & sollicitos, ne absolutiones invalide conferrent, quia ipsis de vita delegantis non constaret, omnesque confessiones post mortem Episcopi sine nova facultate peractas iterari oporteret; quæ cum absurda sint, & Ecclesiæ consuetudini contraria, non est dubitandum, quin jurisdictio delegata audiendi confessiones duret post mortem delegantis.

Porro hujusmodi potestatem delegatam . . . habet . . . quivis Sacerdos etiam excommunicatus, & degradatus, si alius desit.

Ex La-Croixio p. 375. n. 1560. etiamsi Sacerdos sit excommunicatus vitandus, hæreticus, apostata; quam sententiam communissimam esse ait.

P. Concina Theol. t. 9. p. 576. n. 21. hac potestate privatos esse putat excommunicatos vitandos, hæreticos, schismaticos; quæ sententia, inquit, hodie communior est, quamvis opposita non sit improbabilis.

Ego ita discurro. Mater Ecclesia clementissima est, habetque viscera misericordiæ amplissima præsertim erga moribundos in periculo damnationis æternæ versantes; cui periculo, quacumque ratione fieri potest, ipsam consulere, ac occurrere velle, pro certo habendum est: at moribundus, quem mortalium peccatorum conscientia gravat, in periculo æternæ damnationis versatur: huic periculo consuli, & occurri potest, si Sacerdos schismaticus, hæreticus, excommunicatus vitandus, cum alius non adest, Ecclesia facultatem absolvendi ipsi impertiente, moribundum signa contritionis dantem, absolvique petentem absolvat; alia ratione satis non occurritur; quia semper incertum est, utrum contritio talis, & tanta sit, ut ex se ad gratiam justificantem sufficiat. Si non absolvitur, maximum periculum est, ut æternum pereat; si absolvitur, de ejus salute rationabilius speratur. Ergo merito judicamus, Ecclesiæ mentem esse, ut hæreticus &c. jurisdictionem in hujusmodi extremo casu habeat, eaque uti possit, ac debeat.

Ecclesia excommunicatos non toleratos, hæreticos &c. suos rebelles maxime punitos vult, ideo omni beneficio, ac potestate ecclesiastica eos privat in eorum pœnam: at quod absolvere non possint moribundum, non eorum pœna, sed moribundi maximum detrimentum est; quem Ecclesia non punire, non suis beneficiis privare, sed omni ope adjuvare, quantum in ipsa est, vult: ergo Ecclesia non vult Sacerdotes hæreticos &c. privatos jure absolvendi moribundum.

Syn. Trid. sess. 14. cap. 7. inquit: *Veruntamen pie admodum, ne hac ipsa occasione* (casuum reservationis) *aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis, & censuris absolvere possunt.* Sacra Syn. ait *omnes* sine ulla exceptione: sicuti nullum peccatum, nullaque censura excipitur, a qua in articulo mortis absolvi nequeat, ita nullus Sacerdos, qui absolvere non possit.

Cur ergo nos excipimus Sacerdotes hæreticos &c. cum sacra Syn. nullum indicium præbeat hujus exceptionis? Imo vero non solum ex ejus verbis *omnes Sacerdotes* &c. intelligitur, sacram Synodum, nullum Sacerdotem exceptum velle, sed etiam ex fine suæ declarationis. Cur enim declarat omnes Sacerdotes in articulo mortis posse absolvere? Ne aliquis, si aliquibus Sacerdotibus absolvendi facultas subtraheretur, hac occasione pereat. Hic est finis sacræ Synodi, & Ecclesiæ, quem ipsa sacra Synodus conceptis verbis exprimit: porro si aliquibus Sacerdotibus, puta hæreticis &c. subtrahatur facultas absolvendi in articulo mortis, hinc aliquis perire potest. Ergo sacræ Synodi, & Ecclesiæ mens est, ut nullus Sacerdos, quicumque demum sit, absolvendi facultate in articulo mortis careat. At Fagnanus teste Concina loco cit. ait, sacram Congregationem Concilii Tridentini interpretem declarasse, decretum ejusdem Concilii intelligendum esse de Sacerdotibus in unitate Ecclesiæ viventibus. Resp. Si ita res est, ne Sacerdotes quidem excommunicati, licet tolerati, in articulo mortis possent absolvere; quia ne hi quidem in Ecclesiæ, a cujus communione per excommunicationem separati sunt, unitate vivunt. Ipsi cum fidelibus communionem habere nequeunt; a qua tamen si ipsi, ut debent, sponte non abstineant, fidelibus, ut animarum pericula vitentur, permittitur eos ad communicationem admittere. At Sacerdotes excommunicati, si tolerati sint, fatentibus adversariis in articulo mortis non obstante allato decreto absolvere possunt: ergo decretum recitatum non obstat, quia Sacerdotes excommunicati non tolerati absolvere in articulo mortis valeant. Hujusmodi decretum tum ex hac ratione, tum ex recitatis sacræ Synodi verbis, & allatis rationibus mihi est suspectum; præsertim cum ejus verba non recitentur. Aut hujusmodi decretum a sacra Congregatione non prodiit, aut legitime promulgatum non fuit, aut alio sensu, vel in aliam rem fuit editum, ut mihi videtur.

Quod adde, quia præsente Parocho . . . id non posse docent Vasquez &c.

Hanc sententiam longe communiorem, & probabiliorem appellat quoque La-Croix p. 376. n. 1562. Si ita loquerentur Theologi probabiliores, res in tuto esset; quia contrariam opinionem repudiare intelligerentur: at cum probabiles opinatores, uti sunt Busemb. & La-Croix, loquantur, adversantem opinionem refutare non intelliguntur, maxime cum Bus. addat: *Licet contrarium probabile putet Dian. Ang. Henriq. Comit. & Sa, confirmatque Tamb.*

At hæc contraria probabilitas improbanda, & improbabilis habenda est, uti improbatur a Concina Theol. t. 9. p. 543. nu. 17. „ quia, inquit, tum nulla est necessi„ tas, cui tantum consulere intendit Ecclesia: “ quæ ratio certa est ex Syn. Trid. supra recitata, ex qua omnibus Sacerdotibus competit absolvere in articulo mortis, ne subtracta hac facultate aliquis pereat; cujus mentem perspicuis verbis aperit Catech. ejusdem Syn. p. 2. de cont. n. 55. ubi ait: *Quamquam si mortis periculum imminet, & proprii Sacerdotis facultas non datur, ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse Concilium Tridentinum docet, ut unicuique Sacerdoti liceret non solum omni peccatorum generi, cujuscumque potestatis sit, peccata condonare, sed etiam ab excommunicationis vinculo solvere.* Ait *& proprii Sacerdotis facultas non datur.* Ergo si proprius Sacerdos haberi possit, Sacerdoti non approbato ex mente Tridentinæ Synodi absolvere non licet. Idem quoque docet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 463. reg. 32.

„ Omnes tamen, subdit Concina, excipiunt casus, in
„ quibus simplex Sacerdos incepisset confessionem, quan-
„ do legitimam habebat jurisdictionem, quæ non expi-
„ rat, nec interrumpitur per adventum Sacerdotis appro-
„ bati. Similiter quando is, qui approbatus est, nollet
„ audire confessionem, posset simplex Sacerdos absolve-
„ re. Quamvis Sacerdos approbatus sit alterius diœcesis,
„ præferri debet simplici Sacerdoti. “

Ex consuetudine quivis toleratus absolvere potest a venialibus, & mortalibus alias confessis.

Busemb. supra dub. 2. c. 3. docuit, quemlibet Sacerdotem habere jurisdictionem quoad venialia, & mortalia alias clavibus rite subjecta, ab Ecclesia sibi collatam in ipsa ordinatione. Si hoc verum est, quid consuetudine opus est, ut Sacerdos toleratus (hoc est, si tamen Bus. intelligo, quamdiu Episcopus non contradicit) a venialibus, & mortalibus alias rite accusatis absolvere possit? At prior illa doctrina falsa est ut ibidem dictus: consuetudo vero jurisdictionem tribuere non potest. Hinc Bonif. VIII. cap. 2. tit. 10. lib. 5. in sext. inquit: *Nulla quoque consuetudine introduci potest, quod aliquis præter sui Superioris licentiam confessorem sibi eligere valeat, qui eum possit solvere, vel ligare.* Præterea Syn. Trid. sæpe cit. sess. 23. cap. 15. de ref. decernit, nullum Sacerdotem, nisi sit Parochus, aut ab Episcopo approbatus, posse confessiones sæcularium etiam Sacerdotum audire, *privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus.* Ergo Busemb. ne per somnium quidem hic audiendus est.

Ex privilegio Religiosi mendicantes, quosvis fideles absolvere possunt juxta tenorem &c.

Quid quæso de Busembau dicendum est, qui perinde scribit, ac si sacram Synodum Trid. aut non legerit, aut negligat? Cur ait *quosvis fideles*? Necesse est, ut hic quoque contra Busembaum repetam cap. 15. sess. 23. sæpe citat.

tat. *Decernit tamen sancta Synodus, nullum, etiam regularem posse confessiones sæcularium etiam Sacerdotum audire; nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur necessarium, aut alias idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat; privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili, non obstantibus.* An regulares uti possunt privilegiis e Synodo Trid. expresse revocatis? Ita quidem nonnulli opinari ausi sunt, ac ita opinari videtur Busembau; at a S. Sede damnati sunt, quæ per Alex. VII. proscripsit hanc propos. n. 36. *Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.*

Denique en indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium; quales sunt, 1. ex jure Episcopi omnes &c.

De Episcopis jurisdictione utentibus, Archiepiscopis &c. nulla est dubitatio respectu Sacerdotum sibi subditorum. At aliud est, si de Episcopis titularibus sermo sit.

Nam eligere simplicem Sacerdotem in Confessarium, idem est, ac tribuere eidem potestatem audiendi confessionem: at Episcopi titulares ex jure non possunt simplici Sacerdoti tribuere potestatem audiendi confessionem; quia jurisdictione carent: ergo Episcopi titulares non possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem. Hic mihi objicis Gregorium IX. qui c. 16. tit. 38. lib. 5. decret. ait: *Ne pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum, permittimus Episcopis, & aliis Superioribus, nec non minoribus Prælatis exemptis, ut etiam præter sui Superioris licentiam, providum, & discretum sibi possint eligere Confessarium.* Resp. Summus Pontifex permittit, *ut sibi eligere possint Confessarium*; quæ verba sonant, ut ex Confessariis seligere possint quem maluerint, non autem significent, eos sibi creare posse Confessarios; & hoc sensu hic canon merito accipitur a Wig. in Trib. p. 549. n. 79. hoc enim tum verborum sensui, tum menti Summi Pontificis consentaneum est. Hanc enim facultatem Summus Pontifex tribuit personis hic nominatis, *ne pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum*; quod sane periculum effetim avertitur, si ex Confessariis eligere possint, cui sua peccata confiteantur, etiamsi simplices Sacerdotes Confessarios sibi non creent. Præterea si ex citato canone Episcopis titularibus, aliisque ibi nominatis collata olim fuisset facultas eligendi sibi in Confessarium simplicem Sacerdotem, quod ex dictis non videtur concedendum, hæc facultas a Trid. Synodo mox ablata fuit revocata illis verbis *privilegiis* &c. *non obstantibus*. Quod si hæc facultas Episcopis titularibus non competit, eadem, aut etiam potiori ratione aliis inferioribus Prælatis exemptis, ut Abbati &c. abjudicanda est.

Ex consuetudine Cardinales, qui etiam domesticis de Confessore providere possunt.

Hanc sententiam a Lugo, & aliis doceri ait P. Concina Theol. t. 9. p. 543. tum subdit: „ Quod an verum „ sit, me latet. “

Illud vere dicere possumus, Cardinales ex vi consuetudinis, quidquid Bus. contra dicat, non posse sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem. Hoc enim aperte colligitur ex verbis mox recitatis Bonifacii VIII. dicentis: *Nulla quoque consuetudine introduci potest, quod aliquis præter sui Superioris licentiam Confessorem sibi eligere valeat, qui eum possit solvere, vel ligare.* Præterea nemo potest audire confessiones sæcularium, etiam Sacerdotum, nisi Parochus sit, aut ab Episcopis approbatus consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstante, ut definit sacra Syn. sæpius cit. ex quo fit, ut nullus Sacerdos a Cardinalibus ex vi consuetudinis absolvendi facultatem accipere possit, ideoque ne ipsos quoque Cardinales absolvere valeat. Ergo Cardinales multo minus ex vi consuetudinis suis domesticis de Confessario, qui sit simplex Sacerdos, providere possunt. Laym. lib. 1. de leg. t. 4. c. 7. §. 7. citatis Cajet. & Henriq. ait, domesticos Cardinalis ex ejus licentia *cuicumque Confessario exposito confiteri posse*. Non autem ait, Cardinalem posse facultatem impertiri simplici Sacerdoti, ut suorum domesticorum confessiones audire valeat.

Busembau hoc falso principio ductus, quod ex consuetudine possit quis eligere sibi in Confessarium Sacerdotem jurisdictione ordinaria, & delegata carentem, addit: „ Item Pastores, imo multis locis etiam ceteri Sacerdo- „ tes sæculares, ut docent Valentia, Sa, Suarez. “ Hinc porro orta est illa propositio: *Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario*; quæ est propos. 16. ab Alex. VII. proscripta.

Item Reges, & Principes, quorum tamen &c. *denique domestici Pontificis.*

Si Reges, & Principes ex vi consuetudinis possent sibi in Confessarium eligere simplicem Sacerdotem, cur pro familia quoque illum eligere non possent, si consuetudo ita haberet? Quare cum Bonifacio VIII. mox cit. & ex Syn. Trid. dicendum est, ex vi consuetudinis neminem posse sibi simplicem Sacerdotem in Confessarium eligere. Neque hic confugiendum est ad tacitum consensum Papæ. Neque enim præsumi rationabiliter potest, Papam suo tacito consensu vim tribuere illi consuetudini, quam ipse Papa (Bonifac. VIII.) improbat, & vi carere declarat. La-Croix quidem contrarium asserit p. 375. nu. 1555. idque colligi putat ex cap. *Cum contingat* 13. de foro competenti, cap. *Romana* de sent. excom. in VI. cap. *Duo simul* de off. Ord. & ex Trid. Syn. sess. xx. c. 3. de ref. quibus in locis ne per somnium quidem sermo est de consuetudine eligendi simplicem Sacerdotem in Confessarium, nec de tacito consensu Papæ.

Illud hic denique animadvertendum est, rem, de qua agimus, non solum maximi momenti, sed maxime lubricam esse. Agitur enim de jurisdictione, quæ ad sacramenti valorem pertinet; quæque, quamdiu dubia est, sacramentum frustrationis periculo, & animam tum eligentis, tum absolventis damnationis discrimini objicit. Ex propos. 1. ab Innoc. XI. proscripta certum est, cum de sacramenti valore agitur, illicitam esse sequi opiniones probabiles relictis tutioribus. Quare hac in re cavere omnes debent, ne conjecturis, multoque minus falsis principiis, & rationibus nonnullorum opinatorum duci se sinant, nec unquam eligant sibi, aut aliis simplicem Sacerdotem in Confessarium, nisi hoc jus sibi competere certum sit, & extra controversiam.

ANIMADVERSIO X.

Delegatus ad universitatem causarum, ut v. g. &c. *aliqua exercitia jurisdictionis alteri .... subdelegare posset, v. g. audiendi confessiones, ut ait Laym. l. 5. t. 6. c. 10. nu.* 13. ad quem Busemb. lectorem mittit. At cum ex dictis certum sit, ipsum Parochum nemini posse committere, ut confessiones audiat, nisi Parocho, aut Sacerdoti ab Episcopo approbato, multo minus id potest delegatus etiam ad universa Parochi officia, & jura.

ANIMADVERSIO XI.

Cum jurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest tam a delegato, quam ordinario, quocumque loco fuerit, ut docent &c. Idem habet La-Croix p. 367. n. 15. 16. qui tamen loquitur de delegatis sæcularibus.

Id quoad delegatum, falsum esse evincit Natal. Alex. Theol. t. 1 p. 458. reg. 8. primo ex Clementina *Dudum* tit. de sepulturis, ubi de personis regularibus ab Episcopis ad confessiones audiendas electis dicitur, *extra Civitates, & Diœceses, in quibus fuerint deputati, confessiones nullatenus audiant*. Præterea Congregatio Concilii die 6. Junii an. 1608. apud Barb. p. 51. de off. & potest. Episcoporum alleg. 25. §. 32. declaravit, *tam sæcularem, quam regularem in una Diœcesi approbatos ad audiendas personarum sæcularium confessiones, non posse in alia easdem confessiones audire absque Episcopi diœcesis approbatione*. Distinctiuncula, quæ apud scholasticos opinatores in promptu est, & ait, Clementinum decretum, & declarationem Congr. Conc. esse intelligenda de confessione, quoad personas alterius Diœcesis non illius, in qua quis approbatus est, arbitraria est, sacrasque leges, & documenta eludit, non explicat. Ita enim distinguunt, qui ita opinari volunt, non quod hujusmodi distinctionem, & interpretationem suis momentis confirment, aut confirmare possint; imo cum Clementina, & declaratio Congr. Concilii absolute, & sine restrictione loquantur, absolute, & sine restrictione intelligi debent.

Demum conceptis verbis id definit Clemens X. const. *Superna*, inquiens: *Hac generali perpetuo valitura constitutione decernimus, & declaramus ..... ad hæc religiosos ab Episcopis ad confessiones audiendas approbatos, non posse in alia Diœcesi eas absque Episcopi Diœcesani approbatione audire, quamvis pœnitentes subditi sint ejus Episcopi, a quo ipsi religiosi fuerant approbati*. Lis ergo finita est; quia sententia a supremo Tribunali lata. Minime vero gentium, inquiunt adversarii, qui teste Concina Theol. t. 9. p. 544. n. 19. ad Bullam citatam respondent, ibidem prohiberi, ne regulares approbati in hac Diœcesi queant in altera Diœcesi absolvere illius Diœcesis subditos, minime vero subditos propriæ Diœcesis. „ Ita, inquit P. Conci- „ na, docet P. Viva cum pluribus aliis. “ Ita ne vero? An P. Viva, & alii, qui ita docent, constitut. & verba descripta, & in ipso Bullario a me lecta * legerunt? An interpretari audent pontificiam constitutionem, quam ne oculis quidem lustrarint? Ex hac interpretatione, quæ

Mm 2 est

* Const. refertur etiam a Concina in fine t. 9. Theol. & a La-Croix t. 5. p. 366.

aſt apertiſſima pugna cum verbis, & mente clariſſima Clem. X. colligat lector indolam adverſariorum, quibuſcum nobis res eſt. Hic mihi venit in mentem ea Chriſti parabola Matth. 13. *Simile factum eſt regnum Cælorum homini* (Clamenti X.) *qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo. Cum autem dormirent homines*, (non examinantes, non legentes Bullam Clem. X.) *venit inimicus homo, & ſuperſeminavit zizania in medio tritici, & abiit.*

La-Croix n. 1516. ait, Bullam loqui tantum da Confeſſariis regularibus; quod ſana veriſſimum eſt. At quod Clem. X. expreſſa decernit, & declarat de Ragularibus delegatis, idam omnino intalligendum eſt de ſæcularibus. Non anim Summus Pontifex novam lagam fert, ſed legem jam latam ſua auctoritata renovat, & declarat, dum ait, *decernimus, & declaramus* &c. *non poſſe* &c.

Porro eadem prorſus ratio eſt decernandi, & declarandi quoad ſæculares, ac quoad regulares, aut atiam quoad illos potior. Quia regulares ne ſuia quidem privilegiis, & immunitatibus, quibus ſæculares carent, tueri ſa jure potuere, aut poſſunt, ut extra Diœceſim audiant confaſſiones ſubditorum Epiſcopi, a quo fuerunt approbati; imo conſtitutio Clem. X. da ragularibus expraſſe loquitur, quia da his difficultas erat, non da ſæcularibus. Adde declarationem Congr. Concilii, quæ ſæculares quoqua expreſſa complectitur. Quare ſi ab manibus commantis, & cavillationibus abhorremus, non eſt dubitandum, quin Confaſſarii tam Regulares, quam ſæculares dalegati, extra Diœceſim delegantis omni juriſdictione quoad omnes careant.

Quoad ordinarios vero pœnitentiæ miniſtros, major difficultas aſt. Ipſe Nat. Alex. p. 459. reg. 9. putat, hos poſſe ubique locorum ſuos ſubditos abſolvere. Et ſane allata documenta de Confeſſariis delagatis tantum loquuntur; quod indicio eſſe videtur, aliud eſſe ſantiendum da ordinatis. Delagata enim facultas reſpicit locum, at ordinaria ipſas perſonas, quæ curæ Parochorum commiſſæ ſunt: ergo Parochi ubicumque ſint, ſacramanto pœnitentiæ ſuos ſubditos paſcere poſſe videntur.

Præterea, ut Nat. ratiocinatur, Concil. Later. can. 21. ſtatuit, ut fideles ſemel in anno confiteantur *proprio Sacerdoti*, nulla facta mentione loci, in quo confaſſiones excipiendæ ſunt: ergo ubique excipi poſſunt. Adde, quod ſi Parochi extra Diœceſim ſuos ſubditos abſolvera non poſſent, na extra paræciam quidem poſſent; quia eorum jus quoad locum intra paræciæ fines concluditur; quod cum videatur abſurdum, locorum limites quoad confeſſionem ſubditorum Parochis non videntur præfiniendi. Denique, quod magni momenti eſt, & rem conficere videtur, teſte P. Zacharia ad cit. n. La-Croixii 1516. S. C. in Poſnanienſi dubio, an Curati unius Diœceſis vocati a Parochis alienæ Diœcaſis, poſſint in iſta audire confaſſiones tam ſuorum ſubditorum, quam alienorum abſque licentia Epiſcopi, reſpondit 3. Decamb. 1707. apud Lamb. t. 4. edict. p. 230. & t. 9. reſol. S. Congr. p. 48. in ſelectis ab anno 1700. ad 1718. *affirmative quoad ſubditos, negative quoad alienos*.

Si facta Congreg. ita reſpondit poſt propoſ. 1. ab Innoc. XI. proſcriptam, extra periculi aleam res eſſa videtur.

ANIMADVERSIO XII.

Probabile eſt, quod abſolutus in articula mortis non teneatur ſe poſtea ſiſtere Superiori &c.

Cur hoc probabila eſt? Quia directa abſolutus fuit, ait Buſ. & vera; at directa quoque a reſervatis fuit abſolutus, etiamſi hæc babeant annexam canſuram; quia ea Syn. Trid. ſeſſ. 14. c. 7. *in articulo mortis omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibuſvis peccatis, & cenſuris abſolvere poſſunt*. Ergo ſi directa abſolutio pœnitentam ſolvit ab obligatione ſa ſiſtendi Superiori pro reſervatis, eumdem quoqua liberat ab aadem obligatione pro cenſuris. Hoc alterum ne Buſemb. quidem deglutire poteſt: argo ne primum quidem admittara poteſt. Qui a cenſuris in articulo mortis abſolutus fuit, ſi ceſſanta impedimento quam cito commode poteſt, Superiori ſaſe præſentare contamnat, ut ejus mandata recipiat, & ſatisfaciat, ipſo jure in eamdem ſentantiam recidit ex Boniſ. VIII. cap. *Eos qui* de ſent. excomm. in VI.

Hinc D. Th. Suppl. q. 8. art. 6. ad 2. ait: *Quod non oportet, eum recurrere ad proprium Sacerdotem, ut iterum a peccatis ſolvatur, a quibus in articulo mortis abſolutus eſt, ſed ut innoteſcat ei, quod ſit abſolutus. Nec ſimiliter oportet, quod abſolutus ab excommunicatione ad Judicem vadat, qui aliàs abſolvere potuiſſet, abſolutionem petens, ſed ſatisfactionem offerens.*

Rituale Rom. de ſacram. pœnit. ita loquitur: *Si vero quis confiteatur in periculo mortis conſtitutus, abſolvendus eſt ab omnibus peccatis, & cenſuris, quantumvis reſervatis; (ceſſat enim tunc omnis reſervatio) ſed prius, ſi poteſt, cui debet, ſatisfaciat: ac ſi periculum evaſerit, & aliqua ratione Superiori, a quo alias eſſet abſolvendus, ſe ſiſtere tenetur, cum primum poterit, coram eo ſe ſiſtat, quidquid debet, præſtiturus.* Ea quo intalligitur, obligationam ſa ſiſtandi Superiori ceſſara, ſi nulla ſit ratio, propter quam ſiſtera ſa Superiori tenetur. Hinc Boniſ. VIII. cit. ſub pœna reiocidentiæ præcipit, ut abſolutus Superiori ſa præſentet, ut ejus mandata recipiat, & ſatisfaciat, prout juſtitia ſuadebit. Si ergo juſtitiæ jam plena ſatisfecit, nec Superioris mandato opus ſit, quia nulla dubitatio occurrit, præſentia Superioris videtur inutilis, ratio præcapti caſſat, ideoque ipſum præceptum ceſſata videtur.

ANIMADVERSIO XIII.

Si tamen ignorantia eſſet tanta, ut &c. *licere alteri confiteri docent* &c. *idem licere, quando quis proprio non poteſt confiteri ſine gravi periculo, docent Toletus, Sylv. & Medin. qui idem conceait, quando proprius non vult* &c. *Verum iſta*, ſubdit Buſemb. *communiter refutantur ab aliis*: adde, & jure ab aliis communiter rafutantur; ne forte aliquis Sacerdos ordinaria, & delegata juriſdictione carens, jus abſolvendi temere ſibi arrogat ex recenſitis capitibus, ſed pœnitentem ad Superiorem proprii Parochi, vel ad eos, qui ſine Parochi licentia abſolvere poſſunt, mittat.

ANIMADVERSIO XIV.

Si tamen injuſte neget, probabilius videtur, eos invalide ab alieno abſolvi... etſi non improbabiliter &c.

Illud certum eſt, improbitatem Parochi injuſte negantis ſuo ſubdito facultatem adeundi alterum, huic non impertire juriſdictionem abſolvendi, ſi ea careat. At ſupra Parochos ſunt Epiſcopi, qui his incommodis remedia facila præbera poſſunt, & præbent, cum pœnitentes ad eos confugere poſſint, a quibus ſina Parochi licentia abſolvi queunt. Quid hic opus aſt nodum in ſcirpo quærere, & rem involvere, ubi aplicata res aſt?

ANIMADVERSIO XV.

Valide abſolvit is, qui audit confeſſiones, præſente, vel ſciente, & non contradicente Ordinario.

Probabiles opinatores, ut ſuæ probabilitatis alioquin ampliſſimum regnum dilatent, fingunt quæ nunquam accidunt, & more ſuo ſine ſolidis fundamentis pronuntiant ſententiam. Quis enim Sacerdos juriſdictione carens, adeo audax & temararius inventus unquam eſt, ut præſente Epiſcopo ſine ejus proprio nutu, aut voce auſus ſit confeſſiones audire?

Cur id nemo unquam audet? Quia facinus arrogantiæ, & temeritatis pleniſſimum eſt. Cur facinus arrogantiæ, & temeritatis pleniſſimum aſt? Quia ſine expreſſa Epiſcopi licentia eo præſente confaſſiones excipere audat. Ergo expreſſa Epiſcopi licentia neceſſaria eſt ad audiendas confeſſiones eo præſente.

Fingamus, reperiri aliquem tam ſtolida audacem, ſuique Epiſcopi adeo contemptoram, ut juriſdictionis expers audeat eo præſente confeſſiones excipere: an illud quoque fingandum nunc aſt, Epiſcopum, cui incredibilis Sacerdotis temeritas nota aſt, illum non reprehandere, non revocare, ſed tacere, ac ſilentium ſuper hac re perpetuum ſibi indicere? Hæc hujuſmodi ſunt, ut probabilium indolem ſatis prodant, nec digna, quæ refutentur. Lector, ſi non inutila putet, recolere hic poteſt Synodi Trid. ſaſſ. 23. cap. 15. verba ſæpius recitata; unde intalliget, probabilium commenta non aſſa audianda. Nec enim Sacerdos in fictitia Buſambaum hypotheſi ab Epiſcopo per examen, aut alias idoneus judicatus eſt, nec approbationem obtinuit, ſad ſibi eam per incredibilem temeritatem arrogavit. Nihilominus ſi huic incredibili temeritati fingatur additum malum Epiſcopi ſilentium, approbatio fingitur obtenta.

Vel Parocho.

Hic Buſ. ponit Parochum poſſa tribuera juriſdictionem Sacerdoti ea carenti; quod eſt maniſeſtiſſime falſum, & Trident. Syn. apertiſſime contrarium. Mirum eſt, quod Buſemb. auſus ſit addere etiam illud *vel Parocho*; ſed *abyſſus abyſſum invocat*.

ANIMADVERSIO XVI.

Peccat, qui abſolvit cum juriſdictione dubia, niſi neceſſitas urgeat; qualis eſt v. g. quia pœnitens diu non eſt confeſſus, vel &c. *tunc enim licite abſolvit cum conditione hac, Si poſſum* &c.

Idem habet La-Croix p. 376. n. 1571. 1572.

Hæc opinio, ut ego ſentio, eſt aperte falſa. Certum enim eſt, non licera uti opinione probabili, cum da ſacramenti valore agitur, ut manifeſtum eſt ex propoſ. 1.

ab

ab Innoc. XI. proscripta : at cum agitur de jurisdictione, agitur de valore sacramenti, quia fide certum est ex Syn. Trid. sess. 14. c. 7. jurisdictionem esse necessariam ad valorem sacramenti pœnitentiæ : ergo certum est, non licere uti opinione probabili, cum de jurisdictione agitur. Porro si non licet uti opinione probabili circa jurisdictionem, seu, quod idem est, jurisdictiona probabili, multo minus uti licet jurisdictione dubia.

La-Croix n. 1571. cit. respondet, propositionem, & conclusionem rationis allatæ esse veram, nisi necessitas proximi excuset, non vero si necessitas urgeat, uti asseruit Busemb.

Mirum est, quanta ingenii dexteritate recentes opinatores polleant, ut Pontificum decreta, & damnationes eludant, suorumque opiniones tueantur.

Si La-Croixii responsio admittatur, damnatio propos. 1. ab Innoc. XI. proscriptæ non est absolute accipienda, sed cum hac restrictione, nisi necessitas urgeat. Quæro autem a La-Croixio, unde suam interpretationem desumpserit? Non aliunde certe, nisi ex suo cerebro, ne opinionem Busembaum, & suorum probabilium implicite damnatam, sicuti reipsa est, fateri cogatur. Si necessitas proximi, jurisdictionem dubiam in certam converteret, sicut accideret in articulo mortis, res bene haberet : at hic sermo est de necessitate, qualis a Busembao descripta est, quæ jurisdictionem dubiam in suo dubio relinquat, uti ponimus ; quæque proinde ejus usum excusare, & a damnatione pontificia liberare non potest. Idcirco enim usus jurisdictionis probabilis, multoque magis dubiæ in sacramento pœnitentiæ in damnatione propositionis primæ includitur, quia exponit sacramentum frustrationis periculo : at necessitas proximi, qualis descripta est, non tollit in sacramento periculum frustrationis : ergo non eximit usum jurisdictionis dubiæ a pontificia damnatione. Adde, quod absolutio cum dubia jurisdictione, pœnitentis saluti non consulit ; quia etiamsi sufficienter dispositus sit, nihilominus versatur in discrimina status peccati mortalis, & æternæ damnationis, quia dubium est, utrum fuerit jura absolutus. Præterea hujusmodi absolutio gravissimam injuriam infert pœnitenti ; quia dubie absolvitur, dum ipse putat, se indubitanter, & legitime absolvi, ac in re tanti momenti a Christi ministro fraudulenter decipitur.

At, inquit Busemb. cum La-Croix, tunc Sacerdos licite absolvit non absolute, sed cum conditione, *si possum*. Resp. Conditio adjecta non tollit, sed ostendit mala mox descripta, non liberat absolutionem a damnatione, non a periculo frustrationis, pœnitentem relinquit in eodem peccati, & salutis discrimine, illum nihilominus in re gravissima decipit, imo vero conditio adjecta, mala malis addit, & absurda absurdis ; quia ipsa mala est, & culpanda, ut ostensum fuit cap. 1. dub. 1. c. 3. h. tract. An danda est absolutio, quæ necessario iteranda sit, ut pœnitentis salus in tuto ponatur? An, ut peccata peccatis addantur, post hujusmodi malam absolutionem pœnitens mittendus est ad sacram communionem, imo absolvendus, ut ad eam accedat?

Una hæc Busembaum, & La-Croix opinatio, non unum, & exiguum, sed multa, & gravissima mala continet, ut jam ostendi ; quam proinde a sacro augustissimo pœnitentiæ tribunali longe exulare necesse est.

Sed aliquis recentium probabilium lectioni assuetus hic fortasse objiciet, defectum jurisdictionis dubiæ, qua quis in necessitate utitur, ab Ecclesia suppleri, sicuti, ut La-Croix ait n. 1572. suppletur *in casu practicæ probabilitatis æquivalentis errori communi*. Resp. si hæc doctrina vera esset, absolutio in casu nostro esset impertienda absolute, non sub conditione, quod est contra ipsos Busembaum, & La-Croixium. Sed hoc misso, respondeo, non solum sine fundamento asseri defectum in casu ab Ecclesia suppleri, sed contra Ecclesiæ mentem ; quæ, cum prohibeat usum dubiæ, & probabilis jurisdictionis, ut ostensum est, aperte ostendit, defectum hujus mali usus a quem ab Ecclesia ablegatum vult, a se non suppleri.

La-Croix n. cit. 1572. ita loquitur. „ Quando jurisdi„ ctio est vere probabilis, plures possunt accedere causæ, „ quæ reddant illam practice (in praxi, quoad usum) „ certam ; & inter eas causas sunt, 1. necessitas proxi„ mi, uti jam insinuatum est. “

Hæc prima causa nihil momenti habet ; & jam fuit explosa.

„ 2. Suppletio Ecclesiæ in errore communi, vel etiam „ in casu practicæ probabilitatis æquivalentis errori com„ muni. “ At falsum est, practicam probabilitatem suppleri, cum practicam probabilitatem, quæ hic & nunc pensatis omnibus probabilitatis germanæ momento constet, Ecclesia in usu jurisdictionis pœnitentiæ ex dictis prohibeat, & damnet ; gratis vero, & ex arbitrio La-Croix asserit, practicam probabilitatem æquivalere errori communi. Practica quidem probabilitas error est, non tamen communis omnium, sed solum aliquorum,

„ 3. Si alias administratio, vel susceptio sacramenti „ pœnitentiæ fieret nimis difficilis, vel odiosa fidelibus. “

An administratio, & susceptio sacramenti pœnitentiæ, quæ ex Synodo Tridentina est laboriosus baptismus, facilis esse debet, & accommodata indoli corruptæ peccatorum vere non pœnitentium, aut opinationibus probabilium? An leges circa hoc sacramentum ab Ecclesia præscriptæ deserendæ sunt, vel ad arbitrium flectendæ eo vanissimo, & odioso prætextu, ne nimis difficile, & odiosum fidelibus fiat? Hæc scilicet sunt commenta valde mala, quæ per cuniculos, sanctissimæ Ecclesiæ, & SS. Patrum regulas aggrediuntur, & labefactare conantur. Valde quidem suis Ministris cavendum est, ne sacramentum pœnitentiæ ex eorum vitio odiosum fiat ; at si ex recta, & legitima quidem administratione nonnullis odiosum sit, id horum culpæ merito vertitur, atque evidenti argumento est, eos non esse veros pœnitentes, nec tam salubri remedio, in quo Deus sua infinitæ misericordiæ dona effundit, dignos.

Expedit autem tunc veniale aliquod adjicere, a quo directe, & a ceteris indirecte saltem absolvatur.

Hæc doctrina eo fundamento nititur, ut quilibet Sacerdos habeat jurisdictionem in venialia ; quod fundamentum inane esse, & falsum, ostensum est dub. 2. h. cap. c. 3.

Quemlibet vero Sacerdotem habere directam jurisdictionem in venialia, ac indirectam in mortalia, novum est paradoxum, ac priori deterius. Quid hoc aliud est, nisi Episcoporum jurisdictionem a fundamentis subvertere, & hierarchiæ ordinem de medio tollere? Quid hoc aliud est, nisi fidei articulum labefactare? Syn. Trid. sess. 14. c. 7. ait : *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem*. Hic est fidei articulus, quia est Ecclesiæ persuasio, & quia id verissimum esse sacra Synod. Trid. confirmat. Sacerdos ponitur carere jurisdictione ordinaria ex officio, & subdelegata ex approbatione, seu commissione Episcopi : qui docent, hunc Sacerdotem a venialibus directe absolvere, & indirecte a mortalibus, hujus absolutionem non nullius, sed maximi momenti esse docent : ergo docent doctrinam articulo fidei apertissime contrariam. In hos scopulos impingunt probabilium commenta, & distinctiunculæ, quibus tantopere delectantur.

Quod si tamen ex probabili ratione dubium resolvat .... absolute absolvit licite, tum quia tunc practice, & moraliter est certus, tum quia Papa eo casu dat facultatem.

Ita quoque saltem quoad doctrinæ substantiam, & sensum opinatur La-Croix mox relatus, & refutatus ; quæ proinde opinatio nova refutatione non indiget.

Illud solum animadvertendum est, Busembaum pro ratione suæ opinionis afferre propositionem contradictoriam ejusdem opinionis. Nam ex probabili ratione dubium resolvere cum formidine oppositi, ut ponit in opinione, quam ratam esse vult, & esse practice, & moraliter certum, sunt contradictoria ; quia practica, & moralis certitudo formidinem excludit. Hæc contradictio certa est, & obvia ; quam tamen probabiles per arcana reflexæ probabilitatis, paucis nota, hoc est per incredibilia commenta eludere parati sunt.

Papa, inquit Busembau, eo casu dat facultatem. At ex quibus pontificiis documentis, Busembau colligit, Papam eo casu dare facultatem? an Papa necesse habet, facultatem eo casu dare, ut probabilium sensui sese accommodet? Ponamus, sicut ponimus, Sacerdotem de sua jurisdictione dubitantem ex probabili ratione dubium resolvere, & opinari se jurisdictione præditum, qua reipsa careat. Papa, inquit Busembau, jurisdictionem eo casu dat. Hæc sane jurisdictio nec ordinaria est, nec subdelegata ex approbatione, & commissione, sed extraordinaria. Ergo, contra ac in Ecclesia Dei persuasum semper fuit, & quod verissimum esse sacra Syn. Trid. confirmat, ea absolutio momentum habet, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Ejusdem furfuris est La-Croixii doctrina, qui in casu Busemb. Ecclesiam supplere defectum jurisdictionis contra Ecclesiæ persuasionem, & Tridentinam definitionem ait, & quem mox ex alio capite refutavimus.

Quando communi errore &c.

Communem errorem cum titulo colorato conjunctum satis esse ad jurisdictionem, qua talis habitus Parochus valide absolvat ex præsumpta Ecclesiæ, seu Papæ concessione, communis est Theologorum, & Canonistarum sententia teste Concina Theol. t. 9. p. 546. n. 39. Jurisdictionem autem Ecclesiam, seu Papam concedere in hypothesi præsenti censetur ; quia publica utilitas, & necessitas id postulat.

Ratio sane valida est, cui desiderium salutis animarum, & perditionis horror, & auctoritas communis ma-

 gnum

gnum robur addit. At Sacerdos, de quo loquimur, nec ordinariam, nec subdelegatam jurisdictionem habet. Quid ergo?

An Syn. Trid. mox citata, quæ generaliter, & sine ulla exceptione loquitur, est accipienda cum exceptione descriptæ hypothesis propter allatam rationem, & communem Theologorum, & juris canonici Interpretum auctoritatem?

Hic sane mihi aqua hæret. Bene sperare juvat de peccatoribus, quos vere suarum culparum pœnitet. Sed quædam arcana sunt in secretis divinæ providentiæ secessibus recondita, quæ hominibus reserare datum non est.

Communi sententiæ repugnare non audeo; sed quominus illi fidenter assentiar, sacra verba Syn. Trid. me impediunt, ac deterrent. Ego auctor semper essem, ut deprehensa descriptæ hypothesis veritate, confessiones peractæ repeterentur, qua de re vide etiam dicenda ad c. 19. dub. 4. sequentis.

Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet Dian. &c. Item, si quis (quod perinde est) bona fide tali confiteatur.

Verum id, subdit Busemb. *communiter ab aliis negatur*, ut intelligas, etiamsi forte id nolit Busemb. Dianæ opinionem, quam etiam adoptavit Viva qu. 8. art. 1. n. 16. esse omnino refutandam. Hanc Concina Theol. t. 9. p. 547. n. 31. falsam, & laxam merito putat, ea præsertim ratione, quod ea admissa aperiretur janua omnibus sceleratis Sacerdotibus fingendi de Confessarios, disseminandi errores, & hæreses, & seducendi populum christianum. Ego autem præterea hic repeto, & inculco verba Syn. Trid. sess. 14. c. 7. mox recitata; cujus definitio si nova hac limitatione excipiatur, sacra Syn. per arbitraria commenta eluditur, & irreverenter, ac injuriose, ut mihi videtur, tractatur.

Quorsum hæc commentitia doctrina, quam ipse P. Viva exsuscitare ausus est? eo scilicet, ut pœnitentes a scelestis Sacerdotibus titulo colorato destitutis, soloque communi errore Confessariis habitis absoluti, si error postea deprehendatur, de præteritis confessionibus nihil solliciti sint, sed periculosissimis opinionibus palpari in tuto se positos credant, dum in maximo animæ periculo versantur. Hæc Dianæ, Pontii, Moifesii, Sanchez, & Vivæ opinatio, communiter Busembao ipso teste refutata, falsa quidem merito dicitur, at ab ipsis ejus defensoribus ut summum probabilis dici potest; atque hoc modo loquitur Viva apud Conc. n. 30. ergo juxta ipsos adversarios miseri pœnitentes, de quibus loquimur, probabiliter fuerunt absoluti, & probabiliter non absoluti: ergo confessiones præteritas repetere probabiliter non tenentur, & probabiliter tenentur, ut novam absolutionem valide accipiant. Quæro ego nunc a P. Viva, qui post damnatas propositiones scripsit, & in eas scripsit, utrum sequi liceat opinionem probabilem, cum de absolutionis valore agitur. An hic quoque novis commentis suam opinationem tueri audebit? an id audebit non solum cum maxima injuria sacramenti, sed etiam cum evidenti, & gravissimo animarum, quos Christus suo sanguine redemit, detrimento, & salutis discrimine? Esto: defendant, si velint, commentitias metaphysicas speculationes ope infinitarum distinctiuncularum, quas sani homines derident; at saltem lubricas opiniones ad mores spectantes cum ingenti animarum periculo defensare tandem desinant.

Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absolvit, aut nescit &c.

Hic Busemb. ponit, ex consuetudine, seu præscriptione jus acquiri audiendi confessiones; quæ positio falsa est. Sicut enim juxta Bonif. VIII. c. *Si Episcopus* t. 10. l. 5. in 6. *nulla potest consuetudine introduci, quod aliquis præter sui superioris licentiam Confessorem sibi eligere valeat, qui eum possit solvere & ligare*; ita nulla consuetudine, aut præscriptione introduci potest, ut aliquis sine sui superioris licentia absolvere possit.

Præterea ex Syn. Trid. sess. 23. c. 15. sæpe cit. nemo confessiones sæcularium audire potest, nisi parochus sit, aut ab Episcopo approbatus, *privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus*.

Nunc ex Busembao ponimus, aliquem Sacerdotem ex consuetudine absolvere, licet nec Parochus sit, nec ab Episcopo approbatus; & quæritur, utrum ejus absolutio valeat? Busemb. affirmat: at sacra Syn. negat. Busemb. ait, Papam in hac hypothesi jurisdictionem concedere; at sacra Syn. id inficiatur eo ipso, quod ait, hunc Sacerdotem non posse absolvere. An Busembau cum iis, quos citat, audiendus est sacra Trid. Synodo repugnante, & contraria docente?

Hæc eadem ratio contra Busemb. repetenda est, cum ait, Papam jurisdictionem concedere, si quis bona fide absolvat, aut nesciat suam potestatem revocatam. An etiam bona fides, & ignorantia jurisdictionem conferunt? unde nam recentes, has doctrinas hauserunt? Sacra Syn. Trid. sess. 14. cap. 7. mox relata definit, *nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem*; recentes vero opinatores affirmare audent, totius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Nam certe bona fides, & ignorantia nec ordinariam, nec subdelegatam jurisdictionem confert ipsis fatentibus, sed, ut ipsi fingunt, jurisdictionem distinctam ab ordinaria, & delegata; quam sacra Syn. non agnoscit, & nullius momenti esse definit.

Ceterum, ut a probis Sacerdotibus scrupuli removeantur, revocatio delegatæ jurisdictionis, nisi forte per fraudem ab ipso delegato ejus notitia eludatur, ex rationabili mente ipsius revocantis vim non habet, nisi cum primum Confessario innotuerit, non antea.

Quando secundum probabilem sententiam judicatur quis habere jurisdictionem, & Sacerdos sequitur favorabilem.

At hæc opinatio ex mox dictis in hunc c. 8. radicitus evulsa est. Legere tamen, qui velit, potest P. Concinam Theol. t. 9. p. 548. cap. 5. ubi hanc eamdem opinionem in prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta includi evidenter ostendit, & contraria sophismata P. Vivæ, & La-Croix refellit.

ANIMADVERSIO XVII.

Nemo tenetur unquam Parocho confiteri... quare Parochi frustra volunt, ut parochiani confiteantur mendicantibus etiam in paschate, cum habeant &c. adeo ut qui docent &c. fiant suspecti de hæresi.

Joannes de Poliaco tria docebat. Primo, *quod confessi Fratribus, habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerant, iterum confiteri proprio Sacerdoti. Secundo, quod stante Omnis utriusque sexus edicto in Concilio generali, Rom. Pontifex non posset facere, quod parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio Sacerdoti confiteri, quem dicit esse parochialem curatum; imo nec Deus posset hoc facere; quia (ut dicebat) implicat contradictionem. Tertio, quod Papa non potest dare potestatem generalem audiendi confessionem, imo nec Deus, quia confessus habenti licentiam, teneatur eadem confiteri proprio Sacerdoti; quem dicit esse (ut præmittitur) proprium curatum.* Porro de his ita pronuntiat Joann. XXII. cap. 2. *Vas electionis* tit. 3. de hæret. lib 5. extrav. comm. *Omnes articulos, & quemlibet eorum tanquam falsos, & erroneos, & a doctrina sacra devios auctoritate apostolica condemnamus, & reprobamus de fratrum nostrorum consilio prædictorum, doctrinam contrarium verum, & contrarium esse catholicum asserentes, scilicet, quod illi, qui prædictis Fratribus confitentur, non magis teneantur eadem peccata confiteri iterum, quam si ea alias confessi fuissent eorum proprio Sacerdoti juxta Concilium generale.* Lis finita est quoad eos Regulares, qui habent licentiam generalem audiendi confessiones, seu hanc licentiam habeant ab Episcopo, seu, si id contingat, a Summo Pontifice. At ne quis ex iis Busembaum verbis, „ cum habeant privilegium pro omnibus Christi „ fidelibus " putet, Episcoporum potestatem quoad Regulares esse vinculis obstrictam, utant non possint, prout rationabile iis videbitur, facultatem audiendi confessiones quibusdam limitibus temporum, locorum, personarum coercere, audiendus est Clem. X. constit. *Superna*, quæ ita loquitur: *Illos autem Religiosos, qui ad confessiones audiendas idonei generaliter reperti fuerint, ab Episcopis quoque generaliter, & indistincte absque aliqua limitatione temporum, certorumque locorum, aut generis personarum, in diœcesi propria admittendos; quoad ceteros vero, qui non adeo idonei reperiuntur, si petierint se admitti, arbitrio ordinariorum relinqui, ipsos cum limitata facultate, prout iisdem Ordinariis magis expedire videbitur, probare, & admittere:* & Alex. VII. in causa Andegavensis Episcopi, & Regularium, hanc propositionem, ut *falsam, temerariam, scandalosam, & erroneam* damnavit anno 1659. *Non possunt Episcopi limitare, seu restringere approbationes, quas Regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque ulla ex parte revocare*. Ita refert Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 459. reg. 10.

ANIMADVERSIO XVIII.

Quod si superiores Regularium monialibus sibi subjectis non concedant aliquoties in anno alium Confessarium &c.

An superiores Regularium monialibus sibi subjectis Confessarios pro sua auctoritate concedere possunt? Busemb. enim id ponere videtur; quod sane falsum est. Nam Greg. XV. const. *Inscrutabili* §. 5. apud Nat. Alex. Th. t. 1. p. 458. reg. 7. ita statuit: *Confessores vero sive sæculares, sive regulares, quomodocumque exempti tam ordinarii, quam extraordinarii, ad confessiones monialium etiam Regularibus subjectarum audiendas nullatenus deputari valeant,*

fessos, nisi prius ab Episcopo diœcesano idonei judicentur, & approbationem, quæ gratis concedatur, obtineant. Liceatque Episcopo ex rationabili causa superiores regulares admonere, ut hujusmodi Confessores amoveant, iisque superioribus id facere detrectantibus, aut negligentibus, habeat Episcopus facultatem prædictos Confessores amovendi, quoties, & quando opus esse judicaverit. Superiores ergo Regularium monialibus sibi subjectis debent quidem bis, aut ter in anno extraordinarium Confessarium offerre ex Syn. Trid. sess. 25. cap. 10. de reg. & monial. at non quoscumque voluerint, offerre possunt, sed eos solum, qui ad illud munus ab Episcopo fuerint approbati.

Quod si nec is (Episcopus) *faciat, ipsæ eligere possunt.*

Præclare sane. Hæc opiniuncula submissionem, & obsequium erga Episcopum monialibus egregie insinuat. Undenam moniales auctoritatem habent supplendi defectus Episcopi? quis illis facultatem concessit eligendi sibi Confessarium extraordinarium, si Episcopus, ut ex officio, & lege Trid. cit. debet, illum non offerat? Si superiores regulares pro arbitrio suo eligere non possunt Confessarios seu ordinarios, seu extraordinarios monialibus sibi subjectis, sine Episcopi auctoritate, ut ex Greg. XV. mox dictum est, an id poterunt ipsæ moniales? Cum Busembau ait, „ ipsæ eligere possunt, “ duo dicit, & moniales habere facultatem eligendi, & esse Confessarios, qui moniales audire, & absolvere possint sine Episcopi approbatione, & consensu. At non solum primum falsum est, sed etiam alterum, ut patet ex const. *Superna* Clementis X. ubi ait: *Et generaliter ab Episcopo ad personarum sæcularium confessiones audiendas nequaquam censeri approbatos ad audiendas confessiones monialium sibi subjectarum, sed egere quoad hoc speciali Episcopi approbatione; atque approbatos pro audiendis confessionibus monialium unius Monasterii, minime posse audire confessiones monialium alterius Monasterii.*

Isidem Confessores extraordinarios semel deputatos, atque approbatos ab Episcopo ad monialium confessiones pro una vice audiendas, haud posse expleta deputatione in vim approbationis hujusmodi, illarum confessiones audire, sed toties ab Episcopo esse approbandos, quoties casus deputationis contigerit. Itaque si moniales Busembaum blandiosenta audiant, non solum jus, quo carent, sibi arroganter usurpant, sed etiam confessiones nullas, & sacrilegas peragunt. At Busembau objicit Quintan. ex declaratione Cardin. apud Barbosam. Resp. Hæc declaratio aut per errorem citatur, aut apocrypha est, certe nullius momenti propter contrariam constitutionem Clem. X. mox allatam.

Animadversio XIX.

Porro eo casu peccata non reservata tantum confiteri sufficere putant probabiliter &c. *& Lugo non improbat.*

Heu quam faciles sunt probabiles ad opinandum de rebus gravissimis, & indulgendum cum ingenti animarum periculo! Cum Busemb. ait *probabiliter*, idem est, ac si diceret, hanc opinionem esse rectam regulam, quam quilibet sequi possit. Addit ille quidem, contrariam sententiam esse tutiorem, quod omnibus notum est; et hoc non impedit, quominus juxta probabilia Busembaum principia opinio probabilis sit tuta. Hoc est illud malorum caput, quod nos tantopere improbamus, &, quantum in nobis est, amputamus.

D. Thom. suppl. qu. 9. art. 2. contrariam sententiam docet, ut Busemb. fatetur, tum in c. tum in resp. ad 4. ubi ait: *Quod etiamsi Sacerdos non de omnibus possit absolvere; tamen tenetur pœnitens ei omnia confiteri, ut quantitatem totius culpæ cognoscat, & de illis, de quibus non potest absolvere, ad superiorem remittat.* Sententia S. Doctoris fatente ipso Busemb. communis est: ergo non tutum, sed periculosissimum est, eam deserere propter contrarium paucorum sensum. Nonne confessionis integritas jure divino ad Sacramenti valorem necessaria est? ita scilicet definit Syn. Trid. contra La-Croix sess. 14. c. 5. cit. cap. 1. dub. 3. art. 1. Resp. h. tract. An ipse pœnitens, vel Confessarius potestatem habet dispensandi a jure divino? Ergo certum est, confessionem diminutam, seu peccatorum non reservatorum non sufficere, sed integram esse oportere omnium.

Præterea ille prop. *Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus, qualis v. g. potest* &c. ab Innoc. XI. damnata est n. 59. At æque damnabilis, aut damnabilior est opinio, quæ permittit absolvere dimidiate confessos ratione reservatorum criminum. Prop. enim damnata permittebat diminutam confessionem ob difficultatem, & impotentiam audiendi integras confluentium confessiones: hæc Bus. opinio id permittit sine ulla necessitate, & sine ulla difficultate faciendi integram confessionem. Illa ex difficultate petebat dispensationem integræ confessionis, hæc ex ipsa culpa pœnitentis, quem diminute confessum absolvit, quia in graviora crimina lapsus est. An prolapsio in graviora crimina est æque urgens ratio dispensandi a confessionis integritate, ac magnus populi concursus? Ergo si damnata propositio est, quod magnus populi concursus sit ratio sufficiens dispensandi a confessionis integritate, damnabilior est propositio, quod reatus reservatorum criminum sit legitima ratio dispensandi ab eadem confessionis integritate.

Tandem hic quoque inculcanda, & ob oculos ponenda est prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Esto enim, probabilis sit Busembaum opinio, quam aperte falsam esse ostendimus. Quæstio præsens hæc est, utrum confessio peccatorum non reservatorum omissis reservatis sufficiat ad valorem absolutionis: at cum de valore Sacramenti agitur, damnatum est, quod liceat sequi opinionem probabilem relicta tutiore: ergo opinio Busembaum etiamsi esset probabilis, quoad usum tamen, & praxim damnata est.

Animadversio XX.

Si superior injuste neget facultatem &c. *posse ab alio Confessario etiam directe absolvi, affirmat* &c. *esse probabile. Sed rectius negat* &c.

Hoc ne in quæstionem quidem, si sapimus, vocandum est; nisi quis dicere velit, negationem facultatis absolvendi a reservato, quia injusta est, esse facultatis concessionem, aut Confessarium ex se habere jus absolvendi a reservatis, si injuste negetur. At hæc non solum mira, & absurda, sed aperte falsa sunt.

Doctrina, quam Bus. teste, Henriq. & Diana probabilem esse affirmant, ejusdem furfuris est, ac prop. 13. ab Alex. VII. damnata, quæ ita habet: *Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.* In eo solum differunt prop. proscripta, & doctrina Henriq. & Dianæ, quod prop. proscripta facultatem impertit absolvendi a peccatis, ut pono, non reservatis, quia Episcopus eam injuste recusat; præsens autem doctrina a peccatis reservatis. Quænam sit deterior, lector judicet.

Hanc tamen doctrinam evidenter falsam Busembau ne attingere quidem videtur, sed solum addit, adversarios rectius sentire, ut, si quis eam sequi velit uti probabilem, Busembaum repugnantem non habeat.

Animadversio XXI.

Si superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem, potest is pro ista vice absolvere.

Hac de re idem habet Concina Theol. t. 9. p. 577. n. 25. inquiens: „ Hi Confessarii deputati possunt una vice „ absolvere a reservatis, etiam petita, & non obtenta a „ superioribus facultate, ut clare in citatis decretis (Cle„ mentis VIII. & Urbani VIII.) habetur. “

Additque et alios septem probabile esse, idem posse, si viro Religioso pio, docto, & prudenti ... neget.

Quoad hoc P. Concina loco cit. alios affirmare, alios negare ait, & cujuscumque Religionis disciplinam, & consuetudinem esse consulendam.

Consideranda quoque diligenter sunt citatorum Pontificum verba, & cavendum, ne sacramentum frustrationis periculo objiciatur, & violetur decretum Innoc. XI. prop. 1. damnatis.

Qui (Pellizarius) *vult idem esse, si pœnitens ipse petat.*

Docti autem, & pii Regulares, non quid Pellizarius, sed quid Pontifices citati, quorum attenta lectio ad eos pertinet, velint, accurate considerabunt.

Imo Quintan. censet probabile, quod idem fieri possit, si superior &c. *& urgeat* &c.

In hac specie cum pœnitens a reservatis indirecte absolvi queat; non est necessaria in Confessario facultas ab iis directe absolvendi; ideoque hæc facultas irrationabiliter ab Ecclesia concedi præsumitur. Cum autem Confessarius propter necessitatem a reservatis indirecte absolvit, onus imponit pœnitenti adeundi superiorem tempore opportuno aut per se, aut per alium. Hac de re loquitur Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 441. reg. 8. cujus sententiam Concina Theol. t. 9. p. 572. moderatur, & facultatem indirecte absolvendi a reservatis ad necessitatis tempus restringit; quæ sententia videtur rationabilior, & necessario sequenda est, ne absolutio frustrationis periculo objiciatur, & violetur decretum Innoc. XI. supra citatum.

Animadversio XXI.

Superior, auditis solis reservatis, potest ab iis absolvere, & reliqua inferiori committere ex causa urgente; qualis tamen non esset &c.

Integritas confessionis ex Syn. Trid. & ut fatetur Bus.

jure

jure divino præcipitur, eodemque jure ex dictis necessaria ad valorem sacramenti est; ex quo fit, ut urgens causa, sicut loquitur Bus. ab ea non dispenset, sed, ut recte loquitur Concina Theol. t. 9. p. 572. n. 9. sola extrema necessitas, cum scilicet aliter fieri non potest; quia Deus impossibilia non jubet. Ergo si superior aut omnino non possit, aut difficillime possit integram pœnitentis confessionem audire, diminute confessum non debet absolvere, sed inferiori Sacerdoti facultatem dare, ut absolvat. Hac in re non urgentes causæ, non difficultates obtrudendæ sunt, ne divinum mandatum ad confessionis valorem necessarium fiat, sed excogitandæ rationes, & superandæ viriliter difficultates, ut fiat.

ANIMADVERSIO XXII.

Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reservatum . . . . valide quidem absolvitur, cum onere tamen &c.

Busemb. si ejus mentem assequor, vult, pœnitentem, qui bona fide putat, suum casum non esse reservatum, posse absolvi a Sacerdote non habente facultatem in reservata, hoc est bonam fidem, seu, quod idem est, ignorantiam tollere reservationem; quæ quidem est nonnullorum opinio, ut refert La-Croix p. 379. num. 1607. 1608. at contraria sententia eodem La-Croixio fatente communissima est, quam ipse quoque sequitur, & tuetur P. Concina Theol. t. 9. p. 565. n. 7. Busemb. quidem opinio falsa, & improbabilis merito habetur; at, etiamsi tenui aliqua probabilitate niteretur, damnata nihilominus est in propos. 3. & quoad usum, & praxim multo magis in propos. 1. ab Innoc. XI. proscriptis. Quare Confessariis non habentibus jurisdictionem in reservata diligentissime cavendum est, ne ab iis pœnitentes absolvant, quia hi bona fide reservationem ignorant.

Vel Sacerdotem carere potestate circa illum.

Ignorantia quidem pœnitentis, ut dictum est, reservationem non tollit, nec Confessario dat facultatem absolvendi, quam a superiore non habet; nihilominus cum pœnitens divinitus adjutus facit quantum in ipso est, & rite dispositus sua peccata bona fide confitetur, etiamsi a Confessario per ignorantiam, aut malitiam sine legitima facultate absolvatur, defectum ab Ecclesia suppleri docet quoque P. Concina Theol. t. 9. p. 573. n. 12. quod credere par esse videtur. At juxta dicta in cap. 8. dub. 3. auctor semper essem, ut veritate deprehensa pœnitens confessionem repeteret; quia veritate deprehensa ipse potest defectui mederi. Quod si id negligat, ejus culpæ id merito vertitur; ideoque integram confessionem omittens, a suis culpis absolvi non videtur. Contra accidit, si in bona fide, seu inculpabili ignorantia perseveret. In hac enim hypothesi cum subsequentes confessiones integræ, quantum in ipso est, faciat, ab omnibus peccatis absolvitur seu directe, seu indirecte, & in gratiæ statu versatur.

Similiter si Confessarius probabiliter credit &c. *valet absolutio.*

Hoc perinde est, ac si dixerit, probabilitatem conferre jurisdictionem in peccata. At hæc opinatio est aperte falsa, & absurda. Non enim absolvendi potestas ab opinione; sed a superioris voluntate, & approbatione pendet, ut sacra Syn. Trid. sæpe cit. perspicuis verbis definit. Vide dicta in c. 8. dub. 3. Quod enim dicitur de absolutione peccatorum universe, seu peccatorum etiam non reservatorum, idem eadem, aut potiori ratione dici debet de absolutione peccatorum reservatorum. Sed loco cit. ostensum est, ex probabilitate sumi non posse jus absolvendi a peccatis universe, hoc est etiam non reservatis: ergo.

ANIMADVERSIO XXIII.

Qui confitens habenti potestatem ordinariam delegatamve in reservata, oblitus est inculpabiliter reservatum, potest illud postea confiteri etiam &c. *& absolvi.*

Idem docet P. Concina Theol. t. 9. p. 573. num. 15. ex communi sententia, & ex eadem ratione, quam affert Busemb. Sed monet, ad Confessarium habentem potestatem in reservata, si fieri possit, pro majori securitate esse confugiendum.

Quod etiam valet, saltem &c. *etiamsi prior absolutio . . . invalida fuisset.*

Ita sane plures docent. „ Sed istorum opinio, inquit „ Concina Theol. t. 9. p. 574. num. 16. nullo, ut mihi „ videtur, solido fundamento nititur. Et primum de „ absolutione tempore Jubilæi data patet; quia indul„ gentia Jubilæi conceditur tantum vere pœnitentibus: „ quando autem confessio irrita est, nulla adest vera „ pœnitentia: ergo neque absolutio. Superior quoque „ ordinarius non tollit reservationem, nisi aut sacra„ mentaliter absolvendo, aut remittendo ad inferiorem „ Sacerdotem, cui delegat jurisdictionem: porro supe„ rior sacramentaliter non absolvit, quando Sacramen„ tum est irritum. Delegatus quoque nihil potest in „ reservata extra Sacramentum: ergo quoties Sacra„ mentum est nullum, peccata reservata manent. Ali„ qui distinguunt inter confessionem invalidam, & sa„ crilegam; sed hæc distinctio, præsertim in casu nostro „ mihi commentitia est. “

Ita ille, cui merito subscribendum puto, præsertim cum hic agatur de re ad Sacramenti valorem pertinente, in qua probabilitas contrariæ opinionis, si quæ sit, ex sæpe dictis proscripta est.

ANIMADVERSIO XXIV.

A reservatis absolvere potest . . . 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. a reservatis Papæ &c.

Si superior adiri non potest, expectandum est, ut redeat, vel ad ipsum confugiendum per litteras, nisi forte ipse aliter disposuerit. Reservatio ex ipsa reservantis mente, absolutionis difficultatem adjunctam habet, ut fideles a culpis reservatis absterreantur, & cautissime abstineant; quam difficultatem moderari, & emollire, prout prudentia dictaverit, superiorum reservantium est, non in inferiorum arbitrio positum; qui proinde diligentissime cavere debent, ne ex licentia interpretandi, eam sibi facultatem arrogent, qua sunt destituti, in re præsertim tanti momenti ad Sacramenti valorem pertinente, ubi opinio nihil vitium habet, nec rem in tuto ponit.

ANIMADVERSIO XXV.

Dicitur 2. *nisi* &c. *quia a casibus papalibus absolvere potest Episcopus, vel Vicarius, quando sunt occulti, ut docet Nav.*

Syn. Trid. sess. 24. c. 6. ita loquitur. *Liceat Episcopis in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos in Diœcesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum, non eorum Vicariis sit permissum.* Tridentina concessio Episcopis quoad suos subditos in sua Diœcesi facta, perspicua est. Sed quæritur, utrum hæc concessio per Bullam Cœnæ quoad casus in ea contentos fuerit revocata.

Multi, & graves Theologi teste P. Concina Theol. t. 9. p. 571. num. 8. negant: alii gravissimi Auct. ut ait La-Croix p. 380. num. 1617. cum Suar., Sanch. Aversa referunt, Romæ decisum esse, quod facultas illa revocetur per singulas Bullas Cœnæ, & consentit Viva ad propos. 3. Alex. VII. num. 4. quam sententiam ipse La-Croix probat. Consulamus verba ipsius Bullæ, quæ ita habet anno 1699. *Ceterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita, absolvi possit, etiam prætextu quarumvis facultatum, & indultorum quibuscumque personis ecclesiasticis, sæcularibus, & quorumvis ordinum etiam mendicantium, ac militarium regularibus, etiam episcopali, vel alia majori dignitate præditis, ipsisque ordinibus . . . . per nos, & dictam Sedem, ac cujusvis Concilii decreta verbo, litteris, aut alia quacumque scriptura in genere, vel in specie concessorum, & innovatorum, aut concedendorum, & innovandorum.* Sicuti Tridentina concessio clara est, ita ejus revocatio quoad Bullæ casus est perspicua attente legentibus recitata verba. *Ceterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem* &c. *absolvi possit.* Hic Episcopi aperte excluduntur. Præterea illa verba, *prætextu quarumvis facultatum, & indultorum quibuscumque personis ecclesiasticis* &c. *etiam episcopali, vel alia majori dignitate præditis* &c. *per cujusvis Concilii decreta* &c. *concessorum* &c. Episcopos expresse nominant, & Tridentinam concessionem, *cujusvis Concilii*, perspicue revocant, & excludunt. An illud *cujusvis Concilii* Synodum Tridentinam evidenter non includit? Quid ad hæc responderi rationabiliter potest? Nonnulli illud *a prædictis sententiis* interpretantur quoad casus publicos. Sed quærimus, unde hanc interpretationem desumpserint. Si enim ex arbitrio loquantur, audiendi non sunt. Cum Bulla absolute, & sine limitatione dicat *a prædictis sententiis*, contra mentem Romanæ Sedis ire merito dicuntur, qui hæc verba ad casus occultos restringunt. Præterea cum Syn. Trid. facultatem absolvendi a quibuscumque casibus Sedi Apostolicæ reservatis tribuens, de occultis tantum explicate loquatur, Bulla frustra adderet *prætextu*

quarumvis facultatum, *&* *indultorum* &c. *per cujusvis Concilii decreta concessorum*, si casus occultos comprehendere nollet. Illud *cujusvis Concilii* Synodum certe Tridentinam complectitur: Syn. Trid. de occultis tantum loquitur: ergo Bullæ casus occultos complectitur. Hæc mihi perspicua videntur; hujusque sententiæ auctorem, & approbatorem habeo Sapientissimum Pontificem Bened. XIV. de Synod. Diœc. l. 3. c. 32. & 33. teste P. Zach. in n. 1617. p. 380. La-Croix.

Adde, quod ab Alex. VII. damnata est hæc propos. n. 3. *Sententia asserens*, *Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis*, *&* *aliorum criminum*, *quando publica sunt*, *&* *id non derogare facultati Tridentini*, *in qua de occultis criminibus sermo est*, *anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sac. Congr. Emin. Card. visa*, *&* *tolerata est*. Hæc proscriptio non solum factum in propositione descriptum damnat, sed etiam, imo multo magis sententiam, quæ asserit, Bullam Cœnæ de publicis tantum criminibus loqui, nec derogare facultati a Syn. Trid. Episcopis concessæ. Damnatio enim facti inutilis esset, nisi simul doctrina in propos. inclusa damnaretur.

Sicut propositio ex tolerantia doctrinæ e Sac. Congr. ut ipse ait, examinatæ, doctrinam ipsam ab omni nota immunem volebat; ita Alex. VII. damnans factum tolerantiæ, multo magis damnatam vult doctrinam. Nulla ratio esset, cur Alex. VII. factum damnaret, etiamsi falsum esset, si doctrina in propos. inclusa, sana esset.

Cur factum tolerantiæ damnat? Non præcise quia falsum; sed quia, cum reipsa falsum sit, simul injuriosum est sacræ Cardinalium Congregationi. Cur injuriosum est sacræ Card. Congr.? quia ipsi affingit tolerantiam doctrinæ damnabilis.

Damnatio propositionum eo aut unice, aut saltem præcipue spectat, ut perniciosas morum doctrinas improbet, & proscribat, ne fidelibus noceant. Hinc ipse Alex. VII. in fine decreti die 24. Septemb. 1665. *re mature considerata statuit*, *&* *decrevit*, *prædictas propositiones*, (in quarum numero est 3. de qua sermo est) *&* *unamquamque ipsarum*, *ut minimum tamquam scandalosas esse damnandas*, *&* *prohibendas*, *sicut eas damnat*, *ac prohibet* &c. Porro 3. propos. nulla ratione scandalosa esse potest, nisi ipsa doctrina, non sola facti narratio, sit falsa, & noxia. Nullum enim scandalum in fideles derivaretur, etiamsi factum in propos. narratum verum crederent, nisi simul doctrinam moralem in ea contentam veram, & innoxiam putarent: ergo dum summus Pontifex propositionem damnat ut scandalosam, ipsam doctrinam ut talem damnat. Ergo rationabiliter dubitandum non est, quin ab Alex. VII. proscripta sit doctrina asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, nec eam Bullam derogare facultati Tridentini: ergo damnata est sententia eorum Theologorum, qui asserunt, facultatem e Synodo Trid. Episcopis concessam per Bullam Cœnæ non esse quoad casus in ea contentos revocatam, & abolitam.

Sed illud quoque addendum est, quod, cum hic agatur de jurisdictione ad Sacramenti valorem necessaria, etiamsi sententia, quam damnatam ostendi, esset probabilis, ejus tamen usus proscriptus esset in propos. 1. ab Innoc. XI. damnata.

ANIMADVERSIO XXVI.

Excipit tamen Aversa &c. *eos casus*, *qui Episcopis a jure tantum reservantur*.

La-Croix p. 381. n. 1628. eos etiam casus excipit, quos Papa, aut consuetudo Episcopo reservat; sed uterque rejiciendus est. Nam ab Alex. VII. damnata est hæc propositio num. 12. *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis*, *non obtenta ad id Episcoporum facultate*. At, inquit La-Croix, „ videtur esse sermo (in propos. damnata) de casibus, quos ipsimet „ Episcopi sibi reservant. “ Resp. Si arbitrariis interpretationibus locum relinquimus, pontificiæ damnationes, & doctrinæ inutiles evadunt, & quoad morum regulam non summi Pontifices, sed probabiles opinatores consulendi erunt. Quo fundamento La-Croix ait, in propositione damnata sermonem esse de casibus, quos ipsimet Episcopi sibi reservant? Nullo scilicet, quia nullam suæ interpretationis rationem affert. Ergo ejus interpretatio arbitraria est, & pro nihilo habenda. Nonne propositio absoluta loquitur, & absolute damnatur? Cur ergo damnatio restringitur? Damnatio, inquis, odiosa est, ideoque restringenda. Resp. Falsum est, damnationem esse odiosam, nisi odiosam dixeris lucem, qua verum e falso, & noxium e salubri distinguimus, nisi odiosum appellaveris remedium contra venena. Adde, quod proscripta propositio ait, *a casibus Episcopis reservatis*, non a casibus, quos ipsi Episcopi sibi reservant. Ergo La-Croixii interpretatio non solum arbitraria est, sed aperte falsa, utpote quæ verba, & sensum propositionis damnatæ invertat, & labefactet; præsertim cum Clemens X. constitut. *Superna* §. 7. ita loquatur: *Et habentes facultatem* (loquitur de Regularibus) *absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis*, *non ideo a casibus Episcopo reservatis posse absolvere*. An casus, quos jus commune, aut consuetudo, aut Pontifex supremus Episcopo reservat, non sunt casus Episcopo reservati? P. Concina Theol. t. 9. p. 571. num. 8. lectorem monet, „ ne fidem habeat non paucis Casui„ stis, quorum meminit P. Viva in explicatione pro„ pos. 12. damnatæ ab Alex. VII. quoniam isti plus „ æquo amplificant Regularium potestatem. “ At quid dicendum de La-Croix, cui contradicit ipse Viva, qui damnatam propositionem de casibus, quos Papa, vel jus commune, aut consuetudo reservat Episcopo, intelligit?

Imo Quint. affirmat, *Regulares adhuc posse absolvere*, *sicut ante decretum*, *eo quod hoc in provinciis non sit promulgatum*.

Hæc vero est ipsissima propos. 11. ab Alex. VII. damnata, & mox relata. Qui pontificia decreta, qua par est, veneratione maxima excipiunt, promptoque animo iis obedire volunt, cum a commentitiis interpretamentis, tum ab eo maxime sibi cavent, ne ea non sufficienter publicata, non acceptata, aut his similia effutiant, sed ea simplici submissione observant, & ponunt, summos Pontifices, qui suas leges ab omnibus observari volunt, nihil prætermisisse eorum, quæ ad vim legis necessaria sunt.

ANIMADVERSIO XXVII.

Si Confessarius dubitet, *an* &c. *si quidem dubium sit positivum*, *potest* (*sequendo opinionem probabilem* &c.) *absolvere*.

Hæc opinatio fuit jam explosa c. 8. dub. 3. & includitur in propos. 1. ab Innoc. XI. damnata. Quia juxta Busembaum licet sequi opinionem probabilem de jurisdictione, hoc est de valore Sacramenti, relicta tutiore; quæ est ipsa propos. 1. proscripta.

Si vero dubium sit negativum, *posse absolvere negant aliqui*, *ut* &c. *probabilius affirmant Suar.* &c.

Quoad dubium positivum Busemb. absolute affirmat, Confessarium in specie descripta posse absolvere, quoad negativum non absolute, sed ut quid probabilius id asserit. In priori casu rem sine controversia definit, in posteriore rem controversam facit: ergo juxta Busembaum firmior est prior opinio, quam posterior: at prior damnata est: ergo posterior est damnabilior. Ita sane, si ad hominem, & juxta ejus probabilia principia loquamur; et reipsa utraque opinio æque damnabilis est; quia perinde est, seu dubium sit positivum ex æqualibus contrariis rationibus, quæ sese mutuo retundunt, profectum, seu sit negativum, quod nullas hinc inde, aut leves rationes habeat. In utraque enim specie dubium ponitur rationabile.

At inquies: aliud est dubium juris, in quo peccatum est certum, sed dubitatur, utrum sit reservatum; aliud est dubium facti, in quo reservatio est certa, sed dubitatur, utrum peccatum fuerit, nec ne admissum.

Porro teste P. Concina Theol. t. 9. p. 568. num. 15. Auctores communiter docent, simplicem Confessarium in dubio facti posse absolvere; de quo dubio Busembaum intelligendus videtur.

Resp. Hæc distinctio inutilis est, nec impedit, quin absolutio in dubio facti sit damnata in propos. 1. nam etiam in dubio facti Sacerdos absolvens sequitur opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore. Si enim peccatum reipse admissum sit, absolutio est nulla: ergo Sacerdos absolvens in dubio, utrum peccatum, de cujus reservatione non dubitatur, factum fuerit, sequitur probabilitatem, in qua agitur de Sacramenti valore, relicta opposita tutiore probabilitate, quæ est propos. 1. damnata ab Innoc. XI.

Nihil enim refert, seu dubites, utrum peccatum admissum, sit reservatum, seu contra, utrum peccatum reservatum fuerit admissum. In utraque specie Sacerdos carens jurisdictione in reservata crimina, merito dubitat, utrum absolvendi auctoritate præditus sit; in utroque dubio absolutionem frustrationis periculo æque objicit; in utroque in discrimen juris, quo caret, sibi arroganter usurpandi sponte se conjicit; in utroque, Sacramento, cujus valor curæ sibi non est, injuriam irrogat; in utroque proximi salutem in periculum vocat; quia periculum est, ne, dum pronuntiat absolutionem, reipsa non absolvat, & qui absolutum se putat, in eodem peccati reatu verseatur. His rationibus, quæ mihi perspicuæ videntur, ab ea sententia, quæ simplici Sacerdoti carenti facultate in reservata, absolutionem per-

mit-

mittit in explicato dubio facti, etiamsi communis foret, ego discedendum puto, & discedo. Venit enim mihi in mentem, doctrinas quoque communes a summis Pontificibus fuisse damnatas, ideoque ne has quoque oculis clausis esse probandas. Præsens communis doctrina, quam in examen vocavi, ex paucis, quæ dixi, & damnata, & falsa mihi videtur; utrum vero recte, necne, aliorum esto judicium.

La-Croix p. 379. n. 1604. inquit: „ Reservatio, cum „ sit odiosa, stricte est interpretanda, nec extendenda „ ad casum dubium: " citatque Suer., Hurt., Lugo, Dicastil., Aversam. Resp. Cur reservatio est odiosa? „ Quia, inquit p. 385. n. 1684. videtur habere adjun- „ ctam rationem pœnæ. " At reservatio nihil aliud est, nisi limitatio jurisdictionis ex ordinata superiorum reservantium distributione profecta; quæ certe quoad Confessarium pœna dici non potest; quoad pœnitentes vero eo sensu pœna est, quo medicina palato amara. Quædam enim atrociora crimina reservantur, ut fideles ab iis absterreantur, & cautius abstineant. Porro etiamsi pœnæ quoad fieri potest restringendæ sint, pœnæ tamen medicinales, seu medicinæ pro ratione morbi, necessitatis, & utilitatis adhibendæ sunt. Ex his evanescit ratio La-Croixii, quæ æquivoco laborat. Pœnæ enim, quæ sine addito pœna est, non extendenda, sed potius restringenda: at pœna medicinalis, uti est reservatio, non est quidem ultra necessitatem extendenda, nec tamen infra necessitatem coarctanda.

Sed hæc animadversio ad ipsos superiores reservantes pertinet; nos autem hic loquimur non de reservantibus, sed de Confessariis subditis, quorum jurisdictio reservatione limitata est. An hi in dubiis licentiam universe, exceptisque casibus extremis arrogare sibi possunt interpretandi mentem superiorum reservantium? Cur, si dubitant, ad eos non confugiunt? Si superiores reservantes dixerint, se casus dubios nolle comprehendere, res in tuto est, & absolutio sine ulla difficultate in casibus dubiis reservationis impertiri potest. At quamdiu superiores suam mentem non aperuere, res manet dubia; & in hujusmodi dubitatione, qui probabilibus conjecturis duci se sinunt, relicta parte tutiore, discrimen, ut dixi, subeunt usurpandi jurisdictionem, qua carent, irritam reddendi absolutionem, perdendi animas pœnitentium, & in propositionem 1. ab Innoc. XI. proscriptam misere impingunt.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Absolvendus est, qui adhæret sententiæ probabili; quia est &c.

Si adhæreat sententiæ probabili, & tutæ, non est dubium, quin sit absolvendus: at si adhæreat sententiæ probabili periculosæ, hoc est contra sententiam æque, aut magis probabilem, & tutam, absolvi non debet, ut patet ex dictis de probabilitate contra Busembaum initio hujus operis.

Ipse Busemb. hic c. 5. rectissime ait, quod Confessario *moraliter constare debet de bona dispositione pœnitentis, alias absolvendo peccabit mortaliter*: at mortaliter non constat Confessario de bona dispositione pœnitentis, qui adhæret sententiæ probabili minus tutæ, imo contrarium ei constat. Constat enim, eum pœnitentem non esse dispositum, qui in peccandi periculo permanere vult: at talis pœnitens in peccandi periculo, cui illum exponit minus tuta, seu periculose probabilitas, permanere vult: ergo constet, hunc pœnitentem non esse dispositum. Ita sane; licet hanc evidentem veritatem innumeris cavillis adversarii involvere conentur, & certam dispositionem appellare audeant, quæ certa indispositio est.

ANIMADVERSIO XXIX.

Rudiores ordinarie juvandi sunt, nisi... vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur &c. *vel sint peregrini.... tunc enim, si alioqui* &c. *sufficere aliquando integritatem formalem, docet Laym. qua scilicet auditis aliquibus peccatis absolvantur, cum onere* &c.

Hæc Busemb. doctrina est ipsa propos. 59. ab Innoc. XI. proscripta.

Quare rudes, & peregrini a Busembau descripti non sunt sacrilege absolvendi, sed docendi, & monendi absolutionem tunc demum iis profuturam, si, ut jus divinum præcipit, integre sua peccata quoad fieri potest confiteantur, & rite ad sacramentum accedant.

ANIMADVERSIO XXX.

Si vero ignorantia sit invincibilis, v. g. si bona fide teneat &c. *aut* &c. *tenetur quidem monere* &c.: *quando speratur* &c. *nec* &c. *quæ si prudenter metuantur, aut* &c. *non tenetur, imo non potest.*

Idem docet La-Croix p. 396. n. 1758. at tum Busembau, tum La-Croix, & qui cum iis sentiunt, in eo falluntur, & sibi contradicunt, quod ignorantiam invincibilem ponant, & dicant in eo, qui legem edoctus, suique erroris admonitus, a peccato abstinere paratus non sit.

Audiatur D. Thom. qui 1. 2. qu. 76. art. 3. ait: *Quod ignorantia de se habet, quod faciat actum, quem causat, involuntarium esse. Jam autem dictum est, quod ignorantia dicitur causare actum, quem scientia opposita prohibebat; & ita talis actus, si scientia adesset, esset contrarius voluntati, quod importat nomen involuntarii. Si vero scientia, quæ per ignorantiam privatur, non prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipsum, ignorantia hujus scientiæ non facit hominem involuntarium, sed non volentem, ut dicitur in 3. Ethicorum. Et talis ignorantia, quæ non est causa actus peccati, ut dictum est, quia non causat involuntarium, non excusat a peccato. Et eadem ratio est de quacumque ignorantia non causante, sed consequente, vel concomitante actum peccati. Sed ignorantia, quæ est causa actus, quia causat involuntarium, de se habet quod excuset a peccato, eo quod voluntarium est de ratione peccati.* Hæc sunt solidissima moralis scientiæ fundamenta a D. Thoma, ipsoque ethnico Aristotele ab eo citato jacta.

Hinc qui ignorans peccat, peccaturus, etiamsi sciret, actum suum esse malum, non antecedente, quæ idem sonat, ac invincibilis, sed consequente, aut concomitante ignorantia peccat, quæ consequens, aut concomitans ignorantia, involuntarium non facit, nec excusat a peccato. Ignorantia antecedens, seu invincibilis in eo est, qui non solum eam odit, sed omnem diligentiam, quantum in ipso fuit, adhibuit, ut eam depelleret. An invincibili ignorantia laborent, quibus peccati, quod admittunt, notitia ingrata est? An invincibili ignorantia laborant, qui, etiamsi peccatum scirent, nihilominus peccarent? At hæc ponunt Busembau, & La-Croix, aliique, prima moralis scientiæ principia funditus evertentes. Ad Confessarium accedis, qui rem alienam, vel concubinam loco uxoris ignorans tenet, vel mollitiei peccatum per ignorantiam admittit, vel per sacramenta, aut res sacras sæpe jurat: qui, si de suo peccato, & errore moneatur, nullam emendationis spem præbet, sed contra in deterius lapsurus creditur: (hæc est hypothesis Busemb. & La-Croixii) quid Confessario agendum est? Hic pœnitens, inquiunt, in sua ignorantia relinquendus est, & absolvendus. Ita ne vero! ita ne sacra absolutio projicienda? Quid aliud est, hunc falsum pœnitentem absolvere, nisi sanctum dare canibus, & projicere margaritas ante porcos, quod Dei oraculo prohibemur? Si Sacerdos pœnitentem absolvat, ductus opinione probabili circa necessariam pœnitentis præparationem, absolutionem projicit, ut ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta evidens est: ergo multo evidentius absolutionem projicit, si pœnitentem absolvat, dum constat, hunc necessaria ad sacramentum dispositione carere. Constat autem, pœnitentem necessaria ad sacramentorum dispositione carere, si non habeat propositum vitandi singula peccata mortalia, seu, quod idem est, totam Dei legem implendi: at pœnitens, de quo loquimur, non habet propositum implendi totam Dei legem; quia aliquod ejus præceptum peragere minime paratus est: ergo constet, hunc pœnitentem necessaria ad sacramentum dispositione carere: ergo si absolvatur, absolutio evidentissime projicitur. Quid ad hæc adversarii? La-Croix loco cit. ait, hunc pœnitentem esse pro nunc rite dispositum, quia *paratus implere omnem Dei legem, quam cognoscit*; hoc est, pœnitentem non peccare, dum peccat, quia, ut Busembau ait, bona fide nititur, idest ignorat, suum peccatum esse peccatum. Resp. At hæc est doctrina evidenter falsa, ac mox refutata; hæc est ipsissima Pelagianorum hæresis, qui per ignorantiam nunquam peccari volebant.

La-Croix objicit Div. Augustinum relatum cap. *Si quis autem* de pœnit. dist. 7. *Si scirem tibi prodesse, non te admonerem, te non terrerem.*

Resp. S. Augustinus a sententia, quam La-Croix inscite illi adscribit, tam alienus est, quam a Pelagii erroribus. P. Zach. in hunc textum a La-Croixio citatum hæc animadvertit. *Neque Augustini est homilia 41. inter 50. ex qua locus iste sumptus est: quare a Maurinis Patribus in appendicem quinti tomi est amandata serm. 394. neque ad rem est. Nam ibi sermo est de pœnitentia in fine vitæ suscepta, ac sensus est,* si scirem (*hanc pœnitentiam*) tibi prodesse, non te admonerem; *ut mirum sit a Theologis hoc non fuisse animadversum ante P. Hieronymum del Portico Cong. Mat. Dei in lib. inscrip.* Gli amori tre le persone di sesso diverso *c. ult. §. 1. nu. 2. p. 635. & seq. Monet idem del Portico, esse multos Theologos, qui sic locum illum reddunt,* si scirem tibi non prodesse; *verum particula* non, *quæ olim in decretum quoque Gratiani irrepserat contra MSS. Codicum fidem, sub Gregor. XIII. a correctoribus ejus decreti merito, atque optimo jure expuncta fuit.*

fuit. Valde laudo eruditam P. Zach. animadversionem, quæ veritatem illustret, magis laudaturus, si La-Croixii quoque sententiam aperte emendasset.

Quid ergo Confessario in proposita specie faciendum? Si certo constaret, monitionem, & manifestationem peccati, quod pœnitens ignorans admittit, nunquam esse profuturam, sed magis ob futuram, generali admonitione præmissa sina absolutione dimittendus esset; at hoc constare non potest, tum quia merito speramus, lucem veritatis, sine qua nulla est emendationis spes, aut nunc, aut aliquando profuturam, tum quia, cum pœnitens ad sacrum tribunal accedit, aliquod indicium animi ad emendationem parati præbet. Ergo sine dubitatione a generali monitione ad peculiarem peccati manifestationem veniendum est, præsertim cum definita divinæ misericordiæ pro pœnitentis emendatione tempora Confessario ignota sint, nullumque opportunius monendi tempus reperiri possit, quam cum peccator resipiscendi signum ad confessionem accedens exhibet. Si admonitionem æquo animo accipit, & firmum emendationis propositum habet, absolvendus est; sin minus, arguendus, increpandus, obsecrandus, & sine absolutione dimittendus. Verus pœnitens lucem veritatis vehementer desiderat, & cum regio Psalte Ps. 118. v. 20. vere dicere potest: *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore*: illudque ex animo usurpat v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo*. Qui a veritatis desiderio, & divinæ legis luce alieni sunt; (uti sunt etiam probabiles opinatores, qui loco veritatis, & divinæ legis, speciem, & umbram veritatis, ac divinæ legis quærunt) in tenebris ambulant, in peccati statu versantur, nec absolutione digni esse possunt, quidquid contra Busemb. La-Croix, & alii falso dicant. Audiendi ne sunt probabiles opinatores, qui, cum nimis proni sint ad sperandam fucatorum quoque pœnitentium emendationem, & ad absolvendum, desperare nunc nos volunt, ut ad projiciendam absolutionem inducant? Audiamus illud divinum oraculum Ezech. 33. *Et tu fili hominis* (Confessari) *speculatorem dedi domui Israel. Audiens ergo ex ore meo sermonem, veritatem annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium, Impie morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur, porro tu animam tuam liberasti*.

Hæc sacra verba, Busembaum, La-Croix, & aliorum falsis opinamentis prorsus contraria pie, & attente meditanda sunt, & facienda.

Ex mox dictis, Busembaoque repudiato, ignorata matrimonii nullitas detegenda est, inculcandum Cajæ, quæ in eo hactenus ignoranter perseveravit, ut concubinatum abrumpat, non illi suadendum, ut pessime ait Busembau, ut debitum reddat, cui nihil debet; aperienda nullitas tituli, quo quis alienum detinet, & cogendus, ut restituat; Principes, Prælati, aliique Magnates officio suo non satisfacientes circa collationem beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas &c. non solum *regulariter*, ut male ait Busemb. c. 8. sed semper a Confessario monendi sunt, nec absolvendi, nisi moniti firmum habeant propositum satisfaciendi muneri suo. Hic vero c. 8. Busembau erratum errato addit, dum ponit ignorantiam eorum, quæ ad officium proprium pertinent, invincibilem, seu inculpabilem esse posse. Unusquisque enim scire tenetur ea, quæ ad munus suum rite obeundum spectant; & est *ignorantia malæ electionis*, ut ait D. Th. 1. 2. qo. 6. art. 8. *cum aliquis notitiam, quam debet habere, non curat acquirere*. Quomodo vero scandala ab enumeratis Principum, & Prælatorum vitiis abesse unquam possunt, ut Busemb. comminiscitur, si occulta esse nequeunt, maloque exemplo, quod voce efficacius est, præsertim in Principibus, & Prælatis, ad sui imitationem invitant? Quomodo commune damnum ex mala beneficiorum, & officiorum collatione potest, ut Bus. fingit, non oriri, cum ab ea inseparabile sit? Neque hic necesse est, ut quidquam addam contra illa Busembaum commenta, „ si videat „ contra admonitionem fore in majus damnum pœnitentis, & allaturam scandala, vel incommoda. “ Sunt enim ex mox dictis affatim confutata. Nihilominus, ut quam falsæ, & a divinis litteris alienæ sint versatiles hujusmodi opinationes, Confessarii intelligant, legant cap. 6. Sap. ubi dicitur: *Ad vos ergo, Reges, sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint justa juste, justificabuntur, & qui didicerint ista, invenient, quid respondeant. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam* &c. Caveantque diligenter, ne in se illud Isa. 6. v. 5. cadat, *Væ mihi, quia tacui*.

Qui plura hac de re cupiunt, consulant P. Concinam Theol. t. 9. p. 695. §. 2.

Quod si veritas pœnitenti sponte aperienda est, multo magis id præstandum, si interroget, ut Busembau absolute fatetur, licet La-Croix p. 396. n. 1759. hoc quoque contra Busembaum limitet, ut se isto laxiorem ostendat.

Animadversio XXXI.

Si etiam pœnitens teneretur &c. *posset prudens Confessarius tunc illum relinquere in bona fide excusante a peccato, & monitionem differre* &c.

Hoc ex mox dictis aperte falsum, & a christiana Confessarii prudentia maxima alienum est. Si pœnitens admonitionem æquo animo nunc accepturus non creditur, & alia vice melius suscepturus, ut Busemb. loquitur, nunc malus, fictusque pœnitens creditur, alia vice verus pœnitens speratur. Ergo nunc absolvendus non est, sed absolutio differenda. Quamquam, ut dixi, Confessarius suspicionibus suo officio contrariis se duci non sinet, sed monebit, atque inde animum pœnitentis deprehendet, eumque ad officium paratum absolvet, imparatum sine absolutione dimittet. At vero si Confessarius, quia fructum non sperat, monitionem omittat, & pœnitentem nihilominus absolvat, contra suammet ipsius conscientiam, & sacrilege absolvit; quo sane nihil pejus vel sibi, vel pœnitenti accidere potest.

Animadversio XXXII.

An vero audiens plures una quasi vice, tot numero peccata committat, alii negant, alii affirmant.

Ego quidem existimo, Confessarium peccato mortali inquinatum tot numero peccata committere, quot sunt pœnitentes; quia sacramentum sæpius repetit, & quantum in ipso est, sæpius profanat. Neque enim quia confessiones pœnitentium continuatæ sunt, unam confessionem efficiunt, sed plures nihilominus sunt, non secus ac si forent interruptæ. Quamquam si quis putet, peccatum Confessarii esse unum, sed pluribus æquivalens, fallitur quidem, ut ego sentio, sed quoad rem perinde ferme esse videtur.

Animadversio XXXIII.

Confessor conscius sibi &c.

Busembao hic involute, & periculose loquitur, dum ait, *vel saltem absolvat*.

An Confessarius mortalis peccati sibi conscius, potest confessionem audire, ut ea audita a tribunali discedat, Confessarium adeat, ac post rediens pœnitentem absolvat? Sed cum Busembau utatur particula disjunctiva *vel*, & dicat, tenetur *ipse confiteri, vel conteri*, in arbitrio Confessarii relinquit, ut alterutrum faciat, hoc est vel confiteatur, vel conteratur, priusquam absolvat.

Accedit, quod, cum pœnitentis confessio sit sacramenti pars, confessionis auditio est sacramenti inchoatio. Licet ne Sacerdoti peccati mortalis sibi conscio sacramentum incohare? Satis ne est, si in Dei gratiam redeat, cum sacramentum perficit, hoc est cum absolvit?

Præterea, cum Sacerdos contritionem suam post auditam confessionem pœnitentis protrahit, in periculum se conjicit absolvendi sine contritione. Contritio sine Dei gratia, seu auxilio elici non potest; quod auxilium in necessitatibus, & periculis aliunde profectis merito speratur; at arroganter in iis periculis, quibus nosmet sponte objicimus, præsumitur. An Dei auxilium in nostra potestate est?

Sed illa quoque Busembaum positio falsa est, quod Sacerdoti peccati mortalis sibi conscio satis sit, si contritionem eliciat, priusquam confessiones audiat.

Quod enim dicitur de dispositione ad sacram Eucharistiam suscipiendam, idem dicendum est de dispositione ad pœnitentiam administrandam: sed nemo mortalis peccati sibi conscius, quantumvis contritus sibi videatur, sacram Eucharistiam sine sacramentali confessione suscipere potest, ut definit Syn. Trid. sess. 13. c. 7.: ergo Confessarius, licet contritus sibi videatur, non potest pœnitentiam administrare, nisi prius mortale crimen, cujus ipse sibi conscius est, confiteatur. Quæ hic objici possunt, ex alibi dictis evanescunt.

Ne in eo quoque sibi constat Busemb. quod juxta ipsum expedita, & in promptu sit Confessario contritio, cum in aliena confessione totus est, atque ipse sponte in eas se conjecerit angustias, ut conteri debeat, dum de alterius confessione, & contritione sollicitus esse tenetur; non autem cum ad moribundum inopinato vocatur; quasi Dei auxilium magis sperandum sit in periculo sponte suscepto, quam in necessitate.

ANIMADVERSIO XXXIV.

Si male absolvit &c. tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo &c. sin minus non tenetur.

S. Antoninus a P. Concina Theol. t. 9. p. 577. num. 23. laudatus ait: *Nota, quod quicumque absolvit aliquem ab aliquo peccato in casu, in quo non potest, sive quia reservatus est Episcopo, sive quia nullam habet potestatem, aut auctoritatem, quamvis graviter peccet, præcipue quando absolvit scienter, vel ex ignorantia juris crassa, non tamen censuram aliquam, seu excommunicationem ex hoc incurrit, sive sit clericus sæcularis, sive religiosus, dictum absolvens; sed tenetur illum, quem sic absolvit, advisare de errore suo, si cognoscit, vel potest invenire. Ille tamen quoad Deum excusatur, dum hoc ignorat.* Idem docet, inquis, Busembau. At illa coacervatio impedimentorum, „ si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento possit, " Confessarium eo adducit, ut, etiamsi pœnitentem cognoscat, & invenire possit, a necessaria admonitione se facile liberum putet, nec de ea, ut par est, sollicitus sit. An Confessarius ab admonitione liber est, ne suam inscitiam, & ignorantiam prodat, vel quia timet, si admoneat, ne sua imperitia superioribus nota fiat, & confessiones audire prohibeatur? Nam scandalum, & fractio sigilli ex admonitione sui erroris, quæ occulte, & caute facienda est, nulla ratio occurrit, cur timenda sint.

Si non absolvit a censura, potest ab eadem (si, vel quando &c.) absolvere absentem.

Hæc sententia ne P. quidem Concinæ displicet Theol. t. 9. p. 617. n. 5. sed difficultate non caret. Nam Bened XIV. ep. encyclica anni 1749. die 3. Decemb. num. 63. de Jubilæo loquens, ait: *Parlando dell' assoluzione dai casi riservati, cosa certa si è, ch' essa non può darsi fuori della sacramental confessione.*

In ordine all' assoluzione dalle censure vi è stata la questione, se potesse darsi fuori della sacramental confessione. Il Sanchez ha creduto ciò potersi fare, quando nel concedimento della facoltà non si pone la clausola, Eorum confessionibus diligenter auditis, e altra equivalente, come può vedersi nelle sue opere. Altri però più sicuramente opinarono, non potersi dare l' assoluzione dalle censure fuori della sacramental confessione, dandosi la facoltà d' assolvere dalle censure, come una previa disposizione all' assoluzione da' peccati. E questo è il sentimento del Suarez, del Vasquez, del Filliucio, del Navarro seguitato dal Viva. Ubi note, Suarez, Fill. Navarrum, quos Busemb. ex Bonac. pro se citat, a Bened XIV. pro contraria sententia citeri. Si absolutio a censuris extra sacramentalem confessionem impendi non potest, multo minus absenti post sacramentalem confessionem dari valet.

Facultas absolvendi a censuris, ut ponimus, Confessario datur, quatenus Confessarius est: ergo ea uti non potest, nisi quando Confessarii munere fungitur: at, cum pœnitens abest, Confessarii munere quoad ipsum non fungitur: ergo ipsi absolutionem a censuris impendere nequit. Facultas absolvendi a censuris Confessario concessa, est accessorium facultatis absolvendi a peccatis: ergo ad idem confessionis Tribunal pertinet: ergo extra ipsum exercere non potest.

ANIMADVERSIO XXXV.

Si non interrogavit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi &c.

Cur regulariter ad nihil tenetur? Quia, inquit Bus. „ monere extra confessionem non debet, cum judicium „ sit finitum. " Hæc sane ratio inanis est. Si judicium recte finitum sit, nihil præstandum est: at si judicium male finitum sit, ut in specie proposita accidit, cur supplendum non est, quod defuit? Si redeat ad confessionem idem pœnitens, debet Busembao fatente moneri de defectu commisso. Cur moneri debet? Quia, inquit, alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debite confessus. Recte quidem; at si pœnitens alios Confessarios post adeat, ejus confessio erit ne integra? Ponimus scilicet, pœnitentem vel ex culpabili ignorantia, vel ex dissoluta discutiendæ conscientiæ negligentia integre confessus suas culpas non fuisse, ideoque teneri confessionem repetere; ponimus quoque, hujus diminutæ confessionis culpam non solum pœnitenti, sed etiam Confessario, qui necessarias interrogationes numeri, speciei, circumstantiarum peccatorum omisit, esse adscribendam; qui proinde non solum eo nomine culpandus est, quia interrogare omisit, sed etiam quia diminute confessum male absolvit. Confessarius in hac specie reus est damni spiritualis, quod in pœnitente non impedivit, cum tamen ex officio impedire debuerit: ergo hoc damnum quantum in se est reparare, hoc est pœnitentem monere, ut confessionem integre repetat, & in posterum integre confiteatur, tenetur. Si Confessarius, qui sine auctoritate absolvit, pœnitentem juxta S. Antoninum supra relatum admonere de errore tenetur, ut legitimam absolutionem obtineat, multo magis de errore malæ confessionis, & malæ absolutionis, in quo tum ipse Confessarius, tum pœnitens peccavit, admonere cogitur. Quid mihi nunc obtrudis, ne de confessionis quidem defectibus extra confessionem cum pœnitente esse loquendum? Id quidem verum est, si necessitas non urgeat; at si necessitas saluti pœnitentis consulendi, id postulet, cur id fieri non debet, si in confessione fieri non possit? Nullum hic ne per somnium quidem periculum fractionis sigilli; neque hinc odiosa redditur confessio, sed accepta; quia monitio inde orta ad salutem pœnitentis necessaria est, nedum maxime utilis. Quod si inanes, ut ego sentio, scrupuli hac de re Confessarium angant, a pœnitente loquendi facultatem petat, ut omnis difficultas evanescat.

Hinc porro intelligis, quid respondendum sit illi quæstioni, quam proponit La-Croix p. 398. num. 1778. „ Si „ post absolutionem recorderis, te non satis interrogasse „ speciem, vel numerum peccatorum, dum pœnitens „ adhuc flectit, quid tibi faciendum sit? " Est scilicet supplendus defectus.

La-Croix ait, id pendere *ab illa quæstione, an liceat de rebus in confessione auditis loqui cum pœnitente, quamdiu adhuc flectit*. Quid de hac quæstione ipse sentiat, ignoro; quia numerum, ad quem lectorem remittit, ex typographi errore male citatum invenire non potui. Sed hæc quæstio soluta jam fuit ex mox dictis.

Dixi, si non &c. quia si positive dixit, non teneri &c. debet monere, si sine gravi scandalo.... possit.

Intellige detrimento proprio, vel alieno, ut explicat La-Croix p. 399. num. 1785. qui universe loquitur de admonitione pro corrigendo quocumque errore culpabiliter a Confessario admisso, quem ab admonitione etiam excusat, *si sequeretur gravis offensio pœnitentis, imo ob illam confusionem, & infamiam apud pœnitentem subeundam, dummodo probabiliter putet, pœnitentem adhuc semel rite confessum.*

Videlicet La-Croix omnem lapidem movet, ut Confessarium ab admonitione, hoc est a necessario caritatis, & justitiæ officio liberet, & revocet.

Quid impedimenta objiciuntur, ne Confessarius damna pœnitenti illata reparet? Cur scandala timentur, & finguntur detrimenta, ubi nihil tale timeri merito potest? Scandalum, & detrimentum maximum est ipsa admonitionis omissio, qua scandalum, & detrimentum pœnitenti datum non tollitur, non compensatur. Cautionem suggero, prudentiam inculco, ut admonitio utilis sit, non damnosa; at ejus omissionem non permitto, quam justitia, & caritas postulant; qua in re Confessarius sui peccati vere pœnitens, non inani timore se concuti patietur, ut officium omittat, sed spe, & divini auxilii confidentia animabitur, ut illud præstet. Hic non Busembaum, non La-Croixium audiet, sed divinum illud oraculum Ezech. 23. mox relatum ad c. 7. h. dub. recolet: *Si me dicente ad impium, Impie morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Quanto magis, si ipse Confessarius, iniquitatis, hoc est iniquæ confessionis causa fuerit? *Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur, porro tu animam tuam liberasti.* Admonitio liberat animam Confessarii, etiamsi malus pœnitens ex sua malitia inde occasionem arripiet suscitandi scandala, & inferendi damna. At ejus omissio propter inanes timores scandali, & damni, offensionis, confusionis, infamiæ animam Confessarii perdit, *sanguinem autem ejus de manu tua requiram*. At La Croix subjicit, „ dummodo probabiliter putet, pœnitentem adhuc semel rite confessum. " An opinio probabilis, quod pœnitens ex se reparet damna animæ suæ, liberat Confessarium a certo admonitionis debito? Quid, si pœnitens sponte non reparet? An opinio probabilis Confessarium in tuto suæ salutis nihilominus ponit? Quænam probabilitas est, ut pœnitens ab ipso Confessario suæ culpæ conscio, & participe non admonitus resipiscat? Nonne longe probabilius est, ut putet suam sacrilegam confessionem rite fuisse peractam, quia Confessarius eum non monuit, nec monet, & tacendo eam probat? Quid inanem futuræ bonæ confessionis spem obtrudis, si præteritam malam emendare non conaris? Sunt scilicet hæc subtilia commenta, quæ dæmon inspirat, & suggerit, ut Confessarium, & pœnitentem perdat.

Sed pejor est La-Croixii doctrina p. 398. num. 1779. ubi ait: „ Si bona fide positive deobligasti pœnitentem a „ confessione integra specierum, vel numeri, aut si pœnitens putavit, se non obligari aliud dicere, quia tu „ bona fide siluisti, regulariter ad nihil te obligat Filliuc. tam Lug. & Avers. tunc scilicet, quando non

„ esset

„ assat grave incommodum, quod communiter fore putat Tamb. c. 8. n. 3. cum saltem adsit in retractando, „ vel monendo. “

Hæc, inquam, doctrina proxima superiore pejor est; quia non solum eadem, aut majori facilitate Confessarium a monitione excusat, sed etiam a colpa, quæ tamen colpa certa ast, & evidens. Nec enim ignorantia eorum, quæ ad proprium officium spectant, innoxia esse, multoque minus excusare potest errata inde profecta. Ignorantia porro Confessarii bona fide docentis, pœnitentem non obligari ad integram confessionem specierum, vel numeri peccatorum, est eorum, quæ ad proprium officium spectant; est ignorantia valde crassa, & culpabilis in ipso pœnitente: ergo multo magis in Confessario: ergo &c.

Hæc La-Croixii doctrina Pelagiano errore nititur, quod peccatum non admittatur, nisi cognitum fuerit; ideoque non solum explodenda, sed valde abominanda est.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Si neglexeris monere &c. *moneat, si quidem commode potest.*

Cur addit illud *commode?* An divina, & naturalia præcepta obligandi vi carent, nisi commode impleri queant? Ita scilicet ponit Busemb. contra divina oracula alibi recitata, quibus docemur, regnum cælorum vim pati, arctam esse viam, quæ ducit ad cælum &c.

At inquit Busemb. si non commode potest, Deo commendet. Resp. Deus primo enixa orandus est, ut sua nobis auxilia impertiat, quibus legem nosmet impleamus; qua neglecta preces pro aliis fusæ ad salutem nobis prodesse nequeunt.

Dum Busembau addit „ (vel in confessione, vel extra „ &c.) “ rem implicare mihi videtur, ut Confessarium ab obligatione monendi liberet. Si Confessarius in confessione monere non possit, pœnitentem accersat, dicatque se habere rem maxime necessariam, de qua illum admoneat, cujusque monitionem in confessione ex oblivione, aut errore omisit, tumque rem aperiat, & moneat. Quid hic difficultates, & nodos in necessario non caritatis tantum, ut Busemb. ait, sed etiam justitiæ officio quæris? Venia, inquis, a pœnitente petenda est. Resp. Id quidem necessarium esse, nunquam ostendes; at, si vis, veniam pete, incolca monendi necessitatem, dicito, pœnitentem salvum esse non posse, nisi fecerit, quæ illum monere necesse habes. Jam si audire recuset, perinde est, ac si restituere recuset; tu vero jam satis monere visus es: quid enim moneas monitionem audire recusantem, & damnari volentem?

Quod si tamen &c.

Ne crambem recoquam, consule dicta lib. 3. tr. 5. cap. 2. d. 1. c. 2. dub. 2. c. 2. & 12.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Parochus.... tenetur audire confessionem sui subditi..... saltem per se, vel alium, quoties &c.

Cum paræcia Parochi personæ, ejusque industriæ, non aliis commissa sit, sicuti per seipsum concionari, & populum docere, ut contra Busemb. alibi ostensum est, tenetur, ita quoque subditorum confessiones per seipsum, si possit, excipere cogitur. Nec enim coadjutoribus ad laboris fugam, sed ad populi necessitatem, & utilitatem uti debet. Quare cum subditus Parochum petit, & apud eum confiteri vult, ad coadjutores perperam mittitur. Quod si Parochus aliquo legitimo impedimento detineatur, vel etiam nimio labore defatigatus ad audiendam confessionem se minus aptum sentiat, blande, prudenterque moneat pœnitentem, ut tantisper expectet, vel redeat.

Qui curam suscipiunt animarum, inquit S. Joan. Damasc. ep. 5. *ipsi peragunt, ipsi proprios manipulos Domino repræsentant. Nam ipse ovem perditam diligenter quæsivit, ipse invenit, ipse propriis humeris reportavit. Quid nos miseri, & desides dictari sumus, qui etiam pro ovibus nobis commissis curam impendere negligimus, & aliis eas educandas tradimus?*

Legatur hic non Busembao, aut alii similes, sed Syn. Trid. sess. 23. cap. 1. de reform. unde intelligitur, omnibus sacris Pastoribus divino præcepto impositum esse, ut sacramentorum administratione suas ipsi oves pascant.

Personalis residentia ab iis exigitur, non ut corpore in paræcia segniter resideant, sed ut Pastorum munia, inter quæ maxime certe necessaria est pœnitentiæ sacramenti administratio, per seipsos obeant.

Si tamen nimis frequenter, vel intempestive peteret, excusaretur.

Parochi officium est, populum ad sacramentorum frequentiam, quæ animarum saluti maxime utilis est, hortari. Ergo Parochus suo officio aperte adversatur, & scandalum populo præbet, si subditos ad pœnitentiam frequenter accedere volentes repellat. Otium, & laboris fugam se per inanes prætextus quærere, animas suorum sibi exiguæ curæ esse, ac solum sua commoda se amare ostendit. Quid nunc mihi obtrudis illud *nimis frequenter?* Cum frequentissime peccemus, quandonam nimis frequens dici poterit pœnitentia? Sancti Viri aut quotidie, aut ferme quotidie ad sacrum pœnitentiæ remedium, quo leviores culpas eluerent, & caverent, accedere consuevere. An illi, quia nimis frequenter peterent, repellendi erant, aut repelli poterant?

Nam si qui intempestivis horis, a. g. somni, aut cibi pœnitentiam petant, non sunt aspere repellendi, sed humanissime monendi, ut vel expectent, vel opportune redeant, nisi necessitas postulet, ut statim audiantur; qua urgente & somnus abrumpendus, & cibus relinquendus est, ut necessarium remedium animæ præbeatur.

Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret...... non peccaturum graviter... docet Suar. contra Bon. &c. *si non petat* &c.

Limites quidem peccati venialis, & mortalis ignoti nobis sæpe sunt. Sed hic animadvertendum est, Parochi officium esse, ut oves errantes, & perditas studiosa quærat, quarum curam si abjiceret, gravissime peccaret: at gravius peccat, qui easdem ad caulam revertentes repellit; repellit autem, dum petentibus pœnitentiam vel semel negat: ergo hoc peccatum leve judicari non potest. Hoc peccatum caritati valde repugnat. Agitur enim de animæ salute: periculum est, ne pœnitens a Parocho repulsus aut cogitationem confessionis relinquat, & in peccata præceps ruat, aut animum demittat, nec peccata integre patefacere postmodum audeat. Præterea Parochus, qui populi stipendiis alitur, ex officio, & justitia sacramenta suis ministrare tenetur; quam proinde graviter lædit, dum pœnitentiam vel semel petenti negat. Nec enim res hæc levis putari potest. Nonne Sacerdos graviter peccat, si pœnitentem absolutione dignum absolvere recuset? Cur hoc peccatum grave est? Quia Sacerdos caritatem, & jus pœnitentis in re gravi lædit. At Parochus quoque caritatem, & jus pœnitentis suæ curæ commissi in eadem re gravi violat, si ejus confessionem excipere nolit. Ergo Parochus saltem ordinarie loquendo mortaliter peccare merito censetur, si pœnitentem sibi subditum audire recuset.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Quotiescumque pœnitens ex mera devotione vult confiteri, Parochum teneri &c. *docent* &c.

Illud *ex mera devotione* involutum est. An ex mera devotione ille confiteri dicendus est, qui ecclesiastico annuæ confessionis præcepto confiteri non tenetur? Ego ex devotione, nisi positivæ leges aliud præcipiant, illum confiteri puto, qui nullius ne dubii quidem mortiferi criminis sibi conscius est: qui autem in mortales culpas post ultimam confessionem lapsus est, eas necessario confiteri debet, nec confessionem diu prorogare potest. At Parocho notum esse non potest, quas culpas pœnitens admiserit, nec ex ejus statu sibi noto divinandum est. Sumus enim homines fragiles, infirmi, lutea vasa portantes. Itaque distinctio confessionis ex devotione, & necessitate quoad Confessarium via locum habet, & ab eo, si animæ suæ, & alienæ pericula vitare amat, repudianda est. Quare, cum Parochus ex dictis suorum confessiones per seipsum audire teneatur, illos ad alios Confessarios delegatos perperam, & contra officium eo prætextu mittit, quod ex mera devotione confiteantur, dum eos audire ipse potest.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Reliqui Sacerdotes &c.

Intellige Sacerdotes, quibus stipendia pro audiendis confessionibus non subministrantur. Item illud *per se* accipiendum est ex necessitate justitiæ. Nam ex caritate, quotiescumque necessitas urget, nec alii præsto sunt, pœnitentes audire tenentur.

ANIMADVERSIO XL.

Dian. tamen ex Nav. &c. *negat esse mortale non examinare ... ex oblivione.*

Sermo hic esse ponitur de circumstantia necessario aperienda, quam si pœnitens non patefaciat, ejus omissionem Confessarius supplere interrogando debet. Hoc si non præstet, mortaliter peccat, quia detruncatæ confessionis ex omissione culpabili causa est. Hinc in lib. de vera, & falsa pœnitentia inter op. S. Augustini (habetur cap. 1. d. 6. qu. 3. cau. 33.) de Confessario dicitur. *Diligens igitur inquisitor, & subtilis investigator sapienter, & quasi astute interroget a peccatore quod forsitan ignorat, vel*

verecundia velis occultare. Hoc esse Confessarii officium, seu debitum, non est dubitandum, quidquid Busemb. hic, & in c. 1. *Si Sacerdos* &c. versatiliter dicat, qui audiendus non est, sed standum sententiæ, quam probabiliorem, & veriorem ipse quoque appellat, quæque unice vera est, & contraria falsa.

ANIMADVERSIO XLI.

Si nihilominus neget, prudenter judicare, an non potuerit oblivisci..... ita ut debeat absolvi.

Busemb. postquam recte docuit, pœnitentem negantem peccatum, quod Confessario evidenter constat ab eo fuisse admissum, non esse absolvendum, subdit, esse nihilominus absolvendum; quæ sunt aperte contradictoria. Quid ergo? Ergo Confessarius priorem sententiam sequi, quia pœnitens merito imparatus ad confessionem censetur, debet, & posteriorem deserere. At quid subtilibus commentis, quæ pro posteriore sententia affert, respondendum est? Resp. Etiamsi pœnitens sui peccati innocenter fuisset oblitus, interrogatus tamen in memoriam illud revocaret, aut saltem dubitaret; quia interrogatio animum excutit, & reminiscentiam criminis præsertim gravis, & opere consummati excitare solet. Quod si Confessarius putet, pœnitentem negare, quod crimen alteri confessus sit, pœnitens in ipsa confessione mendax dignoscitur, ideoque a vera pœnitentia alienus, utpote qui eo ipso tempore, quo suas culpas amare deflere tenetur, peccat. Præterquamquod Confessarius interrogando hujus rei veritatem elicere, & cautam mendacii intelligere potest.

Stultum vero est velle ut Confessarius putet non esse peccatum, quod peccatum esse novit, aut pœnitentem, quem diminute confiteri suis oculis perspicit, a confessionis integritate excusari ex causis sibi ignotis. Quid hoc aliud est, nisi velle ut Confessarius oculos claudat, & pœnitentem, quem imparatum merito judicare debet, recte dispositum judicet, & præcipitanter absolvat? Huc ex natura sua spectant Busembaum commenta.

Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non uti illa scientia &c.

Adhibeatur sane cautio, ut generatim prius quæratur; at si generalis interrogatio non prosit, Confessarius speciatim interrogare in specie proposita non prohibetur, si peccatum tale sit, de quo ejusdem conditionis personæ interrogari solent, ut recte monet Laym. l. 5. t. 6. cap. 14. num. 24. ad quem Busemb. lectorem mittit. Quod si Confessarius prudenti, & subtili inquisitione adhibita veritatem elicere nequeat, an pœnitentem necessaria dispositione destitutum absolvere debet? Quid hoc aliud est, nisi sanctum dare canibus, & mittere margaritas ante porcos? Cur potius pœnitentem non dimittit diligenter admonitum, ut sollicitam suæ salutis curam gerat, ut conscientiam diligentius excutiat, & paratior redeat? An hoc reprehendi debet, & laudari absolutio ficto pœnitenti projecta? Quo nomine, quæso, dimissionem pœnitentis incusas? Confessarius notitia confessionis non ad externum regimen, quod vetitum est, sed ad utilitatem pœnitentis in ipso Tribunali confessionis utitur; quod & Confessarii, & morum tractatores, dum caute id faciant, laudabiliter præstant. Usus, de quo hic sermo est, nullum pœnitenti prius confesso gravamen infert; quia pœnitens dimissus illud ne summum suspicari potest, socium peccati sua peccata fuisse confessum eidem Sacerdoti. Hoc ne malum est, aut odiosum? Nonne pœnitentes ad Tribunal confessionis publice accedunt? Nonne Confessarius, si necesse, aut utile sit, dicere potest, Petrum e. g. confessionem apud se edidisse? Hoc necessitate compulsus non ore quidem, sed facto, hoc est interrogatione, & absolutionis negatione pœnitenti dimisso subobscure dicit. Nihil ergo hic mali est; sed maximum malum foret, si fictum pœnitentem absolveret.

ANIMADVERSIO XLII.

At si hæc timeat, potius debet aliquid deesse integritati materiali.

Confessarium cautum volo, in angustias redactum nolo. S. Thom. in 4. d. 19. illum monet, ut *de peccatis præcipue carnalibus non descendat nimis ad particulares circumstantias*. Ait *nimis*, *& ad particulares*. Ceterum ex interrogationibus cautis, & necessariis ad cognoscendam speciem, & gravitatem peccati, quæ paucis verbis faciendæ sunt, nihil mali timendum puto. Quia, dum Sacerdos suo munere caute, & rite fungitur, Dei, qui est adjutor in opportunitatibus, auxilium enixe semper implorandum, & sibi, & pœnitenti sperandum est.

Quare propter timorem periculi, non est permittendum ut aliquid desit integritati confessionis.

La-Croix p. 399. num. 1788. ait: „ Putant Llamas, „ & Stoz l. 2. n. 16. ad hoc munus satis doctos esse illos, qui integram summam casuum diligenter legerint, „ vel attente audierint explicari: “ tum numer. 1791. subdit: „ Recte notat Gob. t. 7. num. 321. Confessarium „ debere scire sententias plures, quæ vere probabiles „ sunt, circa materias morales; eo quod sæpe, ubi non „ agitur de valore sacramenti, non possit, nec expediat „ pœnitentes dirigere secundum unicam doctrinam, tam „ parum quam medicus possit omnes unica medicina sanare, sed pro diversitate subjecti debet has, aut illas „ applicare. “

La-Croix summam probabilium doctrinarum non solum satis esse ad Confessarii munus, sed ipsas probabiles doctrinas Confessario necessarias esse contendit. Videlicet venena ab eo remedia appellantur. Qui versatilem probabilitatem pro recta morum regula habent, eaque in sacro Tribunali utuntur, ingentem corruptelam in pœnitentes, quorum morbis mederi deberent, inducunt, eosque a recta via, ad quam reducendi erant, longissime abducunt. Ita loquitur Alea. VII. in proœm. prop. a se proscriptarum; idque ex iis, quæ in Busemb. & La-Croixium dicta, & dicenda sunt, evidens est. Quare Confessarii ab hac La-Croixii doctrina valde sibi caveant: a sacro Tribunali exulet versatilis probabilitas, & veritas regnet, quæ sola ad regnum Cælorum ducit.

CAPUT III.

De adjunctis Pœnitentiæ.

DUBIUM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur?

RESP. 1. Sigillum hoc est obligatio juris divini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pœnitentis, dicta in confessione (id est in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum revelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum.

Unde resolves.

1. Violatio hujus sigilli duplicem habet malitiam, sacrilegii, contra reverentiam Sacramento debitam, & injustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem, & Confessarium de secreto isto servando omni casu. Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 2. ex Fagund. Kellison. &c. Neque hic datur parvitas materiæ. Dian. *p.* 5. *t.* 5. *R.* 8. ex Malder. Baldell. &c.

2. Non inducitur hæc obligatio 1. Per confessionem factam ficte, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem pervertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. Vid. Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 26. 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantum est obligatio secreti naturalis gravior, aut levior, pro rei exigentia.

3. Non frangitur sigillum, 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem: modo non dicas in iis circumstantiis, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas, N. tibi esse confessum, etsi in certis circumstantiis hoc quoque periculosum sit. Laym. *c.* 14. *n.* 21. Imo si pœnitens verbo, vel facto (v. gr. clam accedendo) significaverit se nolle sciri, quod sit confessus, Confessarium revelare sigillum volunt Reg. Navar. & Mercer. apud Dian. *t.* 5. *t.* 11. *R.* 47. Quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem gravioris criminis, quod Tambur. *in append. c.* 3. dubie confirmat, asserens, se vereri, ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, ut, moraliter loquendo, persona innotescere non possit; neque communitas aliqua, etiam parva, infametur, ut quod ibi talia vitia regnent. V. Dian. *l.* 2. *t.* 15. *R.* 13. id enim esset contra sigillum. *Unde Turrian. apud Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 45. & ANIMAD. I.
Tamb. in append. c. 3. *reprehendunt Superiorem localem, qui Provinciali forte dicat, in sua domo sæpe postulari licentiam absolvendi a reservatis: quia potest redundare in ignominiam, & damnum domus: etsi*

idem

idem Tamb. s. 4. n. 2. dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confessionem. 4. Si utaris notitia extra confessionem acquisita, imo ipsum peccatum, quod aliunde tibi innotuit, aperias, modo nullam circumstantiam ex sola confessione notam, nec certius referas, quam extra confessionem nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. Laym. *c. 14. n. 16.*

ANIMAD. II. 4. *Quando plures, v. gr. studiosi, vel aulici,* &c. *tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam iis, quos non absolvit, docet* Con. *disp. 6. d. 1. Fagund. & Dian. p. 3. t. 15. R. 12.* tum na id negando prodat aliquo modo sigillum, & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cum tantum testetur, esse confessum. *Verum Bonac. d. 5. qu. 6. s. 5. p. 4. & Card. de Lugo d. 21. s. 3. docent, tali schedem negare non esse contra sigillum* (idemque concedit Avers. *p.* 18. *s.* 2. si non constet pœnitentem accessisse ad hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positivo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit, ex quo possint cognosci delicta pœnitentis; tum quia alias via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in paschata deciperent: tum quia potest esse consuetudo, ut scribatur absolutum esse, quod falsum erit, si scribat, & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit, & iniquum, publicæ meretrici perseveranti (uti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quod eum positive non defendat.

ANIMAD. III. 5. *Sub sigillum cadunt* 1. *Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quam præterita:* (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata;, secus si per modum simplicis narrationis, vel ut Confessarium ad simile peccatum induceret. Dian. *p. 5. t. 11. R.* 25. ex Suar. & aliis octo) ideoque peccat mortaliter, qui sive directe, sive indirecte aperit aliquod veniale in particulari, etiam leve Titii; quia materia sigilli parvitatem non habet, ut est, omnium fere sententia apud Dian. *p. 5. t. 5. R.* 8. & Tamb. *in append. s.* 8. vel qui in genere dicit, anm sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reservatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob indispositionem. *Imo Confessorem, qui dicat absolute, Ego Petrum non absolvi, frangere sigillum dicit Dian. par. 5. t. 11. R. 42. ex Suarez, & aliis novem.* 2. Etiam peccata complicis, sive prudenter, sive imprudenter detecti. Suar. Vasquez, & communiter apud Dian. *p. 3. t. 4. R. 111. An vero liceat interrogare de complice ad ejus correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmant Suar. & Fag. contra Bon. Lorcam, Nugnum, & alios Thomistas.* Vide Dian. *p.* 3. 1. 4. *R.* 113. Card. de Lugo *d.* 16. *n.* 426. ubi docet posse aliquando pœnitentem a Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita, si gravis sit, hoc est, quæ consuevit injungi pro mortali (qualis nunc esset, ait Dian. *p. 5. t. 11. R.* 31. Corona B. V. non vero Miserere) Avers. *q. 18. s. 6.* 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, verbi gratia, si spurius sacros Ordines susceperit, si nobilitatem jactaverit, &c. *Bona vero pœnitentis, & cetera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, verbi gratia propositum religionis, vel matrimonii, sæpe quidem* (si nimirum pœnitens ea tacta velit) *sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipiunt Tann. & Conin. nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent cum Diana par. 5. t. 11. R. 5. idem de virtutibus, & vitiis affirmant Gran. contra Reginal.* & Mald. apud Dian. *l. s. R. 30. de defectibus naturalibus* (verbi gr. illegitime natum esse) *& de vitiis occultis corporis,* Con. Hurt. & Kallison. contra Gran. Mald. & cet. quia ea sub *sigillum cadere absolute ajunt apud Dian. l. c. R. 29. Item de iis, quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt,* Mald. & Dian. *l. c. R.* 38. *Denique de scrupulis* (*contra Conin. & Gran. qui eos sigillo claudi absolute affirmat, & contra Marchant. qui absolute negat*) *idem tenet* Card. *de Lugo, nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secus, si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur, & percipiatur, verbi gratia ex modo confitendi.* Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v. gr. quod sit blæsus, rudis, hebetis ingenii, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quod impertinentiis, & næniis caput sibi frangat. V. *d. 23. s. 3. n.* 60. Gran. tamen id improbat, & Con. apud Dian. *p. 5. t. 11. R.* 50. ait esse periculosum, & posse facile frangi sigillum indirecta. *Denique Tamb. in append. c. 3. doctrinæ isti ne ut probabili quidem acquiescit, atque eam a Dian. l. c. immerito vocari communem, cum Gran. Hurt. Palaus, Bauny* &c. *refragentur: aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v. gr. esse blæsum, rudem, scrupulosum,* &c. *sint passim noti, non cadere sub sigillum, secus, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.*

Respondeo 2. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocumque notitia sacramentalis confessionis pervenit: qualis est 1. *Confessarius, qui, si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiam si opus est, cum juramento, subintelligendo, quod possit dicere, vel potius* (*ut dicit* Card. de Lugo *d.* 23.) *quod sciat scientia utili ad respondendum interroganti extra confessionem:* excipit Henriq. & Granad. cum Dian. *p. 5. t. 11. R.* 43. nisi ex illa negatione sequeretur, confessionem non fuisse integram, verbi gratia, si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse, illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo. Imo, si peccatum suum salvo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictius obligat, quam integritas confessionis. 2. *Superior, qui se sistit absolutus a reservato, vel a quo petitur licentia absolvendi a reservato. Suarez, Card. de Lugo, & cet. contra Henriq. Vasq. Conin. & Palaum, qui secreto tantum naturali teneri volunt.* 3. Interpres. 4. Qui furtive, vel casu aliquid audit, licet inculpate. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilege revelatum est: unde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. *Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, ut habet communior sententia, contra Vasquez.* Vide Dianam *p. 2. t. 15. R.* 15. 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. *Qui scriptam invenit, ac legit, ut docet Rodriq. Fagund. Mald.* &c. apud Dian. *p. 3. t. 4. R.* 112. & *p. 5. t. 11. R. 27. contra Suarez, Bonac. & Laym. quorum sententia probabilis est. Juxta quam, etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si gravia, ac diffamantia vulget: secus tamen, si sciens levia tantum esse, ea legat ex curiositate. Unde consequenter in casu gravissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret revelare* (*excipit Lugo, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri, ut mutus, vel petere facultatem absolvendi a casu reservato.* V. *d. 23. n.* 48.) 10. Etiam secundum aliquos, ipsa pœnitens. Verum probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiæ, si id ea requirat, tacere audita a Confessario. V. Layman, Dian. *p. 5. t. 11. R.* 8.

ANIMAD. IV.

Unde resolves.

1. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione sive cum ipsomet, sive cum quocunque alio, etsi periculosum sit. D. Thom. Suarez, Præpos. Tann. &c. Circa quam licentiam requiritur, 1. Ut sit formalis, & expressa; nam præsumpta, tacita, interpretativa, virtualis (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit. Fagund. *p. 2. l. 6.* Tann. Mald. & ceteri Doct. communiter. 2. Ut sit libera, ac spontanea, non vi, injuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reverentialem ipsius Confessarii obtenta. Henriq. Fagund. *l. s.* Dian. *p. 5. t. 11. R.* 10. & 24. 3. Non revocata; nam pœnitentem pro libito, etiam sine causa, eam revocare semper posse, docent Fagund. & Dian. *ll.*

æ. 4. Non opus esse, ut habeatur in scripto. Suar. Fagund. *ll. cc.* Imo, si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius, quam pœnitenti credendum, ex Graff. & Henriq. affirmat Dian. *l. c. R.* 4. vel etiam quam heredibus; verbi gratia si ex licentia defuncti revelet restitutionem ab iis faciendam. Tann. & Mald. qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solum quod talibus tantum dari voluerit, satiusque suaderi moribundo, ut talia secreto codicillo heredibus injungat. Vide Dian. *l. c. R.* 32. 5. Perinde esse, sive ea licentia detur verbo, sive facto, quod quidem æquivaleat expressæ concessioni; verbi gratia si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione: tunc enim posse hunc prosequi, docent Avers. *q.* 18. *s.* 7. Tann. *in append. c.* 2. ea Bonac.

ANIMAD. V. 2. *Frangitur sigillum, si cum pœnitente extra confessionem, sine ejus venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas.* Quod verum putat Sanchez contra Suarea, & Laym. etiamsi cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso, quem illi significare sine ejus venia non licere, docent Regin. Fagund. Bonac. & alii contra Filliuc. Turrian. &c. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 87. Dixi, *Extra, quia intra confessionem potest fieri mentio praecedentiam, ut patet ex praxi Confessariorum, qui ob recidivam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita Henriq. Præpos. Gran. Mald. &c. apud Dian. par.* 5. *tract.* 11. *res.* 20. *ubi ipse cum Fagund. negat id licere sine expressa licentia pœnitentis, nisi de iis, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit.* Vide Dian. *l.* 1. *& p.* 2. *tr.* 2. *misc. Res.* 12. *& p.* 9. *tr.* 11. *res.* 18.

3. Frangit sigillum, qui dicit, se in tali monasterio audivisse grave peccatum, tametsi non nominet personam. Dian. *par.* 5. *t.* 1. *res.* 35. & alii 3. cum Mald. Additque graviter peccare eum, qui dicit, in hoc, vel illo Ordine Religioso hoc, vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione novit, imo nec de civitate, vel certo loco, quo quis confessiones audivit, licere dicere, quod gravia fiant, vel talia, & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet) docent Hurt. Kellis. & Mald. apud Dian. *loc. cit. res.* 35. quia potest redundare in gravamen, & infamiam ipsius communitatis, & forte etiam civium in particulari, quando civitas non est ampla, & pœnitentes suspecti, atque adeo confessio fieri illis odiosa. Vide Dian. *l. c.* & *res.* 36. ubi cum Mald. docet, Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos (v. gr. Moniales unius Monasterii) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitiis auditis in confessione: quia confessæ facile suffunduntur pudore.

ANIMAD. VI. 4. Notitia in sola confessione accepta nullo casu uti licet, si periculum sit revelationis, saltem indirectæ. *Verum si nullum sit periculum ut vel pœnitens, vel usus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere uti ad alterius gubernationem, v. g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item, cognita proditione futura, monendo de diligenti custodia, impediendo clam matrimonium, quando scitur impedimentum, ut docent Vasq. Henriq. Nav.* &c. *contrarium tamen verius videtur, quod docent Fumus, Sanch. Con. Layman. Dian. par.* 3. *tr.* 4. *R.* 76. *& p.* 5. *t.* 11. *R.* 7. & alii; quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere a confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est anno 1594. cum in Societ. JESU jam ante idem statutum esset, prohibitumque contrarium docere. Vid. Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *R.* 202. *Contra vero ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia uti, videri probabilius, v. gratia abstinendo a calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo a sylva, in qua paratam sibi mortem sciat ex unius latronis confessione, docet Sylv.* Henriq. Conin. Laym. *hic c.* 15. contra Suar. Dian. *p.* 5. *d.* 11. *R.* 46. *Excipit Cardin. de Lugo, nisi actio, vel omissio Confessarii inducat notitiam peccati, vel damnum afferet confitenti, contra Con. disp.* 9. *dub.* 4. *&c. qui putat licere, etsi inde mors pœnitenti immineret a sociis inferenda.* Vide *l. c. n.* 108.

ANIMAD. VII. 5. *Denique facere aliquid, ex quo soli pœnitenti innotescere posset id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negant D. Thom. Bon. Sot. Vasq. &c. affirmant Sylv. Val. Con. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 46. *Idque confirmant Fag. Gran. Card. de Lugo, & Avers.* 18. *s.* 8. *si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. gr. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret, secus si ei sit gratum*, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat, verbi gratia, si audisset eum ad indignationem, aut odium provocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarii, indeque ipse a talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DUBIUM II.

Quale sit praeceptum, & quæ obligatio confessionis?

ANIMAD. VIII. Resp. *Præceptum confitendi, tum divinum, tum ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis;* hoc vero postquam ad annos discretionis pervenerint: & simul ut confiteantur proprio Sacerdoti, vel alteri cum ejus venia, semel in anno; computando ab una confessione ad aliam, ut quidam docent, vel ab initio Januarii ad finem Decembris, ut habet communior; vel denique a Paschate ad Pascha; ut consuetudo fere obtinuit, propter communionem. Suar. *d.* 35. *s.* 2. Vasq. *q.* 90. *art.* 2. Card. de Lugo *d.* 15. *s.* 3. 4. 6. *&* 7. Con. *d.* 5. *dub.* 6.

Unde resolves.

ANIMAD. IX. 1. *Tenentur hoc precepto* 1. Hæretici, & Apostatæ, *pueri doli capaces, saltem post septennium.* Vid. Dian. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 52. Lugo *l. c. s.* 7. *n.* 144. *&* 149. 2. Ingrediens periculosam navigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adjudicatus. 5. Qui signa habent mortis naturalis.

ANIMAD. X. 2. *Improbabile est, quod docet Sa, verb. Confessio, Ecclesiam non obligare ante pubertatem;* cum anni discretionis citius attingantur, & constet mortaliter peccari posse sub annum nonum, vel decimum, imo ante. Unde si talis puer crasso saltem modo videatur cognoscere, Deum per hoc, vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolvi: secus tamen, si non notetur sufficiens usus rationis; *si vero dubium sit, potest (imo in articulo mortis debet) absolvi sub conditione.* Vid. Laym. *lib.* 5. *t.* 6. *c.* 5. Dian *p.* 4. *t.* 4. *R.* 53. & Card. de Lugo *l. c. & d.* 17. *n.* 22. *ubi docet etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem esse sub conditione absolvendum, ne gratia sacramentali privetur.*

ANIMAD. XI. 3. *Non obligatur, qui tantum habet venialia*, etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, *ut in Paschate saltem se sistat Pastori, ut cum reliquis eum ad communionem admittat, ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpæ non esse conscium.* Suar. *d.* 36. *l.* 2. &c. communiter.

ANIMAD. XII. 4. *Probabile est, eum, qui uno anno, sive cum, sive sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc*, quam primum potest, anno sequente: quia terminus non apponitur ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. *Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem neglexit, ut docent Bon. d.* 5. *q.* 5. *s.* 2. Suar. Vasq. Card. de Lugo *l. c. n.* 177. contra Sylv. Valent. Laym. Dian. &c. *qui dicunt perseverare in uno eodemque peccato.*

5. Satisfaciunt ii, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate, quia hi habent facultatem a Sacerdote propriissimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita communiter omnes contra Glossatorem, & Auctorem Parochiani obedientis. Contra quos vid. in Responsis Francisci Fontani, editis Viennæ Austriæ Anno 1634. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennensis, & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum testantium, eos esse optimos Parochianos, qui regulares adeunt, & ab iis instituuntur, ut

ut supra *l* 3. *t*. 3. *c*. 1. *dub*. 3. Item Navar. Azor. Fagund. Trull. *l*. 3. *c*. 3. *d* 2. *n*. 6. Dian. *p*. 8. *t*. 1. *R*. 88.

Animad. XIII. 6. *Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliviscatur*. Conin. Henr. Card. de Lugo *d*. 14. *n*. 41. & alii, contra Med. &c. Si tamen prævideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet prævenire etiam in medio anni. Card. de Lug. *disp*. 15. *s*. 6. *num*. 182.

Animad. XIV. 7. *Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ per confessionem invalidam*, ut docent Suarez *d*. 36. *s*. 7. Filliuc. Laym. *d*. 15. *s*. 6. §. 5. etsi probabile contrarium putet esse Fagund. Vide Dian. *p*. 3. *t*. 4. *R*. 120. *Item nec per confessionem venialium, ut docet Dian. p*. 4. *t*. 4. *R*. 206. ex Hurrad. & Mercero.

8. Excusantur ab hoc præcepto 1. qui physice non possunt, v. g. quibus deest Confessarius. 2. qui moraliter non possunt, v. gr. qui prudenter timent revelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. Coninch. Tamb. *c*. 4. §. 3.

Animadverasio I.

Unde Turr. &c. reprehendunt &c. quia potest redundare in ignominiam, & damnum domus. Hactenus recte. *Etsi idem Tamb. &c. dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confessionem*.

Etiamsi hæ licentiæ extra confessionem petantur, ad eam tamen referuntur, & in eam influunt; ideoque superior eas concedens, sigillo confessionis tenetur, ut docet P. Concina Theol. t. 9. p. 747. num. 3. & fatetur ipse Busembao ex communi sententia hic resp. 2. Ergo superior loci, qui Provinciali dicit, in sua domo sæpe postulari licentiam absolvendi a reservatis, sigillum violat, non secus ac Confessarius, qui idem Provinciali diceret.

Animadversio II.

Quando plures v. g. studiosi, vel aulici tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare etiam iis, quos non absolvit, docet &c. Verum Bonac. &c. docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum &c.

Hac in re, quæ Confessarios in angostias redigere potest, illud mihi certum videtur, testimonium, quo Confessarius testetur, se pœnitentem absolvisse, seu pœnitentiæ Sacramentum illi ministrasse, scribi non posse. Mentiri enim numquam licet: at Confessarius, qui scripto, aut voce testatur, se absolvisse, quem non absolvit, aperte mentitur; idem dicas, si testetur, se pœnitentiæ Sacramentum ministrasse; quia illud non ministrat, cum non absolvit, sed subtrahit, & negat: ergo &c. Hanc sententiam tradit quoque Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 470. reg. 72. qui hoc sensu intelligendus est, cum testimonium confessionis a Confessario ferri posse inficiatur illi, quem non absolvit. Loquitur enim de testimonio juxta formam S. Caroli Borromæi, juxta quam Confessarios testabatur, se Sacramentum pœnitentiæ ministrasse; & hanc sententiam confirmant rationes a Busembao allatæ.

Quod si suspiciones, aut alia incommoda hinc metuantur, alia, si fieri potest, ratione præcavenda sunt, non mendacio, quod numquam permissum est.

At, inquis, si constet, pœnitentem ad Confessarium accessisse, dum hic negat impertitæ absolutionis testimonium, facto ipso declarat, se illum non absolvisse; quæ declaratio est sigilli fractio numquam permissa: ergo testimonium absolutionis negare nequit.

Resp. Indicium negatæ absolutionis non ex Sacerdotis taciturnitate, aut culpa in præsenti specie oritur, sed aliunde, ac præsertim ex culpa pœnitentis, qui imparatus ad confessionem accedere ausus est. Ipse pœnitens absolutione indignus iis, qui schedam absolutionis postulant, ultro fateri debet, se ad confessionem paratum non esse, non ad confessionem accedere, & absolutionis testimonium postulare, ut per Confessarii mendacium, suamque hypocrisim probus videatur, cum malus sit.

At si pœnitens, testimonium non absolutionis, non Sacramenti sibi ministrati, sed confessionis tantum auditæ petat, illud concedendum videtur; & hoc sensu accipiendus est Concina, qui specie tenus Natali Alex. mox relato contrarius videtur, dum t. 9. p. 739. num. 11. affirmat, testimonium confessionis pœnitenti non absolute esse impertiendum. Nam pœnitens Sacerdoti sua peccata reipsa confessus est: ergo testimonium, quo Sacerdos illud tantum testatur, se pœnitentis confessionem audivisse, verum est: ergo illud pœnitenti petenti concedi potest.

At, inquis, cum Confessarius illud tantum testatur, se e. g. Titii confessionem audivisse, hominibus emunctæ naris negatæ absolutionis indicium præbet.

Resp. Ita sane; at hoc idem indicium multo magis præbet, si attestationem petenti neget; quia aut scitur, aut ponitur ab iis, qui attestationem a Titio allatam postulant, ipsum fuisse confessum: ergo satius est, attestationem ferre, quam negare; præsertim cum attestatio fiat ex consensu Titii eam petentis, negatio sit contra ejus voluntatem; ideoque qualecumque indicium ex attestatione sumi possit, ex pœnitentis voluntate orietur, non item indicium ex negatione desumptum.

Quod si ex hujusmodi attestatione scandala prævideantur, eam negari posse, non inficior; præsertim si qui eam petit, ficte confessus sit, hoc est peccata aperuerit non sincero animo, ut sacramentaliter confiteretur, & absolutionem, si ea dignus judicaretur, acciperet, sed ut Confessarium deciperet, & attestationem extorqueret hypocrisis tantum, & sui commodi causa. Imo in hac specie attestatio confessionis neganda est; quia peccatorum expositio non fuit sacramentalis confessio, sed confessionis simulatio.

Animadverasio III.

Sub sigillum cadunt omnia peccata pœnitentis tam futura, quam præterita.

Hic ex D. Thom. Suppl. q. 11. ar. 2. animadvertendum est, *quod sigillum confessionis directe non se extendit, nisi ad illa, de quibus est sacramentalis confessio: sed indirecte id quod non cadit sub sacramentali confessione, etiam ad sigillum confessionis pertinet; sicut illa, per quæ posset peccator, vel peccatum deprehendi. Nihilominus etiam illa summo studio sunt celanda tum propter scandalum, tum propter pronitatem, quæ ex consuetudine accidere posset*.

Peccata autem futura ad sacramentalem confessionem non pertinent, sed solum præterita, ex quibus tamen futura timeri possunt. Quare si Confessarius aliquo modo aut ore, aut opere timendi, ne pœnitens in peccata luxuriæ, injustitiæ &c. labatur, indicium præbeat, non directe quidem, sed indirecte sigillum frangit; quia ex eo judicio peccator, vel peccatum deprehenditur.

Imo Confessorem, qui dicat absolute, Ego Petrum non absolvi, *frangere sigillum dicit Dian. p*. 5. *t*. 11. *resp*. 42. *ex Suar., & aliis novem*.

Hanc sententiam communem esse, ait La-Croix p. 422. num. 1965. eamque probat Antoine parte altera p. 678. num. 6. Ratio est, quia cum Confessarius ita loquitur, perinde est, ac si diceret, Petrum gravium, aut reservatorum peccatorum reum esse, aut imparatum ad confessionem accessisse; quæ est aperta sigilli fractio, odiosissimam reddens confessionem, & pœnitentem infamia aspergens.

An vero liceat interrogare de complice ad ejus correctionem faciendam &c. affirmant &c. contra &c.

Opinio affirmans damnatur a summo Pontifice Bened. XIV. constit. *Suprema* anni 1745. 7. Julii (habetur apud P. Concinam t. 1. App. p. 177.) his verbis. *Pervenit enim haud ita pridem ad aures nostras, nonnullos istarum partium* (Lusitaniæ Regnorum) *Confessarios falsa zeli imagine seduci se passos, sed a zelo secundum scientiam longe aberrantes, perversam quamdam, & perniciosam praxim in audiendis Christi fidelium confessionibus, & in saluberrimo pœnitentiæ Sacramento administrando invehere, atque introducere cœpisse, ut videlicet, si forte in pœnitentes incidissent socium criminis habentes, ab iisdem pœnitentibus, socii hujusmodi, seu complicis nomen exquirerent, atque ad illud sibi revelandum non inducere modo suadendo conarentur, sed, quod detestabilius est, denuntiata quoque, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis negatione prorsus adigerent atque compellerent; imo etiam complicis ejusdem nedum nomen, sed habitationis insuper locum designari. Quam illi quidem intolerandam imprudentiam tum procurandæ complicis correctionis*, (hic est Busembaum prætextus) *aliorumque bonorum colligendorum specioso prætextu colorare, tum emendicatis quibusdam Doctorum opinionibus defendere non dubitarent; cum revera opiniones hujusmodi vel falsas, & erroneas sequendo, vel veras, & sanas male applicando, perniciem tam sibi, quam pœnitentium animabus consciscerent, ac sese præterea plurium gravium damnorum, quæ inde consecutura fore prævidere debuerant, reos coram Deo æterno Judice constituerent . . . Nos autem ne in tam gra-*

vi animarum discrimine ulla ex parte apostolico nostro ministerio deesse videamur, neve mentem hac super re nostram apud vos obscuram, aut ambiguam esse sinamus, notum vobis esse volumus, memoratam superius praxim penitus reprobandam esse, eamdemque a nobis per præsentes nostras in forma Brevis litteras reprobari, atque damnari tamquam scandalosam, & perniciosam, ac tam famæ proximi, quam etiam ipsi Sacramento injuriosam, tendentemque ad sacrosanctis sigilli sacramentalis violationem, atque ab ejusdem pœnitentiæ Sacramenti tantopere proficuo, & necessario usu abalienantem.

Anno vero 1746. 4. Kal. Oct. idem Pontifex decernit, & declarat, *memoratam praxim in seipsa, & ubique locorum, ac temporum apostolica auctoritate reprobatam, atque damnatam esse, & censeri debere.*

Bona vero pœnitentis, e. g. ingenium, scientia, robur corporis, divitiæ, & cetera impertinentia, quæ &c. v. g. propositum religionis &c. sæpe quidem . . : sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis cadunt.

Si hujusmodi pœnitentis bona ab eo in confessione sine ulla necessitate ex imperitia exposita (idemque dic de aliis ad confessionem non pertinentibus) Confessarius eo loco, iisque circumstantiis enarret, ut inde aliquod ejus peccatum deprehendatur, sigillum violat confessionis; quia perinde est, seu Confessarius pœnitentis peccatum explicate prodat, seu id dicat, unde in peccati notitiam devenitur. Hinc Conc. Later. IV. (habetur cap. *Omnis utriusque sexus* de pœn. & remiss.) ait: *Caveat omnino, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.*

Verum quamvis pœnitentis bona, & alia ad confessionem non pertinentia sine sigilli fractione a Confessario dici possint, attamen religioso silentio semper tegenda sunt, nisi pœnitens evidenter consentiat, ut alicujus boni gratia revelentur, vel necessitas id postulet.

Pro certo enim habendum est ea, quæ in sacro illo tribunali aperiuntur, ea tacita lege, & fiducia aperiri, ut occulta maneant.

Præterea horum manifestatio Confessarium, & confessionem odiosam facit, pœnitentes offendit, eosque a fidenti, & sincera culparum revelatione avertit.

Adde, quod Confessarius hæc aperiens, usum comparat loquendi de auditis in confessione; quod sane maxime odiosum est, & periculum creat frangendi sigillum.

Excipiunt Taan., & Con, nisi pœnitens &c. tunc enim sigillo sacramentali elaudi tenent cum Diana.

Hoc verum esse putat Antoine Theol. p. alt. p. 677. un. 2. sive reipsa, sive ex falsa pœnitentis opinione ad pleniorem conscientiæ manifestationem pertineant. Ego existimo, non a pœnitentis voluntate, & opinione pendere, ut aliquid ad sigillum confessionis pertineat, sed id ex rerum natura esse petendum. Peccata, & peccatorum circumstantiæ ad confessionem ex rei natura pertinent, & consequenter ad sigillum confessionis. Quidquid Confessarius dicat, aut faciat, unde pœnitentium peccata, aut eorum circumstantiæ detegantur, sigillum frangit. Hinc Concilium Later. mox cit. inquit, *Caveat omnino* &c. Reliqua vero ad sigillum non pertinent, nisi eorum revelatio peccatorem prodat; sunt tamen, ut dixi, cautissime occultanda, multoque magis, si pœnitens ea ad pleniorem suæ conscientiæ manifestationem aperuerit. Quod eo magis verum est, si hujusmodi sint, ut prodita dedecus pariant, uti sunt occulte corporis vitia, illegitima nativitas &c.

„ Virtutes (inquit La-Croix p. 421. n. 1947.) aliaque dona possunt esse materia sigilli, v. g. si pœnitens confiteatur, se fuisse Deo pro iis ingratum, Lugo n. 48. Stoz n. 191. 233. “

Non virtutes, quas Busembau cum vitiis perperam permiscet, sed peccatum, quod occasione a virtutibus male accepta pœnitens admisit, sigilli materia est. Si Confessarius dicat, Titium e. g. esse ingratum donis, & virtutibus a Deo acceptis, sicuti ex confessione novit, sigillum frangit, quia peccatorem prodit; at si diceret, Titium donis, & virtutibus e Deo fuisse ornatum, male quidem loquitur, quia confessionis notitia uti non debet, non tamen sigilli fractor est. In eo Busembau, La-Croix, & alii, ut ego quidem sentio, fallantur, quod sigilli materiam faciant id quod pœnitens sigilli materiam esse vult. At non ita est. Sigilli materia non a pœnitentis voluntate, sed a Sacramenti natura, & Dei lege huc spectante petenda est. Sigilli materia alia non est, nisi Sacramenti ipsius materiæ, hoc est peccata, & eorum circumstantiæ. Alia, quæ pœnitens in confessione aperit, sigilli materia sunt, quatenus revelata peccatum ipsius revelant, ut dixi ex Conc. Later., & repetere posse mihi videor. Non enim laxare, aut restringere ex arbitrio, sed pro veritate loqui semper debemus, & in ejus, non in hominum gratiam corrigi parati sumus.

Aliud est de vitiis, quæ si ex confessione nota Sacerdos prodat, dicatque e. g. Sempronium esse superbum, avarum, lascivum &c. non est dubitandum, quin peccatorem prodat, & sigilli fractor sit; imo vero qui pœnitentis vitium evulgat, pejus facit, quam qui unum ejus peccatum manifestat; quia qui vitium evulgat, multa peccata, sine quibus vitium exsistere nequit, indicat.

Denique de scrupulis idem dicendum, quod de inculpatis corporis, animique defectibus dicitur, & dictum fuit. Nec enim scrupuli sunt peccata, nec cum peccatis necessariam habent connexionem. Si Sacerdos iis verborum formulis, & circumstantiis suum pœnitentem scrupulosum dixerit, quibus aliquod ejus vitium puta obstinatio, superbia, laxitas conscientiæ in rebus gravioribus indicetur, sigillum frangit; non item, si ita locutus fuerit, ut inde nihil aliud intelligatur, nisi hominis afflictio, & anxietas.

Porro quoad rem præsentem perinde est, seu ipse pœnitens scrupulos patefecerit, seu Sacerdos ex modo confitendi eos perceperit. Utroque enim modo ex confessione innotescunt.

At, inquit Busembau ex Card. de Lugo, si pœnitens ipse scrupulos aperuerit, saltem in obliquo sunt materia confessionis: ergo sunt materia sigilli.

Resp. Hoc idem dicas, si Sacerdos eos ex confessionis modo deprehenderit. Sunt ergo materia sigilli ea ratione, qua sunt materia confessionis, hoc est quatenus ad peccati notitiam conferunt, non autem ea natura sua, aut quia pœnitens eos declarare voluerit. Ex quo fit, ut Sacerdos sigilli fractor sit, si scrupulos pœnitentis eo modo declaret, ut auditor in ejus peccati notitiam veniat, non item si ea ratione eos aperiat, ut nullum peccati indicium præbeat. Non tamen excusandus est Confessarius, qui scrupulos pœnitentis patefecerit, aut caput sibi ab eo obtundi dixerit; sed imprudentiæ arguendus, utpote qui notitia confessionis abutatur, ut pœnitentem in contemptum adducat, & odiosam, ac difficilem suis malis, & imprudentibus verbis confessionem reddat.

Denique Tamb. in app. cap. 3. doctrinæ isti ne ut probabili quidem acquiescit, atque &c. alterque limitans ipse ait: si isti defectus . . . , sint passim noti, non cadere &c. secus, si sint ignoti &c.

Busemb. historiam more suo texuit aliarum opinionum absque ullo ferme delectu. Hæc Tamburini doctrina in eo deficit, quia ad sigillum confessionis pertinere ponit, quidquid, si reeeletur, eam odiosam facit; quod verum non est; quia, ut non semel dixi, sigilli materia est ipsa confessionis materia, hoc est peccata, & eorum circumstantiæ.

Præterea in eo fallitur Tamb., quod ignotos tantum defectus, non item notos ad sigillum referat. Ad sigillum enim pertinet, quidquid ad confessionem pertinet, seu ignotum, seu notum sit. Itaque Confessarius sigillum apertissime frangit, si notitia confessionis usus aperiat pœnitentis peccatum, etiamsi forte illud in vulgus sparsum fuerit. Dixi, *si confessionis notitia usus*. Nam si aliunde compertum sibi sit, & notitia aliunde accepta illud narret, nihil addendo, quod a confessione desumptum sit, non circumstantias, non certitudinem &c. ex alio capite peccare potest, non eo nomine, quod sigilli fractor sit. Sed semper periculosum est, ea dicere, quæ Sacerdos in confessione accepit, etiamsi aliunde sibi innotuerint. Eorum silentium semper prudens; de iis dicere vix unquam culpa vacabit.

La-Croix num. 1948. ita inquit. „ Peccata aliena, si „ narrentur ut connexa peccatis propriis, eo quod ob „ explicationem propriorum sit facta mentio alieni, ut „ si mater dicat se imprecatam filio, quia erat furatus, sunt materia sigilli; si vero tantum historice „ narrentur sine connexione cum peccato proprio, probabilius est contra Harts in diss. Theol. de sig. num. „ 222. non esse materiam sigilli, non secus ac alia facta, quæ pœnitens de se narrat: cavendum tamen „ scandalum, & offensio pœnitentis. “

Caeende quoque est detractio, & ne Sacramentum odiosum reddatur.

Ceterum quoad confessionem, & sigilli materiam perinde est, seu pœnitens aliena peccata declaret in ordine ad sua, seu historice ea narret sine hoc ordine. Nec enim quia ipse male ea exponat in ordine ad sua peccata, ad confessionem idcirco pertinent; quia, ut dictum est, non est positum in arbitrio pœnitentis, ut materiam pœnitentiæ, & sigilli efficiat, quæ ex se hujusmodi non est; sicuti non sunt aliena peccata, quæ pœnitens silentio premere tenetur. An quia pœnitens aliena peccata in ordine ad sua exponendo peccat, & detrahit, efficiuntur materia sigilli? Itaque Confessarius aliena peccata in confessione a pœnitente audita narrando, imprudentiæ, detractionis, aliisque nominibus reus

esse

esse potest, non fractionis sigilli, nisi forte hujusmodi narratione indicium præbeat peccati pœnitentis. Idem dicendum de peccato complicis, quod quis sine ulla necessitate in confessione manifestat; quia ad confessionem non pertinet; licet La-Croix n. 1949. contrarium probabilius putet ea ratione, „ quia dictum est ex intrin„ seca occasione confessionis, & veluti aliquid ad eam „ aliqualiter spectans. “

Sed hæc ratio futilis est. Quid sonant ea verba *ex intrinseca occasione confessionis*? Nihil aliud scilicet, nisi quod pœnitens ex ipsi peccati sacramentali confessione ansam male sumpserit exponendi peccatum complicis. Quod vero pœnitens ex confessionis sanctitate ansam detrahendi proximo desumpserit, & ex culpabili sua ignorantia putaverit, peccatum complicis ad confessionem pertinere, illudque in ordine ad ipsam exposuerit, hoc non efficit, ut peccatum complicis evadat materia confessionis, & sigilli; nisi dicere falso velimus, errores, & detractiones pœnitentis ea vi pollere, ut sigilli materiam faciant quod ab ea maxime alienum est.

Animadversio IV.

Confessarius, qui, si de auditis in confessione rogatur, potest negare, etiam si opus est, cum juramento, subintelligendo &c.

Confessarius duplici modo de auditis in confessione interrogari potest. 1. simpliciter, seu specificative eo videlicet modo, quo interrogantur alii homines, u. g. utrum Titius adulterium commiserit, furtum &c. 2. reduplicative, non ut alii interrogari solent, sed ut Confessarius, e. g. utrum ex confessione audiverit, Titium commisisse adulterium, furtum &c. Porro sive priori, sive posteriori modo interrogetur, negare non potest crimen ex confessione sibi notum, quidquid Busemb., & La-Croix p. 424. qu. 494. contra dicant, & sentiant. Ratio est, quia negando mentitur, additoque juramento pejerat.

At, inquit Busemb., „ potest negare etiam, si opus „ est, cum juramento, subintelligendo, quod possit di„ cere, vel potius (ut dicit Card. de Lugo d. 23.) „ quod sciat scientia utili ad respondendum interrogan„ ti extra confessionem. “

Resp. Eo ipso, quod Confessarius suis verbis aliquid mente addit, seu subintelligit, mendax est; quia aliud verbis dicit, aliud in mente habet, & incidit in restrictionem mentalem ab Innoc. XI. propos. 26. damnatam; qua de re suo loco dictum est. Quare Busembaum doctrina valde cavenda est, ne Sacerdos non solum mentiatur, sed etiam, quod est semper letale crimen, pejeret.

Quid ergo. Resp. Si Sacerdos interrogetur, ut alii homines, respondere potest, se nescire, neque ita respondendo mentitur. Quia, cum Sacerdos, seu Confessarius duplici persona fungatur, hoc est hominis simpliciter, & Dei vicem in confessione gerentis, si simpliciter interrogetur eo modo, quo alii homines, palam est, eum interrogari simpliciter ut hominem: at ipse simpliciter ut homo reipsa nihil scit: ergo vere respondet, se nescire, & sine ullo perjurii metu jurare, si opus sit, etiam potest, se nescire; quod verum est seu extra judicium, seu etiam in judicio interrogetur. Hæc est doctrina S. Thomæ, qui Suppl. qu. 11. ar. 1. ad 3. inquit, *Quod homo non adducitur in testimonium, nisi ut homo; & ideo sine læsione conscientiæ potest jurare, se nescire, quod scit tantum ut Deus, hoc est quod scit in confessione, ubi Dei personam, seu vicem gerit.*

At vero si Confessarius loco respondendi *ignoro, nescio*, respondeat, crimen non fuisse admissum, a mendacio, & perjurio excusari nequit; quia, cum respondeat simpliciter ut homo, negat id quod ignorat: at dum negat id quod ignorat, mentitur: loquitur enim contra mentem; perinde loquitur, ac si rem novisset: cum ait, crimen non fuisse admissum, idem est, ac si dicat: scio, crimen non fuisse admissum; quod est aperte falsum, additoque juramento perjurium.

Multo vero apertius mentitur, & pejerat, si neget; cum sacrilege interrogatur, ut Confessarius. Quia multo apertius animus a dicto discordat. Qui enim scit, rem ita esse, & negat, apertissime mentitur: sed Confessarius, ut talis scit, rem ita esse, hoc est crimen fuisse commissum: ergo cum Confessarius, ut talis illud negat, apertissime mentitur. Negat autem ut talis, cum interrogatus ut talis, sine ulla additione respondet.

Hæc quidem aperta sunt, nec in controversiam vocanda: at probabiles opinatores ipsas apertas veritates suis commentis, & cavillis sæpe obscurant.

La-Croix p. 424. n. 1985. ita loquitur: „ Si Confes„ sarius urgeatur, an non sciat (crimen pœnitentis) „ modo sacramentali, incommunicabili, ut Deus, aut „ quocumque alio tandem, adhuc negare debet, (se „ scire), & si opus est, addere juramentum. “

Hic La-Croix, dum ait *debet*, Confessarium non solum hortatur, sed quantum in ipso est cogit, ut sit mendax, & perjurus. Nonne apertissime mendax est, additoque juramento perjurus, qui ait, se nescire, cum sciat? At Confessarius ut Confessarius in nostra specie ait, se nescire, cum sciat: ergo est apertissime mendax, additoque juramento perjurus.

Hanc apertissimam veritatem La-Croix involvere conatur, atque Confessarium, posse negare, se scire, *non restringendo pure mentaliter*, hoc est subintelligendo aliquid, sicuti cavillatur Busemb. mox refutatus, & ab Innoc. XI. propos. 26. damnatus: *hoc enim esse illicitum* La Croix fatetur. *Sed quia*, inquit, *circumstantiæ consignificant cum his vocibus Confessarii negantis, & faciunt hunc sensum*, ut liceat mihi dicere.

Ante propositionem 26. ab Innoc. XI. proscriptam Confessarius interrogatus ut Confessarius de crimine pœnitentis, poterat illud negare, vel dicere se nescire sine mendacio, *subintelligendo, quod possit dicere, vel potius (ut dicit Card. de Lugo d. 23.) quod sciat scientia utili ad respondendum interroganti extra confessionem.* Ita Busembau. At Busembaum cavillatio ab Innoc. XI. proscripta est. Nihilominus Busembaum doctrina defenditur mutata solum cavillatione. Nunc, ait La-Croix, nihil subintelligitur, sed ipsæ circumstantiæ illud idem significant, quod olim subintelligebatur. Ego vero existimo, La-Croixii cavillationem damnata Busembaum cavillatione esse deteriorem. Fateor, verba pro diversa circumstantiarum varietate diverso sensu accipi posse, cum scilicet ipsæ circumstantiæ hunc diversum sensum aperiunt: at est aperte cavillatorium, & contradictorium, quod verba habeant sensum non solum plane diversum, sed contrarium sensui, quem in ipsis circumstantiis, in quibus proferuntur, præseferunt.

Cum Confessarius a nefario puta Judice, vel Tyranno interrogatur, utrum ex confessione sacramentali noverit, Titium admisisse homicidium, Cajam adulteris ream esse, ipsa interrogatio apertissime est de re ad sigillum pertinente, quam Confessario non licet dicere, & nihilominus interrogatio fit. Circumstantiæ sensum interrogationis non mutant, sed confirmant, & evincunt, interrogationem esse impiam, & sacrilegam. Ergo Confessarius apertissime mentitur, dum negat, se quidquam nosse aut scire; negat enim, se ex confessione scire crimen, quod ex ea reipsa scit. Ut Confessarius a mendacio liber esset, necesse foret, ut interrogatio haberet hunc sensum; *nosti ne ex confessione, ut liceat tibi dicere*? At interrogatio in circumstantiis, in quibus fit, sensum habet sine illa adjunctione, *ut liceat tibi dicere*; imo illa adjunctio est aperte contraria ipsi interrogationi, quæ aperte est de re, quam dicere non licet. Mira sane est cavillatio La-Croixii, incredibilis, contradictoria, apertissime falsa, nec digna, quæ prolixius refutetur.

Quid ergo Confessario agendum, si sacrilegis hujusmodi interrogationibus urgeatur? Resp. Aperte respondere debet, interrogationem esse diabolicam, se vero esse ministrum Christi, qui diabolicis interrogationibus respondere nec velit, nec possit. Si propter hujusmodi, aut similem necessariam responsionem cruciatus, aut mors illi subeunda sit, Martyr, ut alter Joannes Nepomucenus, post brevem tolerantiam ad æternam gloriam evolabit. Hæc est doctrina christiana, omnibus oculos veritatis luci aperire volentibus evidentissima.

Nam qui per cavillationes putant, se posse in cælum conscendere, præcipites ruunt in tartara.

2. *Superior, cui* &c. *vel a quo* &c.

Hac de re supra dictum est Resp. 1. c. 3. præterea si interpres, confessionis sigillo sine controversia tenetur, multo magis superior, de quo sermo est, qui sua auctoritate ex legum ordine in eam influit, & in communione materiæ ejusdem confessionis non ex parte pœnitentis, sed ex parte Confessarii se tenet. Itaque qui contra sentiunt, audiendi non sunt.

8. *Doctor, vel alius, qui* &c.

Hic quoque communior, seu communis sententia, quam sequitur tum Antoine Theol. p. alt. p. 682. qu. 8. tum Concina Theol. t. 9. p. 747. n. 30. tenenda omnino est.

9. *Qui scriptam invenit, & legit, ut docet* &c. *quorum sententia probabilis est.*

Hic describenda est doctrina D. Thomæ, quæ fundamenti loco esse debet. Inquit ergo ille suppl. q. 11. art. 3. *Solus Sacerdos minister est hujus Sacramenti: sed sigillum confessionis est annexum huic Sacramento; ergo solus Sacerdos habet sigillum confessionis:*

Præterea ideo aliquis tenetur ea, quæ in confessione audit,

dit, celare, quia non scit ea ut homo, sed ut Deus: sed solus Sacerdos est minister Dei: ergo ipse solus tenetur occultare.

Respondeo dicendum, quod sigillum confessionis competit Sacerdoti, inquantum est minister hujus sacramenti; quod nihil aliud est, quam debitum confessionis celandi, sicut clavis est potestas absolvendi: tamen sicut aliquis, qui non est Sacerdos, in aliquo casu participat aliquid de actu clavis, dum confessionem audit propter necessitatem; ita etiam participat aliquid de actu sigilli confessionis, & tenetur celare, quamvis proprie loquendo sigillum confessionis non habeat.

Quare soli Confessarii sigillo confessionis proprie tenentur, alii confessionem celare tenentur, quia confessionis aliquo modo sunt participes.

Hinc Confessarii confessionem revelantis sacrilegium longe gravius est, quam aliorum, qui ejus participes fuere, & pœnæ canonicæ in solum Confessarium sigilli fractorem decretæ sunt, ut animadvertit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 472. reg. 61. & colligitur ex cap. *Omnis utriusque sexus* de pœnit. & remiss.

Quoad rem præsentem, qui schedam, in qua peccata in ordine ad confessionem scripta sunt, invenit, eam comburere debet, & peccat legendo; quilibet enim jus habet in sua arcana; hæc alteri expiscari non licet, nec detegere: qui contra se gerunt, jus gentium, & naturæ violant. Deus vocem hominibus dedit, qua sua aliis occulta reserent quibus voluerint, & quæ voluerint; hunc ordinem a Deo institutum pervertunt, qui aliorum secreta contra eorum voluntatem scire volunt. Tales porro sunt, qui schedam, in qua confessionem axaratam deprehendunt, invenientes, eam legere audent: nec enim arcana hominis facta, & cogitata ibi scripta sunt, ut aliis nota fierent, sed soli Confessario. Quare talem schedam invenientes & legentes contra scriptoris voluntatem, ejus detegunt arcana, nec dubium est, quin peccent; præsertim cum arcana maximi momenti detegant, & cum infamia scriptoris. Peccatum vero peccato cumulant, si non solum schedam legant, sed etiam revelent; qua in re non solum arcani jus fœdius violant, sed etiam detractionis crimen incurrunt, aliena occulta crimina prodentes.

De his non est dubitandum. Sed solum dubitatur, utrum qui scriptam confessionem invenit, & legit non solum jure naturalis secreti, sed etiam jure sacramenti eam silentio premere, & occultam habere teneatur, ita ut revelans sacramento injurius sit, & sacrilegus.

Ex Busembao, qui negantem sententiam probabilem facit, nec affirmantem improbat, illud colligitur, revelationem confessionis inventæ, & lectæ judicari posse sacrilegam, & non sacrilegam, ut libuerit.

La Croix quoque n. 1453. sententias contrarias colligit, sed in affirmantem pronus videtur; pro qua præter citatos a Busemb. appellat Nav. Graff. Vega, Dian. Gorm. *ad quos*, inquit, *inclinat Tamb. quia talis scriptio fit propter confessionem, & reipsa videtur esse incohata confessio.* Hanc sententiam probat Nat. Alex. loco mox cit. Ratio est, quia illud arcanum non solum est naturale, sed sacramentale, cum ad sacramentalem confessionem referatur, & retectum fuit, quatenus huc refertur; quia peccata, ut ponitur, scripta fuerunt non alicujus humani negotii causa, sed ut Confessarii clavibus subjicerentur: porro revelare arcanum sacramentale, sacrilegum est, seu sacramento injuriosum: ergo &c.

Qui legit scriptam confessionem, ejusdem particeps fit: qui est particeps confessionis, illam celare tenetur ratione ipsius confessionis, seu sacramenti: ergo qui illam revelat, contra ipsum sacramentum peccat.

Adversarii apud La-Croixium n. cit. ita ratiocinantur. „ Obligatio sigilli nascitur ex actuali confessione: scriptio autem illa non est actualis confessio, nec signum, quo pœnitens peccata manifestet Confessario, sed tantum fit, ut pœnitens sibi ea manifestet, & memoria retineat. “

Resp. Huic rationi La-Croix non respondet, ne forte adversantem probabilitatem lædat. Sed ea non unam patitur difficultatem, & exceptionem; & primo quidem illa exclusiva propositio, *obligatio sigilli* late, & etiam improprie, ut juxta solidam D. Thomæ doctrinam loquamur, accepti *nascitur ex actuali confessione*, est ne vera? Ponamus, pœnitentem sua peccata interpreti narrasse, ut ejus ope ea Confessario aperiret, at, priusquam confessio fieret, inopinato casu a vivis decessisse; interpres tenetur ne celare arcanum non solum ut naturale, sed etiam ut sacramentale?

Non solum dubitandum, sed affirmandum videtur; quia arcanum illud habet ordinem ad confessionem. Ergo dicta propositio non solum dubia, sed falsa videtur. Dixi, *propositio exclusiva*; si enim sensu talis non sit, ratio apertissime inanis esset. Sed esto, propositio permittatur ut vera; jam ponimus, confessionem ab eo, qui schedam aonsit, fuisse peractam, aut actu peragendam esse: scriptio illa continet actualem confessionem, eamque legenti aperit, non secus ac vox pœnitentis: atqui qui scriptam confessionem legit, eodem jure arcani tenetur, ac qui vocem pœnitentis audiret: hic porro tenetur jure arcani non solum naturalis, sed etiam sacramentalis: ergo. Illa scriptio Confessario quidem peccata non indicat, sed indicat legenti; quod satis est, ut legens ea celare debeat, ut sacramentale arcanum.

Seu vocem pœnitentis sua peccata confitentis, seu scripturam, illius vocis indicem & interpretem percipias, ex æquo hominum sensu idem est.

Illa scriptio a confessione actu facienda pendet, ex ea oritur, ad eam refertur, & ipsam confessionem continet: ergo est arcanum non solum naturale sed etiam sacramentale.

Hinc porro fit, ut non solum qui scriptionem illam aliis aperit, sit sacrilegus, sed etiam qui illam tantum legit; quia hic quoque sacramentale arcanum aperit, non secus, ac qui ex industria audit pœnitentem sua peccata Sacerdoti manifestantem, uti recte docet Nat. Alex. loco cit. quæ sententia licet certa non sit, solida tamen probabilitate nititur; &, cum sacramenti reverentiæ faveat, & a peccato abducat, merito tenenda est.

ANIMADVERSIO V.

Frangitur sigillum, si cum pœnitente... sine ejus venia, agis &c.

Talis Sacerdos imprudentissime quidem agit, & ex omnium sententia, ut monet P. Concina Theol. t. 9. p. 740. n. 14. peccat, quia pœnitentem pudore suffundit, & pœnitentiæ jugum durum, & odiosum efficit; sigilli tamen fracti reus esse mihi non videtur. Ratio est, quia, cum sigillum sit debitum Confessarii celandi confessionem, Confessarius tunc solum sigillum frangit, cum confessionem revelat: at Confessarius de auditis in confessione cum pœnitente sine ejus venia loquens, confessionem non revelat; quia confessio pœnitenti notissima est: ergo non est sigilli fractor, nec obnoxius pœnis sigilli fractoribus impositis. Enim vero ex cap. *Omnis utriusque sexus* supra cit. Confessarius sigillum frangit, qui quocumque modo *prodit aliquatenus peccatorem*: at Confessarius in nostra specie nullo modo, nullaque ex parte peccatorem prodit; quia ejus peccata nemini, nullaque ratione refert. Ergo.

Dixi extra, quia intra confessionem potest .... ita Henriq. &c. Hactenus recte. At Busemb. addit, *ubi ipse cum Fagundez negat* &c.

Neque hanc contrariam opinionem improbat; quæ tamen improbanda est, dum Confessarius præteritorum peccatorum pœnitentis faciat mentionem necessitate, aut utilitate pœnitentis ita postulante; sine qua imprudenter ea pœnitenti objiceret, & confessionem gravem redderet.

ANIMADVERSIO VI.

Verum si nullum sit periculum, ut vel pœnitens, vel usus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere uti ad alterius gubernationem .... contrarium tamen verius videtur.

Hoc contrarium pro vero habendum est, & explodenda prior opinio tanquam falsa. Et primo quidem quoad superiores religionum, non est dubitandum; quia fatente ipso Busembao usus scientiæ confessionis in regimine vetitus illis est; nec probabile esse potest, id licere, quod fuit prohibitum.

Sed ipsa prohibitio consulenda hic est, quæ a Clemente VIII. anno 1594. ut Busemb. innuit, emanavit, ac deinde ab Urbano VIII. const. 26. (apud Concinam Theol. t. 9. p. 741. n. 57.) fuit confirmata, ubi hæc habentur. *Tam superiores pro tempore existentes, quam Confessarii, qui postea ad superioris gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur.* Cum ait, *caveant diligentissime*, non positivam legem ferre, sed divinam, & naturalem declarare merito dicitur. Illud enim *caveant* ponit, rem esse ex natura sua malam, & animæ perniciosam. Et sane peccatorum confessio eo unice spectat, ut peccata Confessario ut tali innotescant. Ergo Confessarius non potest uti notitia confessionis, nisi quatenus Confessarius est, hoc est in solo pœnitentiæ tribunali, non extra illud.

Animarum regimen in sacra confessione, arcanum est uni Deo notum, & ab humanarum rerum negotiis omnino alienum: ergo nullum omnino commercium inter ea, quæ ibi, & exterius aguntur, intercedere debet.

Notitia, quam Confessarius ut talis habet, extra confessionem est omnimoda ignorantia, ita ut Confessarius, ut aliam quamcumque personam gerens vere jurat, se ignorare, quod novit ut Confessarius: at omnimoda ignoran-

natia nullius omnino actionis regula esse potest: ergo notitia confessionis nullius omnino actionis regula esse potest.

Qui utitur notitia confessionis extra confessionem, habet notitiam confessionis pro notitia extra confessionem: at hoc ipsum perversum est: ergo perversum est ut: notitia confessionis extra confessionem.

Hinc porro fit, ut non solum superiores regularium, sed ne alii quidem quicumque, ut Parochi, Episcopi, uno verbo nullus Confessarius uti possit confessionis notitia extra confessionem.

Contrarium quidem docuerunt S. Thom. tum quod. 5. qu. 7. art. 13. tum suppl. qu. 11. art. 1. ad 3. & 4. S. Bonaveat. S. Antoninus citati a P. Concina Theol. t. 9. p. 743. n. 20. & Theologi graves, inter quos ipse Genetxus Theol. t. 5. p. 121. qu. 16. sed eorum doctrina sustineri non potest.

Hæc nomina tam verenda in eo hic defenda sunt, quod solam revelationem confessionis reprehendendam putaverint. At nos ea summis Pontificibus Clem. VIII. & Urbano VIII. etiam usum notitiæ confessionis malum esse didicimus, quamvis nulla sit revelationis suspicio; quod etiam allatæ rationes ostendunt.

Enim vero usus scientiæ confessionis extra confessionem, sacramento injuriosus est; quia scientia illa divinitus instituta est pro solo sacramento; est contrarius officio Confessarii, qui eam scientiam eo solo nomine assequitur, ut suo munere fungi possit; est injuriosus pœnitenti, qui sua crimina vel occultissima Sacerdoti ea lege, & conditione pandit, ut Sacerdos ea notitia in sola confessione utatur. Demum hic usus confessionem onerosam & gravem facit contra divinam institutionem.

Hinc illa prop. *Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa, aut indirecta revelatione, & gravamine pœnitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cujus comparatione prius merito contemnatur*; si enim aliud multo gravius ex non usu sequatur, juxta hanc propos. prohibitam ea scientia uti licet etiam cum gravamine pœnitentis: hæc, inquam, propositio ex decreto Sacr. Congregation. S. Officii, seu generalis Inquisitionis, auctoritate Innocent. XI. anno 1682. (apud P. Concinam t. 1. app. p. 34.) Romæ fuit prohibita. *Addita deinde explicatione, sive limitatione, quod sit intelligenda de usu scientiæ ex confessione acquisitæ cum gravamine pœnitentis, seclusa quacumque revelatione, atque in casu, quo multo majus gravamen ejusdem pœnitentis ex non usu sequeretur; statuerunt, dictam propositionem, quatenus admittit usum dictæ scientiæ cum gravamine pœnitentis omnino prohibendam esse etiam cum dicta explicatione, sive limitatione; & præsenti decreto prohibet, ne quis ultra audeat talem doctrinam publice, aut privatim defendere sub pœnis arbitrio S. Cong. infligendis, mandantes etiam universis sacramenti pœnitentiæ ministris, ut ab ea in praxim deducenda abstineant*.

La-Croix n. 1977. postquam retulit suprascriptum decretum subdit: „ Itaque nunc est certum, illicitum esse uti scientia confessionis cum aliquo gravamine pœnitentis, quamvis absit omnis sigilli revelatio, & quamvis multo majus gravamen ejusdem pœnitentis ex non usu sequeretur. "

Ita scilicet explicate habet citatum decretum. At hinc sequitur, usum scientiæ confessionis multo magis vetitum, & malum esse, si nec ex usu, nec ex non usu ullum gravamen in pœnitentem derivetur. Si enim ex usu gravamen, ex non usu majus gravamen oritur, usus scientiæ utilis est pœnitenti, cujus majus malum impeditur malo minore.

Quod si usus etiam utilis pœnitenti, vetitus est, multo magis vetitus intelligitur usus, qui nec utilis sit, nec damnosus. Quare P. Concina Theol. t. 9. p. 744. n. 22. recte concludit: „ Omnis itaque usus scientiæ habitæ ex confessione nunc vetitus est. "

Hinc rejicienda est doctrina Busembaum, ubi ait: „ Contra vero ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia uti, videri probabilius, v. g. &c. docet &c. " multoque magis, si inde mors pœnitenti immineret, quidquid contra Busemb. ex Con. afferat.

Quare Sacerdotes malis, damnisque, quæ ex confessione sibi, vel aliis impendere perspiciunt, in ipsa confessione remedium afferre quantum in Domino possunt, studeant; extra ipsam usum scientiæ ejusdem confessionis ad sua, vel aliena mala præcavenda sibi vetitum esse noverint.

Animadversio VII.

Denique facere aliquid, ex quo &c.

Quod dictum est ad c. 2. idem hic dicendum est.

Animadversio VIII.

Præceptum confitendi tum divinum, tum ecclesiasticum sub mortali obligat omnes &c.

Busembau ait, divinum confessionis præceptum in articulo mortis eos tantum obligare, qui habent mortale; Concina omnes obligari putat, *tum ratione scandali, quod manare inde posset, tum ob vitandæ præsumptionis periculum. Quis enim sibi ita blandiri valet, ut certus sit, peccata, quæ judicat venialia, non esse mortalia? quis a peccatis, & quidem mortiferæ ignorantiæ immunem certo se reputare valet? quis securus est, præteritas confessiones fuisse validas?* Ita ille Theol. t. 9. p. 277. n. 26. cujus doctrina magis pia est, & solida.

Busembau nullum aliud pro divino confessionis præcepto tempus assignat, nisi mortis articulum; La-Croix p. 429. n. 2020. *probabilius* esse ait, quod præceptum illud per se etiam obliget sæpius in vita, citatque Amic. Rhod. Ill. Platel. Gorm. & alios contra Dicast. Castr. Bosco, & alios.

At cum ait *probabilius*, juxta versatilem probabilitatem perinde est, ac si dixerit, contrariam opinionem esse rectam, & tutam; quod est omnino rejiciendum, ac dicendum illud *probabilius* esse necessario sequendum; quæ est communis sententia, ut testatur non solum Concina Theol. t. 9. p. 277. n. 27. sed etiam Anacletus Th. p. 436. a. 11. Cum enim Christus hoc sacramentum instituerit, ut remedium lapsis post baptismum in culpas mortales, divinum suscipiendi pœnitentiæ sacramentum præceptum pro necessitate hujus remedii obligare intelligitur: at evidens est, hujus remedii necessitatem sæpius in vita occurrere: ergo. Præterea præcepti vis ex ejusdem fine colligitur: finis præcepti confessionis est, ut qui in peccata mortifera lapsi sunt, Deo reconcilientur: at dilatio reconciliationis cum Deo usque ad finem vitæ Deo exosa est; a qua dilatione sacræ litteræ nos sæpe deterrent: ergo præceptum confessionis a Deo latum, non in solo mortis articulo obligat. Adde, quod sicuti medicinæ corporis pro ratione morbi ex necessitate sæpe repetendæ sunt, ita sacra confessio ex necessitate repetenda est, prout animæ morbi postulaverint.

Neque solum ex hoc capite divina lex obligat ad confessionem repetendam, sed etiam ex eo, ne cum mortiferi peccati conscientia sine confessione sacramenta administremus, vel suscipiamus, quidquid contra clamet La-Croix n. 2022. aut etiam cum vetamur, ne alicujus culpæ, quam admiserimus, nos oblivio capiat, sicuti docet Catech. Conc. Trid. p. 2. de confess. n. 45.

Christus quidem non determinavit, quoties, aut quando divinum suum de confessione præceptum obligaret; quia hæc obligatio ex necessitate peccatoris, quæ in omnibus eadem non est, sed varia, desumenda est; ut Ecclesia statuit, ut tale *præceptum saltem semel in anno ab omnibus, & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur*; sicuti definit Syn. Trid. sess. 14. c. 5. Porro cum Ecclesia hoc constituerit, ponit, & judicat, divinum confessionis præceptum sæpius in vita obligare. Non enim necessaria, sed supervacanea esset annua confessio ad implendum divinum præceptum, si divinum præceptum in mortis tantum articulo obligaret.

Busembau demum ait, præceptum ecclesiasticum non obligare, nisi reos peccati mortalis; qua de re infra.

Animadversio IX.

Tenentur hoc præcepto.... pueri doli capaces saltem post septennium.

Cur addit *saltem post septennium*? An pueri doli capaces ante septennium, hoc præcepto non tenentur? ita quidem nonnulli apud La-Croix p. 429. n. 2026. male putarunt. Dum Busembau addit *saltem post septennium*, dubitare saltem videtur, utrum pueri doli ante septennium capaces, hoc præcepto obligentur. At de hoc dubitandum non est. Nam Lat. Conc. cap. *Omnis* sæpe cit. ita præcipit.

Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti &c. Idem ait Conc. Trid. mox cit. Sacræ Synodi verba perspicua sunt, quæ annuæ confessionis præceptum non definito annorum pura septem, octo &c. numero, sed annis discretionis alligavit. Quare non est dubitandum, quin puer confessionis annuæ præcepto teneatur, cum rationis usu, quo bonum a malo dignoscens, doli, seu peccati capax est, potitur, etiamsi id ante septennium contingat.

Quoad praxim audiendus est S. Carolus Borr. in admon. Conf. n. 21. ubi ait: *E' santa usanza di far venire li putti, e putte, quantunque non passino cinque, o sei anni, ad uno, ad uno innanzi al Confessore, acciocchè cominzino, e a poco a poco vadano instruendosi, ed introducendosi*

cendosi nella cognizione, e poi nell' uso di questo sacramento. Devono nondimeno i Sacerdoti essere avvertiti di non dare l' assoluzione sagramentale a quelli, ne' quali non si veda materia d' assoluzione, nè tanto uso di ragione, che si possa giudicare, che siano capaci di questo sacramento. Ed useranno particolar diligenza d' istruire li putti, e putte, come sono arrivati alli sette, o otto anni, secondo la capacità loro, della necessità, e virtù di questo sagramento, e modo di venire ad esso.

ANIMADVERSIO X.

Improbabile est, quod docet Sa &c. *Ecclesiam non obligare ante pubertatem.*

Hæc doctrina non solum improbabilis est, sed evidenter falsa; quia evidenter contraria perspicuo Ecclesiæ præcepto mox relato, & universali ejusdem Ecclesiæ consuetudini.

Si vero dubium sit, potest .... absolvi sub conditione. Vide &c *ubi docet etiam extra articulum mortis* &c.

De absolutione sub conditione dictum est hoc lib. 6. t. 2. cap. 1. d. 1. Resp. 1. c. 3. & d. 3. art. 2. ex quibus, & ex D. Carolo Borr. mox cit. puero, de quo dubitatur, utrum sufficienti rationis usu polleat, absolutio suspendenda est, non autem, ut male ait Busemb. sub conditione impertienda.

In mortis tamen articulo putarem, talem puerum esse non sub conditione, sed absolute absolvendum, si peccatum ex se grave confiteretur, adhibita tamen prius diligentia, ut ad dolorem, & propositum excitaretur. Et ratio est, quia periculum frustrationis sacramenti cedit periculo damnationis animæ, in cujus gratiam Christus pro sua infinita misericordia sacramentum instituit.

ANIMADVERSIO XI.

Non obligatur, qui tantum habet venialia &c.

Hanc opinionem, quam communem cum Busemb. esse dicit, sequitur quoque Anacletus Theol. Mor. p. 437. qu. 2. n. 1. & La-Croix p. 430. n. 2038. Contrariam defendit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 431. reg. 10. eamque teste Antoine Theol. p. alt. p. 641. q. 19. docent Richard., Alensis, S. Bonav., Sylv., Fagnanus, & aliqui recentiores. Ratio ejus est, „ quia alioquin „ minæ interdicti per canonem intentatæ inutiles forent. Nam fideles causarentur, se sibi non esse conscios mortalium. Unde ut præceptum divinum ab omnibus religiose servaretur, Ecclesia præcepit, ut omnes, & singuli, licet sibi solorum venialium conscii, semel in anno confiterentur. "

Hanc sententiam explicate tradit D. Thom. Suppl. q. 6. ar. 3. ubi ait: *Quod ad confessionem dupliciter obligamur. Uno modo ex jure divino ex hoc ipso, quod est medicina; & secundum hoc non omnes tenentur ad confessionem, sed illi tantum, qui peccatum mortale incurrunt post baptismum. Alio modo ex præcepto juris positivi; & sic tenentur omnes ex institutione Ecclesiæ edita in Concilio generali sub Innoc. III. tum ut quilibet peccatorem se recognosceret:* „ quia omnes peccaverunt, & egent gratia „ Dei: " (Rom. 3.) *tum ut cum majori reverentia ad Eucharistiam accedatur, tum etiam ut Ecclesiarum Rectoribus sui subditi innotescant, ne lupus intra gregem lateat.* Consulatur ipsa Ecclesiæ lex, in qua dicitur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam* &c. *saltem semel in anno fideliter confiteatur* &c. Hæc lex non solum absoluta, & sine exceptione lata est, sed omnem exceptionem aperte excludit, dum ait, *Omnis* &c. Hinc Syn Trid. supra cit. sess. 14. cap. 5. docet, Ecclesiam per Concilium Lateranense statuisse, ut divinum confitendi *præceptum saltem semel in anno ab omnibus, & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur*. Ait *ab omnibus, & singulis*. Qui excipiunt aliquos, hoc est eos, qui in mortalia crimina lapsi non sunt, nonne aperte repugnant Conciliis tum Lateranensi, tum Tridentino?

Cum Anacletus Th. p. 437. qu. 2. num. 13. ait, Ecclesiam non præcipere confessionem peccatorum dumtaxat venialium, ad citata Conciliorum Lat. & Trid. verba non satis attendisse videtur. Nam cum Ecclesia omnibus, & singulis fidelibus annuam confessionem explicate præcipiat, evidenter sequitur, Ecclesiam præcepisse confessionem etiam peccatorum dumtaxat venialium. Cum quærimus, quid, aut quibus Ecclesia præcipiat, unde nam id scire possumus? Non aliunde certe, quam ex verbis, quibus Ecclesiæ præceptum conceptum fuit. In præsenti quærimus, utrum Ecclesia præcipiat annuam confessionem habentibus sola venialia. Quænam sunt verba Ecclesiæ præcipientis? *Omnis utriusque sexus fidelis* &c. Qui habent sola venialia, sunt ne ex numero fidelium? Ergo Ecclesia præcipit annuam confessionem habentibus sola venialia. Cur excipis ab hoc præcepto sola venialia habentes, si eos Ecclesia non excipit, imo eos aperte includit? An Ecclesiæ præcepta ex nostris ratiunculis fingenda sunt? An ad nostras ratiunculas flectenda? An cum Ecclesia omnes, & singulos fideles suo præcepto perspicue, & explicate complectatur, nos ab eo aliquos excludere audebimus? Cum præceptum aliquos tantum obligat, Ecclesia id explicat, ut cum Syn. Trid. eos, qui ad sacram Eucharistiam accedere volunt, præcepto confessionis teneri declarat, si alicujus mortiferi peccati conscii sint. Quare si Ecclesia annuæ confessionis præcepto eos tantum obstrictos vellet, qui mortali culpa infecti sunt, id declararet. At id non solum non declarat, non solum indefinite loquitur, sed universaliter, idque perspicue: *Omnis* &c. *ab omnibus & singulis* &c.

Frustra ergo objicit Anacletus, peccata venialia multis aliis remediis ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. expiari posse. Nam etiamsi ratio, seu finis legis generalis quoad aliquam personam cesset, lex tamen quoad eam personam non cessat. Præterea tota & adæquata ratio præcepti Lateranensis non est admissorum peccatorum expiatio, sed, ut ait D. Th. mox relatus, ea est, ut quilibet se peccatorem agnoscat, ut cum majori reverentia ad Eucharistiam accedat, ut Ecclesiarum rectoribus sui subditi innotescant, ne lupus intra gregem lateat.

At, inquit Anacletus, „ præceptum ecclesiasticum est „ determinatio præcepti divini: atqui hoc est de peccatis dumtaxat mortalibus: ergo & illud. "

Resp. distinguo maj. est Est determinatio cum addito, conc. maj., est pura & puta determinatio præcepti divini, neg. maj. & concessa minori, nego consequentiam. Ecclesia ergo in Lateranensi Concilio eo præcipue spectavit, ut divinum confessionis præceptum impleretur; at ut nemo ab eo implendo sese subtraheret, præcepit, ut omnes, & singuli sine ulla exceptione annuam confessionem ederent. Hoc est perspicuum Ecclesiæ præceptum, conceptissimis verbis expressum; quod universalis consuetudo, & omnium fidelium sensus confirmat. Nam si qui saltem semel in anno ad confessionem non accedant, se peccati mortalis reos sine ulla exceptione agnoscunt. Hinc porro fit, ut si quis in Paschate ad sui Pastoris Tribunal accederet, & diceret, se nullius mortalis culpæ conscium esse, omni rationum vi ad confessionem edendam esset extimulandus; quam si edere recusaret, ad communionem Pastor eum admittere, sicuti ex contraria opinione hactenus refutata perperam affirmat Busembau, non teneretur, sed contra ab ea illum repellere deberet, utpote qui, cum esset ecclesiasticæ legis violator, & mortalis peccati reus, ea indignus foret. Quamquam quoad praxim attinet, id nunquam contingit. Nam qui a culpis mortalibus immunes se præstant, sacramenta frequentant, imo hac præcipua saluberrima frequentia, veluti efficacissimo antidoto a letalibus criminibus se præservant.

Sed denium mihi objicis D. Thomam, qui art. 3. mox cit. ad 3. inquit: *Vel potest dici secundum quosdam, quod ex decretali prædicta* (Concilii Lat.) *non obligantur, nisi illi, qui habent peccata mortalia; quod patet ex hoc quod dicit, quod debent omnia peccata confiteri, quod de venialibus intelligi non potest; quia nullus omnia confiteri potest.*

Resp. D. Th. ait, *secundum quosdam*, hoc est aliorum sententiam affert, non ex suo sensu loquitur, quem tum in corp. art. mox relato aperuit, tum in hac eadem responsione, ubi ait, *quod ex vi sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, sed ex institutione Ecclesiæ, quando non habet alia, quæ confiteatur*. Quia tamen hæc sententia S. Doctori non videtur certa, contrariam refert, nec refutat, ut objectioni plenius satisfaciat. Ceterum cum Conc. Lat. ait, *Quod omnis omnia sua peccata confiteri debet*, illud *omnia* intelligitur de peccatis necessario confitendis, ita ut non solum confessionem, sed integram confessionem præcipiat; cujus integritati non officit, si quis habens solum venialia, eorum aliqua tantum aperiat.

ANIMADVERSIO XII.

Probabile est eum, qui uno anno .... non satisfecit præcepto, teneri adhuc, quam primum potest &c.

Ait *probabile*; quia non defuere contrarium sentientes; quam sententiam teste La-Croix p. 430. num. 2046. Dian. Fill. Tamb. vocant probabilem, Dicast. probabilissimam. La-Croix, Busambaum sententiam a pluribus traditam probabiliorem vocat; quæ doctrinæ ratio illud dicit, eum, qui præcepto confessionis intra annum non satisfecit, jam peccasse, esse autem in ejus arbitrio, ut post non confitendo peccet, vel non peccet. Nonne longa rectius loquerentur, si dicerent, se nescire, utrum, nec ne peccet? Quid ergo? Ego iisdem verbis, ac La-Croix, utor; sed, dum probabilius esse ajo, elapso jam confessionis anno vigere nihilominus obligationem confitendi, contrariam opinionem improbo. Eamque eadem ratione a Busembao allata, quæ institutum evincit, rejiciendam puto.

Præ-

Præterea idem de eo, qui annuæ confessionis præceptum non implevit, dicendum est, ac de illo, qui paschali communioni non satisfecit; utrumque enim præceptum quoad tempus est prorsus simile: et qui paschali communioni non satisfecit, ejusdem communionis præcepto, cum primum potest, tenetur; quod P. Concina Th. t. 5. p. 442. nu. 5. solidis rationibus, & communis nunc sententiæ auctoritate evincit: ergo qui annuæ confessionis præceptum seu culpabiliter, seu sine culpa non implevit, illud, quam primum potest, implere tenetur.

At adversarii objiciunt, obligationem confitendi videri alligatam anno, sicuti obligatio horarum canonicarum diei alligata est, quo elapso obligatio desinit.

Resp. Hæc ratio nimis probat, quia idem probaret de paschali communione. Præterea nego paritatem; quia aliud est præceptum pro singulis annis, aliud præceptum pro singulis diebus. Finis præcepti officii diurni est, ut homo Deo dicatus in divinis laudibus, & precibus quotidie occupetur, qui finis habetur, etiamsi elapso die illius diei præceptum cesset, quia dies succedens habet præceptum ejusdem occupationis; finis præcepti confessionis annuæ est reconciliatio peccatoris cum Deo, qui finis non habetur, si elapso anno præceptum confessionis cessaret. Nam præceptum subsequentis anni non statim urget, sed ad finem ejusdem anni protogari potest.

Hinc fit, ut merito dicamus, terminum anni pro confessione apponi non ad finiendam, sed ad non protrahendam obligationem, etsi fateamur, obligationem horarum canonicarum diei alligari, eoque finito finiri.

Accedit, quod si diurni officii præceptum die elapso non desineret, gravissimum fieret iis, qui morbo impediti per plures hebdomadas, aut menses illud recitare non potuissent; quod de confessione dici non potest.

Adde, quod ipse officii forma, & modus evincit, ejus præceptum diei alligari; quia singuli dies habent suum officium ab aliis diebus diversum, quod aliis non convenit: et sacramentali confessioni quodlibet tempus semper est accommodatissimum. Hinc sensus communis habet, ut præceptum officii divini, diei sit alligatum, non item ut præceptum confessionis annuæ anno adstrictum ita sit, ut eo elapso desinat.

Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem neglexit, ut docent &c. *contra Sylv.* &c. *qui dicunt* &c.

Eodem versatili modo loquitur La-Croix p. 430. num. 2044. Ego existimem quoad praxim, quæ in utrorum doctrina præcipue spectanda est, idem esse, seu dicas, talem toties peccare, quoties oblatam occasionem neglexit, seu in eodem peccato perseverare; quia perseverantia in eodem peccato eo gravior est, quo diuturnior, & æquivalet numero aucto peccatorum. Dico secundo, propositam quæstionem nostris temporibus apud nos catholicos esse supervacaneam, seu, ut scholæ ajunt, de subjecto non supponente; quia occasio confitendi nunquam deest, cum Confessarii præsto semper sint. Quare quoad hoc & Confessarii, & pœnitentes satisfaciunt muneri suo, si illi interrogent, & hi explicent spatium temporis, quo e confessione abstinuerunt.

Animadversio XIII.

Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliviscatur.

Idem ait La-Croix p. 429. nu. 2022. quam opinionem P. Concina Theol. t. 9. p. 278. n. 32. falsam, & laxam existimat: eamdem rejicit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 419. reg. 5. nixus auctoritate gravissima Catech. Conc. Trid. qui p. 2. c. 5. num. 45. ait: *Atque idem omnino servare oportet*, ut confessio non prætermittatur, *cum veremur, ne nos alicujus culpæ, quam admiserimus, oblivio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus; neque peccatorum veniam a Domino impetramus, nisi ea pœnitentiæ sacramentum per confessionem deleat.* Si adversarii tanta auctoritate non vincuntur, saltem ratione e Catech. allata, quæ institutum evincit, & quam ipsi nunquam solvent, vincantur. „ An non peccaret Minister (inquit P. Concina loco cit.) qui prævidens debitorum, aut creditorum oblivionem, eadem scriptis consignare negligeret? an non peccaret ille, qui prævidens oblivionem curandi vulneris, quod illius vitæ insidiatur, curationem procrastinaret? ... Nonne tenetur quis confiteri, quando confessio reputatur medium ad superandam gravem tentationem, ad evitandum peccatum, ut docent vel ipsi benigniores Casuistæ? Quo jure ergo omitti potest, dum est medium certo necessarium ad evitandam peccati, imo, ut Leander asserit „ cum suis, multorum criminum oblivionem? “

Adde, quod Busemb. & La-Croixio p. 430. nu. 2045. fatentibus „ qui prævidet se postea impediendum, quominus isto anno confiteatur mortalia, vel reservata habenti potestatem absolvendi, tenetur prævenire, sicuti „ qui sero non poterit audire Missam, tenetur audire „ mature, qui e prandio non poterit orare horas, tenetur mane, quia tum adest præceptum & impleri potest: ergo debet. “

Ergo, qui prævidet oblivionem peccati, confessionem prævenire tenetur.

Non enim minor est obligatio integre quoad fieri potest confitendi, quam annuatim, imo major, quia confessio integra est expressi juris divini, cum confessio annua quoad temporis determinationem sit juris ecclesiastici.

Sicut Busemb. ita La-Croix pro sua opinione nihil affert, nisi aliquot nomina probabilium opinatorum, qui, cum sine ratione loquuntur, pro nihilo merito habendi sunt. Illud addit La-Croix, quod „ Diana merito non „ obligat etiam ad scribenda peccata, ne e memoria excidant. Id enim foret onus gravissimum, & secundum „ se expositum periculo manifestationis, saltem si fiat diu „ ante confessionem. “ Hic rationem affert, sed fallam, ut suæ doctrinæ falsitatem ostendat. Scriptionem peccatorum esse onus gravissimum, est res aperte falsa, quam nemo dicere audebit, nisi qui nobis in animæ negotio, & in nostram perniciem blandiri parati sunt, & quovis prætextu præcepta etiam divina de medio tollere. Nam periculum manifestationis scripti, quod diligenter custodiatur, remotum est, & rarissimum, cui etiam, si timeatur, consuli potest scriptionis genere soli scribenti noto.

At inquit La-Croix: „ Si ex dilatione, vel omissione „ talis scriptionis obliviscatur aliqua, erit per accidens, „ & tenebitur confiteri, quando redibunt in memoriam. “

Hæc sane ratio præclara est. Quid sonat illud *per accidens*? Ego sane jam adolescens ab Aristotele didici, per accidens, seu fortuito illa contingere, quæ præter expectationem contingunt; hoc sensu illud *per accidens* ab omnibus vulgo usurpari animadverti. An præter expectationem accidit oblivio peccati, quam prævidimus? At La-Croix dixit *per accidens*, ut vocabuli significatione sibi ignota rem involveret, & locutionis arcano mysterio sibi fidem conciliaret.

Animadversio XIV.

Probabilius est, non satisfieri .... per confessionem invalidam &c. *Etsi probabile contrarium putet esse Fagund.* &c.

Hoc contrarium, quod Busembau non improbat, ab Alex. VII. damnatum fuit propos. 14. quæ ita habet: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.*

At quid, inquis, si confessio involuntarie nulla sit? Resp. Nihilominus præcepto non satisfit, ut fatetur ipse La-Croix p. 429. n. 2033. confessio enim quomodocumque nulla, quoad confessionem nihil reipsa est: at quod reipsa nihil est, præcepto non satisfacit: ergo &c. ex. gr. si quis bona fide Sacerdoti exposito jurisdictione carenti sua peccata confiteretur, culpa quidem vacaret, nec violati præcepti, quandiu in tali ignorantia inculpata versaretur, reus esset; at præceptum non fuisset impletum; ideoque confessio, ut etiam ipsi præcepto ecclesiastico satisfieret, esset iteranda, cum error detectus fuisset.

Quid vero, si confessio sit valida, & informis? Resp. La-Croix num. 2024. putat, præcepto satisfieri, citatque Suar. Valent. Bonac. Lugo, Castrop. Arr. Dicast. Ills. Bosco. Ego puto, quæstionem esse de subjecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Perspicue, si fieri potest, explicandum hic est, quid sit confessio valida, & informis, & ostendendum ab adversariis prius est, hujusmodi confessionem existere posse; ac tum demum quærent, utrum confessio valida, & informis præcepto satisfaciat. Ego confessionem validam appello, cujus vis, & effectus non impeditur: porro vis, & effectus confessionis est peccatoris in Dei gratiam restitutio: quare confessionem validam dico, quæ peccatorem in Dei gratiam restituit. Quid est confessio informis? Non illa, cui sacramenti forma, hoc est absolutio deest, sed ea, quæ sua vi, & effectu caret propter indispositionem pœnitentis: ergo confessio informis, & invalida idem sonant. Si confessio, quæ peccatorem in Dei gratiam non remittit, aliquid nihilominus efficeret, ut baptismus, confessio dici posset ex parte valida, & ex parte invalida, seu, si vis, valida, & informis: et confessio, quæ peccatorem in Dei gratiam non remittit, nihil prorsus efficit. Ergo confessio simul valida, & informis sunt solum vocum involutæ, ac reipsa contradictoriæ.

Item nec per confessionem venialium.

Non est hic sermo de eo, qui habens mortalia, & venialia, hæc tantum confitetur.

Hic enim, cum confessionem integram, quam Concil. Lat. citatum verbo illo *omnia* præcipiat, non edat, extra controversiam præcepto non satisfacit; & præterea, cum talis confessio sit voluntarie nulla, & sacrilega, ab Alex.

Alex. VII. propos. 14. damnatum est, quod satisfaciat.

Busembau ergo loquitur de iis, qui habent sola venialia, quorum confessione præcepto Ecclesiæ non satisfieri putat. Ergo ne isti confessionem rite facientes, violati nihilominus ecclesiastici præcepti rei sunt? Minime vero, ipse Busembau responderet. Isti nec violant, nec implent præceptum, quia præceptum juxta ipsum eos non attingit. Sed quorsum præsens doctrina, ex falsa, ut ego sentio, ut supra ostensum est, opinione orta?

Ex hac doctrina La-Croix p. 430. num. 2040 hoc corollarium colligit. „ Qui omni die anni confessus est venialia, si die anni ultimi peccet mortaliter, vel recordetur mortalis non confessi, tenetur ultima illa die confiteri, citatque Vasq. Regin. Laym. Bonac. Lugo, Arriag. Aversa. Castrop., qui hoc certum esse dicit, quamvis, inquit, contradicant aliqui cum Rhod.. "

Ego quoque contradico, quia contra Busemb. La-Croix, & alios ostendi, Lateranense Concilium præcipere annuam confessionem etiam habentibus sola venialia, ex quo fit, ut, si quis e. g. hebdomada majori sua peccata, quæ sunt solum venialia, confiteatur, ut die Jovis sancto, vel Dominica resurrectionis communionem sumat, Ecclesiæ præcepto rite satisfecerit: Quod si hic, qui toto anno nihil, nisi venialia admisit, & sæpe etiam confessus est, in mortale ante octavam paschatis forte incidat, confessionis annuæ, cui jam satisfecit, præcepto non tenetur, nec mortalis culpæ reus censendus esset, si confessionem sui peccati ad Pentecosten e. g. prorogaret. Si tamen recordaretur mortalis in confessione licet inculpate omissi, hunc confessionis præcepto teneri putarem; quia Conc. Lat. non solam confessionem, sed integram confessionem præcipit.

TRACTATUS V.

De extrema Unctione, & Ordine.

CAPUT I.

Quid sit extrema Unctio, & quæ circa eam observanda?

Respond. 1. est sacramentum a Christo institutum ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per unctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. S. Thom. *in* 4. *dis.* 23. *q.* 1. *art.* 1.

Unde resolves.

ANIMAD. I. 1. *Materia ejus remota est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur littera* 1. (*in cujus defectu non licet uti chrismate: si tamen usus sis, nihil repetendum esse, docet Laym. lib.* 5. *tr.* 8. *c.* 2. *n.* 3.) idque renovandum est quotannis in cœna Domini, veteri exusto: si tamen novum haberi non possit, licet uti antiquo, Laym. *l. c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum (in minore tamen quantitate, quam vetus est) addere. *Etsi Diana p.* 6. *t.* 6. *R.* 44. *ex Less. & aliis* 4. *dicat contrarium habere praxim Ecclesiæ; ut scilicet paulatim, & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longe etiam major quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata initio.* Bon. *d.* 7. *q.* 1. *n.* 8. ex Possevino.

2. Materia proxima est unctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum; vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta a Sacerdote; non simpliciter necessario contactu immediato manus: nam peste grassante potest uti virga oblonga oleo tincta, quam postea comburat. Sylv. Chapea-

ANIMAD. I. vill. Dian. V. Dian. *p.* 2. *t.* 4. *R.* 167. *Quidam etiam Doctores putant, unam tantum unctionem esse de essentia Sacramenti; ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere unum tantum organum magis obvium*, vel potius caput, quod in eo sensus maxime vigeant, ungere dicendo: *Per istam*, &c. *quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum*, &c. Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Lovan. Sylv. *in* 3. *par. q.* 33. *ar.* 7. Laym. *lib.* 5. *tr.* 8. *c.* 3. qui eam non omnino improbabilem; Tann. & Marchant. *in Horto Pastorum*, qui omnino probabilem, & in praxi tutam dicit, citansque pro ea *p.* 8. *t.* 1. *R.* 21. Gran. Amic. Aversam, affirmat Pontificem id posse permittere: & denique Escob. citans Beccanum *cap.* 25. *q.* 7. *n.* 6. Barbosa in Trid. *sess.* 14. *cap.* 1. id permittit. *Verum cum alii Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit* (quod suadent Laym. & Dian. *ll. cc.*) *eo casu unum oculum, aurem, manum, & os velociter sine crucis forma ungere, dicendo unicam formam complectentem reliquas.* Illud vero certius est, pedes, aut renes inungere, non esse essentiale, *imo quoad renes, non est decens, præsertim in feminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet.* Henriquez, Sa, Tolet. Suar. Bellarmin. *c.* 10. *in fine*.

3. De essentia hujus Sacramenti est, 1. ut organa 5. sensuum, quæ inunguntur, nominentur. Palaus *t.* 4. *t.* 26. Aversa *f.* 4. &c. communiter, licet Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 56. ex Regin. contrarium censeat probabile; imo ad valorem sufficere si inter ungendum omnes sensus dicas: *Per istas sanctas unctiones indulgeat tibi*, &c. 2. Verba illa: *Per hanc sanctam unctionem:* etsi Palaus *loc. cit.* dicat valere, si tantum omittas τὸ *sanctam*. 3. Verba deprecativa, *Indulgeat tibi Deus*. Hinc formam imperativam; v. gr. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi quicquid*, &c. non valere, dicit Palaus *l. c.* Dian. *l. c.*

4. *Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute, quia hi soli sunt infirmi.* Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est: & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum novum; neque expectandum (sub gravi culpa, Quintan. *t.* 4. *f.* 9.) donec sensibus careant, vel omnino sint desperati. In dubio vero de vita, detur sub conditione. Lay. *l. c.* ex S. Thom. Silv. Suar. *d.* 40. ANIMAD. III.

5. Si conferatur infirmo communi morbo, sive non graviter, vel periculose laboranti, non est validum. Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. comm. Ac licet Less. Wigeres & Quint. contrarium putent probabile: concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculose laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque Quint. mortaliter peccatum fuisse. Quint. *t.* 5. *sect.* 7. Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 64.

6. *Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo, qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata:* neque sufficit attritio. Bonac. *d.* 7. *q. un. p.* 5. *n.* 2. ex Reg. *l.* 18. *c. ult. ar.* 73. Ordinarie autem, nisi obstet causa rationabilis (verbi gratia si ob vomitum communicare non possit) præmittenda est confessio, & communio ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ unctionem, tanquam minus necessariam ad salutem, postponit. Vid. Bonac. *l. c. n.* 13. ANIMAD. IV. *Licet autem per se loquendo confessio non necessaria præmittatur, cum per contritionem se disponere possit; per accidens tamen requiri potest*, verbi gratia, si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post unctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim prius audiendus, & absolvendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt. Fill. Barb. Dian. *p.* 5. *t.* 3. *R.* 92.

7. Pueris habentibus sufficientem rationis usum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non accipiant, non recte negatur extrema Unctio, cum inde nonnumquam salus ipsorum dependere possit. Suar. 2. *p. t.* 3. *d.* 70. *f.* 1. Graf. Angl. Zamb. apud ANIMAD. V. Laym. *l.* 5. *t.* 8. *cap.* 4. *n.* 2. *qui Parochos quorumdam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante ann.* 14. *vel* 15. *excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis usum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit.* Vide Chapeavil. *t.* 5. *q.* 17. Ac licet Parochus in confessione cognoverit, puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra Nug. & Sanc. docent Suar. Reg. Fill. Con. &c. cum Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 181. Si vero dubium sit, an puer usum rationis habeat, ungendus est sub conditione. Dian. *p.* 5. *t.* 3. *R.* 85. & Sanc. Zamb. & Card. de Lugo.

8. Minister est solus Sacerdos proprius, sive Pastor: sine cujus venia si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed graviter peccat. Sylv. Sot. Con. *d.* 9. *n.* 28. & Religiosus incurrit excommunicationem papalem, Suar. Regin. *l.* 18. *n.* 49.

Pos-

Posse tamen Regulares hoc Sacramentum, uti & Viaticum, in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet Dian. *p.* 5. *t.* 3. *ref.* 52. ex March. &c. In necessitate vero, ut si Pastor absit, vel dare nolit, nec Superior possit aditi pro petenda licentia, licite ministrat quivis non excommunicatus, aut suspensus, etiam Regularis, ut contra Gavant. docent Præpos. Henriq. Fern. Gran. Dian. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 82. censetur enim tunc Papa dare licentiam. Laym. Reg. Suar. &c. *l. c.* Dian. *R.* 176.

9. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea femina adhibenda est, quod si tamen fiat, veniale esse docet Quint. *t.* 5. *f.* 6. In ea posset etiam unus unam, alius aliam partem inungere, pronuntiando tamen formam illi unctioni respondentem. Bonac. *l. c.* &c. comm. Non tamen potest unus inungere aliquem sensum, & alius formam pronuntiare: neque unus unum oculum, &

ANIMAD. VI. alter alterum. V. Dian. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 56. *Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium, quæ restant.* Tann. Præp. Merat. *qui apud Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 87. *notat licere etiam alteri unctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.*

10. Etsi in administratione hujus Sacramenti servanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda, vel Manuali, mortale tamen non esse administrare in necessitate sine superpelliceo, vel stola, docent Quint. & Leand. conceditque Amic. & Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 79. id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra Suar. Regin. &c. Imo etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos Pœnitentiales, Litanias, & ceteras preces, docent Palaus, & Gran. Dico *extra*, quia in necessitate gravi, v. g. tempore pestis, vel morte imminente, statim ungendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt, si supervivat infirmus. Bonac. *d.* 7. *p.* 6. *n.* 8. 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. Leand. citans Possev. Quintan. *t.* 5. *f.* 13. Barbos. *de Offic. Paroch. c.* 22. 3. Si solus sine ministro administret: imo hoc in necessitate permittunt Tolet. Sa, &c. V. Dian. *p.* 9. *tr.* 6. *Ref.* 36. 4. Si ungat aliter, quam in formam crucis. Suar. Bec. Laym. V. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 178.

11. Pastor ratione officii tenetur sub mortali dare iis, qui petunt, nisi justa causa excuset: etiam

ANIMAD. VII. tempore pestis; *modo possit absque periculo vitæ: cum eo enim non teneri, docent Tann. Dian. p.* 5. *tr.* 3. *ref.* 93 *Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti absolute*, docet idem Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 174. *&* *p.* 5. *tr.* 3. *ref.* 83. *&* 93. *&* *p.* 8. *tr.* 1. *ref.* 21. ex Villal. Tannet. Amic. Franc. Lugo, &c. Suar. Fill. Bonac. Laym. *ll. cc.*

12. Sacerdos Curatus peccat mortaliter, si patentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo, ne sine unctione moriatur æger, nisi justa causa excuset, quia in re gravi non præstat id, ad quod tenetur ex justitia. Alius vero Sacerdos, si absente Parocho, licite, & facile possit, tenetur ex caritate, sed sub veniali tantum; nisi tamen ægrotus valde indigeret, verbi gratia si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus, quod aliud nullum suscipere possit, tunc enim quidam graviorem obligationem agnoscere videntur. V. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *R.* 170. Laym. *l.* 5. *t.* 3. *c.* 7. *n.* 3.

13. Parocho vesperi timenti, ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, ut vocatus possit venire expeditus, licet venialem culpam in eo tantum agnoscat Barbos. *de Par. c.* 22. ex Possev. item Quintan. *t.* 5. *l.* 10. ubi tamen a mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

14. Decens est, ut stuppa comburatur; quia ad singulas unctiones nova adhibenda est, nisi aliud habeatur in Agenda. Laym. *l. c.* Sa.

Resp. 2. Effectus ejus principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum, 2. tollere pœnas restantes, 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. S. Thom. Sylv. Suar. *d.* 41. *f.* 1.

Unde resolves.

Hujus Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante usum rationis: etsi sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. Nav. Suarez *l. c.* 2. Perpetuo amentes; aliis vero delirantibus, si ante petiverint, aut petituri fuissent, si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest, & debet. Sylvest. Henriq. Laym. & si tales unctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait Tamb. apud Dian. *p.* 3. *tr.* 3. *ref.* 84. qui cum Barbos. *de offic. Paroch. c.* 22. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci a nativitate sunt capaces, atque adeo debent inungi prope organa sensuum, quibus carent: nam etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. Possev. Nald. Præpos. Dian. *p.* 5. *t.* 6. *R.* 11.

3. *Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, secluso scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale.* Ita Suar. Laym. Tann. Escob. &c. (multo minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent.) Veniale tamen esse docent Con. *d.* 19. *dub.* 19. contra Nugnum. Vid. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 107. & *p.* 8. *t.* 1. *R.* 58. *&* *p.* 5. *t.* 3. *R.* 97. ubi notat ex Tann. non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. *Contrarium tamen vult Tolet. præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.* ANIMAD. VIII.

Animadversio I.

Materia ejus remota est &c. (*in cujus defectu non licet uti chrismate: si tamen usus sit, nihil repetendum esse, docet Laym.* &c.)

Hic Busembau sibi contradicit. Si enim materia hujus Sacramenti est oleum, Sacramentum in chrismate collatum nullum est, ideoque repetendum.

Sed ut id melius intelligatur, & confirmetur, ita ratiocinor. Certum est, materiam Sacramenti extremæ unctionis esse oleum. Id non solum D. Thom. Suppl. qu. 29 artic. 4. & communis Theologorum sententia, sed Concilium Florentinum tradit in decreto unionis, ubi ait, *quod extremæ unctionis materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum*; & Conc. Trid. sess. 14. de Sacr. ext. unct. inquiens: *Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum*: qui indubitatus Ecclesiæ sensus ex ep. Jacobi cap. 5. v. 14. derivatus est: *ungentes eum oleo in nomine Domini*; at chrisma non est oleum, sed quid mixtum ex oleo, & balsamo: ergo chrisma non est materia extremæ unctionis. Et sane licet balsamum cum oleo in modica quantitate misceatur, ut chrisma fiat; quia tamen balsamum magnæ virtutis est, totum oleum ita penetrat, & mutat, ut illud mixtum nec reipsa sit, nec communi sensu dicatur oleum, sed chrisma, ab oleo ut nomine, ita natura diversum, sicuti mixta ab elementis, ex quibus constant, diversa sunt. Quare opinio eorum, qui cum Suarez dicunt, chrisma esse materiam validam hujus Sacramenti, rejicienda est non solum quoad usum, seu praxim propter propos. 1. ab Innoc. XI. proscriptam, sed etiam speculative, quia rationi contraria.

Hinc deficiente oleo non licet uti chrismate, ut recte ait Busemb. contradicente La-Croixio p. 442. num. 2090. nam non licet formam Sacramenti adhibere sine ejus materia. Hoc enim nihil aliud esset, nisi Christi institutioni aperte repugnare, Sacramentum frustratorium, & nullum conficere, hoc est sacrilegium ingens committere. Chrisma, inquit La-Croix, est materia probabilis hujus Sacramenti: ergo deficiente oleo in casu necessitatis chrisma adhiberi potest. Resp. Antecedens falsum est. Nam chrisma consulta ratione, & communi sensu nec reipsa, nec probabiliter est oleum, sed mixtum ab oleo distinctum, ideoque ne probabiliter quidem dici potest materia hujus Sacramenti; ex quo fit, ut ne in casu quidem necessitatis, deficiente oleo, adhiberi possit, præsertim cum extrema unctio non sit Sacramentum tantæ necessitatis, ut sine eo salus haberi nequeat. Ex his porro illud etiam efficitur, ut si ex inscitia juris, aut errore facti chrisma pro oleo in extrema unctione adhibitum sit, Sacramentum, quod fuit nullum, non sub conditione, ut putat La-Croix num. cit. sed absolute repetendum sit; qua in re valde reprehendendus est La-Croix citans pro sua conditione S. Carolum Borromæum, qui Act. p. 4. de ext. unct. apud

Genettum Theol. t. 4. p. 321. qu. 6. ita loquitur. *Si per errorem aliud oleum, quam quod infirmorum est, ad ægrotum ungendum unquam adhibuerit, etiamsi chrismatis, aut catechumenorum sit; ut erratum emendet, olei sacri, quod proprium infirmorum est, unctionem eidem adhibens, tumque Sacramenti formam iteret*. Hic sanctus Vir nullam conditionis mentionem facit; quæ proinde non sine injuria ei affingitur; imo ex ejus auctoritate gravissima confirmatur, extremam unctionem esse sine conditione repetendam.

Etsi Dim. &c. *dicat contrarium habere praxim Ecclesiæ, ut scil. paulatim, & per vices . . . longe etiam major quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata* &c.

Rituale Rom. de Sact. ext. unct. ita hac de re loquitur. *Id tamen*, hoc est oleum ab Episcopo benedictum, *si forte intra annum aliquo modo ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso reparari potest*. Id autem repeti posse, prout necessitas tulerit, declaratum fuisse a sac. Congr. 23. Septembris 1682. refert Pittonus de sacris ritibus p. 306. num. 965. ex Monacelli, & La-Croix p. 442. num. 2093. ex Card. Neque tamen hinc colligas, quod benedictio olei non sit necessaria necessitate Sacramenti; quæ est opinio Natalis Alex., Ledrum, Juvenin, & communis teste Habert in Academia Parisiensi, ut refert P. Concina Theol. t. 10. p. 14. n. 5. nam contraria sententia non solum a D. Thom. Suppl. q. 29. ar. 5., & p. 3. q. 72. ar. 3. explicate traditur, sed etiam ejus tempore, ut testatur eruditissimus P. Concina, communis erat, quam ipse quoque sequitur, quamque La-Croix p. 442. num. 2091. communissimam appellat. Ab hac sententia recedere nihil aliud esse videtur, nisi ab Ecclesiæ sensu recedere. Nam Conc. Florent., & Trident. mox cit. conceptis verbis docent, materiam extremæ unctionis esse *oleum ab Episcopo benedictum*. Non dicunt *oleum* simpliciter, se *oleum ab Episcopo benedictum*. Hinc Catech. Conc. Trid. p. 2. c. 6. n. 5. ait: *Ejus igitur*, hoc est extremæ unctionis *elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decrevere, est oleum ab Episcopo consecratum*. Contraria ergo sententia, ut ego quidem sentio, repudianda omnino est; quam tamen, etiamsi foret probabilis, sequi non liceret; quia ab Innoc. XI. propos. 1. damnatum est, quod liceat sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore. Neque hic necessitas objici potest; quia hoc Sacramentum non est absolute necessarium, ut baptismus, & post baptismum lapsis pœnitentia, & quia, nisi necessitas morbi periculosi id postulet, administrandum non est. Ratio ergo, cur additio olei repetitis vicibus necessitate ita postulante fieri possit, est, quia totum oleum est benedictum.

ANIMADVERSIO II.

Quidam etiam Doctores putant, unam tantum unctionem esse de essentia Sacramenti, ideoque in periculo pestis . . . sufficere &c.

Hanc sententiam sequitur quoque Nat. Alex. Theol. t. t. p. 553. reg. 6. Ratio ejus est, quia unica unctione satisfit illi divino præcepto, *ungentes eum oleo*; quia Græci, quorum extremam unctionem Romana Ecclesia probat, & ratam habet, organa quinque sensuum non inungunt, sed frontem, mentum, ambas genas, pectus, manus ex utraque parte, & pedes; ac demum quia multa Ritualia, ut Cameracense, Atrebatense &c. ac prætertim Mechlinense anni 1589. a Doctoribus Lovaniensibus approbatum hanc sententiam sequuntur. Hujus postremi verba a Natali relata, sunt. *In morbis contagiosis, & peste grassante, ut periculum vitetur, sufficit inungi sensus organum magis ad unctionem expositum, ac detectum, dicendo: Per istam sanctam unctionem, & piissimam suam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum*.

Accedit, quod teste P. Concina Theol. t. 10. p. 55. n. 10. idem esse faciendum ait Bened. XIV. lib. 7. de Syn. c. 18 n. 5. si urgente mortis periculo timeatur, ne ægrotus e vivis discedat, priusquam quinque sensus inungantur. *Quin immo*, subdit, *in prædicto eventu consultius est ut caput, a quo omnium sensuum nervi descendunt, sub eadem forma universali inungatur*. Quare inunctio quinque sensuum, seu quinque corporis partium, hoc est oculorum, narium, oris, aurium, & manuum sub præceptum quidem cadit, ut pro certo merito habet Concina loco cit. nam Rit. Rom. ait: *Quinque vero corporis partes præcipue ungi debent* &c. & Catech. Rom. p. 2. cap. 6. num. 10 idem docet, & ait: *Hunc ungendi ritum universalis Ecclesia retinet*; a quo recedere omnino non licet; sed ad Sacramenti necessitatem una sufficit inunctio; quæ, cum Ecclesiæ præceptum impleri non potest, non est omittenda, sed adhibenda.

Imo quoad renes non est decens &c.

Quoad hoc Rit. Rom. ita inquit: *Renum unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur, neque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest*. Ergo in Viris Religiosis, si commode moveri queant, renum inunctio omittenda non est, præsertim cum Eug. IV. in dec. Arm. septem unctiones fieri præcipiat, hoc est etiam in renibus. In hac porro unctione nulla omnino indecentia emicat. Si enim medicinalis corporis inunctio in ea parte, si necessitas id postulet, Religioso honeste adhibetur, multo honestius sacra, & spiritualis inunctio usurpatur, præsertim cum religiosa, & sacra manus eam adhibeat.

ANIMADVERSIO III.

Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquis &c.

Quoad mulieres ex partu laborantes, & in periculo constitutas ipsi saniores Theologi non eodem modo loquuntur. P. Concina Theol. t. 10. p. 19. num. 6. ait, hoc Sacramentum non administrari mulieribus parturientibus, quamvis dolorum vi sint in periculo vitæ. Nat. Alex. Theol. t. t. p. 555. reg. 17 inquit, mulieribus in partu laborantibus, nisi sint in mortis periculo ex ægritudine constitutæ, extremam unctionem conferri non debere; quod confirmari ait Conc. Mediol. IV. Synodis Senonensi, & Aquensi, & a S. Carolo in instruct. de extr. unct.

Ego animadverterem, vim dolorum non esse sufficientem causam ministrandi extremam unctionem mulieribus in partu laborantibus; quia non vis doloris, sed infirmitas hoc Sacramentum postulat. *Infirmatur*, inquit S. Jacobus c. 5. v. 14. *quis in vobis? inducat* &c. quare ubi non est infirmitas, ibi non est locus extremæ unctioni. At acerbitas dolorum, quæ in mulieribus parturientibus evidens vitæ periculum infert, ab infirmitate non separatur, nec separari potest. Partus mulierum graviter laborantium vulnus grave est, ex quo sicut vehemens dolor, ita gravis oritur ægritudo, quæ mortem minitatur. An mors sine ægritudine, quæ est dispositio ad mortem, accidere potest?

Quare ego quidem non dubitarem, quin extrema unctio parturientibus ministranda sit, si periculum vitæ evidens sit. Quia non quærerem, utrum vitæ periculum ex vi dolorum, an ex ægritudine oriretur, sed ponerem, & pro certo haberem, ex vehementia doloris ægritudinem proficisci, ex hac vero mortis periculum imminere.

Hæc est expressa sententia Synodi Veliternæ apud Genettum Theol. t. 4. p. 327. qu. 4. in qua statuitur, ut extrema unctio *denegetur . . . mulieribus in partu laborantibus, non constito de vita periculo*. Ergo si constet de vitæ periculo, non est iis deneganda. Neque repugnat S. Carolus Borrom., qui Conc. Mediol. IV. apud eumdem Genet. prohibet tantum Parocho, ne extremam unctionem ministret *mulieribus in partu laborantibus*: ait *laborantibus*, non de vita periclitantibus. Pro hac sententia La-Croix p. 443. num. 2108. citat Sylv., Nav., & alios.

ANIMADVERSIO IV.

Licet autem per se loquendo confessio non necessario præmittatur, cum per contritionem se disponere possit &c.

Sacramentum extremæ unctionis inter sacramenta vivorum ab omnibus vulgo censetur, quod proinde spiritualem vitam, seu gratiam in recipiente supponit, & postulat. Hinc D. Thom. Suppl. qu. 30. ar. 1. docet, illud adhiberi per modum medicinæ ad sanandos spirituales morbos, non autem ad vitam spiritualem tribuendam, ut baptismus, & pœnitentia. Porro dispositio necessaria ad statum gratiæ est Sacramentum pœnitentiæ ex Christi institutione: ergo Sacramentum pœnitentiæ in eo, qui est conscius peccati mortalis, est necessaria dispositio ad extremam unctionem. Contritio ipse peccatorem non restituit in statum gratiæ, nisi valde intensa, & vehemens sit, ut contra Busembaum ostensum est t. 4. c. 1. dub 2. *Suppono*: porro contritio intensa, & vehemens incerta est; cum autem de animæ, & salutis negotio agitur, certa incertis præferenda semper sunt: ergo nemo contritione contentus esse potest, ubi necessarius est status gratiæ, cum confessionis Sacramentum, quo gratia certius recuperatur, suscipi potest. Adde, quod contritio in gratiam non remittit, nisi vi voti pœnitentiæ Sacramenti, quod in ea includitur: at qui pœnitentiæ Sacramentum, cujus promptam opportunitatem habet, suscipere recusat, non ha-

bet

bet ejus votum, seu propositum: ergo aut contritionem non habet, aut eam contritionem non habet, qua in Dei gratiam remittatur.

Nonne fatentibus omnibus, ipsoque Busembaum t. 4. c. 3. dub. 2. Resp. præceptum divinum confessionis obligat in articulo, seu periculo mortis? Quid ergo vitilingamus? Si in eo articulo, seu periculo confessio necessario facienda est, cur non sit ante extremam unctionem? Sacerdotes, qui vere sapiunt, a periculosis opinionibus, & litibus alieni, non Busembaum, aut ejus similes audient, sed Ecclesiæ vocem in Catech. Rom. p. 2. c. 6. num. 12. ubi ait: *Quoniam vero omni studio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat, et vero nihil magis adversatur, quam alicujus peccati mortiferi conscientia; servanda est catholicæ Ecclesiæ* (nota hæc verba) *perpetua consuetudo, ut ante extremam unctionem pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum administretur*. Idem habet Rit. Rom. de Sacr. ext. unct., inquiens: *In quo illud inprimis ex generali Ecclesiæ consuetudine observandum est, ut, si tempus, & infirmi conditio permittat, ante extremam unctionem pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta præbeantur*. Idem S. Carolus Borrom. Act. p. 4. de ext. unct. ubi monet, & præcipit Sacerdoti, *ut, si fieri possit, infirmum non ante ungat, quam peccata confessus sit, ac præterea sacram Eucharistiam sumpserit, aut saltem confessus sit*. Ergo non est dubitandum, quin confessio per se ex necessitate sit præmittenda extremæ unctioni, si ungendus peccati mortalis conscius sit.

Illud solum dubitari potest, quid faciendum sit, si Christianus confiteri sua peccata nequeat. La-Croix p. 443. n. 2107. ait: „ Hoc ipso, quod quis Christianus „ sit, censetur velle sibi dari hoc Sacramentum, quam- „ vis nec petierit, nec ullo sensu nunc utatur. Qui „ enim est in Ecclesia, & in ea vult mori, vult ejus „ Sacramentis juvari debito tempore. “

Busembau aliquam dispositionem ad extremam unctionem ex dictis requirit, La-Croix nullam, ne voluntatem quidem, illam suscipiendi, *quamvis nec petierit*: non requiritur actualis voluntas, aut virtualis, quam actualis præcessit, sed satis est, si aliquis *censeatur velle sibi dari hoc Sacramentum*. „ Hic, ait idem La-Croix, „ sufficit voluntas interpretativa. “ Hæc porro adest *hoc ipso, quod quis Christianus sit*. Doctrina sane mira, commentitia, & ab Ecclesiæ sensu aliena, quæ omnibus flagitiosis nullum pœnitentiæ signum præbentibus Sacramentum vivorum præbet non in medicinam, sed in perniciem.

Innoc. cap. *Illud* dist. 95. de extrema unctione ita scribit: *Nam non pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?*

Hinc Rituale Rom. ita præcipit. *Impœnitentibus vero, & qui in manifesto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis, & nondum baptizatis penitus denegetur.*

Hanc Innoc. Papæ, & Ritualis doctrinam complectitur, & explicate tradit Syn. Cœsenatensis anni 1693. apud Genettum Theol. t. 4. p. 326. qu. 3 quæ ita loquitur. *Admonemus Parochos, ut Sacramentum hoc ministrare contendant ægris subita morbi vi adeo oppressis, ut nec peccata confiteri, nec communionem sumere possint, ea tamen ratione, ut si illi aliquod contritionis signum dederint, prius eis absolutionem impertiant. Quod si vero non constet de aliquo contritionis signo saltem testimonio aliorum, ministrent nihilominus extremam unctionem, si æger pie, & christiane vixerit, neque gravis subsit suspicio, eum esse in peccato mortali*. Parochi hac in re morosi quidem esse non debent, sed parati, & prompti ad hanc saluberrimam medicinam infirmis ministrandam; sed illud, quidquid apud probabiles opinatores secus legerint, menti infixum habeant, hanc spiritualem medicinam non prodesse spiritualiter mortuis; extremam unctionem esse Sacramentum vivorum, non mortuorum; nec esse dandam, nisi iis, quos esse in statu gratiæ merito putare possint. Flagitiosi homines, aut post ipsum flagitium libidinis, rixarum &c. mox decedentes, nullumque signum pœnitentiæ præbentes, uti absolutione, ita extrema unctione sine dubitatione indigni sunt. Contra vero qui absolvendi, aut in statu gratiæ merito putantur, extrema unctione juvandi sunt.

La-Croix n. 2110. ait: „ Similiter est dandum ebriis „ deficientibus, nisi constet esse in mortali. “

Ebrietas certe mortale peccatum est. Constat ergo, ebrios deficientes esse in peccato mortali, nisi peccatum mortale per pœnitentiam eluatur. Cur La-Croix non dixit, sicut dicere debuerat, non esse dandum ebriis deficientibus, nisi doloris signa dederint, & prius absoluti fuerint?

„ Item, inquit, vulneratis in duello, si post illud su- „ perfuit tempus pro contritione, quod in dubio est „ præsumendum. “

Non requirit contritionem, nec signa contritionis, sed solum tempus pro contritione, quasi vero tempus contritionis sine contritione letalia crimina eluat; imo ne tempus quidem postulat, sed dubium tempus satis est: quia in dubio, ait, præsumendum est. Hæ malæ opinationes ex allata doctrina Innoc. Papæ, Ritualis Rom., Synodi Cœsenatensis, & rationibus allatis rejiciendæ omnino sunt; nec sine aperta Sacramenti injuria in usum deduci queunt; præsertim cum agatur de valore Sacramenti (est enim invalidum, cum nullum effectum producit), in quo damnatum est sequi opiniones probabiles, ne dum improbabiles.

Animadversio V.

Qui Parochos quorumdam locorum excusat per consuetudinem &c. si non dent pueris ante annos 14. vel 15. excepto &c.

Hæc consuetudo irrationabilis, Deique legi, ut mox resp. 2. c. 3. contra Busembaum ostendetur, contraria, peccatum non excusat, sed gravius efficit. Eo enim graviora sunt peccata, quo diutius animam detinent alligatam, nec per pœnitentiam delentur, sed usu confirmantur.

An tolerabilis est consuetudo, quæ medicinam divinitus institutam pueris graviter ægrotantibus, eaque indigentibus subtrahit, eosque privat divinis auxiliis contra dæmonis incursus, & fraudes morte imminente maxime vigentes? Hic Parochi, non Busembaum, aut alios hujus furfuris Scriptores, sed Rituale Romanum ita præcipiens audient, & observabunt. *Debet autem hoc Sacramentum infirmis præberi, qui, cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur.*

Animadversio VI.

Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium, quæ restant. Tann., Præp., Merat. Hactenus recte: *qui apud Dian. notat licere etiam alteri unctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.*

Hujus doctrinæ nullam rationem affert Busembau: ergo arbitraria est, nulloque loco habenda; præsertim cum unius Junioris hoc est Merarii auctoritate apud Dianam nixa dicatur. Ubi quoque notanda est propos. 27. ab Alex. VII. damnata; ex qua certum est, unius Junioris auctoritatem pro nihilo esse habendam quoad morum doctrinam.

Hic ergo audiendus est D. Thom. Suppl. qu. 29. ar. 2. ad 3. ubi contrarium docet, inquiens: *Quod quamvis in Eucharistia, si post consecrationem panis moriatur Sacerdos, alius Sacerdos possit procedere ad consecrationem vini, incipiens, ubi ille dimisit, vel etiam incipere a capite supra aliam materiam; tamen in extrema unctione non potest a capite incipere, sed debet semper procedere; quia unctio in eadem parte facta tantum valet, ac si consecraretur bis eadem hostia; quod nullo modo faciendum est.*

Hoc idem docet S. Carolus in instruct. de Sacr. ext. unct. apud Natalem Alex. Theol. t. 1. p. 554. reg. 12. Hos tantum Doctores Ecclesiæ divinitus datos sequi omnino debemus, & ne auditione quidem dignos putare, qui contraria tradere audent. Ratio etiam est, quia extrema unctio nec ex toto, nec ex parte supra eumdem infirmum eodem tempore iteranda est. Nec enim augustissima symbola, hoc est sacramenta, in quibus virtus passionis Christi continetur, frustra unquam conferenda sunt; quod sine magno piaculo fieri non potest: at extrema unctio seu ex toto, seu ex parte supra eumdem infirmum frustra iteratur eodem tempore: ergo &c Et sane si manente periculo ejusdem morbi iterari non potest ex Ecclesiæ instituto, multo minus iterari potest eodem tempore: at perinde est, seu ab eodem, seu ab alio, & alio Sacerdote iteretur; quia ministrorum pluralitas iterationem non impedit, sicuti contra unitas non tollitur, si plures diversas partes inungant, ut docet D. Thom. loco mox cit. Ergo si Sacerdos extremam unctionem, quam inchoavit, perficere nequeat, non licet alteri unctiones ab initio repetere, sed procedendum est, ubi ille desiit.

Animadversio VII.

Modo possit absque periculo vitæ &c.

Busembau hic iterum separat extremam unctionem a Sacramento pœnitentiæ, a quo tamen juxta dicta ad c. 6. separanda non est; quod confirmat D. Thom. Supplem. qu. 30. ar. 1. ad 1. ubi ait: *Quia pœnitentia est principaliter instituta contra actualem culpam, quodcumque aliud Sacramentum actualem culpam deleat ex conse-*

quenti, non excludit necessitatem pœnitentiæ. Primo ergo loco de Sacramento pœnitentiæ cogitandum est, quo collato infirmus sacra unctione donandus est. Utrum vero peste infectis, qui absolutione digni fuere, conferendum cum periculo vitæ sit, nec omitti possit sine peccato, ignorare me fateor. Nam sola auctoritas eorum, quos Busembau pro sua sententia citat, me satis non movet.

Ego Parochis animos facerem, nec meticulosos esse vellem, illudque Christi usurparem: *Bonus Pastor dat animam suam pro ovibus suis*.

ANIMADVERSIO VIII.

Non suscipere hoc Sacramentum .... non est peccatum mortale ..... contrarium tamen vult Toletus, præsertim &c.

Hanc Toleti sententiam sequitur Concina Theol. t. 10. p. 20. n. 7. &c. eoque teste defendunt Merbesius, Gennetus, Turnely, Antoine, Ludovicus Habert, & alii graviores Theologi. Ratio sumitur ex Jacobi c. 5. ubi dicitur: *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ* &c. Illud *inducat* imperativum est, non consilii loco. Syn. Trid. sess. 14. cap. 3. ait: *Jam vero quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere, & ministrare hoc Sacramentum debent* &c. ubi nota illud *præscriptionem*, & *debent*, quæ præceptum indicant. Subdit sacra Syn. *Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam, & dilucidam Apostoli Jacobi sententiam docent, hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum a Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem* &c. Ergo illud Ap. Jacobi *inducat* est Dei mandatum ex Syn. Trid. Ergo qui non inducunt Presbyteros, ut suscipiant sacram unctionem, Dei mandatum violant: ergo mortalis culpæ rei sunt. Hinc Conc. Coloniense anni 1536. apud Antoine Theol. part. alt. p. 709. qu. 7. inquit: *Est autem unctio impendenda cum expositione mandati apostolici*; & Syn. Remensis apud Natalem Alex. Th. t. 1. p. 555. reg. 20. ait: *Quod necessarium est ad salutem istud Sacramentum, si possit haberi*. Ait *necessarium* necessitate utique præcepti, non medii; & Syn. Andegavensis apud eumdem Nat. inquit: *Quod sine eo (ut dicunt Sancti) periculosum est ex hac vita migrare*. Quare idem Nat. p. 251. reg. 1. hanc sententiam merito propugnat.

Ipsa sane universalis, constans, & perpetua fidelium consuetudo suscipiendi hoc Sacramentum, ipsa Ecclesiæ, & piorum Sacerdotum sollicitudo administrandi extremam unctionem, ipse fidelium sensus, qui scandalum patiuntur, si quis hoc Sacramentum recuset, satis ostendunt, ejus susceptionem esse Dei mandato præceptam.

Accedit, quod de extrema unctione idem dicendum sit, ac de confirmatione: atqui confirmatio sub præceptum cadit, ut contra Busemb. ostensum est t. 2. cap. 2. dub. 3. resp. 1. & cap. 1. Ergo etiam extrema unctio.

At hic aliquis fortassa objiciet Syn. Trident. sess. 14. can. 4. de ext. unct., quæ ait: *Si quis dixerit, Presbyteris Ecclesiæ, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur* &c. Si *hortatur*, ut ait sac. Syn. non præcipit: ergo sacra unctio extrema sub præceptum non cadit.

Resp. Cum sacra Syn. Trid. ex mox dictis divinum mandatum in sacra extrema unctione suscipienda agnoscat, illud *hortatur*, quod hic usurpat, nullam vim habet, ut contrarium ostendat. Sacra enim Scriptura non solum hortatur ad ea, quæ sunt consilii, sed etiam ad ea, quæ sunt præcepti. Act. 11. v. 23. Barnabas *hortatur omnes in proposito cordis permanere in Domino*: & Ap. ad Tit. 2. 6. inquit: *Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint*. Item *hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio*.

CAPUT II.

De Sacramento Ordinis.

DUBIUM I.

Quid sit Ordo, quotuplex, & quæ ejus materia?

RESp. 1. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam rite administrandam. Ordines universim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex, Minus, & Majus, sive Episcopatus. Unde quidam octo numerant. Prima vero tonsura non est Ordo, nisi late, sed tantum dispositio ad Ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficii Ecclesiastici, ac privilegiorum Clericalium. Ex iis tres posteriores dicuntur Majores, sive sacri, ob annexum votum solemne castitatis (*etsi ordinatus per gravem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum probabiliter eo non teneatur, nisi sponte ratificaverit*. Sanchez *disp.* 29. Azor. Filliuc. *l.* 10. *c.* 4. *q.* 3. Conin. *n.* 150. Bonae. *de matr. q.* 3. *p.* 9.) ANIMAD. I. reliqui minores, quos cum Vasquez alii Sacramentum esse negant, alii cum Bell. Coninc. Filliuc. &c. communius, & probabilius affirmant. Et quidem unum, vel perfectione ac fine, vel unitate attributionis. Vide Filliuc. *tr.* 9. *c.* 1. Bonac. *d.* 8. *quæst.* 1.

Resp. 2. Materia remota Ordinum est aliquod instrumentum traditum ordinandis in signum potestatis spiritualis. Proxima est ejusdem traditio, & acceptio, cujus contactum physicum, & immediatum etsi non esse essentialem aliqui probabiliter doceant, cum Sa, Henr. Reg. Laym. Dian. *t.* 4. *de Sacr. n.* 185. & aliis, quos citat: contrarium tamen communius est, ac tutius, ut altera saltem manu tangatur; imo ex præcepto ad scrupulum vitandum, utraque manu; & quidem omnia, v. gr. calix cum patena, hæc cum hostia, ut docet Filliuc. idque simul cum prolatione verborum Episcopi. V. Laym. *l.* 5. *t.* 9. *c.* 5. Bonac. *d.* 8. *p.* 1. *pun.* 3. V. Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 40. & 42.

Resp. 3. Ostiarius ordinatur traditione clavium Ecclesiæ, Lector libri lectionum, Exorcista libri Exorcismorum, Acolythus ampullarum vacuarum, vel saltem unius, & candelabri cum cereo extincto, quia ejus est præparare lumen, vinum, & aquam ad Missam: Subdiaconus traditione calicis vacui cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare: Diaconus impositione manus, & traditione libri Evangeliorum, quia ejus est catechizare, cantare Evangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare, vide sup. Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, addita forma, qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma, qua datur potestas remittendi aliis peccata. V. Fill. *t.* 9. *c.* 2. Reg. Bon. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 186. 187. & 188. & *p.* 8. *l. c.*

Ex dictis resolves.

1. *Potest Episcopus extra diœcesim suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo. Bon. & alii* 4. *cum Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 143. *contra Sanch. Berbos.* &c. ANIMAD. II.

2. Quando dubium occurrit, an Ordo sit vere collatus, v. gr. quia materia fuit dubia, iterari potest, & debet sub conditione. *Quando vero sunt rationes utrimque probabiles pro nullitate, & validitate, ait Dian. q.* 5. *t.* 3. *R.* 47. *ex Gran. posse iterari sub conditione, imo debere, si sit Episcopalis, vel Sacerdotalis, v. gr. si Sacerdos, vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cujus porrectione imprimitur character*. ANIMAD. III. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediate tetigit patenam, sed non hostiam. Eum vero, qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, sed paulo post, posse quidem ad majorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari, non tamen esse necessarium, docet Lug. *res. mor. l.* 1. *d.* 33. Recte autem notat Dian. *l. c.* etiamsi quis timeat, ne invalide ordinatus sit, aut non recordetur, se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem, cum sola oblivio, vel timor non sufficiat ad prudens, ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. 4. *Episcopus non potest ordinare, nisi subditos vel ratione originis (si scilicet in ejus diœcesi sint nati) vel ratione domicilii, ex voluntate isthic perpetuo habitandi: vel ratione beneficii in sua diœcesi existentis*. ANIMAD. IV. Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 8. Laym. Præpos. & ceteri communiter. *Quocumque autem horum modorum sint subditi, licite eos ordinat, ut habetur in c. Cum nullus,*

lut, de tempore ordin. in 6. & ex communi, Henr. Less. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 19.

Unde resolves.

ANIMAD. V. 1. *Qui in una diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, a quovis trium illorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere.* Præpos. *q.* 1. *d.* 14. Laym. *l.* 5. *t.* 9. *c.* 9. Dian. *p.* 8. *t.* 2. R. 8. & 9. *ubi cum Aversa, & aliis tribut contra Barbos. dicit, etsi ab uno eorum acceperit Ordinem unum, posse alterum ab alio accipere.*

ANIMAD. VI. 2. *Potest quis ordinari, ut originarius, ubi ipse, vel pater ejus est natus.* Barbos. Zerol. Aversa, & alii novem cum Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 12. Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cujus diœcesi natus est fortuito; v. gr. quia mater ibi itineris, vel negotiorum causa degebat, quia non contrahit ibi jus originis, sed ubi parentes domicilium habent; ibi enim natus esse censetur. Sanch. & alii octo, cum Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 11. contra Hurt.

3. Qui in diversis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter, etsi non mathematice, habitat, potest ab utriuslibet loci Episcopo ordinari; quia utrique est subditus ratione domicilii. Præpos. *l. c.* Sanch. Avers. &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 10. ejus tamen filius ab illo tantum, in cujus diœcesi est natus. Quod si fortuito extra utriusque diœcesim sit natus, ab utrovis potest ordinari, quia uterque censetur ejus Episcopus originis, cum non sit potior ratio de uno, quam de alio. Præpos. Dian. *l. c.* Natus autem ex fornicatione matris potius, quam patris domicilium sequitur. Præpos. Dian. *l. c. R.* 18.

ANIMAD. VII. 4. *Qui plura habet in diversis diœcesibus beneficia, potest a quolibet illorum Episcoporum ordinari.* Garc. Præpos. *l. c.* &c. Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 25.

Studiosi, qui in Universitate habitant, etiam ultra decennium, animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt. Imo si isthic ducant uxorem, nec filii eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilii respectu patris; ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 15. & 17.

DUBIUM II.

Quæ requirantur in Ordinando?

Resp. 1. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, ut mas sit baptizatus. Sanct. Thom. 3. *p. q.* 39. *ar.* 2. Conin. *d.* 20. *d.* 10. Vasq. Fill. *t.* 9. *c.* 4. *q.* 2.

Unde resolves.

1. Incapax Ordinum est, & quidem jure divino, 1. Femina. Vasq. Reg. Fill. *l. c.* 2. Hermaphroditus, in quo sexus femineus prævalet. Fill. *l. c.* Quod si autem in eo incipiat prævalere post ordinationem validam, non potest valide consecrare, vel absolvere, licet characterem sacramentalem retineat. Lugo *resp. mor. l.* 1. *d.* 31. 3. Non baptizatus. *ibid.*

2. Valide ordinantur, 1. Perpetuo amentes, cæci, muti, privati manibus, etsi jure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi jure Ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum usu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificaverint. Tolet. Henriq. Azor. *l.* 13. *c.* 14. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Ut Ordo licite, & secundum jura Ecclesiæ rite sumatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ, 1. Ut non sit neophytus, vel infamis, *vel hermaphro-*

ANIMAD. VIII. *ditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus.* 2. *Animus clericandi:* Tridentinum *sess.* 23. *c.* 4. *sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare, saltem venialiter (nisi justa causa excuset) quia fraus est levis.* Vide supra *lib.* 4. *c.* 2. *d.* 1. *art.* 3. Similiter venialis inconstantia videtur, sine justa causa, statum Clericalem deserere. 3. *Ut sit confirmatus,* Tridentinum *sess.* 23. *c.* 4. *& quidem secundum Bonacin. d.* 8. *par.* 5. *n.* 10. *sub mortali; secundum Setum, & Conin. sub veniali.* 3. Literæ dimissoriæ, etiam pro prima tonsura, Episcopi proprii, sive originis, sive beneficii, sive domicilii. Vide Dian. *par.* 3. *tr.* 4. *R. s.* 194. 4. *Examen coram Episcopo de scientia necessaria ad usum cujusque Ordinis:* nam Tridentinum *sess.* 23. *c.* 4. pro prima tonsura requirit, ut sciant Fidei rudimenta, item legere, & scribere: & de quibus probabilis sit conjectura, quod Clericatum elegerint, non sæcularis judicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent. Pro minoribus, ut linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, cognitionem eorum, quæ ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, ut populum docere possint necessaria ad salutem, & administrare sacramenta. 5. Titulus sustentationis, ut beneficii, vel patrimonii, vel paupertatis, ut in Regularibus. Tridentinum *sess.* 21. *c.* 2. Vide Bonacin. 6. Ordo inter receptionem unius, & alterius; cujus inversio, verbi gratia, suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale: Episcopatus ante Sacerdotium erit etiam invalidus. 7. *Tempus; sic minores conferuntur quavis Dominica, vel festo quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, ut Sylvest. Azor. Barbos. & ceteri communiter docent.* Ac, licet Præpos. Fagund. Tann. Gavant. & ceteri putent sufficere quodvis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam Dian. *p.* 5. *tr.* 13 *R.* 47. vocet tutam in praxi; eam tamen ex decreto Urbani octavi rejectam esse monet Card. de Lugo *lib.* 1. *resp. mor. d.* 43. *Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria sexta vespere ante Sabbatum quo omnes Ordines jure conferri possunt, notat Dian. p.* 2. *t.* 16. *R.* 28. *ex Henriq. Regin.* &c. Majores vero Sabbatis quatuor Temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ sanctæ. 8. Interstitia temporum. *Sic majores nonnisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex Tridentino sess.* 23. *c.* 11. 13. & 14. *in quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ potest dispensare.* Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo Ordines majores possunt dari, *minores vero omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die, &, si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu.* Navar. *c.* 25. Henriq. *lib.* 10. *cap.* 11. Vasquez, Suarez, Sa, v. *Ordo.* Layman. *lib.* 5. *tr.* 9. *c.* 8. 9. Locus, scilicet pro solemni collatione, Ecclesia; pro privata, Sacellum. 10. *Ætas, in qua ordinarie Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura, & minoribus requiritur saltem septennium completum,* licet Quintan. *t.* 6. *s.* 21. *contra Sanchez, & cet. putet sufficere inchoatum. Pro Acholytho annus duodecimus completus.* Filliuc. *t.* 9. *c.* 4. *n.* 28. Pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus. Vide Bonac. *d.* 8. *q.* 1. Filliuc. *tr.* 9. *t.* 4. Layman. *lib.* 5. *tr.* 9. *c.* 6. & 7. Dian. *p.* 3. *r.* 4. *R.* 162. Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v. gr. pro Sacerdotio annum vigesimum quintum ingressus sit, ordinari non potest. Sanchez, Layman. Bard. *d.* 6. *r.* 11. *p.* 6. §. 2. Vide supra *lib.* 1. *t.* 1. *c.* 1. *d.* 3. Peccat autem tam ordinans, quam ordinatus, si ordinetur, qui non habet qualitates requisitas.

Quæres, Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. 1. *Ostiarii est claves templi servare*, aperire, & claudere ejus januas; arcere eos, quibus non ANIMAD. IX.
licet interesse sacris; campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt, custodire; ei, qui prædicat, aperire librum. 2. *Lectoris munus est*, legere in Ecclesia lectiones veteris, & novi Testamenti: *item docere catechumenos rudimenta fidei christianæ.* 3. *Exorcistæ munus*, manus imponere supra vexatos a spiritibus immundis, ad illos adjurandos, & ejiciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acholythi munus est præparare ampullas vini, & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem Sacrificium, & illi ministrare, unde & ceroferarius dicitur. 5. *Subdiaconi munus est*, immediate subordinari Diacono ad Sacrificium Missæ, calicem, & patenam illi tradere, urceolum cum aqua præbere, aquam ad lavandas manus infundere, Epistolam ex officio, & solemniter in Mis-

sa legere. 6 Diaconi munus est, cantare solemniter Evangelium in Missæ, ministrare immediate Sacerdoti in omnibus, quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis prædicere, & baptizare. 7. Presbyteri munus est offerre sacrificium Missæ, *absolvere a peccatis*, *baptizare*, benedictiones aquæ, & similes facere, populum doctrina, & exemplo pascere. Vide Escob. *E.* 8. *t.* 7. *c.* 1.

ANIMADVERSIO I.

E*tsi ordinatus per gravem metum &c. eo non teneatur, nisi* &c.

Huic opinioni præter Sanch. Dic. Spor. plures quam viginti adhærere ait La-Croix p. 448. num. 2163. eamque satis communem appellat, & sequitur Anacletus t. 4. juris can. p. 82. num. 9. Contrariam tasse Concina Theol. t. 10. p. 315. num. 3. docent S. Antoninus, Paludanus, S. Reym. Hostien. & alii multi, quam sequitur quoque La-Croix loco cit. Ratio est, quia Synodus Tridentina sess. 24. can. 9. ita definit: *Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel Regulares solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel vota* &c. *anathema sit*: at clerici, licet ex metu gravi, sacro Ordine initientur, valide tamen ex omnium consensu initiantur, & in sacro Ordine raipsa constituti sunt: ergo matrimonium contrahere non possunt, & contrarium esset irritum. Quare sicuti professio religiosa, si valida sit, matrimonium impedit, & irritat, ita quoque Ordo sacer; quia sacra Syn. de utroque eodem modo, & absolute sine ulla limitatione loquitur.

Adde, quod matrimonii impedimentum jura ecclasiastico Ordini sacro conexum tolli non potest, nisi aut Ecclasiæ, aut naturæ jura: atqui neutro jure sublatum fuit, si Ordo sacer ex gravi metu susceptus fuit; non jure Ecclesiæ, quia tale jus nusquam invenitur, nec ab adversariis profertur; non jura naturæ, quia qui ex gravi metu sacrum Ordinem suscipit, voluntaria nihilominus illum suscipit, ut patet ex iis, quæ de voluntario, & involuntario tradit Arist. D. Th. & Theologi communiter: ergo impedimentum sacro Ordini inseparabiliter annexum etiam recipit; quo spectant dicta l. 5. t. 2. c. 3. d. 2. cap. 5.

Præterea sicuti ex gravi metu sacris initiati, horum Ordinum potestate, commodis, privilegiis jura fruuntur, ita eorum legi, & oneribus merito obnoxii sunt.

Quare hac in re nihil sine pontificia dispensatione tentandum unquam est, quam hic locum habere exempla testantur, quorum meminit P. Zach. in citat. La-Croixii locum.

ANIMADVERSIO II.

Potest Episcopus extra diœcesim suis subditis conferre primam tonsuram.

Tonsuram non esse Ordinem, sed præparationem ad Ordines, fateor cum Busembau; quod ex Syn. Trid. sess. 23. cap. 2. aperte colligitur, ubi habetur, quod plures sunt Ordines Sacerdotio deservientes *ita distributi, ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent*. Hic Tonsura ab Ordinum serie perspicue secernitur, & excluditur; negari tamen non potest, ejus collationem esse pontificalis Ordinis functionem: at ex eadem sacra Syn. sess. 7. cap. 5. ita statuitur: *Nulli Episcopo liceat cujusvis privilegii prætextu pontificalia in alterius diœcesi exercere, nisi de Ordinarii loci expressa licentia, & in personas eidem Ordinario subjectas tantum.* Ergo Episcopus primam tonsuram suis subditis extra diœcesim conferre non potest.

Subdit quidem sacra Syn. *Si secus factum fuerit, Episcopus ab exercitio pontificalium, & sic ordinati ab executione ordinum sint ipso jure suspensi.*

At hæc verba, quæ sola tonsura initiatos e suspensione, cujus capaces non sunt, eximunt, Episcopum e culpa, si solam tonsuram conferat, immunem non faciunt, quia etiam in hoc eventu pontificalia exercuit &c. & alienum jus sibi usurpavit, ea exercendo in aliena jurisdictione.

ANIMADVERSIO III.

Quando vero sunt rationes utrimque probabiles .... posse iterari sub conditione &c.

Cum rationes hinc inde probabiles pro nullitate, & validitate Ordinis occurrunt, dubium est, utrum ordinatio fuerit valida, & periculum, ne sit invalida; ideoque quin sit sub conditione iteranda, non est dubitandum, si sermo præcipue sit de Sacerdotio, & Episcopatu.

At porrectio, & contactus sacrorum vasorum non est putandus necessarius ad sacramenti valorem. Qui contrariam sententiam tuentur, Eugenii IV. auctoritate se niti putant, qui in decreto Arm. ait: *Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem, Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem*. Ex his verbis, qui in scholastica palæstra versati sunt, ita ratiocinantur. Materia est cujusque rei, cujus materia est, pars essentialis: et sacrorum vasorum traditio est materia Ordinis juxta Eug. IV.: ergo est pars essentialis ipsius Ordinis. Hanc vero rationem demonstrationis loco esse censent; quæ tamen reipsa nullo, aut exiguo momento constat. Materia enim æquivoca vox est, quæ aliquando significat id, unde aliquid constat, ut marmor est materia statuæ; aliquando illud indicat, circa quod agens operatur, sicut idem marmor est materia statuarii. Porro constat, ordinum potestatem, & functiones versari circa instrumenta, quæ in ordinatione traduntur: ergo hujusmodi instramenta hoc eodem nomine, Ordinum materia rectissima appellantur.

Quare inepte colligitur, traditionem instrumentorum esse essentialem sacræ ordinationi, quia instrumenta tradita ordinato, Ordinis materia ab Eug. IV. appellantur; cum recte dicamus, ea instrumenta Ordinum materiam ab Eugenio IV. appellari, quia Ordines circa talia instrumenta suas obeunt functiones.

Sententiæ negans, porrectionem sacrorum vasorum esse ordinationi essentialem, quæ apud eruditos Theologos communis nunc est a Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 574. art. 6. & 7. & Concina Th. t. 10. p. 31. cap. 3. propugnata, ita ratiocinatur. Illud sacræ ordinationi non est essentiale, quod sacra Scriptura tanquam necessarium non memorat, quod Græca Ecclesia, cujus ordinationes Ecclesia Romana omnium magistra, & mater ratas semper habuit, nunquam adhibuit, quod ipsa Latina Ecclesia per decem priora sæcula prætermisit: atqui sacra Scriptura, sacrorum vasorum porrectionem ut ordinationi necessariam non memorat, sed unius impositionis manuum meminit Act. 6. v. 6. Act. 13. v. 3. item 1. ad Timoth. 4. v. 14. & cap. 5. v. 22. Ecclesia Græca eam nunquam adhibuit; Ecclesia Latina eandem sacrorum vasorum traditionem per decem circiter sæcula omisit, ut eruditi plurimi Theologi Conciliorum, & Patrum testimoniis evincunt, inter quos Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 574. art. 6. & 7. cit. Ergo sacrorum vasorum traditio non est sacræ ordinationi essentialis. Hæc sane ratio solidissima est, & institutum conficit. Hinc autem fieri videtur, ut ordinatio non sit iteranda, si instramentorum porrectio, aut contactus omittetur. Hinc, ut refert P. Zach. ad num. 2149. p. 447. La Croixii, *S. C. die* 10. *Jan.* 1710. in Senogalliensi Ord. *Fr. Francisco Esino Ord. Cappucinorum, qui calicem quidem, & patenam in Subdiaconatus susceptione tetigerat, non autem librum epistolarum ex inadvertentia Senogalliensis Antistitis, respondit tactum libri esse supplendum per Episcopum etiam privatim.*

Accedit, quod si impositio manus ab Apostolis derivata, perpetuoque usu in universali Ecclesia in sacra ordinatione adhibita, forte omissa fuerit, ordinatio non est iteranda, sed caute supplendum est, quod incaute fuit prætermissum, ut Summi Pontifices docent. Innoc. enim III. c. 1. t. 3. l. 1. decr. ita loquitur: *Præterea nos consulere voluisti, an permitti debeat ministrare, qui sine impositione manuum fuerit ad Ordinem subdiaconatus assumptus; & si confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit non chrismate, sed oleo delinitus. Ad quod breviter duximus respondendum, quod in talibus non est aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermissum*. Greg. vero IX. c. 3. t. cit. inquit: *Presbyter, & Diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali (ritu ab Apostolis introducto) recipiunt; quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad hujusmodi Ordines conferendos, caute supplendum, quod per errorem extitit prætermissum*. La Croix p. 446. n. 2140. ait: „ Respondent Gonzal. ad c. cit. Pirrh. aliique plurimi, ibi agi de secunda impositione, quæ semper, & sola potest suppleri, quamvis sit essentialis. "

At unde nam hæc interpretatio sumpta est? Gregor. ait *manus impositionem* indefinite: ergo ex mero arbitrio accipitur de secunda manus impositione, exclusa prima. Præterea Greg. loquitur de manus impositione, quæ est ritus ab Apostolis inductus: et non solum secunda, sed etiam prima manus impositio, imo hæc potiori forte jure ritus est ab Apostolis inductus: ergo Greg. vel æquali, vel etiam potiori ratione loquitur de prima manus impositione. Adde contradictorium esse, quod secunda

da impositio manus suppleri possit, & sit essentialis. Si enim essentialis est, sine ea sacramentum non confertur: cum autem sacramentum nullum est, necessario iterandum est; quia sola pars suppleta sine sacramenti forma sacramentum non perficit.

Ergo Greg. IX. non solum de altera, sed etiam de prima manus impositione intelligendus est; præsertim cum fatente ipso La-Croixio n. 2141. sensus communis D. D. cum S. Th. in 4. habet, primam manus impositionem esse cæremoniam tantum accidentalem. Ergo multo minus sacra Ordinatio iteranda videtur, si instrumentorum traditio, aut contactus omittatur; quæ minus necessaria merito dicitur, quam ritus impositionis manuum. Videlicet verba ab Episcopo prolata characterem, seu ordinis potestatem conferunt, instrumentorum traditio ritus est indicans id, circa quod initiatus suam potestatem exercet; qui ritus ab Ecclesia inductus, religiose quidem servandus est, at si per errorem omittatur, verba nihilominus efficiunt, quod significant. Hac de re vix ego quidem dubitare possum; quia tamen extra omnem dubitationis aleam id esse non videtur; & de re augustissima, & gravissima agitur, hoc est de valore sacramenti, &, si de Sacerdotio sermo sit, de valore consecrationis; idcirco sacra Congregatio Concilii Tridentini aliquando respondit, sub conditione iterandam ordinationem Latini Presbyteri, in qua ordinandus, qui manuum impositionem receperat, non accessit ad porrectionem calicis cum vino, & patenæ cum hostia, ut notat Bened. XIV. de Syn. Diœc. l. 7. c. 25. apud Antoine Theol. p. alt. p. 371.

Animadversio IV.

Episcopus non potest ordinare, nisi subditos &c.

Hic attente legendus est Innoc. XII. const. *Speculatores* anni 1694. pridie nonas Novemb. ubi ait: * *Ceterum subditus ratione originis is tantum sit, ac esse intelligatur, qui naturaliter* (ait *naturaliter*, ut excludatur supernaturalis origo per baptismum, quam solum hac in re P. Concina Theol. t. 10. p. 34. n. 5. ex humano errore considerat) *natus est in ea diœcesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat, dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, mercaturæ, vel cujusvis alterius temporalis moræ, seu permanentiæ ejus Patris in illo loco; quo casu nullatenus ejusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum, & naturalis Patris origo erit attendenda.*

Subditus autem ratione domicilii ad effectum suscipiendi Ordines is dumtaxat censeatur, qui, licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, ut vel per decennium saltem in eo habitando, vel majorem rerum, ac bonorum suorum partem cum instructis ædibus in locum ejusmodi transferendo, ibique insuper per aliquod considerabile tempus commorando satis superque suum perpetuo ibidem permanendi animum demonstraverit; & nihilominus ulterius utroque casu se vere, & realiter animum hujusmodi habere, jurejurando affirmet.

Subdit Summus Pontifex: *Si quis tamen a propriæ originis loco in ea ætate discesserit, qua potuerit alicui canonico impedimento obnoxius effici, etiam Ordinarii suæ originis testimoniales litteras, ut supra, afferre debebit, ac de illis expressa similiter mentio in suscepturum Ordinum litteris facienda erit.*

Porro quoad beneficium ita loquitur: *Licet vero Clericus ratione cujusvis beneficii in aliena diœcesi obtenti subjici dicatur jurisdictioni illius Episcopi, in cujus diœcesi beneficium hujusmodi situm est, eam tamen de cetero hac in re inconcusse servari volumus regulam, ut nemo ejusmodi subjectionem ad effectum suscipiendi ordines acquirere censeatur, nisi beneficium prædictum ejus sit reditus, ut ad congruam vitæ sustentationem sive juxta taxam synodalem, sive ea deficiente juxta morem regionis pro promovendis ad sacros Ordines, detractis oneribus, per se sufficiat, illudque ab ordinando pacifice possideatur, sublata quacumque facultate supplendi, quod deficeret fructibus ejusdem beneficii cum adjectione patrimonii etiam pinguis, quod ipse ordinandus, in eadem, seu alia quavis diœcesi obtineret.*

Animadversio V.

Qui in una diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, a quovis trium illorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere.

Ita sane, dum hæc intelligas juxta mox relata ex Innoc. XII.

Ubi cum Aversa, & aliis tribus &c. dicit, etsi ab uno eorum acceperis Ordinem unum, posse alterum ab alio accipere.

Ratio est, quia suscipiens Ordinem ab uno Episcopo, alterius subditus quoad Ordines esse non desinit, cum legis ordinatione hæc subjectio non tollatur. Sola fraus, cujus suspicione illa Episcoporum mutatio, nisi mutationis causa evidens sit, non vacat, cavenda est. Ceterum decet eum, qui ab uno Episcopo ordinatus est, ab eodem aliis Ordinibus, nisi necessitas, aut rationabilis causa aliud suadeat, initiari.

Animadversio VI.

Potest quis ordinari, ut originarius, ubi ipse, vel pater ejus est natus.

Hæc opinio falsa est. Nam ratione originis debet quis ordinari, ubi ipse natus est, nec potest ordinari, ubi ejus Pater est ortus. Ita Innoc. XII. in citata constitutione, ubi ait: *At si Pater in alieno loco, ubi ejus filius natus est, tamdiu, ac eo animo permanserit, ut inibi vere domicilium de jure contraxerit, tunc non origo Patris, sed domicilium per Patrem legitime, ut præfertur, contractum, pro ordinatione filii attendi debeat*; quod certe multo magis dicendum est, si Pater ante filii nativitatem domicilium contraxerit.

Animadversio VII.

Qui plura habet in diversis diœcesibus beneficia, potest a quolibet . . . . ordinari.

Id verum est, dum quodlibet beneficium habeat conditiones ab Innoc. XII requisitas, & mox expositas.

Sed hic illud animadvertendum est, Clericum, qui uno beneficio ad suam congruam sustentationem sufficiente non contentus, alia plura in diversis locis aucupatus est, in ambitionis, avaritiæ, & malarum artium suspicionem venire, ac merito indagandum esse, utrum a quolibet Episcopo ordinari queat, an a nemine ordinandus sit.

Animadversio VIII.

Vel hermaphroditus.

Non solum hermaphroditus, in quo sexus femineus prævalet, Ordinum est incapax, ut dixit Busemb. c. 1., sed etiam ille, in quo uterque sexus est æqualis, ut ex Sanch. ait La-Croix p. 454. num. 2215. & Bonac. t. 3. p. 229. prop. 5. nu. 6. multis citatis. Talis enim hermaphroditus non est vir, sed monstrum quoddam sexus, quod Ordinis potestatem omnino non decet; ideoque incapax Ordinis merito judicatur; quæ sententia quoad praxim tenenda omnino est, utpote quæ versatur circa valorem sacramenti; ideoque hermaphroditus & ab ordinatione repellendus sine dubio est, &, si forte furtim fuerit ordinatus, ab Ordinum executione arcendus.

Animus clericandi &c.

Animum clericandi, seu permanendi in statu clericali, necessarium esse, ut quis sine culpa Ordines minores, aut etiam primam tonsuram suscipiat, recte Bus. ait.

Sed illud primum in eo arguendum est, quod addit, *nisi justa causa excuset*. Quænam enim justa causa assignari potest suscipiendi tonsuram, vel Ordines minores sine animo perseverandi in clericatu? Nulla alia nisi familiæ, & rerum temporalium ratio. At hæc non est justa causa excusans, sed ratio accusans. Qui enim per tonsuram, aut minores Ordines in sacram Dei militiam adscribitur, animum a terrenis negotiis, & curis avocare debet, juxta illud Ap. 2. ad Tim. 2. *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus*: at qui tonsuram, aut Ordines suscipit sine animo perseverandi in clericatu propter familiæ, rerumque temporalium rationem, animum negotiis, & curis sæcularibus implicatum habet: ergo Apostoli præcepto repugnat, & hoc ipso nomine peccat.

Hic dum tonsuram recipit, mendaciter pronuntiat illa verba, seu Episcopus ejus nomine: *Dominus pars hereditatis meæ*. Non enim Dominus, non ejus cultus est *pars hereditatis ejus*, sed res sæculi, unde regulam sumit aut permanendi in clerici statu, aut illum deserendi. Ergo hic tum Deo, cui talia dicit, tum Ecclesiæ, quæ ea verba exigit, ac Dei nomine recipit, solemniter mentitur: ergo eo ipso nomine peccat, quod tonsuram, aut minores Ordines suscipit sine animo perseverandi in clericatu, & cum animo faciendi, quod familiæ, & sæcularium rerum ratio postulabit.

Hinc Syn. Trid. sess. 23. cap. 4. ait: prima tonsura non initientur, - - - - *de quibus probabilis conjectura non sit, eos - - ut fidelem Deo cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse*. Quare Concilium Mexicanum apud Genettum Theol. t. 5. p. 59. qu. 5. ita statuit: *Nullus, nisi prius juramento præstito de intentione permanendi in habitu clericali,*

* Integra Constit. habetur apud Genet. in calce t. 5. Theol.

tali, admittatur, nec ad primam tonsuram promoveatur. Idem exigit Syn. Tarentina; & Statuta Ecclesiæ Rhemensis ita habent: *Nulla tonsura detur, nisi idoneo, & postea ad sacros Ordines probabiliter ascensuro: quid enim opus est mittere panem filiorum canibus, & spiritualia mundi amatoribus?*

Secundo. In eo merito reprehenditur Busemb. quod peccatum, de quo loquimur, dubium faciat, *videtur peccare*, cum tamen peccatum sit certum, & evidens, ut mox dicta evincunt.

Tertio. Quia hoc peccatum non plus, quam veniale constituat, *quia*, inquit, *fraus est levis*. Cum de veniali, & mortali peccato quæstio est, ego quidem ægre sententiam dico. Genettus loco cit. inquit: „Quamvis absolute quis non teneatur perseverare in statu ecclesiastico post susceptam tonsuram; certum tamen est, eos graviter peccare, qui eam sine tali intentione recipiunt." Si talis intentio non esset res gravis, perperam juramentum de ea exigeretur; quia de re levi jurandum non est: ergo, cum Syn. Mexicana, & Tarentina juramentum de tali intentione exigant, ponunt, & judicant, eam esse rem gravem: omissio porro rei gravis, & debitæ, non levis, sed gravis, & mortalis culpa merito censetur: ergo. Hujus culpæ gravitatem satis indicant illa quoque verba Statutorum Ecclesiæ Rhem. *Quid enim opus est mittere panem filiorum canibus* &c.? Ex his intelligis, quid sentiendum sit de La-Croix, qui p. 454. num. 2229. ait: „Hinc addit Aversa peccare tantum venialiter, si faciat cum positivo animo non perseverandi, & nullo modo peccare, si cum animo experiendi, sive faciendi postea, quod ipsi magis expedire videbitur." Hæc scilicet probabilium commenta sunt, non solida documenta.

Sed, ut in Clerum quis rite adsciscatur, Dei vocatio, quam Busembau silentio præteriit, inprimis necessaria est ex D. Paulo ad Heb. 6. dicente: *Nec quisquam sumit*, hoc est sumere debet, *sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*: & ex Joan. 15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*. Nam qui sine Dei vocatione, seu electione ecclesiasticum statum assumunt, fures sunt, & latrones, juxta illud Joan. 10. *Amen, Amen dico vobis, qui non intrat per ostium* (ostium est ipse Christus vocans, *Ego sum*, inquit ipse cap. 10. cit. num. 9. *ostium*) *in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro*. Hinc porro fit, ut divinis auxiliis destituti & ipsi male vivant, & suis pravis exemplis, aut etiam doctrinis alios in multa scelera pertrahant non sine insigni Ecclesiæ Dei nocumento.

At quinam, inquis, a Deo vocantur? Signa divinæ vocationis hæc communiter assignantur teste P. Concina Theol. t. 10. p. 50. num. 5. Primo si adolescens a Mundi illecebris, & sæculi amicis alienus sit. Secundo. Si Dei honorem, animarumque salutem vehementer desideret. Tertio. Si orationis, sine qua nihil boni sperandum est, studio affectus sit. Quarto, Si ecclesiasticum statum assumat, non honoris, commodi, ecclesiasticorum graduum cupiditate, aut laboris, & incommodæ vitæ tædio ductus, sed, ut ait Catech. Rom. p. 2. cap. 7. num. 4., *ejus unius rei causa, ut Dei honori inserviat*.

His adde, quod, ut inquit idem Catech. num. 3. *vocari a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiæ ministris vocantur*, hoc est sponte vocantur. *Nam*, subdit, *qui in hoc ministerium seipsos arrogantes inferunt, atque intrudunt*, puta commendationum, munerum, artificiorum ope, *de his Dominum intellexisse, docendum est, cum inquit*: „Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant:" *quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest*. Quid ergo? Nulla profecto cura, nulla cautio superflua in Clericorum electione, aut admissione putanda est. *Hujus igitur*, inquit idem Cat. eodem num. 3., *tanti officii munus nemini temere imponendum est, sed iis tantum, qui illud vitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint*.

Idem præscribit Bened. XIV. in ep. encyclica anni 1741. ad totius Ecclesiæ Episcopos, ubi inter alia illud præclare, ac sapienter monet, Ecclesiæ magis cordi esse ecclesiasticorum Ministrorum meritum & virtutes, quam numerum; quod prius docuerat Conc. Later. IV. can. 27. his verbis: *Satius enim maxime in ordinatione Sacerdotum paucos bonos, quam multos malos habere Ministros; quia, si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt*.

3. Ut sit confirmatus, & quidem &c.

La-Croix p. 454. num. 2223. postquam utramque sententiam retulit, & hinc inde Auctores citavit, subdit: „Et quia ubi agitur de mortali contrahendo, non est asserenda obligatio, nisi certius constet, prima sententia videtur probabilior."

Præclara sane ratio e falso versatilis probabilitatis principio, quod lex non obliget, nisi fuerit nota, oriunda. Hanc rationem a Segnerio allatam, & apud probabiles communem confutavi l. 1. t. 1. cap. 2. dub. 2. Asserenda quidem non est obligatio sub mortali, nisi certius constet; at ne inficianda quidem est, nisi pariter certius constet, quia, ut ait D. Th. quodl. 9. *omnis quæstio, in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur, nisi veritas expresse habeatur*. Quid ergo? Hic locum habet regula illa præcepti loco sine dubitatione habenda: *In dubiis tutior pars est eligenda*. Præterquamquod si confirmatio juxta saniorem doctrinam, ab omnibus ex præcepto suscipienda est, multo magis ab iis, qui Ordinibus initiandi sunt, & adest opportunitas illam recipiendi; præsertim cum hi speciali præcepto ad confirmationem urgeantur. An duplicis præcepti de se gravissima violatio, culpa venialis ex sano judicio haberi potest?

4. Examen coram Episcopo de scientia &c.

Non solum de scientia, sed de aliis quoque examen habendum est juxta Synodum Tridentinam sess. 23. cap. 7. quæ ita præcipit: *Episcopus autem Sacerdotibus, & aliis prudentibus Viris peritis divinæ legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligentes investiget & examinet*.

7. Tempus: sic minores conferuntur &c.

Sententia, quæ ait, minores Ordines conferri non posse ab Episcopis, nisi festis diebus a populo ex præcepto colendis, tenenda omnino est.

Nam præter ea, quæ Busembau in ejus confirmationem affert, Alex. III. cap. 3. *de eo* tit. 1. lib. 1. dec. inquit: *De eo autem, quod quæsivisti, an liceat extra jejunia quatuor temporum aliquos in Ostiarios, Lectores, Exorcistas, vel Acolythos, aut etiam Subdiaconos promovere; taliter respondemus, quod licitum est Episcopis, dominicis, & aliis festivis diebus unum, vel duos ad minores Ordines promovere. Sed ad Subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, aut sabbato sancto, vel in sabbato ante dominicam de passione nulli Episcoporum præterquam Romano Pontifici licet aliquos ordinare*. Quid aliud intelligas *festivis diebus*, nisi festa ex præcepto a populo celebranda? In Rubricis quidem quoad recitationem officii, & Missæ celebrationem festa idem sunt, ac Sancti, de quibus officium, & Missa dicenda est; at in canone cit. non est sermo de re ad Rubricas officii, aut Missæ pertinente, sed de tempore ordinationum; ideoque significatio festi prout in Rubricis accipitur, non est huc transferenda; sed festum hic accipitur juxta communem, & obvium sensum. Quamquam Alex. III. non ait *aliis festis*, sed *aliis festivis diebus*; & cum dicat *dominicis, & aliis festivis diebus*, Sole clarius est, festivos dies eo sensu festivos appellari, quo dies dominici; præsertim cum dies dominici quoad Rubricas officii, & Missæ non sint festa. Quare vitilitigatorum est, de his controversias excitare; ac pro certo habendum est, Alex. III. nomine festivorum dierum intellexisse dies festos a populo ex præcepto colendos, præsertim cum festa, prout in Rubricis accipiuntur, paucis diebus exceptis, quotidiana sint: atque ita declaravit sacra Congregatio Concilii Tridentini infra referenda.

Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine etiam feria sexta... notat Dian. &c.

Hoc certe citato juri canonico Alex. III. aperte contrarium est: at talis consuetudo juri canonico contraria est improbanda: ergo consuetudo, si alicubi vigeat, conferendi minores Ordines feria sexta ante sabbatum, quo omnes Ordines conferri possunt, improbanda est. Probatur assumptio. Cap. 2. *Sane super eo* tit. 11. lib. 1. decr. dicitur: *Sane super eo, quod moris esse dixisti in Ecclesiis quibusdam Scotiæ, & Valliæ in dedicationibus Ecclesiarum, vel Altarium, extra jejunia quatuor temporum clericos ad sacros Ordines promovere, significamus, quod consuetudo illa* (*utpote institutioni ecclesiasticæ inimica*) *est penitus improbanda; & nisi* &c. Consuetudo descripta improbatur, quia institutioni ecclesiasticæ, hoc est juri canonico contraria. Et sane discrimen assignari non potest, cur non liceat hæc improbata consuetudo, si prior licet. Aliud est universæ Ecclesiæ consuetudo, quæ, utrum liceat, in quæstionem non vocatur; aliud alicuius, aut aliquarum Ecclesiarum consuetudines universali consuetudini, & legi contrariæ, quæ vim non habent, nisi sint rationabiles: at nulla rationabilis causa assignari potest, cur alicubi minores Ordines die Veneris ante sabbatum legitimæ ordinationis conferantur. Ergo.

Hinc Fagnanus teste Anacleto t. 5. juris can. p. 258. num. 55. declarationem sacræ Congregat. Concil. Trid. his verbis refert.

„Præsupposito, quod minores Ordines possunt conferri diebus dominicis, aut aliis festivis dubitatur, an appellatione diei festi comprehendatur festum, in quo ab Ecclesia fit officium, an vero debeat esse festum, quod a populo colatur.

„Secundo. Idem est dubium, quoad promovendos vigore dispensationum de promovendo extra tempora diebus festivis.

„Ter-

„ Tertio. An ea consuetudine possit Episcopus uno „ & eodem die ad minores Ordines aliquos promovere.

„ Quarto. An ubi consuevit ordinatus ad quatuor mi- „ nores Ordines die veneris, in die sabbati sequentis ad „ Ordinem subdiaconatus promoveri, id sit licitum pro- „ pter consuetudinam.

„ Ad primum sacra Congregatio Concilii censuit com- „ prehendi dies festos, quia populo servantur toto tit. de „ consecr. d. 3. c. 1. cap. 12. sess. 23. de Reg.

„ Ad secundum idem respondit.

„ Ad tertium præsupposita consuetudine posse.

„ Ad quartum licere Episcopo, si dies veneris sit dies „ festus, & si necessitas, aut utilitas Ecclesiæ judicio „ Episcopi id expostcat juxta decratum Conc. cap. 11. sess. „ 23. non tamen in publicis ordinationibus, sed priva- „ tim, & aliquibus prædictos minores Ordines confer- „ re. “

Ergo, si dies veneris non sit festus, etiamsi sabbatum legitimæ ordinationis proxime antecedat, eo die non licet minores Ordines ex consuetudina conferre. Talis ergo consuetudo a sacra Congreg. improbari videtur.

8. *Interstitia. Sic majores nonnisi post annum ab alterius susceptione* &c.

Illud *alterius* accipito non solum majoris Ordinis, sed etiam extremi minoris, a quo nonnisi post annum ad majores Ordines ascensus patat, *nisi necessitas, aut utilitas Ecclesiæ judicio Episcopi aliud exposcat*, ut statuit Synod. Trid. sess. 23. cap. 11., & declaravit moa allata Congr. Concil. ad 4.; qua in re ex eadem sacra Congr. consuetudo contraria lagi Trid. vim non habet.

Minores vero omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die, &, si consuetudo sit, simul cum subdiaconatu.

Minores quidem eodem die dari possunt ex consuetudine, ut patet ea declaratione sacræ Congregationis moa allata ad tertium; non tamen simul cum subdiaconatu, etiamsi contraria vigeat consuetudo; quia talis consuetudo institutioni ecclesiasticæ inimica est; ideoque improbanda ea cap. *Sane super eo* supra exscripto.

Præterea si die veneris, qui festus non sit, antecedente sabbatum Ordinationis ex vi consuetudinis, quia canonicæ legi contraria, non licet Episcopo quatuor minores Ordines conferre juxta responsionem sacræ Congregationis ad quartum mox allatam, ex eadem ratione consuetudo non habet vim, ut liceat eodem die minores Ordines simul cum subdiaconatu tribuere.

Eadem tamen sacra Cong. an. 1720. 13. Ap. respondit, tolerari posse consuetudinem immemorabilem conferendi minores ordines feria sexta post prandium ante diem sabbati quatuor temporum, sed expedire, ut Episcopus se conformet Pontificali Romano tit. de minoribus ordinibus, ut refert P. Zach. ad n. 2290. p. 462. t. 2. La-Croix.

Hic vero quoad dispensationem interstitiorum animadvertendum ast, Episcopum non posse dispensare, at Diaconus ante unius anni intervallum ad Sacerdotium promoveatur, nisi ob utilitatem simul, & necessitatem Ecclesiæ, uti explicate præscribit Syn. Trid. sess. 23. c. 14. qua in re nec Busembau, nec alii aliter scribentes audiendi sunt. Secus dicendum est de Subdiacono ad Diaconatum provehendo, da quo Syn. cap. 13. sess. cit. ait: *Promots ad sacrum Subdiaconatus ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem gradum, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantur.*

10. *Ætas* &c. *& sic pro prima tonsura . . . requiritur saltem septennium completum, licet* &c.

Sacra Syn. Trid. nullum quidem pro tonsura, & minoribus ordinibus tempus præfinit; sed ipsa ecclesiastici status ratio, & celsitudo annos maturiores expectandos postulat, at in Clerum quis adsciscatur; ita scilicet quisquam tonsura, aut minoribus ordinibus initietur, nisi divinæ vocationis signa juxta ea, quæ supra diximus, dederit; quæ signa in puerili septem, aut octo annorum ætate ordinarie detegi vix possunt. Hinc Concilium Coloniense anni 1563. apud Gen. Theol. t. 5. p. 56. qu. 6. inquit: *Quid indecorum magis, quam admoveri infantes, qui non intelligant, quid agatur, imo ne capiant quidem, quid Clerici nomen significet?* „ Quare, inquit Genettus „ Episcopus doctissimus, in variis statutis synodalibus „ cavetur, ne tonsura iis conferatur, qui decimum quar- „ tum ætatis annum non attigerint, quæ ast vera dis- „ cretionis ætas; & Eminent. Card. Grimaldi Archie- „ piscopus Aquensis in suis statutis Synod. ait: *Circa „ primam tonsuram, e qua velut e radice totius ecclesia- „ stici Ordinis integritas pendet, statuimus, neminem illa „ fore initiandum, qui natus non sit ad minus annorum „ quatuordecim.* “

Hæc decreta sapienter lata docent, quid hac in re præstandum sit, neglectis Busembaum, & aliorum arbitrarius opinamentis.

ANIMADVERSIO IX.

Ostiarii est, claves templi servare &c.

Adde ea D. Carolo Borr. Conc. Med. 1. (apud Gen. Theol. t. 5. p. 66. q. 11.) ostiarii munus quoque esse, *ne populum propius ad Sacerdotem rem divinam facientem accedere patiatur. In Ecclesia dormientes, vendentes, ementes, deambulantes, colloquentes, aliave ratione officia divina perturbantes, & quovis modo indecore, atque irreverenter se habentes moneat; si pertinaces sint, expellat, aut ad superiorem deferat, mendicantes excludat, Ecclesiam verrendam curet, bruta denique, canesque expellat, quidquidve in Ecclesia dedecet, amoveat.*

Lectoris munus est &c.

Cur Busembau ait tantum, lectoris esse catechumenos rudimenta fidei christianæ docere? an baptizatos docere, ad eum non pertinet?

Catech. Conc. Trid. p. 2. cap. 7. n. 16. ejus partes esse ait, *prima christianæ Religionis rudimenta fidelibus tradere*; & S. Carolus Borr. in Conc. prov. 1. (apud Gen. Theol. t. 3. p. 67. qu. 12.) de lectore inquit: *Pueros, si ita Episcopo videatur, prima fidei rudimenta doceat.*

Exorcistæ munus est &c.

Item ejus munus est, ut ait pontificale Rom. *dicere populo, ut qui non communicat, det locum: exorcista est, aquam in ministerio fundere.*

„ Observare quoque debet, ait Gen. t. 5. p. 67. q. 13. „ ne aqua benadicta deficiat, & Parocho servire in ba- „ ptismi administratione, in exorcismis, qui fiunt in hu- „ jus sacramenti cæremoniis. “

„ Quod spectat hujus ordinis functionem, inquit Nat. „ Alex. Theol. t. 1. p. 572. §. 3. optimum interdum fo- „ ret, illam non a Presbyteris, multo minus ab Episco- „ pis, sed ab exorcistis junioribus, ab adolescentibus ad „ hoc officium ordinatis, ac morum innocentia, & sa- „ pientia huic ministerio paribus axerceri ad majorem „ dæmonis contemptum, & confusionem. “

S. autem Carolus Bor. Conc. Med. 1. & 4. ut notat idem Nat. præcipit, ne Sacerdoti, Clericove sæculari, aut regulari exorcismum energumenis adhiberi liceat, nisi exorcizandi facultatem scripto exaratam ab Episcopo impetraverit.

Subdiaconi munus est &c.

Item horas canonicas quotidie recitare, & cælibatum custodire. Præterea ex Rom. Pontificali pallas altaris, & corporalia abluere.

Presbyteri munus est &c.

Absolvere, inquit Bus. *a peccatis*; quod intellige, si præter ordinis potestatem jurisdictione præditus sit ex Synodo Trid. sess. 23. cap. 15. *Baptizare*; hac de re vide dicta de ministro baptismi.

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

CAPUT I.

De Sponsalibus.

DUBIUM I.

Quid sint sponsalia?

RESP. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas jure habiles.

Dicitur 1. Promissio, quia propositum non sufficit, cum non inducat obligationem. Unde qui diceret: Volo te accipere, habere, aut ducere in uxorem, non contraheret sponsalia, ut Bon. *q. 1. p. 1.* docet, & alii: quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant, nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

Dicitur 2. *Voluntaria, & deliberata, scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale*, cum sponsalia sub mortali obligent. Dian. *p. 3. t. 4. R. 273.* ex Sanc. Pont. &c. *etsi Bon. q. 1. p. 4. n. 4. plus requirat. Unde regulariter non sunt valida ante septennium completum*, ut docet Con. *d. 22. ar. 5.* Sanch. *l. 1. d. 16. nisi malitia, & prudentia suppleant ætatem.* Dian. *t. 4. p. 3. R. 274.* Pontius, &c. (*quod tamen quidam negant sufficere, cum jus determinarit* ANIMAD. I.

æta-

ætatem) imo nec post septennium , si de usu rationis sufficienti non constet; uti neque si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum dicta de voto, & contractibus.

Dicitur 3. Mutua. Unde si Titius promittat nuptias Cajæ , & hæc acceptet sine repromissione , neuter obligatur , quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare : involvit enim conditionem , si tu repromiseris .
ANIMAD. II. *Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata a Caja, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis*. Ita Sanch. *l.* 3. *d.* 3. contra Pontium apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 244.

Dicitur 4. Signo expressa : quia contractus inter homines non fit, nisi signo externo. Unde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Cajæ, etiam cum consensu interno in promissionem matrimonii , quod Titius ei promittit. Si tamen pater , vel mater pro filio , aut filia , aut Curator pro eo, cujus curam habet, præsente, & non contradicente, dummodo metus absit , contrahat, valida erunt ; quia in hoc casu jus accipit taciturnitatem pro expressione consensus. Sanch. *l.* 1. *d.* 22. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 170. Imo etiamsi pro absente : saltem si is resciens id expresse, vel tacite signo aliquo sufficienti ratificet. Sanch. Pont. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 271. contra quos Sot. & Henriq. ne hoc quidem requirunt , sed tantum , ut resciens non contradicat . Quod Conin. admittit , *si* per ipsos tutores , vel parentes iis proponatur; tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur 5. inter habiles: id est, quæ & ætatem a jure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur.

Unde resolves.

1. Quando verba, vel signa sunt dubia , in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium , si de illa constet ; in externo autem communi intelligentiæ, & sensui verborum , ita tamen, ut potius inclinetur in favorem matrimonii. V. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 205. Bon. *q.* 1. *p.* 1.

ANIMAD. III. 2. *Verba de præsenti , inter impuberes , apta ad matrimonium , cum hoc ex jure positivo sit nullum , habent vim sponsalium*. Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium : quia actus , quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo, quo possunt: sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. Laym. *l. c. n.* 7.

3. *Ad sponsalia non sufficit*, 1. Si dicas, non ducam aliam, quam te; quia sunt verba mere negativa, & potes ducere nullam. Bon. *q.* 1. *p.* 7. *n.* 13.
ANIMAD. IV. 2. *Dicere , contraham tecum , si Papa dispensaverit* . Barb. & alii decem cum Dian. *qu.* 3. *t.* 4. *R.* 290. contra Sanch. Con. & Pont. *ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante, & post impetratam a Pontifice dispensationem altero invito resilire* . Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum jocalium , nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio est , quia potest fieri ex aliis causis . Quod si tamen verba unius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum, *recipio* , operatur sponsalia; vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet Filliuc. quia recipiendo sic annulum, tacite consentit : itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera jocalia, eaque sponsa acceptavit. Laym. *l.* 5. *t.* 10. *c.* 2. 4. *Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata, sunt invalida: quia juramentum metu extortum non firmat contractum , imo probabiliter nec obligat , adeoque relaxatione non indiget*. Sanch. Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 278. *sup. l.* 3. *t.* 2. *c.* 2.

DUBIUM II.

Qua, & quanta sit obligatio Sponsalium?

ANIMAD. V. Resp. 1. Obligant ad ineundum matrimonium sub peccato mortali; *si tamen terminus non sit præfixus , sufficiet , si promittens impleat , quando a promissario requiretur , vel pro more regionis* . Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi in re gravi . Ratio posterioris est , quia id est commune omni debito . Sanchez *l.* 1. *d.* 28. Conin. *d.* 22. *dub.* 1. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 245. *Pontius tamen ibid. vult obligari statim post contractum* .

Unde resolves.

1. Resiliens cogi potest ad matrimonium , etiam a judice per censuras, quod tamen raro expedit ob periculum infelicis exitus.

2. *Si judex secundum allegata , & probata cogat ad matrimonium , licet a parte rei revera coactio sit injusta , valet matrimonium* . Sanch. & M. Perez contra Texed. apud Dian. *p.* 9. *t.* 8. *R.* 26. ANIMAD. VI.

3. Fornicatio sponsæ est circumstantia in confessione exprimenda; quia mutat speciem , & constituit injustitiam , quæ in sponsa gravis est, ideoque mortalis habetur , ut si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat : *quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat*. Sanchez *l.* 1. *d.* 1. Conin. Fagund. Fill. &c. probabiliter contra Layman, Azor. &c. Vid. Lugo *d.* 16. *n.* 176. ANIMAD. VII.

4. *Qui simulato animo promisit , per se loquendo non obligatur ad nuptias , tametsi damnum creatum debeat resarcire*. Dixi, per se : *quia si ficta promissione puellam induxit ad copulam , tenetur illam ducere* . Bonac. *l. c. p.* 2. Ubi excipit , si puella esset longe inferioris conditionis , verbi gratia quoad nobilitatem , vel divitias : tunc enim non teneri ducere , verbi gratia, virum nobilem filiam agricolæ : præsertim si illa fuerit conscia disparis status , seu conditionis , eo quod tum decipi potius voluerit, quam decepta sit, unde nec teneri eo casu illam dotare : secus tamen si ipsa inæqualitatem status ignorarit , aut si ipse non ficte , sed ex animo matrimonium promiserit . Ita Bonac. *q.* 1. *p.* 3. *n.* 7. *& seq.* ex Vasq. Mol. *d.* 106. Sanch. *l.* 1. *d.* 10. V. Less. *l.* 2. *c.* 10. *d.* 3. Laym. *c.* 1. *n.* 10. & M. Per. *d.* 2. *s.* 3. ANIMAD. VIII.

5. *Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita , tametsi jurata sint , aut copula etiam accesserit , sunt invalida*. Sanch. & Vill. Contrarium tamen tenent Con. & Pont. cum Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 210. Matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera est validum , licet injustum . Bon. *p.* 5. & 7. Laym. *c.* 1. *n.* 5. ANIMAD. IX.

6. Liberi , qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum iis, qui imparis sunt conditionis, v. gr. nobilis cum ignobili, licet peccarint, tamen obligantur ; nec a parentibus possunt impediri, quominus servent fidem datam. Laym. *l. c. n.* 12. ex S. Thom. &c. nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur . Dian. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 71. ex Mol. Sanch. &c.

7. Resiliens culpabiliter a sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas , ac ad restitutionem, quanti ejus intererat talem contractum impleri .

Resp. 2. Ubi Tridentinum non est receptum , sponsalia jure antiquo transeunt in matrimonium per quævis signa externa, maritali affectu exhibita, v. gr. per copulam. Dico ubi Trid. &c. quia ubi hoc receptum est, hæc signa non tenent , si sint clandestina : ideoque graviter in iis peccari potest.

Unde sequens casus resolvitur.

Sponsis non licent tactus impudici, cum proxime disponant ad copulam , & pollutionem : etsi liceant amplexus , & oscula in signum amoris. Sanch. *l.* 9. *d.* 47. ANIMAD. X.
V. Dian. *p.* 2. *t.* 17. *R.* 6. & *t.* 1. *m.* *R.* 31. & *p.* 4. *R.* 131.

DUBIUM III.

Quomodo dissolvantur sponsalia?

Respond. 1. Dissolvuntur sequentibus casibus . 1. Per matrimonium validum cum alia initum . Bonac. *p.* 7.

2. Per mutuum consensum , sicut quivis contractus. Laym. *c.* 2. *n.* 8.

3. Si

3. Si superveniat impedimentum dirimens matrimonium. Bon. *p.* 8. *n.* 5.

4. Per atrox crimen alterius sponsi solvuntur ex parte innocentis: quale censetur fornicatio, sive spiritualis, ut hæresis, sive corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsalia, & sponsæ etiam ante illa, sed a sponso ignorata, licet per vim facta. Bonac. *p.* 8. Imo si sponsa permittat se tangi impudice ab alio per oscula, & amplexus, potest sponsus resilire a sponsalibus, sed non vice versa: quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicujus momenti. Regin. Sanchea,
ANIMAD. XI. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 283. *Limitant autem Conin. & Laym. nisi talia oscula, & tactus sint ita frequentes, ut indicent valde propensum sponsi animum in alterum, ut merito timeri possit, ne sponsa non sit fidem servaturus. Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire, docent Palaus, & Bonac. contra Conin. Regin. Sanch. Laym. & Pont. qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imparia, & longe gravius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis.* Dian. *loc. c. R.* 284. 2. Furtum grave, homicidium, &c. vel simile, quod grave damnum, vel infamiam pariat. Bonac. *p.* 8. *n.* 12.

5. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si a principio cognita fuisset, a sponsalibus deterruisset; qualis esset v. gr. 1. Inimicitia, vel odium grave inter sponsos. Quo refertur morum asperitas, vel sævitia post sponsalia primum cognita; item justus timor, ne ex matrimonio scandala, & gravia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. Laym. *c.* 1. *n.* 78. Bonac. *p.* 8. *n.* 8. &c. 2. Si alteruter incidat in lepram, paralysim, morbum Gallicum, &c. si graviter mutiletur, ut amissione oculi, nasi, vel aliter graviter deformetur, præsertim si sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium ad sustentationem familiæ necessarium. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 85. Sanchea *l.* 1. *d.* 57. Con. *d.* 23. *dub.* 8. Laym.
ANIMAD. XII. & Bonac. *ll. cc. Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adjunctam (verbi gratia, si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta) dummodo tamen contrarium positive verbo, factove non simulet; potestque interrogatus licite dissimulare, & contrahere matrimonium.* Si vero defectus sint perniciosi, verbi gratia morbus contagiosus, gravis infamia, sive personalis, sive generis, aut familiæ, non licet, etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit, contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. Conin. Pont. Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 28. *ubi en Conin. & Sanch. contra Pont. Navar. & cet. infert sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occulte ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium.* 3. Si magna alterius debita detegantur, vel grave sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. Bon. *l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eam ab initio cognovisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur gravis, ac notabilis, præsumeretur pro sponso, cui liberum erit resilire. Sanch. Bon. Tan. *t.* 1. *l.* 1. *d.* 65. secus si defectus sit levis. Bard. *l.* 9. *c.* 11. *p.* 7.

ANIMAD. XIII. 6. *Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam:* quia censetur renuntiare suo juri. Laym. *l. c.* Bon. *p.* 6.

7. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum. Laym. *n.* 16.

ANIMAD. XIV. 8. *Solvuntur, licent sint jurata, per susceptionem Ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi.* Laym. *l. c.* Bonac. *p.* 5. *Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat*, ut docet Sanch. *l.* 1. *d.* 24. *licet Prap. Fill. & alii putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, uti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si qua passa esset.* Unde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter, quam per matrimonium posset resarcire damnum. V. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 207. Bon. *l. c.*

9. *Probabile est, solvi etiam per votum simplex castitatis, ut docent Suar. Azor. aliique, cum hoc sit de meliore bono: etsi contrarium doceant Fill. Sanch. Con. & alii: eo quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præjudicium. Unde etiam in foro externo talis solet compelli, ut vel fidem servet, vel intret religionem.* Interim post tale votum alteri parti datur jus sponsalia solvendi, eo quod vovens resilierit, & censeatur juri suo renuntiasse. V. Bon. *p.* 6. *n.* 13. ANIMAD. XV.

10. *Per matrimonium validum dissolvitur, saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum vero, qui contraxit, non extingui obligationem, si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio illo soluto, teneri ad implenda sponsalia priora, docet Pont.* contra Sanch. *qui vult omnino dissolvi.* Vide Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 209. ANIMAD. XVI.

11. Si sponso nova superveniat hereditas, ita ut illi sponsa jam sit inæqualis, non habet ideo jus resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est da sponsa, si ipsi hereditas nova superveniat. Sanch. Conin. Regin. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 286.

Resp. 2. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur auctoritas Judicis ad dissolvenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus, cognito suo jure resiliendi, nihilominus carnaliter cognovit sponsam, censetur tacite suo juri renuntiasse, & sponsalia ratificasse. Laym. *c.* 1. *n.* 23.

Animadversio I.

D*icitur 2. voluntaria &c. etsi Bonac. . . . . plus requirat.*

Bonacina loco a Busemb. cit. majorem rationis usum pro sponsalibus requirens, quam pro mortali peccato, non solum alios, sed etiam S. Thomam appellat Suppl. qu. 43. ar. 2. ubi ait: *Quod ad mortale peccatum sufficit etiam consensus in præsens, sed in sponsalibus est consensus in futurum. Major autem discretio rationis requiritur ad providendum in futurum, quam ad consentiendum in actum unum præsentem; & ideo ante potest homo peccare mortaliter, quam possit se obligare ad aliquid in futurum.*

Unde regulariter non sunt valida ante septennium completum, ut &c. *nisi malitia . . . . . suppleat ætatem (quod tamen quidam negant sufficere, cum jus determinarit ætatem.)*

Si malitia suppleat ætatem, sponsalia ante septennium completum celebrata valida esse, communior sententia est, teste Anacleto t. 4. juris can. p. 5x. n. 4. cui ipse quoque adhæret. Hanc sententiam tradit quoque D. Thom. Supplem. qu. 43. ar. 2. ad 7. ubi ait: *Quod in sponsalibus etiam similiter* (ac in matrimonio) *si appropinquant contrahentes ad tempus septennii, contractus sponsalium habet robur; quia secundum Philosophum in 2. physic.* quod parum deest, quasi nihil deesse videtur. *Hæc autem propinquitas a quibusdam determinatur tempus sex mensium; sed melius est, quod determinetur secundum conditionem contrahentium; quia in quibusdam magis acceleratur usus rationis, quam in aliis;* qua auctoritate nisi idem docent tum Natal. Alexand. Theol. t. 2. p. 91. cap. 3. n. 4. tum Concina Theol. t. 10. p. 265. n. 24.

Et sane extra controversiam esse debet, sponsalia jure naturæ valida esse, etiamsi ante septennium contrahantur, dum sufficiens rationis lumen contrahentibus affulgeat. Sicut enim in aliis contractibus, ita in sponsalibus non ætas jure naturæ, sed usus sufficiens rationis requiritur, & satis est.

Illud solum quæri, seu dubitari potest, utrum jus ecclesiasticum absolute nulla esse voluerit sponsalia ante septennium contracta.

Alex. III. cap. 4. *Litteras* tit. 2. lib. 4. decr. hac de re ita loquitur. *Cum quidam esset perfectæ ætatis, quamdam puellam in cunabulis desponsavit, procedente vero tempore matrem puellæ cognovit, & eam in uxorem accepit. Consult. tuæ taliter resp. quod si præfatus vir matrem puellæ, antequam septimum annum complesset, in uxorem accepit, matrimonium non dissolvas . . . Verum si postquam puella septimum annum complevit, prædictus vir matrem ejus accepit uxorem, cum sponsalia ex tunc placere consueverint, inter eos sententiam divortii non differas promulgare, nec ipsum filiam, seu matrem habere permittas.* Et cap. 5. *Accessit* ejusdem tit.

ait:

ait : *Desponsationes, & matrimonia ante septem annos fieri non possunt* : & Innoc. III. cap. 13. *Ad dissolvendum* tit. cit. inquit : *Interloquendo pronuntiamus, inter juvenem, & puellam nec matrimonium, nec sponsalia fuisse contracta; cum constet, puellam nondum ad septennium pervenisse*.

Resp. Summi Pontifices locis allatis leges non ferunt, sed sententias dicunt; quæ sententiæ ipsi juri naturæ conformes sunt. Cum enim ante septennium sufficiens ad sponsalia rationis usus præsto esse non soleat, merito pronuntiant, sponsalia ante septennium contracta esse invalida; quia ex reg. 45. in sext. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*. Hac regula nituntur sententiæ mox relatæ; quia ut plurimum ante septennium sufficiens ratio ad sponsalia contrahenda non adest. Quare allatæ summorum Pontificum sententiæ jus positivum naturæ legem restringens, & limitans non constituunt, sed eam intactam relinquunt, & potius confirmant. Dixi, *potius confirmant* : quia Alex. III. cap. *Litteras* cit. sponsalia post septennium contracta rata esse pronuntiat, *quia ex tunc placere consueverint*; hoc est quia post completum septennium, placitum, seu consensus sponsalium, qui sine prævio rationis lumine nullus est, adesse consuevit. Ex quo satis intelligitur, summum Pontificem ad sponsalium valorem nihil aliud requirere, nisi placitum, seu consensum, qui ad eorum valorem jure naturæ necessarius est.

Videlicet eodem modo de septennio quoad sponsalia loquendum, ac de annis pubertatis quoad matrimonium : at idem Alex. III. cap. 9. *De illis* tit. cit. inquit : *De illis, qui minori ætate desponsantur, respondemus, quod si ita fuerint ætati proximi, quod potuerint copula carnali conjungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, si unus in alium visus fuerit consensisse, cum in eis ætatem supplevisse malitia videatur*. Ergo etiam sponsalia ante septennium inita valida sunt, si malitia ætatem suppleat.

Hinc Eugenius Papa c. 3. *Juvenis* tit. 1. lib. 4. decr. ita loquitur. *Juvenis, qui puellam nondum septennem duxit, quamvis ætas repugnaret, ex humana tamen fragilitate forsan tentavit, quod complere non potuit. Quia igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus, tum propter honestatem Ecclesiæ, quia ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem mandamus, quatenus consobrinam ipsius puellæ, quam postmodum duxit, dividas ab eodem*. Matrimonium cum consobrina puellæ dirimit non solum propter dubitationem tentatæ copulæ, sed etiam propter honestatem Ecclesiæ, hoc est propter sponsalia ante septennium celebrata; quæ in re nullo fundamento niti nisi, sponsalia ante septennium valere potuisse.

Imo nec post septennium, si de usu rationis sufficienti non constet.

Sponsalia post septennium contracta, etiamsi non constet de sufficienti usu rationis, dum tamen ne de insufficienti quidem rationis usu constet, valida judicanda sunt; quia ex mox cit. reg. 45. in sext. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*.

Hinc Alex. III. cap. *Litteras* cit. sponsalia post completum septennium contracta valida, & apta ad matrimonium dissolvendum pronuntiavit, non quod de sufficienti rationis usu constaret, sed quia *sponsalia ex tunc placere consueverint*.

Animadverso II.

Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata a Caja, Titius obligaretur &c.

Hæc sententia non solum verior, sed certa mihi videtur. Contractus enim duplex est, alter onerosus, alter gratuitus; & uterque obligationem parit, primus quidem ex utraque contrahentium parte, alter vero ex altera tantum. At descripta promissio Titii est contractus evidenter gratuitus : ergo ex altera tantum parte, hoc est Titii, obligationem inducit.

P. Concina, inquis, Theol. t. 10. p. 259. n. 6. obligationem ex vi simplicis promissionis acceptatæ, meram verborum illusionem in præsenti materia appellat. Resp. Id verum est, si sermo sit de obligatione sponsalium, de qua ipse, si attente eum legas, loqui deprehenditur; non autem si loquamur de obligatione absolute, seu quacumque. Titius enim ex descripta promissione recipia obligatur; quia quæcumque promissio, dum honesta sit, uti est Titii promissio, obligationem sine dubitatione parit. Quia tamen talis promissio vera, & germana, minimeque fictitia, sponsalibus quidem affinis est; sponsalium tamen vim, & naturam non habet, impedimentum publicæ honestatis non inducit, ut recte animadvertit Anacletus Theol. p. 730. n. 25.

Animadverso III.

Verba de præsenti inter impuberes apta ad matrimonium . . . habent vim sponsalium.

Hæc sententia, inquit Anacl. t. 4. juris can. p. 55. qu. 3. n. 18. *est communissima DD. contra Engel, & nonnullos alios*. Eamdem docet D. Thom. ex quo Suppl. qu. 43. ar. 2. ad 5. matrimonium ab impuberibus contractum, quod nullum esse fatetur, rata facit, & firmat sponsalia ab iisdem ante septennium contracta, quæ firmare non posset, si virium expers esset, & sponsalium virtutem non haberet.

Accedit Innoc. III. cap. ult. *Tuæ nobis* tit. 4. lib. 4. decr. qui ita loquitur. *Respondemus, quod si puella, nubilis non erat ætatis, cum sæpefatus vir desponsavit eamdem, & ætatem in ea prudentia non supplebat, procul dubio inter eos non conjugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamvis ab ipso viro eadem fuerit subarrhata* : & Bonif. VIII. inquit : *Idem quoque, si pubes, & impubes, vel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus ætatem malitia non supplebat, per verba contraxerint de præsenti. Sponsalia enim illa, quæ juris interpretatione tantum fuerunt sponsalia de futuro (licet verba consensum exprimentia de præsenti haberent, & matrimonium contrahere intenderent contrahentes)* &c. Demum subdit : *Per dictum tamen contractum, qui valuit, ut potuit, non sicut agebatur, publicæ honestatis justitia est inducta*. Sententia summorum Pontificum aperta est, quæ proinde quæstionem profligat, & dubitationi locum non relinquit.

Contra vero, cum matrimonium nullum est ob aliquem substantialem defectum, puta quia est clandestinum inter puberes contractum, ne sponsalium quidem vim habet ex communi, &, ut ait Concina Theol. t. 10. p. 262. n. 14 vera sententia; quam tradit quoque S. Carolus Borrom. Conc. Mediol. V. apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 87. reg. 32. ubi S. Vir ait : *Qui testibus adhibitis, at sine Parocho, aliove Sacerdote, cui is, vel Ordinarius facultatem dederit, matrimonium de facto contraxerint; ne eos cogi liceat, ut denuo inter se contrahant, nec rursus eo nomine impediri, quominus eorum unusquisque cum aliis libere contrahat, cum illud ex insfactum, ne sponsalium quidem, nedum matrimonii vim habeat*. Atque ita teste Nat. loco mox cit. judicavit sacra Congr. Concilii. Ergo ab hac sententia recedendum non est. At quomodo hæc cum superiori, quæ non solum D. Thomæ est, & apud Theologos maxime communis, sed perspicua Rom. Pontificum auctoritate nititur, conciliari potest?

Nam seu matrimonium ab impuberibus, seu a puberibus clandestine contrahatur, ex essentiali defectu nullum est : ergo vel utrobique, vel neutro in casu sponsalium vim habet.

Resp. Matrimonium ab impuberibus initum, sponsalium vim habet ex eorum voluntate, &, ut ait Innoc. III. mox cit. ex juris interpretatione.

Dum enim contrahunt matrimonium, quod non possunt contrahere, intelliguntur velle sponsalia, quæ contrahere possunt.

At puberes & sponsalia, & matrimonium inire valent, & quia hæc duo simul iniri nequeunt, dum alterum, puta matrimonium eligunt, alterum puta sponsalia sponte sua recusant. Quare horum matrimonium ex jure nullum, ne sponsaliorum quidem vim habet; quod non cadit in matrimonium impuberum. Hoc enim licet ex defectu essentiali nullam obligationem pariat in genere matrimonii, parit tamen obligationem in alio genere, hoc est in genere sponsalium.

Animadverso IV.

Ad sponsalia non sufficit . . . dicere, Contraham tecum, si Papa dispensaverit. Barb. &c. contra Sanch. &c. ac proinde licitum est &c.

Busembaum opinionem, quam a Soto communem appellari ait, probat quoque Concina Theol. t. 10. p. 263. num. 16. Anacletus contra t. 4. juris can. p. 77. hæc sponsalia valida esse putat, & hanc sententiam communem facit, loquendo de dispensatione, cujus concedendæ justa subsit causa. Ratio est, quia, cum honesta conditio sponsalibus apponitur, stante conditione stat promissio, ut docet D. Thom. Suppl. qu. 43. ar. 1. & communiter omnes. At qui ait, Contraham tecum, si Papa dispensaverit, honestam sponsalibus conditionem apponit, loquendo de dispensatione, cujus concedendæ justa subsit causa; quia in hac hypothesi ipsa dispensatio legitima, & honesta est : ergo &c. Ratio, cur matrimonium inter consanguineos, & affines iniri, ideoque ne promitti quidem absolute possit, est impedimentum cognationis; quo sublato matrimonium inter eos legitime,

me, & honeste contrahitur : ergo legitime quoque, & boneste promittitur sub ea conditione, si impedimentum tollatur. Quod enim legitime fit, legitime etiam promittitur. Ego saue nullam hic invenio difficultatem; at adversarii, ut putant, maximam. Ita enim argumentantur. Promissio sub conditione impossibili, est invalida : at promissio matrimonii inter cognatos, si Papa dispensaverit, est sub conditione impossibili : ergo.

Resp. Assumptio es dictis loquendo de dispensatione, quæ justam causam babet, falsa est.

At inquiunt : quæ de jure fieri nequeunt, censentur impossibilia, etiamsi es dispensatione Papæ, aut Principis fieri queant. Matrimonium inter cognatos de jure fieri nequit : ergo.

Resp. Propositio vera est, absolute loquendo, falsa est, loquendo sub conditione dispensationis. Sicuti institutio spurii jure vetita, valet sub ea conditione, si Princeps dispensaverit, & venditio feudi feudatario prohibita, valida est sob conditione, si dominus directus consenserit; ita promissio matrimonii inter cognatos interdicta, vim babet sub ea conditione, si Papa dispensaverit.

At bic Soto ita urget. Si sponsalia intet cognatos sine expressa conditione dispensationis contrscta, sunt invalida, invalida quoque sunt, etiamsi conditio esprimatur; quia etiamsi conditio non esprimatur, reipsa tamen iotelligitur : eadem porro est vis implicitæ, & espressæ conditionis : etgo.

Resp. Negando, tacitam conditionem dispensationis jnvolvi in sponsalibus absolutis inter cognatos; & hac de causa bujusmodi sponsalia suot nulla.

Verum bic alia tatione urgent, & conditionem dispensationis moraliter impossibilem en nomine contenduot, quia dispensatio, ut jura omnia clamant, nonnisi ex urgentissima causa, ideoqne raro admodum impertienda est : natura autem conditionis ex iis, quæ per se, seu ut plurimum insunt, pensanda est : ergo dicta conditio moraliter impossibilis merito censenda est.

Resp. Hæc argumentatio, quæ dispensationem a cognationis impedimento raru esse concedendam ostendit, illud quoque evincit, sponsalia inter cognatos raro esse ineunda; quod ego ultro concedo. At si in iis circumstantiis sub conditione dispensationis celebrentur, ut dispensatio legitime, & honeste peti possit, conditio in ea specie non solum possibilis, sed etiam facilis putanda est; ideoque sponsalia in tali specie sunt legitima, & valida. Quare hæc sententiarum pugna conciliatur, si concedatur, ut concedendum est, sponsalia sub conditione, si Papa dispensaverit, esse ut plurimum invalida, quia ot plurimum desunt rationes honestæ, & æquæ dispensationis; quæ tamen, cum adsunt, negari non potest, ea valida esse. Hinc porro fit, ut sponsalia inter cognatos sub ea conditione, si Papa dispensaverit, in Rotæ decisionibus, quarum meminit Anacletus p. 76. 77. n. 23. & 33. aliquando valida, sed ut plurimum invalida pronuntientur.

Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata, sunt invalida &c.

Sponsalia gravi metu eatorta, licet juramento firmata sint, invalida esse, fateor; at nihilominus matrimonium in ea specie contrahendum est, non ex vi sponsaliorum, sed ex vi juramenti, quod licet coactum sit, obligandi virtute pollet, os dictum fuit l. 3. t. 2. c. 2. d. 5. caus. 4.

Neque enim juramentum contractus, cui adjicitur, naturam, ut adversarii volunt, sequitur. Licet enim contractui addatur, & quoad mndum, quo adhibetur, accessorium dici possit; spectata tamen ejus vi, & natura est quid principale; cum sit actus excellentior e religione derivatus, & magis obliget, quam contractus; cum juramentum Deo, contractus bomini bominem obliget. Es quo fit, ut juramentum contractui adjectum non sit habendum ut accessorium, sed ut principale, ideoque obliget; etiamsi contractus non obliget. Quare qui metu coactus, sponsalia juramento confirmavit, a matrimonio contrahendo resilire non potest, nisi juramentum aut dispensatione, aut promissariæ partis remissione relaxetur.

ANIMADVERSIO V.

Si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet &c.

Es l. *In omnibus* §. de reg. juris dicitur : *In omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsenti die debetur*. Idem asseritur l. *Eum, qui* §. de verb. oblig. Ergo non est dubitandum, quin sponsalia sine præfiao termino contracta, præsenti die debeantur. Illud tamen *præsenti die* rationabiliter accipiendum est pro congruo tempore juxta personarum, & circumstantiarum eaigentiam.

Juxta hanc regulam qui sponsalia sine præfixo termino inierunt, gerere se debent, non autem ab iis expectandum, donec urgeantur, ut faciunt mali, & morosi debitores.

ANIMADVERSIO VI.

Si Judex secundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, licet &c. *matrimonium valet*.

Ganettus Theol. t. 5. p. 156. q. 13. matrimonium in hac specie non esse validum eaistimat; & jure. Nam, ut ait D. Thom. Suppl. qu. 47. ar. 3. *vinculum matrimonii est perpetuum. Unde illud, quod perpetuitati repugnat, matrimonium tollit. Metus autem, qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit; quia potest repeti restitutio in integrum. Et ideo hæc coactio metus, quæ cadit in constantem virum, tollit matrimonium, & non alia*.

Hinc Alex. III. c. *Cum locum* 14. tit. 1. lib. 4. decr. ait : *Cum locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intervenit, necesse est ut ubi assensus cujusque requiritur, coactionis materia repellatur : matrimonium autem solo consensu contrahitur; & ubi de ipso quæritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus animus est indagandus*. Ea his hæc ratio oritur. Injusta, & gravis coactio cadens in virum constantem, matrimonium irritum facit : at licet Judex secundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, coactio tamen ponitur gravis, & injusta : ergo matrimonium irritum facit. Nec enim quia Judes legitime judicat, injusta, & gravis coactio tollitur, quæ quamdiu adest, matrimonium nullum est. Non enim conditio personæ cogentis, sed ipsa coactio matrimonio adversatur, & nullum facit.

Matrimonium, quatenus Judes legitime cogit, non est irritum; at irritum est, quatenus coactio est injusta, a malis, & injuriis accusatoribus, & testibus derivata. Quamdiu fraudes, & injuriæ latent, matrimonium quoad forum externum legitimum quidem putatur; at reipsa, & quoad conscientiam, & Deum, quem nihil latet, nullum est.

Nec enim error, licet inculpatus, nec sententia Judicis, licet justa validum facit, quod ex natura sua irritum est, sicuti non facit meum, quod est alienum. Mulier libera, & sui juris, uxor esse non potest, nisi per liberum ejus consensum a coactione immunem: hic consensus liber, & a coactione immunis non adest, licet Judea secundum allegata, & probata cogat : ergo mulier libera, uxor non fit. Quamvis sententia Judicis juata juris ordinem urgentis ad matrimonium, formaliter sit justa, materialiter tamen injusta est, quia injustam coactionem es aliena culpa reipsa continet. Qui, seu quæ tali sententia coacta, matrimonium init, reipsa injuste cogitur; & hoc satis est, ut matrimonium fit irritum. Non enim sententia, licet justa Judicis, injustam coactionem tollit, cum contra sit innocens ministra injustitiæ, & injustæ coactionis.

ANIMADVERSIO VII.

Quod tamen sponsus non censetur facere fornicando &c.

Quoad sponsæ fornicantis peccatum recte loquitur Busembau; quoad peccatum sponsi item furnicantis ex versatilis probabilitatis regula, hoc est male loquitur. Cur sponsus fornicando, speciem peccati non mutat, & gravem injustitiam oon admittit? In viro quidem fornicatio non est tam gravis, quam in femina; quia hæc fornicando prolem dubiam facit, quod in viro non accidit; at nihilominus etiam in viro gravem injuriam sponsæ infert; quia etiam vir rem promissam alteri, notabiliter corrumpit; ipsa enim fornicatio est notabilis corruptio corporis sponsæ promissi. Hinc talis fornicatio ex communi sententia, ut monet Concina Theol. t. 10. p. 276. num. 24. & fatetur Busemb. hic dub. 3. cap. 4. justam causam sponsæ præbet reiciudendi sponsalia; quod evidenti argumento est, injuriam fornicationis esse gravem etiam in viro. Et sane dempta prolis incertitudine, eadem est injuria, seu vir, seu femina post sponsalia fornicetur; imo, si rem rite pensemus, gravior in viro, qui, ut natura rationabilior, & constantior, ita in eodem peccati genere gravius peccat, quam femina. Ita sane recta ratio, quam Theologus consulit, neglecto imperiti vulgi sensu aliter judicantie.

ANIMADVERSIO VIII.

Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias.

Hanc opinionem, communem, & certam appellat, & sequitur Anacl. t. 4. juris can. p. 2. n. 5. Eidem adhæret La-Croix tom. 3. p. 6. n. 64.

Contrariam tuentur teste Bonac. t. 3. p. 239. num. 2. Petrus Ledes., Mol., Vasq., & alii.

Ego ita ratiocinor. Ex Nicolao Papa cap. 3. *Nostrates* qu. 5. caus. 30. *Sponsalia, futurarum sunt nuptiarum promissa:* at simulata promissa, sunt promissa: ergo.

Videlicet de sponsalibus eodem prorsus modo sentiendum est, ac de reliquis promissis, quæ si obligent, licet ficta sint, etiam sponsalia ficta obligare, pro certo habendum est. At reliqua promissa etiam ficta obligant. Non enim quoad vim obligandi jure naturæ, & gentium animus, qui homines latet, attenditur, aut attendi potest, sed exterior fides, seu promissio, quæ extrinsecus seria sit. Hæc omnes homines ubique terrarum obligat, quicumque demum fuerit fallacis hominis animus. Hinc apud omnia tribunalia verba, scripta, atque extrinseca examinantur, quæ si promissionem indicent, obligare sine dubitatione pronuntiantur; quam obligationem si quis subterfugere se putet ex sua mali animi simulatione, non ab obligatione liberatur, aut liberandus est, sed & præstare, quæ extrinsecus promisit, cogendus, & propter fallaciam puniendus est.

Qui fictos promissores obligari nolent, totam hominum societatem perturbant; quia verbis, & scriptis, quæcumque ea sint, obligandi vim adimunt; qua sublata nullum est inter homines obligationis vinculum; cum omnes obligationes verbis, & scriptis contineantur.

Hinc porro fieret, ut homines honesti, & sinceri promissis tenerentur, a quibus liberi essent turpes, & fallaces; quo sane nihil hominum generi perniciosius cogitari potest.

Busembaus fatetur, ficte promittentem nuptias, promissione teneri, si ea promissione puellam ad copulam induxit; quod docet etiam D. Thom. Supplem. qu. 46. ar. 2. at puellam ducere tenetur ex vi ipsius promissionis, non deflorationis, cujus damnum aliis modis reparari potest: ergo ipsa ficta nuptiarum promissio obligat.

Qui promittit, sincere promittere tenetur, præsertim in contractu oneroso: qui sincere promittere tenetur, tenetur se obligare; quia sincere promittere, & se obligare etiam secundum adversarios idem sunt.

At qui tenetur se obligare, obligationem jam contraxit: ergo qui promittit, obligationem jam contraxit. Ergo per simulationem ab obligatione liberari non potest.

Adde, quod si qui exterius promittit sine animo promittendi, non obligatur, ne jurans quidem sine animo jurandi obligaretur; quod cum priori reipsa connexum admisit Busemb. at qui jurat sine animo jurandi, nihilominus obligatur, ut contra Busemb. lib. 3. t. 2. cap. 2. d. 4. caus. 5. ostensum fuit: ergo qui exterius promittit sine animo promittendi, dum promissio extrinsecus seria sit, obligatur. Atque hunc ego esse puto sensum omnium honestorum hominum, qui naturam optimam ducem, & magistram sequuntur; cujus magisterio, & ducatu subtiles disputationes non semel abducunt.

At Anacletus multa objicit, & primo quidem Bonif. VIII. qui cap. unico t. 1. lib. 4. in 6. de sponsalibus ait: *Dummodo non sint nulla ex defectu consensus:* at ubi consensus fictus est, ibi deest consensus: ergo sponsalia ex ficto consensu sunt nulla.

Resp. Bonif. VIII. ita loquitur, quia sponsalia ex defectu consensus nulla esse possunt, non quod eo deficiente sint semper nulla. Nam defectus consensus in eo, qui consentire potest, & debet, sponsalia in irritum non mittit, sicut contra in irritum ea mittit in eo, qui consentire non potest, ut ebrius, infans, idiomatis ignarus &c.

Objicit 2. cap. 26. *Tua nos* t. 1. l. 4. decret. ubi de quodam, qui mulierem his verbis desponsavit: *Te Joannes desponsat, cum ipse Joannes non vocaretur, sed finxit, se vocari Joannem, non credens esse conjugium, eo quod ipse non vocaretur Joannes, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantum exequendi carnalem:* de hoc inquam Innoc. III. dicit, *quod non debet conjugium judicari . . . quoniam ex altera parte dolus solummodo affuit, & defuit omnino consensus, sine quo cetera nequeunt fœdus perficere conjugale.*

Resp. In hoc canone sermo est de matrimonio, non de sponsalibus, ideoque ab Anacleto extra rem profertur. Neque enim, si matrimonium sine interiori consensu non perficitur, idem de sponsalibus dici potest. Nam, cum matrimonium sit indissolubile, plus requirit ut ratum sit, quam sponsalia. Præterea in matrimonio traditur jus in corpora; traditio autem, nisi sit realis, nulla est: ergo jus ficte traditum in corpus, nullius roboris est. Aliud est de sponsalibus, quæ sunt mera promissio, non traditio.

Objicit 3. illud Gregorii 26. Mor. cap. 7. (habetur can. 22. qu. 5. cap. 11.) *Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant. Divina vero judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur.*

Resp. D. Greg. Anacleti sententiæ non favet, sed adversatur. Est enim intelligendus de eo, qui simplici animo absque dolo verba profert, sicuti intelligitur a S. Thoma 2. 2. qu. 89. ar. 7. ad 4. At verba simulata, & dolosa intelligenda sunt, & servanda juxta sanum sensum illius, cui proferuntur. *Quando non est eadem jurantis intentio, & ejus, cui jurat, si hoc proveniat ex dolo jurantis, debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstatur:* ita S. Thom. loco cit. qui id confirmat S. Isidori auctoritate. Quod si hoc verum est in promissione jurata, verum quoque est in promissione simplici, quæ a jurata non differt, nisi quod minus obliget.

Tandem ex Sanchez ita argumentatur. „Obligatio „promissionis consurgit ex privata lege, quam sibi im„ponit promittens: atqui nulla lex obligat, nisi le„gislator obligare intendat, ut est communis Doctor. „ergo nec lex privata, quam promittendo quis sibi „imponit, nisi per eam se obligare intendat.“

Resp. Hæc argumentatio in eo captiosa est, quod ad legis vim in legislatore postulet voluntatem obligandi distinctam a voluntate ferendi legem: hoc falsum est; quia hoc ipso quod legislator vult legem ferre, vult obligare; cum ipsa lex ex natura sua vi obligandi polleat, quam vim si tollas, legem evertis. Idem dicas de promissione, quæ in sua natura obligationem includit; ideoque eo ipso quod quis promittit, se obligat; neque ad se obligandum alia voluntas requiritur, nisi promittendi. Quod si quis, dum promittit, nolit se obligare, simulator est, & perfidus, qui non immunitatem ab obligatione ex suo scelere reportare debet, sed perfidiæ punitionem.

La-Croix t. 1. p. 342. n. 608. contra Vasq., Turr., Basil., Pontium, Pallav., & alios, quos teste eodem sequitur Dicast., objicit l. 1. §. *Conventiones* ff. de pactis, ubi sic habetur: *Dixit Pedius, nullum esse pactum, nullam obligationem, quæ non habeat in se consensionem; nam & stipulatio, quæ verbis fit, si non habeat consensum, nulla est.*

Resp. Hæc lex intelligenda est de eo, qui sincere, & sine fictione verba profert, sicuti verba S. Gregorii mox relata accipiuntur a S. Thoma.

Aliæ argumentationes, quas ibi affert La-Croix, partim leviculæ sunt, partim ex dictis evanescunt, ideoque ab iis refutandis abstineo.

ANIMADVERSIO IX.

Sponsalia posteriora . . . sunt invalida.

Hæc est unanimis Theologorum sententia teste Sanchez apud Anacletum t. 4. juris can. p. 72. num. 5. & La-Croix in num. 377. si sermo sit de posterioribus juratis. Ratio evidens est, quia juramentum non est vinculum iniquitatis: posteriora sponsalia sunt iniqua; quia priorum fidei, & obligationi adversantur: ergo juramentum non est vinculum posteriorum sponsalium.

Si autem posterioribus sponsalibus accesserit copula, dubitari potest, utrum sint invalida.

S. Antoninus apud Genettum Theol. t. 5. p. 100. qu. 5. ait: *In novem casibus solvuntur sponsalia de jure, & sine peccato secundum Raymundum.* Tum subdit: *Septimus, quando sponsus, vel sponsa contrahit cum altero per verba de præsenti, vel etiam per verba de futuro, & sequitur carnalis copula; peccavit talis tamen mortaliter, qui fidem fregit.* Sed animadvertendum est, S. Antoninum ante Synodum Trident. scripsisse, & juxta jus antiquum, quo sponsalia, addita copula interiorem consensum de præsenti significante, in matrimonium transibant; quia, ut ait D. Th. Suppl. qu. 46. art. 2. *nihil potest expressius significare consensum, quam carnalis copula, & ideo secundum judicium Ecclesiæ carnalis copula consequens sponsalia, matrimonium facere judicatur, nisi aliqua signa expressa doli, vel fraudis appareant.* At Synodo Tridentina sess. 24. cap. 1. de ref. matrim. matrimonia clandestina in irritum misit; ideoque S. Antonini, & veterum hac de re sententia hoc tempore locum non habet.

Non desunt tamen etiam nostro tempore, qui potent, posteriora sponsalia valere; sed contraria sententia, quæ est Sot. Nav. Ledesm. Hert. Henriq. Sanch. aliorumque multorum, a La-Croix p. 7. num. 74. probabilior dicitur, & merito tenenda est, quam sequitur Lambert. nunc Bened. XIV. t. 3. edict. p. 53. Ratio clara est; quia, ut mox dicebamus, posteriora sponsalia sunt iniqua, nec horum iniquitatem copula tollit, sed auget: at sponsalia iniqua, hoc est juri, & justitiæ adversantia, ex natura sua nulla sunt: ergo posteriora sponsalia etiam accedente copula sunt nulla. Hanc sententiam Anacl. t. 4. juris can. p. 72. n. 6. communem, & certam merito appellat,

si ultra-

si utraque pars posterius contrahens, sit priorum sponsalium conscia.

At si pars altera, puta mulier priorum sponsalium sit inscia, P. Concina Theol. t. 10. p. 273. num. 14. verosimilius putat, posteriora sponsalia valere, dum prioribus quoque carnalis copula non accesserit. Anacletus loc. cit. contrarium sentit. Ratio est, quia prior in tempore, potior in jure: ergo priora sponsalia sunt præferenda. Neque vero additio copulæ est ratio rescindendi priora sponsalia: nec enim flagitium promissioni additum, eam validam facere potest, & priorem irritam. At inquies, flagitiosam copulam efficere valida posteriora sponsalia, non quia flagitiosa, sed quia est quædam realis, & anticipata corporis traditio, ea ratione qua equus prius promissus Titio pro certo pretio, ac postea venditus, & traditus Sempronio, Sempronii fit. Resp. Discrimen inter utramque speciem in eo est, quod licet traditio equi sit contra jus promissionis Titio factæ, nititur tamen jure venditionis: at traditio corporis ex jure sponsalium non oritur. Sempronius jure postulat, ut equus a se emptus sibi tradatur: at qui sponsalia inivit, injuria exigit, ut corporis sponsæ sibi fiat traditio. Quare licet traditio equi venditi, quia juridica, jus in re pariat, hoc tamen jus non parit illegitima corporis traditio post sponsalia.

Jure antiquo promissio matrimonii cum copula animo maritali peracta sat erat ad matrimonium: ergo jure novo sat est ad dirimenda sponsalia. Ita objicit P. Concina.

Resp. Nec promissio matrimonii, nec copula subsequens, nec hæc duo simul, sed solus animus maritalis, seu reciprocus interior coeuntium consensus in matrimonium, jure antiquo matrimonium efficiebat, ita ut copula esset tantum matrimonii signum, ejusdemque consummatio, ut docet D. Thomas Suppl. qu. 46. art. 2. his verbis: *In rei veritate carnalis copula non habet, quod perficiat matrimonium, cujus sponsalia præcesserunt per verba de futuro, si consensus interior desit; quia verba etiam de præsenti consensum exprimentia, si consensus mentalis deesset, non facerent matrimonium.* At hæc eadem copula jure novo nihil esse potest, nisi purum putumque flagitium, & injuria illata priori sponsæ, unde nullum omnino jus derivari potest.

Idem hoc tempore dicendum est de copula sponsalibus posterioribus addita quoad vim dirimendi priora sponsalia sine copula, quod olim dicebatur de eadem copula adjuncta consensui de præsenti quoad dissolvendum anteriorem consensum de præsenti sine copula; quem dissolvi Matinenses ex sua ipsorum consuetudine existimabant.

At Innoc. III. hanc consuetudinem improbat, & cap. *Tuas dudum* tit. 4. lib. 4. decr. ait: *In matrimoniis de cetero contrahendis illud te volumus observare, ut postquam inter legitimas personas consensus legitimus intervenerit de præsenti, qui sufficit in talibus juxta canonicas sanctiones, & si solus defuerit, cetera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur, si personæ junctæ legitime cum aliis postea de facto contrahant, quod prius de jure factum fuerat, non poterit irritari.* Ergo copula sponsalibus hoc tempore addita, priora sponsalia sine copula celebrata non dirimit; quia, ut ait Innoc., *quod prius de jure factum fuerat, non poterit irritari.*

Promissio quidem, addita puellæ defloratione, absolute loquendo majus jus in matrimonium tribuit, quam simplex promissio; at posito legitimo jure ex prioribus sponsalibus acquisito, copula posterioribus adjuncta nullum tribuit jus in matrimonium. Puella decepta, & sub matrimonii spe deflorata jus acquirit, ut a deceptore sibi satisfiat, non ut in uxorem ducatur; quod fieri non potest sine læsione juris a priore sponsa acquisiti.

His adde, quod si posteriora sponsalia juramento firmata, non habent vim rescindendi priora sine juramento inita, multo minus hanc vim habere possunt ex copula; quæ minori vi pollet, quam juramentum.

Juramentum non rescindit priora sponsalia, quia non est vinculum iniquitatis: at ne copula quidem est vinculum iniquitatis: ergo ne hæc quidem priora dirimit sponsalia.

His attente pensatis præferenda est sententia, quæ priora simplicia sponsalia a posterioribus, quibus accessit copula, minime dirimi ait, etiamsi sponsa posterior deflorata sit inscia priorum; præsertim cum, ut recte advertit Anacletus loco cit. contraria opinio fraudibus, & flagitiis viam aperiat, dum quivis a propria sponsa liberari, & cum alia matrimonium inire cupiens, ansam inde acciperet spondendi alteri conjugium, & cum ea coeundi.

Animadversio X.

Etsi liceant amplexus &c.

Cum hujusmodi amplexus, & oscula sint vehementia libidinis incitamenta, licere non possunt, nec honestari valent ex fine contestandi honestum amorem. Sententia, quæ affirmat, sponsis non licere, nisi quæ personis solutis permissa sunt, probabilior a La-Croix p. 12. nu. 151. appellatur, & traditur a Suar. Less. Henriq. Comitol. Hurt. & aliis, ideoque necessario tenenda: sed de his consule dicta lib. 3. tract. 4. cap. 2. dub. 1.

Animadversio XI.

Limitant tamen Conin. &c.

Hæc limitatio, de qua Bus. nihil dicit, veluti rationabilis admittenda est. Nec enim sponsa conjugem accipere illum cogi potest, quem sibi infidum futurum merito credit. Hinc D. Th. Suppl. qu. 43. art. 3 ad 6. sponsalia propter fornicationem dirimi posse ea ratione ait: *Quia ex hoc efficiuntur sibi invicem suspecti de non servanda fide in futurum. Et ideo potest sibi præcavere unus contra alium, sponsalia dirimendo.*

Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsalia &c.

Hic quoque contrarias affert opiniones, ut quilibet eam eligat, quæ sibi commodior visa fuerit. At inter opiniones contrarias non quæ commodior alicui videtur, sed quæ probabilior, & verior merito existimatur, necessario amplectenda est, uti hic est opinio Conin. Regin. Sanch. Laym. & Pontii, qui soli viro facultatem resiliendi in proposita specie permittunt propter rationes, quas Busemb. affert. Hinc ipse quoque P. Concina Th. t. 10. p. 276. n. 26. hanc sententiam probat.

Animadversio XII.

Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus &c.

Primo certum est, mendacia sub speciosis restrictionum, materialium significationum &c. nominibus a recentibus opinatoribus tecta, de quibus suo loco dictum est, nunquam licere; a quibus tamen sponsi de occultis defectibus interrogati vix sibi cavere queunt, si eos tegere, & matrimonium contrahere velint.

Sed quæritur, utrum eos occultare, si absque mendacio id fieri possit, liceat, ut matrimonium ineatur. Resp. Busemb. affirmat, si defectus non sint perniciosi. Concina negat Theol. t. 10. p. 278. num. 31. „ Id, inquit, in
„ venditione equi, & vaccæ servatur; & servandum ne-
„ gant in contractu omnium gravissimo, cujus vinculum
„ perpetuum est? Femina honesta, & christiana aut
„ candide fateri suam ignobilitatem, paupertatem, cor-
„ ruptionem debet, aut a matrimonio abstinere, suam-
„ que deperditam lugere virginitatem. “

Ego hic mediam quamdam viam inirem, & cum P. Concina dicerem, defectus, quorum manifestatio infamiam non infert, ut paupertas, ignobilitas generis, corporis infirmitas, &c. necessario esse aperiendos, priusquam matrimonium ineatur. Occultatio enim parti contrahenti ignaræ injuriam infert; quia occultans tales defectus, offert, traditque rem notabiliter vitiosam, quæ bona fide vitio careta putatur; sicuti venditor injuriam facit emptori, dum rem occulto vitio laborantem silens, & dissimulans eodem modo, ac pretio vendit, ac si vitii expers esset.

Ignotorum tamen defectuum occultatio non videtur culpæ vertenda, si eo spectet, ut matrimonium æquale contrahatur; sed tunc solum culpabilis est, si ejus causa matrimonium supra conditionem notabiliter ineatur; sicuti non culpatur venditor, vitium occultum, sed non perniciosum rei tegens, ne eam minoris justo pretio vendere cogatur.

At si defectus proditus infamiam pariat, uti est fornicatio sponsæ, illum aperire sponsa non cogitur; quia damnum infamiæ, quod illum manifestando subiret, gravius est, quam detrimentum sponsi nuptias cum sponsa corrupta celebrantis; sicuti uxor adultera prolem ex adulterio susceptam prodere non tenetur, ne infamiam incurrat, quæ majus malum est, quam sustentatio prolis alienæ, marito ex suo silentio imposita.

Dian. .... infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus &c.

Hoc ego quoque cum Pont. Nev. & ceteris falsum puto. Nemo enim jure cogi potest ad implendam promissionem, quam reipsa præstare non tenetur: sed sponsus in specie proposita promissionem sponsæ fornicariæ reipsa præstare non tenetur, sed solum ex errore conscientiæ: ergo ad eam implendam cogi non potest.

Sponsa, quæ sponsum in specie nostra cogit ad matrimonium, facto ipso se incorruptam profitetur, quod est apertum mendacium nunquam permissum. Præterea hujusmodi mendacium est graviter noxium sponso, qui cogitur sui corporis jus tradere mulieri in deterius notabiliter mutatæ, non secus ac qui cogeratur ad emptionem promissam rei post promissionem insigniter deterioris factæ.

Videlicet sponsa corrupta cum sponso suæ culpæ ignaro ea solom ratione matrimonium inire potest, ne suam famam prodigere cogatur: at cum sponsus a matrimonio abstinere sponte sua paratus est, sponsa sine ulla famæ jactura ab eo recedit: ergo ab eo recedere tenetur.

Illud hic est etiam animadvertendum, inter defectus noo perniciosos perperam a Busembao numerari lepram, paralysim, morbum gallicum; qui reipsa perniciosi sunt, quia vel generationem impediunt, vel prolem morbosam, & infirmam efficiunt, & præterea aversionem, & discordias pariunt. Quare hi defectus ex omnium sententia, ut ait Concina Theol. t. 10. p. 278. nu. 34. manifestandi sont; quod fatetur etiam Anacletus t. 4. juris can. p. 42. num. 301. adjecta quoad morbum gallicum ea limitatione, nisi curetur. Hinc Innoc. III. cap. *Quemadmodum* 25. tit. 24. lib. 2. dect. inquit, *quod si post hujusmodi juramentum, quo vir sponsalia firmavit, mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, vel quicquam ei turpius eveniret, numquid vir teneretur eam ducere in uxorem? Profecto ductam non posset dimittere. Sed nunquid non ductam admittere teneretur? Quamvis interdum contractum non dirimat, quod impedit contrahendum.*

ANIMADVERSIO XIII.

Si alter sine alterius licentia proficiscatur in regionem longinquam.

Id intellige, si non sit spes opportuno tempore redeondi. Hinc Alex. III. c. 5. de illis tit. 1. lib. 4 decr. ait: *De illis autem, qui præstito juramento promittunt, se aliquas mulieres ducturos, & postea eis incognitis dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsis (si non amplius in facto est processum) ad alia se vota transferre* &c.

Si autem dubium sit, utrum qui, vel quæ ad longinquam regionem se transtulit, sit rediturus, *dubium illud*, inquit S. Th. Suppl. qu. 43. art. 3. ad 2. *determinatur ex hoc, quod alter non comparet tempore statuto ad matrimonium perficiendum.* Quod si tempus definitum matrimonio perficiendo non fuerit, congruo tempore ex prudentum judicio expectandum erit, quo elapso sponsalia dirempta intelliguntur, si qui discessit, in patriam regressus non fuerit.

ANIMADVERSIO XIV.

Solvuntur... per susceptionem Ordinis sacri &c.

Ita sane: sed merito hic quæritur, utrum post sponsalia sacrum Ordinem suscipere liceat; qua de re Theologi in contrarias abeunt sententias, ut videri potest apud La-Croix p. 17. num 200. Anacletum t. 4. juris can. p. 33. num. 231. & Concinam Theol. t. 10. p 270. num. 6. qui existimat id licere, ea nixos ratione, quia in sponsalibus ea conditio tacite includitur: *Nisi ad meliorem statum transiero.* Nec enim rationi consentaneum est, ut status inserviendi creaturæ, sicuti est status conjugalis, impediat statum inserviendi Deo.

Hæc sane est præcipua hujus sententiæ ratio, quæ tamen mihi satis firma non videtur. Status enim inserviendi creaturæ impedire non debet statum inserviendi Deo, quamdiu in libera hominis potestate est assumere statum inserviendi Deo: at postquam homo sponsalia contraxit, potestate assumendi statum inserviendi Deo per Ordines sacros se sponte privavit.

Deus liberam fecit homini potestatem, vel suscipiendi sacros Ordines, si divinitus vocatus fuerit, vel matrimonium ineundi: hoc porro promittere potest vel absolute, vel conditione adjecta. Si absolute promissum fuerit, nulla conditio in promissione tacite includitur, nisi jus illam apponat: at nullum jus proferri potest, quod matrimonii promissioni eam conditionem apposuerit, *nisi ad meliorem statum transiero* per sacri Ordinis susceptionem. Ecclesia privilegium quidem concessit, ut qui matrimonium pollicitus est, aut etiam contraxit, ad Religionem transire possit; at nusquam legitur, Ecclesiam concessisse, ut qui sponsalia inivit, sacros Ordines suscipere queat; imo Ecclesia contra sentire videtur, ut scilicet qui sponsalibus obstrictus est, sacros Ordines suscipere nequeat; quia, ut recte advertit Anacletus loco citato, Episcoporum consuetudo habet, ut inquirant, utrum sacris initiandi sponsalia inierint, quos, si eo vinculo obstrictos reperiant, a sacris Ordinibus repellunt.

Adde, quod in Concilio Carth. (habetur lib. 1. decr. tit. 19. cap. un.) statutum est, ne procuratores, actores, executores, seu curatores pupillorum ante deposita onera, & reddita ratiocinia ordinentur. *Si enim*, inquit, *ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Ecclesia infamatur*: at Ecclesia multo magis infamari videtur, si sponsus ante libertatem oneris, & pacti sponsaliorum ordinetur: ergo non est ordinandus.

Præterea si non licet pecuniam amico promissam, in Dei cultum erogare, multo minus licet corpus tuum mulieri promissum Dei cultui per cœlibatum consecrare. Si in priori promissione non includitur ea conditio, *nisi meam pecuniam in Dei cultum impendam*, an in posteriori illa conditio involvitur, *nisi meum corpus divino cultui dedicavero?*

Promissi fides, & executio, naturæ juris est; susceptio sacri Ordinis, consilii ad summum res est: dixi *ad summum*, quia sacros Ordines suscipere non est omnium, sed eorum tantum, qui divinitus ad eos vocantur: at non licet consilia perficere, ut præcepta præsertim naturalia omittas: ergo non licet promissum matrimonium omittere, ut sacros Ordines suscipias. Hanc sententiam multis citatis sequitur tum Anacletus, tum La-Croix, quam opposita longe probabiliorem hic appellat. Ego vero eam necessario amplectendam existimo, quia sine dubio tuta est, contraria vero periculosa. Quod si sponsalia jurata sint, duplicis mortalis peccati periculum continet, hoc est tum injustitiæ in re gravi, tum perjurii.

Vel ingressum alterius in religionem.

Sponsalia dissolvi ingressu religionis ex parte remanentis in sæculo, est communis sententia paucis repugnantibus, ut ait Anacl. t. 4. juris can. p. 33. num. 226. quam sequuntur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 93. reg. 5. Concina Theol. t. 10. p. 269. num 5. Genettus Theol. t. 5. pag. 100. qu. 5. eam confirmans auctoritate S. Antonini dicentis: *In novem casibus solvuntur sponsalia de jure, & sine peccato secundum Raymundum. Primus, si alter sponsorum transit ad religionem; quod etiam facere potest contracto matrimonio de præsenti, & nondum consummato, etiam altero invito; & sic ille, qui remanet in sæculo, solvitur a sponsalibus, & etiam a matrimonio.* Ratio est, quia qui religionem ingreditur, jure censetur abjecisse voluntatem matrimonii: at qui facto testatur, se abjecisse voluntatem matrimonii, juri sponsalium renuntiat: ergo. Præterea ingressus in religionem notabilis mutatio est, quæ justam causam præbet dissolvendi sponsalia. Nimis enim grave onus parti in sæculo remanenti imponeretur, si cum tyrone religioso, qui cucullos abjecit, vel religiosa, quæ velum deposuit, nubere cogeretur. Tandem nulla pars in sponsalibus se obligare præsumitur ad expectandum, donec religiosum tyrocinium compleatur, ut matrimonium cum homine vel inconstanti, & levi, vel qui ad nuptias convolare velit, si ad religionem ineptus fuerit judicatus, contrahat.

At sponsalia solvi ex parte ingredientis religionem, sententia item communis negat teste eodem Anacleto, quam idem probat num. 227. eamque sequitur Concina loco mox cit. cujus ratio est, „ quia ingrediens religio„ nem, non remanet inhabilis ad contrahendum matri„ monium, donec emiserit professionem: ergo usque ad „ professionem obstrictus manet contractui, itaut, si al„ tera pars expectare velit, & is a religione exeat, im„ plere sponsalia teneatur. Hæc opinio, inquit Conc. eo „ est probabilior, quo aditum fraudibus præcludit. Quis„ quis enim post contracta sponsalia ingredi religionem „ posset, ut deinde egressus nuberet cui vellet, si solo „ ingresso sponsalia rescinderentur respectu ingredientis. “ Hactenus ille. Hinc S. Antoninus mox cit. ait: *Illum, qui remanet in sæculo solvi a sponsalibus, & etiam a matrimonio*, non qui religionem ingreditur. Religionis ingressus justam quidem causam dat remanenti in sæculo, ut a sponsalibus resiliat, non tamen religionem ingrediendi, nisi eam profiteatur. Jus naturæ ex parte ingredientis religionem sponsalia non dissolvit: nec ullum jus positivum afferri potest, quod hujusmodi dissolutionem constituat.

Religionis professio sponsalia, & matrimonium ratum dirimit, *quia religio*, ut loquitur D. Th. Suppl. qu. 61. art. 2. *est quædam mors spiritualis, qua aliquis sæculo moriens, vivit Deo*: at religionis ingressus non est mors spiritualis, sed præparatio ad hujusmodi mortem: ergo non solvit sponsalia, sed solum disponit ad eorum solutionem.

aut votum eam ingrediendi.

Si ipse ingressus in religionem sponsalia, quoad ingredientem, ut dictis non dirimit, multo minus ea dirimit votum ingrediendi religionem.

Jura solemni tantum Religionis professioni vim tribuunt solvendi sponsalia ex utraque promittentium parte: ergo hæc vis perperam tribuitur voto ingrediendi religionem. Hanc vim hujusmodi votum nec ex jure positivo, nec ex jure naturæ habet: ergo eam omnino non habet. Hinc S. Antoninus apud Genettum Theol. t. 5. p. 101. qu. 6. inquit: *Aut sponsalia præcedunt votum simplex, & tunc votum non impedit, nec dirimit sponsalia; sed eo casu cogi debet vel votum solemnizare, scilicet profitendo in religione, & sic essent soluta sponsalia, vel sponsalia profiteri, & contrahere matrimonium.* Hæc sententia teste Anacleto t. 4. juris can. p. 34. num. 136. communis est tum apud juris canonici interpretes, tum apud Theologos *contra D. Thomam*, addit Anacl. *& plures alios apud*

San-

Sanchez. D. Thom. Suppl. qu. 53. art. 1. ad 1. ait: *Sed quantum ad hoc*, hoc est quantum ad modum obligandi, *simili modo obligat votum simplex, sicut sponsalia*. At D. Th. si intelligi non possit de sponsalibus votum simplex subsequentibus, intelligi debet de iisdem sponsalibus non ex parte voventis, sed ex altera parte, quæ sponsalium vinculo solvitur.

At objicies Div. Antoninum, qui 3. p. t. 1. c. 18. de spons. §. 1. ait: *Secunda regula est, si duo vincula disparis potentiæ incompossibilia contrahuntur, fortius repellit minus forte*: sed voti vinculum est fortius, quam vinculum sponsalium: ergo hoc ab illo repellitur.

Resp. Propositio vera est, si vincula reipsa contrahantur, non item si quod ex natura sua fortius est, reipsa non obliget. At votum simplex post sponsalia emissum, si ad votum solemne non referatur, non obligat, quatenus nocet juri partis, cum qua sponsalia inita sunt. Nec enim quod homini promissum est, eique ex vi promissionis debetur, promitti potest Deo, cui propria, non aliena, nec aliis debita danda, aut promittenda sunt. Hæ victimæ Deo non sunt acceptæ.

Quod si votum ingrediendi religionem emissum sit, implendum quidem est; at hoc vinculum non est incompossibile cum vinculo sponsalium, nisi qui religionem ingressus fuerit, eam profiteatur. Si enim ex ea egrediatur, sponsalia præstare potest, ideoque debet.

Animadversio XV.

Probabile est, solvi etiam per votum simplex castitatis ... etsi contrarium doceant &c.

Hoc contrarium rejecta priori sententia tenendum ex jam dictis, & ex ratione pro hac contraria sententia a Busembao allata. Hinc Christus Matth. 15. Pharisæos severe increpat, quod alimenta parentibus debita in templi victimas falso religionis prætextu converti suadebant. *Quare & vos*, inquit, *transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora Patrem, & Matrem, & qui maledixerit Patri, vel Matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit Patri, vel Matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*. At Deus naturæ lege in nostris cordibus insculpta dicit, & præcipit, ut fides sponsaliorum servetur, & promissum corporis dominium tradatur: ergo corporis alteri promissi, & debiti victimam recusat, & exosam habet. Vota scilicet facienda sunt de re proprii, non alieni juris. Hinc Alex. III. cap. *Veniens* 5. tit. 6. lib. 4. decr. ait: *Quod prima mulier cuidam viro absenti fide data se nupturam promittit; sed postmodum audiens plura de severitate ipsius, ei noluit copulari. Cum itaque timeret, ne illi nubere cogeretur, in manibus suis*, hoc est cujusdam Eremitæ, *continentia votum promittit, non tamen locum, aut vestem mutavit; quo audito vir aliam sibi copulavit. Nos itaque attendentes tutius esse, ut præfata mulier post fidem, & votum simpliciter oblatum, matrimonium contrahat, quam fornicationis reatum incurrat; mandamus, quatenus si plus non processit, sibi de fide mentita, & voto violato congruam satisfactionem indicas, & ei, cui vult, nubendi in Domino licentiam tribuere non postponas*. Hic sermo est de simplici voto continentiæ post sponsalia emisso, quod si vim haberet dissolvendi eadem sponsalia, sine culpa emitti posset, sicuti sine culpa emittitur votum solemne: at tale votum ab Alex. III. reprehenditur, qui jubet, ut mulieri de fide mentita congrua satisfactio indicatur: ergo votum simplex sponsalia præcedentia non dirimit. Et sane fidem non mentitur, qui fidem jam abrogatam, & in irritum missam non servat: at mulier prædicta, etiamsi votum continentiæ emiserat, nihilominus fidem sponsaliorum teste Alex. III. mentita est: ergo votum continentiæ, fidem datam sponsaliorum non abrogaverat.

Ex hoc cap. illud etiam colligitur, simplici continentiæ voto sponsalia dirimi ex parte ejus, qui votum non emisit; quia Summus Pontifex non improbat matrimonium a viro cum alia initum, cui mulier vovens sponsaliorum fidem dederat.

Animadversio XVI.

Per matrimonium validum dissolvitur saltem quoad eum qui non contraxit matrimonium; quoad eum vero qui contraxit .... teneri docet &c.

Prior pars assertionis Busembaum certa est apud omnes ex cap. 31. *Si inter virum* tit. 1. lib. 4. decr.

Posterior pars valde controversa est, ut legi potest tum apud Concinam Theol. t. 10. p. 272. num. 11. tum apud Anacl. t. 4. juris can. p. 36. num. 243. & La-Croix p. 17. num. 201. ita ut ex auctoritate hinc inde pugnanta nihil colligi possit.

Anacletus existimans, priora sponsalia extingui, non autem tantum suspendi quoad eum, qui matrimonium contraxit, si alter expectet, fidemque sibi datam soluto matrimonio servari velit, hac ratione nititur; quia obligatio semel extincta non amplius reviviscit: at hæc ratio est mera principii petitio. Quæstio enim præsens est, utrum obligatio in specie proposita extinguatur, an tantum suspendatur quoad eum, qui matrimonium contraxit. Nec est, cur dicas, unum contrarium cum altero pugnare, & fortius destruere debilius; matrimonium autem pugnare cum præcedentibus sponsalibus, & quia fortius est, illa destruere; non est, inquam, cur ita discurras. Neque enim in his rebus moralibus loquendum est eo modo, quo in contrariis physicis, uti sunt e. g. aqua, & ignis. Matrimonium enim opponitur prioribus sponsalibus, non ut ignis aquæ, sed ut vinum implens dolium cum alio vino, vel aqua. Quamdiu enim vinum in dolio quod implet, manet, alium quemcumque liquorem excludit: at si vinum a dolio extrudatur, alius liquor in dolium mitti potest. Idem accidit in matrimonio, quod quamdiu subsistit, sponsaliorum fidem servari non patitur: at eo extincto per mortem conjugis, sponsalia servari possunt: ergo servari debent; quia fides data, cum fieri potest, servanda semper est.

Neque enim, quia fides data præstita non fuit, ejus obligatio extincta est; neque rursus fuit extincta hæc obligatio, quia qui fidem violavit, in eas angustias contracto matrimonio se sponte conjecit, ut eam matrimonio vigente præstare nequiverit. Titius e. g. centum nummos aureos mutuos accepit, restitutionem intra annum promittens; at post pecuniam acceptam, & quidquid habet prodigit: quæro, utrum a solutione liber sit. Liber videlicet est, quamdiu nihil habet; at si vel industria, vel hereditate, vel alia ratione pecuniam acquirat, & restituere possit, restituere omnino tenetur. Idem accidit in eo, qui matrimonii fide accepta, matrimonii fidem dedit, ac postmodum matrimonio cum alia inito fidem datam præstare non potuit. Quamdiu enim matrimonium initum duret, liber est a fide data, quia eam præstare non potest; at statim ac a matrimonii vinculo solutus est, fidem datam præstare tenetur, quia potest.

Caput II.

De Matrimonio secundum se.

Dubium I.

Quid sit, quæ ejus materia, forma, & minister?

Respondeo. Est sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier sibi mutuo legitima corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. Suar. *tr. 3. d. 2. s. 1. art. 1.* Sanchez, Vasquez. Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam, & formam. Porro matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis: consummatum vero dicitur, quando ea secuta est.

Unde resolves.

1. *Valide, & licite contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedii concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnat cum essentia Matrimonii. Et patet exemplo Beatæ Virginis, & Sancti Josephi.* Animad. I.

2. *Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem*: quia finis debet esse saltem honestus. Navar. *c.* 22. *n.* 79. Sanch. *l.* 2. *d.* 29. *q.* 3. Animad. II.

3. Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ, nihil aliud intendendo, modo proles positive non impediatur; hoc enim sub mortali non licet. Con. *d.* 25. *d.* 2. *n.* 16. Pontius *l.* 1. *c.* 21. Hurt. Perez *d.* 18. *s.* 7. *n.* 6. ex 1. Cor. 7. Hinc etiam conjuges possunt abstinere ab usu conjugii, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dummodo, ut dixi, positive non impediant, nec abortum procurent. Perez *l. c.* Bon. *q.* 4. *p.* 1. *n.* 12. Nav. *c.* 16. &c.

ANIMAD. III. 4. *Licite etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos fini intrinseca Sacramenti*, (qui est mutua animorum conjunctio, & conjugum sanctificatio,) *non contrarios, v. gr. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conservandum. Ita contra Sanch. & Sylv. docent Præp. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. V. Per. dist. 18. s. 7. n. 7. ubi cum Dian. s. 6. etiam permittit, ob divitias, & nobilitatem.*

5. Valide, sed illicite contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, idest nisi adjiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonii. Unde invalide contrahit, qui vinculum matrimonii vult tantum durare per annum, vel reservat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debita exigenti. V. Per. *s. 6. & r. ll. cc.*

6. Contrahentes ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore, per quem con-
ANIMAD. IV. trahunt, *uti & de Sacerdote copulante; quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum*, sed tantum ut testis assistit. Card. de Lugo *de Sacram. d. 8. s. 9. n.* 155.

7. Conjux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem generationi adversantem.

ANIMAD. V. 8. *Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, ut si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus.* V. Dian. *p. 3. t. 4. R.* 272. Sufficit etiam 2. si alterius consensui præcedenti, & non revocato, alterius accedat. Unde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea. V. Dian. *l. c. R.* 292.

Quæres, An sufficiat consensus conditionatus?

ANIMAD. VI. Resp. 1. *Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel præsenti; stante conditione: quia tunc contractus non suspenditur.*

ANIMAD. VII. Resp. 2. *Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tamisper consensum, v. grat. duco te, si cras Sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. gr. Si cælum tetigeris, vel de futuro turpi, modo non repugnet substantiæ matrimonii, & consensus sit absolutus, v. gr. si patrem occideris. Ratio est, quia tales conditiones habentur pro non adjectis.* Sanch. *l. 5. d.* 15. Mol. Fill. Less. *l. 2. c. 18. d.* 15. Laym. Bon.

ANIMAD. VIII. Resp. 3. *Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio.* Patet ex *c. fin. de cond.* V. Sanch. *l. 5. d.* 10. Con. *d. 26. dub.* 3. Fill. &c.

ANIMAD. IX. Resp. 4. *Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, & non Matrimonii, quia hic debet esse de præsenti.* Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine novo consensu, postquam conditio impleta fuerit, ut docet D. Thom. cum aliis apud Sanch. *etsi Fill. Laym. & alii quidam putent contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta, purificetur. Quod concedit Bonar. q. 2. p. 10. n. 20. si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.*

DUBIUM II.

De usu Matrimonii.

ARTICULUS I.

An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. Corinth. 2. *Uxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

1. Si matrimonium a parte rei sit nullum: quod tamen si uterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si uterque, vel alter id certo sciat, non potest, quocumque etiam periculo proposito, uti matrimonio. Unde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem, si necdum consummavit, vel fugere, vel petere divortium, ob conjugis sævitiam, v. gr. vel adulterium, si tale sit, vel certe omnia incommoda patienter sustinere. Bonac. *q. 8. p. 8. n.* 10.

2. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cum alter habeat jus petendi. *Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de* ANIMAD. X.
ejus valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem. Vasq. Sanch. Dian. Bard. *d. 6. tr. 11. p. 7. §. 3. Secus post eam.* Bon. *q. 4. p.* 4. v. supra *l. 1. t. 1. c. 2. d.* 3.

3. Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut sanitatis: *nisi tamen sit causa gravis, cui damnum corporale videatur postponendum, v. gr. periculum incontinentiæ* ANIMAD. XI.
in se, vel comparte. Bon. *p. 6. n.* 8. M. Perez *d. 50. s. 4. n.* 5.

4. Si fiat pravo fine, v. gr. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, ut Sanch. *l. 9. n.* 11. Bonac. *q. 4. p. 6.* censent esse tantum veniale, *contra Pontium, qui vult esse nullum: nullum* ANIMAD. XII.
autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur; vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. Sanchez *l. 9. d. 11. &c.* Vide etiam Dian. *p. 3. t. 4. R.* 216. Bonac. *p. 6.* M. Perez *d. 49. s. 2. n. 6.*

5. Si exerceatur mente adultera, ut si, dum accedit ad suam, imaginetur aliam, ut animum pascat, quod est mortale. Sanch. Bonac. *p. 6. n. 7.*

6. Si fiat modo indebito, v. gr. 1. Si non servetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam, alii esse grave peccatum contra naturam; v. 6. præcep. 2. *Si sine justa causa situs sit* ANIMAD. XIII.
innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alii, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi grave, & graviter increpandum. Dian *p. 3. t. 4. Res.* 204. *Si alter conjugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale; quia finis actus conjugalis, scilicet generatio, impeditur: quidam tamen, ut Præpos. & Sanchez, dicunt, in femina nullum esse.* V. Bon. *p. 6. n. 14. & p.* 1.

7. Si in loco indebito, v. gr. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

8. *Si absque urgente causa fiat tempore indebito.* ANIMAD. XIV.
In magna solemnitate, ut Paschæ, vel pridie communionis. V. Perez *d. 49. s. 3.* 2. *Quando uxor est gravida, saltem si sit periculum abortus. Nav. Sylv. Sanchez,* Con. *Fill. n.* 337. *Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale; quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Unde Dian. p. 3. tr. 1. R. 204. & Con. d. 34. dub. 9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menstruo.* Quod tamen non esse mortale, contra Auct. docet Sanch. *l. 9. d. 21. n. 2. Imo aliqui apud Dian. l. c. ut Pontius l. 10. c. 11. & c. 14. n. 5. & 6. docent, nec veniale esse, si periculum urgeat,* quod Sanchez *l. c. docet esse probabile, additque M. Perez, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere debitum uxorem, si maritus exigat.* Vid. *d. 49. s. 3.*

4. Ex dictis casibus consequenter resolvitur, lici- ANIMAD. XV.
tum esse uti matrimonio, 1. *Prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur, dummodo positive non impediatur; imo etiam aliquando simplici affectu licite excludatur, v. gr. a paupere, ne nimium prolibus gravetur. 2. Ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte.* Marin. Perez *d. 40. sect. 2.* ex Con. Pont. Hurtad. &c. contra Sanchez, *qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos:* quia honestum ex natura sua, & relatum ad unum finem, licite refertur ad alium isti non repugnantem, ut docent Sa, Conin. Laym. *l. 5. t. 10. c. 4.* Mart. Perez *d. 49. sect. 2. n. 4.* Vid. Dian. *p. 2. t. 4. R. 218. Solius tamen sanitatis causa uti, probabile est esse veniale,* ut docent S. Thomas, Henriq. Laym. *l. c.* cont. Mart. Perez &c. *ll. cc.*

Quæres, an, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter conjuges?

Resp.

ANIMAD. XVI. Resp. *Tales actus per se iis licent* ; quia cui licitus est finis, etiam licent media, & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Unde licite talibus naturam excitant ad copulam. *Quod si vero separatim, & sine ordine ad copulam, v. gr. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant jus ad illos*. Nisi tamen, ut sæpe contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis, aut conjuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, ut dictum supra *l. 3. t. 4. c. 2. d. 4.* Dian. *p. 3. t. 4. R.* 204. & 216.

Unde resolves.

ANIMAD. XVII. 1. *Conjux venialiter tantum peccat* 1. *Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expresse referendo ad copulam*, ut contra Vasq. & alios *probabiliter docet Sanchez lib. 9. d. 44.* 2. *Oblectando se veneree, sine periculo pollutionis, de actu conjugali cogitata, dum abest compars, vel actus exerceri non potest*. Fill. Laym. Tann. Malder. cum Dian. *p. 3. t. 4. R.* 224. contra Navar. Axot. &c.

2. Peccat graviter, 1. Vidua, quæ se veneree oblectat de copula olim habita: quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus, qui in actu conjugali, cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur, quia est permixtio cum aliena. Laym. *l. 1. t. 9. c. 6.* vide supra *l. 3. t. 4. c. 2.* & *l. 5. c. 1. dub. 2. ar. 1.*

DUBIUM II.

An actus conjugalis sit preceptus, & debitus?

Resp. 1. Etsi conjuges nulla lege obligentur ad usum matrimonii, tenentur tamen per se ex justitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse, vel tacite, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur uti suo jure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui. S. Thom. *in 4. d. 32. q. 1. ar. 2.* &c. communiter ex 1. Cor. 7.

Unde resolves.

1. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur
ANIMAD. XVIII. *vel ex caritate, v. gr. ad avertendum periculum incontinentiæ imminens conjugi:* V. Per. *d. 50. f. 2. n. 4. & 5.* vel ex justitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

2. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero invito diutius abesse sine necessitate; quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. Sanchez *l. 9. d. 3.* Conin. *d. 34. d. 2. n. 19.* Perez *d. 50. f. 3.*

3. Peccat mortaliter, qui conjugi serio, & instanter petenti debitum negat, quia est res gravis, & debetur ex justitia: intellige, nisi petens precibus, aut alia ratione honesta averti possit, & pe-
ANIMAD. XIX. titio non sit immoderata (*nam, si sæpe petenti semel verbis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob levitatem materiæ: & aliquando, si nimis immoderate, & justo sæpius petat, nullum, secundum Perez, d. 50. f. 4.*) nec sit alia justa causa negandi. Bonac. *q. 4. p. 1.* ex Sanchez, Filliuc. &c. *Justam autem, secluso periculo incontinentiæ utriusque, esse censet M. Perez l. c. n. 6. si plures nascantur filii, quam possint alere.*

4. Peccat graviter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis alias licitis, vrr. gr.
ANIMAD. XX. jejuniis, &c. invita comparte: *imo si aliter non possit reddere debitum, licite non observat jejunia Ecclesiæ; sicut & uxor, si notabiliter iis fiat deformior*. Bon. *l. c.* Sanch. *l. 9. d. 3. n. 11.* Regin. Conin. Fill. *n.* 306. &c. Perez *d. 50. f. 2.*

5. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicite petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v. gr. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. V. Sanch. *l. 9. d. 6.* Pont. *l. 9. c. 2.* Conin. *d. 34. d. 6.* Perez *d. 50. f. 5.* Quia malitia alterius non dat illi jus negandi, quod suum est. *Non tamen tenetur reddere petenti, sine gravi causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro*, &c. ANIMAD. XXI.

6. Non tenetur reddere 1. Si alter alteri debitum remiserit, v. gr. si consensu mutuo voverint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint divortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax usus dominii, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen uti petere, ita reddere licet tam ebrio, quam amenti; nisi esset periculum fetus enecandi. Nav. *c. 16.* Sylv. Laym. *c. 1. n. 9.* 3. Si alter mœchatus sit; quia *frangenti fidem fides frangatur eidem:* nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterii.

7. Etsi is, qui matrimonio contracto sciens prudens voluntarie cognovit consanguineam uxoris, in primo, vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui, inscia comparte, vovit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen ante vovisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri (nisi tamen matrimonium consummaverit) imo etiam post, si uxor consentiat, de quo plura vide apud Laym. *c. 11. n. 10.*

Resp. 2. Conjux non tenetur reddere debitum, si inde grave damnum, vel periculum sibi, vel proli merito timeat. Perez *dist. 50. sect. 4.* Unde non tenetur sequentibus casibus.

1. *Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. gr. gallico, peste, lepra*, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis gravis) Bon. *q. 4. p. 1. n. 8.* Perez *d. 50.* Sanch. *l. 6. d. 14.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 1.* ANIMAD. XXII.

2. Si petat ab uxore laborante febri, vel alio morbo, cui copula noceret. Bonac. *q. 4. p. 1. n. 4.* ex Sanch. &c. item Per. *loc. cit. aut, ut quidam volunt, tempore menstrui:* Bonac. *q. 4. p. 3. n. 11. & p. 6. n. 10.* contra Sanch. Hurt. Per. *d. 49. f. 3. aut cum uxor est gravida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur prolis jam conceptæ. Imo tunc nec petere, nec reddere licitum est, ut per se patet*, ait Laym. *c. 1. n. 7. & esse mortale dicit Perez dist. 49. f. 3. (addens ex Sanch. Conin. & Hurtad. cessante periculo prolis usum matrimonii licitum esse) aut si non possit uxor edere fetum, nisi mortuum:* Bonac. *q. 4. p. 1. & 2. n. 14.* (*Laym. tamen c. 7. n. 7. dicit eo casu licere reddere, imo & petere; quod Bon. l. c. concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ*) *aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ:* Bonac. *l. c. n. 7.* Laym. *l. c. n. 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia gravi ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat Laym. l. c. ex Sanch. l. 7. d. 102. n. 11. Denique propter grave periculum morbi* (non tamen propter ordinarios dolores partus) *potest conjux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ*. Sanch. Præpos. Palaus, Dian. *p. 6. t. 7. R. 64. p. 9. t. 7. R. 4.* ANIMAD. XXIII.

3. *Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur graviora mala: v. g. rixa, odium, incontinentia.* ANIMAD. XXIV.

Quæres, An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. *Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis:* peccant tamen, si in usu matrimonii, vel post usum faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum rejiciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne indirecte quidem, sed tantum permittitur, ut non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris est, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonii. Unde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. ANIMAD. XXV.

Unde resolves.

1. *Licite interrumpitur actus conjugalis, etsi ex naturæ concitatione secuta sit pollutio, dummodo sit justa causa interrumpendi, v. g. si ex continuatione immineat periculum morbi*, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interveniat. V. Per. *d. 49. f. 9.* ANIMAD. XXVI.

2. *Peccat probabiliter femina, quæ in usu matrimo-*

nie

nii animum alio distrahit, ne nature excitetur, venialiter tamen, ut ex Per. *l. c.* n. 7. docet Sanch.

DUBIUM III.

An, & quibus ex causis possit fieri divortium?

Resp. 1. Etsi matrimonium consummatum inter Christianos nullo casu solvi possit, quoad vinculum, vivente utroque conjuge (V. Sanch. & Per. *d.* 25. *f.* 9. *d.* 55. *f.* 4.) divortium tamen, seu potius separatio quoad torum fit sequentibus casibus.

1. Si alter conjux moriatur. De quo si est cer-
ANIMAD. XXVIII tum, rursus nubere potest: *quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen, & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superveniente, an prior vivat, debent separari, cum forte non vivat, ideoque matrimonium sit validum.*

ANIMAD. XXIX. 2. *Si ex conjugibus infidelibus, altero ad fidem converso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacifice cohabitare velit, sine contumelia Creatoris) idque ex dispensatione divina*, in favorem fidei, ut patet ex 1. Cor. 7. 15. Perez *d.* 26. *f.* 4. &c. commun.

3. Si ante Matrimonii consummationem (ad qoam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sioe injuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. Perez *l. c.* &c. commuoiter.

ANIMAD. XXX. 4. *Si Papa ex alia justa causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat.* Nav. Bell. Per. *d.* 20. *f.* 7.

Resp. 2. Manente vinculo matrimonii, licite fit divortium, & separatio quoad torum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob gravem, & justam causam, qualis est.

1. Alterius conjugis culpabile adulterium (per quod hic etiam iotelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia dividitur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. Bonac. *q.* 4. *p.* 5. *n.* 2. contra Fill. Sanch. Perez *d.* 56. *f.* 1. & 2. ex Matth. 5. & ex *c. Gaudemus*, *c. Ex literis*, *non tamen mollities, vel pollutio*, oscula, tactus, vel
ANIMAD. XXXI. amplexus impudici. Bon. Sanch. Per. *ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, ut nocens emendetur) *tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest*, oocens vero non, nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si uterque conjux particeps sit ejusdem criminis, vel æqualis. Sanch. *l.* 19. *d.* 6. Bon. *l. c.* Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognoverit. Bon. ex Conin. Henr. Fill. Per. *f.* 3. ubi vide plures casus exceptos.

2. Sævitia mariti, vel uxoris. Ex qua si grave periculum comparti immineat, potest separatio peti a judice, imo, si mortem minetur, vel venenum paret, potest divertere ante judicis consensum. Vide Bon. *l. c.* Laym. Per. *f.* 3.

3. Si conjux compartem trahat in peccatum, v. g. solicitet ad hæresim, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imo tenetur, si periculum sit grave. Laym. *l.* 5. *t.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 16.

4. Morbus contagiosus, v. gr. lepra. Quod si tamen sine gravi detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

5. Hæresis, vel apostasia superveniens matrimonio. Quo casu si separatio facta sit judicio Ecclesiæ, non tenetur conjugem conversum recipere, saltem ex justitia: nam ex caritate aliquando tenetur, ut si sit periculum incontinentiæ. Bon. Laym. *l. c.* Perez *d.* 57. *f.* 1.

6. Mutuus consensus. Ex quo licite se separant vel toro, sive ad tempus, sive in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti nisi uterque ingrediatur religionem, vel uxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, Azor. &c. vel saltem quinquageoaria, Sanc. Bon. Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 73. manente in sæculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros Ordines. Porro, apud quem, & cujus expensis, facto divortio, liberi sint educandi, vid. Laym. *hic l. c.* & Sanch. Vide Per. *d.* 58. & 59. Bon. *q.* 3. *p.* 5. n. 11.

Quæres, An uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & uxoris. ANIMAD. XXXII.

Excipiuntur tamen sequentes casus.

1. Si ex sequela timeatur grave onus, vel periculum, v. gr. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel uxor a viro peregre non alatur.

2. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facile sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa scivit.

3. Si in contractu matrimonii additum fuit pactum de nun mutando domicilio, & nulla gravis necessitas urgeat.

ANIMADVERSIO I.

VAlide, & licite contrahi potest cum pacto continentiæ &c.

Assertio Busemb. falsa est, sicuti falsa est ratio ab eo allata. Pactum enim continentiæ cum matrimonii essentia pugnat. Matrimonium enim ex communi Theologorum sententia ita definitur: *Matrimonium est viri, & mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Cujus definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, „ quamvis hæc „ omnia in perfecto matrimonio insint, consensus videli„ cet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio, „ & vinculum, quod ex ea pactione efficitur, & conju„ gum copulatio, qua matrimonium consummatur, nihil „ horum tamen matrimonii vim, & rationem proprie ha„ bere, nisi obligationem illam, & nexum, qui conjun„ ctionis vocabulo significatus est. " Ita Catech. Conc. Trid. p. 2. cap. 8. n. 3. Porro obligatio, & nexus ex maritali pactione profectus nihil aliud est, nisi mutua conjugum obligatio reddendi debitum, seu consentiendi in carnalem copulam. Hinc D. Thom. suppl. q. 48. art. 1. ait: *Unde patet, quod bene dixerunt illi, qui dixerunt, quod consentire in matrimonium, est consentire in carnalem copulam implicite, non explicite. Non enim debet intelligi, nisi sicut implicite continetur effectus in sua causa; quia potestas carnalis copulæ, in quam consentitur, est causa carnalis copulæ, sicut potestas utendi re sua est causa usus.* At qui pactum continentiæ ineunt, potestatem carnalis copulæ, seu obligationem reddendi debitum sibi adimunt: ergo pactum continentiæ cum matrimonii essentia pugnat. Quare idem S. Doct. ad 3. art. 1. cit. ait: *Ad tertium dicendum, quod illa conditio explicita* (hoc est *consentio in te, dum tamen non cognoscas me*, quæ conditio est pactum continentiæ) *non solum actui, sed etiam potestati contrariatur copulæ carnalis; & ideo est contraria matrimonio.*

Exemplum B. Virginis, & S. Joseph nihil efficit; quia B. Virgo, & S. Joseph matrimonium cum pacto continentiæ non contraxerunt; quia *uterque*, ut ait S. Thom. p. 3. qu. 29. art. 2. *consensit in copulam conjugalem, non autem expresse in copulam carnalem, nisi sub conditione, si Deo placeret.* At copula conjugalis nihil aliud est, nisi mutua potestas in copulam carnalem; quæ mutua potestas in copulam carnalem excludit pactum continentiæ. Præterea expresse consentire in copulam carnalem sub conditione, si Deo placeat, conciliari non potest cum eodem pacto continentiæ, quod absolute, & expresse excludit consensum in copulam carnalem, quia includit expressum & absolutum dissensum copulæ carnalis. Ergo B. Virgo nec ante matrimonium, nec in ipso matrimonio votum virginitatis emisit, sed post matrimonium simul cum S. Joseph. *Postmodum vero*, inquit idem S. Doct. p. 3. qu. 28. art. 4. *accepto sponso, secundum quod mores illius temporis exigebant, simul cum eo virginitatis votum emisit.*

Porro votum virginitatis ab utroque conjuge ex reciproco consensu emissum post matrimonium rite celebratum, illud non destruit, sicut destruit, si antea emittatur.

ANIMADVERSIO II.

Non videtur licitum contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem.

Animadverte indolem probabilir opinatoris ajentis *non videtur*, quasi hac de re dubitari possit, & contrarium quoque videri queat. At loco illius *videtur* substituendum est, *certum est*.

Qui enim contrahunt tantum ob voluptatem carnis, ex epicuraeorum grege sunt, quos peccare, res est indubitata. Tob. 6. 17. dicitur: *Qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se, & a sua mente excludant, & suae libidini vacent, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem daemonium super eos*. Hinc ab Innoc. XI. proscripta est illa prop. n. 9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali*: ergo implicite damnatum quoque est dicere, quod liceat conjugium inire ob solam voluptatem carnis. Hinc porro efficitur, ut certum quoque peccatum sit, matrimonium contrahere propter solam vanitatem. Prior culpa luxuriae est, altera inanis gloriae, & utraque eo major, quo sacramenti sanctitas eo ipso tempore polluitur, quo suscipitur.

ANIMADVERSIO III.

Licite etiam contrahitur ob fines honestos, extrinsecos fini intrinseco sacramenti.

Hic prae oculis habenda est solidissima doctrina Catech. Rom. p. 2. cap. 8. n. 13. 14. ubi ait. „ Sed quibus de caosis vir, & mulier conjungi debeant, explicandum est. Prima igitur ratio est, haec ipsa diversi sexus, naturae instincta expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adjutus, vitae incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat.

„ Altera est procreationis appetitus non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & divitiarum heredes relinquantur, quam ut verae fidei, & religionis cultores educentur . . . . atque una haec etiam causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit . . . .

„ Tertia est, quae post primi parentis lapsum ad alias causas accessit, . . . ut scilicet, qui sibi suae imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur.“ De quo ita Ap. scribit: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaeque suum virum habeat*.

„ Hae igitur sunt causae, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie & religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. Quod si ad eas causas aliae etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi praeponant, ut heredis relinquendi desiderium, divitiae, forma, generis splendor, morum similitudo; hujusmodi sane rationes damnandae non sunt, cum matrimonii sanctitati non repugnent.“

Idem docet S. Carolus Bor. in instruct. de sacram. matrim. quae documenta ex D. Aug. lib. de bono conjugali cap. 3. desumpta sunt, ut legi potest apud Nat. Alexandrum Theol. t. 2. p. 61. reg 5.

Ex his intelligitur, matrimonium iniri quidem sine culpa posse ob finem aliquem honestum secundarium matrimonii, cum tamen finis secundarius principali alicui fini ejusdem matrimonii accedat, nec principalis finis loco habeatur. Nam si fines secundarii principalium loco habeantur, ex allata Catechismi doctrina, & S. Caroli Bor. ac D. Augustini auctoritate perperam agitur; quia ordo pervertitur. Hinc Concilium Coloniense ab eodem Nat. Alex. cit. ait: *Nam si neque ob prolem suscitandam, neque ob fornicationem vitandam, sed potius divitiarum, aut opum nanciscendarum, aut alterius rei gratia matrimonium contrahatur, perperam agitur, ut graviter in sacramentum peccatur.*

Quod si fines matrimonio extrinseci non solum honesti sint, sed etiam altioris ordinis, uti est Religionis conservatio, & dilatatio, pax inter discordes principatus componenda, non solum sine culpa, sed cum virtute tamquam fines primarii matrimonii proponi a conjugibus sibi possunt. Nam ipse finis primarius matrimonii, hoc est proles, ad eos fines laudabiliter refertur: ergo multo magis matrimonium eo referri potest.

ANIMADVERSIO IV.

Secus est de Sacerdote . . . quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum.

Nonnulli quidem insignes Theologi, ut Canus, Estius, Sylvius, & alii Sacramenti matrimonii ministrum Sacerdotem esse volunt, quorum sententiam veluti probabiliorem sequitur Concina Theol. t. 10. p. 595. c. 5. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 65. num. 5. §. 2. At contraria quoque teste eodem Concina num. 4. gravissimos patronos habet, & apud Scholasticos Theologos communis est; quam docet D. Thom. Suppl. qu. 42. ar. 1. ad 1. ubi ait: *Quod verba, quibus consensus exprimitur matrimonialis, sunt forma hujus Sacramenti, non autem benedictio Sacerdotis, quae est quoddam sacramentale.*

Haec sententia erui videtur ex Conc. Florent. in decr. Eug. IV. ad Arm. ubi dicitur: *Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti*: at qui matrimonium efficit, ejus minister est: ergo contrahentes sunt ministri matrimonii. Respondent adversarii, contrahentes esse ministros matrimonii, non ut Sacramentum est, sed ut est civilis contractus.

At haec responsio separat rationem Sacramenti a natura contractus in matrimonio inter fideles inito; quae separatio non videtur admittenda.

Praeterea cum Eugenius IV. absolute, & sine limitatione dicat, causam efficientem matrimonii esse mutuum consensum per verba de praesenti, absolute, & sine limitatione intelligendus est de matrimonio seu quatenus civilis contractus est, seu quatenus Sacramentum.

Adde, quod Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de refor. matrim. haec habet: *Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata, & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit* &c.

Hic quoque adversarii dicunt, esse sermonem de matrimonio, ut civilis contractus est, non ut est Sacramentum. Sed praeter hactenus dicta, huic responsioni illud quoque repugnat, quod sacra Syn. initio hujus sess. & canonum suam doctrinam inscribit *de Sacramento matrimonii*. Praeterea initio ejusdem sessionis inter matrimonia veteris legis, & evangelicae illud unum discrimen affert, quod haec illis per Christum gratia praestent, & inter novae legis sacramenta annumeranda sint. Ergo matrimonia novae legis eodem contrahentium consensu constantia sine ulla additione sunt sacramenta. Accedit, quod matrimonia clandestina, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, non solum vera, sed etiam rata matrimonia a sacra Synodo appellentur: at matrimonia rata idem sonant, ac Sacramentum matrimonii. Est enim apud omnes vulgo celeberrima illa distinctio matrimonii in legitimum, seu legale, ratum, & consummatum: at nomine matrimonii rati omnes intelligunt matrimonium, ut Sacramentum est, seu matrimonii Sacramentum; eademque sacra Synodus can. 6. hujus 24. sess. nomine matrimonii rati intelligit Sacramentum matrimonii, dum ita definit: *Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit*. Enim vero absurdum est putare, sacras Synodos Florentinam sub Eug. IV., & Tridentinam de matrimonio loquentes separare naturam Sacramenti a ratione contractus, cum id nullis verbis significent, & cum matrimonii inter fideles initi nomine omnes vulgo Sacramentum matrimonii intelligant, non secus ac baptismi, confirmationis &c. vocabulo accipiant Sacramentum baptismi, confirmationis &c. An, cum sacra Syn. Trid. eodem c. 1. cit. inhabiles ad contrahendum matrimonium reddit, qui sine praesentia Parochi, vel alterius Sacerdotis de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & testium illud contrahere attentant, ponit matrimonium praesente Parocho nihil dicente, & testibus celebratum non esse Sacramentum? Si hujusmodi matrimonium non esset Sacramentum, non hortaretur tantum, sed praeciperet, ut conjuges, antequam a Sacerdote Sacramentum susciperent, simul non cohabitarent, ne sine divina gratia, matrimonium Sacramenti vi, & natura destitutum consummarent: at sacra Synodus ad id hortatur tantum, hoc non praecipit, & verba Sacerdotis *benedictionem sacerdotalem*, non Sacramenti formam appellat. Huc quoque spectat declaratio sacrae Congreg. afferenda c. 3. dub. 2.

Matrimonium, Sacramenti vim habet, quatenus est signum vinculi, quo Christus cum Ecclesia conjungitur, Hinc Ap. Ephes. 5. ait: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*. At vinculum Christi cum Ecclesia conjugali vinculo significatur: vinculum autem conjugale non Sacerdos benedicens, sed contrahentes efficiunt: ergo contrahentes sunt ministri Sacramenti matrimonii. Nec mirum est, homines laicos esse ministros ordinarios Sacramenti matrimonii, cum Christus matrimonii contractum ad Sacramenti dignitatem evexerit. Sed de his hactenus.

Hanc enim rem attigi, ut quae mihi probabilior sententia videtur, innuerem,

ANIMADVERSIO V.

Requiritur consensus de praesenti . . . expressus; sufficit tamen exprimere per alium . . . bis tacentibus.

Ad valorem matrimonii requiritur, & sufficit consensus verbo, scripto, aut nutibus expressus, sicuti requiritur, & sufficit in aliis contractibus. Hinc Concilium Florentinum mox citatum ait, consensum mutuum *regulariter* per verba exprimi; & Innoc. III. cap. *Tuae* 25. tit. 1. lib. 4. decr. ait: *Quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum; sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba* con-

consensum exprimentia de præsenti. Nam surdi, & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum sine verbis. Ergo consensus legitimus quocumque modo sufficienter expressus sufficit ad valorem matrimonii; quæ est communis sententia, ut habet La-Croix p. 20. n. 231. Quam Catech. Rom. p. 2. c. 8. num. 7. tradit his verbis: *Sed verborum loco tum nutus, & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.* Idem docet D. Thom. Suppl. qu. 45. art. 2. ad 2. & 3. Et Bonifacius VIII. cap. unic. *Si infantes* tit. 2. lib. 4. in sext. idem expresse tradit de sponsalibus, quæ parentes pro filiis contrahunt, si filii præsentes fuerint, nec contradixerint; quod de matrimonio quoque intelligi debet.

Quia tamen verba sunt ordinaria signa mentis, & voluntatis, idcirco ii, qui loqui possunt, suum consensum verbis exprimere debent, ut docet S. Thom. ar. 2. cit. & Catech. n. 5. cap. cit. quæ est Ecclesiæ consuetudo, a qua recedendum non est. Hinc Rituale Rom. ita præscribit: *Debet curare Parochus, ut consensus partium per verba exprimatur, nisi forte aliquis ex contrahentibus sit mutus, in quo signa sufficiunt.*

Animadversio VI.

Sufficit conditionatus . . . stante conditione &c.

Recte quidem, sed addendum matrimonium nullum esse, si conditio non stet, ut ex se patet. Hinc S. Th Suppl. q. 47. ar. 5. ait: *Si conditio apposita est de præsenti*, (idem dicas, si est de præterito) *& non est contraria matrimonio, sive sit honesta, sive non honesta, stat matrimonium stante conditione, & ea non stante non stat.*

Animadversio VII.

Sufficit sub conditione &c. *Ratio est* &c.

Hæc Busembau doctrina nititur cap. ult. tit. 5. lib. 4. decr. ubi Gregorius IX. inquit: *Licet aliæ conditiones* (quæ non sunt contra substantiam conjugii) *appositæ in matrimonio, si turpes, aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Hoc tamen intelligi debet quoad forum externum. Nam quoad forum conscientiæ *matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum*, ut ait Innoc. III. supra cit. ergo si consensus desit, matrimonium in veritate non contrahitur. Hinc D. Thom. Suppl. q. 45. ar. 4. ait: *Expressio verborum sine interiori consensu matrimonium non facit*: & Innoc. III. cap. 5. *Tuas dudum* tit. 4. lib. 4. decr. inquit: *Et si solus* (consensus legitimus de præsenti) *defuerit, cetera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.*

Ceterum cum conditiones de futuro necessario, vel impossibili, nugatoriæ sint, & inanes, conjugalis contractus gravitati, & Sacramenti reverentiæ adversantur, ideoque valde vituperabiles sunt, & ab eo alienæ esse debent.

Animadversio VIII.

Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis &c.

Ita sana cap. ult. a Busemb., & mox cit. Et ratio est, quia qui sub tali conditione contrahit, nexum dissolubilem a conditione pendentem contrahit: ergo matrimonium non contrahit: præterea contractum efficit divino, naturalique jure vetitum, ideoque nullum.

At inquies, idem esse dicendum de eo, qui sub conditione turpi matrimonio non repugnante contrahit. Resp. In hac quoque specie quoad forum conscientiæ matrimonium nullum esset, si nexum dissolubilem a conditione pendentem teipsa inire vellet, qui ita contraheret.

Sed quia conjugalis contractus sub turpi conditione matrimonio non contraria ita accipi potest, ac si duplex sit contractus, alter, quo matrimonium contrahitur, alter illi adjectus, quo partes in rem turpem, ut in furtum, sacrilegium &c. consentiunt, Ecclesia in favorem matrimonii judicans, conditiones turpes habet pro non adjectis, & matrimonium quoad forum externum ratum habet.

Animadversio IX.

Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, & non matrimonii, quia hic debet esse de præsenti.

Hactenus recte; quod intelligi debet, etiamsi consensus exprimatur per verba de præsenti, e. g. accipio te in uxorem, si pater meus consenserit. Quæ sententia non solum est D. Thomæ, sed, ut ait P. Concina Th. t. 10. p. 208. n. 28. communis apud omnes, eamque tradit Urbanus III. cap. 5. *Super eo* tit. 5. lib. 4. decr. Quare illud consectarium Busemb. matrimonium non validari sine novo consensu, postquam conditio impleta fuerit, legitimum est. Sponsalia enim in matrimonium transire nequeunt, nisi accedente novo consensu de præsenti, sine quo matrimonium nullum est: sed consensus sub conditione honesta de futuro non habet, nisi vim sponsaliorum. Ergo &c. Hinc rejicienda est opinio Filliuc., Laym., & aliorum, qui contrarium esse probabile putant teste Busemb. nec repugnante. Anacletus t. 4. juris can. p. 76. n. 17. hanc eamdem contrariam opinionem probat, si consensus coram Parocho, & testibus expressus fuerit, eamque apud juris canonici interpretes nonnullis tamen repugnantibus communem facit.

Hanc autem desumi putat ex cap. *Super eo* mox cit. ubi Urbanus III. inquit: *Super eo vero, quod postulasti, utrum ille, qui in quamdam mulierem consensit, si pater ejus suum præstaret assensum, sit ad consummandum matrimonium compellendus; respondemus, quod cum consensus liber dici non possit, qui in alieno arbitrio reservatur, et conditionem ipsam canonica non improbent instituta, nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam cogendus est ad matrimonium contrahendum.* Ergo, inquit Anacletus, accedente patris consensu ad matrimonium consummandum cogendus est; ideoque accedente patris consensu matrimonium sine novo consensu validum, & ratum est.

Resp. Summus Pontifex ait *contrahendum*, non consummandum. Cur Anacletus illud *contrahendum* accipit perinde ac si consummandum diceret? Quia, inquit, Pontifex de matrimonii consummatione interrogatus fuerat: ut ergo responsio interrogationi respondeat, illud *contrahendum* accipi debet, prout idem est, ac consummandum. Mirum sane est, quod summus Pontifex contractum matrimonii cum ejusdem consummatione confundat, & pro eodem accipiat res tantopere inter se discrepantes.

Animadvertendum ergo est, Pontificem non fuisse interrogatum, utrum qui contraxit per verba de præsenti sub conditione futura, matrimonium consummare teneatur accedente conditione, hoc est patris consensu, sed utrum matrimonium consummare teneatur conditione non impleta, hoc est consensu a patre non præstito. Dubitabatur enim, utrum talis contractus esset matrimonium de præsenti, an promissio de futuro sub conditione, ideoque quærebatur, utrum contrahens ad consummandum matrimonium esset cogendus.

At Pontifex pro certo habebat, contractum non fuisse conjugalem; sed solum conjugii promissionem, ut sa explicat in fine capitis, ubi ait: *Cum hujusmodi consensus non sit de præsenti habendus, licet per verba de præsenti evidentius exprimatur, qui in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit.* Quare respondet, contrahentem, hoc est promissorem sub conditione non solum non esse cogendum ad matrimonium consummandum, sed ne ad contrahendum quidem, *nisi voluntas patris postmodum intercedat*. Hic est genuinus sensus citati canonis, ut intelliget quicumque dictorum seriem attente, & sine præjudiciis considerabit.

Anacletus cum Busembao 2. objicit: omnis contractus sub conditione honesta futura celebratus, hac impleta, purificatur, seu absolutus, & perfectus evadit: ergo, inquit Anacletus, etiam contractus matrimonii.

Resp. Antecedens verum est, loquendo de contractu in genere suo; at contractus sub conditione honesta de futuro non est matrimonium conditionatum, etiamsi exprimatur per verba de præsenti, e. g. *Accipio te in meam conjugem, si pater meus consenserit*, ut falso ponit Anaclet., & La-Croix p. 22. n. 247. sed contractus sponsalium, ut docet D. Thom. Suppl. qu. 47. art. 5. & communis sententia teste Concina, & Urban. III. mox citatus. Et ratio est, quia per matrimonium fit reciproca corporum traditio, quæ vel est, vel non est, nec potest esse suspensa: at conditio futura traditionem corporum suspendit: ergo matrimonio adversatur, & sponsaliorum tantum contractum efficit. *Illa verba accipio te in uxorem, si pater meus consenserit*, reipsa nugatoria, & contradictoria sunt: nam qui ita loquitur, accipit mulierem in uxorem, ut ipse ait, nec tamen accipit, quia acceptionem suspendit addita conditione, si pater meus consenserit; non secus ac qui dixerit, *do tibi decem aureos, si pater meus consenserit*, quos reipsa non dat. Sicuti ergo hæc non est datio pecuniæ, nec datio fit, etiamsi pater post consentiat, nisi pecunia reipsa tradatur; ita qui ait, *accipio te in uxorem, si pater meus consenserit*, reipsa non tradit seipsum in maritum, nec traditio fit, etiamsi pater postea consentiat,

nisi

nisi seipsum reipsa tradat in maritum per novum consensum.

Quare cum talis contractus sit sponsaliorum, & illud *accipio* perinde sonet, ac *acciptam*, nisi velimus, contractum esse nugetorium, & nullum; idcirco impleta conditione efficitur contractus absolutus, & perfectus sponsaliorum, non matrimonii, quidquid contra sentiat Anacl., La-Croix, & alii.

At subdit Anacletus: „ Confirmatur (sententia quam „ tredidit) ex repetitis declarationibus Cardinalium per „ Romanos Pontifices approbatis, de quibus vide apud „ Fagnanum in cit. cap. *Super eo*, vi quarum habetur, „ quod matrimonium per verba de præsenti sub hone„ sta conditione de futuro contractum, etiam post Con„ cilium Tridentinum valeat, nec opus amplius sit, ut „ in præsentie Parochi, & testium fiet, ad evitandas „ lites, & difficultates, quæ ex diversitate opinionum „ inter Doctores facile oriri possent. “

Resp. Anacletus perseverat in suo falso supposito, quod scilicet contractus expressus per verba de præsenti sub honeste conditione de futuro sit matrimonium, quod non probat, nec probare unquam poterit, & quod falsum esse, ex mox dictis constat; quod intellige spectata vi verborum. Nam quoad veritatem, & conscientiam spectandus est animus, & consensus contrahentium; qui forte appositam conditionem pro nihilo habere possunt.

P. Concina Theol. t. 10. p. 208. num. 28. hanc decisionem Congregationis Conc. Trident. coram Clem. VIII. affert: *Titius cum Berta coram Parocho, & testibus contraxit matrimonium per verba de præsenti, sed hac tamen conditione, si id salvo meo honore fieri potest, & si fratribus meis placuerit. Deinde non expectato conditionis eventu copulam habuit cum Berta affectu maritali, & copula scitur a multis. Quæritur, an per hoc sit jam firmatum matrimonium de præsenti, nec oporteat expectare conditionis eventum. Et ratio dubitandi est, quoniam contractus ille coram Parocho, & testibus, cum fuerit per appositam conditionem suspensus, non potuit habere vim matrimonii de præsenti, sed sponsalium de futuro; & copula cum affectu maritali subsecuta, quamvis ostendat recessum fuisse a conditione, tamen non sufficit ad matrimonii veritatem, nisi de præsenti contrahatur coram Parocho, & testibus. Sacra Congregatio Concilii censuit, in casu proposito valere matrimonium, nec requiri, ut de novo coram Parocho, & testibus contrahatur.*

Resp. Sacra Congreg. ita censuit, quia posuit contrahentes non jam recessisse a conditione, sed conditionem appositam pro nihilo hebuisse. Quia enim Titius *non expectato conditionis eventu copulam habuit cum Berta affectu maritali*, se ejus maritum esse posuit, & facto comprobavit, ideoque suum consensum non conditionatum, sed absolutum fuisse, declaravit. Hac præsumptione nititur sententia sacræ Congregationis, quæ secundum ea judicet, quæ foris apparent.

Animadversio X.

Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem.

Hactenus recte & vere. At Busemb. subdit: *Secus post eam. Bon.*

Hæc sententia loquendo de matrimonio bona fide contracto, cui superveniat dubium de valore, & post inquisitionem nil rescitu, nec dubium deponi possit, videtur, inquit La-Croix p. 69. num. 302. saltem spectata ratione esse probabilior.

Ratio ejus est „ 1. quia præmissa sufficienti diligentia „ conjuges habent invincibilem ignorantiam de invaliditata: ergo manet possessio pro validitate: ergo perge„ re possunt supponentes valere. “

Resp. Hæc ratio nullius momenti est. Aliud enim est ignorantia invincibilis, quia quis aliquid sibi licere invincibiliter putat, aliud dubitatio invincibilis, qua quis dubitat, utrum aliquid sibi liceat. Prior a peccato excuset, non item posterior, imo hæc culpam involvit, quia periculum violandæ legis involvit, & quia qui cum dubio agit, non agit ex fide, hoc est ex persuasione conscientiæ, ideoque peccat ex Apostolo dicente: *Omne, quod non est ex fide, peccatum est.*

Porro conjuges, qui præmissa sufficienti diligentia, & inquisitione de valore matrimonii, de eo nihilominus dubitant, illud quoque invincibiliter dubitant, utrum eis liceat petere debitum, quia licita debiti petitio, matrimonii valorem ponit: ergo cum hoc dubio petentes debitum, peccant.

At inquis, ut quis licita debitum petat, non est necessarius valor matrimonii, sed sufficit in dubio de valore, certa matrimonii possessio, in qua possessione esse ponuntur conjuges de valore dubitantes; quia in *dubio melior est conditio possidentis*; & hæc est La-Croixii ratio.

Resp. Aliud est, matrimonium in dubio non esse dissolvendum, quod concedimus, aliud est debitum licite peti posse, quod omnino negamus. Possessio matrimonii, ejusque indissolubilis ratio postulat, ne dissolvatur, nisi ex certa ratione: at possessio eadem matrimonii non efficit, nec efficere potest, ut matrimonium reipsa sit validum, si invalidum fuit ab initio. Quare ex possessione ratio sumi non potest, ut matrimonium ponatur validum, cum de ejus valore dubitetur. Ex quo fit, ut qui dubitat, debitum petere non possit, etiamsi possideat.

2. Ratio La-Croixii est: „ Durissimum est compellere „ homines culpæ immunes, ut vitam cœlibem ducant; „ ad hoc autem compellerentur, si uti non possent ma„ trimonio. “

Resp. Hæc ratio nostræ corruptæ indoli accommoda, animum vellicat, & facile suadet: at indignum Theologo est, & bono christiano, ut lex valere nolit, nisi mollis, & facilis sit. Si La-Croixii ratio vim haberet, matrimonii usus Religiosis, & Clericis sacris initiatis cum Luthero permittendus esset. Cur enim homines culpæ immunes compellendi sunt, ut vitam cœlibem ducant? Hoc jugum durissimum est. Hic est discursus La-Croixii, qui discursus Luthero relinquendus erat, nec a catholico, & religioso homine adhibendus. Nos, homines non compellimus, ut vitam cœlibem ducant, sed cum Apostolo dicimus: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*: eos autem cum eodem Apostolo compellimus, ut a fornicatione, quæ a regno Dei excludit, abstineant, & consequenter a copula, de qua merito dubitetur, utrum sit fornicatio.

3. Ratio est hæc: „ Id videtur sufficienter decisum a „ Lucio III. cap. *Dominus*. Ibi enim supponit, si secun„ do matrimonio bona fide contracto superveniat dubium „ de morte prioris conjugis, posse eum, qui bona fide „ contraxit, petere debitum, & alterum, etiamsi male „ fide contraxerit, posse reddere. Similiter cap. *Lauda„ bilem* de frigid. & malef. dicitur superveniente dubio „ de impotentia, utrumque posse ad triennium reddere, „ & petere debitum. “

Resp. Hæc sunt verba Lucii III. cap. cit. *Si aliquis, vel aliqua de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei, qui sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod a se tamen noverit nullatenus exigendum.*

Hæc verba perspicua sunt, & decretoria contra La-Croixium, qui dicit conjugem in hoc dubio posse etiam petere, ita ut mirum sit, quod La-Croix citare ausus sit Lucium III. cap. *Dominus* pro sua sententia, quem Summus Pontifex apertissime, & sine dubitatione destruit. Accedit Innoc. III. cap. *Inquisitionibus* de sent. excomm. ubi ait: *Credimus distinguendum, utrum alter conjugum pro certo sciat impedimentum conjugii, propter quod sine mortali peccato non valet carnale commercium exercere, quamvis illud apud Ecclesiam probare non possit, an non sciat certo, sed credat. In primo casu debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus, utrum habeat conscientiam hujusmodi ex credulitate levi, & temeraria, an ex probabili, & discreta; & quidem ad sui Pastoris consilium (conscientia levis, & temerariæ credulitatis explosa) licite potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamvis non evidenti, & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.*

„ Respondent aliqui, ait La-Croix, ibi tantum dici, „ quod non liceat petere ante majorem inquisitionem. “ At hæc interpretatio est penitus arbitraria, imo textui contraria; quia credulitas probabilis, & discreta inquisitionem sufficientem supponit, sine qua credulitas esset indiscreta.

„ Lugo, subdit La-Croix, de just. d. 17. num. 88. di„ cit, ex contextu constare, quod Pontifex ibi loquatur „ de casu, in quo conjux habet judicium probabile de „ sola nullitate matrimonii, & nullum habet probabile „ motivum pro valore, ac tum non posse petere, sed „ tantum reddere, nisi aliunde sibi formet conscientiam „ secundum dicta num. 300.

Resp. Negamus id constare ex contextu, quia Pontifex id non dicit; imo ex contextu colligitur, Pontificem loqui sex de casu, quo conjux habet solum rationem pro nullitate, seu de casu, quo rationem etiam contrariam habeat, quæ tamen priori non prævaleat. Credulitas enim discreta, & probabilis includit timorem, seu dubitationem de opposito; quæ dubitatio de opposito vel oriri potest ex oppositis rationibus, vel ex rationibus infirmioribus, licet nullæ in contrarium adsint rationes.

Hæc scilicet Busemb. & La-Croixii opinio, versatilis probabilitatis misera soboles est, contra quam satis dictum

ctum fuit lib. 1. tract. 1. dub. 2. & dub. 3. quo lectorem remitto, unde præsens La-Croixii opinatio affatim exploditur. Pro ea affert ille quidem multos recentes opinatores; sed pro contraria stare fatetur S. Thom. S. Bonavent., (quorum textus legi possunt apud Genettum Th. t. 5. p. 286. qu. 27.) S. Ant. P. Sotum, Ledesm. Val. Vasq. Azor. Rebell. Pont. Hurt. Turr. Arr. Aversa q. 21. s. 2. & alios 17. cum Schild.; quorum, ac præcipua Sanctorum Th. Bonav. Antonini auctoritas sina comparationa prævalet contrariæ.

Idem La-Croix p. 28. nu. 299. ait: „ Qui probabiliter „ putat, matrimonium esse validum, licite petit debi„ tum --- etiamsi opinio pro invaliditate esset probabi„ lior. " Quæ opinatio pariter ex versatili probabilitata orta, tum ex dictis de probabilitate, tum ex mox disputatis explodenda omnino est. De bis consule etiam, si lubet, tum Genettum qu. cit. tum Concinam Theol. t. 10. p. 381. cap. 6. §. 3.

Nam quod dicitur cap. 5. *Laudabilem* t. 15. de frig. & mal. lib. 4. decr. quibus cohabitatio per triennium conceditur, si frigiditas ante probari non possit, experiendi causa, id ad alia dubia de valore matrimonii non est transferendum, quia sacri canones de aliis dubiis circa valorem matrimonii aliter loquuntur.

Hic forte quæris, utrum, dum uterqua conjugum de valora matrimonii dubitat, uterque petenti debitum reddere teneatur? Resp. Dum conjux debitum petit, ponendum est, ipsum bona fide niti, ideoque illi reddendum est juxta mox dicta, etiamsi reddens dubitet de valore matrimonii. At si qui petit, de valore matrimonii dubitet, hic jura petendi ex mox dictis privatur: at non est reddendum debitum ei, qui jure petendi privatus est, ne reddens illius peccato societur: ergo petenti debitum cum dubio de valore matrimonii, debitum non est reddendum; quod intellige, cum petentis dubitatio reddenti comperta est.

ANIMADVERSIO XI.

Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut sanitatis. Hactenus recte: addit Busemb. *Nisi tamen sit causa gravis, cui damnum corporale videatur postponendum* &c.

P. Concina Theol. t. 10. p. 366. num. 4. contra ita loquitur. „ Quando grave detrimentum propriæ saluti „ imminet, tametsi periculum incontinentiæ adsit in pe„ tente, reddendi obligatio non urget; quia tunc aliis „ remediis coercenda incontinentia est. "

Busembaum ita ratiocinatur: ex duobus malis minus eligendum est: at grave periculum vitæ, aut sanitatis minus malum est, quam periculum incontinentiæ in se, aut in conjuge: ergo illud eligendum est, non istud.

Resp. Propositio vera est, cum alterutrum necessario aligendum est; falsa est, cum utrumque vitari potest: at in nostra specia utrumque malum vitari potest, grava quidem periculum vitæ, aut sanitatis abstinendo a debiti redditione, periculum incontinentiæ aliis remediis, puta jejuniis, precibus, abstinentia ab eodem lecto &c. ergo utrumque vitandum est. Enimvero castitati graviter, & aperta repugnaret, qui, cum incontinentiæ periculum alio modo avertere queat, gravi detrimento suæ, vel conjugis salutis illud removere vellet. „ Notandum tamen, „ quod feminæ non excusantur a reddendo debito ob in„ commoda, & molestias, quas gravidæ experiuntur, „ neque etiam ob periculum, quod eis imminet ex par„ tu, nisi ob aliquam infirmitatem, aut dispositionem „ corporis assererent Medici, ex partu futuro extraordi„ narium vitæ, aut sanitatis periculum mulierem subitu„ ram; quia alias nubendo, pœnis a Deo Evæ, & aliis „ mulieribus impositis se sponte subjecerunt. " Ita Gen. Th. t. 5. p. 289. qu. 28.

ANIMADVERSIO XII.

Contra Pontium, qui vult esse nullum.

Hæc apicurea Pontii opinatio ab Innoc. XI. propos. 9. expresse damnata est.

Nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur &c.

Cur Busembau conditione apposita, *si delectatio non quæsita sentiatur*, loquitur?

An delectatio in usu conjugii non quæsita, potest non sentiri? Id scilicet falsum, & ridiculum est.

Ceterum culpa vacat non solum sentire, sed etiam quærere delectationem in usu conjugii, si quæratur non ut finis, sed ut ordinata ad prolem, sicuti expers est culpæ quæsita voluptas cibi, & potus, si ad vitam tuendam ordinetur. Delectationes enim sunt bonæ, vel malæ pro natura actus, unde derivantur.

Hinc Arist. Eth. lib. 10. c. 5. ait: *Jam cum functiones muneris bonitate, & vitia inter se differant, aliæque sint expetenda, alia fugienda atque aspernanda, aliæ neutræ; similis est ratio etiam voluptatum. Sua enim cujusque functionis muneris voluptas est. Atque ea quidem, quæ bona propria, bona est: quæ mala, vitiosa*. Hoc idem docet S. Th. 1. 2. qu. 34. art. 1.

At vero excitare se ad voluptatem, quando copula debita redditur, ut Busembau loquitur, nisi id necessarium forte sit ad debiti redditionem, non est quærere voluptatem a natura datam, sed majorem, quam natura suppeditat; quod voluptuosi, & lascivi hominis ast, nec culpa vacare potest.

ANIMADVERSIO XIII.

Si sine justa causa situs &c. *quod aliqui dicunt esse mortale, alii .... veniale tantum, etsi grave* &c.

Modos coeundi præposteros, seu, ut ait La-Croix p. 31. num. 332. cum vir cognoscit mulierem a tergo, & cum mulier incuba est, & vir succubus: hos, inquam, duos modos a gravissimis Auctoribus peccati mortalis damnari ait idem La-Croix, ac præsertim præposterum, ut notat Concina Theol. t. 10. p. 404. num. 4. Ratio horum est, tum quia videntur graviter repugnare honestati naturali, tum quia communiter ast periculum dispergendi seminis.

Contra recentes communiter negant, hos concumbendi modos esse ex se mortales, dum servetur debitum vas, nec sit periculum effusionis seminis, etiamsi sola voluptas sit causa hujus perversionis. Ratio est, quia quando finis principalis copulæ habetur, qui est prolis generatio, transgressio ordinis secundarii est solum culpa venialis: sed quocumque modo, seu situ congressus fiat, habetur finis principalis ejusdem, dum vas debitum servetur, & absit periculum effundendi semen; qua de re mox: ergo &c.

S. Antoninus p. 3. tit. 1. c. 20. §. 3. apud Genettum Theol. t. 5. p. 271. qu. 14. postquam contrariam sententiam damnantem peccati mortalis, si vir sit succubus, & mulier incuba, retulit, subdit: *Sed Albertus Magnus in quartum dicit, quod nihil horum, quæ facit vir cum uxore in actu conjugali, servato debito vase, est de se mortale; sed potest esse signum mortalis concupiscentiæ, quando ei non sufficit modus determinatus a natura, sed alium invenit causa se delectandi, cum non subest causa infirmitatis, vel alia rationabilis. Ex quibus dictis videtur sentire Albertus, quod non impeditur generatio prolis per tales modos indebitos, servato debito vase, qui fuit maximus Philosophus*. Viscosa enim seminis natura facile adhæret, nec facile effunditur, cum natura mulieris ad retinendum disposita sit.

Ejusdem sententiæ, subdit Genett. videtur esse D. Th. in 4. distinct. 35. in fine, ubi ait: *Usus contra naturam conjugis est, quando debitum vas prætermittit, vel debitum modum a natura institutum quantum ad situm: & in primo semper est peccatum mortale, quia proles sequi non potest; unde totaliter intentio naturæ frustratur. Sed in secundo modo non semper est peccatum mortale, ut quidam dicunt, sed potest esse signum mortalis concupiscentiæ: quandoque etiam sine peccato esse potest, quando dispositio corporis alium modum non patitur. Alias tanto est gravius, quanto magis a naturali modo receditur*. Modus concumbendi, qui sine peccato esse potest, ex se mortalis non est; quod enim ex se mortale peccatum est, nunquam licet: at modus non naturalis concumbendi, servato debito vase, potest esse juxta D. Thomam sine peccato, cum scilicet dispositio corporis alium modum non patitur: ergo non est ex se mortalis. Modus quidem concumbendi, ut mulier sit incuba, ac præsertim præposterus est valde turpis; sed hæc gravior turpitudo quoad modum, graviorem efficit culpam in genere culpæ venialis, non culpam mortalem. In hanc quidem sententiam propter mox dicta pronus sum, quæ tamen certa non est.

Quoad Confessariorum praxim audiendus ast S. Antoninus, qui loco supra cit. inquit: *Dure ergo in tali excessu reprehendendi sunt conjuges, & quod abstineant, cum non subest causa: inducenda sunt adhuc uxores, quod viris, a quibus communiter ista procedunt, non consentiant in hujusmodi: si tamen timore verborum, vel incontinentia virorum eis assentiant, non possunt ex hoc argui de mortali, ex quo secundum Albertum de se illud non est mortale. Nam de intentione viri exigentis, qualitercumque non habet ipsa judicare, ut per hoc possit ei debitum denegare: nec de facili est præcipitanda sententia de tali modo, quod sit mortale in se*.

Si alter conjugum . . . seminationem cohibeat; quod quidam . . . dicunt, in femina nullum esse.

La-Croix p. 31. n. 333. ait, quod „ Sylv. & alii pu„ tant conjuges peccare, sed Sanch. Dian. & alii cum „ Gob. tr. 10 n. 592. Avers. qu. 21. s. 5. dicunt, si ab „ utroque absit periculum effundendi seminis, hoc se ha-

„ bere

„ bere tanquam merum factum, de quo postea dicetur."

Ita Buf. & La-Croia, qui hæc dicentes aut nihil dicunt, aut omnia probant.

Semen a viro posse in copula extra vas mulieris effundi, res certa est, & testatur factum Onan, quod Gen. 38. v. 9. gravissime reprehenditur. At seminis effusionem in eodem coitu a viro cohiberi posse, res fictitie videtur; de qua tamen alii judicent.

Si id fieri possit, & fiat, naturæ ordo pervertitur; quia coitus ad seminis effusionem ex ordine naturæ refertur; ideoque hoc esse peccatum, non est dubitandum; imo vero cum talis ordinis perversio gravissima sit, & matrimonii bono contraria, quia generationem impedit, qua ratione a mortali culpa excusari possit, non intelligo.

Contra vero copula in muliere non ad effundendum, sed ad recipiendum semen ex naturæ instituto videtur ordinata; & quia semen ab ea effusum, hoc ipso quia effunditur, generationi non deservit, cujus primordia in femina doctissimi Philosophi aliunde desumunt, idcirco si comprimatur, generationem impedire non videtur; ideoque hujusmodi compressio in muliere mortalis culpæ damnande non videtur.

Animadversio XIV.

Si absque urgente causa fiat tempore indebito: in magna solemnitate . . . vel pridie communionis.

Sancti Patres, & Summi Pontifices, ut legere licet apud Genettum Theol. t. 5. p. 259. qu. 6. Natalem Alex. Theol. t. 2. p. 136. reg. 6. Concinam Theol. t. 10. p. 395. qu. 4. non solum magnis festivitatibus, sed diebus festis, & jejuniorum, nec solum pridie, sed plures dies ante communionem ab uxoribus abstinendum esse, docent.

Horum gravissimam, & venerandam auctoritatem La-Croix p. 30. n. 321. eludit: quia, inquit, „ Scot. Nav. „ Henriq. Sanch. Kon. aliique plurimi cum Aversf. qu. „ 21. f. 6. dicunt esse consilii, & talia, quæ sub forma „ prohibitionis dissuadeantur, vel dicendum est per accidens ideo peccari, si pietas debita per hoc impediatur." Ita La-Croia, qui aperte fallitur, ut textus legentibus manifestum est. Hinc sacra Cong. Concilii Trid. die 31: Maji 1597. „ censuit, ab adventu Domini „ nostri Jesu Christi usque ad diem Epiphaniæ, & a feria „ 4. Cinerum usque ad octavam Paschatis convivia, nu„ ptiarum solemnitates, traductiones ad domum, & car„ nalem copulam decreto Concilii decimo cap. sess. 24. de „ ref. matr. prohiberi; sed metrimonium coram Parocho, „ & testibus etiam eo tempore contrahi posse." Refertur a Gen. Theol. t. 5. p. 160. qu. 3. Porro si sacra Synod. Trid. ex allata declaratione prohibet, ne tempore adventus, & quadragesimæ nubentes, cum uxoribus commisceantur, an iis, qui antea nupserunt, carnalis copula iisdem temporibus permissa est? Quod autem dicitur de adventu, & quadragesima, idem dicendum de aliis jejuniis, & festis, itemque de diebus, quibus sacra communio sumitur, & qui eam proxime præcedunt: nec audiendus est La-Croix, qui n. 321. cit. ait, per se loquendo licitum esse „ die communionis habere usum matri„ monii; " sed Catech. Concilii Trid. cujus auctoritas infinito prope dixerim intervallo Casuistarum sensui ante stat. Hic porro p. 2. cap. 8. n. 34. ait: *Quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obsecrandi causa a matrimonii officio interdum abstineant; in primisque id sibi observandum sciant tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiam percipiant, sæpius vero cum solemnia quadragesimæ jejunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte, & sancte præceperunt.* Ait *præceperunt*, non ut male interpretatur La-Croix, *suaserunt*.

Itaque neglecto La-Croix, & aliis casuum arbitris, ex SS. Thoma, Bonav. & Antonino, quorum textus refert Gen. loco cit. hæc regula tenenda est: reddere diebus descriptis debitum conjugale, culpa vacat; illud petere, non est mortalis culpa, venialis tamen, & gravior, si voluptatis causa, non incontinentiæ timore petatur.

2. *Quando uxor est gravida, saltem &c. unde Dian. & Con. nullum peccatum agnoscunt.*

La-Croia p. 30. num. 324. hac de re ita loquitur. „ Quamvis absit periculum abortus, quod communiter „ abest, tamen copulam esse illicitam, quando mulier „ est gravida, videntur docere SS. Amb. Aug. Isid. apud „ Sanch. l. 9. d. 22. n. 2. & apud Rayn. in Heter. t. 16. „ f. 1. p. 14. n. 40. speciatim S. Hier. relatus cap. Orig. „ 5. cau. 32. qu. 4. attamen non esse mortale, docent „ S. Th. Alb. M. & Doctores omnes teste Sanch. n. 3. „ esse autem veniale tenent plerique. Sed Sanch. n. 6. „ & Aversf. q. 2. f. 6. concludunt cum aliis, per se lo„ quendo nequidem veniale esse; quia matrimonium et„ iam est in remedium concupiscentiæ; cum autem uxo„ res magna temporis parte gravidæ sint, nimis periculosum esset, sub peccato obligari tanto tempore absti„ nere."

Quod Sanch. Aversf. aliique non solum e plerisque recentibus Theologis, sed a sanctis Patribus Ambrosio, Aug. Isid. Hieron. &, ut ait Concina Theol. t. 10. p. 399. n. 21. unanimi eorum sensu recedere audeant, quodque hanc sententiam La-Croia referat, nec improbet, sed tacite probare videatur, res sane indigna est, & venerandæ SS. Patrum auctoritati injuriosa, quæ non refutanda, sed lacrymis deploranda est. Itaque dicendum, coitum cum uxore gravida, si sit periculum abortus, esse evidens peccatum mortale; si tale periculum absit, esse peccatum certum veniale, non autem mortale.

De periculo incontinentiæ, quod alia ratione averti potest, infra sermo erit.

3. *Quando uxor laborat fluxu menstruo* &c.

Tum Busembau hic ad ea verba, „ imo aliqui apud „ Dian. &c. " tum La-Croix p. 30. n. 322. ponunt, accedere ad conjugem menstruatam, nullum per se loquendo esse peccatum, occurrente justa causa, v. g. ob periculum incontinentiæ; quod periculum mox ad ca. 4. dicemus, non excusare usum conjugii ab omni culpa.

Quare dicimus, accessum ad menstruatam, sine dubitatione esse peccatum: quæ sententia, ut advertit Concina Theol. t. 10. p. 398. n. 19. communis est apud Theologos. Hanc doctrinam Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 138. reg. 9. confirmat D. Augustini, D. Hieron. Jonæ Aurelianensis, Haymonis Halberstatensis auctoritate, & S. Thomæ, qui d. 32. q. 1. art. 3. qu. 2. ait: *Unde prohibitum est ad talem accedere, & similiter prohibitum est mulieri in tali fluxu debitum petere*. Eamdem Gen. Theol. t. 5. p. 261. qu. 7. asserit quoque auctoritate Scot. in 4. sent. d. 32. ubi ait: *Nec est probabile, quod in lege evangelica, quæ est lex castitatis, sit minus prohibitum ad menstruatam accedere.*

Utrum vero talis accessus sit mortalis, an venialis, dubitari potest.

Hac de re ita loquitur Natalis Alex. loco cit. „ Redditionem non minus, quam exactionem debiti tempo„ re infirmitatis menstruæ, peccatum esse mortale nihi„ lominus sentiunt Scotus, Richardus a Mediavilla, Ly„ ranus in c. 15. Lev. Glossa cap. *ad ejus* d. 5. Petrus „ Soto lect. 16. de matrim. Esthius in 4. sent. d. 32. §. 9. „ Hesselius 2. p. Catech. cap. 135. at veniale dumtaxat „ peccatum in reddente debitum agnoscunt S. Bonav. & „ Sylvester Prietas. Alii denique tam exigentem, quam „ reddentem venialis tantum peccati reos esse, censent, „ Scil. Petrus a Palude d. 32. q. 1. Cajet. in summa ver„ bo matrim. Franciscus a Victoria, Dom. Soto, Nav. „ Ench. c. 16. Alfonsus a Castro lib. 1. de pot. legis pœn. „ c. ult. in eamque opinionem inclinare videtur S. Th. „ loco mox laudato, & eam propugnat S. Anton. 3. p. „ tit. 1. cap. 20."

Genett. loco cit. putat, „ petentem debitum sive vi„ rum, sive mulierem graviter delinquere, nec conju„ gem ullo modo teneri ad reddendum, quin imo talem „ concubitum adeo proli periculosum, & matrimonii bo„ nis oppositum pati non debere."

Hujusmodi concubitum tam in petente, quam in reddente, ut habet prior sententia a Nat. relata, esse mortalem, suadet ratio a Gen. insinuata. Ille enim concubitus tam in petente, quam in reddente mortalis est, unde grave damnum proli nasciturae merito timetur: atqui ex coitu cum menstruata uxore, grave damnum proli nasciturae merito timetur. Hinc S. Hieron. in c. 18. Ezech. ait: *Per singulos menses gravia, atque torpentia mulierum corpora, immundi sanguinis effusione relevantur; quo tempore si vir coierit cum muliere, dicuntur concepti fetus vitium seminis trahere, ita ut leprosi, & elephantiaci ex hac conceptione nascantur, & fœda in utroque sexu corpora parvitate, vel enormitate membrorum, sanies corrupta degeneret.* Idem habet Nicolaus de Lyra in Lev. apud eumdem Genettum. Idem docet Theodorus Craanem p. 2. p. 519. Nam licet doctiores nostrorum temporum Medici velint, menstrua esse sanguinem minime veneficum, & impurum, e sola sanguinis copia, & vasorum muliebrium angustia effluentem; hic tamen sanguis virili semini contra naturæ ordinem immixtus primordia generationis inficit, & fetum monstrosum teste experientia efficit. Ergo concubitus cum muliere menstruata tam in petente, quam in reddente mortalis est. „ Periculum in„ fectionis, vel monstruositatis rarum est, " inquit La-Croix loco cit. At hoc de suo asserit, nulla nixus ratione, auctoritate, vel experientia; ideoque merito negligitur. Fieri quidem potest, ut ex menstruo concubitu nulla proles concipiatur, at contrarium quoque fieri potest: porro ad mortalem culpam sufficit periculum, cui coeuntes menstruo tempore se exponunt. Hinc Greg. Papa cap. 4. *Ad ejus* dist. 5. ait: *Quippe cum & sine partus causa, cum in consuetis menstruis detinentur, viris suis misceri prohibeantur, ita ut morte lex sacra feriat, si quis*

vir ad menstruatam mulierem accedat. La-Croix ita respondet huic canoni, quem ipse quoque refert. „ Nam sepra cap. fin. tantum refertur prohibitio antiquæ legis, quæ nunc non obligat: “ quibus verbis duo errata includuntur: primum est, quod ibi tantum referatur prohibitio antiquæ legis. Greg. enim, ut ex ejus verbis perspicuum est, docet, mulieres, cum in menstruis detinentur, viris suis misceri prohiberi; id vero confirmat auctoritate antiquæ legis per ea verba *ita ut morte lex sacra feriat, si quis* &c. ex quibus liquet, Gregorium putare, antiquam legem, quam affert, nunc quoque obligare; obligare, inquam, non ad pœnam, quo sensu judicialis lex est, & abrogata, sed ad culpam, quo sensu est lex moralis, seu naturalis, quæ omni tempore, & omnes obligat.

Hinc S. Thom. in 4. d. 32. qu. 1. art. 2. qu. 2. cit. ait: *Accedere ad menstruatam, in lege prohibitum erat duplici ratione, tum propter immunditiam, tum propter nocumentum, quod in prole ex hujusmodi commistione frequenter* (ait *frequenter* contra La-Croix, qui inquit, periculum monstruositatis esse rarum) *sequebatur. Et quoad primum, præceptum erat cæremoniale, sed quantum ad secundum, erat morale; quia, cum matrimonium sit ad bonum prolis principaliter ordinatum, ordinatus est omnis matrimonii usus, quo bonum prolis intenditur: & ideo hoc præceptum obligat etiam in nova lege propter secundam rationem, etsi non propter primam*. Et D. August. de illa Lev. lege cap. 20. *Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, interficiantur ambo de medio populi sui*: ait lib. 3. qu. in Lev. cap. 64. *Hic positum est, ubi talia prohibita sunt, quæ etiam tempore novi testamenti, remota umbrarum veterum observatione, sine dubio custodienda sunt*. Post subdit: *Qua in re non natura damnatur, sed concipiendæ proli noxium prohibetur*. Itaque neglecto, & exploso La-Croixio, hinc oritur hæc ratio: culpa naturæ jure prohibita, Deique judicio, & lege morte punita, non venialis, sed mortalis est: sed coitus cum menstruata est culpa jure naturæ prohibita, Deique judicio, & lege morte punita quoad utrumque coeuntem: ergo hic coitus est mortalis quoad utrumque, hoc est tum quoad petentem, tum quoad reddentem, seu consentientem. Et sane agentes, & consentientes pari pœna puniuntur, ejusdemque culpæ rei sunt: ergo si vir petens mortaliter peccat, uxor consentiens a mortali reatu excusari non potest.

Quid huic rationi responderi potest? Credibile enim non est, Deum gravissimo mortis supplicio voluisse punitum accessum ad menstruatam propter immunditiam legalem. Rursus si hujusmodi accessus, naturæ lege venialis esset, additio venialis reatus legali immunditiæ, tam gravi pœna digna non esset: ergo gravissima mortis pœna; qua coitus cum menstruata punitur, gravitatem mortalis culpæ indicat, & evincit.

ANIMADVERSIO XV.

Ex dictis . . . resolvitur, licitum esse uti matrimonio, 1. prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi &c.

Hactenus recte: at Busemb. addit: *Imo etiam aliquando simplici affectu licite excludatur, v. g.* &c.

Hoc vero recte dictum non est: qui enim Dei, & naturæ instituto sua voluntate repugnat, culpa vacare non potest: at qui simplici affectu prolem a matrimonii usu excludit, Dei, & naturæ instituto sua voluntate repugnat; quia matrimonii usus ex Dei, & naturæ instituto ad prolis generationem refertur: ergo &c.

Adde, quod matrimonii bona tria sunt, hoc est fides, proles, sacramentum: at qui fidei, & sacramento voluntate adversatur, peccat, imo gravissime peccat: ergo a culpa immunis esse non potest, qui simplici voluntate proli repugnat. Hinc D. Thom. suppl. q. 49. art. 2. ait, quod matrimonium *inquantum est in officium naturæ, duobus ordinatur, sicut & quilibet virtutis actus: quorum unum exigitur ex parte ipsius agentis, & hoc est intentio finis debiti; & sic ponitur bonum matrimonii, proles*. Neque vero excusatur, qui ab usu conjugii prolem sua voluntate excludit, ne prolibus nimis gravetur; sed potius peccatum peccato addit; quia in Dei providentia, quæ volucribus cæli, & bestiis terræ necessaria subministrat, nedum homini, spem suam non collocat.

Itaque in hanc rem cautius loquitur Genettus Theol. Th. t. 5. p. 259. q. 5. his verbis. „ Ut quis utens matrimonio, censeatur intendere procreationem filiorum, non est necesse, ut actualiter in ipsa copula de filiis cogitet, sed sufficit, si virtualiter, vel etiam habitualiter intendat, idest ut aliquando generationem intenderit, nec eum finem postea expresse excluserit, & ita sit dispositus, ut si de generatione tunc cogitaret, eam vellet. “

2. *Ad vitandum periculum incontinentiæ* &c.

Ad vitandum periculum incontinentiæ in comparte, bene habet; quia hoc perinde est, ac reddere debitum, quod non solum licet, sed necessarium est.

Ad vitandum periculum incontinentiæ in se, hoc male habet. Nam D. August. de bono conjugali cap. 7. ait: *Reddere debitum conjugale, nullius est criminis, exigere autem ultra necessitatem generandi, culpæ venialis*. S. Gregorius cap. 2. *Nervi* dist. 13. ait: *Et quia tunc solum conjuges in admistione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur*, &c. S. Bonavent. in 4. d. 31. art. 2. qu. 2. ad 1. *Qui vero coit causa fornicationis vitandæ in se, in hoc semper peccat venialiter*. S. Thom. suppl. qu. 49. art. 5. *Et ideo duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causa procreandæ prolis, & debiti reddendi; alias autem semper est ibi peccatum ad minus veniale*. Hos, ut necesse est, sequuntur Genett. (Theol. t. 5. p. 129. qu. 14.) Nat. Alex. (Theol. t. 2. p. 136. reg. 3.) Concina (Th. t. 10. p. 393. q. 3.)

La-Croix p. 28. n. 292. ita loquitur. „ Si fiat præcise ad vitandam incontinentiam propriam, S. Aug. Anselm. Bonav. Thom. in suppl. q. 49. art. 5. & speciatim S. Gregorius relatus cap. *Nervi* 2. d. 13. videntur dicere esse veniale, & consentit Carden. in 2. crisi d. 7. n. 50. quia talis actus aberrat a fine suo primario, ad quem a Deo est ordinatus. “ Post subdit: „ Denique alii plurimi Theologi, & Juristæ cum Duar. Caj. Medin. Nav. Alman. Caspens. Laym. Ron. Rebell. Hurt. Henrina, Pont. Mastr. Avers. probabilissime dicunt, nullum fore peccatum præcise intendere vitationem concupiscentiæ, & remedium sui peccati &c. “ Ita ne vero? non solum citati Patres, & Ecclesiæ doctores, sed, ut testatur Genettus Theol. t. 5. p. 129 qu. 13 & Concina Theol. t. 10. p. 394. n. 5. unanimis S. Patrum sententia culpabilem facit usum conjugii ad propriam incontinentiam vitandam: & La-Croix recentium opinatorum contra sentientium opinionem probabilissimam appellare audet? Hoc sane dici sine insigni SS. PP. injuria non potest. Hoc perinde est, ac si La-Croix dixerit: „ Puto omnia esse hodie melius examinata, & hanc ob rem in omni materia, ac præcipue in morali libentius juniores, quam antiquiores lego, & sequor . . . . doctrina fidei a veteribus, doctrina morum magis a junioribus petenda: “ quæ propositio a generali conventu Cleri Gallicani anno 1700. apud Natalem Alex. Theol. t. 2. app. altera p. 59. prop. 30. hac censura notata fuit. *Hæc propositio temeraria est, perniciosa, erronea, SS. Patribus, & antiquis doctoribus contumeliosa: spreta in moribus christianorum componendis necessaria Scripturarum, ac traditionis auctoritate, & interpretatione moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabiliendas*.

La-Croix objicit Ap. 1. Cor. 7. ubi ait: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*, item, *revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram, hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Resp. D. Aug. hunc textum exponens in Ench. cap. 78. fatetur, putari posse, non esse peccatum, misceri conjugi non prolis, sed incontinentiæ vitandæ causa, tum addit: *Posset ergo, ut dixi, hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset*: Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. *Quis autem jam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus apostolica auctoritas fateatur?* Alias ratiunculas, quibus idem La-Croix contra Sanctos Patres, & Ecclesiæ Doctores crocitare audet, dignas non puto, in quibus refutandis immorer.

3. *Valetudinis causa, vel propter alios fines* &c. Post subdit: *Solius tamen valetudinis causa uti, probabile est, esse veniale, ut docent S. Thom. Henriq. Laym. l. c. contra Mart. Per.* &c. ll. cc.

Quid ergo? Utrumque probabile: si vis non esse peccatum, non est; si vis esse peccatum, peccatum est: ab hominis voluntate, & mente pendet, ut sit, vel non sit peccatum. Hæc est indoles versatilis probabilitatis.

La-Croix p. 28. n. 293. eandem more suo viam insistit, ac Busemb. videtur tamen proclivior in opinionem S. Thomæ contrariam „ dummodo, inquit, non excludatur finis primarius, “ qua additione rejicit opinionem Busemb. a nobis mox explosam, qua ait, finem primarium matrimonii, hoc est prolem ab ejus usu aliquando simplici affectu licite excludi. Sed in eo merito reprehenduntur tum Busemb., tum La-Croix, quod a S. Thoma tam facile recedant, ac si esset cum probabilibus opinatoribus permiscendus. An ejus unius auctoritas pluris non est, quam centum probabilium, qui omni vento doctrinæ contra præceptum Ap. Ephes. 4. v. 14. circumferuntur? Doctrina S. Thomæ mox allata, & a S. Patribus derivata, hic contra versatilem Busemb., La-Croix, & aliorum opinionem iterum describenda, & inculcanda est. *Duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causa procreandæ prolis, & debiti reddendi; alias autem semper est ibi peccatum ad minus veniale*. Hæc doctrina tenenda est, non

in

in contrarias partes animus instar calami vento agitati flexibiliter versandus: ergo nec valetudinis causa, nec propter alios fines extrinsecos, matrimonii usus licet.

At La-Croix ita objicit: „ Non tenemur semper positive agere ex fine intento a Deo, vel legislatore, „ sed satis est, si actus noster referatur ad finem honestum, & non excludatur relatio ad finem a lege intentum, maxime in hoc casu, in quo sanitas juvabit „ ad gignendam prolem: ergo quod refertur ad sanitatem, virtualiter refertur ad gignendam prolem. “ Eadem est ratio a Busembao diversis vocibus allata.

Resp. Huc sophismati, quod sibi quoque objicit S. Thom., ita S. Doct. respondet Supplem. qu. 49. ar. 5. ad 4. *Ad 4. dicendum, quod quamvis intendere sanitatis conservationem non sit per se malum; tamen hæc intentio efficitur mala, si ex aliquo sanitas intendatur, quod non est ad hoc de se ordinatum; sicut qui ex Sacramento baptismi tantum salutem corporalem quæreret; & similiter etiam est in proposito in actu matrimonii*. In eo sophistica est ratio La-Croix, & Busemb. quod ponant usum matrimonii ex se esse honestum, & bonum, cum tamen talis non sit, nisi matrimonii bonis honestetur, ut docet, & ostendit S. Thom. qu. 49. cit. art. 1. Porro cum bonum Sacramenti, hoc est matrimonii inseparabilitas ad ejusdem essentiam pertineat, bona vero fidei, & prolis in seipsis considerata ad usum matrimonii spectent, ut idem Angelicus docet ar. 3. hinc liquido efficitur, ut matrimonii usus non honestetur, nisi ex bono fidei, cum debitum redditur, aut ex bono prolis, cum quis matrimonio utitur prolis suscipiendæ causa.

Bonum fidei sufficit ad honestandum matrimonii usum, etiamsi non includatur, dum non excludatur matrimonii finis, hoc est proles; quia matrimonii usus præcipitur ad fidem servandam. Hoc est illud, quod conficit La-Croixii ratio. At matrimonii usus, si fidei bonum non adsit, hoc est si debitum non petatur, non præcipitur; &, cum in seipso bonus non sit, honestari non potest, nisi altero matrimonii bono, hoc est prola. Quare prolis bonum est quidem finis matrimonii, non tamen finis præcepti, sed circumstantia necessaria, & præcepta in usu ejusdem matrimonii; qua circumstantia, quæ in debiti petitione est intima, & naturalis matrimonii, matrimonium exutum, veluti sua naturali honestate privatum, aliunde, seu ex aliis finibus honestari non potest. Enim vero si sublimior finis vitandæ in se incontinentiæ juxta communem sanctorum Patrum sensum non sufficit ad honestandum conjugii usum, multo minus sufficere potest finis inferior propriæ incolumitatis; præsertim cum hic sit finis matrimonio extrinsecus, ille vero post primi hominis lapsum sit finis matrimonio intrinsecus. Sed quoniam hic est secundarius finis, & remedium infirmis non ex imperio, sed ex indulgentia concessum, idcirco usus matrimonii ex hoc eodem fine culpa non vacat; *sed quæ tanto citius relaxatur*, inquit S. Greg. in pastor. p. 3. c. 28. relatus a Gen. p. 131. t. 5. *quanto non per hanc illicitum quid agitur, sed hoc, quod est licitum, sub moderamine non tenetur*. Hoc est suo modo, seu circumstantia privatur, ut mox diximus.

Animadversio XVI.

Tales actus (hoc est tactus, aspectus, & verba turpia) *per se iis licent*.

Id Busemb. asserit sine ulla limitatione, ut scilicet matrimonium sit officina cujuscumque turpitudinis, & obscænitatis etiam belluis ignotæ, non naturæ officium, & Sacramentum castitatem, & sanctimoniam inspirans, & efficiens.

Quod si vero separatim, & sine ordine ad copulam .... sunt venialia peccata &c.

Busemb. obscænos inter conjuges tactus, aspectus &c. considerat duplici modo vel cum relatione ad copulam, vel sine hac relatione.

Si primo modo fiant, juxta ipsum licent; quæ opinatio supra fuit explosa lib. 3. tract. 4. cap. 2. in fine dub. 1. & tract. 3. cap. 2. dub. 5. cap. 1.

Ratio pro hac falsa opinatione a Busembao allata, captiosa est. Licent enim media, ut licet finis, si ut finis, ita media honesta sint, non item si media sint turpia, & mala. Impudici tactus non ex ordine naturæ ad conjugalem copulam referuntur; sed ex effreni libidine, qua conjugii usus fœde deturpatur.

Si autem sine ordine ad copulam fiant, juxta Busembaum sunt tantum venialia peccata. Hanc opinationem refutavi lib. 3. tract. 3. dub. 5. cap. 1. Hinc Apost. ad Gal. 5. 19. inquit: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*: at tactus &c. a conjugibus peracti, ponuntur impudici: ergo a Regno Dei excludunt. An audiendus est Busembau, dum ita cavillatur, „ ratione status, qui illos actus cohonestat, „ habent jus ad illos? “ Resp. Si ita est, non ergo sunt impudici: at reipsa sunt, & ponuntur impudici: ergo ratio captiosa est.

His paucis verbis Busemb. duplex erratum, & contradictio involvitur. Contradictio quidem, quia si conjugii status eos actus cohonestet, & jus ad illos tribuit, nullam involvunt culpam, cum tamen Busemb. eos malos esse dixerit. Falsum est, & evidenter falsum, conjugium ad actus, qui ad copulam non referuntur, præsertim turpes & impudicos jus præbere, cum jus non præbeat nisi ad actus pudicos, & castos, unde proles, quæ est matrimonii finis, oriri possit. Falsum est, & evidenter falsum, conjugium honestare actus impudicos, & turpes, quibus turpiter fœdatur.

Ipse Busembaum exceptio „ nisi tamen, ut sæpe con„ tingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis, “ evincit, actus impudicos inter conjuges esse mortales; quia periculum pollutionis non sæpe, ut male ait Busemb. sed semper, ut recte advertit Concina Theol. t. 10. p. 408. num. 19. conjunctum est cum venerea delectatione; imo venerea delectatio, quæ aliunde oriri non potest, nisi ex commotione spirituum generationi deservientium, nihil aliud est, nisi interior pollutionis inchoatio.

La-Croix n. 341. ait: „ Huc pertinet, quod Tabera „ ne p. 2. tr. 1. c. 5. §. 1. q. 5. ref. 1. docuit, nempe si actus conjugalis sit illicitus conjugibus ob ali„ quam circumstantiam extrinsecam, v. g. ob morbum, „ periculum abortus, quamvis alii actus venerei tum „ exerciti sint veniales, dum illis deest debitus finis, „ tamen non ideo præcise esse illis mortaliter illicitos. „ Et idem dicendum putavit in casu impotentiæ super„ venientis matrimonio. “

At ex mox dictis actus venerei ad copulam maritalem non ordinati, sunt mortales culpæ. Sed actus venerei, de quibus hic loquitur, ut ponit, ad copulam maritalem non ordinantur: ergo sunt mortales culpæ. An mortales luxuriæ culpæ desinunt esse mortales in conjugibus, cum ipsa copula ex se permissa, propter aliquam circumstantiam iis non licet? Mira sane doctrina, & evidenter falsa, & ab Episcopo Atrebatensi 5. Maji 1703. ut fatetur hic La-Croix, damnata.

Hanc doctrinam, inquit La-Croix, tradunt plurimi, quorum longum catalogum texit. At plurima nomina recentium opinatorum cum Apostolo, cum matrimonii sanctitate, cum evidenti ratione, & cum Episcopo pugnantia pro nihilo merito habentur. Quod si, ut refert idem La-Croix, multi ex Scriptoribus ab eo citatis dicunt, si actus tales sint in conjugibus semper peccata mortalia, matrimonium fore proximam ac perpetuam occasionem damnationis æternæ, ideoque conjuges non posse absolvi; respondeo matrimonium a Deo institutum, ex se bonum esse, & sanctum, probisque, & castis Christianis esse concupiscentiæ remedium; malis vero, ac libidinosis hominibus, qui eo ad explendam libidinem abutuntur, nihil mirum esse, si lasciviæ fomentum sit, & æternæ damnationis occasio.

Animadversio XVII.

Conjux venialiter tantum peccat tangendo seipsum ut ... docet Sanchez. a. Oblectando se veneree &c.

Hæc Sanchezii probabilitas fucata est, & falsa ex mox dictis. Si enim conjugibus non licent tactus inter se, multo minus conjugi licet seipsum veneree tangere. Quod si venerei tactus inter conjuges, licet alter in alterius corpus jus habeat, sunt mortales culpæ, multo magis mortalis culpa est, si conjux seipsum impudice tangat, cum in suum corpus nullum jus habeat, aut habere possit. Dum conjux seipsum impudice tangit, non solum mortaliter peccat, sed gravius quam persona soluta; quia conjugi injuriam facit, dum sibi potestatem sui corporis, cujus dominium in conjugem transtulit, sibi usurpat. Enim vero recitata opinatio Busemb. non solum falsa est, sed monstro similis, omnique vel specie probabilitatis destituta. Hinc La-Croix p. 31. num. 339. Hanc Busemb. opinionem a S. Anton., Sylv., Nav., Vasq., Sa, Sanctio, Armilla, Dian., Aversa improbari fatetur, eamque ipse quoque improbat.

Idem porro dicendum de venerea delectatione, hoc est ipsam quoque esse letalem culpam; quam sententiam recte tradunt Sylvester, Basilius Pontius, Vega, Dicast., Rodriquez teste Concina Theol. t. 10. p. 408. n. 19. eamque ipse Concina propugnat. Hæc enim delectatio ipso Busembao fatente culpa est, nec alterius a luxuriæ generis esse potest: et omnis voluntaria luxuria, utpote quæ ex parvitate materiæ venialis non fit, est culpa mortalis; nec rursus delectatio, de qua loqui-

mur, a matrimonio honestatur, sed illud deturpat: ergo talis delectatio est mortalis; præsertim cum ab ea abesse posse periculum pollutionis, ut Busemb. ponit, sit ex dictis commentitium, & falsum. Delectatio de copula conjugali, dum fit, si hæc matrimonii bonis honestetur, bona est, & honesta, sicut ipsa copula: at delectatio de eadem conjugali copula extra ipsam, mala evadit; quia sola realis, non imaginaria copula conjugalis, est honestum objectum, & causa delectationis; quia sola realis copula ad prolem, cujus causa matrimonium institutum est, referri potest: ergo voluptatem de copula cogitata, matrimonii sanctitas, & naturæ lex respuit. Quoniam autem versamur in materia gravi, atque hujusmodi, ut parvitatem culpæ non admittat, idcirco talis voluptas non potest esse, nisi mortalis.

ANIMADVERSIO XVIII.

Vel ex caritate, v. g. ad avertendum periculum incontinentiæ imminens conjugi.

Hoc idem asserit P. Concina Theol. t. 10. p. 366. n. 3. ea D. Thom. Suppl. q. 64. p. 2. ad 1.

ANIMADVERSIO XIX.

Nam si sæpe petenti semel verbis negetur citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale .... & aliquando .... nullum, secundum Perez &c.

Si debitum sæpe petenti semel verbis negetur, at reipsa reddatur, bene habet; at si verbis, & reipsa negetur, cur venialis culpa est? Ob levitatem materiæ, inquit Busemb. At hic in hoc eodem casu dixit, debitum esse rem gravem, & ex justitia debitam, sicuti reipsa est. Hinc D. Paulus 1. ad Cor. 7. ait: *Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.* Mox subdit: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Ergo ob levitatem materiæ negatio debiti a culpa mortali excusari nequit.

Adde, quod qui debitum sæpe petit, concupiscentiæ stimulis sæpe exagitatur; ex quo fit, ut incontinentiæ periculo objiciatur ex debiti negatione. Si ex D. Paulo incontinentiæ periculum iis imminet, qui ex consensu ab officio conjugali abstinent ad tempus, ut orationi vacent, ideoque S. Apost. hos alloquens, ait: *Et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram;* multo magis hoc periculum iis impendere putandum est, qui non ex consensu abstinent, sed jure suo uti volentes repelluntur, & ab usu conjugii inviti arcentur.

Ergo illa positio Busembaum, *citra periculum incontinentiæ*, veluti commentitia merito rejicitur.

Præterea non nimia petendi frequentia a debiti redditione eximit, quidquid Busemb., & La-Croix n. 398. contra dicant, sed illa frequentia, unde reddendi impotentia existit. Hinc D. Th. qu. 64. art. 1. ad 2. ait: *Quod uxor non habet potestatem in corpus viri, nisi salva consistentia personæ ipsius, ut dictum est. Unde si ultra exigat, non est petitio debiti, sed injusta exactio; & propter hoc vir non tenetur ei satisfacere.* Et ad 3. inquit, *quod si aliquis reddatur impotens ad debitum solvendum ex causa ex matrimonio secuta, puta cum prius debitum reddidit, & est impotens ad debitum solvendum, ulterius mulier non habet jus petendi; & in petendo ulterius, se magis meretricem, quam conjugem exhibet.*

Itaque hanc rem cautius tractat Genettus Theol. t. 5. p. 258. qu. 3. ubi ait: „ Videtur tamen, quod potest etiam in hoc esse parvitas materiæ, quæ a mortali excuset; ut si conjux expetitus parum differat reddere, vel non reddat videns alium non adeo anxie petere, neque ex negatione tristari; dummodo tamen in his casibus nullum adsit periculum incontinentiæ, aut gravis iræ, aut odii. " Ait, *parum differat reddere*, non neget reddere, vel si neget, idcirco neget, quia ex modo petendi intelligit, debitum non exigi, sed suaderi, addita conditione, *dummodo tamen* &c.

Justam autem .... esse censet M. Perez, si plures nascantur filii, quam possint alere.

S. Th. Suppl. qu. 54. art. 1. ait: *Vir tenetur uxori debitum reddere in his, quæ ad generationem prolis spectant, salva tamen prius personæ incolumitate;* quam doctrinam repetit ad 2. & 3. ergo quamdiu debitum reddi potest, salva incolumitate personæ, reddi debet: ergo excusatio non reddendi debitum, quia plures nascuntur filii, non est legitima, sed injuriosa conjugi jus habenti petendi debitum.

Ratio legitima utendi matrimonio est prolis susceptio: ergo valde absurdum est, hanc rationem contra matrimonii usum, & debiti redditionem retorquere. Neque vero susceptio prolis quoad certum numerum filiorum, sed prolis absolute est ratio legitima usus matrimonii. Quod si debitum est reddendum, etiamsi hujus finis, hoc est prolis spes non sit, multo magis reddi debet, si spes hujusmodi adsit.

Unde nam quæso quidam recentes opinatores tam absurdam exceptionem contra matrimonii fidem, & pactum invenere, nisi ex suo ipsorum cerebro? Juxta hoc enim commentum, matrimonii pactum quoad reddendum debitum esset non absolutum, sed limitatum, & conditionatum, hoc est nisi plures nascantur filii, quam ali possint; quo nihil absurdius cogitari potest. „ Multiplicatio „ prolis, inquit La-Croix p. 36. num. 392. ordinarie non „ excusat, nisi abesset omne periculum incontinentiæ, & „ immineret magna incommoditas in alendis tot prolibus. "

At hæc magna incommoditas est matrimonii onus, sicuti matrimonii onus est magna incommoditas uxoris in vehementissimis doloribus, & periculo vitæ, quod in partu incurrit. Sicut ergo hæc magna incommoditas uxorem a debiti redditione non excusat, ita magna incommoditas alendi multos filios nec virum, nec uxorem a reddendo eodem debito eximit.

Dum recentes quidam opinatores hanc vanam excusationem non reddendi debitum commenti sunt, oculis in terram defixis, mentem ad divinam providentiam non erexerunt, nec illud Matth. 6. in animo habuerunt: *Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?* Ergo tam vanum commentum, quod matrimonii usum voluptate, & commodo metitur, e fidelium conjugatorum mentibus explodendum omnino est.

ANIMADVERSIO XX.

Imo si aliter non possit reddere debitum, licite non observat jejunia Ecclesiæ &c.

De his dictum est lib. 3. tract. 6. cap. 3. dub. 2.

ANIMADVERSIO XXI.

Non tamen tenetur .... modo innaturali.

Nulla alia gravis causa petendi debitum modo innaturali assignari potest, nisi quod corporis dispositio modum naturalem non patitur; in qua hypothesi reddendum est debitum petenti modo innaturali, dum quoad minime fieri potest, a modo naturali recedat.

Vel in loco publico, vel sacro &c.

Hac de re dictum fuit lib. 3. tract. 4. cap. 2. dub. 2, cap. 6.

ANIMADVERSIO XXII.

Si illud petat maritus morbo contagioso laborans &c.

Theologi est, sententiam de jure dicere, non de facto. Jus quoad rem hanc est, debitum esse reddendum, si reddi possit salva corporis incolumitate, in quam nec petens, nec reddens jus habet. Exigua incommoda pro nihilo habenda sunt: utrum vero grave incommodum salutis pati conjux possit ex debiti redditione, id consideratis circumstantiis Medici magis, quam Theologi officium est judicare.

Quod attinet ad lepram, hæc saltem ordinarie loquendo non excusat sanum a debito reddendo leproso, ut docet D. Th. Suppl. qu. 64. art. 1. ad 4. ubi ait: *Unde etiam uxor viro leproso tenetur reddere debitum; non tamen tenetur ei cohabitare; quia non ita cito inficitur ex coitu, sicut ex frequenti cohabitatione:* & Alex. III. c. *Quoniam* 2. tit. 8. lib. 4. decr. inquit: *Quod si virum, sive uxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus a sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli quod exigitur, est solvendum; cui præcepto nulla in hoc casu exceptio invenitur.*

Quod si lepra ante matrimonium fuerit contracta, & cognita, multo minus excusat a debiti redditione; quia, ut ait D. Th. ad 4. citat. *lepra solvit sponsalia, sed non matrimonium.*

Dixi *ordinarie*: nam si grave periculum contagionis ex medicorum judicio immineret, sanus non teneretur debitum leproso reddere ex allato principio D. Thomæ, quod Genettus Theol. t. 5. p. 265. qu. 10. confirmat auctoritate S. Bonav. & S. Antonini.

At subdit idem Gen. „ Sed excipiendus est unus casus, „ in quo quamvis probabile sit infectionis periculum, te- „ netur tamen sanus leproso debitum reddere, vel etiam „ cohabitare saltem in eadem domo; quando scilicet le- „ pra, aut alius similis morbus contagiosus matrimonium „ præcessit, & eo non obstante a conjuge sano, & talem „ morbum non ignorante contractum fuit; quia tunc vi- „ detur renuntiasse juri suo, dum sciens sponte ad id per „ matrimonium se obligavit. "

At hic animadvertendum puto, neminem habere jus, seu dominium in corpus suum, ejusque incolumitatem; cujus rei dominium uni Deo vitæ, & necis Domino competit.

petit. Quare huic juri, quo quisque caret, renuntiare nemo potest, nec se quisquam ad id obligare, quod sui corporis incolumitati notabiliter noxium est.

ANIMADVERSIO XXIII.

Si petat ab uxore .... ut quidam volunt, tempore menstrui.

Recte id quidem, ut supra ostensum fuit art. 1. c. 8. contra Busembaum, qui hic sibi, ut moris est probabilium, contradicit.

Aut cum uxor est gravida &c. ut per se patet, ait Laym. c. 1. num. 7.

Id sane per se patet, quia usus matrimonii nec in petente, nec in reddente licere contra bonum matrimonii, unde honestatur, potest.

Et esse mortale dicit Perez: addens ex Sanch. &c. licitum esse.

Ne hac quidem de re dubitandum est. Nam subire, seu creare periculum abortus, aut mortis prolis jam conceptæ, est res gravissime mala, caritati, & justitiæ contraria; quæ proinde a mortali culpa excusari nulla ratione potest; neque enim cum tanto periculo jus est petendi, nec debitum reddendi. Quare seu quis petat, seu reddat cum tanto periculo, letaliter peccat.

Nam petere debitum, cum uxor est gravida, etiamsi nullum sit abortus periculum, juxta communem SS. Patrum sententiam venialis culpa est ex mea dictis, reddere autem nullum peccatum. Hæc confirmat S. Antoninus apud Genettum Theol. t. 5. p. 267. quæst. 11. inquiens: *Tempore pragnationis reddere debitum, non est peccatum, & reddere debet, si non est periculum abortus; potest etiam exigere in dicto casu absque mortali. Sed ubi esset periculum probabile abortus, nec debet exigi, nec reddi; alias esset mortale secundum Petrum de Palude, qui etiam dicit, quod petere debitum tali tempore, est semper veniale, si tamen non sit periculum abortus.*

Aut si non possit uxor edere fetum nisi mortuum..... Laym. tamen dicit eo casu licere.... quod Bonac. concedit.

Quod dictum est de eo, qui petit, aut reddit debitum cum periculo abortus, aut mortis prolis jam conceptæ, idem dicendum, si uxor non possit edere fetum, nisi mortuum; est enim eadem quoad mores species. Quia usus matrimonii in hac specie proli perniciosus, & mortalis est; atque perinde est ac si prolem procreent, ut occidant; quod esse mortale peccatum gravissimum, ac parricidium, res evidens est; imo vero parricidio additur mors animæ fetui illata, qui nondum baptizatus occiditur. An id licere potest ad vitandam incontinentiam? At non sunt ex Apostolo facienda mala, ut eveniant bona. Præterea periculum incontinentiæ alia ratione vitari potest. Nulla ergo ratione hujusmodi crudele facinus a mortali culpa, nedum ab omni culpa excusari valet.

Aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ &c.

De periculis ordinariis vitæ, quæ uxores parientes subeunt, nulla disputatio est; quia hæc sunt pœnæ, labem originis ex divinæ justitiæ lege consequentes, quibus omnes nuptæ obnoxiæ sunt.

At si sermo sit de extraordinario præsenti certo vitæ periculo, quod uxor subitura sit, si debitum reddat, illud reddere non tenetur; quia ex solidissima S. Thomæ doctrina supra allata, conjux non habet potestatem in corpus alterius, *nisi salva consistentia personæ ipsius*: ergo uxor non tenetur debitum reddere, si fetum edere non possit, nisi cum extraordinario, & certo periculo vitæ. Nec enim conjugium jus tribuit, ut prolis gratia uxorem coeundo occidas.

In hac specie non solum uxor non tenetur reddere, sed tenetur non reddere.

Vir petens crudelis est, & uxoricida; uxor reddens, viri crudelitati, suæque nefariæ neci consentit. An utrumque grande peccatum non est? An excusandum prætextu jam exploso vitandæ incontinentiæ?

Denique propter grave periculum morbi &c.

Recte quidem; imo in hac quoque specie tenetur non reddere; quia ut vitæ propriæ, ita ne incolumitatis quidem conjux non est dominus.

ANIMADVERSIO XXIV.

Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen &c.

Si illud *innaturali modo* a Busembao absolute enuntiatum comprehendat vas innaturale, basilice, & crasse fallitur. Nam sicuti nemo a mortali culpa excusatur, nedum a culpa, si adulterio, fornicationi &c. consentiat malorum timore, ita uxor multo minus a letali peccato excusari potest, nedum ab omni peccato, si timore rixarum, odii, &c. consentiat viro vase indebito uti volenti; quia hoc facinus fornicatione, & adulterio detestabilius est teste D. Augustino, qui, ut refertur c. 11. *Adulterii* qu. 7. cau. 32, ait: *Omnium horum est pessimum, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit uti. Usus enim naturalis, si ultra modum prolabitur, in uxore quidem veniale est, in meretrice damnabile. Sed iste, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore.* Hinc D. Antoninus apud Genettum Theol. t. 5. p. 270. qu. 14. ait: *Unde nullo modo uxor debet viro in hujusmodi* (usu corporie contra naturam quoad vas) *assentiri. Non enim excusaretur a mortali peccato, quantumcumque cum animi displicentia hoc faceret. Nec timor, vel sufferentia verberum, vel futura incontinentia viri eam excusaret, nisi ei violentia absoluta inferretur, a qua se non posset defendere; sed ex hoc in futurum licite ei posset debitum denegare.*

At etiamsi Busembau intelligatur de *innaturali modo* solum quoad modum concumbendi, non tamen licet uxori consentire viro timore rixarum, odii, incontinentiæ. Peccare enim nunquam licet, ne maximorum quidem peccatorum vitandorum causa. Peccatorum compensationem sana Theologia, & Apost. respuit, qui Rom. 3. 8. ait: *Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam, nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio justa est:* at concubitus uxoris cum viro innaturalis, quoad solum concumbendi modum, eo ipso, quia innaturalis est, malus est, & culpabilis: ergo. Neque enim naturalis evadit, quia malus vir illum exigit, incussoque timore extorquere conatur; neque rursus, si naturæ necessitas illum honestat, hominis malitia, aut incontinentia honestari potest. Denique mulier resistens, debitum in hac specie non negat, sed indebitum, & meretricium sui corporis usum negat, seque uxorem esse, non meretricem ostendit. Hinc S. Antoninus supra relatus: *Inducendæ sunt uxores, quod viris, a quibus communiter ista procedunt, non consentiant in hujusmodi. Si tamen timore verberum, vel incontinentiæ virorum eis assentiant, non possunt ex hoc argui de mortali, ex quo secundum Albertum de se illud mortale non est.* D. Antoninus uxores in hac specie a culpa mortali, non ab omni culpa excusat.

ANIMADVERSIO XXV.

Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur seminis effusio.

Ipsa quidem vel flagitiosissima scelera, si sint involuntaria, culpæ non vertuntur: quare si seminis effusio in conjugibus tum in se, tum in causa involuntaria sit, culpa vacabit. At cum conjuges dicuntur facere aliquid ex gravi causa, ex quo per accidens sequatur seminis effusio, seminis effusionem aut in se, aut in causa velle videntur, & intelliguntur; ex quo fit, ut non solum peccent, sed graviter peccent; quia voluntaria seminis effusio in conjugibus grave scelus est. Illud *per accidens* additum mihi videtur ad horrorem sceleris tegendum. Ratio a Busembao allata, tectum & astutum sophisma est. Qui enim faciunt aliquid, unde seminis effusio oritur, non solum permittunt, sicut Bus. ait, ut generatio non fiat, sed generationem reipsa, & facto impediunt; quod grande scelus esse, res est manifesta.

ANIMADVERSIO XXVI.

Licite interrumpitur actus conjugalis, etsi ex naturæ concitatione secuta sit pollutio, dummodo sit justa causa interrumpendi &c.

Dum Busemb. ita loquitur, ponere videtur actum conjugalem posse inchoari, etiamsi ante consummationem interrumpendus prævideatur: at hæc positio flagitiosa est. Naturæ enim lex, & matrimonii sanctitas postulat, ut actus conjugalis non inchoetur, nisi consummandus sit; quia nisi consummetur, prolis generatio impeditur. Qui copulam inchoat, ac post interrumpit, semen, quod ex natura sua in uterum uxoris, veluti in agrum fundendum erat, cohibet; porro semen cohibere, & impedire, ne in uterum mulieris illabatur, perinde est, ac semen effundere: hoc posterius est grande scelus, quod ex quacumque gravi causa excusari non potest: ergo etiam prius.

Hujusmodi flagitia, utpote contraria naturæ, non solum sunt detestabilia, sed aliis peccatis naturæ non repugnantibus detestabiliora, non secus ac concubitus cum uxore extra vas naturale. Contra hujusmodi portenta merito declamat P. Concina Theol. t. 10. pag. 405. num. 7. 8. 9. 10.

ANIMADVERSIO XXVII.

Peccat probabiliter femina, qua in usu matrimonii alio animum distrahit &c.

Hac de re dictum est a. 1. h. dub. c. 6.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Quod si interim alter mortuus non sit ..... excusatur nubens; neque ex dubio &c.

Misso Busembao audiendus est Clemens III. qui cap. 19. *In præsentia* tit. 1. lib. 4. decr. ait: *Respondemus, quod quamocumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium convolare; nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Busembau excusat nubentem conjugem, si alter mortuus non sit, dum fama, & sufficientia indicia de ejus morte habeantur; at Clemens III. non excusat, quia conjugem ad secundas nuptias transire non permittit, nisi de morte prioris conjugis res certa sit. Idem habet Lucius III. cap. 2. *Dominus* tit. 21. lib. 4. decr. ubi inquit: *Sane super matrimoniis, quæ quidam ex vobis (nondum habita obeuntis conjugis certitudine) contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migravit conjux ejus.* Hinc porro fit, ut matrimonia sine certa notitia mortis prioris conjugis inita, utpote illegitima, & juri pontificio, ac naturali contraria, sint separanda, quidquid Busembau suis falsis principiis nixus contra effutiat, qui audiendus non est.

ANIMADVERSIO XXIX.

Si ex conjugibus infidelibus, altero ad fidem conversa alter maneat infidelis &c.

Hic ex D. Th. Suppl. qu. 59. art. 3. animadvertendum est, quod *quantum ad conjugum cohabitationem, & debiti solutionem pari passu currunt infidelitas, & adulterium; quia utrumque est contra bonum prolis. Unde sicut se habet in potestate dimittendi adulteram, vel commanendi cum ea, ita se habet in potestate dimittendi infidelem, vel commanendi cum ea. Potest enim vir innocens libere manere cum adultera spe correctionis, non autem si in adulterii peccato fuerit obstinata, ne videatur patronus turpitudinis: quamvis etiam cum spe correctionis possit eam libere dimittere. Similiter fidelis conversus potest cum infideli commanere cum spe conversionis, si eam in infidelitate obstinatam non viderit, & bene facit commanendo; tamen non tenetur, & de hoc est consilium Apostoli* 1. Cor. 7. *ubi ait: Ceteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam* &c.

La-Croix p. 38. num. 409. ait: „ Si infidelis nolens „ converti, vellet pacifice sine contumelia Creatoris, & „ periculo peccati remanere cum conversa, S. Th. &c. „ aliique multi dicunt, conversum non posse recedere, „ aut dissolvere vinculum, quia Ap. 1. ad Cor. 7. v. 12. „ dicit: *Si quis frater* &c. " Si La-Croix legisset S. Doctorem, hanc illi sententiam non affinaisset; quia S. Doct. contrarium aperte docet, ut ex ejus verbis mox recitatis liquet. At cum La-Croix S. Thomam non legerit, cur tanto Doctori imponit sententiam, cui contrarius est?

An hæc levis injuria est, mentem Angelici temere pervertere? Sed misso La-Croixia, S. Th. ait, *cum spe conversionis, si eam in infidelitate obstinatam non viderit* &c. Hinc ad 2. dicit, *quod in primitiva Ecclesia tempore Apostolorum passim convertebantur ad fidem & Judæi, & Gentiles. Et ideo tunc fidelis vir poterat habere probabilem spem de uxoris conversione, etiamsi conversionem non promitteret. Postmodum autem tempore procedente Judæi sunt magis obstinati, quam Gentiles; quia Gentiles adhuc intrabant ad fidem, sicut tempore martyrum, & temporibus Constantini Imperatoris, & circa tempora illa. Et ideo tunc non erat tutum fideli cum uxore infideli Judæa cohabitare, nec erat spes de conversione ejus, sicut erat de conversione uxoris gentilis. Et ideo tunc fidelis conversus poterat cohabitare cum gentili, sed non cum Judæa, nisi conversionem promitteret. Et secundum hoc loquitur decretum illud* (Concilii Toletani cap. 10. qu. 1. can. 28.) *Judæi, qui christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur a civitatis Episcopo, ut si cum eis permanere cupiunt, christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur; quia non potest infidelis in ejus permanere conjunctione, quæ jam in christianam translata est fidem. Sed nunc pari passu ambulant utrique; scilicet Gentiles, & Judæi, quia utrique obstinati sunt. Et ideo nisi uxor converti velit, non permittitur ei cohabitare, sive sit Gentilis, sive Judæa.*

At hic quæris, utrum infidelis conversus ad fidem, possit ad alias nuptias transire.

Resp. Matrimonium quidem ex conversione ad fidem, & baptismi susceptione non dissolvitur. Si enim dissolveretur, nunquam licuisset converso, & baptizato cohabitare cum infideli, quod est aperte ex dictis falsum, & contra Apostoli consilium a S. Thoma explicatum. Hinc P. Zacharia in numer. 407. La-Croix p. 38. ita refert. „ Ceterum tum in Florentina 27. Julii 1726. tom. 3. „ resol. 3. p. 350. tum in antiquiore Florentina 1. Julii „ 1679., quæ ibidem citatur p. 355. statuit S. C. infide„ lem conversum ad fidem, cum alia muliere matrimo„ nium contrahere non posse, si ejus uxor antea conver„ sa ad secunda vota non transierit. "

Quæstioni autem propositæ respondet Innoc. III. c. 7. *Quanto* t. 19. lib. 4. decr. in hæc verba. *Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, cohabitare volente; qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; & in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus:* „ Si infidelis „ discedit, discedat. Frater enim, vel soror non est ser„ vituti subjectus in hujusmodi, " *& canonem etiam, in quo dicitur:* „ Contumelia creatoris solvit jus matrimonii „ circa eum, qui relinquitur. " Rationem etiam affert. *Nam*, inquit, *etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum, & ratum existit.*

Hanc eamdem sententiam tradit S. Th. Suppl. qu. 59. art. 5. quæ certa est apud omnes, ait Anacl. t. 3. juris can. p. 538. num. 4. ex Sanch. testimonio.

Quod *si infidelis*, inquit idem S. Th., *vult cohabitare sine contumelia Creatoris, & sine hoc quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis libere discedere, sed discedens non potest alteri nubere*; cujus sententia ex cap. *Quanto* cit. confirmatur, evidentius vero ex cap. sequenti *Gaudemus*, in quo Innoc. idem III. ait: *Qui autem secundum ritum suum, legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam ea vivente licite poterit aliam, etiam ad fidem Christi conversus habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat habitare cum ipso, aut, etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum.* Hujus cap. sententiam secuti sunt fatente La-Croix nu. cit. S. Bonav. Dur. Nav. Tol. Rebell. Ponthus, aliique multi.

At subdit: „ Contradicunt probabiliter Sanch. Kon. „ Dian. & alii cum Avers. qu. 2. §. 5. "

An probabilis esse potest opinio, quam non solum Sancti Ecclesiæ Doctores, & gravissimi Scriptores, sed ipsa Sedes Apostolica improbat? Improbandi potius valde sunt nonnulli probabiles, qui contra scribere ausi sunt, & La-Croix, qui eorum opinionem probabilem appellat; at quo fundamento? „ Apost. inquit, præmittit, *ceteris ego* „ *dico, non Dominus* &c. Itaque pro eo tempore aposto„ licum consilium erat, ut permanerent propter spem con„ versionis; nunc autem videtur consuetudine, quæ vim „ legis habet, esse inductum, ut ob periculum perversio„ nis, quod communiter remanet, non liceat simul ma„ nere, sed possit conversus recedens aliud matrimonium „ inire. " Resp. Omnia recte habent; sed postrema illa verba, *sed possit conversus recedens aliud matrimonium inire*, absolute loquendo falsa sunt, & solum vera posita conditione aliqua descripta ab Innoc. III. & S. Thoma.

ANIMADVERSIO XXX.

Si Papa .... dispenset ante consummationem; sicuti eum posse probabilior sententia affirmat.

In sententiam negantem pronus est P. Concina Theol. t. 10. p. 243. §. 7. quam tuetur quoque Anacletus t. 4. juris can. p. 118. tit. 19. resp. 2. nixus gravissimorum, ut ipse ait, & communi Theologorum auctoritate contra communem sensum canonici juris interpretum.

Contra pro affirmanta sententia 60. gravissimos Auctores stare ait La-Croix p. 38. num. 414.

Hæc sane gravissima quæstio, quæ ex privatorum Doctorum hinc inde pugnantium auctoritate solvi nequit, ex intelligentia divini illius oraculi Matth. 19. v. 6., *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet* &c. pendet. Hæc verba de matrimonio etiam rato, & nondum consummato negantis sententiæ patroni, ac præsertim Dominicus Soto intelligi volunt. At Alex. III. cap. 7. *Ex publico* t. 32. lib. 3. decr. inquit: *Sane quod Dominus in Evangelio dixit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis uxorem suam dimittere, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloquii de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari non potest.* Primus ergo, & præcipuus negantis sententiæ cardo corruit.

Objicit 2. Anacl. cap. 14. *Ex parte* tit. cit. ubi Innoc. III. ait, *quod etsi possit non inconfulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de præsenti contrahitur, illis viventibus in nullo casu possit dissolvi, ut vivente reliquo alter ad secunda vota transmigret*, &c.

Resp. Tempore Innoc. III. ea opinio invaluerat, ut matrimonium ratum nullo in casu, ne Religionis quidem professione solvi posset; quam opinionem re nondum definita Summus Pontifex aperte non damnat, dum ait, *etsi possit non inconfulte videri* &c. ab ea tamen recedit, dum

dum inquit: *Nos tamen nolentes a prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari. Hoc ipsum sibi consulimus observandum in articulo prænotato* &c.

Nunc quoad hoc res definita est a Syn. Tridentina can. 6. sess. 24. hoc est matrimonium ratum solemni Religionis professione dirimi; at per solam Religionis professionem matrimonium ratum dissolvi posse, nec Canones dicunt, nec quisquam id evincere potest; imo vero, cum matrimonium ratum reipsa dissolvatur Religionis professione, insolubile dici absolute non potest. Quod si insolubile non est, necesse est ut sit aliqua potestas, qua solvi queat: ergo suprema Ecclesiæ potestas in Romano Pontifice residens illud solvere potest. Huc spectat illud Matth. 16. 19.: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis*. Cur Religionis solemne votum, non aliud quodcumque, matrimonium solvit? Nulla alia ratio assignari potest, nisi quia votum solemne Religionis, ab Apostolica Sede approbatum fuit: ergo tale votum, vim solvendi rati matrimonii aliunde non habet, quam ex apostolicæ Sedis auctoritate. Quod si hoc negari nequit, nec illud quidem negari potest, in apostolica Sede multo magis inesse auctoritatem dirimendi matrimonium ratum; quia, ut fert scholæ axioma, *propter quod unumquodque tale, & illud magis*.

Nihil quidem apostolica Sedes hactenus hac de re expresse definivit; at summi Pontifices matrimonium ratum reipsa dissolverunt, ut Martinus V., Eugenius IV., Paulus III., Pius IV., & Greg. XIII.; neque id negat Anacletus resp. 2. cit. num. 8. sed ait, opponi posse alios Pontifices contra sentientes, & operantes. Sed neminem determinate citat, aut citare potest. Nam Innoc. III. mox appellatus nobis non adversatur, sed favet; quia, cum a suorum prædecessorum vestigiis se declinare nolle fateatur, insinuat, non esse recedendum ab apostolicæ Sedis usu: porro dici potest, esse Sedis apostolicæ usum dispensandi in matrimonio rato. Non enim solum citati, sed decem sapientissimi Pontifices leguntur sic dispensasse teste Pign. t. 1. con. 148. ubi etiam refert, sic declarasse sacras congregationes. Ita habet La-Croix n. 414. cit. Fateor, successores Pontifices aliter aliquando judicasse, ac aliqui prædecessores, ut Alex. III., qui matrimonium ratum, per subsequens consummatum non solvi judicavit c. 3. *Licet* t. 1. lib. 4. decr. *Quamvis aliter*, inquit, *a quibusdam prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum*.

At hoc raro accidit, neque in nostra specie, ubi successores cum decessoribus conveniunt, locum habet. Adde, quod non de uno, aut altero Rom. Pontifice sermo est, sed de plurimis consentientibus, quorum judicium, & usum ex privatis opinionibus deferere magis audacis, & inconsulti hominis est, quam sani Theologi.

Sed illud quoque animadvertendum est, Sedem apostolicam pro certo habere, quod sibi competat potestas dispensandi in matrimoniis ratis. Nam Bened. XIV. constit. *Dei miseratione* anni 1741. tertio nonas Novembris (habetur t. 1. app. Concinæ p. 128.) *sæpe apud Sedem apostolicam preces porrigi solere pro dispensatione matrimonii rati, & non consummati* testatur; neque ullum dubium de dispensandi potestate movet, sed hanc ut certam ponens, regulas præscribit ad ordinem judicii pertinentes, ut Rom. Pontifex quoad factum, & causas dispensandi plene informetur, ne dispensatio sine matura, & exacta discussione concedatur. Quare ego quidem meum judicium practico judicio Sedis apostolicæ, ut necesse est, submittens, contrariam sententiam rejiciendam puto; ac pro certo habeo, Rom. Pontificem habere potestatem dispensandi in matrimoniis ratis, ac dispensatos, si nulla fraude, ac vi, sed veritate, & sinceritate usi fuerint, in conscientia tutos esse, nec ullos iis scrupulos a Confessariis, vel aliis esse movendos.

ANIMADVERSIO XXXI.

Non tamen mollities, vel pollutio.

Pollutionem non esse justam divortii causam putat Busemb. quam opinionem sequitur quoque Concina Theol. t. 10. p. 255. n. 8. quia, inquit, non est carnis divisio. Idem sentit Anacl. t. 4. juris can. p. 125. num. 60.

Genettus contra Theol. t. 5. p. 219. qu. 8. contrarium sentit, suamque sententiam D. Augustini auctoritate confirmat, qui, ut habetur cap. *Idololatria* 5. qu. 1. caus. 28. inquit: *Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum quæ in stupris cum alienis viris, aut feminis committuntur, sed omnino quaslibet, quæ animam corpore male utentem a lege Dei aberrare faciunt, & perniciose, turpiterque corrumpunt, possit sine crimine & vir uxorem dimittere, & uxor virum; quia exceptam facit Dominus causam fornicationis, quam fornicationem (sicut supra commemoratum est) generalem, & universalem intelligere cogimur*. His verbis satis perspicue includitur & pollutio, quam divortii causam legitimam esse docet quoque S. Thom. Suppl. qu. 62. ar. 1. ad 4. ubi ait: *Quod etiam propter vitium contra naturam potest procedi ad divortium. Sed tamen non fit ita mentio de ipso, tum quia est passio innominabilis, tum quia rarius accidit, tum quia non ita causat incertitudinem prolis*. S. Bonav. in 4. dist. 35. qu. 1. n. 12. non solum idem asserit, sed efficaci ratione confirmat, dum ait: *Ad illud, quod quæritur, quare fornicatio separet; dicendum, quod est culpa non tantum contra Deum, & contra corpus suum, sed etiam contra matrimonii bonum, & contra conjugis affectum, & contra conjugis corpus: est enim contra fidem, & contra actum matrimonialem: abutitur etiam corpore, quod non est suum, sed alterius; & ideo talis amittit jus petendi debitum. Et quia hoc totum est in peccato contra naturam, ideo sub fornicatione comprehenditur*. Pro hac eadem sententia affert Gen. quoque Tostatum, & Panormitanum. Hæc proinde tam gravibus auctoritatibus, & ratione nixa, merito tenenda est, & contraria Busemb., Anacleti, & aliorum deserenda; præsertim cum contraria, ratione solida careat. Dum enim dicunt pollutionem seu in seipso, seu cum alio non esse divisionem carnis in carnem, idem est, ac si dixerint, non esse coitum, quod verum est; at non ostendunt, solum coitum esse legitimam divortii causam.

Ex luxuria sine coitu, ait Anacletus, matrimonii fides integre, & consummate non violatur. Resp. Hoc illa quidem asserit, sed non probat, ac merito negatur. Pactum enim, & fides matrimonii, corporis potestatem quoad usum membrorum generationi inservientium transfert in conjugem: at hanc fidem integra violat, qui vel in seipso, vel cum alio polluitur, imo fœdius, ac flagitiosius, quam si adulterium admitteret; sicuti fidem perinde violat qui pecuniam ex onerosa contractu debitam seu alteri det, seu in mare projiciat, imo in hac altera specie turpius, quam in prima.

Porro conjux innocens, cum fornicatio alterius sibi comperta, & certa est, propria auctoritate quoad torum a nocente separare se potest, ut recte affirmat Genettus Theol. t. 5. p. 239. q. 34. nixus auctoritate SS. Thomæ, Bonav., Antonini, quorum verba recitat.

Ad publicam tamen cohabitationis separationem Judicis ecclesiastici sententia necessaria est, ut idem Genettus p. 240. qu. 35. evincit S. Thomæ, & sacrorum canonum auctoritate; quæ sententia teste Concina Theol. t. 10. p. 256. n. 14. communis est, & graviorum Theologorum placitis confirmata.

Quare, dum Busemb. ait, „ tunc innocens religionem ingredi, aut sacros etiam ordines suscipere potest, “ aut explodendus est, aut intelligendus, dum Ecclesiæ judicium accedat.

Quoad alias divortii causas, quas Busemb. enumerat, idem habet Concina Theol. t. 10. p. 253. num. 4. nisi quod de morbo contagioso silet; quem tamen esse causam legitimam quoad separationem tori, ex D. Thomæ principio supra recitato, quo debitum conjux non tenetur reddere, nisi salva corporis incolumitate, manifestum est; idemque de cohabitatione dicendum, si necessitas id postulaverit.

ANIMADVERSIO XXXII.

Excipiuntur tamen sequentes casus.

Hos casus excipit etiam Concina Theol. t. 4. p. 249. p. 245. c. 10. p. 248. c. 11. ab iis consulendus, qui mutua viri, & uxoris officia discere cupiunt, quæ a Natali quoque Alex. Theol. t. 2. p. 132. cap. 5. explicantur.

CAPUT III.

De impedimentis Matrimonii.

DUplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DU-

DUBIUM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantum?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunieationem, sea potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur 1. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide Bonac. *qu. 2. par. 14. n. 1.*

Dicitur 2. *Tempus feriarum*, quod secundum Trid. *sess. 14. c. 10. de reform.* incipit nunc ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam inclusive: & a die ANIMAD. I. Cinerum usque ad octavam Paschæ inclusive. *Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio*, sed tantum nuptiarum solemnitates, ut est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora convivia, & tripudia, &c. *Neque Trid. sess. 24. c. 1. prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat.* V. Bonac. *l. c.* Sanchez *l. 6. d. 7.* Conin. *d. 30.* Filliuc. *t. 10. p. 2. c. 9.* M. Per. *d. 43. s. 10. n. 7.*

ANIMAD. II. Dicitur 3. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate: *sed videtur sublatum per Trid. secundum Sanch. Fag. Conin. Fill.* &c. qui ideo monent Parochos, ut in libro distinguant patrinos Catechismi a patrinis Baptismi. V. Bon. *l. c.*

Dicitur 4. *Crimen*, ut 1. Incestus cum consanguinea conjugis in primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit matrimonium cum quacumque alia persona. Vide Perez *d. 23. s. 5.*) vel cum propria matre, vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Uxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum moniali. *Verum hæc per non usum sunt sublata.* V. Laym. *hic c. 15.* ex Nav. Sanch. *l. 7. d. 17.* Con. *d. 30. dub. 3.*

Dicitur 5. *Sponsalia*, sc. cum una contracta, & non dissoluta. Con. *d. 30. dub. 3.* Sanch. Fill. Bonac. *l. c. n. 5.*

Dicitur 6. *Votum*, scilicet simplex, sive castitatis, sive religionis, sive non nubendi. Vide Sanch. *l. 7. d. 13.* Reg. *l. 31. c. 24. n. 184.* Bon. *l. c. n. 7.*

Dixi in Responsione, *potissimum:* quia præter supra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinitas; etsi enim valeat matrimonium clandestine contractum, ubi Trid. non est receptum, non licet tamen sub mortali. Ubi autem Trid. est receptum, saltem quoad punctum matrimonii, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis: quia sine hac, etsi valide, illicite tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, ut ex *c. Nostras*, & *c. Sponsus, qu. 5.* docent Bonac. *q. 4. p. 6. n. 2.* Sanchez *l. 7. d. 82.* Sa, Henriq. Filliuc. &c. qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo: nam per accidens ratione præcepti particularis, scandali, vel contemptus (ut si omittant nihil faciendo, ac si esset res vana, vel vile, ac puerile haberent ei se subjicere) docet Perez *d. 43. s. 10. n. 4.* posse esse mortale. Dixi *primum:* nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. ANIMAD. III. *Quod si autem alter conjugum sit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur;* ut v. Bonac. *l. c.* & patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo a proprio Parocho, sine cujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, a quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præviis proclamationibus; sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, ut habet communis (*quamquam Sanchez l. 3. d. 5. n. 7. Gasp. Hurt. d. 5. n. 59.* ANIMAD. IV. *putent, non esse mortale unam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet Per. d. 42. s. 1. n. 7. ex Conin. & Pontio*) nisi Episcopus, vel ejus Vicarius dispenset, ut patet ex Tridentino *sess. 24. c. 3.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Ut fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. *Possunt tamen etiam fieri in Oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo.* 2. Ut fiant a proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut fiant in Parochia propria, & quidem utriusque contrahentis, ut declaravit Congregatio. 4. *Ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, quæ feriatis quidem diebus, nullo tamen festo interpolentur.* Vide Bonac. *q. 2. p. 6.*

Unde resolves.

ANIMAD. V. 1. *Licet statim post ultimam proclamationem contrahere, etiam eadem die:* non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declaravit Congregatio *in sess. 24. c. 1. de reform. Imo Rituale Romanum duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, jubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.*

ANIMAD. VI. 2. *Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illico denunciare, quantumvis secretum esset, ad impedienda gravia mala, verbi gratia, incestum, sacrilegium,* &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex caritate prius esset monendus, ut a matrimonio desisteret. Sanchez *l. 3. d. 13.* Fagund. *p. 2. l. 6. c. 5.* Henr. Laym. *l. 3. t. 3. p. 2. c. 4. n. 8.* & cet. communiter *contra Pontium d. 5. q. 6. qui negat teneri denuntiare, si sit occultum.* Idemque tenet Mart. Perez *d. 43. s. 6. n. 1. & seq. sed cum hac limitatione, si tantum audiverit, & nesciat a quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum, aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.*

3. Contrahens ipse, legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Judex aliunde habeat sufficientem probationem. Sanch. Sylv. Laym. *l. c. n. 10.* V. Bon. *l. c.* Perez *d. 43. s. 7. n. 2.*

4. Parochus, cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel ejus officialem, neque potest assistere. Sanchez *l. 3. d. 15.* M. Perez *d. 43. s. 7. num. 9.* &c. contra Pont. *Nisi tamen ex sola confessione nosset; tunc enim* ANIMAD. VII. *nullo modo posset negare matrimonium, sive publice, sive privatim petenti, neque illum admonere officii extra confessionem: licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo a matrimonio non possent desistere, nec vellent, suadere, ut contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset animo tantisper cohabitandi, ut fratres (non autem quoad torum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahent.* Ita ex Beja, & Pont. *l. 5. c. 35.* Perez *l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum assistere.

ANIMAD. VIII. 5. *Potest Episcopus, vel ejus Vicarius*, non autem Decanus ruralis dispensare, *vel ut una tantum fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum subito factum coram Parocho, & testibus, ante consummationem, vel etiam ut plane omittantur, si justa causa subsit, v. g. timor, ne alioqui malitiose impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ,* &c. Bon. *l. c.*

ANIMAD. IX. 6. *Etsi quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas*, conjux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint; *quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet Sot. Led. Texed. contra Sanch.* apud Dian. *p. 9. t. 8. R. 19.*

7. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per epikejam declarare, præceptum hoc hic & nunc non obligare, v. g. si mo-

SCHEMA CONSANGUINITATIS.

	IV. Abavus. Abavia.	
IV. M. Propatruus. M. Proamita.	III. Proavus. Proavia.	IV. M. Proavunculus. M. Promatertera.
III. M. Patruus. M. Amita.	II. Avus. Avia.	III. M. Avunculus. M. Matertera.
II. Patruus. Amita.	I. PATER. MATER.	II. Avunculus. Matertera.
I. Frater.	⊙ Hypothe.	I. Soror.
II. Filii, & Filiæ Fratris.	I. Filius. Filia.	II. Filii, & Filiæ. Sororis.
III. Nepotes, & Neptes ex Fratre.	II. Nepos. Neptis.	III. Nepotes, & Neptes ex Sorore.
IV. Pronepotes, & Proneptes ex Fratre.	III. Pronepos. Proneptis.	IV. Pronepotes, & Proneptes ex Sorore.
	IV. Abnepos. Abneptis.	

moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. Bon. *l. c.* ex Sylv. Sanchez, &c.

DUBIUM II.

Quæ sint impedimenta dirimentia matrimonium?

Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *c. 2. d. 1.* sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affines, si clandestinus, & impos,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur 1. *Error*, scilicet personæ, qui dirimit jure naturæ, v. gr. si Cajo volenti ducere Annam, offerar se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum jure naturæ ad contractum.

Dixi, *Personæ*, quia error qualitatis, seu conditionis personæ (excipio servitutem) non irritat matrimonium, ut v. g. si putetur esse nobilis, virgo, dives, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis, quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolute nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, juxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ; ut si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. Bon. *q. 3. p. 2.* Sanchez *l. 7. d. 18.* Con. *d. 31.* Fill. &c.

ANIMAD. X. Dicitur 2. *Conditio*, scilicet servilis, ut si homo liber ignoranter contrahat cum serva, *vel servus cum serva*, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, jure tantum ecclesiastico, fundato tamen in jure naturali, cui est valde conforme. Ratio est, quia talis contractus adversatur 1. Bono sacramenti, cum servus invito domino nequeat cohabitare conjugi. 2. Bono fidei conjugalis, cum non possit solvere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum servus omnia acquirat domino. Ubi tamen notandum, non esse proprie servos, qui sunt coloni originarii, vel adscititii, vulgo dicti *Leibeigene*. V. Laym. *l. 5. t. 10. p. 4. c. 2.*

Dicitur 3. *Votum*, scilicet solemne castitatis per susceptionem Ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbata sponte emissam.

Dico 1. *Sponte*; quia metus gravis irritat professionem, ut vide supra *l. 5. c. 1. d. 2.*

Dico 2. *Solemne*, quia votum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis.) V. Laym. *l. c. c. 3.*

Dicitur 4. *Cognatio*, quæ triplex est.

ANIMAD. XI. *Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proveniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita ut transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam heres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato, in totum:)* ea enim dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inter adoptantem, & adoptatum, ejusque descendentes, *cap. Per adoptionem*, 3. *q.* 3. *c. Diligere* 39. *q.* 3. V. Bon. *q. 3. p. 5. §.* 3. *n.* 4. & 5. V. tamen Layman, *c.* 7. *& Dian. p. 9. t. 6. R. 54. ubi contra communem sententiam notat ex Henr. Less. &c. probabile esse, quod post Trid. tantum dirimat usque ad gradum secundum inclusive, secus cognatio spiritualis.*

Secunda est cognatio spiritualis, quæ jure ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium (ut habetur *c. de cognatione spirituali in 6. t. Veniens*; & constat ex Trid. *sess. 24. c. 2.* Vide Bonac. *qu. 3. p. 5.* Sanchez *l. 7. d. 34.* Suarez *3. p. q. 67.*) inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem, & matrem: item inter susceptorem, & susceptum, & hujus patrem, & matrem.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusive. Et quidem quoad primum fortassis jure naturæ, quoad reliquos tres solo jure ecclesiastico. Unde etiam Pontifex in his, ex justa causa, dispensare potest. Gradus vero lineæ rectæ, probabile est, omnes jure naturæ esse prohibitos. Porro pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quam descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, una dempta, scilicet stipite: v. g. pater, & filius sunt consanguinei in primo gradu, nepos, & avus in secundo, &c.

Secunda. In linea transversa æquali (quæ est inter personas a communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ a communi stipite distant, totidem distant inter se. Unde fratet, & soror sunt in primo gradu lineæ transversæ, patrueles, & consobrini in secundo, filii eorundem in tertio.

Tertia. In linea transversa inæquali, inter personas inæqualiter distantes a communi stipite, quot gradibus remotior persona distat a stipite, tot gradibus distant inter se. Unde patruus, & nepos, filius, & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adjuncto schemate.

Dicitur 5. *Crimen*, idque triplex. Primum est homicidium conjugis, ab altero conjuge, & alio tertio, sive physice, verbi gratia gladio, vel veneno; sive moraliter, ut imperio, perfectum eo consilio, ut postea inter se matrimonium contrahant. *Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta, vel perfecta, sed absque intentione matrimonii ineundi, vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, sed ab altero tantum, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim, etsi unus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonii, vere dirimit.* Ita Con. Lesl. Sa, Sanch. *l. 7. d. 78. n. 13. & d. 79.* ANIMAD. XII.

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse conjugatum: si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur conjuge mortua. Perez, Conin. *d. 31. n. 57. & 61.* Sanchez *l. 7. d. 7. 9. n. 12.* Fill. *n. 256.* Vide etiam Bon. *q. 3. p. 6. n. 8.* Dian. *p. 3. t. 4. R. 108. Excusatque ignorantia quævis, etiam facti.* Sanch. M. Leo *in praxi p. 2. f. 284.* Sufficit autem, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii, & promissionis de matrimonio cum adultera vixerit alter conjux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. Nav. Sanch. *l. 7. de matr. d. 79.* Bard. *d. 6. c. 11. §. 8.* ANIMAD. XIII.

Tertium est *raptus*, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonii ineundi causa. S. Thom. Mol. *t. 3. d. 105.* Durat autem hoc impedimentum, secundum Trident. quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat. Unde libertati restitutam ducere potest. *Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causa matrimonii.* Sanch. *d. 13.* V. Laym. ANIMAD. XIV.

Dicitur 6. *Disparitas cultus*, sive religionis: quæ dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque jure tantum ecclesiastico, non scripto. Bonac. *q. 3. p. 7.* ex Conin. &c. Inter baptizatos vero non dirimit, etsi impediat: matrimonia vero cum hæreticis, etsi illicita, sunt tamen valida. V. *sup. l. 2. t. c. 4. d. 3.*

Dicitur 7. *Vis*, sive violentia, & gravis metus injuste incussus ad matrimonium extorquendum: irritatque in utroque foro. Et quidem jure naturæ, si a contrahente; positivo autem, si a tertio fit incussus.

Addo *gravis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, verbi grat. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, injustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valde austeri. Quando vero metus est levis, contractus censetur spontaneus; idque ad cavendas lites, etiam in matrimonia-

nialibus, ut Sacramento consulatur. Reb. Sanch. Pont. & cet. communiter cum Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 230. & t. 5. *R.* 117. quamvis Navar. Gabr. & Covar. id negent, si metus ita extorserit consensum, ut absque eo non fuisset. Addidi 2. *injuste:* quia, si juste sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quam ab ipsomet, qui causam dedit; ut si v. gr. deprehenso in crimine cum filia minetis accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum;* quia matrimonium ex metu etiam gravissimo, undecunque, & quandocunque incusso, dummodo non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quam eligitur medium evadendi periculum, & matrimonium est simpliciter voluntarium. Unde resolvitur valere matrimonium in sequentibus casibus. V. Bon. *q.* 2. *p.* 8.

1. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. Bon. *l. c.*

2. Si quis a medico persuasus, non diu se victurum, nisi ducta uxore, eam ducat. Bonac. *loc. cit. num.* 10.

3. Si in carcerem conjectus, spe evadendi, contrahat cum filia lictoris. Sanch. *l.* 4. *d.* 12. *n.* 10. Con. *d.* 28. *dub.* 1. *c.* 3.

4. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat meretricem, aut aliam. Con. *n.* 10. Fill. *c.* 4. *q.* 1.

5. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, ut liberetur obsidione. *ibid.*

6. Si raptor, vel deflorator virginis metu mortis offerat se judici ad eam ducendam. Bon. *n.* 22. ex Reg. Henr. &c.

Animad. XV. 7. *Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliat illi mederi nolentis.* Rebell. Sanch. *d.* 12. Conin. Fill. *n.* 103. *etsi alii quidam negent.*

8. Etsi metus gravis incussus fuerit tantum ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse, docent Sanch. Salas, Palaus, Pont. & cereti cum Dian. *p.* 4. *t.* 4 *R.* 33.

Animad. XVI. 9. *Quando matrimonium ex gravi metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero invito resilire, etiam eum, qui liber a metu fuit, etiamsi ab ipso, seu ejus culpa illatus fuerit, docent Sanch. Villal. Hurt.* & Ochag. cum Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 229. & *p.* 9. *t.* 8. *R.* 27. *contra Con. & Pont.*

Animad. XVII. Dicitur 8. *Ordo, scil. sacer, sive major, quem qui non coactus susceperit, invalide matrimonium contrahit,* ut vide supra *de Sacram. Ordinis*, & hic *impedimento tertio.*

Dicitur 9. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus est conjugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio; quamquam licite, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte conjugis; qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. Vide Bonac. *p.* 10.

Dicitur 10. *Honestas*, hoc est, justitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & jure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum, & consanguineos sponsæ usque ad quartum gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam invalidis; (præterquam ex defectu consensus) jure vero Tridentini non oritur, si sponsalia sint invalida; & irritat tantum usque ad primum gradum, si ex sponsalibus: ad quartum vero, si ex matrimonio rato sequatur. Vide Bonacin. *p.* 11. Sanchez *l.* 7. *d.* 67.

Animad. XVIII. Filliuc. t. 10. *p.* 2. *c.* 6. *Notat etiam Diana non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, p.* 3. *t.* 4. *R.* 22. *ex Pont. & aliis tribus contra Sanchez, uti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, p.* 9. *t.* 6. *R.* 25. ex Opiat. Oriri tamen ex matrimonio invalido, nisi sit tale ob defectum consensus, *p.* 9. *t.* 6. *R.* 50. ex declaratione Pii V. atque adeo etiam ex clandestino, *ibid. R.* 53. ex Pont. Palao, Hurt. Perez, &c. contra Sanch. & Præp.

Dicitur 11. *Ætas;* quia ad valorem matrimonii jure ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. feminæ completus; nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus judicare prudentum est. Laym. *c.* 12. *n.* 1. *c. De illis*, & *c. ult. eod. tit.*

Dicitur 12. *Affines.* Est autem affinitas, propinquitas personarum nata ex copula carnali, sive licita, sive illicita. Utraque, jure saltem ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa usque ad 4. gradum inclusive, hæc vero jure novo, usque ad secundum tantum. Et quidem, si antecedat matrimonium; nam si superveniat, v. g. si Titius cognoscat uxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccavit, non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porro gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita ut qui est uxoris consanguineus in primo gradu, sive rectæ, sive transversæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ, vel transversæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per Conc. Lateranense. Vide Laym. & Bonac. *p.* 12.

Unde resolves.

1. Is, qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest valida contrahere, citra dispensationem, imo nec cum earum consobrina, vel matertera.

9. Potest quis ducere affinem fratris sui etiam in primo gradu, v. gr. duo fratres possunt ducere duas sorores, imo pater, & filius possunt ducere matrem, & filiam. Laym. Bonac. *l. c.*

3. Titius potest successive ducere Titiam, & Bertam, quæ fuerunt uxores Caji, & Sempronii fratrum.

4. Titius, qui duxerat sororem Caji, potest post mortem Caji, ejusque sororis, ducere Bertam uxorem Caji.

Dicitur 13. *Si clandestinus:* quia Trident. irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter quam coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius, vel Ordinarii licentia, & duobus minimum testibus: vultque graviter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint.

Ex dictis resolves.

1. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes, utpote qui domicilium, & habitationem habeant in ejus Parochia: item Episcopus, vel ejus Vicarius in sua diœcesi; uti & Papa: item Capitulum Sede vacante, Cardinales in Ecclesiis sui tituli, Legati in sua provincia. *Sufficit etiam excommunicatus, aut non* Animad. XIX.
Sacerdos. Nec requiritur, sit a parte rei vere sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum, saltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, neque sit intrusus absque omni titulo. V. Bonac. *q.* 2. *p.* 8.

2. Parochus, vel quivis habens jurisdictionem ordinariam potest alium sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

3. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione majores, sufficiunt etiam infames, feminæ, pueri habentes usum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac servi.

4. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere; quia uterque est proprius Parochus. Laym. Bonac. *l. c.*

5. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cujus Parochia matrimonium celebratur; sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, ut declaravit Congregatio Cardinalium apud Rebell. & Bonac. *q.* 1. *p.* 8. etiam extra suam Parochiam, vel diœcesim; quia hic actus non est jurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit nunc nuptiis benedicere, sine alterius licentia. Sanch. *l.* 3. *d.* 19.

6. *Is, qui substituitur, debet habere expressam, vel* Animad. XX.
saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti; quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. Sanch. *d.* 35. Regin. Conin. apud Bon. *l. c. n.* 11. licet ipse neget tacitam sufficere.

7. Va-

7. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque, ut Lay. *c.* 4. *n.* 3. docet ax Sanch. etsi alteruter tantum sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditiona diligenter inquirere, ot monet Trid. an scilicet alibi sint conjuncti; &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi, sioe qua, licet valide assistet, graviter tamen peccat. Ita Laym. *t.* 4. *l.* 3. ex Saoch. *dist.* 19. *& a.* 35. *n* 24.

8. Peregrini, qoi ex causa axiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregre coram Parocho loci: quia non est illorum verus. Aliud est de iis, qui alicubi habitationem figunt pro majore parte anni, aot eo venerunt animo manendi, saltem majore auni parte, licet postea contingat casu subito recedere, v. gr. famuli, ancillæ, studiosi. Bon. *q.* 11. *p.* 8. *n.* 2. Sanch. *l.* 3. *d.* 23. Ratio est, quia contrahunt ibi domicilium parochiala: & Pastor illius loci est proprius illorum.

9. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, nt advertere possint, quid agatur, & de eo testa-

ANIMAD. XXI. ri. *Et quidem non est necesse ut ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentinm noverint. Sanch. Fill. Pont. & alii 5. snm Dian. p. 3. t. 7. R. 68. contra Berb. Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut injuriam nolentes detineantur, vel atiam contradicant, ac resistant; aut, licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint.* Bon. *loc. cit.* ax declarat. Cardin. Con. Fill. Sanch. *ll. cc.* &c.

10. Parochus tenetur utrumqoe contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, Gutier. Sanch. Diana *p.* 3. *t.* 4. *res.* 204. sed de mutuo con-

ANIMAD. XXII. sensu. Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *Ejus tamen omissio, quando de utriusque libero consensu constat, venialis tantum est.* Sanch. Coninc. Dian. *loc. cit. Similiter mortale non esse, etsi, intellecto consensu, non dicat,* Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, *docet Sanch. Con. Vill. Gut. Diana p. 3. t. 4. R. 256. contra Rebell.* &c.

Dicitur 14. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & metrimonium antecedat, irritat illud jura naturæ; vel omna, & respectu cujuscumqoe, si sit absolura; vel certum tantum, si sit restricta, sen respectiva. Idque, sive orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ, sive ab extrinseco, opera hominis, vel diaboli: sive cognita alteri suit, sive non; sive sit ex parte utriusque contrahentis, sive alterius tantum. Ratio est, quia matrimonium coosistit in mutua traditione corporum physice aprorum ad generationem, sive in traditione potestatis corporis ad copulam conjugalem: hanc autem potestatem impoteos non potest tradere, cum eem non habeat.

Porro impotentia in viro esse censetur, quando est eunuchus, vel saltem non porest seminare intra naturale vas feminæ: *in femina vero quando vel*

ANIMAD. XXIII. *seminare non potest* (si verum est, semen feminarum requiri ad generationem) *vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut ejus semen recipere.*

Dixi 1. *Si sit perpetua:* qualis est, quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur a jure triennium ad experiendum bona fide.

Dixi 2. *Si antecedat*: nam si subsequatur metrimonium, non irritat illod, etsi usum ita impediat, ut soli contactus, & oscula lieeant citra periculum pollutionis; idque quando impotentia est certa: nam si dubia sit, tandiu licet conari ad copulam, quandiu probabilis est spes seminandi intra vas, Laym. *l.* 5. *t.* 10. *p.* 4. *c.* 12. ax Sanch. Nav. Henr.

Unde resolves.

1. Invalide contrahunt evirati, seu eunuchi, quando carent utroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, qood instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ femineæ: quia id non faciunt per copulam natura soa aptam generationi ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. Laym. *l. c.* Bonac. *q.* 3. *p.* 13. &c.

2. Valida contrahunt 1. Stariles, quia, etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam; atque adeo sunt capaces omnis juria, & obligationis matrimonii; & susceptio prolis, licet sit præcipuus, non tamen est unicus, nec immediatus finis matrimonii. Bonac. *q.* 3. *p.* 13. ex Henriq. Coninc. Filliuc. &c. Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fetum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. Bonac. &c. *ll. cc.* 2. Hermaphroditi; quia vere sunt potentes ad usum matrimonii. Et quidem, si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit: si rerque sit par, optio illis datur, ut utrolibet utantur, ita tamen, ut quem semel elegerint, semper retineant. Sanchez *l.* 19. *d.* 109. Bonac. *l. c.* ex Henriquez, Coninc. Filliuc. &c. 3. Is, qui paulo post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, ut concubinas ducant. Laym. *l. c.* ex Sanch. *d.* 105. *n.* 3. Covar. &c.

3. Impuberes, si utantur ratione, non jure naturæ, sed ecclesiestico tantum, invalide contrahunt: quia impotentia illorum est tantum temporalis. V. sup. *hoc dub. imp.* 3.

Quæres, *Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?* ANIMAD. XXIV.

Resp. *Circa ea Congregatio Cardinalium resolvit sequentia.* 1. Ubi hoc decretum Concilii nondum publicatum est in Parochia, verbi gratia in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit observatum. 2. *Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, verbi gratia, in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam servare. Unde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram ministro hæretico, vel magistro contracta, videntur esse nulla. Laym. tamen l. 5. t. 10. p. 2. c. 4. putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter gravissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit observatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat, matrimoninm valere absque præsentia Parochi; servata tamen in quibus potest, forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus, & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignoretur, ubi sit, vel eorum metu absit e diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.*

Dicitur *Raptave sit*, de quo vid. supra *in impedimento criminis.*

DUBIUM III.

Quomodo matrimonium invalidum sit revalidandum?

Resp. 1. Si fuit invalidum propter consensum fictum, vel matu extortum, sive ex una, sive ex utraqua parte, potest revalidari per quodcunque signum veri, & novi consensus; quia si altera tantum pars ficte contraxit, consensus unius partis habitualiter permansit: ergo accedente alterius consensu revalidatur. Sanchez *l.* 2. *d.* 23. *n.* 9. Conin. *d.* 24. *d.* 10. *n.* 89. Navat. Fill. Bon. &c.

Unde resolves.

1. *Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est, ut ea saltem novum, & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat; alteri autem parti non opus est declarari, præstari novum consensum ad valorem matrimonii.* Sanch. *l. c. n.* 10. Con. Bon. *p.* 9. Mærat. *d.* 7. *sect.* 15. *n.* 4. ANIMAD. XXV.

2. Si uterque ficta, vel coacte consenserit, necesse est ut uterque consensum renovet, & varbis exprimat. Quia cum utriusque consensus plane nullus fuerit, æque necesse est reoovare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset. Mærat. *l. c. n.* 3.

Resp. 2. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, verbi gratia, vel aliud simila occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, val aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, ut probabi-

babilius docet Sanchez *l. 3. d. 36.* absolutus, & independens ab antiquo. Ratio est, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam.

Unde resolves.

Animad. XXVI. 1. *Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti*, vel dubitetur, an sciat, illa suaviter inducenda est ad novum consensum absolute præstandum, dicendo verbi gratia: *Si mihi non nupsisses, nonne modo nuberes?* Vel: Angor scrupulis de matrimonii nostri valore, ideoque renovemus consensum. Quod si fiat, *sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet Quint. in append. t. 7. d. ult. Si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, gravesque molestiæ timeantur, licebit uti sententia contraria, quæ docet, sufficere, ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet, & alteri declaret.* Sanchez *l. 2. d. 26.* & *l. 8. d. 34. n. 61.* Less. *l. 2. c. 17.* Con. *d. 24. d. 10.* & Fill. *n. 9.* &c. Dian. *p. 4. t. 4. R. 49.*

Animad. XXVII. Resp. 3. *Ut matrimonium invalidum, quod coram testibus, & Parocho est celebratum, revalidetur, non opus est denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum sit occultum*, secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ censetur validum, non autem posterius. Navar. Sanch. *l. 3. d. 37.* Conin. *d. 24. d. 4.* Regin. *l. 31. n. 183.* Fill. *n. 93.*

DUBIUM IV.

A quo, & ob quam causam possit dispensari in impedimentis matrimonii.

Resp. 1. Papa non potest dispensare in impedimentis jure naturæ, vel divino dirimentibus, nisi ex speciali concessione: in iis vero, quæ jure ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. *Addidi, nisi ex speciali, quia sic*

Animad. XXVIII. *Pontifex, non tamen Episcopus, potest matrimonium ratum dissolvere ex justa causa.* Sanch. Less. Præp. *q. 5. c. 8.* Dian. *p. 8. t. 1. R. 52.* & *93.* Ratio posterioris est, quia Pontifex talia impedimenta inducit: ergo etiam potest tollere, & quidem solus.

Unde resolves.

Animad. XXIX. 1. *Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium jam contractum non potest ordinario jure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Ut defectus sit dispensabilis. 2. Ut sit occultus, idest, non sit notorius, seu divulgatus. 3. Ut ex altera parte saltem matrimonium bona fide sit contractum. 4. Ut non sit facilis accessus ad Papam; ita commun. Sanch. Conin. M. Per. d. 4. s. 7. Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorem confirmare. Dian. p. 9. t. 7. R. 40. ex Præp. Per.* &c. *In impedimentis vero dirimentibus matrimonii nondum contracti videtur nunquam posse*, imo nec Legatus a latere, nisi speciali facultate. Laym. *l. 5. tr. 10. par. 4. c. 6.* & *l. 1. t. 4. c. 22.* Bon. *q. 3. p. 15.* &c. *contra quos Dian. c. 8. t. 3. ref. 280.* cum Præpos. Villal. & Esc. *de leg. E. 14. c. 3. putat, Episcopum id posse aliquando in casu raro, ex causa maxime urgente, si omnibus tentatis judicetur necessariam esse ad vitandam gravem infamiam, vel grave scandalum, cui aliter occurri non posset, idque ex tacita Papæ licentia.*

Animad. XXX. Resp. 2. *In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ in jure naturali, & divino impediunt, ut votum castitatis absolutum, & perfectum* (Bonac. *q. 3. p. 15.* ex Navar. Sanch. &c.) & sponsalia priora, ut habet Tannec. *ar. 8. q. 4. d. 2. n. 30.* ex Sanch. *l. 17. n. 8.* Idem habet Fill. *t. 10. part. 2. c. 10. n. 306.* Laym. *l. 5. c. 10. par. 4. c. 15. n. 2.* sub finem. *Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superveniunt, & impediunt petitionem debiti, v. gr. cognationis spiritualis, vel affinitatis*, Bonac. *l. c.* Sanchez *l. 8. d. 12. n. 16.* Fill. *l. c. ubi excipit incestum commissum, matrimonio consummato, cum consanguineis uxoris, in iis, qui non sunt juvenes.*

Resp. 3. *Possunt etiam Confessarii regulares approbati, de licentia tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem consanguineæ conjugis in secundo gradu*, ut Rodriq. *q. regul. t. 1. q. 63. ar. 1.* nullo modo tamen in impedimento ipso. V. Mar. Perez *d. 44. s. 7. n. 15.* Dixi, Provincialium, quia quod Moltes. Leon. &c. volunt, Confessarios Societatis JESU habere omnes hanc facultatem immediate a P. Generali, id refutat Diana *n. 3. t. 2. ref. 14.* Animad. XXXI.

Resp. 4. Ut licite dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur justa causa: qualis secundum Filliuc. *c. 8.* est, v. gr. 1. Extinctio magnæ litis, vel odii inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonii, nisi consanguineis, vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. *Plures vide apud Sanchez* Animad. XXXII. *d. 19. Conin. d. 33. Hurtad. d. 20. Mart. Perez d. 44. sect. 5.* ubi notat 1. Quanto gradus consanguinitatis, vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam graviorem. 2. Sæpe plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. Vide etiam Dian. *p. 3. t. 3. R. 9.*

Resp. 5. *Si quis dubitet, an habeat impedimen-* Animad. XXXIII. *tum dirimen., v. gr. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti, non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione, nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento, quia possessio stat pro libertate contrahendi.* Sanchez, Sancius, Franc. Lugo, Bard. *d. 6. cap. 11. par. 7. §. 11.* contra Laym. & Palaum.

ANIMADVERSIO I.

QUO *tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio.* Idem habet La-Croix p. 45. n. 470. Sed matrimonii consummationem eo tempore prohiberi, ostensum est supra c. 2. dub. 2. ar. 1. c. 8.

Neque Trid. sess. 24. c. 1. prohibet . . . . sed tantum hortatur, ne fiat.

Sacra Syn. Trid. loco cit. ait: *Præterea eadem sacra Syn. hortatur, ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent, statuitque, benedictionem a proprio Parocho fieri* &c.

Aliud est non cohabitare in eadem domo, aliud matrimonium non consummare. Sacra Syn. ait, *in eadem domo non cohabitent*, non autem ait, *non consumment*. Ne primum fiat, monet, & hortatur, ut periculum consummandi matrimonii vitetur. Ceterum loquendo de sacerdotali benedictione omnibus matrimoniis communi, qua Sacerdos ait, *Ego conjungo vos in matrimonium in nomine Patris, ✠ & Filii, & Spiritus sancti*, duplex est quæstio: prima est, utrum ejus omissio sit mortalis culpa; Busemb. dub. 2. c. 10. negat. La-Croix p. 48. n. 505. ita loquitur: „ Docent Nav., & Gob. tr. 10. „ n. 561. per se loquendo nequidem veniale esse omit„ tere benedictionem; sed esse veniale, tenendum est „ cum communi apud Busemb.; imo Averf., qui q. 6. „ §. 7. dixerat fore veniale, si omittatur sine causa, „ q. 20. §. 4. docet peccari mortaliter, si absolute o„ mittatur. “

Omissionem illius benedictionis esse mortalem culpam docet quoque P. Concina Theol. t. 10. p. 297. n. 45. ubi opinionem contrariam Sanch. falsam, & laxam appellat. „ Nuptiarum benedictio, ait, & verba relata, „ seu alia similia, quibus Parochi conjungunt contra„ hentes, est unum ex potissimis sacræ traditionis mo„ numentum, quo adversus heterodoxos Catholici evin„ cunt, matrimonium esse Sacramentum. Hanc bene„ dictionem nuptiarum semper allegarunt Patres post di„ vinas Scripturas, ut Sacramentum esse matrimonium „ evincerent. De hac benedictione (subdit p. 302. n. „ 13.) Siricius in ep. ad Himerium c. 4. hæc habet: “ *Illa benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.*

Et Hormisda Papa caus. 30. qu. 5. cap. 2. hæc præscribit: *Nullus fidelis, cujuscumque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta a Sacerdote, publice nubat in Domino.* Audi Concilium Carthaginense IV. relatum loco cit. c. 5. *Sponsus, & sponsa, cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus, vel a paranymphis offerantur, qui, cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* Hactenus P. Concina.

Hoc

Hæc eadem, & alia legi possunt apud Genettum Th. t. 5. p. 335. q. 4.

Altera quæstio est, utrum consummatio matrimonii ante hujusmodi benedictionem sit culpa mortalis. La-Croix num. 505 cit ait: „ Si autem benedictio fiat „ post consummationem matrimonii, Palud., Tab., & „ alii adhuc dicunt peccari mortaliter, & quidem to- „ ties secundum S. Anton. quoties illud consummabi- „ tur; sed probabilius dicunt Navar., Sanch., Pont., „ Laym., Krim num. 1867. in hoc nullum esse pecca- „ tum, dummodo postea fiat, quia nullibi invenitur „ præceptum, & Trident. supra tantum hortatur, ut „ conjuges ante benedictionem in eadem domo non co- „ habitent. "

Præceptum perspicue invenitur in citatis verbis Pontificum Roman., & Concilii IV. Carthagin. itemque can. *Aliter* q. 5. caus. 30. ubi dicitur: *Aliter legitimum non fit conjugium, nisi sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus, & oblationibus a Sacerdote benedicatur*. Adde perpetuam, & universalem Ecclesiæ consuetudinem, quæ legis loco est. Præterea ipsa sacra Syn. Trident. sess. 24. cap. 1. cit. satis aperte hanc non solum legem, sed gravissimam legem esse, innuit, dum statuit, *benedictionem a proprio Parocho fieri, neque a quoquam, nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii Sacerdoti concedi posse, quacumque consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel privilegio non obstante*. Neque vero solum præceptum est, ut benedictio fiat, sed ut ante matrimonii consummationem fiat; hanc enim esse sacrorum canonum benedictionem præcipientium mentem, & ipsa benedictionis ratio, quæ ad matrimonii felicitatem refertur, & Ecclesiæ consuetudo, & sacra Syn. Trident. cit. quæ hortatur conjuges, ut ante sacerdotalem benedictionem in eadem domo non cohabitent, ut periculum consummationis absit, aperte declarant. Quare Concina cum Palud., Tabiena, S. Antonino, aliisque a La-Croix citatis p. 302. num. 16. merito concludit. „ Peccant igitur, & quidem morta- „ liter, qui ante hanc benedictionem matrimonium con- „ summant, quidquid in oppositum afferant recentiores „ nonnulli contra universam Ecclesiæ antiquitatem. "

ANIMADVERSIO II.

Impedimenta Catechismi, & criminis sublata esse, fatentur quoque solidiores Theologi Genet. Theol. t. 5. p. 159. qu. 2. Natal. Alex. Theol. t. 2. p. 100. art. 2. Concina Theol. t. 10. p. 340. n. 5. & p. 342. n. 15.

ANIMADVERSIO III.

Nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet ut benedicantur.

Hac de re Rituale Rom. quod observandum omnino est, ita habet: *Caveat etiam Parochus, ne quando conjuges in primis nuptiis benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat, sive mulier, sive etiam vir ad secundas nuptias transeat. Sed ubi ea viget consuetudo, ut si mulier nemini unquam nupserit, etiamsi vir aliam uxorem habuerit, nuptiæ benedicantur, ea servanda est. Sed viduæ nuptias non benedicat, etiamsi ejus vir numquam uxorem duxerit*.

ANIMADVERSIO IV.

Quamquam Sanch. &c. putant non esse mortale unam omittere, sed contrarium docet &c.

Tu autem, pie lector, tene certum, & incertum dimitte neglectis probabilibus, qui christianas animas sexcentis periculis objiciunt. Quamquam opinio a culpa mortali excusans omissionem unius, aut alterius proclamationis matrimonii „ arbitraria est, inquit Conci- „ na Theol. t. 10. p. 299. n. 4. nullo solido fundamen- „ to nixa... *Si* una, vel altera omitti potest, cur non „ & tertia? Quisque moralem certitudinem de impedi- „ mentis non extantibus sibi persuadere pro arbitrio pos- „ set, & sic Ecclesiæ præceptum deludere. Mirifica est „ quorumdam Auctorum libertas in legibus pro genio „ flectendis. " Hactenus ille. Sacerdos ergo mortaliter peccat, vel unam denuntiationem omittens; tum quia potestatem sibi arrogat judicandi, impedimenta non subesse; tum quia jus sibi usurpat remittendi denuntiationes a sacra Synodo Episcopis reservatum; quæ usurpatio juris in re gravissima venialis esse non potest.

Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo.

Cum Syn. Trid. loco mox cit. præcipiat, ut matrimonium *in Ecclesia inter Missarum solemnia denuntietur*, non docti, cautique Theologi est, alia loca designare, sed arrogantis, licentisque sophistæ. Proclamationes quidem præcipiantur, ut, si quæ sint, matrimonii impedimenta detegantur; at cum sacra Synodus, ut hic finis melius, facilius, & Sacramenti dignitati convenientius habeatur, in Ecclesia eas fieri determinate præcipiat, non sine temeritate, nisi forte necessitas id postulet, alibi fieri posse dicuntur, aut fiant. Si proclamationes extra Ecclesiam fieri possent, diebus quoque non festivis fieri non prohiberentur, quod nonnulli ex probabilibus apud Anacletum t. 4. juris can. p. 55. n. 7. concedunt. Quod si hoc concedatur, cur diebus quoque festivis non continuis? Cur non a Sacerdote, qui non sit Parochus, vel etiam a laico fieri queunt? Sed nos sophistica, & licentiosa commenta mittamus, & dicamus, sacram Trid. Synodi legem non esse arbitrariis interpretamentis eludendam, sed animo simplici exacte observandam.

At Anacletus, qui hujusmodi arbitraria commenta secutus est, loco citato ait, quod finis legis, qui est, ut impedimenta certius, & facilius revelentur, æqualiter obtinetur, si die non festivo, & extra Ecclesiam matrimonium frequenti populo confluente publicetur. Resp. Ut lex impleatur, non satis est, ut finis, cujus gratia lata est, obtineatur; alioquin satis esset, ut lex finem, quem assequi vult, designaret; quod nihil aliud esset, nisi subditorum arbitrio præcepta permittere, & ordinem pervertere.

Quare cum lex, ut certam finem consequatur, aliquid certum præcipiat, hoc ipsum quod præcipit, faciendum omnino est, non quid simile, aut æquivalens, ut male comminiscuntur quidam probabiles, quos Anacletus incaute secutus est.

Ut fiant tribus diebus festivis... qui... nullo tamen festo interpolentur.

Recte quidem. Hinc, si diebus Pentecostes faciendæ sint proclamationes, æquum erit, ut non omnes illo triduo fiant, sed una tantum die tertio, ut congruum aliquod tempus inter unam, & alteram proclamationem interfluat.

ANIMADVERSIO V.

Licet statim post ultimam proclamationem contrahere etiam eadem die.

Ita quidem Busemb. „ Sed Synodus Colon., inquit „ La-Croix p. 45. n. 480. vult intercedere saltem unius „ diei intervallum, ut deferri possit impedimentum, si „ quod subsit. " Et Syn. Patavina anni 1624. p. 2. c. 18. ita præcipit. *Nolumus autem, ut eo die, quo postrema denuntiatio fiet, matrimonium nobis inconsultis celebretur*: & S. Carolus Borrom. Conc. prov. 3. tit. 3. ait: *Quo die de matrimonio contrahendo denuntiatio ultima facta est, ne eo ipso die, nisi impetrata ab Episcopo facultate, illud celebretur. Id autem, præterquam si postrema ea denuntiatio facta sit pridie illius diei, quo initium est quadragesimæ, vel adventus; ac nisi item Parochus populo antecedente denuntiatione significarit, eo die, quo postrema denuntiatio fiet, matrimonium esse contrahendum*.

Videlicet ex reg. 88. in sext. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*: at qui matrimonium contrahunt eodem die, quo ultima proclamatio facta est, legis quidem Tridentinæ verba complectuntur, at contra legis voluntatem nituntur; quia post ultimam proclamationem congruum tempus non relinquunt denuntiandi, si quæ sunt impedimenta. Ergo contra legem committunt.

Imo Rituale Romanum duos tantum menses *permittit*: & hoc servandum omnino est.

ANIMADVERSIO VI.

Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illico denuntiare, quantumvis secretum esset &c.

Hæc est communis sententia, ut monet Busemb., quam sequitur tum La-Croix num. 481., tum Genettus Theol. t. 5. p. 120. qu. 15., & Concina Theol. t. 10. p. 300. num. 8. Ratio est, quia ex D. Thom. 2. 2. q. 70. ar. 1. ad 2. & ex Ap. quilibet tenetur obedire Superiori legitime præcipienti: atqui Superiores matrimonium proclamando, legitime præcipiunt, ut impedimenta absolute, hoc est sea publica, seu occulta manifestentur: ergo etiam occulta impedimenta sunt necessario manifestanda.

Accedit, quod unusquisque ex caritatis officio quantum in se est impedire teneatur concubinatus, incestus, & alia gravissima mala, quæ ex matrimoniis flagitiosis, aut nullis derivantur: at hæc impedio, occulta impedimenta manifestando: ergo explodenda est opinio

Pontii, qui, ut Busemb. refert, negat, impedimenta occulta ex necessitate esse manifestanda.

At quid, si aliquis occultum impedimentum audiverit, & nesciat a quo? Resp. „ Debet auditor, inquit „ Concina, Parochum monere, ut diligentiam in de„ prehendenda veritate adhibeat. " Agitur enim de Sacramenti valore in tuto ponendo, & flagitiorum periculis amovendis, non de pœna reo infligenda: ergo admonitio necessaria est, quidquid contra dicat Mart. Perez a Busemb. citatus.

Quid vero, si ex impedimenti denuntiatione magnum scandalum, aut periculum metuatur? Metus iste cautionem suggerit, ut denuntiatio fiat, & periculum, ac scandalum vitetur.

Quod si aliqui matrimonia nulla ex malitia contrahere velint, & parati sint scandala suscitare, & graviter nocere occulta impedimenta manifestantibus, videtur excusandus qui non manifestat, ut suum grave nocumentum vitet; quæ sententia teste Anacleto t. 4. juris can. p. 59. n. 49. communis est, & illo Matth. 15. v. 14. oraculo nititur: *Sinite illos, cæci sunt.*

Vel si sciat, contrahentes esse in bona fide.

Hæc opinatio adeo absurda est, ut eam La-Croix quoque p. 46. n. 482. rejiciat; quæ si admitteretur, proclamationes magna ea parte inutiles fierent; quia ponere debemus, matrimonium contrahere volentes bona fide niti, nisi forte certum sit, eos mala fide niti. Nam ex reg. 47. juris in 6. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.* Ex quo fieret, ut cum raro compertum sit, matrimonii impedimentum sciri a sponsis, raro quoque esset obligatio illud manifestandi; præsertim cum, si compertum sit, impedimentum sciri a sponsis, qui nihilominus permaneant in proposito contrahendi matrimonii, merito timeri scandala, & pericula ex manifestatione possint; qui timor a manifestationis debito eximit.

Præterea certum est, matrimonium ex natura sua nullum, bona fide contrahentium non fieri validum: ut obligatio denuntiandi impedimentum ex eo derivatur, ut matrimonia nulla, & illegitima impediantur: ergo hujusmodi obligatio non cessat, quia contrahentes bona fide nituntur.

Accedit, quod quilibet ex caritate teneatur quoad fieri potest impedire fornicationes, & incestus etiam materiales: ergo tenetur manifestare impedimentum matrimonii a contrahentibus ignorati.

Præterea non omnis ignorantia a peccato excusat, sed sola antecedens, non item consequens, aut concomitans: Ut autem ignorantia sit antecedens, debet esse conjuncta cum sincero desiderio sciendi veritatem; ut alibi dictum est, & evincunt illa oracula: *Revela oculos meos: Non abscondas a me mandata tua: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum:* Psal. 118. item illud Sap. 6. v. 12. *Concupiscite sermones meos:* & Eccli. 1. v. 33. *Fili concupiscens sapientiam, conserva justitiam, & Deus præbebit illam tibi.* Porro si qui bona fide, seu ignorantia impedimenti detinentur, verom scire ex animo desiderant, manifestatio illis gratissima est; ergo necessario facienda: si autem contra suam autent ignorantiam, & lucem veritatis oderint, manifestatio impedimenti necessario facienda est, ut peccata impediantur. Ergo ea bona contrahentium fide absurde petitur excusatio non manifestandi impedimenta matrimonii.

Animadversio VII.

Nisi tamen ex sola confessione posset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium . . . . . extra confessionem.

Ita esse faciendum, ut Busemb. ait, ostensum est supra tr. 4. c. 3. pub. 1. resp. 2. caus. 4.

Licet in confessione posset, ut deberet.

Imo in confessione debet admonere impedimenti, & illum inducere ad abstinendum a matrimonio; quod si nolit, absolutione donandus non est, utpote qui paratus non sit ad totam legem implendam; qua de re dictum est tr. 4. cap. 2. dub. 5. cas. 7. contra Busemb., La-Croix, & alios.

At La-Croix p. 53. n. 540. in sua opinione perseverans, ut pœnitens non sit admonendus, sed sine admonitione absolvendus, si non sit spes, ut ab usu contracti bona fide matrimonii cum impedimento, abstineat, objicit c. 6. *Quia circa* t. 14. lib. 4. decr. ubi Innoc. III. ait: *Dissimulare poteris, ut remaneant in copula sic contracta, cum ex separatione (sicut asseris) grave videas scandalum imminere.*

Resp. Dissimulare quidem licet in casu, non tamen Confessario licet absolvere.

At pergit La-Croix: „ Nec obstat, quod qui ita „ animo comparatus est, ut non desisteret ab usu ma„ trimonii, si resciret matrimonium suum esse nullum, „ non videatur dispositus ad observanda omnia Dei præ„ cepta, ideoque nec dispositus sit ad absolutionem. „ Nam hoc verum est, si ita comparatus sit ex actu „ voluntatis præsenta, vel præterito habitualiter perse„ verante, non autem, si ita comparatus sit ratione a„ ctus tantum conditionate futuri, quia non ideo nunc „ est, sed tantum esset male dispositus, si resciret. "

Resp. Hæc acuta cavillatio in eo fallax est, quod ponat pœnitentem dispositum ad omnem Dei legem implendam, quia nullum actum internum præsentem, vel præteritum virtualiter perseverantem contrarium habet. Hoc, inquam, falsum est; quocumque enim modo impediatur dispositio, & propositum implendi totam Dei legem, perinde est: at talis dispositio, ac propositum non solum interno actu, sed prava animi dispositione, & habitu impeditur. Habitus, & dispositio animi parati ad perseverandum in usu matrimonii nulli, etiamsi sciretur ejus nullitas, utique impedit propositum implendi totam Dei legem, nec cum eo conciliari ulla ratione potest; imo vero qui ita affectus est, a peccato non excusatur; quia ejus ignorantia facit quidem actum non voluntarium, non tamen involuntarium, hoc est voluntati contrarium: at ut ignorantia a peccato excuset, necesse est, ut actus ab ea perfectus sit involuntarius, hoc est voluntati contrarius: ergo qui matrimonium nullum per ignorantiam contrexit, a cujus tamen usu non abstineret, etiamsi sciret ejus nullitatem, nec propositum habet abstinendi ab omni peccato, nec a peccato, quod ignorans admittit, excusatur; ideoque nulla ratione absolvendus est, quidquid La-Croix contra effutiat, sed faciendum, ut dixi loco mox cit.

Et tunc, si quidem sine magno scandalo non possent resistere, nec vellent, suadere ut contrahant &c.

Hoc fieri posse, asserit quoque La-Croix p. 53. num. 539. At in hac specie matrimonium non contrahunt, sed simulant; quæ simulatio verum mendacium est, nec licere potest: neque vero mendacium effugiunt, ut falso putat La-Croix, si reipsa consentiant, quantum possunt. Nam, etsi reipsa, quantum in ipsis est, consentiant, non tamen matrimonium ineunt, nisi mendaciter, & simulate: at fingere matrimonii contractum, & Sacramenti susceptionem, non solum mendacium est, sed etiam mendacium sacrilegum; quod a La-Croix non excusatur l. 6. p. 1. n. 162. nisi per restrictionem mentalem ab Innoc. XI. prop. 26. 27. damnatam.

Adde, quod, dum sponsi ita contrahunt, & simul cohabitant, evidenti, & proximo periculo sese objiciunt a communi domo ad communem torum transeundi, præsertim cum simul habitent familiariter, ac veluti conjuges: hoc periculum, inquit Viva apud Concinam Theol. t. 10. p. 303. n. 17. excusatur ob causam vitandi scandali; „ quæ opinio, subdit Concina, rejicienda „ omnino est. " Hinc Christus Matth. 5. v. 29. ait: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Ex quo intelligitur, nullius boni obtinendi, aut mali vitandi causa excusari occasionem proximam peccandi a peccato. Non enim sunt facienda mala, ut Ap. præcipit, ut eveniant bona. At ipsa proxima peccandi occasio peccatum est: ergo nulla ratione a culpa excusari potest.

Quid ergo in specie proposita faciendam? „ Scanda„ lum hoc, quod obtruditur, inquit Concina loco mox „ cit. frequentissime commentitium est, & vix unquam „ occurrit, quin possit vero remedio tolli. Quamobrem „ suggerunt alii, quibus accedit ipse P. Viva, ut vir „ votum castitatis ad tempus edat, donec dispensatio „ super impedimento obtenta fuerit; quæ, si matrimo„ nium differri nullo modo possit, etiam ab Episcopo „ in tam urgenti necessitata impertiri potest, ut ait „ idem Concina p. 376. n. 14. "

Animadversio VIII.

Potest Episcopus . . , . . dispensare vel ut una tantum fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum &c.

Hic attente legenda est sacra Syn. Triden. quæ sess. 24. cap. 1. de refor. matrim. postquam denuntiationes matrimonii a Parocho esse faciendas præcepit, hæc subdit: *Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut, si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur; nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur, quod illius prudentiæ, & judicio sacra Synodus relinquit.*

Relaxatio, seu dispensatio denuntiationum Ordinarii quidem prudentiæ, & judicio relicta solum est; *quod idem*

ptum est, ait Bened. XIV. constit. *Satis vobis* 17. Novembris 1741. *ad legitimam causam dispensationis requirere*; attamen Parochus præmissa una denuntiatione, vel etiam sine ea potest ex eadem sacra Synodo matrimonium celebrare, si probabilis suspicio sit, illud ex præmissis denuntiationibus malitiose fore impediendum; quæ tamen denuntiationes post celebrationem matrimonii, & ante illius consummationem faciendæ sunt, nisi ab Ordinario remittantur.

A n i m a d v e r s i o IX.

Etsi quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas conjux non tenetur &c. *quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare* &c. *tenes* &c.

Legem Tridentinam in re gravi violare, non levis, sed gravis, & letalis culpa est: sed qui matrimonium jam contractum consummant ante denuntiationes faciendas, legem Tridentinam in re gravi violant: ergo mortaliter peccant.

Neque vero illa conditio, *quando certi sunt, nullum subesse impedimentum*, a legis violatione consummantes eximit, seu excusat; primo quia judicium, quod nullum subsit impedimentum, ad eos non pertinet, sed ad Ecclesiam, præsertim vero in causa propria, in qua nemo Judex esse potest. 2. Quia certa illa notitia a conjugibus vix haberi potest, cum impedimenta tam multa, & varia sint, & quandoque occultissima. 3. Quia si conjuges in proposita specie matrimonium consummare sine mortali culpa possent ante denuntiationes, quod certo pateat, nullum subesse impedimentum, illud quoque sine mortali culpa contrahere prætermissis denuntiationibus eo prætextu valerent, quod certum ipsis sit, nullum adesse impedimentum: hoc posterius est absurdum, & falsum: ergo & prius. Quare omissis inanibus prætextibus conjuges legi obedire, & a consummatione matrimonii, priusquam denuntiationes fiant, abstinere omnino tenentur.

A n i m a d v e r s i o X.

Vel servus cum serva.

Hæc Busemb. doctrina falsa est, cujus contrarium docet ipse La-Croix p. 54. num. 565. citans S. Thom., Henr., Victor., Sanch., Aversi. Et sane S. Thom. Supplem. qu. 52. ar. 1. ad 1. inquit: *Similiter etiam quia in matrimonio est æqualis obligatio ex utraque parte ad debitum reddendum, non potest aliquis requirere majorem obligationem ex parte alterius, quam ipse possit facere. Et propter hoc etiamsi servus contrahat cum ancilla, quam credit liberam, non propter hoc impeditur matrimonium*; quæ sententia cum sacris canonibus apprime concordat, qui tunc solum matrimonium irritum esse definiunt quoad servilem conditionem, cum homo liber cum serva ignoranter contrahit, vel contra mulier libera cum servo, ut patet ex c. 2. & 4. t. 9. lib. 4. decr. & ex c. 4. q. 2. caus. 29.

A n i m a d v e r s i o XI.

Prima dicitur legalis, quæ est &c.

Adoptio ex D. Thom. Suppl. qu. 57. ar. 1. *est extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps legitima assumptio*; & duplex est. *Una, quæ perfecte naturalem filiationem imitatur; & hæc vocatur arrogatio, per quam traducitur adoptatus in potestatem adoptantis: & sic adoptatus succedit patri adoptanti ex intestato, nec potest eum pater sine culpa privare quarta parte hereditatis: sic autem adoptari non potest, nisi ille, qui est sui juris, qui scil. non habet patrem, aut, si habet, est emancipatus. Et hæc adoptio non fit, nisi auctoritate Principis. Alia adoptio est, quæ imitatur naturalem filiationem imperfecte, quæ vocatur simplex adoptio, per quam adoptatus non transit in potestatem adoptantis. Unde magis est dispositio quædam ad perfectam adoptionem, quam adoptio perfecta: & secundum hanc potest adoptari etiam ille, qui non est sui juris, & sine auctoritate Principis, vel auctoritate Magistratus: & sic adoptatus non succedit in bonis adoptantis, nec tenetur ei adoptans aliquid de bonis suis in testamento dimittere, nisi velit.*

Busembaum ponit, cognationem legalem ex perfecta solum adoptione derivari, & ex hac sola impedimentum dirimens matrimonii oriri; quam sententiam probabiliorem putat quoque La-Croix p. 57. n. 588. & sequitur Concina Theol. t. 10. p. 320. n. 13. Anaclerus contra t. 4. juris can. p. 93. n. 10. probabile omnino putat, etiam ex simplici adoptione legalem cognationem oriri, quæ matrimonii impedimentum dirimens inducat. Porro hinc, atque inde multi citantur, ita ut ex auctoritate nihil possit concludi.

Ratio contra Busemb., & La-Croix est, quia ubi lex non distinguit, sine distinctione accipienda est: at lex sine distinctione cognationem legalem, atque inde impedimentum dirimens ex adoptione oriri ait. Nam Nicolaus cap. un. t. 12. lib. 4. decr. ad consulta Bulgarorum inquit: *Si qua per adoptionem mihi soror esse cœperit, quamdiu durat adoptio, inter me, & ipsam nuptiæ consistere non possunt*: idemque c. 5. *Ita diligere* qu. 3. caus. 30. ait: *Quandoquidem nec inter eos, qui natura, & eos, qui adoptione filii sunt, venerandæ Romanæ leges matrimonia contrahi permittunt*. Ergo sine distinctione dicendum est, cognationem legalem, & impedimentum dirimens matrimonii ex adoptione oriri.

Nonne etiam in simplici adoptione persona extranea in filium, aut nepotem publica auctoritate assumitur? Si inde nulla cognatio legalis oriretur, talis assumptio esset inutilis, imo falsa, quia falso appellaretur quis *pater*, *filius* &c. ergo non videtur dubitandum, quin ex simplici adoptione legalis cognatio oriatur, ideoque impedimentum dirimens matrimonii.

Accedit, quod, licet adoptatus per simplicem adoptionem, non sit necessarius heres adoptantis, illi tamen succedit ab intestato, ut animadvertit Anacl. p. 92. tit. 12. n. 2. ex §. 5. & 2. instit. de nupt. at qui aliteri ab intestato succedit, aliquo vinculo cognationis ei necesse est ut copuletur: ergo &c.

Adoptio quidem simplex est *magis dispositio quædam ad perfectam adoptionem*, ut loquitur D. Thom. mox cit. *quam adoptio perfecta*; non tamen vere, & proprie adoptio esse desinit; sicuti bellua, licet homine inferior, & longe imperfectior, non desinit esse animal proprie dictum. Non enim adoptio simplex est dispositio ad adoptionem absolute, cujus ex eodem D. Thoma est species, sed ad perfectam adoptionem.

At objicitur D. Thom. art. 2. qu. cit. ubi ait: *Et quia filius adoptatus conversatur in domo patris adoptantis, sicut filius naturalis, ideo legibus humanis prohibitum est, inter tales matrimonium contrahi: & talis prohibitio est per Ecclesiam approbata. Et inde est, quod legalis cognatio matrimonium impediat*. At per solam adoptionem perfectam adoptatus transit in familiam, & potestatem adoptantis: ergo hæc sola inducit impedimentum dirimens.

Resp. D. Thom. præcipuam rationem assignat, non unicam, & universalem, cur leges prohibuerint matrimonium inter personas legali cognatione conjunctas. Ratio universalis prohibitionis est ipsa legalis cognatio. Hinc ipse S. Doct. subdit: *& inde est, quod legalis cognatio matrimonium impediat*: at legalis cognatio conciliatur non solum ex perfecta, sed etiam ex simplici adoptione, ut sacri allati canones, & rationes ostendunt: ergo etiam ex simplici adoptione oritur impedimentum dirimens matrimonii.

Impedimenta matrimonii fingenda quidem non sunt, nec sine evidenti ratione asserenda, nec tamen contra sine evidenti ratione neganda.

Sicut in aliis rebus ad mores pertinentibus, ita hic quoque in dubiis tutior via est ex necessitate præcepti eligenda: quare, etiamsi res, de qua agimus, hinc inde æqualiter anceps & dubia esset, nihilominus a matrimonio contrahendo esset simplici legali cognatione conjunctis necessario abstinendum; præsertim cum hic agatur de Sacramento valide suscipiendo, & vitando periculo perpetui concubinatus, & incestus; quæ sane ratio evidenter evincit, quoad praxim necessario deserendam esse Busemb., & La-Croixii opinionem, etiamsi esset, ut a La Croixio appellatur, probabilior.

Dian., ubi contra communem sententiam notat &c.

P. Concina n. 15. probabilius putat, legalem cognationem non extendi ultra primum gradum. Sed non est discedendum a communi sententia, quam Anacletus t. 4. juris can. p. 92. tit. 12. n. 5. civilium legum auctoritate confirmat, & D. Thom. docet Supplem. qu. 57. ar. 3. ubi ait: *Quod triplex est legalis cognatio. Prima quasi descendentium, quæ contrahitur inter patrem adoptantem, & filium adoptatum, & filium filii adoptivi, & nepotem, & sic deinceps*. Neque hic objici potest Syn. Trid. quæ sess. 24. in decr. de reform. matrim. de adoptione non loquitur.

Præter adoptionem descendentium aliæ duæ sunt. *Secunda*, inquit S. Doct., *quæ est inter filium adoptivum, & filium naturalem. Tertia per modum cujusdam affinitatis, quæ est inter patrem adoptantem, & uxorem filii adoptivi, vel e contrario inter filium adoptatum, & uxorem patris adoptantis. Prima ergo cognatio, & tertia perpetuo matrimonium impediunt: secunda autem non, nisi quamdiu manet in potestate patris adoptantis. Unde mortuo patre, vel filio emancipato potest contrahi inter eos matrimonium*.

Hæc doctrina confirmatur c. 6. *Per adoptionem* qu. 3. caus. 30. ubi dicitur: *Per adoptionem quæsita fraternitas*

eo usque impedit nuptias, donec manet adoptio; ideoque eam, quam pater meus adoptavit, & emancipavit, potero uxorem ducere: æque & si me emancipato illam in potestate retinuerit, poterimus jungi matrimonio.

ANIMADVERSIO XII.

Quod si cædes tentata sit &c. *non dirimit matrimonium*.

Etiamsi intentio matrimonii exterius significata non fuerit, nihilominus ex cæde conjugis communi consilio perfecta cum matrimonii intentione, oriri impedimentum dirimens, putat Anacletus t. 4. juris can. p. 85. n. 24. in quam opinionem pronus videtur La-Croix p. 59. n. 616. cit. Castrop.

Sed hoc misso major difficultas est, utrum ipsa intentio matrimonii seu manifestata, seu occulta sit necessaria ad impedimentum inducendum, ut affirmat Busemb., La-Croix n. 614. Concina Theol. t. 10. p. 322. n. 4. Anacl. n. 23. 25. qui hanc opinionem communem esse ait, paucis repugnantibus; an sine prædicta intentione impedimentum oriatur.

Genettus Theol. t. 5. p. 172. qu. 12. impedimentum oriri putat sine intentione matrimonii ex ipso crimine communi consilio peracto; & nititur cap. *Laudabilem* tit. 33. de convers. infid. l. 3. decr. ubi Cælestinus III. ita loquitur. *Interrogasti de Sarracenis, qui dum in captivitate essent, quarumdam Christianarum viros eorum insidiis, & machinatione occiderunt, utrum, quia postea per ipsas ad fidem christianam conversi sunt, eas de jure possint accipere in uxores; vel, si duxerint, conjugium teneat earumdem*. In hac interrogatione nulla fit mentio intentionis matrimonii. Quid porro respondet Pontifex? *Hic*, inquit, *Triburiensis Concilii regula contenti sumus asserentis, quod si in mortem ipsorum malitiose fuerint machinatæ, licet earum studio ad fidem accesserint, nec tamen eis adhærere debent, nec sunt, si adhæserint, etiam tolerandi, cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit*.

Si rem consideres, tam interrogatio, quam summi Pontificis responsio pro fundamento habet ex cæde mariti ab uxoris machinatione, seu insidiis facta derivari impedimentum dirimens matrimonii inter uxorem machinantem, & virum occidentem, nulla habita mentione intentionis matrimonii. Hinc Glossa hujus cap. a Genetto cit. ait: *Nota, quod mulier non potest contrahere cum illo, qui virum suum interfecit, si mortem ejus fuerit machinata*: & in summa capitis dicitur: *Non potest quis illam habere in uxorem, cujus maritum occidit machinatione ipsius mulieris; secus sine machinatione*.

Adversarii nihil aliud reponere possunt contra citatam glossam, & capitis summam, nisi illud *malitiose* perinde esse, ac ex intentione matrimonii cum occisore contrahendi. At hoc non est interpretari canones, sed eos sibi accommodare. Illa vox *malitiose* idem est, ac animo malo, quicumque sit, seu odium, & vindicta, seu libido, seu avaritia, seu alius quicumque malus affectus. Vox generalis *malitiose* ad determinatam significationem aliis significationibus exclusis, nec ex dictorum serie, nec ex circumstantiis facti trahi hic potest. Ecclesia hoc impedimentum in pœnam criminis constituit: porro crimen idem est, seu uxor mortem mariti machinetur ex odio, seu ut cum occisore libidinose veluti concubina vivat, seu ut ipsum in maritum accipiat; imo hic postremus affectus minus malus est, quam alii: ergo si hic sarentibus adversariis inducit impedimentum, multo magis alii.

Præterea eodem cap. subditur: *Ad hoc, Sarraceni quidam in bello sunt Christianos interfecisse notati, & Christiani similiter Sarracenos: postea vero Sarraceni ad fidem conversi uxores eorum, quos in belli certamine occiderunt, sibi matrimonialiter copularunt; & idipsum Christiani de Sarracenis mulieribus conversis ad fidem fecisse noscuntur, quæ postquam de priorum virorum morte compererint veritatem, divortium instanter exposcunt. In his igitur respondemus, quod, cum tales non procuraverint virorum interitum defunctorum, matrimonium inter hujusmodi personas licite potest contrahi, & taliter copulati divortium nequeunt postulare*. Ubi nota illud *cum tales non procuraverint virorum interitum defunctorum*: ipsa enim procuratio, quocumque animo fiat, satis est ad impedimentum inducendum; si hæc absit, matrimonium subsistit. Ita verba sonant, nec alia est Pontificis mens.

Adversarii nihil habent, quod solide objiciant. Anacletus existimat, matrimonii intentionem hic requiri, ut impedimentum inducatur, sicuti eam requiri putat, cum mortis machinatio cum adulterio conjungitur; iisdemque momentis utrumque confici putat. „ Ratio (in-„ quit) desumitur ex fine hujus impedimenti, qui fuit, „ ne unus conjux amore, & cupiditate contrahendi cum „ alio proprium conjugem occidat. “

At non ostendit, hunc esse unicum finem hujus impedimenti; imo proinde est, aut etiam pejus, si quis conspiret in mortem sui conjugis, ut libidinosam vitam sine matrimonio cum occisore ducat. Cap. *Si quis* 5. caus. 31. qu. 1. ab Anacl. objectum, de intentione matrimonii nullam prorsus mentionem habet. En Canonis verba. *Si quis vivente marito conjugem illius adulterasse accusatur, & eo in proximo defuncto eamdem sumpsisse dignoscitur, omnimodis publicæ pœnitentiæ subjiciatur, de quo etiam post pœnitentiam præfatum, si expedierit, servabitur regula*, (hoc est si expedierit, nubere invicem permittentur, si non expedierit, non permittentur, uti habetur caus. 36. q. 2. cap. *Si autem* 10.) *Nisi forte vir, aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur, aut propinquitas, vel alia qualibet actio criminalis impediat. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe conjugii maneant perpetuo cum pœnitentia*.

Impedimentum hujusmodi ex ecclesiastica lege inductum fuit, qua consulta ego sane intentionem matrimonii in præfato crimine nullam requiri deprehendo, ut inducatur; ideoque ab iis, qui contra sentiunt, cum Genetto, & aliis dissentio.

Nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim, etsi unus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonii, vere dirimit.

Hic quoque intentionem matrimonii Busemb. requirit, ut impedimentum existat. Et sane, cum post adulterium procurant, & perficiunt cædes proprii conjugis, hujusmodi scelus eo spectare videtur, ut matrimonium ineatur cum adultero. Attamen canones hanc intentionem veluti necessariam ad impedimentum inducendum postulare mihi non videntur; sed, ut inducatur, satis est, si adulterio addatur cædes proprii conjugis, ut aperte declarare mihi videntur verba mox cit. cap. *Si quis vivente*; cui consonat c. 3. *Super hoc* t. 7. lib. 4. decr. ubi Alex. III. inquit: *Super hoc, quod quæsivisti, an liceat alicui eam in conjugem accipere, quam uxore sua vivente sibi de facto matrimonio copulavit: taliter respondemus, quod si adultera est in mortem uxoris aliquid machinata, sive fidem dedit, sive non, quod eo defuncto hanc esset ducturus, secundum canones ab ejus consortio prohibetur, & hæc prohibitio perpetuo est servanda*. Hic ego nullam prorsus mentionem fieri video intentionis matrimonii, ut impedimentum inducatur, sed solum machinationis adulteræ in mortem uxoris adulteri. Idem omnino habet Innoc. III. c. 6. *Significasti* ejusdem cit. tit.

Hic est constans tenor sacrorum canonum, cui ego relictis contra sentientibus adhæreo.

Præterea si adulterium addito pacto futuri matrimonii, matrimonium inter adulteros dirimit, ut habet Innoc. III. cap. *Significasti* cit. & fatetur Bus. & adversarii; cur non adulterium addita cæde conjugis sine alia additione aut promissionis, aut intentionis matrimonii? An hoc alterum minus crimen est, quam prius? An matrimonio minus infestum? Sacri canones impedimentum dirimens inter adulteros addita fide matrimonii idcirco constituere, ne viventis conjugis cædes tentaretur: ergo multo potiori jure impedimentum dirimens inter eosdem adulteros locum habet, si ab eorum altero uxoris, aut mariti cædes peracta foret.

Tandem hic quoque in mente habenda est propos. 1. ab Innoc. XI. proscripta, ne in re dubia, sacramentum matrimonii, periculo frustrationis, & conjuges perpetui concubinatus discrimini objiciantur.

ANIMADVERSIO XIII.

Excusatque ignorantia quævis, etiam facti.

Dum Bus. ita loquitur, ponit, ignorantiam facti difficilius excusare, quam ignorantia juris; quæ positio sane crassa est; cum contra ex reg. 13. juris in VI. *ignorantia facti, non juris excuset*.

La Croix p. 60. num. 622. hæc de re ait: „ Putantque „ Sanch. & Avers. excusare hic ignorantiam etiam vin-„ cibilem, quia quando lex requirit scientiam, vel do-„ lum, videtur talis ignorantia excusare. “

Verum cum hic agatur de impedimento criminis, quod scilicet crimine inducitur, ratio dictat, illam ignorantiam ab impedimento incurrendo excusare, seu liberare, quæ a crimine excusat, non item quæ a crimine non excusat, hoc est solam ignorantiam invincibilem; quidquid contra Bus. & La-Croix sentiant, & dicant. Impedimentum enim crimini annexum, & affixum ex jure est; ideoque subsistente crimine subsistit impedimentum, quod tollitur crimine sublato. Hinc ignorantia facti, quia ponitur invincibilis, impedimentum tollit, quia crimen tollit, ut docet Alex. III. qui cap. 1. *Propositum* tit. 7. lib. 4. decr. ait: *Propositum est nobis, quod vir quidam uxorem habens, sibi aliam hujusmodi rei inscium copulavit; sed prima mortua nititur discedere a secunda: licet autem*

in

in canonibus habeatur, ut nullus copulet matrimonio, quam prius polluerat adulterio, & illam maxime, cui fidem dederat uxore sua vivente, vel quæ machinata est in mortem uxoris: quia tamen præfata mulier erat inscia, quod ille aliam haberet uxorem viventem, nec dignum est, ut prædictus vir, qui scienter contra Canones venerat, lucrum de suo dolo reportet, consultationi tuæ taliter respondemus, quod nisi mulier divortium petat, ad petitionem viri non sunt aliquatenus separandi. Et cap. 7. *Veniens* ejusdem tituli ab Innoc. III. dicitur, quod qui vivente prima uxore secundam hujus rei insciam duxerit, *uxore defuncta, utpote a lege ipsius solutus, in eamdem de novo potuit matrimonialiter consentire, dummodo non præstiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit in mortem uxoris*: ideoque hæc secunda olim adultera, judice Innoc. III. legitima evadit uxor. At vero ignorantie vincibilis, seu juris, puta si quis, aut quæ adulterium non esse peccatum, vel polygamiam licere crederet, ab impedimentu incurrendo nulla ratione eximit. Item si adulterantes, & machinantes sciant quidem, se peccare, at ignorent, inde oriri inter eos impedimentum, nihilominus impedimentum incurrunt, ut recte affirmat Anacletus t. 4. juris can. pag. 85. num. 26. cit. Gobat, Diane &c. „ Ratio est, inquit, „ tum quia canones statuentes impedimenta, nullibi re„ quirunt notitiam hujus impedimenti; tum quia alia im„ pedimenta contrahuntur absque notitia juxta dicta: er„ go etiam hoc, cum non sit major ratio de hoc, quam „ de aliis. Accedit praxis, & consuetudo optima legum „ interpres cap. *Cum dilectus* de consuet. Curiæ tam Ro„ manæ, quam aliarum Ecclesiarum, qua constat, et„ iam illos, qui ignorantes impedimentum criminis an„ nexum contraxerunt, indigere dispensatione ad valide „ contrahendum, de quibus vide etiam Cortadum prax „ disp. epost. *l.* 8. *c.* 9. num. 7. “

Animadversio XIV.

Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causa matrimonii.

Hanc sententiam sequitur non solum Anacletus Theol. mor. p. 754., sed etiam Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 127. a. 12. & Concina Theol. t. 10. p. 339. num. 3. Wigandt contra in Trib. p. 730. num. 97. existimat, raptum, qui libidinis quoque, non matrimonii causa fit, esse impedimentum dirimens matrimonii; in quam sententiam concedit quoque Genettus Theol. t. 5. p. 192. qu. 38. & hæc mihi verior videtur. Nam sess. 24. de ref. matr. cap. 6. *Decernit sancta Synodus inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium.* Sed certum est, raptorem, & raptam vere esse tales, etiamsi mulier non matrimonii, sed libidinis causa rapiatur. Raptus enim recte definitur violenta feminæ abductio, seu traductio de loco in locum, in quo in raptoris potestatem redigatur, matrimonii contrahendi, vel libidinis explendæ causa, ut habent Gen. loco cit. Laym. lib. 5. tract. 10. p. 4. cap. 13. & alii communi consensu: ergo matrimonium consistere non potest, etiamsi mulier non matrimonii, sed libidinis causa fuerit rapta.

Et sane sacra Syn. Trid. impedimentum dirimens inter raptorem, & raptam ea ratione constituit, ut matrimonii libertati consuleret: hinc hoc impedimentum valere solum voluit, quamdiu rapta in potestate raptoris manserit: at seu mulier matrimonii, seu libidinis causa rapiatur, matrimonium a vi liberum non est, si celebretur, quamdiu rapta est in raptoris potestate: ergo non est validum.

Qui seu virginem, seu corruptam a vinculo matrimonii solutam rapuit libidinis causa, eam quidem uxorem, si ipse quoque solutus sit, ducere debet, non tamen recusantem, & invitam; ideoque quamdiu in ejus potestate reperitur, impedimentum a sacra Synodo statutum fuit.

Hanc sententiam teste La-Croix p. 60. num. 631. tradunt Sa, Bonac. & alii cum Platel. Contrariam probabiliorem putat idem La-Croix, quæ etiamsi talis esset, quoad praxim tamen esset repudianda; quia hic agitur de sacramenti valore; qua in re ex prop. 1. ab Innoc. XI. damnata non licet sequi opinionem probabilem relicta tutiore. Ergo tutior opinio sequenda est, qualis non est opinio etiam probabilior; in qua sacramentum nihilominus exponitur periculo frustrationis; quod evidenter fieret in re præsenti, quæ ut minimum dubia est.

Animadversio XV.

Si ad mortem decumbens contrahat cum filia Medici alias illi mederi nolentis.

Hic sermo est, cum alius Medicus haberi non potest. Hanc opinionem tuetur quoque Genettus Theol. t. 5. p. 154. qu. 13. „ quia, inquit, tunc Medicus non est auctor metus, qui cogit ægrotum ad matrimonium ineundum, sed potius ægritudo. Resp. Evidens est, non solam ægritudinem, sed etiam Medicum curæ denegatione, gravissimi metus causam esse. Non ægritudo cogit ægrotum ad matrimonium, sed timor quem Medicus incutit, dum minatur se illum relicturum, nisi filiam ducat.

Objicit præterea hoc modo. „ Cum Medicus eum cu„ rare non teneatur, ei matrimonium proponit ut labo„ ris, & curæ suæ mercedem, mediumque, quo mortem „ possit evitare. “

Resp. Si sermo sit de Medico conducto, ex justitia infirmum curare tenetur. Quare hujusmodi Medicus apertam injuriam facit infirmo, si ei mederi nolit, nisi suam filiam in uxorem ducat; at etiamsi conductus non sit, injustitia in eo evidens est, quod pro sua cura mercedem sibi minime debitam exigat, incussoque metu extorqueat. An Medicus pro mercede sui laboris, & curæ quidquid sibi in mentem venerit, exigere potest? An etiam totam facultatem hominis decumbentis etiam ditissimi? Merces congrua juxta regionum consuetudinem, & circumstantias Medico certe danda est: at illum sine evidenti injuria, & turpitudine posse ab infirmo ad mortem decumbente postulare, ut suam filiam vi uxorem ducat, & nisi id faciat, illum deserat, ego sane intelligere non possum.

Hic ergo metus, quidquid adversarii contradicent, injustus est: injustus, inquam, injustitia legali, quia honestis, bonisque moribus aperte repugnat: injustus quoque est injustitia commutativa, quia Medicus legitima suarum operarum mercede minime contentus, præmium ab iis maxime alienum, minimeque debitum incusso timore extorquet: ergo matrimonium eo timore extortum nullum est. Quia hic timor non solum injustus est, sed gravis, imo gravissimus, & ad matrimonium extorquendum incussus; ideoque omnes habet conditiones necessarias, ut matrimonium nullum reddat.

Et hanc sententiam probat quoque La-Croix p. 62. n. 652. cit. Avers. „ & similis, inquit, casus esset, si puel„ læ extremæ indigenti negares eleemosynam, nisi te du„ ceret. “ Ita La-Croix, quem licet sæpe impugnem, sequi tamen, & tueri paratus sum, quoties recta tradere mihi rem sine ullo partium studio examinanti videbitur.

Animadversio XVI.

Quando matrimonium ex gravi metu contractum fuit; non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo illud perficere.... etiam eum qui liber a metu fuit.... docet Sanch. &c.

In hac specie matrimonium nullum quidem est ex utraque parte, hoc est etiam ex parte metum inferentis; quia, ut ait S. Th. Suppl. qu. 47. art. 4., *cum matrimonium sit quædam relatio, & non possit innasci relatio in uno extremorum sine hoc quod fiat in alio, ideo quicquid impedit matrimonium in uno, impedit ipsum in altero: quia non potest esse, quod aliquis sit vir non uxoris, vel quod aliqua sit uxor non habens virum, sicut nec mater non habens filium. Et ideo dicitur communiter, quod matrimonium non claudicat.* Attamen licet cogens a matrimonii vinculo cum coacta solutus sit, illud tamen contrahere, seu perficere tenetur, si coacta velit. Nec enim honeste revocare consensum potest, quia ex sua iniquitate vi caret: hoc autem ipso, quod non dissentit, in consensu præstito perseverat; ideoque accedente libero consensu illius, qui primo coactus fuit, matrimonium fit. Accedit, quod in suo consensu perseverare tenetur, ne commodum ex sua culpa reportet, & ut injuriam illatam reparet. Præterea sicuti qui matrimonio junctus, aliam mulierem insciam in uxorem fraudulenter duxit, defuncta prima uxore, a secunda non est separandus, nisi mulier divortium petat, ut definit Alex. III. cap. 1. *Propositum* t. 2. l. 4. decr. supra cit. ita in nostra specie vir non potest de jure separari a muliere, quam per vim in uxorem duxit, nisi hæc separationem petat. Ergo si mulier coacta, postmodum matrimonium inire velit, matrimonium a viro cogente ineundum est.

Animadversio XVII.

Utrum valide matrimonium contrahant, qui gravi metu coacti sacris Ordinibus initiati sunt, dictum est tr. 5. cap. 2. resp. 1.

Animadversio XVIII.

Notat etiam Dian. non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis &c.

Quoad sponsalia conditionata, doctrina Bus. non solum recta, sed certa est.

Bonifacius enim VIII. cap. un. t. 1. l. 4. in 6. de spons.

& matr. ait: *Ille vero, qui sponsalia cum aliqua muliere sub conditione contraxit, si postmodum ante conditionis eventum cum alia prolis consanguinea per verba contraxerit de præsenti, cum secunda remanere debebit: cum ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem extantem, sicuti consensum non habentibus, & incertis nulla publicæ honestatis justitia oriatur.*

At vero quoad sponsalia mutuo consensu dissoluta, Bus. opinio falsa est, & explodenda, sicuti exploditur non solum a Concina Theol. t. 10. p. 331. num. 5. & a Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 122. reg. 3., sed etiam a La-Croix p. 65. num. 683. „ ob Authenticam, inquit La-Croix, declarationem S. Congreg. datam 6. Julii 1658. & 10. ejusdem mensis approbatam ab Alexand. VII. quam referunt Fagn. in 4. decr. cap. *Quod audientiam* de spons. & matr. num. 29. Sperell. dec. 95. Pignat. to. 5. consult. 50. p. 5. num. 1173. Gob. num. 358. in qua statuitur, nunc, & deinceps certum esse debere, quod maneat hoc impedimentum, etiamsi sponsalia priora mutuo consensu sint dissoluta. Et ita nunc certum esse, docet etiam Wea in Arad. p. 5. tr. 2. §. 6. a no. 26. “ quia, ut ait Nat. Alex. loco mox cit. Alexand. VII. non solum declarationem prædictam approbavit, sed eam deinceps in dubium revocari prohibuit. „ Ratio est, inquit La-Croix, quia ex sponsalibus validis, oritur illud impedimentum, & illo semel orto non pendet a voluntate sponsorum, ut maneat, vel desinat. Hinc etiam manet, etiamsi unus sponsorum sit mortuus, vel ingressus Religionem, uti fatentur omnes. Item manet ex sponsalibus ab impubere contractis, etiamsi post pubertatem rescindat, uti constat ex cap. *Accessit* §. *Sane* de spons. impub. “ Hactenus rectissime La-Croix. Porro verba cap. cit. sunt hæc. *Sane si præfata puella ante desponsationem septimum annum compleverat, licet prædictus vir a desponsatione ipsius puellæ ipso jure fuerit absolutus, cum ea in eum consentire noluerit; inhonestum tamen videtur, ut matrem ejus habeat, cujus filia fuit sibi desponsata.*

ANIMADVERSIO XIX.

Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos.

Recte quoad utramque partem. Primam ita evincit Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 84. reg. 15. „ In hoc enim sacramento Parochum nullam exercere jurisdictionem, sed meram exhibere præsentiam, & ministerium facti, censuit sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum: porro suspensio, & excommunicatio irritum non faciunt sacramentum, nisi in his, quæ sunt jurisdictionis, sicut est absolutio a peccatis. Ratum igitur est matrimonium contractum coram Parocho suspenso, & excommunicato etiam denuntiato, ut respondit sacra Congregatio Concilii tempore Cardinalis Matthæi, re diligenter examinata, teste Fagnano in cap. *Littera quas* ext. de matrimonio contracto contra edict. Ecclesiæ. Graviter tamen peccant, qui coram Parocho excommunicato scientes volentes contrahunt, & in excommunicationem incurrunt, si sit denuntiatus, quia ipsius vitare communionem tenentur. “

Hanc sententiam tuentur quoque La-Croix p. 69. num. 729. citatis Nav. Suar. Henriq. Sanch. Kon. Pont. Laym. Aversa. Castrop. Dicast. Pignat. & aliis. Et quamvis nonnulli repugnent, non tamen idcirco dubitandum est; nec, licet de sacramenti valore agatur, scrupuli movendi propter contrariam aliquorum improbandam opinionem.

Idem dicas, si Parochus non sit Sacerdos; nam Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform. matrim. inquit: *Qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sacra Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit; & hujusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat.* Ait, *præsente Parocho*, non Parocho Sacerdote: ergo ut matrimonium valeat, satis est, si Parochus præsens sit, seu ille sit Sacerdos, seu non sit Sacerdos, seu nulla censura innodatus, seu suspensus, excommunicatus &c. Sacra enim Syn. requirit præsentiam Parochi, nihilque amplius: ergo hoc satis omnino est ad matrimonii valorem. Neque est cur dicas, sacram Synodum innuere, quod Parochus Sacerdos esse debeat, quia ait, *vel alio Sacerdote*. Nam hoc, licet nonnulli affirment, merito negatur. Hoc enim addit, quia vult, assistentem matrimonio ex commissione Parochi, vel Ordinarii esse Sacerdotem, non autem quod requirat Sacerdotium in Parocho; quod si requireret, suam mentem declarasset apertius. Quare cum hoc non fecerit, habet hic locum reg. 57. juris in 6. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda*. An, cum Luc. 23. v. 32. dicitur: *Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur*, indicatur, Christum fuisse nequam? Absit a nobis hæc diabolica blasphemia. Illud ergo, *vel alio Sacerdote* idem est, ac *vel alio*, qui sit Sacerdos. Adde, quod finis Tridentinæ legis irritantis matrimonia sine Parochi præsentia contracta ille fuit, ut matrimonia nota essent, & polygamia impediretur, sicut ipsa sacra Syn. testatur: at matrimonia æque nota sunt, & polygamia æque impeditur, seu Parochus sit Sacerdos, seu non sit: ergo tum ex legis verbis, & tenore, tum ex ejusdem fine constat, matrimonium initum coram Parocho non Sacerdote, esse validum; atque ita declarasse Congregationem Concilii Tridentini interpretem, imo satis esse ad hoc, ut ratum habeatur, ut contractum sit coram Parocho minoribus tantum initiato apud Fagnanum in cap. *Quoniam* ext. de constit. testatur Nat. Alex. p. cit. reg. 14., quæ sententia teste La-Croix p. 68. num. 728. communis est, ideoque non solum, ut ipse ait, probabilior, sed moraliter certa, & recta etiam in re hac delicatissima, ubi de sacramenti valore agitur, agendi regula videtur. Contradicit quidem ipse P. Concina Th. t. 10. p. 291. n. 27. quem ego, ut par est, maximi facio, ea ratione maxime ductus, quod Parochus sit minister hujus sacramenti, ideoque Sacerdos esse debeat: „ at proposito dubio, an matrimonium cum sola præsentia Parochi absque ejus consensu, aut ministerio, coram duobus, vel tribus testibus celebratum irritum sit ex decreto Concilii? Sacra Congregatio die 11. Martii, anni MDCXVII. respondit, illa verba cap. 1. *Ubi Parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium conjungo* &c. *non pertinere ad substantiam matrimonii, ideoque matrimonium valere, etiamsi verba prolata sint tantum a contrahentibus, & non a Parocho, dummodo adsit præsentia Parochi*. Ita refert Fagnanus in cap. *Quod nobis* ext. de clandestina desponsat. “ Ita Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 84. reg. 10. Si matrimonium valet, non pronuntiatis a Parocho illis verbis, *Ego vos in matrimonium conjungo* &c. multo magis certe valet, si a Parocho non Sacerdote pronuntientur.

ANIMADVERSIO XX.

Is, qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti.

La-Croix p. 69. num. 739. ita loquitur. „ Si Parochus videat alium Sacerdotem assistere matrimonio, quem, cum facile posset, non impediat, eo ipso dat licentiam assistendi, quia etiam in iis contractibus, in quibus requiritur positivus consensus, sufficit tacitus, quando aliquis videns, & potens facile impedire, non impedit, uti docent plurimi cum Suar. &c. contra Fagn., & Bonac “

Si hac in re conjecturæ sufficerent, recte quidem: at hic agitur de sacramenti valore, in quo non sufficit probabilitas conjecturalis, sed necessaria est certa licentia a Parocho concessa, ne sacramentum frustrationi exponatur, & conjuges concubinatui perpetuo. Porro tacita licentia, de qua loquitur Busembao, & quam explicuit La-Croix, incerta est, & dubia, non certa, & tuta. Cur Sacerdos expressam licentiam, cum possit, non petit a Parocho? Cur Parochus, cum verbo, aut nutu licentiam dare queat, illam tamen dare recusat? *Qui tacet, consentire quidem videtur*, ait reg. 43. in 6. at ait, *videtur*, non certum est; & rursus reg. 44. subditur: *Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur*. Licentia ergo tacita est ambigua, ideoque non sufficit, ut sacramentum in tuto ponatur. Quare opinio Bus. & La-Croix, licet pro ea plurimi stare dicantur, deserenda est, & tenenda contraria Fagnani, & Bonac., quam tuetur quoque Concina Theol. t. 10. p. 294. num. 36.

La-Croix addit: „ Quod si reipsa interne non consentiret Parochus, Ledesm. docet, non valiturum matrimonium, quamvis contradicant Sanch. l. 3. d. 22. qu. 7. & Aversa. qui cum Sper. dec. 30. num. 22. Idem dicunt, si Parochus externe tantum, & ficte diceret, se consentire, reipsa autem interne non consentiret. “

Hic vero in re ad sacramenti valorem pertinente, versatili La-Croix utitur probabilitate, & in propositionem 1. ab Innoc. XI. damnatam aperte incurrit; dum minus totam opinionem amplectitur, & tutiorem relinquit.

Quamquam improbabilis, & falsa est opinio, quæ valiturum matrimonium ait ex tacita Parochi licentia ab alio Sacerdote administratum, etiamsi Parochus interne non consentiret. Cum enim interne non consentit, licentia Parochi reipsa nulla est: at ex Syn. Trid. mox cit. certum est, sacramentum ab alio Sacerdote sine licentia Parochi, aut ordinarii administratum nullum esse: ergo certum est, Parocho præsente, tacente, & interne non consentiente, dum alius Sacerdos matrimonio assistit, matrimonium esse nullum.

Hinc apud Pitionum de Parochis p. 127. num. 625. refertur hoc decretum S. Congregationis Concilii: *Non valet matrimonium coram Sacerdote dicente, se habere in-*

con-

centiam a proprio Parocho, si revera licentia non est vera. At tacita licentia Parochi interne non consentientis revera non est licentia vera; idemque dicito, si Parochus ficte consentiret: ergo matrimonium non valet.

At inquit La-Croix: „ Ratio horum est, tum quia valent gesta per ministrum, qui communi errore computatur legitimus concurrente titulo præsumpto, & colorato secundum dicta l. 6. p. 1. num. 112. isti autem videntur hic intervenire; tum maxime quia in ejusmodi rebus, quæ dependent ab auctoritate juris, vel Superioris, censetur jus ipsum, vel Superior supplere defectum in remedium communis erroris pro communi bono. Ergo. “

Resp. Titulus coloratus est, cum quis a legitimo Superiore titulum obtinet ex se verum, sed vel occulto impedimento inhabilis, illum reipsa non est consecutus, vel post assecutionem eo occulte privatus est. Hic titulus cum errore communi, qui error crassus non sit, & supinus, sed probabilis, ex communi Theologorum sententia sufficit ad validam sacramentorum administrationem; qua de re licet dubitaverim quoad absolutionem l. 6. tr. 4. cap. 2. dub. 3. cap. 8. non tamen dubito quoad matrimonium, in quo non requiritur ex dictis hic ad c. 1. jurisdictio, sed sufficit mera præsentia, & ministerium facti. Quare sine dubitatione sequor hic communem sententiam, quam probant quoque Concina Theol. t. 10. p. 293. num. 33. & Nat. Alex. Theol. t. 2. pag. 84. reg. 16. At in præsenti specie non adest titulus coloratus, quia non adest titulus ex natura sua verus a legitimo Superiore obtentus, sed solum titulus ex se nullus, & fictus. Falsum porro est, sine titulo colorato suppleri defectum in remedium erroris communis. „ Hæc interpretatio, quam „ habet etiam Viva, arbitraria, falsa, & laxa est, “ inquit merito P. Concina loco cit. num. 34. Bonum commune postulat, ut sacramenta valeant non ex hominum arbitrio, sed ex Christi, & Ecclesiæ institutione, & lege. Lex porro Ecclesiæ in Synodo Tridentina lata constituit, ut matrimonium non valeat sine præsentia Parochi, aut alterius Sacerdotis de ipsius Parochi, aut Ordinarii licentia. Commenta huic sanctissimæ & inconcussæ legi repugnantia, ne audienda quidem sunt. Præterquamquod in specie, de qua agimus, ne error quidem communis adest, sed solum adesse potest error eorum, qui matrimonio præsentes sunt, forte putantium, Sacerdotem ex legitima, & vera licentia Parochi matrimonio adesse.

Animadversio XXI.

Et quidem non est necesse ut ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentium noverint. Sanch. &c.

Syn. Tridentina mox cit. ad matrimonii valorem Parochi, & testium præsentiam postulat: at si Parochus, & testes, contrahentes non videant, qui ex. gr. in alio cubiculo, vel in Ecclesia sunt, dum Parochus in cœmeterio moratur, etiamsi hic eorum verba audiat, & contrahentium voces noverit, ipse tamen (idem dicito de testibus) præsens non est contrahentibus; quia aliud est auditio, aliud præsentia. Præsens alicui, si proprie loquimur, illud esse dicitur, quod est in ejus conspectu; quod autem in conspectu non est, etiamsi audiatur, non est præsens: porro sacræ Syn. verba propria accipienda sunt; quæ, si auditionem ad sacramenti valorem sufficere voluisset, hoc suis verbis explicuisset: ergo, cum id non explicuerit, auditio ad sacramenti valorem non sufficit. Finis quidem sacræ Syn. irritantis matrimonium sine præsentia Parochi, & testium ille fuit, ut matrimonium notum esset, & polygamia impediretur, sicuti mox animadverti: verum ut hujus finis compos fieret, præsentiam Parochi, & testium postulavit, auditione contenta non fuit; quia voluit notitiam matrimonii certissimam, nullique difficultati, & dubio obnoxiam: ergo verbis, & menti sacræ Synodi Busemb. cum iis, quos citat, repugnat, dum auditionem ad matrimonii valorem sufficere, ait. Præterquamquod, cum hic, ut sæpe monui, ac iterum monendum est, de sacramenti valore agatur, non sunt audiendæ opiniones probabiles relictis tutioribus. Quare etiamsi opinio Busemb. esset probabilis, contraria tamen tutior hic necessario sequenda esset; quæ multo magis sequenda est, cum opinio Bus. falsa ex mox dictis merito dicatur.

Nec refert; etiamsi per metum, vim, dolum, aut injuriam nolentes retineantur, vel etiam contradicant, ac resistant; aut licet prohibiti sint ab Ordinario ne intersint.

Hanc doctrinam quoad utramque partem probant Genettus Th. t. 5. p. 143. q. 9. p. 142. q. 7., & Nat. Alex. Theol. tom. 2. pag. 83. reg. 9. & p. 84. reg. 10. Ratio evidens est, quia ad matrimonii valorem ex Synodo Tridentina satis est, si Parochus cum testibus illi præsens sit: ut seu Parochus invitus sit, seu ab Episcopo prohibitus, non desinit esse Parochus, nec præsens, si reipsa intersit: ergo matrimonium valet, etiamsi Parochus invitus, aut ab Episcopo prohibitus matrimonio adsit. Hanc doctrinam quoad priorem partem, si Parochus invitus matrimonio præsens sit, confirmat declaratio sacræ Congreg. hic allata c. 1. item altera a Genetto allata diei 19. Aug. 1591. in hæc verba. *Sacra Congregatio Concilii censuit, matrimonium coram Parocho, & testibus contractum, nisi aliud obstet, validum esse, quamvis Parochus invitus interfuerit, & alia de causa, quam ut matrimonio interesset, a contrahentibus accersitus fuerit: dum tamen ad actum matrimonii vere, & formaliter fuerit adhibitus.*

Quoad alteram partem tum Nat. tum Genettus proferunt decretum sacræ Congregationis apud Fagnanum, in quo, ut refert Gen. ita habetur: *Episcopus Viennensis dubitavit, an validum sit matrimonium adhibito Parocho, cui ab Episcopo fuerat interdictum, ne illi matrimonio interesset? Sacra Congregatio censuit, esse validum.*

P. Zacharia in num. 715. pag. 68. La-Croix ait, hanc doctrinam esse „ juxta resolutionem sacræ Congregationis „ in Saccon. 2. Martii 1595. & Pistoriensi 22. Ap. 1719. „ t. 1. p. 172. Idem constat, inquit, ex Segnensi matr. „ 17. Nov. 1736., in qua decisum fuit, constare de validitate matrimonii contracti coram Vicario generali, „ cui Episcopus interdixerat, ne matrimonio assisteret. „ T. 7. Resol. p. 304.

Hæc sententia, pro qua P. Concina citat Salmant. Bonac. Coninchium, & alios, ipsi non probatur Theol. t. 10. p. 292. num. 30. „ Cum enim, inquit, Episcopus „ prohibet Parocho, ne sacramenta administret, & signatum ne matrimonio assistat, subtrahit eidem omnem „ jurisdictionem in sacramentorum administratione: in nostra autem sententia Parochus est minister hujusce sacramenti, & jurisdictionem exercet: ergo sublata hac „ ab Episcopo, celebrari matrimonium nequit. “

Resp. P. Concina Theologus solidissimus, & eximius veritatis amator, homo est, falli non nescius: decreta sacræ Congregationis ob oculos non habuit; ex quorum constanti tenore constat, Parochum, dum matrimonio assistit, jurisdictionem non exercere, sed meram præsentiam facti; quod idem colligitur juxta dicta ex sacra Synodo Tridentina: quæ mera facti præsentia ex eadem sacra Synodo, & Congregatione ejus legitima interprete ad matrimonii valorem satis est. Hæc addere volui, ut omnes intelligant, me non aliquem Theologum, quicumque ille sit, sequi; sed quantum quidem in me est, verum quærere, & sectari.

Animadversio XXII.

Ejus tamen omissio .... venialis tantum est. Sanch. &c. *quando*, ait Busemb. *de utriusque libero consensu constat*. At quæro, unde nam, aut quando de utriusque libero consensu constare possit, nisi interrogentur?

An Parochus, eorum mentem pervadere potest? An si antea dixerint, aut ostenderint, se velle consentire, mutari non possunt? Ipse eorum in Ecclesiam conventus non est indubitatum signum utriusque sponsorum consensus; quia forte ex metu, vi, aliisque de causis eo convenere, & contingere potest ut, licet eo convenerint, uterque, aut eorum alter in matrimonium non consentiat. Uno verbo satis nobis esse debet, sacram Synodum præcipere, ut Parochus virum, & mulierem interroget de reciproco eorum consensu, sicuti reipsa præcipit sess. 24. c. 1. de reform. matrimonii: satis, inquam, hoc esse debet, ut parendum ejus præcepto esse sciamus, non vanis interpretamentis esse eludendum; & quoniam præceptum est de re gravissima ad valorem matrimonii spectante, nostrum non est judicare, ejus omissionem esse culpam levem, sed exacte obedire.

Similiter mortale non esse &c. *docet Sanch.* &c.

Hac de re vide dicta hoc cap. 3. dub. 1. Dicitur 2.

Animadversio XXIII.

In femina vero, quando vel seminare non potest .... vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut semen ejus recipere.

Semen, seu humorem femineum, qui in congressu effunditur, ad generationem non esse necessarium, ex doctissimorum physicorum sententia supra observatum est. At etiamsi necessarium putaretur, ejus effusio non esset necessaria ad coitum, qui sine illa fieri posset. Nec enim mulier impotens dici potest, quia concipere fœtum non potest, (alioquin vetulæ, & steriles matrimonii incapaces essent) sed quia commisceri cum viro nequit. Quare impotentia mulieris ex alio capite desumi non potest, nisi ex claustris pudoris ita clausis, vel arctis, ut virum pati, ejusve semen recipere nequeat. Hinc cap. 6. *Fraternitatis* tit. 15. lib. 4. decr. Innoc. III. mulierem impotentem non agnoscit, nisi ex prædicta arctitudine. Nam

mu

matronæ destinatæ ad inspiciendam mulierem, quæ a viro per multos annos carnaliter cognosci non poterat, *asseruere constanter, quod eadem nunquam poterat esse mater, aut conjux, tanquam cui naturale deerat instrumentum.* Post subdunt: *Contigit autem postea, quod mulier invenit, qui ferat hujusmodi reseravit, & abjiciens continentiam, quam promisit, G. latori præsentium supernupsit.*

ANIMADVERSIO XXIV.

Synodum Tridentinam in Hollandia, Frisia, aliisque Belgii fœderati provinciis fuisse promulgatam anno 1565. opera Margaritæ Parmensis eas tum Provincias administrantis, multis documentis plures Scriptores, ut Piette, Huygens, Zypæus, & alii evincunt teste Concina Theol. tom. 10. pag. 286 num. 12. Idem pro certo habet La-Croix p. 73. num. 767. Natalis Alex. Hist. Eccl. tom. 9. pag. 309. art. 5. de Philippo II. Hispaniarum Rege ait, „ quod per Ferdinandum Alvarez a Toleto Albæ Ducem, Religionem in Provincia (Belgii) procuravit, Tridentinum Concilium, & librorum prohibitorum indicem promulgari jussit anno 1568. “ Hinc factum est, ut multi insignes Theologi matrimonia invalida esse pronuntiaverint, quæ sine Parochi præsentia, & forma a sacra Syn. præscripta coram magistratu, aut ministro hæretico in iis regionibus celebrantur, aliis tamen reclamantibus, quorum rationes satis graves afferuntur a La-Croix num. 768. At nostro tempore lis finita est, certumque est, ea matrimonia valere. Bened. XIV. die 4. Novembris 1741. hac de re ita declaravit. „ Primo scilicet, quod attinet ad matrimonia ab hæreticis inter se in locis fœderatorum Ordinum dominio subjectis celebrata, non servata forma per Tridentinum præscripta, licet Sanctitas sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus, & attentis tunc expositis circumstantiis, sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse; æque tamen compertum habens, nihil adhuc generatim, & universe super ejusmodi matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, & alioquin oportere omnino ad consulendum universis fidelibus in iis locis degentibus, & plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce matrimoniis sentiendum sit, declarare, negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, declaravit, statuitque, matrimonia in dictis fœderatis Belgii Provinciis inter hæreticos usque modo contracta, quæque imposterum contrahentur, etiamsi forma a Tridentino præscripta, non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; adeoque, si contingat, utrumque conjugem ad catholicæ Ecclesiæ sinum se recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram Parocho catholico ab eis non renovetur. Sin autem unus tantum ex conjugibus sive masculus, sive femina convertatur, neutrum posse, quamdiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

„ Quod vero spectat ad ea conjugia, quæ pariter in iisdem fœderatis Belgii provinciis, absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a Catholicis cum hæreticis, sive catholicus vir hæreticam feminam in matrimonium ducat, sive catholica femina hæretico viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas sua, eos esse inter Catholicos, qui insano amore turpiter dementati, ab hisce detestabilibus connubiis, quæ S. Mater Ecclesia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, & prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum Antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus pœnis Catholicos coercere student, ne sacrilego hoc vinculo se se hæreticis conjungant, Episcopos omnes, Vicarios apostolicos, Parochos, Missionarios, & alios quoscumque Dei, & Ecclesiæ fideles ministros in iis partibus degentes serio, graviterque hortatur, & monet, ut Catholicos utriusque sexus ab hujusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis, quantum possint, absterreant, easdemque nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire satagant. At, si forte aliquod hujus generis matrimonium, Tridentini forma non servata, ibidem contractum jam sit, aut imposterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas sua, matrimonium hujusmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum esse, & neutrum ex conjugibus, donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictæ formæ non servatæ novum matrimonium inire. Id vero debere sibi potissime in animum inducere conjugem catholicum sive virum, sive feminam, ut pro gravissimo scelere, quod admisit, pœnitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum conjugem a vera fide deerrantem ad gremium Catholicæ Ecclesiæ pertrahere, ejusque animam lucrari; quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cetero, ut mox dictum est, se istius matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

His gravissimis verbis non solum litem quoad matrimonii valorem Sanctissimus diremit, sed etiam ora iis obstruxit, qui matrimonia Catholicorum cum hæreticis in Germania licere, vel mortalia crimina non esse, dicere ausi sunt; de quibus dictum fuit lib. 2. tr. 1. cap. 4. dub. 3. cas. 7.

„ Ad hæc declarat Sanctitas sua, ut quidquid hactenus sancitum, dictumque est de matrimoniis sive ab hæreticis inter se, sive inter Catholicos, & hæreticos initis in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis, sancitum, dictumque intelligatur etiam de similibus matrimoniis extra fines dominii eorumdem fœderatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt legionibus, seu militaribus copiis, quæ ab iisdem fœderatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas, muniendasque arces conterminas, vulgo dicta *di Barriera*; ita quidem, ut matrimonia ibi præter Tridentini formam sive inter hæreticos utrimque, sive inter Catholicos, & hæreticos inita valorem suum obtineant, dummodo uterque conjux ad easdem copias, sive legiones pertineant. Et hanc declarationem vult Sanctitas sua complecti etiam civitatem Mosæ Trajectensis a Republica fœderatorum Ordinum quamvis non jure dominii, sed tantum oppignorationis, ut ajunt, nomine possessam.

„ Tandem circa conjugia, quæ contrahuntur vel in regionibus Principum catholicorum ab iis, qui in provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum Principum, nihil Sanctitas sua de novo decernendum, aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis juxta canonica juris communis principia, probatasque in similibus casibus aliis editas a sacra Congreg. Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur; & ita declaravit, statuitque, ac ab omnibus imposterum servari præcepit. die 4. Novembris 1741.

Hic autem animadvertendum est, summum Pontificem nihil definire de matrimoniis, quæ in supradictis Belgii fœderati locis Catholici inter se ineunt; ideoque hujusmodi matrimonia non sunt confundenda, uti facit La-Croix n. cit. 767. 768. cum matrimoniis hæreticorum inter se, vel cum Catholicis.

Hinc autem fieri videtur, matrimonia Catholicorum inter se ibi invalida esse, si absque præsentia Parochi, aut alterius, qui ejus vicem suppleat, ineantur; si tamen Parochus adsit, vel alii habentes facultatem assistendi matrimoniis.

Si Parochia, in qua &c. nempe adhibitis duobus testibus.

Ita quoque sentit La-Croix contra Lessium citasis pro se n. 778. p. 76. Bellarm. Dian. Tambur. Chapeaville, Layni. Staleno, & aliis; pro qua plures declarationes Cardinalium referri testatur a Zypæo, & Gallem. inter quas, inquit P. Zach. in cit. num. 778. „ præcipuæ duæ sunt, altera 26. Sept. 1602. altera in una Belgii 27. Martii 1632. quæ memorantur t. 5. th. resol. p. 149. & t. 8. p. 127. “

Idem est, si Parochus, & Episcopus... lateat,.. & ad neutrum sit tutus accessus,

Idem habet La-Croix n. cit. 778. „ Et ita, inquit, resolverunt Theol. Romani cum Patre Bulæo l. 4. Archivi Provinciæ Soc. Jesu ad Rhenum inferiorem p. 16. atque ita etiam sæpius responsum est a Congreg. Card. apud Arsdekin; & Gob. “

Horum ratio ea assignari posse videtur, quia in legibus non tam verba, quam legislatorum mens, unde spiritus, & vis legum sumenda est, consideranda est: mens porro Patrum Tridentinorum irritantium matrimonia sine Parochi præsentia contracta, ea fuit, non ut matrimonia, sed ut polygamiæ peccata impedirent: at si matrimonia sine Parochi præsentia contracta, nulla forent, ubi Parochi omnino desunt, ipsa matrimonia, non polygamiæ peccata impedirentur; quæ peccata deficientibus Parochis, quoad fieri potest, impediuntur adhibitis saltem duobus testibus: ergo lex Tridentina quoad spiritum, & vim legis impletur, cum matrimonia celebrantur coram duobus testibus sine Parocho, ubi Parochus omnino deest, nec haberi potest alius, qui ejus loco sit.

ANIMADVERSIO XXV.

Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est &c.

La-Croix p. 78. n. 811. hanc Busemb. opinionem valde probabilem appellat, & pro ea inter alios citat S. Thom. & S. Bonaventuram. Oppositum, inquit etiam, pro-

probabiliter tenent Scot. Felin. Ledesm. Comit. Engel, Pont. Mastrius, Krim, Castrop. Gob. dicentes, utrumque debere renovare consensum; quæ sententia (nam de D. Thom. & D. Bonav. mox dicetur) mihi maxime probatur. Ratio est, quia matrimonium reipsa irritum & nullum, ex consensu unius tantum partis convalescere non potest; cum enim contractus sit, utriusque partis consensum necessario postulat: atqui matrimonium ex metu, vel defectu consensus alterius tantum partis irritum, est sine dubio irritum, & nullum: ergo ex consensu unius tantum partis convalescere non potest.

Respondes, propositionem esse veram, si consensus partis, quæ libere, & vere consensit, nullo loco habendus sit: at, cum consensus istius partis habitu, seu virtute perseverat, perinde se habet, ac si actu præbeatur; quare, cum consensus partis, puta viri, quæ libere, & vere consensit, habitu, seu virtute perseveret, perinde se habet, ac si actu nunc præbeatur; ideoque accedente consensu alterius partis v. g. uxoris, matrimonium convalescit.

Hic ita repono: Consensus semel præstitus, quamdiu non revocatur, habitu, & virtute perseverat, at talis, qualis fuit ab initio, non alius: porro consensus partis, puta viri, qui libere, & vere consensit, ab initio fuit irritus, & nullus; ideoque habitu quoque & virtute nullus, & irritus perseverat. Nam ex reg. juris 18. in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.*

Vir, qui libere consensit, licet matrimonii vinculo se illigatum putat, ab eo tamen reipsa solutus est: an ex sola mulieris voluntate, & consensu sibi prorsus ignoto, cum ipse nihil de novo velit, indissolubili nexu conjugii constringi potest? Vir ab initio consensum præstitit, in eoque nunquam revocato permanet: at quia consensus ab initio præstitus, reipse nullus fuit, in consensu nullo perseverat: perseverantia porro in consensu nullo, contractum matrimonii efficere nequit accedente consensu alterius partis; quia ad matrimonium, sicuti ad quemlibet alium contractum, necessarius est consensus ex utraque contrahentium parte validus. Neque vero ignorantia nullitatis proprii consensus, vim illi unquam tribuit, aut tribuere potest.

Neque rursus dici potest, consensum eo solo nomine nullum, quia alterius partis consensus deest, hoc accedente fieri validum. Nam hoc verum quidem est, si consensus alterius partis opportune accedat, hoc est priusquam prior consensus in irritum missus fuerit. Nam cum semel in irritum missus hic fuit, firmari nunquam potest, nisi de novo præstetur; imo ne consensus quidem de novo præstitus, priorem consensum nullum firmat, sed ex se accedente alterius partis consensu contractum efficit.

Vir ab initio voluit mulierem in uxorem; si tunc mulieris consensus accessisset, matrimonium vere, & legitime extitisset. At vero cum mulier ab initio non consenserit, frustra nunc non renovato viri consensu consentit. Vir & præterito, & præsenti tempore a muliere in re gravissima decipitur; quia hæc olim ficte consensit, & nunc occulte consentit in rem, in quam inscio viro consentire nequit. An per fictiones, & dolos matrimonium perfici potest? Nonne præsenti tempore in viri arbitrio est velle, & nolle matrimonium cum muliere, quæ reipsa ejus uxor non est? ergo certum est, matrimonium perfici non posse ex solo consensu mulieris viro ignoto, sed necessarium esse utriusque partis novum consensum, ut matrimonium perficiatur. Hinc in litteris dispensationis, ut matrimonium irritum convalescat, requiritur ut conjux impedimenti inscius, nullitatis sui consensus certior fiat, *dicto conjuge certiorato de nullitate prioris consensus*. Hoc vero requiritur, ut de novo consensum præstet; quia consensus, qui fuit nullus, æterno tempore nullus manet.

Natura, & ratio matrimonii, & cujuscumque contractus illud necessario postulat, ut non solum partium consensus ejusdem rei sit, sed ut sit mutuus, & reciprocus, hoc est, ut utraque pars contrahens alterius partis consensum acceptet, & ratum habeat: at vir in præsenti specie non acceptat, nec ratum habet consensum mulieris; quia consensum sibi ignotum ratum habere non potest; ideoque consensus viri, & mulieris, sicut ab initio, ita in præsenti non est mutuus: ergo certum videtur, matrimonium non fieri.

Genettus Theol. t. 5. p. 202. q. 10. sanæ doctrinæ assertor, Busembaum opinionem probavit, non quod ab eo, aut ab aliis probabilibus tradita fuerit, sed quia hanc fuisse mentem censuit D. Thom. & D. Bonav. a La-Croixio quoque pro hac opinione citatis.

D. Thom. Suppl. qu. 47. art. 2. ad 2. ait: *Quod ex consensu libero illius, qui primo coactus est, non fit matrimonium, nisi inquantum consensus præcedens in altero adhuc manet in suo vigore.*

Resp. D. Thom. loquitur de consensu primo coacto, sponte consentienti noto, & ab eo extorto, ut patet ex ratione sibi objecta, cui respondet. Quare in hac specie ex consensu libero illius, qui primo coactus fuit, fit matrimonium, si tamen præcedens consensus in altero adhuc maneat in suo vigore, hoc est, si præcedens consensus in altero non revocetur, sed perseveret in suo vigore, acceptando novum liberum consensum partis coactæ. *Unde*, inquit D. Thom *si dissentiret, non fieret matrimonium*. At nostra species longe alia est.

Nos enim loquimur de consensu ficto, & coacto, cujus fictio, & coactio ignota sit parti consentienti. In priori specie nulla difficultas est, quia pars coacta, dum postmodum libere consentit, suum liberum consensum non occultat, sed manifestat alteri parti; ideoque hoc ipso, quod hæc non dissentit, ejus consensus in suo vigore permanet, & fit matrimonium. At in nostra specie cum coactio, seu fictio consensus, tum libera, & vera ejusdem consensus renovatio in occulto latet; ideoque nullus hinc contractus matrimonii existere potest.

S. Bonav. in 4. dist. 29. qu. 2. n. 13. ita loquitur. *Si illa* (mulier) *consentiat, dicendum, quod tunc alius incipit obligari*, (matrimonio) *& non ratione consensus alterius tantum, sed ratione sui, qui præcesserat in actu, & erat in habitu; qui etsi non illigaret, quia non erat, qui acciperet; ideo alterius consensu adveniente, ille consensus habet vim obligandi, quamvis prius non haberet.*

Respondeo, hanc rationem non esse validam. Nam si consensus viri antea non obligabat, quia a muliere non acceptabatur; nunc contra eadem ratione consensus mulieris non obligat, quia a viro, cui ignotus est, non acceptatur, nec acceptari potest. Hinc ipse S. Doct. huic rationi non fidens, statim subdit: *Posset tamen dici, quod in tali casu consensus viri renovari debet vel verbo, vel signo*. Quare nec ex D. Thom. nec ex D. Bonav. auctoritate quidquam contra sententiam, quam sequor, confici potest; quæ sententia necessario sequenda est, etiamsi contraria Bus. & aliorum foret probabilis; quia hic agitur de valore sacramenti, ut omittam generale, ac certum principium, in dubiis tutiorem viam necessario, & semper esse sequendam.

Animadversio XXVI.

Si in tali casu altera pars &c.

In tali casu pars ignara impedimenti inducenda quidem est ad novum absolutum consensum; at non sufficit dicere, *si mihi non nupsisses, nunc modo nuberes?* hoc, inquam, non sufficit; quia hic non est novus absolutus consensus, sed dispositio ad consensum, seu consensus conditionatus, ut aperte notat particula *si*, quæ rem incertam facit. Hinc ipse La Croix p. 79. n. 814. ait: „ Unde in rigore non est satis, si adducantur ad hoc, ut „ dicant: *si non esses mea, vel meus, jam vellem te habere*. Sic enim reipsa tantum dicerent, se esse habituros novum consensum, si scirent, priorem non valere. “

Item sufficere non videtur, si pars impedimenti conscia dicat: *Angor scrupulis de matrimonii nostri valore, ideoque renovemus consensum*, & consensus reipsa renovetur. In hac enim specie pars impedimenti ignara, novum consensum forte non præstat, nec novum matrimonium inire intendit, sed priorem tantum consensum reipsa invalidum revocat, & prius matrimonium reipsa nullum confirmare intendit; unde non fit novum inde matrimonium, sed anterius irritum confirmatur, hoc est, nihil fit.

La-Croix n. cit. ait: „ Putarunt quidem Nav. & alii „ satis esse, si alter conjux conscius impedimenti dicat: „ *Suspicor ex aliqua causa, te non esse uxorem meam, ideo* „ *ob pacem conscientiæ meæ rogo, ut si, & quantum opus* „ *est, denuo nos habeamus pro conjugibus*: sed contra est; „ quia suspicio affert dubietatem tantum, & non tollit „ ignorantiam, neque facit certiorem. “

Videlicet hic sermo est de impedimento dirimente uni tantum parti noto, e. g. si uxor cum viri fratre copulam habuisset, vel vir cum conjugis sorore.

In hac specie pars impedimenti conscia dispensationem occulte obtinere debet: at in litteris dispensationis habetur hæc clausula, *altero impedimenti ignorante prius de nullitate consensus prioris certiorato*, vel aliis verbis idem significantibus. Hæc verba adduntur, ut habeatur novus utriusque partis consensus a priori, qui fuit nullus, independens. Quare conjugi impedimenti ignaro, initi matrimonii nullitas distincte, & expresse aperienda est, ne matrimonium de novo celebrandum iterum nullum sit ex defectu necessarii consensus, aut nullitatis periculo objiciatur; neque hic præsertim, ubi de valore sacramenti agitur, probabiles, hoc est periculosæ, & ancipites opinationes audiendæ sunt, sed res in tuto ponenda. Quod certe nunquam fiet, nisi missis ambagibus, & mendaciis

illis,

illis, *si mihi non nupsisses* &c. *angor scrupulis* &c. *suspicor* &c. Parochus, aut Confessarius, ad quem illæ litteræ diriguntur, occultato crimine, aperte dicat matrimonium fuisse, & esse nullum ob defectum consensus, qui idcirco de novo necessario præstandus est, si veri conjuges esse velint. Atque ita præclare docet Genettus Th. t. 5. p. 201. qu. 8.

Si autem periculum sit, ne pars illa detrectet &c *licebit uti sententia contraria* &c.

Hoc perinde est, ac si dixerit, matrimonium fieri ex unius tantum partis consensu; quod non est probabile opinamentum, sed portentum evidentissime falsum. An gravium molestiarum, & malorum timor efficere unquam potest, ut matrimonium, unius tantum partis consensu perficiatur? Apertissima contradictio est, ut contractus, cujus natura mutuum duorum, aut plurium consensum postulat, unius consensu constet. Neque timor vel gravissimus, aut quidlibet aliud contradictoria conciliare potest; cum ne omnipotentiæ quidem concessum sit ut contradictoria efficiat. Nihilominus nonnulli probabiles opinatores sua opinandi licentia eo devenere, ut contradictoria efficere velint in re quoque ad sacramenti valorem pertinente; quorum opinatio magis detestanda, & deflenda, quam ratione impugnanda est. In magnis difficultatibus, & periculis non ad contradictoria commenta cum animarum excidio confugiendum est, sed Episcopi, ac pii, doctique viri consulendi, divinumque auxilium enixe, ac demisse implorandum, ut christiana, & honesta remedia adhibeantur. Id in præsenti re pie, & vero suggerit Genettus p. 202. q. 9.

ANIMADVERSIO XXVII.

Ut matrimonium invalidum .... revalidetur, non opus est denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum sit occultum &c.

Hæc sententia non solum communior est teste Anacleto t. 4. juris canonici p. 218. n. 611. plurimique pro ea citantur a La-Croix p. 79. n. 815. non solum ipse Anacl. & La-Croix eam sequuntur, sed ipse Gen. Theol. t. 5. p. 199. q. 7. Ratio est, inquit La-Croix, „ quia Pontifices, & Cardinales declarant sic esse faciendum, uti testatur Card. in 2. crisi d. 2. num. 667. sicque etiam practicat S. Pœnitentiaria, quando dispensat. Deinde certum est, Trid. ideo requirere Parochum, & testes, ut vitentur gravia peccata scandali, aliaque mala nascentia ex clandestinis matrimoniis, quæ certum est, non nasci, quando matrimonium semel fuit contractum: ergo certum videtur, rationem, & finem Trid. non extendi ad hunc casum, uti pluribus evincit Vaex p. 5. tr. 2. contr. 6. " Hæc ratio sane valida est, & Genettum quoque persuasit.

Quod si accedant Pontificum, & Cardinalium declarationes, & S. Pœnitentiariæ praxis, de hac sententia non esset dubitandum.

Et sane Navar. in Ench. cap. 22. num. 70. ait, quod *Pius V. declaravit, non esse illos* (testes, & Parochum) *necessarios in contrahendo denuo matrimonio ab iis, qui illud publice cum denuntiatione sufficiente contraxerunt, sed propter aliquod impedimentum occultum est nullum, quo sublato oportet, ut denuo contrahatur ... qua declaratione sacrum Pœnitentiariæ prætorium frequenter utitur.*

At P. Concina Theol. t. 10. p. 390. qu. 4. qui Basilii Pontii, & Pauli Comitoli contrariam sententiam probare videtur, ita ratiocinatur n. 16. p. 391. „ Tunc applicanda est forma a Trid. præscripta, quando contractus validus celebratur. Solemnitas observata, quando contractus initus fuit, nihil prosuit. Ergo, ut contractus valide celebretur, quemadmodum renovatur consensus, ita iterari solemnitas debet. "

Resp. Prop. vera est, si forma a Trid. præscripta ante adhibita non fuerit, cum contractus propter impedimentum, aut consensum non præstitum fuit nullus: at si tunc fuit adhibita, non est necesse, ut repetatur. Solemnitas observata, quando contractus initus fuit, non nihil, sed valde prodest; quia omnia peccata, & scandala impedit, quæ impedire sacra Syn. per eam voluit. Hinc porro fit, ut supervacaneum sit, eam iterare; ideoque non esse mentem sacræ Synodi, ut iteretur; quia sacræ leges supervacaneas, & inutiles solemnitates nunquam præcipiunt.

At idem Concina n. 14. ex Comitolo, cujus verba refert, ait, quod Clemens VIII. hac de re a P. Stephano Tuccio Rom. Pœnitentiariæ Rectore consultus *respondit, esse necessarium novum consensum utriusque coram testibus, & Parocho, admonito prius marito de matrimonii nullitate; sed ad evitandum scandalum dispensat, ut secreto inter se contrahant, renovato consensu cum legitimatione prolis.*

Resp. Ego vero nec Navarro, nec Comitolo Religiosis viris fide dignissimis, & Theologis celeberrimis fidem denego, multoque minus putem, summos Pontifices in re tanti momenti inter se discrepare, sed potius crediderim, de rebus diversis diversimode sensisse; ac S. Pium V. esse intelligendum, cum nulla est suspicio, occultum impedimentum fore publicandum; quo sensu hanc sententiam tum La-Croix, tum Genettus defendunt; Clementem vero VIII. esse accipiendum, cum adest periculum publicandi occulti impedimenti; in qua specie necessariam esse renovationem consensus coram Parocho, & testibus iidem La-Croix, & Genettus ultro fatentur.

Quare cum in rescripto dispensationis expresse ponitur, ut inter se publice, & servata forma Trid. contrahant, non est dubitandum, quin matrimonium coram Parocho, & testibus necessario renovandum sit, ut multi teste La-Croix n. 816. judicant; explodendique sint Sanch. Pont. Pyrrh. Corr. Krim, quos contra sentire refert, nec rejicit idem La Croix, qui hac in re, ut probabilium moris est, sibi non constat.

An dubitari potest, utrum summo Pontifici præcipienti parendum necessario sit?

Præterquamquod cum id in rescripto dispensationis expresse ponitur, est conditio, sub qua dispensatio conceditur, & sine qua non valet, nisi forte verba aliter sonent.

Adde, quod in hac specie ponitur, adesse periculum, ut occultum impedimentum publicum fiat; qua in hypothesi non solum Genettus, sed ipse La-Croix, ut mox dictum est, necessariam esse præsentiam Parochi, & testium in matrimonii renovatione ultro affirmat.

Quod si dispensationis litteræ nullam hujus solemnitatis mentionem faciunt, eam non esse necessariam merito judicare possumus, dummodo informatio recta fuerit, & exacta. Nec enim ulla ratio est suspicandi, in litteris dispensationis omissam fuisse conditionem necessariam ad essentiam sacramenti; imo pro certo haberi potest, tam tanti momenti fuisse adjiciendam, si necessaria esset, ut sacramentum extra periculum poneretur.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Addidi nisi ex speciali: quia sic Pontifex .. potest matrimonium ratum dissolvere ex justa causa.

Id ostensum est supra hoc tr. 6. cap. 2. dub. 3. ca. 4.

ANIMADVERSIO XXIX.

Episcopus &c. non potest dispensare, nisi &c. in casu necessitatis &c.

P. Concina Theol. t. 10. p. 342. n. 2. qu. 1. quærit, „ quis facultatem habeat dispensandi ab impedimentis dirimentibus? Respondet: Animadvertunt Theologi, agitatam in Tridentino præsentem controversiam, nec fuisse decisam. Nullo quippe canone, aut lege unquam, reservatam esse soli Pontifici summo potestatem dispensandi in impedimentis dirimentibus, exclusis Episcopis. Consuetudo sola, & communis Ecclesiarum usus hanc facultatem summis Pontificibus asseruit. Galliarum Episcopos ab aliquibus impedimentis re ipsa dispensare, narrant Theologi Galli, Turnelius, Habert, & ceteri ex prædecessorum consuetudine. Verum, ut ut res hæc se habeat, communis est Theologorum sententia, usu & consuetudine accedente, solum Pontificem summum jure ordinario dispensare a præfatis impedimentis, exclusis Episcopis, & Legatis a latere. " Hanc sententiam communiorem, & probabiliorem appellat La-Croix p. 80. n. 833. Ratio est, quia impedimenta matrimonium dirimentia, vel a Conciliis universalibus, vel a summis Pontificibus sunt instituta: at Episcoporum auctoritas Conciliorum universalium, & summorum Pontificum legibus, & institutis inferior est, & subdita; ideoque in iis dispensare non potest; quia dispensatio auctoritatem includit in id, in quo dispensatur. Ergo certum merito habetur, Episcopos jure ordinario non posse in impedimentis dirimentibus matrimonii dispensare, accedente præsertim consuetudine non dispensandi. Hinc Greg. IX. cap. *Cum inferior* 16. t. 33. lib. 1. decr. ait, quod *inferior superiorem solvere nequeat, vel ligare ... & satis absonum videatur, ut filius potestatem habeat in parentem.*

Nihilominus urgente gravi necessitate, cui alia ratione succurri nequeat, Episcopos dispensare posse in occultis impedimentis post contractum matrimonium, communis sententia, seu, ut ait Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 130. reg. 10. omnis Theologorum, & canonici juris interpretum natio censet. „ Incredibile enim est, ait merito idem Nat. summum Pontificem velle sibi reservare dispensationes super impedimentis dirimentibus in summis angustiis, & cum animarum, graviumque damnorum periculo: siquidem reservatio dispensationis est propter caritatem, bonamque Christianæ Reipublicæ gubernationem: repugnaret autem caritati, & optimo Ecclesiæ regimini, fideles, qui matrimonium cum aliquo impedimento dirimente bona fide ex juris, aut facti

„ igno-

„ ignorantia in facie Ecclesiæ contraxerunt, in angustiis constitutos relinquere opportuno destitutos remedio, cum occultum præsertim impedimentum est, nec prima. Sedes adiri potest ob conjugum paupertatem, aut locorum distantiam, aliasve similes causas, neque possunt citra scandalum conjuges separari, aut etiam iminet peccati periculum. Deinde præscripta consuetudo, summorumque Pontificum consensim Episcopis auctoritatem eindicant certis in casibus dispensandi.

Has rationes urget quoque Concina Theol. t. 10. p. 343. n. 4. Quare in certis casibus, seu necessitate graei urgente posse Episcopos in impedimentis dirimentibus post contractum matrimonium dispensare, non videtur dubitandum.

Conditiones vero necessarias, ut dispensatio impertiri possit, Busemb. 4. numerat, ut apud ipsum. La-Croia addit p. 82. n. 835. ut matrimonium sit publicum, ut in separatione conjugum sit scandalum, ut non sit facilis, ut ait Busemb. accessus ad Papam ob paupertatem, vel aliam causam, vel certe ob periculum peccatorum in tanta dilatione, quia interea non abstinebunt ab usu matrimonii.

Nat. Alex. reg. cit. quoad hoc ita loquitur: „ Zerola Minorensis Episcopus in praxi episcopali verbo *Dispensatio* testatur sibi ex Curia Romana fuisse responsum, dispensationum illarum potestatem esse penes Episcopos concurrentibus sea circumstantiis sequentibus. 1. Ut matrimonium jam sit contractum. 2. Ut sit contractum ignoranter quoad impedimentum. 3. Ut sit consummatum. 4. Ut impedimentum sit occultum. Censetur autem occultum, si publica fama vulgatum non est, vel ad forum contentiosum non perlatum; aut, si perlatum quidem fuerit, sed non potuerit probari, ideoque lis dirempta, & pars rea sine nota dimissa fuerit. 5. Ut partes sint adeo pauperes, ut mittere non possint ad summum Pontificem, eel ad legatum. 6. Ut, si fieret separatio, verisimiliter scandalum oriretur.

„ Si vero aliqua ea his circumstantiis non adsit, & personæ sint revera pauperes, rudes, rusticæ, episcopalis caritatis erit prosequi hanc dispensationem in forma pauperem apud Sedem apostolicam, ut plane gratis, & sine compositione obtineatur. “ Hactenus Natalis.

Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus &c.

Jure ordinario certe non potest; quia dispensatio subreptitia reipsa de jure nihil est; ideoque nullum jus Episcopo concedit. Præterquamquod dispensatio sine justa causa ne a summo quidem Pontifice concedenda est; ab inferiore autem concessa, non solum culpa non vacat, sed irrita prorsus est.

Quare, nisi nova, aut antea ignota dispensandi necessitas gravis urgeat juxta mox dicta, Episcopus dispensare nullo modo potest.

In impedimentis vero ... videtur numquam posse, imo &c. *contra quos Dian. cum Præp. ... putat Episcopum id posse ... idque ex tacita Papæ licentia.*

Pro hac posteriori sententia Concina citat Sanchea, Salam, Pontrum, Castrop., Candidum, Dicast., Corneo, Salmant., Vivam, ipsumque Bonac. a Busemb. pro priori contrarie citatum; multoque plures appellat La Croia p. 82. n. 838. additque: & ita declarasse Siatum V. testatur Pyrrhus, Con. eam vero evincunt rationes moa allatæ, quibus osteosum est, Episcopos ex gravi urgenti necessitate posse dispensare matrimonio jam contracto. Quare hanc sententiam probant quoque Nat. Alex. reg. 10. cit. & Concina p. 343. n. 5. quam his exemplis illustrat. „ Si mors immineret, & matrimonium necessarium foret ad prolem legitimam constituendam, ad evitandam feminæ infamiam, aut alia gravia mala, scandala, absurda, & difficilis esset ad Pontificem summum recursus, poterit Episcopus dispensationem impertiri ad matrimonium contrahendum. Idem dicendum, si femina nobilis, inquiunt Salmanticenses (ego adderem, etiamsi non nobilis, sed honesta) parata ad nuptias, confiteretur se habuisse copulam cum consanguineo conjugis in primo, aut secundo gradu, & dilatio matrimonii inferret illi infamiam, aliudve grave malum, quin effugium evadendi pateret. “ Hactenus ille.

Ansmanverso XXX.

In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter; quod addo &c.

Idem docet Concina cum eadem exceptione Theol. t. 10. p. 342. n. 15. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 131. reg. 14 quia, inquit, sic Ecclesiæ disciplina, usus que ferunt. Observat autem, vota de non nubendo, de non petendo conjugali debito, de susceptione sacrorum ordinum, de castitate ad tempus servanda, sub voto castitatis perpetuæ, vel religionis non comprehendi; quia non sunt absoluta enta castitatis, ideoque in illis dispensare potest Episcopus. Ita Nat.

Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis quæ matrimonio superveniunt &c.

La-Croia p. 83. n. 831. idem docet sina exceptione a Busemb. allata; idemque habet Nat. Alex. reg. 14. mox cit. inquiens: „ Potest etiam dispensare (Episcopus) circa impedimenta, quæ prim contracto matrimonio superveniunt, & debiti conjugalis petitionem prohibent, qualis est affinitas ex incesta copula: “ & Concina Theol. t. 10. p. 344. num. 8. ita inquiens: „ Bonac., Henriq., Sanch., Castrop., & Salmant. n. 13. docent, Episcopos dispensare posse in impedimento superveniente matrimonio ob affinitatem, cognationem spiritualem, votum simplex castitatis, ut conjuges sibi invicem debitum petant, licet nulla sit necessitas urgens; idque constare ajunt ex legitima consuetudine; & hoc etiam posse Vicarium Episcopi ea vi concessionis generalis ad omnes casus episcopales. “

Sed hic illud forte non immerito animadvertendum eidetur, dictam facultatem dispensandi ea jure Episcopis quoad affinitatem, & cognationem spiritualem non competare. Cum enim hæc impedimente ex jure universali, in quod Episcopi potestatem non habent, debiti petitionem impediant, ab iis ex jure solvi non possunt, sed solum, ut ajunt, ex vi consuetudinis. Quare si hæc consuetudo alicubi non eigeret, ea facultate Episcopi non gaudere viderentur.

Ansmanversso XXXI.

Possunt etiam Confessarii regulares ... dispensare ... in secundo gradu.

De hoc privilegio, & aliis loquitur quoque La-Croia p. 88. n. 891. & Anaclet. t. 4. juris can. p. 213. resp. 2. & 3.

P. Concina Theol. t. 10. p. 345. n. 10. ait: „ Hæc, quæ de Regularibus circumferuntur privilegia in hac materia, mihi prorsus commentitia sunt, & arbitraria. Mirum est, quod nemo unus in tam graei negotio referat ejusmodi privilegia; sed assertiones dumtaxat auctorum infarcinot, qui mutuo se citant, quin unus documenta citata rescribat. Quare hæc omnia ceu mera figmenta ego rejicio, donec autheuticis documentis novi Doctores, qui illa comminiscuntur, legitime evincant. Neque suspiceris, me gratis, & pro arbitrio talia privilegia rejicere. Illa enim sæpius inquisivi, Bullarium Pontificum, a quibus concessa asferuntur, revolvi etiam ab alris curavi. Nihil penitus inventum est. Adhibenda ne fides quibusdam Casuistis, qui in more habent mutuo sese rescribere; & simul atque unus aliquod commentum evulgat, plurimi in fide antecessorum illud citant; & postea ea multitudine Doctorum infertur: tot ne Doctores falsum narrabunt, illudent, decipient, & quidem in re gravissima? Hac ineptissima argutatione plures reipsa decipiuntur. Si scire cupis, vera ne, an falsa sint ejusmodi privilegia, consule Bullarium. Et ne actum agam, lege quæ scripsi t. 3. in dec. diss. 3. cap. 11. ubi mera figmente ollendi esse privilegia, quæ citari Auct. (Sanch., Dian., Pont., Castr., Aversa, Rod., Candidus, Salm.) allegare solent in Regularium favorem ad dispensandum in votis. “ Hactenus Concina.

Enim vero quod ait La-Croia p. 88. n. 891. „ privilegium, quod habent Mendicantes ad dispensandum cum licentia Provincialium in petitione debiti pro conjugibus incestuosis, eel adulteris, vel ligatis voto castitatis, docent Quint., & Gob. tr. 9. n. 732. contra Bassæum, esse bullatum: “ hoc, inquam, ridiculum est. Ridicula est pugna contendentium, utrum tale, aut aliud quodlibet privilegium sit bullatum bullis non allatis. Ridiculum est referre talem dissensionem, nihilque addere; cum pugna hujusmodi ea Bullarii lectione, & verborum citatione peodeat. Nam si qui affirmant, nec Pontificem, nec bullam proferant, audiendi non sunt, & pugna finita est.

La-Croia quidem lectorem mittit ad t. 2. p. 377. n. 1588. ubi affirmat, posse *Provinciales per se, vel alios dare facultatem nostris ad petendum debitum cum iis, qui consanguineum, vel consanguineum sui conjugis post matrimonium carnaliter cognoverunt*. At quomodo id ostendit? His verbis: *Comp.* e. *Dispensatio* §. 7. Cur loco compendii non refert Pontificum bullas? An compendium falli non potuit?

Eodem num. 891. inquit: „ Notant præterea aliqui, privilegium datum a Julio II. dispensandi saltem cum incestuosis, esse quidem eieæ vocis, attamen subscri-

„ ptum

„ ptum a muximo Pœnitentiario officialis Papæ, Urbanum VIII. autem per bullum *Altas felicis recordationis*, datam 2. Aprilis 1635. declarasse, quod revocando vivæ vocis oracula etiam manu Cardinalis signata, non intellexisset signatu ab illis officialibus, quibus ratione muneris fides haberi deberet de fide talis oracoli, & tale esse præseos privilegium. "

At, dum Urb. VIII. fatente La-Croix declaravit, se revocasse vivæ vocis oraculu etiam manu Cardinalis signatu, omoia sine limitutione revocavit. Illa enim particulu *Etiam manu* &c. absolutum, & illimitutam revocationem firmat contra quamcomque limitationem, & exceptionem, si verba intelligere volamus, ot sonant, & ot intelligendu sunt. Neque, cum Urb. VIII. vivæ vocis oracula revocat, fidem iis ubrogat, sed seu falsa, & ficta, seu veru, & legitimu fuerint, ea abrogat, & iu irritum mittit.

Animadversio XXXII.

Plures vide apud Sanchez &c.

De his causis loquitur quoqae La-Croix p. 89. num. 898. Concina quoqoe Theol. t. 10. p. 347. n. 8. plures describit u recentibus assignatas. At harum judicium ad eos, quorom interest, defert. Sunt enim mature pensandæ consideratis omnibus circumstantiis, ot lex Trid. sess. 25. c. 18. observetur.

Animadversio XXXIII.

Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimens &c.

Hic scilicet quæstio est inter ipsos probabiles inter se dissentientes. Ponitur antem post adbibitum sufficientem diligentiam, & inquisitionem manere dubium prudens, & rationabile. Nam si dubium sit leve, & frivolum, merito deponi potest ex prudentum judicio. Porro hic ugitur de valore Sacramenti, qoem impedit, & tollit impedimentum, si reipsa existat; rursus opinio Busemb. ut sommom est probabilis, & quia probabilis ub ipso creditur, ideirco eam sequitur, *probabile est* &c.

At hoc ipso quia opinio probabilis est, ub Innoc. XI. propos. 1. damnatum est, quod liceat eam sequi, cum de Sacramenti valore agitur, relicta tutiore: ergo præsens Busemb. opioio damnata est. Nolo hic plura dicere: ceterum Busemb. opinio similis est ejusdem opinioni hujus tr. 6. cap. 2. dub. 3. c. 1. summorum Pontificum auctoritutibus ibi ullatis perspicue contrariæ. Nam illud Busemb. commentum, *quia possessio stat pro libertate contrahendi*, falsum est, & nullum, & alibi fuit refututum.

LIBER VII.

De Censuris ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAPUT I.

De Censuris in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Censura ecclesiastica.

RESp. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini buptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam ecclesiusticam aufertur usus quorundam spiritualium bonorum. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 1.

Unde resolves.

1. Per censuram non privatur homo bonis mere internis, v. gr. charactere, potestate ordinis, nec bonis propriis, ac privutis: v. gr. fide, caritate, gratia, &c. sed quibusdam externis, & publicis, sive actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, ut sunt sacrificium, officium divinum, beneficium, administratio, & susceptio sacramentorum, indulgentia, publicu Ecclesiæ suffragia: quiu hæc, & non illu, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Unde, si interdum privetur bono aliqun temporali, v. gr. convictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

2. Exilium, carcer, servitus, privatio beneficii, nisi adjunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

3. Nec degradatio, vel depositio est censura, quia etsi sit pœnu spiritualis, non tamen medicinulis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

4. Nec cessatio a divinis, quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendum contumaciam, sed ad propulsandam injurium Ecclesiæ factam.

3. Nec irregularitas, sive sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum canonicum; sive sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ, & ex se perpetuæ. Unde nec tollitur per ubsolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. Bonac. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1.

6. Quando in Jubilæis, vel privilegiis datur potestas absolvendi a censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expresse addatur.

DUBIUM II.

Quotuplex sit Censura?

Resp. Dividitur 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est u jure, & fertur per canones, constitutiones, vel statuta ecclesiastica, stabili, ac permanente lege; & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur a judice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ judiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulere, aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet jus, aut judex statuit ipso facto, quo quis v. gr. contra legem facit, sine ulia sententia incurrendum: & in eam, quæ est ferendæ, quam jus, aut Judex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis considerandu sunt verbu, quibus censura fertur, quæ si includant ulterius actionem, sea ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ vero, si non includant. Si vero ambigua sint, teneri potest regula 49. juris in 6. quod in dubio circa pœnas benignior interpretatio sit facienda.

Unde resolves.

1. Est censura latæ sententiæ, 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v. gr. excommunicavimus, excommanicatus est, fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus, aut jubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, ipso jure, ipso facto, vel, sine alia sententia. 3. Si verba sint imperativi modi, v. gr. Incidat in excommunicationem, muneut interdictus, &c. Ratio, quia hæc omoia nullius actionem interponunt.

2. Sententiæ ferendæ est, saltem ut plurimum, 1. Si verba sint futuri temporis, v. gr. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v. gr. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur.

DUBIUM III.

Qui possint ferre Censuram, & in quos?

Resp. 1. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior ecclesiasticus, hubens in foro externo, seu contentioso jurisdictionem, sive ordinariam, sive delegatam.

Porro ordinariam, quæ est ratione officii, vel alterius juris, potestque deleguri Clerico Clericatus privilegio gaudenti, ut Bonac. *d.* 1. *p.* 2. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *par.* 1. *c.* 3. *n.* 1. ex *c. Cum Ecclesiarum*, S. Thom. &c. docent, habet 1. Pupa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarii generales. 3. Generales, Provinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia provincialia Episcoporum, Capitula provincialia quorundam Religiosorum, & denique. 5.

Qui-

Quidam alii ex concessione, ut multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cujus morte expirat: nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem hujus commissionem, nr si sit delegatus Papæ.

Unde resolves.

1. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram, 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces jurisdictionis ecclesiasticæ; uti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Feminæ, licet sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces jurisdictionis, seu potestatis clavium: quando vero in jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur proprie pro censura, cujus violator irregularitatem incurrit, sed late, & improprie pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subjecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. Vide Bon. *l. c.* Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 3. *n.* 3.

Resp. 2. In omnes, & solos subditos alicui Superiori ecclesiastico potest ferri censura, quia subjectio, & jurisdictio sunt correlativa. Laym. *l. c. c.* 3.

Unde resolves.

1. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni: nec mortui, quia non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari: non enim de novo ligantur, sed excommuoicatio prior tantum declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolvi ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur. Laym. *loc. cit.*

Animad. I. 2. *Advenæ, & peregrini brevi tempore alicubi commorantes non ligantur censuris locorum, generali sententia, aut statuto decretis: quia non sunt subditi.* Laym. *l. c. n.* 5.

3. Etsi subditi extra suam diœcesim, vel io loco diœcesis exempto delinquentes contra legem sui Episcopi non incurrant censuram; Superior tamen, saltem regularis, potest suos subditos, ubicumque existant, per particularem sententiam censuris innodare. V. Laym. *l. c.*

4. Hæretici, Apostaræ, & Schismatici possunt affici censuris, quia per baptismum sunt subjecti Ecclesiæ. V. Laym. *l. c.*

5. Solus Papa non potest incurrere censuram, quia nulli est subjectus. Bon. *l. c.*

DUBIUM IV.

Ob quam causam possit ferri censura.

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & conjunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. gr. Prælati, vel communitatis, non tamen hominis privati, alias requiritur proprium. Bon. *par.* 3.

Unde resolves.

1. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 4. Laym. *c.* 4. *n.* 3. ex S. Thom. Suar.

2. Etsi ob peccatum veniale interdum ferri possit levis suspensio, vel leve interdictum; excommunicatio tamen major, suspensio gravis, & interdictum personale speciale, quicquid sit de generali, non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: qnia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imo, cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis mortali, sed quibusdam tantum, ne censuræ contemnaotur, ut monet Trid.

3. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantum quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leviter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: uti nec qui interius tantum est lapsus in hæresim, quam exterius noo significavit: quia Ecclesia tantum judicat de externis. Bon. *l. c.*

4. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus; nisi expresse aliud sonent verba legis; quia pœnæ, & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit favens, mandans, consulens, juvans, nec vulnerans letaliter, nisi mors sequatur. Item, quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige, efficaciter, seu effectu secuto; quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium non est completum, & perfectum in genere homicidii, furti, &c. Alii tamen attendendum esse putant, utrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an vero accessorie tantum: & dicunt, in priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. Bon. *l. c.*

5. Quidquid excusat a peccato mortali, excusat etiam a gravi censura, verbi gratia materiæ parvitas, impotentia legem implendi, *defectus advertentiæ, & deliberationis, ignorantia invincibilis*; sive Animad. II. ea sit facti, ut verbi gratia, si nescias, quem percutis, esse Clericum, sive juris, ut si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio est, qnia talis non est contumax.

Dixi, invincibilis, quia ignorantia culpabilis, & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. gr. qui hoc fecerit scienter, consulro, qui præsumpserit ausu temerario violare, quæ verba, utpote in re odiosa, accipienda sunt stricte; talis autem non potest dici temerarie præsomere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. Escob. *t.* 4. *c.* 6. *n.* 37. Sanch. *de matr. c.* 3. *l.* 9. *d.* 32. *n.* 1.

6. Non incurritur censura ob peccatum soli naturali, vel divino juri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetor. Item nec ob peccatum mere præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseverantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo justa causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. ut subinde fit in religionibus; & in jure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed late, quia non est censura proprie dicta, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pœna. Fill. *t.* 11. *c.* 6. *n.* 186.

7. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex gravi metu, licet quandoque non excusetur a gravi culpa: quia non censetur contumax. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 5. *n.* 9. Bon. *d.* 1. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 2. ex Suar. Con. &c.

8. Censura invalida est ex triplici capite.

Primo ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua v. Laym.

Secundo, si substantialis ordo judicii prætereatur, ut si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem: quia quæ fertur a jure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione: cum lex, aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de senrentia non illativa censuræ, sed declaratoria tantum: quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse evidenter constat. Porro, ut censura sit licita, requiritur primo, ut dicta monitio sit canonica, id est, trina, juxta Canones; etsi aliquando ex justa causa sufficiat una tribus æquivalens, v. gr. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. ut ex scripto recitetur. 3. nt causa censoræ exprimatur. 4. ut reo petenti exemplum scripturæ intra mensem tradatur: alioqui judex ipse suspenditur a divinis officiis. Fill. *t.* 11. *c.* 4.

Tertio, ob defectum justæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec a parte rei, nec secundum allegationem fori axterni subsistat. 2. Si a parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad judicium, quia reus de eo non confiteтur, nec legitime de eo convincitur. 3. *Si*
ANIMAD. III. *a parte rei non subsistat crimen, etsi juridice probetur*, ideoque titulum, seu causam præsumptam habeat judex. *In quo casu, etsi sententia a parte rei sit injusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientia, in foro tamen externo servari debet propter scandalum*. V. Laym. *p.* 1. *c.* 6.

DUBIUM V.

Qui possint absolvere a censuris?

Resp. 1. A censura lata per sententiam particularem ordinarie is tantum potest absolvere, qui eam tulit, vel ejus superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea, quæ lata ast a jure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reservata, potest absolvere quivis, qui censuratum potast absolvere a mortalibus: si vero sit reservata, ordinarie, & per se potest tantum vel relaxari ab auctore legis, vel ejus successore, vel delegato.

Dixi 1. ordinarie; quia in articulo mortis quivis Sacerdos absolvere potest a quavis censura.

Dixi 2. Per se: quia per accidens, & ax privilegio possunt etiam alii. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c.* 7.

ANIMAD. IV. Resp. 2. *Episcopi secundum Trid. sess.* 24. *c.* 6. *possunt* 1. *absolvere in foro conscientiæ per se, vel Vicarium ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœna Papa reservatis, excepta hæresi, a qua per seipsos tantum absolvere possunt, quantum est ex vi hujus decreti*. Dicitur autem censura occulta, quæ contracta ast ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, a quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. Bon. *d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 15. & *p.* 2. *n.* 1. ex declaratione Cardinalium, &c. 2. Possunt etiam sæpe absolvere a censura Papæ reservata, propter impedimentum ajus, qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem Pontifex non potest adiri. Bonac. *l. c.* ax Navar. Sanch. Avila, Comn. &c.

ANIMAD. V. Respon. 3. *Multi Religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex privilegiis, in foro tamen interno tantum, a variis censuris absolvere*. V. Dian. *p.* 9. *t.* 4. *R.* 63. *Quare a superioribus suis illa privilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur*, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absolvandi a censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvare a reservatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absolvendi a reservatis Papæ, non censetur posse absolvere a censuris Bullæ Cœnæ, eo quod hæ censeantur majores, nec comprehendi in concessione generali. Dian. *p.* 5. *t.* 12. *R.* 34. ex Suar. & cet. contra Bossium.

ANIMAD. VI. *Tertia. Qui habet potestatem absolvendi a censueis Bulla Cœna, habet etiam a quibusvis papalibus, & episcopalibus a jure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alii probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio per magnam partem esset inutilis.*

ANIMAD. VII. *Quarta. Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papa reservatis, ita etiam absolvere duello certantes*. Idem dic de similibus casibus, post constitutionem Clementis VIII. sicuti poterant ante eam: præterquam in Italia extra Urbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud Comitolum *l.* 6. *mor. Reg. l.* 21. *d.* 83. Fill. *t.* 1. *tr.* 15. *c.* 5. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *c.* 5.

Respond. 4. Ampla etiam solet dari potestas a censuris absolvendi in Jubilæis: in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absolvendi a casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi a censuris Papæ reservatis: quia is non
ANIMAD. VIII. solet resarvare casus, nisi ratione censuræ adjunctæ. *Porro absolutio data confitenti bona fide in Jubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram; secus si ab initio indulgentias lucrari noluerit, eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reservata, quam censuram de novo debere tolli ab eo, qui potest extra Jubilæum.*

DUBIUM VI.

Quomodo danda sit absolutio a censura?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cujusvis absolutionis.

Ex qua circa absolvendi modum resolves.

1. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus aperte significetur absolutio impendi. In foro tamen axterno communiter servanda est forma cujusqua Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc fere est in usu: *Ego te absolvo*, ver. gr. *a vinculo excommunicationis, suspensionis*, &c. *quam incurristi propter* N. N. (talem causam) & (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris*, &c. In publica autem, ac solemni absolutiona præmittitur Psalmus *Miserere*, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur (nisi ex justa causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in feminis) tum adjectis precibus absolvitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus fere servatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulcrum virga percutiatur. V. Rituale Romanum.

2. Absolvi a censura potest absens, imo & invitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem, & invitum potest statui, sic & auferri. Turr. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 10.

3. Is, qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una, relictis aliis; quia inter eas non est necessaria connexio. Unde si dicatur, *Absolvo te ab omni vinculo*, &c. valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Jubilæo forte omisisset invincibiliter peccatum habens annexam censuram, idest excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemvis approbatum absolvi, cum non sit amplius reservatum, eo quod censura, ratione cujus tantum erat reservatum, sit sublata.

4. Absolutio vi, aut metu gravi injuste incusso extorta non valet; imo novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

5. Absolutio data ab Ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est: imo etiam data a delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut juramentum de satisfaciendo cum poterit.

6. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti; cum sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi.

7. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu, & tempore, quo transacto reincidat; item sub certo onere, quo non impleto, censura reviviscat.

8. *Probabilius est, eum, qui habet potestatem absolvendi in foro conscientia a censura, posse id facere* ANIMAD. IX.
etiam extra confessionem, ut contra Nav. Suar. & alios docet Sanchez l. 8. *de matr. d.* 16. Con. Dian. &c.

ANIMADVERSIO I.

A*Dvenæ & peregrini . . . . non ligantur censuris locorum . . . . quia non sunt subditi.*

Idem habet Concina Theol. t. 10. p. 422. n. 11. inquiens: „ Qui vero brevi ibidem degunt, non subjacent „ jurisdictioni talis superioris. “ At t. 6. p. 380. q. 6. n. 12. & sequentibus explicate docuit, peregrinos, & advenas obstringi legum locorum, per quæ transeunt,
obser-

observationi; quod nos auctoritate SS. Ambrosii, & Augustioi contra Busemb. evicimus l. 1. t. 2. c. 2. dub. 3. Resp. Hoc etiam ostendunt rationes a P. Concina loco mox cit. allatæ. Primo quia vitæ tranquillitas, & ordo, ac regiminis recta ratio postulat, ut peregrini eorum institutis se conforment, in quorum locis morantur. 2. Quia, cum peregrior patriæ legibus, quamdiu ab ea absunt, non subjiciantor, æquum est, ut locorum, per quæ transeunt, constitutionibus subdantur. Nam si commodum immunitatis a propriis legibus sentiunt, æquitas postolat, ut exterarum legum onus portent: alioquin quoad positivas speciales leges essent exleges; quod sane absonum est. 3. Quia peregrini vel ipsis adversariis fatentibus vectigalia propria locorum, per quæ transeent, aot in quibus existunt, solvere tenentur: ergo eorum locorum Principibus, quamdiu in eorum ditione sunt, subduntur. Vectigalium enim impositio dominii, eorum vero solotio subjectionis evidens argumentum est; & effectus. Hinc Ap. Rom. 16. v. 5. ait: *Ideo necessitato subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: ideo enim & tributa præstatis*. His adde, quod ex Greg. IX. cap. *Licet* ult. t. 2. l. 2. decr. *ratione delicti, seu contractus, aut domicilii; sive rei, de qua contra possessorem causa movetur, forum regulariter quis sortitur*: at sortiri forum, hoc est fieri subditum, & puniri posse e superiore loci, in quo delictum committitur, idem est, ac fieri subditum alicui ratione loci, in quo delictum committitur: ergo ipse locus, ubi aliquis etiam obiter existit, illum subdit superiori ejusdem loci. At certum est, eos pœnis, & censuris legum ligari, qui legibus sobjiciuntur: ergo advenæ, & peregrini etiam brevi tempore alicubi commorantes ligantur censuris locorum generali lege, aut sententia eorumdem locorum decretis; nisi forte ignorantia eos excuset.

Præterea Busembao fatente iis verbis *generali sententia, aut statum* &c. & La-Croix p. 101. n. 32. explicate consentiente, ab Episcopo ferri possunt leges, quibus peregrini speciatim obligentur, v. g. de non gestandis armis: ergo certum est, peregrinos ratione loci, in quo existunt, fieri subditos Episcopo ejusdem loci. Leges enim ferri certe nequeunt, nisi in subditos.

Adde, quod ex La-Croixio *illis legibus poterit addi censura, & talis peregrinus ratione delicti fiet subditus Episcopo secundum cap. ult. de foro compet.*

At si peregrinus delictum admittit, & censura merito punitur, dum violat leges pro se specifice latas, nemo unquam, qui rem rite expendat, intelliget, eumdem peregrinum non peccare, nec censuram incurrere, dum leges loci speciales sub censura aliquid præcipientes, aut vetantes negligit. Quare La-Croix sibi aperte contradicit, dum cum Busemb. subdit: „ Specialibus
„ præceptis Episcopi non tenentur peregrini, ut no-
„ tant Laym., & Krim. n. 1654. & dictum est l. 1. a
„ n. 685. “

At Laym. illud c. 21. t. 39. decr. lib. 3. objicit: *A nobis fuit ex parte tua quæsitum, utrum, si quis ita pronuntiaverit*: Quisquis furtum fecerit, excommunicatus sit: *hæc generalis clausula ad ipsius excommunicatoris subditos referatur, an generaliter extendatur ad omnes, qui non sunt de jurisdictione illius? Ad quod dicitur, quod hac sententia nonnisi subditi obligantur, nisi forte plus contulerit major, & largior auctoritas delegantis.*

Hinc Laym. aperte confici putat, peregrinos brevi tempore alicubi commorantes loci censuris non esse obnoxios.

Resp. Hic primum animadverte, La-Croix loco cit. fateri, peregrinos esse censoris obnoxios, si ferantor propter delictum communi Ecclesiæ legi contrarium: ergo multo magis, si delictum sit contra Decalogum, uti est furtum: at Laym. censuræ in furtum latæ, de quo allatum cap. loquitur, peregrinos non subjici contendit. Hoc animadverti, ut intelligas, probabiles mutuis se telis conficere.

Sed ut Layman occorram, dico ejus conclusionem non esse legitimam. Utique censura non ligat, nisi subditos: hoc dicit textus allatus Clem. III. at ubinam Clem. III. ait, peregrinos, dum in alteoi Episcopi ditione morantur, non esse ejus subditos? Imo, cum nos ostenderimus, advenas, & peregrinos, quamdiu in aliena jurisdictione versantur, esse subditos Superioris loci, ex allato cap. jure colligimus, eos ligari censuris ejusdem loci.

A N I M A D V E R S I O II.

Excusat defectus advertentiæ, & deliberationis, ignorantia invincibilis.

Defectum advertentiæ, & deliberationis, absolote loquendo, & prout distinguitur ab ignorantia invincibili, a mortali peccato excosare error Pelagianus est, alibi in Busembau explosus.

A N I M A D V E R S I O III.

Censura invalida est . . . 3. Si a parte rei non subsistat crimen, etsi juridice probetur.

Hanc sententiam probabiliorem habet quoque La-Croix p. 104. n. 84. at contra stare S. Thom., Gloss., Dur., Cord., & plerosque Scholasticos, omnes effectus censuræ illi adscribentes, fatetur. Item ex Bonac., licet cum Busemb. sentiat t. 3. p. 352. Jurisperiti communiter affirmant, esse validam; quibus accedit P. Concina Theol. 1. 10. p. 436. n. 11.

S. Thom. Suppl. qu. 21. art. 4. hanc sententiam veram ponit, dum inquit: *Contingit autem quandoque, quod sit debita causa ex parte ex communicantis, quæ non est debita ex parte excommunicati; sicut cum aliquis pro falso crimine in judicio probato excommunicatur; & tunc si humiliter sustinet, humilitatis meritum recompensat excommunicationis damnum*. Si talis excommunicatio esset invalida, damnum non afferret: sed ex D. Thoma damnum affert: ergo ex D. Thoma est valida. Id vero S. Doct. confirmat auctoritate S. Gregorii, (hom. 26. in Evang.) *Sententia Pastoris sive justa, sive injusta timenda est*. Hoc dictum La-Croix Gratiani esse ait, & a S. Doct. fuisse S. Gregorio attributum. At S. Doct. non falso, sed vere illud attribuit S. Gregorio, qui cit. hom. 26. ait: *Sed utrum juste, an injuste obliget Pastor, Pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is, qui subest, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur.*

Accedit S. Raym. l. 3. §. 33. apud Natal. Theol. t. 1. p. 525. reg. 37. qui ait: *Teneas ergo circa sententiam excommunicationis indubitanter*, (nota hoc *indubitanter*) *quod sive sit injusta ex animo, sive ex causa, sive ex ordine, sive ex animo, causa, & ordine simul, tenet, & ligat quantum ad Ecclesiam militantem, dum tamen sit lata ab illo Judice, qui habebat super hoc canonicam jurisdictionem; quod probatur aperte caus. 11. q. 3. can. Si Episcopus. Fallit in duobus casibus: unus est, quando est lata post appellationem legitimam, alius quando continet errorem intolerabilem*. Post subdit: *Excommunicato autem injuste est consulendum, ut sustineat excommunicationem patienter, humiliter, ac devote, & præsentet se excommunicatori, offerens canonicam satisfactionem, si in aliquo offendit, & sic instanter postulet absolvi. Si ita fecerit, erit ei ad meritum; alias, si contemneret, peccaret mortaliter*. Excommunicatio injusta ex causa, hoc est ex criminis deficientia juxta S. Raym. ligat, & tenet, patienter sustinenda est, ejus absolutio petenda est: ergo valida est: censura enim invalida nec ligat, nec damnum, quod patienter sustinendum sit, affert, nec absolutione indiget, sed solum nullitatis declaratione. Tandem excommunicatio seipsa nulla, pro nihilo merito habetur, & sine ulla culpa contemnitur: at juxta S. Raym. mortaliter peccat, qui excommunicationem ex causa, hoc est quia crimen, propter quod lata est, non fuit admissum, injustam contemnit: ergo est valida. Sanctorum Thomæ, & Raym. sacrorum canonum peritissimi auctoritas penes cordatos viros maximi certe momenti est, a qua sine gravissimis rationibus recedere sani consilii non est.

Adde canonem a S. Raym. citatum, qui loquens de Presbytero, aut Diacono, quem Episcopus *aut juste, aut injuste* per sententiam excommunicationis ab Ecclesia *abjecit*, causa ad finitimos Episcopos per appellationem delata, subdit: *Tamen, priusquam omnia diligenter, & fideliter examinentur, eum, qui fuerit a communione separatus, ante cognitionem nullus alius debet præsumere, ut communioni fociet*. His verbis pro certo fundamento canon habet, Presbyterum, seu Diaconum, contra quem sententia seu juste, seu injuste lata est, a communione fuisse revera separatum, & absolutione indigere, ut communioni socieiur. In eumdem sensum loquitur Innoc. III. cap. *A nobis* 28. t. 39. l. 5. decr. ubi ait: *Respondemus, quod judicium Dei, veritati, quæ non fallit, nec fallitur, semper innititur: judicium autem Ecclesiæ, nonnumquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit, & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus, & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit innodatus sententia. Vinculum ergo, quo peccator ligatus est apud Deum, in culpæ remissione dissolvitur: illud autem, quo ligatus est apud Ecclesiam, cum sententia remittitur, relaxatur*. Quare qui liber est apud Deum, hoc est innocens, ecclesiastica aliquando sententia innodatur, cujus vinculo ut solvatur, remissione sententiæ opus est. Ex his sacrorum canonum textibus, sanctorum Ambrosii, Thomæ Aquinatis, Raymundi auctoritate, majoris partis Scholasticorum, & Jurisperitorum

sententia efficaciter ostenditur, censuram ecclesiasticam servato juris ordine inflictam, validam esse, etiamsi crimen, cujus causa infligitur, reipsa admissum non fuerit.

Et sane sententia justa necesse est ut sit valida: at sententia, quæ servato juris ordine fertur secundum allegata, & probata, justa est: ergo est valida.

La-Croixius, ita contra ratiocinatur: „ Voluntas tacita ferentis censuram debet esse, ut tum tantum vim habeat, quando causa revera justa est, cum lex sit actus justitiæ: ergo si non sit reipsa justa, non ligat in conscientia; sed uti causa est tantum apparens, ita & censura erit tantum apparens. "

Resp. Valde absurdum est, & ridiculum putare, voluntatem ferentis censuram aliam esse ab ipsa sententia perspicuis verbis concepta. An etiam Judices, & sacri Judices, dum pro tribunali sententiam ferunt, aliud verbis proferont, aliud animo habent? An ne ab ipsis quidem sacris judiciis restrictiones mentales, & fallaciæ absunt? Hoc certe commento nihil absurdius cogitari potuit; quod tamen La-Croixio in mentem venit, qui putat, sententiam Judicis censuram ferentis verbis absolute conceptam, animo, & voluntate esse conditionatam. Omnes, multoque magis sacri Judices nihil aliud valle debent, nisi quod reipsa justum est, ideoque omnem diligentiam adhibere tenentur, ut quod reipsa tale est, judicent: an idcirco valle debent, ut sua ipsorum judicia non valeant, si forte opinione ducti fallantur? An eorum judicia sub conditione tantum valent, cum sint absoluta? Censuræ insonti juxta allegata, & probata inflictæ, licet materialiter, seu quoad rem ipsam justæ non sint, sunt tamen justæ quoad formam judicii, & legum vim; ideoque validæ. Hinc falsum est, quod ait Bonac. loco cit. sententiam Judicis sæcularis materialiter injustam non obligare. Eo enim ipso, quod juxta legum, & juris ordinem lata est, obligat. Item quod ait, neminem majori censura ligari, nisi propter peccatum mortale, verum est, si sermo sit de censura lata a lege, quia ita lex præcipit; at falsum est, si sermo sit de censura lata ab homine.

Hinc porro efficitur, at Clericus tali censura innodatus, celebrans, contra ac asserit La-Croix, irregularis fiat; quia scilicet censuram validam celebrando violat.

„ Saltem, inquies cum eodem La-Croixio, recte docent Nav., Valer., & Pignat. t. 10. con. 122. n. 2. sic excommunicatum apud Deum non privari suffragiis Ecclesiæ. "

At si excommunicatio, de qua sermo est, valida est quoad alios effectus, cur invalida dici potest quoad privationem suffragiorum Ecclesiæ? La-Croix hujus assertionis nullam affert rationem: ego vero recentibus probabilibus sine ratione affirmantibus fidem non habeo, nec habendam existimo. Si excommunicatus ab omni civili, & sacra communione excluditur, satis intelligitur, eum non esse participem effectus ejusdem sacræ communionis, hoc est suffragiorum Ecclesiæ. An nostra excommunicatio partim valida est, partim invalida? Damnum quidem magnum est, & grave, Ecclesiæ suffragiis privari; at majus, & gravius, omni Sacramentorum usu arceri. Quod si huic damno injuste excommunicatus subjicitur, non intelligitur, cur a minori immunis sit.

A n i m a d v e r s i o IV.

Episcopi secundum Tridentinum . . . . possunt absolvere &c.

Hac de re satis dictum est l. 6. tr. 4. c. 2. dub. 4. resp. 3. *Dicitur* 2. Ex iis autem, quæ ibi dicta sunt, verum puto, quod teste P. Concina Theol. t. 10. p. 444. n. 9. P. Viva refert ex Toleto, Ugolino, Guttierez, & aliis apud Sanchez, S. Pium V., Gregorium XIII., Clementem VIII. declarasse, non posse amplius Episcopos uti ea facultate a Tridentino concessa; & contrariam La-Croix p. 108. num. 138. opinionem rejicio.

A n i m a d v e r s i o V.

Multi Religiosi . . . possunt ex privilegiis . . . a variis censuris absolvere &c.

Pii, doctique Regulares, ne absolutionem frustrationis periculo cum magno sui, suorumque pœnitentium damno objiciant, privilegiis non utentur, nisi sint certo concessa, & in bullis Pontificum extantia, nec revocata.

A n i m a d v e r s i o VI.

Qui habet potestatem absolvendi a censuris bullæ Cœnæ, habet etiam a quibusvis papalibus &c.

Bened. XIV. epist. encyclica ad minores Pœnitentiarios, & Confessarios Romæ pro anno Jub. 1750. ita n. 85. loquitur. „ Ma perchè nelle facoltà date ai Confessori deputati dal Card. Vicario specialmente per l' anno santo al §. 36. si è data un' ampia facoltà di assolvere dalle censure riservate *in Bulla Cœnæ*, e da questa ampia facoltà taluno ha preteso potersi dedurre anche la facoltà d' assolvere dall' eresia estrinsecata, di cui si fa menzione nella detta Bolla *in Cœna Domini*; abbiamo creduto opportuno il dichiarare, come dichiariamo nel §. 53. non essere ciò sussistente; dovendo tal facoltà esser espressamente nominata, nè mai potendo pretendersi conceduta in vigore di qualunque ampiezza di parole, come fu stabilito dal nostro Predecessore Aless. VII. in un decreto, che fece in una Congreg. del sant' Officio tenuta avanti di lui. " *Sanctissimus Dominus noster Alex. Papa VII. sub die 23. Martii 1656. inhærendo declarationibus alias a prædecessoribus suis factis, ad removendam omnem dubitandi occasionem, & ne circa id in posterum ullo tempore hæsitari contingat, cum crimen hæresis præ ceteris gravissimum speciali nota dignum sit, decrevit, facultatem absolvendi ab hæresi in Jubilæis, vel aliis similibus concessionibus non censeri comprehensam, nisi expressis verbis concedatur facultas absolvendi ab hæresi.*

Præterea animadvertendum est, in potestate concessa absolvendi a censuris, & reservatis non habere locum argumentationem a majori ad minus; quia, licet summus Pontifex concedens facultatem absolvendi a majoribus censuris, uti sunt quæ in Bulla Cœnæ continentur, soleat eam extendere etiam ad minores, & ad casus Episcopis reservatos, contrariam tamen fieri potest; vel quia necessitas extensionem non postulat, vel quia totam pontificiam potestatem delegare, æquum non putat, vel demum quia Episcoporum jurisdictionem intactam relinquere, congruum judicat. Quare in hujusmodi concessionibus verborum tenor tenendus est, non per argumentationem amplificandus, ne error facile obrepat. Hinc ab Alex. VII. proscripta est hæc propositio n. 12. *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate*: item n. 4. *Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.*

A n i m a d v e r s i o VII.

Possunt Regulares . . . , etiam absolvere duello certantes &c.

Excipe tamen casus Bullæ Cœnæ, ut patet ex verbis ipsius Bullæ relatis l. 6. t. 4. c. 2. dub. 4. resp. 3. quæ sunt perspicua, & omnem tollunt dubitationem.

A n i m a d v e r s i o VIII.

Porro absolutio data bona fide confitenti in Jubilæo cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram; secus si ab initio &c.

Hanc esse summorum Pontificum mentem, declarat Bened. XIV. constit. *Convocatis* anni 1749. 7. Kalend. Decemb. n. 38. & 54.

A n i m a d v e r s i o IX.

Probabilius est, eum qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiæ a censura, posse id facere etiam extra confessionem.

„ Imo, inquit La-Croix p. 110. num. 161. absolutionem a censura fieri posse pro foro interno extra confessionem, etiamsi Bulla habeat, *auditis confessionibus* docent Sanch. de matrim. l. 8. d. 34. &c. Sed probabilius contradicunt Nav., Suar., Vasq., Vill., Viva de Jub. qu. 10. ar. 3. quia quando hoc additur, per absolutionem a censuris intenditur eodem tempore absolutio a peccatis. "

At etiamsi Bulla non habeat illam clausulam *auditis confessionibus*, absolutio a censuris extra confessionem impendi non potest. Nam Bened. XIV. constit. cit. *Convocatis* n. 25. ait: *Advertant insuper, supradictas absolutiones, commutationes, dispensationes non posse a se exerceri extra actum sacramentalis confessionis.*

Hoc vero summus Pontifex præcepit, & decrevit; *essendoci*, ut ipse ait in cit. epist. encycl. in fine n. 63. *sembrato ciò doveroso*, e *proporzionato alla gravità della materia, ed alla qualità del ministero, e che tronca ogni litigio, ed anche conforme alla pratica della nostra Penitenziaria, come può vedersi nel Tesauro*, de pœnis eccl. p. 1. cap. 22.

C A-

CAPUT II.

De Excommunicatione.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex.

RESp. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ. Estque duplex; minor, quæ tantum privat usu passivo, seu receptione sacramenrorum; & major, quæ etiam dicitur anathema, ac in jure fere semper nomina excommunicationis intelligitur, privatque omni communione ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc majorem excommunicatus rursus est duplex; toleratus, quem fideles non tenentur vitare:
ANIMAD. I. non toleratus, quem renentur vitare. *Et quidem post Concilium Constantiense, non tolerati sunt hi tantum*, 1. *Notorius Clerici percussor, de quo infra*, 2. *Quivis nominatim excommunicatus, & specialiter, ac publice denunciatus.*

Unde resolves.

ANIMAD. II. 1. *In Germania Catholici secure communicant cum iis, qui notorie sunt hæretici, & consequenter excommunicati, ac publice denunciati.*

2. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum; quia requiritur, ut per sententiam axpressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v. gr. ut Joannes sit dennnciatus excommunicatus, vel saltem ita exprimatur persona, ut non liceat de ea dubitare, v. gr. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

3. Licet dicatur, *Excommunicamus Petrum*, verbi gratia, *incendiarium, & ejus complices*, solus Petrus vitandus est, non vero alii, etsi sunt notorii: quia sententia quoad illos est tantum generalis, & non specialis contra certam personam.

4. Non teneris vitare eum, qui privatim in conclavi est denunciatus, quia id non est factum publice; ad hoc enim requiritur, ut sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, verbi gr. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DUBIUM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor?

Resp. Incurritur ob unicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato majore excommunicatione communicet iis casibus, quibus non li-
ANIMAD. III. cet. *Effectus ejus est privatio sacramentorum perceptionis.* V. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 3.

Unde resolves.

1. Cum jura dicunt, communicantem cum axcommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, idest, vere excommunicetur, licet minore.

2. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicarione, eriam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

ANIMAD. IV. 3. *Etsi excommunicatus minore excommunicatione*, recipiendo aliquod sacramentum, non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat; *administrando vero, probabile est nec venialiter peccare.*

4 Incurritur hæc censura, etsi quis propter levitatem materiæ tantum venialiter peccet, verb. gratia consabulando nominatim excommunicatu, quan-
ANIMAD. V. do non licat: *ferus, si sit veniale propter imperfectum usum rationis, quia pœna infligitur propter actum, qui, quantum est ex se, sufficit ad mortale.*

5. Etsi peccatum veniala possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa; ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confessarii ordinarie prius absolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde a peccatis.

6. Ab hac excommunicatione lata a jure absolvere potest Parochus, & quisquis potest a mortalibus: cum non sit reservata. *An vero qui potest absolvere a veniali habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant, ut Navar. & Tolet. & alii probabilius negant, ut Suar. & Con.* quia, sicut hæc absolutio est distincta a sacramentali, ita atiam ad eam requiritur distincta jurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. V. Laym. *l.* 1. *t.* 2. *p.* 2. *c.* 3. ANIMAD. VI.

DUBIUM III.

Quos effectus habeat excommunicatio major?

Resp. Habet duplices, mediatos, & immediatos.

Mediati, sive remoti sunt hi.

1. Irregularitas, quam axcommunicatus incurrit, axercendo actum alicujus Ordinis.

2. Si excommunicatus toto anno in excommunicationa contumaciter persistat; &, ut jura loquuntur, insurdescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum, ut talem, procedi potest, ex Trid. *sess.* 25. *c.* 3. ideoque, si crimen grave, & beneficii privatione dignum commisit, privandus est beneficio; imo, atsi crimen non sit adeo grava, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tamquam hæreticus privari debet. Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p. ult.* ex Reb. Dian. Nav. & cet.

Immediati effectus sunt sequentes.

1. Privat susceptione, & usu passivo sacramentorum: unde nullus excommunicatus, sive toleratus, sive non, potest ea licita recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 2.

Dixi, licite; quia valide suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter pœnitentiam; imo etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis, dummodo cetera ad essentiam Sacramenti requisita non desint, quia per censuram non fit incapax absolutionis, nisi prohibeatur eam recipere, priusquam absolvatur a censura. Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. ex Filliuc. Suar. Con. &c. Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reservata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absolvat, docet Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 78. ex Con. Suarez, &c. & *p* 5. *t.* 9. *R.* 53.

2. *Privat, saltem non toleratos, communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus, & fructu Indulgentiæ,* ANIMAD. VII.
non tamen privatis. Unde non tantum quivis privatus, sed atiam Sacerdos potest, tamquam persona privata, pro excommunicatis orare, atiam in publicis precibus, & Sacro: imo actionem sacrificandi, prout pendet a merito privato operantis, offerre, vel ejus in Memento in particulari meminisse.

Dixi, tanquam privata: quia ut minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt, & nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ intercedentis pro ipso, Deo offert; adeoque privatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

3. Privat usu activo Sacramentorum, & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque ast licita; verbi gratia, si sit Pastor, cujus subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius, qui celebret; imo, si etiam non Parochus forta rogetur, & invitetur ad celebrandum. *Ac, licet communis doctrina sit apud Laym. hic c.* 4. *peccare fideles, si si-* ANIMAD. VIII.
ne causa necessitatis, vel magna utilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest; contrarium tamen est probabile ob facultatem concessam a Concilio Constant. cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit a tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcise ob censuram peccare. Laym. *l. c. n.* 5. ex Soto, & Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 9. *n.* 8. Idem docet Bonac. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. §. 2. ex Vasquez, Suar. &c. Non tolerato autem illicita ast Sacramenti administratione

habere non potest; sive etiam utilitatis temporalis, v. g. ut ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractos tamen novos cum ipso inire non licet, etsi, si ineantur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quo modo uxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit divortium: Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 122. non tamen sponso de futuro cum sponsa *l. c. R.* 126. ex Sayr. Sanch. & Fill. 3. *In casu subjectionis: quo modo possunt filii etiam emancipati (addit Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 118. 119. *ex Con. Fill. Hurt. &c.* etiam adoptivi, vel illegitimi: imo etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) *communicare parenti;* servi, & ancillæ domino, si ante excommunicationem fuerint in servitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen, nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non potest. Dian. *l. c. R.* 117. contra Sotum. Vid. Fill. *t.* 12. *c.* 8. *n.* 203. Laym. & Bon. *l. c.* 4. *In casu ignorantiæ juris, vel facti.* 5. In casu necessitatis sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium, qui casus hoc versu comprehenduntur;

ANT. AD. XV.

Utile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DUBIUM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio major?

Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes dividuntur; nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reservantur.

ARTICULUS I.

Quæ sint excommunicationes non reservatæ?

Resp. 1. Ex jure antiquo usitatiores sunt sequentes. Contra omnes. 1. In vexantes ecclesiasticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores monialium, si foveant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem a censura per vim, aut metum. 4. In compellentes ecclesiasticos, ut laicis submittant jura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam Religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. 7. In impedientes visitatores monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipub. exhibeant ecclesiasticis, verbi gratia, ne iis vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores, & Professores non facientes professionem fidei, ubi recepta est Bulla Pii IV. 13. In negligentes administrare justitiam ecclesiasticis. 14. In potestates foventes usuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publice jus, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas sæculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos usurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes ultra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In ficte resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absolvere a casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temere dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes novum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non servantes interdictum, quando servatur a Cathedrali. Vid. Fill. *t.* 1. *t.* 14. 15. *c.* 84. Bon. *d.* 3. *p.* 5. §. 1. *n.* 36.

Resp. 2. Supradictis adjectæ sunt a Tridentino sequentes, quæ valent, ubi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine auctoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, juvantes, faventes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos, ad restituendam, vel conservandam clausuram Monialium. 6. In ingredientes (cujuscunque conditionis, vel sexus fuerint) monasteria monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi Monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine justa causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICULUS II.

Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis?

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex levi percussione Clerici, vel gravi, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (a censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam convaluerunt. V. Fill. *t.* 1. *t.* 10. *n.* 241. 242. 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis, ad officia divina, Fratres tertii Ordinis. 4. In procurantes abortum fetus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reservant, quas Confessarii videant in agendis.

ARTICULUS III.

Quæ sint Papæ reservatæ extra Bullam Cœnæ.

Resp. 1. Contra omnes, magis obviæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras apostolicas falsas, & non destruentes: item in falsarios litterarum apostolicarum. 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis a Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos excommunicatione, sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9. In simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem litterarum sacræ Pœnitentiariæ. 12. In dantes, & recipientes aliquid pro gratia, aut justitia, apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes Institutum Societatis JESU. 16. In facientes jurare illicita, & contraria libertati ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona ecclesiastica, item in exigentes tributa ab ecclesiasticis. 18. In violantes libertatem ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. In docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæreseos, item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actionibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum: quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infra.

Resp. 2. Contra Clericos, & Religiosos, sunt hæ. 1. In participantes in sacris cum excommunicatis a Papa. 2. In procurantes alienationes Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui Scripturæ sensum a Doctorum interpretatione alienum circa tempus Antichristi, & extremi judicii, aliaque similia revelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium Ordinem, præter Carthusianum.

6. In

6. In Moniales exeuntes claustris sine licentia. 7. In Religiosos, qui sine privilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis, aut laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel Unctionis ministrare, vel matrimonia solemnixare præsumunt.

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum.

Resp. Ea sic habet. *Si quis suadente diabolo in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absolvere.*

Dicitur 1. *Si quis:* intellige cujuscunque sexus, aut status, etiam impubes; dummodo rationis compos, & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio, aut justitia teneantur, ut Reges, Judices, & ceteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 6. Bon. *d.* 2. *qu.* 4. *p.* 1. *art.* 8. ex Molin. &c. commun.

Dixi, *saltem &c.* quia, si ex caritate tantum teneantur, etiam excommunicari, docent Suarez, Caj. Fill. Molin. Sayr. &c. Verum id probabilius negat Bonac. *l. c.* ex Navar. Conin. Reg. Henriq. Mol. &c.

Dicitur 2. *Clericum:* quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiamsi conjugatus, dummodo cum unica virgine) & deferat habitum, serviatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

Dicitur 3. *Monachum:* intellige quemvis religiosum, etiam laicum, conversum, novitium, utriusque sexus; item Tertiarios S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & vivant in communitate. Item Eremitas subjectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur 4. *Manus injecerit;* per quod intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, sive fiat manu, sive baculo, gladio, &c. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 1.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, pulvere, conspurcat luto, evellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim, & injuriam de ejus corpore, verbi gratia, pileum, pallium, &c. ita ut actio sit graviter injuriosa. Bon. *l. c.* Laym. *c.* 5. *n.* 5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, unde sine dedecore non potest exire, *ibid.* 3. Qui persequitur, ut in flumen, vel fossam incidat, e quo decidat, &c. *ibid.* 4. Qui manus violentas injicit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frenum, quæ actio, licet sit levis respectu corporis, non tamen respectu honoris, *ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit injuriosum ordini clericali. Laym. *l. c.* 6. Clericus, si seipsum ex malitia, vel passione (secus si ex devotione) percutiat injuriose. Laym. *l. c.* ex Nav. 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat vel per quem non debet, ut si morte dignus puniatur a judice sæculari, vel modo illicito, ut si a Prælato puniatur per laicum. Bon. *l. c.* ex Navar. Sayr. Suar. Fill. Con. &c. V. Laym. *c.* 5.

2. Non incurrit 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudulenta. Bon. *l. c.* 2. Si percussio sit jocosa, vel casualis, v. gr. si janitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum; *item*
ANIMAD. XVI. *si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant:* Bonac. *loc. cit.* ex Mol. Fill. Con. &c. item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. Laym. *infra.* 3. *Et denique, quandocunque percussio ob levitatem, vel imperfectionem actus non esset mortalis, illata laico,* ut docent Cajet. Avila, & Sa, quod tamen Suar. universaliter non admittit. Vide Bon. *l. c.* 4. *Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet; quia ignorantia excusat.* 5. Si Prælatus, præceptor, pater subditum in minoribus constitutum correctionis causa (licet ira accedat) percutiat moderate, habita ratione culpæ; imo Prælatus, & præceptor ecclesiasticus potest etiam in majoribus constitutum castigare. *An idem possit pater, controvertitur in utramque partem probabiliter.* V. Laym. *loc. mox citando.* Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel exerceat publice officium cauponis, vel macellarii, vel scurram, & ter monitus non cesset, vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, sorore, vel filia, *vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem:* quia perdit privilegium. V. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 5. Fill. *l.* 15. *c.* 3.

Resp. 2. Etsi hæc excommunicatio sit reservata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absolvere his casibus. 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum judicio levis, comparata cum enormi, v. gr. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium, & secundum Anton. & Dian. *p.* 9. *t.* 4. *Ref.* 19. nisi notabilem injuriam, & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis vero erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, ut si percutiatur Episcopus, vel Abbas etiam alapa. 2. *Si percussor* ANIMAD. XVII.
sit impubes, pauper, æger, senex, mulier; cæcus, claudus, servus, filiusfamilias, vel non sui juris, uti & regulares, ac moniales invicem verberantes; item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, ut non possint ire ad Papam, aut ejus legatum: vel si dubium sit de excommunicatione, Fill. *l.* 15. *c.* 6. *n.* 35. *& seq. Denique, si sit occulta.* V. supra *hic c.* 1. *d.* 5. & Dian. *p.* 9. *t.* 4. *R.* 63. In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana a majore Pœnitentiario, ut supra *hic l.* 1. *t.* 2. *c.* 4. *in append.*

ARTICULUS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam Cœnæ?

Resp. Præcipua est in hæreticos, quæ extenditur non tantum ad fautores, receptores, & defensores hæreticorum ut sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum de religione tractantes, vel hæresim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4 conditiones. 1. Ut auctor libri sit hæreticus. 2. Ut liber hæresim expresse contineat, vel de religione agat. 3. Ut legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Ut scienter legatur, imprimatur, vel retineatur. Layman *l.* 2. *t.* 1. *c.* 15. *n.* 1.

Unde resolves.

1. *Non excommunicaris* 1. Si legas libros Catholicorum referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresim discendi legas. Laym. *l. c.* ex Navar.
Sanch. &c. 2. *Si in Catholici scriptoris libro, vel alio,* ANIMAD. XVIII.
hac Bulla non contento, legas adjecta scholia, vel notas auctoris hæretici: quod tamen Suar. *t.* 5. *d.* 21. *f.* 1. limitat, nisi scholia essent tam copiosa, ut ex iis potius, quam ex textu, liber constare videretur. Laym. *l. c.* ex Nav. Sanch. &c.

2. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alii hæresim non continentes. Laym. *l. c. n.* 3.
Imo probabiliter nec ii, qui incidenter tantum conti- ANIMAD. XIX.
nent hæresim, non agentes ex professo de fide. Sa, Graff. apud Laym. *l. c.* contra Suar. & Sanch. *qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cum tanto rigore non est recepta.* Vide Bec. 2. 2. *c.* 15. *q.* 8. Legens tamen tales incurrit excommunicationem non reservatam Indicis librorum prohibitorum, ubi is receptus est; quod non videtur esse factum in Germania,

mania, saltem cum isto rigore, ut habet Laym. *l. c. n.* 8.

3. Excommunicantur 1. Qui in sufficiente quantitate solum procemium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, ut habet Laym. *l. c.* & Bon. 2. Probabiliter etiam is, qui alterum jussu suo legentem audit; quia legit per alium. Laym. *l. c.* Azor. &c. contra Sanch.

ANIMAD. XX. 4. *Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit, quia non est liber.* Laym. *l. c. n.* 3. ex Sanch.

ANIMAD. XXI. 5. Non sufficit una, alterave linea; *imo secundum Sanch. Rodr. & Sa, nec integra pagina, etiam magni voluminis; quod tamen Bonac. & Laym. l. c. non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc servire, ut non continuo damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate unam paginam legit.*

ANIMAD. XXII. 6. *Non incurritur, si retineantur libri parvo tempore, v. gr. uno, alterove die; quia sicut materiæ, ita & temporis parvitas excusat.* Laym. *n.* 7. ex Graff. Sayr. Sanch. &c.

7. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de religione. Laym. *n.* 3. vide Sanch. *l.* 2. *mor. c.* 10. & *l.* 9. *de matr. d.* 32.

8. Non excusatur is, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet; item nec is, qui affirmat non esse pravum, non esse cavendum. Item, qui impedit, ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita Bonac. qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium auctoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est; v. gr. si dicat: hic liber esset bonus, si non haberet hæresim; quia talis non defendit. Vide Laym. *l. c.* Bon. *d.* 2. *q.* 5. *p.* 4.

ANIMADVERSIO I.

Et quidem post Concilium Constantiense non tolerati sunt hi tantum. 1. Notorius &c. 2. Quivis nominatim &c.

Hanc sententiam communem, & certam appellat Anacletus t. 5. juris can. p. 333. quam sequuntur etiam Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 521. reg. 27. & Concina Theol. to. 10. p. 452. num. 5. Sed eruditissimus Natalis Alex. hic animadvertit constitutionem *ad vitanda scandala* in actis Concilii Constantiensis non extare, sed in Concilio Basileensi sess. 20. quod declarat, omnes notorie excommunicatos esse vitandos.

Hoc porro decretum, licet editum fuerit post schisma, ut teste Concina loco mox cit. refert Card. Turrecremata, qui huic Concilio interfuit, nihilominus in Concilio Lat. V. sub Leone X. fuit approbatum, & confirmatum, ut monet idem Natalis, ideoque ratum est. Hinc nonnulli ab Anacleto citati putant, omnes notorie excommunicatos esse vitandos. Sed quia Fidelium consuetudo habet, ut soli nominatim excommunicati, & notorii Clericorum percussores vitentur, in hac consuetudine acquiescendum esse, nec a communi Theologorum, inter quos est ipse S. Antoninus, & Navarrus in Ench. cap. 27. nu. 35. nota 3. ab Anacl. pro contraria appellatus, sententia recedendum, monent iidem Nat. & Concina.

ANIMADVERSIO II.

In Germania Catholici secure communicant cum iis qui notorie sunt hæretici &c.

Non sunt fingenda privilegia, aut exceptiones pro Germania. Ceterum P. Concina Theol. t. 10. p. 452. nu. 6. ita inquit. „ Duo requiruntur, ut quis dicatur nominatim excommunicatus vitandus. Primum, quod in excommunicatione nomen exprimatur personæ excommunicatæ, & talibus indiciis designetur, ut distingui possit a qualibet alia persona eodem nomine insignita. Alterum, quod publice declaretur, talem esse excommunicatum; quæ declaratio, seu denuntiatio in publico loco fieri debet, aut inter Missarum solemnia, aut affigendo chartam loco publico juxta locorum diversitatem. "

Qui notorie hæretici sunt, ut Lutherani, Calviniani &c. notorie quidem sunt excommunicati, &, si vis, generice denuntiati, non tamen nominatim, ideoque necessario vitandi non sunt.

Sed illud dubium est, utrum qui de crimine, cui excommunicatio annexa est, per sententiam damnatus, & publice denuntiatus esset, vitandus foret. Quidam affirmant, alii negant, & utrique, si La-Croixio fidem habere velis p. 111. num. 183. probabiliter. Concina nu. 6. cit. probabilius putat, non esse vitandum, sed necessarium esse, eum denuntiari expresse excommunicatum, ut sit vitandus.

Hac in re nullum adest solidum fundamentum, quo nitamur; ideoque puto, tutiorem opinionem, ut periculum vitemus, esse necessario sequendam.

ANIMADVERSIO III.

Effectus ejus est privatio sacramentorum perceptionis.

Alter effectus minoris excommunicationis est privatio electionis passivæ ad beneficia ecclesiastica, ut animadvertit Concina Theol. tom. 10. pag. 465. num. 39. & Bonac. t. 3. p. 403. num. 6.

Tertius est privatio administrationis sacramentorum, ita ut qui tali excommunicatione irretitus sacramenta administrat, a peccato immunis non sit, ut innuit idem Concina num. 38. Hæc constant ex cap. 10. *Si celebres* t. 27. l. 5. decr., ubi Greg. IX. inquit: *Si celebret minori excommunicatione ligatus, licet graviter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit, nec eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione jurisdictionis sibi competunt, exercere. Si tamen scienter talis fuerit electus, ejus electio est irritanda, pro eo quod ad susceptionem eorum eligitur, a quorum perceptione a sanctis Patribus est privatus. Peccat autem, conferendo ecclesiastica sacramenta; sed ab eo collata virtutis non carent effectu, cum non videatur a collatione, sed participatione sacramentorum (quæ in sola consistit perceptione) remotus; dummodo non in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibitionem Superioris communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit, in quo casu est anathemate feriendus.*

Ex his illud quoque aperte intelligitur, hujus excommunicati electionem non esse irritam, ut quidam falso putarunt, sed esse irritandam, ut recte docet Bonac. loco mox cit. quam sententiam probat etiam La-Croix p. 112. nu. 194. multis pro ea citatis. Sed satis est textus clarus citatus.

ANIMADVERSIO IV.

Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod sacramentum non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat; administrando vero probabile est nec venialiter peccare.

Idem habet La-Croix p. 112. num. 190. Capiti autem cit. *Si celebret* respondet, quod „ dicitur talis peccare, non quia præcise confert sacramenta, sed quia celebrat, ut sibi ipsi conferat. Dum enim celebrat, conficit, & suscipit, hinc mortaliter peccat. "

Resp. Responsio sane absona, ab iis tantum admittenda, qui vel citata verba non legerint, vel quælibet tueri parati sint. Greg. IX. verbis citatis aperte distinguit celebrantem a conferente ecclesiastica sacramenta; & primo quidem de celebrante ait, quod *graviter peccet*. Tum non paucis interjectis subdit: *peccat autem* &c. An hic de celebrante loquitur, de quo supra locutus fuerat? Nonne expresse ait, & sine limitatione, *peccat autem conferendo ecclesiastica sacramenta?* Quid absurdius, & a vero magis alienum, quam dicere, quod talis peccare dicatur, non quia præcise confert sacramenta, cum Gregor. IX. hunc præcise peccare dicat, conferendo sacramenta.

ANIMADVERSIO V.

Secus si sit veniale propter defectum usus rationis &c.

Ut id melius intelligatur, notanda est doctrina Divi Thomæ Suppl. qu. 23. art. 3. ubi ait, *Quod quidam dicunt, quod quandocumque aliquis participat excommunicato vel verbo, vel quocumque dictorum modorum,* (Os, orare, vale, communio, mensa negatur) *secundum quos ei communicare non licet, peccat mortaliter, nisi in casibus a jure concessis.* (Hi autem sunt: *utile, lex, humile, res ignorata, necesse. Ut utile referatur ad verba salutis, lex ad matrimonium, humile ad subjectionem. Cetera patent.* Ita D. Th. art. 1.) *Sed quia hoc videtur valde grave, quod homo pro uno verbo levi, quo excommunicatum alloquitur, mortaliter peccet, & multis excommunicantes laqueum damnationis injicerent, quod in eos retorqueretur; ideo aliis probabilius videtur, quod non semper peccet mortaliter, sed solum quando in crimine illi participat, vel in divinis, vel in contemptum Ecclesiæ.* Hæc sententia communis est, ut advertit Anacletus t. 5. juris can. p. 334. num. 148. 149.

„ Frequens tamen communicatio, ait Concina Theol. t. 10. p. 463. num. 33. cum excommunicato vitando etiam in civilibus juxta probabiliorem sententiam morta-

„ lis

„ lis est, si sit moraliter continuata. “ In hac enim specie inesse videtur Ecclesiæ prohibentis contemptus. Hinc idem Div. Thom. ad 4. ait: *Quod quamvis participare excommunicato sit peccatum veniale; tamen participare ei pertinaciter, est peccatum mortale. Et propter hoc potest aliquis excommunicari secundum jura.*

Quod autem Busemb. addit, „ Secus si sit veniale &c. „ quia pœna infligitur &c. “ videtur ex arbitrio dictum, ejusque ratio commentitia. Contra vero non intelligitur, cur minor excommunicatio incurratur propter communionem cum excommunicato, quæ sit venialis ex materiæ levitate, non autem incurratur, si communio sit venialis ex imperfecto usu rationis.

ANIMADVERSIO VI.

An vero, qui potest absolvere a veniali.... possit etiam ab ipsa (excommunicatione) *quidam affirmant... & alii probabilius negant.*

Hæc quæstio est de subjecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Nam pro fundamento habet, simplices Sacerdotes non approbatos a venialibus posse absolvere; quod falsum esse, ostendi l. 6. tr. 4. cap. 2. dub. 2. c. 3.

ANIMADVERSIO VII.

Privat saltem non toleratos communibus Ecclesiæ suffragiis &c.

Dum Busemb. ait, *Communibus Ecclesiæ suffragiis* &c. intellige iis, quæ ab Ecclesiæ Ministris Ecclesiæ nomine offeruntur.

At cum Bus. dicat, *Saltem non toleratos*, quæritur, utrum tolerati sint participes communium Ecclesiæ suffragiorum. La-Croix p. 14. num. 204. affirmat, & tom. 2. p. 248. n. 34. pro hac opinione multos citat aliis plurimis repugnantibus. Ejus ratio est, „ quia extrav. Mart. V. in Conc. „ Const. *Ad evitanda* conceditur communicatio cum ex- „ communicatis toleratis etiam in sacris, & divinis: er- „ go sicuti licitum est sepelire in loco sacro, uti faten- „ tur Suar. & alii, ita licite admittuntur ad Missam pu- „ blicam, censeturque Ecclesia iterum admittere ad hoc, „ ut possint participare fructum. “

Resp. Conceditur quidem communicatio cum excommunicatis toleratis etiam in sacris, & divinis, non tamen in gratiam excommunicatorum, sed in gratiam aliorum fidelium, ne in multis peccandi periculis versentur, & ut scandala vitentur, sicuti expresse ait cit. constitut. non Const., sed Basileensis a Leone X. in Later. Conc. confirmata. Quare illa La-Croix conclusio, „ Censeturque Ec- „ clesia admittere ad hoc, ut possint participare fru- „ ctum, “ falsa est, & Ecclesiæ menti aperte contraria, quæ in dicta constit. subdit: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, neque eis quomodolibet suffragari.*

ANIMADVERSIO VIII.

Ac licet communis doctrina sit...... peccare fideles &c. *contrarium tamen est probabile* &c.

Hoc contrarium non probabile, sed improbabile, & falsum merito dicitur.

Certum enim est, eos peccare, qui alios ad peccandum inducunt: at fideles sine causa necessitatis inducentes excommunicatos toleratos ad ministranda sacramenta, eos ad peccandum inducunt; cum hi sacramenta sine necessitate administrantes, sine dubio peccent: ergo opinio communi doctrinæ contraria, quam Busemb. probabilem esse vult, est improbabilis, & falsa.

Facultas concessa a Conc. Basileensi communicandi cum talibus, non est facultas eos inducendi ad sacramentorum administrationem. An fidelibus est concessa facultas supra leges Ecclesiæ, quæ excommunicatis sacramentorum administrationem prohibent? En verba concessionis: *Nemo deinceps a communicatione alicujus in sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine, vel a jure generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, nisi* &c. Hujus concessionis vigore quilibet potest quidem ab excommunicato tolerato sacramenta suscipere; at illum inducere ad sacramentorum administrationem non potest. Id constitutio non permittit; imo id prohibet, dum subdit: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos* &c. *non intendimus in aliquo relevare, neque eis quomodolibet suffragari:* nam in aliquo relevarentur, si ad fidelium preces, & petitionem possent sacramenta administrare. Ratio ergo Busembaum a concessione constitutionis citatæ petita, nullius prorsus momenti est, imo contra ipsum constitutio merito retorquetur.

ANIMADVERSIO IX.

Si inchoavit, potest, ceteris abeuntibus, sacrum prosequi vel abrumpere &c.

Missa versatili probabilitate, „ si Sacerdos, inquit „ Concina Theol. tom. 10. pag. 456. num. 14., canonem „ inceperit, debet cum ministro solo Missam persequi „ usque ad calicis assumptionem, & reliqua omittere, „ aut in sacristia, si aptus locus adsit, eadem perficere. “ Idem habet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 365. art. 4., ubi num. 6. ait, Sacerdotem in quibusdam casibus Missam non absolventem a peccato excusari: tum subdit: „ Ter- „ tius est, si Sacerdote celebrante violetur Ecclesia ante „ inchoationem canonis: cœpto enim canone, Missa in „ eodem altari absolvenda est... Idem esto judicium, si „ Sacerdote celebrante interdictum, aut cessatio a divi- „ nis denuntietur, aut notorius clerici percussor, vel a- „ lius excommunicatus nominatim denuntiatus Ecclesiam „ ingrediatur, nec jubente Sacerdote egredi velit. “ In casu violationis ita esse faciendum, ut monet Natalis, Rubricæ Missalis cap. 10. de defect. num. 2. docent: ergo idem quoque ex pari ratione præstandum est, si excommunicatus non toleratus Missæ intersit, & monitus ab Ecclesia discedere nolit.

Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, ut non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secus si alia de causa negligat.

Quoad primam partem recte. Secundæ partis hæc ratio a Salmant. affertur, quia Ecclesia solum obligat non impeditos, nec tenetur ex vi illius præcepti auferre impedimentum. Hoc idem defendit etiam P. Viva qu. 4. a. 3. num. 6. cum aliis. Opinionem hanc falsam reputo, inquit P. Concina Theol. tom. 10. p. 457. num. 57. quoniam Christianus eodem præcepto, quo obstringitur audire Missam, tenetur etiam removere, quoad potest, impedimenta, quæ retrahunt ab observantia ejusdem. Imo lex universalis obstringit quoscumque, ut aptos se reddant ad præcepta Ecclesiæ servanda. Ita P. Concina, cujus dicta non solum vera, sed certa sunt; quoniam certum est, transgressionem præcepti non solum culpæ verti, cum in se, sed etiam cum in causa voluntaria est.

ANIMADVERSIO X.

Imo probabile est, excommunicatum.... fructus & distributiones non facere suas &c.

Busemb. more suo utramque contradictoriam opinionem probabilem facit. Unde quoad sanam doctrinam nihil colligitur.

La-Croix p. 115. num. 232. ait: „ Fructus, quos per- „ cepit ille, qui juste excommunicatur, restitui debent „ fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus; distributiones autem „ quotidianæ illis, qui interfuerunt choro, nisi alicubi „ alia esset consuetudo. “ Ita cum aliis Dicast. nu. 858.

In hanc sententiam concedit quoque Concina Theol. tom. 10. pag. 460. qu. 16. Excommunicatum quotidianis distributionibus privari, res certa videtur, ut concedit quoque Anacletus tom. 5. juris can. p. 324. num. 66. Ratio petitur ex Syn. Trid. sess. 24. de ref. c. 12. ubi ait: *distributiones vero qui statis horis interfuerint, recipiant: reliqui, quavis collusione, aut remissione exclusa, his careant.* At excommunicati horis non intersunt, idque ex culpa sua: ergo distributionibus carent. Quod si tolerati sint, & facto ipso intersint, nihilominus illis carent; quia non ex pietate, & obedientia, sed contra pietatem, & obedientiam ex culpa intersint: at nemo ex culpa sua commodum reportare debet: ergo excommunicati nulla ratione distributiones lucrari possunt.

Quoad fructus annuos, seu, ut ajunt, grossas, loquendo de excommunicato, qui vel per se, vel per alium munere suo fungitur, hinc inde disputatur. Eum hic fructibus ipso facto privari, hac ratione ostendi putat P. Concina pag. 462. num. 30. Concedunt adversarii, beneficiarium in excommunicationem incurrere ante Judicis sententiam: concedunt quoque, privationem fructuum beneficii esse effectum excommunicationis: ergo concedant necesse est, ante sententiam Judicis beneficiarium beneficii fructibus esse privatum.

Resp. Hæc ratio mihi quidem efficax non videtur. Nam adversarii putant, privationem fructuum beneficii non esse effectum excommunicationis ipso jure illatum, sed per Judicis sententiam inferandum. Pœnæ excommunicationem consequentes aliunde certe peti non possunt, quam ex ipsius juris dispositione: at ex jure definiri non potest, excommunicatum in privationem fructuum ipso facto incurrere. Hac enim de re solum citatur cap. *Pastoralis* de appell. 53. t. 28. l. 2. decr. ubi Innoc. III. inquit: *Respondemus, quod, cum executionem excommunicatio secum trahat, & excommunicatus per denuntiationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denuntiare potes,*

tis, ut ab aliis evitatur; & illi proventus ecclesiastici merito subtrahantur, cui Ecclesiæ omnino denegatur. Episcopus Helin., cui Innoc. respondet, duo quæsierat, utrum ab excommunicatione jam lata appellantem in casu, in quo ante sententiam appellatio vires obtinuisset, denuntiare possit, & ad tempus ecclesiasticis beneficiis clericum spoliare. Ergo interrogans ponit, excommunicatum ipso facto non esse ad tempus ecclesiasticis beneficiis spoliatum, sed solum dubitat, utrum spoliari possit. Innoc. III. ait, excommunicato merito subtrahi proventus ecclesiasticos; ideoque ponit, excommunicatum non esse iis spoliatum; sed spoliari posse ait, sicuti poterat nondum denuntiatus denuntiari. Hic est illius canonis sensus. Hinc summa ita habet: *Licet excommunicatus ab excommunicatione appellet, nihilominus denuntiari potest, & beneficii reditibus spoliari*.

Si canonis sensus dubim esset, in mitiorem partem sine dubitatione esset interpretandus; quia ex reg. 15. juris in 6. *odia restringi, & favores convenit ampliari*: at cum canon ea dictorum serie sponte sua innuat, excommunicatum non esse sui beneficii fructibus spoliatum, sed solum merito spoliari posse, multo minus hac de re dubitandum est.

Hanc sententiam Anacletus num. 67. communiorem, & veriorem appellat, eamque sequuntur Turnely a Concina cit., & Nat. Alex. Theol. tom. 1. pag. 515. art. 4. quam ea ratione confirmat, quia Ecclesia cui beneficii possessionem indulget, eidem accessoria, hoc est fructus attribuere censetur, *nam accessorium naturam sequi congruit principalis*, ut habet reg. juris in 6. Huc accedit consuetudo non solum Galliæ, ut habet Nat. loco citato, sed etiam Hispaniæ, ut refert ipse Concina, ubi excommunicati ante Judicis sententiam beneficiorum fructus percipiunt; quæ consuetudo magni certe momenti est, quoad rectam juris præsertim positivi intelligentiam. Nam ex cap. 8. *Cum dilectus* t. 4. l. 1. decr. consuetudo approbata *optima est legum interpres*. Quare prædictæ sententiæ sine scrupulis adhærere nos posse, existimo.

Animadversio XI.

Licet pro semetipso respondere possit ipse.

Hoc falsum est; quia Alex. III. cap. 7. *Intelleximus* t. 1. l. 2. decr. inquit: *Quia postulasti a nobis, utrum excommunicatus in judicio stare possit; respondemus, quod conveniri potest, & debet per alium respondere in judicio, ne videatur de sua malitia commodum reportare*. Hinc Concina Theol. tom. 10. pag. 463. num. 32. cautius inquit: „ Debet tamen (excommunicatus) per procuratorem, „ si possit, hoc agere, (hoc est respondere) non per se„ ipsum, nisi pauper fuerit. “ Quia necessitas a lege eum eximit.

Quod si non faciat, nec Judex eum repellat, valida ejus acta erunt, si sit toleratus.

Recte quidem; at quid si toleratus non sit? P. Concina loco mox cit. inquit: „ Valida sunt judicia fori, in „ quo actor, testis, vel tabellio est excommunicatus to„ leratus: si vero vitandus sit, etiamsi Judex laicus fue„ rit, irrita sunt acta omnia talis fori, ut communior „ sententia docet: “ quod ab Anacleto tom. 5. juris can. p. 324. num. 71. sine controversia traditur.

Animadversio XII.

Acta tolerati probabile est esse valida &c.

Hanc sententiam sequitur quoque Nat. Alex. Theol. tom. 1. pag. 515. art. 4. *Sexto*, & Concina Theol. t. 10. pag. 458. num. 59 ubi ait: „ Nam si hic a partibus re„ quiratur, & licite, & valide potest exercere actus ju„ risdictionis, ut eligere, præsentare, conferre beneficia, „ ob facultatem, quam constitutio Martini V. præbet „ fidelibus communicandi cum excommunicato tolerato. “ Idem habet La-Croix p. 515. num. 226.

At hæc sententia satis firma meæ tenuitati non videtur. Nam laudata constitutio a peccato quidem liberat fideles cum excommunicato tolerato communicantes, at illis facultatem non impertit, ut jurisdictionem, qua excommunicatus etiam toleratus privatur, in semetipsorum gratiam eidem restituant. An fideles, quia cum excommunicato tolerato communicare possunt, publica potestate potiti intelliguntur, ut eidem jurisdictionem tribuant? Id ego sane assequi non possum, ut privatorum hominum arbitrio hæc potestas permittatur. Hanc laudata constitutio nec explicite, nec implicite illis permittit; & ratio suadet, non esse permittendam. Bonum enim publicum postulat, ut leges serventur, ut nemo auctoritate sibi a legibus adempta utatur, aut uti possit, ut publicæ auctoritatis usus, restitutio, vis, in privatorum hominum potestate non relinquatur; quæ tamen relinqueretur, si fideles excommunicato tolerato usum jurisdictionis tribuere, aut restituere possent, cum vellent, & ipsis commodum esset. Quare ego putem, acta excommunicati a partibus requisiti non valere, imo partes requirentes peccare, quia illum ad actus sibi prohibitos inducunt; sicuti diximus c. 3. peccare fideles inducentes excommunicatum toleratum ad sacramenta administranda.

Quod si acta excommunicati tolerati etiam a partibus requisiti valere ex dictis non videntur, multo minus valida dici possunt, si sponte sua ea exerceat. Contrarium quidem tradit non solum Busemb., sed etiam Nat. loco cit. „ nisi, inquit, ita notorie in excommunicationis sen„ tentiam constiterit incidisse, ut nulla possit tergiversa„ tione celari. “ At quo fundamento nititur? „ Id con„ stat, ait, ea constitutione, quæ incipit *Ad vitanda* „ *scandala*. “ At ex illa constitutione, ut vidimus, permittitur quidem fidelibus communicatio cum excommunicato hujusmodi, non tamen ipsi excommunicato quidquam de pœna excommunicationis remittitur; imo in ea additur: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, neque eis quomodolibet suffragari*. At excommunicatio jurisdictionem adimit excommunicato: ergo quia toleratur, jurisdictio ei non restituitur: alioquin quia toleratur, in aliquo relevaretur, & dicta constitutio illi suffragaretur; quod est contra ejus mentem, & verba.

Excommunicatus toleratus, privatus non est jurisdictione, inquit La-Croix cit. num. 226., citatque Suar. Laym. Castr. Krim. At hoc sacris canonibus aperte contrarium est: nam Innoc. IV. cap. 1. *Romana* t. 13. l. 1. in 6. ait: *Cum Rhemen. Archiepiscopus in officialem alicujus suffraganei sui excommunicationis sententiam ex aliqua rationabili causa profert, illos, qui vices ipsius gerunt, propter hoc excommunicationis vinculo non adstringit...... Ea tamen, quæ ipsi, gerendo hujusmodi vices, agunt, eo taliter excommunicato manente (si jurisdictionem tantum recipiunt ab eodem) non possunt obtinere vigorem*. Ex quibus verbis Sole clarius intelligitur, excommunicatum jurisdictione privari: idem constat ex c. 4. *Audivimus* qu. 1. cau. 24. & ex aliis canonibus. Quam jurisdictionem cum constitut. *Ad vitanda scandala* non restituat excommunicato tolerato, ex arbitrio dicitur, quod excommunicatus toleratus non sit privatus jurisdictione: at acta sine jurisdictione sunt invalida: ergo acta excommunicati tolerati invalida sunt.

Illud pro sententia Nat. Alex dici potest, quod Alex. III. c. 24. *Ad probandum* t. 27. l. 2. decrevit, sententiam Judicis constare, esse infirmandam, *si excommunicationis vinculo esset publice innodatus, quando sententia lata fuit*: ergo si Judex excommunicationis vinculo publice non fuit innodatus, ejus sententia non est infirmanda: ergo valida est.

Resp. Sermo ibi est de sententia infirmanda a Judicibus fori externi, qui de occulta excommunicatione non judicant, sed solum de publica. Ceterum excommunicatio vi non caret, quia occulta est, nec suis effectibus privatur, quia non est publica. Hinc Anacletus tom. 5. juris can. pag. 324. num. 70. concludit, acta excommunicatorum toleratorum, sicut ante tempora constitut. *Ad vitanda*, ita nunc esse invalida, *facta saltem*, inquit, *exceptione, & oppositione*. At exceptio vim iis non adimit, sed ademptam ponit: ipsa enim exceptio veluti nulla, esset repellenda, si acta ea natura sua valerent: ergo videtur concludendum, acta excommunicati tolerati esse absolute, & sine limitatione loquendo invalida.

Animadversio XIII.

Dicitur 3. Vale, quod comprehendit omnem salutationem &c.

Hic primum quæritur a Busemb. cur addat illud *saltem honorificam*? An distinguit salutationem quæ obsequii causa majoribus exhibenda est, ab ea quæ æqualibus aut inferioribus in benevolentiæ argumentum impenditur, illamque, non hanc prohiberi putat? Unde quæso hanc suam doctrinam hausit, aut quo sensu intelligendus est? Videlicet hoc Busembaum dictum pro nihilo habendum est, nisi explicetur, & suis rationibus nixum ostendatur.

Resalutationem vero non esse prohibitam, verius, inquit, videtur: cui opinationi assentitur La Croix p. 158. num. 276. citatis Henr. Fill. Krim. Sed hæc opinatio ridicula est, & puerilis. Callixtus Papa cap. 17. *Excommunicatos* qu. 3. cau. 11. inquit: *Nec cum eis* (excommunicatis) *in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo communicet, nec Ave eis dicat*. An qui resalutat excommunicatos, *Ave* eis non dicit? Qui id affirmet, ridiculus sophista est. An opinatio sacris canonibus aperte contraria, verior est?

Resalutatio, inquit Bus. cum La-Croix, est solutio debiti. Verum ab hac solutione sacri canones nos absolvunt, eamque fieri vetant. Quamquam quodnam est hoc debitum? An quia excommunicati, salutationis commu-

mo-

nionem contra sacras leges sibi arrogant, debitum resalutandi imponunt? Sed contra has pueriles cavillationes pugnare, me valde tædet; quibus merito adversantur Bonac. tom. 3. pag. 395. num. 4. & Navarrus in Ench. cap. 27. num. 20.

Imo Sayr. &c. cum Dian. .... putant probabile &c.

La-Croix quoque pag. 118. num. 276. ait: „ Posset tamen quis assurgere v. gr. Episcopo, aut alii superiori „ excommunicato tum ob consuetudinem, tum ad vitandum „ periculum offensæ, & damni. "

Futilia scilicet hæc sunt, quasi magis honoranda sit persona in legem contumax, quam ipsa lex; aut quasi perinde non sit signis, ac verbis salutare. An aperta non est mens legis, ut omnia officia urbanitatis, & civilis commercii excommunicatis subtrahantur? Pudet me sane contra hæc disputare, aut illud addere pro sententia Busemb. contraria multos a Bonac. appellari, eamque a Navarro communem dici locis mox citatis.

ANIMADVERSIO XIV.

Qualis non est, si casu incidat in idem hospitium &c.

Si quis casu incidat in idem hospitium, iter, mensam, lectum, ubi excommunicatus vitandus reperitur, ex hoc fortuito casu jus non acquirit, ut cum eo communicare possit, sed monetur, ut quoad fieri potest, illum vitet. Bonac. loco a Busemb. cit. ex Suar. Sayro, Avila, & aliis ait, „ si enim, qui reperitur in aliqua caupona, „ ad quam etiam divertit excommunicatus vitandus, „ posse in eodem cubiculo, imo in eadem mensa „ comedere, modo quisque suum habeat cibum, nec comedat „ per modum societatis, sed quisque suæ intendat „ refectioni; " qua in re nihil video, quod reprehendi possit. Ceterum in eodem lecto cubare cum excommunicato, nisi necessitas excuset, non intelligo, qui permissum esse queat.

ANIMADVERSIO XV.

In casu subjectionis, quomodo possunt filii etiam emancipati .... communicare parenti.

Natalis Alex. Theol. tom. 1. pag. 518. reg. 17. & Concina Theol. tom. 10. pag. 465. num. 37. filios emancipatos a patris excommunicati communione exclusos putant; quæ sententia, ut ait Bonac. tom. 3. pag. 396. num. 28. est Avilæ, Suar. Filliuc. Conin. & aliorum. „ Concedo „ quidem, ait Bonac. filium emancipatum posse cum „ patre excommunicato communicare in iis, quæ pertinent „ ad filium, ut filius est, ut ad obedientiam, & „ reverentiam erga patrem; nego tamen, posse communicare „ quoad alias actiones. Quare filius emancipatus „ extra domum habitans, non potest de novo habitare, „ & alias familiaritatis actiones exercere cum patre excommunicato „ vitando. In his enim non est illi subjectus. "

Hæc doctrina æqua mihi videtur; quia excommunicatio patris non liberat filium ab illo Decalogi præcepto, *Honora patrem tuum, & matrem tuam*; tamen in iis, in quibus filius cum patre communicare non tenetur, eb ejus communione propter excommunicationem abstinere tenetur.

In casu ignorantiæ juris, vel facti.

Id intelligi debet de ignorantia, seu inadvertentia invincibili juris, & facti, non de quacumque ignorantia etiam vincibili, quæ ut a culpa, ita a pœna, quæ veluti umbra corpus consectatur, non liberat; & ita docent Nat. Alex. & Concina locis mox citatis, & Bonac. t. 3. p. 397. num. 41.

ANIMADVERSIO XVI.

Item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant.

Id intelliga, dum injuria prudenti, & æquo judicio gravis non sit, ut monet ipse Bonac. tom. 3. pag. 405. num. 13. & Concina Theol. tom. 10. pag. 468. num. 8. Nam si graviter se percutiant, excommunicationem non evadunt. In dubio autem petenda est absolutio ad cautelam.

Alex. III. cap. 1. *Super eo* tit. 39. lib. 5. decr. ait: *Respondemus, quod si clerici infra puberes annos se ad invicem, aut unus alterum percusserit, non sunt ad apostolicam Sedem mittendi, quia eos ætas excusat.*

Et denique quandocumque percussio ob levitatem, vel imperfectionem actus non esset mortalis, illata laico &c.

Bonacina, ad quem Busemb. nos mittit, loco mox citat. cum Suarezio animadvertit, actionem violentam, quæ illata laico levis esset, gravem esse posse, si clerico inferatur, ideoque excommunicationem incurri, quotiescumque vis clerico illata hic & nunc pensatis circumstantiis gravis est, & culpa mortalis, etiamsi respectu laici mortalis non esset; quæ doctrina æqua, & sana in controversiam vocanda non est. Sed quoad facta singularia, sæpe dubia merito occurrunt, in quibus petenda est absolutio ad cautelam.

Si fiat in tenebris, vel clericum non agnoscas &c.

Id, ut supra monui, intellige de ignorantia invincibili. Nam si in tenebris clericum percutias, quem clericum esse ex circumstantiis colligere poteras, a sacrilega percussione, ideoque ab excommunicatione non excusaris.

An idem possit pater, controvertitur in utramque partem probabiliter.

Quoad hanc rem P. Concina Theol. tom. 10. p. 468. num. 8. ita loquitur. „ Parentes possunt filios clericos etiam „ in sacris constitutos punire, vinculis ligare, in carcerem „ detrudere, detinere, & ea omnia exercere, quæ „ opportuna prudenter judicantur ad illorum correctionem. " Neque enim, quia filius fit clericus, aut sacris initiatur, a parentum potestate, & auctoritate eximitur. Quod si fatente Busembao Prælatus, & præceptor ecclesiasticus potest clericos etiam in majoribus constitutos castigare, sine metu excommunicationis, quod certum est ex cap. 7. *Super eo*, & 10. *Ex tenore* tit. 39. lib. 5. decr. ubi Alex. III. Canonicum, qui in quemdam Subdiaconum manus injecit violentas, excommunicatum declarat, & subdit, *sibique in virtute juramenti præcipias, ne de cetero in clericum, monachum, vel alicujus religionis conversum manus injicias violentas, nisi se defendendo, aut de mandato suorum feceris Prælatorum, vel nisi super eum prælationis magisterium, aut magisterium habeat, aut cum ipso in eadem Ecclesia socius esse notatur*: si, inquam, Prælatus, & præceptor ecclesiasticus intuitu disciplinæ potest punire clericos sacris ordinibus initiatos, cur parentes non possunt? An parentes desinunt esse parentes, dum clerici sacris initiantur? An minorem in eos auctoritatem habent, quam præceptores, aut Prælati ecclesiastici? Greg. IX. c. 54. t. 39. l. 5. decr. §. 2. eamdem potestatem corrigendi, & castigandi filios clericos patri tribuit, ac Prælatis, & magistris. Quare de potestate non est ambigendum: sed videndum, ne prudentia, & moderatio desideretur, ne modum excedant, ne verberibus utantur, cum verba satis esse possint, ne sacrum ordinem male habeant, dum filium se punire dicunt.

Vel denique mulierem ipso facto sollicitans &c.

Ipsa quidem mulier sollicitata excommunicationem non incurrit, si Clericum sollicitantem violenta percussione repellat, quando tamen solis verbis eum repellere non posset, ut merito addit P. Concina Theol. t. 10. p. 468. n. 8. *Nam vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittunt*, ut ait Alex. III. c. 3. *Si vero* t. 39. l. 5. decr.

ANIMADVERSIO XVII.

Si percussor sit impubes &c.

Si percussor sit impubes, æger, seu valetudinarius, senex, mulier, cæcus, claudus, seu membrorum destitutionibus impeditus, filiusfamilias, vel non sui juris, ac moniales, quæ etiam in Clericos violentas manus injecerint, ab Episcopo absolvi possunt; Regulares vero, qui quocumque modo se in claustro percusserint, ab Abbate, ut constat ex cap. 1. 2. 6. 13. 33. 50. 58. 60. t. 39. de sent. excomm. l. 5. decr.

Alios autem, inquit Clem. III. c. 13. cit. *sive pauperes, sive divites Sedi Apostolicæ, vel Legato ejus, ut beneficium absolutionis obtineant, necesse est præsentari.*

Si vero infirmitatis tempore timore mortis beneficium fuerit absolutionis indultum, juramento præstito injungatur eisdem, ut, postquam sanitati fuerint restituti, ad Romanam Ecclesiam, vel ejus Legatum accedant, mandatum apostolicum super talibus accepturi. Et cap. 26. *Quod de his* ait, *quod is, qui asserit, se in canonem incidisse latæ sententiæ, non aliter, quam per Sedem Apostolicam, vel ejus Legatum absolutionis potest beneficium obtinere, nisi forte in mortis articulo, vel paupertate, aut infirmitate, vel senectute tanta gravaretur, quod ad Ecclesiam Romanam laborem subire non valeat veniendi, vel ab hoc alio impedimento canonico retrahatur. Ceterum ab his in forma Sacramenti exigi consuevit, ut resumptis viribus, & opportunitate concessa, Romanam Ecclesiam in propria persona debeant visitare.*

Quod ad servos attinet, Innoc. III. c. 37. *Relatum* ait: *Mandamus, quatenus eos venire compellas ad Sedem Apostolicam absolvendos, cum plus sit Deo, quam homini deferendum; nisi fecerint hoc in fraudem, ut subtrahant se obsequio dominorum, aut ipsi domini propter hoc sine culpa sua grave damnum incurrant: tunc enim in utrolibet casu poteris eos ex indulgentia nostræ provisionis absolvere, cum nimis sint ab Apostolica Sede remoti. Sed in compensationem laboris, quem in itinere sustinerent, alia eis satisfactio injungatur; dummodo non sit tam gravis, & enormis excessus, ut propter*

vitan-

vitandum scandalum, & tollendum exemplum, hujusmodi servi ad servum servorum Dei venire debeant absolvendi.

De delicatis Alex. III. cap. 6. *Mulieres* ita loquitur: *De his vero, qui magnæ sunt potentiæ, & ita delicati, quod laborem veniendi ad Sedem Apostolicam nequeunt sustinere, respondemus, quod status personæ prius, & veritas negotii est intimanda Romano Pontifici, & secundum consilium ejus tales erunt de commisso scelere corrigendi.*

In dubio vero, utrum percussio sit levis, a qua Episcopus possit absolvere, an gravis, „ communiter, inquit Concina Theol. t. 10. p. 469. n. 9. vel benigni Casuistæ asserunt, reputandam esse gravem. “

Si occulta percussio sit, Episcopus quidem potest absolvere ex auctoritate a Syn. Trid. sibi concessa sess. 24. c. 6. Excipe tamen, si violenta manuum injectione violati fuerint Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Sedisque Apostolicæ Legati. Nam horum percussores in excommunicationem Bullæ Cœnæ §. 11. incurrunt; a qua, etiamsi occulta sit, Episcopi absolvere non possunt, ut ostendi l. 6. t. 4. c. 2. dub. 4. resp. 3.

ANIMADVERSIO XVIII.

Non excommunicaris . . . 2. Si in Catholici Scriptoris libro . . . legas adjecta scholia, vel notas auctoris hæretici.

Bulla Cœnæ, quoad hoc ita habet: *Excommunicamus . . . ac omnes, & singulos alios hæreticos, ac eorumdem libros hæresim continentes, vel de Religione tractantes sine auctoritate nostra, & Sedis Apostolicæ scienter legentes, ac retinentes, imprimentes* &c. An scholia, seu notæ auctoris hæretici hæresim continentes, vel de Religione tractantes (nam de hujusmodi scholiis loquimur, quæ si talia non sint, in controversiam non venimet) non sunt hæreticorum libri? Videlicet dum liber alicujus, scholiis alterius auctus vulgatur, duo sunt libri in unum coaliti; nec scholia liber esse desinunt, quia alteri libro adjecta sunt. Si scholia hæretica a scriptoris catholici libro separata essent, eorum lectio sine ulla dubitatione excommunicationem bullæ induceret: cur ergo non inducit, quia sunt adjecta libro catholico? An quia sunt adjecta libro catholico, hæretica non sunt, virus suum exuunt, periculum non continent lectores corrumpendi?

ANIMADVERSIO XIX.

Imo probabiliter nec ii, qui incidenter tantum continent hæresim, non agentes ex professo de fide.

Hæc Busembaum opinatio adeo aperte falsa est, ut ipse La-Croix p. 123. n. 332. contrarium explicate affirmat his verbis: „ Quamvis liber hæretici non tractet de Religione, sed sit v. g. historicus, poeticus, juridicus, medicus, philosophicus; si tamen vel unicam contineat hæresim, prohibetur sub excommunicatione. Sanch. in dec. l. 2. cap. 10. n. 34. Suar. t. 5. d. 21. n. 10. Laym. l. 2. t. 1. cap. 14. n. 4. Bon. de cens. d. 2. qu. 5. p. 4. n. 20. Castropal., Krim n. 720. “ Quid enim sibi vult illud Busemb. *incidenter*, nisi quod hæreticus alia ex instituto tractans, ut historica, philosophica &c. his præter præcipuum libri scopum, & objectum hæresim permisceat, ut ipse Busemb. se explicat, cum ait, *non agendo ex professo de fide*? Bulla Cœnæ, ut ex ejus verbis mox allatis constat, excommunicat legentes hæreticorum *libros hæresim continentes, vel de Religione tractantes*.

An, quia hæretici liber historicus, philosophicus &c. hæresim incidenter continet, hæresim non continet? An hæresis incidens non est hæresis? Bulla in prædictis verbis duas excommunicationes expresse includit: altera in legentes libros hæreticorum hæresim continentes, altera in legentes eorumdem libros de Religione agentes. Busembaum bullæ aperte contradicens, has duas excommunicationes non distinguit, sed ex duabus unam ex suo arbitrio coagmentat, eosque tantum excommunicatos vult, qui hæreticorum libros legunt agentes ex professo de fide, & hæresim continentes. Hæc est doctrina a Busemb. probabilis appellata, reipsa aperte falsa.

Anacletus t. 5. juris can. p. 141. n. 52. Busemb. opinionem non solum quoad Germanos, sed etiam quoad alios omnino probabilem (*salva*, inquit n. 51. *auctoritate, & judicio Ecclesiæ*) censet hac ratione. „ Ubi universaliter deest, vel non reperitur ratio, & finis legis, ibi etiam deest, vel non reperitur, nec datur lex, aut obligatio, etsi verba legis eam insinuare videantur: sed in hæreticorum libris, qui principaliter de re profana, medicina v. g. philosophia, historia, statu politico &c. tractantes, unam vel plures hæreses simpliciter dumtaxat referunt, vel eas nonnisi obiter, brevissime, & aperte subtiliter defendunt, universaliter deest, ac non reperitur ratio, & finis legis: ergo respectu illorum non datur lex, nec obligatio ipsius. “ Propositio, & assumptio ab eo probantur n. 53. 54.

Resp. Hic non agitur de lege dubia, & obscura, ut ejus interpretatio a legis fine quærenda sit, sed de lege aperta, quæ perspicuis verbis sub excommunicatione prohibet lectionem librorum hæreticorum hæresim continentium. An, dum hæreticorum libri de medicina, philosophia &c. agentes, *unam vel plures hæreses simpliciter dumtaxat referunt, vel eas nonnisi obiter, brevissime, & aperte subtiliter defendunt*, hæresim non continent? Hæc scilicet est apertissima contradictio. Ergo est aperte falsum, hos libros non solum a Germanis, sed ab omnibus absque ulla læsione Bullæ Cœnæ tuta conscientia legi posse, nisi alia prohibitio obstet, sicuti affirmat Anacl. n. 51.

Hæc aperta prohibitio facta est etiam in odium hæresis, & auctorum hæreticorum, ut recte animadvertit La-Croix p. 122. num. 328. ideoque etiamsi periculum prolapsionis in hæresim ab horum librorum lectione abesset, nihilominus vetita est, sicuti vetita est etiam doctis Theologis, & firmis in fide lectio librorum hæreticorum hæreses ex instituto tuentium, etiamsi inde nullum immineat subversionis periculum. Videlicet cum lex aperta est, non sunt quærendæ rationes contra ipsam, quia non arridet, sed observanda, quia lex est.

Ceterum in eo quoque Anacletus fallitur, quod a lectione dictorum librorum subversionis periculum universe abesse putet. Hæresis enim virus facile serpit, ac in animos hominum curiosorum, infirmorum, semidoctorum, quorum numerus non est exiguus, latenter se se insinuat. Aliud est, scire, audire, aut legere in catholico Theologo, hæreticos e. gr. (ut Anacleti exemplis utar) purgatorium negare, matrimonium non esse Sacramentum asserere; aliud has ipsas hæreses in hæreticorum libris oculis, & animo percurrere. Catholici Theologi hæreses quidem referunt, at simul eas abominantur, & pro re nata confutant; at hæretici, dum aliud agentes, suas hæreses obiter attingunt, non solum earum virus tegunt, sed eas sub venusta facie legentium oculis objiciunt, probatasque ex antecedentibus, & consequentibus, quibuscum aliquo nexu colligantur, volunt. Quare, dum per hujusmodi technas, & insidias imparatos, incautos, infirmos animos legentium adoriuntur, magnum periculum creant; quod majus fit, si subtilibus cavillationibus eas munire per diabolicum artificium nitantur. Hujusmodi cavillationes non sunt, ut falso ait, & ponit Anacletus, apertæ, sed insidiosæ, & occultæ, quæ ipsis doctissimis Theologis negotium quandoque facessunt. Quare summi Pontifices, ut fideles his periculis subducerent, & ne hæresum monstra propagarentur, impedirent, sub excommunicationis sibi reservatæ pœna sapientissime prohibuerunt, ne sine Apostolicæ Sedis licentia hæreticorum libri hæresim continentes legerentur.

Quamquam La-Croix universe loquendo hac de re recte dicat, ut supra retulimus; addit tamen eodem num. 332. „ Sed pro his partibus septentrionalibus paulo mitius est loquendum; unde Laym. c. 15. n. 3. Dicast. n. 1177. Stoz t. 2. p. 3. n. 534. & alii recte notant pro praxi cum Busemb. prohibitionem non esse hic in eo rigore receptam. Nam passim in bibliothecis inveniuntur tales libri, & quamvis per accidens habeant aliquas hæreses inspersas, leguntur etiam a timoratis sine scrupulo. “

Resp. In partibus septentrionalibus, ubi remedium contra hæreses grassantes magis necessarium est, quam alibi, mitius illud adhiberi vult La-Croix. In bibliothecis non solum inveniuntur hæreticorum libri de philosophicis, medicis, historicis &c. rebus, sed etiam de ipsa fide, & religione ex instituto agentes, eamque impugnantes, at ex licentia Sedis Apostolicæ, sine qua retineri non possunt. Nam pii homines libros ab Apostolica Sede prohibitos sine ejus facultate non legunt; quos si absque hujusmodi facultate legant, hac certe in re pii, & probi non sunt, sed laxæ, & malæ conscientiæ. La-Croixii rationem ex Laym. totidem fere verbis desumptam *aliquoties non absque justa indignatione*, inquit ipse Anacletus t. 5. juris can. p. 143. num. 80. *& audivimus, & legimus in quibusdam recentioribus Scriptoribus, nullum aliud fundamentum afferentibus, quam quod ita dicat Layman, quem proin solum allegant.*

At Laym. non est scriptor canonicus, ut ejus auctoritatem venerari debeamus. Doctus ille quidem est, & inter probabiles moderatus, at probabilis, hoc est probandus, & rejiciendus, prout ratio, & major auctoritas dictaverit. Ratio, quam hoc loco affert, fundamento aperte futili, & falso nititur. Ponit enim, legum vim, & potestatem a subditorum acceptatione, hoc est vo-

luntate pendere, quo nihil absferdius cogitari a nonnullis probabilibus potuit, ut alibi ostenium est; præsertim vero si loqnamur de legibus summorum Pontificum, quorum auctoritas a Christo proxime derivatur, jexta illud Matth. 16. v. 18. *Et ego dico tibi, quia ta es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatam & in cælis* &c.

Quod si qeis ab hujusmodi evidenter vana, & falsa ratione abstinens, contrariam partium septentrionalium consuetudinem objiciat, dicimus, consuetudinem legi derogare non posse, nisi sit rationabilis, & legitime præscripta: at rationabilis esse nequit consuetudo contraria prohibitioni ex natera sua eo tendenti, et catholica fides conservetur, & ne hæresis propagetur, uti est prohibitio, de qua loquimur. Præterqeamquod hanc objectionem exsufflant ipsi summi Pontifices, qui Bullæ Cœnæ prohibitiones, & excommunicationes valere volunt *non obstantibus . . . consuetudinibus etiam immemorabilibus, ac præscriptionibus quantumcumque longissimis, & aliis quibuscumque observantiis scriptis, vel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus, ac sententias, quominus includantur in eis, se juvare valeant, vel tueri*.

Animadversiu XX.

Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit.

Quid si summi Pontifices velint, lectores hæreticæ concionis, aut epistolæ seorsim editæ esse excommunicatos? An jactata Busemb. probabilitas eos ab apostolico fulmine immunes præstabit? An plus valebit probabilitas, quam illud Christi Matth. 16. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis?*

Ipse La-Croix p. 123. num. 337. probabiliorem habet sententiam Busembao contrariam; & quamvis, dum ita loquitur, juxta suam versatilem indolem Busembaum non improbet, sana tamen doctrina illem improbandum intelligit. Quæro enim, utrum qui legit hæreticam concionem, aut epistolam cum aliis hæretici hominis scriptis conjunctam, in excommunicationem incidat? Hoc scilicet omnes communiter affirmant fatente La-Croix num. cit., & res evidens est: at cur in excommunicationem non incidit, si eam seorsim editam legat? Quia, inqeit Busemb., non est liber. Præclare eum vero; at ne conjuncta quidem cum aliis scriptis liber est, sed libri pars: ergo ne si legatur quidem conjuncta, excommunicationem infert. Ita ne vero Pontificum mens eluditur, eorumque legi illuditur? An Pontifices excommunicant lectores hæreticorum librorum propter voluminis molem, non propter perniciosos errores, qui tam in magnis, quam in parvis eorum libris continentur? An concio, aut epistola hæretica separata suum virus amittit? An periculum seducendi lectorem non continet? An hæretica esse desinit? Si commentum, quod Busemb. nobis veleti probabile obtrudit, nec abnuit La-Croix, probandum foret, jam catholici integra hæreticorum, & magna volemina sine ullo excommunicationis metu legere possent, dummodo singulas hæreticas disputationes seorsim edendas curarent. Sed mittamus quæso tam absurda inventa, quæ, ut ego quidem sentio, nimis crassa sunt, nec confutatione digna.

Animadversio XXI.

Imo secundum Sanch. . . . . nec integra pagina etiam magni voluminis &c.

Busemb. de more contrarias affert opiniones, ut quisque eam, quæ sibi commodior visa fuerit, hoc est periculosam eligat. An periculosum non est, integram paginam magni voluminis ab hæretico de suis erroribus scribente exaratam legere? Quot, & quænam hæresum monstra, quæ, & quam subtilia artificia ad perdendas animas dæmone insufflante excogitata in integra magni voluminis pagina inveniri possunt? Quonam solido fundamento dicere possumus, summos Pontifices excommunicantes eos, qui libros hæreticorum de religione agentes, aut hæresim continentes legunt, ab hac pœna excusatos velle, qui integram paginam hæreticam magni voluminis legunt? An qui integram hujusmodi paginam legunt, vere, & ex æquo sensu librum hæretici non legunt?

Si La-Croixio fatente, & ut revera est, lectio libri hæretici, etiamsi de religione non agat, dum tamen vel unicam hæresim contineat, sub excommunicatione prohibetur, multo magis sub excommunicatione prohiberi lectionem integræ paginæ magni voluminis, quæ nihil contineat, nisi hæreses, putandum est.

Ego quidem, cum de peccato agitur, utrum sit veniale, an mortale, ægre quidquam definire soleo, & debeo: at in re præsenti pensatis verbis, & mente summorum Pontificum hæreses, & hæreticos ut tales quam maxime exectantium, pensato periculo legentium integram paginam magni voleminis, hæreses, & diabolica hæreticorum artificia continentem, non intelligo, qui hujusmodi lectio æquo judicio levis, & minuta judicari possit, & a pontificia excommunicatione immunis. Quare non sine gravissimo fundamento Confessarios me monere posse existimo, ne hujusmodi lectores sine Apostolicæ Sedis licentia absolvant.

Hinc ipse La-Croix p. 123. num. 340. postquam alias hac de re opiniones retulit, subdit: Sed Marchant. in „ trib. t. 1. tr. 2. tit. 2. q. 2. & Sporer in mor. tr. 1. „ c. 5. n. 28. melius dicunt, in hac re attendendam esse materiam *non secundum se, sed secundum finem prohibitionis, qui præcipue est periculum perversionis*. (Rectius dixissent, non tam secundum se, quam secundum finem prohibitionis.) Hinc si aperias librum hæreticum, & incidas in rem, quæ directe est hæresis, „ vel contra fidem, dicendum est cum Toleto, te peccare mortaliter, & excommunicari; licet legas paucas lineas, quia & periculo te exponis, & agis contra totum finem legis. “ Hæc Toleti doctrina, quam La-Croix probat, mihi verissima videtur. Subdit La-Croix: „ Si autem advertas, materiam esse indifferentem, dicendum est cum Sanch, te non peccare mortaliter, licet legas paginam, & forte amplius. “ Hæc vero sententia mihi suspecta, & dubia est.

Et primo quidem in eo falli mihi videtur La-Croix, ut judicium doctrinæ perniciosæ, & adiaphoræ in libro hæretico permittat lectori sine discrimine, qui venenum facile ebibere potest, dum lac sibi gustare videtur.

Secundo lectio libri hæretici quatenus periculosa, jure divino, & naturali vetita est. Ex periculo præsertim hujus lectionis orta quidem est ecclesiastica prohibitio; at ecclesiastica prohibitio non est conditionata, hoc est si liber cum periculo legatur, quod forte adest, etiam cum abesse creditur, sed absoluta. Quare a culpa mortali, & excommunicatione non excusat, nisi materiæ parvitas, etiamsi qui ex bono fine, aut curiositate legit, a periculo abesse sibi videatur. Nunc quæritur, utrum lectio paginæ, & forte amplius sit ex æquo judicio parva materia. An dubitari de hoc potest, etiamsi pagina sit in folio? Ego nihil hic minute definio, sed judicium æqois, ac prudentibus, piisque viris relinquo. Periculum mortalis peccati, & excommunicationis videre mihi videor; idcoque ab hujusmodi lectione valde absterreo, & Confessarios moneo, ne absolutionem discrimini objiciant.

Animadversio XXII.

Non incurritur, si retineantur libri parvo tempore &c.

Idem docet La-Croix p. 124. n. 348. citatis Sanch., Duard., Regin., Castrop., Gord., Dian., Pignat., Sporer. Sed animadvertendum est, probabiles ad excusandum esse faciles, & pronos. Libri hæretici retentio per unum alterumve diem, præterquamquod prohibita sine dubio est, & forte æquo judicio non est exigua mora, periculum lectionis continet præsertim in homine otioso, curioso, rerum novarum, & ignotarum cupido; ideoque allata opinio Busemb., La-Croix, & aliorum magis suspecta, quam tuta merito haberi potest. Illud autem est, hujusmodi pestiferos libros instigatore, & adjutore dæmone conscriptos maxime aversari, eosque, si forte in manus inciderint, igni tradere, etiamsi multi pretii sint, exemplo eorum, de quibus Act. 19. v. 19. dicitur: *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus; & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.*

La Croix n. 351. ait: „ Qui petivit, & expectat licentiam legendi tales libros, potest *tantisper* retinere, donec licentia data sit, vel negata, dummodo „ responsum *quam primum* expectetur, Very supra. Similiter qui paratus est tradere, potest expectare occasionem, ut tradat, *dummodo non intercurrat longum tempus*, Very supra; imo Pignat., & Stoz num. 539. „ dicunt, si commoditas tradendi deesset, & illa absque fraude, & negligentia diu expectaretur, non incurrendam censuram; *quia non dicitur vere retinere contra præceptum Ecclesiæ, qui expectat opportunum tempus tradendi.* “

Hæc sane ratio, *quia non dicitur* &c. non solum aperte falsa est, sed ridicula, & contradictoria. An vere librum hæreticum non retinet contra Ecclesiæ præceptum, qui illum domi vere habet? An Ecclesia permittit librum hæreticum retineri, cum id prohibeat? An expectatio temporis opportuni tradendi altera librum ha-

hæreticum, jus tribuit illum retinendi? Ubinam Ecclesia, quæ absolute prohibet retinere libros hæreticos, licentiam tribuit eos retinendi, donec opportunitas adsit eos tradendi aliis? Illa ratio *quia non dicitur* &c. ponit esse necessitatem a lege excusantem retinendi librum hæreticum, quamdiu non adiit opportunitas illum tradendi alteri; quasi Ecclesiæ mens sit, ne hæretici libri pereant, neve igni tradantur. Ergo illa ratio, *quia non dicitur* &c. est aperte sophistica, ideoque opinio, quæ ea nititur, falsa, & commentitia. Quare rejicienda quoque est ea doctrina, *similiter qui paratus est tradere, potest expectare occasionem, ut tradat*: nam, dum Ecclesia vetat, ne liber hæreticus retineatur, aperte vetat, ne expectetur occasio tradendi illum alteri; quia dum expectaretur hæc occasio, liber retinetur. Ergo explosis his vanis prætextibus liber hæreticus, nisi aliis honeste, & sine culpa dari possit, statim ac in manus forte venerit, est lacerandus, projiciendus, comburendus. At La-Croix inquit, *expectari posse* occasionem tradendi librum alteri, *dummodo non intercurrat longum tempus*. Quid est illud longum tempus? An decem anni, sex, quatuor? An sexdecim menses, tredecim, decem? Mittamus quæso hujusmodi arbitraria commenta, & faciamus, quod lex præcipit, nisi peccatum mortale, & excommunicationem a lege latam incurrere volumus.

Item prima illa La-Croixii sententia, *qui petivit* &c. explodenda est. Quia non petitio licentiæ, sed licentia impetrata jus dat retinendi libros hæreticos; quos qui retinere vult, necesse est, ut prius licentiam impetret, ac tum eos comparet. Nam qui eos comparat, ac retinet sine licentia, quia licentia petita est, & expectatur, legem apertissime violat, & excommunicationem incurrit. At saltem *tantisper* retineri potest, quia *quam primum* responsum expectatur. An dum *tantisper* retinetur, non retinetur? An non retineret, quia *quam primum* responsum expectatur? Hæ scilicet sunt apertissimæ cavillationes, legem ludificantes.

CAPUT III.

De suspensione, & degradatione.

DUBIUM I.

Quid sit suspensio, quotuplex, & unde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

Resp. 1. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas ecclesiasticas exercere prohibetur. Vide Bon. *d.* 3. *p.* 1. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 3. *c.* 1.

Unde resolves.

1. Solus Clericus potest suspendi.

2. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

3. Ex genere suo, & nisi parvitas materiæ excuset, est peccatum grave, exercere actum per suspensionem prohibitum: unde & irregularitatem inducit.

ANIMAD. I. *Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alii licite requirant.* Imo, etsi nominatim sit denunciatus, & non toleratus, alii tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, a quo suspensus est: unde audire ejus Missam non erit peccatum (saltem mortale) si non inservias. Ita probabiliter Avila, Henr. Suar. Sayr. apud Bonac. *d.* 3. *p.* 4. *n.* 4. etiam Laym. *l. c. c.* 1. *n.* 7.

ANIMAD. II. 4. *Suspensus non toleratus invalide absolvit, quia non habet jurisdictionem.*

Resp. 2. Suspensio 1. Alia fertur ad certum tempus, quo elapso, expirat: alia fertur absolute, seu indefinite, maneteque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, sive id sit ordinis, sive jurisdictionis; alia a beneficio; alia ab utroque. 3. Suspensio ab officio, vel est a toto, vel a parte tantum, scilicet a functione ordinis, vel jurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel a beneficio absolute, vel a quibusdam tantum functionibus, ejus ratione competentibus. Laym. Bon. *ll. cc.*

Resp. 3. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ, utpote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quam propria accepta significent.

Unde resolves.

1. Suspenso absolute, & in toto prohibetur omne exercitium ratione officii proveniens, tam Ordinis, quam jurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec valide excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus vero a parte beneficii determinata, v. gr. ab Ordine tantum, vel jurisdictione, privatur tantum illius officii functionibus. *Unde Episcopus, v. gr. a jurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absolvere, delegare, &c. potest tamen exercere actus Ordinis, ut consecrare templa, ordinare*, &c. Bonac. *l. c.* ANIMAD. III.

2. Suspensus a certa functione Ordinis, v. gr. a Sacramentorum administratione, non est suspensus a sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub Ordine. Bon. *p.* 2. *n.* 6.

3. *Suspensus ab officio simpliciter non intelligitur suspensus a beneficio, seu fructibus ejus. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, ut fructus percipiat.* Bon. *n.* 10. ex Nav. Suar. Henr. Fill. &c. ANIMAD. IV.

4. *Suspensus ab Ordine non videtur suspensus a beneficio; quia beneficium non fundatur in Ordine. Bonacina tamen dicit, indirecte suspendi a fructibus ejus: quia, dum non potest facere officium, non potest percipere fructus.* Vide *n.* 5. ANIMAD. V.

5. Suspensus a beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus a recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio sive jurisdictionis, sive Ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficii competit. Unde tenetur legere horas, & cetera onera beneficii præstare, licet fructibus non fruatur; hoc enim debet sibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex anniversariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficii. Secus est de distributionibus quotidianis: licet ex his, vel aliis beneficii fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat. Bon. *l. c. n.* 12. Sayr. Suar. Fill. &c.

6. Suspensus a beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium; quia etsi hæc jura competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non sunt beneficii, præcisa ut sic, sed potius officii, & jurisdictionis. *ibid.*

7. Suspensus a beneficio, vel Ordine absolute, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio, vel Ordine, nisi aliunde aliud constet. *ibid. n.* 8.

8. Suspensus absolute intelligitur ab officio, & beneficio. Laym. *c.* 1. *n.* 2.

9. *Suspenso Capitulo, vel Conventu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa*, ait Sa, v. *Suspensio*, & Laym. *l. c. c.* 2. *n.* 3. ANIMAD. VI.

10. *Si Prælatus sola verbo dicat Sacerdoti, Suspendo te, v. gr. a celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura; quia hæc licite non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de ejus intentione, aut nisi religio habeat privilegium absque scripto ferendi censuras.* V. Bon. *de cens. in comm. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. ANIMAD. VII.

DUBIUM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absolvere?

Resp. 1. Suspensiones Juris communiores sunt sequentes.

1. Clerici ipso jure suspensi sunt. 1. Recipientes Ordines sacros ab alieno, vel a proprio in aliena diœcesi, vel sine ætate legitima, aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum, *qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo;* & si ordine utantur, fiunt irregulares. 2. *Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis.* 3. *Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum suspenduntur a beneficiis biennio.* 4. *Ordinans, & ordinatus simoniace est suspensus ab Ordinibus.* 5. *Paro-* ANIMAD. VIII.

ibi jungentes sponsas alterius Parochiæ sine licentia. 6 *Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas*. 7. *Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, beneficii, vel alterius pii loci*. 8. *Sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores, vel præbentes auxilium*. 9. *Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum, ac mulierum de immaculata Conceptione B. Virginis*. 10. *Visitantes, si accipiant pecuniam, vel munera, qui, si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ, si inferiores Episcopo, ab officio, & beneficio, usque dum restituant duplum*. 11. *Judex ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit injuriam contra justitiam, & conscientiam parti litiganti*. V. Bon. *d. 3. p. 5.*

2. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes Ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem ante annum probationis peractum. 3. Non utentes habitu,
Animad. IX. & vestitu, modo sibi præscripto. 4. *Introducentes mulieres in monasteria*.

Animad. X. 3. *Episcopus*. 1. *Ordinans non subditum suspensus est a pontificalibus per annum: ordinans vero invitum suspensus est per annum a celebratione*. 2. *Admittens resignationes, contra formam præscriptam*. 3. *Intrans monasteria monialium sine necessitate*, V. Fill. *t. 17. c. 5.*

Resp. 2. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine, quæ si sint graves, requirunt culpam mortalem, v. gr. ut quis suspendatur ab omnibus actibus sui officii, vel fructibus unius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu, v. g. eligendi.

Animad. XI. Resp. 3. *Habens episcopalem auctoritatem potest absolvere a suspensione non reservata*; & communiter religiosi ex privilegiis possunt absolvere ab omni suspensione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absolvere ab omni suspensione juris, si Sedi Apostolicæ specialiter reservata non sit. Laym. *c. 4. n. 2.* ex Nav. Suar. &c. Imo etiam ab hac, si proveniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. Bon. *d. 3. p. ult.* ex Trid. *sess. 24. c. 3.*

DUBIUM III.

Quid sit depositio, & degradatio, a quo, & ob quam causam fieri possit?

Subjici solent suspensioni depositio, & degradatio (etsi censuræ non sint, ut dictum est *c. 1.*) ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cum utraque sit ab ecclesiastico Ordine, aut beneficio. Differunt autem a suspensione, quod illæ auferant ipsum jus radicale, & titulum beneficii, idque in perpetuum; suspensio non item. Porro depositio generice accepta, alia est verbalis, quæ absoluta depositio dicitur: alia realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. 1. Degradatio est privatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter, & in toto, & absque spe restitutionis, facta cum solemnitate, & privatione privilegii clericalis, tam canonis, quam fori, ita ut sæculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*; quia Ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad horas, nisi has forte pœna, ad quam damnatur, v. gr. triremes, vel aliud impediat.

Resp. 2. Depositio verbalis est similis privatio, sed sine solemnitate dicta, & relicto utroque privilegio canonis, & fori.

Resp. 3. Clerici possunt degradari a suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. 4. Depositio fieri potest in casibus jure expressis, & delictis; non tamen nisi gravioribus, arbitrio judicis. Ubi notat Laym. crimen debere esse enorme, idest unum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantum gravissimis, quales sunt, v. g. crimen hæresis manifestum, falsificatio litterarum apostolicarum, sodomia frequentata, gravis calumnia proprio Episcopo irrogata. V. Layman hic *c. 5.* V. Fill. *t. 18. c. 8.*

Animadversio I.

Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat &c.

Idem sentit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 529. reg. 19. at sicuti ex dictis c. 2. d. 3. r. 3. excommunicatus toleratus etiam requisitus a fidelibus, non potest sacramenta administrare, neque, ut ostensum est cap. 7. jurisdictionis actus exercere; ita suspensus toleratus etiam requisitus a fidelibus functiones, a quibus suspensus est, obire sine culpa non potest; & sicuti ex locis citatis fideles sine peccato non possunt inducere excommunicatum toleratum ad sacramentorum administrationem, vel ad usum jurisdictionis, ita ne suspensum quidem toleratum ad exercitium sibi suspensum.

Præterea *executionem excommunicatio secum trahit, & excommunicatus per denuntiationem amplius non ligatur*, ut loquitur Innoc. III. cap. *Pastoralis* supra citato: ergo etiam suspensio executionem secum trahit, nec suspensus per denuntiationem amplius ligatur: at suspensus denuntiatus ne a fidelibus quidem requisitus functiones per suspensionem vetitas exercere potest; imo fideles requirentes, cum suspenso ad peccatum mortale cooperari censerentur, ut affirmat ipse Nat. Alex. loco cit. ergo ne suspensus quidem toleratus id potest.

Suspensio non denuntiata est ne suspensio? suspensio nonne prohibet Clerico, ut suis ecclesiasticis muneribus fungatur? Id patet ex definitione suspensionis ab ipso Busemb. tradita resp. 1. An Clerico licere potest id, quod lex, aut superior ecclesiasticus prohibet? An subditi fideles suis precibus efficere possunt, ut Clerico liceat, quod ipsi lege, aut superioris præcepto vetitum est?

Hæc mihi sane absurda sunt; ideoque censeo, Clericum suspensum non posse functiones sibi vetitas obire, etiamsi requiratur; imo requirentes peccare judico, quia illum ad peccandum inducunt.

Animadversio II.

Suspensus non toleratus invalide absolvit &c.

Recte quidem; at cave, ne hinc colligas, suspensum toleratum valide absolvere. Nam hic quoque jurisdictione privatur. Non enim denuntiatio suspensionis, quæ suspensum ex mox dictis amplius non ligat, quam erat ligatus, sed ipsa suspensio eum jurisdictione privat; ideoque etiam suspensus non denuntiatus invalide absolvit.

Animadversio III.

Unde Episcopus v. g. a jurisdictione suspensus . . . . potest tamen exercere actus Ordinis.

Episcopus a jurisdictione suspensus potest quidem exercere actus Ordinis, qui sine jurisdictione obiri possunt, uti est v. g. Missæ celebratio; at actus Ordinis, qui sine jurisdictione exerceri nequeunt, uti est absolutio sacramentalis, peragere non potest, uti recte animadvertit P. Concina Theol. t. 10. p. 476. n. 7. ut consecrare templa, ordinare, & similia facere sunt actus Ordinis simul & jurisdictionis: ergo Episcopus a jurisdictione absolute suspensus, consecrare templa, ordinare, & similia facere non potest.

Animadversio IV.

Suspensus ab officio &c. *simpliciter non intelligitur suspensus a beneficio*.

Hæc est sententia communis, quam sequitur, & confirmat Conc. Theol. t. 10. p. 475. n. 5.

Animadversio V.

Suspensus ab ordine non videtur suspensus a beneficio . . . Bonac. tamen dicit, indirecte suspendi a fructibus ejus.

Hæc doctrina est necessarium corollarium superioris num. 3. Imo si suspensus ab officio simpliciter, hoc est non solum ab ordine, sed etiam a jurisdictione, non est suspensus a beneficio, multo minus ab hoc suspensus est, qui ab ordine tantum suspenditur. Beneficium habet quidem fundamentum in ordine, si ordinis functiones necessario postulet, ideoque fructibus hujusmodi beneficii indirecte, seu consequenter spoliari videtur, cui ordinis functiones suspenduntur. At hoc verum est, nisi per alios hujusmodi functiones obiri possint, & obeantur; secus si functiones Ordinis per alium exerceri queant, & exerceantur. Multo vero minus suspensus ab ordine, intelligitur suspensus a beneficio, quod habet solum annexas actiones ab ordine non pendentes,

puta

puta si officium tantum B. M. V. vel divinum recitare teneatur. Hujus, & superioris doctrinæ ratio evidens est, quia pœnæ non sunt extendendæ, sed potius coarctandæ juxta reg. 15. juris in 6. *Odia restringi, & favores convenit ampliari*: at suspensio, licet sit etiam medicina, tamen pœna est: ergo non est extendenda: ergo suspensus ab ordine, vel ab officio non intelligitur suspensus a beneficio. Nonne suspensio ab officio, & beneficio, duplex & distincta suspensio est, quarum una in altera minime includitur? Cur ergo vis esse suspensum a beneficio, qui ab officio simpliciter suspensus est, vel contra? An leges, vel superiores suas voces ignorant, aut suam mentem declarare nequeunt, aut nesciunt? Ergo cum aliquem ab officio, & beneficio suspensum volunt, id explicant; quod si id non præstent, cur tu interpreteris ab utroque suspensum, quem ab alterutro tantum suspendunt? Satis est, si suspensus pœnam sibi impositam patienter, ut debet, ferat.

Animadversto VI.

Suspenso capitulo, vel conventu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa &c.

D. Thom. Suppl. qu. 22. ar. 5. ad 2. ait: *Quod suspensio non tanta pœna est, quanta excommunicatio; quia suspensi non fraudantur Ecclesiæ suffragiis, sicut excommunicati. Unde etiam aliquis sine peccato proprio suspenditur, sicut & totum regnum ponitur sub interdicto pro peccato Regis.* Ex his intelligitur, etiam innocentes pro culpa aliquorum illius communitatis, puta capituli, aut conventus, cujus sunt partes, suspendi posse. Quare suspenso capitulo, vel conventu sine exceptione, singuli suspensi censentur, etiamsi nonnulli sint sine culpa. Hinc Bonif. VIII. c. 16. *Si sententia* t. 11. l. 5. in 6. ait: *Cum vero alicujus terræ populus interdicto nodatur, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat* &c. quibus verbis aperte declarat, ne innocentes quidem ab interdicto eximi, cum populus interdicitur: ergo, cum capitulum, vel conventus sine exceptione suspenditur, singuli suspensi intelliguntur, etiamsi culpa vacent. Quare cavere debent innocentes, ne suspensionem violantes culpam incurrant, & forte etiam irregularitatem. Dixi *forte*; quia id negatur a nonnullis, ut monet Concina Theol. t. 10. p. 478. num. 13. Quod si durum iis videatur pœnam pro aliorum culpa, cujus nulla ratione participes fuerint, pati, ad superiorem confugiant, cujus erit re cognita clementer agere, & innocentes a pœna absolvere.

Animadversid VII.

Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, Suspendo te *v. gr. a celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio &c.*

Suspensio certe ferri non potest, nisi scripto, & expresse conscripta suspensionis causa, ut perspicue decernit Innoc. IV. c. 1. *Cum medicinalis* t. 11. lib. 5. decr. Quare dum Prælatus voce suspendit, dicendo e. g. Sacerdoti, *Suspendo te a celebratione*, peccat ille quidem, & pœnam suspensionis ab ingressu Ecclesiæ, & divinis officiis ipso facto per mensem incurrit, ut idem Innoc. definit; at cur non suspendit, sed solum simpliciter prohibet, cum reipsa suspendat? Nemo quidem, neudum Prælatus præsumitur velle peccare; at cum peccatum reipsa admittitur seu ab aliis, seu ab ipso Prælato, temeraria præsumptio est judicare, illud non admitti, et quis a pœna censuræ sese subducat.

Quod si ex circumstantiis dubitari possit, utrum Prælatus dicendo, *Suspende te* &c. voluerit suspendere, an simpliciter prohibere, non a suspenso sententia ferenda est in sui favorem, sed ab ipso Prælato suæ mentis declaratio petenda est.

Animadversto VIII.

Qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo.

Ut suspensiones, quas Busemb. hic numerat, incurrantur, dolum requirit, hoc est vel scientiam prohibitionis, & censuræ, vel ignorantiam ejus affectatam, qua quis scientiam respuit, ut liberius peccet; nullam tamen suæ doctrinæ rationem affert, perinde ac si esset evidens, & certa. Lectorem solum mittit ad Bonacinam disp. 3. p. 5. ubi n. 2. asserit, ad suspensionem, quam incurrit, qui majores ordines extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel absque litteris dimissoriis suscipit, non requiri præsumptionem, hoc est scientiam prohibitionis, & censuræ, vel ignorantiam affectatam, sed sufficere ignorantiam mortaliter culpabilem. Ipse Busemb. cap. 1. dub. 4. c. 5. huj. lib. dixit, quod a censura *ignorantia culpabilis, & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit sciente, consulto* &c. Et sane Bonif. VIII. cap. 2. *Ut animarum* t. 2. l. 1. in 6. inquit: *Ut animarum periculis obviemus, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina.* Ignorantia ergo crassa, & supina ad censuram incurrendam sufficit, nec affectata, seu dolus requiritur, ut per apertam aberrationem hic affirmavit Busemb. sibi contradicens.

Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ.

Ita sane conceptis verbis constituit Innoc. IV. cap. 1. *Cum medicinalis* mox citato. At cur Busemb. excipit, „ nisi sit Prælatus regularis? “ Idem Innoc. IV. c. 4. *Quia* tit. 11. mox citato, inquit: *Nos deliberatione provida duximus statuendum, ut Episcopi, & alii superiores Prælati nullius constitutionis occasione, sententia, sive mandati, prædictam incurrant sententiam* (interdicti, vel suspensionis) *ullatenus ipso jure, nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur.* Innoc. non ait, & alii Prælati, sed *alii superiores Prælati*, ut Archiepiscopi &c. Ergo cum in dicto cap. *Cum medicinalis* expressa de Episcopis mentio non habeatur, peccant illi quidem, sine scripto, aut causæ expressione excommunicantes, suspendentes, interdicentes, non tamen dictam suspensionem incurrunt. At ab ea exceptos esse Prælatos regulares, non est affirmandum, nisi apostolicis constitutionibus confirmetur.

Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum suspenduntur a beneficiis biennio.

Alex. III. in Concilio Lateranensi c. 7. *Cum in cunctis* t. 6. l. 1. decr. ait: *Præsenti decreto statuimus, ut nullus in Episcopum eligatur, nisi qui jam trigesimum annum ætatis exegerit, & de legitimo matrimonio sit natus, qui etiam vita, & scientia commendabilis demonstretur:* tum §. 2. subdit: *Inferiora etiam ministeria, ut puta Decanatum, Archidiaconatum, & alia, quæ curam animarum habent annexam, nullus omnino suscipiat, sed nec parochialis Ecclesiæ regimen, nisi qui jam vigesimum quintum annum ætatis attigerit, & scientia, & moribus commendandus existat:* demum §. 3. inquit: *Clerici sane, si contra formam istam quempiam elegerint, & eligendi tunc potestate privatos, & ab ecclesiasticis beneficiis triennio noverint se suspensos.* Ait *triennio*, non, ut Busemb., biennio. Undenam Busemb. illud *biennio* desumpsit?

Ordinans, & ordinatus &c. ab ordinibus.

Greg. IX. cap. 45. *Si quis* t. 3. l. 5. decr. ita loquitur: *Si quis ordinaverit, seu ad ordinem præsentaverit aliquem, promissionem, vel juramentum ab illo recipiens, quod super provisione sua non inquiret eumdem, ordinator a collatione, præsentator vero ab executione ordinum per triennium, & ordinatus ab ordine sic suscepto, donec dispensationem super hoc per Sedem Apostolicam obtinere meruerint, noverint se suspensos.* Quoniam vero ne hic quoque Episcopi expressa mentio fit, ideirco Episcopus ordinans cum simonia prædicta, ex vi hujus canonis suspensionem non incurrit. Ordinatum vero, prædictam suspensionem incurrere statuit quoque Innoc. III. cap. 37. *Per tuas* hujus tit. nec ad superiorem ordinem ascendere posse decernit, *nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, etiamsi nec se in hoc illicitum egisse aliquid intellexerit.* Quod hic ego animadverto; ne probabilibus ignorantiam, & inadvertentiam tam facile obtrudentibus, ut a peccato, & censura excusent, fidem habeamus, ac præsertim La-Croix, qui p. 129. num. 405. contra Navar., Barb., Zerolam, de Leone, Gavantum a suspensione excusat Episcopum per inadvertentiam, & bonam fidem pontificalia in aliena diœcesi exercentem: quia, inquit, *inadvertentia, & bona fides excusant a pœna, & censura.*

5. *Parochi jungentes sponsos alterius parochiæ sine licentia.*

Synod. Trident. sess. 24. cap. 1. de reform. matrim. quoad hoc ait; *Quod si quis Parochus, vel alius Sacerdos sive regularis, sive sæcularis sit, etiamsi id sibi ex privilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius Parochiæ sponsos sine illorum Parochi licentia matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit; ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur.*

6. *Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas.*

Gregor. IX. cap. 2. *Si quorumdam* t. 23. lib. 3. decr. hac de re ita loquitur: *Firmiter inhibemus, ne quis præsumat Ecclesiam sibi commissam pro alienis gravare debitis, aut litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent Ecclesiæ obligari; decernentes, si secus fuerit attentatum, ad solutionem talium debitorum Ecclesias*

non teneri. Si quis autem contra præmissa de cetero venire præsumpserit, ab administratione spiritualium, & temporalium noverit se suspensum.

7. *Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, beneficii, vel alterius pii loci.*

Quoad hæc legendus est Bonif. VIII. cap. *Quia sæpe* 40. tit. 6. & cap. 9. *Præsenti* tit. 16. lib. 1. decret. in 6.

Præterea in Bulla Cœnæ §. 17. excommunicantur, *qui jurisdictiones, seu fructus, reditus, & proventus ad nos, & Sedem Apostolicam, & quascumque ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes usurpant, vel etiam quavis occasione, vel causa sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia sequestrant.*

8. *Sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum.*

Licet sodomia inter luxuriæ peccata gravissimum sit, in jure tamen, si fides habenda sit Bonacinæ t. 3. p. 474. non invenitur expressa suspensio in Clericos nefandum hoc crimen admittentes: at nisi jus hanc censuram statuens reperiatur, ea non incurritur, quidquid Busemb., aut alii dicant.

De simoniacis mox dictum est. Quoad Clericos ad duellum provocantes, vel illud acceptantes Alex. III. cap. 1. *Porro* t. 14. lib. 5. decr. inquit: *Porro si Clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel oblatum susceperit, sive victor, sive victus fuerit, de rigore juris est merito deponendus. Sed quantumcumque ejus in hoc gravis sit & enormis excessus, evadere potest depositionis sententiam, si cum ipso suus Episcopus duxerit misericorditer dispensandum, dummodo ex ipso duello homicidium, vel membrorum diminutio non fuerit subsecuta.*

Ex Synod. vero Trident. sess. 25. cap. 19. de reform. *Qui vero pugnam* (in duello) *commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta sacros canones puniri debeant; &, si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli tam in jure, quam in facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur, non obstante quocumque privilegio, seu prava consuetudine, etiam immemorabili.*

P. Concina Theol. t. 10. p. 470. n. 8. ait: „ Excommunicatio ipso facto incurritur. Ad incurrendas ceteras pœnas, quæ in relatis constitutionibus (Julii II., S. Pii V., Gregor. XIII., Clement. VIII.) infliguntur, multi requirunt sententiam Judicis declaratoriam. “

De raptoribus Concilium Chalcedonense cap. 1. *Eos* qu. 2. caus. 36. inquit: *Eos, qui rapiunt mulieres sub nomine simul habitandi, aut cooperantes, aut conniventes raptoribus decrevit sancta Synodus, ut, si quidem Clerici sint, decidant proprio gradu, si vero laici, anathematizentur.* Synod. vero Trident. sess. 24. cap. 6. de refor. ait: *Raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; &, si Clerici sint, de proprio gradu decidant.*

9. *Disputantes in alterutram partem .... de B. Virginis immaculata conceptione.*

Hac de re legi potest Nat. Alexand. Theol. t. 2. p. 149. art. 1. num. 14. citans constitut. Sixti IV. *Grave nimis* anni 1483. qui ipso facto excommunicationi Romani Pontifici reservatæ subjicit Prædicatores, & quoscumque alios, qui prædicare vel affirmare præsumpserint mortaliter peccare, vel esse hæreticos eos, qui tenent, aut asserunt B. V. Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, vel contrarium putant, aut affirmant. Sanctus vero Pius V. constitut. *Super speculam* 1570. mandat insuper, *quatenus nemo cujuscumque ordinis, gradus, conditionis, vel dignitatis existat, in popularibus concionibus, vel ubicumque promiscua virorum, & mulierum multitudo convenire solet, de hujus controversiæ alterutra parte disputare, rationibus, vel doctorum auctoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo, aut impugnando; vel de hac ipsa quæstione, cujusvis pietatis, aut necessitatis prætextu vulgari sermone scribere, vel dictare præsumat. Qui contra fecerit, suspensionis pœnam a divinis ipso facto absque nova declaratione incurrat, si modo fuerit in sacris constitutus, & quocumque præterea gradu, sive dignitate, vel administratione fungatur, illis omnibus sit ipso jure privatus, & ad eadem, vel similia munera obtinenda perpetuæ inhabilitatis censuræ ipso facto sit obnoxius, super quibus nisi a Romano Pontifice pro tempore existente dispensari, sive absolvi non possit.*

Has constitutiones Sixti IV. & S. Pii V. innovavit Paulus V. anno 1616. *Regis pacifici*, ac præterea earum constitutionum violatores concionandi, publice legendi, seu docendi, & interpretandi facultate, ac voce activa, & passiva in quibuscumque electionibus ipso facto privatos, nec non perpetuæ inhabilitatis ad concionandum, & publice docendum pœnas incurrere statuit, a quibus solus Pontifex absolvere, seu dispensare possit.

Hæc ex Nat. Alex. sumpta sunt, qui ita loqui pergit. „ Greg. XV. anno Christi MDCXXII. die XXIV. Maji decrevit, ac præcepit, ut inposterum, donec articulus hujusmodi a S. Sede apostolica fuerit definitus, vel per Sanctitatem suam, & Sedem apostolicam fuerit aliter ordinatum, nullus audeat in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus, & aliis quibuscumque actibus publicis asserere, quod B. Virgo fuerit concepta cum peccato originali, alioquin obnoxium fore censuris, & pœnis in constitutionibus decessorum suorum expressis. Alteram tamen opinionem se propterea non reprobare, nec ullum ei præjudicium inferre velle declaravit. Ulterius sub iisdem censuris, & pœnis mandavit, ut negativam opinionem, videlicet quod non fuerit concepta cum peccato originali, in prædictis publicis actibus asserentes, aliam opinionem non impugnent, nec de ea aliquo modo agant, seu tractent. Prohibuit pariter, ne in sermonibus etiam privatis, & colloquiis, scriptisque aliquis audeat asserere, quod eadem B. V. fuerit concepta cum peccato originali, nec de hac opinione affirmativa aliquo modo agere, seu tractare, iis tamen exceptis, quibus id a Sede apostolica fuerit concessum. Omnibus denique, & singulis personis ecclesiasticis tam sæcularibus, quam cujusvis Ordinis, & Instituti Regularibus mandavit, ac præcepit, ut in sacrosancto Missæ sacrificio, ac divino officio celebrandis, tam publice, quam privatim non alio, quam *Conceptionis* nomine utantur sub iisdem censuris, & pœnis. “ In hanc rem consuli etiam potest constitutio Alex. VII. anni 1661., cujus meminit idem Nat. Alex. loco cit. in qua præter pœnas, & censuras in constitutionibus Sixti IV. contentas, concionandi, & publice docendi facultate, necnon voce activa, & passiva in quibusvis electionibus privat ipso facto etiam eos, qui sententiam asserentem, B. V. fuisse conceptam sine labe originali, vel festum, & cultum Conceptionis ejusdem Virginis Deiparæ secundum piam istam sententiam exhibitum in disputationem revocare ausi fuerint.

Visitantes, si accipiant pecuniam, vel munera.

Si accipiant pecuniam intellige loco victualium. Suspensi autem sunt non absolute, sed nisi duplum ejus, quod receperint, Ecclesiæ, a qua id receptum fuerit, intra mensem reddiderint; quo elapso, nec facta dupli restitutione dictam suspensionem incurrunt, *quousque de duplo hujusmodi, gravatis Ecclesiis plenariam satisfactionem impendant, nulla eis in hoc dantium remissione, liberalitate, seu gratia valitura*, ut decernit Greg. X. in generali Concilio Lugdunensi cap. 2. *Exigit* tit. 20. lib. 3. in 6. quod caput, sicut & cap. 1. §. 5. ejusdem tit. ab iis, ad quos spectat, attente legendum est, nec commentis eludendum.

Judex ecclesiasticus (*non Episcopus*), *qui facit injuriam .... parti litiganti.*

Innoc. IV. in Concilio Lugdunensi cap. 1. *Cum æterni* t. 14. lib. 2. in 6. acriter invehitur in malos Judices, qui odio, vel favore, timore, vel spe justitiam corrumpunt: tum subdit: *Si quis autem Judex ecclesiasticus ordinarius, aut etiam delegatus famæ suæ prodigus, & proprii persecutor honoris, contra conscientiam, & contra justitiam in gravamen partis alterius in judicio quicquam fecerit per gratiam, vel per sordes, ab executione officii per annum noverit se suspensum, ad æstimationem litis parti, quam læserit, nihilominus condemnandus* &c.

Quia hic Episcopus expresse non nominatur, hanc suspensionem vi hujus canonis non incurrit.

ANIMADVERSIO IX.

Religiosi .... introducentes mulieres in monasteria.

Hi Religiosi non solum e divinis suspensi sunt, sed etiam beneficiis privati, & ad illa inhabiles, ut habet Bonac. tom. 3. pag. 437. ex Bulla S. Pii V. *Regularium*; quam, ut alias omnes super hac re, earumque pœnas renovat Bened. XIV. const. *Regularis disciplinæ* anni 1742. quæ refertur a P. Concina tom. 1. app. pag. 138. ab iisdem Regularibus, eorumque Confessariis attente legenda.

ANIMADVERSIO X.

Episcopus. 1. ordinans non subditum, suspensus est a pontificalibus per annum.

Syn. Trid. sess. 23. cap. 8. de reform. ita hac de re loquitur: *Unusquisque autem a proprio Episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam*

tam cujusvis generalis, aut specialis rescripti, vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas, ac mores ordinatii suo testimonio commendentur; si secus fiat, ordinans a collatione Ordinum per annum, & ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur, expedire sit suspensus.

Ordinans eum invitum, suspensus est per annum a celebratione.

Ita constat ex Conc. Aurelianensi III. cap. 7. quod refertur cap. 1. *Episcopus* dist. 74.

Huic eidem suspensioni subjicitur, qui ordinat pœnitentem, bigamum, viduarum maritos cap. 2. *Nullus* dist. 55. quia tamen ibi Episcopus expresse non nominatur, ex vi illius canonis dictam suspensionem non incurrit.

2. *Admittens resignationes contra formam præscriptam.*

Hac de re consulenda est constitutio 58. S. Pii V. *Quanta Ecclesiæ*, ubi contrafacientes formæ ibi præscriptæ, suspensionem a beneficio, & officio Papæ reservatam incurrunt.

3. *Intrans Monasterium Monialium sine necessitate.*

Nat. Alex. Theol. tom. 1. pag. 531. art. 3. nu. 26. ita loquitur. „ Episcopus Monasteria Monialium absque ne„ cessitate ingressus, prima vice in suspensionem incurrit „ ab ingressu Ecclesiæ: secunda vice suspenditur a divi„ nis: tertia, excommunicatione plectitur, ut sanxit „ Greg. XIII. const. quæ incipit *De sacris.* “

Animadversio XI.

Habens episcopalem auctoritatem potest absolvere a suspensione non reservata.

Non item Parochi, inquit Laym. loco a Busemb. cit. aliique Confessarii, nisi ex privilegio, vel delegata potestate; pro qua opinione citat Henriq. & Avilam, eamque sequitur Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 530. reg. 24.

Anacletus contra t. 5. juris can. pag. 342. num. 251. putat, quemlibet Confessarium a suspensione, & interdicto a jure, vel ab homine per sententiam generalem lata, nec reservata posse absolvere. Idem sentit Bonac. t. 3. p. 373. n. 10. multis pro se citatis. Idem affirmat Concina Theol. tom. 10. pag 441. num. 3. ubi absolute ait, quemlibet Confessarium a censuris non reservatis posse absolvere, & hanc esse communiorem sententiam; quam, inquit, colligunt ex cap. *Nuper* 29. t. 39. lib. 5. decret. ubi Innoc. III. ait: *In secundo vero casu a suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. Quamvis enim & tunc non Judicis, sed juris sententia excommunicato communicans sit ligatus; quia tamen conditor canonis, ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxari.* Quamvis enim hic sermo sit de sola excommunicatione, quam communicans cum nominatim excommunicato in oratione, vel osculo, aut orando secum, aut etiam comedendo, incurrit; nihilominus ratio ab Innoc. allata communis est omni censuræ; ideoque juxta sensum hujus Pontificis, quilibet Sacerdos approbatus a qualibet censura non reservata a lege inflicta absolvere potest. Huic rationi nihil video, quod reponat aut Laym., aut Nat. Alex. Et sane cum summi Pontifices quasdam suspensiones sibi reservent, quasdam non item, ratio evidenter dictat, non reservatas posse ab aliis relaxari; & cum hæc facultas ab ipsis summis Pontificibus ad Episcopos, & ejus Vicarios coarctata non inveniatur, nulla ratio solida suppetit, cur aliis Confessariis denegetur.

Adde, quod, cum supremæ leges suspensionem Episcopis reservatam volunt, hoc perspicue declarant, ut Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de ref. mat., quæ mox allata in hoc dub. ergo cum id non declarant, nemini Confessario adimunt potestatem absolvendi a suspensione. Potestas absolvendi in Confessariis alios non habet limites, nisi quos Pontifices Rom., & legitimæ constitutiones præscribunt; at nulla legitima constitutio reperitur, quæ Confessariis præscribat limites non absolvendi a suspensione non reservata: ergo. Præterea Confessarius quolibet posse absolvere ab excommunicatione juris majori non reservata, fatetur quoque Nat. Alex. loco cit. & Laym. p. 2. tr. 5. lib. 1. cap. 6., qui hanc sententiam communem esse ait, quam eodem teste Sotus indubitatam appellat, eamque explicate tradit S. Th. Suppl. qu. 24. art. 1. ubi ait: *Quod a minori excommunicatione quilibet potest absolvere, qui potest a peccato participationis absolvere. Si autem sit major, aut est lata a Judice, & sic ille, qui tulit, aut ejus Superior potest absolvere; vel est lata a jure, & tunc Episcopus, vel etiam Sacerdos potest absolvere, exceptis sex casibus, quos sibi juris conditor, scilicet Papa, reservavit.* Ergo eadem, aut potiori ratione quilibet Confessarius a suspensione juris non reservata absolvere potest. Nat. Alex. loco cit. hic negat consequentiam. „ Ratio discriminis est, inquit, quod absolutio ab excom„ municatione multo magis sit ad salutem animæ neces„ saria: siquidem excommunicatio participatione sacra„ mentorum, & communione suffragiorum privat, non „ vero suspensio. “

Resp. Absolutio a vinculo majori, & fortiori magis certe necessaria est, quam absolutio a minori, & minus forti, quia illud magis nocet; nihilominus rectius dicimus, eum, qui a majori vinculo solvere potest, posse etiam a minori, quam id negemus.

Tandem pro certo habendum est, nihil omnino in absolutionis forma ab Ecclesia usurpata esse frustraneum: at si simplex Confessarius non haberet facultatem absolvendi a suspensione juris non reservata, a nulla suspensione posset absolvere, ideoque frustra adderetur in forma absolutionis, cum clericus absolvitur, *ab omni vinculo suspensionis*. Quare his omnibus pensatis certa mihi videtur sententia affirmans, quemlibet Confessarium a suspensione juris non reservata posse absolvere; quia solidis rationibus nititur, quibus contraria destituitur.

Caput IV.

De Interdicto.

Dubium I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. 1. Est censura ecclesiastica, prohibens divinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus est communicatio cum fidelibus, suspensio vero proprie non illum usum, sed exercitium potestatis ecclesiasticæ impedit. V. Laym. *ib. l.* 1. *t.* 5. *p.* 4. *c.* 1. Bon. *d.* 5. *p.* 1.

Resp. 2. Interdictum dividitur 1. in locale, quod immediate locum afficit; & in personale, quod immediate afficit personas; & in mixtum, quod immediate afficit locum, & ejus incolas. Differt autem locale a personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolute, sed in loco tantum interdicto; in hoc vero certis personis, aut communitati prohibeatur absolute, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam personale subdividitur in generale, & particulare. Generale est, quo locus generalis: v. gr. civitas, provincia, vel quo communitas, v. g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus, aut persona particularis, aut particulares interdicuntur.

Unde resolves.

1. Interdicta civitate, interdicuntur etiam suburbia; & interdicta Parochia, etiam sacellum, vel cæmeterium contiguum, quia accessorium sequitur naturam principalis.

2. Interdicto populo, non interdicuntur ii, qui non sunt pars populi, ut studiosi Clerici, peregrini, &c. nec, interdicto Clerico, interdicuntur Religiosi, quia in favorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

3. Si dicatur, Cives v. g. Colonienses sunt interdicti, ii nusquam possunt interesse divinis (nisi tamen desinant esse istic cives, nec causam dederint interdicto) contra vero, si civitas interdicto subjiciatur, licet civibus, aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, & istic divinis interesse.

Dubium II.

Qui sint effectus Interdicti?

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio divinorum officiorum. Unde etiam interdicti ob alienam culpam non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt, ac debent, ut ante, Missas, divinaque officia celebrare: sed januis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicujus) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, ut in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octavam Corporis Christi divina officia cantentur

sole-

solemniter, admissis etiam interdictis, dummodo qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. *Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia, qua omnibus permittantur, iis exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio, vel favore;* Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. *Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium, ut Sanch. Con. & Laym. docet, contra Suar. quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur.* 3. Prohibitio sepulturæ ecclesiasticæ, etiam respectu infantium, & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri. Laym. *c.* 2. *n.* 3. 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter: sicut etiam religiosi utriusque sexus; qui insuper excommunicantur de facto. Laici vero peccant quidem graviter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta; *si vero tantum violent locale, v. gr. audiendo divina officia, probabilius est, tantum esse veniale*, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. Laym. *c.* 3. ex Sylv. Sot, Avil. &c.

Animad. I.

DUBIUM III.

Quis censuram Interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. 1. Interdicere possunt iidem, qui excommunicare, & suspendere. Et quidem, ut determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis; ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde grave cum contumacia commissum a capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Resp. 2. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ jure communi sunt imposita, nec reservata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam, non tamen a Religiosis privilegiatis; quia locus, & communitas foro pœnitentiæ non subjiciuntur.

Resp. 3. Ab interdicto juris personali, particulari, si reservatum non est, quivis approbatus potest absolvere. Denique per privilegium absolvendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

Animadversio I.

P*Rohibitio administrationis sacramentorum, excepto baptismo, confirmatione, & pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicto causam dederunt* &c.

Id non absolute dicendum, sed adjecta ea conditione, quam habet Bonif. VIII. cap. 24. *Alma mater* tit. 11. lib. 5. in 6., *nisi de ipso delicto (si sint tales, quod id facere valeant) prius satisfecerint, vel de satisfaciendo idoneam dederint cautionem, aut si satisfacere nequeant, vel hujusmodi cautionem præstare, juraverint, quod, cum poterunt, satisfacient, & ad satisfactionem hujusmodi per eum, vel per eos, qui facere ipsam debent, & possunt, præstandam dabunt consilium, & auxilium, ac juxta posse suum fideliter laborabunt.*

Item ex eodem cap. excipiuntur excommunicati, *quos*, inquit idem Bonif. VIII., *admitti (præterquam in mortis articulo) nolumus ad eamdem*, pœnitentiam.

Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium &c.

Bonif. VIII. cap. *Alma mater* cit. inquit: *Sane a nostris dudum fuit Prædecessoribus constitutum, ut in terris, seu locis ecclesiastico supposuis interdicto nulla (certis casibus, & sacramentis exceptis) divina celebrentur officia, vel ministrentur ecclesiastica sacramenta*: at matrimonium est sacramentum, & non excipitur: ergo non licet matrimonium interdictis, vel etiam in loco interdicto administrare. An, quia ipsi contrahentes (quod ego admitto, licet sit controversum) sunt matrimonii ministri, matrimonium non est sacramentum? Sed constitutum est, ut in locis interdictis nulla (certis exceptis) ministrentur sacramenta. Ergo.

At inquit La-Croix pag. 130. num. 420. „ Ratio Sylv. „ Tol. Avil. Conc. Schiar. & aliorum cum Busemb. & „ Castrop. est hæc, quia contractus humani politici, „ quorum nomine venit matrimonium, tempore interdi„cti non prohibentur, & generalis prohibitio intelligi„tur de sacramentis pure spiritualibus. " At quid tum postea? „ Utraque sententia, ait La-Croix, & probabi„lis, & tuta teste Dicastillo num. 135. "

Resp. Etiamsi utraque sententia esset probabilis, quæ tamen favet libertati, & licita ait, quod altera negat, juxta sanam Theologiam non est tuta, sed periculosa, ideoque in praxi mala. Verum quis La-Croixium, & eos, quos citat, docuit, contractus humanos politicos, qui simul sint sacramenta, tempore interdicti non prohiberi? Si contractus matrimonii, quia humanus est, & politicus a Christo ad sacramenti dignitatem non fuisset evectus, interdictis certe non fuisset vetitus; at cum ex Christi institutione sacramenti naturam sit consecutus, cur tempore interdicti non prohibetur, cum omne sacramentum sit prohibitum certis sacramentis exceptis, inter quæ matrimonium a summis Pontificibus nunquam hactenus fuit recensitum?

At, inquit La-Croix, „ generalis prohibitio intelligitur „ de sacramentis pure spiritualibus. " Resp. Si prohibitio generalis est, cur de quibusdam tantum sacramentis intelligitur? Dum de quibusdam tantum sacramentis intelligitur, prohibitio non est generalis. Lex generalis in nostra specie suas habet ex ipsis legislatoribus exceptiones; at permissum ne est privatis scriptoribus alias addere exceptiones præter eas, quas legislatores habent? Hæc arbitria ego quidem probare non possum, nec a sanis, & sapientibus viris probari posse puto. Verum, dum La-Croix ait, generalem prohibitionem intelligi de sacramentis pure spiritualibus, prohibitionem non solum restringit, sed ad nihilum redigit; quia sacramenta pure spiritualia nulla sunt, cum omnia sacramenta ex Christi institutione sint corporalia, & sensibilia signa, quæ tamen omnia spiritualem, & insensibilem habent effectum.

Subdit La-Croix: „ Attamen omitti debere benedictio„nem publicam, docet cum aliis Kugley lib. 5. numer. „ 1550. " Idem habet Anacletus tom. 5. juris can. pag. 338. num. 202. At quis audeat matrimonium sine ritibus ab Ecclesia præscriptis, & usitatis celebrare? Quonam Pontifice auctore benedictio nuptialis interdicti tempore omittenda est, celebrato matrimonii sacramento? Imo prohibitio nuptialis benedictionis, matrimonii prohibitionem secum trahit; quia matrimonium sine solemnitatibus ab universa Ecclesia adhibitis contrahi non debet. Sed de his hactenus.

Idem La-Croix eodem num. 480. ait: „ Quoad sacra„mentum pœnitentiæ attinet, dixi l. 6. p. 2. num. 1566. „ Parochum posse illud tum administrare illis, qui non „ sunt specialiter interdicti, nec fuerunt causa interdi„cti. "

Sed hac quoque in re La-Croix fallitur. Nam Bonif. VIII. cap. cit. *Alma mater* inquit: *Concedimus, quod tempore interdicti ab homine, vel a jure prolati, non tantummodo morientes, sed etiam viventes, tam sani etiam, quam infirmi ad pœnitentiam (quæ propter pronitatem, & facilitatem hominum ad peccandum summe necessaria est) licite admittantur, dum tamen excommunicati non fuerint, quos admitti (præterquam in articulo mortis) nolumus ad eamdem.*

Illis etiam, propter quorum culpam, dolum, vel fraudem lata est sententia interdicti, vel qui ad perpetrandum delictum, cujus occasione ipsum interdictum est latum, præbuerunt auxilium, consilium, vel favorem, nisi de ipso delicto &c. quæ supra contra Busemb. descripta sunt, *non est pœnitentiæ beneficium aliquatenus concedendum.*

Quare exceptis excommunicatis, sacramentum pœnitentiæ interdicti tempore omnibus aliis ministrari potest etiam specialiter interdictis, etiam iis, qui interdicti causa fuerunt, dummodo vera pœnitentia ducti pro suis viribus satisfaciant, prout Bonif. VIII. verbis mox relatis præscribit.

Præterea idem Bonif. VIII. cap. 10. *Quoniam* ejusdem t. 11. l. 5. in 6. ait: *Quoniam in baptismo, & confirmatione (quæ nedum pueris, sed & adultis propter mortis periculum exhiberi possunt licite tempore interdicti) chrismatis utimur unctione; posse (licet terra interdicta existat) chrisma die Cœnæ Domini confici, dubium non existit.*

Item cap. 11. *Quod in te* t. 38. l. 5. decr. Innoc. III. ait: *In illo enim verbo, per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam, quod vere pœnitentibus exhibetur, intelligi volumus, ut nec ipsum decedentibus denegetur.*

Si vero violent (laici) *tantum locale .... probabilius est esse tantum veniale.*

Bonac. t. 3. pag. 452. disp. 5. p. 7. prop. 1. citans Suar. Filliuc. Coniu. Alter. Host. & alios ait, hoc peccatum ex genere suo esse mortale; quia in re gravi Ecclesiæ prohibitio violatur; quæ sententia ex æquo judicio propter rationem allatam verior videri merito potest.

C A-

CAPUT V.

De Irregularitate.

Etsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hic subjungo.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit Irregularitas?

Resp. 1. Est impedimentum canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum, & susceptorum usum impediens. Unde sequitur non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, proprie tamen pœna non est. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 5. *c.* 2. Bonac. *d.* 7. *q.* 1. *p.* 1.

Resp. 2. Dividitur 1. in eam, quæ est ex delicto, & quæ est ex defectu. 2. In totalem, seu proprie dictam, quæ omni Ordine suscipiendo, & suscepti exercitio privat, v. g. homicidium, bigamia: & in partialem, quæ aliquo tantum Ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem: v. gr. oculis, vel palma Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas, & Diaconus sinistro oculo carens inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DUBIUM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes. 1. Inhabilitare ad Ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium Ordinum susceptorum. Unde Sacerdos irregularis, etsi valide, illicite tamen absolvit.
ANIMAD. I. Bonac. *l. c. n.* 4. & *p.* 4. 2. *Quod collatio beneficii, ad cujus functiones inhabilis est, facta irregulari invalida sit, secundum sententiam communiorem, & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed merito irritandam.* Laym. *l.* 1. *c.* 1. *n.* 2. & 3. Sylv. &c. Bon. *p.* 4. Secundum quam sententiam probabilem resolves.

ANIMAD. II. 1. *Is, qui beneficium impetravit in Irregularitate, potest, obtenta hujus dispensatione, illud in foro conscientiæ licite retinere, sine nova collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficii. Item, si postea beneficio privetur, non tenetur fructus restituere.*

2. Graviter peccat, qui in Irregularitate exercet actum Ordinis, aut suscipit; licet Ordines ei collati sint validi.

DUBIUM III.

Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?

Resp. 1. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in jure expresse habeatur. (cap. *Is,*
ANIMAD. III. *qui, de sent. excom.* in 6.) *Unde in dubio sive facti, sive juris, tenere potes, quod non sis irregularis; quia melior est conditio possidentis.* Bon. *q.* 1. *p.* 5. ex Suar. Fill. &c. *Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem injusto a te commisso; ut patet ex c. Significasti, & ex c. Ad audientiam, 2. de hom.* V. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Ut incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus, & mortalis, ut habet communis contra Cajet. Ratio est, quia est gravis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. 3. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac, vel simili forma: *Dispenso tecum in Irregularitate, quam, vel quas, ob hanc, vel illam causam, incurristi.* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minus, eam tantum tollit, quam
ANIMAD. IV. potest, & vult. *Etsi vero hæc dispensatio ad Pontificem spectet; ex jure tamen novo Trident. ubi est receptum, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus provenientibus ex delicto, & non deducta ad forum contentiosum, nisi tamen sit homicidium directe, & in se volitum.* Bonac. *q.* 5. *p.* 1. *n.* 3. ex Trid. *sess.* 24. *c.* 6. Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. *c.* 9. *n.* 4.

Præterea Irregularitas ex defectu natalium tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas, *cap.* 1. *de filiis Presbyterorum*. Bon. *p.* 2. Laym. *c.* 9. *n.* 6. Suar. Sanchez, Less. contra Villal. qui apud Dian. *p.* 4. *t.* 2. *R.* 65. dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius ordinis, ut Prioratus, Præposituratus, Rectoratus, & cetera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen generali, vel provinciali, notat Dian. *l. c.*

Unde resolves.

1. Solus Papa, & qui ab eo accipit privilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

2. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale privilegium a Papa.

DUBIUM IV.

Quæ sint irregularitates ex delicto?

Resp. *Prima est ob iteratum Baptismum serio, & scienter, estque irregularis tam baptizans, quam baptizatus; etsi in baptizante irregularitas tantum sit causa partialis, ne Clericus ad altiorem Ordinem possit ascendere, neque incurratur, si rebaptizatio sit occulta.* Covar. Tol. M. Leo *p.* 3. *f.* 358. V. Bon. *d.* 7. *q.* 3. *p.* 3. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 5. *c.* 2. ANIMAD. V.

Secunda ex violatione censuræ, verbi gratia, si ea innodatus actum aliquem Ordinis solemniter exerceat, nisi invincibilis ignorantia excuset. Laym. *c.* 3.

Tertia, ob peccatum, quo Clericus serio, & scienter actum Ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet. Bonac. *l. c. p.* 6. Laym. *l. c. c.* 3. ANIMAD. VI.

Quarta, ob delictum, quo quis male suscepit Ordines, v. g. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum (licet hunc suspensum tantum esse, quamdiu non ministrat in Ordine per saltum suscepto, satis probabiliter docent Avila, Navar. Bonac.) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, *vel furtive (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus.* Vide Bon. *d.* 7. *q.* 5. *p.* 4. ANIMAD. VIII.

Quinta, propter enormia crimina, si sint notoria, & publica, v. g. quæ a jure habent annexam infamiam, ut adulterium, raptus, incestus, perjurium in judicio.

Sexta oritur ex injusta mutilatione, vel homicidio, etiam indirecte tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, sive in bello injusto, sive extra illud, injuste concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando a corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. gr. pes, manus, oculus, auris, &c. M. Leo *in praxi p.* 3. *f.* 147. ex Covar. Navar. *de Cons. n.* 206. V. Bonac. *p.* 8.

Unde resolves.

1. *Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem,* ungues, dentes, barbam, capillos, labia, *nasum, auriculam,* (id est, cartilaginem, quæ tantum deservit ad ornatum, & tutelam auris) *quia non sunt proprie membra v. g. digitus est pars tantum, & officium membri.* Avila, & alii octo cum Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 26. Item M. Leo *l. c.* ex Gloss. *c. ult. de homic. in* 6. & *L. Quæritur herm.* 10. *l. Non sunt,* 14. §. *Partus, ff. de statu hom.* ANIMAD. IX.

2. *Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantum membrum, & non abscindit; quia non est mutilatio.* Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 26. ex Megal. &c. ANIMAD. X.

3. *Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) unum percutiunt, & unus letale vulnus infligit, ex quo moritur, si constet, quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem docet Sayr. & alii quinque cum Dian. p.* 2. *t.* 15. *R.* 18. contra Avil. Suar. &c. ANIMAD. XI.

4. Qui

4. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. gratia cibum, vel potum; vel eum movet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors, vel ejus acceleratio præter intentionem ſequatur, non fit irregularis, niſi intervenerit lata culpa. Avila, Filliuc. & alii quatuor cum Diana *p.* 5. *tr.* 3. *R.* 117. ubi ex Bonac. & cet. notat, Sacerdotibus, & Religioſis circa moribundos licere eadem, quæ laicis.

ANIMAD. XII. 5. *Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etſi amicus occidat alium*. Avila, Henriq. &c. cum Dian. *p.* 4. *t.* 2. *R.* 17. *Limitat autem Præpoſ. niſi ſua præſentia animaverit ad occidendum.*

6. In bello injuſto ſi vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, ſaltem ſi aliqua ratione ſit cooperatus. Bon. *q.* 4. *p.* 4. *n.* 3.

7. Irregularis fit, qui procurat abortum fetus animati anima rationali; ſecus, ſi animatus non ſit. C. *Majores*, 32. *q.* 2. Bonac. *l. c. p.* 8. *n.* 27. Conin. &c.

ANIMAD. XIII. 8. *Qui dans operam rei licitæ (imo, ſecundum multos, etiam illicitæ) ſufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium ſequeretur, & tamen ſecutum eſt, non fit irregularis, ob defectum voluntarii: ſecus tamen, ſi dictam diligentiam omiſit omiſſione mortali.* Bonac. *q.* 4. *p.* 7. Leſſ. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 15. &c. *Alii tamen dicunt*, quod dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa, etiam leviſſima, incurrat hanc irregularitatem. Panor. Cov. M. Leo *p.* 3. *f.* 354.

9. Qui alterum mutilat, & occidit, ad neceſſariam ſui defenſionem cum moderamine incolpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla eſt culpa, ergo nec pœna. M. Leo *p.* 3. *f.* 349.

DUBIUM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

Reſp. *Prima* ex defectu animæ, ex quo irregulares ſunt 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, & epileptici; qui tamen, ſi ordinati ſunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præſumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium.

ANIMAD. XIV. *Si vero laborent raro, & quidem ſine clamore, & ſpuma, permittuntur celebrare cum coadjutore, qui, deficientibus ipſis, ſuppleat ſacrificium*. M. Leo *p.* 372. ex *c. Illud* 7. *q.* 1. Gloſſ. *ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam neceſſariam pro Ordinibus. 3. *Neophyti, ſeu recenter converſi, uſque dum judicio Epiſcopi ſufficienter inſtructi ſint.*

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus eſt ad exercitium Ordinis, ut ſi ſit cæcus, ſurdus, claudus, ita ut ſine baculo nequeat ire ad

ANIMAD. XV. altare. *Item, ſi careat* manu, pollice, indice, *oculo* (non tamen ſi ungula pollicis, vel indicis, *vel oculo dextero tantum*) *ſi vero ſiniſtro, ſeu canonico, aut ejus vi viſiva careat, indiget diſpenſatione: quod tamen negant Valent. Henr. Sayr. ſi quidem dextero poſſit abſque deformitate legere canonem*. 2. Si Ordinem nequit exercere ſine horrore, offenſione, aut ſcandalo aliorum, ut ſi careat auribus, naſo, ſi notabiliter ſit gibboſus, leproſus, paralyticus, ſi membra habeat ſuperflua cum magna deformitate: in dubio vero, an deformitas ſit ſufficiens, Epiſcopi eſt judicare, ſaltem in Clericis: nam in Regularibus id ſpectare ad eorum Prælatum contra Barb. &c. docent Suar. & alii 5. cum Dian. *p.* 4. *t.* 2. *R.* 63. licet concedant Epiſcopum poſſe rejicere arbitrium Prælati; hunc autem, ſi gaudeat auctoritate quaſi epiſcopali, poſſe in illa irregularitate diſpenſare, niſi deformitas ſit tanta, ut ſcandalum generet. *ibid.* ex Rodr. & aliis 4. Vide Bonac. Laym. M. Leo *p.* 3. *f.* 370.

Unde reſolves.

1. Non videtur irregularis, 1. Qui habet ſex digitos, vel aliquos conjunctos, ſi non ſit magna deformitas, & Ordinem exercere poſſit. 2. Qui habet in oculo maculam viſum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungula pollicis, ſi poſſit hoſtiam elevare, & frangere. 4. Qui per vim, aut infirmitatem factus eſt eunuchus.

2. Irregularis eſt hermaphroditus, quia eſt monſtruoſus. 2. Gigas, Pygmæus, Æthiops: non tamen inter ſuos, ſed alienos, ubi diſparitas ludibrio eſt.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares ſunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi jure legitimantur 1. Per ſubſequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint valide contrahere. 2. Per profeſſionem religioſam: quamvis ad dignitates etiam in religione, verb. gr. Abbatiam, Prioratum, &c. promoveri non poſſint, ſine diſpenſatione, V. ſupra *d.* 3. 3. Per diſpenſationem pontificiam; Principes vero ſæculares non poſſunt legitimare, niſi tantum in ordine ad officia ſæcularia, & hereditates. *Porro cum dubium eſt, an* ANIMAD. XVI.
quis ſit legitimus, non cenſeri irregularem, contra Vaſq. & alios 5. *vult Dian. p.* 4. *t.* 2. *R.* 59. *ex Avila, eo quod quilibet præſumatur legitimus, donec contrarium probetur:* neque teneri hac in re credere ipſimet matri, etiam in fine vitæ, niſi rationibus convincat, vel pater etiam afferat. *ibid. ex communi.*

Quarta eſt ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, ſive ſignificationis matrimonii, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfecte repræſentet unionem Chriſti cum Eccleſia, quippe qui carnem ſuam diviſit in plures uxores. Non ſufficiunt autem ad hanc bigamiam ſponſalia cum pluribus, etiam ſecuta copula; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus: ſed matrimonium verum, vel præſumptum cum duabus, & conſummatum. Dixi, *vel præſumptum:* quia licet quandoque ſecundum matrimonium ſit nullum, juris tamen fictione, & interpretatione præſumitur bigamia, licet improprie dicta.

Unde ſequitur irregulares fieri ſequentibus caſibus.

1. Qui vivente, vel mortua prima uxore cognita, ſecundam cognoſcit, etſi matrimonium ſit invalidum.

2. Qui viduam non virginem ducit, & cognoſcit.

3. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & cognoſcit; non tamen ſi ipſe eam ante corrupit; quia tunc non eſt diviſio carnis in plures.

4. Qui propriam uxorem cognoſcit, poſtquam ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipſa jam diviſit carnem in plures. Nec refert, etſi per vim vitiata fuerit, vel vir corruptam, aut viduam eſſe ignoraverit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, ſed ex defectu ſignificationis Sacramenti.

5. Qui poſt ſolemne votum caſtitatis de facto matrimonium contrahit, & conſummat, etiam cum virgine: quia interpretatione juris cenſetur duo matrimonia contraxiſſe, unum ſpirituale cum Chriſto, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod invalide contrahat; quia, quantum eſt in ipſo, effectus a parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, ſive juris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione perſonæ naſcitur) ſive facti, modo crimen publicum ſit; *ex occulto enim non oritur, ſi homicidium,* ANIMAD. XVII.
& cenſuræ violationem excipias, ut docent Nav. Con. Laym. contra Sylv. & Suar. qui ex occulto etiam oriri putant, modo infamiam ipſo jure connexam habeat. Porro infamia ob crimen notorium, vel per ſententiam judicis contracta non tollitur, niſi per diſpenſationem Principis, cujus auctoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digna depoſitione, tollitur per publicam, & conſtantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Unde irregulares ſunt 1. Omnes ſervi proprie dicti, & (ſecundum Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 8.) etiam originarii: donec conſequantur plenam libertatem. 2. Conjugati, niſi uxores conſentiant, & caſtitatem voveant. 3. Curiales, id eſt, curiæ ſæculari obligati, facto juramento, vel ſtipendio, ut judices, advocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, niſi habeant ſpecialem diſpenſationem Papæ pro illis of-

ficiis,

ficiis, ut quidam Clerici in aulis Principum, in causis civilibus, non tamen criminalibus occupati; vel nisi consuetudo sciente Papa id permittat. 4. Milites, saltem quamdiu juramento tenentur: item thesaurarii, & depositarii publici, & qui Rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæva, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. M. Leo *p. 3. f. 369.*

Octava ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello justo, vel judicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui, utpote lenissimus, neminem unquam læsit. Ad hanc autem requiritur, ut occisio, aut mutilatio de facto sequatur. Unde non sufficit voluntas, nec vulneratio gravis. Bon. *d. 7. q. 4.* Tan. *d. 6. q. 10. d. 11.*

Unde resolves.

Animad. XVIII. 1. *Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis,* &c. *vel etiam proximi:* quia in jure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello justo, vel judicio. Tann. *l. c.*

2. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu, non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello justo (secus tamen si ad occidendum hunc, vel illum in particulari:) idem est de Duce exercitus, tubicine, &c. Bonac. *p. 4.*

3. In judicio justo irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur active, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. Dicitur 1. *Cooperantur*, ut Judex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c. Dicitur 2. *Active*, idest ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passive, & ex parte ejus, qui occiditur, ut Confessarius hortans ad fatendum veritatem, vel ad acquiescendum sententiæ justæ, quam non potest differre, nisi appellatione injusta. Cornel. & Dian. *p. 4. t. 22. R. 99.* Dicitur 3. *Efficaciter*, quia adjuvans, v. gr. ferens ligna, ut comburatur ante jam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat. Dicitur 4. *Proxime*, quia qui remote tantum cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores, Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, judicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere: quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideóque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus sequeretur, aut etiam acceleraretur, v. gr. si quis efficaciter urgeret reum, ut scalam ascenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel si judici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proxime cooperantes excusari ab irregularitate, v. gr. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum advertentia, v. gr. si dicat Confessarius. *Properemus*, aut instiget jumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valde exigua, ut si jubeat reum adhuc unum gradum ascendere; quia minimum reputatur pro nihilo. Avil. & Henr. apud Bon. *q. 4. p. 1. n. 9.* Item Suar. Regin. Laym. &c. contra Vasq. Turr. Hurt. Baun. &c. qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat ut publicus minister justitiæ, sive ad causæ probationem, sive executionem; vel ut privatus injuste, & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet Dian. *p. 3. t. 4. R. 79.* & *in addit. R. 15.* & *p. 8. t. 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem 1. Confessarium, vel alium quemcumque, qui furem hortatur, ut scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui, dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breviorem. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, enses, & cetera instrumenta, etiam qui furcam facit. 5. Qui interrogatus a Judice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti, suspensum jam esse mortuum, significavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur *Per actionem ex natura sua*, &c. id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis dicens carnifici: *Nemo te impedit facere suum officium, ego meum feci:* nec Judices ecclesiastici degradatum tradentes brachio sæculari: nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali; modo expresse protestentur, se non intendere, ut puniatur poena sanguinis; sed tantum, ut sibi, vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi, aut aliis imminentia. Vid. Bonac. *q. 4.* Tann. *l. c.* &c.

Animadversio I.

Resp. 2. Quod collatio beneficii .... facta irregulari invalida sit &c.

Sententiam communiorem, & tutiorem, de qua Bus. hic loquitur, sequuntur quoque Wig. in Trib. pag. 586. tract. 14. ex. 1. qu. 12. resp. 2. num. 27. & Concina Th. t. 10. p. 485. n. 3. Ratio est, quia inhabilis ad officium, est etiam inhabilis ad beneficium; quia beneficium datur propter officium: sed irregularis est inhabilis ad officium: ergo est inhabilis ad beneficium. Porro collatio beneficii facta inhabili, ipso jure irrita est, ut constat ex Synod. Trid. sess. 22 cap. 11. de reform. ita statuente: *Nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem, & ceteras habilitates integre habere dignoscantur: aliter irrita sit provisio.* Dum sacra Syn. ait, *& ceteras habilitates integre habere dignoscantur*, omnes habilitates quocumque jure necessarias aperte requirit, ut provisio sit valida; ait enim *integre*: at irregularitas est inhabilitas ad beneficium: ergo. Quare objicientibus, collationem beneficii non esse ipso jure irritam, nisi jus eam irritam perspicue declaret, respondendum est, jus Tridentinum perspicue statuere, & declarare irritam collationem beneficii irregulari factam.

Animadversio II.

Is, qui beneficium impetravit in irregularitate, potest obtenta hujus dispensatione, illud in foro conscientiæ licite retinere &c.

Ita dici posset, si sequi liceret opinionem etiam minus probabilem contra probabiliorem, & tutiorem: at certum est, id non licere, quidquid contra falso, & periculosissime clament probabiles: ergo pro certo habendum est, eum qui irregularitate irretitus beneficium impetravit, obtenta irregularitatis dispensatione non posse illud retinere tuta conscientia, nec ejus fructus percipere, sed eos restituere teneri; nisi collatio de novo fiat, aut per pontificiam dispensationem a restitutione eximatur, vel eadem pontificia auctoritate invalida collatio sanetur.

Animadversio III.

Unde in dubio sive facti, sive juris tenere potes, quod non sis irregularis &c.

Idem habet La-Croix pag. 132. num. 450. citatis non paucis probabilibus.

Bonacina quoque, quem Busemb. citat, p. 3. p. 464. disp. 7. qu. 1. p. 5. cit. cap. *Is, qui* de sent. excom. in 6. ait, irregularitatem non incurri, non jure expresso imponatur, ideoque in dubio eam non incurri; quo textu nititur quoque La-Croix.

Resp. Cap. cit. *Is qui*, ita loquitur: *Is qui in Ecclesia, sanguinis, vel seminis effusione polluta, vel qui præsentibus majori excommunicatione nodatis scienter celebrare præsumit, licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen (cum id non sit expressum in jure) laqueum non incurrit.*

Hic monemur, irregularitates non esse fingendas, sed eas tantum admitti oportere, quæ in jure exprimuntur; & quia in specie proposita irregularitas in jure non exprimitur, idcirco non incurritur. De dubio nullus sermo est in cit. cap.

Quare propositæ quæstionis solutio aliunde petenda est. Porro licet quoad pœnas, in dubio mitiora Judices sequi debeant, si tamen in ipsis pœnis animarum periculum includatur, quoad hoc non mitiora, ut male docet versatilis probabilitas, sed tutiora, ut sacra Theologia inculcat, sequenda sunt. Hinc in dubio, utrum aliquis in censuram, aut irregularitatem inciderit, non est condemnandus, sed ad cautelam a censura, vel irregularitate absolvendus est, & dispensandus. Ipse autem reus, quamdiu dubitat, utrum aliqua censura, seu irregularitate sit

inno-

innodatus, seu dubium juris sit, seu facti, sine culpa se se objicere periculo non potest violandi censuram, aut irregularitatem; sed ab Ordinum susceptione, & usu abstinere debet, donec ad cautelam absolvatur, aut dispensetur.

Nam illa juris regula 65. in 6. *In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis*, male hic, & abs re a Busemb. adhibetur, ut alibi ostensum est. Voluntas habet quidem dominium in suos actus, at supremi Regis dominio, & positivis legibus subditum, quo proinde uti sine culpa non potest, cum dubitat, utrum leges violentur.

Sacri Canones a Busemb. citati docent contrariam, ac Busemb. opinatur. Clem. III. cap. 12. *Ad audientiam* tit. 12. lib. 5. decr. de Presbytero, qui quemdam de familia sua correctionis causa verberare cingulo, cui cultellus vagina inclusus adhærebat cum tentaret, illum cultello e vagina elapso aliquantulum in dorso vulneravit; hic vero ex eo vulnere convalescens, postmodum obiit: de hoc, inquam, Presbytero ita loquitur: *Quia vero utrum occasione vulneris decessisset, dubium habetur, tuæ discretioni duximus respondendum, quod, cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, te convenit injungere Presbytero memorato, ut in sacris Ordinibus non ministret, & eidem injuncta pœnitentia congruenti, sibi poteris concedere, ut minoribus Ordinibus sit contentus. Si vero ille ex alia infirmitate obierit, poterit (sicut erat solitus) divina officia ministrare*. Cap. *Significasti* ejusdem tit. Innoc. III. de Sacerdote regulari, qui sacrilegum furem ab aliis post occisum percusserat, inquit: *Quod si discerni non possit, ex cujus ictu percussus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi Sacerdos. Et si forte homicida non sit, e sacerdotali officio abstinere debet; cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare; pro eo quod in altero nullum, in reliquo magnum periculum timeatur*. Hæc, inquis, Busemb. quoque concedit, qui a sua regula excipit, qui de homicidio saltem injusto a se commisso dubitat cit. cap. *Significasti*, & *Ad audientiam*. Verum doctrina a summis Pontificibus Clemente III. & Innoc. III. in allatis capitibus tradita non est exceptio regulæ, quam Busembau fictitia, & arbitraria ratione nixus perperam tradit, sed regula, juxta quam similes casus judicandi sunt. Rationes, quæ summos Pontifices induxerunt, ut in dubia irregularitate ex homicidio profecta affirmarent, a sacrorum Ordinum functionibus esse abstinendum, cum Busembaum regulæ e diametro adversantur, tum generales sunt, omni dubiæ irregularitati sine exceptione congruentes. An illa verba, *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem*, soli dubiæ irregularitati ex homicidio conveniunt? An illa, *Cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo magnum periculum timeatur*, omni dubiæ irregularitati non conveniunt?

Animadversio IV.

Etsi vero hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex jure tamen novo ... potest Episcopus dispensare &c.

Etiamsi delictum ad forum contentiosum deductum non sit, si tamen non sit occultum, sed notorium, Episcopus ab irregularitate inde profecta dispensare non potest ex Syn. Tridentina; cujus verba sess. 24. cap. 6. hæc sunt: *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare*. Non ait absolute ex *delicto*, sed *ex delicto occulto*.

Præterea cur Busemb. ait, „ nisi tamen sit homicidium directe, & in se volitum? “ An homicidium voluntarium in causa, non est voluntarium?

At Syn. Trid. non dat facultatem Episcopo dispensandi ab irregularitate orta ex homicidio voluntario, imo hanc irregularitatem aperte excipit: ergo Episcopus non potest dispensare ab irregularitate orta ex homicidio, licet hoc directe voluntarium non sit, sed solum in causa.

Hinc eadem sacra Syn. sess. 14. cap. 7. de ref. inquit: *Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium, & beneficia quæcumque, ac dignitates jure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci Ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniori Episcopo, qui nonnisi causa cognita, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter dispensare possit*.

Illud *ex proposito* idem est ac homicidium directe, & in se volitum. Attamen etiamsi *homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo* commissum sit, Episcopus non jure ordinario, sed solum ex delegatione, *committatur loci Ordinario, aut* &c. dispensat.

Animadversio V.

Prima est ob iteratum baptismum serio ... etsi ... neque incurratur, si rebaptizatio sit occulta.

Cap. 65. *Confirmandum* dist. 50. dicitur: *Neque unquam permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur*. Hic Canon ex Concilio Carthag. V. desumptus non ait *serio, & scienter* rebaptizati, sed absolute *rebaptizati*. An si quis non serio, sed per jocum sane diabolicum sinat se rebaptizari, irregularitatem non incurrit? Cur Busemban addiderit illud *serio*, ego sane non intelligo. Præterea, cum citatus Canon absolute dicat *rebaptizati*, etiamsi ignoranter quis curet se rebaptizandum, irregularitatem non effugit; quod confirmat c. 10. *Qui in qualibet* qu. 7. cau. 1. ubi dicitur: *Qui in qualibet ætate alibi, quam in Ecclesia catholica aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam militiam prorsus non permittantur accedere*. Hæc doctrina certa est, si sermo sit de eo, qui per ignorantiam crassam, seu culpabilem rebaptizatur. Nec enim qui a culpa iterati in se baptismi immunis non est, ulla ratione liber esse potest ab irregularitate rebaptizatis imposita.

Illud solum controverti potest, utrum qui ex ignorantia inculpabili, puta quia nunquam se baptizatum existimat, rebaptizari se sinit, ab irregularitate liber sit. Anacletus tom. 5. juris can. pag. 187. num. 38. citatis Scoto, Laym. Covarruvia affirmat, & hanc sententiam communiorem, & probabiliorem esse, ait. „ Ratio est, inquit, tum quia hæc irregularitas imponitur propter delictum: ergo ubi ob ignorantiam abest delictum, seu culpa, abest etiam irregularitas; tum quia proprie loquendo non censetur *iteratum, quod nescitur esse factum* can. *Solemnitates* 16. dist. 1. de consecr. “

Contraria sententia nititur c. 117. *Qui bis* dist. 4. de consec. ubi dicitur: *Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere; nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat*. Hic canon, inquit Anacl., non habet vim legis. Ita sane; at desumptus ex pœnitentiali Theodori, magnæ auctoritatis est, non ut legem faciat, sed ut eam declaret.

Hinc Glossa ibidem addit: *Et est sciendum, quod scienter rebaptizatus, est in perpetuum irregularis; si autem ignoranter, dispensetur cum eo ex causa*.

Quare non immerito putare possumus, citatos canones *Confirmandum*, & *Qui in qualibet* absolute loquentes, non esse limitandos, sed intelligendos sine limitatione de rebaptizatis seu scienter, seu ignoranter, seu per ignorantiam crassam, seu etiam per ignorantiam inculpabilem, ita ut rebaptizatus non solum ex delicto, ut vult Anacletus, sed etiam ex defectu irregularitatem contrahat. Res saltem dubia est, ita ut rebaptizatus etiam per inculpabilem ignorantiam, ad ordines sine dispensatione non sit admittendus.

Quod ad rebaptizantes attinet, Anacl. t. 5. juris can. p. 186. n. 35. citatis Nav., Barb., Pirhing. de iis eodem modo quoad irregularitatem loquitur, ac de rebaptizatis; pro qua sententia multos appellat canones, qui omnes de rebaptizatis tantum loquuntur excepto cap. 2. *Ex litterarum* t. 9. l. 5. decr. ubi Alex. III. de Acolytho, qui Presbytero baptismum iteranti ministerium in respondendo exhibuit, & cooperator extitit rei nefandæ, inquit: *Respondemus, quod ad superiores ordines promoveri (si publicum est, quod proponitur) non valebit, nisi ad Religionem transire voluerit, ut favore Religionis ipsius circa eum valeat dispensari. Si vero occultum est, promoveri poterit, & excessum suum dignis pœnitentiæ fructibus expiare*. „ Ex quo, inquit Laym. lib. 1. tr. 5. p. 5. c. 2. n. 1. colligunt Doctores, idem multo magis de rebaptizante sentiendum esse, quibus & consuetudo, quæ est optima legum interpres, consentit. “ Hoc porro ipse Laym. pro certo habet, si crimen sit publicum: ubi per transennam animadverte, Laym., Busemb., Anacl., & alios hic fateri, irregularitatem incurri, etiamsi in jure expresse non habeatur. Irregularitas enim, de qua hic sermo est, in jure non est expressa, sed solum implicita, solido, & valido ratiocinio ex jure deducta.

At quid si crimen rebaptizantis occultum sit? Tunc irregularem fieri „ DD. plerique, ait idem Laym., existimant, Hostiensis, Sotus, Avila, sed nullo jure probant. Palud. vero, & Toletus expresse docent, rebaptizantem non fieri irregularem, nisi crimen publicum sit. “ Hactenus Laym. Mihi quidem, si sententiam roger, Paludani, & Toleti sententia arridet; sed, cum res certa non videatur, & extra dubitationem posita, magnopere consultum est, dispensationem ad cautelam, præsertim si ad majorem ordinem rebaptizans promovendus sit, impetrare; quam Episcopus ex Synod. Trident. sess. 24. cap. 6. de reform. concedere potest.

Ant-

ANIMADVERSIO VI.

Tertia ob peccatum, quo Clericus serio, & scienter actum Ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet.

Hic quoque Busemb. addit illas particulas *serio*, & *scienter*; quasi vero Clericus ex joco diabolico exercens functionem sacri ordinis, quo caret, aut ex ignorantia culpabili, irregularitatem non incurrat. Verum cum hujusmodi irregularitas culpæ annexa sit, ignorantia ab irregularitate non liberat, nisi hujusmodi sit, ut a mortali culpa liberet; sicuti ex communi sententia monet ipse Laym. l. 1. tr. 5. c. 3. n. 2. pag. 137. Hinc c. 1. t. 28. l. 5. decr. dicitur: *Si quis baptizaverit, aut aliquod divinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem abjiciatur de Ecclesia, & numquam ordinetur:* & c. 2. ejusdem tit. de Diacono, qui Missam celebrare præsumpserat, Urbanus inquit, *quod ad Sacerdotis officium promoveri non potest: a Diaconatu quoque biennio, vel triennio pro tua maneat provisione suspensus.*

ANIMADVERSIO VII.

Quarta ob delictum, quo quis male suscepit Ordines &c.

Innoc. III. c. 32. *Cum illorum* t. 39. lib. 5. decr. de ecclesiasticis, qui in excommunicatione ob violentam manuum in Clericos injectionem positi, ordines suscipere non reformidant, ait: *Quod tales vel sciunt, excommunicationis se vinculo irretitos, vel non recolunt factum, pro quo in latæ sententiæ canonem inciderunt, vel factum quidem scientes, juris ignari, nesciunt exinde se teneri. Primos, si fuerint sæculares Clerici, a susceptis ordinibus censemus in perpetuum deponendos: in reliquis casibus tam Archiepiscopi, quam Episcopi absque mandato Sedis Apostolicæ speciali, dispensandi facultatem se noverint non habere, quibus etiam est absolutio saltem interdicta.* Si tamen crimen suscipientium ordines in excommunicatione occultum sit, ex concessione Synodi Trident. sess. 24. cap. 6. Episcopi ab hujusmodi irregularitate dispensare possunt.

De Regularibus quoad hoc ita loquitur idem Innoc. III. eodem loco. *Si autem hos ad ordines promoveri contingat, juxta præmissam distinctionem, qui scienter in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ se fecerint ordinari, ab executione suscepti ordinis, & officii decernimus manere suspensos. Circa reliquos vero facti memoriam, vel juris peritiam non habentes, monasteriorum utilitate pensata, post injunctam regularem pœnitentiam, & peractam, Abbates ipsorum poterunt dispensare, nisi grave fuerit, & notabile factum, aut is qui fecit, adultus fuerit, & discretus, ut violenter contra oblivionem, vel ignorantiam præsumatur.*

Clericum a suo ordine suspensum irregularem fieri, si ad superiorem ascendat, affirmant Covar., Nav., & alii teste Laym. lib. 1. tr. 5. p. 5. cap. 3. at ipse cit. Suar., & Sair. contrarium probabilius putat; cujus præcipua ratio est, quia hæc irregularitas in jure expressa non est; quæ sane ratio valida est; quia irregularitas seu ex defectu, seu ex delicto non aliunde, quam ex jure desumenda est; quo spectat cap. *Is qui* de sentent. excommun. in 6. supra cit. dub. 3. Ordinem ergo suscipiendo, irregularitatem non incurrit, eam tamen incurrit, cum ordinem susceptum exercet in ipsa ordinatione, puta cum Sacerdos cum Episcopo conferiat, vel si Diaconus ordinatus evangelium canat statim post ordinationem.

Vel ab Episcopo non habente jurisdictionem.

Qui ab alieno Episcopo, vel titulari absque expresso sui Prælati consensu, vel litteris dimissoriis ordines suscipit, non irregularitatem, sed a susceptorum ordinum functionibus, quamdiu proprio Ordinario expedire videbitur, suspensionem incurrit ex decreto Synodi Trident. sess. 14. c. 2. de refor. & sess. 23. c. 8. de refor. quam suspensionem confirmat Innoc. XII. constit. *Speculatores domus Israel* die 4 Nov. 1694.

Item qui per saltum ordinantur, non irregularitatem, sed suspensionem tantum incurrere videntur, ut innuit quoque Busemb. in parenthesi. Nullo enim jure nititur contraria sententia. Cap. 1. *Sollicitudo* dist. 52. Alex. III. de eo, qui ex negligentia Subdiaconatu prætermisso, Diaconatum, & Presbyteratum susceperat, inquit: *Mandamus, ut ab officio sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor temporum jejunio Subdiaconatus ministerium sibi rite imponat, & sic deinceps ad majora officia eum redire concedas.* Item cap. un. t. 39. l. 5. decr. Innoc. III. de Presbytero, qui Diaconatus ordine prætermisso, se fecit ad Sacerdotii ordinem promoveri, inquit: *Mandamus, quatenus condignam pœnitentiam pro hujusmodi negligentia injungas eidem; qua peracta (quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur) ipsum in Diaconum ordinare procures, & sic de misericordia eumdem ministrare permittas in ordine Sacerdotii.* In his canonibus nullum elucet vestigium irregularitatis, sed solum suspensionis. Hinc Syn. Trid. sess. 23. c. 14. de refor. ait: *Cum promotis per saltum, si non ministraverint, Episcopus ex legitima causa possit dispensare.* Cur sacra Syn. Episcopo concedit, ut cum promotis per saltum dispensare possit, si non ministraverint? Quia nullam irregularitatem contraxerunt. Aliud est, si ministraverint; quia tunc violata per ministerium suspensione in irregularitatem incidunt. Hæc est etiam communior Doctorum sententia teste Bonac. disp. 7. qu. 3. p. 4. propos. 4.

Illi quoque, qui ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis ad sacros ordines (quod multo magis verum est, si ad minores) ascendunt, suspensionem tantum incurrunt, non irregularitatem, ut constat ex constitut. Pii II. *Cum ex sacrorum* anni 1461. * ubi ait: *Statuimus, & ordinamus, quod omnes, & singuli, qui absque dispensatione canonica, aut legitima licentia sive extra tempora a jure statuta, sive ante legitimam ætatem, vel absque dimissoriis litteris, etiam cismontanis (præterquam si in hoc ultimo casu per cameram apostolicam juxta illius stylum ordinati fuerint) ad aliquem ex sacris ordinibus se fecerint promoveri, a suorum ordinum executione ipso jure suspensi sint; & si hujusmodi suspensione durante in eisdem ordinibus ministrare præsumpserint, eo ipso irregularitatem incurrant:* ergo ex ipsa promotione ad sacros ordines ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, irregularitatem non incurrunt.

De illis, qui haud examinati Episcopo nesciente, nec approbante ordines suscipiunt, audiendus est Alex. III. cap. *Veniens* 1. t. 30. l. 5. decr. ubi ita loquitur. *Veniens ad nos P. nobis exposuit, se furtive Diaconatus ordinem suscepisse.* Hic est casus, de quo loquimur; cui Alex. respondet: *Quod si non fuit a te, vel ab alio Archidiaconorum, vel Prælatorum tuorum sub anathematis interminatione prohibitus, tu ipse in promotione ipsius ad sacerdotale officium condigna satisfactione imposita (nisi aliud impediat) pro arbitrio tuo dispenses.*

In hac specie non videtur talis Clericus irregularitatem incurrisse; quia Episcopus sua ordinaria auctoritate poterat eum promovere ad Sacerdotium.

Si vero, inquit, *interminatio anathematis super hoc facta est, moneas eum, ut in aliquo monasterio, seu canonica habitum suscipiat regularem: cui, ex quo in habitu illo aliquanto tempore fuerit laudabiliter conversatus, poteris misericorditer providere: alioquin nulla ratione concedimus, eum ad sacerdotalem ordinem promoveri.* Ex quo intelligitur, irregularitatem contrahi, non quod aliquis furtive suscipit ordinem, sed quod illum excommunicatione innodatus suscipit. Cælestinus III. cap. 2. ejusdem tit. de Clerico, qui quatuor minoribus ordinibus, quos Episcopus illi contulerat, non contentus, Subdiaconatum temerario ausu surripuit, ait: *Quia vero idem Clericus in hoc facto multum excessit, mandamus, quatenus eum in minoribus dumtaxat ordinibus celebrare permittas. Si vero domum Religionis intraverit, & vita, & mores ejus exegerint, Abbas (si voluerit) in aliis poterit ordinibus dispensare.* Idem Cælestinus cap. 3. ejusdem tit. de Clericis, qui contra inhibitionem sub excommunicationis sententia Subdiaconatum, & Diaconatum clandestine susceperant, interrogatus respondet, *Quod ordinati in susceptis ordinibus de juris rigore ministrare non debeant. Verum*, inquit, *tamensi ad Religionem aliquam voluerint se transferre, & peracta pœnitentia pro arbitrio tuo eis injuncta, ibidem laudabiliter fuerint conversati, processu temporis cum eis poteris de nostra licentia dispensare, ut postmodum susceptorum ordinum executione lætentur.* Ex his intelligitur, eos, qui anathemate irretiti sacros ordines clandestine suscipiunt, & susceptorum ordinum executione carere, & ad majores sine Romani Pontificis dispensatione ascendere non posse, hoc est irregularitatem contrahere; in quam pœnam non videntur incidere, qui sine excommunicatione ordines furtive suscipiunt.

Ceterum Episcopi ex concessione legis Tridentinæ sess. 24. cap. 6. ab hujusmodi irregularitatibus, si delictum occultum sit, dispensare possunt.

ANIMADVERSIO VIII.

Non fit irregularis, qui in cena præscindit alteri digitum &c.

Hanc opinionem Laym. l. 3. de just. t. 3. p. 3. c. 11.

VR pro-

* Refertur ab Anacleto 1. a jucis can. p. 271. & habetur t. 1. Bull. Rom. const. 7. dicti Pontificis.

probabilem putat, *& ob Doctorum auctoritatem in praxi imam*. Contrariam tamen sententiam, quam ipso teste tradunt Cajet., Sotus, Suarez, hoc est irregularem fieri, qui alteri aurem, aut nasum, aut digitum amputat, canonibus conformiorem esse, fatetur: at sententia, quæ sacris canonibus conformior est, & probabilior, & verior est, & unice tuta; ac perperam in praxi tuta dicitur opinio opposita.

Et sane Bonif. VIII. cap. *Is, qui* lib. 5. in 6. ait: *Is, qui mandat, aliquem verberari, licet expresse inhibeat, ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, si mandatarius fines mandati excedens, mutilet, vel occidat*. Idemque colligitur ex c. t. t. 14. lib. 5 decr. & cap. unic. *Si furiosus* t. 4. lib. 5. Clem. At præcisio digiti, pollicis, nasi, auriculæ, est mutilatio juxta communem sensum, juxta quem canones loquuntur, ut ab omnibus intelligi possint. Ergo. Quid mihi nunc physicas subtilitates, a quibus sacræ leges alienæ sunt, obtrudis? Qui digito, naso, auricula caret, vere mutilus dicitur, & ex communi æstimationa mutilus est. Ergo qui hujusmodi membra abscindit, vere mutilat; ideoqua irregularitatem incurrit. Sacræ leges inter membra majora, ut sunt brachium, arus &c. & minora, ut nasus, auricula &c. eorumque amputationem, dum irregularitatem infligunt, non distinguunt, sed absolute eam imponunt mutilatoribus: ergo nec nos distinguere debemus. Enim vero abscissio digiti, nasi, auriculæ grave crimen est, mansuetudini, quam in Clericis sacri canones maxime postulant, valde adversum, injuriamqua, & damnum notabile infert: ergo ex canonum mente, qui hujus irregularitatis impositione, criminis, & injuriæ gravitatem punitam voluut, irregularitatem inducit.

Animadversio IX.

Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem . . . nec qui debilitat &c.

Ita sane, si verba tantum pensemus; at si canonum mentem inspiciamus, res dubia est. Hinc ad cautelam *censuit S. C. 12. Jan.* 1726. t. 3. p. 264. *concedendam dispensationem ab irregularitate Sacerdoti, qui sclopi explosione alterius oculum sinistrum debilitaverat*. Ita refert P. Zachar. in n. 487. p. 134. La-Croix, ubi hic ita loquitur: „ Hinc (Sperell.) cum aliis infert num. 37. si „ quis antehac alicui debilitasses manum, & sic inuti„ lem redditam postea alia actione ipsi amputaret, non „ fore irregularem; quia, cum manus illa antecedenter „ nullum haberet usum, amputans non diceretoc tollere „ membrum habens operationem distinctam a reliquis „ membris: ergo nec diceretur mutilara. “

Hæc doctrina est ne æqua, sana, probabilis? Mihi certe sophistica videtur, & falsa. Nam perinda est, seu uno ictu manum amputes, seu duplici, altero manum debilitando, altero amputando. An in hac altera specie minus peccas, quia duplex grave peccatum admittis, quam in prima? An minus legis spiritui, & menti repugnas? Dum manum debilitas, & inutilem reddis, dubiam irregularitatem incurris; cum vero addis manus debilitatæ obtruncationem, certam irregularitatem contrahis. Neque La-Croix cavillatio digna est, quæ refutetur.

Animadversio X.

Quando plures . . . . unum percutiunt, & unus letale vulnus infligit, ex quo moritur . . . hunc solum fieri irregularem, docet Sayr. &c.

Cur hic solus incurrit irregularitatem? Cum plures ex consilio unum aliquem percutiunt, qui inde ab aliquo occiditur, omnes ex communi sententia irregulares fiunt, ut ait Bonac. tr. 3. disp. 7. qu. 4. p. 8. n. 29. pag. 496. & implicite concedit Busemb. At inter eos, qui ex consilio, & qui in rixa percutiunt, illud unum discrimen est, quod illi jam antea consentere, & nunc quoque in percussionem consentiunt, isti vero nunc tantum; sed quoad factum sunt omnino pares. Porro quoad irregularitatem contrahendam factum ipsum pensatur: ergo quoad irregularitatem idem de utrisque sentiendum.

Cur qui ex consilio percutiunt, omnes fiunt irregulares? Quia omnes homicidio inde profecto cooperantur. At qui in rixa quoque percutiunt, omnes homicidio cooperantur: ergo hi quoque omnes irregularitatem incurrunt.

Alex. III. c. 6. de homic. t. 12. l. 5. decr. inquit: *Constat, ab homicidii reatu immunes non esse, qui occisoribus opem contra alios præstare venerunt*. Nonne qui in rixa percutiunt, omnes occisori opem præstant? Omnes enim eam animosiorem faciunt, & contra adversarios tuentur: ergo nemo ab homicidii reatu immunis est: ergo omnes sunt irregulares.

Qui mandat, aliquem verberari, licet expresse inhibeat, ne ullatenus occidatur, vel mutiletur, irregularis nihilominus efficitur, si mandatarius fines mandati excedens occidat, vel mutilet. Ratio est, inquit Bonif. VIII. cap. 3. t. 4. l. 5. in 6. *quia mandando in culpa fuit, & hoc evenire posse debuit cogitare*: hæc porro ratio multo magis in percutientibus in rixa locum habet; quia hi multo magis sunt in culpa, & mutilationem, aut cædem inde evenire posse, cogitare multo magis debent, cum nec mutilationem, nec cædem inhibeant: ergo nulla ratione ab irregularitate excusari possunt.

Animadversio XI.

Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium. Limitat autem &c. *ad occidendum*.

Qui bono, & christiano in amicum animo est, illum quoad fieri potest, a rixa avocat; rixari autem obstinate volentem, & ad rixam euntem non comitatur, quia illius peccati comes esse recusat. Quod si eum comitetur, cur non fit irregularis, si amicus alium occidat? Nonne, dum illius se comitem præbet, illum animosiorem facit, inimico vero animum, & vires minuit? Ergo occisori opem præstat ad cædem: ergo irregularis fit. At, inquis: Busemb. quoque id concedit: dum ait: „ Limitat autem Præpositus, nisi sua præsentia „ animaverit ad occidendum. “ Resp. Si concedis, ut negare non potes, eum, qui amicum comitatur, ne periclitetur in rixa, irregularem fieri, dum amicus ejus præsentia ad occidendum animetur, quoad jus inter nos convenit, quoad factum non convenit. Præsentia enim comitantis ad rixam ex natura sua animum facit ad percutiendum, lædendum, occidendum: oppositum nunquam accidit, moraliter loquendo. Cur ergo limitas, nisi sua præsentia animaverit ad occidendum, quasi præsentia ex natura sua ad occidendum non animet? Hæc limitatio rem involvit, & luci tenebras offundit. Ergo sine hac limitatione dicendum, comitem in rixa, in qua occisio fit, irregularem fieri.

Animadversio XII.

Qui dans operam rei licitæ (imo secundum multos etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit . . . non fit irregularis &c.

Ego quoque puto, dantem operam rei etiam illicitæ non esse reum homicidii, nec irregularem fieri, etiamsi homicidium forte contingat, si sufficientem diligentiam adhibuit, ne homicidium sequeretur. In hac enim specie homicidium nec in se, nec in causa voluntarium est. Nec enim qui e. g. ludo vetito, luxuriæ &c. operam dat, homicidii reus dici potest, si nec homicidium admisit, nec in periculum homicidii sese conjecit. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 64. ar. 8. ait: *Si vero det operam rei illicitæ, non adhibens debitam diligentiam, non evadit homicidii reatum, si ex ejus opere mors hominis oriatur*. Ergo adhibens debitam diligentiam, ne homicidium contingat, homicidii reatum evadit, etiamsi forte accidat.

Totum in eo positum mihi videtur, ut sufficiens, seu debita diligentia adhibeatur; quæ talis non est, nisi homicidii periculum humano more loquendo amoveatur.

Secus tamen si dictam diligentiam omisit omissione mortali . . . alii tamen dicunt &c.

Distinctio omissionis mortalis, & venialis in diligentia ad præcavendum homicidium, falso supposito laborat.

Nam omissio diligentiæ, seu, quod idem est, negligentia ex certa D. Thomæ 2. 2. qu. 54. art. 3. doctrina, *est peccatum mortale uno modo ex parte ejus, quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem si sit de necessitate salutis, sive sit actus, sive circumstantia, erit peccatum mortale*: atqui actus, & circumstantia necessaria ad vitandum homicidii periculum, sunt de necessitate salutis: ergo quæcumque omissio actus, & circumstantiæ necessariæ ad vitandam homicidii periculum, est peccatum mortale. Hinc Nicolaus Papa c. 49. *Hi, qui* dist. 50. inquit: *Hi, qui arbores incidere videntur, si contigerit, ut cadens arbor occiderit hominem, inculpabiles sunt, atque innoxii; quia nec voluntate eorum, nec desiderio homicidium perpetratum est. Si vero aliqua culpa eorum, vel neglectu morientis hominis interitus cognoscitur advenisse, abjiciendi sunt a gradu, & in sacro ordine nullatenus suscipiendi*.

Ait, *aliqua culpa, vel neglectu*, ut omnem negligentiam sine distinctiona comprehendat. Quod si qualiscumque negligentia, unde hominis interitus oritur, in

in

iis quoque, qui permisso operi, uti est arborum incisio, vacant, irregularitatem inducit, multo magis eam inducit in iis, qui operi vetito incumbunt.

Sed hic juvat hanc speciem proponere: Diaconus, & quidam alii Clerici levandi laboris gratia baculos suos studebant jacere in directum, & alter alterius fustem ferire; cujus ludi talis esse conditio, ut qui alterius baculum percuteret, quasi victor, pro equo, alio uteretur. Sed pr.... Clerici equitandi licentia non utentes, sola erant jactatione contenti. Quidam autem laicus, cum baculum ejusdem Diaconi percussisset, incautus in eum equitaturus insiluit, & sic a falce illius Diaconi, qua erat accinctus, mortale vulnus accepit, de quo post dies octo expiravit. Quæro, utrum descriptus Diaconus irregularitatem contraxerit? Ludus descriptus nihil mali habet. Ubi nam hic deprehenditur negligentia mortaliter culpabilis, ex qua fortuitum homicidium ortum sit? Falce usus erat ad opus messorium, eaque accinctus de more lusit; quia ne in mentem quidem ei venit ullius periculi ex falcu alteri imminentis, cum Clerici victores, equitandi licentia non uterentur, multoque minus potandum esset, laicum ea usurum in Diaconum; quam si incaute, & impudenter sibi laicus arrogavit, ille unus in culpa fuit sui interitus inde profecti. Ex quo fit, ut Diaconus ab omni irregularitate immunis judicandus sit. Ita ratiocinaturos, & judicaturos probabiles, non dubito, nisi a suis principiis, & opinandi modo desciscere velint. At Alex. III. cap. 8. *Continebatur* t. 12. lib. 5. decr. hac de re ita loquitur: *Mandamus, quatenus eumdem Diaconum sine licentia Romani Pontificis ad superiorem gradum non ascendere, vel in Diaconatus officio nullo unquam tempore ministrare permittas, sed eum dispensative ministrare in Subdiaconatus officio patiaris.* Videlicet Diaconus, etsi non cogitaverit, cogitare tamen debuit, ex ludo, & falce, qua erat accinctus, laici mutilationem, aut mortem contingere potuisse.

Audiamus nunc casum a La-Croixio p. 135. num. 293. propositum. „ Titius sclopetum solo pulvere onustum per „ jocum exonerat in faciem Caji: hic ita percellitur, „ ut videatur moriturus, supervivit tamen dies 14. & „ iterum ambulat, victurusque videtur diutius, si doctor „ eum non neglexerit, qui, quia neglexit, moritur Ca„ jus: quæritur, an Titius incurrerit irregularitatem? „ Resp. affirmant multi &c. Econtra Burgh. cent. 3. cap. „ 95. melius negat, incurrisse. " Ego hic ab æquo homine quæro, quinam magis irregularitatis pœna dignus sit, utrum Diaconus, de quo supra, an Titius, de quo hic sermo est? Diaconus eo solo nomine irregularitatem contraxit, quia de periculo homicidii, quod ex aliena temeritate ortum est, non cogitavit, nec illud vitavit. At Titius non solum periculum homicidii, quod aliunde exstat, non effugit, sed sua unius culpa illud induxit. Homicidium in casu Diaconi non accidisset, nisi occisi culpa, & temeritas accessisset: at in casu Titii accidit etiam sine ulla culpa Caji defuncti. Diaconi actiones, hoc est ludus, & falcis messoriæ gestatio ea se, seu remoto periculo adiaphoræ sunt: Titii actio, etiamsi periculum mortis adjunctum non haberet, est criminosa. Itaque, si Diaconus ex oraculo pontificio irregularitatem contraxit, multo magis eam contraxit Titius. Quid hic habes, La-Croix, quod objicias? Quando, inquit, La-Croix, „ jura imponunt irregularitatem homicidiis casua„ libus, præsumunt, gravem culpam præcessisse; qualis „ hic non fuit. Si enim non adsit culpa gravis, Nav. „ Valent. Henriq. Avil. Suar. & alii cum Sanch. de ma„ tr. l. 9. d. 32. num. 34. recte docent, non incurri irre„ gularitatem per casuale homicidium, quia, cum irre„ gularitas sit veluti pœna gravis, talem quoque culpam „ supponit. " Resp. Liberaliter cum La-Croixio agam: omnia, quæ hic asserit, concedam; illud unum noto, *qualis hic non fuit.* An non fuit gravis Titii culpa, dum sclopum solo pulvere onustum in faciem Caji explosit? Per jocum, ais, explosit. At gravia scelera evadunt ne leves culpæ, quia per jocum fiunt? Quid est illud *per jocum*? Per jocum diabolicum, inhumanum, caritati, & justitiæ gravissime infestum. An hujusmodi joci a gravissimo reatu excusari queunt? Explosio pulveris, cujus sane vis potentissima est, & vehementissima, tanto impetu Cajum perculit, ut moriturus crederetur. Injuria notem tam atrox, & damnum tam grave, gravis culpa non est? Ubi non sunt non rationes, quibus refutem, sed lacrymæ sanguineæ, quibus deplorem hujusmodi Theologiam?

„ Deinde, iterum objicit La-Croix, Silv. Cajet. Sot. „ Less. Suar. & alii ex c. *Studeat* dist. 50. requirunt, ut „ læsio sit gravis; alioquin putant, non posse dici cau„ sam, vel occasionem proximam mortis, quod videtur „ requiri: læsio autem illa non censetur letalis, si læ„ sus post triduum a vulnere accepto pedibus ambulave„ rit, ut cum aliis docet Avila, atque ea his facile re„ spondetur ad argumenta in oppositum. Jura enim illa „ præsumebant culpam gravem, quam hic non interve„ nisse, satis certum est. "

Resp. Repetit La-Croix, & ea ratione præsertim suam opinionem tuetur, quod in casu proposito culpam gravem non intervenisse, satis certum sit; quæ positio ex mox dictis evidenter falsa est. Læsio non solum fuit gravis, sed gravissima, ut ipsa casus descriptio, & mors inde orta perspicue evincunt. Post triduum vulneris, inquit La-Croix, pedibus Cajus ambulavit, forte a lecto ad scamnum. An gravissima læsio non est, quæ hominem triduo jacere cogit semianimem?

Ex cap. *Studeat* qu. 50. Diaconus a Presbytero fuerat percussus, & simul ex equo ceciderat, & fracta ex casu cervice, non ex percussione extinctus dicebatur.

Nicolaus Papa diligentem hujus facti inquisitionem fieri præcipit, & Presbyterum alia ratione puniendum ab irregularitate liberum enuntiat, si Diaconus ab eo ad mortem percussus non fuerit, sed ex equo cadens cervice fracta interierit. *Quod si*, inquit Pontifex, *veraciter qualicumque percussione istius Presbyteri ille mortuus est Diaconus, nulla hunc ratione ministrare Sacerdotis ... decernimus.* At in nostro casu Cajus ita Titii ictu veraciter mortuus est; quia nulla alia hujus mortis causa intervenit. Medici negligentia letalis quidem ictus effectum non impedivit, quem forte impedire poterat, non tamen ictum letalem fecit; sed quia ex natura sua ictus letalis erat, mortem attulit. Ergo Titius irregularitatem contraxit. Id confirmat cap. *Tua nos* t. 2. lib. 5. decr. ex quo habetur, quod Monachus Sacerdos chirurgiæ peritus, mulieris in gutture tumorem ferro aperuit, ut eam curaret. Sed quia ipsa contra ejus mandatum vento se se incaute exposuit, multo sanguine effuso interiit. Innoc. III. hac de re respondet, *quod licet ipse Monachus multum deliquerit, officium alienum usurpando, quod sibi minime congruebat; si tamen causa pietatis, & non cupiditatis id egerit, & peritus erat in officio chirurgiæ, omnemque studuit, quam debuit, diligentiam adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium ejus accidit, adeo reprobandus, quod non post condignam satisfactionem cum eo misericorditer agi possit, ut divina valeat celebrare: aliquin interdicenda est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore.*

Confer nunc casum Titii cum præsente. Monachus non parum, sed *multum* deliquit, quia officium a suo statu alienum exercuit. At Titius multo magis deliquit, quia contra Decalogum peccavit. Monachus nullam mulieri intulit injuriam, Titius gravissimam Cajo. Monachum misericordia movit, ut morbum curaret, Titium jocus diabolicus, ut vulnus inferret. Mors in utroque casu accidit. At in casu Monachi, mulier sua culpa positivam causam attulit morti; in casu Titii, nemo præter Titium ullam positivam causam morti dedit. Nihilominus ex oraculo pontificio Monachus de rigore juris irregularitatem contraxit, a qua ex pontificia solum misericordia, quia & ipse misericors fuit, liberatur. Ergo multo magis Titius in irregularitatem incidit.

Animadversio XIII.

* *Si vero laborent raro &c. permittuntur celebrare cum conjutore &c.*

Quod hic habet Busemb. non solum colligi videtur ex cap. 15. *Illud* qu. 1. cau. 7. ab eo cit. sed clarius colligitur ex cap. 1. *In suis* qu. 2. eadem cau. 7. ubi Alex. II, de Presbytero, qui caduco morbo laborabat, inquit; *Consulimus itaque, ut si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione, & Missarum celebratione modis omnibus prohibeatur.* Ait *frequenter*: ergo si raro eo corripiatur, modis omnibus non prohibetur, sed aliquo modo, hoc est adjutore adhibito permitti ab Episcopo potest ut celebret; quod Laym. quoque l. 1. tr. 5. p. 5. cap. 7. num. 3. pag. 141. citatis S. Antonino, Sylv. Nav. & aliis docet. *Si vero*, subdit Alex. *Dei misericordia convaluerit (quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causa) eum sacrificare jam non interdicimus.*

Neophyti, ... usque dum judicio Episcopi sufficienter instructi fiat.

La-Croix pag. 137. num. 508. ait: „ Judæi & infideles „ conversi, non ideo sunt irregulares, quia sic nati. „ Nam Apostoli ipsi fuerunt tales. Aliud est, si relaberentur in infidelitatem. De Luca in miscell. eccl. „ disc. 34. "

Sed hic audienda est Syn. Nicæna, quæ ita loquitur (habetur cap. 1. *Quoniam* dist. 48.) *Quoniam multa sive per necessitatem, sive ex quacumque causa contra regulam gesta sunt, ita ut homines ex vitu gentili nuper adhuc catechizati, vel instructi statim ad spiritualem baptismum, & continuo cum baptizati, etiam ad Episcopatum, vel Presbyterium provecti sunt: recte igitur visum est, de cetero nihil tale debere fieri. Nam & tempore opus est, ut sit*

Vv 2 cate-

catechumenus, & post baptismum multa probatione indiget. Evidens namque est apostolicum præceptum dicens : „ Non „ neophytum, ne forte elatus, in judicium incidat, & „ laqueum diaboli. “ Quare Judæi, & infideles in adulta ætate recens conversi ad fidem, quidquid contra sentiat, aut sentire videatur La-Croix, sunt irregulares; ejusque ratio a Nicæna Synodo præoccupata, nihil momenti habet. Si autem aliqui e Judæis, & infidelibus nati, ab infantia baptismum susceperunt, cum ad adultam ætatem pervenere, dici non possunt neophyti; quia recens conversi non sunt, ideoque non sunt irregulares, ut recte advertit Bonacina tom. 1. disput. 7. qu. 2. p. 1. prop. 3. ex Nav. Sayr. Avil. Valent. Hen. Suar. Filliuc. Tol. Reg. quod ego accipio, dum in catholica fide eruditi, & educati, in ea constanter perseveraverint. Nam, licet Bonacina loco cit. neophytum appellet, „ qui ex „ lege Judaica, Mahumetica, vel ethnica nuper con„ versus est ad fidem christianam in adulta ætate, “ neophytum tamen dicendum censeo etiam hæreticum ab infantia baptizatum, & in adulta ætate ad catholicam fidem recenter conversum.

Nam licet infans hæretici filius per baptismi susceptionem ad veram fidem conversus sit, ab ea tamen descivit, cum ad annos discretionis deductus, errores fidei repugnantes amplexus est; ideoque, dum ad catholicam fidem convertitur, merito neophytus, hoc est recens conversus dicitur.

Illud certum est, hæreticos, qui fidei in baptismo susceptæ rebelles sunt, esse irregulares, imo vero etiam eorum filios, & nepotes, ut fatetur Bonac. disp. 7. cit. qu. 3. p. 7. prop. 1. & 2. idque constat ex cap. 2. *Quicumque* § 2. tit. 2. lib. 5. in 6. ubi Alex. IV. ait: *Hæretici autem, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium, seu officium publicum admittantur. Quod si secus actum fuerit, decernimus irritum, & inane:* quod explicans Bonif. VIII. cap. 15. *Statutum*, (tit. cit.) inquit: *Primum, & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus, per maternam vero ad primam dumtaxat volumus hoc extendi.*

Hoc sane de filiis, & nepotibus hæreticorum, credentium, & aliorum hujusmodi, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur, intelligendum esse videtur, non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & reincorporatos Ecclesiæ unitati, & pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam recepisse, quam ipsi vel jam perfecerunt, vel humiliter perfectioni ejus insistunt, vel parati fuerint ad recipiendam eamdem.

Quod si filii hæreticorum, etiamsi ipsi hæretici non fuerint, sunt tamen irregulares, multo magis irregulares manent hæretici etiam post conversionem, ut notat ipse Bonacina prop. 2. citata, *nisi*, inquit, *dispensetur, aut nisi aliter receptum sit consuetudine in aliquo loco, ut in aliquibus Germaniæ locis servari videtur.*

ANIMADVERSIO XIV.

Item, si careat oculo, non tamen..... oculo dextero tantum.

Busemb. putat, carentem tantum oculo dextero non esse irregularem.

Bonacina t. 1. disp. 7. q. 2. p. 2. prop 1. ex unius oculi privatione irregularitatem induci putat sine discrimine; quia privatio unius oculi notabilem parit deformitatem. Quare privatio quoque oculi dexteri irregularem efficere contra Busembaum merito dicitur. Hoc vero confirmatur ex Gelasio Papa, qui cap. ult. *Si evangelica* dist. 55. ait: *Nam illi, cui erutus est oculus, non possumus secundum canones Sacerdotii jura concedi. Neque enim aliquid ei prodest, quod oculum invitus amisit, cum nec volens quisquam oculum amisisse credendus est; nec sacratissimos canones aliquem casum in amissione oculi, qui ad Sacerdotium adipiscendum non impediret, fuis excepisse regulis invenimus; sed hoc tantummodo ad prohibitionem sufficere videmus Patribus, ut qui careret oculo, Sacerdotii officium adipisci non possit.* Canon sine ulla distinctione oculi loquitur, ideoque sine ulla distinctione oculi seu sinistri, seu dexteri accipiendus est.

Qui vero utroque oculo integro præditus est, etiamsi sinistro nihil videat, irregularis esse non videtur, dummodo sine indecora faciei conversione oculo dextero canonem commode legere possit; pro qua sententia præter citatos a Busemb. La-Croix pag. 136. num 500. appellat Nav. Avil. Mol. Suar. Vasq. Sa, Dian. Dicast. Pirringh. Laym. Ratio est, quia sola privatio visus etiam in oculo sinistro ex hypothesi non impedit officium Sacerdotis, nec, cum oculus integer est, notabilem parit deformitatem. Hinc juxta canonem mox citatum, carentia oculi irregularitatem inducit, non carentia virtutis videndi in oculo. Hinc Alex. III. cap. 2. *Cum de tua* tit. 20. lib. 1. decr. de electo ad Episcopatum, cui objectum erat, quod in oculo maculam haberet, inquit: *De macula vero, Archiepiscopo prædicto mandavimus, ut cum consilio suffraganeorum suorum, quod exinde visum fuerit, exequatur.* Videlicet hujusmodi defectus, si nec officium impediunt, nec notabilem deformitatem contineant, irregularitatem non inducunt.

ANIMADVERSIO XV.

Porro cum dubium est, an quis sit legitimus, non censeri irregularem.... vult Diana &c.

De natalium defectu Bonifacius VIII. cap. 1. *Is qui*, t. 11. l. 1. in 6. ita loquitur: *Is, qui defectum patitur natalium, ex dispensatione Episcopi licite potest (si et aliud canonicum non obsistat) ad ordines promoveri minores, & obtinere beneficium, cui cura non imminet animarum; dummodo sit tale, super quo per ipsum Episcopum valeat dispensari. Ad ordines quoque majores, vel beneficia curam animarum habentia, super quibus nequit Episcopus dispensare, sine dispensatione Sedis Apostolicæ promoveri non potest.*

Porro dubium de natalium defectu præcipue in filios expositos cadere solet. De his porro Laym. lib. 1. tr. 5. p. 3. cap. 5. num. 4. ait: „ Expositi filii, quorum paren„ tes ignorantur, ad ordines sine dispensatione promove„ ri non solent, nec facile debent; cum vehemens sus„ picio sit, eos ex illegitimo toro natos esse. “ & hanc sententiam communem esse ait apud Covar. & Ugolin. quam citatis multis sequuntur Bonac. t. 1. disp. 7. qu. 2. p. 3. prop. 1. num. 10. & La-Croix p. 137. num. 509. Ratio est, quia ex reg. 45. in 6. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit:* atqui teste experientia expositi plerumque consuevere esse illegitimi; cum legitimi exponi non soleant: ergo expositi illegitimi, & consequenter irregulares merito habentur.

Eadem regula in aliis super hac re dubiis adhiberi poterit. Nam cum dubium est, utrum aliquis sit legitimus, dubium quoque est, utrum sit irregularis; quia irregularitas ex Bonif. VIII. cit. sequitur natalium defectum: ergo dubium natalium defectum sequitur dubia irregularitas. „ Quilibet, ait Busemb. præsumitur legiti„ mus, donec contrarium probetur. “ Resp. Id verum est quoad pœnas, quæ illegitimam nativitatem consequuntur, non autem cum periculum est violandæ irregularitatis; in quo casu, cum res dubia est, nec legitimus, nec illegitimus habendus quis est, sed ad cautelam dispensandus est ab irregularitate, priusquam ad ordines, & beneficia ecclesiastica promoveatur, juxta dicta dub. 3. resp. 1. h. cap. 5.

ANIMADVERSIO XVI.

Ex occulto enim non oritur &c.

Ex occulto crimine, excepto homicidio, & censuræ violatione, non oriri irregularitatem, etiamsi crimen ipso jure annexam habeat infamiam, ego quoque verius puto. Nam cap. 4. *Ex tenore* t. 11. lib. 1. decr. Alex. III. ait: *Ex tenore tuarum litterarum accepimus, quod N. Clericus adeo deliquit, quod si peccatum ejus esset publicum, degradaretur ab ordine, quem suscepit, & amplius non posset ad superiores ordines promoveri. Verum, quoniam peccatum ipsum fore occultum dixisti; mandamus, quatenus pœnitentiam ei condignam imponas, & suadeas, ut parte pœnitentiæ peracta, ordine suscepto utatur; quo contentus existens, ad superiores amplius non ascendat. Verumtamen quia peccatum occultum est, si promovere volueris, eum non debes aliqua ratione prohibere.* Et cap. ult. h. t. Gregor. IX. ait: *Quæsitum est de Sacerdotibus, vel aliis clericis, qui per reatum adulterii, perjurii, homicidii, vel falsi testimonii bonum conscientiæ rectæ perdiderunt: respondemus, quod si proposita crimina ordine judiciario comprobata, vel alias notoria non fuerint, non debent hi (præter reos homicidii) post pœnitentiam in jam susceptis, vel suscipiendis ordinibus impediri; qui si non pœnituerint, monendi sunt, & sub interminatione divini judicii obtestandi, ut in testimonium suæ damnationis in susceptis etiam ordinibus non ministrent.*

Atqui perjuri, adulteri, calumniatores, & qui accusant, & non probant ex Stephano Papa cap. 17. *Infames* qu. 1. cau. 6. sunt ipso jure infames: ergo crimina, quæ ipso jure annexam habent infamiam, si homicidium, & censuræ violationem excipias, irregularitatem non inducunt, cum occulta sunt.

Videlicet sicuti gloria ex occultis virtutibus non oritur, ita infamia ex occultis criminibus non existit. Infamia enim est prava, & publica opinio de alicujus criminosa vita, & moribus: ergo crimina quæ ipso jure infamiam annexam habent, eam non inducunt, ideoque neque irregularitatem quidem, nisi sint publica.

ANI-

ANIMADVERSIO XVII.

Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis &c. vel etiam proximi.

Busemb. licet non paucos habeat suæ sententiæ patronos, ut videri potest apud Bonacinam tom. 1. disput. 7. qu. 4. p. 6. prop. 2. num. 10. plures tamen adversarios habet; quos refert, & sequitur ipse Laym. lib. 3. de just. tract. 3. p. 3. cap. 9. num. 3.

Sed missis probabilibus, Busembaum, & eorum qui cum eo sentiunt, opinio sine ulla dubitatione rejicienda est; quia falso supposito nititur. Idcirco enim docent, mutilatores, & occisores in defensionem honoris, castitatis, bonorum magni momenti non incurrere irregularitatem, quia hujusmodi defensionem inculpatam esse ponunt: hinc Busemb. inquit, *in defensionem inculpatam* &c.

At hujusmodi defensionem esse malam, & culpabilem, contra Busembaum ostendimus lib. 3. tr. 4. cap. 1. dub. 3. ergo Busembaum opinio sine dubitatione rejicienda est.

Hinc Greg. IX. mox cit. ait, quod reatus adulterii, perjurii &c., si occolti siut, non inducunt irregularitatem *præter reos homicidii*. Itaque ab irregularitate incurrenda non excipitur, nisi *qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit, vel mutilat invasorem* cap. un. *Si furiosus* t. 4. lib. 5. Clement.

Hæc sunt, quæ in Busembaum, & La-Croixii doctrinis, mihi animadversione digna visa sunt. Qua in re illud moneo, non omnia, quæ notari possunt, me animadvertisse, sed præcipua, & plurima. Quæ vere, & recte dicta sunt, a Patre luminum profecta esse, certum est; cui proinde uni honorem, & gloriam adscribo, & haberi volo. Aberrationes, & errata mea sunt, quæ castigari, & reprehendi ex animo cupio. Nam vexationes, & contumelias, quas, si ex præteritis futura conjicienda sunt, & multas, & graves meo capiti imminere jam video, nihil moror. Dummodo adversarii sanam doctrinam intactam relinquant, eorum dicteriis, ineptisque criminationibus me ne responsurum quidem, in antecessum edico, & denuntio.

FINIS.

INDEX
RERUM
quæ in Textu Herm. Busembaum continentur.

A

B

C

Co-

D

E

F

G

H

I

Inter-

L

M

N

Neo-

O

P

Pro-

Sta-

FINIS

INDICIS RERUM

in Textu Busemb. contentarum.

I N D E X
R E R U M
in Animadversionibus contentarum .

Prior numerus paginam , alter vero animadversionem indicat .

A

Cam-

C

D

duo-

G

H

Hære-

I

L

Qui

filia

In

P

T

Ta-

INDICIS ANIMADVERSIONUM

FINIS.

APPEN-

APPENDIX.

ROMANORUM PONTIFICUM SACRARUMQUE CONGREGATIONUM DECRETA &c.

I.

SS. D. N.

INNOCENTII PAPÆ X.

DECRETUM

adversus libros continentes propositionem, qua asseritur æqualitas Sanctorum PETRI & PAULI.

Feria V. die 29. Januarii 1647. In Congregatione Generali S. Romanæ & Universalis Inquisitionis &c.

EDitus est anno 1645. liber Gallico idiomate impressus, cui titulus: *De l'autorite de S. Pierre, & de S. Paul, qui reside dans le Pape Successeur de ces deux Apotres*, absque nomine Auctoris, & impressionis loco. Hujus libri evulgationem subsecuta editio est alterius libri anonymi eodem idiomate impressi, cui titulus: *La Grandeur de l'Eglise Romaine etablie sur l'autorite de S. Pierre, & de S. Paul*; nec non epistolæ ejusdem argumenti latino idiomate conscriptæ, ac typis excusæ pluribus adductis, atque congestis Sanctorum Patrum, Summorum Pontificum, Sacrorum Conciliorum, & Doctorum locis.

Quocirca, ne in re tanti ponderis error aliquis mentibus Christi fidelium irreperet, libris prædictis de mandato Sanctissimi mature examinatis, locisque adductis diligenter inspectis, ac ponderatis:

Sanctissimus relata unanimi Theologorum ad hoc specialiter deputatorum censura, & auditis votis Eminentissimorum, & Reverendissimorum DD. Cardinalium Generalium Inquisitorum, propositionem hanc: S. Petrus, & S. Paulus sunt duo Ecclesiæ Principes, qui unicum efficiunt: vel: sunt duo Ecclesiæ Catholicæ Coriphæi, ac supremi Duces summa inter se unitate conjuncti: vel: sunt geminus Universalis Ecclesiæ vertex, qui in unum divinissime coalaerunt: vel: sunt duo Ecclesiæ Summi Pastores, ac Præsides, qui unicum caput constituunt: ita explicatam, ut ponat omnimodam æqualitatem inter S. Petrum, & S. Paulum, sine subordinatione, & subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema, & regimine universalis Ecclesiæ, hæreticam censuit, & declaravit.

Epistolam vero, ac libros prædictos, aliosque, in quibus Propositio, ut supra explicata, & damnata asseritur & defenditur, tam impressos quam imprimendos, quocumque idiomate, aut quomodolibet, etiam in scriptis evulgatos, vel in posterum evulgandos, Sanctitas sua omnino damnatos, & prohibitos esse voluit, prout præsenti Decreto damnat, & prohibet.

Mandans ut nemo cujuscumque gradus, & conditionis existat, etiam speciali seu specialissima nota dignus, libros prædictos, aut aliquem ex illis apud se retineat aut legat, nec imprimere, aut imprimi curare audeat, sub censuris, & pœnis contra hujusmodi delinquentes statutis, sed etiam in præsentis Decreti notitia, quicomque illos habuerit locorum Ordinariis, seu Inquisitoribus consignare teneatur.

II.

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VII.

DECRETUM

prius adversus propositiones 28. scandalosas, & perniciosas in praxi.

Feria V. die 24. Septembris 1665.

SAnctissimus D. N. audivit, non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quam si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irruptura esset vitæ Christianæ corruptela. Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro pastorali solicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen pluribus in sacra Theologia Magistris, ac deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus serio commisit: qui tantum negotium strenue aggressi, eique sedulo incumbentes, & mature discussis usque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim exposuerunt.

I. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

II. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

III. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.

IV. Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

V. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denonciare, si probare non possis.

VI. Confessarius, qui in sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus.

VII. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

VIII. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

IX. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

X. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre: neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

XI. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam caussam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

XII. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

XIII. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

XIV. Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

XV. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

XVI. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

XVII. Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel

ipsa

ipsi Religioso, vel ejus Religioni, publice & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

XVIII. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

XIX. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

XX. Restitutio a S. Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.

XXI. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

XXII. Non est contra justitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

XXIII. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

XXIV. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem.

XXV. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

XXVI. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

XXVII. Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem.

XXVIII. Populus non peccat, etiamsi absque ulla caussa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Quibus peractis dum similium propositionum examini curæ, & studium impenditur, interea idem Sanctissimus re mature considerata statuit, & decrevit, prædictas propositiones, & unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicumque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi-fidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, ac specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Sanctissimus D. N. post latum Decretum die 24. Septembris proxime elapsi, quo viginti octo propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulo, & accurate usque ad hanc diem infrascriptis aliis quadragesimum quintum numerum complentibus, per plures in sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos, & Reverendissimos D.D. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia sigillatim super unaquaque ipsarum audivit.

PROPOSITIO XXIX.

IN die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

XXX. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificari, an labor sit compatibilis cum jejunio.

XXXI. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, etiamsi iter unius diei conficiant.

XXXII. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.

XXXIII. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

XXXIV. In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto.

XXXV. Unico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.

XXXVI. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

XXXVII. Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ a Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

XXXVIII. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

XXXIX. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

XL. Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.

XLI. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*, dum deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.

XLII. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

XLIII. Annuum Legatum pro anima relictum non durat plus, quam per decem annos.

XLIV. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

XLV. Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus mature pensatis, idem Sanctissimus statuit ac decrevit prædictas propositiones, & unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas esse damnandas & prohibendas, sicuti eas damnat, ac prohibet. Ita ut quicumque illas &c. uti in priore decreto.

Insuper districte in virtute sanctæ Obedientiæ, &c. ut in priore etiam decreto.

III.

SS. D. N.

INNOCENTII PAPÆ XI.

DECRETUM

contra propositiones 65. scandalosas, & in praxi perniciosas.

Feria V. die 2. Martii 1679.

SAnctissimus D. N. Innocentius Papa XI. prædictus, ovium sibi a Deo creditarum saluti sedulo incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis a fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones, partim ex diversis vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus propositionibus sedulo, & accurate sæpius discussis, eorumdem Eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem suam auditis, idem Sanctissimus D. N. re postea mature considerata, statuit, & decrevit pro nunc sequentes propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas sua per hoc decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas, ullatenus approbare.

I. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

II. Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

III. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

IV. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

V. An peccet mortaliter qui actus dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

VI. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.

VII. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus.

VIII. Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

IX. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

X. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

XI. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

XII.

XII. Vix in saecularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui; & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

XIII. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.

XIV. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

XV. Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.

XVI. Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale, & secundum se.

XVII. Satis est actum Fidei semel in vita elicere.

XVIII. Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri; ut Deo, & Fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum per se non damno.

XIX. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

XX. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

XXI. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

XXII. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.

XXIII. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.

XXIV. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

XXV. Cum caussa licitum est jurare sine animo jurandi, si res sit levis, sive gravis.

XXVI. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis caussa, sive quocumque alio fine juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit; intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

XXVII. Caussa justa utendi his amphibologiis est quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

XXVIII. Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi; non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

XXIX. Urgens metus gravis est caussa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

XXX. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

XXXI. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

XXXII. Non solum licitum est defendere defensione occisiva quae actu possidemus, sed etiam ad quae jus inchoatum habemus, & quae nos possessuros speramus.

XXXIII. Licitum est tam heredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedram, vel praebendam contra eorum possessionem injuste impedientem.

XXXIV. Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

XXXV. Videtur probabile omnem fetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo aborto homicidium committi.

XXXVI. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

XXXVII. Famuli & famulae domesticae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

XXXVIII. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

XXXIX. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

XL. Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personae, & cum contractu retrovenditionis praevie inito, cum intentione lucri.

XLI. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam praesentem, quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

XLII. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.

XLIII. Quidni nonnisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere.

XLIV. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat: & si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

XLV. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium; sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra.

XLVI. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.

XLVII. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes, mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium, vel primo videtur per hoc *digniores* non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

XLVIII. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

XLIX. Mollities jure naturae prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

L. Copula cum conjugata consentiente marito non est adulterium; ideoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum.

LI. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

LII. Praeceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

LIII. Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor, simul a diversis celebrantibus audit.

LIV. Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

LV. Praecepto communionis annuae satisfit per sacrilegam Corporis Domini manducationem.

LVI. Frequens Confessio, & Communio etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.

LVII. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

LVIII. Non tenetur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

LIX. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnae alicujus festivitatis, aut indulgentiae.

LX. Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturae, aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.

LXI. Potest aliquando absolvi, qui in proxima peccandi occasione versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directe, & ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.

LXII. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando caussa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

LXIII. Licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

LXIV. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium sanctissimae Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.

LXV. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujusvis conditionis, status, & dignitatis, illas vel illarum aliquam, conjunctim, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputative, publice, aut privatim tractaverit, vel praedicaverit, nisi forsan impugnan-

pugnan-

pugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi-fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque imposterum se abstineant, & ut paci, & caritati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctæ obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus, ac prædicationibus caveant ab omni censura, & nota, necnon a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede recognitæ super iisdem propositionibus judicium proferatur.

IV.

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VIII.

DECRETUM

24. Augusti 1690.

SAnctissimus D. N. Alexander Papa VIII. non sine magno animi sui mœrore audivit duas theses, seu propositiones, unam denuo, & in majorem perniciem fidelium suscitari, alteram de novo erumpere; & cum sui pastoralis officii munus sit, oves sibi creditas a noxiis pascuis avertere, & ad salutaria semper dirigere, dictarum thesium sive propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus Inquisitoribus sedulo commisit, qui pluries re mature discussa infrascriptis thesibus, seu propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim exposuerunt.

I. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: *hinc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.*

II. Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi; theologicum vero, & morale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

Quibus peractis, Sanctissimus, omnibus plene, & mature consideratis, primam thesim, seu propositionem declaravit hæreticam, & uti talem damnandam, & prohibendam esse, sicuti damnat, & prohibet sub censuris, & pœnis contra hæreticos, & eorum fautores in jure expressis. Secundam thesim, seu propositionem declaravit scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam, & erroneam, & uti talem damnandam, & prohibendam esse, sicuti damnat, & prohibet, ita ut quicumque illam docuerit, defenderit, ediderit, aut de ea etiam disputaverit publice, seu privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi. Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque dignitatis, conditionis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictam thesim, seu propositionem ad praxim deducant.

V.

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VIII.

DECRETUM

Contra propositiones 31.

Feria V. die 7. Decembris 1690.

SAnctissimus D. N. Alexander divina providentia Papa VIII. prædictus, pro pastorali cura ovium a Christo Domino sibi commissa de earum salute sollicitus, ut inoffenso gradu per rectas semitas possint incedere, & pascua nimium perniciosa in pravis doctrinis exhibita vitare, infrascriptarum supra triginta propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, ac Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi, eique sedulo, ac pluries incumbentes, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim detulerunt.

Propositiones autem sunt infrascriptæ, videlicet:

I. IN statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in caussa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

II. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat a peccato formali.

III. Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.

IV. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus, & solis fidelibus.

V. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam, & inermem, sine omni gratia sufficienti.

VI. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: *A gratia sufficienti libera nos, Domine.*

VII. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, caritas Patris est, si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

VIII. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

IX. Revera peccat, qui odit peccatum mere ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

X. Intentio, qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, mere ut cælestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

XI. Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

XII. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.

XIII. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

XIV. Timor gehennæ non est supernaturalis.

XV. Attritio, quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

XVI. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit, non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

XVII. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

XVIII. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

XIX. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

XX. Confessiones apud Religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

XXI. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia seu satisfactione ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.

XXII. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

XXIII. Similiter arcendi sunt a sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.

XXIV. Oblatio in Templo, quæ fiebat a B. M. V. die Purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, & quod filius, qui offerebatur, etiam macula matris maculatus esset secundum verba legis.

XXV. Dei Patris sedentis simulacrum nefas est Christiano in Templo collocare.

XXVI. Laus, quæ defertur MARIÆ, ut MARIÆ, vana est.

XXVII. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris &c.* prætermissis illis: *Ego te baptizo.*

XXVIII. Valet Baptismus collatus a Ministro,

qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: *Non intendo, quod facit Ecclesia.*

XXIX. Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium œcumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

XXX. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

XXXI. Bulla Urbani VIII. *In Eminenti*, est subreptitia.

Quibus mature consideratis, idem Sanctissimus statuit, & decrevit 31. supradictas propositiones, tamquam temerarias, scandalosas, male sonantes, injuriosas, hæresi proximas, hæresim sapientes, erroneas, schismaticas, & hæreticas respective esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet, ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas sua per hoc Decretum alias propositiones in majori numero ultra supradictas 31. jam exhibitas, & in hoc Decreto non expressas approbare.

V I.

S. S. D. N.

PAPÆ BENEDICTI XIV.

CONSTITUTIO

qua quinque propositiones de duello proscribuntur.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

DEtestabilem, ac divina naturalique lege damnatum Duellorum abusum, a barbaris gentibus atque superstitiosis, non sine ingenti corporum, animarumque clade, in Christianam Rempublicam auctore Diabolo invectum, cum semper execrata sit, atque improbarit Ecclesia, tum præcipuo in eam curam studio, vigilantia, ac zelo incubuerunt Romani Pontifices, ut a Fidelium cœtu longissime arceretur. Nam, ut antiquiora mittamus Prædecessorum Nostrorum, Nicolai I. Cœlestini III. Innocentii II. Eugenii III. Alexandri III. Innocentii IV. adversus singulares pugnas decreta, extant recentiores Apostolicæ Sedis Constitutiones, quibus Romani Pontifices Julius II. Leo X. Clemens VII. ac demum Pius IV. gravissimas pœnas antea statutas confirmarent, aliasque de novo addiderunt contra duellantes ex quacumque causa, etiam per sæculares Regionum aut Locorum Leges forsan permissa, adjecta infamia, bonorumque proscriptione etiam adversus complices ac participes, & qualemcumque operam iisdem præbentes.

Tridentina vero Synodus latam in eos excommunicationem extendit ad Imperatores, & Reges, Duces, ac Principes, ceterosque Dominos temporales, si locum ad Monomachiam in terris suis concesserint, ac jurisdictione & dominio loci, in quo duellum fieri permiserint, quem ab Ecclesia obtineant, eo ipso privatos declaravit. Committentes vero pugnam, eorumque patrinos, excommunicationis ac omnium bonorum proscriptionis, nec non perpetuæ infamiæ pœnam incurrere statuit; &, si in ipso conflictu decesserint, ecclesiastica sepultura perpetuo cariturus decrevit.

Cum vero præfatis saluberrimis Legibus judicialia duntaxat, ac solemnia duella comprehensa, ac proscripta viderentur, piæ memoriæ Prædecessor noster Gregorius Papa XIII. hujusmodi pœnas adversus eos omnes extendit, qui nedum publice, sed etiam privatim ex condicto, statuto tempore, & loco, Monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini, sociive ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve provocatoriæ litteræ, aut denuntiationis chartulæ præcesserint.

Denique felicis recordationis Clemens Papa VIII. etiam Prædecessor Noster, Apostolicas Romanorum ante se Pontificum Leges omnes, & pœnas in eis statutas, sua Constitutione, quæ incipit *Illius vices*, data XVI. Kal. Septembris Anno MDXCII. diserte complexus, easdem extendit ad omnes non solum duello certantes, sed etiam provocantes, suadentes, equos, arma, commeatus præbentes, comitantes, chartulas, libellos, manifesta mittentes, scribentes, vel divulgantes, aut quomodolibet circa ista cooperantes, socios, patrinos, de industria spectatores, fautores, criminis demum participes, illudque permittentes, vel, quantum in ipsis est, non prohibentes, ac delinquentibus veniam & impunitatem concedentes, quique se prædictis quoquomodo immiscuerint, etiamsi neque pugnæ effectus, neque accessus ad locum sit subsequutus.

His tam sapienter, tam aperte, atque perspicue ab Ecclesia, & ab Apostolica Sede constitutis, dubitari jam nullo modo posse videbatur, quin duella omnia, tam publica, quam privata, & naturali, & divino, & ecclesiastico jure, prorsus illicita, vetita, atque damnata censeri deberent. Sed nonnulli earum Legum interpretes, per benignitatis speciem humanis pravisque cupiditatibus plus æquo faventes, Apostolicas Sanctiones ad corrupta hominum judicia inflectentes ac temperantes, *licere* docuerunt, *viro equestri duellum acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat: fas esse defensione occisiva, vel ipsis Clericis, ac Religiosis, tueri honorem, dum alia declinandæ calumniæ via non suppetat; propulsare damna, quæ ex iniqua Judicis sententia certo imminent; defendere non solum quæ possidemus, sed etiam ea, ad quæ jus inchoatum habemus, dum alia via id assequi non valeamus.* Quas quidem assertiones duellis faventes, Apostolica Sedes censura notavit, rejecit, proscripsit.

Et nihilominus extiterunt quam proxime recentiores alii, qui etsi duella, vel odii, vel vindictæ, vel honoris tuendi causa, vel levioris momenti res fortunasque servandi, fateantur illicita; aliis tamen in circumstantiis, & casibus, vel amittendi officii, & sustentationis, vel denegatæ sibi a Magistratu justitiæ, defensionis innoxiæ titulo, ea licere pronunciant. Laxas, & periculi plenas opiniones hujusmodi, ex vulgatis eorum Libris ad Nos delatas, ubi primum accepimus, earum examen nonnullis ex Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus, & quibusdam dilectis Filiis Sacræ Theologiæ Magistris specialiter ad id per Nos deputatis, commisimus; qui re mature discussa, latis coram Nobis tum voce, tum scripto suffragiis, infrascriptas propositiones censura, & proscriptione dignas existimarunt.

PRIMA PROPOSITIO.

Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ ac promeritæ, spe perpetuo carere deberet, culpa & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.

I I.

Excusari possunt etiam, honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

I I I.

Non incurrit ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas, Dux, vel Officialis Militiæ, acceptans duellum, ex gravi metu amissionis famæ, & officii.

I V.

Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.

V.

Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.

Auditis itaque super unaquaque earum propositionum, dictorum Cardinalium & Consultorum judiciis, atque omnibus rite & mature consideratis, Nos ipsas, præsentium Litterarum tenore, & Apostolica auctoritate, tamquam falsas, scandalosas, ac perniciosas rejicimus, damnamus, ac prohibemus, itaut quicumque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de iis, etiam disputandi gratia, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in mortis articulo) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi ab existente pro tempore Romano Pontifice absolvi.

Insuper districte in virtute sanctæ obedientiæ, & sub in-

intermination divini Judicii prohibemus omnibus Christifidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Jam vero ut exitiosam duellorum licentiam, in Christiana, ac præsertim Militari Republica, non obstantibus providis Legibus a plerisque etiam sæcularibus Principibus & Potestatibus ad eamdem extirpandam laudabiliter editis, adhuc gliscentem, validiore manu coerceamus, gravissimumque scelus apostolicæ districtionis gladio magis magisque insequamur, omnes & singulas dictorum Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum Constitutiones superius enunciatas, quarum tenores, ac si præsentibus de verbo ad verbum insertæ forent, pro sufficienter expressis haberi volumus, apostolica auctoritate confirmantes & innovantes, ad hoc ut pœnarum gravitas & severitas majorem perditis hominibus ingerat peccandi metum, Nostro motu proprio, ac de apostolicæ auctoritatis plenitudine, earundem præsentium litterarum serie, statuimus atque decernimus, ut si quis in duello, sive publice, sive privatim indicto, hominem occiderit, sive hic mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra illum ex vulnere in duello accepto, hujusmodi homicida, tamquam interficiens proximum suum animo præmeditato ac deliberato, ad formam Constitutionis felicis recordationis Prædecessoris Nostri Benedicti Papæ XIII. quæ incipit *Ex quo Divina*, data VI. Idus Junii Anno Domini MDCCXXV., ab ecclesiasticæ Immunitatis beneficio exclusus & repulsus omnino censeatur; ita ut a cujuscumque Sacri aut Religiosi loci asylo, ad quod confugerit, servatis tamen de jure servandis, extrahi, & Judicis competentis Curiæ pro merito puniendus, tradi possit & debeat; super quos Nos Episcopis, aliisque Superioribus Antistibus, ad quos respective pertinet, & pertinebit inposterum, necessarias & opportunas facultates præsentium quoque tenore impertimur. Quin etiam, vivente adhuc altero in singolari certamine graviter vulnerato, si percussor in locum immunem se receperit, ex quo, eveniente illius morte, fugam arripere, & legum severitatem evadere posse prospiciatur; volumus, & respective permittimus, ut, quatenus periti ad inspiciendum vulnus acciti, *grave vitæ periculum* adesse retulerint, percussor ipse, prævio semper decreto Episcopi, & cum assistentia personæ ecclesiasticæ ab eodem Episcopo deputatæ, ab hujusmodi loco immuni extractus, sine mora carceribus mancipetur; ea tamen lege Judicibus indicta, ut illum Ecclesiæ restituere debeant, si vulneratus superstes vivat ultra tempus a legibus, quæ de homicidiis sunt, constitutum; alioquin in easdem pœnas incidant, quæ in memoratis Benedicti XIII. Litteris constitutæ sunt adversos illos, qui delinquentem in aliquo ex casibus ibidem expressis, ex indiciis ad id sufficientibus sibi traditum, restituere recusent, postquam is in suis defensionibus hujusmodi indicia diluerit.

Præterea, simili motu & auctoritate decernimus ac declaramus, sepulturæ sacræ privationem a sacrosancta Tridentina Synodo inflictam morientibus in loco duelli & conflictus, incurrendam perpetuo fore, etiam ante sententiam Judicis, a decedente quoque extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto, sive duellum publice, sive privatim indictum fuerit, ac etiamsi vulneratus ante mortem non incerta pœnitentiæ signa dederit; atque a peccatis & censuris absolutionem obtinuerit; sublata Episcopis, & Ordinariis locorum super hac pœna interpretandi ac dispensandi facultate, quo ceteris documentum præbeatur fugiendi sceleris, ac debitam Ecclesiæ legibus obedientiam præstandi.

In hujus demum sollicitudinis nostræ societatem vocantes Carissimos in Christo Filios Nostros, Imperatorem electum, cunctosque Catholicos Reges, nec non Principes, Magistratus, Militiæ Duces, atque Præfectos, eos omnes & singulos, pro sua in Deum Religione, ac pietate, enixe obtestamur in Domino, ut conjunctis studiis, & animis, exitiosæ duellorum licentiæ, & qua Regnorum tranquillitas, populorum securitas, atque incolumitas, neque corporum solum, sed, quæ nullo pretio æstimari potest, æterna animarum vita certo periclitatur, omni nisu & constantia vehementer obsistant. Neque sibi, suæque in Deum fidei, munerisque rationi fecisse satis intelligant, quod optime constitutis Legibus, indictisque gravissimis pœnis, horrendum scelus proscriptum sit, nisi accuratam ipsarum Legum, pœnarumque executionem neviter urgeant, ac promoveant, seque inexorabiles Dei vindices in eos, qui talia agunt, diligenter exhibeant. Nam si delinquentes aut oscitanter ferant, aut molliter punient, alieno sese crimine polluent, omnisque illius sanguinis reos se constituent, quem ita crudeliter inultum effundi permiserint. Vani enim falsique honoris idolo humanas litari victimas non impune feret supremus omnium Judex Deus; rationem ab iis aliquando exacturus, quorum est divina, & humana jura tueri, sibique creditorum hominum vitam servare, pro quibus sanguinem ipse suum Jesus Christus effudit.

Volumus autem ut præsentium Litterarum transumptis etiam impressis, Notarii publici manu subscriptis, & Sigillo personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem ubique, etiam in judicio, fides habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si originaliter forent exhibitæ vel ostensæ. Utque eædem præsentes in consuetis locis publicis hujus Almæ Urbis per cursores nostros, ut moris est, publicatæ & affixæ, omnes & singulos, quos concernunt, seu concernent in futurum, perinde afficiant, ac si unicuique illorum personaliter intimatæ & notificatæ fuissent.

Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc nostrarum prohibitionis, damnationis, præcepti, statuti, declarationis, facultatum impertitionis, obtestationis, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno Incarnationis Dominicæ MDCCLII. quarto Idus Novembris, Pontificatus nostri Anno tertiodecimo.

VII.

CONDEMNATIO DUARUM THESIUM

De omnipotentia donata, & subjecta creaturæ.

23. Novembris 1679.

IN Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostol. Montis Quirinalis coram SS. D. N. Innoc. Divin. Prov. PP. XI. ac Emin. & Rev. Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Rep. Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Cum supradictis Eminentiss. ac Reverendiss. DD. delatæ fuerint hæ duæ Propositiones:

I. Deus donat nobis omnipotentiam suam, ut ea utamur, sicut aliquis donat alteri villam, aut librum.

II. Deus subjicit nobis suam omnipotentiam.

Earumdem jussu per Theologos ad id specialiter deputatos SS. D. N. relatæ, & coram sua Sanctitate propositæ, una cum votis Eminentiss. & Reverendiss. S. R. E. Cardinalium, Sanctitas sua decrevit, & mandavit, ut ambæ propositiones prohiberentur, sicut eas præsenti Decreto damnat, & prohibet, ut temerarias ad minimum, & novas; mandatque, ne quis deinceps, cujuscumque sit gradus, ordinis, aut conditionis, illas vel illarum alterutram audeat imprimere, vel imprimi facere, sive scriptis, sive etiam oratenus docere, vel asserere, sub pœnis & censuris in Indice librorum prohibitorum contentis, aliisque Sanctitati suæ bene visis.

VIII.

PROHIBITIO THESIS

De usu scientiæ ex Confessione acquisitæ.

18. Novembris 1682.

IN Generali Congregatione S. Romanæ, & universalis Inquisitionis habita in Conventu S. Mariæ super Minervam coram Eminentiss. DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Repub. Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Prævie matura consultatione Dominorum Consultorum, facta fuit discussio sequentis propositionis:

Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta revelatione, & gravamine pœnitentis, nisi aliud multo majus ex non usu sequatur, in cujus comparatione prius merito contemnatur.

Addita deinde explicatione, sive limitatione, quod sit intelligenda de usu scientiæ ex confessione acquisitæ cum gravamine pœnitentis, seclusa quacumque revelatione, atque in casu, quo multo majus gravamen ejusdem pœnitentis ex non usu sequeretur: statuerunt dictam propositionem, quatenus admittit usum dictæ scientiæ cum gravamine pœnitentis, omnino prohibendam esse, etiam cum dicta explicatione, sive limitatione: & præsenti Decreto prohibet, ne quis ultra audeat talem doctrinam publice, aut privatim docere, aut defendere, sub pœnis arbitrio Sacræ Congregationis infligendis. Mandantes etiam universis Sacramenti Pœnitentiæ Ministris, ut ab ea in praxim deducenda prorsus abstineant.

INSTRUCTIO

Parochorum, & Confessariorum pro casibus, quorum, absolutio, seu dispensatio a Sacra Pœnitentiaria Apostolica impetratur.

Romæ edita an. 1705.

CUm sæpe sit experientie compertum, plurimos utriusque sexus Christi fideles, & præcipue in longinquis degentes, censuratum vinculis, votorum obligationibus, Matrimoniorum impedimentis, necnon Irregularitatum, & casuum quoquo modo reserveterum ligaminibus adstrictos, ad Sanctam Sedem, ejusque Sacram Pœnitentiariam spectantibus irretitos, in illis lacrymose persistere, & continuis conscientiæ agitationibus laboriose perdurere, cujus mali causas ex similibus provenire innotuit.

Primo eo quod Parochi, vel alii, ad quos hujusmodi Pœnitentes recurrere contingit, in pagis, ent locis ruralibus degunt, & viam, modumque recurrendi ad præfatam Sacram Pœnitentiariam ignorant, nec aliquem hic Romæ agnoscunt, ad quem supplicationes dirigant, unde Pœnitentes perplexos dimittunt, qui cum ad Ordinariam accedendi (præsertim si sint feminæ) verecundie, aut timore intercludantur, consilium ulterius requirere nescientes, remedium desperent, & in prædictis vinculis, obligationibus, impedimentis, inhabilitatibus, & casibus reservetis, cum periculo damnationis insordescunt.

Secundo evenit, quod Pœnitentes egeni recognitionem pro sollicitetione, & labore Agentium Romæ commorantium, exsolvere non velentes, mœrentes, afflicti, ac conscientiæ moribus concussi, in periculoso statu manere coguntur, & forte (quod pejus est) sibi persuadent, Sacræ Pœnitentiariæ Tribunal aliquid lucri pro litteris prædictis recipere, cum re vera Sacræ Pœnitentiariæ Ministri, nec aliquid quamvis minimum, nec etiam sponte oblatum unquam recipiant, & gratis omnia exhibentes, singulos ad se recurrentes, serena fronte complectantur.

Tertio accidit etiam nonnumquam per inadvertentiam exponentium, ut gratiæ juxta exposita obtentæ, irritæ evadant, eo quia casus, & circumstantias necesserias retineant, unde fit, quod litterarum executores, casu postea Pœnitentium examinato, rem aliter se habere, quam expressam fuerat, comperiant, & gratias subreptitias, aut obreptitias esse inveniant, quare Pœnitentes confusi remanent, & spe novæ dispensationis se carere putantes, in prædictis vinculis, obligationibus &c. miserabiliter remanent.

Quare gratum Deo, & utile fidelibus futurum esse speratur, si iste modus recurrendi ad ipsam Sacram Pœnitentiariam proponatur.

Confessores itaque, cum Pœnitentes vinculis præfatis irretitos ad se accedere contigerit, casuum qualiteres, & præfatorum casuum circumstantias considerent, causasque dispensationum, aut commutationum expriment, & caveant, ne quod occultum est, publicum faciant, præsertim Impedimenta occulta matrimoniorum: nam publica, vel ad publicam redacta, non pertinent ad Sacrem Pœnitentiariam.

Et sic præfati Confessores poterunt casus Pœnitentium præfatos cum dictis circumstentiis, & causis exponere, sive latino, sive quocumque alio idiomate propriæ Regionie, nam Sacra Pœnitentieria suos ex quacumque Regione Pœnitentiarios subordinatos habet; & exprimant insuper in fine expositionis casus, nomen, cognomen, cui sit a Sacre Pœnitentierie rescribendum, etiam si ipsum nomen, & cognomen sit fictitium. Itemque modum, per quem responsio secura dirigi possit, significando scilicet vulgari nomine, Oppidum, seu Civitatem, & Regionem, cum data mensis, & anni in hunc modum.

Intus incipiant Epistolam, seu supplicationem sic.

Eminentissime, & Reverendissime Domine.

N. Mulier emisit votum simplex castitatis, manet in periculo incontinentiæ, nisi nubat, supplicat sibi votum commutari ad effectum contrahendi Matrimonium.

Terminent Epistolem, seu supplicationem sic.

Dignetur Eminentia vestre rescribere ad N. & N. & exprimant nomen, & cognomen illius, cui est rescribendum; Ad Civitatem N. exprimendo nomen Civitatis. Per Oppidum N. exprimendo vulgari nomine, nomen Oppidi, & dirigere Breve, seu gratiam simplici Confessario, seu Confessario Magistro in Theologia, sive decretorum Doctori, sive Parocho, cui Pœnitens aperuit suam conscientiam, ne ipse Pœnitens, & præsertim feminæ cogantur circumire pro executione gratiæ Sacræ Pœnitentiariæ.

Dirigant Epistolam, seu supplicationem scribendo extra, seu e foris in hunc modum,

Eminentissimo, & Reverendissimo Domino, Cardinali Majori Pœnitentiario,

Romam,

Et si tardaverit responsio, Confessarii rescribant, & si opus fuerit, semel, & iterum, ne forte prior Epistola sit deperdita.

Rogantur insuper Parochi, sive Confessarii, ad quos præsentes Literæ pervenerint, illarum notitiam, quibus poterunt, pro animarum salute communicare.

Ne elaborent nimis Confessarii, in dando executionem litteris, seu gratiis Sacræ Pœnitentiariæ, impressi sunt Romæ in Stamparia Apostolice duo Libelli, quorum unius titulus est, MANUDUCTIO AD EXEQUUTIONEM LITTERARUM SACRÆ PŒNITENTIARIÆ, & alterius DILUCIDATIO FACULTATUM, ET PRAXIS EXEQUUTIONUM AD LITTERAS, ET RESCRIPTA SACRÆ PŒNITENTIARIÆ: in utroque datur modus exequendi litteras ejusdem Sacræ Pœnitentiariæ.

F I N I S.

ANI-

ANIMADVERSIONUM ERRATA

CORRIGE SIC.

Pag. 2. *col.* 1. *externoque* præmio *cor.* æternoque. *p.* 7. *c.* 2. *jusque* peritis *cor.* jurisque. *p.* 8. *c.* 1. *ejus* sapientiæ *cor.* ejus *c.* 2. *probabilistarum cor.* probabilioristarum foveri *probabilismum cor.* probabiliorismum quia Jansenistæ *probabilismum cor.* probabiliorismum. *p.* 9. *c.* 1. quod inficiari *non* potest *cor.* nemo. *p.* 10. *c.* 1. *a.* 4. dum ergo vir *consulent cor.* consultus. *c.* 2. *a.* 7. *venutumdatur cor.* venumdatur. *p.* 18. *a.* 6. *obbligatio cor.* obligatio. *p.* 20. *a.* 1. sacrilegum *opum cor.* opus. *p.* 25. *a.* 12. in *sui* possessione *cor.* fui. *p.* 31. *a.* 2. & catholicam fidem *respicie cor.* respuit. *p.* 33. *a.* 3. animum minuit sanctis *vivis cor.* viris. *p.* 34. *a.* 5. & in præsenti rerum conditione *cor.* at *p.* 36. *a.* 1. aut neget, esse *incertum cor.* certum. *p.* 36. *a.* 2. & quod tenebant, *aligunt*. *cor.* aligunt? *p.* 39. *a.* 3. *c.* 2. ut probabile putat Concina Theol. *t.* 5. *cor.* *t.* 1. *ibid. nescimus* determinate .... & divina. *cor.* (nescimus enim). *p.* 43. *a.* 1. quod mutuo vades se Tyranno *dederis cor.* dederint. *p.* 46. *a.* 12. *c.* 1. objectum illorum *ac suum cor.* actuum. *p.* 47. *a.* 17. si ei, *cum profis*, non succurras *cor.* cum possis, *p.* 49. *a.* 24. *c.* 1. *at fraterne* caritati præponatur *cor.* fraternæ. *p.* 53. *a.* 2. *c.* 2. sed qui *dum* suo pravo illud *dum* deleatur. *p.* 54. *a.* 7. *ac* improbo marito ne. *a.* 11. hæc. fuoe Theologia *cor.* punctum deleatur. *p.* 55. *a.* 12. Sed dicto, *aut dicto cor.* aut facto. *p.* 56. *a.* 12. Si *certe* conditiones *cor.* certæ. *p.* 60. *a.* 30. cur ergo excusationes *quævis cor.* quænis. *p.* 64. *a.* 3. ut fornicatio, *periculum cor.* perjurium. *p.* 65. *c.* 2. *ephemerides cor.* ephemerides. *p.* 66. *a.* 4. *c.* 1. *hic* quoque spectat *cor.* huc. *p.* 67. *a.* 8. qui cum audisset *Damon cor.* Dæmonem. *p.* 71. *a.* 6. *c.* 2. (hoc principio... consignarunt) sunt verba Auctoris animadversionum (si ita est...... bona temporalia) sunt verba Auctoris animadversionum. *p.* 73. *a.* 8. & *propter spiritualia cor.* & *propter hoc ea nullo modo vendere licet; quia eis venditis intelliguntur etiam spiritualia venditioni subjici*. *p.* 74. *c.* 2. stipendium sustentationis *non* est *cor.* illud *non* deleatur. *p.* 75. *a.* 10. nulla pactione distrahi, *emi cor.* emi. *a.* 12. cap. *mandate*. *cor.* mandato. *p.* 78. *a.* 2. si tantum *moraliter* fiat est error editionis, qua usus est Auctor animadversionum *cor. materialiter*. *a.* 3. *is enim, qui cor.* Si enim qui. *p.* 84. *a.* 11. juxta solidissimam *angelicis cor.* angelici. *p.* 85. *a.* 4. *c.* 1. excusatio *futilis* est *cor.* futilis. *p.* 89. *a.* 26. in juramenti promissorii implectione *cor.* impletione. *p.* 95. *a.* 9. & cum gravem *cor.* at. *p.* 96. *c.* 1. *lin.* 1. *e piu cor.* o più. *a.* 14. qui facilis *error est*: *præsertim cor.* qui facilis error est, præsertim. *p.* 97. *c.* 1. ne tempus *terras cor.* teras. *p.* 98. *a.* 20. irritationem *nullitatis cor.* nullitati. *a.* 22. Resp. hoc est, sunt absoluta &c. Si hæc locutio subobscura videatur, perinde est, ac si dictum sit; hoc est sunt absoluta, conc. conseq. id ratio &c. hoc est sunt irrevocabilia, nego conseq. id ratio &c. *p.* 105. *c.* 1. *l.* 2. ex eadem, *aut pavi cor.* aut pari. *a.* 8. *pistores*, & lanisores *cor.* pistores. *p.* 112. *a.* 2. ne *fallacis*, & scandalis *cor.* fallaciis. *p.* 112. *a.* 7. *doctisque* fructuum *cor.* dotisque. *pag.* 113. *a.* 8. Sacræ Synodi *extortione*. *cor.* extorsione. *p.* 118. *a.* 2. *c.* 2. a scelesto invasore *intentam cor.* intentatam. *p.* 120. *a.* 10. post tam apertas Summ. Pont. damnationes *dubitas*. *cor.* dubitat! *p.* 122. *a.* 14. permittentem eadem *invasionis*. *cor.* invasoris. *p.* 123. *a.* 19. *c.* 2. utrum expulsio fetus &c. *allaturus sit cor.* allatura sit. *p.* 126. *a.* 33. *qui* jus positivum *cor.* quia. *p.* 129. *a.* 1. & fatente ipso La-Croixio *cor.* at. *p.* 130. *a.* 6. *c.* 2. *loquitur* enim de choreis *cor.* loquuntur. *a.* 7. *de* tam gravi urgente *cor.* tam gravi urgente. *p.* 131. *a.* 9. *c.* 1. nonne id aperte negat La-Croixius, *dum ait*; *cor.* dum ait? *p.* 135. *a.* 19. at cum pollutio *ex copula cor.* ex crapula. ibidem. *ritus* ineptus *cor.* risus. *p.* 137. *a.* 2. satis *considerare*, quid habeant *cor.* considerasse. *p.* 138. *a.* 3. *c.* 2. quod habent famuli *bona* dominorum *cor.* in bona. *p.* 139. *a.* 8. *c.* 1. peccat, *qui ea prorsus* furetur *cor.* qui in ea positus *a.* 9. *secunde* consensus *cor.* secundo. *p.* 149. *a.* 7. *c.* 1. *dissuadere* tenetur *cor.* dissuadere. *c.* 2. nonne ipsa voluntas *cor.* voluntas. *p.* 150. *a.* 1. *c.* 1. *est criminis* particeps est *cor.* & criminis. *c.* 2. *paruit* moraliter *cor.* posuit. *p.* 151. *a.* 11. *c.* 2. *arbitrio*, & falso asseritur *cor.* arbitrario *p.* 153. *a.* 16. *c.* 1. seu emptor rei *furtiva cor.* furtivæ. *p.* 154. *a.* 25. rapiat feras. Bon. *cor.* feras, Bon. *p.* 155. *a.* 28. si fur restituera tenetur *cor.* rem teneretur. *p.* 157. *a.* 31. nos dicimus *nihilo fori* interni *cor.* nihil a fori. *a.* 35. at jus postulat, ut hæc quoque *compensetur cor.* compensentur. *p.* 159. animadversio *LXIV*. *cor.* XLIV. animadversio *LXV*. *cor.* XLV. *a.* 46. debiti solutio, seu *restitie cor.* restitutio. *a.* 47. qui eamdem *creditu* emptam *cor.* credito. *p.* 161. *a.* 56. præceptum negativum *obligat semper cor.* obligat pro semper. *p.* 162. *a.* 56. *c.* 1. *lin.* 4. statim *re habere cor.* rehabere. *p.* 174. *a.* 4. *c.* 1. cum hominibus ut plurimum *calidis cor.* callidis. *p.* 177. *a.* 18. *c.* 1. ipsum mutuum *vendis cor.* vendas. *p.* 178. *a.* 19. quam ea fortuito casu, *impotentia cor.* & impotentia. *p.* 181. *a.* 30. quam omnes *equi cor.* æqui. *p.* 183. *a.* 36. *c.* 2. posset vinum vetus, *cum melior sit cor.* cum melius sit. *p.* 184. *a.* 38. *c.* 2. *pereant*, *vel ex tote cor.* pereant, re vel ex toto. *ibid. quia pereunte cor.* quia re pereunte. *p.* 185. *a.* 40. *c.* 1. hoc porro cambium est *apertuum cor.* apertum. *ibid.* lucrum in cambio *francofutensi cor.* francofurtensi. *p.* 186. *a.* 45. principaliter concupiscitur *rex* proximi *cor.* res proximi. *ibid.* quod fit *per contrarium* ludi *cor.* contractum ludi. *p.* 187. *a.* 45. in textu Arist. *hi* collocupletant *cor.* hos. *p.* 190. animadversio *LVIII*. *cor.* LVII. & ita corrige usque ad LXVII. *p.* 191. *a.* 64. contra Layman, & *aliis cor.* & alios. *p.* 192. *a.* 67. & fructibus ejus *partem recepissis cor.* sortem recepissis. *ibid. a godere cor.* a godere, a godere. *p.* 199. *a.* 10. hujusmodi *pactione cor.* pactiones. *p.* 200. *a.* 18. locorum ordinariis *debitum* reddere *cor. debitam*. *ibid. a.* 19. tenebris *involutis cor.* involutos. *p.* 206. *a.* 9. *hunc* quoque spectare *cor.* huc. *ibid. a.* 10. *c.* 1. *lin. ult. his*, qui nesciunt *cor.* iis. *ibid. a.* 11. publicatu intra aliquam *congressionem cor.* congregationem. *p.* 207. *a.* 12 perinde enim ast, ac si gravi *ictu cor.* gravi ictu. *ibid.* quia *istum cor.* ictum. *ibid. a.* 14. *c.* 2. aureum unum singulis uni *cor.* aureum unum, singulis uni. *ibid. a.* 15. & *opp.* Bus. esset *cor.* & opinio. *eadem a.* 15. *at, inquit*, Bus. opinio *cor.* at, inquit, Bus. *p.* 208. *eadem a.* 15. gravia vitæ, *at pecuniæ cor.* & pecuniæ. *ibid. a.* 20. neque hæc ex criminis revelatione *criminis cor.* hoc alterum *criminis* deleatur. *p.* 214. *a.* 5. *c.* 2. cibum sumant etiam in magna quantitata? *cor.* quantitate. *ibid. sui mi* non potest *cor.* sumi. *p.* 216. *a.* 8. *c.* 2. pro consuetudine legitima *apponi valent cor.* opponi valet. *ibid.* magis illæ digerunt, & *calidiores cor.* at calidiores. *p.* 217. *a.* 11. sed quia *gravius est* obligatio *cor.* gravior est. *p.* 222. *a.* 16. *c.* 1. *ex omnis* parte *cor.* ex omni. *p.* 227. *a.* 1. *c.* 1. in fine, & *humilior cor.* eo humilior. *ibid. a.* 3. *quia e. gr. professus est cor.* quia e. gr. ficta professus est. *p.* 229. *a.* 6. (non ex peculio) sunt verba animadversoris. *p.* 230. *a.* 10. ergo *subjecta conditione cor.* ergo sublata conditione. *a.* 12. *prudenter* Superiores *cor* prudentes. *a.* 14 *curat*, si quis existimet *cor.* errat, si quis &c. *p.* 231. *a.* 17. *c.* 2. *sanis* legibus conformior est *cor.* sacris legibus. *a.* 19. *alterum* habet *cor.* alteram. *p.* 241. *a.* 1. *propter* quod *cor.* propter. *p.* 243. *a.* 5. *qui* clericatum retinet, *ut* lucrum *cor.* ut qui clericatum &c. lucrum. *p.* 244. *a.* 6. *ac seipsa* mala est *cor.* ac reipsa mala est. *ibid.* Cujus causa *destitutum est cor.* institutum est. *p.* 244. *a.* 7. vera probitate *careat cor.* carent. *p.* 247. *a.* 15. *opulentionis* excessus *cor.* opulentioris. *p.* 250. *a.* 30. versatili *onore cor.* more. *p.* 251. *a.* 32. & statum beneficiarii *pertinent cor.* pertinet *p.* 252. .... *posse aliquando beneficiatum &c.* .... animadversio xxxvii. *p.* 253. animadversio *LXI*. *cor.* XLI. *ibid* animadversio *LXII*. *cor.* XLII. *p.* 254. *a.* 46. *opposita* opinio *cor. a.* 44. opposita. *ibid. c.* 2. an *apodistica? cor.* apodictica? *p.* 256. *a.* 48. *c.* 2. *at* vidi antehac *cor.* &. *atque* &c. *cor.* sunt verba La-Croix. *a.* 50. & S. Thomam stare *concedit cor* concedit; *p.* 257. *a.* 50. *c.* 1. præcipiantur tantum actus *externus col.* externi. *ibid. distincte* præcipientes *cor.* districte. *ibid. c.* 2. prout opinari *maluerit cor.* maluerint *p.* 258. *a.* 53. nunquam *voratum* est *cor.* vocatum est. *p.* 259. *a.* 53. *c.* 1. *quia* verba Pontificis *cor.* qui. *c.* 2. *est* germana interpretatio *cor.* en. *a.* 54. *hos* nihil aliud est *cor.* hoc. *p.* 250. *a.* 54. sed *eo* vitam tibi *cor.* sed ut. *a.* 56. *c.* 2. functiones stolæ, *ut exequiorum cor.* ut exequiarum. *p.* 262. *a.* LIII. *cor.* LXIII. *p.* 272. *a.* 20. seu Principi *irrogavit cor.* quis irrogavit. *p.* 275. *a.* 31. *non autem* constet *cor.* non autem. *p.* 280. *a.* 45. sibi imponit perniciose *cor.* sibi imponit, perniciosa. *ibid. a.* 46. quam *v.* 3. *cor.* 3. *p.* 282. *a.* 56. *his quoque cor.* hic quoque. *p.* 286. *a.* 1. *est* propositio 2. *cor.* en. *ibid.* vel de Deo *at in* non cogitat *cor.* actu. *p.* 287. *a.* 6. *c.* 1. *non enim datur judicium* &c. *cor. non enim datur judicium de re aliquam secundum illud, quod est per accidens, sed solum secundum illud, quod est per se*. *p.* 288. *a.* 10. *quando* talis delectatio *cor.* ergo. *p.* 293. *a.* 1. *c.* 2. ut id tum veritate *cor.* ut id cum. *p.* 302. *a.* 1. *c.* 1. *repugnant* enim *cor.* repugnat. *ibid. c.* 2. *a S. Theres* citatus *cor.* a S. Thoma. *ibid.* parum *possunt cor.* prosunt. *p.* 303. *a.* 2. *c.* 2. *honores, quæ* iis subtrahit *cor.* honoresque. *p.* 304. *a.* 3. *c.* 1. *res sacra* vilipendunt. *cor.* res sacras. *p.* 306. *a.* 15. *c.* 2. & *morbos* alia ratione sanari *cor.* morbus. *p.* 308. *a.* 21. *c.* 2. contumeliæ gravitate, & *lenitate cor.* levitate. *p.* 312. *a.* 3. quia ritus ex Ecclesiæ *casu cor.* usu. *p.* 319. *a.* 2. mater *vere* morti *cor.* vero. *p.* 320. *a.* 3. ablutiones.... *adhibitos cor.* adhibitas. *p.* 321. *a.* 9. baptis-

mus

mus ergo. *f.*.. non *videntur cor.* videtur. *ap.* 323. . 19. Wigand *in dub. cor.* in Trib. *p.* 325. *a.* 22. & *cap.* Si quis *ejusdem resp. cor.* ejusdem q. *ibidem* cap. 3. ejusdem *resp. cor.* q. *p.* 327. *a.* 4. *c.* 2. in Sacramento confirmationis *accipiam cor.* accipiamus'. *p.* 328. *a.* 7. aut si ipse *confirmatus* ordine *cor.* non confirmatus. *p.* 333. *a.* 2. in eadem Missa *majore* consecratam *cor.* cum majore. *p.* 342. *a.* 3. *ut* Busemb. nulla hic *cor.* at. *a.* 5. *recitre nequeunt paschalis tempore*. adde, satisfaciunt præcepto communionis paschalis, *in quacumque* &c. *p.* 343. *a.* 14. animus non *promovetur cor.* permovetur. *p.* 347. *a.* 22. *dicendum de nocturna pollutione, quæ forte mortalis foret, cor.* dicendom de voluntaria pollutione per confessionem &c. *a.* 25. *c.* 1. salivæ permixta, sit, *cor.* permixta sit. *p.* 357. *a.* 1. at hæc ipsa positio.... *sed falsa est cor.* falsa est. *p.* 358. *a.* 4. (habetur *quod* uumdem) *cor.* apud. *a.* 5. *c.* 2. aliud *cantum* fuerit *cor.* cantum. *p.* 359. *a.* 9. qui tamen concedit, parte eum &c, *cor.* ut in Busemb. *ibidem* qoi autem per seipsos celebrare *obligatur cor.* obligantur. *p.* 360. *a.* 11. ut *certe* monet Concina *cor.* recte. *a.* 15. ubi hæc regula deest, *hanc habeo cor.* hanc habeto. *p.* 361. *a.* 18. quocomqoe corporis *vitu cor.* situ. *a.* 30. *c.* 2. addere *ille* non licet *cor.* illi. *a.* 21. quam hominum *quamvis cor.* quavis. *p.* 362. *a.* 24. *Episcopi* quoque adempta est *cor.* Episcopis. *p.* 363. *a.* 31. Abbas de jure *communia cor.* communi. p. 365. Animad. *LX. cor.* XL. *ibidem* qua tamen *de rei cor.* de re. *p.* 374. *a.* 3. Concinæ sententia loco cit. *hoc est cor.* hæc est. *ibidem* excepto casu moribundi *dubii viventis cor.* dubie. *p.* 377. *a.* 9. ergo hæc qoeque ratio, *quam cor.* qua. *p.* 378. *c.* 1. *de Morino scilicet cor.* Morino. *p.* 379. *c.* 1. eorumque *afflitionem*, perpendit *cor.* afflictionem. *c.* 2. *damnatorum* thesium *cor.* damnatarum. *p.* 381. *a.* 11. Sed dum La-Croia *loquitur cor.* ita loquitur. *ibidem* ut possit *esses cor.* esse. *p.* 385. *a.* 16. *c.* 1. fuisse peractas *dolore, & proposito cor.* sine dolore, & proposito. *p.* 398. *a.* 52. *c.* 2. *ergo ratio* brevis est *cor.* ergo. Ratio brevis est. *p.* 402. *cetera* tameo opera *cor.* Animad. LXX. cetera &c. *p.* 408. *a.* 3. *c.* 2. ita *loquitur* & Resp. *corum* loquitur. Resp. &. *p.* 410. *a.* 9. *c.* 2. noo obstat, *quia* Sacerdotes, *cor.* quio. *p.* 414. *a.* 16. *c.* 1. *at* ab ipsis eius defensoribus *cor.* &. *p.* 415. Animadversio *XXI. cor.* secundo loco XXII. & ita usque ad finem capitis unitas numeris addenda est. *p.* 418. *a.* 28. *at mortaliter* non constat *cor.* at moraliter. *p.* 420. *a.* 35. *c.* 1. integre *confessur* suas *cor.* confessum. *p.* 425. *a.* 3. quia ex eo *judicio* peccator *cor.* indicio. *p.* 435. a. 4. quid ergo *vitilingamus? cor.* viriligamus? *p.* 443. *a.* 1. qua auctoritate *nisi cor.* niai. *p.* 446. *a.* 8. *c.* 1. d. 4. *caus.* 5. ostensum fuit *cor.* ca. 5. *ibidem* (habetur *can.* 22. q. 5.) *cor.* caus. 22. *ibidem a.* 9. at *Synodo* Tridentina *cor.* Synodus. *p.* 448. *a.* 14. *c.* 2. non tameo religionem *ingrediendi cor.* ingredienti. *p.* 449. *a.* 16. *c.* 2. matrimonium initum duret *cor.* durat. *p.* 459. a. 15. Resp. *huc* sophismati *cor.* huic. *p.* 460. *a.* 18. suppl. q. 64. *p.* 2. *cor.* *a.* 2. *p.* 461. *a.* 23. quare seu quis *peccat*, seu reddat *cor.* petat. *p.* 470. *a.* 7. *c.* 1. ostensum ubi supra tr. 4. c. 3. *caus.* 4. *cor.* dub. 1.... cas. 4. *Ibidem c.* 2. sine magno scandalo non possent resistere *cor.* desistere. *p.* 472. *a.* 12. *c.* 2. imo *proinde est cor.* perinde est. *p.* 473. *a.* 15. *c.* 2. ut suam filiam *vi uxorem cor.* in uxorem. ibidem eo timore *extortus cor.* extortum. *p.* 474. *a.* 18. hinc etiam *manet*, utiamsi &c. *cor.* maner. a. 19. hanc sententiam *tuentur* quoque *cor.* tuetur. *p.* 475. *a.* 21. *c.* 1. *qui* e. g. in alio cubiculo &c. *cor.* qoia. *c.* 2. declaratio *Sacra* Congreg. *cor.* Sacræ. *p.* 476. *a.* 24. *c.* 2. sed etiam ora *sit abstruxit cor.* obstruxit. *p.* 477. *a.* 25. *c.* 1. at, cum consensus.. virtute *perseverat*, *cor.* perseveret. a. 26. ream ipsa invalidam *revocat cor.* renovat. *p.* 499. *a.* 21. *quæ mox allata in hoc dub. cor.* mox allata in hoc dub. *p.* 503. a. 3. *non* jore expresso imponatur *cor.* nisi. *ibidem* ut *facra* Theologia inculcat *cor.* sana. *p.* 505. *a.* 8. quarta *ob debitum cor. a.* 7. ob delictum. *ibidem* ex concessione *Synodus* Trident. *cor.* Synodi. *p.* 506. *a.* 9. vere *mutibus* dicitur *cor.* mutilus. ibidem enim vero *abcissio cor.* abscissio. *a.* 10. *potest* alia actione *cor.* post. *ibidem* cum vero addis manus *debilitate cor.* debilitati. *a.* 11. *c.* 2. cogitare multo magis *cor.* debent. *a.* 13. *votum* in uo positum mihi videtur *cor.* totum. *p.* 507. *a.* 13. *c.* 1. *ubi non* sunt *cor.* ubinam. *a.* 2. *medici negligentia letalis. Quidem cor.* medici negligentia, letalis quidem ictus. *ibidem & morbum* curaret *cor.* ut morbum. *p.* 518. *a.* 14. cum ad ordines *quoque* majores *cor.* vero. *ibidem* ex illegitimo *tuo* natos esse *cor.* toro. *a.* 17. *& suadens*, ut parte *cor.* & suadeas. *ibidem quæ situm* est de Sacerdotibus *cor.* quæsitum. *p.* 509. vitæ, *caritatis* &c. *cor.* castitatis.

Google